Universidad de Deusto
Biblioteca

Petrus, cum
Commentarijs
Caranei.

Biblioteca

85

Universidad de Deusto
Biblioteca

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 42
Plúteo 7

371

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINII CAECILII SECVNDI NOVOCOMENSIS, EPISTOLARVM LIBRI X.

Eiusdem Panegyricus TRAIANO dictus.

Cum Commentarijs JOANNIS MARIAE CATANAEI, viri doctissimi.

Multis Epistolis cum illarum interpretatione adiectis.

Adiuncti sunt alii, ad alios Cæsares, PANEGYRICI, ad fidem vetusti exemplaris emendati.

BIBLIOTHECA ... SOCIETATIS JESU

Aunque este libro no tiene el lugar donde se imprimio se puede leer por particular licencia que dio la inquisicion a los tales libros deste collegio.

Thomas Ruiz

esta conforme al expurgatorio de 1632

Andres Mendoza

Excudebat PAVLVS STEPHANVS.

ANNO M. DC.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SOCIETATIS JESU * BIBLIOTHECA COLLEGII NOSTRI

CLARISSIMO PRÆSIDI
GRATIANOPOLIS AC
MEDIOLANI, IAFREDO CAROLO,
Iuris ciuilis & Pontificij
prudentissimo,

IOANNES MARIA CATANAEVS
felicitatem.

INTERPRETANDI munus apud veteres vtile probatúmque, nunc difficillimum & necessarium eruditorum nemo dubitat: cùm multa ex historiis & priscorum moribus interciderint, dicendarúmque causarum ritus, & habendi senatus, denique ferè omnia nunc immutata, quæ difficulter ab autoribus colligi possunt. Adhæc tot inter deprauationes, quas bonæ literæ passæ sunt, scriptorum nullum magisquam solutæ orationis huiusmodi calamitas inuasit: quæ difficilius animaduertitur, & tollitur. nam carminis menda metri ratione facilius deprehenditur & restituitur: à prosa verò, & dictiones, & totæ clausulæ sæpius deciderunt, quas in integrum reficere, nisi alicuius fidi exemplaris testimonium subueniat, nec ipsi qui peperere, si ad nos redirent, conseque-

rentur. Nos autem peculiares quædam in hoc opere difficultates circumſtetere. nam primũ elaborandum fuit, vt multa cum impreſſis vetuſta exemplaria conferremus, quibus Plinium Cæcilium ſupra cæteros ſcriptores deprauatum ex Hippolyto, ſi fieri poſſet, Virbium faceremus: tot errores, & in Latinis & Græcis curandi fuerũt. plura inſuper de legibus diſcutienda veniebant iam abrogata & deſueta, quæ vix à prudentibus diſcerni poterant. nec ille mediocris ſcrupulus nos offendebat, Neruæ Traianíque Cæſarum res, quæ ſæpius explicandæ occurrebant, iam ferè conclamatæ: nam compendia quæ ſuperſunt, non ſingula, ſed ſummam illuſtrium rerum vix denotant. præterea ſtylus preſſior & emunctior, qui lectori multa per ſe excogitanda relinquit, ita frequenter acuti ſenſus enodandi ſunt. Quare factum crediderim, vt ſuperiorum nemo hoc opus quamuis maximè deſideratum attigerit, præſertim cùm nondum ab alio præoccupatis autorum marginibus vnicuique liberum eſſet deligere quencunque interpretari placuiſſet: ſed poſteris difficilimos expoliendos reliquerint, Scyllas ſcilicet & Gorgonas nobis domandas. nauigarunt illi per aperta pelagi: nos ſcopulis, & fretis commiſerunt. Itaque nonnulli paruo labore illuſtrati ſunt. fit enim plerunque, vt multorũ nomina temporũ felicitas & occaſio à tenebris educat: at quoſdam maximã meritos laudem fortunæ malignitas opprimat, ingentéſque vigilias minima comitetur gloria. Neque tamen iccirco magnum aliquid feciſſe credimus: ſed cùm Plinianas epiſtolas adoleſcentes admodum legeremus, mirúmque in modum earum venuſtate ac lepôre caperemur, poſtmodum vtilitate publica ducti exiſtimauimus operam noſtram non perdituros, ſi ab omnibus prouinciam deſperatam, vberrimos tamen fructus ſubactam redditurum, primi aggrederemur, & emendando & interpretando, non vt plerique, qui à præceptoribus ſuis quæ exceperunt, vel doctoribus elaborata ſurripuerunt, ea ſibi vendicantes pro ſuis publicant: ſed hæc qualiacunque ſunt, ſtudio noſtro lucubrauimus, ſublatis innumeris erroribus, præter vnum aut alterum, quos ſine fide veteris exemplaris velle reponere, fuiſſet temerare non emendare: & reſtitutos ſi vbique enumerauiſſemus, legentibus faſtidium, nobíſq; iactantiæ notam contraxiſſemus. in quibuſdam verò viſus ſum mihi non ſine ſuſpicione mẽdæ quaſi per ſentes & inculta aratrum trahere: quæ ita excoluimus, vt ſuſpenſa manu ſtilum duceremus. neque annotationes quaſdam hinc inde tantùm decerpſimus, reliqua diſſimulantes, ſed vberrimè ſingula videmur attigiſſe, aut ſaltem tentauimus. multis enim, non paucis cõfulebamus: vt credatur, ſi alius tantundem laboris, vel inertiæ in Plinium contulerit, nihil poſtea lectorem deſideraturum. quanquam impoſſibile ſit omnibus ſatisfacere. nam qui ſibi doctiores videbuntur, nos interdum tanquam nimios arguent: alii fortaſſe in quibuſdam parcos fuiſſe dicent: etſi non deſperamus alia alios detentura. ſunt enim quædam in noſtris non vulgaria, multa mediocria, plura notiſſima: quæ ſingula ſtilo humili, ac ſermoni proximo referre conſultò ſtuduimus. nam qui eloqui in commentariis quærunt, hi mihi videntur in alieno foro litigare, cùm ſæpius vtẽdum verbis de medio petitis: & ea data lex interpreti ſit, ne indigeat interprete. Quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

si in hac prius inacceſſa prouincia aliquod minus domitum,quàm vt eruditi iudicauerint, occurret, ipſi opem ferant. quicquid enim ad vtilitatem omnium inſuper publicabitur, modò non fiat detrahendi ſtudio, id nos plurimum iuuabit:neque enim ii ſumus qui omnia ſciamus:neque aliis bonum quo nos caremus, inuideamus: etiam ſi alius inſurgat,quia viderit ànobis primum aſpera complanata, manca reſtituta, vberiores in Plinium commentarios tranſcripturus, agat quomodo lubet, & qualibet appendice legentium vtilitati conſulat: admoneãtur tamen ſtudioſi in quo huius operis lectione profecerint, id nobis imprimis debendum. Præterea addidimus rerum ac verborum electorum indicem, vt(quod plerunque fit) eadem annotatio pluribus locis ſatisfaceret,& quaſi digito monſtraretur. ad hæc fortaſſe quidam in laboribus noſtris requirent ſibi, & librorum numerum, & caput autorum quos pro commodo noſtro citamus,repræſentari. alii talem modum improbabunt, tanquam neque ad ornatum faciendum,neque nobis vſquequaque conceſſum. Quare neſcio quod temperamẽtum ſtuduimus obſeruare,vt interdum proprium locum monſtraremus: ſæpius verò contenti autorem tantùm nominaſſe. quòd ſi curioſius aliquis vlteriora requiret, inquirendo experiatur, an cum fide teſtes produxerim. Et tamẽ in hac noſtra diligentia non deerunt inuidi, qui longas, & intenſas vigilias vel antequam viderint, rabido morſu feriant, carpant, ſiue inſito obiurgandi ingenio:ſiue dum ſic putant ſe alicuius nominis apud ineruditos eſſe,vt conſueuere,qui vix primas literas egreſſi ſtatim ſapiunt,arrogantes & tumidi, nihil præter caninam rabiem ſecum ferentes, quod præſtare nequeunt, maledicendo reprehendunt:hos tamen facilè contemnimus. non enim ab ingratis gratia requirẽda eſt,& maledicum legimus à bonorum cœtu primo ſtatim limine repellendum. Eſt aliud hominum genus,qui cùm poſſint ſtudia ſua proferre,nec faciant, ſiniſteritate conciti ſumma,in alienis ſcriptis ingenioſi, ſi vnum aliquid minus benedictum deprehendunt, omnia damnant, aucupio tali famam ſibi aucupantes. hi vt aliquando reprimantur propter eorum iam apud multos autoritatem, confugiendum duximus ad præſidium amplitudinis tuæ, qui non minus eloquentiæ, quàm iuſtitiæ Præſes omnes bene literatos (quorum maximus in hac vrbe numerus) ſano iudicio in ſententiam tuam ducturus es. oſtende modò te velle,non deerunt qui quod velis cupiant. diligeris, coleris, frequentaris, nec immeritò. nam aliquid in ſtudiis præſtantes tueris, foues, ornas: vt ſub te ſpiritum & ſanguinem, patriámque recipiant bonæ literæ. adhæc cum pari ferè itinere tu & Plinius ad ſummas virtutes & dignitates perueneritis,iure dicandæ tibi fuerunt elucubrationes noſtræ: nam vterque ſenator optimus: tui uriſconſultus ſubtilis, & orator eloquens: ille ſummus dicendi artifex, nec iuris ciuilis inſcius: humanus, liberalis, iucundus vterque:grauiſſimarum rerum iudex, & moderator vterque. ille amicis gratuitum patrocinium: tu plerunque vel inimicis operam tuam præſtitiſti: &quos fortunæ turbo perculſerat: releuaſti. publica enim priuatis anteponis. ille rebus honeſtè partis honeſtiſſimè vſus eſt: tu virtute tua comparatas pari prudentia diſpenſas, & quæ meruiſti,benemeritis erogas. vter-

que ſub feliciſſimis regibus per bonas artes ad ſumma prouectus. illum Traiani felicitas clariorem reddidit: te Gallorum Regum benignitas ad ampliſſimos magiſtratus extulit: & ſub feliciſſimo Rege Carolo ſublatam dignitatem tuam ſub Ludouico feliciore in maius auxit. ille à peſſimo Domitiano inchoatos honores, ſub Traiano optimo perfecit. poſt conſulatum Bithyniæ & Ponti Præſes, tu prouinciæ Narbonenſi & Inſubriæ ſumma cum integritate ſummam cuiuſque ordinis hominum rationem ſeruans: hoc illo maior, quòd diuerſiſſimas terras velociſſimi ſyderis more tu regis. ille proximas& coniũctas adminiſtrauit. Proinde aliis affectata virtus, tibi ingenita. ita cæteris ignoſcis tanquam ipſe quotidie pecces: ita peccatis abſtines, tanquam nemini ignoſcas. non caſtigas errantes, ſed emendas. abeſt ſuperbia, aſperitas: in quorum loco humanitas, comitas eminet. malè enim veneratio terrore acquiritur. ſi adſunt amici, dulciſſimi & honeſtiſſimi ſermones explicantur. nam ſeueritatem iucunditate miſcere, ſummæque grauitati tantum comitatis adiungere, non minus difficile quàm laudabile eſt: vt qui ex admiratione ingenii tui diligere te cœpit (quod euenire contrà ſolet) magis te admiretur, poſtquam penitus inſpexit. Plinius doctos venerabatur, tu vndique conquiris: & inuentos, ſtipendiis publicis,ſacerdotiis honeſtiſſimis, de tuo muneraris, eruditorúmque conſpectu libentiſſimè frueris. ſcis enim eſſe verã felicitatem, perpetuò cum ſapiẽtibus verſari: quod tu pertinaciſſimè ſeruas. nã peractis rebus maximis cum ampliſſimis ſenatoribus, quod reliquum datur ocii inter tot occupationes, aut diſputantes de diſcipli-

VIRO CLARISSIMO,

IVSTO RVBERO,

PAVLVS STEPHANVS S.

CLARORVM virorum doctiſſimos perire Commentarios, aut, ſi omnino non pereant, neglectos iacere, dolendum certè eſt, vir Clariſſime: & neſcio quæ mala temporum noſtrorum incuſanda ſors: quòd ea nobis inuidere videtur rariora & præſtantiora quæ ſunt. Quare nos, ſi Deus dederit, aliis poſt alios in lucem emittendis doctorum virorum Commentariis, malo iſti mederi enitimur. Et ſanè hæc ipſa temporum conditio in hoc Catanæo noſtro dolenda quoque erat. Nam qui hũc librum in manus ſumet, frequentius eum neque tractari neque legi, miretur neceſſe eſt: neglectúmque tandiu iacere tanti ingenij, tantæ doctrinæ, támque va-

ã.

Universidad de Deusto
Biblioteca

riæ lectionis virum. cui tantum gloriæ pepererunt tam docti commentarij, vt laudatore me non egeat. dicam tamen habere abundè tanto interprete Cæcilium noſtrum, quo glorietur, ſi in terras redeat. At verò non ſolùm hos Commentarios offero tibi vir Clariſſime, ſed & ipſas Plinij Cæcilij epiſtolas, quæ te inter curas & negotia Principis recreare poſſint, quas tibi commendare, plus quàm mihi notas, certè non ſim ſapienter facturus: offero tamen, memor veteris ac etiam recentis amicitiæ, qua parentem meum, dulcis memoriæ parentem, complexus olim es: & quã ante annum circiter ipſe teſtatus es, quum in idem hoſpitium Argentinę diuertere contigiſſet: vbi ſuaui alloquio tuo frui, & benignitatis plenos generoſo in pectore vultus intueri licuit. Qualecunque igitur hoc eſt, vt ſuſcipias, & tuæ erga parentem beneuolentiæ hæredem me quoque ſcribas rogo.

Vale, vir Clariſſime, & Principum & literatorum amor. XV. CAL. SEPT. ANNO MDC.

Typographus Lectori.

SI Baſilienſe quod deſiderabam exemplar, non defuiſſet, lector beneuole, ſtabat animo iam ante annos aliquot editionem horum Commentariorum aggredi. ſed neceſſe fuit editiones aliquot inter ſe cõferre. & ſanè Baſilienſis vt eſt recentior, à mendis etiã eſt repurgatior. Aſcenſianam quidẽ & alteram vetuſtiſſimam inter ſe nihil differentes comperi. Quoniam autem Baſilienſis editio pleraque truncata habet, quæ in vetuſtioribus leguntur, queritur verò deprauatos codices vetuſtos, quos integritati ſuæ reſtitutos abs ſe profitetur, quanquam videtur multa, & meritò ſuſtuliſſe, & tamen ſunt (ni fallor) quæ lectorum iudicio permittenda potius videantur quàm tollenda, mihi in his angustiis, ea quæ ex Aſcenſiano exemplari ſeu altero vetuſtiore, ſublata fuerant, aut quæ doctè ſuperaddita eſſent in Baſilienſi editione, etſi multa (vt fatear) ſunt deprauatiſſima in vetuſtis codic. notis tamen incluſiuis inſerere viſum eſt, vt liberum eſ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſet lectori iudicium. Ad Plinÿ epiſtolas quod attinet, erat animus ſimul excerpere tot varias hinc inde lectiones, quæ tam frequentes & crebræ ſunt in hoc quãuis angusto libello, vt vix reperias editiones duas quæ vnum & idem, ſex ſubſequentibus lineis, ſcribant, quum nec Baſilienſes ipſæ inter ſe, multo minus aliæ alijs locis editæ, concordent: non quidem quod ad ſenſum, ſed quod ad verba & ordinationem vocabulorum, aut voculas immutatas, de linea in lineam (vt ita dicere liceat) diſcrepantes. Quod vt attentius conſideraui, & has ipſas, ſaltem maiori ex parte, varias lectiones, margini noſtræ in minore forma editionis adnotatas, eas verò quæ maioris momẽti eſſent, ab ipſo Catanæo doctiſſimè exagitatas: quum ſciam etiam vix vnum eſſe aut alterum qui has in minori forma epiſtolas non tractet legátve, exſcriptor eſſe ſuperuacaneus deſij. cœperam enim. Tu libellum noſtrum, quæ tua eſt humanitas, gratum habe, Lector Candide, & vale.

CLA-

diſciplinis auſcultas, aut ipſe cum audientium admiratione diſſeris. nam omnes qui in aliqua literarum facultate excellunt, admittis humaniſſimè. Sed & ſcriptorum veteres non minori ſtudio reparas, & à mortalitate tueris, cùm tibi maximam librorum ſupellectilem comparas: erraui ſcio. non enim tibi tantùm, ſed ſtudioſis, quibus exemplarium tuorum ſpectatæ in multis fidei copiam facis. Imprimis tamen veluti genium Plinianas epiſtolas veneraris, ita morum ſimilitudine ferente, quæ generis eius ſunt, vt niſi ab acutiſſimo ingenio, vt à tuo, probari, & intelligi poſſint: quia huius autoris dictio ſit elaborata, perpenſa, reciſa, non effluens, non redundans, veruntamen plena, eloquens, in ſuo genere copioſa, etſi multum ei temporum iniuria nocuerit, magis Atticorum ſalem, & Romanam grauitatem, quàm Aſiaticam latitudinem effingens, neque ad Laconicam breuitatem concidens. nam ſicut M. Tullio in epiſtolis copia, paratáque dicendi facultas elucet, ita Plinio exculta, penſitata, amputata: vtque illius reliqua diuini eius ingenii opera maximam Familiaribus epiſtolis cõmendationem adferunt, ſic Plinio tum rerum, tum verborũ, & ſplendor & dignitas & ordo faciunt, vt quæ nõ extant eius ſcripta, ſummo cum deſiderio requiramus, quem cùm deponere conſtitueris, iterum reſumes. tot illecebris lectorem tenet & afficit, vt cupidum vlteriora legendi rerum nouitate faciat, nolentemque aculeis trahat & ducat, neque breuitate officiat, ſed magis lectorem capiat. M. Tullium ſubinde ſatietas comitatur, vt iam legere paratum plerunque nimia copia deterreat: ille quem ſenſum intendit,

explicat optimè, & nouitate ſententiarum, ac rerum acumine non opprimit laſſum, ſed reparat. pungit enim tanquam Chia ficus, neque aliquid abſque ſale condit: quódque in eo non ſpernendum, in hoc opere talia complexus, quæ noſtris temporibus ad imitationem aprimè faciant. maior in illo granditas: in hoc cura, & diligentia: par nitor. ſummum vtriſque acumen, & facetiæ non inurbanæ. commendandi ordo diſpar. nam Cicero multa, & ferè eadem repetit: Plinius perdiuerſa, nihil tamen dicendum præterit. acrius enim contendit, colligit aſtrictius. in hoc plus lacertorum & curæ: in illo plus carnis & naturæ. huic nihil demi: illi nihil adiici poteſt: quanquam propoſitum noſtrum ſit alterum laudandi, non accuſandi alterum. Cæcilianus ſtilus floridus, iucundus, venuſtus, grauis, caſtigatus, temporibus ſuis proprius, verbis parcior, rebus plenior. Omnes ſanè numeros in familiaribus epiſtolis abſoluit, quas Septitii hortatu recognitas in nouem libros diſtinxiſſe Sidonius Apollinaris tradidit, diſciplinam maturitatémque in ipſis commẽdans, opus ſanè compoſitum & abſterſum, in quo mirificè affectus exprimuntur. amat (ipſius enim verbis vtar) vt qui veriſſimè, dolet vt qui impatientiſſimè, laudat vt qui benigniſſimè, ludit vt qui facetiſſimè: omnia denique tanquam ſingula abſoluit. Habes hîc clariſſime Præſes, de publicis & priuatis rebus multa de principatu, nec minora de republica, frequentiora de munificentia, & ad bene viuendum conducentia. Quæris quomodo ſtudeas: immortalitatem virtutibus conſequaris: hic vnus ſatis tibi faciet. exornat virtutes, inſectatur vitia, non verbis turpibus, ſed turpia honeſtè reprehendens. quàm mira in deſcribendis locis felicitas? in commendando humanitas? in explicando facilitas? denique nihil in illis eſt non ad exemplum pertinens. Sed dices, quid mihi cum tam longa præfatione? verùm ita difficultas operis, & inuidorum malignitas, tuæque virtutes ac Plinii ſtilus caſtigatiſſimus poſtulabat: vt quamuis multa dixerimus, longè tamen plura dicenda ſuperſint.

Mediolani Calendis
Decembris.
M. D. V.

Universidad de Deusto
Biblioteca

MAGNIFICO D. AMBROSIO MAYNO IOANNES MARIA CATANÆVS SALVTEM.

Hæc præfatio lib. Epist. X. præfigenda est.

EORSITAN modestius fuerat supersedisse à qualibet in Cæcilianas ad Traianum epistolas prefatiuncula, ne illam videremur ambitioni dedisse : nisi sciremus inter ingenioſos adhuc autorem requiri. Ego vt illius credam, primùm eo adducor, quòd sæpius in rescriptis suis Traianus Secundũ vocat, quòd in his epistolis Plinius multorum meminit, vt Accij Suræ, Voconij Romani, Iulij Bassi, Iusti Calphurnij, quos alibi retulerat : sed imprimis Suetonij, quem pariter contubernalem suum fatetur: & ei ab optimo Imperatore ius trium liberorum impetrare contendit. Nec offendat aliquem, quòd Traianum blandiendo dominum dictitat, cuius appellationem, principatus initio omissam, procedente tempore non est aspernatus post res aduersus Dacos prosperè gestas. Nam vt Secundus ad Seuerum scribit, recentia maximi principis opera præbuerunt Coss. designatis, facultatem noua & magna censendi: vera enim ratio decernendi aliquid non decernendive, cùm ipsorum hominum, tum rerum ac temporum conditione mutatur : vt dominus iure potuerit appellari, quòd esset rerum dominus, vt Poeta, Romanos rerum dominos iam dixerat, Papinius in epistola libri quarti Syluarum, Deinde inquit multa ex illis tum Domino Cæsari dederam. & Tertullianus in Apologetico, Dicam inquit planè Imperatorem dominum. temporibus enim Domitiani iam consuetudo appellandi principem dominum inualuerat: & nos vidimus Romæ Ant. Pio Domini præfationem. Quęret (scio) aliquis cur hîc quàm alibi remissiore vel clariore stylo sit vsus : quia scilicet ad Imperatorem Traianum non doctissimum, si Dioni credimus, scribebat, illas ferè ad eruditissimos. Principis ergo sui dicendi genus effingere conabatur. & oratoris virtus præcipua sit dicere quæ videat lectoribus placere. Nunquam enim arbitrarer quod Martialis de Gallicis & Hispanis suis versiculis : ideo minus politos, quia in prouincia non in vrbe nati essent: idem accidisse, in Bithynia Cæcilianis epistolis, siue eas fecerit non consilio publicandi, sed post eius obitum ab amicorum aliquo, quod ad Lentulum Ciceronis literis contigit, editæ sint, & ideo minus pressę: quia ab autore suo non castigatę. an potius, quod & ipse fatetur, vt libellorum suorum vario filo diuersa lectorum ingenia detineret. Neque tamen interdum dissimulare potuit, quin pleraque multa in præcedentibus vsurpata istis inserat, quale illud, qua publicè, qua priuatim. nam ad Romanum scripserat, Qua fœminæ, qua viri. Et ad Marcum, Qua officiis maximis, qua principum amicitia. Item verba, qualia sunt, alioqui, durum, dispice, in melius, ad exemplum pertinens, omnia integra aduocationibus renunciaui delegato mihi officio. Cùm patronum me optassent, prouinciales contra Marium Priscum constare rationem ab ineunte ætate condiscipulus & contubernalis, fundos emancipauit. sub signo, natalium splendor, de mora queri. Et ne minima quæque colligamus, pares etiam sensus & res hinc inde occurrent vt ad Traianum, vbi gratulatur deos festinasse ad gubernacula reip. admouere illum: & in Panegyrico asserit breui post adoptionem Traiani, Neruam è vita migrasse. Et mox indicat apud eundem se expertum duo matrimonia, id quod etiam in epistolis ad familiares apertè colligitur, vt taceam quòd hic Iulij Seruiani optimi viri, cuius alibi iam mentionem fecerat, meminerit. & in sequenti epistola testetur se egisse contra Marium pro Afris, quam rem libro secundo pluribus complexus est. Quid dicam de præfectura ærarij, de qua præter ad Traianum sæpe scribit in præcedentibus & in Panegyrico. Item quòd latum clauum pro Voconio Romano, quem alibi ferè iisdem verbis commendauit, ab Imperatore

perat, ſicut Actio Suræ præturam. denique iter ſuum ab vrbe in Bithyniam Traiano nunciet, vt omittam eundem ſcribere ad Septitium in præfatione præcedentium ſe collecturum epiſtolas quæ negligebantur, tanquam minus politę: & additurum quas poſtmodum ſcriberet: proinde ad Traianum dixerit, Diem domine quo ſeruaſti imperium, dum ſuſcipis. Et in Panegyrico. Expectatum eſt tempus in quo liqueret non tam accepiſſe te beneficium, quàm dediſſe. Confugit in ſinum tuum concuſſa reſpub. ruénſque imperium ſuper Imperatorem Imperatoris voce tibi delatum eſt. Item, Hic ego, inquit, quia ſciebam acta Baſſi Procos. reſciſſa, dictúmque à Senatu ius omnibus de quibus ille aliquid conſtituiſſet, ex integro agendi duntaxat per biennium. illic verò eandem rem breuius, & ideo minus apertè vt loco conueniebat tractans: O veri dixerat principis intercedere iniquitatibus magiſtratuum, infectúmque reddere quicquid non oportuerit. Ad hæc ad Priſcum, Nuper ab optimo principe trium liberorum ius impetraui, quod quanquam parcè & cum delectu daret, mihi tamen tanquam liceret indulſit. Quare Traianus Secundo reſcribens idem ius pro Tranquillo roganti, quàm parcè, inquit, hæc beneficia tribuam, vtique mi Secunde chariſſime tibi ſatis eſt exploratum. In fine harum epiſtolarum, quanuis ſuppreſſo nomine, Fabati proſoceri obitum memorat. Denique illa Cęcilij ad Traianum epiſtola quam Paulus Oroſius, Euſebius in Chronicis, Tertullianus in apologetico Secundo tribuunt, ſatis ſupérque ſola noſtram ſententiam comprobat. Eam enim in hoc libello offendes, cui ſubeſt Traiani reſcriptum in eundem ſenſum à prædictis autoribus recitatum. At dicet aliquis, Sidonius tamen Apollinaris refert Plinium nouem duntaxat epiſtolarum libros poſteris reliquiſſe. Sed quos ipſe ſibi imitandos propoſuerat, ſed quos eruditiores arbitrabatur, quóſque ad amicos ſcripſerat. Nam ad Traianum epiſtolas, vtpote res grauiſſimas complexas, nulla ſibi oblata ſimili facultate ſcribendi, conſultò ſubticuit. Proinde potuit Sidonius eas ignoraſſe, ſcriptor ſanè ſui ſeculi contentus eruditione, & qui non omnes bibliothecas in illa librorum caritate diſcuſſerat. In ſumma qui negant has ad Traianum epiſtolas eſſe Plinij Secundi, confitentur ex profeſſo neutras bene legiſſe. Fatear tamen neceſſe eſt primùm nobis in animo fuiſſe has intactas relinquere: & quia vno tantum exemplari præter impreſſa, nec illo admodum vetuſto adiuti ſuimus: & ne idcirco anſam maledicis obiurgandi daremus. Sed cùm altius conſiderauiſſemus, nullam nõ quamlibet oblatrandi occaſionem, quamuis iniquam detractores aucupaturos: & puritatem Latini ſermonis in hoc opuſculo intueremur, ex eiúſque lectione multarum rerum commodum multos conſecuturos, quibúſque priorum ſtylus preſſior & emunctior non placuiſſet poſſe hoc ſolutiore vel faciliore detineri: adhibuimus eam quam potuimus diligentiam & emendando, & interpretando ſpreta inuidorum maliuolentia, imprimis illud Secundi laudatiſſimum reputantes, oportere priuatis vtilitatibus publicas anteferre: tum etiam patrocinio tuo freti, qui ſoles noſtra lata prædicatione circunferre: nec fauoris minus in nos collaturus ſit Iaſon vir conſultiſſimus legum moderator & illuſtris interpres, quodam prouidentiæ dono mortalibus datus, ſubſequatúrque patrui veſtigia paſſu robuſtiſſimo: quanuis adoleſcens Thomas filius tuus, quem ſperamus, ſi virtutes eius & ingenium maturuerint, pariter ab illo adoptatum iri, eiúſque doctrinæ ac bonorum aliquando ſucceſſorem futurum, vt propemodum in domo veſtra tale quoddam conſpecturi ſimus, quod olim in Curia perpetua ſerie. Nam tu, etſi non effectè præceptis oratorum fueris inſtitutus: ita tamen à natura quodam dicendi flumine exuberas, vel rebus maximis exercitatus, vt dicendi artes edoctos longè præuenias. ad hoc proceritas & habitudo corporis, & bona fortunę, quæ largè tibi ſupercurrunt, animi bonis plurimum ornamento ſunt. Veſtro igitur præſidio tutus ſinam per ora virûm volitare ad Traianum, epiſtolas iam meliores, iam faciliores: ex quibus, ſi aliquid ad vos gloriæ perueniet, certum habeo tantundem honoris vos ſuſcepturos, contra maledicos, pro Secundo, pro interprete chariſſimo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAII PLINII CÆCILII SECVNDI VITA PER IOANNEM MARIAM CATANAEVM compoſita.

SCRIPTORVM illuſtrium duo in Vrbe ſecula imprimis feliciſſima fuere: Auguſti ſcilicet & Veſpaſianorum fratrum, cùm inter alios duo Plinij floruere: è quibus iunior quo die & anno natus ſit adhuc quæritur, ſub Nerone non ambigitur, patria Nouocomenſis, L. Cæcilio patre, & hiſtorici Plinii ex ſorore genitus, à quo per adoptionem familiæ eius inſertus, auunculi bonorum & ſtudiorum alio ſcribendi genere ſucceſſor: præceptores habuit Fabium Quintilianum, & Niceam ſacerdotem. in Syria tribunus militum, Euphratem philoſophum audiuit. vbertate Liuiana plerunque capiebatur. Græca in Latium, noſtra in Græciam tranſferens, ſtudium ſuum adoleſcens intendebat. puer admodum comœdiam Græcam compoſuit: elegos & heroicos aliquando pangens. ſuos etiam hendecaſyllabos, quorum libellum emiſit, à Græcis probari gloriatur. nonnunquam enim verſiculos parum ſeueros, ipſe tamen integerrimus vita, luſit non ſine ſummorum virorum exemplo. vndeviceſimo ætatis anno dicere in foro cœpit, & in ſenatu plures grauiſſimas cauſas egit. Prætor ludos dedit, vix Domitiani callidam immanitatem declinans, cùm omnem virtutem excindere conaretur. Cæſaris Quæſturam, Tribunatum plebis, Præfecturam ærarij, Æmiliæ viæ, & aluei Tyberis curam, Auguratum, Conſulatum, ſummâ famâ & pari integritate adminiſtrans: In Tribunatu militum, & Quæſtura Caleſtrium Tyronem collegam: in conſulatu & præfectura Cornutum Tertullum ſortitus: augurali dignitate Iulio Frontino ſucceſſit. Ponti & Bithyniæ ad ſtatum ordinandum miſſus proconſulari poteſtate non minorem prudẽtiæ gloriam, quàm moderationis & diligentiæ ſecum retulit. Traiano gratiſſimus, & ſumma cum autoritate, à quo amicis ſuis honores ſæpius impetrauit: ſibi verò quot optauerat vnquam. In ſigillo quadriga vtebatur. diuitias quas patrimoniis & honeſtis hæreditatibus largas comparauerat, liberaliter diſpenſauit. nam & nutrix eius, & Quintilianus præceptor, ac interdum quàm plurimi munificentiam Plinij ſunt experti. in municipio ſuo bibliothceam dedicauit: & annuos ſumptus in alimenta ingenuorum pollicitus erogauit: tertiámque ſalarij partem publico præceptori obtulit. Romanum & Firmũ cenſu equeſtri iuuit. Caninium ad bonas artes reuocauit. in agendis cauſis abſtinuit non modò pactione, dono, munere, verùm etiam xeniis. Laurentinum rus, & alterum in Thuſcis, quibus mirè afficiebatur, epiſtolis celebrauit. de multis autem quas iuxta Larium poſſedit villas, dilexit imprimis quam fere in plano conditam Comœdiam: & quam Tragœdiam vocat, quia in edito ſita. Romæ habitauit in Exquiliis. vxores duas habuit: poſteriorem nomine Calphurniam Calphurnij, & Pompeiæ Celerinæ filiam, cum qua iucundiſſimè quamuis ſine prole vixit: & eius ſtudiorum miniſtram quidam teſtatur. Ex doctiſſimis amicorum referam Virginium Rufum, Veſtricium Spũrinnam, Silium Italicum, Pompeium Saturninũ, Valerium Martialem, Cor. Tacitum, Suetonium Tranquillum, Voconium Romanum, Antoninum: Martialem etiam viatico ſecedentem proſecutus: Tacitũ vt rectorem & magiſtrum ſuſpiciens: Tranquillum contubernalem ſuum fouens & ornans. fuit illi cum Ariſtone, Corœlio, Frontino, Neratio, Arriano iuriſconſultis amicitia ſumma. Inter libertorum prędilectos habuit Zoſimum, & Encolpum. gloriæ appetens, & immortalitatis ſummus aucupator, quod reliquum temporis dabatur à rebus ciuilibus & domeſticis, id totum ſtudiis impartiens: quorum variis generibus nulli ſatis confiſus expetiebatur: nam præter iudiciales, quibus Demoſthenem imi-

batur, demonstratiuas scripsit orationes: historias incertum· hunc potissimùm crediderim Fabium per ista demonstrasse· sunt hodie summa, quibus illustratur forum ingenia. nanque & consummati iam patroni veteres æmulantur, & eos iuuenum ad optima tendentium imitatur, ac sequitur industria. Nullum emendandi genus omittebat, ac primùm quæ scripserat, secum ipse pertractabat: deinde duobus aut tribus legebat: mox aliis tradebat annotanda: notásque eorum si dubitabat, cum vno rursus aut altero pensitabat: nouissimè pluribus recitabat.

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER PRIMVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS SEPTITIO SVO S.

REquenter] Primum prę fari libet inscribendum esse ex veteribus marmorum titulis, C. Plinij Cæcilij Secundi: ad hoc Tranquillo & Dione in Augusto tradente, lege cautum fuisse, vt adoptatus adoptantis appellationem sumeret, id est nomen familiámque: sua etiam retenta. vnde Octauius à Iulio adoptatus C. Iulius Cæsar Octauius est appellatus. & P. Cornelius Africanus Scipio Æmilianus, L. Pauli filius & Africani per adoptionem nepos: neque refert vtra familia præcedat. ¶ Septitius Clarus, cui hoc opus epistolare dedicat, & hortatu eius susceptum emittit, vir fuit, iudicio Secundi, ab omni fraude remotus. Euritij Clari auunculus: Præfecto Prætorij Turboni, Adriano volente, successit, deinde tamen illi successorem dedit Imperator: quòd apud Sabinam vxorem iniussu eius familiarius ageret quàm reuerentia domus Cæsareę postulabat: moxque eum loco hostis habuit. *Accuratius*] diligẽtius, [cura maiore, sicut etiam in codice antiquo scriptum fuit.] à cura sua facit lectorem attentum. *Colligerem*] in vnum redigerem. Seruauit ordinem: nam prius necesse est colligere: deinde publi-

FEQVENTER *hortatus es vt epistolas, siquas paulò accuratius scripsissem, colligerem, publicarémque. Collegi, non seruato temporis ordine (neque enim historiam componebam) sed vt quæq; in manus venerat. Superest vt nec te consilij, nec me pœniteat obsequij. Ita enim fiet vt eas quæ adhuc neglectæ iacent, requiram: &, siquas addidero, non supprimam.* Vale.

care. *Non seruato temporis ordine*] non consideraui tempus, quo vnaquæque epistola composita fuerat: quod non tam seruandum ijs qui epistolas emittunt, quàm historicis: quibus proprium, quo tempore singula gesta sint, explicare: vnde subiecit, *Neque enim historiã componebã*] quod credo feciſſe Secundum ad exemplũ Tyronis [Ciceronis] liberti: qui nullo certo cõpositionis ordine M. Tullij congesit epistolas. at in historia rerum ordo requiritur, plerumque tamen transmutatur: quod Tranquillus est secutus, per species, nõ per tẽpora dimẽsa Cæsarum vitas monumẽtis tradendo, nõ sine ratione, & excusatione. *Sed*) collegi. *Vt quæq; in manus venerat*] casu & forte. notandũ, In manus venire nõ solùm significare inuentionem, verùm etiã recognitionem: sicut dicitur in mentem venire, nõ recordationis causa tantum sed recognitionis, consideration isque. *Consilij tui*) quo me ad epistolas publicandas incitasti. *Obsequij*] vt tibi morẽ gererem. Sensus est, restat igitur vt vterque hoc opus comprobet, & placeat lectoribus. *Ita*] si placuerint, incitabor requirere, quæ sunt in obscuro: & deinde quas scripsero in volumẽ redigam. *Addidero*] composuero. *Non supprimam*] non contineam apud me sed publicem.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

VIA *tardiorem aduentum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc rogo ex consuetudine tua & legas & relegas & emendes: eo magis, quòd nihil antè peræquè eodẽmque stilo scripsisse videor. tentaui enim imitari Demosthenem semper tuum, Caluum nuper meum dumtaxat figuris orationis. Nam vim tantorum verborum pauci, quos æquus amauit,*

VIA tardiorem. Hîc me ferè confundit diuersitas exemplarium: nam Adriano alia, alia rursus Ario, plura Arriano scriptã, fidem faciunt, sed Arriano omnino contenderim: Arriano inquam Maturio Altinati equiti, cuius familiarite & iudicio in litteris Secundus vtebatur. eodem lib. iij. mentionem ad Maximum faciente. Fuit & Arrianus philosophus ex Nicomedia Romæ clarus, Adriano & M. Antonino imperantibus nouus Xenophon cognomento, [Epicteti discipulus, qui auctore Luciano vitam Tilibori latronis scripsit.] Et Arriani iurisconsulti mentio fit ab Vlpiano: vt alios aliis temporibus Arrianos vigentes omittam. nam & Iabolenus de iure fisci, scribit, Arrianum Seuerum præfectum ærarii: cum eius qui tacitè rogatus fuerat non capienti fidei commissum reddere, bona publicata erant: pronuntiasse nihilominus ius deferendi ex constitutione diui Traiani habere eum, cui fidei commissum erat relictum. Potest etiam videri scripta Arrio Antonino, ad quem alibi. Antonini inquam Pij auo materno, qui Neruam miseratus, quòd imperare cœpisset, homo sanctus & bis consul semel cum Mario Celso. authores habeo Spartianum & Tacitum Mittit libros suos pro Accia Variola emendandos: rogátque vt intendat limam & iudicium, consilio eius in editione vsurus. *Aduentum*] in vrbem. *Librum*] actionẽ pro Accia Variola: quam testatur scripsisse ad imitationem Demosthenis pro Ctesiphonte. *Prioribus epistolis*] quæ non sunt in hoc volumine, nam alius liber est de quo nono scribit. *Ex consuetudine tua*) diligenter. *Peræquè*] pariter. Cæsar lib. vij. Peræquè è regione castrorum castra ponebat. Videtur tamẽ superfluum aut peræque aut eodem stilo: idem enim significãt: [quare placet vt legas, eodem libro, id est, nihil antea scripsi quale eodẽ libro.] Qui pro stilo legunt ζῆλον, non rectè iudicant, & si Græci dicant ζῆλον ac interdum nostri: è quibus Ausonius & Seneca in Pro-

uerbiis: vbi etiam verbum zelari vsurpauit: nisi fortasse volumus interpretari zelũ pro nimia decoris affectatione: & vt obseruatur apud Cyprianum: & à Grammaticis dicitur cacozelia nimia decoris affectatio corrupta sententia. [Quamuis Hammonius zelum esse voluerit imitationem boni: verumtamen etiam de malo dici idem asserit. Possumus insuper respicere sequentia: quod scilicet in nulla alia oratione tot authores sit imitatus, Demosthenem, Caluum, & M. T.] *Stilo*] dicendi genere. Stilus ferrum acutum [& obtusum: illo, vt notarent: hoc, vt expungerent. nam vtrumque stilo fiebat:] quo in pugillarib⁹ scribitur: sæpe tamen pro compositione sumitur. verba sũt ex primo de Oratore, Stilus optimus & præstantissimus dicendi effector & magister. & tardum & diligentem Quintilianus stilum probat. at [Donatus, vt alij] Euanthius, voluit stilum verbis, orationem sensu constare. *Semper tuum*] quo maximè delectaris: quẽq; tibi proposuisti imprimis imitandum. *Nuper meum*) quem in hoc libro imitatus sum primum. [Scio in aliquibus exemplaribus circumferri, Caluum nuper meum dumtaxat figuris orationis. nam vim tantorum virorum pauci quos æquas, assequi possunt: vt sit sensus, in nulla alia oratione imitatum esse Caluum oratorem, quàm in hac: & pauci oratores tibi pares possunt assequi vim tantorum virorum. Sed vt hanc lectionem non admittam: præter alia imprimis efficit, quòd ipse alibi eiusdem mentionem faciens, testatur tantùm se imitari Demosthenem, nulla Calui recordatione habita: de quò in sequentibus plura. & credibile sit, semper optima Plinium imitanda sibi proposuisse, Demosthenem scilicet & M. Tullium. quanquam fuerint qui Caluum omnibus oratoribus præferrent. Quare sincerior lectio elicitur ab eo exemplari, in quo sunt illi tres libri Corn. Taciti nup. publicati. nam vim tantorum verborum, pauci, quos æquus amauit, assequi possunt. cum Plin. gaudeat suis epistolis interponere Virgiliana carmina, vt sit sensus, pauci quos æquus amauit Iuppiter, possunt assequi vim verborum Demosthenis.] *Figuris orationis*] dicendi genere. est enim figura conformatio quædam orationis remota à cõmuni, & qua diuersa sermonis forma coniungitur. Figuris igitur sententiarum, quibus Fabio referente plurimum oratio insignitur, à quo lib. xij hæc pro Demosthene traduntur. Nonne, inquit, cunctos illos teretes oratores, sublimitate, vi, impetu, cultu, compositione, superauit? non insurgit locis? non figuris gaudet? non translationibus nitet? nam penè lex orandi fuit. Tanta vis in eo, tam densa omnia, ita quibusdam neruis intenta sunt. *Vim Verborũ*] Quæ solet Æschines monstra inuidiosè appellare. Fuit enim egregius verborũ fabricator. *Pauci*] summi oratores.

Materia ipsa] nostra causa, argumentum rei. *Improbè*] insolenter, à modestia commendat opus suum. *Nec repugnauit*] nec fuit aliena, conuenit. *Huic æmulationi*] Demosthenicæ. Aduerte, æmulatorem poni pro eo qui de pari loco contendit: secus imitatorem. Hic idem alibi, Non vt æmularer, sed tamen imitarer & sequerer tantum. Aliquando cum inuidia ponitur, vt apud Apuleium in tertio Floridorum. Marcellus sic distinguit, Æmulus, inquit, similitudinem vitæ vel instituti re-

assequi possunt. Nec materia ipsa huic (vereor ne improbè dicam) æmulationi repugnauit. Erat enim propè tota in contentione dicendi, quod me longæ desidiæ indormientem excitauit, si modò is sum ego, qui excitari possim: non tamen omnino Marci nostri τὰς ληκύθους fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestiuis amœnitatibus admonebamur, acres enim esse non tristes volebamus. Nec est quòd putes me sub hac exceptione veniam postulare. immò quo magis intendã limam tuam,

præsentat. Item æmulatio ab imitatione hoc distat, quòd imitatio simplex est & li-

uorem atque inuidiam non admittit: æmulatio habet quoddam imitandi ſtudium, ſed cum malitiæ operatione. M. Tullius pro ſectatore indifferenter vſurpat. Æmulo, dicens, atque imitatore ſtudiorū meorum ac laborum. *In contentione dicendi*) concertatione, animi intenſione, quæ maxime conſiſtit in confirmatione & confutatione: cum ſit oratio ad confirmandum & confutandum accommodata. Eam Cicero in continuationem & diſtributionem diuiſit: neque hic locum habet exornatio eiuſdem appellationis, quæ fit ex contrariis verbis. *Longæ deſidiæ*) deſuetudini à forenſibus cauſis. *Excitauit*) plurimum valet ſi Fabio credimus acumen in altercatione. quod ſine dubio à natura veniens arte adiuuatur & exercitatione. *Si modo*) Correctio. *Marci noſtri*) Ciceronem ſign. Quem noſtrum, id eſt Latinum appellat, reſpectu græci Demoſthenis. [quem, interrogatus quomodo tantum in dicendo profeciſſet, reſpondiſſe ferunt, Quia plus olei quàm vini conſumpſiſſet.] λημύθους lepores, ſuauitatem, lucubrationes. [Cic. ad Atticum. Et facerem diutius, niſi me lucerna deſereret, id eſt. lucubratio. Sic lucernam vſurpat Martialis. [idem Cic. ad eundem. Quid multa? totum hunc locum, quem in ariſtocratia ego variè meis orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo fingere de flamma, de ferro noſti illas λημύθους valdè grauiter prætexuit. id eſt pigmenta, exornationes, quòd palæſtritæ oleo peruncti lucentes & nitidi fiebant.] Eſt enim lecythus vas olearium: & plerumque ex alabaſtro vnguentum continens, dictum quaſi ἀγγεῖον. id eſt, receptaculum: quòd capaciſſimum ſit, παρὰ τὸ χώνης à vaſe λάκυνος, aut quod planum habet fundum vel labruſculum, aut quod oleum celat. Lecythos quidam metaphoricè accipiunt pro gymnaſio, authore Polluce, vt ſit ſenſus, Plinon declinaſſe à Cic. ſchola: ideoque in numero plurium dixiſſe Lecythos, quoniam M. T. cyclicam noſcebat pædiam. authores habeo Suidam, Hammonium, Athenæum. & Sophocles Euphoniæ cauſa. *Contubernales*) meos amicos, familiares propriè tamen de his qui militiæ ſub vno tentorio vitam degunt, & contubernium pro decem militibus vna militantibus. Lecythiſmum dixit. Poſſemus etiam interpretari pro commiſeratione. nam Ariſtoph. vſurpat in Pluto. [ἔλαιον οὐκ ἔνεστιν ἐν τῷ λεκύθῳ, καὶ τὸ οὖς ἐλεεῖμόν] oleum non eſt in lecytho 1. nō mouemur miſericordia. *Non fugimus*] imitati ſumus. *Itinere*] à propoſita cauſa. *Decedere*] vti digreſſionibus. ſæpe vtile eſt digredi ab eo quod propoſueris, permouendorū animorū cauſa. itaq; vel narratione expoſita ſæpe datur ad cōmouendos animos digrediēdi locus, vel argumētis confirmatis, vel cōtrariis refutatis, vel vtroq;, vel omnibus, ſi habet cauſa dignitatem atq; copiā, ſed maximè cum cōcitamus animos: nā ibi plurimū poteſt, eaque laus vna oratoris eſt, & propria ſecundum Craſſum apud Ciceronē de oratore: modo nō ſit lōgior, in qua, cū fuerit delectatio, debet etiā reditus ad rē aptus & concinnus eſſe. *Nō intēpeſtiuis amœnitatibus*] opportune ad demulcendas iudicum aures. Quintil. Orator erit egreſſionibus amœnus, in quibus M. Tullius excelluit: laudes ſuas, vel aduerſarij vitia, notans. *Acres*] acuti ingenio & mente, ſeueri diſputando. quod niſi librum digreſſionibus exhilaraſſet, triſtis & ſeuera fuiſſet oratio. *Nec eſt*) pro non opus eſt, peculiare Secundo dicendi genus, quod interdum deprehendes apud Martialem, quale illud, Non eſt quod timeas Candide. *Exceptione*] quod acres eſſe volebamus. [An quia materia conſtabat in cōtentione dicendi.] *Veniam*) errorum, ſi quos in digrediendo cognoueris. *Intendam limam tuam*) acuam & excitem tuum iudicium, ac emendationem in hunc librum. *Lima*) tranſlatio pro cenſura, & emendatione. ſicut etiam ſolent fabri ſuperflua abradere. vnde Martialis iudicium & correctionem eiuſdem Plinij ac Seueri commendans lib. v. ſcripſit, Quem cenſoria cum meo Seuero docti lima momorderit Secundi, & limatum vario togæ vſu idem retulit Auctum (vt in hoc quoq; Martiali opem feramus) quod optime calleret omnia quæ Togato viro conuenirent. Sane verbum frequens apud vtroſque. [& ante eos M. Tullius dixerat, Veritas ipſa limatur in diſputatione.]

confitebor & ipſum me & contubernales abe-

litantibus, & conuiuentibus: nam tabernæ appellatio declarat omne vtile ad habitandum ædificium, non ex eo quòd tabulis claudatur: inde tabernacula & contubernales. hæc Iuriſconſultus de verborum ſignificatione. Feſtus tamen Pompeius contubernales à tabernis, quæ fiebant ex tabulis, dictos opinatur. Hìc ſimpliciter pro conuictoribus & domeſticis è quibus erat Tranquillus, Voconius Romanus, & liberti non illiterati, accipiuntur. ſic libro 1. Columella, Villico mulierem contubernalem ex Celſi ſententia aſſignauit.

Errors noſtro) ſententiæ contubernaliū. vbique modeſtiam ſuam prætendit: innuens poſſe iudicio decipi ſe & ſuos. *Album calculum adieceris*) approbaueris, aſſenſeris, dignum editione iudicaueris. Sidonius in epiſtolis. Ego tamen huiuſmodi conſilio album calculum minime apponam. id eſt non comprobabo. mos erat per album calculum ſuffragari. Agathias lib. iij. epigrāmatum, λευκὸν ψῆφον ἐδὲ ξάμαθα, album calculum ſuſcepimus, dum oſtendit Theodoti & vxoris innocentiam comprobatam, & abſolutos à crimine. per nigrum autem condemnare. Ouidius, Calculus immitem demittitur ater in vrnam. & Apuleius decimo, Manum vrnali opponit orificio, ne calculus ater intrudatur. *Edendum*) publicandum. Vlpian. Edere eſt, vel dictare, vel tradere libellis, vel codicem proferre. *Hoc potiſſimū*) hoc quod ſum emiſſurus opus, ſit optimum. *Vt editionem mereatur*) ne, ſi editione indignum fuerit, aliud de integro mihi ſit elaborandum: hoc enim de-

ditione non abhorrere: ſi modò tu fortaſſe errori noſtro album calculum adieceris. Eſt enim planè aliquid edendum, atque vtinam hoc potiſſimum, quod paratum eſt, (audis deſidiæ votum) edendum autem ex pluribus cauſſis: maximè quòd libelli quos emiſimus, dicuntur in manibus eſſe, quamuis iam gratiam nouitatis exuerint. Niſi tamen auribus noſtris bibliopolæ blandiuntur. Sed ſanè blandiantur, dum per hoc mendacium nobis ſtudia noſtra commendent. Vale.

fidioſi hominis votum. *Deſidiæ votum*) hominis ignaui deſiderium, optantis ſua ſcripta eſſe præſtantiſſima. *Libelli quos emiſimus*) intelligerem libellos de vltione Heluidij, quos temporibus Neruæ ſcripſiſſe ſe, ac mox emiſiſſe teſtatur alibi. *In manibus eſſe*) laudari, probari, placere. *Gratiam nouitatis exuerint*) ſi iam pridem ſint publicati, neque legantur, tanquā noui, placent enim qualiacunque ſint noua ſcripta. *Blandiūtur auribus*) adulātur, falſa referūt. *Studia noſtra commendēt*) & per hoc incitent me ad potiora publicanda.

C. PLINIVS CANINIO RVFO SVO S.

QVID agit Comum) Caniniū Rufum municipem ſuū hortatur, vt ſe monumentis literarum à mortalitate vindicet, omiſſa rerum vulgarium cura. Fuit enim ſtudioſus carminum, præſertim quibus bellum Dacicum Traiani ſcribere orſus eſt. ¶ *Comum*) patria noſtra. olim mediocre oppidum. cæterùm Pompeius Strabo, Pompeij Magni pater colonos ab incumbentibus Rhetis vaſtato reſti-

QVID agit Comum, tuæ, meæque deliciæ: quid ſuburbanum amœniſſimum: quid illa porticus verna ſemper: quid πλατανὼν opaciſſimus: quid Euripus viridis, & gemmeus: quid ſubiectus, & ſeruiens lacus: quid illa moll.s, & tamen ſolida ge-

tuit: cui Cn. Scipio tria millia hominum insuper adiecit. Post modum Iulius Cæsar quinque inquilinorum millia ad habitandum deduxit, è quibus quingenti illustres fuere Græci. Hos etiam ciuitate donatos in habitatorum numero descripsit: haud tamen ibidem domicilium habuere, sed oppido nomen relinquentes, & Nouum Comum appellantes, Nouocomenses oppidanos vocauere. Nobilitatur Comum, Plinio referente, aqua ad temperaturam ferri. Interpres Appiani deceptus est, vbi tradit Cæsarem Nouum Comum condidisse, cùm Græcè scribatur κατῳκῆσαι. id est coloniam deduxisse. *Tuæ meæque deliciæ*) vtrique nostrum magna oblectamenta præstans. *Quid*) repete agit. *Suburbanum*) rus iuxta vrbem Comum. *Verna*) aprica æstate & hyeme, vbi sit perpetuum ver. *Platanus opacissima*) legitur etiam Platanon opacissimus. nam platanon locus est platanis consitus, cuius accusatiuum platanona Martialis protulit lib. iij. & Sidonius octauo. Est autem forma Græca. Sicut daphnon lauretum à Latinis dictum. Platanus arbor est vmbræ gratia tantum expetita. & adeo postea honoris increuit, vt mero infuso enutriretur: nam præter Plinij testimonium accedit Martialis authoritas de Platano Cordubensi talia scribentis, Creuit & effuso lætior vmbra mero. Commendatio arboris non alia maior, quàm solem æstate arcere, hyeme admittere. vnde tradit Cicero in suo Oratore disputasse commode Scæuolam cum Crasso & reliquis in Platanone, quem sanè Tacitus li xi. suarum historiarum signauit, dum inquit, Ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. *Euripus*) vt diei æstum redderent leniorem, aquam deriuabant per varias semitas fluentem: riui autem huiusmodi obliqui & reciproci, qui fluũt & refluunt, Euripi appellantur: de quorum instabilitate extant apud Suidam Græca prouerbia, quale illud αἰθεριος δίεκπος. homo euripus. aduersus homines facile se mutantes, & instabiles: & illa ad idem τύχη δίεκπος, καὶ διαίτια δίεκπος. Fortuna euripus, & Sententia euripus. Esse aquarum ductus euripos satis constat Senecæ testimonio li. xiiii. epistolarum referẽtis, Qui euripos subito aquarũ impetu implet aut siccat. Lampridius in Heliogabalo, Fertur in euripis vino plenis nauales circenses exhibuisse. Plinius, Cæsar dictator in elephantorum munere euripis arenam circumdedit: ne, vt prius, cum populi vexatione eruptionem tentarent. abhorret enim aquam id genus belluæ. ex quibus apparet non satis veram illorum sententiam, qui riuulos per prata defluentes, si paulo murmuratiores essent, euripos: alios maiusculos, nilos appellarunt: nam M. Tullius lib. 1. de Legibus indifferenter posuit, Ductus inquit aquarum, quos isti nilos euriposque vocant, quis cum viderit, non irriserit? Sed magis ridicula illorum opinio, qui euripum vitem malleolis circunquaque ductis in formam lacus esse crediderunt. Neque assentior dissentientibus euripos manu factos per fossas & cuniculos, dictos à similitudine Chalcidici freti septies in die reciprocantis, authoribus Iustino & Suida: à quo Euripus fretum, locus aquosus inter duas terras Bœotiæ & Atticæ interpretatur. Liuius tamen, Non septies die, sicut fama fert, temporibus statutis reciprocat euripus: sed temere in modum venti nunc huc nunc illuc verso mari, velut monte præcipiti, deuolutus torrens rapitur: & Pausanias lib. 2 testatur Euripum circunfluere in circuitu regionis Plataniſtæ: quæ quia multis platanis consita, inde traxit appellationem. & lib. 6. Mitylenam, inquit, dupliciter euripi diuidunt. Appellati euripi παρὰ τὸ ῥιπίζω, à latitudine per contrarium, quòd non sint lati sed angusti: sic scriptum reperies apud magnum etymologicum. *Viridi*) refertur ad herbas, quas alluit. *Gemmeus*) ad splendorem aquæ, & calculorum. *Subiectus*) demissus: nam villa iuxta lacum surgebat. *Seruũs*) vsibus tuis. *Lacus*) Larius. *Gestatio*) locus quo gestabantur sanitatis vel voluptatis gratia. Idem ad Gallum, Gestatio buxo, aut rore marino, vbi deficit buxus, ambitur: de qua locutus satyra septima Iuuenalis, Balnea sexcẽtis, & pluris porticus, in qua Gestetur dominus quoties pluit. Et quarta, Quid refert igiturquantis iumenta fatiget Porticibus? quanta nemorum vectetur in vmbra? Et Paulus gestationem confici ex arboribus asserit, sed pro ipsa succollatione interdum vsurpatur.

patur. nam Celsus inquit, Lenis in naui, in lacu gestatio est: vehementior in alto, vel lectica, aut scamno: acrior vehiculo. *Mollis & tamen solida*) vt lectica sensim lata. [delicata scilicet, & tamen virilis.]

Balneum) legitur in multis codicibus balineum, sicut apud alios: quod non abhorret à ratione, cum græci βαλανεῖον vocent: de cuius verbi deriuatione, Suidam & magnum etymologicum lege. enimuero in monumentis antiquorum balineum potius quàm balneum annotauimus: poetæ tamen balnea & nõ balinea vsurparunt. Balneas verò P. Victor, [si tamen ille libellus qui circumfertur de regionibus Vrbis, ipsius est:] sępius interdũ Plinius historicus, & Iurisconsulti. Varro tradit balneas, publicas significare: ac neutro, priuata. *Plurimus sol implet ac circuit*) in quod Seneca sic in epistolis inuehitur. At nunc blactaria vocãt balnea, si qua nõ ita apta sunt, vt totius diei solem fenestris amplissimis recipiant, nisi & lauentur simul & colorentur, nisi ex solio agros ac maria prospiciant. *Triclinia*) triclinium neminem adeo ineruditum puto qui nesciat locum esse conuiuii. dictum authore Seruio à tribus lectis stratis: quod etiam vocabuli interpretatio ostendit, & Varro in re rustica, Triclinium sterni cœnandi causa dixit: sicut Apuleius comessatoribus inquietum. id Porphyrius Latinè cœnaculum sentit. Lectos eius pares & altitudine, & materia, & figura Varro fieri solitos asseuerat: qui triclinaria æstiua ad frigus orientis, hyberna ad solem occidentem construi præcipit: à quo non dissentit Vitruuius, nisi in quantum ad septẽtrionem: præterea verna, & autumnalia, ad orientem vergi mandat: rationésque insuper explicat talis positus, & tricliniorum, quæ conclauia siue cœnatoria dici possunt: quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo: sicut altitudo dimidio latitudinis, & longitudinis fieri debebit. *Populari*) multorum, & communia multis. vnde quidam Græcorum popularia appellarũt populi congregationem: interdum popularem, populo gratum, sicut apud eundem ac plerosque sæpius: popularis etiam eiusdem populi vir, & conditionis: aliquando amicus. & popularitas in omnis rei consortium sumitur, quæ secundum Plutarchum in opere Politicorum ratione orationeque populo persuadet. [Tranquil. pro fauore & aura populi, Popularitate, inquit, efferebatur. Sic Statius, Et gratum popularitate magnum. Posthæc in quibusdam exemplaribus scriptum fuit: quid popinæ, sed etsi huic scripturæ fidem vetustas afferat, tamen non satis conuenire videtur, vt Caninium & occupari popinis, id est tabernis, scribat: nam superiora, & quæ sequuntur, etiam viri summi fecere: hoc nisi perditæ luxuriæ.] *Popinæ*) tabernæ, inde popinones luxurioſi, qui oblectantur tabernis.] *Diurna*) in quibus quiescere solemus interdiu: nam nocturna proprie dicuntur dormitoria. *Partiuntur*) sortiuntur, in secunda tamen lectione patiuntur fuit. [vt modò in vnum te transferas, modò in aliud.] *Auocaris*) distraheris, remoueris ab huiusmodi commodis. [*Excursionibus*) motib°, perturbationibus, inquietudinibus: nam illi dicuntur excurrere, qui causa rei familiaris obeundæ, vt negociatores, modò huc modò illuc ad cõficiẽda negocia currũt. *Obeundæ*) curãdæ, componendæ. *Si possident*) si occupatis

statio: quid balineum illud, quod plurimus sol implet & circumit: quid triclinia illa popularia: quid illa paucorum: quid cubicula diurna nocturnáque? possident ne te, & per vices partiuntur? An vt solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus auocaris: si te possident, felix beatusque es: sin minus, vnus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas alijs mandas: & ipse te in alto isto pinguique secessu studijs adseris. Hoc sit negocium tuum, hoc ocium, hic labor, hæc quies, in his vigilia, in his etiam

tot voluptatibus,& isto pinguissimo ocio. *Felix beatusque es*) Felix,qui recipit à fortuna felicitatem: aliquando tamen, vt apud Virgilium ponitur pro eo, qui dat. Beatum verò esse scribit Seneca, quem nulla res minorem facit, & summam tenet: ne vlli quidem nisi sibi innixus est: nã ille beatus videtur,cui & bona suppetunt, & quemadmodum carere vitiis debeat, callet. Felicem minus esse, quàm beatum Apuleius indicat. Felix, inquit, & certius beatus. [Sic Valerius.] Vnde seruauit ordinem Secundus quem libro tertio mutauit, postponẽs minus, beatum & felicem Silium dicens. Plato felicitatem quinque partitam definit, & beare Vlpianus interpetatur prodesse. Inde bona,quòd prosint. *Sin minus*) si non te possident. *Vnus ex multis*) plebeius es, & vulgaris [Cic. 2. de finibus.] Hic dicendi mos apud græcos vsitatissimus: nam cum volunt ostendere aliquem nulla virtute eminere,inquiunt, *Somnus reponatur*) Studendo somnum expectes. *Effinge & excude*) illud ad inuentionem & compositionem, hoc ad emendationem refertur: [tracta similitudine à statuariis, qui formis statuas effingũt, & lima poliunt. *Perpetuo tuum*) semper circũferatur sub tuo nomine. Fere similibus eundẽ hortatur li. iii. Nos certe studiis proferamus, & quatenus nobis denegatur diu viuere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. *Reliqua rerum tuarum*) bona fortunæ. *Hoc*) opus litterarum. *Semel cæperit*) merito laudatum fuerit. Vnde apud Athenæum legimus, Hæc habeo quæcunque didici & studui, adhæc quæ proba sensi: ἐκ τῶν ὀλίγων ἐστὶν ἀνὴρ πολλοῖς: hic est ex multis. [*Vel* Vnus *ex multis*) id est infelix.] *Tempus est enim*) Iam peruenisti ad ætatem studiis aptam. *Humiles curas*) administrationem rei familiaris conuenientem vulgaribus: neminem enim excelsi ingenii virum humilia delectant & sordida: magnarum rerum spiritus ad se vocat, & extollit, & præter dicta Senecæ Mamertinus pro consulatu, Non potest quicquam abiectum & humile cogitare, qui scit de se semper esse loquendum. *Sordidas*) deformes,auaras. *Alijs*) dispensatoribus tuis, siue hominibus auaris, & præsentia tantum cogitantibus. [*Pingui*) vbere,ocioso,quieto.] *Asseris*) liberas,vendicas, quod etiam in aliquibus exemplaribus offendi. *Negotium*) in hoc insuda. *Hoc otium*) hoc oblectare. nam intentione studii summa, corpus & animum fatigamus: remissa, fouemus. est autem contrarium, exornatio [in verbis.]

somnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod sit perpetuò tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur. Hoc nunquam tuum desinet esse, si semel cœperit. Scio quem animum, quod horter ingenium. Tu modo enitere vt tibi ipse sis tanti, quanti videberis alys, si tibi fueris. Vale.

C. PLIN. POMPEIAE CELERINAE SOCRVI S.

QVANTVM *copiarum*) Laudata prius rerum copia in villis Pompeiæ Celerinæ socrus suę,& seruorum diligentia, inuitat illam ad sua prædia. ¶ *In Ocriculano*) prædio. Ocriculani populi, si Plinio credimus, in

QVANTVM copiarum in Ocriculano, in Narniensi,in Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi verò etiam balineum, ex epistolis meis [nam iam tuis Gallia togata: Ocriculam Strabo refert ad viam Flaminiam Ariminum versus: & Dionysius

Dionysius inquit, Ocricula ciuitas Tyrrhenorum: cuius gentile Ocriculanus tradente Stephano. *Narnienſi*) prædio tuo: est autem Narnia Ocriculo vicina ciuitas Sannitum, per quam Nar amnis labitur. vnde etiam Narnia dicta cum antea Nequinium vocaretur, colonia à Tito Flaminio aduersus Vmbros eò missa. autores sunt Liuius,Strabo,Plinius,& Stephanus, vt omittam Martialem lib. vii. & Claudianum in laudibus Honorii asserentes, Narniam in edito conditam, & in Narniensi agro siccitate lutum fieri: imbre autem puluerem, lib. xxxi. prodidit Pli. quod admirandis suis inseruit M. Cic. *Sufficit*) subaudi probare. *Tuis*) epistolis ad probandum hoc. *Non me hercule*) hęc verba vsque, *hoc tamen differunt*, fuerunt in principio illi' breuis & veteris epistolę Secũdi: quorũ sensus, amo magis tua,quàm mea: [vel,magis familiariter vtor rebus tuis, quã meis.] est autem traductio: quæ facit, vt cum idem verbum sæpius ponatur, non modo non offendat animum auditoris, sed etiam orationem concinniorẽ reddat. *Tui*) serui domestici. *Excipiunt*) diuertentem hospitantur. *Idem*) quòd serui mei diligentius te suscipiant, quàm tui. *Nostra*) prædia. *Ac nos tuis rebus*, scilicet perfruimur,i. domesticis [& vsus est verbo perfruaris, quod plus est quàm fruaris, quia accuratius excipieris. *Mei*) serui. *Metium*) nam si essent crudeles magis gliscceret. in secunda lectione vitium fuit. [*Exolescit*) paulatim recedit.] *Nouitatibus*) cum nouus hospes accedit. *Per alios*) amicos domini quibus student gratificari, vt per eos studium suum apud dominos commendetur. *Quam per ipsos*] quàm per dominos solertes ipsis se monstrando. Vel legas, Quam per seipsos scilicet seruos: vt sit sensus, cupiunt magis apud dominos ab aliis laudari: quàm ipsos facere laudanda à dominis.

opus non est) *vna illa breuis & vetus sufficit. Non, me hercule, tam mea sunt, quæ mea sunt, quàm quæ tua: hoc tamen differunt, quòd solicitius & intentius tui me, quàm mei excipiunt. Idem fortasse eueniet tibi, si quando in nostra diuerteris: quod velim facias, primum vt perinde tu nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, vt mei expergiscantur aliquando, qui me secure, ac prope negligenter expectant. Nam mitium dominorum apud seruos ipsa consuetudine metus exoleſcit: nouitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis, quàm per ipsos laborant.* Vale.

C. PLINIVS VOCONIO ROMANO SVO S.

VIDISTI *ne*) Mores subdolos & malos M. Reguli causidici Voconio per epistolam ostendit. is enim post malos

VIDISTI ne quenquam Marco Regulo timidiorem, humiliorémque post Domitiani mortem: sub quo non minora flagitia cõmiserat, quàm sub Nerone, sed

principes, quorum temporibus vsus fuerat, cœpit timere ne Secundum, quem in

Universidad de Deusto
Biblioteca

cauſis agendis læſerat, iratum haberet: quare ambibat illius amicos, vt ſe reconciliarent. Erat enim cum timebat, omnium timidiſſimus: cum audebat, audaciſſimus. ¶ Voconius autem Romanus equeſtri familia ex citeriore Hiſpania, Flamen Dialis, & Secundo contubernalis, ac orationum caſtigator fuit: mira in ſermone ipſoque vultu ſuauitate, adhæc fidelis, & iucundus, cauſidicus eruditus, cuius epiſtolas muſæ dictare videbantur, ſub Adriano interiit: & tumulo eius, dum velut amicum, & poetam imperator veneraretur, ita ſcripſit ſecundum Apuleium: Laſciuus verſu, mente pudicus erat. Fuit & Voconius Saxa, ad quem diuos fratres reſcripſiſſe teſtatur Vlpianus. Cõtinet hæc epiſtola duas exornationes, notationem, & ſermocinationem. *M. Regulo*, qui captator teſtamentorum, ex paupere & tenui, ad maximas opes per flagitia proceſſerat: huius loquentiam, & temeritatem ſæpe mordet Secundus: nam interdum in hac epiſtolarum ſcena occurret: quem Martialis more ſuo blandiendo, tãquam ſummum cauſidicum carminibus inſeruit. *Domitiani mortem*) de qua alibi commodius dicetur: fuit autem Regulus Domitiano acceptus, quia malus. *Non minora flagitia*) maxima ſcelera. Flagitium more militari dicitur res flagitatione hoc eſt increpatione digna. nam flagitatio ad ſtrepitum refertur: vnde [flammam &] flagellum & flagitare [id eſt] perſonare intelligimus, author Donatus. [*Quàm ſub Nerone*) M. Aquilium Regulum ſubuerſa Craſſorum & Orphiti domus in ſummum odium extulerat. ſponte ex Senatuſconſulto accuſationem ſubiiſſe iuuenis admodum, non depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ videbatur. quinimmo ei Curtius Montanus imperãte Veſpaſiano obiecit: poſt cædem Galbę datã interfectori Piſonis Craſſi fratris pecuniã à Regulo, & appetitũ Piſonis caput morſu, Neronẽ cęde nobili imbutũ ipſũ ex funere reip. raptis cõſularib⁹ ſpoliis ſeptuagies ſextertio ſignatũ & ſacerdotio fulgẽtẽ innoxios pueros, illuſtres ſenes, conſpicuas fœminas eadẽ ruina proſtrauiſſe. cum ſegnitiem Neronis incuſaret, quòd per ſingulas domos ſeq; & delatores fatigaret. Poſſe vniuerſum Senatũ vna voce ſubuerti. hæc Tac.]

Tectiora) ſecundum imperatorum ingenium: ſub Nerone in propatulo peccabat, ſub Domitiano, malitiã diſſimulabat. *Rufici Aruleni periculum fouerat*) adiuuit Ruſtici accuſationem Regulus ſub Domitiano, quòd philoſopharetur, & Thraſeam laudaſſet, virumque ſanctum dixiſſet: neque in ipſum modo authorem, ſed in libros quoque eius ſæuitum eſt, delegato triumuiris miniſterio, vt monumenta clariſſimorum ingeniorum in foro vrerentur. hæc ſumpta ex Dione Græco & Tacito, apud quem inſuper ſcribitur, Arulenum ſub Nerone Tribunum pl. cupidine laudis flagrantem, obtuliſſe ſe interceſſurum ſenatusconſulto quod fieret contra Thraſeam, niſi eius ingentes ſpiritus Thraſea cohibuiſſet, ne vana & reo non profutura interceſſori exitioſa inciperet. Hunc iam interfectum ad ſe cum enſe accedentem vidit per quietem Domitianus paulo antequam trucidaretur referente Dione. *Stoicorum ſimiam*) falſum imitatorem Stoicæ ſectæ. [Sic Titianus appellatus eſt ſimia temporis ſui quòd omnia imitaretur: cum ſimia ſit animal imitatiuum.] *Vitelliana cicatrice ſtigmoſum*) Notatum cicatrice ex vulnere, quod tumultu Vitelliano acceperat. Victor namque Vitellius (vt ſcribit Tacitus) legatos pro concordia & pace ſuadenda ad duces Veſpaſiani miſit, ſed varia legatorum ſors fuit: nam qui

tectiora. Cæpit vererine ſibi iraſcerer: nec fallebatur, iraſcebar. Ruſtici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum recitaret publicarétque, in quo Ruſticum inſectatur, atque etiam ſtoicorum ſimiam appellat. Adiicit Vitelliana cicatrice ſtigmoſum. Agnoſcis eloquentiam Reguli. Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, vt dixerit ei Metius Carus, Quid tibi cum meis mortuis? Numquid ego aut

qui Petilio Cereali occurrerunt, extremum diſcrimen adiere, vulnerato prætore Aruleno Ruſtico, auxit inuidiam ſuper legati, prætoriſque nomen, propria dignatio viri. [Sunt qui referant Vitellianam cicatricem ad mores, quòd cum Vitellio conſpiraſſet. M. Tullius de officiis, non ſtigmoſum: ſed ſtigmatiam, notis hominem compunctum dixit.] *Eloquentiam*) ironice. nam erat vir malus dicendi imperitus. *Herennium Senecionem*) hic in Bætica natus. & ibi Quæſtor, accuſante Metio Caro, interficitur à Domitiano: quòd nullum magiſtratum poſt Quæſturam longo tempore medio petiiſſet, quòd Heluidii Priſci vitam compoſuiſſet, acceptis à Fannia vxore commentariis. Nos, inquit Tacitus, inno-

Craſſo) Piſonis fratre, Regulo accuſante, interfecto [à Nereno] *Camerino*) Scribonio Camerino. vtriuſq; fit mentio apud Tacitum. *Ille*) Regulus. *Hæc*) ſcripta in Ruſticum. *Non adhibuerat*) non inuitauerat me. *Capitaliter*) cum periculo vitæ. *Centumuiros*) apud quos Secundus plurimum excelluit. ſolet enim arenam ſuam appellare. in cauſis centumuiralibus, vſucapionum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, fluminum, ſtillicidiorum, teſtamentorum, ruptorum, aut ratorum, cæterarumque rerum innumerabilium cauſæ verſabantur. Ante Secundum, & Tacitum, centumuirales cauſæ adeo ſplẽdore aliorũ iudiciorum obruebãtur, vt neq; Cicer. neq; Cæſaris, nõ denique vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Aſinij pro hæredibus Liburniæ. Omittimus quando primum inſtitutæ, & iudicum numerum, alio loco opportunius. *Arrionillæ Timonis*) neque vxoris Arrionillæ mentio, neque Timonis mariti apud vllum ſcriptorum, qui fuerint illa tempeſtate, mihi occurrit: prius enim fuerat Timon cognomento μισάνθρωπος, & alius Timon Phliaſius philoſophiam profeſſus. *Rogatu*) precibus. *Ruſtici*) Aruleni antequam

Craſſo aut Camerino moleſtus ſum? quos ille ſub Nerone accuſauerat. Hæc me Regulus dolenter tuliſſe credebat: ideóque etiam cum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiſcebatur quàm capitaliter ipſum me apud centumuiros laceſſiſſet. Aderam Arrionillæ Timonis vxori, rogatu Aruleni Ruſtici: Regulus contrà: nitebamur nos in parte cauſſæ ſententia Vectÿ Modeſti optimi viri: is tunc in exilio erat à Domitiano relegatus. Ecce ibi Regulus. Quæro, inquit, Secunde, quid de Modeſto ſentias. Vides quod periculum, ſi reſpondiſſem benè: quod flagitium, ſi malè. Non poſſum dicere aliud tunc mihi quàm deos adfuiſſe. Reſpondebo inquam quid ſentiam, ſi de hoc centumuiri iudicaturi ſunt. Rurſus ille, Quæro quid de Modeſto ſentias. Iterum ego, Solebant teſtes in reos, non in damnatos interrogari. Tertiò ille, Non iam quid de Modeſto, ſed quid de pietate Modeſti ſentias, quæro. Quæris inquam quid ſentiam? at ego

damnaretur. *Regulus contra*) nitebatur aduersum me, & contrarias partes tuebatur. *Nitebamur*) argumenta iaciebamus. *In parte causæ*) in ea parte controuersiæ super qua iam lata fuerat sententia de Modesto. *Vectij Modesti*) Modestum præfectum Ægypti tradit Suidas: & Martialis Modesti acumen circa difficilia poetarum commendat: Vectij declamatoris meminit Iuuenalis, & Iulium Modestum recenset Gellius. *Ibi*) in hoc loco defensionis, cũ insisterem sententiæ Modesti. [Melius tamen vt more Plautino legatur ecce tibi: quo dicendi genere Cicero etiam lib. iii. Officiorum vtitur: & in epistolis ad Atticum.] *Quod periculum*) imminebat mihi. vnde lib. iiii. conqueritur periclitatum fuisse sua eloquentia. *Si respondissem bene*) si dixissem me bene sentire de Modesto exule: verùm si male respondissem, magnam infamiam mihi inussissem: vt qui damnarem, cuius sententiam comprobarem. *Tum*) dum respondeo. *Quid sentiam*) de Modesto. *Ille*) Regulus. *Solebant*) apud iustos iudices: vt tacite ostenderet temporibus Domitiani solere testes etiam in damnatos iniustè produci. *In reos*) aduersus eos, qui in iudicium citantur: Verum Modestus non reus amplius est, sed damnatus: ergo frustra super hoc me interrogas. M. Tullius de oratore, Reos, inquit, appello non eos modò qui arguũtur, sed oẽs quorũ de re disceptatur. Iustinian⁹, Re⁹ est, q facere aliqd conatur: actor q desiderat, ne quid fiat: q̃ diffinitio sane apud oratores nõ seruatur. [*Ego*) dixi.

ne interrogare quidem fas puto de quo pronuntiatum est. Conticuit. me laus, & gratulatio secuta est, quod nec famam meam aliquo responso vtili fortasse, inhonesto tamen læseram, nec me laqueis tam insidiosæ interrogationis inuolueram. Nunc ergò conscientia exterritus apprehendit Cæcilium Celerem, mox Fabium Iustum rogat, vt me sibi reconcilient: nec contentus peruenit ad Spurinam. Huic suppliciter (vt est, cum timet abiectissimus) Rogo, inquit manè videas Plinium domi, sed planè mane. (neque enim diutius ferre solicitudinem possum) & quoquo modo efficias ne mihi irascatur. Euigilaueram. Nuncius à Spurina: Venio ad te: Immò ego ad te. Coimus in porti-

Interrogare) quid sentiam.] *Pronunciatum*) iudicatum. nam pronunciare ij dicuntur, qui habent ius cognoscendi. Vlpianus de rerum significationibus, pronũciatum & statutum idem dici potest. Promiscue enim & pronunciasse, & statuisse solemus dicere eos, qui ius habẽt dicendi, vel cognoscendi. Alias M. Tullius pronunciatum vocat axioma. Interdũ pronunciare absolute pro dicere: inde pronunciatio oratori conueniens. *Conticuit*) Regulus obmutuit. *Laus*) iudicum & auditorum. *Famam*) bonam. *Vtili*) si respondissem me male sentire de Modesto. *Inhonesto*) turpi, si de viro bono male locutus fuissem. [*Laqueis*) dolis. *Nunc*) sub Traiano.] *Conscientia*) exterritus Regulus: nam mali quodam latenti cruciatu semper flagellantur. vnde Satyricum illud, Cur tamen hos tu Euasisse putas, quos diri conscia facti Mens habet attonitos, & surdo verbere cædit, Occultum quatiente animo tortore flagellum? *Cæcilium Celerem*) gentilem Secundo: ambiguum anis sit, quem Martialis libro septimo fuisse testatur in Hispania cum imperio: & integre prouinciam administrasse. *Iustum Fabium*) cui Tacitus opus de causis corruptæ eloquentiæ inscripsit, & Secundus interdum literas mittit. Iusti scriptoris meminit Eusebius in rebus Neruæ. *Apprehendit*) detinet prætereuntem. *Nec contentus*) rogasse illos. *Spurinam*) Vestricius Spurina vir rebus gestis præclarus, vt opportuniori loco dicemus, & eius vitam per epistolam paucis absoluit Secundus libro tertio: vixit ad multum ætatis cum vxore Coccia, sed filium Coccium admodum iuuenem amisit, in

misit, in cuius laudem Secundus quædam composuit: nam Spurina amicissime vrebatur. *Abiectissimus*) vilissimus. *Videas*) visites. *Plane*) omnino, [nec vlterius differas.] *Mane*) notat metum Reguli Spurinæ instãtis, ne vlterius procrastinaret cõgressum suum. *Euigilaueram*) surrexerã ad lucubrãdũ. *Nũcius Spurina ad te Venio*) Nuncius internuncius, & pacis interpres, ac medius. Immo ego ad te, inquit Secundus, venio, nam dignior erat Vestricius, [vel hoc potius referas ad amicitiam.]

In porticum Liuiæ) porticum Liuiæ in tertia regione vrbis, iuxta castra Misenatium non procul à Suburra, & via sacra, vbi domus C. Cæsaris erat, constructa Augustus tradente Dione, demolita Ouidii Pollionis liberti crudelissimi simul, & ditissimi domo sibi testamento relicta, in quam nomen Liuiæ vxoris inscripsit. Hinc Ouidius in Fastis, Discite tamen veniens ætas, vbi Liuia nunc est Porticus: immensæ tecta fuere domus. authores sunt Plinius senior, Tranquillus, Victor, [si tamen is libellus Victoris qui de vrbe circumfertur, est dignus fide.] & Ouidius in amoribus. *Alter ad alterum tenderemus*) conuenissemus vna obuiam. *Exponit*) Narrat Spurina. *Suas*) suo nomine honestas. *Virum*) Spurinam. *Dissimillimo*) Pessimo Regulo. [nam alibi laudatus Spurina tanquam optimus.] *Ego*) respondi. *Dispicies*) cognosces. sic libro tertio idem, & Iustinianus vtuntur: Seruius & Donatus dispicere dicunt esse disquirere consilium. *Renunciandum*) remittendum, vel recusandum: nam renunciatio, vt refert Asconius, dicitur eius rei, quæ in placito venerat, recusatio: & aliter declaratio, qualis consulum renunciatio. Tantum, inquit Secundus, ex renunciatione consulum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. *Te decipi à me non oportet*) tibi consilium meum detegam, simpliciter tecum agam. *Mauricum*) Iunium Mauricum Rustici Aruleni fratrem, virum grauem, & constantem, qui Neruæ Catullum Messalinum sæuissimum Senatorem quòd foueret, exprobrauit. Apud Tacitum, & Secundum, scriptum indifferenter offendi Maricum & Mauricum. Martialis Mauricorum æquitatem laudat. *Ab exilio*) in quod fuerat actus à Domitiano. *Alterutram in partem*) an remittam, an magis irascar. *Ille*) Mauricus. *Huius consilij*) super venia concedenda, vel secus. *Comitem*) sequi illius sententiam. *In prætorii officio*) in prætorio, vbi prętor officiũ suum exercet: vel, apud prætorem, quo cõueneram officii causa: [an potius, quòd tunc ego in prætura officium prætoris agerem.] *Secretum petit*) quærit mecum secretò colloqui: quo dicendi genere Suetonius interdum vtitur. *Penitus hæreret*)

cum Liuiæ. cum alter ad alterum tenderemus, exponit Reguli mandata: addit preces suas: vt decebat optimum virum pro dissimillimo: Parce inquiens. Cui ego, Dispicies ipse quid renunciandum Regulo putes. te decipi à me non oportet. Expecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem respondere tibi possum, facturus quicquid ille decreuerit. Illum enim esse huius consilij ducem, me comitem decet. Paucos post dies ipse me Regulus conuenit in prætoris officio. Illuc persecutus secretum petit. ait timere se, ne animo meo penitus hæreret, quod in Centumuirali iudicio aliquando dixisset, cùm responderet mihi & Satrio Rufo, Satrius Rufus, cui est cum Cicerone æmulatio: & qui contentus non est eloquentia seculi nostri. Respondi nunc me intelligere malignè dictum quia ipse confiteretur: cæterum potuisse honorificum existimari. Est enim inquam mihi cum Cicerone

valdè in eum irascerer. [Hærere animo dicuntur maledicta, & iurgia, ac iniuriæ: quando à memoria nostra nunquam recedũt.] *Satrio Rufo*) aduocato: quem libro octauo commemorat pro Publio Certo quædam dixisse in Senatu ambigua: & aquis publicis præfectum testatur Iulius Frontinus [L. Satrium legi in monumentis Mediolani.] *Aemulatio*) contentio ex æquo in eloquentia. *Non contentus eloquentia nostri seculi*) summæ facultatis orator. Ironicè dictum. Scribunt pariter Catonem non fuisse contentum eloquentia suæ ætatis, id est superasse omnes oratores sui temporis: erant autem seculo Plinii oratores in eloquentia minores, quàm ante: quod Tacitus lucubratissimè differit de causis corruptæ eloquẽtię. *Malignè dictũ*) iniquo animo ꝓlatũ in Satriũ. *Honorificũ*) honore dignũ, ꝙ esset Ciceronis æmul⁹. Martialis in eũdẽ sẽsũ, Si quid honorificũ pagina nostra sonat. *Enim*) at. sic Terentius, Enim nõ sinã: pro at nõ sinã. & Diomedes, inquit, enim esse interiectionem cũ intẽtius aliquid demõstramus: ex quibus apparet nõ semper reddere causã.

Non optima quæque proponere) secutus est iudicũ præceptoris sui Quintiliani præcipientis in Institutionibus optimos authores imprimis imitandos: prius tamen hoc scripserat Seneca, & ante eum M. Tullius de oratore libro secundo, Quæ, inquit, maximè excellunt: imitanda sunt. *Palleat semper*) sic libro sexto de eodem. Timebat, pallebat: nam pallor est malorum morum index: rubor bonorum. [*Notabiliter*) apertè.] *Hæsitabundus*) cunctabundus, ambiguus quid responderet. *Egregiam*) similis ironia apud Virgilium. Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis. *Causam*) Excusationem. *Bipedum nequissimus*) virorum pessimus. satis modestè locutus est Modestus: at M. Tullius pro domo sua asperius. Hoc ministro, inquit, omnium non bipedum solum, sed etiam quadrupedum nequissimo Rempub. perdidisti. *Libera*) integra. [*Δυσκαθάιρετον*) difficilem ad subuertendum. alij legunt] *ἀκαταπάλαιστον*. ineluctabilem. *Factiosus*) factionum & discordiarum fautor. Factio enim pro diuisione ciuium in malum legitur apud Liuium & Tacitum. *Curatur à multis*) idem ad Clementem, Conuenitur ad Regulum mira celebritate, [cuncti detestantur, oderunt, & quasi probent, quasi diligant, cursant, frequentant. Martialis, Cinctum togatis pòst, & inde Saufellum Quanta reduci Regulus solet turba. *Fortius*) sensus est, interdum timore maiora obsequia præstantur, quàm amore. *Fieri*) euenire. *Vt hæc concussa labantur*) vt Reguli fortuna, si oppugnabitur, ruat. *Nam gratia*) Sententiæ exornatio.

æmulatio: nec sum contentus eloquentia seculi nostri. Nam stultissimum credo adimitandum non optima quæque proponere. Sed tu qui huius iudicij meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti, quid de Metij Modesti pietate sentirem? Expalluit notabiliter: quamuis palleat semper. Hæsitabundus, Interrogaui, non vt tibi nocerem, sed vt Modesto. Videhominis crudelitatem: qui se non dissimulet exuli nocere voluisse. Subiunxit egregiam caussam. Scripsit inquit in epistola quadam, quæ apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus. Quod quidem Modestus verissimè scripserat. Hic ferè nobis sermonis terminus. neque enim volui progredi longiùs: vt mihi omnia libera seruarem, dum Mauricus venit. Nec me præterit esse Regulum δυσκαθάιρετον. Est enim locuples, factiosus, curatur à multis, timetur à pluribus: quod plerunque fortius amore est. Potest tamen fieri, vt hæc concussa labantur. nam gratia malo-

Insi-

Insida) instabilis. *Quàm ipsi*) mali sunt infidi. *Eruditus*) edoctus: est autem eruditio multarum rerum exculta cognitio: & quanquam de literis sæpius dicatur, vt Tranquillus in Caligula, Ex disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiæ plurimum attendit: tamen aliquando etiam de rebus aliis. [Plin libro xj. de araneis, Erudita operatione conspicuum. *Experimentũ*) experientia enim rerum magistra est: inde præcepta Catonis oracula sunt habita, quod proficiscebantur ab vsu.] *Tentandi*) aduersus Regulum. *Ratio constabit*) erit legitima causa. Constat enim ratio, quando æqua & legitima reddi potest. [Valeri⁹, Liberalitatis duo maximè probabiles fontes, verum iudicium, & honesta beneuolentia: nam cum ab his oritur, tunc demum eius ratio constat.] Quod dicendi genus frequenter inuenies apud Secundum. [*Consilia*) quid cogitem & moliar.]

rum tam insida est, quàm ipsi. Verùm, vt idem sæpiùs dicam, expecto Mauricum. vir est grauis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex præteritis prouidere. Mihi & tentandi aliquid, & quiescendi illo authore ratio constabit. Hæc tibi scripsi: quia æquum erat, te pro amore mutuo, non solùm omnia mea facta dictáque, verumetiam consilia cognoscere. Vale.

C. PLINIVS CORN. TACITO SVO S.

RIDEBIS) Tacitum scriptorem grauissimũ sibique arctissima familiaritate coniunctum monet in syluis exemplo suo posse & studere, & venari commodè: verùm ab hac opinione multum recessit Quintilianus, qui libro decimo penitus tale studendi genus improbat, & rationibus confutat: cui sententiæ Tacitus accedens, epistolam rescripsit quæ in hoc volumine extat, non posse simul Dianæ & Mineruæ operam dare. *Licet*) concedo. *Quem nosti*) totum studiis deditum, & venationi ineptum. *Ipse inquis*, cum admiratione pronunciandum est. *Ipse*) inquam Plinius, venatus sum. [Alij sic coniungunt. ipse non scilicet cepi. & tunc inertia & quiete accipietur pro cameraria sedentatione, cum studiosi homines sint genus ignauum, quod tecto gaudet & vmbra.] *Inertia mea*) ocio literario. *In proximo*) iuxta me. in eundem sensum libro octauo scribit. Venor aliquando, sed non sine pugillaribus: vt quamuis nihil cepe-

IDEBIS, & licet rideas. Ego Plinius ille, quem nosti, apros treis, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipse, inquis? Ipse, non tamen vt omnino ab inertia mea, & quiete discederem. Ad retia sedebam. Erant in proximo non venabulum, aut lancea, sed stylus & pugillares. meditabar aliquid, enotabámque: vt si manus vacuas, plenas tamen

rim, nonnihil referam Venabulum.) telum ad venandũ. in quod illud Martialis distichon. Excipient apros, expectabuntque leones: Intrabunt vrsos, sit modo firma manus. *Lancea*) hispanicum verbum est, referente Gellio longius telum. græci vocant λόγχω. *Stilus*) ferreus quo scribebat antiquitas in pugillaribus. & apud Tranquillum legimus Domitianum muscas stilo præacuto configere solitum. *Pugillares*) tabulæ de ligno siue alia materia ceratæ: dicti à pugno videntur quòd eo contineri possent: de quibus Mart. Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas, Essemus Libyci nobile dentis onus. sed Gellij verba,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quomodo fierent, clarius exprimunt. Asdrubal, inquit, epistolam scriptam super rebus arcanis hoc modo abscondit: pugillaria noua nondum etiam cera illita accepit, literas in lignum incidit, postea tabulas, vti solitum est, cera colliuit. Plinius ex authoritate Homeri asserit pugillarium vsum fuisse ante Troiana tempora. Ex præcedentibus ergo colligitur dici pugillares & pugillaria numero plurium. *Meditabar enotabámque*) secutus est ordinem. nam cogitata scribimus. *Vacuas*) prædarium. diminutiuum à lagena quæ tumorem in medio extendit secundum Iuuenalem. græci λάγυνον vocant per tria genera indiscretè. sicut Atheneus in suis cœnis notat plurimorum testimonio. *Dianam*] venationis deam. *Mineruam*) disciplinarum præsidem.

ceras reportarem. Non est, quod contemnas hoc studẽdi genus. Mirũ est, vt animus hac agitatione, motúque corporis excitetur. Iam vndiq; syluæ, & solitudo: ipsúmque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamẽta sunt. Proinde, cum venabere, licebit authore me, vt panarium & lagunculam sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus quàm Mineruam inerrare. Vale.

Ceras) tabulas ceratas. [*Cogitatione*) Fuit in prima lectione pro cogitatione, agitatione.] *Iã*) præterea. Tacitus. Iam opes tot victoriis quæsitæ. Et statim, Iam aqua priuatorum licentia intercepta. Ipse in oratione panegyrica, Iam quis adeò dissolutus. Et Pl. auunculus lib. vij. Iamquidem & in Italia tales partus esse vitales.] *Datur*) seruatur inuestigando. [Pli. li. x. Ideo & silentium in mari piscantibus.] *Proinde*) quare. Liuius lib. primo belli punici. Proinde omitte Sagunti mentionem facere. *Panarium*] panis receptaculum, sicut granarium grani [Mar. Cum panariolis tribus redisti: & Statius. Iam panaria sordidæque mappæ.] *Lagunculam*) vas vi-

C. PLINIVS OCTAVIO RVFO SVO S.

VIDE, *in quo me fastigio collocaris, cùm mihi idem potestatis, idémque regni dederis, quod Hom. Ioui Opt. Max.* τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε. *Nã ego quoque simili nutu, ac renutu, respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, præsertim te exigente, excusare Bæticis contra vnum hominem aduocationem: ita nec fidei nostræ, nec constantiæ: quam diligis, conuenit ad-*

VIDE *in quo*) Roganti Octauio vt vellet adesse Gallo contra Bæticos, pollicetur saltem ab aduocatione Bæticorum se destiturum. quos etiam cum suo periculo sæpe iuuisset: & in fine petit sibi fieri copiam carminum, quæ Octauius componebat. extat enim epistola lib. ij. qua conatur Octauij versus publicari. *Fastigio*) altitudine, maiestate. τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε, huic autẽ alterũ quidem pater dedit: alterum verò renuit. carmen ex sextodecimo Iliados: vbi Achilles precatur Iouem vt Patroclus pugnaturus à nauibus pugnam remoueret, & ad se incolumis rediret: cui prius Iupiter concessit: vt rediret incolumis, non dedit. Sic inquit Secundus, ego tanquam Homericus Iupiter, alterum, quod petis vt desistam ab aduocatione pro Bæticis, tibi concedam: quod verò exigis, vt Gallo adsim, renuam. Hoc carmen imitatus est Virgilius libro vndecimo, Audiit & voti Phœbus

bus succedere partem Mente dedit, partem volucres dispersit in auras. Et Stratonicus citharœdus in rem suam aliter vsus est: nam inuitatus olim audire canentem citharœdum, postquam finiuit, inquit, τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε. hoc est, male quidem pulsare dedit, benè autem cantare renuit: Athenæus author. [*Idem*) potestatis annuendi & renuendi.] *Optimo*) ad naturam. *Maximo*) ad potestadem constanter tueri. *Prouinciam*) Bæticam. *Tot officijs*) non semel enim pro Bæticis egit, vt aduersum Cæcilium Classicum: in qua caussa magnos labores passus est, vt aduersum Bebium Massam, vbi ferè periclitatus est. *Temperamentum*) modestiam. *Studio*) amori. *Iudicio*) rectę rationi. *In præsentia*) & impræsentiarum: auctores indiscrete vtuntur, Vlpianus ferè semper impræsentiarú: [sic Apuleius in Floridis.] alij interdum in prẽsens, [ac in præsẽte,] & ad præsens: contendebam impræsentiarum legi debere coniunctim. *Probaturus*) cum ille ardor tuus subsederit: nam primo quæ probabamus, postquam refrixit impetus, aliquando improbamus, remota animi perturbatione. *Idus Octobres*) quintum decimum Octobris diem. [*Tua meáq; fide*) vt expetit tua fides & mea, an magis fide vtriusq; nostrũ illi data.] *Aquilio Gallo*) Aquiliũ Gallũ fuisse iuris consultũ testantur Scæuola & Florent. ἢ ἐγ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων. dixit, & cæruleis supercilijs annuit Saturnius. versus ex primo Iliados & libro decimoseptimo eiusdem repetitus, dum ostendit Iouem annuisse. *Vsquequaque*) semper. Idem libro septimo, Vsque quaq; narrabitur qua concordia vixerimus. & Columella. Sed neque eodem modo, neq; iisdem temporibus, vsquequaque fieri placet. [M. Tullius, Aut vndique religionem tolle, aut vsquequaque conserua.] *Tuis agere non pateris*) nou facis mihi copiam tuorum versuum: nam alibi tanquã animium patientem, vel potius durum, Octauium increpat, qui tam insignes libros tam diu retineret nec ederet. *Hac sola mercede*) tuorum carminum. *Corrumpi*) flecti in malum. iocatur cum amico. *Adsim.* agam pro Gallo. *Cariotas*) palmæ fructus. Scribit Plin. sua tempestate celebratas fuisse in cibo, cum succo vberrimæ sint: ex quibus præcipua vina orienti, iniqua capiti vnde etiam pomo nomen est à capi-

esse contra prouinciam, quam tot officijs, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando deuinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, vt ex duobus, quorum alterutrum petis, eligam id potius, in quo non solùm studio tuo, verùm etiam iudicio satisfaciam. Neque enim tantopere mihi considerandum est, quid vir optimus in præsentia velis, quàm quid semper sis probaturus. Me circa idus Octobreis spero Romæ futurum: eadémque hæc præsentem quoque tua meáque fide Gallo confirmaturum: cui tamen tam nunc licet spondeas de animo meo, ἢ ἐγ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων. *Cur enim non vsquequaque Homericis versibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, vt videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, vt vel contra Bæticos adsim. Pene præterij, quod minimè prætereundum fuit, accepisse me cariotas optimas, quæ nunc cum ficis & boletis certamen habent.* Vale.

te: verùm nobilitas in Hierecunte Iudææ: sunt & succo pingui lactentes, quodamque vini sapore in melle prædulci. Diodorus in interiore Syria fieri Cariotas aliis excellentiores tum dulcedine, tum magnitudine, ac humore, testatur: his maiores multo Arabia fert ac Babylonia: quarum magnitudo est sex digitorum. colore sunt quædam subæreo, nonnullæ puniceo: aliæ porphyreo aspectu, amœnæ & suaues gustu. Deaurari solitas, & Calendis Ianuariis mitti, tradit Martialis, apud quem legitur fuisse pauperis munus: cui sententiæ conuenit illa lectio, certamen nondum habent. verùm, si sublato nondum, vt in multis codicibus scriptum offendi, videtur Secundus auunculi opinioni propiùs accedere. *Ficis*) inter quas Martialis Chiam extollit, quæ merum & salem sapit. *Boletis*) quanti fecerit boletos antiquitas, idem notat in distichis, afferens, facilius donare Romanos aurum & argentum quàm boletos. & Satyricus Iuuenalis, boletos lautissimum ciborum regi, & domino apponi pulsat. Pli. Boletos suillosque gulæ nouissima irritamenta vocat.

C. PLINIVS POMPEIO SATVRNINO SVO S.

DE Ropportunè) Mittit Pompeio Saturnino singulari doctrina viro orationem, quã habuerat apud municipes suos, dedicaturus ibidem bibliothecam, & annuos sumptus in alimenta ingenuorum filiorum pollicitus: excusat quòd in ea maiores suos, & se quoq; laudet. tantum denique Pompeio defert, vt de editione pro illius arbitrio sit facturus. Fuit autem Pompeius Saturninus acer causidicus, siue ex tempore, siue meditata proferret: tum prosa, tum versu clarus: in orationibus & historia mirabilis. Alterius Saturnini historici meminit Tranquil. Saturninum nominat Lucianus. vbi de morte Seueriani agit. & Q. Saturninum iurisconsultum Pomponius citat. Ille igitur Pompeius Saturninus moriens Secundum reliquit hæredẽ [*Idipsum*) mittere aliquid ex scriptis meis.] *Addidisti calcaria*) trãslatio. ab equo, id est, iam paratum ad id magis incitasti [Ouidius, Acer & ad palmæ per se cursurus honores, Si tamen horteris fortius ibit equus.] *Laboris*) emendandi. *Exigendi*) Petendi à te vt limam adhiberes. *Eo*) opera tua in corrigendis meis libellis, quam tu vltrò mihi obtulisti. *Ab homine desidioso*) sẽper de se parcè loquitur, extenuando facultatẽ suam, & se desidem

EROPPORTVNE mihi redditæ sunt literæ tuæ, quibus flagitabas vt tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, cum ego idipsum destinassem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti, paritérque & tibi veniam recusandi laboris, & mihi exigendi verecundiã sustulisti. nam nec me timidè vti decet eo quod oblatum est, nec te grauari quod depoposcisti. Non est tamen quod ab homine desidioso aliquid noui operis expectes. petiturus sum enim vt rursus vaces sermoni, quem apud municipes

appellando. *Rursus*) Iam enim Saturninus eam orationem legerat. *Sermoni*) Orationi: an ideo sermonem appellauit, quia secundum Porphyrionem ad præsentes dicitur: an quòd oratio illa esset remissa, & finitima quotidianæ locutioni: nam præter M. Tullii testimonium, Seneca tradit sermonem esse orationem voce demissa, & tenui figura prolatam. Accedit authoritas Fabii scribentis, parum admodum sermonem ab oratione differre, & interdum esse idem ostendit. Seruius inquit, Sermo est consertio orationis, & confabulatio duorum, vel plurium, à serendo dictus. Antisthenes apud Diogenem primus ita diffiniuit, Sermo est qui quid sit aut fuerit, exprimit. *Municipes*) Nouocomenses. sunt autem Municipes ciues Romani in oppidis municipalibus suo

suo iure, & suis legibus vtentes, muneris tantum honorarii cum populo Rom. participes, à quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque vlla populo Romano lege astricti. Satis constat municipium fuisse in meliori conditione, quàm coloniam hæc Gellius. Vlpianus Iurisconsultus, Propriè quidem municipes appellantur muneris participes, recepti in ciuitate, vt munera nobiscum facerent: sed nunc abusiuè dicimus municipes suæ cuiusque ciuitatis ciues, vt puta Campanos, Puteolanos: sic Iurisconsulti, nisi in quantum Paulus apertius videtur vocabulũ interpretari de significatione verborum, Municipes, inquit, dicti, quòd munera ciuilia capiant. [Siculus Flaccus, Municipia, inquit, quidam putant, à munitionibus dicta, alii à munificentia: eo quòd munificæ essent ciuitates.] Festus tres municipiorum species facit, sed authorem satis est indicasse.

Dedicaturus) assignaturus titulo & nomini alicuius consecraturus, oblaturus: & Pomponio tradente, quasi dicendo deserturus. [nam etiam nũc Mediolani est videre in tabula licet confracta, Plin. in tutelam bibliothecæ quædam sestertia contuliſſe.] Ostendit libro tricesimo quinto Plin. consueuisse Romanos, bibliothecas, id est librorum repositoria, quas Latinorum aliqui librarias vocant, cõsecrare *Generaliter*) summatim per genera. *Vniuersitati*) argumẽto. [tóti operis summæ] *Particulas*) minima quęq;. *Quæ soles lima*) acri tua emendatione. *Erit liberum nobis*) in facultate nostra erit. *Publicare*) in publicum mittere. *Cunctationem*) edendi moram. *In alterutrã*) in vnum duorum, dum sæpius recognoscitur, aut videbitur indignum opus editione, vel emendando frequenter elaborabitur, vt merito emitti poterit. *Efficiet*) crebra emendatione. *In scriptis*) in verbis. *Materiæ*) sensus rerum. *Elatius*) iactantius. legimus etiam latius, & in aliquibus exemplaribus lautius, id est vberius, vt quod digrediatur. [placet prima lectio.] *Modestiam*) cum alias soliti simus de nobis loqui modestè: quod non feciſſe in his reprehendar. *Pressius*) in tenui figura. quare potius sermonem quàm orationem appellauit. *Parentum*) maiorum, qui vsi fuerant liberalitate erga patriam Comum: ex quibus apparet

meos habui bibliothecam dedicaturus. Memini quidẽ te iam quædam adnotasse, sed generaliter: ideò nunc rogo, vt non tantùm vniuersitati eius attendas, verumetiam particulas quas soles lima persequaris. erit enim & post emẽdationem liberum nobis, vel publicare, vel cõtinere. Quinimmo fortasse hanc ipsam cũctationem nostram in alterutram sententiã emendationis ratio deducet: quæ aut indignum editione, dum sæpius retractat, inueniet: aut dignum dum idipsum experitur, efficiet: quanquam huius cunctationis meæ causæ non tam in scriptis quàm in ipso materiæ genere consistant. Est enim paulò quasi gloriosius & elatius. onerabit hoc modestiam nostram, etiam si stilus ipse fuerit pressus demissúsque, propterea quòd cogimur, cum de munificentia parentum nostrorum, tum de nostra disputare. anceps hic & lubricus locus est, etiam cùm illi necessitas

non solum Cæcilium fuisse Comensem, sed etiam maiores suos inde oriundos. *Anceps locus*) dubius, periculosus tractatus & argumentatio: anceps enim pro mortifero & periculo proximo Plinius senior vsurpat. Voluptas inquit tanta anceps cibi. & Liuius, Quia reuocare, aut vi retinere eos anceps erat: & Virg. ferrum anceps. quod grammatici interpretantur vtrinque acutum. *Lubricus*) qui facilè ad malũ flecti potest. [Periculosus cum periculum sit in eo consistere, vt sunt loca humore cõspersa.] *Etiam*) quamuis alibi interdum consentientis aduerbium, quan-

doque pro adhuc & præterea. *Lenocinetur*) blandiatur. translatum verbum à lenonibus, quo præceptor eius Quintilianus vsus plerunque. *Alienæ*) quę de aliis dicuntur. *Aequis auribus*] benignè *Accipi*) audiri, admitti. *De se*) de sua laude. *Nam cum ipsi honestati*] inuidemus honestis viris, sed præcipuè eorum gloriæ & laudi: quę verò bene gesta latent, & à nullo prædicantur, minus reprehendimus. *Tum*) maximè. [*Prædicationi*] laudi. M. Tullius pro Archia, Ipsi illi philosophi, etiam in illis libellis, quos de contemnenda morte scribunt, nomen suum inscribunt: in eo ipso in quo prædicationem nobilitatémque despiciunt, prædicari volunt.] *Mecum tractauit*) consideraui. *Tantum composuisse nobis*) continere apud me, & mei gratia scripsisse. *Quicquid est istud*) siue bona siue mala sit oratio. *Aliis*) aliorum causa composuisse: & ideo emittere. *Agendæ res necessariæ*) dum rem agimus, necessaria sunt, sicut commendare liberalitatem suam, & maiorum *Parem*] necessitati. *Gratiam*) commendationem. *Stilo*] scriptis. *Honestis cogitationibus*] munificentiæ laudibus, quæ est tribuere merentibus, amore & studio honestatis, vt patriæ, propinquis, affinibus, amicis, pauperibus. *Tractu*) Placet magis, vt legatur tractu, quàm tractatu, nam præter fidem exemplarium ipse ad Capitonem de oratione scribens, inquit: Illa tractu placet. & M. Tullius de Oratore, tractum verborum in Antonio laudat. Tacitus, tractum belli pro mora & productione: & libro quinto decimo pariter vsurpat, Durante, scribit, tractu & longitudine mortis. *Comitem*) subsecutricem.

lenocinetur. Etenim si alienæ quoque laudes parum æquis aurib. accipi solent, quàm difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut de suis differentis. Nam cùm ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ eius prædicationique inuidemus: atque ea demum rectè facta minus detorquemus & carpimus, quæ in obscuritate & silentio reponuntur. Qua ex causa sæpe ipse mecum: nobis ne tantum quicquid est, istud composuisse, an & alijs debeamus vt nobis. admonet illud quoque, quòd pleráque quæ sunt agendæ rei necessariae eadem peractanec vtilitatem parem, nec gratiam retinent. Ac ne longiùs exempla repetamus, quid vtilius fuit, quàm munificentiæ rationem etiam stilo prosequi? Per hoc enim assequebamur, primùm, vt honestis cogitationib. immoraremur, deinde vt pulchritudinem illarum longiore tractu peruideremus: postremò vt subitæ largitionis comitem pœnitentiam caueremus. Nascebatur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ. Nam cum omnes homines ad custodiam eius natura restrinxerit, nos contrà multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus auaritiæ vinculis eximebat: tãtóque laudabilior munificentia nostra fore videbatur, quòd ad illam non impetu quodam, sed consilio trahebamur. Accedebat his caussis, quòd non ludos aut

[*Pœnitentiam*) Seneca, Sera parsimonia in fundo est.] *Largitionis*] liberalitatis. impropriè vsus: nam largitio est nimia & immoderata pecuniarum profusio: & alij sic vsurpant. [*Exercitatio*) legitur etiam excitatio.] *Ex his*] scriptis. [*Contemnendæ pecuniæ,*] spernendæ auaritiæ. *Ad custodiam eius*] ad conseruandam pecuniam. *Restrinxerit natura*) pecuniarum auidi sumus à natura. De auaritia sic loquutus est Seneca in epistolis, Admirationem parentes auri atque argenti fecerunt, & teneris infusa cupiditas altius sedit, creuítque nobiscum, deinde totus populus in aliis discors,

cors, in hoc conuenit, hoc suscipiunt, hoc suis optant. *Communibus bine.*) Naturali vitio *Non impetu.*) Non inconsideratè, nec sine ratione. [Dicebat Seneca, se malle iu-

gladiatores, sed annuos sumptus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porrò & aurium voluptates adeo non egent commendatione, vt non tam incitari debeant oratione, quàm reprimi. Vt verò aliquis libenter educationis tædium laborémque suscipiat, non præmijs modo, verumetiam exquisitis adhortationibus impetrandum est. Nam si medici salubres, sed voluptate carentes, cibos blandioribus alloquijs prosequuntur: quanto magis decuit publice consulentem vtilissimum munus, sed non perinde populare, comitate orationis inducere: præsertim cum enitendum haberemus, vt quod parentibus dabatur, etiam nobis probaretur, honorémque paucorum cæteri patienter & spectarent & mirarentur. sed vt tunc communibus magis commodis quàm priuatæ iactantiæ studebamus, cum intentionem effectúmque muneris nostri vellemus intelligi: ita nunc in ratione edendi veremur, ne fortè non aliorum vtilitatibus, sed propriæ

dicia Augusti, quàm dona Claudii] *Ludos*) qui euanescunt, [nõ relicto aliquo vtilitatis in posterum exemplo] spectacula: erant enim ludorum varia genera.

Gladiatores] Quos in funerib. illustrium dari populo notum, & post cœnam interdum, referente Athenæo, qui ex authoritate Hermippi asserit, Mantinẽses inuenisse gladiatores, Demea ostendente, in vrbe primum Brutum in honorem patris defuncti, sed Valerium in foro boario primum munus dedisse testatur. cur exhiberentur, opportunius dicetur in Panegyrica oratione. *Annuos sumptus*) Vt ex reditu agri, quem actori publico emancipauerat, & imposito vectigali conduxerat, pueri pauperes ingenui alerentur & educarentur. meminit huius rei latius libro septimo ad Canimium. Audio adhuc Comi extare vestigium liberalitatis Plinianæ. [Satis constat Mediolani in lapide, quanquam fracto, legi Plinium in alimenta puerorum & puellarum multa sestertia dedisse.] *Porro*) Præterea: vt apud Terentium in Hecyra. aliàs affirmantis aduerbium. significat etiam minus, interdum postea quandoque temporis aduerbiũ: aliàs expletiua, nonnunquam procul: aliàs hortantis. commodè exempla sumes à Terentio, & Virgilio. *Oculorum voluptates*) Quæ per oculos percipiuntur [& aures, vt ludi scenici & gladiatorii] *Commendatione*) Laudari oratione. *Incitari*) Intendi, augeri. *Reprimi.*) Sedari, [emẽdari, tolli. *Aliquis*) orphanotrophus] *Educationi*) Alendi alienos filios. *Exquisitis*) Elaboratis, egregiis. *Prosequuntur*) Commendant. *Vtilissimum*) Educationem ingenuorum. *Non perinde pop.*) Non multum vel æquè populo gratum: nam perinde multum significat [& æquè.] Tranquillus, Quare aduentus eius non perinde gratus fuit *Comitate*) Orationis benigno sermone. *Inducere*) Instituere, persuadere per inductionem, quæ secundum rhetores, est oratio rebus non dubiis captans assensionem eius rei quæ instituta est. *Enitendum haberemus*) Opus esset eniti. *Parentibus dab.*) Quod in laudem maiorum meorum disertabam, & nobis præpararetur, qui eramus apud posteros gloriam ex hoc munere cõsecuturi. In alia lectione est, *dabatur, etiã orbis probaretur.* vt scilicet intelligatur, hoc munus parentibus oblatum, & ideò ab illis probãdum esse: ab his, expectãdum, donec filios susciperẽt.] *Paucorũ*) Meorũ *Cæteri*) Municipes. [*Spectarẽt*) intuerẽtur.] *Imitarẽtur*) incitarentur ad imitandũ exemplo nostro. legitur etiam mererentur *Tunc*) Cum diximus orationem. *Priuatæ iactantiæ*) No-

ſtræ laudi. *Aliorum*) Municipum, id eſt, ideò videar feciſſe, vt me laudarem; vereor ne ſi emiſero hunc ſermonem, non vt Nouocomenſes hortarer ad ſimile.

Quanto maiore animo] Eſſe indiciũ excellentioris animi, cõtẽtos eſſe potius ſua conſcientia pro benefactis, quàm laude: vnde M. Tullius in Tuſculanis, Quinetiam, inquit, mihi laudabiliora videntur omnia, quæ ſine venditatione & ſine populo teſte fuerint: non quod fugiendum ſit: omnia enim benefacta in luce ſe collocari volunt: ſed tamen nullum virtutis theatrum, virtutis conſcientia maius eſt. vnde Secundus Ariſtonem commendans, Ornat hæc, inquit, magnitudo animi: quæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert, reteque facti non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit. [Videtur Plinius imitatus fuiſſe eundem Tullium in Philippicis, Satis, inquit, in ipſa conſcientia pulcherrimi facti fructus erat. *Fructu honeſtatis*) præmium quod prouenit ex honeſtè factis. *Maiore animo*] generoſius.] *Sequi*] Per ſe comitari benefacta. nam etſi (vt idem refert Cicero) nihil in ſe habeat gloria cur expetatur, tamen virtutem tanquam vmbra ſequitur. *Appeti.*] Affectari. *Nec ideirco eſt minus pulchrum.*] Nec ideò eſt minus glorioſum, quod gloriam meruit: & dignus eſt laude, quamuis eam non ſit conſecutus. *Prædicare*] Vulgare. [laudare, commendare. Sic Valerius libro octauo.] *Feciſſe*] Benefeciſſe famæ cauſa. Secus laudat Traianum in panegyrica oratione: Non ideo dixit vicisse videaris vt triumphares, ſed triũphare, quia viceris. *Referente.*] Narrante. [eo qui non fecit.] *Vaneſcit.*] Non creditur, mendax exiſtimatur, [deperit.] *Rem.*] Factũ per ſe laude dignum, vt præbere alimenta ingenuis. *Deſtruere.*] Demoliri: cum veritate notare. *Iactationem.*) Quod nimium applauſerit ſibi author. *Inceſſunt.*] Infamãt, [vellicant, lacerant] inuehũtur. *Silenda*) Turpia. *Factum ipſum*) Culpatur. *Non ſileas*) Sed iactes & glorieris. *Decuriones*) Senatores in municipiis, in quibus idem erat decurio, qui Romæ ſenator, quod in ſenatu & conciliis municipalibus intereſſe poterat, ſi habuiſſet cenſum centum millium nummum. & decuriones quidam dictos aiunt ex eo, quòd in initio coloniæ cum deducerentur, decima pars eorum qui deducerentur, concilii publici gratia cõſcribi ſolita ſit. porrò decurio ordo in militia, & qui ſuam quiſque curiam habebat, decurionem appellatum Dionyſ. aſſerit. decuriones quinquennales Apul. vſurpat pro ſacerdotibus Iſidis in quinquennium cæteris præfectis. fuiſſe autem Comum municipium præter Cæcilii teſtimonium confirmant antiquorum memoriæ. [*Ne*] alii legunt, vt, pro quomodo.] *Populum*) Coram populo, vt in foro. *Curia*) Senatu. *Acclamationem*) Laudem cum aſſenſu. quod iuniores hiſtorici frequenter vſurparunt, & ipſe in oratione panegyrica. interdum tamen pro conuicio accipitur, vt apud Lampridium & Tranquillum. Reclamationes autem contrariæ ſunt acclamationibus: nam reclamare, eſt intiri, cum clamore probare. *Eadem illa*) Aſſentationem & plauſum. *Cui conſulebatur*) In cuius vtilitatem hæc fecimus. *Diſcreuerim*) Excluſerim. *Ambitionis*) Immoderatæ laudis cupiditate. eſt autem ambitio, cum ad publicos honores, & magiſtratus turpibus atque inhoneſtis artibus & blãdiciis, precibus, largitione, contendimus: at ſecũdum Dionyſij ſententiam eſt inanis gloria ſequens imaginem decoris, & deſiderium exitialium voluptatum. Claudianus cecinit, ambitionem eſſe auaritiæ nutricem fœdiſſimam, quæ veſtibulis foribúſque potentum excubat, & pre-

laudi ſeruiſſe videamur. præterea meminimus quanto maiore animo honeſtatis fructus in cõſciẽtia quàm in fama reponatur. ſequi enim gloria, non appeti debet: nec ſi caſu aliquo non ſequatur, iccirco quod gloriam meruit, minus pulchrum eſt. ÿ verò qui benefacta ſua verbis adornant, non ideo prædicare quia fecerint: ſed vt prædicarent feciſſe creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuiſſet, ipſo qui geſſerat recenſente, vaneſcit. homines enim cum rem deſtruere non poſſunt, iactationẽ eius inceſſunt: ita ſi ſilenda feceris, factum ipſum: ſi laudanda, quòd non ſileas, ipſe culparis. Me verò peculiaris quædam impedit ratio: etenim hunc ipſum ſermonem non apud populum, ſed apud Decuriones habui, nec in propatulo, ſed in curia. Vereor ergo ne ſit ſatis congruens, cum in

cio reprobare. at acclamare, aſſentiendo *aſſentationẽ vulgi acclamationẽmque defugerim, nũc eadẽ illa editione ſectari: cúmq; plebem ipſam cui conſulebatur, limine curiæ parietibúſque diſcreuerim, ne quam in ſpeciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam ad quos ex munere noſtro nihil pertinet præter exemplum, velut obuia aſſentatione conquirere. Habes cunctationis meæ cauſas, obſequar tamen conſilio tuo, cuius mihi authoritas pro ratione ſufficiet.* Vale.

ciis commercia paſcit honorum Pulſa ſimul. *Eos*) Extraneos. *Exemplum*) Imitationem. *Obuia*) Manifeſta. *Cunctationis*) Moræ: cur tantum contineam. *Authoritas*) Fama, & fides ex virtute quæſita.

C. PLINIVS MINVTIO FVNDANO SVO S.

Mirum eſt quàm ſingulis diebus in vrbe ratio aut conſtet, aut conſtare videatur, pluribus cunctiſque non conſtet: nam ſi quem interroges, hodie quid egiſti? reſpondeat, officio togæ virilis interfui, ſponſalia aut nuptias frequentaui: ille me ad ſignandum teſtamentum, ille in aduocationem, ille

Mirum eſt) Minutium Fundanum hortatur ad ſeceſſum & ſtudium, cum in vrbe occupati ſint homines rebus inanibus, ruri nihil audiant, quod audiſſe pœniteat. Minutius Fundanus, cui alibi in proximum annum conſulatum auguratur, eruditus & ſapiens fuit, vt qui ſe ab ineunte ætate altioribus ſtudiis dederat: ex duabus natis alteram vix pubertatem ingreſſam amiſit. proconſul Aſiæ ex Adriani reſcripto monitus ne ſine obiectu criminum Chriſtianos condemnaret. authores Euſebius & Oroſius. *Conſtet ratio*) Aliqua ratio adduci poſſit tranſacti diei non ignaue. *Aut conſtare*) Correctio. *Non conſtet*) Nulla etiam falſo adduci ratio poſſit, cur ſint occupati in vrbe. [*pluribus*) diebus vel potius nominibus] *Quem*) Aliquem. *Officio togæ virilis*) [officioſe comitatus ſum aliquem] Præſtiti officium meum dum amicus togam virilem ſumeret: quæ, authore iuriſconſulto, ad ſeptimum decimum annum ſumebatur, quam ætatem militarem appellauit antiquitas. legimus tamen apud Tranquillum, ſextodecimo ætatis anno ſumpſiſſe Auguſtum togam virilem, argumentum, ſcilicet tranſeundi à pueris in virum: cui ſententiæ Dion aſtipulatur, [Et Seneca inquit, Pueritia deponitur, ſed non puerilitas in pleriſque hominibus.] Ferè in eundem ſenſum Martialis ad Potitum conquerentem quòd vix vno anno librum emitteret, ſcribit. *Sponſalia*) Pacta antè nuptias, & ſponſio nuptiarum futurarum, à ſpondendo dicta. *Signandum teſtamentum*) Tria teſtamentorum genera Gellius nixus Lælij Felicis authoritate tradit, ſed poſtquam in

vnum ius ciuile & prætorium iungi constitutum est, septem testibus adhibitis, & subscriptione testium signacula testamentis sunt imposita ex edicto prætoris, sicut subscriptiones ex sacris constitutionibus. non enim olim vt nunc publici notarij stipulabantur, sed domini, vel alij eorum nomine tabulas scribebant, quas à septem testibus subscriptas, lineo vinculo claudebant, notatas testium sigillo. Testamentum compositum ex testatione mentis Sulpitius arbitratur: quod reprehendit Gellius arguens esse simplex verbum. [*In aduocationem*) vt ipsi adessem.] *In consilium rogauit* (vt cognoscerem, & iudicarem: vel, vt ipsi consulerem. *Inania*) nullius momenti. *Multo magis*) videntur superuacua talia officia. *Secesseris*) vacuus eris à curis vrbanis. *Frigidis*) inutilibus. Fabius frigidum inane vocat & momentarium. *Laurentino*) rure, quod Laurēs etiā appellari posse libro sequenti indicat, vbi totum graphicè describitur. *Corpori vaco*) curo corpus. *Fulturis*) adminiculis. tunc enim animus maximè intenditur, & vires suas operatur, cum nullo dolore corpus vexatur. Ausonius, Ampliat ætatis spatium sibi vir bonus, hoc est Viuere, & his vita posse priore frui. *Sinistris*) maledicis, iniquis. *Inquietor*) rarum inuentu verbum apud antiquos, quo tamen Cyprianus frequenter vtitur. *O rectam*) alij legunt o regiam, i. fœlicem: quia reges putantur fœlices: verùm priorem lectionem probo. *Ocium*) studium literarium. *Negocio*) opere. μουσεῖον) est autem museū Musarū locus, qualis bibliotheca: nam Athenæus testatur, Ptolemæi Philadelphi bibliothecam vocatam musęum: & Strabo in descriptione Alexandriæ, Pars inquit regiarum est musæum, quod ambulacrum habet & exedram & maximam domum, in qua cœnaculum est eorum qui museo participant, hominum circa disciplinas versantium. hic conuentus communes pecunias habet: & sacerdotem, qui museo præest: olim à regibus, deinde à Cæsare constitutum, & alterum veteri museo astructum sub Claudij nomine. eius historiarum causam tradit Suetonius: institutúmque, vt quotannis in altero Cyrenaïcῶν libri, altero Carchedoniacῶν diebus statutis velut in auditorio recitarentur toti, à singulis per vices. [Libanius in monodia, Nicomediæ ædificiorum ruinam deplorans. Vbi inquit fora, vbi musea, vbi templa? Lucianus in symposio-multorum virorum sapientium conuiuium, asserit esse museum.] Ad hæc scribit Athenæus, museum Græciæ vrbem Athenarum fuisse, magis ad disciplinam doctrinámque, quàm ad ædificia respiciens: quanquam Pausanias libro primo referat Demetrium Antigoni filiū muro cinxisse Athenarum vrbem, museúmque appellatum quod erat intra antiquum ambitum è regione arcis, vbi dicunt Museum cecinisse, & in senectute mortuum ibi extructo monumento sepultum. Plinius senior, Musea, inquit, in ædificiis vocant dependentia

in consilium rogauit. hæc quo die feceris necessaria, eadem si quotidie feciſſe te reputes, inania videntur: multo magis cum secesseris. tunc enim subit recordatio, quot dies quàm frigidis rebus absumpseris. quod euenit mihi postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cuius fulturis animus sustinetur. nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse pœniteat. Nemo apud me quemquam sinistris sermonibus carpit: neminem ipse reprehendo, nisi vnum me, cum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor, mecum tantum & cum libellis loquor. O rectam syncerámque vitam: ô dulce ocium honestúmque, ac penè omni negotio pulchrius. ô mare. ô litus, verum secretúmque μουσεῖον. quàm multa inuenitis, quàm multa dictatis. proinde tu

dentia ad imaginem specus arte reddendam. *Inuenitis*) datis facultatem inueniendi. *Dictatis*) suggeritis. sensus est, multa per vos excogito & repono. *Proinde*) quaquoque strepitum istum, inanémque discursum, & multum ineptos labores, vt primum fuerit occasio relinque, téque studijs vel ocio trade. Satius est enim, vt Attilius noster eruditissimè simul & facetissimè dixit, ocioſum esse, quàm nihil agere. Vale.

re, alibi præterea. *Istum*) vrbanum. [*Inanem discursum*) excursionem vanam, sine fructu, quæ fit in vita orbica. discursionem esse vitam orbicam dixit Seneca: & Martialis, discursus varios.] *Ocio*) quieti. *Attilius noster*) plures extitisse Attilios eo tempore lego Plinius duos nominat, Spartianust otidem, Tacitus treis. dubitari forsitan posset quem Secundus monstrasset, nisi ad Priscum scribens diceret, Nosti Attilij Crescentis facetias: inibíque multis necessitudinem cum illo arctam testatur. *Facetissime*) Facetum non tantum circa ridicula opinor consistere: neque enim diceret Horatius facetum Virgilio genus natura concessum. hanc magis excultæ cuiusdam elegantiæ appellationem puto, ideóque in epistolis M. Tullius hæc Bruti verba refert, Ne vlli sint pedes faceti, ac deliciis ingredientes mollius. & quidam facetum dictum arbitrantur eum, qui facit verbis quod vult. M. Cicero De perfecto oratore, dicacem acrioris ingenij esse vult, facetum maioris artis: habent autem facetiæ in narrando vim maximam. *Ocioſum esse.*] Quiescere, vacare ab officiis. [vel esse in ocio literario, quod honestum, iucundum & fructuosum est.] *Quàm nihil agere*) Quàm multis rebus inanibus implicari. In eundem sensum Mart. in Attalum, Est non est quod agas, Attale semper agis. [Nam secundum Senecam qui futilia facit, nihil agit.]

C. PLINIVS ATRIO CLEMENTI SVO S.

I Quando) Duo intendit in hac epistola Secundus, Euphratem philosophum laudare à doctrina & humanitate, & Atrio Clementi persuadere, vt quàm primùm ad vrbem veniat, séque Euphratis præceptis expoliendum tradat. est insuper nescio quod tertium, vbi conqueritur non licere sibi occupatissimo circa quæsturam ærarii eadem facere. Clementes penè innumeros ex diuersis authoribus colligo floruisse Secundi temporibus, sed hunc Atrium Clementem, ad quem alibi scripsit, ex testimonio Martialis opinor fuisse Patauinum, à quo vxor eius Atestina Sabina pro docta epigrammate celebratur. *Quando*) Vllo tempore. *Liberalibus studijs*] Scientiis & disciplinis quas vocant liberales, quòd homine libero dignæ sunt. cæterum Seneca

I quando vrbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maximè floret. multa claráque exempla sunt. sufficerit nobis vnũ Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, cũ a-

solam philosophiam sentit esse liberalem disciplinam, quòd liberum facit hominem, hoc est sapientem, sublimem, fortem, magnanimum, cætera pusilla ac puerilia esse. Vlpianus titulo De variis & extraordinariis cognitionibus, liberales artes appellat rethoricam, grammaticam, geometriam, medicinam, iurisperitiam. *Nunc*] Sub Traiano, cùm studia propè extincta refouerentur. *Clara*] Virorum clarorum [vt Taciti, Iuuenalis, Silii, Martialis, Saturnini, Voconij, Tranquilli.] *Vnum*) Exemplum vnius viri doctissimi, qualis Euphrates est, [qui Dinone patre genitus (quanquam pro Euphrate apud

Lucianum Eutrates mendosè legatur] Stoicam sectam professus, Vespasianum ab imperio deterrere conatus est, sub quo vsque ad Adrianum vixit, comparatis maximis diuitiis contra professionem suam. nam vt omittamus Apollonium Tyaneum, multis illum immodicum mercatorem & arrogantem increpantem, Philostratus tradit, comparasse sibi diuitiarum fontes: iam enim inter fœneratorum mensas nuncupabatur caupo quæstuarius, fœnerator, publicanus, nummularius, ad omnia venalia se conuertens, foribus potentiorum magis affixus quàm ianitores. voluntaria morte excessit è vita. veniam dederat ei Adrianus citra ignominiam & infamiam: vt cicutam senectute & morbo ingrauescente bibere posset. hoc refert Dion. *Militarem.*) Tribunus militum essem. *In Syria.*) Vbi etiam Ar- *Penitus*) Circa omnia eius studia *Domi*) Familiarius. *Obuius*) Paratus, qui se vltrò offert, quod signum est maximæ humanitatis. *Humanitate.*) Quæ vetat superbum esse aduersus socios, vetat auarum: verbis, rebus, affectibus, cõmunem se facilémque omnibus præstat, nullum alienum putat, bonum autem suum ideò maxime, quod alicui bonum est, amat. & præter hæc quæ recitantur à Seneca, Plato humanitatẽ triplicem inducit: aliã quippe per salutationem fieri, vt cum forte obuium quemlibet humanè quis salutat, & dextrã porrigens comiter excipit: aliam, cum in casus varios ærumnásque iactato quis opem clementer impendit, tertiam, qua cœnas & conuiuia inter se homines celebrant. aut igitur salutationis officio, aut ope, aut auxilio, aut cõuiuio, frequentíque congressu constare humanitatem. at Gellius humanitatẽ non esse putat, amorem erga homines, quem φιλανθρωπίαν Græci vocant, & si significet dexteritatem quandam beneuolétiámque erga omnes homines promiscuam: sed humanitatem, quam iidẽ Græci παιδείαν vocant, nos eruditionem, institutionémq; in bonas artes, dicimus: quas qui sinceriter cupiunt appetúntque, ij sunt vel maxime humanissimi [quam videtur Cicero pro Archia iis verbis expressisse, Etenim omnes artes quæ ad humanitatem pertinent habent quoddam commune vinculum & quasi cognatione quadam inter se continentur.] *Præcipit.*) Docet. philosophorum enim dogmata dicuntur. *Atque vtinam.*) Sensus est. Euphrates tunc de me bene sperabat, sed vtinam tantum postea profeciſſem, vt ille suas virtutes sublimiores reddidit. *Nunc*) Iam vir & prudentior effectus. quanquã hoc addidit vt vitaret arrogantiam: vbique enim minuit facultatem suã. *Pictore*) temidorum philosophum arcta familiaritate complexus est. Syria late littora tenet: terrásque etiam latius introrsus aliis aliisque nuncupata nominibus: nam & Cœle dicebatur, & Mesopotamia, & Damascena, & Adiabena, & Babylonia, & Iudæa, & Sophena. eadem ferè Plinius, ex Asia Pomponii mutuatus. Strabo ita determinat. Syria septentrionem versus Cilicia & Amano terminatur: à mari ad Euphratis pontem stadia intersunt ab Issico sinu vsque ad pontem, qui est iuxta Comagenam, dictum latus terminantia non pauciora quadringentis. orientem versus terminatur Euphrate & Arabibus Scænitis, qui cis Euphratem sunt: austrum versus felici Arabia, & Ægypto: occidentem versus, Ægyptio pelago Issicum vsque. Homerum Syrum insulam Syriam appellasse, idem libro decimo protulit.

dolescentulus militarem penitus, & domi inspexi, amarique ab eo laboraui, & si non erat laborandum. Est enim obuius, & expositus, plenúsque humanitate quam præcepit. Atque vtinam sic ipse, quam spem tunc de me concepit, impleuerim, vt ille multum virtutibus suis addidit. At ego nunc illas miror, quia magis intelligo: quanquam ne nunc quidem satis intelligo. Vt enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex iudicare: ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen

Non iniucundum fuerit referre hoc loco, Apellem pictorem perfecta opera proponere solitum transeuntibus, atque post ipsam tabulam latentem iudicium vulgi experiri: ferúntque à sutore notatum quòd in crepidis pauciores ansas vna intus feciſſet: eodem postero die superbè ob emendationem pristinæ annotationis cauillante circa crus, indignatum Apellem denunciasse, ne supra crepidam sutor iudicaret. quod & ipsum in prouerbium venit, quo admonemur ne supra nostram artem iudicemus, & conuenit cum Cæcilio, ne scilicet iudicemus rem quam non nouimus. *Sculptore.*) Marmorario, statuario, & qui pocula facit ἀνάγλυφα [quanquam sint qui distinguãt vt sculptor sit qui scapello statuas effingit: statuarius, qui alio modo: quia apud Plinium caput sit de sculptoribus & statuariis. *Fictore*) Qui & figulus dicitur, ex creta & argilla vasa componens. *Multa*) Laudanda. *Aduertant.*) Admoneant, alliciant: se cognoscenda præstent etiam mediocri doctrina viris. *Afficiant.*) Delectent. *Platonicam sublimitatem & latitudinem.*) De qua sic loquitur Fabius. Quis dubitet Platonem esse præcipuum, siue acumine differendi, siue loquendi facultate diuina quadam, & Homerica: multum enim supra prosam orationem, quam pedestrem Græci vocant, surgit, vt mihi non hominis ingenio, sed Delphico videatur oraculo instinctus. diuinũ appellat Columella: & Diogenes Platonicę orationis geminũ stilũ, sed vtrunque summum tradit. *Subtiliter*) Refertur ad argumenta. *Grauiter*) Ad sententias. *Ornate*) Ad eloquium. *Latitudinem.*) Vbertatem, amplam facundiam. respexit ad nomen: nam quidam aiunt fuisse exercitatum apud Aristonem palæstritam, à quo Platonem pro egregio corporis habitu cognominatum, cum prius Aristocles ex aui nomine vocatus esset. sunt qui ob orationis vbertatem & miram latitudinem, sic appellatum putent, siue quòd ampla fuerit fronte, vt Neanthes, authore Laërtio, scribit. *Effingit.*) Exprimit. repræsentat. *Varius.*) De rebus diuersis. sic enim declinatur fastidiũ. *Dulcis*) Lenis. mitis. [Dulcedo orationis maximè audientes delectat.] *Repugnantes*) Vitio laborantes, dissentientes. *Ducat*) Persuadeat, attrahat. *Adhæc*) Præterea, accedit illi. post animi bona enumerat etiam corporis & fortunæ. *Demissus*) Planus: quod est indicium facilis ingenii, secundum philosophos. *Ingens & cana barba*) Apollonius Tyaneus in epistolis quas scripsit aduersus Euphratẽ, inquit, Baculus erat tibi tunc, & barba cana & ingens, præter hæc nihil. *Fortuita*) Fortunæ bona, quæ Stoici negligunt: putántque veram felicitatem in sola virtute cõsistere. *Acquirunt*) Astruunt. [*Vultu*) legitur etiam in cultu: pulchritudo corporis donum dei secundum Homerum glorioſissimũ est.] *Nulla tristitia.*] Tristitia & seueritas vicinæ sunt res, sed hæc datur laudi, illa vitio: seuerum appellant grammatici à sequenda veritate. *Reuereare*) Ita Euphratem veneraberis, vt non timeas illi occurrere. *Vitæ sanctitas*) Integer vitæ, scelerisque purus. sanctitas & sanctimonia pariter Latine dicuntur: nam & illo Fabius, & hoc M. Cicero vsus est verbo: sed sanctitudo vocabulum Apuleianum nescio quid maioris dignitatis habet. sanctum interdum quod sacrum &

cernere datur, multa in Euphrate sic eminent & elucent, vt mediocriter quoque doctos aduertãt, & afficiãt. Disputat subtiliter, grauiter, ornatè. frequenter etiam Platonicam illam sublimitatem & latitudinem effingit. Sermo est copiosus, & varius: dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Adhoc proceritas corporis & decora facies, demissus capillus, ingens & cana barba: quæ licet fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in vultu, nulla tristitia: multum seueritatis, reuereare, vt occursum non reformides. Vitæ san-

religiosum, interdum incorruptum. cui sententiæ videtur accedere Martianus primo ff. Sanctum, inquit, est quod ab iniuria hominum defensum est atque munitum: dictum autem à sagmine quadam herba, quam legati Romanorum ferre solebant, ne quis eos violaret. [Aggenus Vrbicus, sanctum est plerumque vt incorruptum, & à sanciendo sanctum dicitur.] & Vlpianus: sancta proprie dicimus, quæ nec sacra nec prophana sunt, sanctione enim quadam confirmata: vt leges sanctæ sunt sanctione quadam subnixæ. quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est, & si deo non sit consecratum. & Donatus sanctum dixit esse quod est omni obseruatione inuiolatum. *Par comitas*) Summa facilitas.

Facilitas summa, comitas par. Insectatur vitia, non homines. Nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus, & pendens: & persuaderi tibi, etiam cum persuaserit, cupias. Iam verò liberi tres, duo mares, quos diligentissimè instituit. Socer Pompeius Iulianus, cùm cætera vita, tum vel hoc vno magnus & clarus, quòd ipse prouinciæ princeps hunc inter altissimas conditiones generum non honoribus principem, sed sapientia elegit. Quanquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An, vt magis angar? quod non licet. Nam distringor officio, vt maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas, scribo plurimas, sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam

Insectatur vitia, non homines) Taxat vitia, non vitiosos: parcit enim nomini malorum. in quam sententiam scripsit de suis libellis ad Numatium Martialis. Hunc seruare modum nostri nouere libelli, Parcere personis, dicere de vitiis. [Et Lucianus, Demonactem dicit reprehendere vitia, peccantibus veniam dare, more boni medici qui curat morbos, neque irascitur ægris.] *Nec castigat*) Minis & verberibus. *Emendat*) Corrigit verbis blãdis. *Sequaris*) Necesse sequaris modus dicendi gratior & compendiosior. *Pendens*) Suspensus. expectans etiam postquam dixerit. [Ouidius, Narrantis coniunx pendet ab ore viri.] *Persuaderi.*) Vlterius dicendo progredi, & amplius satisfacere: tanta erat orationis suauitas in eo. *Iam*) Præterea. *Liberi tres*) Sunt illi tres filii. liberi pro filiis secundum Caium semper proferuntur numero plurium: liberorum appellatione etiam fœminæ intelliguntur: authores sunt Iurisconsulti, & sequẽtia indicant, cùm post liberos tres, subdiderit duos mares & fœminam: quinimmo referẽte Callistrato, nepotes & pronepotes cæteríque qui ex his descendunt, continentur: hos enim omnes liberorum appellatione lex duodecim tabularum cõprehendit. *Duo mares*) Subaudi & tertiam fœminam. [Lucianus in Dialogo qui inscribitur Philopseudes, memorat Euphratem habuisse filios duos, quorum alter iuuenis Mnason, & minor Euphratides nomine, quindecim annis natus, in palæstra se exercebant, eorúmque matrem nomine Demaneten tunc mortuam visam ab Euphrate, dum libellum Platonis de anima legeret.] *Instituit*) Docet. format. hinc institutiones, primæ inductiones ad bonos mores & disciplinas, vt Fabij & Iustiniani. *Socer*) Euphratis. *Pompeius Iulianus.*) Extant in. ff. frequentissimè responsa Iuliani Iurisconsulti celeberrimi. *Cætera vita*) Qui in cætera vita sua vir clarus extitit, sed in hac re præcipuè, quòd cùm esset inter Syros authoritate & opibus princeps, elegit sibi generum Euphratem, non dignitate, sed sapientia illustrem. *Prouinciæ.*) Syriæ. *Altissimas conditiones*) Diuitias, nobilitatem, honores quibus Iulianus excellebat: an quod magis placet, cũ essent multi & natalibus & opibus ac cæteris fortunæ bonis præstantes, qui nuptias filiæ suæ studiosè peterẽt. *Plura*) Scribam. *Viro*) Euphrate. *Frui*] Propter occupationes publicas. *An*) Plura dicam. *Magis angar.*) Magis crucier cùm sæpius illius, quo non vt volo frui licet, mentionem faciam. *Distringor*) Occupor. *Officio*) Præfectura ærarij, in qua collegam habuit Cornutum Tertullum. *Vt maximo sic molestissimo*) Eadem repetit in fine orationis panegyricæ: nondũ, inquit, biennium compleueramus in officio laboriosissimo & maximo.

Præfecti ærario, & ante hos, Quæstores, Prętores, Tribuni (sic enim inuenio mutata nomina prefectorum ærario) pecunias quoquomodo expensas & acceptas in tabulas publicas reponebant. nam inter cætera legatis sumptum dabant, & quæ ad rempublicam spectare videbantur, distrahebant. *Pro tribunali.*) In suggestu. tribunal est vbi iudex sedet populo ius dicturus. pro tabulatis excrescentibus Plinius senior vtitur. Fabius notat eos, qui tribunale quàm tribunal malunt dicere. *Libellos*) Quos vulgò supplicationes appellamus. quare supplices & querulos interdum Martialis vocat. Secundus pro accusationibus alibi posuit. & Vlpianus pro denunciatione, ferè in idem concurrente Apuleio: qui tamen in Asino suo pro forma præconij vsus est. Fabius etiam fieri libellos breui annotatione memoriæ causa testatur: at libella fabrorum & agri diuisorum & instrumentum. *Subnoto*) Subscribo, confirmo. *Tabulas*) in quibus rationes ærarij reponebant quanquam legerim apud Capitolinum, præfectos ærario tabulas publicas habuisse, quibus nomina ingenuorum puerorum referebant, vt si fortè aliquis causam liberalem diceret, testationes inde produceret, quod Antoninus philosophus etiam per prouincias instituit. *Illiteratissimas literas*) Inornatas, forenses, vulgares, stilo infimo, quibus vtuntur rationarij [in] nominibus: quem locum minus feliciter Sidonius conatus est mutuari. Illiteratissimis, inquit, literis vacant. videamus: si placet, non importunè, an omnes tunc Latinè loquerentur, & quid sit Latinè loqui: quod sane nihil aliud est, quàm vti lingua Latia, & Romana: nam Cicero inquit, non tam præclarum est scire Latinè, quàm turpe nescire: neque tam id mihi oratoris boni, quàm ciuis Romani proprium videtur. & Pollionem legimus iussisse filios loqui Latinè, adeo vt Græcè vel difficile, vel rarò loquerentur. Liuius libro primo ab Vrbe condita, Magna pars Fidenatium, vt qui coloni additi Romani essent, Latinè sciebant. & à Varrone Fabióque, vbi de analogia disputatur, quæritur, an aliud sit Latinè loqui, aliud grammaticè: nullam enim loquendi legem, sed obseruationem quidam voluere, vt ipsam analogiam nullæ res alia fecerit, quàm consuetudo. quare Vitruuius se excusat, si quid cõtra grammaticam locutus sit, quasi Latinè scripserit, & non grammatice: vtitur enim interdum verbis quę grammaticus non admitteret. quamuis interdum Latinè loqui, sumatur pro eleganti sermone vti: hinc Iuuenal. dixerat: Cùm sit turpe magis nostris nescire Latinè. & Seneca Epistolarum quinto: Nunc vulgò breuiarium dicitur, olim cum Latinè loqueremur, summarium vocabatur. Ex verbis M. Tullij colligitur, grammaticam paulo ante suum seculum in vrbem inuectam: cùm sit, inquit, quædam certa vox Romani generis, vrbísque propria, in qua nihil offendi, nihil animaduerti possit, nihil sonare aut olere peregrinum. hanc sequimur: neque solùm rusticam asperitatem, sed etiam peregrinam insolentiam fugere discamus. equidem cùm audio socrum meam Læliam (facilius enim mulieres incorruptam antiquitatem conseruant, quòd multorum sermonum expertes ea tenent semper, quæ didicerunt prima) sed etiam sic audio, vt Plautum mihi, aut Neuium videar audire. sono ipso vocis ita recto & simplici est, vt nihil ostentationis, aut imitationis afferre videatur: ex quo sic locutum eius patrem iudico, sic maiores: & sunt præcepta Latine loquendi quæ puerilis doctrina tradit, & subtilior cognitio, ac ratio literarum alit, aut consuetudo sermonis quotidiani, ac domestici libri cõfirmant, & lectio veterum oratorum. Cæsar quidem solum, & quasi fundamentum oratoris. vides elocutionem emendatam & Latinam, cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis aut scientiæ, sed quasi bonæ consuetudinis. Mitto C. Lælium, P. Scipionem: ætatis illius ista fuit laus tanquam innocen-

tiæ, Latinè loquendi, nec omnium tamen: nam illorum æquales Cælium & Pacuuium, male locutos videmus: sed omnes tum ferè, qui nec extra vrbem hanc vixerant, nec eos aliqua barbaries in domestica infuscauerat, rectè loquebantur: sed hanc certè rem deteriorem vetustas fecit & Romæ & in Græcia. confluxerunt enim Athenas & in hanc vrbem multi inquinatè loquentes ex diuersis locis: quo magis expurgandus est sermo, & adhibenda quàm absterſa ratio, quæ mutari non possit, nec vtendum prauissima consuetudinis regula. T. Flaminium, qui cum Q. Metello consul fuit, pueri vidimus, existimabatur bene Latinè loqui sed literas nesciebat. Cæsar autem rationem adhibens, consuetudinem vitiosam & corruptam pura & incorrupta consuetudine emendat. declaratur ergo Latinè loqui, nihil aliud fuisse, quàm vti verbis Romanis, propriis, & incorruptis, etiam non adhibita grammaticæ ratione, & fuisse tempus, quo omnes Romani sine vlla regula Latinè loqui poterant, & assueuerant: postea in vrbem confluentibus aduenis, & priscorum lingua perturbata paulatim deflexisse ad vernaculam nostram. quod qui tunc erant ingenio acutissimo cernentes, de grammatica & Latinitate certas regulas tradidere: nam & Tranquillus in libello De grammaticis, edisserit sero grammaticam in vrbem Romam inuectam, scilicet inter secundum & tertium bellum Punicum, & vulgares sermones fuisse meminit [ibidem, ac etiam in Augusto vbi scribit eundem dicere solitum betizare pro languere, quod vulgò lachanizare dicitur:] ac Plinius Latine Græcos edoctos. conqueritúrque Iuuenalis linguam peregrinam in vrbem introductam. & Apuleius in limine suæ Metamorphoseos, asserit se linguam Latinam didicisse nullo præeunte magistro, verum labore ęrumnali. quòd si omnes tunc Latinè locuti fuissent, quid opus erat summo cum labore per se literas discere, cum in vrbe versaretur? verum quia tunc non eô suetudine, vt prius, sed grammaticorum præceptis literas discebant Romani, dixit ærumnali labore: neque tamen id admodum mirabile, si Apuleius per se literas Latinas didicit, cum nostra tempestate Benedictus Iouius Comi natus per se Græcas edidicerit. quòd autem Marcus Tullius secundo Tusculanarum refert, suas orationes iudicio multitudinis approbatas, popularem enim facultatem esse, & effectum eloquentiæ: non ideo crediderim, omnes dicendi vim sensúmque percepisse, sed alios aliqua, quosdam pauca admodum, vt nunc assolet in concionibus pro fide, pleroſque insuper nihil intelligẽtes laudasse supra cæteros. *Quandoque*) Raro. *Hîc*) Meis. *Hanc partem*) Negocia publica tractare, quæ moralis philosophia dicitur: pertinet ea ad ciuiles actiones, qua vtuntur qui rempublicam administrant. nam illam sapientes in treis partes diuiserunt, moralem, naturalem, rationalem. Epicurus in canonicam, physicam, ethicam: alij in physicam, ethicam, dialecticam. Plato primus triparti tam philosophiam copulauit, sibíque inuicem necessarias partes asseruit, neque inter se tantummodo non pugnare, sed etiam mutuis se adiuuare auxiliis ostendit. hæc sumpta ab Apuleio. *Agere negotium publ.*) Tractare res ad vtilitatem publicam spectantes. [Quare Cato apud Lucanum dicebat, non sibi sed toti genitũ se credere mundo.] *Cognoscere*) Audire disceptantes, exami-

(nam idipsum quandoque contigit) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur. affirmat etiã esse hanc philosophiæ, & quidẽ pulcherrimam partem, agere negotiũ publicum, cognoscere, iudicare, promere, & exercere iustitiam, quæque ipsi doceant in vsu habere. Mihi tamen hoc vnum non persuadet: satius esse ista facere, quàm cum illo dies totos audiendo, discendóque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor: cùm in vrbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius) illi

examinare. *Promere*) Discernere, explicare, declarare. *Ipsi*) Philosophi. *In vsu h.*) Agere: quod maius est quàm docere. *Non persuadet hoc vnum*) Vt credam melius esse ius dicere, quàm illum audire: tanto Emendandum à vitiis per philosophiæ præcepta. *Vt multi*) Solent inuidere aliorum bonis. Multi autem, mali, more Græcorũ. *Inuideo bonum*) Elegãtius: quàm inuideo bono. *Sensum*) Titillationem, cognitionem cum delectatione. *Superesse*) Licere: vel potius abundare tradente Gellio.

te expoliendum limandúmque permittas. Neque enim ego (vt multi) inuideo aliis bonum quo ipse careo: sed contrà sensum quendam voluptatemque percipio, si ea quæ mihi dicuntur, amicis video superesse. Vale.

C. PLINIVS IVSTO S.

Lim nullas. Cõqueritur familiariter de Fabio Iusto, quod tamdiu nihil scriberet. *Olim.* Iampridem. *Atho ipsum scribe*) Æmulatus est M. Cic. qui ad Atticum inquit: Tu mihi & si nihil erit quod scribas, tamen idipsum scribas velim, te nihil habuisse, quod scriberes. *Priores*) Veteres: quos ex testimonio M. Tullii licet cognoscere solitos in epistolis præponere, Si vales bene est, ego quidem valeo: quinimo Seneca libro Epistolarum secundo inquit, Mos antiquis fuit vsque ad meam ætatem seruatus, primis epistolæ verbis adiicere, Si vales bene est, ego valeo. *Hoc*) Vt significes te bene valere. [Imitatio Ciceroniana qui libro quarto ad Atticum vbi inquit, nihil erit quod scribat, vel ipsum scribat.] *Maximum*) Plurimi facio scire tuam bonam valetudinem. *Serio*) Grauiter, verè. serium enim triste & sine risu dixit antiquitas. extat Afranij authoritas apud Nonium. non ego te noui; tristem, seuerum, serium, sed iuniores etiam hoc vsi sunt, qualis Capitolinus, referens Antoninum philosophum, virum serium & grauem, serium etiam substantiuum in frequenti vsu Fabius, Aut aliquod iocis serium quoque esset admixtum. & Curtius, itaque res in serium versa est. at serius comparatiuum à sero diuersæ significationis est. *Nescire*) Non admoneri.

Lim nullas mihi epistolas mittis. Nihil est inquis, quod scribam: at hoc ipsum scribe, nihil esse quod scribas: vel solum illud, vnde incipere priores solebant, Si vales bene est, ego valeo. Hoc mihi sufficit. est enim maximum. Ludere me putas? seriò peto. fac sciam quid agas: quod sine sollicitudine summa nescire non possum. Vale.

C. PLINIVS CALESTRIO TYRONI S.

Acturam) Coræii Rufi voluntariũ obitum propter lõgam, & intolerandam pedum ægritudinem in sinu amici Calestrii de-

Acturam grauissimam feci, si iactura dicenda est tanti viri amissio. decessit Corellius Rufus, & quidem sponte, quod dolorem

flet, séque ideò maxime affligi testatur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd amiserit vitæ suæ testem, rectorem, & magistrum. fuerunt iisdem temporibus Tyrones tres, Calestrius Tyro, ad quem alibi Cæcilius, qui etiam meminit Iunii Tyronis: tertius Aponius Tyro. *Feci iacturam*) Passus sum damnum, quòd amisi Corœlium meæ vitæ moderatorem. *Si iactura*) Dubitat an hoc verbum iactura conueniat tantæ calamitati, perinde ac si aliud verbum perquirat, quo significantius atrocitatem mali ostenderet. *Corœlius Rufus*) Corœlium equitem Ro. Atestę genitum, suomet Traiano.) *Spõte*] Volũtaria morte decessit. *Exulcerat*) Exasperat, auget, [recrudescit] renouat. sic dum mortem Auiti desiet apud Marcellum, quod, inquit, vel maximè dolorem meum exulcerat. sæpius vtimur testimonio Cæcilii, vt ostendamus quàm sibi similis vbique sit. Vlpianus ex autoritate Neratii respondit: Qui manus sibi intulerint tædio vitæ, lugeri solent, nequaquam qui mala conscientia. *Quæ non ex n. n. f.* §.) Volunt tribus humanam contineri vitam, natura, fato, fortuna: naturæ c. & xx. annos concessos esse, fato lxxxx. fortunæ omnes alios casus, vt sunt ruina, incendia, naufragia, venena, voluntariæ mortes. vnde Virg. de Didone dixit. Nam quia nec fato, merita nec morte peribat, Sed misera ante diem, subitoque accensa furore. M. Tull. in Philipp. Multa mihi imminere videbantur præter naturam, præterque fatum. *Vtcunque*) Quomodocunque, aliqua ratione. Apuleius lib. vi. certè calculo cunctorum, vtcunque mors ei fuerat destinata. *Finiuntur*) Intereunt. *Necessitate.*) Fato: quo mortales ægritudine & morbo intereunt citra lxxxx. annum, modò serius, modò velocius secundum fata, quæ refert Sene. ius suum peragere, nec vlla commoueri prece, non misereri, non flecti gratia. seruant cursum irreuocabilem, ingesta & destinata fluunt, quemadmodum rapidorum aqua torrentium in se

meum exulcerat. Est enim luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam vtcunque in illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est: in iis verò quos accersita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quòd creduntur potuisse diu viuere. Corœllium quidem summa ratio, quæ sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulit: quanquam plurimas viuendi causas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam autoritatem: præterea filiam, vxorem, nepotem, sorores,

surculo castaneam inseruisse in Neapolitano agro scribit Plinius auunculus, quæ ab ipso nomen inter laudatas accepit. fuit Corœlius Rufus, iurisconsultus spectatissimus, à Cæcilio cum admiratione dilectus: à quo in petendis honoribus suffragator & testis assumptus, in inchoandis deductor, ingerendis consiliarius: vnde Plinius vt paria Corœlio faceret, post eius obitum Corœlii sororem & filiam semper tuitus est. dum Corœlius viueret, fuit summæ authoritatis apud Neruam imperatorem: moritur autem sub non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem superueniens præcipitat. sic ordinem fati æterna series regit, cuius hæc prima lex est, stare decreto. quod enim intelligis fatum, existimo necessitatem rerum omnium, actionúmq;, quam nulla vis rumpat. *Quos accersita m. a.*) Qui manus sibi inferunt, & sponte moriũtur. *Potuisse*) Si voluissent ipsi. *Summa r.*) Libro Epistolarum x. quærit Sen. mors occupanda ne sit, an expectanda: & demũ pluribus concludit, potius esse occupandã. *Pro n.*) Loco fati. *Hoc con.*) Sponte moriendi. *Optimam c.*) Laudat Corœlium à bonis animi & quæ ab his descendunt, vt à fama & authoritate. deinde à bonis fortunæ. *Filiam*) Corœliam Hispullam. *Vxorem*) Hispullam. *Nepotem.*) Filium Corœliæ Hispullæ bonæ indolis. *Sorores*) Quarum altera Corœlia Fusco erat matrimonio coniuncta. *Pignora*) Cognationes: in quem sensum bis in oratione panegyrica,

negyrica vsurpat, hoc vocabulo latius vsus quàm apud alios, præter vnum Tacitum, inuenerim: hic enim lib. xvi. Historiarum, inquit, ne in cætera pignora sæuiret: non solùm filiam, sed & generum, & alios cognatos intelligens: ideo pignora appellata, quia sunt amoris hypothecæ. sed propriè liberos pignora dicimus, tãquam vinculum certissimum inter maritum & vxorem. aliàs pignus secundum Vlp. est quod ad creditorem transit: at Caius dicit, pignus propriè rei mobilis

intérque tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, vt hæc tanta precia viuendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & tricesimo anno (vt ipsum audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi. Nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam, vt alia, traduntur. Hunc abstinentia, sanctitate, quo ad viridis ætas, vicit & fregit. nouissimè cum senectute ingrauescentem, viribus animi sustinebat. cùm quidem incredibiles cruciatus, & indignissima tormenta pateretur. Iam enim dolor non pedibus solis, vt prius, insidebat: sed omnia membra peruagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus, in suburbano iacentem. Seruis è cubiculo recesserunt. habebat enim hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus: quinetiam vxor, quanquam omnis secreti capacissima, digrediebatur. Circumtulit oculos, & cur (inquit) me putas hos tantos dolores tandiu sustinere? vt scilicet isti latroni vel vno die supersim. Dedisses huic animo par corpus, fecisset quod optabat. Affuit

Parce viuendo ad cibos refertur. *Sanctitate*) Modestia, à rebus venereis. *Viridis ætas*) Iuuenis & fortis. *Ingrauescentem*) Inualescentem, crudescentem. *Cum senectute*) Qua multæ ægritudines magis augẽtur. *Viribus animi*) Constantia. *Incredibiles*) Immensos. *Insidebat.*) Occupabat. *Omnia membra*) Totam corporis compaginem. *Iacentem*] Laborantem podagra. *Domitiani temporibus*) Imperante Domitiano. nam cùm hæc scriberet, Traianus regnabat. [*Habebat ú*) Corœllius. legitur etiam loco is, enim.] *Hoc moris*) Vt iuberet seruos facessere è thalamo. *Intrasset*) Cubiculum. *Fidelior*) Cõparatiuũ pro positiuo. *Vxor*) eius, Hispulla. *Secreti capacissima*) Cui omnia arcana tua committeres. *Circumtulit oculos*) An alij adessent præter quàm Cæcilius, visurus. *Isti latroni*) Male intelligunt qui de podagra locutum sentiunt, quòd scilicet hic morbus etiam latera inuaserat. nullum enim id secretum, sed potius Domitianum indicasse dicimus, sæuarè & crudeliter in principatu gerentem. optabat igitur Corœlius tandiu viuere donec interitum Domitiani videret:

sic postea libenter moriturus. *Dedisses*) More suo subtraxit, si: quod etiam Martialis in tertio fecit, Audieris, dices esse Maronis opus: pro si audieris. & alij iuniores. sensus est, si ita corpore sicut animo valuisset, superuixisset Domitiano, honores gessisse. *Cuius ille compos*) Quod votum consecutus: nam voti compotem dicimus eum, qui quod intendit obtinuit. *Securus*) Relicta republica melioribus auspiciis. *Liber.*) Sub Traiano optimo principe, qui libertatem per Neruam reductam, in melius & maius augebat. *Illa multa retinacula*) Cognationes, amicos, bonam conscientiam, & reliqua. Retinacula. quæ retinere potuissent Coræliumin vita, sed minora quàm rationes quæ contrà occurrebant. *Abrupit*) Interciditneglexit. *Valetudo*) Podagra. *Constantia fugit.*) Non potuit vlterius pati quamuis contrà niteretur. *Quartus*) Erat quo. *Hispulla*) Hispullæ meminit Iuuenalis, & Cæcilii amitam fuisse lego. *Geminium.*) Ad quem plures extant Cæcilii epistolæ, [& ad Traianum ideminquit, Rosianum Geminium sibi beneficiis in eum collatis arctissimè deinctum: nã quæstor Plinius in consulatu fuit, summámque illi reuerentiam in eo officio & pòst præstitit: commendat itaque illum Imperatori ab integritate, probitate, industria: tum quòd eius commilito fuit.] Papinius insuper ad legem Iuliam de adulteriis, retulit Adrianum rescripsisse C. Rosiano Geminio. [Geminii fit mentio in memoriis Mediolanensibus & apud Forum Iulii L. Geminii Mesii curatoris ærarii Mediolanensis.] *Communem*) Meum & Coræli. *In proximum*) In propinquũ ædium. *Ab Hispulla*) Nomine Hispullæ. *Iulius Atticus.*) Cuius eloquentiam & Græcam facundiam cum familia laudat Martialis libro vii. Attice, facundæ reno-

quod optabat, & deus præstitit. nam libro octauo ad Quadratum, vbi de vltione Heluidii tractat, vero verius ostenditur Coræliũ superfuisse Domitiano: vt omittam per quæ alibi significat, non solũ se vixisse sub imperatore Nerua, sed etiã

tamen deus voto, cuius ille compos, vt iam securus libérque moriturus, multa illa vitæ, sed minora, retinacula abrupit. increuerat valetudo, quam temperantia mitigare tentauit, perseuerantem constantia fugit. Iam dies alter, tertius, quartus, abstinebat cibo. misit ad me vxor eius Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuncio, destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filiæ precibus flecti, solum superesse me, à quo reuocari posset ad vitam. Cucurri: peruneram in proximum, cùm mihi ab eadem Hispulla Iulius Atticus nunciat, nihil iam ne me quidem impetraturum: tam obstinatè magis ac magis induruisse. dixerat sanè medico admouenti cibum, κάμνω quæ vox quãtum admirationis in animo meo, tantum desiderij reliquit. Cogito quo amico, quo viro caream. Impleuit quidem annum septimum & sexagesimum, quæ

uas qui nomina gentis, Nec finis ingentẽ conticuisse domum. Te pia Cecropiæ comitatur turba Mineruę, Te secreta quies, te sophos omnis amat. Atticum eximiè cœnasse tetigit Iuue. Iulius Atticus tempestate Columellæ laudem meruit, quòd de vna specie culturæ pertinentis ad vites, singularem librum edidit. *Induruisse*) Omnino mori decreuisse. [Imitatio Catulliana, iam Catulle obstinatus obdura.] *Admouenti.*) Porrigenti. κάμνω) Vixi cum labore. sustinui [mortuus suum: κάμνοντας enim secundum Pollucem mortuos appellat Thucydides, & Aristoteles in Ethicis:] præteritum irregulare à verbo κάμνω id est laboro. alia exemplaria habent κέκμηκα id est decreui, scil. mori ἀπὸ τοῦ κεῖνω. *Desiderij*) Expectationis Coræliĩ absentis & amissi. *Robustissimis*) Sano corpore vigentibus, nullo morbo concus-

sis. *Euasit*) Morte, quæ malorum finis est, omnia abscidit & deuorat: mors adeò extra omne malum est, vt sit extra omnem malorum metum. author Seneca. *Florente republi.*) Sub Traiano. *Et hoc scio*) Repetitio. [dolorem exprimens] *Imbecillum*) Inconstantem, minus fortem aduersus calamitates. *Meo nomine*) Mea causa. *In sũma*) Quod [M. Tullius &] Martialis, ad summam omnium dixit. hoc dicendi genere vtimur, cùm aliquid concludimus. *Recenti*) Nuper mortuo Coræliio. *C. Caluisio*) Cuius in memoriis marmoreis fit mentio: fuit is Secundo arctissima familiaritate coniunctus, vnde hic & alibi suum contubernalem appellat. validissimè etiam amauit Caluisium nepotem, C. Caluisium arcta propinquitate complectentem: erat enim filius sororis [C. Caluisij Ianuarii Pontificis monu-

ætas etiam robustissimis satis longa est. Scio, euasit perpetuam valetudinem: Scio, decessit superstitibus suis: florente republ. quæ illi omnibus suis charior erat, & hoc scio. Ego tamen, tanquam & iuuenis & fortissimi morte doleo: doleo autem, licet me imbecillum putes, meo nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magistrum. in summa dicam, quod recenti dolore contubernali meo Caluisio dixi, Vereor ne negligentius viuam. Proinde adhibe solatia mihi: non hæc, Senex erat, Infirmus erat (hæc enim noui) sed noua aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audiui, quæ legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

mentum extat adhuc Mediolani, quod ei Caluisia Rufina filia fecerat. Caluisianæ actionis Iurisconsulti meminere. *Negligentius*) Ociosius: minori cura. *Proinde*) Quare. *Noua*) Inusitata, incognita.

C. PLINIVS SOSIO SENECIONI S.

Magnũ prouentũ poëtarũ annus hic attulit. Toto mẽse Aprili nullus ferè dies, quo nõ recitaret aliquis. Iuuat me quòd vigẽt studia, proferunt se ingenia hominum, & ostentant: tametsi ad audiendum pigrè coitur, plerique in stationibus sedent, tempúsque audiendi fabulis conterunt, ac subinde sibi nũ-

Magnum) Laudat sua tempora, quibus ingenia longè proferebantur, sed auditorum ignauiam notabiliter taxat. se verò asserit omnium recitationibus adfuisse, inde tardius quàm decreuerat in vrbe restitisse. Hic Sosius Senecio, alius fuit ab Herennio Senecione. ad eum scripsit Plutarchus Dionis vitam, quanquam pro Sosio mendosè legatur Socio. *Prouentum.*) Copiam. *Nullus fere dies fuit.*) Accedit Cæcilianæ sententiæ Martialis eo carmine, Auditur toto sæpe poeta die. & Iuuenalis longa recitatione columnas ruptas exaggerat. *Proferunt*) Extendunt. *Ostentant*) Frequenter recitando. *Coitur*) Conuenitur. *Plerique*) Auditorum. *Stationibus*) In locis publicis, in quæ post negocia solent ciues conuenire confabulandi, vel potius desidendi gratia. dicta statio, quod ibi ad tempus statur, de qua locutus Iuuenalis, omnes conuictus, thermæ, stationes: item locus in quo naues stant ad tempus, & vbi milites ad tutelam stant, siue castro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum, siue oppidorum. interdum pro custodia, vt apud Tranquillum, abducta statione militum. aliquando pro statu & conditione. Secundus in Panegyrica oratione, Non te læta & prospera stationis huius, sed aspera & dura ad capessendam eam compulerunt. Vlpianus titulo de Fluminibus, cum Seruio grammatico conuenit, stationem, inquit, dicimus à stando. is locus demonstratur vbicunque naues tutæ stare possunt. [*Audiendi*) legitur etiam audiendis.] *Subinde*) Frequenter. in qua significantia præter ipsum alibi [Valerius de Matello scribens, Castrorum subîde locũ mutauit: &] Columella interdum vtitur, Stabula boum subinde emundanda, & equas subinde respicientes scribendo. Martialis pariter, vt libro primo, Interponis aquam subinde Rufe. & quarto. Quid me Thai senem subinde dicis. Tranquillus in Iulio Cæsare, subinde se obseruandum admonens. quinetiam Liuius prædictis antiquior, Ni subinde auro principum animi concilientur. [Plinius libro octauo. Atque in recentem subinde transfertur. Et eodem capite, Ex eo subinde cernitur. Item, ad arborem subinde experientes. Et capite de Chameleonte, Mutat namque colorem subinde & oculis & cauda & toto corpore.]

Intrauerit) Auditorium. *Præfationem.*) Est præfatio, quæ ante opus præponitur, consilium scriptoris, & summam totius operis breuibus explicans: nec est pars operis, vt quidã existimant, cùm dicatur omnino opus esse perfectum sine præfatione. ideò inuentæ secundum Caium Iurisconsultum præfationes, quòd libentius nos ad lectionem propositæ materiæ perducant, & cùm illuc venerimus, eius euidentiorem præstant intellectũ. *Euoluerit*) Recitauerit. *Tunc*) Post dimidiam operis recitationem. *Veniunt*) Ad audiendum. *Permanent*) Vsque ad finem recitationis. *Dissimulanter*) Cum aliqua stropha & falsa excusatione) *Furtim*) Lectore non vidente. *Alij simpliciter*) Quidam palàm discedunt sine vllo prætextu professionis. *Memoria parentum*) Temporibus nostrorum parentum, paulò supra ætatem nostram. [ita solebant maiores nostri dicere.] *Claudium Cæsarem*) Quem Tranquillus asserit fuisse pertinaciter liberalibus studiis deditum, ac multa scripsisse Græcè & Latinè. *In Palatio*) Vocatur Palatium, authore Dione, domus regia Romanorum imperatorum, vbi Cæsares prætorium habebant [quod] olim Romuli domus, non procul à Tiberi, ferè in media vrbe. P. Victor in decima regione locat. antea Pallantium siue Pallanteum dictum, à Pallanteo vrbe Arcadiæ, vel à Palatio vrbe in agro Rheatino: alii quòd palantes illuc cum Euandro venerunt: quidam à Palantia vxore Latini: siue quòd ibi pecus pascens balare, vel palare, ideſt errare consueuit. alii à Palantia Hyperborei filia, quæ ex Hercule Latinum peperit, alii quòd Pallas ibi sepultus sit: quam opinionem Dionysius arguit, tradens, Palantinum collem palatium dictum, confundente tempore certitudinem, & multis inconuenientium etymologiarum materiam præbente. *Nonianum*) Fuit Seruilius Nonianus, quem Plinius senior consulem vidit, & Quintilianus audiuit, ingenio clarus, & sententiis creber, minus pressus quàm historiæ authoritas postulabat. *Inopinatum*) Præter expectationem. Laudatur Augustus à Suetonio, quòd recitantes & benignè & patienter audiuerit. *Recitanti*) Suas historias. *Identidem*) Sæpius. Liuius ab vrbe condita, Identidem, nequis violaret, Thassalio ferri clamitatum est. Apulcius, Identidem boaui, non, non. Curtius illa malis fatigata: identidem mulieris adhibere blanditias. Cato in re rustica, Quassato supplete identidem. & Columella, locus identidem suncandus M. Tullius pro Roscio, illum identidem monere. Tranquillus: Caligula inuocare identidem atque expectare lucem consueuerat. [Valerius, non fatigabor eiusdem facta identidem referendo. Et paulò pòst, Professionem identidem exprobrante, & alibi interdum.]

tiari iubent an iam recitator intrauerit, an dixerit præfationem, an ex magna parte euoluerit librum: tum demum, ac tunc quoque lentè, cunctantérque veniunt, nec tamen permanent, sed ante finem recedunt: alij dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. At hercule memoria parentum, Claudium Cæsarem ferunt, cum in Palatio spatiaretur, audissétque clamorem, causam requisisse: cúmque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatúmque venisse. Nunc ociosissimus quisque multò antè rogatus, & identidẽ admonitus aut, nõ venit, aut, si venit, queritur se diẽ, quia nõ perdiderit, perdidisse. sed tantò magis laudandi probandique sunt quos à scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem propè nemini defui. erãt sanè plærique amici. Neque enim est ferè quisquam qui studia, vt non simul & nos amet. His ex causis longius quàm destinaueram, tempus in vrbe consumpsi. Possum iam repetere secessum & scribere aliquid, quod non recitem, ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuisse sed creditor. Nam vt in cæteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia si reposcatur. Vale.

Queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse.) Sensus est, vnusquisque ignauus lamentatur, si adfuit recitationibus, perdidisse diem in re inutili, cùm verè non perdiderit recitantes audiendo, sed potius perdidisset si desedisset, & totum diem fabulis contriuisset. nam desides interpretabãtur se perdere diem, dum illum audiendo transmitterent: verùm Secundus, dum ocioſi nugantur: clarior tamen scriptura quem non perdiderit. *Desui nemini*) Audiui omnes. *Qui amet studia*) Qui sit eruditus. *Simul*) Cum studiis. id est, omnes ferè docti me amant. est alia lectio ad idem fere. qui non nos amet, vt studia non simulet: scilicet modò sit verè studiosus, neque simulet doctrinam: & per hæc monstrari posset Regulus. *Repetere secessum*) Secedere in villam [*Scribere*) cauere mihi & Musis.] *Creditor*) Ne audiendi mutuum ab illis repetere videar. *In audiendi officio*) Quod facerem si mea recitarem.

C. PLINIVS IVNIO MAVRICO SVO S.

Petis) Mauricó suadet vt filiam fratris desponderet Aciliano, iuueni formoso & honestissimo, quem à parentum splendore commendat, & honores gessisse, opibúsque abundare, præter virtutes, adfirmat. *Prospicia*) Deligam. *Fratris tui*) Aruleni Rustici. *Summũ*) Arulenum, ob virtutes & do-

Petis, vt fratris tui filiæ prospiciam maritum: quod merito mihi potissimum iniungis. Scis enim quantopere summum illum virũ suspexerim dilexerimq;: quibus ille adolescentiam meam exhortationibus fouerit, quibus etiam laudibus vt laudandus viderer effecerit. Nihil est quod à te mandari mihi aut maius aut gratius, nihil quod honestius à me

ctrinam præclarum. *Quibus laudibus*) Dú me laudat: nam magnum laudari à laudato viro. *Viderer*) Crederer. *Laudandus*) Laude dign⁹. *Nepotes*) Filios filiæ. *Deceat*) Decens sit & decorum. *Municius A.*) Hunc Cor. Munitium Acilianum appellatum, & ornamentum regionis suæ, seu dignitate, seu moribus, natum splendidè, & facultatibus abundantem libro septimo scripsit Secundus. *A Vobis*) Maurico & Arulено. *Brixia*) Ciuitas in agro Cenomanorum sita, vt Plinius & Ptolemæus scribunt, à Gallis Iustino authore, condita, quam gentis Cenomanorum caput fuisse Liuius asserit. *Nostra*) Transpadana. sicut Veronenses alibi suos appellat. *Verecundiæ*) Continentiæ à vitiis. *Frugalitatis*) Abstinentiæ à cibis superfluis: nam hi remotis ab vrbe municipiis seueram adhuc atque antiqui moris secundum Tacitum, retinebant Italiam. fuerunt enim (vt omittam Latinos) authore Athenæo, frugales Romani, & in omnibus optimi, quibus tolerantia & tenuis victus patrius erat & indigena, quod Iuue. satyra quartadecima pluribus laudat. *Rusticitatis*) Simplicitatis, iustitiæ. [Virum bonum cùm laudabant antiqui, ita laudabant, bonum agricolam bonúmque colonum. Amplissimè laudari existimabant, auctore Catone qui ita laudabantur. Quare pro Roscio Amerino inquit Cic. Vita hæc rustica quam tu agrestem nominas, parcimoniæ, diligentiæ, iustitiæ, magistra est] *Munitius Macri*) Fuit is ad quem Persius scripsit. Macrinum virum prætoriũ refert Plin. li. xi. cap. de sanguine, statuto tẽpore passum sanguinis profluuium per os. [M. Nonii Macrini sæpe fit mentio in memoriis Brixianorum & Mogũtiacorum & Mediolanensiũ.] *Princeps.*) Authoritate, scientia, diuitiis: non sola qui rerũ dominus est, princeps appellatur: sed qui in ciuitate præstat authoritate, prudẽtia, [scientia,] dignitate, opibus.

suscipi possit, quàm vt eligam iuuenem ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat: qui quidem diu quærendus fuisset, nisi paratus & quasi prouisus esset Minucius Acilianus, qui me, vt iuuenis iuuenem (est enim minor pauculis annis) familiarissimè diligit, reueretur vt senem. nam ita à me formari & institui cupit, vt ego à vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquæ retinet ac seruat. Pater Minucius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit, allectus à Diuo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem huic nostræ ambitioni dicam an dignitati, constantissimè prætulit. Habet auiam maternam Serranam Proculam è municipio Patauio. nosti loci mores. Serrana

alibi enim dixit, acuẽt principes viros ad liberos suscipiendos & de Quadratilla loquens, fouebat effusius quàm principi fœminæ conueniebat. Silium præterea inter principes ciuitatis, sine potentia, sine inuidia fuisse testatur [M. Tullius vltima Philippica, Vtinam illi principes viuerent, qui me post meum consulatum cùm ipsis cederem, principem non inuiti videbant. & Princeps prælium inibat dixit. Item de Diui. Et princeps illi Diodorus Philo Antiochus. Et de finibus, Vt æqualium principes sint.] Liuius item, prodita multitudine à principibus. & Frontinus, aquarum præfecturam per principes viros solitam ministrari scripsit. & Tranquillus. Principes ciuitatis viginti sibi delegit Tiberius. & pro primo sæpe vsurpatur. Plinius senior: princeps classe depugnauit Minos. Macrobius, Qui gradus princeps habebatur. & Virgilius, Cum princeps medióque Gyas in gurgite victor. nam princeps, secundum Pompeiũ, est qui primum cepit, & primo loco est, vt principes in acie. *Equestris ordinis*) Quę dignitas

dignitas inter patres & plebem fuit. Seuerus imperator cõsueuit equestrem ordinem appellare senatorum seminarium. iudicandi ius aliquando habuit: vnde equites iudices appellati: deinde authoritas nominis vario seditionum euẽtu substitit circa publicanos. lege Roscia ius sedendi in quartodecimo gradu theatri habebant. & quia gerendorum annulorum authoritatem tenuerunt, illustres ab historicis appellati: olim sexcenti numero fuere. *Nihil altius.*) Nullam maiorem dignitatem. *Allectus à diuo Vespasiano*) Qui amplissimos ordines cæde varia exhaustos, & veteri negligentia contaminatos, repurgauit, suppleuitque recensito senatu, summotis indignissimis, & honestissimo quoque Italicorum ac prouincialiũ allecto. *Allectus.*) [electus, annumeratus, adscitus.] In locum indignioris electus. *Prætorios*) Qui ius gestandi prætoria ornamenta habent. prætorius etiam dicebatur qui præturam gesserat, sicut quæcitus. *Seueritatis exemplum*) Sanctissima, quam aliæ sequantur in seueritate. exemplum est quod sequamur, aut vitemus. est enim ipsa res quam imitamur, aut si sors ita tulerit, euitamus. Pompeius author. sed de hoc alibi commodius. *P. Acilius*) Ambiguum an pater Acilii Glabrionis, quem collegam in consulatu Traiano Domitianus interfecit, authore Dione, quòd cum feris pugnaret, re vera propter inuisum robur: nam in Albano leonem confecit. an ipse Acilius Glabrio: vtrunq; notauit Iuuenalis satyra quarta. Proximus eiusdem properabat Acilius æui, Cum iuuene indigno quem mors tam sæua maneret, Et domini gladiis iam festinata. quanquam interpretes aliter sentiant. Iisdem etiam temporibus Acilium Rufum consulem designatum Secundus recitat, & Acilii Glabrionis sub Antonino & Seuero imperatoribus meminit Vlpianus. *Singulari*) Cui similis non reperiatur. *Domo*) Cognatione Aciliani. *In tua*) [in qua] omnia tibi placent. *Acilianо*) Commendat à bonis animi, corporis, & fortunæ Acilianum. *Vigeris*) Robusti spiritus. Curtius libro nono: Vigor quoque, qui constat ex spiritu, non destitue-

stores qui quæsturam. [quare possemus interpretari, inter prætores, Allecti enim, Festo referente, propriè dicebantur; qui propter inopiam ex equestri ordine in senatorum numero assumpti erant.] *Quietem*) Vacationem à rebus publicis. *Nostræ ambitioni*) Dignitatibus, quas nos ambire solemus. *Prætulit*) Elegit, amplexus est. *E municipio Patauio*) Nata Patauii: quod olim inter eius regionis vrbes excellebat. nam in eo cẽsiti sunt quingenti equestris ordinis viri. antiquis annis centum & viginti militum millia emisisse constat. quàm verò ciuitas ipsa, & virorum probitate, & artium bonitate floruerit, magnitudo cùm aliarum rerum quæ in vrbẽ mittebaniur, tum verò pannorum & vestimẽtorum omnifaria mercatura declarat. *Mores*) Seueros: cuius pudicitiam per transitum Martialis commendat eo versiculo, Sis Patauina licet. & Petum Thraseam Patauii genitum, virũ & seuerum & grauem fuisse scripsit Ta-

tamen Patauinis quoque seueritatis exemplum est. Contigit & auunculus ei P. Acilius, grauitate, prudentia, fide propè singulari. In summa, nihil erit in domo tota quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano verò ipsi plurimum vigoris, & industriæ: quanquam in maxima verecundia quæsturam, Tribunatum, prætoram honestissimè percurrit, ac iam pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam Senatorius decor: quæ ego nequaquam arbitror negligẽda. debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio an adiiciam esse patri eius amplas facultates. nam

Universidad de Deusto
Biblioteca

rat vultum. *Industriæ.*) Diligentis curæ. *Verecundiæ*) Modestia [cùm si voluisset ambire plures & maiores dignitates gessisset.] *Honestissimè p.*] Cum summo honore peregit. *Percucurrit*) Ante ætatem administrauit: *Remisit n.a.*) Absoluit te à cura ambiendi tribus, & amicos pro se, cum multis honoribus functus sit. *Liberalis*) Libero homine digna, qualis decet ingenuum. *Senatorius d.*) Aspectus venustus, qualis conuenit senatori. *Quæ*) Bona corporis. *Hoc*) Pulchritudo. *Nescio*) Dubitat an laudet Acilianum à copia rerum. *Amplas facultates*) Satis constat habuisse saltem quadringenta sextertia, quoniam erat eques, sed si diligentius consideramus Plinii scripta, longè plura dicemus Macrinum possedisse. *Vos*) Qui non censum in marito, sed virtutes respicitis. [Themistoclis consilium sequentes qui vnicæ filiæ patri, se consulenti, vtrum eam pauperi, sed ornato, an locupleti, sed parum probato collocaret: respondit, malo virum pecunia quàm pecuniam viro indigere.] *Generum*) Impropriè dixit: non enim Maurico, sed Aruleno gener futurus erat Acilianus: verùm quia Mauricus natam fratris, loco filiæ habuit, ideò cum Aruleno socerum Mauricum appellat. *Publicos mores*) Consueuisse omnes in genero quærere amplas facultates. quod sic indignatur Iuuenalis. Quis gener hic placuit censu minor: atque puellæ Sarcinulis impar? quis pauper scribitur hæres? Quando in consilio est ædilibus. Vnde Ouidius primo Fastorum, In precio precium nũc est, dat census honores, Census amicitias: pauper vbique iacet. [& Plautinum illud, Nullum vitium vitio vortitur dum dos sit comes.] *Leges ciuitatis*) Quæ vetabant quemquam sedere in quartodecimo gradu, nisi habuisset censum quadringentorum millium: neque iudices esse, nisi eadẽ summa censerentur: vel saltem ex constitutione diui Augusti, ducenta sestertia possiderent, qui ducenarii iudices vocabantur, quòd ducentũm millium censum haberent, vnde hi de leuioribus summis iudicabant. senatorum verò census erat octingentorum, dimidio plus quàm equitum. quare legimus apud Tacitum, multos ob angustias familiares ordine senatorio sponte cessisse: & motos, qui remanendo impudentiam paupertati adiicerent. in quas leges Plinius senior sic inuectus, Postquam senator censu legi cœptus, iudex fieri censu, magistratum, ducémque nihil magis exornare quàm census, omnésque à maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere. *Censu*) Opes, quæ omni quoque lustro à censoribus recensebantur & examinabãtur. *Hic calculus deligendi*) Illa ratio & suffragatio plurimum potest in electione: vel legitur, in deligendis conditionibus. *De posterũ*) Nepotibus. *Et his pluribus*) Et abnepotibus ac pronepotibus, id est, respectu descendentium. vnde præcipit Vlpianus, maximè necessarium esse dotatas fœminas ad sobolem procreandam, replendamque liberis ciuitatem. *Indulsisse amori meo*) Scripsisse de iuuene quem amo, plura quàm essent. *Supra extulisse*) Auxisse per amplificationem. *Ista*) Bona. *Res*) Veritas epistolæ, quæ nudas res tantùm narrare consueuit. *Fide mea*) Integra & incorrupta, vt consueui. *Amãtis est*) Officium amici est, amicum mediocriter commendare.

cùm imaginor vos quibus quærimus generum, silendum de facultatibus puto, quum publicos mores, atque etiam leges ciuitatis intueor, quæ vel in primis census hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. & sanè de posteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulsisse amori meo: supráque ista quam res patitur sustulisse: at ego fide mea spondeo futurum vt omnia longè ampliora quàm à me prædicantur, inuenias. Diligo quidem adolescentem ardentissimè, sicut meretur. Sed hoc ipsum amantis est, non onerare eũ laudibus. Vale.

C. PLINIVS SEPTITIO CLARO SVO S.

HEus tu, promittis ad cœnam, nec venis. Dicitur ius, ad assem impendium reddes, nec id modicum. paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, oua bina, alica cum mulso &

Heus tu) Septitius Clarus promiserat se venturum ad cœnam, nuémque fefellerat: Secundus itaque enumerat paratos cibos, eúmque in ius damni dati vocat. *Heus*) Significationem habet ad intentionem considerationémque reuocantis. [Vel, *Reus tu*) scilicet es impendii facti. & accusaris à me quòd pacta fregisti vi.] *Dicitur ius*) Vel subtractum est, si, more suo: vel interrogatiuè pronunciandum. sensus est, si ius redditur damni dati: cautum enim lege, vt damni dati sit actio. *Ad assem impendiũ reddes*) In solidum restitues impẽsam cœnæ. assem enim pro vniuersa hæreditatis summa vsurpant Iurisconsulti: sicut hîc pro tota conuiuii expensa. vel ad assem, minimam quamque particulam. nam assem pro minimo precio poni auctor est Catullus, scribens, Rumoresque senum seueriorum Omnes vnius æstimemus assis. & Virgilius in Priapeis, Non assis faciunt. [Non placet quòd cum superioribus coniungatur, sic, dicitur ius ad assem: vt sit sensus, accuso te quòd inutiliter assis sit impensus à me in paranda cœna quam contempseris.] Impendium, secundum Varronem, significat pecuniam quæ in fœnore sorti accedit, hoc est vsuram ipsam, quòd inter se iungat vtrunque, fiatque quasi compendium: dicitur non minus Latine impensũm, à pendendo. Apuleius, impendio, pro enixè vsus est. *Lactucæ singulæ*) Vnicuique conuiuæ vna fuit lactuca apposita, quæ principio cibi paratur, non tantum ex consuetudine nostra, sed testimonio Martialis, ad excitandum stomachum: sicut apud antiquos, eodem referente, in fine cœnæ ad sedandam ebrietatem: est enim frigida. quod etiam Athenæus testatur asserens lactucam in principio cœnæ nequaquam apponi solitam. quam à lacte dictam nemo ambigit. *Cochleæ*) Hæc tanquam vilia spreuit Martialis hoc disticho, Dum pinguis mihi turtur erit, lactuca valebit, Et cochleas tibi habe, perdere nolo famem. ab Hesiodo φέρειν dicitur, quòd secum domum portet. Hammonius περὶ τὸ κύκλῳ, id est, circundo, vel à conuertendo, cochleam dictam deducit. est autem id animalis, quod vulgo limacha appellatur. quòd si quis mihi parum fidei adhibet, legat Plinium hæc scribentem. cochleæ, inquit, aquatiles & terrestres se domiciliis exerũt, binaque ceu cornua protendentes, cõtrahentesque, oculis carent, ideoque corniculis prætentant iter. eas saginari docet Cato, & eum secutus Plinius: generaque multa vterque recenset. *Oua bina*) Sorbilia: hæc dabantur in cœnæ proœmio, Horatio in Sermonibus dicente, si collibuisset ab ouo Vsque ad mala citaret. similiter oua Iuuenalis Persico pollicetur. Naucratitas scribit Athenæus in conuiuiis apponere solitos bina oua: quæ in secunda mensa dari: sicut leporem & turdum, cum mellitis, apud eundem legimus. *Alica cum mulso*) Præstantissima fiebat alica in Italia, præcipuè in parte Campaniæ, si Theophrasto credimus, ex quodam genere ordei syluestris: sicut ex eodem panis optimus fit. vnde quidam apud Homerũ ζειδωρον interpretatur zeam, ex qua alica conficiebatur, ferentem. tundebatur, autore Plinio, granum eius in pila lignea, & excussis inde tunicis, iisdem armamentis nudata medulla concidebatur. tria alicæ genera numerat, minimum, secundarium, grandissimum, quod apherema appellant. dicta alica ab alendo, vt Pompeius refert. mulso vino

Universidad de Deusto
Biblioteca

eluebatur: quod Martialis tetigit,dicens, Nos alicam, mulsum poterit tibi mittere diues: Si tibi noluerit mittere diues,eme. illud addam, genus placentæ ex melle, oleo & alica confici, subitallum nomine. autores sunt Festus & Athenæus. [*Mulsa*) quo vsos antiquos testatur Plinius libro septimo, vbi refert Vallam interiisse dum mulsi potionem hauriret: & Sauseium è balneo reuersum dum mulsum bibisset, ouúmque sorberet. Seuerus imperator, auctore Lampridio, lacte, pane, ouis, mulso reficiebatur. conficiebatur autem ex vino & melle secundum Caium de acquirendo rerum dominio. Mel verò recentissimum & Hymettium, vinum vetustissimũ, si Macrobio credimus, esse deteret.] *Et niue*) Qua in potu & ferculis refrigerandis est vsa antiquitas. erant enim Romæ officinæ niuis reponendæ, cuius saporem paleis, quibus custodiebatur, inquinabant. in quam luxuriã districho Martialis inuehitur, Nõ potare niuẽ, sed aquam potare rigẽtem De niue commenta est ingeniosa gula. sed pluribus Seneca libro quarto Naturalium quæstionum: & Plinius senior libro decimonono. eam Macrobius ex autoritate Aristotelis scribit esse corporibus noxiam. non omittam, Athenæum tradere, vinum ex niue reddi frigidissimum, & antiquam Græciam eam bibisse: atque magno æstu ab Alexandro seruatam. *Computabis*) Numerabis inter impensam cœnæ. *Perit*) Liquescit, resoluitur in aquam posita in cibis. *Oliua*) Quæ inchoant & claudunt cœnam. autor Martialis. *Bethicæ*) Hispanæ, à flumine Bethi Hispaniæ. pars Bethicæ maria prospicit, ad occidentem Atlanticum, ad meridiem nostrum. Commendatas fuisse olim Bethicas oliuas, præter Plinii testimonium, Martialis libro duodecimo tradit, amatum scilicet Bethin à Pallade vltimo epigrammate: cui initium, Bethis oliuifera crinem redimite corona. hodie etiam maiores ab Hispania mittuntur oliuæ, aptiores esui, sed oleo, secundum Columellam, inutiliores. quare non admitto legentes oliuę, betacei, vt duo ciborum genera intelligantur. legimus etiam beta loco bethicæ,

niue. Nam hanc quoque computabis, immò hanc in primis quæ perit in ferculo oliuæ Bæticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille nõ minus lauta. Audisses comœdũ, vel lectorẽ vel lyristen, vel,

quod est olus satis obuium. *Cucurbitæ*) Sunt & hæ non minus gratæ, & salubres in cibo, præcipuè primus caulis: & quò longiores tenuioréque, eò gratiores, & ob id salubriores, referente Plinio, quæ pendendo creuere. *Bulbi*) Eorum radix optima etiam cruda esui. tria bulborum genera quidam faciunt, Plinius verò plura: libenter enim vtor eius testimonio in confirmandis & declarãdis nepotis scriptis. incitãt multum Venerem, teste Martiale. *Alta*) Fercula. *Mille*) Innumera. *Non minus*) Quàm priora. *Comœdum*) Comœdiæ actorem: nam comicus autor est operis: sic octauo ad Fuscum: post cœnam, inquit, comœdus, aut lyristes: & ad Genitorem, Cùm lector, aut lyristes, aut comœdus inductus est: nam solebant in conuiuio Romani audire poemata: quod Persius notabiliter taxat, ne tam sępe Martialis nostram paginam implear. *Lyristes*] Est qui lyram scit: instrumentum ab antiquis receptum, sicut tibiæ reiectum. quod etiam Athenæus comprobat ex testimonio Nicostrati: & multis ostendit Gellius libro decimooctauo, vbi explicat post edulia & pocula adolescentes voce canentes, & psallentes: qui postquam introducti sunt, Anacreontis versus, & sapphica, & elegos, & amatoria

quædam dulcia cecinerunt: & Suidas asserit, musicam interiisse postquam symposia introiit. *Quæ mea liberalitas*) Est. *Omnes*) Lectores, cantores, citharœdos. *Nescio quem*) Ignobilem virum & contemnendum. *Ostrea*) Horum viuaria primus in Lucrino instituit Sergius Orata, auaritiæ, non luxuriæ causa. crescunt luna crescẽte, deficiente verò minuuntur. vnde Lucretius ait, Luna alit ostrea. multa eorum genera tradit Athenæus nasci in paludibus, fluminibus, mari: optima marina, vbi fluuius exoneratur. ac Græcorum antiquos ostrea tantùm dixisse, satis constat, in numero vnius, fœminini generis: at in plurali neutrius esse. celeberrima sunt in lacu Baiano ex districho Martialis: & Circeis, testimonio Horatij. *Vuluas*) Vulua ex papillis porcarum, quam lege censoria interdictam fuisse meminit Plinius: erat autem iectitia, quę fiebat enecto partu, & ante tempus iecto melior sanè quàm edito: hæc porcaria dicebatur. vnde Hipparchus apud Athenæum, vuluæ pulcher aspectus iectitiæ: sed pulchrior, eodem referente, vulua primipara iectitia, quod etiam Martialis sensisse videtur. Te fortasse magis capiet de virgine porca, Me materna graui de sue vulua capit. inde Horatio ampla vulua placuit. Græci μητρίδα vocant, suauissimam quippe carnem: quam condiri aceto & iure secundum Lynceum Athenæo scribente discimus: vbi etiam legimus, nõ omnes antiquos apposuisse in principio cœnæ vuluam, neque aliud quid eorum quæ tempore illius apponebantur. [Vulua item proprie est muliebris folliculus seminalis, de quo Celsus & Seruius.] *Echinos*) Optimi qui iuxta Misenum capiebantur, Horatio autore: fuisse eorum vsum in cibis Martialis asserit. Iste licet digitos testudine pungat acuta, Cortice deposito mollis echinus erit. sunt his spinæ pro pedibus: includuntur enim echinato calice. est & aliud genus quod echinometra appellatur, cui spinæ longissimę calices minimi: sed plura de eorum generibus Aristoteles libro quarto de animalibus: & Athenæus in suis libris. echinum quidam dictũ putant παρὰ τὸ συωιέναι id est, à contrahendo seipsum in rotunditatem: nam in vlciscendo ingruentem aduersarium restrictus spinarum circumferentiam obiicit veluti munimentum: aut quòd habeat carnes spinis contectas: vel per contrarium, quòd non possit tangi propter spinas. enimuero echinus apud Athenæum pro genere placentæ sumitur, autoritate Lynceï Samij: & pro ventre bouis apud Suidam. Hammonius ventrem tantùm significare scripsit, apud quem lege plura de echini significantia. *Gaditana*) Cantica, gesticulationes, quibus puellæ Gaditanæ plurimum præstabant: vnde Martialis libro v. vbi Torannio conuiuium parat, pollicetur non se introducturum illas. Nec de Gadibus improbis puellæ Vibrabunt sine fine prurientes Lasciuos docili tremore lumbos, & in distichis commendans puellæ Gaditanæ titillationes & motus. Tam tremulum crissat, tam blandum prurit, vt ipsum Masturbatorem redderet Hippolytum. ac alibi interdum, pariter & Iuuenalis, Scilicet expectas vt Gaditana canoro Incipiat prurire choro. est enim pulchra exaggeratio ad finem clausulæ seruata. neque me præterit passim legi, echinos Gaditanos, vtpote qui apud Gades Hispaniæ præcipui nascerentur. *Non dico quas*) Puto latenter innuere velle, sibi parari cœnam à Septitio, cùm iam dixerit, ad assem impendium reddes [an potius reddit eum suspectum ne veneno in cibis lautis intercipiatur, quod in vulgaribus non est timendum.] *Durè*) Inur-

bane. *Inuidisti*) Sensus est, malè feciſti qui vtrunque tanta lætitia priuaueris, qua functi eſſemus ſi veniſſes. *Apparatius*) Lautius, ſumptuoſius. *Nuſquam hilarius*) id eſt iucundius, cœnare potes quàm apud me. *Te aliȝs excuſaueris*) Cum expertus fueris quàm ſuaue ſit cœnare apud me, niſi ab aliis inuitatus cauſam aliquam inueneris vt cœnare poſſis apud nos, concedo vt ſemper cauſam afferas mihi quare non veneris: perinde ac ſi diceret, cum captus fueris vrbanitate meæ cœnæ, facile omnibus aliis repulſam dabis vt ſis mecum, quod niſi feceris, volo ſemper admittere tuam excuſationem. *Mihi*) Apud me. ſic Ouidius De triſtibus, Excuſem ne te ſemper amice mihi.

C. PLINIVS EVRITIO SVO S.

AMabam) Euritium Clarum hortatur legere Pompeii Saturnini ſcripta, cuius acumen in cauſis agendis, & ſplendorē in hiſtoriis more ſuo, id eſt, amiciſſimè, commendat, verſuum leporem admiratur, & epiſtolas vxoris eius vetuſtatem redolentes exoſculatur. Erutius: ſiue Euritius (ſic enim apud varios auchores ſcriptū inuenio) vir ſanctus, antiquus, diſertus patronus & cōſtans, morū literarūmq; veterū ſtudioſiſſimus, præfecturā vrbis geſſit: bis cōſul fuit: ſub altero eius cōſulatu naſcitur Seuer⁹, q poſtea imperauit: ambiguum an is fuerit, quem multo poſt tempore interfecit idem Seuerus ob crudelitatem, cum tamen videri vellet clementiſſimus: an eius filius, ſicut haud dubie conſtat ipſum fuiſſe, ad quem Iulianus libro primo ff. refert diuum Antoninum ſcripſiſſe, quanquam ibi pro Euritio Claro, corrupte legatur Euriptio Claro, vt in illis libris multa priſcorum nomina ſunt inuerſa. hæc collecta ex Spartiano, Gellio, & ipſo Secundo. *Noſtrum*) [amicum familiarem.] Sic in ſeptimo ad Priſcum, noſtrum appellat: ex quibus adducor, alios fuiſſe Pompeios Saturninos iiſdem temporibus. Voluſium Saturninum vrbis præfectum, qui nonageſimum exceſſerat annum, omniū quos in conſulatu ſententiam rogauerat, ſuperſtitem nominat Plin. ſenior. *Varium*] Cognitione & facultate diuerſarum diſciplinarum. *Flexibile*) Facile ad alia tranſire. *Multiplex*) Fertile. multarum rerum capax. *Poſſidet*] Quod maius eſt quàm tenet, & habet. *Cauſas a.*] Fuit enim cauſidicus ſummus. *Acriter*) Cum acrimonia & vehementia: quæ potiſſimum conuenit iudicialibus cauſis. *Ardenter*] Cum calore & incitatione corporis, vt ſolet fieri in contentione. *Polite*) Eloquenter. *Meditata*) lucubratam orationem proferret.] *Subita*) Ex tempore ageret. *Aptæ*) Conuenientes materiæ: legitur etiam, acutæ. *Crebræque ſ.*] Sententia varie apud oratores accipitur, cum. ſ. ex ſcripto & ſententia naſcitur controuerſia, vbi videtur ſcriptoris voluntas cum ſcripto diſſentire: de qua ſanè non loquitur Cæcilius: ſicut nec de qua Fabius. Sententia eſt decretum quoddam atque præceptum, quod de reo ideſt de iudicio quæri poteſt. ſunt & ſententiæ tranſlatiuæ, quas propriè ſententias dicimus, quæ nihil habent cum ipſa controuerſia implicitum,

Mabam Pompeiū Saturninū, hunc dico noſtrum: laudabámque eius ingenium, etiam antequam ſcirem quàm varium, quàm flexibile, quàm multiplex eſſet: nunc verò totum me tenet, habet, poſſidétq; audiui cauſas agentem acriter & ardenter, nec minus politè, & ornatè, ſiue meditata, ſiue ſubita proferret. Adſunt aptæ, crebræq; ſententiæ, grauis & decora conſtructio, ſonantia verba & antiqua. Omnia hæc mirè placent. cum impetu quodam, & fulmine

ſed ſatis apte aliò transferuntur, ſi Senecæ credimus, tanquam de fortuna, de crudelitate, de ſeculo, de deliciis, dicuntur. hoc genus ſententiarum Porcius Latro ſupellectilem vocabat, & M. T. ſententia, inquit, eſt oratio ſumpta de vita, quæ aut quid ſit, aut quid eſſe oporteat in vita, breuiter oſtendit. hoc modo, Liber is eſt exiſtimandus, qui nulli turpitudini ſeruit. vnde idem De perfecto oratore, Nihil eſt aliud pulchre & oratorie dicere, niſi optimis ſententiis, verbiſque lectiſſimis dicere. & nec ſententia vlla eſt quæ fructum oratori ferat, niſi apte expoſita atque abſolute: has igitur Secundus intellexit. ſed cum dicit, crebræ, à præceptis Cic. diſceſſit, qui in Rheto. iubet ſententias interponi raro, vt rei actores, non viuendi præceptores videamur eſſe. *Grauis*) Plena, non fluxa, non vulgaris: comparatur hoc maxime per accuſatiuos. *Decora*) Splendida, apta rebus grauibus: eſt enim pia, propter ſequentia. [tā-

componendum quomodo pronunciandum: nam compoſitione velut amentis quibuſdam neruis ve intendi & concitari ſententiæ videntur: ideo eruditiſſimo cuique perſuaſum eſt, valere eam quamplurimum, non ad delectationem modò, ſed etiam ad motum animorum. *Conſtructio*) Compoſitio, ordo verborum: nam ſunt verba verbis quaſi coagmentanda. *Sonantia verba & antiqua*) In oratore debent eſſe verba propria, ſonantia, antiqua, non inſolentia, non ſordida, non audacius translata, non poetica licentia ſumpta, non inaudita. *Antiqua*) Latina, non peregrina, neque tamen obſoleta vetuſtate. in verbis intuenda eſt elocutio, in rebus inuētio, in vtriſq; collocatio. *Flumine*) Magis placet fulmine, ex antiquo codice. ad hæc paulo poſt Periclem laudat oratorem, quòd fulguraret, tonaret, totámque Græciam conuoluerer: quanquam non inconuenienter legetur, flumine, ideſt co-

quam ex tempore diceret copioſè & ardēter] *Si retractentur*) Si ſuperuacua amputentur, ſi meditata proferantur. [ſi ab illo impetu retardentur.] *Sentiet quod ego*) Eris eius ſententiæ, cuius ſum ego, de orationibus Saturnini. *Æmulus*) Par in dicendo, antiquarius ſine vitio [quorum imitatur ſtilū,] *In hiſtoria*) Scribenda. *Magis*) Quàm in orationibus. *Breuitate*) Hiſtoria, Victorino præcipiente, breuis eſſe debet: quod quidem Tacitus obſeruauit, niſi electa, & ad exemplum pertinentia tradens. *Luce*) Vt ſit aperta: ſit autem lucida, ſi cauſas ob quas mirabilia, prætérque opinionem publicam opera perfecta ſunt, explicuerimus. *Suauitate*) Quæ fit, ſi verbis liberioribus, & remotioribus figuris narrandi tædium vitabimus: ſuauitatem magis quam dulcedinem commendat Macrobius. nam omne quod dulce eſt, citò ſatiare, nec diuturnam deſiderij ſui fidem tenere, ſed in locum ſatietatis ſuccedere horrorem, vinum cum infantia eſſe dulce, cum pubertate ſuaue: vnde Homerus mel dulce, & vinum ſuaue vocat. hanc igitur ſuauitatem pertinere ad hiſtoricum confirmat M. Tullius, Xenophontis ore muſas eſſe locutas exiſtimans. *Splendore*) Elegantia: & Fabius in Liuio iucunditatem & candorem probat. *Narrandi ſublimitate*) Præſtantia. elatum enim abunde ſpiritum, ac audaces ſententias miramur in Tacito, ſicut bellicum canorem in Thucydide, autore Cicer. *Concionibus*) Quibus vtuntur hiſtorici. concio autem idem ſignificat, quòd apud Græcos ἀγορά. locus eſt in quem populus conuenit ad audiendum. ipſa multitudinis congregatio & oratio ſtilus, in-

prætentur: placent ſi retractentur. Sentiet quod ego, quum orationes eius in manus ſumpſeris, quas facilè cuilibet veterum, quorum eſt æmulus, comparabis. Idem tamen in hiſtoria tibi magis ſatisfaciet vel breuitate, vel luce, vel ſuauitate, vel ſplendore, etiam & ſublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem quæ in orationibus vis eſt: preſſior tamen, & circumſcriptior, & adductior. Præterea facit verſus, quales Catullus meus aut Caluus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quit, est in concionibus par orationibus. *Præsior*) Demissior, strictior, vt poscit locus. *Circumscriptor*) Breuior. *Adductior*) Compendiosior: non enim latius euagatur, neque digressionibus gaudet. *Catullus meus*) Scio in aliquibus exemplaribus non legi meus, sed sanè legatur, & dicamus meum vocasse, quod eius hendecasyllabo caperetur: an sicut paulò antè, Brixiam suam appellauit: tanquam in regione transpadana, in qua Comum: sic Catullum suum, quòd patriam Veronam habeat [sic Plinium auunculum Catullum suum conterraneum appellasse.] in eo laudatur maximè suauis literarum appellatio: fuit enim poetarum mundissimus & elegantissimus, plurimum leporis & gratiæ scribendo adeptus. *Caluus*] C. Licinius Caluus, qui in adolescentia excessit eruditior Curione: tum etiam accuratius quoddam dicendi & exquisitius attulit genus: quod quanquam scienter elegantérque tractabat, nimium tamen inquirens in se, atque ipse sese obseruans, metuénsque ne vitiosum colligeret, etiam verum sanguinem deperdit: atque eius oratio nimia religione attenuata, doctis, & attentè audientibus, erat illustris: à multitudine autem & à foro, cui nata eloquentia est, deuorabatur. & præter Ciceronis verba Tacitus de Caluo loquens, quod opus inquit esset oratori intellexit, sed ingeniũ & vires ei defuerunt, in dicendo nimium astrictus [&] M. Tullio in Epistolis, visus est tenuis & exanguis: cum quo tradit eum Seneca habuisse iniquissimam litem de principatu eloquentiæ: quare Fabius memorat inuenisse qui Caluum præferrent omnibus oratoribus, & qui contrà crederent: [eum nimia contra se calumnia verum sanguinem perdidisse] sed sanctam, & breuem orationem, & castigatam in eo fuisse, & frequenter vehementem, imitatorémq; Atticorum. compositionem eius in actionibus ad exemplum Demosthenis rigere, nihil in illa placidum, nihil lene, omnia & excitata & fluctuantia. vsque eò violentus accusator & concitatus fuit, vt in media actione eius surgeret Vatinius reus, & exclamaret: rogo vos iudices, nunquid si iste disertus est, ideo me dãnari oportet? Visa in quiete venerea spõte naturæ erũpentia vsq; in morbi genus, laminis plũbeis cohibuisse traditur, viréque corporis studiorum labore custodisse. autor Plinius. Lusisse epigrammata multi testantur: præter vnum & viginti orationum libros. Tranquillus in Cæsarem notissimos versus emisisse, Bithynia quicquid, & pædicator Cęsaris Vnquam habuit. & Pedianus scripsisse hendecasyllabum elegantissimè in Curium notissimum aleatorem, & Ouid. illis versibus, Par fuit exigui similisque licẽtia Calui, Detexit variis qui sua furta modis. ipse pręterea Secundº libro quĩto, & Catullus Calui facetias & iocos carmine persequuntur. Quintiliam amicam ex testimonio Propertii adamauit. memini etiam legisse Bibaculum pro Caluo in quibusdam codicibus, quem scimus iamborum acerbum poetam fuisse. *Leporũ*) Gratiæ, venustatis. *Amaritudinis*) Notando vitia, & infelices casus scribendo. *Inserit*) illis. variat suos versiculos distinctione multarum rerũ. *Data opera*) Sponte, ex industria, non casu & natura cogente. *Molliusculos*) Amabiliores. *Leuiusculos*) Ludit de re ludicra & inani, vt sit sensus, quosdam versus facit lasciuiores, nonnullos minoris succi, alios asperiores: sicut Catullus & Caluus suos libellos variarunt: quam sententiam videtur Martialis hoc disticho comprobasse. Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura, Quæ legis: hic aliter non fit Auite liber. *Duriusculos quosdam*) Versus facit. *Quasi Catullus*) Ad imitationem Catulli, quem Plinius in præfatione Naturalis historiæ asserit composuisse versus duriusculos quàm natura carminis pateretur, in primo hendecasyllabi pede iambo vsum: ille enim, inquit [vt scis] permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit, quàm volebat existimari à Veranniis suis & Fabullis. verùm Terentianus testatur, iambum & trochæum in primo hendecasyllabi pede rectè poni, præsertim in rebus, interdum tamen & in verbis. *Vxoris*) Suæ. *Metro solutum*) Si redigantur in prosam, & legibus metri liberentur [Plautinas vel Terentianas crederem. nam solui metrũ dicitur quando redigitur in orationem pedestrem.] an quòd hi duo comici, Prisciano & Rufino autoribus, in effusum licentiæ spacium dilatauere metrum: & Terẽtius vsque ad imaginem prosę orationis resoluerit, & comminuerit. videtur autem imitatio Tulliana, apud quem scriptum De oratore perfecto est. Equidem cùm audio socrum meam Læliam, sic audio, vt Plautum mihi aut Neuium videar audire. *Illa*) Tam admiranda. *Politam*) Limatam, perfectam. omnes enim perfectiones antiqui politiones dicebant. *Est mecum*) Sẽper Saturnini scripta in manib' teneo. *Remittor.*) Recreor. *Non tanquam eundẽ*) sẽper enim aliquid noui in illo inuenio. [ita vernantibus eloquij flosculis. *Neque enim.*) non debet minus laudari quòd viuus est.] *Quòd Gruti*) Nam viuentes scriptores comitatur inuidia. Martialis, Esse quid hoc dicam, viuis quòd fama negatur? Et sua quod rarus tempora lector amat? Hi sunt inuidiæ nimirum Regule mores, Præferat antiquos semper vt illa nouis. *Quos nunquam vidimus*] Qui ante

Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris inserit. sanè sed data opera molliusculos leuiusculósque, duriusculos quosdam: & hoc, quasi Catullus meus aut Caluus. Legit mihi nuper epistolas quas vxoris esse dicebat.

Plautum, vel Terentium metro solutum legi credidi. Quæ siue vxoris sunt (vt affirmat) siue ipsius, vt negat, pari gloria dignus est, qui aut illa componat, aut vxorem quam virginem accepit, tam doctam, politámque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum, eundem antequam scribam, eundem quum scripsi, eundem etiam quum remitto, non tanquam eundem lego. Quod te quoque, vt facias & hortor & moneo. neque enim debet operibus eius obesse quòd viuit. An si inter eos quos nunquã vidimus floruisset, non solùm libros eius, verùm etiam imagines conquireremus: eiusdem nunc honor præsentis & gratia quasi satietate langueſcet? At hoc prauum malignúmque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, audire, complecti: nec laudare tantùm verùm etiam amare contingit. Vale.

vel quia in Catullo non semper carmen bene fluit. nostri tamen hic Secundum reprehendunt, quòd duriusculos versus notet illum scripsisse, cõtendúntque molles esse: quod nos non negamus subinde: ætatem nostram fuerunt. *Imagines*) Picturas similes viuenti Saturnino: scriptorum enim imagines, inuentore Asinio Pollione, solebant in bibliothecis locare, & quæ non erant, fingebantur: pariebántque desideria traditi vultus, quo maius nullum erat felicitatis specimen, quàm semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis: hęc Plinius: at M. Tullius De perfecto oratore, testatur, Brutum imaginem Demosthenis ex ære inter suas & suorum coluisse. *Præsentis*) Viuentis. *Langueſcit*) Decrescit, vilet [euanescit.]

C. PLINIVS CORN. TITIANO SVO S.

EST adhuc.) Varia exemplaria diuersimode ad quem scripta sit epistola ostendunt: quę-

EST adhuc curæ hominibus fides & officium. Sunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab Imperatore nostro im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dam Icciano, alia Riciano: nonnulla Cythiano, aliqua Titiano: magis approbo Titiano missam: cuius nominis crebra fit mentio ab historicis qui res illorum temporum monumentis mandarunt: vt omittam Tacitum & Tranquillum, Lucianus & Spartianus Titiani meminere. nam Atilium Titianum, vt consciũ tyrannidis, Adrianus & argui passus est, & proscribi: quem olim præfectum & tutorem suum, cùm potentiam eius ferre non posset, nisus est obtruncare: sed reuocatus inuidia quattuor consularium occisorum à se, coactum successorem petere magistratu priuauit. is postea sub Antonino Pio senatu punienti tyrannidis affectatæ reus concidit. ad eundem libro octauo scribit Cæcilius: hîc verò commendat Titinnium Capitonem, quòd consensu imperatoris L. Syllano statuam posuerit, & clarorum virorum imagines domi habeat. Titinnij Capitonis bis factam memoriam apud Plinium inuenies: & Lactantius in Diuinis institutionibus tradit, Titinnium Capitonem scripsisse spectaculorum libros. [Alibi enim Plinius Minutiano scribens plurimum Titinium Capitonem commendat, quòd studiosos amaret, foueret, studia coleret, prouoheret, ipsas denique literas iam senescentes reduceret ac reformaret. nam exitus virorum illustrium scribebat Capito vir optimus & inter præcipua illius seculi ornamenta numerandus.] Lucium Capitonem historicum Suidas refert. *Fides & officium*) Ex fide procedit officium, dictum, authore Donato, quasi efficium, ab efficiendo, eo quod quæritur quid efficere in eo vnumquenque conueniat pro conditione personarum: dicimus enim, seruum officium suum facere, quando bene seruit domino, & officium oratoris est, dicere appositè ad persuasionem. de officiorum ordine lib. quinto cap. xiij. Gellius multa differit: & Seneca De beneficiis, non satis probare videtur illorum sententiam, qui ita distinguunt, quædam beneficia esse, quædam officia, quædam ministeria: beneficium esse quod alienus det: alienus autem est, qui potuit sine reprehensione cessare: officium esse filij, vxoris, & earum personarum quas necessitudo suscitat, & ferre opem iubet: ministerium esse serui, quem conditio sua eo loco posuit, vt nihil eorum quæ præstet, imputet superiori. Asconius, officium ad virtutem pertinere memorat: quod sanè cõuenit huic loco. Seneca aliquãdo videtur officio ꝑ magistratu vsus, Sexagesimus, inquit, annus ab officio me dimittet: hinc Apuleius officialem deduxit, pro eo qui magistratum gereret, vel potiùs pro lictore [& ministro] & Trebellius Pollio palatina officia: ac Lampridius, in animo habuit omnibus officiis genus vestium proprium dare: dixerunt in ea significatione qua nunc vulgò vtimur: vnde Apuleius, modò officia feralia, modò inferalia dicit, quæ inferis ac mortuis fiunt. *Agant amicos defunctorũ*) Se agãt amicos, in defunctos, i. seruent amicitiam etiam in mortuos. in re non dispari laudatur Melior [apud Martialem] quod Blesum amicum etiam post vitam coleret. *Imperatore*) Traiano, scripsit enim suas epistolas sub eo Cæcilius: quanquam interdum de rebus Domitiani loquatur, sed tanquam de præteritis. *L. Syllani*) Duos L. Syllanos viros claros tradũt historici. alterum insignem triumphalibus ornamentis, & gladiatorij muneris magnificentia vulgò acceptum, & Octauiæ sponsum Claudius stimulante Agrippina abdicare prętura se ante quartum calendas Ianuarias, moriq; initio anni die nuptiarum Agrippinæ coẽgit: alterum eximia nobilitate, disciplináque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatum Nero senatu mouit, ac municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clausum, Cęturio iussu imperatoris tanquam in pugna, quanquam inermem obnitentem, confecit. hunc igitur potius intelligo, cui potuit cũ Titinio Capitone fuisse amicitia. *In hoc*) In amicis defunctis exornandis. *Aliorum honoribus*) Conferendo honores in alios. æq; enim minus decorum *petrauit, vt sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum, & magna laude dignum amicitia principis in hoc vti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Est* est dare

est dare magistratus, quàm gerere. *Est Capitoni in vsu*) Consuevit Capito. *Vbi potest*) Quamuis loco publico tyrannicidarum statuas ponere non licet, eas tamen in priuato, hoc est domi, vbi potest, habet, quia difficulter inueniebãtur. nã Caligula Romanorum fax statuas virorũ illustrium ab Augusto in Martium campum collatas ita subuertit atque disiecit, vt restitui suis titulis non valuerint. & legimus Cassium damnatum, quòd Cassij effigiem domi haberet. [An, *Vbi potest*) Quando potest, quia non licebat ponere statuam in foro alicui sine nutu Imperatoris.] *Brutorum*) Scio multos Brutos fuisse, sed hic præcipuè intelligi L. Brutũ, qui Tarquiniis expulsis libertatem Romanis asseruit: item L. Brutum plebeium, cuius consilio populus tribunos plebis à patribus impetrauit. item D. & M. Brutos, inter principes coniuratorum in necem Cæsaris dictatoris. *Cassiorum*.] Nobis occurrit agmen Cassiorum, tum rebus bellicis, tũ doctrina & iuris scientia pręstantium: sed hoc loco tyrannorum interfectores audiendos imprimis opinor, qualis C. Cassius, Iulii Cæsaris, & Cassius Chęrea, Caligulæ, interfectores: de quibus locutus est Iuuen. satyra quinta, Brutorum & Cassii natalibus. legimus apud Tranquillum, quendam historicum vltimos Romanorum appellasse Brutum & Cassium: & Athenienses decreuisse statuas æreas Bruto & Cassio, tanquam libertatis propugnatoribus, iuxta Harmodium & Aristogitona. latenter autem indicat Secundus, Capitonem fuisse libertatis amatorem, *omnino Capitoni in vsu, claros colere. mirum est, quare ligione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum domi, vbi potest, habeat. Idem clarissimi cuiusque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Silano debitus honor, cuius immortalitati Capito prospexit pariter, & suæ. Neque enim magis decorum & insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quàm ponere.* Vale.

qui hos coleret: sicut Iuue. Thraseam & Heluidium. *Catonum*) Censorini & Vticensis. fuerunt & alii plures, sed obscuriores Catones, quos Gellius libro duodecimo sigillatim enumerat. *Egregiis carminibus*) Exitus enim virorum illustriũ scribebat Titinius Capito, autore Secundo libro octauo, vbi pluribus eundem commendat.] Capitonem poëtam citat Athenæus, sed Alexandrinum fuisse meminit. *Redditus*) Vel compositum pro simplici vsurpauit: vel restitutus, cũ olim statua ei fuisset data, sed postea disiecta. *Prospexit*) Cauit, consuluit. *Suæ*) Vt per hoc & ipse Capito esset immortalis. *Statuam in foro populi Romani h.*] Prius effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa: ex membris ipsorum similitudine expressa. excepta deinde res à toto orbe terrarum humanissima ambitione: & iam fori ornamentum statuæ esse cœperunt, prorogarique memoria hominum, & honores legi, & basibus inscribi: mox forum & in domibus priuatis factum, atque in atriis. honos clientum instituit sic colere patronos.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Cribis) Deterritum Tranquillum ne quam acturus erat in senatu causam, diceret, exemplo sui monet agendam: quod si veretur, saltẽ

Cribis te perterritum somnio, vereri nequid aduersi in actione patiaris. Rogas, vt dilationem petam, & pauculos dies: certè proximum excusem difficile est, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

pollicetur operam suam, vt in aliud tempus transferatur. Suetonius Tranquillus scriptor historiæ emendatissimus, & candidissimus, sub Adriano epistolarum magister fuit: vir, Secundi iudicio, probissimus, honestissimus, eruditissimus: quem ob morum elegantiam, & studia, in contubernium suum assumpsit, & ardenter dilexit: cui, quòd parum felix in prole esset, ius trium natorum ab impe-

ratore Traiano impetrauit. in summa, sicut Tacitum Secundus, ita Tranquillus Secundum suspexit, & magistro vsus est. *In actione*) In causa quam acturus es. *Dilationem*) Aliud tempus agendi, [vt differatur ad alios dies causa tua] *Certè*) Haud dubiè. saltem. *Proximum*) Crastinum. *Excusem*) Honesta causa impetrem. *Difficile est*) Obtinere dilationem. [Experiar) faciam periculum, pro impetranda

dilatione. καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν) id est, etenim somnia à Ioue mittuntur. ita enim scripserat Tranquillus Secundo. est autem ex principio Iliados, vbi Achilles instinctu Palladis concionem habet apud Græcos. nam quæ vera sunt somnia, ea fieri ab Ioue creduntur. quod testatur Seruius libro sexto Æneidos, idem carmen Homericum allegans. & Macrobius ὄνειρον somnium interpretatur, quod tegit figuris, & velat ambagibus non nisi interpretatione intelligendam significationem rei quæ demonstratur: eiúsque species quinque. *Euentura*) Vera somnia. *Meum*) Quod olim mihi occurrit, ne scilicet agerem, & tamen egi prosperè: sequentia meliùs declarabunt. *Quod times*) Quo somnio deterreris. *Egregiam*) Cum victoria & laude. *Iulij Pastoris*) In conspectu Iulij Pastoris, testatur Seneca, C. Cæsarem filium eius occidisse: apud quem etiam fit mentio Pastoris, declamatoris. crediderim Cæcilium sensisse Pastorem, ad quem libro nono scripsit Martialis. [In quibusdam exemplaribus non Iulij, sed Iunij legitur.] *Socrus mea*) Pompeia Celerina. *Quiescenti*) Dormienti. *Adolescentulus adhuc*) Nam vndeviceſimo ætatis anno dicere in foro cœpit. *In quadruplici iudicio*) In centumvirali iudicio. alibi hic locus declaratur: quadruplici, inquit, iudicio bona paterna repetebat. sedebant iudices centum & octoginta. tot enim quatuor consiliis conscribuntur. nam de vna re in basilica Iulia fiebant quatuor iudicia apud totidem tribunalia. & libro quarto, Cum apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem. vnde Fabius Trachali oratoris vocem commendans duodecimo libro: certè, scribit, cum in basilica Iulia diceret Trachalus primo tribunali: quatuor autem iudicia, vt moris est, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent: & auditum eum, & intellectum, & quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, [&] laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. dicta sunt centumviralia iudicia à centumviris secundum Festum: nam cum essent Romæ triginta & quinque tribus, terni ex singulis tribubus sunt electi & licet quinq; amplius fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumviri sunt appellati: dein procedente tempore aucti vsque ad centum octoginta, seruata semper priori appellatione. Martialis. Dum centum studet auribus virorum, de Secundo scribens. Ouidius De tristibus. Nec mala commissa est nobis fortuna reorum, Vsque decem decies inspicienda viris. post-

experiar: ἢ ἦ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν. *Refert tamen, euentura soleas, an contraria somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Susceperam causam Iulij Pastoris cum mihi quiescenti visa est socrus mea aduoluta genibus, ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescentulus adhuc: eram in quadruplici iudicio: eram contra potentissimos ciuitatis, atque etiam Cæsaris amicos: quæ singula excutere mentem mihi post tam triste somnium poterant. Egi tamen* λογισάμην ⊙ *illud*, ἥς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Nam mihi*

ea à Vespasiano electi, qui iudicia centumviralia, quibus peragendis vix sufficiebat litigatorum ætas videbatur, extra ordinem diiudicarent, redigerentque ad breuissimum numerum. fuerunt institutæ centumvirales causæ à Cor. Sylla, Carbone oratore agente admodum iuuene. authores sunt M. Tullius & Pomponius. *Cæsaris*) Domitiani [*Amicos*) qui iure victi vix possunt superari] *Excutere mentem*) Remouere animum ab actione. Λογισάμην) Considerans, reputans. *Illud*) Carmea ἧς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. vnum augurium optimum, pugnare pro patria. sententia simplex, quam Aphthonius in suis Præexercitamentis recitat: & M. Tullius ad Atticum citat. Lucianus Homero ascribit, [nam est libro duodecimo Iliados vbi Hector Polydamanta alloquitur, & grammatici interpretantur vnum, id est solum & non aliud.] Athenæus Metagenis comici recognoscit; tantum mutata vltima dictione ab Vlpiano interlocutore pro commodo suo. ἧς οἰωνὸς ἄριστος ἀμωϊδόκου περὶ δίκαιου. Non dissimile Homericum illud ex libro decimoquinto Iliados. οὐ οἱ ἐοικὸς ἀμυνομένῳ περὶ πάτρης Τρωσὶ μάχη. id est, non illi indecens pugnanti pro patria mori. quod in suis carminibus ita transtulit Horatius, Dulce & decorũ

patria, et si quid charius patria, fides videbatur. prospere cessit: atque ideò illa actio mihi aures hominum, illa ianuam famæ patefecit. proinde dispice, an tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum vertas: aut, si tutius putas illud cautissimi cuiusque præceptũ. Quod dubitas ne feceris, idipsum rescribe. Ego aliquam stropham inueniam, agámque causam tuam, vt ipsam agere, cùm tu voles, possis. Est enim sanè alia ratio tua, alia mea fuit. nam iudicium centumuirale differri nullo modo, istud ægrè quidem, sed tamen potest. Vale.

mum est, nihil amo supra patriam. [M. Tullius in officiis, Prima Diis immortalibus, secunda patriæ, tertia parentibus, & deinceps reliqua reliquis deberi arbitratur.] *Prospere cessit*) Egi feliciter. habuit bonum euẽtum actio mea. *Ideò*) Quod tantum sim ausus, & benè. *Aures*) Fauorem, gratiam. [ad audiendum me benevolos fecit.] *Ianuam*) Initium. *Proinde*) Quare. *Dispice*) Disquire, cognosce. *Somnium istud*) Tuum. *Hoc*) Meo. *Vertas*) Interpreteris, experiaris secus quàm appareat. *Illud præceptum c. c.*) Quod sequitur videlicet, ne feceris quod dubites. *Idipsum*) In quo dubitas. *Stropham*) Excusationem dolosam. ἀπὸ τῆς στρόφου quod significat verto. hac dictione vsus interdum Martialis, iam stropha talis abest. & libro tertio, nihil stropharum est: & Prudentius, impunè tantas furcifer strophas. *Agam*) Disponam, ita accommodabo, vt tu possis agere ipsam cùm voles. *Alia*) Diuersa. *Differri*) In aliud tempus protrahi. *Istud*) Tuum. *AEgrè*) Cum labore, differri potest.

C. PLINIVS ROMANO FIRMO SVO S.

MVniceps tu meus, & condiscipulus, & ab ineunte ætate contubernalis: pater tuus & matri, & auunculo meo, mihi etiam quantum ætatis diuersitas passa est, familiaris:

MVniceps) Firmo municipi pro liberalitate sua dono promittit tercentum sestertia ad explendum censum equestrem. *Municeps meus*) Ex eodem municipio Como. Firmum sub Antonino img. ij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peratore memorat fuisse Modestinus. alios insuper Firmos recitat Tacitus & Secundus. [Firminũ præterea lego in memoriis Comensium.] *Cõdiscipulus*) Vna in schola ab eodẽ præceptore institutus. durãt enim à teneris annis amicitiæ ad senectutem vsque firmissimæ, religiosa quadam necessitate imbutæ: neque enim est sanctius, sacris iisdem, quàm studiis initiari. *Ineunte*) Tenella. *Contubernalis*) Conuictor sub eodem tecto. *Auunculo*) C. Plinio Secundo historico, cui per adoptionem factus est Cæcilius filius. [multum ista confirmant illorum opinionem, qui scripsere Plinium auunculum fuisse Nouocomensem, quòd Firmi pater cum illo familiaris in ipso municipio fuerit.] *Diuersitas*) Disparilitas: quia ego adolescens eram, ille grandæuus. magis enim par par ẽ delectat. secundum Græcum prouerbiũ ἴσον ἴσῳ νίκην. *Magnæ & graues causæ*) Prædictæ magni momenti rationes. *Suscipere*) Defendere. *Censum*) Æstimationem, opes. *Centum millium*) Nummũm: nam tanti erant mille nummi, quãti vnum sestertium: ergo centum millia nummũm erant cẽtum sestertia. *Decurio*) Senator in municipio. *Nos*) Nouocomenses. facultates [enim] decurionum fuere olim centum milliũ nummũm. *Equestres facultates*) Censum equitum Romanorum, qui quadringentis sestertiis, vel quadringentis millibus nummũm (nam idem id est) constabat. vnde subtiliter illum locum Horatius in Epistolis executus, Si quadringentis sex, septem millia desunt, Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidésque, Plebs eris. cuius sensus: si quadringentis sex sestertiis septem millia nummũm, id est, septẽ sestertia deerunt: videlicet vnum sestertium, vel mille nummũm, quod tantundẽ est, si deerit tibi de quadringentis, eris plebeius, quamuis habeas cætera equitis. Ad id alluśit Martialis libro quinto, Ingeniũ, studiúmque tibi, moréſque, genúſque Sunt equitis, fateor, cætera plebis habes. fuisse autem equestris census hãc causam scriptum reliquit Plinius libro trigesimotertio capite secundo: cùm C. Sulpitius Galba, dum venalem famam apud principem Tiberium popinarum pœnis aucupareutr, occupatúſque in his esset, questus in senatu institores eius culpæ defendi annulis: hac de causa cõstitutum, ne cuius esset, nisi cui ingenuo ipsi, patri, auoque paterno sestertia quadringenta census fuisset: & lege Iulia theatrali in quatuordecim ordinibus sedendi postea gregatim id appeti cœptum: passimque ad ornamenta ea etiam seruitute liberati transilierunt. ita dum separaretur ordo ab ingenuis, communicatus est cum seruitiis. *Diuturnitas amicitiæ nostræ*) Vetus inter nos & perpetua amicitia promittit te fore memorẽ meæ liberalitatis. *A me data*) Quam per me consecutus es. *Sollicitius*) Diligentius. *Beneficium amici*) Etiam respectu amici, cuius beneficium tueberis, si te modestè gesseris in eo. nam secus periret, si videlicet in arrogantem & indignum contulisset.

magnæ & graues causæ, cur suscipere & augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum, satis indicat, quòd apud nos decurio es. Igitur, vt te non decurione solùm, verùm etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates. CCC. millia nummũm. Te memorem huius muneris amititiæ nostræ diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, vt dignitate à me data, quammodestissimè, vtà me data, vtare. Nam solicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

Frequens)

C. PLINIVS COR. TACITO SVO S.

Frequens) Corn. Tacitus eloquentissimus & grauissimus rerum scriptor, tantæ fuit apud posteros authoritatis, vt Tacitus, qui postea imperauit, eundem parentem suum diceret, & in omnibus bibliothecis collocari: ac ne exemplorum raritate interiret, librum per singulos annos decies transcribi à vicorũ principibus iusserit: sed ne solerti quidẽ ista diligẽtia potuit omnino periculo occurrere. nã quod extat (proh dolor) mancũ, inuersum, neq; caput, neque pedes habens, vt vix Cornelij maiestatem deprehendas. hunc puto Quintilianum per hæc intellexisse: Superest, inquit, adhuc & exornat ætatis nostræ gloriam vir seculorum memoria dignus, qui olim nominabitur, nunc intelligitur. habet amatores, nec imitatores: vt libertas, quanquam circumcisis quæ dixisset, ei nocuerit: sed elatum abunde spiritum, & audaces sententias deprehendas, etiam in his quæ monent: nisi tamen malimus de Plinio historico dicta. [quoniam statim post commemoratam Ausidij Bassi historiam hæc subdidit Fabius, constétque ex testimonio Cæcilii, Plinium exorsum suam historiam à fine Ausidii Bassi.] consulit ergo Tacitum per epistolam, an magis probet dicẽdi genus amplum, copiosum, in quo profectò vis magna est: an breuius & circumscriptius, quod placere cuidam ex disputatione narrat, sibi verò nequaquam. est autem epistola longissima, & magnæ frugis: hoc enim in se habent Secundi literæ, vt longiores sint fructuosiores, breuiores gratiosiores. *Æque*) Tam. *Permittat*) Exigat. *Prævaricatio*) Prævaricatio, est ab officii sui præscriptione deflexio atque aberratio, siue malitia, siue imprudẽtia. vnde Marcell⁹ inquit, Prævaricari est vera crimina abscondere: nam prævaricatorem eum sentimus, qui colludit cum reo, & translatiue munere accusandi defungitur, quòd proprias probationes dissimularet, falsas excusationes admitteret. Vlpianus, prævaricator est quasi varicator, qui diuersam adiuuat partem prodita causa sua. causam aduersariis donat, & ex parte actoris in partem rei concedit. Labeo à varia concertatione tractum ait: nã qui prævaricatur, ex vtraque parte consistit, quinimmo ex aduersa. alii à prætergrediendo prævaricatores dictos. Fabius asserit, in vniuersum nunquam oratoris esse prævaricari. qui prævaricationes fecisse, quive ob accusandum, negociúmve cui faciendum pecuniam accepisse iudicatus erit, ius accusandi non habet. *Transire*) Omittere. *Cursim*) Leuiter. *Inculcanda*) Ingerenda: cui sententiæ Fabius accedit, Repetere dicens, & diu inculcare vtilius esse: quod consequemur, si interpretatione vtemur nam per hanc necesse est animum auditoris commoueri: cum grauitas prioris dicti renouatur interpretatione verborum. *Infigenda*) Memoriæ & animo iudicum committenda: quod fit per commorationem, maxime in loco firmissimo, quo tota causa continetur. Immorandum diutius præcipit M. Tullius, & eodem sæpius redeundum, idque boni oratoris valde proprium: neque eam exornationem esse tanquam membrum, sed veluti sanguinem profusum per totum corpus orationis. *Repetenda*) Quod fiet commodissime per conduplicationem, quæ vehementer auditorem commouet, & vulnus maius efficit verborum, vt rerum reintegratio, quasi aliquod telum sæpius per-

Rrequens) Corn. Tacitus eloquentissimus & grauissimus rerum scriptor, tantæ fuit apud posteros authoritatis, vt Tacitus, qui postea imperauit, eundem parentem suum diceret, & in omnibus bibliothecis collocari: ac ne exemplorum raritate interiret, librum per singulos annos decies transcribi à vicorũ principibus iusserit: sed ne solerti quidẽ ista diligẽtia potuit omnino periculo occurrere. nã quod extat (proh dolor) mancũ, inuersum, neq; caput, neque pedes habens, vt vix Cornelij maiestatem deprehendas. hunc puto Quintilianum per hæc intellexisse: Superest, inquit, adhuc & exornat ætatis nostræ gloriam vir seculorum memoria dignus, qui olim nominabitur, nunc intelligitur. habet amatores, nec imitatores: vt libertas, quanquam circumcisis quæ dixisset, ei nocuerit: sed elatum abunde spiritum, & audaces sententias deprehendas, etiam in his quæ monent: nisi tamen malimus de Plinio historico dicta. [quoniam statim post commemoratam Ausidij Bassi historiam hæc subdidit Fabius, constétque ex testimonio Cæcilii, Plinium exorsum suam historiam à fine Ausidii Bassi.] consulit ergo Tacitum per epistolam, an magis probet dicẽdi genus amplum, copiosum, in quo profectò vis magna est: an breuius & circumscriptius, quod placere cuidam ex disputatione narrat, sibi verò nequaquam. est autem epistola longissima, & magnæ frugis: hoc enim in se habent Secundi literæ, vt longiores sint fructuosiores, breuiores gratiosiores. *Æque*) Tam. *Permittat*) Exigat. *Prævaricatio*) Prævaricatio, est ab officii sui præscriptione deflexio atque aberratio, siue malitia, siue imprudẽtia. vnde Marcell⁹ inquit, Prævaricari est vera crimina abscondere: nam prævaricatorem eum sentimus, qui colludit cum reo, & translatiue munere accusandi defungitur, quòd proprias pro-

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil æquè in causis agendis, vt breuitas placet: quam ego cu- *stodiendam esse confiteor, si causa permittat, alioqui prævaricatio est trãsire dicẽda. prævaricatio etiã, cursim & breuiter attingere, quæ sint inculcãda, infigẽda, repetẽda. nã plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Vtque corpori ferrum, sic oratio animo*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ueniat in eandem partem corporis. *Pondus*) Autoritas pressura. *Tractu*) Spacio, mora. nonnulli legunt, tractatu. [quamuis Plinius senior dixerit libro decimo, & alioqui vnum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget vt satietur. Et Virgilius, Tractúsque maris.] *Ferrum*) Telum ex ferro. *Imprimitur*) Infigitur, intromittitur. *Hic*) Hoc loco, cum rationibus conuincitur. *Ille*) Vir doctus. *Authoritatibus*) Testimonio veterum oratorum. *Græcis*) Scriptoribus. *Orationes Lysiæ*) Lysias orator Syracusanus Cephali filius, Tisiæ & Niciæ auditor, Socrati reo orationem obtulit quà se defenderet. Subtilis sanè oratio atq; elegans, & quo nihil, si oratori satis sit dicere, quęras perfectius: nihil enim in illo est inane, nihil accersitum: puro tamen fonti quàm magno flumini propior. habet autem textum tenue atque rarum. maxima in eo est gratia simplicis atque inaffectati coloris, fides summa: scribebat aliis, non ipse dicebat. si ex eius oratione verbum aliquod demas, mutésve, atque id commodissimè facias, de sententia tamen detraxeris: & præter Suidæ, Diogenis, Fabii & Gellij testimonium, M. Tullius de optimo genere oratorum, tenuem notat Lysiam, quia & priuatas, & paruarum rerum causas scripsit, inde iciunior esse videtur. & De perfecto oratore, tenuitatem in eo reprehendit, quod nihil insolens aut ineptum dixerit probat. quanquam idem alibi: fuit Lysias quidem in causis forensibus non versatus, sed egregiè subtilis scriptor, atque elegans, quem iam propè audeas oratorem perfectum dicere, [Plato secundum Plutarchum in Lysia inuentionem & ordinem improbabat, accusationem & verborum splendorem ac acumen laudabat.] *Nostrò*) Latinis oratoribus. *Gracchorum*) Caij & Tiberij fratrum tri. pl. apertè quantum dicendo vterque valeret, Plutarchus in vitis eorundem ostendit: præcipuus sui temporis orator fuit C. Gracchus Catone sene plenior, & vberior secundum Tacitum & Fabium. *Catonis*) Censorini, quem quamuis non contentum eloquentia sui temporis, & Romanum Demosthenem dictum, Cicero tamè non putat imitandum. nam omnis generis orationes, & pro se multas, & pro aliis, & in alios reliquit, non solùm accusando, sed etiam dicendo fatigans inimicos. Illarum sæpe meminit Gellius. quantu autem præstiterit ingenio circa res gerendas, si quis scire intendit, legat præter eundem Gellium, M. Tullium De oratore lib. iij. Liuium in bello Macedonico, & Plutarchum cum Nepote. *Oppono.*) Monstro maiorem, & copiosiorem. *Demosthenem*) Lysia, in dicendo: de quo M. Cicero De claris oratoribus: planè quidem perfectum, & in quo nihil admodum desit, Demosthenem facilè dixerim. nihil acutè inueniri potuit in eis causis quas scripsit, nihil subdolè. nihil versutè, quod ille non viderit: nihil subtiliter dici, nihil presè, nihil enucleatè, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contrà grande, nihil incitatum, nihil ornatum, vel verborum grauitate, vel sententiarum, quo quicquam esset clarius. & Fabius: Decem simul Athenis oratores magnos ætas vna tulit, quorum longè princeps Demosthenes, ac pene lex orandi fuit. tanta vis in eo, tam densa omnia, ita quibusdam neruis intenta sunt, tamen nihil ociosum. is dicendi modus, vt nec quod desit in eo, nec quod redundet inuenias. magna ex parte Ciceronem fecit, si Fabio credimus, in inuentione facilis, eloquendo densus, concludit astrictè, pugnat acumine: cura in eo summa, vt nihil detrahi possit, quanquam libro duodecimo dicat: quod si mihi des consilium iudicum sapientum, per quam multa recidam ex orationibus non Ciceronis modò, sed etiam eius qui est strictior multò, Demosthenis. *Æschinem*) De quo idem Fabius, Demosthene plenior Æschines, & magis fusus, & grandiori similis, quo minus strictus: carnis tamen plus habens, lacertorum minus. in summa, inter Atticos oratores palmam Demostheni, proximum verò locum Æschini tribuerim. vterque ex orationibus suis notus. *Periclem*) Scio quosdam legere Hyperidem: nam vtrique summi fuerunt oratores: fortasse qui pro Pericle Hyperidem reposuerunt, ducti sunt testimonio Quintiliani libro duodecimo scribentis, Periclis eloquentiæ nulla ad nos monumenta venisse: & non multò pòst tradit, nihil posteritati mansuríque mox literis reliquisse Periclem. hîc quò me vertam? cùm M. Tullius libro secundo de Oratore prodiderit, antiquissimos ferè esse, & quorum scripta constent, Periclem & Alcibiadem: & De claris oratoribus, ante Periclem neminem mandasse monumentis orationem: & eius quædam scripta circumferri. Sed non nostrum, inter duo Latinæ linguæ lumina iudicium interponere [cũ præsertim Lucian. in laudatione Demosth. cũ Marco Tullio conueniat] Periclis fulmen mox ostendemus. [Hyperides verò Athenienſis orator postulante Alexandro Macedonum rege, vnà cum Demosthene, Lycurgo, Charidemo oratoribus, ab Athenienſibus capite damnatur: qui mortis metu vrbe cessit: sed eum postea Archias actor tragœdiarum cùm in Æginam ad Æacum confugisset, detractum in Cleonas misit, ibique euulsa ab Antipatro lingua, necatus est. Fuit autem orator dulcis in primis & acutus, sed minoribus causis vt non dixerim vtilior, ita magis par in illa oratione quam admirabiliter egit pro Phryne meretrice. putant eam liberasse conspectu corporis speciosissimi, quod illa reuelauerat deducta tunica.] *Pollionem*) C. Asinius Pollio Trallianus, philosophus & orator summa diligentia vsus, adeo vt quibusdam etiam nimia videatur: & consilij & animi nitore, & iucunditate Ciceroni proximus, cui & æmulus & infensus fuit: orationibus suis multum vrbanitatis, & antiquorum poëtarum inseruit. at Seneca eius compositionem tanquam salebrosam & exilientem notat, & vbi minimè expectes relicturam: apud quem omnia cadant, exceptis paucissimis. non enim, inquit, fortis est oratio eius, quamuis elata sit: non est violènta, nec tonans, quamuis effusa: non est perspicua, sed pura. verùm longè plura in prologo Declamationum libri quarti. nunquam admissa multitudine declamauit: primus omnium Romanorum aduocatis hominibus scripta sua recitauit, primus bibliothecam dicando instituit, in ea scriptorum præstantissimorum imagines collocari. cum Asinius Gallus filius ausus est Ciceroni conferre, & præponere. aduersus Catonẽ causas egit. *Cæsarem*) C. Iulius Cæsar summis oratoribus æmulus testimonio M. Tullij, orationem elegantem, splendidam, magnificam, generosámque præ se tulit: sententiis acutus & creber. quod nisi magnitudine rerum gerendarum occupatum diuinum eius ingenium fuisset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur. *Cælium*) In Cælio maximè laudatur indoles, nitor, & altitudo, & præcipuè in accusando multa vrbanitas: sed asperitatem, & sordem verborum in eo

non ictu magis quàm mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex græcis orationes Lysiæ ostentat, ex nostris, Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimæ sunt circumcisæ & breues. Ego Lysiæ Demosthenem, AEschinem, Hyperidem, multósque præterea Gracchis, & Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cælium, & imprimis Marcum Tullium oppono, cuius oratio optima fertur esse, quæ maxima. Et hercule, vt aliæ bonæ res, ita bonus liber quisque melior est, quo maior. Vides vt statuas, signa, picturas, hominum denique, multorúmque animalium formas, arborum etiam si modò sunt decoræ, nihil magis quàm amplitudo commendet. Idem orationibus euenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam & pulchritudinem adiicit magnitudo. Hæc ille, multáque alia, quæ à me in eandem sententiam solent dici, vt est in disputando incomprehensibilis & lubri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

damnant: nam hians compositio, & inconditi sensus redolebant antiquitatem. *M. Tullium*) Quo nemo tam multa oratore, ne in Græco quidem ocio scripsit: vim cuius in dicendo & copiam, à Fabio libro decimo, & Seneca suasoriarum primo, commendatam pluribus, quàm vt deceat in commentarios conferre, satis habemus lectorem admonuisse. *Quæ maxima*) Qualis est pro Cluentio, & pro domo sua apud Pontifices. *Aliæ bonæ res*) Sût meliores, quo sunt maiores. [*Quisq;*] cum comparatiuo contra opinionẽ Laurentii.] *Signa*) Opera sculptilia, & ad alicuius animalis effigiem formata: à signo diminutiuum fit sigillum. in commune signum est per quod aliqua res significatur. *Ille*) Aduersarius. *Eludit*) Hæc. frustratur, ludendo euitat. Tacitus, Parthos vna ciuitas tam diu eluserat. & alibi, Eludi Parthus tractu belli poterat. [Cicero in Verrem, Te verò Cæcili, quemadmodum sit elusurus videre iam videor.] *Lubricus*] Subterfugiens stratis prioribus argumentis ad alia, ansam & stropham ex aduersarii verbis colligens. lubricum secundum grammaticos dicitur, quod labitur dum teneri creditur, vt piscis, serpens.

Contendat) Certet, asserat. *Hosipsos*) Demosthenem, & reliquos. *Dixisse*) Dum agerent causas: nam illud propriè est dicere. *Ediderint*) Publicauerint, emiserint, vt scilicet multa postea addiderint, & in maius aucta vulgauerint scripta sua. Quintilianus li. xij. multis tractat, non semper oratorem scribere quæ dixit: cum plerunque tempora breuitate impediant, & multum ex eo quod oportuit dici, reciderit: huiusmodi enim casus efficiunt, vt aliquando dicatur aliter quàm scribitur, cùm dicere quomodo scribendum est non licet, quæ si non interuenerint, semper aget orator vt scribit, si melius scilicet scribat. *Multorum*) Oratorum. *Murena*) L. Murenam accusauit Cato crimine ambitus, Cicero defendit, absolutus consul creatus est. extat pro Murena oratio, sicut pro Vareno (cuius sæpe fit mentio apud Fabium) interci dit. *Subscriptio*) Denunciatio, notatio, [accusatio] super quo verbo plura libro v. *Nuda*) Nullis argumentis, nullis signis fulta. *Titulis*) Inscriptionibus breuibus [solis titulis subsignata sine amplificatione.] officium scriptoris, inquit Secundus, existimo vt titulum suum legat. Martialis, Addita per titulos sua nomina rebus habebis. est enim titulus, index cuiusque operis: vnde in statuis & in picturis titulum dicimus literas, quæ vel artificis, vel eius cuius statua, siue imago est, nomen demonstrant: sicut apud Plinium legimus, Appio Claudio, qui consul cum Seruilio fuit, placuisse in excelso titulos honorum legi. & Liuius insignes imaginum titulos scribit. [Valerius, Titulus nanque datur.] sed tituli milites appellati. quasi tutuli: quòd patriam tuentur: vnde & Titi prænomen ortum. tituli etiam debitorum nomina dicuntur, præsertim in his debitis, quibus debitorum nomina scripta sunt. *Per multa*) Plura. *Dixisse*) Dum ageret causas. *Ederet*) Emendaret, limaret vt emitteret. *Omisisse*) Permulta. *Cluentio*) Aulus Cluẽtius Habitus Larinas per multos annos inuidia flagrauit, quòd per eius pecuniam Oppianicus innocens condemnatus esset, cúmque ideo & aliis criminibus impiæ matris impulsu accusaretur, à Cicerone longissima oratione protectus est. *Ait*) Verba sunt ex fine eiusdem orationis, Meum laborem, qui totam hanc causam vetere instituto solus peroraui, mater oppugnat. nam veteri instituto poterat orator dicere [solus sine alio patrono] quot horis libuisset. author Tacitus, ante Cn. Pompeium consulem neminem intra pauciſſimas horas perorare coactum,

Hospes. Dixisse. Ediderint. Multorum. Murena. Subscriptio. Nuda. Titulis. Per multa. Dixisse. Ederet. Omisisse. Cluentio. Ait.

cus, ita eludit, vt contendat hos ipsos, quorum oratoribus nitar, pauciora dixisse, quàm ediderint. Ego contrà puto. Testes sunt multæ multorũ orationes, & Cic. pro Murena, pro Vareno: in quibus breuis & nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse, cum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait se totam

ctum, & liberas comperendinationes fuisse, & modum dicendi sibi quenque sumpsisse, & numerum neque dierum netroni. *Peroraſſe.*) Totam causam dixisse. *Cornelio*) L. Cornelio Balbo. hunc ciuitate Romana à Gn. Pompeio donatum [rebus] in Hispania multis præclarè gestis iudices accusarunt: quòd contra leges & fœdera vteretur. *Quatriduo*) Quod extat, facile vno die, vel paucis horis dici potuit: hinc igitur apparet, ex actione quatriduana multa recisa antequam publicaret. *Latius*) Copiosius. *Recisa*] Limata, amputata. *Repurgata*) Emendata sublatis superuacuis, quæ lectorem offendissent, iudicem tamen mouere poterant. Fabius, Quod libris dedicatur, & in exemplum redigitur, tersum, ac limatum, & ad legem ac regulam compositum esse oportet: quia veniat in manus doctorum, & iudices artis habeat artifices. vnde Secundus ad Celerem scribens de recitatione orationis: Superuacuum tamen est, recitare quæ dixeris. est: si eadem omnia, si iisdem omnibus, si statim recites: si verò multa inseras, multa commutes, non. Ex quibus apparet, non satis constare sibi, cùm illic scribat: multa inseri solita pro editione. *Vnum librum*) Vnam orationem. *Grandẽ*) Amplam. non enim tantum ad ætatem pertinet, sed etiam ad alias res: vnde apud Senecam Senecio cognominatus est Grãdio, quòd rebus grandioribus vteretur. & Cato, grandire dixit fruges, pro in maius crescere. *At aliud est*) Proponit quæ possent obiici, vt ea confutet. sensus igitur: quibusdam videri actionem bonam aliud esse quàm orationem: Fabius libro duodecimo testatur, bene dicere & bene scribere, idem esse: neque aliud esse orationem scriptam, quàm monumentum actionis habitæ. est autem actio, quasi sermo corporis, ex motu eius & gestu consistens, quo magis menti congruens esse debet. hæc M. Tullius, verum iurisconsultus Celsus, Nihil aliud, inquit, est actio, quàm ius quod sibi debeatur in iudicio persequendi, & Vlpianus de Actionibus, duo earum genera facit. *Ita videri*) Aliud esse actionem, aliud orationem bonam. Fabius vult actionem bonam, eandem debere esse bonam orationem: quod si contingat malè agere, omnino benè scribendum esse. vnde cautè dixit Secundus, bonam actionem. faciliùs enim ex bona actione fiet bona oratio, quàm ex mala. *Bona actio*) Respectu auditorum & temporis. nam illa bona est actio quæ persuadet, etiamsi non sit tersa & culta: quæ sanè debent esse in oratione. potest ergo fieri vt sit bona actio, & non bona oratio. *Non posse non esse bonam actionem*) Omnino necesse esse, illam fuisse bonam actionem, quæ sit bona oratio. *Et quasi ἀρχέτυπον.*) Primitiuum, & primam formam retinens. sic interpretatur Suidas. & Martialis nugas archetypas dixit, manu authoris scriptas. sic Iuuenalis archetypos Cleantes, primas Cleantis statuas & imagines. *Optima*) Oratione. *Mille*) Innumeras. *Figuras*) Dicendi modos in vsh. j.

causam veteri instituto solum peroraſſe, & pro Cornelio quatriduo egisse: ne dubitare possimus, quæ per plures dies, vt necesse erat, latius dixerit, postea recisa, ac purgata in vnum librum, grandem quidem, vnum tamen, coarctasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo, posse fieri, vt sit actio bona, quæ non sit bona oratio: non posse non bonam actionem esse, quæ sit bona oratio. est enim oratio actionis exemplar, & quasi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales inuenimus. in his etiam, quas tantùm editas scimus, vt in Verrem, Artificem, quémnam? rectè admones, Polycletum esse dicebant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tacos, non vulgares. *Extemporales*) Non præmeditatas. *His*) Orationibus. *Tantum editas*) Non actas, sed solùm publicatas. *Vt in Verrem*) Verrinarum genus est admirabile, [quarum primâ] quas Ciceronem egisse contra Secundi opinionem testatur Asconius, [sed quare prima est de accusatore constituendo, & non directè contra Verrem, sed Cæcilium, vterque autor non est falsus, cùm post illud Verres in exilium voluntarium iuerit, neque quæ sequuntur actiones à Cicerone actæ sint, sed tantùm editæ.] sunt autem libri in Verrem emissi, quòd prætor in Sicilia totâ illam insulam expoliasset. *Quemnam artificem*) Verba sunt ex sexto Verrinarum actionum. præterea, inquit, erant ænea duo signa, non maxima, verum eximia vetustate, virginali habitu atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam more Athenienſium virginum reposita in capitibus sustinebant. canophoræ ipsæ vocabantur: sed earum artificem: quemnam? rectè admones: Polycletum esse dicebant. cuius sensus: sed quis eas virgines fabricauerat: tanquam si per hæc M. Tullium aduersarius interrogaret: rectè igitur, inquit, hoc loco me admones: dicebatur Polycletus ille optimus statuarius effigiasse. vel ea referantur ad Ciceronem interrogantem pragmaticum, vel à quo didicerat causam, quisnam esset artifex. & cum audiuisset, esse Polycletum, subiunxerit, rectè admones. in illis etiam plerunque sunt nuda crimina, qualia illa, Nolite expectare dum ego hoc crimen ostiatim agam: à Terschilo Tindaritano pateram abstulisti: à Thrasone item Tindaritano patellam: à Nymphodoro Agrigentino thuribulum. *Sequitur*) Concluditur. *Actio*) Illa. *Expressit*) Repræsentauit. *Similitudinem orationis.*) Typũ & formam dicendi absolutam. *Iustum & debitum.*) Ex lege & re. i. conueniens causæ. nã autore Quintiliano, causæ frequenter breuitate tẽporis impediuntur, tunc nulla actoris, sed iudicis culpa. *Adsunt.*) Fauent.

Sequitur ergo, vt actio sit absolutissima, quæ maximè orationis similitudinem expresserit, si modò iustum & debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla orationis, maxima iudicis culpa est. Adsunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec breuitatem dicentibus, sed copiam, hoc est diligentiam, suadent: quam præstare nisi in angustissimis causis non potest breuitas. Adiiciam, quod me docuit vsus, magister egregius,

Leges.) Consuetudine veterum iudiciorum nemo intra pauciſſimas horas perorare cogebatur: & liberæ comperendinationes erant: & modum dicendi sibi quisque sumebat: & numerus neque dierum neque patronorum cauebatur: primus istam libertatem cõsul Cn. Pompeius astrinxit, imposuitque veluti frenos eloquentiæ: & accusatori duas, reo autem tres horas ad dicendum dedit. Cæcilius accusatori sex horas, reo verò nouem ex lege dat as: ita tamen, vt omnia ex foro, omnia ex legibus, omnia apud prætores gererentur: vnde Martialis Cæcilianum irridet, qui contra legem maius temporis spacium impetrauerat, cùm esset ad dicendum ineptus. Asconius testatur, viginti dies legitimos accusatori, & totidẽ defensori ad respondendum concessos. hinc alibi sua tempora Secundus vellicans, An nos, inquit, sapientiores maioribus nostris? nos legibus ipsis iustiores? quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? quibus postea motus Antoninus imperator, oratoribus permisit quantum aquæ actioni petiuissent, & iudicia longius protraxit. *Copiam*) Dicendi vbertatem: quam rem per exornationem, quæ interpretatio dicitur, declarauit. *Diligentiam*) s. ostendens oratori per longum temporis spacium concessum. *Angustissimis*) Minoris probationis: & vnius tantum, vel paucorum criminum citò transigendorum. *Breuitas*) Dicendi. *Vsus magister*) Sic libro sexto: quod tamen multi ante eum dixerant: imprimi M. Tullius, vsum esse dicendi magistrum frequenter præcepit, & omnium magistrorũ præcepta superare. hinc pro Corn. Balbo, Assiduus, inquit, vsus vni rei deditus, & ingenium & artem sæpe vincit. est enim ratio loquendi, & regula sermonis. at omnium etiam rerum magistrum vsum esse scribit Cæsar in Commentarijs: quod latius explicuit Columella, quid. s. inter vsum & artem interſit: scriptorum dicens monumenta magis instruere, quàm facere artificem: vsum & experientiam dominari in artibus, neque esse vllam disciplinam, in qua non peccando discatur. nam vbi quid perperam administratum cessit improsperè, viratur quod fefellerat: illuminátque rectam viam docentis magisterium. Manilius, Per varios vsus artem experientia fecit Exemplo monstrante viã) *Frequenter egi.*) Plures causas dixi. *Iudicaui*) Iudex fui. *In consilio fui*) Assumptus fui iudex extra ordinem pro cõsultatione rei dubiæ: nam in consilio esse dicitur aliquis, cùm super re ambigua consulitur. M. Tullius, Vt haberet in cõsilio & fi trẽ: & in Panegyrico Constantini, quisquis illius autor. qui tibi in consilio erant, hærebant. Apuleius in consilio iudices esse dixit, quòd potestatem iudicij haberent. & principem dicimus bonos in consilio habere, quòd est decernere ex consilio bonor. neque me præterit, Quintil. scribere, iudiciũ à cõsilio parũ differre, quòd illud ostendentibus rebus adhibeatur, hoc latẽtibus, & aut omnino nõdũ repertis, aut dubijs. & iudicium frequentissimè certum esse, consilium verò rationem quandam altè repetitam, & plerunque plura perpendentem & comparantem, habentémque in se & inuentionem & iudicationem. *Aliud alios monet*) Vna res mouet alium, alia alium. *Varia sunt hominum iudicia.*) Nam sicut ingeniorum plurimæ sunt formæ, sic iudiciorum, vt autor est Quintilianus. *Variæ voluntates*) Imitatio Persiana, Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno, quod & imitatus est Terentius in Phormione, Verum ita est, quot homines, tot sententiæ. suus cuique mos. *Diuersum sentiunt*) Diuersam habent sententiam ab aliis autoribus. *Idem*) Simile alijs: sed diuersis effectibus. *Suæ inuentioni*) Quod præuidit & excogitauit, antequam orator diceret & ageret, id tanquam verissimum seruat. *Fortissimum.* Certissimum, irreprehensibile. *Alio.*) Ab actore. *Teneant.*) Credant. *Agnoscãt.*) Tanquam suum inuentum. *Adessemus*] Causã ageremus. *Quæ sunt in causa,* [Quę pertinẽt ad causam dicẽdã.] *Vt genu esset*) Lucianus in libro qui inscribitur oratorum magistri, apertè carpens malos oratores, inquit, non referre vt pro fronte suram, pro sura verticem accipiant.) *Iugulum.*) Firmissimum argumentum, causæ constitutionem: nam iugulus in homine maximè lætalis: inde per translationẽ iugulatum literis dixit, in Verrem M. Cicero [& in Philippicis Iugulatam causam Pompeianorum] & Terentianus Danus, Iugulasti hominem verbis. *Hunc premo.*) Vrgeo, & in summa totius causæ

frequenter egi, frequenter iudicaui, frequenter in consilio fui. aliud alios mouet: ac plerunque paruæ res maximas trahunt. variæ sunt hominum iudicia, variæ voluntates: inde qui eandem causam simul audierunt, sæpe diuersum, interdum idem, sed ex diuersis animi motibus sentiunt. Præterea suæ quisque inuentioni fauet, & quasi fortissimum complectitur, quum ab alio dictum est, quod ipse præuidit. Omnibus ergo dandum est aliquid, quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum simul adessemus. Tu omnia, quæ sunt in causa, putas exequenda: ego iugulum statim video, hunc premo (premit sanè quod eligit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, posse fieri, vt genu esset aut tibia aut talus, vbi ille iugulum putaret. At ego (inquam) qui iugulum perspicere non possum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

perſto non euagando. *Premit*.) inſtat vbi credat eſſe cardinem rei, ſed ſæpe fallitur in eligendo. *Reſpondi*.) Regulo. *Fieri*.) Euenire. *Genu*.) Pars leuior cauſæ. perſtat in translatione, cùm iam præmiſerit iugulum. *Iugulum*.) Firmiſſimum argumentum minuendo ſuam facultatem, Reguli ſubſannat arrogantiã.

Omnia Omnes partes cauſæ. πανθ' τα λίθον κινῶ.) id eſt, omnem lapidem moueo: huius prouerbij multi meminere. Nicarchus in epigrammate πανθ' τα λίθον κινεῖ. Baſilius ad Monachos πανθ' τα λίθον, καὶ πλὴν παρομίαν, κινοῦντες, & q Græcè vitã Auguſti ſcripſit. πανθ' τα λίθον κινῶν, τὸ τῆς παροιμίας. ſimile illud πανθ' τα κινῆσαι πέτρον, quod à Suida pariter ſcribitur. eius originem inde tractã inuenio. Polycrati Thebano ementi locum, vbi Mardonius caſtrametatus fuerat, reſpondit oraculum, vt inibi foderet, & omnem lapidem moueret: futurum vt magnam auri copiam offenderet. quidam tractum putant à venatoribus, qui feras indagantes, magna diligentia omnia perluſtrant. *In cultura agri*.) In colendis agris. *Arbuſta*) Loca arborib'cõſita, vel arbores quibus vites maritantur: vnde Plinius nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni confirmat: & vlmum, populum nigram, fraxinum, ficum, oleam, cornum, tiliam, acerem, ornum, carpinum, quercum, ſalicem, inter arbuſta connumerat: ſecutus Varronem, qui præcipit arbuſta ſerenda in ſpacium quincuncis, & vineas ac arbuſta putanda. ſic docet Columella, arbuſtum faciendum, & arbuſtiuam vitẽ arbuſto coniunctam retulit. Palladius ſimiliter. Plinius etiam arbuſtare agros, pro arbuſtis conſerere vſus eſt. Arbuſtum Cato, & eum imitatus Seruius pro loco arbuſculis referto vſurpauerat. at arbutum inter ſemper virentes arbores enumerat Theophraſtus. *Exerceo*.) Colo, aro. *Siliginem*.) Theophraſto & Plinio authoribus, ſiligo genus grani nunquam pariter matureſcit, nec vlla ſegetum minus dilationem patitur propter teneritatem: matura grana protinus decidunt, ſed minus quàm cætera frumenta periclitatur in ſtipula: quoniam ſemper rectã habet ſpicam: nec rorem continet, qui rubiginem faciat. tria eius genera, bromos, ſiligo exceptitia, & tragos. *Semina*. Argumenta. *Prouenerint*) Prouentum, & meſſem bonam reddiderint, iuuerint. *Imperſpicua*) Incognita, dubia. *Incerta fallacia*) Incerta ad cognoſcendum an fallant: an magis diſiunctim legatur, incerta, fallacia. *Ingenia tempeſtatum*] Naturæ temporum, qualitates bonæ ſiue malæ; nam tempeſtas vocabulum medium eſt. *Summum oratorem Periclem*) De cuius dicendi copia ſic accepimus, vt cùm contra voluntatem Atheniẽſium loqueretur pro ſalute patriæ, ſeuerius tamen idipſum, quod ille

omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίθον κινῶ. Vtque in agricultura nõ vineas tantũ, verùm etiã arbuſta: nec arbuſta tãtum, verùm etiam campos curo, & exerceo: vtque in ipſis campis non far, aut ſiliginem ſolam, ſed ordeum, fabam, cæteráque legumina ſero: ſic in actione plura quaſi ſemina latius ſpargo, vt quæ prouenerint, colligam. Neque enim minus imperſpicua, incerta, fallaciáque ſunt iudicum ingenia, quàm tempeſtatum, terrarúmque. Nec me præterit ſummum oratorem Periclem ſic à comico Eupolide laudari,

Πρὸς δ' ἐγ' αὖ τοῦτῳ τἀχ' ἡ
Πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.
Οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων,
Τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

Verùm huic ipſi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει breuitate, vel velocitate, vel vtraque (differunt enim) ſine facultate ſumma conti-

contra populares homines diceret, populare omnibus & iucundum videretur: cuius in labris veteres Comici, etiam cùm illi maledicerent, quod tum Athenis fieri licebat, leporem habitaſſe dixerunt: tantámque in eo vim fuiſſe, vt in eorum mẽtibus qui audiſſent, quaſi aculeos quoſdã relinqueret. præſtitit igitur Pericles doctrina, conſilio, eloquentia per quadraginta annos, quibus in patria, & vrbanus eodem tempore, & bellicis rebus præfuit, quòd Anaxagoræ phyſici auditor fuit. hæc ſumpta ex M. Tullio & Valerio Maximo. de illo tamen longè plura Thucydides & Plutarchus, quem aſſerunt ob eloquentiam cognominatum Olympium. meminit ſequentium verborum [Luciadas: ſed breuibus τοῖα δ' ἔπες ἐπεκάθητο πειθὼ τοῖς χείλεσι τῷ αἰδρέος, id eſt, talis autem quedam inſidebat ſuadela labris viri. πρὸς δ' ἐγ' αὖ τοῦτῳ τάχ' ἐς πειθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν, οὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις. id eſt, ad hoc ſuadela quædam inſidebat labris, adeo demulcebat, & ſolus rhetorum aculeum relinquebat auditoribus: quæ verba Eupolidis, veteris comœdiæ ſcriptoris ſæpe Cicero tranſtulit ad nos, vt De claris oratoribus, de Pericle ſcripſit Eupolis: cum delectatione etiam aculeos relinquebat in animis eorum à quibus eſſet auditus. Et, Vberius veteris comœdiæ maledica lingua, quamuis potentiam viri perſtringere cupiebat, tamẽ in labris hominis mellè dulciorem leporem fatebatur habitare, atque animis eorum qui illum audierant, quaſi aculeos quoſdam relinqui prædicabat.] Ac Fabius libro decimo: quod de Pericle vetus teſtimonium eſt, in Platonem transferri poteſt iuſtiſſimè, in labris eius ſediſſe quandam perſuadendi deam: ſic enim interpretatur πειθώ: quæ ſanè ab antiquis colebatur. nam tradit Pauſanias, Thebis in Templo Veneris fuiſſe eius deæ imaginem, opus Praxitelis: & templum Pithus ſine ſtatua. Herodotus libro octauo teſtatur, apud Andrios dixiſſe Themiſtoclem duas deas Suadelam, & Neceſſitatem. Suidas aſſerit, nihil aliud eſſe Pithus templum, quàm orationem. M. Tullius cum libro tertio De oratore, leporem πειθὼ appellaſſet: De claris oratoribus idem ſuadelam vocauit, cuius effectorem dicit eſſe oratorem: quam Suadam dixit Ennius. eius autem Cethegum medullam fuiſſe vult, vt quam deam in Periclis labris ſediſſe, huius hic medullam Romanum oratorem fuiſſe dixerit: alii Flexanimam, & dicendi præſidem. Horatius etiam poeticam mellam vocauit: & Cebetes, In ſolio, inquit, ſedet ſuauibus moribus & formoſa indole mulier, quæ poculum manu tenet, Suada vocatur, mortales omnes ſeducens. Syracuſium quendam Apollonius Pithonem appellabat; oratione ſua perſuadere conantem: de quo Philoſtratus libro vii. ἐκήλει) Demulcebat. Differunt enim breuitas, & orationis velocitas. nam breuitas eſt dicere citra cauſam: velocitas etiam copioſè, ſed nimium feſtinanter, & ſine mora actu. Hermogenes diffinit, velocitatem eſſe compoſitionis acceleratione, qua viua & mobilis oratio videtur. *Facultate*) Facili poteſtate dicendi.

Delectare) Quod includit in ſe floridum dicendi genus: eſt autem proœmii proprium, quamuis etiã in aliis orationis partibus opportunè fiat. *Perſuadere*] Perſuademus grãdi & robuſto genere dicẽdi, authore Quintiliano, præſertim argumentis tam ex arte, quã ſine. Perſuaſionis loci ſunt cõfirmatio & refutatio, ac peroratio, quamuis etiam & ſecundum rhetores, in narratione debebamus perſuadere. *Copiam*) Vbertatem orationis. *Spacium*) Temporis moram. *Aculeum*) Perſuaſionem & fidem facere. *Pungit*) Leuiter tangit, & breuibus agit. *Infigit*) Multis immoratur, & perſua-

giſſet. nam delectare, perſuadere, copiam dicendi ſpatiúmque deſiderant: relinquere verò aculeum in audientium animis is demum poteſt, qui non pungit, ſed infigit. Adde, quæ de eodem Pericle comicus alter, ἥδρατ', ἐβρόντα, ξωκεκύκα τὴν ἑλλάδα. Non enim amputata

det. *Comicus a.*) Scribit: is est Aristophanes pariter comœdiæ veteris scriptor: ἤστραπ', ἐβρόντα, ξυνεκύκα τε πάντα, id est, fulgurabat, tonabat, & conuoluebat omnia. M. Tullius De perfecto oratore, nunquam inquit, ab Aristophane poeta fulgurare, tonare, permiscere Græciam dictus esset Pericles, si tenui genere vsus fuisset. & Fabius lib. xii. Quid Periclea? similem ne credimus Lysiacæ gracilitati? quē fulminibus, & cœlesti fragori comparant comici: dum illi conuicientur. ad quæ videtur Martianus allusisse, vbi de rhetorica agit. At verò quid cùm commotus publici nominis attestatione clamauerat? fulgurare, permiscere, ardere omnia videbantur. quod adeo illi placuit, vt repetat hæc cū in progressu arma cōcusserat, veluti fulgoreæ nubis fragore collisō, bōbis dissultantibus fracta diceres crepitare tonitrua: denique creditum, quod instar Iouis posset etiam fulmina iaculari: hanc totam ferè Græciam miscuisse ferebant: vnde quidam codices apud Secundum pro παίπαλα, ἰακκὰς habent, id est, Græciam. iisdem ferè verbis Suidas de Salmoneo vtitur, ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὰς τῶν ὑπηκόων ψυχάς, id est, fulgurabat, tonabat, perturbabat subditorum animos.

Amputata) Breuis, circumcisa.

Abscissa) Manca. *Lata*) Copiosa. *Magnifica*) Sublimis. *Excelsa*) Illud dicendi genus admirabile continens.

oratio & abscissa, sed lata, & magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est, quis negat? sed non minus non seruat modum qui infra rem quàm qui supra: qui adstrictius quàm qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, vt illud immodicè & redundanter, ita hoc ieiunè & infirmè Alius excessisse materiam, alius dicitur non implesse: æquè vterque, sed ille imbecillitate, hic viribus peccat. quod certè etsi non limatioris, maioris tamen ingenij indicium est. Nec verò cùm hæc dico, illum Homericum ἀμειρολογίην probo, sed hunc, τὴ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν: non quia non & ille mihi validissimè placeat, πωῦρος μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Si tamen detur electio, illam orationē similē niuibus hybernis, id est crebrā, assiduā & largā, postremò diuinā & cœlestē volo. At est gratior multis actio breuis. Est quidem, sed inertibus, quorum delicias desidiámque, quasi iudicium respicere, ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solùm satius est breuiter, sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu. Sed planè cur dissentias, explices rogo. Quanuis enim cedere autoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror in tanta re, ratione quàm autoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ipsum quàm voles breui epistola, sed tamen scribe. confirmabis enim iudicium meum. si verò errare, longissimam para Non corrupi te, qui tibi, si mihi accederes, breuis epistolæ necessitatem: si dissentires, longissimæ, imposui. Vale.

vnde M. Tull. de perfecto oratore vtrunq; genus improbat, Meæ, inquit, aures & perfecto completóque verborum ambitu gaudent, nec curta sentiunt, nec amant redundantia. nam sicut cauenda est oratori presso inopia & ieiunitas: ita amplo infla-tum & corruptum dicendi genus. nam copia autore Fabio, modum habet, sine quo nihil nec laudabile, nec salutare est. hinc De claris oratoribus tradit Cicero, Apollonium Molonem summum oratorem dedisse operam, vt nimis redundantem, & superfluentem iuuenili quadam dicendi impunitate & licentia reprimeret, & quasi extra ripas diffluentem coerceret. *Materiam*) Propositam causam. *Non implesse*) Ieiunè dixisse. *AEquè peccat*) Excedendo regulam & præscriptum: an quia peccata paria, vt alibi latius docebimus. *Ille*) Qui infrà dixit. *Hic*) Qui suprà. Aduerte, hic & ille, positum à Secundo contra multorum vsum, apud quos, ille respicit longiora, hic propinquiora. sunt tamen authores probati, qui similiter vtuntur: quod nos in sequentibus latius annotauimus. *Viribus*) Nimiis. *Limatioris*) Absolutioris. *Vitium.* [peccatum, sed quod peccatū maius in eo ingeniū esse indicet. Hinc aliqui nō vitiū sed indiciū legūt: quod magis probo. Nullū enim ingenium limatū eò quòd est limatū vitiosum est] *Maiorū*) Copiosioris, in quam sententiam pedibus iuit Fabius, de Stesichoro loquens: sed redundat atque effunditur: quod vt est reprehendendum, ita copiæ vitium est. etiam libro secundo dixerat: peius vitium sterilitatis esse, quàm quod ex copia veniret: facilè remedium vbertatis, sterilia nullo labore vinci. quam rem M. Tullius libro secundo De oratore sic tractauit: Volo se efferat in adolescente fœcunditas: nam facilius reuocantur ea quæ sese facilius profuderunt. quod si nihil valet materies, noua sarmenta cultura exputantur. ita volo esse in adolescente, vnde aliquid amputem. non enim potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutum. Sic fortasse nos, aridiores quidam notabunt, tanquam copiosius Secundum interpretantes: sed hæc multis, non delicatis scripsimus. *Illum Homericum*) Illum Homeri versum ex secundo Iliades, Θερσίτης δ' ἔτι μοῦνος ἀμετροεπὴς ἀκάκητα, ὃς ῥ' ἔπεα φρεσὶν ἦσιν ἀκοσμήτά τε πολλά τε ἦδη Μύψ. id est. Thersites autem adhuc solus sine verborum mensura tumultuabat. qui certè verba mentibus suis incomposita: multáque nouerat frustrà. *Hunc*) versum ex tertio Iliadis in laudem Vlyssis. καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν, id est, & verba niuibus similia hyemalibus. nā eius oratio copiosè fluebat instar niuiū. M. Tull. De claris oratoribus, vim dicendi tradit assigna-

Ille) Versus super oratione Menelai ex eodem Iliadis libro: παῦρα μὲν ἀλλὰ μάλα λιγέως, ἐπεὶ οὐ πολύμυθος, id est, pauca quidem, sed valdè acriter: quia non multiloquus erat. de quo Cicero, Menelaum dulcem illum quidem refert Homerus, sed pauca dicētem. breuitas autem laus est interdum in aliqua parte dicendi, in vniuersa eloquētia laudem non habet. omisit Secundus tertium dicendi genus, ab eodem poēta sub oratione Nestoris designatum, Νέστορι δὲ καὶ ἐκ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή, id est, suauiloquus surrexit acer Pyliorū concionator: cuius etiam à lingua melle dulcior fluebat vox. quod etiam asserit Cicero, & Plutarchus pleraque Homeri exponēs, Nestorem refert suauiloquum introduci & gratum auditoribus: Menelaum breuem, & elegantem, necessaria perorantem: Vlyssem vehementem, & copiosum. quod apud nos Quintilianus ita scripsit. Homerus breuem quidem animi iucunditatem, & propriam (id enim est non errare verbis) & carentem superuacuis eloquentiam Menelao dedit: ex ore Nestoris dixit dulciorem melle profluere sermonem: qua certè delectatione nihil fingi maius potest. Vlyssi facundiam & magnitudinem iniunxit: eui orationem niuibus hybernis copia verborum, atque impetu parem tribuit. *Crebram*) Velocem, instantem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Largam) Copiosam. *Diuinam*) Qualis fuit Pericli. *Multũ*) Vulgaribus, idiotis. more Græco. *Est quidem*) Confirmat obiecta. *Imperitis*) Delicatis & malis auditoribus, qui grauantur audire necessaria. *Iudicium respicere*) Velle dicere, illos habere iudicium in eloquentia. *In consilio*) Iudicis. *Sed omnino*) Melius est. *Hæc sententia*) Orationem debere esse copiosam, *Cur*) Rationes & causas, quibus potius breuiter dicendum sit. *Cedere*) Parere. credere. *Tantæ re*) Tanti ponderis & difficultatis. *Proinde*) Quare. *Non errare*) Vera sentire de modo dicendi. *Idipsum*) Meam sententiam scribe. *Sed tamen*) Sed omnino reſcribe. *Iudicium meum*) Scribendo tibi placere copiam. *Si errare*) Videor: alia lectio, si errauero: placet superior. *Longissimam para*) Multa argumẽta & rationes quibus nostra confutes. *Non corrupi te*) Imponendo necessitatem longioris epistolæ, si dissentires, & breues literas approbando, si mecum sentires. Alii legunt *num*. [An cùm longam epistolam peto, te à vero iudicio remoui, ne haberes necessitatem scribendi longiorem epistolam si diuersa sentires?) solent enim plerunque vel nimium occupati amico sententiã facilè concedere, ne, si secus senserint, cogãtur animũ intẽdere refellẽdo.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

VT) Commendat seruos iudicio Paterni emptos esse decoros: superesse vt sint frugi. Et Paterno, vel Materno scriptam epistolam in variis exemplaribus notatur. Paternum Præfectum Prætorij à Commodo trucidatũ legimus. Dion Maternũ militẽ scribit. Vtriusq; meminit Martial. nã lib. 10. municipẽ suũ testatur dicẽs Iuris & æquarum cultor sanctissime legũ, Veridico Latium qui regis ore forum: Municipi Materne tuo veterique sodali Galliacum mandas si quid ad occeanum. Et. xij. ditissimum ostendit fuisse Paternum, Nummi cum tibi sint opésque tantæ, Quantas ciuis habet Paterne rarus. Dion refert Domitianum occidisse Paternum Declamatorem, quòd contra tyrannos declamasset. Et de re militari scripsisse Paternum tradit Martianus Iurisconsultus, ac Iulium Maternum nominat Vlpianus. *Animi iudicio*) vel literarum, vel prudẽtię. libro quarto super suis hendecasyllabis iudiciũ eius requirit. *Nõ*) tribuo tibi plurimum quia multum sapis: & hoc facio. *Ne tibi placeas*) ne efferaris, surgant tibi in vertice cristæ ex laudatione. Martialis, Ne tibi regali placeas Cleopatra sepulcro. & Fabius pariter. *Multum est*) sapere quantum ego. Iocatur cum amico Secundus: vnde postea omissis iocis serio loquitur. *Decentes*) formosos. decoros. *Mihi*) ad vsum meum, mea causa. *Frugi*) fructuosi, vtiles, necessarij: in quibus sit aliquid quo fruamur. vnde etiam deductum frugalitatis vocabulum putat Quintilianus, quòd fruges humano generi sint necessariæ. Author est Marcus Tullius, frugi hominem significare non solum vtilem, sed moderatum & temperantem & parcum. ac in Epistolis ad Atticum, referri ad seruos & libertinos. quod cognomen in L. Pisone maximè laudatum fuit. quanquam idem pro Deiotaro frugalitatis verbo laudari Regem non solere dicat: & frugi hominem non multum habere laudis in Rege. Frugi secũdum Grãmaticos aptoton est à prima sui positione non cadens. *Venalibus*] seruis venum expositis. *Auribus*] dum loquuntur. Potest alluſisse ad Æsopum deformem qui ob scommata emptus potiusquam cęteri formosissimi conserui. An *auribus*, si malè audiant an bene. *Oculis*] quibus tantùm intuemur pulchritudinem.

VT animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: nõ quia multum, ne tibi placeas, sed quia tantum quantum ego sapis: quãquam hoc quoque multum est. Omissis iocis, credo decenteis esse seruos qui sunt empti mihi ex consilio tuo: superest vt frugi sint: quod de venalibus, melius auribus quàm oculis iudicatur. Vale.

C. PLINIVS CATILIO SEVERO SVO S.

DIu) Reddit causas Catilio suo tam diutinæ in vrbe moræ, quo Titus Ariston, cuius peritiam iuris ita laudat, vt admiretur: vitam probat, vt supra philosophicam extollat: graui valetudine premebatur. quòd si deus (sic medici spõdebãt) meliora annuisset, se statim Laurentinum suũ ad ocium literarũ petiturum, scribit. Catilius Seuerus à Traiano Consul, iterum ab Adriano creatus: dein Syriæ præpositus: mox præfectus vrbis sub eodem, cum Antonini Pi. adoptionem factam doluisset, re prodita quo sibi imperium præpararet, accepto successore dignitate priuatus est: prius tamen grauiter ab Imperatore obiurgatus. Fuit autem Catilius maternus proauus Antonini Philosophi, qui postea imperauit. Et si sciam apud Spartianum, Catalium scribi: & paulò pòst Attilium. ac Iurisconsultus Florentinus, & eum secutus Iustinianus in Institutionibus prodiderint Statilio Seuero diuum Adrianum rescripsisse. *Hæreo*) maneo inuitus, [detineor, implicitus sum.] *Attonitus*) stupidus, & mentis inops. nam attonitus propriè is dicitur, cui casus vicini fulminis, & sonitus tonitruum dant stuporem. *Pertinax*) nimium perseuerans, continua. *Titi Aristonis*) cuius officia grata & iucunda erant Secundo. Aristonem Iurisconsultum fuisse Traiani temporibus: & eius consilio Imperatorem vsum testatur Papinianus. & Vlpianus plerunque illius mentionem facit. Fuit & Saluius Aristo quem Iuliano rescripsisse Iulianus, titulo de Legatis refert. *Nihil est illo grauius*) modus dicendi elegantissimus, pro nemo est illo viro prudentior & circumspectior ac venerabilior. vnde leues contemnendos & vanos dicimus. *Sanctius*) morum integritate. *Doctius*) multiplici scientia. *Litteræ ipsæ*) omnis res litteraria. *Vno homine*) perinde ac si diceret, omnes bonæ artes periclitantur ægrotante Aristone: qui si interierit, videntur mihi cũ illo morituræ. *Iuris publici & priuati*) quod Iustinianus ita diffiniuit, Publicum ius est quod ad statum rei Romanæ spectat. Priuatum quod ad singulorum vtilitatem. [Quare Cæcilius alibi ad Aristonem scribens, Cum sis, inquit, peritissimus & priuati iuris & publici. cuius pars Senatorium est.] Caius Iurisconsultus describit, publicum esse quod ratio naturalis inter omnes gentes constituit: id apud omnes peræque custodiri, vocaríque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes vtuntur. quod quisque populus sibi constituit, id ipsius proprium ciuitatis esse, vocaríque ius ciuile quasi ius proprium ipsius ciuitatis. [Quod sumptum videtur à M. Tullio, aliud esse ius gentium aliud ius ciuile in Officiis designante.] Iurisprudentiam Vlpianus inquit esse diuinarum atque humanarũ rerum notitiam. de cuius partitione latius habes primo. ff. & apud Philosophos *Rerum*) quarum obseruationem quadruplicem esse tradunt. an magis historiarum, cum passim pro historiis res ponantur. *Exemplorum*) quorum vsus si cum materia iungatur, pluri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum poteſt. *Antiquitatis*) ſeueritatis antiquæ. an rerum & verborum veterum gnarus [vel potius quòd ius. xii. tabularum optime norat, cum id eſſet antiquũ ius.] *Nihil eſt*) nulla diſciplina eſt. Hic mihi videtur Cęcilius, dũ laudat Ariſtonem, demonſtrare illum ſummum oratorem, quem Craſſus apud M. Tullium quærit: omni laude cumulatum, qui naturas & hominum mores ſciat, & hiſtorias, antiquitates, reip. adminiſtrationem, denique ipſum ius ciuile cognoſcat. *Theſaurus*) arca cuſtos, rerum reconditarum. *Abditum*) incognitum, non vulgare: [nam lib. ix. ſubtiliter diſputat & quærit ab Ariſtone de Senatorio iure.] *Autoritas*) fides ex fama quæſita. *Preſſa cunctatio*) diligens mora & emuncta. Apuleius preſſiorem cautelã pro vigilantiore & diligentiore dixit. Sic preſſiores cogitationes, id eſt, intentiores. Et preſſum, pro apprime. Nec Quintilianus preſſum ac limatum dicendi genus improbat. Video etiam preſſum pro attenuato vſurpari. Secundus lib. vij. Preſſus ſermo & purus ex epiſtolis petitur. *Decora*) non nimia nec ſine gratia. *Hæſitat*) moratur antequam reſpondeat: non quòd ei rationes deſint, ſed multitudine earum & diuerſitate dum illas diligenter expendit. *Ab origine*) à principio, à cauſis, & primis motibus: quod philoſophorum propriũ eſt. vnde fit vt non decipiatur. *Diſcernit*) partitur. nam ex diuiſione res illuſtrantur. *Expendit*, ad amuſſim & diligenter examinat. *Ad hæc*) præterea. Poſt doctrinam, mores Ariſtonis commendat. *Parcus*) abſtinens, temperatus. *Cultu*) veſtitu. *Priſcæ frugalitatis*) Magnæ parſimoniæ. Fuerunt enim antiqui parciſſimi. *Magnitudo*) fortitudo: nam Seneca autumat magnanimitatem & fortitudinem idem eſſe, nihilque aliud in rebus humanis magnũ, *tiquitatis tenet? nihil eſt, quod dicere velis, quod ille docere non poſsit. mihi certè quoties aliquid abditum quæro, ille theſaurus eſt. Iam quanta ſermonibus eius fides: quanta authoritas: quàm preſſa & decora cunctatio? quid eſt quod non ſtatim ſciat? & tamen plerunque hæſitat. dubitat diuerſitate rationum: quas acri magnóque iudicio ab origine cauſisque primis repetit, diſcernit, expendit. Ad hoc quàm parcus inuictu? quàm modicus in cultu? Soleo ipſum cubiculum eius ipſúmque lectum, vt imaginem quandam priſcæ frugalitatis, aſpicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert: rectéque facti, non ex populi ſermone mercedẽ, ſed ex facto petit. In ſumma, non facilè quis quenquam ex iſtis qui ſapientiæ ſtudium habitu corporis præferunt, huic viro compararit. Non quidem gymnaſia ſectatur,* niſi animum magna deſpicientem. Diogenes magnanimitatem deſcribit eſſe ſcientiam, quæ habitum facit excelſiorem omnibus quę contingere poſſint ęqualiter bonorum ac malorum. *Ad conſcientiam*) in qua voluerunt veram tranquillitatem conſiſtere, non in oſtentatione. Ariſto igitur cum quid benefactum à ſe fuiſſet, ex conſcientia ſola, non ex populari aura præmium petebat: quibus virtutibus ſui temporis philoſophos longè anteibat. *Ex facto*) re bene geſta. *Præferunt*) ſimulant, prætexunt. *Studium ſapientiæ*) Philoſophiam. *Habitu corporis*) barba & pallio. Athenæus pariter libro nono, & pluribus decimo, inſectatur ſimulantes philoſophum baculis & intonſis barbis. *Non facilè comparabit*] quia multo ſuperior illis eſt. Is enim qui ſtudet, ſecundum Ciceronem, omnium rerum diuinarum atque humanarũ vim, naturam, cauſáſque noſſe, & omnem bene viuendi rationem tenere & perſequi, nomine Philoſophi appellatur: quanto magis qui illa optimè norit, & perſequitur?

Gymnaſia) ſcholas, exercitationes. Suidas academiam, lyceum, cynoſarges, tria Atticæ gymnaſia fuiſſe tradit: in quibus non ſolùm corporis vires, ſed etiam animi exercebant. vnde & quandam Dialecticæ partem, quæ in exercitatione conſtabat, Gymnaſium dixere: & Gymnoſophiſtas Indorum philoſophos ad reſpondendum acutè & promptè exercitatos. Hic faciunt illa Ciceronis verba ex ſecundo Oratoris. Sæculis multis antè gymnaſia inuęta ſunt, cum in his Philoſophi garrire cœperunt, & hoc ipſo tempore teneant: tamen eorũ auditores diſcum audire quàm philoſophum malunt: qui ſimulac increpuit in media oratione, de maximis rebus & grauiſsimis diſputantem philoſophum omnes vnctionis cauſa relinquunt. Ex quibus apparet gymnaſia in vſu fuiſſe & corpori & ingenio exercendo.

Porticus publicas) (quo ſolet frequens turba conuenire.) Stoicos deſignat quorum princeps Zeno orationẽ formabat ad porticum pœcilen quę & peſianacta dicebatur. Eò igitur diſcipuli confluebãt: atque ideo Stoici vocati, quòd Grœcè στοὰ, latinè porticus appelletur. *Aliorum*) auditorum *Toga*) officio *Aduocatione*) patrocinio, aduocatos accipere debemus omnino omnes, qui cauſis agendis quoquo ſtudio operantur Conſilio, reſpondendo. Conſilia etiam nunc vulgò reſponſa prudentiũ dicuntur. Duo tetigit quæ iuriſperitus facit, agere & conſulere. *Iſtorum*) philoſophorum. *Etiam primo loco*) qui principatũ inter Philoſophos obtinent. *Opertus*) pannis intectus, vt facilius ſudorẽ exprimat. *Tranſmittat*) prætereat (ſufferat) *Summa*. articulo, [periculo.] *Inſuperabilis*) inſanabilis. *Sponte*) præueniendo mortem. *Difficilis*) dura & pertinax. *Maneret*) viueret, duraret. *Dandum precibus vxoris*) ratio qua vitam protraheret, niſi medici deſperaſſent reſpectu vxoris & filiæ & amicorum. *Dandum*) concedendum hoc. Sic ad Hiſpanum ſcribit, Demus hoc tuis, demus optimi adoleſcentis honeſtiſſimis precibus. *Inanes*) fruſtrà ſperando

aut porticus, nec diſputationibus longìs aliorum ocium, ſuúmque delectat: ſed in toga, negociiſque verſatur: multos aduocatione, plures conſilio iuuat. Nemini tamen iſtorum caſtitate, pietate, iuſtitia fortitudine, etiam primo loco cesſerit. Mirareris, ſi interesſes, qua patientia hanc ipſam valetudinem toleret, vt dolori reſiſtat, vt ſitim differat, vt incredibilem febrium ardorem immotus opertúſque tranſmittat. Nuper me, paucóſque mecum, quos maximè diligit, aduocauit, rogauítque vt medicos conſuleremus de ſumma valetudinis, vt, ſi eſſet inſuperabilis, ſponte exiret è vita: ſin tantum difficilis, & longa, reſiſteret, manerétque. Dandum enim precibus vxoris, dandum filiæ lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne ſpes noſtras, ſi modò non eſſent inanes, voluntaria morte deſereret. Id ego arduum in primis, & præcipua laude dignum puto. Nam impetu quodam, & inſtinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare verò, & cauſas eius expendere, vtque ſuaſerit ratio, vitæ mortiſque conſilium ſuſcipere, vel ponere, ingentis eſt animi. Et medici quidem ſecunda nobis pollicentur: Superest, vt promiſsis deus adnuat, tandémque me hac ſolicitudine exoluat. qua liberatus, Laurentinum meum, hoc eſt libellos & pugil-

eum poſſe conualeſcere. *Arduum*) difficile inuentu in vno alio. Laudabile cùm virtus circa difficilia conſiſtat. *Impetu*]

furore. *Multis*) vulgaribus. Gladiatores & seruos sæpe vidimus mortem constanter appetere, inquit Seneca, & belluas in ferrum irruere. *Expendere*] rationes examinare. *Consilium vitæ*) viuendi deliberarum. *Pugillares*] tabellas in quibus scribitur. *Studiosum otium*] quia potest esse alterius rei ocium vt ignauiæ. *Assidenti*] coram Aristone ægrotante. *Vacat*] cùm sim occupatus circa remedia valetudinis. *Anxio*] absenti sed cum dolore & cura. *Quid timeam*] mortem Aristonis *Optem*]sanitatem. *Desinem*] studium in secessu. Ista obtinent vicem epilogi. non tristia, sicut meæ, sed læta continentibus. nonnulli legunt latioribus. *Conrationem. Ponere*] omittere. *Secundæ* bonam valetudinem. *Deus*] sine cuius nutu & consilio nostræ spes irritæ. *Laurentinum*]rus: cuius loci & situs amœnitate captus plurimum oblectabatur ocio li-

lares, studioſumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere, aut aſſidenti vacat, aut anxio libet. Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in poſterum deſtinem. Tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, inuicem nobis, ſed latioribus epiſtolis, ſcribe. Erit confuſioni meæ non mediocre ſolatium, ſi tu nihil quereris. Vale.

Latioribus fuſionis] perturbationi, dolori. *Nihil quereris*] nihil querulum & triſte in illis ſcripſeris.

C. PLINIVS POMPEIO FALCONI SVO S.

Conſulis] Pompeius Falco, ad quem diuum Adrianum epiſtolam de casibus infecti teſtamenti Vlpianus scripſiſſe tradit, ſub Pertinace conſul liberè imperatorẽ pupugit: ſed nec minus acriter quàm prudenter ab imperatore remorſus eſt, cui poſtea Falco imperare volens, parauit inſidias: de quo conqueſtus eſt in ſenatu imperator: Falconi tamen pepercit, & à ſenatu impunitatem eius petiit. denique Falco in rebus ſuis ſecurus vixit, & hærede filio periit, quamuis multi Falconem neſciſſe dixerint, Imperium ſibi parari. Huic igitur conſulenti an in tribunatu plebis cauſas ageret: reſpondet Secundus, ſe dum tribunatum ageret ab aduocatione abſtinuiſſe: cauſáſque, quibus motus fuerit, enumerat. *Te decere*) Legitur etiam debere. *In Tribunatu cauſas agere*) dum geris Tribunatum defendere reos oratione. Paulus tertio. ff. Qui magiſtratum initurus eſt, idoneus defenſor non intelligitur. *Quid eſſe Tri-*

Conſulis an exiſtimem te in Tribunatu cauſas agere decere. Plurimum refert quid eſſe tribunatum putes: inanem vmbram, & ſine honore nomen, an poteſtatem ſacroſanctã, & quam in ordinem cogi vt à nullo, ita ne à ſe quidem deceat. Ipſe cùm Tribunus eſſem, erraueri m fortaſſe, qui me eſſe aliquid putaui, ſed

bunatum) Tribunatus dignitas plebeia, L. Iunio Bruto [& Spurio Sicinio inſtantibus] inſtituta: cuius dignitatis officium erat, læſis plebeiis contra potentiores auxilio eſſe, quódque hi plebem rogaſſent, id ratum eſſet. In ſumma, ius Tribunitiæ poteſtatis magis ad impediendum, quàm ad agendum introductum. *Vmbram*)magiſtratum. *Inanem*) ſine poteſtate, tanquam circulum ad tabernam. *Sine honore*)nam etiam quidam tradunt Tribunatum plebis non eſſe magiſtratum. vnde creato Dictatore cæteri magiſtratu abibant præter Tribunos. Satis tamen conſtat [Tribunatum] fuiſſe ſummam poteſtatem, poſt Dictatorem: qui ſi abfuiſſet,

in vrbe primam ac ferè ſolam. *Sacroſanctam*) venerabilem, tanquam rem diuinã, & deo conſecratam: cuius contrarium prophanum. M. Tullius pro Cor. Balbo, Sacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plébsve ſanxiſſet: & ſanctiones ſacrandæ ſunt aut genere ipſo, aut obteſtatione, & conſecratione legis aut pœnæ: cum caput eius qui contra fecit, conſecratur. Nam creati Tribuni primi hanc legem tulerunt, Tribunum inuitum tanquam vnum è multis nemo cogito agere, neque verberare, neque alteri vt verberet imperato, neque occidito, neque occidi iubeto. ſi quis autem prohibitorum horum aliquid feceri t, impius execrabiliſque eſto: bonáque eius publicanto ad ſacra Cereris. & qui aliquem hæc agentium occiderit, cædis expiatus eſto, ac ne fiat poteſtas deinceps populo abrogandi hanc legem, ſed in omne tempus reliquum immobilis permaneat: Sit ſtatutum omnes iurare nobis per ſacra: hac ſe lege ipſos, & eorum poſteros vſuros eſſe perpetuò: préxq; adiecta ſit iuramẽto ſtabilientibus legem ipſam deos eſſe propitios cæleſtes, genióſque & manes: tranſgredientibus verò, numina aduerſa fieri: qui legant *aliquem. Tanquam eſſem*) exempli gratia ac ſi fuiſſem Tribunus cum verè fuerit: ſed hoc prętextu verborum declinat arrogantiam. Aſſurgere, honorem prętare, aperire caput. *Stare*) pedibus ſtantem agere: ſic etiã dicebant. quam conſuetudinem etiam apud Græcos fuiſſe oſtendit Home. in Iliad. *Clepſydra*) vaſe quo defluente guttatim aqua, ſicut nunc puluere, horarum ſpatia deſignabantur, vel etiam quæque temporis momenta. Apuleius lib. iij, ſui aſini, Rurſum præconis amplo boatu citatus accuſator, quidam ſenior exurgit, & ad dicendi ſpatium vaſculo quodam in vicem colli graciliter fiſtulato, ac per hoc guttatim defluo, infuſa aqua, populum ſic adorat. Et tertio Epiſtolarum Seneca, Clepſydra non extremum ſtillicidium exhaurit, ſed quicquid antè defluxit. Suidas ſcribit Clepſydram eſſe vas anguſtiſſimo tanquam maximè pollutioni obnoxiis: ex hiſque conſtitutus Romanis mos ſacroſancta eſſe Tribunorum corpora. *In ordinem cogi*) [redigi, emendari, corrigi,] impediri, negligi, inter viles & abiectos authore Priſciano, numerari. Quod ex prædictis apparet non licuiſſe. Nullus enim alius magiſtratus compeſcere aut prohibere Tribunum poterat. vnde apud Liuium Fuluius Conſul Tribunis inquit, Videtiſne vos in ordinem coactos eſſe, & rem ad ſeditionem ſpectare? Et Tranquil. ſcribit Veſpaſianum altercationibus inſolentiſſimis ab Heluidio pene in ordinem redactum. Erat etiam Imperator poteſtate Tribunitia. [Pariter Claudius apud eundem conſcripſit ſe in ordinem coactum ab Oſtienſibus, quia ſubeunti Tyberim ſchaphas non miſiſſent.] *A nullo*) alio quàm à Tribuno. nam cæteros collegas vnum aliquod volentes, vnus tantum Tribunorum impedire poteſt. Hinc Secundus, deceat, id eſt, decorum ſit, dixit, non liceat. *Ad ſe*) ſua ſponte ſubmittere ſe imperio alterius. *Erraueri m fortaſſe*) corrigit dictum ne videatur iactantiæ crimen incurrere. *Aliquid*) alicuius poteſtatis & honoris. ſunt

tanquam eſſem, abſtinui cauſis agendis: primùm, quod deforme arbitrabar, cui aſſurgere, cui loco cedere omnes oportèret, hunc omnibus ſedentibus ſtare: & qui iubere poſſet tacere quemcunque, huic ſilentium clepſydra indici: & quem interfari nefas eſſet, hunc etiam conuitia audire: & ſi inulta pateretur, inertem: ſi

ore circa fundum, ad quod in iudiciis aqua plenum propoſitum dicebant oratores, ſicut innuit Æſchines in Cteſiphontem quam conſuetudinem imitati poſtea Romani: nam & M. Tullius Aulum ad clepſydram vocat. Accipitur interdum pro inſtrumento aſtronomico horas metiente, & pro iudicio græcis autoribus hæc aſſerentibus. Pauſanias inſuper in vertice Ithoniæ arcis Meſſenenſium fontem clepſydram oriri tradit. Inditum & meretrici cognomentum nomine prius Metichæ, poſtquam ad clepſydram concubuit tota aqua defluente. Inde Euboli

Universidad de Deusto
Biblioteca

poëma Clepsydra appellatum. Athenæus autor, Et apud Suidam super verbo clepsydra quædam prouerbia explicantur. Fuisse illum pro horologio, & ad alios vsus sequentes scriptores indicant. Vegetius lib. iij. Quia impossibile videbatur per totam noctem vigilantes singulos in speculis manere, ideo in quatuor partes ad clepsydram sunt diuisæ vigiliæ. Censorinus, P. Cornelius Nasica Censor ex aqua fecit horarium: quod & ipsum ex consuetudine noscendi à sole horas, solarium cœptum vocari. Vitruuius testatur horologiorum ex aqua comparationem Cræsibium primum explicuisse. Et li. vij. Athenæus inquit, Hydraulicum instrumentum videtur esse Clepsydra: vnde ferunt Platonem paruam quandam instrumenti excogitationem excogitasse, dum nocturnum horologium fingit simile hydraulico, referens clepsydram admodum capacem. Satis constat clepsydram deduci ἀπὸ τῦ καλύπτω καὶ τῦ ὕδατος, id est, à subducendo aquam. *Interfari*) loquentem interrumpere, impedire, obstrepi. *Conuicia*) ab aduersariis iurgia: qualia nostri temporis in foro strepunt. *Inulta*) conuitia impunita. *Inertem*) nimium patientem, qui non exerceret suam potestatem.

Vlciscereturꝰ) detrudendo conuiciantem in carcerem, vel ab aduocatione repellendo. *Insolentem*) arrogantem. *AEstus*) sollicitudo, [mentis agitatio.] *Ante oculos*) coram. *Appellasset*) prouocasset, auxilium me orasset. Appellandi ius quàm sit frequẽs, quámq; necessarium, qui nesciat, nemo est: quippe quòd iniquitatem iudicã tium vel imperitiam corrigat. lege Iurisconsultum ff. 49. tit. de Appellationibus. Est autem autore Asconio appellatio minoris ad potiores prouocatio. Significat etiam appellare, blanda oratione alterius pudicitiam attentare, secundum Vlpianum. *Cui adessem*) pro quo agerem, cuius causam tuerer. *Ille*) Aduersarius appellasset. *Intercederem*) occurrerem, obstarem. Intercedere est prohibere, cuius extremum ius erat apud Tribunos plebis. *Auxilium ferrem*) perinde ac si diceret, vtri eorum opem tulissem, aduocati partes excessissem: si siluissem, videbar me Tribunatu priuare. *Eiurato*) depositio, abrogato. [M.T. in Philippicis, Sic me iniqui eiurabant, de me querebantur. Valerius, Ignominiosa Consulum eiuratione.] Eiurare. Pompeio referente, significat id quod desideratur non posse præstare. Quare Secundus dixit eiuratum Tribunatum, vt qui in eo deductus esset, nõ posset præstare honestè quod iure debuisset. *Priuatum*) sine potestate.

vlciscereturꝰ, insolentem videri. Erat hic quoque æstus ante oculos, si fortè me appellasset vel ille cui adessem, vel ille quem contra intercederem, auxilium ferrem, an quiescerem silerémque, & quasi eiurato magistratu priuatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere, quàm paucis aduocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum interest, quid esse tribunatum putes: quam personam tibi imponas, quæ sapienti viro ita aptanda est, vt perferatur. Vale.

Omnibus) pop. Rom. exercendo ius tribunitium & opem dando pressis. *Paucis*) ad vsum paucorum aduocare. *Personam tibi imponas*) qualitatem & mores dignitati tuæ competentes Sic M.T. pro Sylla, Denique inquit, istam personam vehementem & acrem quam mihi tunc tempus, & resp. imposuit, iam voluntas & natura detraxit. [Idem in Philippicis, Vt meminissem quam personam impositam à vobis sustinerem.] Et Ouidius, Cum tibi contingat formam Iunonis adire, Fac scis personæ quam tueare memor. In qua significatione ipse alibi, & Fabius vsurpant. Neque ignoro accipi interdum personam pro scenico habitu vel histrione, à personando dictam: & pro corpore, vt sæpius apud Iurisconsultos, [& interdum Ciceronem:] & quale illud Traiani in epistolis, Quid in persona statuendum sit. *Perferatur*) [ad finem vsque Tribunatus. In multis exemplaribus legi præferatur id est præponatur, & ostentetur, pro-

betur, nullo prætextu deformetur.]

C. PLINIVS BEBIO HISPANO SVO S.

RRãquillus) Hispanum rogat vt pro Tranquillo suo agellum iusto pretio comparet, ne sit pœnitenti locus. Bebius Macer Hispanus postmodũ Consul designatus sub Adriano Præfectus vrbis fuit. In quibusdam exẽplaribus scriptum est Vipsano nam Vipsanum Messalam legimus Tribunum legionis, cui præerat Aponius Saturninus, virum egregiũ, & qui solus ad id bellũ artes bonas attulliſſet: alioquin sub Vespasiano pietatis eloquentiæque famã adeptus nondum ætate Senatoria pro fratre Aquilio Imperatorem ausus deprecari. cuius lauretum Martialis carminibus memorat. *Venditare*) cupere vendere & quærere præstinatorem, [exponere venui.] *Mala*) pluris.

IRanquillus, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum est emat. Ita enim delectabit emisse. Nam mala emptio semper ingrata est, eo maximè quòd exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello (si modò arriserit precium) Tranquilli mei stomachum multa solicitant, vicinitas vrbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui aduocet magis quàm distringat. Scholasticis porro studiosis, vt hic est, sufficit abundè tantùm soli, vt releuare caput, reficere oculos, reptare per limitem, vnámque semitã terere, omnésque viticulas suas nosse & numerare arbusculas possint. Hæc tibi exposui, quò magis scires, quantũ ille esset mihi, quantũ ego tibi debiturus, si prædiolũ istud quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, vt pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

Domino) emptori. *Stultitiam*) ignorantiam qui pluris emisset quod minoris esset. *Arriserit*) placuerit, honestum fuerit. *Stomachum*] appetentiam. *Solicitant*) instigant, augent. *Vicinitas vrbis*) censet Columella in propinquo agrum mercari, quo frequenter dominus veniat: & frequentius, quàm sit venturus denunciet. sub hoc enim metu cum familia villicus erit in officio. *Opportunitas viæ*) Multum confert agris iter commodum: primum quod est maximum, ipsa præsentia domini qui libentius commeaturus sit si vexationem viæ non reformidet. deinde aduehenda & exportanda vrensilia, quæ res frugibus conditis auget precium & minuit impensas rerum inuectarum: quia minoris apportentur eò quod facili nisu perueniatur. necnon nihil esse etiam paruo vehi, si conductis iumentis iter facias: seruos quoque qui secuturi patrem familiæ sint, non ægrè iter pedibus ingredi. *Mediocritas villæ*) ædificij in agro, ne scilicet villa sit adeo ampla, vti inde secundum Catonis præceptum exire nequeas. *Modus ruris*) mediocritas agri. huc pertinet illa præclari poëtæ sententia, Laudato ingentia rura: Exiguum colito. quid vir eruditissimus traditum vetus præceptum numeris signauit: ne maiorem quàm ratio calculorum patiatur emere agrum velimus: quippe acutissimam gentem Pœnos dixisse cõuenit, imbecilliorem agrum quam agricolam esse debere. Modus autem erit, vnicuique voluntas facultásqu neque enim satis est possidere, velle, si eo

lere non possis. *Aduocet*) delectet, alliciat, consoletur [à curis vrbanis remoueat.] Aduocamentum autem consolatio. *Distringat*) occupet. *Scholasticis*] qui adhuc instituuntur, & in schola versantur: an quòd in declamando se exercebat Tranquillus. [Fuit in alia lectione *dominis* scilicet ruris. & sine parentibus.] *Porrò* sanè, præcipuè, *Releuare*) recreare. *Caput*] studiis fessum. *Reficere*) restaurare. In secunda lectione refigere fuit, hoc est aliò diuertere. *Reptare*] lentè & quasi testitudinis passu ire, vt consueuere qui spatiantur. Sic Horatius, An tacitum syluas inter reptare salubres. *Per limitem*) Limites in agris duo maximi sunt, cardo & decumanus. limes decumanus est, qui agrum ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialem secat. Cardo autem à meridie ad septentrionem. reliqui limites angustiores sunt, distántque inter se paribus interuallis. Semita est arcta, & quasi dimidia via. *Arbusculas*) Columella de oliuis paruis loquens, arbusculas dixit. [*Dotibus*) donis, commodis. (*Salubrster*) iusto precio. *Vt non relinquat locum pœnitentiæ*) vt semper emptio placeat: nam is non relinquit locum pœnitentiæ, quem nullius rei pœnitet.

C. PLINII

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER SECVNDVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS VOCONIO ROMANO SVO S.

POST) Voconium Romanum admonet Virginio Rufo publicè factũ funus honestissimum, virúmque summum & amicissimum pari laude celebrat: & quamuis senem tamen vt iuuenem deflet. *Spectaculum*) rem spectandam. *Publicum funus*) Qui viri insignes, & memorabiles strenuè pro patria pugnãdo occubuissẽt, aut reip. operam suam promptè nauassent, publicè funerabantur, tracta consuetudine à Bruto, qui à Collega Valerio publicè tumulatus est. Erat autẽ publicũ funus, sicut Plutarchus in vita Publicolæ ostendit, cùm quis propter sua in remp. beneficia publicis sumptibus sepeliebatur. comitabantur præterea [si Tacito credimus] precedentibus familiarum imaginibus] Consules, Tribuni ac Senatores, denique omnis magistratus vsque in forum vbi vir aliquis laudatissimus orationem pro laudibus defuncti habebat: deinde ad locum

POST aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Virginij Rufi, maximi & clarissimi ciuis, & perinde fœlicis. Triginta annis gloriæ suæ super-

sepulturæ profectis omnibus, quidam incensam facem accipiens quàm maximè altè poterat efferebat, re testans licere quidem, sed honori parcendum. Funus authore M. Tullio fiebat imaginibus, exequiis, pompa, laudatione, cantu, ludis, lamentationibus, rogo. Sic Tranq. L. Vitellium Auli Vitellii Imperatoris patrem publico funere à Senatu honoratum asserit. *Maximi ac clarissimi*) rebus gestis. *Perinde*) pariter [nõ minus.] *Fœlicis*) dum Cæsares quibus suspectus erat euasit. *Superuixit gloriæ suæ*) post victoriam adeptam contra Vindicem vixit insuper triginta annis. Virginius Rufus equestri familia ignoto patre, cùm omnes à Nerone

ad Galbam deficerent: ipse in Gallia Germanicum ducens exercitum per sese agebat: præerat enim potentissimis legionibus. cùm venisset Besontiona, id oppidum est deprædatus, quòd se non recepisset. Vindice ad auxilium vrbis occurrente, & non procul castra metante, missis vltro citróque quibusdam: tandem soli inter se duces collocuti contra Neronem coniurarunt: deinde Vindice vrbem cum exercitu occupare quærente, Rufi milites hostium aduentum edocti, ac opinantes aduersus se exercitum duci sine præcepto Præfecti, Vindicianos inopinatos & inordinatos adorti omnes interficiunt: quibus Vindex consternatus sibi mortem consciuit: multi postea militum cadaueri illius insultantes, conati sunt in se gloriam facti transferre. Rufus occisum vehementer defleuit, & imperiũ quamuis sæpius instantibus militibus, suscipere noluit, cùm facilè illud cõsequi potuisset. Strenuus. n. vir erat, & robur magnũ & promptũ habebat, militésq; Neronis imagines demoliebãtur ipsũ Cæsarẽ & Augustũ appellãtes. Verũ postquã renuebat, militũ vnus in vexillo, vt imperaret, scripsit, quod ille pertinaciter repudiauit, vix tumultuãtes sedãs, persuadensq; fore in Senatus & populi Romani potestate dare imperiũ cuicunque voluissent. Omnino magnificus, vt pote non appetens principatum pro quo alij omnia subeunt pericula, mox tradito exercitu in potestatẽ Galbæ, ab eo non debito susceptus honore, inuidia Titi Iunij nescietis virũ illũ miti ingenio à bellis & malis quoscũq; duces alios occupãtibus in securã vitã & senectã pacis ac quietis plenã se subducere. Hęc sumpta ex Tacito, Dione & Plutarc.

Legit historias) quas scripserunt Cluuius Rufus, Plinius senior, Corn. Tacitus. *Posteritati suæ interfuit*) vidit literarum monumẽta, per quæ victurus erat apud posteros, & præter aliorũ scripta ipse insuper Virginius reliquit Rhetoricæ libros. meminerunt Tacitus & Quintil. qui lib. 3. Institutionum per hæc apertè ostendit opus suum emisisse sub Traiano. Accuratius inquit Gallione scripsit Celsus & Lenas, & ætatis nostræ Virginius, & Plinius Tutilius. Sunt & hodie clari eiusdem operis authores. Ex quibus apparet cùm hæc scriberet, siue potius ederet, iam Virginium è vita migrasse: eum autem Traiano imperante concessisse præter huius epistolæ testimonium etiam illa ex panegyrico verba significant. Erat in Senatu ter Consul. Sicut ibidem enarrabimus, Virginium manifestè designant. Hic dicet aliquis, Si Fabij Institutiones contendis Traiano imperante emissas, cur in quibusdam præfationibus Domitianum cõmendat? Ea sanè fuit scriptoris constantia & magna sub Traiano libertas, vt quæ viuo scripserat, mortuo non detraheret: & licebat sub optimo principe impunè scribere. Quare crediderim Domitiano imperante multa ac ferè omnia quæ in Institutionibus continentur cõposita, & quædam etiam publicata, vel eo inuito, vt ipse testatur: postea diu limata sub Traiano emissa. *Perfunctus est tertio Cõsulatu*) primum Consulatum gessit cum Memmio Regulo, alterum cum Pompeio Vopisco, referente Tacito: tertium cum Nerua Imperatore, autor Iulius Frõtinus de aquæductibus. Et Dion inquit, Nerua Virginium sæpius Imperatorem nominatum non timuit in Consulatu suo Collegam asserere. In cuius mortui tumulo hoc epithaphium incisum est, Hic situs est Rufus pulso qui Vindice quondam Imperium asseruit, non sibi sed patriæ. Non ideo intellige Virginium mortuum sub Nerua, sed vt in transitu tam memorabile facinus tangeret, hoc addidisse Dionem quod tamen apud eum metro non constat. *Perfunctus*) explens. quia quartum, cui à Traiano fuerat destinatus non potuit gerere, obitu intercedente. *Summum fastigium*) tot Consulatus: & in Senatu esset ter Consul, cùm

uixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, & posteritati suæ interfuit. perfunctus est tertio consulatu, vt summum fastigium priuati hominis impleret, cùm principis noluisset. Cæsares, quibus suspectus, atque etiam inuisus virtutibus fuerat, euasit. reliquit incolumem

Traianus Imperator tertium Consulatum vt nimium recusabat. *Priuati*) non principis. Sic in Panegyrica oratione, priuatum dixit respectu principis. & Tacitus in eundem sensum vsurpauit. Ex quibus apparet non tantùm priuatum dici qui sine magistratu est. *Cum principis*) fastigium implere noluisset, delatum ei à milite imperium contemnebat. sed dubium fuit an pro Galba imperare voluisset, imparem ratus si accepisset: tutum, si recusasset. hæc Tacitus pro commodo suo. *Cæsares euasit*] Neroni, Galbæ, Othoni, Vitellio, Domitiano superuixit: & eorum immanitatem vitauit. nam præcipuę opes erant bonis artibus inoffensa tot principum malitia. Et in coniuratione Pisoniana scribit Tacitus Virginium Rufum claritudine nominis in exilium pulsum, quod studia iuuenum eloquẽtia foueret.

optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reseruatus. Annum tertium & octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Vsus est firma valetudine, nisi quòd solebant ei manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tamen mortis durior longiórque, sed hic ipse laudabilis. Nam cum vocẽ præpararet, acturus in consulatu principi gratias, liber, quem fortè acceperat grandiorem, & seni & stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per læue & lubricum pauimentum fallente vestigio cecidit, coxámque fregit, quæ parum aptè collocata, reluctante ætate, malè coiit. Huius viri exequiæ magnum ornamentum principi, magnum seculo, magnum etiam foro & rostris attulerunt. Laudatus est à con-

Optimum) Traianum cognomento optimum, quo maximè gloriabatur tradente Dione. & Secundus in oratione panegyrica hoc cognomentum pluribus extollit. *Reseruatus*) Conuenit cum Plutarcho quẽ diximus scripsisse Virginiũ inuidia Iunij ad meliorem vitam reseruatum: nam sub pessimo principe nunquam talem honorem fuisset consecutus. *Altissima tranquillitate*) summo ocio & quiete. *Pari*) maxima. *Firma*) perpetua. *Manus tremere*) Celsus tremorem manuum inter genera paralysis: eiusque curationẽ ponit. *Citra dolorem*) sine pœna & tortura. *Aditus*] præludium, principium, accessus. *Longior*) longioris temporis. *Laudabilis*) ex causa laudabili contractus fuit. *Vocem præpararet*) orationem componere vellet panegyricam. [& ideo lectioni operã daret. *Consulatu*) quarto: cui fuerat designatus à Traiano. *Et seni, & stanti, ipso pondere*) Tria ponit, senium Rufi, & quod pedibus staret, ac magnitudinem libri, quibus ostendat in maius luxatam illius coxam. *Consequitur*) dispactum, [*Colligit*) manibus iterum corripere nititur.] *Læue*) lithostratũ: & ideo lubricum, læuigatum, politum. *Pauimentum*) solum stratum. *Fallente*] titubante, labante, instabili. *Coxámque fregit*) Ad quod videtur Iuuena. Satyr. decima respexisse, mala senectutis enumerans, vbi inquit, hic coxa debilis. *Collocata*) coniuncta, in locum suum reposita. *Reluctante ætate*] quia difficilius senes in fracturis curantur. *Coïit*] coiuit, conglutinata est. *Exequiæ*] indifferenter pro funere: quanquam funus maiora complectatur: sicut alio loco dicemus. *Principi*] Traiano sub quo tantus vir honoratus est. *Foro & rostris*] [vbi agebat causas & concionabatur an] in quibus laudatus est: nam Romani omnes claros viros (autor Dionysius) siue quod illi bellorũ ducatum acceperint, siue ciuilium negociorum magistratus, & sua prudentia cõsilia actionésque pulchras ediderint, neque tantùm bello morientes sed & cæteros qualicunque functos vitæ fine laudari in foro instituerunt, sumpto initio à Publicola, qui Bruti corpus ibi proponens ornatum decenter in lectulo, aduocata

populi concione pro roſtris funebrem orationem habuit. [Inde Tacitus libro tertio ſcribit, Tiberium non prohibuiſſe quò minus Iuniæ C. Caſſij vxoris & M. Bruti ſororis laudatione pro roſtris cæteriſque ſolemnibus funus cohoneſtaretur.] Nec me præterit roſtra pro magiſtratibus ſumi, quòd in his concionarentur. & Cornelium Seuerum dum laudat Ciceronem pro eloquentia poſuiſſe. Roſtra, inquit Liuius, ex nauibus Antiatum, ex quibus ſuggeſtum in foro extructum adornari placuit, roſtráque id templum appellatum, ad Comitium prope iuncta curiæ, ſed poſtea loco mota. Et M. Tullius in Vatinium, Produxeris iudicem in roſtris : illo inquam inaugurato templo. Roſtra in regione octaua iuxta forum locat Victor: quem locum ad ſtatuas clariſſimum fuiſſe docet Cicero pro Deiotaro. Hinc Iuuenalis cùm forum nominauit, ſtatim ſubdit triumphales ſtatuas. Tranquillus bina roſtra fuiſſe indicat, Auguſtum laudatum pro roſtris veteribus referendo. Et M. Tullius in Legibus, inquit, Honoratorum virorum laudes in concione memoranto, eáſque ad cantus, ad tibicinem proſequuntor.

Supremus calculus) maximum ſuffragium. Legitur etiam cumulus, id eſt copia, *Laudator eloquentiſſimus*) fuit enim in Tacito grauis & eloquens oratio, cuius ſcripta quò magis leguntur, eò plus ponderis & admirationis cum multiplici copia habere creduntur. Dicam quod ſentio, nemo hiſtoricorum magis diligentem lectorem tenet & alit modò robur & vim dicendi, non leuia tantum conſectetur. *Plenus annis*) ſenex admodum, ſepultus eſt in Alſiẽſi villa. *Quos recuſauit*) Immo maiorem meruit gloriam, quòd principatum quem virtutibus meruerat, recuſauerat: laudabilius enim honores mereri, & non gerere, quàm immeritos ſuſcipere. *Quærẽdus*) optandum vt viueret. *Exemplar vitæ prioris*) tanquam vnus ex antiquis Romanis, qui nobis eſſet imitandus. In alia lectione fuit, *æui prioris. Mihi*) deſiderandus eſt. *Publicè*) boni publici cauſa. *Priuatim*) reſpectu meo. [Eſt & alia lectio, qui illum non modò publicè, ſed etiam priuatim quantum adiuuabat, tantum diligebam] *Eadem vtrique regio.* Inſubria. [*Municipia finitima*] Sumus & ex municipiis quæ ſunt in eadem regione. Et cùm Ptolomæus inter Inſubres quattuor tantũ municipia ponat, Nouariam, Ticinum, Mediolanum, Nouumcomum, addendo municipia finitima & contermina, neceſſe eſt Virginium Mediolanenſem. Satis enim conſtat Secundum fuiſſe Nouocomenſem, neque vllum prædictorum oppidorum quàm Mediolanum Como conterminum. & addiderit agros poſſeſſionéſque coniunctas. [quod vt firmiter credam, facit elogium de Plinio nuper inuentum in candidiſſimo marmore in eorundem finibus] Gaude igitur Italicarum præſtantiſſima ciuitas tanto ciue reperto, non indigna tam clariſſimi viri alumna, nec ille tam florentiſſimam patriam ſibi reſtitutam dedignetur. Vtraque autem fuiſſe municipia teſtimonio Secundi ac Taciti, & antiquarum memoriarum vero verius confirmatur. *Relictus*) teſtamento à patre. *Affectum*) amorem. *Sic*) tanta beneuolentia. *Candidatum*) petentem honores. Mos erat magiſtratum petituris, vt abſque interiore tunica in comitium candida operti veſte deſcenderent, ſiue vt eo habitu ad ſupplicandum humiliores accederent, ſiue innocentiam ſuam per album indicantes colorem, ſiue vt qui cicatrices haberent manifeſtè ſigna fortitudinis aperirent. [Quare apud Valerium leges, Scipionis Africani filium ignobilem Prætura petitorem candidam togam adeo turpitudinis maculis obſolefactam in campum detuliſſe, vt, niſi gratia Cicerei qui patris eius ſcriba fuerat adiutus eſſet, honorem à po. impetraturum non videri] Nec ſolùm magiſtratus petitores dicebantur candidati, ſed etiam aliarum rerum. nam Tranquillus in Veſpaſiano diſpenſationis candidatum dixit, petentem diſpenſationem. Candidati item Cæſaris appellati, qui Principis epiſtolas in Senatu legebant. Et milites principales candidatos teſtatur Vegetius priuilegiis muniri. *Suffragio*) auxilio, voce. *Sic*) tanto ſtudio.

ſule Cornelio Tacito. Nam hic ſupremus fœlicitati eius cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus, & ille quidem plenus annis abijt, plenus honoribus, illis etiam quos recuſauit. Nobis tamen quærendus ac deſiderandus eſt, vt exemplar æui prioris: mihi verò præcipuè, qui illum non ſolùm publicè ſed etiam priuatim quantum admirabar tantum diligebam. Primùm quòd vtrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam poſſeſſionéſque coniunctæ. Præterea quòd ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me ſuffragio ornauit, ſic ad omneis honores meos

ex ſeceſſibus accurrit, cum iam pridem eiuſmodi officijs renunciaſſet, ſic illo die quo ſacerdotes ſolent nominare quos digniſſimos ſacerdotio indicant, me ſemper nominabat. Quin etiam in hac nouiſſima valetudine veritus, ne fortè inter quinqueuiros crearetur, qui minuendis publicis ſumptibus iudicio ſenatus conſtituebantur, quum illi tot amici ſenes, conſularéſque ſupereſſent, me huius ætatis, per quem excuſaretur, elegit, his quidem verbis: Etiamſi filium haberem, tibi mandarem. Quibus ex cauſis neceſſe eſt tanquam immaturam mortem eius in ſinu tuo deſleam: ſi tamen fas

Ex ſeceſſibus occurrit) tametſi abeſſet, nec amplius ſe huiuſmodi officiis implicaret, tamen cùm preſenſerat me petere magiſtratus, ſtatim properabat in vrbem vt mihi adeſſet. *Officijs renunciaſſet*) modus dicendi elegantiſſimus, renuncio ſtudio, pro non amplius ſtudeo, & à literis ceſſo. à quo renunciatio id eſt ceſſatio. *Illo die*) calendis Ianuariis. lege Ouidium in Faſtis, & Cor. Tacitus Quindecimuirale ſacerdotiũ ſcribit principio anni ſolenne iuſiurandum ſolitum iurare: & nuncupationibus votorum adeſſe. [Iam autẽ libro quarto dixerat ſolennia incipiẽtis anni calẽdas Ianuarias] Et Secũdus libro quarto Frontinum, cui in Auguratu ſucceſſit, teſtatur ſe per multos annos ante obitum ſui inter ſacerdotes nominaſſe, tanquam in locum ſuum cooptaret. [Puto intelligere Auguratum de quo M. Tullius in. ij. Philippica, Quo enim tempore me Augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius & Q. Hortenſius nominauerunt: neque enim licebat à pluribus nominari. Et in. xij. Imprimis paternum auguratus locum, in quo ego eum, vt quod à patre accepi, filio reddam mea nominatione cooptabo.] *Me*) dignum ſuo ſacerdotio. *Nouiſſima*) qua interiit. *Quinqueuiros*) Erant quinqueuiri magiſtratus extraordinarii: primò creati ſunt de legibus imperio Conſulari ſcribendis: deinde agris diuidendis: quibus aliquando Triumuiros præponebant. tertio de muris turribúſque conficiendis, nonnunquam minuendis ſumptibus, cum Imperatorum liberalitate, cum ciuitas grauari videretur. *Minuendis publicis ſumptibus*) vt ſuperfluos & nimios reip ſumptus detraherẽt. *Iudicio Senatus*) Senatuſconſulto & electione: cui Traianus multum tribuit. *Conſulares*) qui Conſulatum geſſerant [Cicero in Philippicis. Ego ſine vlla controuerſia Conſularis. Vt igitur intelligeretis qualem me eſſe Conſularem profiterentur, obiicit mihi Conſulatum meum. Et ad Plancum, Complures in perturbatione reip. Conſules dicti, quorum nemo Conſularis habitus, niſi qui animo extiterit Conſularis] Conſulares etiam fœminas dicimus Conſularium vxores. Adijcit Saturninus matres, quod nuſquam relatum eſt neque repertum

Universidad de Deusto
Biblioteca

autore Vlpiano. At Senatores aliud erãt, nam omnes Consulares Senatores erant, non omnes Senatores, Consulares: hoc aperte colligitur ex lib. ij. belli Punici secundi apud Liuium. *Huius ætatis*] iuuenem admodum. *Excusaretur*) apud Senatum. quòd se valetudine excusarem ne inter Quinqueuiros eligeretur, [quia nimium senex & impotẽs. *Tibi mandarem*] [Te tutorem relinquerem] vel hoc munus excusandi iniungerem. *Immaturam*) ante tempus, respectu desiderij Secundi: nam si respexeris ad tertium & octogesimum annum, erat matura. *In sinu tuo*) apud te.

Mortalitas) corpus quod solum morti obnoxium erat. conditio moriendi. nam: vita duplex est: vna cum anima cõiuncta corpori est, altera cum apud posteros memoria nominis viuit rebus præclarè gestis [vnde de morte Reguli Valerius Max. dixit, si quisquam interit qui sic extinguitur.] *Viuit*] Mart. in obitu Salonini, Viuit qua voluit viuere parte magis. *Viuet*] fama illius erit immortalis. *Ab oculis receßit*] remota inuidia: rarò enim ante cineres gloria venit. *Multa alia*] propter Virginij interitum. *Video*] videre videor, imaginor. *Vanis*] falsis. *Recentibus*] actibus paulò antè cum illo habitis. *Gloria*] laude, quicum possit imperare, id recuset.

est aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quàm vita est. Viuit enim, viuétque semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis receßit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac vna contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video, Virginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen audio, alloquor, teneo: cui fortasse ciues aliquos virtutibus pares, & habemus & habebimus: gloria neminem. Vale.

C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

Rascor) Paulinum monet vt aliquid scribat, cùm tamdiu nihil ab vrbe literarum miserit. Valerius Paulinus circumiectas Galliæ Narbonensi ciuitates Vitelliana tempestate in verba Vespasiani, cuius ante fortunam amicus erat, adegit: concitisque omnibus qui ex authorati à Vitellio, bellum sponte sumebant, Foroiulienſem coloniam clauſtráque maris præsidio tuebatur: eo grauior autor quòd Paulino patria Forumiulij. & honos apud Prætorianos, quorum quondam Tribunus fuerat, ipsique pagani fauore municipali & futuræ potentiæ spe iuuare partes annitebantur. Plures sunt ad eum epistolæ. Moriens ius libertorum suorum Secundo reliquit. Paulinum Tribunum in bello Iudaico

Rascor, nec liquet mihi an debeam, sed irascor. Scis quàm sit amor iniquus interdum, impotens sæpe, μικρόψυχον & semper. Hæc tamen causſa magna est, nescio an iusta: sed ego tanquam non minus iusta, quàm magna sit, grauiter irascor, quòd à te tandiu literæ nullæ. Exorare me potes vno modo, si nũc saltem plurimas, & longissimas miseris. hæc

Iosephus, & alterum Præfectum Alexandriæ refert. Martialis pedum pernicitatem in Paulino admiratur, & Paulinum à Seuero Imp. interfectum legimus. *Nec liquet mihi*) nullam adhuc certam rationem habeo an debeam irasci. *Iniquus*) qui iniustè cogat irasci. *Impotẽs.*] ad comprimendos affectus iniquos. *Μικρόψυχον*) pro minima quaque re irascibilis. quique parua causatur. [Lucianus in Fugitiuis, vbi philosophos sui temporis notat supra infantulos iracundos ὀξυχόλους & μικροψύχους appellat: & in dialogo Merc. & Maiæ ὀξυχόλους amantes.] *Causa*) qua irascor. quod nihil scriberet. *Non minus*) æquè. *Literæ nullæ*) veniunt, mittuntur. *Exorare*) placare. *Plurimas*) literas.

Non sum auditurus) non admittam tales excusationes, quales si diceres, non eram Romæ, vel negociis occupabar. *Enim*) certè. *Nec dij sinant*) nec velint. *Illud*) vt afferas hanc causam moræ à scribendo. *Vt*) si diceres, eram infirmior. *Vtrunque*) studere & desidere. *Otio*) quiete: difficilè enim lucubramus [& pigri sumus] in tumultu & animi perturbatione.

mihi sola excusatio vera, cæteræ, falsæ videbuntur. Non sum auditurus. Non eram Romæ, vel occupatior eram. Illud enim nec dij sinant, vt infirmior. Ipse ad villam partim studijs, partim desidia fruor, quorum vtrunque ex otio nascitur. Vale.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Magna) Duos inuenio fuisse Iſæos præstantissimos rethores Athenienſium: vnum Demosthenis præceptorem, vt Philostratus tradit: alterum Assyrium declamatorẽ, quẽ Suidas viguisſe sub Adriano & plurima scripsisſe refert, Lolliani Ephesij Declamatoris magistrũ. Et Iuuenalis illius dicendi torrentem veneratur per transitum. Vnde prouerbium illud, Tantali hortos vindemiari, traxisſe originem Philostratus & Suidas enarrant: cum prius intemperanter viueret, mox ad modestiam conuersus interrogaretur, quisnam piscium & auiũ optimus esſet? Explicata Iſæi summa facultate & eloquẽtia hortatur Nepotẽ vt eũ auditum veniat, cùm viua vox magis afficiat. Licinius Nepos diu orbus susceptа filia captatores frustratus domum habuit apud sacellũ Florę ad veteres Ficelias, autore Martiale, in Prætura summa vsus constantia & seueritate. Fuit & Caluisius Nepos, Cæcilij contubernalis. Nepotem Adrianus loco hostis habuit. Et Nepotis Pistoris meminit Iuuenalis. *Præcesſerat*) ante aduentum eius in vrbem. *Maior*) maioris facundiæ quàm crederetur. *Facultas*) facilis potestas dicendi alibi pro diuitiis. *Vbertas*) fertilitas cum delectu. Sic pingue dicendi genus Cæcilio assignat Macrobius, sicut copiosum Ciceroni. Et Philostratus Isæo non aridum sed immensum ac naturale & rebus sufficiens. *Ex tempore*) imparatus, ex improuiso. nam maximus studiorum fructus est, & velut præmium quoddam amplius longi laboris ex tempore dicendi facultas, quam qui non erit consecutus Fabij sententia, ciuilibus officiis renunciabit. *Diu scripserit*) stylo elaborauerit. Quintilianus præcipit multo ac fideli stylo elaborandam orationem, vt scriptorum co-

Magna Isæum fama præcesſerat, maior inuentus est. Summa est facultas, copia, vbertas. Dicit semper ex tempore, sed tãquam diu scripserit. Sermo Græcus, immò Atticus. Præfationes tersæ, graciles, dulces, graues interdum, & erectæ. Poscit

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorem etiam ea quæ subitò effusa sunt, reddant. extemporalis enim garrulitas nec expectata excogitatio, & vix surgendi mora circulatoriæ iactationis similis est. *Atticus*) optimus. nam atticè dicere est optimè dicere: quia Attici inter alios Græcos pressi & integri sunt. & Xenophon pro dulcedine eloquij & incredibili facilitate, Attica musa appellatus. M. Tullius de Optimo Gen. Orat. Atticè dicere tradit esse, ornatè, appositè, eleganter, in vnoquoque dicendi genere probato disserere. Sale & facetiis vti vel maximè atticum est. sciátque si quis Demosthenem imitetur, eum & Atticè dicturum & optimè: quo oratore ne Athenas quidem ipsas magis credo fuisse Atticas. Et de Claris Orat. Atticè dicere, est ad similitudinem Demosthenis dicere, vt non omnes qui Atticè, iidem benè: sed vt omnes qui benè, iidem etiam Atticè dicant. *Præfationes*) quæ ante opus ponuntur breuibus consilium scriptoris explicantes. *Tersæ*) limatæ, accuratæ, politæ. *Graciles*) pressæ, acutæ. *Dulces*) suaues, delectabiles, non asperæ, non tetricæ. *Graues*) sententiis refertæ. *Erectæ*) stylo grandiori. Antitheton. graciles & erectæ, graues & dulces. *Posset*) sibi dari ab auditoribus. lego tamen melius, proponit.

Plures) controuersias quas tractet ex tempore. [M. T. l. ij. de Finibus, Leõtinus Gorgias primus ausus est in conuentu poscere quæstionem, id est iubere dicere qua de re quis vellet audire. audax negocium dicerem, impudens, nisi hoc institutum postea translatum ad philosophos nostros esset: nam] ante controuersiam præfationem dicebant. Non solum hoc ex Cæcilii verbis probatur, sed etiam Gellii dicentis, Introit adolescens & præfatur arrogantius & elatius quàm ætati eus decebat: ac deinde iubet exponi controuersias. Quid autem sit controuersia, Seneca inquit, Declamabat Cic. non quales nunc controuersias dicimus, nec tales quidem quales ante Ciceronem dicebant, quas theseis vocabant. Hoc autem genus materiæ quo nos exercemur adeo nouum est, vt nomen quoque eius nouum sit: controuersias nos dicimus, Cicero causas vocat. Hoc verò alterum nomen, hoc est thesis, græcum est: sed in Latinum ita translatum, vt pro Latino sit. Scholastica cõtrouersia multo recentius est, sicut ipsa declamatio. Artem tractandæ controuersiæ Aphthonius præbet. & plures Seneca exponit, quas Silo Pompeius apud eundem, quoties commodum erat existimabat, sumi posse de hominibus legis verbis. *Electionem*) vt eligerent quam diceret. *Paratus*) domi præmeditata oratione. Sensus est, Isæus aliquando accedit ad declamandum

controuersias plureis, electionem auditoribus permittit, sæpe etiam partes: surgit, amicitur, incipit. Statim omnia, ac pene pariter ad manum. Sensus reconditi, occurrant verba, sed qualia: quæsita, & exculta. multa le-

præmeditata oratione, cum alias ex tempore declamaret: oblata auditoribus facultate vt sibi proponerent plures controuersias, eligeréntque quam à se tractari vellent. Si autem leges *partes* loco *paratus*, vt est in codice antiquo, tunc sic interpretaberis: sæpe etiam *partes* controuersiæ permittit auditoribus & discipulis, vt siue defensionem siue accusationem tractandam sibi sumant. *Exurgit*) stantes enim dicebant. *Amicitur*) pallio, quia Græcus [se componit Sic enim li. iiij. de Liciniano declamaturo scribit, Cum, inquit, Græco pallio amictus intrasset postquam se composuit, circumspexitque habitum suum, Latine, dixit, declamaturus sum.] Nam si Romanus, toga: cuius formam in Oratore Quintil. optimè describit. Alii codices habent, iam ergo loco amicitur, quod minus probo.

Omnia) succurrunt necessaria dicenti. *Pariter*) eodem momento. *Ad manum*) in promptu. *Reconditi*) rari, admirabiles.

Occurrant) fluunt, suggeruntur, vberant

Verba) vtrumque tetigit ex quibus oratio conficitur ex verbis & rebus. In rebus intuenda inuentio, in verbis elocutio, in vtrisque collocatio. Verba aut singula aut coniuncta sunt, in singulis intuendum est vt

est vt sint latina, perspicua, ornata, & ad id quod efficere volumus accommodata: in coniunctis, vt emendata, vt collocata, vt figurata *Quæsita*) electa. *Exculta*) emendata, vt alterum ad singula, alterum ad coniuncta referatur. *Multa lectio in subitis*] Cùm dicit Isæus ex improuiso, apparet

lectio in subitis, multa scriptio elucet. proœmiatur aptè, narrat apertè, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsè: Postremò docet, delectat, afficit, (quod maximè dubites) crebra ἐνθυμήματα non vulgaria, syllogismi circumscripti &

Multa scriptio) multum scripsisse. nulla. n. res tantũ ad dicendũ proficit quãtũ scriptio. autor Cic. de claris Orat. Multa lectio refertur ad res, hoc ad verba. nã perspicuitas in verbis præcipuã habet ꝓprietatẽ. cõparauit itaq; delectũ rerũ ex multa lectione: at stylo diutino perspicuitatẽ verborũ. *Proœmiatur aptè*) sumit proœmiũ subiectæ rei congruũ. vult n. principiũ esse accommodatũ causæ & materię insitũ. vnde Hermogen. inquit, difficillimũ esse inuenire proœmiũ causæ cõueniens: quo reperto commodè facilius cætera tractãtur, cùm alię orationis partes ab illo dependeant. *Narrat apertè*) Narratio debet esse lucida, breuis, verisimilis. erit aperta si fuerit exposita propriis verbis & significantibus distincta rebus, personis, temporibus, locis, causis: ipsa etiã pronunciatione in hoc accommodata.

Pugnat acriter) dum sua argumentis cõprobat, & aduersarij partes confutat. ibi enim vis & acrimonia dicentis tota effunditur. *Colligit*) concludit vt in peroratione, vbi validissima quæque per orationem sparsa colligimus. an potius non tam perorationem intelligit quàm vniuscuiusque syllogismi vel enthymematis conclusionem. Cùm colligere sit ex duobus pluribúsve pronunciatis concludere. inde Persius, Mendosè colligis, inquit Stoicus. *Ornat excelsè*) oratio eius magnifica & excelsa est. hoc pertinet ad vniuersam orationem: nam de elocutione intelligit qua omnes partes sunt exornandę. *Docet*) quod proprium est narrationis & argumentationis. *Delectat*) quod est proœmij proprium, sicut afficere perorationis: quãquam per omnes orationis partes præcipiat Fabius mouendos affectus, maximè tamen in ingressu & fine. *Afficit*) mouet. fidem facit. *Maximè dubites*) vix credas fieri posse extemporali oratione. ἐνθυμήματα *crebra*) frequentes syllogismi. enthymema Latinè commẽtum interpretamur, rethoricus est syllogismus: ab aliis pars dicitur syllogismi, vt à diuo Thoma, syllogismus detruncatus procedens ex præcognito. sicut enim syllogismus est oratio in qua quibusdam positis & concessis per ea necesse est aliud euenire: si verò fuerit imperfectus, hoc est ex duobus assumptis, alterum desit, enthymema dicitur, vt omnis homo est animal, ergo homo est substantia. Aristoteles inquit enthymema esse syllogismum ex probabilibus & signis. Fabius concurrit ferè cum Thoma. Syllogismus, scribit, habet conclusionem rationem & propositionem, & per omnes partes efficit quod proposuit: enthymema solum intenta contentum intelligi: habet enĩ rationẽ & propositionẽ, nõ habet cõclusionẽ: ita est imperfectus syllogismus, vt bonum est virtus, qua nemo malè vti potest. syllogismus talis. solum bonum virtus. nam id demum bonum est, quo nemo malè vti potest, bonum est ergo virtus. Hermogenes in Rhetoricis, Enthymemata rotũdè & per comparationem prolata, acrimoniæ maiorem existimationem afferunt. ad quod videtur Iuuenalis respexisse cùm Satyra sexta inquit, Curtum sermone rotato Torqueat enthymema. Et fortasse de epenthymemate intellexit, id quod Hermogenes testatur esse prœueniẽti enthymemati aliud excogitatum enthymema, in quo maximè verborum breuitas laudetur. Accedit Quintiliani autoritas dicentis, Et illud esse decorum compressis tribus digitis, quo nunc Græci plurimum vtuntur, etiã vtraque manu, quoties enthymemata sua gestu velut corrotunda, cessim manus læuior promittit

& assentatur, citatior hortatur, interim laudat. (Nō est ἐνθυμήματα in codice antiquo, sed tantùm νοήματα quod placet: quia sequitur crebri syllogismi, cùm ἐνθυμήματα & syllogismi pene idem sint.] Νοήματα) intellectus, excogitationes [conceptus.] *Syllogismi*) prædictis addam, syllogismum esse instrumentum ad manifestandum aliquam rem obscuram manifestis & cognitis. de quo & enthymemate lege latius apud Fabiū & Hermog. lib. iij. Rhetoricorum. *Circumscripti*] [picturati, fabrefacti] breues, & quadam æquabili circumactione deuincti. nam secundum Philostratū breuibus interpretabatur Isæus, & vniuersum argumentum paucis colligebat.

Effecti) elaborati & arte perfecti. *Stylo*) meditatione, tempore, scriptione, cura, diligentia. *Incredibilis*) admiranda. exempla raræ memoriæ Plinius libro vii. & Iulius Solinus referunt, & Seneca tradit se in hac floruisse, vt non tantùm ad vsum sufficeret, sed in mirandum vsque procederet: quæ sanè thesaurus est rerum omnium, & nisi custos inuentis cogitatisque verbis & rebus adhibeatur, intelligimus etiam si fuerint præclarissima in oratore peritura. Eam Suidas sic diffinit, Memoria est obseruatio eorum quæ didicisti. M. Tullius verò, Memoria est firma animi rerum & verborum dispositionis perceptio. *Repetit altius*) multa recitat ex tempore quæ iam dixerat. Seneca duo millia nominum recitata quo ordine erant dicta referebat, & ab iis qui ad audiēdum præceptorem conuenerant, singulos versus ad singulos datos cùm plures quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vsque ad primum recitabat. ἕξιν) habitum. *Exercitatione*) consuetudo & exercitatio facilitatem maximè parant: cùm enim memoria sit naturæ munus, maximam tamen efficit exercitatio & labor: multa edisce re, multa cogitare, & si fieri potest quotidie, potentissimum est: nihil æquè augetur cura, vel negligentia intercidit. Nihil aliud quàm studere & se exercere. *Sexagesimum*) alia scriptura septuagesimum. *Scholasticus*) declamator solùm in fictis causis & ociosis versatus, non in veris litibus. *Nos*) causidici. *Foro*) forensi eloquentia tuendis ciuibus: & in ipsa arena. *Terimur*) distrahimur, ætatem consumimus. *Multum malitiæ addiscimus*) fimus subdoli & versuti. *Quamuis nolumus*) necessariò & inuitò. *Auditorū*) & pro ipsis auditoribus, & loco in quem

effecti: quod stylo quoque assequi magnum est. Incredibilis memoria, repetit altius quæ dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. ad tantam ἕξιν studio & exercitatione peruenit. Nā diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit. & adhuc scholasticus tantum est. quo genere hominum nihil aut simplicius aut sincerius aut melius. Nos enim qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamuis nolimus, addiscimus. Schola & auditorium, vt ficta caussa, ita res inermis innoxia est: nec minus fœlix, senibus præsertim. Nam quid in senectute fœlicius, quàm quod dulcissimum est in iuuenta? Quare ego Isæum non disertissimum tantùm, verùm etiam beatissimum iudico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus ferreúsque es. Proinde si non ob alia, nósque ipsos, at certè vt hunc audias veni. Nunquamne legisti Gaditanum quendam Titi Liuÿ nomine gloriáque commotum ad visendum eum ab vltimo terrarum orbe venisse, statimque vt viderat abiisse? ἀφιλόκαλον, illiteratum, iners, ac penè etiam turpe est, non pu-

audituri conueniūt, frequenter vsurpatur. *Ficta causa*) vbi declamationes & fictæ controuersiæ tractantur. *Inermis*) syncera, [innoxia]. *Fœlix*) recipiens fœlicitatem & prosperum successum. *Dulcissimum*). s. declamare est, iucundissimū iuuenibus & præsertim ducere classem. *Saxeus ferreúsque*) durus, inexorabilis, rusticus, qui negligas tanti viri cognitionem [M. Tullius ad Quintum fratrem dixit, Ferū ferreúmque, & ad Treboniū. Ferreus inquit essem si te non amarem. *Proinde*) quare. *Si non*) vis in vrbem venire. *Ob alia*) aliis causis instantibus. *Nósque ipsos*) respectu nostro. *Hunc*) Isęū. *Gaditanum*) Bæticum virum: Gades enim in Bætica. Hoc latius tractat Diuus Hieronymus in præfatione Bibliorum. Legimus, inquit, in veterum historiis quosdā lustrasse prouincias, nouos adisse populos, maria transisse: vt quos ex libris nouerant, coram quoque viderent. ad Titum Liuium lacteo eloquentiæ fonte manantem de vltimis Hispaniæ Galliarúmque finibus quosdam venisse nobiles inuenimus, & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, vnius hominis fama perduxit. habuit illa ætas inauditum omnibus seculis celebrādúmque miraculum, vt vrbem tantam ingressi aliud extra vrbē quærerent. *Ab vltimo terrarum orbe*) à Gadibus vltra quas est mare Oceanum. Ἀφιλόκαλον) inelegans, rude. *Illiteratum*) viri idiotæ est & rudis. *Turpe*) indecorum.

Tanti) vt venias. *Cognitionem*) eruditionē. *Nulla est iucundior*) cùm cæteræ voluptates sint momentaneæ, hæc pene diuina. vnde interrogatus Zeno Citieus quomodo quis fœlicem vitam duceret? respondit, si cum mortuis immoraretur: apertè significans si libris & eruditioni studuisset. *Hic*) ruri. *Quos*) autores. *Non minus disertos*) ita eloquentes qualis est Isæi sermo. *Vt vulgò dicitur*) vt iam in prouerbiū receptū est. *Multò magis viua vox afficit*) magis mouemur audiendo, quàm legendo quod celebratū à Seneca Fabius his verbis retulit. licèt satis exēplorū ad imitandū ex lectione suppeditet, tamen viua (vt dicitur) vox alit plenius, præcipuéque præceptoris. [Signanter addidit præceptoris. nam Cic. ad Atticum vbi inquit se à Curione audiuisse Clodium factum Tribunum, idque melius se cognouisse ex litteris Attici, addidit, vbi sunt qui aiunt viua voce.] *Acriora*) absolutiora, vehementiora. *Altius sedent*) memorię diutius mandātur. *Pronūtiatio*.) Val. Max. Eloquētię ornamēta in pronūciatione apta & conuenienti motu corporis consistunt, & reliqua. In quē sensum M. Tullius de Perfecto Oratore, Carent, inquit, libri spiritu illo propter quem maiora eadem illa cùm aguntur, quàm cùm

are tanti cognitionem, qua nulla est iucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, Habeo hîc quos legam, non minus disertos. Etiā: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Multo magis, vt vulgò dicitur, viua vox afficit. Nam licèt acriora sint, quæ legas, altius tamen in animo sedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis adfigit. Nisi verò falsum putamus illud Æschinis, qui cum legisset Rhodÿs orationem Demosthenis, admirantibus cunctis, adiecisse fertur, τί δὲ εἰ αὐτὸς τὸν ἰὸν ἀκηκόειτε. & erat

leguntur videri solent. pronunciatio à voce nomen accepit, cui in toto genere dicendi Demosthenes palmam dedit, eidem secundum ac tertium locum, donec ab eo quæri desineret, vt eam videri posset non præcipuam, sed solam iudicasse. *Vult.*) qui maximè dominatur in actione, hoc supplices, hoc minaces, hoc blandi, hoc tristes, hoc hilares, hoc erecti, hoc submissi sumus: hoc pendent homines, hoc intuentur, hoc spectant etiam antequam dicamus, hoc quosdam amamus, hoc odimus, hoc plurima intelligimus: hic est sæpe pro omnibus verbis. [M. Tull. de legibus lib. 1. Is qui appellatur vultus, qui in nullo animante est præterquā in homine potest iudicare mores: cuius vim Græci norūt, nomen omnino nō habēt.] *Habitus*) corporis qualitas à M. Tullio ita describitur,

Corporis habitus est commoditas aliqua non natura data sed studio & industria parata. Et Fabius li. xi. Pleraque multa de eo differit. *Gestus*) motus corporis, qui debet esse magis ad sensus quàm ad verba accommodatus. nam flexus ille & (vt sic dixerim) motus dat actum quendam ad id quod factũ est. *Affigit*) imprimit] *Illud AEschinis*) dictũ, cuius Fab. & Pli. senior meminere. Æschines Athenienſis orator cũ accusationẽ qua fuerat vsus Rhodi, legisset, legit & defẽsionẽ Demosth. ob quã in illud depuls⁹ fuerat exiliũ: mirãtibúsq; Rhodiis, tũ magis miraturos fuisse dixit, si ipsũ orantẽ audiuissent, in calamitate testis ingens factus inimici. Hanc rẽ M. Tul. lib. iij. de Oratore clarius est executus, Mihi melius etiam ab Aesch. illud dictum videri solet, qui cum per ignominiam iudicij cessisset Athenis, & se Rhodum cõtulisset, rogatus à Rhodiis legisse fertur orationẽ illam egregiam quam in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat.

Idem Aeschines in Ctesiphontem appellat Demosthenem belluam, Operæ pretium dicens, existimo, mentionem huius belluæ facere. Λαμπροφωνότατος) splendissimæ & clarissimæ vocis, siue μεγαλοφωνότατος id est, maximæ vocis. Malè quidam codices habent μακροφωνότατος id est minimæ vocis. nã præter quod prædictis & sequentibus nõ conueniat, Æschines in eadem oratione testatur solitum Demosthenem comparare vocis suæ suauitatem sirenum cantilenæ. Et Demosthenes in oratione pro Corona, scribit Aeschinẽ fuisse splendidissimè vocalem, etiam dum puer in sacris caneret: qui postquam in virum euasit, splendore vocis tragœdus factus, multas tragœdias recitauit. Et ibidẽ λαμπροφωνότατον qua perlecta, petitum est ab eo postridie vt legeret illam etiam quæ erat contra à Demosthene pro Ctesiphonte edita: quã cum suauissima & maxima voce legisset, admirantibus omnibus, quanto, inquit, magis admiraremini si ipsum audiuissetis. Valerius Maximus cum eadem de Aeschine narrasset capite de pronunciatione, Tantus ait orator, & modo tam infestus aduersarius, sic inimici vim ardorémque suspexit, vt se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse prædicaret: expertus acerrimum vigorem oculorum, terribile vultus pondus, accommodatum singulis verbis sonum vocis, efficacissimos corporis motus. ergo & si operi illius nihil adiici potest, tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest quæ intelligitur potiusquam auditur. Hæc omnia breuius videtur Cæcilius expressisse. τί δ' εἰ αὐτῆς πολέμου ἀκούσατε) quid autem si ipsam belluam audiuissetis, scilicet quid dixissetis.

AEschines, si Demostheni credimus, μεγαλοφωνότατος: fatebatur tamen longè melius eadem illa pronunciasse ipsum, qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt, vt audias Isæum: vel ideò tantùm vt audieris.

appellat, sicut alibi δεῖνα & μεγαλόφωνον: præsertim de trãsgressa legatione magnitudinem vocis eius pluribus commemorãs.

Ipsum qui pepererat) Demosthenem autorẽ. *Vel ideo tantum vt audieris*) iccirco hæc scripsi, & omnia in illo expressi, vt per ea cognoscas Isæi ingenium & eloquentiam tanquam si eum audiuisses [hic sensus magis placet quàm vel dumtaxat audias vt possis gloriari te audiuisse illũ.]

C. PLINIVS CALVINAE S.

I pluribus) Persoluto ære alieno quo premebatur Caluinæ patre, eo mortuo Cæcilius hortatur filiam vt adeat hæreditatem, quam propter grande debitum recipere timebat. Caluinas tres fuisse lego, Iuniam Caluinam originem ab Augusto trahentem, quę Vespasiano superuixit: aliam meretricem: tertiam Caluini ad quem scribit Iuuenalis, parentẽ: quanquam & Calullæ epistolam missam legimus, quæ maritum habuit Annium. Verum Prętura functum, ex quo filiũ suscepit M. Antoninum nomine, virum in omni vita philosophantem, qui Imperator creatus vitæ sanctitate omnes principes superauit. *Si pluribus*) sensus est, si pater tuus debitor fuisset multorum, vel saltem alterius vnius, potuisses fortasse dubitare hæreditatem suscipere, difficilem aditu viro propter æris alieni magnitudinem, nedum fœminæ, vt tu es. *Adires hæreditatẽ*) necessariis heredibus permittit Prętor volẽtibus se abstinere ab hæreditate, vt potius parẽtum quàm ipsorum bona similiter à creditoribus possideantur. Caluina igitur patris necessãria hæres verebatur hæreditatem parentis recipere pressãm multo ære alieno. *Affinitatis officio*) videtur innuere C. Caluisium parentem Domitiæ Caluillæ Cæcilio arcta propinquitate cõiunctum. *Affinitatis officio*) quo tenemur pressos subleuare magis quàm externos. *Dimissis omnibus*) persolutis pecuniis omnibus creditoribus, quibus pater tuus eas debuerat. *Molestiores*] creditores in exigenda pecunia.] *Creditor solus extiterim*) summam totius crediti in me transtulerim. *Eo*) patre tuo. *Centum millia nummum*) id est centum sestertia. fuit enim munificentissimus in suos Cæcilius. *Præter eam summam*) Contuli tibi centum millia nummum præter eam summam nummorum quos pater tuus promisit tibi in dotem. *Quasi de meo*] nã omnia illius bona erant mihi obligata, nec quicquam inuito me poterat distrahere. *De meo*) de rebus iure mihi spectãtibus. *Facilitatis*] liberalitatis. *Pignus*] argumentum, testimonium. *Famam defunctis*] debes quam primum adire hæreditatem paternam: hoc pacto tutaberis famã & pudorem patris tui mortui: sin minus declarares omnia sua dilapidasse, quod summo dedecore & infamia illum inureret. *Verbis*] inanibus & speciosis. *Acceptum ferri iubeo*] volo vt procurator meus vel dispensator eam summam rationibus ferat, me tibi donasse scilicet] remitto & condono tibi omne debitum quod pater tuus mecum contraxerat [modus dicendi apud antiquos elegans & frequens. Plin. senior li. viij. Magnitudini fatorum accepta ferri æquius quàm ferarum naturæ arbitror. Et Cæcilius, an potius Domit. in epist. ad Terent. Max. Summam expen-

I pluribus pater tuus, vel vni cuilibet alij quàm mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires hæreditatem etiam viro grauem: cum verò ego ductus adfinitatis officio, dimissis omnibus qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus extiterim: cúmque viuente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam summam, quam pater tuus, quasi de meo dixit (erat enim soluenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus, cuius fiducia debes famã defuncti pudorémq; suscipere, ad quod te ne verbis magis quàm rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri iubeo. Nec est, quod verearis, ne sit mihi ista onerosa donatio. Sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas sumptuosa, redditus propter conditionem agellorum, nescio minor, an incertior, sed quod cessat ex redditu, frugalitate suppletur, ex qua velut à fonte liberalitas nostra decurrit. Quæ tamen ita temperanda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda in alijs, in te verò facilè ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sam liberalitati meæ feres. vbi subticuit acceptam : tamen commode intelligi potest.] *Onerosa*) immensa, nimia. *Modicæ*] mediocres. *Dignitas*] senatoria. *Sumptuosa*] quæ magnos sumptus expetat. *Conditionem agellorum*] sterilium admodum, quales possedit iuxta Larium: nam in Thuscis soli vbertatem commendat. *Incertior*] qualitate temporum. Alibi conqueritur Thuscos suos grādine excussos, in Transpadana regione summam abundantiam, sed parem vilitatem. *Sed quod cessat*] sensus est, quando redditus, & annona fuerit minor quàm vt nostra dignitas postulet, tunc viuemus parcè & temperatè. *Ex qua*) ex victu frugali. *Ex fonte*) ex perenni copia. *Decurrit*) diffunditur in amicos. *Inarescat*] extinguatur nimium largiendo, & pauperes fiamus: [cùm secundum M. Tul. Largitio quæ fit ex re familiari, fontem ipsum benignitatis exhauriat: & ita benignitate benignitas tollatur. Itaq; res familiaris nec ita claudatur, vt eam benignitas aperire non possit: nec ita referetur, vt pateat omnibus. modus adhibeatur, isque referatur ad facultates.] *Inarescat*] perstat in trāslatione, cùm præmisisset fontem. *In te*) liberalitatis meæ effusæ in te. *Ratio constabit*) in promptu erit causa, quòd tibi affinis, quòd famam parentis tui protexerim. *Modum excesserim*) donauerim plura quàm deberem.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Actionem) In dedicatione bibliothecæ in patria sua orationem habuit de laudibus suorum, & soli natalis apud municipes. eius partem corrigendam Lupercо destinat: quem rogat vt superflua amputet: concedat tamen aliquas digressiones, præsertim in descriptione locorū. Mutius Lupercus Legatus legionis aduersus Ciuilem inclytus fama, & potior. Lupercum refert Martialis librum suum sæpe exegisse: sed dispari euentu à Cæcilio. nam ille semper negauerat, hic pollicitus mittit. *Actionem*) orationem quam egi apud municipes meos. [*Semper*) quotiès illam petiuisti.

Actionem & à te frequenter efflagitatam, & à me sæpe promissam exhibui tibi, non tamen totam. adhuc enim pars eius perpolitur. Interim quæ absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum iudicio tuo tradi. His tu rogo, intentionem scribentis accommodes. nihil enim adhuc inter manus habui, cui maiorem solicitudinem præstare deberem. Nam in cæteris actionibus existimationi hominum diligentia tamen, & fides nostra, in hac etiam pietas subijcietur. Inde & liber creuit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, paritérque & defensioni eius deseruimus, & gloriæ. Tu tamen hæc ipsa, quantum ratio exegerit, reseca. Quoties enim ad fastidium legentium, deliciásque respicio, intelligo

Si legitur *sæpe*, manifestus est sensus.] *Perpolitur*) elimatur, emendatur. *Absolutiora*) correctiora. *Non fuit alienum*) [non fuit absurdum, nec extra propositum] placuit in primis vt tu ea iudicares. *Tradi*) demandari. *Intentionem*) mentem, animum, phantasiam. Intentio est animaduersio & diligentia qua animus ad quod intenditur, dirigitur. aliàs est ex qua status principium habet, quæ depulsione conficitur. de hac non intelligit cùm laudatiuum genus nullum habeat statum. *Scribentis*) mei, [ac si tu illa scriberes.] *Accommodes*) induas, sumas

Inter manus) non solùm per hoc significatur inuentio, sed etiam recognitio. *Existimationi hominum*) diligens & fidelis fui clientibus, vt bonam mihi apud homines existimationem pararem.] *Fides nostra*) veritas subijcitur. *Pietas*) amor in patriam & maiores. *Subijcietur*) pro argumento, & subiecto erit. *Liber*) oratio. Sic in prioribus librum dixit orationem Ciceronis pro Cornel. Balbo. *Amplificare*) vti amplificatione, quæ potissimum quatuor constat. incremento, comparatione, ratiocinatione, cōgerie. *Defensioni*) in quibus criminabatur & vituperabatur. *Gloriæ*) vt à conditoribus ab opportunitate situs, à rebus gestis. *Resecа*) amputa, dele superflua. *Delectas*) ignauiam, [fastidium.] *Respicio*) considero. sæpius enim oportet scribere secundum lectorum opinionem.

Commendationē) laudē. *Petendam*) quærendam. *Austeritatem*) seueritatem, asperitatem. Græcum vocabulum, cuius contrariū est suaue. *Diuersum*) non tam suauitatem quàm licentiam hilaritatémque intellige. *Frontē remittas*) in lætitiam resoluaris, rugas dissoluas: nam seueriores sunt fronte contractiore & caperatiore. Hinc Martialis in seueros, Triste supercilium durique seuera Catonis Frons. *Adolescentium auribus*] lætioribus viris, quales sunt adolescentes. tenentur enim suauioribus. *Refragetur*) repugnet, obstet. *Descriptiones locorum*) agro Comensi erectorum. tangit chorographiam. *Historicè*) verè. quod adeo probat. vt lib vij. dicat. Sæpe in oratione quoque non historicæ modò, sed propè poeticæ descriptionis necessitas incidit. *Poeticè*) fabulosè, more poetarum. *Prosequi*,) tractare. *Facultas*) norma. Sunt exemplaria in quibus seueritas est: quod fortasse non inconueniens. *Latius fecisse*) pluribus complexos. [Non displicet lautius, hoc est, vberius & copiosius. Verùm si leges lætius, id opponetur, tristitiæ accommodatius.] *Tristitiam*) nimiā seueritatem *Reliquæ partes*) seueræ & circūscriptæ. *Exorare*) mitigare [lectores.] *Quælibet diuersa*] legitur etiā quālibet diuersa, i. multū distātia. *Lectorum*) quorū alij seueri, quidam tristes, nonnulli iucundi, interdum acres, aliàs delicati: sensus est: cùm variæ sint hominum species, sic & dicendi, studuimus aspergere totam orationem dicendi varietate, vt vnusquisque pro inge-

nobis commendationem etiam ex ipsa mediocritate libri petendam. Idem tamen, qui à te hanc austeritatem exigo, cogor id quo diuersum est postulare, vt in plerisque frontem remittas. Sunt enim quædam adolescentium auribus danda, præsertim si materia non refragetur. Nam descriptiones locorum, quæ in hoc libro frequentiores erunt, non historicè tamen, sed propè poeticè prosequi fas est. Quòd tamen siquis extiterit qui putet nos latius fecisse quàm orationis seueritas exigat: huius, vt ita dixerim, tristitiam reliquæ partes actionis exorare debebunt. Adnisi certè sumus, vt quamlibet diuersa genera lectorum per plures dicendi species teneremus. Ac sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cuiusque naturam non probetur: ita videmur posse confidere, vt vniuersitatem omnibus varietas ipsa commendet. Nam & in ratione conuiuiorum, quamuis à plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes solemus: nec ea quæ stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis quibus capitur. Atque hæc ego sic accipi volo, non tanquam assequutum esse me credam, sed tanquam assequi laborauerim, fortasse non fru-

nio suo haberet aliquam partem, qua detineretur. Genera & species indifferenter accipit. *Pars*) si seuera improbabitur iucundis, si iucunda seueris. *Naturam*) immitem, vel mitem. *Vt varietas*) vt ex vna parte quæ placuerit alicui secũdum proprium ingenium, omnes possint vniuersam orationem approbare. *In ratione conuiuiorum*) instruendis & apparandis conuiuiis ex lege. *Quibus capitur*) quibus cibis stomachus delectatur. *Hæc*) mea dicta. *Accipi*) intelligi. *Assecutum*) varietatem orationis commodè distinxisse. *Assequi*] perficere. *Fortasse non frustrà*) subaudi elaboraui: id est, absolui quod intenderam.

Curam) emendationem. *Interim istis*) admouebis tuam limam parti quã mi si. *Mox iis*) quæ sequentur, id est ei parti quam postea destinabo. iam enim prædixerat actionis partẽ exhibere, quædam apud se continere in aliud tempus. *Id*) emendare. *Ista*) quæ misimus. *Talia erunt*) talem habebunt conditionem. *Per partes*) seorsũ sine sequentibus. *Auulsum*) exemptum, detruncatum. Statuis tamen solebant pro arbitrio capita demere & reponere, quibus aliam atque aliam effigiem addebant interdũ autor Tranquillus. *Congruentiam*) proportionem, [commensum, symmetriam] an cum reliquis membris conueniret. *Elegans*) formosum. *Circunferuntur*) ante opus editũ & absolutũ publicantur & legenda permittuntur. *Oratione*) ne sit nimium diffusa. *In epistola*) quę minus quàm oratio debet euagari.

strà, si modò tu curam tuam admoueris, interim istis, mox ijs quæ sequuntur. Dices te non posse satis diligenter id facere, nisi priùs totam actionem cognoueris. fateor: in præsentia tamen & ista tibi familiariora fient, & quædam ex his talia erunt, vt per partes emendari possint. Etenim si auulsum statuæ caput, aut membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam æqualitatémque deprehendere, posses tamen iudicare an idipsum satis elegãs esset. Nec alia ex caussa principia librorum circunferuntur, quàm quia existimatur pars aliqua etiam sine cæteris esse perfecta. Longius me prouexit dulcedo quædam tecum loquendi. sed iam finem faciam, ne modum quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola excedam. Vale.

C. PLINIVS AVITO S.

LOngum) Admonet Auitum vt simul fugiat & niniam lautitiam & sordem, commemorando cœnam cuiusdam, qui alia aliis posuerat: quam inæqualitatem Mart. more suo & Iuuen. satyricè notant. Scio Auitum Antoninum procuratorem Cæsaris in Cilicia

LOngum est altius repetere, nec refert quemadmodum acciderit, vt homo minimè familiaris cœnarem apud quendam vt sibi videbatur lautum & diligentem: vt mihi sordidum simul & sumptuosum. nam sibi & paucis opima quædam, cæteris vilia & minuta ponebat. Vinum etiam paruulis lagunculis in tria genera descripserat, non vt potestas eligendi,

iisdem

iisdem quibus Secundum temporibus floruisse. & diuum Antoninum Martio Auito Prætori rescripsisse, ac Auitum Stertinum monumẽtis à Mart. celebratum, vt omittam Lollianum Auitum virum Consularẽ, cuius Capitolinus & Apuleius meminẽre. Sed Iulio Auito, aut Iunio scriptam fuisse hanc epistolam crediderim: nã Iunii Auiti Ædilitatis candidati obitum lib. viii. amarissimè deflet. vt Iulii lib. v. vbi sui amantissimũ, summa fuisse consecuturum asserit si maturuissent eius virtutes. Fuit & sub Nerone Iulius Auitus Germanicis copiis præfectus, quamquam apud Tacitũ parum diligentes legant Dubium Auitum. [*Longum*) fastidiosum, extra rem] *Altius*) à principio, à causis. *Nec refert*) narrare. *Homo*) ego Plinius. *Minime familiaris*) non solitus foris cœnare, vel illi amico non domesticus. *Lautum*) splendidum, copiosè viuentem. *Diligentem*) parcum. nam diligentia, iudicio M. Tul. ex lib. ij. de Oratore, virtutes reliquæ continentur. *Vt mihi*) videbãtur. *Sordidum*) auarum. *Sumptuosum*) magna impendentem, & plura quàm credebat. *Paucis*) charioribus conuiuis. *Optima*) Legitur etiam optima, ferè ad idem. *Egregios*) scilicet cibos. *Minuta*) minima. an forsan respexit ad piscículos: quod Iuuen. damnat non secius in Varrone. *Cæteris*) minoribus amicis. *Lagunculis*] diminutiuum à lagena: super quo verbo in præcedentibus. *Descripserat*] diuiserat, denotauerat. M. Tul. pro Milone, Cum me latronem ac sicarium abiecti homines & perditi describebant. At Iulius Cæsar vir tantus pistorem alium panem quàm sibi conuiuis subiicientem compedibus vinxit: facinus haud dissimile rebus vitæ suæ gestis erant etiam quidam diuites sibi, pauperes amicis. atrociter hoc Iuuenale insectante. Et Plinius senior frugalitatem Catonis redeuntis ab Hispania cum triũpho laudans, Non aliud inquit, vinum bibit quàm remiges: in tantum dissimilis istis, qui etiam conuiuis alia quàm sibimetipsis ministrant, aut procedente cœna subiiciunt. [*In tria genera descripserat*) distinxerat per tres conuiuarum species: primos, medios, imos. an tres species vini apposuerat conuiuis, quos in tres ordines distinxerat. Apud Valer. de-

sed ne ius esset recusandi. Et aliud sibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud suis nostrísque libertis. Animaduertit qui mihi proximus recumbebat, & an probarem, interrogauit. Negaui. Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono, ad cœnam enim non ad notam inuito: cunctísque rebus exæquo, quos mensa & toro æquaui. Etiam ne libertos? etiam: conuictores enim tunc non libertos puto. Et ille, Magno tibi constat: Minimè. Qui fieri potest: Quia scilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, sed idem ego quod liberti. Et Hercule, si gulæ temperes, non est onerosum quo vtaris ipse communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia quàm aliena contumelia consulas. Quorsum hæc? Ne tibi optimæ indolis iuueni quorundam immensa luxuria specie frugalitatis imponat. Conuenit autem amori in te meo quoties tale aliquid inciderit sub exemplo præmonere, quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum, quàm istam luxuriæ & sordium nouam societatem: quæ cùm sint turpissima discreta ac separata, turpius iunguntur. Vale.

scribere librum, est transcribere.] *Recusandi*) nisi voluissent esse abstemii. *Aliud*) vinum apponebat. *Nobis*) maioribus amicis. *Aliud*) mediocre. *Aliud*) peius. explicat illa tria vini genera. primum optimum sibi & dignioribus miscebat: secundum minoribus, vt clientibus, quod Mart. non sine summa indignatione sæpius mordet: tertium, id est vilissimum, libertis. *Gradatim*) differenter, non æquè omnes diligit. *Qui*) conuiua. *Animaduertit*) has vini notas. *Eadem*) eiusdem generis cibos. *Notam*) infamiam. vt per vini species amici cognoscantur quoto sint loco apud me. Scio etiam notam vini esse. *Etiam*) pariter *Ne libertos*) exæquas. sic conuictor Secundum interrogauit: est enim epistola instar dialogi. *Conuictores*) Conuictorem appellamus familiarem conuiuam qui quotidie nobiscum viuat. Horat. Nunc quia sum tibi Mecœnas conuictor. Tranquillus, Fuit Tiberius nihilo lenior in conuictores græculos. *Etiam*) sic affirmantis aduerbium. *Ille*] conuiua subiunxit. *Magno*) precio alis tuos libertos eisdem quibus dominum cibis. *Minimè*] non constat magno *Qui*) quomodo. *Idem*) optimum. *Quod ego*) bibo. quod tu reris me bibere. *Quod libertis*) bibunt mediocre scilicet vinum. *Si gulæ temperes*) si parcè viuas. *Onerosum*) sumptuosum. *Quo*) quibus cibis. *Pluribus*) domesticis, amicis. *Illa* gula. *Ordinem*) temperantiam, frugalitatem, modestiam. *Quasi*) quia translatiuè dictum iam enarrauimus quid sit in ordinem redigere. *Aliena contumelia*) notando gradus amicorum per cibos. *Quorsus hæc*) ad quem finem hæc scripsimus, nisi vt te monerem exemplo. *Indolis*) spei. Est autem indoles virtutis indicium in puero vel adolescente. Valerius de indole, Attingam inquit, nunc quasi cunabula quædam & elementa virtutis, animique præcedente tempore ad summum gloriæ cumulum peruenturi. Idem etiam nobilitatis indolem retulit, & tam vitii quàm virtutis signum esse ostendit. Liuius connumeratis Annibalis virtutibus & vitiis superaddit, Cum hac indole virtutum ac vitiorum triennio sub Asdrubale Imperatore meruit. *Immensa luxuria*) dum sibi gulosissimi sunt *Specie*) sub prætextu. *Frugalitatis*) dum aliis sunt auari. *Tibi imponat*) te decipiat. Iuuenal. Facile est barbato imponere regi. A quo impostor id est deceptor. emendanda dictio apud Iurisconsultos: cum passim legatur impostores pro impostores, & ita peruersè à quibusdam interpretetur. *Sub exemplo*) per aliorum facta. *Luxuriæ & sordium*) prodigalitatis & auaritiæ. Sic Iuuenalis in similes inuectus, Sed quis ferat istas Luxuriæ sordes? *Nouam societatem*) inauditam & insuitatam coniunctionem diuersarum rerum, cùm dicatur duo contraria non posse simul stare in eodem subiecto. *Discreta*) singula. *Turpissima*) magnæ infamiæ. *Turpius iunguntur*) longè maius dedecus si sint in vno aliquo connexa. Aduerte comparatiuum habere maiorem significantiam suo superlatiuo. Sic in panegyrica oratione, Meliorem optimo genuit. [Et M. Tullius in fine Officiorum, Te mihi quidem esse charissimum: sed multò fore chariorem, si talibus monumentis præceptisque oblectabere.]

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

HEri) Imperatorem Spurinnæ rebus præclarè gestis statuam triumphalem decreuisse, & filio eius Cottio defuncto in solatium patris, Macrinum monet. *Heri*. scribitur etiam *here*, quo Iuue. vtitur. Martia etiam

HEri à Senatu Vestricio Spurinnæ, Principe autore triumphalis statua decreta est: non ita vt multis qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum nisi in spectaculis, audierunt: verùm vt illis qui decus istud sudore & sanguine & factis assequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem vi & armis induxit in regnum: ostentatóque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis præmium, illud solatium doloris accepit, quòd filio eius Cottio quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Parum id in iuuene, sed pater hoc quoque merebatur, cuius grauissimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, vt vita eius breuis & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, grauitas, autoritas etiam, vt posset senes illos prouocare virtute, quibus nunc honore adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpreter, non

dixit, Cur here quod dederas, hodie puer Hyle negasti? Et Fabius heri apud Teren. tanquam antiquùm recognoscit, & suis tẽporibus here scribi ostẽdit. *A Senatu*) Senatusconsulto. *Autore Principe*) ita volẽte Traiano. *Triumphalis statua*) in habitu triumphãtis. lege Plin. lib. xxxiii. cap. iiij. de honore statuarum. *Vestricio Spurinnæ*) qui Othoniani exercitus dux ad occupãdas Padi ripas præmissus, Placentiã coloniam aduersus Cecinnam strenue & prudenter tutatus est: nam indomitum militem & belli ignarum, neque imperio parere volentem intra mœnia continuit: summo tamen suispsius discrimine, ne à suis proderetur, sed ipse volentes mœnibus eduxit: deinde noctis interuentu, cũ Cecinna venire nunciaretur, timentes introduxit, strenuéq; coloniã tũc maximè florẽtem tutatus est: ibi relicto modico præsidio, Macro cum cohortibus subuenit: vir sanctissimus qui ex longa senectute nihil præter solam prudentiam habebat, vtraque lingua doctissimus, & in ordine vitæ dispositus. *Decreta*) constituta. nam decreta, Principũ & Senatus cõstitutiones dicuntur. *Vt multis*) quibus passim in foro pro libidine principũ statua dabatur: in quod Iuue. satyricũ fulmen torquet Satyra prima. nõ sine sũma indignatione. *In acie*) in pugna. *Vt illis*) viris statuæ decernũtur. *Decus istud*) honorẽ triũphalis statuę.

Factis) præclarè gestis. sumpto initio ab Athenienſibus qui primi Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis statuas posuẽre. *Bructerum*) pro Bructerorum: sunt autem Bructeri Germaniæ populi secundum Claudianum, sylue Hercynię accolę: qui quondam vicinarum consensu nationum super sexaginta mill. ceciderũt: deinde cùm nouos motus in Germania aduersus Romanũ nomen excitassent, & aliquando superiores facti mortua regina, Velledæ nomine, imperiũ sub Domitiano recusarunt. postea eorum Regem, qui ad Romanos confugerat, Vestricius Spurinna Traiani iussu in regnũ introduxit sine sanguine & cæde, sed terrore solo domitis Bructeris: quos pariter sub Nerone à bello metu deterritos per Iuliũ Auitum, tradit Tacitus. & procedente tempore à Constantino Constantii ad internecionem vsque deletos, in laudibus eiusdem legitur. [*Induxit*) reduxit expulsum.] *Vi & armis*) dum metuunt copias Romanorum armatas. *Ostentato bello*) tanquam omnino esset acie cum Bructeris decertaturus. *Terrore*) sine cæde. *Pulcherrimum Victoriæ genus*) sine sanguine & pugna hostem superare. *Hoc*) statuam triumphalem accepit in præmium rei bene gestæ. *Doloris*) quem interitu filii conceperat. *Absens*) in expeditione contra Bructeros. *Habitus est honor statuæ*] Donatus est Cottius statua honoris gratia. *Parum id in iuuene*) rarò accidit vt statua ponatur iuueni in foro. *Vulneri*) dolori. *Fomento*) medela, solatio. *Cottius*) cuius mater Cottia & auus maternus Cotteianus. *Specimen indolis*) indicium futuræ virtutis. *Breuis*) ii autem merebantur ouationem minorem triumpho.

quia raptus est in flore ætatis. *Hac immortalitate*) hoc honore diu mansuro. *Proferri*) vlterius celebrari, prorogari. *Vt Exemplo*) imitationi cæterorum iuuenum. *Prospectum*) cautum. *Bonas artes*) bonos mores. *Acuent*) Inde Augustus in publicis decorus, opera cuiusque ducis manentibus titulis restituit, & statuas omniũ triumphali effigie in vtraque fori sui porticu dedicauit. *Acuent*) incitabunt. *Digni sint hís præmijs*) modò tales honores mereantur. & latenter Traianum laudat, sub quo meritis honores decernerentur. *Principes*) proceres, summates. *Liberos suscipiendos*) ad vxorem ducendam: multi enim sub malo principe cœlibem vitam malebant, cùm viderent in perniciem sui plerunque filios tolli: quosdã auaritia detinebat, orbitatis munera aucupantes: nam lex illa de maritãdisordinibus iam exoleuerat, qua locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia & pares pœnæ cohortabantur. *Publicè*) respectu vtilitatis publicæ. *Priuatim*) causa ipsius Cottii. *Effigiem*) iconam formatam ad exemplar Cottii. *Subinde*) frequenter, in quem sensum Liuium, Columellam, Martialem, plerunque vsos annotauimus: sed in primis Tranquillum. *Præter*] iuxta. *Commeare*) spatiari cum aliquo. *modò defuncti memoriæ, dolori patris, verumetiam exemplo prospectum est. acuent ad bonas artes iuuentutem: adolescentibus quoque (digni sint modò) tanta præmia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos, & gaudia ex superstitibus, & ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statua Cotti publicè lætor, nec priuatim minus. Amaui consummatissimmum iuuenem tam ardenter, quàm nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem eius subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commeare. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum leuant, quanto magis eæ, quibus in celeberrimo loco non modò species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur?* Vale.

senex) si diutius vixisset. *Prouocare*) æquare. *Illos*) viros illustres: qui ob virtutes statuam in foro meruerunt.

Domi positæ] In atrio supertabulino, qui locus erat atrio proximus authore Festo: [sed Vitruuio referẽte pars erat atrii.] *Celeberrimo loco*] vrbis, id est in foro. *Species & Vultus*] species est totius corporis.] nam authore Plinio solebant effigiem exprimere, & imaginem viuentis quantum per artem poterant reddere. *Refertur*] repræsentatur.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Tudes] Si quãdo poterit occupationibus vrbanis dissolui, promittit Caninio se venturum ad Larium, vbi & studere & piscari, venaríque commodè liceat. *Simul*) eodem die. *Larium nostrum*) Larium lacum ad Comum patriam nostrã: ex quo Abdua fluuius exit. Polybius tamen historicus, referente Strabone, contra omnium opinionẽ rescriptum reliquit, Larium longitudine ferè stadiorum tercentum, latitudine triginta, amnem eiicere Ticinum, Verbanum verò Abduam. Quod quidam parum diligentes, tanquam menda esset interpretis siue Strabonis, corrigunt: non anteriora respicientes, vbi Strabo Polybium dicit hoc asserere: quæque vsque ad finem lib. iiij. referuntur ex eius sententia dici. & alibi sæpius Strabonem sentire Larium emittere Abduam, non Ticinum. Appianus tamen nisi menda est [quoniam opinor scribendum Lirim] scribit lib. primo bellorum ciuilium flumen Larium ad Linternum defluere. [Appellatus est Larius à Larone, qui lingua Hetrusca nobilis princeps dicitur. autore Catone & Sempronio.] *Altissimus*) maximè idoneus. [*Secessus*) locus remot⁹ à reb⁹ vrbanis: & secedere est ab vrbe rus proficisci ocii causa] *Affatim*) largiter] *Suggerunt*) subministrãt. *Aliquid*) vnũ horum. *Inuideo*) quod virum bonum non decet præsertim aduersus amicum. *Angor*) afficior molestia. *Licere*) eadem quæ *Simul, siue aliquid facias, non possum dicere, inuideo: angor tamen non & mihi licere, quæ sic concupisco, vt ægri vinum, balinea, fonteis. Nunquam ne hos arctissimos laqueos si soluere negatur, abrumpam: nunquam puto. Nam veteribus negociis noua adcrescunt, nec tamen priora peraguntur, tot nexibus, tot quasi catenis maius in dies occupationum agmen extenditur.* Vale.

tibi licent. *AEgri*) desiderant vinum balnea, aquam. [Martialis, Setinum dominæque niues, denique trientes Quando ego vos medico non prohibente bibam?] *Fontes*] quibus hausti æstum febris mitigent. *Hos arctissimos laqueos*) vrbanas curas instantissimas. *Soluere*) perficere, absoluere conuenienter. *Abrumpam*) saltem relinquam imperfectos, [vel incidam tanquam nodum Gordianum.] *Noua accrescũt*) alia coaceruantur. *Peraguntur*) absoluuntur. *Nexibus*) annulis. *Catenis*) sicut catenas annuli connexi efficiunt in maius. Et Martialis catenatos labores appellat multiplices & coniunctos lib. 1. Expectant curæque catenatíque labores. *Agmen*) cumulus. *Extenditur*] augetur. in secunda lectione est ostenditur, id est, exurgit, apparet.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

ANxium) Apollinari Euritiũ commendat, vt cum in petitione Tribunatus adiiuuet: exponens quot in illum beneficia contulerit, quibus virtutibus & parentum laudibus ornetur, Claudium Apollinarem præfectum classis Tacitus, Apollinarem tragœdum Gellius, Cesennium Apollinarem iurisconsultus Paulus memorant. Fuerunt & alii plurimi Apollinares, antiquiores, & Secundo posteriores. Sed suspicor scriptam epistolam Domitio Apollinari Cõsuli designato, cuius Secundus libro ix.

ANxium me & inquietum habet petitio Sexti Eurityi mei. afficior cura: & quam pro me solicitudinem non adij, quasi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea existimatio, mea dignitas in discrimen adducitur. Ego Sexto latumclauum à Cæsare nostro, ego quæsturam impetraui:

meminit. Vel Sulpitio Apollinari doctissimo: quem sanè ex verbis Gellii coniector fuisse Cæcilii temporibus: ad quem Martialis suum scazonta mittit libro sexto, & Græca scripsisse epigrammata scimus. *Anxium*) ad animum refer. inquietum, ad corpus. *Petitio*) Tribunatus. *Eruty.* Legitur etiam *Euritty. Mes*) amicissimi. *Pro me*) dum Tribunatum peterem. *Pro me altero*) pro Euritio: quem alterum me existimo. *Alioquin*) præterea. Sic in panegyrico. in aliam tamen significationem vsurpat Apuleius. Nisi tandem, inquit, sapienter alioquin ipse mihi tulissem auxilium: pro in primis. *Existimatio*) autoritas est in periculo ne cadat, cadente amico.] *Latumclauum*) dignitatem Senatoriam. erat enim latus clauus vestis Senatoria: vt docet Spartianus & Tranquillus in Augusto, referens liberis Senatorum, quo celerius reipub. assuescerent, protinus virilem togam latumclauum induere, & curiæ interesse permisisse: & Claudium, latumclauum, quamuis initio affirmasset non lecturum se Senatorem nisi ciuem Romanum, ob nepotem etiam libertini filio tribuisse. Et idem autor in Augusto laticlauios Senatores appellat, ac sumenti Augusto virilem togam tunicam laticlaui resutam ex vtraque parte ad pedes eius decidisse: quo signo ostendebatur Senatum futurum ei dicto parentem. Vt omittam Cæsarem Dictatorem vsum fuisse latoclauo ad manus fimbriato, & præcinctum molliore cinctura. Lampridius in Seuero, non latumclauum sed laticlauiam vocat, dicens illum Præfectis Prætorii sui Senatoriam addidisse dignitatem, vt viri clarissimi & essent & dicerentur. quod antea vel rarò fuerat, vel omnino non fuerat. eousque vt si quis Imperatorum successorem Præfecti Prætorii dare vellet, laticlauiam eidem per libertum submitteret. [Sic Valerius libro quinto, laticlauiam appellauit tunicam.] Vopiscus clauatam vestem, & Lampridius auro insperſam appellant. Erat autem clauus aureus purpuræ infixus, quam tunicam laticlaui in modum gausape texi suis temporibus inceptam tradit Plinius senior. Et Fabius inquit, Lumen clauus purpuræ loco insertus affert. Vlpianus de auro & argento legato, Claui aurei & purpuræ, pars sunt vestimentorum. Pomponius clauos vestimentis consutos tamen veste legata contineri, Accessionis vice cedunt quæ sunt insitæ vestimentis picturæ, clauique, qui vestibus insuuntur. *Cæsare nostro*) Traiano: quo vsus est familiarissimè.

Impetrauí) cum non esset Euritius ciuis Romanus Senatoriam dignitatem ac Quæsturam ab Imperatore impetraui. An, quia ante tempus gerendorum honorum, quamuis ciuis esset. nam inquit Vlpianus de minoribus annis: xxv. ad munera siue honores creandis, iusta ætas seruãda est: nec ante tempus legitimum nisi ab Imperatore ad magistratus creari poterant. *Quæsturam*] quæ dignitas erat honorum initiũ: de qua alibi latius. *Suffragio*) auxilio, fauore. *Ius*) non enim omnibus licebat petere magistratus. vnde tradit Tacitus Veientonem accusatum, quòd ab eo vendita fuissent munera Principis, & adipiscendorum honorum ius: nam & si fuisset iure municipali, quo tantùm muneris honorarii cum populo Romano particeps erat: tamen autore Gellio id ius iam obliteratum, & per innotitiam inusitatum manebat. *Tribunatus*) plebis intellige. pro quo consequendo, Clodius plebeium se

meo suffragio peruenit ad ius Tribunatus petendi: quem nisi obtinet in Senatu, vereor decepisse Cæsarem videar. Proinde adnitendum est mihi vt talem eum iudicent omnes qualem esse princeps mihi credidit: quæ causa si studium meum non incitaret, adiutum tamen cuperem iuuenem probissimum, grauissimum, eruditissimum, omni denique laude dignissimum, & quidem cum tota domo. Nam pater eius Euritius Clarus, vir

fecit: cùm non liceret nobilioribus eam dignitatem petere: quem modum potuit seruasse Euritius. Sequentia faciunt vt credam fuisse Tribunatum plebis, magis quã legionũ: quamquã Tranquillus tradat Augustum statim post virilem togam liberis Senatorum latumclauum indulsisse, & curiæ interesse permisisse, militiámque auspicantibus non Tribunatum modò legionum, sed etiam præfecturas alarum dedisse. *In Senatu*) cui creandorum magistratuum potestatem concesserat Cæsar [an magis eligendorum & *Sanctus*) ad mores perfectissimos & vitæ integritatem. *Antiquus*) tã ad vitę seueritatẽ, quã ad cognitionẽ rerum antiquarum. *Disertus*) ad eloquẽtiam refertur. *Pari*) summa. *Verecundia*) modestia. magis enim in studiis timor quàm fiducia hominem decet. *C. Septitium*) Septitium [Clarum]: cuius consilio epistolas publicauit. *Certatim*) sedulò. *Aequaliter*) maximè. *In Vno*) Euritio: si meo auxilio Tribunatum adipiscetur. *Stationes*) vbi considunt ciues in ocio fabulandi causa. *Precibus*) ad preces vsque descendo. *Muneris*) officii. [Fuit in alia lectione oneris, ad idẽ ferè.] *Tanti*) quanti ego puto. i. maximi. *Vicem*) beneficium par. *Si non reposces*) non rogatus. *Diligeris.*) à possibili nititur persuadere. *Ostende*) à populo confirmãdorũ]. *Decepisse*) si reijciatur tanquam indignus, & Traiano dignũ omni dignitate persuaserim. *Talem*) dignum. *Omnes*) quibus datum est ius creandorum Tribunorum. *Incitaret*) accenderet. *Studium*) diligentiã. *Adiutum*) adiuuari. *Iuuenem*) Euritium. *Et quidem*) dignissimum. *Tota domo*) affinibus eius omnibus. *Euritius clarus*) quem scribit Gellius fuisse præfectum vrbis: morum literarúmque veterum studiodiosissimum.

sanctus, antiquus, disertus, atque in agendis causis exercitatus) *quas summa fide, pari constantia, nec verecundia minore defendit. Habet auunculum C. Septitium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius noui. Omnes me certatim, & tamen æqualiter amant: omnibus nunc ego in vno referre gratiam possum. Itaque prendo amicos, supplico, ambio domos, stationésque circumeo: quantúmque vel autoritate vel gratia valeã, precibus experior. Te quoque obsecro, vt aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. Reddam vicem, si reposces: reddam, & si non reposces. Diligeris, coleris, frequentaris. ostende modò velle te, nec deerunt qui quod tu velis, cupiant.* Vale.

C. PLINIVS OCTAVIO SVO S.

NOminem) Octauium admiratur posse tãdiu continere versus suos, hortatúrque [ad] editionẽ. Sic Martialis Faustinum lib. 3. *Nominem*) vera lectio, non *hominem*: vt Lautentium facili. nam vt solum cognoscatur hoc tibi placere, statim multi suffragatores occurrent. *Quod velis*) creari Euritiũ Tribunũ.

NOminem te patientem, vel potius durum, ac penè crudelem, qui tã insigne libros tam diu teneas. Quousque & tibi & nobis inuidebis? tibi, maximam laudem: nobis, voluptatem? Sine per ora hominum ferantur, iis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vallam, & alios video legere. *Durum*) asperum, nimium seuerum, inurbanum. pariter Vlpianus titulo de Furtis, & idem in panegyrico, Papinianus etiam pro inhumano: sicut M. Tul. de Perfecto Oratore pro agresti. *Libros*) metro constantes. *Teneas*) cohibeas, apud te supprimas. *Quousque*) perinde ac si diceret, semper ne? *Inuidebis*) per inuidiam auferes. *Laudem*) quam publicatione illorũ cõsequeris. *Voluptatem*) ex lectione, & tua laude. *Per ora*) in publicum, in celebrationem. Virg. Volitare per ora, in eundẽ sensũ dixit, [& Epigrãmatarius, Quòd volito docta per ora virũm.] *Iisdem spatiis*.) per imperiũ Romanum: nã Latinitatẽ conati sunt Romanorum prisci vnà cũ imperio diffundere. Testatur Valerius Maximus libro secundo, cap. de institutis *Magna expectatio*) multũ desiderantur. *Frustrari*) deludere. *Enotuêre*) in notitiam & publicum venerũt. *Claustra*) scrinium. *Refregerunt*) exierũt. *In corpus*) in opus integrum. *Errones*) vagabundi serui, fugitiui. sic enim interpretatur Vlpianus titulo de seruis fugitiuis: quamquam Arrianus de re militari velit erronis crimen in seruo leuius esse quã fugitiui. Inde Labeo pusillũ fugitiuum erronem appellat, vt ex diuerso fugitiuum magnum erronem. In summa, erro est, qui non equidem fugit, sed frequenter sine causa vagatur, & temporibus in res nugatorias consumptis serius domũ redit. Hinc Columella erronẽ apum ducem censet detractis alis velut quadam compede domi retinendum. P. Nigidius stellas erraticas, autore Gellio, errones appellabat, quas Apuleius erronias & vagas vocat. *Cuius dicantur*) qui sibi illos vendicet. *Asserere*) liberare, remouere. *Monumento*) literarum. *Cætera*) bona. *Caduca*) citò interitura. *Viderint*) prouidebunt, edent post me. *Intentionis*) diligentiæ. *Dispice*) considera. *Parum prouidum*) imprudens, [inconsultum.] *Quod*) publicationem tuorum librorum. *Interim*) postea. discernit rem quę ad narrationem superiorẽ pertinet. *Vt Soles*) facito vt lubet. *Recita*) Recitare, est librum, vel suũ, vel alienum repetere. Cicero pro Cluentio, Tris & ipse

denique quibus lingua Romana spatiis peruagentur: magna etiam longáque expectatio est: quam frustrari adhuc & differre non debes. Enotuerũt quidam tui versus, & inuito te claustra tua refregerunt: hos nisi retrahes in corpus quandoque vt errones, aliquem cuius dicantur inueniant. Habe ante oculos mortalitatem, à qua asserere te hoc vno monimento potes. nam cætera, fragilia & caduca, non minus quàm ipsi homines, occidunt desinúntque. Dices, vt soles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, vt tantum curæ intentionisque suscipere & possint & velint. sed dispice ne sit parũ prouidum, sperare ex alijs quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidẽ interim, vt voles, recita saltẽ, quò magis libeat emittere: vtq; tandẽ percipias gaudiũ, quod ego olim pro te nõ temerè præsumo. Imaginor enim qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat: quo ego, quum dico vel recito, non minus quàm clamore, delector. sit modò silentium acre & intentum & cupidum vlteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quæ quum modũ excedit, verendum est ne inertiæ & desidiæ vel etiã timiditatis nomen accipiat. Vale.

& ipse excitauit recitatores cum singulis libellis. *Præsumo*) quibusdam signis intelligo ante tempus. *Imaginor*) in animũ & phantasiam induco, ac per imaginem intueor. *Concursus*) auditorum. *Clamor*) laudantium. *Silentium*) intentio, stupor. [*Quo*) silentio.] *Dico*) causas ago. *Acre*) vigilans, [intensum, diligens.] *Fructu*) gaudio, [præmio.] *Fraudare*) priuare. *Studia*) tuas lucubrationes. *Quæ*) mora. *Inertiæ*) nimia cunctatio, solet non modò pigritię, sed timiditati ascribi: & ipsa emendatio finem habet autore Quintiliano: apud quem plura lege lib. x. capite de emendatione.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Olet esse gaudio tibi, si quid actũ est in senatu dignum ordine illo. Quãuis enim quietis amore secesseris, insidet tamen animo tuo maiestatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum est personæ claritate famosum, seueritate exempli salubre, reī magnitudine æternũ. Marius Priscus accusantibus Afris, quibus Proconsul præfuit, omissa defensione iudices petit. Ego & Cornelius Tacitus adesse prouincialibus iussi, existimaui-

Olet) Marius Priscus Africę Procõsul à prouincialibus cũ suis ministris accusatus repetundarum, agente Secũdo damnatus est. Hoc senatusconsultum [Plinius] laudat, ac Iuuenalis carpit. *Illo*] Senatorio. *Quietis*, ocij. *Secesseris*) ab administratione rerum publicarum, & vrbe abieris [in prædia tua.] *Insidet*) remanet. *Maiestatis*) publicæ Senatus dignitatis, & amplitudinis, quæ maioribus insunt: vnde Ioui maiestatem ascribunt poëtæ, & Imperatoribus rerum scriptores, de qua Valerius, Est & illa quasi priuata censura maiestas clarorũ virorũ, sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in amplitudine sua obtinenda: grato enim & iucundo introitu animis hominum illabitur, admirationis prætexta velata. quam rectè quis diceret longũ & beatũ honorẽ esse sine honore. Dicta (autore Festo) à magnitudine. Hinc Curtius hominibus barbaris in corporũ maiestate veneratiõnẽ esse dixit. *Famosum*) clarum, cognitum: vocabulum medium quo Apuleius cum laude vtitur. [& Iuuenalis: etsi nonnulli legant fumosos, non famosos equites.] secus alij. *Personæ*) Marij Prisci. *Claritate*) quia consularis & septemuir epulonum fuit. *Exempli*) quo cæteri, qui præfuturi sunt prouinciis deterrebuntur à rapinis, ne & ipsi pariter damnentur. *Res*) causæ. habent ista locum proœmij, sicut sequẽtia narrationis. *Accusantibus Afris*) Marium Priscum ex Bætica Proconsulem Africæ vna ciuitas publicè, multique priuatim reum peregerunt. hæc Secundus libro tertio. *Proconsul præfuit*) Proconsulatu suo rexit Africam [an magis loco Cõsulis, M. Tullius in Philippicis, Nam Sertorianum bellum à Senatu priuato datum est: quia Coss. recusabant: cùm L. Philippus Proconsulem se eum mittere dixit non Proconsule. ita vt Proconsul sit, qui finito Cõsulatu mittitur in prouinciam: at Proconsule qui loo illius.] *Omissa defensione*) Non enim poterat dicere hanc causam non cõstare, neque factum negare, neque non esse quod obiiciebatur, neque vt rectè factum defendi poterat. quare contentus erat Priscus, vt relictis cęteris criminibus, de repetundis tantùm iudicarent: ne dum se defendere conatur in Senatu atrociora detegerentur: & Iudices facilius quàm Senatores putabat posse corrumpere. *Iudices petijt*) postulauit vt sibi darentur iudices. Primùm iudicia in manu Equitum fuerunt: deinde per Syllam ad Senatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

traducta: postea lege Aurelia ad Equites Senatores, Tribunos Ærarios. Iulius Cæsar ad duo genera iudicum redegit, Equestris ordinis & Senatorij: Tribunos Ærarios, quod erat tertiũ, sustulit[Téporibus Domitiani à Senatu Iudices dari ex ordine Senatorio inceptum est. nam in eius vita scribit Tranquil. illum autórem fuisse Tribunis plebis Ædilem sordidum repetundarum accusandi, & in eũ Iudices à Senatu petendi. *Iussi*) à Senatu,[vt apud Iudices Afris adessem'] solitos dari patronos publicè præter Secundum ostendit M. Tullius pro Murena[an quia tunc Pli. erat præfectus ærario Saturni,& ideo omnibus aduocationibus renunciauit, vt toto delegato sibi officio vacaret. vnde ipso ad Traianum referente, cùm patronum se prouinciales optassent contra Marium Priscum, petiit huius muneris veniam, & impetrauit. nam iussit Senatus vt ageret.] *Adesse*) opem ferre. *Prouincialibus*) Afris. fuit enim Africa post deletam Carthaginem redacta in formam prouinciæ, scilicet sublatis Regibus & aliorum principatu, paruit Romanis legibus & iudicibus, tributis insuper impositis. quod ne Paulum Orosium & Tacitum citemus, Cæsar lib. vij. belli Gallici docet: nam commutatis legibus illarum gentium, securibus fiebat subiecta prouincia,& à Proconsulibus regebatur iure Romano[Maiores orbem in partibus diuiserunt, partes in prouinciis, prouincias in regionibus, regiones in locis, loca in territoriis,territoria in agris ac deinceps.

Excessisse crimina) maiora patrasse scelera quàm vt iudicibus ordinariiis exeutienda. *Immanitate*) crudelitate. *Dari iudices*) demandari: quos iudicij causa delegisset Senatus. [nam iudices dabantur à senatu in rebus tenuioribus & ambiguis] Libro sexto idem testatur accusasse Marium Priscum: qui lege repetundarum damnatus, vtebatur clementia legis, cuius seueritatem immanitate criminum excesserat. *Condemnandos*) in exilium detrudendo: vt Equitem Romanum vnum. *Interficiendos*) vt septem eius amicos, & alterum Equitem Ro. *Respondit*) mihi & Tacito pro Mario. *Fronto Catius*) Frontones multos fuisse lego: nam Frontonis cum Tito amicitia coniuncti bis meminit Iosephus, & Tacitus. Iulij Frontonis in rebus Othonis: & Licinium Frontonem monstrat Vlpianus fuisse sub Imperatore Antonino. Frontonem Consulem sub Nerua Dion, quem Martialis & bello & pace clarum prædicat. Fuit igitur Cornelius Fronto Catius orator nobilissimus, Romanæ eloquentiæ non secundum, sed alterum decus (quanquam illi Macrobius siccum dicendi genus asscribat) Antonini Philosophi præceptor. Dion testatur in Adriano plurimum floruisse, & primas in agendis causis partes habuisse: cuius Cæcilius alibi,& Iuuenalis in prima Satyra mentionem faciunt. Neque ignoro Vlpianum de Pœnis, tradere Iulio Frontoni rescripsisse Adrianum. Catiorum cognomina vetustissima testantur scriptores & sepulchrorum antiqua epitaphia: quæ nos Veronæ interdum, sed inter Insubres frequentius annotauimus, hodiéque Nouariæ amplissima familia parili cognomento durat. *Deprecatúsq; est*) vsus est deprecatione sicut locus poscebat. Fabio enim referente lib. vij. In senatu,& apud principem,& vbicunque iuris clementia est, habet locum deprecatio: in qua plurimum valent pro ipso qui reus est, hæc tria, in anteacta vita si innocens fuit, si bene meritus, si spes in futurum innocenter victuri, & in aliquo vsu futuri. præterea, si vel aliis incommodis, vel præsenti periculo, vel pœnitentia, videatur satis pœnarum dedisse. Extra nobilitas, dignitas, propinquitas amici. M. Tullius tamen libro. ij. de Oratore, deprecationem opinatur infimum obtinere locum. sed nonnunquam vtilem esse. *Repetundarum legem*)[ne de rebus capitalibus ageretur, sed tantùm de repetundis.] Lata repetundarum lex primùm à L. Pisone Tribuno ple. alij à Manlio Acilio Glabrione. demum à Iulio Cæsare lex Iulia repetundarum appellata, quæ pertinet ad eas pecunias quas quis in magistratu, potestate, curatione, legatione, vel quo alio officio munere ministerióve publico acceperit: vel ex cohorte cuius eorum est, vel quo magis aut minus quid ex suo officio fecerit. Hæc secundum Marcellum & Venuleium. Alij breuius circumscripsere dicentes, legem repetundarum latam esse contra eos qui in magistratu pecunias, vel vi vel fraude abstulissent Gratianus & Val. imperator. repetundarum damnatum quadruplum eius quod accepit persoluere iubent. ergo. *Vltra legem*) vltra quadruplum ex lege constitutum. quanquam Marcellus. ff. xlviij. dicat non fuisse certam pœnam damnatis repetundarum constitutam. sed puniri, vel exilio, vel etiam durius prout admisissent. quid enim si ob hominem necandum pecuniam acceperint: vel licet non acceperint, calore tamen inducti interfecerint? vel innocentem, vel quem punire non debuerant: capite plecti debent, vel in insulam deportari. [Quare Catius vtebatur deprecatione quæ apud Senatum locum habet.] Inde exorta illa Iuuenalis indignatio, quod homicidam non necassent, vel deportassent: non ob pecuniam priuati viri in ærarium relatam, vt quidam opinantur.

mus fidei nostræ conuenire, notum senatui facere, excessisse Priscum immanitate & sæuitia, crimina quibus dari iudices possent, quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto Catius, deprecatúsque est: ne quid vltra repetundarum legem quæreretur, omniáque actionis suæ vela vir mouendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis impleuit. Magna contentio, magni vtrinque clamores: alijs cognitionem senatus lege concluesam, alijs liberam solutámque dicentibus: quantúmque admisisset reus, tantum vindicandum. Nouissimè Consul designatus Iuuius Ferox, vir rectus & sanctus Mario qui-

Mouendarum lacrymarum peritissimus) sciens auditores & iudices ad misericordiam commouere. *Vento*) turbine, impetu, copia vehementi. *Impleuit Vela*) amplificauit orationem. perstat in translatione sumpta à vento, tonat autem ista oratio opportunè. *Contentio*) lis, altercatio orta est inter patronos, an magis Senatores diuersa sentientes. *Cognitionẽ senatus*) ius inquirendorum criminum per Senatum, [quod tamen iudicibus permissum est.] Cognoscere enim est disquirere & examina re crimina: vnde Virgil. de Minoe tanquam de iudice dixit, Vitásque crimina discit: Et Iuuenalis, Iam cognitione peracta. *Lege*) repetundarum: quia Senatus secundum eam censuerat vt mulctaretur. an magis lege, qua cautum erat ne bis de eadem re agere liceret. quare qui fauebant Mario, dicebant Senatum iam decreuisse vt repetundarum tantum damnaretur, neque posse iam peracta cognitione amplius retractare. Secus alij sentiebant: liberum patribus esse cognoscere quicquid voluissent. nam sicut Princeps non subiacet legibus: ita nec Senatus illius vices sustinens. *Solutam*) legibus non obnoxiam. *Admisisset*) peccasset. *Tantum vindicandum*) parem pœnam decernendam. *Nouissimè*) postremò. *Iulius Ferox*) Feroci scripsisse Proculum meminit Iurisconsultus Paulus. Iulium Ferocem clarissimum virum & plurimæ autoritatis testantur Traiani literæ. hunc Secundus alibi doctissimum memorat, & Tiberis curatorem antiquus in lapide titulus adhuc extans. Ex autoritate Imperatoris Cæs. Diui Neruæ Traiani Aug. Germanici. pont. Max. Trib. pot. v. Coss. iiij. pp. Ti. Iulius Ferox curator aluei & riparum Tyberis, & cloacarum vrbis terminauit ripam, P. R. ad prox. cip. p. xxii. scientiam ii. s. *Consul designatus*) qui proximis Calendis Martiis creati fuerant Consules, sequentibus Calendis Ianuariis Consulatum inibant: quamuis etiam prius initum legamus, vt apud Liuium Calendis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Murtiis: qui verò postea creabãtur in sequentem annum, ii designati dicebantur autore Flauio Vopisco. Postremo adeo creuit ambitio sub Imperatoribus, vt vno anno tradat Lampridius sub Commodo fuisse vigintiquinque. Consules designatos. Cùm igitur res aliqua relata fuerat ad senatum, Consules qui præsidebant, primùm designatos Consules super ea sententiam rogabant, ac deinceps cæteros Senatores. *Rectus*) ad iustitiam refertur. *Sanctus*) ad vitæ integritatem.

dem iudices interim censuit dandos: euocandos autem quibus diceretur innocentium pœnas vendidisse. Quæ sententia non præualuit modò, sed omnino post tantas dissentiones fuit sola frequens: adnotatúmque experimentis, quòd fauor & misericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim consilio & ratione, quasi restincta, considunt. Vnde euenit vt quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus cæteris dicere velit. Patescit enim cum separaris à turba, contemplatio rerum quæ turba teguntur. Venerunt qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus, & Flauius Martianus: ex quibus Honoratus trecentis millibus exilium equitis Romani, septémque amicorum eius vltimam pœnã: Martianus vnius equitis Romani septingẽtis millibus plura supplicia arguebatur emisse. Erat enim fascibus cæsus, damnatus in metallum,

Iudices dandos) qui de repetundis iudicarent. *Interim*) dum euocantur cõscijan interim, id est statim dandos iudices: vt Terentius in Hecyra, Interim miris modis odisse cœpit Sostratam. *Euocandos*) introducendos in Senatum [vel à prouincia accersendos.] *Innocentium*) reorum immeritorum. *Pœnas*) supplicia. *Vendidisse*) Marium subaudi. *Præualuit*) superior fuit & potior. *Sola frequens*) ab omnibus comprobata. *Misericordia*) M. Tullius ex autoritate rethoris Apollonij, Lacryma inquit, nihil citius arescit. Et Fabius lib. vi. Nec sine causa dictum est, nihil facilius quam lacrymas inarescere: nam cùm etiam veros dolores mitiget tempus, citiùs euanescat necesse est illa quam dicendo effinximus imago. *Impetus*) motus, affectus. *Relicta*) præsidio destituta. Est alia lectio satis cõmoda restincta. *Considunt*) minuuntur, cessant. *Permixto*) cõfuso. *Patescit*) detegitur. *Contemplatio rerum*) cõsideratio & cognitio causarum. *Cum separaris à turba*) cùm solus sententiam dicis attentis cæteris. *Turba*) strepitu & clamore multorum. *Adesse iussi*) postulati apud Patres. *Vitellius Honoratus*) Fabium Honoratum in antiquis memoriis reperio. Spartianus in Seuero Honorati cuiusdam mentionem fecit. & Plutarchus in vita Galbæ Antonini Honorati, vbi etiam Vitellium Martianũ nominat. Diuus Hieronymus Honoratum Præfectum Prætorio Galliarum primum. *Flauius Martianus*) Martiano lib vi. scribit Martialis. & Martianum Iurisconsultum fuisse lego. & Ælium Martianum Vticæ Proconsulem imperante Antonino Pio refert Vlpianus, vt omittam Icelium libertum cognomento Martianum, ac virum eruditissimum Martianum Capellam. Satis constat ex testimonio Calistrati. ff quarto Martianum sub Traiano fuisse accusatum. *Trecentis millibus*) nummûm, videlicet trecentis sestertiis. *Arguebatur*) conuincebatur, probabatur. *Vltimam pœnam*) necem [quam Iurisconsulti interdum summum, modò vltimum supplicium appellant.] *Plura*) quæ statim sequuntur. *Fustibus*) nodosis stipitibus, & virgis [Sunt qui legant fascibus: sed fustibus est in frequentiori vsu. iuxta illud, Virgis cædi.] *In metallum*) Qui ad effodienda metalla damnati erant, cum die noctúque in labore perseuerarent, continua defatigatione moriebantur: cùm nulla eis ab opere daretur requies aut laboris intermissio: sed verberibus coacti rarò diu viuerent. robustiori quidam corpore & animi vigore, plurimum temporis in illa versabantur calamitate: quibus tamen ob miseriæ magnitudinem mors erat vita optabilior. Hæc sumpta ex Diodoro. Inter eos autem qui in metallum, & qui in opus metalli damnantur, differentia est tantùm in vinculis, secundum Iurisconsultum: quòd qui in metallum damnantur, grauioribus vinculis premuntur: qui in opus metalli, leuioribus. Præfecto planè vrbis specialiter competere ius in metallum damnandi, & exempla diui Seueri, & Antonini ad Fabium Cillonem exprimunt, tradente Vlpiano: quo autore. ff. primo, Qui vniuersas prouincias regunt, ius gladii habent, & in metallum dandi eis potestas permissa est. Metalli quidem supplicium tã ad personas liberas, quàm ad seruiles pertinet conditiones. sed veterani & eorum liberi, nec in metallum damnabantur, nec in opus publicum, vel ad bestias, nec fustibus cædebantur. Eadem ferè Vlpianus titulo de Decurionibus & eorum filiis. Prima Semiramis captiuos isti supplicio destinauit. Quod notauit Suidas in dictione Semiramis: id quod etiam videtur intellexisse in ὑβριστὰς [superbus.]

Strangulatus) suffocatus laqueo. quæ omnia patrauerat contra legem Iuliam de repetundis: qua præcipitur, ne quis ob hominem in vincula publica cõiiciendum, vinciendũ, vincirúve iubendum, exve vinculis dimittendum, néve quis ob hominem cõdemnandum, absoluendúmve, néve ob litem æstimãdam, iudiciúmve capitis faciendum, pecuniæ aliquid accipiat. *Opportuna*) in tempore: nam morte declinauit dedecus & supplicia, quæ subiuisset si vixisset. & dãnatus nemo videri possit, antequã de eo forte iudiciũ redditũ & pronunciatum esset: neque cuiusque mortui bona, antequam de eo Romæ pronunciatũ sit, publicata sunt: eáq; bona hæredes possidere debent. Vnde Martianus titulo de bonis eorum qui ante sententiam mortem sibi consciuerint, inquit, Qui rei criminis non postulati manus sibi intulerunt, bona eorum fisco non vendicentur: non etiam facti scelus obnoxium, sed conscientiæ metum in reo veluti confesso teneri placuit. ergo aut postulati esse debent, aut in scelere deprehensi, vt si se interfecerint, bona eorum confiscentur. Opportunè igitur mortuus est. Honoratus antequam postularetur,

strangulatus in carceres. Sed Honoratũ cognitioni senatus mors opportuna subtraxit: Martianus introductus est absente Prisco. Itaq; Tutius Cerealis consularis iure senatorio postulauit, vt Priscus certior fieret: siue quia miserabiliorem, siue quia inuidiosiorem fore arbitrabatur, si præsens fuisset: siue quod maximè credo) quia æquissimum erat, commune crimen ab vtroque defendi: & si dilui non potuisset, in vtroque puniri. Dilata res est in proximum Senatum, cuius ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps præsidebat (erat enim

nam bona eius ad hæredes pertinebant. *Cognitioni Senatus*) vt partes discuterent, & examinarent eius crimina. *Introductus*) intromissus in Senatum. *Tutius Cerealis*) Cereales multos circa illa tempora fuisse notaui: Mimum Cerealem & Iunium filium sub Adriano. Ad Vellium Cerealem alibi Secundus. Sicut Martialis ad Iulium Cerealem libro vndecimo, qui bellum giganteum heroico scripsit. Turullii Cerealis & Petilii Tacitus cum Iosepho & Dione meminere. Suidas insuper Primum Cerealem citat. *Consularis*) qui consulatum gesserat. *Iure Senatorio*) Ius Senatoris erat, si Gellio libro quarto credimus, vt sententiam rogatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

antè quicquid vellet, & quoad vellet de alia re diceret. *Inuidioſiorem*) maiori inuidiæ obnoxium Priſcũ. *Commune crimen*) Marii vendentis plura ſupplicia Equitis Romani, & Martiani mentis. *Dilui*) tolli, falſum argui, [excuſari, purgari.] *Vtroque*) Mario & Martiano. *In proximum Senatum*) vſque in eum diem quo primùm Senatores in curiam conuenirent. non enim omni quoque die Senatus habebatur, vt eſt videre apud M. Tullium. *Auguſtiſſimus*) maieſtatis plenus, venerandus. Pauſanias, Auguſtus idem eſt quod venerandus. Dion, Octauius Auguſti cognomen recepit, tanquam maius aliquod ſupra mortales. omnia enim veneranda & ſacra, Auguſta Romani appellant. quod luculentius Tranquillus exequitur, Octauium dicens ex Munacii Planci ſententia accepiſſe cognomen Auguſti, quòd loca religioſa, in quibus augurato quid conſecraretur, auguſta dicantur ab auctu vel ab auium geſtu, guſtúve: ſicut etiam Ennius docet ſcribens, Auguſto augurio poſtquam inclyta condita Roma eſt. Ab illo igitur ſecundum Dionem omnes deinceps Imperatores Auguſti cognomentum ſibi vendicauerunt, quo ſignificatur omnium rerum poteſtas. Quare Secundus non iniuria præſente Imperatore auguſtiſſimum conſpectum dixit. *Princeps præſidebat*) Traianus cæteros Senatores preibat, quòd princeps Senatus erat & Coſ. nam Conſulum alter interdum vel Senatus princeps vniuerſo Senatui præerat, habebátque poteſtatem rogandarum ſententiarum. Principem Senatus à Romanis πρόηγητον à Græcis appellatum quidam prodidere. Sciendum præſidis nomen, Martiano. ff. primo atteſtante generale eſſe, eo quod & Proconſules & Legati Cæſaris, & omnes prouincias regentes licet Senatores ſunt, Præſides appellantur: [quinimo Pli. ſenior lib. vii. diuum Auguſtum Præſidem appellauit.]

Ad hoc) præterea. *Ianuarius*) quo ſolebant Cõſulatum inire, autore Ouidio in Faſtis. *Cùm cætera*) aliorum virorum frequentia. *Senatorum frequentia*) qui in principio anni plures quã aliis tẽporibus ſolẽt intereſſe Senatui, tum celebritate Conſulum ineuntium magiſtratum, tum rebus ruſticis exoluti. *Cauſæ amplitudo*) reſpectu accuſatorum & reorum ac criminum. [M. Tullius in Diuin. Iam nunc mente & cogitatione perſpicio, quæ tum ſtudia hominũ, qui cõcurſus futuri ſint, quantã expectationẽ magnitudo iudicii ſit allatura, quantam auditorum multitudinem C. Verris infamia concitatura] *Expectatio*) deſiderium. *Fama*) diuulgatio cauſæ. *Inſitum*) natiuum ac proprium. *Inuſitata*) tunc temporis inſolita. Rarò, inquit, alibi Secundus, incidebat cauſa, vel perſonarum claritate, vel negocii magnitudine inſignis. *Excuerat*) ſuſcitauerat, conuocauerat. *Omnes*) Senatores, reſpiciunt enim hæc frequentiam patrum. *Imaginare*) reputa. *Sollicitudo*) M. Tullius de oratore teſtatur eum optimè dicere, qui maximè dicendi difficultatem variósque euentus orationis, expectationémque hominum pertimeſcat. *Nobis*) aduocatis. nam cauſa vna à pluribus defendebatur. quod introductum temporibus Ciceronis videtur, qui lib. de Claris oratoribus hanc conſuetudinem multis reprehendit. rarò tamen ſupra quatuor vtebantur patronis, poſt bella ciuilia ante legem Iuliam vſque ad duodenos eſt prouentum: deinde quot Senatui placuiſſent. *Super*) de. *Cœtu*) Senatorum conuentu. Priſcis temporibus tercentum Senatores fuiſſe legimus. M. Tullius quadringentos & decem connumerat in ea oratione quam in Senatu pro reditu ſuo dixit. Tranquillus imperante Auguſto ſupra mille per gratiam & præmium allectos ſcribit: quos tamen idem princeps ad modũ priſtinũ & ſplendorẽ redegit duabus lectionibus. *Cæſare*) Traiano. *Non ſemel*) pluries, frequẽter. *Nuſquã*) apud nullos iudices. *Præmouebant*) antequam inciperem perturbabant: vel permouebant, admodũ turbabãt.

Conſul) *ad hoc Ianuarius menſis cùm cætera, tum præcipuè Senatorum frequentia celeberrimus: præterea cauſæ amplitudo, auctáque dilatione expectatio, & fama, inſitúmque mortalibus ſtudium magna & inuſitata noſcendi, omnes vndique exciuerat. Imaginare, quæ ſolicitudo nobis, qui metus, quibus ſuper tanta re, in illo cœtu, præſente Cæſare, dicendũ erat. Equidem in Senatu non ſemel egi: quinimmo nuſquam audiri benignius ſoleo. tunc me tamen, vt noua omnia nouo metu permouebant.*

Obſeruabatur) conſiderabatur. Legitur etiã obſeruabatur, ſcilicet occurſabat mihi. *Cauſæ difficultas*) non circa crimina quę ſatis arguebãtur, ſed ppter Priſci dignitatẽ. *Illa*) frequentiam Senatorum, & præſentiam Cæſaris, & reliqua. *Stabat*) occurrebat Priſcus in animo, quod fuiſſet Conſul & Septemuir Epulonum: & rurſum mihi videbatur omni honore priuatus. Hoc ſolet euenire in metu. Sic ad Fundanium de ſeipſo, Me Conſularem inquit eſſe non ſentio, rurſus mihi videor. *Epulones*) quos antiqui Epulonos autore Feſto, dixerunt, Iouis Optimi Maximi paraſiti erant: datum his nomen quòd epulas indicendi Ioui, cæteriſque diis poteſtatem haberẽt. Vnde Martialis Capitolinas & Pontificum dapes, Epulonum vocat, quas puto Tranquillum notaſſe in Auguſto, vbi refert ſex deos & totidem deas in Capitolio diſcubuiſſe, & Varronem de Agricultura, Collegiorum cœnas, quæ tunc innumerabiles excandefaciebant annonam macelli. In hos diuus Auguſtinus lib. vi. de ciuitate dei, tanquam in paraſitos Iouis & mimos, Varrone dictante, inuehitur: & tertio eiuſdem voluminis helluones atque ſacrificiorum adipibus inhiantes, & fallacium diuinationum caligine appellando. M. Tullius de Reſponſis Aruſpicum, teſtatur ſi quid in ludis eſſet prætermiſſum aut commiſſum, Epulones ſolitos ad Pontifices referre, quorum de ſententia illi iidem renouati & inſtaurati celebrabantur. Et tertio de Oratore. Pontifices, inquit, veteres propter ſacrificiorum multitudinem tres viros Epulones eſſe voluiſſe, cum eſſent ipſi à Numa, vt etiam illud ludorum epulare ſacrificium facerent inſtituti. Poſtea auctus eſt numerus & ſeptem creari cœpti. Hinc Lucanus, Septemuirque epulis feſtus. & Iuuenalis, Quis fercula ſeptem Secreto cœnauit auus? Erant autem Epulones ſummæ auctoritatis, Flaminibus, Auguribus, Quindecimuiris pares. & cuius pater, ſecundum Gellium, Septemuir Epulonum fuiſſet, eam excuſationem merebatur ne in conſortium Veſtæ legeretur. Plura lege apud Macrob. & recentiores. *Iam neutrum*) iam priuatus vtroque magiſtratu. *Damnatum*) repetundarum. an quod omiſſa defenſione ſuo ſe iudicio obnoxium criminibus reddiderat. [an potius iudicio omnium.] *Atrocitas*) immanitas. non enim ſolum lege repetundarum, ſed etiam Cornelia de ſicariis tenebatur, qua cauetur contra eos qui cum in magiſtratu eſſent eorum quid fecerint aduerſum hominis necem quod legibus permiſſum non ſit. Legis Corneliæ de ſicariis & veneficis, pœna eſt in inſulam deportatio, & omnium bonorum ademptio, niſi honeſtiore loco poſiti fuerint, vt pœnam ſuſtineant, ſicut mox interdictum Mario vrbe Italiáque. *Quaſi peractæ damnationis*) ſignatè locutus addendo quaſi: nam & ſi iudices petierat, nondum

Obuerſabatur præterilla quæ ſuprà dixi, cauſæ difficultas, ſtabat modò Conſularis, modò Septemuir Epulonum, iam neutrum. Erat igitur perquam oneroſum accuſare damnatum, quẽ, vt premebat atrocitas criminis, ita quaſi peractæ damnationis miſeratio tuebatur: vtcunque tamen animum, cogitationémque collegi. Cœpi dicere, non minore audientium aſſenſu, quàm ſolicitudine mea. Dixi horis pene quinque. Nã decẽ clepſydris, quas ſpatioſiſſimas acceperam, ſunt additæ quatuor. adeo illa ipſa, quæ dura & aduerſa dicturo videbantur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen pronunciauerant de eo. *Vtcunque*) aliquantulum difficulter inter tot perturbationes. *Collegi animum*) vires cepi ad agendum. *Assensu*) fauore. *Solicitudine*) quæ nescio quomodo magis oratorem decet. *Viginti clepsydris sunt additæ quatuor*) Clepsydra poterat distingui, per quodcunque temporis spatium libuisset. vnde legimus apud Philostratum in Adriano declamatore fuisse clepsydram dispositam ad mensuram centum versuum. hîc sanè quinque clepsydræ spatium vnius horæ complectebantur. vnde inquit, Dixi horis pene quinque cum præmisissem vigintiquatuor clepsydras impetrasse. si enim quinque & viginti accepisset, quinq; solidas horas egisset. [Quòd si leges decem vt est in codice antiquo loco xx. tunc tres clepsydræ vnam horam continebunt.] *Acceperam*) impetraueram, cùm ex lege accusatori sex horæ, reo verò nouem essent concessæ. Senatus autem permitteret dicenti quot sibi placeret. *Illa ipsa*) iam prædicti obices. [*Dura*) difficilia.] *Secunda*) vt accusationem meam iuuerint.

Solicitudinem) quod maius est quàm studium & cura: fuit enim Traiano charissimus Secundus. *Voci*) curanda in oratore vox est. neque vltra vires vrgenda. nam & suffocata sæpe & maiore nisu minus clara est: & fatigatio vt corpora non ad præsens modò, sed etiam futurum, vocem destruit. Quare non immeritò reprehenditur apud Senecam Portius latro, quod nihil vocis causa faceret, non illam paulatim ab imo vsque ad summum perduceret, non rursus à summa contentione paribus interuallis descenderet. Sed

secunda dicenti fuerunt. Cæsar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam (nimium est enim dicere solicitudinem) præstitit, vt libertum meum post me stantem, sæpius admoneret, voci laterique consulerem, quum me vehementius putaret. intendi, quàm gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Missus deinde Senatus & reuocatus in posterum. neque enim iam inchoari poterat actio, nisi vt noctis interuentu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Saluius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus, in illa verò causa o-

lib. ij. Epistolarum hunc locum latius tractauit. *Latere*) viribus. nam lib. iij. Ne latera deficerent, dicit. Et Iuuenalis, nec queritur quòd Et lateri parcas, nec quantum iussit anhelans. Apuleius, Et meis iam defectis lateribus consulas. Mart. Rumpis Basse latus: sed in comatis. Consulere ergo lateri est prouidere ne viribus deficiamus, dum nimium intendimus vocem. nam qui volunt exclamare in maius, secundum Cicer. latera, fauces, linguam intendunt: è quibus elici vocem & fundi videmus toto corpore, atque omnibus vngulis contentionis voci afferuiunt. Seneca præcipit latus balneo reparandum. [Cicero in Verrem, pro latere viribus dixit, Credo, inquit, si meis horis in accusando vti voluissem, vererer ne mihi crimina non suppeterent, ne oratio deesset, ne vox viréque deficerent. Idem iiij. Acti. Nam me dies, vox, latera, deficiant.] *Intendi*) vocem augere. Siue incendi, id est efferuescere. *Gracilitas*) tenuitas. Fuit enim Secundus corpore non admodum robusto [nec procero, quod etiam testatur Traianus in rescriptis ad eundem, Superem inquit, & sine querela corpusculi tui & tuorum peruenire in Bethyniam potuisses.] *Claudius Marcellinus*) cuius alibi fit mentio, & Martialis duobus epigrammatis Marcellinum à mortalitate vendicauit. *Missus*) dimissus, dissolutus. Senatus dissoluebatur his verbis, Nihil vos moramur Patres Conscripti. Hæc sumpta ex Capitolino. *Actio*) Saluii. *Scinderetur*) impediretur, non perficeretur. *Interuentu noctis*) superueniente nocte, cum neque post occasum solis, neque ante ortum liceret Senatum habere, Gellio tradente. Veruntamen non vsquequaque

quaque lex ista seruabatur. *Saluius Liberalis*] qui sub Domitiano accusatus est, eúmque Secundus asserit fuisse vehementem, & disertum oratorem: nam si Tranquillum audimus, in defensione Diuitis ausus est dicere, Quid ad Cęsarem, si Hipparchus sestertium millies habet? Quod dictum quamuis audacius Vespasianus laudauit. Saluio Legato Aquitaniæ rescripsisse Adrianum refert Calistratus titulo de accusationibus. Seneca Liberali patriam Lugdunum assignat. Item Liberalis sub Tito Centurionis lo-

Artes suas) vehementiam imprimis, quamuis & reliquæ in eo virtutes essent laudabiles. Qui autem repetundarum insimulabitur crimine, anteactam vitam, & quibus de causis per prouinciam vniuersam, vel accusatorem, vel testem offenderit, non inutiliter præcipiente Fabio exponet. *Respondit*) Saluio. *Eloquentissimè*) optimè. Σεμνῶς) grauiter & venustè: nam proprium oratoris est dicere grauiter & ornatè, & hominmum

mnes artes suas protulit.' Respondit Cornelius Tacitus eloquētissimè &, quod eximium orationi eius inest, σεμνῶς. *Dixit pro Mario rursus Fronto Catius insigniter: vtque iam locus ille poscebat, plus in precibus temporis, quàm in defensione consumpsit. Huius actionem vespera included: non tamen sic, vt abrumperet. itaque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipsum pulchrum & antiquum, senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo con-*

sensibus ac mentibus accommodatè. Cicero primo de Oratore testatur. *Extimum*) præcipuum. & profectò is fuit historiæ grauissimus autor, vtpote qui nisi ad exemplum pertinentia, & magna non referat verbis, & sententiis paribus. *Insignitèr*) egregiè. *Locus ille poscebat*) Vltimum causæ genus est deprecatio, cùm nulla alia ratione tueri reum possumus. ea in Senatu & apud populum, principémque, & vbicunque iuris clementia est, locum habet: [in qua plurimum valent ex ipso qui reus est, hæc tria: in vita præcedente, si innocens, si benemeritus, si spes in futurum innocentis victuri, & in aliquo vsu futuri. præterea si vel aliis incommodis, vel præsenti periculo, vel pœnitentia videatur satis pœnarum dedisse. extrà nobilitas, dignitas, propinquitas, amici.] *In precibus*) in deprecatione. [*Vt abrumperet*] perinde ac si diceret cum die finem actioni imposuit. *Vespera*) serum

sephus meminit. *Subtilis*) in inuentione. *Dispositus*) in coaptando singula locis suis. Est enim dispositio, rerum inuentarum per locos distributio. Siue, Fabio scribente, Est vtilis rerum ac partium in locos distributio. Quæ quanquam sit communis toti orationi, præcipuè tamen narrationi attribuitur, sicut subtilitas principio. *Acer*) vehemens, quod proprium est confutationi & confirmationi: disertus verò omnibus actionis partibus.

dici. *Probationes exierunt*) sunt exhibitæ tabulæ & testes, quas inartificiales probationes rethores appellant, de quibus lege plura apud Fabium Quintilianum. Præterea. ff. xxij. titulus est de probationibus & præsumptionibus. [Asconius lege Pompeia de vi cautum scribit, vt priusquam causa ageretur, testes per triduum audirentur: deinde vno die & ab accusatore & ab reo perorari iubebatur: rursus postera die sortitio iudicum fieret.] *Antiquum*) simile antiquis patribus. [*Senatum*) id etiam interdum ab vno factum. nam Manlius Torquatus de filio cognitione suscepta domi consedit] solúsque vtrique parti per totum biduum vacauit: ac tertio die plenis. & diligentis. auditis testibus pronunciauit. *Nocte dimitti*) interuentu noctis dissolui. Hoc iudicium Marii factum Traiano imperante testatur Secundus in oratione panegyrica: non solùm rem eandem referens, sed etiam verbo-

rum multa. vbi Traiani patientiam in audiendis causis commendat. cribit enim, Iam quàm antiquum, quàm consulare, quòd triduum totum Senatus sub exemplo tui sedit, cùm interea nihil præter Consulem ageres, interrogauit quisque quod placuit, dissentire, discedere, & copiam iudicii sui reip. facere licuit: consulti omnes atque etiam dinumerati sumus: vicitque sententia non prima, sed melior. Dicemus igitur, Iuuenalem qui 1. satyra carpit hoc Senatusconsultum, quod satis constat factum sub Traiano, suum opus composuisse, & emisisse sub eodem. proinde tanquam pœnitentia ductus, quòd statim in principio viuos notasset, promittit se dicturum de mortuis. hinc in Domitianum iam occisum apertè inuehitur: immo iam mortuum testatur. nõ enim eo viuente ausus fuisset talia dictare, gnarus quidem multis experimentis solitum minima quæque in se dicta atrociter punire. Traiani verò imperium raram temporum fœlicitatem, vbi sentire quæ quis voluisset & quæ sensisset, dicere licebat, ac omnia studiorum genera iam liberius quæ prope sub Domitiano fuerant extincta, refouerentur. Inde Iuue. Traianum super hoc laudans (fuit enim poetarum fautor) inquit, Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum, Solus enim tristes hac tempestate Camœnas Respexit. Et multis argumentis comprobatur Secundum scripsisse suas epistolas post necem Domitiani. Adde quòd Mart. dũ post obitum illius secessit in Hispaniam, scripsit carmen ad Iuuenalem in vrbem, occupatum circa salutationes potentiorum. Pari scribendi libertate Tacitus & Tranquillus in historiis suis sub eodem vsi sunt. Quòd autem Suidas (nam quæ de Iuuenale ex Probi auctoritate referuntur, tanquam non legitima illius probatissimi grammatici Probi reiicimus) scribit Iuue. poëtam Romanum fuisse temporibus Domitiani, & Paridem histrionem Prasinæ factionis ab Imperatore dilectum conuiciis à Senatu & Iuuenale notatum: hinc principem relegasse poëtam Pentapolin Libyæ ciuitatem: historionem verò ditatum misisse in Antiochiam, qui domum & balineum extra oppidum ædificans ibidem interiit: non ideo refert sub eo scripsisse satyram. Nam potuit sola voce, vel epigrammate Paridem incessere. neque quid prohibet post obitum Domitiani, clementia Neruæ in vrbem rediisse. hinc iniuriarum memor Satyram exorsus immanissimum principem cum suo histrione carminibus meritò proscidit. Nolo dicere Prasinam factionem in histrionibus insolitam, sed in aurigis circensibus frequentem, nec Paridis sepulchrum in Antiochia, sed via Flaminia auctore Mart. fuisse. hoc tamen addidero, Suidam Græcum non Secundo Romano conferendum, qui rem sui temporis, & agente se tractat, immo repetit.

Triduo) per tres dies. Cornutus Tertullus in Præfectura ærarii, & Consulatu, Secundo collega, vir sanctus & in omni laude similis antiquis, Æmiliæ viæ curator fuit: summo necessitudinis vinculo pariter coiuncti. Tertul. & Maximi consulatus meminit Vlp. ad legem Iuliam de adulteriis. Sequens tamen epistola demonstrat Tertullium fuisse designatum COS. cum Nerua, & Tertullianus Senatusconsulto quod factũ est tẽporibus diui Adriani. Iustinianus asserit traxisse appellationẽ à Tertullo. Diuus August. irridendo auctor est, Tertullum virum grauem, & philosophum, Ædilem futurum clamasse in auribus ciuitatis, inter cætera sui magistratus officia sibi Floram matrem ludorum celebritate placandam. nam quæ Iul. Capitolinus de Tertulo scribit, non de Cornuto, sed eius filio, vel alio dicta aurumo: inquit enim, Crimini datũ est Ant. philosopho, quòd adulteros vxoris suæ Tertullum, Vtilium, Orfitium, Moderatum: promoueret ad varios honores: Tertullum etiam cum vxore prandentẽ deprehenderit, de quo mimus in scena præsente Antonino dixit, cùm stupidus nomen adulteri vxoris à seruo quæreret, & ille diceret, Tertullus: & adhuc stupidus quæreret, respondit, iam tibi dixi, Tertullus dicitur.

Consul designatus) cum Iulio Feroce. *Vir egregius*) de quo alibi Secundus, Cor-

tineri. Cornutus Tertullus Cos. designatus, vir egregius, & pro veritate firmissimus, censuit

nuto quid melius? quid sanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius?

Septingenta millia) nummũm. *Acceperat*) à Martiano. nam trecenta non potuerant satis probari Honorato morte intercepto. *AErario*) inferenda. in pecuniam publicam reponenda: non enim erant restituenda Martiano obnoxio maioribus suppliciis, quòd ea summa necem equitis Rom. emisset. Aerarium erat quò publica pecunia per Præfectos referebatur, sicut Fiscus quò Principis tantum. Secundus in Panegyrico, At fortasse fiscum non eadem seueritate qua ærarium cohibes? immo tanto maiore quanto plus tibi licere de tuo quàm de publico credis. Et Spart. Vetuit Adrianus damnatorum bona in fiscum priuatum redigi, omni summa in ærario publico recepta. Dictum ærarium ab ære: nam ante argentum, ac pene etiam aurum, in precio fuit æs. Erat autem Saturni ædes, quòd tempore, quo Italiam incoluit, fertur in eius finibus nullum esse furtum commissum, & quòd sub illo nihil erat cuiusque priuatum. ideo apud eum locaretur populi pecunia communis, sub quo fuissent cunctis vniuersa communia. an quòd fructuum inuentor & agricolationis autor fuisse credatur? fructuum verò copia ac venditio pecuniam gignat, hæc sumpta à Plinio seniore, Macrobio, Plutarcho. *Interdicendum Mario*) inhibendum & submouendum Marium. vsitatius dicitur interdico Mario vrbe Italiáque, quàm vrbem Italiámque, sicut, interdico tibi aqua & igni, quàm te aqua & igni. interdum tamen accusatiuo iungimus diuersis modis: nam idem lib. v. interdicendum ei aduocationem dixit. Et Tranquillus Neronem interdixisse vsum amethystini Tyriíque coloris. Et Ouidius Iunonem interdixisse orbem. Apud Senecam ter idem dicendi genus annotauimus, possessionem interdico tibi, & illi domum meam interdicam, & non interdicit sibi ac suis admirationem. At Iulius Cæsar, Ariouistum inquit omni Gallia Ro. interdixisse. Edico & interdico differunt: quòd edicimus quæ iubemus: interdicimus, quæ vetamus fieri. itaque Prætoris edicta & interdicta dicuntur. [Tacitus insuper pro interdici aqua & igni, vsus est arceri.] *Hoc amplius*) præter vrbem, & Italiam. *Africa*) patria. nam constitutum est eum cui patria interdictum est, etiam ab vrbe abstinere debere: contra autem si cui vrbe fuerit interdictum, patria sua interdictum videtur. & ita multis constitutionibus cauetur autore Vlp. de Interdictis. *Fortiter*)

septingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda, Mario vrbe Italiáque interdicendum: Martiano hoc amplius, Africa. In fine sententiæ adiecit, Quod ego & Tacitus iuncta aduocatione diligenter fortitérque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse, vt dignum mandatis partibus fuerit. Assenserunt consules designati, omnes etiam consulares vsque ad Pompeium collegam: ille & septingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum, Marium repetundarum pœnæ, quam iam passus esset, censuit relinquendum. Erant in vtraque sententia multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur assensi, hunc qui post ipsos censuerat, sequebantur. sed quum fieret discessio, qui sellis consulum astiterant, in Cornuti sententiam ire cœperunt. Tum illi, qui se collegæ adnumerari patiebantur, in diuersum trãsierunt, collega cum paucis relictus. Multum postea de impulsoribus suis, præcipuè de Regu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

constanter, pari industria, fide, constantia, laudatus est Secundus plenissimo testimonio dum pro Bethicis egit aduersus Classicum. *Iuncta aduocatione*) accusatione demandata à Senatu. nam Aduocatus commune verbum est tam accusatoris quàm defensoris, qui si inutilis foro extitisset, vulgò Causidicus dicebatur. hoc Fabius. At Pedianus qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur si orator est: aut aduocatus, si aut ius suggerit amico, aut præsentiam suam: aut procurator, si absentis negocium suscepit: aut cognitor, si præsentis causam nouit, & sic tuetur vt suam. Apud quem desideratur dictio absentis restituenda ex testimonio Festi. *Arbitrari*) censere. *Dignum*) conuenientes. *Mandatis partibus*) officio imposito nobis. nam tutabantur partes Afrorum iussu Senatus [an commendatis Afris. *Designati*) electi, creati, destinati. *Consulares*) qui Consulatum gesserant nãhi præcedebant cæteros Senatores ordine. *Pompeium Collegam*) apud Iosephum libro septimo falso legitur Colligas pro Collega. Vix, inquit, motus eorum potuit reprimere Collega adhuc iuuenis, Legatus, postulans sibi præmitti ad Cæsarem gesta. Nam paulò pòst præter Secundum idem scribit. Habita diligenti ratione Collegam reperisse veritatem. *In quinquennium*) per quinque annos tantum relegandum. *Repetundarum pœnæ*) vt quadruplum ablati persolueret, nec exularet. *Passus esset*) nam de suo iudicio condemnauerat, dum iudices petereret. *Vtraque*) Tertullij & Collegæ. *Hæc*) Collegæ sententia. *Soluturo*) mitiore. *Quidam*) Senatorum. *Assensi*) annuisse, consensisse. nam assentior & assentio dicimus. *Hunc*) Collegam. *Sequebantur*) mutata priore sententia. *Discessio*) Fiebat referente Gellio Senatusconsultũ duobus modis, aut per discessionem, si cõsentiretur: aut si res dubia esset, per singulorũ sententias exquisitas. Ad illam consuetudinem alludens Apuleius dixit, Nõ pedibus, sed totis animis latrones in eius vadunt sententiam. At Cicero rem ipsam notauit. Prospiciebatur, inquit, in Hortensii sententiam multis partibus plures ituros. Sed Flauius Vopiscus manuum eleuationem superioribus modis addidit. Post hæc interrogati plerique Senatores sententias dixerunt: deinde aliis manum porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus cõditum est Senatusconsultum. [Qui pedibus sententiam ferebant, erant viliores, & ij Pedarij Senatores vocabantur. Tacitus libro tertio, Sed omnes Consulares magna pars eorum qui Prætura functi, multique etiam Pedarij Senatores certatum exurgerent] Suffragia per elationem manuum pluribus Suidas exequitur. *Sellæ Consulum*) iuxta Consules, qui in sellis sedebant curulibus, aut tribunalibus. hi maiora iudicia secundum Asconium exercebant, vt Consules & Prætores, sicut qui in subsellijs, minora, vt Tribuni, Triumuiri, Quæstores. Erant autem sellæ quatuor pedum. Vopiscus in Firmo dicitur habuisse duos dentes elephanti pedum denum, è quibus Aurelianus ipse sellam constituerat facere, additis alijs duobus. Sellarum inuentores fuerunt Ethrusci. Erant præterea sellæ familiares, quibus ad vsum domesticum vtebantur, vt Varro in agricultura scribit. *Annumerari Collegæ*) assensi fuerant Pompeio Collegæ. *In diuersum*) in sententiam Cornuti. *Impulsoribus*) subornatoribus, persuasoribus.

lo, questus est, qui se in sententia quam ipse dictauerat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, vt plurimum audeat, plurimum timeat. Hic finis cognitionis amplissimæ, superest tamen λειτούργιον non leue, Hostilius Firminus, legatus Marij Prisci, qui permistus causæ, grauiter vehementérque vexatus est. Nam & rationibus Martiani & sermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatúsque de Martiano quinquaginta millia denariũ

illis dictandi delitiis sentiam? eius manũ cui dictamus vrget, atque interim pudet etiam dubitare aut resistere, aut mutare, quasi conscium infirmitatis nostræ timẽtes. Dictare etiam pro suggerere vsus est Columella libro quinto, Modus, inquit materiarum is erit quem dictabit humi, atque ipsius stirpis lætitia. Et Dictata sunt quę ludi magister de aliquo autore pueris tradit interpretamenta, vt perdiscantur; eadémque ipsis post paulum ita reddantur vt tradita sunt. Omissis igitur Varrone, Persio & Horatio, solo Ciceronis testimonio contenti erimus, qui ad Quintum Fratrem inquit de Caluenti Marij oratione. Quod scribit, miror tibi placere *Λειτούργιον*) officium pertinens ad remp. inde recentiores *λειτουργίαν* sacrificiũ publicum, quam missam vulgo Christiani appellant. [Potius facit vt *λειτούργιον* scribatur, & interpretentur quidam tenue & leue ministerium] *Hostilius Firminus*) neminem legimus Hostilium Firminum circa illa tempora. *Legatus*) qui Proconsulis imperio parebat, sicut magister Equitum Dictatoris. Quare Apuleius Consularem in Legato autoritatem dixit. is enim si aberat Proconsul, vicarias vices agebat. Aliæ autem sunt Legati partes, aliæ Proconsulis. ille omnia agere ad præscriptum, hic liberè ad summam rerum consulere debet. nam Legatus secundum Vlpianum accipit iurisdictionem à Proconsule suo: si quid tamen erit quod maiorem animaduersionem exigat, remittere Legatus ad Proconsulem debet: neque enim animaduertendi, vel coercendi, vel atrociter verberandi ius habet. immo Pomponius scribit, Legatum Proconsulis nihil proprium habere, nisi à Proconsule mandata fuerit ei iurisdictio. At Caius Cæsar æquata Legati potentia, suo Proconsuli, Proconsulare ius minuit, & Legatorum auxit. *Permixtus causæ*) conscius & minister rapinarum Marii. nam in comites iudicum, qui repetundarum rei sunt, lege Iulia iudicium datur. auctor Marcellus Iurisconsultus. *Rationibus Martiani*) calculis & computis septingẽtorũ millium, dũ per hæc Romani Equitis plura supplicia emeret. *Sermone*) oratione remissa simillima quotidianæ locutioni. *Ille*) Marius Priscus. *Ordine*) decurionum. *Leptitanorum*) Leptis in Africa, Tyriis, vt Carthago, vt Vtica condita: immunis ac libera Hirtio tradente. Neapolin dictam testatur Strabo. Prius in ditione Carthaginensium fuit, quibus singuli talenta quotidie pendebat. post ad Massiniſſam, deinde ad Romanos peruenit. Hæc Liuius. *Probabatur*) arguebatur, conuincebatur. *Operam suam*) proxenetæ & pecuniæ componendæ. *Turpissimum*) [detestabile,] vilissimum, & personarum abiectarum. *Prisco*) ad vtilitatem Prisci. *Stipulatúsque de Martiano*) obligasse Martianum nomine Marij. nam stipulari est obligare alium interrogando. Seneca, Vtinã nulla stipulatio emptorẽ venditor obligaret. Pomponius de verborũ obligationibus, Stipulationũ alias iudiciales, alias prętorias, alias conuentionales, alias communes tam prętorias quàm iudiciales

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse refert erat autem ista cõuentionalis. Sed interprete Vlpiano generaliter nouimus turpes stipulationes nullius esse momenti. possumus igitur exponere stipulatum Firminum de Martiano quòd obligationem scriptis notasset, quam Martianus fecerat Prisco ad summam quinquaginta millium denariûm. Stipulari enim interrogare significat, quod obseruant etiam núc notarij in obligationibus. Varro stipulandum, id est, interrogandũ plerumque vsurpat. Et stipulatio, Pomponio teste, est verborum conceptio: quibus is qui interrogatur, daturum factúrúmve se id quod interrogatus est, respondet. *Quinquaginta millia denarium*) *Sestertium decem millia*) Opinor millia tollendum: nam fidem excedit: nisi secundum Festum velimus dicere sestertium quartam partem denarij dictam. & Pli. scriptum reliquit scrupulum olim valuisse sestertiis vicenis, quod efficit in libras ratione sestertij qui tunc erat, sestertios nouenos. Neque negauerim sestertium in masculino fuisse longè minoris quàm neutro genere, quod declaratur sequentibus auctoritatibus. [Valerius equitibus singulas libras argenti & quingentos sestertios dari imperauit.] Trãquillus in Cæsare Dictatore scribit eundem annuam habitationem vsque ad bina millia nummûm (quæ proculdubio faciunt duo sestertia) in Italia non vltra quingenos sestertios remisisse. Sic Fabium Valentem tradit Tacitus addidisse tricenos singulis militibus sestertios, vbi sanè longè minoris est. Iustinianus in Institutionibus pro re minima sestertium posuit, vt pro mille sestertiis vnus aureus computetur, & Plutarchus in M. Antonio (nisi menda est) cuidam ex amicis dari iusserat millia viginti quinq;. hoc Romani decies sestertium appellant, quanquam Aruntius apud Priscianum inquit, sestertius olim dupondius & semis, id est, duæ libræ & semis, quasi semistertius, quo denariûm pro denariorum vsitata dicendi forma. Denarius, inquit Plutarchus, ex decem æreis erat. Pariter Varro de latinitate, & Festus & Pli. ac Priscianus inquit, Denarius olim decussis valebat, & decẽ librarum nummus erat. Vitruuius in denarios. denos æris constituisse antiquitatem asserit, & ea re compositionem nominis ad suam vsque ætatem denarium retinere: quamuis statim subijciat, æreum denarium habuisse. xvi. asses. Gellius denarium valuisse quanti drachmam ostendit. Lais inquit decem millia drachmarũ poposcit: hoc facit nummi nostratis decem millia. Celsus denarium in sex vncias diuidit, sed hoc magis ad medicos facit. tempore denarius decussis valebat: hoc est post duos sequens tertio loco est semis. duobus enim & semis antiquus sestertius est. & veteris consuetudinis vt retro æra dicerent, ita vt semis quintus, semis quartus semis tertius nunciarent: ab semis tertius sestertius dictus: cui astipulantur Varro, Seneca, & Festus. Vitruuius Pollio ex duobus assibus & tertio semisse sestertium antiquos vocitasse testatur. Quare multorũ testimonio Horatij, Martialis, & Macrobii, præsertim sestertium vnum tanti erat quanti mille nummi. tametsi à Varrone & cæteris Lampridius videantur dissentire in Heliogabalo, referens nunquam minus centum sestertiis, hoc est, argenti

probabatur: ipse præterea accepisse sestertiũm decem millia, fœdissimo quidem titulo, nomine vnguentarij, qui titulus à vita hominis compti semper & pumicati, non abhorrebat. Placuit censente Cornuto referri de eo proximo Senatu: tunc enim casu, incertum an conscientia, abfuerat. Habes res vrbanas: inuicem rusticas scribe, quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agunt, quid oues delicatissimæ. In summa, nisi æquè longam epistolam reddes, non est quòd posteà nisi breuissimam expectes. Vale.

libris triginta cœnasse. Vopiscus in ære sestertium quinquagies, & in Bonoso æris sestertium dixit. Quibus omnibus colligitur sestertium fuisse pecuniam certi ponderis auri, argenti, æris. Nec me præterit sestertium apud Columellam & Frontinum esse mensuræ genus, è quibus illum sestertios adiectiuum protulisse & Martialem sestertiolum diminutiuum pro re maxima. Fœdissimo titulo, sub prætextu infami & probroso. Lex enim Iulia de repetundis iubebat magistratus se ab omni sorde abstinere. Viles autem habiti sunt vnguentarii, nec mirum, quippe cùm vnguentum sit materia luxus. Maximè superuacui. Vnde P. Licinius Crassus & Iulius Cæsar Censores edixerunt ne quis venderet vnguenta exotica. sic enim peregrina appellauere. Et Augusto à M. Antonio exprobratum legimus proauum habuisse, qui modò vnguentariam tabernam modò pistrinum exercuisset. [M. Tullius lib. 1. de Officiis scribens, nihil ingenuum posse habere officinam, & artes blandas quæ ministræ sunt voluptatum, vnguentariam inter eas connumerat.] Seneca etiam lib. iiij. Natur. Quæst. tradit vnguentarios à Lacedæmoniis expulsos, & propere cedere finibus iussos, quia oleum disperderent. Athenæus hoc amplius addidit præter vnguentarios tinctores eiecisse vrbe Lacedæmonios illos tanquam olei, hos tanquam lanæ corruptores. vbi multa de vnguento explicantur, & Aristotelem pharmacopolam notat. Pariter Horatius collegia pharmacopolarum. *Nomine Vnguentarij*) tanquam si Martiano vnguentum vendidisset: quod hodie faciunt honestiores fœneratores, nomen rei, non rẽ ipsam vendentes. Cauetur autem principalibus constitutionibus, ne qui prouinciam regunt, quíve circa eos sunt, negocientur, mutuámve pecuniam dent, fœnúsve exerceant. Apuleius modò vnguedinem modò vnctulum pro vnguento vsurpat: quod Grammaticus Seruius dempto v post g, sicut vngo præcipit scribi. Secus verò vnguen. *Titulus*) famosum nomen vnguentarij. *Pumicati*) mollis, pumice læuigati. *Referri*) poni in consultationem. *Eo*) Firmino. *Proximo Senatu*) quamprimum Senatus haberetur. *Conscientia*) qui se participem rapinarum Marij sciret: ideo cùm hoc cognosceretur sponte abfuerit à disquisitione. *Delicatissimæ*) quales sunt Tarentinæ.] *Aequè longam*) parem meæ. *Non est*) non opus est. Frequens dicendi modus apud Secũdum, quo etiam Mart. vtitur. Nõ est crede mihi sapientis dicere viuam. Et alibi, Non est quòd timeas Candide.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

ILlud) Noto iam per superiorem epistolam argumento, significat quem finem cognitio Firmini habuerit. Λειτούργιον) ministerium publicum. nam λήϊτον publicum, siue prytaneum, & ἔργον opus Græci dixerunt, ex quibus λειτουργὸν ministrum procuratoris: hinc λειτούργιον deduci Suidas & Hammonius in etymologico declarant. Longè tamen melius hic vt in præcedenti epistola legamus λειτούργιον, id est negociolũ, paruũ opus. hoc enim conuenientius. *Circumcisum*) emendatum, purgatum. *Abrasum*)

AEIτύργιον *illud, quod superesse Marij Prisci causæ proximè scripseram, nescio an satis circumcisum tamen & abrasum est. Firminus inductus in Senatum respondit crimini noto. Secutæ sunt diuersæ sententiæ Consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine mouendum: acutius Nerua, in sortitione prouinciæ rationem eius non habendam: quæ sententia, tanquam mitior, vicit, cùm sit alioqui durior tristiórque. Quid enim*

Universidad de Deusto
Biblioteca

læuigatum, deletum. *Noto*) præcedentibus literis, an multorum testimonio comprobato. *Ordine mouendum*) prohibendum ne ingrederetur Senatum, dignitate Senatoria priuandum. *Acutius*) subtilius censuit. *Nerua*) Consul designatus, non Imperator. Traianus ipse enim præsidebat. Fuerunt autem plures Nernæ, quorum quietem Martialis commendat. *In sortitione prouinciæ*) dum Senatus sortiretur prouincias: quarum sortitione Senatorij viri ad eas regendas mittebantur. [*Alioqui*) si diligentius cõsideretur.] *Durior*) Asperior, seuerior. *Exactum*) priuatum, [exclusum,] remotum. *Honoribus Senatoriis*) sortitione prouinciarum. *Laboribus*) negociis & causis, quæ in Senatu agebantur. [*Affectum*) iniustum.] *Solitudine*) loco remoto & secreto. *Altissima specula*) curia, quam propter frequẽtiam & dignitatem Senatorum trãslatiũ altissimam speculam appellauit. *Monstrandum*) designandum digito. *Notatum*) ignominia affectũ: *Aequari*) habere æquale ius dicendæ sententiæ. *A Proconsulatu*) à sortitione prouinciarum, quas Proconsules & Legati eorum comites sortiebantur. *Turpiter*) auare. [*Iudicare*) dicere sententiam suam *Sordium*) rapinarum, auaritiæ. *Pluribus*) maiori parti Senatorum; nã quod maior pars curiæ efficit, pro eo habetur, ac si omnes egerint. hoc asserit Scæuola. *An pluribus*) impudentioribus. sapiẽtes enim rariores sunt. Vnde Liuius in præfatione secundi belli Punici dicit, vt plerunque fit, maior pars meliorem vicit. Et Græcum ad hoc prouerbium, πλεόνων ψῆφος νικᾷ, id est, Plurium suffragium vincit. *Non ponderantur*) non consideratur, quæ sit melior. *In consilio publico*) in Senatu. *Nec aliud potest fieri*) quàm per suffragia decernere, & quod pluribus placuit tenere. *Inæquale*) iniquum, quia alij prudentes, alij insipientes. *Aequalitas*) quod vnusquisque Senator æquale ius suffragij habeat: erat in Senatoribus idẽ ius, sed dispar tur. *Rationem*) respectum in quem sensum Varro primo rei rusticæ rationem cum orco haberi scribit. *Mittor*) quia nõ mouebatur ordine, & sanè erat mitior: nam si motus Senatu fuisset ex Cassij Longini sententia propter turpitudinem, iudicare vel testimonium dicere non poterat, quia lex Iulia repetundarum hæc fieri vetat. Hinc non mirum, si tantum hæc sententia à Secundo reprehenditur, tanquam contra Iuliam legem. *Vicit*) obtinuit, superior fuit.

miserius quàm exactũ & exẽptum honoribus senatoriis, labore & molestia non carere? quid grauius quàm tanta ignominia affectũ, non in solitudine latere? sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandúmque præbere? Præterea, quid publicè minus aut congruens, aut decorũ, notatũ à Senatu in Senatu sedere: ipsíq; illis, à quibus sit notatus, æquari? summotũ à Proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de Proconsulibus iudicare? dãnatúmq; sordium, vel damnare alios vel absoluere? Sed hoc pluribus visum est. numerantur enim sententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico consilio potest fieri: in quo nihil est tam inæquale quàm æqualitas ipsa. nam cum sit impar prudentia, par omnium ius est. Impleui promissum, priorísque epistolæ fidem exolui, quam ex spatio temporis iam recepisse te colligo. nam & festinanti & diligenti tabellario dedi, nisi quid impedimenti in via passus est. Tuæ nunc partes, vt primùm illam, deinde hanc remunereris literis, quales istinc redire vberrimæ possunt. Vale.

sed dispar prudentia. *Fidem*) nam dixerat supereſſe quoddam negocium, & per hoc videbatur pollicitus se scripturum fi- nem & euentum illius. *Colligo*) computo. *Partes*) officium. *Illam*) priorem epistolam. *Istinc*) à te eloquentissimo.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

EST tu) Voconiũ Romanum, maioribus clarum & virtutibus suis, præsertim eruditione, Prisco commẽdat summa arte & gratia. Sunt qui Iulium Priscum, qui per Vitellium ad Præfecturam cohortis peruenit, intelligant: qui propius verò accedunt, Neratium Priscum temporibus Traiani Iurisconsultum celeberrimũ, autore Pomponio, & Papiniano ac Secundo amicitia coniunctum, à quo lib. iij. fatetur se impetrasse Tribunatum militarẽ Hunc igitur Priscum Neratium Marcellum Traianus vnicè dilexit: adeo vt frequens opinio fuerit id animi fuisse Traiano relinquendi illũ, nõ Adrianũ successorẽ imperij, multis amicis in hoc cõsentiẽtibus: vsque eo, vt Prisco aliquando dixerit, Cõmendo tibi prouincias si quid mihi fatale cõtigerit. hunc postea Adrianus in cõsilio habuit, quem gessisse Consulatũ cum Antonino testatur Venuleius ad legem Corneliam de ficariis: & Pomponius de origine iuris, Consulatus Neratij meminit. Neratium etiam Atticilinum inter Iurisconsultos memorat Paulus, sicut Aristonem legimus Neratio Appiano, rescripsisse. Neq; crediderim Statio Prisco missam hanc epistolam: per quem sub Antonino Philosopho res prosperè sunt gestæ, & bellum Parthicum adiuuantibus aliis duobus confectum est. *Amplecteris occasiones*) suscipis, & quæris causas & opportunitates, quibus me obliges. [*Duabus*) prædictis.] *Nemini*) quàm tibi. *Impetratum cupio*) impetrare & consequi desidero. *Regis exercitum*) imperator & dux exercitus es. *Beneficiorum*) conferendorum beneficiorum in amicos ampla potestas. *Longum tempus*) quo rexisti exercitum. *Exornare*) promouere ad dignitates. *Conuertere*) animum intende. *Nostros*) amicos, & quia numero multorum deterreri potuisset, per correctionem emendat vnũ tantum esse. *Multos*) esse quos tu ornares ob tuum in me singularem amorem. *Verecundiæ*) modestiæ. *Vnus aut alter*) duo. *Ac potius*) correctio. *Voconius Romanus*) repete quæ in præcedentibus de eo diximus. *In Equestri gradu*) inter equites. *Gradu*) dignitate. respexit ad id quòd Equites lege Roscia in quartodecimo Theatri gradu sedebant. *Clarus*) sume extrinsecus, fuit. Claros & illustres equites appellant historici, respicientes ad fulgorem auri, quo illustrantur. [Sed potius puto clarum dixisse, quia vt alibi refert, fuit natalibus & facultatibus clarus.] *Vitricus*) cuius correlatiuum priuignus.

EST tu occasiones obligandi me auidissimè amplecteris, & ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de causis à te potissimum petere constitui quod impetratum maximè cupio. Regis exercitum amplissimum: hinc tibi beneficiorum larga materia: longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Conuertere ad nostros, nec hos multos. Malles tu quidem multos, sed meæ verecũdiæ sufficit vnus aut alter, ac potius vnus. Is erit Voconius Romanus: pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immò pater alius. nam huic quoque nomine & pietate successit materè primis citerioris Hispaniæ. Scis quod iudicium prouinciæ illius: scis quanta sit grauitas: ipse

Universidad de Deusto
Biblioteca

& quia nomen est inuisum sicut nouerca, correxit patrem alterum dicendo. Modestinus vitricum, nouercam & priuignú ita circunscribit. Ex alia vxore natis, nouerca dicitur matris vir, ex alio viro natis, vitricus appellatur: eorum vterque natos aliunde, priuignos priuignásque vocant. Item alio modo, Priuignus est vxoris meæ filius ex alio viro natus, ego illius vitricus. & in contrarium, vxor mea liberis, quos ex alia vxore habeo, nouerca dicitur. liberi mei illi priuigni sunt. *Nam huic quoque nomine*) sensus est, ex vitrico condignè pater dici potest respectu pietatis & amoris in priuignum Voconium, [quem adoptauit & in filium assumpsit. quod ipse ad Traianum testatur: & tunc sic legetur, nam huic quoque nomine & pietate successit. Mater è primis citerioris Hispaniæ.] *Successit huic nomine*) nomen patris meruit. [Verùm si legatur, nam huic quoque nomine matris pietate successit, erit sensus, Voconius accepit etiam nomen vitrici, quia ab eo fuerat adoptatus: vnde meritò alterum patrem vitricum appellauit. & hoc consecutus *Flamen*) dialis, quem maiorem flaminem Patricij generis appellabãt: minorẽ verò plebei. nã inter quindecim flamines dialis maximæ dignationis erat: super quo apud Liuium, Plutarchum, Gellium, diuum Augustinum (vt omittam Seruium & Macrobium) multa offendes. *Studeremus*) oratoriæ facultati. *Contubernalis*) domesticus, familiaris. [Ad Traianum scribens suum condiscipulum & contubernalem appellat.] *Cum hoc seria*) Sidonius libro quarto húc locum sed minus fœliciter mutuatus, Sæpe, inquit, cum hoc seria, sæpe etiam ioca miscui. *Amico*) in rebus seriis. *Sodale*) in iocosis & hilarioribus. *Ore*) aspectu, forma. *Ad hoc*) præterea. *Excussum*) elaboratum, exactum. Alia lectio habet excelsum. *Dulce*) potest referri hoc verbum sicut præcedens & subsequens ad epigrammata, quorum scriptorem fuisse testatur Apuleius: inde Adrianum Imperatorem tumulo illius inscripsisse hoc carmen, Lasciuus versu, mente pudicus erat. *Eruditum*) multarum rerum cognitione doctum, instructum arte ad causas agendas. [Quare alibi, Mores, inquit, Rom. liberalia studia exornant.] *Musas ipsas loqui credas*] Cùm volumus ostendere orationem alicuius suauem, doctam, absolutam, dicimus musas disciplinarum præsides per os illius locutas: nam ex Ælij Stilonis sententia refert Fabius Plautino sermone locuturas fuisse musas, si latinè loqui voluissent, quod dubium exemit Secundus à Voconij scriptis, Latinè dicens, loqui credas. *Nec vincitur*] quia pares in amore vices reddit. *Per ætatem iuuenilem*) quæ minus auctoritatis habet quàm senilis ad conferendos honores in alios. *Optimo principe*) Traiano cognomento Optimi, quod additum à Senatoribus idem scribit in panegyrico. *Trium liberorum ius*) quod impetrabatur ab iis qui parum fœlices in prole fuissent, de quo plerunque Martialis vt libro Secundo, Quod fortuna vetat Cæsar permitte videri, Natorum genitor credar vt esse trium. & Secundus ad Traianum, dùm pro Tranquillo ius idem petit, Parum, inquit, fœlix matrimonium expertus est, impetrandúmque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegauit. Qui ergo id impetrassent, in dignitatibus & muneribus anteponebantur carentibus liberis, Tranquillo & Iurisconsulto auctoribus. Et Dion inquit in Augusto, Ius trium natorum dabatur mulieribus, quæ tres peperissent, etiã si statim mortui fuissẽt, tradẽte Gellio, ad retribuendam partem aliquam gratiæ: fruebantur enim per id honoribus & priuilegiis, à quibus steriles arcebantur. Ideo institutum, vt sterilitatis pudore deterritæ, fœcunditatis præmia amplecterentur. & primum dari cœptum patribus, postea Imperatorum liberalitate & filiis carentiris & bonis. Extat Traiani epistola, qua Secundo ius trium liberorum pro Tranquillo petenti respõdit, se fauere illius desiderio: sed nolle excedere numerum concedẽdi ius triũ natorum quẽ professus fuerat apud Senatum. Quare iã dixerat Secundus, Scio

flamen proximè fuit. Hunc ego, cum simul studeremus, arctè familiariterque dilexi. ille meus in vrbe, ille in secessu contubernalis. cum hoc seria, cum hoc iocos miscui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale iucundius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultúque suauitas. Ad hoc, ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, vt musas ipsas latinè loqui credas. amatur à me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem iuuenis statim iuueni quantum potui per ætatem auidissimè contuli, & nuper ab optimo principe trium liberorum ei ius impetraui. quod quamquam parcè & cum delectu daret, mihi tamẽ tan quã eligeret, indulsit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo melius quàm vt augeam, possum. præsertim cùm ipse illatã grate interpretetur, vt dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes qualis, quàm probatus charúsque sit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua

bus, [vt essent pares in petendis magistratibus iis qui filios haberent, cùm referente Tacito, numerus liberorum ex lege in candidatis præpolleret.] Et post Drusi obitum legimus Liuiam matrem in solatium, ius trium liberorum percepisse. Dionysius in suis Antiquitatibus inquit, Qui tres liberos habebant, pro eis alimẽta vsque ad puberem ætatem accipiebant ex publico: lege lata in honorem & gloriam Tergeminorum, quam Romanos vsque ad tempora sua seruasse refert. Appianus libro secundo bellorum ciuilium, Qui trium liberorum ius habuissent, neque esset vnde alerent: iis legem agrariam promulgari solitam. Quare Cæsar in Cõsulatu suo (vt gratiam popularem iniret) agrum Stellatem viginti millibus ciuium, quibus terni, pluréve liberi essent, diuisit. Quæ lex secundum Aristotelem videtur sumpta à Lacedæmoniis, apud quos, qui tres suscepissẽt filios, à custodia immunis erat: qui quatuor, ab omnibus oneribus. Ius quatuor natorum fœminis concessit Claudius, Tranquillo scribente vbi notauimus qui ius trium liberorum habuisset, ab officio iudicandi vacare potuisse. Eusebius in Chronicis, Matronæ quæ liberos haberent, lecticis & margaritis vtebantur, aliæ prohibitæ. Et Iustinianus in Institutionibus scribit matrem ingenuam, quæ idem ius habuisset: & libertinam quæ quatuor: potuisse adire hæreditatem filij mortui, aliàs non. quod idẽ Imperator sustulit: & permisit æquè omnibus etiam si ius triũ vel quatuor natorum non habuissent posse adire hæreditatem liberorũ suorum. Et Impe Theodosius ac Honorius codice de iure liberorum, Nemo inquiunt, posthac ius liberorum petat, quod simul hac lege omnibus concedimus.

quantum beneficium petam. (*Liceret*) etiam supra professum numerum. Legitur etiam eligeret. id est tanquam cum delectu daret. (*Vt augeam*) cum sit ita comparatum codē ad Macrinum referente vt antiquiora beneficia subuertas, nisi ista posterioribus cumules. (*Grate*) grato animo (*Ingenio*,) natura [benigna & liberali] Terentius, Bonum ingenium narras adolescētis. Et Tacitus, Ingenium loci cælique. M. Tullius de Finibus, Vno ingenij nomine appellatur docilitas, & memoria: eásque virtutes qui habent, ingenioſi vocantur. Nec me præterit ingenium accipi à Martiale pro subtili inuentione, sicut apud Tacitum, Obtulit ingenium Anicetus libertus, id est, subtilem viam & artem.

exornes. in primis ama hominem. nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cuius esse eum vsque in intimam familiaritatem capacē, quò magis scires, breuiter tibi studia, mores, omnem denique vitam eius expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epistola feciſſem. Rogat enim & quidem efficacissimè qui reddit causas rogandi. Vale.

(*Pro fortuna*) Quia præerat exercitui, ei facultas erat dilargiendi Tribunatum, centurionatum, primipilatum, & reliquos in militia ordines. (*Amplissimum*) Tribunatum. (*Potes*) tribuere. (*Eum*) Voconium (*Expressi*) posui ante oculos (*Vitam*) quod vitæ genus sequatur. (*Extenderim preces*) pluribus rogarem.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

(*Verum opinaris*) Centumuirales causas, de quibus multa prædiximus, tanquam obscuras, & veterem formam nō seruantibus actoribus, per epistolam apud Max. notat. Interdum alibi ad Maximum scribit: vt vbi hortatur edere libros, quos in Blateram composuerat. siue is fuerit Gauius Maximus vir seuerissimus Præfectus prętorij vsq; ad vicesimum annum: cui postea Tatius Max. successit. quod vero proximum videtur. nam Secundus eundem in Achaia Legationem Proconsulari imperio gerentem monet libro viij. vt mollius, & clementius subditos tractaret. Scio tamen multos fuisse Maximos: ad quos potuit scripsisse, vt ad Claudium Maximum Stoicum inter præceptores diui Antonini, & Albium Max. virum doctum Mart. cōmemorat. Item Secundi extant epistolæ quib⁹ testatur Domitianū scripsisse Terētio & L. Appio Maximis: refert Dion aduersum Antonium rebellantem eundem imperatorem misisse L. Maximum & Traianum. Idem autor est, Maximū præfectum, cùm ipse ad oceanum nauigaret, destinasse aduersum deficientes: à quibus pugna victus interijt. Vibio Maximo diuos fratres rescripsisse Vlpianus mentionem facit. (*Verum opinaris*) non falleris. respondet enim Maximo scribenti quod

Verū opinaris, distringor centūuiralibus causis quæ me exercēt magis quàm delectāt. sunt enim pleræq; paruæ & exiles. Rarò incidit vel personarum claritate, vel negotij magnitudine insignis. Ad hoc, perpauci, cum quibus iuuat dicere. cæteri audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuri ad declamandum huc transeunt, tam ir-

existimabat Secundum occupatum in Cētumuiralibus causis. [*Exercent*) fatigant.] (*Paruæ*) parui momenti. (*Exiles*) obscurarum personarum. nā illud, ad causas, hoc, ad personas refertur. Vel legatur ex illis scilicet causis, & tunc sensus clarior erit. (*Attilius noster*) amicus facetissimus. Sic decimo libro Martialis, nostrum dixit. de eo pleraque in superioribus. (*Expressè*) apposité, propriè. (*Auspicari*) incipere. (*A Centumuiralibus*) difficillimis & magnis. (*Homero*) poetarū maximo. (*Hic*) Quorundam authoritates faciunt, vt referatur ad scholas: sicut illic, ad Centumuiros: quod est proximius. quod etiam interdum alibi annotaui mús. Vt Liuius vltimo belli Punici, Melior tutiórque est certa pax, quàm sperata victoria: hæc in tua, illa in deorum manu est. Apuleius lib. xi. sui asini, Vidi asinum pinnis adglutinatis adambulantē cuidam seni debili, vt illum quidem Bellerophontem, hunc autem diceres pegasum. Ouidius, Vtque sit hic somno proditus ille dolo. Nam, hic, ad Rhœsum refertur, ille, Dolona respicit verbum propius. Et lib. 1. Metamor. Vt canis in vacuo leporem cum gallicus aruo Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille salutem. Et loco pronominis hæc, Seneca in Quęstionibus posuit ista. Fulguratio, inquit, ostendit ignem: fulminatio emittit: illa, vt ita dicam, comminatio est, & tonatio sine ictu: ista, iaculatio cum ictu. [Valerius insuper hoc posuit cum superioribus, ille verò cum inferioribus. nam cum narrasset exempla parentum indulgentium erga liberos, & mox de eorum seueritate dicturus esset, Comicæ dixit lenitatis hi patres: tragicæ asperitatis illi. Item, Vehementius hoc, illud considératius exemplum pudicitiæ.] (*Primum cœpit*) primum aggrediuntur. (*Maiores natu*) seniores. (*Locus erat*] licebat dicere apud Centumuiros. (*Consulari producente*) viro summæ autoritatis & dignitatis in forum comitante. Sic legimus Augustum amplissimo prædito magistratu Caium & Lucium filios suo quenque tyrocinio deduxisse in forum: sic Tiberium Romam reuersum filium suum Drusum. Hanc rem Tacitus de causis corruptæ eloquentiæ latius exequitur. Ergo inquit, apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur imbutus iam domestica disciplina, refertus honestis studiis, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat: hunc sectari, hūc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, vtque (sic dixerim) pugnare in prælio disceret. (*Producente*) Producere autem est aliquem in publicum assignare. quo modo Curtius etiam in historiis vtitur. Aliquando de re turpi dicitur, vt apud Iuuenalem, Vtile porro Filiolam turpi vetulæ producere turpem id est publicè prostituere. (*Insignis*) illustris causa. (*Adhoc*) insuper. [*Cæteri*) cum quibus non iuuat dicere.] (*Perpauci*) sunt patroni. (*Obscuri*) sine nomine. (*Ad declamandum*) tanquam ad fictas causas agendas vt fieri solet in scholis. (*Huc*) apud Centumuiros.

reuerenter & temerè, vt mihi Attilius noster expressè dixisse videatur, Sic in foro pueros à centumuiralibus causis auspicari, vt ab Homero in scholis. Nam hìc quoque vt illic primum cœpit esse quod maximum est. At hercule ante memoriam meam, (maiores natu ita solebāt dicere) ne nobilissimis quidē adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus celebrabatur. Nunc refractis pudoris & reuerentiæ claustris, omnia patent omnibus.

(*Pulcherrimum opus*) Centumuirale iudicium [agēdi officium.] (*Refractis claustris pudorū*) prostituto pudore, abiecta omni reuerentia. Quare non immeritò legimus apud M. Tullium Rhetores Græcos dicēdi magistros vrbe pulsos à Crasso Censore edicto, quòd noluisset ille vir tantus ingenia obtundi & impudentiam corroborari: nam illos nouos magistros nihil

intelligebat posse docere, nisi vt auderent. quod etiam cum bonis rebus coniunctũ, per se ipsum est magnopere fugiendum, hoc cum vnũ traderetur. & cum impudẽ- *Irrumpunt*) cum impetu & vi ingrediuntur. *Actoribus*) causidicis. *Redempti mancipes*) oratores cõductores seruorum precio conducti ad agendum & ipsi. Plin. Manceps tonstrinæ.] Manceps autem quicquid à populo emitur condicitúrve dici putat Festus: apud quem tamen sic legendũ puto. Qui aliquid à populo emit cõducítve, quia manu sublata significat se autorem emptionis esse. quãquã alibi apud eundẽ legatur. Mãceps est quod manu capitur. Quo loco significare seruum videtur. Asconius, mancipes, scribit, sunt publicanorum Principes, Romani homines, qui quæstus sui causa decimas redimunt: sic pastum aut pecora publica suo periculo & reipub. repræsentant. Quos non intelligit Secundus, sed seruos [qui precio conducti erant ad audiendũ. nam redemptores sunt qui precium accipiunt: & manceps à Ci. in Prætura vrbana sic accipitur, Si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipe quem ipse apposuisset, sibi nullã prædam esse videt.] nam mãcipia credidit appellata Donatus quòd manu capta sunt, seruos scilicet reseruatos cùm eos iure belli licuisset occidi. Hinc Iustinianus capite de iure personarum, Serui etiam mancipia dicti sunt eo quòd ab hostibus manu capiuntur. [*Conuenitur*) à conductis seruis & redemptis oratoribus.] *Basilica*) Iulia vbi causæ Centumuirales agebantur. testatur ipse alibi, Descenderam, inquit, in Basilicam Iuliam auditurus quibus proxima comperendinatione responderem. Et Fabius lib. xij. Iuliæ basilicæ dedicationis meminit Eusebius in Chronicis. quam Vitruuius eodem referente facitẽdam curauit. Erat autem locus capacissimus vbi sæpius consilia publica & priuata iudicia arbitriáque conficiebantur. Inde Seneca, Fremitu iudiciorum basilicæ resonant. Extructæ enim sunt in vrbe præter Iuliã, aliæ basilicæ: vt Portia & Vlpia, de quibus

Nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti & redempti mancipes: conuenitur in media basilica, vbi tam palàm sportulæ, quàm in triclinio dantur. Ex iudicio in iudiciũ pari mercede transitur. Inde iã non inurbanè Φουλεῖς vocantur: iisdem latinum nomen impositum est,

tiæ ludus esset, putauit esse Censoris ne lõgius id serperet prouidere. *Omnibus*) malis etiam.

omnibus fit mentio à P. Victore. *Sportulæ*) munuscula, quæ dabantur amicis officij causa, vt centum quadrantes: de quibus frequentius Martialis. & interdum pro minori summula: nam Secundus de diuisione sportularum, Qui virilẽ inquit togam sumunt vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totum Senatum atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binósque denarios, vel singulos dare. Et Claudium scimus gladiatorium munus appellare cœpisse sportulam, velut ad subitam conditam cœnulam inuitantem populum. Sportæ autem & sportulæ ac sportellæ, quo verbo Tranquillus vtitur, sunt nummorum receptacula, sicut sacci, sacculi, sacelli, autore Pediano. Dion frequenter narrat sportulas fuisse tesserulas ligneas, quas ex vertice theatri in populum spargebant Imperatores: quibus signa inerant esculenti, aut vestis, aut argenti, præterea vasis, aut auri, equorum domitorum, pecorum, seruorum: eas qui excepissent, oportebat ad distributores afferre: à quibus quod inscriptum erat, accipiebant. Et Traianum idem autor, dona per tesserulas separatim viris ac mulieribus in Theatro & circo dedisse. *Dantur*) distribuuntur clientibus [*Ex iudicio primo*) nam quatuor vt antè diximus iudicia fiebant in Basilica Iulia, vbi erant totidem tribunalia. Quare inquit, Ex primo iudicio & tribunali, in aliud & deinceps transitur.] *Pars mercede*) ternis denariis. *Non inurbanè*) facetè, falsè. Σοφοκλεῖς) ἀπὸ τῦ σοφῦ καὶ τῦ κλεόδημ, id est, ab eo quod Sophi dicun-

tur: nam qui dicentibus solebant adulari, clamabant Sophos: perinde ac si dicerent sapienter dictum. quod testatur Martialis libro. vi. Quod tãm grande sophos clamat tibi turba togata, Non tu Pomponi, cœna diserta tua est. Et primo, Meretur alius grande & insanũ sophos. cùm iã dixisset, Audieris cũ grãde sophos. Claudianus, En moueo plausus: & pallidus omnia laudo. Et clarum repeto térque quatérque sophos. [Plut. inquit, κακῶς καὶ σοφῶς suis temporibus ferè desueuisse, & iam à quibusdam dici diuinè & phanaticè.] Quare Secundus inquit eos, qui dicebantur sophi, facetè appellari Sophocles, non tantum respiciens ad tragicos Sophocles (tres enim legimus fuisse) quantum ad compositionem nominis. Superfluè additum fuerat in codice post Σοφοκλεῖς. ἀπὸ τῦ σοφὸς καὶ τῦ κλεόδημ, hoc ex fide veteris exemplaris, & Pliniana insita breuitate. Fuerat enim cuiusdam interpretatio fortè superinducta. & postea à rudi scriptore inter codicis verba inserta ac annumerata.

Laudicæni. Et tamen crescit indies fœditas vtraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei, (habent sanè ætatem eorum, qui nuper togas sumpserunt) ternis denarijs ad laudandum trahebantur. tanti constat, vt sis disertissimus. Hoc precio quamlibet numerosa subsellia implentur, hoc ingens corona colligi-

Laudicæni) quia laudarentur ob cœnam. quod conuenit cum Martiale. Sunt qui σοφοκλεῖς & laudicœni referãt ad auditores: non ad oratores: quòd illi cœnarum causa sapientes vocarẽt, & laudarẽt causidicos. [Hunc morem tetigit Lucianus malum oratorem instruens: iubet enim vt dũ agit, amici exultẽt, & cœnę preciũ exoluãt. quòd si ille defecerit, interim auditores laudando tẽpus occupẽt: qui si nõ aderĩt, serui aduocẽtur: nã & hi multũ oratorię facultati cõferũt.] *Fœditas*) malus mos, & copia pessimè dicentium. *Notata*) demonstrata, data crimini. *Vtraque lingua*) græco vocabulo eos appellando σοφοκλᾶς, & laudicœnos. *Nomenclatores*) Nomenculator siue nomenclator per syncopen à nomine calando ideſt citando dicitur, qui vel Principi vel magistratui vel candidato nomina suggerit & notat. Spartianus in Adriano, Nomina plurimis sine nomenclatore reddidit: quę semel & coniecta simul audierat vt nomẽclatores sępius errãtes emẽdauerit. M. Tullius pro Murena, Quid? quòd, habes nomẽclatorẽ, in eo quidẽ fallis & decipis. nã si nomine appellari abs te ciues tuos honestũ est, turpe est eos notitiores esse seruo tuo quã tibi: si & noris, tamen per monitorẽ appellandi sunt. Cùm Romani seruorum legiones domi alerẽnt, necesse erat habere qui eos nomine citarent. in quod Plinius senior sic inuehitur, Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa acta: seruorum quoque causa nomenclator adhibitus. Tranquillus, Misit Caius circa fora & basilicas nomenclatores ad inuitandos ad libidines iuuenes senésq;. Extat Augusti scomma de nomenclatore. obliuioso, dicente Imperatori, Nunquid ad forum mandas? accipe inquit commendatitias, quia illic neminem nosti. Et illud pariter Fabii, de ingrato litigatore causidici conspectum vitante in foro per nomenclatorem missum ad eum, Amas me, inquit, quia te non vidi. Hunc prius fartorem dictum, veluti qui clam infarciret nomina in aurem domini, Porphyrio & Festus scribunt. Martialis qui piscem mugilem nomine citabat, per translationem nomenclatorem appellauit. ac nomenclaturam Plinius & Columella nomenclationem dixerunt. *Nuper togas sumpserunt*) qui septimum decimum ætatis annum ingressi sunt. Placet intelligere virilem togam, quæ eo ætatis sumebatur referente Iurisconsulto. *Trahebantur*) precio non sponte addicti. *Tanti*) tam paruo. *Sis*) videaris. *Quamlibet*) vel maxima quantumuis. Quintilianus, Quamlibet multa legerimus, quodam tamen modo recentes sumus ad id quod incipimus. *Numerosa*) magnum auditorum numero adhibitus. Tranquillus, Misit Caius circa fora & basilicas nomenclatores ad inuitandos ad libidines iuuenes senésq;. Extat Augusti scomma de nomenclatore. obliuioso, dicente Imperatori, Nunquid ad forum mandas? accipe inquit commendatitias, quia illic neminem nosti. Et illud pariter Fabii, de ingrato litigatore causidici conspectum vitante in foro per nomenclatorem missum ad eum, Amas me, inquit, quia te non vidi. Hunc prius fartorem dictum, veluti qui clam infarciret nomina in aurem domini, Porphyrio & Festus scribunt. Martialis qui piscem mugilem nomine citabat, per translationem nomenclatorem appellauit. ac nomenclaturam Plinius & Columella nomenclationem dixerunt. *Nuper togas sumpserunt*) qui septimum decimum ætatis annum ingressi sunt. Placet intelligere virilem togam, quæ eo ætatis sumebatur referente Iurisconsulto. *Trahebantur*) precio non sponte addicti. *Tanti*) tam paruo. *Sis*) videaris. *Quamlibet*) vel maxima quantumuis. Quintilianus, Quamlibet multa legerimus, quodam tamen modo recentes sumus ad id quod incipimus. *Numerosa*) magnum auditorum nume-

rum capientia. vnde numerosissimos fœtus, copiosissimos & multiplices dixit Columella. proinde scio à M. Tullio numerosam orationem appellari. quæ numeris constet. *Subsellia*) sedes promiscuas. sic Tranquillus vocat ad spectandos ludos in Theatro comparata sedilia. Et Cor. Celsus subsellium pro sella priuata posuit. Asconius tamen subsellia prodidit esse Tribunorum, Triumuirorum, Quæstorum, & huiuscemodi iudicia minora exercentium. qui non in sedibus curulibus & tribunalibus, sed in subselliis considebant. *Corona*) audientium circulus, concio. Significat enim circulum vniuscuiusque rei: hominum præsertim stantium. Ouidius, Consedere duces, & vulgi stante corona. Virgilius, Vt fera quę densa venantum septa corona. M. Tullius de Claris Oratoribus, Si à corona relictus sim, non queam dicere. Seneca in Naturalibus, Fulgorem, qui sidera circunnectit, Græci ἅλω vocãt, id est aream, nos coronam. quia ferè terendis frugibus loca destinata rotunda sint. nam sicut arcus solares lunaréque omnes sunt, ita coronæ omnium siderum. Palladius, In fastigiis murorum Prætorii iussit coronas prominentes fieri. Demum Cato in re Rustica, extremitates agrorum coronas posse dici demonstrat, cùm circum coronas & vias, vlmos seri præcipit.

Infiniti clamores) Iuuenalis Fessidium tangens, hunc agendi modum notauit, Quanto Fessidium laudat vocalis agentem Sportula. μεσόχορος) qui in media turba est, compositum vocabulum, ἀπὸ τοῦ μέσου καὶ τοῦ χόρου, id est, à medio choro. *Signum*) laudandi. *Non audiunt*) vel intenti aliis, vel procul stantes. *Basilicam*) regiam Iuliam. *Tribunal*) Reprehendit Fabius, qui audent dicere tribunale. *Præbeas autem*) attendas. *Facilis*) est. *Dicere*) agere causam. *Præ cæteris*) supra cæteros. *Induxit*) instituit. *Largius Licinius*) qui Plinii auunculi commentarios quadringentis millibus emere voluit: vir Prætorius, & post Præturam Legatus: cui iura reddenti Carthagine accidit mordenti tuber, vt deprehensus inde denarius primos dentes inflecteret. hæc ex xix. Plinii: apud quem legitur Lartius Licinius: pariter libro xxx. Latinum Largum Paulus Iurisconsultus commemorat. *Hactenus*) tantum vt auditores haberet sine precio. *Corrogaret*) rogando conuocaret. *Quintiliano*) M. Fabio Quintiliano summo oratore, operibus suis & præconio Iuuenalis celeberrimo. Hic ex Calagura Hispaniæ oppido oriũdus inter Patricios Romanos insertus: siue iure latii, seu Principum liberalitate, quod multis factitatum videmus: vt Secundo nostro, ne longius discedamus: nam ille, authore Ausonio, Consularia ornamenta per Clementem adeptus est: vnde non mirum si Iuuenalis eum nobilem per lunata calciamẽta designauit: [immo vt magis probem fuisse Romanum ciuem, addam Trebellii Pollionis dictum: vbi Posthumii iunioris eloquentiam laudat, adeo probatam asserens vt eius controuersiæ Quintiliano dicantur insertæ, quem declamatorem Romani generis acutissimum, vnius capitis lectio prima statim fronte demonstrat. Romani ergo generis

tur: hoc infiniti clamores commouentur, cum μεσόχορος dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem: nam plerique non audiunt, nec vlli magis laudant. Si quando transibis per Basilicam, & voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quòd tribunal ascendas, nihil quòd præbeas aurem, facilis diuinatio. Scito eum pessimè dicere, qui laudabitur maximè. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius, hactenus tamen, vt auditores corrogaret. Ita certè ex Quintiliano, præceptore meo, audisse memi. narrabat ille, Assectabar Domitium Afrum, quum apud centumuiros diceret grauiter &

appellauit, vel ob eloquentiam, vel quorum maiores vrbe donati fuerant.] nam alterius Quintiliani declamatoris Seneca plerunque meminit. *Præceptore meo*) libro vi. repetit Quintilianum & Niceam audiuisse. *Assectabar*) comitabar cum ad agendum iret [Domitium Afrum. qui recens Prætura modicus dignationis, & quoquo facinore festinans clarescere, sub Tiberio, si Tacito fidem, adhibemus Claudiam pulchram & Furnium reos peregit: inde primoribus oratorũ additus, diuulgato ingenio & assecuta Cæsaris asseueratione, qua suo iure disertum eum appellauit: mox capessendis accusationibus, aut reos tutando prosperiore eloquẽtiæ quàm morum fama fuit: nisi quod ætas extrema multum etiam eloquentiæ dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.] Fabius confitetur lib. v. Domitium Afrum, senem se adolescentulum coluisse, cùm adhuc causas ageret: quo tempore multum de pristina authoritate perdidit, prius fori princeps creditus: inde æmulatione quadam sub Caio reus. (Conabatur enim is Imperator omnes oratores, Domitium imprimis acerrimum & summum dicendo superare) præter spẽ absolutus est: quod nihil Caio *Grauster*) mature. nam Fab. Afro maturitatem in agẽdo tribuit. *Ex proximo loco*) propinquo. dicebat enim Licinius in Basilica Iulia apud aliud tribunal. erant autem quatuor tribunalia: ideo Centumuiralis hasta appellatur, alibi quadruplex iudicium à Secundo. *Retexit*) desistit Afer ab agendo. *Silentium*) à laudantibus Licinium. *Repetit*) actionem. *Abruperat*) intermiserat. *Clamor*) applaudentium exortus est. *Retexit*) secundo Afer. *Idem*) fecit. *Intermissa causa*) digrediens à re quam tunc agebat. *Centumuiri*) ô iudices. *Artificium*) dicendi ars. Paulus & Modestinus Iurisconsulti pro scientia cuiuscunque artis accipi volunt artificium. *Periit*) potius quàm perit: sicut sequentia accusanti respondérit, neque se defenderit: simulabat autem vereri & Imperatoris vim admirari. quare ad preces conuersus tremebundus dicebat se magis Caium oratorem, quàm Cæsarem expauescere. quibus princeps captus persuadens dicendi acrimonia vicisse (Callisto liberto insuper adiuuãte) Domitium iudicio liberauit, & Consulem renũciauit, abrogatis qui tunc in eo fuerant honore. hæc Dion. Mortis eius meminit Tacitus, sed adeo circumcisè, vt nemini dubium esse possit, quin pars aliqua historiæ interciderit: nam nec causas nec modum, quod alibi assolet, ibi explicat. Eusebius in Chronicis tradit mortuũ fuisse Afrum in cœna ex cibi redundantia. Liberandus est Iulii Frontini libellus de aquęductibus errore manifestissimo, vbi inquit, Gallóq; Veranio, Pompeio Longino Coss. cui Comitius Afer. tu, monente Tacito, repone Gallóque Qu. Veranio & C. Pomp. Longino Coss. Domitius Afer. nam is post Didium Gallum aquis publicis præfectus est. Scripsit autem libros duos de testibus. quos Fab. non dissimulat se fuisse imitatum: & dictorũ quoque, præter multas orationes, ab eodem vrbane sunt editi libri.

lentè (hoc enim illi actionis genus erat) audiit. ex proximo immodicum insolitúmque clamorem, admiratus reticuit: vbi silentium factum est, repetit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & post silentium cœpit idem tertiò. Nouissimè quis diceret, quæsiuit. responsum est, Licinius. Tum intermissa causa, Centumuiri, inquit, hoc artificium periit. quod alioqui perire incipiebat, quum perisse Afro videretur: nunc verò propè funditus extinctum, & euersum est. Pudet referre, quæ quàm fracta pronunciatione dicantur, & fides exemplaris manuscripti astipulatur. Alioquin) re vera. *Quæ*) insulsa & puerilia. multum enim obcæcantur à scholis in forum trãseuntes: & quem in dicendo non pudet, hunc Cicero non

Universidad de Deusto
Biblioteca

reprehensione solùm sed etiam pœnâ dignum putat. *Fracta*) eneruata, molli, scenica. in quod acerrimè Fabius inuehitur post multa pronunciationis enumerata vitia. Sed quodcunque, inquit, magis tulerim quàm quo nunc maximè laboratur *Quibus*) lasciuis. *Teneris*) libidinosis. *Excipiantur*) illis desinentibus suscipiátur ab auditoribus: nam excipere, est rem ab aliis prænunciatam pariter referre vel scribere, & notare: per translationem dicimus excepta vulnera: interdum tamen simpliciter pro suscipere. vt Curtius, Legatos ab Alexandro exceptos, id est admissos. apud Virgil. interficere significat, cùm inquit, Excipit incautum. & Plin. senior excipulas vocat nassas, quibus anguillæ capiuntur. *Plausus*) adulantium strepitus. Petronius abigit hoc genus hominum, Nec plausor, dicens, sedeat redemptus, histrionea addictus. *Cymbala*) dicta à concauitate & curuatione, sicut cymbia, pocula. κυφὸς enim curuum, quasi ergo κυφαλὰ, id est curua aliqua. Hinc Lucretius, Tympana tenta tonant palmis & cymbala circum Concaua raucisonóque minantur cornua cantu. Nam cymbala tinnitum sicut tympana sonitum edunt autore Apuleio. & in epigrammate Alexidis cymbala acuti soni vocata. Athenæus scribit in tibiis bombum, in cymbalis tinnitum, & tympanis sonitum dici. Erant autem cymbala tutelæ matris deorum ascripta, quòd similia sunt hemicyclis cæli quibus terra deorum mater cingitur. Extat Martialis distichon de cymbalis, Aera celenços lugentia matris amores Esuriens Gallus vendere sæpe solet. Et Diodorus scribit, Cybelen inuenisse cymbala & tympana. Et cymbalistam dicimus qui cymbalis, sicut tympanistam qui tympanis vtitur. *Tympana*) bellica Indorum instrumenta pro tubis: ea in aëre suspensa scuticis diuerberabant. vnde horrendus quidam sonitus emittebatur. Conficiebantur autem ex trunco abietis cauato orichalci tintinabulum in eo collocantes, & taurino corio circumtegentes: hæc in pugnas elata ferebant: cùm verò strepitum maximum, aut signo aliquid significare volebant, conuertentes ad os, ligneum vas concutiebant: at quæ in eo erant tintinnabula multa, & magna in arcto resonantia, intus obscurum quẽdam sonitum faciebant: quem mugitu non dissimilem huius rei ignari difficile poterant discernere instrumenti an beluę ruditus esset. & Hammonius, tympanum pellibus contectum pulsatur. à verbo τύπτω tympanũ, & interpositione (m) deductũ: baccharum instrumentum, & in sacris Dionysij ferri solitum refert Athenæus. Tranquillus, Gallum tympanizantem dixit, quòd tympanum pulsaret, & masculino genere prolatum Suidas non sine authore scripsit. Iulius Pollux tympana vasorum nomina esse, quæ & cymbala dicuntur, asserit. Plinius, Tympanas margaritas. quibus vna facies rotunda, & planicies auersis esset. Tympana præterea vehiculorum tecta legimus. Et apud Celsum tympanitem genus hydropis: cùm ventre vehementer intento creber intus ex motu spiritus sonus est. Et tympanum carnificis lignum, quo noxios torquent.

tur: quibus, quàm teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantùm, ac potius sola cymbala & tympana illis canticis desunt. vlulatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi,) theatris quoq; indecora laudatio largè supersunt. Nos tamen adhuc & vtilitas amicorum, & ratio ætatis moratur, ac retinet. Veremur enim ne fortè non has indignitates reliquisse, sed laborem fugisse videamur. Sumus tamen solito rariores, quod initium est gradatim desinendi. Vale.

Inde τυμπανίζεσθαι, id est flagellat, excoriat, deductum. *Vlulatus*) mulierum lamentatio. Cæsar etiam barbaris aduersum se pugnantibus hunc sonum dedit. *Indecora theatris*) vbi spectatores licenter Cæsaribus & victoribus solebant applaudere. Martialis, Quæque sonant pleno vocésque manúsque theatro, Cùm populus subiti Cæsaris ora videt. *Ratio ætatis*) nondum enim peruenerat ad sexagesimum annum, vel septuagesimum, secundum alios: cùm licebat se excusare à ciuilibus officiis. *Indignitates*) indecora, digno homine indigna. *Rariores*) rarius quàm consueueramus apud Centumuiros agimus. *Gradatim*) paulatim.

C. PLINIVS VALERIO SVO S.

Quomodo te veteres Marsi tui? Quo modo emptio noua? placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem, nihil tamen æquè gratum est adeptis quàm concupiscentibus. Me prædia materna parum commodè tractant: delectant tamen, vt materna. Alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quod queri pudet. Vale.

Quomodo) Interrogat Valerianũ quãtum veteribus, & nuper comparatis agris oblectetur. Valeriani Pollionis meminit Martialis. *Quomodo?*) placent tibi. *Veteres*) agri auiti & maiorum tuorum. *Marsi*) quos in Marsis possides. Marsi à velocitate pedum dicti populi vltra Picenum in secunda regione terroti sunt serpentibus, referente Plinio & Dionysio, nec quenquam fugiat à Strabone & Tacito etiam Marsos assignari Germaniæ. *Emptio noua*) agri à te nuper empti. *Rarum id quidem*) rarò euenit, vt quod eminus placeat. [*Nihil tamen*) quãquam potest euenire vt emptio noua cùm desideratur placeat. Sunt qui velint, nihil tamen vsque ad me, fuisse quandam glossulam & epistolæ insertam. quid si ademptis, pro emptis.] *Adepti quàm concupiscentibus*) si rem quam summopere desiderauerant adepti sint. *Prædia materna*) quæ iuxta Larium à matre, sicut paterna, à patre possedit. *Parum commodè*) admodũ infructuosa & sterilia sunt. *Vt materna*) quia fuerũt meæ matris, sororis inquam senioris Plinii. *Alioquin*) adhæc. *Occallui*) obdurui, assueui, callum feci. *Queri*) multum lamentari de eadem re, [quare impetret prudentia quod dies impetrabit.]

C. PLINIVS ANNIANO SVO S.

Et quidem pro cætera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit hæredem, pro non scriptis habendos: quia non sint confirmati testamẽto. Quod ius ne mihi quidem ignotum est, cùm sit ys etiam notum, qui nihil aliud sciunt: sed ego propriam quandam legem mihi dixi, vt de-

Et quidem) Annianum hortatẽ, Aciliani codicillos, quia non essent testamento cõfirmati, irritos habendos, monet se pluris facere defuncti voluntatem quàm ius ipsum. [Vidi in monumentis Brixianorum, C. Lucretium Annianũ. Præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rocea in quibusdam exemplaribus] memini legere ad Annium scriptam epistolam: siue is fuerit Annius Gallus ab Othone peditum rector destinatus, & cum Vestritio iterum copiarum rector ad occupandas Padi ripas præmissus: deinde à Mutiano dux cum Petilio Cereale electus. Siue Annius Verus, qui postea ascito nomine Antonini imperauit. Potuit & mitti T. Annio Flauiano aquarũ curatori Vespasiano quinto, & Tito Coss. Frontino autore. Nimiam mensarum lautitiam Martialis etiam in Annio notat. *Pro cætera tua diligentia*) vt in cæteris rebus diligens es, & inter cætera, in quibus veteris diligentia. *Codicillos*) epistolas. Fabius, Codicilli dubium ad quem scripti. Plinius tradit Homerum scripsisse Bellerophonti codicillos datos. Tranquillus autem Othonem scripsisse ad sororem codicillos consolatorios. Deriuatio tamen verbi aliud quàm epistolas importare videtur, referente Seneca: nam caudex, siue codex, à quo codicilli, plurimarum tabularum contextus est. *Aciliani*) Cor. Minutij Aciliani Brixiensis. *Ex parte*) sui peculij: nam alios Secundo cohæredes scripserat. *Non scriptæ*) irritos, inutiles. *Confirmati testamento*) ante Augusti tempora constat codicillorum ius in vsu non fuisse, sed primus L. Lentulus codicillos introduxit: cuius authoritatem multis sequẽtibus idem Imperator Trebatio suadente constituit codicillos iure optimo esse. & cùm ante testamentum codicilli facti erant, Papinianus ait, Iustiniano referente, non aliter vires habere: quàm si speciali post eius voluntate confirmentur: nam quæ postea sequuntur prioribus derogant. Inde libro vicesimonono, Idem inquit ante tabulas testamẽti codicilli facti non aliter valent, quàm si testamento, quod postea factum est, vel codicillis confirmentur. *Ius*) vetus, quod postea fuit emendatum sicut mox ostendemus. *Propriam*) conuenientem. Sunt qui legant proximam [non inconuenienter] Iulianus, De quibus causis scriptis legibus non vtimur, id custoditi oportet, quod moribus & consuetudine inductum est: & si qua in re hoc defecerit, tũc quod proximum, & consequens est. *Dixi*) constitui. Defunctorum voluntates, quod sæpe mandant Iurisconsulti titulo de militari testamento. & postea secundum Iustinianum Seuerus & Antoninus rescripserunt, Ex his codicillis, qui testamentum præcedunt, posse fideicommissum peti: si appareat eum, qui testamentum fecit, à voluntate quam in codicillis expresserat non recessisse. hinc Iulianus. ff. xxix. Codicillorum ius singulare est, vt quæcunque in his scriberentur, perinde haberentur, ac si in testamento scripta essent. & testamento facto etiam si codicilli in eo confirmati non essent, vires tamen ex eo capiunt. Ex quibus sanè colligitur Iurisconsultum imitatum fuisse Secundi sententiam. *Manuscriptos*) Martianus & Paulus, Codicillos, neque sua manu scribere, neque signare licet, valent tamen. Conficiuntur autem quatuor modis: aut enim in futurum confirmantur, aut in præteritum, aut per fideicommissum, aut sine testamento. *Vt confirmati*) respiciendo ad eius voluntatem. *Delatori locus non sit*) [quadruplator non habeat opportunitatem deprædandi,] non aurem præbeat delatori Imperator Traianus, per quem legimus id genus hominum exactum in exilium. *Dedissem*) donassem alii. [iam enim Plinius eam hæreditatem donarat.] *Populus*) ærarium

functorum voluntates, etiam si iure deficerentur, quasi perfectas tuerer. Constat autem codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, à me tamen vt confirmati obseruabuntur. præsertim cùm delatori locus non sit. Nam si verendum esset, ne quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse, & cautior esse deberem. Cum vero liceat hæredi donare, quod in hæreditate subsedit, nihil est quod obstet illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

publicum, quod sub Traiano silens & quietum fuit, relegatis delatoribus, qui omnia testamenta prius irrita faciebant. [an populus Brixiensis qui hæres erat eorum qui sine hærede legitimo moriebantur.] *Cautior*) in donatione. [*Hæredi*) legatario. *In hæreditate*) in computatione assis.] *Subsedit*) relictum est, remansit.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Miraris) Respondet Gallo admiranti cur tãtopere Laurentino agro detineretur. Loci opportunitatem & villæ structuram mirus tanquam architectus describens: hortatúrque vt villam tot rebus ornatam contubernio suo magis commendet. Siue is fuerit Didius vel Annius Gallus, de quo nuper diximus: an ille Gallus cuius fauore Adrianus Traiano fuit acceptus. Galli Præfecti vrbis fit mentio apud Iuuenalem Satyra xvi. Rubriũ Gallum cum Cælio Pisone Consulem, per quos subuentum libertatibus est Senatusconsulto, testatur Vlpianus fuisse temporibus diui Traiani. Possumus etiam intelligere Numatium Gallum, quem Martialis libro decimo scribit fuisse simplicitate prisca, & bonitate Socrati parem. *Laurens*) nam Seruius super illud Virgilii libro decimo, Multósque palus Laurentia sylua Pastus arundinea, inquit, Laurentia pro Laurens: recta enim deriuatio hæc est. Quare Secundus vt recte loqueretur per correctionem Laurens appellauit: quanquam alibi semper Laurentinum dicat: non sine analogia, vtpote à Laurento oppido deductum: tametsi ab eo Laurentes vocemus. [An quia vsus fuerat diminutiuo, ne tam egregium opus minueretur, grandiori vocabulo dictum correxerit.] *Gratiam*) elegantiam, ornatum. *Opportunitatem loci*) facilitatem adeundi: vel commoda ædificij, & situs.

Miraris, cur me Laurentinum, vel si ita mauis) Laurens meum tantopere delectet? desines mirari, cum cognoueris gratiam villæ, opportunitatem loci, litoris spatium. Decem & septem millibus passuum ab vrbe secessit: vt peractis, quæ agenda fuerint, saluo iam & composito die possis ibi manere. Aditur non vna via: nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt: sed Laurentina à quartodecimo lapide, Ostiensis ab vndecimo relinquenda est. Vtrinque excipit iter aliqua ex parte arenosum, iumentis paulo grauius & longius, e-

Vrbe) Roma. *Secessit*) nam & secessus villa dicitur. *Peractis*) completis negociis in villa. *Saluo*) integro, recondito. *Composito*) finito. Virgilius, Ante diem clauso componet vesper olympo. *Aditur non vna via*) itur in Laurentinum duabus viis. *Laurentina*) quæ Laurentum ducit: sicut Hostiensis, quæ Hostiam. [*Tibi relinquenda est*) si voles in rus meum diuertere.] *Eodem*) ad Laurentinum meum. *Lapide*) miliario, vnum enim quodque miliarium signabant ab vrbe lapide in via erecto: & nunc quoque plurimis vicis mansit appellatio, à numero lapidum. & Martialis inquit, Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quartum. Ad quartum breue rus emit Oracilius. *Iter*) quod minus est quàm via, quæ in se continet iter & actum. secundum Vlpianum. Pomponius autem, Via inquit angusta, per quam neque iumentum, neque vehiculum ire potest, iter siue actus est: sed si iumentum de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

duci, non autem vehiculum, poterit actus appellari. Et Modestinus, Iter est quò quis pedes vel eques commeare potest. Actus, vbi & armenta trahere, & vehiculum ducere liceat. *Excipit*) diuertentes in Laurentinum meum suscipit. *Iunctis*) equis coniugatis. Tranquillus in Dictatore, post solis occasum mulis è proximo pistrino ad vehendum iunctis. Sequentium tamē scriptorum autoritas facit, vt magis credam legendum iumentis, quod etiam in quibusdam codicibus receptum video. Idem Tranquillus in Nerone, Sed & in viæ Appiæ vico repentè puerum citatis iumentis haud ignarus obtriuit. Vlp. ff. xxxij. Legato continentur mancipia, puta lecticarij: qui solam matremfa. apportabāt: item iumēta, vel lectica, vel sella. Et Marcellus, iumentis legatis boues non continentur. Inde Pompon. de verb. signific. Boues magis armentorum quàm iumentorum nomine appellantur. *Grauius*) propter arenas & viæ longitudinem. *Breue*) quia facilius equoviarum compendia rapiūtur. & Columellæ præceptum extat, Iter commodum, in fundum multum conferre. rationesque inibi explicantur. *Molle*) facile. [*Varia*) adscribitur etiam grata.] *Facies*) rerum aspectus. *Hinc atque inde*) à dextera & sinistra. *Occurrentibus*) quas itinere offēdimus. *Coarctatur*) restringitur. *Diffunditur*) aperitur, dilatatur. *Greges*) propriè loquitur. *Montibus*) in adiacentibus iugis. *Depulsa hyeme*) transacto tempore hyberno:

quo breue & molle. Varia hinc atque inde facies. nam modò occurrentibus syluis via coarctatur: modò latissimis pratis diffunditur & patescit. multi greges ouium, multa ibi equorum, boúmque armenta: quæ montibus hyeme depulsa, herbis & tepore verno nitescunt. Villa vsibus capax, non sumptuosa tutela. Cuius in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum: deinde porticus in O literæ similitudinē circumactæ, quibus paruula, sed festiua area includitur: egregium hæc aduersum tempestates receptaculum. nam specularibus, ac multo

an quod magis probo, quæ tempore brumali à montibus in planum deducta: nam illic tunc stridet boreas [tēpore verno, calore temperato, vt assolet fieri vere. & licet videre in multis locis hyeme ad littus aurā apricari. Nec ignoro depellere apud Varronem & Virgilium esse à lacte remouere] *Nitescunt*) pinguescunt. Virgil. quæ cura nitentes Pascere equos. *Vsibus capax*) sufficiens ad vsum. *Non sumptuosa tutela*) non cōstat magni custodia, & cura eius. *Frugi*) moderatum, non sumptuosum: [quamuis nō luculentū.] *Atrium*) quod erat in prima parte domus: inde quidam opinatur dictum, quod esset anterius. Varro ab Atriatibus Tuscis appellatum credidit: illinc enim exemplum sumptum. At Festus inquit, Atrium propriè est genus ædificij ante ædē continens mediam aream: in quā aqua collecta ex omni tecto descēdit. Dictum autem atrium quòd à terra oriatur quasi atrarium. Ideo non inconcinnè poeta dixerat, Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat. Et Appianus, Atrium quoque templo veneris circumduxit, quod Romanorum forum esse voluit [Ac Ouidius, Atria nobilium valuis celebrantur apertis.] In atrio solebant maiorum stemmata collocare super tabulinum. Locus salutandi proprius, & ianuis propius atrium fuit, si Vitruuio credimus, monenti pauperibus non necessaria magnifica vestibula, nec tabulinum, nec atria: quòd in aliis officia præstent ambiendi. Gellius & Macrobius eius æmulator pleraque insuper de atrio prodidere. *O literæ*) in rotunditatem ad typum literæ O. fuit etiam in secunda lectione in Δ literæ. vt scilicet porticus illæ triangulares essent. *E quibus*) porticibus. *Area*) locus in ædibus sub dio. Florentinus, Area locus in vrbe sine ædificio: in rure ager appellatur: idémque ager cum ædificio fundus dicitur. At Paulus, Area pars insulę est, & quidem maxima. Festus, Area locus vacuus quasi exaruerit, & non possit quicquam generare. Apollinaris pro eminentiore loco videtur accepisse: In quorum inquit aream siue suggestum à subiecta porticu sensim gradibus ascenditur. Est & triturę locus, quam aream Varro fieri præcipit circularem. Celsus pro morbo aream ponit. *Festiua*) elegans. *Receptaculum*) confugium, sunt illæ porticus. *Tempestates*) malas temporum qualitates. *Specularibus*) sicut nostra tempestate vitreis orbibus conglutinatis frigus & ventos arcemus: sic olim lapidibus specularibus in quamlibet tenues crustas fissis. Hispania & Cappadocia multitudine & magnitudine Cyprum & Ciliciam superant. Sunt tamen obscuriores. vt in agro Bononiensi breues, & maculosi. Candido speculari mira natura inest: cum neque senescat, faciléque solem & frigus sustineat. Seneca quædam scribit, Nostra demum memoria prodiisse scimus, vt specularium vsum perlucente testa clarum transmittentium lumen, & balneorum luxuriam vellicans. Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis ac preciosis

orbibus refulserint. Quantæ nunc aliquis rusticitatis damnat Scipionem quòd non in caldarium suum latis specularibus diem admiserat. In quem fuerint vsum sequentia monstrabunt exempla. Iuuenalis, Quæ vehitur clauso latis specularibus antro. Vlpian⁹, Neq; specularia, neq; vela frigoris causa vel vmbræ, esse domus instrumenta sed ornamenta. Sunt enim cōparata voluptatis gratia. Verum idem putat specularia esse partem domus, siue sint affixa ædificio, siue ad tempus detracta. Martialis ad frigus remouendum & ventos testatur, Hybernis obiecta notis specularia puros Admittunt soles & sine fece diem. Item, Condita perspicua viuit vindemia gemma, Et tegitur fœlix, nec tamen vua latet. Nam & rosas eodem authore specularibus à tempestate defendebat antiquitas. Et Columella cucumeres ostendit fieri præmaturos, si vasis maioribus rotulæ subducantur, quo tecti specularibus hyeme serenis diebus tutò producantur ad solem, rursus intra tecta recipiantur. Sic Tiberio ferè toro anno cucumis oblatus. Et Palladius iubet cellam olearem contra frigus specularibus, vt lumea admittat, muniendam. [*Multo magis*, quia melius resistunt tempestatibus.]

magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra medias cauædium hilare: mox triclinium satis pulchrum, quod in litus excurrit: ac siquando Africo mare impulsum est, fractis iam, & nouissimis fluctibus leuiter adluitur. Vndique valuas, aut fenestras non minores valuis habet: atque ita à lateribus, à fronte quasi tria maria prospectat. A tergo cauæ-

Muniuntur) defenduntur. *Medias*) porticus, [quidam legunt mesaulas non medias. de quibus Vitruuius, Inter duo autem pistyla itinera sunt, quæ mesaulæ dicuntur: quod inter duas aulas media sunt interpōsita.] *Cauædium*) Vitruuius & Varro disiūctum protulere, caua ædium appellantes. erat autem intra parietes locus tectus & patulus ad vsum omnium maximè salutantium relictus. nam etiam non inuitati illuc commeare poterant, sic ad vestibulum & peristylia. ædificabantur autem iuxta triclinium in quinque genera distinctum Thuscanicum, Corinthiū, Tetrastylum, displuuiatum, testudinatum. quare statim subnectit triclinium. Hic dicet aliquis Secundum non ex arte locum describere. præcipit enim Aphthonius in suis Præexercitamentis incipiendum à rebus circumiacentibus in locorum descriptionibus: quem sanè ordinem seruauit idem, dum alteram in Thuscis villam repræsentat. Sed hic non mirum si statim membra domus aggressus est, cum nihil circa præter mare & litus haberet. Illic verò longè alia, vt agrorum & montium, collúmque varias facies, à quibus non inartificiosè principiū

Universidad de Deusto
Biblioteca

fecit. *Excurrit*) extenditur, porrigitur. *Africo*) vento ab Africa spirante, qui & Lybs dicitur. *Fractis*) lassis & desinentibus. *Illustratur*) madefit. *Quasi tria maria*) nam re vera mare Tyrrhenum tantum prospectabat, sed cum à tribus locis, à fronte scilicet & duobus lateribus prospectum haberet, quasi tria maria dixit propter diuersam faciem. Inde Pollij Surretinum sic laudatur à Statio, Sua cuique voluptas. Atque omni proprium thalamo mare, transque iacentem Nerea diuersis seruit sua terra fenestris. *Fronte*) anteriore triclinii parte: sicut in homine, ac etiam in acie prima Decurionum ordinatio in aduersos hostes spectans frons dicitur. *A tergo*) ab occipitio, respicit illud triclinium. *Porticum rursus*) alteram porticum: an præcedentis partem.

Longinquos) remotos. *Huius*) triclinii. *Retractius paulo*) aliquantulum remotius. *Cubiculum*) dictũ autumat Festus à cuba Sabinorum lingua, quam militares lecticam vocant. cubicula etiam Vitruuius solet appellare tignorum & asserum sustentacula. *Aliud*) cubiculum. *Orientem*) solem. nam cubicula sicut bibliothecæ orientem spectare debent: cùm illa matutini luminis vsum postulent, in his libri non putrescant. *Retinet occidentem*) calescit sole occiduo & reporem in nocte reseruat. *Hæc*) fenestra occidentalis. *Subiacens*) propinquum. *Illa*) orientalis. *Securius*) minori fragore. *Obiectu*) positu & occursu. *Huius*) cubiculi minoris. *Illius*) maioris. *Includitur*) fit in recessu. [*Angulus*) angulare membrum.] *Accendit*) auget in maius ex repercussione parietum. *Hybernaculum*) locus hyberno tempore idoneus: sicut hybernacula militum statiua per hyemem solemus appellare. Hybernaculum igitur secundum Vitruuii normam hybernum occidentem spectare debet: apparatus minimè sumptuosus & vtilis vsus Græcorum hybernaculorum fuit: adeo vt qui ministrantes ibi versabantur, & si nudis pedibus fuissent, non reciperent frigus, propter quoddam pauimenti genus ex carbonibus, sabulone, calce, & fauilla mixta confectum. mandat autem fodi hybernaculum intra libramentum triclinii. *Gymnasium*) locus vbi exercebantur: propriè tamen de athletis, quoniam nudi contendebant: postquam primum nudus Orsitus cucurrit in Olympia: fuerat enim antiquis consuetum subligaria ferre circum pudenda in gymnasiis: Orsito verò Lacedæmonio certanti soluta fibula causam doloris incussit: vnde lex constituta, vt nudarentur. Nouimus publicas etiam balneas gymnasia dici: quare Suidas vnctuaria, & lauacra appellat. Immo etiam certamina equestria, & venationes, quòd corpus exerceant, quidam dixere gymnasia. & Baleares gymnasias Græci vocarunt: quòd nudi æstate incederent. autor Diodorus. *Silent*) non sentiuntur. *Nubilum inducunt*) tempus nubilum faciunt quales sunt australes, notus, aphricus, libonotus, & eurus plerunque. *Ante, quàm vsum loci*) prius sol obducitur nubibus: quàm calor faceſſat. *Vsum*) teporem. In sole vngi & currere priscos, tangit Aristophanes. *In apsida curuatum*) in formam aspidis circumactum. Aspis autem serpentis species, & scutum interpretatur: & locus eiusdem cognominis apud Argos fuit. Legitur etiam in apsida, id est in curuaturam rotę siue testudinis. Hoc enim significat ἀψὶς, familiaris dictio Pli. seniori, vbi de astronomicis rebus tractat. Et cameras ἀψίδας dictas Suidas interpretatur. Recentiores scribunt in Baiano & Lucrino adhuc apsidas extare cel-

dium, porticum, aream: porticum rursus, mox atrium, syluas, & longinquos respicit monteis. Huius à læua retractius paulo cubiculum est amplum: deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet. Hæc & subiacens mare longius quidem, sed securius intuetur. Huius cubiculi, & triclinij illius obiectu includitur angulus, qui purissimum solem continet, & accendit. Hoc hybernaculum, hoc etiam Gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, exceptis, qui nubilum inducunt, & serenum ante quàm vsum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apsida curuatum, quod ambitum solis fenestris

si superbíque operis: quarum partem balnea, partem sacella, partem cubicula, & villarum aulas occupare: in earum aliquibus ferramenta semicorrosa supernè adhuc pendere. *Ambitum solis*) ab oriente in meridiem, & occasum.

Armarium) rerum receptaculum. veluti vestiarium, in cuius formam vidimus bibliothecas comparatas interdum. *Insertum*) adnexum. *Parieti*) muro cubiculi. *Capit*) cõtiner, inuitat. *Membrum*) pars domus. nam Columella [cum Apuleio] sic nominat, & Vlpianus de manumissionibus, Quæri inquit potest si fabris duobus vel pictoribus templum, vel membrum depictum esset. Videtur autem fuisse dormitorium membrum, quod ipse libro quinto in alterius villæ descriptione dormitorium cubiculum dixit. & Sidonius pariter Secundũ imitatus. *Suspen(sus)* eleuatus. [lege Vitruuium de suspensuris caldariorum] *Tabulatus*) tabulis vbique interpositis, per quas vapor huc & illuc digeratur. quod magis placet, quàm

omnibus sequitur. Parieti eius in bibliothecæ speciem armarium insertum est quod non legendos libros, sed lectitandos capit. Adhæret dormitorium membrum transitu interiacente, qui suspensus & tabulatus conceptum vaporem salubri temperamento huc illuc digerit & ministrat. Reliqua pars lateris huius seruorum libertorúmque vsibus detinetur, plerisque tam mundis vt accipere hospites possint. Ex alio latere cubiculum est politissimũ, deinde vel cubiculum grande, vel modica cœnatio, quæ plurimo sole, plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum procœtone, altitudine æstiuum, munimentis hybernum. est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, & procœton communi pariete iunguntur. inde balinei cella frigidaria, spatiosa & effusa, cuius in contrariis parietibus duo baptisteria velut eiecta sinuantur, abundè capacia,

sublarus subulonibus, id est, tibicinibus suffultus. Subulones enim tibicines Thusci, autoribus Festo & Varrone, dixerunt. ad cuius similitudinem vnicornes ceruos appellauere subulones. & translatiuè Ausonius pædiconem. nam subula instrumentum ferreum peracuti mucronis ad calceos consuendos: de qua Seneca: Pudet in aciem descendere pro diis hominibus suscepta subula armatum. Et Desubulare, Marcello tradente, perfodere, à subula tractum. Legimus etiam quod suspensum & tabulatum, vt ista referantur ad dormitoriũ tãta exemplariũ varietate.

Vaporem) solis. *Huc illúcque*) ad contigua loca. *Lateris*) parietis. *Detinetur*) occupatur plerisque membris *Mundis*) politis, cultis. *Hospites*) amicos. [*Vel*) poterat enim vtroque nomine appellari.] *Modica*) mediocris. *Cœnatio*) locus ad cœnam sumendam. Sidonius pro dięta indifferenter ponit. Ex hoc triclinio, inquit, fit in diætam, siue cœnatiunculam transitus. De qua Iuuenalis, Parte alia longis Numidarum fulta columnis Surgat, & algentem rapiat cœnatio solem. Columella præcipit cœnationes in villa hyberni temporis æquinoctialem occidentem, sed æstiuas hybernum orientem spectare. Cœnatorium autem vestis est qua in cœnis vtebantur: & ex disticho Martialis quo vsu esset significata, Nec fora sunt nobis, nec sunt vadimonia nota. Hoc opus est pictis accubuisse toris. At cœnacula in superiore domus parte erant, ad quæ scalis ascendebatur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

solita inquilinis locari. autoribus Iuuenale, & Pompeio. & Vlpianus cœnaculariam exercere vsurpat pro eo quod est cœnacula locare. [& cœnaculum medianum pro eo loco, qui est communis cum inquilinis domus conductæ.] *Plurimo mari licet*) ex plurima maris repercussione & prospectu. *Proceſtrio*) quo proceditur in muro. Ælius etiam referente Festo ædificia esse dixit extra portam: Artorius quæ sunt ante castra proceſtria scripsit. Cæsar erycium videtur appellare. Sunt qui legant procœtone, id est, antithalamo: quod satis congruè facit, & Columella hoc vocabulo vsus est Nec putant, inquit, se habere villam nisi multis vocabulis retineāt Græcis: quin vocent particulatim procœtona, palæstram, apodyterion. *Altitudine*) expositum auræ. *Munimentis*) parietibus specularibus. *Hybernum*) aptum ad vsum hyemis. *Huic*) cubiculo. *Aliud*) cubiculum. προθοιτὼν, antithalamum. κοιτὼν cubiculum. & πρὸ ante. *Cella frigidaria*) vbi aqua frigida, si pœnituisset teporis, lauabantur. nam balinei cellæ tres erant: caldaria, vbi calida: tepidaria, vbi tepida: frigidaria, vbi frigida seruabātur. ipse alibi hoc enarratius explicuit. Vitruuius in balnearum dispositione cùm caldariam & tepidariam memorauit, statim frigidarii aheni memoriam facit: nam præfurnio tria ahena imponebantur, caldarium, tepidarium, frigidarium, vt ex tepidario in caldarium, quantum aquæ exierit, influat, de frigidario in caldarium. Et Paulus tepidarium secundum parietem in balneo fuisse testatur. Antonius Musa & frater eius Euphorbius instituerunt à balineis multa frigida corpora astringi: cùm prius consueſcerent tantum calida lauari. *Effusa*) expansa. *Baptisteria*) lauacra. ἀπὸ τοῦ βάπτω, à lauando. de quo Sidonius, Si apricari mauis, baptisterium piscinæ connectitur ab Oriente: quod viginti circiter modiorum millia capit: huc è lucis calore venientibus triplex medii parietis aditus per arcuata interualla reseratur. vbi tria cellarum genera iam prædicta demonstrantur. *Velut erecta*) tanquam à pariete eminentia, laudat ab artificio. *Sinuantur*) circumuoluuntur, in orbem dispartiuntur. nam [extra parietem] hemicycli formam retinebant.

Proximo) loco. *Vnctuarium*) vbi seruabatur oleū vnctui opportunum. *Immo hypocaustum*) per correctionem. legitur etiam sine verbo immo. Vitruuius, Quod hypocaustum græcè, nos latinè succēsum appellamus: erat autem locus in thermis concameratus & fornicatus, habēs ante præfurnium quo igne imposito illas calefaciebant: nam ὑπὸ sub, & καυστικὸν ardens vaporarium à quibusdam vocatur, quia vaporandis cubiculis adhibebatur. Papinius in syluis vsus est vocabulo Græco, Et tenuem voluunt hypocausta vaporem. *Propnigeon*) Suida interprete. πνιγεὺς caminum & furnum significat: & propriè vbi carbones accenduntur. quod Latinè dici potest Præfurnium. sic Vitruuius vtitur: apud quem propigneum inuersum vocabulum offendes. magnus etymologicus πνῖγος æstum interpretatur. *Elegantes*) gratiosæ. *Sumptuosæ*) magnæ impensæ. *Mirificè*) mira arte connexa cellis. vel mirifica id est admirabilis. *Piscina*) non piscandi sed natandi causa sine fructu, vt inquit Varro de piscinis. Palladius, Piscinales cellæ in æstiuis balneis à Septentrione lumen accipiant, in hyemalibus à Meridie. Et Sidonius, Basilicæ appendix piscina forinsecus in quam fluentum de supercilio montis elicitum, canalibúsque circumactis per exteriora natatoriæ littora curuatum. Aquæ calidæ piscinam Mœcenas primus in vrbe struxit: & nimiam piscinarum luxuriam Seneca taxat. Pauper inquit sibi videtur, nisi thasius lapis quondam rarum in aliquo spectaculum tem-

si innare in proximo cogites. Adiacet vnctuarium hypocauſton. adiacet propnigeon balinei. mox duæ cellæ magis elegātes quàm ſumptuoſæ. cohæret calida piſcina mirificè, ex qua natantes mare aſpiciunt. Nec procul ſphæriſterium, quod calidiſſimo ſoli, inclinato iam die, occurrit. Hîc turris erigitur, ſub qua diætæ

plo, piscinas nostras circundedit, in quas multa sudatione corpora examinata demittimus. *Sphæriſterion*) locū putāt à ludo sphæræ quam pilam possumus appellare: nam σφαιρίζειν & σφαιρηπαιγεῖν, est pila ludere: & σφαιριστὴς qui pila ludere scit. qualis Lycon Peripateticus. autore Athenæo. Lampridius non pro loco, sed ludo vsus est. Post lectionem, inquit, palęstræ, aut sphæriſterio, aut cursui, aut luctaminibus mollioribus operam dabat. [inde Papinius libro quarto Syluarum, in præfatione. Sed & inquit Sphæromachias spectamus, & pilaris lusio admittitur. Tam & [si] fortasse non erit alienum à rotunditate ædificij deductum videri. plures enim circulos, pluraque genera exercitationum capiebat. Et Tranquillus scriptum reliquit Vespasianum fuisse solitum in sphæriſterio fauces & cætera membra distringere. Pausanias vbi de gymnasiis Lacedæmoniorum agit, Est, inquit, & statua antiqua Herculis, cui sacrificant sphæris qui ab ephebis in viros transeunt. Fit autem gymnasium in cursu. *Diætæ*) diæta locus erat in quo per diem versari solebant à verbo Græco, διαιτάομαι, quod est viuo & dego, deductū: siue vocabulum diætæ à die, & edendo tractum videatur: quod in ea de die cœnaretur: nam fuisse idem quod cœnaculum Vlpianus de extraordinariis criminibus innuit. Qui diætarij inquit appellantur, hoc est, qui in aliena cœnacula degunt. quamquam alibi diætarium vocet, qui curam diætæ sustineat. Athenæus diætas tetraclinias scribit susceptisse triginta viros, & nautarum diæram in Hieronis nauilectos habuisse quindecim. Et Sidonius, Ex triclinio sit in diætam siue cœnationem transitus. Fuisse autem diætas superiores & inferiores ostendit Scęuola de donationibus: & Pollux. διαιτήματα delectationis causa construi tradit. quare sæpius apud Iurisconsultum vt Africanum ex autoritate Marcelli in hortis ædificatam legimus diætam. Ipse Secundus lib. vij. ad vxorem scribens monstrat fuisse vbi per diem commoraretur. Ad diætam, inquit, tuam ipsi me pedes ducunt. Et Imperator Alexander in palatio struxit diætas nomine matris suæ. Diæta etiam cibum vnius diei significari receptum est, & speciem medicinæ quæ victu medetur, diæticam appellatam Celsus in limine sui operis testatur: de qua Rufus Ephesius scripsit libros quinque, vnum de diæta scilicet nauigantium. Suidas diætas vocat iudicia, quæ non fiunt pro tribunali: qualia sæpe audiuimus hodie fieri apud Germanos. & diætatas iudices ad hoc electos. nam διαιτάω est iudico. *Sub qua*) in loco inferiori.

Totidem in ipſa) in loco superiori. *Cœnatio*) locus eminens & patulus, quales sæpius est videre in Genuensium villis, vbi & cibum capiunt, & littus ac mare prospectāt. terratias vulgo appellant: quòd sunt patenti cęlo & planæ, quāquam summo instar ęquatæ terræ. *Possidet*) circumspicit tanquam domina. Adscribitur etiam prospicit. *Nascitur conditúrque*) altera fenestra Orientem, altera Occidentem solem admittit. [Lucianus domum commendat quæ patentibus fenestris solem Occidentem excipit.] *Apotheca*) cella vinaria. nā quamuis apotheca possit esse locus, quo res seruandæ reponuntur ἀπὸ τοῦ ἀποτίθεσθαι, à reponendo & condendo dictus: tamen pro cella vinaria accipi solet autoribus Plinio auunculo & Columella. Sic Vlpianus tradit, Sicut fructus cæteros in horreum condi, & vela in apothecis extendi. ff. xxxiij. & xlvij. de furtis. Si præponas in apotheca amphoras esse vini, easque subtractas, singularum furtum fit, non totius apothecæ. *Horreum*) granarium ab hordeo, quod in eo seruabatur, quidam dideo, quod in eo seruabatur, quidam dictum autumant. debet autem esse ficcissimum, & sicut cella vinaria ad Septentrionem spectare, auersum omnino ab au-

duæ, totidem in ipſa. præterea cœnatio, quæ latiſſimum mare, longiſſimum littus, amœniſſimas villas proſpicit. Eſt & alia turris: in hac cubiculum, in quo ſol naſcitur conditúrque: lata poſt apotheca & horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non niſi fragorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

stro. autores sunt Vitruuius, Plinius, Palladius, Columella, qui in horreum, id est, in erectum, vitem firmari vsurpat. *Sub hoc*) horreo. nam debet esse pensile. *Triclinii*) est.

Patitur) sentit. *Languidum*) iam fractum. *Videt*) illud triclinium. *Gestationem*) locum. quo gestabātur, quamplurimum sub dio ambulacrum. *Buxo*) aut rore marino. sunt isti frutices notissimi. *Defenditur*) contegitur ab aspergine maris. *Abundè*) fertiliter. *Aperto cælo*) sereno & ventis expositio. *Longinqua aspergine*) vt vix possit conspergi rore salso. fit enim aspergo maris ex concussione vicini scopuli. hinc Virg. Obiectæ salsa spumant aspergine cautes. *Inarescit*) moritur. In secūda lectione fuit marcescit. *Interiore circuitu*) magis horto propinqua. *Tenera*) nouella. & præsertim more Romano cùm vites ibi sint breues & humiles. *Morus*) arbor Palladi dicata, quòd serò germinat: ideo nullis vernis subiecta tempestatibus. *Vestit*) ornat, & contegit. *Illa*) terra Laurentina littoralis. *Vel maximè*) supra cæteras arbores has nutrit. *Malignior*) infensior, sterilior. *Cæteris*) arboribus. *Hac non deteriore*) sensus est. alia quamuis procul à mari cœnatio, tamen fruitur aspectu tam amœno quàm illa quæ mari adiacet, de qua suprà. *Cingitur diætis*) coniunguntur duæ diætæ cœnationi continentem versus. [Ad idem fere legitur, vincitur.] *A tergo*) ab ea parte cœnationis, qua mare non aspicit, à septentrione. *Vestibulum*) ingressus. Ex authoritate Cæcilii Galli Gellius, & eadem ad verbum transcribens Macrobius, refert non in ipsa domo nec partem ædium, sed locum ante ianuam esse per quem de via aditus accessūsque ad ædes sit, cum dextra sinistráque inter ianuam & tecta, quæ sunt viæ iuncta, spatium relinquitur. fiebat autem in ædibus amplissimæ fortunę. Vestibuli deriuationē aliam refert Ouid. in Fastis à Gellio & Macrobio, à Vesta deduci more poëtarum fingens his versibus. Hinc quoque vestibulum dici reor, vnde precamur. Quā famur Vestam quæ loca prima tenet. Vitruuius & Vlpianus vocabulo Græco vtentes prothyrum appellarunt: alii propylæon, vt Maximus & Thucydidis interpres. *Villæ*) domus in agro. *Rusticus*) rerum rusticarum refertus non ad vmbram & voluptatem, vt ille superior. *Cryptoporticus*) occulta & latens porticus. κρύπτω enim abscondo & Crypta locus abditus, & concameratus, quam pro cryptoporticu reor Vitruuiū posuisse. In ædibus, ait, cryptæ, horrea, apothecæ. Iuuenalis pro subterranea cauerna fornicata, id est, cloaca, vsurpauit, Et solitus mediæ cryptam penetrare suburræ. Apud Sidonium de cryptoporticu hæc traduntur, A parte vestibuli longitudo tecta interius patet, mediis non interpollata parietibus: quæ quia nonnihil ipsa prospectat, etsi non hippodromus,

& sonum patitur, eúmque iam languidum ac desinentem. hortum & gestationem videt qua hortus includitur. gestatio buxo aut rore marino, vbi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur tectis, abundè viret aperto cœlo, apertóque vento: & quanquam longinqua aspergine maris, inarescit. Adiacet gestationi interiore circuitu vinea tenera & vmbrosa, nudísque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens vestit, quarum arborum illa vel maximè ferax est terra, malignior cæteris. hac non deteriore quàm maris facie cœnatio remota à mari fruitur. Cingitur diætis duabus à tergo, quarum fenestris subiacet vestibulum villæ, & hortus alius pinguis & rusticus. Hinc cryptoporticus propè publici operis instar extēditur.

saltem cryptoporticus meo mihi iure vocitabitur. *Propè publici operis*) instar publici operis tam magnifica & ampla vt ferè operibus publicis sit similis: publica enim ampliora, honestiora, sumptuosióráque quàm priuata sunt. *Extenditur*) in longum porrigitur.

Vtrinque) à Meridie & Septentrione. Illinc enim mare, hinc ortum spectabat. *Singulæ*) non gemellæ & binæ, vt à mari. [*Et altius pauciores*) Sed in eminentiore parte sunt pauciores quàm in inferiore. Legitur etiam.] Sed alternis pauciores: vt sit sensus, ab horto habet paucióres fenestras dimidio quā à mari. Potest etiam legi alterius, vt multi codices habent, in eundem sensum, scilicet fenestris alterius partis. *Hæ patent*) aperiuntur fenestræ. [*Iniuria*) offensione.] *Immotus*) quietus à vento. *Hinc vel inde*) à Meridie vel Septentrione. *Iniuria*) ventorum molestia. *Xystus*] Vitruuius xystum ampla latitudine porticum, in qua athletæ per hyberna exercebantur, esse voluit Græca appellatione nostróque hypæthras sub dio ambulationes xysta vocare, quæ Græci paradromidas dicunt: sed lib. v. à superioribus in quibusdam idem autor discrepat. Hæc inquit porticus xystus apud Græcos vocitatur, quòd athletæ per hyberna tempora intectis stadiis exercentur. [Vnde Pollux antiquos testatur dixisse xystos dromos, & Xenophontem in Oeconomico sine dromo scripsisse xystum.] Faciunda autem xysta sic videntur vt sint inter duas porticus syluæ, aut platanus, & in his perficiantur inter arbores ambulationes quas Græci paradromidas, nostri xysta appellant, in quas per hyemem è xysto sereno cælo athletæ prodeuntes exercentur. Nam modò xystum vocabulum esse Græcum, modò Latinum dicit: & xystum tam neutro quàm masculino genere vsurpat: cum apud cæteros masculino proferatur. quem puto M. Tul. per hæc intellexisse. Num tandem locus hic non idoneus videtur? in quo porticus hæc ipsa vbi inambulamus & palæstra, & tot loci sessiones, gymnasiorum & Græcarum disputationum memoriam quodammodo commonent. Et idem alibi dixerat palæstritas in xysto spatiari. Secundus lib. v. Est ante porticum xystus concisus in plurimas species, distinctúsque buxo. Apud Tranquillum in Augusto accipimus in eundem sensum dici xystum. Vlpianus Xysticos appellat palæstritas in xysto se exercentes. Quidam Græcorum xystum interpretantur esse locum politum & æquatum, significare etiam paruum hastile seu iaculum. hinc Arrianus inquit, Signa electi exercitus, aquilæ, imagines regiæ: coronæ, omnes aureæ super xystis argenteis. Xystis autem vestis Tragicorum crocea. Et Xystion vulgarem quandam gemmam ex India mitti refert auunculus Secundi. *Odoratus*) odore repletus. Odoratum est quod aliunde accipit odorem, vt odoratum templum. Odorum, quod per se habet. Martialis, Tantus veris honos, & odoræ gratia Floræ. Hæc tamen poetarum licentia confunduntur. *Auget*) maiorem habet. *Repercussu cryptoporticus*) obiectu parietis australis cryptoporticus. *Area*) diffunditur. *Tenet solem*) qui austro expo-

Vtrinque fenestræ, à mari plures, ab horto singulæ, & altius pauciores. Hæ cum serenus dies & immotus, omnes: cum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescūt, sine iniuria patēt. ante cryptoporticū xystus violis odoratus, teporémque solis infusi repercussu cryptoporticus auget. inde area, quæ vt tenet solē, sic aquilonē inhibet, summouétque, quātúmque caloris antè, tantū retrò frigoris, similiter Africū sistit, atque ita diuersissimos ventos alium alio à latere frangit & finit. Hæc iucunditas eius hyeme, maior æstate. Nam ante meridiem xystū, post meridiē gestationes, hortique proximam partem vmbra sua temperat, quæ vt dies cre-

sita. *Inhibet*) arcet cryptoporticu intermedia ab aquilone. *Frigoris retro*) si opus fuerit apertis cryptoporticus feneſtris: & perflante aquilone. *Africum ſiſtit*) clauſis cryptoporticus feneſtris non permittit increſcere. *Diuerſiſſimos Ventos*) Africum & Aquilonem [à diuerſa cæli regione venientes.] *Alio latere*) aquilonem à ſeptentrionali pariete, africum à meridionali. *Fmit*) comprimit, extinguit. *Hæc iucunditas*) talis cryptoporticus vtilitas tepore in anteriori area continere & frigora arcere. *Ante meridiem xyſtum*) quia æſtate ſol habet ortum magis ſeptentrionalem, ſic & occaſum. vnde mane xyſtum: quippe qui iuxta frontem orientalem ad meridiem ſitus erat *Poſt meridiem geſtationem, & orti proximam partem*] vt quæ iuxta frontem occidentalem iacebant, ſua vmbra refrigerabat. [*Temperat Vmbra*) mollificat & habitabilẽ facit vmbra, quã ſui parietes cauſant.]

Breuior) vergente die ad hyemem vel meridiem. *Longior*) æſtate, recedente ſole ad ſeptentrionem vel ad occidentem. *Hac*) à ſeptentrione. *Illac*) à meridie. *Caret ſole*) non ſentit æſtum: nam per æſtatem mediam culmini imminet, nec penetrat ſol aliis ſuperimpoſitis membris. *Ad hoc*) inſuper. *Fauonios*) zephyros ab occidente.

uit decreuitque, modò breuior, modò longior hac vel illac cadit. Ipſa verò cryptoporticus tũc maximè caret ſole, cum ardentiſſimus culmini cius inſiſtit. Ad hoc patentibus feneſtris fauonios accipit, tranſmittitque: nec vnquam aëre pigro & manente ingraueſcit. In capite xyſti deinceps cryptoporticus, horti diæta eſt, amores mei: re vera amores. ipſe poſui. In hac

Tranſmittit) per alias feneſtras: ſic moto aere, impigróque refrigeratur. *Manente*) quieto, nec exitum reperiente. *Ingraueſcit.* grauior fit inhabitantibus. nam vbi aer ſilet denſior & peſtilentior. Deinceps cryptoporticus: & pariter in capite cryptoporticus, deinceps enim ordinem denotat. *Orti diæta*) ſtructa in orto. nam teſtimonio Iuriſconſulti oſtendimus diætam in ortis fieri. *Legitur etiam Zeta*) ſuper qua dictione videtur mihi operæprecium referre, quid hactenus compererim. Lampridius in Heliogaballo, Odores indicos ſine carbonibus ad vaporandas zetas iuſſit incendi. Sidonius libro nono, Quòd ſupradicto tamdiu potes vti libello, vt eum non ampliùs zetecula tua quàm memoria includat. Et octauo. Nam per armariola & zeteculas noſtras non remanſerunt digna prolatu. Ex poſterioribus colligi poteſt zetam pro bibliotheca vſurpari. nec Sidonii autoritatem in hoc magnifacio: quòd nec Vlpianus Iuriſconſultus eruditiſſimus lib. xxxij. vbi de bibliothecis multa diſſerit, vllam zetæ mentionem facit. Quidam arbitrantur zetam eſſe locum, quem antiqui deducta per parietes aqua frigida refrigerabant, vel feruenti calefaciebant. Neratius hunc modum deducendorum riuulorum per parietes notat. & Vlpianus de cuniculo inquit inſtituendo per quem vapor traditur in balneariis vaporibus. Et alibi, Balneis vaporibus cùm Quintilla cuniculum pergentem in ortis induxiſſet. Alii propter ſequentia zetam locum eſſe voluerunt vnius lecti cum ſellis duabus, qui velis obductis & reductis modò adiiciebatur cubiculo, modò auferebatur: & traxiſſe nomen, quoniam tribus è partibus feneſtras & proſpectus habeat, atque ſolem multipliciter accipiat. Ἀπὸ τοῦ ζέειν, quod eſt feruere. nam Homerus inquit: ὡς ὁ λέβης ζέει id eſt vt autem lebes feruet: quando & heliocaminus in ipſa zeta ponebatur. vel Ἀπὸ τοῦ ζέειν, quòd in ea commodiſſimè viuatur. Alii omnino mendam vbique inoleuiſſe & diætam legendum. nam præter fidem veterum exemplarium hac vtuntur ratione, quòd cùm prius diæta & ziæta ſcriberetur, indifferenter. d. in z mutatis, vt Medentius Mezentius autore Priſciano: poſtea ex ziæta ſcriptum eſſe zeta eorum inſcitia, qui neſciebant ziætam & diætam idem eſſe. nec obſtat quòd aqua calefieret. nam hoc commodiſſimè fieri poterat in diæta in quam ſe recipi ſolitum

Saturnalibus ad ſtudia teſtatur Secundus. Faciundam curaui.

Amores] delitiæ & ſolatium. *Poſui*) ſtruxi.

Heliocaminus) concameratus locus totus ſoli expoſitus, ac hyberno tempore calorem ex illo recipiens & continens diætæ pars: noſtri vaporarium ſolare vocant [ſiue ſolariũ vt apud Plautum in milite glorioſo. nam heliocaminus græcum eſt, ἥλιος enim ſol & κάμινος fornax. Eius meminit Vlpianus octauo. ff. de ſeruitutibus vrbanorum prædiorum, cùm ſcribit, Si arborem ponat vt lumini officiat, dicendum erit contra impoſitam ſeruitutem eum facere: nam & arbor officit, quóminus cœlum videri poſſit. ſi verò heliocamino vel ſolario: ſimiliter dicendum erit quia vmbram facit in loco cui ſol fuit neceſſarius. Miror quoſdam perdere auſos olim caminos non fuiſſe in membris domus, cùm Sidonius ſecus aperiſſimè oſtendat his verbis, A crypporticu in hyemale triclinium venitur: quod arcuatili camino ſæpe ignis animatus pulla fuligine infecit. Tranquillus in Vitellio. Nec antè in Prætorium rediit, quã flagrãte triclinio ex cõceptu camini. tunc quidem conſternatis, & quaſi omine aduerſo anxiis omnibus, inquit, bono animo eſtote, nobis illuxit. M. Tullius ad Atticum luculento camino vtendum dixit. Horatius, Per brumam Tyberis ſextili menſe caminus. Et Athenæus, Carnes coctas in caminis ad differentiam earum quę clibano coquuntur. [Lucianus ad hoc in Saturnalibus, vbi hyemem deſcribit, Multi inquit circum caminum verſantur. Et Didymus in re Ruſtica præcipit, faciundum caminum in balneis.] *Alua*) parte. *Solem*) quem vt exciperet, ideo ſtruebatur heliocaminus: vnde meritò Iuriſconſultus reſpondet, arbores quæ illum invmbrarent ſuccidi & tolli debere. *Valuis*) à foribus. *Proſpicit*) heliocaminus. *Medium parietem*) ſcilicet cryptoporticus à fronte. *Recedit*) diſiungitur. non enim diæta contignabatur cum cryptoporticu: ſed ſuis per ſe parietibus ſurgebat. *Eleganter*) ſumma architectura & gratia. *Specularibus*) lapidibus tranſlucentibus, eundem quem nunc vitrum, in feneſtris vſum præſtantibus. *Adnectitur cubiculo*) auget cubiculum remotis velis, & minuit eiſdem obductis. Seneca Natura. iiij. ſcripſit cœnationem velis & ſpecularibus muniri ſolitam. *Capit*) illud cubiculum tantæ capacitatis eſt, vt lectum & duas cathedras contineat. [*A pedibus*) lecti. Seneca de beneficiis, Pedem & noſtrum dicimus, & lecti, & veli, & carminis, an ab ea parte lecti vbi ſtant pedes hominis dormientis.] *Mare*) eſt. *Villæ*) circumuicinæ. nam Laurentino vicus adiacebat. *Latere*) orientali *Facies*) diuerſos aſpectus, mare, villas, ſyluas. *Miſcet*) quia à quacunque feneſtra tria iſta videri poterant: an, quod magis probo, quòd anguſtia loci per tres feneſtras vno aſpectu omnia licebat intueri. *Diſtinguit*) ſeparat diuerſitate luminum. *Iunctum*) connexum priori cubiculo eſt aliud, quod abditum & obſcurum, vocat noctis & ſomni, id eſt tenebrarum

heliocaminus quidem, alia xyſtum, alia mare, vtraque ſolem: cubiculum autem valuis, cryptoporticum feneſtra proſpicit: quà mare contra parietem medium diæta perquam elegantèr recedit: quæ ſpecularibus & velis obductis reductiſve modò adiicitur cubiculo, modò auferetur. lectum & duas cathedras capit, à pedibus mare, à tergo villæ, à capite ſyluæ: tot facies locorum, totidem feneſtris & diſtinguit & miſcet. Iunctum eſt cubiculum noctis & ſomni. non illud voces ſeruulorum, non maris murmur, non tempeſtatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem ſentit, niſi feneſtris apertis. Tam alti abditique ſecreti illa ratio, quòd interiacens andron parietem cubiculi, hortique diſtinguit, atque ita omnem ſonum

Universidad de Deusto
Biblioteca

& quietis. Martia. pariter lib. x. Et in profundo somnus, & quies nullis offensa linguis, nec dies nisi admissus. *Sentis*) videt. *Abditi*) remoti. *Intertacens*) inter hortum & cubiculum. *Andron*) locus domicilij appellatur angustior longitudine, in quo viri plurimum morantur, sicut Gynęcium vbi mulieres. autores sunt Festus, Suidas, Pollux, [qui androna etiam libro sexto pro loco conuiuii interpretatur.] Ad hæc inquit Aristophanes iudicia omnia & porticus andronas faciam. Athenæus, Maiores domus heroum Homerus μέγαρα vocat, & δώματα, & κλισίας: nos verò ξενῶνας & αἰδρεῶνας. Et vbi de conuiuiis Cretensium agit, Sunt, inquit, vbique in domibus duo loca conuiuiis celebrandis assignata, quorum alterum vocant αἰδρεῖον, alterum, in quo hospites dormiunt, κοιμητήριον, ἀπὸ τῦ κοιμᾶσθαι, quod est dormio. Idē autore Pyrgione αἰδρεῖον dictum asserit ξενίαν à Ioue hospitali. Herodotus magnam domum vocat andreona. Leonidas in epigrammate, & alij Græcorum pro triclinio vsurpant, sicut legimus geminos extra androna vocasse Simonidem, & statim corruisse. Vitruuius scribit Græcos appellare andronas œcos, id est, domos vbi conuiuia virilia solent esse, quòd eò mulieres non accedant, quanquā ita dixisset, Græci mesaulas inter duas aulas positas nominant, eas nostri andronas. Vt per hæc andron modò Latinum, modò Græcum sit, quod non potest conuenire, nisi dicamus cùm testatur andron esse Græcum vocabulum respexisse originem & deriuationem ἀπὸ τῦ ἀνδρὸς, id est à viro: cùm verò Latinum, quòd à nostris iam receptum esset, & pro suo vterentur: quæ ratio locum habere debet in recitatis super verbo xystus testimonio eiusdem Vitruuij. satis autem constat andron & andreon indifferenter pro eodem vsurpari. *Sonum*) intercurrentem strepitum.

Media inanitate) spatioso androne interposito. *Consumit*) dispersit. *Hypocaustum*) vaporarium. *Angusta fenestra*) spiraculo vnde ex hypocausto calor in sudatorium ingrediebatur. *Ratio*) temporis, si calor est retinet, si frigus, effundit. *Procestrium*) legitur etiam προεστίων. de vtroque paulo antè. *Obliquum*) non ex directo. *Seruat*) admittit, sentit. *Ab esse*) adeo ocio fruor, vt ciuili ornatáque habitatione. *Saturnalibus*) à Saturno saturnalia dicta': & in eius honorem inchoata nemo dubitat. quo autem tempore & à quibus instituta, magna inter eruditos concertatio: nam alij à Iano, quidam ab Hercule tradidere, Plutarchus à Numa. Liuius etiam Consulibus A. Sempronio & M. Minutio ædem Saturno dicatam: Saturnalia diem festum institutum prodidit. Martialis à Ioue initium cepisse. Sed quid agam potius madidis Saturne diebus, Quos tibi pro cœlo Iuppiter ipse dedit? Athenæus apud Græcos longè multa explicat, Saturnalibus inquit libertate vtebantur serui apud Romanos, quam consuetudinem traxere à Græcis: nam Mercurialibus in Creta simile festum celebratur referente Carystio, & discumbentibus seruis domini ministrant. In Trœzena congregatio populorum fit per multos dies: sed eorum vno serui talis ludunt, & à dominis cibantur. Berosus apud eundem Athenæum tradit de mense Augusto, die vndecimo agi festum, cognomento Saceam, diebus quinque, quibus moris erat regi dominos à seruis, & eorum vnum deduci regia stola indutum, quem vocarent zoganem. Baton Sinopensis rhetor significat Saturnalium festum Græcum esse, & apud Thessalos Peloria dici, vbi ab Athenæo longa fabula super hoc enarratur.

media inanitate consumit. Applicitum est cubiculo hypocaustum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, vt ratio exigit, aut effundit, aut retinet. Procæton inde & cubiculum porrigitur in solem quem orientem statim excipit, vltra meridiem, obliquum quidem, sed tamen seruat. In hanc ego diætam cùm me recipio, abesse mihi etiam à villa mea videor. magnámque eius voluptatē præcipuè Saturnalibus capio, cum reliqua pars

ratur. Seruis autem concessa licētia, quòd Saturno rege nemo seruitio vel libertate discriminabatur, vt scilicet vita illa simplex & antiqua per saturnalia repræsentaretur, primo per diem celebrata qui est quartus decimus Cal. Ianuarij. quamquam Acron primo die mensis Decembris Saturnalia fieri referat, sed postea edictis C. Iulii Cæsaris duobus diebus huic mensi adiectis. & Augusti edicto, trium dierum feriæ saturnalibus sunt additæ, & sigillariorum adiecta celebritas in septem dies discursum publicum & lætitiam religionis extendit. Nonnulli tamen nulla sigillariorum habita mentione septem dierum saturnalia fuisse scribunt. M. Tullius ad Atticum, secundis & tertiis saturnalibus, pro secundo & tertio saturnalium die dixit. Martialis quinque dierum tantum eo disticho, cui Lemma est Flagra, Ludite lasciui, sed tantum ludite serui. Hæc signata mihi quinque diebus erunt. Nemo illis diebus officiis publicis occupabatur, neque toga seu trabea vel paludata veste, prætextatáque vtebatur: verùm sola syntheſi.

Licentia dierum) saturnalibus licebat seruis sumptis pileis non modò vesci cum dominis, sed pares honores illis in domo gerere, ius dicere, & omni ludorum genere remitti: cuius rei vestigia in aliquibus Italiæ oppidis publicè adhuc restant post natalem redemptoris nostri. *Obstrepunt*) strepitu impedimento sunt, interturbant. *Vtilitas*) diæta, ex qua hanc capio vtilitatem. Sunt qui legant, nec vtilitas nec amœnitas deficit aqua salienti. vt sit sensus, ex aqua salienti comparamus vtilitatem & amœnitatem. *Salienti*) scaturienti. *Habet*) solum Laurentinum. *Potius fontes*) non multum profundos latice statim occurrente effossa humo, sicut in multis Mediolanensis agri locis. *In summo*) vt possint facile deduci ad inferiora, an non in profundo, sed superficie terræ, quod sequentia probant. *Mira*) est. *Obuius*) subitus, expositus. *Sincerus*) purus, illimis. *Salsus*) In secūda lectione corruptus fuit. *Suggerunt*) ministrant ad vsum necessariū. *Affatim*) abundè. quod dictum credit Festus à copia fandi. & Terentium affatim id est ad satsitudinē protulisse. Columella affatim paleas dixit, & plerumque eo dicendi genere vsus est. Ammianus referēte Gellio putat prima acuta pronūciandum. *Ostiensis*) colonia. Ostiam coloniam maritimis commeatibus opportunam à Septentrionali parte ad ostium Tyberis Ancus Martius Romanorum Rex deduxit testimonio Cor. Nepotis, Plinii auunculi, & Stephani. quamquam is, vt scriptorum alii ab eo conditam fuisse tradat, eam Strabo neutro protulit. Appellatam Ostiam Dionysius autumat, quòd in ostio Tyberis sita sit, quondam Romanorum nauale, quamuis antea importuosum, sed Imperatore Claudio portum extruēte ægrè tamen, vt quod post vndecim annos triginta hominum millibus sine intermissione laborantibus hospitale factum est. Colonia est quæ ab vrbe propagata secundum Siculum Flaccum ad ipsos propinquiores municipiorum populos cohercendos vel hostium incursus repellendos, iurā institutáque populi Romani habet, non sui arbitrii: quæ conditio cùm sit magis obnoxia & minus libera quam municipij, potior tamen ac præstabilior existimatur propter amplitudinem maiestatémque pop. Rom. cuius quasi effigies parua, simulacrúmque esse

tecti licentia dierum, festisque clamoribus personat. nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt. Hæc vtilitas, hæc amœnitas, deficitur aqua salienti, sed puteos ac potius fontes habet. sunt enim in summo, & omnino litoris illius mira natura. quocunque loco moueris humum, obuius & paratus humor occurit, ísque syncerus, ac ne leuiter quidem tanta maris vicinitate salsus. Suggerunt affatim ligna proximæ syluæ. cæteras copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini

Universidad de Deusto
Biblioteca

viderur: & simul, quia obscura obliteratáque sunt municipiorum iura, quibus vti iam per innotitiam non queunt. Coloniarum genera duo Asconius esse voluit; municipium scilicet & coloniam intelligens: quorum illud extrinsecus in ciuitatem venit, hoc ex ciuitate in alium locum mittitur: hinc autore Dionysio coloniæ in vrbe patronos habebant, qui colonos tanquam filios gratis defendebant. Mittebantur autem coloniæ ad exonerandam vrbem multitudine oppressam, & vt socios haberent tanquam eiusdem generis nomini Romano fideliores. [Charax historicus apud magnum etymologicum refert Silenorum statuas cum vtribus quos vitium cultores Bacchus ad bellum iturus senescentes in Italia reliquerat, solitas poni in Coloniis, vt his sacrorum communicatio denotaretur: sed quia erant in compedibus, voluisse per hoc demonstrare eas Colonias populo Romano fuisse subiectas, & legibus Romanorum vixisse.] *Cæteras*) necessarias. Martialis loci penuriam notans, scribit omnem cœnam venire in Laurentinum ab vrbano macello. *Vicus*) In oppidis constat ex plurimis domibus, in agris ex villis, cuius incolas, vicanos Liuius appellauit. neque ignoro Vicanos populos esse, quos Coriolanus debellauit. Vicinia autem est ipsa vicinitas. & vicinales vias propinquas dixit Frontinus. *Frugi*) modesto.

Vna villa) media inter Laurentinum meum & vicum. *Meritoria*) mercedis causa structa. sic Iuuenalis seu balnea siue diuersoria mercede conducta intellexerit Satyra tertia. nam quæ meritoria somnũ Admittunt. Et Iulianus vetat vsufructuariũ meritoria facere in domo legata. Quòd autem inquit dixi meritoria non facturum: ita accipi volo, quæ vulgo diuersoria vel fullonica appellãtur. Tranquillus meritoriam {rhedam vocat mercede conductam: vt meritoriæ dicuntur mulieres, quæ mercedis gratia prostituuntur. M. Tullius in Philippicis, Ingenui pueri cum meritoriis. *Domini*) alicuius villæ Laurentinæ. *Subitus*) improuisus. *Brevior mora*) quam sit facturus in villa, vt nequeat priuatum balineum pati calefieri, [an momentaneum balnei tempus.] *Continua*) parietibus coniuncta. *Intermissa*,) diiuncta. *Multarum vrbium faciem*) in vnum sæpius surgentia. cum quibusdam interuallis. qualis prospectus ferè per totam porciferam offertur Genuam tendentibus. *Sive mari vtare*) siue per mare nauiges, siue per littus spatieris. *Nonnunquam*) rarius. *Mollit*) quietum reddit. *Frequens*) fluctuosus, asper. *Indurat*) exasperat. *Preciosis piscibus*) quorum venationem per hæc poetarum nasutissimus irridet, An Laurentino turpes in littore ranas, Et satius teneros ducere credis acos. *Soleas*) Solea piscis genus. translatum verbum autore Fabio à solea pedis tegumento: ex genere planorum, vt rhõbus est & passer. [*Squillas*) Mart. Cæruleus nos liris amat, quem sylua Miricæ Protegit, hinc squillæ maxima curba sumus.] Iuuenalis tãquam precioſum piscẽ squillam introducit, Aspice quam longo distendat pectore lancem, Quæ fertur domino squilla, & quibus vndique septa Asparagis, qua despiciat conuiuia cauda. De qua lege Plinium seniorem lib. ix. & M. Tullium de Natura deorũ. Horatius, Affertur squillas inter murena natantes. *Suggerit*) subministrat. In secunda lectione fuit egerit, id est, emittit. quod minus probo. *Mediterraneas*) quæ solent prouenire in locis mediterraneis. *Illuc*) in Laurentinum. *Vrbanus*) amicus vrbis. *Commendatio*) laus. *Accedat*) addatur. *Contubernio*) cohabitatione.

sufficit etiam vicus, quem vna villa discernit, in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, si fortè balineum domi, ni vel subitus aduentus, vel breuior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quæ præstant multarum vrbium faciem, siue ipso mari, siue ipso littore vtare. quod nonnunquam longa tranquillitas mollit, sæpius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non sanè preciosis piscibus abundat: soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa verò nostra etiam mediterraneas copias præstat, lac in primis. Nam illuc è pascuis pecora conueniunt, siquando aquam, vmbrámve sectantur. Iustissime de caussis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum: quem tu nimis vrbanus es, nisi concupiscis: atque vtinam concupiscas, vt tot tantisque dotibus villulæ nostræ maxima commendatio ex tuo cõtubernio accedat. Vale.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Vidà te) Pollicetur Maurico, cùm omnes rethores audierit, se rescripturum ad quẽ mittat fratris filios. Inuenio non Maurico sed Mario: in quibusdam etiam codicibus Martio inscriptam epistolam. *Dulcissimam ætatem*) adolescentiam. *Vt solebam*) dum discipulus eram. *Ex studijs*) quantum mihi deferant propter eloquentiæ studia. *Frequens auditorio*) in magna auditorum copia. nam frequẽter auditorium pro auditoribus vsurpat. vt li. iiij. Ingens auditorium. Et sexto, Alienum auditorium. Auditores aliorum causa congregatos. Tranquil. Cum primum frequenti auditorio commisisset, i. multis auditoribus. Neque interdũ negauerim accipi pro loco in quem conueniũt ad audiendum, vt auditorium publicum in quod promiscuè venitur: sicut Marcellus titulo de statu defunctorum, videtur accepisse. *Ordinis nostri*) Patricii. *Loquebantur*) Alia lectio ha-

Vidà te iucundius mihi potuit iniungi, quàm vt præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nã beneficio tuo in scholam redeo: & illam dulcissimam ætatẽ quasi resumo. Sed eo inter iuuenes vt solebam: atque etiam experior quantum apud illos autoritatis ex studiis habeam. Nam proximè frequenti auditorio inter se coram multi ordinis nostri clarè loquebantur. intraui, conticuerunt. Quod non referrem nisi ad illorum magis laudem quàm ad meam pertineret, ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probè discere. Quod superest, cùm omnes qui profitentur audiero, quod de illis quoque sentiam, scribam: efficiámque, quantum tamen epistola consequi potero, vt ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriæ fratris tui hanc fidem, hoc studium, præsertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quàm vt liberi, dicerem tui, nisi nunc illos magis amares, digni illo patre, te patruo reperiantur: quam curam mihi etiam si non mandasses vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo præceptore. Sed oportet me non modò offensas, verumetiam simultates pro fratris

ber locabantur. *Clare*) alta voce. *Ad illorum laudem*) qui tanti viri præsentiam filetio sunt venerati. *Epistola*) nam viua mox magis afficit. *Memoriæ*) quia tunc defunctus erat. Sic enim de mortuis solebant fari. Apuleius, Cum fratre optimæ memoriæ viro dixit. Est adhuc videre in epitaphiis antiquorum, B. M. id est beatæ memoriæ: quem dicendi modum paritèr de mortuis vulgo vsurpamus. *Studium*) diligentiam. *Tantare*) tanti momenti. circumspiciendus enim diligenter pueris magister est, à quo mores primum, mox eloquentiam hauriant. *Magis amares*) quàm si tui essent. *Illo*) summo viro. *Vendicasses*) vltro susceppissem. *Offensus*) quia omnes præceptores hanc prouinciam ambibant. *Simultates*) inimicitias. *Quam parentes*) subire decet.

tui filijs tam æquo animo subire, quàm parentes pro suis. Vale.

C. PLINIVS CEREALI SVO S.

Hortaris) Cerealis petenti vt quandam orationem recitaret, multas causas proponit quibus desistere debeat: postremò tamen asserit se iudicium eius secuturum. *Vehementer addubitem*) sim in maximo dubio recitandi illam. *Nomen suum*) quia cùm agebantur, actiones dicebantur, sed recitatæ iure videbantur appellandę recitationes. *Quas*) actiones. *Iudicum*) Cētumuirorum. *Consessus*) nam in Tribunali iudices sedebant, aduocati verò astabant. *Accendere*) augere, impetum dare. *Aduocatorum celebritas*) causidici laudati [& frequentes.] *Euentus*) finis causæ, qui non est in manu oratoris. *Non vnius*) multorū. nā plures aduocati vnā eandémq; causam agebant. *Actoris*) litigatoris. Actor est qui agit causā. veltra gœdiam, & similia. Varro putat actorem tantum dici, qui aliquid agit motu corporis. potest enim aliquis facere, non agere, vt poëtæ comœdiam: & agere, non facere, vt comœdus tragœdiam. *Studium*) fauor. *Diductum*) diuisum. *In partes*) diuersas: nam id solet fieri vt disceptantium vni magis faueat auditor: & si neuter nec beneficio, nec iniuria sit incognitus. *Ad hoc*) præterea. Secundo peculiaris particula. *Gestus dicentis*) oratoris motus: nam omnis actio in duas partes diuiditur, in vocem & gestum. hic oculos, illa aures mouet: per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus. *Incessus*) M. Tullius rarum in actione incessum, neque

*Hortaris vt orationem amicis pluribus recitem. faciam, quia hortaris: quanuis vehementer addubitem. neque enim me præterit actiones quæ recitantur, impetum omnem calorémque, ac propè nomē suum perdere: vt quas soleant commendare, simul & accendere iudicum consessus, celebritas aduocatorum, expectatio euentus, fama non vnius actoris, diductúmque in partes audientium studium: ad hoc, dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibúsque motibus animi consentaneus vigor corporis. vnde accidit vt hi qui sedentes agunt, quamuis illis maxima ex parte supersint eadem illa quæ stantibus, tamen hoc quòd sedent quasi debilitentur & deprimantur. Recitantium verò præcipua pronunciationis adiumenta, oculi, manus præpediuntur: quominus mirum est si auditorum intentis indices dedit, quæ aut erumpunt dolore, aut lætitia manant. motu verò intenti, remissi, superbi, torui, mites, asperi fiunt. *Manus*) sine quibus trunca esset actio ac debilis. vix dici potest quot motus habeant, cum pene ipsam verborum copiam prosequantur: nam & cæteræ partes loquentem adiuuant. hæ (prope est vt dicam) ipsæ loquuntur, an non iis poscimus? pollicemur? vocamus? dimittimus? minamur? supplicamus? abominamur? timem'? interrogamus? gaudiū, tristitiā, dubitationem, confessionem, pœnitentiam, modum, copiam, numerum, tempus ostendimus? nam eadem concitant, supplicant, inhibent, probant, admirantur, verecundantur. Quare non immeritò Secundus oculos, & manus præcipua pronunciationis adiumenta appellat. *Præpediuntur*) multum disturbantur ab officio suo.*

admodum longum probat. *Discursus*) modò sit breuis & moderatus, aliàs improbandus. quare tradunt Virginium Flauium interrogasse quendam suum antisophistam [in actione frequenter discurrentem,] quot millia passuum declamasset. *Vigor*) robur, firmitas. *Consentaneus*) commodatus magis ad sensus quàm ad verba. *Agunt*) causam dicunt. *Eadem illa*) vox, caput, vultus, oculi, supercilia, & reliquæ corporis partes: gestus etiam & motus: non autem incessus & discursus. *Stantibus*) pedibus innitentibus. *Hoc*) propter hoc. *Deprimantur*) inferiores sint stantibus. [*Recitantium*) quos sedere oportet. *Oculi*) de quibus vndecimo Fabius, Sed in ipso vultu plurimum valent oculi, per quos maximè animus emanat, vt citra metum quoque & hilaritate nitescant, & tristitiæ quoddam nubilum ducant: quin etiam lacrymas iis natura

Languescit) minuitur. *Capta*) pellecta, [delinita.] *Extrinsecus blandimentis*) motu corporis opportuno. *Aculeis*) stimulis. *Pugnax*) in genere iudiciali. *Contentiosa*) in qua opus est contra aduersarium vocem intendere. nam contentio est oratio acris ad confirmandum & confutandum accommodata, quæ in continuationem & distributionem diuiditur: quarum illa est orationis enunciādæ acceleratio clamosa, hæc autem in contentione oratio frequens cum raris & breuibus interuallis, acri vociferatione. *Comparatum*) constitutum. *Sic*) cum labore. *Quotus quisque*) cuiuscunque sit conditionis & ordinis. quota enim & ordinem dignitatis & minimum significat. hoc inuenio apud M. Tullium, Plinios vtrosque, Tacitum, Senecam, Martialem. In fœminino genere hucúsq; tantum pro re minima an-

tio languescit, nullis extrinsecus aut blandimentis capta aut aculeis excitata. His accedit quòd oratio de qua loquor pugnax & contentiosa est. Porro ita natura comparatum est, vt ea quæ scripsimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et sanè quotusquisque tam rectus auditor, quem non potius dulcia hæc & sonantia, quàm austera & pressa delectent? Est quidem omnino turpis ista discordia, est tamē, quia plerunque euenit vt aliud auditores, aliud iudices exigant, cum alioqui præcipuè auditor iis affici debeat, quibus idem, si foret iudex, maximè permoueretur. Potest tamen fieri vt quanquam in his difficultatibus libro isti nouitas lenocinetur. nouitas apud nostros: apud Græcos enim est quiddam quamuis ex diuerso, non tamen omnino dissimile. Nam vt illis erat moris, leges quas vt contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione conuincere, ita nobis, inesse repetundarum legi quod postularemus, cùm hac ipsa lege, tū aliis colligendū fuit: quod nequaquā blandum auribus imperitorū, tāto maiorē apud doctos habere

Universidad de Deusto
Biblioteca

notauimus, præterquam apud Horat. in Sermonibus, vbi hora quota significat ordinem. & Cic. in Rethorico, Quota noctis hora. *Dulcia hæc*) qualia sunt epigrammata & orationes demonstratiuæ. *Sonantia*) in iucundioribus vocaliora verba esse debent, Sonantia ergo simplicia, quę maximè exclamãt, aut sono sunt iucũdissima: nam sicut syllabæ è litteris melius sonantibus clariores sunt, ita verba è syllabis magis vocalia: & quò plus quæque spiritus habet, eo auditu pulchrius: & quod facit syllabarum, idem verborum quoque inter se copulatio, vt aliud alij iunctum melius sonet. *Austera*) seuera, grauia, quibus paria auditu verba referente Quintiliano conueniunt. *Pressa*) astricta, diligentia, remissa. rebus tamen minoribus apta. *Turpia*) vituperanda. *Est tamen*) repetitio eiusdem verbi maiorem vim habet. *Exigant*) appetant. *His*) rebus. *Afficiet*) moueri. Est enim affici trahi ad vnamquanquam rem ex aliqua animi perturbatione. Seneca affectus esse voluit motus animi subitos, improbabiles & concitatos, [quanquam Maximus egregium humani animi affectum dixerit.] Græci πάθη vocãt, de quibus plura Quintilianus & Macrobius. Mouentur autem & dicendo, & faciendo, vt M. Antonius Cæsaris Dictatoris prætextam in funere proferens. Maximè fiunt in proœmio & epilogo: alibi breuiores. satis cognitum est in illis esse vim eloquentiæ. *Lenocinetur*) blandiatur, gratiam addat. *Nouitas*) noua dicendi species. *Non dissimile*) in genere. *Conuincere leges*) sensus est in constitutione legitima ex contrariis legibus, quas leges probabant esse contrarias aliis legibus, Græci consueuerunt comparatione aliarum meliorum legum confutare. Scias autem necesse est iure ipso nullam esse legem legi contrariam: quia si diuersum iussisset, alterum altero abrogaretur: sed eas casu & euentu collidi, & diuersas videri. *Ita nobis*) ordo est, ita fuit argumentandum & probandum nobis cum ipsa lege repetundarum, tum aliis legibus inesse legi repetundarum, id est, contineri ea lege quod accusaremus: videtur autem ista fuisse oratio, qua Mariũ Priscum accusauit. *Blandum auribus imperitorum*) gratum auditoribus imperitis. *Gratiam*) fauorem. *Placuerit*) tibi videbitur. *Planè*) diligenter. *Calculos*) difficultates, rationes: qui enim computabant, calculis vtebantur. vnde Vegetius Calculare. & Mart. calculatorem, quem vulgò ratiocinatorem dixerunt. & ratio pro calculo sicut calculus pro ratione vsurpatur. Columella calculos pro sumptu & redditu accipit, cùm præcipit ne maiorem agrum quàm ratio calculorum patitur, emere velimus. *Ratio exigetur*) petent auditores rationem à te quare suaseris, vt recitarem. *Obsequium*) quia parui tuis imperiis.

gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. nos autem si placuerit recitare, adhibituri sumus eruditissimum quemque: sed planè adhuc an sit recitandum, examina tecũ, omnésque quos ego noui in vtraque parte calculos pone: idque elige, in quo vicerit ratio. à te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Assem para) Calusium contubernalẽ suum tribus de M. Regulo fabellis delectat, latenter tempora sua pul-

Assem para, & accipe aueam fabulam: fabulas immò, nam me priorum noua admonuit: nec refert à qua potissimum incipiam.

sans, quibus mali multò maiora quàm boni præmia consequebantur. [*Assem*) As antiquitus libralis, id est duodecim vnciarum fuit. autores sunt Donatus, Priscianus, Gellius. Q. Fabio Dictatore vncialis factus: mox lege Papyriana semiuncialis. Prius non fuit pecunia numerata, vt postea. Dionysio & Festo autoribus æreus erat as. Plutarchus argenteum scribit. Varro & eum secutus Pompeius ab ere dictum censent. *Aueam fabulam*) eximiam, pretiosam, pulcherrimam. sic Venerem, & mala aurea appellare solemus. nam aurum reliquis metallis pulchrius & pretiosius. Quare suum Apuleius asinum dici aureum voluit, quasi admirandum & supra cæteros. quamuis aurum tradant in precio fuisse non propter colorem, sed quòd rerum vni nihil igne deperit. *Assem para*) hoc verbo vtuntur circumforanei, & circulatores etiam nunc fabellas populo vendituri. *Fabulas immo*) Correctio. *Noua*) nuper facta. *Veranía Pisonis*) vxor, quæ maritum post cædem composuit quæsito capite, quod venale interfectores seruauerant. meminit Tac. *Grauiter iacebat*) graui morbo pressa lecto se continebat. *Huius Pisonis*) nam fuit & C. Piso, qui in Neronem coniurauit, ac alij plures. *Galba adoptauit*) Imperator Galba, cùm Germaniæ legiones duce Aulo Vitellio defecissent, se verò non tam propter senectutem quàm orbitatem despici intelligeret, L. Pisonem Frugi Licinianum egregium iuuenem, generosum, mitem, prudentem, M Crasso ex Scribonia genitum, vultu habitúque moris antiqui recta interpretatione seuerum, deterius interpretantibus tristiorem adoptauit: cuius adoptionem à Galba secreto habitam cùm in castra protulisset, milites nullo donatiuo dignati ægrè tulerũt. quod indignanti Othoni, quia non se adoptasset, materiam præbuit deficiendi Piso postea in vestibulo Vestæ ab Othonianis militibus interficitur sexto post adoptionem die.

Verania Pisonis grauiter iacebat. (huius dico Pisonis, quem Galba adoptauit.) Ad hanc Regulus venit. primùm impudentiam hominis qui venerit ad ægram, cuius marito inimicissimus, ipsi inuisissimus fuerat. Esto, si venit tantùm. at ille etiam proximus toro sedit, quo die, qua hora nata esset, interrogauit. vbi audiuit, componit vultum, intendit oculos, mouet labra, agitat digitos, computat nihil, nisi vt diu miseram expectatione suspendat. Habes (inquit) climatericum tempus, sed euades. quod vt tibi magis liqueat, aruspicem consulam,

Hanc rem copiosius tractant Tacitus, Tranq. Plutarchus, Dion. *Inimicissimus*) viuo Nerone. [neque minus post mortem Galbæ. nam Montanus Regulo obiecit Pisonis mortui caput morsu appetitum.] *Ipsi*) Veraniæ. *Esto*) concedentis aduerbium, quale Virgilianum illud. Esto, ægram nulli quondam flexere mariti. *Componit vultum*) in grauitatem & dubitationem format. *Intendit*) immobiles tenet obtutúque hæret defixus in vno. quod est signum cogitabundi, sicut agitare digitos vt computaret siderum calculos. *Nihil*) facit. *Suspendat*) excutiat ambiguã & suspensam teneat. [fuit in alia lectione, Computat nihil, diu miseram expectatione suspendit.] *Climatericum tempus*) arduum, difficile, contrarium Suida interprete: & Sidonius lib. viij. pleraque de climaterico, quod per hebdomadas fiebat. septenarium enim annum ætatis Chaldæi periculosum putabant, sed maximè sexagesimum tertium: vnde climatericum quasi scalarium dixere Græci. quare Augustus apud Gellium gratulatur Caio nepoti quòd euasisset climatericum: cum iam quartum & sexagesimum natalem ageret, periculosum profectò senibus si fides adhibenda scriptoribus: sed Censorinus in eo opusculo quod de natali composuit explicatiùs quàm superiores super climaterico scripsit: annum referens quadragesimum nonum longè letalissimum: minus verò suspectum tertium & sexagesimum, ac vnum & nonagesimum: quam-

quam & ipſi letales ſint. Plinius ſenior quintum & quadrageſimum ſuſpectum tradidit, ſed per nouem annorum numerum procedens. *Euades*) valitudinem recuperabis. *Liquet*) manifeſtum ſit. *Aruſpicem*) qui victimarum exta introſpiciebat aruſpex dictus. Dionyſius quos Græcè hieroſcopos Romanos vetuſti nomi-

nis parum cuſtodes dixiſſe putat aruſpices. at Fabius à ſpectando à poſteriore parte dictos aſſerit. Donatus ab aruga, quæ & hoſtia: vel ab ara in qua ſeruatur, nomen ſumpſiſſe. Aruſpicinæ inuentum Delpho Plinius tradit, alij à Tage Thuſco ad Romanos tranſiiſſe.

[*Expertus*) veridicum.] *Nec mora*) fuit. *Exta*) præcordia vno nomine in homine dicuntur. *Congruere*) eadem ſignificare vt liberaretur. *Significatione ſiderum*) aſtrologia collecta ex climaterica ratione. *Vt*) ſolet fieri. *In periculo*) qui in aliquo periculo ſit: vnde in morbo nulli ſtatim magis quàm medico credimus. *Codicillos*) tabulas. *Legatum*) hæreditatis partem. Eſt autem legatum, deliberatio quædam hæreditatis, qua teſtator ex eo quod vniuerſum hæredis forer, alicui quid collatum voluit. hæc Florentinus. At Modeſtinus breuius, Legatum, inquit, eſt quædam donatio teſtamẽto relicta. Iuſtinianus, Legatum eſt donatio quædam à defuncto relicta ab hærede præſtanda: ſed olim Legatorũ genera quatuor fuerunt quæ ibi explicantur. *Ingraueſcit*) Verania magis premitur morbo. *Nequam*) malum, alii pro inutili accipiunt [monſtrum nulla virtute redemptum.] *Pluſquam periurum*) impium & prophanum. *Peieraſſet per ſalutem filij*) periurium feciſſet iurando per ſalutem filii ſui Veraniam conualituram. *Fallit*) peierando & viuendo. *In caput*) in vitam. *Pueri*) cuius ingenium Mart. epigrammate proſequitur, & Secundus non vituperat lib. iiij. vbi illius obitum refert. [*Deteſtatur*) teſtando retorquet.] *Velleius Blæſus*) crediderim hunc eſſe Blæſum, quẽ idem poeta lib. viij. ad Meliorem ſcribens nominat, & ſi ſciam Pedium Blæſum Sabinum à Nerone Senatu motum, Cyrenenſibus accuſantibus violatum ab eo theſaurum Æſculapii, delectumque militarem precio & ambitione corruptum, cui poſtea ab Othone locus ſenatorius reſtitutus. Legimus etiam Iunium Blæſum Lugdunenſis Galliæ rectorem genere illuſtrem largum animo & parem opibus, qui accuſatus apud Vitellium veneno interiit, vir natalium & morum elegantia clarus. Velleium Paulum Bithyniæ Proconſulem recitat Secundus in Epiſtolis ad Traianum. *Nouiſſima*) qua poſtea

quem ſum frequenter expertus. Nec mora: ſacrificium facit. affirmat exta cum ſiderum ſignificatione congruere. Illa vt in periculo credula, poſcit codicillos, legatum Regulo ſcribit: mox ingraueſcit, clamat moriens, O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quàm periurum qui ſibi per ſalutem filij peieraſſet. Facit hoc Regulus non minus ſceleratè quàm frequenter, quòd iram deorum quos ipſe quotidie fallit, in caput infelicis pueri deteſtatur. Velleius Blæſus ille locuples conſularis nouiſſima valetudine conflictabatur, cupiebat mutare teſtamentum. Regulus qui ſperaret aliquid ex nouis tabulis, quia nuper captare eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo ſpiritum homini prorogarent. poſtquam ſignatum eſt teſtamentum, mutat perſonam, vertit allocutionẽ, iiſdémq; medicis quouſque miſerũ cruciatis? quid inuidetis bonã mortẽ, cui dare vitam nõ poteſtis? moritur Blæſus: & tãquam omnia audiſſet, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ, an ſcholaſtica lege ter-

ſtea interiit. *Ille*) omnibus notus & admirandus. vt Tu ne ille Æneas. *Conflictabatur*) cruciabatur, vincebatur. *Teſtamentum*) de quo verbo ſuprà. *Nouis tabulis*) extremo teſtamento, nam poſteriora derogant prioribus. [ſecundum enim Iuriſconſultum licet homini vſque ad mortem mutare teſtamentum, quia ambulatoria eſt voluntas eius vſque ad morrem.] teſtamenti tabulas ſecundum Vlpianum accipere debemus omnem materiæ figuram, ſiue igitur tabulæ ſint ligneæ, ſiue cuiuſcunque alterius materiæ, ſiue chartæ, ſiue membranæ, ſiue corium animalis alicuius, tabulæ rectè dicuntur. *Captare*) præmiis & donis ſpe maiorum aucupari. *Hortari*) infinita pro præteritis imperfectis more vſitato. *Spiritum*) vitam. *Homini*) Blæſo. *Signatum eſt teſtamentum*) Vlp. titulo de teſtamentis, ſignatas tabulas accipi docet, ſi & lintheo, quo tabulæ inuolutæ ſunt, ſigna impreſſa fuerint, & ſingulos teſtes, ſeptem ſecundum Paulum, qui in teſtimonio adhibentur, proprio chirographo annotare conuenit, quis & cuius teſtamentum ſignauerit. *Perſonam*) ſumit habitum miſerantis. *Allocutionem*) ſermone dicendi formam. *Iiſdémque medicis*) Dicit. nota hominis impudentiam, qui quos paulo antè hortabatur, vt vitam Blæſo protraherent, nunc dehortatur. *Bonam*) laudabilem, [citam.] *Omnia*) quæ Regulus dixerat legati cauſa. *Tantulum*) minimum. ſubaudi reliquit. *Scholaſtica lege*) ſunt qui nullo autore dicant fuiſſe moris olim ſcholaſticis, vt expoſitis duabus controuerſiis tertiam exponendam poſtularent. Nos ſecus interpretandum duximus, Scholaſtica lege, id eſt, more ocioſorum: quibus conſuetudo fabellis oblectari. & tertiam dixit, non reſpiciens ad vllum antiquum morem, nec ad numerum ternarium, ſed perinde acſi diceret aliam: erat enim tertia poſt ſecundam. reſpexit autem ad ſignificatum verbi: nam σχολαστὴν ocioſum ſignificat & fictum. Quid autem aliud eſt ſcholaſtica controuerſia quàm ficta cauſa? & ab ocioſis tractari ſolita: vnde Secundus lib. ix. Niſi fortè volumus ſcholaſticas atque (vt ita dicã) vmbraticas literas mittere, id eſt fictas, quales ab ocioſis ſcribi ſolent. Et ſcholaſticum ingenium dixit eodem libro pro ocioſo, Quare Petronius Arbiter ſcholaſticorum ocium deludens, controuerſiam vmbrantibus ſententiolis pictam dicit.

Eſt) materia. *Aurelia*) duas lego Aurelias per illa tempora, Aureliam Meſſallinam, Clodium Albinum, qui poſtea imperauit, eniexam: alteram Aureliam, diuitem & orbam: de qua Iuuen. Quod captator emat Lenas, Aurelia vendat. Poſteriorem Secundus intelligit. *Ornata*) honoribus & claris natalibus illuſtrata. *Has*) tunicas. *Leges*) legato mihi relinquas. *Nec multa*) nec plura, ſed ſummam rei dicam. *Aperire tabulas*) Vlpian. de teſtamentis, Si, inquit, teſtamentum quod reſignauerit teſtator, iterum ſignatum fuerit ſeptem teſtium ſignis non erit imperfectum: ſed vtroque iure valebit, tam

tiam poſcis? eſt vnde fiat. Aurelia, ornata fœmina, ſignatura teſtamentum ſumpſerat pulcherrimas tunicas: Regulus quum veniſſet ad ſignandum, Rogo, inquit, has mihi leges. Aurelia ludere hominem putabat, ille ſeriò inſtabat, nec multa, coegit mulierem aperire tabulas, ac ſibi tunicas, quas erat induta, legare. obſeruauit ſcribentem, inſpexit an ſcripſiſſet. Et Aurelia quidem viuit, ille tamen iſtud tanquam morituram coegit. & hic hæreditates, hic legata, quaſi mereatur, accipit. ἀλλὰ πλατύνομεν in ea ciuitate, in qua iampridem non minora præmia, immò maiora, nequitia & improbitas, quàm pudor & virtus habent. Aſpice Regulum, qui ex paupere & tenui, ad tantas opes per flagitia proceſſit, vt ipſe mihi dixerit quum conſuleret, quàm citò ſeſtertium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciuili quàm Prætorio. *Obseruauit scribentem*) annotauit Aureliam, dum legatum scriberet, ne sicut à Blæso deciperetur. *Inspexit*) an scripsisset. ad quod videtur Martialis mutatis nominibus libro xij. alludisse, Hæredē tibi me Catulle dicis. Non credam, nisi legero Catulle. *Vixit*) adhuc superstes est. *Coegit*) ad scribendum sibi legatum. *Morituram*) mox. *Hæreditates*) totum patrimonium. nam hæreditas est tanquam genus, cui legatum species subest: maior enim res est hæreditas quàm legatū. ἀλλ' ἢ διατίθημι, id est, sed quid extendo, videlicet, quid plura dicam. *Nequitia & improbitas*) nequam & mali. *Pudor & virtus*) pudici & boni. Idem notat Mart. ad Fabianum scribens, & Iuuena. Saty. prima. scelestis præmia dari pulsans, bonos iacere algentes. *Paupere & tenui*) parua re & exiguis facultatibus. *Per flagitia*) bonorum citationes & testamentorum captationes. *Processit*) ad ampliores diuitias & dignitates peruenit.

Sestertium sexcenties) sexcenta millia nummum. *Impleturus*) summæ additurus. *Exta duplicata*) dum sacrificaret, inuenit geminata exta in hostia, & duo capita habentia, quod erat signum admodum lætum. Hinc Valerius Marcelli sacrificium laudans, scribit iecur cum duobus capitibus ei apparuisse. [Etiam Trāquil. tradit immolanti Augusto omnium victimarum iecinora replicata intrinsecus ab ima fibra apparuisse, & responsum per hæc læta & magna portendi.] Legitur etiam duplicia, *Portendi*) significat prædici. Portenta sunt propriè ostenta, quæ aliquid imminere significant. Monstra deorum monita. *Prodigia*) iræ & minæ. *Millies & ducenties*) bis tot. *Dictauerit aliena testamenta*) quæ ad alios iurè deberent peruenire, pro suo arbitrio disposuerit. iam dictum est quid sit dictare.

sexcenties impleturus esset, inuenisse se exta duplicata, quibus portendi millies & ducenties habiturum. & habebit, si modo, vt cœpit, aliena testamenta, (quod est improbissimum genus falsi) ipsis, quorum sunt illa, dictauerit. Vale.

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER TERTIVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS CALVISIO SVO S.

NESCIO, an vllum iucundius tempus exegerim, quàm quo nuper apud Spurinnam fui: adeo quidem vt neminem magis in senectute, (si modò senescere datum est) æmulari velim. nihil est enim illo vitæ genere distinctius. me autem vt certus syderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum præsertim.

(*Nescio*) Tertium epistolarum librum ad Calusium contubernalem suum inchoans, Vestricii Spurinnæ & vitam & mores breuibus explicat: spondétque cum primùm ad senium peruenerit, se vsurum eo vitæ genere. [*Exegerim*) dispensauerim. exigere tempus, est disponere & transmittere, interdum expellere. vt Iurisconsultus in proœmio. ff. & Teren. An exigendæ sint nobis. Ac Historici, Post exactos Reges.] *Vllum*) meæ vitæ. *Quo*) tempore. *Adeo*) in tantum iucunditatis prouectus. *Distinctius*) ordinatius: vt qui incipiat & desinat vbi conueniat. *Certus syderum cursus*) vt sol & luna, cæteráque sidera: quæ certa & firma mēsura motus suos dispartiuntur. Sidus à Græcis ἄστρον dictum, & pluribus stellis conficitur: quod pro sole & luna sæpius positum non modò apud poetas, sed & rerum scriptores inuenimus. Sidus præterea genus morbi qui partem corporis tactam facit immobilem, vt qui fulmine feriuntur: à quo verbum sideratus de-

duxit Plinius auunculus, & siderata membra, ac siderationem legimus.

Confusa) inordinata. *Industria sera*) diligentia tarda, ingenium importunũ. commodissimè Seneca exagitatæ mentis concursationem non industriam appellat. *Ambitio turpis*) honorum indecora affectatio in senibus. nam licèt per se vitium sit ambitio: sæpe tamen in iuuene causa virtutum fit. *Regulam*) ordinem. *Parua si non continuè fiant*) parua essent per se considerata: sed si continuè fiant, magna sunt. instar solis, qui certa mensura semper se circumagit, vitam disponebat Spurinna. *Orbe*) ordine, circulo in se recurrente. *Hora secunda*) diei naturalis, id est, ab oriente sole ad solis occasum: quãuis autoribus Plutarcho, Gellio, Macrobio, Varronem secutis, diem Romani inciperent à sexta noctis hora, Athenienses autem ab occasu, Thusci à meridie, vno cœli circumactu, quo dies verus & nox continetur. ciuilis hic appellatus à Censorino in libro de Natali: sicut ille naturalis, vbi pluribus explicatur. Varia diei apud varias gentes obseruatio. Rerũ scriptores quãplurimum de naturali die loquũtur. Sic Mart. illo epigrammate, Prima salutantes atque altera continet hora, & quæ deinceps. Iuuenalis, Ipsa dies pulchro distinguitur ordine rerum, vt Græcum epigramma conticeam, cui est initium ὥρας μόνας ἐνιαύσιος. Paulus de verborum significatione, Cuiuscũque diei maior, inquit, pars, est horarum septem, primarum diei non supremarum: per quod designatur diem tãtum fuisse xij. horarum. In quam sententiam apertius totis pedibus iuit Pædianus, & eandem libro octauo Secundus repetit. [*Mille passus*) Quidam codices habent, millia passuũ tria.] *Honestissimi*) de rebus honestissimis. *Sine non*) adsunt amici. *Liber rursus*) legitur. [nam ocium sine literis mors est, & hominis viui sepultura.] *Sermo*) oratio Spurinnæ demissa: quam tamen ita laudat, vt scriptis anteponat. *Vxorem*) Cocciam nomine. *Singularis exempli*) vnicæ & præcipuæ virtutis, quæ posset aliis exemplo esse. *Proximè*) nuper vna assumpsit. *Illud secretum*) vehi-

*Nam iuuenes adhuc confusa quædam & quasi turbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conueniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissimè seruat. quinetiam parua hæc, parua, si non quotidie fiant, ordine quodam, & velut orbe circumagit. Manè lectulo continetur hora secunda calceos poscit, ambulat millia passuum tria: nec minus animum quàm corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur: si non, liber legitur: interdum etiam præsentibus amicis: si tamen illi non grauantur. Deinde considet, & liber rursus, aut sermo libro potior, mox vehiculum ascendit: assumit vxorem singularis exempli, vel aliquem amicorũ, vt me proximè. Quàm pulchrum illud, quàm dulce secretum: quantũ ibi antiquitatis: quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuare. quamuis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stylo reddit. Scribit enim, & quidem vtraque lingua, lyrica doctissimè. mira illis dulcedo, mira suauitas, mira hilaritas, cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. Vbi hora balinei nunciata est (est autem [*Vita hominum*) vita adolescentis dicitur esse in salo, senis in portu.]*

culo [eodem] cum Spurinna vehi. *Quantum antiquitatis*) quanta refert de antiquis illustria. [*Quibus*) Socraticis, optimis.] *Indixerit*) posuerit, .i. ea modestia moneat. *Præcipere*) tanquam eruditior. *Peractis*) transactis vehiculo. *Iterum*) Iam enim dixerat ambulasse mille passus antequam vehiculum conscenderet. [*Cubiculo*) studio, [*Stilo*) compositioni. *Vtraque lingua*) Græca & Latina. [nam cęteræ linguæ credebantur esse barbaræ præter Latinam & Græcam. & sanè si disciplinas in vtraque scriptas considerabis, & verborum copiam, harum altera longè reliquas anteibit.] *Lyrica*) carmina: dicta à lyra, quæ latinè fidis, cuius concentu lyrica cantabãtur: quorum princeps apud Græcos Pindarus, apud nos Horatius. Lyricis aut heroum laudes, aut olympionicarum scribebantur: & amores eodem in arte dicente, Musa dedit fidibus diuos, puerosque deorum, Et pugilem victorem, & equum certamine primum. Et iuuenum curas, & libera vina referre. *Suauitas*) nam potest aliquid esse dulce non suaue. *Hilaritas*) lætitia. hilarus vel hilaris (vtroque enim modo dicitur) lætus. & hilaria festa matris deûm octauo Cal. Aprilis lætitiæ & festiuitatis: Lampridius & Macrobius prodidere. *Sanctitas*) incorrupta vita.

Hyeme nona) Martialis palæstræ & balineo nonam ascripsit, nulla hyemis & æstatis distinctione. Spartianus in Adriano tradit neminem nisi ægrum lauari in publico passũ ante octauam horam. Latius Vitruuius lauandi tempus complexus est, constitutum fuisse referens à meridiano ad vesperum. Hîc autem non tam publicum lauandi tempus, quàm Spurinnæ consuetum designat Secundus. *Monetur pila*) exercetur lusoria pila cuius inuẽtor Pythus. sequentia monstrant trigonalem intelligendam: in qua sinistra manus plurimum erat adiumento: ex testimonio illius distichi, Si me nobilibus scis expulsare sinistris, Sum tua: si nescis, rustice redde pilam. Minus enim mirandum fuisset, si folle senecturi dato lusisset Spurinna: de quo Martialis pariter, Folle decet pueros ludere, folle senes. De variis pilæ ludis lege Pollucem libro nono. *Hoc genere exercitationis*) trigonalis pilæ. *Pugnat cum senectute*) senex opus iuuenile exercet. *Accubat*) lecto. *Liberum est*) conceditur, possunt. *Nitida*) splendida: quod ad vasa & ciborum mundiciem, frugi ad cibos refertur. *Puro*) defæcato, pretioso, expurato, emaculato, excocto, candefacto. quod putum dixit antiquitas, Græci καθαρὸν. *Antiquo*) meliore, *Corinthia*) vasa: postquam Critolaus Corinthiorum dux,

hyeme nona, æstate octaua) in sole: si caret vento, ambulat nudus. Deinde mouetur pila vehementer & diu. nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, & paulisper cibum differt. interim audit legentem remissus aliquid & dulcius. per hoc omne tempus liberum est amicis, vel eadem agere vel alia si malint. Apponitur cœna non minus nitida quàm frugi in argento puro & antiquo. Sunt in vsu & Corinthia, quibus

dubium an manu, certè oratione Legatos Romanos violauit, à Metello fusus prælio est: Mummius Metelli successor vrbem ab incolis desertam post alterius ducis Diæti cladem diripuit, deinde deleuit. Quid signorum, quid vestium, quidve tabularum raptum, incensum atque proiectum est, quantas opes & abstulerit & cremauerit, hinc scias: quod quicquid Corinthij æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus: nam & æris notam preciosiorem ipsa opulentissimæ vrbis fecit iniuria, quia incendio perustis plurimis statuis atque simulacris æris, auri argentique venæ in commune fluxere, quod à multis assertum Plinius senior supputata temporum ratione falsum probat. nam ante Corinthi ruinas nobiles in ære fictores esse desierant. hinc Græcorum aliqui in vrbis excidio statuarum & picturarum mentionem facientes, reliqua

silentio præteriere. obtinuit tamen vsus, vt quicquid notabile siue in signis æris, siue in vasis antiquum inueniretur, pro Corinthio haberetur. & notatum legimus Augustum, vt preciosæ supellectilis, Corinthiorúmque percupidum. Pausanias author est, æs Corinthium ignitum tingi aqua fontis Corinthi Pirenes, qua temperatura fieri elegans & celebre Corinthium æs, cum tamen ibi non nascatur.

delectatur, & afficitur. Frequenter comœdis cœna distinguitur, vt voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte & æstate. Nemini hoc longum est, tanta comitate conuiuium trahitur. Inde illi post septimum & septuagesimum annum aurium oculorúmque vigor integer, inde agile & viuidum corpus, solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto & cogitatione præsumo, ingressurus auidissimè, vt primùm ratio ætatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & solatium, & exemplum est idem Spurinna. nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, prouincias rexit, multóque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo, idque iam nunc apud te subsigno: vt si me longius euehi videris, in ius voces ad hanc epistolam meam, & quiescere iubeas quum inertiæ crimen effugero. Vale.

Affícitur) detinetur, afficitur capit. *Distinguitur*) variatur, interpolatur. *Comœdis*) comœdiarum actoribus: quod Persius carpit. ecce inter pocula quærunt Romulidæ saturi quid dia poemata narrent. *Voluptates*) ciborum gratia. *Studijs*) vrbano sale, quo respergitur comœdia. *Condiantur*) perficiantur. *Sumit*) cœna occupat aliquam noctis partem etiam in æstate: nam in hyeme non erat mirum, cùm post nonam inciperet. Hic iure quæri posset, an omnes antiqui semel tantum in die cibum, quam cœnam dixere, sumerent. Satis constat multorum testimonio circa Secundi secula cibum semel capi ab omnibus ferè solitum, vnde legimus in cœnarum luxum, non prandij leges promulgatas. Veteres bis in die cibum cepisse Secundus non multo pòst ostendit, auunculum suum scribens consuevisse cibum interdiu leuem & facilem veterum more sumere, mox habita eiusdem cœnæ mentione. Tranquillus asserit Augustum solitum meridianum cibum sumere: sed cœnam fuisse meridianum cibum tradit Pompeius. quod per hæc Cor. Celsus demonstrasse videtur. Si autem vomitus fauces exasperauit, qui vomuit, si mane id fecit, ambulare debet: tum vngi, deinde cœnare. Et Pompeius tradit, quod nunc prandium appellamus, antiquos cœnam dixisse: vespernam, quam nunc cœnam. Quare fuisse crediderim nonnullos tunc temporis, qui prandium sumerent: ad quod in hyeme hortatur idem Celsus. nam Seneca in Naturalibus inquit, Sed prandia cœnis in lucem vsque perductis ingesta sunt. Lampridius Seuerum Imperatorem scribit egressum balneas multum lactis & panis sumere solitum: & qua, deinde mulsum, atque his refectum aliquando ad prandia inisse, aliquando cibum vsque ad cœnam distulisse. Vitellium, insuper Tranquillus memorat epulas trifariam semper, quadrifariam interdum dispertire solitum: in lentacula, & prandia, & cœnas, & comessationes. Athenæus Platonis testimonio nixus refert in Sicilia & Italia bis cibum sumere solitos; & alibi, Græcorum antiquos ter in die. irridétque, qui quater epulatos opinantur. Nec

mirum si tanta sumendi cibi varietas olim fuit: cùm hodie quoque plerique semel tantum, plurimi bis, nonnulli & ter quater in die id faciant. Græcorum luculentissimi scriptores arbitrantur, quod nos prandium, suos ἄριστον: & quod cœnã, δεῖπνον dixisse. Festus tamen prandium ex Græco dictum autumat. Trebellius Pollio appellatum, quòd ad bellũ milites paret. *Hoc*) sumere de nocte. *Comitate*) facetiis, [benignitate. nã comis, benignus, facilis, suauis.] *Trahitur*) producitur. *Inde*) ob istas causas. *Vigor aurium & oculorum*) virtus audiendi & videndi. *Agile*) expeditum, promptum. *Prudentia*) quæ longo rerum vsu comparatur. Scientia autem est intelligendorum bonorum & malorum, eorum etiam media quæ dicuntur: multarum scilicet rerum memoria, & vsus plurium negociorum. *Hanc*) talem. *Voco*) inuoco, opto. Melius tamen voto legetur. *Præsumo*) prædestino, præoccupo mente. *Ingressurus auidissime*) initurus eam maximo desiderio. *Ratio ætatis*) senectus: qua excusantur à ciuilibus officiis. *Receptui canere*) consulere quieti & recipere me in secessum ab administratione rerum publicarum. translatum verbum à re militari, cùm pugnando, fessis vel interuentu noctis, seu alia ratione recipiendi signum tuba datur. *Obijt officia*) dixit in foro pro amicis, interfuit Senatui. *Magistratus*) dignitates, honores. *Prouincias rexit*) Transpadanam regionem bello Othoniano: in qua cùm in imperio esset, strenue tutatus est Placentiam, postea missus à Traiano in Germaniam aduersum Bructeros, populos eos solo terrore domuit. *Subsigno*) subscribo, sigillo obligo, affirmo. Callistratus de iure immunitatis, Sed ne extenuentur facultates eorum, quæ subsignatæ sunt fisco. Sic Iustinianus de administratione tutorum. Secundus etiam ad Traianum, Non sine magna fiducia subsigno. *Longius euehi*) supra rationem ætatis versari ciuilibus negociis. *Ad hanc epistolam*) per hanc epistolam, qua fidem meam astrinxi. *Cum effugero crimen inertiæ*) cum iure non potero accusari inertiæ: quòd ideo desistam à causis agendis, cum expleuero sexagesimum annum, tunc enim licebat ab officiis vacare. subsidium enim bellissimum existimabant esse senectuti ocium: quamquam de numero annorum aliqua sit inter autores varietas. nam Seneca libro de Vitæ breuitate, tradit Senatorem sexagenarium ab officiis vacare solitum. At idem in Declamationibus, Senator post sexagesimum quintum annum in curiam venire non cogitur nec vetatur. Alibi superiori sententiæ conuenit. Lex à quinquagesimo anno militem non legit, à sexagesimo Senatorem non cirat. Inde Secundus lib. quarto in eundem sensum inquit, Quando secessus mei non desidiæ nomen, sed tranquillitatis accipiunt, vt ipsæ leges monent quæ maiorem annis sexaginta ocio reddunt. Iurisconsulti tamen Vlpianus & Modestinus septuagesimum annum assignarunt, interdũ quinque amplius vt vacationem haberent à tutelis & curationibus, denique à muneribus tantùm ciuilibus. nam si honores coniuncti sunt patrimonio non excusantur. quod latius tractat idem Vlpianus de iure immunitatis. Varro sexagesimum ætatis annum à negociis publicis liberum & expeditum esse referens, inde tradit prouerbium natum, Sexagenarios per pontem mittendos, quia suffragium non ferebant, quod per pontem ferebatur: ideo dictum sexagenarios de ponte eiici oportere, non vt popularitas malè intelligit, necandos. Extat tamen in prouerbiis Græcis, Sardiniæ incolas supra septuaginta annos Saturno sacrificari.

C. PLINIVS GAVIO MAXIMO SVO S.

Vod ipse) Gauiũ Maximum precatur vt aliquid dignitatis Ariano Maturio inopinanti conferre velit: quod vt libentius faciat, quanta sit

Vod ipse amicis tuis obtulissem si mihi eadem materia suppeteret, id nunc iure video à te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium est princeps. Cùm dico

cùm illo deuinctus amicitia breuibus tangit. *Eádē materia*) occasio, facultas: nam fuit missus ad ordinandum Achaiæ statum, postmodū Præfectus Prætorio. *Meis*) pro meis amicis. *Arrianus Maturius*) supra de Arriano latius. *Altinatium est princeps*) primū locum obtinet inter altinates. Princeps enim generale vocabulum eorum qui in aliqua facultate excellunt. Altinum oppidum Venetiæ in palude similem Rauennæ situ habens, ab Attila dirutū seu incensum, eius lanę tertium inter italas locū obtinent ex Martialis Distichio, Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis, Altinū tertia laudat ouis. *Facultatibus*) diuitiis. *Iudicio in studiis*) emendatore meorum scriptorum. *Ambitu*) honorum cupiditate. *Equestri gradu*) dignitate equestri: cui concessum lege Roscia in quartodecimo theatri gradu sedere. *Tenuit*) substitit ad exemplum Mecœnatis. *Altissimum*) Consulatus dignitatem. *Astruere*) addere. *Inopinantis*) ex improuiso, præter spem. *Astruere*) resumptio eiusdem verbi quæ commodè fit cum aliqua sunt interposita. *Astruere autem*) repete extrinsecus magni æstimo. *Splendidum nec molestum*) dignitatem aliquam honorificam & quietam. *Quæ prima occasio*) quàm primum simile aliquid tibi occurret.

princeps, non de facultatibus loquor quæ illi largè supersunt: sed de castitate, iustitia, grauitate, prudentia. Huius ego consilio, in negocijs: iudicio, in studijs vtor. Nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præstat. Amat me (nihil possum ardentius dicere) vt tu. caret ambitu, ideo se in equestri gradu tenuit cùm facilè posset ascendere altissimum. Mihi tamen ornandus excolendúsque est. itaque magni æstimo dignitati eius aliquid adstruere inopinantis, nescientis, immò etiam fortasse nolentis: adstruere autem quod sit splendidum nec molestum: cuius generis quæ prima occasio tibi, conferas in eum rogo: habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem. Quamuis enim ista non appetat, tam gratè tamen excipit quàm si concupiscat.

C. PLINIVS CORELLIAE HISPVLLAE S.

Vm patrē) Corellia Hispulla, Corellio & Hispulla genita, adolescentem filium domi erudiebat. Secundus olim Corellio patri amicissimus eam monet iam rethori excolēdum tradere, Iulium Genitorem inter cæteros professores vnicè probans. *Patrem*) Corellium. *Suspexerim*) veneratus sim vt rectorem & magistrū. *In memoriam eius*) cùm post Corellii obitum

Vm patrem tuum, grauissimum & sanctissimum virum, suspexerim magis an amauerim dubitē: téque & in memoriā eius & in honorem tuum vnicè diligam, cupiam necesse est: atque etiam, quantum in me fuerit, enitar, vt filius tuus auo similis existat: equidē malo materno: quanquam illi paternus etiam clarus spectatúsque contigerit. Pater quoque & patruus illustri laude conspicui, quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas plurimum refert, à

adhuc

adhuc illius memor sim. *In honorem tuum*) cùm te honorem. vel vbi agitur de honore tuo. Alii legūt, quod non improbo, & in memoriam eius & honorem tuum vnicè diligam. sic enim fit clarior sensus. *Materno*) Corellio patri tuo & illi auo. *Paternus*) à patre auus. *Spectatus*) probatus, tametsi maioris vis sit spectatus. In Philipp. tamen M. Tull. dicit, Quàm porro spectatus ciuis, quàm probatus. *Adolescet*) par fiet. *Plurimum refert*) Fabius enim mandat eligendum præceptorem sanctissimum, cuius rei præcipuam prudentibus curam esse asserit, cùm & moribus & dicendi genere plerunque discipuli præceptoribus similes fiant. *Contubernium*) consuetudinem, familiaritatem. *Domi*) tuæ. *Modica vel nulla materia*) si boni sint præceptores, alias non minor peccandi in secreto quàm inter multitudinem datur, secundum Quintilianum. *Extra limen*) in scholas publicas, extra Grammaticam. *Circunspiciendus*) deligendus. *Rhetor*) dicendi magister. Græci indifferenter pro eo qui artem exercet, vsurpant. *Seueritas*) disciplinam, quæ maximè seuera fuerit, ex præcepto Fabii decet eligere. *Pudor*) Abstinentia virorum, pudicitia: in quem sensum etiam Græci vtuntur. Valerius autem plerunque pro verecundia. *Castitas*) incorrupta vita. *Fortunæ donibus*) diuitiis. *Lubrico ætatis*) in adolescentia, quæ facilè potest ad malum declinare. *Custos etiam rectórque*) rhetor, à quo non solum instituatur sed etiam regatur. nam intelligere pædagogum, quem Fabius esse volunt amicum, virum grauem, liberum, aut fidelem libertum, sequentia non patiuntur. [*Videor*) possum. *Non obstat*) ad iudicandum acriter.] *Iulium Genitorem*) rhetorem: ad quem alibi Secundus. *Charitas*) amor. *Ex iudicio natis*) iudicaui ex moribus eum virum bonum antequam amarem. *Horridior*) formidolosior. *Durior*) seuerior. qui inuitatus ad cœnam quamuis lautissimam, tamen grauatus est: quia scurræ, cinœdi, moriones mensæ inerrabant. *Vt in hac licentia temporum*) respectu nostrorum temporum, quibus magna vtimur licentia: nam si respicimus antiqua, non horridus haberi potest. *Facultas*) Copia & potestas facilius dicendi. pro diuitiis sæpe accipitur alibi, quæ multa faciendi facilitatem præbent. *Aperta*) facilis cognitu, prompta. nam vitandus à puero præceptor aridus, ne fiat humilis & velvti terram spectans. *Altos recessus*) maxima secreta & abdita inuolucra, vt non statim dignosci possit. Videtur sumptum à M. Tullio pro Marcello cùm scribit, In animis hominum tantas latebras & tantos recessus esse. Et ex prima ad Brutum epistola, Non soleo, inquit, mi Brute, (quod tibi notum esse arbitror) temerè affirmare de altero: est enim periculosum propter occultas hominum voluntates, multiplicésque naturas. Clodij animum perspectum habeo, cognitum, iudicatum.

quo potissimum accipiat. Adhuc illum puerilis ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit. vbi est erroribus modica, vel etiam nulla materia. iam studia eius extra limen proferenda sunt, iam circumspiciendus rhetor Latinus, cuius scholæ seueritas, pudor in primis, castitas constet. Adest enim adolescenti nostro cum cæteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulchritudo, cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modò, sed custos etiam rectórque quærendus est. Videor ergo demonstrare tibi posse Iulium Genitorem. amatur à me, iudicio tamen meo non obstat charitas hominis, quæ ex iudicio nata est. vir est emendatus & grauis: paulo etiam horridior & durior vt in hac licentia temporum. quantum eloquentia valeat pluribus credere potes. nam dicendi facultas aperta & expósita statim cernitur. Vita hominum altos recessus, magnásq;

Idem ad Q. fratrem, Multis inuolucris tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur vniuscuiusque natura: frons, oculi, vultus persæpe mentiuntur, oratio verò sæpissimè. Lucianus de calumnia, refert in tenebris esse vniuscuiusque voluntatem. Secundum verò Nazarius in Panegyrico Constantij hoc loco conatus est imitari, Humanæ, scribit, mentes profundos gerunt cogitationum recessus.

Sponsorem) vadem, fideiussorem, nihil nisi virtuti congruum te in homine deprehensurum. *Profuturum*) vtile. *Audiet*) Vnde Iuuenalis monet per ista puerum ad nihil turpe admittendum, Nil dictu fœdum, visúq; hæc limina tangat, Intra quæ puer est: nam sequitur maximam puero reuerentiam habendam. *Nescisse*) & in moribus & literis. at potius moribus: nam si quidem studiis scholas prodesse, moribus autem nocere constaret: potior mihi ratio viuendi honestè, quam vel optimè discendi videretur. *Quibus imaginibus*) præclaris maioribus: quorum imagines iuxta atrium super tabulino collocabat antiquitas, & in funere gentilitio efferebantur, vt posteri exemplo incitarentur, & maiorum nobilitas ostentaretur. Quare Sallustius arguens Marium ignobilem fuisse, refert sine maiorum imaginibus, & pariter Tranquillus gentem Flauiam. *Oneretur*) nisi fuerit illis similis: maius enim dedecus inuritur nobilium filiis degeneribus, quàm obscuro loco natis. *Nomina*) maiorum illustria. Iurisconsulti frequentius pro debitoribus vsurpant. *Sustineat*) habeat ad imitationem proponenda. *Eloquentiam*) quæ sine moribus iure non potest dici eloquentia, sed loquentia. *Quæ malè sine moribus*) Neque enim Fabius inquit, esse oratorem nisi bonum virum iudico: & si fieri potest, nolo: ideo non dicendi modo eximiam in eo facultatem, sed omnes animi virtutes exigimus.

latebras habet, cuius pro Genitore me sponsorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet nisi profuturum: nihil discet quod nescisse rectius fuerit: nec minus sæpe ab illo quàm à te méque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta sustineat. Proinde, fauentibus diis, trade eum præceptori, à quo mores primùm, mox eloquentiam discat: quæ malè sine moribus discitur. Vale.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

QVamuis) Macrino familiariter vtebatur Secundus: testes sunt multæ ad eundem epistolæ: huic igitur exponit causas, quibus aduocationem pro Bæticis contra Cæcilium Classicum sumpsisset: & post factum consulit, an rectè fecerit.

QVamuis & amici quos præsentes habebam, & sermones hominum factum meum comprobasse videantur, magni tamen æstimo scire quid sentias tu. Nam cuius integra re consilium exquirere optassem, huius etiam peracta iudicium nosse mirè concupisco. Cum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Thu-

Re integra) antequam aduocationem aggrederer. *Peracta*) finita causa. *Publicum opus*) templum in Tifernio Tiberino, ad quod rus possedit Secundus, meminit ædificationis & dedicationis illius lib. iiij.

scos excurrissem, accepto, vt Præfectus ærarij, commeatu, legati prouinciæ Bæticæ quæsturi de Proconsulatu Cæcilij Classici, aduocatũ me à senatu petierunt. Collegæ optimi, meique amantissimi de communis officii necessitatibus prælocuti, excusare me & eximere tentarunt. Factum est Senatusconsultum perquàm honorificum, vt daret prouincialibus patronus si ab ipso me impetrassent. Legati rursus inducti, iterum me iam præsentem aduocatum postulauerunt, implorantes fidem meam quam essent contra Massam Bæbium experti, allegantes patrocinij fœdus. Secuta est Senatus clarissi-

Excurrissem) properanter iuissem. *Accepto commeatu*) impetrata profectione. commeatus enim & discessum ab officio & annonam significat. *Vt præfectus ærarij*) vt qui tunc eram Præfectus ærarij: ideo fuit discessus ab vrbe impetrãdus à Cæsare. Præfectus generale vocabulum est: nam & legionum, alarum, cohortium, vrbis, ærarij, castrorum, fabrorum, prętorij, annonæ, vigilũ præfecti iure dicuntur. & Prefectos pro Prætoribus cõstitutos, qui res vrbanas tractarent, legimus. Præfectus autem ærarij publicas pecunias curabat: proscriptorum damnatorúmque bona in ærarium redigebat: denique omnia vectigalia reip. spectantia. Hinc Apuleius dixit, Quæstores vectigalium habebant. Nam hi prius curam ærarij habebant, à quibus Augustus ad Prætorios, Prætorésve transmisit. postea translata fuit ad Præfectos. Tacitus, Dein Nero curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. Variè habita & sæpe immutata eius rei forma. *Bæticæ*) pars Hispaniæ Bætica à fluuio Bæti cognominata, nunc regnum Granatæ. *De Proconsulatu*) Cæcilij Classici quòd Cęcilius Classicus In Procõsulatu suo malè Bæticam tractasset. *Proconsulatu*) quantum ex M. Tullio & Liuio colligimus, constitutum erat, vt qui priore anno Consul fuisset, in seuqenti Proconsul esset: qui prouinciam sortitus pari Consulibus imperio in eam mittebatur. Vlpianus insuper. ff. primo. Proconsul vbique quidem proconsularia insignia habet statim atque vrbem egressus est: potestatem autem non exercet, nisi in prouincia quæ ei decreta est. sed Martianus hoc latius tractat. postquam vrbem egressi sunt Proconsules, iurisdictionem habent non contentiosam, sed voluntariam, vt ecce manumitti apud eos possunt tam liberi quàm serui & adoptiones fieri. Subdit Vlpianus, cũ plenissimam iurisdictionem Proconsul habeat, omnium partes, qui Romæ, vel quasi magistratus, vel extra ordinem ius dicunt, ad ipsum pertinent: & ideo maius imperium in ea prouincia habet omnibus post principem, nec quicquam est quod non per ipsum expediatur, non amplius sex fascibus vtitur, vrbem ingressus deponit imperium. *Cæcilius Classicus*) vir apertè malus Proconsulatum in Bætica non minus violenter quàm sordidè gesserat eo anno, quo in Africa Marius Priscus: erat autem Priscus ex Bætica, ex Africa Classicus: in quem cùm tota prouincia incubuisset, ille accusationem morte præuenit, Bætica tamen in accusatione perstabat. Classici Tacitus & Martialis meminere. *A Senatu*) qui plerunque dabat aduocatos litigatoribus. *Collegæ*) qui Præfecti mecum fuerant ærario, è quorum numero vnus erat Cornutus Tertullus. *Necessitatibus*) negociis instantibus & necessariis, à quibus non poteram aduocationibus distineri. *Communis officij*) Præfecturæ ærarij. *Prælocuti*) præfati apud Senatum. *Eximere*) liberare ab aduocatione Bæticorum. *Honorificum*) in magnam mei commendationem. *Prouincialibus*) Bæticis. *Ab ipso me*) à me ipso, id est si hoc me exorassent. [*Inducti*) in Senatum. *Fidem*) fidele auxiliũ.] *Massam Bæbium*) Senatus Bæticis iam dederat Secundum & Senecionem aduocatos contra Bæbium Massam adhuc viuo Domitiano: quare damnatus Massa & bona eius publicè custodita: nam & Tacitus in vita Agricolæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

reum fuisse tradit: Iuuenalis delatorem, Martialis furem scripsêre. Satis constat per hunc interfectum Pisonem: nam è procuratoribus Africæ iam tum optimo cuique exitiosus, & in causas malorum, quæ sub Domitiano viri boni perpessi sunt, sæpius interfuit. *Patrocinij fœdus*) adnocationis vinculum ex longa consuetudine. multis enim officiis, & laboribus, periculis etiam, eam prouinciam deuinxerat. [an quia se in omnibus fore illius prouinciæ patronum promiserat.]

Assensio) consensus & fauor pro Bæticis [ad Traianum scribens testatur se in Præfectura ærarij patronum fuisse prouincialibus contra Marium Priscum.] *Decreta præcurrere*) qualis consensus solet fieri, cùm aliquid Senatores decernunt. Decernere est de magnis rebus certam proferre sententiam, vnde Senatus decretum. Fabius, Consulta Senatus, decreta principum & magistratuum esse voluit. Inde Secundus in Panegyrico, decreta coloniarum & ciuitatum dixit. & Tullius pro Roscio, Decurionum decretum. Tranquillus frequentius monstrat decretum esse partem Senatusconsulti & speciem, genus autem Senatusconsultum. Seneca, cuiuscunque professionis decreta & præcepta: sed hoc differre quòd illa generalia & tanquam elementa, hæc specialia & tanquam membra. *P.C.*) Senatores quos Romul⁹ Patres appellauit, siue quòd alios ætate præcederent, siue quòd filij eis essent, siue ob similitudinem curæ, siue ob nobilitatem, quòd poterât suos patres ostendere, siue propter hæc omnia. authores sunt Liuius, Eutropius, Dionysius, & alij Græcorum. Patres Festus scribit vocatos, qui essent Patricij generis. Tranquillus in Augusto indicat potuisse fieri, vt aliquis Patricius fuisset & non Senator. [ná Iustinianus etiam in Institutionibus hoc apertè declarat,] & Tacitus, vt aliquis Senator, & non Patricius. Erant autem Patricij, qui à Patribus, quos centum Romulus creauerat, nati sunt, quasi bonis parentibus orti essent dicti, Plutarcho tradente: qui scribit contra aliorum sententiam, Publicolam, cùm bello & regis Tarquinij crudelitate exhaustum Senatum videret, conscripsisse centum & sexaginta

ma assensio, quæ solet decreta præcurrere. Tũ ego, Desino inquam P.C. putare me iustas excusationis caussas attulisse, placuit & modestia sermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc consilium, nõ solùm consensus Senatus (quanquam hîc maximè) verùm & alij quidem minores, sed tamẽ innumeri. Veniebat in mẽtem priores nostros etiam singulorum hospitum iniurias accusationibus voluntarijs exercitos, quo deformius arbitrabar publici hospitij iura negligere. Præterea cùm recordarer;

quatuor: & ideo conscriptos appellatos. alij id institutum Bruto assignant, eum post exactos reges, quo plus virium in Senatu frequentia ordinis faceret, cædibus Tarquinii etiam diminutum patrum numerum, primoribus Equestris gradus electis (quanquam Plutarchus è plebe tradat) ad trecentorum summam expleuisse: traditúmque deinde fertur, vt in Senatum vocarentur, qui Patres, quique conscripti essent, conscriptos videlicet nouum Senatum appellantes, vt per patres maiorum familias, quos Romulus Senatores creauerat, intelligeremus: per conscriptos, minorum gentium Senatores. Festus simpliciter conscriptos refert, qui in Senatu essent scriptis annotati: allectos postea, qui propter inopiam Senatorum ex Equestri ordine in Senatum assumpti sunt. *Iustas*) iustè me excusare: id est, quamuis possem iure hanc prouinciam deprecari, tamen parebo vestræ sententiæ. *Ratio*) quæ sequitur [multiplex.] *Hoc consilium*) vt pro Bæticis agerem.] *Hic maximè*) consensus Senatus in primis me mouerit. *Minores*) cõsensus, rationes. *Innumeri*) multi. [Quidam legunt minoris numeri, minoris effectus & ponderis. vel quod magis placet, minores numeri, debiliores calculi &

rationes.] *Priores nostros*) oratores veteres, vt fecit Tul. [vnde libro 1. in Verrem, Adductus, inquit, sum iudices officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, veteri consuetudine, institutóque maiorum, vt onus huius laboris atque officij, non ex meo, sed ex maiorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem. semper hæc causa plurimum valuit: semper hæc ratio accusandi honestissima pro sociis, pro salute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis inimicitias suscipere, ad periculum accedere, operam, studium, laborem interpo-

Priore aduocatione) contra Bębium Massam *Etiam pericula*) cùm Senecionem Massa impietatis reum postulasset, Secundus aduocationis particeps, ne præuaricator crederetur, interrogauit Massam cur etiam non postulasset se reũ impietatis, ausus malis temporibus esse vir bonus. *Comparatum*) constitutum, consuetum. *Posterioribus*) recentioribus beneficiis. *Cumules*) augeas, suffulcias. *Quamlibet*) multum, quantumuis. *Quid vnum*) aliquod beneficiũ.] [*Ducebar*) trahebar ad hãc aduocationem suscipiendam.] *Decesserat Classicus*) fortè an voluntaria morte incertum, suspectam voluisse infamiam obitu fugere. *Eiusmodi*) repetundarum. *Periculum*) exilium vel relegatio. *Propositam non minorem gratiam*) non minus gratam fore meam aduocationem Bæticis. *Inuidiam nullam*) maleuolentiã nullius me subiturũ. *Iñ tertio*) nam contra Massam pro Bæticis iam bis aduerat. Idem lib. sexto memorat ter pro illis egisse. *Nam cùm est*) sententia. *Tum optimè*) tum maximè veniam cõsequi meremur, vt liberi simus, si multa beneficia præcesserint. *Obsequio*) alio recenti beneficio. *Motus*) causas. *Superest*) reliquum est vt promas. *Alterutra ex parte*) approbando quod bene fecerim, vel reprehẽdendo quod malè. *Dissentientu*) improbãtis hoc meum consilium [*Autoritas*) pondus, graue testimonium.]

quanta pro ijsdem Bæticis priore aduocatione, etiam pericula subiissem, conseruandum veteris officij meritum nouo videbatur. Est enim ita comparatum vt antiquiora beneficia subuertas, nisi illa posterioribus cumules. nam quamlibet sæpe obligati, si quid vnum neges, hoc solum meminerunt, quod negatum est. ducebar etiam quòd decesserat Classicus, amotúmque erat quod in eiusmodi caussis solet esse tristissimum periculum Senatoris. Videbam ergo aduocationi meæ non minorem gratiam, quàm si viueret ille propositam inuidiam nullam. In summa, computabam, si munere hoc tertio fungerer, faciliorem mihi excusationem fore, siquis incidisset quem non deberem accusare. Nam cùm est omnium officiorum finis aliquis, tum optimè libertati venia obsequio præparatur. Audisti consilij mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum. In quo mihi æquè iucunda erit simplicitas dissentientis, quàm cõprobantis autoritas. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINIVS MACRO SVO S.

PErgratum est mihi, quòd tam diligenter libros auunculi mei lectitas vt habere omnes velis, quæráque qui sint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim hæc quoque studiosis non iniucunda cognitio. De iaculatione equestri vnus, hunc, cum præfectus alæ militaret, pari ingenio curáque composuit. De vita Pomponij Secundi duo, à quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exoluit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia, quæ cum Germanis gessimus bella, collegit: Inchoauit, cum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit ei quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissimè victor ibi perijt: commendabat memoriam suam, orabátque, vt se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres in sex volumina propter amplitudinem diuisi: quibus oratorem ab incunabulis instituit, &

(*Ergratū*) Marcus, librorum Plinij senioris studiosus, requisierat quot edidisset: omnes enim cupiebat habere: cui Secundus non solum numerum & ordinem recenset, verumetiã diligentiam illius circa studia, quum alioquin esset occupatissimus, repræsentat. Marcos plures multorum testimonio per illa tẽpora fuisse lego. incertum tamẽ, ad quẽ sit scripta epistola. Antoninum suspicari licet: quædam verò exemplaria Macrum habent, quem Secundus alibi testatur fuisse Consulem designatum. Philostratus insuper Marcum Declamatorem Bizantium ab Adriano dilectum scripsit. *Auunculi*) Plinii senioris, cuius soror Cæciliũ Secundum genuit. *Partibus*) officio. *Indicis*) tabulæ quæ præponitur libris, vt & numerum & ordinem, tam librorum quàm rerum, per capita indicet: an magis inscriptio intelligenda, qua vnusquisque summatim liber demonstratur: nam & Martialem comperio pro inscriptione vsum, Et cocco rubeat superbus index. Est præterea, qui alicuius facinoris particeps coniurationem detegit: & digitus post pollicem primus. *Hæc*) cognitio, ordo librorum. *Iaculatione equestri*) quomodo quis vtatur iaculo in equo aduersus hostem. Huius libri octauo suarum historiarum idem meminit, in quo etiam videtur scripsisse de generositate equorum. *Iaculatione equestri*) Ferentarii equites ij dicuntur, qui eminus solent dimicare, quorum alii iaculis, alii arcu vtuntur, iaculantur: quos Tarentinos vocamus. arcu vtuntur, qui equites sagittarii, & à nonnullis Scythæ vocantur. Tarentinorum duo sunt genera. nam alii longius iaculantur, & ob eam rem equites iaculatores dicuntur, & Tarẽtini speciali vocabulo: alii cùm semel aut bis iaculum miserint (quo leuiori vtuntur) manus de cætero cum aduersario conserunt, & comminus pugnare incipiunt. Hæc Ælianus. *Vnus*) liber compositus est. *Alæ*) equitum, quòd ad similitudinem alarum protegant acies ab vtraque parte, Vegetio, Modesto, & Seruio tradentibus. Et alarios milites Cæsar, quos Vegetius alares appellat. [Tranquillus de Viris illustribus. C. Plinius Secundus Nouocomensis equestribus militiis industriè functus est, quam militiam idem Plin lib. xvi designat.] *Pari*) sũmo. *Quinti Pomponij Secundi*) Tacitus non Quintum, sed Publium, interdum Lucium prænomine vocat, tanta scripturæ varietate, sicut mendosè apud Fabium legitur fuisse controuersiam inter Pompeium & Senecam, an gradus eliminat, in tragœdia dici opportuisset: pro inter Pomponium & Senecam. Fuit enim in tragœdia omnium, quos Quintilianus vidisset, longè princeps: quem senes eruditione, ac nitore Pindarum tragicum putabant. Si quid fortè in tragœdiis familiarior amicus tolleret, quod ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, ad populum prouoco: ita ex populi vel silentio vel applausu, aut amici, aut suam sententiam sequebatur, vir sanè dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ, quãuis diuerso scribendi genere, Afro Domitio comparandus. nam cum Saturnillo, quibus Consulibus Caius trucidatur, Collega fuit: & in Germania superiore deuictis Cattis triumphalia ornamenta ex decreto Senatus est adeptus. modica fama eius apud posteros, in quis carminum gloria præcelluit.

Huius igitur vitam conscripsisse, & cœnam, quam ille C. Cæsari Germanici filio dederat, libro quartodecimo Plinius senior asserit: séque vidisse Tiberii Caiique Gracchorum literarum manus monumenta, quæ apud eundem vatem ciuémque clarissimum seruabantur, [quem lib. vi). testatur nunquam ructasse.] *Memoriæ*) æternitati, quãquam hoc opus cum multis interciderit in Germania, quam militiam Plinius senior libro decimo sexto designat.

[*Bellorum*) eadem refert Tranquillus.] *Militaret*) Præfectus alæ esset sub Pomponio. *Adstitit*) apparuit. *Quiescenti*) in somno. *Drusi Neronis*) Drusus Nero Tiberij Neronis & Liuiæ Drusillæ filius, quam petẽti Augusto, iam Tiberium, qui postea imperauit, enixam, & tunc grauidam, maritus concessit: non abfuit tamen suspicio ex vitrico per adulterij consuetudinem procreatum. is in Quæsturæ Prętureq; honore dux Rhetici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit, trans Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quæ Drusinæ vocatæ sunt: hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum, non prius destitit insequi, quàm species Barbaræ mulieris humana amplior, victorem tẽdere vltra sermone Latino prohibuisset, Quo festinas Druse non contentus rebus à te gestis? non tibi omnia dii dederunt intueri, quare abi: nam & gestorum tuorum, & vitæ iam tibi finis adest. Ouandi ius & triumphalia ornamenta percipiens, ac post Prætoram confestim inito Consulatu, atque expeditione repetita supremum diem morbo obiit in æstiuis castris, quæ ex eo appellata sunt scelerata. Nonnulli putant veneno interemptum, Augusto consentiente. quod non verisimile videtur, cùm tantopere & viuum dilexerit, vt cohæredem semper filiis instituerit, & defunctum ita pro cõcione laudauerit, vt deos precatus sit, similes illi Caium & Lucium suos Cęsares facerent, sibíque tam honestũ quandoque exitum darent, nec contentus elogium tumulo eius versibus à se compositis exsculpsisse, nisi etiam vitę memoriam prosa oratione composuisset, & Tiberiũ fratrem cum ægrum audiuisset, magnis itineribus vt contenderet, misit. qui adhuc trahentem animam Drusum offendit, cuius cadauer magna pompa Romam delatum in sepulchrum C. Cæsaris conditum est: qui Liuii epitomen fecit, contra cæterorum opinionem, fractura, equo super crus eius collapso, mortuum tradit, trigesimo die quàm id acciderat. *Latissimè victor*) ad Albin vsque fluuium domuit Germanos. Illius gesta Strabo & Liuii abbreuiatores enumerant: sed longè plura Ouidius, Liuiam matrem longo carmine solando prosecutus. [*Adsereret*) prouideret, ne obliuio sepeliret nomen & facta sua.] *Studiosi tres*) libri tres quos studiosos vocauit, quod iis maximum studium impenderat, & lectores non minus adhibere deberent. Est enim studium animi assidua occupatio ad aliquam rem applicata magna cum voluntate, sic nuncupatos Fabius & Gellius testantur, quos hic libro octauo summè probat: in eis multa ad oblectandas eruditorum aures asserens, vnum tantum vellicans. *In sex volumina*) liber maiora complectitur, volumen minora: nam pars libri est volumen, vt sic dixerim, Tranquillum scripsisse librum duodecim Cæsarum, iure totum opus librum appellauerim: at sin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gulorum vitas, volumina. Quare Ouidius de sua Metamophorsi dixit. Sunt mihi mutatæ bis quinque volumina formæ. [Valerius, Quis enim omnis ævi gesta modico voluminum numero comprehenderit?] ea Græci τμήματα, id est, sectiones dixerunt, scias tamen interdum confundi. Volumen à voluendo, & implicando dictum, quòd antiqui schedas cõplicabant: & Iuuenalis per complicatos Cæsaris anticatones figuram obscœnam

Dubij sermonis) de Grãmatica, in quo esset loquẽdi ambiguitas. Diomedes & Priscianus in hoc opere Plinium interdum citãt. ipse præterea in præfatione Naturalis historiæ suum recognoscit. Nam de Grammaticis, inquit, semper expectaui parturiri aduersus libellos, quos de Grãmatica edidi: quorum fragmenta nostro seculo Ioannes Tortellius asserit ad manus suas peruenisse. *Nouissimis annis*) imperii: tunc iam magis atque magis sæuiente Nerone. *Seruitus*) tyrannis. *Paulo liberius*) quale satyricum, historicum, comicum, tragicũ. *A fine Aufidij Bassi*) non à morte Aufidii Bassi, sed à fine historiarum eius: nam & ipse historias composuit, egregiè vtique in libris belli Germanici præstitit. Extant adhuc quædam illius verba de morte Ciceronis. Vir fuit optimus, sed infirmi & exhausti corporis, in quem senectus maximo pondere incubuit: verùm eam alacri animo, quoad defecit, sustinuit. Illum Seneca vidisse testatur, & constantiam eius epistola commendat. Videtur illa historia Plinius Vespasiani tempora complexus. Nos quidem, inquit, in præfatione Natur. histo. omnes patrem te fratrémque diximus opere iusto temporum nostrorum historiam orsi à fine Aufidii Bassi, vbi sit ea quæres: iãpridem peracta sancitur, & alioqui statutum erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dedisse vita iudicaretur. *Triginta*) liber historiarum Romanarum, quas Tacitus & Tranquillus interdum citant. *Naturæ historiarum*) de naturali historia, quo vno opere Græcos eruditione vincimus: ibi enim omnem naturæ vim & potentiam explicat, quo si latinitas careret, non à fonte perenni, sed à riuulis sæpe deficientibus rerum cognitionem hauriret: quãta in eo eruditio & varietas, quanta rerum copia, quæ segetis fertilitas & apotheca, vt mihi innumerabiles & Græcorum, & nostrorum thesauros in vnum composuisse videatur, & esse maris instar, in quod omnia decurrant flumina, & vnde emergant [historiarum. Suetonius, Nat. hist. xxxvii libros absoluit, in quibus xx. millia rerum dignarum ex lectione voluminum circiter duum millium complexus est: primus autem liber quasi index. xxxvi librorum sequentium consummationem totius operis & species continet titulorum.] *Diffusum*) amplum, spatiosum. *Eruditum*) refertum rerum cognitione. *Varium*) diuersitate rerum. *Scrupulosa*) difficilia, ardua. *Occupatus*) officiis distentus. [nam procurationes, autore Tranquillo, splendidissimas atque continuas

nuas summa integritate administrauit, & tamen liberalibus studiis tantùm operam dedit, vt non temerè quis plura in ocio scripserit.] *Homo*) non deus. Idem in præfatione, Homines enim sumus, & occupati officiis. *Causas actitasse*) sæpius dicendo patrocinium suum præstitisse clientibus.

Medium tempus) dimidium vitæ, interdiu. *Distentum*) implicitum, [occupatum, districtum, vt in quibusdam legitur exemplaribus.] *Qua*) partim. Libro sexto. Qua fœminę, qua viri. Et ad Traianum, Qua priuatĩ, qua publicè. In Panegyrico, Qua ciuium, qua sociorum voluntatibus. Ideo plura exempla huc adduximus, quòd in multis exemplaribus legebatur quàm: & ne vno Secundo contenti simus, Apuleium audiamus libro nono dicentem, Qua pugnis, qua cubitis, qua morsibus conuerberat. Et Pacatũ in laudibus Theodosij, Iam teipsum qua publicè, qua priuatim videret priscorum luxuria ducum viuentem. Denique Mamertinum pro Consulatu, Qua sacra, qua prophana rapiebant. [Et Cic. ad Atticum, Qua dominus, qua aduocati sibilis conscissi ludis Apollinaribus. Et lib. xv. Qua de Buthrotis, qua de Bruto.] *Amicitia principũ*) Vespasiani præsertim & Titi, quod ipse confitetur, Subcisiuis, inquit, temporibus ista curamus, id est, nocturnis, ne quid vestris putes cessatum horis, dies vobis impendimus. *Acre*) acutum, vehemens. *Lucubrare*) studere. nam lucubratio est studium nocturnum non solum circa literas, sed etiam alias res. Fabius, Ideóque lucubrantis silentium noctis, & clausum cubiculum, & lumen vnum velut tectos maxime teneat. Et lib. xi. Oratori vigilandæ noctes, & fuligo lucubrationum bibenda. Apuleius, Verum perpeti etiam nocte prorsus instabili machinarum vertigine lucubrabant peruigilem farinam. Columella, Item ad lucubrationem vespertinam palos decem vel ridicas quinque conficere potest, totidémque per antelucanam lucubrationem, & salix decissa pridie ad lucubrationem expurgari potest. Tranquillus lucubratoriam lecticulam appellat, in qua lucubrare solebat Augustus. *A Vulcanalibus*) festis Vulcano dicatis, ridicula illorum interpretatio, qui accipiunt tempora nocturna, quibus surgunt fabri ad opus antelucanum. De mense Augusti fuisse Vulcanaliorum diẽ autoritate Plinii & Columellæ comprobatur. ille enim lib. xvij. fici, cùm Vulcanalibus tonuerit, cadent. [Libro xi. dixerat, Huic vindemiæ Attici signum dedere initium caprificialem diem Vulcano sacrum.] At hic. xij. libro inquit, Decimo Calendas Septẽbres sol in Virginem transitum facit, hoc & sequenti die tempestatem significat, interdum & tonat. Et paulo pòst, Cæterum Augusto circa Vulcanalia tertia satio est, eáque optima radicis & rapæ, item napi. Idem mox, Atrum olus iubet serere à Vulcanalibus.

perfecit. Dubij sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis annis, cùm omne studiorum genus paulo liberius & erectius periculosum seruitus fecisset. A fine Aufidij Bassi triginta vnus. Naturæ historiarum triginta septem, opus diffusum, eruditum, nec minus varium quàm ipsa natura. Miraris quòd tot volumina, multáque in his tam scrupulosa homo occupatus absoluerit: magis miraberis, si scieris, illum aliquandiu causas actitasse, decessisse anno sexto & quinquagesimo. medium tempus distentum impeditumque, qua officiis maximis, qua amicitia principum, egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilatia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi, statim à nocte multa: hyeme verò ab hora septima. vel cum tardissimè, octaua, sæpe sexta. Erat sanè somni parcissimi: nonnunquam etiam inter studia instantis & deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem. Nam ille quoque noctibus vtebatur: inde ad delegatum sibi officium. reuersus domum, quod reliquum temporis, studiis reddebat. post cibum sæpe (quem interdiu leuem & facilem, veterum more, sumebat) æstate, si quid otij, iacebat in sole, liber legebatur, adnotabat, excerpebátque. nihil. n. vnquam legit quod non excerperet. Dicere eti

Universidad de Deusto Biblioteca

rsque in Calend. Septembres: & raphanum Augusto mense circa Vulcanalia, cum maturius. De quibus in cultu hortorum sic mentionem fecit, Quin & Tardipedi sacris iam rite peractis Nube noua feritur, cœli pendentibus vndis Gongylis. Ex præcedentibus igitur colligo, Vulcanalia fieri ad decimum Calend. Septemb. cui sententiæ accedit fragmentũ vetustissimi Calẽd. Romæ repertũ: siquidem inciſum fuit in mense August. C. X. VOLCAN. NP. VOLCANO. IN CIRCO. FLAM. Nam P. Victor ædem Vulcani in Circo Flaminio nona Vrbis regione locat. Postridie Vulcanalia mundum patere tradit Festus. Nec me fugit insuper Vulcani lustra fieri solita circa xi. Cal. Iunias, Ouidio in Fastis referente: quem si totum haberemus, non profecto elaborauissemus in Vulcanaliorum die inquirendo. Solitos autem fuisse veteres in fine autumni, quod etiam nunc in publicis gymnasiis obseruatur, lucubrationem antelucanam incipere, testatur Iuuenalis, at nunc Post finem autumni media de nocte supinum Clamosus iuuenem pater excitat, accipe ceras, Scribe puer. Vnde nimium laudatur à Secundo auũculus, quòd soleret inchoare lucubrationem autumni initio. *Non auspicandi*) non auspicii capiendi. Mos erat ante diluculum luminibus & lychnis apertis auspicia capere, Plut. in Quæstionib. referente, priusque auspices, postea augures nominatos. Valerius Max. Prima luce Tiberium Gracchum auspicia domi petiisse scribit. Et Metellũ Pont. Max. vetuisse post Augustum inaugurare, Gellius Varronis auctoritate innixus tradit. nam magistratus, quando vna die eis auspicandum erat, & super auspicato agendum, post mediam noctem auspicabantur: & post meridiem sole magno. Diuersum fuisse auspiciũ ab augurio Pli. senior ostẽdit: cũ inquit, Auguria ex auibus Car. [à quo Caria appellata] auspicia auiũ Tiresias inuenit. Auspiciũ. n. ab auiu aspectu & augurium ab auium garritu dictum scribit Festus. *Statim*] à Vulcanalibus) sic ordinandum. Sequenti die post Vulcanalia. Est alia lectio pro statim, vt legas æstate tanquam si annum in duo diuideret tantum, in æstatem & hyemem: ac priorem autumni partem & veris posteriorem pro æstate intelligeret: nam sequitur, hyeme vero. & ipse Secundus lib. viij ad Fuscum, vbi quomodo studeat, scribit, annum tamen in æstatem & hyemem partitur. *A nocte multa*) ad multum temporis spatium ante diei exortum. *Septima*) noctis. *Cum tardissimè*) repete incipiebat lucubrare. *Somni parcissimi* tantũ enim dorbat, quantum ad tuendam valetudinem satis erat, vnde in præfatione inquit, Cum somno valetudinem computamus. *Instantis*) grauantis eius oculos. *Deferentis*) abeuntis ipso tractu, & resistẽtis. [Alii legunt somni paratiss. & deferentis, vt statim dormiret, & inter studendum caput demitteret. an potius differentis, quòd esset somni dominus: vt cum dormire vellet: & somno instante illum differret.] *Ille noctibus vtebatur*) vigilabat ante diem. Memorat Tranquillus Vespasianum multum de nocte vigilasse: deinde perlectis epistolis, officiorúmque omnium breuiariis, amicos admittere solitum. Et Philostratus non multum disparia refert, postridie summo mane Apollonium venisse ad Vespasianum, percunctatúmque ianitores, quid Imperator ageret, audiuisse illum iam pridem surrexisse, & scribendis epistolis vacare: quo audito dixisse Apollonium Damidi, Iam vir regnat. *Delegatum*) commissum, demandatum à Vespasiano. *Reuersus*) post peractum officium. *Leuem cibum*) mediocre prandium. *Interdiu*) de die, in quem sensum. Cato, Terentius, Varro, Marcellus accipiunt: nomen etiam interdius ab aduerbio deducentes. *Veterum more*) qui bis in die cibum sumebant, id quod à quibusdam Secundi temporibus obseruabatur: maior tamen pars cœna contenta erat. *In sole*) ad sudores excitandos. Iuuenalis, Nostra bibat vernum cõtracta cuticula solẽ. [*Excerpebat*) notabilia extrahebat.]

Frigida) aqua, quam antiquos gustare consueuisse Athenæus testatur. Conuenit itaque Cæcilianæ breuitati, vt frigida tan- *solebat, Nullum esse librum tam malum, vt non aliqua parte prodesset. Post solemplerunque frigida lauabatur, deinde gustabat, dor-*

tùm legatur, more antiquorum: nam in Mustellaria dixit Plautus, Frigida non laui. Et Columella greges armentorum frigida lauari iussit. Pari modò li. xxviij. Os calida, Mart. in distichis. Frigida non desit, non deerit calda potanti. Non abnuerim plerunque frigidam & calidam cum additione aquæ apud auctores inueniri. Fabius tradit sæpius reperiri caldum quàm calidum: rarenter enim hoc vti probatos. Sic in epistolis ad C. Cæsarem emendatius excutum Augustum, non quia calidum non sit latinum, sed quia odiosum. *Lauabatur frigida*) ad restringendum corpus.

miebátque minimũ. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tẽpus: super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidẽ cursim. Memini quendã ex amicis quum lector quædam perperam pronuntiasset, reuocasse, & repeti coegisse, huic auunculum meum dixisse, Intellexeras nempe? quũ ille annuisset. Cur ergo reuocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus, tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate à cœna, luce: hyeme, intra primam noctis, sed tanquam aliqua lege cogente. hæc inter medios labores, vrbisque fremitum. secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum distringitur, tergitúrque, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere, quasi solutus cæteris curis, huic vni vacabat, ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus

Quasi alio die) post somnum tanquam alia nox præteriisset. *In*) vsque ad. *Legebatur*) ab aliquo lectore. *Cursim*) raptim, properanter. *Perperam*) male, barbare. vocabulum historicorum, quod Liuius interdum vsurpat, Hirtius tamen aut Oppius non vsquequaq; in eũdẽ sensum. Capti inquit tabellarij, qui à Corduba ad Pompeium missi erant, perperámq; castra nostra peruenerãt, i. temere, & errore viarum decepti. *Reuocasse*) iussisse lectorem, quæ dixerat repetere. [Repetũtur autem malè intellecta.] Nempe *cùm ille annuisset*: cùm amicus respondisset, se quæ lector malè pronunciauerat, intellexisse. *Versus*) an quia liber ille metro constabat: an, quod magis probo, ordines verborũ, quas vulgò lineas vocamus Fabius, Quippe cum in Bruto M. Tullius tot millibus versuum de Romanis tantum oratoribus loquatur. Secundus lib. iiij. Non paginas tantum epistolæ, sed etiam versus syllabásque numero. Tranquillus in Augusto, Non diuidere verba, non ab extrema parte versuum abundantes literas in alterum transferre solitus erat. Virg etiam remorum & vitium ordines versus vocat. Cẽsorinus nominatum versum ab eo quòd fluat, séque ipse circumeat putat. *Interpellatione*) interruptione. Est autem interpellare secundum Asconium mediam alterius orationem interrumpere, vel actioni alterius se interponere. [M. Tullius, In fluiis sine interpellatore versor.] Interdum ad alia transfertur, vt apud Liuium, morte alterius Censoris religionem interpellatam legimus. Idem valet interpollare frequens apud Q. Curtium tradentem epularum satietatem Alexandrum ludis interpollasse. Et, Ocio bellum interpollandum. Alibi, Si quis arti tuæ intentum, & extra spectantem sic interpollet. Aliquando differre significat, vt illud, Non vltra interpollandum ratus. *Parsimonia*) diligentia non abutendi temporis. *Surgebat*) ordo & sensus: æstate surgebat à cœna luce, id est æstatis tempore finem cœnæ suæ faciebat adhuc lucente die: at hyeme intra primam noctis horam cœnam terminabat. *Lege*) necessitate. *Hæc obseruabat*) prædictum vitæ ordinem *Vrbis fremitum*) strepitum, perturbationem vrbanam. *In secessu*) in villa. *Interioribus*) locis balinei

Universidad de Deusto
Biblioteca

secretioribus, vt de thermis, baptisterio, piscina frigidaria & caldaria. *Distringatur*) strigilibus raditur. de quibus Martialis. Pergamus has misit curuo distringere ferro. Consueuere antiqui ad sudorem excitandum strigilibus radi leuiter. Erat autem strigilis instar eius, qua equi strigilantur, sed minor & leuior. Apuleius strigileculam nominauit. Hippias inquit sophista sibimet fabricauerat honestam strigileculá recta fastigatione clausulæ, flexa tubulatione ligulæ, vt & ipsa in manu capulo moraretur, & sudor ex ea riuulo laberetur. Et strigilibus aureis vsos Græcorum quosdam tradit Athenæus. nam fricatio si vehemens sit, corpus durat: si lenis, mollit: si multa, minuit: si modica, implet. in hac Asclepiades maximam partem voluminis, cui titulus communium auxiliorum, consumpsit. *Audiebat aliquid*) intẽdebat legenti aliqua. *Dictabat*) dicebat, quæ notarius exciperet. *Huic &c.*) compositioni. *Ad latus*) iuxta erat, adhærebat. *Notarius*) qui notis quibusdam breuibus citissimè notabat, quæ Plin. dictasset. de quo Martialis Currant verba licet, manus est velocior illis: Nondum lingua suum, dextra peregit opus. Seneca, Quid verborum notas? quibus quamuis citata excipitur oratio, & celeritatem linguæ manus sequitur. Sed pluribus notarij velocitatem Ausonius exequitur eo carmine, cui initium, Puer notarum præceptum. Huius inuenti exordium Plutarchus Ciceroni ascribit, Hanc solam, dicens, Catonis orationem seruatam, M. Tullio Consule velocissimos scriptores deponente atque docente, vt per signa quædam & paruas breuésque notas multarum literarum vim habentes dicta colligerent: nondum enim reperti erant ij, qui notarij appellantur: sed tunc primum huius rei vestigium ferunt extitisse. nam postea Mœcenas notas quasdam literarum breuissimas excogitauit, & eas per Aquilam libertum multis publicauit. Notarios Tranquillus & Seneca actuarios appellãt, quòd in acta referrent actiones, quæ dicebantur in Senatu, & ad populum. Longo tempore pòst dicti sunt notarij, quibus publica cura stipulandorum instrumentorum ab Imperatore commissa fuit. Lampridius, Eum notarium qui falsum causæ breue in consilio imperatorio retulisset, Seuerus incisis digitorum neruis, ita vt nunquam posset scribere, deportauit. Dictos notarios à notis Hammonius credidit. & Paulus de testamento militari innuit. L. inquit, Titius miles notario suo testamentum scribendum notis dictauit.

Manicis) tegumentis manuum contra frigus. Palladius, tunicas verò pellicias cum cucullis & ocreis, manicásque de pellibus, quæ vel in syluis vel in vepribus rustico operi, & venatorio possint esse communes, parari iubet. Fiunt interdum manicæ ferreæ, quibus vtuntur milites in bello ad tutelam manuum. harum mentionem fecit Iuuenalis, Balteus & manicæ. Et Flauius Vegetius monet sinistra brachia sagittariorum manicis munienda. Sunt præterea manicæ vincula ad constringendas captiuorum manus. Verg. Manicis post terga reuinctum. Apuleius, Manicis etiam cunctos coarctant. Pedicæ autem ad cõtinendos pedes. Idẽ autor, Quid si manus manicis constrigantur? quid si pedes pedicis coarctentur? Verg. Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis. *Asperitas cæli*) frigiditas aëris intoleranda. *Sella*) lectica, quam cubiculum viatorium Plinius vocat. in ea solitos legere Romanos testatur Iuuenalis, Atque obiter leget, aut scribet, vel dormiet intus. *Repeto*) reminiscor.

hyeme manicis muniebantur, vt ne cœli quidem asperitas vllum studii tempus eriperet: qua ex causa Romæ quoque sella vehebatur. Repeto me correptum ab eo cur ambularem, Poteras, inquit, has horas non perdere. nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, Electorúmque commentarios

Ambularem) spatiarer ociosè. *Perire omne tempus*) Varro dum studeret, pluribus horis viuere arbitrabatur: nostra enim vita, vigilia est. Sallustius in præfatione Catilinarij, indoctorum vitam & mortem iuxta existimat. *Impartiretur*) daretur. Legitur etiam impenderetur. *Intentione*) perseueranti solicitudine. *Commentarios*) Commentarij sunt non eloquentiæ causa scripti, sed memoriæ summam rerum complectentes, & id præcipuè agentes, vt si quis eloquens vellet maiorum gesta referre, materiam ex commentariis eloquij ministris haberet. vnde multos Imperatorum legimus commentarios rerum suarum reliquisse, vt Tiberium, tradente Suetonio: nam de vita sua commentarios summatim, breuitérque composuit, & Cæsarem Dictatorem commentarios suos tam eleganter composuisse, vt prærepta, non præbita facultas scriptoribus videatur. Pudet referre, quæ dicantur super illud Modestini. ff., quarto, In commentarium Principis deferri: nos in diurnalem & rationalem in quem Princeps acta sua refert, interpretandum ducimus. *Electorum*) rerum electarum.

Opisthographos) in tergo scriptos. ὄπισθεν enim pòst, γραφὴ scriptura. fuit enim moris antiqui tantum in anteriore pagina scribere, quod Martialis monstrat de suo libro scribens, Interseq; pueris arande chartæ. Et Iuuenalis longissimam tragœdiam taxans in prima Satyra notat, Et in tergo nec dum finitus Orestes [Lucianus in vitis philosophorum, Plena, inquit, fit pera lupinis, & libris opisthographis] Porphyrionem Acro secutus hoc verbo vtitur, opistographas epistolas appellans. Et Vlpianus de bonorum possessione secundum tabulas. chartæ appellatio etiam ad nouam chartam refertur, & ad deletitiã. proinde si in opistographo quis testatus sit, hinc peti potest bonorum possessio. Vis ridere? lege inibi Iurisconsultorum glossemata. Opisthonomos boues in Libya dici à quibusdam testatur Athenæus, quòd retrocuntes pascuntur. *Quaratione*) quòd erant in tergo scripti & literis minutissimis. *Multiplicatur*) geminatur. fiunt CCCXX. *Referebat*) narrabat. *Procuraret* (Procurator Cæsaris esset, cuius acta gestáque sic comprobabantur, ac si à Cæsare gesta essent: nam Claudius à Senatu impetrauit, vt quæ sui procuratores statuissent, eandem vim haberent, ac si ipse statuisset: si tamen venditionis, vel trãsactionis, vel donationis causa; quasi rem propriam tradant, nihil agunt: non enim alienare rem Cæsaris inuito Principe licet, sed diligenter gerere commissum. Est autem procuratoris officium, rationes omnium reddituum, qui ad Cæsarem spectarent, procurare diligenter cum facultate defendendi, & acquirendi, non alienandi & distrahendi. Lampridius in Seuero procuratores interpretatur rationales, in quorum similitudinem, qui rem priuatam curant, procuratores Columella nominauit. *Largo Licinio.*) de quo in præcedẽtibus. *Quadringentis millibus nummum*) quadringentis sestertiis. Potius nummûm dicimus quæ forma in ponderibus frequentius obseruatur. Nummorum quidam ferrei, vt apud Spartanos, quorum auctor Lycurgus: quidam ærei, quorum inuentor Saturnus secundum Eutropium. Plinius tamen Seruium regem, primum signasse

centum sexaginta mihi relinquit, opistographos quidem & minutissimè scriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse potuisse se, cum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Lartio Licinio, quadringentis millibus nummûm: & tunc aliquãto pauciores erant. Nónne videtur tibi recordanti quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis vllis, nec in amicitia principum fuisse? rursus quum audis

es asserit) quidam argentei, quorũ Phœdon excogitator, [vel Erichthonius, vel alij secundum Pollucem.] Aureorum nummorum inuentorem Plinius nesciri putat. Plutarchus scripsit quatuor nummos valuisse drachmam vnam atticam: ita vt mille nummi, drachmas atticas ducentas & quinquaginta conficerent. [νόμων secundum Suidam Dorienses numismata appellant: à quo Romani nummum trãsmutati sunt: quanquam secus putat libro nono Pollux, vbi refert vocabulum nummi videri esse Romanum: esse etiam Græcorum, qui in Italia & Sicilia habitant, vbi de nummo æreo & argenteo, ac eius inuentoribus & signis plura explicantur.] *Paucores*) minores numero. *Principum*) Vespasiani ac Titi, superorúmque ætatis suæ Cæsarum. *Nec in officijs Vtilis*) tanquam si studio tantùm vacasset.

Nec scripsisse satis) respectu studij intentissimi. *Illæ occupationes*) circa diuina officia: quæ omnia studia impedire debuissent. *Instantia*) continua studiorum intentio, & assiduitas. *Ego autem*) sum desidiosissimus in comparationem illius, sed aliorum non, cùm sim occupatus publicis & priuatis officiis. *Collatus illi*) si comparetur auunculo meo. *Tota vita*) totum vitæ tempus. *Literis adsident*) in ocio literario sunt. *Somno*) quòd scripserit & studuerit minus, quàm ille. *Extendi epistolam*) longiorem feci quàm instituera m. *Hoc*) quot essent Plinij libri. *Hæc*) de studio eius. *Elaborandum*) excolendum, [cum] labore perficiendum. *Stimulis*) irritamentis.

quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis nec legisse. Quid est enim, quod non aut illæ occupationes impedire aut hæc instantia non posit efficere? Itaque soleo ridere cùm me quidam studiosum vocant: qui si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantùm, quem partim publica, partim amicorum officia distringunt. Quis ex istis, qui tota vita literis adsident, collatus illi, non quasi somno & inertiæ deditus erubescat? Extendi epistolam, quamuis hoc solum quod requirebas scribere destinassem, quos libros reliquisset. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quàm ipsos libros futura, quæ te non tantũ ad legendos eos, verùm etiam ad simile aliquid elaborandum possunt æmulationis stimulis excitare.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

EX hæreditate) Seuerum municipem suum rogat, vt signũ æreum Comi in templo Iouis ponendum procuret, basimque cum suo & honorum nomine incidẽdam: se breui in patriam venturum promittens. *Ex hæreditate*) siue Saturnini, siue aliorum: nam multorum hæres fuit Secundus. *Proximè*) nuper. *Corinthium signum*) statuam ex ære Corinthio olim in maximo precio: vt Verres potius

EX hæreditate quæ mihi obuenit, emi proximè Corinthium signũ: modicum quidem, sed festiuum & expressum, quantum ego sapio: qui fortassis in omni re, in hac certè perquam exiguum sapio. Hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua

voluerit exulare, quàm Corinthia tradere Antonio. De Corinthio ære & statuis supra historiam altius repetiuimus. *Modicum*) mediocre. *Festiuum*) gratiosum, elegans, amœnum. *Expressum*) faberrimè signatum & excussum ad archetypum. *In omni re*) sapio perexiguum. *In hac*) fabrili & statuaria.

Celat Vitia) Vestit, contegit: multo enim præstantius facere signum nudum ad vnguem, quàm vestitũ. *Parum*) obscurè, sed apertè. *Effingit*) formar, exprimit, repræsentat per effigiem. *Stantem*) erectum, pedibus nitentem. *Musculi*) ex neruis & cartilagine condensati, quibus robur ostenditur. Itaque Columella equum lato, & musculorum toris numeroso pectore commendat. Rutilius Taurus Æmilianus apud eundem omne corpus musculorum, densitate nodosum cæteris anteponit. Et Vegetius tyrones musculosis humeris compactos mauult eligi. Hic quæret aliquis, cur Seneca in Naturalibus medullas & musculos ossibus attribuerit, tãquam essent medullis connexi musculi. sed non ita est: nam sicut medulla est tanquam ossis anima, ita musculi catena illius, an magis extrinsecus roboris ministri. Musculus insuper bellicũ instrumentum à marinis belluis auctore Vegetio. de quo pluribus Cæsar & Hirtius in Commentariis. Et diminutiuum à mure, auctores sunt Plinius & Apuleius. *Venæ*) sanguinis receptacula, arteriæ, spiritus, Seneca tradente. at Gellius scribit venam receptaculum sanguinis, & spiritus commixti: in quo minus spiritus sit, plus sanguinis: arteriam verò eiusdem commixturæ, sed in qua spiritus plus, sanguinis minus. Magnus etymologicus sententiam Senecæ comprobat: & arteriã, quòd spiritum seruet, vel quòd contra eleuetur tremores faciens, more suo, dictam putat. Aristoteles de ventis

sunt, celat: aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, musculi, nerui, venæ, rugæ etiam vt spirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillæ iacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, vt à tergo æs ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. talia denique omnia, vt possint artificum oculos tenere, delectare imperitorum. quod me quanquam tyrunculum, solicitauit ad emendum. Emi autem, non vt haberem domi (neque enim vllum ad huc Corinthium domi habeo) verùm vt in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimùm in Iouis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, vt soles omnia quæ à me tibi iniunguntur, suscipe hanc curam. Et iam nunc iube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum, honoréque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, vt primum inuenero aliquem, qui non grauetur, mittam tibi: vel ipse, quod mauis, adferam mecum. destino enim, si tamen officij ratio permiserit, excurrere istó. Gaudes, quòd me venturum esse polliceor, sed contrahes frontem, cùm adiecero, ad paucos dies: neque enim diutius abesse me eadem hæc, quæ nondum exire, patiuntur. Vale.

multa libro tertio de animalibus. *Rugæ*) tenues sulci: nam crispatur pellis ex senio deficiente sanguine. *Vt spirantis*) tanquam si viueret. [Virgilius, Excudent alii spirantia mollius æra.] *Cedentes*) demissi, plani. [*Contracta*) rugosa, macra, edentula. *Exile collum*) & quæ sequuntur signa sunt præmaturi senis. *Papillæ*) mammæ. abusus tamen est vocabulo: nam mamilla est omnis eminentia vberis: papilla breue

Universidad de Deusto
Biblioteca

illud, vnde lac trahitur: quantum à Columella colligitur. *Iacent*) dependent. *Receßit*) fugit, diminutus est. *Eadem*) senilis videtur. *Vt à tergo*) apparet, vel est. *Artificum*) peritorum, excussorum. *Tenere oculos*) in contemplationem sui adducere. *Tyrunculum*) rudem in hac arte. Tyro enim in quacunque re nouus translatiuè dicitur. [*Quod*) quæ præstantia signi.] *Corinthium*) signum. *In patria nostra*) Comi. *Celebri*) frequenti. *Dignum templo*) quod maximum in municipio erat. sicut Iupiter inter deos maximus credebatur. [*Deo*) quia absolutissimum. *Vt qua*) diligentia.] *Basim*) firmamentum, suppedaneum. *Capiat*) incisos habeat. *Honores*) magistratus, qui à nobis in eius vita enumerantur. *Quod mauis*) quod erit tibi gratius. *Officij*) præfecturæ ærarij. *Isto*) Comum. *Contrahes frontem*) tristaberis, quod monstratur ex corrugatione frontis, quæ modò tristitiam, modò lætitiam apertè indicat. *Adiecero*) addidero me futurum tecum. *Eadem hæc*) officij negocia & occupationes. *Exire*) proficisci ab vrbe.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Modo nunciatus) Silii Italici mortem Canio Rufo municipi suo significans de breuitate vitæ conqueritur: inde sumpta occasione, cùm res humanæ futiles & caducæ sint, eum hortatur, vt aliquo studiorum opere perfecto mortalitatem fugiat. Silius Italicus orator & poeta, qui secundum bellum Punicum metro complexus. Italicum autem existimo cognominatum non ab Italia, neque ab Italica colonia in Hispania, cuius gentile secundum Stephanum Italicensis est: sed à Corfinio Pelignorum metropoli, quam Samnites communem vniuersis Italis ciuitatem demonstrantes, eámque traslato nomine Italicam appellantes contra pop. Romanum receptaculum propugnaculúmque constituerunt autore Strabone. Stephanus præterea Italicum Siciliæ oppidulum esse testatur: nam si fuisset Hispanus, profectò Mart. illius vnicus admirator & laudator, auidissimè tantũ virũ, & dignitate, & [ingenio, &] carminibus celeberrimũ inter suos recensuisset, vbi Hispanorum scriptorũ summa cũ voluptate meminit. Addo ex autoritate Taciti, Italicum Sueuorum Regem iisdem temporibus fuisse. *Inedia*) abstinentia edendi. *Neapolitano*) prædio, quod iuxta Neapolim possedit. *Valitudo*] morbus fuit. *Clauus insanabilis*) secundum medicos clauus vocatur exitus tunicæ vueæ oculi: & tunicæ oculi exitus ab vlcere ἥλος Græcè dicitur. [Secundum Pollucem est contractio callosa, rotunda, subpallida, densa: ideo dictus clauus, quia in superficie dilatatur, in carne vero restringitur,]incurabilis aliquando & ad perniciem trahens. Inquit autem, Paulus libro sexto, Clauus, callus est rotundus, albus, similis claui capiti, per omnem corporis partem consistens, sed præsertim in planta pedum & digitis, dolorem, & difficultatem ingressu inurit. Morticinum vulgo appellatum scribit Plinius. Et Corn. Celsus tradit, Clauus verucæ non dissimilis, nonnunquam alibi, sed in pedibus maximè nascitur, præcipuè ex contuso, quamuis interdum aliter: dolorémque, si non alias, ingre-

Modò nunciatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis, valetudo. erat illi natus insanabilis clauus, cuius tædio ad mortem irreuocabili constantia decurrit, vsque ad supremum diem beatus: & fœlix, nisi quòd minorem è liberis duobus amisit, sed maiorem meliorémque, florentem, atque etiam Consularem, reliquit. Læserat famam suam sub

ingredienti tamen mouet: sine curatione vix vnquam desinit. Nascuntur & in albo oculi callosa tubercula, quos clauos à similitudine figuræ idem vocat. Et Vlpianus de edicto ædilitio, qui clauum habet, morbosum censet. Boum etiam ceruicem & ouium vngulas infestare clauos tradit Columella. Et clauum in arboribus morbum refert Theophrastus, & eum secutus Plinius. Nec me præterit, Columellam clauiculos in vite solitum nominare exiles nepotes exeuntes à palmite, quos Capreolos vulgus appellat. *Beatus & fœlix*) de quibus copiosè libro primo. *Minorem*) filium Seuerum nomine, cuius obitu Martialis libro nono patrem solatus est carmine, cui initium, Festinata sui gemeret cum fata Seueri Silius, Ausonio non semel ore potens. *Meliorem*) præstantiorem filium. *Florentem*) ætate & fortuna. *Reliquit*) superstitem post se. *Consularem*) iam Consulatu functum. *Læserat famam*) infamis fuerat, & mali nominis Silius.

Nerone, credebatur sponte accusasse. Sed in Vitellij amicitia sapienter se, & comiter gesserat. Ex Proconsulatu Asiæ gloriam reportauerat: maculam veteris industriæ laudabili ocio abluerat. Fuit inter principes ciuitatis sine potentia, sine inuidia. Salutabatur, colebatur: multúmque in lectulo iacens, cubiculo semper nõ ex fortuna frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, cùm à scribendo vacaret. scribebat carmina maiore cura quàm ingenio,

Sponte accusasse) sua sponte & non metu Neronis viros bonos accusasse. *In Vitellij amicitia*) Tacitus Cluuium Rufum & Silium Italicum testatur fuisse verborum testes, quæ Sabinus & Vitellius in æde Apollinis simul pepigere. *Proconsulatu Asiæ*) quem sub Domitiano fuerat adeptus. *Gloriam reportauerat*) laudatus fuit, quia in ea prouincia se integrè gesserat. *Maculam*) infamiam. *Veteris industriæ*) dum alios accusationibus infectatur sub Nerone [ob quæstum: an] ne ipse periret. *Laudabili ocio*) studioso secessu. *Principes*) primarios viros diuitiis & autoritate. *Sine potentia*) sine imperio & factione [nolebat posse,] vnde sine maleuolentia. *Salutabatur*) quod erat potentiorum Mart. testimonio. *Cubiculo semper*) se continebat, cubiculo inquam. *Non frequenti ex fortuna*) id est, non ea multitudine salutantium frequentato, sicut Silii fortuna exigebat: multos Silii cubiculum frequentasse non fortunam sequentes, vt solet vulgus, sed eius spectatos mores: nam homo dicitur transigere dies doctissimis sermonibus & frequenti hominum conuentu, non ex fortuna, quando sua virtute frequentatur à probissimis viris, & non fœlicitate data à fortuna. Alia lectio est, non ex fortuna præsenti: non scilicet cubiculo se continebat propter præsentem rerum statum, qui optimus est Traiano principe, sed propter morbum. [*Cùm à scribendo vacaret*) vt referantur ad præcedentia, sed si legatur cùm adscribendo, id est, stilo vacaret, tũc connecte cum sequentibus.] *Scribebat carmina*) secundum bellum Punicum metro componebat. Martialis, Sili Castalidum decus sororum. Qui periuria barbari furoris Ingenti premis ore. Nam cùm foro renunciasset, ad versus transit, eodem libro Epigrammaton Sexto referente, Emeritos musis & Phœbo tradidit annos, Próque suo celebrat nunc Helicona foro. *Cura*) labore, arte. *Ingenio*) natura. nam oratores fimus, poetæ nascimur: & poeta natura magis quàm arte constat. hic faciunt Diogenis verba, Ita se, inquit, habet res, vt poetæ quidem, si prosa oratione scribere velint, efficiant, qui verò prosa scribere consueuerunt, si poetæ sibi partes vendicare velint, non consequantur. Ex quo liquet alterum naturæ, artis alterum opus esse. M. Tullius pro Archia, Atqui sic à summis hominibus eruditissimisque accepimus, cæterarum rerũ studia, & doctrina & præceptis

Universidad de Deusto
Biblioteca

& arte constare, poetam natura ipsa constare, & mentis viribus excitari. [id quod prius autore Luciano Socrates sensit.]

Iudicia) quid de scriptis suis iudicarent. *Recitationibus*) nam Secundus asserit recitationem esse optimum emendandi modum. *Suadentibus annis*) post sexagesimum ætatis annum: cùm liberum erat Senatori vacare ab officiis publicis. *Campania*) de qua Plin. suo loco. & lib. xviij. ac cæteri rerum scriptores plura in laudem eius. vnus tamen nobis Lucius Florus his satisfaciet: toto orbe terrarum pulcherrimam Cãpaniæ plagam scribens, non modò Italiæ: nihil mollius cœlo, nanque bis floribus vernat: nihil vberius solo, ideo summum Liberi patris cum Cerere certamen. nihil hospitalius mari, hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, & tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus, & Auernus, quædam maris ocia: hic amicti vitibus montes Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuuius Ætnei ignis imitator: vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeij, & ipsa caput vrbium Capua, quondam inter tres maximas Romam, Carthaginémque numerata, Romani imperij æmula, & propter agri fertilitatem, ne destrueretur reseruata. *Aduentu nouæ principis*) Traiani in vrbem, qui dum esset in expeditione contra Germanos à Nerua sene adoptatus, & Cæsar factus in vrbem rediens habenas imperii sumpsit. Huius reditus Martialis, sed latius Secundus in Panegyrico, meminere. vbi nos historiam melius explicabimus. *Commotus*) vt occurreret Traiano venienti. nemo enim Traiani aduentum expauit. *Cæsaris*) Traiani. *Liberum*) permissum impune, ne Senator aduenienti principi officium suũ præstaret. *Illius*) Silii, qui non est veritus iram Traiani ocio suo. φιλόκαλος) elegans, amator pulchritudinis. Est alia lectio non

nonnumquam iudicia hominum recitationibus experiebatur. Nouissimè ita suadentibus annis ab vrbe secessit, seque in Campania tenuit, ac ne aduentu quidem noui principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius qui hac libertate ausus est vti. erat φιλόκαλος vsque ad emacitatis reprehensionem. plures ijsdem in locis villas possidebat, adamatisque nouis, priores negligebat: multum vbique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modò, verum etiam venerabatur: Vergilij ante omnes, (cuius natalem religiosius, quàm suum celebrabat:) Neapoli maximè, vbi monumentum eius adire, vt templum, solebat. In hac

dissona propter sequentia, καινόφιλος, id est, nouarum rerum cupidus. *Emacitatis reprehensionem*) emendi vitium. rarum vocabulum inuentu emacitas, quod apud vnum alium annotauimus, Quosdam, inquit Columella, emacitas in comparandis armentis exercet, de tuendis nulla cura tangit. Ab emace rectè deduci potest, quo M. Cato vsus est. *Nouis Vitij*) quas nuper coemerat. *Priores*) prius præstinatas. *Statuarum*) virorum illustrium & doctrina præstantium. *Imaginum*) picturarum, quas in bibliothecis locabat antiquitas, vt illarum stimulis ad studia incitarentur. *Cuius natalem*) Virgilii natalis Idibus Octobris fuit. Mart. Octobres Maro consecrauit Idus. Cui sententiæ [Donatus] accedit. Seruius opinatur natalem tantùm antiquos dixisse, iuniores addidisse diem, viderit ipse & eum secuti. ego autem non Horatium, quem inter antiquos putat, sed Terentium potius antiquum reor. antiquum Nestorem & Vlyssem intelligit Secundus apud Tacitum. Quid ergo dixit comicus ille? nempe Virg. & Horatius natalem tantùm: & iuniores, vt Martialis

plerunque sine additione diei, & longè recentior eo Vegetius. quid ipse Secundus? quinimmo sæpius apud iuniores, quibus, [vt superius quoque notaui] est amica breuitas, natalem tantummodo inuenies, præsertim soluta oratione: nam poëtas pro commodo suo non dissentio confundere. *Neapoli*) Palæpolis olim vicina Neapoli, postea ex duabus vna facta ciuitas, & dicta Neapolis Chalcidensium colonia: & ipsa Parthenope à tumulo Syrenis appellata, ad quam plurimi ab vrbe secedebãt quietis gratia, vt quos senectus, vel aduersa valitudo conflictabat. maximè autem qui eruditioni dabant operam: nec iniuria igitur à Martiale docta appellatur. *Monumentum eius*) quod testatur idem autor libro. xi. Silius hæc magni celebrat monumenta Maronis. Et mox, Iam propè desertos cineres & sancta Maronis Nomina qui coleret pauper & vnus erat. *Monumentum eius*) cùm Brundusij [vel Tarenti, vt alii volunt] mortuus esset, translata sunt eius ossa Neapolim, & sepulta via Puteolana intra lapidem secundum. *Vt templum*) tanquam rem sacram & diuinam.

Tranquillitate) ocio literario [& vitæ.] *Excessit*) transgressus est. *Delicato*) enervi, fluxo. *Factus est Consul*) Creatus est Consul à Nerone Silius, cum Galerio Trachallo. Plinius senior libro octauo, ævi sui Consulatus Appij Iunii & Publii Silii meminit. *Neronianis Consulatibus*) quos Nero Cos. fecerat. *Quo Consule*) dum Silius gereret Cõsulatum, [idquod Martialis etiam demonstrat libro septimo, Postquam bissenos ingentem fascibus annum Rexerat, asserto qui facer orbe fuit. Sane dignum notatione, quòd Silius fuerit à Nerone vltimo loco creatus Consul, & sub eo Consule Nero interierit: ille autem vltimus omnium Consulum, & Consularium Neronianorũ, obierit. Nero enim hostis ab Senatu adiudicatus in suburbanum Phaontis liberti confugiens, cum milites sentiret aduenientes, seipsum adiuuante Epaphrodito confecit, anno ætatis suæ trigesimo secundo, vt alij vno minus, quidam trigesimo, mensibus quinque, diebus viginti. *Fragilitatis*) instabilitatis, caducitatis. [is demum profectò vitam æqua lance pensabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.] *Circumcisum*) contractum. *Longissima*) vt centum annorum: nam respectu immortalitatis vita hominũ quanuis longissima, tamen breuis est. *Nero*) legimus etiam Neronem. [*Interim*) hoc paruo temporis interuallo.] *Lucius Piso*) qui cum Nerone Secundo Consul fuit: deinde ab eodem Imperatore vectigalibus publicis cum Ducennio Geminio, & Pompeio Paulino præpositus, Vespasiano & Tito Consulibus Africæ præfectus, eius filius ingenio quietus Legatum habuit Valerium Festum sumptuosæ adolescentiæ, neque modica cupientem, sed affinitate Vitellii anxium, qui par imperium Proconsuli gerens, incertum, an Pisonem tentauerit ad res nouas, an tentanti restiterit, quoniam secreto eorum

tranquillitate annum quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore quàm infirmo. Vtque nouissimus à Nerone factus est Consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero Consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile, vltimus ex Neronianis Consularibus obyit, quo Consule Nero periyt. Quod me recordantem fragilitatis humanæ miseratio subit. Quid enim tã circumcisum, tã breue, quàm hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modò fuisse, cum interim ex ijs qui sub illo gesserant Consulatũ, nemo iam supereſt? quanquã quid hoc miror? nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius qui à Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat, Neminem

Universidad de Deusto
Biblioteca

remo affuit. Claudius Sagitta prospera nauigatione præuenit Papyrium Centurionem missum à Mutiano: asseueranitque mandata interficiendi Pisonis Centurioni data: multa præterea addens, quibus Pisonem ad res nouas moliendas impelleret. Nihil ad ea moto Proconsule Centurio à Mutiano vbi portum Carthaginis intrauit, magna voce, læta Pisoni omnia tanquam Principi continuare, ad familia obuios hortari: vulgus credulum in forum ruere, præsentiam Pisonis exposcere: ille indicio Sagittæ, vel insita modestia, domi se continens Centurionem percontatur. postquam quæsitum sibi crimen cędémque comperit, animaduerti in cum iussit non tam spe vitæ quàm irâ in percussorem, quòd idē Clodiū Macrū Legatū interfecisset. anxio deinde edicto Carthaginensibus increpitis intra domū clausus solita munia haudquaquā obibat. Festus igitur consternatione vulgi, & supplicio Centurionis audax, Pœnos auxiliares & Mauros in necem Pisonis misit, qui domum Proconsulis obscura luce ingressi haud procul cubiculo seruum, qui se interrogantibus egregio mendacio Pisonem esse responderat, obtruncant. nec multo post indicio Bebii Massæ Piso interficitur. Hæc Tacitus. *Neminem*) Senatorum. nam omnes decesserant.

Consul ipse) cum Nerone secundo. *Sententiam rogasset*) Consul enim Senatui præsidebat, & ius rogandarum sententiarum habebat: primùm Consules designati, deinceps cæteri censebant. *Tam angustis*) sensus est, tam breui spatio tot homines viuūt, & moriuntur. Exclamatio opportuna, qua mouet indignationem & miserationem. *Viuacitas*) vita. Fabius pro cupiditate viuendi ponit, impiam viuacitatem dicens. Apuleius verò pro vigore & robore vitæ, Virum, inquit, magnanimum magnanimæ viuacitatis volentem volentes accipire. Ac Val. pro longa vita, Et ipse, inquit, numerosæ viuacitatis haud paruum exemplum. *Xerxem illacrymasse*) Diuus Hieronymus ad Heliodorum, Xerxes ille magnus Rex, potentissimúsque, qui subuertit montes, maria constrauit, cùm de sublimi loco infinitam hominum multitudinem, & innumerabilem vidisset exercitum, fleuisse dicitur, quòd post centum annos nullus eorum, quos tunc cernebat, superfuturus esset. sed Herodotus libro historiarum septimo latius hoc tractauit: Xerxes, inquit, cùm intueretur omnem Hellespontum nauibus obductum, omnia litora, atque Abydenorum plana hominibus referta, se beatum iactauit: & post hæc lachrymas fudit. quod animaduertens Artabanus eius patruus interrogauit, Quàm diuersa Rex inter se facis? dudum te beatum esse dixeras, nunc lachrymas fundis. Et ille, reputantem me, inquit, quàm breuis est omnis humana vita, subiit horum miseratio, quorum cùm tot sint, nemo ad centesimum annum superierit. [Seneca tamen hoc Xerxis dictum carpit, vt qui hominum calamitatem lugeret, quos ipsemet ad macellum duceret. At Vale. Max. alia ratione, quoniam mihi specie aliena, re vera suam conditionem deplorasse videretur, opum magnitudine, quàm altiore animi sensu felicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?] *Tot milibus*) Septingenta millia de regno, & trecenta millia de auxiliis armasse traditur: vt non immerito proditum sit, fluminа ab exercitu eius siccata. Nauium quoque decies centena millia numero habuisse dicitur, nisi menda est apud Iustinum. Plinius refert Xerxem in Dorisco centum viginti millia hominum tantum dinumerasse. *Obijsset*) lustrasset. *Hoc temporis*) vita nostra. *Quicquid est*) quantulacunque est. *Futilis*) fluxi, vani: ab effundendo. & futile vas, quod patulo ore, & acuto fundo in sacris erat. autores sunt grammatici. *Si non datur factis*) nisi dispensatur circa præclarè gesta. *Horum*) factorum. *In aliena manu*) in facultate aliorum, non nostra. q.d. materia bene gerendarum rerum est in manu Imperatoris, aceorum, qui præsunt exercitibus. nos, quod vnum possumus, æternitatem studiis comparemus. nam & qui fecere, & qui facta aliorum scripsere, multi laudantur. *Proferamus*) extendamus viuendo post mortem.

se videre in Senatu, quem COS. ipse sententiā rogauisset. Tam angustis terminis, tantæ multitudinis viuacitas ipsa concluditur, vt mihi non venia solùm dignæ, verum etiam laude, videanturillæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt Xerxem, cum immensum exercitum oculis obisset, illacrymasse, quòd tot millibus tam breuis immineret occasus. sed tanto magis hoc, quicquid est temporis futilis & caduci, si non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) nos certè studijs proferamus: & quatenus nobis denegatur diu viuere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere. me tamen tui charitas euocat, vt currentem quoque instigem, sicut tu soles me. ἀγαθὴ δὶ ἔρις, cùm inuicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

Aliquid) aliquod opus memoratu dignum. *Stimulis*) incitationibus, exhortationibus. *Euocat*) impellit. *Currentem*) pronum ad studia. Perstat in verborum metaphora. *Me*) instigare. ἀγαθὴ δὶ ἔρις) sumptum ab Hesiodi Georgicis, quibus scribit, Ἀγαθὴ δὶ ἔρις ἥδε βροτοῖσιν, id est bona autem contentio hæc mortalibus. Hic enim poeta duas facit contentiones inter mortales: quarum altera est laudanda, cùm inuicem certamus honoris, & virtutis causa: altera pernicioſa, cùm malorum gratia cōtendimus. [Quare Galenus in præfatione eius libri, qua tradit viam curandi, scribit olim inter medicos fuisse illam, cuius meminit Hesiod. bonam concertationem augendæ medicinæ, sed suis temporibus interisse.]

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Acis (Suetonius Tranquillus per Secundum impetrauerat sibi à Neratio Marcello Tribunatum militum: deinde rogauerat vt in Cæsenniū Syluanū transferretur: quod consilium summè probat Secundus, & pollicetur se facturum: *Pro cætera reuerentia*) inter reuerentiam, quam mihi præstas in cæteris rebus hoc quoque reuerenter facis. *Tribunatum*) militarem. Asconius duo genera facit eorum qui Rufuli dicuntur, vel secundum alios Rutuli: quia Rutulus Rufus legem primò tulit de iure Tribunorum ab exercitu creandorum. alij sunt comitiati, qui comitiorum causa designantur. Vegetius maiorem Tribunum militum tradidit per epistolam sacram Imperatoris iudicio destinari: minorem Tribunum prouenire ex labore. & cum vnaquæque legio decem cohortes haberet, primæ, quæ miliaria vocabatur, præerat Tribunus armorum scientia, virtute corporis, morum honestate præcipuus: reliquæ cohortes prout principi placuisset, à Tribunis vel à Præpositis regebantur.

Acis pro cætera reuerentia, quam mihi præstas, quòd tam solicitè petis, vt tribunatum, quem à Neratio Marcello, clarissimo viro, impetraui tibi, in Cæsennium Syluanum propinquum tuum transferam. Mihi autem, sicut iucundissimum, ipsum te Tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur. Ælianus, cohorti quingentariæ, quã hominũ quingenti duodecim cõponunt, Tribunum minorem: & milliariæ, quam hominum mille viginti quatuor, Tribunum maiorem præficit. Tribunum vocatum à tribu scribunt: præest enim militibus, quos ex tribu primus Romulus legit. Vel à tribuendo iure. lege Marcellum de re militari, quod Tribuni officium esset. *Clarissimo viro*) Priscus Neratius Marcellus imprimis Traiano clarissimus, & summus Iurisconsultus. de quo non multo antè. *Tibi*) pro te. tua causa. *Cæsennium Syluanum*) Syluinum rhetorem ab Heliogabalo Lampridius tradit interfectum, & Cæsonium à Seuero Spartianus, si tamen alter horum fuit, verisimilius eum potuisse ad Seueri tempora, quàm Heliogabali peruenire.

Titulos) laudes. *Pietatis*) amoris in propinquum. *In numeros relatum*) tuum nomen nondum relatum est in ordinem Tribunorum: erat enim adhuc integrum alium subrogare: secus si fuisset ascriptum numero cæterorum. dicimus milites nondum relatos in numero, cum delecti quidem sunt, nondum tamẽ in suos ordines perueuere. quod Iurisconsultus plerunque testatur, vt Vlpianus de bonorũ possessione ex testamento militari. Si quis, inquit, militum ex alio numero translatus sit in alium quemuis, & hinc exemptus sit, & illò nondum peruenerit, tamen poterit iure militari testari. est enim miles quamuis in numeris non sit, sed nomen ipsius tantum. Quare Traianus Plinio quærenti de modo pœnæ seruorum, qui reperti fuerant inter tyrones, & si sacramentum acceperant, tamen nõdum fuerant distributi in numeros: respondet si conditionis suæ conscij ad militare sacramentum peruenerunt, animaduertendum in illos esse: neque enim multum interesse, quòd nondum per numeros distributi essent: illum enim diem, quo primum probati fuerant, veritatem ab iis originis suæ exigere. Cassiodorus libro primo historiæ tripartitæ, inquit, Romanorum cohortes, quæ nunc numeri nuncupantur. *Subdere*) substituere. *Munus tuum*) Tribunatum illi à te concessum. *Meum*) per me tibi impetratum.

enim esse congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos inuidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, cùm sit egregium & mereri beneficia, & dare, vtranque te laudem simul assecuturum, si quod ipse meruisti, alij tribuas. Præterea intelligo mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum amicos meos non gerere tantum Tribunatus posse, verum etiam dare. quare ego verò honestissimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est. Ideóque liberum est nobis Syluanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum quàm tibi meum est. Vale.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Possum) Cor. Minutiano Macrino singulos actus accusationis Classici per epistolam narrat, & quem euen-

Possum iam perscribere tibi, quantum in publica prouinciæ Bæticæ causa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, actáque est sæpius

tum actio sortita, quótque labores perpessus sit. quamuis L. Albinum in dicendo copiosum, socium haberet, assueranter contenderem hunc esse Minutianum, quem suprà roguaerat an approbaret susceptam Classici accusationem: & nono libro huius actionis orationem

Varietate) alii enim absoluti, alij reorum damnati. *Vnde*) ex quibus causis euenit tanta varietas. *Fœdus*) auarus. *In ea*) prouincia Bætica. *Violenter*) crudeliter. *Sordide*) auare. *Priscus*) patiter Consulatum violenter & sordidè gesserat. *Dictum*) scomma, adagium. *Venustos*) Qui cum gratia quadam, & venere loquuntur, ij venusti appellantur. Fabius autor, Imitatus est Secundus M. Tullium, qui sexta in Verrem actione, inquit, Nũquam tantum malum est Siculis, quin aliquid facetè & commodè dicant velut in hac re aiebant, in labores Herculis, nec minus hunc immanissimum Verrem, quàm illum aprũ Erymanthium referre oportere. [Et in tertia, Hinc illi homines erant, qui etiã ridiculi inueniebantur ex dolore: quorũ alij, vt audistis, negabant mirandum esse ius tã nequã esse Verrinũ, alij sacerdotẽ execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset.] *Non illepidum*) non insulsum, vrbanum, cum lepore. *Dedi malum*) Marium Priscum malum virum in Africam Proconsulem misi. *Accepi*) Classicum Afrum Proconsulem in Bætica habuimus. *Reum peregerũt*) condemnari fecerunt. sic interpretatur Vlpianus. Nam peregisse reum non aliter quis videtur, nisi condemnauerit. *Prouincia*) Bætica. *Incubuit*) fecit impressionem, accusationem intendit. *Ille*) Classicus. *Præuertit*) declinauit, subterfugit. *Infamis*) turpis, non sine suspicione mortis vltroneæ. *Ambigua*) an voluntaria, an fortuita. [*Non posset defendi*) nõ haberet rationem mittit. *Perscribere*) totam rem literis significare. *In publica prouincia Bæticæ causa*) in negocio publico Bæticorum. hoc enim pertinebat ad illorum rem publicam. *Exhauserim*) sustinuerim. *Multiplex*) quia multi criminum participes accusati sunt.

cum magna varietate. Vnde varietas? vnde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo fœdus & apertè malus, Proconsulatum in ea non minus violenter quàm sordidè gesserat, eodem anno quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Bætica, ex Africa Classicus. Inde dictum Bæticorum, (vt plerunque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur. Dedi malum, & accepi: sed Marium vna ciuitas publicè, multique priuati reum peregerunt: in Classicum tota prouincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita, vel voluntaria morte præuertit. nã fuit mors eius infamis: ambigua tamen. Vt enim credibile videbatur voluisse exire de vita cùm defendi non posset, ita (mirum) pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accusatione perstabat: prouisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tunc reductum. addiderunt Bætici, quot

facti, esset asistata.] *Mirum*) est hominem fœdum] & sordidum. *Damnanda*) atrocia scelera animaduersione digna. *Prouisum hoc legibus*) cauent leges, vt mortuos liceat accusare. Scæuola ad legem Iuliam repetundarum, Datur ex hac lege, & in hæredes actio intra annum duntaxat à morte eius qui arguebatur. Marcellus ad Senatusconsultum Turpilianum, morte rei iudicium soluitur: nisi tale crimen fuerit, cuius accusatio aduersus hæredes durat, veluti maiestatis. idem in accusatione repetundarum est, quia hæc quoque morte non soluitur. Modestinus de accusationibus, & inscriptionibus ex iudiciorum publicorum admissis, Non alias transeunt aduersus hæredes pœnæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonorum ademptionis, quàm si lis contestata, & condemnatio fuerit secuta, excepto repetundarum & maiestatis iudicio: quæ etiam mortuis reis, cum quibus nihil actum est adhuc, exerceri placuit, vt bona eorum fisco vendicentur: adeo vt diui Seuerus & Antoninus rescripserint, Ex quo quis aliquod ex his causis crimen contraxit, nihil ex bonis suis alienare, aut manumittere eũ posse. Martianus de publicis iudiciis, Defuncto eo, qui reus fuit criminis, pœna corporalis extincta est. In quacunque causa criminis extincti debet is cognoscere: cuius de pecuniaria re est cognitio. *Intermissum*) per aliquod tempus leges istæ siluere: nã per longam desuetudinem tacito omniũ consensu illas abrogari receptum est. sed Senatus & abrogatas reducere, & nouas inducere potest. *Intercapedinem*) temporis spatium, & loci plerunque. vt apud Ciceronem, Festus ait esse tempus intercœptum. Ille vocabulum obscœnum esse voluit in Epistolis ad Pætum, & pariter Fabius: contrarium eius diuisionem esse dicentes: sicut illa coniunctio alias appellari posset. Est autem intercapedo interstitium, & spatium inter anum, & vluam: quod scilicet duo foramina intercapiat, & sepiat. Inde translatiuè pro spatio ad alia transfertur. *Adiderunt*) accusationi.

Socios) conscios & scelerum participes. *Detulere*) reos fecere. [*Nominatim*) per singulorum nomina, non gregatim, & nominatim suo proprio nomine,] *Inquisitionem*) cognitionem criminũ, quod solet fieri, si præcesserint iudicia. *Aderam*) aduocatus eram. *Lucius Albinus*) quo socio etiam vsus est in causa Iulii Bassi, & Iosephus tradit ante Hierosolymarum captiuitatem illic Albinum iudicem Romanũ fuisse. Dion in Traiano meminit Lucium fuisse profectum aduersus Dacos. & contra Parthos multa memorãda gessisse. *Officij*) aduocationis. *ἀκοινώνητον*, incommunicabile. nam, Qui velit ingenio cedere, rarus erit. *Iugo*) labore, cõcordia. *Pro se*) pro gloria propria. *Pro causa*) ad vtilitatem Bæticorum. *Postulare*) exigere. *Tantũ oneris*) si omnes reos simul complexi fuissemus. *Singulis actionibus*) nam plures actiones in vna causa habebantur: quod vidimus factum aduersus Priscum. [Quare visum est postulare, ne singuli patroni sua actione vniuersali omnia reorum crimina complecterentur.] *Dies*) quia interuentu noctis Senatus solebatur. *Latera*) vires, spiritus. [Tulliana imitatio. nam in Verrem, Me, inquit, dies, vox, latera deficient.] *Nominibus*) reorum. *Ne gratia singulorum collata*) sensus est, verebamur, si omnes simul accusarentur, ne gratia, quam vnusquisque reorum habebat apud vnum aliquem Senatorum,

simul socios, ministrósque Classici detulerunt: nominatímque in eos inquisitionem postulauerunt. Aderam Bæticis: mecúmque Luceius Albius, vir in dicendo copiosus, ornatus, quem ego cum olim mutuò diligerem, ex hac officij societate amare ardentius cœpi. Habet quidem gloria, in studijs præsertim, quiddam ἀκοινώνητον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: cùm vterque pari iugo, non pro se, sed pro causa niteretur. Cuius & magnitudo, & vtilitas visa est postulare, ne tantũ oneris singulis actionibus subiremus. Verebamur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerẽt: si tot crimina, tot reos vno velut fasce cõplecterẽmur. deinde ne iudicum intentio multis nominibus multisq; causis nõ lassaretur modò, verum etiã confunderetur. mox ne gratia singulorum collata, atque permista, pro singulis quoque vires omnium reciperet: postremò, ne potentissimi vilissimo quoque quasi piaculari

natorum, si simul conferretur, prodesset etiam omnibus, respectu huius & illius. *Omnium*) nam aliqui innisi absoluti fuissent fauore gratiosorum reorum. *Potentissimi*) Rei vel gratia vel diuitiis.

Dato) exposito, damnato. *Vilissimo*) conditionis infimæ. *Quasi piaculari*) tanquam ad expurgationem cæterorum reorum. Piacularia auspicia arbitrabatur antiquitas, quæ sacrificantibus tristia portendebant, & Seruius piaculum duo significare credidit, purgationem & contaminationem. *Ambitio*) fauor quęsitus blanditiis & precibus. [*Potest*) cum sunt in vno seueri, in cæteris negligentes, & indulgentes.] *Extat in consilio*) accedebat ad nostrũ consilium: & nos non mediocriter mouebat. *Sertorianum illud exemplum*) Sertorius corporis robore atque animi consilio parem naturæ indulgentiam expertus, proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus, cùm eos ratione plectere non posset, ne cum Romanis vniuersa acie confligere vellent, statuit ita obiicere, nostri vt perichtarentur: ipse verò cum reliquis copiis in tempore subueniret. Quare multis vulneribus confectos, qui iniussu suo pugnam inierant, suppetiis opportunè latis in castra reduxit, nec multos post dies vafro consilio in suam sententiam perduxit. Duos enim in conspectu eorum constituit equos: alterum validissimum, alterum infirmissimum, ac deinde validi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi: infirmi à iuuene eximiarum virium vniuersam conuelli iussit. obtemperatum imperio est: sed dum adolescentis dextera irrito se labore fatigaret, senio confecta manus ministerium est executa. Tunc barbaræ concioni quorsum res ea tenderet cognoscere cupienti, subiecit Sertorius: equi caudę consimilem esse nostrum exercitum: cuius partes aliquis aggrediens opprimere possit: vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, quàm occupauerit. Ita gens barbara aspera & regi difficilis in exitiũ suũ ruẽs: quam vtilitatem auribus respuerat, oculis peruidit. Hæc Valerius Maximus, Plutarchus, & Iulius Frontinus in suo stratagematico, [at Horatius breuius hanc historiam illo metro tetigit, Caudæ setas quod equinas Paulatim vello.] *Equi caudam*) simul totam conuelli. *Reliqua*) reliquum historiæ de equis. *Agmen*) multitudinem. translatum verbum ab historicis nec immeritò, cùm sermo per comparationem ab historia dependeat. *Carperetur*) vellicaretur, excideretur. nam carpi agmen dicitur, cùm aliquis intercipitur, militum. *Nocentem*) obnoxium criminibus tanquam principem. *Aptissi-*

dato, alienis pœnis elaberentur. Etenim tum maximè fauor, & ambitio dominatur: cùm sub aliqua specie seueritatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum & infirmissimum militem iussit caudam equi: reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superare, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios eius, & ministros transitus erat, quia socij ministríque probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos statim Classico iunximus, Bæbium Probum, & Fabium Hispanum: vtrumq; gratia, Hispanum etiam facundia validum. Et circa Classicum quidem breuis, & expeditus labor: sua manu reliquerat scriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque causa accepisset. Miserat etiam epistolas Romam ad amiculam quandam, iactantes & gloriosas, his quidem

mus) iustissimus, commodissimus. *Transitus*) descensus ad accusandum. *Gratia*) beneuolentia Senatorum. Legitur etiam genere, id est, nobilitate. *Expeditus*) facilis ad comprobanda crimina. *Sua manu*) manus non tantum corporis membrum, sed & proprias literas significat, quod etiam nunc vulgo vsurpamus. & amanuenses scribendi ministri à manu dicti sunt. In masculino manus bonum significat. vt in carmine saliari, cerum manum, creatorem bonum dixerunt. *Amiculam*) meretriculam. [Caius autore Tranquillo quoties vxoris, vel amiculæ collum exosculabatur, addebat, tam bona ceruix simul ac iussero, demetur.] Massurius libro memorabilium scribit pellicem apud antiquos eam habitam, quæ cùm vxor non esset, cum aliquo viuebat: quam nunc vero nomine amicam, paulo honestiori vocabulo concubinam appellari Paulo referente. Amiculum verò diminutiuum ab amictu. [& si Valerius pro amico vtatur.]

Io io liber ad te venio) instar rythmi. io io lætantium vox. [Plautus in Pseudolo, Io io te tyranne te rogo, qui imperas Pseudolo. Et Ouidius, Dicite io pæan, & io bis dicite pæan.] *Liber*) à debitis solutus & à paupertate, diues. *Sextertium quadragies*) quadringenta millia nummûm. *Redegi*) accumulaui, expleui. *Vendita parte*) distracta & alienata bonorum parte. An potius Classicum iactanter scripsisse Bæticorum hominum partem vendidisse, quod maioris criminis fuit, quàm eorum bona vendidisse. *Sudoris*) laboris perpessi sumus: ab eo, quod sequitur. *Ingrederer*) attingerem, ordirer. [*Elaborare*) eniti, contendere.] *Ministerium*) turpe ministrorum officium. *Crimen esse*) perinde teneri, ac si ipsi autores forent. Marcellus, ff. xlviij. In comites quoque iudicum, qui repetundarum rei sunt, iudicium datur. Gratianus & Valentinianus Augusti, non solùm ministros præsidum prouinciarum, repetundarum teneri censuerunt: sed etiam in quadruplum, quæ rapiunt, exoluere cogunt, codice ad legem Iuliam repetundarum. *Defendebantur*) ab aduocatis, vt Claudio Restituto. *Negarent*) non fuisse ministros scelerum Classici. *Necessitati*) quòd coacti imperio ea patrassent. *Prouinciales*) Bæticos. *Claudius Restitutus*) orator eloquentissimus, & Cæcilio amicus: ad quem alibi epistolæ eiusdem. Valerius Mart. quãtæ autoritatis esset, natalem eius celebrãs ostendit ibi, Octobres age sentiat calendas Facundi pia Roma Restituti. Linguis omnibus, & fauete votis, Natalem colimus, tacete lites. *Vigilans*) prouidus, intentus. *Quàmlibet subitis*) ad quamtumuis improuisa & inexpectata. *Caliginis*) cæcitatis, ignorantiæ. [*Offusum*) iniectum. *Prærepta*) anticipata: quibus cogitauerat

verbis, Io io, liber ad te venio: iam sestertium quadragies redegi, parte vendita Bæticorum. Circa Hispanum & Probum multum sudoris. Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare, vt constaret ministerium crimen esse. quod nisi effecissem, frustrà ministros probassem. Neque enim ita defendebantur, vt negarent, sed vt necessitati veniam precarentur. Esse enim se prouinciales, & ad omne Proconsulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet subitis paratus, nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis effusum, quàm cum ea prærepta & extorta defensioni suæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Consilij nostri exitus fuit: bona Classici, quæ habuisset ante prouinciam, placuit Senatui à

iudices flectere.] *Extorta*) conuersa in rem nostram. *In quibus*) iam enim parauerat Restitutus probare ministerium non esse crimen: in hoc omnem defensionis suæ fiduciam collocans, neque in eo existimans

Illa) bona, quæ habuisset ante Proconsulatum, placuit Senatui relinquere filiæ Classici. *Hæc*) quæ in Proconsulatu comparauerat relinquenda Bæticis spoliatis. *Additum est*) huic sententiæ. *Soluerat*) Classicus. *Reuocarentur*) redimerentur, à creditoribus retraherentur. *Graue*) ministerium, res atrox apparuit. [*Clauium*) inuenies etiam passim Claudium.] *Chilonium Priscum*) Alij legunt Tilonium: nonnulli, Stilonium: tanta exemplarium varietate confundente. *Tribunus cohortis*) vna quæque legio decem cohortes continebat: prima cohors reliquas & numero militum, & dignitate præcedebat: pedites habebat mille centum quinque, equites loricatos centum triginta duos: cui præerat Tribunus maior: ac deinceps cæteræ sequebantur: quorum militum numerum Flauius Vegetius, & eum secutus ad verbum Modestus tradiderunt. Indicabo tamen apud Vegetium mendosè legi secundam cohortem, quæ pedites quingentos quinquaginta quinque, equites loricatos septuaginta sex continebat, appellatam quinquagenariam: cùm & ratione maioris numeri, & aliorum autoritate quingenariam norimus appellandam. Non minori censura indiget locus Seruij Grammatici, vbi legionem scribit sex tantum cohortes habuisse: cùm præter superiorum scriptorum sententiam Gellius libro xv. decem cohortes in vna quaque legione fuisse asserat. Accepimus à Liuio Turmam equitum esse cohortem peditũ. Adde quòd apud Græcos interdum non diuersus militum in cohorte numerus fuit: nam Plutarchus cohortem quingentos habuisse viros confirmat. sic Curtius Rufus: sed ab Alexandro in mille vsque viros creuisse, Antea, inquit, quingenariæ cohortes erant. Quamuis passim corrruptè legatur quinquagenarię: nisi tantùm apud veriora exemplaria manu scripta. in quibus sana lectio adhuc extat. Cohors insuper: & per syncopen cors, locus est ad pullos educandos idoneus. *Interdictum*) vetitum, relegatum. *Plures*) reos. *Congregare*) simul complecti. *Iustitia cognoscentium*) iusti Senatores crimina examinantes. *Langueseceret*) refrigeret, debilitaretur. *Alioquin*) insuper. *Hunc in locum*) in tertiam actionem: ad hunc finem, vt vnà complecteremur. *Excepta*) quia non erat minor, vt alij: nam & Proconsulum vxores coguntur ad reddendam rationem. Iulianus. ff. primo, proficisci autem Proconsulem melius quidem est sine vxore, sed & cum vxore po-

aduersarium claboraturum. Exitus consilij nostri) euentus nostræ actionis, quam ex consilio ceperamus. *Ante prouinciam*) antequàm Proconsul in Bæticam iret.

reliquis separari, illa filiæ, hæc spoliatis relinqui. Additum est, vt pecuniæ, quas creditoribus soluerat, reuocarentur. Hispanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo graue visum est, quod initio dubitabatur an omnino crimen esset. Post paucos dies Clauium Fuscum, Classici generum, & Stillonium Priscum, qui Tribunus cohortis sub Classico fuerat, accusauimus, dispari euentu. Prisco in biennium Italia interdictum: absolutus est Fuscus. Actione tertia commodissimum putauimus, plures congregare: ne si longius esset extracta cognitio, satietate & tædio quodam iustitia cognoscentium seueritásque languesceret: alioqui supererant minores rei, data opera hunc in locum reseruati: excepta tamen Classici vxore, quæ sicut implicita suspicionibus, ita non satis conuinci probationibus visa est. Nam Classici

teſt, dummodo ſciat Senatum Cotta & Meſſala Coſſ. cenſuiſſe futurum, vt ſi quid vxores eorum, qui ad officia proficiſcuntur, deliquerint, ab ipſis ratio & vindicta exigatur. *Non ſatis conuinci*) non ſufficienter poſſe oſtendi noxiam. *Probationibus*) quæ ab Hiſpanis contra illam producebantur.

Hærebat) detinebatur. nulla in ea ſuſpicio erat, non modò probatio. *Extrema actione*) in vltima actionis parte potius, quâ in tertia actione. erat enim is locus contra Claſſici filiam in extrema tertiæ actionis parte. *Pro hac*) gratia filiæ Claſſici. *Ipſum*) quòd putabâ turpe innocentem vrgere. *Dixi*) tractaui. [*Liberè*) ingenuè] *Legatos*) Bæticos. *Docuiſſent*) inſtruxiſſent. *Reprobari*) refelli, dilui [an potius ream probari, id eſt noxiâ.] *In iugulum*) in perniciem. *Intendere*) dirigere, infigere. *Totum locum*) illam cauſæ partem pertinentem ad filiam Claſſici. *Dicet aliquis*) Fabius libro nono inter figuras proſopopœiæ, & hanc connumerans, inquit, Eſt & incertæ perſonæ ficta oratio: vt hic, Dicat aliquis. *Datum*) ſolitos dari aduocatos litigantibus à Senatu iam ſuprà memorauimus. [*Ex iudicibus*) ex numero iudicum. quare quamuis ſim aduocatus, tamen reſeruo authoritatem grauitatémque iudicialem.] *Numeroſiſſimæ*) multiplici. magnum reorum numerũ continenti. *Terminus*) finis. *Eodem*) quo pronunciatum eſt in Claſſicum & miniſtros eius. *Par*) æquale meritum comprobari teſtimonio Senatus. *Precio*) nam abſtinebat Secundus in agendis cauſis ab omni pecunia & munere, contentus ſola laude. Si leges precium, interpretaberis munus. *Altercandum*) contendendum. *Teſtes interrogandi*) Circa teſtes, vt eius præceptor inquit, maximus patronis ſudor eſt, nam ſummis artibus interroganti opus eſt: timidus enim terreri, ſtultus decipi, iracundus concitari, ambitioſus inflari, longus protrahi poteſt: prudens & conſtans, vel tanquam inimicus, & peruicax dimittendus ſtatim vel aliqua facetia refrigerandus. *Subleuandi*) adiuuandi, ſi quid titubauerint, opportuna rurſus eius, à quo producti ſunt, interrogatione velut in

filia, quæ & ipſa inter reos erat, ne ſuſpicionibus quidem hærebat. Itaque cum ad nomen eius in extrema actione veniſſem (neque enim vt initio ſic etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius accuſationis autoritas minueretur) honeſtiſſimum credidi non premere immerentem: idque ipſum dixi & liberè & varié. Nam modò legatos interrogabam, docuiſſentne me aliquid, quod reprobari poſſe confiderent: modò conſilium à Senatu petebã, putarétne debere me, ſiquam haberem in dicendo facultatem, in iugulum innocentis, quaſi telum aliquod, intendere: poſtremò totum locum hoc fine concluſi. Dicet aliquis, Iudicas ergo? Ego verò non iudico. Memini tamen me aduocatum ex iudicibus datum. Hic numeroſiſſimæ cauſſæ terminus fuit, quibuſdam abſolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis: alijs in tempus, alijs in perpetuum. Eodem Senatuſconſulto induſtria, fides, conſtantia noſtra pleniſſimo teſtimonio comprobata eſt: dignum, ſolúmque par precium tanti laboris. Concipere animo potes, quàm ſimus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi teſtes interrogandi, ſubleuandi, refutandi. Iam illa quàm ardua, quàm moleſta: tot reorum amicis ſecretò rogantibus negare,

gradum reponendi. Quare ſecundum Archadium, quorum teſtium fides non vacillat, frequens vſus adhibendus eſt. [Aliud eſt eleuare teſtes, quàm ſubleuare: immo è directo eius contrarium, id eſt, imminuere, & deprimere: nam libro vi. Fabius in refutatione collocat eleuationem. & affert duplicem eleuandi rationem, vt aut veniam quis, aut iactantiã minuat: Et libro v. Iam dixerat gentium ſimul vniuerſarũ eleuata eſſe ab oratoribus teſtimonia. Ad hæc libro xij. Non vendendam eloquentiæ operam, neque eleuandam tanti beneficij autoritatem, id eſt, minuendam. Sic M. Tullius ſcribit, Lucius ſolicitudines eleuandas eſſe prudentia. Liuius. iij. ab vrbe condita, Vos, inquit, authoritatem eleuatis. Et Valerius lib. viij. Tot eleuatis teſtibus. Et primo, Ille eleuat autoritatem. Tranquil. Iidem eadem hæc eleuant.] *Refutandi*) imprimis conditio cuiuſque teſtis exploranda: an Decurio, an Plebeius: an honeſtæ vitæ & inculpatæ, an notatus & reprehenſibilis: an locuples, vel egenus: an inimicus, an amicus: nam ſi careat ſuſpicione teſtimonium vel propter perſonam, à qua fertur, quòd honeſta ſit: vel propter cauſã, quòd neque lucri, neque gratiæ, neque inimicitiæ cauſa ſit, admittendum eſt. Lege Iulia de vi, cauetur ne liceat in reum dicere teſtimonium ei qui ſe ab eo, parentéve eius liberauit: quíve impuberes erunt, quique iudicio publico damnatus erit: qui eorum in integrum reſtitutus nõ erit: quíve cum beſtiis, vt depugnaret, ſe locarat: quíve in vinculis cuſtodia publica erit: quæ palam quæſtum faceret feceritve: qui ob teſtimonium dicendum pecuniam accepiſſe iudicatus, vel conuictus erit. hæc Calliſtratus. *Negare*) quæ pro reis petebant, neque velle deſiſtere ab accuſatione.

Vnum aliquid) vnam quandam rem. *Gratioſiſſimo*) fauorabili admodum, chariſſimo, [qui multorum gratiam habet. M. Tullius pro Cælio, Qui hominibus potentibus, gratioſis, diſertis vltro ſe offerre ſoleant. Et ad Q. Fratrem, tamen ſpecies ipſa tã gratioſi liberti, aut ſerui dignitatem habere nullam poteſt.] *Reclamarent*) improbarent cum clamore, quæ dicerem. *Non minus inquam*) Senſus eſt: ſi ego omnia in illam dicã quæcumque potero, non ideo erit magis nocens: nã mea accuſatio non faciet eum magis nocentem, quàm eſt. *Non erit minus innocens*) id eſt non erit nocẽs, & crimini obnoxius: qui enim minus innocens eſt, nocens eſt. *Ex hác*) actionibus. *Offenſas*) inimicitias. *Suſpicatur*) venetur. Legitur etiã ſuſcipitur id eſt approbatur [patroni conſtantia. *Illis*) offenſis.] *In rem præſentem perducere*) rem totam cognoſcendam tibi tradere, tanquam ſi

aduerſantibus palàm obſiſtere? Referam vnũ aliquid ex ijs, quæ dixi. Cum mihi quidam è iudicibus ipſis pro reo gratioſiſſimo reclamarent, Non minus, inquam, hic innocens erit, ſi ego omnia dixero. Conjectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offenſas ſubierimus, duntaxat ad breue tempus. Nam fides in præſentia eos, quibus reſiſtit, offendit: deinde ab illis ipſis ſuſpicitur, laudatúrque. Non potui magis te in rem præſentem perducere. Dices, Non fuit tanti. quid enim mihi cum tam longa epiſtola? Nolito ergo identidem quærere, quid Romæ geratur: & tamen memento eſſe non epiſtolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos, cauſſáſque complexa ſit. Quæ omnia videor mihi non minus breuiter quàm diligenter perſecutus.

præſens fuiſſes [in loco diſceptationis & controuerſiæ. Idem ad Traianum, Nunc videor commodiſſimè poſſe in rem præſentem excurrere.] *Non fuit tanti*) hæc cauſa non tanti erat, vt epiſtola me tam

longa obtunderes. *Longa*) respectu rerum quas complexa est.

Temerè dixi) Correctio. *Serò*) extra locum. *Præposterè*) conuerso ordine. *Facit hoc Homerus*) vt multa præposterè referat. immo suum opus à decimo Troiani belli anno inchoauit: quem posteriores [boni] poetæ æmulantes pariter obseruarunt. *Alioqui*) præterea. *Perdecorum*) venustum, mutato ordine rem narrare: sed poetis hoc concessum, oratoribus interdum, historicis nunquam. [De poetis Horatius in Arte, Pleraque differat & præsens in tempus omittat.] *Ideo*) vt sit perdecorum, *Euocatus*) ante iudices postulatus. *Subornatus*) iam domi instructus, vt hoc faceret, quod Fabius damnat. Illæ verò inquit pessimæ artes testem subornatum in subsellia aduersarii mittere: vt inde excitatus plus noceat, vel dicendo contra reum cùm sederit, vel cùm adiuuisse testimonio videbitur, faciendo ex industria multa immodestè & intemperanter: per quæ non à se dictis tantum detrahat fidem, sed cæteris quoque qui profuerant, auferat autoritatem. *Exarmaret*) in firmaret, debilitaret. Exarmatos leones, pardos, & vrsos dicit Lampridius cicures, mansuetos, edentulos, exungues. [Claudianus, Et amissa redit exarmatus arena.] *Norbanum Licinianum*) fuit alius Norbanus Præfectus Prætorij, qui in necem Domitiani coniurauit. *Legatum*) in numero Legatorum Bæticorum. *Inquisitorem*) præfectum inquirendis criminibus. *Causa*) accusatione. *Prævaricaretur*) deflecteret à præscriptione sui officii, & aduersario Castæ faueret. Prævaricari autore Marcello est vera crimina abscondere. Tergiuersari in vniuersum ab accusatione desistere. Is autem secundum Vlpianum prævaricator, propriè dicitur, qui publico iudicio accusauerit, cæterùm aduocatus non propriè prævaricator dicitur. *Cautum*) sancitũ, prouisum. Vlpianus de publ. iudiciis, Is qui reus factus est purgare se debet: nec antè potest accusare, quàm fuerit excusatus. constitutionibus enim obseruatur, vt non relatione criminum, sed innocentia reus purgetur. *Reus peragatur*) accusatio perficiatur antequam de prævaricatione quæratur. *Optimè*) cum ratione laudat hanc legem. *Fides*) veritas: quia æstimatur non audere accusare, nisi perficere intenderet accusationem. *Ordo legis*) vt prius peragatur reus, quàm de prevaricatore quæratur. *Legati nomen*) quod semper sacrosanctũ habitum est, & eius iniurias populus Ro. seuerè vltus est. Vlpianus, Legati non compellũtur se Romæ defendere, quamdiu Legationis causa hic morantur. quod & Iulianus scribit, & diuus Pius rescripsit. Quare Paulinus censuit apud Secundum lib. iiij. referendum de Theophane Legato, cùm Legationi renunciasset. Venuleius de accusationibus, Nos accusare non licet Legatum Imperatoris, id est Præsidem prouinciæ ex sententia Lentuli Dict. Sylla & Tyrone Coss. Item Legatum prouincialem eius duntaxat criminis, quod antè commiserit, quàm in Legationem veniret: item magistratum populi Romani, eúmve, qui reipublicæ causa abfuerit, dum non retractandæ legis causa abfuerit. *Inuidia*) maleuolentia.

Temerè dixi, diligenter: succurrit quod præterieram, & quidem serò: sed quanquam præposterè, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum: à me tamen non ideo fiet. E testibus quidam siue iratus, quòd euocatus esset inuitus, siue subornatus ab aliquo reorum, vt accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum legatum, & inquisitorem reum postulauit: tanquam in caussa Castæ vxor hæc Classici prævaricaretur. Est lege cautum, vt reus antè peragatur, tũc de prævaricatore quæratur: videlicet quia optimè ex accusatione ipsa accusatoris fides æstimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium præsidio fuit: tanta conflagrauit inuidia, homo

alioqui flagitiosus, & Domitiani temporibus vsus, vt multi, electúsque tunc à prouincia ad inquirendum non tanquã bonus & fidelis, sed tanquam Classici inimicus. Erat ab illo relegatus: dari sibi diem ad diluenda crimina postulauit. Neutrum impetrauit, coactus est statim respondere: respondit: malum prauúmque ingenium hominis facit, vt dubitem confidenter, an constanter, certè paratissimè. Obiecta sunt multa, quæ magis quàm prævaricatio nocuerunt. Quinetiam duo Consulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læserunt eum testimonio, tanquam apud iudicem sub Domitiano Saluij Liberalis accusatoribus adfuisset: damnatus, & in insulam relegatus est. Itaque cũ Castam accusarẽ, nihil magis pressi, quã quòd accusator eius, prævaricationis crimine corruisset. Pressi tamen frustrà. Accidit enim res contraria & noua, vt accusatore prævaricationis damnato, rea absolueretur. Quæris quid nos dum hæc aguntur? indicauimus Senatui ex Norbano didicisse nos publicam caussam, rursúsque debere ex integro discere, si ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, sedimus. Postea Norbanus

Alioqui) in aliis rebus. *Domitiani temporibus vsus*) delator. & bonorum accusator sub Domitiano. *Vt multi*) alii fuere, quia talia videbant placere Principi. numerantur inter delatores Carus, Massa, Veiento, Publicius, Regulus. *Prouincia*) Bætica. *Inquirendum*) reos *Fidelis*) Bæticis. *Ab illo*) Classico. *Dari diem ad diluenda crimina*) decerni præfixum diem ad defendendum quæ obiiciebantur. *Neutrum*) nec vt reum prius perageret, necvt in aliud tempus defensionem protraheret. *Confidenter*) audacter, in malam partem: quod mali plerunque faciunt, & tamen à multis iustam causam tueri creduntur. Iuuenalis, Nam cum magna malæ supereſt audacia causæ, Creditur à multis fiducia. *Multa*) crimina. *Pomponius Rufus*) sic legẽdum ex vetusto codice, & quòd lib. iiij. eundem peritum & vehementem in dicendo fuisse asserat. *Libo Frugi*) Annium Libonem Consulem M. Antonini philosophi patruum Capitolinus recitat: & Libonem eiusdem Imperatoris Legatum in Syria interiisse non sine veneni suspicione. *Læserunt eum testimonio*) contra Norbanum testimonium dixerunt. *Adfuisset accusatoribus*) adiuuisset accusatores. *Saluij Liberalis*) de quo in præcedentibus. *In insulam*) incertum in quam insulam. Consueuerant Romani in asperrimas insularum, vt Cyclades & Sporades, deportare nocentes atrocium scelerum: si autem mollius daretur exilium, in humaniores vel insulas vel prouincias. *Pressi*) institi, dicendo immoratus sum. *Corruisset*) damnatus esset. *Accusatore prævaricationis*) Norbano accusatore Castæ damnato, quòd prævaricaretur ab officio suo, & Castæ faueret. *Rea absolueretur*) Casta iudicio liberaretur. *Quid nos*) fecimus. *Hæc aguntur*) accusatio Norbani peragitur apud iudices. *Ex integro discere*) nam si damnandus erat Norbanus, quòd causam eo modo, vt erat, non ageret, Secundus, qui à Norbano prius fuerat illam edoctus, iure petit à Senatu, vt ab alio rursus instrueretur, ne & ipse prævaricari crederetur. *Publicam causam*) ad remp.

Bæticorum pertinentem, non autem Norbanum me docuisse de suis priuatis criminibus: quare non posse agere nos de re quàm non cognouimus. *Rursus*) indicauimus Senatui nos debere. *Peragitur reus*) examinatur, vt condemnetur. Reum facere, est accusare: reum peragere, est condemnare. *Postea*) nam per multos dies Norbani cognitio habita est.

omnibus diebus cognitionis interfuit: eandémque vsque ad extremum vel constantiã, vel audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim: rursus & rursus penè omisi. Sũmo die Saluius Liberalis reliquos legatos grauiter increpuit, tanquã non omnes, quos mandasset prouincia, reos peregissent. Atque, vt est vehemens, & disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdémque gratissimos: mihi certè debere se prædicant, quòd illum turbinem euaserint. Hic erit epistolæ finis, re vera finis: literam non addam, etiam si adhuc aliquid præteriisse me sensero. Vale.

Extremum) cognitionis diem, quo relegatus est. *Audaciam*) in malum. Ambigit enim malè an bene de illo sẽtiat. *Pertulit*) sustinuit. *Interrogo me rursus & rursus*) frequenter mecum discutio. *Summo die*) die extremo. *Mandasset*) iussisset condemnandos. *Vehemens*) impetuosus, à vi mẽtis. *Disertus*) eloquentia populari imbutus. minus est disertus, quàm orator, Fabio referente. M. Tullius de Perfect. Orat. Doctis eloquentia popularis, disertis elegans doctrina defuit. *Turbinem*) impetum, tempestatem. Fuit in dicendo acer & liber: est autem translatum verbum. turbo enim aqua circumacta eundem ambiens locum, ac se ipsa vertigine concitans: in cuius similitudinem ventus in se contorquens turbo dicitur, qui repugnantior si est, ac diutius volutatus, inflammatur: & efficit, quod præstera Græci vocant. Mendosè tamen legitur apud Senecam postera. Distat turbo à vortice meandro, quo fragor à stridore. Apud Horatiũ & Spartianum, Turbo Turbonis viri proprium.

C. PLIN. SPVRINNAE SVO ET COCCIAE S.

Omposuisse me quædam de filio vestro non dixi vobis, quum proximè apud vos fui. Primùm, quia non ideo scripseram, vt dicerem: sed vt meo amori, meo dolori satisfacerem. Deinde, quia te Spurinna cùm audisses recitasse me (vt mihi ipse dixisti) quid recitassẽ, sitransmittit.

Omposuisse) Vestritius Spurinna rebus bellicis & doctrina excellens Cocciam Saluij Cocciani à Domitiano interfecti filiam duxit vxorem. ex qua filium Cocciũ singularis indolis suscepit, qui iuuenis admodũ mortuus triumphali statua donatus est ab Imperatore in solatium orbitatis paternæ, & victoriæ præmium devictis Bructeris. In laudem igitur filij Secundus quædam lucubrauerat parentibus insciis: ea nunc per epistolam præter cæteras familiarem legenda illis transmittit. *Deinde*) ordo & sensus est: ô Spurinna, deinde, cùm audisses me recitasse illa, vt tu ipse mihi dixisti: quia simul etiam credebam audisse, & cognouisse, quid recitassem, id est totam summam rei.

Festis)

Festis) lætis, vt Saturnalibus, & natali suo vel Principis. *Confunderem*) perturbarem. *Reduxissem*) vos legentes scripta de Coccio. *Grauissimi luctus*) quem habuistis in obitu filij. *Id solum*) eam solam partem. nam hanc consolatoriam duobus voluminibus distinguere decreuerat. *Adiycerem*) mitterem etiam illa. *Affectibus*) amori. *Prosequi memoriam*) honestis scriptis memorare Coccium. *Latius*) diutius. *Dispensata*) limata, vulgata, distributa. *Digesta*) per ordinem disposita. *Amicius*) non amicitius: nam ab amico comparatiuum fit amicior: quo Ouidius vtitur. ac Cic. frequenter ad Atticum & Lentulum, & Liuius libro secundo ab vrbe condita, ac Valerius libro v. *Intra vos*) apud vos secreta. *Indicetis*) placet magis, quàm si legatur iudicetis. *Difficile est hucusque*) verba sunt, quæ dici possent à Spurinna, & Coccia. *Intendere*) dirigere ad inquisitionem rerum. *Difficile*) Secundi verbum concedentis superiora. *Sculptorem*) marmorarium, statuarium. *Quid exprimere*) quem gestum, & habitum referre. *Immortalem*) literarum enim monumenta statuis diuturniora. Nec magis expressi vultus per ahenea signa, Quã per vatis opus mores animique virorum Clarorum apparent. *Vt vos putatis*) dicta hæc vt iactantiam declinaret. *Hoc*) tanto magis.

mul audisse credebam. Præterea veritus sum ne vos festis diebus confunderem, si in meo mriam grauissimi luctus reduxissem. Nunc quoque paulisper hæsitaui, id solum, quod recitaui, mitterem exigentibus vobis, an adiycerem, quæ in aliud volumen cogito reseruare. Neque enim affectibus meis vno libello charissimam mihi & sanctissimam memoriam prosequi satis est: cuius famæ latius consuletur, si dispensata & digesta fuerit. Verùm hæsitanti mihi, omnia, quæ iam composui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem, simplicius & amicius visum est, omnia: præcipuè cùm affirmetis intra vos futura, donec placeat emittere. Quod superest, rogo, vt pari simplicitate, siqua existimabitis addenda, cõmutanda, omittenda indicetis. Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore. difficile, sed tamen vt sculptorem, vt pictorem, qui filij vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet: ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, sed immortalem, vt vos putatis, effigiem conor efficere: quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

C. PLINIVS IVLIO GENITORI SVO S.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, vt officia amicorum in maius extollat: inde etiam meum meritum, vt vera,

Est omnino) Artemidorus philosophus à Secundo bene affectus, beneficiorum memor, apud Iulium Genitorem, copiosum & grauem in dicendo magistrum, maximis laudibus illum cumulauerat: quod pre Genitorem edoctus Secundus, eidem re-

Universidad de Deusto Biblioteca

scribit nõ esse mirandũ, cũ eius naturæ sit Artemidorus, vt amicorum facta inmaius extollat: explicat tamen, quod pro eo periculũ subierit. *Nostri*) amici. Artemidori fuit Artemidorus Daldianus (Daldis autem ciuitas Lydię) philosophus: qui *In maius*) supra veritatem. *Circunferi*) omnibus narrat, diuulgat. *Philosophi ab vrbe summoti*) Domitiano iubente philosophi sunt electi non solùm vrbe, sed etiam Italia. Autores habeo Tranquillum, & Gellium, qua tempestate Epictetus quoque philosophus ob eandem causam Roma Nicopolim concesserit. Quidam insuper Græcorum tradunt multos philosophorum Domitianum necasse, reliquos verò relegasse: philosophis etiam mathematicos addidisse Eusebius in Chronicis bis per edictum vrbe philosophos interdictos testatur. *Suburbano*) villa iuxta vrbem. [*Notabilius magis*) magis notari possem, vt criminari apud Domitia.] *Fui prætor*) tunc gerebam Præturam: cuius rei mentionem facit libro septimo. Duo Prætores creabantur in vrbe, qui præessent iuridicendo. alter qui vrbanis, alter qui peregrinis ius diceret. Liuii abbreuiator refert numerum Prætorum ampliatum, vt essent quatuor. M. Tull. in Miloniana connumerat septem Prætores suæ salutis autores. Captis deinde prouinciis totidem Prætores, quot prouinciæ in ditionem venerant, creati sunt secundum Pomponium Iurisconsultum, partim qui vrbanis rebus, partim qui prouincialibus præessent. Deinde Cor. Sylla quæstiones publicas constituit: veluti de falso, de parricidio, de sicariis, & Prætores quatuor adiecit. Deinde C. Iulius Cæsar duos Prætores instituit: ita vt fierent duodecim numero. Idem tradit sexdecim Prætores creasse Augustum: & Tranquillus ab eo Prætorum numerum ampliatum, perinde ac si prius tantum octo fuissent. Diuus Claudius duos Prætores adiecit, qui de somniorum interpretamenta libris quatuor, & augurandi disciplinam, ac chiromanticam scripsit. Alium Artemidorum cognomento Pseudaristophanium legimus coquinariarum dictionum collectorem. Artemidori meminit Martialis.

ita supra meritum prædicatione circumfert. Equidem cùm essent philosophi ab vrbe summoti, fui apud illum in suburbano: & quo notabilius, hoc est, periculosius esset, fui prætor. pecuniam etiam qua tunc illi ampliore opus erat, vt æs alienum exsolueret, contractum ex pulcherrimis causis, mussantibus magnis quibusdam & locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratuitam dedi. Atque hæc feci cum septem amicis meis aut occisis aut relegatis: occisis, Senecione, Rustico, Heluidio: relegatis, Maurico, Cratilla, Arria, Fannia. Tot circa me iactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque im-

fideicommissis ius dicerent: ex quibus vnum diuus Titus detraxit. Neruã vnum adiecit qui inter fiscum & priuatos ius diceret. ita decem & octo Prætores in vrbe ius dicebant. Cùm Prætorem qui fideicommissis ius dicebat, fideicommissarium appellatum scribit Iustinianus. Liuius in monumentis reliquit creatos Prætores, qui præessent prouinciis ad bellicas res tractandas, vt ex ordine belli, exercitúsque, quemadmodum Consules haberent potestatem: erant enim velut minores duces, quibus vna legio mixtis auxiliis, x. millia peditum & duo millia equitum dabantur. Horat. in Epistolis, Prætorem, quòd militibus præesset, Imperatorem vocat. M. Varro, quòd populis præsit prætorem dictum putat. [*Fui prætor*) quia nulla persona Principem offendere debet, tanto minus publica.] *Ampliore*) maxima: comparatiuum pro superlatiuo. *Aes alienum*) quod aliis debebat. *Contractum*) comparatum, mutuo sumptum. *Pulcherrimis causis*) honestissimis rationibus. *Mussantibus*) dubitantibus, verentibus. nam mussare interdum vereri

& dubitare: quandoque tacere, nonnunquam obmurmurare significat. Sic mussitare opinor verbum deductum, sicut mutus, ab m litera quam dubitantes & muti exprimunt imprimis. *Amicis*) Artemidori. *Magnis*) magnæ autoritatis. *Mutuatus ipse*) cùm mutuo ab aliis accepissem, quantũ debebat Artemidorus. *Dedi gratuitam*) largitus sum ei. *Senecione*] Herennio Senecione, de cuius interitu repete quæ lib. 1. retulimus. Fuit & Sossius, & Sempronius Senecio iisdem temporibus, & alij prius Seneciones. Senecio insuper herba quæ à Græcis erigeron vocatur. *Rustico*) Iunio Aruleno Rustico, de quo pariter supra. Fuit & Iunius Rusticus tradente Iulio Capitolino Stoicus præceptor Antonini Philosophi, domi militiæque pollens, quem idem imperator in primis reuerebatur, cui omnia consilia & publica & priuata communicabat, & ante Præfectos Prætorio osculum dabat, quem Consulem iterum designauit, ac ei post obitum statuas à Senatu postulauit. *Heluidio*) Heluidius Priscus municipio Tarracinæ, patre Cluuio, ingenium illustre philosophiæ dedit, quam totam ad animi bona exercuit: adhuc quæstorium Pætus Thrasea generum assumpsit desponsata ei Fannia. is omnibus virtutibus preditus, libertate præsertim, ruina soceri ab Italia relegatus, Galbæ principatu restitutus, cuius cadauer permissu Othonis sustulit: dein Prætor designatus in eo honore præeunte Plauto Heliatio Pontifice, fundamenta Capitolii restituendi iecit. Quem ex Syria reuersum nunquam Vespasianum Imperatorem salutantem, & in Prætura omnibus edictis sine vlla mentione ac honoris præfatione transmittentem æquo animo passus est Imperator, donec Thraseæ audaciam importune imitans, & insolentissimis altercationibus pene Cæsarem in ordinem redigens, à Tribunis plebis comprehensus ministris traditur, conturbato Vespasiano, & cum lachrymis è Senatu egresso, tantum hoc prælocuto, Mihi fili succedent aut nemo: sed prius illum relegauit, deinde iussit interfici: mox pœnitentia ductus, magni æstimauit seruare quoquomodo missis, qui percussores reuocarent: & seruasset vtique nisi iam periisse falso nunciatum esset. Huius filius nomine Heluidius postea à Domitiano occiditur: quòd quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones diuortium Imperatoris cum vxore tractasset: quem nunc Secundus signat: nam cum patre nulla propter ætatem potuit fuisse amicitia. Altius tamen patris historiam repetiuimus, quòd video Tranquilli interpretem scripsisse, Heluidium patrem à Domitiano morti datum: quinimmo hoc statim sic repetet. Sanguinarius Princeps non contentus interfecisse virum sanctissimum Heluidium patrem, occidit & filium. Poterat sanè admoneri ex recenti lectione in Vespasiani vita, vbi legerat illum percussum iussu Vespasiani. Sed demus veniam alienis erroribus, vt & nostris aliquando impetremus. *Maurico*) Iunio Maurico in exilium pulso: de quo pariter lib. 1. *Gratilla*) Pomponia Gratilla Aruleni Rustici vxore, quæ postea exhæredato filio Assudio Curiano, legatum Secundo & cohæredibus reliquit. *Arria*) Arrias tres celebratas comperio. primam Cecinnæ Pæti vxorem, quæ marito & solatium mortis & exemplum fuit: secundam filiam prioris, & vxorem Pæti Thraseæ, quæ cognito Senatusconsulto aduersus maritum, & ipsa exemplum matris sequi voluit, ni à Thrasea esset admonita, vt viueret, & Fanniæ filiæ subsidium vnicum esset, quam Secundus libro octauo testatur cum Fannia post interitum Domitiani ab exilio rediisse: tertiam Arriam Fatidillam Antonini Pii, qui postmodum imperauit, matrem. secundam Arriam nunc intelligit. *Fannia*) duæ fuerunt Fanniæ, vna quæ C. Marium captum iussu Minturnensium detinuit in domo, altera Thraseæ & Arriæ filia Heluidio desponsata, quæ bis maritum secuta in exilium, tertiò ipsa propter maritum relegata. nam cum Senecio reus esset, quòd de vita Heluidii libros composuisset, & in defensionem sui dixisset se rogatum à Fannia, vt hos scriberet: quærente minaciter Metio Caro an rogasset, respondit, rogaui: an commentarios scripturo dedisset, dedi: an sciente matre Arria, nesciente: postremo nullam vocem qua periculum euitaret emisit, quin etiam illos ipsos libros quamquam ex necessitate & metu temporum

Universidad de Deusto
Biblioteca

abolitos Senatusconsulto publicatis bonis seruauit, habuit, tulitque in exilium exilii causam. *Fulminibus*) hanc rem tangit in fine panegyrici, Vtrunque, inquit, *pendere idem exitium certis quibusdam notis augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, vt ille prædicat, credo: sed tantum effugisse flagitium. Nam & C. Musonium socerum eius, quantum licitum est per ætatem, cum admiratione dilexi, & Artemidorum ipsum iam tum cum in Syria tribunus militarem, arcta familiaritate complexus sum: idque primum nonnullius indolis dedi specimen, quòd virum aut sapientem, aut proximum, simillimúmque sapienti intelligere sum visus. Nam ex omnibus qui nunc se philosophos vocant, vix vnum aut alterum inuenies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitto qua patientia corporis, hyemes iuxtà, & æstates ferat, vt nullis laboribus cedat, vt nihil in cibo, in potu voluptatibus tribuat, vt oculos animúmque contineat. Sunt hæc magna, sed in alio: in hoc verò, minima, si cæteris virtutibus comparentur: quibus meruit, vt à C. Musonio ex omnibus* nostrum ille optimi cuiusque spoliator & carnifex stragibus amicorum in proximum iacto fulmine afflauerat. *Fulminibus*) suppliciis violentis.

Idem exitium) vel necem, vel exilium. *Notis*) signis. *Ideo*) quòd me exposuerim periculo, & mutuatam pecuniam donauerim. *Tantum flagitium*) ne amicum ab omnibus derelictum in calamitate, & ipse negligerem. [an tantùm, duntaxat.] *C. Musonium*) C. Musonius Rufus, genere Thuscus, equestris ordinis, studium philosophiæ & Stoicorum placita æmulatus, & Plautum ad constantiam mortis hortatus, studia iuuenum præceptis sapientiæ fouebat. bello Vitelliano legatis ad Antonium se miscuit: & in Publium Celerem, à quo Baream Soranum, falso testimonio circumuentum arguebat, inuectus est. Miror Suidã tradere Musonium Capitonem Thuscum ex oppido Vulsinio dialecticum & Stoicũ philosophum Apollonii Tyanei familiarem: quorum inuicem multas extare epistolas propter audaciam & arguendi libertatem summam à Nerone interfectum: cum Philostratus libro septimo prodiderit Musonium in insula Gyaro relegatum fecisse fontem ad quem omnes visendi causa concurrebant. Dion æque referat Musonium philosophum à Nerone in exilium pulsum. Aut igitur apertè inter se dissentiunt, aut plures fuere Musonij, quod ex sequentibus magis suspicamur: nam Philostratus libro quarto scriptum reliquit Musonium Babyloniũ ab Apollonio sapientia secundum iussa Neronis in carcerem detrusum, in summo vitæ discrimine versatum, & nisi valido robustóque corpore fuisset, in carcere proculdubio moriturum. Idem in vita Herodis Declamatoris, asserit Musonium fuisse Tyrrhenum: quanquam mendosè legatur τυρίῳ pro τυρίωνος. Ad hæc Eusebius in Chronicis recitat Musonium philosophum insignem Nerone imperante: dein à Tito reuocatum ab exilio, cùm Dion & alij Græcorum adfirment Mutiani accusatione impulsum Vespasianum philosophos ab vrbe submouisse præter Musonium. Scripsit Musonius Tyrrhenus sermones ex professo, philosophiam continentes & epistolas si Suidæ credimus. *Per ætatem*) Secundus enim Musonio sene admodum iuuenis erat. *Tribunus militarem*) Tribunus militum essem, & in Tribunatu militiam exercerem. *Specimen*) indicium, specios um signum. *Indolis*) futuræ virtutis. *Proximum*) sapienti, philosophum, vel quia solus sapiens Socrates ab

oraculo iudicatus. *Sinceritate*) simplicitate. Sincerum authore Donato purum, sine succo, & simplex dicitur, vt mel sine cera. *Mitto*) missum facio. *Hyemes*) frigora. *Iuxta*) pariter. in qua significatione frequentissimè Tacitus vtitur. & Liuius libro quinto ab vrbe condita, Se iuxta hyeme atque æstate bella gerere posse. Plin. lib. viij. Iuxta cornua mobilia. *Voluptatibus*) non ad voluptatem bibit, neque comedit, sed ad necessitatem. *Oculos*) per quos multæ voluptates in animum penetrant. *In hoc*) Artemidoro, *omniũ ordinum assectatoribus gener adsumeretur. Quæ mihi recordanti est quidem iucundum, quòd me cùm apud alios, tum apud te tãtis laudibus cumulat. vereor tamen ne modum excedat, quẽ benignitas eius (illuc enim vnde cœpi reuertor) nõ solet tenere. Nam in hoc vno interdum vir alioqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quòd pluris amicos suos, quàm sunt, arbitratur.* Vale.

Ordinum) conditionum.

Assectatoribus) discipulis. proprie locutus est, nam sectæ philosophorum dicuntur.

Alioqui) in aliis.

Honesto errore) laudare supra modum.

Pluris) maiori laude dignos.

C. PLINIVS CATILIO SVO S.

VEniam) A Catilio Seuero inuitatus ad cœnam Secundus breui epistolio respondet, iis conditionibus se venturum, vt sit breuis & frugi: nec in seueris sermonibus modum excedat, cùm sit iturus ante lucem ad officia. *Expedita*) succincta, breuis. *Socraticis*) [moralibus, amatoriis, iucundis,] honestis, [philosophicis.] Socratis bonitatem, vt Laertium Diogenem omittam, & reliquos per illud carmen, Cecropium superas qui bonitate senem, in lib. x. Mart. repræsentauit: quamuis interpres Epicurum sentiat. primus enim Socrates introduxit ethicam philosophiam ad officia vitæ necessariã: [eius verò amores & iucũdos sermones, qui viri ingenium scripsere quis omisit.] *Antelucana*) ante lucem. Varro in re rustica antelucanum tempus vocat gallicinium. sic Apulcius, apud quẽ legitur, Antelucio volo ire, pro ante lucẽ diei. [*In quæ*) ad quæ officia antelucana dum Cato maximæ auctoritatis vir accederet, inuoluto capite à petulantibus iuuenibus fuit deprehensus. *Impune*) sine reprehensione.] *Catonis*] Vticensis, *C. Cæsar*) C. Iulius Cæsar dictator. nam post necem Catonis, qui semet Vticæ confecit, M. Tullius laudem eius complexus est libro qui Cato Maior dicitur. hunc autem librum & propter ingentes viri virtutes & oratoris summam eloquentiam cùm Cæsar videret amplecti, exorsus est duos anticatones, quibus crimina Catonis colligens (fuerat enim illi Cato in rep. hostis, vt qui Cæsaris tyrannida præsagiret) magnam in tantum virum iracundiam effudit. Sunt tamen qui vrbanitatis [magis] gratia, vt cum Cicerone contenderet, quàm odio aduersus defunctum, scriptos opinentur. Anticatonum meminere Fabius, Tranquil. Iuuenalis,

Eniam ad cœnam, sed iam nunc paciscor, sit expedita, sit parca, Socraticis tantùm sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana in quæ incidere impunè, ne Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Cæsar ita reprehendit vt laudet. De-

Plutarchus & Seruius. Cicero præterea his verbis ad Atticum, Qualis futura sit Cæsaris vituperatio contra laudationem meam, perspexi ex eo libro quem Hirtius ad me misit, in quo colligit vitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis. Et eodem libro, Id enim ipsum putaram, quod scribis: vt cum ingenium Cæsaris nostri probaretur, argumentum vituperandi Catonis irrideretur.

Ita reprehendit, vt laudet) reprehensio Catonis laudi coniungitur. *Eos*) petulantes iuuenes. *Obuius*) Cato. *Ebrij*) nam vino incaluit, & noctes bibendo amicis impartiebatur, cũ toto die circa negocia publica occupatus esset: vnde Memmius quidam totas noctes Catonem ebrium esse dicebat: cui Cicero, Num addes eum dies totos ad aleam ludere? Non video cur Acron in Odis apud Horat. super illud, Narratur & prisci Catonis, Sæpe mero caluisse virtus: prisci interpretetur Censorinum, cùm historia repugnet. nam Secundus hic & Seneca cum Plutarcho, non Censorinum, sed Vticensem merum amasse tradunt. Prisci ergo venerandi & sancti. liberalior autem potio vigorem dat: hominis namque defatigati atque defecti, Homero referente, suaui vino mirè & animus excitatur, & robur exurgit. & nonnunquam vsque ad ebrietatem veniendum, non vt mergat nos, sed deprimat curas, quas profectò erudit & ab imo animam mouet, morbisque vt quibusdam, ita tristitiæ medetur. ideóque vini inuentor Liber dictus, non ob licentiam linguæ, sed quia liberum à seruitio curarum animum asserit, & audaciorem in omnes conatus facit. *Erubuisse*) verecundia confusos cùm agnouissent esse Catonem. [*Adiecit*) Cæsar in suis anticatonibus.] *Deprehensos*) inuentos in aliquo crimine. nam secundum Senecam, quisquis obiecit Catoni crimen, facilius eum fecit honestum quàm turpem. *Venerabilis*) reuerendus, dum esset ebrius. *Constet*, sit. *Modus*) honesta mẽsura. *Is*) talis conditionis. *Nisi vt simul laudent*) nisi vituperationi laus sit annexa, quod Catoni eueniebat.

scribit enim, eos, quibus obuius fuerat, cùm caput ebrij retexissent, erubuisse. deinde adijcit, Putares non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos. Potuitne plus autoritatis tribui Catoni quàm si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostræ tamen cœnæ vt apparatus & impendij, sic temporis modus constet. neque enim ij sumus quos vituperare ne inimici quidẽ possint, nisi vt simul laudẽt. Vale.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Librum) Panegyricam orationẽ, qua Traiano Cõsulatus acceptigratias egit, Voconio Romano emendandũ mittit: & difficultatem in ea propter vulgatam iam materiam excusat. *Librum*) orationem in genere demonstratiuo omniũ pulcherrimam. *Optimo principi*) Traiano, qui ob morum probitatem à Senatu Optimi cognomen meruit. *Consuli*) cum Cornuto Tertullo. *Gratias egi*) Senatus

Librum, quo nuper optimo Principi Consuli gratias egi, misi exigenti tibi, missurus etsi non exegisses. In hoc considerares velim vt pulchritudinem materiæ, ita difficultatem. In cæteris enim lectorem nouitas ipsa intentum habet: in hac, nota, vulgata, dicta sunt omnia, quo fit, vt quasi ociosus securúsque lector tan-

iussu. *Exigenti*) petenti. *Hoc*) libro. *Pulchritudinem materiæ*) singulares in Principe virtutes: exemplum vnicum futuris Imperatoribus. *Cæteris*) rebus dicendis. *Ipsa nouitas*) noua materia & causa inaudita. *Habet*) tenet.) *Nota*) iam prioribus dicta principibus. *Omnia*) quæ laudanda Imperatores faciunt. *Ociosus*) non occupatus circa inuentionem, vtpote iam vulgatam.

Elocutioni vacet) intentus sit rationi bene & aptè dicendi. est autem elocutio idoneorum verborum & sententiarum ad inuentiones accõmodatio, quæ suauitatem & grauitatem plurimam affert: in oratore difficillima pars, vbi plurimum studij est adhibendum. debet enim perfecta elocutio habere tres res in se, elegantiam, compositionem, dignitatem. M. Tul. & eum secutus Fabius, quartam elocutioni virtutem addit, vt apta & accommodata rebus ac personis sit. *Cum sola æstimatur*) cùm per totam orationem nulli alij rei attenditur, immo præceptor eius voluit elocutionem esse difficillimam, etsi reliquæ spectarentur. *Ordo*) qui rectus esse debet: nam vt quæque gesta sunt prius, ita narranda præsertim in genere demonstratiuo: in coniecturali non semper: & sententiosè dicere sine verborum & ordine & modo, infantia est autore M. Tullio de Oratore. *Transitus*) qui in eo mirabilis est, cùm scilicet ab vna re ad aliam transitur: debet autem fieri vt præcedens sequentem trahere videatur, & oratio sit quasi corpus vnã superficie contentum, ne commissura perluceat. Transitio alioqui exornatio cùm orator breuiter ostendit quid dictum sit, & proponit quid consequatur. *Figuræ*) tria illa dicendi genera graue, medium, attenuatum: quæ ita in oratione mutari debent, vt graue medium, & medium attenuatum suscipiat. Figuræ præterea omnes exornationes dicuntur, quæ suo loco dispositæ afferunt lumen: vt clauus purpuræ insertus. *Simul*) cum elocutione. *Inuenire præclarum*) excogitare res opportunas causæ. conuenit in hoc cum præceptore Fabio, Inuentio, inquit, cum imperitis sæpe communis est.

tùm elocutioni vacet: in qua satisfacere difficilius est, cùm sola æstimatur. Atque vtinam ordo saltem & transitus, & figuræ simul spectarentur. Nam inuenire præclarè, enunciare magnificè, interdum etiam barbari solent: disponere aptè, figurare variè, nisi eruditis negatum est. Nec verò affectanda sunt semper elata & excelsa. Nam vt in pictura lumen non alia res magis quàm vmbra commendat, ita orationem tam summittere, quàm attollere decet. Sed quid ego hæc doctissimo viro? Quin potius illud, adnota quæ putaueris corrigenda. Ita enim magis credam cætera tibi placere, si quædam displicuisse cognouero. Vale.

Enunciare magnificè) vti magna & præstanti pronunciatione cui in toto genere dicendi Demosthenes summam dedit: consistit autem in voce & gestũ. *Barbari*) imperiti non callentis oratoriam. *Disponere aptè*) ordinare & distribuere res suis locis, vt inter se iunctæ & cohærentes sint: quod fiet si verba quæ se inuicem complectantur, verbis applicemus: ita res priores sequentibus consimiles: sic videbitur oratio non solùm composita, sed etiam continua: quæ si dispositione caruerit, tanquam nauis sine rectore fluctuabit. [*Apte*) vt verba sint apta & accommodata rebus & personis.] *Figurare variè*) mutare dicendi figuram prout res exigit. *Eruditis*) arte instructis. *Affectanda*) nimiũ curiosè quærenda. Quintilianus, Resistam necesse est his, qui omissa rerum diligentia, (qui sunt nerui causarum) quodam inani circa voces studio senescunt: idque faciunt gratia decoris, qui est in dicendo mea quidem opinione pulcherrimus: sed cùm sequitur, non cùm affectatur. Nam affectare est conari aliquid contra naturam rei: vnde putatur Virgilius locutus affectatè, dicendo pinguem ari-

Universidad de Deusto Biblioteca

ſtam: quòd dicta ſit ariſta ab ariditate. *Elata*) ſublimia, grauis ſtylus & magnificus: debet enim orator interdum erigi & attolli, nonnunquam deprimi, & per plana incedere. *Vmbra*) extrema circumlita corporibus, cùm nec pictura in qua nihil circumlitum eſt, emineat: ideóque artifices etiam cùm plura in vnam tabellam opera contulerunt, ſpatiis diſtingunt, ne vmbræ in corpore cadant. præter hoc color ipſe dicendi quamlibet clarius, multis tamen variis velut maculis conſpergitur. Hunc locum Fabius lib. viij. capite de generibus ſententiarum latius tractat. *Lumen*) colorem, ſplendorem. *Submittere*) ad figuram attenuatam. *Attollere*) ad grauem, quod vtrunque per mediam commodiſſimè fit. *Hæc*) commemoro. *Doctiſſimo*) iam prædiximus Voconium fuiſſe oratorem & poetam præſtantiſſimum. *Adnota*) veru ſigna.

C. PLINIVS ACILIO SVO S.

REm atrocem) Exẽplo Macedonis monet non debere dominos erga ſeruos truces eſſe, à quibus ille penè in balineo necatus, non multo pòſt interiit: verùm priùs vltus eſt mortem ſuam, comprehenſis & occiſis interfectoribus. Acilios plures fuiſſe conſtat, ſed maximè celebratum, qui nauali ad Maſſiliam prælio iniecta in puppem hoſtium dextra, & abſciſſa, memorabile illud apud Græcos exemplum imitatus tranſiluit in nauem, vmbone obuios agens. Item Aciliũ poetam, & Aciliũ Glabrionem Conſulem cũ Traiano à Domitiano relegatum, & interfectum: vt Aciliũ Steneleum omittam, & quos iam alibi prænotauimus.

REm atrocem, nec tantùm epiſtola dignam, Largius Macedo, vir prætorius, à ſeruis ſuis paſſus eſt, ſuperbus alioqui dominus & ſæuus, & qui ſeruiſſe patrem ſuum parum, immò minimum meminiſſet. Lauabatur in villa Formiana. repentè eum ſerui circumſiſtunt: alius fauces inuadit, alius os verberat, alius pectus & ventrem: atque etiam (fœdum dictu) verenda cõtundit: & cum exanimem putarent, abijciunt in feruens pauimentum, vt experirentur, an viueret. Ille, ſiue quia non ſentiebat, ſiue quia ſe non ſentire ſimulabat, immobilis, & extentus, fidem peractæ mortis impleuit. tum demum quaſi æſtu ſolutus effertur: excipiunt ſerui fideliores: concubinæ cum vlulatu & clamore concurrunt. Ita

Epiſtola) ſed tragœdia. *Prætorius*) prætura functus, vel ius habens geſtandi prætoria ornamenta. *Macedo*) apud Iuriſconſultos lego Macedonem fuiſſe virum ſceleſtum: & cæteris malis, quæ illi natura adminiſtrabat, etiam æs alienum adhibuiſſe: vnde decretum Senatuſconſultum Macedonianum, ne ſæpe materiam peccandi hominibus malis præſtaret. *Seruiſſe*) ſeruum fuiſſe. *Minimum meminiſſet*) non reſpiceret natales ſuos: ſed inſolentius ſe gereret, quàm parentum obſcuritas pateretur. *Formiana*) quam in agro Formiano habebat. Formiæ oppidũ antiqua Læſtrigonũ ſedes, cuius Lacones conditores prius Hormias à ſtatione frequenti appellantes: deinde aſpiratione in F mutata, dictæ ſunt Formiæ. Eius littoris amœnitatem & crebras ſtationes Martialis libro decimo multis cõmendat. ſic exordiens. O temperatæ dulce Formiæ littus. [*Circumſiſtunt*) circumueniunt.] *Inuadit*) repentè conſtringit. [*Fœdum*) cùm præfatione protulit rem verendam.] *Verenda*) inguina, genitalia. *Feruens pauimentum*) peruſtum ſolum balinei.

linei. Pauire antiqui ferire dixerunt, à quo pauimentum ex crebra percuſſione. [*Extentus*) tanquam mortuus.] *Fidem peractæ mortis impleuit*) cùm non ſe moueret, fecit fidem tanquam ſi verè mortuus eſſet. *AEſtu ſolutus*) nimio feruore necatus. *Effertur*) extra balineum portatur à conſciis tanquam mortuus: nam efferri propriè dicuntur cadauera ad ſepulturam. *Excipiunt*) ab interfectoribus Macedonem tollunt. *Vlulatu*) lugubri voce.

& vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, ſublatis oculis agitatóque corpore, viuere ſe (& iam tutum erat) conſitetur. Diffugiunt ſerui, quorum magna pars comprehenſa eſt, cæteri requiruntur: ipſe paucis diebus ægrè refocillatus, non ſine vltionis ſolatio deceſſit, ita vinus vindicatus vt occiſi ſolent. Vides quot periculis, quot contumelijs quot ludibrijs ſimus obnoxij, nec eſt quòd quiſquam poſſit eſſe ſecurus, quia ſit remiſſus & mitis. Non enim iudicio domini, ſed ſcelere perimuntur. verùm hæc hactenus. Quid præterea noui? Quid? nihil, alioqui ſubiungerem. Nam & charta adhuc ſupereſt, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam, quod opportunè de eodem Macedone ſuccurrit, Cum in publico Romæ lauaretur, notabilis, atque etiam vt exitus docuit, ominoſa res accidit. Eques Romanus à ſeruo eius, vt tranſitum daret manu leuiter admonitus, conuertit ſe, nec ſeruum à quo erat tactus, ſed ipſum Macedonem tam grauiter palma percuſſit, vt penè concideret. Ita balneum illi, quaſi per gradus quoſdam, primùm contumeliæ locus, deinde exitij fuit. Vale.

Excitatus) expergefactus. *Frigore*) quod modicum aſtringit corpora, & excitat. *Et iam erat tutum*) nũquam enim auſi fuiſſent mali quicquam, ſerui nequam, præſentibus bonis. *Refocillatus*) reparatus, reſtauratus. *Vltionis*) quia ſerui ſunt puniti. Apud Iuriſconſultos multis quæritur, qui ſeruorum veniant puniendi occiſo domino: vbi Vlpianus Iuriſconſultorum præſtantiſſimus, reſpondet, pariter condemnandos, qui ei auxilium non tulerunt, quoties potuerunt aduerſus vim opem ferre. *Vindictatus*) ſumptum ſupplicium de complicibus adhuc eo viuente. *Obnoxij*) ſubiecti. [*Nec eſt*) nulla cauſa eſt.] *Quiſquã*) dominus. *Iudicio*) iure, merito, ratione. *Scelere*) immanitate ſeruorum.

Hæc) dicta ſint. *Quid præterea*) dices noui eſt. *Quid*) repetit quæ dicere potuiſſet Acilius: & infert nihil noui eſſe. *Ferratus*) ocioſus, feſtus. [Marc. Tullius in epiſtolis ad Lentulum, Ab his ſtudiis, inquit, feriarum.] *Contexi*) ſcribi. *Publico*) balineis publicis. *Ominoſa*) malum omen portendens. *Eius.*) Macedonis. *Vt daret tranſitum*) vt liberaret ingreſſum, & ſpatium tranſeundi præberet. [*Palma percuſſit*) diuerſum ab exemplo Diogenis, qui cum vidiſſet adoleſcentem laſciuum, percuſſit pædagogum tanquam huius intemperantiæ auctorem.] *Contumeliæ*) deſpectus, dum manu percutitur. *Gradus*) aſcenſus, incrementa. minor enim contumelia quàm mors.

C. PLINIVS PROCVLO SVO S.

Etis) Roganti Proculo vt versus suos emendaret, & an publicandi essent iudicaret: respondet se libentissimè susceptvrum tale onus, iámque videri dignos editione, nisi deceptus fuerit suaui eius recitatione. *Secessu*) ruri. *Exemplū*) Ciceronis, qui fouit poëtas. *Succisiui*) subcisi, subtracti à rebus vrgentibus. Plinius senior in præfatione suæ historiæ, Succisiuis temporibus ista curamus. Vocabulum Apuleianum: quo Marc. Tullius, Tranquillus, Gellius etiam vtuntur. Succisiuum interdum significat reliquum, superfluum, inutile. *Marc. Tullius*) Extat adhuc oratio, pro Archia poëta, præceptore, qua eum ciuitate Romana donatum, & dignum, quia poeta, probat. Fuit enim Cicero puer ad carmen non mediocriter inclinatus, vt libellis quibusdam versibus editis ingenium eius primùm eluxerit, postmodum in secessu hæc studia exercuit: & in vrbe interdum non pauciores quingentis versibus per singulas noctes componere solitum tradiderunt, [vnde in epistolis ad Lentulum testatur se scripsisse quædam carmina, ac ab orationibus disiunxisse, séque ad mansuetiores musas retulisse, quæ maximè se sicut à prima adolescentia delectarunt.] nam multa transtulit ex Demetrio, & Aratum Latinum fecit. Balchionas, Vxorium, Nilum metro panxit. [libros treis de temporibus] sed quanto máiorem laudem soluta oratione meruit, tanto minorem versu inuita (vt inquit Martialis) minerua. *Poeticen*) artem scribendæ poeseos: est enim fictæ veræque narrationis congruenti rhythmo, vel pede composita metrica structura ad vtilitatem, voluptatémque accommodata. distat autem à poemate & poesi, quòd poetica ars ipsa intelligitur: poema autem pars operis, vt descriptio armorum Achillis: poesis contextus & corpus totius operis effecti: vt Ilias, Odyssea, Æneis: autores habeo Marcellum, Aphthonium, Diomedem, Ephestionem. Donatus autem putat poesin esse vnius carminis plures libros. *Religiosissimè*) tanquam rem diuinam & sanctam: nam quasi diuino quodam spiritu afflantur poetæ. quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat: quòd quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur. hæc Cicero pro Archia. *Nec supprimendum*) non conti-

Etis vt libellos tuos in secessu legam, examinem, an editione sint digni: adhibes preces, allegas exemplum. Rogas etiam vt aliquid succisiui temporis studijs meis subtraham, impertiam tuis. Adjcis M. Tullium mira benignitate poetarum ingenia fouisse. Sed ego nec rogandus sum nec hortandus. nam & poeticen ipsam religiosissimè veneror, & te validissimè diligo. Faciam ergo, quod desideras, tam diligenter quàm libenter. Videor autem iam nūc posse rescribere esse opus pulchrum, nec supprimendum, quantum æstimare licuit ex ijs quæ me præsente recitasti: si modò mihi non imposuit recitatio tua. legis enim suauissimè & peritissimè. Confido tamē me non sic auribus duci, vt omnes aculei iudicij mei illarum delinimentis refringantur: hebetentur fortasse & paululum retundantur, reuelli quidem, extorquerique non possunt. Igitur non temerè iam nunc de vniuersitate pronuncio: de partibus experiar legendo. Vale.

nendum domi, sed publicandum. *Mihi non imposuit*) non me decepit. *Suauissimè*) miro cum lepore. *Peritissimè*) cum maxima arte. *Auribus duci*) oblectamentis audiendi trahi & affici. *Aculei*) igniculi, stimuli, diminutiuum ab acu, à quo aliud aculeolus deducitur, in vsu apud Martialem. *Delinimentis*) blanditiis. *Refringantur*) reprimantur, minuantur. [refringantur, vt est in aliquibus exemplaribus.] *Hebetentur*) debilitentur. *Retundantur*) refringantur. *Extorqueri*) per vim extrahi. *Temerè*) frustrà, inconsultè. Tranquillus pro ferè posuit. Nec temerè, inquit, vnquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens. & in Tito, Pestilentia, quanta non temerè alias. in quem sensum pariter Plinius senior frequentius vsurpauit. *Vniuersitate*) toto opere.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Adnotasse) Probat exemplo alia esse clariora, alia maiora facta. nam Arria non minora fecit, dum viueret, quàm dum moreretur: & tamen magis laudatur vox eius porrigētis marito gladium, Pæte non dolet: quàm dum mortuum filium viro ægrotanti viuum simulat, & exulem nauicula prosequitur. *Adnotasse*) animaduertisse. *Clariora*) illustriora, magis cognita. [*Maiora*) reipsa plus virtutis habentia, sed minus nominis.] *Illius*) ad differentiam filiæ Arriæ, quæ Thraseæ vxor fuit. *Marito*) Cæcinnæ Pæto. *Exemplum*) quia se prius interfecit. Martialis, Casta suo gladiū cùm traderet Arria Pæto, Quem de visceribus traxerat ipsa suis. Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit. Sed quod tu facies, hoc mihi Pæte dolet. *Multa*) fortiter gesta. *Auiæ*.) prioris Arriæ Cæcinnæ vxoris. *Hoc*) se interficere & maritum ad idem impellere. *Obscuriora*) minus vulgata. *Cæcinna Pætus*) decipiuntur, qui existimant Arriam istam in morte sua & mariti constantia celeberrimam Pæti Thraseæ vxorem, cùm non hæc, sed eius filia pari nomine Arria fuerit. illos autem fefellit, quòd vterque & Cæcinna & Thrasea cognominatus est Pætus, opinantes vnum

Adnotasse videor facta, dictáque virorum fœminarúmque alia clariora esse, alia maiora: confirmata est opinio mea hesterno Fanniæ sermone. neptis hæc Arriæ illius, quæ marito & solatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat auiæ suæ non minora hoc, sed obscuriora: quæ tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quàm mihi audienti fuerunt. AEgrotabat Cæcinna Pætus, maritus eius. AEgrotabat & filius, vterque mortiferè, vt videbatur. Filius decessit eximia pulchritudine, pari verecundia, & parentibus non minus ob alia charus, quàm quòd filius erat. huic illa ita funus parauit, ita duxit exequias vt ignoraret maritus. quinimmò quoties cubiculum eius intraret, viuere filium atque etiam commodiorem esse

tantum fuisse Pætum. apud Dionis abbreuiatorem mendosè scriptum est de Arria γυνὴ κακίνης ὑπάτου pro γυνὴ κακίνης παίτου, id est, vxor Cæcinni Pæti. *Filius*) Cacinnæ & Arriæ. *Mortifere*) cum periculo mortis. Legitur etiam vtrique. pro vterque. *Ob alia*) propter bonam indolem & morum elegantiam. [*Filius*) quem parentes etiam rudem & malum solent amare. [*Huic*) filio. *Funus*) exequiarum pompam, aliquando ipsum officium significat, vt apud Terentium: interdum cadauer, vt apud Virgilium, sic appellatum, autoribus Donato & Seruio, à Funalibus, quæ intra

Universidad de Deusto
Biblioteca

geram sunt. nam funes incensos maiores nostri mortuis præferebant. generalius est funus quàm exequiæ. est enim tota pompa tam domestica quàm extrinseca: exequiæ verò tantùm in via, dum funus procedit. [*Ita*] cautè, & simulatè,] *Eius*) mariti.

Commodiorem) validiorem, conualescentem. *Interroganti*) marito. *Vincerent*) patientiam Arriæ. *Prorumperent*) cum impetu exirent. *Egrediebatur*) à cubiculo Pæti. *Dolori dabat*) fletus spargebat, & tristabatur. *Satiata*) flendo. *Composito*) formato in lætiorem habitum. *Redibat*) ad maritum. *Orbitatem*) filij obitum. *Illud*) facinus. *Eiusdem*) Arriæ. *Stringere ferrum*) gladium denudare. ab eo quod præcedit. strictam aciem ferri pronuda Virgilius posuit. Stringere item amplecti significat, vt apud Senecam, Adulteram strinxit. Et defrondare ac læuigare: nam stricta folia ex arboribus dixit Cæsar, & Virgilius. frondes ac remos. Marcellus insuper stricturas appellari voluit scintillas, quæ de feruenti ferro emittuntur. *Perfodere pectus*) Arria Messalinæ familiaris cùm maritum Cæcinnam morti destinatum intueretur: deliberauit & ipsa mori, immo virum meticulosum confirmauit ense primum se confodiens: deinde illi tradens his quidem verbis. I, feri te, non doleo: qua re multis celebrata fuit. Pæte non dolet vulnus, quod ego feci, sed quod tu facies. hæc est illa vox immortalis ac pene diuina. Neque moueatur aliquis præter literarũ regulas Secundum dixisse, dolet vulnus, cũ Martial. idẽ argumentũ tractãs pariter dixerit: & lib. 11. dẽtes dolere Glycerę: & 12. non aures dolere sed capillos. [Plinius in mustellaria, Cor dolet.] quod imitatus est scribens Ouidius Cor dolet: atque ira mixtus abundat amor. & alibi, id ipsum indoluit Iuno. Iuuenalis. Protinus ante meum quicquid dolet, exue limen. Prudentius, Hic omne quicquid lancinamur non dolet. Dolet quòd cruor pectori insedit tuo. *AEternitas*) famæ immortalitas.

simulabat. Ac persæpe interroganti quid ageret puer, respondebat, Bene quieuit, libenter cibum sumpsit. Deinde cum diu cohibitæ lacrymæ vincerent prorumperéntque, egrediebatur. tunc se dolori dabat. satiata siccis oculis, composito vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquisset. Præclarum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac penè diuinam, Pæte non dolet. Sed tamen ista facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo maius est sine præmio æternitatis, sine præmio gloriæ abdere lachrymas, operire luctum, amissoque filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma

quare in hoc non tantùm admiranda, cùm præmium constantiæ intueretur. [*AEternitas*] immortale præconium sui facinoris.] *Quo*) idcirco. [*Manus*) celebratione dignius.] *Abdere*) supprimere. *Sine præmio*) quia nemo aderat qui talia posset monumentis mandare. *Matrem agere*) simulare illum adhuc viuere, monstrare se matrem, [agere amicum, præstare officium amici.] agere autem fabulam repræsentare significat, agere interdum audire, alibi dicere, item tractare, impellere, mouere. Donatus sic distinguit. agere est aliquid necessarium facere, agitare voluptuarium, vt agitator equorum. *Scribonianus arma*) Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus bellum ciuile molitus legiones multas fortissimásque ad sacramenti mutationem pellexerat, & cùm non dubitasset citra bellum Claudium imperatorem posse terreri, contumeliosa & minaci epistola eum cedere imperio iubet, vitámque ociosam in priuata re gerere. Dubitauit Claudius adhibitis principibus viris, an obtemperaret: sed die dicto vt in vnum vndique

ad nouum imperatorem conueniretur: neque aquilę ornari, neque conuelli quoquomodo signa, mouerive potuerunt: exercitus tanta & tam inusitata fide miraculi motus & in pœnitentiam versus imperatorem Scribonianum quinto statim die destitutum interfecit: seséque sacramento prioris militiæ continuit. Hæc sumpta à Paulo Orosio, & Tranquillo. Alij hunc motum altius repetentes longius etiam exequuntur. Cùm Romani de moribus Claudii desperarent, à multis insidiis petitus est, præsertim ab Annio Vinitio: qui ad Furium Camillum Scribonianum Dalmatiæ legatum misit, & persuasit, vt arma aduersus Claudium sumeret, ac militibus non parentibus, manu propria se transverberauit. Claudius hac defectione consternatus plurimum sibi metuebat: tamen illius morte cognita confirmatus est: & donatiuo militibus distributo, qui in partes Scriboniani fuerant conquisitos & eorum plurimos deprehensos occidit: multi inter quos Vinitius, sibi manus intulerunt. Messalina & Narcissus libertus cum reliquis hac oblata occasione nulli potentum pepercere, nisi quis aut pecunia aut gratia, quamuis nocentissimus periculũ subterfugit: nam non viri tantùm, sed & mulieres trucidatæ sunt. Ad hęc Tacitus Scriboniani filius inquit clementia Claudii reseruatus, postea quasi finem principis per Chaldæos scrutaretur, in exilium actus est.

Illyrico) Illyris prouincia Pannoniam septentrionem versus, meridiem verò Adriaticum mare disterminat: optimis portubus propter adiacẽtes insulas illustrata. Aduerte ab aliis scriptoribus dici mota esse arma in Dalmatia: à Secundo in Illyrico: sunt autem prouinciæ contiguæ. [quare probata lectio est arma Illyrico mouerat vt ex Dalmatia, quã obtinebat, Illyricum inuaserit.] *Fuerat in partibus.*) fauerat Scriboniano. & secutus erat illum contra Claudium. *Occiso*) per se, vel milites. Secundus à militibus scribit occisum. Trahebatur ab Illyrico. *Arria*) vxor eius, quæ vna in prouincia fuerat. *Imponeretur*) in eandẽ nauẽ. *Consulari*) Cecinnæ, qui gesserat Consulatũ. *Omnia*) prædicta. *Vxori*) iuniæ: quæ defectionis Scriboniani conscia, relegata est. quare impatiens annexa est etiam crimini: quo deinde filius in exilium actus est. *Profiteretur indicium*) sponte indicaret coniurationis mariti conscios contra Claudium. *Et tibi?*) neque tu vnà occubuisti? [*Ex quo*) ex quibus præludiis.] *Non subitum*) sed multo antè præuisum, & ex rebus anteactis decretum. *Thraseæ generi*) Thrasea Pætus, Illyrico contra Claudium mouerat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat ascensurus nauem, Arria milites orabat, vt simul imponeretur. Nempe enim (inquit) daturi estis consulari viro seruulos aliquos quorum è manu cibum capiat, à quibus vestiatur, à quibus calcietur. Omnia sola præstabo. Non impetrauit. Conduxit piscatoriam nauiculam, ingénsque nauigiũ minimo secuta est. Eadem apud Claudium, vxori Scriboniani, cũ illa profiteretur indicium, Ego (inquit) te audiam, cuius in gremio Scribonianus occisus est: & viuis? Ex quo manifestũ est, ei consilium pulcherrimæ mortis non subitum fuisse. Quinetiam cum Thraseæ gener eius deprecaretur, ne mori pergeret: intérque alia di-

Patauij ortus, vir egregius, & malis temporibus clarus. Nam exercebantur miris modis inter Neronem & Thraseam inimicitiæ: verùm cuidam multa criminosè iactanti, atque causam suam perperam iudicasse dicenti, obstitit Nero, tantúmque abfuit criminibus de inimico contra veritatem assentiri, vt exclamauerit, vtinam tam me Thrasea diligat, quàm iudex æquus & rectus est. huic Cecinna filiam Arriam desponsauit: ex qua Fanniam suscepit.

filiam) Arriam. *Pereundum*) violenter. Nero virtutem ipsam exscindere concupiscens Thraseæ infensus, accedentibus causis quòd Senatu egressus, antequam aliud decerneretur, quum legeretur epistola de matris Agrippinæ nece, & de natali eius, vt inter nefestos esset, referretur, quòd in municipio suo egisset Tragœdiam more patrio in quodam festo, quod celebrabatur trigesimo quoque anno, quòd Iuuenalium ludicro parum expectabilem operam præbuerat, quòd mitiora in Prætorem Antistiũ ob ꝓbrosa in Neronẽ cõposita carmina censuerat, & obtinuerat: & spõte absens, cũ diuini honores Poppeæ decernerẽtur, fuerat: neq; funeri interfuerat. ea renouauerat Capito Consutianus flagitiosus, & Thraseæ inimicus: quòd autoritate eius repetũdarum concidisset: deinde illa obiiciebat, quòd principio anni solitus esset solẽne iusiurãdũ vitare, nuncupationibus votorũ nõ adesse, nunquã pro salute principis immolasse, nunquã pulsantẽ citharam audiuisse, neq; laudasse, neq; pro sacra illius voce sacrificasse, & triennio non introiisse curiam: solitus olim adsiduus adesse vulgaribus patrum consultis, tãquam præsentibus offenderetur. Quare cùm ei mortis arbitrium datum esset, Quæstor consulis ad eum in hortis agentem missus, etiam tum maximè intentum Demetrio, cynicæ institutionis doctori, donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & illi, quid Senatus censuisset, exposuit. Vocato igitur propius Quæstore, & vtriúsque brachij venis incisis effuso cruore humum spargens, Libemus, inquit, Ioui liberatori. Dicere solebat, parcere Neronis adulatoribus, si ideo possent crudelitatem eius fugere: sed cum pariter & ipsi trucidarentur, melius esse non seruiliter perire, cum fama post se duratura esset: illorum verò tantum, quòd iugulati essent. Illud præterea frequenter secũ vsurpabat, Me Nero interficere potest, lædere nequaquam. Alij scripserunt Thraseam mori iussum ob vultus tristitiam & asperitatem. historiam collegimus ex Tacito, Dione & Plutarcho. *Mori mecum*) Thrasea, referente Tacito, vxorem Arriam tentantem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris, sequi: monuit retinere vitam, filiæque Fãniæ communi subsidium vnicum nõ adimere, quæ viri dicto obediens vsque ad Traiani tempora supervixit. *Auxerat curam*) intenderat diligentiam. *Custodiebatur*) ne se interficeret. *Sensit*) animaduertit Arria custodiri ne sibi manus inferret. *Nihil agitis*) exemplo Catonis & Portiæ: ille enim secundum Plutarchum dixit, si caput parieti illisero, aut spiritum præclusero, facilè mori possum. De hac autem Martialis, Coniugis audisset fatum cùm Portia Bruti, Et subtracta sibi quæreret arma dolor. Nondum scitis, ait, mortem non posse negari. Credideram satis hoc vos docuisse patrem. Dixit & ardentes auido bibit ore fauillas. I nunc & ferrum turba molesta nega. *Male*) dolentius. [cũ maiori cruciatu.] *Impegit*) impulit, percussit. *Refocillata*) reparata, restaurata: [recreata à suis.] *Duram*) difficilem, longiorem. *Illo*) dicto. *Per hæc*) constantiæ & fortitudinis præludia. *Illud*) Pæte non dolet. Hæc præexercitamenta. *Circumfert*) vulgat. *Colligitur*) comprobatur.

xisset, Tu vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum? Respondit, si tamdiu, tantáque concordia vixerit tecum, quàm ego cum Pæto, volo. auxerat hoc responso curam suorum. Attentius custodiebatur, sensit, Et, nihil agitis, inquit. Potestis enim efficere vt malé moriar: ne moriar, non potestis. Dum hæc dicit, exiluit cathedram, aduersóque parieti, caput ingenti impetu impegit & corruit. Focillata, dixeram, inquit, vobis, inuenturam me quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem negassetis. Videntúrne hæc tibi maiora illo, Pæte non dolet. ad quod per hæc peruentũ est. Cum interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circunfert. Vnde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia maiora. Vale.

C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

Recténe) Anxius pro salute Seruiani, quòd iampridem nihil scriberet, rogat vt statim tabellario misso nunciet quid faciat. Non mediocriter dubitandum Seueriano, an Seruiano scripta fuerit epistola. nam vtrunque nomen legitur in exemplaribus etiam manuscriptis. Secundus libro octauo Seruianum virum exactissimum nominat. Spartianus sæpius in Adriano refert Seruianum virum summę autoritatis. nam Iulius Seruianus legatus Pannoniæ sub Traiano fuit, & eo imperante bis cõsulatũ gessit, semel cum Subsurano: illi Adriani soror Paulina nupsit. cui is Imperator tantum detulit vt venienti de cubiculo semper occurrerit: tertium consulatum ne esset secundæ sententiæ non petenti, ac sine precatione concessit. filiam habuit, quam Fusco Salinatori destinauit. Cùm incidisset Adrianus in morbum lethalem, factus de successore sollicitus primùm de Seruiano cogitauit: postea quasi affectatorem imperii: quòd seruis regis cœnam misisset, quòd in sedili regio iuxta lectum posito sedisset, quòd erectus ad stationes militum senex nonagenarius processisset, mori coegit: re vera ne sibi superstes esset. Flauius Vopiscus recitat epistolam Adriani scriptam Seruiano consuli. Gellius Seruilianum virum suæ ætatis doctissimum testatur. At Dion Seuerianum vocat. Eum, inquit, Traianus successorem aliquando, & dignum imperio iudicauit: nam in conuiuio olim quæsiuit ab amicis, vt decem nominarent viros quibus summa reipubl. & rerum fastigium demandari posset: tum verò compresso aliquantulum sermone, nouem dixit per vos discere cupio, vnum ego Seuerianum habeo. hunc cum Fusco eius nepote, quòd Commodi adoptionem agrè ferre viderentur suspectos & inuisos occidi iussit Adrianus. Seuerianum nonagenarium, alterum decem & octo annos natum, sed Seuerianus priusquam iugularetur, ignem popposcit atque incẽso thure, Vos, inquit, deos testor, me nihil mali commisisse: Adriano hoc tantum imprecor, vt cùm mori cupiet, non possit. Seueriani Africę proconsulis meminit Apuleius & Lucianus in sermone, cui titulus quomodo historia scribenda sit, Seuerianum refert. item Vlpianus Seuerianum consulem Adriano imperante, apud quem. ff. quinto menda inoleuit, vbi commemorat Adrianum rescripsisse Seriano. aut igitur Seruiano, aut Seueriano ex præcedentibus legendum. *Omnia*) tua se habent. *Scrupulum*) dubiũ, difficultatem. Terentius in Andria, At mihi etiam vnus scrupulus restat. translatio à scrupulo lapillo, qui nos in calceo latens plerunque offendit. Vnde idem comicus alibi, Inieci scrupulum. Et asperas salebrosásque vias scrupulosas dicimus. Scrupulus præterea ponderis genus. Mart. libras scrupulos sextuláque dicit. at neu-

Recténe omnia quòd iampridem epistolæ tuæ cessant, an non omnia rectè? sed occupatus es tu, an tu non occupatus? sed occasio scribendi vel rara vel nulla? Eximе hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso, ego viaticum, ego etiam præmium dabo, nuntiet mihi modo, quod opto. Ipse valeo, si valere est suspensum & anxium viuere, expectantem in horas, timentémque pro capite amicissimo, quicquid accidere homini potest. Vale.

ro genere. Iugeri pars minima est decem scilicet pedes & longitudine & latitudine quadratum. *Par*) non possum pati hanc difficultatem, neque mea constantia tolerare. *Data opera*) ob hanc solam rationem. *Viaticum*) viæ necessariam impensam, quæ proficiscenti erogatur. Græci ἐφόδιον dixere: sed interdum pro facultate & paratu Latini sunt vsi: sicut illi ἐφόδιον πεφιλέσθαι ὁ πλοῦτος ἠμὶ κακίας. id est, facultas virtutis diuitiæ & vitii. viaticulum per diminutionem dixit Caius. ff. v. & pariter Apuleius qui lib. vij, viagium pro itinere vsurpauit. *Præmium*) laboris mercedem præter viaticum. *Quod opto*) te benevalere. *Si valere*) correctio: non enim bene valet qui aliquibus animi molestiis perturbatur. *Capite amicissimo*) vita tua mihi amicissima. *Quicquid*) omne malum quod.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Officium) Seuero scribit in Senatu orationē Panegyricā dixisse, deinde recitasse quibusdam amicis cum summa auditorum attētione: quare & principem Traianum & sua tempora laudat, quibus spretis adulationibus grauia & seuera placerent. Seueros per ea tempora multos fuisse cōperio, Curtium Seuerum præfectum recitat Tacitus. Septimi Seueri doctrinam laudat Statius in syluis. Seuerum doctum fuisse Martialis libro xi. testatur. & Decium Seuerum imperante Seuero claruisse Iurisconsultus, sicut idē Iulii Seueri meminit, qui Dione tradente, à Britannia in Iudæos deficientes ab Adriano missus est, vir iustus, & sapiens, dignitate & autoritate insignis, postmodum regendæ Bithyniæ destinatus. *Officium consulatus*) quia Consul creatus eram, ideo Traiano gratias egi, quod secutus est Ausonius pro Consulatu suo Gratiano principi gratias agens. *Resp. nomine*) ex autoritate reip. & imperio Senatus, sicut ipse refert in eadem oratione. *Ad rationem*) secundum respectum. *Loci*) Senatus immo Senatorum, apud quos breuius dicendum erat propter reuerentiam. *Temporis*) seculi nostri, quo liberius fari licebat. *Ex more*) ad imitationem aliorū. *Spatiosius*) pluribus verbis. [Hoc repugnat illi epistolæ ex lib. primo, qua asserit oratores plura egisse quàm edidisse. quod tamen hac ratione potest excusari, quoniam illis oratoribus priscis datæ erant liberæ perendinationes, ita vt quantum voluissent dicere, potuissent. at Plinii seculo intra constitutum tempus dicebant. an quòd alia erat apud iudices, alia apud senatum agendi ratio?] *Vbertus*) eloquentius. *Suæ*) propriæ. solius Traiani. fuerunt enim in eo virtutes fere diuinæ. *Magistro*) rectore, doctore. nam Plato

Officium Consulatus iniunxit mihi, vt Reip. nomine principi gratias agerem. quod ego in Senatu cum ad rationem & loci & tēporis ex more fecissem, bono ciui conuenientissimum credidi, eadem illa spatiosius & uberius volumine amplecti. primùm, vt imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur: deinde vt futuri principes non quasi à magistro, sed tamen sub exemplo præmonerentur, qua potissimum via possent ad eandem gloriam niti. Nam præcipere qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac propè superbum est: laudare verò optimum principem, ac per hoc posteris, velut è specula, lumen quod sequantur ostendere, idem vtilitatis habet, arrogantiæ nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quòd hunc

librum de regimine principum scripserat, & Xenophon dialogum de tyrannide. *Sub exemplo*) ad imitationem Traiani: exemplo enim magis quàm verbis mouemur. *Nisi*) contendere. *Onerosum*) magni ponderis, ne prætermittenda dicamus, & dicenda omittamus. *Superbum*) vt inferior superiori præcipiat, & tantum sibi arroget. *Per hoc*) hac ratione, ductu figurato. *Lumen*) speciosum exemplum. *Specula*) loco edito è turri, translatio à nauigantibus, qui solēt dirigere cursum suum ad lampadem, in specula portus accensam. *Arrogantiæ nihil*) habet. sic enim vitatur superbia, & par vtilitas sequitur.

Librum) orationē panegyricam. *Codicillos*) epistolas [ad illos missas.] *Libellos*) supplicationes. *Vacat Romæ*) vacui sunt ab officiis in vrbe. id quod lib. x. Mart. conqueritur. *Fœdissimis tempestatibus*) turbidis & tempestuosis diebus. Fœdum est plusquam turpe, interdū crudele significat. idcirco Sallustius, fœdos oculos dixit. *Tertium diem*) vt totam orationem recitarē: relinquebatur enim tertia pars eius recitanda. *Mihi*) mea causa. *Honorem*) audiendi diligentiam. *Studijs malo*) crediderim id factum potius propter studia. *Extincta*) deperdita superiorum principū sæuitia præsertim liberiora studia: vt vetus comœdia, & [satyra, & historia. *Resouentur*) respiciuntur sub Traiano: nam Iuuena. sub eo suū opus publicauit & composuit: quod non dissimulat identidem, sed in primis. vii. saty. Tacitus verò & Trāquill. suas historias. *Cui materiæ*) demonstratiuo generi & solutæ orationi quæ minus tenet auditorem. an potius qua solebāt imperatores commendare. *Sedulitatem*) per triduum audiendi diligentiā. *Nēpe*) præstiterūt ei materiæ hanc sedulitatem, quā quoque præstiterant in Senatu, cum primum dixi: perinde ac si inferret quòd non tantum deberent capi in recitatione eius orationis, quam semel audiuerant. *Perpeti*) totam audire. *Necesse erat*) propter præsentiam Cæsaris, quamuis esset molestum & graue audientibus. *Punctō*) momento, quantulo spatio. M. Tullius pro Cluentio, Neque postea Larini punctum temporis moratus est. *Solebamus*) sub malis imperatoribus. *Quàm prius*) nunc dicantur. iam enim adulatio omnia noua excogitauerat.

librum cùm amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset, & si valdè vacaret, admoniti. nunquam porro, aut valdè rarò, vacat Romæ, aut commodum est audire recitantem. fœdissimis insuper tempestatibus per biduum conuenerunt. Cúmque modestia mea finem recitationi facere voluisset, vt adiicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an studijs? studijs malo, quæ propè extincto refouentur. At cui materiæ hanc sedulitatem præstiterunt? nempe quam in Senatu quoque, vbi perpeti necesse erat, grauari tamen vel puncto temporis solebamus. eadem nunc & qui recitare, & qui audire triduo velint, inueniuntur: non quia eloquentius quàm prius, sed quia liberius, ideóque etiam libentius scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis nostri, quòd res antea tam inuisa quàm falsa, nunc vt vera, ita amabilis facta est. Sed ego cùm studium audientium, tum iudicium mirè probaui. Animaduerti enim seuerissima quæque vel maximè satisfacere. Memini quidem me non multis recitasse quod omnibus scripsi: nihilominus tamen, tanquam sit eadem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tiberius) verius. cùm sub Domitiano capitale fuerit laudare bonos, id est verum dicere. *Accedet laudibus*) ad alias eius laudes addetur hæc etiam. *Res*) laudatio panegyrica. *Antea*) sub malis imperatoribus. *Nunc*) Traiano principe. *Vera*) continens veras laudes. *Amabilis*) grata. *Studium*) attentam operam. *Seueriſtima quæque*) scripta admodum austera & grauia. *Satisfacere*) placere. *Non multis*) paucis doctis, quibus solebat sua committere. *Omnibus*) pro communi vtilitate.

Hac seueritate aurium) iudicio audientium libenter seuera scripta. *Olim sub Nerone*) qui cantu & musica oblectatus adeo, vt in certamen sæpius descenderit, & aduersarios quasi plane eiusdem conditionis obseruarit, captarit, infamarit, maledictis incesserit: ac si qui arte præcellerent, corrumpere etiam solitus fuerit: inde pessimum cantandi genus, dum principi male cantanti cedunt, introductum. fuit enim exiguæ & obscuræ vocis. quare non immerito Aristoxenus apud Athenæum, inquit, postquam theatra in barbaros mores fluxere, & multum à prioribus desciuere, publicè ipsa musica defecit: paucique sciunt, qualis olim fuerit: nunc musicæ modi pessimi introducti, quibus qui vtuntur pro humanitate molles fiũt, pro tẽperãtia libidinosi. [Plutar. in libello de musica refert antiquos Græcos nesciuisse theatralem musam: sed eius scientia vsos tantùm ad honorem deorum, & heroum laudem, ac institutionem iuuenum, quod prius Horatius in poetica retigisse videtur per illud. Musa dedit fidibus diuos puerosque deorum. idem Plutarchus, cum colligat theatrum fuisse post: quoniam θεᾶσθαι, vnde theatrum deductum est, ἀπὸ τοῦ θεοῦ denominationem traxerit, asseritque, ad pueros erudiendos olim musica in vsu erat: eam suis temporibus fuisse sublatam, omnésque ad theatralem conuersos.] *Theatra*) quæ instituta sunt ad deorum immortalium ludos, & populi voluptatem, id græcorum inuentum, vnde etiam nomen Latinè arena dicitur. nulla fermè Italiæ ciuitas fuit nobilis, quæ theatro careret. Instituto igitur quinquennali ludicro Romæ à Nerone secundum Tacitum ad morem Græci certaminis variam famam fuisse constat. quippe erant qui Cn. quoque Pompeium incusatum à maioribus ferrent, quòd mansuram theatri sedem posuisset: proceres Romani specie orationum & carminum scena (nam & ea in theatro constituebatur) polluantur? an decurias equitum egregium iudicandi munus expleturas, si fractos sonos & dulcedinem vocum perite audiuissent? *Eadem theatra*) translatio à theatris adscripta, cuius sensus sicut olim mali principes coegerunt oratores ad malè dicendum, dum volunt adulari sibi, ita nunc confido optimum imperatorem nostrum fieri autorem benè dicẽdi. [*Qualia*) veras laudes.] *Musicos*) oratores metaphoricè. *Materiæ lætioris*) legitur etiam latioris in eandem sententiam, quam scilicet latius & copiosius diffudi quàm priores. *Constare rationem*) posse me reddere manifestam rationem. *Pressius*) humilius, castigatius, grauius.] *Astrictius*) breuius, compendiosius. *Hilarius*) delectabilius, lætius. *Exultantius*) diffusius, copiosius. *Accersita*) affectata, extra rem inserta. *Segnius*) supina prece [minus.]

omnium futura sententia, hac seueritate aurium lætor. Ac sicut olim theatra malè musicos canere docuerunt, ita nunc in spem adducor posse fieri vt eadem theatra bene canere musicos doceant. Omnes enim qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent. At mihi quidem confido in hoc genere materiæ lætioris styli constare rationem cum ea potius, quæ pressius & adstrictius, quàm illa quæ hilarius & quasi exultantius scripsi, possint videri accersita & inducta. Non ideo tamen segnius precor, vt quandoque veniat dies: vtinámque iam venerit, quo austeris illis seueríque dulcia hæc blandáque vel iusta possessione decedant. Habes acta mea tridui, quibus cognitis volui tantum te voluptatis absentem, & studiorum nomine, & meo capere, quantum præsens percipere potuisses. Vale.

Austeris illis, seueríque) veris scriptis sed auditu superioribus, qualis satyra & antiqua comœdia, cuius sub Traiano scriptor extitit Virg. Romanus. Austero contrarium est dulce. *Blanda*) adulatoria. *Iusta*) debita austeris & seueris, [quæ iusto tit. occupare deberent locum dulcium.] *Et meo*) & mea causa.

C. PLINIVS CALVISIO RVFO SVO S.

Assumo te in consilium rei familiaris, vt soleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inserta venalia sunt: in his me multa solicitant, aliqua nec minora deterrent. Solicitat primùm ipsa pulchritudo iungendi: deinde, quod non minus vtile quàm voluptuosum, posse vtraque eadem opera, eodem viatico inuisere, sub eodem procuratore, ac penè iisdem actoribus habere, vnam villam colere & ornare, alteram tantum tueri. Inest huic computationi sumptus supellectilis, sumptus atriẽsium,

Assumo) Hæsitabundus an prędia suis vicina emeret, Claudium Rufum amicum cõsulit: exponens, quæcunque ad emendum illa solicitarent, & quæ deterrerent. Multi codices habent Clausiũ Rufum, alii Caluisium, quem supra legimus contubernalem Secundi. *Assumo te in consilium*) te consulo, & participem consilij mei facio. Idem lib. vi. euocatus in consilium à Cæsare nostro. [M. Tullius, Adhibuit sibi in consilium. xv. principes. cum quibus causas cognouit Max. nisi eo in cõsilium adhibito.] Spartianus, Adriano mos erat, vt cum princeps causas cognosceret, & Senatores & Equites Romanos in consilium vocaret & alios, quos Senatus probasset. *Familiaris*) domesticæ. *Prædia*) rura, prædia sunt res ipsæ, prædes homines, id est fideiussores. *Vicina*) contigua. *Inserta*) interiacentia. *In his*) emendis. *Solicitant*) prouocant, incitant. *Deterrent*) retrahunt ab emptione. *Pulchritudo*) decorus prospectus agrorum perpetuorum. *Vtraque*) prædia vetera & noua. [*Opera*) excursu.] *Viatico*) viæ impẽdio. *Inuisere*) ire ad videndũ. *Procuratore*) rei rusticæ curatore, cuius imperio subiacet villicus: verũ & pro custode alicuius rei necessariæ, vt fœtus apũ, Columella posuit: at Lampridius & multi pro eo qui rationes vectigaliũ principũ seruat, super quo iam multa præscripsimus. [*Actoribus*) quod probo, cùm apud Iurisconsultos actor pro villico accipiatur. quale illud, actori suo Antiocho data libertate. quinimmo etiam Columella in eundem sensum accepit cùm inquit, Sed nec conditum cura, fide, rationibus inferunt: ita vt & actor & familia peccent, & ager sæpius infametur.] *Villam*) domum in agro. *Tueri*) [rusticam villam] reparare, ne corruat. nam villarum alia ciuica, in qua ciues æstatis tempore, alia rustica, in qua cultores agrorum inhabitant. Item fructuaria in qua fructus & reditus agrorum reponuntur. *Inest*) numeratur, miscetur. *Computationi*) calculo.] *Supellectilis*) rerum mobilium ad vsum domesticum. Pomponius de supellectili. Supellex est domesticum patris familiæ instrumentum: quòd neque argento auróue facto, vel vesti annumeraretur. vbi Paulus recenset quæ supellectilis appellatione con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tinantur. Tubero hoc modo demonstrare supellectilem tentat, dicens esse instrumentum quoddam patrisfamilias rerum ad quotidianum vsum paratarum, quod in aliam speciem non caderet. Celsus ibidem autor. Columella appellatione supellectilis, etiam vestem comprehendit. *Atrienſium*) qui habebant curam atrij & supellectilis. nam ianitores atrienses dixit. Apuleius lib. de mundo, & Columella. Tum insistere iubet atrienſibus vt supellectilẽ exponant. Vlp. in familia atriẽsem numerat, & asserit fuisse in villa cultiori: sicut scoparios, viridarios, & topiarios. [Siculus Flaccus etiam ostiarios, cùm scribit villis portas dominos villarum facere, ianuásque imponere, & seruos huic negocio ad transmittendum populum applicare. Plau. in Asinaria his verbis declarat, quod esset officium atriẽsium. Iussin', inquit, sceleste hac ianua hoc stercus hinc auferri? iussin' columnis deiici operas aranearum? Iussin' in splendorem dari bullas has foribus nostris?]

Topiariorum) artificum traducendarum & formãdarum arborum, ac herbarum in varias formas & circinnos Plin. senior lib. xij. ficus inquit, Indica vastis diffúditur ramis, quorum pondera adeo in terram curuantur, vt annuo spatio figantur, notámque sibi propaginem faciant circa parentem in orbes quodam topiario opere. & Africanus cum Vlpiano topiarium vsurpant pro seruo parato arborum ornandarum causa. fortasse à funiculis dictus est topiarius, quibus in opere vtitur. nã restes Pausan. ait topia dici. topiarium opus non in viridiis tantùm, sed & in scenis satyricis antiquitas struxit, quæ ornatæ arboribus, speluncis, montibus, reliquísq; agrestibus rebus in topiarij cœli speciem transformabantur. Topiariorum autem cura fuit post flatum Fauonij. *Fabrorum*) lignariorum & ferrariorum, [dendrophororum.] *Venatorij*) comparati ad venationem, quæ propriè ferarum est: nam aucupium minus virile. Vlp. ff. xxxiij. Si in agro venationes sint, puto venatores quoque & vestigatores, & canes, & cætera quæ ad venationes sunt necessaria, instrumenti vocabulo contineri: maximè si ager ex hoc reditum habet, vnde iure Secundus venatorium instrumentum dixit. est autem instrumentum, secundum Vlpianum de fundo instructo, apparatus rerum diutius mansurarum, sine quibus exerceri nequiret possessio: ibi insuper idem Iurisconsultus exequitur de instrumento rurali diligenter. Tranquil. in Augusto, instrumentum regium pro apparatu & supellectili regia posuit. *Conferas*) componas: nam in vnum melius custodiuntur. [*Rem*) prædia.] *Tam magnam*] magni momenti, [tam magno emptam.] *Tempeſtatibus*) malis temporum qualitatibus. vocabulum, quòd vtroque versus dici potest, vt valitudo, facinus, dolus: poëta enim claram tempestatem dicit, & pro tempore antiquos accipere solitos Pompeius testatur. *Incertæ fortunæ*) incertitudinem fortunæ, ac temporum mutationes. *Possessionum varietatibus*) habere possessiones in diuersis locis: vt si calamitas vnam aliquam opprimat, alia diuersitate cœli grãdinem euitet. [*Experiri*) an possimus euitare.] *Soli*) loci, regionis. *Cœli*) aëris. *Peregrinatio*) peregre secessus. *Interſita*) interposita, vicissitudinaria. *Caput*) summa, maxima propositio. *Fertiles*) non seruauit ordinem. nam præponere debuit pingues, vnde descendit fertilitas. *Aquoſi*) vligino-

topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorij instrumenti: quæ plurimum refert, vnum in locum conferas, an in diuersa dispergas. Contrà, vereorne sit incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tutius videtur incerta fortunæ possessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum iucunditatis soli cœlique mutatio, ipsáque illa peregrinatio interſita. Iam, quod deliberationis nostræ caput est, agri sunt fertiles, pingues, aquoſi. Constant campis, vineis, syluis,

si, irrigui, abundantes aqua [qua possint irrigari,] qui ex se aquam fundant. Cato in re rustica per gradum superlationis dixit.

Materiam) ligna. ὕλην apud Græcos materiam & syluam significat, & nostri pro ligno sæpe vtuntur, vt Cato: Columella etiam pro pampinis, qui relinquuntur vitis constituendæ vel substituendæ causa. Vlp. ff. xxxij. Ligni appellatio nomen generale est, sed sic separatur, vt sit aliud materia, aliud lignum: materia est, quæ ad ædificandum sulciendúmque necessaria est: lignum, quicquid cõburendi causa paratum est. Plato insuper materiam voluit esse rem improcreabilem, incorruptã, non de principiis absolutis elementis, sed ex omnibus primam figurarum capacem, factionique subiectam, adhuc rudem & figurationis qualitate viduatam. stoici duo esse in rerum natura voluerunt, ex quibus omnia fiunt, materiam & causam. materia iacet iners, res ad omnia parata cessatura, si nemo moueat: eam autem ratio format, & quocunque vult versat: ex illa varia opera producit. hæc autem omnium rerum prima substantia, causa verò deus. *Modicum*) mediocrem. *Statum*) certum, firmum. nã statæ obseruationes, & feriæ certis diebus constitutæ dicuntur. sunt autem syluæ minus subiectæ tempestatibus, quàm reliqua ruris. status verò substantiuum est conditio vnusquisque rei, & constitutio causæ apud Rhetores. *Felicitas*) fertilitas, vbertas. *Imbecillis*) pauperibus, debilibus. *Fatigatur*) colitur, exercetur [eneruatur, exinanitur. *Possessor*) dominus.] *Pignora*) seruos, & bona, ac instrumenta rei rusticæ, quæ colonis adiumento dominus dederat. nã ea sunt obligata creditori, quinimmo secundum Catonem in re rustica. quicquid illatum fundo erit, donec colonus satisfecerit, pignori esto. *Reliqua colonorum*) debita contracta à colonis. sic enim Iurisconsulti vsurpare solent [vt] Pomp. de statu lib. Rationem reddere iussus, reliquum, quod apparet, soluit: de eo quod obscurius est, satisdare paratus est. Iulianus, Si quis testamento libertatem accepit sub conditione, si rationem reddiderit, debet pro hæreditaria parte hæredibus reliqua soluere. [Et Paulus, Offidius quidam instituta filia Valeriana hærede, actori suo Antiocho data libertate prædia certa, & peculium, & reliqua legauerat Vlpianus. Siquis libertatem dederit seruis duobus, si rationes reddiderint. Iulia enim tractat si alter reddere sit paratus, alter non sit, an alter per alterum impediatur. & rectissimè ait, si quidem separatim rationes gesserant, sufficere ad libertatem adipiscendam ei qui rationes suas reddiderit. si verò simul, non alias videri alterum paruisse, nisi vtriusque reliqua exoluerit. in reliquis accipere debemus, vt & ipsa rationum volumina reddantur. Callistratus, Quid ergo conuenitur his verbis, si rationes reddiderit, quidam hoc aiunt, si reliqua reddiderit, quasi nihil interfit vtrum sub hac conditione, si reliqua: vel sub hac, si rationes reddiderit. Scæuola demum. ff. de fundo instructo bis repetens in eadem lege reliqua colonorum, innuit esse, quæ coloni debent dominis.] quod nos admonuit Baptista Tetonus, qui sine magistro ius ciuile summa cum laude profitetur. Hoc etiam vocabulo vsus est M. Tullius ad Atticum. Id inquit reliquum, quod ipse in Tusculano me referre in commentarium mea manu voluit, quódque idem in Asia sua manu scriptum dedit, id si præstaret, & quæ ibi sequuntur. Plautus in Cist. Nunc quod reliquum restat, volo persoluere, vt expungatur nomen, ne quid debeam. & paulo pòst, Quod dedi, datum non vellem: quod reliquum est, non dabo.] *Ad*

quæ materiam & ex ea redditum sicut modicum, ita statum præstant. Sed hæc felicitas terræ, imbecillis cultoribus fatigatur. Nã possessor prior sæpius vendidit pignora: & dum reliqua colonorum minuit ad tẽpus, vires in posterum exhausit, quarum defectione rubus & reliqua incõmoda creuerunt. Sunt ergo instruendi complures frugi mancipes. Nam nec ipse vsquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempus) ante tempus. nam ad interdum præter,& ante significat. *Vires*)excolendi prædij. *Exhausit*)absumpsit. dum partis male vtitur, ita in futurum facultatem contriuit,vt incultos agros reliquerit. *Rubus*)arbor mora producens.namque curuatus gracilitate nimia simul proceritate defigit rursus in terram caput, iterúmque nascitur ex sese repleturus omnia, nisi resistat cultura prorsus,vt possint videri homines terræ causa geniti,ita pessima atque execranda res propaginem docuit, atque radicem acquiri viridem. Eius autem plura genera, inter quæ illud, quòd Theophrastus canis rubum,Palladius rubum caninum appellat.Plinius rubum arborem esse dicit,Theophrastus fruticem. [Fuit in alia lectione rursus reliqua creuerunt,scilicet debita in maius aucta fuere: quam magis probo.] *Sunt ergo*)quòd scilicet ager incultus esset & pignora distracta, ideo instruendi & muniendi erant instrumentis necessariis complures frugi mancipes. *Mancipes*)coloni qui agros mercede conducant. [Cic. ad Rufum,Docuerunt me periti homines in his cùm omnium peritissimus, tum mihi amicissimus C. Camillus ad Volusium transferri nomen à Valerio non potuisse, prædes Valerianos teneri, neque id erat. xxx.sest. vt scribis,sed. xix. erat enim curata nobis pecunia Valerij mancipis nomine, ex qua reliquum, quod erat in rationibus rettuli. vbi manceps pro præde, & reliquum pro debito.] *Frugi*)fructuosi, vtiles.

Vinctos) in compedibus: quibusvincti serui ad agriculturam destinabantur :eos autem oportebat secundum rei rusticæ precepta non esse formidolosos, non animosos, non secordes, neque somniculosos : id genus culturæ Plinius senior libro decimooctauo, capite tertio reprehendit : At nunc inquit agros, vincti pedes, damnatæ manus, inscripti vultus exercent. *Quisquam*)seruus est. *Ibi*)in illis prædiis. *Superest*) reliquum est in hoc consilio. *Sestertio tricies*) sume extrinsecus emi possunt.nam amico omnia detegit, vt melius consulat. *Sestertio tricies*)tricies centenis milibus nummũ. tricies autẽ syncopatũ pro triginties profertur. *Quinquagies*)sestertio,id est, quinquagies centenis milibus nummum fuerint vænales. *Penuria*) paucitate,caritate. *Iniquitate*) malignitate : qua inculti per Italiam iacebant agri: [an potius sterilitate & crebris tempestatibus.] *Retro abijt*)viluit, minutum est. *Tricies*)sestertium. *Colligere*)comparare, cogere. *Prope totus in prædijs*)ferè omnes meas pecunias contuli emendis prædiis. *Fœnore*)fœnus non ὁσὸν τῶ φέρειν ἔχον: sed à fœtu deductum est, quasi à fœtura quadam pecuniæ parientis : nam propriè fœnus est naturalis terræ fructus: ob quam causam & nummorum fœtus fœnus est vocatum : sors autem summa, cui extrinsecus requiritur fœnus.Autore Appiano, veteres Romani abhorruisse videntur fœnoris consuetudinem,quemadmodum & Græci : non secus ac caponandi quæstum quendam existimantes grauem intolerabilémque pauperibus, &

vinctos habeo, nec ibi quisquam supereſt, vt scias quanti videantur posse emi. Sestertio tricies, non quia non aliquando quinquagies fuerint, verùm & hac penuria colonorum & communi temporis iniquitate, vt redditus agrorum, sic etiam precium retrò abijt. Quæris, an hoc ipsum tricies facilè colligere possimus. Sum quidem propè totus in prædijs, aliquid tamen fœnore: nec molestum erit mutuari. accipiam à socru, cuius arca non secus ac mea vtor. Proinde hoc te non moueat si cætera non refragantur: quæ velim quàm diligentissimè examines. Nam cùm in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi & vsus & prouidentiæ superest. Vale.

inimicitias vltro procreantem,qua ratione commoti Persæ commodari deceptibile quoddam mendaciisque refertum credidere. [& Cæsar dict. aduersus fœneratores legem tulit,qua de modo credendi cauebatur. *Mutuari fœnore*) accipere mutuo cum fœnore. *A socru*)mea, Pompeia Celerina. *Arca*) pecunia, positum continens pro contento. *Hoc*) quod non habeam integram summam pecuniarum pro emendis his prædiis.] *Refragantur*) resistunt,aduersantur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Meministine) Monet amicũ Messium comitiorum ordinem immutatum: neque per aperta suffragia:sed tacitam tabellam creari magistratus: & verendum, ne inde vitia oriantur. quod postea euenisse, per epistolam ad eundem Messium lib. iiij. significat, in primis seculi malas artes taxans, & Traiani curam circa publica non mediocriter commendans. Paulus de iure fisci refert Messium fuisse Iurisconsultum : marmoreæ veterum inscriptiones Messium Rusticũ curatorẽ aluei, & riparum Tyberis, & cloacarum vrbis Romani populi Adriano Augusto Imperante:[at in monumentis Brixianorum legi T. Messium Licinianum. sicut apud Forumiulii L. Geminium Messium curatorem ærarii Mediolanensis] in vetusto codice Metium Maximum inuenio. Tranquillus Metium recitat in quem fuit illud notabile dictum Domitiani, Vellem tam formosus esse, quàm Metius sibi videtur. *Lex tabellaria*) qua populus per tabellam suffragium ferebat:cum prius non viritim, sed per curias conuocatus magistratus crearet : & quod pluribus visum esset curiis, ad Senatum referebatur. Lex autem tabellaria, quæ & Cassia dicta est, quòd Cassius Longinus hanc tulit,C. Mario Cn.Flacco Coss cauebat non voce,sed puncto debere fieri suffragia:quæ antiqui non scripto,vt postea in cistam tabellas suas coniicientes, eásque candidati cui fauebant insculptas literas habentes,sed puncto in tabellam facto notabant:quod M. Tullius pro Planco ostendit : & Horatius in arte tetigit, Omne tulit punctum id est omnium tribuum suffragium habuit. nam tribus

Meministine te sæpe legisse quantas contentiones excitarit lex tabellaria? quantúmque ipsi latori vel gloriæ, vel reprehensionis attulerit? At nunc in Senatu sine vlla dissensione

conuocatæ per tabellam ferebant suffragia, quibus latis sortitio fiebat, præco renunciabat, quem tribus creasset. autores sunt M. Varro in re rustica, & Cicero pro eodem Planco. [& de lege agraria idem inquit, Meis comitiis non tabellam vindicem tacitæ libertatis, sed vocem vnam præ vobis indicem vestrarum erga me voluntatum & studiorum tulistis.] *Latori*) L. Cassio Longino. *Gloriæ*) si bene cessisset. *Reprehensionis*)si malè.vel pro hominum diuerso iudicio. nam M. Tullius legum secundo, In ea sum inquit sententia qua te fuisse semper scio, nihil vt fuerit in suffragiis voce melius. quis autem non sentit omnem autoritatem optimatum tabellariam legem abstulisse? quã populus liber nunquam desiderauit : oppressus dominatu,& potentia principum efflagitauit. Itaque grauiora iudicia de potentissimis hominibus erant voces quã tabellæ: quamobrem suffragandi nimia libido, in non bonis causis eripienda fuit potentibus: non latebra danda populo,in qua bonis ignorantibus, quid quisque sentiat, tabella vitiosum occultaret suffragium. itaque isti rationi neque lator quisquam est inuentus, neque autor vnquam bonus: sunt enim quatuor leges tabellariæ quarum prima de magistratibus mandandis: ea est Gabinia, lata ab homine ignoto & sordido: secuta biennio pòst Cassia est de populi iudicio, ista ab homine nobili lata L. Cassio. Carbonis est ter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia de iubendis legibus ac vetandis seditiosi atque improbi ciuis. vno in genere relinqui videbatur vocis suffragiũ, quod ipse Cassius exceperat, perduellionis. dedit huic quoque iudicio Cælius tabellam, eámque optimam remp. esse dico quam hic Consul constituerit, quæ sic in potestate optimatum: sic enim recitata est de suffragiis, Optimatúmque plebi libera sunto: quæ lex hanc sententiam continet, vt omnes leges tolleret quæ postea latæ sunt, quando tegunt omni ratione suffragium, ne quis inspiciat tabellam, ne roget, ne appellet: dummodo hæc optimo cuique & grauissimo ciui ostendatur, vtroque offeratur.

Hoc idem) lex tabellaria sine vlla defensione. Legitur etiam dissensione in eundem sensum, id est, omnibus sententiis, sine controuersia. *Omnes*) senatores. *Comitiorum die*) quo die populus coibat ad creandos magistratus. inde comitiales dies sunt dicti, quibus cũ populo agi licebat: nundinis enim comitia haberi non poterãt, neque mundo patente. solebant autem auspicari de mense Martio, secundum alios etiam alio tempore: consularia sequebantur prætoria & ædilitia: quidam etiam testantur consularia comitia aliquando facta. vi. Cal. Augusti. Et comitiorum alia calata dicebantur, quæ pro collegio pontificum, aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa habebantur: alia curiata, cùm ex generibus omnium suffragium ferebatur, quæ per lictorem curiatim vocabantur: alia centuriata, cùm ex censu & ætate, ea per cornicinem vocari solebant. hæc Gellius. At Liuius ab vrbe condita. Curiata dicit comitia quæ rem militarem continerent: & centuriata, quibus Consules Tribunique militares creabantur. Tributa comitia sunt cùm ex regionibus & locis suffragium fertur: caminoribus creandis magistratibus dantur: maioribus autem centuriata, quæ iusta haberi & dici voluisse maiores Cic. tradit. Curiata, vt alii arbitrantur, pontificibus arbitris præbentur. Consules, Dictatores, Tribuni militares indicẽdorum comitiorum potestatem habebant. Bina autem fieri comitia solebant de eisdem candidatis: priora domi, quo facilius concordia populi firmaretur: posteriora vel in loco comitii, vel in campo Martio.

hoc idem, vt optimum placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulauerunt. Excesseramus sanè manifestis illis apertísque suffragiis licentiam concionum. non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedenti dignitas custodiebatur. magni vndique dissonique clamores. Procurrebant omnes cum suis candidatis. multa agmina in medio, multique circuli & indecora confusio: adeo descíueramus à consuetudine parentum, apud quos omnia

Comitium autem locus iuxta Senatum à coëundo dictum, quòd illuc populus coiret comitiis centuriatis & litium causa: erat enim foro connexum, secundo bello punico tectum: in quo ruminalis arbor, quæ Remi Romulíque infantiam texerat supra octingentos & quadraginta annos fuit. Significat etiam comitium tempus coeundi & actum: in quem sensum nunc Secundus vsurpat: à quo verbum comitiare & incomitiare deducitur secundum Festum. *Comitiorum die*) hanc rem in Panegyrico breuius tetigit, Nam quod, inquit, precatus es, vt illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eueniret nobis, reip. *Licentiam*) nimiam libertatem. *Concionum*) dicendi publicè. prænotauimus cõcionem tria significare. *Manifestis suffragijs*) viua voce & sententiis palam dictis. hoc enim primum in vsum venerat apud Romanos, vt in creatione magistratuum sententiæ ferrentur viritim, eadem vi, eodémque iure promiscuè ab omnibus. à Seruio rege postea gradus facti, vt neque exclusus quisquam suffragio videretur, & vis omnis penes primores ciuitatis esset. equites namque vocabantur primi octuaginta: inde primæ classis

classis centuriæ vocabantur: ibi si variaret, quod rarò incidebat, vt secundæ classis vocarentur, nec ferè vnquam ita descenderent vt ad infimos peruenirent. Dissentit Dionysius Halicarnasseus [à Liuio.] Ille enim sub Romulo populum per centurias vocatum, hic secus scribit. Appianus innuit, aliud esse suffragia ferre in creandis magistratibus, aliud participem esse in legum creatione. *Non sedendi dignitas*) non locus honestior dabatur dignioribus, [non displicet etiam sedenti, vt qui etiam sedendo interfari loquentes vellet.] *Dissoni*) discordes. *Cum suis candidatis*) Lege Fabia à Fabio lata adiecta est pœna illis, qui non certo numero, vt antè fuerant definiti, deducerent & sectarentur in comitia candidatos. Iam memoraumus rationes cur petituri magistratum alba veste induerentur. *Agmina*) globorum motus. *Circuli*) conuenticuli hominum. coronæ. *Indecora confusio*) inhonesta perturbatio & commixtura. *Descíueramus*) defeceramus. *Parentum*) maiorum.

Dispósita) ordinata. *Maiestatem*) amplitudinem, dignitatem. *Loci*) comitij vel campi Martij. [*Senes*] qui fortasse sub Augusto hoc viderant. nam is referente Tranquillo quoties magistratuum comitiis interesset tribus cum candidatis suis circuibat supplicabátque more solenni. ferebat & ipse suffragium in tribus vt vnus è populo.] *Hunc*) talem olim fuisse. *Citato*) vocato per præconem. *Silentium*) attentio, subaudi erat. *Ipse*) cãdidatus. *Pro se*) quæ arbitrabatur ad causam suam. *Explicabat*) narrabat. *Vitam suam*] M. Tullius pro Planco tradit in candidato virtutem, probitatem, integritatem inquiri solere. *Testes*) Idem in Panegyrica oratione, [Næ] suffragiis consularium virorum vrbes, populi, gentes inseruntur. *Dabat*) producebat. *Legatus*) Proconsulis vicarius. placet etiam legi militauerat. nouimus Romanos auspicari solitos honores à militia. sic Cæsar Dictator sub Seruilio Isaurico primum meruit. sic Secundus Tribunatum militum gessit. [nam primò ad militiam, deinde ad quæsturam procedebant antiqui.] *Quæstor*) quæstura enim fuit primus honorum [vrbanorum] gradus. quæstor autem Latinum nomen est Pomponio Iurisconsulto referente, eo quòd inquirendæ & conseruandæ pecuniæ causa crearetur. Quæstorum alii erant vrbani, qui pecunias publicas in ærarium referebant, alii Prouinciales Proconsulibus & Prætoribus dati ad pecuniam publicam conseruandam: nam & Consules in bello Quæstores habebant ad curam prædæ & spoliorum: at vrbani damnatorum bona accipientes in publicum referebant, publica funera de publico locabant, ærarij pecunias expensas & acceptas] in tabulas referebant, quæstores enim aliquando Tribuni & præfecti ærarij appellati: à recentioribus referẽdarij, vocabulo non incongruo. Origo quæstoribus creandis antiquissima est, & pene ante omnes magistratus. nanque Vlpianus asserit ex testimonio Iunij Gratiani lib. vij. de potestatibus ipsum Romulum & Numam Pompilium binos quæstores habuisse, quos iidem reges non sua voce, sed populi suffragio crearunt. sed sicut dubium est, an Romulo & Numa Pompilio regnantibus Quæstor fuerit, ita à Tullo Hostilio rege quæstores fuisse creatos certum est, & sanè crebrior apud veteres opinio est. Tullum Hostilium primum in remp. induxisse quæstores à genere quærendi initio sic appellatos, & Iunius, & Trebatius ac Festella scribunt. Idem Vlpianus ibidem inquit, Ex Quæ-

dispósita, moderata, tranquilla, maiestatem loci, pudorémque retinebant. Supersunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum, Citato nomine candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat: vel eum sub quo militauerat, vel eum cui quæstor fuerat, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

storibus quidam solebant prouincias sortiri ex Senatusconsulto: quod factum est D. Druso & Porcinna Coss. Non autem omnes Quæstores prouincias sortiebantur: nam excepti erant Candidati principis: hi etenim solis libris principalibus in Senatu legendis vacabant. posteáque obtinuit Quæstores creari indifferenter, tam Patricios quàm plebeios. ingressus est enim quæstura, vt iam prædiximus, & quasi primordium gerendorum honorum. Quæstor item frumenti erat qui in summa caritate, vt vrbs abundaret annona, curare debebat, & esse negociatoribus comis, mercatoribus iustus, municipalibus liberalis, sociis abstinens: & quia de capite ciuis Ro. iniussu populi non erat permissum lege Consulibus ius dicere, propterea Quæstores constituebantur à populo qui capitalibus rebus præessent: ij appellabantur Quæstores parricidij. vnde pro Sylla M. Tullius, Quæstiones, inquit, nobis seruorum ac tormenta accusator nobis minitatur: in quibus quamquam nihil periculi suspicamur, tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cuiusque, tum animi, tum corporis, regit quæstor.

Vtrunque) sub quo militauerat, & quæsturâ gesserat. *Addebat*) producebat in testimonium sui. *Suffragatoribus*) fautoribus [qui sibi fauebant perparcè, iuxta illud, Lauda parcè, vitupera parcius.] *Natales*) obscuros parentes, conferendo suos cum natalibus competitoris. tale quid Cicero pro Murena declarat, Summam, inquit, video in te esse Serui Sulpiti dignitatem generis, integritatis, industriæ, cæterorúmque ornamẽtorum omnium, quibus fretum ad Consulatus petitionem aggredi par est. paria cognosco esse ista in L. Murena, atque ita paria, vt neque ipse dignitate vinci potuerit, neque te dignitate superarit. contempsisti L. Murenæ genus, extulisti tuum, & quæ sequuntur. *Competitoris*) eundem magistratum petentis. *Annos*) nimium teneros, vel præmaturos: nam lege annaria, quæ annorum modum in petendis honoribus definiebat, cautum ne omnis ætas ad dignitates admitteretur: interdum tamẽ vt in Scipione Africano propter summam indolem & virtutem non obseruata. *Censoria*) castigata, iudiciaria, magna. [*Digni*) propter virtutes, mores, nobilitatem. nam potest esse quispiam gratiosus absque virtute, cùm sit potius fortunæ

vtrunque, si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus: illi grauiter & paucis loquebantur. Plus hoc quàm preces proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat Senatus grauitate censoria: ita sæpius digni, quàm gratiosi prævalebant. Quæ nunc immodico fauore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt. quod interim planè remedium fuit. erat enim nouum & subitum. Sed vereor, ne procedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragijs impudentia irrepat. Nam quoto cuique eadem honestatis cura secreto, quæ palam? Multi famam, conscientiam pauci verentur. Sed nimis citò de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus magistratus, qui maximè fieri debuerunt. Nam vt in

nomen.] *Gratiosi* gratia validi, & fauorabiliores. *Prævalebant*) creabantur, eligebantur. *Immodico*) nimio. *Tacita*) per tabellam. *Interim*) statim. discretio huius rei quæ ad narrationem pertinet superiorem. *Subitum*) inopinatum. nam vbi vsitata remedia non procedunt, contraria tentanda sunt autore Seneca. *Ipso remedio*) lege tabellaria, quod sequentibus comitiis euenit eodem lib. iiii. ad eũdem significante. *Irrepat*) latenter & paulatim ingrediatur. *Quoto cuique*) cuiuscunque

ordinis. *Curâ*) est. *Multi famam*) Sententia verissima prius à Seneca prænotata, Plerique, inquit, famam: conscientiam pauci verentur. *De futuris*) malis conque-

ror. *Qui*) quales. boni scilicet. in Panegyrico enim multis laudat Consules his comitiis declaratos. [*Maxime*) in primis.]

Recuperatorijs iudicijs) Recuperatores iudices dabantur edicto Prætorio iniuriis æstimandis, quòd per illos ius nostrum recuperemus, [vnde in lege Rosc ia Peducea de terminis agrorum scriptum extat, déque ea re curatores, qui hoc lege egerit iurisdictio recuperatorúmque datio additio esto: erant autem huiusmodi quãdo legibus aliquibus, quibus parua admodum pecunia delinquentes mulctabantur, propter exiguam pœnam oriebatur contemptus, túc recuperatores iudices prouinciis æstimandis reo dabantur.] M. Tullius in Verrem innuit tres dari solitos. & pro Flacco inquit à recuperatoribus causa cognoscitur. Tranquil. in Nerone, Cautum vt rerum actu ab ærario causæ ad forũ, ac recuperatores transferrentur. Idem in Vespasiano, Flauia Domicilla ingenua, & ciuis Romana recuperatorio iudicio pronunciata. [Postremo in Domitiano recuperatores, ne se semper persuasoriis assertionibus accommodarent, identidem admonuit.] Fiebant autem recuperatoria iudicia extra ordinem. *Repentè*) ex improuiso. *Veteribus*) vt Ciceroni, aliisque qui apud eundem plura de rep. per epistolas locuti sunt. *Quousque*) scribemus, quasi diceret semper ne? *Eho*) interiectio est principium vel animaduersionem in se poscẽtis, aut repentè cernentis, interdum admirantis, aliàs ad se vocantis, vt eho dum ad me. aliquando

recuperatorijs iudicijs, sic nos in his comitijs quasi repentè apprehensi, sinceri iudices fuimus. Hæc tibi scripsi, primùm vt aliquid noui scriberem, deinde vt nonnunquam de Rep. loquerer, cuius materiæ nobis quanto rarior quã veteribus, occasio tanto minus omittenda est. Et Hercule quousque illa vulgaria? Eho quid agis? ecquid commodè vales? Habeant nostræ quoque literæ aliquid non humile, nec sordidum, nec priuatis rebus inclusum. Sunt quidem cuncta sub vnius arbitrio, qui pro vtilitate communi solus omnium curas, laborésque suscepit: quidam tamen salubri temperamento ad nos quoque, velut riui ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos & haurire ipsi, & absentibus amicis, quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

intentionem audientis exposcit. nonnunquam interiectio est ponẽtis aurem propiorem. vt eho nunquidnam accusat virum? plerunque ehone ridiculè additur apud comicos. *Sordidum*) vulgare. *Inclusum*) continens, [insistens, inhærens.] *Vnius*) Traiani. *Arbitrio*) nutu, imperio. *Quidam riuuli*) aliqua munia publica. [*Salubri*) vtili. *Hos*) Senatores. *Rius*) negociorum paruæ materiæ.] *Temperamento*) modestia. *Benignissimo fonte*) principe humanissimo, quia libertatem Nerua cũ imperio mixtam quotidie augebat, & imaginem pristinæ reip. repræsentabat. *Haurire*) perstat in translatione sumpta à fonte.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

AVdio) Apud Cor. Priscum, ordinis Senatorii virum, Martialis poetæ obitum luget, cuius ingenium plurimum admiratur. fuit enim illi amicus Secundus, & ab eo hendecasyllabo laudatus. *Decessisse*) in patria Bilbili: nam tædio vrbis fessus iam ad senium vergens cùm sub Traiano nullus esset adulationi locus in Hispaniam reuersus non multos post annos migrauit ab humanis, relicto epigrammatico libro laudatissimo: adeo vt Ælius Verus, qui Cæsar ab Adriano est appellatus, Martialem, suum Virgilium diceret. Martiales tamen plures fuisse lego. Cor. Martialem Tribunum. Iulium Martialem item Martialem, cuius impulsu Caracalla occiditur. & Gargilium Martialem scriptorem temporum Seueri imperatoris. ad Martialem amicum idem poëta scripsit. *Ingeniosus*) qui poterat ex his quæ didicerat, inuenire quæ non didicerat. *Acutus*) celeriter per discursum mentis cognoscens. *Acer*) vehemens. *Salis*) lepôris, gratiæ, facetiarum. Salsum inquit Fabius in consuetudine tantùm pro ridiculo accipimus. ridicula enim oportet esse salsa. & Cicero, omne quod salsum sit, ait esse Atticorum, quia sunt maximè ad risum compositi. & Catullus cum dicit, Nulla est in toto corpore mica salis: hoc dicit, nihil in corpore eius esse ridiculum. Salsum igitur erit quod non erit insulsum, velut quoddam simplex orationis condimentum, quod sentitur latente iudicio, & velut palatum excitat, quod & à tædio defendit orationem. *Fellis*) amaritudinis, morsus. *Candoris*) elegantiæ, Latinitatis. *Prosequutus*) prosequi est aliquem officio vel munere afficere. Secundus libro quinto prosequutus est quibus offensior erat. Martialis. Aut quæ prosequitur non alienus esse debet. Tranquillus. Ex reliquo quoque ordinum genere vel inuitatos, vel sponte ad se commeantes vberrimo congiario prosequebatur. [& si Valerius libro quinto pro insectari vsus sit, Leui inquiens querela prosequenda est. Et nono, Licentiam furoris ægre reip. gemitu prosequendam.] *Viatico secedentem*) discedenti ab vrbe in Hispaniam viaticum dederam. *Hoc*) viaticum. *Amicitiæ*) gratia amicitiæ quæ mihi cum illo fuit. *Versiculis*) hendecasyllabis. *De me*) in laudem meam. *Antiqui*) aliàs antiquis, in eundem sensum. *Honoribus & pecunia*) Tranquil. Virtutem ac merita cuiusque Augustus dignè prosequutus est. quare miror Ouidium vetera, non sua tempora laudare: inquit enim, Cura ducum fuerant olim regúmque poetæ: Præmiáque antiqui magna tulere chori: Sanctaque maiestas, & erat venerabile nomen Vatibus, & largæ sæpe dabantur opes: Ennius emeruit Calabris in montibus ortos Contiguos penè Scipio magne tuis. Nunc hederæ sine honore iacent, operataque doctis Cura vigil musis nomen inertis habet. *Vrbium*) multorum. continens pro contento *Honoribus*) dignitatibus, statuis in publico. quod multis Græcorum datum autore Pausania: & in monumento Scipionum extra portam Capenam, tradit Cicer. pro Archia. Ennium sepultum. In libro de claris oratoribus recitat eundem donatum ciuitate à Q. Nobiliore M. filio. quot præterea dignitates & opes Seneca per disciplinas comparauit? Quintilianus cõsularia ornamenta, & vt altius repetam Aristo. & Isocrates, ac alii pro scriptis suis, multis talentis plerunq; donati sunt. *Speciosa*) laudabilia, exoleuerunt *Exoleuit*) deleuit. *Laudanda*) Claudianus pro Stilicone. Gaudet enim virtus testes sibi iúgere musas. Carmen amat quisquis carmine digna gerit.

Gratiam) viaticum, prẽmium. *Volumen*) indifferenter vsurpat volumen pro libro, quamquam alterum ab altero differre suprà admonuimus. *Tenerem*) memoria haberem. *Hi*) quos recitabo versus. *Alloquitur musam*) proponit argumentum carminis ex lib. x. Mart. cui initium, Nec doctum satis, & parum seuerum: Sed non rusticulum nimis libellum Facundo meo Plinio Thalia, I, perfer & reliqua. *Exquilijs*) exquiliæ vicus in vrbe ab exquilino colle: à quo porta exquilina, secundum Dionysium. P. Victor campum exquilinum, & lucum in quinta vrbis regione describit. *Tempore non tuo*) matutino. *Ebria*) lasciua, impudens. *Caueto*) videto. quod etiam receptum est in quibusdam codicibus. *Dat*) impendit. *Tetricæ Minervæ*) seueræ musæ, id est, iudicialibus causis. Tetricus autem mons in Sabinis asper & difficilis, quem Maro Tetricam, fœminino protulit. *Studet*) quærit placere. cum accusatiuo maiorẽ intentionẽ significat. *Auribus centumuirorum*) iudicibus causarũ centumuiralium. *Hoc*) tale genus orationum *Secula*) futura tempora seculum [iuxta quosdam] triginta annorum spatium continet, alii putant centum viginti, quidam mille: at Cẽsorinus inquit, seculum est spatium vitæ humanæ longissimum partu & morte definitum: quare qui annos triginta seculum crediderunt, multum videntur errasse: hoc enim tempus ὡρας vocari Neratius autor est, quia orbis ætatis in eo sit spatio, ibique plura de sęculo enarrantur, pariter capite de gradibus ætatum. *Arpinũ chartis*) orationibus, & scriptis Tullianis: nam Cicero traxit originem ex municipio Arpinati. *Seras*) vinolas, lætiores in cœna. *Lucernas*) lectiones nocturnas.

Quæris qui sint versiculi quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: Tu, si placuerint hi, cæteros in libro requires. Alloquitur musam, mandat vt domum meam in Exquiliis quærat, adeat reuerenter:

Sed ne tempore non tuo difertam
Pulses ebria ianuam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum studet auribus virorum,
Hoc, quod secula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas,
Hæc hora est tua quum furit Lyæus.
Quum regnat rosa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritóne eum qui hæc de me scripsit, & tunc dimisi amicissimè, & nunc vt amicissimum defunctum esse doleo? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari maius, quàm gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna quæ scripsit. Non erunt fortasse, ille tamen scripsit tanquam essent futura. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nas. *Tua*) commoda, conueniens tibi. *Lyæus*) Bacchus, vnum ex cognominibus ipsius, ἀπὸ τῦ λύω à soluo, quasi λελυμένος, i. curarum solutor. vel ἀπὸ τῆς λύσεως τοῦ ῥάμματος, id est, à solutione fili. assutus est enim Iouis femori: vel quòd soluat vino ebrios. Sunt autem illius plura cognomina epigrammate Græco per ordinem literarum annotata. *Furit*) bullit, exultat. *Rosa*) corona rosacea, qua conuiuæ coronabantur. sanè pro voluptate vsurpatur. *Madent*) vnguento. *Catones*) viri graues: quales fuerunt duo Catones, Censorinus, & Vticensis. *Rigidi*) seueri, tristes. *Amicissimè*) donato viatico. *Amplius*) maius donum: erat enim pauper. *Tametsi*) correctio. *Fortasse*) nam scripta quamuis eloquentissima subiecta sunt fortunæ casibus. *Futura*) quod multis in locis apertè Martialis gloriatur.

TERTII LIBRI FINIS.

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER QVARTVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS FABATO PROSOCERO SVO S.

VPIS post longum tempus neptem tuam, méque vnà videre. Gratum est vtrique nostrûm quod cupis, mutuò mehercule. Nam inuicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non vltrà differemus. Atque adeo iam sarcinulas alligamus, festinaturi quantum itineris ratio permiserit. Erit

Vpis) Certiorem facit proso cerum Fabatum de aduentu suo in patriam, sed in itinere docet biduo se moraturũ Tiferni, in dedicatione templi, quod sua pecunia extruxerat. [*Post longum tempus*) quo nos non videris.] *Neptem tuam*) Calphurniam filiam filij tui & vxorem meam. [L. autẽ Calphurnius] Fabarus Eques Romanus accusatus fuit tanquam Lepidæ incesti consciius: & instantem damnationem frustratus est: mox Neronem circa summa scelerum distentum, quasi minor euasit: demum annis grauis se Comum recepit, vbi nostra tempestate in templo diui Carpophori extat illius memoria in vetusto saxo: quamuis multis literis deruncata: sed latius honores eius alio postmodum Comi reperto lapide perleguntur. *Mutuo*) æquè nos cupimus videre te. *Nos*) ego & Calphurnia. *Desiderio vestri*) cupidine visendi vos. Est enim desiderium rerum absentium. *Non vltra*) non longius. *Sarcinulas*) onera, itineris impedimenta. *Festinaturi*) acceleraturi ad te. *Ratio itineris*) quia longum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deflectemus) à recta via declinabimus. *In Thuscos*) vbi cum speciosissima villa paria prædia possidebat. *Oculis subijciamus*) coram intueamur & examinemus. *Oppidum*) locus mœnibus cinctus & munitus. dictum oppidū ab ope, quod munitur opis causa, vt opem præbeat, vbi sint quæ opus erunt ad vitam reparandam tuta: & vbi homines opes suas condant, vel quod opere muniebant. Oppidum item locus in Circo, vnde quadrigæ emittuntur. *Tifernum Tyberinum.*) legitur etiam Tiferni Tyberini. Tyberinum autem iuxta Tyberim situm, ad differentiam Tiferni, quod incolunt Dauni, auctore Pomponio Mela. Ptolemæus Tiphernum in Vmbria collocat ad Apenninum. Apud Plinium seniorem vbi refert Tifernates tiburinos, puto mendam inoleuisse, & legendum tyberinos. *Pene puerum*) nam vndeuigesimo anno dicere in foro cœpit. *Patronum*) oratorem, defensorem. patronus etiam dicitur dominus tradente Valerio Martiale, & subinde Iurisconsultis. ff. lib. xxxvij, titulo de iure patronatus. *Cooptauit*) asciuit, assumpsit, elegit. *Minore iudicio*) facultatem suam extenuat, se indignum referens tāta cura & celebritate. *Celebrat*) tanquam rem solennem prosequitur. *Angitur*) affligitur, tristatur. *Profectionibus*) discessu meo. hoc enim solent facere qui vehementer amant. *Hoc*) oppido. *Templum arbitror illud esse*) de quo scripserat decurionibus, vt sibi solum assignarent, in quo templum sua pecunia extrueret, & illi electionem loci Plinio obtulerant. Huius autem extructionis causa, vt Traiani indulgentia principum statuas per agros dispersas in vnum locum venerandum colligeret, Neruæque & Traiani illis adderet. Singulorum deorum locum dicimus templum, quod tribus modis intelligitur, à natura, ab auspicando, à similitudine: à natura, in cœlo: ab auspiciis, in terra: à similitudine, sub terra: in cœlo templum dicitur, vt magna cœli templa, tum commixta stellis splendidis, quia initium erat oculi à tuendo primo templum dictum. sic in terra, vt scrupea saxa, bacchi templa prope aggreditur. sub terra, vt Acherusia templa, alta orci saluete infera. Templi cœlestis partes quatuor appellantur. sinistra ab oriente, dextra ab occasu. antica ad meridiem, postea ad septentrionem. Liuius testatur in terris locum augurij & auspicij causa quibusdam conceptis verbis finitum vocari templum. Significat ad hæc templum tignum quod in ædificio deo sacrato ponitur transuersum. *Dedicationem*) consecrationem dedicare. & dicare propriè est dicendo differre, & obsequio dare alicui numini, ac in perpetuū constituere. Fiebat autem dedicatio templi, aut per Consulem aut Imperatorem præeuntibus verbis Pont. Max. ex auctoritate Senatus lata lex est ne quis templum aramve in-

vna sed breuis mora: deflectemus in Thuscos, non vt agros, rémque familiarem oculis subijciamus (id enim postponi potest) sed vt fungamur necessario officio. Oppidum est prædijs nostris vicinum. nomen Tifernum Tyberinum, quod me penè adhuc puerum patronum cooptauit: tanto maiore studio quanto minore iudicio aduentus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego vt referrem gratiam (nam vinci in amore turpissimum est) templum pecunia mea extruxi, cuius dedicationem, cum sit paratum, differre longius irreligiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare constitui. Subsistemus fortasse, & sequenti die, sed tanto magis viam ipsam corripiemus, contingat modò te filiámque tuam fortes inuenire: nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

ve iniussu Senatus aut Trib. pl. partis maioris dedicaret. Et Varro de ling. latina, Ædis, inquit, sacra à magistratu pontifice præeunte dedicatur quibusdam verbis, dicendo. hinc dedicatio dicta. hanc consuetudinem primus Flauius ædilis curulis scriba Libertino patre, humili fortuna ortus, interrupit in dedicatione Concordiæ in area Vulcani. Multa de dedicatione Marcus Tullius pro domo sua, vbi quid interfit inter consecrare & dedicare colligi potest, & in restauratione Capitolii morem extruendi templi pluribus tangit. *Paratum*) templum absolutum: an nomen positum sit pro aduerbio: & dicas in promptu & expedito. *Epulo publico*) conuiuio lauto & decenti apparatu: ad deos plerunque refertur, vt apud diuū Augustinum de ciuitate dei. Velut suis epulis immunda dæmonia pascerentur. [*Celebrare*) celebrem reddere.] *Sequenti*) die. *Magis*) velocius. *Corripiemus*) festinabimus, accelerabimus. *Filiam tuam*) Pompeiam Celerinam, socrum meam. *Fortes*) sanos. *Certum est*) pro comperto habeo vos esse hilares in aduentu meo.

C. PLINIVS CLEMENTI SVO S.

REgulus filium amisit: hoc vno malo indignus, quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenij, sed ambigui: qui tamen posset recta sectari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipauit, vt hæres matris existeret. Mancipatum (ita vulgò

Regulus) M. Regulum malum causidicū morte filij dolorem simulantem apud Clementem notabiliter taxat. Clementes per ea tempora plures inuenio. sub Nerone Salienum Clementem & Suedium Clementem ab Othone classi præfectum. item Aretinum Clementem domui Vespasiæ per affinitatem coniunctum à Mutiano Prætorianis præpositum: & prius Domitiano gratissimum, familiarémque, & mox ab eo necatum, quemadmodum idem tyrannus Flauium Clementem patruelem suum iugulari iussit, quamuis apud Dionem mendose legatur Fabius pro Flauio. Clementis Patauini Mart. mentionem facit, & cum Theophilo Clementem gessisse Consulatum sub Seuero refert Vlpianus, sicut Pomponius Pacuuium Clementem Iurisconsultum testatur. Fuit & Coruinus Clemens eruditissimus, & poetarum suauissimus metro Alexandri Macedonis gesta complexus, & Apuleio familiaris. ego tamen crediderim epistolam scriptam Cælio Clementi. quem sibi in Proconsulatu successorem alibi recitat Secundus. nisi me impediret vetus inscriptio ex lib. primo, vbi legimus Atrio Clementi eundem scripsisse, Clementi inquam Patauino. *Filium*) Regulum nomine, de quo Mart. lib. sexto. Aspicis vt paruus, nec adhuc trieteride plena, Regulus auditum lauder & ipse patrem. *Indignus hoc*) sensus est, merebatur Regulus mortem filij si eam malum putaret. sed cum timendum obitum eius optasset, vt hæres filii existeret, ideo indignum censeo hoc malo, quia malum non credit, sed vtile. *Acrij*) acuti. *Ambigui*) qui poterat tam ad malū quàm ad bonum vergere. [*Patrem*) malū.] *Referret*) repræsenteret, nam fortes creantur fortibus. *Emancipauit*) manumisit, liberauit, liberum est ei, qui filium habet de potestate patria dimittere: emancipari tamen non poterat, nisi erat in imaginariā seruilem causam deductus. emancipatione autem desinunt liberi esse in patria potestate, sed emancipatio antea quidem, vel per antiquam legis obseruationem procedebat, quæ per imaginarias venditiones & intercedentes manumissiones celebrabatur, vel ex imperiali rescripto, verùm Iustiniani constitutione hoc in melius reformato. Eadem tamen iura à libe-

vis emancipatis præstantur parenti, quæ tribuuntur patrono in bonis liberti. Emancipati auctore Pompeio duobus modis intelliguntur, aut qui ex patris iure exierunt, aut qui aliorum fiunt domini. vtrunque fit emancipatione. *Captabat*) mancipatum, muneribus solicitabat vt se hæredem relinqueret: non placebat vxori Reguli, vt filius esset in patria potestate. quare eum reliquerat hæredem sub hac conditione, si pater eum manumisisset. Itaque timens Regulus cùm in filium emancipatum iura patroni tantum haberet, ne alium relinqueret hæredem, blanditiis & largitione eum captabat. Tranquillus ferè eadem memorat de Vitellio, qui filium suum altero oculo captum & hæredem à matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset, manumisit, breuique interemit, vt ipse filij hæres fieret, à quo non abest illa constitutio Ant. Imp. Si mater inquit vos filios sub conditione emancipationis reliquisset. *Mancipatum*) emptũ hac fraude, non manumissum, nam dum illum muneribus captaret, vulgus non emancipatum sed mancipatum dictabat. *Fœda*) indecora, auara indulgẽtiæ simulatione, simulabat omnia filio indulgere tanquã filio: cũ id faceret hæreditatis causa, quod erat insolitum & turpe parentibus.

Ex moribus hominis) ex coniectura malorum morum Reguli. *Insolita*) qua parentes in filios vti non solent. *Incredibile est*) vt pater filium deciperet, sed si Regulum omnium bipedum nequissimum cogitaueris, omnia nefaria in patre verisimilia videbuntur. *Tamen*) quamuis non verè doleat. *Insane*) stulte, multum. *Manulos*) equos pusillos, quos vulgo suo seculo Buricos appellatos testatur Porphyrio, de quibus Mart. xij. mannuli tacebunt: & Horatius, territ mannos, [ac Ouidius in amoribus, Rapiẽtibus esseda mãnis.] *Iunctos*) currum trahẽtes, iugatos. *Solutos*) vehiculis insuetos. *Luscinias*) philomelas, quæ victæ sæpe vitam morte finiunt, spiritu prius deficiente quàm cantu. Plin. li. x. capite. xix. miranda admodum de voce illarum: ex c.xlij. prodidit Cæsares Titum & Domitianum habuisse luscinias Græco, Latinóque sermone dociles: præterea meditantes in diem, & assiduè noua loquentes longiore etiam contextu. *Merulas*) aues, nomen etiam piscis & viri. de aue Pli. Merula ex nigra rufescit, canit æstate, hyeme balbutit, circa solstitium muta est, rostrum quoque anniculis in ebur transfiguratur duntaxat maribus. circa Cyllenem Arcadiæ, nec vsquam aliubi candidæ nascuntur. bis anno pariunt. merulis & turdis amicitia. *Psittacos*) super omnia humanas voces reddunt psittaci, & quidem sermocinantes. India auem hanc mittit, psittacen vocant, viridem toto corpore, torque tantum miniato in ceruice distinctam: Imperatores salutat: hinc illud distichon, Psittacus à vobis aliorum nomina disco. Hoc didici per me dicere, Cæsar aue. Quę verba accipit, pronunciat, in vino præcipuè lasciua. capiti eius duritia eadem, quæ rostro. Hæc cùm loqui discit, ferreo verberatur radio: non sentit aliter ictus, cũ deuolat, rostro se excipit, illi innititur, leuiorémque se ita pedũ infirmitate

ex moribus hominis loquebantur) fœda & insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredibile, sed Regulum cogita. Amissũ tamen luget insane. Habebat puer manulos multos, & iunctos & solutos: habebat canes maiores minorésque: habebat luscinias, psittacos, merulas: omneis Regulus circa rogum trucidauit. nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Conuenitur ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, oderunt: & quasi probent, quasi diligant, cursant, frequentant, vtque breuiter, quod sentio, enunciem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet se trans Tyberim in hortis, in quibus latissimum solum porticibus immensis, ripam statuis suis occupauit:

facit. paria Plinio, & pleraque plura recitat Apuleius in secundo Floridorum, vbi inuersa lectio, sed & capitis eadem durities quæ rusticum, sic emendanda ex verbis Plinij præscriptis, sed & capiti eadem duritia quæ rostro. *Rogum*) filij. *Celebritate*) frequentia. nam à multis colebatur. *Detestantur*) Regulo imprecantur. Detestatio, Pompeio tradente, vocatur in deteriorem partem, obtestatio in meliorem. detestabiles enim quorum testimonium malum & execrandum est. Apuleius non sine ratione detestationem vsurpat pro castratione. *Demerendo*) obligando. [nam demereri est valde mereri. Fabius, Simul vt pleniori obsequio demererer amantissimos mei.] *Regulum imitantur*) falsum ostentant dolorem, simulant. *In hortis*) rus habuit Regulus trans Tiberim ad tertium lapidem, ad hæc in Vmbria, Thuscia, Thusculi autor Mart.

In summa auaritia sumptuosus) acutè dictũ quãuis fatuè videatur. nam in multis accidit aliquem esse auarum, in aliquibus prodigum: quæ cùm turpissima separata sunt, turpius tamẽ iunguntur. [*Infamia*) quoniam per vrbem malè audiebat.] *Vexat*) turbat. *Ciuitatem*) Romanos. *Saluberrimo tempore*) Traiano optimo remp. administrante. *Solatium*) mali sui remediũ, quia delectatur aliena molestia. *Hoc*) faciet. *Peruersè*) perperam, importunè [præposterè.] *Sicut alia*) facit. *Lugentis*) nunc obitum filij. *Alterum immaturum*) inducere vxorem nuper mortuo filio. *Alterum serum est*) ducere vxorem in senectute. [an potius lugere filium amissum quem debuerat amittere ante emancipationem vel antequam fieret hæres. Non auguror.]

vt est in summa auaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus. Vexat ergo ciuitatem in saluberrimo tempore, & quòd vexat, solatium putat. dicit se velle ducere vxorem: hoc quoque, sicut alia, peruersè. audies breui nuptias lugentis, nuptias senis: quorum alterum, immaturum, alterum, serum est. Vnde hoc augurer quæris? non quia affirmat ipse, quo mẽdacius nihil est: sed quia certum est Regulum esse facturum, quicquid fieri non oportet. Vale.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Vod semel) Vnicè probat Antoninum in rebus grauioribus & facetis. nam argutum epigramma & iambum in eo admiratur. tanto magis, quòd Græce Latinus ipse mira cum venustate scribat. Non Adriano scribitur epistola, sed M. Arrio Antonino, Antonini Pii auo materno, à quo sua carmina diligi Martialis testatur apud Atticum. Marcus amat nostras Antonius Attice musas. Hic igitur Iulio Capitolino & Spartiano referentibus, bis Consul fuit, homo sanctus, & qui Neruam miseratus est, quòd imperare cœpisset. [Scio in quibusdam exemplaribus legi hanc epistolam Adriano non Antonino scriptam, etsi ex testimonio præsertim Spartiani scimus illum fuisse doctissimum & vtraque lingua carmina scripsisse, tamen hac potissimum ratione non potuit sub Traiano scribi Adriano, qui tunc non erat princeps ciuitatis

Vòd semel atque iterum Consul fuisti, similis antiquis, quòd Proconsul Asiæ, qualis ante te, qualis post te, vix vnus aut alter. non sinit enim me verecundia tua dicere, nemo: quòd sanctitate, quòd autoritate,

ætate, sed admodum iuuenis. quare viderint qui nuper epistolas impressere Plinii, & hanc Adriano scriptam voluere: an ille suus antiquissimus codex fuerit temporibus Plinii scriptus, vt taceam, quod hoc ipso libro ad eundem Antoninum scribens excellentiam versuum eius Græcorum admiratur. sed hoc leue peccatum si reliqua diligenter considerabis.] *Semel*) primum cum Mario Celso, quanquam apud Tacitum mendosè legatur Archio Antonio, non Arrhio Antonino & Mario Celso Coss. *Iterum*) cum Neratio. autor Venuleius ad legem Corneliam de sicariis. *Antiquus*) optimis. nam postmodum ad luxuriam & Imperatorum libidinem corripiebant Consulatum & Flauius Vopiscus testatur factum esse, vt iam diuitiarum, non hominum Consulatus esset *Proconsul Asiæ*) Capitolinus in Pio per transitum huius Proconsulatus mentionem facit, Pius, inquit, Proconsulatum Asiæ sic egit, vt solus auum vinceret: auum scilicet maternum, Antoninum demonstrans. *Asiæ*) intra Taurum, quam iuniores Asiam, quo nomine totam continentem vocarunt dicta Asia à matre Promethei & Atlantis, siue ab vxore, vt Herodotus existimat, Promethei Lydi: [siue] ab Asio Manei filio. quidam quia habeat multum cœni. nam ἄσιος limus appellatur. Strabo & Apollonii interpres Lydiam dictam putant Asiam freti illo Homerico, ἀσίῳ ἐν λειμῶνι: & Vergilius in Georgicis, Asia prata vocat à Caystro irrigata. Nusquam enim pro palude, nisi apud vnum Seruium offendi. nam Asiam vicum in agro Megalopolitano inter duos fontes lego: & ciuitatem Lydiæ, ac insulam Æthiopiæ. Diodorus Asiam fluuium in Æthiopia ponit. vnde autem dicatur Asia prouincia, Stephanus quædam insuper refert. *Vnus aut alter*) duo. *Verecundia*) modestia. *Nemo*) fuit. tanquam inferat neminem fuisse Proconsulem Asiæ digniorem te, sed tua modestia non patitur me sic dicere.

ÆTate) maximus Senator natu. *Princeps*) primus. [*Est Venerabile*) quod semel & reliqua. sic enim ordinabis.] *Vel*) etiam, aliquando correptionem significat, sæpius coniunctio disiunctiua est. *Remissioribus*) leuioribus, hilarioribus, [remissionibus etiam legitur.] *Condire*) concinne miscere. *Pari*) opportuna, [non minore.] *Non minus*) æque. *Magnum*) magni viri. *Id*) iocunditatem. *Stilo*) scriptis. *Mella Homerici senis*) Nestoris, cuius ore dixit Homerus fluere mel propter dulcedinem sermonis. versus est ex primo Iliad. τοῖσι δ' ἀνορούσας λιγὺς πυλίων ἀγορητὴς τῷ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή, id est, suauiloquus surrexit acer Pyliorum concionator. Cuius etiam à lingua melle dulcior fluebat vox. Apuleius de deo Socratis, Pyli⁹ orator eloquio comis, experimentis cautus, senecta venerabilis, cui omnes sciebant corpus annis abire, animum prudentia vigere, verba dulcedine affluere. *Loquenti*) sermocinanti. *Apes complere floribus*) videntur tua scripta condita luminosa dulcedine, & te more apum flores eloquentiæ colligere. Sic Horatius de se, Ego apis Matinæ more modóque, Grata carpentis thyma per laborem. *Innectere*) componere instar coronæ. *Affectus*) oblectatus, [in potius refectus, recreatus à laboribus fori.] *Epigrammata*) versus ad voluptatem & acumen ingenii. *Iambos*) metra contumeliosa. nam ἰαμβίζειν conuicior significat. Suida & Hammonio

ætate quoque princeps ciuitatis, est quidem venerabile & pulchrum, ego tamen te vel magis in remissionibus miror. Nam seueritatem istam pari iucunditate condire, summæque grauitati tantum comitatis adiungere, non minus difficile quàm magnum est: id tu cùm incredibili quadam suauitate sermonum, tum vel præcipuè stilo assequeris. nam & loquenti tibi illa Homerici senis mella profluere, & quæ scribis complere apes floribus, & innectere videntur. Ita certè sum refectus ipse cum Græca epigrammata tua, cum iambos proximè lege-

contestantibus, vel appellatus iambus, ἀπὸ τοῦ ἰουβάζειν, quòd tanquá telũ vadãt verba: an ἀπὸ τοῦ ἰαμβάζειν quòd cõmunis hominũ ligua, ἰαὶ, vocetur: aut à baccha lãbe illi⁹ inuẽtrice, filia Echus & Panis, quę Cererẽ dolentẽ ludẽs & inutilia dicẽs, figuráſque absurdas formãs ad risũ coegit. Ephestiõ altius fabulam repetit. Iambum scribens dictum ab Iambe Celei ancilla, quia Ceres mœrens in raptu Proserpinæ errabunda à Celeo suscepta sit hospitio, & ab vxore eius Nere, cuius ancilla Iambe saltans & cantans tali rhythmo deam solata sit: aut Iambus denominationem traxit ab Iambe puella turpiter conuicio affecta, & ideo laqueo enecta, aut à vetula quadam nomine Iambe, cui se lauanti fortè occurrit Hipponax, & solium in quo anus illa lauabatur, contingens, audiuit dicentem eam, Homo abi, solium euertis. aut quòd ἰαμβίζειν, id est, conuiciari dicitur ab ὑβρίζω quòd est sermones acerbos profero. Diomedes qui ferè eadem in sua grammatica refert, non Neren vxorem Celei, sed Megamiram scribit. Ouid in Fast. Menalinam vocat, neque saltasse Iamben, sed malè tractasse, & quosdam credidisse Iambum quasi triambum à triumphatore Libero cognominatum. alios ab Iambo strenuo duce, qui cùm crebrò pugnas iniret, & telum cum clamore torqueret, παρὰ τὸ ἰὸν βάλλειν, Iambũ appellatum: iccirco ex breui, & longa pedem hunc esse compositum: quòd qui iaculantur, & breui accessu intensum passum proferunt, vt fortiore nixu telis ictũ confirment: quamuis Suidas rationem proferens cur à conuiciis dicatur: sicut inquit iambus ex breui & longa constat, ita conuicium ex paruo principio procedit in maius: à quibusdam iambus appellatur Daunius & gradarius. tumidum & concitatum Fabius vocat: non solum quòd sit è duabus syllabis, eo quòd frequentiorem quasi pulsum habet: quæ res lenitati contraria est: sed etiam quòd omnibus pedibus insurgit, & à breuibus in longas nititur & crescit: cuius impetum pluribus expressit Ausonius. Iambe Parthis, & Cydonum spiculis. vbi in omnibus quæ viderim exemplaribus corruptè legitur Sidonum. nam & metri ratio vulgatæ lectioni repugnat. longam enim habet primam, at in Cydonum corripitur: sunt autem Cretenses populi quos nouimus sagittandi peritia celeberrimos. vnde non immeritò illo carmine coniunguntur Parthus & Cydon, vt apud Virgilium, Parthus siue Cydon telum immedicabile torsit. quod sanè crediderim æmulatum fuisse Ausonium. *Proximè*) nuper.

Humanitatis) eruditionis. *Venustatis*) leporis & gratiæ. *Illa*) epigrammata. *Amantia*) quę amores tractant. In alia lectione fuit antiqua, id est antiquorum stilum referentia. *Arguta*) acuta, facetiarum prurigine consperſa. *Recta*) ad normã condita. *Callimachum*) Callimachus Cyrenæus Batti & Mæsatmæ filius, Hermocratis discipulus: adeo studio intentus fuit, vt per omne genus metri poemata ediderit, quorum plurima à Suida numerantur: sed inter cætera composuit Ibin, poema sanè obscurum, & conuicioſum, in quendam inimicum Ibin, Apollonium nomine. claruit autem Ptolemæi Philadelphi & Euergetis temporibus. Fuit & alius Callimachus Cyrenæus poeta, filius sororis prioris Callimachi. *Herodem*) Iulius Herodes [cuius meminit Lucianus in Demonacte] summa facundia præditus secundum aliquos patricius, quidam etiam Consularem tradiderunt, filius Attici qui thesauro inuento ab Imperatore Nerua donatus est. quanquam in vita Herodis quæ] scribitur à Philostrato mendosè legatur περὶ Νέρωνα pro περὶ Νέρουαν, id est Nerua, in summis opibus declamator, & poeta insignis, altiloquúsque, Traiano & Adriano imperantibus. moritur sexto & septuagesimo ætatis anno. cui tale inscriptum tumulo epitaphiũ. Ἀθήνεια

Universidad de Deusto
Biblioteca

ἡρῳδης μεγεθοποιὸς ἅπαντα, κἠπὶ πᾶσι τόδε τάφῳ, πατρὶ τῷδεν Ἀθηναῖος, id est Attici Herodes Marathonius, cuius hæc omnia ponuntur hoc sepulchro, in omnibus probatus. Epistolas, disputationes, ephimeridas, orationes, enchiridia opportune scripta reliquit. quatuor equos deauratos præter arma eburnea in templo Neptuni Isthmiaci statuit, ac pleraque admiranda struxit. Antoninum Pium discipulum habuit. Restituenda dictio in sanam lectionem apud Iulium Capitolinum, vbi legitur Herode Atrio pro Attico, ex auctoritate Philostrati, Suidæ & Gellij. *Si quid extat*) metro scriptum. *Hũ editis*) à Callimacho ac Herode cæterisque. *Vtrunque*) epigramma, & iambum.

Absoluit) perfecit, ita vt Antoninus, hoc refertur ad Callimachum, qui vtroq; metri genere est vsus. *Attigit*) Herodem respicit, qui alterum tãtùm tetigit. *Hominémne*) credibile ne est Latinum scribere Græca adeo absoluta? *Medius fidius*) iurat per Iouis nuncium, Mercurium scilicet, qui creditur vocis ac sermonis præses. quare appositè interponitur iusiurandum, cùm de elegantia sermonis loquatur. Scimus etiam Herculem intelligi solitum, quoniam is à Sabinis sanctus Fidius, ac Semipater appellaretur, auctoribus Propertio, Ouidio, Silio. *Tam atticas*) tam eloquentes. nam atticè loqui est eleganter, & summa cum eloquentia dicere. Athenienses enim limati & emuncti, nihil inane, nihil redundans ferebant. Repete quæ in præcedentibus super attico sermone collegimus. *Quid*) dicam. *Neque eget coniectura*) non est ambiguum, sed manifestè comprobatur. *Patrio*) Romano. *Quid exprimere laudabilius*) scilicet carmen Latinum tanquam natiuum eras editurus. *Insititio*) Græco, aliũde accersito, aduena. Apuleius insititium dicit ad inferendum idoneum, quod Varro insititiosum. [*Inducto*) accessorio.]

absoluit aut attigit. Hominémne Romanum tam Græcè loqui? Non mediusfidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? inuideo Græcis, quòd illorum lingua scribere maluisti: neque enim coniectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, cùm hoc insititio & inducto, tam præclara opera perfeceris. Vale.

C. PLINIVS SOSSIO SVO S.

Aluisium) Rogat Sossium vt conferat Tribunatũ semestrem Caluisio Nepoti cõiuncto affinitate. *C. Caluisio contubernali suo*) C. Sossium Antonius Syriæ præfecit. hic vero Senatorij ordinis Sossius Papus, cuius amicitia vsus est Adrianus, cùm tempore expeditionis Parthicæ legatus à Traiano destinatus est, adiuuante Plotina, eũ imprimis dilectum ab eodẽ Imperatore tradit Dion honestatum statua publica. Sossio vitam Demosthenis Plutarchus scripsit. [*Nepotem*) ad differẽtiam alterius Caluisii, ex cuius sorore hic natus erat.] *Industrium*) diligentem & intentum circa res necessarias. nam tumultu gaudentes non sunt industrii, sed exagitatæ mentis concursatores. *Rectum*) iustitiæ cultorem. *Potissimum*) prima causa. Ilegitur etiam potentissimum, scilicet vin-

Aluisium Nepotem validissimè diligo, virũ industrium, rectum, disertum, quod apud me vel potissimum est. Idẽ C. Caluisium cõtubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc rogo semestri Tribunatu splendidiorem, & sibi & auunculo suo facias. obligabis me, obligabis Caluisium nostrum, obligabis ipsum nõ minus idoneum debitorem, quàm nos putas. Multa beneficia in multos contulisti. ausim contendere nullum te melius, æquè bene vnum, aut alterum collocasse. Vale.

culum ad amandum. *Arcta*) gradu propinquiore. *Sororis*) Caii Caluisii. *Tribunatu*) militum. *Semestri*) non placet hoc loco intelligere quòd Tribuni annulo aureo vtantur circulari, & semestrem Tribunatum dixisse annulatum, vt respiciamus Iuuenalis illud, Semestri vatum digitos circumligat auro. sed semestri interpretaberis sex mẽsium. Vnde Cæsar conquerebatur semestre imperiũ sibi eripi, & semestrem sationem Columella vernalem dixit, sicut semestrium spatium sex mensium. Vlpianus titulo de migrando semestrem pensionem vocat sex mensium, & annum diuidi in duas semestres pensiones interdum idem refert. *Sibi*) sua causa. *Auunculo*) Caio Caluisio matris fratre. *Nostrum*) contubernalem. *Idoneum debitorem*) aptum & gratum in referenda gratia. [*Nos*) ex disciplina Iurisconsultorum sponsor efficitur secundus debitor, quia potest grauari tanquam primus: sic translatiuè in conferendis beneficiis spõsor habetur pro debitore.] *Nullum*) beneficium contulisse in vnum aliquem. *Melius*) quàm in Caluisium Nepotem. *Vnum aut alterum*) duo beneficia.

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Æschinem) Latenter comparat assensũ auditorum in recitatione orationis facto quod accidit Æschini, suam & Demosthenis orationem apud Rhodios repræsentanti. Ad eundem Sparsum Mart. lib. xii. mittit epigrãma. *Æschinem aiunt*) Laertius Æschines octo refert. hic verò Athenienſis fuit, filius Atrometi & Leucotheæ [siue Glaucotheæ.] primùm scriba, deinde orator, discipulus Alcidamantis, plenior Demosthene & magis fusus, grandiori similis, quo minùs strictus, carnis tamen plus habet, minus lacertorum. cùm Ctesiphontem accusasset, quòd diceret Demosthenem dignum coronari, recriminatione tanti oratoris, cui titulus pro Corona, acriter accusatus & exilio mulctatus, Rhodum sibi sedem elegit, vbi oratoriam professus est, & cùm rogassent Rhodii vt vtranque orationem exilii causam recitaret, magno auditorum assensu audit us est. *Suam*) contra Ctesiphontem. *Demosthenis*) pro corona. *Clamoribus*) laudibus, applausu. *Tantorum virorum*) Demosthenis & Æschinis summorum oratorum. *Orationem meam*) Marii Prisci accusationem, quam li. ij. Cereali promittit recitare. nam nulla ratione credo hic intellexisse librum quem. IX. tradit idem recitasse summo audientium assensu, cùm liber ille opusculis & metris varius esset, neque iure dici posset oratio: sicut enim oratio li-

Æschinem aiunt petẽtibus Rhodys legisse orationem suam: deinde Demosthenis, summis vtranque clamoribus. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, cum orationem meam proximè doctissimi homines hoc studio, hoc assensu, hoc etiam labore per biduum audierint. quanuis intentio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ber appellari potest, non pariter omnis liber est oratio. Neque accipi debet hoc loco panegyrica oratio quam lib. ij. testatur per triduum recitasse: nisi velimus arbitrari hîc mendam inoleuisse, & potius triduum quàm biduum legendum, quod placet. *Proxime*) nuperrime. *Hoc*) simili. *Labore*) vel quia nunquam fere vacat Romæ,& respicit orationem panegyricam :ad quam audiendam conuenerunt per biduum fœdissimis etiam tempestatibus.

Hinc & inde collatio) quia panegyrica oratio nullum habet aduersarium: sed Demosthenis & Æschinis contentio suscitabat audientium attentionem. *Certamen*) contentio, pugna. nam sunt forēses causæ similes duello. *Virtutibus*) est enim vtraque pulcherrima. *Aculeis*) stimulis. *Comparationis*) vtra melior foret. *AEmulationis*) quia laudatiua, ergo sine æmulo & aduersario. *An merito*) probaretur. *Librum*) suprà eandem orationem librum appellauit. *Amplitudo*) quòd sit diffusissima orationum demonstratiuarum. *Præloqui*) præfationem facere. *Hac*) epistola. *Extendimus amplitudinem causæ*) ampliorem fecimus latam virtutum Traiani materiam.

nem eorum nulla hinc, & inde collatio, nullū quasi certamen accenderet. Nam Rhodÿ cùm ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine æmulationis gratia probabatur. an meritò, scies, cùm legeris librum, cuius amplitudo non sinit me longiore epistola præloqui. oportet enim nos in hac certè, in qua possumus, breues esse: quo sit excusatius, quòd librum ipsum, non tamen vltra causæ amplitudinem, extendimus.

C. PLINIVS NASONI SVO S.

Husci) Cōqueritur agros suos partim grandine concussos, & vbi summam fructuum copiam collegerat, vili precio vænundari, solum sibi reliquum esse ait, Laurentinum, studiorum suorum museum. Hic Iulius Naso singulari amicitia deuinctus Secundo & Tacito fuit, non placet epistolam scriptam fuisse Nanio, quod in quodam exemplari vidimus. Thusci iuxta Tifernium Tyberinum, vbi Tusculanum rus possedit. testatur Pli. senior à rege Lydorum Tyrrhenos dictos, mox à sacrificoritu lingua Græcorum Thuscos appellatos. Strabo potius hoc nomen à Latinis inditum tradit. Tyrrhenos inquit Romani Ethruscos dicunt atque Thuscos.

Thusci

Husci grādine excussi, in regione Transpadana summa abundantia, sed par vtilitas nunciatur: solum mihi Laurentinum meum in reditu. nihil quidem ibi possideo præter tectum & hortum, statimque arenas, solum tamen mihi in reditu. ibi enim plurimum scribo, nec agrum quem non habeo, sed ipsum me studÿs excolo, ac iam possum tibi, vt aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium, ostendere. Igitur tu quoque si certa & fructuosa prædia concupiscis, aliquid in hoc litore para. Vale.

Thusci excussi) fructus decussi sunt in prędio quod in Thuscis teneo. *Transpadana regione*) Comum intelligit, in cuius territorio latos agros tenuit. Transpadana regio Italiæ nona, tota mediterranea, cui maria cuncta important, dicta transpadana respectu commorantium Romæ, quòd sita sit trās Padum. *Parum Vtilitatu*) alia lectione par vilitas, in eundem tamen sensum: quamuis magna fructuum copia sit, tamē precij vilitas facit, vt parū vtilitatis habeamus. vt sit par. i. summa. *Laurentinum*) rus lib. ij. iā descriptum. *In reditu. Stile*) fructuosum. *Tectum*) villam. *Hortum*) duos enumerauit in Laurentino hortos, delicatiorem vnum, pinguiorem alterum. *Arenas*) littus arenosum. *Excolo studÿs*) exerceo, & orno studendo. *Horreum granarium*) ab horrore spicarum cognominatum, prius à farre farreum dictum. *Scrinium*) arcam librorum & epistolarum. *Certa*) non subiecta casibus fortunæ.

C. PLINIVS LEPIDO SVO S.

AEpe) Reguli ingenium ita laudat vt vituperet, qui cū multa in obitu filii faceret, librum de vita pueri etiam edidit, tam ineptum vt à puero scriptus videretur. Largium Lepidum decimæ legionis præfectum in expugnatione Hierosolymarum adducit Iosephus, quanuis sint exemplaria, quæ significent hanc epistolam scriptam Luperco, ad quem alibi Secundus. *Vim*) potētiam, impetum. *Incubuit*) intrēdit animum. *Filium*) suum defunctum. *Vt nemo*) tam bene lugeret. *Imagines*) quæ notæ sunt, quibus ea, quæ ediscenda sunt notamus, vel imago est collatio formæ cum forma cum quadam similitudine. tu verò hic imagines refer ad picturam & ceram, statuas ad eā, quæ fiunt ex marmore, ære, argento & similibus. *Officinæ*) tabernis fabrorum & pictorum *Auro, ebore, marmore*) Magis placet quàm illum auro, illum ebore, illum marmore, nam mutatur dicendi modus, & vitatur nimium crebra repetitio, qua si mediocriter vtimur, plurimum gratiæ: si frequentius inculcamus, fastidii tantundem affert nisi velimus putare voluisse per hoc immodestiam Reguli demonstrare. *Effingit*) exprimit, per effigiem repræsentat. *Ipse*) Regulus. *Ingenti auditorio*) multis conuocatis auditoribus: annotabis auditorium pro auditoribus frequentius vsurpari. *Prouincias*) regna subiecta Romanis legibus & securibus, quibus præerant Proconsules cum exercitu. *Dimisit*) vulgauit, transmisit. *Publicè*) rebus publicis, an potius impetrata publica iubendi facultate. *Decurionibus*) Senatoribus in municipiis. Insuper decurio est ordo in militia, qui præerat turmæ triginta duorum equitum, si Modesto credimus. Ælianus decurionem à decuria dictum asserit. Decuriæ autem numerum à diuersis autoribus variè traditum à duce

Imagines, Officinæ, Auro, ebore, marmore

AEpe tibi dico inesse vim Regulo. mirum est quàm effigiat in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget vt nemo. placuit statuas eius & imagines quàm plurimas facere, hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse verò nuper adhibito ingenti auditorio librum de vita pueri recitauit. Tamen eundem librum in exemplaria transcriptum mille, per totam Italiam prouinciásque dimisit. Scripsit publicè, vt à decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui

ff. j.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vno, vel in octauum, vel in duodecimum, vel in decimum sextum. *Vocalissimus*) maximæ & splendidissimæ vocis. *Ex ipsis*) decurionibus, vt maior autoritas libro accederet.

Legeret) recitaret.

Factum est) impetratum quod scripserat: nam per prouincias diuulgatus est. *Ille*) Regulus. *Vim*) quia potius vis ad laudē refertur, infert Secundus, appellandam magis intentionem obtinendi quicquid voluisset. ordo est, si Regulus vertisset ad potiora hanc vim (seu quo alio nomine vocāda est intentio obtinēdi quicquid velis) quantum boni efficere potuisset? *Vis*) impressio, celer impetus. ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δ' ὄκνον φέρει. Inscitia quidem audaciam, consideratio autem tarditatem fert. Thucydidis dictum lib. ij. in oratione funebri quā dixit Pericles, cui initium, οἱ μὲν πολλοὶ πρὸς εὐψυχίαν ἄδην εἰρηκόσιν. Quā sententiam Seneca in prouerbiis latinè transtulit, Recta ingenia debilitat verecundia, praua confirmat audacia. Quare Lucianus dum malū oratorem instruit, iubet imprimis comparet inscitiam, deinde audaciam, & impudentiam, verecundiam autem & mansuetudinē domi relinquat. *Peruersa*) mala, dictum Euripidis, vt pessimi melius causam suam dicere norint. *Imbecillum latus*) debiles vires. *Os confusum*) perturbatus sermo. *Hæsitans*) blæsa. Inuentio rerum verarum, aut verisimilium excogitatio, qua continentur sex illæ orationis partes, exordium, narratio, diuisio, confirmatio, confutatio, conclusio. *Memoria*) qua omnis disciplina constat, frustráque docemur, si quod audimus, præterfluit. *Ingenium*) acrem naturam. [*Insanum*) modum excedens.] *Eo*) ad eam existimationem. [*Impudentia*) Idem Lucianus, Sit inquit oratori impudentia, mendacium promptum & iusiurandum in summis labris, & in omnes inuidia, odium, blasphemia & calumniæ verisimiles. hæc te breui celebrem & illustrem reddent, hæc in publico ac domi omnia prophana exercebis.] *Habeatur*) credatur. *Orator*) vir bonus & dicendi peritus. *A plurimis*) à malis. *Herennius Senecio*) iam vita functus cùm hæc scriberet Secundus. *Illud Catonis de oratore*.) M. Cato diffiniuit oratorem esse virum bonum & dicendi peritum. *In hunc*) Regulum. *Orator est vir malus*) respectu Reguli, orator est vir malus dicendi imperitus, cùm Regulus esset malus & dicendi imperitus. *Hic*) Herennius. *Expressit*) diffiniuit. *Regulum*) malum & imperitum. *Habēsne*) aliquid simile. *Habes*) quo referas parem gratiam.

legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim, (seu quo alio nomine vocāda est intētio quicquid velis obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? quanquam minor vis bonis quàm malis ineſt, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δ' ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, peruersa confirmat audacia. Exemplo est Regulus, imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inuentio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum: & tamen eò impudentia ipsoque illo furore peruenit, vt à plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirificè Catonis illud de oratore in hunc econtrario vertit, Orator est vir malus dicendi imperitus. Non me Hercule Cato ipse tam bene verum oratorem, quàm hic Regulum expressit. Habēsne quo tali epistolæ parem gratiam referas? habes, si rescripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis: num etiam ipse tu hunc luctuosum Reguli li-

brum, vt circulator in foro legeris: scilicet, vt ait Demosthenes, ἐπάρας τὴν φωνὴν καὶ γεγηθὼς, καὶ λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, vt risum magis possit exprimere, quàm gemitum. credas non de puero scriptū, sed à puero. Vale.

Circulator) qui lucri causa circuit fora & plateas, ac sibi nouitate aliqua coronam audientium comparat. Paulus de extraordinariis criminibus, In circulatores, qui serpentes circumferunt & proponunt, si cui ob eorum metum damnum datum est, pro modo admissi actio dabitur. Eos circumforaneos vocat Apuleius. & M. T. pharmacopolam circumforaneum pariter protulit. Trâquil. laniſtam circumforaneum, qui circuit fora vendendi vel emendi gratia. & Seneca circulatores sophistas qui philosophiam vendunt, & circulis autoritatem quærunt. Fabius verò circulatoriam voluptatem oratoriam appellauit, quæ gaudet circuitione. At circitor militiæ gradus est, qui vigilias circumit, & renunciat siqua emerserit culpa. Verg. in carmine obscœno pro custode posuit. ἐπάρας scilicet vt ait Demosthenes, τὴν φωνὴν καὶ γεγηθὼς καὶ λαρυγγίζων. verba Demosthenis ἐκ τῆς ἀσελγείου σκηνῆς, quæ sic transferri possunt, extollens vocem & lætus & exultans. Sunt autem dicta contra Æschinem. ea vt melius intelligantur, repetemus ex eadem oratione priora quædam. Multa igitur, ô viri Athenienses, etiam alia accusauit, & mentientem vnum maximè admiratus sum omnium, quòd quæ mala acciderant ciuitati tunc memorans, non tanquam benevolus, neque iustus ciuis, sensit, neque collacrymatus est, neque quid tale in animo passus est, sed extollens vocem & lætus & exultans existimauit scilicet me accusare. λαρυγίζειν propriè est vocem intendere, neque naturaliter loqui, sed gula præclusa. *Exprimere*) inuito eximere, educere. *De puero, sed à puero*) traductio, color, puerilem & fatuum librum monstrat.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Gratularis) Respondet Arriano, iure pro auguratu suo gratulari, tum iudicio grauissimi principis, tum auguratus dignitate, & quòd successerit tanto viro Iulio Frontino, demum scribit potuisse M. T. dignitates consequi, eloquentiam verò impossibile. *Iure*) iusta causa. *Principis*) Traiani, qui me fecit augurem. [Extat eius ad Traianum epistola, qua sibi auguratum vel Septemuiratum petit. *Minoribus*) magistratibus *Sacerdotiū*) auguratus. [nam de cæteris etiam dicitur. cùm & Valerius Max. Pont. sacerdotio vsus fuerit.] *Priscum*) nam à Tarquiniis Romam translatum testatur Strabo: at Dionysius in antiquitatibus à Numa rege constitutum collegium augurum, qui interpretarentur signa à diis missa tam publica, quàm priuata: & ab vna specie speculationum artis augures vocarunt Romani, id est, ab auibus & gerendo, vel ab auium garritu. Primus Actius Nauius hanc artem commendauit apud Tarquinium Priscum nouacula cotem discindens: postea tantus honor collegio augurum accessit, vt nihil foris domique nisi auspicato gereretur, concilia populi, id est, magistratuum creatio, exercitus vocatio, summa rerum, vbi aues non annuissent, dirimerentur. & diu hic honor patri-

Gratularis mihi, quòd acceperim auguratum. iure gratularis: primùm quòd grauissimi principis iudicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est: deinde quòd sacerdotium ipsum cùm priscum & religiosum, tum hoc quoque sacrum planè & insigne est quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

cius fuit, & principibus vrbis destinatus: primò tres tribus, Rhamnenses, Titienses, Luceres, sex augures crearunt: deinde hoc sacerdotium cum populo communicatum est, & ius sacerdotum subrogandorum à collegiis ad populum transtulit Cn. Domitius Trib. plebis. Sylla augurum collegium ampliauit, vt essent quindecim, adeo creuit hæc ars, vt ex araneo etiam auguria fierent, quæ Plin. memorat, scribens ex periculis artem esse factam, & per aues. (nam aliis modis fiunt) primus Car, à quo Caria dicta est, inuenit. Seneca tamen illa deridens fortuita, & vaga sine ratione dicit non recipere diuinationem. quod bellissimè Mossolanus apud Iosephum facto memorando ostendit. *Relegiosum*) maiestatis veneration[is]que plenum. nam nec Senatus cogi nec conueniendi locum poterat habere, nisi quando & vbi augures præscripsissent, qui à summis imperiis, à summis potestatibus comitia tollere, consilia vel instituta dimittere, vel habita repudiare poterant. Quid grauius quàm rem susceptam dirimi, si vnus augur aliter dixerit? quid magnificentius quàm posse discernere, vt magistratu se abdicent Cons. quid religiosius quàm cum populo, cum plebe, agendi ius dare? aut non dare? quid legem, si non iure rogata sit, tollere? omnibus magistratibus auspicia dantur & iudicia. *Hoc*) ob hanc causam. *Sacrum*) diuinum, venerabile, consecratum.

Non adimitur viuenti) semel factus augur nunquam priuatur hoc honore, etsi in iudicium ductus damnetur, cùm aliis sacerdotibus cõdemnatis substituatur alius augur, donec vita suppetat, licèt maximorum criminũ conuictus sit, sacerdotio non priuatur, quia scilicet iureiurando adactus sit res augurum nemini enunciare: ergo factum priuatum sacramento liberari nolunt. an quòd non honoris nec magistratus, sed potius cuiusdam scientiæ & artis est nomen augur? simile igitur esset si quis medicum medicandi arte prohibeat, musicum musica, diuinum diuinatione. His enim appellatio detrahi potest, vis & facultas nequaquã. *Alia officia insignia*) sacerdotia magistratus. legitur etiam cætera. *Parta*) auguratui. *Vt*) à fortuna ad breue tempus. *Hactenus*) in hac re tantùm. *Fortunæ licet*) fortuna dominatur, vt dari possit, non vt adimatur. *Iulio Frontino*) Sextus Iulius Frontinus vir Consularis Præturam vrbanam gessit, Vespasiano iterum, ac Tito Coss. & eo eiurante Domitianus Præturam cepit. Frontinus igitur curam Britanniæ, ac molem sustinens magnã quantum licebat validam, & pugnacem Silurum gentem armis subegit super virtutem hostium locorúmque difficultatem eluctatus: aquarum præfectus à Nerua creatus libellum de Aquæductibus vrbem influentibus edidit. auguratum gessit, secessu Tarracinensi oblectabatur, rei militaris peritus. Traiano libros stratagematicos dicauit, scripsit longè plura, quæ simul cum aliis communi literarum iactura olim intercidêre. summus Iurisconsultus Secundo interdum respondit, Martialem ac cæteros scriptores fouit, moriens vetuit sibi sepulchrum construi. Fuit & Iulius Fronto Tribunus vrbanarum cohortium ab Othone exautoratus, & Claudius Frontinus sub Antonino Pio. Principem ergo virum appellauit Frontinum, scilicet dignitate, autoritate, disciplina, & rebus præclarè gestis. *Nominationis die*) principio anni autore Tacito, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos suo sacerdotio iudicent. *Hos*) proximos neci suæ, an verius. quibus Frontinus augur fuit. *Inter sacerdotes*) inter eos quos dignos tali sacerdotio credebat. *Cooptaret*) eligeret. Tranquillus in cooptandis per collegia sacerdotibus neminem nisi iuratus nominauit. M. Tullius de Claris Oratoribus, scribit nouos augures ab aliis auguribus cooptari, & inaugurari: & augurũ institutis, qui inauguraſſet, ab inaugurato loco parentis coli debere. [Et in epistolis ad Appium, refert non modò nefas fuisse in collegio augurum violare amicitiam, sed ne cooptari quidem sacerdotem licuisse, qui cuiquam ex collegio esset inimicus.] *Euentus*) quòd mortuo ei in auguratu succesſi. *Non fortuitum*) sed diuinum. *Tullius augur fuit*) post Crassi interitum Cicero factus est augur.

non adimitur viuenti. Nam cætera, quanquã dignitate propemodum paria, vt tribuuntur, sic auferuntur: in hoc fortunæ hactenus licet, vt dari possit. Mihi verò etiam illud gratulatione dignum videtur, quòd successi Iulio Frõtino, principi viro, qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret: quod nunc euentus ita comprobauit, vt non fortuitum videretur. Te quidem (vt scribis) ob hoc maximè delectat auguratus meus, quòd Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim quòd

Insistam) Sequar. vterque enim Quæsturã, Præturam, Auguratum, Consulatum gessere. *Sacerdotium*) auguratum. *Iuuenior*) ita habent omnes codices præter vnum, quos viderim. Iunior enim secũdum grammaticos, sed iuuenior secundum analogiam. *Ingenium*) eloquentiam, vim & copiã dicendi. *Aliqua ex parte*) in eloquẽdi studio. nam & metra scripsit, ac philosophiam primus. Cic. Latinè loqui docuit. an magis in aliqua parte oratoriæ. *Quæ sunt in manu hominum*) dignitates quas homines cuilibet conferre possunt. *Illud*) ingenium Cic. *Nisi à diis*) natura primum atque ingenium ad dicendum vim afferunt maximam. nam animi atque ingenij celeritas quidam motus esse debent, qui ad excogitandum acutè: & ad explicandum, ornandúmque sunt vberes, & ad memoriam firmi atque diuturni. sed quis est qui hæc putet arte accipi posse? Præclare enim res se habet, si hæc accendi, aut commoueri arte possint: inseri quidem & donari ab arte non possunt omnia. Sunt enim illa dona naturæ. Quidam ita rebus habiles, ita naturæ muneribus ornati, vt non nati sed ab aliquo deo facti esse videantur. Quare non possum non ingenio primas partes concedere. Hæc M. T. diuinum & inauditum lumen eloquentiæ ac sapientiæ, parens profecto nostrarum literarum, immortalis ingenij beatissima vberras dono quodam prouidentiæ, in quo totas virtutes suas experiretur eloquentia.

honoribus eius insistam, quem æmulari in studijs cupio. sed vtinam, vt sacerdotium, idem & Consulatum, multò etiam iuuenior quàm ille, sum cõsecutus: ita senex saltem ingenium eius aliqua ex parte assequi possim. Sed nimirum, quæ sunt in manu hominum, & mihi, & multis contigerunt: illud verò, vt adipisci arduũ, sic etiam sperare nimium est, quod dari nonnisi à diis potest. Vale.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Ausam) Iulius Bassus sæpe in iudiciis periclitatus, deinde Bithyniam sortitus, rediit reus, quòd quædam accepisset à prouincialibus. princeps accusationis fuit Theophanes, legatorum vnus: defensus tamen acriter à Secundo & Albino,

Ausam per hos dies dixit Iulius Bassus, homo laboriosus, & aduersis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano à priuatis duobus: ad Senatum remissus diu

tandem absoluitur. Quòd Vrsum amicum admonet, ad Vrsum alibi Secundus

Universidad de Deusto
Biblioteca

super eadē re scribit. Dionis abbreuiator refert Vrsum fuisse in aula Domitiani autoritate prędituū. à quo Domitiani Imp. vxorē adulterij accusatā. Ad Vrsum mittit epicedion Statius in syluis pro morte Pileti: apertè ostēdēs fuisse causidicū. *Iulium Bassum*) Bassos plerosque notauimus per ea tempora. Galbium Bassum Præfectum oræ Ponti, virum integrum & probum. Salei Bassi poëtæ excellentissimi suorum temporum meminere Tacitus, & Iuuenalis. Iulium Bassum declamatorem recitat Senec. in controuersiis, non Ionium vt interdum scriptum offendes. Facit tamen Fabij testimonium legi debere Iunium Bassum, quem hominem dicacem & cognomento Asinum album, ac à se puero cognitum, idem testatur. in Bassum interdum Mar. Aurelio Basso prodit Vlpia. diuum Pium rescripsisse. Pli. senior Iulium Bassum qui de medicinis Græcè scripsit, nominat. Secundus ad Traianum asserit acta Iulij Bassi rescissa: dictúmque à Senatoribus ius omnibus: de quibus ille aliquid constituisset ex integro agendi dun taxat per biennium. *Laboriosus*) qui multos labores sustinuit. *Aduersos*) propter res aduersas. nihil enim est in omni vita Cicerone referente ad laudem illustrius, quàm calamitas ipsa. *Priuatis*) sine dignitate. *Remissus*) à Vespasiano. *Ad Senatum*) ad iudicium Senatus.

Pependit) antequam absolueretur, in ambiguo fuit. *Vindicatus*) liberatus. *Vt Domitiani amicus*) tanquam suspectus quòd Domitianum foueret: inter quem & Titum erant simultates. *Reuocatus à Nerua*) restitutus in patriam generali edicto Neruę qui autoritate Senatus censuit decreta à Domitiano rescindenda. quare multi ab exilio rediere, inter quos Ioannes Apostolus ex Patmo. *Sortitus*) per sortem adeptus. *Bithyniam*) prouinciam in Ponti exordio ad partem solis orientis, Thraciæ oppositam, opulentam sanè & vrbium diuitem. Læta quidem regio est, atque omni referta vbertate, testamento alterius Nicomedis filij Romanis relicta. Traxere Bithyni originem à Thracibus, qui cum Rheso ad Ilion castrametati sunt: nam rege suo interfecto vltra Byzantium transgressi prope Bithyn fluuium, vnde nomen accepere, consederunt: deinde fame compulsi, in Bebryciam rediere, & Bithyniam pro Bebrycia à fluuij nomine, iuxta quem habitauerant, appellarunt. Herodotus, inquit, Thraces transgressi in Asiam vocati sunt Bithyni, prius appellati Strymonij, quòd Strymonem accolerent. Quidam græcorum à Bithyno Iouis & Thraciæ filio cognominatam prouinciam tradiderunt: quibus astipulatur Solinus, tantum nomine parentum suppresso. Strabo verò hæc refert, Bithyni cùm prius Mysij essent, à Thracibus Bithynis, & Thynis, qui ibi habitauerunt, postea sunt appellati. Eadē fere sentit Pli. quo autore Thyni omnem oram Bosphori tenēt, interiora Bithyni. *Varias sententias*] cēsuit enim Bebius Macer Cos. designatus lege Repetundarum teneri, Cepio Hispo salua dignitate iudices dandos, Senatus decreuit vt acta Bassi rescinderentur. *Pomponius Rufus*) vir Consularis. *Peritus*) in secunda lectione fuit paratus. *Vehemens*) acer. *Theophanes*) alius Theophanes poeta, quem Græcè Pompeij gesta scripsisse Tullius asserit. hodie quoque Theophanis extat Græcum epigramma. *Legatu*) Bithynis. *Fax*) vehemēs causa. *Stimulus*) causa. Valerius, Cn. Carbo orientium ciuilium malorum fax ardētissima. *Fundamēta*) argumēta fortiora.

pependit: tandémque absolutus vindicatúsque est. Titum timuit, vt Domitiani amicus: à Domitiano relegatus est, reuocatus à Nerua: sortitúsque Bithyniam, redit reus. accusatus nō minus acriter, quàm fideliter defensus: varias sententias habuit: plures tamen, quasi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus & vehemens. Rufo succesit Theophanes, vnus ex legatis princeps, & fax accusationis & origo. Respondi ego. Num mihi Bassus iniunxerat vt totius defensionis fundamenta

Iacerem) collocarem, scilicet in deprecatione: quę & in Senatu & apud populum principémque, ac vbicunque iuris clementia est, habet locum: in qua plurimum valent ex ipso qui reus est hæc tria in vita præcedere, si innocens, si bene meritus, si spes in futurum innocenter victuri, & in aliquo vsu futuri. Præterea si vel aliis incommodis vel præsenti periculo vel pœnitentia videatur satis pœnarum dedisse, extra nobilitas, dignitas, propinqui, amici, in iudiciis etiam ex magna parte hic locus sæpe tractatur nā & diuisio frequens est, etiā si fecisset ignoscendū fuisse: idq; in causis dubiis præualuit. & epilogi oēs in eadē sæpe materia versari solēt. *Ornamētis*) nobilitate, dignitate. *Generis claritudine*) Bassorum familia pervetusta clarissimos viros protulit. Nobile autem id est quod ex bono prodit genere, generosum, quod à sua natura non degeneravit. *Periculis*) quibus vita mortalium illustratur, & auditores commouentur ad misericordiam, & ex quibus vt insons euaserat. *Conspiratione*) malo consensu. *Delatorum*) inimicorum accusatorum. *Quæstu*) nam quartam bonorum confiscatorum partem habebant: inde quadruplatores dicti. *Factiosissimum*) factionum principem. *Causas*) dū æque prouincialibus iustitiam administrat. *Illum*) primum & acerrimum accusatorem. *Me eundem*) me Secundum. *Occurrere*) satisfacere. *Crimini*) furto, & rapinæ. *Aliis*) quæ obiiciebantur tanquam crimina. *Simplex*) ad delatores effugiendos. *Quædam*) munera. *Prouincialibus*) Bithynis. *Quæstor*) inde non mirum si multos habebat amicos. *Furta & rapinas*) controuersia de nomine, & constitutio diffinitiua. Furtorum duo esse genera refert Caius: manifestum & non manifestum. manifesti conuictus tenetur in quadruplum, quòd rapi quidem sine vi non potest secundum Vlpianum. furti non manifesti tenetur in duplum, vi bonorum raptorum in quadruplum Paulo contestante. *Lex*) Acilia, quam Manilius Acilius Glabrio de pecuniis repetundis seueriſſimam tulit: ne comperendinari quidem reum sinens. Tacitus tamen, inquit, Magistratuum auaritia Calphurnia scita peperit. nam secundum Modestinum plebescito continetur, ne quis præsidum munus, donúmque caperet: nisi esculentum, potulentúmve, quod intra dies proximos prodigatur. Non enim in totum xeniis, Vlpia autore, abstinere debet Proconsul, sed modum adiicere, vt neque modo se in totum abstineat, neque auare modum xeniorum excedat. Quam rem diuus Seuerus & Imperator Antoninus elegantissimè epistola sunt moderati: cuius epistolæ verba hæc sunt, Quantum ad xenia pertinet, audi quid sentimus: vetus prouerbium est, Valde inhumanum esse, à nemine accipere. sed passim, vilissimum: & per omnia, auarissimum. & quod mandatis continetur, ne donum, vel munus ipse Proconsul, vel qui in aliquo officio est, accipiat, emátve quid, nisi victus quotidiani causa, ad xenia non pertinent, sed ad ea quæ edulium excedent vsum. sed nec xenia producenda sunt ad munerum quantitatem. Lege etiam Iulia de repetundis, Marcello respondente, nulla quantitas pecuniæ permittitur capi ab his, qui eo capite commemorantur: tametsi in præce-

iacerē? dicerem de ornamentis suis, quæ illi & ex generis claritate, & ex periculis ipsis magna erant: dicerem de conspiratione delatorum, quam in quæstu habebant: dicerem causas, quibus factiosissimum quemque vt illum ipsum Theophanem offendisset. eundem me voluerat occurrere crimini, quo maximè premebatur. in aliis enim, quanuis auditu grauioribus, non absolutionem modò verumetiam laudem merebatur. Hoc illum onerabat, quòd homo simplex & incautus quædam à prouincialibus, vt amicus, acceperat. Nam fuerat in prouincia eadem Quæstor. Hæc accusatores furta ac rapinas, ipse munera vocabat. Sed lex munera quoque accipi vetat. Hîc ego quid a-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dentibus ex autoritate Venulii permittitur summa aureorum centum dono, mu-

Iter) modum, rationem.

Negarem) vt præcipit M. Tullius de Oratore, Plerunque inquit causæ inficiatione defenduntur: nam & de pecuniis repetundis, quæ maximę sunt, neganda ferè omnia. *Planè*) nimium manifeste. *Inficiari*) negare. *Augentis crimen*) potius ad crimen augendum pertinebat. *Diluentis*) defendentis. *Integrum*) in facultate & arbitrio negandi. *Aduocatis*) mihi & Albino. *Principi*) Traiano. *Natali suo*) nam priuatorum natalibus solebant amici munera mittere, vt sæpe testatur Martialis. *Saturnalibus*) Saturni diebus, quibus xenia munera mittebantur amicis eodem autore, & apophoreta remittebantur. *Iugulassem*) enecassem, causa cecidissem. *Recte factum*) quòd iure accepisset munera. *Impudens*) qui contra leges niteretur. *Meum quiddam*) vt nec concederem nec tuerer rectè factum. *Tenuisse*) seruasse. *Nox diremit*) interuentu noctis interrupta est. Ciceroniana imitatio. sic enim ad Quintum fratrem scribit, Sed inquit vt prælia solet. quia historici hoc dicendi genere vtuntur cum nocte superueniente vterque exercitus intermissa pugna receptui canit. *Sesquihora*) vna & dimidia. nã Tacitus sesquiplagam pro vna & dimidia dixit. sic Persius, Sesquipedalia verba. & Columella, sesquiculearia dolia, sesquimodiũ, sesquioperam, sesquimenses pullos. *Ex lege*) quæ longissimum spatium ad agendum largitur, sed maius reo cui semper fauorabilior est. nam M. Tullius pro domo sua tradit multa ad placandum atque ad misserendum reis concessa. & Apuleius asserit reũ

neréve. *Hic*) hoc loco ancipiti, contra legem. *Ego*) legitur etiam ergo.

gerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem? verebar ne planè furtum videretur, quòd confiteri timerem: præterea rem manifestam inficiari, augentis erat crimen, non diluentis: præsertim cùm reus ipse nihil integrũ aduocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam principi dixerat, sola se munuscula, duntaxat natali suo, aut Saturnalibus accepisse, & plerisque misisse. Veniam ergo peterem? iugulassem reum, quem ita deliquisse concederem, vt seruari, nisi venia, non posset. Tanquam rectè factum tuerer? non illi profuissem, sed ipse impudens extitissem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, vt prælia solet, nox diremit. Egeram horis tribus, & dimidia, super erat sesqui hora. Nam cùm è lege accusator sex horas, nouem reus accepisset, ita diuiserat tempora reus inter me, & eum qui dicturus post erat, vt ego quinque horis, ille reliquis vteretur. Mihi successus actionis silentium, finémq; suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc verebar, ne me corporis vires iterato labore desererent, quem difficilius est repetere quàm iungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio mea & frigus vt deposita, & tædium vt resumpta, pateretur.

amplum dicendi spacium habuisse. *Reus*) Bassus. *Eum*) L. Albinum coaduocatum. *Reliquis*) quatuor. *Successus*) bonus euentus. *Finem*) vt actioni finem imponerem. *Temerarium*) sententia, color. *Iterato*) redintegrato. *Repetere*) intermissum resumere. *Iungere*) cõtinuare. *Reliqua actio*) reliqua pars actionis. *Frigus auditorũ*) negligẽtiã. sicut plerũq; M. T. ad Q. fratrẽ, vel etiã mei iã depositi feruore. *Tædiũ & resũpta*) nã repetita res fastidiũ affert, vtpote iã pręcognita: vnde illud δὶς κεκρέθη ἰχθύσι. *Vt enim*

Vt enim faces igne assidua concussione custodiunt, dimissum ægerrimè reparant: sic & dicentis calor, & audientis intentio continuatione seruatur, intercapedine & quasi remissione languescit: sed Bassus multis precibus, penè etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meũ tempus. Parui, vtilitatémq; eius prætuli meæ. Bene cessit: inueni ita erectos animos Senatus: ita recentes, vt priore actione incitati magis quàm satiati viderentur. Successit mihi Lucius Albinus, tam aptè, vt orationes nostræ varietatem duarum, contextum vnius habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instanter & grauiter. Deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque vt cætera, impudentissimè, quòd post duos, & Consulares & disertos, tempus sibi, & quidem laxius, vindicauit. Dixit in noctem, atque etiam nocte illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Titius Homulus, & Fronto, mirificè: quartum diem probationes occupauerunt. Censuit Bæbius Macer, Consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri. Cæpio Hispo salua dignitate iudices dandos: vterque rectè.

Vt enim faces) similitudinem infert per collationem quæ sumitur ante oculos negocii ponendi causa. Certamen fuit apud Athenienses currendi ab ara Promethei in vrbem cum facibus ardentibus, simul in cursu seruare facem accẽsam, quę si fuisset extincta quãuis cursu pręuenisset, nullam victoriam reportabat. [hinc illud, Vidi ego cõcussas mota face crescere flammas.] *Concussione*) motu. *Dimissum*) sopitum. *Intercapedine*) intermissione. *Languescit*) debilior fit. *Meum tempus*) dicendi spatium mihi ex lege datum. *Meæ*) quia multum vires intendi, & laboris sustinui. *Erectos*) attentos. *Recentes*) integros, indefessos. *Senatus*) Senatorum. *Priore actione*) priore actionis parte. *Incitati*) ad vlteriora audiendum. [*Aptè*) conuenienter, opportunè.] *Varietatem duarum*) nã quisque diuersis argumentis, & stilo nitebatur. *Contextum vnius*) [ordinem. Valerius. an abigi debet Pontius ab horum exemplorum contextu?] quia exceperat actionem vbi Secundus desuerat: ita vt videretur vnum & idem corpus. *Herennius Pollio*) quo cum Flauio Consulatum gerente Dion asserit Titum interiisse. nec ignoro Marcellum Iurisconsultum referre Pollionem fuisse Consulem cum Pudente sub Antonino. Annotauimus alios Polliones per eadem tempora, quos consultò omittimus. *Instanter*) acriter, cum instantia cõtra conantem. *Duos*) Albinum, & Pollionem: nam de se non ita magnificè loqui solet. *Vindicauit*) assumpsit ad dicendum. *Laxius*) spatiosius. *In noctem*) post solis occasum contra maiorum instituta. *Titius Homulus*) in quibusdam exemplaribus scriptum fuit C. Titius Homulus, sed Iulii Capitolini testimonio probabilior est lectio, Valerius Homulus, qui Secundo familiaris pro Vareno Rufo causam egit. Eius multos iocos Antoninus Pius semper patienter tulit. vt cùm domum Homuli visens admiránsque columnas porphyriticas requisisset, vnde eas haberet: respondit Homulus, cùm in domum alienam veneris, & mutus & surdus esto. Idem Lucillam matrem M. Antonini philosophi in viridio venerantem simulacrum Apollinis videns, Pio insusurrauit. Illa nunc rogat, vt diem tuum claudas, & filius imperet: quod verbum omnino apud Pium nihil valuit. *Probationes*) testes, tabulæ, rumores, [quòd Rufus deliquisset.] *Bæbius Macer*) cui Appiæ viæ cura demandãta, cùm Proconsul rexisset

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hispanos: eodem imperio missus in Dalmatiam integrè & iustè prouinciam coluit: eum præfectum vrbis seruauit Adrianus, quamuis ab Actiano per epistolas admonitus, vt si reniteretur Imperio, necaretur. Bæbium item Macrum testatur Flauius Vopiscus Prætorii præfectum sub Aureliano. *Teneri repetundarum*) obnoxium esse pœnæ: qua tenentur damnati repetundarum. *Hispo*) siue is fuerit in quẽ iaculatus est Iuuenalis satyricum illud fulmen, Hispo subit iuuenes, & morbo pallet vtroque, siue alius. *Salua dignitate*) non adempta Senatoria dignitate, & perseuerante in ea Basso: nam mox sequitur: negant enim congruens esse retinere in Senatu, cui iudices dederis. *Indices dandos*) seligendos iudices qui cognoscerent accusationem. *Vterque*) consul designatus Macer, & Hispo. *Recte*) censuit.

Quî) quomodo. *Diuersa*) vnus secundũ legem, alius cõtra. *Cẽsuerint*) senserint. *Consentaneum*)] consequens, conueniens. *Intuenti*) respicienti, consideranti. [*Vim legis*) quæ prohibebat accipere munera. *Mitigare leges*) minuere pœnam legibus constitutam. nam Marcello referente, etsi nihil facile mutandum est ex solennibus: tamen vbi æquitas euidens poscit, subueniendum est: & summum ius antiqui summam putabãt crucem, vt asserit Columella, [præsertim cum Senatus sit eas tollere, cuius est condere.] *Intendere*) si reus meretur atrociora supplicia inferre, quàm leges præcipiant. *Sicut licet*) sustinet enim personam principis Senatus, qui nullis legibus tenetur. *Vetito*) lege prohibito. *Inusitato*) insolito. nam multis iam repetundarum reis seruata est dignitas Senatoria. Inueterata enim consuetudo pro lege non immerito custoditur, & hoc est ius quod dicitur moribus constitutum. *Præualuit*) superior & frequens fuit. *Censendum*) dicendam sententiam. *Acclamatum*) assensum, laudatum, applausum: hinc acclamationes imperatorum laudationes. *Solet*) fieri. *Residentibus*) post sententiam pronunciatam, & comprobatam. *Consensu*) confirmatione, concordia. *Exceptum*) admissum *Fauorabile*) summo fauore præsumptum. *Iudicia*) sententiæ, opiniones. *In ciuitate*) inter ciues: quorum alii populares, alij nobilium partes fouentes. *Rigidam*) nimis seueram. *Quibus Macri*) sententia placuit. *Illam alteram*) dicendi modus apud scriptores obseruatus, [vt apud M. Tullium de prouinciis consularibus, & Valerium libro octauo,] sic apud Apuleium ille alius, & illa alia: & libro quinto Secundus dixit ille alter, *Dissolutam*) nimiùm mitem, & indulgentem. *Retinere*) in Senatu. Reseruare dignitatem senatoriam. [*Cui*) tanquam nocenti.] *Valerius Paulinus*) Paulinum Tri-

Quî fieri potest, inquis, cũ tã diuersa cẽsuerint? quia scilicet & Macro legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem munera acceperat: & Cæpio cum putaret licere Senatui, sicut licet, & mitigare leges, & intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Præualuit sententia Cæpionis. Quinimmò consurgenti ei ad censendum acclamatum est, quod solet residentibus. Ex quo potes æstimare, quanto consensu sit exceptum cum diceret, quod tam fauorabile fuit, cum dicturus videretur. Sunt tamen vt in Senatu, ita in ciuitate, in duas partes hominum iudicia diuisa. Nam quibus sententia Cæpionis placuit, sententiam Macri vt rigidam durámque reprehendunt: quibus Macri, illam alteram dissolutam, atque etiam incongruentẽ vocant. Negant enim congruens esse, retinere in Senatu, cui iudices dederis. Fuit & tertia sententia. Valerius Paulinus as-

bunum lego missum à Vespasiano ad Iosephum latitantem: & postea præfectum Alexandriæ. Valerius autem Paulinus accusatus est, & à pluribus proditionis insimulatus, dum Celso otiosè auxilium fert, quòd propter religionem non esset functus ducis officio: prædia in Foroiuliensi agro possedit: famæ ac immortalitatis vnicus amator Consul creatus est: & Secundo arcta familiaritate coniunctus: nam moriens ei ius libertorum suorum reliquit.

Referendum) ponendum in consultatione. *De Theophane*) an Theophanes reus peragendus esset. *Legationis renuncti asset*) postquam functus esset legatione: nec amplius ageret legatum. nam legatus iure nõ poterat accusari: quod testantur Iurisconsulti, & nos libro tertio recitauimus. [Legitur etiam legationem renunciasset.] *Illa ipsa*) quo dicendi modo vtitur Seneca in epistolis. Est enim remissus, & de medio petitus, epistolari stilo conueniens. *Lege*) repetundarum, qua cauebatur puniri eum, qui iniustè accusasset. [*Maximæ*) maiori. superlatiuum pro comparatiuo.] *Non sunt persecuti*) non comprobarunt. nam Consules designati, quod referebatur primi censebant, ac deinceps reliqui Senatores: verùm Consules qui tunc consulatum gerebant, senatui præsidebant: & quicquid placuisset, decernebant. *Tulit famam*) summè laudatus est. *Fauorabilem*) gratiosum, charum. *Vetus fama*) discriminum. dum referebatur olim sæpius periclitatum. *Renouata*) reducta in recentem memoriã hac Bithynorum accusatione. *Nomen*) Bassi. *Squalida*) situ obsita. vocabulum secus ab antiquis acceptum Gellio, & Macrobio autoribus. Πρόδρομον) præcursatricem, prænunciam. *Plenam*) copiosam. *Onustam*) multas res complexam. *Tanta re*) tanti ponderis, & momenti. *Retractanda*) emendanda.

sensus Cæpioni, hoc amplius censuit referendum de Theophane cùm legationem renunciasset. Arguebatur enim multa in accusatione fecisse, quæ illa ipsa lege, qua Bassum accusauerat, tenerentur. Sed hanc sententiam Consules quanquã maximæ parti Senatus mirè probabatur, non sunt persecuti. Paulinus tamẽ & iustitiæ famã, & constantiæ tulit. Misso Senatu Bassus magna hominũ frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum fauorabilẽ renouata discriminũ vetus fama, notúmque periculis nomen, & in procero corpore mœsta & squalida senectus. Habebis hãc interim epistolam πρόδρομον: expectabis orationem plenam, onustámque expectabis diu. neque enim leuiter & cursim, vt de re tanta, retractanda est. Vale.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Scribis) Monet Sabinum, & libertatem & legatum deberi Modesto seruo: cui Sabina legatum dederat tanquam liberum esse iussisset: quod

Scribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit hæredes, Modestum seruum suum nusquam liberum esse iussisse: idem tamen sic adscripsisse legatum, Modesto, quem liberum esse iussi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen nusquam apparebat relictis sibi hæredibus Sabino & Secundo. Occurrunt nobis ex diuersis scriptoribus per illa tempora quibus Secundus claruit, multi Sabini, vt ambiguitas oriatur ad quem scripserit. nam Iustinianus refert Iulium Sabinum malè tractantem seruos, in quem rescripsit Antoninus Pius. eundem imperatorem autor Vlpianus Iubẽtio Sabino rescripsisse. Sabinus item Antonius matrem habuit Iuniam Valerianam & filium Antoninum. Callistratus tradit Sabinum Maximum fuisse sub Adriano. & eodem imperante Suidas Sabinum declamatorem. Crediderim tamen magis fuisse Cæsium Sabinum, quem Secundus ad præsidium & ornamentum sui sumpserat. Auli Pudentis municipem totius Vmbriæ decus ad eum librum septimum Martialis mittit, & nono post laudem lacus eiusdem, rosaceam coronam. quamuis Pomponio memorante, Cassio Iurisperito successit Cæsius Sabinus, qui plurimum potuit Vespasiani temporibus, ad quem rescripsisse Adrianum retulit Vlpianus. *Iussisse*) legale verbum. *Ascripsisse legatum*) institutis vniuersalibus hæredibus testamento, legatum postea Modesto reliquisse his quidẽ verbis: Modesto quẽ liberũ esse iussi, legatum relinquo.

Contuli) communicaui.

Quæris quid sentiam? Contuli cum prudentibus. conuenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non sit data: nec legatum, quia seruo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideóque puto nobis quasi scripserit Sabina faciendum quod ipsa scripsisse se credidit. Confido accessurum te sententiæ meæ, cùm religiosissimè soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis hæredibus intellexisse pro iure est. Neque enim minus apud nos honestas quàm apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate sinentibus nobis, fruatur legato, quasi omnia diligentissimè cauerit. Cauit enim quæ hæredes bene elegit. Vale.

In eundem sensum Papinianus inquit. Nicostratus cùm de ea re mecum contulisset, dixi posse defendi. *Cum peritis iuris*) Legitur in multis exemplaribus cum prudentibus in eundem sensum: nam responsa prudentium sunt sententiæ & opiniones eorum, quibus permissũ fuit iura publicè interpretari, & à Cæsare ius respondendi datum est, qui iurisconsulti appellantur. horũ omnium sententiæ & opiniones eam autoritatem tenebant, vt iudici ex constitutionibus non liceret à responso eorum recedere.

Conuenit inter omnes) consentiunt omnes. Similis locutio in sensu apud Iuuenalem, sæuis inter se conuenit vrsis. & Martialis, [Cùm sitis similes parésque vita, Vxor pessima, pessimus maritus: Miror non bene conuenire vobis. & Tranquillus in Claudio, Veneno quidem occisum conuenit.] *Libertatem deberi*) liberum esse debere. *Non sit data*) nusquam enim apparebat eum liberum esse iussisse. *Nec legatum*) deberi. *Seruo suo*) ergo Modestus hoc iure priuabatur libertatis fauore: & legati iure habendi, & omne beneficium redibat ad hæredes Sabinæ, Sabinum scilicet & Secundum: nam serui nostri ex quacunque causa acquirunt, id nobis acquiritur. Ipse enim seruus, qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest: ideo conuenienter legatum nobis per eundem acquiritur. [*Error*) Sabinæ.] *Quasi scripserit Sabina faciundum*) concedendam libertatem, & legatum Modesto: tanquam si apertè hoc cauisset Sabina, [sicut iuris est secundum Iustinianum in institutionibus, seruum etiam sine libertate hæredem institutum liberum fieri, & pariter seruo à domino liberis tutori dato nulla facta libertatis mentione, tamen libertatem intelligi datam. His multum non dissimile Labeonis illud titulo de conditionibus, Hæres inquit meus Sticho, seruo meo, quem in testamento liberum esse iussi, au-

reos quinquè quos in tabulis debeo, dato: nihil seruo legatum esse, quia dominus seruo nihil debere potuit. Ego puto secundum mentem testatoris naturale magis, quàm ciuile debitum spectandum esse, & eo iure vtimur. Quamuis illa verba, quem liberum esse iussi, sint enunciatiua, quibus non ostenditur libertas data, sed tamen disponunt: quia Caio de regulis iuris referente libertas omnibus rebus honorabilior est. *Scripsisse*) scriptis libertatem dedisse. *Voluntatem*) vltimam. *Intellexisse*) si non expressè: tamen tacitè. *Bonis*) vt nobis. *Pro iure*) loco iuris. *Necessitas*) summum ius. *Moretur*) esto, maneat Modestus. *Cauerit*) prouiderit Sabina. vtitur autem verbis Iurisconsulti propriis. *Cauit*) diligentissimè. *Bene*) quia nos boni sumus.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Audisti) Minutiano Licinianiexilium narrat, in quod pulsus fuerat à Domitiano reus incestus cum virgine Vestali: simul & illius vitia taxans, & fortunæ mobilitatem notans. *Valerium Licinianum*) Liciniani Hispani municipis Martialis mentio fit apud eundem poetam. Vir Celtiberis nõ tacende gentibus: Nostræque laus Hispaniæ. Videbis altam Liciniane Bilbilim & mox, Te Liciniane gloriabitur nostra: Nec me tacebit Bilbilis. *Profiteri*) oratoriam docere. *Sicilia*) olim Italiæ coniuncta, mox interuentu freti diuulsa: omnium insularum fertilitatis claritudine celebrata. Italia superiorem diceres frumento, melle, croco, aliisque permultis: & meritò Romanorum horreum appellatam. Trinacria & Triquetra à pluribus nominata est, à tribus angulis & promontoriis, quibus in diuersa procurrentibus Δ literam efficit. Thucydides Sicaniam cognominat ab incolis, quos quidam putarunt indigenas: postremò ab Italis, qui Siculi dicebantur in eam vulgo profectis, Sicilia vocata: siue (vt alij) à Siculo rege. Sunt qui credant à Sicano Iberiæ flumine nomen traxisse. Eius autem Insulæ ambitum stadiorum quatuor millium trecentorum sexaginta Siculus Diodorus protulit: maiorem facit Plinius ex autoritate Agrippæ. circuitu scilicet patentem septingentis centum decemoctomiliariis. Siciliam etiam minorem Strongylen appellatam idem autor. *Nuncius Prætorius*) à Prætore missus: sicut dicimus prætoriã portam, & prætorium præconem. [nam Sicilia à prætoribus regebatur.] Vel prætorius, prætoria dignitate præditus. Nam per Suetonij verba colligitur Licinianum fuisse virum prætorium. *Recens*) nuper à Sicilia in vrbem qui venerat. *Hic*) Licinianus. *Modo*) aliquot ante annos. *Causarum actores*) causidicos. *Rhetor*) artis dicendi magister, orator qui eam exercet. Græci tamen rhetorem pro oratore passim vsurpant. *Præfatione*) qua breuibus explicari solet scriptoris intentio ante quam opus aggrediatur: aliquando etiam pro excusatione absolutè ponitur. *Grauiter*) quod explicatur per sequentia: quibus multum ponderis verbis inest. *Fortuna ludos facis*) [homines tanquam pilas habens.] Sunt qui in

Audisti Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse. Est enim recens nuncius. Prætorius hic modò inter eloquentissimos causarum actores habebatur: nunc eò decidit vt exul de Senatore rhetor de oratore, fieret Itaque ipse in præfatione dixit dolenter, & grauiter, Quos tibi fortuna ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores. Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis inest, vt mihi videatur ideo professus vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

fortunæ iam casibus omnia ponunt, Et nullo credunt mundum rectore moueri, Natura volente vices, & lucis, & anni. hæc Iuuenalis, qui ambiguum an imitatus sit Secundum satyra. vij. an Secundus Iuuenalem. fuerunt enim contemporanei: nam inquit, Si fortuna volet, fies de rhetore Consul. Si volet hæc eadem, fies de consule rhetor: Valerium Licinianum sanè monstrans. *Professoribus*) hac epistola sermocinatio absoluitur, cæterarum exornationum pulcherrima. nihil autem in

Hoc) hanc sententiam grauissimam. *Græco pallio*) quo vestis genere Græci philosophi vtebãtur, quinimmo mortui amiciebantur: descendebat autem vsque ad calceos. *Iure togæ carent*) non possunt togam ferre veterum Romanorum indumentum: vtpote qui iure ciuium Romanorũ priuati sint: nam cui aqua & igni interdictum est, nec testamentum valet quod ante fecerit, nec quod postea fecerit: bona quoque quæ tunc habuit cum damnaretur, publicabuntur: & libertatem, & ciuitatem, cognationes, affinitates omnes, quas ante habuit, amittit: & eius existimatio consumitur: ac demũ vltimo supplicio secũdum Iurisconsultos affici dicitur. Ideo autẽ quẽ Romana ciuitate pellebãt, aqua & igni interdicebant, cõmunione omni ciuitatis priuatũ significãtes, quòd duobus his elemẽtis maximè humana indigetvita. vnde nouę nuptæ quamprimũ mariti domum ingrediebatur, aqua & ignis à sponso per manus tradebatur. *Composuit*) sumpsit habitum dicturi, [pallium amicuit. sicut de Isæo recitauit.] *Habitum*) Græcum. *Latine*) Siculi primum lingua barbara, deinde Græca, postremo Latina vsi sunt: quare trilingues Apuleius vocat. *Declamaturus*) fictam causam acturus. Est enim declamatio, exercitatio, & imago iudiciorum & consiliorum: vt per eam possimus

vrbe fuit eloquentia, vel ad vtilitatem fructuosius, vel ad dignitatem amplius: nam plurimos ex obscuro genere ad opes & magistratus summos illa præduce peruenisse testantur Fabius, Tacitus, & Ausonius. *Bilis*) virus fellis, & quia Plinii verba satis appositè isti loco faciũt, ea trãscribã. Sed in felle nigro insaniæ causa, [homini] mórsque toto reddito, hinc & in mores crimen bilis nomine: adeo magnum est in hac parte virus, cùm se effundit in animum. *Ideo*) ob hanc tantùm causam.

hoc diceret Idem cùm Græco pallio amictus intrasset (carent enim togæ iure, quibus aqua & igni interdictum est) postquam se composuit, circumspexitque habitum suũ, Latinè inquit, declamaturus sum: dicens tristia & miseranda. Dignum tamen illum qui hæc ipsa studia incesti scelere maculauerit. Confessus est quidem incestum: sed incertum, vtrum quia verum erat, an quia grauiora metuebat, si negasset. Fremebat enim Domitianus, æstuabátque ingenti inuidiæ destitutus. Nam cum Corneliam Vestalium Maximam defodere viuam concupisset, vt qui illustrari seculum suũ eiusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis maximi iure, seu potius immanitate tyranni,

peruenire ad veram actionem causarum. quare debet esse similis veritati. & declamare est mediocriter orare: dicere verò, bene. *Dignum*) putem ne dignum hoc supplicio? [quidam volunt illa verba esse Liciniani: vt sit sensus, illum esse dignum dicere tristia & miseranda, qui studia literarum incesto maculauerit. alii potius Plinio ascribunt.] *Studia*) eloquentiæ. *Incesti scelere*) quòd putabatur cum Vestali concubuisse. *Incertum*) in ambiguo est, an Licinianus confessus sit incestum, quia id verè patrasset, an quia grauiora supplicia quàm exilium timebat, si negasset. *Grauiora*) virgas & necem. *Inuidiæ*) hominum maleuolentiæ. *Corneliam Vestalium Maxi-*

mam) Cornelia ex familia Cossorum capta in locum Læliæ defunctæ, Nerone Imperante olim absoluta, ac multo pòst repetita accusatione conuicta à Domitiano defodi iussa est, autore Tranquillo, & Eusebio in Chronicis: quamquam is paulo suprà in rebus Domitiani iam dixerat tres virgines Vestæ ob stuprum damnatas. Dionis abbreuiator ibidem inquit, Ne suppliciis quidem Vestalium abstinuit post mortes & exilia multorum procerum, sed tanquam incestas puniuit: vt cùm dura asperáque de illis inquisitio fieret, & multis insimulatis ac interfectis, Ælius Agrippa vnus ex pontificibus non sustinuerit vltra, sed deterritus in ipso concilio expirauerit. Alii codices habent Corneliam Maximillam Vestalem. *Defodere viuam*) quam consuetudinem mox diffusè tangemus. *Illustrari seculum suum*) celebrari in posterum tempora Imperij sui. *Eiusmodi*) notabilibus, punitione Vestalium, quam neglectam à Vespasiano & Tito Domitianus seuerè coercuit. Ocellatis sororibus & Varonillæ Vestali liberum mortis arbitrium permisit, & corruptores earum relegauit. Hoc Papinius laudat. Tacitus circa finem fragmentaræ historiæ, Cerealem patrasse stuprum cum Claudia sacrata muliere refert. *Pontificis Max. iure*) cui licebat inquirere Vestalium crimina & vindicare. denique omnes sacras causas diiudicare. Fuit autem pontifex Max domitianus. quod testantur ærea ipsius numismata. & Iuuenalis satyra quarta de eo loquens, Destinat hoc monstrum cymbæ linique magister Pontifici summo. *Immanitate tyranni*) crudelitate mali principis.

Licentia) iniusta potestate. *Domini*) se dominum & deum appellari iussit, tradente Tranquillo, & Martiale sic adulante, sed post eius interitum exprobrante. *Pontifices*) minores, qui in potestate maximi erant. *Regiam*) palatium. *Albanam villam*) quò sæpissimè conuocabat patres in consilium. Iuuenalis carmen extat de re consulta super Rhombo in secessu Albano: vbi asserit Suetonius confixisse eundẽ Imperatorẽ multas feras, & Martialis quinquatria singulis annis Mineruæ celebrasse. Sed non sine ratione, si tamẽ ea ratione motus, de nece Vestalis deliberaturus põtifices in Albanum acciuit, quòd scilicet sacerdotium Vestalium institutum esset à Troianis, qui Albam condidere. Fuerant igitur Vestales primo Albę, inde Romam translatæ. *Nec minore*) sensus est, condemnauit Corneliam indicta causa, quod erat non minus scelus. quàm quòd ira videbatur illam trahere ad vltionem. *Vlcisci*) non punire. *Absentem*) in vrbe. *Inauditam*) indicta causa. *Incesti*) stupri. nam incestus committitur inter sacras personas & affines. *Fratris filiam*) Iuliam Titi filiam, quam adhuc virginem oblatam in matrimonium recusauerat, & Sabino collocatam corrupit, mox interfecto marito

licentia domini, reliquos Põtifices nõ in regiã, sed in Albanam villam cõuocauit. Nec minore scelere quàm quòd vlcisci videbatur, absentẽ inauditámq; dãnauit incesti, cũ ipse fratris filiã incesto nõ polluisset solùm, verũetiã occidisset. Nam vidua abortu periit. missi statim Pontifi-

ardentissimè & palàm dilexit, vt causa mortis illius extiterit, cùm coẽgisset abortum facere: vnde in illum Satyricum fulgur strinxit Iuuenalis, Cùm tot abortiuis fœcundam Iulia vuluam Solueret, & patruo similes effunderet offas. Statuam amoris indicium è lygdo marmore, & manu tenentem cestos ei fieri iussit Domitianus. vnus tamen Philostrati interpres libro sexto mendosè traduxit Iuliam Domitiani ex filia neptem: Nonnulli inquit laudabant Domitianum, quòd Romæ templum Vestæ purgasset, virginibus tribus zonarum causa interemptis, & quia rem cum viris habuisse culparentur: cùm oporteret eas castas atque intactas Ilienſem Palladem, & ignem perpetuum custodire: at ipse agnato suo Sabino interfecto Iuliam duxerat vxorem: erat autem Iulia Domitiani ex filia neptis. cùm Græcè legatur illam fuisse fratris Titi filiam. *Abortu*) infante ante legitimum nascendi tempus excusso ab vtero.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Defodiẽdam necandámque) quæ Vestalium virginitatem prodiderat, viua ad portam Colinam defodiebatur tumulo, qui sceleratus campus appellabatur intra vrbem: vbi subterranea domus mediocris erat, in quam è loco superiore descendebatur. Iacebat in eo stratus lectulus, & lucerna ardens: primitiæque rerum earum, quæ sunt ad victum brues quædam, panis, aqua in vase, lac, & oleum: quasi caueret ipsa domus ne fame eius corpus interiret, quæ maximis expiationibus dedicata esset: ipsam verò pœnę obnoxiã feretro impositam: & exterius, obtectam, loríque ligatam: quo neque vox queat etiam audiri. per forum vehebant deflentibus eam ac præmittentibus amicis, atque cognatis. cæteri cum silentio accedebant: & sine voce graui cum mœrore quodam deducebant. neque aliud spectaculum horribilius erat, neque alium diem ciuitas mœstiorem agebat: cùm verò ad iam prædictum locum feretrum delatum erat, solutis vinculis à ministris, sacerdotum Princeps precatus arcana quædam, sublatísque ad deos manibus, ad supplicium adducebat eam capite opertam, cõstituebátque in scalis in domicilium deferentibus: deinde ipse cum aliis sacerdotibus auertebatur: cùm autem illa descendidisset, & scalæ tollebantur: ac multa desuper iniecta humo domicilium operiebatur, adeo vt is locus reliquo tumulo æqualis esset. hoc modo scelus detestantes: verùm ne religionem quidem fugiebant: nam sacerdotes eum locum postea adeũtes parentabant. Ideo autem conuictas incesti alia pœna non afficiebant, quòd cadauera comburebantur. Illis igitur id tribuere iniustum iudicabant, quæ negligenter sacrum ignem obseruassent: an magis quòd corpus maximis ac sanctissimis religionibus consecratum interficere, & mulieri sacræ manus inferre nefas putantes rationem inierunt, qua subterraneo specu defosso obrutæ per se morerentur. Dionysius, à quo & Plutarcho maiorem prædictorum partem mutuati sumus, scribit Vestales corruptas virgis cæsas occidi solitas: postea institutum Romanorum, vt quidam ferunt, Tarquinij Superbi, vt viuæ defoderentur, quem morem Iuuenalis monstrat Satyra quarta. cum qua nuper vittata iacebat Sanguine adhuc viuo terram subitura sacerdos. sed apertius in Fastis Ouidius, Nulláque dicetur vittas temerare sacerdos Hoc duce, nec viua defodietur humo. Sic incesta perit, quia quam violauit, in illa Conditur, & Tellus Vestáque numen idem est. *Vestam*) quam alii flammam, alii terram esse volunt, ideo mulierem fingunt terram tympanum ferentem, quia terra ventos in se concludit. *Cæsar*) Domitianus. *Qua*) me. *Sacra faciente*) pro eo sacrificante: Vestalium sacra nulli cuipiã fas est scire. Legimus tamen vti consueuisse in sacrificiis muria, sale scilicet in pila tonso & in ollam fictilem coniecto, ac in furno præcocto, deinde in aquam misso. *Vicit*) triũphauit. nam de Cattis & Dacis post varia prælia duplicem triumphum egit. de Sarmatis lauream tantùm Ioui Capitolino rettulit. bellum ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniæ præside confecit absens mira felicitate. hæc Tranquillus. quæ Martialis sæpius suis scriptis inseruit.

ces, qui de fodiendam necandámque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad cæteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissimè clamitabat, Me Cæsar incestam putat: qua sacra faciente vicit, triumphauit. Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu principis dixerit, dubium est: dixit donec ad supplicium nescio an innocens, certè tanquam nocens ducta est. Quinetiam quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissétque descendenti stola, vertit se, ac recollegit. Cúmque ei carnifex manum daret, auersata est, & resiluit: fœdúmque contactũ quasi planè à casto puróque corpore, nouissima sanctitate

seruit. vt libro nono, Cornua Sarmatici ter perfida contudit Histri. Sudantem Getica ter niue lauit equum. *Blandiens*) Domitiano quòd vicisset, & triũphasset. *Irridens*) quia victus potius à barbaris fuit ille, & simulatum triumphum egit. *Sui*) quòd se puram sciret. *Dixerit*) hæc, me Cæsar & reliqua. *Innocens & nocens*) annominatio. *Cubiculum*) antrum ad portam Colinam, repete præcedentia. *Demitteretur*) per scalas. *Stola*) vestis muliebris rugosa, autore Varrone, Martiale, Nonio: at Olympiacæ stolæ forma, teste Apuleio, talis fuit, picta vestis ex humeris pone tergum dependens, talorum tenus vario colore visenda: circumnotatis animalibus insignita: hinc dracones Indici, inde gryphes hyberborei. *Recollegit*) cõposuit stolam ne pudenda detegeret: quod fecere Pompeius, & Cæsar in nece sua. Recolligere alias est confirmare & reficere animum. M. Tullius, Manifesto furto perturbatus vbi se recollegit. Tranquillus, Reuocato rursus impetu aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desiderauit. *Carnifex*) minister iustitiæ. *Daret*) porrigeret in descensu. *Resiluit*) refugit. *Fœdum*) obscœnum, turpem. *Contactum*) Alia scriptura contagium habet, id est, pollutionem. *Planè*) manifestè. *Sãctitate*) integritate vitæ. [*Nouissima*] vltimo actu vitæ suæ sanctitatẽ præ se ferẽs.

Reiecit) repulit, respuit. *Numeris*) gradibus. apud Martialem pro nummo libro quarto ponitur numerus, Et centum numeros nouæ monetæ. πολλὼ πεζόγοιαν εἶχεν ὀχλήμως πεσεῖν, verba Talthybii ex Euripidis Hecuba, narrantis Polyxenæ necem. ὧδε καὶ θνήσκουσα πολλὼ πεζόγοιαν εἶχεν ὀχλήμως πεσεῖν, κρύπτειν τ' ἃ κρύπτει θμιτ' ἀρσένων χερῶν. id est, hæc autem & moriens tamen multam prouidentiam habuit honestè cadere, celare autem quæ celare oculos marium opus est. Quam sententiam transtulit Ouidius libro decimotertio Metamorphoseos, vbi Polyxenæ immolationem describit.

reiecit: omnibúsque numeris pudoris, πολλὼ πεζόγοιαν εἶχεν ὀχλήμως πεσεῖν. Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia obiiciebatur, cũ in comitio virgis cæderetur, in hac voce perstiterat, Quid feci? nihil feci. Ardebat ergo Domitianus & crudélitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quòd in agris suis occultasset Corneliæ libertam. Ille ab ijs, quibus erat curæ, præmonetur, si comitium & virgas pati nollet, ad confessionem confugeret, quasi ad veniam. fecit. Locutus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est illud, πάτερ πάτερ. Ait enim, Ex aduocato nuncius factus sum. Recessit Licinianus. gratũ

Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas, Cùm caderet: castíque decus seruare pudoris. [Et apud Græcos Quintus Calaber libro primo derelictorum ab Homero: Penthesileæ necem explicando accepit.] *Celer*) In Celerem plerunque Martialis. fuit & P. Celer accusator Bareæ damnatus accusante Musonio. *Cui Cornelia obiiciebatur*) qui accusabatur quòd cum Cornelia incestum commisisset. *Virgis cæderetur*) fustibus cædi liberos, flagellis seruos innuit Paulus de incendio, & ruina. Tranquillus autor Domitianum stupratores virginis in comitio ad necem cædi iussisse, excepto prætorio viro: cui dubia etiam tunc causa, & absque quæstionibus, atque tormentis de semet professo exilium indulsit: sanè Licinianum monstrans. *Comitio*) loco iuxta Senatum, quò populus coibat comitiorum & litium causa. *Perstiterat*) perseuerauerat vsque ad extremum. *Ardebat*) cruciabatur. *Infamia*) non displicet infamia, id est maleuolentia & inuidia: cui manifestè expositus erat, si Celer tanquã innocens occisus videretur. *Arripit*) comprehendi iubet. *Agris*) villa. *Quibus erat curæ*) qui tuebãtur illũ. *Comitiũ & Virgas*)

Universidad de Deusto
Biblioteca

necem in publico. *Confessionem*) obiecti criminis. *Confugeret*) in rebus afflictis confugimus ad aliquem subsidij causã. *Hæsit*) paruit monitis. *Absente*) Liciniano. *Male quiddam*) simile dictum κεῖται Πάτροκλος. iacet Patroclus, id est, iudicatum, & actum est. Carmen ex lib. xxij. Iliados. κεῖται παρὰ νήεσσι νεκὺς ἀκλειὸς ἀθαπτος Πάτροκλος, id est, iacet apud naues mortuus, indefletus, insepultus Patroclus. [sequentia tamen apertè monstrant in Pliniano codice legendum κεῖται νεκύς.] Melior tamen est sensus, cùm deberem agere causam pro Liciniano, [quoniam desperata est,] tanquam nuncius affero vobis illius confessionem, sicut Nestoris filius Achilli necem Patrocli libro. xviij Iliados. ἄγγελος ὧδε δυσηφέος, ἢ μάλα λυγρὸς. Πεύσεται ἀχαιῶν, ἢ μὴν ἀφίλιος χθιζὸς. Κεῖται Πάτροκλος, νέκυος δὲ δὴ ἀμφιμάχονται Γύμνα. ἀτὰρ τά γε τεύχε' ἔχ κορυθαίολος Ἕκτωρ. Hei mihi Pelei fili periti in bello, profectò valdè triste nuncium accipies, quod nunquam vtinam fuisset. Iacet Patroclus, pro mortuo sanè pugnant nudo. verùm hæc arma habet galeatus Hector. Cuius narrationis breuitatem Fabius mirum in modum probat. *Recessit*) ab vrbe.

Hoc) quòd Licinianus iudicio abierit. & eius causam Herennius fatenti similis sit complexus.] *Proderetur*) [exultaret.] detegeretur. *Absoluit*) liberauit ab inuidia. Martialis, Absoluit Phrygium vestra rapina Parin. *Adiecit*) sententiæ. *Non instandum verecundiæ*) non occidendum Licinianum, qui pudore criminis aufugisset. *Ipsi*) Liciniano. *Rapere*) secum auferre. *Publicarentur*) à præfectis in ærarium referrentur. *Exilium molle*) apud gentes humaniores. Exilium, Marcello tradente, triplex est, aut certorũ locorum interdictio, aut lata fuga, vt omnium locorum habitatio præter certum locum, aut insulę vinculum. sed Callistratus significat aliud fuisse in insulam relegari, aliud in insulam deportari. In exulibus, inquit, gradus pœnarum constituit edictum diui Adriani, vt qui ad tempus relegatus est, si ante præscriptum redeat, in insulam relegetur: sed qui relegatus in insulam excesserit, in insulam deportaretur: qui deportatus euaserit capite puniatur. Vlpianus de interdictis, Relegatorum duo sunt genera: quidam qui in insulam relegantur: sunt qui simpliciter, in prouinciis eis interdicatur nõ etiam insula assignetur. & mox, hæc est differentia inter deportatos & relegatos. quòd in insulam relegari, & ad tempus & in perpetuũ quis potest. [Paulus tamen de publicis iudiciis, Exilium inquit est aquæ & ignis interdictio. nam cætera exilia, sed relegationes propriè

hoc Domitiano, adeo quidem, vt gaudio proderetur, dicerétque, Absoluit nos Licinianus. Adiecit etiam, non esse verecundiæ eius instandum: ipse verò permisit si qua posset, ex rebus suis raperet, antequam bona publicarentur, exiliúmque molle, velut præmium dedit. Ex quo tamen postea clementia diui Neruæ translatus est in Siciliam, vbi nunc profitetur, seque de fortuna præfationibus vindicat. Vides quàm obsequenter paream tibi, qui non solùm res vrbanas, verumetiam peregrinas tam sedulò scribo, vt altius repetam. & sanè putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quàm relegatum ob incestũ. Summam enim rerum nunciat fama, non ordinem. Mereor vt vicissim quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (solent enim notabilia quædam incidere) perscribas. Denique quicquid voles: dummodo non minus longa epistola nuncies. Ego non paginas tantùm, sed etiam versus syllabásque numerabo. Vale.

dicuntur.] *Præmium*) quòd se liberasset ab inuidia fatendo crimen. *Diui Neruæ*) cùm hæc scriberet Secundus, iam Nerua excesserat ab humanis, & inter deos à Traiano relatus fuerat. *Altius*) iam pridem gesta, à principio rei. *Tunc*) cùm inquisitio facta est in illum. *Summam*) argumentum. *Oppido*) Brixia. *Finitimis*) vt Bergamo, Veronæ, & Cremonæ. *Notabilia*) notatu digna. *Versus*) ordines verborũ.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

AMas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi sæpe commendas: amabis magis, commendabisque, si cognoueris recens eius factum. Cùm in prouinciam Quæstor exisset, scribámque qui sorte obtigerat, ante legitimũ salarij tempus amisisset, quod acceperat scribæ daturus, intellexit, & statuit subsidere apud se non oportere. Itaque reuersus, Cæsarem, deinde Cæsare autore, senatum consuluit, quid fieri de salario vellet. Parua quæstio, sed tamẽ quæstio. Hæredes scribæ sibi, præfecti ærarij populo vindicabant. Acta causa est, dixit hæredum aduocatus, deinde populi: vterque percommodé. Cæcilius Strabo ærario censuit inferendum: Bæbius Macer hæredibus dandum, obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, vt ego statim feci. quamuis enim abundè sufficiat illi quòd est & à principe & à Senatu probatus, gaudebit tamen testimonio tuo. Omneis enim qui gloria famáque ducuntur, mirum in modũ

(*Mas*) Marcellini factũ laudat, quòd Quæstor cùm ante tempus salarium scribæ recepisset, eo mortuo Traianum super hoc consuluerit, & Senatum hortatur. itaque Arrianum ideo Marcellinum commendat epistola. P. Egnatium aduersus Soranum testimonium dixisse recitat Tacitus. Macrobius Egnatium citat in libris de rerum natura. Egnatium Festum Ædilem duumuirum, cui ludos sub Antonino Pio pũblicè edenti plebs vrbana ad statuam ponendam, pecuniam obtulit, referunt antiqua monumenta: verùm is honore contentus impensam remisit. Ad Ignatium Dextrum scripsit Herennius Modestinus librum de excusatione turelæ. Ignatium Antiochiæ episcopum sub Nerua & Traiano, autores sunt Græci scriptores. Vlpianus testatur. Ignatium Taurinum fuisse Proconsulem Vticæ, Adriano imperante. *Quæstor*) prouincialis, qui dabatur Proconsuli vel Prætori eunti in prouinciam, vt pecuniam principalem, vel publicam, inquireret & curaret. *Sorte*) quæstores enim sortiebantur scribas, sicut Procoss. prouincias & legatos. *Amisisset*) morte perdidisset. *Ante legitimum tempus*) laudat per transitum tempora sua, quibus publicis officialibus ante diem suam satisfieret. *Salarij*) salarium merces annua laborum dicitur: at salarius qui salsamenta vendit. *Quod*) salarium. *Intellexit*) obitum scribæ. *Subsidere*) salarium remanere. *Reuersus*) à prouincia in vrbem. *Quæstio*) disputatio fuit super hac re. *Præfecti*) quæstores vrbani. *Populo*) quia ærarium reipub. erat. *Vendicabant*) asserebant. proprium faciebant. *Pop.*) aduocatus dixit. *Cæcius Stra.*) legitur etiam Cæcilius Stra. sed nullius apud alium quempiam mentionem habitam memini. hoc tantùm velim admoniusse, & Strabonem & Bebium fuisse consules designatos qui ius censendi habebant, & in causa Iulij Bassi, Secundum designatos consules nominasse Bebium Ma-

crum, & Cepionem Hispanum, non Cæsium Strabonem. *Statim*) nam interfuit illi Senatusconsulto. *Feci*) laudaui. Facio verbum late patet multorum locum explens. Pli. senior lib. ij. & vtranque paginam facit, id est implet. Cato dixit munditias facere, pro mundare. & facere manipulos, pro colligere in manipulos. Varro factum olei, quòd vno tempore conficitur: & ad victimas faciunt, id est conueniunt, & idonei sunt sacrificio. sicut Mart. non facit ad stomachum. & Columella, Rectè faciunt ad eam rem syluestres pinus. & lib. ix. Pariter maximè facit ad hanc rem. Sic. x. Optimè facit. Interdum pro causare, vt apud Mar. Frigus enim magnum synthesis vna facit. Terentius pro composuit, vel transtulit, nonnũquam pro tacere vsus est. & fac te huc, pro veni huc. In infinitum procederem si singula persequi vellem.

Assensio) approbatio. *Minoribus*) qualis erat Arrianus. respectu principis dixit, vel magis sit generale dictum. *Isto*) Altinum, Arriani municipium. *Peregrinatione*) profectione peregre. *Lata*) diffusa. *Magna*) ampla sed restricta, Macrobius, In appetenda, inquit, gloria duo sunt maximè quæ probari possunt, vt & quàm latissimè vagetur, & quàm diutissimè perseueret.

assensio & laus à minoribus etiam profecta delectat. Te verò Marcellinus ita reueretur, vt iudicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quòd si cognouerit factum suum istò vsque penetrasse, necesse est laudis suæ spatio & cursu & peregrinatione lætetur. etenim nescio quo pacto vel magis homines iuuat gloria lata quã magna. Vale.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Aluum) Fuerat in patria Secundus, vbi quum audiuisset municipes suos Mediolanum petere, studiorum causa, quòd nullos Comi præceptores haberent, hortatus est parentes vt liberis magistrum conducerent de suo, promittens tertiam salarij partem. quare in Thusculanum reuersus, vbi opusculum quoddam erat absolututus, interim rogat Tacitum vt aliquem conquirat, qui sibi fidens iudicio Nouocomensium se subiiciat. *Vrbem*) Romam. *Quando*) aphæresis, pro aliquando. *Desideratus*) id est expectatus. *Thusculano*) agro iuxta Tiphernium. *Intentionem*) excitatam diligentiam. *Iam in finem*) quæ iam spectat finem. *Intermisero*) in secunda lectione fuit laxauero: magis placet intermisero scilicet aduentu meo vrbem, per tempus deponam. *AEgrè resumam*) difficulter repetam. *Quid*) aliquod tempus. *Festinationi*) festinanti desiderio. *Præcursoria*) præcedente & officio cursoris fungente. Legitur etiam præceptoria, quod minus probo. *In patria mea*) in Nouocomo.

Aluum te in vrbem venisse gaudeo, venisti autem siquando alias, nunc maximè mihi desideratus. ipse pauculis adhuc diebus in Thusculano commorabor, vt opusculũ quod est in manibus, absoluam. Vereor enim, ne si hanc intentionem iam in finem intermisero, ægrè resumam: interim nequid festinationi meæ pereat, quod sum præsens petiturus, hac quasi præcursoria epistola rogo, sed priùs accipe causas rogandi, deinde ipsum quod peto. Proximè cùm in patria mea fui, venit ad me salu-

Prætextatus) toga prætexta indutus: iam. xiiij. annos natus: nam prætexta cùm prius esset regum vestis, vt postea consulum fuit, permissa est nobilioribus pueris cum bulla aurea ad excitandam in eis virtutem memorando facto Tarquinij Prisci filij: qui dicitur in bello aduersum Sabinos, cùm xiiij. annum ageret, hostem manu percussisse: inde à patre pro concione laudatus, & bulla aurea prætextáque toga donatus est, suprà annos fortis præmia virilitatis & honoris meruit. sicut enim prætexta magistratuũ, ita bulla gestamen erat triumphantium: hinc deductus mos, vt prætexta & bulla in id ætatis à pueris vsurpare tur nobilibus. Sunt qui credant eundem regem cũ ciuium statum ordinaret, instituisse etiam patricios pueros, quorum duntaxat patres curulem gesserant magistratum, bulla aurea & toga, cui purpura prætexitur. vti: cæteros autem prætexta tantùm quorum parentes equo stipendia iusta meruissent, libertinos verò & peregrinos, nullo modo: sed postea quoque libertinorum filiis, qui ex iusta matre familias nati fuissent concessum prætextam & lorum gestare. quamquam sint qui hoc institutum ad Romulum referant in Hostilium inchoatum. Trebellius Pollio etiam sacerdotes vsos prætexta retulit, & honestorum indumentum fuisse Pædianus autor est, sumique solitam lætitiæ signum abbreuiator Liuij tradit: eam autem supra tunicas induebant. *Etiam*) consentientis aduerbium. *Mediolani*) Ptolomæus Mediolanum in Germania iterum refert. Stephanus Aquitaniæ vrbem scribit. hic verò Mediolanum Galliæ cisalpinæ (vt omittam quæ sub nomine Catonis circumferuntur) à Gallis conditum Plin. & Strabo testãtur: qui Liuio autore trãsgressi Alpes haud procul Ticino flumine, fusis Thuscis, cũ agrum Insubrium, in quo cõsederant, appellari audiuissent cognomine Insubribus pago Heduorum, ibi omen sequentes loci, vrbem Mediolanum condidere: sic appellatam à porca lanata in media fronte vt quidam autumant: alij ab vrbe Senonum in Gallia eodem cognomento. Olim omnes vicatim habitabant, deinde Italicarum populosissima & metropolis, quam Strabo tempestate sua dignitatis eximiæ testatur. clara sanè vrbs vtraque fortuna, & ab historicis nostri seculi celebrata monumentis, vt taceam illud Ausonii carmen, cui initium, Et Mediolani mira omnia. *Hic*) Comi studes.

tãdum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, Studes? inquam. Respondit, Etiam. Vbi? Mediolani. Cur non hîc? & pater eius? (erat enim vnà atque etiam ipse adduxerat puerum) quia nullos hîc præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra qui patres estis (& opportunè cùm plures patres audiebant) liberos vestros hîc potissimum discere. Vbi enim aut iucundius morarentur, quàm in patria? aut pudicius continerentur, quàm sub oculis parentum? aut minore sumptu, quàm domi? Quantulum est ergo collata pecunia conducere præceptores? quodque nũc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregrè emuntur (omnia autem peregrè emuntur) impenditis, adiicere mercedibus. Atque addo ego qui nondum liberos habeo, paratus sum pro republ. nostra quasi pro filia vel parente tertiam partem eius, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumperetur: vt accidere multis in locis video, in quibus præceptores publicè conducuntur. Huic vitio vno remedio occurri potest, si parentibus solis ius conducendi relinquatur, iisdémque

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pater) inquit, retinet hic locum dialogi. *Præceptores*) fuit enim Mediolanum olim professorum celebritate illustre. nam & ibi Virgilius oratoriam didicit: & Albucius Nouarienſis rhetor declamauit. Auguſtinus qui poſtea ſuis virtutibus inter diuos relatus eſt, liberales diſciplinas profeſſus. [hic etiam nos clariſſimos præceptores habuimus, Georgium Merulam in Latinis: in Græcis Demetrium Chalcondilum ac Valerium.] *Quare nullos*) habetis præceptores. verba Secundi ſunt alloquẽtis patres Nouocomenſes vſque ad hæc, putaui. nam tunc conuertit ſermonem ad Tacitum. *Pudicius*) hæc melior lectio ſeruata forma analogiæ quàm pudicitius. nam à pudico rectè pudicius fit: abſurdum autem eſſet à pudicitia deductum credere pudicitius. *Quantulum*) erit minimum. in quam ſignificationem vſum inuenio Tacitum in libello de moribus Germanorum, & Iuuenalem Satyra. vi. Quantulum in hoc. & paulo pòſt, Nam quantula noſtra voluptas. ſic apud Plinium auunculum libro ſeptimo, Quantulo ſerpentis ictus dente. & Apulejum ix. Quantulum ferentes auxilium. ſic Curtium. vij. Quantulo contenti eſſe deberent. & ne ſingulos excutiam authores, redeo ad ipſum Secundum in panegyrico, Nam quantulum refert deponas, an partiaris imperium. *Collata*) publicè in vnum collecta. *Habitationes*) conductas domos. *Viatica*) viæ neceſſarias impenſas. *Adjcere mercedibus*) ſuperaddere ſalario, quod impenditis præceptori Mediolanenſi, vt in patriam noſtram alium conducatis. vel addicere mercedibus, id eſt aſſignare impenſas prædictas ſalario præceptoris. *Etus*) ſalarij. *Ambitu corrumperetur*) nam ſæpe accidit in oppidis præceptores indignos publica ſtipendia conſequi, quia ſciunt ambire principes & decuriones. inde ſalaria dicuntur corrumpi ambitu, cùm indoctis deſtinantur, quòd ſint fauorabiliores. *Publicè*) ſtipendio publico. *Occurri*) prouideri.

Religio) diligens metus.

ſolicita cura. *Rectè*) digni an indigni ſint qui conducantur. *Addatur*) augeatur. *Collationis*) pro duabus partibus. *Alieno*) de repub. *Eam*) tertiam partem. *Dignus*) bonus & literatus. *Accepturus*) duas ſtipendii partes. *His*) parentibus. Videntur hæc ad Tacitum directa verba. *Conſpirate*) conuenite ad hoc. nunc in bonam partem, alibi in malam dicitur. *Ex meo*) exemplo meo. *Quàmplurimum*) ſalarium, quod fiet ſi conducetis optimum præceptorem. *Nihil*) quàm dignum profeſſorem literarum. *Edoceantur*) legitur etiam educentur. *Natale ſolum*) patriam. *Studia*) liberales diſciplinæ. *Conſuant*) vndique conueniant. *Fonte*) primordio negocii. *Foret*) eſſet futurum. [*Studioſorum*) ſi legis ſtudiorum, ipſa ſtudia pro ſtudioſis accepit.]

religio rectè iudicandi neceſsitate collationis addatur. Nam qui fortaſſe de alieno negligentes, certè de ſuo diligentes erunt: dabúntque operam ne eam à me pecuniam non niſi dignus accipiat, ſi accepturus & ab ipſis erit. Proinde conſentite, conſpirate, maiorémque animum ex meo ſumite, qui cupio eſſe quamplurimum, quod debeam conferre. Nihil honeſtius præſtare liberis veſtris, nihil gratius patriæ poteſtis. Edoceantur hîc qui hîc naſcuntur, ſtatímque ab infantia natale ſolum amare, frequentare conſueſcant: atque vtinam tam claros præceptores inducatis, vt à finitimis oppidis ſtudia hinc petantur. vtq; nunc liberi veſtri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant. Hæc putaui altius, & quaſi à fonte repetenda: quò magis ſcires, quàm gratum mihi foret, ſi ſuſciperes, quod iniũgo. iniungo autem, & pro rei magnitudine rogo, vt ex copia ſtudiorum quæ ad te ex admiratione ingenij tui

Admiratione ingenij tui) fuit enim Tacitus vir admirabili ingenio, vt quidam eius dicendi genus ſupra cæteros ſcriptores extollant.

Circumſpicias) deligas.

Solicitare) ex ſuo loco mouere, quaſi ex ſolo citare.

Obſtringam) obligem. *Libera*) intacta. iudicio meorum municipum.

Curam) quærendi præceptorem.

Impendium) tertiam ſtipendii partem.

Illuc) Comum.

Hinc) à me.

Fiduciam) doctrinę ſuę.

conuenit, circunſpiciàs præceptores quos ſolicitare poſsimus: ſub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obſtringam. Omnia enim liberæ parentibus ſeruo. Illi iudicent, illi eligant: ego mihi curam tantùm, & impendium vindico. Proinde ſi quis fuerit repertus, qui ingenio ſuo fidat, eat illuc ea lege, vt hinc nihil aliud certum, quàm fiduciam ſuam ferat. Vale.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

IN fortaſſe) Excuſat laſciuiam hendecaſyllaborum ſuorum apud Paternum, & carminis genere, & exemplo antiquorum: deinde liberum facit ei imponendi ſuis verſiculis quod nomen libuerit, rogatque vt quicquid in illis diſplicuerit, ſe velit admonere. *Orationem*) aliquam ex meis. *Peregrina*) externa, preciosa, & chara. *Luſus*) epigrammata, iocos complexa: ſic idem libro ſeptimo appellat & Martialis ſæpius, iocóſque vocat. *Prodo*) edo, publico. *Hendecaſyllabos*) vndecim ſyllabarum menſuram continentes. quibus admodum claruit Catullus, & Valerius Marr. & Statius in ſyluis. Auſonius tria hendecaſyllaborum genera enumerat. Alibi Secundus teſtatur emiſſe librum hẽdecaſyllaborum, decantatum non modò à noſtris, ſed etiam à Græcis. *Oblectamus ocium*) vel oblectamur ocio. vtraque lectio conuenit. oblectamus ergo ocium temporis, id eſt tempus ocioſum & vacuum à rebus ſeriis, deducimus in voluptate ſcribendo iocoſa. Oblecto enim trahitur à lacto lactas, quòd eſt animos in aliquam voluptatem inducere, in quam

IN fortaſſe orationem, vt ſoles, & flagitas, & expectas: at ego quaſi ex aliqua peregrina delicatáque merce luſus meos tibi prodo. Accipies cum hac epiſtola hendecaſyllabos noſtros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter cœnam oblectamus ocium temporis. his iocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, iraſcimur: deſcribimus aliquid modò preſsius, modò elatius: atque ipſa varietate tentamus efficere, vt alia alijs, quædam fortaſſe omnibus placeant. Ex quibus tamen ſi nonnulla tibi paulo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare ſummos illos & grauiſsimos

ſignificationem interdum Terentius vſurpauit: quare non placet ſententia Feſti, qui à verbo lacit deductum autumat: niſi reſpexerit quòd lactat frequentatiuum tractum ſit à verbo lacit olim in vſu, à quo allicit, pellicit, illicit, *Iocamur*) & quæ ſequuntur monſtrant quam materiam habeant hendecaſyllabi. nam in iocis, luſibus, amore, dolore, querimonia, ira verſantur. iocari autem refertur ad res verisimiles, quæ riſum prudentem & liberalem excitant: nam iocum accipimus quod eſt contrarium ſerio: fingere enim, ac terrere & promittere, interdum iocus eſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Preſſius) humiliori ſtylo. *Elatius*) grandiori. ad idem tendit ſi legatur altius. *Varietate*) vario dicendi genere & materiarum: nam ſicut verborum varietas, ita rerum pulchra eſt: & quemadmodum in orationibus variare figuram commendatur, ſic in epigrammate diuerſitas ſtyli & argumenti plurimum appetitur. *Alia*) quædam epigrammata. *Alijs*) aliquibus. *Petulantiora*) laſciuiora. nam pætum laſciuum dicunt à petendo, à quo petulans & petulcus. *Erit eruditionis tuæ*) conueniet tuæ excultæ doctrinæ.

Viros) quorum plurimos Secundus libro quinto ad Ariſtonem, & Apuleius prima apologia commemorant. & Martialis in præfatione octaui, afferit epigrammata à ſeueriſſimis & ſupremę fortunę viris ita ſcripta, vt nimiam verborum licentiam affectaſſe videantur. *A laſciua rerum*) laſciua materia. *Nudis*) turpibus, propriis, ſine circumlocutione, quę Latina vocat idem epigrammatarius, & laſciuam verborum licentiam interpretatur linguam epigrámatôn. *Refugimus*) vitamus. *Vnde enim*) qua ratione fieri poteſt vt ſimus grauiſſimis illis viris ſeueriores? *Alioqui*) inſuper. *Huius opuſculi*) hendecaſyllaborum. *Catullus expreſſit*) carmen ex libro primo Catulli ad Aurelium & Furium. Pædicabo ego vos & irrumabo Aureli pathice & cinæde Furi. Qui me ex verſiculis meis putaſtis, Quòd ſint molliculi, parum pudicum: Nam caſtum, & quæ ſequuntur. in quam ſententiam multos ire totis pedibus cerno. nam Ouidius ſecundo de Triſtibus, inquit, Crede mihi diſtant mores à carmine noſtro: Vita verecunda eſt, muſa iocoſa mea eſt. Et diuus Adrianus Voconii poetæ tumulum hoc carmine incidendum iuſſit, Laſciuus verſu, mente pudicus erat. Et Martialis, Laſciua eſt nobis pagina, vita proba. Quem verſum Apuleius tanquam Secundi recognoſcit his verbis, Nec fortaſſe mores meos ſpectent de carmine. Laſciua eſt nobis pagina, vita proba, vt Plinius dicit. Meminerint quippe eruditi, probatiſſimo viro Plinio in poematis laſciuiam, in moribus conſtitiſſe cenſuram: ſciamus tamen veriſimilius eſſe Secundum hoc carmẽ mutuatum à Martiale: cuius ſcripta prius edita fuerant, quàm Secundi. *Verſiculos*) eſſe caſtos. *Salem*) vrbanitatem. *Lepòrem*) gratiam. *Molliculi*) laſciui. idem Mart. ad Cornelium ſcribit. Lex hæc carminibus data eſt iocoſis, Nec poſſunt niſi pruriant iuuare. *Omnia*) mea carmina tam bona quàm mala. *Electa*) digniora. ſicut alibi refert quoſdam ſolitos tantum electa recitare, vt placeant, non vt emendent. [*Et*) præterea.] *Commodiſſima*) optima. *Videri*) eſſe optima. *Paria*) omnia optima, & ſimili figura deſcripta. quare liber diſtinguendus eſt & varietate rerum & ſtyli, ad quod reſpexiſſe videtur Martialis illo diſticho,

viros qui talia ſcripſerunt, non modò laſciuia rerum, ſed ne verbis quidem nudis abſtinuiſſe. quæ nos refugimus, non quia ſeueriores (vnde enim?) ſed quia timidiores ſumus. Scimus alioqui huius opuſculi illam eſſe veriſimam legem quam Catullus expreſſit,

Nam caſtum eſſe decet pium poëtam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt:
Qui tunc denique habent ſalem & leporem,
Si ſunt molliculi & parum pudici.

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes æſtimare, quòd malui omnia à te penſitari, quàm electa laudari. Et ſanè quæ ſunt commodiſſima, deſinunt videri cùm paria eſſe cœperunt. Præterea ſapiens ſubtiliſque lector non debet diuerſis conferre diuerſa, ſed ſingula expendere: nec deterius id alio putare quod eſt in ſuo genere perfectum. Sed quid ego plura?

Sunt

Sunt bona, ſunt quædam mediocria, ſunt mala plura. Quæ legis hic, aliter non fit Auite liber. *Diuerſa epigrammata*) diuerſam complexa materiam: nam alia materia ſtylum grandiorem, vel acutiorem, alia humiliorem, vel ſimpliciorem expetit. *Alio*) reſpectu alius epigrammatis melioris.

Nam longiore præfatione vel excuſare, vel commendare ineptias, ineptiſſimum eſt. Vnum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inſcribere, Hendecaſyllabi, qui titulus ſola metri lege conſtringitur. Proinde ſiue epigrammata, ſiue idyllia, ſiue eclogas, ſiue (vt multi) poemata, ſeu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantùm Hendecaſyllabos præſto. A ſimplicitate tua peto, vt quod de libello meo dicturus es alijs, mihi dicas. neque eſt difficile, quod poſtulo. Nam ſi hoc opuſculum noſtrum aut potiſſimum eſſet, aut ſolum, fortaſſe poſſet durũ videri dicere, Quære quod agas. molle & humanum eſt. Habes quod agas. Vale.

Præfatione) prælocutione. *Ineptias*) luſus meos. *Titulus*) inſcriptio. *Conſtringitur*) colligitur. legitur etiam conſcribitur. *Idyllia*) ſiue idyllia: nam commodè Græca dictio εἰδύλια, vtroque verſus trãſferri ad nos poteſt: quæ lectio melior eſt quàm elegidia, quanquam id ſignificet paruas elegias: verùm Secundi carmen non erat elegum, & lugubre: ſed iocoſum hendecaſyllabum. εἰδύλια autem parua poemata. Sic Catullus ſuum hexametrum, ſic prius Theocritus ſuas eclogas, proinde ſtatim ſubdit ſiue placet vocare *Eclogas*) inſtar Virgilianæ bucolicæ, tãquam delectum aliquod. *Poemata*) partes operis. *Præſto*) inſcribo. *Simplicitate*) ſyncerítate. *Alijs*) cum quibus liberius loquimur de alieno opere: quàm cum autore. *Potiſſimum*) aliorum meorum optimum. *Solum*) quòd nullum aliud ediderim: nam plura iam publicauerat in facultate dicendi. *Fortaſſe*) ſume extrinſecus iure, vel merito. *Durum*) ruſticum, impolitum. nam cùm diffideret Secundus facere vnum aliquod opus excellens, pluribus ſe experiebatur: quare. viij. dicet, Cùm hoc, vel illud leges: ita ſingulis veniam, vt non ſingulis dabis. [*Dicere*) quod aliis es dicturus. an potius legas poſſe videri durum dicere.] *Quare*) vide. *Quid agas*) iocando monet quid iudicandum ſit. *Molle & humanum*) reſpexit ad genus carminis: quod laſciuum & vrbanum eſt. *Quod agas*) quomodo iudices.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Siquid) Fundano in proximum annum conſulatum ominatur. quare petit, vt ſuffragio & teſtimonio ſuo Aſinium Baſſum quæſtorem ſibi aſſumat. quem more ſuo in cæteris commendationibus obſeruato laudat à parentibus & animi bonis. *Facio*) adiunctio,

Siquid omnino, hoc certè iudicio facio, quòd Aſinium Rufum ſingulariter amo. Eſt homo eximius, & bonorum amantiſſimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem?

color. *Eximius*) electus, egregius. *Me*) quia mei eſt amantiſſimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si vtrunque nostrûm probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, cùm sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi ciuis officio, quòd fœcunditate vxoris largè frui voluit eo seculo, quo plerisque etiã singulos filios orbitatis præmia graues faciunt: quibus ille despectis, aui quoque nomen assumpsit. Est enim auus & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges, vt ego, si vt ego propius inspexeris. Hæc eò pertinent, vt scias, quàm copiosam, quàm numerosam domum vno beneficio sis obligaturus: ad quod petendum, voto primùm, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi, omina múrque in proximum annum Consulatum. Ita nos virtutes tuæ & iudicia Principis augurari volunt. Concurrit autem, vt sit eodem anno quæstor maximus ex liberis Rufi Asinius Bassus, iuuenis: nescio an dicam, quod me pater & sentire & dicere cupit, adolescẽtis

Quem) grauissimum, eloquentissimum, denique omni virtute absolutissimũ. *Idem*) quod nos, id est, optime. *Similitudo morum*) sententia à multis celebrata. nam traditur à M. Tullio in Lælio morum similitudinem esse tenacissimum vinculum ad amicitiam. [& Officiorum primo, Nihil autem est amabilius nec copulatius quàm morum inquit similitudo bonorum: in quibus enim eadem studia sunt, eædem voluntates. in his sit, vt æquè quisque alterο delectetur, ac se ipso: & mox, Estque ea iucundissima amicitia, quam similitudo morum coniungauit.] quam rem idem orator pluribus libello de amicitia complexus est, Nihil, inquit, quod ad se rem vllam tam alliciat, & tam attrahat, quàm ad amicitiam similitudo. conceditur profectò esse verum, vt bonos boni diligant, asciscántque sibi quasi propinquitate coniunctos atq; natura. Philost. l. 6. similia similes amant. Apul. lib. de philosophia. Æqualitas non aliter prouenit, nisi similitudo in vtroque amico parilitate, charitatéque conueniat: pares enim paribus insolubili nexu iunguntur. vnde Isocrates ad Demonicum, bonorum amicitias nullum seculum potest abolere. tantam vim habet similitudo morum, vt etiam pessimi facilè conueniant: Nam Othonem, qui postea imperauit, docet Tranquillus apud Neronem inter amicos congruentia morum summum locum obtinuisse. & Cor. Nepos in epitomate rerum Romanarum, Feroces, inquit, similitudo morum coniunxit: sic ex moribus contrariis nascitur odium, autore Philostrato in vita Æschinis. *In hoc*) in hac re. *Frui largè fœcunditate, vel de fœcunditate vxoris*) suscipere multos filios. *Eo*) nostro. *Quo plerisque*) ordo est, quo præmia orbitatis faciunt graues etiam singulos filios [quòd si eximes de: Latinitas melius procedet] graues plerísque. præmia ergô orbitatis, id est, munera quæ mittebantur orbis: adeo creuerat auaritia, vt patri vnicus filius videretur molestus, quia scilicet per eum priuabatur muneribus, quæ dabantur orbis à captatoribus: quod Iuuenalis notat, Tollere dulcem Cogitat hæredem cariturus turture magno, Mullorúmque iubis, & captatore macello. Legimus apud Tranquil. Tiberium Cæsarem Lepidam fœminam generosissimam cõdemnasse in gratiam Quirini Consularis prædinitis, & orbi. Et Marcellinus scribit orbos, & cælibes à captatoribus cultos. Et. vi. Mar. hortatur patres ad vitam contra quorundam nimiam parsimoniam. Cecuba non solos vindemia nutriat orbos. Possunt &

patres viuere crede mihi. At in panegyrico refert Secundus in causa fuisse fœuitiã principum, ne ciues oblectarentur prole. [cùm verè secundum naturam orbitas sit res misera.] *Quibus*) præmiis. *Assumpsit nomen auis*) factus est auus suscepto per filium nepote. *Ex Saturio Firmo*) opera Saturij Firmi filii sui. *Propius*) penitius, familiarius. *Inspexeris*) cognoueris à præcedenti tractum. *Ominamur*) nam omen plerunque fit causa victoriæ: sicut Locrensibus petentibus auxilium à Lacedæmoniis aduersum Crotoniatas. *Principis*) Traiani, qui dignis honores & dignitates distribuere solet. *Concurrit*) accedit.

[*Verecundia*) optimæ indolis specimen in adolescente verecundia est, autore Seneca.] *Absente*) Bassο, tibi incognito. *Ferax seculum bonis artibus*) copiam bonorum, qui præstarent circa bonas artes. [Sic M. Tul. de Imperatore deligendo, Vtinam tam ferax esset ætas nostra, ac tot essent Pompeio conferendi, vt elaborandum esset in aliquo deligendo] *Hunc vero*) diminutio, exornatio. *More maiorum*) qui dignos adoptabant. nam à filio P. Scipionis Aphricanum minorem ad optatum fuisse legimus. *Vt tu*) sapiens debes. *Liberos*) quæstores, qui sunt consulibus vice liberorum. Cicer. in Verrem, Sic enim à maioribus nostris accepimus, prætorem quæstori suo parentis loco esse oportere: nullam neque iustiorem, neq; grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, quàm coniunctionem sortis, quàm officii, quàm publicam muneris societatem, neque ferè venit in contentionem de accusando qui quæstor fuisset, quin repudiaretur.] *Decorum*) legitur etiam decorus, id est, ornamento. *Patre prætorio*) genitus. *Quibus*) propinquis. *Inuicẽ*) sicut illi cõsulares sunt ei ornamento, sic ipse illis. *Festinare*) ante tempus petere. *Præcurrit*) prꝛoccupat tempus. *Votis*) desiderio. *Occupantibus*) prævenientibus. *Quæ legitimum*) si expectasset Secundus, quòd consul creatus fuisset Fundanius, quòd erat tempus legi-

verecundia vetat, ipso patre melior. Difficile est, vt mihi de absente credas, quanquam credere soles omnia. tantùm in illo industriæ probitatis, eruditionis, ingenÿ, studÿ, memoriæ denique esse, quantum expertus inuenies. Vellẽ tam ferax seculum bonis artibus haberemus, vt aliquos Basso præferre deberes. Tum ego te primus hortarer, monerémque, circunferres oculos, ac diu pensitares, quem potissimum eligeres. Nunc verò, sed nihil volo de amico meo arrogantius dicere, hoc solum dico, Dignum esse iuuenem, quem more maiorum in filÿ locum assumas. Debent autem sapientes viri, vt tu, tales à rep. liberos accipere, quales à natura solemus optare. Decorus erit tibi consuli quæstor patre prætorio: propinquis consularibus: quibus iudicio ipsorum, quanquam adolescentulus adhuc, iam tamen inuicem ornamento est. Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio: & ante omnia, si festinare videor, ignosce: primùm quia votis suis amor plerunque præcurrit: deinde quòd in ea ciuitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quæ legitimum tempus expectant, non matura sed sera sunt: in summa, quòd rerum, quas assequi cupias, præsumptio ipsa iucunda est. Reuereatur iam te Bassus vt consulem: Tu dilige illum, vt quæstorem. Nos denique vtriusque vestrum amantissimi, duplici lætitia perfruamur. Etenim cum sic te, sic Bassum diligamus, vt & illum cu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

timum petendi quæsturam, in periculo erat, ne iam præoccupanti dedisset. *Quòd*) quia. *Præsumptio*) diuinatio, votum *Illum*) Bassum.

Cuiuscunque) consulis.

Quæcunque) quicunque esset, siue Bassus, siue alius.

Aduturi) respectu tui. idem erit si legis iuuaturi.

Si ratio tui cōsulatus) quia consul futurus es, & potes ipsum eligere quęstorem.

Meæ) erga te.

Studium nostrum) fauorem, quem nosenixè postulamus.

Eundem) Bassum.

Suffragio) auxilio.

iuscunque, & tuum quemcunque quæstorem in petendis honoribus omni ope, omni labore, gratissimus iuuaturi, perquàm iucundum nobis erit si in eundem iuuenem studium nostrum & amicitiæ meæ & consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimus adiutor accesseris, cuius senatus & suffragio libentissimè indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

C. PLIN. VALERIO PAVLINO SVO S.

Aude) Hortatur Valerium Paulinum ad studium, cùm sit adhuc literis honor. nam quum esset acturus, tanta auditorum corona tribunal circundatum erat, vt per ipsos iudices vix accesserit, & auditus sit maximo assensu. *Gaude*) legitur etiã gaudeo. [*Tuo*) qui doctus es. & foues studia: quæ cùm honorantur, illorum gloriæ aliqua portio venit ad nos.] *Nomine*) causa. *Studijs*) eloquentiæ. *Proximè*) nuperrimè. *Dicturus*) causam acturus. *Non fuit*) non patuit. *Adeundi*) ad dicendum.

Gaude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studijs durat. Proximè cùm dicturus apud Centumuiros essem, adeundi mihi locus, nisi à tribunali, nisi per ipsos iudices, non fuit: tanta stipatione cætera tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, vt in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed maiore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidiæ nostræ prætendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant, nos modò dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus.

Tribunali) iudicum sede. *Stipatione*) frequentia auditorum, densa corona. *Ad hoc*) insuper. [*Ornatus*) egregius, laudatus.] *Adolescens*) qui præsens actioni meæ fuerat, quamuis scissis tunicis, & sola velatus tunica, tamen astitit vij. horis, vt me audiret. *Tunicâ*) Romani primò sine tunicis sola toga amicti fuerunt. deinde subtrictas & breues tunicas citra humerum desinentes habebant sine manicis. quod genus Græci ἐξωμίδας appellabant. quare P. Africanus P. Sulpitio Gallo obiectauit, quòd vteretur tunicis manus totas operientibus. & apud Vir. Itali exprobrant Troianis manicatas tunicas: Marcellus ex autoritate Titinij tunicam dixit esse vestimentum sine manicis. vbi manicatas tunicas testimonio multorum notat. Apul. ij. floridorum tenuissimo textu tunicam interulam refert. & Mar. in distichis magno fuisse precio. Det tunicam diues. Muliebrem & virilem fuisse vestem Varro in libris analogiæ declarat. Tunicam molestam Mart. lib. x. accipit pro ignito thorace. antiqui insuper tunicam nominarunt velamẽtum illud neruosum quod superinducitur vlceribus subiecto iam vetustiore pure. *Frequentia*) multitudine virorum. *Fructu*) victoria de aduersariis. *Prætendamus*) excusemus. *Alienam*) quòd non sint auditores & laudatores. *Legant*) scripta. *Auribus*) auditu. *Chartis*) memoria. *Elaboremus*) excudamus.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Et admones) Admonente Gallo pollicetur omnem suam operam Coreliæ Corelli filiæ aduersum C. Cæciliũ, à qua defensione quum deterreri posset, & quia erat Secundo amicus, & cõsul designatus, tamen quũ recordabatur patris Corelli, cui plurimum debebat, sperat nullam reprehensionem, sed laudem etiam ab ipso Cæcilio consecuturum. Quidam codices Antonino, non Gallo scriptam epistolam significant. *Coreliæ*) filiæ Corelli Rufi, & sororis Corbiæ à Secundo summa reuerentia dilectæ, quæ Fuscũ Minutiũ maritũ habuit. *C. Cæciliũ*) multos Cæcilios per illa tempora fuisse lego, vt Cæcil. Secũd. de quo Martialis, Dum mea Cæcilio formatur imago Secundo. Cæcilium Simplicem creatum consulem à Vitellio. Cæcilium Celerem, cuius suprà Secundus mentionem fecit. nam Cæcilium Classicum hîc intellexisse omnino negauerim. Cæcilium Rufinum senatu mouit Domitianus censor, quòd saltasset. Cæcilio Proculo rescripsisse diuum Pium testatur Vlpianus. Cæcilij rhetoris meminit Athenæus, & plurimi adhuc extant in monumentis Insubrium. *Designatum*) decretum, constitutum in sequentem annum. nam designare est rem nouam facere, & in bonum & in malum accipi solet: quare dixit Apuleius, Contra tas sanctæ religionis designasset aliquid. & Terentius, Modò quid

Et admones, & rogas vt suscipiam absentis Corelliæ causam contra C. Cæcilium, consulem designatũ. Quòd admones, gratias ago: quòd rogas, queror, admoneri enim debeo, vt sciam: rogari non debeo vt faciam: quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corelli filiã dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me aduocas, non planè familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse cui destinatus est honor. Cuius nobis hoc maior agenda reuerentia est; quòd iam illo functi sumus. Naturale est enim vt ea quæ quis adeptus est, ipsa quàm amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corelli filiæ, omnia ista frigida & inania videntur. Obuersatur oculis ille vir, quo neminem ætas nostra grauiorẽ, sanctiorẽ,

designauit, id est cum ignominia fecit. Qui ludis funebribus præerant designatores dicebantur. in quem sensum leges apud Hor. in epist. & Sen. vi. de beneficiis. *Non facere*) si non facerem. *Isto*) C. Cæcilio. *Me aduocas*) aduocationem meam pro Coreliã petis. aduocamur enim daturi patrocinium Agrestio tradente. Familiaritas plus est quam amicitia. *Hunc*) ad eius amicitiam. *Dignitas*) quia senator. *Ad hoc ipse*) non displicet atque hic ipse. *Honor*) consulatus. *Hoc*) ob hanc causam. *Functi sumus*) gessi consulatum, fuit enim cum Tertullo Consul. *Ea*) eos honores & magistratus. *Existimari*) credi esse. *Adfuturum*) causam suscepturum. *Coreli*) Rufi, cuius interitum lib. i. epistol.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deplorauit. *Frigida*) inefficacia, imbecillia. nam frigus orationis dicimus cùm inutilis est oratio. & frigidum ac inane dicendi genus Fabius. x. carpit. Donatus frigidum non adhærens interpretatur, transłatum asserens à picatione vasorum, quæ frigidam picem non tenent. frigidũ plerunque nocens. *Obuersatur*) frequenter occurrit.

Subtiliorem) acutiorem.

subtiliorem denique tulit : quem ego cùm ex admiratione diligere cœpissem, quod euenire contrà solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. (Inspexi enim penitus) Nihil à me ille secretum, non ioculare, non setium, non triste, non lætum. Adolescentulus eram, etiam mihi ab illo honor, atque etiam, (audebo dicere) reuerentia, vt æquali habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator, & testis: ille in inchoandis deductor & comes: ille in gerendis consiliator & rector: ille denique in omnibus officiis nostris, quanquam & imbecillus & senior, quasi iuuenis & validus conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, in publico, quantum etiam apud principem adstruxit? Nam cùm fortè de bonis iuuenibus apud Neruam imperatorem sermo incidisset, & plerique me laudibus ferrent : paulisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum autoritatis addebat : deinde grauitate quam noras, Necesse est (inquit) parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit. Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissimè, cùm omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quinetiam moriens filiæ suæ (vt ipsa solet prædicare) multos quidem amicos tibi in longiore vita paraui, præcipuos tamen Secundum, & Cornutum. Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum ne qua parte videar hanc de me fiduciam prouidentissimi viri destituisse. Quare ego verò Corelliæ adero promptissimè, nec subire offensas recusabo: quanquam non solùm veniam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, à quo, vt ais, noua lis fortasse vt fœminæ intenditur, arbitror consecuturũ, si hæc eadem in actione latius scilicet, & vberius, quàm epistolarum angustiæ sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

Fuit enim prudentissimus iurisconsultus, & ætatis suæ sapientissimus. Si de Aristone Iurisc. locutus est suprà, Quid illo grauius? sanctius? doctius? *Sanctiorem*) meliorem probitate morum. *Contra*) vt familiaritas multum reuerentiæ detrahat. *Admiratus*) veneratus. *Inspexi*) cognoui. *Ille*) habuit. *Ioculare*) iocosum. ioci causa dictum factúmve. Tranquil. in Nerone. Paulatim verò inualescentibus vitiis ioculatria & latebras omisit. & post iocularia in defectionis duces carmina lasciuéque modulata super abundantissimam cœnam gesticulatus est. *Serium*) graue sine tristitia. *Contentio*) color. *Vt æquali*) tanquam si fuissem illi æqualis & tempore & autoritate. *Suffragator & testis*) sic prius dixerat, suffragio & testimonio. *Deductor*) in comitium. *Consiliator*) cuius fœmininum cõsiliatrix protulit Apuleius is autem est qui ratione altè petita plura perpendens & comparãs habet inuentionem & iudicationẽ in se secundum mores. *Rector*) conquestus est in obitu eius amisisse rectorem & magistrum vitæ suæ. *Imbecillis*) valetudine lõga podagrã. *Senior*) nã lxvij. annum expleuit. *Domi*) inter domesticos. *Adstruxit*) addidit. *Iuuenibus*) per transitum monstrat se fuisse iuuenem imperante Nerua. *Intra silentium tenuit*) cõticuit, vt sententiæ suæ maiorem autoritatem adderet. *Quam*) summam. *Secundum*) C. Plinium. [*Parcius*) ne me laudare videar.] *Voce*) dicto. *Quantum*) laudis. *Immodicum*) nimium. *Nihil non*) omnia. *Moriens*) dixit. *Filiæ*) Coreliæ. *Prædicare*) publicè narrare dixisse ista patrem suum.

Cornutum) Tertullum, de quo in præcedentibus copiosè. *De me*) quam de me Corelius habuit. *Offensas*) inimicitias. *Istum ipsum*) C. Cæcilium. *Noua*) insolita. *Intenditur*) mouetur, infertur. *Vt fœminæ*) quæ se nesciat defendere: vel quia quibusdam priuilegiis muniuntur fœminæ. *Epistolarum angustiæ*) non enim diffundi tantum epistola debet quantum oratio. *Commendationem*) quòd defendam tãti viri filiam. [& amico defuncto aliquam gratiam referam. nam secundum M. Tullium vtendum est excusatione aduersus eos, quos inuitos offendis quacumque possis. quare id quod ceteris necesse fuerit, nec aliter facere potueris. In aliquibus exẽplaribus peruetustis est loco *contigerit mihi dicere, dixero.*]

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Vemadmodum) Antonini epigrãmata Græca laudat, quæ cùm Latinè Secundus conatus esset exprimere, multum ab illis decidit. *Latine æmulari*) traducere in linguam nostram. *In deterius*) multum defeci ab archetypo. nam longè tua meliora quàm mea. accidit autem hoc plerunque vt imitator minor sit imitato. *Egestate*) maius est quã inopia: nam hęc impotentiã, illa necessariorũ penuriã significat. Inops. n. qui sine ope, egens verò quasi exigens, cui ne gens quidem sit reliqua. (vt Lucretius ait) lib. i. de rerũ natura, vbi de anima agit, inquit. Nec me animi fallit, Graiorum obscura reperta Difficile illustrare Latinis versibus esse. Multa nouis verbis præsertim cum sit agendum Propter egestatem linguæ & rerum nouitatẽ. [ac eodem lib vbi de ὁμοιομερείᾳ agit. Quam Græci memorant nec nostra dicere lingua Concedit nobis patrii sermonis egestas. & Seneca statim lib. viij. epistolarũ. Quanta inquit nobis verborum paupertas immo egestas sit nunquam magis quàm hodierno die intellexi. mille res inciderunt cum forte de Platone loqueremur, quæ nomina desiderarent nec haberent.] T. Lucretius autem præcepta sapientiæ versibus complexus & amatorio poculo in furorem versus,

QVemadmodum magis approbare tibi possum quantopere miror Epigrammata tua Græca, quàm quòd quædam æmulari Latinè, & exprimere tentaui? In deterius tamen accidit hoc primum imbecillitate ingenij mei, deinde inopia: ac potius, vt Lucretius ait, egestate patrij sermonis. Quòd si hæc, & quæ sunt Latina, & mea habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiæ, quæ & à te, & Græcè proferuntur? Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm aliquot libros, quos postea Cicero emendauit, per interualla insaniæ conscripsisset, propria se manu confecit, anno ætatis. xliij. Cn. Pompeio & M. Licinio Crasso coss. qua die Virg. poeta sumpsit virilem togam. Eius lectionem probat Quintilianus, sed non vt corpus eloquentiæ faciat. Vitruuius vim verborum laudat. *Patrij sermonis*) Latinæ linguæ: Græcis enim longe maior verborum copia ac licentia, præsertim poetis: quibus licet & noua fingere: & breuibus pro longis, ac contrà vti. nam Latini magis seueri. quod notat hendecasyllabo Martia. Dicunt Earinon tamen poetæ, sed Græci quibus est nihil negatum. Et quos ἀηδεῖς decet sonare, Nobis non licet esse tam disertis, Qui musas colimus seueriores. *Hæc*) carmina. *Venustatis*) gratiæ, leporis. à Venere deductum verbum. *Proferuntur mihi*) mittuntur ad me. legitur & sine *mihi*). *A te*) viro doctissimo. *Græce*) propriè.

C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

VM sis) Gratulatur sibi & Hispullæ, quòd vxor Calphurnia se dignam maioribus suis ostenderet: nam & lætabatur Secundi laudibus. nec corpus sed gloriam illius exosculabatur. *Pietatis*) pietas est per quam sanguine coniunctis, & patriæ & beniuolis, cultus officium diligens tribuitur: pars sanè iustitiæ proxima æquitati. *Charitate*) amore. alibi etiam pro penuria cuiuscunque rei. *Filiam*) Calphurniam vxorem meam. *Affectum*) amorem. latini imitatione Græcorum affici dicunt moueri aliqua passione, siue bona siue mala. [sũt qui legant effectum, id est officium.] *Animo*) ingenij perspicacitas. *Frugalitas*) temperantia ciborum. *Concepit studium*) facta est studiosa, quia me sequitur. *Habet*) amat, tenet. *Quæ*) maxima. *Actum*) causam dicturus. *Disponit*) collocat per interualla, vel mittit auditores. *Assensum*) fauorem. *Clamores*) applausus. *Euentum*) fortunam, quæ plurimum in iudiciis dominatur. *Discreta*) secluſa ab aliis auditoribus. Adde quod Sidonius viij scribit, Calphurniam legenti Plinio & meditanti candelas & candelabra tenuisse. *Excepit*) audit, attendit. *Formátque cithara*) ad sonum citharæ cantat,] & concordat.

VM sis pietatis exemplum, fratrémque optimum & amantissimum tui pari charitate dilexeris, filiámque eius vt tuam diligas, nec tantùm amitæ eius verum etiam patris amissi affectum repræsentes, non dubito maximo tibi gaudio fore, cùm cognoueris dignam patre, dignam te, dignam auo euadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarũ, quod ex mei charitate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Qua illa sollicitudine cum videor acturus, quanto cum egi gaudio afficitur? Disponit qui nuncient sibi, quem assensum, quos clamores excitarim, quem euentum iudicij tulerim. Eadem si quando recito, in proximo discreta velo sedet, laudésque nostras auidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat, formátque cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis maiorémque in dies futuram esse concordiam. Non enim ætatem meam aut corpus quæ paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis institutam: quæ nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestúmque: quæ denique amare me ex tua prædicatione consueuerit. Nã quum matrem meam parentis loco venerêre, méque à pueritia statim formare, laudare, talémque qualis nunc vxori meæ videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego, quòd illam mihi: illa, quòd me sibi dederis, quasi inuicem elegeris. Vale.

cordat. Statius, Discendum musis sonat, & mea carmina flectit. Est alia lectio format ad citharam, id est concordat cum cithara. *Artifice*) magistro musico. *Magister est optimus*) longè enim amor valentior ad obtinendum quòd velis quàm timor. nam timor abit si recedas, manet amor ac sicut ille in odium, hic in reuerentiam vertitur.

Corpus) quod tantum amplectuntur scorta & libidinosæ mulieres. *Occidunt*) minuuntur. hinc Ouidius in Fastis, Tempora labuntur, tacitísque senescimus annis: Et fugiunt freno non remorãte dies. *Tuis*) sanctissimis. *Contubernio*) conuictu, familiaritate. *Prædicatione tua*) cõmendatione & laude tua de me. *Parentis*) matris tuæ (sunt qui legant, parentis loco venerere.] *A pueritia*) dum puer essem. *Formare*) instituere. *Ego*) ago gratias. *Illam*) Calphurniã vxorem. *Elegeris*) nos, egregium par.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

VID senserim) In genere indicat quid sentiat de libris Nonij Max. in quibus ingenium, sublimitatem, elegantiam, varietatem, ac pulchritudinem probat. De Max. alibi plura recitauimus. Nonium à Seuero interfectum refert Spartianus. hic autem Nonius Max. siue Naunus. (vtraque enim scriptura circũfertur) scripsit libros in Blateram Secundo lib. viij. tradẽte. *Generaliter*) summatim & vniuersaliter. cuius contrarium specialiter, pro quo speciatim. M. Tullius, Spartianus, Ouidius, Lampridius certatim vsurpant: nam & Columella pro generaliter prius generatim dixerat, quod interdum per singula genera accipi solet. *Validum*) neruosum, robustum, non flaccidum. *Acre*) vehemens. *Sublime*) grande, elatum, in figura graui. *Varium*) diuersa complexum. [an quod secundum res sciuerit figuram variari.] *Elegans*) latinum, & remotum ab omni vitio. Elegantia est quæ facit, vt vnumquodque verbum purè & aptè dici videatur. elegans tamen vocabulum apud

VID senserim de singulis libris tuis, notũ tibi, vt quemque perlegeram feci. Accipe nunc, quid de vniuersis generaliter iudicẽ. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratũ, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenij simul, doloríque velis latissimè vectus es, & horum vtrunque inuicem adiumento fuit. Nam dolori sublimitatẽ & magnificentiam, ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

antiquos in vitio fuit, ex testimonio M. Catonis, referente Gellio: illo enim significari hominem, qui nimis læto amœnóque cultu ac victu esset, & concertantis ac fastidiosi iudicij: nam & Terentius in Eunucho, Chæream dixit, elegantem formarum spectatorem, cui non facilè quæuis mulier quamuis formosa placeret: postea inter laudem & vituperationem vsu venit elegans, demum totum in laudem receptum est. *Purum*) apertum, dilucidum, explanatum: quod duobus comparatur, verbis vsitatis & propriis. *Figuratum*) figuris opportunè illustratum & variatum. *Spatiosum etiam & diffusum*) copiosum, alterum longitudinem, alterum latitudinem respicit. *Velis*) instrumentis, adminiculis. metaphora à nauibus. *Vtrunque*) ingenium & dolor. *Inuicem*) sibi mutuo. *Magnificentiam*) quę rerum magnarum & excellarum est, cùm animi ampla quadam & splendida propositione cogitatio atque administratio. [*Vt scilicet parta reddat*) nam cùm scripsit ingenium addidisse dolori sublimitatem, & magnificentiam, subdit dolorem addidisse vim & amaritudinem ingenio.] *Vim*) potentiam, celerem impetum.

C. PLINIVS VELIO CEREALI SVO S.

Tristem) Deflet apud Velium Cerealem interitum Heluidiarum sororum, quæ à partu mortuæ fuerant. Primùm dolet mortis genere, deinde conqueritur prolem Heluidij quem summè dilexerat, in dies minorem fieri. *Tristem & acerbum*) ô subaudiendum, dolentis aduerbium. *Acerbum*) ante tempus immaturum. *Casum*) malum euentum. *Heluidiarum sororum*) filiarum non Heluidij Prisci à Vespasiano occisi, sed Heluidii filii à Domitiano interfecti, qui tres liberos superstites reliquit, duas puellas & puerum Heluidium. *A partu*) partus causa. vel post partum, interdum præpositio à significat causam. vt apud Iuuenalem, Iram atque animos à crimine sumunt. Aliquando post. Tranquillus, Augustus à cœna in lecticulam lucubratoriam se recipiebat. [Plinius cap. de cæruis. A conceptu separant se. & mox, A partu duas habent herbas. & ibidem, Ab eo tempore similia reuiuiscunt. Item cap. de mulis, Fœminas à partu optime septimo die impleri.] *Enixa*) ad partum refertur. Virgilius. Triginta capitum fœtus enixa. *Supra modum*) nam respectu causarum quæ maximæ sunt mediocriter doleo. *Fœcunditas*) properus partus. *Honestissimas*) nobilissimas. *Flore primo*) adolescētia. *Infantium*) filiarum vtriusque. *Nomine*) causa. *Maritorum*) causa. *Patrem*) Heluidium filium. nam cum Prisco propter ætatem diuersam nulla potuit cum Secundo fuisse amicitia. *Actione mea*) aduersum Publicium Certum: quod latius declaratur lib. ix ad Quadratum. *Libris*) editis ad imitationem Demosthenis contra Midiam. *Ex tribus liberis*) liberorum appellatione etiam fœminæ intelliguntur: vnde ex tribus liberis, id est ex duabus fœminis & mare Pliniana lectio interpretanda. & alibi iam dixerat tres liberos pro duobus maribus & fœmina. *Adminiculis*) adiumentis, auxiliis, appendicibus, affinitatibus. *Desolatus*) solus relictus. *Fomento*) remedio. *Hunc*) liberorum reliquum & superstitem. *Illi*) optimo. *Patri*) Heluidio occiso à Domitiano. quòd quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones diuortium imperatoris cum vxore tractasset. *Auo*) Heluidio Prisco omni virtute prædito, sed præsertim libertate dicendi. *Pro moribus*) vt bonis imbuatur: nam sunt & mali. Mos insuper Varro inquit, est iudicium animi, quem sequi debeat consuetudo. Iulius Festus de verborum significationibus morem testatur esse institutum patrium pertinens ad religiones cerimoniásque maiorum. At Horatius, Columel. Mart. morem pro modo posuere. *Vnicus*) solus in domo Heluidiorum. *Mollitiam*) passionem.

RIstem & acerbum casum Heluidiarum sororum. vtraque à partu, vtraque filiam enixa decessit. Afficior dolore, nec tamen supra modum doleo, ita mihi luctuosum videtur, quòd puellas honestissimas in flore primo fœunditas abstulit. Angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, & dum nascuntur, orbatæ. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseuerantissimè diligo, vt actione mea, librisque testatum est. Cui nunc vnus ex tribus liberis supereſt, domúmq; pluribus adminiculis paulo ante fundatam desolatus fulcit, ac sustinet. Magno tamen fomento dolor meus acquiescet, si hunc saltem fortem & incolumem, parémque illi patri, illi auo fortuna seruauerit. Cuius ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quòd vnicus factus est. Nosti in amore mollitiam animi mei: nosti metus. Quo minus te mirari oportebit, quòd plurimũ timeam, de quo plurimum spero. Vale.

C. PLINIVS SEMPRONIO RVFO SVO S.

Interfui) apud Viennenses cũ celebraretur certamẽ gymnicũ: quod Trebonius tollendum curabat, aduocatus est in consilium Secundus ab Imperatore Traiano cum multis. Mauricus sententiam rogatus censuit omnino tollendum: addens, vtinam Romæ quoque remoueri posset: inde transgrediens non importunè ad Imp. Neruam fortitudinem Mauricimultum laudat. *Cognitioni*) discussioni, examinationi. *Optimi*) Traiani cognomẽto optimi. *In consilium*) assumptus, accitus, vt & ipse super hoc consulerem. *Agon gymnicus*) certamen, quo nudi exercebantur, & maximos labores perpetiebantur. prima olympiade agon gymnicus actus, in quo Chorebus Heliensis victor extitit: deinde complures per Græciam celebrati, quorum Greca epigrammata sæpe meminerunt. constituti autem in honorem mortuorum ad imitationem Mausoli: cui Artemisia constructo monumento Mausoleo & diis manibus dicato, agona laudibus eius dicendis fecit, proposuitque præmia pecuniæ, aliarúmque rerum bonarum ampliſſima. Græcos, Itali, & multæ prouinciæ postea secutæ sunt. ἀγὼν græca dictio, qua vtuntur Latini, & certamen significat, & γυμνικὸς nudus: deducitur ἀπὸ τῶ συναγείρειν, vel παρὰ τὸ ἄγω, ἀγὼν, quòd ferat multam molestiã, & mœrorẽ. quinque significat, locum, multitudinem spectatorum, congregationem cuiusque rei, certamen, templum. In commentariis Iliadis inuenisse refert Hammonius esse locum rotundum sine angulis: nam Homerus & Thucydides agona intelligi etiam volunt pro gymnasio. Agon præterea sacrorum verbum quo sacerdos percussurus victimam vtebatur. Asinius Pollio apud Senecam, Filius inquit ceruicem porrigat, carnifex manum tollat, deinde respiciat ad patrem, & dicat, Agon? quod fieri solet victimis, id est ago ne? hinc agonales dies credit Varro denominatos, per quos rex in regia arietem immolat, eo quòd interrogatur à principe ciuitatis, & princeps gregis immolatur. *Viennenses*) Vienna Allobrogum metropolis, iuxta Rhoda-

INterfui principis optimi cognitioni in consilium assumptus. Gymnicus agon apud Viennenses ex cuiusdam testamento celebraba-

Universidad de Deusto
Biblioteca

num sita ciuitas mediterranea, olim vicus, postea in ciuitatis formam redacta, à clarissimis Allobrogum habitata, facta est colonia, & vetustate & dignitate clara. Vitellij principatu ob iram Lugdunensium fere euersa. Stephanus ab vrbe in Creta eiusdem denominationis appellatá Viennam refert: siccitate olim vniuersam insulam occupante, in aliena loca incolæ coloniam deduxerunt accepto oraculo, vt habitarent vbi vidissent locum paludosum. Delati igitur ad Rhodanum Galliæ fluuium paludibus stagnantem, ciuitatem Viennam condidere. vel ita cognominatam ab vna cum eis virgine Vienna nomine, quæ choream ducens hiatu terræ absorpta fuit. Aduertant lectores mendosè scribi apud Stephanum Viennam esse ciuitatem Galilææ iuxta fluuium Rhodam. cum pro ὅτι τὸν ῥόδαν ποτάμον τῆς γαλιλαίας, legendũ sit, ὅτι τὸν ῥόδανον ποτάμον τῆ γαλατίας. Laudatur à Valerio Mar. tanquam studiosa suorum librorum. Fertur habere meos, si vera est fama, libellos, Inter delicias pulchra Vienna suas.

Trebonius Rufinus) occurrunt nobis plures Rufini per illa tempora. Fabius Rufinus vir egregius: Cæcilius Rufinus tradente Dione: Iunius Rufinus, quem Vlpianus meminit præfectum vigilum sub Seuero & Antonino, & Calliſtratus Proconsulem Macedoniæ sub Adriano. fuit & Apuleius Rufinus. Licinium Rufinum rescripsisse Iulio Paulo Iurisconsultus Paulus recitat. *Duumuiratu*) in oppidis, quibus datum ius Latij, fuit magistratus duumuiratus dictus, quòd scilicet duo tantum essent in eo officio. Spartianus in Adriano, Per latina oppida Dictator, & ædilis, & duumuir fuit. Paulus titulo de actionibus, & Vlpianus de damno infecto testantur duumuiratum fuisse magistratum municipalem: iidem alibi autores sunt extitisse dignitatem proximam decurionatui, qua nisi decuriones fungi nulli poterant. duumuiri locabant publica: quod respondet Vlpia. de iniuriis, potestatem habebant dimittendi è carcere vel custodia captos. Idem de furtis. Erant enim municipiorum defensores & eius fere dignitatis, qualis in vrbe censura à decurionibus creabantur. Græci syndicos appellant, Iurisconsulto prodente. In vrbe duumuiratus fuit, qui de rebus capitalibus inquireret. primùm creatus ab Hostilio rege, postea factus triumuiratus. Alii duumuiri creati ad ædes sacras locandas & faciendas, ad aquas in vrbem educendas, ad classem ordinandam & reficiendã: hi dicebantur duúuiri nauales creati, & alii duumuiri qui præessent sacris faciundis: carminum sibyllæ ac fatorũ populi Ro. interpretes & antistites Apollinis sacri ceremoniarúmque aliarũ, quibus additi octo & facti decemuiri, deinde quamuis quinque adderentur vt. xv. essent, tamen remansit nomen decemuirorum. *Abolendum*) obliterandum in perpetuum. *Ex autoritate publica*) ex consensu publico decurionum, qui erat maximus magistratus in municipiis. *Feliciter*) quia bene cessit. *Tanquam Romanus*) eius enim oratio grauis & libera

tur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius, nobísque amicus, in duumuiratu suo tollendum, abolendúmque curauit. Negauit ex autoritate publica fecisse. Egit ipse causam non minus feliciter quàm diserté. Commendabat actionẽ, quòd tanquam homo Romanus & bonus ciuis in negocio suo maturè & grauiter loquebatur. Quũ sententiæ rogarentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adiecit, Vellem etiam Romæ tolli posset: Constanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Mauricо nouum non est. Idem apud Neruam Imperatorem non minus fortiter. Cœnabat Nerua

fuit, more priscorum Ro. vel tanquam Romanus, quia Vienna fuit Romanorum colonia. *Ciuis*) Viennensis. *Bonus*) boni publici studiosus. *Rogarentur*) à Consulibus. *Firmius*) constantius. *Adiecit*) sententiæ suæ. *Tolli*) gymnica certamina, quæ vrbem infecerant. *Fortiter*) constanter & animosè dixit. Dictio fortiter hunc in sensum à multis vsurpata. [Nam M. Tullius dixit, Animi non minoris fortiter ferre. Et alibi, Constanter quidem & fortiter.] Et Mart. inquit, Fortiter ille fecit, qui miser esse potest. Canace apud Ouid. Scimus & vtemur violento fortiter ense. Idem alibi, Nostra per has leges audacia fortiter isset. Secundus lib. vij. Quasi nimis fortiter incautéque progressum. In Panegyrico pro vehementer, Nolo illum quia Cæsarem fortiter amat. Martianus, Sed fortiter defenditur. Pomp. non puto fortiter posse defendi. *Quidni?*) quinimmo certè. *Idem*) Mauricus. *Fortiter*) locutus est. [*Hoc*) fortiter, quod etiam in contextu epistolæ legitur.]

Veiento) Fabricius Veiento Senator, Domitiani temporibus, adulator & delatorum defensor, testimonio tamen Iuuenæ prudens, quòd adulando euitaret Tyranni crudelitatem, sub Nerone à Talio Geminio accusatus, quòd multa probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen codicillorum dederat, & vendita ab eo munera principis adipiscendorúmque honorum ius: quæ causa Neroni fuit suscipiendi iudicii, conuictúmque Veientonem Italia expulit, & libros exuri iussit conquisitos lectitatósque, donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi obliuionem attulit. Veientonis vxor fuit Hippia, quæ relictis omnibus suis, Sergium Gladiatorem mœchum in Ægyptum vsque secuta est. *Recumbebat*) sedebat. *Sinu*) Neruæ. *Omnia dixi*) monstraui omnia vitia & mala. *Hominem*) Veientonem. *Incidit*) fortè factus est. *Catullo Messalino*) is Senator delationibus pollens, nec minus adulatione Domitiano charus. vnde nimirum vtrosque coniunxit Iuuen. saty. iiij. cæcum Catullum demonstrans, Et cum mortifero prudens Veiento Catullo, Qui nunquam visæ flagrauit amore puellæ: Grande, & conspicuum nostro quoque tempore monstrum, Cæcus adulator, dirúsque à ponte satelles. Hic Libyæ rector sub Vespasiano, & Tito multa crudelia commisit: sed eorum clementia quamuis deprehensus pœnam fugit, non multo pòst multiplici morbo & insanabili correptus acerbissimè, non corporis tantum cruciatus sustinebat. nam erat illi maior animi morbus & grauior, terroribus expauescebat, & crebrò videbat sibi instantes occisorum manes: quare exclamans, cùm se continere non posset, exiliebat stratis tanquam tormentis sibi & flammis adhibitis: quo magis inualescente malo extisque defluentibus, ac intestinis exhaustis, moritur. Hunc igitur & crudelitatis indicio, & quòd sub Domitiano plurimum potuit, luscum, nec penitus cæcutientem, Iuuenalis repræsentatũ in tragœdia à Damasippo, cuius natales fuerant clari, taxat Satyra. viij. dicens, Clamosum ageres cum phasma Catulli. Quid enim aliud accipi debet, clamosum phasma? quàm tragœdia de Catullo Messalino, qui terroribus expauescebat, & instantes manes exhorrebat. vnde phasma dixit hanc tragœdiam ex apparitione manium. clamosum verò, quòd mimus exclamans in personam illius introducebatur. Nam Satyra xiij. hoc repetens, inquit, Mimum agit ille Vrbani qualem fugitiuus scurra Catulli. Alium credo fuisse, quem Plin. tradit Messalinum ex Consularibus Patriciis: qui cùm admisisset hirudines ad genua extrahendi sanguinis causa, quòd podagris laboraret, interiit: propterea quòd adfixa sanguisugarum relicta capita fecissent vulnera incurabilia: sed Messalinum Cottam Messalæ orato-

cum paucis: Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominaui. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui luminibus orbatus, ingenio sæuo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubes-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris filium designasse virum gulosum & culinæ condimentorum repertorem. Messalinum insuper Iulius Frontinus tradit gessisse Consulatum cum Valerio. quæ lectio sanè referri potest ad Catullum Messalinum. *Captus*) orbatus. fuit in secunda scriptura luscus: & cæcutientem puto, non omnino cæcum: vt Secundus & Iuuenalis, vitium corporis in maius extollentes, ad animum referunt. quamuis cæcus pro alio postulare non possit: tamen & Senatorium ordinem retinet & iudicandi officio fungitur, & magistratum acceptum retinet, sed nouum aspirare prohibetur. autor Vlpianus. *Mala cæcitate*) sicut erat corporis luminibus captus, ita cognitione intellectus & iustitiæ. quare malum corporis addiderat animo. *Ingenio sano*) naturæ crudeli.

A Domitiano) autore & fauente Domitiano. *Improuida*) temeraria, commissa casui. *In optimum*) in perniciem cuiusque viri optimi, criminando eum apud principem. *Nequitia*) malitia. *Sanguinarijs*) mortiferis, crudelibus. *In commune*) In medium, inter conuiuas. *Imperator*) Nerua, vir bonus inquit. *Passurum*) Catullum Messalinum. *Si viueret*) si foret nostris temporibus. nam iam sub Domitiano excesserat. *Mauricus*) respondit. *Cœnaret nobiscum*) id est, esset conuiua tuus Imperator quemadmodũ Veiento malus. quod fuit liberè dictum, aduersus tamen principem mitem & despectui habitum propter senectutem & debilitatem autore Dione. *Longius abij*) digressione longiore vsus sum. *Libens*) vt laudarem Mauricum amicum & optimè meritum. *Placuit*) decretum est. *Tolli*) aboleri. *Hic noster*) agon gymnicus. nam scena & theatrum mores Ro. corrupere. Liuii abbreuiator, cùm locatum à Censoribus theatrum extrueretur, P. Cor. Nasica autore tanquam inutile & nociturum publicis moribus ex S. C. destructum est. quam rem latius tractat diuus Augustinus primo de ciui. dei. & Tertullianus asserit Theatra stuprandis moribus nata. Tacitus refert quosdã incusasse Cn. Pompeium quòd mansuram theatri sedem posuisset, dum in theatro considet populus, totos dies ignauia consumere, & patrios mores paulatim abolitos funditus euerti per accitam lasciuiam, vt quod vsquam corrumpi & corrumpere queat, in vrbe visatur, degenerétque studiis externis iuuentus, gymnasia, & ocia, & turpes amores exercendo. [Seneca. Ætas subsequens ludicra priscorum inuenta traxit ad vitia: & quod honestæ causa delectationis inuentum est, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt. Cassiodorus spectacula & ludi scenici nihil aliud quàm incestus, adulteria, crudelitates, & quæque flagitia repræsentando edocuerint.] Hinc Plin. senior iuuenes exercendo se & vngendo animi vires perdidisse reprehendit. Similiter Iuuenalis multis gymnasia carpit. *Omnium*) mores infecit. propter concursum & imitationem omnium gentium. *A capite*) ab vrbe Roma gentiũ principe.

cebat, non miserebatur. Sæpius à Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cæca & improuida feruntur, in optimum quenque contorquebatur. De huius nequitia, sanguinariisque sententijs, in commune omnes super cœnam loquebantur. Tum ipse Imperator, Quid putamus passurum fuisse, si viueret. & Mauricus, Nobiscum cœnaret. Longius abij, libens tamẽ. Placuit agona tolli, qui mores Vienenſium infecerat, vt noster hic omnium. Nam Viennenſium vitia intra ipsos residunt, nostra latè vagantur. Vtque in corporibus, sic in imperio grauissimus est morbus, qui à capite diffunditur. Vale.

C. PLINIVS POMPONIO BASSO SVO S.

Magnam) Laudat Pomponiũ Bassum, quòd iam ingrauescentibus annis secessum suum prudenter disponat: optátque sibi aliquando dari parem occasionem, qua sine dedecore possit transigere vitam ociosam. Pomponii Mar. meminit, pariter & Bassi, cuius pueri Vrbici mortem immaturam deflet. *Ocium*) vacationem ab officiis ciuilibus. *Amœnissimè*) respicit ædes, [viridia] & loca lauta, quæ incolebat. *Agitare*) exercere. *Terra*) venando, ludendo: dum veheris lectica & equo. *Mari*) natando, nauigando. *Magistratus*) dignitates. magistratus aut personã ipsam demonstrat, vt cùm dicimus magistratus iussit: aut honorem, vt si dicatur Mario datus est magistratus Vlpianus. ff. secundo inquit, Magistratus est vel is qui in potestate aliqua sit, vt puta Proconsul, vel Prætor, vel qui prouincias regunt. omnino hi dicuntur esse in magistratu, qui per imperia potentiores fiunt quàm priuati. Magistrare enim regere & moderari significat. Tacitus inter magistratus tantum recenset, quæsturam, ædilitatem, tribunatum, præturam, consulatum. Tranquillus etiam aliis vtitur, scribens Augustum diuisisse vrbem in regiones & vicos, ac instituisse vt illas annui magistratus sortito tuerentur, & ad hoc magistros è plebe cuiusque viciniæ electos. Nam magistri dicuntur non solùm doctores artium, sed pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum. Inde Paulus de verborum significatione, Quibus ait, præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quàm cæteri diligentiam & solicitudinem rebus quibus præsunt, debent, hi magistri appellantur: quin ipsi magistratus per deriuationem à magistris cognominantur: hinc cuiuslibet disciplinæ præceptores magistros appellari à monendo vel monstrando: & quem posteritas dictatorem vocauit, magistrum populi prius nuncupatum quidam tradunt, à quo magistrum equitum dictum. autores sunt Seneca & Varro, qui putant reliquos præter dictatorem & magistrum equitũ, magistratus dictos, ita vt ab albo albatus. *Amplissimos*) quales sunt Cõsulatus, Procõsulatus, Prætura. *Resp.*) ad vsum publicũ & cõmunẽ vtilitatẽ. Curialesoẽs interminatione moneri iubet Imperator ne ciuitates fugiant, aut deserant, rus habitandi causa: fundum, quem ciuitati prætulerint scientes fisco esse sociandum, eóque iure se esse carituros, cuius causa impios se patriam vitando demonstrauerint. *Quamdiu*) per ætatem legitimam. *Prima vitæ tempora*) iuuentæ. [Tradit Seneca hominem in freto viuere debere, in portu autem mori: quo dicto significat, homi-

Magnam cepi voluptatem, cum ex communibus amicis cognoui, te, vt sapientia tua dignum est, & disponere ocium, & ferre, habitare amœnissimè, & nunc terra, nunc mari corpus agitare: multum disputare, multum audire, multum lectitare: quúmque plurimum sciãs, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit exercitus rexerit, totúmque se Reip. quandiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tẽpora, & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, vt ipsæ leges monent, quæ maiorem annis lx. ocio reddunt. Quando mihi licebit? quando per ætatẽ honestũ erit imitari istud pulcherrimæ quietis exemplũ? quando secessus mei non desidiæ nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem in iuuenta semper negociari debere, in senectute autem ociari.] *Media*) virilitatis. *Extrema*) senectutis. nam ætatem hominis in tria tantum distinguit. *Nobis*) quieti, & honesto ocio. *Annis. lx.*) lib. iij. ostendimus Senatorem sexagenarium, neque in curiam cogi, neque repelli. *Per ætatem*) excusante ætate, non morbo: optat enim sibi vitam longã & ociosam. *Exemplum*) quod tu facis. *Quando*) scilicet. nam sibi respondet. *Desidiæ*) quod eueniret, si ante tempus legitimum publica officia desereremus.

C. PLINIVS VALENTI SVO S.

Proxime) Quum dixisset apud cẽ tumuiros, vbi nullos habebat in dicendo socios eorum, quos primo habuerat, cõqueritur de fragilitate humana & mutabilitate fortunæ, exemplóque sui docet quàm varia, quàm lubrica sit. Fabius Valens, cui hæc scribitur epistola, Consul cum Vetere fuit: cùm resp. diu pressa tandem in Neruam respirasset: illo Antoninus Pius quòd erat vir peritus vsus est familiariter. Valentis Iurisc5sulti meminit Paulus titulo de fideicommissariis hæreditatibus. Aliũ Fabium Valentem leges apud Tacitum, legatum, Vitellianas partes secutum, cui agmen agenti præcessit aquila clangore læto: is non multo pòst Vrbini in custodia interfectus est, & caput Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam vltra spem fouerent. *In quadruplici iudicio*) vbi sedebant iudices centum & octoginta, tot enim quatuor consiliis conscribebantur. *Dixissem*) egissem causam. *Subijt recordatio*) venit in mentem. *Iuuenem*) vndeuicesimo anno. *In quadruplici*) iudicio apud centumuiros. *Animus processit longius*) consideraui vlteriora. *Hoc iudicio*) hac causa proximè dicta. *Illo*) cùm primùm cœpi. *Socios*) participes, coadiutores in dicendo: nam plures eandem causam tuebantur & accusabant. *Laboris*) actionis. *Eram*) supereram. *Solus*) aduocatus, [extinctis cæteris qui tunc dixerunt vel absentibus.] *Vtroque*) primo & postremo. *Connexiones*) mutationes. *Fragilitas mortalitatis*) vita mortalium fragilis. Iurisconsulti frequenter vsurpant mortalitatem pro morte. Vlpianus, Is qui in reatu decedit, integri status decedit: extinguitur enim crimen mortalitate. [Et semel vt annotarim Tranquil. In vltima inquiens cognitione pro tribunali accessisse Neronem ad finem mortalitatis pronunciasse. Et Valerius pro ipsis mortalibus lib. ix. Cùm tot refert cruciatus sibimetipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.] *Tunc*) cùm primam causam dixi. *Huic*) alicui. *Ætas*) sexagenaria. *Silentium*) vacationem fori. *Hic*) alius. *Amicitia principis*) à Traiano ob amorem in consilium rerum suarum adhibiti nequibant tractare causas ciuiles, quales erant centumuirales. *Studijs processimus*) sub Domitiano: cùm egit pro Iulio

Proximè cùm apud centumuiros in quadruplici iudicio dixissem, subiit recordatio egisse me iuuenẽ, æquè in quadruplici. processit animus, vt solet, longius: cœpi reputare, quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram, qui in vtroque dixissem: tantæ conuersiones, aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt, exulant alij: huic ætas, & valetudo silentium suasit: hic sponte beatissimo ocio fruitur: alius exercitum regit: illum ciuilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nosipsos quã multa mutata sunt, studiis processimus, studiis periclitati sumus:

Iulio Pastore in centumuirali iudicio aduersum potentissimos ciuitatis, & Domitiani amicos: qua actione quia bene cessit, summam famam est adeptus & magistratus, quod in fine Panegyrici obscurius complectitur. Vos, inquit, patres conscripti credite, si cursu quondam prouectus ab illo insidiosissimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, postquam professus est, substiti, cùm viderem quæ

Rursúsque processimus) sub Nerua & Traiano: quibus imperantibus, dignitate, gloria, diuitiis plurimum creuit. *Exiguum tempus*) non multi anni. nusquam enim comperio Secundum peruenisse ad senium, quod tantopere votis petierat. *Vices*) tot mutationes. *Ævum*) æternitatem. dictum æuum ab æternitate omnium annorum: hinc æuiternum, & per syncopen æternum. Et Censorinus, inquit, Cęterum de æuo, quod est tempus vnum & maximum, non multum est quod in præsentia dicatur. est enim immensum, sine origine, sine fine: quod eodem modo semper fuit, semper futurum est, neque ad quemquã hominum magis quàm ad alterum pertinet. Hoc in tria diuiditur, præteritum, præsens, futurum. æuum neque annorum neque sæculorum numero, nec denique vllo finito temporis modulo metiri conabor. Secundum vero Hammonium παρὰ τὸ ἀεὶὼν deductum videri potest, quod quinque significat, vitam hominis, mille annorum numerum, æternitatem, autore Gregorio Nazanzeno, & septem secula à principio mundi vsque ad resurrectionem mortalium, & tergoris medullam Hippocrate tradente, [sed longè plura de æuo in quodam opusculo disseruit Ioannes Damascenus.] *Documento*) exemplo. *Nihil desperare*) in nulla re desperandum esse. [*Nulli rei fidere*) propter vices rerum, & quoniam multa obsunt, quæ prodesse videntur. *Volubili*) fortuito.] *Orbe*) reuolutione. *Circumagi*) rotari. *Familiare*) consuetum. *Ratio*) causa.

rursúsque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiæ, bonorum obfuerunt, iterúmque prosunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, æuum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, cùm videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, ijsdémque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo, quæ ratio huius epistolæ fuit. Vale.

C. PLINIVS MESIO MAXIMO SVO S.

Scripserã) Reuocata lege tabellaria de suffragiis, prius factum laudauerat, quia repentinum, sed scripserat verendum ne procedente tempore vitia aliqua nascerentur.

Scripseram tibi verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret. Factum est. proximis comitijs in quibusdam tabel-

quod cùm euenisset, impudentiam suffragatoris taxat. nam pro candidatis in

Universidad de Deusto
Biblioteca

tabula reperti sunt suffragatores. *Scripserant tibi*) lib. iij. ad eundem Maximũ. *Ex tacitis suffragiis*) quæ per tabellam ferebãtur sine voce. iam enim dixerat, Sed vereor ne procedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. est enim periculum tacitis suffragiis ne impudentia irrepat aliqui legunt, extractis. *Factum est*) natum est. *Proximis comitijs*) cùm nuperrimè congregati sunt ad magistratus creãdos, [cùm proximè habita sunt comitia.]

Iocularia) ludibria, [inscripta fuere.] *Fœda dictu*) inhonesta silentio inuoluenda. *Vna*) tabella. *Candidatorum nomina*) in tabellis non suffragatorum, sed candidatorum nomina, quibus suffragium ferebant, scribere debebant. hæ autem literæ secundum Ciceronem de Oratore in dandis suffragiis subscribebantur. A. F. P. R. id est actum fide Publij Rutilij. *Excanduit*) [subitò] iratus est. *Scripsisset*) illa iocularia. *Principem*) Traianum. *Precatus*) precibus contendit vt inquireret & puniret. [*Ille*) qui hæc scripserat.] *Latuit*) non deprehensus est. *Fuit inter indignantes*) ipse cum aliis indignationem simulauit, & in numero indignantium fuit. *Domi*) clàm & secreto. *In tanta re*) in creatione magistratuum. *Serio*) quo seria & grauia tractãtur. *Scurriliter*) nequiter, petulanter. *Dicax*) qui iocosis salibus ludit. sine dubio dicax à dicendo dicitur: sicut dicacitas, quæ significat sermonem cum risu aliquos incessentem. ideo Demosthenem vrbanum fuisse dicunt, dicacem negant: de quo Cicero de Oratore, Demosthenes non tam dicax fuit quàm facetus. est autem illud acrioris ingenii, hoc maioris artis. Idem dicacem appellat, qui risus magnos mouet: etenim cùm duo genera sint facetiarum, alterum æquabiliter in omni sermone fusum, alterum peracutum & breue: illa à veteribus superior cauillatio, hæc altera dicacitas nominatur. Leue nomen habet vtraque res, quippe leue est totum hoc, risum mouere. alibi in narrando consistere facetias putat, dicacitatem in faciendo. *Vrbanus*) nouum ostendit M. Tullius vrbanum esse vocabulum: vrbanitas autem dicitur qua significari videtur sermo præ se ferens in voce, sono, visu, proprium quendam gustum vrbis, & sumptam ex conuersatione doctorum tacitam eruditionem. Cui contraria rusticitas. Idem pro Cælio, Maledictio, si facetius iactatur vrbanitas nominatur. *Bellus*) Festiuus. Mart. Bellus homo, & magnus vis idem Cotta videri. Sed qui bellus homo est Cotta, pusillus homo est. Fabius lib. vi. Raro bellè respõdent, id est festiuè & cum venere. Cicero de Oratore, Bella est familiaris responsio quasi errantis. Idem, Magnum risum mouent magis, vt bellè & literatè dicta laudantur. *Educes*) latendi: quæ stimulus est

lis multa iocularia, atque etiam fœda dictu: in vna verò pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inuenta sunt. Excanduit Senatus, magnóque clamore ei qui scripsisset, iratum principem est comprecatus: ille tamen fefellit, & latuit, fortasse etiam inter indignãtes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in Senatu dicax, & vrbanus, & bellus est. Tantum licentiæ prauis ingenijs adijcit illa fiducia. Quis enim sciet? poposcit tabellas, stylum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria, scena & pulpito digna. Quò te vertas? quæ remedia conquiras? vbique vitia remedijs fortiora. ἀλλὰ τῶν τε τῷδε ἔσθ' ἡμεῖς, ἄλλῳ μελήσει. *Cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adijcit hæc nostra iners, sed tamen effrænata petulantia.* Vale.

peccandi. *Quis enim sciet*) ethopœia. nam finguntur quæ dici possent à dicace [illo & prauo homine.] *Stylum*) acutum ferrum ad scribendum in ceratis tabulis. *Demisit*) incuruauit consuetudine scribentium. *Ludibria*) iocularia. *Scena*) quæ in theatro excitabatur agendarum fabularum gratia. & sicut tria fabularum genera, totidem scenarum fuerunt tragicum, comicum, satyricum. Placidus grãmaticus scenam esse dicit cameram hinc inde compositam, quæ vmbræ loco in theatro erat, in quo ludi actitabantur: itẽ scenam vocari arborum in se incubantium quasi concameratam densationem, vt subterpositos tegere possit. Item compositionem alicuius criminis quæ digna sit agi in theatro exclamationibus tragicis. Iurisconsultus diffinit scenam esse ludorum faciendorum causa quolibet loco vbi quis consistat, moueatúrque, spectaculum sui præbiturus, positam in publico priuatóque vel vico: quo tamen loco passim homines spectandi causa admittantur. nam Secundus pro auditorio, & Apuleius pro spectaculo & motu vsurpant. *Pulpito*) in proscenio fiebat pulpitũ, quod Græci λογεῖον appellant: ideo quòd eo tragici & comici actores in scenam pergũt. Pro recitantium cathedra Mart. posuit. [*Quo te vertas*) quod remedium parabis.] *Vitia remedijs fortiora*) Tacitus felicitatem Ro. sub Traiano commendans inquit, Natura tamen infirmitatis humanæ tardiora sunt remedia quàm vitia. ἀλλὰ τῶν τε τῷδε ἔσθ' ἡμεῖς, ἄλλῳ μελήσει. sed hæc alii qui supra nos est curæ erunt, id est, verùm hæc mala imperator noster Traianus curabit. Potest hoc dictum respicere illud Apollinis, ἐμοὶ μελήσει τεύχεα καὶ λόγχης κόρυς, id est, mihi curæ erunt hæc & candidis puellis. [*Iners*) inutilis.] *Petulantia*) procax lasciuia.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Petis) Pollicetur se emendaturum libellos, quos Nepos iturus in prouinciam comites profectionis suæ petierat, quinimmo nouos cõpositurum. *Studiosissimè*) diligentissimè. *Comparasti*) emisti, conquisisti. *Recognoscendos*) castigandos, ab eo quod præcedit: vel primò relegendos, deinde castigandos. [*Faciam*) cum cura & diligentia emendandos suscipiam.] *Te*) tanto viro & amico. *Super*) ad, præter, siue in primis. vt, Super omnia vultus Accessere boni. *Prouinciæ*) incertum cui propter illorum temporum interceptam historiam. *Præfuturus*) cum imperio recturus. *Tanti putes*) plurimi facias. *Sarcinarum*) libellorum meorum. *Superuacua*) inemendata. *Comites*) libellos iter tecum facturos. *Commodissimos*) emaculatissimos: qui si viuo autore deprauabantur, quantum nunc defecisse ab archetypo post tot secula, & in tanta barbarie

Petis, vt libellos meos, quos studiosissimè comparasti, recognoscendos, emendandósque curem: faciam. Quid enim suscipere libentius debeo, te præsertim exigente? Nam quum vir grauissimus, doctissimus, disertissimus, super hæc occupatissimus, maximæ prouinciæ præfuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum, quantopere mihi prouidendum est, ne te hæc pars sarcinarum, tanquã superuacua offendat? Adnitar ergo primùm, vt comites istos quàm commodissimos habeas: deinde, vt reuersus inuenias, quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad noua opera tu lector hortaris. Vale.

putamus? quare tanto magis nobis elaborandum fuit, vt quod in manibus extat, ab ipsis orci faucibus liberaremus. *Reuersus in Vrbem*) finito Proconsulatu. *Quos*) nouos aliquos. *Tu*) doctissimus, cùm videam nostra conquiri à te.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Certius) Falconi commẽdat Sentij Augurini poemata. inde sumpta occasione recitat quæ in laudem sui scripserit: non esse tamen mirandum si talia faciat, cùm grauissimorũ & eruditissimorũ virorum contubernio vtatur. *Sentium Augurinum*) filium Cn. Sentij Galli viri illustris, qui multa in Britannos & Iudæos gessit. *Poëmatia*) parua poemata. *Appellat*) inscribit. *Multa*) sunt in illis scripta. *Tenuiter*) in figura tenui: cui opponitur sublimiter, id est, grandiori stylo. *Tenerè*) molliter, amabiliter. *Bile*) amaritudine. *Amor eius*) meus amor in eum, qui cùm sit animi passio, interdum obstat vero iudicio. *Lemma*) argumentum. Mart. in distichis, Lemmata si quæris cur sint ascripta, docebo, Vt si malueris, lemmata sola legas. Alibi, Viuida cùm ponis epigrammata: mortua ponis Lemmata. Scribitur enim duplici m. apud Aristotelem pro positione, id est, interrogatione sumitur. nam interrogatio causa responsionis est, ex qua syllogismus. eam etiam assumptum dicũt. ex monolemmatis propositio: vt respiras? viuis igitur. nam manifestum est assumptum: quòd omne quod spirat, viuit. Lemma insuper dicimus quod sumitur ratione doni: item prophetiam, & ex proprio corde apophthegma. simplici verò m dignitatem, fortitudinem, elationem animi, superbiam, lucrum: quam uis alij ducti errore scripturæ aliter interpretentur. *Iudicij mei*) an rectè iudicem. *Occurrerit*) memoriæ se obtulerit. *Teneo*) memini. *Expiscor*) reuocaui in mentem [etiam secundum versum.] *Minutis*) breuibus, quales sunt hendecasyllabi, an magis humili filo. *Meus*) municeps, siue quo delector. de vtroque abundè iam dictum. *Veteres*) scriptores. quorum plurimos non multo post nominabimus. *Sed quid ad me*) nihil illi faciunt mihi ad exemplum. *Vnus Plinius est mihi*) detineor hendecasyllabo mei Plinij. *Mauult priores versiculos*) magis capitur scribendis versiculis, & hos præponit studio orationũ. vel magis sic distingue, & dic, vnus Plinius est mihi priores, id est, pro Catullo & Caluo, ac aliis veteribus, studeo Plinij hendecasyllabo. *Relicto foro*) omissis actionibus forensibus. *Quod amet*) amicam vel puerum.

Certius dies est, quòd audiui recitantem Sentium Augurinum cũ summa mea voluptate, immò etiam admiratione (poematia appellat) multa tenuiter, multa sublimiter, multa venustè, multa temerè, multa dulciter, multa cũ bile. Aliquot annis puto nihil generis eiusdẽ absolutius scriptũ, nisi fortè me fallit aut amor eius, aut quòd meipsum laudibus euexit. Nam lemma sibi sumpsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo iudicy mei te iudicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. nam cæteros teneo, & iam explicaui:

Canto carmina versibus minutis,
His olim quibus & meus Catullus,
Et Caluus, veteréque. Sed quid ad me?
Vnus Plinius est mihi, priores
Mauult versiculos, foro relicto,
Et quærit quod amet, putátque amare.

Ille) admirandus in moribus & eloquentia. *Quid*) opus est mirari seueros illos Catones respectu Plinij? an potius referendum ad scripta Catonis iocosa: de quibus Ouidius libro secundo de Tristibus, Et leue Cornifici, párque Catonis opus. *Amas*) oblectaris lusibus & amoribus, scribendo iocosa. Sunt qui legant, qui sapias, nõ quisquis amas. *Amare noli*) cũ talia ludant seueriſſimi, & supremæ fortunæ viri. est autem concessio prohibitiua. *Apta*) materiæ congruentia. *Expressa*) explicãtia quod intrẽdit. *Gustũ*) gratiam, lepórem. *Moribus*) malè enim habitat scientia cum vitio. *Spurinna*) Vestricio Spurinna doctissimo & prudentissimo viro. *Antonino*) Arrio Antonino auo materno Antonini Pij. quare non audiendi qui Antonino Pio legunt, cùm is natus sit imperante Domitiano. nec sub Traiano potuerit esse senex: mox enim Spurinnam, & Antoninum, grauissimos senes appellat; de vtroque enarratius iam præscripsimus. *Contubernalis*) conuictor. [*Ornatur*) Instituitur, formatur. *Illud*) dictum. μεγνώσκων, ὅτι τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷός περ ἥδεται ξυνών: cognoscens quòd talis est vnusquisque, quibus delectatur cõuersans.

Ille Plinius, ille. quid Catones?
I nunc qui sapias, amare noli.

Vides quàm acuta omnia, quàm apta, quàm expressa? Ad hunc gustum totum librum repromitto, quem tibi, vt primùm publicauerit, exhibebo. Interim ama iuuenem, & temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Viuit cum Spurinna, viuit cum Antonino: quorum alteri affinis, vtrique contubernalis est. Posis ex hoc facere coniecturam quàm sit emendatus adolescens, qui à grauissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum, μεγνώσκων ὅτι τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷός περ ἥδεται ξυνών. Vale.

Iambica) Demosthenes in oratione de transgressa legatione hæc adducit tanquam ex Phœnissis Euripidis, si quibusdam exemplaribus credimus. ὅστις δ' ὁμιλῶν ἥδεται κακοῖς ἀνήρ, κοὐ πώποτ' ἠρόμην, χρηστός, ἢ πονηρός ἐστι τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος οἷσπερ ἥδεται ξυνών, id est, quicunque autem conuersans delectatur malis vir, nunquã inquisiui, cognoscẽs quòd talis est vnusquisque quibus delectatur conuersans. Hanc etiam sententiam Aphthonius recitat suppresso autore: nos illam Euripidis tragœdiam diligenter recognouimus. neque vllibi talia carmina deprehendimus. aut igitur ab exemplaribus periere, aut alterius autoris sunt.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Herennius) Nomine Herennii Seueri rogat Iulium Seuerum, vt per aliquem summum artificem curaret imagines Cor. Nepotis, & Titi Cassij, quamsimillimas archetypo depingendas, quas Herennius in sua bibliotheca positurus erat. *Bibliotheca*) quæ latinè libraria dicitur; sicut bibliopola librarius: qui etiam scriptor & custos librorum est apud Varronem, qui libros rationum curat. sed libralia frusta sunt vnius libræ Columella referente. *Cornelij Nepotis*) hic vir sanctus, Ciceroni familiaris & amicus: cuius vitam conscripsit. Clarus historicus habitus est. nam insuper vitam Titi Attici, librum de illustribus viris, item de saginatione auiũ edidit: ac Daretem Phrygium latinitate

Herennius Seuerus, vir doctissimus, magni æstimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelij Nepotis, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

donauit, chronica conscripsit, item epigrammata lusit. Tranquillus asserit composuisse librum, quo distinguit literatum ab erudito. moritur principatu diui Augusti Plinio authore.

Titi Cassij) Fuit Titus Cassius Seuerus Parmensis orator, qui primùm flexit ab illa veteri atque dicendi via directa: non infirmitate ingenii, nec inscitia literarum, sed iudicio & intellectu, si Tacito credimus. Vtrosque coniunxerunt duo religionis nostrę professores eloquentissimi Tertullianus & Lactantius: quorum ille inquit, Neque Cassius Seuerus aut Cor. Nepos, neque vllus commentator eiusmodi antiquitatũ aliud quàm hominem promulgauerunt. hîc verò Nepotem & Cassium lib. primo diuinarum institutionum connectit. Fateamur ergo ex verbis Cæcilii Cor. Nepotem fuisse Parmensem, cùm constet Cassium Parmensem: neque obstat quod Veronenses viri sanè illustres asserunt, ideo Nepotem Veronensem, quòd illi tãquam amico scripserit Catullus. Leuis hæc & minimi cõiectura. aut, quod alii scribunt, Padi accolam: tunc enim iure consurgent Cremonenses siue Placentini ac alii innumeri, & melius sibi hac ratione vendicabunt. proinde longè magis proxima Pado Parma, quàm Verona. [Non negauerim tamen in aliquibus antiquissimis exemplaribus legi Titi Catij non Titi Cassij. [*Istic*) in municipio tuo. *Delegem*) mandem, committam. *Studiorum*) literarum. *Patriam*) Parmam. *Nomen*) famam. *Auxerunt*) vt omittam Parmensium lanarum celebritatem, & Cassio centurione, ac Macrob. ciuibus secundum quosdam honestatam Parmam. refert Plutar. in vita C. Marii, cùm inter eius milites, & Catulli, de Cimbrorum victoria contentio oriretur, in hæc pacta ventum esse, vt legati Parmensium, qui tunc aderant de hac re iudicium ferrent: qui ducti per cadauera hostium à militibus, conspexerunt iaculis militum Catulli barbarorum corpora perforata: quod dignoscebatur ex literis, quæ nomen Catulli in telis designabant. ex quibus sanè conijci potest, quanta tunc temporis esset Parmensium autoritas, qui super tanta re disceptatores electi fuerint. *Ex Vero*) ex archetypo, à viuo homine. *Imitatio imitationis*) effigies, quæ deducitur ab alia pictura, quæ & ipsa transcripta fuit à prima & vera forma. nam imitator semper deficit ab imitato. *In melius*) in maiorẽ decorẽ quàm Nepos & Cassius dum viuerent, fuerunt.

Titi Cassij: petitq; si sunt istic, vt esse credibile est, exscribendas, pingendásque delegẽ. Quam curam tibi potissimum iniungo: primùm, quia desideriȳs meis amicissimè obsequeris: deinde, quia tibi studiorum summa reuerentia, summus amor studiosorum: postremò, quòd patriã tuam, omnésque qui nomen eius auxerunt, vt patriam ipsam, veneraris, & diligis. Peto autem vt pictorem quàm diligentissimum assumas. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longè difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo, vt artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare. Vale.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Ea tu) Romanũ monet vt in curiam veniat cùm proximè iudices cogentur. nam Nepos Prætor cessanti mul-

Ea tu, quum proximè res agentur, quoquo modo adiudicandum veni. Nihil est, quòd in dextram aurem fiducia mei dormias: non im-

ctam indixerat, & nisi cum venia absolutus fuerat. *Ea*) interdum hortantis aduerbium, quandoque corripientis. hic commodè in vtraque significatione accipi potest. *Proximè*) primum. *Res agentur*) causæ tractabuntur. *Quoquo modo*) omnino. *Iudicandum*) nam erat iudex Voconius Romanus. *Nihil est*) non prodest, non opus est. Virg. Si ad viculam spectas, nihil est quod pocula laudes. *Dormias in dextram aurem*) securus sis, prouerbium in eos qui securè viuunt. *Dextram*) à nobiliori. nam etiam dicimus dormire in vtranque aurem. [quod testatur Iulius Pollux lib. ij.] *Fiducia mei*) quia fidis quòd te excusem. *Cessatur*) vacatur ab officio suo.

punè cessatur. Ecce, Licinius Nepos, prætor, acer, & fortis vir, mulctam dixit, etiam Senatori. Egit ille in Senatu causam suam: egit autem sic, vt deprecaretur. Remissa est mulcta, sed timuit, sed rogauit, sed opus venia fuit. Dices, Nõ omnes prætores tam seueri. Falleris. Nam vel instituere, vel reducere eiusmodi exemplũ, non nisi seueri: institutum, reductúmve exercere etiam leuissimi possunt. Vale.

Ecce) hoc aduerbium pro maiori parte affert aliquid noui, interdum demonstrat. *Licinius Nepos*) cuius constantiam & seueritatem in Prætura postmodum laudat. Fuit alius Licinius Nepos declamator, autore Seneca. *Prætor*) qui iuridicundo præerat, & in potestatem habebat tabellas omnium iudicum. *Fortis*) constans. *Mulctam dixit*) vsus veterum præualuit, vt ita loqueremur, mulctam dixit. quamuis Cato, mulctam facit protulerit non sine ratione, vt inquit Gellius. *Mulctam*) pecuniariam pœnam instituto antiquo ex bobus & ouibus mulcta dicebatur, & maximam mulctam quam Gellius appellat supremam duarum ouium & triginta boum instituerũt: sed cùm eiusmodi mulcta à magistratibus dicta erat, adigebantur boues ouésque aliàs precij parui, aliàs maioris: eáque res faciebat inæqualem mulctæ pœnam: idcirco lege Aterina constituti sunt in oues singulas æris deni, in boues æris centeni. Vlpianus de verb. significatione, inter mulctam & pœnam, inquit, multum interest, cùm pœna generale nomen sit, & omnium delictorum coertio, mulcta specialis peccati: cuius animaduersio hodie pecuniaria est, pœna autem non tantùm pecuniaria, verùm capitis & æstimationis irrogari solet. & mulcta quidem ex arbitrio eius venit, qui mulctam dicit. pœna non irrogatur, nisi quæ quacunque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est. quinimmò mulcta ibi dicitur vbi specialiter pœna non est imposita: item mulctam is dicere potest, cui adiudicatio data est. magistratus enim solos & præsides prouinciarum posse mulctam dicere mandatis permissum est. Pœnam autem vnusquisque irrogare potest, cui huius criminis siue delicti, executio competit. super quibus Labeo ibidem pleraque multa. Tacitus mulctari exilio plerunque vsurpat, [ac quod mai⁹ est, Valerius mulctare pro capitali supplicio afficere, libro sexto vsus est. sicut libro nono morte mulctata est, dixit] & mulctare significat interdum lacerare, mutilare, mollire, dissoluere: itaque Terentianus Demea dixit omnem familiã mulctasse vsque ad mortẽ. Vnde Mulciber, quasi mulctiber deductus creditus. *Ille*) Senator. *Deprecaretur*) precib⁹ obsecraret. nã deprecatio & in Senatu, & apud principem locum habet. *Sed timuit*) quamuis absolutus tamen extimuit, & opus fuit precibus ac venia, quæ vitasset si ad officium conueniisset. *Instituere*) introducere primum. *Reducere*) iam perlata lege ne quis cessaret, ab officio suo sine legitima causa, postmodum desueta, quæ tunc per Nepotem reduci videbatur. *Seueri*) Prætores, qualis erat Licinius Nepos. *Institutum*) receptum.

C. PLINIVS LICINIO SVO S.

ATtuli tibi ex patria mea pro munusculo quæstionem, altissima ista eruditione dignissimam. Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta. Ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Huius mira natura. Ter in die statis auctibus, ac diminutionibus crescit, decrescitque. Cernitur id palàm, & cum summa voluptate deprehenditur. Iuxta recumbis & vesceris: Atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis dimensisque momentis vel subtrahitur vel assurgit. Annulum, seu quid aliud ponis in sicco, alluitur sensim, ac nouissimè

Attuli) Miram fontis suis naturam in agro Comẽsi refert. nam statis horis crescebat, & decrescebat. causas ergo tanti miraculi nititur inuestigare, & post multas rationes iudicio Surræ plura scrutanda relinquit. Licinio Surræ scriptam epistolam in vetusto codice lego, qui diues admodum testimonio historicorum, pariter à Iuuenale per hæc demonstratur, Dispositis prædiues hamis vigilare cohortem Seruorum noctu Licinus iubet, attonitus pro Electro, signisq; suis, phrygiáque columna, Atque ebore, & lata testudine. Eò enim diuitiarum processit, vt gymnasium Ro. pop. suis impensis extruxerit. Fuit autem vir alti ingenij & profundæ doctrinæ, quod epigrammate ex lib. vij. testatur Mar. Doctorum Licini celeberrime summe virorum. Cuius prisca graues lingua reduxit auos: ambiguum cùm idem poëta scribat ad Licinianum, Dum Surra laudatur tuus: & alibi, Quique videt propius magni certamina Circi, Laudat Auctinæ vicinus Surra Dianę: an significauerit Palphurium Surram pulsum olim à Senatu, & Domitiano imperante de oratoribus coronatum: an Licinium Surram: omitto enim Manlium Surram causidicum, cuius meminit Fabius. Maxima fuit cum Traiano & Licinio Surra amicitia, quod ostendemus in panegyrico commodius. *Patria*) Como. *Quæstionem*) disputationem. Quæstio latius intelligitur omnis de qua in vtranque partem, vel in plures dici credibiliter potest, in quem sensum hic est accipienda: at in iuridiciali materia duplicitur vsu venit: altero modo, quo dicimus multas quæstiones habere controuersiam: quo etiam minores omnes complectimur: altero, quo significamus illam summam, in qua causa vertitur, scilicet controuersiam ex conflictatione constitutionis causarum natam. *Illa*) tua profunda rerum [sublimiũ] cognitione. *Fons*) ab incolis etiam nunc cognomento Plinianus, ferè eandem naturam seruans: quod prius monumentis mandarat Plinius auunculus. In Comensi, inquit, agro iuxta Larium lacum fons largus, horis singulis semper intumescit, ac residet. quare dici posset anapauomenos ad instar Iouis fõtis, qui nascitur in Dodone: meridie deficiẽs, & ad mediũ noctis exuberãs. *Cœnatiuncula*) loco paruo ad cœnandũ apto. *Manu facta*) artificiali, nõ natiua. *Retẽtus*) remoratus. *Ter*) auũculus eius dixerat singulis horis. *Statis*) dimensis, certis, vt stata sacra, quæ certo die fiunt. ergo non placet legere statutis. *Auctibus*) aquarum incrementis. *Palam*) manifestè, non obscurè. *Recumbis*) sedes cibum sumpturus. *Vesceris*) comedis. *Potas*) misces vinũ. *Ille*) fons. *Dimensis*) æqualibus. *Momentis*) breuibus spatiis. nam momentariam vitam breuem dixit Apuleius: & momentarium maritũ in eundem sensum. sic momentarium venenum, quod statim interficeret, & momentariam salutem quantulamcunque. *Subtrahitur*) *Subtrahitur*) decrescit. *In sicco*) in ripa & margine. *Sensim*) paulatim. *Alluitur*) ma-

desit crescente fonte. *Nouissimè*) demum.

Operitur) aqua contegitur. *Detegitur*) aperitur decrescente aqua. *Deseritur*) in sicco. *Vtrunque*) operiri & detegi. *Iterum*) secundò. *Spiritus ne aliquis*) nunc incipit causas facti inquirere, an scilicet aliqua lenis aura obstruat os fõtis, qua remissa, aperiatur, prout illata occurrit, aut decidit expulsa. [Hic loquitur Secundum philosophos, & præsertim Plin. auunculum, qui credit orbem terrarum ita habere spiritum & anhelitum sicuti homines: & quando spiritum emittit, tunc maria crescere, cùm recipit, decrescere.] *Illatus*) ori obiectus. *Incurrit*) legitur etiam occurrit. *Expulsus*) à contrario spiritu vel vi aquæ. *Cæteris eiusdem generis*) vt amulis. *Hians*) manifestus, apertus. *Illa*) vasa collo angusto. *Prona*) in os conuersa. *Sistunt*) remorantur. *Moras*) interualla. *Animæ*) spiritus. *Obluctantis*) resistentis. *Singultibus*) translatum verbum. *Quæ*) eadem est natura. *Quæ Oceano est*) mare Oceanum quod vniuersum terrarum orbem ambit, & medium scindit dictum, scribente Theone, & magno etymologico, vel quia ὠκέως ῥέει, id est, celeriter fluit, vel quia celeriter expeditur, an quod celeriter fertur. Dicitur autem comes lunæ, quòd cũ ea simul senescit adolescitque. Incremento suo hunc ordinem seruat: primo nascentis lunæ die fit copiosior æstus solito, minuitur paulisper secundo, minorémque videt eum tertius quàm secundus, & ita decrescendo ad diem septimum peruenit, rursus octauus dies manet septimo par, & nonus fit similis tertio, decimus quinto, & vndecimus fit quarto par, tertio quoque duodecimus, & tertiusdecimus fit similis secundo, quartusdecimus primo, tertia verò hebdomas eadem facit quæ prima: quarta eadem quæ secunda. excitatur autem bis in die, semper horarum. xij. spatio. Luna verò crescente maiores fiunt, vt refert Cæsar in Commentariis. Plinius senior etiam in sole causam æstus ponit. apud quem libro secundo, & naturam Oceani & æstus modum leges, quam rem Curtius libro octauo ante oculos manifestissimè ponit, vt Strabo, Censorinus, Philostratus. nos verò quæ à Mela dicuntur super hoc tantùm referemus. Modò, inquit, Oceani æstus inundat campos, modò latè nudat ac refugit: nec adhuc satis cognitum est anhelitu ne suo id mundus efficiat, retractámque cum spiritu regerat vndam vndique, si (vt doctioribus placet) vnum animal est: an sint depressi aliqui specus, quo reciproca maria resident, atque vnde se rursus exuberantia attollant: an luna causas tantis meatibus præbeat. ad ortus

operitur: detegitur rursus, paulatimque deseritur. Si diutius obserues, vtrunque iterum ac tertiò videas. Spiritúsne aliquis occultior os fontis & fauces modò laxat, modò includit, prout in latus occurrit, aut decesit expulsus? Quod in ampullis cæterisque generis eiusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens exitus. Nam illa quoque, quanquam prona & vergentia, per quasdam obluctantis animæ moras crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt. An quæ Oceano natura, fonti quoque? quáque ille ratione aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur vel egeritur? An vt flumina quæ in mare deferuntur, aduersantibus ventis, obuióque æstu retorquentur, ita est aliquid quod huius fontis excursum per momenta repercutiat? An latentibus venis certa mensura, quæ dum colligit quod exhauserat, minor riuus est & pigrior: cùm collegit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

certè eius occasúsque variantur, nec eodem assiduè tempore, sed vt illa surgit, ac demergitur, ita recedere atque aduentare comperimus. *Impellitur*) exæstuat. *Resorbetur*) refluit. *Hac*) ratione. *Hic humor modicus*) hic fonticulus respectu maris. nam largum fuisse testatur auunculus. *Alternis*) vicissitudinariis. *Supprimitur*) retinetur. *Egeritur*) emittitur. asserit Plinius, Gadibus iuxta templum Herculis fontem inclusum ad putei modum, aliàs simul cum Oceano augeri & minui, aliàs vtrunque contrariis temporibus. *Aestu obuio*) aqua maris, obluctante vi ventorum. *Retorquentur*) remouentur à mari. *Momenta*) breuia spatia. *Repercussat*) sistat, remoretur. *Latentibus*) terra obductis. *Quod*) humoris. *Exhauserat*) emiserat. *Riuus*) aqua.

Agilior) excitatior, crescente humore. *Profertur*) exit. *Libramentum*) mensura certa. nam librare est libra metiri. Libra autem siue libella mensorum instrumentum, & librator mensor dicitur. *Suscitat*) commouet, [aliàs suscitatur.] *Elicit*) sensim & latenter educit. *Fontem*) aquam. *Strangulat*) retinet spiritum, occupat exitum. *Satis*) manifestè. *Expressi*) descripsi. *Quod effuitur*) effectum, & rem ipsam.

agilior maiórque profertur? An nescio quod libramentum abditum & cæcum, quod cùm exinanitum est, suscitat & elicit fontem: quum repletum, moratur, & strangulat? Scrutare tu causas (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. mihi abundè est, si satis expressi quod efficitur. Vale.

QVARTI LIBRI FINIS.

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER QVINTVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS SEVERO SVO S.

LEGATVM mihi obuenit modicum, sed amplissimo gratius? Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla exhæredato filio Assudio Curiano, hæredem reliquerat me: dederat cohæredes Sertorium Seuerum, prætorium virum, aliósque equites Romanos splendidos: Curianus orabat, vt sibi donarem portionem meã, seque præiudicio iuuarẽ: eandem.

Legatum) Põponia exhæredato filio Curiano hæredes reliquerat Secundum & quosdam alios: filius post matris obitum voluerat secretò cum Secundo, se componere: sed re infecta, & ad Iurisconsultos delata, est Curiani causa visa iniqua: Is tamen postulauit vt cæteros cohæredes, qui temporibus metuentes quærebant rem sine lite transigere. itaque accepta quarta hæreditatis parte destitit ille à iudicio. Huius facti Secundus autor postea à Curiano legatum capiens, nõ sine exultatione rem commemorat apud amicum Seuerum: quanquam non Seuero, sed Arrinio, alii Annio scriptam epistolam codices indicant. *Legatum*) quod legauit mihi moriens Curianus. *Amplissimo gratius*) longè charius quàm si aliud mihi amplissimum reliquisset, propter Gratillæ amicitiam, vel quòd postea laudandum contigit. *Pomponia Gratilla*) Rustici Aruleni vxor: [quare potius probo vt legatur Gratilla quàm Galla.] *Splendidos equites*) Hirtius aut Oppius appellauit splendidos ac illustres equites (vt

opinor) à splendore auri, quo radiantur: nam pariter Tacitus in rebus Claudii vocat illustres. *Præiudicio*) Secundum oratores præiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur: rebus, quæ aliquando ex paribus causis sunt iudicatæ, quæ exempla rectius dicuntur: aut de rescissis patrum testamentis, vel contrà in filios confirmatis iudiciis ad ipsam causam pertinentibus, vnde etiam nomen ductum est: aut cùm de eadem causa pronunciatum est, vt in partibus centumuiralium, quæ in duas hastas diuisæ sunt. Confirmantur autem præiudicia duobus præcipuè, autoritate eorum qui pronunciarunt, & similitudine rerum de quibus quæritur. quod intendebat nunc Curianus, existimans, si Secundus suam hæreditatis partem donasset, posse hoc præiudicio repetere à cohæredibus alias partes: sed fallebatur.

Tacita) secreta inter nos. *Saluam mihi*) totam reditură ad me. *Moribus meis*) qui erant sinceri & integri. *Palam*) donare. *Secreto conuenire*) vt portio mea restitueretur mihi. *Locupleti & orbo Curiano*) ne videretur captare hæreditatem. *Si donassem*) si dedissem ea mente, vt statim voluissem accipientis fieri: nec vllo casu ad me reuerti: & propter nullam aliam causam feciſsem, quàm vt liberalitatem & mũificentiam exercerem. nam hæc propriè Vlpiano tradente, donatio appellatur. *Si cessissem*) Curiano tanquam potiora iura habenti. Sciamus tamen Paulo respondente, per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportere. maior enim quæstio minorem causam ad se trahit. & Modestinus tit. de exceptionibus inquit, Res inter alios iudicata, aliis non obest, nec si is contra quem iudicatum est, hæres extitit, ei contra quem nihil pronunciatum est hereditariam litem prescribi ex ea sententia posse. *Exhæredatum*) hæreditate priuatum. non enim quæuis exhæredatio summouet filium à contra tabulas possessione bonorum, sed quę ritè facta est. Vlp. de bonorum possess. scribit, vnde filiis quereła supereſt de inofficioso testamento. *Ille*) Curianus respondit. *Cognoscas*) examines an iure sim exhæredatus. *Cunctatus*) remoratus, vt rectè considerarem antequam responderem. *Minorem putem*) credam me inferiorem æquitate, & iustitia, quàm tu me putas. *Non defuturam mihi constantiam*) me futurum constantem, & fortem. *Fides*) veritas. *Duxerit*) traxerit in sententiam. *Pronunciandi*) iudicandi. *Vt voles ait*) facies, inquit, Curianus vt lubet. *Adhibui in consilium*) participes cõsilii mei feci. Spartianus, Erat mos, vt cùm Adrianus causas cognosceret, & Senatores & Equites Ro. in consilium adhiberet. *Tunc*.) Domitiani temporibus. nam hanc epistolam sub Traiano scripsit. *Ciuitas nostra*) Roma, quia donatus fuerat vrbe Romana Secundus. *Spectatissimos*) probatissimos, vocabulum sanè ad Iurisconsultos relatum. *Corellium*) Corellium

tacita conuentione saluam mihi pollicebatur. Respondebam, non conuenire moribus meis aliud palam, aliud agere secretò. Præterea, non esse satis honestum donare & locupleti & orbo. In summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem. Esse autem me paratum cedere, si iniquè exhæredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, Rogo cognoscas. Cunctatus paulum, Faciam, inquam. Neque enim video, cur ipse me minorem putem, quàm tibi videor. Sed iam nunc memento, non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit secundum matrem tuam pronunciandi. Vt voles, ait: voles enim quod æquissimum. Adhibui in consilium duos, quos tunc ciuitas nostra spectatissimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo sedi.

Rufum. *Frontinum*) Iulium Frontinum, relege vtrosque in præcedentibus. *His circundatus*) medius inter hos duos, an magis consilio horum munitus.

Pro se) in rem suam. *Pudorem*) honestatem, decus. omnes enim hæredes, vel eos qui loco hæredum sunt, officiosè agere circa defunctos conuenit. testatur Paulus Iurisc. *Defuncta*) Pomponiæ Gratillæ. *Et ex consilij sententia*) id est vt consuluerant mihi Corellius & Frontinus, dixi, quæ sequuntur. Legitur etiam. Hæc consilii sententia, fuit scilicet in eundem sensum, in quẽ superior lectio. *Multas*) (vel vt alii legũt) *iustas causas*) in authentica, titulo, vt cũ de appellatione cognoscitur. cap. aliud quoque, Iustinianus cauit ne cui patri vel matri, auo vel auiæ, proauo vel proauiæ, liceret suum filium vel filiam vel cæteros liberos exhæredare, nisi si probabantur ingrati: & ingratitudinis causas parentes in suo testamento inseruissent: quarum primam dicit esse, si quis parentibus manus intulisset: si grauem & inhonestam iniuriam eis ingessisset: si eos in criminalibus causis, quæ non sunt aduersus principem, siue remp. accusasset: si cum maleficis vel maleficiis versaretur: vel vitæ parentum suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentauerit: si nouercæ aut concubinæ patris sese permiscuerit: si delator contra parentes extiterit, & per suam delationem, grauia eos dispendia sustinere fecerit: si fideiussionem incluso præstare noluerit: si prohibuit parentem suum condere testamentum: si præter voluntatem illius inter arenarios & mimos se filius sociauerit & permanserit: & reliqua quæ ibi latius referuntur. *Ille*) Curianus. *Hoc*) nostrum factum. *Subscripsit centumuirale iudicium cum cæteris*) citauit & accusauit cæteros cohæredes apud Centumuiros. nam scribere siue subscribere significat accusare & denunciare: quare Terentius dixit, Tibi scribam dicam, id est, denunciabo tibi accusationem. [quod prius in Aululari Plautus scriptum reliquerat. & in Pœnulo, Cras subscribam dicam homini.] Mart. in præ-

Dixit Curianus, quæ pro se putabat. Respondi paucis ego. Neque enim aderat alius qui defunctæ pudorem tueretur. Deinde seceſsi, & ex consilij sententia. Videtur, inquam, Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi. Post hoc ille, cum cæteris subscripsit centumuirale iudicium, mecum non subscripsit.

fatione libri primi, Nec epigrammata mea scribat, id est, accuset. Apuleius in defensione magiæ, docet accusatores porrecto libello solitos fuisse se subscribere, causidicos se ascribere. Sed apertius Paulus de accusationibus & inscriptionibus, vbi præbet ordinem libellorum inscribendorum, Subscribere inquit debebit is qui dat libellum se professum esse, vel alius pro eo si literas nesciat. Vlpianus ibidem, Si cui crimen obiiciatur, præcedere debet in crimine subscriptio, quæ res ad id inuenta est, ne facilè quis prosiliat ad accusationem, cùm sciat inultam sibi accusationem non futuram: & de furtis, Meminisse oportebit, nunc furti plerunque criminaliter agi, & eũ qui agit in crimine subscribere: & de priuatis iudiciis, si extra ordinem eius rei pœnam exercere velit, tunc subscribere crimen oportebit. [Valerius Maximus subscribere iudicio pro approbare vsus est. Huic inquit, animi iudicio Fabius Gurges, C. Numerius, Fabius Pictor, Q. Ogolinus se subscripsere. Idem, Loquatur nunc Græcia nefandis Theſea Pirithoi amoribus subscribentem,] Athenæus vbi de Phasianis agit, δημοσίᾳ σε γράφομαι, Id est, publicè te accusabo. Alex. imp. ad legem Flauiam, Subscriptio & accusatio & sententia necessaria est. Seneca lib iij. de beneficiis manifestè subscriptionem pro accusatione posuit, ibi, & delatoriam subscriptionem componeret. Pædianus subscriptores vocat, qui adiuuare accusationem causidici solent, quos oportet submissius agere, quàm dicit ille quem sequuntur. Secundarium igitur munus exequuntur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non solùm chartarum causa atque iuuandi accusatoris, sed etiam vt non facilè corrumpantur. indifferenter autem omnis, qui aliquid scripsisset, vel cuius nomine scriptum fuisset, scriptor à veteribus dicebatur. quare inuenies Horatium scribere vsum pro mutuo accipere: & rescribere pro restituere. nam qui mutuo accipiunt solent chirographum creditori scribere, qui recipiunt, creditam pecuniã subscribere. Tranquillus pro subnotare vsus est, Cum Pinarium, inquit, equitem subscribere quędam animaduertisset Augustus. Et M. Tullius pro Cluentio sæpenumero censorias subscriptiones pro notis & iudiciis censoriis. Marcellus. ff. primo pro consentire. Non enim aliter voluntati eius, qui arrogare pupillum volet etiam, & si causam eius ob alia probauerit, subscribendum erit. in quem sensum frequenter vsurpat Vlpianus [& Alexander Ro. Imperator more principum, qui subscribere solent quæ rata habent, subscriptioni operam dabat, & lectioni epistolarum post horas meridianas. sic Caius. x. quoque die numerum puniendorũ ex custodia subscribebat.] Columella autem lib. primo pro fauere, Quòd si voto, inquit, fortuna subscribit: agrum habebimus salubri cœlo. *Cæterũ*) cohæredibus meis. *Mecum non subscripsit*) me non citauit, mihi non denunciauit.

Appetebat) aduenisse, appropinquabat. Liuius, Iam ver appetebat, cùm Annibal ex hybernis mouit. *Componere*) concordare, conuenire sine strepitu & figura iudicij. *Transigere*) conficere rem, [litem finire ex compositione. titulus est apud iureconsultos de transactionibus, &] Vlpianus ad Senatusconsultum Tertullianũ, transacta debemus accipere

Appetebat iudicij dies. Cohæredes mei cõponere & trãsigere cupiebant: non diffidẽtia causæ, sed metu temporũ. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumuirali iudicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus obÿci & Gratillæ amicitia & Rustici posset: Rogant me, vt cum Curiano loquar. Conuenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego, Si mater

bona fide [possessã,] vt valeat transactio. Paulus de Verb. sig. transacta non solùm de quibus controuersia fuerit, sed etiam quæ sine controuersia sunt possessa. *Causæ*) suæ, quæ bona erat. *Temporum*) Domitiani. *Exirent rei capitis*) audax locutio pro dimitterentur rei, id est, ex centumuiralibus causis, quæ erant ciuiles traherentur in iudicium capitale. *Capitis rei*) accusarentur capitaliter. Labeo existimat capitis accusationem eam esse, cuius pœna mors aut exilium esset, Terentio auctore de iure patronatus. Nam capitalia iudicia dicimus quæ vltimo supplicio afficiunt, veluti aquæ & ignis interdictione, vel deportatione, vel metallo secundum Iustinianum quarto Institutionum. *Multi accidisse*) qui diffidebant causæ suę, aduersarios alicuius atrocis criminis reos crahebant in aliud iudicium, quod permittebatur, etsi contra leges erat, sub auaro & sæuo tyranno, rem gratam illi facturi, si quouis modo fiscum repleuissent. *Ex illis*) ex illorum cohæredum numero. *Gratillæ & Rustici amicitia*,) qui fuerant amici Rustici & Gratillæ eius vxoris. Hanc Domitianus relegauerat, illum occidi iusserat. *In ædem Concordiæ*) [In curia fuisse, &] ibi aliquando Senatum habitum testantur Lampridius, Varro, [M. Tullius] ac Liuius in area Vulcani summa nobilium inuidia ædem Concordiæ à Flauio dedicatam prodidit, ex multatitia pecunia fœneratoribus condemnatis aream fecisse, cùm ad id publica non daretur, quam vouerat, si populo reconciliasset ordines, inciditque in tabula ærea. eam ædem trecentis quatuor annis post capitolinam dedicatam fuisse autore Plinio. Liuius tamen secundo bello Punico asserit L. Manlium Prætorem in Gallia vouisse ædem Concordiæ, & biennio post à Cn. Pompeio & Quintio Flaminio Duumuiris in arcem faciendam locatam fuisse, & per M. [& Cn.] Attiliũ dedicatam. Plutarchus tradit Camillum

in tumultu patrum & plebis ædem Concordiæ vouisse, & post reconciliationem ex decreto in foro erectam. Idem tamen post necem Gracchorum refert ædem Concordiæ ab Opimio extructam, tanquam si de cæde Romanorum triũphasset. quare noctu parieti eius asscriptum, opus vecordiæ templum Concordiæ. Appianus scribit post necem Gracchorum Senatum iussisse ædem Concordiæ in foro erigi. Tranquillus testatur Tiberium ædem Concordiæ dedicasse. In monumẽtis vrbis hoc reperitur S.P.Q.R. ædem Concordiæ vetustate collapsam in meliorem faciem opere & cultu splẽdidiore restituerunt. aut igitur necesse est diuersas Concordiæ ædes in vrbe constructas & dirutas interdum reparatas: aut apertissimè inter se dissentiunt scriptores. *Scripsisset*) reliquisset testamento sua manu scripto. absolutè tamen scribere de testamentis accipitur tantùm pro relinquere: nam alius pro testatore poterat scribere ipso consentiente.

Ex quarta parte) ex quadrante. sub assis nomine tota hæreditas notabatur, cuius partes sunt: vncia ab vno dicta: sextans sexta pars assis: quadrans quarta pars: triens tria: quincunx quinque partes assis: semis dimidium assis: septunx septem vnciæ. bes, octo: dodrans, nouem: decunx vel dextans decem: deunx vndecim. autores sunt Vlpianus, Iustinianus, Priscianus. *Ex quarta parte*) Paulus ad legem Falcidiam, Lex inquit Falcidia lata est, quæ primo cap. liberam legandi facultatem dedit vsque ad dodrantem: secundo capite modus legatorum constituitur his verbis, Quicunque ciuis Ro. post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique ciui Ro. pecuniam in rep. dare, legare volet, ius potestásque esto: dum ita detur legatum: ne minus quàm quartam partem hæreditatis ex eo testamento hæredes capiant. Vlp. ff v. de inofficioso testamento scribit quartam partem debitæ portionis sufficere ad excludendam querelam. quarta autem accipitur, deducto ære alieno & funeris impensa. Iustinianus in Instit. eodem titulo. Quartam quis debet habere, vt de inofficioso agere non possit, siue iure hæreditario, siue legati, vel fidei commissi, vel si mortis causa ei donata quarta fuerit, vel inter viuos siue vnus hæres institutus sit, vt idem de lege Falcidia testatur, siue plures apud eum, eósve pars quarta remaneret. Falcidia lex de hæreditatibus lata à Publio Falcidio Tribuno inter bella ciuilia Augusti & Antonii, Dione memorante, sed Curianus in nullo prædictorum casuum fuit. nam omnino à matre erat exhæredatus. quare nisi ille habuisset iustas exhæredandi causas, poterat agere de inofficioso testamento. Illud addam ex constitutione diui Pii quartam partem arrogantis concedi. *Num queri posses*) perinde ac si diceret, non, quia id iure fecisset. hoc autem agit interrogatio vt neges. *Ex asse*) ex vniuersa hæreditate. *Exhausisset*) extenuasset, alienasset. *Quarta*) legitima pars. nam si totam hæreditatem legatis assumpsisset, profuisset Curiano doli exceptio, quod respondet Paulus de iure codicillorum. *Quarta*) repete. num queri posses? *Augebo*) Volebat Secundus vt Curianus acciperet quartam bonorum partem à suis cohæredibus. nam suam portionem iam sibi vsucapione vendicauerat, tamen pro liberalitate sua pollicetur se daturũ quartã suæ partis. Augebo igitur hoc pacto, si

inquam te ex parte quarta scripsisset hæredẽ, num queri posses? Quid si hæredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhausisset, vt non amplius apud te quàm quarta remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si exhæredatus à matre, quartam partem ab hæredibus eius accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non subscripsisse mecum, & iam biennium transisse, omniáque me vsu cepisse. Sed vt te cohæredes mei tractabiliorem experiantur, vtque tibi nihil abstulerit reuerentia mei, offero pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

me vnum ex illis quos in iudicium vocasti, putauero, & mea cum illis communicauero. sic enim fiebat quarta maior. *Non subscripsisse mecum*) non denunciasse, neque me citasse. nam sic interrumpitur vsucapio. *Biennium*) Iustinianus in instit. titulo de vsucapionibus, Iure ciuili constitutum olim fuisse tradit, rem mobilem anno vbique vno, immobilem biennio tantùm in Italico solo vsucapi. quod sequentes Imperatores emendarunt longius tempus vsucapionibus constituendo. *Vsucepisse*) mihi vendicasse vsu lege cauto. nam vsucapio bono publico introducta est, ne scilicet quarundam rerum diu, & ferè semper incerta dominia essent, cùm sufficeret dominis ad inquirendas res suas statuti temporis spatium. Est autem vsucapio secundum Modestinum acquisitio vel adiectio dominii per continuationem possessionis lege definiti. *Tractabilsorem*) minus grauem. quod fiebat cõmunicata Secundi portione cum cæteris. *Reuerentia mei*) quia dum me veneraris non vocasti in iudicium. & sic processit vsucapio. *Nihil abstulerit*) nullum præiudicium iuri tuo, id est, quartæ parti fecerit.

Tantundem) quartam cum cæteris coheredibus, vt scilicet computata vniuersa hæreditate quarta pars detraheretur & Curiano daretur. *Tuli fructũ*) sensus est, non solum gaudium in animo sensi, quòd rem honestissimam feceram, sed etiam à multis laudatus sum. *Legatum mihi reliquit*) quia in hoc negocio tam modestè me gesseram, moriens legato modico prosecutus est. nam in limine epistolæ dixerat, Legatum mihi obuenit, modicum, sed amplissimo gratius. *Stgnauit*) monstrauit elogio de me in testamento scripto. *More antiquorum*) quo modo solebant antiqui facere, [vel legas honore, quo prosequebantur antiquos.] *Blandior mihi*) mihi applaudo. mea nimium laudo. *Durum*) inurbanum, rusticum. *Tam sapiens*) quin ducar gloria. verus enim sapiens contentus est conscientia rectè facti, non fama. *Vt nihil mea interfit*) vt credam non interesse mea. *Testificatio*) laus præsertim à te amicissimo.

mea parte tantundẽ. Tuli fructũ non conscientiæ modò, verũ etiam famæ. ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: & factum meum (nisi fortè blandior mihi) antiquorum notabili honore signauit. Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quàm mecum loqui soleo. Deinde, quòd durum existimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, vt nihil mea interfit, an ijs, quæ honestè feciſſe me credo, testificatio quædã, & quasi præmiũ accedat. Vale.

C. PLINIVS FLACCO SVO S.

Accepi Flacco agit gratias pro turdorum corona. Annium Flaccum Senatorem apud eundem inuenies. Ad hæc scimus Valerium Flaccum poetam per illa tempora claruisse. crediderim tamen, cùm hæc scriberet Secundus, ab humanis excessisse. In quibusdam exemplaribus non Flacco, sed Calphurnio scriptam epistolam nota-

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec vllis copijs ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quòd se non mereri fatentur. Vale.

notauimus: siue is fuerit Calphurnius Piso, cuius paulo pòst fit mentio: siue Calphurnius Agricola, ab Antonino philosopho missus aduersum Britannos. Calphurnio Rufo scripsit Adrianus: & Calphurnio Flacco, secundum Paulum, quem constat peruenisse vsque ad Antonini & Seueri tempora, Calphurnium Macrum Secundus testatur sua tempestate virum clarissimum. Vlpianus Calphurnium Rufum Proconsulem Arcadiæ sub Adriano: sic Calphurnium Celerianum. Marcellus, Calphurnio diuum Pium & Antoninum rescripsisse, & Calphurnium Longinum fisci aduocatum recitat. *Turdos*) fuerunt inter aues turdi gratissimo sapore, autoribus Horatio & Martiale. Tria genera facit Aristoteles libro nono de animalibus. *Ponere*) reddere. *Parem calculum*) par munus. [tracta similitudine à calculatoribus, qui parem calculum, id est parẽ rationẽ ascribunt.] *Nec vllis copijs ex Laurentino*) cùm ibi nihil præter tectum & arenas statim possideret, vt alibi refert: nullæ ergo erant in Laurentino copiæ. [Plures legunt, nec vrbis copiis ex Laurentino, id est, ex vrbanis copiis, quas iussi exportari in Laurentinum, sed durior dicendi modus.] *Turbidis tempestatibus*) quibus non licet piscari. id autem mare sæpius contrariis fluctibus incrudescebat, soleas & squillas optimas producebat, in cæteris non admirabile. *Stersles*) sine apophoretis. *Simpliciter*) apertè. *Imitantes solertiam Diomedis*) nullo quantulocunque munere te dignantes. In vi. Iliados rapsodia tradit Homerus Glaucũ & Diomedem post congressum inter se mutasse arma: Glaucum aurea, quæ centum bobus: Diomedem ferrea, quæ nouem tantum æstimabantur, dedisse: quod indicat sequens versus, χρύσεα χαλκείων ἐννεαβοίων. Huius rei meminere insuper Plinius libro. xxxiij. cap. primo, & Gellius lib. secundo cap. xxiij. & Martialis libro nono expressit. Homeri carmen Marcus Tullius ad Atticum libro sexto recitat, Habes inquit ad omnia non vt postulasti, χρύσεα χαλκείων, sed paria paribus respondimus. Et prouerbium inde ortum in sagaces: χρύσεα αὐτὶ χαλκείων διαμείβεσθαι νοεῖς, id est, aurea pro æreis permutare nosti. *Quæ facilitas tua*) tua solitâ facilitate. *Mereri veniam*) id est, apertè suum crimen fatentur literæ meæ.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Cvm) Dum legerentur Secũdi epigrammata apud Aristonem præsentibus multis, quidam laudarunt, alij damnarunt, quòd vir tantus lasciua talia publicaret. quibus ab Aristone cognitis scribit Secundus se honestas animi laxationes sequi, præsertim in componendis versiculis, nec id facere sine multorum ac maximorum virorum exemplo, quos plurimos commemorat: deinde cur epigrammata recitet, prudenter explicat. *Versiculũ*) hendecasyllabis. *Diuersitate iudiciorum*) varia enim hominum iudicia. *Longius*) in multum temporis & verborum.

Cvm plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum vel maximè quòd me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eúmq; diuersitate iudiciorum longius processisse: extitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non improbarent) laudarent. *Hæc*) lasciua. *Scriberem*) componerem. *Recitarem*) emitterem, publicarem, auditorum iudiciũ experirer. *Seueros parum*) molliusculos, tenellos, prurientes. *Comœdias*) xiiij. natus annos comœdiam Græcam composuit, vt alibi refert. *Mimos*) omniũ gesticulatores, vnde & Pãtomimi appellati. eos qui spectasse, Apuleio tradente, ridere opus erat. mimographi autem mimorum scriptores, è quibus Laberius palmam tulit. *Satyricos*) qui turpiũ versu notant & carpunt. [non displicet soraodicos scilicet versus, de quibus alibi. Qui socraticos legunt, videntur respicere Socratis amatorios sermones, cùm tamen ferè alibi Socratici sermones pro sapientibus & moralibus accipiantur.] Intelligo dixit non tam propter difficultatem, & figuratum dicendi genus, quod illis peculiare est, quàm propter turpia, Intelligo igitur lego. *Innoxiæ*) concessa, vel legatur innoxiæ remissionis, in eundem sensum. *Homo sum*) trahor affectibus. *Vt*) tanquam. *Talia*) lasciua. *Doctissimos*) in secunda lectione fuit ditissimos, id est, supremæ fortunæ viros. *Doctissimos*) conuenit autem cum illo Papinij ad Stellam, Nec quisquã inquit est illustriũ poetarũ, qui non aliquid operibus suis stilo remissiore præluserit. *Grauissimos*) Sic procedit Apuleius in oratione prima contra accusatores, enumerans viros grauissimos, qui scripserant epigrammata. *Errare*) scribere talia, si tamen error est. *Cum illis*) exemplo illorum. *Exprimere*) explicare, referre. *Seria*) res graues. nam vt in vita, sic in studiis pulcherrimum & humanissimũ existimo seueritatem comitatémque miscere. *An ego vereor*) quæ illi non veriti sunt. *Neminem viuentium*) multi enim tunc viuebant, qui in scribendis epigrammatibus excellebant, quos dicit se omittere: ne tanquam grauissimis & sanctissimis viris videatur adulari. *Marcum Tullium*) quem idem libro septimo testatur lasciuos versus composuisse, & ad exemplum eius commotum, vt similes pangeret. *Catum Caluum*) oratorem & poetam. De versibus vtriusque satis iam prædiximus. *Asinium Pollionem*) Longum esset recensere omnia, quæ ab historicis de istis scriptoribus referantur: quare contenti erimus tantum allegare, quibus probentur fuisse summi & oratores & poetæ. Asinius igitur Pollio vir consularis & triumphalis, orator ac historicus insignis, & secundum aliquos declamator philosophúsque. nam temporibus Pompeii Magni declamauit in vrbe, & Timagenis scholæ successor fuit. lxxx. ætatis suę anno in villa Tusculana moritur. eum Sen. poetam appellat. nam tragœdias composuisse Tacitus & Horatius meminêre, & illius carmen mirum in modum Vergilius in

non improbarent, me tamen amicè simpliciterque reprehenderent, quòd hæc scriberem recitarémque. Quibus ego, vt augeam meam culpam, ita respondeo. Facio nonnunquam versiculos seueros parum, facio comœdias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & satyricos intelligo: aliquando præterea rideo, iocor, ludo, vtque omnia innoxiæ remissionis genera breuiter amplectar, homo sum. Nec verò molestè fero hanc esse de moribus meis existimationem: vt qui nesciunt talia doctissimos, grauissimos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum est, quos quantósque auctores sequar, facilè impetrari posse confido, vt errare me, sed cum illis sinant, quorum non seria modò, verumetiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viuentium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) ne me non satis deceat, quod decuit M. Tulliũ, Caium Caluum, Asiniũ Pollionem,

Bucolicis extollit, scripsit autem multa, quorum aliqua recitantur à Suida. Alios Polliones plures annotauimus, quos nunc consulto omittimus.

Marcum Messalam) Hic patre M. Messala natus iisdem Coss. quibus T. Liuius historicus, minor natu quàm Cic. orator nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere verborum, prudens, acutus, minimè incautus patronus, in causis cognoscendis componendisque diligens, magni laboris, multæ operæ multarúmque causarum. secundum alios nitidus & candidus, quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suã. quare dignitatem in eo probat Fabius. Fuit ingenio exactissimo & Latini sermonis diligentissimus obseruator. vnde quosdam totos libellos non de rebus modò singulis, sed etiam de literis edidit. Illi vertere Græca in Latinum placuit, multæque fuerunt ad hunc modum scriptæ orationes: adeo vt etiam cum illa Hyperidis pro Phryne difficillima Romanis subtilitate contenderit. Senem adolescens Octauius obseruauit, & in oratione Latina sequi conatus est. Hic ille Messala quem triumuiri morte proscripserant, pecuniam, libertatémque interfectori polliciti. Verùm ad Brutum & Cassium confugiens cum bellicosissima militum parte in cornu Bruti collocatus aduersus Antoninum multa fortiter gessit. defunctis partium ducibus exercitum per inducias Antonio tradidit, & Octauium se proscribentem in tanta clade nactus in potestatem suam, tamen vt Imperatorem iuuit, salutique restituit. tradúntque ab Augusto laudatum, quòd licèt in cãpis Philippicis Bruti gratia hostis acerrimus ei fuisset, in Actio promptissimum sese præbuisset. Iam autem illi aduersum Sext. Pompeium Dicæarchiam promiserat, & primam legionem ad Hipponium ducere impetrauerat: ad illa igitur Messala inquit, Ego tibi ô Cæsar semper melioris atque iustioris partis, honorisque fui. Bis Coss. per annos. lv. auguratum gessit. aquarum præfecturam primus ab Augusto accepit, à quo præfectus vrbis primò factus sexto die magistratu se abdicauit, inciuilem potestatem esse contestans. Ante biennium quàm moreretur, ita memoria excidit ac sensu, vt vix pauca verba coniungeret, & [nominis] sui obliuisceretur: ad extremum vlcere sibi circa sacram spinam nato inedia se confecit, anno ætatis. lxxij. Agere in foro cœpit iam Cicerone arcem eloquentiæ tenente. in iudicio pro Ausidio Ser. Sulp. contradixit. Causam Phaselli & Herodis accusantibus Iudæis apud M. Ant. defendit. Tibullus panegyricum scripsit, in quo Messalam à rebus bellicis & eloquentia laudat. & eius natalem suprema elegia celebrat. Liuius & Macrobius Messalæ cognomentũ pluribus exequuntur.

Marcũ Messalã, Quintũ Hortensiũ, M. Brutũ,

Q. Hortensium) Hic Consularis vir clarus & humanus Prætor Pompeianas partes secutus in Macedoniam. *M. Brutum*) Orator plurimùm actione valens, cuius rei fides est, quòd eius scripta tantùm intra famam fuerunt. diu oratorum princeps: aliquando æmulus Ciceronis existimatus est: nouissimè quoad vixit secundus: nam omnibus ferme ætatis suæ oratoribus, nisi M. Tullio clarior. fuit multa cum munditia indutus amictúsque, piscinarum & pauonum amator. Cicero de Claris Oratoribus, & Valerius Max. lib. viii. plurimùm actione valuisse tradunt. Catone familiariter vsus, cuius vxorem Martiam ad prolem impetrauit. Pompeii bona defendit. Pomponio Attico amicus, & Sisennæ historico, Lucullóque, vt inter se sortem proponerent, quis poemate, quis oratione Græca pariter & Latina aliquod opus componeret. Ouid. ij. Tristium ostendit in versibus Hortensii non defuisse lasciuiam. eius tamen carmina, si Gellio credimus, inuenusta quidam Græcorum putarunt. Tradit Plutarchus in Bruti vita, Cùm Hortensius C. Antonium M. Antonii in in vindictam Ciceronis occidisset, comprehensus postea in Philippis à M Antonio iugulatur. at Q. Serenus inquit, Sic est Hortensius olim Absumptus: causis etenim confectus agendis Obticuit, cùm vox domino viuente periret. Et nondum extincti morerentur lingua diserti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

M. Brutum) philosophos ferme omnes Brutus, sed præsertim Platonicos attigit. quare in his egregius & multo quàm in orationibus præstantior, sufficit ponderi rerum. scias eum sentire quæ dicit. nam grauitatem quandam præ se fert, virtutibus suis à plerisque amatus, ab amicis desideratus, ab optimis admiratus, hostibus non inuisus, clemens & magnanimus, inflexibilem mentem ad bonum & æquum conseruans. Eius eloquentiam pluribus M. Tullius de Claris Oratoribus commendat. Epistolas scripsit Laconico stilo, breuis enim & astrictus fuit: quibus simpliciter & ingenuè iudicium animi sui detexit. Librum de virtute composuit. orationem pro Deiotaro rege adolescens dixit, sed pro Milone scripsit, exercitationis causa. Brutum septem libellos de iure ciuili feciſſe Pomponius de origine iuris autor est. Puerum à se dilectum illustrauit, qui postea in sigillis celebratus. Meminere Plinius & Mart. in eius amorem condita in bibliothecas carmina retulit: non melius quàm Cicero, sed fœlicius, quia illum feciſſe pauciores sciunt. Ouidius lib. primo de Ponto, si tamen is est [credo tamen alium fuisse,] nam multi per ea tempora Bruti fuere. testatur Brutum poetam doctum, Doctus, & in promtu carmina Brutus habet. In Brutum etiã edita carmina prodit Seneca lib. vi. Controuersiarum. M. Bruti vita luculentissimè à Plutarcho describitur.

L. Syllam) Sullam quidam legunt, quòd facilis transitus sit ab y in u. Syllam à colore nomen traxisse credit Plutarchus: alii, vt Macrobius, dictum quasi Sibyllam. L. igitur Sylla cognomento Fœlix, salibus & scommate oblectatus commentarios rerum suarum reliquit, post captas Athenas allatam Apelliconis bibliothecam [in vrbem] transtulit, in qua fuerant Aristotelis & Theophrasti libri, qui publicati multum Romanis ad philosophiam contulerunt. Fuit enim Sylla literis Græcis & Latinis pariter doctissimè eruditus, facundus ac ingenio incredibili, vt in historiis memorat Salustius. quare illud C. Iulii Cæsaris apud Tranquil. [Syllam nescisse literas cum stomacho prolatum est, quòd dictaturam deposuisset, tanquam non legisset in historiis, Dionysium sæpe vsurpasse hanc vocem, Tyrannum pedibus tractum non insidentem equo relinquere tyrannidem debere. *Q. Catulum*) Q. Catulus Luctatius Consul cum Mario de Cimbris triumphauit. Censuram cum Crasso gessit, ciuilibus negociis, quàm rei militari commodior, Syllanæ factionis aliquando princeps, in summo honore apud optimates & multitudini non inuisus, omnium verò Romanorum mansuetissimus, autoritatis, integritatis, æquitatis primus, post dedicatum à se Capitolium, qui somniauit Iouem in gremium suum Augustum puerum reposuisse, atque reip. signum, quod manu gestaret, in sinum eius collocasse. Catulo non solùm nos Latini, sed etiam Græci ipsi (Cicero refert) solent suæ linguæ subtilitatem elegantiámque concedere. Epigrammata lusisse Gellius autor, apud quem sequentes versus Q. Catuli recognoscuntur, Aufugit mi animus, credo (vt solet) ad Theotimum Deuenit. sic est, perfugium illud habet. Quid si non interdixissem ne illuc fugitiuum Mitteret ad se intro, sed magis eiceret? Ibimus quæ situm, verum ne ipsi teneamur, Formido, Quid ago? da Venus consilium. M. Tullius primo de natura deorum tradit à Catulo Roscium quendam in deliciis habitum, in quem pulcherrimum illius epigramma recitat. Constiteram exorientem auroram fortè salutans, Cùm subitò à læua Roscius exoritur. Pace mihi liceat cœlestes dicere vestra. Mortalis visus pulchrior esse dea est. Plutarchus & Appianus testantur interiisse postquam Marius pro Catulo, rogantibus respondit, Mori oportere Inclusum domi accensis carbonibus se suffocantem. Plinius tamen libro xxxv. scribit interfectum ab Amphione. Satis constat quem Plutarchus & Appianus recitât non fuisse Capitolini templi dedicatorem, cùm is post Syllam perierit: at ille viuo adhuc Sylla, cuius fœlicitati non obtigit vt Capitolium dedicaret, cùm id maximè cuperet. *Q. Scæuolam*) Q. Mutius

L. Syllam, Q. Catulum, Quintum Scæuolam,

Scæuola, P. filius, & L. Crassi socer, princeps Romæ in ædilitate sua leonum simùl plurium pugnam dedit, collega Crasso oratori in Consulatu. & iterum cum L. Cæcilio Metello, cùm vterque de Dalmatis triumphauit, pontifex Max. Romanorum vnus & ingenio & industria præstantissimus. nam fuit orator ac Iurisconsultus insignis, qui Ciceronem in iure ciuili instituit. vnde merito Quintũ Scæuolam libro primo de Oratore vocat omnium doctissimum, & disciplina iuris ciuilis eruditissimum, & ingenio prudentiáque acutissimum, & oratione maximè limatum: subtilem atque iurisperitorum eloquentium iurisperitum eloquentissimum. Plura lege apud eundem in libro de Claris Oratoribus. Fabius sanè facundiam in Scæuola probat. Hunc Marius filius interfici iussit: & in Tiberim deiici. Alterum Scæuolam Iurisconsultum recitat Iulius Capitolinus, cuius autoritate & periculo Antoninus philosophus semper iura dictauit: & sub eo Papinianus, & Seuerus Iurisconsultus professi sunt.

Seruũ Sulpitium) Seruius Sulpitius vir princeps, qui interrex Pompeium vnicum Cõsulem creauit in adolescentia verbis redundantibus, & efferuescentibus: post Lucii Crassi auditor magnificum illud dicendi genus expressit: tantam facultatem assecutus, vt non æqualibus suis solùm anteponeretur, sed cum maioribus natu cõpararetur. Nemo enim nec motu corporis, nec ipso habitu, atque forma fuit aptior, nec voce plenior, aut suauior, cuius tanta erat in dicendo grauitas, tanta iucunditas, tanta breuitas, vt posset, vel vt prudentes errarent: vel vt boni minus bene sentirent, dicendo perficere. & cum M. Tullius de Claris Oratoribus eloquentiam Sulpitii pluribus prosequatur: contenti erimus, quæ ab eodem pro Murena dicuntur. Seruius inquit Sulpitius forum secutus est, ius ciuile didicit, multum vigilauit, laborauit, præsto multis fuit, magna laus & gratia hominibus, vnum hominum elaborare in ea scientia, quæ sit multis profutura. Pomponius de Origine iuris, cum Seruius Sulpitius in causis orandis primum locum obtineret, aut certè post Ciceronem, traditur de re amici Q. Mutium consuluisse: qui quanuis sæpius respondisset, Seruium tamen parum de iure intellexisse. quare à Mutio obiurgatus, quòd turpe esset patricio, & nobili viro causas oranti, ius, in quo versaretur, ignorare: ea velut contumelia Seruius tactus, operam dedit iuri ciuili sub Albo Lucillio. Sed maximè instructus ab Aulo Aquilio. Fabius iurisconsultissimum appellat: at Gellio asserente iuris ciuilis autor, & bene literatus, nec minus facundus orator, Marco Varrone familiariter vsus. Cùm in legatione periisset, eius statuam populus Romanus pro rostris posuit: & secundum Eusebium in Chronicis publico funere elatus est. Antequam diceret, commentariis causas mandabat, & in libros digerebat, cuius se tres orationes vidisse testatur Quintilianus, quarum vna erat pro Aufidia, cui contradixit Messala. Hi de quibus loquor commentarii, ita extabãt exacti, vt ab ipso in memoriam posteritatis viderentur esse compositi. Reliquit autem propè centum & octoginta libros, autore Pomponio: hoc solo exercitationis genere se exercere solebat in componendis carminibus. nam & sublimis spiritus attollere orationem poterat, & verba poetica libertate audaciora præsumũt eandem dicendi facultatem. quare Ouidius, secundo Tristium monstrat Seruiũ, aliquando versibus lasciuisse. Nec minus Hortensi, nec sunt minus improba Serui. *Varronem*) Hic mihi concedent lectores ita profunda Varronis doctrina postulante pluribus agere, nec molestum erit illis legere, quæ nos hinc inde inquirendo non grauarunt: Omissis igitur rebus bellicis: nam foris pariter ac domi clarus extitit. M. Terentius Varro secundum Sidonium alius ab eo qui natus in vico Attace Narbonensis prouinciæ [ille] xxxv. agens annum literas Græcas summo studio edidicit: in Latinis præceptorem habuit Lælium virum doctum, & socerum C. Fundanium, vir ingenio omnique doctrina [præstans. L. Ælium equitem eruditissimum, & Græcis literis & Latinis, antiquitatisque nostræ

Ser. Sulpitium, Varronem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

penitus literatum imitatus: eam scientiam per sese etiam auctam pluribus & illustrioribus literis explicuit: quem sensum voluit, optimè expressit: omnium Rom. doctissimum, linguæ Latinæ peritissimum, & omnis antiquitatis, & rerum Græcarum nostrarúmque, testantur Seneca & Fabius: plus tamen scientiæ collaturum, quàm eloquentiæ: nam philosophũ accuratissimè doctum atque eruditum scribit Apuleius. Macrobius in omnibus imitatorem Homeri: Gellius doctrinarum multiformium, variarúmque artium, quibus humanitas erudita est, culmen habuisse. Dionysius in antiquitatibus, suæ ætatis omnium florentium longè peritissimum. Appianus philosophum, & historiarum scriptorem egregium. Eius viuentis imago posita fuit in bibliotheca: quæ prima in vrbe ab Asinio Pollione de manubiis publicata Romæ, haud minore gloria principe oratore, & ciue: ex illa ingeniorum, quæ tunc fuit multitudine, vni hanc coronam dante, quam cùm eidem Magnus Pompeius pyratico ex bello naualem dedit. Iulius Cæsar bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximè posset publicare destinans, M. Varroni curam dedit comparandarum, ac digerendarum: qui cùm esset vndecunque doctissimus, tamen contumeliosè à Quinto Rhemnio Palæmone porcus literarum appellatus est. Præcepta autem sapientiæ versibus Latinis tradidit, rhetoricorum libros rerum humanarum, de vita populi Romani, epistolarum, de liberis educandis, Promethei libros, disciplinarum libros nouem, pro Gallio & Fundanio de rebus admirandis, rerum diuinarum, de vita patrum, de legibus periplum, imagines septingentorum illustrium voluminibus suis inseruit: non passus intercidere figuras, aut vetustatem æui contra homines valere. Pompeio in Consulatu commentarium introductoriũ, quæstiones epistolicas, de Aboriginibus libros, vnum de architectura, nauales libros, quos diligẽter excoluit: comedias, satyras, quas alij cynicas, ipse appellauit Menippeas, à Menippo philosopho, cuius libros æmulatus est: de compositione satyræ, de æstuariis, & plures, quos longum esset recensere: nunc de agricultura tres extant, quos fecit cùm octogesimumprimum vitæ annum ageret: de libris linguæ Latinæ, siue sermonis Latini, quid sentiamus consultò nunc supersedimus. Vnum addam Varronem Argonautica conscripsisse, quod colligitur ex primo Nasonis amorum. Varronem, primámque ratem quæ nesciet æras, Aureáque Æsonio terga petita duci. Et idem immo: quod hic optimè facit libro secundo Tristium satis signanter expressit. Is quoque Phasiacas Argon qui duxit in vndas, Non potuit Veneris furta tacere suæ. Nam & Varronis Argonautica & epigrammata monstrauit. In Triumuiratu & Tribunatu clarus, & prætura functus propè nonagenarius moritur: se condi iubens fictilibus doliis Pythagorico modo in myrthi & oleæ atque nigræ populi foliis. Quidam prodiderunt Varronem eiusdem nominis cuidam à Triumuiris proscriptorum veritum ne ideo mali aliquid quale Cinna pateretur, proposuisse scriptum, quo id isum admoneret. Erat autem tunc Trib. pl. quare impetum carnificum à se repulisse & risum excitasse. Appianus tamen refert inter proscriptos relatum, apud Calenum clàm retentum in villa, in quam Antonius deambulationis causa aliquando veniebat.

Torquatum immò Torquatos) primum Torquato cognomentum indidisse accepimus torquẽ ex auro hostis Galli induuias, quẽ singulari certamine prouocatus occiderat, & torquẽ detractũ collo suo imposuerat: inde cognomen in familiam receptum. Igitur Torquatos eloquentes adducit: quorum primus L. Torquatus, M. Tullio referente, elegans in dicendo: in æstimando admodum prudens orator: quem non tam citò rhetorem dixisses, & si non deerat oratio, quàm (vt Græci) dicunt politicon: verùm in eo erant plurimæ literæ, nec vulgares, sed interiores quædam, & reconditæ: diuina memoria, summa verborum & grauitas, & elegantia: atque hæc omnia vitæ decorabat grauitas & integritas. Fuit autem Pomponij Attici & Ciceronis condiscipulus, bello pyratico & ciuili implicitus. Eius ac Iuliæ epithalamium celebrauit Catullus. L. Torquatum tamen Gellius subagresti ingenio & infestiuo fuisse testatur: & dum contra Hortensium apud consilium iudicum (quamquam legatur iudicium Consulum) ageret, appellasse eum Dionysiam gesticulariam. Eius filius, T. Torquatus doctus vir ex Rhodiana disciplina Molonis, & à natura ad dicendum satis solutus atque expeditus: cui si vita suppeditauisset, sublato ambitu Consul factus esset: plus facultatis habuit ad dicendum, quàm voluntatis: itaque studio huic non satisfecit, officio verò nec in suorum necessariorum causis, nec in sententia Senatoria defuit. At Aulus Torquatus Cassij & Bruti partes secutus, post quorum interitum metu perculsum Atticus tuendum instituit: ad hunc scripsit Horatius epistolam libro primo. *C. Memmium*) C. Memmius, L. filius, perfectus literis, sed Græcis: fastidiosus sanè Latinarum: argutus orator, verbísque dulcis: sed fugiens non modò dicendi, verùm etiam

Torquatum, immò Torquatos, C. Memmium,

C. Lentulum) C. Lentulus Marcellinus Censorinus, nec vnquam indisertus, & in Consulatu pereloquens visus est: non tardus sententiis, non inops verbis. Legitur etiam Cn. Lentulus, qui testimonio M. Tullij multo maiorem opinionem dicendi actione faciebat, quàm quanta in eo facultas erat: non peracutus, quanquam & ex facie & ex vultu videbatur: nec abundans verbis, & si fallebat ineo ipso, sic interuallis, exclamationibus, voce suaui & canora, admirando irridebat: calebat agendo, vt ea quæ deerant non desiderarentur. Cicero alios Lentulos oratores in libello de claris Oratoribus nominat. Fuêre præterea alij Lentuli autoribus Cæsare, Liuio, Plinio, Plutarcho, quos consultò præterimus. *Gætulicum*) cum Caio Gætulico inimicitias gessisse, libro quarto naturalium quæstionum adfirmat Seneca, apud alium quempiam nihil adhuc de illo comperi. præter vnum Martialem, qui in præfatione libri primi asserit Gætulicum epigrammata scripsisse. *Annæum Senecam.* Lucius Annæus Seneca Cordubensis: cuius si singula exequi vellem, formam interpretis excederem, Cyrum Maryllium Eserninum rhetorem præceptorem, & condiscipulum Portium Latronem declamatorem habuit: & Phocionem Stoicum in philosophia audiuit, & Attalum: siue, vt alij scribunt, Plotium: Alfio insuper Flauio, & Asinio Pollione, ac ferè omnibus sui temporis declamatoribus vsus: nam superuixit ad multum ætatis, vt potuerit ipso contestante M. Tullium audiuisse. Primus scholam frequentabat, & vltimus exibat: memoria vsque in admirationem. Neronem puerum iam à Claudio adoptatum ab exilio reuocatus Senator præceptis eloquentiæ instruere conatus est: per aliquod temporis apud Agrippinam, & mox, Neronem, cum Burro potens. Plurimum studij in eo fuit, multarúmque rerum cognitio: in qua tamen aliquando ab his, quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est. natus ingenio amœno, & temporis illius auribus accommodato: tractauit omnem ferè studiorum materiam: nam plura scripsit

Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam,

cogitandi laborem: tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit industriæ. hæc Cicero de claris Oratoribus. & quæ sequuntur, Tum etiam C. & L. Memmij fuerunt oratores mediocres, accusatores acres atque acerbi. Itaque in iudicium capitis multos vocauerunt, proreis non sæpe dixerunt. nam C. Memmius Tribunus plebis, Marcum Luculli fratrem reum fecit, & cùm iudicium Marcus euasisset, conuertit accusationem in L. Lucullum, sed conspiratione nobilium defensus est. Hic est ille Memmius, qui dixit Catonem totas noctes ebrium esse, & orationibus asperrimis insectatus est Iulium Cæsarem, à quo non minore acerbitate repressus, sed mox Cæsar in petitione Consulatus Memmio suffragator fuit. Memmij dura epigrammata notat Gellius, Ouidius Latina libro secundo Tristium, Quid referam Tindæ? quid Memmi carmen? apud quos Nomen adest rebus, nominibúsque pudor. Vbi tamen quidam pro Tindæ legunt Ticidæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quàm nunc extent. In dicendo copiam præ se tulit: at in philosophia parum diligens, egregius tamen vitiorum insectator: multæ in eo claræque sententiæ, multa etiam morum gratia legenda, sed in eloquendo corrupta pleraque. Velles eum suo ingenio dixisse, alieno iudicio. Sanè fractum dicendi genus habuit, ac ab antiquis defluxit. Potiores se nimium incessit. Lege Gellium libro duodecimo cap. secundo. Poemata Fabio prodente scripsit: nam ad gratuita carmina deflexit, quod ansam dedit delatoribus, tanquam laudem sibi asciscceret, postquam Neroni amor eorum euenisset. Moriens sibi hoc epitaphium condidit, Cura, labor, meritum, sumpti pro munere honores Ite, alias post hac solicitate animas. Me procul à vobis deus euocat, illicet actis Rebus terrenis hospita terra vale. Corpus auara tamen solennibus accipe saxis. Namque animam cælo reddimus, ossa tibi. Sidonius Apollinaris hendecasyllabo ad Felicem ex professo docet tragœdias ab altero Seneca scriptas. Vitam & mores, fortunam, mortis causas & genus cum vxore Paulina, si quis requirit, legat Tacitum, Dionem & diuum Hieronymum à prioribus dissentientem.

[*Et*] *Lucanum*) Annæus Lucanus Mella, Gallionis & Aciliæ filius cõiurauit in Neronem, quòd famam eius carminum Imperator vanus ostentatione premebat, prohibuerátque ostentare. Scriptor in dicendo ardens, & concitatus, & sententiis clarissimus. Quintiliano iudice magis oratoribus, quàm poetis connumerandus: Martiale secus sentiente, & libro decimo attestante lusisse interdum epigrammate, cùm ad vxorem illius Pollam scribit, Contigeris regina meos si Polla libellos, Non tetrica nostros excipe fronte iocos. Ille tuus vates Heliconis gloria nostri, Pieria caneret cùm fera bella tuba: Non tamen erubuit lasciuo dicere versu, Si nec pædico, Cotta, quid hic facio? [In quibusdam exemplaribus non legi Lucanum, quod magis probo, quoniam non memini legere eum fuisse Senatorem.] *Proximè*) quia non multo antè Virginius decesserat, de quo suprà copiosè. *Priuata*) respectu imperatorum. sic vsurpat in panegyrico: nam aliàs omnes fuerant in magistratu. *Diuũ Iulium*) C. Iulius Cæsar Dictator poema reliquit, cui titulus, iter, puer, & adolescentulus: quædam scripserat, vt laudes Herculis, OEdipi tragœdiam, dicta collectanea. Tacitus asserit eum fecisse carmina & in bibliothecas reposuisse. apud quem & Ciceronem, Hircium, Fabium, Tranquil. Plut. Gellium multa de illius eloquentia, & ingenio differuntur. *Diuum*) relatus est in deorum numerum, non ore modò decernentium, sed & persuasione vulgi: siquidem ludis quos primò consecratos ei Augustus edebat stella crinita per septem dies continuos fulsit exoriens circa xi. horam: creditúmque est animam esse Cæsaris in cælum recepti, & hac de causa simulacro eius in vertice additur stella. *Diuum Augustum*) de cuius deificatione, & sequentium (nam & Titus apotheosim meruit) in panegyrico referemus. Augustus autem Cæsar iocos affectauit, saluo tamen maiestatis pudorisque respectu, nec vt caderet in scurram. Aiacem tragœdiam scripsit, quam, cùm displicuisset, deleuit. Suidas etiam Achillis tragœdiam addidit. Extat adhuc carmen illius hexametrum, quo vetuit Æneida comburi. Nam fuit poeticæ studiosus Horatij testimonio musas alloquentis, Vos Cæsarem altum militia simul Fessas cohortes addidit oppidis. Finire quærentem labores Pierio recreatis antro. Item hexametris librum edidit, cui argumentum & titulus Sicilia. & epigrammaticum librum modicum quidem, quem ferè balnei tempore meditatus est. vnde Valerius Mart. excerpta sex carmina suo volumini inseruit eo epigrammate, cui initiũ, Cæsaris Augusti lasciuos liuide versus Sex lege qui tristis verba Latina leges. *Diuum Neruam*) Cocceius Nerua qui post Domitianum imperauit, & nunquam visus est ridere,

Luceium, & proximè Virginium Rufum: & si non sufficiunt exempla priuata, Diuum Iulium, Diuum Augustum, Diuum Neruam,

dere, neq; ludere inter amicos, epigrãmata scripsit, & ad eũ Nero opus suum misit, ac Tibullum alterum appellauit. Ex libro nono referam Mart. carmen. ad eundem Neruam. Audet facundo qui carmina mittere Neruæ, Pallia donauit glaucina Cosme tibi, Pestano violas, & cana ligustra colono, Hybleis apibus corsica mella dabit. Sed tamen & paruæ nonnulla est gratia musæ, Appetitur posito vilis oliua lupo. Nec tibi sit mirum modici quòd conscia vatis Iudicium metuat nostra Thalia tuum. Ipse tuas etiam veritus Nero dicitur aures, Lasciuum iuuenis cùm tibi lusit opus. Facit hoc loco & illud ex octauo libro. Quanta quies placidi tanta est facundia Neruæ. Sed cohibet vires ingeniúmque pudor, Cùm ficeare sacrum largo Parmesida posset Ore verecundam maluit esse sitim. Pieriam tenui frontem redimite corona, Contentus famæ nec dare vela suæ. Sed tamen hunc nostri scit temporis esse Tibullum, Carmina qui docti nota Neronis habet. Nec mirum Tito Neruam præpositum, cùm tamen ille prior imperauerit. Non enim hoc respicit Secundus, sed quis natu prior.

Titum Cæsarem) Amor ac deliciæ generis humani Titus Cæsar Latinæ Græcæque linguæ, vel in orando vel in fingendis poematibus ad extemporalitatem vsque promptus & facilis: quod præter Tranquillum Suetonium, Plinius senior in præfatione naturalis historiæ tetigit ad eundem scribens, Quanto tu ore patris laudes tonas? quanto fratris amas? quantus in poetica es? ô magna fœcunditas animi. Iam autem monstrauerat oblectatum scriptis iocosis versu Catulliano, quanquam nõnulli referant ista ad Domitianum [sed falsò: placet magis vt legamus Titum quàm Tiberium, vt Plinius ordinem Imperatorum seruauerit. & sciam Tiberium composuisse carmen Lyricum & Græca poemata fecisse.] *Neronem*) Domitius Nero Cæsar puerilibus statim annis aliquando carminibus pangendis animum exercuit, ita vt ineesse sibi elementa doctrinæ ostenderet. Imperator quoque carminum studium affectauit. Contracti sunt quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis ætatis: qui considere simul, vel allatos, vel ibidem repertos versus connectere solebant, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere: quod species ipsa carminum docuit, non impetu & instinctu, nec vno ore fluẽs, sed Tranquill° diuersa à Tacito sentit. Namque ad poeticã pronũ fuisse, & carmina libenter ac sine labore scripsisse, neque aliena pro suis edidisse. Venisse enim in manus suas pugillares & libellos refert cum quibusdam notissimis

T. Cæsarem. Neronem enim transeo, quamuis sciã nõ corrũpi in deterius, quæ aliquando etiã à malis, sed honesta manere quæ sæpius à bonis fiunt. inter quos vel præcipuè numerandus est P. Vergilius, Cornel. Nepos, & prius Ennius,

versibus ipsius chirographo scriptis, vt facilè appareret non transilatos, aut dictante aliquo exceptos, sed planè quasi à cogitante exaratos: ita multa & deleta & inducta, & superscripta inerant. Philostratus libro. iiij. scriptum reliquit Neronem hymnos scripsisse, & multas tragœdias transtulisse. Suetonius Neronis carmina in theatro recitata, tanta vniuersorum lætitia, vt supplicatio decerneretur, atque pars carminum aureis literis Ioui Capitolino dicata sit. Dion addit, poemata troica à se composita in theatro spectante populo recitasse, & destinasse res Romanorum, [carminibus mandare. Trãquil. inquit in Domitiano, Extat poema Neronis in Clodium Pollionem prætorium virum,] quod inscribitur Luscio Tacitus autem, Nero Quintianum molli corpore infamem probroso carmine diffamauit. *Transeo*) omitto. *Corrumpi*) maculari *Malis*) hominibus. *Sæpius*) frequentius. ab vsu bonorum firmatur argumentum, [Bene dicta & bene præcepta à malis corrumpi non debent. hinc Lacedæmonii cùm malus Senator sententiam vtiliter dixisset, iusserunt vt alius bonus illam diceret, & subinde obseruarunt, vt quibus dictum non autor placuisset. [*Quos*) bonos] *P. Virgilius*) poeta Latinorũ maximus: cuius hæc [ingens laus, quòd auditis illius in theatro versibus surrexerit populus, &

fortè præsentem, spectantémque Virgilium veneratus sit, sit quasi Augustum. Reliquit autem Priapeia lasciuum admodum carmen, quod Angelus Politianus vir magni nominis ad Ouidium trãsferre conatus: non tamen pro comperto, sed in ambiguo vbique legentium iudicio rem ipsam relinquens, & Senecæ vnicum exemplar mendosum significans, quòd scilicet in controuersiis illius recitetur iste versus tanquam Ouidii, Dum timet alterius vulnus inepta loci. Qui sanè extat in carmine, cui titulus est Priapus. Hic lectorem admonebo vt conferat libri. vij. præfationem in declamationibus cum illa, quam eandem libro quarto cõtrouersiarum repetit, ex hoc facilè iudicaturus, quantum cæteris scriptis confidere possit: nam non solùm verba immutata, vocabula manca, sed multos vtrinque versus abesse deprehendet. Quare illic corrigendum censeo Virgilianum illud, nec legendum Ouidianum. Addo insuper Fabium Quintilianum li. x. scribere, Senecam falsum in cognitione rerum aliquando ab iis quibus inquirẽda quædam mandabat. Nec in hac re minor est apud me Secundi autoritas, quàm Senecæ, cùm ex præcedentibus apertè colligatur Virg. publicasse lasciua epigrammata, vt omittam Donati & Seruii testimonium non spernendum. Adhæc in antiquo Diomedis codice, vbi de variis carminum generibus agit, referatur Virg. in præludionibus suis vsum carmine Priapeio. & pro comperto habeam si huius oratoris exactissimi sententiam animaduertisset Politianus, totis pedibus in nostram concessurum, quanquam apertissimè hoc professus sit illa sylua: cui titulus est Manto, eo carmine [cum refert] Nec te Lampsacium pudeat lusisse Ithyphallum. ita vt suo gladio semet confoderit. Leuia enim illa, & facilè transeunda, quòd dictus sit Parthenius à verecundia oris: nihil enim probibet (vt refert Pli.) sanctissimos viros talia scripsitasse. Neq; inficias eo Ouidium scripsisse epigrammata, quæ si intercidêre (nusquam namque apud vllum Nasonis iustum volumen reperitur) cur hac ratione Priapi lusus illi ascribunt? cuius stilus grauior, & absolutior magis Virgilianæ maiestati & plenitudini, quàm Ouidianæ exuberantiæ, ne dicam redundantiæ, conuenit. Est enim absolutum, quod in suo genere perfectum est. Neque illud, Ride si sapis ô puella ride, sit in priapeis: sed, Insulsissima quid puella rides? cuius sensus diuersus est à superiori, [Neque placet illorum opinio, qui volunt carmina de priapo à diuersis autoribus compositа postmodum in vnum libellum redacta, cùm sint diuersi stili, & in principio illorum, vt qui vnus autor extiterit veniam petat lasciuiæ suæ, & deinceps dicat se non inuocasse musas in limine sui operis, vt solent cæteri poetarum, quia illæ virgines, & ipse esset scripturus res libidinosas.] *Cor. Nepos*) relege in præcedentibus ex indice quæ volueris facilè inuenturus. *Primus*) quia antiquiores sunt, Ennius, & Actius Virgilio & Nepote. *Ennius*) Q. Enniũ oriundum fuisse à Rhudiis vrbe Græca iuxta Tarentum lib. vi. notat Strabo. Sic Pomponius Mella, quem locum Pli. singulari numero protulit, Eutropius Tarenti natum. Quam rem videtur indicasse Gellius lib. xii. cap. ii. Mendam apertissimam video apud Apuleium prima oratione Apologiæ, vbi scribit Quintum Ennium Hædeum phagitica versibus complexum, & innumerabilia piscium genera. quæ scilicet curiosè cognorat, enumerasse. Nam Rhudinum, aut Rudiensem, reponendum arbitramur. Editus igitur Ennius, M. Tullio referente, sequenti anno, quo C. Clodius Cæci filius, & M. Tuditanus consulatum gessere, statim post primum bellum Punicum: contentus vnius ancillæ ministerio: super qua, & Ennio, ac Nasica Cicero libro secundo de Oratore rem iocosam narrat. Donatus ciuitate à Q. Nobiliore, se habere tria corda prædicabat. quod loqui Græcè, osce, Latinè sciret. Virum certè magnum fuisse prodit Seneca, sed eius verborum situm reprehendit. M. Tullius de optimo genere oratorum, summum epicum poetam asserit, qui Annalibus suis Romanorum gesta metro complexus, primus Latinorum, si Porphyrioni credimus, ad Heroici versus imitationem aspirauit. Vino incaluit, & sic ad carmen prodibat. Autor Horatius in epistolis. Etiam Satyras edidit. Eum propter antiquitatem suspiciendum putat Fabius. Ex testimonio Gellii, T. Aelius Stilo dicere solebat fuisse Ennium mensæ & sermonis, ac rerum suarum liberalem: post maxima officia quibus in Senatu & in foro toto die distringebatur, solitum vespera non modò de rebus magnis, sed etiam paruis ac iocosis, eloqui, interdum carmen cum bile plerunque bonum & cum voluptate & gaudio euomuisse, suaui facundia (vt illa ætas tulit) præditum, suo contentum, & opportunè locutum, virum paucorum verborum, antiquorum morum, quàm nouorum scientem. humanum diuinúmque ius callentem, qui multa loqui taceréve posset. Moritur M. Cornelio Cethego. & P. Tuditano Coss. quanquam Varro diligentissimus antiquitatis inuestigator existimet in hoc erratum, Ennii vitam longius producens. nam Prætore C. Sulpitio Gallo ludos Apollini faciente cùm Thyesten fabulã docuisset, Q. Martio & Cn. Seruilio Coss. mortem obiit secundum Q. Serenum articulari morbo dum nimium vino indulget. cuius epitaphium recitat Cicero in Tusculanis. Aspicite ô ciues senis Ennii imaginis vrnam, Hic vestrum pinxit maxima facta patrum. Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu Faxit. cur? volito viuus per ora virûm. Tranquil. alium Ennium scriptorem posteriorem à poeta, & M. Tullius pro Cluentio Ennium quendam egentem commemorant.

Actiúsque. non quidem hi Senatores. sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen: quod illi, an fecerint, nescio etiam, sed iudicio suo poterant esse contenti: mihi modestior constantia est quàm vt satis absolutum putem, quod à me probetur. Itaque has recitandi causas sequor. Primũ quòd ipse qui recitat,

Actius) L. Actius, siue Accius (nam vtraque lectio frequens circumfertur) poeta tragicus Pacuuio iunior, iisdem tamen temporibus: quorum congressum Tarenti enarrat Gellius libro. xii. cap. secundo, vtrique scriptores clarissimi grauitate sententiarum, verborúmque pondere, autoritate personarum: cæterùm nitor, & summa in excolendis operibus manus magis videri potest temporibus ipsis defuisse: virium tamen Actio plus tribuitur, Pacuuium videri doctiorem, qui esse docti affectãt, volunt. Quare inquit Horatius in epistolis. auferet Pacuuius docti famam, senis Accius alti. Fuit enim in Accio ingenii altitudo, & sublimitas verborum: cuius carminibus, qui studiosè delectarentur, non modò verborum virtutes, sed etiam figuram eius videntur secum habere. Tanto honore habitus apud Romanos, vt P. Mutius eum, qui L. Actium poetam sine præfatione honoris nominauerat, condemnauerit. In camœnarum æde maximam statuam sibi posuit Actius, cùm breuis admodum esset. Vtrorumque nimiam & obsoletam antiquitatẽ Mart irridet. Attonitúsque legis terrai frugiferai Actius & quicquid Pacuuiúsque vomunt. Omitto alios Actios domi fortisque claros, ne legentium aures multitudine rerum opprimam. *Hi*) P. Virg. & reliqui non fuerunt Senatores, vt qui Senatum ingrediendi & sententias dicendi ius haberent: quidam tamen autumant Pacuuium & Cor. Nepotem fuisse Senatores. *Sanctitas morum*) honesta, & integra vita. *Non distat*) par est. *Ordinibus*) illis qui gesserunt magistratus certo ordine dari solitos. proprie tamen in dignitatibus ordo equestris, & Senatorius dicitur: [vt in militia primipilatus.] Vitruuius in structione murorum lapidum ordines, & Columella ordines angulares in agris. Virg. de remis dixerunt. de ordinibus in militia libro. vi. referemus [latius.] *Recito*) committo iudicio auditorum, legendo ea. *Fecerint*) recitauerint. *Iudicio*) quod optimum erat, nec indigebat aliorum censura. *Constantia*) fiducia. *Modestior*) timidior, cautior. *A me*) solo, & non ab aliis, quasi diceret, non sum iudicio meo contentus, nisi etiam aliorum experiar. *Has recitandi causas sequor*) moueor his rationibus ad recitandum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Intendit acrius reuerentiam auditorum scriptis suis) diligentius scripta sua examinat, quia reuereturauditores: nam auditorum reuerentiam passiuè accipi volo. Hoc magis placet, quàm quòd recitando facit auditores magis reuereri scripta sua. *Intendit*) auget. *Ex consilij sententia*) ex certa auditorum sententia, quos adhibuerat in consilium. Quare Mart. xii. inquit, si quid est in meis libellis, quod placeat dictauit auditor. legimus etiam ex consiliariorum sententia. *Perspicit*) animaduertit recitator. *Ab humanitate*) ab homine. sicut diximus antiquitatem pro antiquis, mortalitatem pro morte: ita humanitatem pro hominibus, quod dicendi genus probat Quintilianus in suis institutionibus. *Adeo*) tantùm per ea signa cognosco auditorum iudicium. *Eadem illa*) quæ audiuit recitari à me. *Præterijsse à libro*) exemisse. *Disputo*) examino, considero. *Populum*) omnimodam multitudinem. *Auditorium*) locum publicum ad audiendum structum. *Amicos*) præcipuos quosdam. *Quos*) amicos. *Habere*) iudices suorum scriptorum.

aliquãto acrius scriptis suis auditorũ reuerẽtia intẽdit: deinde quòd de quibus dubitat, quasi ex cõsilij sentẽtia statuit. Multa etiam à multis admonetur, & si nõ admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio, quæ satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui fortè eorum qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutasse, aut præterisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quamuis ipse nihil dixerit mihi. Atque hæc ita disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos aduocarim, quos plureis habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

RES) Thuscilli Nominati & auaritiã fœdam, & inconstãtiam notat, quòd cùm à Vicentinis pro aduocatione pecuniam accepisset, fidem fefellit. Valeriano scribitur epistola: inuenio Valerianũ Seruilianum, Valerianum Pollionem, Valerianum ducem militum prætorianorum, ac eiusdem nominis Imperatores duos recentiores. *Solers*) proprium viri, aliàs quasi totus arte consistens, & in omni re prudens. *In agris suis*) ruri, vbi suos agros habebat. *Nundinas*) nona die Romani fora, quas nundinas vocant, constituere: quarum conuentus manifesta ratio, vt nonis tantummodo diebus vrbanæ res agerentur, reliquis administrarentur rusticæ: inde nundina Romanorum dea à nono die

RES parua, sed initium non parvum. Solers vir prætorius à Senatu petijt, vt sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur. Contradixerunt

nascentium, qui lustricus appellatur, nuncupata. Priscis enim temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur: & cùm consilium publicum desiderabatur in Senatum à villis accersebantur. Plut. tradit nundinas Saturno consecratas, quòd custos & fœlicitatis causa ille deus esset, & nihil aliud esse, nisi conuentum ex agro in vrbem emendi, vendendive gratia, quem mercatum vulgo nominant. Nundinarũ institutum alij ad Romulum referunt: alij exactis iam regibus celebrari cœpisse, quia plerique de plebe repetita Seruij

Tullij memoria parentarent ei nundinis, quas primùm instituisse Seruium Tulliũ regem prodiderunt, vt octo quidem diebus rustici operas facerent, nono autem intermisso rure ad mercatum legésque accipiendas Romam venirent, & vt scita atque consulta frequentiore populo referrentur, quæ trinundino die proposita à singulis & vniuersis facilè noscebantur. vnde etiam mos tractus vt leges trinundino die autore Dionysio promulgarentur. ea re etiam candidatis vsus fuit in comitium nundinis venire, & in colle consistere: vnde coràm possent ab vniuersis videri, sed hęc omnia negligentius haberi cœpta, & post abolita, postquam trinundino etiam ob multitudinem plebis adesse cœperunt frequentes. Si cecidissent in anni principem diem, vel in nonas vtrunque pernicioſum Reip. putabatur. Nundinis concio aduocari, neque agi cum populo poterat. Sacræ enim Ioui erant, ideo omnibus nundinis flaminica in regia Ioui arietem immolabant. Vt autem liceret ius nundinarum in priuatis prædiis habere, id priuilegium, vel à Senatu vel à Principe impetrabatur, quod Claudius quamuis Imperator tamen à Consulibus petiit.

Vicentinorum legati) Vicentia in regione Venetiæ municipium à Gallis conditum: prius pulsis Ethruscis à veteri sede. olim paruum: deinde sub Veneto Imperio vt cætera nobile & illustre, vbi tamen ortus Cæcinna Vitelliani exercitus dux: & Q. Rhemmius Palæmon grammaticus summus testimonio Tranquilli in libello de Grammaticis. *Thuscillus Nominatus*) de quo paulo pòst fit mentio: cùm exitum totius causæ rescribit. *Adfuit*) pro Vicentinis aduocationem suscepit. *Alio Senatu*) cùm primùm haberetur Senatus. Nam non omnibus diebus cogebantur Senatores. Augustum legimus apud Tranquillum sanxisse ne plusquàm bis in mense legitimus Senatus ageretur, scilicet Calendis & Idibus, neque Septembri Octobrive mense vllos adesse alios necesse esset, quàm forte ductos. *Intrarunt*) curiam proximo Senatu. *Aduocato*) Thuscillo. *Deceptos*) à Thuscillo. *Lapsine verbo*) est ambiguũ an imprudenter, & inconsideratè dixerint se deceptos ab aduocato suo. *Nepote*) Licinio Nepote. *Quem docuissent*) cui aduocato causam suam exposuissent: vnde M. Tullius inquit, aduocatos totam causam solitos à cliẽtibus discere. *Quem prius*) docuerãt, scilicet Thuscillũ Nominatũ. *Interrogati*) iterũ Vicẽtini à Prætore. *Gratis adfuisset*) patrocinium gratuitum, & sine mercede Nominatus præstitisset. *Sex millibus nummum*) suscepisse causam sestertiis sex. *Rursus*) pro secunda aduocatione qua Vicentinos fefellerat. *Postulauit*) Coss. petiuit. Vlpianus autem de damno infecto, Postulare, inquit, dicitur pro tribunali petere, non alibi. latius tamen. ff tertio declarauerat, quid esset. Postulare scilicet est desiderium suum, vel amici sui in iure apud eum, qui iurisditioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. *Inducerẽtur*) in Senatum vocaretur.

Vicentinorũ legati: adfuit Thuscillus Nominatus: dilata causſa est. alio Senatu Vicentini sine aduocato intrauerunt: Dixerunt se deceptos, lapsine verbo, an quia ita sentiebãt. Interrogati à Nepote Prætore, quẽ docuissent: respondẽrũt, quẽ prius. Interrogati, an tunc gratis adfuisset: respondẽrunt, Sex millibus nũmũm an rursus aliquid dedissent: dixerũt, mille denarios. Nepos postulauit vt Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed quantum auguror longius res procedet. Nam pleraque tacita tantum exminimo commota, latissimè serpunt. Erexi aureis tuas, quandiu nunc oportet: quàm blandè roges vt reliqua cognoscas, si tamen non antè ob hæc ipsa veneris Romam, spectatórque malueris esse quàm lector. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hactenus) hucusque processit causa. *Augeor*) conjecto. *Res*) Tuscilli causa. *Minima*) non maximi momenti, tacita, & cõmota, minima, & latissimè exornatio cõtrarium. Est alia lectio non improbanda. *Ex minimo commota*) id est, ex causa leui detecta, vt respiciatur ad illud Liuianum, Parua scintilla plærunque incendium ingens exuscitat. *Serpunt*) paulatim extenduntur, diffunduntur, augentur. *Erexi aures tuas*) te intentum ad futura reddidi. Translatio à brutis quæ intentionem dirigentes intendunt aures. Virg. arrectisque auribus astant. sic Terentius translatiuè dixerat, arrige aures Pamphile. *Quandiu*) ad tempus refertur. *Quàm blandè*) ad modum. ludit Secundus cum amico. *Reliqua*) secutura in hac causa. *Si non*) nisi. Virgil. Si non pertęsum thalami. Martialis, Si non sit Næuia mutus erit. Ouidius libro primo Metamorphoseos, Si non Corneus huic arcus, si non foret aureus illi. *Anté*) quã proximus Senatus cogetur. *Lector*) per epistolam meam cognoscere.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

NVnciatur) Fannij obitum luget in sinu Maximi ob amicitiam, ingenium, egregios illius mores [commemorans,] & quòd testamento reliquerat hæredes suos inimicos, quódq; imperfectis libris quos de Neronis sceleribus inchoauerat, decesserat. Fannios ante Secundi tempora multos annotaui, eius verò ætate nullum præter hunc. *Confudit*) perturbauit, cõcussit, affecit. *Elegantem*) egregium, circa mores, & scripta. *Disertum*) acrem in disputando, eloquentia populari instructũ. *Iudicio*) in emẽdatione meorũ librorũ. *Natura acutus*) ingeniosus. quod primũ in oratore credidit Tull. *Vsu*) qui est dicendi magister. *Varietate*) multarũ rerum cognitione, qua maxima facultas paratur. *Super ista*) præter iam prædicta. *Casus*) euentus malus. *Veteri testamento*) olim condito, multo antequam obiret. *Omisit*) præteriuit, nullo legato dignatos est. *Prosecutus est*) beneficio affecit, reliquit bonorum hæredes. Tranquil. in Claudio, Qui tamen moriens & in tertiis hæredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato, & circa postertium vicies prosecutus. *Quibus offensior erat*) quos tum maximè oderat. nam dum scripsit testamentum, hæredes instituerat sibi amicos, sed postea inuisus prioribus, alios sibi comparauerat amicos: verùm non timens mortem, neque ideo testamentum vetus mutans hæredes reliquit inimicos. *Vtcunque*) quomodocunque, aliqualiter. *Grauius*) molestius, damnosius est. *Distringeretur*) detineretur, occuparetur. *Occisorum aut relegatorum à Nerone*) qui Claudii Imperatoris necis conscius, Germanici fratris Agrippinæ parentis, amitæ Lepidæ, Octauiæ, Poppeiæ Sabinæque vxorum, autor extitit: præterea Antoniæ Claudii, Attici Vestini Consulis, Auli Plautii priuigni, Rufi Crispini, Tusci nutricis filii, Senecæ præceptoris, Lucani, & multorum: quorum nomina apud Tranquil. & Tacitum referuntur: præsertim coniuratione Pisoniana, & Vinciana, in quibus etiã damnatorum liberi vrbe pulsi, & enecti veneno aut fame. *Subtiles*) refer ad acumen ingenii. *Diligentes*) ad curam veritatis.

NVnciatum mihi est, C. Fannium decessisse: qui nuncius graui me dolore confudit. Primùm, quòd amaui hominem elegantem, & disertum: deinde, quòd iudicio eius vti solebam. Erat enim natura acutus, vsu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me superista casus ipsius. Decessit veteri testamento. Omisit quos maximè diligebat: prosecutus est quibus offensior erat. Sed hoc vtcunque tolerabile: grauius illud, quòd pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quanuis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum, aut relegatorum à Nerone: & iam treis libros absoluerat subtileis, & diligenteis, &

Latinos, atque inter sermonem historiámque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti, quasi in diem viuunt, viuendi causas quotidie finiũt: qui verò posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, vt quæ semper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fannius, quod accidit, multo antè præsensit. Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo suo compositus in habitu studentis, habere ante se scrinium (ita solebat.) mox imaginatus est venisse Neronem, in toro sedisse: prompsisse primum librum, quem de sceleribus eius ediderat, eúmque ad extremum reuoluisse: idem in secundo

Latinos) ad elegantiam. *Inter sermonem historiamque medios*) stylí neque grandioris, neque infimi. Est autem sermo (quod iam prædiximus) oratio remissa & finitima quotidianæ locutioni: historia minor quidem oratione, sed maior sermone. Non multo pòst dicetur in quo differat historia ab oratione. *Lectitabantur*) placebant, in manibus erant. *Acerba*) intempestiua, lugubris. *Immortale*) perpetuum, quod fit per scripta probata. *Nam qui*) est duplex sententia, prior magis apparet per contrariam posteriorem. *In diem*) ad præsens & instans commodum, nulla habita ratione futurorum. quod Columella libro quarto apertè declarat. Fructum inquit plerique quàm vberrimum præsentem consectantur, nec prouident futuro tempori, sed quasi planè in diem viuant, sic imperant vitibus, & eas ita multis palmitibus onerant, vt posteritati non consulant. At in dies cum augumento dicitur, vt in dies debilitantur mortalium corpora. *Viuendi causas quotidie finiunt*) faciunt ea per quæ quotidie morte digni sint, id est voluptatibus inuoluti nullam habent iustam viuẽdi causam. Inde illud Iuuenalis Satyricum, Dignus morte perit, cœnet licèt ostrea centum Gaurana, & Cosmi toto mergatur aheno. nam horum vita & mors iuxta est. *Posteros cogitant*) posteritatem & immortalitatem ante oculos habent. *Extendunt*) prorogant, & quàm maximè longam efficiunt. *Operibus*) laudandis, præsertim ingenij. *Nulla mors*) etiam si extrema moriantur senectute. *Aliquid*) præclari. *Abrumpat*) intercidat. *Quod accidit*) sibi, mori scilicet. *Per nocturnam quietem*) dormiens in insomniis. *Compositus*) conformatus. *Scrinium*) capsam librorum, & armarium scriptorum. Theophrastus, Taxus tenuiter secta, conglutinamenta capsis, scriniis, subsellijs: atque in totum similibus præstat. Iuuenalis, Quæ scripta, & quot lecture tabellas, Si tibi zelotypæ retegantur scrinia mœchæ. Horatius in epistolis, Calamum & chartas, & scrinia posco. Libris legatis Sabinus & Cassius scripserunt non contineri bibliothecas, neque scrinia, neque armaria, neque cætera in quibus libri continentur. Fuisse etiam scrinium vnguentorum apothecam docet Plin. vbi scribit Alexandrum expugnatis Darii castris cepisse scrinium vnguentorum. *Prompsisse*) Neronem eximisse à scrinio. *Ediderat*) Fannius iam publicauerat. *De sceleribus*) scelus est, cuius species plures

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt, vt libido, auaritia, prodigalitas, crudelitas, & vitiorum reliqua quæ in Nerone fuerunt. *Reuoluisse*) voluendo inspexisse à principio vsque ad finem [est alia lectio in antiquo codice ad idem, cúmque ad extremum reuoluisset, & idē in secundo ac tertio feciſſet.] *Secundo*) libro. appellatione librorum secundum Vlpianum continentur omnia volumina, siue in charta, siue in membrana sint, siue in quauis alia materia.

Abiisse) euanuisse ab imaginatione Fannii. *Expauit*) extimuit hoc visu. *Illi*) Neroni. *Et fuit idem*) nam mortuus est antequā inciperet quartum. *Subit miseratio*) misereor, & doleo. *Exhauserit*) sustinuerit, exantlauerit. *Frustrà*) quia opus tanquam imperfectum decidet. *Mea mortalitas*) ne penitus inteream. *Mea scripta*) quæ imperfecta adhuc contineo domi. *Istâ*) libris, quos in Blatteram componebat: nam libro octauo inquit, Sæpe te monui, vt libros quos vel pro te in Blatteram: immo pro te & in illum composuisti, quàm maturissimè emitteres. *Suppetit*) restat, & facultatem præstat, inde suppetiæ, auxilium. *Abolere*) interrumpere, de medio tollere, quasi dicat, hoc fiet si absoluerimus inchoata opera.

ac tertio feciſſe, tunc abiisse. Expauit, & sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: & fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit quantum vigiliarum, quantū laboris exhauserit frustra. Occurrant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito te quoque eadem cogitatione terreri pro istis quæ inter manus habes. Proinde dum suppetit vita, enitamur vt mors quàm pauciſsima quæ abolere possit, inueniat. Vale.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Maui) Apollinaris, vir doctiſsimus, intellexerat Secundū in Thuſculanum ſuum ſeceſſurum: quare ſtudio motus amicitiæ, quum audiuiſſet oram Thuſcorum eſſe peſtiferam, admonuerat literis vt periculum fugeret: inde Secundus ſcribendi oblata materia opportuna, & regionis in qua ius erat, ſalubritatem & villam vniuerſam per membra deſcribit. *Amaui curam*) probaui, & amplexus ſum tuam de me diligentiam. *Meos*) in quibus agrum poſſideo, & mihi ob patrocinium charos. *Grauis*) infeſta, malè ſana. quòd ſit inſalubris, apud nullum alium memini legiſſe. *Thuſcorum oram*) Strabo lib. quinto, Thuſci campos vſque ad amnem Tyberim poſſident: quos ad ſolis ortum maximè fluuius alluit, donec pelagus intret: parte autem ex altera Tyrrheno atque Sardonico mari ſunt cōfines. Thuſcorum finis ſub ipſis eſt montibus, qui ex Liguria in Adriaticum ſinum eos quaque verſum includunt, à proprio autem mari capiunt initium, atque Tyberi. Thuſciæ longitudinem maximam à Luna vſque Oſtiam per littus ſtadiorum mille duorum & quingentorum eſſe dicunt: Polybius verò non

Amaui curam & ſolicitudinem tuam, qui cùm audiſſes me æſtate Thuſcos meos petiturum, ne facerem ſuaſiſti, dum putas inſalubreis. Eſt ſanè grauis, & peſtilēs ora Thuſcorū quæ per litus extenditur: Sed hi procul à mari

non iam mille. cccc. xxx inquit. *Per littus extenditur*) à Macra fluuio vsque ad Tyberim. [Placet potius intelligere maritimam Vmbriam. quæ ſecundum antiquorum deſcriptionem inter Thuſcos recenſebatur ſicut Bononia. nam illa ora ad Picenum etiam tunc inſalubris. Quare Catullus, inquit, Præterquam iſte tuus moribunda à ſede Piſauri Hoſpes inaurata pallidior ſtatua.] *Hi*) Thuſci, quos ſumus adituri.

Recesserunt) poſiti ſunt. verbum hiſtoricū, & idoneum. *Subiacent*) adhærēt, accolæ ſunt. *Apennino*) [à tranſitu Pœnorum dictum quidam opinantur Apenninum, quod confutat Liuius, ab vno vel acri incola iugi eius cognomentum inditum aſſerens.] Eſt autē mons Italiæ ampliſſimus perpetuis iugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. de quo præter Stephanum Claudianus in laudibus Honorij. Quos Apenninum perhibent tunc eſſe, ferebat Incola: qui ſiculum porrectus aduſque Pelorum, Finibus ab Ligurum populos amplectitur omnes Italiæ, geminum littus ſtringentia longè, Vtraque perpetuo diſcriminat æquora tractu. Strabo libro tertio, Per ipſam Italiæ extenditur in longitudinem mons Apenninus ad ſeptem vſque ſtadiorum millia. Latitudo verò eius inæqualis. Ad Genuam Liguſticum emporium rupes Apenini coniunguntur Alpibus eodem autore libro quinto: nam & Ptolemæus, inquit, Apennini iuga ferè Liguriæ imminent, & ab Alpibus incipiunt: deinde vſque ad Anconam protenduntur: hincque verſa dum ad Adriaticum inclinantur vſque ad montem Garganum ducuntur: pòſt ad meridiem inclinata in Leucopetra fines habent. Strabo etiam libro quarto videtur appellare montem Apenninum, qui ab Iſtro diſcriminat Italiam à Germania, ſuper Carnos ſcribens Apenninum incumbere. *Saluberrimo*) quod etiam teſtatur Plinius, propter ventum Boream, qui cæteris purior & ſanior eſt. *Ponas omnem metum*) ſecurus ſis penitus, neque amplius in vlla re mihi timeas. *Temperiem cæli*) habent iſta locum narrationis: nam proponit quæ deſcripturus eſt. *Temperiem cæli*) aeris æqualitatem, vbi æſtus non admodum intenditur. *Regionis ſitum*) loci formam. ſanè regio maior eſt quàm locus. Virgilius in ſexto, Quæ regio Anchiſen, quis habet locus? [Vnde antiqui prouincias in regionibus, regiones in locis, loca in territoriis diuiſere. & Siculus Flaccus de conditionibus agrorum ſcripſit, regiones dictas intra quarum fines ſingularum coloniarum, aut municipiorum magiſtratibus ius dicendi, coercendique eſt libera poteſtas.] Sunt qui opinantur regionem à regno dictam, quòd ſit magnitudine regni: ſed Plinius cùm Italiam in plures regiones diuidat: oſtendit hoc non obſeruari: nam & Tranquillus refert diuiſam fuiſſe vrbem in regiones, & vicos. & apud Secundum pro tractu illius partis Thuſciæ, in qua idem rus & agros habuit intelligatur. *Villæ*) Domus in agris. [quidam putant villam à valle dictam, id eſt ab aggere terræ, quòd pro limite conſtitui ſolet.] *Amœnitatem*) delectationem. Amœna dicunt, quæ ſolùm amorem præſtant: ſolius voluptatis plena, quaſi amunia, quòd nullus fructus exoluitur: vnde nullum vectigal pendentes, immunes vocantur: vt Varro, & Carminius docent, autore Seruio. *Gelidum*) plus eſt quàm frigidum: nam gelu aquas ſiſtit. *Myrtos*) hanc arborem gaudere littoribus ſatis conſtat, Seruii teſtimonio: & illo, Littora myrtetis gratiſſima. Habet autem natura præcipuam admirationem ſuccorum in myrto: quando ex vna omnium olei vinique bina genera fiant. Græcum ei nomen remanet, quo peregrinam eſſe apparet. lege plura apud Plin. lib. xv. capite

recesserunt. Quinetiam Apennino saluberrimo montium subiacent. Atque adeo, vt omnem pro me metum ponas, accipite temperiem cœli, regionis situm, villæ amœnitatem, quæ & tibi auditu, & mihi relatu iucunda erunt. Cœlum est hyeme frigidum, & gelidum. Myrtos, oleas, quæq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

xix. vbi Hermolaus Barbarus vir aliàs doctissimus, cùm tria myrti genera prodidisse Catonem citat Plinius, candidam, nigram, coniugalem: coniugulum non coniugalem apud Catonem scriptum tradit obseruasse. Nos tamen in vetusto Catonis codice coniugalem, non coniugulum legimus. Hinc Plinius statim repetit, Coniugalem existimo nunc nostratem dici. Illud magis adnotandum, Columellã libro xiij. duo myrti genera tantùm fecisse. tanquam Catonis verba sint aliter accipienda quàm Plin. senserit: coniugalem scilicet myrti albæ & nigræ epithetum, quòd esset idonea ad connubia, & non tertium myrti genus. nam coniunctioni præerat Venus, cui hæc arbor sacra: quin & ara vetus fuit Veneri myrteę, quam Murtiam ideo appellabant.

Alia) arborum vt citrus, cedrus. *Lætantur*) virent, crescunt, luxuriant. *Tepore assiduo*) continuo [ac] moderato colore, hæc melior lectio quàm æstiuo tempore. *Nitidissimam*) fertilissimam, egregiam, comantem. Nitidos enim dicimus vberes & pingues. *Necat*) in secunda lectione fuit negat, id est respuit, in eundem tamen sensum. *Non sæpius*) pariter. *Vrbe nostra*) aut Como, aut Roma. nam meritò se Romanum facit, & in Auentino Lauretum fuit. de quo Plinius libro decimosexto, capite trigesimo. Scimus per vrbis appellationem sine additione alterius verbi intelligi Romam. Quare non video cur addiderit, nostra, si de Roma loquitur, nisi tollatur nostra, quod etiam in vno codice manu scripto sublatum vidimus. *Clementiæ*) caloris temperies. *Auras*) leniter spirantes ventos & secunde. apud Ouidium auram in æstu optari à venatoribus legimus. *Hinc*) ob hanc temperiem cæli. *Multos*) si legitur multos, sensus per se manifestus: si verò multis, sic ordinanda verba. Hinc videas senes auos & proauos multis, id est multos habere auos & proauos grandæuos. [legitur etiã. Hinc senes multi, videas, &c. quæ lectio æquè plana atque prima.] *Proauos*) anteauos. *Iam iuuenum audias fabulas veteres*) iuuenes narrabunt tibi veteres fabulas, quas à maioribus suis audiuerunt. quomodo quidam rerum scriptores putant historias traditas posterioribus ante inuentum literarum. *Iam*) præterea. *Iuuenũ*) à iuuenibus) alii cõiungunt iam iuuenum cum præcedentibus, legentes auos proauósque iam iuuenum, non tantùm puerorum: quod est testimonium maioris ætatis. *Illo*) in Thuscos. *Alij seculo*) priscis temporibus, respectu morum antiquis similium & longæ vitæ. *Regionis forma*) dispositio & situs illius tractus. Ingreditur secundam diuisionis partem. *Imaginare*) præsume animo & phantasia. *Amphitheatrum*) Dion in rebus Cæsaris, Amphitheatrum appellatum est, quia circumquaque sedilia habet sine scena, ædificium sanè compactum circum circa, quod indicat ipsius verbi interpretatio. & Secundus expressè monstrat, & Suidas refert Amphitheatrum dici locum vndique speculas habentem. Theatrum pariter fuisse semirotundum indicat Vitruuius libro quinto. & Virgilii hemistichium, Mediáque in valle theatri. [hanc autem autumo differentiam inter theatrum & amphitheatrum, quòd hoc habebat illo amplius circulum exteriorem, qualem cernimus fuisse Veronensi arenæ, adhuc aliqua ex parte superstitem, quam incolæ alam vocant.] Apertius tamen Plinius libro xxxvi. cap. decimoquinto, monstrat theatrum habuisse formam hemicycli, cùm refert Curionem theatra duo iuxta fecisse amplissima, è ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento, in quibus vtrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter sese auersis ne inuicem obstreperent scenæ, & repentè circumactis, vt contrà starent incedentibus lignis & cornibus inter se coeuntibus fecisse amphitheatrum & gladiatorum spectacula edidisse & quæ sequuntur. nam per hæc etiam colligitur Amphitheatri forma corrotunda, [præsertim accedente testimonio Cassiodori. cùm inquit, Theatrum Hemisphærium Græcè dicatur, Amphitheatrum quasi in vnum iuncta duo visoria constat esse nominatum, quòd speciem eius arena concluderet, vt & currentibus aptum daretur spatium, & spectantes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas vniuersa colligeret.]

alia assiduo tepore lætantur, aspernatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridissimam profert interdum: sed non sæpius, quàm sub vrbe nostra, necat. Aestatis mira clementia. Semper aër spiritu aliquo mouetur, frequentius tamen auras quàm ventos habet. hinc senes multos videas auos, proauósque. Iam iuuenum audias fabulas veteres, sermonésque maiorũ. Cúmq; veneris illò, putes alio te seculo natum. Regionis forma pulcherrima, imaginare Amphitheatrũ aliquod immẽsũ, &

Quale) an hoc verbum respicit variam montium & syluarum faciem, an ad immensam amplitudinem caueæ, & tunc necesse erit, quale pro quantum vsurpatum fuisse. *Rerum natura*) deus ipse. *Sola*) nam ope humana impossibile esset tantum spatii ædificio complecti. *Summa parte sui*) in vertice. *Procera*) alta. *Frequẽs*) copiosa. *Varia*) diuerso ferarum genere. *Syluæ*) minorum arborum. seruat ad vnguem præcepta describendorum locorum, quæ iubent primùm attingenda extrinseca, & circumvicina: deinde id quod intendimus, vt præcipit & obseruat Aphthonius in progymnasmate arcis Alexãdrinæ. [secũda lectio nõnihil variat, quæ habet, inde cæduæ syluæ. quod ita possit commodè intelligi, vt summa tantùm nemora venationi seruiant, media verò & ima lignationis vsum præstẽt. *Descendunt*) pendent, demittuntur: translatum verbum elegantissimè, vt videatur rem ante ipsos oculos ponere. *Hæ inter*) in medio harum syluarum. *Non cedunt*) pares sunt. [Hoc dixit quia secundum rei rusticæ scriptores campi ferunt fructus vberiores, sed viliores quàm montes: nam natura in montibus operatur precioſius, in cãpis vberius.] *Optimam*) fertilem, vberẽ. *Serius*) tardius quàm alibi. *Non minus*) pari mensura. *Percoquunt*) ad maturitatem perducunt. *Hæ*) collibus. *Latus*) ad radices. *Contexunt*) connectunt. inter se enim coniunctæ erant. *Faciem*) aspectũ, apparentiã: nam etiã de rebus inanimis dicitur. vt Virg. de mari, Quibus aspera quõdam Visa maris facies. Et Tacitus libro. xiiij. Aliam ferè littore faciem. Et in legione facies, quæ & frons. denique Gellius scribit faciem esse omnem formam, & modum, facturámque quandam totius corporis, à faciendo dictam: vnde errare qui faciem hominis esse putant os tãtùm & genas, & oculos: & non solùm in hominum corporibus, sed etiam in rerum cuiusque modi faciem dici: nam montis, & cæli, & maris facies si opportunè dicatur, probè dicitur. Marcellus tamen exemplis nititur monstrare, faciem esse oris speciem: & Cornel. Celsus ita faciem terminauit, Facies futuram habet maxi-

quale sola rerum natura posit effingere. Lata & diffusa planities montibus cingitur: Montes summa sui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio: Inde cæduæ syluæ cum ipso monte descendunt: has inter pingues, terrenique colles, (neque enim facilè vsquam saxum, etiam si quæratur, occurrit,) planissimis campis fertilitate non cedunt: opimámque messem serius tantùm, sed non minus percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, vnámque faciem longè latéque contexunt. Quarum à fine, imóque quasi margine, arbusta nascũtur: prata inde, campiq;. Campi, quos nõnisi ingẽtes boues & fortissima aratra perfringũt: tãtis glebis tenacissimũ solũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

mam, quæ à tempore incipiens per medios oculos narésque transuersa peruenit ad alterum tempus. at Aristoteles libro primo de animalibus, Faciem, inquit, partem eam nominamus duntaxat in homine, quæ caluæ subiecta est. nam piscis aut bouis faciem dicere non solemus. *Márgine imo*) à radice. dicitur etiam fœminino genere ab autoribus probatis. *Arbusta*) paruæ arbores maritandis vitibus opportunæ. [Apuleius in re rustica commemorat arbusta quę locis aquosis lætantur, & quæ aridis] *Campi*) frumentarij) resumpsit idem verbum ornatus, & maioris euidentiæ causa. Sic Virgil. Sequitur pulcherrimus Astur, Astur equo fidens. Præposuit prata campis exemplo Catoniano in re rustica. *Ingentes*) robusti, valentissimi. *Perfingunt*) proscindunt.

Cùm primùm proſecatur, aſſurgit, vt nono demum ſulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliáſque herbas, teneras ſemper & molles, & quaſi nouas alunt. Cuncta enim perennibus riuis nutriuntur. Sed vbi aquæ plurimum, palus nulla: quia deuexa terra quicquid liquoris accepit, nec abſorbuit, effundit in Tyberim. Medios ille agros ſecat: nauium patiens, omnéſque fruges deuehit in

Cùm primùm proſecatur) cùm primùm rumpitur, quod fit æquinoctio verno in frigidioribus locis densa terra quàm soluta, pingui quàm macra. Plinius lib. xviij. ca. xix. vbi multas alias rationes proscindendi adducit: monet altum & graue solum etiam moueri hyeme. legitur aliàs, *proſcinditur*. nã Columella, Plinius, Palladius, cùm primùm campus aratro rumpitur, proscindi appellant. *Nono ſulco*) nona aratione. Plinij verba sunt ad hoc quàm opportuna, Quarto seri sulco, Virg. existimatur voluisse, cùm dixit optimam esse segetem quæ bis solem, bis frigora sensit: spissius solum sicut plerunque in Italia quinto sulco seri melius est: in Thuscis verò nono. *Prata*) agricolis necessarius prati cultus, cui veteres primas in agricolatione partes tribuerunt. nomen quoque indiderunt ab eo, quòd protinus esset paratum ad fructum dandum, nec magnum laborem desideraret. huius duo genera siccaneum & riguum: siccaneum, quod suapte natura succoso solo gignit fœnum: riguum, quod aquis irrigatur: de quo nũc loquitur. *Gemmea*) lucida propter flores, an propter interlabentes riuulos, quibus numerare lapillos posses. *Trifolium*) herba notissima à tribus foliis dicta, pratis conueniens. Pli. Herba optima in prato trifolij. *Molles*) recentes, succosas. *Nouas*) non duras, & vetustate ac siccitate exangues. *Perennibus*) perpetuis. nam perenne ex per & amne componitur. alij à per & anno deductum opinantur. *Palus nulla*) Columella autore, campus vbi pratum fieri libet, neque concauæ positionis, neque collis prærupti esse debet. ille ne collectam diutius contineat aquam: hic ne statim præcipitem fundat: potest tamen mediocriter accliuis, si aut pinguis est, aut riguus ager, pratum fieri. at planicies maximè talis probatur, quæ exiguè prona non patitur diutius imbres, aut influentes riuos immorari: quippe aquarum abundantia atque penuria gramini bus æquè est exitio. *Tyberim*) Tyberis fluuius cæterorum omnium princeps & imperator à solis ortu maximè Thuscos alluens: ex Apennino autem defluit, pluribus verò augetur amnibus, partímque per Etruriam excurrit: deinceps ipsam dispertiens primùm ab illa diuidit Vmbriam, postea Sabinos & Latinos Romæ ad litus vsque finitimos. hæc Strabo & Dionysius. sed longè melius & latius senior Plin. cuius verba, quia multum ad rem nostram faciunt, non erit importunum recitare. Tyberis, antea Tybris inquit appellatus, & prius Albula, è media ferè longitudine Apenini, finibus Aretinorum profluit, tenuis primo, nec nisi piscinis corriuatus emissúsque nauigabilis, sicuti Tinnia & Glanis influentes in eum nouenorum ita conceptu dierum, si non

adiuuent imbres: sed Tyberis propter aspera & confragosa, nec sic quidem præterquàm trabibus veriùs quàm ratibus lõgè meabilis fertur. per C.L.M. passuum, non procul Tiferno, Perusia, & Ocriculo. Ethruriam ab Vmbris, & Sabinis, mox citra. xiij. M. p. vrbis Veientem agrum à Crustumino, dein Fidenatem, Latinúmque à Vaticano dirimens: sed intra Tinniam & Glanim duobus & xl. fluuiis auctus: præcipuis autem Nare & Aniene, qui & ipse nauigabilis. Latium includit à tergo, nec minus tamen aquis ac tot fontibus in vrbem perductis, & ideo quamlibet magnarum nauium ex Italo mari capax, rerum in toto orbe nascentium mercator placidissimus: & quæ sequuntur apud eundem libro tertio capite quinto. *Secat medios agros*) fluit per mediam planiciem. *Fruges*) Plinius facit duo genera frugum, frumenta scilicet & legumina, inter frumentum, milium, panicum & similia recensens. à Columella frugiferæ arbores dicuntur, vt oleæ. Iulianus de verborũ signifi. retulit frugem pro reditu appellari, non solùm pro frumentis aut leguminibus, verùm etiam quòd ex vino, vel ex syluis cæduis, cretifodinis, lapidicinis capitur. A frumine, id est, ab eminente sub mento gutturis parte nomen traxisse Seruius credidit. Donatus à fruendo, quòd his fruamur, & fruor à frumine. quam sententiam prior Varro dixerat. Frux frugis declinauit antiquitas, Festo tradente:

vrbem, hyeme duntaxat, & vere. æſtate ſummittitur, immenſíq; fluminis nomen arenti alueo deſerit, autumno reſumit. Magnam capies voluptatem, ſi hunc regionis ſitum ex mõte proſpexeris. Neque enim terras tibi, ſed formam aliquam ad eximiam pulchritudinem pictam videberis cernere. ea varietate, ea deſcriptione, quocunque inciderint oculi, reficiẽtur. Villa in colle imo ſita proſpicit quaſi ex ſummo, ita leniter & ſenſim cliuo fallente conſurgit, vt cùm aſcendere te non putes, ſentias aſcendiſſe. A tergo Apenninum, ſed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet ſereno & placido die, non tamen acres, & immodicas, ſed ſpatio ipſo laſſas & infractas,

Vrbem) Romam. *Submittitur*) decrescit. *Deserit*) deponit, ad tẽpus perdit. *Arenti alueo*) sicco receptaculo fluminis. *Resumit*) iterum dicitur flumen cũ incipit fluere plenior. *Situm*) positum, typum. *Formam*) modulum faberrimè compactum. *Varietate*) quæ si decora fuerit, multũ afficit & tenet. *Descriptione*) conuenienti positura colorum. *Inciderint*) respexerint, se contulerint. *Reficientur*) reparabuntur, instaurabuntur longo respectu. *Villa*) domus in agro. nunc accedit ad tertiã propositionis partem: suprà enim pollicitus se descripturũ villæ amœnitatẽ. *Imo colle*) radice collis. *Quaſi ex ſummo*) tãquam si esset in vertice sita [ex Catonis præcepto villa ædificanda est in edito, vt totus fundus prospectari possit, & sic melius sit sub tutela.] *Proſpicit*) in longum speculatur & prospectum habet. quod est hominum venustè ad rem inanimem transtulit. *Sensim*) paulatim. *Fallente*) ita molli & accliuo, quem conscendentes non intelligant, vt ne quidem cliuus esse videatur. *Conſurgit*) simul cum colle eleuatur. *Non putes*) propter facilitatem. *Aſcendiſſe*) peruenisse in editum. *Longius*) tergo imminentem sed procul, comparatiuum pro positiuo, quod subinde apud idoneos reperitur. *Accipit ab hoc auras*) afflatur villa leni vẽto ab Apennino. *Quamlibet ſereno*) quantũlibet: perinde ac si diceret, alibi nigro & quiescẽte aere: hic molliter agitatur. q. maximè salubre & exoptatũ in æstu. *Acres*) vehementes, molestas. *Infractas*) debilitatas. Virg. Turnº vt infractos aduerso Marte Latinos. *Spatio ipſo*) quia remota est villa ab Apẽnino, vnde venti excitãtur. ná quo ex propinquiore loco spirãt eo fortiores sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

magna sui parte meridiē spectat, æstiuūq; solē ab hora sexta, hybernum aliquanto maturius, quasi inuitat in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra: atrium etiam ex more veterum, ante porticum: xystus concisus in plurimas species, distinctúsque buxo, demissus inde, pronúsq; puluinus, cui bestiarum effigies inuicē aduersas buxus inscripsit.

Magna sui parte) id est ferè tota ad meridiem est exposita, qui villæ situs maximè probatur. *Hybernum*) resume solem & spectat. *Maturius*) ante horam sextam. *Inuitat*) allicit incolam ad apricandum in sole hyemali, qui diffundebatur in porticum latam, & respectu amplitudinis longam. *Modo*) mensura, proportione latitudinis: [in exemplari vetusto non est & pro modo longam, sed & prominulā, vt porticus illa aliquantulum promineret.] *Membra*) partes domus. Apuleius lib. vij. Ianuæ claustra sedulo explorauerat, & ipsa mēbra, in quibus omne patrimonium condi solebat, curiosè perspexerat. *In hac porticu*) per quam ad illa membra ibatur. *Atrium*) locus ianuis proximus, de quo suprà. *More veterum extructum*) ad imitationem antiquorum. *Porticum*) iam prædictam. *Xystus*) locus consitus arboribus in plurimas species non animalium modò, sed nauium & aliarum rerum distinctus concisúsque. *Concisus*) legitur etiam confissus. placet prior scriptura. *Buxo*) buxus magnitudine non excellit, folio myrto similis: nascitur secundum Theophrastum, locis algentibus, atque asperis: Plinio autore amat frigida & aprica: quipe Olympus Macedonicus frigidus est, & in eo gignitur: maxima autē pulcherrimáque in Corsica est, procera enim crassitudinéque cæteris longè præstantior. referente Seruio buxum etiam neutro genere profertur pro arbore. *Puluinus*) sedes mollis. M. Tullius de oratore, Afferri iussit puluinos, & omnes in suis sedibus sederunt. Iuuenalis. Et de puluino surgat equestri. Fiebat autem puluinus ex terra tumulus, siue saxo, vel ramento, vel pluma, aut tomento, postremis tela vel corio circumfitis: nam Varro in re rustica scribit necesse fieri puluinos in violariis: & Palladius inquit, caulis cliuis delectatur, & ideo ponendæ sunt plantæ per puluinos, id est eminentes tumulos arearum. Columella libro. xii. Puluinis positæ allii spicæ minus infestantur hyemis aquis: & sexto, pro eminentiore parte arearum: in primo verò, pro instrumento quo parietum & soli iuncturæ fibulantur. Seruius ait, Durior arena, quæ remeantibus fluctibus & euntibus densatur, & in modum saxi duresci t, à nautis puluinus vocatur, à Virgil. dorsum, quod videtur significasse Vitruuius de structuris in aqua faciendis scribens, quomodo puluinus quàm firmissimè struatur! sed libro primo, vbi columnas puluinatas nominat, columnas intelligit quibus subest puluinus marmoreus: nam decimo minorem columnam, cui superfit altera, chelonium, siue puluinum appellat. Tranquillus scribit puluino iniecto spiritum Tiberio intercluſum. pro lectica, siue sede ex plumis, Seneca ad Martiam vsurpauit. equestri insidens statuæ in sacra via celeberrimo loco Chlœlia exprobrat iuuenibus nostris puluinum ascendentibus, in ea illos vrbe sic ingredi, in qua etiam fœminas equo donauimus. Cuius diminutiuo puluillo pro lecto & ceruicali vtitur Apuleius. Dii boni, fatur, qualis ille quāmque præclarus apparatus, quatuor eunuchi confestim puluillis compluribus ventosè tumentibus, pluma delicata, terrestrem nobis concubitum præstruunt: sed & stragula veste, auro & murice tyrio depicta, probè consternunt, ac desuper breuibus admodum, sed satis copiosis puluillis, aliis nimis modicis: quis maxillas & ceruices delicatæ mulieres suffulcire consueuerunt, superstruunt. Puluinaria pro lectis, qui sterni diis in templis solebant passim occurrunt apud historicos. Liuius, Curatum lectisternium, & per triduum habitum Decemuiris sacrorum curantibus, & puluinaria in conspectu fuere, Ioui & Iunoni vnū, alterú Neptuno & Mineruæ. *Inuicem aduersas*) ex opposito inter se. *Buxus inscripsit*) buxus habet inscriptas. nam incisæ sunt in buxo, [circa illas humiles sedes.]

Acanthus in plano mollis, & penè dixerim liquidus. ambit hunc ambulatio pressis, variéque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humiléque, & retentas manu arbusculas circumit. omnia maceria muniuntur: hanc

Acanthus) herba topiaria. audi libro vigesimosecundo Plin. acanthus est topiaria & vrbana herba, elato longóque folio, crepidines marginum adsurgentiúmque puluinorum toros vestiens. Duo genera eius sunt, aculeatum & crispum, quod breuius: alterum lene, quod aliqui pedærota vocant, alii melamphyllū. semper frōdet si Virgilio in Georgicis credimus, in bucolicis semper ridere scripsit. Seruius modò herbam, modò arborē, interdum virgultum vocat. in vestibus describebatur. [curuari acanthum libro nono docet Pli. cùm inquit, Concham acanthi modo carinatam inflexa puppe, prora rostrata.] Acanthus insuper oppidi nomen Libyæ, vel Macedoniæ, vel vtriusque. autores habeo Thucydidem, Strabonem, Liuium, Plin. Hammonium. Diodorus tamen Acantham in Libya, si fidus est interpres, nominat. *Mollis*) tenellus, topiarius. *Plano*) humili loco. *Ambulatio*) locus ad spatiandum constructus: qui, Iuliano tradente, arboribus infœcundis ferè vestiebatur. nam ff. vij. inquit, Si fortè voluptuarium fuerit prædium, viridia, vel gestationes, vel deambulationes, arboribus infructuosis opacas, atque amœnas habens non debet deiicere. Columella libro primo, Ambulationes meridionali æquinoctiali subiectæ sint, vt & hyeme plurimum solis, & æstate minimum recipiant. Amplissimas & ornatissimas ambulationes sub dio collocari præcipit Vitruuius, & modum lib. v. explicat. Dictæ sunt ambulationes quasi circuitiones. Flauius tamen Vegetius ambulare, pro exercere dixit, In mense tam equites, quàm pedites educantur ambulatum. hoc enim verbo, hoc exercitij genus nominant. libro tertio simpliciter pro ire posuit, & Cato in re rustica ambulare naues dixit. Varro melius familiam feriatam ambulare, cùm desidet. *Viridibus*) arboribus semper virentibus. Viridia cùm pro adiectiuo accipiuntur, genitiuum in tum faciunt, vt viridium pratorum: cùm verò ipsam loci viriditatem significare volumus, viridiorum dicimus, vt formosa facies viridiorum. hæc Macrobius libro primo, ex quibus constat, & Vitruuio lib. vi. ac Secundo circa finem huius epistolæ, viridia etiam dici, quæ interdum à probatis viridiaria appellantur: ea Iabolenus esse scribit loca virentibus arboribus consita: & Paulus de significatione verborum, viridaria duntaxat ad voluptatem respondet. quinimmo M. Tullius Viridaria colles steriles & sola gratos voluptate refert. & Vlpianus de fundo instructo, viridarios vocat seruos præpositos ad curam viridiorum. *Pressis*) densis, mutilatis. *Tonsis*) mangonizatis, concisis. *Varie*) in diuersas effigies. *Ab his*) post hæc consequitur. *Gestatio*) media inter arbores. *In modum Circi*) ad similitudinem & formam Circi, qui erat locus spatij oblongi muris septus hinc inde extructis gradibus. in eius principio carceres & meta. vnde signo dato emittebantur equi, qui cùm ad summum peruenissent, circumacti metam, recurrebant ad priorem. hic erat finis cursus. Circum Maximum Tarquinius inter Auentinum & Pallantium extruxit, in lōgitudinem trium stadiorum, in latitudinem verò quatuor iugerum, Dionysio libro tertio suarum antiquitatum referente, vbi latius & melius quàm vsquam viderim Circi forma describitur. priora sumpsimus ex Liuio, Varrone & Iuuenale. *Humiles*) nanas. *Retentas*) ne altius excrescerent. *Manu*) arte, data opera. *Maceria*) pariete. Liuius libro tertio secundi belli punici, Gladium in publicum trans maceriam horti abiecit. Terentius, Atq; hāc in horto macerīā iube dirui. Seruius, Ma-

ceriæ, quibus vineta clauduntur, fiunt de siccis lapidibus. Palladius libro primo, luto & lapide excitari macerias tradit: plerique tamen sine luto congesta in ordinem saxa componunt. pro pariete absolutè Columella libro nono accepit. Cato maceriam ex calce, cæmentis, silice fieri docet. Varro sepimentum esse maceriam dixit, cuius species quatuor, quod sit ex lapide, vt in agro Thusculano: quod de laterib⁹ coctilibus, vt in agro [Gallico quòd èlateribus crudis, vt in ago]rSabino: quod ex terra & lapillis compositis informe, vt in Hispania & in agro Tarentino. Pro maceratione vsurpauit Afranius Marcello tradente.

Gradata) quia per gradus quosdam surgit. *Subtrahit*) absondit ab oculis ne videatur esse vlla macries. *Natura*) per se non arte. sicut iam prædicta. nam erat siccum. *Visendum*) laudabile, admirandum. *Excurrit*) eminet, extra porrigitur. *Porticus*) iam prædictæ. *Valuis*) ab ostiis. *Videt*) triclinium tãta gratia fuisse disposita monstrat omnia domus membra, vt singulis sensum videndi præbeat. *Xystum*) repete in præcedentibus. *Fenestris*) à fenestris triclinij. *Prospicit*) excurrit. *Adiacentia*) propinqui. commendat enim triclinium ab aspectu vario. *Hippodromi*) cuius formam mox Secundus exprimit: erat autem locus rectus: qui intrantibus statim se offerebat, hinc inde arboribus consitus, ad cursum & agitationem equorum instructus: sicut ipsa vocabuli interpretatio ostendit. De quo Sidonius libro secundo. & Hom. xxiiij. plura, quædam Philostratus. v. Hippodromi Mar lib. xii. meminit. Puluereúmque fugax hippodromon vngula plaudit. [Pollux hippodromon inter publica ædificia recenset.] At Peridromus fiebat in ædificiis supernè in circuitu, vt legimus apud Herodianum peridromum pleno amphitheatro exædificatum. Commodo fuisse: per quem decurrere in orbem posset, ne comminus cum bestiis pugnans periclitaretur: sed supernè ac de tuto loco tela iaciendo iaculandi potius scientiam, quàm fortitudinem ostentaret, [proinde apud Pollucem, Peridromus est funiculus in extrema & superiori parte retis impositus, qui contrahit & extendit retia. Quidam etiam Epidromum dixere, nonnulli autem volunt epidromum tantùm esse funem superiorem.] *Diæta*) super qua dictione prædictis illud addam, diætas calefieri igni solitas, autore Vlpiano lib. ff. xxxii. Lignis, inquit, legatis, quod comburendi causa paratum est, siue ad balinei calefactionem, siue diætarum hypocaustorum contineri scripsit Offilius. *Recedit*) sita est. *Parum*) non procul. *Areolam*) spatium terrenum, vt plurimum quadratum sub dio. *Exundat*) exuberat. in secunda lectione fuerat exudat. *Labro*) vase. Papinius in descriptione balinei Ethrusci:

gradata buxus operit & subtrahit. Pratũ inde non minus natura quàm superiora illa, arte visendum. Campi deinde, porrò multáque alia prata & arbusta. A capite porticus triclinium excurrit, valuis xystum desinentem: & protinus pratum, multúmque ruris videt fenestris. Hac latus xysti & quod prosilit villæ, ac adiacentis hippodromi nemus, comásque prospectat. Contra mediam ferè porticum diæta paulum recedit, cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumiectásque platanos, & subiecta platanis leni aspergine fouet. Est in hac diæta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, sonúmque excludit: iunctáque ei quotidiana, amicorúmque cœnatio. Areolam illam porticus alia, eandémque omnia quæ porticus aspicit. Est & aliud cubiculum à proxima platano, viride & vmbrosum,

Ethrusci. argento fœlix propellitur vnda, Argentóque cadit labrisque nitentibus instat. Cato labrum vinarium & aquarium dixit, & Vitruuius labrum in balineis sub lumine faciundum præcipit. Columella diminutiuo vtens, quod etiam nunc vulgo vsurpant, censet in labello mustum de feria sumi, qui lib. xiij. capite de oleo conficiendo, labrorum plures species describit. nam aliud rotundum, aliud quadratum & plumbeum, aliud fictile, trésque labrorum ordines in cella vinaria locat. vt vnus sit primæ notæ, alter secundæ, tertius tertiæ. Cæsar in commentariis pro limbo, & extremitate sumpsisse videtur, Cornua, inquit, studioſè conquisita ab labris argento circumcludunt. *Subiecta*) loca. *Leni aspergine*) modica irroratione, [alii codices pro leni habent lenta.] *Fouet*) alit. fistulæ & canales & crateres & si qua sunt alia ad aquas salientes necessaria, magis domus portio secundum Vlp. quàm domus instrumenta sunt. *Cubiculum dormitorium*) thalamus somnum prouocans. *Diem*) lucem. *Excludit*) non sentit. *Quotidiana*) amicorum familiarium & domesticorum amicorum. *Areolam illam*) in qua sunt platani. *Quæ porticus*) illa superior lata & pro modo longa. *Aproxima platano*) surgens iuxta platanum. *Viride & vmbrosum*) ob vicinitatem platani.

Marmore exculptum) cuius paries marmoreus variis figuris exculptus est. [legitur etiam exculptum id est exornatũ.] *Podio tenus*) præpositio tenus postponitur casui suo. & genitiuo, interdũ accusatiuo, & pro maiori parte ablatiuo construitur. Podium autem locus extra ædificium porrectus: vnde spectamus si quid foris fiat: huius crebra mentio apud Vitruuium. nam lib. ii. podium circa ædem faciendum &. vi. columnas in podio positas scrib. Spar. victoriam ictam decidisse de podio, & humi prostratam: sed præcipuus locus erat in theatro, cui inhærebat imperator, vel senatores ludos spectantes. quare nobiles indicare volens satyricus dixit, omnibus ad podium spectantibus. Tranquil. Cæterum accubans Nero primum paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat. sub eo præcipuè retia fuisse arcendis feris, nodata succinis & podium protegentia, autor est Pli. lib. xxxvii. pro quo sepimine surgente à tabulato videtur accepisse Pallad. cùm de apum castris præcipit podia ternis pedibus alta excitanda testaceo & albario opere læuigata inter ea loca, quæ muniri mandat. at podia fœminino genere funis est quo tenditur velum, nisi Ser. fallitur. *Nec cedit*) ordo, nec pictura imitata ramos & aues insidentes ramis cedit

marmore exculptum podio tenus: nec cedit gratiæ marmoris, ramos, insidentésque ramis aues imitata pictura: cui subest fonticulus. In hoc fonte crater, circa siphunculi plures miscent iucundissimum murmur. In cornu porticus amplissimum cubiculum à triclinio occurrit: alijs fenestris xystum, alijs despicit pratum. Sed antè piscina, quæ fenestris seruit ac subiacet, strepitu visúque iucunda. Nam ex edito desiliens aqua, suscepta marmore albescit. Idem

gratiæ marmoris id est tantam elegantiam habet & dignitatem quantam imagines marmoreæ: nam vtraque res laudabilis erat. *Aues insidentes*) depictæ aues, quæ ramis insidere videbantur. *Crater*) marmoreum vas in formam crateris amplissimi, vt assolet fieri in fontibus elegantioribus. *Siphunculi*) canales, fistulæ æreæ, siue ex alia materia, per quas aqua effluit à cratere. mox enim dicet aquam è siphunclis exilire, siphones alii appellant, vt Celsus. & Pli. lib. ii. Iuuenalis translatiuè pro muliebri vrina emissa è vuluis vsurpauit. *Cornu*) flexura, an magis extremo, sicut acierum extremitates cornua dicimus. *Occurrit*) propè surgit. *Despicit*) cubiculum illud ab eminentiori loco. *Piscina*) natatoria est: [si legeris piscinam iucundam, vt est in vetusto codice, tunc verbum despicit resumendum est.] *Fenestræ seruit*) oblectat intuentes à fenestris.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Stropitu) murmure ingredientis aquæ. *Edito*) ab alto loco. *Marmore*) piscina strata, & circundata marmore. *Albescit*) spumescit. minus placet si referatur ad candorem marmoris.

Cubiculum) amplissimũ. *Tepidissimum*) id est apricum. *Hypocaustum*) locus concameratus ante præfurnium, per quem cubicula hodie quoque calefieri solent. *Nubilus*) sit, & per id frigidus. *Apodyterii*) in quo loturi vestes deponebant. nam ἀποδύω significat exuo. M. Tullius ad Quintum fratrem, Inde apodyterio nihil altius, nihil muscosius. Et alibi, In balnearijs hypocausta in alterum apodyterii angulum promoui. Latinè Spoliatorium dici solet, [Lucianus dum Hippiæ balineum laudat, membra refert fuisse quibus loturi spoliabantur: sicut frigidarii & caldarii situm magis in eo commendat. Apodyterii etiam Plato meminit.] *Laxum*) amplum, capax. *Excepit*) sequitur & coniuncta est. *Frigidaria*) aquæ frigidæ, qua restringebantur corpora. iam notauimus in balneo fuisse tres cellas, frigidariam, tepidariam, caldariam. *Baptisterium*) lauacrum. *Latius*) maiori spatio & liberiori. *Tepidius*) quia piscina fuerat exposita soli. *Astringi*) refrigerari. nam calore laxantur corpora, frigore contrahuntur. *Media*) tepidaria cella, quæ media erat inter frigidariam & caldariam, & situ & qualitate. *Benignissimè est præsto*) amicus & expositus statim tepefacere. *Caldaria magis*) sed cellæ caldariæ magis est præsto & vehemens. *Prominet*) excurrit. *Discessiones duæ*) quibus apricatur in sole. Legitur etiã descẽsiones, quã lectionem probo. *Tertia*) discessio non est in sole: tamen non in obscuro. *Sphæristerium*) repete à nobis prænotata. *Circulos*) rotunda membra: vnde nomen inditum demonstratur: nam sphæra rotunditas est. *Cryptoporticum*) occultã à sole porticum. *Primi*) ferunt hæ scalæ. *Alia*) vna trium diætarum. *Platani quatuor*) consitæ fuerant. *Habet*) vnaquæque illarum diætarum. *Vt prospectus*) vt habeat diuersos prospectus. *In summa*) in capite. *Iungitur*) annexum est cubiculo in summa cryptoporticu. *Obuium*) expositum. *Adiecit*) copulat: nisi enim fuisset hæc diæta, hippodromus videbatur disiunctus à villa & ædificiis. *Facies*) est. cryptoporticui hybernæ. nã sequitur, Æstiua structa ad arcendos æstus: & ideo in edito posita vt facilè possit auras recipere & transmittere. *Tangere*) propter vicinitatem. *Media*) cryptoporticu.

cubiculũ hyeme tepidissimũ, quia plurimo sole perfunditur. Cohæret hypocaustõ, & si dies nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria, in qua baptisterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piscina est, in proximo puteus, ex quo possis rursus astringi si pæniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui sol beniguissimè præsto est, caldariæ magis: prominet enim. in hac tres descẽsiones: duæ in sole, tertia à sole longius, à luce non longius. Apodyterio superpositum est sphæristerium, quod plura genera exercitationis, pluréscirculos capit. Nec procul à balineo scalæ, quæ in cryptoporticum ferũt, priùs ad diætas treis. harum aliæ areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diuersáque cæli parteis, vt prospectus habet. in summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum: quod hippodromum, vineas, montes intuetur. Iungitur cubiculum obuium soli maximè hyberno. hinc oritur diæta, quæ villæ hippodromum adnectit. hæc facies, hic visus à fronte, à latere æstiua cryptoporticus in edito posita, quæ non aspicere vineas sed tangere videtur. In media triclinium

Saluberrimum) quia ventilatur auris ex Apennino saluberrimis. *Post*) retrò. *Per cryptoporticum*) quia illud triclinium intercurrebat per mediam cryptoporticum. *Conuiuio vtilia*) dapes, totam denique mẽsam. *Secretiore aditu*) legitur etiam ambitu, quod non displicet, vt instar cochleæ fuisse intelligamus eas scalas, quales nũc interdum videmus construi. *In fine*) cryptoporticus calce. *Subest*) æstiuæ cryptoporticui. *Subterraneæ similis*) tanquam effossa. *Riget*) alget, friget. *Suo*) frigido & immoto. *Vtranque*) superiorem & inferiorem. *Triclinium*) aliud. *Hybernæ*) frigida. *Hac*) porticu. *Cubicula*) diurna: nam in diæta de die versabatur antiquitas. *Aut sole*) alia cubicula modò sole, alia vmbra vtebantur. prout sol se reuoluebat: verbi causa quæ erant exposita orienti, solem matutinum excipiebant, quæ austro, meridianum, quę occidenti, occiduum. *Longè*) quia in lõgitudinem excurrebat. *Latè*) quia in latitudinem proportione lõgitudinis. *Præcedit*) in conspectu est. *Medius patescit*) à lateribus arboribus septus viam patentem in medio ostendit. *Totus*) quia ad lineam directus. *Circuitur*) munitur. *Illæ*) platani. *Summæ*) in cacumine & ramis. nam platanum scribit Cicero comparatam ad opacandum locum ramis patulis. *Imæ*) in trunco. *Alienis*) hederaceis. *Et*) etiam. *Ramos*) platanorum. *Copulat*) connectit. adiungit ad inuicem. *Interiacet*) has, sita in medio platanorum. dixit autem iacet, quia humilis buxus. *Confert*) miscet. *Hemicyclo*) semicirculo circa reflexum metarum. [Hemicyclium Pollux in scena vocat locum iuxta orchestram à forma nominis cuius vsus vt significet locum aliquem procul ab vrbe, aut in mari natantes. idem libro sexto hemicyclia sedes vocat.] *Frangitur*)

saluberrimum afflatum ex Apenninis vallibus recipit. Pòst latissimis fenestris vineas, valuis æquè vineas, sed per cryptoporticum quasi admittit. à latere triclinij, quod fenestris caret, scalæ conuiuio vtilia, secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum, cui non minus iucundũ prospectum cryptoporticus ipsa quàm vineæ præbent. Subest cryptoporticus subterraneæ similis, æstate incluso frigore riget: contentáque aëre suo nec desiderat auras nec admittit. post vtranque cryptoporticum, vnde triclinium desinit, incipit porticus: ante medium diem, hyberna, inclinato die, æstiua: hac adeũtur diætæ duæ, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, vt circuit sol, aut sole vtuntur, aut vmbra. Hanc dispositionem, amœnitatémque tectorum longè latéque præcedit hippodromus, medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur, platanis circuitur. Illæ hedera vestiuntur: vtque summæ suis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicináque platanos transitu suo copulat, has buxus interiacet. Exteriores buxos circumuenit Laurus, vmbráque platanorum suam confert. Rectus hic hippodromi limes, in extrema parte hemicyclo frangitur, mutátque faciem: cupressis ambitur, & tegitur: densiore vmbra opacior, nigriórque: interioribus circulis (sunt enim plures)

Universidad de Deusto
Biblioteca

interrumpitur. *Faciem*) aspectum. *Mutat*) diuersitate arborum. *Cupressis*) arbor notissima cupressus: de qua Cato, Varro, Theophrastus, & plura. Plin. libro. xvi. Nigrior enim habet hæc arbor folia spissa & nigrantia. *Interioribus*) minoribus. *Plures circuli*) nam statim sequitur finito illo multiplicique curuamine.

Purissimum diem) lucidissimam lucem: quia interiores circuli constabant rosariis, per quæ facilè sol admittitur. sequitur enim, inde rosas offert. *Vmbrarum frigus*) quod fit per cupressos consitas in exterioribus circulis. *Limiti*) in agro propriè limes dicitur, de quo suprà. *Redditur*) in rectum dirigitur. respicit quod iam antea dixerat, rectũ scilicet hippodromi limitem. *Vni*) limiti redditur sed pluribus. *Intercedentibus*) intercurrentibus, & per id separantibus vnam viam ab altera. *Pratulum*) cùm non amplius viæ sunt perpetuæ arboribus, sed alia facies à priore occurrit. *Mille*) innumeras. *Descripta*) picta transformata. *Domini*) Traiani, cùm in epistolis eundem dominum appellet Secundus, an domini, id est Secundi: nam Tranquil. in Tiberio possessores insularum dominos dicit. *Artificiũ*) topiarij. *Alternis*) vicissitudinariis buxis in medio duarum buxorum. *Metulæ parvæ*) metæ instar areolarum. *Surgunt*) extolluntur. erant enim eminentiores quàm stipites buxi. *Inserta*) in medio plantata. *Poma*) in neutro pro arboribus nusquam alibi annotauimus: sicut pomaria contra grammaticorum precepta apud Columellam, Palladium Martialem, Statium. pro locis consitis pomis legimus subinde. *Vrbanissimo*) consito ad voluptatem, & vrbi conuenienti. *Illati ruris*) intromissis arboribus pomorum: quæ in agris seruntur. *Medium spatium*) limes rectus post metas. *Breuioribus*) respectu illarum, quibus hippodromus in ingressu vestiebatur. *Lubricus & flexuosus*) nam est herba topiaria. *Figuræ*) ambiguum ex acantho, an buxo: an magis quæ erant stibadio inscriptæ: de quo Mart. Accipe lunata scriptum testudine signum Octo

purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, vmbrarúmque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo, multiplicique curuamine, recto limiti redditur, nec huic vni. Nam viæ plures intercedentibus buxis, diuiduntur, alibi pratulum, alibi ipsa buxus interuenit in formas mille descripta, literis interdum quæ modò nomen domini dicunt, modò artificis: alternis metulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: & in opere vrbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium breuioribus vtrinque platanis adornatur. Post has, acanthus hinc inde lubricus & flexuosus, deinde plures figuræ, pluráque nomina. in capite stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ

capit, veniat quisquis amicus erit. *Stibadium*) mensa, torus. sic interpretatur Suidas afferens stibades esse toros humi positos, & lignis ramisque structos. Athenæus lib. vij. (nisi mendosus est illius codex in librorum ordine) Primùm inquit scenas faciebant, & in his stibades ex herba: super quas dapes struebant, & illis inuitati vescebantur: nec solùm municipes, sed etiam peregrinos hospites conuiuio admittebant. nam & libro xiij. idem testatur discumbentes in stibadibus vesci. & Prouerbium in parcos ortum refert Suidas. Stibades Phormionis. Fuit enim hic Phormio miles parcus: quin etiam in militia humi solent discumbere & recumbere. Seruius negat antiquos habuisse stibadia. Theocritus tamen in Adonidis epitaphio dixerat ἐς ἀγαθὰ στιβάδες, ἐπὶ δυσμενέσι στιβάδες ἐσσί. Animaduertendum apud Græcos dici ἐπὶ στιβάδος τῆς στιβάδος, apud nos hoc stibadium. nam Sidonius lib. ij. stibadium & abacum in cœnatiuncula ponit. & fieri interdum ex marmore verba Secundi monstrant. *In capite*) in fine recti limitis.

Carystiæ) ex Carysto oppido Euboiæ si Ptolomæo credimus. at inquit Plin. nobilis Carystus: notior tamen marmore carystio ante vocitata Chalcodotis aut Macris vt Dionysius & Ephorus tradũt: vt Aristides, Macra: vt Callidemus, Chalcis, ære ibi reperto: vt Menæchmus Abantias: vt poetæ, vulgo Æsopis. carystio marmore ingentis magnitudinis & tabulæ excindebantur priuatim & publicè ad ornatum vrbis Romæ. nam in ripa montis Salomini consistit Carystus, tradente Strabone, cui vicina sunt Styra & Marmarium, in quo Carystiarum columnarum laromia est. Ad Carystum verò lapis nascitur quem pectunt, nent, texunt: inde mantilia conficiuntur egregiè contexta. ea vbi sordescunt, in flammas proiecta non secus emundantur quàm si maculas elueris. hæc Strabo & eum secutus Stephanus, qui tamen in hoc dissentit, Carystum scilicet vrbem scribens sub monte Ocho Eubœę, & Carystum locum Ægyos iuxta Arcadiam, à quo Carystium vinum, cuius gentile Carystius. & in eo lapidicinas carystiarum columnarum. verùm Strabo protulit Carystium etiam in Laconica fuisse, vnde vinum Carystium ab Alcmane celebratum. Straboni libentius crediderim. Addam Plinium Carystion locare in sinu Ægeo, & ciuitatem ex aduerso Eubœæ. eam si Diodoro fidem præstamus, Dryopes pulsi ad Eubœam condidere, tanta scriptorum varietate lectorem perturbante. *Expressa*) eiecta. hinc apparet pro sponda, & toro stibadium intelligi. *Sipunculis*) canaliculis, fistulis. *Cauato lapide*) labello cauo ex lapide, quod erat in propatulo. *Gracili marmore*) alio labello subtiliter ex marmore elaborato, sed latente. nam duo erant vasa, alterum sub stibadio, vnde aqua defluebat, alterum in quo confluebat. *Occultè*) nulla apparente causa. *Impleat*) vas illud quo aqua suscipitur.

carystiæ subeunt. E stibadio aqua velut expressa cubantium pondere sipunculis effluit, cauato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occultè temperatur, vt impleat, nec redundet. Gustatorium grauiórque cœnatio margini imponitur, leuior nauicularum & auium figuris innatans circuit. contrà fons egerit aquam & recipit: nam expulsa in altum in se cadit, iunctísque hiatibus & absorbetur & tollitur. è regione stibadij aduersum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus quantum accipit ab illo. à marmore splendet, valuis in viridia prominet, & texit: alia viridia superioribus inferioribúsque fenestris suspicit, despicitque. Mox

Redundet) effluat. *Gustatorium*) mensa contecta putaminibus testudinum, quam primus Carbilius Pollio prodigi ac sagacis ingenij ad instrumenta luxuriæ fertur excogitasse. quare epigrammaticus poeta deinceps post stibadium in distichis gustatorium locauit, Fœmineam nobis chersonesi credis inesse Deciperis: pelagi mascula præda sumus. Diodorus & Plinius scribunt in mari Indico testudines inueniri tantæ magnitudinis, vt singularum superficie habitabiles casæ contegantur. *Grauior*) amplior: sicut leuior, minor & restrictior. *Imponitur*) excitatur [figuris nauicularum & auium, tessellata & vermiculato pauimento in quo variæ erant figuræ nauicularum & auium sicut hodie diuersorum piscium. Romæ in ædibus saxorum cernimus, ita vt imposita aquæ innatare videantur.] *Margini*) iuxta fontem. *Contrà*) è regione. *Egerit*) eiaculatur. *Iunctis*) sub terra concurrentibus. *Hiatibus canalibus*) quibus aqua effunditur & recipitur. *Absorbetur*) subducitur per alterum hiatum. *Tollitur*) emergit per alterum. *E regione*) ex opposito. *Aduersum*) occurrens stibadio. *Tantum ornatus*) tanto ornamento cubiculum est stibadio, quanto stibadium cubiculo. nam inuicem se exornant. *A marmore splendet*) quia cu-

Universidad de Deusto Biblioteca

biculum de marmore constat, ideo renidet. *Texit*) sibi connectit. [si legatur exit, exponas, excurrit.] *Suspicit*) inferiori-bus fenestris. *Despicit*) superioribus *Viridia*) arbores virentes.

Diætula) parua diæta. *Refugit*) latet, reducitur: mirum architecti ingenium commẽdatur. *Idem*) iam prænotatum. *Aliud*) & tamen diuersum. *Premente*) intercedente, obstante. *Lætissima*) multiplici palmite, maxima. vites quoque apud priscos inter arbores numerabantur. Iouis simulacrum in vrbe Populonia ex vna cõspectum vite tot æuis incorruptum. Metaponti tẽplum Iunonis vitigineis columnis stetit. tectum Ephesiæ Dianæ scalis scãdebatur vite vna cypria. Plin. autor. *Nititur*) tendit, adhæret. *Ibi*) in cubiculo. *Subducitur*) absorbetur. *Sedilia*) sedes dispositæ: quales scribit Cicero fuisse sub platanis. *Cubiculum ipsum*) iuuat, reparat. *Fistulis*) canalibus plumbeis, quibus aqua deducitur hinc inde. *Manus duxit*) eas quilibet aperuerit. *Lauantur*) irrigantur, [non improbo iuuantur, scilicet ad retinendam viriditatem suam in æstu, quamuis pontificius codex habeat lauantur.] *Vtrasſem*) destitissem. *Argutior*) affectare nimiam diligentiam, & subtilitatem in describendo singula. *Proposuissem*) describere promisissem villę amœnitatem, & per id omnia membra & angulos. *Tecum*) apud te. *Respicere*) respicit ad verbum visenti. *Indulsi*) euectus sum longius, quia mea amo. *Percolui*) ornaui, supremam imposui manum. *Iudicium*) veras causas, quibus sim motus, vt tam diligenter omnia exequerer. *Errorem*) si deceptus sum, neque rectè iudicaui. extenuat enim facultatem suam, per correctionem, vt modestiæ laudem consequatur. *Idemtidem*) frequenter. *Titulum*) argumentum materiæ. *Materiæ*) propositæ. *Accersit*) affectat extra causam. *Homerus*) quilib xviii. Iliados pluribus Achillis arma describit, cuius exemplo Virgilius

diætula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hîc & vndique fenestræ, & tamen lumen obscurum vmbra premente. Nam lætissima vitis per omne tectum in culmen nititur & ascendit. Non secus ibi quàm in nemore iaceas: imbrem tantùm tanquam in nemore non sentias. Hîc quoque fons nascitur, simúlque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia è marmore, quæ ambulatione fessos vt cubiculum ipsum iuuant. Fonticuli sedilibus adiacent, per totum hippodromum inductis fistulis strepunt riui, & quà manus duxit sequũtur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia iuuantur. Vitassem iamdudum ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset: præsertim cùm interquiescere si liberet, depositáque epistola, quasi residere sæpius posses. Præterea indulsi amori meo. amo enim, quæ maxima ex parte ipse inchoaui, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiam tibi vel iudicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, titulum suum legat, atq; identidem interroget se, quid cœperit scribere: sciátque, si materiæ immoratur, non esse longum: lõgissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides quot versibus Homerus, quot Virgilius, arma, hic AEneæ, Achillis ille, describat: breuis tamẽ vterque est, quia facit quod instituit. Vides vt

pariter lib. viii præsertim in describendo Æneæ scuto multis immoratur. *Breuiũ*) nam multa ibidem breuibus exequuntur.

Aratus) hic Athenodoro patre genitus, secundum alios Mnasea & matre Lenodora. magna de præceptoribus inter Suidam, & eum qui Arati vitam conscripsit, dissensio. Constat tamen viguisse Ptolomæi Philadelphi temporibus, & claruisse apud Antigonum cognomento Gonatam Macedonum regem. patriam habuit Solos Ciliciæ. plura literarum monumenta reliquit, tradente Suida, inter quæ Phænomena scilicet lucentes stellas: quod opus ad nostros transtulit M. Tullius. vtrunque extat: sed Latinum detruncatum initium habet admirabile, & totum Homero simile. Sunt tamen qui sentiant magis Hesiodum secutum. illum Cicero primo de Oratore asserit fuisse ignarum astrologiæ, verũm ornatissimis atque optimis versibus de cælo stellisque dixisse. Fabius materiam Arati motu carere iudicat, vt in qua nulla varietas, nullus affectus, nulla persona, nec cuiusquam sit oratio: sufficere tamen operi, cui se parem credidit vel æqualem. *Colligat*) numeret, non omittat. nam minima & obscura exornat quadam grauitate. *Modum*) rectam mensuram scribendi. *Hic*) colligere minima. *Excursus*) excessus, digressio à proposito. *Opus*) materia, quæ ita exigit. *Parua*) hanc villæ descriptionem. *Magnis*) prædictis. *Inductum*) accersitum. *Deutum*) extra rem. *Illuc*) redibo ad propositum. *Legem meam*) quam mihi dixi, non digredi à materia: nam paululum euagatus erat. *Thuscos meos*) villam quam in Thuscis possideo. *Thusculanũ*) villis, quas in Thusculano agro habeo, & Tyburtino, & Prænestino. Thusculum ciuitas in conspectu Romæ est egregiis ornamentis insignis, eam vineta coronant tectáque magnifica: præsertim ea regione quæ in Romanum descendit aspectum, videre licet villas variis decoratas apparatibus. à Thuscia Thuscus, à Thusculo, Thusculanus deducitur. Prænestę & Tybur pariter in conspectu vrbis fuere. autor Strabo. *Super*) præter. *Ibi*) in Thuscis. *Altius*) remotius à curis. *Pinguius*) copiosius. *Eo*) ob id. *Togæ*) officii. Sæpe enim toga pro officio ponitur. Mart. raram togam, id est officium rarum in beata optat vita. & ad Iuuenalem idem, Ignota est toga, pro nemo est in officio. & togatus officiosus, vt idem, Mane vel à media nocte togatus erat: nam togati, sicut refert Lampridius,

Aratus minutissima etiam sidera consectetur & colligat, modum tamen seruat. Non enim excursus hic eius, sed opus ipsum est. Similiter nos, vt parua magnis conferamus, cùm totam villam oculis tuis subjicere conamur, si nihil inductum & quasi deuium loquimur, non epistola quæ describit, sed villa quæ describitur magna est. Verùm illuc, vnde cœpi, ne secundum legem meam iure reprehendar, si longior fuero in hoc in quod excessi. Habes causas cur ego Thuscos meos Thusculanis, Tyburtinis, Prænestinísque meis præponam. Nam super illa quæ retuli, altius ibi ocium, & pinguius, eóque securius: nulla necessitas togæ, nemo accersitor ex proximo. Placida omnia & quiescẽtia, quod ipsum salubritate regionis, vt purius cælum vt aër liquidior accidit, ibi animo, ibi corpore maximè valeo. Nam studijs animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt, vsque adhuc certè neminem ex ijs quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Dij modò in posterum hoc mihi quadium, hanc gloriam loco seruent. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad munera conueniebant. *Proximo*) loco, vt ex Tybure & Prænestę. *Quod ipsum*) accidit vt omnia quiescant. ordo est. quod ipsum accidit salubritate regionis, quia cælum purius & magis serenum quàm in aliis locis sit. *Ibi*) illic. nam cùm hæc scriberet erat in vrbe. *Animo*) vacuo à curis. *Vsque adhuc*) hucusque. *Venia sit dicto*) modus dicendi, qualis, malum absit omen, ne scilicet excitaret Nemesin aduersum sua, quæ petulantes & superbos vlcisci solet, & elatum ceruice premit: nam tradunt Nemesin implacabilem ad modum contumacibus, & pœnatam: quia celeriter delinquentes consequitur. inde prouerbium νέμεσις δ' ἐς πεζὸν πόδας βαίνει, id est Nemesis quidem ad pedes graditur. nam prædicit brachio & freno, ne immensa facias, neque effrenata dicas: vnde illud distichum lib. iiij. Græcorum epigrammatum, ἡ νέμεσις παρελέγχῃ τοὺ πήχεα τοὺς τε χαλινοὺς, Μητ' ἄμετρόν τι ποιεῖν, μήτ' ἀχάλινα λέγειν. Nemesis prædicit brachio & freno, neque immensum quid facere, neque effrænata dicere. Item aliud ad idem, ἡ νέμεσις πῆχυ κατέχω. τίνος ἕνεκα; λέγεις, Πᾶσι παραγγέλλω μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον. Nemesis brachium teneo. cuius causa dices? omnibus prænuncio, nihil supra mensuram. Ibidem alia leguntur de Nemesi: & apud Ausonium tetrastichon, & quædam ex primo Pausaniæ: sed plura apud Suidam. *Amisi*) morte perdidi. *Gloriam*) salubritatis.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Nec) Pompeius Saturninus Secundum hæredem reliquerat ex dodrante, remp. Comensium ex quadrante: & quia tunc secundum leges resp. non poterat institui hæres, scribit Secundus, tamen velle vt voluntas Saturnini rata sit, nec infringatur. *Constat*) nulla est controuersia. *Remp.*) nec posse institui hæredem, aut ius istud municipale fuit, aut leges, quibus tunc vtebantur, postea sunt abrogatæ: nam hodie omnes iurisconsulti intendunt vtilitati reipub. vt Marcellus. ff. xxx. de legatis & fideicommissis: siquid, inquit, relictum sit ciuitatibus omne valet, siue in distributionem relinquatur, siue in opus, siue in alimenta, vel in eruditionem puerorum, siue in quid aliud. & Paulus ibidem latius, an dicamus de legatis tantùm loqui, non de hæreditatibus: an vt scribit Vlpianus. xxviii. ff. quia resp. incerta res est: hæres autem institui nemo potest, nisi vt certus demonstretur, an quia litis causa & calumniæ non possumus imperatorem, nec remp. hæredem instituere Paulo lib. xxviii. titulo de hæredibus instituendis asserente. nam & Vlpia. xxxviii. refert nos hoc iure vti, vt in rebus publicis, cùm de donatione quæritur, illud solùm

Nec hæredem institui, nec percipere posse Rempub. constat: Saturninus autem qui nos reliquit hæredes, quadrantem Reipub. nostræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum millium dedit.

spectandum, vtrum ob causam aliquam iustam reip. promittat quis, vel pollicetur, an non: an magis hoc pertinet ad sententiam Iuliani, qui. xxx. ff. putat non permittendum legari domum suam ad opus reip. faciendum, si in alio territorio est. Saturninum autem non fuisse Comensem, & prædia sua alibi habuisse. *Nec posse percipere*) nec posse adire hæreditatem. est enim cõsequens, vt si respub. non potest institui hæres, nec etiam possit percipere fructus, & commoda hæreditatis. verùm si legamus non posse præcipere, tunc interpretabimur, non habere priuilegium protopraxiæ, id est, primæ exactionis: de qua latius in epistolis ad Traianum: & hac ratione mox legendum ducimus præceptionem. cccc. millium, quod etiam magis probamus. *Quadrantem*) quartam patrimonii partem, quæ erat cccc. millium. *Nostræ*) Comensi. nam & Caluisius Nouocomensis fuit. *Præceptionem quadringentorũ millium*) vt imprimis daretur reip. summa, cccc. millium nummũ, id est quadringenta sestertia.

Hoc irritum) est nullum prædictis rationibus. *Defuncti*) Saturnini. *Defuncti voluntas*) omnino puto seruandam defunctorum voluntatem, etiam si lege prohiberemur: neque enim strictè illorum voluntates interpretandæ sunt, Vlpiano respondente: nam idem libro. xxviii. titulo de hæredibus instituendis asserit imprimis testatoris voluntatem inspiciendam. & Iustinianus constituit se cupere, defunctorum voluntates validiores esse, & non verbis sed voluntatibus eorum fauere: quinimmo voluntas militis testamentum est: quod sola perficitur voluntate. Papinianus autor. *Antiquior*) venerabilior, sanctior, clarior. Liuius secundo ab vrbe condita, Id antiquius consuli fuit. Tranquillus in Vitellio, Coegit iurare cæteros nihil sibi antiquius quiete publica fore. Et in Vespasiano, Nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam nutantémque remp. stabilire. Paulus titulo de captiuis, Disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis quàm charitas liberorum. Secundus in panegyrico, Adeo nihil amore ciuium tibi antiquius. Virgil. Troiam antiquam, id est venerabilem, dixit, quoniam senes venerandi sint. *Iure*) rigiditate iuris, summum ius (vt dicitur) plerunque summa crux. *Vereor quam in partem*) sensus est, timeo ne iurisconsulti meam sententiam reprehendant, cùm in vniuersum dixerim extremas voluntates non infringendas: sed intelligo in rebus honestis. nam statim subdit, vtique in eo quod ad communem patriam voluit pertinere, censeo seruandam Saturnini voluntatem. *Vtique*) præsertim. [M. Tullius ad Equites Ro. Vtique siue hinc abiero, siue hìc ero oppressus, ea maneat opinio & existimatio.] Fabius. Vtique si aliqua sententia blandiatur. Ipse libro septimo, Vtique si latior scena, & corona diffusior. *Communem*) mihi, & tibi. [*Vndecies*) Centum sestertium: nam cùm pollicitus esset quingenta sestertia in alimenta ingenuorum Nouocomensium, agrum de suis precij mille centum sestertiorum longè pluris quàm promiserat, actori publico mancipauit: eundem impositio vectigali recepit, daturos in id mun^a tricena millia annua pro fœnore. hanc rem latius tractat. libro 7 ad caninium scribens. legitur in aliquibus exemplaribus sestertiũm sedecies coruli. *Meo*) patrimonio, peculio. *Contuli*) erogaui reip. [diuersimodè & multiplici liberalitate.] *Hunc*) nostræ

Hoc, si ius aspicias, irritum: si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem Iurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior iure est, vtique in eo quod ad communem patriam voluit peruenire: an cui de meo sestertium vndecies contuli, huic quadringentorum millium paulo amplius tertiam partem ex aduentitio denegem. Scio te quoque à iudicio meo non abhorrere, cùm eandem Remp. vt ciuis optimus diligas. Velim ergo cum proximè decuriones contrahentur, quid sit iuris indices, parcè tamen & modestè: deinde subiungas nos quadringenta millia offerre, sicut præceperit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas, nostrum tantùm obsequium vocetur. Hæc ego scribere publicè supersedi: Primùm, quòd memineram pro necessitudine amicitiæ nostræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & debere te, & posse perinde meis, ac tuis partibus fungi: deinde quia verebar ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non viderer. Nam sermonem vultus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

reip. *Paulo amplius tertiam partem*) nam quadringenta sestertia sunt paulo amplius tertia parte vndecies centum. *Denegem*) hinc apparet Caluisium non fuisse cohæredem. *Ex aduentitio*) ex eo quòd ad me peruenit ex hæreditate Saturnini. Sensus est, si de meo peculio reip. obtuli vndecies centum sestertiùm, quanto magis concedere debeo, vt habeat quadraginta, quæ iure hæreditario mihi debebantur, cùm ea sint ex peculio aduentitio, & non iure agnationis. Est enim aduentitia pecunia, quæ non accedit, & relinquitur successionis causa, sed ab extraneis & insperato. aduentoria autem res vt epistola, quæ amico aduenienti occurrit. *Contrahentur*) conuocabuntur in Senatū. *Gestus*) motus corporis, qui debet esse magis accommodatus ad sensus quàm ad verba. *Vox*) si submissa. *Commendationibus*) actionis laudibus, in quibus Demosthenes summam locabat. *Malignitati interpretantium exponitur*) *Quid sit iuris*) remp. hæredē nō posse instituti, & reliqua. [*Dicas*) Aliàs iudices.] *Parce*) paucis & modestis verbis. *Offerre*) illi ante me, tanquam si resp. haberet ius protopraxiæ. *Præcepit*) propria locutio Iurisconsultorum: nam veterum testamenta imperatiuis referta sunt verbis. *Illius*) Saturnini. *Obsequium*) beneficium, lenitas. nam obsecuti sumus reip. cùm iure possemus contendere. *Publicè*) decurionibus, qui vices publicas gerunt. *Partibus*) officio. *Ac tuis*) tanquam si tua interesset. nam fuit Secundo contubernalis. *Sermone*) quem habiturus es apud decuriones pro me. *Vultus*) quo minas, blanditias, lætitiam, tristitiam, preces effingimus.

gestus, vox ipsa moderatur. epistola omnibus commendationibus destituta malignitati interpretantium exponitur. Vale.

subiacet epistolæ, neque se defendet ab his qui eam malignè interpretari velint.

C. PLINIVS CAPITONI SVO S.

Vades) Capitoni vt historiam scriberet suadenti, referibit idem cupere: & causas quibus ad hoc incitaretur, quibúsq; retardaretur, enumerat: vbi pleraque multa, quid historia ab oratione differat, breuiter tractat, cognitu quidem non inutilia. Admonemus lectorem Sidonium Apollinarem lib. iiij. voluisse hanc epistolam non Capitoni, sed Tacito scriptam. namque inquit, Et antiquitus cùm C. Cornelius Tacitus C. Plinio Secundo vt historiam scriberet, suasisset: & ipse postremò quod iniunxit, arripuit. *Commodè*) scitè, bene. *Nisi expertus*) nisi experiaris, & prius periculum scribendi facias. nam tunc facilius poteris comprehendere, quid in reliquis præstare possis. *Occidere*) aboleri nomen illorum, & facta interire, [pro non pati occidere, fuit in vetusto codice posteris tradere.] *AEternitas*) immortalitas, rebus præclarè gestis. *Sua*) historici. Sallustio in præfatione contestante, & qui facta aliorum scripsere, & qui fecere multi laudantur. *Diuturnitatis*) posse diu viuere. *Res dignissima*) amor immortalitatis, qua multi incitantur ad illustria.

Vades, vt historiam scribam, & suades non solus: multi hoc me sæpe monuerunt: & ego volo: non quia commodè facturum esse confido (id enim temerè credas, nisi expertus) sed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorúmque famam cum sua extendere. Me autem nihil æquè, ac diuturnitatis amor & cupido solicitat: res eo homine dignissima, præsertim

Culpæ) criminis. nam vbique se prædicat integerrimæ vitæ: quod etiam testimonio Ausonii comprobatur. *Posteritatis memoriam*) vt de se posteri malè loquantur: nam qui rectè vixerunt, non timent vt posteri sua reprehendant. *Si qua me quoque possim Tollere humo*) si quo modo possim vendicare me à mortalitate: sumptū est ex. iij. Georgicorum Virg. vbi hæc scribuntur, Tentanda via est, qua me quoque possim Tollere humo, victórque virum volitare per ora. vnde statim subiunxit reliquum carminis. *Id*) liberari à mortalitate. *Supra votum*) inexpectatum, παρ' ἐλπίδα. *Victor*) voti cōpos *Volitare per ora*) laudari & legi ab omnibus. *Quanquam ô*) optat tamen suis scriptis illustrari & excellere, sumens initium ex v. Æneid. vbi Mnestheus hortatur socios ad remigandum in nauali certamine. Non iam prima peto Mnestheus, nec vincere certo: Quanquam ô. sed superent, quibus hoc fortuna dedisti. *O*) optantis aduerbium. interdum irascentis. vt ô callidos homines. nonnunquam expauescentis. vt, ô salue Pamphile. *Quod*) mediocrem laudem. *Gratia*) amor, commendatio. *Eloquentia summa*) nisi tractantur summa eloquentia & arte. *Quoquo modo*) etiam sine eloquentia, & tantùm res nudas commemorans. [Inde ad Luceium M. Tullius, Ipse inquit etiam annalium ordo nos mediocriter retinet, quasi enumeratione fastorum: & de finibus, quid historia delectet, quam solemus persequi vsque ad extremum, prætermissa repetimus, inchoata persequimur. & cum sequatur, Nec verò sum insciius esse vtilitatem in historia, non modò voluptatem, quid cùm fictas fabulas è quibus vtilitas nulla duci potest cum voluptate legimus? & reliqua deinceps: vt Cæcilius videatur hunc locum à Cicerone accepisse.] nam secundum Vitruuium historia per se tenet lectores, quia habet nouarum rerum varias expectationes. Et vetustissimi Ro. Cato, Pictor, & Piso, condiderunt historias nisi ex annalibus: quam similitudinem scribendi multi secuti sunt, qui sine vllis ornamentis monumenta solùm temporum, hominum, locorum, gestarúmque rerum reliquerunt. *Curiosi*) cupidi scire noua & inaudita. nam omnes homines natura scire desiderant. *Nuda*) inculta, sine affectibus, rem ipsam tantum dicente, vt annales & commentarii. *Capiuntur*) oblectantur. *Sermunculis*) quotidianis, & familiaribus verbis. *Ducantur*) afficiantur. *Ad hoc studium*) scribendarum historiarum. *Auunculus meus*) C. Plinius Secundus frater matris meæ. quidam opinantur auunculum traxisse appellationem ab eo, quod æquè tertius à matre, vt auus est: sed non eiusdem iuris, ideóque vocabuli factam diminutionem. siue auunculus appellatur, quòd aui locum obtineat, & proximitate tueatur sororis filium. *Per adoptionem pater*) ius adoptionis est, vt is adoptet, qui neque procreare iam liberos possit: & cùm potuerit, sit expertus, & adoptatus sit minor adoptante, legitimo & pontificio iure procedat adoptatio, & ita fiat, vt ne quid aut de dignitate, aut de sacrorum religione minuatur: in primis ne qua calumnia, ne quis dolus adhibeatur. Euenit

qui nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, siqua me quoque possim Tollere humo. Id enim voto meo sufficit: illud supra votum, Victórque virum volitare per ora. Quanquam ô. Sed hoc satis est, quod propè sola historia polliceri videtur. orationi enim & carmini est parua gratia, nisi eloquentia est summa: historia quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homines natura curiosi, & quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, vt qui sermunculis etiam fabellisque ducantur. Me verò ad hoc studium impellit domesticum quoque exemplum. Auunculus meus, idémque per adoptionem pater,

Universidad de Deusto
Biblioteca

aurem ſecundum Iuriſconſultum, vt is qui in adoptione datus eſt, tam in familia naturalis patris iura cognationis retineat, quàm in familia adoptiua nanciſcatur: ſed eorum tantùm cognationem in adoptiua familia nanciſcitur, quibus ſit agnatus, in naturali autem omnium pertinebit. Paulus. ff primo, Per adoptionem dignitas non minuitur, ſed augetur. vnde Senator ſi à plebeio adoptatus eſt manet & Senator. ſimiliter & Senatoris filius in familia adoptantis manet, niſi mancipetur. Iuſtinianus codice de adoptionibus, Adoptatus inuitus tranſire ad alienam familiam non cogitur: ſi verò homo ſui iuris per arrogationem ex auguſta liberalitate ſe dederit in adoptionem, tunc familiæ eius aggregatur. Appianus ſcribit Romanorum more adoptiuos filios adoptantium nomina ſumere ſolitos, & Dion pariter lege cautum, ſi quis adoptetur, vt adoptantis appellationem reciperet, vnũ tamen priorum nominum reſeruaret. Hinc noſter Cæcilius ab auunculo adoptatus, dictus eſt, C. Plinius Cæcilius Secũdus. Et cùm de adoptione multa Iuriſconſulti ſcribant, vt Iuſtinianus in Inſtitutionibus, & Codice de adoptionibus, Diocletianus, & Max. Impera. Vlp ff. primo, & Modeſtinus ibidem: longè tamen plura Gellius lib. v. Tantùm addam quæ à Caio traduntur, Quòd generalis adoptio duobus modis fit, aut principis autoritate, aut magiſtratus imperio: principis autoritate adoptamus eos, qui ſui iuris ſunt: quæ ſpecies adoptionis dicitur. Arrogatio, quia & is qui adoptat rogatur, id eſt interrogatur, an velit eum quẽ adoptaturus ſit, iuſtum ſibi filium eſſe, & is qui adoptatur interrogatur, an id fieri patiatur. Imperio magiſtratus adoptamus eos, qui in poteſtate parentis ſunt, ſiue primum gradum liberorum obtineant, qualis eſt filius, filia: ſiue inferiorem, qualis eſt nepos, neptis, pronepos proneptis. Apud Barbaros mos fuerat in adoptionibus lectum aſcendere, & adoptandum ſumptum iuxta ab adoptaturo per veſtes, inferius in terram demittere, vt verum partum imitaretur. *Adoptionem*) aſſumptionem in filium: nam Marcellus adoptionem vendicationem interpretatur. & Varro referẽtibus centurionibus, adoptatos in cohortes dixit. hoc eſt, aſcitos.

Hiſtorias) bellorum Germaniæ. xx. libros. à fine Auſidii Baſſi. xxxi. naturæ hiſtoriarum. xxxvij. *Religioſiſimè*) veriſſimè, cum fide. *Sapientes*) philoſophos. *Sequi*) imitari. *Veſtigia*) ſtudia, artes. *Recto itinere*) per virtutis caſtem. *Tot*) lib. ſexto ad Quadratum numerat actiones ſuas honorificas. [aliqua exemplaria habent, cur ergo autore ſcilicet tanto tardo ad ſcribendam hiſtoriã, quia prius volo actiones meas emendare.] *Tenuẽ ſpes ex eis*) ſperem conſequi paruam admodum laudem ex orationibus meis. *Retractare*) ſuperuacua amputare, emendare. *Labor meus*) quem perpeſſus ſum componendo, & illas agendo. *Quod reliquum eſt ſtudij addidero*) extremam manum impoſuero. *Mecum*) me moriente. *Rationem poſteritatis*) conſiderationem & reſpectum memoriæ tuæ apud poſteros. *Peractum*) abſolutum, per enim compoſitum finem rei ſignificat. *Pro non inchoato eſt*) tanquam ſi nunquam incœpiſſes. nam imperfecta negliguntur, & citò intereunt. *Reſcribere*) emendare. *Vtinam*) poſſem ſimul vtrunq; præſtare. *Magnum*) magni oneris & in-

historias, & quidem religioſiſſimè, ſcripſit. Inuenio autem apud ſapientes honeſtiſſimum eſſe, maiorum veſtigia ſequi, ſi modò recto itinere præceſſerint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graues cauſas. Has (etiamſi mihi tenuis ex eis ſpes) deſtino retractare, ne tantus ille labor meus, niſi hoc quod reliquum eſt ſtudij addidero, mecum pariter intercidat. Nam ſi rationem poſteritatis habeas, quicquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt. Dices, Potes ſimul & reſcribere actiones & cõponere hiſtoriam. Vtinã. Sed vtrũque tam magnum eſt, vt

genii. Lucianus teſtatur hiſtoriæ compoſitionem difficilem & arduam, orationum verò vt nondum aliquis perfectus orator reperiatur. *Alterum*) aut perficere orationes, aut hiſtoriam conſcribere.

Abundè) maximũ. *Vndeuiceſimo*) decimonono, dempto vno de viceſimo, ſicut duodeuiceſimo, decimooctauo: demptis duobus de viceſimo: ſic vndetrigeſimo, & duodetrigeſimo, ac deinceps vſitato & eleganti dicendi genere. Tacitus de cauſis corruptæ eloquentiæ tradit, L. Craſſum nonodecimo ætatis anno ſtatim parem vnicuique cauſæ. Fabius Demoſthenem puerum actiones pupillares habuiſſe: Tranquillus Auguſtum auiam duodecimo anno pro roſtris laudaſſe. *Præſtare*) efficere, quod ſit oratoris officium. M. Tullius de perfecto oratore inquit, Oratoris officium, vt ſubtilis in probando ſit, mediocris in delectando, vehemens in flectendo. Fabius. tria præſtare debet orator, vt doceat, moueat, delectet: nam vitium cùm ingenij natura præſtantem, tùm verò pulcherrimas artes penitus mente complexum, datum tandem rebus humanis, qualem nulla antea vetuſtas cognouerit: ſingularem, perfectúmque, vndique optima ſentientem, optiméque dicentem (non enim ſufficit honeſtè dicere ſcire, niſi & audere) hunc iure perfectum oratorem appellauerim. *Per caliginem*) difficulter, vix. *Quid*) fiet? *Nouum*) componendæ hiſtoriæ. *Multa communia*) vt delectet, afficiat, auditores rerum nouitate attentos reddat, exemplis inſtruat, & moueat digreſſionibus opportunis, vtatur exornationibus ferè omnibus quibus orator, & elegantia, & flumine orationis, & varietate. [Vnde non abſurdè dixit Cicero de legibus, Hiſtoriam ſcribere maximè minus eſſe oratorium.] eſt autem quædam hiſtoria perpetua, quæ continet alicuius populi res geſtas, & quomodo quid ſingulis annis actum ſit, ita ſcripſit Liuius & Tacitus in hiſtoria auguſta. aliud præterea genus hiſtoriæ, quæ ſolùm ad vnum pertinentia continet. ea propria dici poteſt, & ſeclusa, vt ſcripſere Tranquillus apud nos, Plutarchus apud Græcos: de priori genere nunc differit Secundus. *Plura diuerſa*) Lucianus in libello ſcribendę hiſtoriæ, Diuerſa, inquit, eſt hiſtoricorum ratio ſcribendi ab oratoribus. hiſtorici enim ordinem rei ſeruant, & materia præparata vtuntur: oratores verò multa invertunt & fingunt. procœmium hiſtoricorum, duabus tantùm rebus, attentione & docilitate conſtare debet, omiſſa beneuolentia, quam in primis orator captat. Hinc Fabius plures hiſtoriæ virtutes oratori vitandas præcipit. cùm ſit proxima poetis, & quodammodo carmen ſolutum, verbiſque liberioribus ac remotioribus figuris narrandi tædium euiter. demum neque contineatur quibus oratio partibus, exordio, narratione, confutatione, confirmatione, peroratione: ſed eius lex ſit incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem vſque perducere, explicando quo conſiliõ, qua ratione geſtæ ſint. Hinc de perfecto oratore Cicero, Declamatoribus hiſtoria finitima eſt, in qua narratur ornatè, & regio ſæpe aut pugna deſcribitur: interponuntur etiam conciones & hortationes, & tracta quædam ac fluens expetitur eloquentia, non hæc contracta & acris oratio. De oratore libro ſecundo, Quis neſcit primam eſſe hiſtoriæ legem, ne quid falſi dicere audeat: deinde, ne quid veri tacere, ne qua ſuſpicio gratiæ ſit in ſcribendo, ne qua ſimultatis? Hæc fundamenta nota ſunt omnibus, ipſa autem exædificatio poſita eſt in rebus & in verbis, rerum actio ordinem temporum deſiderat, regionum deſcriptionem, conſilia primùm, deinde a-

abundè ſit alterum efficere. Vndeuiceſimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum, quid præſtare debeat orator, adhuc tamẽ per caliginem video. Quid ſi huic oneri nouũ acceſſerit? habet quidem oratio & hiſtoria multa communia, ſed plura diuerſa in his ipſis quæ communia videntur. Narrat illa, narrat hæc, ſed aliter. huic pleraque

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctus, postea euentus expectantur. Vult etiam de consiliis significari quid scriptor probet, & in rebus gestis declarari: non solùm quid actum, aut dictum sit, sed etiam quæ: & cùm de euentu dicatur, vt causæ explicentur omnes, vel casus, vel sapientiæ, vel temeritatis: omniúmque ipsorum: non solùm res gestæ, sed etiam qui fama & nomine excellat: de cuiusque natura atque vita, quæ plerunque ab oratore omittuntur, vel secus tractantur pro commodo suo. Si quis plura desiderat, in quo vtrunque differat, legat præcepta dicendi, & Lucianum in eo opusculo, cui titulus est, πῶς δεῖ ἱστορίαν γράφειν. *Illa*) oratio. *Hæc*) historia. *Narrat*) immò ferè consumitur tota in narrando. nam post præfationem rebus conuenientem, & rectè introductam fit ad narrationem transitus. omne enim sine artificio, si Luciano credimus, reliquum historiæ corpus est longa narratio, quæ tamen narrationis virtutibus ornabitur. *Aluter*) scribitur enim historia ad narrandum, non ad probandum, & inter species narrationum à Fabio numeratur, at quę oratori conuenit narratio interdum subtrahenda, neque semper proœmio substituenda: sed pro conditione causarum mutanda. nanque non in hoc reperta est, vt tantùm cognoscat iudex, sed aliquanto magis vt consentiat. neque necesse est narrationem in oratore esse veram, sed verisimilem: in qua aliqua neganda, aliqua adiicienda, aliqua mutanda, sicut aliqua etiam tacenda, quæ omnia ab historico respuuntur. *Hæc*) historiæ.

Humilia & sordida) Assentiri videtur Secundo Diodorus. Libro inquit vi. Omnia in quibus historia versatur complecti rerum scriptores decet: tũ verò maximè quomodo quęque res sigillatim describendæ sint, cura videtur suscipienda. non enim tantummodo hæc notatio particularis diligentiáque priuatis hominibus ad conseruandas augendásque fortunas proficit. verùm historicis etiam plurimum decoris atque ornatus affert. videmus quot Liuius bella obscura, & ad nullum exemplum facientia percenseat: sed illi ita faciendum fuit omnes Rores scribere aggresso. neque me præterit Iunium Cordum historicum à Iulio Capitolino reprehendi, quòd multa de voluptatibus domesticis, cæterísque infimis rebus historiæ suæ inseruit: quot seruos vnusquisque principum, & quos amicos habuerit, quot penulas, quótve chlamydas: quorum scientia nulli profit: si quidem ea debeant in historia poni, quæ aut fugienda sint, aut sequenda: nam leuia prætereunda. Itaque Flauius Vopiscus notat Aurelium Festiuum cùm Firmum referret inter crocodilos vnctum crocodilorum adipibus natasse, & elephantum rexisse, & hippotamos edidisse, & sedentem struthionibus vectum, ac quasi volitasse: non enim scimus quales mulos Clodius habuerit, aut mulas T. Annius Milo:

humilia & sordida, & ex medio petita: illi omnia recondita, splendida, excelsa, conueniunt. Hanc sæpius ossa, musculi, nerui: illam

aut vtrum Thusco equo sederet Catilina an Sardo: vel quali in chlamyde Pompeius vsus fuerit purpura: quorum vitas scribendas Liuius & Sallustius arripuerunt. Dicamus igitur aliud esse vitas, aliud perpetuam historiam quam intendit Secundus, scribere: in illis enim electa dicenda. quam regulam tenaciter obseruasse Tranquill. videmus. sed in omnimoda historia licet interdum vulgaria complecti. *Petita ex medio*) trita, vulgaria, communia. possumus ista etiam referre ad verba. nam autore Luciano, historia coloranda est dictione clara: inde sæpius inuenies apud rerum scriptores de medio petita vocabula: qualia sunt carrus, induratus, castellanus, ferraria, lignatum, aquatum, rebellarum, & similia: existimo tamen de rebus hic loqui, cum sequantur mox alia verba. *Illi*) orationi. *Recondita*) cognita paucis, electa: opponuntur enim tritis & vulgaribus. *Splendida*) illustria, cuius contrarium sordida. *Excelsa*) eius antitheton humilia. *Sæpius*) interdum ex præcepto Luciani vim eloquentiæ licet ostentare, vbi copia rerum exigit: laudare tamen & vituperare parcè. *Hanc*) historiam. *Ossa*) nudæ res. *Musculi*) à corpore ad historiam

hæc commodè translata. sunt autem musculi ex neruis & cartilagine condensati, quibus robur ostenditur sicut neruis. Licet igitur historico vires ostendere. quod Quintilianus permittit in declamationibus, quibus similis est historia, Ostenda inquit ossa & nerui controuersiæ ac declamationis: at oratori secus faciendum. nam vires dissimulandæ, & illius præcipuum artificium cùm ex arte loquatur, ne ars vlla videatur.

Tori) pulpæ. M. Tullius succum orationis appellat, vt apud Terentium in Phormione, culpam vt Antipho in se admiserit: nam bono ornatu addidit in se, cùm & sine hoc planũ videri possit. Tacitus inquit, Oratio sicut corpus hominis esse debet, ea demum pulchra est, in qua non eminent venæ, nec ossa numerantur: sed temperatus & bonus sanguis implet membra & exurgit toris, ipsos quoque neruos robur tegit, & decor commendat. *Iubæ*) exultantia & decor orationis per iubas monstratur, sicut per toros plenitudo & vbertas. quãquam Fabius moneat orationi non debere inesse athletarum toros, sed militum lacertos: nec versicolorem illam qua Demetrius Phalereus dicebatur vti, vestem bene ad forensem puluerem facere. Verùm aliud est posteritati consulere, aliud vtilitati præsenti. [In alia lectione fuit tubæ, id est eminentiæ.] *Hæc*) historia. *Vi*) impetu & concitata oratione. nam M. Tullius Xenophontem notat tanquam dulciorem & minus vehementem quàm historico conueniat. in Tacito verò vis, amaritudo, instantia ex professo apparet. Scio tamen vim conuenire oratori, modò ne transeat in violentiam. In hoc autem eloquentiæ vis, vt iudicem non in id tantùm compellat, in quod ipsa rei natura ducetur, sed aut qui non est, aut maiorem quàm est faciat affectum. omnis vis consistit in augendo minuendóve. *Amaritudine*) liberè narrando vitia, & crimina ac infortunia. *Instantia*) rerum frequentia, breuitate: quam Secundus in Saturnino commendat. qualis Thucydides & Tacitus, vt verborum prope numerum sententiarum numero sequantur. nam vterque historiæ grauissimus autor. *Illa*) oratio. *Tractu*) amplificatione: cùm inter alias oratoris virtutes hæc non minima sit, parua augere, magna minuere, & im-

tori quidam & quasi iubæ decent. Hæc vel maximè vi, amaritudine, instantia: illa tractu & suauitate, atque etiam dulcedine placet. Postremò alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, vt Thucydides

morari diutius vbi opus sit, vt melius animis auditorum infigatur. Cicero tamen de oratore iubet in historia genus orationis fusum atque tractum, & cum lenitate quadam æquabiliter profluens sine illa iuridiciali asperitate, & forensibus aculeis sententiarum prosequendum esse, & alibi historiam leni æquabilique tractu distinguendam existimat. & Fabius in Herodoto omnia leniter fluere. tum ipsam linguam habere iucunditatem vt latentes in numeros complexa esse videatur. *Suauitate & dulcedine*) quibus alliciat animum auditorum: nam huic soli intendit orator, quoquo modo iudices mouere, non veritatem explicare: vnde sæpe dulcibus & suauibus eos fallit, neque respicit si in futurum sit obnoxius repræhensioni quòd falsa dixerit: sed si persuasibilia & fidem facientia. Iam prædiximus differentiam suauis & dulcis. *Alia verba*) diuersa sunt quædam historicorum verba ab oratore. nam illis peculiare est dicere, palare, facere impressionem, canere receptui, centuriare, lapidare, castrametari, expedire aciem, antesignanos, vicanos, classiarios, suppetias, & alia multa quibus orator nunquam nisi per translationem vtitur. *Sonus*) historico præterquam in concionibus vnus & perpetuus debet esse sonus: oratori secus. nã si lugubria tractat verbis & voce querula, si læta lætis, si grauia grauibus vtetur, & exornationibus ac clausulis ad rem accommodatis: in concionibus similiter cadentia & antitheta plurimum faciunt: in iudiciis parum admodum lenia omnia & profluentia: apud historicum acria, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

aculeata apud oratorem. Ad hæc historia non tam finitimos numeros, quàm obicem quendam contextúmque desiderat, cùm omnia eius membra connexa sint, & quoniam lubrica est ac fluit, vt homines manibus inuicem appræhensis gradum firmant, continent & continentur. quare diuersam verborum constructionem historiæ ab oratione dicit Secundus, & Lucianus autor historiæ stylum non debere esse hiantem & asperum, neque rhythmo diffluentem. illud enim culpabile, alterum audientibus iniucundum: monétque vehementem acrimoniam, & ambitu crebram ac perplexam argumentis dictionem, non conuenire historico, sed dispositam & ordinatam. sit autem clara & ciuilis, quæ possit insigniter declarare subiectum. signum enim historici laudabilis, primùm lucidè & splendidè rem tractare non abstrusis, & extra calcatam viam nominibus, neque forensibus & cauponariis. sed vt vulgus intelligat, eruditi laudent, modestus sit in compositione nominum.

ait, κτῆμα sit, an ἀγώνισμα quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, vt duo dissimilia, & hoc ipso diuersa, quòd maxima, confundam, misceámque: ne tanta quasi colluuione turbatus, ibi faciam, quòd hìc debeo. Ideoque interim veniã, (ne à forẽsibus verbis recedam,) aduocandi peto. Tu tamen iam nunc cogita, quæ potissimum tẽpora aggrediamur. Vetera & scripta aliis, parata inquisitio, sed onerosa collatio, intacta & noua, graues offensæ, leuis gratia. Nam præterij quòd

Κτῆμα sit, an ἀγώνισμα) [possessio sit an concertatio.] Hæc est sana lectio, quam in omnibus, quos vidimus codicibus mancam & inuersam restituimus in integrum sumptã ex prooemio Thucydidis κτῆμα μᾶλλον ἐς ἀεὶ ἢπερ ἐς τὸ παρὰν ἀγώνισμα, id est, monumentum potius in perpetuum quàm ad præsens tempus pugna. Hæc repetit ad verbum Lucianus in præceptis scribendæ historiæ. Et Fabius Quintilianus libro decimo sic transtulit, Totum historiæ opus non ad intuitum rei pugnámque præsentem, sed ad memoriam posteritatis & ingenii famam componitur. vnde Lucianus in fine eiusdem opusculi, Memento inquit, non ad præsens, vt qui nunc sunt, te laudent, te honorent: sed æternitatem respiciendo, historiam sic conscribe, vt à posteris præmium laboris expectes: dicántque, profectò vir ille dicendi libertate præditus erat. nihil in eo adulatorium est, neque seruile: sed in omnibus veritas, κτῆμα ἐς ἀεὶ, vt sit perpetua possessio, non composita ostentationi, sed fidei veritatíque. [*Agona*] scribit Cicero ad Atticum à Græcis appellari contentionis studium.] *Quorum alterum*) oratio scilicet exigit vt sit momentanea oblectatio & concertatio auditoribus grata. *Alterum*) historia exigit, vt posteris placeat, [si legis historia est. interpretaberis vt sit perpetua possessio. M. T. de legibus quod Plin. orationi tribuit, id poeticæ dat, Intelligo inquit, alias in hist. leges seruandas, alias in poemate: quòd in illa ad veritatem referantur, in hac ad delectationem plæraque.] *Duo*) orationem & historiam. *Maxima*) maximi ponderis, constantia ex multis maximisque, & ideo in quibusdam diuersa. *Confundam*) componam, eodem tempore perturbem Colluuione commixtura, confusione. colluuies propriè est permixta immundicies ex confluuio alicuius rei: quare dixit quasi. *Ibi*) in oratione *Faciam*) conuenientia historico. *Veniam aduocandi peto*) scripturus historiam quietem ab actione causarum petit (ne à forensibus verbis recedam) docet [veniam &] aduocandi dictionem fuisse verbum causidicorum, & in foro vsitatum [ex verbis M. Tullij pro Archia cognoscimus, aliud fuisse genus dicendi in iudiciis, aliud in forensi sermone. in pervetusto exemplari pro forensibus est meis, id est forensibus. ad idem Lucianus etiam de componenda historia inquit,

quit, Historicus non abstrusis verbis, nec extra calcatam viam, neque forensibus ac cauponariis vtetur.] *Quæ tempora*) quorum temporum historias scribendas aggrediamur. *Vetera*) veterum historiæ. *Scripta aliis*) mandata monumentis literarum, ab aliis sunt. *Parata inquisitio*) materia & inuentio facilis ac in promptu, vtpote iam tractata. *Onerosa collatio*) difficilis comparatio, quia oportet superare scribendo summos viros, qui prius illa tractarunt. *Intacta*) tempora non descripta ab vllo, qualia erant Vespasianorum, Neruæ, & Traiani: nondum enim Tacitus & Tranquillus suas historias conscripserant, cùm hæc destinaret Secundus. *Graues offensæ*) sunt futuræ molestæ inimicitiæ scripturo. arduum videtur, refert Sallustius, res gestas scribere. primum quòd facta dictis exæquanda sunt: deinde quia plerique delicta, quæ reprehenderis, maleuolentia & inuidia dicta putant. *Leuis gratia*) parua laus est describere noua. *Propterea quòd*) quia hoc nos deterrere potest à scribendo noua, [an potius placet, nam præterij quod dicendum in primis erat.]

in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quàm laudanda: tum si laudaueris, parcus: si culpaueris, nimius fuisse dicaris: quamuis illud plenissimè, hoc restrictissimè, feceris. Sed hæc me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto præstruas, ad quod hortaris, eligásque materiam, ne mihi iam scribere parato, alia rursus cunctationis & moræ iusta ratio nascatur. Vale.

In tantis vitiis) quibus versantur nostris temporibus: nam tunc omne in præcipiti vitium steterat, si Iuuenali credimus. potuit tamen respexisse mala Domitiani tempora. *Parcus*) diceris fuisse ab his qui laudantur. [*Quamuis illud*) Quod laudaueris. *Hoc*) quod culpaueris.] *Fide*) veritate, in qua tota versatur historia. *Satis animi*) maximè autem & ante omnia historicus liber sit mente, neque pertimescat aliquem, neque speret aliquid: alioquin similis erit malis iudicibus ad gratiam, aut inimicitiam iudicantibus. *Præstruas*) præpares. [*Tam*) alij legunt iam.] *Ratio*) causa iusta.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Vehementer me affecerũt literæ tuæ: nam partim læta, partim tristia continebant. Læta, quòd te in vrbe teneri nunciabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea quòd recitaturum statim, vt venissem, pollicebantur. Ago gratias, quòd expector. Triste illud, quòd Iulius Valens grauiter iacet: quanquam ne hoc quidem triste, si illius vtilitatibus æstimetur, cuius

Vehementer) Dolet Iulium Valẽtem grauiter iacere, sed molestius fert quòd Auitus decesserit. *Affecerunt*) si alicui fuisset ambiguum, afficere esse affectus mouere tam lætos quàm tristes, hic omnino tollitur dubium. *Nollem esse in vrbe*) occurrit his quæ dici poterant à Saturnino. *Propterea quòd*) quia sic in præcedenti epistola vsus est [& M. Tullius in epistolis, Propterea quòd dies magna ex parte consumptus est. Sic in oratione ad equites Romanos.] *Recitaturum*) te. nam scripsit Saturninus orationes, historias, hendecasyllabos. *Vtilitatibus æstimetur*) reputemus quid vtile sit Iulio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Interest) expedit. *Maturissimè*) quàm primùm & opportunè. *Inexplicabili*) incurabili. *Liberari*) morte. *Iulius Auitus*) alius à Iunio Auito, cuius interitum lib. viii. lugubriter dolet: [æstimetur tristitia cum vtilitatibus illius.] *Nihil ista*) dicet aliquis. *Hos*) eius necessarios. *Iam*) præterea. *Indolis*) iudicii futuræ virtutis. *Summa*) summam laudem & dignitatem. *Si maturuissent*) si vixisset diutius, [in pontificio codice, cuius copiam nobis fecit Philippus Beroaldus, est ista lectio. maxima consecuturus. amabam virtutes eius maturitatémque.] *Quo*) quanto. *Sine fructu posteritatis*) quia nullam vtilitatem capient posteri ex studio illius immaturo. *Nulla*) non quælibet etiam parua, quanto magis maxima.

interest quammaturissimè inexplicabili morbo liberari. Illud planè non triste solùm, verumetiam luctuosum, quòd Iulius Auitus decessit, dum ex quæstura redit. Decessit autem in naui procul à fratre amantissimo, procul à matre, à sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent, sed pertinuerunt, quum moreretur. Pertinent ad hos qui supersunt. Iam quidem in flore primo tantæ indolis iuuenis extinctus est, summa consecuturus, si virtutes eius maturuissent. quo ille studiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam scripsit? quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolæ faciam, vt facere possim etiam lachrymis, quas epistola expressit. Vale.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Vm) Iambos Antonini tantum admiratur, vt sibi imitabiles neget: & hortatur ad similes idemtidem emittendos. *Æmulor*) vt transferam in Latium, cùm ille Græcè scripserit. *Experior*) cum nequeam consequi illorum dignitatem. *Absolutam*) perfectam. *In pejus fingunt*) deficiunt ab exemplari. *Effingunt*) transcribunt, depingunt. *Archetypo*) à prima positura, quales sunt tui versus Græci. *Labor*) inferior sum, [aut, quod non improbo, archetypo labore. à tuis primum elaboratis carminibus: vel magis, vt est in antiquo exemplari, ab hoc archetypo laboro & decido. nitor scilicet assequi maiestatem tuorum carminum, sed frustrà.] *Concupiscant*) quia optima. *Possint imitari*) propter summam illorum excellentiam.

Vm versus tuos æmulor, tum maximè, quàm sint boni, experior. Vt enim pictores pulchram, absolutámque faciem rarò, nisi in pejus, effingunt: ita ego ab hoc archetypo laboro & decido. Quò magis hortor, vt quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo aut paucissimi possint. Vale.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Libera) Secundus hendecasyllabo pollicitus fuerat amicis Tranquillum emissurum quædam: quæ cum diutius is contineret, & amici in dies promissa repeterent, eundem monet vt publicet: sin minus, comminatur in illum versus conuitiosos. *Libera fidem*) præsta quod polliciti sunt de te. *Communibus*) mutuis, nostris. *Appellantur*) expetuntur, vocantur tanquam debita. Seneca de beneficiis, Nec auarus exactor ad horam & diem debitorem appellat. Interdum salutare significat, vt apud Apuleium appellata Byrrhena. Appellare interdum prouocare, à quo appellatio prouocatio: vt ff. ix. titulo de appellationibus: à grammaticis insuper pro nomine sumitur. [*Cogunt formulam accipere*) Aliàs, cogantur ad exhibendum formulam.] [*Exhibendum*) Vlp. Exhibere est in publicum producere, & videndi, tangendíque hominis facultatem præbere. propriè autem exhibere est extra secretum habere. est ergo sensus, ne actione dictata cogantur exhibere se.] *Formulam*) libellum, modum, & formam procedendi post litem contestatam. Tranquil. in Claudio, Et iis qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent restituit actiones. Fabius, Neque ignoro multa transferri, cum in omnibus ferè causis, in quibus cecidisse quis formula dicitur: hæ sint quæstiones, an huic, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore liceat agere: [aliàs pro regula.] Idē lib. iii. Priuata quoque iudicia sæpe vnum iudicem habere multis & diuersis formulis solent. Plin lib. ix. Et damni dati formula ex edicto condemnatum. M. Tullius secundo de Oratore, Hæc enim in ludo causarum ferè formula, [& tertio Officiorum, Formula quædam constituenda est.] Petronius Arbiter, tabulas fœderis signatas ex formula asserit. Frontinus in

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt, appellantur quotidie & flagitantur: ac iam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator: tu tamen meam quoque cunctationem tarditatémque vicisti. Proinde aut rumpe iam moras, aut caue ne eosdem illos libellos, quos tibi hēdecasyllabi nostri blāditijs elicere non possunt, conuicio scazontes

præfatione de aquæductibus pariter pro regula & norma. & Varro in agricultura pro exemplari. quod etiam nunc sequuntur notarij in stipulando. In stipulatione ouium prisca, inquit, formula, stipulatur emptor. Columella & Palladius formas & formulas caseorum tradiderunt. *Hæsitator*) cunctabundus, secundum Horatii præceptum, qui iubet ne præcipiteturedi tio. *Tuo si tamen*) Satietatem importat ô si, sicut ô he. ô si tamen in vetustis exemplaribus Secundi legitur, tu tamen absque interpositione ô si. *Rumpe moras*) ede tua scripta. *Blanditijs*) conueniunt enim hendecasyllabi rebus lætis. *Scazontes*) iambi: sed quia legem Iambi non seruant, meritò scazontes, id est claudicantes, dicūtur. sic Ausonius appellauit, ὅτι τῦ σκάζω, id est claudico. Diomedes, Qui in vltima, inquit, oratiuncula vel syllaba fraudantur, vel tempore deficiunt, Græcè scazontes vocantur. Ephæstion Græcus, quem in multis sequitur idem Diomedes, Iambus ait claudus notandus in fine: quem alii Hipponactem, alii Ananium excogitasse ferunt. in hoc differt à recto Iambo: nam hic iambum vel pyrrhichium finalem suscipit indifferenter, ille verò spondeum vel trocheum: & hic quidem in penultima dissyllabos iambos & spondeos suscipit, & trissyllabos, dactylum, tribrachum, anapæstum. claudus verò non admittit trissyllabos vltimos pedes, sed maximè iam-

bum: quando sit ad decorum: interdum spondeum, quando exasperatur. Scazonta Martial. libro primo & septimo alloquitur.

Extorqueant) per vim cogant edere. *Splendescit*) elucet, emendatur. *Lima*) correctione. *Atteritur*) absumitur. obscuratur. nam emendatio finem habet. sunt enim qui ad omnia scripta tanquam vitiosa redeant, & quasi nihil fas sit rectum esse quod primum est, melius existiment quicquid est aliud, idque faciant quoties librum in manibus resumpserunt, similes medicis integra resecantibus. accedit itaque vt cicatricosa sint, & exanguia, & cura peiora. sit ergo aliquando quod placeat, aut certè quod sufficiat, vt opus poliat lima, non exterat. *Titulum tuum*) inscriptionem tui nominis in principio voluminis. *Venire*) exponi venalia apud bibliopolas. *Volumina*) Suida teste scripsit Tranquil. de Græcorum lusibus librum vnum, de Romanorum spectaculis & certaminibus duos, de anno Romano vnum, de signis quæ in libris reperiuntur, vnum, de Rep. Cic. vnum, vbi contradicit Didymo: de nominibus propriis, & speciebus vestimentorum, ac aliorum quibus induimur: de dictionibus ominosis, & maledicis, & vnde vnaquæque dicta: de Roma, & eius institutis, ac moribus libros duos, cognationem Cæsarum continentes, & vitas, & successiones eorum à Iulio vsque ad Domi. libros octo. seriem virorum Romanorum illustrium, nos opinamur esse libellum, qui nunc de claris rhetoribus, & grammaticis circunfertur, de prætoribus vnum: cuius, sicut de poetis & triumphis. Priscianus meminit, & Ser. de vitiis corporalibus. reliquos libros, qui eiusdem Tranquil. creduntur, sponte omittimus. *Nobis*) nostris opusculis.

extorqueant. Perfectum opus, absolutúmque est, nec iam splendescit lima, sed atteritur. Patere me videre titulum tuum, patere audire, describi, legi, venire volumina Tranquillo mei. AEquum est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatẽ, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

C. PLIN. FABATO PROSOCERO SVO S.

Accepi) Quia Fabatus Prosocer porticum extruxerat, & in ornatum portarum pecuniam promiserat: ideo Secundus munificentiam illius commendat, incitátque. *Filij*) soceri Secundi: nam eius filiam duxerat: verum cùm hæc scriberet, iam vita functus erat. *Dedicasse*) obsequio dedisse: inscripsisse titulo tuo, & filii. *Portarum*) municipii Comi. porta vrbis proprie dicitur ab importando & exportando. *Consummatio*) finis. sensus est vt finita priore liberli tate extruendæ porticus: statim sine intermissione initium à promissione pecuniæ ad ornandas portas sumeres. quod erat secundæ liberalitatis principium.

Accepi literas tuas, ex quibus cognoui speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse, sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, vt initium nouæ liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primùm tua gloria, cuius ad me pars aliqua pro necessitudine) sanguinis coniunctione.

Soceri mei) & filii tui. *Patria*) Comum. *Floruit*) illustratur ædificiis publicis. *Excoli*) exornari. *Illum*) liberalem. *Tempus*) vitam. *Liquet*) constat. *Peracto*) opere. *Maximè*) laudabiliter. *Stare*) remorari, finem habere. Nazarius: iã certè quiescere virtuti integrum non est. *Vsus*) consuetudo.

necessitudine nostra redundat: deinde quòd memoriam Soceri mei pulcherrimis operibus video proferri. Postremò quòd patria nostra floruit, quam mihi à quocunque excoli iucundum, à te verò lætissimum est. Quod superest, deos precor, vt animum istum tibi, animo isti tempus quàm longissimum tribuant. Nam liquet mihi futurum, vt peracto, quod proximè promisisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem vsus ipse commendat. Vale.

C. PLINIVS SCAVRO SVO S.

Recitaturus) orationem quam apud municipes suos habuerat, paucis amicis recitatam iudicio Scauri subdit. Colligimus ex lib. vi. Attilium Scaurum amicitia Secundo coniũctum, & Gellio tradente, de Caselij erroribus plura composuisse Terentium Scaurum grammaticum in primis nobilissimum temporibus Adriani, cuius filium eiusdem cognomenti grãmaticum Latinum. refert Capitolinus auditum à Vero Imperatore. Seneca tamen lib. 1. suasoriarum asserit in Scauro Mamerco Scaurorum familiam extinctam. *Publicare*) in publicum mittere. *Vereretur*) quia timor est emendator optimus. *Verum*) iudicium illorum, an bona, an mala esset. *Hic*) hanc orationem. Legitur etiam mihi, & tunc sensus expositus. *Solicitudine accendar*) intendam animum, cùm sim solicitus ne amici malè de meis iudicent scriptis: nam securitas facit hominem negligentem. *Vt meum*) quia nostra solemus amare, & vnusquisque suæ inuentioni fauet. meliusque de alienis, quàm de suis iudicat. In secunda lectione fuit vt mecum ideſt per meipsum, & sine alieno iudicio: longè tamen melior, vt meum. *Tuli*) consecutus sum. *Consilij sui*) quid sentirent de meis scriptis. *Ipse*) nam iam dixit in recitatione perspicere lectorem quod quisq;

Recitaturus oratiũculam, quã publicare cogito, aduocaui aliquos, vt vererer paucos, vt verũ audirẽ. Nã mihi duplex ratio recitãdi: vna, vt solicitudine incẽdar: altera, vt admonear, siquid fortè me, vt meum fallit. tuli quod petebã: inueni, qui mihi copiã consilij sui facerent. Ipse præterea quædam emendanda annotaui. Emendaui librum, quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, cætera liber explicabit: quem iam nunc oportet ibi consuescere, vt sine præfatione intelligatur. Tu velim, quid de vniuerso, quid de partibus sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc autoritas tua accesserit. Vale.

sentiat ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio: & ideo multa commutare, præterire. *Consuescere*) in consuetudinem habere. *Huc*) vt eam. *Illuc*) vt supprimam.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

ET tu) Notum argumẽtũ præcedente iam epistola ad Valerianum, qua illum incitauerat audire quid futurum esset de accusatione Thuscilli Nominati: quo aduocato vsi fuerant Vicentini contra Solertem. *Promisi*) iocatus fuerat cũ eo, dicens quamdiu nunc oportet, quàm blandè roges, vt reliqua cognoscas. non promiserat se scripturum, nisi hac conditione vt rogaret. *Postulatio*) accusatio. *Inductus*) admissus in Senatum. *Legati*) quos cum aduocatione sua tutari deberet, deseruerat. *Pressérunt*) acriter accusarunt. *Subleuarunt*) adiuuarunt, excusarunt. *Summa*) compẽdium hoc fuit. *Aduocatione*) pro Vicent. *Descendisse*) in curiam venisse. *Desiderio*) voto. *Senatorũ*) Solertis, qui ius ingrediendi Senatum & sententiam dicendi habebat. *Nundinis*) quas instituere in agris suis procurabat. *Gloria*) ascribitur etiam gratia. siquis gratiosior esset Senatui, an Solers, an Vicentini. *Repugnaret*) contradiceret. *Proximè*) statim. *Inuidiam*) maleuolentiam, *Prius*) in principio defẽsionis suæ. *Paucis*) à quibusdam Senatoribus. *Acclamatum*) approbatum, laudatum. [*Exeunti*) egredienti, digressionibus vtenti. Clarior lectio est, deinde, sed quia illam inuenio in codice antiquo, facit vt potior videri possit.] *Subiunxit preces*) cœpit vti deprecatione, quæ in Senatu & apud principem locum habet. *Deprecari*) veniam precibus petere. *Afranij Dextri*) cũ Dextro habuisse amicitiam Mart. vij. testatur. [hic postea in Consulatu suo incertum, sua, an suorũ manu, scelere an obsequio peréptus est. id quod Plin. l. i. refert. & Spartianus Seuerũ Imperatorem vrbi præfecisse Domitium Dextrum, & Cassio Dextro rescripsisse diuum Pium. Vlpian. ff. xl. *Summa*) fuit.

ET tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scripturum me tibi, quem habuisset euentum postulatio Nepotis circa Thuscillum Nominatum. Inductus est Nominatus, egit ipse pro se nullo accusante. Etenim legati Vicentinorum non modò non pressérunt eum, verumetiam subleuauerunt. Summa defensionis, non fidem sibi in aduocatione, sed constantiam defuisse: descendisse vt acturum, atque etiam in curia visum: deinde sermonibus amicorum perterritum, recessisse. monitum enim ne desiderio Senatoris non iam quasi de nundinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis tam pertinaciter, præsertim in Senatu repugnaret: alioqui maiorem inuidiam, quàm proximè passurus erat. Sanè prius tamen à paucis acclamatum exeunti subiunxit preces, multúmque lachrymarum: quinetiam tota actione homo in dicendo exercitatus operam dedit, vt deprecari magis (id.n. & fauorabilius & tutius) quã defendi videretur. Absolutus est sentẽtia designati cõsulis Afranij Dextri: cuius hæc summa, Melius quidẽ Nominatũ fuisse facturũ, si causam Vicentinorũ eodẽ animo quo susceperat,

pertulisset: quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidisset, nihilque dignum animaduersione admisisse conuinceretur, liberandum ita vt Vicentinis, quod acceperat, redderet. Assensérunt omnes, præter Flauium Aprum. Is interdicendum ei aduocationibus in quinquennium censuit: & quanuis neminem autoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quinetiam Dextrum, qui primùm diuersum censuerat, prolata lege de Senatu habendo, iurare coegit è Rep. esse, quod censuisset: cui quanquam legitimæ postulationi, à quibusdam reclamatum est: exprobrare enim censenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiæ dicerentur, Nigrinus, Tribunus plebis, recitauit libellum disertum & grauem, quo quæstus est vænire aduocationes, vænire etiam præuaricationes:

Pertulisset) executus fuisset. *Conuinceretur*) probaretur. *Quod acceperat*) primò sex millia nũmũm, deinde mille denarios. [*Præter Flauiũ Aprũ*] Flauios multos nominat Tacitus. Apri grammatici Antonini Philosophi mẽtio fit per Iulium Capitolinum: item Apri Trib. mil. per Spartianum, vt præteream quos Mart. suo sale aspergit.] alij legunt, *præter quã Licinius* [Licinius Nepos prætor, à quo postulatus fuerat Thuscillus.] *Interdicendũ ei adu.*) phibendũ ab officio aduocãdi: nã Iurisconsulti scribunt, esse genus pœnæ iuris studiosis interdicere aduocatione & foro. Monendũ tamẽ inter dicere foro, plus esse quàm aduocationibus interdicere: si quidẽ huic omnimodo forensibus negociis accõmodare se nõ permittitur. ff. xlviij. Vlpianus titulo de pœnis. *Traxisset*) in sententiam suam. *Autoritate*) quia Prætor erat. *Sententia*) sua. *Prolata lege de Senatu habendo*) Cn. Pompeius Consulatum primò cum M. Crasso initurus, quoniam per militiæ tempora Senatus habendi consulendique rerum humanarum expers fuit, M. Varronem rogauit, vti commentarium introductorium faceret, ex quo disceret, quid facere diceréque deberet, cùm Senatum consuleret: sed is liber adhuc viuente Varrone intercidit: vnde multa ad eam rem pertinentia in literis ad Oppianum docuit. primùm qui fuerint, per quos more maiorum Senatus haberi soleret, Dictatorem scilicet, Consules, Prætores, Tribunos pleb. Interregem, præfectum vrbi. Igitur qui Senatum haberet, poterat iureiurando Senatores adigere quicquid censuissent è Rep. censuisse. vnde Licinius Prætor cùm Senatum habuisset, iure coẽgit Dextrum iurare quicquid censuerat è Rep. censuisse. *Prolata lege*) non nunc primùm proposita, sed allegata, & in rem suam producta. *E Rep. fuisse*) vtile & expediens reip. Fab. lib. xij. Ad hoc nemo dubitabit, quin si nocentes mutari in bonam mentem aliquo modo possint, sicut posse interdum conceditur, saluos esse eos magis è Rep. quàm puniri. *Legitimæ*) secundum legem. *Quibusdam*) Senatoribus. *Reclamatum*) cum clamore contradictum. *Ambitionem*) quòd Thuscillus ambisset Afranium Dextrum priusquam ingrederetur Senatum, & ideo pro illo censuisset. *Nigrinus*) hic inter optimates postea tantum potuit apud Adrianum vt sibimet successorem Imperator destinasset, nisi insidias cum multis sacrificanti parasset. quare Fauentiæ interficitur inuito Adriano, vt ipse in vita sua dixit. quod videtur credibile. nam Ceionium Commodum Nigrini generum Adrianus adoptauit. autores sunt Spartianus, & Dion. Traiani autem & Secundi epistolæ testantur Auidium Nigrinum gessisse Proconsulatum sub Domitiano. *Libellum*) quam supplicationem vulgò dicunt. *Grauem*) res graues & magnas continentem. *Vænire aduocationes*) causas agi precio, & aduocatos pecunia duci Fabius laudat, qui sine mercede agebant, Gratis, inquit, ne ei semper agendum tractari potest. quis i-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnorat quin id longè sit honestissimum & liberalibus disciplinis, & illo quem exigimus animo dignissimum, non vendere operam? nec eleuare tanti beneficij autoritatem? cùm pleraque hoc ipso possint videri vilia, quòd precium habent. cæcis hoc (vt aiunt) satis clarum est: nec quisquam, qui sufficientia sibi (modica autem hæc sunt) possidebit, hunc quæstum sine crimine sordium fecerit. nam Cn. Titius legem tulit, quâ cauebatur antiquitus, ne quis ob causam orandam, donum, pecuniámue acciperet: sed lex ista iam exoleuerat, & in desuetudinem venerat: quanquam sæpius reuocata. Tacitus, Cuncta legum & magistratuum munia in se trahens, materiam prædandi patefecerat Claudius: nec quicquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm aduocatorum perfidia: adeo vt Samius insignis Eques Romanus quadringentis nummorum millibus Suillio datis: & cognita præuaricatione, ferro in domo eius occubuerit. quare princeps oratione C. Silii Cos. def. cõmotus capiendis pecuniis modum posuerit, vsque ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur. in quem sensum postea Licinius breue edictum proposuit: peractis tamen negociis capere permittebat. *Præuaricationes*) dissimulationes verorum criminum, admissiones falsarum excusationum: nam præuaricari est vera crimina abscondere. Respexit Thuscillum, quem credebat præuaricatum esse in causa Vicentinorum, promittentem primùm operam suam, deinde non protegentem illos, sed dissimulantem se admonitum ab amicis ne ageret.

In lites coiri) contestari causas, data opera lites suscitari inter litigandum cum aduersarii aduocato conuenire. *Gloriæ loco*) pro re gloriosa & laudanda. *Statutos*) certos, annuos. hodie quoque nonnulli præstant salaria annua causidicis. *Capita*) principia, summam. *Legum*) Titiæ & Cintiæ. *Senatusconsultorũ*) pertinentiũ ad hanc causam: nam præter iam prædicta Tacitus libro. xiij.

in lites coiri: & gloriæ loco poni, ex spoliis ciuium magnos & statos reditus. Recitauit capita legum, admonuit Senatusconsultorũ: in fine dixit petendum ab optimo principe, vt quia leges, quia Senatusconsulta contemnerentur, ipse tãtis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis seuerus, & tamen moderatus. leges ipsum, est in publicis actis. Quàm me iuuat, quòd in causis agendis non modò pactione,

tradit multa arbitrio Senatus constituta, vt ne quis ad causam orandam mercede aut donis emeretur. & ibidem repetitum Senatusconsultum, pœnáque Cintiæ legis aduersus eos, qui præmio causas orassent. Nam lib. xv. inquit, Oratorum licentia Cintiam rogationem peperit. Senatusconsulta sunt decreta patrum, & quicquid Senatus constituit Pomponio scribente. Est autem Senatusconsultum tanquam genus, decretum verò species. *Fine*) libelli. *Optimo principe*) Traiano, cui inditum optimi cognomen à moribus. *Pauci dies*) post hæc interfuerunt. *Liber*) decretum contra vænales aduocatos exiuit. *Seuerus & tamen moderatus*) non vsque quaque summum ius persequens, sed veterem illam legem molliens, quæ vetabat aliquid accipere. nam diximus post aduocationem permitti. x sestertia: idcirco qui seuerum à sequenda veritate dictum autumant, non falluntur. *Actis publicis*) Senatusconsulta coram patribus scribebantur, & ab iisdem subscribebantur, & cum Trib. pl sedens ad fores Senatus. T. litteram subscripsisset, deferebantur ad ærarium, vbi in libris elephantinis ad id institutis scripta conseruabantur. Acta igitur pro libris & tabulis continentibus publica ciuitatis acta, id est negocia, quæ & pro legibus plerunque intelliguntur, & acta Cæsaris Dictatoris non rescissa legimus apud Tranquil. *Pactione*) Paulus secundo. ff. Pacta quæ turpem causam continent, non sunt obseruanda. Et Vlpianus. Qui transigit,

sigit, quasi de re dubia, & lite incerta, neque finita transigit: qui verò paciscitur donationis causa, rem certam & indubitatam liberalitate remittit, & pacis nomen à pactione deductum est.

Dono, munere) donum ad breuissimum tempus, munus ad multos dies. Secundum iurisconsultũ munus tribus modis dicitur: vno donum: & inde munera dici dari mittive. Altero onus, quod cùm remittitur, vacationem militiæ muneríque præstat. vnde immunitatem appellari. Tertio officium, vnde munera militaria & quosdam milites munificos vocari. Paulus de verborum significatione, inter donum & munus hoc interest quod inter genus & speciem.

dono, munere, verumetiam xeniis semper abstinui. Oportet quidem, quæ sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda vitare: Iucundum tamen si prohiberi publicè videas, quòd nunquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immò non dubiè, huius propositi mei & minor laus, & obscurior fama, cum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, cum alij diuinum me, alij meis rapinis, meæ auaritiæ occursum, per ludum ac iocum dictitant. Vale.

nam genus esse donum Labeo ait: vel à dando vel à donando dictum: munus speciem nam munus esse donum cum causa, vt puta natalitium, nuptiarum. Martianus ibidem, Dona propriè sunt, quæ nulla necessitate iuris officióve, sed sponte præstantur, quæ si non præstentur, nulla reprehensio est: & si præstentur plerunque laus inest: sed in hoc ventum est, vt non quodcunque munus, idem donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus rectè dicatur. Non facit hic Donati & Seruii opinio tradentium, donum esse quod datur diis, munus quod datur hominibus, neque magis Agretii, donum dantis esse, munus accipientis. Ex verbis Taciti lib. xvii. colligi potest quòd donamus nostra, largimur aliena. *Xeniis*) amicorum donis, quæ mittebantur amicis, & ab amicis, ab Vlpiano. ff. primo monstrantur esse, quæ victus quotidiani causa mittuntur: munera, quæ in longius producuntur: eorum plurima Martialis libro primo distichorum enumerat. Vitruuius libro sexto, Greci hospitibus postero die mittebant pullos, oua, olera, poma, reliquáque res agrestes: ideo pistores ea quæ mittebantur picturis imitantes xenia appellarunt. ξένος enim amicus & hospes. Suidas tantum interpretatur xenium donum ab amicis datum, ξένιον inquit δῶρον παρὰ ξένου ἢ ἐπὶ ξένῳ. Apuleius secundo sui asini. Mittit mihi Byrrhena xeniola, porcum optimum, & quinque gallinulas, & vini cadum in ætate preciosi. Appianũs in rebus Libycis: Phanea à Senatu xeniis condonatus plurimis, purpurea veste & fibula aurea, equo phaleris aureis ornato, & insignibus pariter armis, ad hæc argenti drachmas decem mille, & minas centum argenti contulit: Xenius autem præfectus hospitii & Iupiter Xenius, id est quòd præsit hospitibus. [*Iubenda*) quæ possunt iuberi ne fiant. non displicet prohibenda, quod in vno tantùm exemplari legere memini: quòd si leges pudenda, videtur opponi illi verbo inhonesta.] *Permiseris*) indulseris. *Immo*) correctio. *Propositi*) noluisse pro patrocinio aliquid accipere. *Necessitate*) lege cogente. *Diuinum*) non tam ex stirpe deorum, & immaculatum, quàm vatem, & hoc præuidentem. *Occursum*) lege prouisum. *Per ludum acceptum*) ioci causa, quod pro ludo accipitur: sic enim mecum iocantur amici, cùm norint me à rapinis abstinentissimum, & integrum [ad idem tendit si leges per ludum ac iocum dictitant.]

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Secesseram in municipium, cùm mihi nunciatum est, Cornutum Tertullum accepisse AEmiliæ viæ curam. Exprimere non possum, quanto sim gaudio affectus, & ipsius & meo nomine. Ipsius, quòd sit licet, sicut est, ab omni ambitione longè remotus, debet tamen ei iucundus esse honor vltrò datus. Meo, quòd aliquanto magis me delectat, mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video. neque enim augeri dignitate, quàm æquari bonis gratius. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? quod mihi cognitum est non fama, quæ

(*Secesseram*) Lætatur curâ viæ Æmiliæ demãdatam Cornuto Tertullo amicissimo & optimo viro: cum quo præfecturâ ærarii, deinde Consulatum gesserat: nec minus exultat temporum fœlicitate, qua boni dignitates consequantur: denique enarrat quibuscum fuisset in municipio suo, cùm intellexit hanc nouam dignitatem Tertullo traditam. Ad Pontium alibi scribit Secundus, & fatetur eius nomine munera accepisse. Secuino Pontio nobili adolescentulo ab Othone redditum locum senatorium testatur. Cornelius Tacitus Pontio Proconsuli rescripsit diuus Pius, autor Vlpian. ff. xlviii. titulo de accusationibus: & ff. xxiii. legitur Imperatorem Seuerum rescripsisse Pontio Luciano. *Secesseram*) Roma discesseram relictis vrbicis negociis, gratia quietis, & relaxandi animi. *Municipium*) Comum. *Curam*) præfecturam quam primum instituisse Augustum refert Tranquillus, sed Pomponius de origine iuris innuit hunc magistratum vetustiorem fuisse, cùm inquit, Constituti sunt & Quatuoruiri, qui curam viarum agerent. *Viæ AEmiliæ*) Æmilius Scaurus, qui subegit Ligures, viam à Placentia, vt Flaminiæ committeret, Ariminum perduxit, deductis ex Pado vsque in Parmensium agrum fossis, nauigationibus commodis. paludes ipsas exsiccauit è campis per Placentiam, si quidem Trebia Padum influens, aliique item complures ante fluuii vltra modum stagnabant. Hæc Liuius & Strabo, apud quem insuper hæc leguntur lib. v. Hic ille Scaurus est, qui per Pisas & Lunam vsque Sabatios viam strauit Æmiliam. & hinc per Dertonen. Alia verò est Æmilia, quæ Flaminiam excipit. eodem enim in Consulatu M. Æmilius Lepidus, & C. Flaminius collegæ fuerunt, victores autem Ligurum strauêre. hic quidem Flaminiam è Roma per Thusciam, & Vmbriam Ariminum vsque. Alter Æmiliam Bononiam vsque, & ex ea in Aquileiam prope Alpium radices ducto per gyrum circa paludes opere, [M. T. in vndecima Philippica inquit, Tres esse vias ab vrbe ad Mutinam: à supero mari Flaminiam, ab infero Aureliam, mediam Cassiam. & idem Cicero statim subdit, Possum Cassiam vitare, tenere Flaminiam? Quid si Anconam, vt dicitur, Ventidius venerit, potero ne Ariminum tutò accedere?] *Ipsius nomine*) Tertulli causa. [*Quòd si licet*) quòd licèt sit remotus, sicut est.] *Ambitione*) bonorum cupiditate. *Vltrò*) non quæsitus. *Meo*) nomine gaudeo. *Mandatum mihi officium*) cura viæ Æmiliæ ab Imperatore mihi commissa. *Par*) eadem cura. *AEquari bonis*] consequi quæ bonis, sicut Tertullo, tribuuntur: sententia color. *Ad exemplar antiquitatis*) vt in omnibus antiquos sequatur virtute præstantes & repræsentet. Festus, inquit, Exemplum est quod sequamur, aut vitemus, exemplar à quo simile faciamus, illud animo æstimatur,

istud oculis conspicitur. Libro vi. de Romano Secundus comœdiam dixit ad exemplum veteris comœdiæ scriptam, vt esse quandoque possit exemplar, scio tamen exemplum inuicem vsurpari, quod facit Mart. in præfatione primi libri, & Gellius, Ouidius, ac multi.

alioqui optima & meritissima fruitur, sed longis magnisque experimentis. vnà diligimus, vnà dilexímus omnes ferè, quos ætas nostra in vtroque sexu æmulandos tulit: quæ societas amicitiarum arctissima nos familiaritate coniunxit. Accessit vinculum necessitudinis publicæ. Idem enim mihi, (vt scis) collega quasi voto petitus in præfectura ærarij fuit: fuit & in Consulatu. Tũ ego qui vir, & quantus esset, altissimè inspexi, cùm sequerer vt magistrum, vt parentem vererer: quod non tam ætatis maturitate, quàm vitæ merebatur. His ex causis, vt illi, sic mihi gratulor, nec priuatim magis quàm publicè, quòd tandem homines non ad pericula, vt prius, verùm ad honores virtute perueniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Præuertor ad ea quæ me agentem hic nuncius deprehendit. eram cum proſocero meo, eram cum amita vxoris, eram cum amicis diu desideratis, circumibam agellos, audiebam multum rusticarum querelarum: rationes legebam inuitus & cursim (alijs enim chartis, alijs ſum literis initiatus) cœperam etiam itineri me præparare: nam includor angustijs commeatus, eóque ipso, quòd delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, cùm in vrbem rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

Alioqui) præterea. *Dilexímus omnes*] inter quos Senecionem, Rusticum, Heluidium, Mauricum, Gratillam, Arriam, Faniam. eos lib. iij. ad Genitorem enumerat in eandem sententiam. de se, & Tertullo loquitur in panegyrica oratione, iisdem inquit, amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus. *AEmulandos*) sequendos. *Vtroque sexu*) tã fœminas, quàm mares. *Quæ societas amicitiarum*) quòd eosdem vnà diligeremus. *Necessitudinis pub.*) coniunctionis in gerendis simul publicis honoribus. *Collega fuit in præfectura ærarij &, Consulatu*) vtriusque meminit in panegyrico. nõdum enim compleuerant Secundus & Tertullus præfecturã ærarii, quam antequam deponerent, Traianus eos Consules vnà renunciauit, miris laudibus illorum virtutem prædicans, & antiquis Consulibus æquiparans. *Alioquin*) penitus. *AEtatis maturitate*) senio. *Vitæ maturitate*) morum integritate & perfectione. Maturitas si ad ætatem refertur, pro longo vitæ spatio sumi debet: si ad mores, pro sanctitate, & perfectione. *Illi*) Tertulli causa. *Priuatim*) vtriusque respectu. *Publicè*) vtilitatis publicæ. *Non perueniunt ad pericula virtute & prius*) sub sæuissimis Imperatoribus vt Domitiano homini periculum fuit esse bono: nam oderant virtutem, tanquam sibi suspectam: quare in panegyrico Traiani tempora commendans ait, Sicut nunc spes gaudiúmque, ita tunc communis nobis dolor, & metus erat. *Præuertam*) digrediar à proposito. [Codex antiquissimus habet præuertor.] *Hic*) Comi. *Nuncius*) Tertulli præfectur æ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Æmiliæ. *Pro socero*) Fabato. *Amita*) cuius meminit in fine epist. ad Traianum, suppresso tamen nomine, sed lib. iiij. ad eundem scribens apertè docet Hispullam appellatam. *Querelarum rusticarum*) rusticos conquerentes, vt eorum moris est. *Rationes*) calculos expensarum, & redituum. *Inuitus & cursim*) sensus est, coactus tanquam & propere legebam rationes rerum rusticarum: nam cùm sint ineptè scriptæ, & (vt ita dicam) vernaculis literis confectæ, eas fastidiebat Secundus, qui elegantioribus oratorum literis assuetus erat. Nam, inquit, institutus sum floridis scriptis, non pessimis & laniariis. quibus vtuntur calculatores, & qui rationes conficiunt. *Initiatus*) institutus. pariter per translationem Fabius dixit, Neque enim sanctius esse sacris iisdē, quàm studiis initiari. quod est introduci in aliquam rem: propriè tamen de sacris dicitur Varro præcipit initiari pueros Eduliæ & Potulicæ & Cubæ, deabus edendi, & potandi, & cubandi. Præterea legimus in insula Samothracum certo tempore pueros initiari. quomodo autem quis sacris initiaretur, Apuleius xi. pluribus persequitur. *Includor angustijs commeatus*) breue secessus spatium mihi permittitur. commeatus duo significat, & facultatem discedendi ab officio per aliquod tempus: & pro annona subinde reperitur. *Mei officij. Idem*) quo venturus sum in vrbem. *Campania tua*) in agro Campano Pontius agros possidebat. *Remittat*) permittat te venire Romam. *Contubernio*) consuetudine, conuictu.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Ristissimus) E duabus, quas habebat Fundanus filias, minor obierat: puella supra ætatem omni virtute prædita. Quare monet amicū Marcellinum, vt si quas ad Fundanum literas consolatorias scribet, potius mitiget eum, quàm castiget, cùm impatienter nouum vulnus ferat. *Tristissimus*) mœstissimus, [& luctuosissimus] *Nostri*) amici. *Minor*) ætate respectu alterius grandioris. *Festiuus*) lætius. *Nihil dignius*) nullā puellam vidi digniorem, vsitata Secundo dicendi figura. *Anilis prudentia*) qualis solet contingere interdum grandæuis matronis: nam in iuuene non dicitur cadere, cùm sit rerum bonarum, & malarū scientia, quorum videtur iuniorem ætatem non posse temporis angustia experientiā & cognitionem habuisse. [à prouidendo prudentiam dictam putat M. T. lib. i. de legibus.] *Matronalis*) matronę conueniēs. *Suauitas*) festiuitas. *Vt qua*) gratia. *Honestè*) pudicè. additum, ne quis secus suspicaretur. Legitur etiam modestè *Pædagogos*) qui curam morum habebant, & dabantur custodiæ puerorū puellarúmque. *Præceptores*) diuersarum rerum & scientiarum. *Pro suo officio*) vt pertinebat ad officium vniuscuiusque: magis enim diligendi sunt literarum præceptores quàm cantus & lyræ. *Custodite*) castigate, cum respectu.

Ristissimus hæc tibi scribo. Fundani nostri filia minor est defuncta: qua puella nihil vnquam festiuius, amabilius, nec modò longiore vita, sed propè immortalitate dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleuerat, & iam illi anilis prudentia, matronalis grauitas erat: & tamen suauitas puellaris cum virginali verecundia. Vt illa patris ceruicibus inhærebat? vt nos amicos paternos & amanter & modestè complectebatur? vt nutrices & & pædagogos, vt præceptores, pro suo quenque officio diligebat? quàm studiosè, quàm intelligenter lectitabat? vt parcè custoditéque ludebat? qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam constantia

Nouissimam) qua periit. *Vigore*) Vigor est robur & firmitas. Apuleius vigorosum pro robusto posuit. *Hic*) vigor. *Spatio*) longitudine. *Causas*) vt superioribus virtutibus adderet cōstantiam. *Acerbum*) immaturum. *Mortis tempus*) quo erat destinata rebus lætis. *Destinata*) designata, sponsa, vxor. *Electus*) vt bom ominis. *Aduocati*) inuitati ad nuptias. [aliter vocati, eodem sensu.] *Multa ad augendam tristitiam*) nam qui dolent, ingeniosi sunt perquirere doloris causas. *Margaritas*) vniones dicitur margarita, margaritum, & margaris pro maiori parte. Inuenitur in mari Indico & Rubri littoribus autore Curtio. culmen omnium rerum preciq margaritæ tenent Plinio prodente, qui libro ix. capite trigesimoquinto plura super his scripsit. *Gemmas*) Pomponius. ff. xxxiiij. titulo de auro & argento legato, Gemmæ, inquit, sunt perlucidæ materiæ velut smaragdi, chrysolithi, & amethisti: lapilli autē contrariæ superioribus naturæ, vt Abasiani, Veientani: Margaritæ autem nec gemmis nec lapillis continentur. Gemmas pariter Curtius à margaritis distinguit. sic vterque Plin. apud seniorem multa de gemmis differuntur lib. xxxvij. translatiuè gemma in vite dicitur à rerum rusticarum scriptoribus. *Vnguenta & odores*) quibus mortui respergebantur. Mart. Vnguenta & casias, & olentem funera myrrham, Thuráque de medio semicremata rogo: Et quæ de stygio rapuisti cinnama lecto. Ausonius, Sparge mero cineres & odoro perlue nardo Hospes, & adde rosis balsama puniceis. ac deinceps. *Ab ineunte ætate*) ab adolescentia. *Altioribus studijs*) philosophiæ. [*Quærit*) dememinit.] *Audiit*) à præceptis philosophorum. [legitur in quibusdam aliis exemplaribus, sed nunc omnia quæ audiit, sæpéque dixit, aspernatur.] *Dixit*) monuerat obseruanda. nam quamuis recordetur, constantiam in aduersis seruandam, patientiam retinendam: tamen dolore superatur, & affectui indulget repulsis aliis virtutibus, & sola pietate seruata. *Talis pietas*) tam honestæ sunt causæ, vt amet filiam, & ideo afflictæ mœreat, vt possis Fundano ignoscere: immo eum laudabis, si consideraueris quam filiam perdiderit. *Os*) lineamenta facici. *Vultum*) motum in affectibus.

nouissimam valetudinem tulit: medicis obsequebatur. sororem, patrem adhortabatur, ipsámque se destitutam corporis sui viribus, vigore animi sustinebat: durauit hic illi vsque ad extremum, nec aut spatio valetudinis, aut metu mortis infractus est, quò plures grauioresque nobis causas relinqueret, & desiderij & doloris. O triste planè, acerbúmque funus: ô morte ipsa mortis tempus indignius. Iam destinata erat egregio iuueni, iam electus nuptiarum dies, iam nos vocati. Quod gaudium, quo mœrore mutatum est? Non possum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim, cùm audiui, Fundanum ipsum (vt multa luctuosa dolor inuenit) præcipientem, quod in vestes, margaritas, gemmas fuerat erogaturus, hoc in thura & vnguenta, & odores impenderetur. Est quidem ille eruditus & sapiens, vt qui se ab ineunte ætate altioribus studijs artibúsque dediderit: sed nunc omnia, quæ audijt, quærit: sæpe quæ dixit, aspernatur, expulsísque virtutibus alijs, pietatis est totus. Ignosces, laudabis etiam, si cogitaueris quid amiserit. Amisit enim filiam quæ non minus mores eius, quàm os vultúmque referebat, totúmque patrem mira similitudine

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exscripserat) effinxerat, reddiderat, effigiauerat. *De dolore*) cohibendo. *Castigaturum*) non quòd sit eius generis, vt qui castiget, & reprehendat tanquam nimium dolori indulgentem, sed quòd demulceat & leniat. [si legatur castigatorium ad idem tendit. *Admittat*) suscipiat, approbet, exequatur. *Facies*) legitur etiam fauet. *Medij temporis spatium*) Longum interuallum à morte filiæ. Nullus enim dolor secundum Sulpitium est, qui longitudine temporis non minuatur & molliatur. *Crudum*) recens vulnus: translatiuè refertur ad dolorem, vt apud Papinium in syluis, Abruptis etiam

exscripserat. Proinde si quas ad eundem de dolore tam iusto literas mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium & nimis forte, sed molle & humanum. Quod vt facilius admittat, multum faciet medij temporis spatium. Vt enim crudum adhuc vulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atque vltrò requirit: sic recens animi dolor consolationes reijcit ac refugit, mox desiderat, & vehementer admotis acquiescit. Vale.

nunc flebile venis Vulnus hiat, magnæque patet via lubrica plagæ. *Requirit*) manus medentium petit. [*Vehementer*] legitur & clementer.] *Acquiescit*) contentatur. *Admotis*) adhibitis consolationibus.

C. PLINIVS SPVRINNAE SVO S.

Scio) Calphurnij Pisonis opus de amoribus in auditorio frequenti recitatum, non vulgari laude commendat apud Vestricium Spurinnam, vtraque lingua eruditum: deinde fratris Calphurnij pietatem probat, optátque tempora sua illustrari ingeniorum claritudine. *Bonis artibus*) rei literariæ. *Dignum maioribus suis*) vt per res præclaras non videantur degenerare à maioribus suis illustribus. *Festinantius*) cupide, & per id misso tabellario propere: neque dilata re in crastinum. *Auditorio Calphurnij Pisonis*) in eo loco, quò auditores conuenerant, vt audirent Calphurnium Pisonem. ἐρωτοπαίγνιον) ad hæc legitur, περὶ νόμων, id est de legibus, [quod facit cum Aristotele, qui refert ποιημάτων νόμων intergenera poeticæ, ac cum Iulio Polluce, vbi de poematibus libro tertio mentionem facit, νόμων & παιγνίων inter poemata recensens. & Tranquillus scribit Neronem non destitisse cantare etiam cõcusso motu terræ theatro quã inchoatum absolueret nomũ. νόμων Suid melodiæ modum citharœdicum interpretatur cõplexum harmoniam ordinatam & rhythmum definitum. & Terpandrum νόμους inuenisse Plutarchus in libro musicæ refert, vbi etiam plura leges [περὶ νόμων.] Legitur etiam appositè, ἐρωτοπαίγνιον, opus scilicet de ludo amoris. ἔρως enim amor, & παίγνιον ludus: an potius amoris festum, nam ἡ παιγνία Suida interprete festum significat: & Aratum scripsisse τὰ παίγνια retulit: Idem Athenæus tradit eadem Mnaseam composuisse: apud quem Nymphodorus Lesbiam Salpen fuisse dicit, quæ παίγνια monumentis mandauit, sed Alcimus testatur Botryn cognomento Salpen inuentricem τῶν παιγνίων. Idem Athenæus Gnesippum παίγνια γράψειν memorat. Au-

sonius prodidit Lælium antiquissimum poetam conscripsse erotopægnia. Quid inquit antiquissimi poetæ Lælij erotopægnion libros loquar? vbi mendosè legitur Lennij erotopægnion. Et libro ij. Gellij cap. xxiiij. erotopæginis pro erotopægniis. Huius scribit legis Lęlius poeta meminit in erotopægniis. Apuleius in prima apologia. Vnum etiam poetam attingam, versus quos agnoscent, qui Lælium legere, philtra omnia vndique erunt. Nonnulli tamen freti testimonio Prisciani qui li. xi. tradit Liuium in quarto erotopægnion vsum esse participio meminens, in præcedentibus legendum credunt, non Lælium, sed Liuium, qui poetarum antiquissimus primus Fabulam dedit. Eadem forma dicitur erotopægnion, qua technopægnion, cuius fit mentio apud Ausonium.

Luculentam) splendidam & luce plenam. *Scripta elegis*) constabat versu elego, qui paulatim à rebus lugubribus transiit ad amores. *Verbis fluentibus*) currentibus: nam ex consonantibus multis constantia verba carmen exasperant, sicut crebræ collisiones. amatorium igitur fluere debet, è diuerso satyricum. *Enodibus*) mollibus, dulcibus. nodosa enim sunt aspera, enodia verò lenia & leuigata. *Etiam*) interdũ *Sublimibus*) grandibus, altiloquis. *Vt poscit locus*) vt res exigebat, & opportunè: verbi causa si exclamasset contra amorem, ac vim eius ac potentiam descripsisset, commodè vsus fuisset sublimioribus verbis: Nam tristia mœstum Vultum verba decent, iratum plena minarum, Ludentem lasciua, seuerum seria dicta: & quæ leguntur deinceps in poetica Horatij. *Aptè*) erectè, reconditè. [Est alia lectio Aptè, n. & variè nunc attollebatur nunc residebat: & sic referendum erit ad materiã.] Sententiæ autẽ sumuntur modò ab opinione hominum, modò à veritate. Hæ breuiter ostẽdũt, aut quid sit, aut quid esse oporteat. *Variè*) fastidium legentium varietate rerum & verborum vitari tollet. *Attollebantur*) insurgebant grandioribus verbis. *Residebant*) demittebantur. Sententiarum enim vt verborum aliæ elatæ, aliæ mediocres, aliæ submissæ, quæ rebus de quibus scribitur aptandæ sunt. *Excelsa depressis*) nam plerunque altis & excelsis adiacent abrupta; & maximè mirabilia sunt, quæ maximè inexpectata. Antitheton exornatio est admodum suauis auditori. [Si leges aptè & variè nunc attollebatur, nunc residebat, ea referuntur ad Calphurnij pronunciationem.] *Mutabat*) variabat contraria contrariis. *Ingenio*) subtili inuentione. *Commendabat*) gratiora faciebat audientibus. *Suauissima*) dulci & amabili pronunciandum est quomodo scribendum: itaque lætis in rebus vox plena, simplex, & ipsa quodammodo hilaris fluit: ac in certamine recta intenditur, atrox in ira, & aspera, ac densa, in inuidia breuior: at in blandiendo, fatendo, satisfaciendo, rogando, lenis, submissa: suadendo, monendo, pollicendo, consolando grauis, in metu & verecundia contracta, miseratione flexa & flexibilis. *Voce verecunda*) si legeris, vocem verecundia,

luculentámque materiam (scripta elegis erat) fluentibus, & teneris, & enodibus, sublimibus etiam verbis, vt poscit locus. Altè enim & variè nunc attollebatur, nunc residebat: excelsa depressis, exilia plenis, seueris iucunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce suauissima, vocem verecundia, multum sanguinis, multum solicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim nescio quo pacto magis in studiis homines timor, quàm fiducia decet. Ne plura, (quanquam libet plura, quòd sint pulchriora de iuuene, rariora de nobili) Recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitaui, pergeret, qua cœpisset, luménque quod sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

resume, commẽdabat. *Solicitudinẽ in ore*) curæ, vt ex signis in ore videretur solicitè dicere. *Timor*) vt timeant ne sua scripta improbentur, tanquam non satis absoluta. *Nec plura*) dicam. *De iuuene*) Calphurnio Pisone. *Liber*) dicere. *Rariora de nobili*) raro similia nostris temporibus cõtingunt [nobilibus, qui se pro maiore parte voluptatibus dedunt.]] an honestius est scripta Pisonis extollere, quàm nostra. legitur etiam in quibusdam exemplaribus pro, rariora de nobis, denique, vt cum sequentibus sic coniungatur, denique recitatione finita, quæ quidem lectio clarior est.] *Stimulus*) incitatio, scilicet laudare adolescentes. vnde Fabius optat sibi dari puerum, qui laudibus & gloria excitatur. nam laudibus haud minus quàm præmiis gaudent generosi & scripsit Plutarchus Spartanos voluisse ab iuentibus statì annis aliquo affectionis stimulo ad gloriã duci: ita vt & vituperatos dolor angat, & laudes ad maiora prouehant. *Qua*) via studiorum. *Lumen*) decus, famam, splendorem.

Maiores sui prætulissent) Fuit Calphurnia domus virorum gestis mirum in modum celebris: nam C. Piso Calphurnio genere ortus, ac multas insignésque familia paternas nobilitate complexus: claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut speciem virtutis similes: nanque fa cundiam tuendis ciuibus exercebat. Hæc Tacitus lib. xv. Fuit & Calphurnius Piso victis in Sicilia fugitiuis præclarus, vt super Calphurniæ domus splendore omittamus Liuium, Plutarchum ac alios: & quanquam de nobilitate Pisonum multa prædiximus, quædam tamen addam: nam Valerius Max. lib. iiij. cap. de constantia, C. Pisonem Cos. laudat, L. Pisonem historicum Liuius, Dionysius, Plutarchus citant. & P. Piso orator & Consularis de Hispania triumphauit. M. Pisonem tradit Cicero Græca doctrina doctissimum omnium, qui antè fuerunt. Item L. Piso Trib. pleb. legẽ primus de repetundis tulit, orationes reliquit, multarum legum suasor ac dissuasor fuit. alius L. vrbis custos, & studiorum liberalium antistes, ad quem & eius fratrem Horatius scripsit poeticam Augustus graui morbo pressus nullum sibi successorem declarans, Pisoni exercitus, & publicos redditus in libello scribens dedit. Cælius Piso Consul cum Rubrio Gallo sub Traiano rradente iurisconsulto. ff. xl. de fideicommissariis libertatibus, fortasse Calphurnii frater. [*Posteris preferret*) id est, ad posteros protenderet. Secunda lectio præferret. scilicet vt ipse posteris lumen præferret, quemadmodum sibi maiores prætulissent.] *Pietatis*) amoris in fratrem. *Ille alter*) Calphurnius Piso. vulgaris locutio ille alter, qua Secundus alibi est vsus, illam alteram dicens, quod expostulat stilus epistolaris. [*Nobiliter*) ad idem legitur notabiliter.] *Metus*) dum incertus erat, quid sensuri essent auditores de scriptis fratris. *Gaudium*) postquam vidit recitata laudari. *Eminuit*) apparuit manifestò. *Seculo*) nostris temporibus. *Sterile*) rude, imperitum, infructuosum circa literas. *Effœtum*) inutile. idem quod sterile. [*Nenihil*) ad imitationem Græcorum duæ negationes magis negant.] *Imagines*) maiorum

maiores sui prætulissent, posteris ipsis præferret. Gratulatus sum optimæ matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quàm ille alter eloquentiæ tulit. tam notabiliter profratre recitante primùm metus eius, mox gaudium eminuit. Dij faciant vt talia tibi sæpius nunciem. Faueo enim seculo, ne sit sterile & effœtum: miréque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant: quæ nunc mihi hos adolescentes tacitè laudare, adhortari, & quod amborum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

maiorum illustrium, quas solebant locare in atriis super tabulino, & in funeribus suorum producere. *Hos adolescentes*) Pisones fratres. *Cognoscere*) veros suos nepotes.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Bene) Macro cõgratulatur q in secessu Tarentino multis fruatur commoditatibus, se verò in Thuscis scribit vel venari, vel studere. [In vno vetustissimo exemplari non Macro, sed Spurinnæ fuit epistola scripta, vt cum vxore sua Coccia & filio Coccio.] *Quia tibi*) nam omnia amicorum communia, siue bona, siue mala. *Mari*) ad quod villa sita fuerat. *Ruribus*) circũ uicinis. Legitur etiam vitibus. ad hæc in quibusdam codicibus scriptum vidimus, Viribus, id est prospera valitudine. [Placet tamen magis viridibus, de quibus in præcedentibus. [*Fœlicior*) Nerua, quem cùm Orphitus & Rufus ad imperium vocari dicerent, eos Domitianus paratarum contra se insidiarum insimulans, in insulam deportauit, Neruam quoque Tarentum secedere iussit, vbi tanquam vitam transacturus ocium suum disposuerat, quanquam Apollonius ei prædixisset omnino imperaturum. *Fœlicior*) comparatiuum maius significatum habens superlatiuo: vult enim ostendere vitam Neruæ priuati fuisse beatiorem quàm postquam princeps est creatus. *Fœlicissimus*) Imperator maximus & augustissimus. *Alternis*) horis vicissitudinariis.] *Simul*) eodem tempore ad Tacitum scripsit se cepisse tres apros, & inter venandum plura scripsisse. *Difficilius*) quia vtrunque delectabile, an quia magni laboris.

Bene est mihi, quia tibi bene est. Habes vxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amœnissima. neque enim dubito esse amœnissimam, in qua se composuerat homo, felicior antè quàm felicissimus fieret. Ego in Thuscis & venor & studeo: quæ interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronunciare, vtrum sit difficilius, capere aliquid, an scribere. Vale.

C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

Ideo) Petit vt Paulin⁹ villam suam commodet liberto Zosimo, nec curatus sit à tussi, quam recitando contraxerat, & inde sanguinem euomuerat. Erat autem recitator, [bonus] & litteratus, cithara callens, & domino suo multa præstans officia. Eius memoria adhuc Comi extat in templo diui Andreæ tribus verbis notata, ZOSIMVS CONIVGI INCOMPARABILI. Pariter Veronæ legimus, Zosimum Viriatium extantem in curru triumphali. Zosimum Alexandrinum & philosophum, & alium Gazæum siue Ascalonitam declamatorem recitat Suidas. Ad Zosimum pri-

Ideo quàm molliter tuos habeas, quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo & Homericum illud, πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν, & hoc nostrum, paterfamilias. Quòd si essem natura

Universidad de Deusto
Biblioteca

matem scripsit in epistolis Æneas rhetor. *Molliter*) benignè, humanè. *Habeas*) trahes. ἀνεχοῦ δὲ πατρὸς ὡς ἤπιος ἦεν.) Socer autem pater quàm mitis erat. sumptum ex vltimo Iliad. vbi Helena conqueritur, Priami filios sibi aliquando infensos extitisse: socerum verò Priamum semper se mitem præstitisse memorat. [magis tamen placet, vt legas. πατρὸς ὃ ὡς ἤπιος ἦεν, pater aût vt mitis erat, sumptum ex secundo Odysseæ vt repetitum lib. v.) *Hoc nostrum paterfamil.*) resume semper in animo est. *Nostrum*) patronorum proprium, an quia Romanum est vocabulum. nam paterfamiliæ ideo appellatus quòd curare debet familiam ea mansuetudine, quasi pater esset.

Asperior) immitior. *Frangeret*) moueret ad lenitatem. *Quanto illa magis eget, est homo probus*) in secunda lectione fuit, quanto nunc maior venit debilitas, iam angitur homo probus. Fuit tertia scriptura, non absurda, quanto nunc vtilior [humanitas] ægrotanti. *Probus*) bonus quasi probatus: sicut improbus, malus. *Officiosus*) qui se immiscet officiis iuuandi gratia: & nõ officiosus, id est quietus & domi residens. interdum pro eo quod nocet intelligimus officiosum ab officiendo. Mart. Omnes prosequeris Prætorum Cotta libellos: Accipis & ceras, officiosus homo es. Apud Apuleium in primo Asini, Aduentores pristinos in fæce submissis officiosis roncis raucus appellat. *Literatus*) literis excultus. Apuleius x. Dominus ædium habebat iuuenem filium probè literatum: & per id consequenter pietate modestiáque præcipuum. Tranquil. de Grammaticis, Sunt qui distingunt literatum à literatore, vt Græci grammaticum à grammatista, & illum quidem absolutè, hunc mediocriter doctum existiment: quorum opinionem etiam Orbilius exemplis confirmat. nam apud maiores, ait, cùm familia diuitis venalis produceretur, non temerè quem literatum in titulos, sed literatorem inscribi solitum, quasi non perfectè literis imbutum. Apuleius tamen nono literatum pro seruo inscripto vsurpauit, Frontes, inquit, literati, [id est inscripti:] nam notis in fronte quibusdam inscribebantur. *Eius*) propria. *Comœdus*) comœdiæ actor. *Inscripto*) nam vænales serui scriptis monstrabantur, in qua præstarent arte. *Facti*) excellit. *Aptè*) accommodatè. vt vox conueniat ei rei quam agit. *Cithara*) dicta. παρὰ τὸ ἀνέδειν quòd facile moueatur, aut quòd auditores in amorem moueat. Seruius testudinem dictam credit: Est autem vocabulum græcum, & pro lyra à Suida interpretatur. Apuleius in secundo Floridorum, Cithara baltheo celata apta structim sustinetur: manus eius tenera procerule læua distantibus digitis neruos mouet: dextra psallentis gestu pulsabulum citharæ admouet, ceu parata percutere cùm vox in cantico interquieuit. *Quàm comœdo necesse est*) nam inter actus comœdiarum concinebatur, quod Horatius in arte præcipit, vt opportunè fiat. neu quid medios intercinat actus. Quod non proposito conducat. & mox, Tibia non vt nunc orichalcho iuncta, tubæque Æmula, sed tenuis simplexque foramine pauco Aspirare, & adesse choris erat vtilis. Diomedes, Pantominus & choraules in comœdia canebant inter actores comœdiarum pro facultate: & arte potiores principatum sibi artificij vendicabant. Inde legimus Flaccum modulasse tibiis terentianas comœdias. *Legit*) recitat. *Sedulò*) diligenter.

asperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi: cui tanto maior humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. est homo probus, officiosus, literatus, & ars quidem eius, & quasi inscriptio, comœdus, in qua plurimum facit. Nam pronunciat acriter, sapienter, aptè, decenter, etiam vtitur & cithara peritè vltrà quàm comœdo necesse est. Idem tam commodè orationes, & historias, & carmina legit, vt hoc solum didicisse videatur. Hæc tibi sedulò exposui, quò magis scires, quàm multa vnus mihi, & quàm

iucunda) mihi grata. *Charitas*) amor. *Comparatum*) datum consuetum. *Hoc*) Zosimo, *Semel*) nunc. *Intentè*.) acriter, altè. *In AEgyptum*) vbi Zosimus natus erat: ideo remittebatur in patriam, & ad suos, cùm valetudinarij curentur mutatione aëris, præsertim si transferantur in consuetudinem prioris victus, & cœli: sic enim restituuntur veluti nutrici ac parenti alioquin Ægyptius aer purior & minus pestilens: inde multitudine hominum ferè cæteras orbis partes superauit. autores sunt Diodorus & Iosephus. *Confirmatus*) liberatus, curatus. *Imperat Voci*) nititur supra vires enunciare. [legitur & minus imperat.] *Tussicula*) parua & modica tussi. *Veteris infirmitatis*) reiectionis sanguinis. *Prædia*) quæstio est fundus à possessione, vel agro, vel prædio quid differt: [quidam sic diffiniunt, Possessiones sunt agri latè patentes publici priuatíque, quos initio non mancipatione, sed quisque vt potuit, occupauit atque possedit. vnde & nuncupati fundus dictus, quòd in ea fundatur, vel stabilitur patrimonium. Fundus autem & vrbanum ædificium & rusticum intelligendum. Est prædium quod ex omnibus patris familias maximè prouidetur, id est apparet, quasi præuidium: vel quòd antiqui agros quos bello ceperant, vt prædæ nomine habebant. Alij,] Fundus est omne quicquid solo continetur. Ager est species fundi, quæ ad vsum hominis comparatur. Possessio ab agro iuris proprietate distat. Quicquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, hoc possessionem appellamus: possessio ergo vsus est, ager proprietas loci est, prædium vtriusque suprascriptæ rei generale nomen est. nam & ager, & possessio huius appellationis species sunt. Hæc Modestinus, & præter eum Asconius, Prædia, inquit, sunt res ipsæ, prædes homines, id est fideiussores, quorum res, bona, prædia non vno nomine dicuntur. Iustinianus in Inst. Prædia omnia ædificia vrbana appellamus, & si in villa ædificata sunt. Iulius Frontinus de agrorum qualitate, Ager inquit, est mensura comprehensus. cuius modus vniuersus ciuitati est designatus.] *Foroiulij*) Foroiulienses cognomine Concubienses locat Plinius in sexta

iucunda ministeria præstaret. Accedit huc longa iam charitas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim à natura comparatum, vt nihil æquè amorem incitet & accendat, quàm carẽdi metus, quem ego pro hoc non semel patior. Nam ante aliquot annos, dum intentè instantérque pronunciat, sanguinem reiecit, atque ob hoc in AEgyptum missus, à me post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper. deinde dum per continuos dies, nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Qua ex causa destinaui eum mittere in prædia tua, quæ Foroiulij possides. audiui enim te sæpe referentem esse ibi, & aera salubrem, & lac huiusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo scribas tuis, vt illi villa, vt domus pateat: offerant etiam sumptibus eius, siquid opus erit: erit autẽ opus modico. est enim tam parcus & continens, vt non solùm delitias, verumetiam necessitates valetudinis frugalitate restringat. ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficit eunti in tua. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Italiæ regione, quæ Vmbriam, & agrum Gallicum circa Ariminum complectitur, de quibus nunc loquitur Secundus. Scio tamen Strabonem nauale Cæsaris Augusti, quod Forumiulii vocant, posuisse inter Olbiam & Antipolim, vt distet à Massilia stad. sex millibus, & Ptolemæum Forumiulii in Histria. sed diuersa oppida eodem nomine appellata quis nescit? nam & Pli. Forumiulii in Hispania refert. *Lac*) Lacte tussi per hyemem locis maritimis, per æstatem locis mediterraneis opus est. tussientem minimè oportet lectione vti vehementi. vtilis in omni tussi peregrinatio est, cibus vt lac in allio coctum. magis terreri potest aliquis cùm sanguinem exspuit. sed id modò minus, modò plus periculi habet: exit enim modò ex gingiuis: modò ex ore & copiosè: nonunquam autem is à summis faucibus fertur, aut ore venæ alicuius adaperto, aut tuberculis quibusdam natis, & ex his sanguine erumpente, aliquando gutture & arteriis exulceratis, frequens tussis sanguinem extundit. interdum etiam fieri solet, vt aut ex pulmone, aut ex pectore, aut ex latere, aut ex iocinore feratur. Præter ista à Celso prædicta, Plin. ad exulcerationem stomachi lactis asinini potus, item bubuli, plurimum prodest. Lege plura lib. xxvi. cap. v. & xxviij. cap. x. apud eundem [Est alia lectio, & in huiusmodi curationibus accommodatissimum, vt totum hoc ad aërem referatur.] *Necessitates & valitudinis*) quæ necessaria sunt valitudinario. *Restringat*) amputet, minores faciat, id est abstineat à necessariis. *Ego*) sensus est, dabo ei tantum nummorum, quantum opus erit in via: nam domi tuæ nihil opus erit: ergo nihil vlterius addam.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

TErum Bithyni (breue tempus à Iulio Basso) & Rufum Varenum Proconsulem detulerunt: Varenum, quem nuper aduersus Bassum aduocatum, & postularant, & acceperant, inducti in Senatum, inquisitionem postulauerunt: tum Varenus petit, vt sibi quoque defensionis causa euocare testes liceret: recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno non sine euentu. nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim vtranque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit, & adfert memoria, vox, gestus, tempus ipsum: postremò vel amor, vel odium rei: liber offensis, liber gratia, liber & secundis casibus & aduersis caret. Respondit mihi Fonteius Magius, vnus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Mos est plerisque Græcorum, vt illis sit pro copia volubilitas: tam longas, támque rigidas periodos vno spiritu quasi torrente

(*Terum*) Accusauerant Bithyni Iulium Bassum repetundarum, qui in ea prouincia Proconsulatũ gesserat: contra quem à Senatu impetrauerant aduocatum Rufum Varenum: is postea sortitus eãdem prouinciam, repetundarũ pariter reus sit. Pro Vareno egit Secundus, cui contradixit Fonteius, Græcus homo. Concessa est Bithynis inquisitio, & Vareno postulatio. *A Iulio Basso*) Libro quarto legimus Iulium Bassum reum fuisse repetũdarum sub Traiano, quòd prouinciam Bithyniam expilasset: sed illic scriptum Pomponium Rufum aduersus Bassum egisse, nunc verò Rufum Varenum, nisi malimus intelligere appellatum Pomponium Rufum Varenum. *A Iulio Basso*) post accusationem Iulii Bassi. *Detulerunt*) accusauerunt apud Senatum. *Proconsulem*) Bithyniæ. *Varenum*) dico illum Varenum: nam erant in vrbe alii eiusdem appellationis, & repetitio talis reficit auditorem, & magis rem declarat. *Acceperant*) impetrauerant à Senatu, à quo diximus aduocatos peti solitos. *Inquisitionem*) Inquisitio est alicuius criminis manifesti saltem per famam ex bono & æquo iudicis competentis facta inuestigatio. nam cùm in ius ventum erat, dicebat accusator reo, quòd iniuriam prouincialibus fecerat: si tacuisset, lis ei æstimabatur vt victo: si negasset, petebat accusator à magistratu dies inquirendorum criminum. *Euocare testes*) è prouincia testes in rem suam vocare: & expectandum donec in vrbem venirent. In rem nostram faciunt Taciti verba ex lib. xiii. Pomponium inquit Syluanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebátque tempus euocandorum testium ex Africa prouincia, vbi pro consulare imperium habuerat. Sed reus illico defendi postulabat, valuítque pecuniosa orbitate & senecta. sed sicuti fauore & gratia quorundam Syluanus obtinuerat statim pronunciari, ita iure Varenus impetrauit, vt posset euocare testes.

Recusantibus) nolentibus vt euocaret testes contra obiecta crimina. *Cognitio*) discussio, examinatio. *Suscepta*) à Senatu. *Egi*) dixi causam. *Euentu*) bono & malo: nam & Vareno concessum est testes euocare, & Bithynis data fuit inquisitio. *Fortuna dominatur*) domina est, & plurimum potest. Fortunæ omnia Tullus rex ascripsit. exoculata ab Apuleio dicitur: nam vaga, inconstans, incerta, varia, indignorúmque fautrix: huic omnia expẽsa, huic omnia feruntur accepta, sola laudatur, sola arguitur, & in tota ratione mortalium sola vtranque paginã facit. μηδὲν αὐτὴ πόρρω, id est nihil sine fortuna, dixit Pausanias in primo. Et Salustius, sed profectò fortuna in omni re dominatur. Historici autem plurimum in bello posse tradiderũt. *Vtranque*) accusatoris & rei. *Commendationis*) laudis in actionibus. *Memoria*) si mala fuerit, detrahit: si tenax, affert. *Tempus*) si inopportunum. *Amor rei*) causa quę agitur, an grata iudicibus. Quare non absurdè Cæsar apud Salustium suam orationem sic orditur, Omnes homines, patres conscripti, qui de rebus dubiis consultant, ab odio, amicitia, atque ira, atque misericordia vacuos esse decet. *Liber*) oratio mea quæ nullis affectibus tangitur, nulla etiam fortuna mouetur, siue bona, siue mala. *Fonteius Magius*) aduocatus Græcus à Bithynis in Senatum ductus: cuius fit mentio ab eodem lib. vij. *Plurimis verbis, paucissimis rebus*) Secutus est Ciceronem in Oratore dicentem, Verbi controuersia, tam diu torquet homines Græculos contentionis cupidiores, quàm veritatis. Et de Claris Oratoribus, Asiaticis quibusdam oratoribus fuit genus orationis non tam sententiis frequentatum quàm verbis volucre, vt Æschylo Gnidio, ac Milesio Æschini, quibus erat admirabilis orationis cursus, erudita sententiarum concinnitas non erat. neque insciti illius cui res non suppetant, verba non desint, laudanda est: quorum si alterum sit optandum, malim equidem indisertam prudentiam quàm stultam loquacitatem. *Volubilitas*) sermo rotatus, facilis circumductio, currens oratio. *Periodos*) in lectione. plena sententia periodus dicitur: cuius partes sunt, commata, & cola. Fit autem in extrema clausula, nec longior esse debet, quàm vt vno spiritu proferatur: modum eius Cicero quatuor senariis pedibus terminauit. vnde libro octauo Secundus data opera longiorem periodum fecit, vt ostenderet se Tacito inferiorem. Nonnulli duo illius genera esse dicunt, vnum simplex, cùm sensus vnius longiore ambitu circumducitur: alterum quod constat ex membris, siue incisis, quod plures sensus habet, vt, Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris. Adhæc Fabius sic distinguit, At illa connexa series tres habet formas: incisa, quæ commata dicuntur: membra, quæ cola: periodos,

quæ est vel ambitus, vel circumductum, vel continuatio, vel conclusio. nam M. Tullius periodo plurima nomina dat, ambitum, circuitum, comprehensionem, continuationem, circumscriptionem. *Frigidas*) sine neruis: quibus si strepitum dempseris, nihil boni restabit: vel rigidas, duras. *Vno spiritu*) quo periodon comprehendi præcipit M. Tullius.

Contorquent) iaculantur tanquam telum aliquod in aduersarium. Sic Iuuenalis de enthymemate, Et curtum sermone rotato Torqueat enthymema. *Iulius Candidus*) Iulius Vespronius Candidus, qui Consulatum cum Quadrato gessit quo tempore Adrianus Tribunatum plebis. Hic postea missus est Iulius à Senatu legatus ad Septimium Seuerum, qui in Syria cum exercitibus, quibus præerat, à Iuliano desciuerat. Erat autem Candidus, vetus Consularis olim militibus inuisus ob durum, & sordidum Imperium. Candidi vxorem tanquam adulteram poeta Martialis epigrammate momordit. Iulio Candido rescripsisse diuum Pium memorat Vlp. ff. xlviij. titulo de accusationibus. *Non inuenustè*) eleganter, vrbanè, scitè. *Aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam*) Valerium Probum grammaticum illustrem refert Gellius Sallustianum illud ex Catilinario satis eloquentiæ, sapientiæ parum, breui antequàm decederet, sic legere cœpisse, & sic à Sallustio relictum affirmasse, satis loquentiæ, parum sapientiæ, quòd eloquentia cum insipientia minimè conueniret. nam alibi idem Sallustius dixerat loquax magis, quàm facundus. *Eloquentia*) ornatus verborum sententiarúmque cum prudentia. Is enim eloquens est, qui cum sapientia dicit humilia subtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperatè. nam cùm orator sit vir bonus dicendi peritus, impossibile est eum esse oratorem qui imprudenter dicit. *Alteri*) duobus contigit. Possumus intelligere Demosthenem, & Ciceronem. *Non sumus Antonij*) M. Tullius primo de Oratore refert M. Antonium, cui vel primas eloquentiæ partes superiorum tribuerat ætas, virum natura peracutum & prudentem, in eo libro, quem vnum reliquit, dissertos se vidisse multos, eloquentem omnino neminem. Insidebat videlicet in eius mente species eloquentiæ, quam cernebat animo, re ipsa non videbat. Vir autem acerrimo ingenio (sic enim fuit) multa, & in se, & in aliis desiderans neminem planè, qui rectè appellari eloquens posset, videbat. Eum verò statuebat disertum, qui posset satis acutè atque dilucidè apud mediocres homines ex communi quadam opinione hominum mirabiliter dicere: sed eloquentem, qui mirabilius, & magnificentius augere posset atque ornare quæ vellet: omnésque omnium rerum, quæ ad discendum pertinerent, fontes animo ac memoria contineret. [Verùm Secundus fatetur non esse eius sententiæ cuius Antonius, vt putet neminem eloquentem: nam inquit non sumus Antonii. Clarior lectio, Immo si Marco Antonio credimus, nemini.] *Nemini*) contigisse eloquentiam. *Loquentiam*) disertam facundiam sine prudentia. *Impudentissimo cuique*) Quid enim tam furiosum quàm verborum, vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia, nec interdum scientia? videas quosdam scatere verbis sine vllo iudicii negocio cum securitate multa & profunda, vt loquentes plerumque videantur loqui sese nescire. quare Thersiti audacissimo verba

contorquent. Itaque Iulius Candidus non inuenustè solet dicere, aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam. Nam eloquentia vix vni aut alteri, immò si Marco Antonio credimus, nemini: hæc verò, quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentissimo cuique maximè contingit. Postero die dixit pro Vareno Homullus

ἄμετρα Homerus attribuit, & Eupolis vetus poeta consignatissimè, id genus hominum retulit, Λαλεῖν ἄριστος, ἀδιωτάτους λίζειν, id est blatterare optimus, dicere ineptissimus. Hæc sumpta partim ex Oratore M. Tullii, partim à Gellio. Addo Euripidem in Hyppolito, malos dicere, populo videri eloquentiores. αἱ δὲ σοφὸς ἐφηῦρε πᾶσι μουσικώτερος λέζαι.

callidè, acriter, cultè: contrà Nigrinus pressè, grauiter, ornatè. Censuit Acilius Rufus, Consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Vareni silentio præteriit. Hæc forma neganda fuit, Cornelius Priscus Consularis, & accusatoribus, quæ petebant, & reo tribuit, vicitque numero. Impetrauimus rem, nec lege comprehensam, nec satis vsitatam, iustam tamen. Quare iustam non sum epistola executurus, vt desideres actionem. Nam si verum est Homericum illud, τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἀνθρωποι, Ἥτις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται, *apud te prouidendum est, mihi ne gratiam nouitatis & florem, quæ oratiunculam meam vel maximè commendat, epistolæ loquacitate præcerpam.* Vale.

Callidè) astutè. *Acriter*) intensè, ἀκριβῶς. *Cultè*) verbis ornatis. *Contra*) Homullum dixit. *Pressè*) emunctè, strictè. *Forma*) modus, scilicet nullam mentionem facere, vt Vareno liceret testes euocare. *Cornelius Priscus*) Consulum designatorum vnus, apud quem Secundus luxit obitum Valerii Martialis. *Accusatoribus*) Bithynis. *Quæ petebant*) inquisitionem. *Reo*) Vareno facultatem testium euocandorum. *Vicit numero*) sententia Prisci comprobata est, à maiori Senatorum parte. *Rem*) vt liceret testes euocare. [*Negligenter*) Aliàs nec lege.] *Comprehensam lege*) lege aliqua sancitam. [Approbatam: intellectam à senatoribus.] *Subsistentem*) probabilem, non displicet Vsitatam. *Iustam tamen*) consistentem: nam erant personæ, & res notæ: ergo causa consistebat, sed vix subsistentem dixit, quia ex altera parte rationes erant validiores ad faciendam fidem. quod optimè Hermogenes, & eum secutus Fortunatianus in primo Rhetoricorum tractant. *Executurus*) dicturus. *Actionem*) orationem quam pro Vareno dixi. [ὡς ἔστι μῦθον ὀφέλειν.] Idcirco, nullo modo oportet sermones augere. verba Patrocli ad Merionem ex xvi. Iliados. In quibusdam codicibus leguntur hi versus, Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἀνθρωποι, Ἥτις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται; illam enim cantilenam magis concelebrant homines, quæ audientibus recentissima existat. [Verba sunt Telemachi ex libro primo Odysseæ.] *Nouitatis gratiam*) quia noua magis placent *Florem*) musteum decorem, illibatam lectionem, pulchritudinem. *Quæ*) nouitas. *Loquacitate*) si summam totius orationis longa epistola comprehenderem. *Percerpam*) nam non tanquam nouam legeres illam. an potius præcerpam, [deliorem, delibem.]

C. PLINIVS RVFO SVO S.

DEscenderã) dicturi erant aduocati apud cẽtumuiros, ad quos audiendos Secundus conuenerat, sed Licinius Nepos iudicia soluit, edicto monens, vt Senatusconsultũ seruaretur: quo cauebatur, ne quis ante actionem pecuniam acciperet, vel pacisceretur: quod Nepotis factum à quibusdam reprehendebatur, ab aliis laudabatur. *Descenderem*) ab Esquiliis, loco edito, vbi domum habuit. *Basilicam Iuliam*) in qua iudicia publica & priuata conficiebantur. relege à nobis prænotata. *Proxima comperendinatione*) actione, quam primùm eram acturus. Comperendinatio enim vtriusque partis actio. Secundum alios comperendinatio est secunda actio. Item comperendinatio est ab vtrisque litigatoribus inuicem sibi denunciatio in perendinum diem: namque cùm in rem aliquam agerent litigatores, & pœna se sacramenti peterent, poscebant iudicem qui dabatur post trigesimum diem, quo dato deinde inter se comperendinum diem denunciabãt, vt ad iudicium venirent: quò cùm esset ventum, antequam causa ageretur, quasi per iudicem rem exponebant: quod ipsum dicebatur causæ coniectio, quasi causæ suæ in breue coactio. Secundum alios inter comperendinationem & ampliationem hoc interest, quòd comperendinatio ex vna tantùm reperitur parte, cùm antè iudex non intelligeret vt omnino suadebatur. Iudices, si bona causa, absoluebant eam: si mala, non statim damnabant Sed hac excusatione parcebant. nam cùm condemnandi nota esset. Θ, litera. A, absoluendi, ampliandi signum. N.L. quod significabat non liquere, inde ampliatio nascebatur. hæc Asconius. Tacitus comperendinationes liberas olim fuisse memorat. Postea restrictæ sunt legibus: nam tertia actione, inquit Cicero, vt his ludorum diebus interpositis, nemo iustum comperẽdinatum iudicaret. Adimo enim comperendinatum, quod habet lex in se molestissimum, bis vt causa dicatur: verùm vt opinor Glaucia primus tulit, vt comperendinaretur reus: antea, vel iudicari primò poterant, vel amplius pronunciari. Alibi Secundus dixerat, leges, tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur. *Iudices*) sorte ducti. *Centumuiri*) numero centum octoginta: tot enim quatuor Tribunalibus scribebantur. *Obseruabantur aduocati*) simul aderant aduocati. legitur etiam obseruabantur, scilicet ab aduocatis & auditoribus. Centumuiri venerabantur: nam obseruatio ad honorem refertur, & in duabus rebus est, obsequio, aut speculando. Aliàs obseruatio est callida, & diligens annotatio. deinde sequitur. *Aduocatis silentium longum*) scilicet fuit, donec Prætor adueniret. *Nuncius*) aduenit. Dissolutio, exornatio, quæ coniunctionibus verborum è medio sublatis partibus separatis effertur. *Eximitur dies*) interdictum est eo die litibus, vt iudiciis vacarent: sic enim diem credit eximi, cùm iustitium indicitur, & iura silent. [Contra illorum opinionem qui volunt diem eximi vel tolli dicendo, cùm hic silendo sit exemptus.] *Paratus*) ad dicendum. *Morer*) desistam à causis agendis. alia lectio, mora læter. *Nepos*) Licinius Nepos. *Legibus quærit*) secundum leges cognoscit: nam ius cognoscendi autore Pediano,

DEscenderam in Basilicam Iuliam auditurus, quibus proxima comperendinatione respondere debebam. Sedebant iudices, centumuiri venerant, obseruabantur: aduocatis silentium longum, tandem à Prætore nuncius. Dimittuntur Centumuiri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, vt non mora læter. Causa dilationis, Nepos Prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breue

diano, erat apud Prætorem. & Paulus de Regulis iuris inquit. Vbicunque causæ cognitio est, ibi prætor desideratur, iudicandi verò ius apud equites fuit. Prætor autem Vrbanus iuri dicũndo præerat, & in potestate habebat omnium iudicum tabellas.

Edictum) edicta Prætoris sunt, Dictatorum etiã Imperatorúmque, autore Dionysio in suis antiquitatibus, & Lampridio historico, adhæc Secundo dicente, edictum Augusti & Traiani, & Martiale Domitiani. Edicimus enim quod iubemus, & vni generi edicimus secundum Donatum, & præcepta, præceptionésque iustorum & iniustorum Romani edicta vocant. vt quidam scribunt propter eam quæ tunc fiebat dictionem, in qua diffinitione complectuntur interdicta, quibus vetatur aliquid fieri. *Senatusconsulto*) quod suprà principis librum dixerat, decretum à Senatoribus, referẽte Traiano. *Suberat*) subscriptum fuerat. *Senatusconsultum*) quo reducebatur, ne quis ob causam orandam pecuniam acciperet. *Omnes*) hoc est principium illius Senatusconsulti, quod durat vsque ad, his enim verbis. *Quid*) Negocij causam, litem aliquam. *Agere*) ante litem contestatam iurare cogebantur. *Cauisse*) aliqua cautela prouidisse, vt aduocatus pecuniam haberet. *His*) prædictis. *Mille*) aliis innumeris. *Vaenire*) vendi ab aduocatis. *Emi*) à litigantibus. *Peractis negocijs*) finitis controuersiis. *Decem millium*) secutus est Nepos exemplum Claudij, quem legimus apud Tacitum, posuisse modum aduocatis pecuniæ capiendæ vsque ad dena sestertia. Idem enim quod decem millia nummũm, quæ egressi reperundarum tenerentur. *Qui Centumuiralibus præsidet*) decem enim & octo Prætores fuisse in vrbe, alibi probauimus. Centumuiralibus, igitur causis vnus præerat. *Deliberaturus*) spatium ad deliberandum sumpturus. *Sequeretur exemplum*) faceret idem quod Nepos. *Inopinatum ocium*) insperatam ab agendo vocationem. [quidam, inopinatum referunt ad præcedentem dictionem, exemplum.] *Carpitur*) tanquam nimis seuerum à nonnullis laceratur. *Laudatur*) à plerisque tanquam honestum, & vtile: nã vt in Senatu, ita in ciuitate hominum iudicia diuisa sunt. [*Multi*) dicebant.] *Cuncta corrigerent*) vniuersum edictum reprehenderent, & arbitrarentur permittendum vnicuique dare, & accipere pro aduocatione quantum libuisset: [Alij legunt, vt curua, iniqua: quod magis probo, vt sit ironicè dictum. Nam & Seneca in ludo Claudij, Hic nobis, inquit, curua corrigit.] *Quid*) dicentes. Prætores seueri, qui si hoc fuisset faciundũ ipsi prius fecissent. *Hic est*) amara ironia: perinde ac si dicerent, nũ Cato? nũ Fabritius? nũ Fabius? *Contrà*) dicunt, laudantes Nepotis factum.

edictum, admonebat accusatores, admonebat reos, executurum se quæ Senatusconsulto continerentur. Suberat edicto Senatusconsultum hoc, Omnes, qui quid negocij haberent, iurare priùs, quàm agerent, iubebantur, nihil se ob aduocationem cuiquam dedisse, promisisse, cauisse. His enim verbis, ac mille præterea, & venire aduocationes, & emi vetabant. Peractis tamen negocijs, permittebat pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui Centumuiralibus præsidet, deliberaturus, an sequeretur exemplum inopinatum, nobis ocium dedit. Interim tota ciuitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, Inuenimus qui curua corrigerent. Quid? ante hunc Prætores non fuerunt? Quis autem hic est, qui emendet publicos mores? Alij contrà, Rectissimè fecit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Initurus magistratum) gesturus Prætoris officium. ex quibus apparet in præcedentibus emendatè legi, Nepotem Prætorem designatũ. *Iura recognouit*) Pomponius Iurisconsultus affert Prætorem habuisse facultatem adiuuandi, vel supplendi, vel corrigendi ius ciuile. *Nouissimas*) immensas, vltra modum. Magis probo fœdissimas, [id est turpissimas, maximè indecoras.] *Turpissimè*) per quæstum. nam accusatoriam vitam viuere, & ad defendendos reos præmio duci, proximum latrocinio est. Paciscendi quidem ille pyraticus mos, & imponentium periculis precia, procul abominanda negociatio, etiam à mediocriter improbis abierit. *Rem pulcherrimam*) patrocinium. Orandi maiestatẽ, qua nihil dij immortales melius homini dederunt, & qua remota muta sunt omnia. Illa nihil in vrbe, vel ad vtilitatem fructuosius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel totius Imperij, atque omnium gentiũ notitiẽ illustrius. Non aliundè maiores honores, opes amicitiæ, laus præsens, & futura hominibus contingit. *Alterutram*) bonam siue malam. *Ex euentu*) si bonum euentum sortietur edictum Nepotis, pariter bonam famam: sin minus, malam: nam ab euentu sæpenumero res iudicantur, vt testatur Ouidius, Exitus acta probat. Et Liuius septimo belli Punici, Ex euentu quo nihil iniquius est, famam homines habent: à quo idem trahens argumentum inducit Hannonem dicentem, Euentum esse veluti iudicem belli. Nero dicere solebat, euentum in manu fortunæ constare. Hinc Liuius scribit, euentum in manu stultorum versari. Nam plerumque vis oratoris, & cæterarum rerum ab imperitis exitu & victoria iudicatur. Quare secundum Isocratem cùm euentus sit in manu fortunæ, non laudandus is cui res prosperè cedunt, sed qui quantũ consilio humano licebat eas multo antè præuidit, & prouidit: tametsi si secus, quàm intenderat euenirent: sapiẽtes enim & docti fortuita debent excludere. M. Tullius in Rhetoricis, cuiuscunque negocij finem euentum diffinit. Donatus tantum bonorum exitum: contra tamen probatissimorum autoritatem. *Iniquum*) sine ratione. *Vsu receptum*) consuetum. *Procedunt*) laudantur, admittuntur, lego probantur. *Eadem facta*) eodem consilio gesta. *Diligentiæ*) [nomen, si rectè interpretentur: vanitatis, id est inconstantiæ, si malè, opponitur vanitas diligentiæ, & furor libertati.] *Libertatis*) si bene cedunt. [*Vanitatis & furoris*) si malè.

initurus magistratũ: iura recognouit: Senatusconsulta legit, reprimit fœdissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissimè venire non patitur. Tales vbique sermones, qui tamen alterutram in partem ex euentu præualebunt. Est omnino iniquum, sed vsu receptum, quòd honesta consilia, vel turpia prout malè aut prosperè cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerunque eadem facta, modò diligentiæ, modò vanitatis, modò libertatis, modò furoris nomen accipiunt. Vale.

QVINTI LIBRI FINIS.

C. PLINI C. AECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER SEXTVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS TYRONI SVO S.

EGO) [Contulerat se Secũdus in patriã Comũ, Tyro in Picenum: sed reuersus in vrbem, vbi consueuerat Tyroni, tunc cœpit desiderium amici: quare hortatur vt Romam veniat.] Transpadana regio dicitur, quæ nobis est cis Padum, cispadana quæ vltra Padum. Habetur enim respectus scriptorum, qui erant in vrbe: nam illis qui nobis cispadanus ager, transpadanus erat. *Trans Padum*) Comi, vbi sua plurima tenuit prædia. Padus ab imis radicibus Vesuli montis exortus, siue à remio, vt testatur Plinius. Ptolemæus etiam Padi caput iuxta Larium paludem refert, qui submersus cuniculo, rursus in agro Vibonensi extollitur, secundum Solinum. At Plinio tradente in Forobiuiensium agro, nulli amni claritate inferior: nam à poeta, fluuiorum rex dicitur. Lucanus non minorem Nilo scribit, & Strabo cunctos Europæ flu-

QVANDIV ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam. Postquam ego in vrbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu quòd ipsa loca, in quibus esse vnà solemus, acrius me tui commonent, seu quòd desiderium absentium nihil perinde, ac vicinitas acuit. Quòque propius accesseris ad spem fruendi, hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

uios, præter Hiſtrum magnitudine ſuperare: dictus à Græcis Eridanus, nota Phaethontis pœna. Fons eius mediis diebus æſtiuis ſemper aret: canicula liquatis niuibus flumen augetur, atque vbi liquit agros, vbertate largior: nam ſubiectus Alpibus campus admodum felix & fructuoſis collibus varius: hunc medium ferè Padus diuidit: eáque regio hinc ciſpadana hinc tranſpadana dicitur. Ciſpadana quidem montibus adiacet, atque Liguriæ: reliqua verò tranſpadana. multis igitur amnibus auctus, iuxta Rauennam mare irrumpit per ſeptem oſtia: ſed vnum maximè memorabile, quod Paduſa dicitur, efficit. hęc ſumpta ex Mela, Strabone, Plinio, Solino, Diodoro: qui diſſentiens à cæteris ſcriptoribus, tradit quinque tantùm oſtiis in fretum ſe exonerare. *Piceno*) agro eras. Picenum poſt Vmbriæ ciuitates, quæ inter Ariminũ Anconémque iacent, extenditur. Profecti ſunt autem Piceni à Sabinorum terra, qui cum ductu, & auſpicio Pici iter facerent, nomen inde nacti ſuere. E montibus vſque in plana & pelagus eorum incipiunt dominia: quorum ager in longum magis quàm in latum excreſcit: bonus ad omnia: cæterùm lignariis quàm frumentariis fructibus longè præſtat. inter cæteras vrbes inſignem habet Anconem. in quinta Italiæ regione locatur à Plinio, & hominum multitudine abundaſſe idem autor. A Piceno deducitur Picens: à Picentia verò Picentini, qui & ipſi populi ſunt Italiæ. *Multo magis*) te requiro. *Ex quo tempore*) id eſt poſtquam. [aliter, ſeu quòd, quæ lectio cum ſequẽtibus aptè congruit.] *Me commonent tui*) memorem me tui faciunt, te in mentem meam reducunt. [*Deſiderium abſentium*) propriè deſiderium rerum abſentium eſt. [*Perinde*) tam.] *Acuit*) incitat, accendit.

Impatientius) ardentius. *Careas*) ad idem, ſi leges cupias. *In cauſa*) huius deſiderii eſt. *Tormento*) ſolicitudini, affectui *Veni in vrbem*) vt medearis dolori meo. *Illuc*) Comum. [*Conſulto*) non temerè: quamuis etiam legatur, inconſultò.] *Similes*) conquerentes de abſentia mea, & efflagitantes aduentum in vrbem.

impatientius careas. Quicquid in cauſa, eripe me huic tormento: veni, aut ego illuc, vnde inconſultè properaui, reuertar, vel ob hoc ſolum, vt experiar an mihi, cum ſine me Romæ cæperis eſſe, ſimiles his epiſtolas mittas. Vale.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Oleo) Taxat notabiliter actionem M. Reguli, cùm videatur probare, & apertè modum agendi ſuo tempore improbat: poſtquam publicos mores notauit, ad ſuos & Arriani amici reuertitur. *Iudicijs*) Centumuiralibus cauſis. *Deſiderare*) quod maius eſt quàm quærere. *Habebat ſtudijs honorem*) honorabat ſtudia. *Timebat*) nam timor eſt optimus ſtudiorum emendator. *Pallebat*) libro primo de eodem dixerat, Expalluit notabiliter quamuis palleat ſemper. Pallidi enim ſtudioſi creduntur nimia vigilia & vini parſimonia. quare iocus eſt Valerii Mart. in Oppianum, qui cùm eſſet mali coloris, cœpit ſcribere verſus vt videretur poeta, & illa Inue. vellicatio. Tunc vtile multis

Oleo nonnunquam in iudicijs quærere Marcũ Regulũ: nolo enim dicere deſiderare. Cur ergo quæro? habebat ſtudijs honorẽ, timebat, pallebat, ſcribebat: quamuis non poſſet deſcere illud ipſum, quod oculum modò dextrum, modò ſiniſtrum circumlinebat: dextrum, ſi à petitore, alterum, ſi à poſſeſſore eſſet acturus, quòd candidum ſplenium in hoc aut illud ſupercilium transferebat: quòd ſemper aruſpices conſulebat de actionis euentu animi ſuperſtitione, ſed tamen à magno ſtudiorum honore veniebat. Iam illa perquàm iucunda vnà dicentibus, quòd libera tempora petebat, quòd audituros conrogabat. Quid denique iucundius, quàm ſub alterius inuidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quaſi deprehenſum cõmodè dicere? Sed vtcunq; ſe habent iſta, bene fecit Regulus quòd eſt mortuus, melius ſi ante. Nũc etiã ſanè poterat ſine malo publico viuere ſub eo principe, ſub quo nocere nõ poterat. Ideo fas eſt, nonnunquam eum quærere. Nam poſtquam obijt ille, increbuit paſſim, & inualuit conſuetudo, binas vel ſingulas

Pallere, & vinum toto neſcire Decembri. *Scribebat*) ſuprà legimus Regulum recitaſſe librum in Ruſticum, & alium de obitu filii ſui diuulgaſſe. *Dediſcere*) obliuiſci, deſueſcere. nam de compoſitum verbi ſignificationem cum quo iungitur interdum deſtruit, ſicut apud Græcos κατά. verbi cauſa μανθάνω id eſt diſco, καταμανθάνω, dediſco.

Circumlinebat) quidam frontem linebant vnguento vel ceruſa, deinde panniculum ſiue faſciam imponebant: quod ſplenium dicebatur: à quibuſdam exiſtimatum oculorum operimentum ad arcendam nimiam lucem. eius meminit Mart. lib. ij. Et tem. viii. Talia lunata ſplenia fronte ſedent. lib. x. pro petiola videtur vſurpaſſe. Cur ſpleniato ſæpe prodeam mento, Albáve pictus ſana labra ceruſa. Secundum Pollucem [numeratur inter medicorum inſtrumenta. etiam] caput ſplenis dicitur ſplenium, quia σπλήν eſt ſplenem dolere. Plin. teſtatur herbam ſplenion lienibus mederi. *Alterum*) ſiniſtrum. damnabat Fabius eos, qui in dicendo opertos compreſſóſque oculos tenebant, neque niſi planè rudes, & ſtultos tales haberi poſſe. *A poſſeſſore*) pro reo. *Candidum ſplenium*) faſciam albam. *Hoc*) vnum. *Aruſpices*) qui per introſpectionem victimarum ariolabantur. *De actionũ euentu*) antequam ageret an proſperè ſibi ceſſura eſſet actio. *Superſtitione*) ſuperuacua religione. nam ſuperſtitio eſt timor ſuperfluus & delirus: aut ab aniculis dicta ſuperſtitio, quæ multum ſuperſtites per ætatem delirant, & ſtultæ ſunt. Aut ſecundum Lucretium, ſuperſtitio eſt ſuperſtantium rerum, id eſt cæleſtium, & diuinarum, quæ ſuper nos ſtant, inanis & ſuperfluus timor. & ſuperſtitioſi, qui deos nimis timent. Autores habeo Seruium & Donatum. Alii ſuperſtitionis verbum originem habuiſſe volunt ab iis, qui ſilios ſuperſtites eſſe nimis importunè à diis efflagitarent: cùm tamen omnis importuna ineptáque religio poſſit ſuperſtitio appellari, quæ à Romanis olim tanquam peſtis ab vrbe ſæpius euulſa fuit: *Ventebat*) id conſulere aruſpices procedebat ex ſumma reuerentia, quam ſtudiis habebat: nam niſi de magnis deum conſulere non debemus. *Iam*) præterea. *Vnà*) cum Regulo. *Libera tempora*) ſpatioſa, & ampla, quanta orator voluiſſet: intra tempus lege conſtitutum tantùm cauſidicis licebat agere, niſi longius dicendi ſpatium à iudicibus impetraſſent. *Audituros corrogabat*) congregabat qui ſe agentem audirent. *Alterius inuidia*) Reguli malìuolentia, qui tam impudenter peteret ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicendum longissima tempora. *Auditorio*) auditoribus quos Regulus corrogauerat. *Deprehensum*) ex insperato. *Commodè*) liberè, quantum, & quæ voles. *Vtcunque*) bene an malè. *Benefecit*) quia malus. *Melius*) feciſſet. *Si ante*) ſi mortuus eſſet ante Domitianum, ſub quo multa ſceleſta patrauit. *Principe*) Traiano, qui falſas accuſationes non admiſit: in quibus Regulus pollebat. *Ideo*) cùm non poſſet nocere. *Abijt*) obiit. [*Illa*) aliàs ille. vtraque lectio bona, ſi diſtinctionem transferas.] *Increbuit*) inoleuit, in vſum venit, & recepta eſt.

Clepſydras) repete annotata in præcedētibus. *Dandi*) concedendi aduerſariorum aduocatis. *Egiſſe*) finiſſe actionem ſuam. *Finire*) finem imponere actioni. *Quàm iudicare*) quàm rectam ſententiam pronunciare. Perinde ac ſi diceret, aduocati faſtidiū capiunt agendo: iudices non audiendo malè iudicant. Quare omnes quamprimum finem imponi quærunt officio ſuo. *Studiorum*) artis dicendi. *Periculorum*) reorumquos patroni cunctis artibus debent tutari. *Tot horas*) idem autor eſt accuſatori ſex horas, reo nouem ex lege conſtitutas, ſuper qua re iam multa annotauimus. *Tot dies*) .xx. iuridicos Aſconio memorante. *Comperendinationes*) dilationes. *Illi*) maiores. *Hebetes*) cæcutientes, & ingenio debili. *Nos apertius*) amara deriſio. *Religioſius*) iuſtius. *Pauciorib⁹*) minoribus .xx. nam ſi clepſydra pro dimidia hora ſumitur, & reo decem & octo, quando plures concedebantur: reſpectu illius rectè dixit paucioribus clepſydris. *Præcipitamus*) in hoc loco faciunt verba Taciti de Oratoribus, Feſtinandum, inquit, eſt apud iudices, qui non accipiunt tempora, ſed conſtituunt. Nec expectandum habent oratorem, dum illi libeat de ipſo negocio dicere: ſed ſæpe vltro admonent, atque aliò tranſgredientem reuocant, & feſtinare ſe teſtantur. *O Regule*) extrinſecus ſumendum tale quid, ſi nunc viueres, quid diceres? *Obtinebas*) impetrabas à iudicibus tempus orandi liberum. *Ambitione*) quod tamen faciebas, non ad vtilitatem clientum, ſed honoris tui affectatione. *Pauciſſimi*) rariſſimi aduocati. *Præſtant*) concedunt clientibus, [quibus ſummam debent fidem.] *Iudico*) d atus ſum iudex. *Dico*) ago cauſam. [*Aquæ*, i. tēporis. Nam clepſydris aqua refertis (vt dictum eſt ſuprà) horas dimetiebantur veteres.] [*Qui docet*) indicem intelligit. nam priuſquam cauſa ageretur, per indicem, qui olim dabatur, poſt trigeſimum diem rem exponebant. Indicem ergo intelligit per eum qui docet: ſenſus eſt, ſi diſceptantes petunt à me plurimum temporis, concedere ſoleo: ſed tantumdem do ei qui cauſam exponit, vt ſigillatim, & commodè poſſit me docere. Eſt autem docere, narrare, & argumentis confirmare. Legitur etiam qui dicit non abſurdè. Sunt tamen

clepſydras, interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egiſſe malunt, quàm agere: & qui audiunt, finire quàm iudicare. tanta negligentia, tanta deſidia, tanta denique irreuerentia ſtudiorum, periculorúmque eſt. An nos ſapientiores maioribus noſtris? nos legibus ipſis iuſtiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? Hebetes illi, & ſupra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religioſius iudicamus, quia paucioribus clepſydris præcipitamus cauſas, quàm diebus explicari ſolebant. O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas, quod fidei pauciſſimi præſtant. Equidem quoties iudico, quod vel ſæpius facio quàm dico, quantum quis plurimum poſtulat aquæ do. Etenim temerarium exiſtimo diuinare, quàm ſpatioſa ſit cauſa inaudita,

qui non legunt, quantum quas plurimum temporis poſtulat tamen de eo qui docet, ſed quantum quis plurimum poſtulat aquæ do. vt ſit ſenſus, concedo totum illud ſpatium ad dicendum, quod intelligit per aquam defluentem clepſydra quantum

Tempúſque negocio finire) præſtituto tempore concludere rem cuius magnitudinem neſcias. *Finire*) aſcribere, determinare. *Debeat patientiam*) ſcilicet præſtare: debet enim iudex eſſe patientiſſimus ad audiendum. Iuriſconſulti frequenter dicunt, patientiam præſtare, vt Marcellus ff. xxxix. de operis noui nunciatione, & Vlpianus. xliii. titulo quod vi aut clam: & libro quadrageſimoſexto de ſolutionibus. Item. ff. xxxix. de operis noui nunciatione, & ibidem Paulus. *Primam religionis ſuæ*, quam obſeruare imprimis debet inter cætera ſuæ fidei conuenientia: nam Seneca capite de iuſtitia inquit. de fide, & religione ſcias agi, vbicunque de veritate tractatur. Pars magna iuſtitiæ: cùm enim iuſtitia ſit conſtans, & perpetua voluntas ſecundum Iuſtinianum, non immeritò patientiam iuſtitiæ magnam partem nominauit. *At quædam*) occurrit obiectioni. *Dicuntur*) à cauſidicis. *Etiam*) ſic eſt. concedo ſuperuacua dici. etiam enim conſentientis aduerbium eſt. *Hæc*) ſuperuacua. *Non dicet*) anguſtia temporis. *Coràm*) viua voce tractabimus. *Communium*) Reip. noſtræ, Romanæ: [vel communium ſcilicet tibi mecum, quemquis me poſtulat.] *Diuinare*) velle cognoſcere antequam intelligant cauſam: cuius momenti ſit, quod faciunt iudices, qui tempus debitum acturo non permittunt.

tempúſque negotio finire, cuius modum ignores: præſertim cùm primam religioni ſuæ iudex patientiam debeat, quæ pars magna iuſtitiæ eſt. At quædam ſuperuacua dicūtur etiam: ſed ſatius eſt & hæc dici, quàm non dici neceſſaria. Præterea, an ſint ſuperuacua, niſi cùm audieris, ſcire non poſſis. Sed de his melius coràm, vt de pluribus vitijs ciuitatis. Nam tu quoque amore communium ſoles emendari cupere, quæ iam corrigere difficile eſt. Nunc reſpiciamus domos noſtras. Ecquid omnia in tua recte? in mea noui nihil. mihi autem & gratiora ſunt bona, quòd perſeuerant: & leuiora incommoda, quòd aſſueui.

C. PLINIVS VERO SVO S.

Gratias) Vero agricolationi intento commēdat agrum, quē nutrici ſuæ dono dederat. Veros plures Spartianus,

Gratias ago, quòd agellum quem nutrici meæ donaueram, colendum ſuſcepiſti. Erat, cum donarem centum millium nūmūm: po-

admodum communem amicum dicimus quo vtrinque æquè fruimur. *Emendari*) plus eſt corrigere, quàm emendare: nam, qui corrigit in rectum reducit: qui emendat, vitium operit, & mendæ ſuperinducere conatur velamen aliquod. *Difficile*) quia inueterata vitia difficile curantur. *Noſtra*) noſtros mores: primùm enim cognoſcere ſeipſum. [legitur etiam noſtras domos, ſicut mox, in tua.] *Et quid*) nunquid. *In tuis rectè*) ſe habent. *Nihil*) noui eſt. *Bona*) quæ ſunt in rebus meis, ſi qua tamen ſunt. *Perſeuerant*) quòd non abſcedunt. *Quod aſſueui*) nam ab aſſuetis ſi fit affectus, non tātus ſit

& Capitolinus monumentis tradunt. Huius autem tanquam obscurioris nulla apud alios fit mentio. *Erat*) æstimabatur precio.

Curante) excolente. nam diligenti cultura precia prædiorum ampliantur, quia reditus supercurrit: ita si negligentius habita sint, minui ea necesse est, quod rescripserunt diui fratres autore Callistrato de iure fisci. *Reparabit*) resumet. restituetur in precium centum millium nummûm. *Hæc quoque*) commendantur. *Munusculum meum*) quia ego donaui. *Illius*) nutricis.

stea decrescẽte reditu, etiam precium minuit, quod nunc te curante, reparabit. Tu modò memineris commendari tibi à me non arbores, & terram (quanquam hæc quoque) sed munusculum meum, quod esse quàm fructuosissimum non illius magis interest, quæ accepit, quàm mea, qui dedi. Vale.

Quàm mea) vt videar donasse rem precio sam.

C. PLINIVS CALPHVRNIAE SVAE S.

Vnquam) Conqueritur nõ sibi licuisse per occupationes in Campaniam cum vxore Calphurnia secedere: inibíque multa amabiliter differit, & hortatur vt saltem pluribus epistolis timori suo prouideat. Calphurniam Secundi vxorem testantur tres eiusdem epistolæ, & Sidonius libro secundo. *Valitudinis bonæ*) recuperandæ. *In Campaniam*) vbi Fabatus Secundi proscer villam Camillianam possedit. *E vestigio*) statim post digressum tuum. *Viribus acquireres*) astrueres firmitati tuæ: erat enim debilis. & ideo in Campaniam Italiæ regionem apricam secesserat. *Corpusculo*) per hoc colligitur Calphurniam fuisse paruæ staturæ, & exilis [Quidam legũt adpareres: vsitatius est acquireres.] *Et qui*) & quomodo. *Secessus voluptates*) secundum Eutropium nulla magis regio ad ocium & voluptatem accommodata, quàm Campania. Siquidem non modò Italiæ, sed pene toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est: nihil hospicabilius mari. Hic illi nobiles portus Caieta, Misenus, tepentésque fontibus Baiæ, & ad voluptatem, & ad sanandos morbos commodissimæ, Lucrinus, & Auernus, quædam maris ostia: hic amici vitibus montes Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus cunctorum Vesuuius: vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Herculanium, Pompei, & ipsa caput vrbium Capua: quæ quondam intrà tres maximas Romam, Carthaginémque nominata: nam rosam fert odoratiorem satiua, vnde vulgò dictum plus apud Campanos vnguenti, quàm apud cæteros olei fieri. Est enim amœnissimus Campaniæ tractus, si quis vbertatem soli, cæli temperiem, aprica collium, opaca nemorum, innoxios saltus, vitium clearúmque prouentus, nobilia pecuaria cogitauerit: ibi summum Liberi patris cum Cerere certamen. hæc littora fontibus calidis rigantur:

Vnquam sum magis de occupationibus meis questus, quæ me nõ sunt passæ, aut proficiscentem te ualetudinis causa in Campaniam prosequi, aut profectam, è vestigio subsequi. Nunc enim præcipuè simul esse cupiebam, vt oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo acquireres, & qui denique secessus voluptates regionisque abundantiam inoffensa transmitteres.

gantur: prætérque cætera in toto mari conchylio, & pisce nobilitantur: nusquã generosior oleæ liquor. & hoc quoque certamen humanę voluptatis tenuere Osci, Græci, Vmbri, Thusci, Campani. *Regionisque abundantiam*) Campania seri tur toto anno, panico semel, bis farre. sed campus, qui circa Capuam est, & Laboriæ vocatur, à Græcis Phlegræus, cæteras terras fertilitate superat, & in delitias alicæ politur messis. *Inoffensa*) sana.

Equidem) ego quidem, more Virgiliano. *Fortem*) bene valentem. quamuis sana esses, & absens tamen tibi timerem, quanto magis inualidæ. *Est suspensum, & anxium*) facit hominem ambigere, & dubitare, neque parum æstuare. *Nihil scire*) nullum nouum intelligere. *Ratio*) causa respectus. *Omnia*) mala. *Metuentium*) qui omnia aduersa suspicantur. *Quæ abominor*) quæ omine abiicio, vt puta mortem. Abominetur, inquit Columella, arator herbam, tanquam omen triste expuat. *Fingo*) imaginor. *Consulas*) subuenias. *Securior*) cùm legam tibi bene esse, timebo: ne post missas literas nouimali aliqd te presserit.

Equidem etiam fortem te, & non sine cura desiderarem. Est enim suspensum & anxium de eo, quem ardentissimè diligas, interdum nihil scire. Nunc verò me cũ absentiæ, tum infirmitatis tuæ ratio, incerta & varia solicitudine exterret. Vereor omnia: imaginor omnia: quæq; natura metuẽtiũ est, ea maximè mihi, quæ maximè abominor, fingo. Quo impensius rogo, vt timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epistolis consulas. Ero enim securior, dum lego: statimque timebo, cùm legero. Vale.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Scripserã) Licinius Nepos postquã Varenus obtinuerat, vt sibi testes pro defensione liceret euocare: cœpit petere, vt legi repetundarum adiiceretur licere reis denunciare testes: cui relationi multi contradixerunt, sed præsertim Iubentius Celsus: inter quos orta contentione ad lites vsque processum est. *Tenuisse*) impetrasse à Senatu. quod paulo antè legimus. *Euocare*) ex Bithynia in vrbem euocare. & milites euocati auxiliares dicuntur subito tumultu à Consule euocati ad opem Reip. ferendam: ea militia dicitur euocatio. verùm apud Macrobium euocatio appellatur, quando dij euocantur ab aliqua vrbe excidenda. *Sequenti Senatu*) cùm primùm Senatus habitus est. *Referretur*) poneretur in consultationem. *Proximo*) nuper facto, vt Vareno liceret testes euocare. *Finitam*) iam decretam. *Retractauit*) renouauit, retulit, recogno-

Scripseram tenuisse Varenum, vt sibi euocare testes liceret, quod pluribus æquum, quibusdam iniquum, & quidem pertinaciter, visum, maximè Licinio Nepoti, qui sequenti Senatu, cùm de rebus alijs referretur, de proximo Senatusconsulto disseruit, finitámque caussam retractauit. Addidit etiam, petendum à Consulibus, vt referrent sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

uit: est enim retractare, quod omiseris repetere & mutare. sic ferrum retractatum, sic scripta iam omissa: deinde emendata dicimus retractata. *Sub exemplo legis ambitus*) Ad imitationem legis ambitus, qua cauebatur, vt sicut accusatoribus licebat inquirere, & testibus denunciare: ita reis pariter ius esset. De ambitu Liuius vij. ab Vrbe condita, [tunc primum] refert à Cn. Petilio Tribuno pl. autoribus patribus ad populum relatum fuisse, eáque rogatione nouorum maximè hominum, qui nundinas & conciliabula obire soliti erant, compressa credita, haud æquè patribus læta. M. Tullius in Vatinium tradit sc tulisse legem de ambitu ex Senatusconsulto, id quod pro Murena repetit: sed Liuij abbreuiator lib. xlvij. ante Ciceronem, legem de ambitu latam testatur. Fuit autem ea lex constituta Reip. causa sicut repetundarum: Tacitus tamen inquit, Candidatorum ambitus Iulias leges peperit. Sub principe verò cessat lex ambitus: testes sunt Iurisconsulti. *Placeret*) Senatui. cui liberum est intendere leges, & mollire.

Eam) repetundarum.

Denunciandi) denunciare est futurum aliquod nunciare. Quo verbo frequenter vtitur Cicero in Orationibus: & Secundus mox inquit, Quid denunciationibus & quasi minis ago? Nam ferè in partem sumitur hostilem. *Præpostera*) inuersa. *Contradicendi tempore*) cùm de ea agebatur, & nondum esset decretum Senatusconsultum. *Peractum*) iam transactũ.

eam legem adiici, vt sicut accusatoribus inquirendi, testibúsque denunciandi potestas ex ea lege esset: ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc eius oratio, vt sera & intempestiua, & præpostera, displiceret: quæ omisso contradicendi tempore castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Iubentius quidem Celsus Prætor, tanquam emendatorem Senatus, & multis, & vehementer increpuit. Respõdit Nepos,

nam præterita, dicente apud Liuium Annibale, magis reprehendi quàm corrigi possunt. *Occurrere*) in tempore contradicere. *Iubentius Celsus prætor*) Vlp. ff. v. pridie Idus Martias, Q. Iulius Balbus, & P. Iubentius Celsus Coss. verba fecere de his, quæ Imperator Cæsar Adrianus Traiani Parthici filius proposuit. Idem lib. ff. xxxviii. de operis libertorum scribit Iubentium Celsum fuisse Iurisconsultum: sic Pomponius de iuris origine Celsos patrem, & filium Iurisconsultos tradit, & Marcellus. ff. xxxii. filium Consulem ponit, & libro. xxix. extat Plotianæ epistola ad Iubentium Celsum, & eiusdem ad illam. Iubentius Celsus cum primoribus vrbis coniurationem iniens contra Domitianum, ideóque accusatus, admirabiliter vitauit periculum: nam cùm inficerent ei manus, dixit se quædam secretò velle Domitiano deferre, & supplex dominum deúmque sæpius inuocans, inquit, Nihil tale admisi, verùm si mihi dilationem dederis: quorum particeps non sum, omnia explicabo, multósque manifestabo, ac conuincã: inde dimissus nullum detexit, aliquando alias causas prætexens, distulit confessionem vsq; in Domitiani necem. post quæ Dion in Traiano hæc addidit, Celsum Traiano charum, & statuam ei in publico iussu Imperatoris erectam, virúmque optimatem fuisse, & inuito Adriano ex decreto Senatus Baiis interfectum, quòd necem Imperatori moliretur. Autores habeo Spartianum, & Dionem. quanquam mẽdosè apud Spartianum legatur, Adrianum in consilio habuisse Iulium Celsum Iurisconsultum: Tu repone Iubentium Celsum. proinde is fuit rhetor eloquentissimus: quod etiam Iuuenalis indicat, Celso dictare paratæ: tametsi interpretes significasse velint Cor. Celsum, cùm is fuerit mediocris orator, nec temporibus satyrographi: inde pariter decepti sunt. viij. Satyra super illud Nec dubitant Celsi Prætoris vendere ludis. Vbi neque Cor. Celsum, neque pro adiectiuo positum celsum, vt quidam ariolantur, vel vno Secundi testimonio satis constat accipi posse: sed Iubentium Celsum Prætorem sub Traiano, quo principe satyram suam poeta condidit. [ex codice Plinij transcriptus fuit antiquus hic libellus, siue supplicatio manu Campani. Cùm ante hos dies coniugem & filium amiserim oppressus necessitate, corpora eorum fictili sarcophago commendauerim, donec is locus, quem emerã, ędificaretur via flaminia, inter miliarium. ij. &. iij. parte læua. Rogo domine Imperator permittatur mihi in eodẽ loco in marmoreo sarcophago, quem mihi modò comparaui, ea corpora colligere, vt quando esse desiero, pariter cum eis ponar. Secretum fieri placet. Iubentius Celsus promagister subscripsi. III. Non. Nouembr. Antio Pollione & Opiminio. Coss. Ordinales Seuero & Subinniano Coss.] Celsi qui curam equitum in bello Othoniano sumpsit meminit Tacitus. alij prodidere Titum Iuentium oratorem fuisse in dicendo lentum ac pene frigidum, sed callidum, & in capiendo aduersarium, versutum, præterea nec indoctum, & magna cum Iurisciuilis intelligentia. Sabino Iubentio rescripsisse diuum Pium retulit Vlp. pariter Cęcilio Iubentiano. [Iuuentij Secundi Coss. in Brixianorum monumentis interdum mentio fit.]

Rursúsque Celsus) respondit Nepoti. *Temperauit*) abstinuit. *E numero nostro*) Senatorii ordinis. *Ad*) iuxta, in partes. *Accenderent*) incitarent, irritarent. *Frequentius*) ordo est, frequentius precabantur Cæsarem Traianum propitium singulis: interdum precabantur ambobus, vt assolet fieri in ludicro aliquo. dicam apertius. Qui modò stimulabant, modò reconciliabant Celsum & Nepotem, Traianum tunc in Senatu precabantur, vt vellet fauere Celso, vel Nepoti, tanquam si ageretur aliqua res ludicra. Ludicra autem ars, quæ ludi gratia fit, vt scenica, & histrionica. Possidonius, autore Seneca, quatuor esse ait genera artium. nam sunt vulgares, & sordidæ, sunt ludicræ, sunt pueriles, sunt liberales. Ludicræ sunt, quæ ad voluptatem oculorum auriúmque tendunt, qualis scenica & histrionica, vnde tibiam eius causa comparatam Plinius ludicram vocat. His annumeres licet machinatores, qui pægmata per se surgentia excogitant, & tabulata tacitè in sublime crescentia, & alias ex inopinato varietates, aut dehiscentibus quæ cohærebant, aut his quæ distabant sua sponte cohærentibus, aut quæ eminebant paulatim in se residentibus: quibus imperitorum feruntur oculi. qui omnia subita, quia causas non nouere, mirantur. Et qui artem ludicram exercuisset, ius non habebat sedendi in. xiiij. gradu. *Alter alteri*) implicita prolepsis. *Libello*) supplicatione, accusatione. *Pugillaribus*) libris lineis cæra illitis. *Amicorum loquacitas*) vtriusque familiarium delatio. nam amici Nepotis significarunt Celso, quid Nepos pararet: & Celsi, quid ille Nepoti. *Conuenissent*) constituissent inter se id facere: [vel conuenisset, inter eos decretum esset.]

rursúsque Celsus: neuter contumelijs temperauit. Nolo referre, quæ dici ab ipsis moleste tuli: quo magis quosdam è numero nostro improbaui, qui modò ad Celsum, modò ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant: & nunc, quasi stimularent & accenderent, nunc quasi reconciliarent, componerẽntque: frequentius singulis, ambobus interdum propitium Cæsarem, vt in ludicro aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quòd sunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam & Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum, vt homines iurgaturi, idipsum inuicem scirent, tanquam conuenissent. Vale.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

SI quando, nunc præcipuè cuperem esse te Romæ, & sis rogo. Opus est mihi voti, laboris, solicitudinis socio. Petit honores Iulius Naso, petit cum multis, cum bonis, quos vt gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo, & exerceor spe, atque afficior metu, & me consularem esse non sentio. nam rursus mihi videor omnium quæ decucurri Candidatus. Meretur hanc curam longa mei charitate: est mihi cum illo non sanè paterna amicitia: neque enim potuit esse per meam ætatem. Solebat tamen vixdum adolescentulo mihi pater eius cum magna laude monstrari. erat non studiorum tantum, verumetiam studiosorum amantissimus: ac propè quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianũ & Niceten Sacerdotẽ, vẽitabat: Vir alioqui clarus & grauis, & qui prodesse filio memoria sui debeat. Sed multi nunc in senatu, quibus ignotus ille, multi, quibus notus, sed non nisi viuentes reuerentur: quo magis huic, omissa gloria patris, in qua magnum

Si quando) Quàm diligenter pro amicorum dignitate debeamus operam nostram ac nostrorum præstare, satis alibi: sed præsertim hac epistola monet Secundus, qui pro Iulio Nasone honores petituro rogat Fundanum suum, vt ideo veniat Romam, quia susceperat candidatum: & verebatur si repulsam pateretur, ne sibi illuderetur. *Siquando*) optaui. *Voti socio*) te adiutore vt votum meum consequar. *Petit cum bonis*) habet bonos viros competitores. *Pendeo*) suspensus sum inter spem & metum. *Consularem*) iam functum consulatu, & per id aliqua gratia & autoritate apud senatores, aliquando non. *Videor mihi*) rursus esse candidatus cùm timeo. *Candidatus omnium*) dignitatum, magistratuum, potestatum, tanquam si omnes dignitates iam à me gestas nunc primùm pro me peterem. *Quæ decucurri*) quibus functus sum: sunt etiam qui sic distinguant, rursus mihi videor consularis, id est alicuius autoritatis: quia prædixerat, exerceor spe. deinde sequentia ordinent, candidatus, id est Naso, meretur hanc curam omnium quæ decucurri, dignus est vt exercear spe, afficiar metu in petitione omnium honorum, quos ego gessi. *Mei charitate*) amore suo erga me. *Paterna*) respectu patris eius: non enim initium sumpsit ab illo. *AEtatem*) quia puer ego, ille iam natu grandis. *Monstrari mihi*) tanquam vir admirabilis digito ab aliis mihi demonstrari. *Quintilianum*) quem suprà testatus est habuisse præceptorem. *Niceam*) nullum temporibus Traiani alibi legere memini: nam Nicea Atheniensium imperator, & Megarensis alter vetustiores fuerunt. [quare libentius legerem Nicetem: quo Seneca lib. 1. Suasoriarum, Memini vnà nos ab auditione Nicetis ad Messallam venisse. Nicetes suo impetu valdè Græcis placuit: quærebat à Gallione Messalla, quid illi visus esset Nicetes. Gallio ait, plena deo: quoties audiuerat aliquem ex his declamatoribus quos scholastici caldos vocant, statim dicebat plena deo. Addubito tamen eum non tantùm vixisse, vt à Cæcilio audiri potuerit.] *Alioquin*) insuper. *Filio*) Nasoni. *In senatu*) nam commendatione senatus interdum candidati præferebantur. Q. Cicero ad M. Fratrem

pro petitione Consulatus monet comparandos & confirmandos magistratus ex ciuibus, maximè Consules, deinde Tribunos pleb. ad conficiendum centurias. Admonendi sumus suffragia iudicio senatus commissa à Traiano, & populo adempta, quod apertè taxat Iuuenalis dicens, nam pridem ex quo suffragia nulli Vendimus, effugit curas, nam qui dabat olim Imperium, fasces, legiones, omnia: nunc se Continet. *Viuentes*) dum viuunt, tanquam abeat amor cum vita.

ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum & laborandum est. Quod quidẽ semper quasi præuideret hoc tempus, sedulò fecit, parauit amicos, quos parauerat, coluit: me certè, vt primùm sibi ætas iudicare permisit, ad amorem imitationémque delegit. Dicenti mihi solicitè adsistit, adsidet recitanti: primus etiam & cum maximè nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, antè cum fratre, cuius nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indignissimè raptum, & hunc optimi fratris adiumento destitutum, solísque amicis relictum. Quibus ex causis exigo vt venias, & suffragio meo tuum iungas, permultum interest mea, te ostẽtare & tecum circuire. ea est autoritas tua, vt putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe, siqua te retinent, hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas postulat. Suscepi Candidatum, & suscepisse me notum est: ego ambio, ego periclitor. In summa, si datur Nasoni quod petit, illius honor: si negatur, mea repulsa est. Vale.

Ornamentum) collocatũ est Nasoni. *Ipsi enitendum*) ipsi elaborandum. membra paria. *Hoc tempus*) petendorum honorum. *Parauit amicos*) Faciunt hìc Q. Ciceronis verba ad M. Fratrem, Amicorum studia beneficiis & officiis & vetustate & facilitate, ac iucunditate natura parta esse oportet: sed hoc nomen amicorum in petitione latiùs patet quàm in cętera vita: quisquis est enim qui ostendat aliquid in te voluntatis, qui colat, qui domum ventitet: is in amicorum numero habendus est. Mamertinus pro Consulatu. Quis ignorat tum quoque cùm honores populi Rom. suffragiis mandabantur, multos fuisse candidatorum labores. ediscenda omnium nomina tribuum, omnes atque etiam singuli salutandi: prensandæ obuiorum manus, omnibus arridendum: non solùm cum infimis, sed etiam cum ignotis familiaritatis imago simulanda. *Me certè*) ordo est, certè delegit me ad amorem & imitationem, vt primùm permisit sibi iudicare, id est, profectò elegit vt me amaret & imitaretur, quam primùm iudicium fecit de me. *Dicenti*) agenti. *Cum maximè*) præsertim. *Amissi*) mortui. *Raptum*) rapi propriè dicuntur iuuenes, quorum funera sunt immatura. scatent huius verbi innumera apud autores exempla. *Ostentare*) demonstrare Nasoni velle suffragari: nam multi sequentur exemplum tuum. *Circuire*) ambire suffragia. *Tecum*) te duce. *Abrumpe*) interpone. *Meum*) pignoratum est vsui meo. *Dignitas*) mea dignitas exigit vt adiuues, ne periclitetur ex repulsa [Nasonis.] *Suscepi*) tuendum: nam suscipimus confugientes ad nos opis gratia. *Ambio*) conquiro suppliciter hunc magistratum. *Periclitor*) nam maximo amori maximus timor iunctus est. *Repulsa*) dedecus, contumelia. qui enim patiebantur repulsam, despecti & contempti credebantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINIVS CALPHVRNIAE SVAE S.

Scribis) Respõdet vxori Calphurniæ, quæ tunc erat in Campania, se non minori desiderio pro illa teneri, quàm illa pro se. *Affici*) lædi, tristari. *Vestigio*) lecti, ea scilicet cubilis parte qua soleo iacere. *Fomentis*) solatiis, medelis. *Acquiescis*) reficeris. *Idemtidem*) frequẽter. *Eo*) quòd epistolas tuas lectito. *Hoc*) legere tua scripta suauia. *Torqueat*) quia tunc magis subit recordatio, non licere mihi coràm frui tanta voluptate.

Scribis te absentia mea non mediocriter affici: vnúmque habere solatium, quòd pro me libellos meos teneas, sæpe etiam in vestigio meo colloces: gratum est, quòd nos requiris, quòd his fomentis acquiescis. inuicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi nouas sumo: sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam cuius literæ tantum habent suauitatis, huius sermonibus quantum dulcedinis inest? tu tamen frequentissimè scribe, licet hoc ita me delectet vt torqueat. Vale.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Attilium) Prisco suo enarrat amicitiam suam ab adolescentia cum Attilio Crescente: quod eò tendit vt Priscus soliciter Maximum Valerii Vari hæredem reddere cum vsuris pecuniam, quam Varus Attilio debuerat. *Paulo spectatior*) dignior, & paulo clarior. tanquam si diceret, notus & prædilectus est omnibus viris autoritate præditis, qualis tu es. *Oppida nostra*) patria. vtriusque. oppida iuxta Comum sunt, quæ vno die inde possunt adiri, Bergomum, Laus Pompeia: Nouaria: sed præcipuè Mediolanum, [quare adducor Attilium Crescentem potius fuisse Mediolanensem, vel ob illam vetustatam memoriam in cœnobio Diui Ambrosij Mediolani, Attilius A. F. CRESCENS. V. P. TABVLARIO PALATI. illæ autem literæ V. P. significant virum perfectissimum: qui dignitatis gradus repetitur in Institu. Iustiniani.] *Ipsi adolescentuli*) nos à teneris annis: tunc enim amor vehementior, & inchoatus pertinacius durat. *Hic mansit*) amor duravit. *Nec refrixit iudicio*) postquam peruenimus ad eam ætatem qua iudicare potuimus, non diminutus est amor, quòd alius alium indignum amicitia iudicaret: sed potius creuit.

Attilium Crescentem & nosti & amas. quis enim illum spectatior paulo, aut non nouit, aut non amat? hunc ego non vt multi, sed arctissimè diligo. oppida nostra vnius dici itinere dirimuntur, ipsi amare inuicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli cœpimus. mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed inualuit.

Sciunt) norunt quantum nos amemus. *Prædicatione*) laudatione. *Circumfert*) vulgat. *Præ me fero*) ostendo. *Insolentiam*) contumeliam, superbiam. ὄπις ἐμεῦ ζώοντος, id est nullus me viuente. sume extrinsecus, tibi manus inferet. principium carminis ex primo Iliados, vbi talibus Achilles Calchanta vatem alloquitur. ὄφρα ἐμεῦ ζώοντος καὶ ὁρῶντος ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο, Σοὶ κείλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποῖσι. id est, nullus me viuente & super terram intuente, tibi cauas apud naues infestas man⁹ inferet. *Quorsus hæc?*) cuius gratia hæc verba præmisi? *Valerius Varus*) Vari Syriæ præfecti meminit Iosephus. *Noster*) vtriusque amicus. *Sors*) prima pecunia, cui supercurrit Fœnus, vulgò Capitale dicitur non absurdè. *Vsura*) reditus & fructus, qui percipitur ex vsu alicuius rei. Papinianus de vsuris & fructibus cùm in iudicio bonæ fidei disceptatur arbitrio iudicis, vsurarum modus ex more regionis vbi contractum est, constituitur, ita tamen vt legi non offendatur. [Fœnus cohibitum est ab antiquis. nam primo duodecim tabulis sancitum, ne quis vnciario fœnore amplius exerceret, deinde rogatione tribunitia ad semiuncias redactũ. postremò vetita versura, multísque plebiscitis obuiã itum. postremò insecuta est lex dictatoris Cæsaris si Tacito credimus, qua de modo credẽdi possidẽdique intra Italiã cauebatur.] Vlpia. Cùm patrisfamilias mora facta sit, iã in hæredibus eius nõ queritur mora: nã tũc hęredi ꝓximo, hęreditario iure ea cõpetit: sufficit n. semel mora filij, vt vsurę vel vsufructus ꝑpetuò debeãtur: ideóq; ad cæteros quoq; deinceps trãsmittetur. *Frugalitate*) parsimonia: qꝰ viuit parcè. *Præstat*) excellit. *Ad voluptatẽ*) delectationis gratia nõ lucri. *Reparare*) restaurare, recuperare. *Scrupulũ*) difficultatẽ. sic lib. iii. dixerat, eximе hũc mihi scrupulũ. *Leporib⁹*) facetiis, venustate: lepõs. n. autorib⁹ Donato & Cicerone, venustas &

Sciunt qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam prædicatione circumfert, & ego præ me fero, quàm sit mihi curæ modestia, quies, securitas eius. Quinetiam cùm insolentiam cuiusdam tribunatum plebis inituri, vereretur, idque indicasset mihi, respondi, Οὔτις ἐμεῦ ζώοντος καὶ ὁρῶντος ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο, Σοὶ κείλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποῖσι. Quorsus hæc? Vt scias non posse Attilium, me incolumi iniuriam accipere. Iterum dices. Quorsus hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: huius est hæres Maximus noster: quem & ipse amo: sed coniunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro iure amicitiæ, cures, vt Attilio meo salua sit non sors modò, sed etiam vsura plurium annorum. homo est alieni abstinentissimus, sui diligens, nullis quæstibus sustinetur. nullus illi, nisi ex frugalitate redditus. Nam studia, quibus plurimum præstat, ad voluptatem tantùm & gloriam exercet: grauis est ei vel minima iactura, quia reparare quod amiseris grauius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suauitate huius, sine leporibus perfrui. neque enim possum tristem videre, cuius hilaritas me tristem esse non patitur. In summa nosti facetias hominis: quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat iniuria. quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet. non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

festiuitas est: vnde mimo illi quòd gratiosè saltaret & eloqueretur, nomen inditum Lepôri. Lepidus autem qui politus est. *Facetias hominũ*) libro primo eruditissimè simul, & facetissimè locutum Attilium testatus est. *Bilem*) virus. *Vim*) vehementiam. *Eam*) talem habere, & per id summam. *Liberum ingenium*) libertate dicendi vtens, non blandiens, sed fortiter loquens. Senec. in Prouerbiis, Contumeliam nec fortis potest, nec ingenuus pati. Item, Ingenuitas non recipit contumeliã.

Vt) quamuis. *Iudicabo*) non displicet vt legatur, vindicabo, id est vlciscar. *Hoc est grauius, iraſcar*) interpretatio, color. *Se putet [neglectum] à me*) quòd non commendauerim diligenter negocium eius apud te. quod fieret si nihil cum Maximo perfeceris. *Hoc*) scilicet ne ego me neglectum à te putem: illud ne ille putet se neglectum à me.

vt ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam iudicabo: sed non tanquam pro mea, hoc est grauius, iraſcar. quanquam quid denunciationibus & quaſi minis ago? quin potius vt cœperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validiſſimè vereor, à me, ego me neglectum à te putem. dabis autem, ſi hoc perinde curæ est tibi, quàm illud mihi. Vale.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Ommẽdas) Respondet Tacito Nasonem candidatum sibi commendanti: & nescio quantopere illum suscepisset. *Nasonem mihi commendas*) admiratiuè pronunciandum. *Meipsum*) mihi commendasses. tanquam inferat Nasonem æquè diligo ac meipsum.

Ommendas mihi Iulium Naſonem candidatum. Naſonem mihi? quid ſi meipſum? fero tamen & ignoſco. eundem enim commendaſſem tibi, ſi te Romæ morante ipſe abfuiſſem. Habet hoc ſolicitudo, quòd omnia neceſſaria putat. tu tamen cenſeo alios roges: ego precum tuarum miniſter, adiutor, particeps ero. Vale.

C. PLINIVS ALBINO SVO S.

Vm) Conqueritur, Virginio Rufo viro nunquam satis laudato post decimum mortis annum nondum absolutum sepulcrum. *Villam Alsiensem*) Villæ Alsiensis fit mẽtio apud Ciceronem pro Milone, inquit, Et diuertit in villam Pompeii, Pompeium vt videret: sciebat in Alsiensi esse villa, procul inde. erat autem in agro Alsiensi.

Vm veniſſem in ſocrus meæ villam Alſienſem, quæ aliquando Rufi Virginij fuit, ipſe mihi locus optimi illius & maximi viri deſiderium non ſine dolore renouauit.

[Valerius autem inquit. M. Æmilium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublime extructæ villæ in Alsiensi agro, pop. Rom. graui multa affecit.]

cit.] Nam Alsium si Dionysio in antiquitatibus credimus, Pelasgi cũ Aboriginibus incoluere. [olim sic dictum, postea Agilla scribente Plinio. Alsium autem ab Aleso conditore nomen accepit Silio dicente libro. viij. Nec non Argolicо dilectum littus Aleso, Alsion.] *Socrus meæ*) Pompeiæ Celerinæ. *Optimi*) propter mores. *Maximi*) propter res gestas. vide vtraque libro secundo.

Hunc) villam Alsiensem. *Nidulum*) requiem senectutis, sepulcrum suum. *Monumentum*) Vlp. ff. xi. sepulchrum est vbi corpus mortui ossáue hominis cõdita sunt: monumentum autem dicitur, quod memoriæ seruandæ causa existat. Marcellus titulo de sumptibus funerum. Monumentum sepulcri id esse diuus Adrianus rescripsit, quod munimenti, id est muniendi eius loci causa factum sit, in quo corpus impositum sit. Florentinus ibidem. Monumentum generaliter res est memoriæ causa in posterum prodita, in qua corpus vel reliquiæ si inferantur, fiet sepulcrum: si verò nihil eorum, monumentum erit, quod Græci cenotaphium appellarunt, alij monumentum ad memoriam posteritatis, & quicquid ad memoriam alicuius factum est, vt fana, porticus, scripta & carmina. [Paulus lib. v. sententiarum latè diffinit quid sit monumentum: esse referens multis de causis constitutum. primum quod ad itinera publica propter testimonium perennitatis est constitutum, vel quod rationem finium non recipit, nisi forte inter conuenientes ager diuisus pactione fuerit. est & aliud quod proximis ædibus vix vnusquisque miles vel census condidit in portionibus suis vel ad progeniem futuram hæredibúsve suis testis loco vice instrumentorum villarúmve possessionis demonstrauerit. quod æque nullam limitum recipit rationem. est & aliud quod non longè ab ædibus vel itinere publico constitutum, id est iuxta legem Semproniam & Iuliam, quod cardinibus & decumanis constitutum esse monstratur, quod rationem finium recipere videtur, id est concurrentium lineatum atque secantium se inuicem & ordinem in vtrosque custodit, limitum rationem discernens.] *Decimum mortis annum*) per hoc apparet multorum annorum epistolas collegisse Secundum, & diu fuisse sub Traiano, cùm alibi Virginii funus celebret, & mortem epistola lugeat. *Memoria*) rerum gestarum. *Illud factum*) quod cũ sæpe à legionibus quibus præerat dictus esset imperator, præsertim post interitum Iulii Vindicis abnuit, palámque professus sit non passurum se quenquam impetrare nisi quem Senatus elegisset. *Hic situs est*) Huius distichi sensum leges apud Dionem, ex quo nos ista traduximus. Nerua Virginium sæpius imperatorem nominatum non timuit in Consulatu collegam sibi assumere. in Virginii mortui tumulo tale incisum fuit epitaphium, quòd cùm vicisset Vindicem, imperium non sibi asseruit, sed patriæ. *Pulſo Vindice*) omnibus à Nerone ad Galbam deficientibus, Virginius Rufus, qui in Gallia Germanicis copiis præerat cum

hunc enim incolere ſeceſſum, atque etiam ſenectutis ſuæ nidulum vocare conſuerat. Quocunque me contuliſſem, illum animus, illum oculi requirebant. libuit etiam monimentum eius videre, & vidiſſe pœnituit. Eſt enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in cauſſa modici, ac potius exigui, ſed inertia eius, cui cura mandata eſt. Subit indignatio cum miſeratione: poſt decimũ mortis annum reliquias, neglectumque cinerem ſine titulo, ſine nomine iacere, cuius memoria orbem terrarum gloria peruagetur. At ille mandauerat, cauerátque, vt diuinum illud & immortale factum verſibus inſcriberetur,

Hic ſitus eſt Rufus, pulſo qui Vindice quõdã,
Imperium aſſeruit non ſibi, ſed patriæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iulio Vindice conflixit: vtrique duces à suis exercitibus, veluti aurigæ qui frenis dominari non possunt, ad bellum acti: Vindice autem seipsum interimente inter xx. millia Gallorum qui ceciderant, exiuit rumor perinde atque omnes vellent ob huiusmodi victoriam vt Virginius imperium admitteret: at is tunc iisdem quibus initio cogitationibus insistens, electionem Imperatoris Senatui reseruabat: sed mortuo Nerone multi rursus, & quidam ex iis Tribunis, qui erant in tabernaculo, districto ense iubebant Virginio, vel impetium, vel ferrum admittere: sed postquam à Senatu Galba imperator creatus est, vix persuasit militibus, vt eundem principem dicerēt, Flacque Ordeonio legionem tradidit. hæc Plutarchus. *Asserit*) liberam tradidit & comparauit. *Etiam conditoria extruere*) in quod inuehitur Plin. senior. Vni, inquit, homini sepulturæ cura, atque etiam post se defuturæ. Conditorium pro sepulcro Tranquil. vsurpat, scribens conditorium & corpus magni Alexandri oculis Augusti subiectum fuisse. Et Petronius Arbiter, In conditorium prosecuta est defunctum. Et mox, Descendit in conditorium. & iterum, præclusis conditorii foribus, [Plin. lib. vii. Quorum corpora eius miraculi gratia in conditorio Salustianorum asseruabantur oratorum. Iterum in Caio Tranquil. refert thoracem magni Alexandri repetitum è conditorio eius.]

Tam parata obliuio mortuorum) Cui malæ consuetudini occurrens Menedemus philosophus, post defunctum Asclepiadem amicissimum sibi cùm eius amicus ad conuiuium venisset, arcerentque illum ianuis adolescentes, memor etiam post fata Asclepiadis iussit hospitem introduci, dicens,

Tam rara in amicitijs fides, tam parata obliuio mortuorum, vt ipsi nobis debeamus etiam conditoria extruere, omniáque hæredum officia præsumere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Virginio? cuius iniuriam vt indigniorem sic etiam notiorem ipsius claritas facit. Vale.

Asclepiades etiam sepultus ei ianuas aperit. *Hæredum officia*) titulus est lib xi. ff. vbi cauetur ex dignitate funerati ab hærede funera fieri. nam etiam si quid impensæ in marmore factum sit, funeris est. Orta autem hæc actio ex bono & æquo. Papinia. ff. v. quamuis stricto iure nulla teneantur actione hæredes ad monumentum faciendum, tamen pontificali autoritate compellūtur ad obsequium supremæ voluntatis. *Præsumere*) præoccupare, vt nobis viuis sepulcra condamos. *Non est verendum*) vt hæredes negligant curam sepulturæ. *Virginio*) viro tam præclaro.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Diem) Gratulatur Fiscū Salinatorem, & Numidiū Quadratum iuuenes apud præfectum vrbis egisse ad imitationem sui cum summa laude & gloria. *Adhibitus in consilium*) electus ad iudicandum. *A præfecto vrbis*) [Tacit. lib. v. testatur primò sub regibus móxque sub magistratibus, ne vrbs sine imperio foret, deligi solitos qui ius redderent ac subitis mederentur. Cæterùm Augustum bellis ciuilibus Cillinium Mecœnaten, equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præposuisse: mox ipso rerum potito primum Messalam

Diem lætū: adhibitus in cōsilium à præfecto vrbis audiui ex diuerso agentes summæ spei, summæ indolis iuuenes, Fuscū Salinatorē, &

Coruinum eam potestatem paucos intra dies quasi nescium exercendi tenuisse. Tum Taurum Statilium quanquam prouecta ætate egregiè toleraſſe dein. L. Pisonem per viginti annos eam præfecturam gessisse.] Vlpian. ff. i. omnia crimina præfectura vrbis sibi vindicauit: nec tantùm ea quæ intra vrbem admittuntur, verùm ea quoque quæ extra vrbem intra Italiam. Initio epistolæ diui Seueri, missæ ad Fabium Chilonem præfectū vrbis, ita scriptum fuit, Cùm vrbem nostrā fidei tuæ commiserimus, quicquid intra vrbem admittitur, ad præfectū vrbis pertinere videtur. [sed & si quid intra centesimum milliarium admissum sit, ad præfectum vrbis pertinet. si vltra ipsum lapidem egressum est, præfecti vrbis cognitio non est: quies quoque populorum & disciplina spectaculatorū ad præfecti vrbis cūram pertinere videtur:]idem potest vrbe interdicere & negociatione & professione & aduocationibus & foro ad tēpus & in perpetuum, & quæ ab eodem Iurisconſ. recitantur præfecto vrbis secūdum aliquos quoties reip. magistratus proficiscebantur, vnus relinquebatur, qui ius diceret. vnde Sene. lib. xii. epistō. præfectum vrbis custodem appellat. & Iuue. Saty. iiij. villicum. M. T. pro Planco magistratus reip. Villicos appellatos scripsit. Præfectura vrbis cūctis quæ intra vrbem sunt, antecellit dignitatibus & potestatibus: tantum ex omni parte deriuans, quātum sine omni iniuria atque detrimento alieni honoris vsurpat: maximæ autoritatis illam fuisse Treuellius Pollio indicat, cùm in Vale. vita tradat censorem, qui ius iudicandi de præfectis eminentissimis habuit, nullam in præfectum vrbis potestatem habuisse, Senator tamen non erat: ideo Mutius negauit Latinarum causa relictum, Senatum habere posse: sed M. Varro & Atteius Capito referente Gellio dicunt ius fuisse præfecto Senatus habēdi. *Ex diuerso*) diuersarum partium aduocatos. *Fuscum Salinatorem*) quem in epist. Traianus testatur virum clarissimum, & plurimum autoritate apud se valuisse. Hic est ille Salinator, cui postea Seruianus filiam destinauit: & domo patricia genitus, parentes habuit honestissimos, vir eruditus & eloquens, puer simplicitate, comitate iuuenis, grauitate senex: Fuscum refert Spartianus in summa detestatione habitum, quòd imperium præsagiis & ostentis agitatis speraret. Ad Fuscum lib. viii. Secundi leges binas epistolas scriptas. Salinatori primum cognomen inditum M. Liuio, quia in censura nouum vectigal ex salaria annona statuit.

Numidium Quadratum) cuius alibi fit mentio. hic dilectus familiarissimè à Secundo hæres relictus esse à Numidia Quadrātilla auia conspicuus forma fuit, & omnes sermones malignorum puer & iuuenis euasit: intra xx. annum maritus apud auiam tanta seueritate vixit, vt pantomimos illius nunquam spectauerit. Lego apud Spar. Quadratum cum Candido gessisse Consulatum. Quadrati historici meminit Dion in vita Ant. Pii & Capitolinus cū Vulcatio. Quadratū grauiter insecutus est Adrianus, in cuius vita, quam Spart. Latinam scripsit, legendum arbitramur. Numidium Quadratum, non Vinidium. sic in Ant. philosopho apud Iulium Capitolinum non Mummium: cui sororis suæ filio Antoninus Pius moriens bonorum maternorum partem reliquit.

Numidiū Quadratum, egregiū par, nec modò temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira vtrique probitas, constātia salua, decorus habitus, os Latinum, vox virilis,

[In monumentis Brixianorum legi, L. Anto. Fab. Quadratum donatum torquibus & armillis.] Lampridius à Commodo occisum Quadratum memorat, quòd de eo interficiendo consilium iniisset: sed hanc historiam melius explicat Herodianus, vbi asserit Quadratum nobilissimum locupletissimúmque iuuenē incitatum à Lucilla ad necem imperatoris, cum qua consuetudinem stupri habere existimabatur: hunc tamen opinor filium illius Numidii Quadrati. *Probitas*) laudabiles mores. *Decorus habitus*) cultus in oratore debet esse splendidus & virilis. nam toga

Universidad de Deusto
Biblioteca

calceus & capillus, tam nimia cura quàm negligentia sunt reprehendenda. lege quæ sequuntur apud Fab. lib. xi. Habitus etiam ad corpus refertur. *Os planum*) experta pronunciatio nam Fab. præcipit os facile & expeditum oratori habendum, & Secundus in Regulo notauit in actione os cõfusum, [Si leges os Latinũ, interpretaberis Romanũ sermonẽ.] *Vox virilis*) fortis & durabilis, nõ mollis & effœminata.

Tenax memoria) qua omnes disciplinæ continentur. hinc non immeritò thesaurus eloquentiæ dicitur. Si quis vnam maximámque artem memoriæ quærat, exercitatio est & labor, multa ediscere, multa quotidie si fieri potest cogitare. *Æquale*) magnum. *Iudicium*) secundum Diomedem iudiciũ est quo omnem orationem rectè, vel minus quã rectè pronunciatam specialiter iudicamus. vel est æstimatio, qua poema cæteráque scripta perpendimus, adeo partibus omnibus orationis iudicium connexum est ac mixtum, vt ne sententiis quidem, aut verbis saltem singulis possit separari: nec magis arte traditur, quàm gustus aut odor. *Meis instare vestigijs*) tenere eundem actionis modum quem ego. *Candidissimo lapillo*) mos deductus à Thracibus, qui dies fœlices albo lapillo, infœlices nigro notabant.

tenax memoria, magnum ingenium, iudicium æquale: quæ singula mihi voluptati fuerunt: atque inter hæc illud quòd & ipsi me vt rectorem, vt magistrum intuebantur: & ij qui audiebant me æmulari, meis instare vestigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandúmque mihi candidissimo calculo. Quid enim aut publicè lætius quàm clarissimos iuuenes nomen & famam ex studijs petere: aut mihi optatius, quàm me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum. Quod gaudium, vt perpetuò capiam, deos oro: ab ijsdem teste te peto, vt omnes qui me imitari tanti putabunt, meliores esse quàm me, velint. Vale.

Publicæ) vtilitatis publicæ causa. *Studijs*) eloquentiæ. *Tendentibus*) à Salinatore & Quadrato. *Tanti putabunt*) quanti faciunt Salinator & Quadratus. *Meliores*) eloquentiores.

C. PLIN. FABATO PROSOCERO SVO S.

SV verò) Binis Fabati Prosoceri literis respondet: prioribus, quòd suscipiet defendẽdum Priscũ apud cẽtumuiros: posterioribus, quòd libenter recordatur conuiciorum in se, quamuis iniustorum. *Suspensa manu*) timidè, dubiè. *Vectio Prisco*) de Vectio, & Prisco alibi diximus. Legitur etiam Bettio Prisco, quem vidimus in memoriis antiquis agri Comensis. *In arena mea*) translatiuè arenam

SV verò non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putes. Nam & te decet multis prodesse, & me suscipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Prisco quantum plurimum potuero præstabo, præsertim in arena mea,

suã dixit agẽdi vsũ frequentatũ apud centũuiros. sic Iuuenalis, Lentáq; fori pugnamus arena. Nã plurimas causas egit apud centumuiros suo & Martialis testimonio.

Hoc est apud centumuiros) interpretatio, color.

Aperto pectore) simpliciter, liberè.

[*Egeris*) antiqua exemplaria habent exegeris, hoc est debitum petieris. nam exigere pecuniam dicimus quæ nobis debetur.]

Tuo filio) socero meo tunc vita functo.

Hoc) ob hoc.

Bonam causam) honestam excusationem.

Non meruisse) tale conuicium, cum intellexeris me fecisse quæ mandaras.

hoc est apud centumuiros. Epistolarum, quas mihi, vt ais, aperto pectore scripsisti, obliuisci me iubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipuè sentio quanto opere me diligas, cùm sic exegeris mecum vt solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi iucundiores eas fuisse, quòd habebam bonam causam, cùm summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, vt mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor, (nunquam enim cessabo) conuitium facias. Quod & ego intelligam à summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas. Vale.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

NQuámne) Notum argumentum iam prioribus epistolis. nam cum obtinuisset Varenus vt sibi liceret euocare testes, Bithyni conati sunt inuertere Senatusco̅sultum per Traianum, à quo remissi fuerunt ad Senatum. *Tam laboriosè exercitum*) cum tanto labore vexatum. Legitur etiam tam laboriosum, tam exercitum. *Contentione*) vi, altercatione. [*Impetrauerat*) aliàs impetrauerat.] *Quod*) vt testes liceret sibi euocare. *Apud Coss.*) nota impudentiam Bithynorum, qui quod Consules & Senatus decreuissent, auderent apud eosdem carpere. *Absente*) qui tunc à Senatu aberat. Legitur non absurdè, Absenti principi: vt sit sensus, cùm reiecti fuissent à Consulibus: confugerunt ad Traianum, qui tunc non interfuerat Senatui, verùm ab illo ad patres remissi sunt, [Quidam legunt absentem, scilicet Varenum, qui dum accusaretur apud Traianum, non aderat.] *Non destiterunt*) quamuis multiplicem passi fuissent repulsam, tamen non veriti sunt iterum Senatores pulsare. *Mirificus*) admirabilis fuit. *Illi*) senatores. non pauci enim dissenserant: quod lib. v. cognouimus. *Data*) concessa à pluribus.

NQuámne vidisti quenquam tã laborioſum & exercitum, quàm Varenum meum? cui, quod summa contentione impetrauerat, defendendum, & quasi rursus petendum fuit. Bithyni Senatusconsultum apud Consules carpere & labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminari: ab illo ad Senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreuerenter magis quàm constanter, vt qui Senatusconsultum apud Senatum accusaret. Respondit Fronto Catius grauiter & firmè: Senatus ipse mirificus. Nam illi quoque qui priùs negarant Vareno quæ petebat, eadem danda, postquã erant data, censuerunt.

Singulos) nam existimabant vnicuique senatorum fas esse. *Integra re*) nondum decreto senatusconsul. *In priori sententia*) vt non liceret Vareno testes euocare. *Paucitate*) senatorum dissentientium. *Temporaria*) momentanea, & ad breue tempus. annotauimus hoc verbum bis apud Asinum Apuleij poni in eundem sensum: nam lib. vij. temporariam sedem, & xi. larem temporarium dixit: Secundus pariter in panegyrico. Non ergo temporarium & subitum est. & Seneca primo epistolarum temporarias amicitias ad tēpus breue cōparatas. & Vlp. de tutoribus, & curatoribus datis temporarium tutorem. sic Paulus de vsu fructu, indictiones temporarias. & temporarium exilium, non in perpetuum, sed ad tempus aliquod irrogatum. item Vlp. de aqua quotidiana temporariam possessionem. ac alibi effractores in opus publicum, vel perpetuum, vel temporarium dari solere. *Pugna*) contentione. [in vetusto exemplari legitur, Tu tamen

Singulos enim integra re dissentire fas esse, peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tantùm Rufus, & cum eo septem an octo: septem immò, in priore sententia perseuerarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria grauitas, vel potius grauitatis imitatio ridebatur. Tu tamen æstima quantum nos in ipsa pugna prælij & certaminis maneat, cuius quasi prælusio atque præcursio has contentiones excitauit. Vale.

existima quantum prælium, quanta pugna certamini maneat.] *Prælusio*) præmeditatio, præcentio, vt assolent citharœdi antequam cantum exordiantur, præludium emerendi fauoris gratia præmittere: sic tyrones priusquam in veram pugnam descendant, præexercent se ad palum & cursum: quo verbo Virg. vtitur in tauro se ad pugnam incitante, Aut sparsa ad pugnam præludit arena. Iuuenalis iurgia præludunt, id est incipiunt antequam ad veram pugnam veniant. Hinc prælusio à quibusdam pro proœmio antequam rem attingamus accipitur.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Solicitas) Promittit aduentum suum Mauricio in prædiū Formianum, modò nihil incommodetur. *Solicitas in Formianum*) procuras literis vt secedam in tuum Formianum, quod rus erat in agro Formiano. *Inuicem*) ne quid contra commodum meum faciam. *Mare & littus*) loci amœnitatem, quæ pluribus à Mar. celebratur. sunt autem Formiæ iuxta [Caietam &] Terracinam in littore ad mare Tyrrhenum. *Te*) amicum & virum singularem. *Alioquin*) nisi istic essem liber. *Alienum*) vt in vrbe. *Suum*) vt in secessu. *Merum*) solum. sensus est, sum ea natura, vt vellem nisi vno occupationis genere teneri: verbi causa in vrbe amicis inseruire, ruri ociari.

Solicitas me in Formianum. veniam ea conditione, nequid contra commodum tuum facias: qua pactione inuicem mihi caueo. neque enim mare & littus, sed te, ocium, libertatem sequor: alioqui satius est in vrbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere: mei certè stomachi hæc natura est, vt nihil nisi totum & merum velit. Vale.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Mirificæ) Exéplo Passieni monet Voconium recitationibus nō adhibendos nisi sanę mentis auditores ille enim dū elegos recitaret, intempestiuè à Iaboleno est interpellatus. *Ne ego quidem*) interfui. [*Recens fabula excepit me*) audita nuper fabula me excitauit. fuit in secunda lectione, Mirificæ rei interfuistine? ego quidem, sed mœrens. vt cum tristitia huic fabulæ interfuisset Plinius.] *Passienus Paulus*) vir optimus & honestissimus, qui veteres in literis æmulabatur. elegos scripsit ad imitationem Propertii, vnde genus trahebat: demum ad lyrica se conuertit, in quibus Horat. effinxit. patrē habuit Passienū nobilē declamatorem: cuius Eusebius in chronicis, & frequenter Sene. meminere. Gellius L. Paulum poetam memoria sua doctissimum nominat, & alibi Iulium Paulum poetam virum bonum literatúmque ac veterum impensè doctum. Iabolenum autem fuisse Pauli præceptorē idē ff. xl. de manumiss. testatur. *Gentile*) magis probo gentilium, quod vidimus in antiquo cod. nam gētile est, quod ex eadem familia est, gentilitiū quod pertinet ad ius familiæ: sicut familiæ Propertianæ proprium erat elegos scribere. & gentilitia sacerdotia à priscis appellata, quod ædis aut sacelli iuris essēt à patre familias, ea ratione erecti dedicatíque vt & sacrorum cura, & fructuum ipsius sacerdotij perceptio ad solam gentem familiámque suam perpetuis successionibus deuolueretur. M. T. de responsis haruspicum, Multi sunt etiam in hoc ordine qui sacrificia gētilitia illo ipso in sacello statuto anniuersali factitarunt. *Municeps Propertij*) ex Meuania oppido Vmbriæ, patria Propertij. Papinius in Syluis. Vmbróque Propertius antro. *Prisce iubes*) principium operis Passieni. *Iabolenus Priscus*) in ff. vbique scribitur Iabolenus non Iauolenus, pariter apud Capitolinum. fuit enim Iurisc on. quo vsus est cum multis aliis Antoninus Pius, & Pomponius de origine iuris, Priscus, inquit, Iabolenus Sabino successit in scientia iuris. *Paulo*) Passieno. *Non iubeo*) nimium scurriliter & importunè respondit Iabolenus, tanquam si Paulus eum interrogaret. *Qui soleant*) exorti sint inter præsentes. scribit Tranquil. Claudium Imp. cùm initio recitationis historiæ suæ defractis compluribus subsellijs obesitate cuiusdam risus exortus esset, ne sedato quidem tumultu tēperare potuisse, quin ex interuallis subinde facti reminiscceretur, cachinnósque reuocaret. *Dubiæ sanitatis*) non satis sanæ mentis. *Interest*) operam suam præstat. *Consilia*) rebus decernendis. *Respondet*)

Mirificæ rei non interfuisti: ne ego quidem, sed me recens fabula excepit. Passienus Paulus splendidus eques Romanus, & inprimis eruditus, scribit elegos. gentilium hoc illi. est enim municeps Propertij, atque etiam inter maiores suos Propertium numerat. is cùm recitaret, ita cœpit dicere, Prisce iubes? Ad hoc Iabolenus Priscus, (aderat enim vt Paulo amicissimus) Ego verò non iubeo. Cogita qui risus hominum, qui ioci. Est omnino Priscus dubiæ sanitatis: interest tamen officijs, adhibetur consiliis, atque etiam ius ciuile publicè respondet: quo magis quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. tam solicitè recitaturis prouidendum est, non solum vt sint ipsi sani, verumetiam vt sanos adhibeant. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicit. nam responsa prudentum dicimus iurisperitorum consilia. *Quo magis*) propter claritudinem personæ. *Alienæ deliratio*) laboleni insania. Lirare autem, autore Varrone, est cùm tertiò arant iacto semine boues, ideſt cum tabellis ad vomerem simul & satum frumentum operiunt in porcis, & sulcant fossis, qua pluuialis aqua dilabatur. Columella inquit, lirantur iugera cum in subacta iam terra latiores porcæ sulcantur: lira verò est similis ei porcæ, quam in sationibus campestribus rustici faciunt. A verbo igitur lirare delirare componitur, quod est non recto sulco incedere. vnde per translationem, qui insaniunt, delirare dicuntur. *Frigoris*) timiditatis, tarditatis, hæsitationis.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Etis) Corn. Tacito historias scripturo, petentique obitú auunculi sui, etiá causam eius altius repetit, vbi illius constantiam, ac animi fortitudinem mirum in modum probat. nam à Vesuuio monte exurgentem nubem intuitus, propius accessit, rem totam intellecturus: & vndique flamma instante dum perseuerantius incœptum exequitur, crassiore caligine spiritu intercluso concidit in medio seruorum duorum. *Auunculi mei*) C. Plinij Secundi. *Tradere posteris*) monumentis literarum mandare. *Immortalem gloriam*)

Etis vt tibi auunculi mei exitum scribam, quò verius tradere posteris possis. gratias ago. Nam video, morti eius, si celebretur, à te, immortalem gloriam esse propositam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, vt populi, vt vrbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamuis ipse plurima & mãsura cõdiderit, multũ tamẽ perpetuitati eius scriptorũ tuorũ æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorũ munere datũ est, aut facere scribẽda aut scribere legẽda: beatißimos verò quibus vtrũque: horũ in numero auũculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libẽtius suscipio, deposco etiã quod iniũgis. Erat Miseni,

cùm scripta tua sint futura perpetua. nam alibi auguratur eius historias immortales futuras. *Quamuis enim*) ordo est, tamen æternitas tuorum scriptorum addet plura perpetuitati eius: quamuis quasi semper victurus occiderit memorabili casu, vt populi, vt vrbes occidũt clade pulcherrimarũ magis terrarũ. *Quamuis ipse plurima scripserit*) sensus autẽ, quãuis tali casu memorando interierit, quali interdum populi, aut vrbes pulcherrimæ concidunt: vt perpetuò victurus videatur: quamuis multa scripserit, per quæ sibi immortalitatem comparauit: tamen tu tuis scriptis facies eum æternum. *Vt populi, vt vrbes*) nam populorum, & vrbium excidia diutius memorantur, quàm alicuius viri interitus, [an quia in eo incendio populi & vrbes interiere.] *Plurima*) volumina libro tertio enumerata ab eodem. *Scribenda*) laudanda. *Legenda*) electa, egregia. Salustium imitatus est, qui in præfatione Catilinarij inquit, Et qui fecêre, & qui facta aliorum scripsêre, multi laudantur. nam pulchrum est benefacere Reipub. etiam benedicere haud absurdum. *Tuis*) quibus complecteris fecisse scribenda. *Deposco*) obsecro. *Quod*) exitum auunculi mei scribere. *Miseni*) Promontorium & oppidum Misenum Cumis proximum. Strabo à Miseno socio Vlyssis dictum asserit, ab eo Prochytam, & Pithecusam crediderunt abruptam. Mela à milite Phrygio, sicut Dionysius à quodam illustri Troiano cognomen traxisse tradunt, Virg. à tubicine Æneæ Miseno sub eminenti monte sepulto, qui nunc Misenus ab illo Dicitur, æternúmque tenet per secula nomen. & Solini par sententia inter autores ab Æneæ tubicine Miseno Misenum appellatum.

Classémque præsens imperio regebat) præerat classi, quæ stabat ad tutelam maris inferi, non per legatum, sed coràm. Legimus apud Tranquil. & Tacitum, instituisse Augustum, classem vnam Miseni, alteram Rauennæ: hanc ad superi, illã ad inferi maris tutelã. hìc Tacitus memorat Misenensem classem à Galba ad Vespasianũ trãsisse. sed Veget. lib. iiij. hanc rem luculentius tractat, Apud Misenum, inquit, & Rauennam singulæ legiones Romani nominis cum classibus stabant, ne longius à tutela vrbis abscederent: & cum ratio postulasset sine mora, sine circuitu ad omnes mundi partes nauigio peruenirẽt. nam Misenatium classis Galliam, Hispanias Mauritaniam, Aphricam, Ægyptum, Sardiniam atque Siciliam habebat in proximo: classis autem Rauennatium, Epirum, Macedoniam, Achaiam Propontidem, Pontum, Orientem, Cyprum petere directa nauigatione consueuerat, quia in rebus bellicis celeritas amplius solet prodesse, quàm virtus. *Mater mea*) soror Plinii. [nono cal. Septẽbris. legitur etiã cal. Nouẽbr.] *Et*) fratri suo. [*Visus ille*) alii legunt surgit ille è sole, vt solebat frigida gustata. iacens enim studebat. *Gustauerat*) aquam frigidam libauerat.] *E sole*) vsus sole in præcedentibus dixerat de eodem scribens, post solem plerunque frigida lauabatur, deinde gustabat. *Soleas*) tegumenta plantæ pedis, quas nunc suberes, à ligno interfuto vulgo dicimus, & Columella soleas sparteas de sparto confectas appellauit. à solea soleatus deducitur, quo Mart. vtitur Solea autem ex genere planorum piscium vnde nomen traxisse id genus calciamenti autumo.

classémque imperio præsens regebat. nono Cal. Septemb. hora diei ferè septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Visus ille sole, mox frigidã gustauerat iacens, studebátque: poscit soleas, ascendit locum, ex quo maximè miraculum illud conspici poterat. nubes (incertũ procul intuentibus ex quo monte: Vesuuium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cuius similitudinem & formam non alia magis arbor quàm pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. credo quia recenti spiritu euecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat: candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cinerémve sustulerat. Magnum propiúsque noscendum vt eruditißimo viro visum. Iubet

Vesuuium) quem alij Vesœum, alij Vesbium, nonnulli Vesubium nominant, mons est Campaniæ cunctorum pulcherrimus, amœniſſimis habitatus agris, excepto cacumine. id magna ex parte planiciem habet fructum omnino nullum ferentem, verùm secundum Dionem arbores & vites habet: & cineres in prospectu ostentans: cauernosáque monstrat antra combustis ex petris, vt color indicat, quas ignis abroserit: quare coniecturis assequare plagam istam prioribus annis ardere solitam, & ignis habere crateras. restinctam autem esse, cessante materia. hæc Strabo & Eutropius. *Pinus*) in formam pinus arboris quæ incipit à trunco. deinde diffunditur in latum, postremò in acutum. *Efflata*) eiecta nubes illa vel elata. *Recenti*) valentiori. *Senescente*) subsidente, decrescente. *Destituta*) subsidio venti deserta. *Victa*) concussa. *Vanescebat*)

effugiebat, disparebat. *Terram*) si sordida. *Cinerem*) si candida: vtrunque si maculosa. *Magnum*) res magnæ contemplationis.

Liburnicam) nauem, diuersæ prouinciæ mari plurimum potuerunt quibusdam temporibus: & ideo diuersa eis genera nauium fuerunt: sed Augusto dimicante Actiaco bello, cùm Liburnorum auxilio præcipuè victus fuisset Antonius: experimento tanti certaminis patuit Liburnorum naues cæteris aptiores: ergo similitudine & nomine vsurpato earundem instar classem Romani principes texuerunt. hinc lib. iiij. Vegetius dixit liburnicis, quæ ad Campaniam stabant præfectus classis Misenatium erat. Eutropius liburnicas rostratas appellauit. Liburnia autem Dalmatiæ pars est Andecrinæ subiacens ciuitati, cuius exemplo nunc naues bellicæ fabricantur, & appellantur liburnicæ, remorum singulos ordines habentes paulò maiores, binos idoneæ mensuræ, ternos vel quaternos, interdum quinos, Actiaco etiam prælio senos octonósque. Appianus lib. ij. Liburni finitima quæque citis nauibus inuadebant. [Lucianus in amoribus, biremem velocissimam instruo, quo nauiu m genere Liburni, gens Ionij sinus accola, plurimùm vtuntur,] & à celeritate nonnullæ à Romanis naues liburnicæ dictæ, cum quibus primùm ad pugnam veherentur. *Facit copiam*) dat facultatem. [*Scriberem*) excerperem. nam mandarat auunculus Cæcilio vt quædam ex Liuio annotaret.] *Codicillos*) tabellas. *Classiarij Retinæ*) milites qui erant Retinæ: est autem hæc villa subiecta Miseno: cùm cognouissent iussu præfecti parari Liburnicam ad inspiciendum Vesuuij incendium, orabant Plinium, vt non solùm desisteret ab incœpto, sed etiã Miseno subterfugeret. Sunt autem classiarij milites comparati ad tutandam classem: de quibus li. xv. Tacitus, Primorum classiariorum Misenensium labore connixa est. Cæsar. iij. commentariorum. equites prohibuerunt classiarios aqua. quanquam sciam à Modesto classiarios appellari buccinatores, qui cornu ducunt exercitum, non à classe dictos, sed à classico, quod canitur imperatori. in quem sensum Tranquil. in Vespasiano scribit classiarios, qui ab Ostia & Puteolis pedibus, per vices commeabant, perentes constitui aliquid sibi calciarij nomine, quasi parum esset sine responso abegisse, iussisse posthac excalciatos cursitare: quanuis interpres nauales milites accipiat. *Retinæ*) villa subiecta Miseno, cuius nomen adhuc extare prodidit Hermolaus, vir clarissimus, & eruditissimus. *Fuga*) erat. *Nauibus*) mari. *Consilium*) incœpt. *Studioso*) summo. *Obit*) peragit. *Maximo*) Frãciscus tamẽ Petrarcha in triumphis suis, tanquã incautũ in obitu suo Plinium monstrat. *Deducit*) immittit mari: at subducit, extrahit. cõtraria enim sũt inter se. *Quadriremes*) nauigia habẽtia quatuor remorũ ordines in singulis trãstris. *Multis*) *liburnicam aptari: mihi si venire vnà vellem, facit copiam. respondi, studere me malle: & fortè ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ classiarij imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec vlla nisi nauibus fuga) vt se tanto discrimine eriperet, orabant. Non vertit ille consilium, sed quod studioso animo inchoauerat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Retinæ modò, sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. properat illuc, vnde alij fugiunt: rectúmque cursum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu, vt omnes illius mali motus, omnes figuras, vt deprehenderat oculis,*

Eruditissimo Viro) qualis erat Plinius, qui cognitionem multarum rerum tenens insuper noua & magna conquirebat.

villis maritimis. *Frequẽs*) habitata multũ, & plurimis prætoriis consurgens. Liuius, Puteolos cœptum frequentari emporium communiit. *Amœnitas oræ*) deliciæ littoris & tractus Campaniæ. *Cursum*) nauigationem. *Tenet*) dirigit. *In periculum*) nubem & Vesuuium versus. *Illius mali*) nubis malignæ.

Dictaret) diceret quæ notarius exciperet: nã illi sẽper ad latus erat, & quæ à Plin. scribẽda dicerẽtur enotabat. *Enotaret*) ministro notario. *Pumices*) autore Plin. appellãtur & cætera saxa erosa annis, quibus vtũtur, & ad læuiganda corpora, Græci pumicẽ cisserim vocant, si Suidæ credimus, leuem & exuccum perforatúmque lapidem ponti. Vitruuius ex incendio Vesuuii pumicem Pompeianum excocto lapidis genere in pumicis qualitatem redactum tradit. Pompeii autem oppidum non procul à Vesuuio. Plin. lib xiij. tradit nasci frutices lauro & thymo similes, qui ambo electi in pumicem transfigurantur. Emaculandus est error apud eundem lib. xiiii. cap. xxii vbi inquit, Aliis pumicis farinam, & quæ referendo putet docere. nos sic restituendum censemus. aliis pumicis farinam, & quæ refrigerando putant nocere: nixi testimonio Theophrasti, & ipsius Plinii. Ille enim lib ix. de plantis vbi de cicuta, & pumice agit, pumici scribit vim adeo magnam inesse, vt si in vrceum bullientem eum iececeris, feruorem extinguas: non solum parte aliqua temporis, sed etiam ex toto: pumicem enim exiccare vehementissimè, atque spumam totam ad se recipere voluit: idque extinguendi causam esse quod pene ad verbum transtulit Plin. lib. xxxvi. cap. xxi. tantam referens pumici refrigerandi naturam inesse, vt musta feruere desinant pumice addito. *Vadum*) maris vnda breuis. ex ruina montis littus certè processerat, & mare in se resorberi, & tremore terræ quasi repelli videbatur, multáque maris animalia siccis arenis detinebantur. Dion, Montes subsilibant, sonitus à cauernis subterraneis tonitruis persimiles supernè retróve in terra mugire videbantur. mare verò fremebat, & cœlum resonabat: post hæc fragor immensus subitò ceu concidentium montium audiebatur. exilibant primum lapides ingentes quasi ad summa montium exirent. *Montis*) Vesuuii quem scire debemus, non tantũ cõflagrasse sub Tito, autoribus Orosio, Martiale, Eusebio in chronicis. Tranquil. in Tito, Papinio in syluis. & Silio Italico, ac Dione in primis: sed sæpius antè, secundum Strabonem ac Vitruuiũ. verùm quia incendium Vesuuii maximum omnium sub Tito fuit, ideo Dion historicus hanc rem luculenter tractat, Horrenda, inquit, & miranda quædam in Campania obtigerunt. magnus enim ignis per autumnũ subitò exarsit: mons namque Vesuuius, qui iuxta Neapolim ad mare vergit, abũdantes ignis fontes habet, olim vndique altus, ab cuius medio ignis exoritur, quæ pars solum igne compræhensa fuit, extra hæc omnia sine igne etiam nunc manent. ex hoc cùm cætera essẽt combusta: media verò exusta, & in cinerem redacta, iuga circumstãtia ab antiquo vsque nunc manent. quodcunque ambustum est, atque consumptum, tempore concauum factum est, vt mons omnis (si licet magnis parua conferre) similis sit venatorio theatro. vertex arbores & vites habet: circulus ab igne latior factus per dies fumum, noctu flammam emittit, vt videantur in eo odores euaporari & sacrificia fieri. hæc quidem semper, interim verò magis, interim minus, sæpe verò cineres effundit: quãdo scilicet aliquid coactum subsederit, lapides sursum emittit: quoties verò à spiritu, & vento violatur, sonat & stridet, ceu non coacta & constructa, sed rara & occulta spiracula habẽs. Talis igitur est Vesuuius, & hæc in eo per annũ plurimũ fiunt, quæcunque tamen antea accidere, quamuis magna, & præter solitũ visa sint, parua tamen si comparentur iis quæ sub Tito acciderunt, etiam si omnia in vnum conferantur, existimari possunt. nam huius mali contagio non modò Campaniã

dictaret enotarétq;. Iã nauibus cinis incidebat, quò propius accederent calidior & dẽsior, iam pumices etiã, nigriq; & ambusti, & fracti igne lapides. Iã vadũ subitũ, ruinaq; montis littora

peruasit, & duas insuper ciuitates, Herculaneum & Pompeios combussit, sedente populo in theatro, sed inde puluis vis ingens in Africam, Syriam, Ægyptúmque penetrauit, & Romam vsque diuertit, & quæ latius ibi scribuntur, [inde lib. vlti. Silius, Sic vbi vi cæca tandem deuictus ad astra Euomuit pastos per sæcla Vesuuius ignes, Et pelago & terris fusa est Vulcania pestis. Videre Eoi monstrum admirabile Seres Lanigeros cinere Ausonios canescere lucos.]

Obstantia) ne terram peteret obstabant æstu & montis ruina. *Flecteret*) nauigationem. *Gubernatori*) suę quadriremis. *Fortes fortuna iuuat*) imitatio Virgiliana qui lib. x, dixerat, Audentes fortuna iuuat. an magis æmulatio Liuiana. nam lib. viij belli punici refert. fortes fortunam iuuare. *Pomponianum pete*) dirige cursum Stabias versus, vbi erat Pomponianus Plinii amicus, qui fugam parabat. *Stabijs*) Plin. in descriptione Italiæ. Stabiæ, inquit, in agro Campano oppidum fuit vsque ad Cn. Pompeium, & L. Carbonem Coss. à pridie Calen. Maii, quo die Sylla legatus bello sociali id deleuit quod nunc in villas abiit. eius ex agro decurrunt amœnissimi fluuii. quare Columella in cultu hortorum dixit. fontibus Stabias celebres & Vesuuia rura. Et Plin. lib. xxxi. In stabiano, inquit, agro aqua, quæ vocatur dimidia, calculosis medetur.

obstantia, cunctatúsque paulum, an retrò flecteret, mox gubernatori, vt ita faceret monenti, Forteis, inquit, fortuna iuuat. Pomponianum pete, Stabiis erat, diremptus sinu medio. Nam sensim circumactis curuatísque littoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & cum cresceret proximo, sarcinas contulerat in naues, certus fugæ, si contrarius ventus resedisset: quo tunc auunculus meus secundissimo inuectus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: vtque timorem eius, sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet, lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod est æquè magnum, similis hilari. Interim è Vesuuio monte pluribus locis latissimæ flammæ, altáque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. ille agrestium trepidatione ignis relictas desertásque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis dictitabat: tum se quieti dedit & quieuit verissimo: quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter

Lib. vi. naturalium quæstionum apud Senecam corruptè legitur litus scabianum. tu restitue stabianum à Stabiis. *Peruenerat que sinu medio*) ingressúsque fuerat maris sinum Pomponianus [Legitur etiam diremptus sinu medio, diuisus scilicet & securus à tempestate ob portum quem fuerat ingressus.] *Nam sensim*) non mirum si in tuto erat Pomponianus quãuis in mari, cùm illa loca habeant littora curua, quæ sinum tutum ab æstu reddant, & in ea paulatim mare infundatur. nam Seneca monumentis reliquit ab altera parte Pompeiorum Surrentinum Stabianúmque littus, ab altera Herculanense conuenire, & mare ex aperto circumductum amœnissimo sinu cingere. *Periculo*) incendio. *Proximo*) iam vicino. *Sarcinas*) vtensilia, quæ ad cultum pertinent. interdum pro onere sumitur indiscretè. *Certus*) Pomponianus. *Quo*) in quem sinum vbi erat Pomponianus. *Secundissimo*) plerunque enim qui est contrarius egredienti ventus, secundus est ingredienti. *Trepidantem*) Pomponianum timentem. *Accubat*) quiescit, dormit, an discumbit paulo

ante? nam pòst in alia epistola inquit, balineum, cœna. *Æquè magnum*) dissimulare dolorem. *Similis hilari*) simulans lætitiam. *Latissimè*) in amplum spatium. *Noctis*) caliginis, obscuritatis. [duplex lectio. tenebras noctis pellebat, vel tenebris noctis excitabatur, vt fulgor & claritas obscuritate crescret.] *Ille*) ordo & sensus. Auunculus, cùm videret illucescere, in remedium formidinis, vt se & circunstantes cõfirmaret, dictitabat, villas relictas desertásque igni metu agrestium virorum qui aufugerant ardere per solitudinem, quòd nemo remansisset incendiis opem laturus. [Si legis ignis, iunge cum trepidatione.] *Verissimo*) non simulato. *Meatus animæ*) reciprocatio spiritus.

Amplitudinẽ corporis) ostenditur fuisse Plinius corporatura læta & habiliori. *Limini*) ostio cubiculi. *Surrexerat*) excreuerat, impleta fuerat, [missis, eiaculatis, non displicet mixtis loco missis.] *Mora*) facta fuisset ab illo. *Procedit*) egreditur cubiculo. *Peruigilarant*) per totam noctem insomnes steterant. Marr. Nam vigilare leue est, peruigilare graue. *Tremoribus*) terræmotibus. Dion, vehementes terræmotus subitò facti sunt, vt planicies illa vniuersa aquis scaturiret, & montes subsilirent. causam, qua terra concutitur, alii in aqua, alii in ignibus, alii in ipsa terra, alii in spiritu putauere, alii in pluribus, alii in omnibus. quidam liquere ipsis aliquam ex istis causam dixerunt, sed non liquere quæ esset. Democritus & eum secutus Seneca post longam disputationem crediderunt nullam esse causam motus maiorem, quàm spiritum, quo nihil est in rerum natura potentius: sine quo nec illa quidem, quæ sunt, vehementissima pollent. ignem spiritus concitat, aquæ si ventum detrahas inertes sunt. multa ferè in eandem sententiam differit Lucretius lib. vltimo. *Nutabant*) mouebantur. duo genera sunt, vt Posidonio placet, quibus mouetur terra: succussio dicitur, cùm terra quatitur, & sursum atque deorsum mouetur: altera

amplitudinem corporis grauior & sonantior erat, ab ijs qui limini obseruabantur, audiebatur. Sed area ex qua diæta adibatur, ita iam cinere, mixtísque pumicibus oppleta surrexerat, vt si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, séque Pomponiano, cæterísque qui peruigilarant, reddit. In commune consultant, an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastísque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis nunc hùc, nunc illuc abire, aut referri videbantur. Sub diuo rursus, quanquam leuium exesorúmque pumicum casus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit, ceruicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum aduersus decidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiórque: quam tamen faces multæ, variáque lumina soluebant. Placuit egredi in litus, & è proximo aspicere, ecquid iam mare

inclinatio, qualis nunc cùm in vtranque partem nutat nauigii more tertium genus addit Seneca, & tremorem terræ appellat, vtrique dissimilem: cùm succutiuntur omnia nec vibrantur, pernicioßor est inclinatio: nam nisi ex altera parte subueniat motus, qui inclinata restituat, ruina necessariò sequitur. *Dio*) aere *Rursus*) cõsidunt. *Malorum* vel *periculorum collatio*) quòd scilicet minus periculum erat in

Universidad de Deusto
Biblioteca

aperto ſtare, quàm in tecto. quod ſi corruiſſet, omnes certè oppreſſiſſet. *Ratio rationem*) id eſt, quòd exierit, id fecit ſano mentis conſilio: quia etſi in cubiculo tutus erat à pumicibus, tamen maius periculum imminebat, tanquam ſi diceres exceſſit, non timore, ſed ratione. *Timor maior*) ſi reſtitiſſem ſub tecto. *Vicit timorem*) fecit illos confugere in apertum, vbi minus timebant. *Conſtringunt*) ligant. *Cerucalia*) ſunt quæ dormituro ceruici ſupponuntur. Mart. Tinge caput nardi folio, ceruical olebit. Inuehitur Plin. in ceruicalium vſum, Eò inquit deliciæ proceſſere, vt ſine hoc inſtrumento durare iam nevirorum quidem ceruices poſſint. *Capitibus*) ad munimentum capitum. *Linteis*) faſciis, & ſudariis lineis. *Incidentia*) ſaxa. *Soluebant*) fugabant lato ſplendore.

Admitteret) ſuaderet, an fluctus poſuiſſet. *Vaſtum*) vndoſum præter ſolitum. *Excitant*) quieſcentem ſuſcitant. [*Innixus*] quid ſi innitens, vt eſt in codice antiquo, ſicut ſtatim colligo pro coniecto.] *Concidit*) cadens interiit anno ſexto, & quinquageſimo. [Tranquil. de viris illuſtribus, C. inquit Plinius Secundus Nouocomenſis cùm Miſenenſiũ claſſi præeſſet, & flagrante Veſuuio ad explorandas propius cauſas Liburnicas prætẽdiſſet, neque aduerſantibus ventis remeare poſſet, vi pulueris ac fauillæ oppreſſus eſt: vel vt quidam exiſtimant, à ſeruo ſuo occiſus, quem deficiens æſtu vt necem ſibi maturaret, orauerat.] *Obſtructo ſpiritu*) incluſa & ſuffocata anima. *Inualidus*) nimia ſtudii intentione. nam omnes pene ſtudioſi ſtomachi difficultate laborant. præſertim qui poſt cibum ſtatim meditantur: quem domeſtica, vel ciuilia officia tenent occupatum. quæ omnia cùm Plinio ineſſent, non mirum ſi ſtomacho erat inualido. *Anguſtus*) exigui cibi patiens. *Intus æſtuans*) ebulliens eruditate, quod ſolet euenire iis qui non bene concoxerunt: vnde aqua frigida frequenter vtebatur ad id opportuno remedio, ſi Celſo credimus. *Tertius ab eo*) tertius poſt obitũ illius. *Vt admitteret, quod adhuc vaſtum & aduerſum permanebat. Ibi ſuper abiectum linteum recubans ſemel, atque iterum frigidam poposcit, hauſitque: deinde flammæ, flammarumque prænuncius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum, innixus ſeruis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit: vt ego coniecto, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura inualidus & anguſtus, & frequenter inter æſtuans erat. Vbi dies redditus is, ab eo quem nouiſſimè viderat, tertius, corpus inuentum eſt integrum, illæſum opertúmque vt fuerat indutus. habitus corporis quieſcenti, quàm defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. ſed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud, quàm de exitu eius ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: vnum adiiciam, omnia me quibus interfueram, quæque ſtatim, cùm maximè vera memorantur, audieram, verè perſecutum: tu potiſſima excerpes. aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam: aliud amico, aliud omnibus ſcribere.* Vale.

Fuerat indutus) ea veſte, qua fuerat indutus antequã moreretur. *Habitus*) qualitas, facies, forma. *Ego & mater*) eramus. *Nihil*) hoc pertinet ad hiſtoriam componẽdam. *Perſecutum*) diligenter ſcripſiſſe. *Epiſtolam*) quæ minima quæque complectitur. *Hiſtoriam*) quæ diligit res præſertim ad exemplum facientes. *Amico*) cui omnia familiariter ſcribimus.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

INdignatiunculam) apud Reſtitutum, præclarum cauſidicum, exponit indignationem ſuam, quam conceperat per quoſdam auditores, qui recitanti amico nullum ſignum lætitiæ dederunt [Lege Plutarchum in libro πῶς τὸν ἀκούειν, vbi multa reperies ad hanc epiſtolam facientia.] *Coràm*) nam aberat Roma Reſtitutus *Effundam*) apertiam penitus. *Diſerti*) acres in diſputando. diſertus minus eſt, quàm eloquens. *Surdis mutiſque*) ſurdus eſt, qui caret auditu: mutus, qui non poteſt loqui, à litera (m) dictus, quã exprimit dum conatur effari. *Diduxerunt*) mouerunt. *Aſſurrexerunt*) honoris cauſa finita recitatione, vt autorem honeſtarent. *Gratitas*) ironicè dictum, vnde ſtatim per correctionem emendat. *Simſteritas*) malignitas, iniquitas. *Impendere*) abſumere. *In hoc*) in hac re. *Diſertior ipſe es*) ſi tu es diſertior quàm recitator, tanto magis non debes inuidere, cùm qui inuideat alicui, neceſſe eſt vt ſit minor illo. ſummum enim petit inuidia, alienis incrementis inimiciſſima: alit liuorẽ infelix inertia, & omnes deſtrui cupiunt, quia ſe non potuerunt prouehere: nam potentes ſequitur inuidia, miſeros contemptus. *Plus præſtas*) excellentior & præſtantior es illo quem audis. *Superiorem*) te lauda. [*Quia*] nam ſi ſuperior non meretur laudem, tanto minus tu, qui es inferior, non poteſ laudari, ergo lauda vt tu ſis aliqua laude dignus.] *Pertinet*) confert multum. *Faciunt*) ſcribunt, componunt. latè patet verbum facio. [*Res*) gloria. [*Dedignatur*) ſpernit. in ſecunda lectione fuit, inuicem contemnat.] *Huius operis*) alienæ gloriæ & laudationis.

IN dignatiunculam, quam in cuiuſdam amici auditorio cepi, non poſſum mihi temperare, quò minus apud te, quia non contingit coràm, per epiſtolam effundam. Recitabatur liber abſolutiſsimus: hunc duo, aut tres, vt ſibi & paucis videntur, diſerti, ſurdis mutiſque ſimiles audiebant. Non labra diduxerunt, non mouerunt manum, non denique aſſurrexerunt ſaltem laſſitudine ſedendi. Quæ tanta grauitas? quæ tanta ſapientia? quæ immò pigritia, arrogantia, ſiniſteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, vt offendas, vt inimicum relinquas: ad quem tanquam amiciſſimus veneris? diſertior ipſe es? tanto magis ne inuideris. Nam qui inuidet, minor eſt. Denique ſiue plus, ſiue minus, ſiue idem præſtas, lauda, vel inferiorem, vel ſuperiorem, vel parem. Superiorem, quia niſi laudandus ille non eſt, non potes ipſe laudari: inferiorem, aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quàm maximum videri, quem præcedis, vel exæquas. Equidem omneis, qui aliquid in ſtudijs faciunt, venerari etiã, mirariq; ſoleo. Eſt enim res difficilis, ardua, faſtidioſa, & quæ eos à quibus contemnitur, dedignatur. Niſi fortè aliud iudicas tu. quanquam quis vno te reuerentior huius operis, quis benignior æſtimator? Qua ratione ductus, tibi potiſſimum indignationem meam prodidi, quem habere ſocium maximè poteram. Vale.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

ROgas) Sabino suum patrocinium pollicetur. id enim exegerat pro patria Firmo. *Firmanorum*) Firmum Piceni castellum, autore Plinio, secundum Strabonem oppidum. [M. Tullius in Philippicis, tanquam municipes Firmanos laudat; quòd contra M. Antonium principes pecuniæ pollicendæ fuerint.] In quibusdam exemplaribus leges Formianorum, possessiuum à Formiis deductum. *Publicam*) pertinentem ad Remp. *Coloniam*) Romanam. *Nostris*) quos tuendos suscepi. *Splendor*) gloria. *Talis*) tam admirabilis & probatus.

ROgas vt agam Firmanorum publicam causam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim & ornatissimam Coloniam adnocationis officio, & te gratissimo tibi munere obstringere. Nam cùm familiaritatem nostrã, vt soles prædicare, ad præsidium ornamentúmq; tibi sumpseris, nihil est quod negare debeam, præsertim pro patria petẽti. Quid enim precibus aut honestius pius, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac iam potius nostris, obliga fidem meam, quos labore & studio meo dignos, cùm splendor ipsorum tum hoc maximè pollicetur, quòd credibile est optimos esse, inter quos tu talis extiteris. Vale.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

SCis) Petituri magistratus consueuerãt suffragatores inuitare, muneribus deuincire, deposita pecunia suffragia præstinare; hoc igitur referente Homulo ad senatum, vt Traianus adiretur ad remedium petendum Imperator lege lata candidatorum sumptus restrinxit, & cauit vt tertiam patrimonij partem conferrent in ea quæ solo continerentur. quare cùm multi essent emptores, admonet Nepotem amicum, si cupit Itala prædia vendere, & in prouinciis comparare, nunc esse tempus idoneum. *Accessisse*) auctum esse. *Suburbanis*) iacentibus iuxta vrbem. *Caritatis*) precij difficultatis. *Causa*) fuit. *Proximis comitiis*) cùm nuper conuenissent

SCis tu accessisse precium agris, præcipuè suburbanis. Causa subitæ charitatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces Senatus expressit. Candidati ne conuiuentur, ne mittant munera, ne pecunias deponant. Ex quibus duo priora tam apertè quàm immodicè fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noster vsus vigilanter hoc consensu Senatus, sententiæ loco postulauit, vt Consules desiderium vniuersorum notum principi facerent, peterentque sicut aliis vitiis, huic quoque prouidentia sua

uenissent ad creandos magistratus. [*Expressit*) significauit.] *Immodicè*) supra modum. *Tertium*) deponere pecunias, vt suffragator esset cautus. *Occultaretur*) in occulto fieret. *C. Homulus*) C. Valerius Homulus iam à nobis demonstratus. *Vigilanter &c.*) cùm vidissent omnes Senatores. *Occurreret*) obstaret, prouideret. *Infames*) immodestos, manifestos. *Restrinxit*) repressit. *Eosdem*) candidatos. *Patrimonij*) census sui. *Solo continentur*) solum dicitur quod subest alicui rei. Festus solum terram dicit & locum. Iustinianus de interdictis, & Scæuola, Quæ in fraudem, sic alij solum ponunt pro re immobili: nam appellatione soli intelliguntur prata, agri, nemora, pascua, vineæ, horti, domus, areæ, & similia: apud Iurisconsultos circunferuntur hi duo versus Quicquid plantatur, seritur, vel ædificatur, Omne solo cedit, radices si tamen egit: vt per hos comprehendatur quod appellatione soli continetur. *Stabulo*) tantum standi gratia. *Hospitio*) diuersorio, non habitandi sed ad tempus commorandi causa. *Peregrinantes*) peregre existentes, & aliena loca peragrantes, nam peregrinus est aduena. *Plurès*) quia certatim emptitant prædia Italica. [legitur & vt sint quoque pluris] [an plura quòd cum maius precium polliceantur, quàm valeant prædia, multi domini incitantur ad sua vendenda.] *Tempus*) est. *Comparandi*) acquirendi, emendi. Tranquillus, Magisteria sacerdotij ditissimus quisque & ambitione & licitatione maxima vicibus comparabant. Cato, Prædium cùm comparare cogitabis, sic in animo habeto, vti ne cupidè emas. Secundus ad Traianum, Nam prædiorum comparandorum, aut nulla, aut rarissima occasio est. *Idem*) quod solo continetur. *Illic*) in prouinciis. *Hic*) in Italia.

occurreret: occurrit. Nam sumptus candidatorum, fœdos illos & infames ambitus lege restrinxit. Eosdem patrimonij tertiam partem conferre iussit in ea quæ solo continerentur, deforme arbitratus (vt erat) honorem petituros, vrbem, Italiámque, non pro patria, sed pro hospitio, aut stabulo quasi peregrinantes habere. Concurrant ergo candidati certatim, quicquid venale audiunt, emptitant: vt sint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, si pœnitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam Hercule, quàm in prouincijs comparandi, dum ijdem candidati illic vendunt, vt hic emant. Vale.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

AIs) Incitauerat Secũdum Tacitum ad perquirendũ quos metus & casus sustinuisset ardente Vesuuio, dum Miseni cum matre relictus fuit ab auunculo. nam cupidi sumus co-

AIs te adductum literis, quas exigenti tibi, de morte auunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solùm metus verumetiam casus pertulerim;

gnoscere, quæ nobis proposita non explicantur. prosequitur igitur noto iam argumento quæcunque passus sit in illo turbine & caligine. [*Relictus*) ab auúculo. *Id enim litus ingressus abruperã* Ingressus Campaniæ litus Misenum mihi pro secessu delegeram. [cùm id narrare incepissem alia epistola ad eundem intermiserat. dixerat enim interim Miseni ego & mater, sed nihil ad historiam. nec tu aliud quàm de exitu eius scire voluisti.]

Quanquam animus meminisse horret) Virgilianum carmen ex secundo Æneidos, vbi introducitur Æneas dicturus Ilienſe excidium: sic exordiés, Quanquam animus meminisse horret, luctúque refugit, Incipiam. *Ideo*) vt studerem. Iam enim dixerat mihi, si venire vnà vellem, facit copiam: respondi studere me malle. *Balineum* initum est. *Campaniæ non solùm castella, verumetiam oppida vexare solitus*) Scribit Seneca, Campaniam nunquam securam à terræmotu: attamen indemnem ante Reguli & Virginii Consulatum: vexantur enim terræ motu magis propinqua mari. nam spiritus intra terram per occulta foramina intrat. deinde cùm obstructus ille trames, per quem descenderat, reditum autem illi à tergo resistens aqua abstulit, huc illuc fertur, & sibiipsi occurrens terram labefactat. Inde Neptuno hæc assignata mouendi potentia apud Homerum. legimus [eum] ἐνοσίχθονα, id est quatientem terram, vocari. [*Irruperat*) antiquissima lectio habet, inuasit in.] *Excitaturus*) eam si dormiret expergefacturus. *Tectis*) ædificiis domus. *Constantiam*) quia nimium perstabat in aperto periculo. *Duodevicesimum*) decimumoctauum. *Librum*) historias. nam & epistolas & sermones composuit Liuius, sermones inquam ex professo philosophiam continentes. *Excerpo*) enoto. *Intentus in librum*) eram defixus in Liuium. *Dubius*) incertus, inter crepusculum. *Circumiacentibus*) circum aream in qua eramus. *Aperto*) sub dio. *Oppido*) Miseno. *Visum*) est nobis. *Attonitum*) tan-

quanquam animus meminisse horret, incipiam. Profecto auunculo, ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi, mox balineum, cœna, somnus inquietus & breuis. præcesserat per multos dies tremor terræ minus formidolosus, qui Campaniæ, non solùm castella, verumetiam oppida vexare solitus: illa verò nocte ita inualuit, vt non moueri omnia, sed euerti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater: surgebam inuicem, si quiesceret, excitaturus. resedimus in area domus, quæ mare à tectis modico spatio diuidebat. dubito constantiam vocare, an imprudentiam debeam: agebam enim duodeuicesimum annum. Posco librum Titi Liuij, & quasi per ocium lego, atque etiam vt cœperam, excerpo. Ecce amicus auunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, vt me, & matrem sedentes, me verò etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit: nihilo segnius ego intentus in librum. iam hora diei prima, & adhuc dubius, & quasi languidus dies, iam quassatis circumiacentibus tectis, quanquam in aperto loco, angusto tamen magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido visum. Sequitur vulgus attonitum, quódque in pauore simile prudentiæ, alienũ consiliũ suo præfert, ingentique agmine

quam fulmine afflatum. *Præfert*) approbat magis.

Abeuntes) nos migrantes. *Ibi*) extra tecta oppidi. *In contrarias partes*) retro. *Fulta*) septa. *Reforberi*) retrocedere. *Processerat*) se extenderat decrescente mari. *Animalia*) pisces. *Ab altero latere*) Vesuuium versus. *Porrectis*) excurrentibus, [an potius tortis.] *Debiscebat*) scindebatur. *Figuras*) formas. *Fulgoribus*) Seneca in naturalibus quæstionibus, Horum, inquit, aliqua non patiuntur mõram, sed transcurrunt, aut extinguntur subinde qua reluxerant: hi fulgores dicuntur, quia facies illorum, & candida est, nec sine iniuria decidens. Heraclitus fulgurationem existimat apud nos incipientium ignium conatus, & primam flammam incertam, modò intereuntem, modò exurgentem. *Ex Hispania*) qui venerat ex Hispania. *Frater tuus*) sororem Plinii, & Cæcilii matrem alloquitur. *Tuus auunculus*) vertit sermonem ad Secundum. *Superstites voluit*) quia vos reliquit. *Commissuros*) passuros. *Proripit se*) in fugam vertit se ille Hispanus. *Descendere, operire*) infinitiua pro indicatiuis more historico. *Capreas*) insulam iuxta Neapolim: cuius secessu delectabatur Tiberius Cæsar. Hanc prius Augustus permutauerat cum Rep. Neapolitanorum Ænaria data. distat à Surrẽto octo millibus passuũ. à Stephano Capriaria dicta, vel etiam Capriæ. *Quod procurrit*) promontorium quod in mare porrigitur. *Abstulerat*) condiderat ab aspectu nostro. *Posse enim iuuenem*) dicebat me iuuenem commodius posse fugere. *Bene*) libenter. *Mihi*) dum eius causa retardor à fuga. *Ego*) dicebam. *Vna*) cum matre. *Addere gradum*) accelerare. *Cinis*) decidebat.

abeuntes premit & impellit. Egressi tecta consistimus, multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula, quæ produci iusseramus, quanquam in planissimo campo, in contrarias parteis agebantur: ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem vestigio quiescebant. Præterea mare in se reforberi, & tremore terræ quasi repelli videbatur. Certè processerat littus, multáque animalia maris in siccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei spiritus tortis vibratisque discursibus rupta, in longas flammarum figuras debiscebat, fulgoribus illæ & similes & maiores erant. Tum verò ille idem ex Hispania amicus acrius & instantius, Si frater, inquit, tuus, tuus auunculus, viuit, vult vos esse saluos: si periit, superstites voluit. Proinde quid cessatis euadere: Respondimus, Non commissuros nos, vt de salute eius incerti, nostræ consuleremus. Non moratus vltrà proripit se, effusóque cursu periculo aufertur: nec multo pòst, illa nubes descendere in terras, operire maria, cinxerat Capreas, & absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, iubere quoquo modo fugerem. Posse enim iuuenem, se & annis & corpore graue bene morituram, si mihi caussa mortis non fuisset. Ego contrà, saluum me, nisi vnà, non futurum: deinde manum eius amplexus, addere gradum cogo: paret ægrè, incusátque se quod me moretur. Iã cinis adhuc tamen rarus, respicio, densa caligo, tergis imminebat, quæ nos, torrentis modo infusa terræ, sequebatur.

Deflectamus) declinemus à via. *Comitantium*) Misenensium consequentium. [*Consederamus*] extra viam publicam gressum firmaueramus. Legitur etiam, viam deseruerámus] *Illunis & nubila*) [id est vel in nocte non lucente luna, vel nubibus obtecta. Et alia lectio, illunis aut nubila. Cū Luna inter nubila lucet. *Vlulatus fœminarum*) Cæsar in commentariis vlulatum etiam ad viros retulit, scribens Gallorum vlulatu confirmari animos in prælio. Magis cōuenienter Tacitus locutus in libello de moribus Germanorum, Vlululatus inquit fœminarum, & vagitus infantium. Secundus tamen, Quiritatus infantium dixit à verbo quirito, quod est quiritium fidem implorare, autore Varrone. M. Tullius epistolarum. x. Et illi misero quiritanti, ciuis Ro. natus sum: responderet, abi nūc. populi fidē implora. [Valer. Max. Quarum lamentabiles quiritatus trepidæ ciuitatis aures acceperūt] Apuleius. viii. simpliciter pro inuocare vsurpauit. Ille inquit deum fidem clamitans, & cruorem vxoris abstergens, altius quiritabat. *Mortem precarentur*) vt fit in summa rerum desperatione, cùm tamen viuere optamus. *Tollere*) tollebant. *Æternam noctem mundo*) Dion, Putabant alij aduenisse chaos, vel per ignem mundum absumi: atque fugiebant partim ex domibus in vias, alij ex mari in terram. & rursus ex terra in mare. *Noctem*) finem extremum mundi, quem quidam æternum, alij interiturum dixerunt. *Fictis terroribus*) nam existimabantur gigantes insurrexisse, & effigies illorum apparuisse in fumo, præterea tubarum sonitus auditi. *Misenī illud*) quòd in mare excurrit. *Tenebræ rursus*) Dion, tantus fuit ignis & fumus, vt aëra totum obumbraret, totum verò solem occultaret ceu defectum: nox verò ex die, nox & tenebræ ex luce factæ sunt. eructabat immensus cinis, & occupabat terram, mare, aera: ledebantur homines: regiones, pecora, pisces, præterea aues absumebantur. *Hunc*) cinerem. *Identidem*) frequenter. *De*

Deflectamus (inquam,) dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obteramur. Vix consederamus, & nox non qualis illunis, aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine extincto: Audires vlulatus fœminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alij parentes, alij liberos, alij coniuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant: hi suum casum, illi suorum miserabantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere: plures nusquam iam deos vllos: æternámque illam & nouissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitísque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miseni illud ruisse, illud ardere falsò, sed credentibus, nunciabant. Paulum reluxit, quod non dies nobis, sed aduentantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longius substitit: tenebræ rursus, cinis rursus multus & grauis: hunc identidem assurgentes excutiebamus, operti alioqui, atque etiam oblisi pondere essemus. Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire misero, magno tamen mortalitatis solatio credidissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in fumum, nebulámue decessit: Mox dies verè, sol etiam effulsit, luridus tamen: qualis esse,

cælo pondere) ex cinere immenso decidente ex aere. *Oblisi*) valdè læsi. *Parum fortem*) inconstantem, impatientem. *Magno solatio*) cùm putarem esse omnes mecum interituros: sola enim necessitate consolabar. *Luridus*) liuidus, decoloratus, squalidus. Apuleius, lurore Socratem deformatum: & alibi, lurore ac illuuie collapsa membra dixit. Ouidius aconita lurida ab effectu nominauit.

Cùm deficit, solet) Legimus etiam cùm deficere solet: id est cùm patitur eclipsin ex interpositione & obiectu Lunæ. [*Verè*] verus est in antiquo exemplari.] *Occursabant*) frequenter obiectabantur. *Obducta*) tecta. *Curatis*) balineo, veste, & cibo. *Vtcunque*) mediocriter, vt assolet in re tristi. [*Dubiámque mentem*) fuit in secunda lectione, dubiámque noctem.] *Metus prævalebat*) Dion, Nec paruus metus fuit per multos dies: nesciebant homines quid factum esset, nec coniectare vnde factum: existimabant enim quæ suprà & infrà erant euerti, solem in terram descēdere. *Lymphati*) phanatici, laruati, insanientes: quod vulgò creditum fuit, vt quicunque nympham vidisset, furendi finem non faceret. Seneca vbi de terræmotu agit, nanque tradit, aliquos insanos, attonitísque similes discurrere fecit metus. Quid mirum est animos inter dolorem & metum destitutos aberrare? non est difficile inter magna mala desipere: itaque leuissima ingenia ferè in tantum venere formidinis, vt sibi excíderent. inde inter bella errauere lymphatici. nec vsquam plura exempla vaticinantium inuenies, quàm vbi formido mentes religione mixta percussit. [Plinius de boue Api. Hi greges repentè lymphati futura præcinunt.] *Ludificabantur*] ludibrio fallebant. *Ea spectantibus*) terræmotum, & ludificationes lymphaticorum] legitur etiam, & expectantibus.] *Consilium*) fuit. *Abeundi*) Mi-

cùm deficit, solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altóque cinere tanquam niue obducta. Regressi Misenum, curatis vtcunque corporibus, suspensam dubiámque mentem, spe ac metu exegimus: metus prævalebat. Nam & tremor terræ perseverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus, & sua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum, & ea spectantibus, abeundi consilium donec de auunculo nuncius veniret. Hæc nequaquam historia digna, non scripturus, leges, & tibi scilicet, qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

seno. *Non scripturus*) Sensus est. Tu non scripturus, quia non sunt historia digna, tantummodo leges hæc nostra. *Imputabis tibi*) te accusabis, tibi ascribes & obiicies. Plinius in præfatione totius operis. Hanc igitur tibi imputabis. Seneca in declamationibus, Imputabitur mihi si quid acciderit. Et de beneficiis. Multi sunt tam malæ naturæ, vt malint perdere quæ præstiterunt, quàm videri recepisse, superbi, & imputatores. Mart. Imputet ipse deus nectar mihi, fiet acetum. Secundus ad Traianum, Eidem ciuitati imputata sunt terna millia. Tacitus de Germanis, Gaudent muneribus: sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Columella, Longe plus imputant feminis iacti, quàm quod seuerint. Vlpianus de tutelis & rationibus, imputare pro referre etiam vsurpauit.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Svm) In Virginio Romano & morum probitatem & doctrinam laudat, præsertim in comœdia scribẽda tam noua quàm prisca, temporum suorum ingenia non despiciens. Hinc Tacitus de oratoribus damnat qui soli antiquitati innixi sua tempora negligunt, vitio asserens malignitatis humanæ vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. *Effœta*) sterilis. [quanquam sterile ab effœto aliud sit. illud quod nunquam potuit parere, hoc quod propter senium desiit. Quare Valerius inquit, nubis effœta.] *Tam laudabile*) vt olim. perinde ac si diceret, inueniuntur etiam nostris temporibus ingenia similia antiquis: quod probat exemplo Virginij Romani, [vel legamus iam.] *Veterũ comœdiæ*) antiqua illa comœdia cum synceram sermonis Attici gratiam propè sola retinet, tum facundissimæ libertatis. eius inuentor pater Eupolis cùm Cratino Aristophanéque esse creditur: non penitus ficta argumenta, sed res gestas à ciuibus magna dicendi libertate incessens, & admirans. inde Satyra exordium sumpsisse fertur. quare non absurdè Suidas interpretatur comœdiam detractiones contumeliosas. est enim in persequendis vitiis præcipua. *Exemplar*) quod cæteri sequantur. *Operum & tatetate*) nam scripsit in diuersis generibus. *Mimiambos*) Mimum comœdiam constantem versibus iambis, qua Laberius excelluit. Mimus autem sermonis est cuiuslibet motus sine reuerentia, vel factorum cum lasciuia imitatio. Mimus dictus hoc genus comœdiæ, quasi solus imitetur, cùm & alia poemata idem faciant: sed solus quasi priuilegio quodam quod fuit commune possedit. *Tenuiter*) attenuatè vt

Svm ex ijs, qui mirer antiquos: non tamen, vt quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lassa & effœta natura nihil iam laudabile parit. atque adeo nuper audij Verginium Romanum paucis legentem comœdiam ad exemplar veteris comœdiæ scriptam, tam bene, vt esse quandoque possit exemplar. Nescio an noris hominem, quanquam nosse debes. Est enim probitate morum, ingenij elegantia, operum varietate monstrabilis. Scripsit mimiambos tenuiter, argutè, venustè, atque in hoc genere eloquentissimè. Nullum est enim genus, quod absolutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comœdias, Menandrum

poscit mimiamborum stylus. *Argutè*) callidè, subtiliter. *Nullum est enim*) nam omne id laudatur secundum Cice. iij. de oratore, quod est in suo genere perfectum: id enim perfectum est autore Caio de iuris origine, quod omnibus suis partibus constat. *Comœdias nouas*) noua comœdia argumento communi magis & generaliter ad omnes homines qui mediocribus fortunis aguntur, pertinet, mitigata veteri comœdia, vt minùs amaritudinis spectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, consuetudine congrua, vtilis sententiis, grata salibus, apta metro. Diomedes, Comœdia inquit, noua est priuatæ ciuilisque fortunæ sine periculo vitæ comprehensio: cuius autores tradit Menandrum & Philemona: apud Athenæum sæpius fit mentio mediæ comœdiæ, scilicet inter veterem & nouam existentis: eius autores interdum citat. *Menandrum*) Menandros plures lego. nam fuit Menander Athenensis comicus antiquus, & Menander alius Athenensis Diopithi, & Hegesistratæ filius, qui à cunctis celebratur, scriptor nouæ comœdiæ, luminibus

strabo, sed ingenii acumine oculatus, in mulieres pronior, cuius comœdiarum numerus à Gellio lib. xvi. recensetur, & à Suida. quo autore alia etiam scripsit. eius sepulcrum ex Pireo venientibus offerri Pausanias rettulit. Menander autem Laodicensis declamator in Hermogenem commentarios excudens, & Menander historicus, de quo plura Suidas, ac Menander Iurisconsultus autore Marcello. ff. xlviij.

Alios item) Philemona præsertim, quem Gellius asserit sæpius de Menandro palmam retulisse. *Non tanquam inciperet*) non rudis, & nouus in ea facultate, sed exercitatus. *Vis*) impetus, acrimonia. *Granditas*) grandis oratio pro magni, transl. itiuè tamen sicut minutum amicum pro paruo dicimus. nam grandis & elegans, & venusta est vet⁹ comœdia, & nescio an vlla, post Homerum, inquit Fabius, aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. *Insectatus est vitia*) rem pro homine ponit transl. atiuè orationem plerunq; exornat, sicut patientiam pro patiente, vitium pro vitioso. maius enim quid dici videtur. sic Mar. Non vitiosus homo es Zoile, sed vitium. sic Romanum Secundus insectatum esse vitia, id est homines de perditos. nam ipsa comœdia moribus multum profuit ciuitatis, cùm vnusquisque cauere culpam, ne spectaculo cæteris esset, & domesticis probro. *Me*) legitur etiam meum. scilicet nomen. *Modum*) laudandi. *Mentiri*) fingere. *Extorquebo*) abinuito abstraham. *Non deponas*) captus illius elegantia.

alióque ætatis eiusdem æmulatus. licet has inter Plautinas Terentianásque numeres. Nunc primùm se in vetere comœdia, sed non tanquam inciperet, ostendit: non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. ornauit virtutes, insectatus est vitia, fictis nominibus, decenter, veris vsus est aptè. Circa me tãtùm benignitate nimia modum excessit, nisi quòd tamen poetis mentiri licet. In summa extorquebo ei librum, legendúmque, immò edi-scendum mittam tibi. neque enim dubito futurum, vt non deponas, si semel sumpseris. Vale.

C. PLINIVS TYRONI SVO S.

Magnæ) Cęlestriũ Tyronẽ, Proconsulatũ Bæticæ, sortitum, monet exemplo Bruttiani ne cui suorum facilè credat. is enim dum esset in prouincia, & de flagitiis socii sui Attacini Cæsari scripsisset, accusatus ab eo est absolutus, damnato Atticino. *Magnares*) magni momenti & exempli. *Lustricus Bruttianus*) hic est ille Bruttianus quem tantopere laudat Mart. quarto libro. Dum tu lenta nimis diúque

Magna res acta est omnium, qui sunt prouincijs præfuturi, magna omnium, qui se simpliciter credunt amicis. Lustricus Brutianus cùm Montanum Atticinum

quæris. Quis primus tibi quive sit secundus, Gratum quisve epigrammata comparabit: Palmam Callimachus Thalia de se Facundo dedit ipse Bruttiano. Qui si Cecropio satur lepore Romanæ sale luserit Mineruæ, Illi me facias precor se-

cundum. *Montanum Attacinum*) Montanos multos comperio. Iulium Montanum, Montanum Votienum, Montanum Hisponem declamatores, Montanum Traulum, Montanum Alpinum, Curtium Montanum, ad quem alibi Secundus, Iuue. & Tacitus Senatorem fuisse memorat. L. præterea Titium Montanum. vj. vir. ædil. ij. vir. in memoriis municipii Ticini.

Comitem) Legatũ. [postea hoc nomen Comitis transiit in nomen dignitatis. nam loco legati & procos. sæpius iuniores comites appellauere. deinde se diffudit ad alia officia, vt pro vicariis comites dicerentur. demum dignitatis nomen obtinuit, sicut primicyrius.] *Cæsari*) Traiano. *Quem*) Bruttianum. *Recepta cognitio est*) examinata accusatio à iudicibus. *Fui in consilio*) electus sum inter iudices huius causæ. *Vterq;*) Bruttianus & Attacinus. *Carptim*) breuiter, summatim, κατὰ κεφάλαια, per capita rerum & criminum nam κατακεφαλαίωσις, peroratio dicitur, quando scilicet orator latius per totam orationem dispersa, in fine colligit necessaria & vrgentia. *Quo genere*) rem breuibus ostẽdere. *Suum*) à se conditum. *Attacini manu*) sua vel amicorum manu testamenta scribebant: nã Tranquill. refert Tiberium scripsisse duplex testamentum antebienniũ quàm obiret, alterum sua, alterum liberti manu. *Ille*) Montanus. *Diluere*) refellere crimina. [*Se gessit*) Legitur etiam recessit, scilicet à proposito, & defensione: an quod magis probo, abiit in insulam ab vrbe] *Turpis*) vitiosus. *Scribæ*) eum in rationibus monumentisque publicis versari testatur M. T. pro domo sua: hodie cancellarium non inusitato vocabulo appellamus. & autor est Vopiscus in Carino: fortasse à delendis & superinducendis literis dictum. Scæuola. ff. ij. cancellato pro deleto posuit. Dionysius libro. iiij. antiquitatum, & Iulius Capitolinus in Gordianis, testantur

comitem suum in multis flagitiis deprehendisset, Cæsari scripsit: Atticinus flagitys addidit, vt quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est. fui in consilio, egit vterque pro se, egit autem carptim, κὴ κεφάλαια: quo genere veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, quod Atticini manuscriptum esse dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & quærendi de eo, quem sic amasset, necessitas indicabatur. Enumerauit crimina fœda manifestáque. Ille quum diluere non posset, ita recessit, vt dum defenditur, turpis: dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribæ seruo, interceperat commentarios, intercidératque, ac per summum nefas vtebatur aduersus amicum crimine suo. Fecit pulcherrimè Cæsar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino pronunciauit. damnatus & in insulam relegatus: in Bruttiano iustissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam constantiæ gloria secuta est. Nam defensus expeditissimè, accusauit vehementer, nec minus acer quàm bonus & sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, vt te sortitum prouinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, paratam vltionem, qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam iucundum est vindicari, quàm decipi miserum. Vale.

stantur scribas rerum gestarum summam complecti. [quanquam Suidas cancellos ianuas fori iudiciarij vel templorum esse scribat. vnde cancellarios dictos qui arcirata curant.] *Intercideràt*) ex illis commentariis ea quibus videbatur Bruttianum posse redarguere. Paulus ad legem Corneliam de falsis, Quid sit falsum quæritur: & videtur id esse falsum, si quis chirographum alienum immutet, aut libellum vel rationes intercidat. *Crimine suo*) quòd defraudasset amicum intercidendo commentarios eius per fraudem. *De*) contra. *Pronunciauit*) iudicauit. [Legitur etiam perrogauit, id est statuit, quanquam Apuleius in Floridis perrogare vsus sit pro diligenter interrogare. Valerius tamen Maximus non perrogare, sed prærogare, nisi menda est lib. i. ferè ad idem quod est pronunciare protulit. Minos, inquit, traductas sibi leges prærogabat.] *Insulam*) incertum in quam. solebant autem damnatos relegare ad tempus in quam libuisset Imperatoribus insularum. *Integritatis*) virtutis. [*Testimonium*) vetus scriptura habet præmium.] *Constantiæ*) quòd fortiter se defendisset. *Prouinciam*) Bæticam. hoc habes lib. vij. *Quod abominor*) cuius omen deprecor. *Etiam atque etiam*) diligentissimè.

C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

IMpensè petis, vt agam causam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famosam: faciam, sed non gratis. Qui fieri potest (inquis) vt non gratis? tu potes. exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto atque etiam paciscor, vt simul agat Cremutius Ruso, solitum hoc mihi, etiam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mirè concupisco bonos iuuenes ostendere foro, assignare famæ. Quod si cui, præstare Rusoni meo debeo: vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei charitatem:

Impensè) Triario promittit se defensurũ causam, quam sibi commẽdauerat: hac conditione, vt secum ageret Cremutius Ruso, nobilis iuuenis, sed in agendo tyro, quem in forum producere cupiebat. Triarius Maternus, si Capitolino fidem præstamus, Senator nobilis extitit: cum milites seditione mota aduersus Pertinacem, in castra ducere voluerunt, vt rebus Romanis præficerent: sed ille nudus fugit, atque ad Pertinacem in Palatium venit, inde ex vrbe decessit: verùm miles Triarius is dicitur, qui in tertia acie collocatur, id est vltima, cum scutis. vnde cessit in prouerbium, Rem peruenisse ad triarios, cùm in extremum periculum deducta est. *Impensè*) enixè. *Famosam*) claram. nam alibi refert egisse causas tantùm illustres, & ad exemplum pertinentes, ac amicorum gratia. *Qui*) quomodo fieri potest, vt non agas gratis, cùm in causis agendis semper abstinueris ab omni pecunia, dono, munere. *Tu potes*) tu in causa es. *Gratuito patrocinio*) quàm si gratis defenderem. patrocinium enim defensio. *Cremutius Ruso*) cuius nullibi inuenio factam mentionem, sed tantùm Rusonis liberti Cæsaris Dictatoris: & alterius fœneratoris. Cremutium Cordum commemorat Tranquillus. *Factitatum*) vt eos foro assignem dicendi tyrocinio. *Natales ipsius*) quia nobilis [claritas namque natalium autoribus Euripide & Plutarcho solet afferre audaciam & bonos mores: contrà obscuritas.] Natales enim pro nobilitate poni receptum est: nam Tranquillus scribit Lectorium deprecatum adulterij pœnam propter natales, id est maiorum suorũ nobilitatem. Hermogenianus, Considerandæ est origo

Universidad de Deusto
Biblioteca

natalium. Et codice de iure annulorum Natales antiquos, & ius ingenuitatis nõ ordo præstat decurionum, sed à nobis petitur, Imperator ait. Iuuenalis, Palmam inter dominas virtus natalibus affert. Et alibi, Quis Catilina tuis natalibus atque Cethegi Inueniet quicquam præclarius? Tertullianus, Fuerunt leges, quæ honestorũ nataliũ insignia non temerè vsurpare finebant. Tacitus, Cornelius Fuscus ingens ætate, claris natalibus. pro quo dicendi genere lib. xii. dixit claris maioribus ortus. nam omnes boni semper nobilitati fauemus: & quia vtile est reip. nobiles esse homines dignos maioribus suis: & quia valet apud nos clarorum hominum senex de rep. meritorum memoria, etiam mortuorum. Hæc M. T. Pro P. Sestio, Natales etiam interdum offendes pro diebus natalibus vsurpari. *Mei charitatem*) ipsius amorem erga me. nam mei passiuè positum

Quem) Rusonem. *Ex ijsdem partibus*) vt mecum causam defendat. plures enim causidici ab vtraque parte eandẽ causam tuebantur. *Grattas ages*) quia bene dicet. [*Suffecturum*) Fuit in secunda lectione satisfacturum.] *Indolis*) indicii, virtutis. *Productus*) foro assignaturus. sic legimus apud Tranquil. Sæpius principum filios die virilis togæ productos in forum ad causas agendas. *Statim*) à principio.

quem magni æstimo in ijsdem iudicijs, ex ijsdem etiam partibus cõspici, audiri. Obliga me, obliga antequam dicat. nam cùm dixerit, gratias ages: spondeo, solicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini causæ suffecturum. Est indolis optimæ, breui productus alios, si interim prouectus fuerit à nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, vt possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatórque contingat. Vale.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Vàm) Rem verissimam exẽplo Arriæ & municipis cuiusdam suæ comprobat, multa esse fama & gloria digna, quæ iacent in obscuro, quædã minora extolli, & per ora hominum ferri. *A quoque*) à claro viro an obscuro. *Eadem*) paria, & ex æquo præstantia. Agathia de Zenone, scribens monstrat vilium hominum facta iacere, principum etiam minima quæque extolli. ὥσπερ γὰρ μεγίστων καὶ μικροτάτων ἐν ἴσῳ τὸ μνήμην ἔχειν ἐπιφέρεται. οἱ δ' ἀγαθοὶ κἂν μικρὰ, κἂν μεγάλα πράττωσι δι' ἀρετὴν, ἴσως εἶπεν ἂν τις, τὰ ἀδάμαντα μέρει. i. obscuri homines, etsi magnũ gerimus opus, nullius ad memoriã diu deuenimus: verũ clari, etsi nihil, respirauerint solùm, Vt dixit vir Libs, hoc

Quàm multũ interest, quid à quoq; fiat. eadem enim facta claritate vel obscuritate facientiũ, aut tollũtur altissimè, aut humillimè deprimuntur. Nauigabam per Larium nostrum, cùm senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum quod in lacum prominet. Ex hoc (inquit) aliquando municeps nostra cum marito se præcipitauit. Causam requisiui. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis vlceribus putrescebat: Vxor, vt inspiceret, exegit: neque enim quenquã fidelius iudicaturũ, possetne sanari. vidit, desperauit. hortata est, vt moreretur, comẽsque ipsa mortis, dux, immò & exemplũ, & necessitas fuit. Nam se cũ marito ligauit, abiecitque in lacum. Quod factum,

adamante manet. *Tolluntur*) si clari sunt qui fecêre: deprimuntur, si humiles. *Larium*) lacum iuxta Comum. *Nostra*) quia vterq; Nouocomensis erat. Velanda corporis, vt testiculi & penis, quæ etiam verenda corporis dicuntur. [Plin. lib. ij. Obscœnis autem motibus in verendis partibus.] vnde veretrum, quasi verendum. qua dictione Tranquillus & Lucilius autore Marco, vsi sunt. Celsus tradit pus multũ & cum malo odore è cole profluere: & interdũ ad neruos vlcus descendere, interdũ per ipsa vlcera colis sub cute exesus est: sic vt glans excidat. circa testiculos verò, nam & ipsi verẽda appellãtur, ex ictu ferè pus increscit. horũ omniũ remedia idẽ præbet. [*Iudicaturũ*) melior lectio ex sequentibus, quàm indicaturum.] *Necessitas*) quia ligatum traxit secum in lacum.

Proximè) de recenti, nuperrime. *Minus*) laudabile sit. *Arriæ facto*) quæ se cõfodiens Pæto marito pugionem porrexit, vt suum exemplum sequeretur. *Minor ipsa*) obscurior municeps mea, quàm Arria.

ne mihi quidem, qui municeps, nisi proximè, auditum est: non quia minus illo clarissimo Arriæ facto, sed quia minor est ipsa. Vale.

C. PLINIVS HISPANO SVO S.

Scribis) Robustus Ocriculũ cũ Scauro tẽdẽs postea nusquã cõparuerat: quare Vipsanus rogauerat Secundũ, vt à Scauro de omnibus certior fieret. itaq; per epistolã pollicetur se Scaurũ aduocaturũ. & omnia diligẽter interrogaturum: veteri tamẽ ne idẽ acciderit Robusto, quòd Metilio Crispo, qui post impetratos ordines nusquã cõparuerat. [Sũt qui volũt hãc epistolã scriptã Hispano nõ Vipsano. *Robustũ splendidũ equitẽ*) Equites Hirtius hoc titulo insigniuit ab auri fulgore, & virtutibus: Cecidere inquit, eo prælio splẽdidi, ac illustres viri, nõnulli Equites Romani. quẽ secutus in historiis Tacitus illustres equites pariter appellauit. *Ocriculũ*) Vmbriæ oppidũ. [*Esse*) in quibusdã exẽplaribus etiã antiquis legitur peregisse. [*Inquisitionis vestigia*) signa & indicia inquirẽdi Robustũ. *Veniat*) cõcedit quòd Scaurus ideo veniat. *Vereor*) tamen timeo. *Ne frustrà*) veniat. *Municeps*) ex eadem patria Como. *Impetrauerã*) obtinuerã ab imperatore. *Ordines*) qui decuriis præerãt ordinarii dicebãtur, & principes, quòd primos ordines ducebãt. Ælianus cẽturionẽ qui præficitur duabus quadruplaribus à nõnullis dictũ ordinariũ afferit. Ordinẽ autẽ Liuius in bello refert habuisse sexagenos milites, duos cẽturiones, vexillariũ vnũ: is lib. vii. ab vrbe condita tradit latã esse legẽ militarẽ, quæ sacrata appellaretur: & in ea cautũ, ne quis vbi Trib. mil. fuisset, postea ordinũ ductor esset, vbi ductor ordinũ nihil aliud est, quàm primipilaris dignitas, [sicut apud M. T. in Philippicis scribitur.] Et Tacitus inquit, Redditi plerisque ordines: & mox, adimendis assignandisve militiæ ordinibus. [Tranquil. in Cæsare, quibus ex commendatione Põpeii ordines dederat potestatẽ trãseundi ad eum fecit.] *Instruendum*) rebus necessariis, vt armis & equis.

Exitu) illius Crispi. *Interceptus*) interfectus. mortuus. Tranquil. in Augusto, Intercepto communis filii pignore. Est enim intercipere quasi totum capere. Terentius in Eunucho. Quod nos capere oportet hæc intercipit. *Experiamur*) inueniamus. *Demus hoc*) concedamus hoc. tale illud dandum precibus vxoris. dandum filiæ lachrymis, dandum etiam nobis amicis. *Adolescentis*) filii eius. *Sagacitate*) astutia, industria. De canibus sagacitas propriè dicitur, qui aduenientem sagaciter adoriantur. Seneca prudentiam à sagacitate sic distinguit, Laqueis captare feras & fallere viscо: Atq; etiam magnos canibus circundare saltus omnia ista sagacitas hominum, non sapientia inuenit. *Cum quo*) cum Attilio Scauro.

exitu nuncium accepi. interceptus ne sit à suis, an cum suis, dubium: certè non ipse, non quisquam ex seruis eius apparuit. vtinam ne in Robusto idem experiamur, tamen accersamus Scaurum. demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate, mira etiam sagacitate patrem quærit: dÿ faueant, vt sic inueniat ipsum, quemadmodum iam cum quo fuisset, inuenit. Vale.

C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

Gaudeo) Seruiano principi viro gratulatur, quòd filiam suam Fusco Salinatori vxorem dare decreuisset, cuius virtutes plurimùm probat, optátque filios similes ei nasci. *Destinasti*) sponsam decreuisti. *Domus patricia*) est Salinatori domus Senatoria, cuius maiores patres, id est Senatores, fuerunt. *Honestissimus*) honoribus auctus & decoratus. *Comitate*) facetiis. *Officijs*) in me præstitis. *Iudico*) examino diligenter causis cur eum laudo: nec amore decipior: neque enim soli maligni iudicant. *Vt qui explorauerim*) tanquam is qui penitus eum inspexerim. *Auum te faciat*) suscepto filio. *Simillimum sui*) [te] optimum virum sicut ipse Fiscus est. *Pari iure*) [tanquam si mei essent, quia amo te] tanquam parentem, & illum tanquam filium.

Gaudeo & gratulor, quòd Fusco Salinatori filiam tuã destinasti. Domus patritia, pater honestissimus, mater pari laude. Ipse est studiosus, literatus, etiã disertus, puer simplicitate, comitate iuuenis, senex grauitate: neque enim amore decipior. Amo quidem effusè (ita officijs, ita reuerentia meruit) iudico tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibique, vt qui explorauerim, spondeo habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem potuit. Superest, vt auum te quàm maturissimè simillimum sui faciat. Quàm fœlix tempus illud quo mihi liberos illius, nepotes tuos vt meos vel liberos vel nepotes ex vestro sinu sumere, & quasi pari iure tenere contingat. Vale.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Rogas) Seuerum Cos. à Traiano designatũ consulentem quid censeret in laudem principis, docet Secundus exemplo suo quid faciendum, sed illi datam materiam censendi, & noua & maiora rebus nuper ab Imperatore præclarioribus gestis. *Censeas*) decernas: nam Consules designati in honorem principis aliquid decernebant. *Malo*) magis probo. [Duplex lectio circunfertur, scribam tamen quod sentiam, vel quod malo indicabo, altera, tamen quod sentio indicabo.] *Quod*) mihi suasi. *Hac adulatione*) qua cæteri vtuntur voce, & gestu promerendi fauoris gratia: & quanquam Seneca plura interdum alibi de adulatione scribat, eum tamen libro sexto epistolarum dicentem audiamus, Adulatio, inquit, similis est amicitiæ: non imitatur illam tantùm, sed vincit, & præterit: apertis & propitiis auribus recipitur, & in præcordia vna descendit: eo ipso gratiosa, quo lædit: vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt: temeritas sub titulo fortitudinis latuit: moderatio vocatur ignauia: pro cauto timidus accipitur: adulamur etiam brutis, si Columellæ credimus, præcipienti ad boues illigatos cum quadam adulatione accedendum. *Speciе*) forma, apparentia. *Non tanquam liber & constans*) non abstinui adulatione, quòd libertate dicendi & constantia vsus sim: sed quia intelligebam Traiani virtutes eas esse, quæ non indigerent blanditiis. *Intelligens principis nostri*) sciens hanc esse laudem Imperatoris. *Necessitate*) tanquam coactus ab eo, quod fit sub malis principibus. *Decernerem*) censerem. *Pessimo cuique*) Imperatori, non princeps enim Caligula, sed monstrum, cognominatus est Pius, castrorum filius, pater exercituum, & optimus maximúsque Cæsar. *Optimus*) quod cognomentum Tra-

Rogas, vt cogitem, quid designatus Consul in honorem principis censeas. Facilis inuentio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus eius larga materia, tamen quod sentiam, indicabo, si priùs hæsitationem meam ostendero. Dubito num idem tibi suadere, quod mihi debeam. Designatus ego Consul, omni hac, & si non adulatione, specie tamen adulationis abstinui: non tanquam liber & & constans, sed tanquam intelligens principis nostri: cuius videbam hanc esse præcipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar etiam plurimos honores pessimo cuique delatos, à quibus hic optimus separari non alio modo magis poterat, quàm diuersitate censendi: quod ipsum non dissimulatione & silentio præterij, ne fortè non iudicium illud meum, sed obliuio videretur. Hoc tunc ego, sed non omnibus eadẽ placent, nec conueniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid vel non faciendi vera ratio, cùm hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum conditione initur. Nam recentia opera maximi principis præbent facultatem, noua, magna, vera, censendi: quibus ex causis (vt suprà scripsi) dubito an idem nũc tibi, quod tunc mihi suadeam. Illud non dubito, debuisse me in partes consilij tui ponere, quid ipse fecisse. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuno inditum est ab optimis moribus. *Diuersitate censendi*) vt vnus vnum, alius aliud in honorem principis decerneret, neque idem omnes. *Non præterij dissimulationem*) apertè dixi. [*Illud*, si silentio præterij, sic non videretur factum meo iudicio, sed obliuione.] *Iudicium*) recta animi examinatio: nam qui veris rationibus mouetur, bene meminit: qui adulatione, facilè, obliuiscitur. *Hoc tunc ego*) censui cùm Consul designatus eram. *Conueniunt*) decora sunt. *Conditione*) hominum: si fiunt clariores, vel obscuriores, ac deinceps. nam nisi hominum, rerum, temporum conditionem rectè consideraueris, antequam negocia aggrediaris, facilè decipieris. [*Initur*] quid si mutatur, vt est in pontificio exemplari.] *Recentia opera*) bellum Dacicum deuicto rege Decibalo, de quo libro octauo commodius. *Noua*) nouos honores. nam secundum Tacitum noua in rempublicam merita non vsitatis vocabulis sunt honoranda. *Tunc*) cùm gessi Consulatum. *In partes consilij tui*) adiuuare consilium tuum scribendo, quid ipse consul fecissem.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Scio) Admittit Pontij excusationem, quòd sibi non occurrisset: & fructus quos miserat scribit recepisse, denuntians in futurum vt modum donis imponeret. *Præcurrere*) præuenire vt me susciperes. *Huc*) in Campaniam. [*Quæ*] tum ex codice antiquo, de qua dictione alibi vberius tractatum est.] *Improbè*) rusticè feci accipiendo eas. *Illis*) tuis. *Fecissem*) accepissem. *Adhibebo modum*) nihil accipiam, vel parcè. *Etiam*) confirmantis aduerbium, vt alibi.

SCIO quæ tibi causa fuerit impedimento, quominus præcurrere aduentum meum in Campaniam posses: sed quanquam absens totus huc migrasti, tantum mihi copiarum tam vrbanarum quàm rusticarum, nomine tuo oblatũ est, quas omnes improbè, accepi tamen. Nam me tui, vt ita facerem rogabãt: & verebar ne & mihi & illis irascereris, si non feci ssem. In posterum nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiaui, si rursus tam multa attulissent, omnia relaturos. Dices oportere me tuis rebus vt meis vti. etiam: sed perinde illis ac meis parco. Vale.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Auidius) Numidium Quadratum, quem iam foro assignauerat, exemplo sui monet quas causas agere debeat: imprimis vt multum studeat, vt quoties opus fuerit, sit paratus ad dicendum: interdum tamẽ standum necessitati, quod ipse quandoque feciſſe testatur, dum mandatis Senatus paret: cuius iussu refert orationes à se habitas. *Auidius Quietus*) Auidij sit mentio apud Africanum iurisconsultum. Auidium Nigrinum Procos. sub Domitiano testantur epistolæ Secundi & Traiani: & Ventidium Quietum lego fuisse Seuero imperante. Lusius verò Quietus, quanquam apud Eusebium in Chronicis corruptè legatur Lisias, Iudæos rebellantes Mesopotamia exterminauit: nam aduersum eos aciem struens infinita millia interfecit, ob quæ Iudeæ procurator à Traiano decernitur: postea sublatis Mauris, quos regebat, quia suspectus imperio fuerat, ab Adriano est exarmatus, autore Spartiano. *Quòd*) quòd multa Thraseæ & dicta & facta probaret: [an potius quòd gauderet consuetudine Auidij. nam legitur etiam, quo non gaudeo.] *Non minus gaudeo*) scilicet quàm me diligeret. *Thraseæ*) Pæti Thraseæ. *Familiaris*) amicus, quasi ex eadem familia eius Thraseæ. *Præcipere solitum*) Thraseam consuesse hoc iubere.

Vidius Quietus, qui me vnicè dilexit, & quo non minimum gaudeo, probauit, vt multa alia Thraseæ (fuit enim familiaris) ita hoc sæpe referebat, præcipere solitum suscipiendas esse causas, aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes.

Cur amicorum) cur præciperet amicorum causas suscipiendas. *Non eget interpretatione*) satis enim manifestum omnia pro amico facienda, modò non excedant verecundiæ terminos. *Destitutas*) causas periculosas, & derelictas ab aliis propter difficultatem, putabat suscipiendas. *Cur pertinentes ad exemplum*) causas futuras bono exemplo legentibus & audientibus. nam exemplorum quædam comparata sunt, vt nos instruant ad bonum: quædam ad malum declinandum. *Hæc*) tria. *Ambitiosè*) faciã ambitionis & honoris causa. *Claras*) causas famosas. *Gloriæ*) respectu laudis. *Idem*) vt agas illa quatuor causarum genera. [Est enim in pontificio codice. loco idẽ huiusmodi lectio, id est suam causam: hos terminos, quia me consuluisti] *Vsum optimum dicendi magistrum*) quod frequenter Marcus Tullius testatur, vt primo & tertio de Oratore: item de perfecto oratore: ac pro Cor. Balbo. *Illud*) dictum. *Vel tanquam Pollionis*) quanuis circumferatur, tanquam Pollionis dictum, dubitat tamen an illius sit. *Commodè*) bene. *Assiduitate*) dicendi continuatione. *Facilitas*) secutus est præceptorem Fabium, qui lib. x. inquit, Scribendo dicimus diligentius, dicendo scribimus facilius. [*Facultas*] legitur etiam doctrina, sed magis placet facultas, id est copia.] *Nec verò Isocrati*) non obfuit Isocrati quo minus haberetur summus orator, quòd non auderet in publicum prodire ad causas agendas debilitate vocis & pudore. Isocrates Athenienſis rhetor, vt Plutarchus in eius vita scripsit, fuit temporis insignis, in cuius labris sirenin sederat, si Philostrato credimus, in compositione plusquam diligens, nitidus, comptus, & palestræ quàm

Cur amicorum? non eget interpretatione. Cur destitutas? quòd in illis maximè & constantia agentis, & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? quia plurimum refert bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera causarum, ambitiosè fortasse, addam tamen claras & illustres. æquum enim est agere nonnunquam gloriæ, & famæ, id est suam causam: hos terminos, quia me consuluisti, dignitati ac verecundiæ tuæ statuo. Nec me præterit, vsum & esse, & haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam multos paruo ingenio, literis nullis, vt bene agerent agendo consecutos. Sed & illud quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi, verissimum experior, Commodè agendo factum est, vt sæpe agerem: sæpe agendo, vt minus commodè: quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis, quàm facultas: nec fiducia, sed temeritas paratur. Nec verò Isocrati, quò minus haberetur summus orator,

pugnæ magis accommodatus, omnes dicendi veneres sectatus est, cuius è ludo, tanquam ex equo Troiano innumeri principis exierunt. Lege vitam eius apud Plutarchum, Philostratum & Dionysium.

Offecit) obstitit. *Infirmitate vocis, mollitie frontis*) Fuit enim exiguæ vocis, & verecundi pudoris. Cicero. ij. de Oratore, Vt ille, inquit, pater eloquentiæ de se Isocrates scripsit ipse, pudore à dicendo, & timiditate ingenua refugisti. nam Isocrates in oratione, cui titulus, περὶ ἀντιδόσεως: talia de se fassus, Scio naturam ad res gerendas infirmiorem & debiliorem, quàm opus sit. nam ad orationes neque exactam, neque omnino inutilem, sed iudicare quidem de vnaquaque re veritatẽ magis potentem, quam scire pollicentem: verùm agere de his in concione multorum audacter hominũ omnibus (vt verum dicam) inferiorem: nam adeo mancus vtriusque rei sum, quę vim habent apud vos vocis, & audaciæ, vt nesciam si quis alius ciuiũ sit. Hæc ad verbum traduximus suppressis Græcis verbis, ne in his videamur nimium insolescere. *Meditare*) te declamãdo exercere. μελέτη enim declamatio dicitur. *Cùm debebis velle*) cùm occurret tibi vna prædictarum causarum. *Temperamentum*) modestiam, cõtinentiam. *Quæ pars est rationis*) nullis enim subiacet legibus, & feriis caret, tradente Palladio: demum ἀνάγκη δὲ θεοὶ μάχονται, id est necessitati ne dii quidem repugnant, nam cogit ad effectum, quæ à fato dependent: vnde in officiis scripsit Cicero Necessitati esse parendum. In Græco epigrammate πανταχοῦ ἀνάγκη appellata, quòd omnia audeat: fit autem sæpius virtutis causa. *Iussus*) prædiximus interdum dari litigantibus aduocatos à Senatu. *Fuerunt*) aliquæ causæ. *Ex illa diuisione Thrasææ*) ex ea diuisione causarum, quas Thrasea præcipiebat suscipiendas: hoc est id genus quod pertinebat ad exemplum, vt adesse Bæticis, quòd expilati essent à Bebio Massa & Cæcilio Classico. *Exemplum*) vt bonos tueri, & malos opprimere debeamus. *Bebium Massam*) Hanc rem latius complectitur lib. vij. ad Tacitum scribens: illic tamen nulla expressè de inquisitione fit mentio, sed cùm referat fuisse damnatum, sequitur vt præcesserit inquisitio. *Rursus*) secundò. nam ter egit pro Bæticis, quod lib. iij. ad Macrinum testatus est: tertio se munere functum

offecit, quòd infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediebatur. Proinde multũ lege, scribe, meditare, vt posßis, cùm voles dicere: dices, cùm velle debebis. Hoc ferè temperamentum ipse seruaui, nonnunquam necessitati, quæ pars rationis est, parui. Egi enim quasdam à Senatu iussus, quo tamen in numero fuerunt ex illa Thraseæ diuisione, hoc est ad exemplum pertinentes. Adfui Bæticis contra Bæbium Massam. quæsitum est an danda esset inquisitio: data est. Adfui rursus, iisdem quærentibus de Cæcilio Classico. quæsitum est an prouinciales vt socios ministrósque Proconsulis plecti oporteret: pœnas luerunt. Accusaui Marium Priscum, qui lege repetundarum damnatus vtebatur clementia legis, cuius seueritatem immanitate criminum excesserat: relegatus est. Tuitus sum Iulium Bassum, vt incustoditum nimis & incautũ, ita minimè malum: iudicibus acceptis in Senatu remansit. Dixi proximè pro Vareno postulante, vt sibi inuicem euocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto vt ea potißimùm iubear, quæ me deceat vel sponte feciße. Vale.

functum pro illis scribens, vnde subiungit iisdem Bæticis lamentantibus, quòd Classicus prouinciam spoliasset. contentio fuit an ministri eius venirent puniendi, quòd operam suam ad turpe ministerium præstassent. res ista iam longa, & præcedenti epistola cognita. *Prouinciales*) Bæticos, qui se implicauerant rapinis Proconsulis: neque enim ita defendebantur, vt negarent, sed vt necessitati veniam deprecarentur. esse enim se prouinciales, & ad omne Proconsulum imperium metu cogi. verùm Secundus probauit ministerium esse crimen, & ideo multi damnati. *Marium Priscum*) Proconsulem Africæ. luculenta epistola hoc iudicium iam enarratum, vt Iuuenalem eundem bis vellicantem omittamus. *Clementiã legis*) quæ iubebat vt ablata restitueret, verùm maiore pœna dignã flagitia commiserat, quibusdam crudeliter excarnificatis. *Immanitate*) crudelitate, dum accepta pecunia punit Equitem Romanum exilio, & septem eius amicos morte. Item alium Equitem Romanum multis cruciatibus dilacerat. *Relegatus*) in exilium actus interdicta vrbe Italiáque. *Tuitus*) vocabulum raro inuentu. Paulus tamen. ff. quinquagesimo titulo de vacatione, Qui publicum, inquit, negocium tuitus sit: & cæteri Iurisconsulti frequenter dixêre, tuitionem, vt Vlp. ff. xliij. Verbum sanè illinc deductum, vt secundum aliquos ædituus. *Iulium Bassum*) qui sortitus Bithyniam rediit reus. relege ex libro quarto super hoc epistolam, ad Vrsum. *Incustoditum*) simplicem, improuidum, dum munera contra legem accipit. *In Senatu*) in ordine Senatorio: veruntamen eius acta rescissa testatur in Epistolis ad Traianum. *Impetratum est*) hoc vidimus libro quinto ad Vrsum. *Iubeant*) Senatores: nam prædictas causas egerat iubente Senatu. *Quæ*) ea genera causarum quæ mihi decori sint, ac si sponte fecissem & elegissem.

C. PLINIVS FABATO SVO S.

DEbemus) Quassata prosoceri sui villa ex vetustate, quærit præficere prædio aliquem virum durum & agrestem, qui intersit operi reficiendo. *Natales tuos*) nobilitatem tuam manifestam per Camillianam villam, quam maiores tui tibi reliquerunt: an potius, quòd ibi natus erat Fabatus. Sunt qui legant nouales tuos, scilicet agros, propter sequentia, præsertim illud, rusticorum autem prædiorum administratio. *Nostrorum*) natalium. *Cuius*) Fabati consuetum apud Græcos non modò poetas, quibus maior licentia, sed oratores etiam, à plurali ad singularem transire ad singularem. quod nostri imitati non tamen sine ratione, vt hic, nam in illo pronomine tuis, intelligitur ex te Fabato. *Hic*) Romæ. *Illic*) Comi. *Camilliana*) quæ quondam Camilli fuerat. *Vexata*) exesa, comesa [concussa.] *Reficiantur*) restituantur, resarciantur. *Togati*) officiis ciuilibus assueti.

DEbemus me Hercule natales tuos perinde ac nostros celebrare, cùm lætitia nostrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia & cura hìc hilares, istic securi sumus. Villa Camilliani quam in Campania posßides, est quidem vetustate vexata, ea tamen, quæ sunt pretiosiora, aut integra manent, aut leuissimè læsa sunt. Attendimus ergo vt quàm saluberrimè reficiantur. Ego videor habere multos amicos, sed huius generis, cuius & tu quæris, & res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati & vrbani: rusticorum autem prædiorum administratio poscit

durum aliquem & agreſtem, cui nec labor ille grauis, nec cura ſordida, nec triſtis ſolitudo videatur. Tu de Rufo honeſtiſſimè cogitas. Fuit enim filio tuo familiaris. quid tamen nobis ibi præſtare poſſit, ignoro, velle plurimum credo. Vale.

Durum aliquem & agreſtem) Columella libro 1. præmoneo ne villicum ex eo genere ſeruorum, qui corpore placuerunt, inſtituamus, nec ex eo quidem ordine, qui vrbanas ac delicatas artes exercuerint. Socors & ſomniculoſum genus id mancipiorum ociis, campo, circo, theatris, aleæ, popinæ, lupanaribus conſuetum. vt enim qui in villis intra conſepta morarentur, quàm qui foris terram molirentur, ſic [eos] qui ſub vmbra ciuitatis intra mœnia deſides cunctarentur, quàm qui rura colerent, adminiſtrarént ve, ſegniores viſos. Eligendus eſt ruſticis operibus ab infante duratus, & inſpectus experimentis, ſi tamen is non erit de iis præficiatur, qui ſeruitutem laborioſam tolerauerunt: mediæ ſit ætatis & firmi roboris, peritus rerum ruſticarum: aut certè maximæ curæ, quò celerius addiſcat: *Sordida*) vilis. *Solitudo*) quòd ſolus & ſine vrbanorum contubernio viuat: hinc Columella vetat nundinas villicum frequentare, vt ſemper in opere ſit. *Honeſtiſſimè*) cum honore tuo. eſt enim vir tibi amicus. *Familiaris*) domeſticus. *Nobis*) in rem noſtram. *Ibi*) in rebus ruſticis. [*Poſſit præſtare*) poſſit facere. Eſt alia lectio, Quid tamen noui ſibi præſtare poſſit ignoro. vt ſit ſenſus, neſcio quid noui præterquam conſueuerat, quod non facit in re præſenti, ſibi depoſcat, & aſſumat præſtandum, quanuis credam habere bonam mentem præſtandi plurima. in antiquo codice pro credo legitur ſcio.]

C. PLINIVS CORNELIANO SVO S.

Vocatus in conſilium à Cæſare noſtro ad Centumcellas (hoc loco nomen) longè maximam cepi voluptatem. Quid enim iucundius quàm principis iuſtitiam, grauitatem, comitatem, in ſeceſſu quoque vbi hæc maximè recluduntur, inſpicere? Fuerunt variæ cognitiones, & quæ virtutes iudicis per plures ſpecies experirentur. Dixit cauſam Claudius Ariſto princeps Epheſiorum, homo munificus, & innoxiæ popularitatis: inde inuidia, & ab diſſimillimis diſſimilis delator immiſſus. Itaque abſolutus vindicatúſque eſt. Sequenti die audita eſt Galitta adulterij rea. Nupta hæc Tribuno militum honores petituro, & ſuam & mariti dignitatem centurionis amore maculauerat. maritus Legato Conſulari, ille Cæſari ſcripſerat. Cæſar excuſſis probationibus, centurionem exauctorauit, atque etiam relegauit. Superarat crimini, quòd niſi duorum eſſe non poterat reliqua pars vltionis, ſed maritum non ſine aliqua reprehenſione patientiæ, amor vxoris retardabat: quã quidem etiã poſt

Vocatus) Seceſſerat Traianus ad Centumcellas, quò conſilii gratia Secundum cum multis Senatorum euocauerat: ibique Claudius Ariſto ab inuidis accuſatus abſoluitur. Gallita adulterij rea cum adultero condemnatur, tertio die cognouerunt codicillos Iulij Tyronis, ſed hæc iudicia remiſſiones variabant: nam ſenatores adhibebantur cœnæ iucundiſſimi principis, & xeniis donabantur. Hæc Secundus amico ſuo Corneliano ſcribit: ac poſtremò portumà Traiano iam ſemiſtructum ſumma cum euidentia repræſentari. *Euocatus*) ab vrbe accerſitus. *In conſilium*) ad ſententiam dicendam, ad iudicandum. *Centumcellas*) abeſt à Corneto paſſuum milia decem, portus celebris arcem habens munitiſſimam, cui ciuitati veteri nomen eſt: olim Centumcellenſis portus: paruo etiam ſpatio abeſt Centumcellenſis oppidi locus à Barbaris dirutus, in quo diuum Auguſtinum libros de trinitate tradunt ſcripſiſſe. Neque in hoc [Gaſpar] Blondus eſt audiendus. cùm refert Plinium dicere Adrianum Imperatorem centum iudicibus ad audiendas publicè cauſas ſe præſente inſtitutis cellas totidem ædificaſſe, cùm neque Adrianum, ſed Traianum, neque centum cellas totidem iudicibus excitaſſe tradat. Centumcellas oppidum fuiſſe Italiæ ſæpe fit mentio in libello Gottico, quem Leonardus Aretinus latinitate donauit. hodie quoque [ad Grauiſcas] portus vetuſtiſſimus extat, in cuius oſtio inſulæ

forma cum dimidiata turri. [Ptolemæus iuxta Populoniam Ruſellas locat. Strabo poſt Grauiſcas regis villam, Maleoti Pelaſgi regiam. *Hoc nomen*) eſt. *Loco illi*) Centum cellarum. *Iuſtitiam, grauitatem*) in cognoſcendo & iudicando. *Comitatem*) in conuiuiis.

Recluduntur) oſtenduntur, aperiuntur hæ virtutes. *Iudicis*) Traiani. *Epheſiorum princeps*) primus in vrbe Epheſo. Epheſus ciuitas Ionię celeberrima, & portus in ſinu. Herodot. Lydiæ eſſe dicit, vocatur & Smyrna, ab Amazone Smyrna appellata, & Sermona, & Ortygia, & Ptelea. ibi erat templum Dianæ. vrbs in cauo loco condita, tempeſtate ſubmerſa fuit multis interemptis. Lyſimachus ciuitatem tranſtulit, vbi nunc eſt, quam ab vxore ſua Arſinoen nominauit, ſed eo mortuo priorem appellationem reſumpſit. Hæc Stephanus. *Innoxiæ popularis*) populo gratus ſine damno alicuius, vel innoxiæ popularitatis, ad idem. *Inde*) quia populo erat acceptus *Inuidia*) orta eſt in eum *Delator*) accuſator. [*Diſſimilis*) malus. *Immiſſus*) ſubornatus & inſtructus in illius accuſatione. *Ab diſſimillimis*) à peſſimis & populo ingratis. *Vindicatus*) irrogata accuſatori merita pœna. *Honores*) magiſtratus. *Suam dignitatem*) nam mariti honor ad vxores redundat. Vlpianus. ff. 1. Fœminæ nuptæ clariſſimis perſonis clariſſimarum perſonarum appellatione tenentur, fœminis enim dignitatem clariſſimam mariti tribuunt. *Centurionis amore*) capta deſiderio centurionis cum quo adulterium committebat. *Maritus*) Galittæ coniux ſcripſerat. *Legato Conſulari*) nam centurio Tribuno, Tribunus Legato paret. Tribunus igitur Legato Conſulari rem ſcripſerat, ille verò Traiano. *Excuſſis probationibus*) diligenter examinatis teſtibus. *Centurionem exauctorauit*) remouit à primipilatu ſecundum leges. Arrianus de re militari, adulterio vel aliquo iudicio publico damnati, inter milites non ſunt recipiendi. Auctorare autem eſt pecunia addicere ſibi aliquem: exauctorare verò, à mercede conſtituta remouere. aliquando tantum modo pro repudiare ſumitur. Macrobius, Exauctorata, inquit, verba iam deſueta & abolita: ſic Seruius dixerat ſententiam exauctorari. ſeruauit legis ordinem Traianus, quæ præcipit ab adultero accuſationem incipiendam: neque aliter ad mulierem perueniendum, niſi illo reo peracto. Et præter Vlpianum Marcellus, Nupta, inquit, non poteſt accuſari non tantùm ab eo, qui adulterum accuſauit, nec obtinuit, ſed nec ab alio quidem ſi adulter abſolutus eſt: proinde ſi per colluſionem cum adultero conſtituerit, fueritque abſolutus, dedit mulieri nuptæ aduerſus omnes ſecuritatem. *Crimini*) adulterio. *Niſi ſaltem*) ad minus. nam adulterium non poteſt eſſe vnius tantùm. *Reliqua pars vltionis*) vt Galitta puniretur. *Retardabat*) ab accuſatione. Domitianus Equitem Romanum ob reductam in matrimonium vxorem, cui dimiſſæ adulterii crimen intenderat,

demnauit. *Non sine reprehensione*) criminis lenocinij. Seuerus & Antoninus Imperatores, Crimen lenocinij contrahunt, qui deprehensam in adulterio vxorem in matrimonio retinuerunt. Marcellus ad legem Iuliam de adulteriis, & stupro, Ma-

riti lenocinium lex coercuit, qui deprehensam vxorem in adulterio retinuit, adulterúmque dimisit: debuit enim vxori quoque irasci, quæ matrimonium eius violauit.

Delatum) accusatum.

delatum adulterium domi habuerat, quasi contentus æmulum remouisse. Admonitus, vt perageret accusationem, peregit inuitus, sed illam damnari etiam inuito accusatore necesse erat: damnata, & Iuliæ legis pœnis relicta est. Cæsar & nomen centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adiecit. ne omnes eiusmodi causas reuocare ad se videretur. Tertio die inducta cognitio est multis sermonibus, & vario rumore iactata Iulij Tyronis codicillis, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebatur crimini Sempronius Senecio Eques Romanus, & Eurythmus, Cæsaris libertus, & procurator. Hæredes, cùm Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta petierant vt susciperet cognitionem: susceperat. reuersus diem dixerat: & cùm ex hæredibus quidam quasi

Adulterium) Papinianus ad legem Iuliam de adulteriis & stupro. Lex Iulia stuprum & adulterium promiscuè appellat, sed propriè adulterium in nuptam committitur, propter partum ex altero conceptum compositio nomine. *AEmulum*) riualem cæturionem. *Remouisse*) relegasse. *Admonitus*) à Traiano. *Vt perageret accusationem*) vt vxorem Galittam condemnandam curaret. Peregisse autem, vt Iurisconsultus ff. quadragesimooctauo ad legem de adulteriis asserit: non aliter quis videtur, nisi & condemnauerit. Adulterij autem accusatio ex consensu Iurisconsultorum imprimis ad maritum pertinet: & marito iure mariti accusanti illi præscriptio obiicitur: si lege prodidisse dicatur, ob hoc quòd aggressus accusationem adulterij, accusare destitit, quique in adulterio deprehensam retinuerit, in eum pœna statuta. cuius metu quánquam inuitus Tribunus vxorem ream peregit. *Inuito accusatore*) nã adulterium publicum crimen est, & reip. causa constitutum. Vlp. enim de publicis iudiciis, Non omnia inquit iudicia in quibus crimen vertitur, publica sunt, sed ea tantùm, quæ ex legibus iudiciorum publicorum veniunt, vt Iulia maiestatis, Iulia de adulteriis. vnde non in manu mariti erat ab accusatione desistere, verùm ponamus aliquo casu, destitisse, alium exercere vtile erat: nam & pater adulteræ & alii accusare poterant, si prius adulterum condemnassent. *Relicta pœnis*) damnata pœnis lege Iulia de adulteriis constitutis, quæ temeratores aliarum nuptiarum gladio punit. *Sententiæ adiecit*) postquam pronunciauit de supplicio, adiecit huic sententiæ se suscepisse hanc cognitionem adulterii propter disciplinam militarem, quam corrigere pertinebat ad se: nam post Augustum iam collapsam militarem disciplinam Traianus seuerissimè restituit. *Eiusmodi*) adulterii. flagrabat enim orbis innumeris adulteriis. quod Iuuenalis notabiliter flagellat. *Reuocare*) ab ordinariis magistratibus, vt à Prætore sibi vendicare. *Iactata*) priusquam introducerentur vulgata. *Codicillis*) de testamento. *Substituebantur crimini*) accusabantur, agebantur rei tanquam id crimen fecissent. *In Dacia*) dum bellum gereret contra Decibalum Dacorum regem, cui bis intulit bellum. *Communiter*) ex

consensu omnium. *Diem dixerat*) decitauerat partes ad constitutum diem. derat diem quo in ius conuenirent;

Reuerentia) respectu Traiani, quòd eius libertus esset. *Remitterent accusationem*) iudicio absoluerent, & ab accusatione liberarent. *Dixerat*) Traianus. *Polycletus*) quem scribit Tacitus vnum ex libertis magna Neronis spe [missum in Britanniam] ad gignendam autoritate sua inter legatum & procuratorem concordiam, & ad rebelles barbarorũ animos pace cõponẽdos: nec defuit Polycletus quo minus ingenti agmine, Italiæ Galliçque gratus, postquam Oceanum transmiserat militibus quoque Ro. terribilis incederet. sed hostibus irrisui fuit apud quos flagrante etiam tum libertate, nõdum cognita libertinorum potentia erat: mirabãtúrq; quòd dux & exercitus tanti belli confector seruitiis obediret. Et Dion inquit, Seorsum à Nerone Polycletus agebat, populabatur, rapiebat omnia quæcunque poterat. Hinc apud Tacitum legimus libertum Vitellij Asiaticum potentia æquasse Polycletos, Patrobios & vetera odiorum nomina. Non erat igitur Traianus alter Nero, qui tantum libertis suis permitteret rapinarum. amauit quidem ille suos libertos, sed vt eos libertos non dominos haberet. vnde in Panegyrico scripsit, Tu libertis tuis summum quidem honorem, sed tanquam libertis habes: abundéque sufficere his credis, si probi & frugi existimentur. Scis enim præcipuum esse indicium non magni principis magnos libertos. *Dilationem*) comperendinationem. *Petentibus*) Senecioni & Eurythmo. *Exacto tempore*) cùm aduenisset dies designatus cognitioni. *Confederat*) pro tribunali

reuerentia Eurythmi remitterent accusationem, pulcherrimè dixerat, Nec ille Polycletus est, nec ego Nero. Indulserat tamen petentibus dilationem, cuius tempore exacto conse-derat auditurus. A parte hæredum intrauerunt duo: omnino postulárunt, vt omnes hæredes agere cogerentur, cùm detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. Locutus est Cæsar summa grauitate, summa moderatione: cúmque aduocatus Senecionis & Eurythmi dixisset suspicionibus relinquireos, nisi audirentur, Non curo (inquit) an isti suspicionibus relinquantur, ego relinquor. Dein conuersus ad nos, Ἐπίσκεψασθε quid facere debeamus? Isti enim queri volunt quòd sibi licuerit non accusare: tum ex consilij sententia iussit denunciari hæredibus omnibus, aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de calumnia pronunciaturum. Vides quàm honesti, quàm seueri dies, quos iucundissimæ

cum Senatoribus, quos habebat in consilio auditurus vtrasque partes. *Intrauerunt*) ad dicendam causam venerunt. *Agere*) dicere causam, quia hæredum quidam Eurythmo accusationem remittebant. *Detulissent omnes*) vno consensu accusationem omnes inchoassent: aut si illi desisterent ab accusatione, sibi quoque liceret abire. *Suspicionibus relinquireos*) quòd omnes suspicarentur reos nõ carere crimine, si respectu Cæsaris contra illos agere desisterent. *Isti*) Senecio & Eurythmus. *Ego*) quòd videntur desistere mea causa non reorum. *Nos*) Senatores. Ἐπίσκεψασθε) scitis, vel κατανόησατε) constituite, decernite. *Isti*) hæredes. *Volunt quæri*) volunt vt quæramus. *Quòd sibi licuerit non accusare*) quòd possunt iure desistere ab incœpta accusatione. *Consilij*) Senatus. *Agerent*) persequerentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

accusationem. *Pronunciaturum*) damnaturum hæredes. *De calumnia*) quæ est vexatio alicuius in litibus per fraudem & frustrationem. nam calumniari est morari, & frustrari à verbo caluo: & calumniari est falsa crimina intendere secundum Marcellum ad Senatusconsultum Turpilianum. & calumniatoribus pœna lege Rhemia irrogatur, contra quos Imperatores Honorius & Theodosius hæc constituerunt. Quisquis inquiunt crimen intendit, non impunitam fore nouerit licentiam mentiendi, cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicij. Lege enim duodecim tabularum cautum erat, vt calumniator idem pateretur quod reus, si cóuictus esset, Imperatores, Valẽs & Valentinianus, Fallaciter incusantibus maximè post exhibitionem accusati nullus iuris color, velut deriuata excusatione proficiat, non publica abolitio, non priuata, non specialis indulgentia, ne beneficium quidem publicum. Plura. ff. tertio. & Codice de calumniatoribus.

Remissiones) voluptates, solatia. *Cœnæ*) principis Traiani. *Modica*) cœna frugi [exemplo diui Augusti, qui cœnam ternis ferculis, aut cùm abundantissimè senis præbebat, vt non nimio sumptu, ita summa comitate, vt qui tacentes vel summissum fabulantes ad comitatẽ sermonis prouocaret.] *Si principem cogites*) respectu maiestatis Cæsareę. Solent enim propter summã fortunã principes viuere lautissimè. In Panegyrico Traianum laudat, quòd cœnæ Romanos adhiberet, & quam frugalitate contraheret, humanitate extẽderet. *Acroamata*) integrum est acromata, sed per contractionẽ fit acromata, quæ secundum Suidã & Gellium interpretes, sunt auscultationes. Antisthenes dixisse traditur, cùm vidisset adolescentem luxuriosum acromatibus deditum, Miserum te adolescens, qui nunquam audisti summum acroma, id est tuam laudem. Facit hic opportunè vt acromata intelligamus histriones & mimos. Marcus Tullius pro Publio Sestio, Ille ipse maximè ludius, non solùm spectator, sed actor, & acroama [Tranquil. in Augusto. Et aut acromata & histriones cœnis interponebat. Plutarchus in symposiis acromata refert solita esse introduci in conuiuium.] Lampridius in Alex. omnia acromata populo donauit. Athenæus tradit Antiochum regem in conuiuiis acroamatibus illusisse: & in acroamatibus fuisse voluptatem, Cleopatrámque cum Antonio celebrasse Athenis bacchanalia in theatro, ministrãtibus ei acroamatibus consuetis ex Italia accersitis ad spectaculum omnium Græcorum, vnde Antonium seipsum edicto iussisse per omnem Græciam appellari Dionysium. Vbi Antiochi regis nimiam comitatem in conuiuio ostendit. Degustabat, inquit, rectus, aliquando stans ante alios simul etiam cum acroamatibus colludens, id est mimis. sequitur enim, Saltabat tanquam mimorum vnus. Interdum pro choris ac lusibus idem vsurpauit. Adhæc vocabantur acroamatica in quibus philosophia re-

remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ. erat modica, si principem cogites: interdum acromata audiebamus, interdum iucundissimis sermonibus nox ducebatur. Sũmo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæsare humanitas fuit) xenia sunt missa. Sed mihi vt grauitas cognitionum, consilij honor, suauitas simplicitásque conuictus, ita locus ipse periucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet littori, cuius in sinu quàm maximus portus, velut amphitheatrum. Huius sinistrum brachium firmissimo opere munitum est: dextrum elaboratur. In ore portus insula assurgit, quæ illatum vento mare, obiacens frãgat, tutúmque ab vtroq; latere decursum nauibus præstet. Assurgit autem arte

motior, subtiliórque agitabatur: quæque ad naturæ contemplationes disceptationésve dialecticas pertinebat. lege Gellium libro decimonono, capite quarto. *Iucundissimis sermonibus*) conuenit cum illo panegyrici, Tua benigna inuitatio, & liberales ioci & studiorum honor. *Xenia*) munera hospitalia. *Consilij honor*) quia constituit Cæsar, quæ Senatores consuluerant. habitus ergo consulentibus honor. *Villa*) Centumcellæ *Visenda*) mirabili: nam & insula manufacta erat. *Latissima nauis*) põtonem intelligit, hodie quoque sic appellatum: quo, loco pontis in traiiciendis fluminibus vtuntur. Cæsar, Ad reliquos milites equitésque transportandos: pontones, quod est genus nauium Gallicarum, Lysli reliquit. Autor est Papinianus flumen traici pontonibus. & huius generis nauium meminit Gellius. Adhæc Ausonius in monosyllabis dubitat, Pontonem nauem esse contabulatam in duabus lintribus extructam, an pontem [lintribus in geminis constratus ponto sit, an pons.] *Prouehit*) in altum vehit ad augendum insulam. *Hæc*) saxa. *Aggere*) coaceruatione. *Dorsum*) tumulus. sic Virgilius, Dorsum immane mari summo. *Impactos*) impulsos. *Elidit & tollit*) secutus est ordinem. *Canum*) spumosum. euagatur hic Secundus. *Pilæ*) maiores lapides. Dionysius Pilam fuisse angularem monstrat libro tertio historiarum: Petra inquit est angularis in foro: super qua posita sunt spolia tergegeminorum Albanorum, sed arma quidem collapsa sunt vetustate: petra verò appellationem seruat: Pila dicta Oratia. Apuleius vocat pilam mediam, quæ stabuli trabes sustinet, & Vitruuius pilatim agere ædificia, per pilas struere. *Enatam*) genuinam, naturalem. *Portus*) appellatur conclusus locus, quò importantur merces, & inde exportantur, Vlpiano de verborum significationibus tradente *Nomen autoris*) dicitur Traianus portus, & tunc villa, postea extructo portu in oppidum auctum propter opportunitatem commeatuum. *Velut amphitheatrum*) in formam rotundam quale fit amphitheatrum: cuius modum alibi expressimus. *Firmissimo opere*) solido munimine, & mole. *Elaboratur*) labore summo construitur. *Insula*) non admodum magna, sed quæ incurrentes fluctus frangat, & arceat. *Obiacens*) obstans. *Vtroque*) habebat enim portus ille duo ostia.

visenda, ingentia saxa latissima nauis prouehit. Contra hæc alia super alia deiecta ipso pondere manent, ac sensim quodam velut aggere construuntur. Eminet iam, & apparet saxeum dorsum, impactósque fluctus in immensum elidit, & tollit. Vastus illic fragor, canúmque circa mare. Saxis deinde pilæ adiiciuntur, quæ procedente tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen autoris, eritque vel maximè salutaris. Nam per longissimum spatium littus importuosum hoc receptaculo vtetur. Vale.

Ptolemæus post Populoniam Traianum locat portum: nam Traianus Anconitanum portum ex pecunia sua tutiorem reddidit: sicut testatur vetus elogiũ, quod adhuc illic extat. sed Centumcellarum portum primus ipse construxit, & appellationem à conditore accepit: vtrunque ferè in medio Italiæ, vt ille mari Adriatico, hic Tyrrheno seruiret. [quem sanè puto, Iuuenalem monstrasse per illa, tandem intrat positas inclusa per æquora moles, Tyrrhenámque Pharon, porrectáque brachia rursus, Quæ pelago occurrunt medio, longéque relinquunt Italiam: non sic igitur mirabere portus Quos natura dedit] nisi quis potius respiceret Hostiensem portum: nam & ipse in mari Tyrrheno, quem memorat Tranquillus Claudium struxisse, circumducto dextro sinistróque brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta, quam quo stabilius fundaret, nauem antè demersit, qua magnus o-

beliscus ex Ægypto fuerat aduectus, congestisque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrinæ Phari, vt ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. viderint illi qui portum Anconitanum intellexerunt, cùm Ancon sit ad mare Adriaticum. *Importuosum*) inhospitale, quia ab eo vsque ad Ostiam nullus celebris portus enumeratur.

C. PLINIVS QVINTILIANO SVO S.

QVanuis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita institueris, vt decebat filiam tuam, Tutilij neptem, cùm tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri, cui ratio ciuilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit, debet secundum conditiones mariti, veste, comitatu augeri: quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen, & instruitur. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio. Itaque partem oneris tui mihi vindico, & tanquam pareus alter puellæ nostræ confero quinquaginta millia nummûm: plus collaturus, nisi à verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse confiderem, ne recusares. Vale.

(*QVanuis*) Offert dono Quintiliani filiæ nuptæ Nonio Celeri. l. millia nummûm: plus oblaturus, si confideret à modestia patris hoc posse impetrari. *Tutilij neptem*) filiam Tutilii vxorem duxit Quintilianus, ex qua filiam suscepit, quam Nonio Celeri desponsauit. Idem libro tertio commemorat Tutilium ætatis suę Rhetoricæ scriptorẽ. *Nonio Celeri*) Nonium Celerem cum Iunio Quintiliano consulatum gessisse Frontinus Autor. Martialis ad Auctum scribens, testatur Celerem fuisse virum integrum, & Hispanię Proconsulem. libro, inquit sexto, Gratum est quod Celeri nostros legis. Aucte libellos. Si tamen & Celerem quod legis Aucte iuuat. Ille meas gentes, & Celtas rexit Iberos. Nec fuit in nostro certior orbe fides. Maior me tanti reuerentia turbat, & aures Non auditoris, iudicis esse puto. Vnde honestissimum virum Secundus appellat. Caninio Celere oratore vsus est philosophus Antoninus. *Nitoris*) maioris cultus. *Conditiones*) gradus dignitatum. *Comitatu*) ancillarum, & famulorum. *Quibus non quidem dignitas augetur, tamen ornatur*) vestis & comitatus non faciunt homines digniores, sed ornant & expoliunt. [*Instruitur*) in quem sensum videtur accepisse Tranquil. in Vespasiano, Vitellij inquit, hostis sui filiam spendidissimè maritauit: dotauitque etiam & instruxit scilicet suppellectili martiali excoluit.] *Animo beatissimum*) quia summus dicendi rhetor & artifex. Iuuenalis felicem eum vocat, & diuitem: hic verò noster modicum facultatibus, respectu sui, qui fuit ditissimus: at Iuuenalis respectu aliorum rhetorum pauperum, & quòd ex tenui facultate ad honestas opes processisset. *Tui oneris*) vt instruatur honestè: nam susceperat Fabius onus instruendæ filiæ suæ, post obitum suum cunctis facultates illi relicturus: iam enim mares interierant, quod dolenter luxit in Institutionibus. *Plus collaturus*) maiori summa te iuuissem. quàm gratus in præceptorem Secundus, qui nec egentem, nec rogantem opibus iuuit. *Collaturus*) contulissem. participium futurum præteriti significationem sustinens. *Sola mediocritate*) oblatione. *L. sestertium*) quod munus dicit fuisse mediocre.

C. PLIN.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

OLlite cuncta, inquit, cœptósque auferte labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri iube, & accipe orationem meam, vt illi arma diuina. Num superbius potui? reuera, vt inter meas pulchram. Nam mihi satis est certare mecum. Est hæc pro Accia Variola & dignitate personæ, & exempli raritate, & iudicij magnitudine insignis. Nã fœmina splendide nata, nupta prætorio viro, exhæredata ab octogenario patre, intra vndecim dies, quã ille nouercam ei amore captus induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebãt Iudices centũ & octoginta. (Tot enim quatuor

(*OLlite*) Gloriatur se egisse apud centumuiros pro Actia Variola in magna auditorum corona, & vario euentu. Præmittit igitur amico Romano quicquid in causa acciderit, & artes suæ orationis detegit, quam refert à quibusdam comparari ei quam dixit Demosthenes pro Ctesiphonte. iudicémque huius Romanum facit. *Tollite cuncta inquit*) carmen ex octauo Æneidos, vbi Vulcanus Æneæ fabricaturus arma, iubet vt Cyclopes, quæ in manibus habebãt, deponerent, cùm magis vrgentia forent elaboranda. *Illi*) Vulcani ministri Brontes & Steropes, & nudus membra Pyragmon, arma diuina, summa, & Vulcani iussu decocta in manus acceperunt. *Num superbius potui*?) loqui de me & rebus meis, cum me Vulcano, mea verò scripta comparem diuinis Æneæ armis? Neque omnino iocatur cum amico, sed ridendo putat vera dicere: nam sequitur re vera, vt inter meas orationes existimo hanc pulchram: *Vt inter meas*) respectu mearum orationum, quæ non sunt comparandæ aliorum diuinis orationibus. *Certare mecum*) contendere vt efficiam meliores orationes, quàm antea fecerim, & nõ superare Demosth. vel Cicer. *Accia Variola*) Sidonius Apollinaris lib octauo ad Rusticum scribẽs, huius actionis mentionem fecit. C. Plin. inquit, pro Accia Variola plus gloriæ de Centũuirali suggestu domũ retulit, quàm cum M. Vlpio Traiano incomparabili principi incomparabilem panegyricum dixit. Variam verò Heliogabali auiam Lampridius monumentis protulit. [*Iudicij magnitudine*) M. Tullius in Verrem, Iam nunc mente & cogitatione perspicio, quæ tum studia hominum, qui concursus futuri sint: quantum magnitudo iudicii sit allatura.] *Splendidè nata*) ex equestri familia edita. *Quam*) postquam. *Ille*) pater Variolæ. *Captus amore*) damnandus amor in iuuene, sed in sene detestandus. *Induxerat nouercam ei*) sibi vxorem in domum introduxerat, & nouercam Variolæ. *Quadruplici iudicio*) apud Centumuiros, vbi fiebant quatuor iudicia, ideo erant totidem Tribunalia. Hoc indicatur, non solùm testimonio Secundi, dicentis, tot enim quatuor consiliis conscribũtur, sed etiã Fabii cõtestãtis quatuor iudicia cõgregari moris fuisse apud Centũuiros. Hęc tamẽ alibi melius enarrata. *Cẽtum & octoginta*) [Opinor legẽdũ centũ quadraginta.] nã primũ terni ex singulis tribubus Iudices electi sunt: [cũ decuriæ iudicum tres tantùm essent,] ita vt essent numero centum quinque, [postea aucti, vsque ad centum octoginta] obtinuit tamen vsus, vt Centumuiri dicerentur, Varro enim in Re rustica] inquit, Centumuiralis iudicii numerus non fuit ad amussim, vt cùm dicimus mille naues iisse ad Troiam. [postea quarta decuria ab Augusto addita, & quinta à Caligula, creuit iudicum numerus ad centum septuaginta quinque: qua deinde sublata, restitit numerus intra centum quadra-

Universidad de Deusto Biblioteca

ginta, seruata semper priore appellatione centumuirorum. tametsi legerim apud Ciceronem pro Planco c. xxv. iudices equestris ordinis principes sedisse, nisi mendam illic existimaret volumus. tunc enim equitum decuriæ tres tantùm erant.

Consilijs) iudiciis, decuriis. *Conscribuntur*) in antiqua lectione fuit, colliguntur. *Ingens vtrinque aduocatio*) magnus aduocatorum numerus aduenerat, qui pro vtraque parte aderat, & erant in numeræ minorum Iudicum sedes, ingénsque auditorum corona. [*Præstantium*) Auditorum existentium ante magna subsellia, quæ sunt minorum iudicum sedes. in aliquibus exemplaribus habetur, prehensantium. *Latissimum iudicium*) propter multitudinem Iudicum. *Multiplici circulo*) multiplicata corona. *Ad hoc*) præterea. *Stipatum*) septum auditorum frequentia. *Basilicæ*) Iuliæ, in qua Centumuiralia iudicia agebantur, quod alibi notauimus, & Martialis testatur, Iam clamor, centúmque viri, densúmque corona Vulgus, & infanti Iulia tecta placent. Vbi deceptus interpres Iulia templa Capitolium exposuit. *Qua*) partim. dicendi modus ornatus: erant tamen discreta sexuũ loca. *Quod difficile*) erat ex superiori parte. *Et videndi*) quod facilius erat. *Patrum*) an exemplo huius iudicij possent liberos exhæredare. *Filiarum*) ne possent instinctu nouercarum exhæredari. *Nouercarum*) an liceret institui hæredes à marito præteritis priuignis. *Consilijs*) iudiciis. *Vicimus*) superiores fuimus. pro nobis pronunciatum est. Paulus. ff. xlij. de re Iudicata. Inter pares numero Iudices. si diuersæ sententiæ proferantur, in liberalibus quidem causis secundum quod à diuo Pio constitutum est, pro libertate constitutum obtinet: in aliis autem casibus, quod in publicis iudiciis obtinere oportet. [*Iudicibus*) Centumuiralibus. nam in quatuor tribunalia discreti erant Centumuiri. Aduocatis nobis & compatronis aduersarisque, acciconsiliis colliguntur) *ingens vtrinque aduocatio, & numerosa subsellia: præterea densa circumstantium corona, latissimum iudicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc stipatum tribunal, atque etiam ex superiore Basilicæ parte, qua fœminæ, qua viri, & audiendi, quod difficile, & quod facile visendi studio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam nouercarum. Secutus est varius euentus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res & mira eadem in caussa, ijsdem iudicibus, ijsdem aduocatis, eodem tempore tanta diuersitas accidit casu, quòd non casus videretur. Victa est nouerca: Ipsa hæres ex parte sexta, Victus Suburranus, qui exhæredatus*

dit tanta diuersitas casu & insperato: quæ res tamen non videtur fortuita] *Diuersitas*) sententiarum. *Casu*) nam fortuna plurimum in iudiciis dominatur. *Victa est*) nouerca. hoc videtur factum contra leges quibus nunc vtimur: nam Martianus ff. quinto, Si pars, inquit, iudicantium de inofficioso testamento contra testamentum, pars secundum testamentum sententiam dederit, quod interdum fieri solet: humanius erit sequi eius partis sententiam, quæ secundum testamentum spectauit: nisi apertè iniquè secundum scriptum hæredem pronunciasse apparebit, quod fortasse iudices in hoc sunt intuiti. *Sexta parte*) assis, in quem tota hæreditas diuiditur. *Suburranus*) filius nouercæ, & priuignus senis illius octogenarii. Non tamen credo eundem esse: cuius paulo pòst fit mentio. Et Spartianus refert sub Traiano bis Consulatũ gessisse. [In quibusdã exẽplaribus legitur Suberinus. sed de nomine quod alibi nõ reperitur, nõ contẽdo. Quanuis in epistolis apud Ciceronẽ legatur, C. Suberinus Calenus]

A patre) suo vero, & naturali. *Alieni*) patris. *Actie Variole*) sui autem vitrici. *Sui*) bona legitimi sui patris, quæ non audebat petere, quia iure fuerat exhæredatus. *Non poteras*) scire. *Artes*) artificium meum, & astutiam: cur hæc sim præfatus. *Quam*) orationem. *Arguta diuisione*) subtili partitione, quamuis sit aliqua differentia, inter partitionem & diuisionem. Est autem diuisio rerum plurium in singulas: partitio, singularum in partes discretio. Valet diuisio plurimum in causis: namque per illam consequimur modum, & finem, & qui rectè diuiserit, non poterit in rerum ordine errare. *Narratiunculis pluribus*) hæc oratio plures status complectebatur: vnde necesse fuit plures habere narrationes. *Varietate*) prout res exigebant, interdum graui, nonnunquam mediocri, quandoque attenuato dicendi genere, quotiesque admonebatur digressionibus, & non intempestiuis amœnitatibus, ab itinere discessit. *Renouatur*) delectat tanquam noua. licet enim in medio orationis attentos auditores facere. *Elata*) excelsa, grandia. *Pugnantia*) acria, vehementia. nam tota prope in contentione dicendi erat. Eam opinor fuisse, quam libro primo Arrio emendandam miserat. *Subtilia*) propter computandi necessitatem, quod facit M. Tullius in Verrem, vbi de Siciliæ decimis agit. *Calculos tabulámque*) quibus computare solemus: vndè libro nono apertiùs, calculo dixit ostendam. Tabulam autem intelligit calculatoriam. [*Centumuirale*) iudicium.] *Priuati*) pertinentis tantùm ad Actiam, & aduersarios, non ad exemplum. *Dedimus vela indignationi*) vsi sumus exaggeratione, & totis nixi viribus, dum indignabamur nouercas, & priuignos aliena inuadere. *Mari*) perstat in translatione verborum, cùm prius dixisset vela. *Ventis*) affectibus, motibus animi, indignatione, ira, dolore. hîc excedit stilum epistolarem: grandior enim est, & hoc satis elucet, quàm vt magis probetur. *Hanc orationẽ* ὡς ὑπὲρ κτησιφῶντος, id est optimam, & similem ei orationi quam Demosthenes dixit pro Ctesiphonte. Hic cùm Demostheni coronam pro reparatione murorum vrbis Athenarum decreuisset, Æschines inuidia motus Ctesiphontem accusauit, tanquam id iniustè fecisset, & pariter in Demosthenem inuectus est acerrimè: verùm Demosthenes elegantissima & copiosissima

à patre, *singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Hæc tibi exposui. primùm, vt ex epistola scires, quæ ex oratione non poteras: deinde (nam detegam artes) vt orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio videreris. Quàm sit licet magna, non despero gratiam breuissimè impetraturam. Nam & copia rerum, & arguta diuisione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate renouatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pugnantia, multa subtilia. Interuenit enim acribus illis, & erectis frequens necessitas computandi, ac penè calculos, tabulámque poscendi, vt repentè in priuati iudicij formam Centumuirale vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus iræ, dedimus dolori: & in amplissima causa, quasi magno mari pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare, hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, vt inter meas, οὕτως ὑπὲρ κτησιφῶντος esse. an verè, tu facillimè iudicabis, qui tam memoriter tenes omnes, vt conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis.* Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

oratione Cteſiphontem defendit, & accuſatorem vicit. *Vt inter meas*) ſi reliquas meas orationes conſideraueris: nam ſicut Demoſthenis pro Cteſiphonte oratio aliarum pulcherrima, ſic iſta mearum. *Iterum dicam*) quia iam dixerat, vt inter meas pulchram. *An verè*) illi iudicent. *Omnes*) meas orationes. *Conferre*) comparare alias. *Hac*) pro Variola, ſcilicet potes iudicare ex ſola lectione huius, an ſit potiſſima aliarum.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Rectè) Maximi munus gladiatoriũ Veronẽſibus editũ in funere vxoris commendat: dolet tamen Pantheras non aduenisse in tempore, vt pariter daret ſpectaculo. *Gladiatorium munus*) quod in funere illuſtrium dari populo notum: eſt tanquã lugubre ſpectaculum. *Veronenſibus noſtris*) in Tranſpadana regione, in qua & Comum patria noſtra, ſic Brixiam libro primo appellauit, ex illa noſtra Italia, vel quos patrocinio ſuo tuendos ſuſceperat. Sic ad Sabinum Firmanos ſuos dixerat: an cum quibus propter vicinitatem, & elegantiam ingeniorum, multæ neceſſitudines interceſſiſſent: nam & filiam Quintiliani, quam ornandam ſuſceperat, ſuam appellauit: an quia erant maxima neceſſitudine coniuncti: Minutio enim ſcribens dicet, quo amicus tuus, immò noſter vteretur. Quid enim non commune amicis? nam ridiculum eſſet per hoc dicere Cæcilium Veronenſem, cùm vbique ſe Comenſem fateatur. *Suſpiceris*) veneraris. *Inde*) ex Verona. *Funeris*) in quo conſueuerat antiquitas dare munus gladiatorium. *Conſenſu*) conſpiratione Veronenſium, vbi amphitheatrum adhuc extat ſpectaculorum gratia conſtructũ. *Durum*) ruſticũ, improbũ. *Egregiè*) feciſti. *Facilis*) citus. *Liberalis*) multis paribus datis. *Africanæ*) Pantheræ, quas Africanas dici Plin. lib viij. capite decimooctauo tradit. Senatus, inquit, conſultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam vehere: contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus plebis, permiſitque Circenſium gratia importari. Celeberrimæ ſunt in Africa, viuacitatis adeo lentæ, vt eiectis interaneis diu pugnent. [Et apertius lib. triceſimo-ſexto, Accidit, inquit, Praxiteli, vt cum in naualibus, vbi fere Africanæ erant, per caueam intuens leonem cælaret: ex alia cauea panthera erumperet non leui periculo diligentiſſimi artificis,] Dion in Caligula lybicas feras, quas noſtri Africanas dicunt, appellauit. & Tranquillus in vita eiuſdem teſtatur venationem Africanarum datam, & in Claudio iſta refert. Exhibuit & Africanas conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus, Tribunis, ipſóque præfecto. Varro libro tertio rei Ruſticæ, Tanta circumfluxit mox ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, vt non minus formoſum mihi ſit viſum ſpectaculum, quàm in Circo maximo ædilium ſine Africanis beſtiis cùm fiunt venationes.

Rectè feciſti, quòd gladiatorum munus Veronenſibus noſtris promiſiſti, à quibus olim amaris, ſuſpiceris, ornaris. Inde etiam vxorem chariſſimam tibi probatiſſimam habuiſti: cuius memoriæ aut opus aliquod, aut ſpectaculum, atque hoc potiſſimum, quod maximè funeri debeatur. Præterea tanto conſenſu rogabaris, vt negare non conſtans, ſed durum videretur. Illud quoque egregiè, quòd tam facilis, tam liberalis in edendo fuiſti. Nã per hæc etiã magnus animus oſtenditur. Vellem Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad.

Præfinitum) conſtitueum. *Tempeſtate*) aduerſis ventis. *Vt fieret acceptum tibi*) vt omnes tibi haberent gratias, perinde ac ſi illas dediſſes. *Exhiberes*) in ſpectaculo dares. Vlpianus ff. xliij. de libero homine exhibendo. Exhibere eſt in publicum producere, & videndi tangendíque rei facultatem præbere. Propriè autem exhibere, eſt extra ſecretum habere. [& alibi exhibere eſt materiæ ipſius apprehendendæ copiam facere.] *Non per te ſtetit*) tu non fuiſti in cauſa.

præfinitum diem occurriſſent, ſed licet ceſſauerint illæ tempeſtate detentæ, tu tamen meruiſti vt acceptum tibi fieret, quod quò minus exhiberes, non per te ſtetit. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER SEPTIMVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS RESTITVTO SVO S.

TERRET *me*) Hortatur [Restitutum vel] Geminium: [nam vtrunque codices habent: ægrotantem.] vt valetudinem patienter ferat: exemplóque suo docet, non indulgendum appetitui in morbo, sed medicis parendum. *Pertinax*) continua. *Liceat illi*) serpat in peius. *In mores tuos*) quâuis sis temperatissimus. *Hoc*) resistere patienter. *Agere cum meis*) hortari meos infirmos, vt fortiter ferant. *Nihil desideraturum*) omnia facturum viro forti conuenientia. *Denuncio*) præmoneo meos.

TERRET *me hæc tua tam pertinax valetudo, & quanquam te temperatissimũ nouerim, vereor tamen, nequid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare admittit humana natura. Quod suadeo, ipse certè sic agere sanus cum meis soleo. Spero quidem, si fortè in aduersam valetudinem incidero, nihil me desiraturum vel pudore, vel pœnitentia dignum: Si tamen superauerit morbus, denuncio, nequid mihi detur, nisi permittentibus medicis: sciántque, si dederint, ita vindicaturum, vt solent*

alij) ægri vindicare. *Perustus*) signatè locutus. *Remissus*) sedato febris ardore. *Redditi*) restitui intactum, iubente medico: cùm me vidisset adhuc febre detineri. *Balineo præpararer*) destinassent me lauare. *Mussantes*) hæsitantes, dubitantes, commurmurantes. *Tutò*) sine mortis periculo. *Suspicione*) alicuius mali. *Quid*) cur. *Necesse est*) ingredi balineum. tanquam diceret, si suspitio mali est in balineo, non opus est illud ingredi. *Videbar inferri*) phãtasiam desiderantis exprimit. *Rursus*) legitur etiam versus, quod non displiceat. *Composui animum & vultum*) Lætitiam resumpsi, & hilaris fui, vt paulo antè cùm videbar inferri balineo. *In posterum*) si incidero in ægritudinem. *Pignore*) debita obligatione.

alij, quæ negantur. Quinetiam cùm perustus ardentissima febri, tandem remissus, vnctúsque acciperem à medico potionem, porrexi manum vtque tangeret, dixi, admotúmque iam labris poculum reddidi. Postea cùm vicesimo valetudinis die balineo præpararer, mussanteísque medicos repentè vidissem: caussam requisiui: responderunt, posse me tutò lauari: non tamen omnino sine aliqua suspicione. Quid inquam necesse est? atque ita spe balinei, cui iam videbar inferri placidè lenitérque, dimissa, ad abstinentiam rursus, non secus ac modò ad balineum, animum vultúmque composui. Quæ tibi scripsi primùm, vt te non sine exemplo monerem: deinde, vt in posterum ipse ad eandem temperantiam astringerer, cùm me hac epistola quasi pignore obligauisse. Vale.

C. PLINIVS IVSTO SVO S.

QVemadmodum) Promittit Iusto aliquid scriptorum suorũ, cùm æstas transmissa fuerit. *Congruit*) conuenit, concordat. *Perituri*) vacui & inertis, quòd aliâs periret. *Inquietam*) occupationibus plenam. *Vacare noctibus*) vacuum esse à negociis, & de nocte scriptis meis meis attendere. *Nugis*) scriptis leuibus, fortasse versibus: nam & hi nugæ, & lusus interdum dicuntur. *Et ideo breuiores*) [*erunt.*] quare scriptę sunt à me compendiosè, ne tibi molestæ sint [nimium.]

QVemadmodum congruit, vt simul & affirmes te assiduis occupationibus impediri, & scripta nostra desideres, quæ vix ab ociosis impetrare aliquid perituri temporis possunt. Patiar ergo æstatem inquietam nobis, exercitámque transcurrere: & hyeme demum, cùm credibile erit noctibus saltem vacare te posse, quæram quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ non sunt molestæ. Sunt autem, & ideo breuiores erunt. Vale.

C. PLINIVS PRAESENTI SVO S.

Anta) Reuocat à longo secessu amicum præsentem, hortatúrque vt tandem velit vrbem repetere: sic enim fieri iucundius otium aliquando laboribus intermissum. Hic Brutius Præsens tantæ autoritatis postea fuit, vt Antoninus philosophus Imperator eius filiam Commodo filio suo, qui deinceps imperauit, matrimonio iunxerit, celebratis exemplo priuatorum nuptiis [autor Iulius Capitolinus.] *In Lucania*) ocium dispensas. Lucania inter Tyrrhenum Siculúmque littus iacens, incipit post Silaris ostium, & vrbe Talao secundũ Strabonem terminatur. Lucani autem genus ducunt à Samnitibus. *Ipse*) ego sum. *Vxor*) mea est. *Longiorũ*) dum modò tuum, & vxoris natale solum visitas. *Nõ perpetuæ*) non ideo semper ab vrbe debes abesse. *Amicitiæ tam superiores quàm minores*) amici vniuscuiusque ordinis, & qui te dignitate præcedunt, & qui sunt inferiores. nam in agris minores habebat. [*Regnabit?*] dominus eris, & superior omnibus qui sunt in Lucania & Campania.] *Cum voles*) cùm non sit tibi surgendum ante lucem officij causa. Hinc Mart. cùm in patriam secessisset, scripsit sibi licere quantum voluisset quiescere. *Calcei*) quibus vtebantur in secessu: nam Romæ frequentior erat solearum vsus lectica succollatis. [Horatius lib. secundo sermonum, & soleas poscit. Mart. in Ligurinum, Deposui soleas. quem locum interpres surda aure præteriit.] Quare Secundus in præcedentibus dixerat de secessu Spurinnæ loquens. Hora secunda calceos poscit. Idem tamen libro. viij. calceos poscunt: cùm ambiguum sit, an in vrbe, an ruri. *Nusquam toga feriata*) eadem semper veste ruri vteris. immò si Iuuenali credimus, pars magna Italiæ fuit, in qua nemo togam sumebat nisi mortuus. verum si legatur, *Quousque toga feriata?*) sensus erit, quousque eris in ocio, & feriis, semper ne? *Liber*) à curis, & negociis vrbanis. [Alia lectio habet, liber totos dies, scilicet occupabis. Eris ne semper in studiis?] *Nostras*) quas in vrbe patimur. *Sattetate languescant*) nimia copia, & assiduitate fiant viliores. Seneca. xi. epistolarum: nulla tibi voluptas noua est: nulla non iam odiosa ipsa satietate. *Saluta*) veni in vrbem, & saluta potentiores. nam nobiles, & salutabant

ANtáne perseuerantia tu modò in Lucania, modò in Campania? Ipse enim, inquis, Lucanus, vxor Campana. Iusta caussa longioris absentiæ, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in vrbem rediis: vbi dignitas, honor, amicitiæ tam superiores quàm minores? Quousque regnabis? quousque vigilabis, cum voles? dormies quandiu voles? quousque calcei? nusquã toga feriata? liber totos dies? tempus est te reuisere molestias nostras, vel ob hoc solùm ne voluptates istæ satietate langueſcant. Saluta paulisper, quò sit tibi iucundius salutari: terere in hac turba, vt te solitudo delectet. Sed quid imprudens, quem reuocare conor, retardo: fortasse enim his ipsis admoneris, vt te magis ac magis ocio inuoluas. Quod ego non abrumpi, sed intermitti volo. Vt enim si cœnam tibi facerem, dulcibus cibis acreis, acutósque miscerem, vt obtusus illis, & oblitus stomachus his excitaretur: ita nunc hortor, vt iucundissimum genus vitæ nonnullis interdum, quasi acrioribus condias. Vale.

lutabant, & salutabantur. Nota res longo Iuuenalis carmine. *Terere*) lassare, exercere, vt in foro & litibus: nam mox de se inquit, in foro & amicorum litibus conteror. *Turba*) vrbana frequentia. *Solitudo*) secessus. *Imprudens*) dum librorum recordatione potius persuadeo, vt velis ocio vti. *Reuocare*) in vrbem. [aliâs euocare] *Retardo*) in secessu. *His*) ipsis salutationib⁹ & officiis vrbanis. *Abrumpi*) penitus tolli. *Acutos mordaces*) falsos, stomachum suscitantes. *Obtusus*) hebes, sopitus, [fastiditus.] *Oblitus illis*) contectus dulcibus. *Iucundissimum genus vitæ*) ociosum secessum. *Acrioribus*) negociis vrbanis.

C. PLINIVS PONTIO SVO S.

Is) Admiranti Pontio, quòd hendecasyllabos scripsisset, respondet Secundus, se à teneris annis poeticæ studiosum fuisse: nam puerum Græcam tragœdiam scripsisse, & elegos ac epigrammata ad imitationem Ciceronis: postremò volumen hendecasyllaborum, quod à Latinis, & Græcis lectitari plurimùm gloriatur. *Meos*) à me factos. *Seuerus*) grauis. scimus enim Secundo in poematibus non defuisse lasciuiam, in moribus seueritatem. *Non inepius*) habilis ad studia liberalia. *Quatuordecim nat⁹ annos*) mirum hõc etiam illis melioribus annis puerum xiiii. annorum composuisse tragœdiam Græcam, etsi simplicem. *Qualem*) scripsisti bonam an malam? *Tragœdia*) qualiscunque erat, tragœdia dicebatur. *Militia*) à Syria, vbi Tribunatum militum adolescens adhuc gessit: cuius rei fit mentio ab eodem ad Genitorem libro iii. Et primo ad Clementem. *Icaria insula*) iuxta Samum deserta si Straboni credimus, quæ tamen egregia continet pascua à Samiis vsurpata: sit rogo celeberrima, nomen habet ab Icaro Dædali filio, quem dicunt paternæ fugæ comitem è Creta fugientem via non seruata huc cecidisse: à qua mare Icarium appellationem accepit. Stephanus autem inquit, Icaria populus Ægeidis tribus. Icarus vna Cycladum insula: vocatur autem Macris, & Dolicha, & Ichthioessa: secũda, ciuitas: tertia, insula iuxta mare rubrum, cuius ciuis Icarius, & fœmininum Icaria. *In illud*) argumentum elegorum fuit Icaria insula, & mare Icarium. *Heroico*) non sequenti, sed alio longiori, qui non extat. *Nunc primum*) me expertus sum, non quòd sequentes versus sint hendecasyllabi: sunt enim hexametri, sed cùm legisset M. Tullium oblectatum epigrammatibus componendis, incitatus est ad elegos: prius tamen eis heroico præludens. *Hic natalis*) hæc origo, & principium. *Laurentino*) rure meo. *Asinij Galli*) C. Asinius Gallus magnus

Is legisse te Hẽdecasyllabos meos: requiris etiam quemadmodum cœperim scribere, homo, vt tibi videor, seuerus, vt ipse fateor, non ineptus. Nunquam à poetice (altius enim repetam) alienus fui: quinetiã quatuordecim natus annos græcam tragœdiam scripsi. Qualem? inquis: nescio, tragœdia vocabatur. Mox cùm è militia rediens, in Icaria insula ventis detinerer, latinos elegos in illud ipsum mare, ipsámque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico, hendecasyllabis nunc primùm: quorum hic natalis, hæc causa est. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinij Galli de comparatione patris & Ciceronis: Incidit epigramma Ciceronis in

Universidad de Deusto
Biblioteca

orator: nisi illum magnitudo patris obruisset, libros scripsit, in quibus eloquentiam & doctrinam patris sui Asinii Pollionis & Ciceronis comparat: superiorémque patris conatur ostendere. contra eos libros defensionem M. Tullii satis eruditam composuit Claudius Imperator. Dion tradit Asinium Gallum paterna vsum audacia rupisse patientiam, cum Tiberius ambiguis responsis, & callida cunctatione suspenderet Senatum, precantem vt susciperet Imperium, & in tumultu proclamasse, aut ageret, aut desisteret, cùm post obitum Augusti confestim neque agere dubitasset: cuius facti meminit. Tranquil. suppresso Galli nomine, qui cùm multa grauia perpessus esset tandem iussu Tiberii iugulatur. Eusebius in Chronicis rem breuius complexus solum retulit, diris à Tiberio suppliciis necatum.

Tyronem suum.Dein cùm meridie(erat enim æstas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus: cœpi reputare, maximos oratores hoc studij genus, & in oblectationibus habuisse, & in laude posuisse. Intendi animum, contráque opinionem meam post longam desuetudinem, perquam exiguo temporis momento, idipsum quod me ad scribendum solicitauerat, his versibus exaraui,

Cùm libros Galli legerem, quibus ille parẽti
Ausus de Cicerone daret palmámq;, decúsq;,
Lasciuum inueni lusum Ciceronis, & illo
Spectandũ ingenio, quo seria cõdidit, & quo
Humanis salibus multo, varióque lepore
Magnorũ ostendit mentes gaudere virorũ.
Nã queritur, quòd fraude mala frustratus a-
Paucula cœnatos sibi debita sauia Tyro (mãtẽ
Tẽpore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post hæc, inquã, nostros celamus amores?
Nullũq; in mediũ timidi damus? atq; fate-
Tyroniq; dolos, Tyronis nosse fugaces (mur
Blãditias, & furta, nouas addẽtia flãmas?

Tyronem suum) Tullius Tyro M. Ciceronis alumnus, & libertus, ingenio quidem eleganti, & haud quaquam rerum literarúmque veterum indoctus, quo ab ineunte ætate liberaliter instituto administratore, & quasi administratore, in studiis vsus est Cicero: libros scripsit complures de vsu & ratione linguæ Latinæ. Item de variis atque promiscuis quæstionibus, & præcipuè pandectas, id est promiscua, & omnimoda continẽtes libros, treis de visu: quanquam Fabius super his in ambiguo sit. M. Tullii commentarios aptatos idem contraxit, eius [ad Lentulum] [familiares] epistolas collegit, & publicauit. *Patrũ*) Asinii Pollionis. *Obreperet*) sensim adueniret. *Maximos oratores*) non modò Ciceronem, & Pollionem: sed alios quorum plærosque libro quinto enumerat. *Hoc genus studij*) componendi epigrammata. *In laude posuisse*) arbitratos rem laudabilem. *Intendi*) direxi ad cogitationem. *Desuetudinem*) intermissionem pangendi carminis. *Idipsum*) Ciceronis carmen in Tyronem suum. *Exaraui*) composui, scripsi, translatum verbum ab aratione, qua sulcos aratro ducimus, sic nos scribendo calamo versus trahimus. *Ausus*) [Gallus] tanquam rem magnam. *Daret palmam parenti de Cicerone*) vt probaret Pollionem parentem suum fuisse doctrina & eloquentia superiorem Cicerone. Sunt qui legant dare, quod ratione commatis rectè admittitur, & sensum habet expeditiorem. *Lusum*) legimus etiam versum. *Illo*) magno. *Seria*) scripta grauia. *Salibus*) scommatibus, vrbanitatibus. *Humanis*) homini propriis. *Lepore*) venere, suauitate dicendi. *Magnorum*) in eloquentia & dignitate. *Amantem*) se Ciceronem. *Suauia*) basia quasi suauia, & sauia basiare. Frequens verbum apud [Plautum &] Apuleium. *Nullúmque in medium timidi damus*) quasi timore correpti non publicamus omnibus nostros lusus amorum Ciceronis exemplo. *Furta*) concubitus.

Transii ad elegos) ab hexametris ad elegos componendos animum intendi. *Non minus celeriter*) credo melius feliciter, quia magis laudati. *Facilitate corruptus*) incitatus quòd priores facilè explicuissem. *Plura*) metra, plura carminum genera. *Multorum*) vt Calui, & Catulli. *Cantatur etiam*) nam sequitur nunc cithara, nunc lyra personatur. *Latinè docuit*) Latinas literas ediscere fecit. *Furiosè*) est alia scriptura gloriose, sume extrinsecus de meis versiculis loquor. *Furere poetas concessum est*) furore quodam ducimus: nam Plato veros poetas credit, qui insaniunt: vnde in Syluis Statius de Lucano loquens scripsit. Docto pectora concitatus œstro, & Iuuenalis trahi Nysa & Cirrha. & M. Tullius pro Archia, quasi diuino quodam spiritu afflari. Lucianus in laude Demosthenis, Multo, inquit, furore opus est poetis, & diuino quodam spiritu: nisi volunt humiles, & obscuri videri. Apuleius in quarto floridorum laudans illud sapientis viri super mensam celebre dictum, Prima, inquit, cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad insaniam: prima cratera litteratoris rudato eximit, secunda grammatici doctrina instruit: tertia Rhetoris eloquentia armat: quarta poetarum commentis incitat. *Indicant vera*) dicunt de nostris scriptis. *Errant*) credunt hendecasyllabos meos esse bonos, & si non sint. *Indicent*) veris rationibus inducti cognoscant esse bonos.

Transii ad elegos, hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptos: Dein in vrbem reuersus, sodalibus legi. Probauerunt. Deinde plura metra, siquid otij, maximè in itinere tentaui. Postremò placuit exemplo multorum vnum separatim hendecasyllaborum volumen absoluere, nec pœnitet. Legitur, describitur, cantatur etiam, à Græcis quoque quos Latinè huius libelli amor docuit, nunc cithara, nunc lyra personatur. Sed quid ego tam furiosè? quanquam poetis furere concessum est, & tamen non de meo, sed de aliorũ iudicio loquor, qui siue iudicant, siue errant, me delectant. V num precor, vt posteri quoque aut errent similiter, aut iudicent. Vale.

C. PLINIVS CALPHVRNIAE SVAE S.

INcredibile) simili, vt suprà argumẽto scribit ad vxorem Calphurniã absentẽ, se magno eius desiderio teneri. *Inde*) ob amorẽ & cõsuetudinẽ. *Vigil.*) insõnis, quod fit nimia cura. *Diætã tuã*) vbi tu de die solebas versari.

INcredibile est, quanto desiderio tui tenear. In causa amor primùm: deinde, quòd non consueuimus abesse. Inde est, quòd magnam partẽ noctium in imagine tua vigil exigo. Inde, quòd interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diætam tuam ipsi me,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vt dicitur) vt est receptum in dicendi consuetudine. *AEger metu*) affectus metu, quæ animi ægritudo est. metuebat enim Calphurniæ vxori, ne quid mali accideret. Potius pro bo æger & mœstus. *Similis excluso*) tristis, tanquam ab amica foribus exclusus. *Tormentis*) solicitudinibus. *Requies*) vacatio curarum de te. *In labore*) in agendis causis. *Solatium*) requies.

vt verissimè dicitur, pedes ducunt: quòd denique æger metu, & similis excluso à vacuo limine recedo. Vnum tempus his tormentis caret, quo in foro, & amicorum litibus conteror. AEstima tu, quæ vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solatium est. Vale.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

RAra) Bithyni decretum miserant legatis suis in vrbe agentibus, quo & accusationem Vareni omittebant, & causas abolitæ accusationis declarabant. Fonteius tamen Magius, vnus ex Bithynis, non destitit petere in Senatu, vt rationes administratæ prouinciæ reddere cogeretur: verùm Polyænus petiit vt res integra ad Traianum deferretur: quod à Coss. impetrauit. quæ dum agebantur, scribit Secundus Macrino, se rarò interlocutum, exemplis monens, interdum melius esse paucis, quàm pluribus agere. [*Narrantur*) dico Perinde ac si inferret, nondum tamen pro comperto habeo.] *Legatus*) Polyænus. *Prouinciæ*) Bithyniæ. *Concilij*) conuentus Bithynorum. *Principes*) optimates Rom. *Nos*) me, & Homullum. *Ille idem*) Magius. *Fonteius Magius*) quem refert libro quinto pluribus contra Varenum dixisse. *Nigrum*) aduocatũ Bithynorum. *Optimum*) in dicendo oratorem: fuit enim illius oratio pressa, [grauis,] ornata. An potius bonis moribus. *Exercet*) turbat, solicitat, stimulat. *Rationes*) Procõsulatus sui in Bithynia. *Vt amicus*) non tanquam aduocatus, quia iam rem transactam opinabar. *Nereus videretur*) ne posset iure accusari. *Constare*) optimam esse. *Veros*) vt Polyænum: nam veros legatos appellat eos qui attulerant decretum abolitæ accusationis, & Magium, qui antea missus fuerat accusatum, non vocat verum legatum, quia posteriora prioribus derogant.

RAra, & notabilis res contingit Vareno, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem eius, vt temerè inchoatam, omisisse narrantur: adest prouinciæ legatus: attulit decretum concilij ad Cæsarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos Vareni aduocatos. Perstat tamen idem ille Magius, quinetiam Nigrinum optimum virum pertinacissimè exercet. Per hunc à Consulibus postulabat, vt Varenus exhibere rationes cogeretur. Assistebam Vareno iam tantùm, vt amicus, & tacere decreueram. Nihil enim tam contrarium, quàm si aduocatus à Senatu datus defenderem, vt reum, cui opus esset, ne reus videretur. Cũ tamen finita postulatione Nigrini, Cõsules ad me oculos retulissent, Scietis, inquam, constare nobis silentij nostri rationem, cùm veros legatos prouinciæ audieritis

contra Nigrinum, ad quem missi sunt: Ego ad me quoque habeo decretum prouinciæ. Rursus ille, potest tibi liquere. Ad hoc ego, Si tibi ex diuerso liquet, potest & mihi, quod est melius, liquere. Tum legatus Polyænus causas abolitæ accusationis exposuit, postulauitque, ne cognitioni Cæsaris præiudicium fieret. Respondit Magius: Iterúmque Polyænus: ipse rarò & breuiter interlocutus. Multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere quàm dicere: atque adeo repeto, quibusdam me capitis reis vel magis silentio, quàm oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quanquam alia ratio scribendæ epistolæ fuerit, de studijs disputare?) libertos eius, eósdémque cohæredes suos, falsi & veneficij reos detulerat ad principẽ, iudicémque impetrauerat Iulium Serianũ. Defenderã reos ingenti quidẽ cœtu: erat enim caussa notissima. præterea vtring, ingenia clarissima. Finẽ cognitionis quæstio imposuit, quæ secũdũ reos dedit. Posteà mater adyt principẽ: affirmauit se nouas probationes inuenisse. Præceptum est Seruiano vt

Contra Nigrinum) quæ scilicet dicent contra ea, quæ nunc petit à vobis Nigrinus, ad quem missi sunt à Bithynis. [alia lectio habet, contrà Nigrinus, ad quemquam.] *Apud me*) iam enim dixerat veros Bithyniæ legatos attulisse decretum aduocatis Vareni, [vel legas ad me scilicet missum.] *Ille*) Nigrinus respondit. *Liquere*) cognitum esse. *Ex diuerso*) è contrà. *Et mihi*) ex diuerso liquere. *Quod est melius*) [cùm sim Vareni aduocatus vt mihi constet ex decreto prouinciæ accusationem eius omissam.] *Causa*) huius decreti & abolitæ accusationis. *Liqueret*) constaret: nam in decreto Bithynorum nulla fuit expressa causa cur Vareni accusationem abolerent, sed Polyænus legatus, qui illi interfuerat, omnia exposuit in Senatu, quibus moti Bithyni id decreuissent. *Polyænus*) de magistratu ad Polyænum scriptas epistolas testatur Seneca. Fuit & Polyænus Sardianus declamator sub Iulio Cæsare. item Polyænus orator Macedo. lego Polyænum Prusæ domum diuo Claudio legasse. alium Polyænum ab Adriano mori adactum. ad hæc Polyæni meminit Seneca de dote prælegata. Polyæni epitheto Homerus Vlyssem donat tanquam multarum laudum virum. *Abolitæ*] decreto sublatæ. *Ne cognitione*] sensus, vt omnia integra Traiano reseruarentur, qui tunc Senatui non intererat. *Intra silentium*) quod est secundum Philostratum sermonis magister. inde cùm libro sexto hoc scripsisset, retulit octauo inter primas orationis virtutes enumerandam videri dicendi moderationem: tacere autem in iudicio quartam virtutem percepisse. quare subiunxit Secundus non minus oratorium esse tacere quàm dicere. nam cùm orator sit vir bonus dicendi peritus, sequitur, vt & tacendi gnarus sit. [quamquam Plutarchus in sympositis, scribat oratores oratoriam dicendo, philosophos verò philosophiam tacendo exercere: sed cùm vtraque facultas iuxta sit, vt qui optimus orator idem sit optimus philosophus, non mirum si interdum orator philosophi partes agit. Quare Cic. ad Atticum scripsit, Hoc loco ego sumpsi quiddam de tua eloquentia: nam tacui.] *Studijs*) artificio dicendi. *Falsi*) testamenti. *Reos detulerat*) accusauerat. *Iulium Serianum*) summæ autoritatis virum. *Cœtu*) corona auditorum.

Notissima) hinc multi auditum conuenerant. *Vtrinque*) ad patrocinium vtriusque partis. *Ingenia clarissima*) summi in eloquentia oratores. *Quæstio*) seruorum tortura. *Dedit*) fuit. *Secundum reos*) in fauorem reorum.

Vacaret) operam præstaret, ocium accommodaret. *Retractanti*) matri recognoscenti. *Iulij oratoris*) qui & ipse Africanus cognominatus erat: & quem vidisse testatur Fabius: Fuit autem concitatus orator: sed in cura verborum & compositione nimius: nonnunquam longior: & translationibus parum modicus. Hic est ille Africanus, cuius inopinata insigniter sententia apud Neronem de morte matris profertur, Rogant te Cæsar Galliæ tuæ, vt fœlicitatem tuam fortiter feras. *Passienus Crispus*) bis Consul & orator insignis, [cuius illud apud Tacitum scitum de C. Cæsare dictum, cùm immanem animum sub Tiberio subdula modestia tegeret, non damnatione matris, non exilio fratrum vocem rumperet, qualem Tiberius diem induisset pari habitu haud multum distantibus verbis, Neque meliorem vnquam seruum neque deteriorem dominum fuisse.] Agrippinæ matrimonio, & Nerone priuigno clarior. moriens amplissimam Neroni hæreditatem reliquit: cùm tamen dicere cœperat, statim fuga fiebat ad epilogum. non tam bene declamauit, quàm causas egit, non tam bene suasorias, quàm iudiciales controuersiis dixit. Testatur Seneca hoc se nouisse subtilius nihil in in omnibus rebus, sed maximè distinguendis & curandis vitiis. vir quidem eloquentissimus, & sui temporis primus orator: quamuis idem Seneca alibi aridum more suo notet. Eius insignes orationes pro Volusено Catulo Fabius tradit se puero circumlatas. Eusebius in Augusto, Passienus, inquit, pater declamator insignis diem obiit: pater inquam illius Passieni Crispi, qui cùm audiuisset Iulium Africanum dicentem, laudauerat his verbis actionem eius, Bene me hercule bene dixisti: sed quid opus fuerat hoc tam bene dicere, cùm id causa non exigeret? *Hunc Nepos*) ergo nepos huius Iulij Africani, eiusdem nominis, cuius fuerat auus: nam repetit quod iam dixerat ad maiorem declarationem: quia quædam interposuerat. *Callidus*) astutus exercitatus. versutia enim & astutia plurimum oratori confert. *Assignatum*) datum à iudice. *Verbum*) paucula, vsitato dicendi modo. verbum ex legibus accipiendum est tam legum sententia quàm ex verbis secundum Vlp. de verborum significatione. [alij legũt versum. super quo alibi] *Diu*] longa oratione. *Responderim*) ironicè dictum. *Quo*) dicto. *Noua*) insperata, inexpectata audientibus. *Ad sensum*) laudem alias consecutum. *Agendo*) dicendo totam causam. *Non agendo*) sed paucis iocando. *Exceptum*) admissum tanquam optimum. *Hactenus*) breuiter interloquendo [locutus sum hæc pauca.] *Suspensus*) anxius. *Ille*) quo princeps causam cognoscet. *Laborem*) agendi.

vacaret finitam causſam retractanti, ſiquid noui afferret. Aderat matri Iulius Africanus, nepos Iulij Oratoris: quo audito Paſsienus Criſpus dixit, Bene me Hercule bene: ſed quò tam bene? Iulius Nepos iuuenis ingenioſus, ſed parum callidus, cùm multa dixiſſet, adſignatúmque tempus impleſſet, Rogo, inquit, Seruiane, permittas vnum verbum adiicere. Tum ego, cùm omnes me, vt diu reſponſurum intuerentur, Reſpondiſſem, inquam, Si vnum illud verbum Africanus adieciſſet, in quo non dubito omnia noua fuiſſe. Non facilè me repeto tantum conſecutum adſenſum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum eſt, quòd pro Vareno hactenus non tacui. Conſules vt Polyænus poſtulabat, omnia integra principi ſeruauerunt, cuius cognitionem ſuſpenſus expecto. Nam dies ille nobis pro Vareno, aut ſecuritatem & ocium dabit, aut intermiſſum laborem renouata ſolicitudine iniunget. Vale.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

ET proximè Priſco noſtro) Gaudet amicitia inter Priſcum & Saturninum: quem hortatur ad se reuerti. *Gratias egi*) quòd tecum bene conueniret. *Inuicem*) dum alter alteri deseruit. *Ipſum tempus*) cùm in dies magis vestras virtutes cognoueritis. *Sit tamen*) duas lites habebat Saturninus inter manus, quarum alteram beneficio iudicis, alteram sua diligentia breui sperabat componere. *Iſtic*) in municipio tuo. *Ad nos*) Romam.

ET proximè Priſco noſtro, & rurſus, quia ita iuſſiſti, gratias egi, libentiſsimè quidem. eſt enim mihi periucundum, quòd viri optimi mihique amiciſsimi adeo cohæſiſtis, vt inuicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam ſe voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certátque tecum honeſtiſsimo certamine mutuæ charitatis, quam ipſum tempus augebit. Te negocijs diſtineri, ob hoc moleſtè fero, quòd deſeruire ſtudijs non potes: ſi tamen alteram litem per iudicem, alteram, vt ais, ipſe ſinieris, incipies primùm iſtic ocio frui, deinde ſatiatus ad nos reuerti. Vale.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

PEriucundum ſibi eſſe ait, quòd Priſco cum Saturnino ſumma intercederet familiaritas: hortatúrque Priſcum vt in ea pergat, cùm Saturninus maximam haberet in amore conſtantiam.

EXprimere non poſſum, quàm iucundum ſit mihi quòd Saturninus noſter ſummas tibi apud me gratias aliis ſuper alias epiſtolis agit. perge, vt cœpiſti, virúmque optimum quàm familiariſsimè dilige, magnam voluptatem ex amicitia eius percepturus, nec ad breue tempus. nam cùm omnibus virtutibus abundet, tum hac præcipuè, quòd habet maximam in amore conſtantiam. Vale.

C. PLINIVS CORNELIO FVSCO SVO S.

Væris) Fuscum monet vt in ſeceſſu Græca in Latinum, noſtra in Græcum transferat. esse enim optimum

Væris quemadmodum in ſeceſſu, quo iandiu frueris, putem te ſtudere oportere: vtile in primis, & multi præcipiunt, vel

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

studendi genus, cùm ad imitationem bonorum de eisdem contendimus: consulit vt quæ legerit, repetat, interdum oratoris studia intermittat, & se ad historiam vel poeticam conuertat: qua non modo facultas, sed remissio & laus comparatur.

Ex Græco in Latinum vertere) vertere Græca in Latinum veteres nostri oratores optimum iudicabãt. id se L. Crassus in illis Cic. de Orat. libris dicit factitasse: id Cicero sua ipsa persona frequentissimè præcipit: quin etiam libros Platonis atque Xenophontis edidit hoc genere translatos: [& Homeri quædam, vti ipse libro vltimo de finibus testatur.] Marco id Messallæ placuit, multæque sunt ab eo scriptæ ad hunc modum orationes: adeo vt etiam cum illa Hyperidis pro Phryne, difficillima Romanis subtilitate contenderet. & manifesta est exercitationis huiusce ratio: nam & rerum copia Græci autores abundant: & plurimum artis in eloquentia intulerunt: & horum scripta transferentibus, verbis vti optimis licet. Tranquil. præter Fabium inquit, Consueuerunt magistri dicendi interdum Græcorum scripta conuertere. *Ex Latino Vertere in Græcũ*) cui rei assentitur Quintilianus his verbis, Sed etiam illa ex Latinis conuersio multum contulerit: nam ex vtroque copia, & facilitas maximè venit. Splendor verborum, translata verba opportunè, quæ splendoris multum afferunt orationi. transferendo enim assequimur, vt optimis verbis vtamur, & non modò vsitata, sed etiam quædam imitanda exprimamus, quæ noua nostris sint dummodo idonea. hæc M. Tul. de Orat.

ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas, splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inueniendi facultas paratur. simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. intelligentia ex hoc & iudicium acquiritur: nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, vt rem, argumentúmque teneas, quasi æmulum scribere, lectísque conferre, ac sedulò pensitare: quid tu, quid ille commodius. magna gratulatio: si tu nonnulla: tum magnus pudor, si cuncta ille melius. licebit interdũ & notissima eligere & certare cum electis: audax hæc, non tamen improba, quia secreta contentio: quanquam multos videmus eiusmodi certamina sibi cũ multa laude sumpsisse, quósque subsequi satis habebant, dũ non desperãt, antecessisse. Poteris & quæ dixeris, post obliuionem

Copia figurarum) quæ transferentibus excogitanda est: nam figuras quibus maximè ornatur oratio multas & varias excogitandi etiam necessitas quędam est, quia plerunque à Græcis Romana dissentiũt. *Vis explicandi*) potentia dicendi quod intenderis. *Optimorum*) optima enim semper imitanda. *Fefellissent*) latere potuissent. vbique præceptorem suum sequitur dicentem super hoc, quòd autores maximi diligentius cognoscuntur: non enim scripta lectione secura transcurrimus sed tractamus singula, & necessariò introspicimus. *Intelligentia*) maior cognitio. *Hoc*) transferendo. *Hactenus*) ad hunc finem. *Quasi æmulum scribere*) neque ego, inquit, paraphrasim esse interpretationem tantum volo: sed circa eosdem sensus certamen atque æmulationem: itaque ab illis dissentio, qui vertere orationes Latinas vetant: quia optimis occupati, quicquid aliter dixerimus, necesse sit esse deterius: nã neq; semper desperãdum est aliquid illis quæ dicta sunt, melius posse reperiri: neq; adeo ieiunam ac pauperẽ natura eloquẽtiã fecit, vt vna de re bene dici nisi semel non

non possit. *Ille*) quem æmularis. *Commodius*) melius dixerit is. *Nonnulla*) aliqua tantùm commodiora. *Ille*) dixerit. *Melius*) quàm tu. *Certare cum electis*) sicut Brutum legimus composuisse defensionem Milonis ad æmulationem Ciceronis. *Non improba*) decora. *Secreta*) soli scribenti cognita. *Multos*) dixit Sextius contra M. T. orationem pro se habitam. proinde Caligula solebat prosperis oratorum actionibus rescribere, & magnorum in Senatu reorum accusationes defensionésque meditari. *Subsequi*) illorum vestigiis inhærere. *Non desperant*) ducuntur in spem. *Antecessisse*) superasse.

Retractare) emendare, retractatio pars studiorum longè vtilissima: neque enim sine causa creditum est stylum non minus agere cùm delet: huius autem operis est adiicere, detrahere, mutare: sed facilius in iis simplex que iudicium, quæ repellenda, vel deiicienda sunt. Premere verò tumentia, humilia extollere, exultantia coercere, duplicis est operę: nam & damnanda sunt quæ placuerant: & inuenienda quæ fugerant: nec dubium est optimum esse emendandi genus, si scripta in aliquod tempus reponantur: vt ad ea post interuallum velut noua atque aliena redeamus. *Trãsire*) omittere *Interscribere*) inducere, inserere: membra (vt mox dicet) intexere. *Rescribere*) mutare. *Difficultate fructuosum*) ipsa denique secundum rhetores vtilissima est exercitationi difficultas. *Recalescere*) intentionem renouare. *Membra*) clausulas, partes. *Corpori*) operi. *Priora*) vt illa interscita conueniant præcedentibus & sequentibus. *Pugnacem*) iudicialem. [*Quasi*) quia erat vsurus vocabulo translato, quodammodo petiit veniam.] *Bellatorium*) concertatorium, forensem. alitur enim atque enitescit velut pabulo lætiore facundia, & assidua concertationum asperitate fatigata renouatur. *Meditatione*) studio. *Recoluntur*) expoliuntur, nouantur. *Ex historiæ locum*) quapropter, inquit Fabius, historiæ nonnunquam vbertas in aliqua exercendi styli parte ponenda est. *Locum*) non tam communes locos intelligit, qui omnino diligenter tractandi sunt ab oratore, &

retractare, multa retinere, plura transire: alia interscribere, alia rescribere. laboriosum istud, & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum recalescere ex integro, resumere impetum fractum, omissúmque: Postremò noua velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi: sed non ideo semper pugnacem hunc, & quasi bellatorium stylum suaserim. Vt enim terræ varijs mutatísque seminibus, ita ingenia nostra, nunc hac nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas, volo carmina: nam sæpe in orationes quoque non historica modò, sed propè poetica descriptionũ necessitas incidit: &

magnam abundantiam suggerunt, quàm partem historiæ, vt, de paucis multa benè dicamus, & quæ natura sunt contracta diffundamus, & voluptatem expolitis demus. *Epistolam*) qua figuram dicendi attenuatam comparabimus. *Poeticæ descriptionis*) dixerat de quadam sua oratione loquens, descriptiones locorum, quæ in hoc libro frequentiores erunt, non historicè tantùm, sed propè poeticè prosequi fas est. M. Tull. in oratore. Poeta oratori finitimus est, numeris astrictior paulo: verborum autem licentia vberior. multis verò ornandi generibus socius ac pene par: in hoc quidem certè propè idẽ, nullis vt terminis circũscribat ius suũ: quo minus ei liceat eadem illa facultate, & copia vagãri qua velit [ad idem tẽdit, non historica modò, sed propè poetica descriptionũ necessitas incidit: q̃ scriptura in aliquib⁹ exẽplarib⁹ circũfertur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pressus) attenuatus, succinctus. *Petitur*) comparatur. *Remitti*) recreari, nec carmine quidem ludere contrarium fuerit, sicut athletæ remissa quibusdam temporibus ciborum atque exercitationum certa necessitate ocio & iucundioribus epulis reficiuntur. *Continuo ac longo*) operi aliquo metrorum immenso: nam adolescentes non debent nimium in falsa rerum imagine detineri, & inanibus simulacris: ne verum solem cùm oportuerit reformident. *Arguto*) epigrammatico, in quo argutiæ & sales expetuntur. *Aptè*) modò fiat opportunè. *Distinguit*) intermittit, separat, amouet. *Quantaslibet*) maximas. *Lusus vocantur*) Mar. subinde sua epigrammata lusus, & iocos vocat: quia circa leuiora consistant. *Hi lusus*) scriptores epigrammatũ. *Seria*) autores rerum grauium, vt philosophiæ, historiarum, orationum. *Vt laus*) ordo est. sic decet ingenium hominum flecti. & reliqua. *Mollis*) quæ tenella. *Si sequatur doctos digitos*) si ab artifice docto elaboretur. sic M. T. de oratore dixit orationem, sicut mollissimam cæram, ad nostrum arbitrium formamus & fingimus. Et Ouid. x. metamorphoseos, Vt hymettia sole Cæra remollescit, tractatáque pollice multas Flectitur in facies, ipsóque fit vtilis vsu. Iuuena. vi. Satyra Exigite vt mores teneros ceu pollice ducat. Vt si quis cæra vultum facit. Et antea Persius dixerat. Et premitur ratione animus, vincíque laborat, Artificémque tuo ducit sub pollice vultum. [*Fiat*) non improbo fingat, sicut mox iuuant, quanquam in secunda lectione sit lauant.] *Informet Martem*) formam & imaginem Martis sumat. *Puerum*) Cupidinem. *Ingenium flecti*) volui in quascunque partes. *Non rigidas*) humaniores. *Mobilitate*) mutatione. *Summi viri*) extremæ fortunæ, vt Imperatorum quidam, & multi grauissimi, quod Martial. Gellius, Apuleius in apologia, testantur. nam & Plato (vt alios omittam) versibus lusit. *Exercebant*) vtilitatis gratia. *Delectabant*) voluptatem capiebant, & ocium suum oblectabant. *Intendatur*) acuatur, suscitetur. *Recipiunt amores*) per hæc monstratur materia in qua versantur epigrammata. *Vrbanitatem*) gustum vrbis, scomma. *In vita*) circa viuendi modum: hinc Mart. l. x. tale genus scribẽdi probãs, supra fabulosa scribit. Non hic centauros

pressus sermo purúsque ex epistolis petitur, fas est & carmine remitti, nõ dico cõtinuo, & longo (Id enim perfici nisi in ocio non potest) sed hoc arguto & breui: quod aptè quantaslibet occupationes curásque distinguit. Lusus vocantur, sed hi lusus non minorem interdum gloriam, quàm seria consequuntur: atque adeo, (cur enim te ad versus non versibus adhorter?)

Vt laus est ceræ mollis, cedénsque sequatur,
Si doctos digitos, iussáque, fiat opus.
Et nunc informet Martẽ, castámque Mineruã,
Nũc Venerẽ effingat, nũc Veneris puerum.
Vtque sacri fontes non sola incendia sistunt,
Sæpe etiam flores, vernáque prata iuuant:
Sic hominum ingenium flecti, ducíq; per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.
Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant, aut delectabant: immò delectabant, exercebántque. Nam mirum est vt his opusculis animus intendatur, remittaturq;. recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, vrbanitatẽ, omnia denique quæ in vita atque etiã in foro causisq; versantur. Inest his quoque eadem quæ alijs carminibus vtilitas, quod metri necessitate deuincti soluta oratione

non Gorgonas Harpyiásque Inuenies, hominem pagina nostra sapit: id est memorat quæ ad vitam humanam faciunt. *In causis versantur*) tractant aliquando pertinentia ad causas forenses, vt illud Martial. acutissimè simul & facetissimè dictum de tribus capellis. *Metri*) syllabarum certa mensura. *Soluta oratione*) prosa metro soluta & libera.

Lætamur) quòd non astringimur metri necessitate. *Scribimus libentius*) id est prosam. ordo est, & illa vtilitas inest, quòd libentius scribimus id quod comparatio ostendit esse facilius. *Quæ scribenda*) scilicet optima. *Eligere*) secernere meliores. Ego inquit Fab. optimos quidem & statim & semper legendos censeo. Sen. ad Lucilium, Probatos semper lege, & si quando ad alios diuerti libuerit, ad priores redi. Hoc Latius M. Tullius secundo de Oratore complexus est. Quæ maximè, tradit, excellunt, imitanda sunt, & diligentissimè persequenda: tum accedit exercitatio qua illum quem elegerit imitando effingat, atque ita quàm maximè exprimat. *Non multa*) nõ omnes bibliothecas excutiendas, multorũ enim autorum lectio, & omnis generis voluminum habet aliquid vagum & instabile: certis ingeniis immorari, & innutriri oportet. distrahit animum librorum multitudo, & fastidientis stomachi est multa degustare. *Hi*) autores probati. *Pronocatum*) examinatum, iudicatum, cognitum. nam causæ sæpius prouocatæ melius intelligũtur. Prouocare significat appellare, & indifferenter ponitur. M. Tullius, Cùm alter ad Senatum prouocasset, alter verò appellasset tribunos. Tacitus, Auxit patrum honorem statuendo, vt qui à priuatis iudicibus prouocassent, eiusdem pecuniæ periculum facerent: cuius ij qui imperatorem appellauere. Sic Iurisconsultus. ff. xlvii. de appellationibus. sic Plinius in præfatione naturalis historiæ. Prouocare item significat lacessere. Columella, Plerique tamen in tantum prouocant, vt curuata & præcipitata per iugum nequeant terram attingere. quidam tamen non prouocatum legunt, sed prouulgatum, id est, proculcatum & tritum est. [clarior tamen lectio probatur, vt est in pontificio codice.] *Alioqui*) præterea. [*Extendi me epistola*) ad idem est epistolam extendi: quod in vulgatis legitur exemplaribus.] *Ex his*) quæ te monui scribenda.

lætamur, & quod facilius esse comparatio ostẽdit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse quàm requirebas: vnum tamen omisi: non enim dixi, quæ legenda arbitrarer. quanquam dixi, cùm dicerem, quæ scribenda. tu memineris, sui cuiusque generis autores diligenter eligere. Aiunt enim, Multum legendum esse, non multa. Qui sint hi, adeo notum prouocatúmque est, vt demonstratione non egeant: & alioqui tam immodicè epistola me extendi, vt dum tibi quemadmodum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod cœperas scribis?

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Via) Macrinũ paucis docet quem finẽ habuerit Traiani cognitio de Vareno & Bithynis. *Iungere extrema*)

Via ipse cùm prima cognoui, iungere extrema quasi auulsa cupio: te quoque existimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoscere. Acta causa

prioribus: nã paulo antè scripserat ad eundẽ in causa Vareni. *Anulsa*) nisi coniungãtur.

Hinc) quia Polyænus, quamuis Bithynorum legatorum vnus: tamen decreto prouincialium nixus arbitrabatur desistendum ab accusatione Vareni. *De mora*) quia intendebat cognoscere à conuentu Bithynorum, an decreuissent vt Vareni accusationem persequerentur. *Explorare*) diligenter inquirere. *Prouinciæ*) Bithyniæ. *Multum tulit*) magnam commendationem est cõsecutus. *Quo nomine*) quo accusante. nam iam Bithyni remiserant accusationem, & tamen Magius perstabat illorum nomine. An magis, qua causa, [placet potius an omnino, ex antiquissimo exemplari.] *Placeat prouinciæ*) accusare illum. *Agátque pœnitentiam*) & neque agat pœnitentiam pœnitentiæ suæ, id est, neque reuocet illud decretum, quo pœnituit Varenum accusasse.

hinc à Polyæno, inde à Magio. Finitis actionibus, Cæsar, Neutra, inquit, pars de mora quæretur. Erit mihi curæ, explorare prouinciæ voluntatem. Multum interim Varenus tulit. Etenim quàm dubium est, an meritò accusetur, qui an omnino accusetur incertũ est? Supereſt, ne rursus prouinciæ quod dãnasse dicitur, placeat, agátq; pœnitentiã pœnitentiæ suæ. Vale.

C. PLINIVS FABATO SVO S.

Miraris) Succensẽti Fabato proſocero, quòd Hermes minori pretio Corelliæ vendidisset agros hæreditarios, respondet Secundus id factum ex sententia sua, cùm pluribus causis illam diligat. *Hermes*) Hermetem longo carmine Martial extollit. alterius medici libro. x. meminit. *Proscribi*) exponi venales. hinc proscriptus seruus [M. Tul. de offi. Ille quod non placebat proscripsit, tu quod placebat emisti. Item ibidem, Claudius ædes, quas in Cælio monte habebat proscripsit, insulam vendidit: emit Publius Calphurnius Lanarius.] Aliquando etiam proscribi est in exilium mitti: quia publicè in tabella scripti exponebantur. Apud Tacitum significat proponi & prætendi, cùm narrat lib. xi frustrà Armenium proscribi. At præscribere interdum est iubere, vt Cæsar nõ ad alterius præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare consueuerat: interdum prohibere. Quintilianus in declamationibus, Accusator præscribit, quòd bis de eadem re agere non licet: & præscriptio secundum Iurisconsultos, est quoddam ius ex tempore congruens, autoritate legum vim capiens, pœnã negligentibus inferẽs, & litibus finem imponens. differt autem præscriptio & vsucapio: quoniam hæc est in rebus mobilibus & se mouentibus, illa verò in immobilibus & iuribus incorporalibus. lege plura de præscriptione apud Fabium & Plutarchũ in problematibus. *Auctione*) in publico venditione, aucto gradatim ab emptoribus precio, cùm res proponitur plus offerenti. *Meo quincunce*) semisse minus vncia, quæ pars peruenit ad me. *Addixerit*) vendiderit. *Septingentũ millibus*) nummũ. id est septingẽtis sestertiis. *Tãto magis*) quòd vili pretio vẽdiderit. *Ratum seruem* confirmẽ, pro rato habeam. Celsus. ff. xxj. titulo de exceptione rei venditæ, Si quis, inquit, rem meam vendiderit minoris quàm ei mandaui, videtur alienata. *Probatum*) iri, laudari facturn meum. *Secerno*) diuido, separo, non simul cum illorum partibus mea vendiderim.

Miraris, quòd Hermes libertus meus hæreditarios agros, quos ego iusseram proscribi, non expectata auctione pro meo quincunce ex septingentis mill.bus Corelliæ addixerit: adjcis posse eos nongentis millibus vænire, ac tãto magis quæris, an quod gesserit ratũ seruẽ. Ego verò seruo: quibus ex causis accipe. cupio enim & tibi probatũ & cohæredibus meis excusatũ esse, quòd me ab illis

maiore officio iubente secerno. Corelliam cum summa reuerẽtia diligo: primùm vt sororẽ Corellij Rufi, cuius mihi memoria sacrosancta est: deinde vt matri meæ familiarissimã. Sũt mihi & cũ marito eius Minutio Fusco, optimo viro, vetera iura: fuerũt & cum filio maxima: adeo quidem, vt Prætore me ludis meis præsederit. Hæc cũ proximè istic fui, indicauit mihi cupere se, aliquid circa Lariũ nostrũ possidere: ego illi ex prædys meis, quod vellet & quãti vellet obtuli, exceptis paternis maternisq;: his enim cedere ne Corelliæ quidẽ possũ. Igitur cũ obuenisset mihi hæreditas in qua prædia ista, scripsi ei venalia futura. has epistolas Hermes tulit, exigentiq; vt statim portionẽ meã sibi adiceret, paruit. Vides quàm ratũ habere debeã, q libertus meus meis moribus gesserit? supereſt, vt cohæredes æquo animo ferãt separatim me vẽdidisse, q mihi licuit omnino vẽdere: nec verò cogũtur imitari meũ exẽplũ. nõ enim illis eadẽ cũ Corellia iura sunt. possunt ergo intueri vtilitatẽ suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

maiore officio) iure amicitiæ quæ est mihi cũ Corellia: maius enim amicitiæ vinculum quàm hæreditatis. *Sacrosancta*) venerabilis, tanquam res diuina & deo cõsecrata. vide in primo Corellii Rufi obitũ, & cum Secundo amicitiam. *Minutio Fusco*) in vetusto codice habetur Militio Fusco. [in aliquibus etiã Minutio Iusto.] *Vetera iura*) antiqua vincula amicitiæ. *Filio*) Fusci. *Ludis meis*) Circensibus, quos prætor edidit: nam Iuuenalis docet Prætores dare solitos Circenses. Interea Megalesiacæ spectacula mappę Idæũ solenne colunt, similisque triumpho Prædo caballorum prętor sedet. Et Martialis in Proculeiam scribens [libro decimo,] Prætor, inquit, maritus tuus ergo erat, dissidium cum eo fecisti cũ purpura Megalensis fuisset constatura centum millibus, & popularе sacrũ bis millia dena tulisset. *Præsederit*) præsens fuerit, & faciendos curauerit. *Hæc*) Corelia. *Istic*) Comi. *Lariũ nostrũ*) lacum iuxta patriam nostram Comũ. *Maternis, paternisque*) quę in agro Comensi tenuit. *Paternũ*) relictis à patre naturali, vel adoptiuo, siue ab vtrisque. nam duos patres habuit Secũdus. *Corelliæ*) quamuis mihi amicissimæ *Istæ*) erãt. *Et*) Coreliæ. *Tulit*) ad Coreliã *Addiceret*) vẽderet. *Meis moribus*) meo cõsensu liberaliter. *Libuit*) sine illis vẽdere. *Exemplũ meũ*) vt & ipsi vendãt suã portionẽ Coreliæ. *Eadẽ iura*) paria amicitię quę mihi eũ illa vincula sunt. *Fuit amicitia*) æstimaui amicitiã, quã vtilitati præposui.

C. PLINIVS MINVTIO SVO S.

Libellũ) Annotauimus libellos significare, quas nũc supplicationes vocãt. libellus insuper pro accusatione, siue defẽsione scripta breuib⁹, & p capita rerũ, apud Fabiũ accipitur: hũc igitur à se formatũ Minutio mittit, quo eius amicus vteretur, iocatúrq; q⁹ qua dã superindidisset, & pressa, & exilia se vereri

Libellũ formatũ à me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immò noster (quid enim nõ cõmune nobis?) si res posceret, vteretur, misi tibi ideo tardius, ne tẽpus emendandi eum, id est

dicens ne tanquam tumidus notaretur, repoſcíque viaticum pro curſore miſſo.

Diſperdendi) deſtruendi & optima delendi. *Vtique diſperdendi*) ſanè tempus habes inuertendi illum: facilius enim corrumpuntur bona quàm expoliuntur. *ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι*) [vos enim corrupti affectatores. legitur etiam *ὑμεῖς οἱ ἀζηλοι.* vos boni imitatores, [& belli illi æmuli] vt ironicè dictum ſit. Fuit in tertia lectione. *ὑμεῖς γὰρ ἀεὶ ἰσχνοί.*] id eſt vos enim ſemper tenues. nam *ἰσχνὸν* eſt humile dicendi genus. *Optima*) grandia, elata, tonantia. *Detraxeris*) ab alienis ſcriptis tanquam tumida, & nimium inflata. *Bonis conſulam*) bonum iudicabo, ſecundum Fabium lib. i. qui eſt dicendi modus [rariſſimus, &] elegantiſſimus. [Ouid. lib. i. de Ponto, Munus tua grande voluntas Ad me peruenit, conſuluíſque boni.] Columellà in præfatione cultus hortorum, Quicquid, inquit, eſt iſtud quod lucubrauimus, ideo propriam laudem ſibi non vendicat, vt boni conſulat, ſi non ſit dedecori prius editis à me ſcriptorum monumentis. [Plin. in præfa. lib. xxxiij. boni conſuluit interim inueniſſe minium pariter. viij. c. de leonibus. ſic Macrobius. & in prima apologia Apuleius. Si boni conſulis me de iſto diſtortiſſimo vultu tuo dicere. ac in ſua metamorphoſi, Boni ergo & optimi conſules. & iam dixerat libro ſexto, optimi conſule. Virg. in priapeis, Conſule poma boni.] *Vt meis*) cùm tamen tua ſint, quia tibi donaui: ſed ſi nihil illis fueris vſus, opportunè illis optimis & grandioribus in aliquam rem noſtram vtar. *Beneficio faſtidij tui*] quæ tu, tanquam turgida faſtidiſti, cedent mihi beneficio. *Laudabor*) à doctioribus te. *Vt in eo*) ſenſus eſt, ſicut inuenies in eo quod arbitrabar annotatum iri à te veluti nimium elatum, aliud ſupra annotatum quod erat exile & preſſum. *Et explicitum aliter*) attenuata figura expreſſum. *Suprascripto*) ex ſuprascriptione noſtra. [Sunt quibus non placet iſta ſcriptura, vt in eo quod adnotandum annotatum quoque inuenies, & ſuprascripto aliter explicitum: ſed legant, vt in eo quod adnotatum inuenies ex ſuprascripto aliter explicetur, vt ſit ſenſus, quod ego obelo annotaui, tanquam non vobis placiturum quod videretur nimium tumidum per tenuem dicendi formam aliter ſuperſcribendo explicui. nam ea Tranquil. ſuperſcripta appellat. ita inquit in Nerone, Multa & deleta & inducta & ſuperſcripta inerant.] *Tumidius*) quod vitio datur. credo hunc Minutium fuiſſe, quem ſuppreſſo nomine. ix. ad Lupercum ſcribens damnat. Dixi inquit de quodam oratore ſeculi noſtri recto quidem & ſano, ſed parum grandi. *Sonantius*

diſperdendi haberes. habebis tamen an emendandi, neſcio, vtique diſperdẽdi. (ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι) optima quæque ſi detraxeris. quod ſi feceris, boni conſulam. Poſtea enim illis ex aliqua occaſione, vt meis vtar. & beneficio faſtidij tui ipſe laudabor, vt in eo, quod adnotatum inuenies, & ſuprascripto aliter explicitum. Nam cùm ſuſpicarer futurum, vt tibi tumidius videretur, quod eſt ſonantius & elatius, non alienum exiſtimaui, ne te torqueres, addere ſtatim preſsius quiddam & exilius, vel potius humilius & peius, veſtro tamen iudicio rectius. Cur enim non vſquequaque tenuitatem veſtram inſequar & exagitem? Hæc vt inter iſtas occupationes aliquid aliquando rideres: Illud ſerio. vide, vt mihi viaticum reddas, quod impendi data opera, curſore dimiſſo. Næ tu, cùm hoc legeris, non parteis libelli, ſed totum libellum improbabis, negabiſque vllius precij eſſe cuius precium repoſceris. Vale.

Nobis) veris amicis, quibus omnia ſunt communia.

& elatius) quàm tu ſoleas dicere: debet autem orator erigi, attolli, interdum etiam efferuéſcere, efferri. nihil enim magis eloquentiam, quam ancipitia commendant. & plurimum refert reprehendendenda annotes, an inſignia. multi aduertunt quod eminet & extat, ſed acri intentione iudicandum eſt immodicum ſit an grande, altum an enorme. *Torqueres*) te vexares optima tanquam inania notando. *Addere*) ſuprascribere. *Humilius*) quod dicendi genus vituperandum: nam preſſius & exilius interdum laudatur. *Rectius*) melius exiſtimatum, ſed falſo. *Tenuitatem*) ſtilum attenuatum. [*Hæc*) ſcripſi ridicula.] *Occupationes*) vrbanas: cùm enim Secundus ſcripſit aberat ab vrbe. *Vide*) ſcito, intellige. *Viaticum*) impenſam itineris. *Curſore dimiſſo*) tabellario ad te miſſo. Curſor eſt, qui pedibus celeriter literas defert. Alexandrum ſcribit Lampridius curſorem nunquam niſi ſeruum ſuum feciſſe. dicebat enim ingenuum currere, niſi in ſacro certamine non debere. & Paulus. ff. xxxxii. curſores in familia recenſet. Ælius Verus ſuos curſores nominibus ventorum appellabat, & exemplo Cupidinum alas apponebat. Papyrio Curſori cognomen inditum à præcipua pedum pernicitate, & quòd victorem curſu omnium ætatis ſuæ fuiſſe ferunt. *Næ*) certè affirmantis eſt: & ideo cum diphthongo ſcribendum. *Partes*) elata membra & ſonantia. *Precium*) viaticum.

C. PLINIVS FEROCI SVO S.

EAdem) Habet hoc Secundi epiſtola, vt quo longior eo eruditior: quo breuior, eo argutior: tali nunc oſtendit Iulium Ferocem elegantiſſimam & politiſſimam epiſtolam ſcripſiſſe. *Ænigmata*) obſcuras quæſtiones. *αἰνίσσεσθαι* enim in parabolis & obſcurè loquor. veteres Rom. ænigmata ſcirpos appellauère. aliquando oratori ſed poetæ ſæpius. *Negas*) legimus etiam conueniunt, negat, vt reſpiciat, tua epiſtola.

EAdem epiſtola & ſtudere te & non ſtudere ſignificat. ænigmata loquor. ita planè donec diſtinctius quod ſentio enuntiem. negat enim te ſtudere: ſed eſt tam polita, quæ niſi à ſtudente non poteſt ſcribi: aut es tu ſuper omnes beatus, ſi talia per deſidiam & otium perficis. Vale.

C. PLINIVS COREL LIAE SVAE S.

IV) Remittit ducenta ſeſtertia Corelliæ volenti Secundo tradere pro quincunce hæreditatis nongenta, quanti vigeſimã partem eiuſdem emerat à publicanis. *Honeſtiſſimè*) facis. *Liberto*) Hermete. *A publicanis*) ab his qui vectigalia publica redimunt, & rem publicam tractant: nam ſiue quis verbi gratia frumen-

IV quidem honeſtiſſimè quod tam impensè & rogas & exigis vt accipi iubeam à te precium agrorum non ex ſeptingentis millibus, quanti illos à liberto meo, ſed ex nongentis, quanti à publicanis partem viceſimam emiſti. Inuicem ego & rogo & exigo vt non ſolùm quid te, verumetiam quid me deceat aſpicias, patiariſq; me in hoc vno tibi eodẽ animo repugnare, quo in omnibus obſequi ſoleo. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum, & alias reip. res necessarias transportandas, siue decimas ac vigesimas redemisset, siue testamenta, quæ reip. relinquebantur, siue quouis modo vectigalia & alios populi redditus exigendos certo precio conduxisset, is publicanus dicebatur. Caius de sig. verb. qui vectigal populi Ro. conductum habet, publicanum appellamus: nam publica appellatio in compluribus causis ad populum Ro. respicit. Vlp. de publicanis. Publicani, inquit, sunt qui publico fruuntur: nam inde nomen habent, siue fisco vectigal pendant, vel etiam tributum consequantur: & omnes qui aliquid à Fisco conducunt, rectè appellantur publicani. *Paulus ibidem*) publicani dicuntur, qui publica vectigalia habent conducta. *Eodem*) amico.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Equiris) Exponit Saturnino postulanti quid ageret, monétque remp. curare, esse honestissimam rem, ac Priscum gaudet esse officiorum memorem. *Distringor*) occupor, detineor. *Officio*) incertum quo. *Amicis deseruio*) in agendis causis. *Rectius*) quia optima philosophiæ pars est, agere negocium publicum, exercere iustitiam, amicis deseruire, & tempora nostra reip. impartiri. *Beatius*) iucundius. *Reipubl. suæ*) patriæ suæ: erat enim in municipio suo Saturnin. *Disceptare*) decernere, iudicare. *Officiorum nostrorum*) Beneficiorũ susceptorum à nobis.

Equiris quid agam? quo nosti, distringor officio, amicis deseruio, studeo interdum, quod non interdum, sed solum, sempérque facere, non audeo dicere rectius, certè beatius erat: te alia omnia, quàm quæ velis agere, molestè ferrem, nisi ea quæ agis, essent honestissima. Nam & Reipublicæ suæ negocia curare, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium iucundum tibi futurum sciebam, noueram simplicitatem eius, noueram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum, experior, cùm tam iucundè officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

C. PLIN. FABATO PROSOCERO SVO S.

Alestriũ) Causas explicat veteris amicitiæ cũ Tyrone Proconsule, vt proficiscentem in prouinciam non vereatur Fabatus Comum reuocare ab itinere recto seruorum liberandorum causa. *Necessitudinibus implicitum*) vinculis amicitiæ connexum. *Militauimus*) Tribuni mil. fuimus in Syria. *Quæstores Cæsaris candidati principũ*) qui libris principalibus in Senatu legendis vacabant. *Tribunatu*) plebis, cuius in primo meminit. *Præcesserit liberorum iure*) nam qui ius trium natorum habebant in honoribus præcedebant carentes: vt. ff. de immunitatibus. [An potius intelligamus Calestrium habuisse liberos postquam soboles ciuitati necessaria visa

Alestrium Tyronem familiarissimè diligo, & priuatis mihi & publicis necessitudinibus implicitum: simul militauimus, simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit, ego illũ in prætura sũ cõsecutus, cũ mihi Cæsar annũ

rabit. *De mẽtu*) quod sit emendator optimus. *Hoc ipsum*) Imaginatio, phãtasia. *Circumspicimus*) frequentiam auditorum, & quòd ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio cognoscimus quid quisque sentiat. *Istorum*) qui reprehendunt quòd omnino orationes recitarẽ. *Aliquid*) aliquod aliud emendandi genus. *His*) à me prædictis. *Satis*) ad emendationem. *Dare in manum hominum*) publicare. *Non*) esse.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Deliberas) Epulũ perpetuum Comensibus promiserat Caninius: sed verebatur, ne si summam numerasset reip. procedente tẽpore [disperderetur &] ad sacerdotes transiret] quare exemplo suo monet Secundus, vt se imitetur in eo munere, quod patriæ donauerat pro alendis ingenuis. *Municipibus*) Nouocomensibus. colligitur enim ex libro primo Caninium fuisse Comensem: vbi ad eundem scribens inquit, Quid Comum, tuæ meæque delitiæ. *Epulum*) publicum cibum [huius Plinianæ liberalitatis mentio extat Mediolani in marmoreo lapide.] *Post te*) post obitum tuum, [vel postquam eam reip. nostræ donaueris. placet prior sententia.] *Salua sit*) integra sit: reseruetur ad hoc, neque transferatur ad alia. *Non expedita*) nõ in promptu, obscura, difficilis. *Numeres*) si numeres. *Summam*) ex qua quotannis fiat epulum. *Dilabatur*) transeat, diffugiat, si quia legatam municipio pecuniam in aliam rem quàm defunctus voluit, conuertere, citra principis autoritatem non licet, autore Iurisconsulto: fit tamen interdum vt ad alia transeat procedente tempore, cùm non sit qui illam tueatur. *Ad sacros*) ad sacerdotes: qui ideo sacri dicti, quòd sacra & res deorum curent. Virg. Cererique sacrum Polybœtem, id est sacerdotem Cereris. Prudentius, O Christi Valeriane sacer. Nam quicquid destinatum est diis, sacrum vocatur: vt Plautus sacros porcos ad sacrificium idoneos. [Pli. sacros planos pisces appellatos, quòd nũquam sint vbi maleficæ bestiæ:] & sacerdotes à sacris dictos, quòd rebus diuinis præessent Varro tradidit. Fuit igitur epulum illud ad res diuinas constitutum, quibus die solenni populus epularetur: erat ideo verendum ne post mortem Caninii traduceretur ad sacerdotes. [Hi & agros secundum Siculum Flaccum habuere, cùm, inquit, colligere sacerdotum, item quos virgines habent agros & territoria quædam etiam determinata, & quædam aliquibus sacris dedicata sunt. an ad sacros, id est mortuos, id quod ex Pli. seniore & Plut. colligitur.] Neque obstat quod Seruius scribit, epulas hominum esse, quod & nos fatemur, modò cõcedatur eas etiam inter solennia sacrorũ dari. & alioquin Apuleius ix. refert dominum ædium sacrificales epulas cum sacerdotibus deæ cœnitasse. Varro. iij. rei rusticæ, Quotus quisque est annus, quo non videas epulum, aut triumphum, aut collegia non epulari? Sacri item & Sacrani populi sunt. In codice non admodum recenti scriptum adnotaui de sacro, id est de ærario. [habet secunda lectio, Des agros, vt publici negligentur, quæ verba cum sequentibus, non inconcinnè congruunt.] *Vt publicè negligantur*) timendum est ne resp. non curet id [epulum,] vt solet fieri in oppidis, vbi publica negliguntur, & hinc inde occupantur. [clarior tamen lectio. des agros, id est si reip. agros assignaueris, timendum est ne negligantur, & inculti iaceant, immò à vicinis occupentur tanquam publici. nam publica ciuitatum bona solent negligi & disperdi.]

Deliberas mecum quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salua sit. honesta consultatio, non expedita sententia. Numeres reipublicæ summã, verendum est ne dilabatur. Des agros, vt publici negligantur. Equidem nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

Commodius) tutius, vt sors & redditus diu duret. *Quingentis millibus nummum*) quingentis sestertiis. hæc erat sors, ex qua triginta singulis annis, vt mox explicabit, pro alimentis ingenuorum redimebantur. *In alimenta ingenuorum*) vt pueri liberi, sed egeni alerentur: quod lib. i. copiosè tractauit. Ingenui autem sunt qui libera matre nati, nec postea serui facti sunt. Iustinianus latius explicat, Ingenuus inquit, est, qui statim vt natus est, liber est, siue ex duobus ingenuis matrimonio editus, siue ex libertinis duobus, siue altero libertino, & altero ingenuo. sed & siquis ex matre nascitur libera, patre verò seruo ingenuus nihilominus nascitur: quemadmodum, qui ex matre libera, & incerto patre natus est, quoniam vulgo conceptus est. *Longè plurís*) maiori precio quingẽtis millibus. erat enim mille centum sestertiis. *Actori*) curatori qui reip. bona curat, & rationes reddituum impensarúmque facit. Eius fit mentio. ff. l. titulo de administratione reip. *Mancipaui*) [vendidi,] distraxi, alienaui, [ficta imaginaria venditione reip. nostræ] nullo tamen ab illo precio recepto. *Recepi*) resumpsi apud me ab actore publico. *Eundem*) agrum. *Vectigali impositio*) vt tenerer quotannis tricena millia reip. numerare. Vectigales agri vocantur, qui in perpetuum locantur hac lege, vt quamdiu pro iis vectigal pendatur, tamdiu neque ipsis qui conduxerint, neque iis qui in locum eorum successerint auferri eos liceat. Et alibi idem Iurisconsultus Paulus, Agri publici, qui in perpetuum locantur à curatore reip. sine autoritate principali reuocari non possunt. habet autem horum vectigalium agrorum possessor aliquod ius in eis. vnde Vlp. xxx. de legatis, Fundus inquit, municipum vectigalis ipsis municipibus legatus, valere legatum scribit Iulianus, quia aliquod ius in eo is qui legauit habet. *Per hoc*) hac ratione & via. *Sors*) quingenta millia nummûm erant in tuto, neque enim poterant interire. *Incertus*) fallax. *Vectigali*) triginta sestertiis. *Largè supercurrit*) longè in reditu excellit. xxx. sestertia, nam maiores fructus inde colligebantur. *Dominum*) sentit Paulus qui maximos fructus ex redemptione vectigalium consequuntur: si tanti postea locari non possint, ea prioribus pensionibus suscipere compelli. *Excreceatur*) excolatur. [*Nec ignoro me plus*) legitur etiam, nec ignoro melius aliquanto, quàm donauisse, videor cauisse.] *Aliquando plus*) nam respectu redditus nihil amplius donauerat: quia quod reliquum erat ipsius dominium erat, sed hoc aliquanto plus donauerat. si enim dominus agrum voluisset alicui vendere, minoris vendidisset reditus suos qui supercurrebant vectigali, quia totus ager erat obligatus reip. [Alia scriptura satis probata, nec ignoro melius aliquanto quàm donasse videor cauisse. scio inquit diligentius prouidisse ne ager meus negligeretur, quàm vt donum videretur tanti quanti est.] *Intulerit*) minuerit. *Necessitas vectigalis*) necessitas pendendi reip. perpetuò xxx. millia nummum. *AEternas vtilitates*) perpetuam memoriam huius liberalitatis, cuius vestigium adhuc exduret. *Facultatibus*) præsenti vtilitate audio. *Muneri suo*) vt perpetuò litati.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

ANgit) Fanniæ valetudinẽ honestissima causa contractam apud Priscum dolenter fert: ibique multa de illius sanctitate, grauitate, constantia enumerat, quantáque cum eius matre fuerit sibi amicitia, sanctissimis verbis prosequitur, & filiæ longiorem vitam precatur. *Fanniæ*) quæ fuit Heluidij vxor & Thraseæ filia. *Assidet*) officii causa astat. *Virgini*) Vestali. *Affinis*) eius luniæ, nec mirum si sponte assedit. *Autoritate*) iussu. *Pontificum*) qui curabant Vestales, vnde Gellius lib. primo, Virgo Vestalis simul est capta, & in atrium Vestæ deducta, & pontificibus tradita est. *Ex atrio Vestæ*) ex domo Vestalium templo Vestæ coniuncta inter Capitolium & Palatium. *Discrimine*) valetudine. *Insident*) continuant latenter. *Orexis*) nausea, vomitus. Iuuenalis, Rabidam facturus orexim. sed is ab eo quod precedit, ad id quod sequitur sumpsisse potuit pro appetentia, vt Satyra. xi. Hinc surgit orexis, hinc stomacho bilis. Lampridius in Heliogaballo, orexim conuiuio hanc esse asserente. nam ὄρεξις à quo orexis, non modò appeto, sed excito plerunque significat. [In multis tamen exemplaribus Plinianis non legitur orexis.] *Dignissimus*) simillimus & per id maximus. *Heluidio marito*) Fannia maritum habuit Heluidium Priscum, & patrem Pætum Thraseam. *Reliqua*) corporis vires & habitudo. *Labũtur*) absumuntur. *Oculis ciuitatis*) à conspectu Romanorum, quibus erat exemplum virtutis. *Simile*) tam laudabile. *Bis*) primò sub Nerone, secundò sub Vespasiano. *Senecio reus*) nos inquit Tacitus de causis corruptæ eloquentiæ, innocenti sanguine Senecio perfudit. accusatus enim fuit à Caro delatore sub Domitiano, quòd vitam Heluidii

Angit me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum adsidet Iuniæ Virgini sponte primùm: est enim affinis: deinde etiam ex autoritate pontificum. Nam virgines, cùm vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæque mandantur: quo munere Fannia dum sedulò fungitur, hoc discrimine implicita est. Insident febres, tussis increscit, summa macies, summa defectio, animus tantum & spiritus viget, Heluidio marito, Thraseæ patre dignissimus. Reliqua labuntur, neque non metu tantùm, verumetiam dolore conficiunt. Doleo enim maximam fœminam eripi oculis ciuitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quæ castitas illi: quæ sanctitas: quanta grauitas? quanta constantia? Bis maritum sequuta in exilium est, tertiò ipsa propter maritum relegata. Nam cùm Senecio reus esset, quòd de vita Heluidij libros composuisset, rogatúmque se à Fannia in defensione dixisset, quærente minaciter? Mettio Caro an rogasset: respondit, rogaui: an commentarios scripturo dedisset, dedi: an sciente matre, nesciente. Postremò nullam vocem

Prisci conscripsisset, mox reus quòd nullum magistratum post Quæsturam petiuisset damnatus est, referente Dione. *Dixisset*) Senecio. *Rogatum*) vt vitam mariti scriberet. *In defensione sua*) vt per id se defenderet. *Metto Caro*) delatore notissimo sub Domitiano. *Quærente*) interrogante Fanniam. *Respondit*) Fannia. *Commentarios*) indices rerum à marito suo gestarum. *Scripturo*) Senecioni. *Matre*) Arria: quæ tunc viuebat. *Nesciente*) respondit Fannia se id fecisse insciа matre.

Cedentem periculo) per quam videretur velle imminens periculum vitare. *Libros*) editos à Senecione de vita mariti. *Abolitos*) sublatos. dato triumuiris ministerio vt monumenta clarissimorum virorum in foro comburerentur. nam fuit Domitianus, quamuis in principatus initio poeticæ studiosus videretur, [postea] studiis inimicus, primùm philosophis vrbe submotis, & Hermogene propter quasdam in historia figuras occiso: librariis etiam qui eam describserant crucifixis. *Publicatis*) redactis in ærarium. *Exilij caussam*) Heluidij vitam editam à Senecione. *Eadem*) Fannia. *Comis*) faceta. *Quod paucis datum est*) vt possint simul amari & venerari. *Nec erit*) nulla mulier postea in vrbe inuenietur. *Sic*) quemadmodum Fanniam. *Leguntur*) monumentis literarū celebrantur. *Domus*) Heluidij liberi. *Nutare*) minari ruinam. *Posteros*) siue hæc epistola scripta fuerit ante illam ex libro quarto, vbi meminit duas Heluidij filias interiisse, & intelligamus tres liberos duas fœminas & marem, siue tantùm marem nomine Velium Heluidium, cui Fannia nouerca fuit. *Quantis enim virtutibus*) Sensus est, Licèt in familia Heluidii adhuc supersint posteri: tamen necesse est vt hi summis virtutibus nitantur, ne ista videatur fuisse extrema in sua domo. *Nouissima*) quæ sola ob virtutes post maritum & maiores nominetur. nam verè dici possunt suæ domus nouissimi, qui virtute

cedentem periculo emisit, quinetiam illos ipsos libros, quanquam ex necessitate, & metu temporum abolitos, Senatusconsulto publicatis bonis, seruauit, habuit, tulitque in exilium exilij caussam. Eadem quàm iucunda, quàm comis, quàm denique (quod paucis datum est) non minus amabilis, quàm veneranda: nec erit quam postea vxoribus nostris ostentare possimus: à qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus: quam sic cernentes audientésque miremur, vt illas quæ leguntur: ac mihi domus ipsa nutare, conuulsáque sedibus suis ruitura suprà videtur, licet adhuc posteros habeat. quantis enim virtutibus, quantísque factis assequẽtur, vt hæc non nouissima occiderit: Me quidem illud etiam adfligit & torquet, quòd matrem eius, illam (nihil possum illustrius dicere) tantæ fœminæ matrem rursus videor amittere, quàm hæc, vt reddit ac refert nobis: sic auferet secum, méque & nouo pariter, & rescisso vulnere adficiet. Vtranque colui, vtranque dilexi: vtram magis, nescio, nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in aduersis. Ego solatium relegatarum, ego vltor reuersarum. non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio seruari, vt mihi soluendi tempora supersint. In his eram curis, cùm scriberem ad te, quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

ria visa est, ad prolem frequentandam præmiis atque inuitamentis opus fuit: tum antelati qui liberos haberent seniоribus liberos non habentibus. Sic cap. vij. legis Iuliæ de maritandis ordinibus, priori ex Coss. fasces sumendi potestas fuit. Plin. enim, vt ad Traianum asserit, ab Imperatore vt ipse ius trium liberorū adeptus est.] nullos enim legimus liberos Secundū susсepisse. *Consecutus illum*) eodē anno fui prætor, quo Calestrius. per ordinem enumerauit dignitates: quo quæque prius daretur: à Tribunatu enim militum ad Quæsturā, à Quæstura ad Tribunatum ple. à Tribunatu ad Prætura, inde ad Consulatum. mox ad Proconsulatum certo quodam in statuto procedebāt: sed hìc omisit Consulatum, in quo multò ante Calestrium præcesserat.

Remisisset) concessisset posse petere præturam ante annum legitimum. *Ticinum*) oppidum Insubriæ à Leuis & Maricis conditum, non procul à Pado, distans à Placentia sex & xxx. miliariis si Straboni credimus. simili vocabulo præterfluens amnis, quem Verbanus lacus exonerat, Padum ingreditur. A Plinio dissentiens Eutropius conditum scribit ab Insubribus Boiis. clara sanè ciuitas multiplici fortuna, nunc mutato nomine Papia appellatur, vbi omniū liberalium disciplinarum celeberrimum gymnasium. *Adie*) Comum. *Vindicta liberare*) iussu eius in veram libertatem constituere: [nam vindicta liberari dicuntur serui à prætore, vel eo qui par prætoris ius habebat à Vindice seruo seu Vindicio, qui Vitelliorum, & Aquilorum coniurationem detexit, vt innuunt Liuius & Plutar.] serui à dominis sæpe manumitti solent: adeo vt vel in transitu manumittantur: veluti cùm Prætor, aut præses, aut proconsul in balineū, vel in theatrum eat, inde Caius. ff. xl. de manumissionibus, Non est, inquit, omnino necesse pro Tribunali manumittere. itaque plerunque in transitu serui manumitti solent: cùm aut lauandi, aut gestandi, aut ludorum gratia prodeat prætor, aut proconsul legatúsve Cæsaris. Ibidem Pauli verba melius in rem nostram faciunt. apud proconsulem postquam vrbem egressus est, vindicta manumittere possumus, sed & apud legatum eius manumittere possumus: vindicta ergo interuentu & autoritate proconsulis. non enim sat erat seruum liberari à domino, nisi autoritas prætoris, vel præsidis, vel proconsulis interuenisset. Inde sequitur. *Quos proximè inter amicos manumisisti*) cuius manumittendi forma talis fuit, vt dominus caput serui, aut aliud membrum tenens diceret, Hunc hominem liberum esse volo, & sic eum è manu emittebat. Hoc amplius addit Appianus, fuisse morem Romanis in liberandis seruis dextra apprehensos ad se conuertere, nam manumissio est datio libertatis, & quamdiu quis in seruitute est, manui & potestati suppositus est, & manumissus liberatur à domini potestate. Lege plura de manumissione in institutionibus titulo de libertinis: & lib, vij. Codicis de libertate Latina tollenda. *Illi*) Tyroni.

remisisset. ego in villas eius sæpe secessi, ille in domo mea sæpe conualuit. Hic nunc Proconsule prouinciam Bæticam per Ticinum est petiturus. Spero, immò confido facilè me impetraturum, vt ex itinere deflectat ad te, si voles vindicta liberare, quos proximè inter amicos manumisisti. nihil est quòd verearis ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea caussa. Proinde nimiam istam verecundiam pone, téque quid velis, consule. illi tam iucundum est quod ego, quàm mihi quod tu iubes. Vale.

C. PLINIVS NONIO CELERI SVO S.

SVa cuique ratio recitandi: mihi, quod sæpe iamdixi, vt siquid me fugit, vt certè fugit, admonear. Quo magis miror quòd scribis fuisse quosdam qui reprehenderent quòd orationes omnino recitarem: nisi verò has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedũt tamen) historiam debere recitari, quæ non ostentationi, sed fidei veritatique componitur: cur tragœdiam, quæ non auditorium, sed scenam & actores: cur lyrica, quæ non lectorem sed chorũ & lyram poscunt. At horum recitatio vsu iam recepta est: num ergo culpandus est ille qui cœpit? quanquam orationes quoque. &

(*Va*) De recitatione plura differit, ac rationes exponit: quibus sint orationes recitandæ, sicut historiæ & carmina, & in transitu docet quomodo emendanda scripta: imprimis monet iudicio multorum credẽdum: exemplo Pomponii Secundi, qui iudicio populi multum tribuit. *Suo*) suo modo: & pro arbitrio suo. *Mihi*) hæc est recitandi ratio. *Admonear*) ab auditoribus. *Emendandas*) quod consequimur recitando. *Historiam debere recitari*) testatur Tranquil. hæc antea in vsu fuisse: nam tradit Augustum benignè & patienter audisse, non tantum carmina & historiam recitantes: sed etiam orationes & dialogos. *Non ostentationi*) non ad pompam & gratiam præsentium, sed vt sit κτῆμα μᾶλλον ἐς ἀεὶ ἢ πρὸς τὸ παρὰν ἀγώνισμα secundum Thucydidem. *Sed fidei veritatique*) Lucianus in libello, cui titulus: quomodo oporteat historiam scribi, Si aliquam inquit adulationem sumat historia, quid aliud quàm pedestris quædam poesis sit? historiæ vnum officium & finis: vtile, quod ex vero solo colligitur. parum de pulchritudine curabit, dum modo absolutam veritatem habeat. historici autem officium vnum, vt gesta sunt dicere, neque enim historia debet transgredi veritatem. *Cur tragœdiam*) concedunt recitandam. *Scenam*) locum in theatro agendis fabulis excitatum: & sicuti tria fabularum genera, ita totidem scenarum tragicum, comicum, satyricum. *Actorem*) histrionem. *Lyrica*) carmina. *Chorum*) induci chorum in lyricis monstrat Horatii seculare carmen, quod à pueris & puellis in Capitolio cantabatur. in choris iunctim omnes loquebantur, quasi voce confusa, & concentum in vnam personam reformantes, [lege Iulium Pollucem libro quarto quomam chorum ingrederentur, & quæ essent eius partes.] Seneca decimotertio epistolarum, & eum Macrob. lib. 1. Saturn. ad verbum secutus, Non vides quàm multorum vocibus chorus constet, vnus tamen ex omnibus sonus redditur: alia qua est illic acuta, aliqua grauis, aliqua media, accedunt viris fœminæ, interponuntur tibiæ, singulorum illic latent voces, omnium apparent, & fit concentus dissonus. de choro dico quem veteres philosophi nouerant, in comesationibus nostris plus cantorum est quàm in theatris olim spectatorum fuit. Columella decimotertio vbi chorus canentium non ad certos modos, neque numeris præeuntis magistri consensit, dissonum quoddam & tumultuosum audientibus canere videtur: at vbi certis numeris ac pedibus velut facta conspiratione consensit atque concinuit, ex eiusdem vocum concordia non solùm ipsis canentibus amicum quoddam & dulce resonat, verùm etiam spectantes audientésque latissima voluptate permulcentur. *Horum*) historiæ, tragœdiæ, lyricorum. respondet obiicienda. *Recepta*) comprobata. *Cœperit*) illa recitare.

Nostri) Romani [scribit Suetonius Augustum audiuisse benignè & patienter non tantum carmina & historias recitantes, sed orationes & dialogos.] *Lectitauerunt*) recitauerunt. *Dixeris*) apud iudices peroraueris. verba sũt aduersariorum. *Etiam*) concedentis aduerbium. clarior lectio si reponatur est. *Eadem omnia*) quæ dixeras. *Iisdem omnibus*) auditoribus. *Statim*) quia post tempus [aliquod] alia auditor cognoscit. *Multa inseras*) quod fit dum emendamus. [alii legũt inferas.] *Nouos*) auditores legitur etiam alios, scilicet quàm primõ habueras. *Post tempus*) quo poterunt quæ probauerant improbare, mutata priori sententia. *Quàm edendi*) tãquam diceret, si edẽdę orationes, sunt etia recitãdæ: nã recitando publicamus. *Satisfaciat*) placeat auditoribus. *Hoc*) vt curam habeat placendi. *Non ad rationem*) ratio non obstat quo minus recitentur. *Legor*) post omissum opus, & me absente. *Emendanda*) emendatio est qua singula prout ipsa res postulat dirigimus æstimantes vniuersorum scriptorum sententiam diuersam, vel correctio errorum, qui per scripturam dictionémve fiunt, autore Diomede. *Pertracto*) repeto, & non solùm verba sunt emendanda, sed numeri & sententiæ. *Annotanda*) emendanda. *Pensito*) diligẽter examino. *Tunc*) cùm recito. *Nam*) emendo. *Quanto solicitius intendo*) [cùm] quanta maiori solicitudine & cura sum intentus in recitando respectu auditorum reuerentiæ, quam in emendando per me, aut cum paucis. *Reuerentia, pudor, metus*) quæ omnia insunt mihi recitanti propter auditorum frequentiam. *Iudicant*) iudicium augent & acuunt. *Sic habe*) melius intellige sequenti exemplo. *Quantumlibet*) maximè. *Commouereris*) timeres, perturbareris. *Agendum*) publicè causam dicturus. *Tunc*) cùm multi audiunt. *Omnia*) tua scripta tanquam deteriora. *Vtique*) præsertim cupis. *Scena latior*) spectantium ingens numerus. *Corona*) multitudo circumstantium. *Sordidos*) agrestes. *Pullatos*) atratos, imperitos, [lacernatos. Tranquillus in Augusto, Ac visa

nostri quidem, & Græci lectitauerunt. Superuacuum tamen est recitare, quæ dixeris, etiam si eadem omnia ijsdem omnibus, si statim recites: si verò multa inseras, multa commutes: si quosdam nouos, quosdam eosdem, sed post tempus assumas, cur minus probabilis sit causa recitandi quæ dixeris quàm edendi? Sed difficile est vt oratio dum recitatur, satisfaciat. Iam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi: nec verò ego dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primũ quæ scripsi, mecũ ipse pertracto: deinde duobus aut tribus lego, mox alijs trado annotanda, notásque eorũ si dubito, cum vno rursus aut altero pensito, nouissimè pluribus recito. Ac si quid mihi credis, tunc acerrimè emendo. Nam tanto diligentius, quanto solicitius intendo. Optimè autem reuerentia, pudor, metus iudicant. Idque adeo sic habe. Nónne si loquuturus es cum aliquo quamlibet docto, vno, tamen minus commoueris, quàm si cum multis vel indoctis? Nónne quum surgis ad agendum, tum maximè tibi ipse diffidis? tum commutata, non dico plurima, sed omnia cupis? Vtique, si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatósque reueremur. Nónne si prima quæq; improbari putas, debilitaris & concidis?

Universidad de Deusto
Biblioteca

quondam pro concione pullatorum turba indignabundus & clamitans, En ait, Romanos rerum dominos gentémque togatam: negocium ædilibus dedit, ne quem posthac de cætero paterentur in foro circóve, nisi positis lacernis togatum consistere.] Fabius vi. Imperitis ac sæpe pullatæ turbæ relinquunt. Et secundo, Iam collidere manus, terræ pedem incutere, femur, pectus, frontem cædere. mirè ad pullatum circulum facit. *Concidis*) animo cadis, & deficis.

Opinor, quia in numero ipso est quoddam magnum collatúmque consilium, quibúsque singulis iudicij parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus, hic scriptor tragœdiarum, si quid fortè familiarior amicus, tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, Ad populum prouoco: atque ita ex populi vel silentio, vel assensu, aut suam, aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Rectè, an secus, nihil ad me. Ego enim non populum aduocare, sed certos, electósque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique, & tanquam singulos obseruem, & tãquam non singulos timeam. Nam quod M. Cicero de stilo, ego de metu sentio. Timor est emendator acerrimus. Hoc ipsũ quod nos recitaturos cogitamus, emẽdat: quod auditoriũ ingredimur, emẽdat: quod pallemus, horrescimus circumspicimus, emendat. Proinde nõ pœnitet me consuetudinis meæ, quam vtilissimam experior. Adeóque non deterreor sermunculis istorum, vt vltrò te rogem, monstres aliquid, quod his addã. Nihil enim curæ meæ satis est. Cogito quàm sit magnum dare aliquid in manus hominum, nec persuadere mihi possum, non & cum multis & sæpe tractandum, quod placere, & semper, & omnibus cupias. Vale.

Opinor) sic fieri puto. *Numero*) multitudine. *Omnibus plurimum*) respectu omnium est summum. nã si parua multa in vnum conferas, surgent in maximum cumulum, & Ciceronis testimonio orator vulgi assensu, & populari approbatione iudicari solet. itaque nunquam de bono oratore, aut non bono, doctis hominibus cum populo dissentio fuit. id enim ipsum est summi oratoris summum oratorem populo videri. *Pomponius Secundus*) cuius vitam scripsisse Plinium seniorem suprà retulit. *Tollendum*) de tragœdiis suis delendum tanquam minus aptum. *Retinendum*) reseruandum in scriptis, veluti opportunum. *Ad populum prouoco*) eligo populi iudicium. silentio populi amici sententiam retinebat, assensu verò suã. *Populo dabat*) deferebat iudicio populi. quare Cicero de claris Oratoribus inquit, Tibicen Antigenidas discipulo dixit sanè frigenti ad populum, mihi cane & musis. ego Bruto dicenti apud multitudinem, mihi cane & populo. *In summa*) qui vulgi opinione disertissimi habiti sunt, eosdem intelligentium quoque iudicio fuisse probatissimos crediderim. *Rectè*) faceret. *An secus*) malè tantùm iudicio populi tribuendo. *Nihil ad me*) nõ pertinet ad propositum nostrum. *Certos*) doctos viros, qui nõ falluntur iudicio suo. *Tanquam singulos*) propter summam eruditionem & autoritatem vnumquemque reuerear. *Et tanquam non singulos*) tanquam cœtum clarorum virorum. *De stilo*) sensit. nam libro primo de Oratore, Stilus, inquit, est optimus & præstantissimus dicendi effector atque magister. neque iniuria. nam si subitam & fortuitam orationem commentatio & cogitatio facilè vincit, hanc ipsam profectò assidua & diligens scriptura superate præditi nullos sibi suorum similes reliquerunt. *Illam*) Arriam admirandam. *Illustrius*) magis famosum & celebratum. *Fœminæ*) Fanniæ. *Rursus*) quia cùm hæc Secundus scriberet ex humanis excesserat Arria. *Hæc*) Fannia. *Vt reddat*) sicut in omnibus virtutibus matrem repræsentat. *Auferet*) iterum tollet à nobis. *Nouo vulnere*) morte Fanniæ, & per eam matris interitus recordatione. *Resciisso*) renouato dolore Arriæ. *Discernt*) cognosci. quia pari charitate certabant. *In aduersis*) nam relegatarum solatium fuit, & reuersarum vltor: cùm Publicium Certum Heluidii accusatorem reum peregit. *Non feci tamen paria*) non reddidi illis paria beneficia quæ mihi contulerunt. [id est quæ merebantur] modus dicendi elegans & circumcisus. Idem in Panegyrico, Solus ergo adhuc qui pro munere tanto paria accipiendo fecisti. Nazarius, Ambo benigni ratiocinatores officiorum paria fecistis, Scæuola de statu liberis quærit quid sit paria facere: & post multa, paria facere interpretatur reddere iustas rationes, & totum debitum soluere. Callistratus de iure immunitatis, accipit paria fisco fecisse, pro satisfecisse & satisdedisse. *Seruari*) diutius viuere.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Librum tuum legi, & quamdiligentissimè potui, adnotaui quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere assueui, & tu libenter audire. neque enim vlli patientius reprehenduntur, quàm qui maximè laudari merentur. Nunc à te librum meum cum annotationibus suis expecto. O iucundas, ô pulchras vices, quàm me delectat. Quòd si qua posteris cura nostri, vsquequaque narrabitur, qua cõcordia, simplicitate, fide vixerimus. Erit rarũ & insigne, duos homines ætate, dignitate propemodũ æquales, nõnullius in literis nominis, (Cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico) alterũ alterius studia fouisse. Equidẽ adolescentulus cũ iam tu fama, gloriáque floreres, te sequi, tibi longo sed proximus interuallo, & esse, & haberi cõcupiscebã. Et erãt multa clarissima ingenia, sed tu mihi (ita similitudo naturæ ferebat) maximè imitabilis, maximè imitãdus videbaris. Quo magis gaudeo, q si qs de studys sermo,

Librum) Quãuis sæpius alibi testentur epistolæ Secundi quanta coniunctus Tacito fuerit amicitia, nulla tamen magis vtriusque familiaritatem & coniunctionem, quàm ista recludit, vt & studia & famam communem habuisse cognoscatur, séque totum ab ineunte ætate ad imitandum Tacitum dederit. *Commutanda*) aliter dicenda. *Eximenda*) penitus tollenda. *Annotationibus*) emendationibus. *Librum*) quem pariter Tacito miserat emendandum. *Quàm me delectat*) ista emẽdãdi vicissitudo. *Vsquequaque*) sẽper. *Insigne*) præclarum. *Ætate propemodum*) nam Secundus iunior erat. *Nominũ*) famæ. *Parcius*) quia dixerat non nullius, & non magni nominis, vt debuisset de Tacito loqui: sed cùm se quoque complexus esset, arrogantiæ vitandæ gratia vtriusque facultatem minuit. [*Tua fama*) Aliter, tu fama gloriáque florens.] *Fouisse*) excoluisse, emendasse. *Tibi longo*) gaudet Secundus suis epistolis inserere Virgiliana carmina. Hic enim libro v.

inquit, Primus abit, longéque ante omnia corpora Nisus Emicat, hinc longo, sed proximus interuallo Insequitur Salius. Proximus igitur Tacito Secundus erat in eloquentia, sed longo interuallo. Talis fuit Alcinoi sententia de eo poeta, qui futurus erat Virgilio proximus. Inquit enim, Longè erit à primo quisque secundus erit. *Proximus*) propter imitationem tui, non quòd tunc non essent clariores me. *Similitudo naturæ*) quæ multum facit ad conciliandam amicitiam: nam autore Columella, similia similibus faciliora fecit natura: bonum bono aptissimū, & malū malo, [& Græcū ad hoc puerbiū ὅμοια χαίρειν τοῖς ὁμοίοις πέφυκε. similia gaudere similibus natura fecit.] Hinc Aruns Tarquinius & Tullia minor ingenio trucibreui conuenere. *Imitabilis*) facilis ad imitandū. *Imitādus*) imitari dignus. *Si quis de studijs sermo*) si quis loquitur, qui in vrbe sint eloquētissimi, & studiorū amātissimi.

Vnà nominamur) libro ix. hunc locum declarat. Narrabat, inquit, mihi Cor. Tacitus sedisse Circensibus proximum Equiti Ro. hunc post varios eruditósque sermones requisisse, Italicus esṣan prouincialis? se respondisse, nosti me, & quidē ex studiis. ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? [*Et ego de te*) Alii legunt, quòd de te loquentibus, statim occurro.] *Nec desunt*) sunt in vrbe nostra. *Præferantur*) præponantur nobis tanquam doctores. [*Hoc iungimur*) vna nominamur, quo autem loco non refert.] *Hoc primus*) si doctior te ab aliquibus credor, tunc me omnium, qui sunt in vrbe doctissimum credo, quia te secundum [faciunt: si verò te primum alii putant, tunc secundum] doctum me existimo, quia tua vestigia penitus sequor. tanti facit Taciti doctrinam, latenter tamen innuit se fuisse doctissimos, qui tunc erant Romanorum. [Quędam exemplaria breuius legunt hoc pacto, nam mihi primus, qui à te proximus, quinetiam] *Testamentis*) [subscribendis & signandis, quibus tibi primum, mihi secundum locum concedunt: an in legatis, quibus primi nominamur, &] quibus eadem legata, & pariter ac ex æquo accipimus, nisi aliquis est alterutri nostrum amicissimus, & ideo amiciori maiora legata scribit. *Amicissimus*) qui alterum alteri pro amicitia præponat. *Spectāt*) tēdūt, cōueniūt. *Suprema iudicia*) testamēta, vltimæ volūtates.]

vnà nominamur, quòd de te loquētibus statim occurro: nec desunt qui vtrique nostrūm præferantur. Sed nihil interest mea, quo loco iungimur. Nā hoc ego primus, quia tu proximus, & ego proximus, quia tu primꝰ: quinetiā in testamentis debes adnotasse, nisi quis fortè alterutri nostrūm amicissimus, eadem legata & quidem pariter accipimus, quæ omnia huc spectant, vt inuicem ardentius diligamus, cùm tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum iudicia constringant. Vale.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Areo) Cornuto monenti vt infirmitati oculorum consuleret, ordinem vitæ suæ enumerat, & pro gallinis missis cum amico iocatur. *Collega*) vel in præfectura ærarij, vel in Consulatu: nam vtrunque magistratum simul gessere.

Areo collega clarissime, & infirmitati oculorum, vt iubes, consulo. Nam & huc tecto vehiculo vndique incluſus, quasi in cubiculo perueni, & non stylo modò, verùm etiam lectionibus difficulter,

Huc) in Thuscos. [sunt qui legant

tunc, cùm discessi ab vrbe.] *Tecto vehiculo incluſus*) circumcluso recubans vehiculo, ac si essem in cubiculo. *Stylo*) compositione, scriptura.

Sed abstineo) sed tamen abstineo quamuis difficulter. *Auribus*) alio legente. *Opaca*) aliquantulum inumbrata, subobscura. Celsus præcipit in lippitudinis curatione primo die loco obscuro cubare, & à sermone abstinere. *Cryptoporticus*) latentes porticus in quibus versor. *Inferioribus*) inferiori parte. *Tantum vmbræ*) à dimidio inferiori. *Luminis*) à dimidio superiori, vbi fenestrarū pars fuit adaperta. *Balneum*) curatur lippitudo secundum Celsum balineo, vino, quiete, abstinentia. *Custos*) qui prohibet ne supra modum bibam. *Te*) amicissimo. *Acribus*) intentis acutis. *Lippu*) cæcutientibus, ab oculis lacryma distillante.

sed abstineo, solísque auribus studeo, cubicula obductis velis opaca, nec tamen obscura facio. Cryptoporticus quoque adopertus inferioribus fenestris, tantum vmbræ, quantum luminis habent. sic paulatim lucem ferre condisco. Balineum assumo, quia prodest: vinum, quia non nocet, parcissimè tamen. Ita assueni, & nunc custos adest. Gallinam, vt à te missam libenter accepi, quam satis acribus oculis, quanquam adhuc lippis, pinguissimam vidi. Vale.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Munus) Indicat Falconi Munitianū, pro quo impetrauerat tribunatum, esse virum dignitate, natalibus, facultatibus, & studiis summum. *Petisse*) fortasse coràm: nam non extant vllæ literæ, quibus hunc petierit. *Regionis meæ*) transpadanæ: erat enim Cor. Minutianus Acilianus Brixiensis. *Amat studia*) studiosus est. *Vt solent pauperes*) qui vrgente rerum inopia student ardentissimè, nec vllis voluptatum illecebris emolliuntur, sed per ardua quæque prorumpunt. ad hoc extat Græcum illūdelogium, ἡ πενία σοφίαν ἔλαχεν, id est paupertas sapientiam sortita est. quandoquidem pauperes multis artibus student. & secundum Senecam, immò quotidianam experientiam, hominem experiri multa paupertas docet. Iuuen. Saty. viij. inquit, Pauperes ad studia perspicaciores. tamen ima plebe quiritem Facundum inuenies: solet hic defendere causas Nobilis indocti, veniet de plebe togata Qui iuris nodos, & legum ænigmata soluat. *Credes*) transferendo in eum Tribunatum. *Propius*) melius, familiarius. *Titulis*) laudibus. *Elatius*) gloriosius, magnificentius.

Munus miraberis, me tam instanter petisse, vt in amicum meum conferres Tribunatum, cùm scieris, quis ille, qualísque. Possum autem iam tibi & nomen indicare, & describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meæ, seu dignitate seu moribus: natus splendidè. abundat facultatibus, amat studia, vt solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus aduocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

C. PLIN. FABATO PROSOCERO SVO S.

Audeo) Monet Fabatũ vt domi præstoletur Tyronis aduentum, neque in itinere ei occurrat. *Tyroni*) Calestrio Tyronij Proconsuli proficiscenti in Hispaniã. *Perseueres*) conseruesque hãc tuam fortitudinem quiete. *Aetatis*) admodum senilis. *Domum*) tuam priuatam. *Ab eo*) à te. *Officium*) occurrendi obuiam in itinere. *Remisisset*) condonasset, noluisset.

Audeo quidem esse te tam fortem, vt Mediolani occurrere Tyroni possis. Sed vt perseueres esse tam fortis rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris iniungas. Quinimmò denuncio, vt illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen expectes. Etenim quum à me vt frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco obseruo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Numidia Quadratilla) Quadratillum nepotem modestissimum tanta reuerentia educauit [Commidia] vt quoties vellet spectare pãtomimos, siue ludere calculis, iuberet illum abire: quod post mortem auiæ quum rescisset Secundus, cum magna admiratione, & gaudio rem totam Geminio per epistolam exposuit. *Commidia*) frequentior lectio habet Numidia. *Viridis*) robusta, fortis. *Compacto*) neruoso. *Honestissimo testamẽto*) cõdito suo testamento cum prudentia, vnde maximum retulit honorem. *Besse*) duabus tertiis. *Tertia parte*) assis, id est ex triente: nam besse & triente vniuersa hæreditas exhauritur. [*Paruam*) non displicet parum.] *Nec amandum*) nepos Quadratillæ, nec tantùm est amandus inter propinquos quos attingit sanguine, sed ab aliis etiam. *Propinquos quos attingit sanguine*) nam sunt & alia-

Numidia Quadratilla paulo minus octogesimo ætatis anno decessit, vsque ad nouissimam valetudinem viridis, atque etiam vltra matronolem modum compacto corpore, & robusto, decessit honestissimo testamento. Reliquit hæredes, ex besse nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum noui: nepotem familiarissimè diligo, adolescentem singularem, nec ijs tantùm, quos sanguine attingit inter propinquos amãdũ: ac primùm conspicuus forma, omneis sermones malignorũ & puer & iuuenis euasit: intra quartũ & vicesimũ annũ mariti, & (si deus annuisset, pater vixit in cõtubernio auiæ delicatè, seuerissimè, & tamen

rum rerum propinqui, vt ædium, vt agrorum. *Malignorum*) maledicorum, quia his est cum forma magna pudicitiæ. *Maritus*) ducens vxorem. *Si deus annuisset*) nam vxor eius fecit abortum. *Auiæ*) Quadratillæ. *Delicatè*) in victu & vestitu. *Seuerissimè*) in morum cura.

Obsequentissimè) libentissimè. *Illa*) Quadratilla. *Pantomimos*) omnium gesticulatores. *Fouebat effusius*) supra modum horum gesticulationes amplectebatur. *Principi fœminæ*) inter primas vrbis fœminas dignitate, diuitiis, autoritate. *Quadratillus*) nepos Quadratillæ. *Exigebat*) permittebat vt spectaret. *Ocio senij*) in illa ætate confecta, qua senibus ocium competit. *Vt fœmina*) quæ ciuilibus negociis, neque externis illis distringitur. [quare libentius legerim sexus quàm senij. [*Calculorum*) schacorum,] vt vulgo dicimus] de quibus Martialis, Insidiosorum si ludis bella latronum Gemmeus iste tibi miles & hostis erit. Ouidius in arte, Siue latrocinij sub imagine calculus ibit: Fac præeat vitreo miles ab hoste tuus. *Reuerentia*) vt se reueretur. *Productis*) theatro assignatis. *Commissione*) certamine. *Proximis*) nuper editis. *Sacerdotalibus ludis*) sacris certaminibus. Tacitus in Nerone, Quia redditi quamquam scenæ pantomimi certaminibus sacris prohibebantur, eis faciundis præerant ædiles. Dicti autem sacerdotales, & sacri, quòd diis sacri essent, in quos sic inuehitur diuus Augustinus. Veniebamus nos etiam aliquando adolescentes ad spectacula, ludibriaque sacrilegiorum: spectabamus arreptitios, audiebamus symphoniacos ludis turpissimis, qui diis deabúsque exhibebantur: oblectabamur cœlesti virgini, & berecynthiæ matri deorum omnium, ante cuius lectum die solenni lauationis eius, talia per publicum cantabantur à nequissimis scenicis, qualia nec matrem ipsorum scenicorum deceret audire: cur ergo ludi scenici, vbi hæc lasciua dictitantur, cantitantur, actitantur, deorum honoribus exhibentur? inter res diuinas à doctissimis conscribuntur? [Massilienses ciuitas secundum Valerium seueritati custos acerrima fuit, nullum aditum in Senatu mimis dando: quorum argumenta maiore ex parte superiorum continent actus, ne spectandi consuetudo imitandi licentiam sumat. A Luciano tamen in libello Saltationes, hæc ars pluribus commendatur.] Nota historia Titi Latini Rustici, cui cùm sæpius in somnis dictum esset in Senatu nunciaret, vt ludi Romani instaurarentur: nec statim paruisset, amisso filio ipse æger, tandem rem in curia exposuit, statim recuperata valetudine: quo commotus Senatus quadruplicata pecunia ludos censuit instaurari: in quibus poetica numinum crimina frequentabantur, corruptorem pudicitiæ Iouem turpissimi histriones cantabant, agebant, placabant. Originem horum ludorum pluribus refert Liuius. vi. ab vrbe condita, & ab sano principio venisse suis temporibus in vix opulenti regni tolerabilem insaniam. *Libertum*) mimum. *Nepos hoc*) dixit hoc Quadratillus. *Alieniss. homines*) nullo vinculo affinitatis Quadratillæ coniuncti pantomimi. *Per adulationis officium*)

Universidad de Deusto Biblioteca

cùm verè potius adularentur Quadratillæ imitando omnia illius.

Cursitabant) per hæc monstratur pantomimorum ars: quorum erat in omni ludorum varietate suam operam præstare. nam scenæ seruientes omnes edocti ludos fuerant: inde nomen traxisse ab imitatione omnium, πάντα enim omnia, & μίμησις imitatio: tnamque idem corpus Herculem designat, & Venerem fœminam repræsentat, & martem regem facit & militem senem reddit, & iuuenem vt in vno referente Cassiodoro credas esse multos tam varia imitatione discretos. quæ etiam diffusius sed cum laude Lucianus refert. & vt alia omittam, dicam tantùm barbarum quendam Romæ vidisse quinque personas, tot enim actus erant: & admiratum vnum duntaxat saltatorem omnes sustentatum, vt qui non norat vnum corpus multas animas habere. Quare Itali non absurdè saltatorem pantomimum appellarunt.] Duo eorum genera: aliqui scenici, alii mythici. exactum id genus hominum sæpius ab vrbe & frequenter reductum. *Mirabantur*) durat adhuc nescio quid tale nostris temporibus, cùm producuntur inter se mirantes, stupentes, subsannantes, cursitantes viri fœminæque cum cymbalis. *Reddebant*) repræsentabant, effigiabant, imitabantur. autor est Tranquillus. Mimos in funeribus solitos reddere omnes defuncti gestus. sed, inquit, in funere Vespasiani archimimus personam eius ferens imitansque, vt mos est, facta ac dicta viri: interrogatis palam procuratoribus quanti funus, & pompa constaret, vt audiit sestertium centies, exclamauit centum sibi sestertia darent, ac se vel in Tiberim proiicerent. *Exiguissima legata*) paruam pecuniam relictam sibi testamento. *Theatralis operæ*) artis suæ histrionicæ, quam præstiterunt in theatro in honorem Quadratillæ: sic Tacitus theatrales artes scenicas & histrionales appellauit. *Corollarium*) appendicem, id quod additur præter debitum vocabulum fictum à corollis, quòd actoribus in scena qui placuerant dari solitæ forent. Plinius senior Corollarium cœnam Cleopatræ quotidianam dixit, eò quòd esset tanquam superflua sponsioni centum sestertium cum Antonio duos illos vniones absumptura. Apuleius secundo sui asini, Modò corollarium idoneum compares. id est modò dones aliquod munus idoneum vltra pactam mercedem. Et tertiò, Foris puerile obtulit Corollarium. Tranquillus, Corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis, & crebra & grandia de suo offerebat. *Retractare*) renouare. *Cassianæ scholæ princeps*) C. Cassius Longinus, qui iurisperitia successit Sabino, & in ea facultate sui temporis facilè princeps natus ex Tuberonis filia, quæ fuit neptis Seruij Sulpitij & ideo Proauũ suum Seruium Sulpicium appellabat: is & & Consulatum gessit cum Quinto Aterio temporibus Tiberij: à Nerone cùm maximę autoritatis in ciuitate esset expulsus in Sardiniam, & à Vespasiano reuocatus diem suum obiit. Menda inoleuit apud Pompo. Iurisconsultum, ff. i. vbi non à Nerone, sed à Tiberio Cassium deportatum in Sardiniam scribitur. quî fieri hoc potuit? cùm eundem legamus apud Tacitum præfectum Syriæ sub Claudio, legum peritia præeminentem: priscum morem reuocantem, regiones exercentem, cura, prouisu, perinde agentem, ac si hostis ingrueret: ita dignum maioribus suis, & familia Cassia ratum, missum sub Nerone ad sedandum tumultum populi: sæpe tùnc in Senatu sententiam dixisse: demum prohibitum ab officio exequiarum Poppeæ, & à Senatu motum nullo crimine, nisi quòd vetustis opibus, & grauitate morum præcellebat: obiectúmque quod inter imagines maiorum etiam C. Cassij effigiem coluisset ita inscriptam, duci partium: & quòd L. Syllanum ad discordias sibi assumpsisset, tandem Senatusconsulto exilium decretum, & in Sardiniam deportatum. *Implebit*) honoribus & fama. *Et excedet*) superabit gloriam Longini. Alia lectio non importuna habet, vt decebit, id est vt dignum maioribus suis, & sibi erit. *Reddet*) restituet. *Tantus*) tanti nominis. *Ille*) C. Cassius Longinus iurisperitia excellens.

curſitabant, exultabant, plaudebant, mirabantur: ac deindeſingulos geſtus dominæ cum canticis reddebant, qui nunc exiguiſſima legata theatralis operæ corollarium accipient ab hærede, qui non ſpectabat. Hæc ſcripſi, quia ſoles, ſi quid incidit noui, non inuitus audire: deinde quia iucundum eſt mihi, quod ceperam gaudium, ſcribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi iuuenis: Lætor etiam, quòd domus aliquando C. Caſſij, huius, qui Caſſianæ ſcholæ princeps & parens fuit, ſeruiet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, vt decebit, rurſúſque ei priſtinam dignitatem, celebritatem, gloriámque reddet, cum tantus orator inde procedet, quantus iuris ille conſultus. Vale.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

Quantum) exemplo Terentii Iunioris Rufum monet quandoque doctrinam & eloquentiam latere in habitu pagano. hospitio enim ab illo ruri susceptus, cùm de rebus rusticis Secundus loqui cœpisset, statim sermone vtroque purissimo à Terentio reuocat⁹ est ad studia. *Quantũ*) magnum numerum. *Modestia*) reticentia, non iactatio. *Quies*) secessus. *Operit*) obscurat, incognitum reddit. *Dicturi*) acturi causas. *Lecturi*) recitaturi. *Proferunt*) ostendunt, publicant. *Illi*) docti. *Amplius præstant*) plus faciunt. *Maximum opus*) studia. *Terentius Iunior*) Terentium Max. Cæsaris in Bithynia procuratorem ex epistola Domitiani coniectare licet. Apud Iosephum inuenio Terentium Rufum cum Tito in oppugnatione Hierosolymarum. Terentium Gentianum Adrianus detestatus est, quòd [ipsum] videret diligi à Senatu, tanquam imperatorem futurum.

Quantum eruditorum aut modeſtia ipſorum, aut quies operit & ſubtrahit famæ. At nos eos tãtùm dicturi aliquid, aut lecturi, timemus, qui ſtudia ſua proferunt: quum illi, qui tacent, hoc ampliùs præſtent, quòd maximum opus ſilentio reuerentur. Expertus ſcribo quod ſcribo. Terentius Iunior equeſtribus militijs, atque etiam procuratione Narbonenſis prouinciæ integerrimè functus,

Terentium Priscum Mart. carmine celebrat, tanquam poetarum præsidium. Ad Iuniorem lib ix. & viij. scribit Secundus. *Equestribus*) quod erat honestius quàm pedestribus. *Procuratione Narbonensis*) fuit procurator Cæsaris in Gallia Narbonensi. Narbonensis prouincia pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, bracchata antè dicta, amne Varo ab Italia discreta, Alpiúmque iugis, à reliqua verò Gallia latere septentrionali Gebenna & Iura, agrorum cultu, virorum, morúmque dignatione, amplitudine opum nulli

Universidad de Deusto
Biblioteca

prouinciarum postferenda. Italia verius quàm prouincia.

Recepit) secessit ab officiis ciuilibus *Paratis*) certis & omnino futuris. vel speratis, [quos ob virtutes suas assequi sperare potuisset.] [*Tam l.*) Aliter quàm Latina.] *Prætulit*) maluit. *Hic*) rebus rusticis & cura familiari. *Cœperam*) iam loqui de his. *Ad studia*) ad colloquium studiorum. *Tersa*) nitida, splẽdida, limata. *Tenet*) meminit. in promptu habet. *Athenis*) quę cunctas Græciæ vrbes doctrina & eloquentia superauit. *Quid multa?*) dicam. *Vt illis*) vt in literis verear hos seductos, & quasi rusticos non minus illis quos noui doctissimos. *Seductos*) remotos à cognitione vulgi secretos. *Nostris*) eloquentiæ. *Cultu pagano*) viliori vestitu. paganus enim militi opponitur, & correlatiua sunt. Secundus ad Traianum, Apud me & milites, & paganni. Paulus. Filius familias miles, similiter vt paganus Vlp. Videtur iure militari fecisse testamentum, qui cùm esset paganus, fecit testamentum, mox militare cœpit. Scæuola pariter, Miles si dum paganus erat, fecerit testamentum. Iuuc. vltima Satyr. Contra paganum possis quàm vera loquentem, Contra fortunam armati. Tranquil. in Augusto, Admissi paganorum turba apud milites. Et in Galba. Ibi equites quibus mandata cædes erat cùm per publicum dimota paganorum turba equos adegissent. Vegetius, Nam si doctrina cesset armorum, nihil paganus distabit à milite. paganus igitur erit, qui non militat interdum paganus pro rustico, & vulgari sumitur, vt apud Ciceronem pro domo sua: quod etiam Macrobius in Satur. interpretatur. ad hæc Vlpianus, inquit, Diuus Marcus facultatem dedit ingrediendi, tam in Cæsaris, quàm breuitérque bon emporium & ciuitas: vnde illa prouincia denominationem accepit.

recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum otium prætulit. Hunc ego inuitatus hospitio, vt bonum patrem familiæ, vt diligentem agricolam intuebar: de his locuturus, in quibus illum versari putabam & cœperam, cùm ille me doctissimo sermone reuocauit ad studia. Quàm tersa omnia? quàm Latina? quàm Græca? Nam tantum vtraque lingua valet, vt ea magis videatur excellere, qua cum maximè loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athenis viuere hominem, non in villa putes. Quid multa? auxit solicitudinem meam, effecitque, vt illis, quos doctissimos noui, non minus hos seductos, & quasi rusticos verear. Idẽ suadeo tibi. Sũt enim vt in castris, sic etiam in literis nostris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus inuenies. Vale.

in Senatorum & Paganorum prædia volentibus fugitiuos inquirere. Fortasse dictus paganus à pagis vrbis, quam Dionysius in antiquitatibus scribit in pagos, hoc est regiones, diuisam: siue à pagis, i. vicis. Diuinarum literarum scriptores paganos vocant omnes extra cultum Christianæ fidei, tanquam extra militiam veri dei, neque veris initiatos militiis. *Vt in castris*) vt multi sunt in castris vestitu à militia alieno, tamen fortissimi sunt: ita in literis multi sunt obsiti panno, & tamen eruditissimi. *Cinctos*) expeditos, paratos. *Armatos ardentissimo ingenio*) duo miscuit, militiam & doctrinam, & quanquam cinctos & armatos transferri possint ad posterius: tamen melius est vt militiam respiciant, & ardentissimo ingenio doctrinam, vt aliquid proprii vnicuique assignetur.

C. PLIN.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

NVper) morbo amici scribit se admonitũ, dũ sumus infirmi, nullis nos vitiis detineri. quare hortatur se & Maximum, vt tales velint esse sani, quales infirmi se futuros spondent. *Langor*) morbus, mala valitudo. ἀσθένεια, moraliter. in quibusdam exemplaribus abest Græca dictio, quod non improbo. verum si legerimus ἐκπνοὴς langor, id est hectica febris: quę quia diutius durat, maximè molesta est, tunc lectio melius procedet. *Et satis habet quantulumcunque*) contentus est paruo minimóque. *Vt relicturus*) tanquam omnia mox sit morte relicturus. *Hominem*) moriturum. *Malignis*) obtrectantibus. *Atrtur*) gaudet. *Summa*) maxima. *Euadere*) sanitatem recuperare. *Destinat*) constituit, voto præsumit. *Quod*) viam rectè viuendi. *Philosophi*) nam philosophia medetur animis, inanes solicitudines detrahit, pellit timores, à cupiditatibus liberat. Pluribus voluminibus M. Tullius in Thusculanis librorum multitudinem à philosophis conscriptorum notat. [Et Lucianus in suis dialogis.] *Tales*) temperati, boni.

NVper me cuiusdam amici langor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut auaritia, aut libido solicitat, non amoribus seruit, non appetit honores, opes negligit, & quantulumcunque, vt relicturus, satis habet: tunc deos, tunc hominem esse se meminit: inuidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis, aut attendit, aut alitur, balinea imaginatur, & fontes. Hæc summa curarum, summa votorum, mollémque in posterum, & pinguem si contingat euadere, hoc est, innoxiam beatámque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breuiter tibi, mihíque præcipere, vt tales esse sani perseueremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

C. PLINIVS SVRAE SVO S.

ET mihi) Quærit à Sura an veræ sint apparitiones, quæ Græcè phantasmata dicuntur, & exemplo Curtij Rufi, ac Athenodori philosophi, postremò suorum confirmat esse vera. sed dum quærit, amicum docet. *Per quam*) maximè. *Esse phantasmata*) an proculdubio sint apparitiones, & visiones vmbrarum. Diogenes, Plutarchus, Suidas & Macrobius, tradunt, phantasmata esse, cùm inter vigi-

ET mihi discendi, & tibi docendi facultatem ocium præbet. Igitur perquàm velim scire, esse phantasmata, & habere

liam & adultam quietem, in quadam (vt aiunt) prima somni nebula adhuc vigilare se existimans, qui dormire vix cœpit, irruentes in se, vel passim vagantes formas, & à natura, seu magnitudine, seu specie discrepantes, variásque tempestates rerum vel lætas, vel turbulentas cernit,

cui sententiæ videtur accedere Ouidius, more suo fingens phantasmata esse filium somni. nam libro xj. inquit, Regibus hi ducibúsque suos ostendere vultus Nocte solent: populos alij plebémque pererrant. Alij phantasma voluerunt esse ostentum prodigiosum: phantasiam verò impressionem formæ in animo. M. Tullius phantasma visum vocauit, quoties opus ei hoc nomine fuit. Deducitur autem ἀπὸ τῦ φαντάζεσθαι, quod est appareo. Aristophanes etiam pro decipio vsurpauit. *Esse phantasmata*) Lucretius lib. iiij. multis explicat esse phantasmata, & volitare vltro citróq; per auras quasdã sc. tenuissimas omnium formarũ exuuias: & Philostrat. refert Apollonio, & sociis, lucente noctu Luna, Lamię phantasma occurrisse, modò in hanc, modò in aliam figuram sese conuertentem, quandoque ab oculis repentè euanescentem: Apollonium autem quidnam id esset quamprimùm nouisse, grauibúsque verbis & conuiciosis illud increpuisse: socios, vt idem facerent hortatum. id enim contra huiusmodi inuasiones optimum sciebat esse medicamentum. eius dictis cùm paruissent comites, stridens phantasma celeriter tanquam idolum aufugisse. [At Lucianus in Philopseudo cum plurimorũ testimonio differat esse phantasmata, demũ more suo hanc opinionẽ damnat.]

Propriam) vt vnumquodque phãtasma suam figuram habeat, neque pro arbitrio possit aliam sumere. *Numen*) deum. *Inanem*) Aëreũ, corporeum. [Cicero de Finibus, inanes imagines idola vocat.] *Vanam*) falsam. *Ex metu nostro*) pro vt timemus, ita credamus vidisse, quæ non vidimus. nam metus falsas oculis nostris imagines plerunque obiicit. *Esse*) phantasmata. *Curtio Rufo*) de origine Quinti Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere: neque falsa prompserim, & vera exequi pudet: postquam adoleuit, sectator Quæstoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeti vacuis per medium diei porticibus secretus agitat: oblata ei species muliebris vltra modum humanum, & audita est vox, Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro Consule venies: tali omine in spem sublatus, digressúsque in vrbem, & largitione amicorum, singulari ingenio Quæsturam, & mox, nobiles inter candidatos, Prætoram Tiberij principis suffragio assequitur: cum hisce verbis Imperator dedecus natalium eius velauisset. Curtius Rufus videtur mihi ex se natus: longa post hæc senecta, & aduersus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia: ac postremo Africam obtinuit: atque ibi defunctus fatale præsagium impleuit. [hæc Tacitus.] Lego in fide digno exemplari historiam de gestis Alexandri compositam à Q. Curtio Rufo, qui inibi fatetur se fuisse [sub Augusto & Tiberio, &] sub Vespasiano: quantum coniectura assequi possumus.] *Tenuis*) pauper. *Obscurus*) incognitus, quia obscuro loco natus. *Obtinenti*) Quæstori. *Comes*) assecla. *Inclinato die*) iam vergente ad vesperam. secus tamen Tacitus. nam ad medium diei scripsit. *Perterrito*) Curtio obviso. *Se Africam*) Se esse Africam, quæ sub imagine mulieris apparuisset [Tradit Plin. lib. vii. in Africæ solitudinibus hominum species obuias subinde fieri, momentóque euanescere. Hæc & talia ex hominum genere ludibria sibi, nobis mi-

propriam figuram, numénque aliquod putes. an inania & vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego vt esse credam, in primis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat. inclinato die spatiabatur in porticu: Offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriórque: perterrito Africam se futurorum prænunciam dixit. iturum enim Romam, honoréque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eãdem prouinciã reuersurũ, ibíque moriturũ. Facta sunt omnia. Præterea accedẽti

racula, ingeniosam fecisse naturam.] *Prænunciam*) vatem. *Cum summo imperio*) cum Proconsulari potestate, vbi triũphalia insignia [est] adeptus. nam in agro Machaico recluserat specus quærendis venis argenti, vnde tenuis fructus, nec in longum fuit. At legionibus cum damno labor erat fodere riuos, quæque in aperto grauia humũ infra moliri quibus subactus miles: & quia plures per prouincias similia tolerabantur, componit occultas literas nomine exercituum precantium Imperatorem, vt quibus permissurus esset exercitus, triumphalia antè tribueret. *Accedenti*) Curtio ab vrbe proficiscenti cum summo imperio.

Carthaginem) veterem. *Implicitus morbo*) post aliquod tẽpus. *Futura*) mortem. *Præteritis*) prosperis quæ vera fuerat expertus. *Aduersa*) obitum. *Secundis*) ex rebus prosperis. *Illud*) factum. *Idolum*) vmbrosa imago, phantasia corporis, quædam vmbra diuersiformis. nam Hammonius, idolum, inquit, à corpore vmbrosa defluxio, aut apparitio, vmbrosa similitudo, aut phantasia corporis, vmbra quædam aerea secundum Bacchylidẽ. Scire autem debemus quòd phantasiam corporũ præbet intuentibus non substantiam veram. Idolon deducitur ἀπὸ τῦ εἶδος, appareo aut assimilo. similitudo enim corporis alicuius est idolum, quod Fulgentius dictum autumat quasi idonin, id est, speciem doloris, dum verbi deriuationem narratæ à se fabulę conatur accõmodare. *Squalore confectus*) immũditia & fœtore confectus. *Promissa*) longa, protensa. *Horrenti*) impexo. *Compedes*) quibus pedes continentur. *Duræ*) graues vel diræ, [acerbæ.] *Morbus sequebatur*) *Vigiliam*) ex nimia vigilia morbum contrahebant domestici. *Interdiu*) per diem. *Inerrabat*) obuersabatur, in secunda lectione fuit, in hærebat. *Longior*) magis perpetuus & assiduus. *Causis timoris*) idoli visio tãtum per noctem. [Legitur etiam longinquioríque causa timoris timor erat. Timor conceptus ex spectaculo idoli causabat longiorem timorem. nam postquam imago illa recesserat, adhuc tamen restabat domesticis timor.] *Damnata solitudine*) neglecta sola sine vllis inquilinis. *Proscribebatur*) hæc scripta in tabella proponebantur. *Seu*) legitur si. *Athenodorus*) Athenodorus Tarsensis stoicus philosophus insignis, acri ingenio,

Carthaginem: egredientique nauem, eadem figura in littore occurrisse narratur. Ipse certè implicitus morbo, futura præteritis, aduersa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, proiecit. Iam illud, nónne & magis terribile, & non minus mirum est, quod exponam vt accepi? Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis & pestilens: per silentium noctis sonus ferri, &, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde proximo reddebatur. mox apparebat idolon, senex macie & squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat, quatiebátque: inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus & crescente formidine mors sequebatur. Nam interdiu quoque quanquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inhærebat: longioríque causa timoris timor erat. Deserta inde & damnata solitudine domus, totáque illi monstro relicta: proscribebatur tamen seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit

Universidad de Deusto
Biblioteca

vir, secundum Lucianum Augusti Cæsaris præceptor] cuius scripta ad Octauiam Augusti sororem citat Plutarchus, cùm sciret Augustum ad res venereas proniorem iubere quascumque libuisset fœminas curru invecto ad se deduci, quas ipse solus educeret, & fortè occurrisset amico cum vxore admodum tristi, quòd ea pariter ad cubiculum Imperatoris deducenda foret: iussit vtrosque bono animo esse, ipséque pro muliere ensem manu tenens currum ingressus (nullo enim vidente fœminæ currum ascendebant) adoperto vehiculo ad Augustum deducitur, quem vela detegentem, repente gladio adortus, his quidem verbis, Deinde non times, ne aliquis hoc pacto te trucidet? quo tamen facto nihil in eum Augustus excanduit, sed magis de cætero continentior, gratias admonitori retulit. Fuit & Athenodorus Solensis Zenonis discipulus, & alius Rhodius, qui de arte scripsit.

Titulum) propositam vendendi vel locandi inscriptionem. [Lucianus in Philopseudo, vbi hanc rem fere per eadem recitat, non Athenodorum Athenis hoc fecisse, sed Arignotum Pythagoricũ Corinthi in domo Eubandæ recẽset.] *Precio*) quod erat vile respectu magnitudinis domus. *Suspecta*) ne mali quid inesset, cùm tam paruo proponeretur. *Omnia*) quæ noctu videbantur. *Tanto magis*) vtpote philosophus intelligendi cupidus an vera essent, & causas huius mali cognoscendi. *Sterni*) parari torum. *Pugillares*) cęratas tabulas. *Stylum*) ferreum ad scribendum in pugillaribus. *Interiora*) secretiora domus. *Oculos*) ne aliud agere mentem cogerent oculi: ideóq; lucubrantes silentium noctis, & clausum cubiculum, & lumen vnum velut rectos maximè teneat. omnia, quæ impediant, vincat intentio, quam si tota mente in opus ipsum direxeris: nihil eorum quæ oculis vel auribus incurrant, ad animum peruenit: inde libro octauo Secundus inquit, Oculi eadem quæ mens vident, quoties non vident aliæ: nec immeritò à Plinio seniore cor hominis dicuntur. *Vacua*) otiosa, non occupata in alia re. *Audita*) iam prænarrata. *Initio*) cùm primùm cœpit lucubrare. *Concuti*) concutiebatur. Sic sequentia Infinitiua pro indicatiuis. *Ille*) Athenodorus. *Obfirmare*) obdurare. *Prætendere*) opponere ne tumultum aduentantis idoli audiret. [Sunt tamen exemplaria in quibus non legitur, auribúsque manum prætendere, sed auribúsque prætendere, scilicet animum præferre auribus, & magis credere animo quàm auribus.] *Crebrescere*) in maius crescere. *Stabat*) illa effigies pedibus inhærebat. *Digito*) manu. *Hic*) Athenodorus. *Ceræ & stylo*) scripturæ lucubrationi.

titulum, auditóque precio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immò tanto magis conducit: vbi cœpit adueſperascere, iubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stylum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra & inanes sibi metus fingeret. Initio, quale vbique silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moueri: ille non tollere oculos, non remittere stylum, sed obfirmare animum, auribúsque prætendere, tum crebrescere fragor, aduentare etiam, ac iam vt in limine, iam vt intra limen audiri: respicit, videt, agnoscítque narratam sibi effigiem: stabat innuebátque digito similis vocanti: hic contrà, vt paulum expectaret, manu significat, rursúsque ceris & stylo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus

Idem) vt ad se veniret. *Delapsa*) deorsum euanescens. *Deserit comitem*) solum reliquit Athenodorum. *Concerpta*) in vnum coaceruata. *Loco*) quo defugerat. *Magistratus*) Athenienſiũ præfectos. *Vinculis*) circundata. *Publicè*) impensa publica. *Conditis*) tumulatis parentatis. *Manibus*) Secundum Plutarchum manes sunt dii terrestres, & vocari manes ait post sepulcra facta, illo tempore scilicet quo de aliis recedentes corporibus nondum in alia tranierunt: innoxios, & quia non sint boni per antiphrasin dictos à mane, quo quid melius? Marcellus deos manes bonos & prosperos appellari voluit à mane, quòd melior mors sapiẽtibus quàm vita probetur: inde immanes non bonos. At Festus, manes inquit dii ab auguribus vocabantur, quòd per eos omnia manare credebant, eósque deos superos inferósque dicebant. Apuleius verò; Cùm incertum est vtrum lar sit, an larua, no mine manem, deum nuncupant: & honoris gratia dei vocabulum additum est. Tacitus Manum Tustionis dei filium refert. *Rite*) sacrorum more, & factis iustis. *Marcus*) nomen seruis consuetum. Persius, Marcus, Dama. *Frater*) Marci. *Is*) frater. Marci. *Admouentem*) appropinquantem. *Cultros*) rasorios. *Illuxit*) dies aduenit. *Iacentes*) in lecto sparsos. *Exiguum temporis medium*) id est non multo post. *Simile*) factum. *Pædagio*) membrum est, pædagium; domus, in quo serui commorantur: hic pro cubiculo seruorum. Sunt tamen qui legant pædagogio, [in eundem sensum.] *In tunicis albis*) induti tunicis candidis. *Securum*) mihi per hæc. *Futurus*) reus omnino. *Libellus*) accusatio. *Datus à Caro*) porrecta Domitiano à Metio Caro

idem quod priùs innuentem: nec moratus tollit lumen, & sequitur. Ibat illa lento gradu quasi grauis vinculis. Postquam deflexit in aream domus, repentè dilapsa deserit comitem, desertus herbas & folia concerpta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet, vt illum locum effodi iubeant. Inueniuntur ossa inserta catenis & implicata, quæ corpus æuo terráque putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis: collecta publicè sepeliuntur: domus postea rite conditis manibus caruit. Et hoc quidem affirmantibus credo: illud affirmare alijs possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus, cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residentem, admoueniémque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Vbi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli iacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantémque detonderunt: & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsósque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi fortè, quòd non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. nam in scrinio eius datus à Caro de me libellus inuentus est, ex quo coniectari potest, quia reis moris est

delatore aduersum me. *In scrinio eius*) in armario arcanorum Domitiani scriptorum. *Vel in crinem eius*) sicut passim habetur, quòd scilicet Carus Secundum accusasset tanquam raritati capillorum Imperatoris illusisset: nam Domitianus autore Tranquillo Caluitio offendebatur.

Submittere) in longitudinem dimittere: olim enim viri non habebant comam, sed breuibus admodum capillis contenti, nisi tantùm in mœrore: tunc barbam & capillum promittebant. *Recisos capillos*) Suidas tondere capillos de vertice, vult portendere detrimentum rerum: sic capillum decidere magnum periculum. *Meorum*) puerorum. *Depulsi*) euitati morte Domitiani. *Intendas eruditionem*) cùm sis eruditus, diligenter & acriter pensites.] *Copiam (scientiæ)* non improbo sententiæ *Altera*) qua negabis esse phantasmata.

submittere capillum, recisos meorum capillos, depulsi, quod imminebat periculi signum fuisse. Proinde rogo eruditionem tuam intendas. Digna res est quam diu multúmque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam vtranque in partem, vt soles, disputes: ex altera tamen fortuus, ne me suspensum incertúmque dimittas, cùm mihi consulendi causa fuerit, vt dubitare desinerem. Vale.

C. PLINIVS SEPTITIO SVO S.

Is) Notabant Secundum nõnulli, quòd amicos suos ex quantalibet occasione supra modum laudaret: qua re per Septitiũ intellecta, respondet neminem magis cognoscere suos quàm se: neque peccare dum maximè amat, quos amandos putat. *Reprehendisse*) me. *Agnosco crimen*) intelligo errorem meum, si tamen error est. *Amplector*) libenter in hoc pecco. *Culpa benignitatis*) peccare quod nimium benignus sis. *Melius norint*) quàm ego nouerim, & ideo dicant me illos nimium commendare. [altera lectio non improbanda, sic habet, melius norint, sed vt norint, quid inuident.] *Fœlicissimo*) qui tales amicos habeam, vel putem habere: [an potius felicissimo errore: quo peccato, si tamen peccatum est, ego sum fœliciſſimus.] *Vt*) quamuis. *Tales*) tanta digni laude. *Sinistram*) malam, iniquam. [*Nec sunt parum multi*) inueniuntur plurimi, Seneca dixit parum bene.] *Conferant*) transferant. *Carpere*) vellicare, notare. *Iudicium*) quod ostendentibus causis dignoscitur, quanuis re vera non sit iudicium, sed odium & maleuolentia.

Is quosdam apud te reprehendisse tanquam amicos meos ex omni occasione vltra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius norint? Sed vt norint, quid inuident mihi fœlicissimo errore? vt enim non sint tales quales à me prædicantur, ego tamen beatus quòd mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant: nec sunt parum multi, qui carpere amicos suos iudicium vocant: mihi nunquam persuadebunt, vt meos amari à me nimium putem. Vale.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Ridebis) Epitaphium in Pallantis sepulcro, tanquam nimis honorificum, apud Montanum indignatur, postremò deridet & negligit. Curtius Montanus senator, cuius ventrem Iuuenalis exagitat. *Tiburtina*) quæ ab vrbe Tibur ducit. *Lapidem*) miliarium: nam antiquitas per certa spatia lapidibus erectis miliaria signabat. *Pallantis*) qui seruus, deinde Claudii Cæsaris libertus, tantum gratia valuit apud principem, vt ipso & Narcisso impellentibus Appium Syllanũ nobilissimum iusserit interfici, Domitium Neronem adoptauerit. erat autem obstrictus Agrippinæ, vt conciliator nuptiarum, & mox stupro eius illigatus, huic quia repertor relationis fuisset de pœna fœminarum, quæ seruis coniungerentur, vt Cæsar ediderat, prætoria insignia, & centies quinquagies sestertium censuit Consul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio grates publicè agẽdas ei, qui regibus Arcadiæ ortus veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret: seque inter ministros principis haberi sineret. Asseuerauit Claudius contentum honore Pallantem intra priorem paupertatem subsistere. & fixum est ære publico Senatusconsultum, quo libertinus sestertii ter millies possessor, antiquæ parsimoniæ laudibus cumularetur: verùm cùm sub Nerone tristi arrogantia modum liberti egressus odiõ sui moueret, primò à rerum cura, quibus à Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat, dimouetur, ferebatúrque digrediente eo: magna persequentium multitudine, non absurdè dixisse Neronem ire Pallantem vt eiuraret, sanè pepigerat Pallas, ne cuiusque facti in præteritum interrogaretur, paréque rationes cum republica haberet. creditum postea est à Nerone veneno sublatum, quòd immensam pecuniam longa senectute detineret. Hunc Plinius senior locupletissimum Claudii principatu se vidisse testatur. & Iuuen. in transitu monstrat, Ego possideo plus Pallante & Licinis. *Patronos*) Claudium & Agrippinam. *Ornamenta prætoria*) ius ferendorum insignium, quæ Prætoribus concessa fuerant. *Cuius honore*) habito à Senatu. *Contentus*) spretis sestertiis centum quinquaginta. Sic enim asseuerauit Claudius. *A fortuna*) quæ indignis maxima quæque tribuit. *Iudicio*) quo digna dignis redduntur. *Titulus*) epitaphium honorificum. [Plin. naturam terræ describens, Etiam inquit monumenta ac titulos gerit, nomen

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est via Tiburtina intra primum lapidem (proximè adnotaui) monimentum Pallantis, ita inscriptum, Huic Senatus ob fidem pietatémque erga patronos ornamenta prætoria decreuit, & sestertiũm centies quinquagies: cuius honore contentus fuit. Equidem nunquam sum miratus, quæ sæpius à fortuna, quàm à iudicio proficiscerentur. Maximè tamen hic me titulus admonuit, quàm essent mimica & inepta, quæ interdum in hoc cœnum, in has sordes abiycerentur: quæ denique ille furcifer, & recipere ausus est, & recusare, atque etiam, vt moderationis exemplum posteris prodere. Sed quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perueniunt, vt rideantur. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prorogans noſtrum, & memoriam extendens contra æui breuitatem. *Mimica*) hiſtrionica, ridicula, vt quidam ex fide antiqui codicis legendum putant, cum in vulgatis eſſet,] *Inimica*) repugnantia, iniuſta. abſurda. [quid ſi mimica pro inimica deridicula videlicet & vrbana.] *Cænum*) viliſſimos homines & extremæ conditionis. *Abÿcerentur*) diſperderentur. Sanior lectio quàm adiicerentur. *Ille furcifer*) Pallas, qui ſeruus in furto, aut eiuſmodi aliquo flagitio deprehenſus fuerat, aut improbitatis ſcelere conuictus, duplex lignum quod currui ſubiicitur, & cui temo affigitur attollere iubebatur, & intuente vicinia circumferre, vt fidem in poſterum ei non haberent, & ab eo tanquam infido cauerent: ideo furcifer appellabatur à Latinis. Quod enim Græci σωρὸν, hoc Romani furcam nominant. Hæc Plutarchus in Quæſt. & Coriolani vita *Recipere*) ornamenta prætoria, cùm eſſet indigniſſimus. *Recuſare*) ſeſtertium centum quinquagies tanquam modeſtus, cũ eſſet rapaciſſimus. *Atque etiam*) illa eſt auſus [recuſare] [prodere, & monumento inſcribere.] *Moderationi*) dũ intra priorẽ paupertatem ſe ſubſiſtere contentatur. Hoc igitur epitaphio motus Secundus illud Senatuſconſultum adiit, quod repetit adeo copioſum & effuſum, vt in illo titulo viſus fuerit Pallas parciſſimus. *Satius*) melius eſt. *Huc fœlicitatiꝫ*) ad tantam fortunam. ſi legimus huc fœlicitate, ſic interpretaberis. *Huc*) ad hunc honorem. *Fœlicitate*) fortuna fauente.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Orqueor) dolet impedita Iulij Genitoris ſtudia morte diſcipuli ſummæ indolis: ſéque fatetur quanuis in ſeceſſu à ruſticis occupari, interdum tamen ſtudere: verùm ſentire quàm malè ſcribat ex comparatione veterum, tametſi Genitor ſua ſcripta ſummo oratori compararet. *Quid*) cur vel qui, id eſt, quomodo, tanquam diceret ſatis eſt mihi exploratum. *Huc*) in Thuſcos. *Vrbana*) moleſta quæ ſolent in vrbe tractari. *Iudicem aut arbitrum*) iudex eſt, qui vel inuitus poteſt cogi ad cognoſcendam litem, vt prætor, & reliqui magiſtratus ordinarij. arbiter verò qui quaſi vir bonus diſceptator electus eſt ab vtriſque litigantibus: vnde nemo poteſt cogi à Prætore ad arbitrum ſuſcipiendum, quoniam hæc res eſt libera & abſoluta, & extra neceſſitatem iuriſdictionis poſita, vt teſtatur Vlpianus. ff. quarto, titulo de arbitris, Sed vbi ſemel quis in ſe reciperet compromiſſum, quod ad ſimilitudinem iudiciorum redigitur, & ad finiendas lites pertinet, ad curam & ſolicitudinem ſuam hanc rem Prætor pertinere putat: ſi quis verò iudex ſit, arbitrium recipere eiuſdem rei de qua iudex eſt, & in ſe recompromitti iubere, prohibetur lege Iulia: & ſi ſententiam dixerit, nõ eſt danda pœnæ perſecutio. Seneca de beneficiis, Melior videtur conditio cauſæ bonæ, ſi ad iudicem quàm ad arbitrum mittitur, quia illum formula includit, & certos, quos non excedit, terminos ponit: huius libera & nullis aſtricta vinculis religio: & detrahere poteſt & adiicere, & ſententiam ſuam, non prout lex, vt iuſtitia ſuadet, ſed prout humanitas aut miſericordia impulit, regere. Lege Marcum Tullium in oratione pro Murena quæ dicantur de arbitro.

Orqueor quòd diſcipulum vt ſcribis, optimæ ſpei amiſiſti, cuius & valetudine & morte impedita ſtudia tua quid neſciam? cùm ſis omnium officiorum obſeruantiſſimus, cúmque omnes quos probas effuſiſſimè diligas. Me huc quoque vrbana negocia perſequuntur. Non deſunt enim, qui me aut iudicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ ruſticorum,

Abutuntur auribus meis) dicunt me patienter audiente quicquid volunt. *Suo iure*) ruſticorum licentia impudentiſſima & moleſtiſſima. *Agrorum locandorum*) prope finito luſtro, quo temporis ſpatio agri locabantur *Idoneos*) quia non perſoluunt quæ debent: & tamen fructus abſumunt, ſuper qui relibro nono apud Paulinum pluribus conqueritur. *Precario ſtudeo*) cum precibus impetrandũ eſt, vt poſſim ſtudere. nam precarium id eſt, quod precibus petentis conceditur, quamdiu is qui conceſſit patitur. Qui enim precario concedit, ſic dat, quaſi tunc recepturus cùm ſibi libuerit. quod genus liberalitatis ex iure gentium deſcendit, & eſt ſimile commodato. nam qui commodat ſuam rem, ſic commodat, vt non faciat rẽ accipientis, ſed vt ei vti re accommodata permittat. Tacitus de Germanis, Vnus imperitat, nullis iã exceptionibus nõ precario iure parendi. Apuleius, Nam per deũ fidẽ quadrupes nequiſſime! cèt precariam vocis vſuram ſumeres, cui tandẽ vel ineptiſſimo perſuadere poſſes atrocitatẽ iſtam culpa vacare? precarios milites ãixit Seneca, qui militiam precibus obtinuerant. & Tranquil. Claudium precario à Senatoribus exegiſſe, vt rata eſſent quæ procuratores ſui in iudicando ſtatuerent. Pacatus, Regij nominis inquit Brutus oſor precariæ redditus vitæ. Ouid. tamen. ix. formam precariam dixit precio comparatam. [Fuit in alia lectione non precario, ſed raro.] *Ex comparatione*) veterum ſcriptorum meliorum, & meorũ deterio-

qui auribus meis poſt longum tempus ſuo iure abutuntur. Inſtat & neceſſitas agrorum locandorũ perquàm moleſta. Adeo rarũ eſt inuenire idoneos conductores, quibus ex cauſis precario ſtudeo: ſtudeo tamẽ. nã & ſcribo aliquid & lego: ſed cùm lego, ex comparatione ſentio quàm malè ſcribam, licèt tu mihi bonũ animũ facias, qui libellos meos de vltione Heluidÿ, orationi Demoſthenis κὰ μειδίου confers: quam ſanè cũ componerẽ, illos habui in manibus, nõ vt æmularer (improbũ enim, ac penè furioſum) ſed tamen imitarer & ſequerer, quantum aut diuerſitas ingeniorum maximi & minimi, aut cauſſæ diſſimilitudo pateretur. Vale.

rum. *Libellos*) de quibus. ix. latius. κὰ μειδίου) contra Midiã oratio ſanè pulcherrima, cuius tale eſt argumentum, Midias Athenienſis cùm videret Demoſthenẽ parare veſtes, & alia multa ad feſtũ celebrãdũ, ardens inuidia omnẽ apparatũ fœdauit, quinimmò oratorẽ ipſum verberauit, in quẽ ideirco dixit orationem apud iudices Demoſthenes, cui titulus κὰ μειδίου, *Illos*) libellos de vltione Heluidij. *Æmularer*) contenderem eſſe par Demoſtheni. *Furioſum*) inſani officium credere aſſequi tantũ in dicẽdo virum. *Imitarer*) ſequerer eius veſtigia tanquam minor. nam imitator nunquam par eſt autori, & artifex procul dubio ſapientior eſt quàm imitatio. Hæc enim ſolũ quod videt operatur, phãtaſia etiã quod nũquã vidit. *Maximi*) Demoſt. grauiſſimi & vehemẽtiſſimi. *Minimi*) mei. Similitudo, quia vterque vlciſci iniuriã intẽdebat, Demoſt. ſuã, Secũdus amici ſui Heluidij. verũ multa in vtraq; cauſa fuerãt diuerſa ſaliter diſſimilitudo legitur.]

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Laudius) Terullũ hortatur, Claudium Pollionẽ in amicitiam ſuam admittat, & eũ commendat ab integritate vitæ, deinde ab animi robore, poſtremò à fide in amicos etiam poſt mortem.

Laudius Pollio amari à te cupit. dignus hoc ipſo quod cupit: deinde, quòd ipſe te diligit. (neque enim fere quiſquam exigit

istud)amari ab alio. *Integer*) nullo concussus crimine. *Verecundus*)bonum in adolescente signum verecundia, testimonio Senecæ, quanto magis si in viro perseuerat. *Militaremus*)essemus in prouincia Syria, vbi Secundus Tribunus militum fuit. *Commilito*)socius in militia, & commilitium ipsa militia. *Præerat alæ*)præfectus erat equitum. [*Militari*) quidam legunt miliariæ à numero mille, sicut Varro miliarios greges vocat: nec ignoro miliarias aues ab eodem attestari alias esse à coturnicibus, & à Plin. seniore miliariam herbam milio inimicam: miliarium autem esse genus vasis, sed quia nondum legi alam habuisse equites mille, magis placet vt legatur militari: & hoc additum sit ad tollendam æquiuocationem.] *Legato consulari*)qui vices Procos. gerit. *Rationes*)calculos pecuniarum, armorum, equorum, militum. *Excutere*)disquirere, cognoscere. *Promotus*)productus, [sublatus]nã promouere est aliquẽ ad maiores dignitates extollere, quasi vltra mouere. hinc promotiones Hammonius interpretatur progressiones. Lampridius in Heliogaballo voluit & per singulas vrbes lenones præfectos vrbis facere, & vt essent in vrbe. xiiii. & fecisset si vixisset: promoturus omnes turpissimos, & vltimæ professionis homines. pariter vsurpauit in Alexandro: apud Terentium tamen promouere pro differre sumitur. *Insito*)ingenito, naturali. *Nunquam infregit humanitatis laudem*) Semper fuit humanissimus. *Corœlio nostro*)Corœlio Rufo vtrique nostrum amantissimo. *Liberalitate*)Nerua restituit quæcunque à Domitiano iniustè sublata fuerant: egenis verò Romanorum mille & quingentas myriadas donauit, præpositis quibusdam Senatoribus, referente Dione, qui agros emerent, & diuiderent, & apud iurisc. inuenio diuum Neruam legem agrariam tulisse: qua cauetur vt si seruus seruáve insciente domino terminos staturos extra agrum suum finesve mouerit dolo malo, ei capitale esse, nisi dominus dominave multam, [quinquaginta]aureorum sufferre maluerit. *Diuidendis agris*)florente repub. Romana deligi solebant Triumuiri ad hoc negocium. Autores sunt Liuius & Appianus. *Dignum*) Pollionem iudicas. *Summo*) *viro*)Corœlio prudentissimo, & maximæ autoritatis. *Eligendi facultate*)cùm in vrbe multi essent digni, quos sibi socios potuisse eligere.

istud, nisi qui facit, vir alioqui rectus, integer, quietus, ac penè vltra modum: si quis tamen vltra modum verecundus. Hunc cùm simul militaremus, non solùm vt commilito inspexi: nam præerat alæ militari. Ego iussus à Legato Consulari rationem alarum & cohortium excutere, vt magnam quorundam fœdámque auaritiam, negligentiam parem. ita huius summam integritatem, solicitam diligentiam inueni. Postea promotus ad amplissimas procurationes nulla occasione corruptus, ab insito abstinentiæ amore deflexit, nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit, eadémque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paulisper cum magna sua laude intermisit, & posuit, à Corelio nostro ex liberalitate Imperatoris Neruæ emendis diuidendisque agris adiutor assumptus. etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate præcipuè placuisse? idem quàm reuerenter quàm fideliter amicos colat multorum supremis iudiciis, in his

Musonij Bassi) philosophi sapientissimi, & grauissimi tũc defuncti. [Quidam non Musonij, sed Annij legunt.] *Prædicatione*) laude. *Librum de vita eius ediderit*) vitam Musonij literarum monumentis mãdatam publicauerit. *Veneratur*)excolit, amat, tanquam rem sacram. *Styli varietate*) in hoc maximè liber ille laudabilis est, quòd, prout res exigit, dicendi figuram mutat. [Sũt tamen exemplaria quæ non habent, & styli varietate probandum,] sed [secunda lectio habet,] istud & raritate ipsa probandum, [quòd scilicet mortuos colat, cùm raro inueniantur qui mortuorum curam gerant.] *Vt querantur*) vt solùm lamententur de amicis defunctis: nec aliud vltra pro mortuis faciant. [an magis, vt de mortuis conquerantur, quòd non fuerint in se liberales. [*Neque non obligandus*) omnino deuinciendus. quanuis alij legunt, Neque enim obligandus, sed remunerandus est. aperto sanè sensu.] *Cœpit*)amare.

Musonij Bassi grauissimi ciuis, credere potes, cuius memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, vt librum de vita eius (nam studia quoque sicut alias artes bonas veneratur) ediderit pulchrum. Istud & raritate ipsa probandum, cùm plerique hactenus defunctorum meminerint, vt querantur. Hunc hominem appetentissimum tui, (mihi crede) complectere: apprehende immò & inuita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior cœpit. Vale.

C. PLIN. FABATO PROSOCERO SVO S.

Electori) Aduenisse Calestriũ Tyronem Comum, & plurimos manumissos lætatur, præsertim cum Fabato & Secundo publicè super hoc sint actæ gratiæ. *Manumissos*) nam secundum Pauli sententiam. ff. primo: apud Proconsulem etiam, in ea prouincia, quam sortitus non est, manumitti potest. *Patriam nostram*) Comum. *Ciuium numero*)libertini originem patronorum, respondente Vlpiano, vel domicilium sequuntur: item ex his nascuntur, nam municipem aut natiuitas facit, aut manumissio. ex constitutione Iustiniani libertinis eadem concessa libertas, quam manumissor habuit, cùm prius Augustus manumittendi modum terminasset, præsertim ne vinctus vnquam tortúsve quis vllo libertatis genere ciuitatem adipisceretur. *Ambitiosum*)honoris cupidum.

Electior iucundum tibi fuisse Tyronis mei aduentum. Quod verò scribis oblata occasione Proconsulis plurimos manumissos, vnicè lætor. Cupio enim patriam nostram, omnibus quidem rebus augeri, maximè tamen ciuium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me non vt ambitiosum, sed tamen iuuat, quod adijcis. Me téque & gratiorum actione & laude celebratos. Est enim vt Xenophon ait, ἥδιστον ἄκουσμα ἐπαίνου, vtig, si te mererí putes. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gratiarum actione) quòd noſtra cauſa manumiſſi fuerint. *Celebratum*) à municipibus. [ἥδιστον ἄκουσμα ὑπήκοις] dulciſſima auditio laus. [quidam codices habent, ὑδεμία αἰθεροπόνη ἡδονὴ ὅστι τῦ θείου ἐπιτέρψει, ἢ περὶ πᾶς πᾶμας διφεροσιν, id eſt, Nulla humana voluptas eſt numini propior, quàm per honores gaudium. Hoc Xenophon ait. In libello de Tyrannide, [Lucianus inquit: Laus enim quædam res liberalis eſt.] Is Xenophon Apis Attica propter ſuauitatem eloquentiæ cognominatus, cuius ore muſas locutas exiſtimat Cicero. Lege diffuſius Diogenem. *Vtique*) præſertim. *Putes*) ſentias. *Mererī*) dignum hoc gaudio.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

AVguror) Quærit Secundus inſeri hiſtoriis Taciti, quas immortales auguratur, monſtrat igitur quid de ſe ſcribere poſſit, illam ſcilicet vocem liberam & fortem in Senatu emiſſam aduerſus Maſſam, contra quem aduocatus pro Bæticis datus erat cum Senecione ſocio. *Hiſtorias*) actiones diurnales auguſtæ hiſtoriæ. *Immortales*) perpetuas. huic tamen augurio Secundi non rectè aues addixerunt. nam [maior & melior] pars earum intercidit, quódque reliquum eſt, ſatis interciſum & exulceratum. *Inſeri*) in illis commemorari, & locum aliquem habere. *Exprimatur*) effigietur, reddatur. *Artifice*) ſtatuario vel pictore. *Prædicator tui*) laudator rerum tuarum. an magis ſimilis tibi, id eſt excellentiſſimus. *Operibus*) rectè factis. *Non poſſum*) ſenſus eſt, tu debes annotaſſe hoc meum factum, cùm ſis diligentiſſimus in inueſtigandis publicis actis: in quibus ſcriptum fuit. Sunt autem acta publica libri in quibus publica, vt Senatuſconſulta, edicta, acclamationes, illuſtria geſta reſeruabantur: vnde Taciti hiſtoriam diurnales actus appellamus, quòd ſingulorum dierum acta contineat, [vnde idem Tacitus libro tertio dixerat exequi ſententias haud inſtitui: niſi inſignes per honeſtum, aut notabile dedecus, quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes ſileãtur, vtque prauis dictis factiſque ex poſteritate & infamia metus ſit.] *Periculum creuit*) dum nimium liberè loquor malis Domitiani temporibus. cùm ſequentia geſta fuerunt. [In ſecunda lectione fuerat, periclitatus ſum.] *Ingenio*) eloquentia. *Creuerit*) illuſtrius fuerit [aliâs ornaueris.] *damnato*) relicto pœnæ reperundarum. *Cenſuerat*) Senatus. *Publicè*) ab iis qui curam

AVguror (nec me fallit augurium) hiſtoriastuas immortales futuras. Quo magis (ingenuè fatebor) inſeri cupio. nam ſi eſſe nobis curæ ſolet, vt facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur, nónne debemus optare, vt operibus noſtris ſimilis tui ſcriptor prædicatórque contingat? Demonſtro itaque, quanquam diligentiam tuam fugere non poſſit, cùm ſit in publicis actis, demonſtro tamen: quò magis credas, iucundum mihi futurum, ſi factum meum, cuius gratia periculum creuit, tuo ingenio, tuo teſtimonio, ornaueris. Dederat me Senatus cum Herennio Senecione aduocatum prouinciæ Bæticæ contra Bæbium Maſſam: damnatóque Maſſa cenſuerat vt bona eius publicè cuſtodirentur: Senecio cùm explorraſſet Conſules poſtulationibus vacaturos: conuenit me, & qua concordia, inquit,

ærarii habebant, & pecunias publicas cuſtodiebant. nam publicare Vlpianus ad legem Iuliam de adulteriis ſæpe vſurpat pro ad ærarium deferre & ſeruos publicos, qui reipublicæ ſunt. *Poſtulationibus vacaturos*) [aduituros ſupplices libellos.] Senatus enim aliquando aliis intentus erat, vt [expediendis poſtulatis per libellos,] legationibus audiendis, tractandis principalibus rebus.

iniunctam nobis accuſationem executi ſumus, hac adeamus Conſules, petamúſque, ne bona diſſipari ſinant, quorum eſſe in cuſtodia debent. Reſpondi: Cùm ſumus aduocati à Senatu dati, diſpice num peractas putes partes noſtras Senatus cognitione finitas? Et ille, Tu quem voles, tibi terminum ſtatues, cui nullæ cum prouincia neceſſitudo, niſi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipſe & natus ibi, & Quæſtor in ea fui. Tum ego, Si fixum tibi iſtuc ac deliberatum, ſequar te: vt ſi qua ex hoc inuidia erit, non tua tantùm ſit. Venimus ad Coſſ. dicit Senecio quæ res ferebat, aliqua ſubiungo: vix dum conticueramus, & Maſſa queſtus Senecionem non aduocati fidem, ſed inimici amaritudinem impleſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clariſſimi Conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo præuaricationem obiecerit, quòd non & me reũ poſtulauit. Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Diuus quidẽ Nerua (nã priuatus quoque attendebat his quæ rectè in publico fierent) miſsis ad me grauiſſimis literis, nõ mihi ſolùm, verũetiã ſeculo eſt gratulatus, cui exemplũ (ſic enim ſcripſit)

Iniunctã) delegatã nobi à Senatu. *Accuſationẽ*) Maſſæ. *Diſſipari*) diſtrahi, depilari ab his qui conſeruare ea debent. an potius, ne Conſules permitterent bona diſtrahi à Maſſa, ſed à ſe reſeruari [à conſulibus,] ſub quorum cuſtodia illa eſſe debebant. *Diſpice*) diligenter inquire. *Partes noſtras*) accuſandi officium. *Senatus cognitione*) dum Maſſam damnauit. *Ille*) Senecio. *Prouincia*) Bætica. *Hoc recenti*) hac nouella tua aduocatione. nam deinceps pro Bæticis egit Secundus. *Natus ibi*) mater me peperit in Bætica: non ideo tamen intellige Senecionem fuiſſe Bæticum, cùm potuerit eius mater maritum in magiſtratu profectum ſecuta illic Senecionem parere. *Fixum*) decretum, certum. *Iſtuc*) accedere ad Cõſules. *Inuidia*) naſcatur. *Ex hoc*) tuo facto. *Non tua tantùm*) ſed communis vtrique noſtrûm. *Dicit*) in Senatu. *Ferebat*) exigebat. *Inimicitiæ amaritudinẽ impleſſe*) tanquam hoſtem amarum exercuiſſe inimicitias aduerſus ſe. *Impietatis*) crudelitatis: nam cùm pietas ſit officium & cultus quem præſtare debemus, non ſolùm patriæ parentibus neceſſariis, ſed etiam preſſis & reis: eius contrarium erit impietas, cuius crimini is obnoxius videri poterat, qui peracto accuſandi officio adhuc damnatum Maſſam premeret: id crimen fuit ſub malis imperatoribus frequens, à Nerua verò & Traiano ſublatum. *Horror omnium*) Senatorum pectora peruaſit, Maſſa accuſante Senecionem impietatis. *Silentio ſuo*) cùm me præteriiſſet, nec ſimiliter impietatis reum poſtulaſſet. *Præuaricationem obiecerit*) per hoc oſtenderit quod vellem adiuuare eius cauſam: diximus enim præuaricationem eſſe diuerſæ partis opitulationem prodita cauſa ſua, quam aduocatus ſuſceperat defendendam. *Vox*) fortis, cùm tunc nullus eſſet ciuis, qui libera poſſet verba animi proferre. *Excepta*) notata, mandata publicis

Universidad de Deusto
Biblioteca

scriptis. *Diuus Nerua*) Cùm hæc Secundus scriberet, Nerua iam cœlo donatus fuerat: sed cùm in Senatu acta sunt, nondum erat Imperator, nam tunc Domitianus viuebat. quare cùm diuum nominat, respicit ad Traiani tempora. *Nam priuatus* [*quasi attendebat*]) placet magis vt legamus iam priuatus his quæ attendebat, id est, iam ab officio Senatorio & publica cura remotus [excusatione ætatis, de qua in præcedentibus.] Refert enim Philostratus septimo, Domitianum iussisse Neruam secedere Tarentum: vbi cùm intellexisset Secundi vocem fortissimam in Senatu, scripsit ad eum literas grauissimas, quibus cõgratulabatur temporibus suis adhuc inueniri, qui liberè loquerentur.

Simile antiquis) tam laudabile & constans qualia tradunt antiquorum dicta, de quibus lege Valerium. *Egredi veritatem*) Hæc prima historiæ lex ne quid falsi dicat: deinde ne quid veri taceat, ne qua suspicio gratiæ sit in scribendo.

simile antiquis contigisset. Hæc vtcunque se habent, notiora, clariora, maiora tu facies: quanquam non exigo, vt excedas actæ rei modum. Namnec historia debet egredi veritatem: & honestè factis veritas sufficit. Vale.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER OCTAVVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS SEPTITIO SVO S.

ITER commode explicui, excepto quòd quidam ex meis, aduersam valetudinem feruescentibus æstibus contraxerunt. Encolpus quidem lector ille, seria nostra, ille, delitiæ, exasperatis faucibus puluere sanguinẽ reiecit. Quã triste hoc ipsi, quã acerbum mihi: si is, cui omnis ex studijs gratia, inhabilis studijs fuerit, quis deinde libellos meos sic leget? sic amabit? quẽ aures meæ sic sequẽtur? Sed dij

Iter) Secesserat in Thuscos, sed in itinere libertinorum aliqui valetudinem contraxerant, præsertim Encolpus lector, Secundi deliciæ. Scribit tamen de illo bene sperare. *Encolpus*) lidertus quasi in sinu tenendus & amplectendus. nam ἐν in κόλπος sinus. nomen amato puero conueniens. vnde Mart. bis meminit Encolpum dilectum ab Aulo Pudente. Lampridius refert Encolpum qui vitas Imperatorum scripsit, sub Alex. Seuero claruisse, & illo familiariter vsum. *Seria nostra*) quo vtimur in rebus seriis & grauibus. *Exasperatis faucibus puluere*) puluere fauces exasperari & lædi, inde tussim oriri, ac sanguinem reiici testatur Celsus, vide libro quinto super ea à nobis enarrata. *Omnis gratia*) est illi apud me, quòd est mihi gratus, id est studiorum causa. *Sic leget*) tam bene recitabit. *Quem*) lectorem. *Sic*) tanta attentione.

Lætiora) iucundiora, prosperam valetudinem. Fuit in secunda lectione, sed dulciora promittunt medici. *Ad hoc*) præterea. *Salubritas cœli*) in descriptione villæ in Thuscis salubritatem regionis laudauit, quòd ibi esset aër purior & liquidior.

lætiora promittunt. stetit sanguis, resedit dolor. Præterea continens ipse. Nos soliciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas cœli, secessus, quies, tantum salutis quantum otij pollicentur. Vale.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Alij) Vendiderat emptorib⁹ vindemias, cùm maxima spes in vitibus appareret, sed cœli intemperies graciles fructus præstitit: liberalitate tamen sua Secundus negociatoribus subuenit, remittendo aliquibus octauam partem, quibusdam decimam: quod non sine gloria Caluisio exponit. *Ego*) proficiscor. *Vt*) reuertar. *Vindemias*) vitium fructus, ius demendi vuas à meis vineis. *Pretium*) quod tunc erat à me propositum, non graue. *Et quod videbatur fore*) si vindemia peruenisset illæsa ad maturitatem, sperabant se illam vendituros longè maiori precio. *Fefellit*) nam cùm sperarent vberrimas colligere, falsi sunt. *Expeditum*) facile, promptum. *Aequaliter remittere*) æquam summam condonare & detrahere. *Forè*) in rebus publicis. *Domi*) in rebus domesticis & priuatis. *Si paria peccata*) sunt secundum opinionem Persæ, & Zenonis Stoicorum, qui paria peccata existimant. Dicunt enim si verum vero maius non est, nec falsum falso maius erit, ita nec fraus fraude, nec peccato peccatum: vt qui centum stadiis abest Mediolano, & qui vno æquè Mediolani non est: ita qui minus peccat, & qui amplius, æquè in recto opere non sunt. Hinc M. Tullius pro Murena, Dicunt Stoici omnia peccata esse paria, omne delictum scelus esse nefarium, nec minus delinquere eum qui gallum gallinaceum cùm opus non fuerit, quàm qui patrem suffocauerit. Hanc rem latius idem tractat tertio Paradoxo, multis obnitens argumentis peccata esse paria. Heraclides autē Tarsensis, & Athenodorus, imparia esse peccata dixēre. Quod etiam idem Cicero libro quarto de Finibus, multis prosequitur: séque excusat cur contra dixerit

Alij in prædia sua proficiscuntur, vt locupletiores reuertantur. Ego vt pauperior. Vendideram vindemias certatim negociatoribus ementibus: inuitabat pretium, & quod tunc, & quod fore videbatur, spes fefellit. Erat expeditum omnibus remittere æqualiter, sed nō satis æquum. Mihi autem egregium in primis videtur vt foris, ita domi: vt in magnis, ita in paruis: vt in alienis, ita in suis agitare iustitiam. Nam si paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, nequis mihi non donatus abiret, partem octauam precij, quo quis emerat, concessi: deinde ijs, qui ampliſsimas summas emptionibus occupauerant, seperatim consului. Nam & me magis iuuerant, & maius ipsi fecerant damnū. Igitur ijs qui pluris quàm decem millibus emerant, ad illam communem, & quasi

dixerit in oratione pro Murena. *Ne quis mihi non donatus abiret*) Virgilii carmen ex libro quinto. Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit. *Concessi*) remisi. *Summas*) nummorū. *Emptionibus*) emendo plurimas vineas. *Seperatim*) speciatim, seorsum ab his qui minoris emerant. *Magis iuuerant*) quia maioribus summis mecum conuenerant.

Publicam) omnibus æquè concessam. *Decumauimus*) decimam detraximus. Vocabulum frequens apud historicos, cùm volunt ostendere decimum quenque ab Imperatoribus interfectum: quorum aliqui vt erant mitiores vicesimabant, quidam etiam centesimabant. Autor Iulius Capitolinus. Quidam tamen non legunt decumauimus eius summam quæ decem millia excesserat, sed addidi decimam eius summæ, quæ decem millia excesserat. *Expressérim*) factum meum demonstrauerim. *Calculos*) supputationem, rationem pecuniæ: Impillis enim cōputabant, quod nunc aliqui obseruant. Et ideo. ff. quarto Paulus calculi rationem. & Valerius, Si ad calculos reuocetur. ac Iuuenalis Satyra nona, Ponatur calculus. & Columella libro primo, Composito calculo perfecti operis rationem computant, dixerunt. Hinc calculatores rationarios dicimus. testatur Modestinus de excusationibus tutelarum. *Si qui forte*) qui vindemias emerant quindecim millibus: remisi illis octauam quindecim millium, deinde remisi decimam quinque millium, qui numerus excedebat decem millia. *Aliquantum*) maius. *Aliquid*) minus. *Reposuisse*) soluisse, delesse. *Non equasset*) qui non fuissent æquales in solutione debiti: tractare eos æqualiter in remissione, iustum non putaui. *Gratia referri*) videbatur à me, dum remitterem decimam eius debiti, quod persoluerant. *Emendum*) propter remissionem octauæ & decimæ. *Absoluendum*) detracta alia decima à soluto. *Magno stetit*) constitit mihi caro, siue id fecerim ratione, siue bonitate. *Sed fuit tanti*] sed famam & gloriam mihi comparaui, hoc enim retuli ex liberalitate nostra. *Ex ipsis*) ordo & sensus est. Quanto quis melior & probior ex ipsis, quos non vna pertica, vt est in prouerbio, tractaui: sed tractaui distinctè & gradatim: tanto abiit obligatior mihi, cùm sit expertus se non esse obligatum mihi ex remissione

debiti Distinctè gradatimque magis placet quàm destinatè: quoniam illos per gradus debiti seperatim donauerat. *Non vna pertica*) non pari mensura, sed quemque secundum suam summam & soluendi alacritatem. *Pertica*) ergo mensura: ita enim cesserat in prouerbium vna pertica, pro eadem portione, & conditione. Pertica à portando, dicta quasi portica. Omnes autem mensuræ, vt palmus, pes, passus, & reliqua, in corpore sunt, sola pertica portatur: habet enim passus duos, id est decem pedes: vnde etiam à quibusdam decempeda vocatur: nam in diuisionibus agri pro maiori parte per perticas dimetiebantur. Quod testatur qui de mensuris agrorum, ex diuersis autoribus compendia fecit. Et Lucianus ad idem plerunque dicit, eodem cubito, & eodem digito. *Obligatior*) mihi magis gratus & deuinctus mihi amore. *Expertus*) recognoscens *Non esse apud me*) illud carmen non curasse, ἐν δ' οὐ πω τι μοῦ ἦμβρο κακὸς, οὐδὲ κακὸς ἰστὸς. verba sunt ex libro nono Iliados. Achillis ad Vlyssem, quæ sic ad nos transferri possunt. In eodem autem precio, & malus atque bonus.

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Librum) lætatur Sparso placuisse librum suum, contra quê monet fauere orationi iam publicatæ: sed iterum emendandæ resumptæ. *Cuiusdam*) viri. *Neutrum*) nec te, nec illum. *Virumque*) cùm sitis doctissimi. *Blandior mihi*) mihi placeo, mea amo: idcirco facilè credo placere tibi. *Proxima*) nouissima mea scripta. *Altum foueo*) excudo alium librum. *Contra istum librum*) diuersæ materiæ ab isto quem tibi misi, & in publicum dedi: nam alter grauia, alter iocosa cotinebat. Est alia lectio, & ideo iã nũc cõtra istũ librũ faueo orationi, quam nuper in publicum dedi. vt sit sensus, ideo ad æmulationem istius libri faueo orationi absolutissimæ quam nuper publicaui, & quam primùm ad te mittam, vt te iudicem faciam. *Erexi*) intẽdi, excitaui. *Destituat*) frustretur, protrahat. oratio eadem quam emiserat, sed iterum emendare volebat. *In manus*) vt eam recognoscam. *Placituram*) bonam.

Librum quem nouissimè tibi misi, ex omnibus meis, vel maximè placere significas. Est eadem opinio cuiusdam eruditissimi, quo magis adducor, vt neutrum falli putem, quia non est credibile vtrumque falli, & quia tantùm blandior mihi. Volo enim proxima quæque absolutissima videri, & ideo iam nunc contra istum librum faueo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, vt primùm diligentem tabellarium inuenero. Erexi expectationem tuam, quam vereor, ne destituat oratio in manus sumpta. Interim tamen tanquam placituram (& fortasse placebit) expecta. Vale.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Optimè) Caniniũ incitat paratũ ad scribendum bella, quæ Traianus confecit contra Dacos silatenter indicans modum, quem in scribendo seruare deberet: vnum imprimis petit, vt rudia & impolita carmina ad se mittat, quod iudicabit amoris singulare testimonium. *Bellum Dacicum*) quod Romani contra Dacos gessere, sub Domitiano inchoatum, & à Traiano confectum. Decibalus enim Dacorum rex, acer in re militari ac rebus gerendis: opportunè hostem inuadens, tempora se recipiendi discernens, insidiarum artifex, & pugnæ magister: rectè victoria vti, & cladem ferre sciens: quamuis à Romanis hostis iudicatus multo tempore legionibus restitit. Aduersus eum Iulianus Domitiani legatus hoc stratagemate vsus, vt militum & centurionum nomina hastis inscriberet, ex hoc cogniturus qui hostem percussisset: quare iuxta Tapas multos occidioni dedit: inter cadauera Vezenas Decibali regis legatus, postquam viuus statim fugere nequiuit, tanquam mortuus iacens sequenti nocte aufugit. Tum veritus Decibalus ne Romani ex recenti victoria, regnum quoque suum inuaderent: arbores concidit, arma instruxit, vt procul armatorum faciem redderent: quibus deterriti Romani recesserunt victi, vt Dion in Traiano tradit. Tranquil. & eum secutus Eutropius, scripsere Domitianum bello Dacico, passum multas calamitates, in eos sumptis duabus expeditionibus: prima Oppio Sabino oppresso, tametsi Appius Sabinus apud Eutropium legatur. secunda Cor. Fusco Præfecto cohortium Prætorianarum: cui belli summam commiserat. quam rem Orosius aliter complexus, inquit, Domitianus bellum aduersum Dacos per legatos gessit, pari Reip. pernicie: cùm & in vrbe ipse Senatum populúmque laniaret, & foris exercitum assidua hostes cæde conficerent: nam quanta fuerint Diurpanei regis cum Fusco duce

Optimè facis, quòd libellum Dacicũ scribere paras. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam lata, quæ denig. tã poetica, & (quamquam in verisimis rebus) tam fabulosa materia: dices immissa terris noua flumina, nouos ponteis fluminibus iniectos, insessa castris

prælia, quantæque Romanorum clades, longum esset enumerare. Domitianus tamen prauissima elatus iactantia, sub nomine superatorum hostium, de extinctis legionibus triumphauit: cædem Cor. Fusci Mart. & Iuuenalis tradidere. Dacos postea Traianus superauit, quod Iuuenalis per transitum Satyra ij tetigit: ibi vulneribus crudis populus modò victor. *Recens materia*) nuper confectum bellum à Traiano. *Copiosa*) multitudine rerum gestarum. *Poetica*) magnifica. *Fabulosa*) miranda & fabulis proxima. Huius expeditionis præter alios meminere Eusebius in Chronicis, & Claudianus in laudibus Honorij: quorum posterior inquit, Nec tali publica vota Consensu tradunt ataui caluisse per orbem, Dacica bellipotens cùm fregerit Vlpius arma: Atque indignantes in iura redegerit arctos, Cùm cinxêre faces Hypanin: miratáque leges Romanum stupuit Mœotica terra tribunal. Iulius etiam Frontinus in præfatione ad Celsum, de mensurarum ratione huius expeditionis meminit. Postquam, inquit Max. Imperator victoriam Dacicam proximè reseruauit: statim ad Septentrionalem plagam transire permisit. *Immissa*) commissa, per pontes. Nam noui & mirandi operis Pontem struxit super Danubium: cùm eum non posset propter cœnum diuertere. *Vel immissa*) in nouum alueum traducta. Sargetiam enim flumen, iuxta Decibali regiam, per alia deduxit quòd mortuo rege compererat sub illo thesauros conditos: quamuis per quosdam captiuos flumen Decibalus diuertisset: & solum eius effodisset, ac ibi maximã auri & argenti copiam cæterarúmque rerum precio sarum, quæ corrumpi ab aqua non

Universidad de Deusto
Biblioteca

poterant congessisset, ac lapidibus antrũ conclusisset: deinde fluentem superinduxisset. At Bicilis quidam regis amicus facti conscius à Romanis captus rem detexit. *Pontes*) Danubium ponte mirabili vinxit: de cuius substructione lege plura apud Dionem.

Montium abrupta) ardua. præcipitia, rupinas. Dion, postquam ipsa prærupta, & montium cacumina conscendere aggressus est, tumulos ex tumulis, cum maximis periculis occupans, & ad ipsam Dacorum regiam impulit, & à tergo Lucius hostes aggressus, multis interfectis plures captiuos fecit. *Regia*) nomine Sarmisegetusa secundum Ptolemæum. *Pulsum*) priuatum: nam Decibalus vt regiã suam, & vniuersam regionem captam ab hostibus vidit: parúmque abesse quin caperetur, sibi manus intulit, eiusque caput Romam delatum est: inde tota Dacia Romanis paruit imperiis. *Nihil desperantem*) antequam regia caperetur. Veruntamen Græci tradunt extimuisse Traiani in se motum: vtpote non ignarum prius non Romanos, sed Domitianum vicisse: tunc verò bellum gesturum, & contra Romanos & Traianum Imperatorem: cuius virtutes, præsertim bellicas admirabantur omnes. Victus igitur primum pacem petitam impetrauit, iussus arma, machinas, & earum opifices, transfugásque tradere, & castella demoliri, abstinere à regione capta, amicos, & hostes Romanis suos putare eosdem. In has tamen conditiones inuitus concessit: deinde Traianum adiens, & humi procumbens, adorauit. legati ab eo ad Senatum missi, & pacem, & arma impetrarunt, pro quibus Traianus triumphauit, & Dacici cognomen accepit. sed postquam renunciabatur Decibalum contra fœdera multa patrare, arma parare, legationes ad finitimos mittere, non parentes imperiis depopulari, Iazygibus partem agri ademisse, Senatus hostem iudicauit. & Traianus non per legatos, sed ipse exercitus dux secundo bellum intulit: in quo post multa discrimina hoste ad internecionem deducto iterum triumphauit: cuius pompam Claudianus tetigit in Panegyrico Honorij. Alta quòd inuectus fractis Capitolia Dacis. *Inuicta*) indomita ante Traianum: nam ab ipso in formam prouinciæ redacta est. Inde dicit Traiani secundum triumphum fuisse nouissimum, suis scilicet temporibus: nam postea alij de Dacis triumpharunt. *Hæc*) tam præclarè gesta. vel super hæc, id est præter prædicta. *Amplissimus operibus*) in ampla materia amplissimè tuum ingenium accrescit, vt illi par sit, vel. *Amplissimis operibus*) à te editis præclaris scriptis. Nam sequitur non multo pòst, etsi quando aliàs, toto ingenio vehere. Legitur etiã amplissimè. *Barbara*) qualia Vezenas Sarmisegetusa. Mella testatur barbara posse vix eloqui Romano sermone: & Nazarius, Immanitas, inquit, barbariæ in ipsis vocabulis adhibet horrorem. *Ipsius regũ*) hoc fecit vt autoritate Orosij, qui in multis secutus est Tacitum: credã ipsum Dacorum regem appellatum Diurpaneum: postea aliqua ratione Decibalum vocatũ: sic enim & Græci, & Secundus ad Traianum nominat. *Græcis versibus*) quibus erat scripturus hoc opus. *Non resultent*) non

montium abrupta: pulsum regia, pulsum etiam vita regem nihil desperantem. Super hæc actos bis triumphos, quorum alter ex inuicta gente primus, alter nouissimus fuit. Vna, sed maxima difficultas, quòd hæc æquare dicendo, arduum immensum etiam tuo ingenio, quanquam altissimè adsurgat, & amplissimis operibus increscat. Nonnullus & in illo labor, vt barbara & fera nomina, in primis regis ipsius Græcis versibus non resultent. Sed nihil est, quod non arte curáque, si non potest vinci, mitigetur. Præterea, si datur Homero & mollia vocabula, & Græca ad lenitatem versus

conueniant, non respondeant. *Mitigetur*) Molliatur, mansuescat. *Datur*) permittetur, concedetur. in alia lectione est negetur. *Mollietur & Græca*) tanto magis dura & barbara & mollienda sunt. Contrahi nanque & molliri verba non vsus causa, sed aurium præcipit Cicer. *Adhonestatem versus*) ad meliorem metri sonum. *Contrahere*) abbreuiare, vt versum exasperet, pro qualitate rei, quam tractat. Sunt enim in illo quę verborum monstra litteratoribus videntur. Hæc autem contractio fit per syllabarum naturam longarum si breuiantur, vel per litterarum & syllabarum defectum. *Extendere*) per additionem protrahere: quod consequemur geminatione, productione, epectasi, diæresi, parenthesi, diaplasmo, paremptosi, proschematismo. *Inflectere*) mutare in aliam declinationem, quæ prædicta ab Homero factitata non mediocriter grammaticos exagitant, dum conantur illa ratione aliqua tueri. *Non detur tibi audentia simili*) non permittitur tibi paranti scribere Græcis versibus maximum bellũ: quale Homerus cecinit. In quibusdam codicibus pro non detur, scriptum est negetur, item simile audenti. *Contrahere*) extendere, inflectere vocabula. *Delegata*) arbitraria. *Accersita*) affectata. *Necessaria*) quia nimium horrida. *Proinde*) quare. *iure Vatum inuocatũ Dijs*) poetas inuocare Deos, in limine sui operis nemo dubitat. Inuocantur autem musæ etiam ad concentum adiuuandum, quas tres tantùm esse voluit Varro. vnam quæ ex aqua nascitur: alterã quam aëris ictu sonus efficit: tertiã quę mera tantũ voce cõsistit. Alij à precationibus deorũ incipiẽdũ, quòd nihil rite nihilq; prouidenter homines sine deorũ immortaliũ ope, cõsilio, honore auspicarentur. *Ipso*) Traiano inuocato. sic Lucanus Neronẽ, & Maximus Tiberiũ: quãquam Liuius neget historico conuenire deorũ inuocationẽ. *Dicturus*) scripturus. *Immitte rudentes*) intẽde neruos, inchoa, cõfirma te futuro labori. *Pãde vela*) bellũ ipsum totis ingenii viribus decanta. *Si quando aliàs*) si vnquam vectus es toto ingenio, nũc præcipuè vehere. *Poeticè*) grãdiloquis verbis agam? quia dixerat immitte rudentes, pande vela, per quæ videbatur spiritum poeticum induisse. Non enim per se res gestæ versibus comprehendendæ sunt, quod longè melius historici faciunt, sed per ambages deorúmque mysteria, & fabulosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus,

quare magis probo qui legunt lenitatem. vnde Seruius Sicarbam à Virg. appellatum putat Sicheum: tanquam mollius nomen. Nam secundum Senecam, poetæ non putant ad rem pertinere verum nomen dicere, sed aut necessitate coacti, aut decore corrupti: id quenque vocari iubent, quod belle facit aduersum.

contrahere, extendere, inflectere: cur tibi similis audentia, præsertim non delegata, sed necessaria negetur? Proinde iure vatum inuocatis Dijs, & inter Deos, ipso, cuius res, opera, cõsilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac siquando aliàs, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poeticè cum poeta? Illud iam nunc paciscor, prima quæque vt absolueris, mitte, immò etiã antè quàm absoluas, sic vt erunt recẽtia & rudia, & adhuc similia nascentibus. Respondebis nõ posse perinde carptim, vt contexta, perinde inchoata placere, vt effecta. Scio. Itaque & à me æstimabuntur, vt cœpta: spectabuntur vt membra, extremámq; limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cætera habere amoris tui pignus, vt ea quoque norim, quæ nosse neminem velles. In summa potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiúsq;: sed ipsũ te magis amabo, magisq; laudabo quãto celerius & incautius miseris. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt potius furentis vaticinio appareat, quàm religiosæ orationis sub testibus fides. Hæc Petronius Arbiter. Quare à plerisque Lucanus versificator, & non poeta existimatur. *Illud, Iam nunc paciscor prima*) Iam tecum conuenio, vt mihi principium operis mittas. & partes deinceps quas perficies. *Rudia*) impolita. in alia lectione fuit, & rudia, & adhuc similia nascentibus. *Perinde*) tam. in libello de Germanis Tacitus, Aliæque gentes haud perinde memoratæ. *Carptim*) particulatim, diuulsè. *Contexta*) coniuncta, continuata. *Effecta*) elaborata, emendata. *Scio*) ita esse. *Cœpta*) non perfecta. *Spectabuntur*) considerabuntur. *Membra*) partes. *Limam*) emendationem. *Sermo*) quædam exemplaria habent sinu. *Hoc pignus*) hoc testimonium. *Cautiusque*) emiseris. *Incautius*) confidentius.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Graue) Dolet apud Geminium Macrinum angi pro obitu vxoris; quam omni laude dignissimam prædicat. nã vxorem viuam amare voluptas est, defunctam religio. *Noster*) amicus, ex eadem regione. nam fuit Brixiensis. *Singularis*) solius, cui similis non inueniebatur. *Olim*) priscis temporibus & melioribus annis. *Iurgio*) conuicio, vt tria sunt tempora: ita ordo rerum tribus momentis cõfertus est. Habent enim omnia exordium, incrementum, summam. vt iurgium deinde cædes: demum strages. quem ordinem Iuuenalis Satyra. xv. ad vnguem seruauit, vbi inquit, Sed iurgia prima sonare Incipiunt animis ardentibus, hæc tuba rixæ: Dein clamore pari concurritur, & quæ sequuntur. Marcellus inter iurgium & litem hoc differre putat, quòd iurgium leuior res est. Siquidem inter beniuolos aut propinquos dissensio, vel contentio iurgium dicitur, inter inimicos dissensio lis appellatur. hæc tamen pro commodo scriptorum confunduntur. Festus iurgationem iuris actionem interpretatur. *Ex diuersis ætatibus*) ex pueritia simplicitatem, ex iuuenta comitatem, ex virilitate & senectute grauitatem & prudentiam. *Hoc*) propter virtutes illius. *Exacerbatur*) increscit, molestatur, perturbatur. *Nam fruenti voluptatibus*) dum fruimur diu voluptatibus: tanto magis dolor crescit cùm priuamur. Quanto enim maius fuit gaudium: tanto maior sequitur tristitia. Fruendis voluptatibus in aliquibus legitur exemplaribus, dum eis scilicet fruimur. *Suspensus*) anxius. *Homine*) Minutio Macrino viro Prætorio. *Auocamenta*) solamina animum à mœrore auocantia. alibi etiã pro illecebris. *Cicatricem*) signum vulneris, memoriam mali. nam recenti

Graue vulnus Macrinus noster accepit, amisit vxorem singularis exempli, etiamsi olim fuisset. Vixit cum hac triginta nouem annis sine iurgio, sine offensa. Quam illa reuerentiam marito suo præstitit, cùm ipsa summam mereretur. quot, quantásque virtutes ex diuersis ætatibus sumptas collegit, & miscuit. Habet quidem Macrinus grande solatium, quòd tantum bonum tandiu tenuit: sed hoc magis exacerbatur, quòd amisit. Nam fruenti voluptatibus crescit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere auocamenta, & cicatricem pati possit: quam nihil æquè, ac necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit. Vale.

dolore homo est medelæ impatiens: vnde Papinius in syluis dixit, Abruptis etiam nunc flebile venis Vulnus hiat, magnæque patet via lubrica plagæ. *Et dies longa*) Serui j Sulpitij trita sententia, dolorem tempore minui, & Diodori pariter in v. & Plutarchi in consolatoria ad Apollonium. sed ante hos Euripides dixerat, χρόνος μαλάξει, tempus molliet, scilicet dolorem. *Inducit*) contegit, curat, delet. quo verbo vtuntur Iurisconsulti, vt. ff. de his quæ in testimonio delentur [& inducuntur.] & Tranquil. In Cæsare Dictatore inducto priore decreto id est abolito. Valer ius, Obducta, inquit, cicatricibus vulnera. Plin. lib. xi. mox obducitur tenui membrana: quare sunt qui apud Cæcilium legunt, obducit, non inducit.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Cognouisse) Pallantem Claudij libertum à Senatu Prætoriis ornamentis donatum, libro. vij. Montano scripserat: nunc perlecto de eo senatusconsulto adeo honorifico vt illud iam prædictum Pallantis epitaphium videretur humile: contra temporum Claudianorum calamitatem multum inuehitur, senatusconsultum per capita narrans, & reprehendens. *Monumentum*) via Tyburtina, intra primum lapidem. *Patronos*) Claudium, Agrippinam, Neronem. *Ornamenta Prætoria*) insignia quibus vtebantur Prætores, & imprimis aureorum annulorum vsum. *Honore*) Prætoriorum ornamentorum spretis sestertiis. *Operæpretium*) vtile. non improbo, precium curæ, scilicet aliquam me ex hac cura vtilitatem capturum. *Ille superbissimus titulus*) illa sepulcri inscriptio nimium arrogans, si Pallantem respicias, si verò Senatusconsultum modesta & humilis. *Conferant*) si compararentur Senatusconsulta Mariorum, Syllarum, Pompeiorum, vincerentur honore & laude. *Non dico illi Veteres*) pro quibus quamuis magnificis, tamen Senatusconsulta decernebantur intra honestatem. *Veteres Africani*) auus & Nepos, ille devicto Annibale: hic pro deleta Carthagine, cognomen Africani meruere: Veteres, inquit, respectu Syllæ, & Marij, ac Cæsarum. *Achaici*) vt L. Mũmius, cui Achaico à deuictis Achæis cognomentum inditum est, in quo bello se abstinentissimum præstitit: nec quicquam ex iis opibus ornamentisve, quæ prædiues Corinthus habuit, in domum eius peruenit. Fuit etiam belli Achaici particeps Q. Cecilius Metellus victis Achæis, apud Thermopylas, nec non Lucius Manlius Consul Draco Achærorum duce superato, L. tamẽ Mummius de Achæis triumphare meruit. *Numantini*) Numantiam in Hispania ciuitatem, Scipio Africanus deleuit: & inde Numantinus est appellatus. *Proximi*) iuniores Imperatores. *Marij*) quamuis legam multos Marios: imprimis tamen respiciendum puto C. Marium, qui septies Consul fuit, & de Cimbris triumphauit. *Syllæ*) Sylla cognomẽto Felix, Marij hostis, & Põp. amicus: immò magister, primus ex omnib⁹ secũdũ Appianũ inuentus est, qui tyrãnidẽ deponeret: dicerẽtq; se eorũ pœnas subire velle pro quib⁹ cõdẽnaretur. Priuatus quoque intuẽtib⁹ cũctis per forũ âbularet, & domũ

Cognouisse iam ex epistola mea debes, annotasse me nuper monimentum Pallantis sub hac inscriptione, Huic Senatus ob fidem, pietatémque erga patronos, ornamenta prætoria decreuit, & sestertiũm centies quinquagies, cuius honore contentus fuit. Postea mihi visum est precium curæ, ipsum S. C. quærere. Inueni tã copiosum & effusum, vt ille superbissimus titulus modicus, atq; etiã demissus videretur. Cõferant se, nõ dico illi veteres Africani, Achaici, Numãtini: sed hi proximi Marij, Syllæ,

absque iniuria rediret. Tanta inspicientibus eum dignitatis reuerentia, & metus inerat, aut depositi muneris stupor, aut inferendæ pœnæ verecundia, aut alia benignitatis ratio, quasi ad vtilitatem publicam conduceret tyrannis.

Pompeij, Pompeius Strabo Pompeij Magni pater viri illustres: & filij Pompeij Magni, quem hîc potius intelligêdum arbitramur, fuere: qui quoniam apud Plutarchum, Appianum, Cæsarem, Dionem, ac pene innumeros memorantur: satis habemus lectorem admonuisse. *Longius*) inferius ad Cæsares. *Iacebunt*) minus nominabuntur, laude inferiores erunt. *Vrbanos*) iocosos cum sale. *Miseros*) infelices, qui ad hanc censendi necessitatem cogerentur. *Vrbanitas*) nam Senatum decent seria & grauia. Maledictio autem si facetius iactatur, vrbanitas nominatur. *Illa*) talia. *Procedendi libido*) fuit in causa, vt per id essent chari Imperatori, & promouerentur ad maiores dignitates: dum quos vident Claudio placere sententiis honorificis honestant. *Procedere*) ascendere ad maiores dignitates. *Dignitatis*) designati Consulis. *Potentissimæ*) quia primus censebat [aliter florentissimæ.] *Primus in Senatu*) Barea Soranus Consul designatus, princeps in dicenda sententia. *Mitto*) taceo, occupatio. *A seruis*) à Senatoribus coactis Imp. Cæs. nam illis Claudius sententiam dictauerat. *Exhortandum*) alij legunt exorandum. *Compellendum*) cogendum Pallantem. *Ad vsum aureorum annulorum*) qui ius annulorum impetrauerat in ordinem ingenuorum transibat. Longo certè tempore ne Senatum quidem Romanum habuisse aureos annulos manifestum est: siquidem iis tantum, qui legati ad exteras gentes iturі erant annuli publicè dabantur. Postea virtutis bellicæ factum est insigne. Nemo tamen nisi equitum primores id gerebant: annuli igitur distinxere alterum ordinē à plebe, sicut tunica ab annulis Senatū, & tertiū ordinē plebi patribúsq; inseruere. Hæc Plin. auunculus, sed insequētium Imperatorum facilitate libertis id ius promiscuè concessere. *Prætorius*) Pallas Prætoriis insignitus ornamentis. *Ferreis vteretur*) quos gestabant serui. Verum Plin. Memoria, inquit, auorum multi prætura functi in ferreo consueuerunt. & Dion, Nulli Romanorum antiquorum non modò libertinorum, sed ne ingenuorūm quidem præter Senatores & equites annulis aureis vti licet, nisi Imperator concesserit. & codice ad legem Iuliam Viscelliam libertini non poterant aggredi magistratus, neque Decurionatum arripere, nisi ab Imperatore impetrassent ius aureorum annulorum: per hoc enim turò ad magistratus accedere poterant, cùm per id imaginem ingenuitatis obtinerent: adde eundem Plinium tradere in ferreo annulo equites iudicésque

Pompeÿ, nolo progredi longius: infrà Pallantis laudes iacebunt. Vrbanos, qui illa censuerunt, putem? an miseros? Dicerem Vrbanos, si Senatum deceret vrbanitas. Miseros ergo? sed nemo tam miser est, vt ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeo demens, vt aut per suum aut per publicum dedecus procedere vellet in ea ciuitate, in qua hic esset vsus potentissimæ dignitatis, vt primus in Senatu laudare Pallantem posset? Omitto, quòd Pallanti seruo prætoria ornamenta offeruntur, quippe offeruntur à seruis: Mitto quòd censent, non exhortandum modò, verumetiam compellendum ad vsum aureorum annulorum. Erat enim contra maiestatem Senatus, si ferreis Prætorius vteretur. Leuia hæc, & transeunda. Illa memoranda, quòd nomine Pallantis Senatus, nec expiata postea curia est. Pallantis nomine

que intellectos primitus, & annulum triumphanti ferreum in digito fuisse: æqua fortuna triumphantis, & serui sustinentis coronam. sic triumphauit de Iugurta C. Marius. *Nec expiata postea cu-*

Senatus gratias agit Cæsari) nō gratias actas Claudio Cæsari à Senatu tradit Tacitus, sed Scipionem Cornelium censuisse grates publicè agendas Pallanti, qui regibus Arcadiæ ortus veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret: seque inter ministros principis haberi sineret. Nam Claudius ante omnes libertos suspexit Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus: quos decreto quoque Senatus, non præmiis modò ingentibus, sed & quæstoriis prætorisque ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere ac rapere, vt querente eo quōdam de fisci exiguitate, non absurdè sit dictum, abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperetur. *Ipse*) Claudius. *Eius*) Pallantis. *Facultatem fecisset*) dedisset liberum arbitrium. *Benevolentiam erga eum*) amorem suum erga Pallantem. *Pulchrius*) cum derisione. *Additur*) Senatusconsulto ascriptum est, quod sequitur. *Omnes*) Senatores. *Singularis industriæ*) erga patronos suos: an quia repertor relationis fuisset fœminarum, quæ seruis coniungerentur. *Meritissimò*) condignè. vel à Claudio & Senatu, qui hæc meruere. *Credas*) putares per hoc Senatusconsultum, tam honorificum, à Pallante imperio Romano additos aliquos populos, vel liberatos exercitus ab hostibus circumsessos industria illius. *Astruitur iis*) additur prædictis in illo Senatusconsulto. *Cum Senatui*) ordo est. Cùm nulla materia liberalitatis possit repræsentari gratior Senatui populóque Rom. quàm vt contingat adiuuare facultates Pallantis abstinentissimi fidelissimíque custodis principalium opum. Erat enim custos imperialium pecuniarum: huic muneri à Claudio præpositus, postmodum à Nerone dimotus, cum quo olim pepigerat, ne cuiusquam facti in præteritum interrogaretur, sed pares cùm Rep. rationes haberet. *Principalium*) Imperatoris: frequens dictio apud Iurisconsultos, & interdum apud Secundum in Panegyrico. Dependent ista à prædictis vt sic coniungas: additur vt Pallas, cui se omnis pro virili parte obligatus fateretur, singularis fidei, singularis industriæ fructum meritissimo ferat, cum Senatui populoque liberalitatis gratior repræsentari nulla materia possit, quàm si abstinentissimi fidelissimíque custodis principalium opum facultates adiuuare contigisset:

ria) fuit in secunda lectione nec expiata postea ea iniuria: tanquam piaculum in curia ea iniuria facta commississet Senatus.

Senatus gratias agit Cæsari, quòd & ipse cum summo honore mentionem eius prosecutus esset, & Senatui facultatem fecisset testandi erga eum beneuolentiam suam. Quid enim Senatui pulchrius, quàm vt erga Pallantem satis gratus videretur? Additur vt Pallas, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, singularis fidei, singularis industriæ fructum meritissimò ferat: prolatos Imperÿ fines, redditos exercitus Reipub. credas. Astruitur his, cùm Senatui populóque Romano liberalitatis gratior repræsentari nulla materia posset, quàm si abstinentissimi fidelissimique custodis principalium opum facultates adiuuare contigisset. Hoc tunc votum Senatus, hoc præcipuum gaudium populi: hæc liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adiuuare publicarum opum egestione contingeret. Iam quæ sequuntur, voluisse quidem Senatum censere

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam cætera sunt interposita à Secundo ad rem redarguendam. *Tunc*) sub Claudij dominatione. *Egestione publicarum opum*) euacuatione, & impensa publicæ pecuniæ. dum illi offertur ex ærario sestertium centies quinquagies. *Iam*) præterea quæ memoranda sunt. *Quæ sequuntur*) in Senatusconsulto. *Voluisse* sensisse *Censorem*) huius rei iudicem. an potius censere, id est decernere: cùm censere Senatus sit, populi iubere.

dandum ex ærario sestertiûm centies quinquagies, & quanto ab eiusmodi cupiditatibus remotior eius animus esset, tanto impensius petere à publico parente, vt eum compelleret ad cedendum Senatui. Id verò deerat, vt cum Pallante autoritate publica ageretur: Pallas rogaretur, vt Senatui cederet, vt illi superbissimæ abstinentiæ Cæsar ipse patronus aduocaretur, ne sestertiûm centies quinquagies sperneret. Spreuit, quod solum potuit, tantis opibus publicè oblatis: arrogantius fecit, quàm si accepisset. Senatus tamen id quoque similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis, Sed cùm princeps optimus, parénsque publicus rogatus à Pallante, eam partem sententiæ, quæ pertinebat ad dandum ei ex ærario centies quinquagies sestertiûm, remitti voluisset: testari Senatum, & se libenter ac meritò hanc summam inter reliquos honores ob fidem diligentiámque Pallantis decernere cœpisse: voluntati tamen principis sui, cui in nulla re fas putaret repugnare, in hac quoque re obsequi. imaginare Pallantem velut intercedentem Senatusconsulto: moderantémque honores suos, & sestertiûm centies quinquagies, vt nimium recusantem: cùm prætoria ornamenta, tanquam minus recepisset. Imaginare Cæsarem liberti precibus,

Dandum) donandum Pallanti. *Ex ærario*) ex publico: nam ærarium publicæ pecuniæ receptaculum, fiscus autem principalis. *Eiusmodi cupiditatibus*) auaritiæ desiderio habendi. *Eius*) Pallantis. *Tanto impensius*) eo ardentius voluisse Senatum, vt illa sestertia acciperet. *Petere à publico parente*) rogare Senatum principem Claudium. *Eum*) Pallantem. *Cedendum Senatui*) contentum esse quod Senatus sentiret, vt acciperet quæ Senatus dono daret. *Id vero deerat*) ironia cum indignatione. *Publica autoritate*) imperatoria: immò Senatoria. cùm Dion referat, illa Senatusconsulta, quæ fiebant extra ordinem solita appellari, publicam autoritatem. *Superbissimæ*) abstinentiæ. *Pallantis*) qui superbia abstineret à munere oblato. *Aduocatus*) internuncius, prosoneta, vel patronus aduocaretur, ne Pallas pecuniam à Senatu decretam sperneret. *Quod solum potuit*) facere, spernere sc. sestertiûm centies quinquagies. *Arrogantius*) cùm videretur id fecisse modestiæ gratia: quod tamen fuit arrogantius, quàm si accepisset. *Id*) quod spreuit. *Similis querenti*) tanquam lamentaretur, quòd non accepisset. *Tulit laudibus*) maximè laudauit. *Eam partem*) caput illud sententiæ noluit Claudius tolli, quo Senatores decernebant dare de publico Pallanti sestertium centies quinquagies. *Ob fidem*) erga patronos. & Rempub. *Pallantem*) libertum, & vilem. *Intercedentem*) interpellantem, resisten-

tem. *Minus*) cùm maius esset recipere dignitates immeritas, quàm pecunias. Si legeris munus, [scilicet tanquam debitum.

vel potius imperio, coram Senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Imaginare Senatum, vsquequaque testantem meritò libentérque se hanc summam inter reliquos honores Pallanti cœpisse decernere, & perseueraturum fuisse se, nisi obsequeretur principis voluntati, cui nõ esset fas in vlla re repugnare. Itáne sestertium centies quinquagies Pallas ex ærario referret, verecundia ipsius, obsequio Senatus opus fuit, in hoc præcipuè non obsecuturi, si in nulla re putasset fas esse non obsequi? Finem existimas? Mane dum, & matora accipe. Vtique cùm sit vtile, principis benignitatem promptissimam ad laudem, præmiaque merentium illustrari vbique, & maximè iis locis, quibus incitari ad imitationem præpositi rerum eius cura possent, & Pallantis spectatissima fides, atque innocentia exemplo prouocare studium tam honestæ æmulationis posset, ea quæ quarto Calendas Februarij, quæ proximè fuissent, in amplissimo ordine optimus princeps recitasset, Senatúsque consulta de his rebus facta in æs inciderentur, idque æs figeretur ad statuam loricatam diui Iulij. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem? Delectus est celeberrimus locus, in quo legenda præsentibus, legendæ

Vel potius Imperio) vera correctio: paruit enim Claudius libertis suis. inde Iuuenalis. Indulsit Cæsar cui Claudius omnia, cuius Paruit imperiis, vxorem occidere iussus. *Imperat*) est tanquam imperium: cùm libertus audet in Senatu imperatorem patronum suum rogare. *Vsquequaque*) frequenter. *Summam*) pecuniarum. *Perseueraturum fuisse*) omnino decreturum fuisse. *Verecundia ipsius*) fuit opus verecundia Pallantis, & obsequio Senatus. vt Senatores obsequerentur principi assueranti Pallantem contentum honore intra priorem paupertatem velle subsistere: nec tamen in hac re obsecuti fuissent, si putassent, licere sibi contradicere Cæsari in aliquibus, neque semper voluntati eius morem gerere. *Finem*) hunc esse finem Senatusconsulti. *Manedum*) ausculta paulisper: tamen *dum* potest esse dictio expletiua. *Vtique*) præsertim. verba Senatusconsulti. Est autem ordo & sensus, Cùm sit vtile principis benignitatem tam promptissimam in Pallantem illustrari, & publicari in laudem virorum, vt Pallantis, merentium præmia locis amplissimis, vt in foro: quibus rebus reliqui præpositi curæ imperialium rerum possent incitari ad imitationem: & fides Pallantis spectatissima in patronos, atque innocentia possit prouocare exemplo suo aliorum studium, tam honestæ æmulationis: est visum ea quæ optimus princeps recitasset in amplissimo ordine, &c. *Calendas Februarij*) multi legunt ante decimum Calendas Februarii, [nonnulli quarto Calend. Februarii.] *Quæ proximè fuissent*) qui dies proximus fuit isti Senatusconsulto, facto super his rebus, inciderentur in ærea tabula, & id affigeretur, iuxta statuam loricatam diui Iulii, qui autore Tranquillo, primus omnium in consulatu suo instituit, vt tam Senatus quàm populi

diurna acta conficerentur, & publicarentur. Statuæ loricatæ, quæ in foro locata fuerat diuo Iulio, meminit Plinius, his quidem verbis, Cæsar Dictator loricatam sibi statuam dicari in foro suo passus est. *Celeberrimus locus*) forum Cæsaris Dictatoris: de quo Tranquil. Forum de manubiis inchoauit: cuius area super sestertium millies constitit. *Præsentibus*) viuentibus.

futuris proderentur. Placuit ære signari omnes honores fastidiosissimi mancipij: quósque repudiasset, quósque, quantum ad decernentes pertinet, gessisset, incisa & insculpta sunt publicis æterniſque monimentis Prætoria, sic quasi fœdera antiqua, sic quasi sacræ leges. Tanta principis, tanta Senatus, tanta Pallantis ipsius, quid dicam? nescio, nisi vellet in oculis omnium figi, Pallas insolentiam suam, patientiam Cæsar, humilitatem Senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere. Egregiam quidem, pulchrámque rationem, vt exemplo Pallantis præmiorum ad studium æmulationis cæteri prouocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Inueniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent, cuperéntque quod dari liberto, promitti seruis videbãt. Quàm iuuat, quòd in tempora illa non incidi, quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet. Non dubito similiter affici te. Scio quàm sit tibi viuus & ingenuus animus. Ideoque facilius est, vt me (quãquam indignationem quibusdam in locis fortasse vltra epistolæ modum extulerim) parum doluisse, quàm nimis credas. Vale.

Futuris) posteris. *Fastidiosissimi mancipij*) Superbissimi serui. *Quosque*) & placuit signari ære eos honores, quos neglexisset. *Pecuniam de publico oblatam*) quod illi cedebat honori. *Decernentes*) Senatores: per quos non stetit, quin pecuniam reciperet Pallas. *Monumentis*) actis diurnalibus. *Fœdera antiqua*) vt Latinorum & Carthaginensium. *Sacræ leges*) quæ in albo positæ fuerant. Sacrum est, quicquid deorum habetur: nã Iustinianus, Sacræ, inquit, res sunt, quæ rite per Pontifices deo cõsecratæ sunt, veluti ædes sacræ, donaria, quæ rite ad ministerium dei dedicata sunt. Leges igitur sacræ dictæ, quòd ante eas conditas referente Dionysio, quædam erant in sacris libris reposita, vimque legis habentia: quorum cognitionem soli patricii habebãt, & pro legibus vtebãtur. Sãctę verò dicũtur secundũ Donatũ, & Macrobium, quòd pœnæ sanctione à nullo corrumpi, & violari debeant: & ideo sanctione confirmatæ respondente Vlpiano: quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est, etsi deo non sit consecratum. Scio leges per Decemuiros x. tabulis annotatas, populo confirmante in bases æneas incisas, & in foro positas, illustrissimum eligente locum: fontem omnis publici priuatíque iuris: cui mox duæ tabulæ additæ. In proœmio tamen. ff. scriptum extat, decem tabulis eburneis leges primùm pro rostris propositas. *Tanta principis*) patientia erat. *Tanta Pallantis*) insolentia. *Quid dicam?*) dubitatio, exornatio. *Figi in oculis omnium*) inspici à cunctis. *Humilitatem*) animi vilitatem. Legimus, & quid dicam nescio: nisi & reliqua. *Obtendere rationem turpitudini*) velle turpe factum ratione excusare. *Obtendere*) opponere tanquam præstigias. *Egregiam*) ironia, qualis apud Virgil. Egregiam verò laudem. Est autem ratio quæ sequitur, vt scilicet cæteri prouocarentur, & incitarentur ad studium æmulationis exemplo præmiorum Pallantis. *Ea vilitas*) vt exemplo suo alios incitaret. Legitur etiam vilitas, id est contemptus. *Quos non dignabatur*) quos non accipiebat, immò fastidiebat. *Honesto loco*) claris natalibus. *Dari*) Prætoria ornamenta. *Promitti*) sestertium centies quinquagies. *Seruis*) Pallanti, qui olim seruiuerat. *Illis*) temporibus, an cum Senatoribus illorum temporum.

Affici) disponi, perturbari. *Verus*) alia lectione iustus. Item viuus, id est promptus, subitus. *Ingenuus*) liber. *Quibusdam in locis*) vt illic, Conferántque se non illi veteres Africani. Item, Prolatos Imperii fines, nec procul imaginare Pallantem velut intercedentem Senatusconsulto. Et totum illud, Parum visum est, quia epistolaris stylus debet esse remissior.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Neque vt magistro magister, neq; vt discipulo discipulus (sic enim scribis) sed vt discipulo magister. Nam tu magister, ego contrá. Atque ideo tu in scholam reuocas, ego adhuc Saturnalia extendo, librum misisti. Non potui longius hyperbaton facere, atque

Neque) Miserat Tacitus librum suum Secundo corrigendũ, qui vt probaret ne meritò quidem posse dici Taciti discipulus, de industria fecit longum hyperbaton, quod sanè vitio datur, cum oratio, vt hîc, obscuratur. nam non est numerosa oratio, sed absona, & interrupta. permutato enim recto verborum ordine ad nihilum omnia decidunt. Collocabis igitur verba vt melius intelligatur, Neque misisti librum tuum, vt solet magister mittere magistro, id est, vt eruditus erudito: neque misisti vt solet discipulus, i. literarum candidatus mittere alteri discipulo scripta sua emendanda (nam sic scribis) sed misisti vt solet magistro, hoc est maior, & doctior mittere discipulo suo. tu enim magister es, ego verò contrà sum, scilicet discipulus tuus. Ideo me literis ablegatum reuocas tanquam discipulum ad studia, cùm essem intentus lusibus, quibus Saturnalia luxuriant. *Extendo*) exerceo vltra constitutum, intentus sum iocis diutius quàm oportebat: nam post Saturnalia discipuli à ludo in ludum clamoso reuocabantur à magistro, si Martiali credimus. *Hyperbaton*) transgressionem, prima enim perspicuitatis virtus est rectus ordo, non in longum dilata conclusio. Est autem Hyperbaton perlonga dictionis dilatio, & transgressio quædam verborum ordinem turbans: cuius species quinque, anastrophe. dacope, vel vt quidam tmesis, dialysis, siue parenthesis, hysterologia, siue hysteronproteron, synchesis. Sed luculentius Diomede Fabius. Plus tamen, inquit, est obscuritatis in textu, & continuatione sermonis, & plures modi: quare nec sit tam longus, vt eum prosequi non possit intentio: nec transiectio tarda, vt in hyperbaton finis eius differatur, quibus adhuc peior est mixtura verborum, qualis in illo versu. Saxa vocant Itali, mediis quæ in fluctibus aras. Et de tropis scribens, Hyperbaton quoque, id est verbi transgressionem, quoniam frequenter ratio comparationis, & decor poscit, non immeritò inter virtutes habemus. Fit enim frequentissimè aspera, & dura, & dissoluta, & hians oratio, si ad necessitatem ordinis sui verba redigantur: quare cùm verba per se clara perturbantur, erit vitiosum hyperbaton, quod data opera fecit Secundus. Aliud hyperbaton libro nono idem Fabius describit, Parenthesi, inquit, adiiciunt hyperbaton, non illud quod inter tropos esse

voluerunt, sed alterum quod ei figuræ sententiarum, quæ apostrophe dicitur, simile, & non sensum mutat, verùm formam eloquendi: quale illud, Decios Marios magnósque Camillos Scipiadas duros bello, & te maxime Cæsar. Acutius etiam in Polydoro. Fas omne abrupit, Polydorum obtruncat, vi & auro potitur, quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Hermogenes, vbi de puritate orationis agit, testatur hyperbaton esse contrarium perspicuitati: quare si orationem illustrare intendimus omnino fugiendum est: non enim splendida comparatur oratio membris prolixis & circuitu. Pari ratione reprehendit M. Tullius in Rhetoricis hyperbaton, præcipiens fugere oportere longam verborum continuationem, quæ & auditoris aures, & spiritum lædit: quam sententiam libro tertio de Oratore repetit.

Hocipso) quod vitiosum hyperbaton feci. *Personam*) qualitatem, & habitum. *Exeram*) exercebo, a libi extrahere significat. Ouidius. Ter. Neptunus aquis cum toruo brachia vultu, Exerere ausus erat. Virgilius, Ora exertantem. Item, Exertæ cingula mammæ. Claudianus, Exerta manus armata bipenni. Plinius vndecimo, dentes exerti sunt apro, hippopotamo, elephanto. Et libro nono de Perdicibus. hiantes exerta lingua, per id tempus æstuant. *Eo liberius*) emendabo librum tuum. *Meis*) scriptis. *Vlciscaris*) confodias, annotes, expungas, mihi vices reddas.

hocipso probare eum esse, qui non modò magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici. Sumam tamen personam magistri: exerámque in librum tuum ius, quod dedisti: eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te vlciscaris. Vale.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Vidisti) Clitúni fontis miram naturam exprimit, perítq; si quid simile habet, sibi rescribat. *Clitumnum fontem*) Vibius Sequester. Clitumnus Vmbriæ fluuius vbi Iupiter eodem nomine est. Plinius, In Falisco Clitumni amnis aqua potata candidos boues facit. Virg. Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus Victima: sæpe tuo perfusi flumine sacro Romanos ad templa deûm duxere triumphos. Nam triumphantes petitis bobus ex Clitumno Ioui Capitolino sacrificabant: quod Iuuen. interpres surda aure præteriuit. Satyra. xij. ibi, Pinguior Hispulla traheretur taurus, & ipsa Mole piger, nec finitima nutritus in herba, Læta sed ostendens Clitumni pascua, sanguis Iret, & à grandi ceruix feriendà ministro. Hinc Lucanus, Est qui

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? si nondum, & puto nondum, alioqui narrasses mihi: vide, quem ego (pœnitet tarditatis) proximè vidi. Modicus collis assurgit, antiqua cupressu nemorosus & opacus: hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus

tauriferis vbi se Meuania campis Explicat. Papinius in Syluis. Aut pressant niueos Clitumna noualia tauros. Silius, Et lauat ingentem perfundens flumine sacro Clitumnus taurum. Claudianus, Non tales Clitumne lauas in gurgite tauros, Tarpeio referunt quos pia sacra Ioui. In laudibus Honorii ad hæc miram fluminis naturam explicat. Quin & Clitumni sacras victoribus vndas, Candida quæ latiis præbent armenta triumphis, Visere cura fuit. *Et puto nondum*) te vidisse illum: nam aliàs narrasses mihi. ergo

illum vide. *Nemorosus*) densus, obscurus. Nemus iuxta Clitumnum testatur Tranquil. vbi memorat Caligulam ad visendum nemus, fluménque Clitumni Meuaniam processisse. Et Propertius inquit,

Qua formosa suo Clitumnus flumina luco Integit, & niueos abluit vnda boues.

Exprimitur) exilit veluti onere superimpositi collis.

venis, sed imparibus, eluctatúsque facit gurgitem, qui lato gremio patescit purus & vitreus, vt numerare iactas stipes & relucentes calculos possis. Inde non loci deuexitate, sed ipsa sui copia, & quasi pondere impellitur. Fons adhuc & iam amplissimum flumen atque etiã nauium patiens, quas obuias quoque & contrario nisu in diuersa tendentes, transmittit & perfert: adeo validus vt illà quà properat, ipse tanquam per solum planum remis non adiuuetur, idem ægerrimè remis contísque superetur aduersus. Iucundum vtrunque per iocum, ludúmque fluitantibus, vt flexerint cursum, laborem ocio, ocium labore variare. Ripæ fraxino multa, multa populo vestiuntur: quas perspicuus amnis velut mersas viridi imagine annumerat. Rigor aquæ certauerit niuibus, nec color cedit. Adiacet templum priscum & religiosum. Stat Clitumnus ipse amictus, ornatúsque prætexta.

Venis) foraminibus. *Eluctatus*) exprimens, emittens. *Gurgitem*) Gurges est in flumine locus profundus, vbi aqua vertitur: quòd gulæ instar ad se trahat & deuoret. solet hoc fieri iuxta fontes maximos, ex quibus flumina defluunt. *Patefacto gremio latè*) extenso fluminis alueo. in multis exemplaribus legi, quem facit gurgitem lato gremio patefacit. item non displicet hæc lectio, eluctatúsque facit gurgitem, qui lato gremio patescit. *Vitreus*) transfluicidus. *Stipes*) nummos. *Calculos*) lapillos. *Deuexitate*) descensu, quo modicus etiam humor celeriter decurrit. *Copia*) abundantia aquæ. *Impellitur*) vrgetur. *Fons adhuc*) est. *Nauium patiens*) profundus. *Obuias*) contra defluxum lateralem nitentes. *Nisu*) remigantium contentione. *In diuersa*) ad alteram ripam. *Transmittit & perfert*) patitur se superari. *Validus*) pronus ad decursum. *Illà*) ea via. *Properat*) velociter defluit. *Non adiuuetur remis*) non opus sit nauigantibus remigatione, quia labantur per se amne secundo. *Aduersus*) decurrens, si quis ad superiora niti voluerit. Sic Virg. in Georgicis. Qui aduerso vix flumine lembum Remigiis subigit. *Contis*) Contus fudex est siue hasta longior duriórque sine ferro, quo nautæ in fluminibus non admodum profundis vtuntur ad impellendas scaphas. eo etiam antiquos in bello vsos Virg. testatur hoc versu, Assueti longo muros detrudere conto. & qui eos gerebant qui de re militari scripsere, contatos appellauere. *Vtunque*) aduersus flumen niti, & mox secundo flumine deferri. *Fluitantibus*) nauigantibus. *Vt fluxerint cursum*) postquam decurrere. *Ocio*) labendo in pronum. *Labore*) nitendo ad fontem. *Fraxino*) arbor est fraxinus & campestris & montana, procera & teres, Homeri præconio & Achillis hasta plurimum nobilitata. Theophrastus in duo genera distinxit. & Plinius lib. xvi. in quatuor, vbi etiam cap. xxiiij. leges multa de populo, quæ fluminibus lætantur. *Vestiuntur*) teguntur, ornantur. *Adnumerat*) fluuius lucidus reddit spectatoribus arbores numerandas ea imagine viridi, vt sunt in ripa, tanquam essent sub aqua mersæ. Conuenit cum præcedentibus, vbi inquit, posse Romanum numerare iactas

Universidad de Deusto
Biblioteca

stipes & relucentes calculos. *Rigor*) frigiditas est par niuibus. *Nec color cedit*) ad albedinem niuis accedit. *Priscum*) nam vetusta templa magis religiosa, maiestatis venerationisque plena. *Clitumnus*) deus. omnis enim fluuius suum numen habebat. *Prætexta*) veste siue fraxinea vel populea. Nam Virgil lib. viij. fingit deum Tyberinum Æneæ visum, populeas inter frondes amictum, tenui carbaso glauco, & crines intectum vmbrosa arundine.

Præsens) propitium, auxiliare. *Fatidicum*) fata canens, quod videtur Claudianus indicare, vbi de Clitumno memorás scribit, Nec te miracula fontis Prætereunt tacito passu, quem si quis adiret, Lentus erat: si voce gradũ maiore citasset, Commixtis feruebat aquis, cúmque omnibus vna Sit natura vadis, similes vt corporis vmbras Ostendant: hæc sola nouem iactantia sortem Humanos properant imitari flumina mores. Nam Plin. Cæcilius statim subiicit. *Indicant sortes*) eum scilicet Clitumnum fatidicum esse per sortes quæ multiplices erant. vt Gordi & Antij, & referente Tacito apud Germanos. Plautus etiam cuiusdam sortis meminit: sed hæc omnia vana extitisse Apuleius libix, declarat, vbi recitat sacerdotes Isidis commentos nouum quæstus genus: euocata enim sorte vnica de pluribus casulis consulentes, de rebus variis plurimos esse cauillatos. Sors hæc erat: ideo coniuncti terram proscindunt boues, vt in futurum læta germinent fata. tum si matrimonium sorte coöptantes interrogarent rem ipsam, responderi dicebant connubio iungendos, & liberos procreandos, si possessiones & fata præstinaturus quæreret, meritò boues, & iugum & arua sementis florentia pronunciari. Si quis de profectione solicitus diuinum caperet auspicium iunctos iam paratósque quadrupedum cunctorum mansuetissimos, & lucrum promitti de glebæ germine. Si prælium capessiturus, vel latronum factionẽ persecuturus, vtiles nec ne processus sciscitaretur, additam victoriam forti præsagio contendebant: quippe ceruices hostium iugo subacturi, & prædam de rapinis vberrimam fructuosámque capturi. *Circa*) Templum illud Clitumni. *Priscum*) quod erat ad fontem situm. *Simulacra*) imagines ad similitudinem ipsius Dei [quædam exemplaria non habent hanc vocem, quæ non incommodè potest abesse] Romæ simulacrum ex ære factum Cereris primum reperio: transiit à diis ad hominum statuas multis modis, nam ex desiderio orta videntur, vt quæ intueri non dabatur, cerni per simulacra viderentur: quæ Seruius grammaticus diis solùm assignat. *Numen*) potestas. est in alia lectione nomen, id est cognomen. & epitheto

Præsens numen, atque etiam fatidicum. indicant sortes. Sparsa sunt circa sacella complura, totidémque Dei simulacra: sua cuique veneratio, suum nomen: quibusdam verò etiam fontes. Nam præter illum quasi parentem cæterorum, sunt minores capite discreti, sed flumini miscentur quod ponte transmittitur. Is terminus sacri profanique. In superiore parte nauigare tantùm, infrà etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum diuus Aug. dono dedit, publicè præbent & hospitium. Nec desunt villæ, quæ secutæ fluminis amœnitatem, margini insistunt. In summa, nihil erit ex quo non capias voluptatem. nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille, Deúsque celebratur. Plura laudabis, nõnulla ridebis, quanquam tu verò, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

& epitheto sicut Ioui varia cognomenta poetæ ascripsere pro diuersis muneribus, quæ mortalibus præstitit. *Fontes*) insunt vel oriuntur. *Illum*) Clitumni maximum fontem. *Minores*) fontes. *Capite discreti*) diuisi ab illo maximo. *Immiscent*) confluunt. *Transmittitur*) traiicitur ponte instrato. *Sacri profanique est*) illud spatium quod durat à templo & sacellis vsque ad finem pontis, sacrum est: à fine pontis statim incipit esse profanum. quod omnes ferè consentiunt id esse, quod extra fanaticam causam sit, quasi porrò à fano & religione secretum: interdum etiam quòd ex religioso vel sacro in hominum vsum proprietatémque conuersum est. vtrunque Macrobius Virg. autoritate comprobat: posterius etiam Agenus vrbicus. *Terminus*) dictus est secundum Siculum Flaccum, quòd terræ mensuras distinguat. hoc enim testimonia finium intelliguntur, agrorúmque contentio ac certamen aufertur. *Parte pontũ*) vergentis ad fontem. *Hispellates*) Plin. & Vmbriæ intus Hispellum: Strabo, altera parte confinium Picentinorum ad montana Hispellum est. in Vmbria pariter locus: quamuis corruptè legatur Hispollũ. *Illum locum*) iuxta fontem Clitumni. *Publicè præbent balineum*) subministrant impensam omnibus loturis ibidem gratuitò. [aliter præbent non repetitur.] *Et hospitium*) & pariter gratuitò hospitantur. *Secutæ*) quod est animati dedit inanimato: non enim villæ sequi possunt, sed villarum ædificatores. *Insistunt margini*) constructæ sunt in ripa, & fundamentis ad aquam positis insistunt. *Multorum*) diuersorum hominum vota soluentium, quod tabellis & inscriptionibus vbique dispositis significatur. *Ridebis*) vt rudia vel superstitiosa. *Tua*) ingenita. *Nulla ridebis*) quia vtcunque sunt, in bonam partem accipias.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Lim) Conqueritur apud Vrsum, quòd nequeat studere ob amicorum negocia, quæ tamen studiis proferenda sunt. *Librum*) vt legerem. *Stylum*) vt scriberem. *Ocium*) à negociis vrbanis, vel studium. nam alibi cùm dixisset se in secessu cum libellis loqui, subdidit dulce ocium. Et ad Caninium, Quin te in alto isto pinguique secessu, studiis asseris: hoc sit negocium tuum, hoc ocium, hic labor, hæc requies. Iners quidem esse ruri in ocio, neque patrocinium amicis suis præstare, neque fama celebrari: sed in obscuro & secessu sibi viuere. *Studia*) philophiæ præcepta.

Lim non librum in manus, non stylum sumpsi: olim nescio quid sit ocium, quid quies, quid denique illud iners quidem, iucundum tamen nihil agere, nihil esse: adeo multa me negocia amicorum, nec secedere, nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, vt amicitiæ officium deseratur: quod religiosissimè custodiendum studia ipsa præcipiunt. Vale.

C. PLIN. FABATO PROSOCERO SVO S.

Vo magis) Fabatum prosocerũ monet Calphurniam vxorem suam fecisse abortũ, & ideo in sũmũ discrimẽ

Vo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse: dum se prægnantem esse,

Universidad de Deusto
Biblioteca

adduci: sed hortatur, quia à periculo libera potest adhuc parere liberos, cùm iam eius rei dederit experimentum. *Nopuellariter*) simpliciter, ignorãter, more puellarũ. à verbo puellaris, quo vtitur Ouidius. Alta puellares tardat arena pedes, rectè deducitur puellariter. *Prægnationibus*) legitur etiam prægnantibus, quod magis probo. *Omittenda*) contraria prægnantibus. *Expiauit errorem*) quod errore commiserat, dum in summum vitæ discrimen adducitur, purgauit & satisfecit. *Detrimentis*) fuit in secunda lectione documentis, ideſt experimentis & exemplis, quibus in posterum edocta fuit quid esset factura. *Accipias*) sustineas. *Grauiter*) dolenter. *Paratis*) iam conceptis, sed intempestiuè enectis. *Illos*) pronepotes. *Explorata*) experta. *Parum prosperè*) propter abortum. *Spem*) quia omnino susciperе liberos sperandum nobis est. *Iisdem*) rationibus. *Meo latere*) gradu paterno. *Tuo*) Materno. *Pronum*) facile. *Audita latius nomina*) longa virorum illustrium stemmata in familia Calphurniæ & Cæcilii, quinetiam Plin. nam multa multorum Pliniorum epitaphia superioribus annis in agro & municipio Nouocomo per Benedictum Iouium eruta sunt: quibus colligitur non modò duobus Plin. sed pluribus eam familiam celebrem fuisse. *Subitas*) nouas, recentes, vt obiectum est Mario, & Ciceroni, & Q. Curtium Rufum obscuris parentibus dicebat Tiberius, cùm eum Prætorem renunciaret, videri ex se natum. *Imagines*) maiorum, de quibus plura alibi enarrauimus, id etiam indicat illa ad Traianum epistola, cùm scribit se habere in agris per plures successiones traditas sibi Principum statuas.

puellariter nescit: ac per hoc quædam custodiẽda prægnantibus omittit, facit omittenda: quẽ errorem magnis detrimentis expiauit, in summum periculum adducta. Igitur vt necesse est, grauiter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam, sic debes agere Dijs gratias, quòd ita tibi in præsentia pronepotes negauerunt, vt seruarent neptem, illos reddituri, quorum nobis spem certiorem hæc ipsa: quanquam parum prosperè explorata, fœcunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me hortor, moneo, confirmo. neque enim ardẽtius tu pronepotes, quàm ego liberos cupio: quibus videor à meo, tuoq; latere pronũ ad honores iter, & ad audita latius nomina & non subitas imagines relicturus. Nascantur modò, & hunc nostrũ dolorẽ gaudio mutent. Vale.

C. PLINIVS HISPVLLAE SVAE S.

CVm) Hispullã Fabati filiã, & sororẽ patris Calphurniæ pariter pro abortu vxoris solatur, rogátque vt casum Fabato velit excusare. *Filiam*) Calphurniam vxorem meam. *Fratrũ*) tui Calphurnii. *Molliorem affectum*) amorem indulgentiorem, remissiorem quàm si illi mater esses. *Intelligo*) video optimum factu, si tibi nunciauero ipsam conualuisse, antequam dicam abortum fecisse.

CVm affectum tuum erga fratris filiã cogito, etiã materna indulgẽtia molliorẽ, intelligo prius tibi, q̃ est posterius, nunciandũ, vt

Præsumpta) prius admissa non finat locum tristitiæ. *Simul perhorrescas*) pariter gaudeas & timeas. *Sibi*) ad sanam mentem. *Mihi*) qui iam de illa bene spero, sicut illa de se. *Remetiri*) secum reputare, quod potius fieri solet cùm periculum euasimus, quàm cùm in ipso periculo sumus. *Impunè*) liberè, sine illius pœna. Q. Curtius, Multis impune vulneratis & mox, Donec debilitati impune nauigiis excipi possent. *AEtatis*) puellaris, quæ dum prætexit, quæ prægnanti erant facienda, fecit prætereunda. *Abortus*) factus est. *Experimentum*) conuenit cum superioribus, vbi legunt aliqui documentis. vsus enim & experientia in rebus humanis dominatur, & vbi quid perperam factum, cessit improsperè, vitatur quod fefellerat. *Ignoratis vteri*) vxoris quæ ignorabat se esse grauidam. *Proinde*) quare. *Fratrũ amissi*) Calphurnij fratris tui, quem vnicè diligebas. *Desiderium*) nam vita functus erat: cùm desiderium sit rerũ quibus caremus. *Nepte*) abortus ille debuit esse in primis mensibus, vt non potuerit dignosci mas an fœmina esset futura. *Dilatum*) in aliud tempus per secundum fœtum. nam ex abortu dedit experimentum non esse sterilem. *Patri*) Fabato. *Apud fœminas*) te fœmina deprecante facilius veniam dabit fœminæ Calphurniæ inopinati abortus.

præsumpta lætitia solicitudini locum non relinquat: quanquam vereor ne post gratulationem quoque in metum redeas: atque ita gaudeas periculo liberatam, vt simul, quòd periclitata sit, perhorrescas. Iam hilaris, iam sibi, iam mihi reddita incipit refici, transmissumque discrimen cõualescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine (impunè dixisse liceat) fuit nulla sua culpa, ætatis aliqua, inde abortus, & ignorati vteri triste experimẽtum. Proinde & si non contigit tibi desiderium fratris amissi, aut nepote eius, aut nepte solari, memento tamen dilatum magis istud quàm negatum, cùm salua sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud fœminas venia est. Vale.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

VNc) Cum Titinius Capito studiorum fautor, literarum reformator, recitaturus esset, excusat diem à contubernio Minutiani, vt Capitoni paria reddat, qui recitationibus Plin. interfuerat: & materia ipsa scribendi ductus. nam mortem illustrium virorũ scriptis commendabat. *Titinius Capito*) de quo libro primo. *Debeam*) vt faciam paria. *Cupiam*) ob singulares virtutes. *Seculi*) nostri, fœlicissimi. *Ornamenta*) ornatos viros. *Portus multorum*) excipit & tutatur multos scriptores. *Sinus*) statio, refugium. *Omnium exemplum*) omnes prouocat exemplo sui, vt studia colantur & doctos foueant. *Senescentium*) ab illa florida & robusta

VNc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito, quẽ ego audire nescio magis debeã an cupiã. Vir est optimus, & inter præcipua sæculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fouet, prouehit, multorũq; q̃ aliqua cõponũt, portus, sinus, præmiũ, omniũ exẽplũ, ipsarũ denique literarũ iã senescentium

eloquentia sterilitatem quandam redolentium. cuius rei causam pluribus quærit Tacitus in libello de causis corruptæ eloquentiæ.

reductor ac reformator. Domum suam recitantibus præbet, auditoria non apud se tãtùm benignitate mira frequentat: mihi certè si modò in vrbe est, defuit nunquam. Porro tanto turpius gratiam non referre, quanto honestior causa referendæ. An si litibus tererer, obstrictum esse me crederem obeunti ad vadimonia mea: nunc quia mihi omne negocium, omnis in studiis cura, minus obligor tanta sedulitate celebranti: in qua obligari ego, ne dicam soleo, certè maximè possum? Quòd si illi nullã vicem, nulla quasi mutua officia deberem, solicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo: & in summa seueritate dulcissimo, vel honestate materiæ. Scribit exitus illustriũ virorum, in ijs quorundam mihi carissimorũ. Videor ergo fungi pio munere, quorúmque exequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, seris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

Reductor) ad priorem bonitatem & candorem. Nam Ciceronis & Aug. tempora habita sunt eloquentissima, priora pene rudia & inculta: posteriora vsque ad Honorium plus eruditionis quàm eloquentiæ collatura, reliqua vsque ad seculum nostrum semibarbara. *Recitantibus*) id quod Iuuenalis vellicat, aut si dulcedine famæ Succensus recites, Maculonus commodat ædes, Ac longè ferrata domus seruire iubetur. Sed eos sane vellicat qui solùm ædes & auditores dabant, nullo adhibito munere: at noster Capito etiam prẽter domum prẽmia scriptoribus numerabat. *Benignitate mera*) non simulata sed simplici bonitate: legitur etiam mira. *Frequentat auditoria*) frequenter auditum vadit recitantes. *Non apud se tantùm*) non solùm cùm libri recitantur in ædibus suis, verùm etiam in alienis. *Mihi*) recitanti. *Turpius est non referre gratiam*) non audire ipsum recitantem. *Causa*) eadem ratio. *An si litibus tererer*) si iudex essem & vadimonia facerem. *Ad mea vadimonia*) quibus sistere iussissem litigantes in iudicio. *Celebranti*) studia. *Vadimonia mea*) sponsiones per me factas aliquem se in iudicio sistendi ad certum diem. Cic. pro Quinto, Vadimonium mihi non obiit. Et mox, Qua tibi hora vadimonium non sit obitum. nam magna multa non obiti, id est deserti, vadimonij constituta erat. Plautus in Epidico, Ilicet vadimonium vltro mihi hic facis. Mart. lib. viij. Cùm modò distulerint raucæ vadimonia cæræ. Fabius de legato frumentario, qui ad præstitutum diem venerat, Nisi inquit tamen ad vadimonium legate venisses, non multorum dierum commeatum habebamus. Liuius, Prætores, quorum iurisdictio erat, Tribunalia ad disciplinam publicam posuerunt, vadimonia fieri iubentes, ibique eo anno ius dictum est. Val. Max. Cùm Scipio oppidum Badiam circunsederet, tribunal suum adeuntes, in ædem quæ intra mœnia hostium erat, vadimonium in posterum facere iussit. Pli. Bæbius iudex dum vadimonium differri iubet, mortuus est. Et in præfatione, Inscriptiones propter quas vadimonium deseri possit. Seneca, fœnerator valitudinarius distortis manibus, & pedibus ad comparendum non reiunctis clamat, ac per vadimonia asses suos in ipsius morbi accessionibus vindicat. Tranquil. tradit comprehensis à Caio meritoriis vehiculis, & pistrinensibus iumentis, pleroſque litigatorum, quòd occurrere absentes ad vadimonium non potuissent, causa cecidisse. Longa fit altercatio apud Marcum Tullium pro eodem Quintio, de vadimoniis, dicntibus quibusdam, vadimonia fuisse deserta. aliis verò à se facta non fuisse. & Macrobius in Saturnalibus, Comperendini inquit dies sunt, quibus vadimonium licet dicere. Vadimonia si credimus Apollinari, Thales Milesius culpabat. Apuleius subinde vadimonium vsurpat pro promisso destinato ad certum diem. *Obeunti*) adeunti. *Solo*) hac sola re, quia aliis rebus etiã obligari poterat. legitur etiam soleo. *Nullam diem*) promissam: adscribitur etiam vicem. *Solicitarer*) excitarer ad audiendum Capitonem propter eius ingenium. *Pulcherrimo*) versanti circa res pulcherrimas. nam ab Imperatore Traiano impetrauit, vt sibi liceret ponere in foro statuam L. Syllani, eique omnino in vsu fuit claros colere: mirum qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum domi haberet. *In summa seueritate dulcissimo*) maxima enim virtus miscere seueritatem iucunditati. *Honestate materiæ*) nam clarissimi cuiusque vitã egregiis carminibus exornabat. *Exitus*) mortes. libro primo asserit scripsisse vitas: ergo intellige totum pro parte, quia potius solemus respicere hominum finem quàm vitam. & sic de C. Fannio libro quinto dixit, scribebat exitus occisorum, aut relegatorum à Nerone. *Charissimorum*) dum viuerent, & post mortem. non enim tantùm viuentes amabat Plinius. *Non licuit*) ob metum Domitiani. *Funebribus*) quæ solent fieri in funere clarissimorum. *Seris*) quia multos post annos funerum compositæ sunt. *Tanto magis seris*) nam in laudationibus funebribus oratores in multis mentiri solent, at in historiis non licet.

C. PLINIVS GENIALI SVO S.

Robo, quòd libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, à disertissimo viro discere, quid laudandum, quid reprehendendum: simul ita institui, vt verum dicere assuescas. Vides quem sequi, cuius debeas implere vestigia. O te beatum cui contigit vnum atque ideoptimũ, & coniunctissimũ exẽplar: qui denique eum potissimum imitandũ habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

Robo) Genialem & commẽdat, & felicem credit, quòd libellos suos cum patre doctissimo legerit, vt ab eo disceret, quæ laudanda essent quæque improbanda. Genialem scribit Spartianus fuisse præfectum prætorio Diui Iuliani imperatoris. *Pertinet ad profectũ tuum*) facit hoc vt in literis proficias. *A disertissimo viro*) à patre tuo eloquentia populari admodum imbuto. *Implere vestigia*) fieri ita disertus & veridicus qualis est pater tuus. sic enim filius implet patris vestigia, cùm ad eandem cognitionem peruenit. *O te beatum*) scilicet existimo. sic Virgilius, O fortunatos agricolas. *Exemplar*) pater, quem imiteris. *Simillimum*) respicit hîc potius mores quàm corporis lineamenta.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Vm sis peritissimus & priuati iuris & publici, cuius pars senatorium est, cupio ex te potissimũ audire: errauerim in Senatu

Vm sis) Titum Aristonẽ fuisse virum grauissimum, sanctissimum, doctissimum, Plin. lib i ad Catilium Seuerum scribens, longa & pulcherrima testatur epistola: & quoties aliquid reconditum de iure ab illo quæsissem, semper omnia veluti ab oraculo respondisse. proinde & victũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

& cultum, ac animi magnitudinem in eo summè admiratur: nunc verò cùm ad Senatum relatum esset de pœna, vel absolutione libertorum & seruorum Afranij Dextri, ambigua morte perempti, quidam senatorum censebant eos necandos, alij relegandos, nonnulli liberandos. in tanta igitur sententiarum diuersitate, qui necandos & relegandos decernebant vnà sedebant, concordiam simulantes, vt numero opprimerent qui liberandos censuerant, qua sententia deiecta statim inter se dissentirent. quod cùm animaduertisset Secundus, postulauit, vt qui morte puniendos arbitrabantur, discederent ab his qui relegandos putabant, motus, præsertim facto senatus cogentis alium diuidere sententiam, qui libertos relegandos, seruos supplicio afficiendos censuissent. Post igitur factum, Aristonem summum iurisconsultum consulit, an bene fecerit: sed dum consulit, ita subtiliter rem tractat vt potius docere quàm consulere videatur. *Priuati iuris & publici*) hîc facit Iustiniani diffinitio. publicum ius dicentis esse, quod ad statum rei Romanæ spectat: priuatum quod ad singulorum vtilitatem. Alibi de Aristone dixerat Plin. peritus ille & priuati iuris & publici. *Cuius pars Senatorium est*) nam cùm Senatus rerum publicarum curam agat, illud ius quod ad Senatores spectat, conuenienter dici potest esse pars publici iuris. an potius senatus consulta, & patrum decreta intelligamus, quæ sunt pars publici iuris. *Errauerim*) an sim deceptus.

Proximè) dum nuperrimè Senatus haberetur. *Serum enim*) nam præterita dicente Annibale apud Liuium magis reprehendi quàm corrigi possunt. *Quod nosse debeas*) Turpe enim est Senatori ignorare ius in quo versetur. *Seruitus*) Domitiano imperante capitale erat sententiam liberè in Senatu dicere. *Induxit*) aduexit, superfudit, instrauit. alibi inducere est delere. *Quotus enim quisque*) cuiusuis gradus & conditionis. *Reducta libertas*) per imperium Neruæ, & Traiani, quod testatur Tacitus vt omittam Pli. in Panegy. *Rudes*) senatorij iuris. *Quædam facere*) sicuti tractare ius senatorium. *A maioribus natu*) quibus Romani summam venerationem tribuere. vnde Callistratus de iure immunitatis. Senectus inquit in ciuitate nostra semper venerabilis fuit nanque maiores nostri pene eundem honorem senibus, quem magistratibus tribuebant. erat ergo vetustissimus quisque cui parens non erat parentis loco. *Oculis*) dum introducebãtur in Senatũ, & præsentes prætextati videbãt quæ Senatores grauissimi tractarẽt. *Adolescentuli*) vt P. Cor. Scipio à pueritia sub auspicio patris cœpit militaribus disciplinis erudiri: ductus .n. in castra initio secũdi belli Pun. septimũ & decimũ

proximè, nécne: non vt in præteritum (serum enim) verùm vt in futurum, siquid simile inciderit, erudiar. Dices, Cur quæris, quod nosse debeas? Priorum temporum seruitus, vt aliarum optimarum artium, sic etiam iuris Senatorij obliuionem quandam & ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens vt velit discere quod in vsu non sit habiturus? Adde quòd difficile est tenere quæ acceperis nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit, cuius dulcedine accensi cogimur quædam facere antè quàm nosse. Erat autẽ antiquitus institutũ vt à maioribus natu, nõ auribus modò, verũetiã oculis disceremus, quæ facienda mox ipsi, ac per vices quasdã tradẽda minoribus haberemus. inde adolescentuli statim castrensibus stipendijs imbuebãtur, vt imperare parendo, duces agere, dũ sequuntur, assuescerent. Inde honores petituri

agẽs annum, ac breui factum est, vt equitando, vigilando, omnia militari labore tolerando, magnam laudem consequeretur. *Stipendijs*) disciplinis. *Imbuebantur*) erudiebantur. P. Rutilius consul militibus armorum tractandorum meditationem tradidit è ludo Aurelij Scauri, doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi atque inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit. Discebat præterea iaculari, decurrere, castrametari, vallum iacere, & quæ vberius apud Vegetium & reliquos militaris disciplinæ scriptores tractantur.

Adsistebant curiæ foribus) iuuenes Senatus die, Val. Max. referente, aliquem ex patribus, aut propinquum, aut paternum amicum ad curiam ducebant, affixique valuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerentur, qua quidem voluntaria statione & corpora & animos ad publica officia sustinenda impigrè corroborabãt, breuique processu rerum in lucem virtutum suarum verecundia laboris meditatione doctiores erant. *Curiæ*) Hostilię. Romulus autore Dionysio, pop. Romanũ diuisit in xxxiij. partes quas curias à cura Reip. appellauit, ædificato deinde ab Hostilio Senatu, vbi curarent res humanas, vocata est Curia hostilia. sicut in veteri curia sacerdotes curabant res diuinas, quæ secundum aliquos Calabra curia dicebatur. *Consortes*) participes, adsciti inter Senatores. *Quæ potestas*) pro magistro erat. vt iuuenem doceret, quæ potestas esset illis qui ius referendi ad Senatum haberẽt. titulus est in codice de relationibus, neque omnibus senatoribus licebat referre ad Senatum quæ & quot voluissent, præsertim extra ordinem. qui in primis custodiri in illo ordine debebatur: sed erant distinctæ res & tempora. vnde apud Ælium Lampridium legimus inter cæteras imperii dignitates, Alexandro Seuero Cæsari ius quintæ relationis à Senatu delatum: sicut postea ius tertiæ relationis Probo Augusto ab eodem concessum Vopiscus refert. Referebatur autem ad Senatum de rebus diuinis priusquam de humanis: & referendum erat aut infinitè de rep. aut finitè de rebus singulis: tunc concessum aliquibus Imperatorum etiam de rebus quinque vno Senatu posse referre. scimus autem referre ad Senatum, esse in disceptationem proponere, vt fiat Senatusconsultum, ita referre ad populum vt fiat rogatio. *Censentibus*) Senatoribus sententiam suam dicentibus, quod ius esset an possent sententiam mutare, vel mollire, an alterius sequi, vel extra ordinem aliquid referre. *Vis*) potestas. nam magistratus in aliquibus, cæteri senatoribus præualebant. More enim maiorum, tradente Gellio, ex autoritate Varronis, senatus haberi solebat per Dictatores, Consules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, Præfectum vrbi, neque aliis præter hos ius erat facere Senatusconsultum: quotiésque vsu venisset vt omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum Senatus consulendi ius fuisse: ad hæc extraordinario iure Tribunos quoque militares, qui pro Consulibus fuissent: item decemuiros: quibus imperium consulare tunc esset: item triumuiros restituendæ reipublicæ causa creatos, ius consulendi Senatum habuisse. nè etiam Senatusconsultũ fieret scripsit intercedendi ius solis iis fuisse, qui eadem potestate maioréve essent, quã iis qui senatusconsultum facere vellẽt. Erat etiã ea potestas Senatũ habẽti, dũ tamẽ esset ex gradu cõsulari, vt is primùm rogaretur quem rogare vellet: cùm antea solitus esset rogari qui princeps in Senatum lectus esset.

adsistebant curiæ foribus, & consilij publici spectatores antequam consortes erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente. Quæ potestas referentibus? quod censentibus ius? quæ vis magistratibus? quæ cæteris libertas? vbi cedendum? vbi resistẽdum? quod silentij tẽpus? quis dicẽdi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Papinianus insuper tradit, eum qui plures liberos habuisset, in suo collegio solitum primum rogari sententiam, cæterósque honores ordine præcellere. *Cæterũ*) Senatoribus. *Libertas*) dicendi. ex panegyrica Secundi oratione colligitur licuisse vnicuique dicere quæ vellet. Interrogauit inquit quisque quod placuit, dissentire, discedere, & copiam iudicii sui reip. facere licuit: quinimmò ex Catonis orationibus apparet licuisse Senatori dicere de rebus publicis quantum voluisset. *Vbi cedendum*) quando non contradicendum, vel ob reuerentiam censentis, vel sententiæ æquitatem, an fastidio audientium. *Silentij tempus*) cæteris dicentibus etiam plerumque fit vt tacendo vel pauca dicendo nostra sententia præualeat, cùm non minus oratorium sit tacere quàm dicere.

Modus) modestia, finis.

Distinctio) diuisio. Est autem diuidere sententiam autore Asconio cùm aliquis in dicenda sententia duas pluréſve res cõplectitur: & si non omnes eæ probantur, postulat quispiam vt de rebus singulis referatur: vnde cùm in causa regia apud M. T. Bibulus censeret Regem Ptolomæum reducendum per tres legatos, etiam ex his qui erant sine imperio, postulatum est vt eius sententia diuideretur, quia scilicet non excludebat eos pariter qui cum imperio erant: ergo volebant ipsum apertè dicere quosnam arbitraretur eligendos, priuatos an imperatores. *Pugnantium*) contrariarum. *Quæ executio*) quomodo illi debeant exequi sententiam qui aliquid addunt priori sententiæ. Dicitur persequi vel exequi quis sententiam, cùm disquirit senatorum opinionem & votum vt fiat senatusconsultum. Hinc libro quarto dixerat Plin. Sed hanc sententiam consules, quanquam maximæ parti senatus mirè probabatur, non sunt persecuti. *Exemplis*) nam sine exemplo nihil rectè docetur: quia facillimè ad consentiendum homines ducuntur experimentis. vbi enim experimentum docet quid conferat, quid illic opus est speculationibus? Exempla hoc in se boni habent, quòd approbant quæ præcipiunt fieri posse: præsertim domestica & recentiora, sunt efficaciora. *Fuimus in castris*) cùm in Syria Tribunatum militum gessit. *Cùm suspecta virtus*) Domitiani temporibus, quibus sibi imminere, sibi intendi putabat quod in hostes pararetur: at sub Traiano tutum erat militum reuerentiã & charitatem mereri. *Inertia in precio*) in panegyrico, Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modò, sed & corpora ipsa languescere, gladios etiam in curia hebetari retundique gaudebant. *Verecundia*) Traianus postmodum disciplinã castrorũ lapsam extinctámque refouit depulso prioris seculi malo, inertia, & contumacia, & dedignatione parendi. *Imperium*) ad duces refertur. *Obsequium*) ad milites. *Turbata*) disciplina militari lapsa ac pene extincta, & senatoria dignitate olim libera, tunc in seruitium redacta. *Obliuiscenda*) dediscenda. *Perspeximus curiam*) ingressi fuimus Senatum. nam fuit prætor sub Domit. *Trepidam*) cùm attoniti & tanquam periculum capitis adituri conueniebant. *Curiam elinguem*) mutos Senatores. Hinc Iuue. hoc ipsum taxans dixit de Crispo senatore, Ille igitur nunquam direxit brachia contra Torrentẽ, nec ciuis erat qui libera posset Verba animi

modus? quæ distinctio pugnantium sententiarum? quæ executio prioribus aliquid addentium? Omnem denique Senatorium morem, quod fidelissimum percipiendi genus, exemplis docebantur. At nos iuuenes, fuimus quidem in castris: sed cùm suspecta virtus, inertia in precio, cùm ducibus autoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquã imperium, nusquam obsequiũ, omnia soluta, turbata, atq; etiã in contrariũ versa, postremò obliuiscẽda magis quàm tenenda. Iidẽ prospeximus curiã: sed curiam trepidã & elinguẽ, cũ dicere quod velles,

animi proferre, & vitã impendere vero. *Periculosum*) quid enim violentius aure tyranni? Cum quo de pluuiis, aut æstibus, aut nimboso Vere loquuturi fatum pendebat amici. & vt Iuue. omittamus, audi Secundum, in panegyrico diffusius hoc complexum. At quis antea loqui, quis in senatu hiscere audebat? præter Lamiam occidit Domit. ob suspiciosos, sed & veteres & innoxios iocos. *Ad ocium summum*) disceptaturi de re ludicra. *Summum nefas*) condemnaturi aliquem virum probatissimum. *Ludibrio*) vt super rhombi cõquendi consultatione: & ampliando gladiatorum numero, ac instituendo collegio Fabrorum, nunc ingentes arcus, excessurósque templorum fastigium titulos, nunc menses nomini Cæsarum dicebant. Atque vtinam his nugis potius tota illa dedisset Tempora sæuitiæ, claras quibus abstulit vrbi Illustréſque animas. vnde subiunxit Plinius. *Modo doloris*) nam & quo contemptius abuteretur patientia hominum, nunquam tristiorem sententiam absque præfatione clementiæ pronunciauit, vt non aliud iam certius atrocis exitus signum esset, quàm principis lenitas. *Seria*) grauia, vera. *Tristia*) fuit enim Domitianus non solùm magnę, sed callidæ inopinaræque sæuitiæ. *Senatores*) nos, Secundus & Aristo. *Participes malorum*) cùm & ipse periclitatus est inuento in Domitiani scrinio contra se libello à Caro dato: tum ob nimium liberè dicta, tum Artemidoro philosopho vrbe pulso, quem cùm pecunia iuuisset, & septem suis amicis occisis aut relegatis, totque circa se fulminibus iactis quasi ambustus, sibi quoque impendere idem exitium certis quibusdam notis auguraretur. *Multos per annos*) quibus Domitianus sæuè imperium exercuit. regnauit autem annis quindecim, nam simulata clementia & largitate celerius ad sæuitiam, autore Tranquillo, quàm ad cupiditatem desciuit. *Tulimus*) miseros illos qui primi interrogabantur: cæteri quidem defixi & attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur? vnus solúsque censebat quod sequerentur omnes, omnes improbarent, in primis ipse qui censuerat.

periculosum: quod nolles miserum esset. Quid tunc disci potuit? quid didicisse iuuit, cùm Senatus aut ad ocium summum, aut ad summũ nefas vocaretur? & modò ludibrio, modò dolori retentus, nunquam seria, tristia sæpe censeret? eadem mala iam Senatores, iam participes malorum multos per annos vidimus, tulimúsque, quibus ingenia nostra in posterum quoque hebetata, fracta, contusa sunt. Breue tẽpus (nã tanto breuius omne, quanto fœlicius tẽpus) quodlibet scire quid simus: libet exercere

trepidando, tacendo, tristia censendo. *Videmus*) in aliis senatoribus. *Hebetata*) debilitata, in gratiarum actione ad Traianum, quamlibet inquit syncera, rectáque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera reputatio: neque enim ignauia quadam, & insito torpore ab administratione reipub. cessauerant: terror, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, vt à Repub. (erat autem omnino nulla respub.) oculos, aures, animos, auerterent. *Contusa*) compressa: maiorem vim habet hoc verbum quàm priora. *Breue tempus*) fuit post recuperatam libertatem: & quia iam plures anni præterierant ab imperio Traiani. *Tanto breuius*) videtur omne tempus esse tanto breuius, quanto est fœlicius: at infœlix tempus quantulumcunque sit, tamen longissimum apparet. hinc poeta ille iucundissimus conqueritur noctem quam solatio transegerat, fuisse nimium præcipitem. *Libet*) iuuat, & delectat. *Quid simus*) sub optimo principe, libero Senatu. nam & ipse Traianus primo consulatus die, quo curiam ingressus est, nunc singulos, nunc vniuersos adhortatus est.

resumere libertatẽ, capessere quasi cõmunis Imperij curas, inuigilare publicis vtilitatib⁹.

Quod sumus) libertatem scilicet quanto iustius exercere debemus cùm sumus liberi. quare in Panegyrico dixerat, Tua dextra tuisque promissis freti, obsepti diutina seruitute ora reseramus, frenatámque tot malis linguam resoluimus. Et, de Marij Prisci iudicio loquens, interrogauit quisq; quod placuit, dissentire, discedere, & copiam iudicij sui Reipub. facere tutum fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicitque sententia non prima, sed melior. *Error*) in hoc meo facto. *Antiqua*) duodecim tabularum. *Recentia*) imperatorum rescripta, & constitutiones ac responsa recentium Iurisconsultorum. *Rara*) non in frequenti vsu contingentia. *Agitatio frequens*) assidua exercitatio, quia Plinius temporibus Domitiani substitit à cursu rerum gerendarum, aut agitatio posita est pro primitiuo, quoniam sequitur frequens, aut additum est frequens ad maius argumentũ. *Tritum*) vulgatum. *Hoc*) ob id. *Sum lapsus*) erraui, deceptus sum.

quod sumus: quo iustius peto, primùm vt erroris, (siquis est error) tribuas veniam: deinde medearis scientia tua: cui superfuit curæ, sic iura publica vt priuata, sic antiqua vt recentia, sic rara, vt assidua tractare. Atque ego arbitror illis etiam quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quæstionis, quod adfero ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. hoc & ego excusatior si fortè sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est, an didiceris. Referebatur de libertis Afranij Dextri consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio perempti: hos alius, quis? Ego (sed nihil refert) post quæstionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diuersitas erat, vt non possent esse nisi singulæ. quid enim commune habet occidere, & relegare? & non Hercule magis quàm relegare & absoluere: quanquam propior aliquanto est sententia relegantis, quæ absoluerit quàm quæ occiderit. vtrag; enim ex illis vitã relinquit, hæc adimit. Cũ interim & qui morte puniebãt, & qui relegabãt vnà sedebant, &

In obscuro) incertum, dubium. *Referebatur*) proponebatur in consultationem, tandem post longam excusationem rem ipsam aggreditur. *De libertis*) puniendis vel liberandis. *Afranij Dextri consulis*) lib. v. mentionem facit Afranium Dextrum tunc fuisse consulem designatum. *Suorum*) seruorum & libertorum. *Scelere*) malo animo & odio in dominum, plerunque enim domini non iudicio, sed scelere perimuntur. *Obsequio*) hortante Dextro qui forsan infirmus erat, & cùm desperaret posse viuere, orauerit suos vt se interficerent. *Quùi ego*) cùm Plinius dixisset, alius, neque assignasset nomen, iure Aristo poterat dicere, quis erat ille Senator qui post habitam de libertis quæstionem eos censuerat liberandos. at Plin. respondet ego eram: quamquam hoc nihil refert ad consultationem nostram. *Relegandos*) ad tempus: relegare esse ad certum tempus: deportare in perpetuum notauimus apud iurisconsultos. *Singulæ*) Disiunctæ & solæ, consultos. *Singulæ*) Disiunctæ & solæ, consultos. *Hæc*) *Illis*) relegantis & absoluentis. *Hæc*) quæ censet occidendos. *Vna sedebant*) tanquam simul conuenirent, & eadem sentirent.

Temporaria) momentanea, ad breue tempus. *Discordiam*) nam deiecta, superatáque eorum sententia, qui liberandos censebant, inter se dissensissent. *Constaret suus numerus*) vt in tres Classes diuideretur Senatus, vnáque esset eorum qui liberandos arbitrabantur, altera qui relegandos, tertia qui puniendos. *Duæ*) sententiæ relegantis & occidentis. *Iungerent*) Coniungerent. *Breuibus inducijs*) pace sequestra, non in breues dies, sed in horam & temporis momentum. *Paululum referret*) nulla vel parua admodum differentia esset inter idem displicere, & idem non placere: quibus enim placebat occidere, non placuerat relegare, & è contra. antiquissimi codices habent paruulum. *Coactum*) à Senatu. *Diuidere sententiam*) vnius qui de rebus singulis referret. nam vt diximus, diuidere sententiam, est, cùm aliquis in dicenda sententia duas pluresve res complectitur: & si non omnes [eæ] probantur, postulat quispiam vt de rebus singulis referatur. *Oportuisset*) diuidere sententiam eius qui morte mulctaret. & qui relegaret: non etiam diuidere debueram illam sententiam vnius, quia res duas comprehendebat relegare scilicet & supplicio afficere. *Diuersæ*) necare & relegare. *Ibi*) in Senatu. *Integra*) non peracta. *Iudicij*) cur id senserim. *Carptim*) interpollatim. *Obstrepentibus*) contradicentibus, reclamantibus. *Iungere*) continuare. *Ne*) an ne. *Petimant*) quod magis placet quàm premant. *Nouissimam*) quæ petit absolui. *Collatis*) coniunctis suffragiis, quia sententiæ numerantur, non ponderantur. *Tantumdem*) idem. Iuuen. Dicere si tentes aliquid tacitúsve recedas, Tantundem est, feriunt pariter.

temporaria simulatione concordiæ discordiam differebant: Ego postulabam, vt tribus sententiis constaret suus numerus, nec se breuibus inducijs duæ iungerent. Exigebam ergo vt qui capitali supplicio afficiendos putabant, discederent à relegante, nec interim contra absoluentes mox dissensuri congregarentur, quia paruulum referret, an idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem, qui libertos relegandos, seruos supplicio afficiendos censuisset, coactum esse diuidere sententiam: hunc autem qui libertos morte mulctaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset diuidi sententiam vnius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemadmodum posset iungi sententia duorum tam diuersa censentium. Atque adeo permitte mihi, sic apud te, tanquam ibi: sic peracta re tanquam adhuc integra, rationem iudicij mei reddere: quæque tunc carptim, multis obstrepentibus dixi, nunc per otium iungere. Fingamus tres omnino iudices in hãc caussam datos esse: horum vni placuisse perire libertos, alteri, relegari, tertio, absolui: vtrum ne sententiæ duæ collatis viribus nouissimam perimant, an separatim vnaquæque tantundem, quantum altera valebit: nec magis poterit cum secunda prima connecti, quàm secunda cum tertia. Igitur in Senatu quoque numerari tanquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

contrariæ debent, quæ tanquam diuersæ dicuntur. Quòd si vnus, atque idem & perdendos censeret, & relegandos, num ex sententia vnius & perire possent, & relegari? num denique omnino vna sententia putaretur, quæ tam diuersa coniungeret? Quemadmodum igitur cùm alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest vna sententia, quæ dicitur à duobus: quæ non videretur vna, si ab vno diceretur? Quid lex? non apertè docet dirimi debere sententias occidentis, & relegantis, cùm ita discessionem fieri iubet? Qui hæc sentitis, in hanc partem qui alia omnia, in illam partem ite, qua sentitis. Examina singula verba, & expende, qui hæc censetis, hoc est qui relegandos putatis, in hanc partem, id est, in eam, in qua sedet, qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. Qui alia omnia: animaduertis, vt non contenta lex dicere, alia, addiderit, omnia: nũ ergo dubium est, alia omnia sentire eos qui occidunt, quàm qui relegant? in illam partem ite, qua sentitis. Nonne videtur ipsa lex eos, qui dissentiunt, in contrariã partẽ vocare, cogere, impellere? num consulere etiã vbi quisque remanere, quò transgredi debeat, non tantùm solennibus verbis, sed manu gestúque demonstrat? At enim futurum est, vt si diuidantur sententiæ interficientis & relegantis, præualeat illa, quæ absoluit. Quid istud ad censentes? quos certè non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod est mitius: oportet tamen eos qui puniunt, & qui relegant, absoluentibus primùm, mox inter se comparari, scilicet vt in spectaculis quibusdam

Contraria) Aristoteles libro quinto primæ philosophiæ, sic contrarium à diuerso distinguit. Contraria, inquit, dicuntur ea, quæ differentia genere simul eidem inesse non possunt: & ea quæ inter sese plurimum eorum omniũ differunt, quæ sub eodem genere collocãtur: & item ea quæ inter sese plurimũ eorum omnium differunt, quæ in eodem susceptiuo suscipi possunt: & ea quæ inter sese plurimum eorũ omnium differũt, quæ sub eandẽ potentiam cadunt, & ea insuper, quę maximè, aut simpliciter, aut genere, aut specie differũt. Diuersa dicuntur ea, quorũ aut species sunt plures, aut materies, aut substantiæ ratio: atque omnino diuersum ipsum opposito modo eidẽ dicitur. *Diuersæ*) remotæ, superatę. *Quid*) an ne. *Lex*) de Senatu habendo. *Dirimi*) separari. *Alia omnia*) diuersa à priori sententia. verba legis sunt à verbo, qui, vsque examina. *Expende*) libra, trutina, quàm optimè & apertissimè legẽ illam interpretatur. *Solennibus*) immobilibus. *At enim*) dicent aduersarii. *Diuidantur sententiæ*) separemus eos qui sentiunt interficiendos à relegantibus. *Præualeat*) numero vincat. *Ad censentes*) quid facit istud? *Deliberantibus*) si quæ absoluit superior erit. *Mitius*) absolutio, quia leges semper fauent reo. *Qui puniunt*) scilicet morte. *Comparari absoluentibus*) seorsum à relegantibus conferri cum absoluentibus. deinde relegantes iterum cum absoluentibus, quia vincentur: mox debent punientes & relegantes inter se conferre. *Quibusdam*) fortasse gladiatorum. nam legimus Caium principem Proculum repentè in arenam è spectaculis deductum commisisse Thraci, mox hoplomacho, bisque victorem iugulari iussisse.

sors aliquem seponit, ac seruat, qui cum victore contendat: sic in Senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina: & ex duabus sententijs eam, quæ superior exierit, tertia expectat. Quid, quòd prima sententia comprobata, cæteræ perimuntur? Qua ergo ratione potest esse vnus atque idem locus sententiarum, quarum nullus est postea? planius repetam, nisi dicente sententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustrà postea in eo dissentiẽt ab eo, cui paulo ante consenserint. Sed quid ego similis docenti, cùm discere velim, an sententias diuidi, an tri in singulas oportuerit? Obtinui quidem, quod postulabam, nihilominus tamen quæro, an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is, qui vltimũ supplicium sumendum esse censebat. Nescio an iure, certè æquitate postulationis meæ victus, omissa sententia sua, accessit releganti, veritus scilicet, ne, si diuiderentur sententiæ, (quod alioqui fore videbatur) ea, quæ absoluendos esse censebat, numero præualeret. Etenim longè plures in hac vna, quàm in duabus singulis erant. Tum illi quoque, qui autoritate eius trahebantur, transeunte illo destituti, reliquerunt sententiam ab ipso autore desertam, secutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententijs duæ factæ, tenuitque ex duabus altera, tertia expulsa: quæ cùm ambas superare non posset, elegit ab vtra vinceretur. Vale.

Sors) ducta. *Seponit*) iubet seduci. *Exegerit*) vicerit. *Superiorem*) secundam, legitur etiam superior exierit, vel exiterit, quod non improbo *Expectat*) vt cum ea committatur. *Cæteræ*) secunda & tertia. *Perimuntur*) reprobantur. *Sententiarum*) secundę & tertiæ. *Planius repetam*) sic in sequentibus ad Calusium dicet post rem narratam, quam verebatur ne parum expressisset, Apertius calculos ostendam. *Initio*) dum ille qui relegat sententiam suam dicit. *In alia*) in diuersam sententiam & locum. *Similis docenti*) sio tanquam magister tibi. *Sententias*) occidentis & relegantis. *Iri*) disquiri. *Quod postulabam*) vt diuiderentur. Nam postulare, est desiderium suum, siue amici sui in iure apud eum qui iurisdictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. *An abstinere*) discedere è relegante. *Vtrius*) qui occidebat. *Accessit*) transiit in sententiam relegantis. *In hac vna*) absolutoria. *Singulis*) solis separatis. coniunctæ enim superiores erant illi quæ absoluebat. *Eius*) qui censuerat necandos. *Destituti*) à duce. *Transfugam*) confugientem ad alienam sententiã. nam propriè transfuga dicitur, miles qui à suis ad hostes transit. *Tenuit*) vicit. alibi vsus est compositi dicens, obtinui tamen quod optabam. *Altera*) quæ censebat relegandos. *Tertia*) quæ necandos. *Vtra*) à relegante, vel liberante.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

NEraui) Iuniori excusat, quòd multavolumina legenda misisset, quòd intellexerat illi vacare propter graciles vindemias. *Exegeras*) postulaueras vt multos libros mitterem ad te. *Graciles*) steriles. *Istic*) in agris tuis. Puto esse Terentium iuniorem, qui equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis Prouinciæ integerrimè fúctus, receperat se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum ocium prætulerat: Latina Græcáque lingua tantum valens, vt ea videretur magis excellere, qua tum maximè loqueretur. *Quòd vulgò dicitur*) quod est in prouerbio. *Eadem*) esse graciles vindemias. Sic ad Venatorem scribit, se colligere vindemias graciles. *Quidem*) vberiores tamen quàm expectauerat. *Meis agellis*) Thuscis & Transpadanis. *Licebit mihi*) non occupato circa fertiles vindemias. *Sit modò*) tantum pecuniarum. *Scabræ*) asperæ. vnde scabies, quia totum corpus crustis exasperat. Plinius libro decimotertio de generibus chartarum refert, Earum scabriciem læuigari dente cochleæ, sed caduca litera fieri. *Bibulæ*) multum humoris attrahentes. hinc bibula arena à Virgilio dicitur. Quæ igitur chartæ asperæ & humorem dispergentes, quod accidit mìlè colatis, hæ pessimæ sunt. *Aut necessariò debebimus*) Sensus est & ordo, Aut debebimus necessariò, id est adscribemus necessitati quicquid boni malive scripserimus, quia cùm simus in secessu non occupati circa rustica, fuit omnino aliquid siue bonum, siue malum, scribendum: an quicquid boni malive scripserimus necessariò debebimus, quia tenebimus persoluere chartam, cùm nobis nunc propter graciles vindemias non sint pecuniæ: aut si non erunt pecuniæ vnde bonæ chartæ emantur, quicquid scripserimus siue boni, siue mali debebimus necessariò, id est referemus necessitati. Nam scribam tantùm necessaria, vt epistolas & rationes, ac libros omittam: Quidam codices habent delebimus, obliterabimus scilicet, nec in lucem mittemus. an quòd necessario ducti in malis chartis scribere iure scripta poterimus delendo emendare. Vel sic ordinabis, Aut quicquid scripserimus, necessariò debebimus, boni malive, id est quicquid librorum necessariò quasi à te coacti composuerimus, id assignabimus bono dæmoni, si bonum fuerit, si malum malo. omnino cum amico ludit.

ONerauite tot pariter missis voluminibus, sed oneraui primùm, quia exegeras: deinde, quia scripseras, tam graciles istic vindemias esse, vt planè scirem tibi vacaturũ (quod vulgò dicitur) librũ legere. Eadem ex meis agellis nũciantur. Igitur mihi quoq; licebit scribere, quæ legas, sit modò vnde chartæ emi possint: quæ si scabræ bibulæve sint, aut non scribendum, aut necessariò quicquid scripserimus, boni malive, delebimus. Vale.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

COnfecerunt) In sinu Paterni amici deflet infirmitates & mortes seruorum suorũ, attamen duo solatia me-

COnfecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam & quidem iuuenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori,

morat inuenisse, manumittẽdo illos ante obitũ, & testamenta tanquã legitima scribere cõcedẽdo *Cõfecerũt*) cõcusserũt, pro-

Solatia tamen) scilicet sunt lenientia tamen aliquantulum dolorem. *Facilitas manumittendi*) quia illos facilè in libertatem mitto. *Immaturos*) ante tempus. *Seruũ*) infirmis. *Quasi testamenta facere*) signatè & de iure loquutus est, cùm omnino leges vetent seruum posse legitimum testamentum facere: sed permittente etiam domino non videtur esse legitimum, cùm testamẽtum sit res publica, quæ nõ potest per alium fieri: vnde Iurisconsulti voluerunt testamentum quod permisisset pater filio familiæ, esse ratum. Testamenta autẽ solita mãdari custodiæ testatur Tranquill. cũ refert Cæsaris Dictatoris testamentũ prolatũ, quod virgini Vestali maximè demãdauerat, & pariter Augustũ suũ testamẽtũ deposuisse apud sex virgines Vestales. *Custodio*) asseruo. *Mandant*) iubent. verbis enim imperatiuis nuncupabant antiqui testamẽta *Rogãt*) me, vt illa tanquam legitima custodiã, vel interrogant & stipulantur. *Quod vsum*) illis in testamentis est seruis, an magis mihi permittere illis. *Otyus*) sine cunctatione. *Suis*) conseruis beneuolis. *Diuidunt*) describunt, sine testamento quod habent. *Donant*) per tabulas. nam donatio fit etiam inter viuos nullà necessitate iuris officióve, sed sponte, quæ si non fiat, nulla reprehensio est: si præstetur, plerunque laus inest. *Relinquunt*) post mortem per hæreditatẽ vel legatũ. *Intra domũ*) domesticis tantum conseruis. *Domus*) domini. *Acquiescam*) Remittar, refociller. *Debilitor*) fio infirmior & minus fortis. *Humanitate*) facilitate, clementia, misericordia, beneuolentia, quam Græci φιλανθρωπίαν. *Hoc ipsum*) posse facultates dilargiri. *Durior*) seuerior quàm [sim] erga meos seruos. *Huiusmodi casus*) infirmitates & mortes seruorum. *Eoque*) ob id quòd iacturam in facultatibus fecerint. & ideo querantur an quia sint constantes neque flectantur. *Nescio*) immò scit, neque magnos, neque sapientes esse. *Homines nõ sunt*) inhumani, neque clementes, sed feri. *Affici*) subitis humanis affectibus, qui sunt animi motus improbabiles, subiti, concitati. Non educo, inquit Seneca, sapientem ex hominum numero, nec dolores ab illo sicuti ab aliqua rupe nullum

solatia tamẽ: vnũ, facilitas manumittendi (videor enim nòn omnino immaturos perdidisse, quos ità liberos perdidi:) alterum, cũ permitto seruis quoque quasi testamenta facere, eáque vt legitima custodio, mandant, rogántque, quod visum: pareo ocyus. suis diuidunt, donant, relinquunt duntaxat intra domum. nam seruis Resp. quædam, & quasi ciuitas domus est. Sed quanquam his solatijs acquiescam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, quæ me vt hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri, nec ignoro alios huiusmodi casus nihil amplius vocare, quàm damnum: eóque sibi magnos homines & sapientes videri, qui an magni, sapientésque sint, nescio, homines nõ sunt. Hominis est enim affici dolore, sentire, resistere tamen, & solatia admittere, non solatijs non egere. Verùm de his plura fortasse quàm debui, sed pauciora quàm volui. Est enim quædam etiã dolendi voluptas, præsertim si in amici sinu defleas, apud quẽ lacrymis tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensum admittente submoueo. Memini ex duabus partibus esse compositum illum. altera est rationalis, hæc afficitur, dolet: illa intrepida est,& indomita: inde subiunxit Plin. dolere, pro quo aliqui legunt affici dolore. *Resistere tamen*) animi scilicet ratione, quod est hominis proprium secundum philosophos. *Solatia admittere*) adhibere dolori fomenta. *Solatijs non egere*) esse fortis & constans in aduersis magis placet legere,non solatiis non egere, videlicet ita perturbari,vt opus sit solatiis. *Iú*) hominibus, an potius seruis. *Plura*) scripsi. *Est quædam voluptas dolendi*) in dolore sit quædam voluptas, Ouidius. est quædam flere voluptas, Sedatur lacrymis, egeritúrque dolor. *In amici sinu*) familiariter apud amicum. *Desleas*) infortunium tuum, ísque laudet lacrymas tuas tanquam pias, vel illis veniam præstet.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

NVm) Tiberis crebris ac subitis incrementis augetur, nusquam magis olim aquis, quàm in vrbe stagnãtibus: quinimmò vates intelligitur potius ac monitor, auctu semper religiosus verius quàm sæuus. Veruntamen cùm Plin. hæc Macrino suo scriberet,adeo alueum suum excesserat,vt omnia plana conexerit:licèt fossa à Traiano percussa admodum exhaustus foret. Insuper Anio ipse nemora & villas adiacentes disiecerat. Petit igitur sibi nunciet Macrinus,siquid simile in regione transpadana accidisset. *Num*) an. *Illic*) Brixiæ. *Hic*)in vrbe. *Diluuia*)inundationes fiunt. *Excessit*) licèt inclusus vtrinque lateribus. Alibi non legi excreuisse Tiberim sub Traiano. antea sæpius, & postea. nam sub Othone memorant Tacitus & Plutarchus,nunquam priùs in tantum sublatum, neque tot res perdidisse. siquidem prorupto ponte Sublicio, ac strage obstantis molis infusus non modò iacentia & plana vrbis loca, sed secura huiusmodi casuum impleuit. rapti plerique ex annonæ foro, plures in tabernis,& cubilibus intercepti, corrupta stagnantibus aquis fundamenta insularum: dein remanente flumine collapsi. Imperante etiam Antonino philosopho, inundatio grauissima fuit. quæ res & multa vrbis ædificia vexauit, plurimúmque animalium interemit,famémq;,qualem sub Othone grauissimam peperit,& vt omittam sub Theodosio eiusdem fluminis ingens incremẽtum: sat illud quod sub Mauritio omnium quæ hactenus legerim maximũ erit retulisse,adeo vt ipsius aquæ super muros vrbis influerẽt,& maximas in ea regiones occuparent. *Demissioribus*)inferioribus aqua superabundante. *Prouidentissimus*)epitheto conuenienti, & opportuno Traianum prouidentissimum appellauit, vt qui vrbem maiora damna prospiceret passuram, nisi fluminis incrementum fossa exhauriret. quare in epistolis ad eundem imperatorem, dum veretur ne lacus flumini commissus totus in mare efflueret, prudentissimum appellauit. Est autem prudentia sapientiæ pars. *Premit*)occupat. *Solum planum*)terræ planicies. *Cernitur pro solo*) apparet aqua instar soli. Super verbo solo plura alibi. *Quæ solet accipere flumina*) Tinnia, quem Strabo Tonam dicit,& Glanis,primi fluuium Tiberim influunt: præcipui tamen

NVmistic quoque immite & turbidum cœlum? hìc assiduæ tempestates,& crebra diluuia, Tiberis alueum excesit, & demissioribus ripis altè superfunditur. quãquam fossa,quam prouidentissimus imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis: quáque planum solum, pro solo cernitur: inde, quæ solet flumina accipere, & permista deuehere, velut obuius retrò cogit, atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit.

tamen Nar & Anio eum fluuium augent. *Deuehere*)in mare. *Retrò cogit*) repellit. fuit in secunda lectione, resistere cogit. *Alienis*)Nare & Aniene præsertim. *Quos ipse non tangit*)quia ipse Tiberis dum repellit aquam Naris & Anienis,causa[est] vt illa per agros circumiacentes diffundatur. contegit ergo campos non sua, sed aliena aqua.

Anio delicatissimus amnium) hic ex Alba decurrens præter Latinam Marsorum vrbem & propinquum illi campum Tiberim ingreditur. & paulo pòst cùm hæc retulisset Strabo,Iuxta,inquit, Tibur cataracta, hoc est descensus existit,quem Anio facit, vbi nauigabilis esse incipit, cùm è sublimi profundam in vallem defertur, & per vrbi ipsi vicina nemora. At Plinius scribit Anienem oriri in monte Trebanorum:trésque lacus amœnitate nobiles in Tiberim deferre. Dionysius verò lib. quinto suarum antiquitatum, Flumen, inquit, Anio Tiburе effusus ab excelso scopulo per planiciem Sabinorum Romanorúmque fertur, vtranque regionem disterminans. Influit in Tiberim aspectu pulcher & potu dulcis. Iulius autem Frontinus,Nam cùm oriatur Anio supra Trebiam augustam, seu quia per saxosos montes decurrit, paucis circa eum oppidis obiacentibus cultis,seu quia lacus altitudine in quo excipitur, veluti depuratur, imminentium quoque riuorum opacitate inumbratus, frigidissimus simul ac splendidissimus eò peruenit. Hæc tam felix aquæ proprietas omnibus dotibus æquatura Martiam,copia verò superatura. *Adiacentibus villis*) nam sicut Tiberis pluribus propè solus, quàm cæteri in omnibus amnes,accolebatur, aspiciebatúrque villis, ita Anio & ipse nauigabilis amœnitate sua pluribus villis incolebatur quod apertè docet Papinius. *Inuitatus*)locorum & ædificiorum amœnitate. *Quibus inumbratur*) Statius in syluis, Non longius vsquam Indulsit natura sibi,nemora alta citatis Incubuere vadis, fallax respondet imago Frondibus, & longas eadem fugit vmbra per vndas. Et paulo post, Venerabile dicam Lucorum senium? te quæ vada fluminis infrà Cernis:an ad syluas quæ respicis aula tacentes.Inibique dum villam Vopisci celebrat,fluminis amœnitatem multis prosequitur. *Subrust montes*)dum præceps ruit, saxa secum trahit. *Decidentium*)& syluarum & saxorum. *Clausus*)retentus, obstructus. *Pluribus locis*)aluei sui. *Amissum*) interceptum. *Impulit tecta*)villarum culmina disiecit. *Erexit*)excreuit, extulit, transmisit. non improbo eum euexit. *Excelsioribus terris*) vt tumulis & collibus, super quos non ascendit diluuium. *Tempestas*) inundatio. *Deprehendit*)circumcluſit. *Diuitum apparatus*) non minus enim suburbana prætoria, villæque statuis ornabantur, tabellisq; & aulçis ac preciosa supellectili instruebantur, quàm domus vrbanæ ex testimonio Papinij. *Grauem supellectilem*) multarum rerum mobilium ad vsum domesticum. Paulus de supellectili connumerat, quæ appellatione eius contineantur. Instrumenta ruris ad quotidianum vsum ruris parata, aratra, corbes, falces bidentes, ligones, serrulæ, acus, cultelli, vangæ, runcones, & quæ latius libro secundo Palladius recensẽt. *Ibi*) in aliquo loco. *Rectores*) bubulci, aratores. *Hic*) alibi. *Soluta*) sine

Anio delicatissimus amnium, ideóque adiacentibus villis velut inuitatus, retentúsque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur & fregit, & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas euexit, atque extulit. Viderunt hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit: alibi diuitum apparatus, & grauem supellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boues, aratra, rectores: hìc soluta, & libera armenta: atque inter hæc arborum truncos, aut villarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

iugo. *Libera*)sine custoste & rectore. *Armenta*) boues & equi, & cætera maiora animantia. Virgil. Hæc satis armentis,superat pars altera curæ Lanigeros agitare greges. Armenta dicta putant ab arando, quasi aramenta: alij Armenta, ab armis quibus apta sunt, etenim qui præliis intersunt, boues etiam & maiora animalia milites armabant corio.

Trabes atque culmina) codex pontificius non habet atque culmina. *Variè*) nam viua partim nabant,partim rapiebantur. inanima leuiora superextabant, grauiora interdum mergebantur,quandoque supernatabāt. *Turbines additi sunt nubibus*) venti in se contorquentes, qui conuoluunt rapiúntque non solùm agrestium labores, sed etiam tecta, præsertim si repugnantiores sint,turbines dicuntur, quòd si turbines interpretaberis tempestates, tunc commodius legetur, deiecti,quàm adiecti. *Opera*) maceries, monumenta in agris posita. *Decussa*) detecta. *Debilitati*)debiles facti aliqua membrorum parte. *Obruti*) aqua. *Obtriti*) ruina domorum, vel fragminibus montium collisi. *Luctibus*) ob mortalium & armentorum, ac rerum perniciem. *Simile*)diluuium euenerit. *Pro mensura periculi*) quando remetior in quo periculo fuerit Latium. *Consulas sollicitudini meæ*)me admoneas nihil fuisse. *Tale*) damnum euenerit. *An expectes*) immò secundum aliquos maius tormentum est expectare. Hinc Virgil.de fontibus dixit,

trabes atque culmina, variè latéque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacauerunt, ad quæ non ascendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, & deiecti nubibus turbines: prorupta opera, quibus preciosa rura cinguntur: quassata, atque etiam decussa monimenta. Multi eiusmodi casibus debilitati, obruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Nequid simile istic, pro mensura periculi, vereor: téque rogo, si nihil tale est, quam maturissimè solicitudini meæ consulas. Sed & si tale, id quoque nuncies. Nam paruulum differt patiaris aduersa, an expectes: nisi quod tantum est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim quantum scias accidisse, timeas quantum possit accidere. Vale.

Incluſi pœnam expectant. & ille crudelissimus Tyrannus volentibus mori vim adhibebat viuendi. nam mortem adeo leue supplicium putabat, vt cùm audisset vnum ex reis Carnullum nomine anticipasse eam, exclamauerit, Carnullus me euasit. *Modus*) terminus certus vt doleas quantum sis passus. *Nisi tantum*) quid si, nisi tamen. *Non est timendus modus*) quia nescis quantum mali possit accidere. *Timeas*)maximum.

C. PLINIVS RVFINO SVO S.

Alsum est)Laudat Domitium Tullum, qui in vita moribus non satis probatis,tamen laudabile testamentum reliquerat præteritis captat oribus, & relicta

Alsum est nimirum, quod creditur vulgò, Testamenta hominum speculum esse morum. cùm Domitius Tullus longè melior apparuerit morte, quàm

filia hærede legatis, insuper pluribus est prosequutus nepotes & pronepotem, ac in primis vxorem pientissimam, quæ illum diuitem quidem, sed senem & podagra perditum diutius sustentauit. *Speculum morum*) indicium esse quibus moribus fuerint dum viuerent. *Morte*) dum moritur relicto testamento honestissimo.

Vita) qua omni astu diuitias quæsiuit, ac se captandum permittere simulabat. *Communis*) nam erat filia naturalis Domitij Lucani fratris Domitij Tulli, qui illam adoptauerat: & cùm adoptio imitetur naturam, videbatur esse communis filia duobus fratribus:cùm tamen vnius Domitij Tulli foret. quoniam olim adoptiuus filius in potestatem adoptantis transibat, hodie autem secus, nisi in quibusdam casibus. *Prosequutus est*) bene affecit. *Nepotes*) filios filiæ adoptiuæ. filius nepos aliique descendentes vsque ad trinepotem, liberi: vltra hos posteriores propriè appellantur. quemadmodum pater, auus, & reliqui vsque ad tritauum parentes, vlteriores verò maiores nominantur. *Pronepotem*) filiæ adoptiuæ. *Iucundissimis*)amplissimis. *Omnia*) plenissima pietate, quia fuerunt omnia inexpecta. *Sermones*)rumusculi, fabulationes. *Alij*)vt captatores. *Fictū*) quia simulabat illos se relicturum hæredes, qui se captabant. *Ingratum*)acceptorū munerū. *Illū*) Tullū. *Confessionibus*)nam fatentur se esse de numero captatorum, dū illum tanquā ingratum accusant. *De patre*)suo,quòd se hæredes non reliquisset. *Orbi*)sine patre & hæreditate relicti. *Alij*)qui non captauerant Tullum. *Contra*)sentiunt. *Ferunt laudibus*) extollunt laudando mirandum in modum. *Hoc ipsum*)factum Tulli. *Sit frustratus*) deceperit. *Improbas*)auaras. Improbum existimat Iulianus eum, qui de viui hæreditate solicitus est: sic Vlpianus de vulgari & pupillari testamento. *Pro moribus temporum*) quibus auaritia

vita. Nam cùm se captandum præbuisset, reliquit filiam hæredem, quæ illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptauerat. Prosequutus est nepotes plurimis iucundissimisque legatis: prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima: ac tanto magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo varij tota ciuitate sermones: alij fictum, ingratum, immemorem loquuntur, séque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo vti de patre, auo, proauo, quasi orbi querantur: alij contrà hoc ipsum laudibus ferunt, quòd sit frustratus improbas spes hominum, quos sic decipere pro moribus temporum prudentia est. Addunt etiam non fuisse ei liberum alio testamento mori: neque enim reliquisse opes filiæ, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtius Mantia perosus generum suum Domitium Lucanum (frater est Tulli)

adeo incubuerat,vt nemo diues orbus nō captaretur: id quod sæpe Iuuenalis pulsat, sed frequentius Martialis notat. *Non fuisse ei liberum*) non potuisse aliud testamentum legitimum facere. *Reddidisse*) quia illas acceperat cum fratre ab auo filiæ: honestum ergo erat, vt ad illam rediret, ne quod prospera fortuna accreuerat, hoc in alium prouenies luctuosum ei procederet. *Per filiam*)respectu filiæ, quod statim ostendit. *Auctus*) factus opulentior. *Curtius Mantia*) suspicor apud Tacitum mendam inoleuisse libro xiij. vbi legitur, Curtilius Mantia superioris exercitus legatus: restituique debere Curtius Mantia. *Generum suum*) cui vnicam filiam dederat. *Is*) Domitius Lucanus frater est Tulli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sub ea conditione) talem institutionem permittit ius fieri. vt. ff. de hæredibus instituendis ex Africani verbis apparet, ac ex authentica, excipitur Codice de bonis quæ liberis. *Eius*) Lucani. *Neptem suã*) filiam filiæ ipsius Curtij. *Manu patris emissa*) Aduerte secundum Iurisconsultum fuisse Plinium locum improprie, cùm manumitti dicantur serui, emancipari verò filij. verùm quandoque eo verbo Iurisconsultus hoc modo quo Plinius abutitur: vt. ff. de officio proconsulis & legati. *Pater*) Lucanus. *Emiserat*) emancipauerat. *Patruus*) Tullus. *Adoptauerat*) vt filiæ bonis gauderet. *Circumscripto*) decepto, sublato. Circumscriptores, inquit Seneca, dici solent qui aliquid sustulerunt. Et Asconius circumscriptum interpretatur sublatum, circundatum, prætermissum, deceptum. M. Tullius in secunda Philippica, Quid enim aliud ipse dicebat, nisi quòd circumscriptus esset Antonius. Et in sexta, Ille se fluuio Rubicone CC. millia circumscriptum esse patiatur. Ac in. xii. Parata de circumscribendo adolescente sententia consularis. Demum in vltima, Aut adolescentes circumscribunt. idem Cicero libro tertio Officiorum, Circumscriptio adolescentium lege Latoria. Et de Finibus eodem libro, Circumscriptus igitur iis sententiis quas posui. Videtur huius verbi circũscribere vis deducta ab illo grauiter facto Pompilii legati ad Antiochum: cui cùm tradidisset Senatusconsultum ne Ptolemæum lacesseret, & rex dixisset se cum amicis collocuturum: indignatus Pompilius quòd aliquam moram interposuisset, virga, solum quo insistebat, denotauit. &, prius inquit, quàm hoc circulo excedas, da respõsum, quod Senatui referam: quanquam Columella pro curtare vtatur, & contrahere. Diophanes, inquit, Bithynius Vticensem totum Dionysium Pœni Magonis interpretem per multa diffusum volumina sex epitomis circumscripsit. *Frater consos*) Tullus frater Lucani, bonorum particeps, & in vnum viuentes, nondum diuiso patrimonio. nam consortes fratres Secundus appellat, qui simul vitam ducunt passuri inuicem quicquid boni malive acciderit. quod etiam in Panegyrico & alibi vsurpauit, cùm pro patrimonio sors interdum accipiatur. Ita Tullus sub eadem sorte, hoc est patrimonio cum Lucano fratre suo adoptata filia quam is emancipauerat, iterum bona in patriam potestatem reduxerat. *Cum optibus*) quibus frueretur ipse cum patre naturali. *Illis*) Tullo & Lucano. *Inuitissimis*) admodum nolentibus Curtio Montano, & Domitio Afro. *A quibus*) per quorum bona. *Domitius Afer*) orator eximius, & Quintiliani magister, de quo alibi copiosius. *In nomen*) in adoptionem. quoniam adoptatus adoptantis appellationem sumebat: inde appellatus fuit Domitius, immò Domitii Tullus & Lucanus. *Ante octo & decem annos*) quàm ipse obiret. Hoc etiam tangit Fabius libro sexto, Vel optima, inquit, est hęc simulatio contra simulantem qualis illa Domitii Afri fuit: vetus habebat testamentum, & vnus ex amicis recentioribus sperans aliquid ex mutatione tabularum, falsam tabulam intulerat, consulens eum, an primipilaris testatoris suaderet ordinare suprema iudicia. Noli, inquit, facere, offendis illum. *Nuncupatum*) palam factum sine scriptura. Nuncupatiuum testamentum illud est, ad cuius firmitudinem & substantiam necessaria non sit scriptura: quod intellexit Tacitus, cùm libro secundo scribit, Ignotos & aliis infensos, eóque principem nuncupantes procul arcebat: tametsi nunc ad perpetuam rei memoriam faciliorémque probationem soleat in scriptis redigi, & hoc sit in frequentissimo vsu. Est testamenti genus quod appellatur in scriptis, quia sine scriptura inualidum sit, quo rarò vtimur. eius forma traditur Codice de testamentis.

sub ea conditione, filiam eius, neptem suam, instituerat hæredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptauerat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestate emancipatam filiam adoptionis fraude reuocauerat, & quidem cum opibus amplissimis. Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, vt diuites fierent, inuitissimis à quibus facti sunt. Quinetiam Domitius Afer, qui illos in nomen assumpsit, reliquit testamentum ante octo & decem annos nuncupatum: adeóque postea

Improbatum) quamuis non mutauerit, quoniam non credebat, se tam citò moriturum. Apparet autem ei displicuisse id testamentum, quòd eorum patris bona proscribenda curauit. *Eorum*) Tulli & Lucani. *Proscribenda*) publicanda. nam proscriptorum & rebellium bona in ærarium deferebantur. *Illius*) Afri. *Excidit*) expulit, euerruncauit. Ex constitutione enim Imperatoris, quæ extat in Codice contra rebelles, ac maiestatis læsæ reos, filij patriis bonis priuabantur, neque ad vllos honores admittebantur. immò nulli licebat illis opem ferre, vt exulibus mors solatium, & vita supplicium foret. *In liberis*) in numero filiorum, adoptati loco liberorum erant. *Successit*) dum illos hæredes relinquit. *Abstulerat*) condemnandum curauerat. *Hæreditas Afri*) relicta ab Afro. nihil aliud est hæreditas quàm successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit autoribus Caio & Vlpiano. *Reliqua*) bona. *Transmittenda*) relinquenda per ordinem successionis: ideo dixit Afri hæreditatem transmittendam esse fratris filiæ, quæ erat filia eius adoptiua, quia filius adoptiuus qui est legitimus tantùm succedit patri adoptanti ab intestato, sicvt filius naturalis, & legitimus patri suo naturali. *Filiæ*) naturali. *Fratris*) Lucani. *Ex asse*) ex vniuersa hæreditate. As enim duodecim vncias complectitur, & duodecim vnciis, vniuersa hæreditas connumeratur. *Filiæ*) quæ debebat esse hæres. *Reconciliaretur*) rediret in gratiam cum filia, cum qua gerebat simultates, quoniam à patre testamento priuata fuerat. *Pietas*) quia filiæ. *Fides*) quia frater fratri hæreditatem commiserat vt filiæ restitueret. *Pudor*) honestas. *Scripsit*) per scripta fecit. *Affinitatibus*) tam naturalibus quam adoptiuis. *Gratia relata*) nam dum filiam relinquit hæredem, satisfecit omni iuri. *Pro cuiusque officio*) vt vnusquisque merebatur. *Vxori*) Tulli. *Ab ipso*) Tullo. *Accepit*) ex legato. *Natalibus clara*) parentibus claris genita. *Declinis*) ad senium. *Olim*) suscepta prole, quam postea amisit. *Parum decorè*) non sine infamia.

improbatum sibi, vt patris eorum bona proscribenda curauerit. Mira illius asperitas, mira felicitas horum: illius asperitas, qui numero ciuium excidit, quem socium etiam in liberis habuit: felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed hæc quoque hæreditas Afri, vt reliqua cum fratre quæsita, transmittenda erant filiæ fratris: à quo Tullius ex asse hæres institutus, prælatúsque filiæ fuerat, vt reconciliaretur. Quo laudabilius testamentũ est, quod pietas, fides, pudor, scripsit. In quo denique omnibus affinitatibus pro cuiusque officio gratia relata est, relata & vxori. Accepit amœnissimas villas, accepit magnam pecuniam vxor optima & patientissima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis est reprehensa, quòd nupsit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, ætate decliuis, diu vidua, mater olim, parum decorè sequuta matrimonium videbatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diuitis senis) Domitii Tulli. *Perditi morbo*) debilitati chiragra, & podagra. *Obibat*) circuibat. *Fricandos*) dentifricio leuandos. *Præbebat*) ministris. *Viuebat tamen*) in tantis doloribus & angustiis non deliberabat mori, secuturus Corellii Rufi exemplum, qui impar dolori inedia spontanea mortuus est. *Perseuerantia*) ministrandi, curandi mariti constantia. *Fabulas*) sermúculos, res parui momenti. *Auctio*) venditio rerum in publico, quæ fit licitatione, hoc est interrogatione, cùm res traditur plus offerenti. *Tabulæ*) picturæ antiquorum preciosissimæ, quibus capiebatur Tullus. *Copiosus*) dives. *Instruxerit*) ornauerit. Solitos ornari hortos statuis, iam dixerat Plinius cùm de Regulo scriberet. Et M. Tullius. iij. Officiorum vbi refert Pythium Canio vendidisse hortos instructos: non solùm statuis, verùm etiam aliis rebus & ornamentis apparatos ostendit. *Eodem die*) mira celeritate. *Antiquissimè*) ergo preciosissimis, quod notat Iuuenalis. nam inquit, Perfectissimus horum est, Si quis Aristotelem similem, vel Pittacon emit. Et iubet archetypos pluteum seruare Cleanthas. *In horreu*) in apothecis statuarum. Legitur etiam in hortis, & tunc conuenit cum præcedentibus. *Quæ negligebantur*) vel ob nimiam copiam, aut quia propter morbum non poterat illa curare. *Erudimur*) instruimur, docemur. *Exemplo*) ad bene honestéque viuendum, & vt nostros munificentia prosequamur. Exemplum propriè vocamus rei gestæ, aut tanquam gestæ vtilem, commemorationem ad persuadendum id quod intenderis.

diuitis senis ita perditi morbo, vt esse tædio posset vxori, quam iuuenis, sanúsque duxisset. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantæs opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, nisi ab alijs mouebatur. Quinetiam, fœdum miserandúmque dictu, dentes lauandos, fricandósque præbebat. Auditum est frequenter ab ipso, quum quereretur de contumelijs debilitatis suæ, se digitos seruorum suorum quotidie lingere. Viuebat tamen, & viuere volebat, sustentante maximè vxore, quæ culpam inchoati matrimonij in gloriam perseuerantia verterat. Habes omnes fabulas vrbis. Nam sunt venales tabulæ Tulli, expectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, vt amplissimos hortos, eodem quo emerat die, instruxerit plurimis & antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Inuicem tu, si quid istic epistola dignum, ne grauare scribere. Nam cùm aures hominum nouitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

ET gaudiũ) Excusat se quòd tristis scribat, quoniã ex studiis solatium inueniat, & librum emendandũ Maximo mittit: in quem rogat vt pro se intentionem intendat. *Gaudium*) in rebus lætis. *Solatium*) in tristibus est. *In literis*) in studio. *Quod*

ET gaudium mihi, & solatium in literis: nihilque tam lætum, quod his lætius: nihil tam triste, quod non per has sit minus triste. Itaque & infirmitate

hís lætius) quod sit lætius literis. *Tam triste*) & nihil tam triste est mihi.

Vxoris) Calphurniæ, de cuius ægritudine in præcedentibus. *Meorum*) vt Encolpi. *Morte*) vt Zosimi. *Confugi ad studia*) confugimus ad aliquem opis causa & solatii. *Daturus in manus hominum*) publicaturus, emissurus. *Si quando*) si vnquam intendisti. *Intende in librum meum*) tuam diligentiam intende in emendationem mei libri. Alii legunt intende libro: sicut mox, non ipse, sed ipsi, scilicet libro. *Vt tristis*) quia dolore turbabar. *Intenderim parum*) paruam curam adhibuerim. *Vt vacuo*) vt liber à curis scriberem. *Vt ex studijs gaudium*) prouenit: si quis illa bene intellexerit. *Studia hilaritate proueniunt*) nam, Carmina proueniunt animo deducta sereno. *Hilaritate*) vacuo & læto animo.

vxoris, & meorum periculo, quorundam verò etiam morte turbatus, ad vnicum doloris leuamentum studia confugio, quæ præstant, vt aduersa magis intelligam, sed patientius feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, antè amicorum iudicio examinare, in primis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor, ne ipse, vt tristis, parum intenderim. Imperare enim dolori, vt scriberem potui, vt vacuo animo, lætóque, non potui. Porro vt ex studijs gaudium, sic studia hilaritate proueniunt. Vale.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

AD quæ) Mirabilem Vadimonis lacum per epistolam ante oculos Gallo ponit: cuius non tantùm formæ rotunditatẽ & aquæ medicinam, quàm plures innatantes ac fluctuantes insulas admiratur. *Ad quæ*) Ordo. Negligimus ea miranda, quæ posita sunt sub oculis nostris, ad quæ talia vt noscamus, solemus longum iter ingredi & traiicere mare. *Proximorum incuriosi*) negligentes proxima quæque. *Occasio*) commoditas videndi. *Datur*) licet, permittitur. *Quacunque de caussa*) id faciamus. *Vrbe*) Roma. *Permulta*) admiranda. *Achaia*) Peloponnesus, à parte eo tum: nam Achaia Peloponnesus, & à quibusdam pars eius, vbi spiraculum Tenarium admirandum. sed alibi de ea copiosius.

AD quæ noscenda iter ingredi trãsmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, vt proximorum incuriosi, longinqua sectemur: seu quòd omniũ rerũ cupido langescit, cũ facilis occasio est: seu quòd differimus, tanquã sæpe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de causa permulta in vrbe nostra, iuxtáq; vrbem, non oculis modò, sed ne auribus quidem nouimus. Quæ si tulisset Achaia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

AEgyptus) admiranda sunt in AEgypto Nilus Apis bos, Crocodilus, Hippopotamus, Memnonis regia, Alexandria, Pyramides, & Chemnis insula, lucos syluásque, & Apollinis sustinens templum, quæ in quodam AEgypti lacu natat, & quocunque venti agunt pellitur. *Asia*) duplex est, altera in tertio orbis diuortio posita, altera minor, in ea præter templum Dianæ Ephesiæ, admirabiles fluuii sunt Pactolus, Meander. *Alta terra*) vt Africa, quæ semper aliquid noui ferebat: quod etiam autore Plinio in prouerbium cessit. *Audita*) aliis narrantibus. *Lustrata*) nobis videntibus. *Prosocer*) Fabatus. *Amerina*) in agro Amerino iacentia. Autore Stephano Amerinus ab Ameria deducitur: quod oppidum est, non procul à Meuania, referentibus Strabone & Plinio: secundum quosdam ante Persei bellum conditũ annis D. cccc. lxiiii. distans ab vrbe. xlvi. milliariis. Menda est apud Seruium grammaticum, vbi tradit, Amerinum vocatum, & eius factam sæpius mentionem à Marco Tullio pro Roscio: apud quem non Amerinum, sed Ameriam inuenies. salix amerina laudatur à Virgilio, Columella, Plinio. *Hæc perambulanti*) dum hæc prædia circuirem. *Vadimonis*) de quo Plinius senior libro secundo. In Vadimonis lacu insulæ semper fluitant. Corrigendus ex libro secundo Naturalium Quæstionum locus apud Senecam sic, Aliæ in Vadimonis lacu vehuntur, cùm passim habeatur in alia inuadosis lacu vehitur. est autem is Lacus in Etruria. Liuius libro nono. Interea res in Etruria gestæ ad Vadimonis lacum, vbi Etruscorum opes fractæ sunt, Ælio Vulturreno regum Etruscorum vltimo ibidem cæso, referente Catone in Originibus. & Vadimona lingua Etrusca, Ianum dictum putat Myrsilus: at Fabius pictor, Ianum Vertumnum Vadimona ab Etruscis nuncupatum. *Iacentis rotæ*) forma circulari & rotunda. *Sinus*) recessus, reflexus, concauitas. *Dimensa*) ad mensuram facta æqualia. Marcus Tullius, Vt verba verbis quasi dimensa, & paria respondeant. *Color*) aquæ. *Cæruleo albidior*) cœruleus color mari datur. est autem viridis cum nigro: sed istius lacus color erat albidior. A colore fontem Cœruleum, quem Claudius cum Curtio & Albudineo vrbi induxit appellatum tradit Frontinus: apud quem sic restitues, Alteri quod ex fontibus Cœruleo & Curtio perducebatur, Claudiæ datum est. testimonio ipsius Frontini, Tranquil. & Plinii senioris cœrulei temperationes, lib. vi. docet Vitruuius. *Præstior*) purior vel densior. *Sulphuris odor*) habet sulphureum odorem. *Saporque medicatus*) vt gustus aquarum illius videatur medelæ aptus. Plinius senior libro octauo, Et succidis omnibus vsus medicatus. *Vis*) virtus, medicina est illis aquis. *Fracta*) membra. *Solidantur*) coniunguntur. *Spatium*) lacus est mediocre. *Sacer*) consecratus diis, & publicè dedicatus.

AEgyptus, Asia, aliáve quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, lustratáque haberemus. Ipse certè nuper, quod nec audieram antè, nec viderã, audýque pariter, & vidi. Exegerat prosocer meus, vt Amerina prædia sua inspicerem. hæc perambulãti mihi ostẽditur subiacẽs lacus, nomine Vadimonis, simul quædã incredibilia narrantur. perueni ad ipsum. Lacus est in similitudinem iacentis rotæ circumscriptus, & vndique æqualis, nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, & quasi artificis manu cauata & excisa. Color cæruleo albidior, viridior, & præstior sulphuris odor, sapórq; medicatus, vis quæ fracta solidantur. Spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intumescat. Nulla in hoc nauis (sacer enim est,) sed

Innatant insulæ herbidæ) Plin. In Reatino quædam insulæ semper fluitãt sicut in agro Cecubo. & eodem Reatino mutinensi [stationem] in Vadimonis lacu, & ad Cutisas aquas opaca sylua, quę nunquam die ac nocte in eodem loco visitur. Hinc Seneca, Cutilarum insula natans, & arbores habet, & herbas nutrit, tamen aqua sustinetur. & in hanc atque illam partem, non tantùm vento impellitur, sed aura. nec vnquam illi per diem & noctem in vno loco statio adeo mouetur leui flatu. de qua multa libro. i. Macrobius & Dionysius plura in suis antiquitatibus. has natantes insulas Seneca putat ex pumicibus constare. *Quæque*) & producũt omnia alia quę cunque fœcundior palus, & ipsa margo lacus germinat. *Sua*) particularis. *Cuique*) insularum. *Modus*) mensura, forma. Legitur etiam, Vna cuique, id est eadem forma est omnibus. *Margo*) insularum ora. probati autores incerto genere marginem vsurpant. *Sibi*) inuicem, inter se. *Terunt*) contiguas insulas fricant, & pariter abraduntur. *Altitudo*) profunditas, vel eminentia extra aquam. *Carinæ*) concauitatis, instar fundi nauis. *Humile*) breui admodum descensu. *Hæc*) aliqua insularum. *Ab omni latere*) tota. *Suspensa*) superextans aquæ. *Mersa*) vndis obrupta. *Continenti similes*) [sunt] perpetuo spatio terræ coniunctæ: vnde continentes prouincias Iurisconsultus vocat Italiæ coniunctas. [legitur etiam, continenti similes eunt.] *Digeruntur*) separantur. *Destitutæ*) seiunctæ, solæ. *Tranquillitate*) in tranquillo lacu. *Minores*) insulæ. *Cymbulæ*) nauiculæ, scaphæ, quæ naues onerarias consequuntur. Legitur etiam corbulæ à similitudine corbularum ex viminibus: eas tamen Columella corbes appellat, & Festus corbitas memorat onerarias: quod in malo earum summo pro signo corbes solent suspendi. Plautus dixit. Tardior est quàm corbitæ sunt. Gellius ix. Corbitas inter nauigia refert. *Onerarijs*) quæ maximum onus vehunt, & structæ sunt ad importanda onera. *Desumunt cursum*) concurrunt. *In eundem locum*) coniunctim & simul, in ripam lacus. *Appulsæ*) terræ coniunctæ: nam appellere dicitur de iis quæ ab alto terræ redduntur. *Promouẽr*) extendunt, annexu suo prorogant. *Reddunt lacum*) detegunt aquam. *Vnde*) recesserint. *Auferunt*) occupant, contegunt vbi stetere. [*Ac tum demum*) Aliter, auctum demum.] *Medium*) lacum. *Non trahuntur*) non diffipantur, non mouentur quidam legunt non contrahunt, [id est] lacum, non minuunt, quia sunt tanquam insulæ. *Herbas*) quæ in illis sunt insulis.

innatant insulæ herbidæ, omnes arundine & iunco tectæ, quæque alia fœcundior palus, ipsáque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, vt modus, cunctis margo derasus, quia frequenter vel littori, vel sibi illisæ terunt, teruntúrque. Par omnibus altitudo, par leuitas: quippe in speciem carinæ humili radice descendunt. hæc ab omni latere perspicitur, eadem aqua pariter suspensa & mersa. Interdum iunctæ, copulatæque, & continenti similes sunt. Interdum discordantibus ventis digeruntur: nonnunquam destitutæ tranquillitate singulæ fluitant. Sæpe minores maioribus, velut cymbulæ onerariis, adhærescunt: Sæpe inter se maiores minoresque quasi cursum certamenque desumunt. Rursus omnes in eundem locum appulsæ, quà steterunt, promouent terram. & modò hac, modo illac lacum reddunt, auferúntque: ac tum demum, quum medium tenuere, non contrahunt. Constat pecora herbas sequuta, sic in insulas illas, vt in extremã ripã procedere solere, nec priꝰ intelligere mobile solũ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

In extremam ripam) in marginem lacus. *Mobile solum*) se esse in insulis mobilibus. *Quam littori abrepta*) vento spirante cum insulis in medium lacum delata. *Non magù se descendisse*) non intelligunt se ab insulis descendisse, magis quàm senserant prius se conscendisse. *Erigitur*) in rectum extenditur, an potius egeritur, id est, exoneratur, emittitur. *Oculis dedit*) per aperta fluxit. *Specu*) baratro, voragine. *Mergitur*) absorbetur. *Aliè*) profundè. *Quid*) aliquod signum, quod dicitur fieri in Arethusa. *Subduceretur*) specu mergeretur. *Acceptt*) intromisit. *Seruat*) secum trahit subterlabendo. *Profert*) emittit dum emergit. *Opera*) miranda.

quàm littore abrepta, quasi illata & imposita, circumfusum vndique lacum pauent. Mox quò tulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire, quàm senserint ascendisse. Idem lacus in flumen egeritur, quod vbi se paulisper oculis dedit, specu mergitur, altèque conditum meat: ac si quid antè, quàm subduceretur, accepit, seruat, & profert. Hæc tibi scripsi, quia nec minus ignota quàm mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, vt me nihil æquè ac naturæ opera delectant. Vale.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

VT) A rebus seriis transire ad lusus licet: q etiam in studiis obseruandum: non enim semper grauibus intendendum, sed iocis plærunque remittendũ: quod Secundus obseruans, sua epigrammata excusat, quę diuerso metro composita nuper amicis recitauerat: nec tantùm speciosa, sed omnia, vt melius emendaret. Quare monet Arrianum ne miretur, si multa à prioribus commutata deprehender. *Miscere seueritatem, comitatémque*) condire grauitatem cum iucunditate, animum remittere, quod Traianus consueuerat: & ideo laudatur in epistolis & Panegyrico. *Illa*) seueritas, ne nimia seueritate fiamus duri & tristes, & ne indefessa comitate, procaces, & petulantes. *Hæc*) comitas. *Excedat*) transeat, quadam vicinitate inter comitatem & petulantiam: vnaquæque enim virtus suo vitio proxima facilè in hoc declinat, nisi summa adhibeatur accuratio.

VT in vita, sic in studijs pulcherrimum & humanissimum existimo, seueritatem comitatémque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, grauiora opera lusibus iocisque distinguo. Ad hos proferendos, & tempus, & locum opportunissimum elegi, vt qui iam nunc adsuescerent, & ab ociosis, & in triclinio audiri. Si loco excedat legatur procedat, quamquam prior lectio sit in pontificio exemplari. *Grauiora*) continentia seria, quales sunt orationes. *Lusibus*) epigrammatibus. *Distinguo*) vario. *Hos*) lusus. *Proferendos*) recitandos. *Tempus*) ociosum, feriatum. *Locum*) triclinium tanquam lætitiæ receptaculum. *Vt qui*) vt hi lusus. Legitur etiam vtque. *Ociosis*) à negociis vacuis. *In triclinio*) in cœnatione: nam in cœna Romani solebant audire poemata, quod Persius notat. *Lites interquiescunt*) feriæ sunt propter messes, & intensos calores.

Iulio mense) quo etiam Romani solebant transire in domos conductas cum sua supellectile. quod mõstrat illo versiculo Mart. O Iuliarum dedecus Calendarum. Vidi Vacerra sarcinulas tuas vidi. Et Apertius in Tiberio Tranquil. ac Marcus Tullius subinde. *Lectos*) mensas. Lampridius, Heliogabalus, inquit, solido argento habuit lectos, & triclinares, & cubiculares. Curtius, Conuiuium exornari iussit. centum aurei lecti modicis interuallis positi erant, lectos circundederant aulęa purpurea, auróque fulgentia. Et libro octauo. Cùm post aulęa quæ lectos obduxerant starent. *Fortè*) ex insperato. *Eodem die*) quo promiseram me recitaturum. *Mane*) ante cibum. nam pòst recitauit. *Subitam*) inopinatam, improuisam. *Præloquendi*) præfationem faciendi, qua veniam deprecabatur. quod mane non recitasset sicut promiserat, excusans se aduocatum in repentinam aduocationẽ. *Irreuerentem operis*) parui pendentem versuum recitationem. *Quanquam & amicis*) cum quibus liberus agere licet. *Non abstinuissem amicis*) operam meam præstitissem in defendendis amicis. *Foro & negocijs*) in causis forensibus. Addidi in præfatione. *Præferrem*) præponerem, & in primis ducerem. *Amicis scriberem*) amicorum causa actiones haberem. *Mihi*) ad voluptatem meam. *Liber*) à me recitatus. *Opusculis Varius*) diuersæ materiæ, & vario metrorum genere. *Ita*) varietate, qua legentium fastidium effugimus. *Ingenio*) nostro tanquam minus excusso. *Biduo*) sic libro quarto meminit orationem biduo recitatam magno auditorum assensu. *Assensus*) fauor, intentio, cupiditas audiendi. *Exegit*) fecit. *Et tamen*) vera scriptura. & tamen vt alii recitatores quædam sua scripta transeunt quæ non recitant, & quia transeunt, illa videntur improbare: sic tamen diuersa ratione, ego nihil [prętereo, quia nihil] meorũ scriptorum improbo, vt illa melius per auditores emendem: quinimmò apertè profiteor omnia recitare. *Electa*) meliora. nam nisi quæ sibi displicent recitauerint, illa sanè non emendabunt. *Illud*) quod faciunt huiusmodi lectores, tantùm electa recitando.

Iulio mense, quo maximè lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris, amicos collocaui. fortè accidit, vt eo die manè in aduocationem subitam rogarer, quod mihi causam prælo-quendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis vt irreuerẽtem operis argueret, quòd recitaturus, quanquam & amicis, & paucis: idem iterum amicus, foro & negociis non abstinuissem. Addidi hunc ordinem, me & in scribendo sequi, vt necessitates voluptatibus, seria iucundis anteferrem, ac primùm amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit & opusculis varius, & metris: ita solemus qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitaui biduo: hoc assensus audientium exegit. Et tamen vt alij transeunt quædam, imputántque, quod transeant: sic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me testor. Lego enim omnia, vt omnia emendem, quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, & fortasse reuerentius, sed hoc simplicius & amantius. Amat enim qui se sic amari putat, vt tædium non pertimescat. & alioqui quid præstant sodales, si conueniunt voluptatis suæ causa? delegatus ac similis ignoto est, qui amici librum bonum mauult audire, quàm facere. Non dubito cupere te pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

Modestius) ne auditorem obtundant scriptorum copia & deteriorum. *Simplicius*) magis ingenuum. *Amantius*) amoris indicium maius, qui omnia qualiacunque sunt amicis communicem. *Amat*) verissimè. *Tædium*) vt sit fastidio auditoribus. *Quid*) parum, admodum, vel nihil. *Conueniunt*) ad audiendum. *Delegatus*) peregrinus, substitutus: hoc magis placet quàm delicatus. nam antè ferè in eundem sensum dixerat delegata vocabula. *Quàm facere*) emendando, & intentè audiendo.

Cætera) quam habes in cæteris rebus meis. *Musteum*) nouellum, recentem. Sic Columella musteum fructum dixit: proinde musteum pro dulci: hinc mustea poma, quæ postea mellimella sunt appellata, Varrone tradente. *Retractatum*) emendatum. Hoc addidit ne miretur Arrianus, si hic liber videbitur alius à priore, quem scilicet antea viderat, quia multa in emẽdatione fuerant commutata, vt nouus liber appareret. *Ex eo*) quia multa in illo fuerant emendanda. *Nosti*) dum illum legeres. nam Arriani Maturii iudicio in literis vtebatur. *Deteriora facta*) quæ solent fieri interdum deteriora longa mora: quia nimia lima magis atterit quàm emendat.

cætera amei charitate, quàm maturissimè legere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed retractatum, quæ causa recitandi fuit: & tamen nonnulla iam ex eo nosti: hæc vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi noua rursus & rescripta cognosces. Nam plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

Rescripta de nouo scripta & emendata: & statim subiungit causam: nam aliquibus partibus mutatis, quia non placebãt, illæ quoque quæ restabant, videntur mutatæ. *Ea*) scripta. *Quæ manent*) quæ relicta fuerant tanquam bona.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Nosti) Monet nõ esse imitandã illorum consuetudinẽ, qui alios grauissimè insectantur, in quo ipsi maximè peccant, quinimmò à vitiis seipsum comprimendum, & alienis erroribus parcendum. *Libidinum*) vitiorum: libido etiam pro desiderio veneris. Lampridius enim refert Heliogabalum multa libidinum genera excogitasse, & Martialis in eundem sensum protulit libidinari. Valerius insuper luxuriæ libidinem iungit, quoniam ex iisdem vitiorum principiis oriatur. ad hæc veteres pro appetitu aliarum rerum vsos docet Cato de re rustica. Libido inquit nauseæ veniet. & pro æmulatione honestæ rei Sa-

Nostine hos, qui omnium libidinum serui, sic aliorum vitijs irascuntur, quasi inuideant: & grauissimè puniunt, quos maximè imitantur? cùm eos etiã, qui non indigent clementia vllius, nihil magis quàm lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet,

lustius, tanquam libido sit quod libeat. Magisque indecoris armis, & militaribus equis, quàm in scortis atque conuiuiis libidinem habẽt. Libidinitatem pro libidine Laberius posuit, si Marcello credimus. *Eos*) bonos viros, qui nihil reprehendendum admittunt. *Lenitas*) facilitas ignoscendi. Hinc Horatius, At pater vt gnati,

sic nos debemus amici, Si quod sit vitium nõ fastidire i & Augustũ refert Tranquil. amicorum delicta duntaxat modica perpessum. *Ita ignoscat*) inde illud apud Græcos laudabile dictum. ὁ χρὴ πικρὸν εἶ) καὶ ἀπαραίτητον. ἀλλὰ συγγνώμονά τινα αὐθρωπον ὄντα, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀδικήμασιν δυνάμενον, ὧς ἂν κωλύει πικρὸς ἄλλον. id est non oportet asperum esse, & inexorabilem, sed mitem quendam hominem existentem, & similibus incidere potentem, ex quibus reprehendit acerbè alium.

Tanquam nemini ignoscat) nulli reprehendendo parcat. nam monitorem omni culpa carere decet. quare iure hi reprehenduntur, qui sceleribus obnoxii grauitate ficta alios arguunt. *Domi*) in rebus priuatis. *Foris*) in publicis. *Vt nobis implacabiles*) vt peccatis nostris meritam pœnam irrogemus. *Exorabiles*) illis parcamus prædictis: nam maioris clementiæ est indulgendo corrigere peccata quàm vindicando. Omnis igitur habenda ratio & diligentia est, primùm vt monitio acerbitate, deinde obiurgatio contumelia careat. Nõ enim debemus amici vitia ferre, quasi dissimulauerit facies tua. Inde Seneca inquit, Esto vitiorum fugator ipse, aliorum neque curiosus scrutator, neque acerbus reprehensor, sed sine reprobatione correptor, ita vt admonitionem hilaritate præueniat, & errori facilè veniam dato. *Sibi*) suis vitiis, cùm aliena acerrimè insectentur. *Ob hoc*) quia mitissimus erat. *Maximus*) virtutibus excellens. Epigrammaticus poeta Petum Thraseam magnum, Tacitus egregium appellarunt. *Homines odit*) tanquam impossibile sit hominibus carere crimine. ipse tamen alibi Euphratem laudauit, quòd vitia non homines insectaretur. *Scribam*) ista. *Nuper quidam*) incipit tanquam descripturus aliquem, qui aliorum vitia districtè flagellaret, sua verò sibi indulgeret: sed per rhetorum exornationem, quæ dicitur præcisio, rem suppressit. Ea autem fit, cùm dictis quibusdam reliquum quod cœptum est dici, relinquitur. nam tacita suspicio, quàm diserta explanatio atrocior est. *Coràm*) viua voce melius quàm per literas de hoc homine dicam. *Ne tunc quidem melius*) ne quidem melius erit dicere coràm. *Vereor enim*) ordo est, vereor ne referre id quod improbo eos sectari, carpere, repugnet huic quod quãmaximè præcipimus, sc. vitãdũ. *Repugnet*) non constet sibi, magna inter vtrunque discordia sit. *Ille*) vir sit. *Qualiscunque*) cuiusuis conditionis & naturæ. qualiscunque interdum pro malo ponitur. Tacitus lib. xv. inuidiam prætendens Piso, si sacra mensæ diisque hospitales cæde qualiscunque principis cruentarentur. Iuuenalis, Facit indignatio versum Qualemcunque potest. Interdum pro minimo. Idem Tacitus. xiiii. Se Nero in omnes libidines effudit, quas malè coercitas qualiscunque matris reuerentia retardauerat. *Insignire*) notare, famosum reddere. *Nihil refert exempli*) non facit ad institutionem cæterorum. *Non insignire humanitatis refert*) id est, si tacuero, videbor fuisse humanus.

tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, vt nobis implacabiles simus, exorabiles istis etiam qui dare veniam nisi sibi nesciunt: mandemúsque memoriæ, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebrò dicere solebat, Qui vitia odit, homines odit. Fortasse quæris, quo commotus hæc scribam. Quidam nuper, sed melius coràm. quanquam ne tunc quidem. Vereor enim ne id, quod improbo, eos sectari, carpere, referre, huic quod quàm maximè præcipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque sileatur, quem insignire exempli nihil, non insignire humanitatis plurimum refert. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

OMnia mihi studia, omnes curas, omnia auocamenta exemit, excussit, eripuit dolor: quem ex morte Iunij Auiti grauissimum cepi. Latumclauum in domo mea induerat: suffragio meo adiutus in petendis honoribus fuerat: ad hoc ita me diligebat, ita verebatur, vt me formatore morum, me quasi magistro vteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. Nam quotusquisque vel ætati alterius, vel autoritati vt minor cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia, neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Auitus, cuius hæc præcipua prudentia, quòd alios prudentiores arbitrabatur. Hæc præcipua eruditio, quòd discere volebat. Semper ille aut de studijs aliquid, aut de officijs vitæ consulebat: semper ita recedebat, vt melior factus, & erat factus, vel eo, quod audierat, vel quod omnino quæsierat. Quod ille obsequium Seruiano exactissimo viro præstitit? quem Legatum Tribunus ita & intellexit, & excepit, vt ex Germania in

Mnia) Iulium Auitum ædilitatis candidatum, iam Tribunatu militum & Quæstura functum, decessisse, impatienter doleo. nam Secundum tanquam rectorem secutus, vt aliquid disceret, parentem suum iam ætate grauem, vxorem, filiolam vnicam morte reliquit; impar igitur tanto dolori, Marcellino rem totam exponit per hanc epistolam inter pulchriores pulcherrimam, inter tristiores tristissimam, inter amantiores amantissimã. *Curas*) alias occupationes. *Auocamenta*) solatia, lusus. *Iunij Auiti*) alius fuit Iulius Auitus, cuius obitum pariter libro quinto defleuit. *Grauissimum*) intensissimum, maximum. *Latumclauum*) vestem Senatoriã, quam post virilem togam Senatorum filii induebant. *Quotusquisque*) quis est tam minimus qui. *Cedit*) assurgit siue senioribus siue honestioribus. *Statim sapiunt*) adolescentes nostri sapientes se credunt esse sine præceptore. *Sibi sunt exempla*) se solos imitantur. *Non Auitus*) hæc faciebat. *Eruditio*) cognitio doctrinæ. *De officijs vitæ*) de rectè benéque viuendo. *Recedebat*) à viris doctis. *Vt melior factus*) tale illud Terentianum quanuis per adulationem, nunquam accedo ad te, quin abs te abeã doctior. *Factus*) melior & doctior. *Audierat*) non percunctando. *Quæsierat*) quærendo cognouerat. *Seruiano*) de quo multa alibi diximus. *Exactissimo*) omni virtute absolutissimo. *Legatum*) Proconsulis vicarium. *Tribunus*) Iunius Auitus. *Cepit*) complexus est, fouit, delectauit. an potius excepit legendum, id est hospitio susceptit, honestauit: sicut non dilexit, sed intellexit, virum scilicet esse exactissimum. *Germania*) Omnis Germania à Gallis Rhetisque, & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus, Sarmatis Dacisque mutuo metu, aut montibus separatur: cætera Oceanus ambit, latos sinus, & insularum immensa spatia complectens. Germaniæ vocabulum non antiquissimum, quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerunt, ac tum Tungri, tum Germani vocati sunt, ita nationis nomen non gentis ualuit paulatim: & omnes primùm à victore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani vocati sunt. Omissis cæteris qui de Germania scripsere, contenti fuimus vno autore Tacito.

Pannoniam transeuntem, non vt commilito, sed vt comes assectatórque sequeretur. qua industria, qua modestia Quæstor Consulibus suis (& plures habuit) non minus iucundus & gratus, quàm vsui fuit? quo discursu, qua vigilantia hanc ipsam ædilitatem, cui præreptus est, petijt? Quod vel maximè dolorem meum exulcerat: obuersantur oculis cassi labores, & infructuosæ preces, & honor, quem meruit. Tantùm non reddit animo ille latusclauus, in penatibus meis sumptus: redeunt illa prima, illa

Pannoniam) vnam tantùm Pannoniam Plinius nominat: Ptolomæus in duas diuidit: eas more suo disterminans: satis constat contingere Germaniam. *Commilito*) militiæ socius. ex præceptis tamen eorum qui de re militari scripserunt, Tribunus Legato parere debuit: quare Auitus in hoc potest videri nihil magni præstitisse. *Comes*) secutor. Est enim is qui officii causa maiorem comitatur. Secundus alibi, Obtinenti Africam comes hæserat: & libro nono. Delphinus alius tantùm spectator & comes. *Habitus*) tractatus, assumptus. M. Tullius pro Planco mandat Quæstorem debere suum Consulem, vel Prætorem more maiorum in parentis locum habere. Alij non legunt & Prætoribus habitus, sed & plures habuit: fuit scilicet Quæstor plurium Consulum. quanquam Cicero ad Caninium scribens dicat, quod ego officio quæstorio te adductum reticere de Prætore tuo non molestè ferebam. & [ad] Auitum Prætorem in Epistolis inquit, dum Marcum Varronem eius Quæstorem commendat. Satis enim commendatum tibi arbitrabar ab ipso more maiorum, qui vt te non fugit hanc quæsturæ coniunctionem liberorum necessitudini proximam esse voluit. ac in diuinatione à maioribus nostris accepimus, Prætorem Quæstori parentis loco esse oportere. *Quo discursu*) labore, dum ambit suffragia. *Ædilitatem*) creati Ædiles eadem die & hora, qua Tribuni plebis: & ne quis eis noceret concesso simili priuilegio, quale Tribunis sancitum. Duo erant Ædilium ordines: vnus in quo sellis currulibus in dicendo iure vtebantur: hic magistratus maior Ædilitas dicebatur. secundus autem plebeius. curabant vrbem, annonam & ludos, poreſtatem coercendi popinas & nouas superstitiones, exigendíque munditias in locis publicis. & vtilem & salubrem temperaturam habebant, ne quis aquam publicam inquinaret. Aleam præterquam in Saturnalibus vetabant. diem dicere poterant iis, qui plusquam lege finitum erat agri possiderent. Dicti Ædiles secundum Varronem quòd ædes sacras & priuatas procurarent. At Festo autore quòd facilis ad eos plebi aditus esset. Conuenit cum Varrone iurisconsultus in proœmio. ff. & tradit ædilibus plebem omnia scitè sua detulisse. Cæsar Dictator duos Ædiles constituit, qui frumento præessent, & à Cerere Cereales nuncupauit, vt in summa essent sex in vrbe ædiles. Fuit & hic magistratus in oppidis, qui vasa minora frangeret, & res quæ pluris vænirent, corrigeret. Hæc sumpta ex probatissimis autoribus. *Præreptus*) extinctus ante initum honorem. *Exulcerat*) renouat, exasperat. alibi eadem verba protulit, Decessit inquit Corellius Rufus, & quidem sponte, quod dolorem meum exulcerat. *Obuersantur*) occursant. *Cassi*) inutiles, [alij legunt passi, id est, exanimati, quanuis potior videtur prior lectio.] *Tantum non*) etiam. super qua dictione luculenter libro nono illud addam dici apud probatos etiam modò non ad Græcorum imitationem, qui dicunt μονονχί. Tibullus, Iam modò non possum contentus viuere paruo. Valerius, Pictor equum ab exercitatione venientem modo non viuum labore industriæ suæ comprehenderat. Et Fabius. Quis enim non de iusto æquo ac bono, modo non & vir pessimus, loquitur, [id est ferè.] *Clauus*] vestis senatoria auro purpura inserto. *Prima*] in quæstura.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Postrema) in ædilitate. *Adolescentia*) quòd raptus fuerit in ipso flore ætatis. magis enim dolendum de morte iuuenum quàm senum. nam ab illorum bona indole speranda sunt puturniora. *Necessitudinũ*) Giellius lib. xij. deridet grammaticos, qui necessitudinem & necessitatem inter se differre putant, quòd necessitas sit vis quæpiam premens & cogens: necessitudo autem dicatur ius quoddam & vinculũ religiosæ coniũctionis. sed hæc nihil differre putat, sicut suauitudo & suauitas, sanctitudo & sanctitas. & sequitur, Necessitas pro iure officióq; obseruantiæ affinitatisque infrequens est, quanquam qui ob hoc ipsum ius affinitatis familiaritatísve coniuncti sunt, necessarii dicuntur. Satis constat necessitudinem ab eruditis pro eo quod necessum est, vsurpari vnde à M. Tullio sic circumscribitur, Hæc est necessitudo, cui nulla vi resisti potest, quæ neque mutari, neque leniri potest. Nam Tacitus lib. xii. dixit, necessitudinem pugnæ detulere. & Arrianus pariter pro necessitate. ff. xlix. de re militari. Vlpianus tamen iurisconsultus eruditissimus pro affinitate vsurpat titulo, quibus ex causis in possessionẽ eatur. *Grandi natu parens*) mater iam grauis annis, ideo auxilio filii ndigens. *Virginem*) nuptam, nulli prius.

postrema suffragia mea, illi sermones, illæ consultationes. Afficior adolescentia ipsius, afficior necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens, erat vxor, quam ante annum virginem acceperat: erat filia quam paulo ante sustulerat. Tot spes, tot gaudia dies vnus in diuersa conuertit. Modò designatus ædilis, recèns maritus, recèns pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam vxorem, filiam pupillam, ignaram aui, ignarámque patris reliquit. Accedit lacrymis meis, quod absens & impendentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse cognoui, ne grauissimo dolori timore consuescerem. In tantis tormentis eram, cùm scriberem hæc, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare, aut loqui possum. Vale.

Vnus dies) quo raptus est Auitus. *Spes*) suscipiendorum liberorum. *Diuersa*) ad idem legitur aduersa. *Intactum honorem*) ædilitatem nondum cœptam geri. [*Ignaram.*] Ista verba in quibusdam codicibus non sunt.] *Lacrymis*) dolori. *Absens*) procul ab vrbe, vbi supremum [diẽ] clauserat Auitus. *Impendentis mali*) eius mortis. *Pariter*) eisdem literis nunciato mihi morbo & obitu. *Dolori consuescerẽ*) sed statim obruerer. *Timore*) pontificius codex habet tempore. *Scriberem sola*) In quibusdam exemplaribus non habentur hæ duæ voces.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Amor in te meus cogit, non vt præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, vt quæ scis, teneas & obserues,

Amor) Maximum in Achaiã missum ad eam ordinandam monet, vt ciuitates inspecturus, singulas humanè tractet: ibíque laudat Achaiam ab antiquitate & rebus gestis: postremò hortatur velit bonam famam in quæstura parram tueri mollius & clementius tractando homines libertati assuetos. Videtur Secundus Ciceronem secutus monentem libro primo ad Atticum, Quintum fratrem, qui tunc in Asia Proconsulatum gerebat, vt in ea prouincia se integrè gereret. *Vt quæ scis teneas*) vt memineris prouinciales tractandos molliter, quod tu faciundum scis.

Aut scias melius) moneo te, vt ea quæ scis, melius scias: plurimum enim in amicitia valet amicorum bene suadentium autoritas, eáque adhiberur ad monendum non modò apertè, sed etiá acriter, si res postulabit: nã & monendi amici sæpe sũt, & obiurgãdi si opus fuerit. *Achaiam*) latissimè vocabulo Achaiæ vtitur Secundus, vt non solùm Peloponnesum intelligat, sed etiam Atticam complectatur. omissis autem quæ à Ptolomæo, Pli. Strab. de Achaia dicuntur, vno Pausania contenti erimus, qui lib. v. inquit, Inter Eleam & Sicyoniam iacens regio ad orientale pelagus, nunc Achaia dicitur ab incolis, olim AEgialus, & incolæ AEgialẽses ab AEgialeo Sicyonum rege, vel quia ibi multa populus, Græcè αἰγείρων dicta, nascatur. Achæum verò Tricorythi filiũ tradunt nomen Achæis indidisse. *Veram Græciam*) propter virtutem in bellicis rebus, & ingenia circa literas præstantia ac humaniores mores, quibus omnibus Peloponnesus & Attica inter cæteras Græciæ regiones excelluerunt. Strabo refert totius Græciæ arcem esse Peloponnesum: nam præter inhabitantium gentium nobilitatem atque potentiam, ipse locorũ situs principatum designat & imperiũ: ad hæc Philippus Iunior Corinthum compedes Græciæ seriò solebat appellare: nec Athenienses à sordidis initiis ad summam creuerunt, nam eodem nata solo gaudent origine. primi lanificii, & olei, & vini vsum docuere, arare quoque & serere frumenta glande vescentibus monstrauere: literæ certè ac facundia, & hic ciuilis ordo disciplinæ veluti templum Athenas habent. Quare addidit meram, quoniam reliquæ partes Græciæ erant aliquantulum barbaræ. *Humanitatu literæ*) quibus verè initiati fiunt humaniores. Sunt qui legant humanitas, literæ: humanitas autem vetat esse superbum aduersus socios: vetat auarum: verbis, affectibus, communem se facilémque omnibus præstat, nullum alienum putat: bonum autem suum, ideo maximè quòd alicui bonum

aut scias melius. Cogita te missum in prouinciam Achaiam, illam veram & meram Græciam, in qua primùm humanitas, literæ, etiam fruges inuentæ esse creduntur: missum ad ordinandum statum liberarum ciuitatum, id est, ad homines maximè liberos, qui

futurum sit, amat. Plato triplicem humanitatem inducit: aliam quippe per salutationem: vt cùm fortè obuiam humaniter salutamus, & dextram porrigentes comiter excipimus: aliam cùm in casus varios ærumnásque iactato quis opem clemẽter impendit: tertiam qua cœnas & conuiuia inter se homines celebrant. Hanc Græci φιλανθρωπίαν vocant: verùm quam idem παιδείαν nominat, nos eruditionem institutionémque in bonas artes dicimus, quas qui sinceriter cupiunt, appetúntque, ii sunt vel maximè humanissimi: huius enim scientiæ cura & disciplina ex vniuersis animantibus vni homini data est, idcircóque humanitas appellata est. quare hìc non tam literarum elementa quàm disciplinas intellexisse puto, quanuis Xenophon tradat post xvi. Cadmi literas Palamedem & Simonidem Melicum reliquas inuenisse, non scribendi solùm causa, vt inquit Philostratus, sed vt etiam cognoscere quisque posset, quæ non essent scribenda. Alii Mercurium literarum inuentorem prodidere, quidam Ægyptios, nonnulli Babylonios, Iosephus Hebræos asserit. *Fruges inuentæ*) testimonio Pausaniæ, Iustini, Ouidii, Diodori, ac aliorum Ceres in Attica Triptolemo frumenti semen dedit, mandauítque, vt omnibus id donum communicaret: quidã tamẽ tradunt in Sicilia primùm fruges inuentas. *E quibus*) etiam Diodorus Isidi inuentionẽ frugũ assignat. *Maximè homines*) supra cæteros humanos. *Maximè liberos*) Hi verè liberi sunt, qui affectus animi philosophia duce regere norunt, an quibus per Romanos libertas seruata est. nam, Strabone referente, socios sibi Athenienses asserentes, propriasipsis leges institutáque seruarunt, & libertate donarũt, ac magnis honoribus dignati sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hinc Plinius: à Tænaro ager Laconicus liberæ gentis est: & subdit Athenas liberas fuisse, quinimmò iam dixerat Achaiæ libertatem à Domitio Nerone datam, quod Plutarchus confirmat: Nostra scribens ætate Græcia per celebritatem Isthmiorum pristina libertate donata est, pristinisque legibus restituta à Nerone: cuius rei etiam Tranquil. meminit. Demetrius antea patrias leges pristinámque libertatem restituerat, & deinde Titus Flaminius edicto à præcone audientibus Græcis in hunc modum prolato, Senatus populusque Romanus, ac Titus Quintius Imperator, ac Consul, rege Philippo & Macedonibus debellatis, sine custodiis liberos, immunes, suo iure viuentes fore permittunt, Corinthios, Locros, Phocenses, Euboicos, Achæos, Phthiotas, Magnesios, Thessalos, Perrhæbos. In Titi igitur laudem illud Alcæi Græcum epigramma circunfertur, ἄγαγε καὶ ξέρξης πρῶσυν στράτον ἑλλάδος ἐς γᾶν· καὶ πίτνε δυρείας ἄχαν' ἀπ' ἰταλίας. ἀλλ' ὁ μὲν δ' ἐρόπας δούλιον ζύγον αὐχέν' ἔδησεν· ἄλυσεν. ὁ δ' ἀμπαύσων ἑλλάδα δουλοσύνας. Quod nos Latinum fecimus, Agmina Persarum Xerxes & in Hellada vexit, Et Titus extensa vexit ab Italia: Ille quidem Europæ seruilia vincula nectens Venerat, hic soluens Hellada seruitio.

Ius à natura datum) *ius à natura datum virtute, meritis, amicitia: fœdere denig; & religione tenuerũt. Reuerere*

Omnes enim homines si Iustiniano credimus, à natura liberi sunt, & hoc ius naturale appellatur ius gentium, postea seruitutem induxit. *Tenuerunt*) non adempta libertate. Achaiam tamen scribit Tranquil. adempta libertate in formam prouinciæ à Vespasiano redactam: & necesse fuit seruiuisse si à Nerone libertate donata est. sed temporibus Secundi suis legibus viuebat: deinde Adrianus pecunias multas, frumentum annuum, & vniuersam Cephaleniam Athenienſibus elargitus est. *Virtute*) rebus gestis. nam Athenienses multa ad vitam & decorum partim excogitarunt, partim excoluerunt, confugientes ad se humanè susceperunt, pressos subleuarunt, leges optimas sanxerunt, colonias emiserunt, rempublicam optimam constituerunt, in bello excelluerunt, certamina instituerunt, in disciplinis tantum præstitere, vt eorum discipuli aliorum fuerint præceptores. Hæc latiùs tractantur apud Isocratem: sic Lacedæmoniorum virtus apud Xenophontem. Virtus secundum philosophos est recta ratio: omnes enim virtutes rationes sunt. *Meritis*) beneficiis in Romanos & alios collatis, quorum quædam iam ostendimus. & mox alia. *Amicitia*) Liuius in bello Macedonico memorat Achæos tum primùm cum Romanis amicitiam fecisse. *Fœdere*) In amicitia necesse est esse conditiones æquas: in fœdere non. Liber autem populus secundum Proculum is est, qui nullius alterius populi potestati subiectus est: item siue æquo fœdere in amicitiam obuenit, siue fœdere comprehensum est, vt is populus alterius populi maiestatem comiter conseruet, vt intelligatur alterum populum superiorem esse: non vt intelligatur alterum non esse liberum. Fœdus dictum quòd in paciscendo porcus saxo fœdè mactaretur. Vnde Virgil. Et cæsa iungebant fœdera porca. Vel quia fides fœderi interponatur. Autores sunt Varro, Festus, Seruius. quomodo autè per fœciales fieret, lege plura apud Dionysium libro secundo. *Religione*) deorum cultu, quo maximè claruerunt Athenienses, vt testatur Isocrates in Panegyrico. Nam in primis mystica Eleusinæ Cereris sacra coluerũt, quibus nõnulli Romanorũ initiati sunt: & Æsculapium ab Epidauro Romani in vrbẽ aduexerunt. Religio appellatur, quę in nutu & cerimonia deorũ est, vel religio est, quæ superioris cuiusdã naturæ, quam diuinam vocant, curã ceremoniámque affert. Ab hac sit religiosus, id est maiestatis religionisque plenus, & propter sanctitatem remotus, autoribus Gellio & Macrobio, existimantibus religionem à relinquendo, sicut cerimonias à carendo dictas. Seruius ab eo quòd mentem religet appellatam putat: at Cicero ab eligendo. Aggenus Vrbicus religiosum dictum putat à religando mentes ne malè agant homines. Sacrum autem propriè dei esse. Hinc Plinius: à Tænaro ager Laconicus liberæ gentis est: & subdit Athenas liberas fuisse, quinimmò iam dixerat Achaiæ libertatem à Domitio Nerone datam, quod Plutarchus confirmat: Nostra scribens ætate Græcia per celebritatem Isthmiorum pristina libertate donata est, pristinisque legibus restituta à Nerone: cuius rei etiam Tranquil. meminit. Demetrius antea patrias leges pristinámque libertatem restituerat, & deinde Titus Flaminius edicto à præcone audientibus Græcis in hunc modum prolato, Senatus populusque Romanus, ac Titus Quintius Imperator, ac Consul, rege Philippo & Macedonibus debellatis, sine custodiis liberos, immunes, suo iure viuentes fore permittunt, Corinthios, Locros, Phocenses, Euboicos, Achæos, Phthiotas, Magnesios, Thessalos, Perrhæbos. In Titi igitur laudem illud Alcæi Græcum epigramma circunfertur, ἄγαγε καὶ ξέρξης πρῶσυν στράτον ἑλλάδος ἐς γᾶν· καὶ πίτνε δυρείας ἄχαν' ἀπ' ἰταλίας. ἀλλ' ὁ μὲν δ' ἐρόπας δούλιον ζύγον αὐχέν' ἔδησεν· ἄλυσεν. ὁ δ' ἀμπαύσων ἑλλάδα δουλοσύνας. Quod nos Latinum fecimus, Agmina Persarum Xerxes & in Hellada vexit, Et Titus extensa vexit ab Italia: Ille quidem Europæ seruilia vincula nectens Venerat, hic soluens Hellada seruitio.

Ius à natura datum) Omnes enim homines si Iustiniano credimus, à natura liberi sunt, & hoc ius naturale appellatur ius gentium, postea seruitutem induxit. *Tenuerunt*) non adempta libertate. Achaiam tamen scribit Tranquil. adempta libertate in formam prouinciæ à Vespasiano redactam: & necesse fuit seruiuisse si à Nerone libertate donata est. sed temporibus Secundi suis legibus viuebat: deinde Adrianus pecunias multas, frumentum annuum, & vniuersam Cephaleniam Athenienſibus elargitus est. *Virtute*) rebus gestis. nam Athenienses multa ad vitam & decorum partim excogitarunt, partim excoluerunt, confugientes ad se humanè susceperunt, pressos subleuarunt, leges optimas sanxerunt, colonias emiserunt, rempublicam optimam constituerunt, in bello excelluerunt, certamina instituerunt, in disciplinis tantum præstitere, vt eorum discipuli aliorum fuerint præceptores. Hæc latiùs tractantur apud Isocratem: sic Lacedæmoniorum virtus apud Xenophontem. Virtus secundum philosophos est recta ratio: omnes enim virtutes rationes sunt. *Meritis*) beneficiis in Romanos & alios collatis, quorum quædam iam ostendimus. & mox alia. *Amicitia*) Liuius in bello Macedonico memorat Achæos tum primùm cum Romanis amicitiam fecisse. *Fœdere*) In amicitia necesse est esse conditiones æquas: in fœdere non. Liber autem populus secundum Proculum is est, qui nullius alterius populi potestati subiectus est: item siue æquo fœdere in amicitiam obuenit, siue fœdere comprehensum est, vt is populus alterius populi maiestatem comiter conseruet, vt intelligatur alterum populum superiorem esse: non vt intelligatur alterum non esse liberum. Fœdus dictum quòd in paciscendo porcus saxo fœdè mactaretur. Vnde Virgil. Et cæsa iungebant fœdera porca. Vel quia fides fœderi interponatur. Autores sunt Varro, Festus, Seruius. quomodo autè per fœciales fieret, lege plura apud Dionysium libro secundo. *Religione*) deorum cultu, quo maximè claruerunt Athenienses, vt testatur Isocrates in Panegyrico. Nam in primis mystica Eleusinæ Cereris sacra coluerũt, quibus nõnulli Romanorũ initiati sunt: & Æsculapium ab Epidauro Romani in vrbẽ aduexerunt. Religio appellatur, quę in nutu & cerimonia deorũ est, vel religio est, quæ superioris cuiusdã naturæ, quam diuinam vocant, curã ceremoniámque affert. Ab hac sit religiosus, id est maiestatis religionisque plenus, & propter sanctitatem remotus, autoribus Gellio & Macrobio, existimantibus religionem à relinquendo, sicut cerimonias à carendo dictas. Seruius ab eo quòd mentem religet appellatam putat: at Cicero ab eligendo. Aggenus Vrbicus religiosum dictum putat à religando mentes ne malè agant homines. Sacrum autem propriè dei esse. Hinc Plinius: à Tænaro ager Laconicus liberæ gentis est: & subdit Athenas liberas fuisse, quinimmò iam dixerat Achaiæ libertatem à Domitio Nerone datam, quod Plutarchus confirmat: Nostra scribens ætate Græcia per celebritatem Isthmiorum pristina libertate donata est, pristinisque legibus restituta à Nerone: cuius rei etiam Tranquil. meminit. Demetrius antea patrias leges pristinámque libertatem restituerat, & deinde Titus Flaminius edicto à præcone audientibus Græcis in hunc modum prolato, Senatus populusque Romanus, ac Titus Quintius Imperator, ac Consul, rege Philippo & Macedonibus debellatis, sine custodiis liberos, immunes, suo iure viuentes fore permittunt, Corinthios, Locros, Phocenses, Euboicos, Achæos, Phthiotas, Magnesios, Thessalos, Perrhæbos. In Titi igitur laudem illud Alcæi Græcum epigramma circunfertur, ἄγαγε καὶ ξέρξης πρῶσυν στράτον ἑλλάδος ἐς γᾶν· καὶ πίτνε δυρείας ἄχαν' ἀπ' ἰταλίας. ἀλλ' ὁ μὲν δ' ἐρόπας δούλιον ζύγον αὐχέν' ἔδησεν· ἄλυσεν. ὁ δ' ἀμπαύσων ἑλλάδα δουλοσύνας. Quod nos Latinum fecimus, Agmina Persarum Xerxes & in Hellada vexit, Et Titus extensa vexit ab Italia: Ille quidem Europæ seruilia vincula nectens Venerat, hic soluens Hellada seruitio.

Conditores deos) respexit ad Palladem quæ Athenis nomen imposuit. auxere eas Cecrops, Ægeus, Theseus. *Numina deorum*) quæ ibi coluntur. Super hoc lege Pausaniam. Pontificius tamen codex habet nomina deorum. *Veterem*) antiquam. Pausanias satis superque gloriam & gesta Athenienſium, Lacedæmoniorúmque exequitur, in omnibus benignos Athenienses testans, quos nullius indigos præconii excellentes tradit Plin. tanta claritate superfluente. *Senectutem*) Senectus est nomen lassæ ætatis, sed nondum fractæ: vetustissimi omnium creduntur Athenienses & Arcades. *Sacra*) diuina. Macrobius enim dixit, vetustas quidem nobis semper, si sapimus, adoranda est. *In homine Venerabili*) vnde Senatoribus maximus honor habebatur: & Lycurgus maximum honorem, non diuitum & potentum, sed pro gradu ætatis senum esse voluit, nec sanè vsquam terrarum locum honoratiorem senectus habuit. *Antiquitatũ*) Antiquos putant dici supra mille annos, disputãte Tacito. *Ingentibus factis*) è quibus illa præcipuè fuere bellum aduersus Persas terra marique, Amazonum strages, Herculis gesta, Theseique, bellum Troianum, Adrasti in Thebas. Nam Pausanias libro septimo tradit Spartanos post Cadmum plurimum valuisse: ibique ab antiquissimis exordiis per varias fabulas historiásque res Achæorum diligenter enumerat. Ad hæc inter Lacedæmonios & Argiuos bella, & Thebanorum duce Epaminonda. Peloponnesiacum, & Athenienſium contra Philippum, & Lacedæmoniorum contra Alexandrum. *Fabulis*) vt iudiciũ Martis in ariopago, Palladis & Neptuni contentio, Cecropis gemina forma, & quæ à Pausania innumeræ traduntur. [aliter in in fabulis.] *Iactatione*) inani gloria. Liuius taxat Athenienses tanquam verbis non factis excellentes: Athenienses inquit literis quidem verbisque, quibus solum ius inuentum Cretensibus ascribit Seruius.

cõditores deos, numina deorum: reuerere gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in vrbibus sacra est: Sit apud te honor antiquitatis, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque. Nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex iactatione decerpseris. Habe ante oculos hãc esse terrã, quæ nobis miserit iura, quæ leges nõ victa acceperit, sed petẽtibus dederit:

valent, aduersus Philippum bellum gerebant. Plin: Græci genus in gloriam suam effusissimum. *Iura*) Marcus Tullius pro Flacco, Adsunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur. Strabo. Populari gubernaculo vrbes Achaiæ post Ogygen habitatæ: adeo in regendis ciuitatibus famam cõpararunt, vt Italicæ gentes post susceptam aduersus Pythagoricam sectam factionem maximam legum & institutionum partem ab hisce transtulerint. Liuius ab vrbe condita, Missi Legati Athenas Spur. Posthumius Albus, P. Sulpitius Camerinus, A. Manlius: iussique inclytas leges Solonis describere, & aliarum Græciæ ciuitatum instituta morésque noscere. Dionysius non conuenit in nomine legatorum. nam scribit missum Sp. Posthumium, Seruilium Sulpitium, A. Manlium, & insequenti anno aduenisse Athenis, & ab aliis Græcis vrbibus in Italiam ferentes leges. At Pomponius iurisc. Placuit inquit publica autoritate decem cõstitui viros, per quos peterentur leges à Græcis ciuitatibus, vt ciuitas Romana fundaretur legibus, quas in tabulis eburneis perscriptas pro rostris proposuerunt, vt possent aptius percipi, primò decem tabulis, mox additis duabus, appellatę sunt leges duodecim tabularum: quarum ferẽdarum autorem fuisse ex Decemuiris Hermodorum quendam Ephesium exultantẽ in Italia. Dionysius tamẽ decimo libro in cõmemoratione Decemuirorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullum Hermodorum nominat. *Non vi-ta*)non subacta à nobis. nam cùm Romani leges ab Athenienſibus acceperant, erant Athenæ liberæ, & ſui iuris, non à Philippo, neque ab alio ſubactę. Placet tamen vt legatur inuitis nobis,ſcilicet Rom. ſed rogantibus vt illarum copiam facerent.

Athenas) bonarum artium magiſtras & inuentrices ſecundum Mamertinum. eis ſumma vi expugnatis à L. Sylla libertatem, & quæ habuerant, reddita teſtatur abbreuiator Liuij: & Pauſanias Adrianum multa Athenienſibus contuliſſe. *Lacedæmonem*)Spartam.Lacedæmones vt tradit Strabo vltimo prælio debellati apud Mantineam Græciæ principatum, quem prius adepti tenebant, vltrà recuperare nequiuerunt: vnum tamen illis quamquam hunc in modum afflictis permanſit, vt nullorum aliorum ditioni ſubiecti ſint vſque ad Romanorum imperium,à quibus eis habitus perdurat honor propter regendæ ciuitatis probitatem. Pauſanias ſcriptum reliquit, Lacedæmonem appellatam à Lacedæmone, qui præfuit legibus Laconicæ regionis, cum Sparta filia Euroræ,à qua & eadem vrbis cognomentum accepit. *Vmbram libertatis*)verè vmbram & quandam libertatis ſpeciem. Aliud enim præeſſe cæteris, aliud pendere ab aliis. nam quamuis ſuis legibus viuerent,nutu tamen Romanorum regebantur. *Durum*)agreſte. *Ferum*)inhumanum. *Nihil differat*)quia omnes homines ſunt, & dolores ſentiunt. *Mollius*)humanius. *Non*) ideo debes recordari vt eas contemnas quòd deciderint à priſtina fœlicitate. *Abſit ſuperbia*)Calliſto autore,obſeruandum eſt ius reddendi, vt in adeundo quidem ſe facilem præbeat.Sanũ verò conſiliũ prouinciarum præſidibus Iuue. præbet ſat. viij. Expectata diu tandẽ prouincia cùm te Rectorem accipiet,pone iræ frena, modúmque, Pone & auaritiæ, miſerere inopum ſociorum. *Nec timueris contemptum*)non debes eſſe triſtis, & aſper, quòd timeas ne à ſubiectis contemnaris: non enim contemnitur, qui habet liberam gladij poteſtatem, niſi qui vilis & auarus fuerit. *Qui imperium*)qui faſces habet, qui in magiſtratu maximo eſt:habebat enim in Achaia proconſulare imperium Maximus,quem ideo ſex lictores cum faſcibus præibant. *Qui ſe primus contemnit*) qui non ſeruat dignitatem ſuã & perſonæ decorum. *Poteſtas*) quilibet magiſtratus poteſtas dicitur, neque eſt officij nomen vt quidam ariolantur. Paulus de verborum ſignificatione,Poteſtatis verbo plura ſignificantur.In perſona magiſtratuum imperium, in perſona liberorum patria poteſtas, in perſona ſerui dominium. Iuſtinianus in Inſtitutionibus, Qui poteſtatem aliquam habent ſe excuſare poſſunt à tutelis, vt diuus Marcus reſcripſit. & ne tantùm iuriſconſultorum teſtimonio vtamur, accedamus ad noſtros. Valerius de Caſſio filio Trib. pl. Poſtquam, inquit, illam poteſtatem depoſuit. Tranquil.Iuriſdictionem & fideicommiſſis etiam per prouincias poteſtatibus demandauit. Martialis. x. Semper pauperior redit poteſtas.Iuuen. ſatyra. x. Gabiorúmque eſſe poteſtas. Plin. ſenior, Promittunt dentes Draconis mites præſtare dominos, poteſtatéſque exorabiles. Tertullianus, Orate, inquit, pro regibus,

Athenas eſſe,quas adeas: Lacedæmonem eſſe, quam regas: quibus reliquam vmbram, & reſiduum libertatis nomen eripere durum, ferum, barbarúmque eſt. Vides à medicis, quanquam in aduerſa valetudine nihil ſerui ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiúſque tractari? Recordare quid quæque ciuitas fuerit: non vt deſpicias, quòd eſſe deſierit. Abſit ſuperbia, aſperitas: nec timueris contemptum. an contemnitur qui imperium, qui faſces habet? niſi qui humilis & ſordidus,& qui ſe primus ipſe cõtemnit. Malè vim ſuã poteſtas aliorũ cõtumelijs experitur:

& pro principibus,& poteſtatibus.Salluſtius, Sempérque in poteſtatibus eo modo agitabat, vt ampliore honore quàm gerebat dignus haberetur. Valerius de Cos. & Prætore loquens, Ne in honore, inquit, triumphi minor poteſtas maiori æquaretur. Secundus in Panegyrico,Meminiſſe debes nullam tantam poteſtatem cuiquã dari poſſe, vt non ſit gratior poteſtate libertas. Item, Finémque poteſtatis alterius tanquam parum eſſet excipere præuenit. Manifeſta deriuatione à poſſe deductum.

Malè terrore veneratio acquiritur) Inde Silius, Et metui demens crędebat honorem. Nullus enim hominum ſecundum Dionem ſponte ſubiectus eſt, ſed quando timet, potentiorem colit: quando audet,pœnas ſumit de debiliore. Et Secundus in Panegyrico dixit, Non ex metu, nec terrore hominum, aut criminibus maieſtatis,reuerentia nomini noſtro acquiritur: quare meritas Caligula qui cunctis terribilis videri conabatur,pœnas luit. At Traianus qui amore ciuium magis lætabatur quàm veneratione fœliciſſimam vitam tranſegit. nam certior eſt ex manſuetudine ſecuritas ſi Senecæ credimus. *Longéque Valentior*) Huc accedit Marci Tullij dictum ex libro ij. de Officiis, Sed cùm metus ſit malus cuſtos diuturnitatis, contráque beneuolentia fidelis vel ad perpetuitatem, debet bonus princeps potius diligi velle quàm timeri,à quo non [fortè] diſcrepat Claudianus in Panegyrico Honorii, Non ſic excubiæ, nec circunſtantia pila, Quàm tutatur amor, non ex torquebis amari. *Si recedas*) ab his à quibus venerationem quæris. Quis enim aut eum diligat quem metuit, aut eum à quo ſe metui putet? *Manet amor*) durat etiam poſt receſſum tuum & mortem. *At*)quinimmò. Legitur etiam ac ſic.vt ſit ſenſus, ſic manet vt. *Ille*) timor vertitur in odium. *Hic*)amor. *Officij tui titulum*) dignitatis tuæ nomen, quòd miſſus fuiſti Legatus cum proconſulari imperio ad ordinandum Græcas ciuitates,& mores reformandos, vt ea conſtitueres,quæ ad perpetuam earum quietem eſſent profutura. *Tibi ipſi*) per teipſum,in vtilitatem tuam. *Quale*) cuius conditionis. *Quantum*) quàm magni negocii. *Ciuilius*) humanius. *Si ordinatio*) ſi pro ordinandis ciuitatibus euertantur, & liberandis ſubiugentur. *Accedit*) additur prædictis rationibus *Tibi certamen eſt tecum*) enitendum eſt tibi ne diuerſa prioribus facias. *Onerat te quæſturæ tuæ fama*) optima fama quam in Quæſtura tua tibi comparaſti, exigit vt te integrè geras in hac poteſtate. Lego alibi ad Terentium Maximum ſcriptam à Domitiano epiſtolam, qua colligi poteſt Quæſtorem Cæſaris in Bithynia fuiſſe. *Teſtimonium principis*) Traiani qui multis teſtatus eſt te virum ſummum. *Tribunatus & Prætura*) in quibus magiſtratibus te optimè

malè terrore veneratio acquiritur: longéque valentior amor ad obtinendum, quod velis, quàm timor.nam timor abit,ſi recedas,manet amor: ac ſic,vt ille in odium, hic in reuerentiã vertatur. Te verò etiam atque etiam (repetam enim) meminiſſe oportet officij tui titulum, ac tibi ipſum interpretari, quale quantúmque ſit ordinare ſtatum liberarum ciuitatum. Nam quid ordinatione ciuilius? quid libertate precioſius? porrò quàm turpe, ſi ordinatio euerſione, libertas ſeruitute mutetur? Accedit q̃ tibi certamẽ eſt tecũ: onerat te Quæſturæ tuæ fama,quam ex Bithynia optimam reuexiſti: onerat teſtimonium principis: onerat Tribunatus, Prætura, atque hæc ipſa legatio, quaſi præmium data. Quo magis nitendum eſt, ne in longinquam prouinciam, quàm ſuburbanam, ne inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

ge ſiſti. *Præmium*) virtutis tuæ. *Suburbana*) loca vrbi propinquiora & humaniora: nam Achaia Romæ quàm Bithynia vicinior. Latè tamen vocabulum ſuburbani vſurpauit, quamuis Cicero in Verrem de Sicilia ſcribens dicat, Quem admodum propinquis vos veſtris prædiis maximè delectamini, ſic populo Romano iucunda eſt ſuburbanitas huiuſce prouinciæ. Magis probo vt legatur quo magis nitendum eſt, ne in longinquam prouinciam, quàm ſuburbanam.

Seruientes) Bithynos. parentes Romanis legibus & ſecuribus. *Liberos*) Achæos. *Sorte*) caſu. *Rudis*) inexpertus. *Exploratus*) examinatus, probatus. *Amittere*) iam partam. *Deformius*) turpius. *Laudem*) Seneca laudationem à laude differre putat, quòd illa fiat voce, vnde funebrem laudationem non laudem dicimus. hæc verò non verba hominum, ſed iudicia ſequatur: ergo laus etiam taciti eſt bene ſentientis. *Præcipientem*) tanquam potiorem te. *In amore*) in officio amoris dum te moneo. *Modum*) honeſtam formam. *Ne ſit nimium*) ne te nimis admonuerim, maximo amoris calore ductus. *Maximum*) ſummum, perfectum: nam libera admonitio ſignum eſt maximæ amicitiæ.

ſeruientes, quàm liberos, ne ſorte quàm iudicio miſſus, ne rudis & incognitus, quàm exploratus probatúſque, humanior, melior, peritior fuiſſe videaris. Cùm ſit alioqui, vt ſæpe audiſti, ſæpe legiſti, multo deformius amittere, quàm non aſſequi laudem. Hæc velim credas, quòd initio dixi, ſcripſiſſe me admonentem, non præcipientem, quanquam præcipientem quoque. Quippe non vereor in amore ne modum exceſſerim. neque enim periculũ eſt, ne ſit nimium quod eſſe maximum debet. Vale.

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM LIBER NONVS.

Cum doctiſsimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS MAXIMO SVO. S.

AEpe) Hunc nonum epiſtolarum librum præter ſtyli ſimilitudinem, & quòd eadẽ quæ in aliis multa Plinius refert, Sidonius Apollinaris eidem in limine noni libri ſuarum epiſtolarum attribuit. Cũ exigis, inquit, vt epiſtolarũ priore limite irrupto ſtylus noſter in vlteriora procurrat, numeri ſuprà dicti priuilegio non contentus includi, addis & cauſas quibus hic liber nonus octo ſuperiorum voluminibus accreſcat: eo quòd C. Secundus, cuius nos orbitas ſequi hoc opere pronuncias, paribus titulis opus epiſtolare determinet. Maximum hac epiſtola monet, (quod iam ſubinde fecerat) vt libros quos in Blateram viuentem compoſuerat, demum eo defuncto publicet, ne videatur poſt mortem inchoaſſe, cùm turpe ſit pugnare cum laruis. *Blateram*) Blatera illo Mart. carmine notatur tanquam impudicus. Omnia fœmineis quare dilecta cathedris, & quæ deinceps ſequuntur, multi non Blateram, ſed Plantam legunt. *Pro te*) in defenſionem tui. *Defuncto demum inchoatos*) poſt mortem Blateræ libros illos inceptos. *Incolumi*) viuente.

AEPE te monui, vt libros, quos vel pro te, vel in Plantam (immò & pro te & in illum: ita enim materia cogebat) compoſuiſti, quammaturiſsimè emitteres: quod nunc præcipuè morte eius audita, & hortor & moneo. Quanuis enim legeris multis, legendóſque dederis, nolo tamen quenquam opinari defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregiſti. Salua ſit tibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constantiæ) fortitudinis. Legitur in quibusdam exemplaribus, non constantiæ fama, sed constantia & fama. *Aequis*) bonis & amicis. *Præuentam*) præoccupatam, interruptam. *Morte*) Blateræ. *Illud*) celebratum dictum, οὐχ ὅσιον φδιμύοισιν ἐπ' αὐδήεσσιν ὀχήσασθαι) carmen est ex lib. xxii. Odysseæ, vbi monet Vlysses non gloriandum pro mortuis. sic ergo interpretabimur, Impietas defunctis pro viris gloriari. Quidam codices Hom. nō habēt φδιμύοισιν sed κταμένοισιν ad idem tamen. nam & in Phœnissis Euripides dixerat κἀμοῦνο κἀκεῖνος, μὴ ἐφυβρίζειν νεκρούς· id est, & illud decretum est non iniuria afficere mortuos. & Plutarchus in Solone, Illa verò lex laudatur præcipuè, quæ prohibet in defunctos maledicta coniicere: nam & pium est eos sacros ducere, qui à vita discesserint, & iustum iis qui esse desierunt, abstinere: & ciuile inimicitiarum aliquando modum statuere, nec in infinitum progredi sinere. Vnde Secundus in primo dixerat, Quid tibi cum mortuis? Et Aristophanes, παῦε παῦε τὼ δὶς ἀποθανὼ ἡμᾶς. νεκροὺς γὰρ ὄντας τοὺς κλεῶνα λοιδορεῖς, Desine, desine domine Hermes, mortuo enim Cleoni conuicia dicis. Quintus Calaber in primo derelictorum ab Homero, ἐ γὰρ ὅπη φδιμύοισι πέλει κότος· ἀλλ' ἐλεεινοὶ δὴ οἵδε γε νῦν, non enim in mortuos durat ira. sed miserandi hostes non amplius viuentes. Plin. in præfatione naturalis historiæ, Nec Plancus illepidè, qui cùm diceretur Asinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipso aut liberis post mortem Planci ederentur, ne posset respondere, Cum mortuis, inquit, non nisi laruas luctari. quo dicto sic repercussit illas, vt apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Nam testatur Marcus Tullius, maiores nostros mortuis multa iura religiosa concessisse: quare non immeritò reprehenditur Adrianus, quòd adeo naturæ peruersæ fuerit, vt & mortuis plurimum inuideret & detraheret. *De viuente recitatum*) Si librum [scriptum] in Blateram adhuc eo viuente recitatum esse constat. *Si habes in manibus quid aliud*) aliquod aliud opus. *Hoc opus*) in Blateram. *Absolutum*) vndique perfectum. *Præcidit*) interrumpit, remouet. *Mortis ratio*) ne videaris mortuo non viuo conuicia fecisse: alii legunt temporis ratio, quod in pontificio codice scriptum inuenies.

constantia & fama. Erit autem, si notum æquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam: sed iam paratam editionem morte præuentam. Simul vitabis illud, οὐχ ὅσιον φδιμύοισιν ἐπ' αὐδήεσσιν ὀχήσασθαι. Nam quod de viuente scriptum, de viuente recitatum est, in defunctum quoque tanquam viuentem adhuc editur si editur. Statim igitur si quid aliud in manibus, differ: interim hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur, sed tam videatur & tibi, cuius cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio præcidit. Vale.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Acis) Sabino respondet non posse rescribere plures, nec longissimas epistolas, cùm materia non suppetat: ne-

Acis iucundè, quòd non solùm plurimas epistolas meas, verumetiam longissimas flagitas, in quibus parcior fui, partim quia tuas

que se velle scribere res inanes viro graui, & circa seria occupato.

Frigidis) parui momenti. *Auocant*) alienant. *Comminuunt*) deprimunt. Animus enim qualitatem rerum, in quibus versatur, plerunque sumit. *Vocas*) inuitas. *Varietas*) earum rerum quas maximi ponderis in rep. tractauit: & tunc bellis ciuilibus incidentibus *Suppetebat*) auxiliabatur. Alia lectio habet, Illi enim copiosissimum ingenium, & par ingenio materia. quam tam varietas rerum quàm magnitudo scilicet rerum suppetebat. nam Cornelius Tacitus in libello de causis corruptæ eloquentiæ: inter alias rationes ponit maioribus fuisse dicendi genus copiosum ob maximarum rerum incidentiam. *Angustis terminis*) scribendi: nam rarò eueniebat aliquid in rep. notabile, & longa pace, & quòd omnia arbitrio vnius regebantur. *Scholasticas*) ociosas, fictas. *Vmbraticas*) inanes. Marcus Tullius & Fabius vitam vmbratilem, ociosam, secretam, & delicatam appellant, similiter Columella moram vmbratilem. *Arma vestra*) erat enim in castris Sabinus. *Sudorem, puluerem, soles*) labores militares. *Soles*) calores. *Summi amoris*) signum, & argumentum magnæ beniuolentiæ. *Brevibus*) quales sunt meæ. *Constare rationem*) id cum ratione fecisse.

occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar plerunque frigidis negocijs: quæ simul & auocant animum & comminuũt. Præterea nec materia plura scribendi dabatur: neque enim eadem nostra conditio, quæ M. Tullij, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & par ingenio materia, quam tam varietas rerum, quàm magnitudo largissimè suppetebat. Nos quàm angustis terminis claudamur, etiam tacente me perspicis: nisi fortè volumus scholasticas tibi, atque (vt ita dicam) vmbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, cùm arma vestra, cùm castra, cùm denique cornua, tubas, sudorem, puluerem, soles cogitamus. Habes, vt puto, iustam excusationem, quam tamen dubito, an tibi probari velim. Est enim summi amoris negare veniam breuibus epistolis amicorum, quamuis scias illis constare rationem. Vale.

C. PLINIVS PAVLINO SVO S.

Alius) Immortalitatē & bonā perpetuámque famam omnibus rebus anteponit. [*Alius putat*) alium esse sumit.] *Præsūptione*) opinione ante factum. *Posteritatis*) immortalitatis quòd sit victurus apud posteros. *Nisi primum*) nisi inter præcipua & potissima. *Otium*) æternitatis requiem, in qua perpetuò requiescere possit. *Mortalitatē*) oblitionē sui post mortē. Mortalitatē Iurisc̄onsulti frequenter pro morte accipiunt.

Alius alium, ego beatissimum existimo, qui bonæ mansuræq; famæ præsumptione perfruitur, certúsque posteritatis cum futura gloria viuit, ac nihil nisi præmiũ æternitatis ante oculos, pingue illud, altúmq; ociũ placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere, aut immortalitatē suã, aut mortalitatē cogitare: &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Illos) qui student æternitati. *Contendere*) eniti ad illam præclaris operibus. *Hos*) qui non curant viuere pro se. *Non remitti*) inanibus rebus fatigari, & exerceri, vel remitti, cessare. *Caducæ*) morte interituris. respicit illos qui auaritiæ causa tot periculis & laboribus vitam exponunt, & ideo industrii haberi volunt. *Ingrata imagine*) inutili prætextu. *Mortalitatem*) silentium, nec ignoro in pontificio codice scriptum fuisse vilitatem, id est contemptum: cùm vilia non sint in precio. *Hæc ego*) communico.

illos quidem contendere, eniti: hos quiescere, remitti, nec breuem vitam caducis laboribus fatigare, vt video multos, misera simul, & ingrata imagine industriæ, ad mortalitatem sui peruenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, vt desinam mecum, si dissenties tu: quanquam non dissenties, vt qui semper præclarum aliquid, & immortale meditaris. Vale.

Quæ quotidie mecum) ea quæ semper mecum reputo. *Vt desinam mecum*) ita tamen vt desinam mecum talia reuoluere, si tu secus senseris.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Vererer) Excusat orationem suã, contra Cæcilium Classicũ, tanquam in vniuersum longam, in partibus breuem: ita vt legenti tædium non afferat. *Immodicam*) nimiam. *Singule vel ut causæ*) Plures enim reos in ea accusatione fecit. Nam ministros, quibus ad turpe ministerium Cæcilius fuerat vsus, condemnandos curauit, & illum multis insuper crimi nibus redarguit. Erant igitur singulorum accusationes, quanuis vna oratio esset, veluti singulæ causæ. *Quasi incipientia*) tanquam si causa ibi inciperet. Ferè idem facit Marcus Tullius in Verrem, vbi multa complexus crimina, dum ad aliud transit, finiri causa videtur. *Cohærentia*) ita tam aptè coniuncta, vt tota oratio videatur, vnum corpus eadem superficie inductum.

Vererer ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis eius, vt sæpe incipere, sæpe desinere videatur: nam singulis criminibus, singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo vndecunque inceperis, vbicunque desieris, quæ deinceps sequentur, & quasi incipientia legere, & quasi cohærentia: méque in vniuersitate longissimum, breuissimum, in partibus iudicare. Vale.

C. PLINIVS TYRONI SVO S.

Gregiè) Lætatur humanitate Tyronis in subditos, & in primis quòd respectũ habeat vniuscuiusq; secundũ conditionẽ. *Inquiro enim*) interrogo qui istinc veniunt: quomodo te in Proconsulatu geras. Sunt autem interposita, ea Græci διάμεσα vocant.

Gregiè facis (inquiro enim, & perseuero) quòd iustitiã tuã prouincialibus multa humanitate cõmẽdas: cuius præcipua pars est honestissimum quenque complecti, atque ità à minoribus amari, vt simul à principibus diligare. Plerique autem dum verentur, ne gratiæ potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis, atque etiam malignitatis famam consequuntur, à quo vitio tu longè recessisti: scio. Sed temperare mihi non possum, quo minus laudem similis monenti, quòd eum modum tenes, vt discrimina ordinum dignitatúmque custodias: quæ si confusa, turbata permista sint, nihil est ipsa æqualitate inæqualius. Vale.

Perseuero) persto in instituto inquirendi. *Commendas*) cum commendatione administras. *Prouincialibus*) Bæticis.

Honestissimum quemque) principem in sua patria. *Impartiri*) gratiæ potentum. Indulgere, & adhærere potentibus: facere aliquid in eorum gratiã. *Sinisteritatis*) asperitatis, quia nimium seuerè in potentes prouinciales se gerunt. *Similis monenti*) tanquam si monerem. *Custodias*) obserues. *Confusa*) vt omnes pari lance prouinciales tractes, nulla habita personarum ratione. *Inæqualius*) indignius, importunius.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Omne) Circenses tanquam rẽ inanem, & nullius voluptatis notabiliter dãnat, quibus scribit se sẽper vacasse literarũ studio. *Vrbe*) negociosa Roma. *Circenses*) ludi instituti in honorem matris deum, sic dicti vel à circuitu, quòd metas circuibant, vel quòd vbi postea metæ fuerant, olim gladij ponebantur quos circuibant, ab ensibus Circenses appellati, quasi circumenses. vocati etiã megalesia, quia fierent in honorem matris deũm, quam Græci μεγάλην dicunt. Legimus apud Liuium Brutum ædem matris deũm in Palatio dedicasse, & ludos ob eandem dedicationem factos, Megalesia nuncupasse. Alij ludos magnos dictos tradidere, quòd impensa magna celebrarentur: nam Circensium pompa deorum simulacra ferebantur, victoriæ tres locabantur, & missi. xxv. exhibebantur: quorũ vltimus ærarius dicebatur, à collatione populi: interdũ inter quinos missos venationes dabant. Gellius ex autoritate Varronis scripsit curricula ludorum Circensium solennia vii. fuisse. Seruius notat Virgilium dixisse Circenses, sine adiectione ludorum, sed eius sententiæ veterum autoritas refragatur. *Nihil nouum*) quia tantùm quadrigis certatur. *Tot millia virorum*) nam Roma Circensibus plurimùm oblectabatur. quod sæpe Iuuenalis testatur, vt Satyra tertia. Si potes anelli Circensibus. & xi. Ille dolor solus patriam fugientibus: illa Mœstitia caruisse anno Circensibus. & alibi dixerat duas tantùm res cogitare populum Ro. Pana

Mne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transiisti. Quemadmodum, inquis, in vrbe potuisti: Circenses erant, quo genere spectaculi ne leuissimè quidem teneor. Nihil nouum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere. Currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla. Nunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Circenſes. Ammianus inſuper Marcellinus. Et eſt, inquit, admodum mirum videre plebem innumeram mentibus ardore quodam infuſo cum dimicationum currulium euentu pendẽtem. *Identidem*) frequenter. *Traherentur*) ducerentur ad ſpectandum. *Hominum*) aurigarum.

Fauent panno) factionibus aurigarum, quę diuerſitate panni diſtinguebantur. Scriptorum aliqui meminere duarum tantùm factionum, Praſinæ & Venetæ, vt Martialis ſubinde, & Græca in laudem Vranii agitatoris epigrãmata. Chriſtodorus poeta Thebanus manifeſtè oſtendit aurigantium quatuor factiones: cæruleam, viridem, candidam, rufam: ſic enim rubram appellat. Dion in Neronis vita, pariter quatuor enumerat: vnam quæ panno albo, alteram quæ fuluo vteretur, tertiam quæ viridi, quartã quæ veneto. Tranquil. in Domitiano refert, duas Circenſibus gregum factiones, aureati purpureique panni ad quatuor priſtinas additas: alii non purpurei, ſed argentei ſcripſere. Praſinus autẽ color viridis eſt. Nã τὸ πράσινον viride. Miror interpretẽ Mart. Praſinum pro nomine proprio accepiſſe. venetus autem cæruleus. Vegetius enim libro quarto inquit, Ne tamen exploratoriæ naues candore prodantur, colore veneto, qui marinis eſt fluctibus ſimilis, vela tinguntur. Lampridius in Heliogabalo, piſces ſemper quaſi in marina aqua cum colore ſuo coctos conditura veneta comedit. Sciendum autem colorem praſinum virenti dicatum veri, rubrum æſtati ignitæ, album autumno pruinis albeſcenti, venetum hyemi cæruleæ. *Pannum amant*) ſtudent factioni ſuæ, quam à colore panni digno ſcunt. Hinc Caſſiodorus, Pannum, panno amant. *Hic color*) verbi cauſa praſinus. *Illuc*) ad factionem venetam. *Ille*) venetus. *Huc*) ad factionem praſinam. *Fauor*) ſpectatorum. *Tranſibit*) ad illos agitatores, in quos tranſlatus fuerit pannus, cui fauent. perinde ac ſi diceret, nulla ducuntur ratione, vt alteri partium magis faueant: ſed quocunque tranſierit color ille, tranſibit & ſpectatorum ſtudium maximè, vbi viderint fauorem principis inclinare, vt ad praſinum colorem. Iuuenalis hoc ſtudium damnans, inquit, Interea megaleſiacæ ſpectacula mappæ, Idæum ſolenne colunt, ſimiliſque triumpho Prædo caballorum Prætor ſedet, at mihi pace, Immenſæ nimiæque licet ſi dicere plebis, Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem Percutit, euentum viridis, quo colligo panni. Nam ſi deficeret mœſtam attonitámque videres Hanc vrbem veluti Cannarum in puluere victis Conſulibus. *Viliſſima*) viridi, ſiue cærulea. *Mitto apud vulgus*) Taceo quòd tanta gratia & autoritas ſit in vna viliſſima tunica apud vulgus. *Quod vilius tunica*) quod vulgus eſt vilius tunica, & nullius precii. *Sed verum*) hoc magis mirandum, quòd tanta autoritas ſit, apud quoſdam graues homines. Hinc Caſſiodorus, Omnino, inquit, ſtupendum, quòd in Circo ſupra cætera ſpectabilia feruor animorum inconſulta grauitate rapiatur. tranſit praſinus, pars populi mœret, procedit venetus, & potior turba ciuitatis affligitur. nihil profitentes, feruenter inſultantes, nihil patientes, grauiter vulnerantur, ad inanes cogitationes ſic deſcenditur, tanquam de ſtatu conditionis patriæ laboretur. *Aſſidua*) nam per multos dies fiebant Circenſes; ex quibus vnus erat Cereri & Libero, ſi Tacito credimus. *Deſidere*) ociari, tempus ſedendo abſumere. *Hæc voluptate*) Spectandorum Circenſium, quibus alii delectantur. *In literis colloco*) ſic Marcus Tullius pro Archia, Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure ſuccenſeat? Si quantum cæteris ad ſuas res obeundas, quantum ad feſtos dies ludorum celebrandos: quantum ad alias voluptates, & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporum, quantum alii tribuunt intempeſtiuis conuiuiis: quantum denique aleæ, quantum pilæ: tantum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero. *Occupatiſſimis*) perditis, inutilibus.

fauent panno: pannum amant: etſi in ipſo curſu, medióque certamine, hic color illuc, ille huc tranſferatur, ſtudium fauórque tranſibit, & repentè agitatores illos equos, illos quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina relinquent. Tanta gratia, tãta autoritas in vna viliſſima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica eſt, ſed apud quoſdam graues homines: quos ego cùm recordor in re inani, frigida, aſſidua tam inſatiabiliter deſidere, capio aliquam voluptatem, quòd hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentiſſimè ocium meum in literis colloco, quos alij occupatiſſimis occupationibus perdunt. Vale.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Ædificare te ſcribis, bene eſt: inuenit patrocinium. Ædifico enim iam ratione, quia tecũ. Nam hoc quoque non diſſimile, quòd ad mare tu, ego ad Larium lacum. huius in littore plures villæ meæ, ſed duæ, vt maximè delectant, ita exercent. Altera impoſita ſaxis more Baiano lacum proſpicit: altera æquè more Baiano lacum tangit. Itaque illam, tragœdiam, hanc, appellare comœdiam ſoleo: illam, quòd, quaſi cothurnis: hanc, quòd

(*Ædificare*) Ante oculos ponit Romano per epiſtolam duas villas, quas iuxta lacum Larium tenebat: quarum alteram, quòd eſſet humili loco. vocat comœdiam: alteram. quòd in colle edito, tragœdiam appellat. *Inuenit patrocinium*) poſſum me defendere exemplo tuo. nam nimia ædificandi cupiditas non caret reprehenſione. *Quia tecum*) Ædifico. ſic enim exemplo tuo me defendam. *Hoc*) Quod ego facio. *Non diſſimile*) Eſt ſimile ei quod tu facis. Vterque enim iuxta aquam ædificabat. *Tu ædificas*) in littore, in ripa Larii. Littus eſt, quouſque maximus fluctus hybernus à mari peruenit, idque Marcum Tullium aiunt cùm arbiter eſſet, primum conſtituiſſe. non diſſimilis Celſi ſententiæ illa Modeſtini. Littus publicum eſt quatenus maximè fluctus exæſtuat & effluit. Idem iuris eſt in lacu, niſi is totus priuatus eſt. *Exercent*) Occupatum tenent in ædificando. *Saxã*) Loco edito. *More Baiano*) Ad formam & typum villarum, quæ in collibus Baiani ſinus conſurgunt. *Lacum tangit*) Iuxta lacum ſita: nam ad Baias villæ, aliæ in collibus, aliæ in littore. *Tragœdiam*) Quia erat in edito dorſo ſita. ſtylus enim tragicus inſurgit altior. *Comœdiam*) Humilem, depreſſam: cùm ſtylus comœdiæ ſimilis ſit quotidiano ſermoni, & de medio petitus populo. *Cothurnis*) Si Seruio credimus, cothurnus eſt genus calciamenti vtrique aptum pedi, cui ſententiæ concedit Suidas, addens tam mulieribus, quàm viris conuenire, & ante eum Xenophon in hiſtoriis poſt Thucydidem, vbi refert Theramenem cognominatum Cothurnum, quòd modò iſti, modò illi adhæreret. Eo tragœdi agendis tragœdiis vtebantur: ſocco autem comœdi actitandis comœdiis. Inde vtrunque tranſlatiuè, pro ſuo poemate vſurpatur. Fabius, Nec comœdia in cothurnos aſſurgit, nec contrà tragœdia ſocco ingreditur. Apuleius, ſcio tragœdiam non fabulam legere, & à ſocco ad cothurnum aſcẽdere. Martialis, Contulit ad tragicos ſe noſtra Thalia cothurnos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Socculis) minoribus calciamentis. amores, inquit Plin. calciarunt soccos. & alibi. Ne crepidarum tantùm obstragulis, sed totis socculis addunt. Seneca de beneficiis diminutiuo pariter vsus, tradit Cæsarem porrexisse ad osculandum pedem sinistrum, vt socculum aureum margaritis distinctum ostenderet. *Sua*) conueniens. *Vtranque*) villam. *Possidenti*) mihi domino. legitur etiam possidentibus, id est incolis. *Hæc*) comœdia. *Illa*) tragœdia. *Latius*) quia longius speculatur. *Vnum sinum*) quem efficit lacus iuxta villam. Nam eum tota ambibat, & continebat. *Dirimit*) diuidit. *Duos*) sinus, in ea Larii parte, qui nunc bilacus dicitur: vbi in duos lacus scindi videtur. *Dorso*) promontorio in lacu procurrente. *Hic*) vbi comœdia. *Illic*) in dorso, vbi tragœdia. *Xysto*) relege de Xysto, & gestatione iam prænotata. *Non sentit fluctus*) quia procul à lacu. *Frangit*) repellit. *Ex hac ipsa piscari*) sic Martialis villam Apollinaris laudauerat. Nec seta longo quærit in mari prædam. sed à cubiculo, lectulóque iactatam spectatus altè lineam trahit piscis. *Astruendi vtrique*) addendi vtrique villæ, quæ supersunt. Multa sunt in his membra, quibus si addidero aliquid reddam illa vtilia. *Rationem tibi*) reddo meæ ædificationis. *Idem facere*) ædificare vt tu facis.

quasi socculis sustinentur. Sua vtriq; amœnitas, & vtranque possidenti ipsa diuersitate iucundior. Hæc lacu propius, illa latius vtitur: hæc vnum sinum molli curuamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super littus extenditur, hîc spatiosissimo xysto leuiter inflectitur: illa fluctus non sentit, hæc frangit: ex illa possis despicere piscantes, ex hac ipse piscari, hamúmque de cubiculo, ac penè etiam de lectulo, vt è nauicula iacere. Hæ mihi causæ vtrique, quæ desunt astruendi: ob ea, quæ supersunt. Sed quid ego rationem tibi, apud quem pro ratione erit idem facere? Vale.

C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

SI) Timet laudare Augurinũ tãquam suspectus, quòd ab eo laudatus esset, & tamen laudat. *Iudicium meum*) quid verè sentiam. *Quæ*) de nobis composuisti, quæ in laudem nostri scripsisti. *Nam & tu*) ordo est, materia, & tu quæ scribis de amicis, optimè scribis, quia tui amici sunt: & ego quæ lego de me, & in laudem nostri, puto vt optima. erat igitur amor causa vtriusque.

Si laudatus à te, laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre iudicium meum, quàm referre gratiam videar. Sed licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo, maximè tamen illa, quæ de nobis. Accedit hoc, vna eadémque de causa. Nam & tu, quæ de amicis optimè scribis, & ego quæ de me, vt optima lego. Vale.

C. PLINIVS COLONI SVO S.

NIcè) Laudat Colonis filem, qui post mortẽ assiduè requirebat amicũ Quintianũ: cuius tanta erat virtus, vt meritò hunc honorẽ mereretur. *Pompeij Quintiani*) Quintianum Martialis suorum carminum facit assertorem. Comendo tibi Quintiane nostros. Nostros dicere, si tamen libellos possum: quos recitat tuus poeta. Et alibi. Quoties amico diuiti nihil donat. O Quintiane liberalis est pauper. Prius fuerat Afranius Quintianus conscius Pisonianæ coniurationis: quanquam apud Tacitum corruptè legatur Quintilianus: postmodum Appius Quintianus Apuleio coniunctus amicitia. *Extendas chartam*) acriorem proroges. *Desiderio amissi*) desiderando illum defunctum reuiuere. *Non*) facis. *Viuentes amant*) Martialis in eundẽ sensum. Qui præstat pietate pertinaci Sensuro bona liberalitatis, Captet forsitan, aut vicem reposcat. At si quis dare nomini relicto Post manes tumulúmque perseueret, Quærit, quidnisi parciùs dolere. *Ac ne*) non simulant amare infelices, quia apertè illos negligunt, sed tantùm simulant amare quos fortunatos intuentur. *Non secus*) pariter. Is y tam probatus. *Probitas*) modestia. *Cunctatio*) mora, frenum. *Par libra*) æquo examine & iudicio. Summa enim virtus condire pariter grauitatem cum comitate. *Dissimillimo*) improbo, infami, mollitiam coniecto fuisse Afranium Quintianum Senatorii ordinis, molli corpore infamem, à Nerone probroso carmine diffamatum, secundum Tacitum, & in coniuratione Pisoniana deprehensum diu indicium abnuisse: pòst promissa impunitate corruptum, quo tarditatem excusaret, Glicium Gallum præcipuum amicorum nominasse: is tamen mox periit non ex priore vitæ mollicie. *Non obstabat*) patris improbitas, & infamia, quæ interdum filiis obest. *Optimus filius*) qui se tam pudenter gereret cum parente morboso. *Exulcero*) exaggero, renouo. *Hoc*) potius velis, scilicet benedici de illo. *Prædicatione*) laudatione. *Illam ætatem*) florentem, iuuenilem. *Raptus*) rapti propriè dicuntur, ante tempus mortui.

NIcè probo, quòd Pompeij Quintiani morte tam dolenter afficeris, vt amissi charitatem desiderio extendas: non vt plerique, qui tantùm viuentes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum non secus ac defunctorum obliuiscuntur. sed tibi perennis fides, tantáque in amore constantia, vt finiri, nisi tua morte, non possit. & Hercules, is fuit Quintianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Iam illa quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quàm pari libra grauitas, comitásque? quod studium literarum? quod iudicium? qua pietate cum dissimillimo patre viuebat, cùm non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur, quòd erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? quanquam sic amasti viuentẽ, vt hoc potius, quàm de illo sileri velis, à me præsertim: cuius prædicatione putas vitã eius ornari, memoriã prorogari, ipsámq; illã, qua est raptus, ætatẽ posse restitui. Vale.

Seneca. ne mœstis libi. marcelli. exclo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CORNELIVS TACITVS C. PLINIO SVO S.

Vpto) Nisi epistola Secundi ex libro primo, vbi hortatur Tacitum ad venationem pariter & studium exemplo suo, tum etiam styli diuersitate aliqua sentimus, quamuis nullo exemplari addicente, has literas à Cor. Tacito scriptas fuisse Secundo, qui illi iam prænotatæ epistolæ ad vnguem respondet: non posse, scilicet Mineruæ & Dianæ simul inseruire. quare omissa venatione, tantùm studere intendit: parcè tamen, quia in æstu. Nec mirum si Secundus has vnas Taciti suis inseruit, vt eum ab omnibus secerneret, & præcipuum faceret. quod librarij non intelligentes integram lectionem in vitiosam mutarant. C. Plinius Tacito, S. pro Cor. Tacitus Plinio. S. inscribentes. *Præceptis tuis*) dixerat enim Plinius, Proinde cùm venabere licebit, autore me, vt panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. *Aprorum*) quia scripserat se cepisse tres apros. *Conuenire*) concordare, simul satisfacere. *Quas ais pariter colendas*) nam inquit illic: experieris non magis Dianam montibus, quàm Mineruam inerrare. *Delicatè*) modicè delicatus est, quasi luxui consecratus. quod enim nunc dedicatum, prius delicatum dixêre. Fabius igitur testatur aures delicatas nihil asperum admissuras, & delicare verbum, autore Festo, significat deducere. *Vt solet*) fieri. *In secessu*) In ocio, ruri. *AEstate*) caloribus, quibus cura sanitati in primis adhibenda. *In via*) inter eundum ab vrbe in villam. *Leuiora*) minus grauia. *Delenda*) obliteranda, radenda. *Extendi*) scripsi. *Ea garrulitate*) tam facilè. *Seruntur*) dicuntur, illinc sermo appellationem suscepit. *His*) leuioribus scriptis. *Non liberet*) non placeret nihil componere. *Quiescunt*) non exercentur à me, intacta relinquuntur. *Inter nemora*) nam scripserat. Iam vndiq; syluę, & solitudo ipsúmq; illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Nemus pabulo idoneum, lucus religioni sacer. *Retractaui*) emendaui. *Inamabile*) quia acre & contentiosum: nâ poemata magis delectant. Plautus in Bacchidibus inamabile, atque illepidum dixit. *Inamœnum*) durum, laboriosum.

CVpio præceptis tuis parere, sed aprorum tanta penuria est, vt Mineruæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, cõuenire nõ possit. Itaque Mineruæ tãtùm seruiendũ est, delicatè tamẽ, vt in secessu, & æstate. In via planè nõnulla leuiora, statímq; delẽda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo serũtur, extẽdi. His quædã addidi in villa, cùm aliud nõ liberet. Itaq; poemata quiescunt, quæ tu inter nemora, & lucos cõmodissimè perfici putas. Oratiũculã vnã & alterã retractaui, quãquã id genus operis inamabile, inamœnũ magísq; laborib⁹ ruris, quàm voluptatib⁹ simile. Vale.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Pistolam) Geminio spondet aliquam materiam monstrare, qua libris eius inseratur. Deinde lætatur scripta sua venditari Lugduni. *Aliquid*) de me. *Libris*) tuis.

EPistolam tuam iucundissimã recepi, eo maximè, quòd aliquid ad te scribi volebas, quod libris inseri posset. obueniat materia, vel

Hæc ipsa) materia quam mihi tuis literis monstras. *Offendicula*) obstacula dubia. *Circumfer oculos*) rectè considera. *Et occurrent*) vbi illa offendicula. *Lugduni*) vbi erat Geminius. Lugdunum, à quo Lugdẽnsis prouincia, metropolis in Gallia instar arcis, situm in monte non edissimo, vbi Arar & Rhodanus amnes confluunt. de quo Plutarchus in vita Annibalis, Arar & Rhodanus amnes, ex diuersis montibus confluentes efficiunt. Quam Galli insulam appellant, ibíque Lugdunum est, celeberrima Galliæ vrbs, quã à Planco Numatio Consule conditam fuisse accepimus. supra reliquas sanè ciuitates, excepta Narbone, florens temporibus Strabonis virorum ordine: nam & vsui magno illis est emporium: sed tot pulcherrima in ea opera, quæ singula illustrare singulas vrbes possent, incendium sub Nerone strauit. verùm hæc antea ciuitas opulenta ornamentum prouinciarum, quibus inserta est, & excepta centesimo ab origine sua anno exusta breui coaluit, vt sub Vitellio cum Viennensibus certare sit ausa, veteribus inter vtranque odiis. Illic Romani duces monetam argenteam, aureámque signabant. Templum ab vniuersis Gallis communi designatum impensa, & Augusto Cæsari dicarum, ante Lugduni vrbem ædificatum est, vbi fluuiorum coitio adest, & ara dignitatis eximiæ gentium sexaginta numero inscriptum habens titulum: earúmque singularum statua vna, alia subinde ingens locata est ara. Emaculandus est Liuii abbreuiator, apud quem legitur. Ara Cæsari ad confluentem maris & Rhodani dedicata. etiam restituendum, ara Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata. iuxta Lugdunensem aram edidit Caligula certamen Græcæ Latinæq; facundiæ, quo ferunt victoribus victos præmia contulisse, Tranquillo scribente, eorundem & laudes componere coactos: eos autem qui maximè displicuissent, scripta sua spongia linguáve delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent. Ad quod Iuuenalis respiciens dixit, Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram. *Bibliopolæ*) librorum venditores. *Peregrè*) in prouinciis. *Manere gratiam*) durare fauorem. *Placere*) gratiosos esse. *Collegerint*) adepti sint, id est delector placere libellos meos, tam foris quàm domi: tam apud peregrinos quàm nostros. *De quo*) de quibus libellis iudicia hominum diuisa tanta diuersitate regionum conueniunt, vt eos bonos iudicent. *Discreta*) hoc magis probo, quàm discrepata.

hæc ipsa, quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam, ac tanto libentius ex literis tuis cognoui venditari libellos meos, quibus peregrè manere gratiam, quam in vrbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diuersitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

C. PLINIVS IVNIORI SVO S.

Astigabat) Exemplo alterius monet Iuniorem remittenda quædam filio, neque semper vtendum seueritate, cùm omnes homines aliquo errore ducantur. *Ego*) dixi. *Iuuene*) filio.

AStigabat quidam filium suum, quòd paulo sumptuosius equos, & canes emeret, huic ego, iuuene digresso, heus tu, nunquamne fe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod filius tuus) id est, non aliquando facis, quæ corripi possunt? Si repentè filius tuus fieret tibi pater. *Repentè*) ex improuiso. *Tu filius*) illi fieres. *Pari*) qua tu illum reprehendis. *Grauitate*) seueritate. *Num omnes homines*) sumptum ex Antigone Euripidis. inquit enim αἰ θεοὶ ποτὶ γὰ τοῖς πάσι κοινόν ἐξι τὸ ἁμαρτάνειν, id est hominibus enim cunctis commune est peccare. *Hic*) alius. *In illo*) crimine & re damnanda. *Indulget sibi*) nimium permisit sibi. *Hæc tibi*) ordo, admonitus exemplo culpandæ seueritatis scripsi, hæc tibi amore mutuo. Nam Martianus ad legem Pompeiam de parricidiis, Patria, inquit, potestas in pietate debet, non in atrocitate consistere. hinc, referente Papiniano, Traianus Imperator coegit patrem emancipare filium, quem malè tractabat contra patriam pietatem. *Te*) Eciſſe quæ ille facit. *Quod es tu pater*) habes arbitrium in filium, quia pater es. *Hominem*) humanum vel pronum ad delicta. nam humanum est peccare.

cisti, quod à patre corripi posset? feciſti dico. Non interdum facis, quod filius tuus si repentè pater ille, tu filius, pari grauitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ seueritatis exemplo pro amore mutuo scripsi, nequando tu quoque filium tuum acerbius duriúsque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse, atque ita hoc quòd es pater, vtere, vt memineris & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

C. PLINIVS QVADRATO SVO S.

Vanto) Quadrato significat quid tractauerit antequam Heluidii vltionem aggrederetur, quóque modo illam inchoauerit & absoluerit. Et cùm primò vix à Senatoribus audiretur, & à quibusdam deterreretur, postremò assecutus sit, quod optauerat, peracto reo Publicio Certo, qui libris à Secundo diuulgatis, intra paucos dies periit. *Circa libros*) pertinentia ad causam. *Per ætatem*) quia cùm Secundus Publicium accusauit, Quadratus puer erat. *Occisa Domitiano*) à Stephano Domicillæ procuratore, & Clodio Corniculario, ac Maximo Parthenii Liberto, & Saturio Decurione cubiculariorum, denique à quibusdam è gladiatorio ludo non ignaris Parthenio, & Domitia eius vxore, cum Norbano ac Petronio. sed hæc latius in Panegyrico. *Proferendi*) demonstrandi per egregia facta. *Inter multa scelera multorum*) inter immensa crimina patrata à multis. *Senator*) Publicius Certus. *Senatori*) Heluidio filio.

Vanto studiosius, intentiúsque legisti libros: quos de Heluidy vltione composui, tanto impensius postulas, vt perscribam tibi, quæque extra libros, quæq; circa libros, totũ denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum ac deliberaui, esse magnam pulchrámque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quàm quòd in Senatu Senator Senatori, Prætorius Consulari, reo iudex

Manus intulisset) causa necis fuisset, quòd quasi scenico exordio, sub persona Paridis & Oenonæ diuortium Domitiani cum vxore Heluidius tractasset, referente Dione. *Metu temporum*) Domitiano imperante cum bonis omnibus viris immineret mortis periculum ob virtutes. *Nomen*) famam. *Secessu*) ab vrbe, & negociis ciuilibus. *Nouercæ*) Fanniæ. *Mater*) nouercæ. *Arria*) prioris Arriæ filia, mater Fanniæ. *Iura priuata*) illorum amicitia. *Vt publicum fas*) sicut amor publicæ iustitiæ. *Exempli ratio*) vt posteris exemplum darem, non criminandos bonos, cùm inuenturi essent, qui illorum iniurias vlciscerẽtur. *Reddita libertati*) creato imperatore Nerua. In Capitolio nostro seculo eluxit hic titulus. Libertati, ab Impe. Nerua Cæsare Auguſt. anno ab vrbe condita. D. cccxxiiij. *Pro se*) respectu suo. *Postulauerat*) accusauerat. Dion scribit ingentem tumultum exortum, quòd Nerua principe facto statim omnes suos inimicos accusarunt. vnde ferunt Frontinum Consulem dixisse, quòd malum esset habere Imperatorem, sub quo nulli liceret aliquid facere, Domitianum sanè demonstrans: sed peius sub quo omnibus omnia: quare Nerua in posterum vetuit, talia promiscuè fieri. *Immanissimum*) crudelissimum Publicium. *Communi inuidia*) concordi omnium maleuolentia in eos, qui temporibus Domitiani vsi fuerant. Nam tales sub Nerua, & Traiano vulgo inuisi fuerunt. *Proprio*) priuato. & atrocitate criminis in Heluidium commissi fisus, non temporis occasione. *Ira*) iudicum. *Tristi*) mœstus, lugubris. *Amissa*) mortua. *Vxore*) alia à Calphurnia cum qua supremum vixit. In epistolis ad Traianũ asserit se habuisse duas vxores. *Anteiam*) Anteia C. Anteii iussu Neronis interfecti filia. de quo Tacitus plura lib. xvi. *Limine*) domo. Iosephus asserit. vij. diebus lugeri mortuos solitos. Seneca, viris nullum lugendi tempus legitimum, quia nullum honestum: annum verò fœminis ad lugendum constituisse maiores, non vt tam diu lugerent, sed ne diutius, sic Dionysius in suis antiquitatibus: sic Ouidius in Fastis. nisi iussu Senatus citius finiretur. Plutarchus refert Lycurgum præfiniuisse leges flendi, intra vndecimum diem, Numam verò pro ætatibus, & temporibus lugendi modum statuisse: puerum non lugeri trimo minorem, neque etiam natu grandiorem plures menses quàm vixisset annos vsque ad decem. & prolixiore fletu ætatem lugeri nullam. Ab exilio enim

manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Heluidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paréſque virtutes secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia, quarum altera Heluidy nouerca, altera mater nouercæ. Sed non ita me iura priuata, vt publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio incitabat. Ac primis quidem diebus redditæ libertatis pro se quisque inimicos suos, duntaxat minores inconditò turbidóque clamore postulauerat simul, & oppresserat. Ego & modestius, & constantius arbitratus immaniſsimum reum non communi temporum inuidia, sed proprio crimine vrgere. Cùm iam satis ille primus impetus deferbuisset, & languidior in dies ira ad iustitiam redisset, quanquam tum maximè tristis amissa nuper vxore, mitto ad Anteiam (nupta hæc Heluidio fuerat) rogo vt veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Vt venit, Destinatum est, inquam mihi, maritum tuum non inultum pati, nuncia Arriæ & Fanniæ (ab exilio enim redierãt) cõsule te cõsule illas, an velitis

Universidad de Deusto
Biblioteca

redierant) nam Nerua quoſcunque Domitianus exterminauerat edicto publico reſtituit, quo pariter diuus Ioannes apoſtolus ab exilio Pathmi liberatus eſt, conſentientibus Græcis & Latinis autoribus.

Aſcribi facto) participes accuſationis eſſe. *Non tam gloriæ meæ fauerim*) non ſtudeo tantum meæ laudi: quin vos libenter ſocios aſſumam. *Illa*) Arria, & Fannia. *Senatus*) habetur. *Omnia*) à me gerenda. *Retuli*) propoſui in diſceptationem: vtebatur enim Corellio Ruffo magiſtro, & rectore. *Prudentiſſimum*) ſcientia iuris conſultiſſimum. Prudentes dicuntur, qui iuris ſcientiam tenent. Sunt tamen qui legant prouidentiſſimum, vt qui longè prouideret, quæ futura eſſent. *Ne vetaret*) ne retineret me ab accuſatione Publicij. *Cunctatior*) tardior in rebus gerendis. *Inducere in animum*) mihi perſuadere. *Quo minus*) quin. ſenſus eſt, Volui quidem ea die, qua eram Publicium accuſaturus, indicare Corellio, quid eſſem facturus, cùm omnino conſtituiſſem illum accuſare, neque dubitarē quid facerem. *Vſu*) experientia. nā didici experientia magiſtra, quod nullum debemus conſulere ſuper illa re, quam penitus deliberauimus facere: præſertim eos viros quorum conſiliis, etiam contra noſtram ſententiam ſtandum eſt. *Crimen attingere*) rem ipſam aggredi, & ad narrationem peruenire. *Reum deſtinare*) Publicium deſtinare, deſignare quem accuſarem. Deſtinare enim deſignare. Curtius, Intellectum eſt mare deſtinare ab ignaris naturæ eius. Cæſar interdum pro retinere, & quod plerunque facit Apuleius, pro ligare. At in frequentiori vſu pro dēliberare. Emendanda dictio, apud Columellam lib. xiij. cap. xviij. Et cùm picem, inquit, fundo deſtinauit. pro deſtillauit. Deſtinare item emere, ſi Marcello credimus. *Sine nomine*) ſed per certa ſigna. *Reclamari*) reclamabatur à Senatoribus. *Alius*) Senator dicebat. *Extra ordinem*) antequam relatum ſit, de quo dicturus eſſes. *Relationem*) propoſitionem criminis & rei apud Senatum. Titulus eſt in codice de relationibus. Tacitus decimotertio. Meminit patribus licere, quoties ius dicendi accepiſſent, quæ vellent exprimere, relationémque in ea poſtulare. Hinc apud eundem legitur Thraſeam non obtinuiſſe, vt vetita gratiarum actione ambitio cohiberetur, abnuentibus Conſulibus ea de re relatum eſſe. *Superſumus*) ab accuſationibus liberi ſumus, poſtquam mala tempora euaſimus: quibus multi Senatores rei periere.

aſcribi facto, in quo ego comite non egeo. Sed non ita gloriæ meæ fauerim, vt vobis ſocietatem eius inuideam. Perfert Anteia mandata: nec illæ morantur. Opportunè Senatus intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Corellium retuli, quem prudentiſſimum ætatis noſtræ ſapientiſſimúmque cognoui: in hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus ne vetaret. (Erat enim cunctantior, cautiórque) ſed non ſuſtinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem: quod an facerem, non deliberabam, expertus vſu, de eo, quod deſtinaueris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis obſequi debeas. Venio in Senatum, ius dicēdi peto, dico pauliſper maximo aſſenſu: vbi cœpi crimē attingere, reū deſtinare, adhuc tamē ſine nomine, vndiq; mihi reclamari. Alius, ſciamus qui ſit, de quo extra ordinē referas: alius, Quis eſt ante relationem reus: alius, ſalui ſimus, qui ſuperſumus.

Audio inturbatus) conſtanter quæ dicebantur audio. Si legeris interturbatus, intellige, dum dicerem interrumpebar à prædictis, ſed ſemper perſtiti interritus. *Tantúmque*) ſenſus, multum differt ad augendum fiduciam, ſi cauſa ſit iuſta: vel metum, ſi iniuſta, & ſi homines nolint, aut nō probent quod facias: nolebant enim multi Publicium accuſari. iuſta tamen Secundum facere ſciebant, quod illi magnam fiduciam dabat. *Iactata*) dicta: in antiquiſſimo codice ſcribitur facta. [*Secunde*) ô Plini.] *Sententiæ loco*) pro ſententia tua quam dicturus es ſuper ea re de qua iam relatum eſt, & Senatum habebant: nam concedebatur, vt loco ſententiæ dicerent Senatores, de quacunque re voluiſſent. quare Tacitus libro iij. dicendæ primo loco ſententiæ. Item. xiiij. C. Caſſius, inquit, ſententiæ loco in hunc modū diſſeruit & Seneca in ludo Claudii, ſi tamen ille libellus eſt Senecæ, Surrexit inquit Auguſtus ſententiæ ſuæ loco dicendæ, & ſumma facundia diſſeruit. Quid ſi legeris ſecundo ſententiæ loco, vt in aliquibus legi exemplaribus: & referatur ad illud Cic. ad Atticum. Et ille ſecundus in dicendo locus habet autoritatem penè principis. Priorem ſenſum potius probamus. nam ipſe lib. v. dixerat loco ſententiæ Homullum poſtulaſſe. *Dices*) orationem habebis. *Permiſerū*) rogo permittas. An melius permiſeras, id eſt, iam hoc mihi conceſſeras. *Quod hucuſque permiſiſti omnibus*) vt loco ſententiæ dicerent quicquid voluiſſent. *Aguntur*) à Senatoribus. *Alia*) aliæ res iam relatæ. *Accuratóque*) ſollicito, diligenti. *Progreſſum*) exceſſiſſe in loquendo. *Notabilem*) inſignem, dignum nota. antiqua lectio habet, notabilem me futuris principibus, ſcilicet ad futurum, ad id tamen. *Eſto*) concedo me notabilem futurum. *Dum*) dummodo fecerim me notabilem. *Malis*) principibus, quos paruipendo. *Alter*) Senator, inquit. cur, quid ſi quo vt eſt in antiquiſſimo codice? *Præſentibus*) præſenti Reip. ſtatu incertus futurorum, ad quem poſt Neruam imperium peruenturum ſit. *Præfectum ærarij*) Publicium: repete prænotata à nobis de præfecto ærarij. *Conſulem*) futurum. *Qua*) maxima. *Quendam*) amicum. *Publicij*) incertum quis eſſet ille præfectus orientis, ſub Nerua. *Dubijs*) ambiguis, an futurus Cæſar poſt

Audio imperturbatus, interritus: tantum ſuſceptæ rei honeſtas valet, tantúmque adſiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quæ tunc hinc inde iactata ſunt recenſere. Nouiſſimè Conſul Secunde, ſententiæ loco dices, ſiquid volueris. Permiſeris inquam, quod vſque adhuc omnibus permiſiſti. Reſido. Aguntur alia interea. Me quidam ex conſularibus amicis ſecreto, accuratóque ſermone, quaſi nimis fortiter incautéque progreſſum corripit, reuocat, monet, vt deſiſtam: adiecit etiam, Notabilem te futuris principibus feciſti. Eſto, inquam, dum malis. Vix ille diſceſſerat, rurſus alter, Quid audes? cur ruis? quibus te periculis obijcis? quid præſentibus confidis incertus futurorum? Laceſſis hominem iam præfectum ærarij & breui Conſulem. præterea qua gratia: quibus amicitijs fultum? nominat quendam, qui tunc ad orientem ampliſſimū & famoſiſſimū exercitū, non ſine magnis dubiiſque rumoribus obtinebat. Ad hæc ego, Omnia accepi, atq; animo mecū ante pegi: nec recuſo, ſi ita caſus attulerit, luere pœnas ob honeſtiſſimum factū, dū flagitioſiſſimū vlciſcor. Iam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neruam, id est quem aliqui inopinabantur electum iri imperatorem. *Ad hæc ego respondi*) omnia percepi. versus ex sexto Virgilii vbi inducit Æneam respondere Sibyllæ.

Censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, Consul designatus, dicit Fabritius Veiento, Fabius Posthumius, Vectius Proculus, collega Publicij Certi, de quo agebatur: vxoris autem meæ, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus, omnes Certum nondum à me nominatum, vt nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quæ præterea dixerint, non est necesse narrare, in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persecutus. Dicunt contrà Auidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus, iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideóque Arriæ, & Fanniæ ius querendi non auferendum: nec interesse cuius ordinis quis sit, sed quam causam habeat. Cornutus, datum se à Consulibus tutorem Heluidij filiæ, petentibus matre eius, & vitrico: nunc quoque non sustinere deserere officij sui partes, in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarũ fœminarum perferre modestissimum affectum: quas contentas esse admonere Senatum Publicij Certi cruentæ adulationis: & petere, si pœna flagitij manifestissimi

Censendi tempus) dicendi sententiam tempus aduenerat. *Posthumius*) antiquissimus codex habet Maximinus. *Vectius Proculus*) alibi meminit Proculum virum eruditũ carmina scripsisse, quod etiam colligitur ex carmine Martialis libri primi. Fuit & Eutychius Proculus, quo grammatico vsus est Antoninus philosophus: ideo ad Proconsulatum vsque prouecto. & Claudius Proculus Prætor sub Adriano. pariter & Flauius Proculus. Item Lusianus Proculus Senator sub Domitiano, & eius necis vates Larginius Proculus, vt alios omittam. *Ammius Flaccus*) in quibusdam exemplaribus legi Annius Flaccus. *In medio*) in communi. *Libris*) à me publicatis. *Ipsorum verbis*) quibus ipsi dixerant: nullum verbum immutando. *Contra*) nominatos Senatores. *Quietus*) dicit. *Excludi*) repelli: non audiri. Cuius ordinis quis sit ille qui accusetur: an Senator, an alterius conditionis, sed omnibus æquè ius præstandum. *Quàm*) bonam vel malam. *Cornutus*) inquit. *Tutorem*) tutela secundum Seruium, referente Paulo, est vis, ac potestas in capite libero constituta ad tuendum eum, qui propter ætatem suam sponte se defendere nequit, iure ciuili data ac permissa: tutores autem sunt qui eam vim ac potestatem habent, ex qua re ipsi nomen acceperunt: itaque appellantur tutores, quasi tuitores ac defensores: sicut æditui dicuntur, qui ædes tuentur. *Datum à Coss.*) Claudius Tranquilli testimonio sanxit extra ordinem tutores à Coss. darentur. & Iustinianus, vt veteres Iurisconsultos taceamus. si cui, inquit, nullus omnino tutor datus fuerat, ei dabatur quidem in vrbe Romana à Prætore vrbano & maiore parte Tribunorum plebis ex lege Atilia: in prouinciis verò à præsidibus prouinciarum ex lege Iulia & Titia, postea Consules pupillis tutores, ex inquisitione dare cœperunt: deinde Prætores ex constitutionibus filiæ minori: duas enim filias habuit Heluidius filius. *Matre eius & Vitrico*) nam Heluidii vxor eo mortuo alium maritum duxit: illa igitur cum marito nouo, qui vitricus erat puellæ, petiuerat à Coss. vt Cornutus ei daretur tutor. *Officij sui*) vt vleiscatur parentem illius, cui datus fuerat tutor. *Imponere modum suo dolori*) non indulgere dolori, sed cohibere illum, &

ratione procedere. *Ferre*) tolerare, excusare. Antiquus codex habet perferre. *Fœminarum*) Arriæ, & Fanniæ, [Anteiæ.] *Affectum*) dolorem, cruenti adulatoris, vel cruentæ adulationis, qui sua adulatione occiderit Heluidium.

Remittatur) nõ permittendo illum accusare. *Nota*) ignominia. *Quasi censoria*) maxima. Facultas enim Censoribus fuit notare vnumquemque ordinem, vt qui Senator esset, eiiceretur Senatu, qui eques Romanus, equum publicum perderet: qui plebeius in ceritum tabulas referretur, & ærarius fieret. De Præfectis insuper eminentissimis iudicabãt, excepto Præfecto vrbis Romæ, si Trebellio Pollioni fides præstanda, & consulibus ordinariis, & rege sacrorum, ac maxima virginum Vestalium: si tamen incorrupta permansisset. Erat enim Censura amplissimus magistratus, & quodammodo perfectissimum Reipublicæ culmen, maximæ omnium reuerentiæ, plurimæque potestatis, cùm in aliis rebus, tum ad morum emendationem: de qua plurima Liuius, Plutarchus, Dionysius, Gellius, Asconius. *Inuratur*) imprimatur, vstuletur. Liuius, Patrum memoria institutum fertur, vt Censores moris è Senatu ascriberent notas. *Medio*) qui poterat trahi quoquo versum. *Ambiguo*) ancipiti. *Iniuriam*) si causa non cognoscetur. *Absoluitur*) prius cognita causa. *Nominatus*) tanquam reus, & noxius. *Amicis Arriæ & Fanniæ*) Quieto, & Tertullo. *Amicis suis*) Apollinari. & reliquis. *Solliciti esse*) timere, quia res agitur sub rectissimis iudicibus. *Probetur*) testes producantur, aduersus Publicium. *Absoluere*) liberum sinere. *Hoc illi*) dixerunt eo ordine, quo quisque citabantur ad dicendum. Super verbo quisque quam vim habeat lege in Panegyrico. *Exceperint*) probauerint, intellexerint. *Negotij dignitatem*) dignam materiam insectandi nocentes, & miseros vindicandi. *Prouentum*) successum. *Actoris constantiam*) fortitudinem mei dicentis. *Veiento*) Fabricius Veiento à Iuuenale, prudens appellatus. Fabricii adhuc extat illa antiqua memoria. Imperatori Cæsari Vespasiano Augusto Pontifici Maximo Tr. Pot. iii. Imp. xii PP. Coss. iii. Des. S. C. quod vias vrbis negligentia superiorum temporum coruptutas instituit. Lucius Fabritius. Caius Furius Cur. Viar. Faciendum curauit. *Obstrepitur*)

remittatur, nota Certo quasi censorio inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguóque sermone, Puto, inquit, iniuriam factam Publicio Certo, si non absoluitur: nominatus est ab amicis Arriæ, & Fanniæ, nominatus ab amicis suis nec debemus soliciti esse. Idẽ enim nos, qui bene sentimus de homine, iudicaturi sumus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis absoluere. Hæc illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me, consurgo, vtor initio, quod in libro est: respondeo singulis. Mirum, qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modò reclamabant: tanta conuersio, vel negotij dignitatem, vel prouentum orationis, vel actoris constantiam subsecuta est. Finio. Incipit respondere Veiento: nemo patitur, obturbatur, obstrepitur: adeo quidem, vt diceret, Rogo, Patres C. ne me cogatis implorare auxilium Tribunorum. Et statim

Universidad de Deusto
Biblioteca

strepitum faciunt contra Veientonem ne audiretur: nam is defendere conabatur Publicium Certum, ne & ipse pariter traheretur in periculum, quia sub Domitiano summus fuerat adulator. *Auxilium Tribunorum*) qui præsto erant oppressis. & referente Appiano, quando Tribuno libuisset Senatum dissoluere licebat.

Murena) Licinios Murenas cognominatos Macrobius indicat, quòd piscę Murena effusissimè delectati sint. *Nominibus*) Senatorum. *Peracta discessione*) discussis sententiis Senatorum per discessionem, de qua alibi apertius. *Mittit*) soluit. ὦ γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι πιέζουσι μαχηταί. id est ô senex sanè multum te iuuenes premunt bellatores. nam Secũdus iunior erat Veiẽtone. Carmen est ex octauo Iliados, vbi Diomedes alloquitur Nestorem in pugna circũsessũ à Troianis. Comeon aleatorem mordens Rhodophanta, tradente Athenæo, eũdem versum ferè vsurpauit, ὦ γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι πιέζουσι κωζόμενοι, id est, ô senex sanè multum te iuuenes premunt aleatores. Fabius Quintilianus libro decimo videtur Secundum & alios oratores Secundo contemporaneos per ista significasse. Sũt enim summa hodie, quibus illustratur forum ingenia: namq; & consumati iam patroni veteribus æmulantur, & eos iuuenum ad optima tendentium imitatur ac sequitur industria. *Morem*) liberè dicendi, & fortiter accusandi. *Intermissum*) desuetum metu malorum principum. *Simultatibus*) inimicitiis. *Inuidia*) odio, malevolentia, qua flagrasset nisi Publicium permisissent accusari. *Alios ordines*) cæteros magistratus, an magis equestrem & plebeium. *Cæteros*) reos qui non erant senatores. *Dissimulatione quasi mutua*) tergiuersando nolle intelligere, nec plectere crimina alicuius senatoris: ne sua pariter plecterentur, sed ita videbantur se gerere, vt vnus alteri indulgeret. possumus imprimis respicere Veientonem tuentem Publicium, quia vterque delator fuerat. *Tale aliquid*) quòd accusandus veniret. ideo agritudinem simulauit. *Siue*) non ficta fuit infirmitas. *Relationem*) cùm Cæsar intellexisset quæ gesta essent in Senatu contra Certum, non remisit Senatui, vt reum peragerent. *Cæsar*) Nerua. *Obtinui*) à Cæsare. *Intenderam*) proposueram. *Collega*) Vectius, Proculus socius Publicii in præfectura. *Successorem*) ambiguum an in præfectura

Murena Tribunus, Permitto tibi vir clarissime Veiento dicere. Tunc quoque reclamatur. Inter moras Consul citatis nominibus, & peracta discessione mittit Senatum, ac penè adhuc stantem, tentantémque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, questus est Homerico versu, ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι πιέζουσι μαχηταί. Non ferè quisquam in Senatu fuit, qui non me cõplecteretur, exoscularetur, certatimq; laudem cumularet, quòd intermissum iamdiu morem in publicum consulendi, susceptis proprijs simultatibus, reduxissem: quòd denique Senatum inuidia liberassem, qua flagrabat apud ordines alios quòd seuerus in cæteros, Senatoribus solis dissimulatione quasi mutua parceret. Hæc acta sunt absente Certo. Abfuit enim seu tale aliquid suspicatus, siue vt excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Cæsar ad Senatum non remisit. Obtinui tamen quod intenderam. nam collega Certi consulatum, successorem Certus accepit: planéque factum est, quod dixeram in fine, Reddat præmium sub optimo principe, quod à

præfectura ærarij, an in Consulatu. nam suprà de eo loquens dixerat. & iam consulem. ego mallem in consulatu, in quo designatus fuerat à Domitiano, sed eum honorem nondum iniuerat. *Præmium*) consulatum, adulationis præmium. *Optimo*) Nerua.

Pessimo) Domitiano. *Recollegi*) reduxi in memoriam. *Addidi multa*) conuenit cum illo ex libro primo, vbi tradit non eadem publicari quæ dicuntur. *Sed tanquam fortuitum*) sed ratione aliqua: nam sapientum quidam in fortuna aliquid esse putant. sed eius improuidos casus ignorari à nobis. Fortuitum igitur videtur quòd Publicius paulo pòst decesserit, non tanquam fortuitum: quod conscientia pressus & dolore in morbum inciderit. *Libris*) de vltione Heluidij. *Referentes*) narrantes mihi Heluidium. *Respondere mihi*) laudare meam actionem, & gratias agere pro vltione sua: an respondere, id est consulere quomodo dicerem. sed si legimus me sibi cum ferro imminere, quæ scriptura est in pontificio exemplari, melius procedet. *Veráne*) sint. *Interest tamen exempli*) pertinet tamen credere fuisse vera, vt tali exemplo mali deterreantur. *Modum epistolæ*] mensuram. alia lectio habet, si modò epistolam cogites libris quos legisti non minorem.

pessimo accepit. Postea accessionem meam vtcunque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum, sed non tanquam fortuitum, quòd editis libris Certus intra pauciſsimos dies implicitus morbo decesſit. Audiui referenteis hanc imaginem menti eius, hanc oculis oberrasse, tanquam videret me sibi cum ferro imminere. Veráne hæc, affirmare non ausim: interest tamen exempli, vt vera videantur. Habes epistolam, si modò epistolam cogitas libris quos legisti non minorem: sed miputabis tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

NE) Hortatur Tacitum ad comparãdam sibi æternitatem scriptis. *Tibi plaudis*) tibi blandiris & places, tua nimium amas. *Ex fide*] Verè. *Cura nostri*] Futura sit de nobis. *Non dico*] Quod mereamur aliquam curam nostri propter ingenium excussum. *Studio & labore*] Circa disciplinas. *Reuerentia posterorum*) Quam posteris habemus, quibus studemus aliqua literarum monumenta relinquere. *Quod vt paucos*) Sicut pauci per literas ad summum gloriæ culmen peruenerunt, multi tamen per illas immortales facti sunt.

Ne ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quàm de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri, nescio: nos certè meremur vt sit aliqua, non dico ingenio: id enim superbum, sed studio, sed labore, & reuerentia posterũm: pergamus modò itinere instituto, quod vt paucos in lucem famámque prouexit, ita multos è tenebris & silentio protulit. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

REfugeram in Thuscos, vt omnia ad arbitrium meum facerem, at hoc ne in Thuscis quidem: tam multis vndique rusticorum libellis, & tam querulis inquietor, quos aliquanto magis inuitus, quàm meos lego. nam & meos inuitus. retracto enim actiunculas quasdam, quod post intercapedinem temporis & frigidũ, & acerbum est. ratiocinationes, quasi absẽte me, negligũtur. interdũ tamen equum conscendo, & patremfamiliæ hactenus ago, quòd aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione percurro. Tu consuetudinem serua, nobisque sic rusticis vrbana acta perscribe. Vale.

REfugerã] Secesserat in Thuscos Secundus vt liberiùs & otiosius viueret: sed scribit non minus ibi molestari negociis rusticis ingruentibus: interdum tamen studere. Peruetusta lectio non Falconi, sed Mamiliano hanc epistolam scriptam fuisse monstrat. *In Thuscos*] in villã iuxta Tifernium Tyberinum. *Ne quidem*] possum facere ad arbitrium meum. *Libellis*] supplicationibus, lamentationibus. *Quos libellos*) alluſit ad nomen. nam qui porriguntur principi vel Senatui, vel alicui magistratui, postulantes aliquid, libelli dicuntur, sic & parui libri, vt suos frequenter Secundus solet appellare. *Inuitus*] quia sunt illiteratissimi. *Meos inuitus*] lego, quia interturbor: & iam difficile est post temporis spatium resumere priorem intentionem. *Retracto*) emendo. *Actiunculas*] breues actiones, oratiunculas, quod magis placet: quamuis alij non actiones, sed ratiunculas legant, vt sit sensus, ego reuideo quosdam calculos rei meę familiaris, quod post longum temporis spatium est inane & importunum: & ideo rationes ita curantur tanquam si essem absens, i. fermè negliguntur. placet prior lectio. *Intercapedinem*] spatium. *Serum*] sunt qui legant frigidum. s. deperdito actionis calore iners. *Acerbum*] intempestiuum, inopportunum. *Rationes*] rerum rusticarum calculi. Varro libro primo, rei rusticæ, vbi ratio cum orco habetur, ibi non modò fructus est incertus, sed etiam colentium vita. Columella etiam rationem calculorum dixit. & ibidem, sed nec conditum cum fide rationibus inferunt. quanquam idem alibi dicat, ratiocinator calculo posito. quod ideo allegauimus, quoniam in aliquo exemplari legitur ratiocinationes, non rationes. *Quasi absentes*] Tanquam si non essemus ruri. exemplaria peruetusta habent, quasi absente me, in eundem sensum. *Patrem familiæ ago*] Facio patrisfamiliæ officium, visendo meorum prædiorum partem. *Hactenus*] In hoc solo. *Pro gestatione*] Causa gestationis magis quàm visendi prædia. duplex enim corporis exercitatio, aut pedib. aut gestatione, sed gestabantur equo, aut vehiculo, aut lectica, vel nauí. *Sic rusticis*] Sic occupatis circa res rusticas.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

SVmmam) Non sibi occupato circa steriles vindemias licere venari, nec placere, scribit Mamiliano, sed pro musto nouos versiculos pollicetur. *Isto genere*) quo in istis regionibus vtuntur. *More historicorum*] qui cùm volunt significare copiam occisorum, vel captiuorum, aut hostium fuisse adeo magnam, vt recenseri non potuerit: dicunt numerum non potuisse iniri. nam inire numerum, est numerare. *Nec vacat*] occupatis circa vindemias. *Nec libet*] tristibus nobis ob sterilitatem earũ. *Deuehemus*] deducemus ex ingenio nostro: sicut vinum ex canali. *Nouo musto*] videtur parelcon esse nouo, cùm mustum sit nouum vinum. & mustea res pro nouella & recenti vsurpetur: nisi tamen additum, vt responderet nouis versiculis. *Exigenti iucundissimè*] tibi petenti cum maxima lætitia. *Deferbuisse*] defæcatos esse & purgatos, quod solet fieri vino deferuescenti.

SVmmam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, cùm historicorũ more scribas numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus: non libet, quia exiguæ. Deuehemus tamen pro nouo musto, nouos versiculos tibi, quos iucundissimè exigenti, vt primùm videbuntur deferbuisse, mittemus. Vale.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

RAecepi] Permittendas esse vnicuique suas voluptates ostendit: nam si cœnam (inquit Genitor) damnasti parasitis refertam, nonne credis aliquibus nostram tædio esse, quoties introducitur lector aut lyristes? *Scurræ*] scurra est, qui risum captat non seruata dignitate personarum. diminutiuo eius scurrula vsus est Apuleius in suo asino. *Cinædi*] qui muliebria patitur, is cinædus dicitur. vnde à Virg. in Priapeis, & ab Apuleio festiuiter cinædi pro puellis vsurpantur, quòd officium eorum sustineant: dicti ἀπὸ τῆς κινεῖν τὰ αἰδοῖα, id est, à motu verendorum: vel cinædus dictus tanquam κενὸς αἰδοῦς, id est, vacuus verecundia. *Morliones*] qui natura, stultitia risum excitat dictis factisve insulsis morio appellatur. μωρὸς. n. fatuus & stultus, & morari cùm prima longa significat fatuum esse. vnde Tranquil. scribit Claudium inter homines desiisse morari producta prima syllaba, hoc est, non amplius fatuum esse mortis interuẽtu. In morionẽ lusit acutissimè Mart. in illo carmine, Morio dictus erat, viginti millibus emi, Redde mihi nummos Gargiliane, sapit: tanquam pluris venirent stulti quàm sapientes. & alibi, hũc verò acuto capite & auribꝰ lõgis, quæ sic mouẽtur, vt solẽt asellorũ: qs morionis filiũ neget? Certè emẽdãdus satis obuiꝰ error apud Iurisc̃os ultũ. ff. xx). titulo de edicto ædilitio. vbi corruptè legũt morionẽ: quamuis, inquit, nõ valdè sapientẽ seruũ venditor præstare debeat:

RAecepi literas tuas, quibus q̃reris tædio tibi fuisse q̃s lautissimam cœnam, quia scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex

tamen si ita fatuum vel morionem vendiderit, vt in eo vsus nullus sit, videri vitiũ. *Inerrabant*] versabantur, transcurrebant. Lucianus in symposio, Aristænetum refert conuiuiis introduxisse post medium conuiuium quendam hominem ridiculum, deformem, capite raso, cum quibusdam solùm capillis in vertice rectis, vt & dicendo & faciendo ludicre aliquid, conuiuas magis ad risum diffunderet. hic ergo seipsum confringens & distorquens ita saltabat vt ridiculosior videretur, & crepitu anapæsta lingua Aegyptia differebat, demum astantes mordebat: ideò cæteri ridebant: verùm cùm Alcidamanta cynicum pupugisset, cum melitæum catellum appellando, iratus ille, vt qui iamdudum conuiuarum oculos teneret & sibi præstaret: nudatúsque ipsum ad certamen pancratium inuitauit. sinminus, se illum baculo percussurum minabatur: sic ille satyrio accepta luctandi conditione feriebat & feriebatur: interim præsentium quidam oblectabantur, alij ridebant, donec Alcidamas victus cessit cum summo spectatorum solatio.

Rugis) tua grauitate. nam in tristitia & seueritate rugas in facie contrahimus. *Siquidem*) quamuis. non displicet equidem. *Tale*) scurras, cinædos, moriones. *Fero habentes*) non damno horum dominos. *Inexpectatum*) subitum, inopinatum: sunt enim mirabilia quæ maximè inexpectata. *Petulans*) mordax, lasciuum. *Non narro rationem*) non dico quòd omnino mouear ratione. *Stomachum*] appetentiam meam. Mart. Prætereas, si quid non facit ad stomachum. *Capimur*] oblectamur, detinemur. *Lector aut lyristes*) sic lib. j. docuit solitum introducere comœdum, vel lectorem, vel lyristen. Athenæus hunc morem notabiliter taxat, referẽs viles homines in conuiuia solitos introducere tubicines magno precio, quia nescirent inuicem confabulari, & ineruditi essent ad disserendum: vbi verò sint honesti & eruditi conuiuæ, neque tubicines, neq; saltatores, neque lyristas intromitti, cùm satis habeant inter se digna memoratu differere, sine gyris & talibus ludibriis. *Calceos*) quos conuiuium inituri deponebant. Meminit huius consuetudinis frequenter Martialis, vt ibi, Marmora calcantem frigidiora niue. Item, Excalceatus ire cœpit ad cœnam. *Recubant*) discumbunt.

rugis? equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero: cur ergo non habeo? quia nequaquã me vt inexpectatum, festiuúmve delectat: siquid molle à cinædo, petulans à scurra, stultum à morione profertur, non rationẽm, sed stomachum tibi narro. Atque adeò quàm multos putas esse, quos æquè ea quibus ego & tu capimur & ducimur, partĩ vt inepta, partĩ vt molestissima offendant? Quàm multi quum lector, aut lyristes aut comœd⁹ inductus est, calceos poscũt, aut non minore cum tædio recubãt, quã tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, vt nostris impetremus. Vale.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

VA) Desideranti Sabino promittit libellos suos: sed per ordinem ne memoriã conturbet. *Exhibes negociũ tibi*) quæris tibi laborem.

QVa intentione, quo studio, qua denique memoria legeris libellos meos, epistola tua ostẽdit. ipse igitur exhibes negociũ tibi, qui

Elicis] elicere est blanditiis ad se trahere, & educere: inde elices sulci aquarij, Columella scribente: per quos aqua collecta educitur è liris. *Per partes*] per species. *Quasi digesta*] in ordinem posita: verbi causa orationes per se, sic poëmata: ac deinceps. *Istam*] tuam. *Gratias ago*) quòd tuo vsui satisfaciat. *Assiduitate*) nimio attritu. *Turbem*) confundam. *Singula*) vnum aliquod. *Pluribus*) propter plura: & ne confundã te lectione multarum. *Dimittere priora post*) vt omittas priora, & confundas ordinem dum festinas ad posteriora. *Priora*] prius scripta.

elicis & inuitas, vt quamplurima communicare tecum velim. faciam, per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratámque & quasi oppressam cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere.

C. PLINIVS RVFONI SVO S.

IGnificas) Rufoni reprehendenti Virginium excusat, quòd iussisset sepulcro inscribi factum illud suum memorabile, & Frontinum laudanti quòd prohibuisset conditorium sibi construi: demum vtrosq; laudat tanquam diuerso itinere ad immortalitatem tendentes. *In quadam epistola*] lib. vj. ad Albinum. *Frontinum*) Iulium Frontinum fecisse. *Quem*) Virginium. *Miratus*) corripis. apud Græcos scriptores casibus distinguitur miror. nam θαυμάζω genitiuo iunctum reprehendo significat, accusatiuo verò laudo. apud Latinos ex præcedentibus & sequentibus discernitur. *Atq; ita*) miratus sum. *Sectantur*) conquirunt, admittunt. *Supremis titulis*) epitaphiis. *Prædicando*) se extollendo. sensus est, neminem cognosco, qui esset tam verecundus in laudando se, & qui mereretur tantam gloriam rebus præclarè gestis, quàm Virginius. *Dilectus*) nam tutor Secundo relictus affectum parentis ei præstitit: candidatum suffragio ornauit, ad omnes illius honores ex secessibus accurrit, sacerdotio dignum nominauit

IGnificas legisse te in quadam epistola mea, iussisse Virginium Rufum inscribi sepulcro suo, Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam Imperium asseruit, non sibi, sed patriæ. Reprehendis, quòd iusserit, addis etiam, melius, rectiúsque Frontinum, quòd vetuerit omnino monimentum sibi fieri: mèque ad extremũ, quid de vtroq; sentiam, consulis. vtrũq; dilexi. miratus sum magis quem tu reprehendis, miratúsq;, atq; ita miratus vt non putarem satis vnquam laudari posse, cuius nunc mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandúmque fecerunt, non modo venia, verùm etiam laude dignissimos iudico, si immortalitatem, quàm meruère, sectantur: victurique nominis famam supremis etiã titulis prorogare nituntur. Nec facilè quenquã, nisi Virginiũ inuenio, cuius tãta in prædicãdo verecundia, quãta gloria ex facto. Ipse sũ testis familiariter ab eo dilectus probatúsque, semel

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prouectum) elatum. *Cluuium*) M. Cluuius Rufus, quem frequenter Tacitus in historiis citat, Heluidij Prisci pater, dues, eloquentia clarus, nulli vnquam sub Nerone periculum faciens, per quem idem princeps pronunciauit se cantaturum Nioben tragœdiam: historiam scripsit suorum temporum, vir facundus, sed pacis artibus aptus, bellis inexpertus. de quo lib. xvij. Tacitus, Laudatus per edictum Cluuius Rufus. & ibidem, Digressum à Lugduno Vitellium M. Cluuius Rufus assequitur omissa Hispania, cui post interitum Neronis præerat: lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & peritum se criminationibus gnarus: eum Hilarius Cæsaris libertus detulerat tanquam audito Vitellij & Othonis principatu propriam ipse potentiam & possessionem Hispaniarum tentasset: eóq; diplomatibus nullum principem præscripsisset, interpretabantur quædam ex orationibus eius contumeliosa in Vitellium, & pro seipso popularia. autoritas Cluuij prævaluit, vt puniri vltrò libertum suum Vitellius iuberet. Cluuius comitatui principis adiectus, non adempta Hispania quam absens rexit. *Quæ fides historiæ debeatur*) historiæ finis est veritas, cùm sit rei gestæ descriptio. vnum enim secundum Lucianum, & proprium historiæ, & illi sacrificandum, vt vera omnia dicat: igitur mihi historicus sit intrepidus, incorruptus, liber loquendi libertate, & veritatis amicus, vt comicus dicit, ficus ficus, scapham scapham, nominaturus, sed talem scriptorem, autoribus Iosepho & Plutarcho, difficile est reperire. *Alter ac Celles*) contra tuam sententiam. *Illum*) Virginium respondisse, alia lectio idem. *Ad hoc ille*) tu ne ignoras Cluui.

omnino me audiente prouectum, vt de rebus suis hoc vnũ referret, ita secũ aliquãdo Cluuiũ locutum, Scis Virgini quæ historiæ fides debeatur: proinde siqd in historijs meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic illũ, Cluui, næ tu ignoras, ideò me fecisse, quod feci, vt esset liberũ vobis scribere, quæ libuisset? Agedũ hunc ipsum Frontinũ in hoc ipso in quo tibi parcior videtur & prestior, cõparemus. Vetuit extrui monimentũ: sed quibus verbis: Impensa monimenti superuacua est, memoria nostri durabit, si vitã meruimus. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legẽdum, dare duraturã memoriã suã, quàm vno in loco duobus versiculis signare quod feceris? Quanquam non habeo propositum, illũ reprehendendi, sed hũc tuẽdi, cuiusq; potest apud te iustior esse defensio, quàm ex collatione eius quem prætulisti. Meo quidẽ iudicio neuter culpandus, quorum vterque ad gloriam pari cupiditate, diuerso itinere cõtendit: alter, dum expetit debitos titulos: alter, dum mauult videri contempsisse. Vale.

Quod feci) imperium asseruisse patriæ. *Vobis*) historicis. *Quæ*) vera. *Agedum*) hortatur Rufonem vt comparationem Virginij & Frontini consideret. *Parcior*] quòd vetuerit impensam sepulcri tanquam superfluam. *Prestior*) humilior, brevior. *Impensa monumenti superuacua est*) M. T. Tusculanorum primo multis comprobat impensam sepulturæ superfluam: quantum autem consuetudini famæque dandum, vt id curent viui: sed ita vt intelligant nihil ad mortuos pertinere. *Vitã*] immortalitatem rebus præclarè gestis. *Restrictius*) breuius, esse dictum Frontini. *Per orbem terrarum*] omnibus dũ inquit Frontinus memoria nostri durabit. *Vno in loco*) in villa Alsiensi, duobus versiculis. præscripto distichо. *Illum*] Frontinum. *Cuius*) Virginij. *Quàm ex collatione*] sine comparatione. *Diuerso itinere*] Virginius recto, dum factum

carminibus signat, Frontinus ductu Figurato, dum modestiam prætendit: & tamen monstrat se victurum. *Alter*) Virginius. *Alter*) Frontinus. *Contempsisse*) extat apud Lucianum Diogenis dictum, qui interrogatus quomodo quispiam gloriam adipisceretur: si gloriam, inquit, spreuerit.

C. PLINIVS VENATORI SVO S.

SVa) Gratam fuisse Venatoris epistolã testatur, quòd longa, quòd de scriptis suis loqueretur: demum significat quid ruri agat. *Cùm absis*) à nobis. legimus in multis exemplaribus, tum maximè. *Graciles*) steriles. *Quàm expectaueram*) præter spem. *Est*) verè dici potest. *Decerpere*) demere. *Torculum*) apud autores pluriariam dicitur. nam Plin. senior xvij. vnum sufficit torculum. Item Columel. xviij. Priusquã vinacea torculis exprimantur. Sed idẽ lib. j. torcularia scripsit, vt Vitruuius. vj. torcular proximum sit culinæ. at Cato, inquit, Torcularium si ædificare voles. & alibi, in torcularium, quæ opus sunt. Columel. verò xiij. torcularijs pro ipsis torculi operatoribus vtitur. Marcellus ait torculum, quod vsu torcular, dico. verùm Cato torculum funem intortum appellat. *Obrepere*) lento passu ire, repere. propriè dicitur de animalibus, quæ ventre

SVa verò epistola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cũ de libellis meis tota loqueretur: quos tibi voluptati esse non miror, cùm omnia nostra, perinde ac nos ames. Ipse quum maximè vindemias graciles quidẽ, vberiores tamẽ quã expectaueram, colligo, si colligere est nonnunquam decerpere vuam, torculum inuisere, gustare de lacu mustum, obrepere vrbanis qui nunc rusticis præsunt, méque notarijs & lectoribus reliquerunt. Vale.

gradiũtur, à quo reptilia. *Vrbanũ*) ad vrbanos ministros, qui tempore vindemiæ curabãt rustica, & Secundum reliquerant solum notariis & lectoribus. Pomponius de verb. sig. Vrbana familia & rustica, nõ loco, sed genere distinguitur: potest enim aliquis dispensator non esse vrbanorum seruorum numero: veluti is qui rerum rusticarum rationes dispensat. & contrà. *Notarijs*) qui breuibus notis excipiebant quæ dictabantur. *Lectoribus*) Zozimo & Encolpo.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

LIbertus) Tentat per epistolam reducere in gratiam Sabiniani libertum, eius, quẽ quidem fatetur peccasse, sed delicti sui pœnitentiam multis signis ostendisse. Sabinianum puto fuisse Brixiensem. *Succensere*) irasci. *Merito*] ratione.

LIbertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, aduolutúsq; pedibus meis tanquã tuis hæsit: fleuit multum, multũq; rogauit, multũ etiã tacuit: in summa, fecit mihi fidẽ pœnitentiæ. verè credo emendatũ, quia deliquisse sentit. Irasceris, scio, & irasceris meritò, id quoq; scio: sed tunc præcipua mansuetudinis laus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cùm iræ causa] cùm quis habet iustissimas irascendi causas. *Exorari*] vinci, demulceri: vt hoc à te impetrem. *Meruerit*) peccauerit. *Exoratus*) semel pacatus. *Facies*) irasceris. *Adolescentiæ*] deprecatur ab ætate. sic Euripides in Hecetidibus. ἥμαρτον· ἀνθρώποισι δ' ἁμάρτημα πόδ' ἔστι, συγγνώμην δὲ τῆσδ' ἔχειν χρεών peccauit? in iuuenibus autem hominum hoc ineſt, veniam autem huic habere opus est. *Remitte indulgentiæ tuæ*] sis indulgens etiam plus solito. *Ne torseris*] ne afficias te molestia, dum perturbaris ira. *Lenis*] ingenio quieto. *Cogere*] rationibus & impellere ad veniam *Eius*] liberti tui. *Districtè*) intensè, asperè. *Hoc illi*] interminatus sum. *Tibi non idem*] denuncio. *Tale*) crimen eius conditionis.

cùm iræ causa iustissima est. Amasti hominem, & spero amabis: interim sufficit vt exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescẽtiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgẽtiæ tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiã te. torqueris enim quum tã lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus eius meas iunxero. Iũgam tamẽ tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius seueriúsq; corripui, districtè minatus nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modò tale, vt rogare me, vt præstare te deceat. Vale.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Magna) Dolet Passieni Pauli ægritudine præter bonos mores doctissimi. Nam Propertium, quem inter maiores suos connumerabat, elego imitabatur, lyrico Horatium. *A quo genus ducit*) nam lib. vij. de eodem dixerat, Scribit elegos, gentilitium hoc illi: est enim municeps Propertij, atque etiã inter maiores suos Propertium numerat. *In quo*] elego. *Ille*] Propertius est. *Tersum*) emendatum. *Molle*] tenellum, lasciuum. *Ideoque*) quià simile est Propertio: ideo optimè scriptum est. Fabius, Elegia quoque Græcos prouocamus: cuius mihi tersus atque elegans maximè [videtur] autor Tibullus. Sunt qui Propertium malint: sunt tamen qui non legant, & planè Propertianum: ideoque optimè scriptum: sed & planè in Propertij domo scriptum: vt illud, ideoq; optimè scriptum, sapiat glossemata. *Deflexit*) diuertit à proposito itinere. *Illi*] elegis. *Illum*

Magna me solicitudine affecit Passieni Pauli valetudo, & quidem plurimis iustissimísque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amãtissimus. Præterea in literis veteres æmulatur, exprimit reddit, Propertium in primis, à quo genus ducit, vera soboles: eóq; simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos eius in manũ sumpseris, leges opus tersum, molle, iucundum & planè in Propertij domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit: in quibus ita Horatiũ, vt in illis illũ alterum effingi putes: siquid in studijs cognatio valet,

Illum alterum) Propertium. hoc dicendi modo alibi est vsus. *Cognatio*) genus. *Et*) etiam est. *Propinquum*) huius, Horatium Passieno sanguine coniunctum.

Magna varietas) est in lyricis Passieni, varietas enim plurimum lectorem oblectat. *Mobilitas*) transgrediendi ad alia facilitas. alia lectio habet mollitas: quod conuenit cum præcedentibus. *Amat vt qui seriss mè*) amet. tam bene exprimit scribendo quod intendit, vt rem ante oculos ponat. Sidonius Apollinaris hunc locum conatus est æmulari libro v. Colis, inquit, vt qui solertissimè, ædificas, vt qui dispositissimè, venaris, vt qui efficacissimè. *Tanquam singula*) tanquam si vni soli intenderet: ergo singula, id est perfectiora: nam vno tantùm studio occupati præstantiores in illo genere sunt. *Illum recepi*) illo valetudinem corporis recuperante, me ab ægritudine animi liberauit. *Etiam*) non solùm mihi, sed & ipsi Latinitati: an literis ipsius, vt aliqui codices habent. *Eius*) Passieni, quasi literæ cum illo essent interituræ.

& huius propinquũ: magna varietas, magna mobilitas. Amat, vt qui verissimè: dolet, vt qui impatiẽtissimè: laudat, vt qui benignissimè: ludit, vt qui facetissimè. omnia denique tanquã singula absoluit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, nõ minus æger animo, q̃ corpore ille. Tandẽ illum, tandem me recepi. Gratulare mihi, gratulare etiam literis ipsis, quæ ex periculo eius tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur. Vale.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Frequenter) Nõ potest bona cõscientia se plerunque cohibere, quin exultet & ostentet. Facit hoc interdum Tullius non tantùm in epistolis, sed in iudiciis: similiter Secundus alibi. hîc verò præsertim, vbi gloriatur si quis doctus esse in vrbe dicitur, se statim & Tacitum nominari, tanquam hi summam in literis gloriam tenerent. *Iudicum autoritatem*) quã iudices seruare debent, an potius iudiciũ scilicet suum continentes, vt auditores attentiores redderent omnes iudices. *Coacti*) vi orationis nostræ ad pronunciandum secundum nos. *Consurgerent*) tanquã finito iudicio. M. Tullius in Verrẽ, Quid sedetis? cur non in media oratione consurgitis, atque discedetis iudices? Vel consurgerẽt honoris gratia, vt accidit Athenis Xenocrati. historia est apud Valerium Maxi. lib. II. cap. de maiestate. *E Senatu*) à Senatoribus à quibus benignè audiebatur. *Optaueram*) antiqua lectio habet captaueram. *Famam constantiæ*) vt contra Marium & Classicum. *Sedisse*) in gradibus Circi. *Proximis*) nuper & postremò factis. In pontificio codice ita legitur, narrabat sedisse se in Circẽsibus proximis cum quodam equite Rom. *Hunc*) equitem Rom.

Frequenter agenti mihi euenit, vt Centumuiri, cùm diu se intra iudicium, autoritatem, grauitatémque tenuissent, omnes repentè quasi victi coactíque consurgerent, laudarẽntque. Frequenter è senatu famam, qualem maximè optaueram, retuli: nunquam tamen maiorem cepi voluptatem, quàm nuper ex sermone Cornelij Taciti. Narrabat sedisse secum Circensibus proximis equitem Romanum hunc post varios eruditósque sermones

Requisisse) à Tacito. *Italicus es an prouincialis*) prouinciales eos accipere debemus, qui in prouincia domicilium habent, non eos duntaxat, qui ex prouincia oriundi sunt: similiter Italicos, qui in Italia domicilium habent, non solùm inde trahentes originem. hæc Vlp. Ista duo similiter Tranquillus in Vespasiano distinxit, cùm scribit, Honestissimo quoque Italicorum ac prouincialium allecto. *Ex studiis*) ex vario de literis sermone. *Illum*) equitem Ro. dixisse. *Quod nomina*) ordo & sensus, quòd nomina nostra redduntur literis quasi propria literarum non hominum, id est, cùm nominatur Tacitus & Plinius, statim intelligantur docti & eloquentes. perinde ac si diceret, Tacitus & Plinius sunt nomina indicantia doctrinam, non homines. Lib. vij. ad Tacitum dixerat, Gaudeo quòd si quis de studiis sermo, vnà nominamur, quòd de te loquentibus statim occurro. *Hú*) hominibus. *Alter*) fuit in secunda lectione alter. *Multa*) dixit municipi suo. *Mei laboris*) mei studij. *Demonstrauit*) in multis exemplaribus est noscitauit. *Anus Attica*) quæ Demosthenem emunctè & terse, id est atticè, loquentem cognouit ex sermone. inquit erat enim illius celebre nomen. ὅτος ὅτι Δημοσθένης. hic est Demosthenes. at ab anu notatus est Theophrastus tanquam peregrinus, cùm tamen is Athenis ætatem ageret, optimèque loqueretur. Huius rei meminit Cicero de Claris oratoribus. & Fabius libro octauo, Illa, inquit, anus Atticum Theophrastum hominem alioqui disertissimum annotata vnius affectatione verbi hospitem dixit, nec alio se id reprehendisse respondit, quàm quòd nimium atticè, id est affectatè, loqueretur. Plinius in præfatione, Cernimus etiam aduersus Theophrastum hominem in eloquentia tantum vt nomen diuinum inde meruerit, scripsisse fœminam: & prouerbium inde natum, suspendio arborem eligendam. alia tamen hæc ab illa anu. *Profero iudicium alienum*) expono quid sentiant alii, quod sanè minus arrogantis est.

requisisse, Italicus es, an prouincialis? se respondisse, Nosti me, & quidem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? Exprimere non possum, quàm sit iucundum mihi, quòd nomina nostra quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur: quòd vterque nostrum his etiam ex studijs notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primùm in vrbem venerat: cui Rufinus demonstrans me, Vides hunc? multa deinde de studijs nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An si Demosthenes iure lætatus est, quòd illum anus Attica ita demonstrauit, οὗτος ἐστι Δημοσθένης, ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego verò & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne iactantior videar, cùm de me aliorum iudicium, non meum profero: præsertim apud te, qui nec illius inuides laudibus, & faues nostris. Vale.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Bene fecisti) Agit gratias Sabiniano, quòd rogatu suo libertū reduxerat domū, & in amorē: monétq; vt etiā nō rogatus erroribus suorū placabilē se præster. *Aliquando*) priùs. *Animum*) beneuolentiā. *Talem*) non displicet, tā tractabilē ex fide pōtificii exēplaris. *Tantum mihi tribuis*) tantæ existimationis apud te sum, & tantum mihi credis.

Bene fecisti, quòd libertum aliquando tibi charum, reducentibus epistolis meis, in domum, in animum recepisti. Iuuabit hoc te: me certè iuuat: primùm, quòd te talem video, vt in ira regi possis: deinde, quòd tantum mihi tribuis, vt vel autoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. simul in posterum moneo, vt te erroribus tuorum, & si non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

C. PLINIVS MAMILIANO SVO S.

Vereris) Scribit non satis conuenire vt Mamilianus conqueratur de negociis castrensibus, & vacet carminibus suis legendis: deinde promittit post absolutas actiones se noua facturum, quæ illi mittat. *Turba*) copia. perturbatione. *Lusus*) epigrammata. *Studiorum*) carminum. *Super ista*) præter ista, in cæteris. *Rerum actus*) causarum actiones. *Distringit*) occupat. *Camœnarum*) versuum. *Passerculis & columbulis*) epigrammatibus lasciuis & prurientibus. allusit ad Catulli passerem & Stellæ columbam, opera sic inscripta, quia vtraque sit auis venerea, & salax. *Dabis pennas*) comparabis famam diuulgando tuis commilitonibus. *Aquilas vestras*) signa vestra in castris, inter quæ præcipuum fuit aquila: prima enim cohors suscipiebat aquilam totius legionis insigne, eam aquilifer portabat. hęc Modestus. In commentariis Cæsar retulit x. legionē portasse aquilā, Dionysius etiā ducē legionis. Plin. x. lib. inquit, Romanis legionibus aquilā C. Marius in secundo cōsulatu suo propriè dicauisse rat & anteà prima cum quatuor aliis, lupis, Minotauris, equis, apris, quæ singulos ordines antreibāt. paucis antè annis portari sola in acie cœperat: reliqua in castris relinquebantur, Marius in totum ea abdicauit. Et notatum non ferè apud legiones vnquam hybernatum esse in castris, vbi aquilarum non esset iugum. Iosephus tamen tradit Vespasia-

Vereris de turba castrensium negociorum, & tanquam summo ocio perfruare, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solùm oblectationem, verumetiam gloriam petere, post iudicium tuum viri grauissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modicè, sed tamen distringit, quo finito aliquid earundem camœnarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu passerculis & columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt: si tantùm sibi, continendos cauea, nidóve curabis. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

num circa aquilam habuisse alia signa: & eam omnibus apud Romanos agminibus præesse, quòd & vniuersarum auium regnum habeat, & sit validissima. Itaque illam & principatus insigne, omènque victoriæ putasse. sed in vno exercitu fuisse plures aquilas apertè Cæsar testatur. vbi meminit in acie Pharsalica cepisse aquilas quinquaginta octo. M. Tullius argenteam innuit: quod melius testatur Plinius, argentum referens militaribus signis quàm aurum familiarius, quia longiùs fulgeat. At Dion, in Pompeij gestis. Aquila, inquit, aurea in omni exercitu Romanorum electo fertur in hasta longa. *Si tantùm sibi*) si solùm mihi placebunt, & non tibi. *Cauea nimiò te commendos*) apud te. perstat in metaphora, quia iam de auibus locutus erat.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Dixi) Genus dicendi in oratore probat grãde & elatum, ac nõnunquam attenuatum, qui certo semper quodam itinere procedit, ita vt neque excollatur, neque deprimatur, vt res exigit, non rectè dicere opinatur. Nam testimonio Homeri, M. Tullij, Demosthenis, denique Æschinis nititur plerunque eleuandam orationem esse. *Recte*) quia æquo stylo procedit, nec diuertit ab instituta via. *Sano*) in nulla re peccante. *Grandi*) elato, magnifico, sublimi. *Et ornato*) apto & qui orationem suam ornat opportunè *Quod nihil peccat*) quod est nimium sanus. *Debet enim orator erigi*) M. T. cùm multa de oratore subtili & moderato disseruisset, sic de graui concludit, Illum verè dici posse eloquentem, qui humilia subtiliter, & magna grauiter, & mediocria temperatè potest dicere. nam secundum Fabium, admirabilem orationem non sic quomodo prodigia miramur. *Efferuescere*) ebullire, excellere, & calore concitari. *Accedere ad præceps*) exponere se periculo, petendo altissima. *Abrupta*) diruta, depressa, periculosa. *Tutius iter*) sit. *Reptantibus*) leuiter incedentibus. *Hu*) reptantibus. *Nulla laus*) est. *Illis*) currentibus. *Ancipitia*) pericula. *Qui fune nituntur in summa*) qui pedibus per funem in altũ tendunt, quos funambulos, siue funerepos, Græci σχοινοβάτας appellant. *Clamores*) acclamationes, admonitiones spectãtium cum clamore. legimus Imperatorum aliquos vt magis admirabile spectaculum darent introduxisse in theatrum elephantem decurrentem per funẽ à summo. *Maximè periculosa*) quæ sunt maximè periculosa, παράδοξα. inopinata. præter spẽ admirãda: sic enim interpretãtur M. T. Fabi⁹ & Suidas: & pariter Cicero Hecatonẽ Græcũ imitat⁹ sua paradoxa composuit. Demost. interdũ his vtitur: vt cõtra Philippũ, & ꝓ Olynthiis, ac in oratione pro corona

Dixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, vt opinor, aptè. Nihil peccat, nisi quod nihil peccat. debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam efferuescere, efferri, ac sæpe accedere ad præceps. nam plerunque altis & excelsis adiacent abrupta: tutius per plana, sed humilius & depressius iter: frequentior currentibus, quàm reptantibus lapsus. sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla laus, etiamsi labantur. Nam vt quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quàm ancipitia commendant. Vides qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, cùm iam iámque casuri videntur. sunt enim maximè mirabilia, quæ maximè insperata, maximè periculosa, vtque

Græci magis exprimunt) verbo Græco ista magis ostenduntur: tanquam notet Tullium, qui παράδοξα non bene sit in libris de finibus admirabilia interpretatus. *Quæ grandi sunt subiecta discrimini*) nam opus est maximo ingenio ac arte, & vt Fabius inquit, remediis scire ea tractare. *Tunc*) in trãquillitate. *Stridunt funes*) cẽpestate quatiente sibilant rudentes. Virg. stridórque rudentũ. Oratio ista grandis est & excelsa, qualis illa ex libro. viij. immitte rudentes: pãde vela: ac si quando alias toto ingenio vehere. Talẽ oratorem commendat Fabius. At ille, inquit, qui saxa deuoluat, & pontem indignetur, & ripam sibi faciat, multus, & torrens orator, iudicem vel nitentem contra feret, cogétque ire quà rapit: hic defũctos excitabit: apud hũc & patria ipsa exclamabit, amplificationibus extollet

Græci magis exprimunt παράδοξα, quæ grandi sunt subiecta discrimini. ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, cùm placido & cũ turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum: at cùm stridunt funes, curuatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & dijs maris proximus. Cur hæc? quia visus es mihi in scriptis meis annotasse quædam, vt tumida, quæ ego sublimia: aut improba, quæ ego audentia: aut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autẽ refert reprehendenda annotes, an insignia. Omnis enim aduertit, quod eminet, & extat, sed acri intentione diiudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. atque vt Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere Βεάχε δ' ὑρεία χθὼν, ἀμφὶ δ' ἐσάλπιγξε μέγας οὐρανός. *Et totum illud.* ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες, ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ. *Sed opus est examine & libra, incredibilia sint hæc, & immania, an*

orationem, & in superlationem quoque eriget: quæ carybdis tam vorax? & oceanus medius fidius ipse. nota sunt enim iam studiosis hæc lumina: hic deos ipsos in congressum prope suum sermonémque deducet. *Curuatur*) legitur, ad idem turbatur. *Tunc ille clarus*) cùm rectam tenet in periculo gubernationem, & portum illæsus subit. Hanc sententiam Lucianus in Toxari vsurpauit. *Dijs maris*) Castori & Polluci, qui præerant nauigantibus. de quibus in Odis Horatius: possumus etiam Neptunum & cæteros respicere. *Cur hæc*) scripsi. *Tumida*) nimium elata, sublimia autem per se laudabilia sunt: sed in his iudicio acri opus est, & discernenda sunt materiæ modo, quod enim alibi magnificum, tumidum alibi: & quæ humilia circa res magnas, alta circa minora videntur. Vt autem in oratione nitida notabile est humilius verbum velut macula: ita in sermone tenui sublime nitidúmque discordat, fitque corruptum, quia in plano tumet. *Improba*) nimia audacia, insolentia. *Audentia*) animosa, magni spiritus, grandia. *Nimia*) immodica redundantia. *Insignia*) præclara. *Grande & altum*) laudi sunt. *Immodicum & enorme*) vitio. *Potissimum attingam*) imprimis adducam. *Tantundem*) pariter. sunt qui legant, tandem, quod magis probo. *Alterutram in partem*) vt interdum grandis, modò pressus appareat. Βεάχε δ' &c) id est sonuit lata terra: circum verò reboauit magnum cœlũ. ex vigesimoprimo Iliados: vbi dij inter se contendentes introducuntur, quorum tumultu secuta sunt prædicta. Hoc exemplum pertinet ad grandem orationem, sequens verò ad altam. nam est aliqua differentia. *Et totum illud*) Homeri, ex libro quarto Iliados, ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι

Universidad de Deusto
Biblioteca

ῥέοντες » Ἐκ μεγάλων συμβάλλεται ὄμβριμον ὕδωρ Κηφισσὸς ἐν μεγάλοις κοίλοις ἔντοθεν χαράδρης. id est, vt autem quando torrentes fluuii è montibus fluentes in conualem conferunt fluuialem aquâ, aquæ ductibus ex magnis canum intra alueum. *Examine*) acri iudicio, diligenti trutinatione. *Incredibilia & immania*) id est vitiosa.

Magnifica) an cælestia, admiranda. *Nec ego non ita insanio*) nunc me aut dixisse similia Homeri dictis, aut puto posse dicere. *Nunc*) cùm dixi, stridunt funes, turbatur arbor, gubernacula gemunt. Hoc ita habet antiqua lectio. *Gyro*) spatio. *Impetus*) feruorem, calorem. *Refringendos*) fuit in alia lectione restringendos. *Alia conditio oratorum*) M. Tullius de perfecto oratore poetis plurimum licentiæ tribuit, minus oratori: & Fabius inquit, Meminerimus non per omnia poetas esse oratori sequendos, nec libertate verborum, nec licentia figurarum: est enim genus ostentationi comparatum, quod non falsa modò, sed incredibilia sectatur. quanquam vterque autor scribat in multis oratorem poetæ finitimum. *Minus*) Quàm poetæ, vt pro Cornelio. In qua causa fulgentibus armis præliatus est: vt populo Romano admirationem suam non acclamatione tantùm sed etiam plausu confiteretur. Sublimitas profectò & magnificentia, & nitor, & autoritas expressit illum fragorem, nec tam insolita laus esset prosecuta dicentem, si vsitata & cæteris similis fuisset oratio: ipse de perfecto oratore sua scripta iudicans enumerat quæ fuerint elata, quæ pressa, quæ media. nos vnum tantùm proferemus tantùm proferemus locum ex oratione Publii Sestii magnificum, Quis enim clauum tanti imperii tenere, & gubernacula reipublicæ tractare in maximo cursu ac fluxibus posse arbitraretur, hominem emersum subito ex diutinis lustrorum tenebris, ac stuprorum ganeis, lenociniis, adulteriisque confectum. *Ambigi*) dubitari quin audeat paria poetis. *Norma oratorii*) regula dicendi. Valerius, Marcus Curius exactissima norma Romanæ frugalitatis. Fabius etiam normam oratoris Demosthenem vocat. cui si credimus, Ciceronem quantus est, fecit idem Demosthenes, qui in sententiarum ornamentis, & conformationibus verborum præstat omnibus, idcirco à doctis oratorum princeps iudicatus. *Cohibet*) deprimit orationem suam, cum opus est efferuescere. ἀνδρόποι μιαροὶ καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες, id est homines scelesti, & adulatores, & dæmones. Quantum in Græcis Secundo contulerimus, vel vna hac epistola cognosci liberum vnicuique. Nam Demosthenem & Æschinis pleraque legimus, vt loca vnde essent excerpta, indicaremus, & integram ac veram lectionem restituemus. Igitur in oratione περὶ στεφάνου id est de corona, inquit, ἀνδρόποι μιαροὶ καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες ὑπερτιμήσαντες μόνοι τοὺς ἑαυτῶν ἕκαστοι πατρίδας. id est, homines scelesti, & adulatores, & pessimi dæmones depopulati suas singuli patrias. *Et rursus in eadem oratione*, ἐγὼ δὲ &c.) non enim lapidibus struxi ciuitatem, neque lateribus ego. *Et statim ibidem.* τοῦτα περὶ Δελφῶν

magnifica & cælestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse, aut posse dicere puto, non ita insanio: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiæ frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. Atenim alia conditio oratorum, alia poetarum. quasi verò M. Tullius minus audeat, quanquam hunc omitto, neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse ille norma oratoris, & regula, num se cohibet & comprimit cùm dicit illa notissima, ἄνδρόποι μιαροὶ, καὶ κόλακες, καὶ ἀλάστορες. Et rursus, οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ. Et statim, ταῦτα περὶ Δελφῶν ἐγὼ περὶ τῆς Ἀθηναίων, ὅσον ἦν ἀνθρώπινα λογισμῷ δυνατόν. Et alibi, ἐγὼ δ' οἶμαι μέν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τοὺς θεοὺς ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Iam quid audentius illo pulcherrimo ac longissimo excessu? νόσημα γάρ. Quid hæc? breuiora

μίων &c) hæc proposui ego ad tutelam Atticæ, quantum erat humana consideratione possibile. Et alibi in quarta oratione contra Philippum. ἐγὼ δ' οἶμαι &c.) Ego autem opinor quidem ô viri Athenienses per deos illum ebrium esse magnitudine rerum gestarum. hoc dictum Lucianus asserit furore quodam diuino refertum.

Audentius) magnificentius, νόσημα γὰρ) ægritudo enim. ex oratione περὶ παραπρεσβείας permittant seueri lectores referre primùm Græcè, deinde Latinè illum pulcherrimum Demosthenis excessum, vt melius hic locus intelligatur. νόσημα γὰρ ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι δεινὸν ἐμπέπτωκεν εἰς τὴν ἑλλάδα, καὶ χαλεπὸν, καὶ πολλῆς τινος δυτυχίας, καὶ τῆς παρ' ὑμῶν δὴ μελείας δεόμενον. οἱ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσι γνωριμώτατοι καὶ φερόντατοι πρὸς κακῶν ἀξιούμενοι, πλὴν αὐτῶν φερόντων ἑλόθαι ἄριστοι οἱ δυσχερέστατοι, αὐθαίρετον αὐτοῖς ἐπάγοντες δουλείαν, φιλίππου ξενίαν, καὶ ἐπιμέλειαν, καὶ φιλίαν, καὶ τιμὰς ὑποκορίζονται. οἱ δὲ λοιποὶ, καὶ τὰ κύριά ἐστι πάντ' ὄντα ἐν ἐκάστῃ τῇ πόλει, οὐκ ἔθ' οἱ τούτους καλεῖν, καὶ παρεγχείρημα δοκιμάσαι, τοσοῦτον ἀπέχουσι τοῦ τοῦτο τι ποιεῖν, ὥστε δειμοῦσι ζῶσι καὶ ζῶσι, καὶ βούλονται αὐτοῖς ἐκείνοις τοιοῦτοι εἶναι. καίτοι τίνα τὸν τρόπον ἢ τὰ τοιαῦτα ζηλώματα, Θετταλῶν μὲν οἱ ἄνδρες ἀθλιώτατοι, μέχρι μὲν ἐκεῖθεν καὶ περαίνω τὴν ἡγεμονίαν καὶ τὸ κοινὸν ἀξίωμα ἀπολωλέκει νυνὶ δ' ἤδη καὶ ἐλευθερίαν παραιρεῖται. τὰς γὰρ ἀκροπόλεις αὐτῶν ἔνιαι μακεδόνες φρουροῦσι· εἰς πελοπόννησον δ' εἰσελθών, ὦ ἡλίου σφαγὰς πεποίηκε. καὶ τοσοῦτος παρανομίας καὶ μανίας ἐνέπλησε τοὺς ταλαιπώρους ἐκείνους, ὥστ' ἵνα ἀλλήλων ἄρχωσι, καὶ φίλιππος χαίρωσιν, συγχύσεις αὐτοῖς καὶ πολίτας μιαιφονεῖν. καὶ οὐδ' ὀνταῦθ' ἔστηκεν, ἀλλ' εἰς ἀρκαδίαν ὡρμηκεν, πανταῦθα καὶ κάτω ἐκεῖ πεποίηκε. καὶ νυνὶ ἀρκάδων πολὺς περὶ αὐτοῖς ἐστ' ἐλευθερίᾳ μάχεσθαι φρονεῖν ὁμοίως ὑμῖν· μόνοι γὰρ ἁπάντων αὐτοχθόνες ὑμεῖς ἐστε, κἀκεῖνοι, φίλιππον θαυμάζοισι καὶ χαλκοῦν ἰσάσι καὶ στεφανοῦσι, καὶ τὸ τελευταῖον εἰς εἰς πελοπόννησον ἐπιθέχεσθαι τοῖς πόλεσιν εἰσὶν ἐψηφισμένοι. ταῦτα δὲ ταῦτα ἀσχάλοι ταῦτα νὴ τοὺς θεοὺς, εἰ δεῖ μὴ ληρεῖν, δυλαβείας ἕ μικρᾶς ἄξιται, ὡς θαρσίζοντες γε κύκλῳ καὶ δεῦρο εἰσελήλυθεν ἄνδρες ἀπαθεῖς νόσημα τοῦτο. valetudo enim ô viri Athenienses grauis incidit in Græciam & aspera, & multa aliqua prospera fortuna, & à vobis diligentia indigens. nam in ciuitatibus optimates, & præesse rebus publicis electi, suam prodentes libertatem, infelices spontaneam sibi inducunt seruitutem. Philippò hospitalitatem, & societatem, & amicitiam, & talia blandè pollicentes. reliqui verò & principatus quicunque sunt in vnaquaque ciuitatum, quos oportebat, hos punire, & statim interficere, tantum distant ab hoc tale aliquid facere, vt admirentur & bcent, & vellent vnusquisque talis esse. Atqui tale facinus, & huiusmodi æmulationes Thessalorum quidem ô viri Athenienses, vsque quidem heri, & pridie principatum, & publicam dignitatem perdiderunt. nunc autem iam & libertatem destruxerunt nam arces eorum quorundam, Macedones custodiunt. In Peloponnesum introiens, in Elide cædes fecit, & tanta transgressione & furore repleuit miseros illos, vt modò inimicem dominentur, & Philippo gratificentur, cognatos suos, & ciues cruentè trucident. Et nequaquam ibi mansit: sed in Arcadiam ingrediens, omnia suprà & infrà quæ erant illic fecit. & nunc Arcadum multi, quos decebat pro libertate maximum sentire pariter nobis (soli enim omnium indigenæ vos estis & illi) Philippum admirantur, & æneum statuunt & coronant. & postremo vt posset in Peloponnesum ire susciperе in ciuitatibus decreuerunt. Hæc quidem, hæc Argiui, hæc per Cererem, si opus est non nugari, cuitatione non parua indigent, quia vadens quidem in gyrum, & huc ingressa est ô viri Athenienses ægritudo hæc.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Superioribus) illo excessu. *Audacia*] sublimitate. *τότε ἐγὼ μὲν τῷ πυθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλὰ ῥέοντι καθ' ὑμῶν, ὡς εἶτα οὐκ ὑπεχώρησα. ἀλλ' ἀναστὰς ἀντῆπον, καὶ τὰ τῆς πόλεως δίκαια οὐχ ὑπερεώμην.* id est, tunc ego quidem Pythoni audaci, & longè strepenti contra vos non cessi, neque refugi, sed exurgens contradixi, & ciuitatis iura non prodidi, sumpta ex oratione *Æschinis*, quæ verba tanquã grandia Lucianus in laude Demosthenis admiratur, & eadem ferè superioribus paria. *Nota*) vulgata, non lege. *Ex eadem*) id est oratione. non enim in præcedentibus vllam nominauit orationem, nec sequentia sumpta sunt ab oratione pro corona, sed ex secunda olynthiaca. *ὅταν δ' ἐκ πλεονεξίας &c.*) quando autẽ ex auaritia & scelere aliquis, quemadmodũ hic, potest, prima causa & paruum erratum omnia intercidit & dissoluit. ferè eadem dicuntur aduersus Philippũ. *Simile his*) *ἀπεροινισμένος ἅπασι*) priuatus omnibus in ciuitate iustis cognitionibus trium iudiciorum. Sunt ista in oratione contra Aristogitona. *Ibidem*) in eadẽ oratione, *σὺ τὸν εἰς ταῦτα &c.*) id est, tu ad hæc misericordiã prodidisti Aristogitõ, quinimmò conlumpsisti penitus, ne sanè contra quos clausisti portus, & scopulis impleuisti, ad hos confuge. *Et dixerat*) in eadem oratione, *δέδοικα μὴ &c.*) vereor ne videamini quibusdã semper esse malũ volentẽ existere in ciuitate instruere. infirmus namque omnis est malus per se. *Deinceps* quæ sequuntur in eadem oratione. *τούτῳ δ' οὐδένα &c.*) huic autem nullũ cerno locorum horum peruium existentem: sed omnia præcipitia, conualles, barathra. *Nec fatis*) fuit dixisse hæc, nisi in eadem oratione subiecisset, *οὐδὲ γὰρ τοὺς &c.*) neque enim maiores nostros existimo iudicia *superioribus, sed audacia paria, τότε ἐγὼ μὲν τῷ πυθωνι θρασυνομένῳ, καὶ πολλὰ ῥέοντι καθ' ὑμῶν. ex eadem nota, ὅταν δ' ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις, ὥσπερ ἔοικε, ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πλημμέλημα ἅπαντα ἀνέκαμψε καὶ διέλυσε. Simile his, ἀπεροινισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem, σὺ τοίνυν εἰς ταῦτα ἔλεον προὔδωκας ἀμνηστεῖτον. μᾶλλον δ' ἀνήρηκας ὅλως μὴ δὴ πρὸς ἐς αὐτὸς ἁλωκὼς λιμένας, ἢ προσβολὰν ἐνέπλησας, πρὸς τούτοις ὁρμίζου. Et dixerat, δέδοικα μὴ δόξητέ τισι τὸν ἀεὶ βουλόμενον εἶναι πονηρὸν τὸν ἐν τῇ πόλει παρασκευάζειν, ἀσθενὴς μὲν γάρ ἐστι πᾶς ὁ πονηρὸς καθ' ἑαυτόν. Et deinceps, τούτῳ δ' οὐδένα ὁρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀποκρημνα, φάραγγας, βάραθρα. Nec satis, ἐδεῖ γὰρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια τοῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοῖς ῥᾳστοις ἐν αὐτοῖς μαχεῖσθε, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν' ἀνάργητε, καὶ πολαίζητε, καὶ μηδεὶς ζοιλοῖ, μηδὲ παιδυμείη κακίας Adhuc, εἰ δὲ κάπηλός ἐστι πονηρίας καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia, vt præteream quæ ab Æschine ῥωμαλέα, non ῥήματα, vocantur.* hæc nobis construxisse, vt tales in ipsis germinarent, sed contrà vt arcerentur, & puniretis, & nemo æmularetur, neque concupisceret vitium. *Adhuc*) in eadem oratione. *εἰ δὲ κάπηλός ἐστι &c.*) si verò iustior est sceleris, & maximus institor & mercator. *Mille*) infinita apud eundem, *ῥωμαλέα* non *ῥήματα*, monstra non verba. Æschines contra Ctesiphontem & Demosthenem, *οὐ μέμνησθε αὖπᾶ τὰ μικρὰ καὶ ἀπίθανα ῥήματα ἃ πώποτε ὑμεῖς ὡς σφόδρα ἐκφαυλίζετε ἀκροώμενοι, ὅτε ἔφησε παρελθὼν, ἀμπελουργοῦσί τινες τὴν πόλιν, αἱ δὲ τετμήκασί τινες τὰ κλήματα τοῦ δήμου, ὁποτέρᾳ μοίρᾳ τὸ νεῦρον τῆς προφάσεως, φορμοφορεῖν ὑμᾶς ὅτι τὰ ξενικὰ, πῶς ποτ' ἂν ἐπιτρέψαιτε τοὺς βελτίονας διατείρειν. τοῦτα δὴ, τί ἐστιν ὦ κίναδος ῥήματα ἢ θαύματα,* id est nũ meministi eius leuiũ & absurdorũ verborũ, quæ fortè vos tanquam ferrea sustinuistis audientes, quando dixit accedens, vinitant quidam ciuitatem, amputauerunt quidam palmites populi, succisi sunt nerui rerum,

propellimur

propellimur in angusta. quidam primùm tanquam acus perforant. Hæc igitur quid sunt, ô malefica vulpes, verba an monstra. M. Tullius de perfecto Oratore, In illa, inquit, pro Ctesiphonte oratione longè optima submissius primùm, deinde dum de legibus disputat, pressius: pòst sensim incedens iudices vt vidit ardentes, in reliquis exultauit audacius: attamen in hoc ipso diligenter examinante verborum omnium pondera reprehendit Æschines quædam & exagitat, illudénsque dira, odiosa, intolerabilia esse dicit. quinetiam quærit ab ipso, cùm quidem eum belluam appellat, vtrum illa verba, an portenta sint.

In contrarium incidi] mihi contradixi. Hæc verba magnifica. *Ista*) Æschine, in alia lectione est, hũc quoque ob dicta culpari. *Hunc*] Demosthenem. *Ista*] verba grandia, quæ Æschines monstra appellabat. *Maior*] grandior dicendi genere Demosthenes, in quo verborum & rerum vis ducet. *Ipso reprehendente*] Æschine. is enim minus strictus, in quo plus carnis, minus lacertorum. *Ob hæc*] ob grandia & excelsa, quæ ab Æschine reprehenduntur. *Aliis*] scriptis. *Vi*] impetus animi, motus, acrimonia. *His*] prædictis & similibus. *Elucet*] eminet cum lumine. *His*) elatis & grandibus. *Carpebat*] tanquam immodica notabat: nam ad priora in Demosthene multa alia damnauit, vt illa. *ἅτος ὅζιν ὦ ἀθηναῖοι ὁ φοῖτος ἐξ ἑσπερίων Σίρτιον πίσος, καὶ δόεσσιον, καὶ Ερχίσκιον, καὶ Μυρίσκιον, καὶ Γάνος, καὶ Γανίδα, χωρία ἃν οὐδὲ τὰ ὀνόματα ἤδει μὴ φοιτητής.* hic est, ô Athenienses, primus excogitans Sergium murum, & Dorisicum, & Ergiscam, & Myriscam, & Ganum, & Ganida loca, quorum nomina ne quidem nouerat prius. *Abstinuit*] sunt ista in oratione Æschinis contra Ctesiphontem, quæ Secundus tanquam elata proponit. *χρὴ γὰρ, &c.*] oportet enim ô viri Athenienses, idem dicere oratorem & legem: cùm verò aliam quidem vocem emittit lex, aliam verò orator legis iuri opus est dare suffragium, non dicentis impudentiæ. *Alio loco*] in eadem oratione, sed non statim, *ἔπειτα ἀναφαίνεται &c.*) deinde declaratum est de omnibus in decreto ad furtum scribens quinque talenta, legatos sentiens Oretas non nobis sed Galliæ dare. quod autem vera dico auferens pompam, & triremes, & arrogantiam ex decreto lege. *Iterũ alio*] loco. in eadem oratione, *καὶ μὴ ἐάτε &c.*] non sinatis ipsum circa iniquitatis sermones circumsistere. *Quod*] dicendi genus. *Vt repetat*] eadem verba, *ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι &c.*] sed permanentes

in contrariũ incidi, dicẽs hunc quoq; ob ista culpari. Sed vide quãto maior sit q reprehẽditur, ipso reprehendente: & maior ob hæc quoq; in alijs enim vis, in his grãditas eius elucet. Num autem Æschines ipse ijs, quæ in Demosthene carpebat, abstinuit? χρὴ γάρ, ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον. ὅταν δ' ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δ' ὁ ῥήτωρ, τῷ τῶν νόμων δικαίῳ χρὴ διδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναισχυντίᾳ. Alio loco, ἔπειτα ἀναφαίνεται πρεῖ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι, περὶ τῷ πλεύματι χιλίας τὰ πέντε τάλαντα, τοῖς πρέσβεσι ἀξιῶν τοῖς ὠρείτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ καλλίαι διδόναι. ὅτι δ' ἀληθῆ λέγω ἀφελὼν τὸν πόμπον, καὶ τὰς τριήρεις, ἐξ ἀλαζονίαν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ἀνάγνωθι. Iterũ alio, καὶ μὴ ἐᾶτε αὖ τοῖς περὶ τῶν νόμων λόγοις περίστασθαι. Quod adeò probauit, vt repetat, ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τῶν νόμων λόγους, καὶ τὰς σκηρπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An illa custoditius

& confidentes in concione repellite eum ab iniquis orationibus, & mutationes eius verborum obseruate, in quibus sanè illud fuit, εἰς τὸν τῶ παρανόμου λόγους. φ iam dixerat *Illa*] quæ in eadem sunt oratione. *Commodius*) concinnius, aptius: magis probo, custoditius, id est, prudentius quàm iam illa commodius.

Pressius) id est, mediocrius. σὺ δ' ἑλκοποιεῖς &c.) Tu verò vulnerarius, & magis tibi cura est quotidianarum orationum quàm salutis ciuitatis. οὐκ ἀποπεμψηθε &c.) num reiicitis hominem tanquam communem Græcorum calamitatem, aut comprehendentes tanquam latronem reum sub prætextu pro rep. nauigantem punietis & alia quæ ibidem explicantur, qualia sunt ἴσχατα λιπὼν δὲ κἀκείνης καὶ πλείους ἀπόβλητος ἔσται τῦ δίκτυου, παρ' ὧν εἰκαίοις μέσον πίπτει τῆς τ Θησέως ἐχθρὰς ἢ τῆς Φιλίππου, deserens autem & illos & pluribus circumactus motibus Euripi, apud quē habitat in mediū decidit Thebanorum inimicitiæ & Philippi. *Isdem notis*] quibus priora, tanquā nimium turgida. *Confodias*] taxes, al usit ad morem antiquum quo veru improbata scripta notabantur, & asteriſco quæ indigebant lumine. *In illa ipsa*) grandia. *Illis*) quæ non sunt in hac epistola, sed fuerant in aliis Secūdi scriptis. *Tumidum*] immodicū, enormē. melius tamē vt legamus timidū. i depressum non elatum. nā deterrebis me ab hac audacia extollendæ orationis. *Faciam*) probabo. *Temerarium*) temerè mea scripta reprehendisse.

pressiúsque? σὺ δ' ἑλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλόν σοι μέλει τῆς αὐθημέρου λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Altius illa, οὐκ ἀποπεμψηθε τὸν ἀνθρωπον ὡς κοινὸν τῆς ἑλλάδος συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λῃστὴν ὑπαγμάτων διὰ τ πολιτίας ὠλέσυτα τιμωρήσασθε, & alia. Expectoquædam ex hac epistola, vt gubernacula gemūt, & dijs maris proximus, ijsdē notis, quibus ea de quib⁹ scribo, cōfodias. Intelligo enim me dum veniā prioribus peto, in illa ipsa quæ annotaueras, incidisse. Sed confodias licet, dūmodò iā nunc destines diē, quo & de illis & de his corā exigere possimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Quanta) Historiis reuerentiam haberi exemplo monstrat. nam quum liber recitaretur de sceleribus cuiusdam, obsecrarunt eius amici vt reliqua pars à recitatione supprimeretur. Sextilius Lateranus, ad quem nunc scribit Secundus, consulatum gessit cum Vero Antonino, autor Capitolinus. non Laterano sed Paterno. de quo in præcedentibus, scriptam epistolam credunt. *Quanta potestas*]

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta maiestas, quantum denig⁹ numen sit historiæ, cùm frequenter alias, tum proximè sensi. Recitauerat quidā verisimū librū, partémq⁹ eius in alium diē reseruauerat: ecce amici cuiusdā orantes obsecrantésq⁹ ne reliqua recitaret. Tātus audiēdi q̄ fecerint

nescire enim quid antea quàm natus sis fueris, referente M. Tul. est semper puerum esse. hoc illud est præcipua in cognitione rerum salubre ac frugiferum. omnis te-

exempli documenta in illustri posita monumento intueri. vnde tibi tuæque reip. quod imitere capias. vnde fœdum inceptu & exitu fœdum vites. nam pulchrū est aliorum erratis in melius instituere vitam nostram, & non quid alij egerint quærere, sed quod optimè actum sit, nobis proponere ad imitandum: seniorum consilia, quos longa ætas prudentiores fecit, laudantur à iunioribus: at hos antecellit historia, quanto plura exempla rerum complectitur diuturnitas temporis, quàm hominis ætas, & quæ latius apud Diodorum in commendationem historiæ traduntur. *Maiestas*) honor, amplitudo, quæ maioribus insunt etiam sine magistratu. *Numen dei*) nutus, potestásque. *Eiusdem recitantis*) nam hi amici in libro illo notabantur. Legitur etiam cuiusdam s. viri, cuius scelera in ea historia narrabantur.

Pudor] ineſt hominibus, id est, erubescunt homines audire, quæ non verentur facere. *Ille*] autor historiæ. *Quod rogabatur*] ne reliquum recitaret. *Sinebat fides*] hoc iure concessit, fide amicorum id exigentium. *Factum*] res notabilis. *Manet*] scitur. *Tanto magis*) quia suppressa est reliqua pars à recitatione, nam vetita auidius conquiruntur. *Sed non stat-*

pudor, quibus nullus faciendi quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit quod rogabatur: sinebat fides. liber tamen, vt factum ipsum manet, manebitq⁹, legetúrque semper tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad cognoscenda quæ differuntur. Vale.

tim] quia continere intendebat illum scriptor apud se per aliquod tempus. *Differuntur*) longius protrahuntur.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Post] Tribus epistolis, quas à Virginio Romano pariter acceperat, respondet, sed negat alias luculenter scriptas sibi relatas, rogatque vt primùm mittat. *Desideratas*] à me expectatas. *Plotinam*] Traiani vxorem, quæ cùm primùm ad Palatium accessit, è gradibus ad populum conuersa, Talis inquit, huc ingredior, qualis exire volo. & per omnem principatum sic se gessit, vt omni culpa careret. Traiano defuncto, Adrianus creatus est princeps: quanquam Traianus consobrinæ suæ filium viuens voluisset adoptare, sed operam dante Plotina, quam Adrianus excellentissimè coluit, & ornauit: per nouem enim funeris dies atratus incessit, &

Post tres pariterrecepi, omnes elegantissimas, amātissimas, & quales à te venire præsertim desideratas oportebat: quarum vna iniungis mihi iucundissimum ministerium vt ad Plotinam,

in honorem eius templum erexit, & Basilicam apud Namausum opere admirabili, ac hymnos in eam fecit. Hæc sumpta ex Dione, Spartiano, Eutropio, præterea in memoriis Brixianorum legimus sacerdotes diuæ Plotinæ constitutos fuisse. Fuit & alia Plotina vxor Aulici Cæsariani raræ fidei, atque singularis pudicitiæ fœmina: quæ maritum exulem secuta est, & reditum precibus impetrauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sanctiſſimam] in Panegyrico, vbi de moribus illius plura diſſerit, Tibi, inquit, vxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illa ſanctius? quid antiquius? nonne ſi Pontifici Max. Max. deligenda ſit conjux, aut hanc, aut ſimilem (vbi eſt autem ſimilis) elegerit? *Perferentur*] reddam illi. *Artemiſium*) inſuper. Artemiſium ciuitas Oenotriorum in mediterraneo. Philiſtus, referente Stephano, eandem Arthemitum vocat. eſt etiam Euboiæ ciuitas. *Pupillum*] antiqui pupum dicebant, vnde pupillus deducitur. is eſt ſecundum Pompeium, qui impubes deſiit eſſe in patris poteſtate, vel morte, vel emancipatione. Legitur etiam Pompilium Artemiſium. *Communis mihi*] nam & ipſe in Tuſcis graciles colligo paulo enim ante dixerat, ipſe vindemias graciles quidem, vberiores tamen quàm expectaueram colligo. *Dictare*] dicere quæ alius excipiat. *Repræſentes*] laudes, immortalem facias. libro enim vj. teſtatur Romanum modum exceſſiſſe nimia benignitate laudando ſuum nomen. ſi legeris, nos tibi repræſentes. interpretaberis de me ſcribendo maximè tecum eſſe videar. *Vt te*) vt eſt æquum te cognoſcere mea ſcripta. *Ad alium*) in laudem alterius. *Fugitiuum rei familiaris*) fugere à rebus tuis familiaribus, & relinquere curam domeſticam. Fugitiuus propriè eſt, qui extra domini domum fugæ cauſa, quo ſe à domino celaret, manſit. Hęc Offilius Vlpiano memorante. Item relatum eſt apud Iulianum, fugitiuum ferè ab affectu animi intelligendum eſſe, non vtique à fuga. *Compedes*) vincula, obligationem veniendi. compedes ab impedimento

ſanctiſſimam fœminam, literæ tuæ perferantur: perferentur: eadem commendas Popilium Artemiſium, ſtatim præſtiti quod petebat. Indicas etiam modicas te vindemias collegiſſe, communis hæc mihi tecum, quanquam in diuerſiſſima parte terrarum, querela eſt. Altera epiſtola nuncias multa te nunc dictare, nunc ſcribere, quibus nos tibi repræſentes. Gratias ago, agerem magis, ſi me illa ipſa, quæ ſcribis, aut dictas, legere voluiſſes. & erat æquum vt te mea, ita me tua ſcripta cognoſcere, etiamſi ad alium quàm ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ noſtræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitiuum rei familiaris, ſtatimque ad nos euolaturum, qui iam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo poſſis. Tertia epiſtola continebat, eſſe tibi redditam orationem pro Clario, eámque viſam vberiorem quàm dicente me, audiente te fuerit. Eſt vberior multa enim poſtea inſerui. Adjcis, alias te literas curioſius ſcriptas miſiſſe: an acceperim quæris: non accepi, & accipere geſtio. Proinde primaquaq; occaſione mitte, appoſitis quidem vſuris, quas ego (non parcius poſſum) centeſimas computabo. Vale.

dictas autumat Marcellus. *Clario*) alibi non meminit huius orationis, neque etiam huius nominis, ſicut neque Clarij, quod in quibuſdam exemplaribus ſcriptum reperi. *Inſerui*] addidi. Hinc apparet non eadem publicari quæ dicantur. *Geſtio*) motu corporis deſiderium oſtendendo. *Appoſitis quidem vſuris*) addendo illis aliis epiſtolis, quas non recepi alias epiſtolas pro vſuris. *Non poſſum parcius*) non poſſum à te petere ad præſens minores vſuras: vt beſſes, ſemiſſes, quincunces, trientes, quæ ſanè erant minores centeſima vſura. *Centeſimas computabo*] pro maximis vſurarum. perſtitit in proprietate ærbi, dicendo computabo, quoniam de vſuris agit. Centeſimas autem vſuras antiqui maximas & legitimas dixerunt: dicta ideò centeſima quòd ſingulo menſe centeſimum nummum rederent, & ſingulo anno duodenos. Cicero libro quinto ad Atticum poſt frequentem mentionem vicesimarum: Nam aut inquit, bono nomine contentus erat, aut non bono quaternas centeſimas ſperabat. & mox, præſertim cùm Senatuſconſultum modò factum ſit, vt puto poſtquam tu es profectus in creditorum cauſa, vt centeſimæ perpetuo fœnore ducerentur. vnde idem Cicero Verri obiecit, quòd præter legem duabus centeſimis fœneratus eſſet. Iuriſconſulti ſæpius huius centeſimæ meminere, ſed in primis Paulus tanquam oſtendere vellet quid eſſet. L. lecta. digeſtis ſi cert. petatur, inquit, Tunc eo amplius quo poſt ſolutam pœnæ nomine in dies triginta, inque denarios centenos denarios ſingulos ſtipulatus eſt, quoniam ſingulis menſibus vſuræ ſoluerentur. Sed non ſolùm dicebant antiqui centeſimas vſuras, verùm & centeſimum quæſtum. Nam Plinius libro xviij cap. quinto, Rogatus, ſcribit, Cato quis eſſet centeſimus quæſtus: Reſpondit, Si benè paſcas: tanquam ex prato vel paſcuo maximus fructus colligatur, quòd impendio minimo conſtet. Huius centeſimæ cùm prius admoniti eſſemus ex ſcriptis viri doctiſſimi, poſtea Bartholomæus Raimũdus, qui Pãdectas in veterẽ lectionẽ reſtituit, & in eas nouas annotationes parat, nos in maiorem eius cognitionẽ induxit.

C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

VT ſatius] Excuſat ſua ſcripta quòd non ſint exactiſſima, tamen quia ſunt plura & diuerſi generis, toleranda. ¶ *Ruſticus*) filius Antiſtij Ruſtici. Mar. meminit periiſſe in Cappadocia. *Vnum*) opus. *Inſigniter*] egregiè, excellenter, admirandè. *Plura mediocriter*] ſatius eſt facere. *Non poſſis*] facere. *Variis generibus*] nam ſcripſit tragœdiam, hendecaſyllabos, elegos, hexametros, epiſtolas, orationes. *Hoc*) vnum aliquod meum. *Ita ſingulis*] ita dabis veniam ſingulis generibus meorum ſcriptorum. *Non tanquam ſingulis*) ſunt enim plura, & ideo maiori venia digna, ſi vnumquodque non ſit perfectiſſimum. *An excuſatio eſt cæteris artibus in numero*] an excuſabimus cæteros opifices, ſi non ſint exactiſſimi circa vnumquodque artificium, quia intenti pluribus artibus non poſſint omnia perfectè complecti. *In numero*) in multarum artium profeſſione. *Literis*) doctis ſcriptoribus. *Lex*] conditio. *Durior*]

VT ſatius eſt, vnum aliquid inſigniter facere, quàm plurima mediocrite: ita plurima mediocriter. ſi non poſſis vnum aliquid inſigniter. quod intuens ego, variis me ſtudiorum generibus, nulli ſatis confiſus experior. Proinde quum hoc vel illud legis, ita ſingulis veniã, vt non ſingulis dabis. An cæteris artibus excuſatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus eſt? quid autẽ ego de venia quaſi ingratus? nam ſi ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius ſperanda quàm venia obſecranda eſt: mihi tamen venia ſufficit. Vale.

ſeuerior. vt non reſpiciamus quot genera tractauerint, ſed tantùm vnumquodque per ſe examinemus. *Effectus*] profectio. *Difficilior*] certè difficilior cæterarum. n. artium inuenti ſunt artifices perfectiſſimi ad ſummum magiſterij ſui culmen peruenientes: literarum verò neminem adhuc nouimus, cui aliquid non defuerit. *De* ℣) tecum diſputo. *Facilitate*) benignitate, commendatione. *Priora*] mea ſcripta accepiſti. *Ven. ſuf.*] ſatis eſt mea excuſari.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

LAudas] Exprimit Geminio laudanti Nonium tanquam munificum, quid sit liberalitas, quæ sanè est, indigentibus donare, non falsa liberalitatis simulatione diuites captare. *Nonium*] liberalem legi in monimentis Brixianorum. *Propinquis*] cognatis. *Affinibus*] affines secundum Modestinum sunt viri & vxoris cognati, dicti ab eo, quòd duæ cognationes quę diuersæ inter se sunt per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. *Potissimùm*] in primis, vt s. munusculis maxima consequantur à diuitibus. *Hos ego*] ordo est. Ego puto hos non promere sua, sed viscatis hamatisq; muneribus corripere aliena, id est, non esse de suo liberales, sed tâquã aucupes subdolis muneribus diuites. *Illi quearè*] appositè in hunc sensum dixerat Martialis, Munera quòd senibus viduisq; ingẽtia mittis, Vis re municum Gargiliane vocem. Sordidius nihil est, nihil est te spurcius vno. Qui potes insidias dona vocare tuis. Sic auidis fallax indulget piscibus hamus. Callida sic stultas decipit esca feras. Quid sit largiri, qd sit donare docébo, Si nescis, dona Gargiliane mihi *Similis*] prędictis. i. malo. *Huic*] alicui. *Auaritiæ*] immò rapina. *Petunt*] quærunt. *Primum*] præcipuum in homine, abstinere alienis rebus. *Orbe*] perfectione. *Societatũ*) amicitiæ, & humanæ societatis. *Ille*] tuus amicus Nonius. *Vsquequaq;*] semper. *Sẽnũ aliq.*] facit ex prædictis. *Min qu.*] laudãdus est. *Tã rarũ*] tam pauci inueniuntur qui sint etiam imperfectè liberales, exclamatio aduersus tempora. *Possid.*] à diuitiis regi & detineri.

Laudas mihi, & frequenter præsens, & nunc per epistolas Nonium tuum, quòd sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, si tamen non in nos solos. Volo enim eum qui sit verè liberalis tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non vt isti qui ijs potissimum donant qui donare maximè possunt. Hos ego viscatis hamatisq; muneribus, non sua promere puto, sed aliena corripere. Sũt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famámq; liberalitatis auaritia petunt. Primum est autem suo esse cõtentum: deinde quos præcipuè sciás indigere, sustentantem fouentémque, orbe quodam societatis ambire. Quæ cuncta si facit iste, vsquequaq; laudandus est: si vnum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar: ea inuasit homines habendi cupido, vt possideri magis quàm possidere videantur.

C. PLINIVS SARDO SVO S.

POstquam] Sardi librum commendat & gratias agit quòd ab eo laudatus sit. *Identidem*) frequenter.

POstquã à te receßi, non minus tecũ quàm quum apud te fui. Legi enim librum tuũ, identidẽ repetẽs eam aximè (non enim mentiar) q̃

De me) In laudem meam. *Quam non eadem de eodem*] Querit aliquis, quomodo fieri potuerit, vt non eadem, nec tamen diuersa de eadem re dixerit. multa sunt paria & similia, quæ tamen non sunt eadem. in de ostenditur scriptoris ingenium copiosum, qui de vna & eadem re plurifariam, nec tamen extra rem disseruisset. *Ob quæ gratias agerem*) Quod me laudasses. *Iucundiora*) Propter laudes meas.

de me scripsisti, in quibus quidem percopiosus fuisti: quàm multa, quàm varia, quàm non eadem de eodem, nec tamen diuersa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? neutrum satis possum: etsi possem, timerem ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ grattas agerem Vnum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto iucundiora: tanto iucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

C. PLINIVS TITIANO SVO S.

QVid agis] Interrogat Titianũ quid ageret, se verò scribit in ocio nolle longiores epistolas componere. *Illud*) Nolle scribere longiores epistolas. *Hoc*] Legere longissimas.

QVid agis? quid acturus es? ipse vitam iucundissimam, id est ocioßissimam viuo. Quo fit vt scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud tanquam delicatus, hoc tanquã ocioßus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curioßus otioßis. Vale.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

INcidi) Mira de Hipponẽsi delphino narrat, qui tantũ puero affueuerat, vt natantem subiret, & inspectantibus multis per mare ferret, ac in terram reduceret. monet igitur Caninium municipem suum, vt velit hanc materiã metro excolere. *Fictæ*) Falsę. [*Scholastico*] *Ocioso*] Tuo lętißimo, fertilißimo. *Maximo*] Copioßißimo. *Altißimo*) Magni spiritus. *Poetico*] Diuino, nato ad carmẽ. Nam poetę nascimur, oratores fim⁹, nihilq; bene fit inuita Minerua ac Musis, & mediocres poetas nemo nouit. oportet igitur futurũ vatem nasci altißimo ac penè diuino ingenio. hic Caninius bellum Dacicum, quo Traianus Dacos vicit, scribere exorsus erat. *Super cœnam*] Inter cœnandum. *Autorũ*] Narrantis hoc. *Quid poetæ cum fide?*] Quid opus est poetæ vera scribere. *Is*) Est tali fide. *Scripturus*] Si scribere pares.

INcidi in materiam veram, sed simillimam fictæ, dignámque isto lætißimo, altißimo, planéque poetico ingenio. Incidi autem dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna autoris fides, tametsi quid poetæ cum fide? is tamen autor, cui bene vel historiam scripturus credidißes. Est in Africa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hipponensis Colonia) Stephanus ex autoritate Polybij, Hippon, inquit, ciuitas Libyæ. Strabo, Duo Hippones, alter Vticæ proximus, alter remotior, & freto propinquus. Plinius, Africę tria promontoria, Candidum, Apollinis, Mercurij, in altum procurrẽtia duos efficiunt sinus, Hipponensem proximum ab oppido, quod Hipponem dilutum vocant: diarrhytum Grẽci propter aquarum irrigua. Pomponius, In ea quæ propriè nomen Africę vsurpat, est Hippo regius. tria promontoria vastè proiecta in altum, duos grandes sinus efficiunt. Hipponensem vocant proximum ab Hippone diarrhyto, quod littori eius appositum est. Solinus Boron promõtorium tradit Hipponem regium postea dictum. Item Hipponem alterum de interfluente freto diarrhytum appellatum. Ptolemęus in Africę minoris situ, Hippi promontorium, Hipponem regium: item Hipponem vel equorum citationem refert. Ex quibus colligitur alterum dictum regium, alterum diarrhytum. vnde Statius in Syluis de priore inquit, Et vaga, & antiquis dilectus regibus Hippo. quãquam Strabo vtrosque regios dixerit, hic procul dubio diarrhytum intelligit Romanorum Coloniam. *Ex hoc*) stagno. Legitur etiam, & hoc f. stagnum est æstuarium. *Æstuarium*] ab æstu maris dictum æstuarium. est enim locus marinis aquis refertus, ex inundationibus freti, per quas mediterranea sæpe in modum fluminis replentur, & vt vtar Strabone ipso in tertio dicente, æstuaria dicuntur refertæ marinis aquis conualles ex inundationibus pelagi, per quas mediterranea instar fluuiorum nauigantes ascendunt. ad vicina præsertim oppida, hanc nauigationem æstuaria aliqui vocant. Vitruuius de marinis aquis, non solùm æstuaria, sed etiam de puteal*ibus*

Hipponensis Colonia, mari proxima, adiacet ei nauigabile stagnum, ex quo in modum fluminis æstuarium emergit, quod vice alterna prout æstus aut repressit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hîc ætas piscandi, nauigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maximè puerorum, quos ocium ludúsque solicitant. his gloria & virtus, altissimè prouehi: victor ille, qui longissimè vt littus, ita simul nantes reliquit. Hoc certamine puer quidam audentior cæteris in vlteriora tendebat, Delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremò subire, deponere, iterum subire, trepidantémque perferre, primùm in altum, mox flectit ad littus, reddítque terræ, & æqualibus. Serpit per Coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die

dici posse monstrauit. Sin autem eriperetur lumen vi vaporis, tunc secundum puteum dextra ac sinistra defodiantur æstuaria, ita quemadmodum per nares spiritus ex æstu dissipabuntur. *Emergit*) exoritur à mari. *Æstus*) maris motus. elementum pelagi tertia pars mundi est, si Vegetio credimus, quæ præter ventorum flatum suo quoque spiramine motúque vegetatur. nam certis horis, diebus pariter ac noctibus æstu quodam quod reuma vocant, vltrò citróque percurrit, & more currentium fluminum nunc exundat in terras, nunc refluit in altitudinem suam. *Repressit*) retrò cessit, in mare rediit. *Impulit*) vndam in æstuarium. *Omnis ætas*] pueri, iuuenes, senes. *Tenetur*) occupatur. *Solicitat*] delectat. ætas enim puerilis lusibus pronior. *Altissimè*) longissimè in altum. *Prouehi*) natando progredi. *Victor*) in certamine natandi. *Vt reliquit litus*] sicut procurrit longius à littore. *Reliquit*] excedit, anteit. *Vlteriora*] maris interiora, an ad alteram æstuarii ripam. *Occurrit*] ei obuius fit.

Præcedere)

Præcedere) præcedebat. infinita pro indicatiuis. *Subire*) puerum dorso excipere. *Trepidantem*) timentem nouitate rei. *Ob-*

Obsident) occupant spectatores. *Mari simile*) stagnum illud æstuariũ. [*Venit*) In aliquibus codicibus non habetur, sub intelligitur tamen.] *Ille*) puer qui pridie vectus erat à Delphino. [*Ille*) puer. *Cæteris*) pueris. *Exilit*) in altum salit ab æstuario, vt videretur. Ocyor, inquit Plinius, ocyor telo, tanta vi exilit, vt plerunque vela nauium transuolet. *Inuitat*) puerum ad se venire. *Expedit*) absoluit. *Hoc*) factum est. *Innutritos mari*) assuetos natare in mari. *Subiret timendi pudor*) puderet timuisse natare. *Appellant*) Simonem vocant Delphinum. nam hanc appellationem mirè agnoscit, quòd rostrum simum habet, hominem non paueſcit vt alienum, obuiam nauigiis venit, alludit exultans, certat etiam. Quidam codices non habent præbentem scilicet se tractandum, sed præeuntem. *Adnatanti tergo*) Delphino. Alij legunt, adnatat, natanti insilit tergo. *Amari*) à Delphino Aristo ix. de animalibus plura scribit de Delphinis. Narrãtur indicia morũ placidorum ac mitiũ, amoréſq; in pueros & affectus libidinis. & Plin. testatur puerum à Delphino temporibus Augusti per Lucrinum lacum inuectum. Duris autor, tradente Athenæo, in Iaso Delphinum dilexisse puerum nomine Dionysium, qui cum aliis ex palæstra ad mare procedens natabat, Delphinus ex pelago occurrens dorso fusceptum in altum ferebat, deinde continenti restituebat. Pausanias lib. i. memorat, Melicertam cadentẽ in mare susceptũ à Delphino, & vectũ vsque ad Corinthiũ Isthmũ. *Amat ip-*

qualibus) sociis. *Serpit*) diuulgatur. *Coloniam*) Hipponem. *Narrare*] narrabant aliis quæ audiuerant.

obsident littus, prospectant mare: & siquid est mari simile: natant pueri, inter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum cæteris. Delphinus quasi inuitet, reuocet, exilit, mergitur, variósque orbes implicitat, expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor, accedunt, & alludunt, & appellant, tangunt etiam, pertrectántque præbentem. Crescit audacia experimento. Maximè puer qui primus expertus est, adnatat, natanti insilit tergo: fertur, refertúrque: agnoscí se, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur. Huius fiducia, mansuetudo illius augetur: necnon alij pueri dextra, læuáque simul eunt hortantes, monentésque. Ibat vnà (id quoque mirum) Delphinus alius tantùm spectator & comes. Nihil enim simile, aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, vt puerum cæteri pueri, incredibile, tam verum tamen quàm priora, Delphinum gestatorem, colluſorémque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenísque siccatum vbi incaluisset, in mare reuolui. Cõstat

ſe) puer amat Delphinũ. *Neuter*) nec puer nec Delphinus. *Hutus*) pueri. *Illius*) Delphini. *Mãsuetudo*) est. n. secũdũ Athen. animal humanissimum quod referre gratias nouit nam Cœranus Milesius Delphinũ à piscatoribus captũ iã interficiẽdũ precio redẽptũ mari reddidit, postea naui in qua Cœranus erat, submersa, & omnibus necatis, ab eodẽ Delphino cõseruatur, deinde illo in patria Mileto mortuo, ac in littus elato, agmẽ Delphinorũ apparuit non procul, tãq; funeri præsens & opẽ laturũ. *Nihil simile*) nõ colludebat, non gestabat, nõ patiebatur tangi. *Vt cæteri pueri*) ducebant, & reducebant puerũ dilectũ à Del-

Universidad de Deusto
Biblioteca

phino. *Incredibile*) est quod dicturus sum sed ita verum est quàm sunt priora, qui verissima sunt. Non est mirum si dixit incredibile Delphinum extrahi solitum: mari, & arenis siccatum reuolui in mare, quia auunculus eius tradit statim telluri tacta Delphinum, si quando in terram erumpit, mori.

Octauium Auitum) quę ferunt furta Maronis voluminibus annotasse. Plinius senior, & Solinus in suis collectaneis eum secutus, totum hoc Delphini mirum breuius retulere. Alius, inquiunt, inter hos annos in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus vescens, præbéńsque se tractandum, & alludens natantibus, impositósque portans, vnguento perunctus à Flauiano Proconsule Africæ & sopitus, vt apparuit odoris nouitate, fluctuánsque similis exanimi, caruit hominum cõuersatione, [vt] iniuria fugatus per aliquot menses. mox reuersus in eodem miraculo fuit. Plura iidem, & Gellius Appionem grammaticum secutus protulerunt exempla de amoribus Delphinorum. *Proconsulis*) Flauiani, cuius imperio Delphinum vnguento consperśit. *Edncto*) Delphino tacto in siccum. *Religione praua*) superstitione ductum. [*Illum*] Delphinum. [*Nouitatem*) insolentiam. *Dies*) mẽses dixit auunculus. *Ministerta*) colludendi, & deferendi puerum. *Magistratus*) præfecti Africæ omnes conueniebant Hipponem tanti spectaculi visendi gratia. *Resp.*) Hipponenśis. *Immodicis*) maximis. nam sumptus de publico faciebant magistratibus confluentibus. Hinc Plin. senior enarrato miraculo scribit. Iniuriæ potestatum inhospitales ad visendum venientium Hiponenses in necem eius compulerunt. Et Cice lib. iij. ad Appium, Apameæ cùm essem, multarum ciuitatum principes ad me detulerunt sumptus decerni nimis magnificos, cùm soluendo ciuitates non essent. An magis placet legere modica Resp. modicis & mediocribus facultatibus colonia Hipponensis *Locus ipse*) Hippon prius infrequens. *Perdebat quietem*) erat inquietus conuentu tot potestatum. *Quod*) animal. *Miseratione*) quod immerito tanta Delphini humanitas sublata sit. *Attolles*) Augebis, amplificabis. *Affingas*) Ficti aliquid addas.

Octauium Auitum, legatum Proconsulis, in littus educto religione praua superfudisse unguentum: cuius illum nouitatem, odorémque in altum refugisse: nec nisi post multos dies visum languidum & mœstum, mox redditis viribus, priorem lasciuiam, & solita ministeria repetisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum aduentu & mora, modica Resp. nouis sumptibus atterebatur. Postremò locus ipse quietem suam secretúmque perdebat. Placuit occultè interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione, qua copia deflebis, ornabis, attolles? quanquam non est opus affingas aliquid, aut adstruas, sufficit ne ea, quæ sunt vera, minuantur. Vale.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Explica) Consulit Tranquil. an experiatur Encolpum libertum suum in recitatione versuum suorum, cùm ipse sibi diffidat. *Explica æstum meum. Audio me malè legere duntaxat versus. orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri*

æstum) exime scrupulum, dubitanti consule. *Audio*] intelligo. *Legere*] recitare. *Commodius*) tolerabilius recito, quia magis assuetus illarum recitatione: & ideo tanto minus recito commodiùs versus, quia minus assueui.

Libertum] Encolpum. de quo in principio viij. nam Zosimum iam amiserat. *Familiare*) signum familiaritatis cum auditoribus. quòd elegi illum, quem scio non bene lecturum, sed tamen melius me recitaturum noui. *Melius*) minus malè. *Perturbatus*) audientium corona impeditus. *Defixus*) terram intuens. *Similis otioso*] ignauus, oscitabundus, vt quidam consueuere. *Prosequar*) subsequar, imitabor: vnde subiecit saltare, quod Pantomimorum est. *Legere*) recitare. *Ista*) poemata. *Vel non facere*] vel non componere, vel facere, & non recitare.

libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi, non bene, sed melius scio lecturum, si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam nouus lector, quàm ego poeta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sedeam defixus & mutus, & similis otioso: an vt quidam, quæ pronunciabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto me non minus malè saltare, quàm legere. Iterum dicam, explica æstum meum, veréque rescribe: num sit melius pessime legere, quàm ista vel non facere, vel facere. Vale.

C. PLINIVS OPPIO SVO S.

Libram) Scribit Appio se emẽdaturum librũ, quem ad se miserat, & cùm diligentiam in retractandis operibus probet, nimiã tamen respuit. Alij non Appio, sed Oppio scribi hanc epistolam autumant. Oppij fit mentio apud Plut. in vita Othonis. *Gratias ago*) quod confisus nostro iudicio mihi limã dum dederis. *Cupiam*] legere. *Eam reuerentiam*) debeo, ita reuereor. *Vacuo*) libero, à curis otioso. *Irreligiosum*] nefarium, profanum. *Modus*] finis, mensura. M. Tullius de perfecto oratore præcipit in omnibus rebus seruandam mensuram. nam tam offendit nimium quàm parum, in quo Apelles pictores quoque eos peccare dicebat, qui non sentirent quid esset satis: vnde in Græcis epigrammatibus Cleobuli dictum, Mensuram optimam, & Pittaci, Ne quid nimis. *Deterit*) necessaria tollit. sic dixerat ad Tranquillum: nec iam splendescit lima, sed atteritur. *A recentioribus*] à nouis operibus. *Reuocat*) retrahit.

Libram quem misisti recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, cùm alioqui validissime cupiam: sed eam reuerentiam, cùm literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, vt sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus: primum, quod nimia cura deterit magis quàm emendat: deinde, quòd nos à recentioribus reuocat, simúlque nec absoluit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

plebeiâ. sic Tranquillus in Nerone scripsit Britannicum elatum funere translatitio: & prius dixerat, non translatitias & breues postulationes, sed maximas. Plin. libro septimo Translatitium in Ægypto est & octauo gigni. Asconius vocat translatitia non noua, nec nuper inuenta: sed aliunde translata. Sic Plinius vsus est libro decimo. In secunda lectione fuit translatiua, quæ scilicet in aliud tempus transferri possunt. Seneca translatiuas, siue, translatitias sententias intelligit, quæ pro locis communibus suis oratorum supellex est. *Publica*) promiscua, vulgaria, communia, quæ à multis præstantur. *Constantius*) firmius, vehementius, confidentius. *Aliter*) in malam partem. *Calend. Ianuarijs*) quibus inibant Consulatum.

Videro) salutauero, prosecutus fuero salutatione.

videro: præsertim cùm me necessitas locandorum prædiorũ plures annos ordinatura detineat, in qua mihi noua consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quanquam post magnas

Thuscanorum) quæ in Thuscis habeo. inusitata forma denominatiuum formauit. à Thuscia enim Thuscus. à Thuscanus Thuscanienſis: à Thusculo Thusculanus deduci solet, quare magis probo locandorum. *Necessitas ordinatura*) cùm necessariò sim ordinaturus. nam ad Traianum dum petit commeatum, asserit id collaturum vtilitatibus rei familiaris suæ. Cùm enim agrorum, quos in municipio Tiphernio possidebat, locatio alioqui cccc excederet, adeo non poterat differri, vt proximam putationem nouus colonus facere deberet. *Lustro*) spatio quinque annorum, quo antiquitas agros locabat, vt Vlp. ff l. de administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. Et. ff. xxv. de soluto matrimonio: & ff. xlv. de verborum obligationibus. Ibidem Pomponius & Paulus. ff. xxxiiii. de liberatione legata, Nos contenti erimus verba Labeonis ex ff. xxxii. retulisse, Qui hortos, inquit, publicos à rep. conductos habebat, eorum hortorum fructus vsque ad lustrum, quo conducti essent, Ausidio legauerat. Et Callistratus. ff. xlix. de iure fisci, Cùm quinquennium, in quo quis pro publico conductore se obligauit, excessit, sequentis temporis nomine non tenetur, idque principalibus rescriptis exprimitur. Diuus etiam Adrianus in hæc verba rescripsit, Valdè inhumanus mos est, quo retinentur conductores vectigalium publicorum agrorum: si tantidem locari non possint. nam & facilius inueniuntur conductores. Si fuerint aliqui, qui fortè conducere velint, vel si peracto lustro discedere voluerint, non teneantur. Siculus Flaccus ex libris Dolabellæ. Aliqui vectigalibus proximis quibúsque agros adscripserunt: alii per singula lustra locare soliti per mancipes redditus percipiunt: alii in plures annos, quæ ex monumentis publicis cognosci possunt. Marcus Tullius ad Atticum libro sexto, Publicanis quibus hoc ipso lustro nihil soluerant, etiam superioris lustri reddiderunt. quod in epistolis ad Lentulum ita repetit libro secundo ad Cælium scribens, In publicanis etiam superioribus lustris reliqua sine sociorum vlla querela conseruata. vbi morem locandorum vectigalium per lustra tangit: & reliqua pro debitis accipi. Ridebis bellè, si legeris interpretem Ciceronis, lustrum vnde habuerit originem, & quid significet. probatissimi sic scripsêre, Omnes centuriæ & equites in campum Martium conuocati, sue, oue, tauro cæsis immolarunt, quod lustrum dictum est, sicque à sacrificio illo census obtinuit nomen lustri. quia verò census ipse siue lustrum singulis quinquenniis censorum magistratus habebatur, obtinuit consuetudo lustri appellatione, annorum quinque spatia appellari. Nam Varro dixit, lustrum nominatum tempus quinquennale, à luendo id est soluendo, quòd quinto quoque anno vectigalia & vltro tributa per censores persoluebantur. Festus pariter tradit, significare tempus quinquennale nunc populi lustrationem, nunc ferarum latebras. Latinorum quidam lustrum & olympiadas indifferenter posuerunt. vt Ouidius ad Brutum, In Scythia nobis quinquennis olympias

acta est. Iam tempus lustri transit in alterius. Martialis, Vt qui prima nouo signat quinquennia lustro, Impleat innumeras Burrus olympiadas. Ausonius, Sors erit in lustrum cùm se cumulauerit illis, Confectam Proculus signat olympiadem. Seruius grammaticus lustrum & olympiadã idem spatium continere putat: & illud à lustrando dictum, quod post quinquennium vnaquæque ciuitas lustraretur. Dionysius libro primo dicit annis ducentis quadragintaquatuor, quibus reges imperarunt, vnam & sexaginta olympiadas conficere, ex quibus colligitur olympiada quatuor annorum spatium tantum occupasse. Et Suidas quatuor annorum certamen fuisse refert: inibique huius rationem explicat. sed diligenter intuentes cognoscent olympia occupare quinquennium. nam quatuor annis in medio expletis principium quinti vendicabant olympiaci: totum quintum quemque annum celebratione sui occupantes. quare Eusebius dixit, Ælii agunt quinquennale certamen quatuor annis in medio expletis. Et Censorinus, Sed horum omium penteteridas maximè notandas temporibus Græci obseruant, id est quinorum annorum circuitus quos vocant olympiadas. Idem tempus anni magni Romanis fuit quod lustrum appellabant, ita quidem à Seruio Tullo institutum, vt quinto quoque anno ciuium habito lustrum conderetur. quamuis insuper impressis exemplaribus, ex fide vetusti legatur mendosè quaternorum annorum. Plinius auunculus libro secundo, Redire eadem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, non ventorum modò, verùm & reliquarum tempestatum magna ex parte: & est principium lustri eius semper intercalari anno caniculæ exortu.

Remissiones) concessiones. vide viii. quot negotiatoribus vindemiarum dempserit & donauerit. Et ad Traianum, Agrorum enim locatio adeo non potest differri, vt proximam putationem nouus colonus facere debeat: præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum rationem nisi præsens inire non possum. *Reliqua*) debita secundum iurisconsultum & Secundum, qui libro tertio dixerat, Et dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhausit. *Creuerunt*) in in maius aucta sunt non solutis prioribus. *Plerique*) conductorum. *Alieni*) quod nobis debent. *Persolui*) vnquam satisfacere. *Rapiunt*) prædiorum fructus. *Quod natura est*) quod ita comparatum & consuetum his est. quanquam alii legant, quod natum est. scilicet fructus prædiorum. quæ lectio magis placet. *Non sibi placere*) diffidere sibi & rem suam conclamatam videre. Quid si legatur non parcere, videlicet quoniam existimant si fructibus pepercerint, quod supererit, non futurum suum, sed domini. *Vnijs*) malis. *Augescentibus*) in dies crescentibus. *Ratio*) via est. *Si non vni, sed pluribus locem*) ita emendarunt, qui antiquam lectionem, neque verum epistolæ sensum excutientes, commutarunt, vt esset sensus apertus, sed à superioribus, & à subsequentibus discors. Nos veterem scripturam, si non nummo, sed partibus locem, retinendam censemus, vt sit sensus, si non locauero prædia mea colonis, vt singulis annis præstent mihi nummos pro fructibus, sed locauero illa hac conditione, vt omni anno diuidam fructus, inter partes, inter me & colonum: nam Paulus Iurisconsultus ff. xlvii. Constat, inquit, colonum qui nummis colit, cum eo qui fructus stantes furto

remissiones, reliqua creuerunt. Inde plerisque nulla iam cura minuendi æris alieni, quod desperant posse persolui. rapiunt etiam, consumúntque quod natum est, vt qui iam putent se non sibi placere. Occurrendum ergo augescentibus vitijs, & medendum est: & medendi vna ratio, si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores

Universidad de Deusto
Biblioteca

furripuerit acturum furti, quia vt primùm decerpti essent, eius esse cœpissent. Qui ergo nummis colit, id est, qui pecunia sua conduxit excolendos, ita vt ea persoluta omnes fructus percipiat. quare Plautus in Aulularia inquit, Nummo sum conductus, & in Epidico, Nummo conductaque sit.

Operi exactores) curatores agricolationi, custodes fructibus ne rapiantur. *Alioqui*) præterea. *Iustius*) probabilius quàm agricultura, quæ à Marco Tullio in Officiis sic commendatur, Nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius. *Cœlum*) aëris temperies & qualitas. Amnis aqua ad irriganda prata ad piscationem & similia. Legitur etiam annus, qualitas scilicet anni optima. *At hoc*) genus redditus. *Magnam fidem*) procuratorum. *Acreis*) diligentes. *Numerosas*) manus multas. *Veteri*) pericu-

operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum iustius genus redditus, quàm quod terra, cœlum, annus refert. Ad hoc magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, & quasi in veteri morbo quælibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vides quàm non delicata me causa obire primũ Consulatus tui diẽ non sinat: quem tamen hîc quoque vt præsens, votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

loso, desperato. *Non deficcata*) dura, molesta. *Obire*) prosequi. *Hîc*) in Thuscis.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Go) Laudat Rufum non tam quòd id Saturninus iussisset, quàm quòd mereretur. *Rufum*) Octauium Rufum. *Nostrum*) vtrique nostrum amicum. *Librum*) metro compositum de quo suprà. *Numeris*) perfectionibus, gratiis. *Iudicaui tamen*) rectum de illo iudicium protuli. neque ad gratiam scribo, quamuis amicus illi. *Solent*) inimici, qui omnia carpere conantur: & minutissima quæque sectantur.

Go verò Rufum nostrum laudo: non quia tu, vt ita facerem, petisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipsius adiecit. Iudicaui tamen: neque enim soli iudicant, qui malignè legunt. Vale.

C. PLINIVS MVSTIO SVO S.

Ruspicũ) Mustium architectum ędem Cereris refecturus rogat vt [marmor] emat, ad id necessarium, & formam porticuum scribat. *Aruspicum monitu*) aruspices sunt, qui victimarum exta introspiciunt, & per ea monent quid futurum faciendúmve sit. *Reficienda*) reparanda,

Ruspicum monitu reficienda est mihi ædes Cereris in prædijs in melius & in maius. Vetus sanè & angusta, cùm sit

reparanda, restituenda. nam reficere est iam aliquo vitio collapsum in pristinum restituere. Tranquillus ergo memorat, Augustum ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas refecisse. Autore Vlpiano, verbo reficiendi tegere, substruere, sarcire, ædificare, item aduehere, apportare ea quæ ad eandem rem opus essent, continentur. *Prædijs*) quæ in Thuscis tenebat. *In melius & in maius*) in meliorem & maiorem conditionem quàm prius nunc est. Hic dicendi modus frequens apud scriptores deprehenditur. Palladius inquit, Nam vacuæ sedes fanorum velut concaua ædificia voces, quas acceperint, in maius extollunt. Iuuenalis, At nihil in melius tot rerum proficis vsu. Claudianus, Et in melius gaudens conuertere fata. Tacitus, Vt cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Et libro decimonono in maius dixit. Pacatus, Ad portum mutati in melius reuexerint flatus. Secundus ad Traianum, in melius: ad Genitorem, in maius.

Alioqui) insuper. *Stato*) certo anni die. Stata sacra sunt, quæ certo die fiunt. Tranquillus in Claudio, Circa tumulum deinceps statо die quotannis miles decurreret, Galliarúmque ciuitates publicè supplicarent. Macrobius, Statos dies vocat iudicii causa, cum peregrinis institutos. Vnde Plautus in Gurgulione, Status, inquit, condictus cum hoste intercessit dies. Plin. senior, Murena quocunque tempore parit, cùm cæteri pisces statо pariant. *Idibus Septembrib.*) tertiodecimo die Septembris. *E regione*) è locis circumuicinis. *Coit*) conuenit illuc. *Suffugium*) diuerticulum, locus ad euitandum imbrem, vel tempestatem, aut calorem, vel aliud discrimen. Tacitus, Nec aliud infantibus ferarum imbriúmque suffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. Fabius, Hæc diuerticula & anfractus, suffugia sunt infirmitatis. *Quam pulcherrimam extruxero*) videtur à fundamentis velle ædem reparare. *Illam*) ædem. *Deæ*) Cereris. *Has*) porticus ad vsum hominum. *Excolantur*) incrustentur. *Signum*) statuam. *E ligno*) quod est de ligno. *Truncatum*) mancum, exesum. *Illinc*) à te. *Tamen*) legitur etiam tantum. *Formam*) typum & exemplar, modulum. *Flumine*) Tyberi, templa construi iuxta fontes præcipit Vitruuius, Cereris extra vrbem, loco quò non semper homines, nisi per sacrificium necesse habeant adire. castè enim cum religione sanctisque moribus

alioqui statо die frequentissima. Nam Idibus Septembribus magnus è regione tota coit populus, multæ res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur: sed nullum in proximo suffugiũ, aut imbris aut solis. Videor ergo munificè simul, religiosèque facturus, si ædi quam pulcherrimam extruxero, addidero porticus: illam ad vsum deæ, has ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cuius tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum, vel emendum ipsius deæ signum, quia antiquum illud è ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est. Quantum ad porticus nihil interim occurrit, quod videatur istinc esse repetendum: nisi tamen, vt formam secundũ rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo. Nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est vltra viam latissimum pratũ in quo satis aptè contra templum ipsum porticus explicabuntur, nisi quid tu melius inueneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

is locus debet custodiri. *Abruptissimis*)altissimis, præcipitibus. *Contra templum*)è regione templi. *Explicabuntur*)extendentur. *Locorum difficultates arte superare*)Sed uero & Celeri machinatoribus tradit Tacitus ingenium & audaciam fuisse, etiam quæ natura denegauisset, per artem tentare.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Scribis] Edocet Fuscum vitam suam hyemalem, cùm priùs æstiualem significasset. ad hæc addit quid vere, quid autumno consuescat Laurentino rure, vbi apricabatur. *Nihil*)permuto *Sumitur multum de nocte*) multum studeo in nocte. *Vel*) ante diem. vel post diem. cùm nox incipit, id est vel in vespera, vel ante mane. *Agendi*] dicendi causas. Sæpe enim reuocabatur è Laurentino in vrbem ad dicendum. *Frequens*)frequenter, nomen pro aduerbio. *Locus*)occasio est *Dictata*)sunt. *Idem tidem*)sæpe. *Proficitur memoriæ*)auxilium datur memoriæ. *Addas*)sic legendum, addas huc licet tantumnon quæ inter hyemem æstatémque media, id est licet etiam tibi scire quæ soleam facere in vere & autumno. Sunt enim hæc duo tempora inter hyemem & æstatem. *Huc*)ad consuetudinem æstatis & hyemis. *Tantumnon*) siue tantúnum etiam: sicut dicimus etiam dicendi modus illo seculo non inusitatus. Ipse lib. octauo, Tantumnum redit animo ille clauus in penatibus mei sumptus. Sillius. vij. Tantumnum strictis mucronibus. Tranquillus in Vitellio, Nobiles viros condiscipulos & æquales suos omnibus blanditiis tantum non ad societatem imperij allicefactos occidit vario genere fraudis. Et in Claudio, Tantumnum satisfacientibus veniam dedit: & dixerat in Tiberio, Tantumnum aduersis tempestatibus Rhodum nauigauit. & ibidem, Tantumnum summam malorum suorum professus. Valerius libro septimo, Ergo spoliatam bonis propugnatoribus ciuitatem tantumnum vinctis manibus ei tradidit. & iij. Tantumnum post fata sua in sinum patriæ cruento trophæi titulo retulit. & alibi sæpius. *Vt nihil*) totos dies studeo. *Per noctes*] parum admodum. *Perdunt illa tempora*) veris & autumni.

Scribis pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognouisti quemadmodum in Thuscis ocium æstatis exegerim: requiris, quid ex hoc in Laurentino hyeme permutem. Nihil, nisi quòd meridianus somnus eximitur. multúmque de nocte vel ante, vel post diem sumitur: & si agendi necessitas instat, quæ frequens hyeme: non iam comœdo, vel lyristæ post cœnam locus: sed illa quæ dictaui, identidem retractantur: ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes æstate, hyeme consuetudinem: addas huc, licet tantumnon, quæ inter hyemem æstatémque media, vt nihil de die perdunt, ita de nocte paruulum acquirunt. Vale.

C. PLINI CAECILI SECVNDI EPISTOLARVM

LIBER DECIMVS.

Cum doctissimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

C. PLINIVS SECVNDVS AD TRAIANVM IMPERATOREM.

Gratulatoria ob Imperium S.

IVA) Gratulatur Traiano, quòd breui post adoptionem accepit Imperium Romanum, eique felicitatem optat. *Sanctissime*] Integerrimæ vitæ, sacratissime, religiosissime. *Pietas*)Amor in parentem Neruam. *Quàm tardissimè*) Vt ille diutissimè vixisset idem in panegyrico, non aliud tibi ex illa adoptione, quàm filij pietatem, filij obsequiú adseruasti, longámq; huic nomini ætatem, longam gloriam precatus es. Te prouidentia deorum in primum locum prouexerat, tu in secundo resistere atque etiam senescere optabas. & mox, Nerua parens tuus, ingens gloria, ingénsque fama, cùm abundè expertus esset quàm bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit. & alibi audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni vtile fuit, quem Dij

Va quidem pietas, Imperator sanctissime, optauerat vt quàm tardissimè succederes patri: sed dij immortales festinauerunt virtutes tuas ad gubernacula Reipublicæ, quam susceperas, admouere. Precor ergo, vt tibi, & per te generi humano prospera omnia, id est, digna seculo tuo contingant. Fortem te, & hilarem Imp. optime, & priuatim & publicè opto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlo vindicarunt, ne quid post illud diuinum & immortale factum mortale faceret. qui cum abunde expertus esset, quàm bene humeris tuis sederet imperiũ, tibi terras, te terris reliquit. *Patri*) Neruæ. *Festinarunt*) Scribit Dion, post adoptionem Traiani breui Neruam decessisse. *Virtutes*) Quæ in primis à Plinio decantantur in panegyrico. *Gubernacula*) Etsi statim à parente fuerit factus Cæsar, & consors imperij, tamen ob reuerentiam volebat Neruam appellari, & esse imperatorem. *Tibi, & per te*) Quia genus humanum non potest esse saluum, nisi te incolumi, id quod latius in eadem oratione tractat. *Priuatim*) Mea causa. *Publice*) Reipublicæ.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. Gratias agit.

EXprimere) Eidem imperatori gratias agit, quòd se dignatus esset iure trium liberorum: de quo in præcedentibus satis abundè disseruimus. *Optimi Viri*) Libro octauo Iulium Seruianum virum exactissimum vocat. *Tuique amantissimi*) Nam bis consulatum gessit sub Traiano, cui adeo charus fuit, autore Dione, vt eum dignum imperio iudicauerit, & aliquando successorem suum cogitauerit. in conuiuio enim quæsiuit ab amicis, vt decem viros nominarent quibus Reipublicæ summa tutò demandari posset. cùm omnes per aliquod temporis spatium se intra silentium continerent, nouem, inquit Traianus, per vos discere cupio: Ego vnum Seuerianum habeo. ita enim appellat, quem alii Seruianum scribunt. *Ex rescripto*) Tuo ad Seruianum: nam iurisconsulti principum rescripta dicunt, quæ præsidibus suis & subditis rescribebant. *Et*) Eo deprecante ipsius causa. *Me*) Quem maximum facis. *Summam Voti mei*) Maximum omnium votorum meorum. *Initia*) Primo statim anno. *Peculiarem*) Raram. nam Plinio petenti vt idem ius Tranquillo Suetonio concederet, respondit Traianus, eum scire quàm parcè hæc beneficia tribuat. & ad Priscum de Voconio scribens, Secundus, id quod etiam mox commemorat: inquit, Ego Voconio nuper ab optimo principe trium liberorum ius impetraui, quod quanquam parcè & cum delectu daret, mihi tamen tanquam liceret indulsit. *Concupisco*) Ad Fabatum enim prosocerum nuncians abortum vxoris Calphurniæ, bonam spem facit in posterum suscipiendorum liberorum: neque enim, inquit, ardentius tu pronepotes, quàm ego liberos cupio: quibus video

Exprimere Domine verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quòd me dignum putaſti iure trium liberorum: quamuis enim Iuly Seruiani, optimi viri, tuique amantiſſimi, precibus indulſeris, tamen etiam ex reſcripto intelligo, libentius hoc ei te præſtitiſſe, quia pro me rogabat. Videor ergo ſummam voti mei conſecutus, cùm inter initia feliciſſimi principatus tui, probaueris me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eóque magis liberos concupiſco, quos haberẽ etiam illo triſtiſſimo ſeculo volui, ſicut potes duobus matrimonijs meis credere. ſed Dij melius, qui omnia integra bonitati tuæ reſeruarunt. malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus eſſem & ſecurus & felix.

à meo tuóque latere pronum ad honores iter, & audita latius nomina, & non subitas imagines relicturus: nascantur modò, & hunc nostrum dolorem gaudio mutent. *Tristissimo*) Pessimis Domitiani temporibus. *Duobus matrimonijs*) Vxores duas habuit, posteriorem nomine Calphurniã, Calphurnii & Pompeiæ Celerinæ filiam. *Melius*) Facere. *Integra*) Intacta, sine liberis. *Hoc*) Tuo felicissimo imperio. *Patrem fieri*) Habere ius quod habent patres qui susceperе tres filios. hinc de Suetonio, qui parum felix matrimonium expertus fuerat, impetrandum dicit à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegauit. *Securus*) Sine periculo vitæ.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S. De sortitione patrocinii aduersus Marium Priscum.

VT primum) Excusat se apud imperatorem Traianũ, quòd præfectus ærario suum patrocinium denegauerit Afris rogantibus contra Marium Priscum, deinde id exigente senatu præstiterit. *Promouit*) Sustulit ad maiorem dignitatem ea in qua tunc eram. *Præfecturam ærarij*) Cuius meminit in fine panegyrici, & de cuius officio pleraque libro primo Epistolarum recitauimus. Saturni autem dixit, quia ædes Saturni ærarium erat. gessit autem eum honorem per biennium cum Cornuto Tertullo. *Promiscuè*) Indiscretè. nam libro sexto refert, se tantum susceпisse causas aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes, aut claras & illustres. *Renunciauit*) Aduocationibus omnibus. nullas omnino causas egisse libro primo, se in tribunatu suo memorat abstinuisse ab omni genere causarum. *Delegato officio*) Præfecturæ ærarii mandatæ mihi à te. *Prouinciales*) Afri: nam Africa post vltimum bellum Punicum redacta fuit in formã prouinciæ. *Marium P.*) Repetundarum reũ, qui illic proconsulatum gesserat. hanc rẽ longa epist. lib. ii. idem Plinius cõplectitur. *Petij*) A prouincialibus. *Muneris*) Aduocationis. *Designatus*) Destinatus tu, ô Traiane. *Censuisses*) Ita decreuisses, vt ii, quorum excusatio à senatu fuerat approbata, sicut nostra nobiscum tacerent, neque amplius se excusarent ab aduocationibus. inde cùm senatus iuberet me agere

VT primum me Domine indulgentia tua promouit ad præfecturam ærarij Saturni, omnibus aduocationibus, quibus alioqui nunquam eram promiscuè functus, renunciaui, vt toto animo delegato mihi officio vacarem. qua ex causa cum patronum me prouinciales optaſſent contra Marium Priſcum, & petij veniam huius muneris, & impetraui. Sed cum poſtea conſul deſignatus cenſuiſſes tacendum nobiſcum, quorum erat excuſatio recepta, vt eſſemus in ſenatus poteſtate, paterémque nomina noſtra in vrnam conijci: conuenientiſſimum eſſe tranquillitati ſeculi tui putaui, præſertim tam moderatæ voluntati ampliſſimi ordinis non repugnare. cui obſequio meo opto vt exiſtimes conſtare rationem, cũ omnia facta dictáque mea probare ſanctiſſimis moribus tuis cupiam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra Marium Priscum, æquum putaui voluntati eius obedire, & pati nomen meum sortiri. quidam enim arbitrantur sortibus in vrnam coniectis non tantum iudices, verumetiam aduocatos extrahi solitos, quæ opinio optime huic loco facit. *In potestate s.*) Vt ille iuberet quicquid voluisset. *In vrnam c.*) Sortiri: an potius patrocinium scilicet Afrorum, & quod passus sit se haberi inter iudices: tunc igitur cùm dixit, petii veniam, intellige à senatu huius muneris aduocationis, quæ fiebat contra propositum meum: cúmque Traianus censuisset, vt qui semel erant excusati ab aduocationibus, sicut Plinius, non amplius à dicendo neque iudicando se excusarent: tunc postulante senatu passus sit se inter iudices connumerari. & nomen suum in vrnam coniici, quod fieri solet iudicum sortitione super qua re Asconius & nos in panegyrico nonnulla. *Tranquillitati*) Paci, securitati. *Seculi*) Imperii felicissimi. *Amplissimi ordinis*) Senatus. *Constare rationem*) Obsequio meo, mecum ratione paruisse senatui.

TRAIANVS PLINIO.

Tuum) Laudat Traianus Plinii factũ. *Ciuis & senatorum*) quòd tutus sit a fros, & se permiserit inter iudices numerari. *Partes*) Iudicandi: nam non possumus referre ad iudicũ Marii Prisci. quoniam cùm Plinius pro Afris dixit, Traianus Cæsar in senatu præsidebat. erat enim consul. qui hanc epistolam cum præcedenti coniunxerunt, vt esset vna & eadem cum superiore, ex professo arguuntur non habuisse exemplar temporibus Plinii scriptum, vt asserunt, neque sensum vllo modo intellexisse.

TUT ciuis & senatoris boni partibus fũctus es, obsequiũ amplissimi ordinis q̃ iustissimè exigebat p̃stãdo, quas parteis impleturũ te secũdũ susceptã fidẽ cõfido.

C. PLINIVS TRAIANO IMP.
Petit latum clauum amico.

Indulgẽtia) Petit à Traiano Voconiũ Romanum condiscipulum & contubernalẽ suum, virum eruditum & nobilẽ, promoueri in ordinem senatorium. *Plenissimam*) Cumulatissimã, ad augendã dignitatẽ meam. *Præcipuum locũ*) Nam amicorũ fidelissimũ, ac fodalẽ suũ iucundissimũ alibi testatur. *Ab ineunte ætate*) Ab adolescentia, cum quo iocos & seria miscuerat. *Cõdiscipulus & c.*) Hinc ad Cor. Priscum lib. ij. hunc ego cùm simul studeremus, arctè familiaritérque dilexi: ille meus in vrbe, ille in secessu cõtubernalis. *Diuo patre tuo*) Nerua qui inter deos relatus fuit. *Amplissimum ordinem*) Senatorũ. nam cùm in vrbe tres ordines essent, plebeius, equester, senatorius: hic iure amplissimus vocabatur, quòd reliquos autoritate, dignitate, potentia anteiret. *Bonitati*) Quia dictus est imperator optimus, quod mores respiciebat. neque bonitas, vt quidam arbitrantur, verbum est Theologorum, sed eo vsi sunt Martialis, Columella, Fabius, Terentius.

INdulgentia tua Imp. optime, quã plenissimã experior, hortatur me vt audeã tibi etiã pro amicis obligari, inter quos sibi vel præcipuũ locũ vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate cõdiscipulus & cõtubernalis meus, quibus ex causis & à Diuo patre tuo petieram vt illum in amplissimum ordinem promoueret, sed hoc votum meum bonitati tuæ reseruatum est. quia mater Romani liberalitatem

sestertijs quad.) Quadragies decies centena millia, vt facultates senatorias expleret, quæ erant sestertiũ octingenties dimidiũ census senatorii igitur ei cõdonasse credibilius est. *Codicillis*) Epistolis. *Patrem tuum*) Neruam qui te adoptauit. *Scriptis*) Missis *Legitime*) Secundum legis solennitates. *Admonita*) Instructa. *Emancipauit fundos*) Dominio & possessione se priuauit, & filio agros libere dedit vt essent in eius potestate. quin Seuerinus Boetius Topicorum illud Ciceronis exponens, abalienatio est eius rei quæ mancipii est, omnes inquit, res quæ abalienari possunt, id est quę à nostro ad alterius transire dominium possunt, mancupi dictæ sunt. mancipes res veteres appellabant, quæ ita abalienabantur, vt ea abalienatio per quandam nexus fieret solennitatem. nexus verò est quædam iuris solennitas, quæ fiebat eo modo, quo Caius in Institutionibus exponit. mancipatio, inquit, est imaginaria quędã vẽditio, quod ipsũ ius propriũ Romanorum est ciuiũ, adhibitis nõ minus quàm quinq; testibus, ciuibus Romanis, puberibus. quare arbitror apud M. Tullũ ad Atticũ illud, quas cũ dolo malo mancipio accepisse de Vario diceret, pro venditione accipiendum esse. emancipauit ergo, è mancipio suo emisit, & filio possidendos permisit. emancipari dicitur propriè de illis, quando de patria potestate emittuntur, id quod nunc transtulit ad fundos, qui secundum aliquos sunt pars agri. singula prata, singulę vineę, singuli horti, oliueta, pascua, arbusta, pomaria, nemora, fundi sunt. vnde signatè Plinius est vsus numero plurium, etsi Columella præcipiat ne villam fundus quærat. *Implenda*) Obseruanda. *Cõsummauit*) Perfecit, est executa. *Quod*) Fundorũ emãcipatio. *Subsigno*) Subscribo, hic illo, affirmo, obligo. sic lib. iij. ad Caluinũ, eundẽ in cursum eundem terminum statuo, idque iã nunc apud te subsigno. *Auget fidẽ*) Adducor in maiorem fiduciam rogata obtinendi pro moribus Romani mei contubernalis. legitur in quibusdã exẽplaribus apud te pro augetur, vt cohæreat cũ præcedenti voce subsigno, nec improbãda lectio. *Moribus*) Nam fuit fidus, grauis, iucundus, mira in sermone eius, mira etiam in ore ipso vultúque suauitas. *Liberalia studia*) Ingenio, excelso, subtili, dulci, & facili: aderat eruditio in causis agẽdis, epistolas fanè scribebat, vt musas ipsas Latinè loq crederes. *Statim*) Post eius obitũ quãuis esset adolescẽs, nullo accepto curatore. *Adoptionẽ à P.*) Cũ mater eius trãsisset ad secũda vota, maritus precibus, vxoris motus illũ in filiũ adoptauit. itaq; cũ amico in familiar. epist. Voconiũ cõmẽdaret, pater dixerat ei in equestri gradu clar⁹, clarior vitricus, immo pater alius: nã huic quoq; nomine matris pietate successit. *Natalibus sp.*) E primis. n. erat citerioris Hispanię,

festertijs quadringenties, quod conferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis professa fuerat, nondum satis legitimè peregerat: quod postea fecit admonita à nobis. nam & fundos emancipauit, & cætera quæ in emancipatione implenda solent exigi, consummauit. Cum sit ergo finitum quod spes nostras morabatur, nõ sine magna fiducia subsigno. auget fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornãt, & eximia pietas, quæ hanc ipsã matris liberalitatẽ, & statim patris hæreditatẽ, & adoptionẽ à vitrico meruit, auget hæc & natalium & paternarũ facultatũ splẽdor, quibus singulis multũ cõmendationis accessurũ, etiam ex meis precibus indulgentiæ tuæ credo. Rogo ergo Domine, vt me exoptatissimæ mihi gratulationis compotem facias, & honestis (vt spero) affectibus meis præstes, vt non in me tantum, verũ & in amico gloriari iudicijs tuis possim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gratulationis] Lætitiæ. *In me*) In quem contulisti maiora quàm sperabam. *Tuo iudicio in amico*) Quòd iudicaueris Voconium amicum meum, vt ego censeo, esse virum optimum, id quod facies, si illum promouebis ad amplissimum ordinem.

PLINIVS TRAIANO.

Ciuitatem Romanam Harpocrati Iatraliptæ suo petit.

Proximo) Procura & diligentia qua vsus est Harpocras medicus erga se ægrum, rogat Traianum ei dari ciuitatem Romanam: item nomine Maximillæ patronæ libertis Heliæ & Antoniæ Harmeridi ius Quiritium. Medicus apud iurisconsultos, in numero seruorum aut libertorum locatur. *Iatraliptem*] Vnguentarium medicum: nam ἰατρὸς medicus. ἀλείπτης vnctor est. *Parem*) Studio & labori eius. *Conditionis peregrinæ*) Quod ipsemet (nisi est aliqua glossula introducta ab ignaro scriptore) exponit, manumissus inquiens à peregrina: nam cũ manumissus sequeretur libertatem patroni, is si erat peregrinus, necesse erat & manumissum esse conditionis eiusdem. *Ius Quiritium*] Ius Latinorũ. vide infra super hoc latius. *Libertis Heliæ, & Antoniæ Harmeridi*] Grammatici & iurisconsulti dixissent, libertabus. *Ornatissimæ*) Honoribus & suorum splendore. *Patronæ*) Antonia Maximilla.

PROximo anno Domine grauissima valetudine vsque ad periculum vitæ vexatus, Iatraliptem adsumpsi, cuius solicitudini & studio, tuæ tantum indulgentiæ beneficio, referre gratiam parem possum. quare rogo des ei ciuitatem Romanam. Est enim peregrinæ conditionis manumissus à peregrina. Vocatur ipse Harpocras, patronã habuit Thermuthin Theonis, quæ iam pridem defuncta est. Item rogo des ius Quiritium libertis Antoniæ Maximillæ, ornatissimæ fœminæ, Heliæ, & Antoniæ Harmeridi: quod à te, petente patrona, peto.

PLINIVS TRAIANO.

Agit gratias.

Ago) Agit gratias pro impetratis. sed post Romanam ciuitatem Harpocrati Iatraliptæ impetratam, etiam Alexandrinam petit. *Censum*) Facultates Harpocratis.

Ederem] Procuratoribus Cæsaris vel magistratui, qui curam habebant in tabulas referre donatos ciuitate Rom. in alia lectione

AGo gratias Domine, quod & ius Quiritium libertis necessaria mihi fœminæ, & ciuitatem Romanam Harpocrati Iatraliptæ meo sine mora, indulsisti. Sed cum annos eius & censum, sicut præceperas, ederem, admonitus sum à peritioribus, debuisse me ante ei Alexandrinam ciuitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset AEgyptius. Ego autem, quia inter AEgyptios cæterósque

lectione fuit, traderem. *Peritioribus*) Huius negocij. *Peregrinæ*) Non Romana. *Stetit*] Factum est. Sic Terentius dixit, stare cum illo, id est, pro illo facere. *Libertis*) Procuratoribus tuis.

peregrinos nihil interesse credebã, cõtẽtus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet à peregrina manumissum, patronámque eius iampridem decessisse, de qua ignorantia mea non queror, per quam stetit, vt tibi pro eodem homine sæpius obligarer. Rogo itaque, vt beneficio tuo legitimè frui possim, tribuas ei & Alexandrinam ciuitatem, & Romanam. Annos eius & censum (nequid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus iusseras misi.

TRAIANVS PLINIO.

Ciuitatem] Cõcedit etiã Traianus Harpocrati ciuitatem Alexãdrinam, quæ ab Alexandro magno constructa fuit in reditu ab Hammone: visa loci opportunitate complexus quicquid loci est intra paludem & mare, & octuaginta stadiorum muris ambitum destinauit. verùm vt omittam quę libro tertio, ab Arriano historico, cæteríque super hac traduntur, diligentissimè Strabo libro decimoseptimo, omnem constructionem exequitur. *Non temere dare*] Rarò enim ciuitas Alexandrina dabatur peregrinis, & summus honos illi habebatur, quinimmo non licebat fasces consulares eam vrbem ingredi. *Non sustineo*] Non possum. *Nomo*] Præfectura, vt Plinius interpretatur, cum libro quinto scribat, Ægyptum diuidi in præfecturas oppidorum, quas nomos vocant. pariter Strabo libro decimoseptimo. Regio, inquit, Ægypti prius in præfecturas, quas nomos vocant, diuisa fuit, Thebaica in decem, Delta in totidem, intermedia in sedecim. Herodotus nomos & satrapias pro eodem vsurpat. at Diodorus Græcus pro præfecturis, cùm inquit, Ægyptum in sex & triginta nomos diuisam. quidam volunt eiusmodi præfecturas tot fuisse, quot aulas Labyrinthus habebat, quæ circiter triginta erant, præfecturáſque rursus diuisas in toparchias: Toparchias verò in alias diuisiones minimæ portionis. nomos autem, vt refert Hammonius, verbum polysemum est. *Sit*] Harpocras. *Tibi ad Pompeium*] Quam per me ad te missam Pompeio reddes.

CIuitatem Alexandrinam secundum institutionem principum non temere dare proposui, sed cum Harpocrati Iatraliptæ tuo iã ciuitatem Romanam impetraueris, huic quoque petitioni tuæ negare non sustineo. Tu ex quo nomo sit, notum mihi facere debebis, vt epistolam tibi ad Pompeium Plantam præfectum Ægypti amicum meum mittam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

C. PLINIVS TRAIANO.

De Statuis principum in municipium transferendis.

CVm)Petit cõmeatum excurrendi in oppidũ Tiphernum, & in agros suos per memsem, quòd illic esset ędificaturus templum, in quod Traiani indulgentia erat translaturus principũ statuas per fundos sparsas, & agros suos ordinaturus. *Pater tuus*] Nerua. *Oratione*) Quæ non extat. *Honestissimo exemplo*] Nam secundum Dionem, etiam de suo plurima donauit, & damnatorum bona superstitibus restituit hæredibus, quæcunque Domitianus iniustè abstulerat. egenis verò Romanis emptos mille & quingentis myriadibus agros per quosdam senatores diuisit. *Longinquis*) Procul ab oppido. *Per plures successiones traditas*) Relictas mihi longa maiorum serie. nam alibi refert, fuisse vetustis clarisque parentibus, multásque in familia imagines maiorum habuisse. *Municipium*] Tiphernum arbitror Tyberinum, iuxta quod rus & villam possedit. immo iuuenis in patronum cooptatus ab illo oppido fuit. *Adiecta*] Addita numero statuarum cæterorum principum. *Testimonio*] Liberalitatis meæ præconio adhibito. *Decurionibus*] Senatoribus eius municipij. *Templum*) Fortasse illud de quo libro quarto, oppidum est prædiis nostris vicinum, nomen Tipherni Tyberini, in hoc ego templum pecunia mea extruxi. *Mea*] Oculorum, an alia. nam plerunque ægrotabat. *Valetudine*] Extrema. morbo enim periit Nerua, secundum Eusebium in ortis Salustianis. *Officiũ*) credo intellexisse Præfecturam ærarij, quam sub Traiano, cum Tertullo gessit: cuius paulo antè meminit. *In rem præsentem*] in agros, & locum extructionis, vt præsens omnia peragam. *Menstruum*) cura officij per mensem meum. alternis enim mensibus præfecti ærario curam eius sustinebant. Varro de agricultura, menstruum vocat tempus, quod luna circumiens implet. & Columella, Mulieris menstruum profluuium sanguinis: quod singulis mẽsibus mulieres vexat. Sequola vero menstruos aureos relictos in singulos mẽses. *Sequẽs*) insequens. Augusto proximus Septẽber.

CVm diuus pater tuus, Domine, & oratione pulcherrima, & honestissimo exemplo, omneis ciueis ad munificentiam esset cohortatus, petij ab eo vt statuas principum, quas in longinquis agris, per plures successiones traditas mihi, quales acceperam, custodiebam, permitteret in municipium transferre, adiecta sua statua, quòdque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, vt adsignarent solum, in quo templum pecunia mea extruerem: illi in honore operis ipsius electionem loci mihi obtulerant. Sed primùm mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati à vobis officij retentus, nunc video cõmodissimè posse in rem præsentem excurrere. Nam & menstruum meum Calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo ante omnia permittas mihi opus, quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, vt hoc facere quam maturissimè possim, indulgeas

Feriatos] Vacuos à negociis publicis. erãt ferię Ioui sacrę. genera autẽ earũ quatuor. in feriis hoc tãtùm licebat agere, ex responso Scæuolæ, quòd prætermissũ noceret: longa dissertatio est super prędictis apud Macrobium lib. i. Saturnalium.

Commeatum] Discedendi facultatem. frequens verbum apud historicos. *Simplicitatis*) Bonitatis, candoris. *Dissimulare*] Absscondere. *Obiter*) In transitu, vel simul. Apuleius lib. vi. rursum ne breuiculo quidem tempore refectos obiter reducunt. Plinius lib. xiii. obitérque inter ordines alium capessere fertile est. & lib. xxxiiii. vt obiter hoc quoque nascatur. Iuuenalis: atque obiter leget, & scribet, vel dormiet intus. *Collaturum*] Si indulseris mihi commeatum. *Eadem regione*) Thusciæ. ibi enim optimos agros possedit. *Quadringenta*) Sestertia. supra enim censum equestrem referebat ex reditu Thuscanorum prædiorũ. ergo non erat negligẽdus. *Differri*] In alium annum: iam pacto lustro cum conductore. *Nouus colonus*) Proximè mihi accipiendus. *Debeat facere proximam putationem*) Putare vites debeat post vindemiam instantem. nam secundum Columellæ præcepta, vbi cœlum frigidum est, sine dubio verno tempore melior putatio est. vbi verò aprica loca sunt, molléque hyemes, optima, & maximè naturalis est autumnalis, quo tempore diuina quadam lege & æterna fructum cum fronde stirpes deponunt, & non multo post, capite vigesimoquarto: placet ergo si mitis & temperata permittit in ea regione quam colimus, cœli clementia, facta vindemia secundum idus Octobris auspicari putationes, cùm tamen æquinoctiales pluuiæ præcesserint, & sarmenta iustam maturitatem ceperint: nam siccitas seriorem putationem facit. *Sterilitates*) Libro quarto conqueritur, Thuscos suos grandine excussos, & plerunque alibi se graciles vindemias colligere. *Remissionibus*) Ad Caluisium scribit abundè quantum negociatoribus suarum vindemiarum spe deceptis remiserit. & ad Paulinum, cùm me, inquit, necessitas Thuscanorum prædiorum plures annos ordinatura detineat. nam priore lustro quanquam post magnas remissiones, reliqua creuerunt. *Rationem*) Calculum, computationem. *Præsens*) Quod prius dixerat, in rem præsentem. *Debeo celeritatem & statuarum ordinationem tuæ indulgentiæ, & pietati meæ.*) id est, si concedes mihi commeatum, debebo ob hanc indulgentiam quãprimum redire, & statuarum ordinationem meæ pietati referre. *Angustius*) Breuius. *Præfinire*) Præscribere. *Municipium*) Crediderim sanè Tifernum Tyberinum, quod tantum ab vrbe distet, quòd nullibi locorum Plinius scribat se habuisse agros, quàm in Thuscis & Transpadana regione, quæ bis tot ab vrbe distat. illud animaduertendum, non omnes has epistolas ad Traianũ scriptas à Secundo, dum esset in Bithynia, sed

commeatum. Non est autem simplicitatis meæ, dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum vtilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim quos in eadem regione possideo, locatio cùm alioqui cccc. excedat, adeo non potest differri, vt proximam putationẽ nouus colonus facere debeat. Præterea, continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum rationem nisi præsens inire non possum. Debeo ergo Domine indulgentiæ tuæ, & pietati meæ celeritatem, & statuarum ordinationem, si mihi ob vtraque hac dederis commeatum xxx. dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cùm & municipium, & agri de quibus loquor, sint vltra centesimum & quinquagesimum lapidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quasdam, vt hanc, dùm staret in vrbe, absente ab ea Traiano. collegit igitur in vnum libellum quascunque Imperatori scripserat. *Lapidem*) Miliarium: nam per lapides miliaria signabat antiquitas. Mart. Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum. Ad quartum breue rus emit Otacilius.

TRAIANVS PLINIO.

ET priuatas) Cõcedit Imperator Plinio quod petierat. *Priuatas*) Pertinentes ad rem tuam domesticam. *Publicas*) Tam propter statuarum ordinationem, quàm quòd in sequenti mense vacaret ab officio. *Perenti*) Legitur etiã petendi. *Sola* ℣.) Vide quanti faceret Trajanus Secundum. *Suffecisset*) Ad impetrandum commeatum. *Districtum*) Necessarium. hinc lib. i. de eadem præfectura scribens, distringor, inquit, officio, vt maximo, sic molestissimo: sedeo pro tribunali, subnoto libellos, cõficio tabulas, scribo plurimas sed illiteratissimas literas. & in panegyrico, nondum biennium compleueramus in officio laboriosissimo & maximo. *Parcissimus*) Quare meritò in oratione laudatur à Plinio, quòd vnam tantùm atque alteram statuam, & hanc æream in vestibulo Iouis Capitolini haberet, cùm paulo ante aditus omnes, omnes gradus, totáque area hinc auro, hinc argento reluceret.

ET priuatas multas, & omneis publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tua sufficisset. Neque enim dubito, te vt primùm potueris, ad tam districtum officium reuersurum. Statuam poni mihi à te eo quo desideras loco (quanquam eiusmodi honorum parcissimus) tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuæ videar.

PLINIVS TRAIANO.

Impetratæ ciuitatis Alexandrinorum pro Harpocrate gaudium.

Exprimere) Impetratæ ciuitatis Alexandrinorũ pro Harpocrate gaudium testatur, rogátque vt literas sibi ad Pompeium Plantam mittat, & patiatur quàm longissimè sibi occurrere. *Iatraliptæ*) Medicorum reũctori, cuius artem Iatralipticen inuenisse Prodicum memorat Plinius. *Non tem*. Nisi raro. *νόμαν μαφιτικὰ*) Præfecturæ mẽphiticæ. Memphitæ vsque ad summum Nili delta perueniunt. Memphis autem ipsa quondam arx Aegyptiorum regum magna & populosa, ambitu stadiorũ cẽtũ & quinquaginta, opportuniori totius eius oræ loco, vbi Nilus in plures scissus partes efficit formam deltæ: eam Ogdous cognomento Vchoreus condidit.

EXprimere Domine verbis non possum, quanto me gaudio adfecerint epistolæ tuæ, ex quibus cognoui, te Harpocrati Iatraliptæ meo etiam Alexandrinã ciuitatẽ tribuisse, quãuis secundũ institutionẽ principum non temerè eam dare proposuisses. Esse autem Harpocrã νόμα μαφιτικὰ, indico tibi: rogo ergo indulgentissime Imp. vt mihi ad Pompeium Plantam, præfectum Aegypti, amicum tuum, sic vt permisisti, epistolam mittas:

obuiam iturus) Occursurus tibi. credo Traianum tunc in vrbem redire voluisse, cuius aduentu percepto Plinius ei obuius ire quàm longissimè honoris gratia optabat.

obuiam iturus, quo maturius Domine exoptatissime, aduentus tui gaudio frui possim. rogo permittas mihi quàm longissimè occurrere tibi.

PLINIVS TRAIANO.

Medici sui propinquis ciuitatem petit.

Proxima) Medici sui propinquis ciuitatem petit. *Proxima*) Alia à præcedenti. *Indulseris*) Non videatur mirum, si frequenter contra priscorum consuetudinem vtatur verbo indulgere, cũ etiam alii similiter vsurpauerint. Liuius ab vrbe condita, cùm de cura annonæ habita, & salis vendendi arbitrio, ac portoriis & tributo remissis agit, hac indulgentia refert patres plebem concordem tenuisse. & Seneca, præstabis parentibus pietatem, cognatis indulgentiam, omnibus æquitatem. est enim indulgentia, remissio mollis de seueritate iuris. hinc Fabius dixit. mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus. item Seneca in Epistolis, vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valitudini satis sit. Martialis, indulgent patientiam, dixit pro patiuntur. *Mithridatis*) Filio. *Ita*) Cum hac tamen conditione. *Vt sint in p. p.*] Ne à libera potestate patris absoluantur. *Patronorum s.*) Vt habeant idem iuris in libertos patris, quod pater in eos habet. nam Vlp. iurisconsultorum doctissimo referente, liberti tenentur alere patronos, & nonnunquam patronorum filios pro modo facultatum: verùm de iure patronatus in sequentibus pleraque multa. *Ius Quiritium*) Ius Latinorum, quo iure Quirites, id est Romani vtuntur. *Volentibus*) Consentientibus. *Abascantio*) Romæ in ædibus vetustissimis sub Quirinali adhuc extat hoc epitaphium. C. Pli. Abascantii. C. Pli. Phosphorus.

PRoxima infirmitas mea Domine obligauit me Posthumio Marino medico, cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis ex consuetudine bonitatis tuæ indulseris. Rogo ergo vt propinquis eius des ciuitatem, Chrysippo Mithridatis, vxorique Chrysippi Stratonicæ Epigoni. item liberis eiusdem Chrysippi Epigono & Mithridati, ita vt sint in patris potestate, vtque ijs in libertos seruetur ius patronorum. Item rogo indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abascantio, & P. Cæsio Phosphoro, & Panchariæ Soteridi, quod à te, volentibus patronis, peto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PLINIVS TRAIANO.

Præturam amico petit.

Scio) Petit præturam amico suo Actio Suræ. *Inhæret m. t.*) Fixum pectore tenes. quo dicendi genere etiam in epistolis ad amicos plerunque Secundum, alibi referemus. *Tenacissima*) Constantissima. *Sæpe ind.*) In hoc etiam concessisti, vt te sæpe admonerem. *Exornare p.*) Creare prætorem. *Locus* ℣.) Fortasse in demortui locum suficere. *Quietissimam*) Certissimam. *Natalium sp.*) Quòd Sura sit parentibus claris. nam Traianus claris natalibus debitos honores retulit: quare in Panegyrico dixit, tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur à Principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis festinatis honoribus amplificat atq; auget, & maioribus suis reddit. si quid vsquã stirpis antiquæ, si quid residuæ claritatis, hoc amplexatur, & refouet, & in vsum Reip. promit. sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina ex tenebris obliuionis indulgentia Cæsaris, cuius est vt nobiles conseruet & afficiat. *Integritas in p.*] Magna pauperis laus, qui non corrumpatur donis. integer ad mores refertur, sed præsertim ad abstinentiam alieni: nam in integrum est, quod non est corruptum, sed perfectum. vnde integram rem dicunt Oratores & historici, quæ in sua natura est, & integram ætatem interpretantur, in flore ipso, cui neque addendum, nec adhuc quicquam sit imminutum. quare Virgilius integrum cui Ascanium meminit, etsi Seruius, cui adhuc ætas integra superesset, adducátque Ennium dicentem, Deos æui integros. *Felicitas*] Nam cùm res olim inter se dissociabiles miscuissent Nerua, principatum & libertatem, auxit quotidie felicitatem imperii Traianus: nec spem modò ac votum securitas publica, sed ipsius voti fiduciam assumpsit. *Prouocat*) Inuitat oratione & exemplo suo. *Bonam c.*) Viros bonos, conscios integritatis suæ. *Extollit*) Ad honores eleuat: cùm præsertim aliquis bene prouinciam regeret, huic quæsita virtute dignitas offerebatur. patebat enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quisque quod cupiebat, petere poterat, & assecutus sibi debebat.

Scio Domine memoriæ tuæ, quæ est benefaciendi tenacissima, preces nostras inhærere, quia tamen in hoc quoque sæpe indulsisti, admoneo simul & impensè rogo, vt Actium Suram prætura exornare digneris, cùm locus vacet, ad quam spem alioqui quietissimum hortatur & natalium splendor, & summa integritas in paupertate, & ante omnia felicitas temporum, quæ bonam conscientiam ciuium tuorum ad vsum indulgentiæ tuæ prouocat & attollit.

PLINIVS TRAIANO.

Sacerdotium sibi petit.

Vm) Augurátum, vel septemuiratũ sibi petit. *Maiorum m.*) Quos claros habuerat. *Boni*) Immò optimi. *Dignitati*) Præfecturæ ærarii, & in primis consulatui. nam has dignitates à Traiano acceperat ante auguratum, quod ipse ad Arrianum lib. iiii. & in Panegyrico testatur.

Vm sciam Domine, ad testimonium laudémque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari, rogo, dignitati, ad quã me puexit indulgẽtia tua, vel auguratum, vel septemuiratum, quia vacant, adijcere digneris, vt iure sacerdotij precari deos pro te publicè possim, quos nunc precor pietate priuata.

Auguratum) In quo Iulio Frontino succesit gratulabundus. quare alibi super hoc scribens, gratularis, inquit, quòd acceperim auguratum, iure gratularis, primùm quòd grauissimi principis iudicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est: deinde, quod sacerdotium ipsum, cùm priscum & religiosum, tum hoc quoque sacrum planè & insigne est, quòd non adimitur viuenti. *Septemuiratum*) Me vnum facere ex septemuiris, qui epulas indicendi Ioui, cæterisque diis potestatem habebant. de vtroque sacerdotio multa in præcedentibus enarrata. *Vacant*] Sũt sine domino, vnde nõ iniuria nunc in vrbe dicũtur vacare sacerdotia, mortuo sacerdote, nec dũ alii collata. vacabat autẽ Auguratus p obitũ Iulii Frõtini. *Adijcere*) Adstruere, addere. *Publicè*) Clara voce, vtilitate publica. augur enim publica signa à diis missa interptabatur.

PLINIVS TRAIANO.

Gratulatoria ob victoriam.

Victoriæ) Gratulatur Imperatori ob victoriam de hostib. partam. *Victoriæ*) Parthicæ, an magis pro deuicto Decibalo Dacorum rege, cuius lib. viii. meminit, signatè imperatorem Traianum appellauit, quòd is cum exercitu expeditione facta contra Dacos, victoriam retulerit. *Maxime*] Bis deuictis hostibus ferocissimis & sagacissimis. *Pulcherrimæ*] Vt coegerit pendere tributa Romanis, & imperata facere, cùm secus fieret sub Domitiano, deinde rebellantes rege eorum ad necem compulso penitus subiugauerit, & Daciam in prouinciæ formam redegerit. *Antiquissimæ*) Memorandæ, simili imperatorum antiquorum, super qua ex inuicta antea gente bis acti fuere triumphi. *Reipublicæ*) Quia sub Traiano fuit summa libertas: nam legati Decibali ad senatum missi post primam deditionem, & arma, quæ Traianus illis ademerat, & pacẽ impetrarũt. *Gloria Imperij*] Sub Domitiano senescẽtis, & ruentis. *Nouetur*) Ob reductã militarẽ disciplinã. *Augeatur*) Redacta tũ primùm Dacia, in formam prouinciæ.

Victoriæ tuæ optime Imp. maximæ, pulcherrimæ, antiquissimæ, & tuo nomine, & reipub. gratulor: deósque immortales precor, vt omneis cogitationes tuas tam lætus sequatur euentus, vt virtutibus tantis gloria imperij & nouetur, & augeatur.

PLINIVS TRAIANO.

De itinere suo in Bithyniam.

Via) Nũciat se venisse Ephesum, reliquũ itineris in Bithyniã facturũ, partim naui, parti vehiculis. *Pertinere ad e.t.*) Quo ad tempus. *Ephesum*) Vnde Bithyniam petiturus. *Contrarijs ventis*) Quos Græci ἐναντίους vocant. *Nunc destino*) Nunc ad Bithyniam proficisci statuo.

*Via confido Domine ad curam tuam pertinere, nuncio tibi me Ephesum cum omnibus meis ἐναντίοις ἀνέμοις nauigasse, quamuis contrarijs ventis retentus. nunc destino partim

Universidad de Deusto
Biblioteca

Te curare. ὑπὲρ μαλέαν) Super Maleam, quæ & μαλεία dicitur, secundum Stephanum, promontorium. est Peloponnesii, ex quo ad Cretam insulam, si Plin. credimus, certissimus cursus. interuallum autem à Malea ad columnas Herculeas si quis computet, ex autoritate Strab. inueniet stadiorum viginti duo millia & quingenta. maria ipsa, præsertim supra Maleam, propter aduersos ventorum flatus, non fuere tuta. inde natum vulgo prouerbium, Cùm Maleam deflexeris, domesticos obliuiscere. Virgilius Maleæ vndas sequaces appellauit. *Ephesum*) Ioniæ ciuitatem. *Retentus*) In itinere remoratus.

Orarijs na.) Piscatoriis & paruis, sic interpretatur Mart. illud Plauti in Rudente, mea opera laboratur & rete, & horia. hæc conuenientior videtur lectio, tanquam paruis lembis lecturus esset oram litoris Ionii, potiusquam nauibus onerariis, quæ amant altum pelagus. *Vehiculis*) Terrestri itinere, commodius enim & celerius iter faceret quispiam ex Colophone Smyrnam vehiculo, quàm naui. *Prouinciam*) Bithyniam. *Graues æstus*) Ingentes calores, quibus illæ prouinciæ vexabantur. *Etesiæ*) Constat Etesias tantùm in æstate flare, cùm nulli ventorum magis stati sint. exoriuntur autem secundum Plinium, post biduũ ab exortu Caniculæ. Gellius verò tradit, cùm canis oritur. Columella autem, Calend. Augusti. at Seneca in Naturalibus quæstionibus opinionem quorundam recitans, æstate, inquit, flare incipiunt, cùm & longius extenditur dies, & recti in nos radii diriguntur. à solstitio illis initium vltra ortum Caniculæ. non valent mane, nesciunt surgere, ob hoc à nautis somniculosi venti & delicati vocantur. sed Diodorus voluit Etesias à solstitio æstiuo nondum flare, & multo ante æquinoctium autumnale quiescere. & Hammonius singulis annis stire tempore fructuum, Etesias ventos oriri è terra, & eorum flatu nimios calores temperari: ab eisdem etiam maritimos cursus celeres & certos dirigi Cicero prodidit De natura deorum. esse autem subsolanos credidit Strabo libro tertio scribens, ex Hispania retrò habenda est nauigatio. obseruandum est in primis, quòd in eo mari vsque ad sinum Sardinienſem venti spirant subsolani, euri, qui & etesiæ dicuntur. at Plinius lib. xviii. ex Aquilone Etesias mutato nomine dici refert: nam & lib. ii. scripserat, Caniculæ exortum diebus octo fermè Aquilones præcedere, quos prodromos appellant. post biduum autem exortus eosdem aquilones constantius perflare diebus xl. quos Etesias vocant. ego crederem non semper Etesias flare ab eadem cœli regione, hinc modò aquilonis, modò euri nomen accepisse, quod colligi potest ex verbis Gellii. addidissem, inquit, eos ventos, qui Etesiæ & prodromi appellantur, qui certo tempore anni ex alia atque alia cœli parte spirant. Hermolaus vir doctissimus ætatis nostrę, putat illud ex lib. xviii. cap. xxxiiii. contrarius Aquilo Africo flat, nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola, mollit sydera æstate media, legendum, mollitur sydere: quia sequitur mutátque nomen, id est non Aquilones amplius, sed Etesiæ vocantur. immò vt magis approbem eius sententiam, idem Plinius lib. ii. vbi Etesiarum meminit, mollire, tradit, eos creditur solis vapor geminatus ardore syderis. aduertendum tamen, Senecam ex autoritate Democriti referre Etesiarum flatum æstatem frangere, & à mensium feruentissimorum grauitate defendere, quod conuenit cum illo, mollit sydera. esse autem contrarios nauigantibus ab oriente præter supradicta, Cęsar & M. Tullius testantur. ille enim in commentariis scribit, se teneri necessariò Alexandrię Etesiis spirantibus, qui nauigantibus inde sút aduersissimi vẽti. hic verò in epistolis ad Cælium, dum è Cilicia redire in vrbem decreuit: ego, inquit, nisi quid me Etesiæ morabuntur, celeriter (vt spero) vos videbo. ad hæc Tacitus: mare quoque Etesiæ flabant, horum flatu in orientem nauigantibus secundum, inde aduersum erat.

orarijs nauibus, partim vehiculis prouinciam petere. nam sicut itineri graueis æstus, ita contiuuæ nauigationi Etesiæ reluctantur.

sum erat. cùm itaque hi venti, autore Plinio, sint frugibus infesti, tradit Laertius flantibus illis ne fruges corrumperentur, Empedoclem iussisse excoriari asinos, factisque vtribus collibus & montium verticibus eos admoueri ad reprimendos flatus, cessantibúsque ventis colysanemiam vocatum. Etesium secundum Celsum, emplastrum rubrum est. at Etesij, autore Dionysio, penates apud Græcos dicuntur. *Reluctantur naugationi*) Tendentibus ad septentrionem contrà nituntur.

TRAIANVS PLINIO.

Rectè] Laudat consilium Secundi *Renunciasti*) Scripsisti per nuncium. *Pertinet ad animum meum*) Scire cupio quali itinere, prospero, an aduerso: naui, an vehiculo. *Peruenias*) Sis venturus. nondum enim peruenerat. *Interim*) Aliquando, partim. *Loca*) Viarum compendia.

RECTÈ renunciasti mi Secunde chariſſime. pertinet enim ad animum meum, quali itinere in prouinciam peruenias. Prudenter autem constituis, interim nauibus, interim vehiculis vti, prout loca suaserint.

PLINIVS TRAIANO.

In Bithyniam se veniſſe scribit.

Sicut] Nunciat se tãdem peruenisse in prouinciã, in quã missus fuerat à Traiano pro prætore cum consulari potestate, rogátque vt mittat mensorem ad opera publica, in quæ multæ pecuniæ superfluò erogãtur. *Grauissimis æ.*) Præsertim caniculariibus diebus, & flantibus Etesiis. *Pergami*) Longè clarissimum Asiæ Pergamum, Plinio referente, quod intermeat Silenus, præfluit Caicus profusus Pindaro monte: Pergamea vocatur eius tractus iurisdictio. Strabo inquit, in his locis principatum quẽdam obtinet Pergamum, insignis ciuitas, quæ diu sub Attalicis regibus fuit, fœmineno genere Græcorum aliqui, at Stephanus in Masculino protulere. *Substiti*) Moram feci, retardatus sum

SICUT saluberrimam nauigationem Domine vsque Ephesum expertus: ita inde postquam vehiculis iter facere cœpi, grauissimis æstibus, atque etiam febriculis vexatus Pergami substiti. Rursus cùm transissem in orarias nauiculas, contrarijs ventis retentus, aliquanto tardiùs quàm sperabam, id est xv. Cal. Octobreis Bithyniam intraui. Non possum tamen de mora queri, cùm mihi contigerit, quod erat auspicatissimum, natalem tuum in prouincia celebrare. Nunc Reip. Prusensium impendia, redditus, debitores excutio, quod ex ipso tractu magis ac magis necessariũ intelligo. Multæ enim pecuniæ varijs ex causis à priuatis detinentur. præterea quædam minimè legitimis sumptibus erogantur. Hæc tibi Domine in ipso ingressu meo scripsi. Quintodecimo Cal. Octob. Domine prouinciam intraui, quã in eo obsequio, in ea erga te fide,

xv. Calend. Octob. *Mora*) Facta ob febres & contra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rios ventos. *Auſpicatiſsimum*) Optimi auſpicii. *Natalem tuum*) Natus eſt Traianus menſe Septembri. *Excutio*) Scrutor, examino: nam miſſus fuerat ad ordinandum ſtatum prouinciæ Bithyniæ. *Tractu*) Facto ſpatio. *Nimiæ*) Supra modum. *Erogantur*) Impenduntur.

quam de genere humano mereris, inueni. Diſpice Domine an neceſſarium putes mittere huc menſorem. videntur enim non mediocres pecuniæ poſſe reuocari à curatoribus operum, ſi menſuræ fideliter agantur: ita certè proſpicio ex ratione Pruſenſium, quam cum Maximo tracto.

Quam) Optimam. *Menſorem*) Qui metiatur opera publica. Vegetius qui in caſtris ad podiſmum demetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant, vel hoſpitia in ciuitatibus præſtant, hi menſores appellantur. an potius menſor hîc accipi debet pro eo qui curam remetiendorum publicorum operum habebat, & calculatore impenſarum, ac litium æſtimatore, cùm demetiri, ſit æquare & æſtimare. *Reuocari*) Ad ærarium, vnde fuerant extractæ. *Curatoribus*) Qui multas pecunias dolo malo interceperant. *Ratione Pruſenſium*) Calculo, computatione Pruſenſis Reip. *Maximo*) Procuratore tuo.

TRAIANVS PLINIO.

Vperem) Reſpondet non poſſe ab vrbe menſorẽ mittere.

CVperem, ſine querela corpuſculi tui & tuorum, peruenire in Bithyniam potuiſſes, ac ſimile tibi iter ab Epheſo, vt nauigationi fuiſſet, quam expertus vſque illò eras. Quo autem die peruenisſes in Bithyniam, cognoui Secũde chariſſime literis tuis. prouinciales credo proſpectum ſibi à me intelligent. nam & tũ dabis operam vt manifeſtum ſit illis, electum te eſſe, qui ad eoſdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendæ ſunt. nam & eſſe eas vexatas ſatis cõſtat. Menſores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo fiunt, ſufficiẽter habeo, ſed in omni prouincia inueniuntur, quibus credi poſſit, & ideo non deerunt tibi, modò velis diligenter excutere.

Corpuſculi) Fuit enim Plinius breuis & gracilis ſtaturæ, id quod ipſe alibi etiam aſſerit. *Tuorum*) Familiariũ. *Ac iter ab Epheſo fuiſſ. t. ſ. n.*) id eſt tam ſalubriter & commodè ab Epheſo pedeſtri itinere peruenisſes in Bithyniam, quàm ab vrbe Epheſum nauigaſti. *Proſpectum*) Recte cautum. *Mei*) id eſt pro conſulari imperio & poteſtate. *Vexatas*) Perturbatas, defraudatas. *Romæ*) Nam Circi latus incenſum extruxit, Gymnaſium, item theatrum in campo Martio, columnam cochlidem in foro, quæ etiam nunc durat, porticus, templa. *In p.*) Portum oſtienſem refecit, Centumcellarũ extruxit, Põtinas paludes exſiccatas pontibus permeabiles reddidit. *Excutere*] Inquirere.

PLINIVS TRAIANO.

De cuſtodiis.

ROgo) Conſulit Traianum an cuſtodiæ ſint per ſeruos publicos ſeruandæ. *Hæſitantem*) Ambiguum. *Publicos ſer.*) Seruorũ aliqui erant publici, qui Reip nomine empti fuerant, & publicis vſibus inſeruiebant, aliqui priuati, priuatorum dominorum. *Milites*) Stipendiarios, & ideo liberos. *Cuſtodias*) Carcerem, locum vbi carcerarii cuſtodiuntur. Columella, itaque mancipia vincta, quæ ſunt ergaſtuli, per nomina quotidie citare debebit, atque explorare vt ſint compedibus diligenter innexa, tum etiam cuſtodiæ ſedes an tuta & rectè munita ſit. iuriſconſultus etiam, homo, inquit, qui ex cuſtodia producitur. *Et*) Vereor ne. *Hæc c.*) Cuſtodiarum.

ROgo *Domine conſilio me regas hæſitantem, vtrum per publicos ciuitatum ſeruos, quod vſque adhuc factũ, an per milites adſeruare cuſtodias debeam. Vereor enim ne & per ſeruos publicos parum fideliter cuſtodiantur, & non exiguum militum numerũ hæc cura diſtringat. interim publicis ſeruis paucos milites addidi. Video tamen periculum eſſe, ne idipſum vtriſque negligentiæ cauſa ſit, dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere poſſe confidunt.*

Diſtringat] Occupet. *Non exi.*] Ingentem. *Addidi*) Ad cuſtodias. *Id.*) Additio militum ſeruis publicis. *Culpam*) Negligentiam. *Hi*) Milites. *Illos*) Seruos. *Regerere*) Referre, reflectere, excuſare.

TRAIANVS PLINIO.

Nihil] Reſcribit ſeruandam eſſe antiquam conſuetudinẽ. *Commilitiones*) Vox imperatorum blanda, militibúſque grata, cùm ſe vnum de numero illorum putat, & militiæ ſocium. *Hæreat n.*) In animo ſedeat, curæ ſit. *Reuocandos à ſi.*) Remouendos à ſuis ducibus, à caſtris.

NIhil opus eſt mi Secũde chariſſime, ad continendas cuſtodias plureis commilitones conuerti. perſeueremus in ea conſuetudine, quæ iſti prouinciæ eſt, vt per publicos ſeruos cuſtodiantur. Etenim vt fideliter hoc faciant, in tua ſeueritate ac diligentia poſitum eſt. In primis enim, ſicut ſcribis, verendum eſt, ne ſi permiſceantur ſeruis publicis milites, mutua inter ſe fiducia negligentiores ſint. Sed & illud hæreat nobis, quàm pauciſſimos milites à ſignis auocandos eſſe.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PLINIVS TRAIANO.

De numero militum Gabio Basso præfecto adsignatorum.

Gabius Bassus præfectus oræ Ponticæ, & reuerentissime & officiosissime Domine venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus, cui ego notum feci præcepisse te, vt ex cohortibus quibus me præesse voluisti, contentus esset beneficiarijs decem, equitibus duobus centurione vno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit, quo minus statim reuocandos putarem quos habet supra numerum.

Gabius) Nunciat non reuocasse milites supernumerarios à Gabio Basso, quoniam is responderat, non sufficere sibi numerum ab Traiano præscriptum. *Præfectum*) Non multo pòst testatur eadem, dum ipsum Cæsari commendat. *Me*) Hinc apparet, missum Plinium vt imperaret. *Beneficiarijs*) Militibus, de quibus lib. i. belli Ciuilis Cæsar. Petreius verò non deserit sese, armat familiam: cum hac & prætoria cohorte cetratorum, barbarisque equitibus, paucis beneficiariis suis, quos suæ custodiæ causa habere consueuerat, improuiso ad vallum euolat. sunt autem beneficiarii, autore Vegetio, ab eo appellati, quòd promouentur ad militiam beneficio Tribunorum. *Reuocandos*) Ad signa sua. *Supra numerum*] A te constitutum.

TRAIANVS PLINIO.

Vt mihi) Mandat numerum militum quos velit assignari Gabio Basso. *Quo*) In alia lectione fuit, quotiin alia, quid. *Subsecs*) Subscripsi, verba per me ad Gabium scripta, statim his adieci, quæ sunt, multum interest, res poscat. *Imperare latius* §.) id est Considerandum est an res poscat, vt Gabius apud se retineat supernumerarios milites, an id agat, vt multis dominetur. plerunque enim homines ambitione corrupti magna imperia affectant. *Nobù*) Mihi, & tibi. *Signù*] A Ducibus suis. *Vt notum haberes*) Vt certior esses.

Vt mihi scripsit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui vt daretur illi, mandatis meis complexus sum. Quot quæris scripsisse me? vt notum haberes, his literis subiici iussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem vtilitas demum spectanda est, & quantum fieri potest, curandum ne milites à signis absint.

PLINIVS TRAIANO.

De balineo Prusensium.

Rusenses) Prusensium nomine petit balineum extrui. *A priuatis*] Nam prædixerat multas pecunias à priuatis variis ex causis detineri. *In oleum*] Quo vngebantur. interdum est videre in antiquorum monumentis, balineum publicè, & oleum gratuitò datum. *Nitor*] Aedificiorum splendor & polities.

Rusenses Domine balineum habent & sordidum & vetus: id itaque indulgentia tua restituere desiderant. ego tamen æstimans nouum fieri deberi: videris mihi desiderio eorum indulgere posse. Erit enim pecunia ex qua fiat, primùm ea, quam reuocare à priuatis, & exigere iam cœpi: deinde, quam ipsi erogare in oleum soliti, parati sunt in opus balinei conferre, quod alioqui & dignitas ciuitatis, & seculi tui nitor postulat.

TRAIANVS PLINIO.

Instructio) Indulget Prusensibus balinei ædificationē, modò ne per illos aliquid priuatim tribuatur, neque eorū vires per publicam pecuniā extenuentur ad alias collationes necessarias. *Intribuant*] Impendant. *Priuatim*] id est, viritim. *Minus fiat*] Minuantur redditus publici, ne possint conferre res necessarias.

Instructio noui balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modò ne quid ideo aut intribuāt: aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

PLINIVS TRAIANO.

De aduentu Seruilii.

Seru.) Certiorē facit Traianum de Seruilii aduētu Nicomediā.]

Seruilius Pudēs legatus Domine viij. Cal. Decemb. Nicomediam venit, méque longæ expectationis solicitudine liberauit.

PLINIVS TRAIANO.

Pro Rosiano Gemino.

Rosianū) Rogat Traianū velit commēdatū habere Rosianum Geminum, sibi arcta familiaritate coniunctum:

Rosianum Geminum Domine arctissimo vinculo mecū tua in me beneficia iunxerūt. Habui enim illum quæstorem in consulatu, mei summè obseruantissimum expertus: tan-

ad hæc virum integrum, probum, industrium, & Cæsaris ipsius commilitonem, de quo pleraque libro primo.

Publicæ necessitudinis) Quia quæstor more maiorum consulem in parentis loco habere debeat.

Ipse apud te faueas) Sis fautor eius dignitatis, quod est in tua potestate. an dignitati, quam apud te gesturus est.

Precibus meis) Ratione mearum precum.

Priuatæ) Collatis in me post quæsturam.

tam mihi post consulatum reuerentiã præstat, vt publicæ necessitudinis pignora, priuatis cumulet officijs. Rogo ergo vt ipsi apud te pro dignitate eius, precib⁹ meis faueas: cui, & siquid mihi credis, indulgẽtiã tuam dabis, dabit ipse operã, vt in his quæ ei mãdaueris, maiora mereatur. Parciorẽ me in laudãdo facit, quod spero tibi & integritatẽ eius, & probitatẽ, & industriã non solũ ex eius honoribus, quos in vrbe sub oculis tuis gessit, verumetiã ex commilitio esse notissimam. Illud vnum, quod propter charitatem eius nondũ mihi videor satis plene feciſſe, etiã atq; etiã facio: tẽq; Domine rogo, gaudere me exornata quæstoris mei dignitate, id est per illũ mea, quàm maturissimè velis.

PLINIVS TRAIANO.

De militibus Maximo procuratori adsignandis.

Maximus] Cõsulit an relinquẽdos cẽseat in futurũ milites quos supernumerarios Maximo Cæsaris liberto dimiserat, dum iret frumẽtatum. huius Maximi, liberti & Procuratoris Traiani probitatẽ, industriam, diligẽtiã, testimonio in sequẽtibus prosequitur. *Gemellino*) Virdio Gemellino procuratori Cæsaris, vt statim & in sequẽtib. Traianus rescribit. *Paphlagoniã*) Halys, secũdũ Strabonẽ, oriẽtẽ versus Paphlagonũ cõfiniũ est, austrũ versus Phryges & Galatæ, qui ibi habitarũt, occidẽtẽ versus Bithyni & Mariandini: Septẽtrionẽ versus Euxinus. Plinius Pylæmeniam vocatam scribit à Pylæmene duce: Paphlagoniam verò à Paphlago Phinei filio, si Stephano credimus, in qua Tantalus, autore Diodoro, habitauit.

Maximus libertus & procurator tuus Domine, præter decẽ beneficiarios, quos adsignari à me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoq; confirmat necessarios esse milites. ex his interim, sicut inueneram in ministerio eius, relinquendos existimaui, præsertim cùm ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quinetiã tutelæ causa, quia ita desiderabat, addidi duos equites. in futurum quid seruari velis, rogo rescribas.

TRAIANVS PLINIO.

Vnc) Respõdet pro re frumẽtaria fuisse necessarios milites Maximo, sed cũ redierit, militibus quatuor contẽtũ esse debere. *Instruxisti*) Muniuisti. *Extraordinario*) Ad comparãdum frumentum, cùm aliàs esset Cæsaris procurator. *Actum*) Procurationem. *Quem adiuuat*) Cui est in officio socius.

Vnc quidem proficiscentem ad comparationem frumentorum, Maximum libertum meum, rectè militibus instruxisti: fungebatur enim & ipse extraordinario munere, cùm ad pristinum actum reuersus fuerit. sufficient illi duo à te dati milites, & totidem à Virdio Gemellino procuratore meo, quem adiuuat.

C. PLINIVS TRAIANO.

De seruis inter tyrones inuentis.

Empronius) Cõsulit de pœna seruorum inter tyrones repertorum. *Sempronius Cælianus*) Cælianum Afrum recitat Lampridius præceptorem Antonini Diadumeni. *Tyrones*) Nouitios milites, de quibus Vegetius & Modestinus. *Seruos*) Quos sacræ leges arcent à militia. neque respublica Romana, nisi in summa ingenuorum inopia, vsa est seruis ad bellum. *Conditorem*) Tanquam is plura militaris disciplinæ instituta fecerit, quàm nemo antecedentium principum. quare Secundus in Panegyrico, quàm inquit, speciosum est, quòd disciplinam castrorum lapsam extinctámque refouisti, depulso prioris seculi malo. & Dion autor, Traianum milites retinuisse sub disciplina, vt neque insolescerent, neque contra se insurgerent, sed quieti imperia facerent: satis enim constat, ipsum post Augustum labentem disciplinam incuria superiorum principum retinuisse, & in melius reformasse, ordinatis & officiis & impendiis. hæc tamen quidam etiam Adriano ascribunt. *Sacramento*) Nam iurabant milites in verba principis, se non recessuros nisi præcepto ducis post completa stipendia, neque remp. prodituros, dum militiæ permouerentur. lege Vegetium & Liuium. Sacramentum, militare propriè dicitur. Frontinus. L. Valerio Flacco, & C. Varrone Coss. milites primò iureiurando facti sunt. antè enim sacramento tantummodo à Tribunis rogabantur, cæterum ipsi inter se tantum iurabant, se fugæ atque formidinis causa non abituros, neque ex ordine recessuros. Etiam pro iureiurando quod fit in iudicio, ponitur. Valerius. sacramento cum adolescentulo contendere ausi non sunt. idem libro septimo, cum sorore sacramento contendere noluit. *In numeros*) In ordinem & numerum militum. super quo lege quædam libro tertio, ad Tranquillum.

Sempronius Cælianus, egregius iuuenis, repertos inter tyrones duos seruos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, vt te conditorem disciplinæ militaris, firmatorémque consulerem de modo pœnæ. Ipse enim dubito ob hæc maximè, quòd vt iam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo Domine scribas, præsertim cùm pertineat ad exemplum.

TRAIANVS PLINIO.

SEcundum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarij se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarij dati. Lecti si sint, inquisitor peccauit: si vicarij dati, penes eos culpa est qui dederunt, si ipsi cùm haberent conditionis suæ conscientiam, venerunt, animaduertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quòd nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primùm probati sunt, veritatem ab his originis suæ exigit.

Secundum) Respondet, pœnam irrogãdam esse delinquẽti. *Voluntarij*) Non rogati. *Lecti*) Ab inquisitore euocati. *Vicarij*) Vt aliorum vices sustinerent: Martialis, iam volo vicarius esse. Liuius in bello Punico scribit ccc. militibus Siculis qui nolebant militare, totidem vicarios à Scipione datos: & Vegetius, seditiosos milites continendos ad omnem disciplinam arctissima seueritate tribunorum vel vicariorum. Columella vicarius meæ diligentiæ succedit is, qui me absente in locum meum substituitur. Apuleius: venisti tandem miserrimi laboris vicarius. Fabius mortem Alcestis vicariam appellauit, quia vicem morituri mariti subire non recusauit, & idem Apul. libro secundo dixerat, vicariam pro me lanienam. Horat. defunctúmque laboribus æquali recreat sorte vicarius. *Venerunt*) In militiam. *Cum h.*) Cum scirent se seruos. *Per num.*) Per ordines militiæ. *Probati*) Recepti tanquam boni milites. *Originũ suæ*) Seruilis, an ingenuæ.

C. PLINIVS TRAIANO.

De iis, qui ex damnatione serui publici essent.

Alua] Quærit quid faciẽdum de seruis dãnatis, qui se ministerijs publicis immiscuerunt. *Magnitudine s.*) Integra tua maiestate, qa quodãmodo Cæsaris amplitudo minui videbatur, cùm à rebus maximis & grauissimis retrahebatur ad obscuras & deiectas. *Ius*) Arbitriũ, facultatẽ. *Opus p.*) Vel metalli: Vlp. tit. De pœnis, inquit seruos in metallum vel in opus metalli, itẽ in ludũ venatoriũ dari solere, nulla dubitatio est. in ministerium metallorum fœminq; in perpetuũ, vel ad tempus damnari solent, simili modo & in salinas, in calcariã quoque, vel sulphurariã damnari solent: sed hæ pœnæ metalli magis sunt. *In lu.*) Ad bestias, vt cum illis depugnent, vel ad ludum gladiatorium. quicunq; in ludum venatorum sunt damnati, videndum est an serui pœna afficiantur, an permaneant in libertate, & magis est vt hi quoque serui afficiantur. in hoc tamen distant à cæteris, quod instituuntur venatores, aut pyrrhichistæ, aut aliam quam volunt artem, gesticulandi, aut aliter se mouendi. *Similia*] Vt ad argenti fodinas, & lapicidinas. *Publicorũ ser. cf.*) Qui vel custodias tuebãtur, viásve publicas muniebant, cloacásque purgabant. *Annua*) Alimenta, impensa, salaria. *Reddere p.*) A qua se ad ministeria publica transtulerant.

Frugaliter) Fructuose, vtiliter. *Nimis seuerum*) Cũ summum ius sit summa crux. *Damnatos*) In perpetuum alicui pœnæ. *Pasci*] Inutiles alimenta præbere, & remouere eos ab officiis publicis. *Periculosum*] Ne fame cogerentur ad desperationem. *In suspenso*) Integram. *Fortasse quemadmodum*) An forte. *Decreta*] Sententias senatus. *Principum*) Coloniarum. *Dati*] Pœnis. legitur etiam, dãnati. *Deprecantes*] Seruos, dimissos, liberatos à pœnis. *Hoc ausum*] Soluere eos à vinculis. *Autore*] Proconsule, vel legato.

Alua magnitudine tua Domine descẽdas oportet ad meas curas, cùm ius mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In plerisque ciuitatibus, maximè Nicomediæ & Niceæ quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiáque his genera pœnarum, publicorum seruorum officio ministerióque funguntur, atque etiam vt publici serui annua accipiunt. quod ego cùm audissem, diu multúmque hæsitaui, quid facere deberem. nam & reddere pœnæ post longũ tẽpus plerosque iam senes, & quantum affirmatur,

frugaliter, modestéque viuentes, nimis seuerũ arbitrabar, & in publicis officijs retinere dãnatos, non satis honestum putabam: eosdem rursus à Republica pasci otiosos, inutile. non pasci etiam periculosum existimabã. Necessariò ergo rem totam, dũ te consulerem in suspenso reliqui. Quæres fortasse quemadmodum euenerit, vt pœnis, in quas damnati erant, exoluerẽtur: & ego quæsiui, sed nihil cõperi. Quod affirmare tibi possũ, vt decreta, quibus dãnati erant, proferebantur: ita nulla monumẽta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent, deprecantes, iussu proconsulum, legatorúmve dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc ausum sine autore.

TRAIANVS PLINIO.

MEmineris) Rescribit, ante decem annos damnatos, & senes, dandos ministeriis, non procul à pœnis, reliquos nullo autore solutos, reddendos pœnæ. *Istam*] Bithyniam. *Emendandam*) Alibi ad eũdem, sed ego ideo prudentiam tuam elegi, vt reformandis istius prouinciæ moribus ipse moderareris, & ea constituas, quæ ad perpetuam eius prouinciæ quietem essent profutura. *Idoneo*] Legitimo. *Vetustiores*] In seruitute ærumnali supra decennium, dum-

MEmineris idcirco, te in istam prouinciam missum, quoniã multa in ea emẽdanda apparuerint: erit autẽ vel hoc maximè corrigẽdum, quòd qui damnati ad pœnã erant, non modò ea sine autore, vt scribis, liberati sunt: sed etiã in cõditionẽ proborum ministrorum retrahãtur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec vllo idoneo autore liberati sunt, hos oportebit pœnę suę reddi: si qui vetustiores inuenientur, & senes, ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quæ non longè à pœ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo ij sint senes. *Non longe*] Proxima pœnæ sunt, vt insequentia *Balneum*] Publicum curandum. *Dari*] Destinari.

na sint. Solent enim eiusmodi ad balineũ, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum, & vicorum dari.

C. PLINIVS TRAIANO.

De collegio fabrorum Nicomedensium instituendo.

CVm] Ob incendium vastissimum Nicomedię factũ monet constituendum esse collegium fabrorum. *Nicomediæ*) Vrbis præclaræ in intimo sinu Bithyniæ. Γερουσίαν. Senatum, autore Iulio Polluce. *Isson*) Vide an legendum, Isæum, ideſt, Templum Isidis: sicut Serapæum, templum Serapidis, quæ Dion in vita Titi meminit incendio absumpta. quidam Isson putant ædificium quadratum habens paria latera, alij instar circi pariter vtrinque distans. sunt qui legant Hysson, locum scilicet certaminis, quia ὕσσειν hastam significet. *Sparsum*) Euagatum, diffusum, grassatum. *Sipo*) Vel sipho, id est, canalis fistula ad deducendam aquam, & ex ea arcenda incendia. Strabo libro quinto asserit, vniuersas propè vrbis ædes subterraneos meatus, siphones, fistulas vndosas habuisse, id quod nunc etiam interdum defodiendo cellas vinarias deprehenditur: tanta per aquæductus aquarum vbertas influebat, vt per vrbem amnes inundare viderentur, vnde nil mirũ si, à Plinio auunculo vrbs pensilis dicitur, subtérque nauigata. quidam scribunt Siphonem esse vas, quo in Oriente vtuntur ad arcenda incendia. Scipo autem in Gellio libro nono, inter tela connumeratur. *Hama*) Inter instrumẽta rustica cõnumeratur à Iulio Polluce, & Catone. Suidas fabrile credidit instrumentum, inibique duo prouerbia recitantur. in vitis Põtificum plerunque leges hamas argenteas donatas ministerio diuino. quidam rentur hamulam inde deductam: de qua Columella in cultu horrorum: Aut habilem lymphis hamulam Bacchóve lagenã. nũc etiam hamula à circumpadanis nostris vulgo appellatur vas vitreum ad vsum aquę & vini. Liuius insuper scribit, Hamas locum fuisse spatio tria millia passuum à Cũmis. *Hæc*) Instrumenta ad incendia extinguenda. *Collegium fabrorum*) De quibus sępe fit mentio apud historicos. *Faber*) Ferrarius. *In aliud*] Præterquam ad arcenda incendia.

Vm diuersam partem prouinciæ circumirem Nicomediæ vastissimum incendium multas priuatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interiacente, Gerusiam & Isson absumpsit. Est autem latius sparsum: primũ, violentia venti, deinde, inertia hominum, quod satis constat, ociosos & immobileis tanti mali spectatores perstitisse, & alioqui nullus vsquã in publico sipho, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda, & hæc quidem vt iam præcepi, parabantur. Tu domine dispice, an instituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominũ. C L. ego attendam ne quis, nisi faber, recipiatur, neve iure concesso in aliud vtatur: nec erit difficile custodire tam paucos.

TRAIANVS PLINIO.

Ibi) Respondet Traianus cùm Bithynia, præcipuè Nicomedia, perturbata fuerit ab eiusmodi collegiis, satius esse comparatis instrumentis ignes coercere. *Complurium*] Vrbium. in quibus sunt fabrorum collegia. *Factionibus*] Corporibus, sectionibus, collegiis. quarè Martianus de collegiis illicitis & corporibus tradit mandatis Principum præcipi præsidibus Prouinciarum ne patiantur esse collegia sodalitia. *Hetæriæ*] Siue hetariæ more pœtico, dicuntur sodalitates, sodalitia. sensus ergo est: cùm Plinius scripsisset, numerum cl. duntaxat hominum tam paucorum esse facilem custoditu: respondet Traianus, quodcunque nomen illis dederis, tamen fient sodalitates, quantumcunque breues sint, quas idem Plinius de Christianis scribens, asserit iussu imperatoris vetuisse. *Quamuis breues*] Quamuis sint paucorum hominum, fient hetęriæ. vocabuntur collegia & sodalitia. *Prædiorum*] Aedificiorum. *Inhibeant*) Incendia.

IBi quidem secundum exempla complurium in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses cõstitui. Sed meminerimus, prouinciam istam, & præcipuè eas ciuitates, ab eiusmodi factionibus esse vexatas. Quodcunque nomen, ex quacunque causa, dederimus iis qui in idem contracti fuerint, hetæriæ quamuis breues, fient. Satius itaque est, comparari ea, quæ ad coercendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos prædiorum, vt & ipsi inhibeant, ac si res popoſcerit, adcursu populi ad hoc vti.

PLINIVS TRAIANO.

Votorum nuncupatio.

Solennia] Admonet imperatorẽ, suscepisse & soluisse vota pro eius incolumitate. *Solennia vota*] De solennibus Cæsaris diebus plura Tertullianus in apologetico vbi refert solitum fuisse ita illi acclamari, de nostris annis augeat tibi Iupiter annos, nam vitam ipsi longissimam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum precabantur. *Signari*] Nam vel à consulibus & prætoribus in vrbe, in prouinciis à proconsulibus ac præsidibus, interdum etiam à prætoribus vota suscipiebantur, & persoluebantur. signari ergo, rata habere. post enim nuncupationem signata seruabantur ad finem anni, cùm persoluebantur, & alia noua nuncupabantur.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscepimus Domine pariter & soluimus, precati Deos, vt velint ea semper solui, sempérque signari.

TRAIANVS PLINIO

RESpondet Traianus se lætari ob susceptа & soluta vota pro eius incolumitate.

ET soluisse vos cũprouincialibus dijs immortalibus vota pro mea salute & incolumitate.& nũcupasse, libẽter mi Secũde charissime cognoui ex literis tuis.

PLINIVS TRAIANO.

De aquæductu Nicomedensium.

IN *aquæductum*) Monet Nicomedẽses frustrà impendisse plurimam pecuniam in aquæductum, se autem inuenisse quò deduci commodè posset, modò mittat aquilegem, vel architectum. *HS. xxx. cccxxix.* Sestertia triginta millia, trecentena ix nam autore Probo, x. signatum cum virgula superius plana, apud antiquos decem millia significabat. *Diuisus*) Derelictus: legitur etiam relictus. *CC.*] Sestertia. *Arcuato*] Structo per arcus, qualibus in vrbem videmus aquas deductas multas, sed in primis Anienis. *Ad plana*] Sed ardua & eminentiora. *Supervore*) Priore aquęductu inchoato, sed demolito. *Testaceo*) Lateritio. *Vilius*] Minori impendio erit. *Aquilegem*) Qui scientiam deducendarum aquarum habet. Plinius libro xxvj sylue ftris vbi nascitur, subesse aquas credunt, & hoc habent signum aquileges. extat Theodorici Regis epistola, qua scribit se comparuisse, aquilegium (non enim dicit aquilegem) Romam veniisse ab Africa. vbi ea ars pro locorum siccitate sũmo studio semper viguit, qui aridis locis aquas possit dare vernatiles, vt beneficio suo humida habitare faciat loca nimia sterilitate siccata. verũ autore Marcello, Aquilex est qui aquam colligit. Varro in Quinquatribus. an hoc præstat Hero, filius Diogenis, quod ille è ventre aquam mittit ad hoc te iactas, at hoc pacto vtilior te Thuscus Aquilex. apud Iurisconsultum titulo De immunitatibus,

IN aquæductum Domine Nicomedẽses impẽderũt. HS. xxx. ccc xxix. q imperfectº, adhuc relictº ac etiã destructº est rursus in aliũ ductum erogata sunt cc. hoc quoq; relicto, nouo impendio est opus vt aquam habeant, qui tantam pecuniam malè perdiderunt. Ipse perueni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perduci, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana ciuitatis & humilia perueniat. manent adhuc paucissimi arcus, possunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est. aliqua pars, vt mihi videtur, testaceo opere agenda erit. Id enim & facilius, & vilius. Et imprimis necessarium est, mitti à te vel aquilegem, vel architectũ, ne rursus eueniat quod accidit. ego illud vnũ affirmo, & vtilitatem operis, & pulchritudinem seculo tuo esse dignissimam.

aquilices passim legitur, fortasse ab elicienda aqua: nisi tamen corruptè pro aquilege legatur. Frontinus tamen in libello De aquęductibus, aquarium vocat, qui curam distribuendæ aquæ habeat. minimus, inquit, modus in aquæ distributione continetur, cuius rei fraus aquariorum, quos aquas ex publicis ductibus in priuatorum vsum derivare deprehendimus. & priùs dixerat, aquam Trabam modulis certis per vicem in dies dispensatam omnes villæ accipiunt: sed non eadem moderatione aquarij nostri procedunt: eam semper in supplementum Iuliæ inducentes: Item, Anio aquariorum imperitia in aliquos eum specus deducentium, cæteras aquas vitiabat. Cęlius & Iuuenalis Aquarium pro vilissimo officij genere vsurpant. Vlpianus aquarios vocat seruos aquægerulos. At aquariolus, si Pompeio Festo credimus, dicitur mulierum impudicarum sordidus assecla. Id quod videtur asserere Apuleius in secunda Apologia, cùm inquit, hisce auditis exacerbatus aquariolus iste vxoris suę ita ira extumuit. *Vel*) Hic obtinet locum coniunctionis &, nã opus erat architecto ad cõstructionem operis, & aquilege ad mensuram modulorum & deducendarum aquarum. *Quòd accidit*] Vt pecunia malè perdatur. *Seculo tuo*) Felicissimo tui imperij tempore.

TRAIANVS PLINIO.

Vrãdum) Hortatur ad opus aquæductus & inquisitionem pecuniarum expensarum. *Curandum*) Quia hoc nobis placet. *Hoc opus*) Aquæductus. *Gratificantur*) Rem gratam facere student, sibi applaudunt & indulgent. vt sub hoc prætextu publicas pecunias priuatè interceperint.

CVrandum est vt aqua in Nicomedensem ciuitatem perducatur. verè credo te ea, qua debebis, diligẽtia hoc opº aggressurum. Sed mediusfidius ad eandem diligẽtiam tuã pertinet inquire requorũ vitio ad hoc opus tantã pecuniam, Nicomedẽses perdiderint: ne cũ inter se gratificantur, & inchoauerint aquæductus, & reliquerint. quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

PLINIVS TRAIANO.

De Theatro Nicensium.

THeatrum) Consulit quid faciendum de theatro imperfecto, & gymnasio incendio consumpto Niceæ, ac balineo quod Claudiopolitani iuxta montem defodiebant, petítq; ad ea architectum ab vrbe. *Ratio*] Summæ impensæ calculus. *Ne frustrà*] Hauserit & absumpserit supra centum sestertia.

THeatrum Domine Niceæ maxima iã parte constructum, imperfectum tamen, sestertiũm, vt audio (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit, vereor ne frustrà. ingentibus enim rimis descendit & hiat, siue in causa solum humidum &

Descendit ingentibus rimis] Enatæ in eo rimæ maximæ descendunt vsque

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad solum, inde fatiscit & aperitur: Pollio Architectus lib. ij. cap. viij. scribit, inter structurarum genera esse reticulatum, quo tunc omnes vtebantur, sed ad rimas faciendas ideò paratum, qud in omnes partes dissoluta habet cubilia, & coagmenta.

Molle] Quod cedat, molle. præcipit enim Vitruuius, vt in fundamentis terra fodiatur vsque ad solidum. *Lapis*) Quo theatrum constructum est. *Putris*] Resolubilis. *Faciendum*) Perficiendum. *Relinquendum*) Imperfectum. *Fulturæ*] Fulcimenta, munimenta, instaurameta. *Substructiones*] Substructio fundamenti. eas Columella libro primo substrationes appellat. Si quis, inquit, ædificia volet in decliuibus areis extruere, semper ab inferiore parte auspicetur, quia cùm ex depressiore loco fuerint cœpta fundamenta, non solùm superficiem suam facilè sustinebunt, sed & pro fultura & substratione fungentur

molle, siue lapis ipse gracilis & putris: dignum est certè deliberatione, sit ne faciendum, aut sit relinquendum, an etiam destruendum. nã fulturæ ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmæ mihi, quàm sumptuosæ videntur. huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur, vt basilicæ circa, vt porticus supra caueam, quæ nunc omnia differũtur, cessante eo quod antè peragendũ est Iidẽ Nicenses gymnasium incendio amissũ, ante aduentum meum restituere cœperunt, longè numerosius laxiusq; quàm fuerat. etiam aliquantũ erogauerunt: periculum est ne parũ vtilter. incompositum enim & sparsum est. Præterea architectus sanè æmulus eius à quo opus inchoatum est, affirmat, parietes (quanquam viginti & duos pedes latos) imposita

aduersus quidem ea, quæ mox, si fortè villam prolatare libuerit, ad superiorem partem applicabuntur. & Victruuius, substructionis fundamentum distabit ab exteriore introrsus amplo spatio. & mox, neque vniuersa pondere premens poterit vlla ratione extrudere muri substructiones: nam substructio est quicquid muri per arcus & fornices dispositi sub terra est, qua dictione præter Victruuium frequenter vtitur Frontinus in Aquæductibus. Theatri autem fundamentorum ratio ea: si in plano aut palustri loco constituetur, solidationes substructionésque ita erunt faciendæ, quemadmodum de fundationibus ædium sacrarum libro tertio à Victruuio scriptum est. *Subinde*) Statim. *Suscipitur*] Sustentatur theatrum. *Sumptuosæ*] Magno impendio. *Pollicitationibus*) Promissis offerentium. *Basilicæ*) Regiæ & sumptuosæ porticus, in quibus iudicia, conuiuia, saltationes fiebant. eas multi priuati homines sua pecunia extruendas promiserant: sicut porticus quæ erant in eminentiori parte theatri. *Circa*) Caueam, quæ est media theatri pars vacua, & caua propter ædificia hemicycla. Plautus, vt conquisitores singuli in subsellia eant per totam caueam spectatoribus. Apuleius conseptum caueæ appellauit Theatri ædificium, quod circumsepit cauum illud. quare ego aliud existimo concessum caueæ, de quo Virgilius libro quinto & octauo, aliud caueam tantùm. illud enim, vbi spectatores sedent per gradus: hoc verò, vbi ludi & spectacula dantur. *Eo*] Theatri hemicyclo. *Gymnasium*) Locum in quo athletæ exercitabantur. relege lib. j. & ij. à nobis prænotata. Victruuius lib. quinto, enarrata forma gymnasij philosophorum, rhetorum, ac dialecticorum, statim subiicit palæstritarum, eleganter & explicatè. *Numerosius*) Spatiosius, plurium membrorum. *Aliquantulum*] Pecuniæ impenderunt ad restitutionem gymnasij. *Vtiliter*] Illud restituant incompositum absque symmetria. *Spar-*

sum) Incommodum diuulsis gymnasij membris, & indecorè inter se distantibus. *Architectus*] Qui illud restituit.

Onera] Columnarum, porticuum, tectorum. nam autore Victruuio tecta imponebantur in supremis theatri porticibus. *Farti*] Congesti. *Sine cemento medio*] Absque enim calce compacti lapides facilè corruunt. quare qui illud conduxerat ædificandum, fraudem commiserat, dum intermedia parietum nullo cemento conglutinarat. cùm satis constet, calcem esse lapidum laterúmque ad constructionem tenacissimum vinculum. hinc architectus mandat parietes crebriter satiandos ex calce & arena minutissima, vt diutius contineantur: quæ si superauerint & abundauerint, parietes plus habentes humoris non citò fient euanidi: si secus, dissoluentur. alia lectio habet, sine cemento medij farti, quę etiam non improbanda est. *Testaceo opere*] Lateritio, quod opus ad regulam fabrefactum intermediam materiam meliùs continet, sicut in mœnibus vrbis videmus. *Claudiopolitani*] Claudiopolis, quæ & Bithynium autore Ptolomæo, vnde fuit Pinytus grammaticus in vrbe Epaphroditi Neronis libertus, nisi mendosus in hoc, vt in multis, Stephani codex. *Depresso*] Humili. cùm locus ad balnearum dispositionem secundum architectum sit deligendus quàm calidissimus, & & auersus à septentrione. *Defodiunt*] Deprimunt, subterrant. *Buleutæ*) Senatores, decuriones. βουλὴ enim senatus. *Addunt beneficio tuo*] Nam lege Pompeia, qua Bithyni & Pontici vtebantur, hi qui in senatum à censoribus legebantur, dare

onera sustinere non posse, quia sine cemento medio farti, nec testaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoq; in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt, magis quàm ædificant, & quidem ex ea pecunia, quam buleutæ addunt beneficio tuo, aut iam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigẽtibus conferent. Ergo cùm timeam, ne illic publica pecunia: hîc, quod est omni pecunia precio sius, munus tuum malè collocetur: cogor petere à te, non solùm ob theatrum, verumetiam ob hæc balinea, mittas architectum dispecturum: vtrum sit vtilius, post sumptum qui factus est, quoquo modo consummare opera vt inchoata sunt: an, quæ videntur emendanda, corrigere: quæ transferenda, transferre, ne dum seruare volumus quod impensum est, malè impendamus quod addendum est.

pecuniam non iubebantur: sed quos Traiani indulgentia quibusdã ciuitatibus super legitimũ numerũ adiicere permiserat, & singula millia denariorũ & bina intulerãt. quare inquit, tuo beneficio, qa beneficio imperatoris fuerant facti senatores: eo permittente struebatur balineum. *Addunt*) Accrescunt. *Ob introitum*] In senatum. *Conferent*] Ad structuram balinei. *Illic*] id est, in ædificatione theatri. *Hic*] In balinei dispositione. *Tuum munus*) Indulgentia ædificandi balinei, & ad id erogata pecunia in opera & theatri & balinei. *Seruare*] Si inchoata corrigemus. *Malè impendamus*) Si postea theatrum perfectum, rueret totum, & balineum ob malam positionem esset aliò transferendum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TRAIANVS PLINIO.

Vid] Remittit iudicio Plinij, Theatri ædificationem. Nicenses verò vult esse contẽtos sufficienti gymnasio, monétque vt in illis prouinciis quærat architectum. *In re præsenti*] Inspecto ædificio *Opera*] Promissa munera, vel ornamenta. Traiani constitutione, referente Pomponio iureconsulto, si quis sui, alieniué honoris causa facturum se quicquam in aliqua ciuitate promiserit, tam ipse quàm hæres eius obligatur. *Græculi*) Ignominiosum verbum contra Græcos, vnde Iuuenalis satyra iij. Græculus inquit, esuriens in cœlũ si iusseris ibit, quin etiam Zonaras, qui historiam ab orbe condito vsque ad declinationem imperij in compendium reduxit, fatetur Romanos appellare solitos Achiuos Græcos ignominiæ causa, tanquam viles & gregales. *Indulgent gymnasiis*] Exercent palæstram nimia cum voluptate: quare Plu. lib. xv. vsũ, inquit, olei ad luxuriam vertêre Græci, vitiorum omnium genitores, in gymnasiis publicando. cui sententiæ Plutarchus in Quæstionibus assentitur: nec aliud, inquit, Græcis seruitutem ac molliciem attulisse putant Romani, quàm gymnasia & palæstram, quibus relanguescãt adolescẽtium animi, & penitus effœminẽtur. hinc puerorum amores gigni. hinc somno & deambulationibus iuuenum corporacorrumpi, hinc saltationibus & motu compositio, & certo, ac delicato cibi genere debilitari quibus de causis ab armis se delapsos esse non intellexerunt: cõtentiq; pro strenuis ac fortibus militibus, se bonos palæstritas & athletas dici, & haberi ad summam inertiam molliciémque defluxerunt. Pausanias, Palæstram primus inuenit Thesæus, & artem fecit, cùm prius tantùm robore vterentur. vnde Diotimus Poëta luctam Herculis & Antæi scribens, refert meritò succubuisse Antæum, quia inuentum luctæ fuit Græcorum non Lybicorum. *Maiore animo*] Quàm possint pati impensam. *Nulla prouincia est*) Omnis Græciæ & Asiæ, in qua prouincia plurimæ erant Græcorum coloniæ. *Peritos*] Architectura eruditos. in eundem sensum infrà scribit: Calphurnium Macrum credo facturum, vt te libratore instruat: neque enim prouinciæ istæ his artificibus carent. *Breuius*] Iter, cùm sit longius. *Ad nos*) In vrbem.

CVid oporteat fieri circa theatrũ, quod inchoatũ apud Nicenses est, in re præsenti optimè deliberabis, & constitues: mihi sufficiet, indicari cui sententiæ acceſseris. tũc autem à priuatis exigi opera tibi curæ sit, cùm theatrum, propter quod illa promissa sunt, factum erit. Gymnasiis indulgent Græculi, ideò forsitan Nicenses maiore animo constructionem eius aggressi sunt. sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Claudiopolitanis circa balineũ, quod parum, vt scribis, idoneo loco inchoauerũt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. nulla prouincia est, quæ non peritos & ingeniosos homines habeat, modò ne existimes, breuius esse ab vrbe mitti, cùm ex Græcia etiam ad nos venire soliti sint.

PLINIVS TRAIANO.

De lacu Nicomedensium.

Intuẽti] Monet imperatorẽ Traianum vt lacũ non procul à Nicomedia permittat fossa manu facta in mare deducere, futurum hoc magno decori, & emolumento toti regioni. *Fortunæ*) Felicitatis. nam amplissimum omnium imperatorum imperium tenuit Traianus. *Animi magnitudinẽ*] Scribit Dion Traianum gloriæ cupidum, qua morum expeditionẽ sumpsisse aduersus Armenios & Parthos, hanc tamen causam præ se ferentem, quod illorum rex diadema à rege Parthorum non à se accepisset. *Nicomedẽsiũ sin.*) Nicomedia Bithyniæ in intimo sinu vrbs præclara, dicta denomine regis cuiusdã Bithyni, qui eã cõdidit si Straboni credimus. multi enim eodẽ nomine vocati fuerunt, quemadmodũ Ptolomæi, propter prioris claritatẽ. Pausanias scribit, à Nicomede Bithynorum rege cognomentum accepisse maximã vrbiũ in Bithynia, quæ prius Astacus dicebatur & Stephanus. Nicomedia, inquit, ciuitas Bithyniæ à Nicomede Zelæ filio illustriss. regis, quæ etiam Olbia est appellata. non procul ab ea locant geographi Ascaniam paludem. nec omittam, Solinũ tradere Hilam lacũ, in quo periisse credunt delicias Herculis, vrbẽ Nicomediã iuxta Prusiadẽ alluere. nec mirũ super tãta re Traianum consulit: nam Marcellus De operibus publicis, publico, inquit, sumptu opus nouũ sine principis autoritate fieri non licere, constitutionibus principum declaratur. *Ligna, m.*) Ligna rudia & impolita: si formentur ædificiis idonea, melius tamen vt distinctè legatur, & materia sit tanquam genus, prædicta tãquam species. *Viam p.*) Quæ ducebat Nicomediam. *Ad mare*] Vnde in ciuitatem importabantur. *Manus*) Operariorum. *Certáque spes*) Nobis est. *Libratorem*) Librator, vt subinde legitur apud Frontinum, est qui peritiam habet librandi aquam ad libellam. vulgo nunc libellator dicitur. significat etiam librator, qui lapides emittit in bello. Tacitus, libratoribus funditoribúsque attributus locus, vnde eminus lapides & glãdes torquerent. & Vegetius scribit, manu sola omnes milites meditatos libralia saxa, qui vsus paratior credebatur, quia nõ desiderabat fundam. *Architectum*) Quem Hammonius præfectum ædificii interpretatur, & qui aliis fabris præest, quique formam ædificii excogitat, & aliquid parat παρὰ τὸ ἔργον καὶ τὸ τύχον. eius scientia est pluribus disciplinis & variis eruditionibus ornata, cuius opera nascitur ex fabrica & ratiocinatione. fabrica est, continuata ac trita vsus meditatio, quæ manibus perficitur: & materia, vniuscuiusque

Intuenti mihi & fortunæ tuæ, & animi magnitudinẽ, conuenientissimum videtur, demonstrare opera non minus æternitate tua, quàm gloria digna, quantúmque pulchritudinis, tantum vtilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus, per hunc marmora, fructus, ligna, materiæ, & sumptu modico & labore vsque ad viam nauibus, inde magno labore, maiore impendio vehiculis ad mare deuehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit. at hæ porrò non desunt: nã & in agris magna copia est hominum, & maxima in ciuitate, certáque spes, omneis libentissimè aggressuros opus omnibus fructuosum. superest vt tu libratorem, vel architectũ, si tibi videbitur, mittas, qui diligẽter exploret, sit ne lacus altior mari, quẽ artifices regionis huius quadraginta

Universidad de Deusto
Biblioteca

generis opus est ad propositum deformationis. ratiocinatio autem est, quæ res fabricatas solerti ratione proportionis demonstrare ac fabricare potest. constat architectura ex ordinatione & dispositione. architectus igitur est, qui ædificādi rationē habet, & aquarū deducendarum plerūq; tenet. videtur architectus & architector inter se differre: nam Seneca scribit: mihi crede, felix illud seculum ante architectos fuit: ante architectores ista nata sunt. iam nascente luxuria, in quadruma tigna decidere, & ferro per designata currente certa manu trabem scindere: nam primi, vt Virgilius, cuneis scindebant fissile lignum. non enim tecta cœnatoria epulas receptura parabantur. nisi tamen mendam suspicari volumus, vt pro architectores architectorias legamus. ab architecto verbum architectari, id est machinari, deduxit Vitruuius.

Cubitis) In architectura cubitus sex palmis constat, digitisq; triginta quatuor. *Fossam*) Receptaculum aquæ manufactum. Vlpiano autore. ff. xliij. *Rege*) Mitridate. qui aliquando Bithyniam occupauit: siue à rege Persarū, quem Græci per excellentiam sine additione nominis regem plerunque vocant. placet tamen magis intelligere Nicomedem, à quo Nicomedia appellationem accepit, in cuius finibus lacus extendebatur.

cubitis altiorem esse contendunt. Ego per eadem loca inuenio fossam à rege percussam, sed incertum, vtrum ad colligendum humorem circumiacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum. est enim imperfecta. Hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu, sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, vt cupiam peragi à te, quæ tantum cœperant reges.

Sed incertum) Sed dubium est vtrum cauauerit illam fossam. *Ad committendum flumini lacum*) Vt coniungeret Calpæ flumini lacum. Calpa enim fluens à Nicomedia pōtum ingreditur. *Imperfecta*) Non perueniens vsque ad flumen. *Hoc quoque dubium*) An remanserit imperfecta ob mortem regis, an quòd desperauerit posse perficere quod inchoauerat. *Hoc ipso*) Tanto magis. *Feres me ambitiosū*) Patieris me quòd sim gloriæ tuæ cupidus. *Tantum*) Non absoluendo. *Reges*) Nicomedes, quod vni suprà dederat, hic pluribus ascribit.

TRAIANVS PLINIO.

Potest) Traianus respondet, non abhorrere ab hoc opere, modò diligenter prouideat ne totus lacus effluat in mare. *Committere mari*) Per fossam in flumen deductam coniungere mari. *Demissus*) Deriuatus. legimus etiam immissus. *Effluat*) In mare descendat & exorbeatur. verior tamen scriptura, ne si commissus flumini fuerit, in mare totus effluat. quod sanè conuenit cum alia epistola, quæ de eodem lacu in sequentibus scripta est. erat enim lacus altior mari.

POtest nos solicitare lacꝰ iste, vt cōmittere illū mari velimꝰ: sed planè explorādū est diligenter, ne si immissus in mare fuerit, totꝰ effluat. Certè quantū aquarū, & vnde accipiat, poteris à Calphurnio Macro petere. Libratorē & ego hinc aliquē tibi peritū eiusmodi operū mittā.

Certè) Vt scias, quantum aquarum quanta sit altitudo lacus. *Vnde*) A quo fonte. *Poteris*) Secundus infrà. ego interim Calphurnio Macro clarissimo viro autore rescripsi, vt libratorem quàm maximè idoneum mitteret. *Hinc*) Ex vrbe.

PLINIVS TRAIANO.

De Byzantiorum impendiis.

Equirenti) Cōsuluit Traianū an abscindere debeat publicos sumptus Byzantiorū, qui dabantur legatis vt salutatum irent Imperatorem, vel Mœsiæ præfectū. *Requirenti*] Examinanti, discutienti. *Byzantiorum*) Byzantium oppidū Thraciæ iuxta Hellespontum, arctissimum inter Europam Asiámque diuortium in extrema Europæ posuere Græci in promontorio Chrysocera, duce Pausania Spartanorum rege, reddito oraculo, quærerent sedem cæcorum terris aduersam, ea ambage Calcedonii monstrabātur, quòd priores illuc aduecti, præuisa locorum vtilitate peiora legissent. quippe Byzantium fertili solo, fœcundóque mari, quia vis piscium in pōtum erumpens, & obliquis subter vndas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. vnde quæstuosi & opulenti fiunt Byzantii. Stephanus refert tale datū oraculum Megarensibus in Delphis cōsulentibus, felices qui illā incolerēt vrbem, litoris Thracis liquidum iuxta promontorium, os ponti, vbi piscis cruusque cibum pascuntur eundem, vbi condiderit in animo, omnia accipiet. Hammonius à Byzante Thraciæ rege appellatum scribit. Diodorus & Stephanus à rege Byzantio filio Crœssæ & Neptuni. postea nominata Constantinopolis, à Constantino Constantii filio in maius aucta, & imperii sedes facta, inde à multis noua Roma vocata, clara sanè bellis naualibus, & secundū Orosium, totius Orientis caput. *Ψephismate*) Decreto. vsus est vocabulo Græco, sicut. M. Tullius pro Flacco. sic sunt expressa ista quæ recitantur psephismata. nam quod nos decretum, psephisma dicunt Græci. *Eique dari*) Qui personale munus ineunt, ideo viaticum accipiunt, vt est apud iurisconsultos de muneribus & honoribus. legati qui ad sacrarium principis mittentur, personale munus ineunt, quia viaticum quod legatum dicitur, interdum solēt accipere.

Equirenti mihi Byzantiorum Reipub. impendia, quæ fecit: indicatum est, Domine, legatum ad te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putaui, vt simul sumptus leuaretur, & impleretur publicum officium. Eidem ciuitati imputata sunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Mœsiæ præest, publicè salutandum. Hæc ego in posterum circumcidenda existimaui. te Domine rogo, vt quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

Propositi tui) Qui vis ciuitates quantū fieri licebit, leuari ab impendio. *Mittendum*) Per tabellariū. *Sumptus leu.*) Suppresso legato. *Publicū officiū*) Salutatio. *Imputata*) Ascripta sūt. *Qui præest Mœsiæ*) Præfectus prouinciæ Mœsiæ, quæ & Mysia dicitur, incertū de inferiore an superiore loquitur. Mœsos imperio Ro. adiūxit Sylla. *Circūc.*) Abradēda, tollēda. *Confirmare*) Assētiēdo. *Emend.*) Negādo aliqua honesta ratione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TRAIANVS PLINIO.

Ptimè] Traianus laudat cõsilium Secundi. *Duodena ista*) Nummorum millia. *Psephisma fungetur his partibus*) id est, decretum supplebit vices legati, modò per te mihi mittatur. *Missum fuerit*) Ad nos. *Ignoscet.*) Patienter feret. *Si minus sumptuosè*) Si non per legatum, sed tantum misso decreto.

Ptimè feciſti Se cũde chariſſime, duodena iſta Byzantiis, quæ ad ſalutandum me in legatum impendebãtur, remittẽdo. fungetur his partibus etſi ſolũ eorũ pſephiſma per te miſſum fuerit. Ignoſcet illis & Mœſiæ prẽſes, ſi minus illum ſumptuoſè coluerint.

PLINIVS TRAIANO.

De diplomatibus.

Iplomata) Petit quem modum ſeruare debeat in diplomatibus, quorum dies præteriiſſet. Diploma propriè eſt priuilegium ſingularium virorum, & vicorum. quo immunitates ad tempus vel in perpetuum dantur, ſiue etiam quis ciuitate donaretur. Tranquillus in Caio. prolata diuorum, Iulii & Auguſti diplomata, vt vetera & obſoleta deſſebat. & in Nerone. diplomata ciuitatis Romanæ ſingulis obtulit. Tacitus. M. Cluuius Rufus criminatus apud Vitellium, quòd diplomatibus ſuis nullum principem præſcripſiſſet. Diplomata demum intelliguntur pro quibuſcunque literis conceſſis à principe vel à magiſtratibus eius nomine, ſiue tabellariis vt liberum & expeditum iter faciant, ſiue exulibus reſtitutis, ſiue aliquo crimine abſolutis, ſiue obligationibus. Platarchus in vita Galbæ. Conſulibus verò proponentibus publicos famulos qui imperatori decreta ferrent, quibuſque obſignata quę vocantur diplomata darent, quæ cuiuſque ciuitatis magiſtratus cognoſcẽtes, in mutatione curruum, tabellariorum feſtinationẽ accelerant: non mediocriter Nymphidius exçandeſcebat, quod non à ſe ſigillo & militibus acceptis illa miſiſſẽt. idem in Othonis. Ciuius Rufus ait, in Iberiam illata eſſe diplomata, quibus tabellarios emittunt, diuum Neronis nomẽ aſcriptum nomini Othonis habẽtia. Modeſtinus. Ad legẽ Corneliã de falſis, qui ſe pro milite geſſit, & illicitis inſignibus vſus eſt, vel falſo diplomate vias commeauit, pro admiſſi qualitate grauiſſimè puniẽdus eſt. Secũdus: feſtinationẽ tabellarii, quẽ ad te cũ epiſtolis miſi, diplomate adiuui. Tacitus: cauſa fingendi fuit, vt diplomata Othonis quæ negligebantur lẽtiore nuncio reualeſcerẽt. Sen. Auguſtus quoſcunque ob adulterium familiæ ſuæ adeo non odit, vt dimiſſis cautiones quo tutiores eſſent diplomata daret. & lib. vij. De beneficiis. video iſtic diplomata & ſyngrapha & cautiones vacua habẽdi ſimulacra: vbi corruptè diplomata legitur. Venuleius tamen De verb. oblig. diplomata accipit pro continuato itinere die noctúque, quod tabellarii, quibus diplomata conceduntur, ſuſceptum iter nullo tempore intermittant. nam imperatorum conſtitutionibus curſu publico per diſpoſitos equos priuatis vti fas non erat,

Iplomata Domine, quorum dies præterita, an omnino obſeruari, & quàm diu velis, rogo ſcribas, mẽque hæſitatione liberes. vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapſus, aut illicita confirmem, aut neceſſaria impediam.

quòd ante cæteros eorum omnium notitiã quę in prouinciis gererentur, hoc modo principes primi ſciebant. Sed noſtro ſeculo, priuato etiam ſumptu res agitur equis per interualla locorum diſpoſitis, quas poſtas vulgus appellat. vt neque, inquit Venuleius, diplomate, id eſt diebus ac noctibus, & omni tẽpeſtate contẽpta, iter cõtinuare cogatur. & mox, quod ſi diplomate vſus, aut felici nauigatione maturius quàm quiſq; peruenerit Epheſũ. *Dies præterita*) Hæc enim durabãt ad certũ diẽ.

TRAIANVS PLINIO.

Iplomata) Reſpondet Traianꝰ ſe noua miſſurũ diplomata. *Esse in cuſu*) Obſeruari. *In iungo mihi*) Hoc imprimis mihi curandum, vt citiſſimè noua diplomata mittam.

Iplomata, quorum præteritus eſt dies, in vſu eſſe nõ debẽt, ideo inter prima iniungo mihi, vt per omnes prouincias antè mittam noua diplomata, quàm deſiderari poſſint.

PLINIVS TRAIANO.

De priuilegio Apamæorum.

Vm) Voluerat Secundus cognoſcere publicas Apameorum rationes, ſed eorum priuilegio detentus conſulit imperatorẽ quid facto opus ſit. *Apameæ*) Bithyniæ Apameam (nam ſunt & alibi eiuſdem nominis) intelligit quã Ptolomæus iuxta fluminis Rhyndaci oſtia locat. & Stephanus, Bithyniã, inquit, Apamea, quam condidit Nicomedes, cognomento Epiphanes, prius dicta Myrlea. Vlpianus de cenſibus. eſt in Bithynia Apamea colonia. & Plinius lib. v. de cætero intus in Bithynia colonia Apamea, non autem Apamena, vt paſſim legitur. dicimus enim Placentiã Ro. coloniã, nõ Placentinã Ro. coloniam. *Legerẽtur*) Cognoſcerẽtur, examinarẽtur. *Proconſulũ*) Nã Secundus pari proconſulibus poteſtate in Bithyniã miſſus fuerat. *Habuiſſe*) Sibi conceſſũ fuiſſe. *Priuilegium*) Priuatum ius indultum contra ius commune. nam niſi aliquid indulgeret, non eſſet priuilegium. priuum enim ſignificat ſingulum, ex autoritate Lucilij, ſcribente Marcello. hinc Feſtus priuos priuáſque antiqui dicebant pro ſingulis, ob quam cauſam & priuata dicuntur, quæ vniuſcuiuſque ſunt, & priuilegiũ, quaſi priuata lex, vt de imperio Pompeij, de reditu M. Tullij. non ſunt enim generalia iuſſa, neque de vniuerſis ciuibus, ſed de ſingulis cõcepta. quocirca inquit Gellius, priuilegia potius vocari debent, quia veteres priua dicebãt quæ nos ſingula. priuilegiorũ prærogatiua veterani ſeparãtur.

Vm vellem Apameæ Domine cognoſcere publicos debitores, & reditũ, & impendia, reſponſũ eſt mihi, cupere quidem vniuerſos, vt à me rationes Coloniæ legerentur, nunquã tamẽ eſſe lectas ab vllo proconſulum, habuiſſe priuilegium, & vetuſtiſſimum morem, arbitrio ſuo Remp. adminiſtrare. Exegi, vt quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, miſi: quamuis intelligerem, pleraq; ex illo ad id de quo quæritur, non pertinere. Te rogo vt mihi præcipere digneris, quid me putes obſeruare debere. vereor enim ne aut exceſſiſſe, aut non impleſſe officij mei parteis videar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab aliis sed quædã causæ sunt, quædã personę, & ideo quædã ad hæredes transmittuntur: quę causæ sunt, quæ personæ sunt, ad hæredes nõ transeunt. *Vetustissimũ m.*) Antiquã cõsuetudinẽ administrãdi remp. suo arbitrio. vetustas n. semp pro lege habetur. Vlp. ff. i. inueterata consuetudo pro lege non immeritò custoditur, & hoc est ius, q̃ dicitur moribus cõstitutũ: nã cũ ipsæ leges nulla ex alia causa nos teneãt, q̃ q̃ iudicio populi receptæ sunt, meritò & ea quæ sine vllo scripto populus probauit, tenebũt oẽs. quid. n. interest suffragio populus volũtatẽ suã declaret, an rebus ipsis & factis? Paulus ibidẽ, cõsuetudo est optima interpres legũ Imp. Leo & Antoninus, quod officiis, curiis, ciuitatibus, principiis vel collegiis præstitũ cognoscitur lõga cõsuetudine, ppetuã legis vicẽ obtinere statuimus: verũ, inquit Iustinianus, Codicis viij. cõsuetudo nõ vsque adeo sui valitura momento, vt aut rationẽ vincat aut legẽ. *Libello*] Supplicatione. *Quamuis*] Ordo & sensus, quãuis intelligerẽ ad id non pertinere pleraque ex illo de quo quæritur. i. quãuis scirẽ in illo libello contineri extra illud de quo quæritur. erat. n. verbosus & Asiaticus, pleraque supra rẽ cõplectẽs. *Excessisse*] Mittendo libellum. *Non imp.*] Non recognoscendo rationes Apameorum.

TRAIANVS PLINIO.

Libellus) Præcipitur saluo priuilegio rationes Apameorũ vt inspiciantur. Nescio an accusem Iuliũ Capitolinũ, an dicã Macrinũ principẽ emẽtitũ in rẽ suã, in cuius vita legimus decreuisse omnia rescripta veterũ principũ tollere, vt iure, nõ rescriptis ageretur, cũ Traianus nũquã libellis responderit, ne ad alias causas facta perferrẽtur, quę ad gratiã cõposita viderẽtur, cum hîc & alibi videamus, libellis rescripsisse. *Remisit*) Exemit. sic in panegyrico, iniuriarum metum & accusandi necessitatem remisit. *Perpendendi*) Cõsiderandi, examinandi. *Non recusauerint*] Voluerint. *Remuneranda*) Cùm conseruamus eorum priuilegia. *Probitas.* Virtus. *Ex mea voluntate*) Volo, inquit, vt rationes inspicias, ita tamen, vt priuilegia non infringantur.

LIbellus Apameorũ, quẽ epistolæ tuæ iũxeras, remisit mihi necessitatẽ perpẽdẽdi qualia essent, propter quæ videri volunt, eos qui procõsulibus hãc prouinciã obtinuerũt, abstinuisse inspectatione rationũ suarum, cũ ipsum te vt eas inspiceres, nõ recusauerint. Remuneranda est igitur probitas eorum, vt iam nunc sciant hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate, saluis quæ habent priuilegiis, esse facturum.

PLINIVS TRAIANO.

De religioso templo transferendo.

Ante) Veretur ædem in angulo fori sitam religione aliqua impediente, in alium locũ transferre. quare cõsiliũ petit à põtifice max. Traiano quid faciendum.

ANte aduentum meum Domine Nicomedenses priori foro nouum adjicere cœperunt, cuius in angulo est ædes vetustissima Matris magnæ, aut reficienda, aut

Aduentum) In prouinciam. *Nouum*) Forum. *Matris magnæ*) Cybeles quam tradit Diodorus Cæli filiam, & reginam appellatam, cæteras annis, prudentia, virtute præstantem, in gratiam matris suæ Titeę, quæ postea terra nominata est, fratres omnes (erant enim numero xlv.) nutrisse, eóque Magnam matrem vocatam. mox tamen inquit, quòd pecorum puerorúmque morbis remedia introduxerit, infantibus verborum medicaminibus salutem præbuerit, plurimos in sinu fouerit, tum propter diligentiam, amorémq; singulis præstitum, matrem omnium dictam. nec mirũ si celebratur Cybele in Bithynia nõ procul à Phrygia, vbi creditur nata.

Transferenda) In alium locum. *Depressior*) Humilior. *Eo opere*) Fori structura. *Dicata templo*) Dicandi templum. nam dicare, & dedicare propriè est dicendo deferre, & obsequio dare alicui numini. quærebat igitur Plinius an apud Nicomedenses constituta essẽt aliqua lex dicandorum templorum. legitur etiam, dicta, id est, posita, id quod insequentibus repetit. quanquam ex responso Traiani confirmetur superior scriptura. *Hic*) Nicomediæ. *Nos*) Romæ, ex libro quarto, repete, quæ de templi dedicatione enarrauimus. *Nulla lex*) Nullam putat legem morem diuersum dedicandi à Romano. *Alioquin commodissimum est*) Nisi impedierit religio, cõmodè poterit in alium locum transferri.

transferenda, ob hoc præcipuè, quod est multo depressior opere eo, quod nunc maximè surgit. Ego cùm quærerem, num esset aliqua lex dicta templo: cognoui alium hîc, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salua religione posse transferri, alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

TRAIANVS PLINIO.

Potes) Permittit Traianus ius transferendi ædem quocunq; voluerit, sine periculo lædendi religionem. *Positio*) Situs. *In ea*] Positione. *Peregrina ciuitatis*) Alienigenæ. Varro de lingua Latina, agrorum quinque genera facit. Romanum, Gabinum, peregrinum, hosticum, incertum. peregrinus est ager pacatus: extra Romanum & Gabinum, dictus peregrinus à pergendo, id est, progrediendo: eò enim ex agro Romano primùm progrediuntur. *Nostro*) Romano.

POtes me Secunde charissime, sine solicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ædem Matris deũm transferre in eam, quæ est accommodatior, necte moueat, quòd lex dedicationis nulla reperitur, cùm solum peregrinæ ciuitatis capax non sit dedicationis, quæ fit nostro iure.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PLINIVS TRAIANO.

Agit gratias.

Difficile) Gratias agit Traiano, quòd post consulatum missurus sit in Bithyniam proconsulem Cœlium Clementem, rogante se & socru sua. *Ad finem consulatus*) Finito eius consulatu, quo sortiebantur prouincias.

Hanc) Bithyniam. *Mihi*) Roganti. *Socrui*) Pompeiæ Celerinæ. *Vota*) Quoniam tunc præcipuus votorum locus est, cùm spei nullus est.

Difficile est Domine exprimere verbis, quantam perceperim lætitiam, quòd & mihi & socrui meæ præstitisti, vt ad finem consulatus Cœlium Clementem in hanc prouinciam transferres. ex illo enim mensuram beneficij tui penitus intelligo, cùm tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar, cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamuis maxime debeam: itaque ad vota confugio, deósque precor, vt ijs quæ in me assidue confers, non indignus existimer.

PLINIVS TRAIANO.

Ob diem Imperii.

Iem) Admonet Traianum celebrasse diem, quo susceperat imperium, & commilitonibus iusiurandum solenne dedisse. *Diem*) Incertus est dies. Tacitus indicat circa Cal. Ianuarias milites consueuisse iurare in verba Principis. illo autem die fiebant solennia Cæsaris, & secundum Tertullianum, focos & choros in publicum educebant, vicatim epulabantur, ciuitatem tabernæ habitu abolefaciebant, vino lutum cogebant, cateruatim cursitabant. *Quo seruasti dum suscepit*) Confugit inquit in panegyrico, in sinum tuum concussa resp. ruénsque imperium super imperatorem, imperatoris tibi voce deletum est. nam cùm prætoriani milites peterent ad necem interfectores Domitiani, & Nerua contradiceret, seditionem mouerunt duce Æliano Casperio præfecto prætorij, quam vt Nerua sedaret, vestem exuit, & se iugulandum præbuit. nihil tamen sic profecit, trucidatis quos Ælianus destinauerat erat enim Nerua militibus ob senium despectui. quare Capitolium conscendes bona præfatus fortuna S. P. Q. R. & mihi M. Vlpiũ Traianũ adopto: sic militũ furor compressus, quamuis tunc absens Traianus cũ imperio aduersus Germanos. sed hæc melius in panegyrico. *Præuimus*) Præmonstrauimus conceptis verbis subsequente populo. legitur etiam: præbuimus & commilitonibus iusiurandũ more solenni. eadẽ prouincialibus pietate certatim iurantibus. *Iusiurandum*] More solenni. quod erat iurare in acta Cæsarum, & in verba imperatoris noménque eius.

Iem Domine, quo seruasti imperium dum suscipis, quanta mereris lætitia celebrauimus, precati deos, vt te generi humano (cuius tutela & securitas saluti tuæ innisa est) incolumem florentémque præstarent. præiuimus & commilitonibus iusiurandum more solenni præstantibus, & prouincialibus, qui eadem certarunt pietate, iurantibus.

PLINIVS

TRAIANVS PLINIO.

Fauta) Rescribit Traianus, sibi gratum esse quòd à Plinio celebratus sit dies quo susceperat imperium.

QVãta religione ac lætitia cõmilitones cũ prouincialibꝰ te præeúte, diẽ imperii mei celebrauerit, libéter mi Secũde charissime cognoui literis tuis.

PLINIVS TRAIANO.

De pecunia fœnebri.

Pecuniæ) Consulit an pecunias publicas decurionibus tradat leuiore vsura, cùm qui duodenis assibus velit accipere non inueniatur. *Publicæ*) Vniuscuiusque reip. an magis ærarij Romani. *Otiosæ*) Inutiles, infructiferæ. *Nam & prædiorũ*) Occurrit iis quæ dici poterant, rarissimè, inquit, inuenimus prædia venalia, nec vllum qui velit præstare vsuras reip. *Duodenis assibus*) id est, Grauioribus vsuris. quidam centesimas vsuras intelligunt. nam quincunces aut trientes vsuras leuiores vocat Iulianus. ff. xxvi. De administratione & periculo tutorum vel curatorum. *Quanti à priuatis*) Vsuras enim accipiebãt duodenis assibus, vt scilicet ex centum assibus redderentur singulis annis xii. asses, quod fœnus etsi non admodum graue erat, tamen malebant rem cum priuato habere, quàm cum rep. *Per hoc*) Ex hac diminutione. *Idoneos*) Diuites. iuxta illud Satyrici, Quantum quisque sua nummorum seruat in arca, Tantum habet & fidei. Vlp. De vsuris. præses, inquit, prouinciæ prospicere debet, ne pecuniæ publicæ credantur sine pignoribus, idoneisve hypothecis. *Inuitandos*) Pelliciendos ad mutuum. *Sic*) Diminuta vsura. *Decuriones*) Municipales senatores, debitores idoneos, quibus erat census centum millium. *Caueant*) Obligando sua, vel etiam fideiubendo. *Inuitis*) Decurionibus nolentibus accipere pecunias fœnori.

Pecuniæ publicæ Domine prouidentia tua, & ministerio nostro etiam exactæ sunt, & exiguntur, quæ vereor ne otiosæ iaceãt. nam & prædiorum comparandorum aut nulla, aut rarissima occasio est, nec inueniuntur qui velint debere Reip. præsertim duodenis assibus quanti à priuatis mutuantur. Dispice ergo Domine, nunquid minuendam vsuram, ac per hoc idoneos debitores inuitandos putes, etsi ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita vt rectè Reip. caueant, quod quanquam inuitis & recusantib. minus acerbum erit, leuiore vsura constituta.

TRAIANVS PLINIO.

Et) Traianus laudat consiliũ minuendarũ vsurarum, improbat cogendum esse aliquem ad sumendam pecu-

ET ipse non aliud remedium dispicio mi Secunde charissime, quàm vt quantitas vsurarum minuatur, quo facilius

Universidad de Deusto
Biblioteca

niam. *Qui*) Quatenus. Terentius: qui sis, vel vnde. etiam quomodo significat. idem: non qui argumentũ teneat. & alibi: nã qui ist-hæc tibi incidit suspicio, aliquando pro quare, tunc autore Porphyrione circumflexè pronunciandum est, quale illud Horatianum, Qui fit Mœcenas. legitur etiam, quo: tunc erit manifestissima lectio. *Modum*) Mensuram. *Eius*) Pecuniæ. *Exc.*) Secundum facultatem. *Mutuabuntur*) Mutuò accipient. Plautus: decem minas à patre mutuatus. *Constitues*) Facies, ordinabis. *Inuitos*) Decuriones. *Quod for.*) Quæ pecunia inter inuitos & recusantes distributa, nullum fortasse vsum præstitura ipsis sit, & ideo futura ociosa: si legimus, onerosum, sensus erit apertior. *Ex iustitia*) Secundum iustitiam nostrã, quæ neminem cogit ad id, quo non tenetur.

pecuniæ publicæ collocentur. modum eius ex copia eorum qui mutuabuntur, tu constitues. Inuitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex iustitia nostrorum temporum.

PLINIVS TRAIANO.
Consultatio super restitutione exulis.

Svmmas) Cõsulit imperatorem vt se regat super exulibus relegatis ad tempus, deinde restitutis à proconsulibus, sed præsertim eius qui in perpetuum à Iulio Basso in prouinciam redierat, quia Bassi acta fuerant rescissa. *Occupationes*) Imperii curas. *Prouincia*) Bithynia. *Edictum*) Calui, quo restituti fuerant. *Integram*) Intactam causam, indiscussam. *Alius*) Proconsul. *Cõprehensum e.*) In illis mandatis. *A Iulio Basso*) Qui sortitus Bithyniam rediecat reus sub Traiano, & accusatus vix absolutus, decreto tamen facto vt illius acta rescinderentur. *Dictum i.*) Redditum ius. Tranquillus: aduocatisque eorum negauit se aduersus libertos ipsorum ius dicturum. hunc locum in panegyrico tangit, sed obscurius quàm vt statim intelligatur. ô verè, inquit, principis, intercedere iniquitatibus magistratuũ, infectũ reddere quicquid fieri nõ oportuerit. aliqua exẽplaria habẽt, datũ ius omnibus. i. concessum dãnatis posse vti iure suo, perinde ac si Bassus illos non condemnasset.

S*Vmmas Domine gratias ago, quod inter maximas occupationes ÿs de quibus te consului, me quoque regere dignatus es, quod nunc quoque facias, rogo. Adyt enim me quidam, indicauitque, aduersarios suos à Seruilio Caluo clarissimo viro in triennium relegatos, in prouincia morari. illi contrà, ab eodem sẽ restitutos affirmauerunt, edictúmque recitauerunt. qua causa necessarium credidi, rem integram ad te referre. nam sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio, aut à me relegatos: ita de ÿs quos alius & relegauerit, & restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu Domine consulendus fuisti, quid obseruare me velles, tam Hercule de ÿs quàm de illis qui in perpetuum relegati, nec restituti, in prouincia deprehenduntur. nam hæc quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuũ relegatus à Iulio Basso*

(*Proconsulem*) Qui Bithyniam tunc administrabat.
Pœnæ s.) Exilio. Claudius imperator constituit, vt qui à prouincia sua relegatus esset, vrbe quoque & Italia submoueretur.
Grauius) Supplicium quã exilium.

proconsule. ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datúmque à senatu ius omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogaui hunc quem relegauerat, an adÿsset, docuisséque proconsulem. negauit. per quod effectum est, vt te consulerem, an reddendum eum pœnæ suæ, an grauius aliquid, & quid potissimũ, constituendum putares & in hunc, & in eos, si qui forte in simili conditione inuenirentur. Decretum Calui & edictum, item decretum Bassi hÿs literis subiecí.

TRAIANVS PLINIO.

Vid) Respondet Traianus, se prius interrogaturum Caluum, deinde rescripturũ super relegatis, à Basso verò exactum mittendum vinctum ad præfectos prætorio. *In p.*) Illa enim pœna erat personalis. *Neque id f.*) Neque proconsulẽ causam suam docuisse. *Præfectos p.*) Nam duo erant, sic primùm ab Augusto creati, memorante Dione, pro magistris equitum, si Aurelio. ff. i. credimus, cùm apud veteres dictatoribus ad tempus summa potestas crederetur, & magistros equitũ sibi eligerent, qui associati principali curæ militiæ gratia secũdã post eos potestatẽ gererent, regiminibus reip. ad imperatores perpetuò trãslatis. ad similitudinẽ magistrorum equitũ præfecti prætorio à principibus electi sũt. data est eis plenior licentia ad disciplinæ publicæ emendationẽ. his cunabulis præfectorum dignitas innata, in tantũ meruit augeri, vt appellari à præfectis prætorio nõ possit. credidit n. princeps, eos qui ob singularẽ industriã, explorata eorũ fide & grauitate, ad huius officii magnitudinẽ adhiberentur, nõ aliter iudicatorus esse pro sapiẽtia ac luce dignitatis suæ, quam ipse foret iudicatur°. subnixi etiã alio priuilegio præfecti prætorio, ne à sententiis eorum minores ætate ab aliis magistratibus nisi ab ipsis restitui possint. Commodus superiorum institutum soluens, tres præfectos instituit: autor Capitolinus. *Suæ*) Exilio. *Elusit*) Conuicit, effugit, vt sæpius apud Tacitum. Donatus tradit eludere, esse finem imponere. si legemus, quam, tunc interpretabimur, elusit id est effugisse credidit.

VId in personam eorum statuendum sit, qui à P. Seruilio Caluo procõsule in trienniũ relegati, & mox eiusdem edicto restituti in prouincia remanserũt: proximè tibi rescribam, cùm causas huius facti à Caluo requisiero. Qui à Iulio Basso in perpetuum relegatus est, cùm per biennium agendi facultatẽ habuerit, si existimabat se iniuria relegatũ, neq; id fecerit, atq; in prouincia morari perseuerauerit, vinctus mitti ad præfectos prætorij mei debet. neque enim sufficit, eũ pœnæ suæ restitui, quam contumacia elusit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PLINIVS TRAIANO.

De Archippo philosopho.

CVm) Archippũ iudicem iudicandi vacationem tanquam philosophum petentem scribit Secundus, accusatũ à quibusdam, quòd fractis vinculis pœnam metalli aufugisset, ipsum autem in defensionem sui nihil proferre, sed quædam ad honorem tantùm pertinentia. *Conuentum inchoaturus*) In vnaqua que prouincia fiebant conuentus iudicii causa: aliæ plures, aliæ pauciores faciebant. Conuentus autem quatuor modis intelligitur, primo, cum quemlibet hominem ab aliquo conuentum esse dicimus. secundo, cùm significatur multitudo ex compluribus generibus hominum contracta in vnum locum. tertio, cùm aliquem in locum frequentia hominum supplicationis aut gratulationis causa colligitur. quarto, cùm à magistratibus iudicii causa populus congregatur. hæc Festus *Flauius Archippus*) Alium Archippum Athenienſem antiquæ comœdiæ scriptorem nominat Suidas. *Vacationem petere*) Nam imperialibus constitutionibus philosophi vacationem obtinẽt à muneribus publicis, ne hospitem reciperent, nulla municipali, nulla curialium conuentione vexentur, seu indempta administratione seu accepta testimonialem meruerint missionem, sint ab omni functione omnibúsque muneribus publicis immunes, quę omnia filiis eorúmque cõiugibus inuiolata imperatores præcipiũt apud iurisconsultos custodienda. *Non liberandum*) Nedum vacationem illi concedendam. *Pœnæ*) Metallorum fossuræ. *Sententia*) Iudicium. *Crimine falsi*) Lex Cornelia de falsis, quæ etiam testamentaria vocatur, pœnam irrogat ei qui testamẽtum vel aliud instrumentum falsum scripserit, signauerit, recitauerit, subiecerit, quive signum adulterinum fecerit, sculpserit, expresserit, sciens dolo malo. eiúsque legis pœna, in seruos vltimum supplicium est: in liberis verò, deportatio. *In metallũ*) Ad effodienda metalla in Ponto, vbi est Sandaracurgium mons concauus propter metallorum effossionem: hunc operatores maximis cuniculis subibant. olim solebant publicè operari, & fossoribus vtebantur seruis ex aliquo maleficio redemptis. præter autem operandi laborem, qui maximus est, dicunt aerem ex metallis

CVm citarem iudices Domine, conuentum inchoaturus: Flauius Archippus vacationem petere cœpit, vt philosophus. Fuerũt qui dicerent, non modo liberandum eum iudicandi necessitate, sed omnino tollendum de iudicum numero, reddendúmque pœnæ, quam fractis vinculis euasisset. Recitata est sententia Velÿ Pauli proconsulis, qua probabatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum. ille nihil proferebat quo restitutum se doceret. adlegabat tamen, pro restitutione & libellum à se Domitiano datum, & epistolas eius ad honorem suum pertinentes, & decretum Prusiensium. addebat his & tuas literas scriptas sibi, addebat & patris tui edictum, & epistolã, quibus confirmasset beneficia à Domitiano data. Itaque quamuis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putaui, donec te consulerem de eo, quod mihi constitutione tua dignum videbatur ea quæ sunt vtrinque recitata, his literis subieci.

letiferum esse atque intolerabilem, propter odoris gratuitatem è glebis prodeuntem. vnde corpora citò ibi mori. sæpe metallorum effossionem deficere propter operariorum incommoditatem, qui cùm plures essent quàm cc. continuè & morbis & labe absumebantur. hæc Strabo res Ponti scribens. Vlpianus inquit, si in metellum datus in integrum restitutus sit, perinde ac si nec damnatus fuisset, ad munera vel honores vocatur. *Pro*) Loco. *Epistolas*) Binas subsequentes. *Decretum Prusiensium*) Quo statuarum honor pluries habitus erat Archippo, qui Prusiensis erat. Prusa secundum Stephanum, à Prusiade differt. nam Prusias Bithyniæ à Prusio Zelatæ filio Bithynorum rege, Cius antea appellata, cuius ciuis Prusiensis: Prusa & ipsa quidem ciuitas parua Bithyniæ, condita à Prusio, qui aduersus Cyrum bellum gessit, cuius gentile Prusensis. Prusa iacet ad Olympum montem, sed Prusias iuxta sinum Astacenum ad orientem solem, prius dicta Cius. etiam ex autoritate Strabonis Cium Demetrius euertit, dedítque Prusiæ Zelatæ, qui hanc restaurauit, & à se Prusiam appellauit. *Tuæ*) Traiani, quæ non sunt in hoc libello. *Patris tui*) Neruæ. *Vtrinque*) Ab Archippo, & eius aduersariis: quamuis tantum Domitiani literæ, & Neruæ edictum cum epistola hic subsint.

EPISTOLA DOMITIANI
AD TERENTIVM MAXIMVM.

Lauius) Domitianus dona Archippũ Dc. sestertiis. *Feres liberalitati meæ*) Ascribes rationibus meæ liberalitatis, tanquam si Terentius librum rationum habuisset, quo principis liberalitates continebantur. *Summam expensam*) Agri precium, & mensuram Archippo concessam. Tranquillus ferè ad idem. admonente dispensatore cùm productæ pro concubitu sestertia quadragiata donasset, quemadmodum summam rationibus vellet referri, Vespasiano, inquit, adamato. M. Tullius in Philippicis: qui L. Antonio

LAuius Archippus philosophus impetrauit à me, vt agrum ei. D c. circa Prusiadam, patriam suam emi iuberem, cuius redditu suos alere posset, quod ei præstari volo: summam expensam liberalitati meæ feres.

mille nummũm ferret expensum. vtrunque complexus est Valerius libro tertio, prolatum ab eo, inquit, librum, quo acceptæ & expensæ summæ continebantur, discerpsit. Cicero ad Atticum, pro eo tibi præsentem pecuniã solui imperaui, ne tu expensũ muneribus ferres: ne quod expẽdisti, asscriberes rationibus tuorũ muneró-

Eiusdem ad L. Appium Maximum.

Archippum] Domitianus commendat Archippum *Professione*) Philosophiæ. *Maioribus*) Antiquis philosophis, & ideo melioribus. *Respondentem*) Parem, similem. *Verecundè*) Honestè.

ARchippum philosophum, bonum virum, & professione suã etiam maioribus respondentem, commendatum habeas velim mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præstes in iis, quæ verecundè à te desiderauerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Edictum Diui Neruæ.

Vædam) edictũ Neruæ, quo superiorum principũ omnes codicillos, diplomata, priuilegia, immunitates confirmat: quod prius fecerat Titus, si Tranquillo & Dioni credimus, cùm ex instituto Tiberii, omnes dehinc Cæsaris beneficia à superioribus concessa principibus aliter rata nõ haberent, quàm si eadem iisdem ipsi dedissent. *Ipsa*) Nostra. *Edicit*) Præfatur, prædicit, edicto ostendit. *Spectandus*) Admirandus, laudandus. *Illum*) Me. *Intelligi*) Esse bonum. *Cum hoc*) Cùm persuasio bonorum ciuium vel non admonita, id est etsi edicto nõ moneretur, possit sibi persuadere, me prætulisse securitatem omnium meæ quieti, scilicet mihi antiquius fuisse consulere saluti publicæ, dum illius gratia suscepi imperium, quàm quiete in secessu viuere: nam senex admodum Nerua cœpit imperare, quibus annis ocium & vacationem à rebus publicis lex permittit: sed Parthenius, & reliqui non prius inuaserunt Domitianum, quàm Neruæ persuaserunt vt susciperet imperium mortuo illo. magis tamen probo, vt absque, vel, non admonita persuasio, legatur, quoniam structura melius procedit, idque in aliquibus exemplaribus reperitur abesse. *Concessa*) Beneficia ab aliis imperatoribus. at Galba secus fecit, reuocato bis & vicies mille sestertio, quod Nero diuersis donauerat, relicta tantum decima parte donatariis. *Gaudijs publicis*) Reipublicæ lætæ Domitiani nece, & imperatore Nerua. *Ne tamen*) Ordo est, tamen necessarium pariter credidi, & reliqua. Ne *afferat aliquam hæsitationem*) Ne quoquo modo quis dubitet. *Vel eorum*) Vel quod diffidant, posse seruari beneficia concessa malis hominibus, vel à malo principe. *Eius*) Domitiani, cuius memoria infensa erat. *Saltem*) Vel ob hanc præcipuè causam. *Vt potius mihi debeat*] Nam si rescidissent priorum diplomata, opus erat denuo impetrare illa ab imperatore Nerua, cui hoc beneficium debuissent, quæ ille omnia vno edicto confirmauit, vt esset intentus in concedendis nouis priuilegiis, non in veteribus confirmandis. *Gratulatio vllius*] Qui gratulatus esset imperatori concedenti sibi priuilegium. *Instauratis precibus*) Repetitis ad confirmandum illud, cùm iam per edictum remiserim precandi necessitatem. *Vultu*) Nostro. *Meliore*) Liberaliore.

QVædam sine dubio Quirites ipsa felicitas temporum edicit, nec spectandus est in ijs bonus princeps, quibus illum intelligi satis est, cùm hoc sibi quisque ciuium meorum spondere possit, me securitatem omnium quieti meæ prætulisse, vt & libenter noua beneficia conferrem, & ante me concessa seruarem. Ne tamen aliquam gaudiis publicis adferat hæsitationem, vel eorum qui impetrauerunt diffidentia, vel eius memoria qui præstitit, necessarium pariter credidi, aclætum, obuiam dubitantibus indulgentiam meam mittere. Nolo existimet quisquam, quæ alio principe vel priuatim vel publicè consecutus, ideo saltem à me rescindi, vt potius mihi debeat, si illa rata & certa fecero. nec gratulatio vllius instauratis eget precibus. & qui non habent, me quem fortuna imperij vultu meliore respexit, nouis beneficijs vacare patiantur, & ea demum sciant roganda esse, quæ non habent.

Nouis) Nondum concessis à prioribus principibus. *Patiantur*] Preces Romanorum, id est, precentur noua, cùm priora comprobauerim. *Ea*) Priuilegia. *Quæ non habent*) Quæ nondum impetrauerunt.

Epistola eiusdem ad Tullium Iustum.

Vm) Eiusdem Neruæ epistola qua Domitiani confirmat ordinationes. *Prioribus*) Sub aliis principibus. *Standũ*) Parendũ.

VM rerum omnium ordinatio, quæ prioribus temporibus inchoatæ consummataq; sunt, obseruanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

PLINIVS TRAIANO.
De eodem Archippo.

Lauius) Mittit libellos Archippi & Furiæ accusatricis illius Traiano. *Accusatrices*) Furiæ. *A qua & ipsa*) A qua ipsa.

LAuius Archippus per salutem tuam æternitatémque petijt à me, vt libellum quem mihi dedit, mitterem tibi. quod ego sic roganti præstandum putaui, ita tamen, vt missurum me, notum accusatrici eius facerem: à qua & ipsa acceptum libellum his epistolis iunxi, quo facilius velut audita vtraque parte dispiceres, quid statuendum putares.

TRAIANVS PLINIO.

Otuit] Liberat hac epistola Traianus Flauium Archippum à pœna metalli. *In qua statu*) Cùm damnatus in metallum abruptis vinculis aufugisset. *Naturæ*) quæ mitis & clemens est. *Statui*) Damnationi, malæ conditioni. *Interuentu p.*] Literis scriptis à Domitiano in honorem eius. *Ab his*) Prusiensibus. *Pronunciasset*) Iudicasset.

POtuit quidem ignorasse Domitianus, in quo statu esset Archippus, cùm tam multa ad honorem eius pertinentia scriberet, sed meæ naturæ accõmodatius est, credere etiã statui eius subuentũ interuẽtu principis, præsertĩ cũ etiã statuarũ ei honor toties decretus sit ab iis, qui ignorabãt quid de illo Paulus procõs. pronũciasset. quæ tamẽ mi Secũde carissime,

Non eò pertinent) Non ideo à me dicuntur.

Noui) Præter ſupradicta.

Furiæ primæ) Non quæ prima accuſauerat Archippũ, ſed cognomẽto Prima.

non eò pertinent, vt ſiquid illi noui criminis obiicitur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiæ Primæ accuſatricis, item ipſius Archippi, quos alteri epiſtolæ tuæ iunxeras, legi.

PLINIVS TRAIANO.

De lacu Nicomedenſium.

Diligẽter circũſpexerat Secũdũ quomodo lacus Nicomedenſiũ poterat vel in mare, vel in flumen deduci, ita vt magno commodo toti regioni eſſet futurus. neque mirum ſi rem tam diligenter ſcrutatus fuerat, nouerat in emiſſario lacus Fucini à Claudio facto, primò detectam operis, incuriam haud ſatis depreſſi ad lacus ima vel media, vnde iterũ neceſſe fuiſſe, vt ſpecus altius effoderentur. *Flumini*) Calpæ. ſed plane dixerat, explorandum eſt diligenter, ne ſi commiſſus flumini in mare effluat. *Præſtanti*) Maximi momenti, magnifica deductione lacus Aſcanij. *Cuniculo*) Suffugio, excuſationi. cuniculus enim foſſa latens & ſubterranea, qua ſolent hoſtes emergere in obſeſſa oppida, ab animali cuniculo harum viarum, vt exiſtimat epigramaticus poeta, monſtratore. quidam legunt, periculo, quod non improbo. *Emitti*) Coniungi. *Margine*) Intercapedine, iſthmo, continenti. *Contineri*) Veluti coniungi, & tamen diuidi. *Facile*) Erit. *Tranſponere*) Tranſagitare, vt vocabulo vtar Patauinorum nautarum, ex Brenta flumine in mare curru ligneo trãſvehentium per breuiſſimam terræ intercapedinem. quare ſiquis Patauio Venetias vectus eſt, facilius hoc Secundi conſilium intelliget à ſimili. *Quod ita fieri*) Tranſportabimus per interiectam terram: ſi nullo alio meliori poterit modo fieri. ſed ſpero id non erit neceſſe. *Altus*) Profundus *Flumen*) Eiuſdẽ nominis, cuius & lacus. *In contrariam*) In Propontidem, ſecũdum tabulam Ptolomæi. *Interclusum*) Interſeptum, obſtructũ. *Effundet*) Per foſſim loco fluminis. *Fienda*) Reſtitue faciẽda, cũ nuſquã apud idoneos reperiatur fienda. nam quod legitur apud Plinĩ ſeniorem libro xxix. cap. vltim. minutatim fienda: ex codice antiquo reſtituendũ, findẽda, quod quidẽ melius conuenit. *Illud*) Flumen. *Enimuero*) Ad hęc, præterea. Tacitus libro decimoſexto, Enimuero Montanum probè viuentem, neque famoſi carminis quia protulerit ingenium, extorrem agi.

Ius quidem Domine prouidentiſſime, vereris ne commiſſus flumini, atque ita mari lacus effluat, ſed ego in re præſenti inueniſſe videor, quemadmodum huic periculo occurrerem. Poteſt enim lacus foſſa vſque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, ſed relicto quaſi margine contineri pariter & dirimi. ſic conſequemur, vt nec vicino videatur flumini miſtus, & ſit perinde ac ſi miſceatur. Erit enim facile per illam breuiſſimam terram, quæ interiacebit, aduecta foſſa onera tranſponere in flumen. quod ita fiet, ſi neceſſitas coget, & ſpero non coget. Eſt enim & lacus ipſe ſatis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit, quod interclusum inde, & quò volumus auerſum, ſine vllo detrimento lacus tantum aquæ, quantum nunc portat, effundet. præterea per id ſpatiũ, per quod foſſa facienda eſt, incidũt riui, qui ſi diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimuero ſi placeat foſſam

Longius) Per longius cãpi ſpatium non committendo flumini Calpæ. *Arctius*) Ne euagetur humor, & maiori copia ſit opus, ac ſic lacus euacuetur. *Preſſã*] contractam. *Repercuſſus*) Vndarum æſtus & recellens fluctus. *Seruabit*) Continebit quoquomodo in foſſa. *Loci natura*) Si fuerit nimium deuexa. *Nihil præſtaret*] nullam opem ferret. *Expeditum*] In promptu, facile: quo verbo libro nono vſus eſt. *Cataractis*] Decurſionibus, id eſt, quibuſdam locis circumſeptis lapidibus vel aſſeribus, immo veriſque: vulgo concas appellant, quales interdum eſt conſpicere in foſſa deducta ab Abdua Mediolanum vſque: nam Nili cataractas Diodorus exiſtimat nauigabiles. locus eſt latitudine ſtadiorum x. accliuis, præceps, in anguſtum clauſus inter cannales, vbi frequentia ſaxa ſcopulis ſimilia aquam magna vertigine mirabiliſque eliſam reflectunt, inque contrarium curſum ſpiris agunt redundantibus, quod in ſtuporem intuentes ducit. eſt enim ita velox hoc in loco aquæ decurſus, vt ſagittæ ſimilis videatur. Nili incremento temperante curſum, quidam nauibus deſcendunt, aſcendendi verò nulla eſt facultas, vt flumine omne hominum ingenium ſuperante. in foſſis verò manufactis per cataractas non difficiles aſcenſus & deſcenſus. *Vt polliceris*) Dixerat enim, & ego hinc aliquem tibi peritum eiuſmodi operum mittam. *Autore te.*] Nam reſcripſerat: potes à Calphurnio Macro petere libratorem.

longius ducere, & arctius preſſam mari æquare, nec in flumen, ſed in ipſum mare emittere, repercuſſus maris ſeruabit, & reprimet quicquid è lacu veniet. quorum ſi nihil nobis loci natura præſtaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ curſum temperare. Verùm & hæc & alia multo ſagacius conquiret exploratorque librator, quem plane Domine debes mittere, vt polliceris. Eſt enim res digna & magnitudine tua, & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clariſſimo viro, autore te ſcripſi, vt libratorem quam maximè idoneũ mitteret.

TRAIANVS PLINIO.

Manifeſtũ] Secundum laudat quòd ſũma prudentia ſummáq; diligentia ſcrutatus fuiſſet quomodo Nicomedenſiũ lacus vel in mare vel in flumen adduci poſſet.

Manifeſtũ eſt, mi Secunde chariſſime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuiſſe circa iſtum lacum: cùm tã multa prouiſa habeas, per q̃ nõ periclitetur exhauriri, & magis in vſus nobis futurus ſit. elice igitur id quod præcipuè res ipſa ſuaſerit. Calphurniũ Macrum credo facturũ vt te libratore inſtruat: neque enim prouinciæ iſtę his artificibus carent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PLINIVS TRAIANO.

De tabellario regis Sauromatæ.

Scripsit mihi Domine Lycormas libertus tuus, vt si qua legatio à Bosphoro venisset vrbem petitura, vsque in aduentum suum retineretur. & legatio quidē duntaxat in eam ciuitatē, in qua ipse sum, nulla adhuc venit: sed venit tabellarius Sauromata, quem ego vsus opportunitate, quā mihi casus obtulerat, cum tabellario qui Lycormam ex itinere præcesit, mittendū putaui: vt possis ex Lycormæ, & ex regis epistolis pariter cognoscere, quæ fortasse pariter scire debes.

Scripsit) Mittit tabellarium regis Sauromatæ cū tabellario Lycormæ ad Traianum. *Legatio*] Regis Sauromatæ. *Bosphoro*) Cimerio: nam duplex est Bosphorus, Cimerius, paludis Mæotidis finis, & initium Euxini pōti: Bosphorus Thracius, Ponti finis, & Propontidis initium. iuxta Mæotides paludes vtrinque Sauromatę incolunt. lege Plinii lib. vi. & Strabonem vij. discordantes inter se pro latitudine Bosphori Cimerij. ad hæc Bosphorus, ciuitas Ponti iuxta Cimerium sinum. alia etiam ciuitas Indiæ, authore Stephano. Hammonius multa de Bosphoro narrat, Dionysii & Plutarchi ac aliorū testimonio, vt quod vterque Bosphorus ab Io Inachi filia sit transfretatus, vnde Bosphorus, βόος πόρος, i. bouis transitus. verùm apud eundem præduce Philarcho sequitur, intra Euxinum incolæ inexpertes erant agriculturæ, extra verò expertes. quare illa pelagi pars βίαπορος appellabatur, quòd seminaretur. σπόρος enim semen. aut quod olim volentes fretum transmittere, compositis ratibus & bobus subiugatis transibant. vnde cognomentum. Eusebius author, Traianum recepisse in fidem Sauromatas Bosphoranos. *Ciuitatem*) Niceam. *Sauromata*) A rege Sauromatarum. Sauromatę enim gens Scythica, si Stephano credimus. Sauromatia duplex est, vna in Europa, altera in Asia. dicitur etiam Sarmatia, & gentilis, Sarmata. Strabo de Scythis & Sauromatis loquens, vt non, inquit, omnia Bosphoranis subiecta sunt regibus quos pop. Rom. instituerit. *Vsus opp.*) Rapiens hanc occasionem.

PLINIVS TRAIANO.

Diploma commodasse.

Rex Sauromates scripsit mihi, esse quædam quæ deberes quàm maturissimè scire. qua ex causa festinationem tabellarij, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adiuui.

Rex] Diploma se commodasse tabellario Sauromatę, scribit.

C. PLINIVS TRAIANO.

De assertione ingenuorum, qui pro seruis educati sunt.

Magna Domine, & ad totā prouinciam pertinens quæstio est, de conditione & alimentis eorum, quos vocant θρεπτούς: in qua ego auditis constitutionibus principum, quia nihil inueniebam aut propriū, aut vniuersale, quod ad Bithynos ferretur, consulēdum te existimaui, quid obseruari velles. neq; enim putaui, posse me in eo, quod autoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur diui Augusti ad Anniam pertinens, recitatæ & epistolæ diui Vespasiani ad Lacedæmonios, & diui Titi ad eosdem, dein ad Achæos, & Domitiani ad Auidium Nigrinum & Armenium Brocchum proconsules: item ad Lacedæmonios, quæ ideò tibi non misi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in scrinijs tuis esse credebam.

Magna] Quærit iudicium imperatoris super iis, qui liberi nati fuerunt expositi, deinde à quibusdam sublati, & in seruitute educati. *Prouinciam*] Bithyniam. *Conditione*) Serui an liberi essent. Imperator in institutionibus constituit, vt ij qui vulgo concepti sunt, & Latinè spurij appellantur, Græcè verò σκοτινοί. id est, furto geniti, liberi sint, neque serui, neque in patria potestate. quanquam mendose loco σκοτινὸς spado circumferatur. *Alimētis*] An reddere deberent alimenta suis alumnis. θρεπτούς] Vulgo nutritos. alij legunt ἐκθετούς expositos. Necare videtur non tantum, is qui partum præfocat, sed is qui abiicit, & qui alimoniam denegat: & is qui publicis locis misericordiæ causa eum exponit, quam ipse non habet. caput est libro Codicis viij. de infantibus expositis liberis. omissis igitur cæteris constitutionibus imperator Iustinianus sanxit, nemini licere, siue ab ingenuis genitoribus puer paruulus procreatus; siue à libertina progenie: siue seruili cōditione maculatus, expositus sit, eū puerum in suum dominium vendicare, siue nomine dominij, siue ascriptitiæ, siue colonariæ conditionis. sed neque iis qui eos nutriendos sustulerunt, licentiam concedit penitus cum quadam distinctione eos tollere: & educationem procurare, siue masculi sint, siue fœminæ, vt eos loco libertorum, vel seruorum, aut colonorū, aut ascriptitiorum habeant. sed nullo discrimine habito, ij qui ab eiusmodi hominibus educati sunt, liberi & ingenui appareant, & sibi acquirant, & in potestatem suam, vel ad extraneos hæredes omnia quæ habuerint, quomodo voluerint transmittant, nulla macula vel seruitutis vel ascriptitiæ vel colonariæ conditionis imbuti. nec quasi patronatus iura in rebus eorum iis qui eos susceperunt, prætendere concedit, sed in omnem terram quæ Romanæ ditioni suppositа est, hoc obtinere. *Constitutionibus*) Ordinationibus quæ pro legibus habentur. *Proprium*) Rescriptum vel priuilegium aliquod Bithynorum tantū ad eos pertinēs. *Vniuersale*) Ad omnes pertinens. nam extat Theodosij & Valentis imperatorum ad senatum epistola, cui initium,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ ex relationibus iudicum, vel consultatione in commune florentissimorum sacri nostri palatij procerum auditorium introducto negocio statuimus, vel quibuslibet corporibus, aut legatis, aut prouinciæ vel ciuitati aut curiæ donauimus: nec generalia iura sint, sed leges fiant iis duntaxat negociis atq; personis pro quibus fuerint promulgata. *Exemplis*) Superiorum principum *Edictum*) Quo vetatur vel iubetur aliquid, edictum dicimus. *Annæam*] Annij filiam. *Eosdem*) Lacedæmonios. *Dein ad Achæos*) Recitatis epistolis diui Titi ad Lacedæmonios, recitatæ etiam deinde fuerunt eiusdem principis Asiæ ad Achæos. repete quæ in præcedentibus de Achaia annotauimus. *Armenium Brocchum*] Brocchi cuiusdam meminit Seneca. ad Iunium Brocchum Illyrij præfectum scripsit Claudius imperator. appellare consueuimus Brocchos, quos alij broncos, quibus dentes prominent, autoribus Varrone, Columella, Plinio.

TRAIANVS PLINIO.

Vectio) Rescribit, nulli libertatem adimendam. *Expositi*) Abiecti à suis. *In com.*) In quibus rerum gestarum summam complectitur. *Ad omnes prouincias*] In vniuersum. *Assertionem*) Vendicationem libertatis. Venuleius. ff. xliij. si quis liberum hominem ignorantem suum statum, dolo malo retinuerit, cogitur exhibere. quanto igitur magis, si resciuerit: nullo enim tempore retineri liber homo potest. *Redimendam*) Emendam ab vllo.

VÆstio ista quę pertinere ad eos, qui liberi nati expositi, deinde sublati à quibusdã, & in seruitute educati sunt, sępe tractata est: nec quicquã inuenitur in cõmentariis eorum principum qui ante me fuerũt, quod ad omnes prouincias sit cõstitutum. Epistolę sanè sunt Domitiani ad Auidium Nigrinum, & Armenium Brocchum, quæ fortasse debebant obseruari: sed inter eas prouincias, de quibus rescriptum sit, non est Bithynia. & ideò nec assertionem denegandam iis, qui ex eiusmodi causa in libertatem vindicabuntur, puto, neque ipsam libertatem redimendam precio alimentorum.

PLINIVS TRAIANO.

De legato Regis.

Legato] Excusat se quòd legatum regis Sauromatarum nõ diu retinuerat. *Nicæ*] Plures Niceas pluribus locis legimus. hæc autem Bithyniæ metropolis, iuxta lacum Ascanium in campo admodum felici, sed æstate parum salubri, quam primùm Antigonus condidit Philippi filius, & Antigoniam nominauit, postea Lysimachus, quam ab vxoris nomine filię Antipatri Niceam appellauit. vrbis ambitus stad. xvj. in figura quadrata, quæ in campo sita portas quatuor habet ad rectos angulos, & in munitionẽ excisa. quare ex vno lapide, qui circa medium gymnasium positus est, omnes quatuor portæ conspiciuntur. Niceę meminere Strabo, Plini⁹, Appianus, Ptolomæus. *Epistolæ*) Quas

Legato Sauromatæ regis, cùm sua sponte Niceæ, vbi me inuenerat, biduo substitisset, longiorem morã faciendã Domine non putaui: primùm, quòd incertum adhuc erat quando libertus tuus Lycormas venturus esset: deinde, quòd ipse proficiscebar in diuersã prouinciæ partem, ita officij necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda existimaui, quia proximè scripseram, petiisse Lycormã, vt legationem, si qua venisset à Bosphoro, vsq; in aduentum suum retinerem, quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit, præsertim cùm epistolæ Lycormæ, quas detinere, vt antè prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuræ viderentur.

legato regis Sauromatæ scribebat, & iam Secundus per tabellarium Traiano miserat. *Legatum*) Properantem ad imperatorem.

PLINIVS TRAIANO.

De reliquiis sepultorum transferendis.

Petentibus) Quærit an permittat transferre mortuorum reliquias iusta aliqua ratione. *Vetustatis*] Quæ ne lapidibus quidem parcit. Mors etiam saxis nominibúsque venit, Ausonius inquit. *Incursum*] Exundationem, demolitionem: multa enim ædificia secum trahunt fluminum excursus. *Similia*] Probabilia. *Aliáque*] Ordo & propter alia quæcunque similia his. *Exemplum*) Imitationem. *Proconsulum*) Bithyniæ ante me. *Max. pontificem*) Nam fuit pontifex max. Traianus, quod antiquæ memoriæ declarant, vt illa, Imp. Cæsari, diui Neruæ F. Traiano, Augusto, Germanico, Dacico, Pōt. Max. & reliqua. Secundus in Panegyrico: Imperator ergo, & Cæsar, & Augustus Pontifex Max. stetit ante gremium consulis. Et alibi, nonne si Pontifici maximo deligenda sit coniunx, aut hanc aut similem elegerit. & in fine.

Petentibus quibusdam vt sibi reliquias suorum, aut propter iniuriã vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliáque his similia quæcunq;, secundum exẽplũ proconsulũ transferre permitterẽ: quia sciebam in vrbe nostra ex eiusmodi causis collegium põtificũ adiri solere, te Domine maximum pontificem consulendum putaui, quid obseruare me velis.

nobis parentem, tibi Pontificem maximũ elegisti. Pontifex ergo maximus diiudicat sacras omnes causas: religionib⁹ deorum & summæ reip. præest. de potestate eius lege plura apud Liuium & Dionysium libro secundo Antiquitatum. Maximum quidam dictũ tradunt, quòd maximarũ rerũ, quæ ad sacra & religionẽ pertinent, curã habeat, & iudex sit, vindéxq; contumeliæ priuatorum magistratuum, neq; senatui rationem, neq; populo reddẽs. vocatos autem pontifices alij autu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mant, quoniam deos colunt potentia sacrorum omnium domini: alij verò nomen efficium ad potentum profligationem, tanquam iubente Numa potentia sacerdotes obire sacra. plures à pontibus faciendis esse dictos, ab sanctissimis & vetustissimis sacrificiis, quæ ad pontem fierent. esse autem eam obseruationem & structuram veluti aliud quicquam ex immotis patriisque sacris, sacerdotibus delegatam. nefas enim & execrabile apud Romanos existimari, lignei pontis super Tyberim extructi (inde sublicio nomen) dissolutionem, ideò lignis compacti pro diuino quodam dicto omni prorsus amoto ferro. hanc rationem deridens Plutarchus à pluribus tamen veram opinatam memorat: Dionysius confirmat omni prorsus ambiguitate sublata.

TRAIANVS PLINIO.

Vrum] Permittit transferre reliquias. *Pontificum*) Romanorum. *Ex causa*] Si iusta, permittendum: sin minus, negandum.

DVrum est iniungere necessitatē prouincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas iustas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti prouinciæ prefuerūt, & ex causa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

PLINIVS TRAIANO.

De loco balinei Prusensibus concedendo.

Verenti) Ostendit locum Prusæ idoneum, vbi possit ædificari balineum, quod imperator extrui concesserat. *Ciuitatis*] Ædificiorum vrbanorum, sæpius tamen ciuitas pro ciuibus quàm pro ædificiis. *Melius*] Decentius. *Iusserat*] Polyænus moriens. *Peristyleo*) Peristylium Latinè dici potest circumcolumnium: namporticus sunt columnis suspensæ. M. Tullius prospectā porticum cum conclauibus pauimentatā trecentum pedum concupierat, amplissimū peristylium. Vitruuius: in palæstris peristylia quadrata siue oblonga sunt faciēda, domus ampliores habēt latiora pe-

QVærenti mihi Domine Prusæ, vbi posset balineū q̄ indulsisti, fieri: placuit locº in quo fuit aliquando domº, vt audio pulchra, nunc deformis ruinis. per hoc. n. cōsequemur, vt fœdissima facies ciuitatis ornetur, atque etiā vt ipsa ciuitas amplietur, nec vlla ædificia tollātur, sed quæ sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem huius domus conditio talis. Legauerat eam Claudius Polyænus Claudio Cæsari, iusserátque in peristylio templum

ristylia, in quibus sūt quatuor paris porticus altitudinis, aut vna quæ ad meridiē spectat excelsioribus columnis constituitur. communia sanè ædificia, in quæ de populo quilibet inuocati suo iure poterāt venire, sicut in vestibulum & cauædium.

Ei) Claudio tanquam deo. in numerum enim deorum à Nerone relatus est. *Spoliata*) Surreptis tegulis, & quæ ad ornatum faciebant. *Venire*] Vendi reip. Prusensium per tuum procuratorem. *Accipiet*] Reputabit venditionem summum munus, quanto magis donationem. *Area vacua*] Loco patenti & sub dio inter peristylium. *Exedra*] Sessio, vbi viri considēt, autore Polluce: qui libro vij. insuper refert, quas nunc exedras dicimus, olim Græcos pastadas vocasse. & Victruuius, constituantur, inquit, in tribus porticibus exedræ spacioſæ, habentes sedes in quibus philosophi, rhetorésque ac reliqui qui studiis delectentur, sedentes disputare possint. cæ in porticibus ad occidentem fieri debent. Iosephus pariter exedram, vbi Salomonis templum describit, occidentalem memorat. Suidas etiam Septentrionalem. M. Tullius ait, tunc dedita opera quiescentibus aliis in eam iam exedram venisse, in qua Crassus posito lectulo requieuisset. *Consecrare*] Dedicare, & sacrum facere. *Testamenti*) Claudij Polyæni.

ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo redditū aliquandiu ciuitas percepit: deinde paulatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristylio domus tota collapsa est, ac iam penè nihil ex ea nisi solum supereſt. quod tu Domine siue donaueris ciuitati, siue venire iusseris propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. ego, si permiseris, cogito in area vacua balineū collocare. eum autem locum in quo ædificia fuerunt, exedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cuius beneficio elegans opus, dignūque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quanquam mendosum, misi tibi: ex quo cognosces, multa Polyænum in eiusdem domus ornatum reliquisse, quæ vt domus ipsa perierūt: à me tamen in quantum potuerit, requirentur.

TRAIANVS PLINIO.

Possumus] Permittit balineum fieri. *Facta*) Extructa. *Religio*) Locus in quo ædes sacræ ædificatæ sunt, etiam diruto ædificio sacer manet adhuc, vt Papinianus scripsit, sed Pomponius. ff. xj. cùm loca capta sunt ab hostibus, omnia desinunt religiosa vel sacra esse. quòd si ab hac calamitate fuerint liberata, quasi quodā postliminio reuersa priſtino statui restituuntur. qui tamen casus hic locum non habet: quare iure scripsit, religionem locum occupasse.

POssumus apud Prusenses areaista cum domu collapsa, quam vacare scribis, ad extructionē balinei vti. Illud tamen parū expressisti, an ædes in peristylio Claudio facta esset. nam si facta ædes esset, licet collapsa sit, religio eius occupauit solum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PLINIVS TRAIANO.

De assertione ingenuorum.

POstulantibus] Consulit de liberis cognoscendis, & natalibus restituendis: nam consequens est, vt qui inuentus fuerit liber, restituatur natalibus suis, id est, ingenuitati, perinde ac si nunquam seruiuisset. titulus est Ff. IX. De natalibus restituendis, vbi Vlpianus, à principe, inquit, natalibus suis restitutum eum, qui se ingenuum natum principi affirmauerat.

POstulantibus quibusdam, vt de agnoscendis liberis restituendisque natalibus, & secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Rufo, & secundum exempla proconsulũ, ipse cognoscerem. Respexi ad senatusconsultum, pertinens ade adem genera causarum. quod de his tantùm prouincijs loquitur, quibus proconsules præsunt: ideóque rem integram distuli, dum tu Domine præceperis, quid obseruare me velis.

interdum & serui ex pòst facto iuris interuentu ingenui fiunt, vt ecce ex libertinus à principe natalibus suis restitutus fuerit. illis enim vtiq; natalibus restituitur, in quibus initio omnes homines fuerunt, non in quibus ipse nascitur. idē fit, cùm plebeius inter nobiles ascisciturs quamuis nunquam antea nobilis fuerit. *Proconsules p.*] Non enim omnibus prouinciis præerant proconsules, sed plerisq; proprætores. & quamuis Bithynia à proconsule regeretur, ipse tamen extra ordinem missus, vtpote imperatoris sui reuerens, petit quid obseruare debeat.

TRAIANVS PLINIO.

SI mihi) Senatusconsultum petit à Secundo, quo posset cognoscere de assertione ingenuorum.

SI mihi senatusconsultum miseris, quod hæsitationem tibi fecit, æstimabo an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus suis restituendis.

PLINIVS TRAIANO.

De Callidromo Laberii Maximi fugitiuo.

APuleius] Callidromum multorũ seruũ, variante fortuna Traiano mittit. *Apuleius*] Apuleium Rufinum lego consulatum gessisse cũ Seuero imperatore. fuit & ille scriptis suis clarus. Apuleius Madaurensis non multo Secundo posterior. *Statione*] Præsidio. nec mirandum si Apuleius scripserit Secundo de seruo fugitiuo, cùm Vlpianus tradat statutam

APuleius, Domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi quendam nomine Callidromum, cùm detineretur à Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locauerat, confugisse

statutam mulctam ei qui fugitiuum celauerit, nec intra xx. dies dominis reddiderit, vel magistratibus exhibuerit. diuus etiam Marcus generali epistola declarat, præsides & magistratus & milites stationarios adiuuare debere dominos in inquirendis fugitiuis. fugitiuus autem est præter iam memorata secundum iurisconsultos, non is qui solùm fugiendi consilium à domino suo ceperit, licet id se facturum iactauerit, sed qui in ipso facto fugę, vitium mentis detexerit: nam cum aliquo actu intelligi constat. *Pistoribus*) Quorum officium erat farinam & panem facere. *Locauerat operas suas*) Precio addixerat se faciundo operi. operæ sunt diurnum officium, hæ autem pertinent ad verum dominum deductis necessariis impensis: sic prudentibus non dissonè respondẽtibus.

Ad statuam tuam) Imperatorũ imagines statuásque summa venerabantur obseruantia, vnde apud Philostratum legimus, Aspendi principem cùm multitudo ei faces intentaret, confugisse ad asylum Tiberij, cuius statuæ illic venerabiliores sanctioréque habebantur, quàm Iouis olympij simulachrum: ita vt impietatis quidã dánatus fuerit, quòd seruum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat. Athenæus in rebus Sybariticis tradit, etiam seruos cõfugere solitos ad templa & monumentum parentum dominorũ. Callistratus De pœnis. ad statuas, inquit, cõfugere vel imagines principum in iniuriam alterius, prohibitum est, nisi quis ex vinculis vel custodia detentus à potentioribus ad huiusmodi præsidium confugerit: his enim venia tribuenda est. ne autem ad statuas vel imagines quis confugiat senatus censuit. Imp. Valen. Theod. & Arcadius sic rescripserunt. qui ad statuas vel euitandi metus vel creandæ inuidiæ causa confugerint, si certas habuerint causas quibus confugere ad imperatoria simulachra debuerint, iure ac legibus vendicentur. si verò probati fuerint, artibus suis inuidiam inimicis suis creare voluisse, vltrix in eos sententia proferatur. diuus Antoninus consultus à quibusdam præsidibus prouinciarum de his seruis, qui ad ædem sacram vel ad statuam principis confugiebant, præcepit, vt si intolerabilia videantur seruitia Dominorum, cogantur seruos suos bonis conditionibus vendere, vt precium Dominis daretur. *Laberio Maximo*) Qui procurator Iudeæ sub Vespasiano fuit, quamuis apud Iosephum corruptè legatur Cæsarem scripsisse ad Liberium Maximum, vt omnem terram Iudæorum venderet. Spartianus scriptum reliquit, Traianum non lęsisse Laberium Maximum, qui suspectus imperio exulabat in insula, etsi vt eum necaret per epistolas ab Actiano esset admonitus. Laberium, qui versus optimos posse scribere asseuerabat, nec tamen scribebat, vrbano sale sparsit Martialis lib. vi. *Susago*) Præfecto Decibali regis Dacorum. *Pacoro*) Iosephus scribit imperante Vespasiano Pacorum non solum Parthiæ, sed etiam Mediæ regem, quem inuadentibus Alanis in loca difficiliora refugisse. Pacori regis Capitolinus in Pio meminit. fuit & alius Pacorus, quẽ

ad tuam statuam: perductúmque ad magistratus indicasse, seruisse aliquando Laberio Maximo, captúmque à Susago in Mœsia, & à Decibalo muneri missum Pacoro Parthiæ regi: pluribúsque annis in ministerio eius fuisse, deinde fugisse, atque ita in Nicomediam peruenisse. quem ego perductum ad me, cùm eadem narrasset, mittendum ad te putaui, quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam, quam se habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inueniri potuisset, simul mittere: sicut glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est annulo meo, cuius est aposphragisma quadriga.

Strabo, Ioſephus & Tacitus tradunt occiſum à P. Vētidio. *Quibus inſignibus*) Glebula forſitan. alluſit ad Pactolum ſiue Hermum, quæ habent arenas aureas. Inde Ouidius, Arua rigent auro madidis pallentia glebis. & dixerat. Contigit & glebam, ex tactu gleba potenti. Maſſa fit. glebulam, maſſam: nam diminutiuum eſt à gleba, quo Columella vtitur. alij legunt bullam, geſtamen olim triumphantium: poſtea à pueris ingenuis cum prætexta vſurpatam. *Metallo*) Auro. *Apoſphragiſma*) Inſigne, inſcriptio. *Quadriga*) Currus quatuor equorum. olim autore Plinio, argenti fuere bigæ atque quadrigæ. & inde bigati quadrigatique dicti numi. Plautus in Amphitryone etiam monſtrat quadrigam in ſigillis fuiſſe cum ſole ex oriente.

PLINIVS TRAIANO.

De teſtamento Largi.

IVlius) Moriens Iulius Largus rogauerat Secundum vt rem ſuam inſpiceret, & quod ſupereſſet ex quinquaginta millibus, arbitrio ſuo diſpenſaret in honorem Traiani, quem per epiſtolam cōſulit quid velit fieri. *Ex pōto*) Ex prouincia Pōti. Ptolomæus in deſcriptione ſua Pontum & Bithyniam ſimul complectitur. Strabo per ſe prouinciam Ponticam terminauit, quæ Mithridati paruit, de ea nunc Secundus loquitur: nam etiā Pontus Galaticus iuxta Galatiam dicitur, ſecundum Ptolomæum. Pontus Cappadocus iuxta Cappadociam: Pontus Polemoniacus inter vtrunque: omnes à vicinitate Euxini Ponti appellationem trahentes. *Iudicio tuo*] Qui me tanquam bonum virum in hanc prouinciam delegaſti. *Pietatis*] Amore ſuo in te. *Teſtamento ſuo*) Quo rogabat Secundum. *Cernerem*) Inſpicerem, adirem: nam præmiſit notius verbum Domini, ſubdidit non ſatis vulgatum: cùm Feſto autore cernere hæreditatem, ſit adire. quare ad Dolabellam Cicero: & peto, inquit, vt me hanc quaſi falſam hæreditatem alienæ gloriæ ſinas cernere. & ad Atticum libro vndecimo, eo die creui hæreditatem. & rurſus: Galeonis hæreditatem creui. vnde apud iuriſconſultos legimus Cretionum ſolēnitas. *Examinarem*) Recenſerē. *Perceptis*) Exceptis à tota hæreditate. *Reliquū*) Quod ſupererat. *Redderem*) Tanquam debitum. *Heracleotarum*) Heracleæ multæ in diuerſis locis numerantur, præſertim à Stephano, qui inquit, Heraclea ciuitas Thraciæ in Ponto inſignis. Pomponius, in Euxino primo Mariādini vrbem habitabāt, ab Argiuo (vt ferūt) Hercule datā, Heraclea vocitatur. Ptolomæus Heracleam Ponti iuxta Pſillium locat, ac deinceps Tiō Strabo duodecimo, nō Tion, ſed Teiū iuxta Heracleā & fluuiū Partheniū nominat. *Opera facienda*] Ex illis L. millibus nummūm. *Quinquennales agonas*) Certamina quæ quīto quoque ānō celebrarentur. *Qui Traiani appellarētur*) Vt hi ludi tibi cōſecrati, tuum etiam nomen obtinerent.

IVlius Domine Largus ex Ponto nondum mihi viſus, ac ne auditus quidem, ſed iudicio tuo credens, diſpenſationem quandam mihi erga te pietatis ſuæ, miniſteriúmque mādauit. Rogauit enim teſtamento, vt hæreditatē ſuam adirē, cernerémque, ac deinde perceptis quinquaginta millibus nummūm, reliquum omne Heracleotarum & Tianorum ciuitatibus redderem: ita vt eſſet arbitrij mei vtrum opera facienda, quæ honori tuo conſecrarentur putarem, an inſtituendos quinquennaleis agonas, qui Traiani appellarentur. Quod in notitiam tuam perferendum exiſtimaui, ob hoc maximè, vt diſpiceres quid eligere debeā.

TRAIANVS PLINIO.

IVlius) Arbitrio Secundi relinquit vt quod ex quinquaginta millibus nummorū (quos ex hæreditate Iulii Largi percepturus erat) ſupereſſet, prout ſibi videretur, diſpenſaret.

IVlius Largus fidem tuam, quaſi te bene noſſet, elegit. Quid ergo potiſſimū ad perpetuitatem memorię eius faciat, ſecundum cuiuſque loci conditionem ipſe diſpice, & quod optimum exiſtimaueris, inſequere.

PLINIVS TRAIANO.

De centurione Iuliopolim mittendo.

Prouidētiſſimè] Procurat mitti centurionē Iuliopolitanis, qui illos ab iniuriis militum tueretur. *Legionarīū centurionem*] In tota legione erant centuriones lv. ſecundum Vegetium: nam Modeſtus lxvi. tradit. cēturio primipili non ſolùm aquilæ præerat, verumetiam quatuor centurias, hoc eſt cccc. milites gubernabat in prima acie. primus haſtatus duas centurias, id eſt, cc. homines ducebat in ſecunda acie, quem iuniores ducenarium vocant. princeps primæ cohortis centuriam & ſemi. hoc eſt cl. ſecundus haſtatus totidem gubernabat. cæteri centuriones ſingulas centurias. hi poſtea centenarii ſunt appellati, vnuſquiſque centurio milites ſuos ſub diſciplina continere debebat, ne ſociis iniurias inferrent, vt bene veſtiti & calciati eſſent, vt arma omnium defricarentur ac ſplenderent. *Iuliopolitanis*] Plinius Iuliopolitas vocat. Iuliopolis in fine Bithyniæ Galatiam verſus.

Prouidentiſſimè Domine feciſti, quòd præcepiſti Calphurnio Macro clariſſimo viro, vt legionarium centurionem Byzantium mitteret: diſpice an etiam Iuliopolitanis ſimili ratione conſulendum putes, quorum ciuitas cùm ſit perexigua, onera maxima ſuſtinet, tantóque grauiores iniurias, quanto eſt infirmior, patitur. Quicquid autem Iuliopolitanis præſtiteris, id etiam toti prouinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ, plurimíſque per eam commeantibus tranſitum præbent.

TRAIANVS PLINIO.

A) Propter dignitatē & commeātiū turbam reſcribit Traianus prouidendum fuiſſe Byzātiis, ſed ſi idē Iuliopolitanis faceret, multos pariter cēturionē petituros. monet tamē vt delinquē-

EA conditio eſt ciuitatis Byzantiorum cōfluente vndique in eam commeantium turba, vt ſecundum conſuetudinē præcedentiū tempo-rū honoribus eius præſidio cēturionis legionarii conſulendum habuerimus. Si

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes castigandos procuret. *Confluente*) Ab Europa & Asia terra marique. *Honoribus eius*) Nam liberæ conditionis fuit, & multis honestata priuilegiis. *Exemplo*) Quia ad imitationem Iuliopolitanorum multi idem rogabunt. *Iniurijs*) Militum. *Qui*) Milites. *Coerceantur*) Commi-nationibus reprimantur. *Admiserint*) Deliquerint. *Quàm vt in re præsenti satis sit*) Quod excedat temporum conditionem. *Legatú*) Quibus erat proconsularis autoritas.

Iuliopolitanis succurrendum eodẽ modo putauerimus, onerabimus nos exemplo. plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiæ habeo, vt credam te omni ratione id acturum, ne sint obnoxiii iniuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coerceantur: aut si plus admiserint, quàm vt in re præsenti sit satis, puniantur. si milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis notum facies: aut si in vrbem versus venturi erunt, mihi scribes.

PLINIVS TRAIANO.

De magistratibus prouincialium.

Autum) Consulit Traianum qua ætate debeat concedere ciuitatibus Bithyniæ legi senatores, dissentiente lege Pompeia ab edicto Augusti. nam Pompeius deuicto Mithridate, ac multis prouinciis in ditionem Rom. redactis, vt inquit Appianus, deuictarum gentium quasdam liberas esse voluit, societatis causa in bello, quasdam Rom. subiecit, nonnullas in regna distribuit, sed illis leges necessarias dedit. Bithyniæ, ne quis posset in sua ciuitate gerere magistratum, neve in senatu legi minor xxx. annorum. *Sit in senatu*) Fiat senator. *Ceperint*) Inierint. *Minores magistratus*] Veluti quæsturam, ædilitatem. nã gerendorum honorum non promiscua facultas erat. sed ordo certus huic rei adhibitus: neque prius maiorem magistratum quisquam nisi minorem susceptisset, gerere poterat, neque ab omni ætate, neque continuare honores licebat. hæc

Autum est Domine Pompeia lege, quæ Bithynis data est, nequis capiat magistratum, néve sit in senatu minor annorum xxx. Eadem lege comprehensum est, vt qui ceperint magistratum, sint in senatu. Secutum est dein edictum diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. quæritur ergo, an qui minor xxx. annorũ gessit magistratus posit

Callistratus. *Ab annú xxij*) Vlpianus tamen scribit, ad remp. administrandam ante xxv. annum, vel ad munera, quæ nõ patrimonii sunt, vel honores admitti minores non oportet minores denique nec decuriones creantur, vel cre.. suffragium in curia ferunt. eam autem fuisse ætatem quæstoriam monstrat Fabius. Catulus, inquit, & Cæsar, & Pollio multum ante quæstoriam omnes ætatem grauissima iudicia susceperunt. & Tacitus: vno & vigesimo Cæsar Dolobellam, altero & xx. Asinius Pollio Catonem: non multo

ætate antecedens Caluus Vatinium, iis orationibus insecuti sunt, quas certè hodie cum admiratione legimus. *Ab*) Post. *Duobus & viginti*) scilicet in Bithynia:

A censoribus] Qui ius legendi senatores habebãt. vt extat apud Tranquillum.

Et si possunt) Legi in senatum.

Gesserint) Aliquem magistratum.

Eadem ætate] Post xxii. ætatis annum.

Facilitatum) Vfitatum.

Honestorum) Nobilũ.

In curiam admitti] Fieri senatores, & ideo in senatum induci.

Destinatis) Designatis creatis.

Minores xxx.a.) Ab annis xxii.

Lex] Pompeia.

Hæsitabam) Dubitabam, an deberent in senatum legi.

Capitale) Eadem lex plura interdum complectebatur, & per capita diuidebatur, ita vt quæ plures res, plura etiam capita contineret.

nam referente Tranquillo, Romæ iudices à tricesimo ætatis anno elegit idem quinquennio maturius quàm solebant.

à censoribus in senatum legi & si possunt, an ex ijs quoque qui non gesserit, possit quis per eandem interpretationem ab ea ætate senator legi, à quo illis magistratum gerere permissum est: quod alioqui facilitatum, & adhuc esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quàm è plebe in curiam admitti. Ego à destinatis censoribus, quid sentirem interrogatus, eos quidem, qui minores xxx. annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum, & secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompeiam legi, quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis xxx. permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. de his autem qui non gessissent, quamuis essent ætatis eiusdem, cuius illi quibus gerere permissum est, hæsitabam. per quod effectum est, vt te Domine consulerem, quid obseruari velles. capita legis, tum edictum Augusti literis subieci.

TRAIANVS PLINIO.

Interpretationi) Cõprobat sententiam Secũdi Traianus, quòd edicto Augusti liceat magistratum capere ab annis duobus & xx. & sic esse in senatu: qui verò non gesserint magistratum, non posse fieri senatores minores xxx. annis. *Idem*) Quod tu interpretaris *Hactenus*) In hoc capite. *Nouatam*) Muta-

INterpretationi tuæ mi Secunde charissime, idem existimo, hactenus edicto diui Augusti nouatam esse legem Pompeiam, vt magistratum quidem capere possent ij, qui non minores duorum & viginti annorum essent, & qui accepissent, in senatum cuiusque ciuitatis peruenirent. Cæterùm non capto magistratu, eos qui minores xxx. an-

tam. *Ciuitatis suæ*] Deinde enim scribit, eadem lege cautum fuisse, ne quis alienus ciuis ascriberetur alterius ciuitatis curiæ. *Cuiusque*] Patriæ suæ.

norum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.

PLINIVS TRAIANO.

De Dione, qui reliquias suorum religioso loco posuisset.

CVm) Traiano mittit Dionis & Eumolpi supplices libellos, pronunciaturus quicquid imperator rescripserit. *Prusæ*) Quæ ad Olympum iacet. hic mons Mysiæ: Bithynica ei subiacent secundum Stabonē, quo autore colles quaterni sunt Olympi nomine vulgati, Idę scilicet ad Antandri plagam, & Mysiæ Olympus, nunc à Secundo designatus, iuxta quē, Ptolomęi testimonio, Prusa condita est. & quæ x. apud Strabonem narrantur. Mella, item Stephanus, ex autoritate Arriani, Olympi Mysiæ meminere. Xenophon in æquiuocis, Olympus, inquit, plura significat: nam omnis mons altior cuiuslibet regionis olympus à Græcis dicitur, vnde & plures Olympi, dicti, quasi toti lympidi. à barbaris verò omne spacium circulare vltimum lympus dictus est, & cum interiori area Olympus, à quo astrolabium Olympus. & sacrum pomerium Olympus est. at Theon Arati interpres, Olympus pro cœlo dictus ὁπὸ τῦ ὅλος, id est à verbo totus aspirato, & λαμπὸς lucidus, qua ratione in prima aspirari deberet, quasi hololampus, .i. totus lucidus. *Hospitium*) Domum hospitalem, designatam mihi à prouincialibus hospitii gratia. *Exiturus*) Prusa discessurus. *Asclepiades*) Magistratus qui publicorum operum ius habebat. *Appellatum*) Prouocatum, tanquam maiorem. *Claudio Eumolpo.*) Aduocato fuit alius Eumolpus filius Orphei, ante Homerum poeta, & lyræ citharœdus, vnde nomen traxisse videtur, cui initiationem mysteriorum Eleusinæ Cereris ascripsit Suidas, Plin. etiā vitiū & arborū culturas. *Coccetanus Diō*) Græci scriptores Cocceianum Dionem Nicensem scribunt: Dionis philosophi, vbi quædam de Vespasiano tractat, meminit Philostratus: qui alibi scribit, Dionem oratorem Prusensem, virum omni laude præditum (nam à quibusdam cornucopiæ & Chrysostomus cognominabatur) extitisse temporibus Apollonii & Euphratis, ac Roma pulsum, quia philosophiam profiteretur, eúmque

CVm Prusæ ad Olympum Domine publicis negocijs intra hospitium, eodem die exiturus vacarem, Asclepiades magistratus indicauit, appellatū me à Claudio Eumolpo: cùm Cocceianus Dion in Bule adsignari ciuitati opus, cuius curā egerat, vellet. Tū Eumolpus adsistens Flauio Archippo dixit, exigēdā esse à Dione rationē operis antè q̄ reip. traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adiecit etiā, esse in eodē opere positam tuā statuā, & corpora sepultorū vxoris Dionis, & filiorū, postulauitque vt cognoscerē pro tribunali. quod cū ego me protinus facturū, dilaturúmque professionē dixissē, vt longiorē diē ad instruendā causam darē, vtque in alia ciuitate cognoscerem, petijt. Ego me auditurum

Traianum imperatorē in currum triumphalem reposuisse, & crebrò respicientem dixisse, amo te sicut meipsum, eíque plurimas statuas erectas. Huius Lucianus meminit cùm alibi, tum cùm parasitus sibi inscribendum dicit parasito, sicut Dioni philosopho. *Bule*) Senatu. *Adsignari*) Repræsentari. *Ciuitati*] Prusæ. *Flauio Archippo*) Philosopho, de quo in præcedentibus. is enim inspicere debebat rationem huius operis. *Adsistens*) Operam suam præstans: nam paulo pòst non accusatorem se, sed aduocatum Flauii Archippi fatetur Eumolpus. legitur & adsistente. *Traderetur*) Assignaretur, & per id comprobaretur. *Aliter*. Secus, diuersum. *Tuam*) Traiani, tanquam non liceret priuatorum cadauera miscere statuis imperatorum. *Professionem*) Discessum ab oppido Prusa: nam aliter eodem die profecturus erat. *Instruendam*) Docendam, ordinandam. alii legunt, ad adstruendam, id est confirmandam, vel tutandam. *Petijt*) Eumolpus à me.

Niceæ) Bithyniæ metrop. est Nicea.

De c.) De lite.

Reipublicæ) Causa, quod secus opus feciisset ac debuisset.

Sepultos] Vxorem & filium.

Accusatorem se) In hoc esse.

Cuius mandata] Cuius nomine hæc exposuisset apud Secundum.

Collocatum) Conditorium.

Confessum) Manifestum, propatulum.

Exemplis) Quòd alii ita fecerint.

Niceæ respondi. Vbi cùm sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere cœpit. Contrà Dio, vt audiretur exigere. Dicta sunt vtrinque multa, etiam de causa. ego cùm dandam dilationem, & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi vtrique parti, vt postulationum suarum libellos darēt. Volebam enim te ipsorum potissimùm verbis, ea quæ erant proposita, recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit, & Eumolpus respondit, complexurum se libello, quæ Reipublicæ peteret. cæterùm quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed aduocatum Flauij Archippi, cuius mandata pertulisset Archippus, cui Eumolpus sicut Prusiæ adsistebat, dixit, se libellum daturum. ita nec Eumolpus, nec Archippus, quamplurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt. Dion dedit, quem huic epistolæ iunxi. Ipse in re præsenti fui, & vidi tuam quoque statuam in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filij eius, & vxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Te Domine rogo, vt me in hoc præcipuè genere cognitionis regere digneris, cùm alioqui magna sit expectatio: vt necesse sit, in ea re, quæ & in confessum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

Universidad de Deusto Biblioteca

TRAIANVS PLINIO.

POtuisti) Absoluit Dionem ab insimulatione criminis læsæ maiestatis, & disquisitionem operis permittit. *Non ex metu*] In eundem sensum libro octauo, malè terrore veneratio acquiritur. *Exemplis*) Superiorum principum, qui nolebant suas statuas priuatis locis poni, tanquam sic minueretur principalis maiestas. *Effecti*) Perfecti ad vtilitatem reipublicæ. *Sub tua cura*) Te curante. *Excutiatur*) Inspiciatur, examinetur. *Ciuitatis*) Ad idem tendit reipub.

POtuisti non hærere mi Secunde charissime circa id, de quo me consulendum existimasti, cùm propositum meum optimè nosses, non, ex metu, nec terrore hominum, aut criminibus maiestatis reuerentiam nomini meo adquiri. Omissa ergo ea quæstione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adiuuaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceano Dioni excutiatur: cùm & vtilitas ciuitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

PLINIVS TRAIANO.

De Nicensibus.

ROgatus) Nuntiat se mittere ad imperatorẽ preces Nicensium, quas libello complexi erant.

ROgatus Domine à Nicensibus publicè, per ea quæ mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per æternitatem tuam salutémque, vt preces suas ad te perferrem, fas non putaui negare, acceptúmque ab his libellum, huic epistolæ iunxi.

TRAIANVS PLINIO.

NIcensibus) Remittit cognitionem Secũdo in testatorũ bonorũ, quæ Nicenses tanquam sua vindicabant, adhibeat modo Cæsaris procuratores. *Epimacho*) Alius fuit Epimachus Atheniensis, nobilis architectus, quem Demetrius Poliorctes secum duxit.

NIcensibus, qui intestatorum ciuium suorum concessam vindicationem bonorum à Diuo Augusto adfirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negociũ pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, & Epimacho liberto meo

Procuratoribus)

Procuratoribus) Quæ acta gestáque sunt à procuratore Cæsaris, sic à iurisconsultis comprobantur, ac si à Cæsare gesta sint. Vespasianus autem solebat procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia promouere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgo pro spongiis dicebatur vti, quod quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humẽtes.

procuratoribus, vt ęstimatis etiam iis quę contradicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

PLINIVS TRAIANO.

Commendat quos expertus est.

MAximum) Commendat imperatori Maximum libertum. *Testimonio prosequor*) Testor bonum & laudo: nam prosequimur aliquem beneficio vel honore.

MAximum libertum & procuratorem tuum Domine, per omne tempus, quo fuimus vnà, probũ & industrium, & diligentem, ac sicut rei tuæ amantissimum, ita disciplinæ tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor ea fide quam tibi debeo.

PLINIVS TRAIANO.

GAbium) Laudat Gabium Bassum apud Traianũ. *Cõmilitio tuo*) Quia tecum bellum gessit contra Dacos. *Disciplinæ*) Tuę militari, quam pene post Augustum abiectam Traianus restituit. *Pagani*) Qui non militant: alibi declaratum, paganos & milites opponi inter se. *Qua*] Tum. *Testimonium tribuerunt*] Fidem fecerunt.

GAbium Bassum Domine præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, industrium, atque inter ista reuerentissimum mei expertus, voto pariter & suffragio prosequor ea fide quam tibi debeo: quem abundè conspexi instructum commilitio tuo, cuius disciplinæ debet, quòd indulgentia tua dignus est. apud me & milites & pagani, à quibus iustitia eius & humanitas penitus inspecta est, certatim ei quà priuatim, quà publicè testimonium retribuerunt, quod in notitiam tuam profero ea fide, quam tibi debeo.

PLINIVS TRAIANO.

NYmphidium] Nymphidium Lupum probat. *Primipilarem*] Centurionem, militem

NYmphidiũ Lupũ Domine primipilarem, commilitonem habui, cũ ipse tribunus essẽ, ille præfectus, inde fa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

circumstantem aquilam. primipilaris & primipilarius miles dicitur, secundum Spartianum. *Tribunus*] Militaris. alibi dicit, se tribunum in Syria militasse. *Præfectus*] Cohorti. *Inieci manum quieti eius*] Non permisi vt in ocio viueret. *Vt consilio extrueret*] Vt me consilio suo exornaret. vel si legemus instrueret, vt in quibusdam exemplaribus vidi : tunc interpretabimur, edoceret modum & formam ordinandæ prouinciæ. *Necessitudines*] Propinquos. *Filium*] Eius, Lupum. *Indulgentiæ tuæ*] Si illi aliquid indulseris dignitatis & honoris. *Suffecturum*] Pariafacturum in numero arbitror. *Iulij Ferocis & Fusci Salinatoris*] Vtriusque facta est mentio in precedentibus. *Meum gaudium*] Appositio, cuius est ea vis, vt precedentia declaret. *Profero*] Aliter perfero.

miliariter diligere cœpi. creuit postea charitas ipsa mutuæ vetustate amitiæ. itaq; & quieti eius inieci manuum, & exegi vt me in Bithynia consilio instrueret, quod ille amicissimè, & ocij & senectutis ratione postposita, & iam fecit, & facturus est. quibus ex causis necessitudines eius inter meas numero, & filium imprimis Nymphidium Lupum, iuuenem probum, industrium, & egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiæ tuæ, sicut primis eius experimentis cognoscere potes, cùm præfectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Iulij Ferocis, & Fusci Salinatoris clarissimorum virorum. meum gaudium Domine, meagratulatio filij honore continuetur.

PLINIVS TRAIANO.

Ob diem natalem.

Pto) Optat vt florente reipub. statu plurimos & felicissimos natales agat Traianus.

Pto Domine, & hunc natalem, & plurimos alios quàm felicissimos agas, æternáque laude florentem virtutis tuæ gloriam, & incolumis, & fortis alijs super alia operibus augeas.

TRAIANVS PLINIO.

Gnosco) Secundi vota probat, quibus optauerat vt plurimos natales quam felicissimè celebrare posset Traianus.

Gnosco vota tua mi Secunde carissime, quibus precaris, vt plurimos, & felicissimos nataleis florente statu reipublicæ nostræ agam.

PLINIVS TRAIANO.

De aqua Sinopensium perducenda.

Inopenses) Deficientibus aqua Sinopensibus quærit opẽ ferre, modo Traianus annuat. *Sinopenses*) Sinope vrbs celeberrima Ponti, cuius conditor Macritius consul, autor Phlegon tradente Stephano, ciuis Sinopensis, & Sinopita. Vlpianus De censibus, est in Ponto Sinopensis colonia. Strabo ix. multa de Sinope, imprimis quòd suis temporibus coloniam Romanam acceperit. Plinius Sinopem in Paphlagonia locat, & coloniam Rom. afferit. Pomponius Sinopem Calybum ciuitatem scribit. Plinius item Sinuessam in Italia appellatam Sinopen. *A capite*] A principio, à fonte ipsius aquæ, vnde deducere cogitamus. *Susceptus*] Delectus. an magis, suspectus, ne sit lutosum & molle solum, vel potius cedens.

Sinopenses Domine aqua deficiuntur, quæ videtur & bona & copiosa ab sextodecimo milliario posse perduci. est tamen statim ab capite paulo amplius mille passibus locus suspectus & mollis, quem ego interim explorare modico impendio iussi, an recipere & sustinere opus posit. Pecunia curantibus nobis contracta non deerit, si tu Domine hoc genus operis, & salubritati & amœnitati valde sitientis coloniæ, indulseris.

TRAIANVS PLINIO.

V) Permittit deduci aquam. *Habes*) Putas. *Suspectum*) Quibusdam indiciis, opus ipsum sustinere non posse. *Viribus suis*) suo impendio & pecunia.

VT cœpisti Secũde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquæductus possit. Neque enim dubitãdum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo & viribus suis ipsa id assequi potest, cùm plurimum ea res & salubritati & voluptati eius conlatura sit.

PLINIVS TRAIANO.

De petitione Amisenorum.

Amisenorum) Per libellum Amisenorum petit concedi magistratum, qui donis publicis præsit.

Amisenorum ciuitas & libera & fœderata beneficio indulgẽtiæ tuæ legibus suis vtitur. In hac datũ mihi publicè libellũ ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Amisenorum) Amisus ciuitas nobilis, distans à Sinope stadiis nonaginta, est in Ponto, autore Stephano. omissis igitur quæ à Plinio,& Strabone, Ptolomæo de Amiso scribuntur, Appiani historia contenti erimus. Lucullus,inquit, ad Amisum supra Sinopen castra posuit, & ciuibus per mare fugientibus, cùm intellexisset eam vrbem ab Athenienſibus, dum mari imperitarent,conditam fuisse,& diutius populari ciuilitate vsam, subinde Persarum paruisse regibus, denuò verò in eandem democratiam restitutam ab Alexandro, iterum à Ponticis subactam, vrbis sortem miseratus Alexandri in morem, cuius gloriam æmulabatur, & quod genus esset Atticum, suis legibus viuere iussit. Libera ergo: nam præterea regibus ab Antonio data, à diuo Cæsare liberatur. postea à Stratone tyranno vexata, rursum post res Actiacas ab Augusto Cæsare in libertatem reddita, & tunc optimè constituta aliter legitur,liberata. *Fœderata*) Icto fœdere Romanis coniuncta. *Ad eranos*) Ad exactores collationum.sic enim Pollux, Athenæus, & eos secutus Hammonius,interpretantur: siue tributum, siue donum placeat eranum appellare, δοσιν συνεφόρ, id est, à contribuendo & conferendo vnumquemque: dicitur etiam διαγορὰ, referente Athenæo, & ἐξαγωγὴ καὶ συνεισφορὰ, tributi compositor.

Eranos pertinentem, his literis subieci,vt tu Domine dispiceres,quid,& quatenus,aut permittendum, aut prohibendum putares.

TRAIANVS PLINIO.

Misenos) Concedit exactionem collationum apud Amisenos,modò ex pecunia collecta sustineant inopes. *Possumus*) Volumus, contenti sumus. ordo est, possumus Amisenos,quorum libellum supplicem tuæ epistolæ iunxeras, habere eranos, si est concessum legibus istorum Amisenorum, quibus de officio fœderis vtuntur. *Quo minus habeant non impedire*) Quare tanto minus non prohibebis illos à collatione. *Eo facilius*) Contenti sumus. *Collatione*) Pecuniarium collectione. *Turbas*) Dissensiones. *Nostro iure obstrictæ sunt*) Romanis legibus reguntur. *Res huiusmodi*) Collatio.

AMisenos, quorum libellum epistolæ tuæ subiunxeras, si legibus istorum, quibus de officio fœderis vtuntur,concessum est Eranos habere, possumus quo minus habeant non impedire: eo facilius, si tali collatione non ad turbas & illicitos cœtus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam vtuntur. in cæteris ciuitatibus, quæ nostro iure obstrictæ sunt, res huiusmodi prohibenda est.

PLINIVS TRAIANO.

Ius trium liberorum amico petit.

Vetonio) Quãta fuerit Trãquillo & Secundo amicitia, cũ alibi interdũ, tũ hic sanè mõstratur: nã in cõtuberniũ assũpto ius trium natorum ab imperatore petit,& obtinet. *Probissimũ*) Optimis præditum moribus. infamia tamẽ postea nõ caruit: quòd apud Sabinã Adriani vxorẽ familiarius se gesserit, quàm reuerentia domus aulicæ postularet: quare successorẽ meruit in magisterio epistolarũ *Honestissimum*) Genitũ patre tribuno legionis. *Eruditissimũ*) Varia rerũ cognitione instructũ, & multa lectione excultũ, quod indicãt eius scripta. *Secutus*) Probãs, amplectẽs. *In cõtubernũ*) In domũ meã. *Ius trium liberorũ*] Repete quæ suprà annotauimus. *Iudicia amicorũ promeretur*) Meretur assequi illud, quo amici dignũ iudicãt.nam promereri in laudẽ accipitur. Apuleius. ingẽtẽ ob id laudẽ apud populares suos promeritus. Virgilius. nunquã regina negabo Promeritam: Terẽtius in in Adelphis, promeruit dixit. *Parũ felix*) Infœcundum. *Habet*) Potest. *Fortunæ malignitas*] Imitatur Martialem qui de eodem scribens dixerat. Quod fortuna vetat, Cæsar permittere videri, Natorum genitor credar vt esse trium. *Quantum beneficium*) Ratò enim concedebat Traianus ius trium natorum, quod sequens eius epistola satis indicat, & alibi Secundus: nuper ab optimo principe trium liberorum ius impetraui, quod quamquam parcè & cum delectu daret, mihi tamen tanquam eligeret indulsit. *Indulgentiam*) Consensum, liberalitatem, gratiam.

Vetonium Tranquillũ, probissimum,honestissimũ, eruditissimũ virũ,& mores eius secutus & studia, iampridẽ Domine in contuberniũ adsumpsi: tantóque magis diligere cœpi,quanto hunc propius inspe-

xi:huic ius triũ liberorũ necessariũ faciũt duæ causæ.nã & iudicia amicorum promeretur, & parũ felix matrimoniũ expertus est, impetrãdúmque à bonitate tua per nos habet,quod illi fortunæ malignitas denegauit. Scio Domine quantum beneficium petam: quod peto à te, cuius in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

TRAIANVS PLINIO.

Vàm parcè) Rescribit Traianus, dedisse se quod petierat. *Hæc beneficia*) Ius trium natorũ, quod qui consecutus fuisset, multis prærogatiuis muniebatur. *Inhæret tibi*) Memoria tenes. Cæcilius libro primo, ait timere se ne animo meo penitus hæreret. antè ad Traianũ, scio Domine memoriæ tuæ, quæ est benefaciendi tenacissima, preces nostras inhærere. Itẽ: sed & illud hæret nobis, dixerat Trajanus ad Secundum.quo dicendi genere interdũ Marcus Tullius vsus est *Numerũ*) Sũmã.nã verbi causa, in senatu promiserat se cõcessurũ ius triũ natorũ mille tantũ viris, quẽ numerum nõdũ excesserat. *Amplissimũ ordinem*) Senatores.sic enim Marcus Tullius frequẽter appellat, quia ex tribus in vrbe ordinibus maximus erat. *Professus sum*) Mihi mea spõte promisi. *Successurũ*) Subrogaturũ, substituturũ mortuis, quib. id ius fuerat.nõ autẽ,Successurũ mihi,id est, positurum loco meo, nisi quis interpretetur, successurum mihi, satisfacturũ mihi: nam sufficere satis esse significat vulgatis autoritatibus. *Subscripsi*] Faui,annui,permisi. Columella: quòd si voto fortuna subscribit,agrum habebimus salubri cœlo. Tertullianus. leges sumptuariæ abie-

Vàm parcè hęc beneficia tribuam,vtique mi Secũde charissime, hæret tibi: cùm etiã in senatu adfirmare soleam, non excessisse me numerũ, quem apud amplissimum ordinem successurum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi, & vt scias dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo, ea conditione qua assueui, referri in commentarios meos iussi.

runt, quæ centum æra, non amplius, in cœnam subscribi iubebant. *Ea conditione*] Non in perpetuum, sed ad tempus præfinitum, quod Tranquillus testatur Galbam fecisse, quare illud suffecturum, non tam substituturum mortuis, quàm eis, qui præfinito tempore transacto ius trium natorum perdiderant. *Commentarios meos*) Principales, in quibus acta breuiter notabantur. nam consueuerunt imperatores rerum à se gestarum commentarios conficere.

PLINIVS TRAIANO.

De Christianis.

Solenne] Dicerē hanc epistolā ex albo tollendā, vel saltē indiscussam omittēdā, cū tota contra Christianos loquatur: sed cū mecū reputo, posse eius lectione, & Romanorū ignorātiā, qui veram fidem tot supplicijs persequerentur, ostēdi, & Christianorum aureā cōstantiā: quos Christus aduersus crudelissima quæque torméta cōfirmabat: videor mihi operæpreciū facturus, si quod in illis dānat, obnoxium potius Secundum ostendero. adde quod huius epistolæ plurimi Christianorum meminere. nam Eusebius in Chronicis: Plinius, inquit, cùm quādā prouinciā regeret, & in magistratu suo plurimos Christianorum interfeciſſet, multitudine eorum perterritus quæsiuit à Traiano quid facto opus esset, nuncians ei præter obstinationē non sacrificādi, & antelucanos cœtus ad canēdū cuidā Christo Deo, nihil apud eos reperiri. præterea ad cōscerādā disciplinā vetari ab iis homicidia, furta, adulteria, latrocinia, & similia ad quæ commotus Traianus rescripsit: hoc genus quidē hominū inquirendū nō esse, oblatū verò puniri oportere. eadē Tertullianus in Apologetico, & Paulus Orosius libro septimo. quare vidorint, qui ista ad Plinium seniorē retulerūt. *Solēne*) Cōsuetū, tāquā sacrum anniuersale, & immobile. solēne, scribit Pōpeius, est quod omnibus annis præstari debet, & solēnia dicūtur, quæ certis temporibus siunt. Marcus Tullius ad Atticum. tātū igitur nostrum illud solenne seruimus. dixit tamē Palladius, solenniter pro affatim. & copiosè. *Eximere*) Legitur &, instruere. *Cognitionibus*] Examinationibus. *De Christianis*] Quos Romani suæ perfidiæ propugnatores oppugnabāt. *Quid*) Quod crimē. *Quatenus*] Qua pœna. *Discrimen*) Differenter sint ne puniendi viri à pueris, & pro ætatibus pœna irrogāda. *Quālibet*) Quātumuis. *Teneri*] id est, pueri. nam puerilis ætas tenera vocatur. *Nihil à robustioribus differant*] id est, pari pœna puniantur debiles, qua robusti. ita puniri tenellā & quātūuis infirmam ætatē, sicut robustissimā. *Detur pœnitētiæ venia*] An si quē pœniteat fuisse Christianū, veniam prioris culpæ mereatur. *Desisse*) Apostatam factū, rediisse ad idololatriā. *Nō prosit*) Nō ideo absoluatur. *Nomen ipsum*) An puniantur Christiani, quòd Christiani dicuntur, etsi omni scelere careant. Si nominis odium erat, quis nominis reatus? quæ accusatio vocabulorum, nisi aut barbarum sonat aliquod vox nominis, aut infaustum, aut maledicum, aut impudicum: Christianus verò, quantum interpretatio est, ab vnctione deducitur.

Solenne est mihi Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cūctationē meā regere, vel ignorātiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio, quid, & quatenus, aut puniri soleat, aut quæri. Nec mediocriter hæsitaui, sit ne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil à robustioribus differant. detur ne pœnitētiæ venia: an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non prosit nomen ipsum etiam si flagitijs careat,

an flagitia) An crimina in Christianis puniantur, quæ tāquā Christiani cōmittunt: dum negligunt Deos Romanos, & illis maledicunt. *Confitentes*) Tertullianus. Christianus interrogatus vel vltro cōfitetur, damnatus gratias agit. quid hoc mali est, quòd naturam mali non habet: timorem, pudorem, tergiuersationem, pœnitentiam, deplorationem: quid hoc mali est, cuius reus gaudet, cuius accusatio votum est, & pœna felicitas. & statim: in Christianis illud solum expectatur, quod odio publico necessarium est, confessio nominis, non examinatio criminis. quando si de aliquo nescente cognoscitis, non statim confesso nomine homicidæ, vel sacrilegi, vel incesti, vel publici hostis, vt de nostris elogiis loquar, contenti sitis ad pronunciandum: nisi & consequētia exigatis, qualitatem facti, locum, numerum, tempus, conscios socios. *Perseuerantes*) Idem capitulo secundo, Laniari iube sacrilegum (sic enim dicere soletis) si confiteri perseuerauerit. nā odio erat in hominibus innocuis etiam nomen innocuum. *Duci*) Ad supplicium. *Qualecunque*) Etiam si leue delictum. *Pertinaciam*) Immò constantiam & honestissimum propositum. Ergo Secunde si quis verum fateatur, tu pertinaciam, tu obstinationem appellabis? retorquenda sunt in te, quæ Christianis obiicis: tu pertinax, tu obstinatus, qui Deum verum, qui martyres eius non vis intelligere, aut nescis, quinimmò, insectaris, perdis, destruis, nihil tamen proficis. nam maius in dies agmen religioni nostræ accedit, & perdendo reparas. quam debueras lucem tunc agnoscere, & tuis virtutibus hanc omnium maximam addere, sine qua ne vllæ quidem in te fuisse creduntur. sed quandoquidem cum multis pariter falsis de te conclamatum sit, nec tibi nostræ querelæ profuturæ sunt, lectores moneo vt Christum verum Deum colant, huic vni seruiant, & vice versa, priscorum vaniloquos deos irrideant, & illorum pertinaciam non exagitent, sed misereantur. in alia lectione fuit peruicacia. *Similis amentiæ*] Eiusdem superstitionis: at magis religionis, & prudentiæ. nam Septimius inquit, non potes amentiam dicere, qui reuinceris ignorare. *Cives Romani*) Vt de his imperator vel præfecti prætorio decernerent. *Tractu*) Spatio, mora. aliter tractatu. *Diffundente*) Aperiente, augescente. *Crimine*) Fide Christiana: quam more suo, id est impio, crimen appellat. *Propositus*) Publicatus. *Libellus*) Accusatorius. sic Tranquillus: ne populo quidem præsenti statu dictatoris Cæsaris lęto clausa palámq; dominationē

an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in ijs, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum secutus modum. Interrogaui ipsos an essent Christiani: confitentes iterum ac tertiò interrogaui, supplicium minatus: perseuerantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecunque esset quod faterentur, peruicaciam certè & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alij similis amentiæ: quos, quia ciues Romani erant, adnotaui in vrbem remittendos: mox ipso tractu, vt fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine autore, multorum nomina continens, qui negant se esse Christianos, aut fuisse: cùm præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ (quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri) thure, ac vino supplicarent: præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt re vera Christiani. ergo dimittendos putaui. Alij ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt: & mox negauerunt, fuisse quidem, sed desiisse:

Universidad de Deusto
Biblioteca

detrectante libellus propositus est. *Sine autore*) Suppresso autoris nomine. *Præeunte*) Præduce. in quibusdam exemplaribus legitur, præsente. lege in panegyrico quid sit in sacris præire. *Deos*) Dæmones. *Appellarent*) Salutarent. *Adferri*) Admiscerì. *Imagini tuæ supplicarent*) Non solùm thure & vino imperatoribus supplicasse subiectos, sed hostias etiam cædere solitos testatur Tranquillus in Caio: & Tertullianus in Apologetico: quod qui non fecissent, tanquam sacrilegi, & maiestatis rei conuenirebantur. *Nihil quorum*) Prædictorum: vt Deos appellarent, & tuæ imagini sacrificarent, non creduntur posse cogi.

Quidam) Nonnulli dixerunt, se fuisse Christianos, sed esse desisse. *Ante triennium*) Confessi sunt se fuisse Christianos. *Summam*) Compendium, breuiarium. *Culpæ*) At magis innocentiæ. *Erroris*) Quinimmo veritatis. *Stato*) Certo. *Inuicem*) Discreti in choros. *Sacramento*) Iureiurando. sacramentum dicitur, quod iureiurandi sacratione interposita geritur: at sacramentum æs dicitur, quod pœnæ nomine penditur. vide in præcedentibus super verbo sacramento annotata. *Depositum*) Rem fidei tuæ commissam. *Appellati*) Petiti ne scilicet negarent reddere depositum ei qui fidei suæ commisissset, cùm id repeteret: subiiciamus si libet Orosii verba non importunè, quia non multum à Secundi discrepant. in persequendis Christianis Traianus à Nerone tertius, errore deceptus, cùm passim repertos cogi ad sacrificandum idolis, ac detrectantes interfici præcepisset: plurimíque supplicio afficerentur, Plinii Secundi, qui inter cæteros iudices persecutor datus erat, relatu admonitus, eos homines præter confessionem Christi, honestáque conuenticula, nihil contrarium Romanis legibus facere: fiducia sanè innocentis confessionis nemini mortem grauem ac formidolosam videri: rescriptis leuioribus temperauit edictum. *Rursúsque*) Solitos conuenire. *Innoxium*) Sine crimine. super quo cibo plura Tertullianus appositè capitulo trigesimonono de disciplina Christianorum. *Hetærias*) Societates, conuenticula, turbulas, factiones, amicitias, collegia. ἑταῖρος enim socius, & amicus. Isocrates in oratione, quæ inscribitur Nicocles, subditos alloquens, ἑταιρείας inquit, μὴ ποιεῖτε, μήτε συλλόγους ἀνδρῶν τῶν ἐμῶν γινέσθω. collegia non facite, neque conuenticula sine mea sententia. nam Romanis legibus cauebatur, ne fierent illicitæ factiones, ne ciuitas in partes scinderetur. sed à Christianis nullo ardore gloriæ & dignitatis flagrantibus nihil tale timendum.

quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, Deorúmque simulacra venerati sunt: ÿ & Christo maledixerunt. Adfirmabant autem, hãc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quòd essent soliti stato die ante lucem conuenire, carménque Christo quasi Deo dicere secum inuicem: séque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursúsque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desiisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetærias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inueni, quàm

Superstitionem)

Superstitionem) Superuacuam religionẽ: sed potius verum Dei cultum. minus tamen aspere loquitur Secundus de Christianis, quàm amici eius Tacitus & Tranquillus, quorum ille, vt erat nostræ fidei acerrimus hostis, refert per flagitia inuisos, à vulgo Christianos appellatos, & fidem nostram superstitionem exitiabilem autumat. nec minus atrociter sæuit Tranquillus, superstitionem falsam & veneficam eructans. *Vocantur in periculum*) Rei fiunt capitis. *Ciuitates*) Tertullianus capite de ignorantia. obsessam vociferantur ciuitatem: in agris, in castellis, in insulis ob Christianos omnem sexum, ætatem, conditionem, etiam dignitatem transgredi ad hoc nomen quasi mœrent: nec tamen hoc ipso modo ad æstimationem alicuius latentis boni prouocant animos. & alibi, vestra omnia impleuimus, vrbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum: sola vobis relinquimus templa. *Vicos*) Pagos, ex multis villis constitutos. *Agros*) Casulas in agris stantes. Cicero ad Atticum. ex agris & vicis ex omnibus domibus incredibilis concursus fit. *Contagio*) Morbus, qui contactu corripitur. hic tamen non morbus, sed diuina doctrina, & salubris medicina. *Peruagata*) Dissusa. *Sisti*) Comprimi. *Celebrati*) Frequentati. *Solennia*) Annua. *Pastúmque venire victimarum*) Et inueniri qui pascua publica conducant ad alendas victimas. nam pastus substantiuum, cibum significat. M. Tullius, qui est vnus suauissimus pastus animorum. & in Philippicis, ad præsentem pastum mendicitatis suæ. Plinius in decimo ingenia æquè varia ad pastum maximè. quod autem pastus pecudum publicè locaretur, monstrat Pedianus: vbi interpretatur, mancipes esse publicanorum principes, Romanos homines, qui quæstus sui causa sicut decimas redimunt: sic pastum, aut pecora publica, & exigenda à sociis suo periculo exigunt, & reipublicæ repræsentant. Varro De re rustica. itaque greges ouium longè abiguntur ex Apulia in Samnium æstiuatum, atque ad publicanum profitentur, ne si inscriptum pecus pauerint, lege censoria committant mulctos, id est, mulctas. Pollux inquit, σφάκτον esse nomen vectigalis, quod imponebatur super victimis. & Tertullianus appositè, scribit, certè, inquit is, templorum vectigalia quotidie decoquunt. si pro pastúmq; venire victimarũ, legatur, pasimq; venire victimas: sensº erit manifestior.

superstitionem prauam, & immodicam, ideoque dilata cognitione ad consulendum te decucurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maximè propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, vtriusque sexus etiam vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim ciuitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio peruagata est: quæ videtur sisti & corrigi posse. Certè satis constat, propè iam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti: passímque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inueniebatur. ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si fiat pœnitentiæ locus.

TRAIANVS PLINIO.

Actum) laudat ordinem cognoscendi seruatum à Secundo, vetátque inquiri Christianor, sed oblatos puniri iu-

ACtum, quem debuisti mi Secunde in excutiendis causis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es.

bet: libellis verò sine autore nullam fidem præstandam. *Actum*) Actionem. sic Tranquillus in Nerone: rerum actu dixit. & ipse in rescripto ad eundem Plinium iam dixerat: cùm ad pristinum actum reuersus fuerit. & Valerius, actum ipsum prosequemur. & mox, aut futuris actis. nec multo post. cæterùm vt humanæ virtutis actum exequamur vel actũ, id est, rationem & viam: nam qua vehebant, actum dici putat Varro, Actus, inquit Festus, modò significat in comœdiis & tragœdiis certa spatia canticorum, modo inter vicinos quatuor pedum latum, modo in geometria minorẽ partem iugeri, id est, centum viginti pedum, modo motum corporis, vt histrionum, & saltatorum, qui etiam ex hoc ipso saltuosi dicuntur. *Deferantur*) Accusentur. *Arguantur*) Comprobentur esse Christiani. hunc locum iure Q. Septimius Florens reprehendit, & emendat capite secundo: Plinius Secundus cùm prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis: ipsa tandem multitudine perturbatus quid de cætero ageret, consuluit Traianum Imper. allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil se aliud de sacramentis eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Christo, vt deo, & ad confœderandam disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibentes. Neque enim in vniuersum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt, si deferantur & arguantur, puniendi sunt. ita tamẽ, vt qui negauerit se Christianum esse, idq; re ipsa manifestum fecerit, id est supplicando diis nostris, quamuis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine autore vero propositi libelli nullo crimine locũ habere debent. nã & pessimi exẽpli, nec nostri seculi est. tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendum quidem non esse, oblatum verò puniri oportere. O sententiam necessitate confusam: negat inquirendos vt innocentes, mandat puniri vt nocentes. parcit, & sæuit: dissimulat, & animaduertit. quid temetipsum censura circumuenis? si damnas, cur non & inquiris? si non inquiris, cur non & absoluis? & quæ latius ibi consequuntur. prudentius itaque rescripsit Minutio Fundano Adrianus, si Paulo Orosio credimus, vt nemini liceret Christianos sine obiectu criminis ac probatione damnare: quamuis Suida referente (quod tamen opinor factum post hoc rescriptum) Traianus vetuerit, Christianos supplicio affici. hic, inquit, Christianis quietem pœnæ quandam reddidit, quas magistratus diuersas inferebant: vnde Tiberianus primæ Palæstinorum gentis præfectus renunciauit ei, nihil proficere in occidendis illis sua sponte ad supplicium currentibus. tunc Traianus vetuit quempiam Christianorum occidi.

PLINIVS TRAIANO.
De platea Amastrianorum.

Amastrianorũ) Quærit an contegenda sit aqua, quæ per Amastrianorum plateam fluebat. Amastris, secundum Ptolomæum, & Appianum, ac Lucianum, non multum distans à Carambe, Ponti ciuitas est, sed Plinius Paphlagoniæ ascribit, olímque Sesamum dictam refert. Strabo xij. post Parthenium amnem est Amastris, de conditoris nomine appellata, ea posita in peninsula portus habet ex vtraque Isthmi parte. Amastris vxor fuit Dionysij Heracleæ tyranni, & Oxyarthis filia, fratris Darij eius, qui cum Alexandro bellum gessit, & è trium vrbium incolis, Sesamo, Cytoro, & Cromna vnam confecit ciuitatem. Sesamus Amastris arx dicitur, hinc Stephanus, Amastris ciuitas Paphlagoniæ, quæ prius Cromna, à muliere Perside Amastride, quæ cum Dionysio Siciliæ (vt Strabo, Heracleæ) tyranno concubuit. sed Demosthenes ab Amazone sic appellatam autumat: eius gentile Amastrianus. *Cloaca*) Fossa in quam sordes confluunt, à colluendo dicta, siue à verbo cloacare, quod significat inquinare, autore Festo. Vlpianus De cloacis. cloaca locus est concauus, per quem colluuies quædam fluat. cloacæ appellatione, & tubus & fistulæ continentur.

Amastrianorum ciuitas Domine & elegãs & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimã, eãdémque longissimam plateam, cuius à latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re verò cloaca fœdissima, quæ sicut turpis & immundissima aspectu, ita pestilens est odore teterrimo. Quibus ex causis non minus salubritatis quàm decoris interest, eam contegi. quod fiet, si permiseris, curantibus nobis ne desit quoque pecunia operi tam magno, quàm necessario.

TRAIANVS PLINIO.

Ationis) Permittit cõformicari cloacam. *Rationis est*) Exigit ratio: vt, malorum est: id est, ad malos pertinet. hic modus dicendi apud iurisconsultos frequens reperitur, Martianus de hæredibus instituendis: quæ res fuerat eiusdem criminis postulata: rationis est, pariter de bonis eorum qui ante sententiam mortem sibi consciuerint. Vlpianus, titulo Quando dies legatorum, quæstionis est. sic Papinianus De collatione dotis, & idem Vlpianus De fideicommissariis libertatibus. Paulus De aqua pluuia arcenda, dixit, consuetudinis est. & De verborum obligationibus, dubitationis est. Modestinus De donationibus, summæ æquitatis est. demum Tacitus lib. decimoseptimo. nam suadere principi quod oporteat, multi laboris est. Plinius libro secũdo imperari naturæ, audacis est credere, nec minus hebetis beneficiis abrogare vires. item libro septimo. Fortitudo in quo maximè extiterit immensæ quæstionis est. Marcus Tullius De finibus tertio. sic enim censent opportunitatis esse. & de natura Deorum. est & philosophi & pontificis & Cottæ.

RAtionis est mi Secunde carissime, contegi aquam istã, quæ per ciuitatem Amastrianorũ fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

PLINIVS TRAIANO.
Votorum nuncupatio,& solutio pro Imperatore & Rep.

Vota) Monet magno omniũ consensu vota pro Traiano suscepta persoluta,& noua pro eius salute nuncupata: nam autore Caio De verborum significationibus, post Calendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur. & Tacitus libro decimosexto: principio anni senatores pro imperatore solennes iusiurandum sumere, & nuncupationes votorum facere memorat. Tertullianus, Nos enim pro salute imperatorũ Deum vocamus æternum, Deum verum,& Deum viuum, quẽ & ipsi imperatores proprium sibi præter cæteros malunt. imperatoribus precamur vitam prolixam, imperium securũ, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum. *Nuncupata*) Nuncupare, vt inquit Varro, nominare significat, quod multis exemplis confirmatur,& de votis propriè dicitur: quando alicui diuorum vota pollicemur, & destinamus. Apuleius, cui vota nuncupabo? Secundus in Panegyrico, nuncupare vota pro æternitate imperii,& pro salute ciuium, immo pro salute principum, & propter illos pro æternitate imperii solebamus. nuncupare igitur est palàm nominare. nam Pontifices maximi, consules, prætores, censores vota publica suscipiebant, quæ præsente populo referebantur in tabulis. vnde Augustus conscriptis paratisque iam tabulis negauit suscepturum, quæ non esset soluturus. sibi enim mox futurum exitum præsagiebat. Tranquillus autor, pro Tiberii neporibus vota suscepta ineunte anno, cùm putabant deorum aures magis patere. quod asserit in Fastis Ouidius. Templa patent auréque deum, nec lingua caducas Concipit vlla preces, dictáque pondus habent. etiam nuncupare transfertur ad alia. Apuleius decimo iam dudum felici ministerio nuncupatum destinatúmque. sed de hoc alibi.

Vota Domine priorũ annorũ nuncupata, alacres lætiq; persoluimus: nouáque rursus curante commilitonum, & prouincialium pietate suscepimus: precati Deos, vt te, rémque publicam florentem & incolumem, ea benignitate seruarent, quam super magnas, plurimásque virtutes præcipua sanctitate consequi Deorum honore meruisti.

TRAIANVS PLINIO.

Oluisse) Significat, sibi iucundam fuisse pro se votorum nũcupationem & solutionem.

SOluisse vota Diis immortalibus te præeunte pro mea incolumitate commilitones cũ prouincialibus lætissimo consensu, in futurúmque nuncupasse: libenter mi Secunde carissime cognoui literis tuis.

PLINIVS TRAIANO.
Ob diem Imperii.

Iem) Nuntiat, diem quo susceperat imperiũ Traianus, religiosissimè fuisse celebratum.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebrauimus, commendantes dijs imperij tui autoribus & vota publica, & gaudia.

TRAIANVS PLINIO.

Iem) Gratum sibi fuisse scribit, quòd dies imperii sui à Secundo & commilitonibus fuisset celebratus.

DIem imperij mei debita lętitia& religione à commilitonibus,& prouincialibus pręeunte te celebratum, libenter mi Secunde carissime cognoui literis tuis.

PLINIVS TRAIANO.
Ius Quiritium Latinis suis petit.

Valerius) Petit ius Quiritiũ pro tribus libertis. *Ius libertorum suorum mihi reliquit.* Vt haberem idem iuris in eos, quod patronus in libertos. licebat iure xii. tabularum liberto patronum suũ testamento prætorire, postea ex edicto prætoris dimidia bonorũ siue testati siue intestati liberti patrono relinquebant, etiã relicto filio suo adoptiuo. lex Papia deinde iura patronorum auxit, sed Imperator Iustinianus, à quo hæc sumpsimus, constituit vt tertiam bonorum liberti partem in casibus ibidem contentis patroni consequantur. adhæc Vlpianus de liberis agnoscendis, respondet, quòd liberti tenentur, alere patronos, & nonnunquam patronorum filios, pro modo facultatum. lege plura. ff xxxvii. de iure patronat° & xxxviii. De operis libertinorum & De bonis libertorũ. nec me prætorit, etiam legi, ius Latinorum, sicut in inscriptione, Latinis suis, tanquam si liberti Valerii Paulini essent minorem libertatem consecuti; & Latini ex lege Iunia Norbana facti essent, & id ius quod habebat Paulinus in libertos suos, moriẽs

Valerius Domine Paulinus, excepto vno, ius Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim ius Quiritiũ des. vereor enim ne sit immodicum pro omnibus pariter inuocare indulgentiam tuam, qua debeo tanto modestius vti, quanto pleniorem experior. sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Aestiæus, C. Valerius Dionysius C. Valerius Aper.

Universidad de Deusto
Biblioteca

reliquerit Plinio : nam lege Papia adaucta fuere iura patronorum, qui locupletiores libertos habebant. *Excepto vno*) Quem liberauit à iure patronatus. *Ius Quiritium*) Romanam ciuitatem, perinde ac si Quirites essent. nam manumissi modò maiorem & iustam libertatem consequebantur,& fiebant ciues Romani:modò minorem,& Latini ex lege Iunia Norbana fiebant: modò inferiorem, & fiebant ex lege Elia Sentia dedititiorum numero. credo post hanc Secundi epistolam secutum Traiani edictum, quo libertos etiam inuito & ignorante patrono ad ciuitatem Romanam venire permisit. sed sicut viuum ciuem Romanum fecit, sic mortuũ Latinum, id est, vt hæredem patronum haberet. an intelligamus patronum fuisse conditionis peregrinæ, & idem iuris libertos consecutos, quibus postea omnibus sublatis Iustinianus cunctos libertos ciuitate Romana donauit. *Quiritium*) Siue à Curibus Sabinorum oppido Quirites, siue quod Quires Sabini cuspides vocant, à quibus Romulus Quirinus quòd hastam ferret. in singulari etiam numero quiritem dicimus, cuius nominatiuus quiris, secundum Sergium, sed quirites Petronius putat. Quiritare verò iubilare dicitur,ab his qui fidem Quiritium inuocant. autor Varro. *Omnibus libertis*) In quos Paulinus mihi patronatus ius reliquit.

TRAIANVS PLINIO.

CVm) Traianus concedit rogata, & pro reliquis idem promittit. *Depositi*) Commendati. *Consultum*] Donari ciuitate Romana. *Mature*) Velociter. *Iussi referri in commentarios meos*) Iussi registrari,quòd illos ciuitate Romana donauerim.

CVm honestissime iis, qui apud fidem tuam à Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis maturè per me, iis interim, quibus nunc petisti,vt scias dedisse me ius Quiritium,referri in commentarios meos iussi : idem facturus in cæteris,pro quibus petieris.

PLINIVS TRAIANO.

Ciuitatem Romanam petit filiæ centurionis.

ROgatus) Mittit libellum Aquilæ centurionis, quo rogabat filiam suam donari ciuitate. *Militum precibus*) Quos quamuis sub disciplina contineret, tamen multis præmiis & honoribus donauit : nam diuum Neruam parentem secutus, plenissimam testandi indulgentiam in milites contulit, quod ab Vlpiano de militari testamento prænotatum Iustinianus refert, & Iuuenalis vltima satyra monstrat, quanta commoda militibus fuerint sub Traiano.

ROgatus Domine à P. Accio Aquila, centurione cohortis sextæ equestris, vt mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam prostatu filiæ suæ implorat: durum putaui negare,cùm scirem quantam soleres militum precibus patientiam humanitatémque præstare.

TRAIANVS PLINIO.

LIbellum) Filiæ Aquilæ ciuitatẽ Romanam indulget. *Libellum rescripti*) Cuius causa hæc rescripsi.

LIbellum P. Accij Aquilæ centurionis cohortis sextæ equestris,quem mihi misisti, legi: cuius precibus motus dedi filiæ eius ciuitatem Romanam. libellum rescripti,quem illi redderes,misi tibi.

PLINIVS TRAIANO.

De exactione pecuniarum.

QVid) Consulit Traianum an ciuitatibus Bithyniæ & Ponti permittat potiora iura in debitis exigendis. *Locationibus*) Locorum publicorum. *Plerisque proconsulibus*) Imperatoribus. *Protopraxian*] Primam actionem, vt ante alios ius haberent exigendi pecunias à debitoribus. nam Paulus De priuilegiis creditorum Respu b. inquit, creditrix omnibus chirographariis creditoribus præfertur. quamuis Martianus ad municipales scribat, simile priuilegium fisco nulla ciuitas habet in bonis debitoris, nisi nominatim id à principe datum sit. πρωτοπραξία Suidas interpretatur primam repetitionem, primam exactionem. *Pro lege*) Loco legis, vt de consuetudine prædiximus. *Breuia*) Obscura.

QVid habere iuris velis & Bithynas & Ponticas ciuitates in exigendis pecuniis,quæ illis vel ex locationibꝰ vel exvẽditionibus, alijsue causis debeãtur,rogo Domine rescribas. Ego inueni,à plerisq; proconsulibus concessam eis protopraxian, eamque pro lege valuisse. existimo tamen tua prouidentia constituendum aliquid, & sanciendum, per quod vtilitatibus eorum in perpetuum consulatur. nam quæ sunt ab alijs instituta, sint licèt sapienter indulta, breuia tamen & infirma sunt,nisi illis tua contingat autoritas.

TRAIANVS PLINIO.

QVo) Rescribit sequẽdas leges vniuscuiusque ciuitatis. *Id*) Priuilegium, vt cæteris præponatur. *Iniuriam priuatorum*) Ne

QVo iure vti debeant Bithynæ vel Ponticæ ciuitates in iis pecuniis,quæ ex quaque causa reipublicæ debebuntur, ex lege cuiusque animaduer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

iniuriam facerem priuatis creditoribus, dum eos posteriores facio rebus publicis in exigendis debitis.

tendum est. nam si habent priuilegium, quo cæteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si verò non habent, in iniuriam priuatorum id dari à me non oportebit.

PLINIVS TRAIANO.

De Iulio Pisone.

Ecdicus) Repetebat fisci aduocatus Amisenorum à Iulio Pisone certam pecuniã ei donatam à rep. ante xx. annos, nixus Traiani mãdatis, quibus prohibebat fieri de publico erogationes. Piso contradicebat. Secundus rem integram Traiano decernendã mittit. *Ecdicus*) id est defensor & vindex reip.. qui hodie dicitur fisci aduocatus. de quo M. Cicero lib. xiij. ad Thermum pro pre. in epistolis ad Lentulum. Sed malo ecdicos, & statim iubeas ecdicos Romam mittere. & iam dixerat vt ecdici Milesii Romam mitterentur. quanquam in codicibus impressis passim legatur, vbi codices. libenter enim Secundus vtitur Græcis vocabulis, vtpote Bithyniæ consuetis quædam exemplaria habent, medicus. *Bule & ecclesia*) Senatu & concione populi. βουλὴ enim senatus & ἐκκλησία concio. *Contra*) Procuratoris dicta allegabat. *Rempub.*) Amisenorum. Hermogenianus: decurionibus, inquit, facultatibus lapsis alimenta decerni permissum est, maximè si ob munificentiam in patriam patrimonium exhauserint. *Erogasse*) Impendisse, distribuisse. Paulus De legatis. nihil ex testamento videtur capere, qui tantum erogat quantum accipit. apud Apuleium erogare pro valde rogare, piis, inquit, precibus erogatus: sed exrogare est ex lege vetere aliquid eximere per nouam legem, tradente Festo. *Spatium*) Viginti annorum. *Pro multis*) A multis, à senatu & populo. Apuleius libro quinto, pro pedibus abrepto ideſt à pedibus. & ix. pro limine liberato, id est, à limine.

ECdicus Domine Amisenorum ciuitatis petebat apud me à Iulio Pisone denariorum circiter xl. millia donata ei publicè ante xx. annos, & Bule, & ecclesia consentiente: nitebatúrque mandatis tuis, quibus eiusmodi donationes vetantur. Pisò contrà, plurima se in Remp. contulisse, ac propè totas facultates erogasse dicebat. addebat etiam temporis spatium, postulabátque, ne id quod pro multis & olim accepisset, cum euersione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis integrã cognitionẽ differẽdã existimaui, vt te Domine consulerem, quid sequendum putares.

TRAIANVS PLINIO.

Sicut) Donationes ex publico factas ante exiguum temporis spatium, retractari non oportere admonet.

SIcut largitiones ex publico fieri mandata prohibent: ita ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum

tum temporis retractari, atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac causa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cuiusque loci, quàm pecunię publicæ consultum volo.

PLINIVS TRAIANO.

De adiectione Buleutarum.

Ex) Traianum consulit an qui senatores fiunt, debeant certum quid inferre pro introitu. *Bulen*] Senatum: sportulas solere nouos decuriones cæteris distribuere. Papinianus titulo De decurionibus innuit: minores scribit vigintiquinque annorum decuriones facti, sportulas decurionum accipiunt. *Aliud alijs*] Non eandem summam omnibus, sed minorem huic, maiorem illi. *Inferre*) Dare, dilargiri. *Buleutæ*] Senatores.

EX Pompeia Domine qua Bithyni & Pontici vtuntur, eos qui in Bulen à censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet, sed ij quos indulgentia tua quibusdam ciuitatibus super legitimum numerum adijcere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul, eos etiam qui à censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis ciuitatibus aliud alijs iussit inferre. Superest ergo vt ipse dispicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. nam quod in perpetuum mansurum est, à te constitui decet, cuius factis dictisque debetur æternitas.

TRAIANVS PLINIO.

Honorarium] Seruandam præcipit vniuscuiusque loci consuetudinem. *Honorarium decurionatus*] Quod datur honoris causa dum fiunt decuriones: Paulus de muneribus. æstimationem honoris aut muneris in pecunia pro administratione offerentes audiendi

HOnorarium decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Bithyniæ decuriones fiũt, inferre debeant nec ne, in vniuersum à me non potest statui. Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendam cuiusq; ciuitatis legẽ puto: scilicet aduersus eos, q̃ inuiti fiũt decuriones, existimo id acturos, vt erogatio cęteris prę̃feratur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non sunt. Qui pro honore pecuniam promisit, si soluere eam cœpit, totam præstare operis inchoati exemplo coactus est. decurionatus autem secundũ Callistratum, municipalis honor appellatur, siue cum sumptu, siue sine erogatione contigerit: vulgò etiam nunc, inquit, honorarium dicimus id munus, quod honoris causa erogatur: sed honorarium ius, prætoris ius est, hinc honorarios tutores à prætore datos vocat Vlpianus. *Actiuros*) Bithynos & Ponticos. *Vt erogatio cæteris præferatur*) Vt minus grauentur in pecuniarum illatione, quàm cæteri decuriones spontanei.

PLINIVS TRAIANO.

De adiectione ciuium.

Lege) Quærit an decuriones aliarum ciuitatum debeant eiici lege Pompeia, quæ vetabat alienum ciuem adscribi senatui alterius ciuitatis. *Adscribere*) In senatum legere. *Quisque*) Adscribatur in sua ciuitate in qua natus est. *Cẽsoribus*) A censoribus, qui etiam in oppidis creabantur, vt testantur iurisconsulti, de quorum officio libro IX. multa protulimus. *Eum*) Decurionem. *Buleutas*) Senatores. *Συνεδρους*) enim qui reipub. consulunt. *Concuterentur*) Perturbarentur. *Ea parte*) Eo capite, quo vetabat alienum ciuem ascribi in alterius ciuitatis senatum. *Consensu*) Modestinus: omne ius aut consensus fecit, aut necessitas constituit, aut firmauit consuetudo. *Exoleuisset*) Desueuisset. *Capita legis*) Plura enim capita continebat lex Pompeia.

LEge Domine Pompeia permissum Bithynicis ciuitatibus, adscribere sibi quos vellẽt ciues, dum ciuitatis non sint alienæ, sed suarũ quisque ciuitatum, quæ sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis è senatu à censoribus eiiciantur, inter quas nihil de ciue alieno cauetur. inde me quidam ex censoribus consulendum putauerunt, an eiicere deberent eũ qui esset alterius ciuitatis. Ego, quia lex sicut adscribi ciuem alienũ vetabat, ita eiici è senatu ob hanc causam non iubebat: præterea quia aliquibus affirmabatur mihi, in omni ciuitate plurimos esse buleutas ex aliis ciuitatibus, futurúmque vt multi homines, multæque ciuitates concuterentur ea parte legis, quæ iampridẽ consensu quodam exoleuisset: necessarium existimaui consulere te, quid seruandum putares. Capita legis his literis subieci.

TRAIANVS PLINIO.

MEritò) Permittit esse in senatu, qui iam adlecti fuerant, vetat in futurum alienum aliquem adscribi. *Mouemus*) Legimus etiam in eundem sensum, nouaremus.

MEritò hæsisti Secunde charissime, quid à te respondi oporteret censoribus consulentibus, an legerent in senatum aliarum ciuitatum, eiusdem ta-

men prouinciæ ciues. nam & legis autoritas, & longa consuetudo vsurpata contra legem, in diuersum mouere te potuit. Mihi hoc temperamentum eius placuit, vt ex præterito nihil nouaremus: sed manerẽt, quamuis cõtra legem adsciti quarumcunque ciuitatum ciues: in futurum autem lex Pompeia obseruaretur, cuius vim si retrò quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

PLINIVS TRAIANO.

De diuisione sportularum.

QVi) Dubitat ex inuitatione multorum ad solennia officia, inter Bithynos factionem & discordiam orituram. *Virilem togam*) Quam sumere consueuerant ad septimum decimum ætatis annum. *Bulen*) Senatum. *Vocare*) Inuitare. *Dare*) Distribuere vnicuique. *Celebrandum*) Vlla celebritate & pompa agendum. celebrare est solenniter peragere. & celebrata pro solennia & iusta, posuit Mart. IX. Inscripsit tumulo septem celebrata virorum Se feciſſe Cloe. *Et quatenus*) Etsi celebrandum sit, modum rescribas. *Solennibus causis*) Quales sunt prædictæ. *Et in speciem*) Eandem locutionem lib. j. ad Saturninum vsurpauit, ne quam, inquiens, in speciem ambitionis inciderem: hîc verò in speciem, & reliqua. *Diamœries*) Diuisionis, factionis: nisi fallor, inquit Tertullianus, prohibendarum factionum causa de prouidentia constat modestia publica. quæ illicitas factiones timet, ne ciuitas in partes scindatur. vnde Augustus, Tranquillo autore, plurimas factiones titulo collegij noui ad nonnullius facinoris societatem coeuntes sustulit. nõ video cur quidam, vir alioqui doct⁹, q. in Pãdectas annotationes cõscripsit, pro diamœries scribẽdũ putet, malã-

QVi virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totambulen, atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binósq; denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, & quatenus putes, rogo scribas. ipse enim sicut arbitror, non imprudenter, præsertim ex solennibus causis, concedendum iussi inuitationi: ita vereor ne ij qui mille homines, interdum etiam plureis vocant, modum excedere, & in speciem diamœries incidere videantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TRAIANVS PLINIO.

Meritò] Relinquit prudentię Secundi ordinandum quod ad perpetuam Bithyniæ tranquillitatem faciat. *Corpora*] Factiones, sectiones, collegia. Ouidius libro j. Metā. tamen illud ab vno Corpore, & ex vna pendebat origine bellum. corpore igitur pro factione & hominum congregatione. Martianus De collegiis illicitis & corporibus. mandatis principalibus præcipitur præsidibus prouinciarum, ne patiantur esse collegia, sodalitia. in summa autem nisi ex senatusconsulti autoritate, vel Cæsaris, collegiū vel quodcunq; tale corpus coierit, contra leges erit. & Callistratus De iure immunitatis: quibusdam, inquit, collegiis vel corporibus, vt est fabrorum corpus. Vlpianus etiā cùm tria corporum genera facit, tertium, inquit, est quod ex distantibus constat, vt corpora plura vni nomini subiecta, velut populus, legio, grex. & corpus imperij, pro illa orbis parte, quæ subiacet imperio Romano, Tacitus posuit, si immensum imperij corpus. in physica vocat Apollodorus quod secetur in tria, in longitudinem, latitudinem, altitudinē. *Sportulas*] Largitiones, distributiones. *Prudentiā tuam elegi*] Hinc apparet, missum Secundū ad Bithyniæ Ponticq; statum ordinandum, moresque reformandos. quare Traianus præscripserat, meminisse Plinium, idcirco in Bithyniam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuissent. sic legimus apud Tranquillum. Galbam proconsulem obtinuisse biennio Africam extra sortem electum ad ordinandam prouinciam, & intestina dissensione, & barbarorum tumultu inquietam. *Moderareris*] Modum imponeres.

Meritò vereris ne in speicē diæmœries incidatinuitatio, quę & in numero modum excedit, & quasi per corpora non viritim singulos ex notitia ad solennes sportulas contrahit. sed ego ideo prudētiam tuam elegi, vt formandis istius prouinciæ moribus ipse moderareris, & ea constituas, quæ ad perpetuam eius prouinciæ quietem essent profutura.

PLINIVS TRAIANO.

De Iselasticis.

Athletæ) Victores in certaminibus Iselasticis à Traiano factis petebant præmia, & quia de tempore controuersia nascebatur, rogat imperatorem quid facere debeat. *Athletæ*] Certatores ἀπὸ τοῦ ἆθλου, quod est certo. *Ea*) Præmia. *Iselasticis certaminibus*] Dicta Iselastica, quòd victores cum magna pompa coronati introducebantur quisq; in suam patriam ἀπὸ τοῦ εἰσελαύνω, i. induco: inuehor: cuius futurum εἰσελάσω: nam solebant athletæ victores equis albis ingredi suā ciuitatem diiecta muri parte, secundum Plutarchum, quod significabat, non magnopere ciuitati illi opus esse muro, habenti viros qui pugnare possent & vincere. hanc consuetudinem Tranquillus in Nerone commemorat. *Coronati*] Declarati victores, & ideo corona donati. *Nisi enim referre*] Non respiciendum tempus quo quisq; in patriam suam inuehitur, sed quando victor sit pronunciatus: hoc faciebant, quia è certatoribus multi

Athletæ Domine ea q̄ pro Iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putāt statim ex eo die quo sunt coronati. nihil. n. referre, quando sint patriā inuecti: sed quando certamine vicerint, ex quo inuehi possint. ego

procul aberant à patria sua, ad quam non poterant peruenire, nisi post multum temporis, & per hoc obsonia, quæ menstrua dabantur, interdum perdebāt. *Contra*] Athletarum desiderata. *Iselasticorum nomine*] Verbis eorum, qui præsunt certaminibus Iselasticis. *Eorum tempus*] Aliqua exemplaria habēt: Ita tamen vt vehementer. & reliqua. εἰσέλασιν id est, inuecti sunt. *Obsonia*] Quæ antiqui dixerunt manduca. obsonare, est opipare cœnare. Apuleius. siquid obsonare cupis. & obsonator, popinarum magister. de quo Martialis: Dic quotus es? quāri cupias cœnare? nec vnum Addideris verbum, cœna parata tibi est. obsonitare conuiuari dicitur Pompeio tradente. *Agone*] Certamine. *Aiunt enim*) Antequam à Traiano fierent & celebrarentur certamina Iselastica, aliud genus certaminis depugnabāt athletæ, quod pariter fecerunt postquam Iselastica finita fuerunt. argumentabantur igitur deberi sibi Iselasticorum præmia, quæ quidem aliis maiora erant, ex eo tempore quo primū constituta fuerūt, nec modò cùm fierent: sicut cùm esse Iselastica desierunt, non dabantur obsonia: nam respiciebant diem constitutionis & finem verbi causa. Traianus constituit Iselastica Calendis Maiis, & mandat illa inchoata à Calendis Iunis terminari in Calend Augusti: qui cœperant pugnare à Calendis Maiis, & certauerāt vsq; in Calēdas Iunias, petebāt præmia Iselasticorū, tāquam instituta à Traiano. *Ne*) An. *Cuiusquam*) Athletarum. *Retrò*] In præterito antequā fierēt Iselastica. *Ratio*] Respect⁹. *Beneficia tua*) Præmia ꝑ Iselastico agone.

contrà scribo Iselasticorum nomine. it ag. eorum vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo εἰσέλασιν intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone, qui à te Iselasticus factus est, quamuis vicerint antequam fieret. Aiunt enim, congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quæ esse Iselastica postquam vicerunt, desierunt: ita pro ijs dari, quæ esse cœperunt. Hîc quoque non mediocriter hæreo, ne cuiusquam retrò habeatur ratio: dandúmque quod tunc cùm vincerent, non debebatur. rogo ergo vt dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

TRAIANVS PLINIO.

Selasticum] Vult intelligi esse Iselastica cùm primùm quisq; in suam ciuitatem inuehitur. obsonia negat danda antequam illa fierent. *Iselasticum*) Certamen: sequitur verbi interpretationem. εἰσέλασιν] Ingressus est. *Ante Iselastica*) Antequam fierent Iselastica *Non fuerunt*] Constituta à me illa præmia. *Retrò*] Antequā fierent. *Prosiliere*] Procedere. *Tā eorū*]

Selasticum tunc primū mihi videtur incipere deberi: cùm quis in ciuitatem suā ipse εἰσέλασιν. obsonia eorū certaminum, quæ Iselastica esse placuit mihi, si antè Iselastica non fuerunt, retrò non debentur. nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum quæ posteà Iselastica lege constitui: quàm quæ, cùm vincerent, esse desierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus quæ antè perceperant, non reuocantur.

Obsoniorum. *Cùm vincerent, esse desierunt*) Quam eorum obsoniorum, quæ cùm vincerent iam desierant esse, exacto tempore illis certaminibus constituto. *Renouantur*) Renouantur, sed manent in eo statu in quo fuerant dum vincerent.

PLINIVS TRAIANO.

De diplomatibus.

Vsque) Excusat se quòd vxorem suam vrgente itineris celeritate diplomate adiuuerit. *Diplomata*) Literas liberi itineris & immunis. de quibus paulo antè. *Tuam*) Ad te pertinentem, vt in tabellarium regis Sauromatæ. *Vxori meæ*) Calphurniæ. *Aui*) Fabati. *Amitam*) Hispullam. de vtrisque libro quinto, ad Pontium: eram cum proſocero meo, eram cum amita vxoris. *Durum*) Inhumanum. *Pietas*) Amor in maiores. *Dissimulassem*] Silentio præteriissem. *Serò*) Importunè, dum expecto tuam sententiam.

Vsque in hoc tempus Domine, neq; cuiquam diplomata commodaui, neq; in rem vllam nisi tuam misi, quam perpetuam seruationem meam quædam necessitas rupit. Vxori enim meæ audita morte aui, volenti ad amitam suã excurrere, vsum eorum negare durum putaui, cùm talis officij gratia in celeritate consisteret, scirémq; te rationem itineris probaturum, cuius causa erat pietas. Hæc scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulassem inter alia beneficia hoc vnum, quod me debere sciebam indulgentiæ tuæ: quod fiducia eius, quasi consulto te, non dubitaui facere, quæ si consuluissem, serò feciſem.

TRAIANVS PLINIO.

Meritò) Rescribit Traianus, benefeciſſe Secundum pro diplomate concesso Calphurniæ vxori. *Adiuuandum esset, & sum eorum intentioni non profuisse*) Non profuturum esse intentioni vxoris tuæ, quam habebat vt illuc excurreret: legitur etiam, adiuuandum putarem: serum futurum.

MEritò habuisti Secunde chariſſime fiduciam animi mei: nec dubitandum fuisset, si expectasses donec me consuleres an iter vxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adiuuandum esset, vsum eorum intentioni non profuisse: cùm apud amitam suam vxor tua deberet etiã celeritate gratiam aduentus sui augere.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PANEGYRICVS TRAIANO AVGVSTO DICTVS:

Cum doctissimis IOANNIS MARIÆ CATANÆI Commentariis.

Quibus adiungere visum est & alios veterum Panegyricos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

EMINENTISSIMO PRINCIPI IOANNI IACOBO TRIVLTIO,

MILITIÆ GALLICÆ MODERATORI,
Ætatísque noſtræ Imperatori
clariſſimo,

Ioannes Maria Catanæus S.

IMPROVIDVM arbitrarer diuini Panegyrici cõmentarios ſine præfatione publicare, etiam ſi nemo ſatis dignus occurreret, cui noſtras qualeſcunque vigilias dedicaremus. verũ cùm primùm eas aggreſſi ſumus, Ill. Princeps, tu ſtatim, hoc munuſculo, quamuis maiori dignus, digniſſimus iudicatus es. Maximè autem nos ad hoc conſilium impulit, quòd videbamus multa quæ in te eminent & excellunt, conuenire cum illuſtribus Traiani geſtis. nam vt is incunabula, & rudimenta ſua per ſtipendia exercuit, tu pariter iuuentutem non ocio & deliciis, ſed aſperis militiæ laboribus, vincendo tranſegiſti. dura Vlpius tempora prudenter ſuſtinuit, nec tu minus fortiter malorum turbines ferendo ſuperaſti. diſſimilibus inuiſa Traiani virtus, & Triultio meo periculo fuit. prius ille Tribunus optimus, antequam fieret optimus imperator. tu præfectus equitum fortiſſimus, antequam dux exercitus præſtantiſſimus. Ille arduis in rebus ad imperium aſſumptus: tu

Universidad de Deusto
Biblioteca

festis oportunè subueneristi. meruit triumphum tantus Cæsar, dum populo Romano imperium prorogat, tu dum iterum patriam recipis. Expectatus in vrbem venerat ille: te reducem paruuli noscere, ostentare iuuenes, mirari senes. corruptam castrorum disciplinam emendauerat Vlpius: tu lapsam extinctámque reduxisti, & post longam desuetudinem in melius reformasti. Inde te agmina ducente hospitum nullus iniurias militum sensit: inde(quod est pulcherrimum victoriæ genus)solo terrore sæpius hostem domuisti. Qua vigilantia, quo labore,quanta alacritate:quot denique periculis bella ex bellis confeciſti? cùm robur corporis ingens par animi fortitudo comitaretur? & tamẽ bellicis artibus innutritus,pacem amas.non times bella,nec prouocas.quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. In deditis quanta clemẽtia tua? quanta humanitas? edoctus experimento summi ducis esse,in pugna strenuè resistere,& ferrum contra armatos impigre stringere, inermes & deuictos pro ciuibus habere. Possem hîc pluribus immorari, si vellem recensere quot hostes clarissimos mitius tractaueris, quot simultates reipub. causa deposueris. Non noua dignitas vlla, non innumeri honores, & maximi. non quod pro inuictissimo potentissimóque Rege nostro tãti exercitus summus Imperator fueris,aliquid ex moribus tuis immutarunt.nihil enim in illos fortunæ licuit, immò tanto humanior, quo felicior: & quia felicitatem tuam rectè noueras, eam optimè ferre didiceras. Liberum est omnibus te alloqui,finémque sermonis suus cuique pudor, non tua superbia facit. Quàm diligens in omnes, & constans amicitia:cúmque tibi larga demerendi ciues materia suppetat, quamlibet occasionem venaris,vt in dies plures concilies: cũmque multa donaueris,longè tamen plura tibi supersunt. nam quod benignitate tua effundis,id diligentia reparas.scis enim illam esse veram munificentiam, quæ dignis condigna distribuit. non quæ, quod huic donat, auferat illi. Tu verò cùm sis alieni abstinens, pari laude voluptatibus tuis moderaris, neque superfluo cœnarum luxui indulges. non enim distentus crapula indigna principe loqueris, sed ciborum modestiam honesti sermones condiunt:sequuntur remissiones feriæ tua conuiuia, nõ histriones & scurræ:& quanquam rebus arduis implicitus, amas studia. nec ferè vllum intermittis diem, quo vel Cæsaris gesta, vel alterius maximi ducis nõ relegas: vt teipsum in illo speculeris,consilia cum tuis conferas. Denique domum tuam ita instituis, vt quandoque beneuiuendi posteris exemplum datura sit, nihilque in laribus tuis non laudabile conspiciatur: imprimis Illustriss. vxor tua Beatrix moderationis, castitatis, sanctitatis norma,quàm cultu modesta, quàm parca comitatu, quàm ciuilis incessu! diceres Romanarum veterum principem aliquam. Verùm cur præfationis formam excedimus?nã si vellemus clariora sectari, in panegyricum alium panegyricum contexeremus.Nos verò præter admirandas in te virtutes, priuatum beneficium ad hoc consilium compulit. Cùm enim domus nostra Catanæa diuulsa inuicem, alii alia sectarentur,& vetus inter gentiles simultas (nolo dicere discordiam) pridem inualuisset: tandem diuino numine concordiam respiceret,ídque impetrandum esset à senatu, sed iam propter nonnullorum occultum bellum desperaretur: tu cum prudentissimo Præside, vos inquam, huius vrbis

Universidad de Deusto
Biblioteca

duo clariſſima lumina, diſſidentes concordaſtis, & priuilegiis honeſtiſſimis familiam noſtram coniunxiſtis. argumentum firmiſſimum neutrum alicui factioni ſtudere, ſed orbe quodam ſocialitatis omnes pariter fouere. Num igitur tibi meritiſſimo dicare debuimus Traiano inuictiſſimo dictam orationem, omnium eius generis præſtantiſſimam? à Secundo publicatam eo conſilio, vt imperatori optimo virtutes ſuæ veris laudibus commendarentur. deinde vt futuri principes non quaſi à magiſtro, ſed tamen ſub exemplo præmonerentur, qua potiſſimùm via poſſent ad eandem gloriam niti. In ea tanta vis eloquentiæ fuit: vt illum ipſum Traianum eodem virtutis tenore ad extremum vitæ finem perduxerit, humanum, liberalem, iuſtum conſeruauerit, feliciſſimum eius imperium præſtiterit: quam Sidonius incomparabili principi comparabilem, id eſt, admirandam acutiſſimè iudicauit: certè vnicum futuris principibus regendi exemplar. vt credibile ſit, qui inſecuti ſunt imperatorum optimos præſtitiſſe. Nam ſi cẽſent Iſocratis ad Philippum orationem plurimum Alexandro profuiſſe ad ſuſcipiendam aduerſus Barbaros expeditionem, quantum putamus hanc poſteris contuliſſe non Traiano miſſam, ſed dictam in illo ſenatorum ordine clariſſimo frequenti malorum Cæſarum recordatione, vel in virum quæ poterat ad bonum trahere? Conſiſtit autem in genere demõſtratiuo diuini Cæſaris laudes complexa, cuius ordo mirabilis, & tranſitus rerum ita connexus, vt idem corpus vna ſuperficie contentum videatur, variis figuris tanquam luminibus decenter illuſtratum. ſine controuerſia, inter panegyricas orationes princeps: quæ verbis idoneis, & ſententiis ad inuentionem accommodatis exornata Traiani raram felicitatem puro dicendi flumine comprehendit. Verſatur in graui figura, quam interdum mediocris ſuſcipit. neque enim ſemper affectanda ſunt elata, & excelſa. in ea ſplendorem, magnitudinem, grauitatem, venuſtatẽ, celeritatem inuenies. neque deſiderari poteſt artificiũ, dictio, figura, membrum, compoſitio, clauſula, ſonus vitat enim vocalium concurſum, & quæ reddũt oratio. nem hiantem, inde per rythmum fluit ſucculenta. facilitatem verò ita temperauit, ne in humilem ſermonem decideret, ſed dignitatem ſuam retineret: at dicendi libertatem, vt non monere, ſed probare videatur. Nec mirandum ſi elocutio, & ars ſæpe detegitur. nam iis actionibus, quæ in aliqua ſine dubio veritate verſantur, & ſũt ad popularem aptæ delectationem, quales legimus panegyricos, totúmque hoc demonſtratiuum genus, permittitur adhibere plus cultus, omnémque artem, quæ latere plerunque in iudiciis debet, non confiteri modò, ſed oſtentare hominibus in hoc aduocatis. Vna autem & maxima in hoc opere difficultas nos circũſtetit: Neruæ Traianíque geſta, quæ frequenter in hoc libro occurrunt publica literarum iactura fermè deperdita. nam veterum nemo circumfertur, qui illorum vitas luculenter à ſe ſcriptas nobis tranſmiſerit. Dionis enim & reliquorum compendioſa quædam admodum, & interciſa ſuperſunt. cùm tamen legerimus multos, vt Marium Maximum, Fabium Marcellinum, Aurelium Verum, Statium Valentem, Traiani res poſteris tradidiſſe. Elaborandum igitur non fuit mediocriter circa hiſtoriæ conquiſitionem, vt in integram verámque lectionem Secundum reſtitueremus. quòd ſi aliqua neceſſaria de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiderabuntur, ſcias Illuſtriſſime Princeps, nobis bonam mentem non defuiſſe. enixúmque pro virili noſtra diligentis interpretis officio fungi, licèt arduum fuerit in tanta rerũ caligine, ac profunda diſciplina, ingenii noſtri viribus vbique paria feciſſe. homines enim ſumus, & primi hoc opus ab aliis quamuis doctiſſimis hucuſque intactum aggredimur, nullius auxilio nixi. Veniam itaque petimus ſi quid minus conueniens offenderis: quanquam ſi ea facilitate, qua cæterorum ſcripta, noſtra reſpexeris, non ſolùm venia, ſed & laus ſperanda eſt. nobis tamen venia ſufficit.

C. PLINI CAECILI SECVNDI PANEGYRICVS, NERVÆ TRAIANO AVG. DICTVS.

Cum doctiſsimis IOANNIS MARIAE Catanæi commentariis.

BEne) C. Plinius Conſul deſignatus cum (coronuto Tertullo, Imperatori Traiano gratias in ſenatu agit, principem optimum à parentibus & adoptione laudans, res geſtas, liberalitatémque commendans, quòd delatores expulerit, quòd vectigalia repreſſerit, leges moderatus ſit, pantomimos ſuſtulerit, doctos fouerit: admiratur in eo humanitatem ſtatuarum, honorúmque modeſtiam. ſed plura de conſulatibus eius, quos geſſerat & gerendos recuſabat, tractat. iuſtitiam, tolerantiam, adeundi facilitatem, diligenter exponens. illi votorum nuncupationes, illi inuſitatas acclamationes à ſenatu habitas, corporis bona, ſed animi magis admiranda. vbi poteſt malorum Cæſarum comparatione, Domitiani præſertim, cuius vitam vbique exagitat, illius virtutes reddit illuſtriores: totam denique domum, Plotinam imprimis vxorem, & Martianam ſororem, Traiano ſimiles, extollens, quantóque ſtudio coluerit amicitias ſuſpiciens. Illa ex tertio de Oratore verba commodè hunc transferri poſſunt. Ornatur oratio genere primùm, & quaſi colore quodam, & ſucco ſuo. nam vt grauis, vt ſuauis, vt erudita ſit, vt liberalis, vt admirabilis, vt polita, vt ſenſus, vt dolores habeat in toto ſpectantur hæc corpore, vt porrò conſperſa ſit, quaſi verborum, ſententiarúmque floribus, id non debet eſſe fuſum æquabiliter per omnem orationem, ſed ita diſtinctum, vt ſint quaſi in ornatu diſpoſita quædam inſignia & lumina. Ipſe præterea Secundus apud Voconium, huius orationis ordinem, tranſitum, figuras, elocutionem commendat. Panegyricæ orationes demonſtratiuæ ſunt. inde Græcorum

Ene ac ſapienter P. C. maiores inſtituerunt, vt rerũ agẽdarũ, ita dicẽdi initium à precationibus capere: quòd nihil ritè nihilque prouidẽter homines ſine Deorum immortalium ope, conſilio, honore, auſpicarẽtur. Qui mos cui potiùs quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliqui tradidere, causarum alias deliberatiuas, alias iudiciales, alias panegyricas esse. nam πανηγυρὶς festiuitas, laus, conuentus dici potest, ἀπὸ τῆς πανὸς καὶ ἀγύρεως, quod est totum congrego. Philostratus libro octauo: in Panegyri templa sunt, & Deorum cellæ, & stadia ad currendum. proinde scenæ & gentes plurimæ, partim ex finitimis, partim ex transmarinis regionibus venientes. Ex multis insuper artibus & sophismatibus constat panegyris, ex vera quoque sapientia & poetica, ex consultatiuis etiam & disputatiuis orationibus, & musicis cantibus. panegyrin quidem dico esse virorum conuentum, & locum ipsum quo ipsos conuenire necesse est. vnde meritò inscribitur panegyrica oratio, quòd in conuentu & celebritate senatorum dicta fuit, in laudem Traiani. dicitur Secundi panegyricus, sic vt Isocratis panegyricus ad τὸν λόγον respiciendo. apud Græcos enim inscribi solet ὁ λόγος πανηγυρικὸς, sicut apud nos oratio panegyrica. nam ὁ λόγος masculino genere comprehenditur, at oratio fœminino. Præter Traianum imperatorem lego alterum Traianum patricium sub Iustiniano Cæsare, qui chronica scripsit compendia admodum probata, & fidem Orthodoxam secutus. *Bene ac sapienter*) Proœmium apparatum. Quod in deliberatiuo & demonstratiuo laudabile, verùm in iudiciali genere præcipitur inutile. Trapezuntius Hermogenem secutus, hanc proœmii expositionem vocat, quod cum fine conuenit. nam sicut à precationibus incipit, ita per easdem concludit. Duplex lectio circumfertur. vt rerum agendarum, ita dicendi initium à precationibus capere: cuius erit ordo. instituerunt capere initium à precationibus, sicut agendarum rerum ita dicendi. alia vt rerum agendarum, ita dicendi initium à precationibus caperetur: vt sit ordo, instituerunt vt caperetur initium à precationibus, ita dicendi vt rerum agendarum. quæ cùm sit durior, & ordo perturbatior, minus procedit. *Vt rerum agendarum*) Satis constat nunquam ferè Romanos iniisse magistratus, bella suscepisse, rem aliquam publicam tractasse, nisi prius nuncupatis votis, captato augurio, sacris ritè peractis. inde libro primo Valerius Maximus: Prisco instituto rebus diuinis opera datur, cùm aliquid commendandum est precatione, cùm exposcendum voto, cùm exoluendum gratulatione, cùm inquirendum vel extis, vel sortibus imperio, cùm solemni ritu peragendum sacrificio, quo etiam ostentorum ac fulgurum denunciationes procurantur. *Ita dicendi*) Contenti erimus vno Liuio, in cuius initio concionum sæpe legimus: quod Felix faustúmque sit senatui populóque Romano. & alibi. Deos immortales milites vestros publicos meósque ab vrbe proficiscens adoraui, veniámque supplex poposci. vt taceamus Valerium, qui in prologo sui operis testatur priscos oratores à Ioue Optimo Maximo bene orsos. *Quod nihil ritè*) Expositionis ratio verissima. *Ritè*) Benè. rectè. *Auspicarentur*) Inciperent.

Consuli) Qui præest reipublicæ, & post imperatorem summum ius habet ante imperatores primum obtinuit. *Vsurpandus*) Visitandus. *Colendus*) Obseruandus. *Imperio*) Iussu. *Optimo*) Traiano. *Gratias*) Proconsulatu. *Castus*) Abstinuit Traianus ab adulteriis, sed puerorum amoribus non caruit. *Rectores*) Principes. nam Homerus secundo Iliados regibus (inquit) dignitas ab Ioue tribuitur his quidem verbis τιμὴ δ' ἐκ Διός ἐστι. & nono scribit Agamemnonem ab Ioue regem factum. Cæsares etiam à deo dari opinatur Vegetius libro secundo, & secundos à deo generi humano præesse apud Græcos legere memini: patrem filium Numam admonuisse, regnum susciperet, tanquam diuinum donum & dei ministerium.

consuli? aut quando magis vsurpandus colendúsque est, quàm cũ imperio senatus, autoritate reipublicæ ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est, aut pulchrius munus deorũ, quàm castus, & sãctus, & dijs simillimus princeps? Ac si adhuc dubium fuisset, fortè casúque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamẽ nostrum liqueret diuinitus constitutum. nõ enim

occulta potestate fatorum, sed ab Ioue ipso coràm, ac palàm repertus: electus est quippe inter aras, & altaria: eodémque loci, quem deus ille tam manifestus ac præsens, quàm cœlum, ac sidera insedit. Quo magis aptum, piúmque est, te Iupiter Optime Maxime, antea conditorẽ, nunc conseruatorẽ imperij nostri precari, vt mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio. vtque omnibus quæ dicẽtur à me libertas, fides, veritas

Occulta) Nobis incognita. *Coram*) Nerua ob senectutem despectus à militibus, Capitolium ingressus exclamauit. quod felix faustúmque sit senatui populóque Romano & mihi, M. Vlpium Neruam Traianum adopto, & Cæsarem facio. quare Secundus non multò pòst inquit, non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante puluinar Iouis Opt. Max. adoptio peracta est. sequitur autem rhetorum præcepta: nam scripsit de Oratore M. Tullius, nostram orationem ornari à rebus gestis, iudiciis hominum comprobatis, in quibus etiam felicitatem ipsam deorum immortalium iudicio tribui laudationis est. *Inter aras & altaria*) Seruius super illud Virgilianum: en quattuor aras, Ecce duas tibi Daphni, duóque altaria Phœbo Tradit: nouimus aras & diis superis & inferis consecratas. altaria verò esse superorum tantùm deorum. sic alterum ab altero Tacitus libro decimoseptimo distinxit, post altaria & aram complexa dicens. altare quidam dictum volunt ab altitudine, quòd antiqui diis superis in ædificiis à terra exaltatis sacra faciebant, diis terrestribus in terra, diis inferioribus in terra defossa. vel altare appellatum, quòd in eo ignis adoleatur, id est, excrescat. ara vel ab area dicta est loco in vrbe puro, quòd ara deũm pura sit. vel ab ardore, ad quem vt sit fit ara. autor Varro de lingua Latina: sed idem in libris diuinarum rerum dixerat, si Macrobio credimus, aras primùm ansas vocatas, quòd esset necessarium à sacrificantibus eas teneri. ansis autem teneri solere vasa quis ambigit? *Eodémque loci*) In eo loco, id est, in Capitolio. *Deus*) Iupiter Optimus Maximus Capitolinus. de extructione templi Capitolini multa Plutarchus in Publicola, & Dionysius lib. quarto, & Liuius primo. in illo fuerunt tria sacella æqualia inter se communia habentia latera. medium quidem Iouis, hinc inde Iunonis, & Mineruæ, sub vna aquila vnáque velata tectura. appellatur Iupiter secundum Ciceronem pro domo sua optimus propter beneficia quæ Romanis præstitit, Maximus autem propter vim. *Manifestus*) Putabat antiquitas magis præsentem Iouem supplicibus in templo Capitolino quàm alibi, quòd ibi tanquam in arce cœli solemnibus sacris & cultu pompabiliore excoleretur. *Quo magis*) Redditio rationis, quæ breuiter complectitur id quod expositione & ratione conficitur, velvti ipsius rei apta propositio. *Conditorem*) At Romulum omnes conditorem vrbis tradunt, sed quia nihil sit sine Deo Opt. Max. cuius nutu ferunt Romulo aues addixisse, non iniuria conditorem vrbis Iouem appellauit. *Conseruatorem*) Qui à Domitiano, deinde à tumultuantibus militibus imperium transtulit in Traianum, cuius incolumitate rempublicam

Universidad de Deusto
Biblioteca

florentem & incolumem à diis seruari in epistolis retulit. *Digna*) Repetitio. *Liconstet*) Manifesta sit. *A necessitate*) Quia inuiti non cogimur vllo timore. *Equidem*) Comprobatio, quæ est redditione causæ, témque totam manifestius tangit. *Idem illud*) Simile. *Alio*) Principe. claritas orationis: quam puritas & elegantia conficit. *Illæ*) Blandæ & adulatoriæ. *Exprimebat*) Extorquebat, educebat. *Eadem*) Falsas laudationes. *Eadem secreto*) Clim malis principibus maledicimus. *Prius*) Sub Domitiano, qui deus dici & credi voluit: Aureliano, Dione, Eusebio, Tranquillo tradentibus. nam postquam scripsit epistolam suis procuratoribus, cuius initium fuit: Dominus, & Deus noster sic fieri voluit: institutum posthac, vt ne scripto quidem ac sermone cuiusquam appellaretur aliter: quinimmo mulier quædam quòd in conspectu imaginis illius se exuisset, supplicio est affecta. *Nusquam*) Nec publicè, nec priuatim. *Vt deo*) Addam prædictis Orosium scribere in tantum superbiæ prolapsum Domitianum, vt Dominum ac Deum sese vocari, scribi, colíque iusserit: Apollonidmque philosophum narrat Philostratus ab accusatore iussum vt omnium hominum Deum, Domitianum respiceret: illum autem oculos ad culmen domus, id est, ad Iouem sustulisse. *Vt numini*) Tanquam deo. *Non enim de tyranno*) Contentio color. complectitur in hac oratione optimi Traiani, & pessimi Domitiani vitam, vt gratior fiat. nam nec bonum virum propriè & copiosè laudari sine virtutum, nec improbum vituperari sine vitiorum cognitione satis insigniter atque aspere posse testatur Cicero de Oratore. *Domino*) Cuius correlatiuum seruus. *Ex nobis*) Ex numero nostro. id est, hominem. *Hoc*) Propter humanitatem. oratio exacta & diligens, quæ ornatum in se continet. *Hominibus*) Quos decet humaniter tractare. *Dignos*) Bene obsequendo illi. *Identidem*) Frequenter. *Si præstă-*

constet: tantúmque à specie adulationis absit gratiarum actio mea quantum abest à necessitate. Equidem non consuli modò, sed omnibus ciuibus enitendum reor, ne quid de principe nostro ita dicant, vt idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ, quas metus exprimebat. nihil quale antea dicamus: nihil enim quale antea patimur. nec eadem de principe, quæ prius, prædicemus, neque enim eadem secretò loquimur, quæ prius. Discernatur orationibus nostris diuersitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui quando sint hactenus vt deo, nunc nusquam, vt numini, blandiamur. non enim de tyranno, sed de ciue, non de domino, sed de parente, loquimur. Vnum ille se ex nobis, & hoc magis excellit, atque eminet, quòd vnum ex nobis putat. nec minus hominem se, quàm hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignósque nos illius vsu probemus. atque identidem cogitemus, si maius principibus præstamus obsequium, qui seruitute ciuium, quàm qui libertate lætantur. Et populus quidem Romanus dilectum principem seruat, quantóque paulo antè concentu formosum alium, hunc fortissimũ personat. quibúsque aliquando clamoribus gestum alterius, & vocẽ,

mus maius obsequium) Si magis subiecti sumus, cùm sanè tyrannis magis famulemur. *Et populo*) Populus inquit Romanus obseruat Traianum, & applaudit eius virtutibus. *Concentu*) Suaui vocum concordia. solebant enim principum aliqui disponere iuuenes robustissimæ vocis, qui per classes diuisi applauderent imperatori. hoc legimus fecisse Neronem. quem morem videtur poeta tetigisse: cùm canit Tyrios & Troianos applausisse Iopæ canenti. *Formosum alium*) Domitianum intelligit, cui spectacula edenti populus applaudebat. fuit autem is pulcher & decens, maximè in iuuenta, statura procera, vultu modesto, ruboríque pleno, grandibus oculis, verùm acie hebetior. & præter Tranquilli verba, Tacitus asserit habitu decorum, & cre-

bram oris confusionem, ignotis adhuc moribus, pro modestia accipi solitam. quare de eodem Statius in Syluis ait: par forma decórque, Par honor. *Hunc fortissimum*.) Traianum valuisse corporis viribus, constat vel vno Secundi testimonio. qui circa finem huius orationis multa de illius tolerantia tractat, lætúmque opere corpus, & crescentia laboribus membra commendans. Martialis etiam more suo, id est, adulatorio, Domitianum tanquam formosissimum libro octauo extollit. Hîc stetit Arctoi formosus puluere belli Purpureum fundens Cæsar ab ore iubar: Hic lauro redimita comas, & candida vultu Roma salutauit voce manúque ducem. *Personat*] Alta voce laudat.

Huius pietatem) Ista obtinent narrationis locum. nam proponit de quibus dicturus est, & à persona Traiani, quem laudat, & Domitiani quem vituperat, incipit ex arte. Fabius enim libro quarto: initiũ narrationis quidam vtique faciendum à persona putant, eámque si nostra sit, ornandam: si aliena, infamandam statim. & quamquam is de iudiciali genere loquatur, tamen hæc per quandam similitudinem deduci possunt ad demonstratiuum, vt pro nostra persona sit illius, quem laudamus, & pro aduersarij quem ex comparatione vituperare intendimus. Narratio, inquit Cicero, in demonstratiuo nulla erit quæ necessariò consequatur. sed si qua inciderit, cùm aliquod factum eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit, cum laude aut vituperatione, præceptio narrandi eadem quæ in iudicialibus. *Quid nosipsi?*) Interrogatio grauis: nam hæc narratio quamquam sit lucida, tamen morata & cum dignitate ornata magnificè fluit. *Nosipsi*) Senatores. *Vt amor, & gaudium tulit*) Prout quisque vel amore, vel gaudio incitatur. *Ciuile*) Pertinens ad ciues. *Optimi cognomen*) Iuxta finem inquit, iustis ne de causis Senatus Populúsque Romanus optimi tibi cognomen adiecit. nec magis diffinitè, distinctéque designat, qui Traianum, quàm qui optimum appellat. *Huius peculiare*) Traiani proprium. *Arrogantia*) Quia dedignabantur optimi cognomen, an potius quia illud non merebantur. etsi legimus optimi cognomen à senatu P. Scipionem Nasicam meruisse. & Tranquillus tradat Caium imperatorẽ cognomen optimi maximíque sumpsisse. *Cõmune*) Et illi & nobis est. *Felices*) Traiano acclamarunt senatores: ô te felicẽ, ô nos felices: quod cùm diceret, non opes illius, sed animũ admirabantur. hæc cõprehensa breuius in narratione suis locis diffusius tractabuntur. *Fe-*

huius pietatem, abstinentiam mansuetudinẽ laudat. Quid nosipsi? diuinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, vt amor & gaudium tulit, celebrare vniuersi solemus? Iam quid tam ciuile, tam senatorium quàm illud additum à nobis optimi cognomen? quod peculiare huius, & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimuero quam commune, quàm ex æquo, quòd felices nos, felicem illum prædicamus: alterníque votis hæc faciat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicem illum) Traianum: quod non moribus, sed fortunæ datum est. *Alternisque votis*) Precatus est Traianus vt ita precibus suis dii annuerent, si iudicium senatorum mereri perseueraſſet. precati sunt senatores, vt sic Traianum amarent dii quemadmodum imperator se *Hæc faciat*) Qualia facit.

Hæc audiat) Qualia à nobis audit, scilicet felices nos & illum. *Quasi non dicturi*) Talem dicendi libertatem nobis conceſſit, vt non benedicere-mus de Traiano, niſi & benefaceret. *Lachrymis*) Nam præ lætitia effudit lacrymas. approbaſti inquit & ipſe acclamationum noſtrarum fidem, lacrymarum tuarum veritate: vidimus humeſcentes oculos, demiſſúmque gaudio vultum: tantúmque ſanguinis in ore, quàtum pudoris in animo. *Sibi*) Suis virtutibus. *Non princips*) Non timore & adulatione: vt ſolent populi principibus dicere. *Omnes*) Senatores. *Pietatis calore*) In illis repentinis acclamationibus: cùm multa ſponte, plura inſtinctu quodam fecerunt. hîc dicit temperamentum habuiſſe in acclamationibus, illic verò modum exceſſiſſe. *Meditati*) Præparata oratione. *Acclamationes*) Repentinas laudationes: de quibus in epiſtolis copioſè diſſeruimus. *Quantum ad me*) A perſona de qua agit, & ſua, facit auditorem attentum. *Ad modeſtiam*) Ad imitationem Traiani, qui ſolet in omnibus vti modeſtia. *Submittam*) Deprimam, extenuem, minus dicturus quàm virtutes eius meruerint. *Quid*) Niſi modeſtum. *Quid*) niſi excellens & diuinum. *Inuſitata*) Prioribus inſueta. *Difficultas*) Ne videar immodicè laudare. *Circumſtat*) Angit, obſe-

hæc audiat, quaſi non dicturi niſi fecerit, compRecamur. Ad quas ille voces lachrymis etiam, ac multo pudore ſuffunditur. Agnoſcit enim ſentitque, ſibi, non principi dici. Igitur quod temperamentum omnes in illo ſubito pietatis calore ſeruauimus, hoc ſinguli quoque meditati teneamus: ſciamúſque nullum eſſe, nec ſincerius, nec acceptius genus gratiarum, quàm quod illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo vt orationem meam ad modeſtiam principis, moderationémque ſubmittam: nec minus conſiderabo, quid aures eius pati poſſint, quàm quid virtutibus debeatur. Magna, & inuſitata principis gloria, cui gratias acturus non tam vereor, ne me in laudibus ſuis parcum, quàm ne nimium putet. Hæc me cura, hæc difficultas ſola circunſtat. Nam merenti gratias agere facile eſt Patres Conſcripti. non enim periculum eſt, ne cùm loquar de humanitate, exprobrari ſibi ſuperbiam credat. cùm de frugalitate luxuriam, cùm de clementiā crudelitatem, cùm de liberalitate auaritiam, cùm de benignitate liuorem, cùm de continentia libidinem, cùm de labore inertiam, cùm de fortitudine timorem. Ac ne illud quidem vereor ne gratus, ingratúſve videar, provt ſatis aut parum dixero. Animaduerto enim etiam deos ipſos non tam accuratis adorantiū precibus, quàm innocentia, & ſanctitate, lætari: gratioremque exiſtimari, qui delubris eorū purā caſtámque mētē, quàm qui

dit, tranſlatum verbum. *Non enim periculum eſt*) Quod erat ſub malis principibus, qui ſibi conſcij, cùm laudarentur, ſuſpicabantur per contraria nota ſua vicia. eſt autem contentio color, nec minus iſta narrationis locum obtinent quàm ſuperiora. *Liuorem*) Inuidiam. *Gratus*) Si ſatis dixero. *Ingratus*) Si parum. *Animaduerto enim*) Sententia. *Accuratis*) Elaboratis, elegantibus. *Delubris*) Aſconius templa ſingulorum Diis attributorum locorum, delubra multarum ædium ſub vno tecto à diluuio pluuia munitarum. alii delubra dicunt ea templa, in quibus nunc delubra corporum abluendorum cauſa more Dodonçi Iouis, aut Apollinis Delphici: in quorum delubris lebetes tripodéſque viſuntur. ſunt etiam qui delubra ligna delibrata, id eſt, decoriata pro ſimulacris deorum, more veterum poſita exiſtiment, ſed malè. Varro, Macrobio referente, ait, delubrum alios exiſtimare, in quo præter ædem ſit area aſſumpta deûm cauſa. alios in quo loco Dei ſimulachrum dedicatum ſit, ſicut locum, in quo figerent candelam, candelabrum appellatum: ita in quo deum ponerent, delubrum. Seruius præterea quas rationes Aſconius idem & ipſe retulit, ſed in hoc diſſentit à Feſto, ſimul concedente, quòd delubrum fuſtem delibratum, hoc eſt decorticatum, (quem pro deo venerabantur) prodit. *Meditatum*) Excultum. *Carmen*) Cantum. *Senatuſconſulto*) Decreto patrum. *Sub titulo*) Sub inſcriptione & velamento, ac prætextu. *Solenne*) Præcipuum. *Priuatas*) A priuatis hominibus. *Cohibet*) Vetat fieri ſibi. *Parens*) Qui nos diligit filiorum inſtar, & ideo pater patriæ iure nominatus. *Interceſſurus publicis*) Prohibiturus etiam publicas gratiarum actiones, ſi vellet infringere ſenatuſconſultū. *Cæſar Auguſte*) A primo imperatore Octauio cæteri cognomen Cæſaris Auguſti ſibi vendicarunt. *Moderatè*) Facis. *Alibi*) In loco priuato. *Hic*) In ſenatu. *Iſte honor*) Gratiarum actio. *Non habetur tibi*) Tu non quæris hunc honorem. *Sed ab agentibus*) Vnde illud Ariſtotelis: honor eſt honorantibus, id eſt, in poteſtate dantis, non autem accipientis. *Cedis affectibus noſtris*) Permittis quod cupimus. *Nec eſt neceſſe*) Nec cogimur. *Munera*) Beneficia. *Regantur*) Adminiſtrentur. *Aequata poteſtas*) Qui parem poteſtatem haberet in terris, quam dii habent, quorum nutu

meditatum carmen intulerit. Sed parendum eſt Senatuſconſulto, quod ex vtilitate publica placuit, vt conſulis voce ſub titulo gratiarum agendarum boni principes, quæ facerent, recognoſcerent: mali quæ facere deberent. Id nunc eo magis ſolemne, ac neceſſarium eſt, quòd parens noſter priuatas gratiarum actiones cohibet, & comprimit, interceſſurus etiam publicis, ſi permitteret ſibi vetare, quod ſenatus iuberet. Vtrunque Cæſar Auguſte moderatè, & quòd alibi tibi gratias agi non ſinis, & quòd hîc ſinis. non enim à te ipſo tibi honor iſte, ſed ab agentibus habetur. cedis affectibus noſtris, nec nobis munera tua prædicare, ſed audire tibi neceſſe eſt. Sæpe ego mecum P.C. tacitus agitaui, qualem quantúmque eſſe oporteret, cuius ditione nutúque maria, terræ, pax, bella regantur: cùm interea fingenti, formantique mihi principem, quē æquata dijs immortalibus poteſtas deceret, nunquam voto ſaltem concipere ſuccurrit ſimilem huic, quem videmus. Emicuit aliquis in bello, ſed abſoleuit in pace: alium

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnia reguntur. *Voto*) Paradoxon. *Simlem*) Talem & tantum. sanè Traianus fuit admirabilis: cuius virtutes diuus Gregorius scriptis recognoscens precibus à Deo illi cælestem vitam impetrasse traditur. *Enituit aliquis in bello*) Facit diuisionem exponendo quæ dicturus sit: nam Marcus Tullius in rhetoricis genus demonstratiuum tractans, diuisone, inquit, hac vtemur. exponemus quas res laudaturi sumus. in ea, si Hermogeni credimus, summa consistit elegantia, non solùm verbis, sed etiam sententiis. quando scilicet præparamus auditorem, & in ordinem dicenda redigimus. legimus etiam emicuit. *In bello*) Vt Annibal, Marius: testatur Ausonius Traianum bello pacéque claruisse. Aggreditur regimen viridi Traianus in æuo Belli laude prior, cætera pacis habens. & Epitomata vitæ Traiani: non vt bellicosus alia pacis neglexit, aut minus intellexit, sed sæpius pro tribunali iustissimè iudicauit. tali dicendi modo quo Secundus, vtitur & Claudianus pro Stilicone. Corpus destituit, bellis insignior ille, Sed pacem fœdat viciis. hîc publica felix, Sed priuata domus. partitum singula quenquam Nobilitant, hunc forma decens, hunc robur in armis: Hunc rigor, hunc pietas, illum solertia iuris, Hunc soboles castique tori. sparguntur in omnes, In te mixta fluunt, & quæ diuisa beatos Perficiunt, collecta tenes. sic Propertius libro tertio. Hic satus ad pacem, hic castrensibus vtilis annis.

Toga) Pax, qua Marcus Tullius habilior & clarior. *Honestarunt*) Extulerunt. *Ille*) Alius qualis Marius, Sylla, Caligula & Domitianus. *Alius*) Qualis Claudius primus Cæsarum, fidem militis etiam præmio pigneratus: & quodam cum ferro circa sacrificantem se deprehenso senatū per præcones properè conuocauit, lacrymisque ac vociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil tuti vsquam esset, ac diu publico abstinuit. Sic Otho ad promerendum militum fauorem humili concione eos adhortatus est. item Nero & Domitianus largitionibus plerunque sibi amorem conciliarunt. *Domi*) In re priuata. *Confinio*) Contagio, commixtione. *Concordia*) Coniunctio. *Concentus*) Conuenientia, collaudatio. *Seueritati*) Marcus Tullius de Bruto. Quid enim tam distans, quàm à seueritate comitas? quis tamen vnquam te aut sanctior est habitus, aut dulcior? *Firmitas*) Fortitudo corporis. *Iam honor capitis*. Canicies, quæ quidem in homine graui venerabilis est. Refert Dion, dum Traianus Agarenos oppugnat, cognitum ab hostibus maiestate

toga, sed non & arma, honestarunt: reuerentiam ille terrore, alius amorem humilitate captauit: ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. postremò adhuc nemo extitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At principi nostro quanta concordia, quantúsque concentus omniū laudum, omnísque gloriæ contigit? vt nihil seueritati eius hilaritate, nihil grauitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detrahatur. Iã firmitas, iã proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc ætatis indeflexa maturitas: nec sine quodam munere deûm festinatis senectutis

caniciei, & grauitate oris, quamuis imperatoria insignia deposuisset, itaque sagittis petitum, & vnum ex equitibus iuxta interfectum. *Dignitas oris*. Maiestas, pulchritudo digna imperio. Claudianus de Stilicone. Iam tum conspicuus, iam tum venerabilis ibas: Spondebátque ducem celsi nitor igneus oris Membrorúmque modus. Laudat à bonis corporis à natura attributis, ea sunt, vt velocitas, vires, ætas, dignitas, valetudo. *Ad hoc*) Præterea. *Ætatis indeflexa maturitas*) Florida virilitas. tradunt autores, Traianum imperatorem

ratorem electum in ætatis robore, vtpote qui quadragesimum annum agens, imperare cœperit. vt alios omittam vnico Suidæ testimonio contenti erimus. Traianus princeps iustus & corporis robore præstans, quadragesimo ætatis anno sumpsit imperium. & quodammodo omnia pariter, quæ priuati solent, voluit elaborare. Dionis abbreuiator quadragesimo vnum addidit. Traianus, inquit, non mediocriter enituit in iustitia, & fortitudine, morúmque simplicitate, ac robore corporis. nam vnum & quadragesimum annum agens, imperator creatus, etiam animo vigebat. vt neque iuuentute magis auderet, neque senectute retardaretur. Nam Onexander libro de imperatore eligendo præcipit nec iuuenem nimis, nec senem esse oportere imperatorem. quod alter credulus nimis & audax, imbecillus alter & timidus. Alii etiam Græcorum quadragesimo duos addiderunt. cui sententiæ videtur Eusebius concedere si diligenter annos computaueris. Vnde miror Flauium Vopiscum referre, Tacitum imperatorem dicere solitum, Traianum senem ad imperium venisse.

Insignibus) Canicie. *Maiestatem*) Reuerentiam: quæ maioribus habetur. *Cæsaries*) Coma à cædendo dicta. *Longè latéque*) Manifestissime. Hunc locum imitatus est Pacatus in panegyrico Theodosii. tua, inquit, hæc forma venerabilis quàm longè latéque conspicuum commẽdat imperium. *Ostentant*) Indicant. *Non bella ciuilia*) Respicit Augustum, quem Romana respublica iam bellis ciuilibus fessa, libẽter imperatorem accepit. etiam ad Vespasianum referri potest. *Adoptatio*) Electio, assumpto in filium per Neruam. *Exorata*. Propicia, precibus nostris fauentia. Orosius. Nerua Traianum in regnum adoptauit, per quem reuera affectæ reipublicæ diuina prouisio consuluit. *An fas*) Interrogatio grauis. *Quem dij*) Quem Traianum dii crearunt nobis. *Indecium*) Dion in Domitiano. Traiano Vlpio & Acilio Glabrione coss. signa apparuisse ferunt, quibus Glabrioni mors, Traiano imperium portenderetur. Secundus in peroratione orationis Iouem appellans dicit. tu clara iudicii tui signa misisti, cũ proficiscentem ad exercitum tuo nomine, tuo honore decorasti. *Ad exercitum*) Germanicum: dum cum imperio illuc à Domitiano mitteretis. *Largus cruor*) Hecatombe. innumeræ victimæ. Tráquillus memorat tribus mensibus ac ne totis quidem supra centum sexaginta millia victimarum cæsa pro Caio Cæsare. *Sinister*) Felix. læuum cùm de humanis rebus est, contrarium est: cùm de cœlestibus, prosperũ. nã quod nobis sinistrũ, diis dextrũ est. vnde pluribus quærit Plutarchus, quid est quòd auspiciorum quod sinistrũ dicitur, prosperum ac secundum putatur? *De more*) Qui cum imperio in prouinciam proficiscebatur, in Capitolio vo-

insignibus ad augendum maiestatem ornata cæsaries: nonne longè latéque principem ostentant? Talem esse oportuit, quem non bella ciuilia, nec armis oppressa R. P. sed pax, & adoptatio, & tandem exorata terris numina dedissent. An fas erat nihil differre inter imperatorem, quem homines, & quem dij fecissent? quorum quidem in te Cæsar iudicium, & fauor tunc statim, cùm ad exercitum proficiscereris, & quidem in vsitato enituit. nam cæteros principes, aut largus cruor hostiarũ, aut sinister volatus auium consulentibus nunciauit. tibi ascendenti de more capitolium, quanquam non id agentium ciuium clamor, vt iam principi occurrit. siquidem omnis turba, quæ limen insederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, iam quidem vt tunc arbitrabatur, deum: cæterùm, vt docuit euentus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta nuncupabat, litabátque: Traianum igitur, vt hoc faceret Capitolinum templum ingredientem, Romanorum turba consalutauit optimum, maximum. quanquam tunc non id intenderet. putabat enim consalutasse, Iouem optimum maximum, sed euentus docuit, consalutasse Traianum, cui deinde cognomen optimi est inditum, & est maximus omnium factus. Secundum artem hunc locum tractat, dum explicat quibus indiciis dii futuram felicitatem promiserint. hoc Fabius libro tertio præcipit. *Non id agentium*) Non intendentium te salutare. *Limen ingressum*) Iouis Capitolini. *Insederat*) Circunsteterat. *Foribus*) Templi. *Consalutauit Deum*) Iouem optimum maximum. *Vt tunc arbitrabatur*) Sic tunc omnes existimabant Iouem salutatum. *Euentus*) Cùm tibi inditum optimi eognomentum, & factus es maximus. trahit argumentum ab iis, quæ secuta sunt rem. Dion verò tradit futuri principatus hoc omen extitisse Traiano. nam vidisse per somnum virum seniorem in paludamento & purpurea veste: amplius hoc corona honestatum: quemadmodum fortè senatum pinguntannulo quodam sigillum ei ad sinistram, deinde ad dextram transposuisse. Tranquillus futuri seculi felicitatem à cornice nunciatam adhuc viuo Domitiano, quæ in Capitolio Græcè elocuta est ἔχει πάντα καλῶς, erunt omnia bene. & Domitianum somniasse, gibbam sibi ponè ceruicem auream enatam: pro certóque habuisse, beatiorem post se lætiorémque portendi reipublicæ statum. sicut sanè breui euenit abstinentia & moderatione insequentium principum.

Te consalutauit imperatorem) Non multo post eandem rem tractans, inquit, quàm peculiare gaudium eorum, qui te primi in Capitolio consaluerunt imperatorem. *A cunctis*) Circunstantibus, quàm vt te futurum principem crederent. *Omen*) Si Varroni fidem præstamus, ab ore dictum quasi osmen, quod in ore primum elatum est. eum secutus Donatus paria retulit, & ad rem diuinam referri credidit. Marcellus dixit omen votum esse mentis, & vocis. in sacrificiis dicitur bona habere omina, id est, vt circumstantes, & bona mente velint, & recta oribus proferant. *Intelligere*) Hoc omen. *Recusabas*) Traductio, eiusdem verbi crebra repetitio. enumerat Hieron Tyrannus apud Xenophontem, quot & quantis voluptatibus priuatus fuerit factus princeps, quibus priuatus fruebatur: vnde non mirum si Traianus tanquam bonus imperium spernebat, nec nisi necessariò susceperit. *Imperaturo*) Tibi. *Bene*) Honestum futurum. *Periculo patriæ*) Mentem sustineres. præparat se, vt ad alia transeat, dicturus primo quomodo milites insurrexere contra Neruam, & ab eo Traianus sit adoptatus. *Mutatione reipublicæ*) Dum prætoriani milites imperium detrectant, & Domitiani interfectores ad pœnam pertinacissimè expostulant: nam Tranquillus inquit, occisum miles grauissimè tulit: statímque eum diuum appellare conatus, paratus & vlcisci, nisi duces defuissent. quod quidem paulò pòst fecit, expostulatis ad pœnam pertinacissimè cædis autoribus. verùm Dion latius hunc locũ complexus, memorat Neruam Crasso Calphurnio, Crassorum illorum nepoti, insidianti sibi cum aliis, in quodam spectaculo assedisse, & ignorantibus detectam coniurationem, enses porexisse. verbo quidem, vt inspicerent si acuti essent, quod fieri solebat: re autem significans, se nihil curare, si quam primùm interficeretur. at Aelianus Casperius præfectus prætorio sub Domitia-

te consalutauit imperatorem, nec aliter à cunctis omen acceptũ est. nã ipse intelligere nolebas: recusabas enim imperare, recusabas quod bene erat imperaturo. igitur cogẽdus fuisti, cogi porrò nõ poteras, nisi periculo patriæ, & mutatione reipublicæ. obstinatũ enim tibi non suscipere imperium, nisi seruandum fuisset. Quare ego illum ipsum furorem, motúmque

no, nec vllo à Nerua successore accepto, contra imperatorem milites cum seditione stimulauit, expostulans interfectores Domitiani ad supplicium. aduersus quos Nerua tantum restitit, vt & vestem exueret, & se iugulandum præberet. nihil tamen profecit, nam trucidati sunt quos Aelianus destinauerat. quare Nerua sentiens se ob senectutem despectui apud milites esse, Capitolium conscendit, sequente magna Romanorum turba. & in conspectu Iouis: Bona, inquit, fortuna senatus populíque Romani & mei, Marcum Vlpium Traianum Neruam adopto. deinde in senatu Cæsarem declarauit, & manu propria ad eum scripsit, tunc Germanicis copiis præfectum. Τίφθω Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν, id est, Luant Danai meas lacrymas tuis sagittis. Sic igitur imperium adeptus Traianus, ad se euocauit Aelianum cum cæteris seditionis sociis, tanquam eorum opera indigens, & de omnibus meritum supplicium sumpsit.

Castrensem) Prætorianorum militum. *Extitisse*) Tanquam necessarium. *Magna vi*) Coniuratione prætorianorum. *Modestia tua*) Quæ recusabat imperare. *Turbines temperiem cœli commendant*) Aduersa faciunt, vt magis prospera intelligamus. turbines fiunt in fluminibus mariq;, & in aëre circa terram. de quibus Seneca libro quinto, & septimo, naturalium quæstionum, & nos alibi. *Tumultum*) Timorem multum. Fabius libro octauo, Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde ei etiam nomen dictum est, *Tumultum*) Prætorianorum insolentiam. *Aduersa ex secundis noscantur*) Nam si bonum est, vt monet Seneca, rerum scientia, non possumus aduersa intelligere, nisi secundorum cognitione. nec secunda nisi aduersorum. *Semina*) Principia, causas boni & mali. *Diuersa*) Vt quod nobis bonum videtur, malorum causa sit. *Seculo*) Aetati nostræ. *Impressum*) Inflictum. *Imperator*) Nerua. *Parens generis humani*) Nam præter beneficia pauperibus & senatoribus collata ab eo, iureiurando in senatu affirmauit, se neminem senatorum interfecturum: præstitit, quanquam insidiis à quibusdam petitus. *Obsessus*) A prætorianis. *Obsessus, captus, inclusus*) Articulus grauis. *Sens*) Neruæ, qui vno anno & mensibus quatuor, diebus ix. imperauit. vixit autem lxv. annis, mensibus x. diebus totidem. Eutropius in hoc dissentit à Dione, quòd non diebus nouem, sed vno minus imperasse, & lxx. ac altero ætatis anno, vixisse tradit, cui sententiæ accedit in Chronicis Eusebius.

castrensem reor extitisse. quia magna vi, magnóque terrore modestia tua vincenda erat. At sicut maris cœlique temperiem turbines tempestatésque commendant, ita ad augendam pacis tuæ gratiam illum tumultum præcessisse crediderim. Habet has vices conditio mortalium, vt aduersa ex secundis, ex aduersis secunda nascantur. Occultat vtrorumque semina deus, & plerunque bonorum malorúmque, causæ sub diuersa specie latent. magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipublicæ vulnus impressum est. imperator & parens generis humani obsessus, captus, inclusus. ablata mitissimo seni seruandorum hominum potestas, ereptúmque principi illud in principatu beatissimum, quòd nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio, qua te publicæ salutis gubernaculis admoueret, propè est vt exclamem, tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, vt tu corrector emendatorque contingeres. inductum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Parens h. g) Videtur Ausonius à Secũdo sumpsisse argumentũ illius distichi. Proximus extincto moderatur sceptra tyrãno Nerua senex, princeps nomine, mente parens. Paulus Orosius. Nerua admodũ senex à Petronio præfecto prætorii, & Parthenio spadone Domitiani, imperator creatus, emenso anno imperij sui diem obiit. *Seruandorum hominum*) Interfectorum Domitiani. Sextus Aurelius autor, milites expostulasse Domitiani interfectores ad cædem, & Petronium vno ictu, Parthenium verò amputatis priùs genitalibus, & in os coniectis iugulasse. quod non conuenit cũ Orosii verbis. quo enim modo fieri potuit, vt spadoni genitalia amputarentur? nisi genitalia accipiamus pro membro genitali. Est autẽ oratio pathetica commouẽs summã miserationẽ. *Quod nihil cogitur*) Nam princeps nullius imperio subiacet. *Ratio*) Via. *Gubernaculi*) Regimini. *Tanti fuisse*) Debuisse militem insurgere in suum imperatorem, vt tu imperium susciperes. *Disciplina castrorum*) Militum obedientia, qui erant in prætorianis castris. nam Seianus præfectus prætorianarum cohortium, dispersas per vrbem cohortes vnà in castra primus conduxit, vt simul imperia acciperẽt, numeróq; & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, cæteris metus crescerent. prætendebat lasciuire militem diductum: si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri: & seuerius acturos, si vallum statuatur procul vrbis illecebris. hęc Tacitus libro quarto. *Corrector*) Refert Dion Traianum continuisse milites sub imperio, neque vnquam contra illum ausos insurgere, neque seditionem mouere. & Spartianus scribit Adrianum, militarem disciplinam, post Augustum labentem, in curia superiorum principum retinuisse, iam tamen à Traiano ordinatam. tametsi Tranquillus referat militem licentia & audacia ferocem à Vespasiano sub disciplina contentum.

Pessimum exemplum) Vt milites violarẽt imperatorem. *Optimum*) Vt à Traiano cogerentur in ordinẽ. *Princeps*) Nerua. *Principem*) Traianum. *Ante*) Priusquam incideret tale discrimen. *Liqueret*) Constaret. *Accepisse*) Dũ crearis imperator. *Quàm dedisse*) Dum militum furorem tua adoptione comprimis. *In sinum*) In portũ, & præsidium, ac tutelam. *Imperatorem*) Neruam. traductio color. *Imperatorũ.* G.) Eiusdem adoptantis Traianũ in Capitolio. *Imploratus*) Cum ploratu petitus, & inuocatus. Paulus testatur Gratianum eadẽ prouisione, qua quondam legerat Nerua, Hispanum virum Traianum, per quẽ resp. reparata est, accitum Theodosium ab Hispania fluentibus cunctis successorem sibi declarasse. *Adoptione*) Arrogatione. de qua in præcedentibus satis supérque. *Accitus*) Quia in prouincia erat. *Duces magni*) Qualis Annibal, qui ab Italia reuocatus est, ad opem ferendam Carthagini iam propè deuictæ. *Ille*) Nerua. *Reddidisti*) Ablatum prætorianorum vi.

pessimum exemplum vt optimum opponeretur. Postremò coactus princeps, quos nolebat occidere, vt daret principem, qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare, sed nesciissemus, quantum tibi deberet imperium, si antè adoptatus esses. Expectatũ est tẽpus in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quàm dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica: ruénsque imperium super imperatorem, imperatoris tibi voce delatum est: imploratus adoptione, & accitus es. Vt olim duces magni à peregrinis externísque bellis ad opem patriæ ferendam reuocari solebant, ita filius, ac parens vno eodémque momento rem maximam inuicem præstitistis: Ille tibi imperium dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc qui pro munere tanto paria accipiendo

Feci sti p.) Reddidisti par beneficium: nam paria facere dicitur is qui æqua rependit: lib. epist. vii. idem: non feci tamen paria. i. non satisfeci beneficiis acceptis. *Communicatio*) Mox dicet, simul filius, Cæsar mox, imperator & consors tribuniciæ potestatis, & omnia pariter, & statim factus es. *Solicitior*) Intẽtior, inquietior. *Ille*) Nerua. *Securior*) Te adoptato tanquã propugnatore assumpto. *O nouum*) Præter spem & opinionem. *Propria*) Tua. *Aliena*) Neruæ. *Quod est amp. imp.*) Circuitio color. cùm rem simplicem elocutione circumscribimus. *Quod r.*) Vitam priuatam, quę quidem modò sit honesta, melior est conditione principum. *Bono*) Nerua. *Priuatus esse des.*) Factus es princeps. priuatum dixit respectu principis, etsi cum imperio erat.

feci sti, immò vltrò dantem obligasti: communicato enim imperio, solicitior tu, ille securior factus est. O nouum, atque inauditum ad principatum iter: non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena vtilitas, alienus timor, principem fecit. Videaris licet quod est amplissimum consecutus inter homines: felicius tamen erat illud, quod reliquisti: sub bono principe priuatus esse desiisti, assumptus es in laborum curarúmque consortium: nec te læta & prospera stationis istius, sed aspera & dura ad capessendam eam compulerunt. Suscepisti imperium postquam alium suscepti pœnitebat. Nulla adoptati cum eo, qui adoptabat, cognatio, nulla necessitudo, nisi quòd vterque optimus erat, dignúsque alter eligi, alter eligere. Itáque adoptatus es, nõ vt prius alius, atque alius, in gratiam vxoris. asciuit enim te filium non vitricus, sed princeps: eodémque animo diuus Nerua pater tuus factus est, quo

in eundem sensum Tacitus xvii. de Galba loquens: maior, inquit, priuato visus, dum priuatus fuit, cùm & sæpe proconsul & cum imperio extitisset, antequam Cæsar fieret. aliàs priuatus dicitur sine magistratu quasi solus, quòd in nullum imperium habeat. priuum enim dicebat antiquitas solum & singulum. *Stationis istius*) Status & conditionis imperij. *Alium*) Neruam. *Cognitio*) Autore Dione Traianus Cæsar & mox imperator à Nerua creatus, quamuis cognatos is suos haberet: sed vir prudentissimus communi omnium saluti, cognationem postposuit: neque Traiani genus Hispanum adoptioni obfuit. etsi nullus antea Romanorum imperator extitisset alienigena: putauit enim intuendam virtutem in imperatore eligendo, non patriam. *Necessitudo*) Vinculum. *Vterque optimus*) Claudianus in laudibus Honorii. Hìc illi manere viri quos mutua virtus Legit, & in nomen Romanis rebus adoptãs Iudicio pulchram seriem, nõ sanguine duxit. Hic proles atauum deducens Aelia Neruam. *Alius atque alius*) Tiberius & Nero, quorum ille instante Liuia matre, ab Augusto adoptatus est. scribit Tranquillus Tiberium primo vix impetrasse per Liuiam, vt nomine legati in Rhodo esset. vbi cùm summo discrimine versaretur impensissimis matris precibus difficulter obtinuisse, vt in vrbem rediret. denique ab vxore expugnatum Augustum, adoptionem non abnuisse. Nero in gratiã Agrippinæ matris adoptatur à Claudio. verùm sub exitu suo signa non obscura pœnitentis de adoptione Neronis dedit. Tacitus tradit. C. Antistio. M. Suilio coss. adoptionem in Domitium Neronem autoritate Pallantis festinatam, qui obstrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarũ, & mox stupri eius illigatus, stimulabat Claudiũ, cõsuleret reipublicæ, Britannici pueritiã robore circumdaret. *Vitricus*) Qualis Augustus Tiberio, Claudius Neroni.

Universidad de Deusto
Biblioteca

erat omnium. Nec decet aliter filium adsumi, si adsumatur à principe. An senatus populique Romani exercitus, prouincias, socios, transmissurus vni, successorem è sinu vxoris accipias? summæque potestatis hæredem, tantùm intra domum tuam quæras? non per totam ciuitatem circunferas oculos? & hunc tibi proximum, hunc coniunctissimum existimes, quem optimum, quem dijs simillimum inueneris? imperaturus omnibus, eligi debet ex omnibus. non enim seruulis tuis dominũ, vt possis esse contentus quasi necessario hærede, sed principẽ ciuibus daturus imperator. Superbum istud, & regium, nisi adoptes eum, quem constet imperaturum fuisse etiam si non adoptasses. Fecit hoc Nerua, nihil interesse arbitratus, genueris, an elegeris, si perinde sine iudicio adoptentur liberi, ac nascantur. nisi tamen quòd æquiore animo ferunt homines, quem princeps

Erat) Pater omnium. *Aliter*) Quàm eligendo eum ab omnibus. Ausonius de Nerua. Nulla viro soboles, imitatur adoptio prolem. Quam legisse iuuat, quam genuisse velit. *Transmissurus*) Traditurus, relicturus. *E sinu*) Ex filiis vxoris, ex priuato, non publico, non ex iudicio. nam cùm Tiberius Nero solus è priuignis esset, illuc cuncta vergere. filius collega imperij consors tribunitiæ potestatis adsumitur, omnésque per exercitus ostentatur, non obscuris, vt antea, matris artibus: sed palàm hortatu. nam Liuia senem Augustum adeo deuinxerat, vti nepotem vnicum Agrippam Posthumum in insulam Planasiam proiiceret. nec satis fuit Tacito hæc scripsisse, nisi etiam libro quarto memoraret Tiberium dominationem ipsam donum matris accepisse. neque Augustum dubitasse Germanicum sororis nepotem & cunctis laudatum rei Romanæ imponere. sed precibus vxoris euictum Tiberio Germanicum sibi Tiberium adsciuisse. *Hæredem*) Tacitus decimoseptimo, Augustus sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremò Tiberium Neronem priuignum in proximo sibi fastigio collocauit, sed is in domo successorem quæsiuit. *Summæ potestatis*) Imperii. *Dijs simillimum*) Diuinum. Onexander libro de imperatore eligendo. deligere oportet imperatorem non generis & maiorum, nec fortunarum & opum habita ratione, sed qui temperans sit, continens, sobrius, frugi, ac tenuis victus, laborum patiens, acer ingenio, non auarus, non iuuenis, non senex, temperatus, ne voluptate abductus curam maximarum rerum abiiciat, quæ singula quodam prouidentiæ dono Traiano fuisse legimus. *Elegeris*) Tacitus: Finita Iuliorum Claudiorúmque domo optimum quenque adoptio inueniet. nam generari & nasci à principibus fortuitũ, adoptandi iudiciũ integrũ. *Dominum non es daturus*) Dominũ tuis seruis, quando successorem imperii adoptas. *Quasi necessario hærede*) Perinde ac si necesse sit relinquere proximiores hæredes. *Illud*) Est. *Regium*) Tumidũ, imperiosum, contumax. *Imperaturum*) Tanquam si diceret, nisi adoptatus fuisset à Nerua, omnino Traianus imperasset. *Hoc*) Adoptauit quem sciebat futurum principem. *Genueris*) Dion in Adriano. genuerim an elegerim multum interest: qui genitus filius, is erit quem fata voluerint. adoptatum autem vnusquisque sibi pro voluntate assumit. quare plerunque per naturam stulti atque mutilati filij dantur: qui verò leguntur, integro corpore, & sana mente. *Elegeris*) Adoptaueris. Papinius in syluis. natos genuisse necesse est: At legisse iuuat. *Ac nascuntur*) Nam sæpe nascuntur filij perditissimi à parentibus optimis. est enim hoc in manu fortunæ, siue bonos, siue malos suscipias. *Ferunt*) Patiuntur dominum.

Parum feliciter) Malum. *Casum*) Conditionem. *Iudicio*) Vera lectio iudicium, vt sit sensus, non solũ credidit iudicio hominum, qui optimè de Traiano sentiebant, sed etiam deorum iudicium in consilium habuit. est autem in cõsilium habere aliquem, ipsum consulere. *In templo Iouis Capitolini*) Antitheta manifesta. *Genialem*) Connubialem, voluptuarium. *Puluinar*) Lectum, qui sterni diis solebat in templis. *Tandem*) Post longum Domitiani seruitium. *Fundabatur*) Inchoabatur, firmabatur. *Gloriam illam*) Quòd fuerint autores nostræ libertatis. *Horum*) Deorum. *Opus*) Adoptio fuit. *Illud imperium*) Quod imperarunt Neruæ Traianum arrogari. *Vterque paruit*) Diis *Vterq;*) Nerua & tu *Tam qui adoptaret*) Sic ordinanda verba. *Ablata*) Traianus deuicit Pannonios de quibus lauream meruit, quam Ioui Capitolino Nerua obtulit adoptionis tempore. *Laurea*) Lauri corona quæ propriè triumphis dicatur: ea enim triumphantes coronabantur. ipsa quidem pacifera, vt quam prætendi etiam inter armatos hostes quietis sit indicium: Romanis præcipuè lætitiæ, victoriarúmque nuncia. fasces imperatorum decorat, ex iis in gremio Iouis optimi, maximi deponitur, quoties lætiam victoria nouam attulit. hæc scribit Plinius libro decimoquinto. Pacatus in Panegyrico Theodosij. depositis in gremio Capitolini Iouis laureis triumphales viri rusticabantur. *Inuicti*) Traiani. *Exortum*) Initium. *Victoriæ insigne*) Laurea. *Augustior*) Venerabilior, sanctior. *Deorúmque*) Quia præsentibus diis & popul. Roman. magna voce Traianum in Capitolio arroganit. *Hoc est*) Interpretatio color. *Fessis rebus*) Ruenti imperio. *Quasi depositio*) Assumpto in socium Traiano totam curam reipublicæ administrandæ ei reliquit. *Quantulum*) Minimum. *Refert*) Distat. *Difficilius hoc*) Partiri: cùm regnum non capiat duos. *Præsenti*) In vrbe, & opem ferenti. nam tunc aberat Traianus secundum Eusebium & Eutropium, imperator apud Agrippinam in Galliis factus. *Tua iuuenta*) Tua ætate robusta. Martialis in commendationem eius, inquit, & fortem iuuenémque martiúmque in tanto duce militem videret. *Iuuenta*] Secutus est opi-

parum feliciter genuit, quàm quem malè elegit. Sedulò ergo vitauit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante puluinar Iouis optimi, maximi, adoptio peracta est: qua tandem non seruitus nostra, sed libertas, & salus, & securitas fundabatur. Sibi enim dij gloriam illam vendicauerunt, horum opus, horum illud imperium. Nerua tamen minister fuit. Vterque, qui adoptaret tam paruit, quàm tu qui adoptabaris. allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus dijs, vt inuicti imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret. hanc imperator Nerua in gremio Iouis collocarat, cùm repentè solito maior & augustior aduocata hominum concione deorúmque te filium sibi, hoc est, vnicum auxilium fessis rebus assumpsit. Inde quasi depositio imperio, qua securitate, qua gloria lætus, nam quantulum refert, deponas an partiaris imperium: nisi quod difficilius hoc est: non secus ac præsenti tibi innixus, tuis humeris se patriámque sustentans. tua iuuenta, tuo robore inualuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nionem illorum qui ætatem hominis in tria tantùm distinguunt, in pueritiam, iuentam, senectam, & primam ac vltimam inutilem, mediam robustam, nisi interueniant fortuita corporis vitia. mediam ætatem Columella circumscribit à trigesimo vsque ad quinquagesimum annum.

statim consedit omnis tumultus. non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati. atque adeo temerè fecerat Nerua si adoptasset alium. oblitis ne sumus, vt nuper post adoptionem non desierit seditio, sed cœperit? irritamentum istud irarum, & fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, vt dare non posset imperium imperator, qui reuerentiam amiserat? Autoritate eius effectum est cui dabatur. Simul filius, simul Cæsar, mox imperator & consors tribunitiæ potestatis, & omnia pariter & statim factus es, quæ proximè parens verus tantum in alterũ filium contulit. Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solũ successor imperij, sed particeps etiam sociúsq; placuisti. nã successor etiã sinolis habendus es, non es habendus socius, nisi velis. Credent ne poste-

Tumultus) Militaris. *Istud*) Hæc quies. *Adoptati*) Non destitit militaris turba, quòd filium adoptasset Nerua, sed quia sciebant qualem virum adoptasset. *Temerè*) Imprudẽter, frustrà. *Alium*) Quàm Traianum. *Oblitis*) Correctio. cùm milites audissent Neruam velle sibi filium adoptare, magis exarsere in ipsum, sed cùm cognouissent esse Traianum, tunc omnes quieuere. *Per adoptionem*) Non intellecto nomine adoptati sunt tamen qui referant ad Pisonem, quem Galba adoptauit. & ideo multos læsit, crebræque defectiones fieri cœptæ. sed dum inquit nuper: fecit vt libentius accedam superiori sententiæ. iampridem enim Piso interierat. *An dubium*) Manifestum. hoc agit interrogatio vt neges. *Dare*) Alteri. *Reuerentiam*) Obedientiam, autoritatem. erat enim despectui propter senium. *Simul filius, simul Cæsar*) Artificiosè dici putat Hermogenes cùm prima primo loco ac deinceps locantur: quod videtur obseruasse Secundus. sed hæc norma non semper seruanda, præsertim in iudiciali genere. nam interdum oratio perderet vim & acrimoniam suam. vnde laude dignus est noster orator, qui pro commodo suo, modò ordinem rei sequitur, interdum præterit & commutat. *Simul Cæsar*) Diximus ex autoritate Dionis, statim post adoptionem pronunciatum in senatu Cæsarem. *Mox*) Cùm ab exercitu rediisset. *Imperator*) Memorat Dion Augusto Cæsari decretum nomen imperatoris, non tanquã maximæ alicuius pugnæ victori, neque summa dignitate prædito, sed veluti omnium rerum domino, à quo cæteri imperatores nomen traxere, & ab illo imperatores Romanos connumerandos. aliud enim esse imperatoris nomen olim victoribus concessum, aliud per quod omnium rerum arbitriũ significaretur. namque posse nouos milites recensere & conscribere, pecunias contrahere, bellum indicere, pacem conficere, senatores morte punire: ex censura verò vitas & mores omnium introspicere, ac malè meritos notare, senatum legere, & quos voluerit reiicere: ex pontificatu omnium sacrorum facultatem habere, ex tribunatu pleb. inter alia esse sacrosanctum, neque verbis, neque rebus, ab aliquo posse lædi, eúmq; qui id fecisset scelestum fore, indictáq; causa damnatum. demum is imperator nullis legibus subiacet, quod nemini antea vnquam fuerat concessum. Cæsaris & Augusti appellatio diuersum à rege significat: nam illius generis successionem, huius verò dignitatis splendorem monstrat. *Consors*) Collega, particeps. sic prius fuerant Vespasianus & Titus

Titus, sic postea nonnulli. *Tribunitiæ potestatis*) Consueuerant imperatores vindicare sibi tribunitiam potestatem, quòd esset sacrosancta & inuiolabilis,, ac maxima pars imperij regalis. primus Augustus perpetuam recepit, mox cæteri exemplum eius secuti. *Omnia*) Solebant his titulis imperatores insigniri, Cæsaris & Augusti nomine, pontificatu maximo, tribunitia potestate, proconsulari imperio. *Proximè*) Non multo antè. *Parens Verus*) Vespasianus, quem verum appellat, tanquam naturalem Titi parentem, non per adoptionem. In *alterum filium*) In Titum, duos enim filios habebat, Titum & Domitianum. Titus cum patre

Patricio & consulari) Laudat à genere: narrans traxisse originem à patre honestissimo, sed ipsum magis parentem condecorasse. Onexander maiorum, inquit, & progenitorum splendor si adsit imperatori, amplectendus est: sin absit, haud magnopere desiderandus: at, si verum illud Euripidis in Helena, παιδὶ γὰρ κλέος πάϊ κρύπτεσθον, ὅστις ἐυ παῖδας ἀμείνων γένηται τὸν πάλαι τοῖς πεκάσι τοὺς ξένους, id est, filio enim gloria hæc pulcherrima, quicunque ex patre bono natus in similes venit parentibus mores: quanto magis laudandus Traianus, qui supergressus sit paternas virtutes. traxit autem originem, vt omnes consentiunt, ab Hispania. quidam etiam illic natum prodidere in vrbe Italica, si Eusebio & Eutropio credimus, ex familia antiqua magis quàm clara. nam pater in ea primùm consul fuit, & decimæ legionis tribunus in bello Iudaïco, cum duobus millibus peditum & equitibus mille mittitur à Vespasiano aduersus Aphacam, ciuitatem noua molientem. ille oppidum captu difficile cognoscens, nam natura munitum, insuper duplici muro cingebatur: & oppidanos cernens paratos eruptione facta ad resistendũ, prælium cũ his tamen conseruit, eósque paulisper reluctantes, in fugam vertit. quos subsequuti Romani exterioris muri ambitum, quò confugerãt, cum ipsis irrumpunt. secundum autem

ri patricio, & consulari, & triumphali patre genitum, cùm fortissimum, ampliss imum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem cùm Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, vt imperator fieret, agitasse:

murum petentes excluse re sui, metu ne simul hostes irruerent. quare ad vnum omnes, vel per se, vel à Romanis interire num. hominũ xij. millia. Traianus pater oppidum pugnatoribus vacuum existimans, vel si qui adhuc essent, non ausuros repugnare: excidium imperatori reseruauit. Titus cum paucis militibus missus, sic ordinata acie vt in lęuo cornu Traianus, ipse in dextro staret, oppidum cepit cum magna Galilæorum strage. pro quibus Traianus pater triumphalibus ornamentis postea donatus est. *Non ab exerc.*) Qui solebat suos duces imperatores consalutare, & Cæsares facere. *Germanici no.*) Nomen pro cognomine. extant adhuc multæ in marmoribus memoriæ, quibus indicatur Traianum cognomento Germanici honestatum, quòd vrbes trans Rhenum in Germania reparasset, & feram gentem repressisset. quare in laudibus Stiliconis apertè restatur Claudianus illum vicisse Germanos, sed summo discrimine, multis annis, & per colloquia. quod Iuuen. Sat. vi respiciens inquit, Dacicus & scripto radiat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Germanicus auro. nam etiam Dacici cognomen meruit, quod lib. viij. epistolarum ex autoritate Dionis (vt veterum memorias omittam) probauimus. at qui satyrographum sunt interpretati hactenus, malè Domitianum intelligunt, quem vbique lacerat & insectatur. Traianum verò vt bonum, & sui temporis imperatorem, commendat. cuius reditum ex Germania Sat. x. voto prosequitur. *Hinc*) Ab vrbe. *Agitasse*) Tractasse, procurasse.

Meruit & paruit) Magna Traiani laus, qui suis virtutibus meruerit imperium, & imperus paruerit. *Obsequio*) Obedientia. *Subiecti*) Humilis, humani. *Imperare*) Dum pares iussis Neruæ. est autem admirabile. *Iam Cæsar*) Creatus eras. frequentatio color. *Quantum ad te pertinet*) Quantum in te erat. *Priuatus*) Non assumptus ad imperium. *Imperatorem n.*) Frequenter vtitur traductione, quæ fit cùm verbum crebrò ponitur. ita vt non modò non offendat animum auditoris, sed etiam orationem commodiorem reddat. *Fortunæ*) Adoptionis. *Hoc*) Priuatus. *Liberum*) In tua facultate. *An non*) Frequentatio cùm res dispersæ in vnum coguntur, vt grauior, aut acrior sit oratio. maximè si sit cum interrogatione. *Legatus*) Neruæ qui ius proconsulare haberet. proconsulis enim legatus proprie dicitur. Varro sentit legatum dictum, quòd publicè lectus esset, & huius opera consilióq; imperator vteretur. *Vbi*)

nihil feciſſe niſi quod meruit, & paruit? paruiſti enim Cæſar, & ad principatum obſequio peruenisti. nihilq; magis à te ſubiecti animi fectum eſt, quàm quod imperare cœpiſti. Iã Cæſar, iam imperator, iam Germanicus abſens, & ignarus: & poſt tanta nomina, quantum ad te pertinet, priuatus. Magnum videretur, ſi dicerem: neſciſti te imperatorem futurum. eras imperator, & eſſe te neſciebas. Vt verò ad te fortunæ tuæ nuncius venit, malebas quidem hoc eſſe, quod fueras, ſed non erat liberum. An non obſequereris principi ciuis? legatus imperatori? filius patri? Vbi deinde diſciplina? vbi mos à maioribus traditus, quodcunque imperator munus iniungeret, æquo animo paratóque ſubeundi? Quid enim ſi prouincias ex prouinciis, ex bellis bella mandaret? eodem illo vti iure poſſe putes, cùm ad imperium reuocet, quo ſit vſus, cùm ad exercitum miſerit? nihilque intereſſe ire legatum, an redire principem iubeat? niſi quòd maior ſit obſequij gloria in eo, quod quis minus velit. Augebat autoritatem iubentis, in ſummum diſcrimen autoritas eius adducta: vtque magis parendum imperanti putares, efficiebatur, eo quod ab aliis minus parebatur.

Fuisset militaris disciplina, nisi paruisses imperatori tuo. *Mos à maioribus*) Vt legatus proconsuli suo pareret. quod ius Caius Caligula imminuit. *Prouincias*) Subiugandis, an per translationem prouincias accipit, pro quouis magno munere. *Exbellis*) Statim finito bello, alterum iniungeret. nolo dicere hanc esse traductionem, nolo interrogationem, ne nimia repetitione exornationum in vitium decidam, & legentibus stomachum moueam. *Eodem iure*) Imperandi scilicet, par habere ius in te ad principatum reuocandi, quod habuit dum te iuberet ire ad exercitum. *In eo*) In ea re quam aliquis minus amat. vt sit sensus, maiorem obsequij gloriam reportasti, dum

accipis imperium, quod minus volebas, quàm dum legatus mitteris ad exercitum. *Autoritatem*) Imperantis existimationem. *Iubentis*) Neruæ, vt susciperes imperium, cùm videres prætorianos rebellasse, & in illum insurrexisse. boni enim cùm vident alios à principe suo deficere, ipsi tantò magis sunt in officio. *Aliis*) Militibus seditionem mouentibus.

Ad hoc) Insuper. *Consensum*) Qui te vnicum adoptari volebant. *Vbique*) In toto orbe, sub imperio Romano. *Hoc t.*) Vt fieres imperator. *Ille*) Nerua. *Iure prt.*) In cuius manu erat te Cæsarem facere. *Occupauit*) Prævenit, quod alij facturi erant. *Nec hercule*) Ratio cur omnes cuperent Traianum imperatorem. *Temperamento*) Modestia, à qua pluribus eũ laudat. *Titulis*) Inscriptionibus cum laude. *Imaginibus*) Picturis. solebant enim imperatorum imagines in vexillis locare. *Signis*) Statuis marmoreis & æreis. *Modestia*) Articulus grauis. *Miles*) Vlp. ff. xxix. miles inquit appellatur, vel à militia, id est, duritia, quam pro nobis sustinet, vel à multitudine, aut à malo, quod arcere milites solent, aut à numero mille hominum, aut à verbo Græco tractum χοτὸ τῆς χιλιάρχου: nam Græci mille hominum multitudinem τὰ χίλια vocant, & ducem χιλίαρχον. *Tuas aquilas*] Quibus vt prædiximus insignis bellicis Romani vtebantur.

Ad hoc audiebas ſenatus, populiq; conſenſum. Non vnius Neruæ iudicium illud, illa electio fuit. nam qui vbique ſunt homines, hoc idẽ votis expetebant. ille tantùm iure principis occupauit, primúſque fecit, quod omnes facturi erant: nec hercule tantopere cũctis factum placeret, niſi placuiſſet antequam fieret. At quo tẽperamento dij boni poteſtatem tuam, fortunámque moderatus es? imperator titulis, & imaginibus, & ſignis: cæterùm modeſtia, labore, vigilantia, dux, & legatus, & miles, cùm iam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires. neque aliud tibi ex illa adoptione, quàm filij pietatem, filij obſequium adſereres, longámque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere. te prouidentia deorum primũ in locum prouexerat, tu adhuc in ſecũdo reſiſtere, atque etiam ſeneſcere optabas. Priuatus tibi videbaris, quamdiu imperator & alius eſſet. Audita ſunt vota tua, ſed in quantum optimo illi & ſanctiſſimo ſeni vtile fuit: quem dij cœlo vendicauerunt, ne quid poſt illud diuinum & immortale factum, mortale faceret. deberi quippe maximo operi hanc venerationẽ, vt nouiſſimum eſſet, autorémque eius ſtatim

Magno gradu) Longa distantia, summa celeritate. nam paulò pòst testatur, pedibus duxisse, seu potius rapuisse legiones. *Assereres*] Assumeres. *Huic nomini*] Filij, vt Nerua pater longo tempore viueret, sicque tibi nomen filij diu restaret, vel. Huic nomini. id est, paterno: quod sequentia indicant. *In primum l.*) Dum Nerua adhuc viuens tibi reliquit habenas imperij. *In sec.*) Contentus vt Nerua rempub. administraret. *Senescerct*) Diu viueret filius. *Priuatus*) Sine imperio. *Alius*] Nerua. nota Traiani modestiam, qui nollet imperare, nisi necessario. *Audita*] Exaudita à diis. *Sed in quantum*] Temporis. Dion scribit, cùm Traianum imperatorem creasset Nerua, migrasse breui ab humanis. *Optimo*) Nihil enim fecit sine patrum sententia. *Cœlo vendicauerunt*] Relatus est in numerum deorum

Universidad de Deusto Biblioteca

decreto senatorum, autore Eusebio in Chronicis. *Illud*) Tuam adoptionem. *Mortale*) Minus dignum inter homines. *Debert*) Aut pro deberi scribendum est decuit, aut subaudiendum. *Veneratione*) Dignitatem.

consecrandum, vt quandoque inter posteros quæreretur, an illud iam Deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens, quã quia tuus, ingens gloria, ingẽs fama, cùm abundè expertus esset, quàm bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit, eo ipso charus omnibus ac desiderandus quòd prospexerat ne desideraretur. Quem tu lacrymis primùm, ita vt filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente fecerunt. Dicauit cœlo Tiberius Augustum, sed vt maiestatis numen induceret, Claudium Nero, sed vt irrideret: Vespasianũ

Consecrandum) Sanctificandum, referendum inter deos. *Quandoque*) A quibusdam posteris. *Illud*) Adoptionem Traiani. *Iam deus*) Quia viuus: tamen ob excellentiam facti videri poterat deus. *Publicus*) Omnium. *Tuus*) Qui te optimum sciuit assumere, & nobis principem relinquere. *Ingens gloria*) Gloriosissimus. *Aliunde*) Multis experimentis. *Tuis humeris*) Tua cura, tuo regimini. *Sederet*) Conueniret, requiesceret. *Reliquit*) Regendas dum cœlum petit. *Prospexerat*) Cauerat. *Desideraretur*) Optaretur viuere relicto deteriore successore. *Lacrymis*) Dum funeratur. *Templis*) Diuinis honoribus. nam qui in deos referebantur, iis templum & sacerdotum collegium dicabant. Blondus libro ij. Romæ triumphantis pluribus enarrat, quomodo imperatores consecrarentur. Tertullianus in apologetico: Vetus, inquit, erat decretum ne quis deus consecraretur ab imperatore, nisi à senatu probaretur. *Honestasti*) Honorasti, condecorasti. *Illos*) Principes. *Hoc idem*) Sublimando suos in cœlum. *Alia*) Diuersa à te. secundum artem discutit, quo consilio, qua mente, quid fecerit. *Dicauit*) Consecrauit. dicamus propriè diis. vt sacerdos deo dicatus, id est, obsequio numini datus, & dicamus perpetuò, damus ad tempus, autores habeo Donatum & Seruium. nam quæ Nonius insuper refert, super verbo dicare, consultò omittimus. *Tiberius Augustum*) Quinimo viuenti Augusto diuinos honores habitos lego, & post obitum non defuisse prætorium virum, qui se effigiem cremati, euntis in cœlum, vidisse, iuraret. quod à Tranquillo breui comprehensum, apertius à Dione tractatur. Romani, inquit, Augustum consecrantes, sacerdotem Liuiam Augustam renunciauerunt, quæ datis dono cc. sestertiis cuidam Numeriæ Attico senatori, iurare eum impulit se vidisse Augustum, in cœlum euntem, quemadmodum olim Proculus Romulum. inde senatus illi simulacra, veluti Deo decreuit. Seneca tamen de clementia scribit: Deum esse non tanquam iussi credimus bonum principem Augustum. *Vt maiestatis numen induceret*) Vt venerationem imperatoribus introduceret, tanquam ij forent dij. *Claudium Nero*) Dicauit cœlo. Claudius post mortem consecratus est, Eutropio scribente, diuúsque appellatus. Tranquillus: funeratus est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. quem honorem à Nerone destitutum abolitúmq; mox per Vespasianum recepit. Tacitus. cœlestes honores Claudio decernuntur, & funeris solenne, perinde ac diuo Augusto, æmulante Agrippina proauiæ Liuiæ munificentiam. & alibi: decretum à senatu censorium funus, & mox consecratio. *Vt stulta*) Tanquam stultum: nam consueuerat mortuum contumeliis insectari, modò stultitiæ arguens, & morari eum inter homines desisse producta prima syllaba iocabatur. *Vespasianum Titus*) Dicauit

cœlo, meminit Eutropius Vespasianum post obitum inter deos relatum. Dion tradit cùm se moriturum vidisse, dixisse, iam deus fio.

Titus, Domitianus Titum, sed ille, vt dei filius, hic vt frater videretur. Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum ciuium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc cùm fit ab his qui & sese deos putant. Sed licèt illum aris puluinaribus, flamine colas, non alio magis tamen Deum, & facis, & probas, quàm quòd ipse talis est. in principe enim, qui electo successore fato concessit, vna, itémque certissima diuinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiæ accessit? num hos proximos diuinitate parentum desides, ac superbos, potiusquam illos veteres & antiquos æmularis? qui hoc ipsum imperium peperere, quod modò hostes inuaserant contempserántque. cuius pulsi fugatique, non aliud maius habebatur indicium, quàm quòd triumpharetur. Ergo sustulerant animos, & iugum excusserant, nec iam nobiscum de sua libertate, sed de nostra seruitute certabant. ac ne inducias quidem, nisi æquis conditionibus inibant: legésque, vt acciperent,

Domitianus Titum) Quem defunctum consecrationis honore dignatum Domitianum testatur Suetonius, quanquam Eusebius decreto senatus inter deos relatum referat, sed intelligendum autore Domitiano. *Ille*) Titus. *Ad metum &c.*) Opponuntur ista prædictis, non vt maiestatem numinis induceres. *In contum.*) Sicut Nero. *Tuum*) Quod pater tuus esset deus, tu dei filius. *Hoc*) Refert in deos. *Sese deos putant*) Vt non sint qualis Domitianus, qui se Deum dici lætabatur. *Aris*) Templis, puluinaribus, lectisterniis. *Flamine*) Sacerdote. nam consecratis flamines eiusdem cognomenti assignabant: sic Quirino Quirinales, & Augusto Augustales. *Talis*) Deo similis. *Fato concessit*) Obijt. *Diuinitatis fides*) Qui bene sciuit eligere, quod nisi à diuino fieri nõ potest. *Num ergo*) Interrogatio grauis. *Proximos*) Vt Domitianum. *Superbos*) Vana tumidos gloria, nam is principatum adeptus in senatu iactare non dubitauit, & patri se & fratri imperium dedisse, illos sibi reddidisse. *Veteres*) Bonos. facit hoc interrogatio vt neges. *Qui*) Imperatores antiqui, & optimi qui sua virtute imperium Romanum comparaunt. *Quàm quòd triumpharetur*) Subiugaretur à Dacis: an quia Domitianus secundum Orosium prauissimè iactantia elatus, sub nomine superatorum hostium, de extinctis legionibus triumphauit: sic Dion memorat pro defunctis in Dacia triumphum duxisse. super quo mox plura commodius. *Sustulerant animos*) Hostes Daci ignauia Domitiani. digressio per vituperationem Domitiani, ex qua conficitur reprehensionis aliquid non argumentando, sed augendo. *De sua libertate*) Vt suis legibus viuerent, neque Romanis parerent. *Nostra seruitute*) Vt Romanos subiugarent. *Inducias*) Sequestrem pacem. nam induciæ sunt pax intra breue tempus: dictæ, vel quòd in diem dentur, vel quòd in dies ocium præbeant. Paulus de captiuis, Induciæ, inquit, sunt cùm in breui & in præsenti tempore conuenit, ne inuicem se lacesserent. Varro, si Gellio credimus, diffinit inducias esse pacem castrensem, paucorum dierum, & belli ferias. sed hoc reprehendit Gellius, cùm induciæ neque pax sint, & interdum paucarum

Universidad de Deusto
Biblioteca

horarum. quare Græcos, ait, consignatius dicere cessationem istam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν, id est, à manibus temperationem, & inducias, sic dictas arbitratur, quasi tu dicas, inde vti iam. Aurelius autem Opilius, inducias refert dictas quasi initus, atque introitus, cùm hostes scilicet inter sese vtrinque vltrò citróque alteri ad alteros impunè, & sine pugna ineunt. licèt Liuius libro primo ab vrbe condita scribat datas esse inducias Veientibus in centum annos. veteres nonnunquam singulari numero protulere.

dabant. At nũc redijt omnibus terror, & metus, & votum imperata faciendi. vident enim Romanum ducem vnum ex illis veteribus & priscis quibus imperatorium nomen addebant contecti cædibus campi, & infecta victorijs maria. accipimus obsides ergo, non emimus, nec ingentibus damnis, immensísque muneribus paciscimur. vt vicerimus, rogant, supplicant. largimur, negamus. vtrunque ex imperij maiestate. agunt gratias qui impetrauerunt, non audent queri quibus negatum est. An audeant? qui sciant assedisse

Dabant) Nobis imponebant. *Omnibus*) Hostibus. *Imperata*) Quæ tu illis imperas. *Nunc*) Traiano principe. incipit laudare à rebus gestis. *Ex illis*) Ex numero illorum. virtute similis antiquis. *Imperatorium nomen*) Imperatores dicebantur ab exercitibus post victorias. M. Tullius ad Cælium. ita victoria iusta imperator appellatus apud istũ, & in Philippicis. At si quis, Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine quæ increbuit imperatorem appellaret Senatus? ter legionibus cæsis tanta multitudine hostium interfecta, imperatorium nomen adimemus? Tacitus libro tertio. Tiberius pro confecto bello interpretatus, id quoque Blæso attribuit vt imperator à legionibus saluteretur, prisco erga duces honore, qui bene gesta republica gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur. erántque plures imperatores, nec super cæterorum æqualitatem concessit, & quibusdam Augustus id vocabulum. autor Appianus in proœmio suæ historiæ. quòd imperator fuit priscorum ducum nomen, à quo, qui postea rempublicam suo nutu regebat, tanquam regem, imperatorem dictum. Tacitus duodecimo, commemorat veros triumphos & glorioſos de populis regnísque integris adquiri. *Cædibus*) Non poterant consequi legitimum triumphum imperatores, nisi certo numero hostium interfecto: quod paulo pòst monstrabimus. *Infecta*) Tincta sanguine occisorum, & per hoc parta victoria. *Maria*) Si fuisset bellum nauale. oratio in figura graui. *Obsides*) Fidei sequestres. *Emimus*) Nobis precio comparamus. quod Tacitus in vita Agricolæ fecisse Domitianum testatur. *Immensísque muneribus*) Nam motus est Traianus ad inferenda arma Decibalo, propter annua tributa, quæ Domitianus illi pendere solebat. *Paciscimur*) Pacem inimus cum hoste. Claudianus paria de Stilicone. Qui nec principibus donis precibúsque vocati Paruerant, iussi properarant. & mox. Illi terribiles, quibus ocia vendere semper Mos erat, & fœda requiẽ mercede paciſci. Natis obsidibus pacem, tam supplice vultu, Captiuóq; rogant. *Vt &c.*) Quòd verum sit nos vicisse sequentia indicant: *Rogant, supplicant*] quod solent victi. Rogant pacem. *Largimur*) Obsides arma. *Negamus*) aliquibus non concedimus rogata. *Ex imperij maiestate*) Pertinet ad amplitudinem Romani imperij concedere, & negare quodcunque nobis videtur. *Agunt gratias*) Tanquam fautori. *Non audent queri*) Cùm sentiant virtutem tuam. *An audeant*) Queri de te. *Assedisse*) Contrà stetisse. aliàs assidere est præsentia opem ferre. vnde assessores.

adiutores, vicarios dicimus. de quibus in Alexandro Lampridius. assessoribus salaria instituit, & fœmininum in vsu receptum assestrix.

Ferocissimis populis) Germanis. quos feritate, ferociáque corporum, animorúmque præstantia in bello prævalere testatur Strabo, Tacitus, Solinus. Pomponius insuper tradit Germanos animis, & corporibus immanes, ad insitam

ferocissimis populis eo ipso tẽpore, quod amicissimum illis, difficillimũ nobis, quũ Danubius ripas gelu iũgit, duratúsque glacie ingẽtia tergo bella trãsportat: quum feræ gentes non telis magis quàm suo cælo, suo sidere armantur. Sed

feritatem vaste vtraque exercere: bellando animos, corpora ad consuetudines laborum maximè. & Dionysius: Germanorum corpora sunt à natura bellicosa. gratissima illa laus eorum factorum habetur, quæ suscepta videntur à viris fortibus cum labore & periculo ipsorum: nam habent ad laudandum vberrimam copiam. ea enim denique virtus esse videtur præstantis viri, quæ est fructuosa aliis, ipsi autem laboriosa, aut periculosa. hæc M. Tullius de Oratore, quare meritò laudatur Traianus, qui Germanis fortissimis hyeme sæuiente restiterit. huius expeditionis meminit Claudianus in laudibus Stiliconis. *Ipso tempore*] Glaciali, hyemali. *Amicissimum*] maximè commodum & opportunum. *Danubius*] Hic, Ister alio nomine appellatur: olim Matoas, si Stephano credimus, nauigabilis fluuius, qui cùm ad orientem vertitur, multis aliis infusis fluminibus, conualescens spumosus tandem & obtectus caligine prope Peucen per quinque ingentes alueos in Euxinum proripitur: qua se ad Boream reflectit. multas ac varias nationes irrigat quousque ad ostium peruenerit Mœotidis paludis. nam Germanos primùm perlabens, Sarmatas deinde secat. tum verò Getas, ac Bastarnas inundans, qui ad Oceanum sunt versi, Dacis facultatem adauget, neque minus Alanos & Cauros præterfluens omnibus nauigandi facultatem præstat. sed de ostiis aliqua inter autores dissensio: nam Tacito referente, Danubius molli ac clementer edito montis Arbonę iugo effusus plures populos adit, donec in Pòticum mare sex meatibus erumpit. septimum enim os paludibus hauritur. & Dionysius cum Strabone conueniens ex autoritate Ephori memorat Istrum quinque ostiis se exonerare, at Mela, totidem quot Nilus ostiis, sed tribus tenuibus, reliquis nauigabilibus effluere. Vibius Sequester in Pontum decurrere per septem ostia. Herodotus lib. iiij. Ister omnium quos nouimus fluuiorum maximus semper sibiipsi par, tam æstate quàm hyeme: fluit ab hespero primus omnium qui sunt in Scythia. Philostratus lib. iij. recitat Danubium esse maximum fluuiorum Europæ, aquarum regnatorẽ, & primum post Nilum Ausonius decantat. Seneca illorum opinionem falsam redarguit: qui Danubium mensibus æstiuis abundare, & fontes eius ignotos tradiderunt, mediúmque testatur inter pacata & hostilia fluere: Germanos auidam belli gentem repellentem. de illo Appianus in eo libro, cui titulus Illyrius. *Ripas gelu iungit*] Ita congelatur vt perpetua glacies vtranque ripam nectat. Dion in Antonino philosopho tradit Iazyges victos à Romanis, dum per Istrum congelatum retrofugiunt. Herodianus in Alexandro. maximi fluuij sub septentrione feruntur Rhenus & Danubius. quorum alter Germanos, alter Pannonios prærerfluit, atque æstate quidem nauigabiles altissimo latissimóque alueo, per hyemem dein concreti gelu camporum in morem perequitantur: alueique tam solida glacies vt non equorum vngulis tantùm pedibúsque virorum subsistat, sed inde hausturi glaciem securibus & dolabris cæsam veluti lapidem asportent. *Ingentia bella*] Multa Germanorum millia. *Transportat*] Transmittit, traducit. *Tergo*] Glaciata superficie. *Feræ*] Immanes, truces. *Telis*] Scribit Tacitus penuriam ferri esse apud Germanos. *Suo cælo*] Æris rigore. *Suo sidere*] Nam natos fluminibus durant, quod ad Italos poeta transtulit. Durum à stir-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pe genus, natos ad flumina primum Deferimus sæuóque gelu duramus, & vndis. gesta Traiani Iuuenalis videtur ibi tetigisse. Maturus bello Armeniæ Syriæque tuendis amnibus & Rheno atque Istro, quæ loca Traianus domuit. circumfertur etiam, suo sidere, in eundem sensum quo, suo cælo.

vbi in proximo tu, non secus ac si mutatæ temporum vices essent: illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percusare ripas, & aliena occasione si permitteres vti, vtróque hyemem suam barbaris inferre gaudebant. Hæc tibi apud hostes veneratio. quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti? cùm tecum in ediam, tecum ferrent sitim. quum in illa meditatione cãpestri militaribus turmis imperatoriũ puluerẽ sudorémque misceres? nihil à cæteris, nisi robore ac præstãtia, differens, quũ libero Marte, nũc cõmin⁹ tela librares, nũc vibrata susciperes, alacer virtute militũ, & læt⁹ quoties aut cassidi tuæ, aut clypeo grauior ictus incideret.

Vbi) Eras. *Temporum*) Ac si æstas adesset iam soluto gelu Danubio. *Latibulis*) Speluncis, casulis. *Aliena*) Qua vtebantur prius barbari. *Si permitteres*) Tanquam cohiberet milites ab inuasione Germanorum, contentus repressisse. *Inferre hyemem suam barbaris*) Inuadere Germanos ex occasione gelu Danubij, qua prius in nostros barbari vtebantur. *Veneratio*) Metus, vt non auderent Danubium transcurrere. *Inediam*) Famem *Tecum*) Exemplo Catonis Vticensis ostenditur quanto ardore milites incendantur ad sustinenda incommoda, cùm videant imperatorem suum quæcunque munia fortiter subire. ille enim galeam sitientibus cunctis aqua plenam sibi porrectam effudit, comes in calamitate, & dux suis effectus. *Meditatione*) Præexercitatione, prælusione. solebant enim imperatores priusquam in veram descenderent pugnam, milites exercere ad instar veræ pugnæ, necum hostibus congressi verum solem & puluerem formidarent. nam neque longitudo ætatis, nec annorum numerus, artem bellicam tradit, sed continua exercitationis meditatio. propterea sine trepidatione in acie faciebant, quod ludentes in campo fecerant. quemadmodum enim bene exercitatus miles prælium cupit, ita formidat indoctus. postremò sciendum in pugna vsum amplius prodesse quàm vires. hinc à Tranquil. Galba laudatur, quòd veteranum ac tyronem militem opere assiduo corroborasset. *Turmis*) Vegetius in libro ij. cuius superiora recitauimus: quemadmodum, inquit, inter pedites centuria, vel manipulus appellatur, ita inter equites turma dicitur: vna autem turma equites xxxij. habet: huic qui præest, decurio nominatur: Ælianus verò turmam totam consummari equitibus cxiij. credidit, & turmam ex versantibus in oui speciem fieri docet, & quæ sit altera parte longior. Festo autore, turma equitum dicta, quasi terma, quòd terdeni equites ex tribus tribubus Tatiensium, Rhamnensium, Luccrum fiebat. itaque primi singularum decuriarum, decuriones dicti. qui ex eo singulis turmis præsunt. & nunc trini. omnia hæc mutuatus est Festus à Varrone, nisi in quantum hic tradit à terina turmam dictam mutatione e in v. *Libero marte*) Libera pugna, quando licet vnicuique aggredi quemlibet. *Nunc eo.*) Compar graue, quod constat ex pari ferè numero syllabarum, quale illud. in prælio mortem pater appetebat, domi filius nuptias comparabat. *Susciperes*) Scuto exciperes & declinares. *Alacer & lætus*) Pædianus exponens Tullianum illud: alacri atque læto ex secundo Verrinarum: alacer, inquit, siue alacris dicitur is, qui ingreditur sensibus vniuersis. quod est iudicium erecti animi, atque sublimis. nam è contrario lacer dicitur, amputatis à corpore sensuum membris, hoc est auribus oculisue, quæ ad animum transferuntur, vt plerunque afflicto animo sensibus non vtamur erectis: sic alacer dicitur is, cui omnis sensus in loco suo quisque degat, visu & auditu intentus: vt vultu indicet adesse animum non syncerum sensibus suis. qua re cognita illud quoque intelligitur aliud esse alacrem, aliud lætum.

Sunt qui alacrem festinantem & properum dici putant, quasi alis acrem. tanta autem ferebatur exercendi milites cura, vt non solùm tribuni, vel præpositi, contubernales sibi creditos sub oculis suis iuberent quotidie meditari, sed etiam ipsi armorum arte cæteros ad dimicationem proprio cohortarentur exemplo.

Laudabas quippe ipse feriẽtes, hortabarísque vt auderent, & audebant iam, quum spectator moderatórque ineuntium certamina virorũ, arma componeres, tela tentares, ac siquod durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid cùm solatiũ fessis, ægris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum antè lustrasses: nec requiem corpori, nisi post omnes dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios, & Scipiones & Camillos talis esset. tunc enim illum imitationis ardor, sempérque melior aliquis accenderet: postquàm verò studium armorum à manibus ad oculos, ad voluptatem à labore translatum est, postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus, muralis aut ciuica, sed Græculus magister asistit: quàm magnum est vnum

Laudabas) Solet enim laus militem generosum ad virtutem incitare. *Arma compon.*) Armares, docet Vegetius, milites armandos, & tela à præfectis inspicienda, cùm sæpe euenisset, vt remp. inermes perdidissent. *Durum*) Grauius telum. *Accipienti* Militi te præbente. *Quid*) Mirer. *Ægrũ opem f.*) Annotauimus apud Dionem in bello Dacico, concidisse propriam vestem Traianum ad colligenda militum vulnera. pertinebat ad præfectum castrorum medicos ægris adhibere, vt vulnera ac morbos diligenter curarẽt. (quod nouo quodam humanitatis genere, quãuis imperator, in se trãsferebat) sic arma omnium militum, proprium præfecti legionis officium. *Nisi post o.*) De Annibale Liuius, princeps prælium inibat, vltimus confecto prælio excedebat. *Talis*) Tam diligens rei militaris custos. *Ardor*) Amoris impetus. *Accenderet*) Imitatione sui incitaret. sed tu, inquit, Martialis sub principe duro, Temporibúsque malis ausus es esse bonus. *A manibus*) Ab vsu, à fortitudine. *Ad o.*) Ad pompam, & spectaculum. *Ad V.*] Ad delicias. *A labore*] Ab exercitatione, à rebus gerendis. *Veteranorum*) Centurionum, vel militum. armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio cos. C. Manlij collega militibus tradita fuit is enim nullius ante se imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi atque inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit: virtutémque arti, & artem rursus virtuti miscuit, vt illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior esset. *Muralis*] Corona, quæ donabatur ab imperatore ei qui primus murum subiisset, inque hostium oppidum per vim ascendisset, iccirco quasi muri pinnis decorata erat. ciuica verò corona appellatur, quam ciuis ciui, à quo seruatus est in prælio, testem vitæ, salutísque perceptæ dat. ea fit è fronde querna, quoniam cibus victúsque antiquissimus è quercu capi solitus fit. fit etiam ex ilice, quod genus superiori proximum. *Græculus mag.*] Armorum instructor Græcus. nec aliud quicquam Græcis seruiturem ac mollitiem attulisse putant Romani, quàm gymnasia & palæstram,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus relangueſcunt adoleſcentium animi, vt penitus effœminentur. hinc puerorum amores gigni, hinc ſomno & deambulationibus iuuenum corpora corrumpi, hinc ſaltationibus, & motu compoſito, & certo, & delicato cibi genere debilitari, quibus de cauſis ab armis ſe delapſos eſſe non intellexerunt, contentíque pro ſtrenuis ac fortibus militibus ſe bonos palæſtritas & athletas dici, & haberi ad ſummam molliciem defluxerunt, autore Plutarcho. hæc igitur ſi quis effugere ſtudet, in puluerem prodire, & ſub dio manere oportet. Græci enim, referente Curtio, profeſſionem honeſtarum artium malis moribus corruperunt. in quos Plinius ſenior acerrimè inuehitur, genitores omnium vitiorum, & omnium corruptores appellans. memini legiſſe apud quendam Græcum Latinos appellaſſe Græcos ignominiæ cauſa: quanto magis Græculos, vt apud Iuuenalem, Græculus eſuriens.

Ex o.] Ex numero omnium, extra cæterorum aleam. *Patrio m.*] Romana militia. *Sine exem.*] Nouoſc. nam veterum plura adhuc extant. *Secum c.*] Se imitari, niti ad virtutem exemplo ſuo, & ſe ſibi æmulandum proponere. *Solum*) Incomparabilem. *Incunabula*] Principia à teneris vnguiculis fuerunt. *Rudimenta*] Tyrocinia. Suidas recitat Traianum tranſegiſſe iuuentutem tanta prudentia, vt neque audacia periclitaretur, & ſenectutem eo animi robore, vt ocio non marceſceret. *Parthica l.*] Laurea pro geſtis cõtra Parthos, neq; intelligenda illa Traiani expeditio, qua Parthos ſuperauit, vt Dió & alij Græcorũ meminere, vnde illi Parthico cognomen inditum. ſed cũ iuuenis Parthorum incurſiones repreſſit, quod videtur Mart. ibi reſpicere, Parthorum proceres, ducéſq; Serum. dum iſta & quæ ſequuntur in commendationem Traiani ſcribit *Gloriam*] Triumphalem. *Nomen*] Cognomen. *Magno t.*] Illi decernebatur ouatio, qui ſine ſanguine, ſed ſolo terrore, hoſtes domuiſſet, i. pedibus & equo albo, coronatus myrto, vel olea vel lauro, vrbẽ ingrediebatur. *Rhenum*] Germanos ſuperans. Rhenus Germaniæ fluuius Belgas à Germanis ſegregans, Rheticarũ alpium inacceſſo ac præcipiti vertice ortus, modo flexu in Occidentẽ verſus, ſecundum Tacitum Septentrionali oceano miſcetur: vt inquit Appianus, Rhenus & Iſter potiſſimũ Romanis fines imponũt, quorum quidem Rhenus, borealem Oceanum influit, ex monte Adualla. Mela, Rhenus ab Alpibus decidens prope à capite duos lacus efficit, Venetum & Acromum. mox diu ſolidus, & certo alueo lapſus, haud procul à mari huc & illuc diſpergitur, ſed ad ſiniſtram amnis etiamtum & donec effluat Rhenus, ad dextram primo anguſtus & ſui ſimilis, pòſt ripis longè ac latè recedentibus, iam non amnis, ſed ingens lacus, vbi campos impleuit Fleuo dicitur, eiuſdémque nominis inſulam amplexus, fit iterum arctior, iterúmque fluuius emittitur. at Plinius, helinus & fleuus appellantur oſtia, in quæ effuſus Rhenus, ab Septentrione in lacum, ab occidente in flumen Moſam ſe ſpargit. *Euphratem*] Parthos. nam is fluuius Babylona mediam ſecat, cui imperabant Parthi. poſt Gangem flumina totius Aſiæ nobiliora Euphrates & Tigris, ex Armeniæ montibus fontes habent. diſt ât autem inter ſe ſtadiis mille & quingentis, delatáque per Mediam & Paretanos, deſcendunt in Meſopotamiam,

ex omnibus patrio more patria virtute lætari, & ſine æmulo, ac ſine exemplo ſecum certare, ſecum contendere: ac ſicut imperat ſolus, ſolum ita eſſe qui debeat imperare? Nónne incunabula hæc tibi Cæſar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augens, noménque Germanici iam tum mererêre? quum ferociam ſuperbiámque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenúmque & Euphratem admirationis tuæ fama coniungeres? quum orbem terrarum non

quam vndique circundantes regioni nomen indiderunt. deinde per Babyloniam fluentia in mare Rubrum deferuntur. hæc ſumpſimus ex Diodoro, Herodoto, Strabone: cùm alibi tũ libro xi. Euphrates autem à Boreali Tauri latere exoriẽs, primò per Armeniam fluit occidentẽ verſus, deinde ad auſtrũ flexus, inter Armenios & Cappadocas, & Commagenos Taurum recidit. egreſſus verò cùm prope Syriá peruenerit, ad hyemales ortus reuertitur vſque Babyloniã, & ad Tygrim Meſopotamiam efficit: ambo in Perſicũ ſinũ finiũt: horũ Euphrates maior eſt, & plus regionis flexus alueo percurrit. Plinius. oritur Euphrates in præfectura Armeniæ maioris Cananitide, vt prodidere qui proximè adierunt: Domitius. Corbulo in monte Aba. Licinius Mutianus, ſub radicibus montis quem Capotem appellant, ſupra Cymiram xii mil paſſ. initio Pixirates nominatus, & quæ latius ſequuntur lib. v. cap xxiiii. Philoſtratus libro primo. Sunt qui dicant, quandam partem maximam Euphratis dilabi ita, vt ad mare non perueniat, ſed in terra curſus ſui finem recipiat. quidam, & audacius de eo loquentes, aſſerunt ipſum cũ diutius ſub terra fluxerit, rurſus in Aegypto apparere, & Nilo compleri. per Rhenum & Euphratẽ voluit ſignificare victorem orientis & occidentis.

Pedibus) Quibus incedebat. *Quàm laudibus*) Xenophon de laudibus Ageſilai: qui tolerantia antecellit, vbi laborandi ſit tempus: & robore, vbi fortitudinis ſit propoſitum: & mente, vbi conſilii opus adſit, hic profectò videtur mihi iure optimo vir bonus apprimè probandus. *Maior*) In dies creſcente virtute. *Contigiſſes*) Peruenniſſes. *Nec dum imperator*) Eras. *Dei*) Neruæ. *Germaniam*) Omnis Germania à Gallis Rhetiiſque & Pannoniis, Rheno, & Danubio fluminibus: à Sarmatis Daciſque mutuo metu, aut montibus ſeparatur, cætera Oceanus ambit, latos ſinus & inſularum immenſa ſpacia complectens. Pomponius, Germania, inquit, hinc ripis Rheni vſque ad Alpes, à meridie ipſis Alpibus: ab oriente Sarmaticarum confinio gentium: qua ſeptentrionem ſpectat oceanico litore obducta eſt. omitto quæ à Ptolomæo & Plinio dicuntur. quorum ille in terminatione ieiunior, hic non totam ſibi cognitam prouinciam fatetur. *Infinita vaſtitas*) Immenſum ſpacium, ſolitudo. eſt enim immenſa Germania, & in multis locis deſerta. quam terram informem, aſperam cœlo, triſtem cultu aſpectúque ſcribit Tacitus. *Pyrenæus*) Mons in Britannicum procurrens Oceanum, tum inter terras fronte conuerſus Hiſpaniam irrumpit, & minore eius parte ad dextram

pedibus magis quàm laudibus peragrares? apud eos ſemper maior, & clarior, quibus poſtea contigiſſes, & nec dum imperator, nec dum Dei filius eras: Germaniámque cũ plurimæ gentes, ac propè infinita vaſtitas interiacentis ſoli, tũ Pyrenæus, Alpes, immenſíque alij montes, niſi his cõpararentur, muniunt, dirimúntque per hoc omne ſpatiũ, cùm

excluſa, trahit perpetua latera, continuus per omnem prouinciam, donec longo limite immiſſus, in ea litora, quæ occidenti ſunt aduerſa, perueniat. Hæc Põponius. at Diodorus: Pyrenæi qui vocantur mõtes, altitudine & magnitudine longè alios excellunt. nam à mari quod ad meridiem iacet, vſque ad Oceanũ, fermè ad arctos ſitum, Galatiam ab Iberia diuidunt. per Celtiberiam quoque protenduntur ſtadiis tribus millibus. ferũt olim igne à paſtoribus iniecto, montanas omnes regiones combuſtas: qua ex re mõtes aiunt cognominatos Pyrenæos. aut Gallias Germanis cõnectit, aut decipitur Secundus in deſcriptione Germaniæ. non enim Pyrenæus Germaniam à Gallis diſterminat, ſed Hiſpaniam à Galliis, ſecundũ omniũ quos legerim deſcriptionem. præter Dionyſium etiam, Baſſum poetam videri Dionyſio aſſentiri, qui in eo epigrammate, quod in laudẽ Germanici edidit, ſcripſit οὖρεα πυρηναῖα, καὶ οἱ βαθυάῤῥιτοι ἄκρης ἀμφὶ κάρηνα κορυφαὶ ἔκτυε δυσβίητα.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Saxa Pyrenæi & depressæ vallibus Alpes Quæ Rheni flumen non procul aspicitis. *Alpes*) A meridie recludunt Germaniam ab Italia, sicut ab occasu Gallias. verùm quæ Germaniam distingunt, partim Pœnæ, partim Graiæ dictæ à candore niuium. Festus appellatas putat mutatione daseæ in lenem. nam quod nos album, Græci ἀλφὸν dicunt, siue secundum scriptores Græcos ab Alpide, ibi interfecto, aut à multitudine albæ niuis, aut ab alto Alpes quia sunt eminentes. *Alij montes*) Quales Abnobij & Sarmatici. *Nisi his compararentur*) Nam comparatione Pyrenæi & Alpium minores sunt.

Legiones) Pedites. quia ferè tota peditibus consistebat legio quod Seruius & Vegetius testantur. primò legionem trium millium fuisse prodit Varro. vnde milites dictos. Plutarchus tamen in Romulo, sex millium peditum, & sexcentorum equitum cõpleuisse numerum. Liuius refert legionem plerunque scribi solitam quinis millibus peditum, equitibus in suas legiones trecentis: nono tamen belli punici legionem sena millia ducenos pedites, & trecenos equites habuisse: in bello Macedonico memorat, quina millia ducenos pedites, & trecenos equites: Seruius sex millia peditum, & trecenos equites. Eutropius verò tantum sex millia. verùm Pompeius meminit sex millium & ducentorum hominum primum C. Marium legionem descripsisse, cùm ante quatuor millium fuisset. vnde etiam quadrata appellabatur. satis constat militum numerum in legione modò auctum, modò imminutum pro imperatorum iudicio. Gellius autor, in vnaquaque legione fuisse centurias lx. manipulos xxx. cohortes x. at Modestinus centuriones lxvi. erant autem ipsi pedites in duas diuisi partes. in legiones & auxilia. legiones non nisi de Romanis militibus dicebantur. auxilia propriè ad confœderatos referebantur. Romana autem virtus præcipuè in legionum ordinatione excellebat. dicta legio ab eligendo: quod vocabulum eorum desiderat fidem atque diligentiam quibus milites probantur. *Raperes*) Historicorum verbum, qui cùm celeriter ductum exercitum volunt significare, raptum agmen inquiunt. *Non vehiculum*) Notauit Domitianum, dum Traianum

legiones duceres, seu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum vnquam, non equum respexisti. leuis hic, non subsidium itineris, sed decus, & cum cæteris subsequebatur: vt cuius nullus tibi vsus, nisi cum die statiuorum proximum campum alacritate, discursu, puluere attolleres. Initium laboris mirer, an finem? multũ est quòd perseueraſti, plus tamen quòd non timuisti, ne perseuerare non posses. Nec dubito quin ille qui te inter

admiratur. illum enim Suetonius Tranquillus commemorat in expeditione & agmine equo rarius, lectica assiduè vectum. nec minus notanda Caii inconstantia, qui iter Britannicum confecit, modò tam festinanter & rapidè, vt prætorianæ cohortes contra morem signa inmentis imponere, & ita subsequi cogerentur. interdum ita segniter & delicatè, vt octophoro veheretur, atque à propinquarum vrbium plebe verri sibi vias & conspergi propter puluerem exigeret. *Respexisti*) Curasti, ascendisti. Dion incedebat Traianus semper cum toto exercitu pedibus, flumina verò quæcunque milites pedibus pariter ipse vadabat. *Leuis*) Agilis. *Hic*) Equus non vt te veheret sed vt honestaret subsequebatur. *Et cum cæteris*) Si legendum & cùm subsequebatur nullum habet sensum. *Vsus*) Necessitas. *Statiuorum*) Castrorum, quando scilicet munitis castris statiua habebant, & per tempus ibi permanebant. Vegetius libro tertio docet, quomodo statiua castra vel hyeme, vel hoste vicino firmanda ordinandáque sint. *Campum*) Planiciem. *Attolleres*) Excitares. equites non solùm in planis, sed etiam in abruptis, & fossarum hiatu difficillimis semitis, séque & equos

suos exerceri voluerunt, rei militaris periti, vt nihil iis in necessitate prælii accidere posset incognitum: nam & quotidiana armorum exercitia, plus ad sanitatem militum putauerunt prodesse, quàm medicos, & in conflictu posse præstare victoriam. *Initium laboris*) Dubitatio, cùm quærere videtur, vtrum de duobus dicat. *Perseueraſti*) In laboribus. *Plus t.*) Maioris fortitudinis indicium est. *Ille*) Domitianus, ordo est, ille conceperit, & reliqua.

illa germaniæ bella ab Hispania vsque, vt validissimum præsidium exciuerat, iners ipse alienisque virtutibus tunc quoque inuidus imperator, cum ope earum indigeret, tantam admirationem tui non sine quodam timore conceperit, quantam ille genitus Ioue post labores, duráque imperia regi suo indomitus semper, indefessúsque referebat: cùm alijs super alias expeditionibus munere alio dignus inuenireris. Tribunus verò disiunctissimas terras, teneris adhuc annis, viri firmite lustrasti: iam tunc præmonente fortuna, vt diu penitus perdisceres, quæ mox præcipere deberes. neque enim prospexisse castra, breuémque militiã quasi transisse cõtẽtus, ita egisti tribunũ, vt esse statim dux posses, nihilque discendum haberes tẽpore docendi. Cognouisti per stipendia decem, mores gentium, regionum situs, opportunitates locorũ, & diuersam

Illa) Immania, admiratiuè dictum. *Ab Hispania*) Vbi militabat Traianus. *Vt validissimum præsidium*) Tanquam te fortissimum defensorem sui aduersus Germanicos tumultus. *Iners*) Deses, timidus. *Virtutibus*) Viris bonis. *Tunc*) Eo tempore. *Timore*) Ne sibi imperium auferres. *Ille genitus Ioue*) Hercules ex Alcumena. nota fabula. *Dura*) Ardua, periculosa. comparat Traiani gesta Herculeis laboribus. *Regi suo*) Eurystheo, sæuo tyranno, cui in omnibus parebat Iunone cogente. *Indomitus*) Inuictus Hercules. *Referebat*) Occisis monstris. *Inuenteris*) Experimentis comprobasses. *Alijs (super alias)*) Pluribus. *Expeditionibus*) Prouinciis, bellis, ab eo quod præcedit, ad id quod sequitur. nam expeditio est militaris apparatus, cùm se explicant à cæteris negociis belli adeundi gratia. *Alio munere*) Honestiori expeditione. *Tribunus*) Militaris de quo alibi copiosè. *Disiunctissimas*) Remotissimas, longè distantes. *Terras*) Parthiam & Hispaniam ac Germaniam, in diuersis orbis partibus sitas. *Firmitate*) Robore. *Fortuna*) Laudat à præcedentibus. *Penitus*) Optimè. *Præcipere*) Imperator creatus. *Contentus*) Fuisti. *Prospexisse*) Tantum procul vidisse, & factum militiæ candidatum. *Egisti tribunum*) Te in tribunatu gessisti, & tanta præstantia obisti. *Dux*) Imperator. *Posses*) Deberes. *Tempore docendi*) Cùm aliis præpositus esses. *Stipendia decem*) Decem militias, decem annos: nam stipendium non solùm semestre, sed annuum militum salarium dicebatur, autore Varrone dictum à stipe, nummo signato, quod per stipes secundum Vlpianum. i. per modica æra colligatur. *Mores gentium*) Vlysses habitus prudens cognitione multarum gentium, & diuersorum morum. infert ergo Traianum ideo prudentiorem factum. *Situs*) Naturas & positiones, quæ pertinent ad imperatores. referentibus enim scriptoribus rei militaris, itinera omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissimè debent habere cognita, & perscripta. ita vt locorum interualla, non solùm passuum numero, sed etiam viarum qualitates perdiscant: compendia, diuerticula, montes, flumina ad fidem descripta considerent, vsque eò, vt solertiores duces, itinera prouinciarum, in quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

necessitas geritur, non tantùm annotata, sed etiam picta habuisse firmentur. *Opportunitates l.*) Ad quas ipse vel hostes se recipere possent, si campi patentes, in quibus solent equites magis impugnare quàm pedites. at verò in montibus syluestribus, vel montosis, siue palustribus, pedestres magis formidandæ sunt copiæ. *Temperiem*) Qualitatem.

aquarum cælique temperiem, vt patrios fontes, patriúmque sydus ferre consueśti: quoties equos, quoties emerita arma mutaśti? veniet ergo tempus, quo posteri visere, visendúmque tradere minoribus suis gestient, quis sudores tuos hauserit campus, quæ refectiones tuas arbores, quæ somnum saxa prætexerint. quod denique tectum magnus hospes impleueris. vt tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia ijsdem in locis monstrabantur. Verùm hæc olim, in præsentia quidem, quisquis paulò vetustior miles hic te commilitone censetur. quotus enim quisque, cuius tu nõ antè cõmilito quàm Imperator? inde est, quòd prope omnes nomine appellas. quòd singulorũ fortia facta cõmemoras, nec habet adnumeranda tibi pro repub. vulnera. quibus statim laudator, & testis contigisti. Sed magis prædicanda moderatio tua, quòd innutritus bellicis laudibus, pacem amas. nec quia, vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicata Capitolino Ioui laurus, iccirco ex occasione omni quæris triumphos. non times bella,

Aquarum) Nam aquarum differentia magna. alibi frigidæ, alibi calidæ, in plurimis terris tepidæ gelidæque. stagnantes pigráque meritò damnant medici, vtiliores quę profiuunt existimantes. has enim tenuiores, illas graviores & minus defecatas putant. lege de aquis abũdè Senecam, Vitruuium, Plinium, Palladium. *Cæli*) Aëris. est enim alibi frigidior, alibi ardentior, alicubi temperatior, interdum densior, & grauior, interdum purior. *Patrios f.*) Romanam aquam. *Sidus*) Qualitatem cœli. *Equos*) Quos publicè accipiebant, præsertim si prioribus defectis in bello, rem optimè nauassent. *Emerita*) Victricia, finem bellis imponentia. *Veniet*) Laudat à futuris. *Sudores*) Labores, meditationes. *Refectiones*) Reparationes, prandia. *Quæ saxa*) Quæ antra saxosa & specus. *Prætexerint*) Cooperuerint. *Magnus hospes*] Magnus vir hospitio susceptus. sic ostendit Euander apud Virgilium, Hercules vbi Cacum interfecisset: & illius exemplo hortatur, vt ingrediatur domum suam: hæc, inquit, limina victor Alcides subiit. *Impleueris*] Vel allusit ad magnitudinem: nam fuit Traianus proceræ staturæ: vel ad amplitudinem maiestatis. *Tunc*) Cum priuatus militares. *Ipsi tibi*) Tibi ipsi. *Ingentium ducum*) Magnorum imperatorum. *Sacra*) Veneranda. *Vestigia*) Vbi illi constitissent. *Olim*] In futurum sient. olim tria denotat tempora, præsens, præteritum, futurum. *In præsentia*] Nunc, dicitur in præsentia & in præsentiarum à locupletissimis autoribus. *Hic*] Veteranus. *Censetur*] numeratur. fuit tibi commilito. *Quotus*] Quis est tam infimus & obscuræ sortis? *Non ante*] Fueris. *Nomine appellas*) Imprimis debet imperator suos milites cognoscere. legimus enim multas sæpe clades accidisse Romanis, propterea quòd annua, vel semestria tantum imperia, ducibus committebantur, quo breui temporis spacio vix suis militibus assuescebant] *Commemoras*) Testis scilicet virtutis vniuscuiusque. *Hæc ha.*) Transitio, adornatio: cùm breuiter ostenditur quid

dictum sit, & quid consequatur: huc vsque enim laudauit à rebus bellicis, nunc ad earum moderationem transitum facit. *Habent adnumeranda*) Illi possunt milites referre. *Moderatio*) Quæ est in animo, continens modestiam cupiditatum. sunt qui inter se differre putant, moderationem & modestiam: quòd illa sit morum, hæc vultus probitas, à qua modestus, qui vtrisque præditus sit. laudandi initium à virtutibus animi sumit, in quibus considerandum si quid iustè, si quid fortiter, aliud honestè, aliud prudenter fecerit. *Quod innutritus*) Frequentatio, cùm scilicet res dispersæ coguntur in vnum locum, quo grauior sit oratio. hic enim laudes bellicas, parentes, adoptionem, lauream ex Pannonia simul collegit. *Quod innutritus bellicis laudibus*) Pariter Statius. Mixta notis belli placidámque gerentia pacem. *Pater*) Fuit. *Adoptionis die*) Eo die quo fuisti adoptatus à Nerua. iam enim dixerat, allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, vt inuicti imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret. hanc imperator Nerua in gremio Iouis collocarat, cùm repente solito maior & augustior aduocata hominum concione Deorúmque, te filium sibi, hoc est, vnicum auxilium fessis rebus, assumpsit. *Ex occasione omni quæris triumphos*) Verumtamen Dion tradit sumpsisse Traianum expeditionem aduersum Armenios & Parthos, sub prætextu quidem, quòd Armeniorum rex diadema, nõ à se, sed à rege Parthorũ cepisset, re autẽ vera cupidine glorię. sed hęc gesta post recitationem huius orationis.

Nec pronocas) Nec hostem incitas ad bellum. *Magnum*) Magnę moderationis argumentum. *Stare*) Cum exercitu. *Si transeas*) Certus eras si Danubium transisses, te superaturum hostes & de eis triumphaturum, tu tamen noluisti conserere manus cum recusantibus. *Alterum*) Sare in ripis Danubii contra gentem immanem. *Alterum*) Non auidum triumphi cohibere se. non dissimile Martialis illud, qui virum putat dum potest scribere versus distortos nec scribat. & M. Tullius secundo de Oratore: dicere aiunt Ennium, facilius à sapiente flammam ore in ardenti opprimi, quàm bona dicta tenere. vnde meritò laudandus est Traianus, qui rebus bellicis & laudibus innutritus, contentus fuerit hostem repressisse dum posset vincere. *Hostes tui*) Qui nolunt pugnare, verentes fortitudinem tuam. *Capitolium*) In quod triumphantes curru vehebantur. *Inanes*) Non solidam gloriam & verum triumphum reportantes. *Nec falsæ*) Domitiani falsos triumphos monstrat, è quibus Germanicum notat. Tacitus in vita Agricolæ. inerat Domitiano conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur. Quod in libello de moribus Germanorum obscurius tetigit, quàm vt statim per se coniici possit: inde, inquit, proximis temporibus Cimbri magis triumphati, quàm victi sunt. Dion: Domitianus expeditionem sumens in Germanos, & nusquam bellum intuitus, rediit. nam expeditiones partim sponte suscepit, partim necessariò: sponte in Cattos, necessariò vnam in Sarmatas, legionecum legato simul cæsa: in Dacos duas, primam Oppio Sabino consulari oppresso, secundam Cornelio Fusco præfecto cohortium prætorianarum, cui belli summam commiserat de Cattis Dacísque post varia prælia duplicem egit triumphum. de Sarmatis lauream modò Capitolino Ioui retulit. eadem ferè scribit Eutropius. at Paulus sub nomine, in-

nec pronocas. Magnum est imperator Auguste, magnum est stare in Danubij ripa, si transeas, certum triumphi, nec decertare cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. nam vt ipse nolis pugnare, moderatio, fortitudo tua præstat, vt neq; hostes tui velint. Accipiet ergo aliquãdo Capitoliũ nõ inanes currus, nec falsæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quit, ſuperatorum hoſtium de extinctis legionibus triumphauit. Dion. bellum aduerſus Dacos ſumpſit, nunquam tamen cum hoſte congreſſus, falſo in vrbem ſcripſit, ſe illos ſuperaſſe. ſenatus tamen tot ei decreuit, vt ferè totus orbis Romanus ſubiectus imaginibus, & ſtatuis Domitiani argenteis aureiſque impleretur. verùm Iulius Frontinus libro primo ſtratagematicōn ſuorum, ſiue illud opus ſub Domitiano fuerit editum, & ideo non auſus vltra progredi: Imperator inquit, Cæſar Domitianus Auguſtus Germanicus, cùm Germanos, qui in armis erant, veller opprimere, nec ignoraret maiore bellum molitione inituros, ſi aduentum tanti ducis præſenſiſſent, profectionem ſuam ſenſu obtexuit Galliarum, ſub quibus inopinato bello affuſus, contuſa immanium ferocia nationum, prouinciis conſuluit. & paulo pòſt. Imperator Cæſar Domitianus Auguſtus, cùm Germani more ſuo è ſaltibus & obſcuris latebris ſubinde impugnarent noſtros, tutúmque regreſſum in profunda ſyluarum haberent, militibus per. c. xx. millia paſſuum actis, nō mutauit tantum belli ſtatum, ſed & ſubdidit ditioni ſuæ hoſtes, quorum refugia nudauerat, huius expeditionis Martialis & Papinius, ſed cum adulatione meminere, & Germanici triumphi Euſebius. ad hæc Græcorum quidam ſcripſere, quòd in Galliam irruēs, & ſociorum quædam depopulatus, admodum elatus ſit, tanquam magnum aliquod feciſſet. ideóque militibus duplex ſtipendium dediſſe. Ioſephus lib. vii. Domitianus Cæſar audita Germanorum defectione, quanquam iuuenis, tantam rei magnitudinem ſuſcipere non detractauit. illi autem expeditionis fama perculſi, ei ſe dediderunt. Sed hæc geſta videntur adhuc Veſpaſiano viuo. *Nec falſæ*) Tacitus libro xv. de Nerone vbi narrat Ceſennium Petum cum ſuis victum à Parthis. at Romæ, inquit, trophea de Parthis, arcúſque medio Capitolini mōtis ſiſtebant.

Simulachra victoriæ) In triumphis producebantur machinæ delatæ per ſeruos in tabulis, in quibus præliorū ſimulachra reddebātur. cernere erat vincentes Romanos, cadentes cæſóſque hoſtes in vna: fugientes in alia hoſtes, inſequentéſque quirites: oppugnari vrbes, defendíque alias: alias capi, vríque excidíque. & ſingulis in machinis & rebus, quæ gererentur. primarii hoſtium duces ſimulati eodem erant veſtium habitu, in quo pòſt veri ante currum victi, ſequebantur. nam & Appianus libro ii. vbi explicat triumphos à Cæſare ductos, ſummorum virorum imagines vel occiſorum, vel fugatórum, ſolias in pompam triumphi deferri monſtrat: quinimò regionum, vrbium, caſtellorum ſimulachra producebantur. *Sed*) Ordo eſt, ſed accipiet tranquillitatem, imperatore Traiano reportante veram & ſolidam gloriam. *Obſequia*) Parent hoſtes imperiis noſtris, & ponte faciunt imperata, vt non opus fuerit eos vincere. ideo monſtratur ouationem duxiſſe Traianum. Hoc enim eſt ouatio, vincere hoſtes ſine cæde. alibi de Spurinna. oſtentatóque bello ferociſſimam gentem (quod eſt pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. *Niſi ex cont.*) Niſi cùm hoſtes parere imperiis noſtris recuſarent. *Barbarus*) Decibalum deſignabat, Dacorum regem iam tum bellum parantem. *Inſolentiæ*) Superbiæ. *Næ*) Certè, ſi diphthongatur affirmantis aduerbium, quod etiam Diomedes præcipit, næ certè & valdè ſignificare memorans.

simulachra victoriæ, ſed imperatore veram ac ſolidam gloriam reportante, tranquillitatem & tandem confeſſa hoſtium obſequia, vt vincendus nemo fuerit pulchrius hoc omnibus triumphis. neque enim vnquam, niſi ex contemptu imperij noſtri factum eſt, vt vinceremus. Quòdſi quis barbarus rex eò inſolentiæ furoríſque proceſſerit, vt iram tuā, indignationémque mereatur: ne ille, ſiue interfuſo mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu

rāns. hoc deprehendes in prima apud Terentium comœdia. & Secundus non multo pòſt ſcripſit, næ ille in tam breui tempore effecerit. & alibi, næ ſuffragiis conſularium virorum, vrbes, populi, gentes inferuntur. M. T. pro Roſcio.

Præcipiti) Arduo, prærupto. *Defenditur*) Dirimitur, munitur. nam multi locorum difficultate confiſi audent rebellare. *Prona*) Peruia. *Subſediſſe*) Complanaſſe, demiſiſſe. Ouidius, flumina ſubſidunt. Iuue. nutare vrbes, ſubſidere terras. *Interceptum*) Sublatum. explanatio, quæ verbis propriis conſiſtit. eſt præterea grādis oratio. *Illatas*) Impulſas. *Terras*) Vel multitudinem nauium notauit, quibus æquor contectum videretur continens, vel facilitatem expugnationis, tanquam ſi à terra aggrederentur. an potius hominum multitudinem reſpexit, quam tantam futuram dicit, vt barbarus ille poſſit arbitrari, nō claſſes, ſed vrbes ipſas in regnum ſuum illatas. *Prouinciarum*) Noſtrarum. nam prouinciæ erant ſubditione Romanorum. vnde dicebatur aliquod regnum in formā prouinciæ redigi, quando ſublatis regibus, miſſo cum exercitu proconſule Romanis legibus parebat, ac vectigalia pendebat. *Extorto*) Ablato, direpto. reſpicit Domitianum. *Hoſtilibus*) Si legitur hoſtibus, erit articulus, & diſiunctim proferemus. hoſtibus, armis: ſi verò (quod magis probo) hoſtilibus armis, erit contentio, vt hoſtilia arma opponantur prouinciarum ſpoliis, & captorum regum catenæ, extorto ſociis auro. hoc dicendi modo Naſo dum Liuiam ſolatur eſt vſus. Aſpiciam regum luentia colla catenis: Duráq; per fœuas vincula nexa manus. *Regum c.*) Nā captiui reges cùm à portis vſque ad forum, triumphantium currus honeſtaſſent, ſimulatque in Capitolium flectere cœperat imperator, abrepti catenis, quibus ante currū vincti ducebātur, & in carcerē tracti, necabātur. teſtis eſt ille quicunque panegyricū Cōſtantino Conſtantij dixit. Valerius antè triumphales currus ſcribit, Siphacis & Perſæ ceruices catenatas ductans, & Claudianus cecinit lictórque metus cum fratre pauore Barbara ferratis innectunt colla catenis. *Grauem*) Reſpexit ad numerum ingentem captiuorum & ſpoliorum. vates nimirum ſunt plerunque rerū ſcriptores. nam non ſolùm hac oratione ſtimulatus eſt Traianus contra Decibalū, ſed ferè ſingula prædixit, quæ in Dacico triumpho geſta poſtmodum fuēre. *Ingentia ducum n.*) An reſpexit ingentia Decibali facta, an ſicut indicant ſequentia, ad ſonum horrendum barbarorum nominum quæ audientibus horrorem incutiunt. *Nec indecora*) Ingentia, paria. *Videor*) Ordo & ſenſus. videor intueri mox ipſum te ſublimem ſequentem in manibus, hoc eſt hoſtes ligatos manus, & curru inſtantem tergo domitarum

præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam prona, támque cedētia virtutibus tuis ſentiet, vt ſubſediſſe montes, flumina exaruiſſe, interceptum mare, illatáſque ſibi non claſſes noſtras, ſed terras ipſas arbitretur. Videor iam cernere non ſpoliis prouinciarum, & extorto ſociis auro, ſed hoſtilibus armis, captorúmq; regum catenis triumphum grauem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora vocitare. Videor intueri in manibus ſequentem mox ipſum te ſublimem, inſtantémque curru domitarum gentium tergo, ante currum autem clypeos, quos ipſe perfoderis. Nec tibi opima defuerint, ſiquis regum venire in manus audeat: nec modò telorum tuorum, ſed etiam oculorum, minarúmque

Universidad de Deusto
Biblioteca

gentium. quantum ex Plutarcho in triũpho Aemilii licet cognoscere, primò ar ma, & viniuersa rerum præda procede bat in triumpho, deinde captiui quos im perator purpura & auro contexta veste indutus, & lauri ramum dextra gerens curru sublimis post sequebatur, circa quẽ milites partim iocos, partim Imperatoris laudes continebant. *Currum*) Videor intueri clypeos hostiles. *Opima*) Spolia quæ dux duci detrahit. trunco siquidẽ mõtanę quercus abscisso, & in trophei modũ fabricato, affixa quaque versũ spolia impẽdebãt ornatè plurimũ ac decorè dispositа. mox accedente populi frequentia, imperator post Romulũ tollebatur in currum, consequebatur exercitus deo ac imperatori incondita carmina canens, inde procedens & ad Feretrii Iouis templum ascendens, ea illi solemni dedicationẽ suspẽdebat. Primus Romulus ab Acrone Ceninensium rege detracta spolia opima retulit, extructo templo in vertice Capitolini collis. secundus A. Cornelius Cossus, Tolumnio Hetrusco. tertius & postremus, M. Claudius Marcellus Gallorum rege Viridomaro siue Brioma-

ro (vt interdum legimus) nec multitudinẽ compotum eius doni vulgata laus est. Feretrium autem Iouẽ appellãt, quòd trophæa feretro vecta, id est, è feretro trophæa ferantur. alii quòd fulmine feriat, cæteri quòd in bello feriri soleat. si quis, inquit Dionysius, velit tropeuchon, siue, vt quidam sentiunt, scylophoron, siue quia omnes excellit, omnémque in circuitu comprehendit naturam, rerum & motum hyperpheretrem, non aberrabit à vero. manubias communes spolia, priuatas opima vocãt. Numã tamen Pompilium, in commentariis, prima secunda & tertia memorasse opima traditum est, primáque capta Ioui Feretrio, secunda Marti, tertia Quirino, consecrari iussit. primo asses trecentos, secundo lxxx, tertio C. præmium esse cõstituit. Festus opima dicta credit magnifica & ampla spolia ab ope, sicut opimas hostias pingues inde verbum opimare, quod est pinguẽ facere, deductum. quo Apuleius & Columella vsi sunt. verùm Flauius Vopiscus in Tacito, opimare vsurpauit pro abundè onerare, mensam, inquit, suam nunquam nisi agrestibus opimauit.

Coniectum) Aspectum, repercussionem. *Oppositum*) Vera lectio vt dicatur coniectum oppositũ. *Proximæ*) Cùm contentus fuisti repressisse Germanos. *Vicisse*) Bellum gessisse, & per id vicisse cupidus, scilicet vincere vt triumphares. *Quia* ℣.) Quia contigerat vincere. contrarium illi ex primo epistolarum lib. non ideo prædicare, quia fecerint, sed vt prædicaretur, fecisse creduntur. contentio, color. *Castrorum*) Militarem. nam Dione scribente, Traianus milites sub disciplina continuit, vt neque insolescerent, neque contra se auderent insurgere. sed quieti imperia facerent. ipse etiã Plin. eidẽ Traiano scribit, distulisse supplicii seruorũ inuentorũ inter tyrones, vt illũ cõditorẽ & formatorẽ militaris disciplinæ cõsuleret de-

coniectum toto campo, totóque exercitu oppositum perhorrescat. Meruisti proxima moderatione, vt quandocunque te, vel inferre, vel propulsare bellum coegerit imperij dignitas, non ideo vicisse videaris, vt triumphares, sed triumphare, quia viceris. Aliud ex alio mihi occurrit. quàm speciosum est quòd disciplinam castrorum lapsam extinctámque refouisti? depulso prioris seculi malo, inertia & contumacia, & dedignatione parendi. Tutum est reuerentiam, tutum charitatem mereri. nec ducũ quisquam, aut non amari à militibus, aut amari timet: & inde offensæ gratiæq; pariter securi, instant operibus, adsunt

modo pœnæ. *Refouisti*) Reparasti, resuscitasti, emendasti. *Malo.*) Inobedientia, superbia. *Inertia*) Imperatorũ. *Contumacia*) Insolentia militũ, qui dedignabãtur parere suis ducibus. hinc ad Aristonẽ scribẽs

notabiliter Domitiani tẽpora taxat. iuuenes, inquit, fuimus in castris, sed cùm suspecta virtus, inertia in precio, cũ nulla ducibus autoritas, nulla militibus verecundia, nusquã imperiũ, nusquam obsequiũ, omnia turbata, atque etiã in cõtrariũ versa. *Tutum*) Repetitio. *Reuerentiã*) Honorẽ cum timore. *Charitatem*) Amorem. *Quisquã est, qui aut n.t.a.*) id est quia certus est amari à militibus. *Aut tim.a.*) Quòd non ametur. *Offensæ*) Cùm dubitant de amore militum. *Gratiæ*) Cũ certi sunt amari. *Securi*) Imperatores fidem militum non verentes. *Operibus*) Bellicis. *Exercitationibus*) Meditationibus intersunt campestribus. similiter cadẽs. *Aptant*) Adiunctio cùm verbũ postponitur, quod superiores parres orationis comprehendit. *Is*) Est verè. *Imminere*) Milites in perniciem suam impendere. *Intendi*) Machinari, struere insidias, vim vel periculũ. *Persuasio*) Quòd milites sibi mala struerẽt. *Illorum*) Imperitorum. *Hostilia*) Iniqua, crudelia. *Timebant*) Hostilia. *Studia*) Artes. *Corpora*) Quæ non exercentur. *Languescere*) Vilescere, effœminari, insitum robur perdere. *Incuria*) Situ, negligentia. *Hebetari*) Obscurari, obtundi. explanatio ex propriis & vsitatis verbis consistens. *Porrò*) Certè. *Exterorum*) Hostilium. *Principum*) Optimatum. *Validorum exortus*) Maiorum syderum eleuatio ad nostrum hemisphærium, vt exorientе sole, lunæ splendor obscuratur, illa lucente cæterarum fulgor stellarum hebetatur. est autem similitudo, quæ sumitur ante oculos negocii ponendi causa. *Aduentu*) Adueniente imperatore ad exercitum. *Legatorum*) Qui vicarias vices absente imperatore gerunt, & illius imperio parent. *Inumbratur*) Obscuratur, minuitur. *Eras*) In exercitu. *Vltus*) Dignitatis alicuius. *Quisque*) Cum imperio, & magistratu. *Ex eo*) Ex præsentia tua. *Reuerentia accesserat*) Te præsente magis obseruabãtur. *Summæ*) Militibus in honore constitutis. *Infimæ*) Priuatis gregariis. laudatur Adrianus Traiani successor à Dione quòd milites ad omnem pugnæ speciem exercebat, hos honore afficeret,

exercitationibus, arma, mœnia, viros aptant. quippe non is princeps, qui sibi imminere, sibi intendi putet, quod in hostes paretur. quæ persuasio fuit illorum, qui hostilia cùm facerent, timebant. Eodem ergo tempore militaria studia, nec animos modò, sed corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari, retundique gaudebant. duces porrò nostri non tam regum exterorum, quàm suorum principum insidias, nec tam hostium, quàm commilitonum manus ferrúmque metuebant. Est hæc natura syderibus, vt parua & exilia validorum exortus obscuret. similiter imperatoris aduentu legatorũ dignitas inumbratur. tu tamen maior omnibus quidẽ eras, sed sine vllius diminutione maior. eandem autoritatem præsente te quisque, quam absente retinebat. quinetiam plerisque ex eo reuerentia accesserat, quòd tu quoque illos reuerebare. Itaque perinde summis atque infimis charus, sic imperatorẽ commilitonémque miscueras, vt studiũ omniũ laborẽq; & tanquã exactor intẽderes, & tãquã particeps, socúsq; releuares. Felices illos, quorũ fides & industria non per internuncios, & interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis, probantur:

illos officii admoneret, vt exemplo suo meliores ac fortiores redderet. *Sic imperatorem commilitonémque misceras*) Sic imperatoriam grauitatem, & militarem comitatem opportunè retinebas. magna Traiani laus, qui duas res diu disiunctas ita coniunxerat, vt nullum reprehensioni locum relinqueret. sic Tacitus Neruã cõmẽdauit, quòd res olim dissociabiles miscuisset, principatum & libertatẽ. sic Macrini vxor à Secũdo celebrata, quòd multas ex diuersis ætatib. virtutes sũptas collegisset, & cõsociasset. nõ dissimiliter Pacatus in panegyrico Theodosii. duas, inquit, res diuersissimas iũxi, metum & temeritatẽ. *Exactor*) Censor *Intenderes*) Augeres. *Releuares*) Leuiorem faceres cùm te viderint operum participem.

Consecuti sunt) Hoc etiam amplius à te milites habent. *Quàm tibi*) Qui optimè illos noueras. *Reuocabant*) In vrbem ab exercitu. ordinem rei exequitur. *Castrorum*) Militum. *Iter*) Tuum fuit ab exercitu ad vrbem. *Nec verò ego*) Occupatio. cùm dicimus nolle dicere, quod tunc maximè dicimus. *In laudibus tuis*) In numero tuarum laudum. *Aduentum*) Hospitium. *Non pater*) Ne liberos stuprares. intellectus exornatio, cùm res tota de parte cognoscitur. quamuis tradat Dion, Traianum puerorum amatorem fuisse, citra tamen alicuius iniuriam. *Maritus*] Ne vxorem suam vi raperes. memorat Tacitus Vitellium apud senatum dixisse, se à parentibus audiuisse, ipsos vidisse, arripi coniuges ad libita Cæsarum. vt alios priores omittam, qui alienas vxores sibi vsurparunt, Domitianus contrectatis multorum vxoribus, Domitiam Longinam Aelio Lamiæ nuptam, in matrimonium abduxit, & Iuliam fratris filiam alii collocatam corrupit. adhæc Paulus Diaconus, refert Constantinum imperatorem adeo socios afflixisse, vt vxores à maritis, filii à parentibus separarentur. *Affectata*) Comparata contra sui naturam, simulata. *Castitas*) Quæ refertur non solùm ad virginitatem, sed etiam ad omnium turpium obscœnarúmque rerum abstinentiam. *Ingenita*) Insita, naturalis. *Intérque ea.*) Bona castitas est connumeranda, quæ non possis tibiipsi ascribere, sed Deo. innata enim fuerat, non comparata abstinentia. *Imputare*) Adscribere. *Vehiculis*) Ad vehenda militum impedimenta. *Fastidium*) Ambiguum est an quòd hospitia vilia non fastideret, an quòd non esset fastidio suscipientibus se in hospitium. *Annona*) Cibus, victus erat tibi par cæteris. Spartianus. libenter Adrianus cibis castrensibus in propatulo vtebatur, hoc est lardo, caseo, posca, exemplo Scipionis Aemiliani, & Metelli, & autoris sui Traiani. duro enim & aspero victu contentus, sic rem militarem constituit, vt per multum temporis ab eo facta pro lege & militari instituto haberentur. annonam autem pro copia frugum Martianus ad municipales vsurpat, non debere

consecuti sunt, vt absens quoque de absentibus nemini magis quàm tibi crederes. Iam te ciuium desideria reuocabant, amorémque castrorum superabat charitas patriæ. iter inde placidum, ac modestum, vt planè à pace redeuntis. Nec verò ego in laudibus tuis ponam quòd aduentum tuum non pater quisquam, non maritus expauit. affectata alijs castitas, tibi ingenita & innata, intérque ea, quæ imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitia fastidium, annona quæ cæteris. ad hoc comitatus accinctus & patens, dicere magnum aliquem ducem, ac te potissimum ad exercitus ire. adeo nihil, aut certè parum intererat inter imperatorem factum, & breui futurum. Quàm dissimilis

scribens decuriones vilius præstare frumentum ciuibus suis, quàm annona exigit. sic Valentinus de administratione rerum ad ciuitatem pertinentium. satis constat annonam pro commeatu. i. omni poculento, & esculento vsurpari. nam Varro lib. iii. rei Rusticæ, & Tranquillus in Tiberio, annonam macelli, Columella vini ac musti annonam libro quarto, tertio Vegetius pro omni commeatu posuere, vt pabula, inquit, frumentum cæteræque annonariæ species, quas à prouincialibus consuetudo deposcit, maturius exigantur. Iuuen. satyra ix. veneni annonam etiam dixit. sed commodius ad frugem refertur. nam Iulius Cæsar libro i. belli ciuilis annonam creuisse & militum vires inopia frumenti diminutas asserit. & Columella regionis annonam, vbi de pastinato solo agit. Plinius lib. xviii. & Columella viii. posuerunt annonam pro vilitate frugum & abundantia, apud Vegetium & Lampridium lego duplicem annonam, pro duplo frumenti dari militibus. vbi etiam inuenies annonis & annonas in numero pluriũ. annonariam legẽ tulit P. Clodius. trib. pleb. qua frumentũ populo gratis daretur. *Ad hoc*) Præterea. *Accinctus*) Paratus, expeditus, promptus. *Te p.*) Te principem modestissimũ. oratio venusta. *Ire*) Tanto ordine redibat. *Factum*) Inter te iam creatum. *Et breui f.*) Tanta moderatione incedebas. nam postquã facti sunt imperatores, solent insolescere propter fortunã: futuri verò modestiã prætendere, vt inde fauorẽ hominum aucupẽtur. *Quam diff.*) Artificiosè hoc. nã Aphthonius in suis præexercitamẽtis iubet cõparatione vti debere in laudationibus. quod nũc Secũdus obseruat, pessimi principis iter & optimi inter se committens.

Nuper) Paucis antè annis. *Principis*) Domitiani. *Transitus*) Per Italiam, dum rediit ab expeditione. *Sit.*) Dubitatio. *Abactus*) Abstractiones hospitum per vim à sedibus suis. *Perusta*) Translatio ab igne. *Attrita*) Conculcata. *Dextra l.*) Hinc inde, vndique. *Vt*) Tanquam. *Vũ*) Belli furor. *Barbari*) Getæ, Sarmatæ, Germani. faciunt hîc ex oratione Pompeiana M. Tullii verba illa: propter auaritiam imperatorum, quantas calamitates quocunque ventum sit, vestri exercitus ferant, quis ignorat? itinera quæ per hosce annos in Italia per agros, atque oppida ciuium Rom. nostri Imp. fecerunt, recordamini. vtrum plures arbitramini per hosce annos militum vestrorum armis hostium vrbes, an hybernis sociorum esse deletas. neque enim potest exercitum is continere imperator, qui seipsum nõ continet. *Quos f.*) Suprà monstrauimus plures clades perpessum Domitianum per barbaros. *Domitiani*) Crudelissimi, & auarissimi tyranni. *Non p.*) Cuius est curare ciues tanquam filios. *Pro tua g.*) Respectu gloriæ tuæ, scilicet quòd hoc pertineret

nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, cùm abactus hospitum exerceret, omniáque dextra, lœuáque perusta, & attrita, vt si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendum prouincijs erat, illud iter Domitiani fuisse, non principis: itaque non tam pro tua gloria, quàm pro vtilitate communi edicto subiecisti, quid in vtrunque vestrum esset impensum. Adsuescat imperator cum imperio calculum ponere. sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus, edicat quid absumpserit. ita fiet, vt non absumat quod pudeat dicere. Præterea futuri principes velint, nolint, sciant, tantum constat: propositisque duobus exemplis meminerint perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

ad tuam gloriam. *Edicto*] A te facto post reditum in vrbem de ratione expensarum. *Quid in Str.§.*) Quid expendisset in expeditione sua Domitianus in Germanos, & quid tu. nam longè minora Traianus impenderat sua modestia. *Cum im.*) Cum exercitu. *Calculum p.*) Computare, expensarum rationem facere. Tranquillus: nam ante occupatam remp. ab imperatoribus solebant duces rationem impendii reddere. sic boni principes deberent expensi curam tenere, tanquam si populo essent reddituri rationem. *Edicat*) Edicto ostendat, & declaret. *Ita*) Si omnibus pronunciabat. *Quod pudeat max. thes.*) Notat Domitianum, qui militibus stipendia duplicauit. *Constat*) Refert. *Duobus*) Domitiani & Traiani. *Coniecturam*) Cognitionem per signa. nam coniectura est directio quædam rationis per signa ad veritatem: dicta à coniectu. vnde etiam somniorũ, atque ominũ interpretes, coniectores vocantur, autore Fabio lib. iij. *Hoc*) Traiani exemplum. *Vel t.*) Domitiani, qui nullam impensam suæ expeditionis edixit.

Nonne) Multum illa ornant secũdũ Cicer. de oratore. habiti honores: decreta virtutis præmia. *Nouos*) Repetitio. *Titulos*) Splendida cognomina. *Patriæ p.*) Primum Romulum patrem patriæ conditorémque alterum vrbis haud vanis laudibus, milites inter iocos Camillum de Gallis triumphantem appellauere. sed ex decreto patrum omnium primus Cicero, detecta coniuratione Catilinæ dictus est, referente Plutarcho. meminere huius rei, Iuuenalis sat. viii. Plinius senior lib. vii. Appianus lib. ii. postea multi hoc cognomentum recepere, siue adulatione, seu merito. ideo dicti patres patriæ quòd eam, quam patres in filios potestatẽ, ipsi in ciues haberent. an potius hoc institutũ honoris quàm imperij causa. vt ipsi tãquam patres subiectos admonerent, ac amarẽt vt filios. & ciues principes tãquã parentes obseruarẽt. Seneca li. i. de clementia. Patrem quidẽ patriæ appellamus principẽ, vt sciat datã sibi potestatẽ patriã, quæ est tẽperatissima, liberis cõsulẽs, suáque post illos reponẽs. & Simonides apud Xenophõtẽ præcipit, vt princeps existimet ciuitatẽ suã ppriã esse domũ: ciues verò, ppinquos, amicos aut filios: & filios velut animã propriã. & hos omnes obligare nitatur officio. *Pugna*] Contentio fuit, vt assumeres cognomentum patris patriæ. *Vicimus*] Obtinuimus. *Primo st. die*] Vt Cæsar dictator. recepit & Augustus, sed vix à patribus expugnatus. *Aestimator*] Iudex. *Te mereri*] Beneficiis tuis in patriam collatis. cuius exemplum postea secutus est Antoninus Pius. *Esses*] Affectu patrio & amore in ciues, sicut iubet Xenophon. *Fieres*] Cognomentum à senatu acciperes. *Nec publicè p.*) Nihil referebat ad amorem publicum quo nomine vocareris: nam etsi Cæsarem te dicebant, parentem tamen

Nonne his tot tantísque meritis nouos aliquos honores, nouos titulos merebare? at tu etiam nomen patris patriæ recusabas. Quàm longa nobis cum modestia tua pugna, quàm tardè vicimus, Nomen illud, quod alij primo statim principatus die, vt imperatoris, & Cæsaris, receperunt: tu vsque eò distulisti, donec tu quoque beneficiorum tuorũ parcissimus æstimator, iam te mereri fatereris. Itaque soli omniũ contigit tibi, vt pater patriæ esses, antequam fieres. eras enim in animis, in iudicijs nostris. nec publicæ pietatis intererat, quid vocarere, nisi quòd ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret, & Cæsarem, cùm patrem experiretur. Quod quidem nomen, qua benignitate, qua indulgentia exerces, vt cum ciuibus tuis quasi cum liberis parens viuis? Vt reuersus imperator, qui priuatus exieras, agnoscis, agnosceris. eosdem nos, eundem te putas. par omnibus, & ob tantum cæteris maior, quo, melior. Ac primum qui dies ille, quo expectatus, desideratúsque, vrbem tuam ingressus es? Iam hoc ipsum, quòd ingressus es, quàm mirum, lætumque? nam priores inuehi, & importari solebant, non dico quadriiugo curru, &

patriæ intelligebant. sed tua beneficia hoc verbo voluerunt exprimere, ne ingrati viderentur, si te non appellassent hoc cognomine, cùm verus parer esses patriæ. *Ingrata*] Patria. *Quod quidem n.*) sc. quum agis te parentem benignissimum & indulgentissimum. *Vt*] Quomodo. *Agnoscis*] Tuos ciues tanquam vnus ex illis. *Eosdem*] Tibi pares & consortes. *Par*] Humanitate. *Maior*] Illa maiestas imperatoris, & diis proxima, sibi venerationẽ comparare virtutibus egregiis. *Ingressus*) Pedibus. *Inuehi*] Equo. *Importari*) Cruicibus seruorum. *Non d.*) Interpretatio.

albentibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat. tu sola corporis proceritate elatior aliis, & excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non ætas quenquam, non valitudo, non sexus retardauit, quo minus oculos insolito spectaculo impleret. Te paruuli noscere, ostentare iuuenes, mirari senes: ægri quoque neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem, sanitatémque prorepere. Inde alij se satis vixisse te viso, te recepto, alij nunc magis esse viuendum prædicabant. Fœminas etiam tunc fœcunditatis suæ maxima voluptas subijt, cùm cernerent, cui principi ciues, cui imperatori milites peperissẽt. Videres referta tecta, ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locũ, qui non nisi suspensum, & instabile vestigium caperet. oppletas vndique vias, angustúmque tramitem relictum tibi. alacrem hinc atque inde populum, vbique par gaudium, parémque clamorem: tam æqualiter ab omnibus ex aduentu tuo lætitia percepta est,

Albentibus] Candidis enim equis trahebatur triumphantium currus. *Arrogantius*] Superbius. *Proceritate*] Altitudine prædiximus Traianũ fuisse statura procera. *Sed de sup.*) Contrarium, color, sc. triumphasti, quòd tua humanitate viceris priorem imperatorum superbiam. non enim vt illi in vrbem es importatus nostris humeris, sed pedibus introisti. *Aetas*] Senium & pueritia. *Insolito sp.*] Quod imperator ab exercitu veniẽs in vrbem pedibus iret. *Te paruuli n.*] Distributio, eminplures res, aut personas negocia quædã dispartimur. posita autẽ sunt infinita pro præteritis imperfectis indicatiui. hic etiam (non enim verebor ne lectoribus sim fastidio, & sim licèt, modò prosim) comprehenditur dissolutio, quæ coniunctionibus verborum è medio sublatis, partibus separatis effertur. videtur iuuenes & senes esse similiter cadens. *Sanitatem*] Quod fecisse Vespasianum locupletissimi autores prodidere, qui excremento oris respersit genas cæci, & oculorum orbes, & statim illi dies illuxit. alium manu ægrum pede suo calcatum morbo soluit. quin & Spartianus memorat, mulierem oculis captam, recepisse lumen, quòd genua Adriani fuisset exosculata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prorepere] Quadrupedes de more serpẽtum. *Inde a.*] Ethopeia pulchra, de qua Aphthonius. Ethopeia est quæ personam habet cognitam. morem verò tantum fingit. hic Romani sunt persona cognita. fingit autem quæ dicere possent. *Satis u.*] Se mori felicem. sic Corœlius Rufus optabat superuiuere Domitiano, vt moriturus post illius tyranni necem liber, si rempubl. vidisset successori bene commissam. *Magis esse u.*] Fruendum diu felicitate temporum sub optimo principe. *Fœcunditatis suæ*] Copiæ filiorum suorum. *Videres*) Descriptio, quæ rerum consequentium continet perspicuam, & dilucidam cum grauitate expositionem. *Referta*) Plena spectatoribus. pariter Claudianus de triumpho Honorij. quantum licuit consurgere tectis Vna replet turbæ facies, vndare videres Ima viris, altas effulgere matribus ædes. *Tecta*) Quà Traiano erat transeundum. *Laberantia*) vix sufficientia oneri. *Suspensum*) ambiguum, periculosum. erant enim occupata loca, vbi nemo poterat firmiter stare, nec nisi cum discrimine. *Tramitem*) Viam. à transuerso dictum opinatur Varro.

Quàm om.) Æqualiter venisti. *In singulos g.*) Per singulos passus. an per singulos coniugum liberorúmque cœtus, per sexum & ætatem dispositos, quod refert Tacitus factum in Neronis ingressu. *Osculo e.*) At Nero, si Tranquillo credimus, neque aduenies, neque proficiscens, quenquam osculo impartiuit, ac ne salutatione quidem. ipsa certè virtus, M. Tullio de Oratore tradente, in earum rerum vsu ac moderatione maximè cernitur. tractanda laudationibus etiam hæc sunt naturæ & fortunæ bona, in quibus est summa laus, non extulisse se in potestate, non fuisse insolentem propter abundantiam fortunæ, & copiæ, non superbiæ ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem & materiam dedisse. *Vt dim.*) Vt deosculatus fueras senatores ab vrbe proficiscens. *Equestris ordinis de.*) i. equites. circuitio color. decora dicens, respexit ad auri fulgorem, quo equites illustrabantur. *Gratum*) Repetitio, & distributio. *Honore n.*) Nominabris cum honore. *Sine monit.*) Sine nomenclatore, qui suggerere solet nomina nescientibus. *Tantum non*) Etiam super qua dictione in præcedentibus plura. *Clientibus*) Dionysius tradit & Plutarc. Romulũ patronatũ vocasse susceptũ pauperum humiliúmq; patrocinium, & officia instituisse, vtrísque clientibus & patronis percommoda, beniuolas ciuilésque actiones eorum feciisse. enarrare oportebat patronos clientibus suis legitima, quorum notitiam non habuissent, præsentibúsque ipsis, siue absentibus, pariter omnia perficere quæcunque faciunt pro filiis patres: pecuniarum quoque, & qui circa eas versantur contractuum rationem explicare. causásque ipsos pro clientibus iniustè oppressis suscipere, ac si quis etiam pactionis alicuius nomine læderetur accusantibus respondere, denique omnem eis quietem priuatorum publicorúmque negociorum, cuius maximè indigent, exhibere. Clientes autem patronis suis ad filiarum dotem contribuebant, si pecuniis earum patres indigebant, próque redemptione hostibus pecunias persoluere, aut pro filiis eorum captiuis multas publicas proprio ære & gratis dissoluere. in magistratibus etiam & deductionibus, & aliis in republ. sumptibus, impendiorum participes tanquam genere proximos adesse. horum aliqui salutatores, cùm domum venirent, alij deductores

quàm omnibus venisti. quæ tamen ipsa cũ ingressu tuo creuit, ac propè in singulos gradus adaucta est. gratũ erat cunctis, quod senatum osculo excipieres, vt dimissus osculo fueras. gratum quòd equestris ordinis decora honore nominũ sine monitore signares. gratum quòd tãtum non vltro clientibus salutatis quasdã familiaritatis notas adderes. gratius tamen, quòd sensim, & placide, & quãtũ respectantiũ turba pateretur, incederes. quòd occurrantium

ctores, cùm ad officium deducerent: tertij assectatores, cùm comitarentur, dicebantur. promiscuum autem vtriusque, neque pium neque fas erat accusare se in vicem, neque aduersus testimonium dicere, nec suffragium aduersum ferre, nec cum inimicis adnumerari: & si quis horum aliqua feciisse argueretur, lege eum teneri proditionis. nec sub tutela patriciorum plebs tantùm erat vrbana, sed & coloniarum & sociorum. quinimmò Gellius memorat, clientem in fidem acceptum, chariorẽ haberi quàm propinquos, tuendúmque esse contra cognatos, & patrem primum, postea patronum, proximum nomen habere. quanquam Massurius scribat in officiis, apud maiores ita obseruatum esse, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini locum fuisse. *Respectantium*) Remorantium.

Populus) Multitudo. *Te quoque te*) Repetitio. *Immo m.*) Correctio. *Astaret*) Adhæreret, stiparet. *Latus*] Vitam. nam solent principes latus suum munire satellitib⁹, vnde etiam latrones dicti lateris custodes. *Circumfusus*] Circumdatus. *Flore*] Primoribus. *Inualuisset*] Creuisset, validior incubuisset, vt modò senatorum, modò equitum caterua media, prout altera horum maior vnda, circumstantes submouisset. *Lictores*] Suos ministros publicos. xij. lictores consulem præcedebant cum securibus, quando erat sine prouocatione, & virgarum fasces, siue lora gerentes autore Plutarcho, qui iussu principis continuò comprehensos vincirent. vnde à ligando lictores dictos multi credidere. quanquam Tyro libertus, referente Gellio, vel à lino, vel à licio, appellatos scribat. *Habitu, tranquillitate, modestia*] Articulus. cùm singula verba interuallis distinguuntur cæsa oratione. *Capitolium*) Collem Saturninum. duplex in vrbe fuit Capitolium, vetus & nouum, autore P. Victore. vbi omnium deorum simulachra celebrabantur, in octaua regione. at vetus, in sexta fuit. & alibi vt Capuę. & Pausanias super theatro Corinthiaco meminit fuisse templum Iouis Capitolini. Romanum igitur Capitolium Tarpeium à Tarpeia vocatum, deinde iussu Tarquinij Superbi dum Iouis templi fundamenta aperiuntur, inuentum est caput nuper occisi hominis, faciémque habens viuis similem, & à capite manantem sanguinem calidum adhuc & recentem, quæ visa species haud per ambages arcem eam imperij, capútque rerum fore portendebat: idque ita cecinere vates, quíque in vrbe erant, quósque ob eam rem consultandam ex Ethruria acciuerant. Dionysius, vt est Liuio copiosior, Romanos vates non intellexisse ostentum tradit, & missos in Ethruriam legatos vatem senem consulturos, quibus prius à Iuuene vatis filio instructis, ne deciperentur à patre, responsum in hęc verba: Viri Romani, dicite vestris ciuibus, fato dari, caput totius Italiæ fore hunc locum, in quo caput est repertum. ex eo Capitolium ab inuento capite vocatur. *Adoptionis tuæ*) Commoratio. cùm in loco firmissimo diutius

populus te quoque, te immo maximè, astaret, quòd primo statim die latus tuum crederes omnibus. neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus vndique, nunc senatus, nũc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiæ genus inualuisset, silentes quietósque lictores tuos subsequebare. nam milites nihil à plebe habitu, tranquillitate, modestia differebant. Vbi verò cœpisti Capitolium ascendere, quã læta omnibus adoptionis tuæ recordatio, quàm peculiare gaudiũ eorum qui te primi eodẽ loco salutauerunt imperatorem: quinetiam Deum ipsum tuum præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Vt quidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

manetur, & eôdem sæpius reditur. *Primi*] Dum magna voce adoptabaris à Nerua. an quod magis placet, dum ad exercitum iturus Capitolium ascendisses, consalutatus es imperator optimus. iam enim dixit: omnis quæ limen Capitolij insederat ad ingressum tuum foribus reclusis, vt docuit euentus te consalutauit imperatorem. nec aliter à cunctis omen acceptum est. *Deum ipsum t.*) Potius intellige Iouem, quàm Neruam. illum enim asserit huius adoptionis autorem, hunc verò ministrum. sunt qui non tuum, sed tunc legant. *Operis*] Sui, adoptionis. nam prædixerat, deorum hoc opus fuisse.

Iisdem u.] Eôdem loci.

Parens] Nerua. *Illud a.*] Adoptionem tuam. *Recens*) Magnus. *Dies*) Iste quàm fuit similis illi diei, quo adoptatus fuisti, & per quem ad hunc peruenisti. *Altaribus*) Tunc structis & excitatis, an excrescentibus flammis. quia altaria dicta Festus arbitratur, quòd in eis excrescat ignis. *Augusta*] Adaucta. hîc facit illorum interpretatio, qui Augustum ab auctu deducunt. *Vnius*) Traiani. *Se prec.*]Sibi ac liberis suis pro salute sua & suorum filiorum. nam te sospite sciebant sibi & suis futurum bene. *Palatium*] Domũ imperatorum. docet Dion triumphantes solitos per forum adire Capitolium, inde redire in Palatium. legimus etiam in epistolis Curtij Palatium Traiani: sed priuatam Traiani domum magis crediderim, cuius fit mentio à Victore. si tamen vlla fides præstanda est illis epistolis, quæ neque Curtij historici sunt, neque alicuius scriptoris illustris. quibus si nomina speciosa dempseris, nihil præter humile quoddam & penè barbarum dicendi genus offendes. immò magis offenderis. *Priuatam*] Quam habuit in Anentino iuxta ædem Bonæ deæ. *Ad penates suos*] Domum suam discessere. *Iteraturus*] Nouaturus. *Vbi nulla necessitas gaudendi*] Nam secretò & priuatis locis licet affectus liberè detegere. vtpote in tuto. ostendit igitur veram esse ciuium lætitiam, pro Traiano recepto, quam etiam domi retinebant. ac secus Recitat Dion, Neronem vrbem ingressum publicè veneratum, priuatim verò vbi impunè licebat, quid sentiret quisq; , enunciare, acerrimè laceratum. *Onerasset*] Inflasset superbia. *Eius(modi)* Tam gratus omnibus. *Pollicentur*) Cùm fiunt imperatores, spõdent se bonos futuros. & in initio plures fuere, sed procedente tempore mala respexere. *Spatium*) Quo in imperio fuisti. nam semper perstitisti in humanitate ingenita. *Miscuisti*) Coniunxisti. *Res diuersissimas o.*) Hæc est vera lectio, vt sit sensus, securè imperas & cum pudore. quod nullus diu antè fecerat. *Olim d.*) Quæ in aliis principibus inter se nõ cõueniebãt. Dion tamen scribit, Vespasianum habitasse vt plurimùm in hortis Salustianis, foréque domus semper patuisse sine custode, vt liceret omnibus ingredi, facilémque fuisse accessu & colloquio.

iisdem vestigiis insististi, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quæ circunstantium gaudia, quàm recens clamor, quàm similis illi dies, qui hunc genuit diem. vt plena altaribus, augusta victimis cuncta, vt in vnius salute collata omnium vota, cùm sibi se ac liberis suis intelligerent precari, quæ pro te precarentur. Inde tu in Palatium quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, vt si priuatam domum peteres. cæteri ad penates suos, quisque iteraturus gaudij fidem, vbi nulla necessitas gaudendi est. Onerasset aliũ eiusmodi introitus, tu quotidie admirabilior, & melior. Talis denique, quales alij principes futuros tantũ se pollicentur. Solũ ergo te cõmendat, augétque temporis spacium. iunxisti n. ac miscuisti res olim diuersissimas,

Securitatem imperantis, & incipientis pudorem) Iam dixerat. sic imperatorem commilitonémque miscueras. Tacitus in vita Agricolæ, nunc primo statim beatissimi seculi ortu Nerua Cæsar res olim dissociabiles miscuit, principatum, libertatem, augétque quotidie felicitatem imperij Nerua Traianus. nec spem modò votorum securitas publica, sed ipsius voti fiduciam ac robur assumpsit. Dion autor, Traianum, quòd bonos honorasset & extulisset, nullum timuisse, neque odisse. *Securitatem*) Quòd securus esses in imperio nullis petitus insidiis, quamuis legamus Crassum, & alios quosdam in Traianum coniurasse, & ideo patrum sententia damnatos. *Incipientis*) Imperare. *Pudorem*] Abstinentiam à malis. *Pedes deosculandos*) id est, non sinis pedes vel manus tuas ciuibus osculari: inde posteà priores damnans. cùm velvt, inquit, affixi currulibus suis, manum tantùm, & hanc cunctanter, & pigrè imputantibus similes promerent. *Prior*) Ante assumptum imperium. *Incedebas*) Hoc verbum vt plurimùm dignioribus personis ascribitur. *Circa te*) Imperatorem, quæ erant circa priuatum. *Ipso te*] A te ipso talis es princeps, qualis priuatus fueras. *Liberum est*] Licet ciuibus sine discrimine. *Subsistere*) Et quæ sequuntur, articulus, exornatio. *Contingat tibi ambulare*] id est, fortè. *Vt imputes*) Vt iactes te ciuibus nimium familiarem. *Suus pudor*) Si magnus, citò: si breuis, tardè. loquitur quisque tecum pro arbitrio suo. *Superbia*) Dedignatio, repulsa. *Facit*] Adiunctio, cùm verbum postremò collocamus. *Legibus*] id est, ratione à te regimur, non libidine. *Illæ*] Leges. sic tu. *Nobiscum*) Inter humanitatem, vtpote ductæ ex bono & æquo, & à nobis constitutæ, quibus nisi bonus princeps non subest. *Vt honor*] Excellit. *Quæ*) Imperatoriæ dignitates. *Æqualitatis metu*] Ne nobis viderentur æquales. *Vsum pedum amiserant*) Non gradiebantur. circuitio color. *Humeri cerui céſque*) Nam hexaphoro, vel octophoro vehebantur. *Super ora nostra*) Eminentiores. Iuuenalis satyra tertia, turba cedente vehetur Dives, & ingenti curret super ora liburno Seneca. quos supra capita hominum, supráq; turbã delicatos lectica suspendit. *Humus*] Mortales homines. *Communia*]Nobiscum, quia pedibus incedunt, sed excellunt gloria,

securitatem imperantis, & incipientis pudorẽ. Non tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis: nec osculum manu reddis. Manet imperatori quæ prior humanitas. incedebas pedibus, incedis: lætabaris labore, lætaris: eadémque omnia illa circa te. nihil ipso te fortuna mutauit: liberũ est ingrediente per publicum principe subsistere, occurrere, comitari, præterire. ambulas inter nos, non quasi contingat: & copiam tui non vt imputes facis. hæret lateri tuo quisquis accessit. finémque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia facit. regimur quidem à te, & subiecti tibi, sed quemadmodum legibus sumus. nam & illa cupiditates nostras libidinésque moderantur, nobiscum tamen, & inter nos versantur. Emines, excellis, vt honor, vt potestas, quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. ante principes fastidio nostri, & quodam æqualitatis metu vsum pedum amiserant. illos ergo humeri, ceruicésque seruorum. super ora nostra, te fama, te gloria, te ciuium pietas super ipsos principes vehunt. te ad sidera tollit humus. ita communia, & confusa principis vestigia.

Nec vereor) Licet interdum in media oratione vti exordio, & facere attentos auditores, quod hic vsurpat, ab eius persona de quo loquitur. *Ea beneficia*) Virtutes. *Reuerentius*) Magis admirabile. *Illibata*) A me intacta. *Carptim*) Modicè. *Perstringi*) Colligi, ad compendium rediqi. *Sequitur*) Accidit, suppressit aliam partem scilicet, vt quæ dicuntur, tanta quãta dicuntur, duntaxat esse videantur. nam non semper omnia dicenda, sed aliqua suppriměda, quæ possit auditor per se intelligere. *Leuiter*) Breuibus. *Locupletatas tribus*) Triginta quinque tribus in vrbe fuisse satis constat. hunc locum vt alia multa Claudianus in laudibus Honorij secutus, inquit, tecum præclara vocauit Ditandas ad dona tribus.

Nec vereor P.C. ne longior videar, cùm sit maximè optandum, vt ea pro quibus aguntur principi gratiæ, multa sint. quæ quidem reuerentius fuerit integra illibatáque cogitationibus vestris reseruari, quàm carptim breuitérque perstringi. quia ferè sequitur, vt illa quidem, de quibus taceas, tanta quanta sunt, esse videantur. Nisi verò leuiter attingi placet, locupletatas tribus, datúmque congiarium populo, & datum totum, cùm donatiui partem milites accepissent. An mediocris animi est his potius repræsentare, quibus magis negari potest? Quanquam in hac quoque diuersitate æqualitatis ratio seruata est. æquati sunt enim populo milites, eo, quòd partem, sed priores: populus militibus, quòd posterior: sed totum statim accepit. Enimuero qua benignitate diuisum est? quantæ curæ tibi fuit, ne quis expers liberalitatis tuæ fieret? Datum est his, qui post edictum tuum in locum erasorum subditi fuerant,

Congiarium) Munus quod populo, sicut donatiuum, quod militibus dabatur. Tacitus, additum nomine Neronis donatiuum militi, congiarium plebi. congiarium dictum à congio mensuræ genere, cuius meminit Varro libro secundo, rei rusticæ. lactis, inquit, duos congios addunt. Fabius sexto, incusans angustiam congiariorum, quæ amicis dabantur. exiguitatem heminariam dixit Maximus, nam congiario commune liberalitatis atque mensuræ. Paulus ff. xxxiij. pro vasevinario vsurpat. & Nouello Mediolanensi tricongio à tribus congiis epotis vno imperij spectante miraculi gratia, Tiberio principe cognomen fuit. vt scribit Plinius libro xiv. pro liberalitate. Tacitus. Plebique congiarium quadrageni nummi viritim dati. Tranquillus in Augusto. congiaria populo frequenter dedit, sed diuersæ ferè summæ, modò quadragenos, modò tricenos, nonnunquam ducenos quinquagenósque nummos, ac ne minores quidem pueros pręteriit. quamuis non nisi ab xi. ætatis anno accipere consuescerent. nostrorum quidam tradidêre ignorari vnde deduceretur congiarium, sed verbum sola consuetudine sibi notum, & nullam habens priscæ Latinitatis originem, cùm multorum testimonio probetur congium esse vasis genus, & inde ad varia deductum. *Totum*) Integrum. *Donatiui*) Muneris. *Milites*) Ostendit Traiani animi magnitudinem, qui militibus partẽ donatiui suppressisset, cùm totum alij imperatores solerent initio principatus sui illis erogare, tanquam defensoribus & custodibus. populum verò interdum præterire sine cõgiario, vt quorum opera minus indigerent. At Traianus secus fecit, vt doceret illam esse veram liberalitatẽ, quam donamus iis, quibus nullo beneficio sumus obnoxij, neque metuimus. *Repræsentare*) Donare, munerare. Tranquillus sed & Iuliæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat,

cum fide ac sine calumnia repræsentata persoluit. in Vitellio pro subitò inferre. verbera, inquit, & plagas, sæpe vulnera, nonnunquam necem repræsentantes aduersantibus. Marcellus iurisconsultus, pro numeratione pecuniarum subita, ff. xxxv. posuit repræsentationem interdum repræsentare significat ostendere. idem: sed hæc verba videntur repræsentare fideicommissum. Papinianus. ff. xxxvi. absolutè pro reddere. *Quibus*) Populatibus. *Diuersitate*) Quod populus plus, miles acceperit minus. *Aequati*) In hoc quod priores acceperunt, etsi tantùm donatiui partem populus æquatus est militibus, quòd etsi posterior in accipiendo munere fuit, tamen integrum accepit. ita vt quod fuerat in honore miles consecutus maius, id populus muneris maiore liberalitate adæquauerit. *Statim*) Postquam promissum fuit, non serò datum. *Edictum tuum*) Congiarij pronunciationem. *Erasorum*) Delectorum, expunctorum è numero eorum qui accipiebant congiarium eradere enim delere. Tranquillus in Domitiano refert equitem Rom. erasum iudicum albo *Subditi*) Substituti, ascripti. *Illi*) Subditi post edictum.

Aequati sunt e.) Par congiarium acceperunt. *Fluminibus*) Auctis ne posset venire in vrbem. *Distinebatur*) Detinebatur, impediebatur. *Veniret*) Ad congiarium. repetitio. *Tuum*) Tibi conueniens. *Munificentiæ t.*) Subtili inuentione liberalitatis. *Contrahere*) Coniungere. *Intercedere*) Occurrere, impedimento esse. oratio cæsa. *Hominem*) Humanis casibus subiectum, vtpote absentem non participare congiarium. *Quàm ciuem*) Quàm participem congiarij. *Die*) Præscripta per edictum. *Egressum*) A Palatio. *Examina*) Verbum opportunè translatum, pro multitudine nouæ prolis, instar apum. quanquam Columella lib. 7. etiam de aliis animalibus examina dixerit. & infestis inquit aculeis armata gignit animalia, quæ in nos denssissimis examinibus inuolant, culices præsertim intelligens. *In sidere*) Occupare sedendo, expectare. *Futurus populus*) Veri mox futuri homines & populus. *Ostentare*) Principi. *Paruulos*) Filios suos demonstrare. exornatio. dabatur autem congiarium

æquatique sunt cæteris illi etiam quibus non erat permissum. Negocijs aliquis, valitudine alius. hic mari, ille fluminibus distinebatur. expectatum est prouisúmque, ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longè fuisset. veniret quisque, cùm vellet, veniret quisque cùm posset. Magnificum Cæsar, & tuum disiunctissimas terras munificẽtia, ingenio velut admouere, immẽsáq; spacia liberalitate contrahere, intercedere casibus, occurrere fortunæ atq; omni ope adniti, ne quis è plebe Romana, dãte congiariũ te, hominem magis sentiret se fuisse, quàm ciuẽ. Aduentante congiarij die obseruare principis egressum in publicum, insidere examina infantium, futurúsq; populus solebat. labor parentibus erat ostentare paruulos, impositósque ceruicibus, adulantia verba blandásq; voces edocere. reddebant illi quæ monebãtur, ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec planè scirent, differebantur. Tu ne rogari quidem sustinuisti. Et quanquam lætissimum oculis tuis esset

parentibus ad alendos filios. *Edocere*) Instruere verba precantia patres suos filios solebant. *Illi*) Pueri. *Reddebant*) Dicebant. *Monebantur*) Dictabantur, suggerebantur à patribus. *Plerique*) Filij: non enim o-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mnes qui petebant congiarium accipiebant. *Surdas*) Simulantes, tergiuersantes. *Irritè*) Quibus nihil essent accepturi. *Ignari*) Quia pueri & non intelligentes quid peterent. *Planè sc.*) Iam adulti cognoscerent se præteritos.

Conspectu sobolis) Intuitu paruulorum. Soboles de vitibus & aliis arboribus dicitur pullulantibus, præsertim ab' radice. transfertur etiam ad animata. nam idem de quibus sobolem pullos filios dixit, & de hominibus frequentius. *Recipi*) Adnumerari. *Incidi*) In æs notari. inferius enim & quanto maiorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi, dabis congiaria si voles. nam non scripti puerí ab imperatore publicis sumptibus non alebantur. *Parentem publicum*) Te patrem patriæ. *Crescerent*) Traductio. *Tibi*) In vsum tuum, siue ad pacem, siue ad bellum. *Stipendia*) Militiam. *Omnes*) Paulominus quinque millia ingenuorum deberent.

Spem] Pueros in quibus spes laudari possunt. *Nullius est enim*] Sententia. *Erogatur*] Distribuitur. *In posteros*] In eos qui post te victuri sunt. *Ingentia præmia*] Tranquillus: cùm Augustus legem de maritandis ordinibus, quam Q. Metellus [autore Liuio] induxerat, seuerius quàm cæteras emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit, nisi adempta demum lenitáue parte pœnarum, & vacatione triennij data, auctisque præmiis. sic quoque abolitionem eius publico spectaculo, pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptósque, partim ad se, partim in patris gremium ostentauit, manu vultúque significans, ne grauarentur imitari uuenis exemplum. inde abbreuiator Liuij, Q. inquit, Metellus censor, censuit vt ducere vxores omnes cogerentur, omnino liberorũ creandorum causa. extat oratio eius, quam Augustus Cæsar, cùm de maritandis ordinibus ageret, velutico tempore scriptam in senatu recitauit. Tacitus libro decimoquinto, memorat, patres habuisse ius petendi magistratus, & sortiendi prouincias, ac hæreditates vsurpandi, & quæ ibi subsequuntur. Vlpianus respondet: legibus cautum, vt singuli anni per singulos liberos remittantur ad honores. & in panegyrico Constantini & Maximiani scribitur, si leges hæ, quę multa cœlibes notauerunt, parẽtes præmiis honorarunt, verè dicuntur esse fundamẽta reipublicę: quia seminarium iuuẽtutis, & quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt, & reliqua. *Pares*] Ingentes. *Ratio*) Via. *Bonus*) Liberalis. *Occasum*] Deficientibus ciuibus. est autem repetitio. *De-*

conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent, adiréntve, recipi, indici tussisti, vt iam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo, qui crescerent tibi alimentísque tuis, ad stipendia tua peruenirent. tantúmque omnes vni tibi, quantum parentibus suis quisque deberet. Rectè Cæsar quod spem Romani nominis sumptibus tuis suscipis. nullum est enim magno principe immortalitatémq; merituro impendij genus dignius, quàm quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, & pares pœnæ cohortantur. pauperibus educandis vna ratio est bonus princeps. Hìc fiducia sui procreatos, nisi larga manu fouet, auget, amplectitur, occasum imperij, occasum reipublicæ accelerat. frustrà princeps plebe neglecta vt defectum corpore caput, nutaturúmque instabili pondere tuetur. Facile est coniectare, quod perceperis gaudium, cùm te

fectum corpore] Sine membris & thorace positum. eo modo defectum à Secundo, quo à Martiale, Dulcia defecta modulatur carmina lingua, pro eo quod deficit. *Tuetur*) Se & imperium suum.

Parentum) Liberorum. articulus grauis. *Exciperet*) Applauderet tibi aduenienti. *Ne rogarent*] Nam gratia quæ sit non rogata, gratior est. *Tollere*] Habere. *Expediat*) Sit vtile. *Nisi vices humanæ fragilitatis*] Nisi casus mortalium, præsertim mortem. circuitio. *Insanabiles*] Incurabiles, desperatos. *Principis ira*] Qua solebant absumi interdum filij. *In spem congiariorum*) Repetitio & similiter cadens. *Adeò certè*) Expletiua dictio, interdum multum significans: vtraque: significatione apud Terentium & Virgilium inuenies. *Nihil*) Traductio. *Largiatur*] Auferat, alat, occidat. contrarium exornatio. *Concupiscant*) Tollere. *Contrà*) Non inuenitur qui filios concupiscat, si imperator largiatur & auferat. videtur notasse Domitianum, qui initio liberalitatis experimenta dedit, omnes circa se largissimè prosecutus, congiarium populo nummorum. ccc. ter distribuit, epulum equiti senatuique panariis plebeisque sportellis cum obsonio distributis. omne genus rerum missilia sparsit. sed conuersus ad rapinas, nihil pensi habuit, quin prædaretur omnimodo bona viuorum & mortuorum. neque in clementiæ tenore permansit. fuit enim non solùm magnæ, sed & callidæ, inopinatæque sæuitiæ. *Næ*) Certè. *Ille*) Domitianus. *Breui*) An quia serò dissimulatam sæuitiam patefecit. *Effecerit*) Sua sæuitia. *De tuo*) De rebus imperialibus, non vi & contra fas à ciuibus extorris. *Vt ferarum c.*) Similitudo per breuitatem. *Sanguine*) &c. Bonis occisorum. *Quod nemini est e.* Dion in hanc sententiam pedibus iuit. Traianus, inquit, à pecuniis alienis & iniustis cædibus abstinuit. *Quanquam*) Correctio. *Hunc*] Traianum factum esse pauperem

parentum, liberorũ, senum, infantium, puerorũ clamor exciperet. Hæc prima paruulorum ciuium vox aures tuas imbuit, quibus tu daturus alimenta hoc maximum præstitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quòd talis es, vt sub te liberos tollere libeat, expediat. nemo iã parens filio, nisi fragilitatis humanæ vices horret: nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos, in spem alimentorum, in spem congiariorum: maius tamen in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeò nihil largiatur princeps, dum nihil auferat: non alat, dum non occìdat. nec deerunt qui filios concupiscant. Contrà largiatur, & auferat, alat, & occìdat, næ ille tam breui tempore effecerit, vt omnes non posterorum modò, sed sui parentúmque pœniteat. quo circa nihil magis in tua tota liberalitate laudauerim, quàm quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo, neque à te liberi ciuium, vt ferarum catuli, sanguine & cædibus nutriuntur: quódque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod nemini est ereptum, locupletatísque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum. quanquam nec hunc quidem. nam cuius est, quicquid est omnium, tantùm ipse, quantum omnes habet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aliò a.) Correctio per interrogationem. *Profudisti*) Dilargitus es. *Flagitij*) Sceleris. *Insectatione eius*) Taxatione, infamia. hoc feciſſe Neronem poſt Britannici funus legimus apud Tacitum, largitione potiſſimum quemque amicorum iungentem. nec defuerunt qui arguerent viros grauitatem aſſeuerantes, quòd domos villáſq; id temporis, quaſi prædas diuiſiſſent. alij neceſſitatem adhibitam credebant à principe, ſceleris ſibi conſcio, & veniam ſperante, ſi largitionibus validiſſimum quenque obſtrinxiſſet adhæc tradente Dione, Poſt necem matris Agrippinæ prætorianis Nero argentum diſtribuit, deinde multis editis ſpectaculis, miſſilia ſparſit in populum, edulia, equos, ſeruos, currus, aurum, argentum, veſtem variam, perteſſeras dedit. *Detineres*) Occupares, diuerteres, delectares. *Alimentis*) Nam præter congiarium etiam promiſit deditque alimenta. *Nullam culpam redemiſti*) Adiunctio. color. non abſoluiſti te ab vlla culpa & crudelitate, cùm omni crimine careres. *Impendio*) Liberalitate. *Non gentia*) Antitheton. *Tribunali*) Suggeſtu, loco edito, ſede. *Exoratus*) Placatus. *Gaudentibus gaudens*) Traductio. *Principes*) Præterea ſcimus Neronem poſt detectam coniurationem Piſonianam bina nummûm millia viritim manipularibus diuiſiſſe, & ſine precio frumentum addidiſſe. *Tumentibus*) Iratis. *Obiectabant*) Tanquam offam Cerbero. *Populus*) Qui non excandeſcebat, ſed quieſcebat. *Ingenuorum*) Liberorum. *Adſciuit*) Sibi aſſumpſit nutriendos Spartianus, Pueris ac puellis, quibus etiam Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis Hadrianus adiecit. ſolitum dari frumentum liberis, teſtatur Capitolinus. pueros narrat & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni præceperunt aſcribi. *Subſidium*) Suppetiæ loco militum deficientium. articulus grauis. *Patriam*) Traductio. *Ex his*) Quinque millibus paulo minus. *Tribus*) Vrbanæ. *Ex his*) Repetitio. *Naſcentur*) Diuites. *Quàm*) Longiſſimam. *Quem*) Liberalem. *Incîdi*)

Aliò me vocat numeroſa gloria tua: aliò autem, quaſi verò iam ſatis veneratus, miratúſque ſim, quòd tantam pecuniam profudiſti, non vt flagitij tibi conſcius ab inſectatione eius auerteres famam: nec vt triſtes hominum, mœſtóſque ſermones lætiore materia detineres. nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemiſti: nec tibi bene faciendi fuit cauſa, vt quæ malè feceras, impunè feciſſes. amor impendio iſto, non venia quæſita eſt: populúſque Rom. obligatus à tribunali tuo, non exoratus receſſit. Obtuliſti enim congiarium gaudentibus gaudens, ſecurúſq; ſecuris. quodque antea principes ad odium ſui leniendum tumentibus plebis animis obiectabant, id tu tam innocens populo dediſti, quàm populus accepit. Paulò minus P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas principis noſtri conquiſiuit, inuenit, adſciuit. hi ſubſidium bellorum, ornamentum pacis publicis ſumptibus aluntur, patriámque non vt patriã tantùm, verùm vt altricem amare condiſcunt. Ex his caſtra, ex his tribus replebuntur. ex his quandoque naſcentur, quibus alimentis opus non ſit. Dent tibi Cæſar ætatem dij, quam mereris, ſeruéntque animum, quem dederunt. & quanto maiorem infantium turbã

Incîdi] Aſcribi, notari in ære. *Non*) Iccircò augetur. *Ciues chariores ſunt*) Quàm ipſis parentibus. *Propter te*) Propter liberalitatem tuam. *Inſtar*) Similitudinem. *Affluentiam annonæ*) Copiam frugum. laudat ab accidentibus. *Huius cura*) Conſtituti erant præfecti frumento diuidundo in populum, ſiue donaretur, ſiue minimo diſtraheretur, non tam tributim quàm viritim, vt æquam portionem quiſque caperet. hoc officij genus excogitauit Auguſtus, qui in difficultatibus annonæ, gratis plerunque vel leuiſſimo precio frumentum dimẽſus eſt, & in magna ſterilitate venalitias & laniſtarum familias, peregrinóſque omnes, exceptis medicis & præceptoribus & parte ſeruitiorum, vrbe expulit. quo facto annona conualuit. dicere ſolebat Aurelianus nihil populo Rom. ſaturo lætius. at contra, immanis ille Caius, nonnunquam horreis publicis præcluſis, populo famem indixit. *Pompeio*) Appianus libro ſecundo bellorum ciuilium, Romani aſſidua fame diutius vexati, Pompeium annonæ omnis præfectum elegere, eidémque vt in Piratico bello viginti ſenatorij ordinis viros addidêre, quos ille viciſſim per prouincias partitus eſt. M. Tullius ad Aticum xv. legatos fuiſſe ſcribit, ipſe nationes vndiq; percurrens, vrbem frumẽto cæteríſq; ad victum neceſſariis, repleuit. qua ex cauſa ad ampliorem adhuc gloriam peruenit, ac poteſtatem. ſummarium Liuij. Cn. Pompeio per quinquennium annonæ cura mandata eſt. ſed vberius in vita Pompeij Plutarchus. Cicero, inquit, pro lege orans frumentaria, quodammodo iterum omnis terræ omníſque pelagi populo Romano ſubiecti poteſtatem Pompeio integram dedit, & portus omnes, negociatorum conuentus, frugum diſpenſationes, & vnico nomine omnia nautica atque terreſtria Pompeio ſubdita. Clodius legem hanc à ſenatu prodiſſe, ob annonæ caritatem aiebat, ſed anguſtiam annonæ emanaſſe, vt lex promulgaretur: veluti non

iterum atque iterum videbis incîdi, (augetur enim quotidie, & creſcit, nõ quia chariores parentibus liberi, ſed quia principi ciues) dabis congiaria ſi voles. illi tamen propter te naſcuntur. Inſtar ego perpetui congiarij reor affluentiam annonæ. huius aliquando cura Põpeio non minus addidit gloriæ, quàm pulſus ambitus campo, exactus hoſtis mari,

ferente Pompeio potentiam ſuam extingui, ſed ex nouo quodam magiſtratu extare eam ſemper quæritante. alij dicunt hoc conſulem Spinterem machinatum eſſe, conantem ad maiorem magiſtratum promouere Pompeium, vt ipſe ad regem Ptolomæum reſtituendum mitteretur. deſignatus itaque Pompeius rei frumentariæ dux, diuerſa in loca legatos amicóſque mittit, in Siciliam ipſe atque Sardiniam, deinde in Africam nauigans, vim permagnam frumẽti comparauit. Repetiturus Romam, cùm mare procellis infeſtaretur, & gubernatores ſe alto committere timerent, primus nauem ingreſſus, ſolui iuſſit anchoram, clamitans: nauigare eſt neceſſe, viuere neceſſe non eſt. hac audacia & animo vſus, læta cum fortuna omne forum frumẽto, & omne mare nauibus impleuit. vnde & cæteris extra vrbem incolis, hic apparatus ſuperabundans fuit, veluti à fonte quodam immenſa frumenti copia manaſſet. *Non m.*) nõ fuit minus glorioſum. *Pulſus ambitus cãpo*) A petentibus magiſtratus, qui dabãtur in campo Martio excluſa ambitio, & corruptela. Liuij abbreuiator. coniuratio eorũ, qui in petitione conſulatus damnati ambitus erant, facta de interficiendis cõſulibus, oppreſſa eſt. Aſconius inſuper Pedianus refert à Cn. Põpeio conſule latam legem ex ſenatuſconſulto, de ambitu, pœnam grauiorẽ & formã iudiciorum breuiorem continentem. prius enim teſtes dare, deinde vno die atq; eodem, ab accuſatore, & ab reo perorari iubebat, ita vt duæ horæ accuſatori, tres reo darentur. cui legi M. Cælius trib. ple. obſiſtere conatus eſt. & cùm pertinacius legem vituperaret, eò proceſſit iræ Pompeius, vt diceret, ſi coactus eſſet, armis ſe R. P. defen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

surum. nam ambitiosi nullo robore ad lucra confluebant, populus non nisi merce de accepta, ad suffragia prodibat. ferunt octingentorum summam talentorũ magistratus nomine ex sequestro fuisse deprehensam, ita vt neque coss. per singulos annos exercitum ducere, aut bellum gerere fas esset. *Hostis*] Pirata Cilix, sed cum pluribus. hoc bellum Plutarchus in Pompeio, & Dion pariter, nec non Appianus ac M. Tullius pro imperatore eligendo, pluréſque alij tradunt, vt Liuij compendia. rem tamen totam commodius L. Florus videtur expressisse, cuius hæc peroratio. Quid prius in hac mirer victoria? velocitatem, quòd quadragesimo die parta est? an perpetuitatem, quòd amplius piratæ non fuerunt?

Oriens triumphis] Superatis Mithridate, Tigrane, Albanis, Iberis, Arabibus. *Occidénsque lustratus*) Domitium in Africa reliquias exercitus Marij colligentem vicit & occidit, Iarbam cepit. omne verò belli Africani tempus atque victoriæ, ex quo domitis hostibus subegit regionem, xl. dierum fuit, pro quo Magnus à Sylla cognominatus, ante tempus triumphauit. in Hispania Herennium, Perpennam, Sertorium vicit. demum Syriam occupare concupiuit, atque per Arabiam mare Rubrum attingere, vt vndique qui orbem cingit Oceanus, trophæis suis impleretur. etenim primus in Libya vsque exterius progressus est pelagus, in Hispania apud Atlanticum mare, fines Rom. imperij protendit. tertiò Albanos prosequens, fermè ad Hircanum pelagus progressus est. Iudæa subacta, regem eius Aristobolum cepit. memorantur hæc & plura ab antedictis scriptoribus. quare, inquit Cic. pro Corn. Balbo, de Pompeio loquens, cuius plerique æquales minus sæpe castra viderunt, quàm hic triumphauit, qui tot habuit triumphos, quot oræ sunt partésque terrarum. tot victorias bellicas, quot sunt in rerum natura genera bellorum. & mox. quæ est enim ora, quæ sedes, qui locus, in quo non extent huius cum fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi, tum consilij impressa vestigia? & contra Catilinam: anteponatur omnibus Pompeius, cuius res gestæ atque virtutes, iisdem regionibus quibus solis cursus ac

oriens triumphis, occidénsque lustratus. Nec verò ille ciuilius, quàm parens noster, autoritate, consilio, fide recluſit vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit: diuersásque gentes ita commercio miscuit, vt quod genitum esset vsquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne cernere datur, vt sine vllius iniuria, omnis vsibus nostris annus exuberet? quippe non vt ex hostico raptæ, perituræque in horreis messes nequicquam queritantibus sociis auferuntur. deuehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit. nec nouis

terminus continentur. *Ille*] Pompeius. *Ciuilius*] Humanius, popularius. *Parens*] Traianus pater patriæ. *Vias*] Annonæ, compar graue. *Patefecit*] Præstitit vt tuto adiri possent. *Reddidit*] Liberauit ab omni incursione, totum orbem latronibus purgauit. *Littoribus l.*] Mare mari. traductio. *Commercio*] Facultate commutandarum mercium. qui vsus maximè ex tuta nauigatione comparatur. *Natum*] Quia abundè omnia quocunque terrarum importantur. *Vsibus*) Sociorum, maximè Siculorum decimas pop. Rom. persoluentium. hoc verrimè tractat M. Tullius in Verrinis. *Exuberet*] Fertilis sit, largiter satisfaciat. *Vt*] Tanquam. *Hostico*] Hostili terra. hosticam gloriam dixit Spartianus in Pescennio Nigro, & Vegetius hosticas naues. vnde Hostium Hostilium à matre vocitatum peritissimi vetustatis referunt, quòd primus esset in hostico procreatus. *Perituræque in h.*] Nulli vsui futuræ in horreis publicis. inueniuntur hodie in

priuatis, quas dominorum auaritia corrumpit, longius reconditas, quàm frugum imbecillitas patiatur. *Nequicq. q.*] Frustrà conquerentibus apud magistratus pro rapina Annonæ, quam non sunt

Indictionibus] Tributis, quæ singulis tribus lustris patrimonijs indicebãtur. vnde etiam mansit apud quosdã consuetudo numerandorũ annorũ, ab indictionibus. i. à spacio. xv. annorũ. indicebantur prouinciis primo lustro auri tributa, argenti secundo, æris tertio, vt in authenticis & x. codicis de annonis & tributis. post quod sequitur aliud caput de indictionibus, vbi rescribit Diocletianus indictiones non personis, sed rebus indici solere. & ideo ne vltra modum earundem possessionum, quas possides, conueniaris Præses prouinciæ pro spiciet. indicere enim iubere significat & Seruius super illud templis indicit honorem, innuit indictiones fuisse extraordinarias. *Ad persolu. §. 1.* Et iampridem imposita. *Fiscus*] Imperatoria pecunia. *Videtur*) Ad vsum publicum satis. *Licentem*) Ementem, precium pollicentem, offerentem in auctione publica facienda Plinius li. xiiij. tunc auidi matronam oculi licentur. M. Tullius in officiis non licitatorem venditor, nec qui cõtra se liceatur, emptor, opponat. Tranquillus: monuit Cæsar publicanos, ne in licitatione nouorum vectigalium immoderatius licitarentur. Apuleius secundo: siquis mortuum seruare vellet, de precio liceretur. dicitur etiam licitari. Plinius libro vij. Aristidis Thebani pictoris vnam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus est. & mox: Gn. Pisaurienſe vendente, & M. Scauro principe ciuitatis, iij. millia. Dcc. sestertiis licente. & licitatio pollicitatio, oblatio. Paulus de publicanis licitatio vectigalium, quæ calore licitantis vltra modum solitæ conductionis inflauit, ita demum admittenda est, si fideiussores idoneos & cautionem is, qui licitatione vicerit, offerre paratus sit. licitatores vectigalium ad iterandam conductionem, antequam superiori conductioni satisfaciant, admittendi non sunt. *Conueniat*) Facilè sint

indictionibus pressi ad vetera tributa deficiũt. Emit fiscus quicquid videtur emere. inde copiæ, inde annona, de qua inter licẽtẽ vẽdẽtémque conueniat. inde hìc satietas, nec fames vsquã. Aegyptus alendis augẽdísq; seminibus ita

recepturi. *Deuehunt*) Sua sponte ad nos transportant. *Ipsi*, Socij. *Quod sid. a.*) Possũt hìc notari tres exornationes. diſiũctio, repetitio, cõpar. fidus autẽ pro temperie cœli positum est. *Nouis*) Insolitis.

concordes precij vilitate. *Hìc*) In vrbe. *Aegyptus*) Excessus pulcherrimus, repetẽs rem altius. Aegyptus terra expers imbrium, mirè tamẽ fertilis, & hominum aliorúmq; animaliũ fœcunda generatrix. difficilis accessu marique importuosa, & ab occidente quidẽ secundũ Iosephum li. v. aridam Libyam habet obiectam, à meridie verò limitem, qui Syenen ab Aethiopia dirimit, nauibúsq; inuias Nili fluminis cataractas. itémq; ab oriente mare rubrum ad Copton ciuitatem vsq; diffusũ. septentrionale verò munimentum habet terram vsq; Syriam, & quod dicitur Aegyptium pelagus, totum portubus carẽs. Strabo decimoseptimo: antiqui id solum Aegyptum vocauẽre, quod habitatur, & à Nilo irrigatur. à locis Syene proximis incipientes, vsque ad mare. posteriores verò ad hoc vsque tempus, è quibus Herodotus, omnes ferè orientales partes assũpserũt, quæ inter Arabicũ sinum atq; Nilum. ab occidente verò loca vsque ad Abases, in ora maritima ab hostio Canopico, vsque ad eum locum, qui Catabathmus dicitur, & ea quæ Cyrenæi tenent. nam Ptolomæi reges, qui Cyrenaïcam tenuere, adeò quondam polluerunt, vt eam ab Aegypto Cypróq; separarent. Romani, qui postea successerunt, illorum prouinciam Aegyptum iudicantes, in iisdem finibus seruauere. lege plura apud Diodorum libro primo, & Melam. dicta Aegyptus, si Hammonio credimus, ab Aegypto rege Beli filio, aut ab Aegypto Nili. nam prius Nilus dicebatur. aut quasi αἰγιπόνος· vnde αἴγιπλος iuxta capram, quam Aegyptij colunt, aut quia nutriat pingues capras, aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum Orum Thebanum ὡς ἐξ ὑζοῦντα τῷ πότῳ ἢ τῷ ποταμῷ. id est, tanquam propinqua potui, aut fluuio, aut παρὰ τὸ αἴθω καὶ καίω, id est, ab ardendo & comburendo. nam in Aegypto viri adusti sunt ex vehementi solis ardore.

Gloriata) Sunt enim Aegyptij ventosi, diuites, fœcundi: inde noua sæpe moliebantur. autores habeo Vopiscum & Tacitum. *Nihil imbribus cælóque deberet*) Hæc Claudianus videtur ad vnguem expressisse in Nili descriptione. Felix qui Pharias proscindit vomere terras: Nubila non sperat tenebris condentia cœlum, Nec grauiter flantes pluuiali frigore coros Inuocat, aut arcum variata luce rubentem. Aegyptus sine nube ferax, imbrésque serenos Sola tenet, secura poli, non indiga venti, Gaudet aquis, quas ipsa vehit, Nilóque redundat. Isocrates in Busiride. imbris & siccitatis quorum aliis gentibus Iuppiter dispensator est, horum quisque Aegyptius est dominus *Amne*) Nilo, qui amnium in nostrum mare permeantium maximus, totam Aegyptum irrigat: qui vere, secundum Athenæum, dici potest trahere arenas aureas. nam cum segete vberrima vehit aurum incorruptum, tute excultum, vt cunctis satisfaciat hominibus, instar Triptolemi missus in vniuersam terram. quare Parmenon Byzantius poëta, Aegyptium Iouem Nilum appellauit cæteræ enim prouinciæ nisi pluuia iuuantur, sterilescunt. Aegyptus verò sola Nili inundatione contenta, etiam alios alit. is fluuius iuuat agros duabus ex causis, quòd inundat & oblimat: cùm turbidus quicquid pingue secum tulit siccis agris superinducit. ante ortum caniculæ augetur mediis æstibus vltra æquinoctium secundum Diodorum incrementum Nili à solstitio incipiens æstiuo, vsque ad æquinoctium, fértq; nouum limum secum quærens, rigat cultas regiones, tum incultas, quanto tempore velint agricolæ, aquam enim leniter fluentem facilè paruis aggeribus arcent, inducúntque pro commodo terras: tantam verò fertilitatem infert & agri colendi facilitatem, vt cùm seuerint, aut oues introducant in campos ad conculcanda iacta semina, aut aratro leui terræ subducant. neq; nisi quatuor aut quinq; exactis mensibus ad messem redeuntes, breui tempore vberrimos fructus absque vlla impensa aut damno reportent. vineæ quoq; eôdem rigante modo vino abundant. terra inculta pecori ad pastum relicta, adeo exuberat herbis, vt oues bis in anno pariant, bísque præbeant lanam. nimirum ista fertilitas etiam ad homines processit. nam gemini partus familiares ac penè solennes Aegyptiis sunt. incrementum Nili aspicientib. videtur admirabile, incredibile audientibus æstate in immẽsum exuberat, hyeme minuitur, & quoniã plurima cura molestiáq; vrgebat agricolas Nili inundatio, excogitata est in Mẽphi quædam incrementi mensurandi à regibus obseruatio. itaq; quibus id negocii demandatum erat, per epistolas vrbibus vicísque significabant, quòt cubitis, quótue digitis fluuius auctus esset, & simul quo tẽpore cœpisset decrescere, quo modo vacuus reddebatur ea solicitudine populus, incrementi magnitudine decrementóque notis, vbertatem futuram è vestigio ab inundationis modo, notatis prioribus temporibus, agnoscebãt. ad hæc lege Strabonem li. vij. Plin. v. cap. ix. Diodorum i. Senecam iiij. & vj. naturalium: & Melam. *Proprio*) Suo, vel etiã si Diodoro, Stephano, & Hammonio credimus, quòd Nilus dictus sit Aegyptus à rege Aegypto. *Inducebatur*) Contegebatur, vestiebatur. *Feracissimis*) Sicilia, Africa, Italia. *Ad iniuriam sterilitatis*) Plinius scribit iustũ incrementũ esse cubitorũ xvj. minores aquas non omnia rigare, ampliores detinere, tardius recedendo. nã hæ serendi tempora absumunt solo madente, illæ non dant sitiente. vtrũq; reputat prouincia. in xij cubitis famem sentit, in xiij. etiã esurit, xiiij. cubita hilaritatem affert, xv. securitatem, xvj. delicias. maximũ incrementum ad hoc æui fuit cubitorum xviij. Claudio principe, minimúmque Pharsalico bello. veluti necem Pompeij Magni prodigio quodam flumine auersãte. & quondam fame pressam Aegyptum tradit Diodorus lib. i. & per nouennium Nili inundationẽ cohibitam testatur Ouidius in arte, vbi docet solitum irritari

gloriata est, vt nihil imbribus cœlóque deberet. siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pingueſcere, quàm quas ipse deuexerat, tantis segetibus induebatur, vt cum feraciſsimis terris quasi nunquam cessuro, certaret. Hæc inopina siccitate vsque ad iniuriã sterilitatis exaruit,

ad incremẽta, immolata hostia humana. vtitur autem Secundus amplificatione res niloticas imminuens, & Traiani augens. nam, vt inquit Cicero, libro tertio, de Oratore. summa laus eloquentiæ est amplificare rem ornãdo. quod valet non solùm ad augendum aliquid, & tollendum altius dicendo, sed etiam ad extenuandum atq; abiiciendum. id autem desideratur, cùm explanamus aliquid. nihil enim ad exaggerandam & amplificandam orationem est accommodatius, quàm laudare & vituperare cumulatissimè. amplificatio igitur vna laus oratoris est & propria.

Quia piger Nilus] Descriptio. Nilus ex monte Atlante proculdubio oritur. qui mons in Macennitide iuxta oceanum ad vesperam longè super cæteros erigitur. vnde poëtæ cœli columnam vocant. nemo enim vnquam totum conscendit, neque verticem vidit. ideo semper niuibus tectus, & magna vis aquæ inde defluit in æstu. insuper circa radices totus est paludibus obsitus. tunc igitur magis repletur. inde Nilum tempore certo auget. fons eius gignit crocodilos & cætera animalia quæ Nilus. neq; miretur aliquis si ignota priscis Græcis, inquit Dion, inuenimus. nam Macennitæ iuxta inferiorem Mauritaniam habitant, & multi illinc milites ad Atlanta peruenerunt. quẽ montem assiduis nubibus & aqua scatentem testatur Virgilius in quarto. Iámque volans apicem & latera ardua cernit Atlantis duri, cœlum qui vertice fulcit: Atlantis, cinctum assiduè cui nubibus atris Piniferum caput, & vento pulsatur & imbri, Nix humeros infusa tegit, tum flumina mento Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba. Pausanias tamen libro primo, memorans aquam defluentem ab Atlante, nullum fluuium emittere, quamuis ibi crocodilus nascatur, sed arenis absorberi, & non multò procul ab arena Nili fõtem ebullire, at ij. idem refert Euphraten absorberi, & rursus apud Aethiopas scaturientem ostendi. Seneca sexto naturalium vero proximiora. alij alia de ortu Nili vt Mela & Strabo, Diodorus, Ptolomæus, Iosephus, Solinus, Tibullus, Vitruuius. *Piger*] Minor solito. *Cunctanter*] Vix segniter. *Extulerat*] Creuerat, exierat. *Tunc*] Quamuis minus excreuisset. maximus enim fluuiorum qui in nostrum mare exonerantur. *Mergi*] Contegi. *Palantis*] Effuso & vago in quam significationem Liuium vsurpasse (cuius Secundus studiosus extitit) inuenies. nam palare secundum Festum errare significat, & palos plantare apud Columellam Pliniúmque. *Incanduit*] Aruit. quicquid enim Nilus non adiuuit, sterile ac squallidum iacet. *Frustrà*] Quia illic non solet pluere. quare dixerat Seneca, in Aegypto nemo aratorum aspicit cœlum. *Parens*] Nilus. *Contractior & exilior*] Idem Seneca in naturalibus. pro-

quia piger Nilus cunctanter alueo sese ac languidè extulerat. ingentibus quoque tunc quidem ille fluminibus conferendus. hinc pars magna terrarum mergi palanti amne consueta, alto puluere incanduit. frustrà tunc Aegyptus nubila optauit, cælúmque respexit, cùm ipse fœcunditatis parens, contractior & exilior, iisdem vbertatem eius anni angustijs, quibus abundantiam suam cohibuisset. Neque enim solum vagus ille

Universidad de Deusto
Biblioteca

inde sterilis annus aut fertilis est, prout Nilus magnus influxit, aut parcior. ordo & sensus est. cùm ipse parens fœcunditatis contractior, & exilior cohibuisset vbertatem eius anni iisdem angustiis, quibus cohibuisset abundantiam suam, id est, tantùm excreuisset in duodecim cubitos. quibus autore Plinio famem sentit Aegyptus.

Expanditur) Expaciatur effusior. *Intra & surpata collium*) Ad incrementum consuetum. quod, vt diximus, dignoscebatur quadam ratione in Memphi à regibus excogitata. cúmque Aegyptus sit plana & campestris, vrbes, vici, agricolarum mapalia aggeribus munita, aquæ inundationem repellunt, & tanquam Cyclades intuentibus apparent. *Semper*) Vt plurimum, iam enim annotauimus Agyptum fame pressam. *Abstulerat*) Se refugum refugerat. *Supino*) Molli. Iuuenalis. & multum referens de Mœcenate supino. Plinius libro nono. In mari autem tam latè supino mollíque ac fertili accremento. Vel supino, solo eleuato. Apuleius secundo Floridorum, alibi campo rum supinam planiciem coæquauit. aliquando supinum significat pigrum. idem in fine sui Asini, supinam procrastinationem. Martialis lib. sexto supinam aurem. Venuleius. ff quadragesimotertio, resupinam existimationem dixêrunt. interdum superbum significat. Martialis quinto. Hæc & alia dum refert supinis interdum detectum. vt non multò post. & supinare ac resupinare, pro erigere vultum ad cœlum frequenter vsurpant eruditi. *Detinenti*) Sicco non satis irrigato. *Non placido*) Non saltem, placido. vel sine non, legas placido, id est, leni & vadoso. *Terras humentes addiderat*) Superinduxerat limum. *Id est vbertate*) Interpretatio, color. nam ab inundatione sequitur vbertas. *Regis*) Aegyptus. *Sic*)

expanditor amnis intra vsurpata semper collium substiterat, atque hæserat, sed supino etiam, ac detinenti solo, placido se mollique lapsu refugum abstulerat. nec dum satis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione, id est, vbertate, regio, fraudata: sic opem Cæsaris inuocauit, vt solet amnem suũ. nec longius illi aduersorum fuit spacium, quàm dum nunciat. Tam velox Cæsar potentia tua est, támq; in omnia pariter intenta bonitas, & accincta, vt tristius aliquod seculo tuo passis ad remediũ salutémq; sufficiat, vt scias. Omnibus equidem gentibus fertiles annos, gratásque terras precor. crediderim tamen per hunc Aegypti statum tuas fortunam vires experiri, tuámque vigilantiam spectare voluisse. nam cùm omnia vbique secunda merearis, nonne manifestum est, siquid aduersi cadat, tuis laudibus, tuísque virtutibus materiem, campúmque prosterni? cùm secunda felices, aduersa magnos probent. Percrebuerat antiquitus

Precibus. *Tanto*) Desiderio. *Nec longius*) Non est passa Aegyptus famem nisi per illud spacium, quo Traianum certiorem fecit. *Accincta*) Prompta, parata. *Tristius aliquod*] Infelicitatem aliquam. *Tuo seculo*) Te viuo. *Vt scias*) Tantummodo vt cognoscas mala. nam statim rebus fessis subuenis. *Statum*) Conditionem, famem. ad multa refertur. vt status rerum, status temporum. *Fortunam*) Deum. *Vigilantiam*) Diligentiam, prouidentiam. *Cadat*) Accidat. *Campum*) Copiam. translatio. *Prosterni*) Præberi. allusit ad planiciem. est autem interrogatio grauis. *Secunda*) Felices. si rectè

fortunam suam ferre nouerint. nam sine ratione errant, qui prosperis rebus omnes fortunæ impetus fugisse putant. *Percrebuerat*] Inualuerat fama. Tacitus libro duodecimo, vbi famem sub Claudio narrat. at hercule olim Italiæ è regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc in fœcunditate laboratur. sed Africam potius & Ægyptum exercemus, nauibúsque & casibus vita populi Romani permissa est.

Vrbem nostram] Romam. denominatio. *Opibus*) Frugibus. Tranquillus refert Augustum Ægyptũ in prouinciæ formam redactam, vt feraciorem habiliorémque annonæ vrbicæ redderet, fossas omnes in quas Nilus æstuaret, oblimatas longa vetustate, militari opere deterssisse, & Ægyptum inter Romanorum horrea numeratam. inde enim vehi frumentum in vrbem solitum, iratúmq; sub Nerone populum, quòd Alexandrina nauis pluuerem palæstritis, non annonam famelicis importasset. *Ventosa*] Insolens, vana. nam Vopiscus & Adriani epistola testantur, Ægyptios leue & ventosum genus hominum. Ad hoc furibundum, iniuriosum, seditiosum. *Victorem*] Romanum. *Manibus*] Arbitrio. *Esset*] Adiunctio. *Refudimus*] Reddidimus. παρ' ὀξὺν. *Suas*] Proprias, quas nobis miserat. *Reuexit*] Ab vrbe in Ægyptum. *Tributa*] Nam Cicero monstrat Auletæ patri Cleopatræ quotannis duodenũm millium & quingenũm talentorum tributum afferre solitum Ægyptium regnum. quare cùm is qui pessimè, & segnissimè regnum administrabat, tantos redditus haberet, quanta putanda sunt quæ Romanis præstabantur tributa, cùm tanta diligentia exigerentur? *Seruiat*] Subiecta sit Romano imperio, nulla illius necessitate. *Amet alueum suum*] Contentus sit non inundare, & se ripis suis continere. amare pro contentum esse Latini vsurpant ad Græcorum imitationem. apud quos in hoc sensu datiuo iungitur, apud nos verò semper accusatiuo. *Fluminis modum*] Mensũram cæterorum fluminum se suo alueo cohibentium. Hoc pertinet ad Ægyptum, cùm omnino luxuriet fertilitate, ab vrbe missa. *Similia redeuntibus*] Exhausta. qualia prius solebant redire à nobis. *Solent*] Prius. *Venire*] Ab Alexandria. *Contrarium*] Exornatio, inania & vacua plena & onusta. *Conuersóque munere*] Mutata vice,

vrbem nostram nisi opibus Aegypti, ali sustentarique non posse. superbiebat ventosa, & insolens natio, quòd victorem quidem populum pasceret tamen, quódque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias. recepit frumenta quæ miserat, deportatásque messes reuexit. Discat igitur AEgyptus, credátque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare. sciat se non esse P. R. necessariam, & tamen seruiat. Post hæc si volet Nilus amet alueum suum & fluminis modum seruet. nihil hoc ad vrbem, ac ne ad Aegyptum quidem, nisi vt inde nauigia inania, & vacua, & similia redeuntibus: hinc plena, & onusta, & qualia solent venire, mittantur: conuersóque munere maris, hinc potius venti ferentes, & breuis cursus optentur. Mirum Cæsar videretur, si desidem Aegyptum, cessantémque Nilum non sensisset vrbis annona, quæ tuis opibus, tua cura, vsque illuc redundauit, vt simul probaretur, & nos Aegypto posse, & nobis Aegyptum carere non posse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contrariis votis. sicut enim solebant Romani optare celerem nauigationem nauium Alexandrinarum ad vrbem. sic nunc Alexandrini celerem ab vrbe reditum ad se voto poscebant. *Mirum*] Non est mirum si Ægyptus laborauit penuria: per hoc enim declaratum est non posse viuere sine nostro auxilio. mirum quidem fuisset si Nilus inundasset: non enim cognitum esset, non posse carere nobis. *Vrbis annona*) Copiosissime in horreis publicis recondita, & ad victum nostrum, & Ægyptiorum. an potior sensus erit, mirum scilicet videri debuisse, si penuriam Romana annona non sentiret Ægypto sterili propter suppressas Nili aquas. nunc verò quanto mirabilius est, quod Ægypti sterilitatem vrbis annona non modò non sensit, quia propter ea non est facta carior, sed Ægyptiorum etiam necessitatibus suffecit. tua.n.cura illuc vsque se transtulit.

Actum erat de fœcundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitæ. nec minus erubescebat fame, qua torquebatur, cum pariter à te necessitatibus eius pudorique subuentum est. Stupebant agricolæ plena horrea, quæ non ipsi referssissent. quibus de campis illa subuecta messis, quáue in Ægypti parte alius amnis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, & obsequens Nilus Ægypto quidem sæpe, sed gloriæ nostræ nunquam largior fluxit. Quàm nunc iurat prouincias omnes in fidem nostram ditionémque venisse: postquam contigit princeps terrarum, qui fœcunditatem, nunc huc, nunc illuc, vt tempus & necessitas posceret, transferret, referrétque, qui diremptam mari gentem, vt partem aliquam populi plebísque Romanæ aleret ac tueretur. Et cœlo quidem nunquam benignitas tanta, vt omnes simul terras vberet, foueátque hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat. hic si non fœcunditatem, at bona fœcunditatis importat. hic æternis commeatibus

Actum erat) Interierat funditus Ægyptus. desperationis summæ verbũ est: actum est. nam de iure trãslatũ dicitur in ea re, de qua iã lita sit sentẽtia. qua cauetur ne quis re acta apud iudices ea repetat. *Fœcundissima*) Isocrates meminit plurima, & multiplicia bona Ægyptum producere. *Libera*] Sui iuris, non Romanæ ditionis. *Erubescebat*) Exponere famem suam sibi. *Stupebant agricolæ*) Ethopœia, quæ fingit morem personæ. *Agricolæ*) Busuris, si fides præstanda est Isocrati, diuisit Ægyptios in tres partes, in sacerdotes, in opifices (in quibus agricolas inclusit) & in milites. at Diodorus inquit, fructus partim sacerdotibus, partim regibus, partim militibus ascripsit. eorum rem publicam in tria hominum genera partitus, in pastores, agricolas, opificces. agricolæ parua quadam mercede à sacerdotibus regéque, aut militibus agros mercati, per omnem ætatem ab ipsa puericia rei rusticæ, sine intermissione vacabant quo factum est, vt agricultura cæteris, tum ob doctrinam à parentibus perceptam, tũ ob continuum vsum præstent. *Refersissent*] Replessent. *Amnis*) Nilus, qui replesset horrea. *Maligna*) Sterilis visa est Ægyptus. *Et Nilus sæpe fluxit obsequens Ægypto*] Sæpe inundauit Ægyptum. *Nunquam fluxit largior*) Nunquam fuit benignior. præbuit enim materiam, vt possemus gloriari, alluisse nostris frugibus Ægyptum, vnde solebamus petere annonam. *Ditionem*] Imperium. Phocas, in vsu, tantùm in ablatiuo & accusatiuo singulari, ditionem putat. nos tamen plerunque in genitiuo notauimus, præsertim apud iureconsultos. *Diremptam*] Diuisam Ægyptum ab Italia. *Mari*) Mediterraneo, vt Adriatico, Libyco, Ægyptio. *Vt*) Tanquam. *Benignitas*] Frugum largitas fuit. *Simul*) Vno anno. *Vberet*) Fœcundet, actiuum est. cuius passiuum xj. Palladius protulit. hoc coitu, inquit, steriles arbores vberantur. prius etiam participio vbertato fuerat vsus. *Mala sterilitatis*) Famem. *Hic*) Reperitio. *Bona fœcunditatis*) Copiam annonæ.

Orientem Occidentémque] Vel in genere de omnibus dixit, & erit superlatio. vel respexit ad Alexandriam magis orientalem & Italiam occidentaliorem. *Feruntur*] Producũtur. *Expetuntur*] Desiderantur vt bona. *Inuicem capiant*) Pariter per commercia suscipiant. *Et discant*] Et cognoscant, quid quæque ferat regio. *Libertate discordi*] Fere cacozelon. melius esse vni principi seruire, quàm sine principe suam rempublicam discordem habere. *Discretis*) Quod sit in republica discordi. *Sua cuiusque mala*] Pertinent ad singulos. *Sociatis*] Bonis omnium, vt sub bono principe mala singulorum pertinent ad neminem, nam leuantur participatione aliorum, cum sint omnibus communia. *Sed siue terris*] Digressio. *Genius*] Deus est in tutela cuius vt quisque natus est, viuit: siue etiam quod vt generamur curat, siue quòd vna gignitur nobiscum, siue etiam quòd nos genitos suscipiat ac tueatur. certe à gignendo genius appellatur. eundem esse Genium & Larem multi veteres tradiderunt. inter quos C. Flaccus, hunc in nos maximam, immo omnem habere potestatem, creditum est. nonnulli binos genios in his duntaxat domibus, quæ essent maritæ colendos putauere. alij duplicem omnibus genium dicunt appositum. ita nobis genius appositus est assiduus obseruator, vt ne puncto quidem temporis longius abscedat, sed ab vtero matris acceptos, ad extremum vitæ diem comitetur. hæc Censorinus. Ammianus de genio latius libro vicesimo primo historiarum. at de deo Socratis Apuleius, Deum bonum scribit suo periculo posse vocari genium, quoniam is Deus qui est animus sui cuiusque, quanquam sit immortalis, tamen quodam modo cum homine gignitur: vt eæ preces quibus genium precamur, ad coniunctionem nostram, genios & lares ministros Deorum arbitrantur, custodésque hominum & interpretes, si quid à diis velint. Seneca tradit singulis genium & Iunonem datam: Plutarchus in Quæstionibus, genium tantum. Genium vbique scribit Seruius esse. hinc Virgilium dixisse, genium ne loci. notat Dionysius inter diuinum & humanum genus, tertiam quandam extare naturam, qua geniorum natio continetur, quandoque hominibus, quandoque diis admixta. ex qua fabulare illud heroum genus esse ortum aiunt, Festo tradente, Genium appellabant Deum, qui vim obtineret rerum omnium gerendarum. genius est deorum filius & hominum. & propterea genius meus nominatur, quia me genuit. aliter genium esse putarunt vniuscuiusque loci Deum. geniales deos dixerunt elementa & semina rerum, quæ Græci δωδεκάθεους vocant duodecim quoque signa, & lunam & solem inter hos computabant. *Illud solum*] Aegyptiacam terram. *Contentum*] Vt in posterum redunder.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Semina recondat] Exuberet. nam dicitur recondere semina molli gremio, cum represso diluuio recedit ad tempus, non rapido cursu & prępropero, sed molliter ac sensim. sic enim quod cœnis inuexerat non secum refert. *Multiplicata semina*] Induplum reddat nobis. *Fœnus*] Hìc conuenit illorum sententia, qui opinantur fœnus propriè dici naturalem terrę fœtum, & quod à sorte extrinsecus requiritur. *Putet*] Nilus. *Quia non exigimus*) Quia modesti sumus & verecundi, neque repetimus, quæ præstitimus. tanto magis debet esse singulis annis fœcundus. *Excusset*] Expurget per deprecationem. cùm scilicet peccasse confiteretur reus, tamen sibi pro maioribus beneficiis ignosci postulat. *Satisfactum*] A te est. *Qua*] Tum. *Ciuium*] Dum eis alimenta præstas. *Sociorum*] Dum famelicis succurris. est autem transitio color. nam parat ad alia transitum. *Spectaculum*] Gladiatorum: Dione memorante, Traianus in theatro gladiatores commisit. namque his oblectabatur. Iulius Capitolinus in Maximo & Balbino scribit, proficiscentibus ad bellum venationes & munera dari solita ab imperatoribus, more inde orto. debuisse Romanos ad bellum ituros pugnas videre, & vulnera, & ferrum, ac nudas inter se cohortes, ne dimicantes in bello armatos hostes timerent, aut vulnera & sanguinem perhorrescerent. sic Annibal priusquam cum Scipione apud Ticinum congrederetur, rebus magis quàm verbis adhortandos milites ratus, circumdato ad spectaculum exercitu, captiuos montanos vinctos in medio constituit, armisque Gallicis ante pedes eorum proiectis, interrogare interpretem iussit, quis si vinculis leuaretur armáque & equum victor acciperet, decertare ferro vellet. cùm ad vnum omnes ferrum pugnámque poscerent, vt eu-

semina recondat, multiplicata restituat. non equidem reposcimus fœnus, putet tamen esse soluendum, fallacémque vnius anni fidem omnibus annis, omnibúsque postea seculis tanto magis, quia non exigimus, excusset. Satisfactũ qua ciuium, qua sociorum vtilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerue, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret, & frangeret, sed quod ad pulchra vulnera, contemptúmque mortis accenderet: cùm in seruorum etiam noxiorúmque corporibus amor laudis, & cupido victoriæ cerneretur. Quàm deinde in edendo liberalitatem, quàm iustitiam exhibuit omni affectione, aut intactus, aut maior. Impetratum est, quod non

iusque fors acciderat, alacer inter gratulantes gaudio exultans, raptim arma capiebat, vbi verò dimicarent, is habitus animorum non inter eiusdem modò conditionis homines erat, sed etiam inter spectantes vulgo, vt non vincentium magis, quàm bene morientium fortuna laudaretur. *Noxiorúmque*] Damnatorum virorum. *Amor laudis*] Cupiditas gloriæ. M. Tullius Tusculanarum secundo. gladiatores quas plagas perferunt? quàm sæpe apparet nihil eos malle, quàm, vel Domino satisfacere, vel populo? quis mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutauit? quis non modò non stetit, verumetiam decubuit turpiter? quis cùm decubuisset ferrum recipere iussus, collum contraxit? tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet. *Edendo*] Munere gladiatorio. *Liberalitatem*] Multa paria. *Liberalitatem*] Spectacula. c. xxiij. Traianus fecit, in quibus mille feræ, interdum innumeræ confectæ sunt, similiter infinitus gladiatorum numerus decertauit. hæc traduntur à Dione. M. Tullius libro secundo officiorum, non vult istam esse liberalitatem, sed prodigalitatem. *Iusticiam*] Vt victores meritis præmiis afficeret. *Affectione*] animi motu

vicio. M. T. affectiones sunt animi motus, qui secundum Stoicos non cadunt in sapientem. Græci τὰ πάθη, id est passiones, vocant, de quibus diuus Augustinus multa libro nono, capitulo quarto. *Intactus.* Purus. *Maior*) Superior. Quod par gladiatorum existimauerim Martia-

Postulabatur) A populo.

lis illud tetrastichon dictum in commendationem Traiani. Cùm peteret pars hæc Myrinum pars illa triumphum Promisit pariter Cæsar vtraque manu. Non potuit melius litem finire iocosam: O dulce inuicti principis ingenium.

postulabatur, oblatũ quod nõ postulabatur, institit vltro, & vt concupiscéremus admonuit. Ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Iam quàm libera spectantium studia, quàm securus fauor. nemint impietas vt solebat, obiecta, quòd odisset gladiatorem. nemo spectator spectaculum factus miseras voluptates vnco & ignibus expiauit. Demens

immò etiam oblatũ quod non postulabatur. conuersio color. *Instituit*) Traianus, vt spectaremus plura quàm rogauissemus. sic Titus qui proposito gladiatorio munere non ad suũ, sed ad spectãtiũ arbitriũ editurum se professus est, & planè ita fecit. nam neque negauit quicquam petentibus, &, vt quæ vellent peterent, vltro adhortatus est. *Vltro*] Non rogatus. Sic vltro monens. *Plura*) Spectacula præstitit. *Plura*) Repetitio. *Studia*) Fauores. *Libera*) Vt vnusquisque faueret illi, qui sibi non imperatori placuisset. *Securus*] Sine discrimine. *Vt solebat*) Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla, & munitiones viarum, aut ad bestias condemnatos, aut bestiarum more quadrupedum caueâ coercitos, aut medios serra dissectos à Caio scribunt Tranquillus & Dion, quòd malè de munere suo opinati essent. Vitellius etiam quosdam de plebe ob id ipsum, quòd Venetæ factioni clarè malè dixerant, interemit, contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus. *Impietas*] Crudelitas in principem. Nerua à Domitiano impietatis damnatos absoluit. *Spectaculum*] Vel feris obiectus, vel coactus digladiare. C. Caligulam tradunt iussisse Proculum patre primipilari, & ob egregiam corporis amplitudinem, & speciem coloseron dictum, è spectaculis detrahi repentè, & in arenam deductum Thraci, ac mox oplomacho comparasse, bisque victorem constringi sine mora iussisse: & pannis obsitum vicatim circumduci, ac mulieribus ostendi, deinde iugulari. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitauerat, cùm multos è litore inuitasset ad se, repentè omnes præcipitauit. quosdam gubernacula apprehendentes, contis remisque detrusit in mare. sed & Domitianus, quem puto imprimis respexisse, patremfamilias: quòd Thracem mirmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è spectaculo in arenam canibus obiecit: cum hoc titulo. impiè locutus parmularius. *Vnco & ignibus*] Tractus in arenam vnco, & ignibus per obscœna immissis. quod nouum quæstionis genus primum adinuenisse Domitianum autor est Tranquillus. nam antea in carcere necatos, vncis quibusdam magnis trahi solitos à carnifice in forum, deinde in fluuium testatur Dion: & Tertullianus, sarmenticios & semissios appellatos Christianos, quia ad stipitem dimidii assis reuincti, sarmentorum ambitu exurerentur. Volcatius Gallicanus, inquit, milites in crucem sublatos, vt stipitem grandem poneret Auidius pedum octoginta & centum, & à summo vsque ad imum damnatos ligaret, ab imóque focum subderet: incensisque aliis, alios fumi cruciatu, timore etiam necaret & Lampridius tradit Voconium Turinum in foro Transitorio ad stipitem ligari iussum, & fumo appositio, quem ex stipula, atque humidis tignis fieri imperatum fuerat, necatum. Seneca, (vt omittam quæ ab eodem libro tertio epistolarum re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

feruntur) tertio de ira. ostendenda est rabies iræ effrenatæ,& attonitæ,apparatúsque illi reddendus est suus. eculeus & fidiculæ,& ergastula, & cruces, & circundati defossis corporibus ignes, & cadauera quoque trahens vncus. Iuuenalis satyra prima, tæda lucebis in illa Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant: Et latum media sulcum deducit arena.

Ille) Domitianus. *Colligebat.* Captabat. *Crimina maiestatis*) Diminutionem dignitatis, aut amplitudinis, aut potestatis imperii Romani de qua maiestate non multò pòst longè plura commodius explicabuntur. *In illis*) Gladiatoribus. *Si improbarentur*) A spectatoribus. *Suum numen*) Nam dici Dominus Deúsque voluit. vnde exiit illud à Martiale, Edictum Domini deíque nostri: tulístque gratanter Alcides appellari & sub eius imagine coli, quod multis carminibus Martialis confirmatur, vt libro nono. Appia quàm simili venerandus in Hercule Cæsar. & statim: Herculis in magni vultus descendere Cæsar Dignatus. item Alcide Latio non agnoscende tonanti, Postquam pulchra dei Cęsaris ora vides. quare apud Iuuenalem satyra quarta. Itur ad Atridē, vbi sanè Domitianum intelligit, contenderem legendum, Itur ad Alciden, vt ironia satyrica eum appellauerit Alciden, qui pro Rhombi coctione tanquam pro Lernea combustione, senatores in consilium vocasset. nulla ratio, cur Atriden vocauerit. non enim fuit Domitianus parenticidá. *Se*) Deos. *Illo*) Domitiani. *Execrabili*) Prophano, impio. *Spectaculum*) Dū senatores pelluntur ab vrbe. *Iudicium*) Te pronunciasse in exilium delatores. *Grassatorum*) Latronum ex improuiso viatores adorientium, & necantium. *Latronum*) Qui à lateribus viarum grassantur. in alia significatione pro custodibus laterum. *Solitudinem*) Loca deserta sub Domitiano, Iuuenalis meminit litora etiam à delatoribus obsessa. *Forum Romanum intelligit, in quo erant rostra & templum Iulii Cæsaris. quamuis P. Victor, si tamen illi fides in ipsis libellis præstanda est, nec ipsius potius autor fuerit Pomponius Lætus, ædem Victoriæ, & eius statuam in templo Iouis Opt. Max. locet, fora autem in vrbe xvii. Romanum quod dicitur magnum: Cæsaris Augusti, Boarium, transitorium, olitorium, pistorium, Traiani, Aenorbarbi, Suarium, Archemorium, Diocletiani, Gallorum, Rusticorum, Cupidinis, Piscarium, Salusti. *Insederant*) Tanquam hostes in insidiis locati. *Testamenta*) Hoc Tranquillus Secundi contubernalis declarauit. nihil, inquit, pensi Domitianus habuit quin prædaretur omni modo bona vitorum ac mortuorum vsquequaq;, quolibet & accusatore & crimine corripiebantur. satis erat obiici qualecunque factum dictúmque aduersus maiestatem principis. confiscabantur alieniissimæ hæreditates, vel existente vno, qui diceret audisse se ex defuncto, cùm viueret, hæredem sibi Cæsarē esse. *Nullus status*) Quorumcunque hominum conditio. *Non*) Repetitio. *Hoc malum*) Delatores quos qui non castigat irritat. vt ipse Domitianus dicere solebat, sed simulatè. & Tacitus in Tiberio memorat, delatores genus hominum publico exitio repertum, & quidem nunquam satis correctum, per præmia elicitos fuisse. *Aduertisti oculos*) Vidisti hoc malum. *Castris*) Prætorianis, seditiosis contra Neruam. *Foro*) Ciuibus vrbanis. *Intestinum malum*) Delatores. *Legibus*) Traductio. *Euersa legibus*) Priuata legibus euerteretur, vel potius legibus nimium seueris excisa. *Licet*) Quamuis. *Fortuna*) Felicitas. *Nunc*) Paulo antè. *Ingentia robora virorum*) Fortissimos gladiatores. circuitio. *Pares*) Constantes.

ille, verique honoris ignarus, qui crimina maiestatis in arena colligebat: ac se despici, & contemni, nisi etiam gladiatores eius veneraremur, sibi maledici in illis, suam diuinitatem, suum numen violari interpretabatur: cùm se idem quod Deos, idem gladiatores, quod se putabat. At tu Cæsar quàm pulchrum spectaculū pro illo nobis execrabili reddidisti? vidimus delatorū iudicium, quasi grassatorū, quasi latronum: non solitudinem illi nouiter, sed templum, sed forum insederant. nulla iā testamenta secura, nullus status certus, non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum auaritia. Aduertisti oculos, atque vt ante castris, ita postea pacem foro reddidisti, excidisti intestinum malum: & prouida seueritate cauisti, ne fundata legibus ciuitas, euersa legibus videretur. licet ergo cùm fortuna, tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, vt præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos,

Nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam) Hæc puto ad verbum à Dione in suā historiam translata. vbi enim de spectaculis Traiani mētionem facit: in quibus, inquit, immanes ferę, & mansuetæ mille interdum, quandoque innumeræ confectę sunt. *Illas opes*) Domitiani, quas ille tyrānus sibi soli reseruabat, eas Traianus publicauit, partim ciuibus, partim diis distributas: vnde duodecimo Martialis, Quicquid parrhasia nitebat aula Donatum est oculis, deísque nostris: Omnes cum Ioue nūc sumus beati. At nuper pudet, ah pudet fateri, Omnes cum Ioue pauperes eramus. *Seculo*) Tuo. *Supina*) Detecta. *Retortas*) Reflexas, quod sit in resupinatione. Tranquillus Vitellii supplicia narrans, tractum scribit, religatis post tergū manibus, iniecto ceruicibus laqueo, veste discissi, seminudum per totum viæ Sacræ spacium reducta coma à capite ceu noxii solent. atque etiam mento mucroni gladii subiecto, vt visendam præberet faciem, néve submitteret. sic legimus apud eundem, C. Caligulam præter pedes suos transeuntium matronarum faciem, manu alleuasse, si quæ pudore submitterent, vt eas diligenter intueretur. *Fruebamur*] Tali spectaculo. *Piaculares Victimæ*] Datæ ad purgationem aliorum hominum. libro tertio dixerat, vilissimo quoque quasi piaculari dato. *Publicæ solicitudinis*] Quæ solebant omnibus terrori esse. *Noxiorum*] Reorum, aut lege innoxiorum. *Lenta*] Grauiora. nam mori quidam leue supplicium putabant. vnde Carmilium cū audiuisset Tiberius mortem anticipasse, exclamauit, Carmilius

nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam, nunc secretas illas & arcanas, ac sub te primum communes opes: nihil tamen gratius, nihil seculo dignius, quàm quòd cōtigit desuper intueri delatorum supina ora, retortásque ceruices. agnoscebamus, & fruebamur, cū velut piaculares publicæ solicitudinis victimæ supra sanguinē noxiorū ad lēta supplicia grauioréque pœnas ducerētur. Cōgesti sūt in nauigia raptim cōquisita, ac tēpestatib. dediti, abirēt, fugerētq; vastatas delationibus terras. ac si quē fluctus, ac procellæ scopulis reseruasset, hic nuda saxa, & inhospitale litus incoleret, ageret duram & anxiam vitam, relictáque post tergum totius generis humani securitate mœreret. Memoranda facies, delatorum classis permissa omnibus ventis, coactáque vela tēpestatibus pandere, iratósque fluctus sequi quoscunque in scopulos detulissent. Iuuabat prospectare statim

Universidad de Deusto
Biblioteca

me euasit. nec temere Caius in quenquã nisi crebris & minutis ictibus, passus est sæuire, vt se mori sentiret. *Supplicia*] Exilia. *Raptim conquisita*) Ideo mala, quia sine delectu. *Dediti*] Expositi. *Vastatas delatoribus terras*) Romanum imperium cæde delatorum exhaustum, quibus Tiberius, Caius, Nero, Domitianus statim credebant. *Quem*] Aliquem delatorum. *Scopulis*] E scopulis, vel quibus scopulis exularent. *Hic*] Qui reseruatus esset, vel in scopulis, vt in Cycladibus. *Nuda saxa*] Sporades: quæ sanè Cycladibus obscuriores, si Straboni credimus. *Inhospitale*] Desertum, incultum, asperum, ferum. *Duram*] Laboriosam, egenam. *Securitate*] Ipsis extorribus *Memoranda facies*] Demonstratio, color. *Facies*] Aspectus. *Coacta*] Classis est. *Iratos*] Tumidos, vndosos.

A portu) Hostiensi. *Et apud*] Et iuuabat aspicere multos. *Clementia sua salua*) Quia noluit eos interficere. *Cautibus*) Scopulis, insulari pœnæ. *Innocentissimus, nocentissimus*] Annominatio & contrarium. cùm meriti deportarentur quo prius immeriti. dixit Apollonius philosophus Domitiano, per delatores viros scelestissimos vrbes funditus interire, insulas exulib. repleri, continentem doloribus abũdare, & exercitus formidine, senatum suspicionibus nunquam carere. *Delatorum turba compleret*] Facit hoc, vt credam Martialem scripsisse illud in Traiani laudem, Turba

à portu sparsa nauigia, & apud illum ipsum mare agere principi gratias, qui clementia sua salua vltionem hominum terrarúmque dijs maris commendasset. Quantum diuersitas temporum posset, tum maximè cognitum est, cùm ijsdem, quibus antea cautibus, innocentissimus quisque tunc nocentissimus adfigeretur, cùm insulas omnes, quas modò senatorum, iam delatorum turba compleret. quos quidem non in præsens tantùm, sed in æternum repressisti mille pœnarum indagine inclusos. ereptum alienas pecunias eunt? perdant, quas habent. expellere penatibus gestiunt? suis exturbentur. neque (vt antea) exanguem illam & ferream frontem

grauis paci, placidæque inimica quieti, Quæ semper miseras sollicitabat opes. Tradita Getulis. nec cepit arena nocentes: Et delator habet quod dabat exilium. plurima enim ex spectaculis Martialis epigrammata in commendationem Traiani sunt edita. Nerua prius quosdam delatorum morte puniuerat, reliquos Traianus exilio. Dionis abbreuiator vt tantum rerum capita tangens, tradit solum non adhibuisse Traianum aures delatoribus. *In præsens*) Tacitus ad præsens dixit. *Indagine*) Inquisitione, inuestigatione legum nouarum, quibus à delationibus absterreantur, quasi illarum pœnarum formidine circumcludantur. est enim indagare scienter feras inquirere & venari. indago pro venatione Apuleius, & indaganter Columella pro diligenter vsi sunt. est autẽ grauis nominatio. *Incusos*) Detritos, iuxta formam iuris antiqui: ei qui cœperat arguere, aut vindicta proposita erat, si vera detulisset, aut supplicium si fefellisset. Imperatores Valens & Valentinianus in hunc modum rescripserunt. nostris & parentum nostrorum cõstitutionibus comprehensum est, eos qui accusationẽ alienis nominibus præsumpsissent, delatorum numero esse adiicẽdos, atque ideo calumniosissimum caput, & personam iudicio irritæ delationis infamiæ supplicium sequatur. quo posthac singuli vniuersique cognoscant, non licere in eo, quod non possit ostendi, iudicũ animos commoueri. deinde fallaciter incusantibus maximè post exhibitionem accusati, nullius iuris color velut deriuata excusatione proficiat. nõ publica abolitio, non priuata talibus subueniat personis, non specialis indulgentia, ne beneficium quidem eos generale subducat. ad hæc Honorius & Theodosius. Quisquis crimen intendit, non impunitã fore nouerit licentiã mentiendi. cùm calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. quæ verba conueniunt cum Secundo dicente. *Ereptum pec. e.*) i. si quærent aliena delationibus rapere, sua amittent similitudine supplicii. similiter si alicui exilium intenderint, illi deportabũtur. qua-

re dixerat iure poeta epigrammatarius, Et delator habet quod dabat exiliũ. Sunt autem hic exornationes duæ, dissolutio, & contrarium. *Ferream*) Duram, feram. *Conuulnerandam p.*] Punctis cauteriando notandam, stigmate inscribendam, quod supplicii genus vulgo bullare dicitur. allusit ad Domitiani gesta, quem lego fiscales calumnias primò magna calumniantium pœna repressisse.

Nequicquam) Nam mox ad rapinas conuersus vel vni quæcunque crimina deferenti credidit. *Paria præmio d.*) Quadruplatores enim quartã delati partem solebant accipere. *Metus*) Nisi quod intenderint, probauerint, par adituri supplicium omnes autem iudices inuigilare præcepit Constãtinus imperator, delatores sine fisci aduocato denunciantes pœnis afficere. apertissimi enim iuris est, vt quod ex cuiusque patrimonio ceciderit in casũ, & legibus & certo ordine iuris, fisci aduocatis agentibus vẽdicetur. sed quia nonnulli præcipites secundum ius possessa patrimonia deferre nõ cessant, omnibus damus licentiã, qui se læsos existimãt, cõtra delatores seueritatem iudicum implorare ferro districtam. seruum verò domini iubent leges in exemplũ omniũ proditorũ sæuissimæ sentẽtiæ subiugari, etiãsi obiecta probaueris, excepto crimine maiestatis. *Tutus*) Quẽ Dio testatur expulisse ab vrbe delatores, & Trãquillus inquit, inter aduersa remporũ & delatores mandatoréque erãt, ex licentia veteri. hos assiduè in foro flagellis ac fustibus cæsos, & nouissimè traductos per amphitheatri arenã, partim subiici in seruos ac venire imperauit, partim in asperrima insularum aduehi. vtque etiam similia quandoque ausuros perpetuò coerceret, vetuit inter cætera de eadem re pluribus agi. itaque illud frontẽ punctis notatã referri potest ad Titum, quod magis probo. *Prosperaverat*) Cauerat meritis pœnis. *Ideóque numinibus æquatus*) Et propterea inter deos relatus. hic quò me vertam nescio. dicam ne pro commodo suo alia alibi Secundũ interpretationẽ vsum, fatebor necesse nõ constare sibi, præsertim cùm hanc orationem non auditoribus, sed lectoribus publicauerit? accusem tanti viri indiligentiam, qui in emendatione tanta vtebatur diligentia? dixerat enim in præcedentibus à Domitiano Titum cœlo dicatum, vt ille dei frater videretur: hic verò quia delatores puniuerat: nisi quis intelligat sub hoc prætextu impetratam à senatu Titi consecrationem, cùm tantùm Domitianus intenderet illam sibi decori futuram. *Quandoque*) Post mortem. nam inter deos relatum memorat Eutropius. & Spartianus

nequicquam conuulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant: sed spectent paria præmio damna. nec maiores spes quàm metus habeant, timeántque quantum timebantur. Ingenti quidem animo diuus Titus securitati nostræ vltionique prospexerat, ideóque numinibus æquatus est. sed quanto tu quandóque dignior cælo, qui tot res illi adiecisti, propter quam illum deum fecimus. Id hoc magis arduum fuit, quòd imperator Nerua te filio, te successore dignissimus, postquam magna quædam edicto Titi astruxerat, nihil reliquisse tibi videbatur. qui tam multa excogitasti, vt si ante te nihil esset inuentum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adiecissent? at tu

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquit, Traiano diuinos honores datis ad senatum literis & quidem accuratissimis Adrianus postulauit, & cunctis volentibus meruit, ita vt senatus multa, quæ is non postulauerat, in honorem Traiani sponte decerneret. adhæc libro decimo Gellius meminit templi Traiani, & in eo bibliothecæ. secundum artem tractans ostendit ex comparatione plura Traianum præstitisse. *Res*) Rectè facta. *Illi*) Quam Titus fecit, id est, qui longè plura gessisti laudanda quàm Titus. *Fecimus*) Hinc apparet Titum à senatu inter deos relatum. *Arduum*) Mirandum, difficile. transit ad modestiam Traiani, circa res fiscales. *Edicto Titi*) Non tam intelligendum puto edictum, quo omnia priorum Cæsarum priuilegia confirmauit, quàm quo delatores puniuit & repressit. nam sequentia huic sententiæ magis conueniunt, vt scilicet, plura Nerua cauerit, quem pariter legimus pœnis delatores cohibuisse, ad imitationem Titi, quædam suo edicto astruentem. sed tot & tanta Traianus ingesserat ad illorum castigationem, vt ipse repertor & primus videretur. *Adstruxerat*) Addiderat. *Nihil*) Quod faceret ad comprimendam delatorum calumniam. *Excogitasti*) Noua addidisti. *Vt*] Tanquam. *Inuentum*) A Tito & Nerua. *Dispensata*) Diuersis elargita. vt si aliquis accusatus fuisset iniquè, & absolutus à Traiano, condemnato calumniatore, quantum gratiæ sibi per singulos comparasset. sic Nerua vno edicto priorum liberalitates confirmauit, ne singuli à se haberent impetrare. sic paulò post, dum tradit vigesimas remissas, postremò dixit sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam.

Simul) Vno edicto. extat Traiani rescriptum apud Ausidium Secundũ in hũc modum. Scio relegatorũ bona auaritia superiorum temporum fisco vendicata, sed aliud clemẽtiæ meæ conuenit, qui inter cætera quidem innocentia ac ratione meorum temporum, hoc quoque remisi exemplum. hæc Pomponius de interdictis. Paulus de iure fisci: edicto, inquit, diui Traiani, quod proposuit significatur: vt si quis tanquam causa eius ad ærarium deferatur, professus esset eam rem, quam possideret, capere sibi non licere, ex ea partem fisco inferat, partem sibi retineat. idem postea edicto significauit, vt quicũque professus esset, vel palàm, vel tacitè relictum sibi, quod capere non posset, & probasset iam id ad fiscum pertinere, etiamsi id fiscus non possideret, ex eo quod redactum esset, præfectus ærario partem dimidiam ferat. *Vt sol*) Comparatio. *Proferitur*] Eluceat. *Aerarium*) Saturni ædem, in quam publicam pecuniam seruandam reponebant. alibi copiosius. *Silens*) Inquietatum reis. nam damnatorum pecuniæ, partim ad ærarium, partim ad fiscum referebantur. *Templum illud*] Saturni. *Deus*) Facit hic illorum sententia, qui scripsere Saturni ædem, ideo constituram pecuniarum publicarum receptaculum, quòd nullum in eius finibus furtum fuerit cõmissum. *Spoliarium*] Locus vbi reseruantur spolia

simul omnia profudisti, vt sol & dies non parte aliqua, sed statim totus, nec vni aut alteri, sed omnibus in commune profertur. Quàm iuuat cernere ærarium silens, & quietum, & quale ante delatores erat, nunc templum illud, nunc verè deus, non spoliarium ciuium, cruentarúmque prædarum sæuum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus vnus, in quo optimo principe boni malis impares essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica vtilitate conuulsum. nec pœna cuiquam remissa, sed addita est vltio: solúmque mutatum, quòd iam non delatores, sed leges timentur. At fortasse non eadem seueritate

tur spolia. eadem forma, qua dicimus armarium. lego insuper in vita Commodi apud Lampridium, spoliarium esse locum vbi noxii necarentur. & Seneca epistolarum decimoquarto, nunquid aliquem esse tam cupidum vitæ putes? vt iugulari in spoliario, quàm in arena malit? siue spoliarium appellatum, quòd vita priuarentur, siue quòd ibi spoliati laniarentur. *Cruentarum*) Occisorum virorum, quorum bona publicarentur. *Locus*) Extat. *Optimo principe*) Sub Traiano. *Honor legum*) Seueritas legum fiscalium. *Ex publica vtilitate*] Ex pecuniis publicis ærario inferendis. *Conuulsum*) Ereptum. *Vltio*) Calumniatoribus, qui prius impune debacchabantur.

Fiscum] Vbi principales pecuniæ reconduntur fiscus est, sicut ærarium vbi publicæ. viderint ii qui crediderunt ærarium & fiscum idem esse. non negauerim tamen interdum confundi, sicut apud Claudianum: Non tua priuatis crescunt æraria damnis: quanquam & ibi pro publicis liceat accipere. vt exponas tua pro tui imperii *De tuo*) De rebus fiscalibus, de publico, quę referuntur in ærarium. *Actori*] Aduocato fiscali. ipse libro secundo, fama non vnius actoris, id est aduocati. Vlpianus de iure fisci actores vocat procuratores Cæsaris bonorum. sic Tacitus libro tertio, seruos quoque Syllani, vt tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. caput est libro secũdo codicis de aduocato fisci. quem primus Adrianus instituit, autore Spartiano. *Procuratori*) Hodie quoque fiscus habet aduocatum & procuratorem, cuius officium etiam est aliena negocia mandato domini administrare. potest autem esse vnius rei, vel omnium. quod testatur Vlpianus ff iii. & ii. Codicis titulus est de procuratoribus. *Inius vent*) Non tantum si fiscalia commoda occultauerat, quantum si nullo negocio existente fisci nomine priuatis audeat calumnias commouere. hoc imperator Constantinus cauit. & lib xl. ff. de admini. rerum ad ciuitatem pertinentium. magistratus reip. non dolum solũmodo, sed latam negligentiam, hoc amplius etiam diligentiam debent. *Tribunal*) Iudicem. nam magistratus erat constitus à Traiano, per quem cogebantur aduocatus & fisci procurator, si iniuriam alicui inferrent, stare legibus. *Cruciatu*) Vexatione, molestia, seueritate. *Par cæteris*) Ius æquè vt in aliis ibi seruatur. *Litigatoris*) Aduocati & procuratoris Cæsaris. sensus est. ibi omnibus par iustitia redditur, sicut in cæteris tribunalibus. nisi quis hoc diceret maius, quia litigant, qui Cæsaris personam repræsentant. *Sors &*

fiscum, qua ærarium cohibes: immò tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo quàm de publico credis. Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo: in ius veni, sequere ad tribunal. nam tribunal quoque excogitatum cruciatu est par cæteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors & vrna fisco iudicem assignat, licet reiicere, licet exclamare, hunc nolo, timidus est, & bona seculi parum intelligit. illum nolo, quia Cæsarem fortiter amat. Eodem foro vtuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria est. sæpius vincitur fiscus, cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono principe. Ingens hoc meritum, maius illud, quòd eos procuratores habes, vt plerunque ciues tui non alios iudices malint. liberum est autem dissentanti dicere, nolo eum eligere. neque enim vllam necessitatem muneribus tuis addis: vt qui scias hanc esse beneficiorum principalium summam gratiam, si illis & nõ vti licet:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vrna) Hæc omnia Pedianus diligenter prosequitur. cùm multi inquit, iudices in vrnam mitterentur sortito, vt de pluribus necessarius numerus confici posset, permittebatur accusatori ac reo ex illo numero reiicere, quos putabant sibi, aut inimicos, aut ex aliqua re incommodos fore. & Marcellus Eprius apud Tacitum, memorat morem fuisse per sortem & vrnam in quam iaciebant sortes, iudicandi, vnde in vi. Virgilius dixit. Quæsitor Minos vrnam mouet. *Reiycere*) Iudices suspectos remouere à iudicando. vnde reiectio appellata, qua celebrata, moris erat & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina iudicum delectorum secundum Asconium. *Hunc*] Iudicem. *Bona seculi*) Libertatem iudiciis liberam iudicandi quicquid velint sub principe Traiano. *Fortiter*] Vehementer, alibi constanter. *Eodē foro*) Iisdem legibus. *Principatus & libertas*] Princeps & liberi homines. denominatio. quæ à finitimis rebus trahit orationem, qua possit intelligi res, quæ non suo vocabulo sit appellata. *Vincitur*) Causa cadit. *Cuius causa mala*) Nunquā iudicatur aduersus fiscū. *Meritum*] Beneficiū tuū est *Eos*] Tam bonos. *Summam*] Sunt qui legant sine additione verbi, gratiam, & interpretentur summam beneficiorum, id est maximum beneficium principis.

Onera imperij] Ordo. onera imperii coegerunt instituí pleráque vectigalia, vt pro vtilitate cōmuni, ita pro singulorum iniuriis, id est, tam ad stipendia militum & annonam classémque tuēdam, quæ pertinent ad publicam vtilitatem, quàm ad salarium magistratuum, qui ad arcendas priuatorum iniurias constituūtur. nā Cæsar dictator, scribente Dione, dicere solebat, duo maximè necessaria affectantibus imperium, milites & pecunias, & inuicem consistere. nam stipendiis exercitus contrahi, illa ex armis cōparari. sunt enim pecuniæ principatus nerui, sicut dicebat Mutianus apud eundem autorem τὰ γὰρ τῆς ἡγεμονίας τὰ χρήματα δεῖ πόνοι ἔφη ἔλεγεν id est, neruos enim principatus pecunias semper esse dicebat. & Demosthenes in orationibus dixit δεῖ δεῖ χρημάτων, καὶ πάνυ πολλῶν ὑμῖν ἔστι γενέσθαι τῶν δέοντων, id est, opus est opus est pecuniarum, & sine his nihil est fieri necessariorum. solutiones autem stipendiorum fiebant aliquando à stipendiariis ciuitatibus, aliquando ex ærario, quandoque ex tributo Romæ imposito militib. pecuniæ dabātur. vnde cū agitaret Nero an cūcta vectigalia omitteret, senatores impetum eius continuisse, meminit Tacitus: dissolutionem imperii docēdo, si fructus, quibus respublica sustineretur, diminuerentur. & Appianus in præfatione totius historiæ scribit, ex nonnullis imperio parentibus, atque suppositis, plus detrimenti capere Romanos, quàm vtilitatis, quos licèt inutiles deserere tamē pudeat. principatum omnē magnis copiis, magnisque præsidiis circumquaque vallantes, tantū terrę tantúmque maris quasi fundū quēdam seruasse, atque cōtinuisse, suisque tēporibus & quidē solis Romanis adfuisse ingentes copias, peditū ducenta, equitum xl. millia, elephantorū trecentorum bellicosorum numerū ad prælia instructorū duo millia, armorū in supplemētū ccc. millia. & hæc quidē terrestribus copiis: maritimi verò minorū nauiū duo millia, triremium à sexcuplis in quinqueremes mille quingentarum classem, instrumentorum quoque naualium numerum bis totidem. ad hoc naues partim auro proras, partim puppes exornatas, quas thalamegis appellant, ad belli pompam. Dion in Augusto refert aluisse Romanos viginti tres exercitus, suis verò temporibus xix. *Vigesima*) Vigesimam dicimus sicut quadragesimam, decimamquintam, cùm scilicet de vigesimo quadragesimo, decimo quinto quoque numero vnum aufertur, siue tributi siue pœnæ nomine. Tacitus de Nerone. Vectigal quoque quintæ & vicesimæ venalium mancipiorum remissum, specie magis

Onera imperij, pleráque vectigalia instituí, vt pro vtilitate communi, ita singulorū iniuriis coegerunt. His vigesima reperta est, tributum tolerabile, & facile hæredibus duntaxat

quàm vi. Tranquillus. Caius inquit, pro litibus vbicunque conceptis exegit quadragesimam summæ de qua litigaretur. & in Vespasiano meminit Sabinum publicanum quadragesimæ in Asia egisse. M. Tullius ad Atticum portoriis Italiæ sublatis, agro Campano diuiso, quod vectigal superest domesticum? præter vicesimam, quæ videtur vna conciuncula pedis equorum nostrorum esse peritura. hinc Liuius vii. secundi belli Punici scribit, aurum vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad vltimos vsus reseruabatur, promi placuisse. vbi vicesimarium aurum sanè intelligimus collectum ex vicesimis. quamuis sciam quosdam legere censimarium, quod non procedit. Aulus Offilius equestris ordinis & Cæsaris familiarissimus, libros de iure ciuili plurimos, omnē partem operis fundantes qui reliquit, de legibus vicesimæ primus conscripsit autore Pomponio de origine iuris. de vicesima quæ ex re frumentaria colligebatur non loquitur Secundus, sed quæ pro hæreditatibus constituta fuerat. nam peregrini & externi etiam, si iure Latii, vel principum liberalitate, in ciuitatem Romanam venissent, nō poterant adire suorum hæreditatem, nisi prius vicesimam hæreditatis persoluissent. quam legem primus instituit Augustus. hanc Dion, inquit, postquam multitudinem Romanorum exercituum enumerauit, propter copiam legionum & equitum Augustus multis indigens pecuniis, vicesimam hæreditatem & legatorum quæ testamento aliquibus præter maxima cognatione astrictos & pauperes relinquuntur, constituit tanquam hoc vectigal in Cæsaris cōmentariis scriptum inuenisset. hanc legis iniuriam, Nerua primus emendauerat, sed parce, Traianus multum liberalitati patriæ addidit, Gratianus in totum sustulit. Ausonius enim meminit Traianum tributa condonasse, sed partibus retentis, quas postea in totum Gratianus remisit, vbi de vicesimis intelligendum annotamus: Iulius etiam Capitolinus recitat Antoninum philosophum leges addidisse de vigesima hæreditatum.

Extraneis) Nulla cognatione coniunctis, vel peregrinis, qui lege Papia prohibebantur vti ciuitate Romana. *Domesticis*) Cōsanguineis, gentilibus, qui ex eadē domo i. familia sunt. *Illis*) Extraneis. *Irrogatum*) Impositum. *His*) Domesticis. *Remissū*) Ablatum, condonatū. *Seu potius non laturi*. Impatiēter passuri. correctio. *Destringi*) Tolli, decurtari. *Abradi & destringi*) Trāslata verba. *Bonis*) A bonis. *Sanguine*) Cognatione, cuius gradus lege apud Iustinianum in institutionibus & ff. trigesimooctauo. *Gentilitate*) Gentilis est, qui ex eadem familia est, vel eiusdem nominis, quasi nomen familiæ habeat. ab hoc gentilitas dicta, quæ propriè est multitudo ipsa vel familiæ, vel nationis alicuius, autore Festo. vnde Varro libro tertio rei rusticæ, cùm Axium liberè de Pauone dicere cohortatur, quòd Fircellius cognomento Pauo iam discesserat, si quid inquit diceres de hoc gentilitatis causa, fortassis ante eum duceret ferram. sic habet codex vetustus. videlicet rem hanc tractaret, cùm sit ex familia Pauonum. nam eodem libro Fircellium Pauonem Reatinum dixerat. ferram autem ante eum duceret, id est, se strenuè opponeret, vt de Pauone diceret. nam ferra Vegetio præceptore, ducitur ex abundantibus, quæ à strenuissimis directa ante frontem opponitur hostibus, vt turbata acies reparetur. Gellius pariter tradit ferram esse nomen ordi-

extraneis, domesticis graue. Itaque illis irrogatū est, his remissū. videlicet quod manifestū erat, quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis quæ sanguine, gentilitate sacrorum, denique societate meruissent. quæque nunquam vt aliena & speranda, sed vt sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Hæc mansuetudo legis, veteribus ciuibus seruabatur. noui seu

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis in militia. insuper Surrula apud eundem Varronem, instrumentum est ad metendum in extremo linei baculi incurui. *Societate sacrorum*) An quia aliquibus familiis ius faciendorum sacrorum peculiare fuit, vt Potitiis & Pinariis. an magis ad iura cognationum referendum putamus? sacrum enim matrimonium, per quod multiplices fiunt cognationes. quare apud iurisconsultos cùm filius de patria potestate mitteretur, amplius non esse in sacris patris dicebatur, quoniam per emancipationem ius agnationis extinguebatur. existimo id emanasse ex lege xii. tabularum. cuius verba sunt hæc. sacra priuata perpetuò manento. ea Cicero de legibus secundo lib. interpretatur, ad quod allusit Plautinus parasitus in captiuis: sine sacris hæreditatẽ sum adeptus offertissimã. solẽt enim gratiores esse quæ ab extraneis insperato hæreditates deferuntur. *Speranda*) Tanquam nõ sua, sed extranea. *Sua*) Gentilitia patrimonia. *Deinceps*) Per gradus proximiores. *Trãsmittenda*) Vt sub fideicommisso. *Mansuetudo*) Vt gentiles succederent absque honore vigesimæ. *Veteribus*) Iam pridem in vrbem receptis. *Nouis*) Ciues.

Per Latium) Iure Latii, quod qui fuerat adeptus sine tributo viuebat. solũ immune habebat autore Paulo de censibus. ff. l. ad hoc ius petendi magistratus. *In vrbe*] Nã Pedianus scribit, veteribus colonis Põpeiº ius Latii dedit i. vt petendi magistratus gratia ciuitatem Romanam adipiscerentur. Strabo hoc amplius addit, vt quibus ius Latii foret concessum, nullum cum prætoribus venientibus Roma negocium esset. *Beneficio*) Munere, liberalitate, priuilegio. *Simul*) Nisi cùm à principe donarentur ciuitate Rom. simul etiã impetrassent iura cognationis. i. posse succedere in hæreditatibus suorũ per ius cognationis. *Alienissimi*) Extranei, tanquam illos sanguine non contingentes. nam ab his vigesima exigebatur. *Maximum beneficium*) Donatio ciuitatis Romanæ. *In grauissimam iniuriam*) Cùm vigesima auferretur bonorum relictorum tanquam non essent ciues. *Instar odij*) Tanquam odium dicimus instar Latinè sine ad, & minus vsitatè cũ ad, quod subinde reperies apud Apuleium. *Orbitatis*) Quæ priuaret ciues debita hæreditate. *Pignora*) Cognationes, quæ sunt hypothecæ amoris. *Salua ipsorum pietate*] Etiam si inter se mutuò dilexissent. *Distraheret*) Separaret. *Nostri*) Romani. *Compensari Romanam ciuitatem*) Contentos esse vigesimam soluere, & cognationum iure priuari, modò ciues Romani essent. *Gratuita*) Romana ciuitas gratis dari sine onere vigesimæ. *Tam magno preclo*] scilicet tributo vigesimæ, & affinium priuatione. *Pater tuus*) Nerua. *Pertulisset*] Siue condito testamento, siue ab intestato. *Cognationum iura*) Vt proximior adiret hæreditatem. *Non recepissent*) Non impetrassent. *Eius*) Peculii. *Ne darent*) Ne publicano soluerent. *Immunitatem*) Ab onere vigesimæ. *Reductus esset in patris potestatem*) Dupliciter possunt filii reduci in patriam potestatẽ. si emancipati iterum reuertantur ad patrem, aut ab hostibus capti iure postliminii, sicut sequentia indicant. nam nisi reducti essent in patriam potestatem, bona eorum pertinent ad quos pertinerent. est autem postliminium ius amissæ rei recuperandæ, ab extraneo in statum pristinũ restituendæ moribus legibúsque constitutum. quod adeptus quis esse dicitur, cùm

per Latium in ciuitatem, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis iura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus cõiunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in grauissimam iniuriam: ciuitásque Romana instar erat odij & discordiæ, & orbitatis. cùm carissima pignora salua ipsorũ pietate distraheret. Inuenìebantur tamen quibus tantus amor nominis nostri inesset, vt Romanam ciuitatem non vigesimæ modò, verùm etiam affinitatum damno bene cõpensari putarent. sed his maximè debebat gratuita contingere, à quibus tam magno æstimabatur. Igitur pater tuus sanxit vt quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis peruenisset ad matrem, etiam si cognationum iura non recepissent, cùm ciuitatem adipiscerentur, eius vigesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modò reductus esset in patris potestatem, ratus improbè &

insolenter, ac penè impiè his nominibus inseri publicanum. nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines, velut intercedente vigesima scindi. nullum esse tanti vectigal, quod liberos, ac parentes faceret extraneos. Hactenus ille, parcius fortasse quàm decuit optimum principem, sed non parcius quàm optimum patrem. qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quòd delibasse quædam, seu potius demonstrasse contentus, largam ac propè intactã benefaciendi materiã filio reseruauit. Statim ergo muneri eius liberalitas tua astruxit, vt quẽ admodũ in patris filius, sic in hæreditate filij pater esset immunis. nec eodẽ momento quo pater esse desiisset, hoc quoque amitteret quod fuisset. egregiè Cæsar quòd lacrymas, parentum vectigales esse non pateris. Bona filij pater sine diminutione possideat, nec socium hæreditatis accipiat, qui non habet luctus. nemo recentem & attonitam orbitatem

extra limina, hoc est, terminos prouinciæ in captiuitate detentus, rursus ad propria limina reuertitur. hinc Iustinianus titulo quibus modis ius patriæ potestatis dissoluitur: dictum asserit, postliminium à limine & post. vnde eum qui ab hostibus captus est, & in fines nostros postea peruenit, postliminio reuersum esse dicimus. nam limina sicut in domibus finẽ quẽdã faciunt, sic & imperii finem limen esse veteres voluerunt. hinc & limes dictus est, quasi finis quidam & terminus. ab eo postliminium dictum est, quia ab eodem limine reuertebatur, quo amissus erat. plura iurisconsulti, præsertim. ff xlix de captiuis & postliminio reuersis, & ab hostibus captis. pariter viii. codicis.

Insolenter) Superbè. *His*) Nominibus. parentum & liberorum. *Publicanum*) Publicum exactorem vigesimæ. de publicanis alibi multa. *Piaculo*) Scelere, monstro. *Extraneos*) Tanquam inter se alienos. *Hactenus*] Nerua. *Hactenus*) Hoc tantùm de vigesimis sanxit. *Quàm optimum patrem*) Decuit. *Adoptaturus*) Te filium optimum. *Hoc*) Officium. *Delibasse*) Tetegisse, pauca remisisse, translatio à gustatoribus. *Quædam*] De vigesimis. *Seu p.*] Correctio. *Demonstrasse*] Traiano. *Propè*) Intactam, delibatam. *Muneri*) Legi vigesimæ. *Astruxit*) Addidit. translatio à strue lignorum. *Filius esset s.*] In hæreditate patris. *Immunis*) Liber ab onere vigesimæ. *Quod fu.*) Bona filij quibus videbatur fuisse pater. *Egregiè*) Fecisti. *Lacrymas*) Orbitatem. *Vectigales*) Obnoxias vigesimæ. *Bona filij*] Vt militis & emancipati, quæ etiam ab intestato ad proximiores deuoluuntur. *Diminutione*) Vicesimæ. *Socium*] Aliquem participem. *Habet*] Socium. *Nemo*) publicanus, *Attonitam*) stupidam, mentis inopem. *Orbitatem*] Orbos parentes. denominatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad computationem] Ad calculum hæreditatis. vt inde dematur viceſima. *Ineſſe rationem*) Ratione vigeſimam remiſiſſe. *Effuſio*) Prodigalitas. qua poſſumus incuſare Neronem, qui bis, & vicies mille ſeſtertiũm donationibus effudit. *Ratio non e.*) Nulla honeſta ratio appareat. *Dignum*) Eſt res digna. *Iniurias*) Calamitates. *Inſuper* Vltra *d.*) Quem patitur in obitu filii. *Sic* Per ſe. *Solus*) Orbus. *Quid*] Perinde ac ſi diceret, nonne miſerrimum? *Non à filio*] Sed à fiſco, vt prius accidebat. *Neceſſitate*] Onere. *Congruens*] Conueniens, æquum. *Poſteris*) Minoribus, id eſt filiis. *Amplior*] Vt ſoluti eſſent à neceſſitate vigeſimæ, patres verò non. *Maioribus*] Patribus. *Retro recurreret*] Reſpiceret, reuerteretur, ad maiores retro graderetur. *Æquitas*] Inter ius & æquitatem hoc intereſt. ius eſt quod omnia recta & inflexibilia exigit: æquitas, quæ de iure multum remittit, referente Donato. Apuleius. ix. tradit ſiniſtram æquitati ſacratam, quòd nulla calliditate, nulla ſolertia ſit prædita. Sed Plautus & Catullus eam furtiuam appellant. *Si modò filius in poteſtate patris*] Verba iſta fuerant in edicto Neruæ. *Intuitus*) Reſpexiſti. *Vti inter pecudes*) Comparatio. *Valentioribus*) Per hoc apertè oſtenditur captos ab hoſtibus intelligere. *Abſtuliſſe vigeſimæ*] Liberaſſe ab onere vigeſimæ. *Primum*) Parentis & filii. Caius iſta de gradibus affinitatum ſcripſit: gradus cognationis, alii ſuperioris ordinis ſunt, alii inferioris, alii ex trãſuerſo, ſiue à latere. ſuperioris sũt ordinis parẽtes, inferioris liberi, ex trãſuerſo ſiue à latere, fratres & ſorores, liberiq; eorũ. ſed ſuperior quidẽ & inferior cognatio à primo gradu incipit. ex trãſuerſo ſiue à latere nullus eſt primꝰ gradꝰ. & ideo incipit à ſecundo. itaq; primo gradu cognationis, ſuperioris quidẽ & inferioris ordinis cognati, poſsũt cõcurrere. ex trãſuerſo verò nunquã eodẽ gradu quiſquã concurrere poteſt: at in ſecundo, ac tertio, & deinceps in cæteris poſſunt etiam ex tranſuerſo quidem concurrere, & cum ſuperioris ordinis cognatis. primo igitur gradu ſunt ſuprà, pater & mater: infrà filius filia. ſecundo ſunt gradu ſuprà, auus auia: infrà nepos neptis: ex tranſuerſo, frater ſoror, & quæ illic tractantur latius. *Secundum*] Fratris & ſororis ex tranſuerſo.

ad computationem vocet, cogátque patrem, quid reliquerit filius ſcire. Augeo P. C. principis munus, cùm oſtendo liberalitati eius ineſſe rationem. ambitio enim, & iactantia & effuſio, & quidnis potius quàm liberalitas exiſtimanda eſt, cui ratio non conſtat. Dignum ergo imperator manſuetudine tua minuere orbitatis iniurias, nec pati quenquam filio amiſſo inſuper affici alio dolore. ſic quoque abunde miſera res eſt pater filio ſolus hæres: quid ſi cohæredem non à filio accipiat? Adde quòd cùm diuus Nerua ſanxiſſet, vt in paternis bonis liberi neceſſitate vigeſimæ ſoluerentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim poſteris amplior honor quàm maioribus haberetur? cúrue non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem Cæſar illam exceptionem remouiſti. ſi modò filius in poteſtate patris fuiſſet, intuitus opinor vim, legémque naturæ, quæ ſemper in ditione parentum eſſe liberos iuſſit. nec vti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatẽ & imperium valentioribus dedit. Nec verò contentus primum cognationis gradum abſtuliſſe vigeſimæ, ſecundum quoque exemit, cauitque vt in ſororis bonis frater, & contrà

In fratris] Bonis, traductio color: nam eadem verba ſine vitio frequenter repetuntur. *Illi*] Neptis & nepos. *Immunes*] Liberæ à vectigali vigeſimæ. *Per Latium*] Iure Latij. *Patuiſſet*] Data eſſet. *Idem*] immunitatem Vigeſimæ. *Commiſit*] Coniunxit. nã intercedente 20. videbatur diſiuncta. *More naturæ*] Quæ omnia pariter omnibus diſpenſat. *A ſingulis*] Per priuilegia. *Geſtiebant*] Volebant, appetebant. *Spiritus*] Magnanimitatis. *Gentilitates*] Familias, domos. *Deferre*] Dare ſponte non petentibus. *Eripere ſibi*] Priuare ſe. nam per has conceſſiones multos obligaſſet, ſingulis ſingulas concedendo. *Imputandi*] Ingratis videlicet. *Sorores eſtis*] Fingit hæc dici potuiſſe à Traiano. *Vt ſitis*] Vt fiatis immunes ſcilicet à vigeſima. *Vobis eſtis*] Per vos & ſine priuilegio. *Qui*] Traianus *Dare*] Concedere vigeſimam per priuilegium. *Auferre*] Iniuſtè, & vi, vt Domitianus conſueuerat. *Adire honores*] Municipali iure magiſtratus petere poterant, perinde ac ſi ciues Romani eſſent. *Hoc edictum*] Tuum. *Deſtituet neceſſitud.*] Separabit à neceſſitudine. *Velut truncum abruptum & amputatum*] Tanquã à familia ſua excluſum: eſt autẽ tranſlatio. ſic Iuuenalis ſatyra tertia tanquã Mancus, & extincta corpus non vtile dextra. *Pignoribus*] Cognationib⁹, lata ſignificatione, more ſuo. *Honeſtiores*] Facti vigeſimæ immunitate. *Ac ne remotus quidẽ*] Longè ſcil. à cognatione vt in v. & vi. gradu. in illo cẽtũ octoginta quatuor cõtineri perſonas. in hoc verò quadragintaocto teſtis eſt Paul⁹. ſeptimũ autem gradũ quis excedit? quatenus vltra eũ ferè rerũ natura cognatorũ vitã conſiſtere nõ patitur, ibidẽ referẽte Modeſtino. *Qualibet*] Minima cauerat præterea Traianus, vt vſque ad ſeptimũ affinitatis gradum modò eſſet parua hæreditas, omnes ſoluerentur onere vigeſimæ.

in fratris ſoror, vtque auus auia in neptis nepotiſque, & inuicem illi ſeruarentur immunes. His quoque quibus per Latium ciuitas Romana patuiſſet, idem indulſit, omnibúſque inter ſe cognationum iura commiſit ſimul & pariter, & more naturæ: quæ priores principes à ſingulis rogari geſtiebant, non tam præſtandi animo quàm negandi. Ex quo intelligi poteſt quantæ benignitatis, quanti ſpiritus fuerit, ſparſas atque vt ita dicam, laceras gentilitates colligere, atque connectere, & quaſi renaſci iubere, deferre quod negabatur: atque id præſtare cunctis, quod ſæpe ſinguli non impetraſſent. Poſtremo ipſum eripere tot beneficiorum occaſiones, tam numeroſam obligandi imputandique materiam. indignum credo ei viſum ab homine peti, quod dij dediſſent. Sorores eſtis, & frater, auus, & nepotes: quid eſt ergo cur egetis: vt ſitis, vobis eſtis. Qui pro cætera ſua moderatione non minus inuidioſum putat dare hæreditatem, quàm auferre. Læti ergo adite honores, capeſſite ciuitatẽ, neminem hoc neceſsitudinis abruptũ velut truncum amputatúmque deſtituet iiſdem omnes quibus antè pignoribus, ſed honeſtiores perfruentur. ac ne remotus quidem, iámque deficientis affinitatis gradus à qualibet quantitate vigeſimam inferre cogetur. ſtatuit enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

communis omnium parens summam quæ publicanum pati possit. Carebit onere vigesimæ parua & exilis hæreditas: etsi ita gratus hæres volet, tota sepulchro, tota funeri seruetur: nemo obseruator, nemo castigator assistet. Cuiuscunque modi ea pecunia ex hæreditate alicuius obuenerit, securus habeat quietúsque possideat. Ea lex vigesimæ dicta est, vt ad periculum eius peruentri, nisi opibus, non possit. Conuersa est iniquitas in gratulationem, iniuria in votum: optat hæres vt vigesimam debeat. additum est vt qui eiusmodi ex causis in idem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in præteritum subuenire ne dij quidem possunt: tu tamen subueniſti, cauistique vt desineret quisque debere quod non esset postea debiturus. Idem fecisti, ne malos principes habuissemus, quo ingenio si natura pateretur, quàm libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refudisses? Vetuisti exigi quod deberi non tuo seculo cœperat. Alius vt contumacibus irasceretur, tarditatémque soluendi dupli, vel & quadrupli irrogatione mulctaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas quod deberi non oportuerit, an constituas vt debeatur.

Communis omnium parens] Traianus pater patriæ. circuitio. *Summam*] Magnam hæreditatem, obnoxiam vigesimæ. *Tota sepulchro*] Caput etiam in ea sanctione fuit: at si quis quantumuis magnam hæreditatem funeri & sepulchro faciundo totam impenderet, onere vigesimæ careret. *Obseruator*] Custos publicanus. *Cuiuscunque modi*] Siue iure affinitatis, siue alio. *Ea pecunia*] Funeri impendenda. *Dicta est*] Edicto sancita. *Periculum*] Onus. *Opibus*] Magna hæreditate. *Iniquitas in gratulationem*] Contrarium. *Vt vigesimam debeat*] Vt sit tam ampla hæreditas, per quam debeat vigesimam. *Additum*] Ordo: additum est in idem edicti, id est, aliud caput continetur in eodem tuo edicto, vt omnes qui fisco aliquid in præterito vigesimæ causa debuissent, soluerentur. est autem transgressio, perturbans ordinem verborum traiectione, quæ si rem nõ reddit obscuram, multum proderit ad continuationes. sed maius remisit debitum Adrianus, per edictum condonando omnia, siue ea ad se pertinerent, siue ad ærarium. decennium præscribens à quo tempore debere quisquam desineret, nec postea debiturus esset. *Eiusmodi*] Per hæreditates. *Intulissent*] In fiscum. *Non inferrent*] Non tenerentur. *Subuenire*] Emendare præterita. Annibal enim apud Liuium præterita dixit magis reprehendi, quàm corrigi possunt. *Nec dij quidem possunt*] In eãdem sententiam iam scripserat Plinius senior libro secũdo, vbi de deo agit. nec inquit, potes facere, vt qui vixit non vixerit, qui honores gessit non gesserit, nullum habere in præterita ius præterquam obliuionis. *Debere*] Ærario vigesimam præteriti. *Quod*] Vectigal. *Postea*] In futurum in casibus prædictis. *Fecisti*] Dum absoluis à præteritis. *Ne malos prs.*) Remittendo quæ sub malis principibus fisco debebantur. *Quo ingenio*] Quanta diligentia. an potius, quo relatiuè accipiatur. *Si natura p.*] Si fieri posset. *Refudisses*] Reddidisses, restituisses. *Sanguinem*) Vitam trucidatis. *Et bona*) Spoliatis à Domitiano. Dionis abbreuiator memorat Neruam restituisse omnes facultates quascunque in fisco comperit, iniustè spoliatis à Domitiano. *Non tuo seculo*) Cùm nondum imperares. *Alius*) Princeps. *Vt contumacibus*) Tanquam

quam iis qui in tempore non satisfecissent. *Irrogatione*] Collatione, pœna. *Mulctaret*) Puniret. mulcta propriè pecuniaria, quamuis interdum ad alia trahatur. *Referre nihil iniquitatis*) Eandem esse iniquitatem. *Exigas*) Si redimus. *Non oportuerit*] In præteritum. *An constituas*) In futurum.

Feres Cæsar curam & solicitudinem consularem. nam mihi cogitanti, eundem te collationes remisisse, donatiuum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse: interrogandus videris, satisne computaueris imperij reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, vt tot impendijs, tot erogationibus sola sufficiat. Nam quid est causæ cur alijs quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, vt si nihil rapuissent, defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris & nihil auferas, omnia supersint? Nunquam principibus defuerunt qui fronte graui, & tristi supercilio vtilitatibus fisci contumaciter adessent, & erant principes ipsi sua sponte auidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper à nobis contra nos didicerunt, sed ad tuas aures cùm cæteris omnibus, tum vel maximè auaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur, & qui suadeant non sunt. Quo euenit vt tibi cùm plurimum pro tuis, tum

Feres) Patienter sustinebis. est autem licentia astutior, qua aliquem obiurgamus quomodo se cupit obiurgari. præterea color, frequentatio, cùm res in tota causa dispersæ coguntur in vnum locum, quo grauior, aut acrior oratio sit. *Solicitudinem consular.*) Curam mei cõsulis: cuius proprium curare publica. *Collationes*) Extraordinaria vel superindicta tributa. duodecimus Codicis titulus est de collatione fundorum, vel rei priuatæ, vel dominicæ, vel ciuitatum, vel templorum. & decimus eiusdem de collatione donatorum, vel releuatorum, aut translatorum, seu adgratorum. post quẽ sequitur titulus de collatione æris. *Congiarium obtulisse*) Compar, graue & similiter desinens. *Imperij reditus*) Nam cùm vectigalia secundum Ciceronem, pro Cornelio Pompeio, sint nerui reipublicæ, debet princeps impensas, & reditus diligenter computare, vt si ingruerit necessitas, eas tanquam subsidia opportuna paratas habeat. alij enim principes cum largitionibus ordinarios reditus exhauserant, conuertebantur ad rapinas. pecuniarum autem in thesauris Romanorum scribit Appianus Ægyptiorum talentorum quatuor & septuaginta millia suis temporibus fuisse. *Frugalitas*] Temperentia ab impensis superfluis. *Sufficiat*] Satisfaciat. quod .s. donat, remittit, id frugalitate suppleat. *Alius*] Principibus. Domitianum imprimis notat. *Omnia*) Hyperbole. *Fronte graui*] Cum seueritate. sic Martialis: Triste supercilium, duríque seuera Catonis Frons. *Contumaciter*) Superbè. *Adessent*] Fauerent. *Sua sponte*] A natura. *Magistris*] Instructoribus, monitoribus. *Plura*] Plures rapiendi vias. *A nobis*) A malis subornatoribus. *Contra nos*) Inciuium perniciem & detrimentum. *Obstructus*] Clausus. *Silent*] Auari adulatores. Philostratus libro septimo, recitat sub Domitiano comparatas accusationes aduersus ditissimos, quòd immensæ diuitiæ contumeliam parerent, & ceruicem supra multos extollerent, & animos erigerent, nec obtemperare legibus sinerent. alius item accusatus est, quòd Tarenti sacrificans

Universidad de Deusto
Biblioteca

publicis precibus non addiderat Domitianum esse Palladis filium.

Pro nostris moribus] Facis enim vt vel inuiti careamus adulandi morbo.

Voconia] Voconius legem tulit autore Pediano, ne quis census, hoc est pecuniosus, heredem relinqueret filiam. Gellius tamen decimonono, Quid inquit vtilius plebiscito Voconij de coercendis mulierum hæreditatibus? nã Marcus Tullius pro Cornelio Balbo dixerat. apud maiores nostros legem tulit Quintus Voconius, de mulierum hæreditatibus. idem in Verrem, C. Voconius sanxit nequis hæredem virginem néve mulierem faceret. & diuus Augustinus tertio de ciuitate Dei. lata est lex Voconia, ne quis hæredem fœminam faceret, nec vnicam filiam.

Iuliæ leges] Apud Iurisconsultos legimus multas leges appellatas Iulias. nam Digestis & in Codice titulus est ad legem Iuliam maiestatis. ad legem Iuliam de vi publica. item repetundarum. ad legem Iuliam de vi priuata. ad legem Iuliam de annona. ad legem Iuliam peculatus. ad legem Iuliam ambitus. Iuliæ legis de maritandis ordinibus, meminerunt Apuleius & Tranquillus. sed imprimis monstrasse autumo legem Iuliam in adulteros & stupratores, ab Augusto latam, autore Vlpiano, quam Domitianus desuetam reuocauerat Martialis testimonio. Iulia lex populis ex quo Faustine renata est, Atque intrare domos iussa pudicitia.

Maiestatis] Quamuis suprà quid sit maiestas enarrauimus, addam tamen non importunè, maiestatem minuere esse de dignitate, aut amplitudine, aut potestate imperij Romani aliquid derogare. crimen secundum Vlpianum ad legem Iuliam maiestatis sacrilegio proximum. quod Tiberius atrociter puniuit. nam cùm Tacitus libro tertio scribat, Ancharium postulasse Cæsium Cordum de repetundis addito, inquit, maiestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum erat. & non multò post maiestatis crimina subdebantur vinculum & necessitas silendi. Nero autem instituit, vt lege maiestatis dicta factáque omnia, quibus modò delator non deesset, tenerentur. & Domitianus quosdam maiestatis reos in curiam induxerat, quibus more maiorum condemnatis liberum mortis arbitrium permisit scribente Tranquillo. lege ff. quadragesimoctauo, ad legem Iuliam maiestatis. quot criminum species complectatur crimen læsæ maiestatis.

Locupletabant] Paulus & Martianus Iurisconsulti testantur bona reorum maiestatis læsæ, etiam post mortem fisco applicari, filios autem eorum Honorius & Arcadius constituerunt ab omnibus bonis paternis & maternis repelli, & ab omni alia quauis hæreditate & successione: Falcidiam tantùm filiabus ex bonis matris relinquunt: maiestatis damnati capite plectuntur.

Eorum] Ciuium.

Qui crimine vacarent] Innocentium.

Magnitudine] Maiestatis amplitudine.

Vendicabant] Sibi vsurpabant. malè enim terrore veneratio acquiritur. at Traianus si Dioni credimus magis amari à Romanis quàm timeri gaudebat.

Amicis fides] Non amplius se inuicem reos agunt, neque liberi parentes, neque serui dominos.

Verentur & parent] Lego apud Dionẽ Neruam seruos atque libertorum plurimos in insulam secessisset tanquam interfecto parente.

pro nostris moribus debeamus. Locupletabant, & fiscum, & ærarium, non tam Voconiæ, & Iuliæ leges, quàm maiestatis singulare, & vnicum crimen eorum, qui crimine vacarent. huius tu metum penitus sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quàm qui sibi maiestatem vindicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium seruis. verẽtur & parent, & dominos habent:

dominis & patronis insidiantes, ad vnum occidi imperasse, & ne serui in posterum dominos criminarentur, edicto vetuisse. quod etiam fecisse Traianum Martialis in laudem eius refert libro decimo, Qui sua restituis spoliato iura patrono: Libertis exul non erit ille suis.

Non enim) Ordo est, non enim iam serui nostri sunt amici principis, sed nos sumus. nam Claudius libertis suis omnia credidit & indulsit. sic Galba: & Suidas memorat Caium sanxisse vt serui dominos de quocunque crimine possent accusare. Hermogenianus. ff. v. respondet, lege permissum seruis incertis casibus contra dominos consistere.

Mancipijs) Seruis.

Omnes) Dominos.

Seruile bellum) Permutatio. nam seruorum in dominos coniurationem, seruile bellum vocauit, respiciens ad illud: quod in Sicilia ortum, cùm à prætoribus opprimi minimè valuisset, Cn. Fuluio consuli mandatum est. cuius belli initium fuit Eunus seruus, natione Syrus, qui contracta agrestium seruorum manu, & solutis ergastulis, iusti exercitus numerum impleuit. Cleon quoque alter seruus ad septuaginta millia seruorum contraxit, & copiis iunctis contra populum Romanum exercitúmque eius, bellum sæpenumero gesserunt. hæc Liuius & Marcellinus.

Non minus præstitisti) Non minorem opem tulisti.

Hos) Dominos.

Securos) A delatione seruorum.

Nec fortassè) Diminutio, id est, ponamus quòd non sint laudanda.

Illum) Potius intelligo Domitianum quàm alium, in quem recenti scelerum memoria gladium oratorium distringit, cùm is cuilibet accusatori crediderit.

In capita) In perniciem.

Subornantem) Clanculum instruentem, quid obiecturi essent. est enim subornare, falsum instruere aliquem, semotis arbitris. & semper in malum vsurpatur: Liuius quarto belli punici. militem subornauit, vt Syracusas perferret nuncium conuenientem eis quæ ad Mylam falsò nunciata erant. Tranquillus: Iulius Cæsar subornauit, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret.

Delata) Ab alio explicata, detecta.

Similes principi) Malos.

In eodem genere) Similiter laudandum.

Secura) Rata, libera. Claudium ferunt renuisse ab vllo qui cognatos haberet se relinqui hæredem, & publicatas ab aliis imperatoribus hæreditates suis restituisse. Pertinacem verò tradit Capitolinus legem tulisse, vt testamẽta priora nõ prius essent irrita, quàm alia perfecta essent, néve ob hoc fiscus aliquãdo succederet: ipséq; professus est, nullius se adituru hæreditatẽ, quæ aut adulatione alicuius esset delata, aut lite, aut perplexa, vt legitimi hæredes & necessarij priuarentur. idẽ Iustinianus in Institutionib' : diu', inquit, Pertinax expressit nõ admissurum se hæreditatem eius qui litis causa principẽ reliquerit hæredẽ, neq; tabulas, non legitimè factas, in quibus ipse ob eã causam hæres institutus erat, probaturũ.

non enim iam serui principis nostri amici, sed nos sumus. nec pater patriæ alienis se mancipijs charioré, quàm ciuibus suis credit. omnes accusatore domestico liberasti, vnóque salutis publicæ signo illud (vt sic dixerim) seruile bellum sustulisti. in quo non minus seruis quàm dominis præstitisti. hos enim securos, illos bonos fecisti. non vis interea laudari? nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum seruos subornantem, monstrantémque crimina, quæ tanquam delata puniret. magnum & ineuitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi seruos haberet. In eodem genere ponendũ est, quòd testamenta nostra secura sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec vnus omnium nunc, quia scriptus hæres. non tu falsis, non tu iniquis tabulis aduocaris. nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit. nec quia offendit alius nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis præteriris. nihilque inter priuatum, & principem interest, nisi quòd nunc à pluribus amaris. nam & plures amas. Tenes Cæsar hunc cursum, & probatur experimento, sit ne feracius, & vberius, non ad laudem modò, sed ad pecuniam principi, si hærede illo mori homines velint, quàm si cogantur.

Nec vnus omnium) Nunc tu es hæres. *Quia scriptus*) In testamento olim fuisses, & postea vltimo (quod valere debet) præteritus sis. respexit Tiberium, qui vt irrita & vana putauit illorum testamenta, quoscunque quis diceret hærede Cæsare mori destinasse. nam secundum Paulum eius bona, qui se imperatorem facturum hæredem iactauerat, à fisco occupari non possunt. nec ex imperfecto testamento imperatorem hæreditatem vendicare posse sæpe constitutum est. licèt enim lex imperij solennibus iuris imperatorem soluerit, nihil tamen tam proprium imperij est quàm legibus viuere. *Falsis*) Confictis. *Iniquis*) Vtpote præteritis filiis, quos hæredes instituere debuisset potius, quàm imperatorem. legimus Tiberium metu & langore ad fastidium vitæ egisse Cn. Lentulum augurem, cui sensus maximus fuerat, vt ne quo, nisi ipso hærede moreretur. Caium verò testamenta primipilarium, qui ab initio principatus Tiberij, neq; illum, neque se hæredem reliquissent, vt ingrata rescidisse. Neronem denique instituisse, vt ingratorum in principem testamenta, ad fiscum pertinerent, ac ne impunè esset studiosis viris, qui scripsissent, vel dictassent ea satis constat lecto testamento Agricolæ, sicut Tacitus in eius vita refert, quo optimæ vxori & piissimæ filiæ Domitianum ascripsit, lætatum eum velut honore iudicióque. tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, vt nesciret à bono patre non scribi hæredem, nisi malum principem. vbi mẽda satis obuia, pro testamento legitur testimonio. *Nullius iracundia con. ad te.*) Nullus te dixit hæredem, quòd iratus esset in suos, quòd impius, dum filios præterit, quòd furore, non ratione ductus sit. *Nuncuparis*) Hæres nominaris, qua dictione iurisconsulti plerunque vtuntur. Vlpia. ff. xxviij. de testamentis. hæredes palàm, ita vt exaudiri possint, nuncupandi sunt. licebit ergo testanti vel hæredes nuncupare, vel scribere: sed si nuncupat, palam debet, id est, ita vt exaudiri possit à testibus. Theod. & Valentin. Imp. libro sexto cod. titulo de testamentis, per nuncupationem dicunt, hoc est, sine scriptura. testamenta quoque non aliter valere sancimus, quàm si septem testes, & simul vno eodémque tempore collecti, testatoris voluntatem, vt testamentum sine scriptura facientis audiuerint. Tacitus. nec defuerunt, qui monerent magna ex parte hæredem Cæsarem nuncupare. Tranquillus etiam in Caio opportunè vsus est hoc verbo. metu inquit iam & ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos, palàm hæres nuncuparetur. derisores vocabat, quòd post nuncupationem viuere perseuerabant: *Quia alius offendit*) Te scilicet, per id putans posse imperatoriam indignationem mitigari. Vitellius equitem Romanum proclamantem cùm raperetur ad pœnam, hæres meus es, exhibere testamenti tabulas coëgit. vtq; legit cohæredem sibi libertũ eius ascriptum, iugulari cũ liberto imperauit. *Meruisti*) Propter tua in illũ merita: Tranquillus narrat Augustum accepisse in viginti annis quaterdecies millies sest. ex testamentis amicorum. *Præteriris*) Non relinqueris hæres. *Priuatum*) Dum nondum eras imperator. *Cursum*) Vitæ odinem. *Sit ne f.*) Sensus est: expe-

rientia ostendis principem, qui ametur à suis, non solùm maiorem laudem, sed etiam pecuniam sibi comparare ab amicis, illum vltrò hæredem relinquentibus, quàm illos qui cogebant ciues se nuncupare hæredes. *Sit ne.*) An sit. cùm verè sit. *Pater tuus*) Nerua.

Donauit pater tuus multa, & ipse donasti: cesserit parum gratus, manent tamen ij, qui bonis eius fruantur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit. nam liberalitatem iucundiorem debitor gratus, clariorem ingratus, facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniæ prætulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimonijs nostris suum duxit, quod esset de suo? nõne vt regum, ita Cæsarum munera illitos cibis hamos, opertos, præda laqueos, æmulabantur, cùm priuatis facultatibus velut hausta & multiplicata, retro secum quicquid attigerant referrent? Quàm vtile est ad vsum secundorum per aduersa venisse. Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quæ tunc erat innocentium vita: scis & expertus es, quantopere detestentur malos principes, etiam

Donauit multa) Nam quascunque pecunias in regiis thesauris comperit reliquas, iniustè spoliatis à Domitiano restituit. pauperibus Rom. decies quinquagies centena millia erogauit, agrósque sua pecunia coemptos præpositis senatorij ordinis viris, qui illos egenis diuiderent. nihilo segnior in amicos extitit, complurибus ingentia beneficia conferens. nam Philostratus in vitis Sophistarum, tradit Atticum declamatoris Herodis patrem domi suæ thesaurum ingentem effodisse, ac Neruæ imperatori scripsisse, quid placeret fieri de illo, cui Cæsarem rescripsisse inuento vti debere. verùm Atticus sibi metuens, iterum scripsit. sed inuentum excedit priuatam conditionem. ad quæ imperator rescripsit: etiam pro arbitrio tuo abutere. *Cesserit parum gratus*] Etsi aliquis horum inuentus est parum gratus erga illum. vel decesserit parum gratus, si aliquis horum donatus à patre tuo decessit, præterito te in testamento. *Manent*] Viuunt sine discrimine hæredes ingrati defuncti. *Eius*] Neruæ. *Illis*) Bonis, quæ pater tuus elargitus est. *Clariorem*) Illustriorem, notabiliorem. sententia duplex. *Sed quis*?) Interrogatio, quæ hoc agit vt neges. *Prætulit laudem istam pecuniæ*) Potius voluit laudari quàm habere pecuniam. *Quotus quisque*) Nullus est qui. *In patrimonijs nostris*) Quod à maioribus & parentibus transmissum fuerat ad nos. *Duxit*) Putauit. *Quod esset de suo*) Quod ipse & superiores principes donassent. *Illitos cibis hamos*) Contectos esca vncos, quibus pisces capiuntur. sic & munerib. homines illaqueantur. Martialis captatores notans. Sic auidis fallax indulget piscibus hamus: Callida sic stultas decipit esca feras. *Illitos cibis hamos, opertos præda laqueos*) Tres exornationes notari possunt compar, similiter cadens, permutatio. *Multiplicata*) Longè maiora munera. *Referrent*) Hæredes instituti Cæsares. *Priuatis*) A priuatis. *Quicquid attigerant*) Cuicunque aliquid donassent. *Ad vsum secundorum*) Ad felicitatem. *Per aduersa*) Quæ faciunt vt bona melius intelligamus. nam idem dixit: habet has vices conditio mortalium, vt aduersa ex secundis, ex aduersis secunda noscantur. *Periclitatus es*] Nobiscum sub Domitiano, quoniam malis principibus virtus formidolosa est. nam omnium primatum dies & horas, quibus nati erant inquirens, nõ paucos etiam eorum, qui desperabant aliquam potentiam consequi, interfecit. M. Tullius de Oratore, Magna laus illa & admirabilis videri solet, tulisse casus sapienter aduersos, non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus asperis dignitatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui malos faciunt.meminisli quæ optarenobiscum, quæ sis queri solitus.nam priuato iudicio principem geris. meliorem immò te præstas, quàm tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus,vt quibus erat summa votorum, melior pessimo princeps, iam non possimus nisi optimum ferre.Nemo est ergo, tam tui, tam ignarus sui,vt locum ipsum post te concupiscat.facilius est,vt esse aliquis successor tuus possit,quàm vt velit.quis enim curæ tuæ molem sponte subeat? quis comparari tibi nō reformidet? Expertus & ipse es, quàm sit onerosum succedere bono principi. & afferebas excusationem adoptari. an prona paruáque sunt ad æmulandum,quòd nemo incolumitatē turpitudine rependit? Salua est omnibus vita, & dignitas vitæ:nec iā consideratus,ac sapiens, qui ætatē in tenebris agit. Eadem quippe sub principe virtutibus præmia,quæ in libertate:nec benefactis tantùm ex conscientia, sed etiā præmia sunt merces. Amas constantiam ciuiū, rectósq; ac viuidos animos,nō vt alij contundis ac deprimis,sed foues & attollis. Prodest bonos esse,

Qui malos faciunt] Adulatores circuitio. *Quæ*] Qualem principem. *Quæ*] Domitiani scelera. *Principem geris*) Es princeps. *Priuato iudicio*] Cùm rectè scias priuatorum iudicia de principe. vel te talem geris in principatu, qualem priuatus tibi principem optabas. *Alium*) Principem esse. *Imbuti*] Assueti. *Quibus*] Nobis. *Summa votorum*] Summum votum, vt nobis daretur. *Melior*] Minus malus. *Pessimo*] Domitiano. *Nisi optimum*] Tibi similem. *Ignarus tui*] Alienus à cognitione tui. *Tam ignarus sui*] Tam stultus. *Locum ipsum*] Imperij habenas. *Post te*] Post obitum tuum. Affectauit tamen imperium Adrianus post mortem Traiani: quamuis non destinatus, neque ab eo adoptatus, sed potissimum fauente Plotina Cæsar creatus, multum Traiano dissimilis, sed non contemnendus imperator.

Possit] Esse necessario. *Quàm vt velit*] Quàm voluntate cùm videat non posse tua vestigia subsequi. *Molem*] Pondus. *Comparari tibi*] Quis non diffidat tuas virtutes æquare? *Bono principi*] Neruæ. *Adoptari*] Cur non debes adoptari à bono, cùm difficile esset illum imitari? *Prona*] In promptu. *Nemo rependit incolumitatem turpitudine*] Nullus imperator incolumes facit, & absoluit viros, quòd sint turpes, & probrosi, vt olim fiebat. & vt apertius dicam, nemo cogitur esse turpis, vt incolumis fiat. nam scimus Neronem professis apud se obscœnitatem, cætera quoque concessisse delicta. *Dignitas vitæ*] Quia dignitates assequitur non flagitiis, sed virtutibus. perpulchrè Cicero dixit scripsisse Platonem, quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse ciues. & Theopompus,referente Athenæo, recitauit,Philippum Alexandri patrem, extitisse prodigum & lurconem, vnde amicos eius talibus vitiis laborasse. nam multos illi similes: alios breui regio luxu corruptos ad eam vitam defluxisse. *Consideratus*] Habetur. *In tenebris*] Sine honore, in ocio, in secessu, vt faciebant sub Domitiano. *Præmia*] Sunt constituta. *Virtutibus*] Viris bonis. *Quæ*] Erant ordinata. Nec tantùm ex conscientia merces benefactis. nam sæpius factorum suorum conscientiam præmium facit. in primo enim epistolarum:meminimus, inquit, quanto maiore animo fructus honestatis in conscientia quàm in fama reponatur. sub Traiano verò non solùm hoc, sed

etiam honorum & diuitiarum pro virtutibus præmium reportabant boni. sapiens enim etsi nulla re indigeat, tamen autore Seneca, multis illi rebus opus est. merces nominatiui casus est, dicta, à merendo, quanquam apud iurisconsultos merx pro mercimonio legatur, cuius accusatiuum pluralem merces Ouidius in Heroidibus protulit. Nec me crede fretum, merces portante carina Findere. apud Nonium sic scriptum inuenies. merx & mercatura hoc distant, quod merx est species ipsa, mercatura est actus ipse. mercatus autem locus in quo agitur mercatura. *Rectos*] Iustos. *Vt alij*] Principes solebant. Tacitus memorat Corbulonem iam bellum Caucis Germanis parantem, literis Claudij repressum. quosdam enim dicere solitos apud principem: Quicquid prosperè fecisset Corbulo, id casurum in reip. damnum, formidolosum paci virum insignem & ignaro principi pergrauem.

Cùm satis sit] Bonis viris. *Si non nocet*] Vt fieri solebat sub malis principibus, quibus virtus erat suspecta. *His*] Bonis. *Honores*] Magistratus. *Sacerdotia*] Pontificatus, auguratus, & his similia. *Prouincias*] Imperia. dissolutio.color. *His*] Boni. *Florent*] Illustrantur. *Istis*] Alij.sic Antoninus philosophus ex malis bonos fecit, ex bonis optimos: fuitque per omnia moderatissimus in hominibus deterrendis à malo, inuitandis ad bonum, renumerandis copia & indulgētia liberalis. *Acuuntur*] Ad imitationem bonorū. *Precio*] Integritatis. cùm vident integros viros & industrios remunerari. *Similes*] Boni. *Dissimiles*] Mali. *Præmia bonorum*] Quæ dantur bonis à principe faciunt alios bonos, cùm vident bonos esse in precio, sicut malorum præmia faciunt malos. *Pauci adeo ingenio valent*] Pauci admodum reperiuntur ea natura præditi,vt vicia, aut virtutes pro rationibus temporum non expetant, aut fugiant. *Turpe*] Vicium. *Honestum*] Virtutem. *Pro vt bene e.*] Si bene euenit pro vitio aut virtute expetunt,vel vnum vel alterum: si malè, fugiunt. *Ac secus*] Malè cessit, id est, præponunt vtile honesto, neque sequuntur honestum virtutis causa, sed spe præmij. *Cæteri*] Plurimi. *Vbi merces laborū datur, Inertiæ præmium*] quod debebatur laboriosis viris erogatur inertibus, & quod vigilantibus, datur somniculosis, & quod frugalibus, transfertur ad prodigos. *Eadem ista*) Præmia. *Consectantur*) Conquirunt. Tacitus libro xvj. de Nerone agens. Caio, inquit, Petronio dies per somnum, nox officiis & oblectamentis vitæ transigebatur. vtque alios industria, ita hunc ignauia ad famam protulerat. reuolutus ad vicia, seu viciorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni assumptus est. *Quibus artibus*) Malis. *Illis*) Improbi, qui munera comparant per scelera. Nam secundum Martialem: Nemo suos, hæc est aulæ natura potentis, Sed domini mores Cæsarianus habet. *Tales*] Cæteri. *Dum volunt*) Esse & videri mali. *Fiunt*) Tales re vera euadunt. traducti o.

cùm sit satis,abundéque si non nocet. his honores,his sacerdotia, his prouincias offers. hi amicitia tua,hi iudicio florent.acuuntur isti integritatis & industriæ precio, similes dissimiles alliciuntur.nam præmia bonorum, malorúmque,bonos ac malos faciunt.Pauci adeo ingenio valent,vt non turpe honestúmque,prout bene ac secus cesserit,expetant,fugiántve.cæteri, vbi laboris,inertiæ,vigilantiæ somno,frugalitatis luxuriæ,merces datur:eadem ista quibus alios artibus assecutos vident, consectantur: qualésque sunt illi,tales esse, & videri volunt. & dum volunt, fiunt. & priores quidem principes excepto patre tuo, præterea

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vno aut altero] Augusto, & Tito: quos constat fuisse bonos, vnde Dion in Tito memorat, Titum Augusto comparandum in diuersa ætate, húncque si minus vixisset, nunquam à Romanis dilectum fuisse. neque illum si plus. nam Augustus crudelior in principio, propter hostes & seditiones. postea longo tempore multis in populum Romanum beneficiis claruit. at Titus humanè imperans, periit in robore gloriæ. fortassis non vacaturus culpa, si diutius vixisset. quia fortuna maiori quàm virtute vtebatur. *Nimiùm dixi*) Quia duos ante Traianum principes bonos fuisse retuli. Augustus enim inter initia crudelis fuit, autoribus Dione, Appiano, Tranquillo: & Titus cum patre principatum administrans, se inciuilius & violentius egit. siquidem suspectissimum quenque sibi, submissis, qui per theatra & castra quasi consensu ad pœnam deposcerent, haud cunctanter oppressit, in his Aulum Cecinnam consularem virum vocatum ad cœnam, ac vix dum triclinio egressum, confodi iussit. *Vicijs*) Tranquillus in Domitiano. satis constat duos solos è notioribus venia donatos tribunum laticlauium, & centurionem, qui se, quò faciliùs expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerunt, & ob id neque apud ducem, neque apud milites vllius momenti esse potuisse. tribunum Dion nominat. Iulius ait Caluester tribunus militum accusatus quòd sæpius cum Antonio Saturnino secretò congrederetur, neque hoc diluere posset, respondit se conuenire solitum ob amorem. erat enim eius ætatis & formæ, qui posset amari. inde absolutus hoc solùm dixit, cessabo ab iis quæ consueram. remisit igitur Domitianus crimen maiestatis læsæ Caluestro, quia impudicus erat: nam & ipse in mares pronior fuit. *Sua natura delectat quenque in alio*] Sententia, id est, vnusquisque delectatur cùm videt sui similem. *Nisi seruos*] Vitiorum: qualem Crispinum Iuuenalis pulsat, & ideo Domitiano gratum. vel, *Nisi seruos*) Vilis animi, non affectantes principatum. *Horum*) Malorum. in quos satyricus gladium distrinxit. Criminibus debent hortos, prætoria, mensas. *Omnia*] Dona, vt Claudius Narcisso & Pallanti, Nero Polycleto, Galba Icelo libertis. *Situ*) Desuetudine, priuatione munerum ciuilium. *Lucem*] Notitiam & famam. *Legis*) Secernis. *Eos*) Viros optimos. *Malo principi*) Domitiano. *Diuersa*) Sunt à natura, nam dominatio, quæ tyrannis dicitur, tanquam dominus seruis imperat. principatus, quem regnum appellamus, tanquam pater filiis. ita principem non esse gratiorem aliis ciuibus, quàm qui maximè grauentur, id est, ægrè patiuntur dominum tyrannum. *Hos*) Bonos. *Prouehis*) Ad honores promoues. *Exemplar*) Indicium. *Secta*] Ordo, via, modus. *Non recepisti censuram*) Noluisti fieri censor.

vno, aut altero, & nimis dixi, vitiis potius ciuium, quàm virtutibus lætabantur: primùm quòd in alio sua quẽque natura delectat: deinde quos patientiores seruitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi seruos, horum in sinum omnia congerebant: bonos autem ocio, aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus, & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis: & hercule æquũ est esse eos charissimos bono principi, qui inuisi malo fuerint. Scis vt sicut diuersa natura dominatio, & principatus, ita non alijs esse principem gratiorem, quàm qui maximè dominum grauentur. Hos ergo prouehis, & ostentas quasi specimen & exemplar, quæ tibi secta vitæ, quod hominum genus placeat. ideo non censuram adhuc,

Non præfecturam morum) Interpretatio censuræ, quæ nihil aliud est quàm morum præfectura. Augustus rem ipsam sine nomine recepit. autor enim Tranquillus, recepisse morum & legum regimen perpetuum, sine honore censuræ. *Remedijs*) Notis censoriis. *Experiri*] An potius beneficiis ad beneuiuendum excitemur, quàm ignominia. *Alioquin*) Insuper. *Nescio*] Dubitatio: qua tamen ostenditur magis probari principem qui suos ciues patitur esse bonos, id est, qui vtitur clementia, quàm qui cogit vitia. scilicet seuerè reprimit admissa, latenter Domitianum monstrans, qui suscepta morum correctione, multa seuerè exercuit. *Sequaces*] Fautores, imitatores, consecutores. vnde sequaces hederas appellamus à natura sequentes, quibus adhæserint. nam subditi studia principum imitantur. quare Cicero voluit talem fuisse ciuitatem Romanam, qualescunque summi ciuitatis viri fuissent. & quamcunq; imitationem in principibus, eandem in populo. *Hunc*) Traiano. *Dissimiles*) Pessimi. *Vnius*) Traiani. *Constitutum*) Comparatum à natura. *Vim*) Rem, quamuis non receperis nomen censoris. *Tuum propositum*) Tuum institutum beneuiuendi & faciendi optima. *Obtinebunt vim*) Perinde erit in effectu ac si censor esses. *Vita*) Bona. *Censura*) Regimen morum. nam Traianus cum populo humaniter versabatur. & cum senatoribus grauiter. cunctis quidem amabilis, metuendus verò nulli, nisi hostibus. hæc Dion. quare non immeritò Xenophon tradit Agesilaum priuatorum hominum errata modestè tulisse, principum verò maxima existimasse. iudicabat enim ab illis pauca, sed ab his mala multa constitui. *Nec tam imperio*) Sic est enim sic est, exasperat homines imperata correctio, blandissimè iubetur exemplo, autore Pacato in panegyrico Theodosij. *Metus est infidelis mag. recti*) Iam dixerat libro nono, timor abit, si recedas. M. Tullius asserit metum malum custodem diuturnitatis, nam longè valentior amor ad obtinendum quicquid volueris. vnde non iniuria dixit metum infidelem magistrum recti. Exemplis docetur melius, quàm præceptis. scribit enim Fabius, quantum Græci præceptis valent, tantum Romani (quod est maius) exemplis, & quidem longè probabilius est se virum bonum rebus, quàm verbis ostendere, nihilque rectè sine exemplo docetur, aut discitur. *Boni*) Vsus. *Approbant*) Re. hoc infert vt ad alia transeat.

non præfecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius quàm remediis ingenia nostra experiri placet. & alioqui nescio an plus moribus conferat princeps, qui bonos esse patitur, quàm qui cogit. Flexibiles, quamcunque in partẽ ducimur à principe, atque, vt ita dicam, sequaces sumus. huic enim chari, huic probati esse cupimus, quod frustrà sperauerunt dissimiles. eóque obsequij continuatione peruenimus, vt propè omnes homines vnius moribus viuamus. porrò non tam sinistrè constitutum est, vt qui malum principem possumus, bonum non possimus imitari. Perge modò Cæsar, & vim effectúmque censuræ tuum propositum, tui actus obtinebunt. nam vita principis censura est, eáque perpetua. ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur, nec tam imperio nobis opus est, quàm exemplo: quippe infidelis recti magister est metus. melius homines exemplis docentur, quæ imprimis hoc in se boni habent, quòd approbant, quæ præcipiunt fieri posse. Et quis terror valuisset efficere, quod reuerentia tui effecit?

Universidad de Deusto
Biblioteca

obtinuit aliquis,vt spectaculum pantomimorum populus Rom.tolli pateretur.sed non obtinuit,vt vellet. rogatus es tu quod cogebat alius. cœpitque esse beneficium quod necessitas fuerat neque enim à te minore concentu, vt tolleres pantomimos,quàm à patre tuo, vt restitueret,exactum est. Vtrunque recte. nam, & restitui oportebat, quos sustulerat malus princeps: & tolli restitutos. In his enim,quæ à malis bene fiunt, hic tenendus est modus, vt appareat autorem displicuisse, non factum. Idem ergo populus ille aliquando scenici imperatoris spectator, & applausor, nunc in pantomimis quoque aduersatur, & damnat effœminatas artes, & indecora seculo studia. Ex quo manifestum est, principum disciplinam capere etiam vulgus, cùm rem, si ab vno fiat seuerissimam fecerint omnes.

Obtinuit aliquis) Qualis Tiberius, quem narrat Dion exegisse pantomimos ab vrbe, & ne ea arte quis vteretur, iussisse, quia mulieres corrumpebant, & tumultus excitabant. Nero pariter factiones pantomimorum cum ipsis simul relegauit. sed magis hoc ad Domitianum referendum crediderim, qui scenam histrionibus interdixit, tantùm intra domum exercendi artem iure concesso. seruat præceptum rhetorum, ex comparatione pessimi laudãdo optimum. repete quæ de pantomimis alibi annotauimus. *Vt Gellet*] Vt esset contentus populus Romanus. *Rogatus es*) Petiuit precibus à te populus vt pantomimos tolleres. *Alius*] Domitianus. *Beneficium*] Id Romani pro beneficio reputarunt. *Necessitas*] Parere imperio Domitiani. *Concentu*) Conclamatione, concordia, consensu. *A patre tuo*] A Nerua sublata sunt pantomimorum spectacula, quæ postea Traianus in theatrum reduxit, si Dioni credimus. refert enim hunc imperatorem histrione Pylade non mediocriter oblectatum. in cuius laudem Boetus Graecus epigramma cecinit. quo significatur illum recitasse Bacchi tragœdiam: non omittam, Dionem, quantum ex eius compendio liceat intueri, tradere Neruam impendia contraxisse, sustuliss multa sacrificia, equorum cursus, atque certamina. nec minus spectacula quædam. nulla tamen de pantomimis particulariter habita mentione. *Exactum est*] Postularunt cuncti. Vtrunque rectè factum est. *Malus*] Domitianus. *Tolli*] Remoueri. nam spectantium mores solent inficere pantomimi. vnde meritò diuus Augustinus libro, cui titulus de ciuitate Dei, plerunque ingenij acumen intendit, in deperditos pantomimorum motus, & inhonestas saltationes. *Malis*] Hominibus. *Bene*) Honestè. *Autorem displicuisse non factum*] Quia bonum. *Scenici imperatoris*] Neronem respicit, qui scenicis artibus imbutus, primum Neapoli prodiit in scenam, deinde etiam magni æstimauit cantare Romæ: insuper non dubitauit priuatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam prætorum sestertiumdecies offerente. tragœdias quoque cantauit personatus heroum deorúmque. Tranquillus autor. legimus etiam Caium fuisse cantatorem & saltatorem, eóq; die quo periit peruigilium indixisse, vt initium in scenam prodeundi licentia temporum auspicaretur. *Applausor*) Nam captus Nero modulatis Alexandrinorum laudationibus, plures Alexandria euocauit. nec eo segnius adolescentes equestris ordinis, & quinque amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndiq; elegit, qui diuisi in factiones plausuum genera condiscerent. *Effœminatas*) Molles, corruptrices. *Seculo*] Temporibus tuis. *Vulgus capere etiam disciplinam principum*] Sequi mores suorum principũ. *Rem seuerissimam*] Exterminationem pantomimorũ à theatro. *Fecerint*] Secuti sint libenter. *Ab vno*) Principe Traiano.

Macte hac grauitatis gloria Cæsar,qua consecutus es,vt quod antea vis,& imperium,nunc mores vocarentur. Castigauerunt vitia sua ipsi,qui castigari merebantur, iidémque emendatores,qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de seueritate tua queritur,& liberum est queri. Sed cùm ita comparatum sit,vt de nullo minus principe querantur homines,quàm de quo maximè licet: tamen in seculo nihil est, quo nõ omne hominum genus lætetur, & gaudeat. boni prouehuntur,mali (qui est tranquillissimus status ciuitatis) nec timent,nec timẽtur. mederis erroribus. sed implorantibus omnibus: quos bonos facis, hanc astruis laudẽ,ne coëgisse videaris. Quid vitam? quid mores iuuentutis, quam principaliter formas? quem honorem

Macte Cæsar] Cumulare & magis aucte hac grauitatis gloria. à sacris sermo tractus, referente Seruio. quoties enim aut thus, aut vinum super victimam fundebatur, dicebant, mactus est taurus vino vel thure, hoc est, cumulata est hostia, & magis aucta, inde ad eos qui virtute vel honoribus aucti sunt, transfertur. Marcus Tullius de rep. ferunt laudibus, mactant honoribus, id est, magis augent. Seneca ix. epistolarum, macte virtutis esto, saguinolentis & ex acie redeuntibus hoc dicitur. Cato tamen in re rustica, macte, inquit, vino inferiori esto, & macte hac illace dape pollucenda esto. ac interdum aliter coniungi septimo casu, autores sunt Donatus & Diomedes. Martialis etiam genitiuum ascripsit. Macte animi dicens, variari per casus, multorum testimonio confirmatur. nam Pompeius nominatiuum singularem, sicut Cato protulit, mactus hoc fercto scribens. Curtius libro iiij. pluralem, vos quidem macti virtute estote. sic Plinius senior lib ij. macti ingenio & cœli interpretes. veruntamen apud Liuium lib. ij. ab vrbe condita indeclinabile positum esse videtur. iuberem, inquit, macte virtute esse. sic non multo post Secundus, macte vterque in remp. meritò, qua dictione videtur vsus Actius, Nonio docente, qui multorum testimonia super hoc verbo citat. *Mores*) Honestum propositum tollendorum pantomimorum. *Vicia*) Aliorum. *Ipsi*) Vt Caius, vt Claudius, vt Nero, vt Domitianus, qui merebantur castigari. transgressio. quæ perturbat ordinem verborum. *Libẽrum est*) Licet. nec igitur mirum si ea dicendi libertate Iuuenalis sub Traiano sit vsus, quamuis conqueratur non esse priorum libertatem, & tamen liberrimè loquatur. quod indicium fuit maximæ libertatis. *Comparatum*) Consuetum, constitutum. *Licet*) Libertas concessa est. *In seculo*) Temporibus nostris, tuo principatu. *Nihil est*] Nulla res fit. *Omne genus*] Cuiuscunque conditionis boni prouehuntur, virtute præditi dignitatibus honestantur. Suidas inquit Traianus nemini inuidit, neque aliquem dignitate priuauit, sed mirum in modum omnes bonos fouit. iccirco neminem verebatur, neque oderat. Claudianus de Stilicone hunc locum æmulatus est, sicut alibi in aliis plerunque. Hinc priscæ redeunt artes, felicibus inde Ingeniis aperitur iter despectáque musæ Colla leuant, opibúsque fluens, & pauper eodem Nititur ad fructum studio, cùm cernat vterque. Quod nec inops iaceat probitas, nec inertia surgat Diuitiis. *Nec timent*) Accusatores, cùm reliqui sint boni. *Nec timentur*) A bonis, quia nullam lædendi facultatem habent. *Erroribus*) Punis malos viros. *Implorantibus*) Cum ploratu opem petentibus, vt medearis. *Astruis*) Addis, applicas. *Ne coegisse vid.*] Vt sua sponte boni videantur effecti. *Iuuentutis Romanæ*) Conductis stipendio tuo rhetoribus, qui iuuenes eloquentia sua excolant. inter cæteros monstrat Fabium Quintilianum, qui ad imperium Traiani peruenit, & sub eo professus est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicendi magistrũ) Rhetoribus, circuitio. nam Celso statuam publicè poni iussit, autore Dione, & muneribus poëtas affecit, dicente de eo Iuuenale. Nemo tamen studiis indignum ferre laborem Cogetur posthac, nectit quicunque canoris Eloquium vocale modis, laurúmque momordit. & Lucianus eum sapientem imperatorem, & studia coluisse commemorat. *Sapientiæ doctoris.*] Iam prædiximus quendam philosophum in curru triumphali à Traiano honoris causa positum. addam etiam vsum fuisse præceptore Plutarcho philosopho & historico grauissimo. extat adhuc eius epistola, qua Traianum liberè monet, vt se in principatu optimè gerat. *Spiritum & san.*] Vitam. nam sub Domitiano multi secundum Dionem interfecti, quòd philosophiæ operam darent, reliqui vrbe pulsi. hunc locum Tacitus in præfatione vitæ Agricolæ apertius exequitur. legimus, inquit, cùm Aruleno Rustico Petus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse, neque in ipsos modò autores, sed in libros quoque eorum sæuitum esse: delegato triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. scilicet illo igne vocem populi Romani, & libertatem senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur. expulsis insuper sapientiæ professoribus, atq; omni bona arte in exilium acta, ne quid vnquam honestum occurreret, nunc demum redit animus Nerua Cæsare beatissimi seculi ortu, res olim dissociabiles, miscente principatum & libertatem augentéq; quotidie felicitatem imperij. Nerua Traianus nec spem modò ac votum securitas publica, sed ipsius voti fiduciam ac robur assumpserit. *Patriam*] Romam vnde fuerunt expulsi. *Studia*] Literarum. & erunt adhuc qui dissimulabunt Iuuenalem non scripsisse hæc de Traiano satyra septima. Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantùm.

dicendi magistris, quam dignitatem sapientiæ doctoribus habes? vt sub te spiritum, & sanguinem, & patriam receperunt studia, quæ priorum temporum immanitas exilijs puniebat, cùm sibi vitiorum omnium conscius princeps, inimicas vitijs artes non odio magis quàm reuerentia relegaret. At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Præstas enim quæcunque præcipiunt: tantúmque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cùm omnia tua, tũ vel imprimis laudibus fe-

Solus enim tristes hac tempestate camœnas Respexit. ego vt suprà multis argumentis comprobaui, sub Traiano scriptam Iuuenalis satyram, ita de eo illic locutum facilè contenderim: nam quamuis Dionis autoritate non fuerit Traianus exactæ doctrinæ, tamen doctos & fouit & extulit: & ne longius recedamus, nonne Secundum oratorem excussum multis prouectum dignitatibus imprimis earum habuit? *Priorum temporum*] Athenæus ait, quidam Sophocles decreto eiecit omnes ab Attica philosophos, & Romani in omnibus optimi eosdem ab vrbe expulere, tanquam iuuentutis corruptores. nam Lucio Posthumio consule, Alcium & Phalesium Epicureos, sic Messenenses Epicureos omnes abegerunt. pariter Antiochus rex, cuiuscunque sectæ regno suo interdixit, neque fatetur scire quomodo postea à Romanis recepti fuerint. ad hæc in Tiberio Tranquillus obiectum est poëtæ, quòd in tragœdia Agamemnonem probris lacessisset, obiectum & historico quòd Brutum & Cassium Romanorum vltimos dixisset, animaduersum statim in autores, scriptáque abolita, quamuis probarent vt etiam aliquot ante annos Augusto audiente recitata. quibusdam custodiæ traditis non modò studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis & colloquij vsum. *Princeps*) Domitianus. *Antes*] Philosophiam: nam vera philosophia est vitiis carere, & virtutibus abundare.

Reuerentia) Timore. *In complexu*] Insinu. *Præstas*] Re facis quod philosophi præcipiunt. munera enim sapientis, & non indocti hominis obibat, nihilque omnino erat, quod optimè nõ exerceret. *Quantum ab illis probaris*) Vnde Iuuenalis hortatur iuuenes doctos ad laudes Traiani. Hoc agite ô Iuuenes, circumspicit & stimulat vos Materiámque sibi ducis indulgentia quærit. *Studia humanitatis*] Quibus edocemur vt humanis moribus vtamur.

rat admissionum tuarum facilitatem? Magno quidẽ animo parens tuus hanc ante hos principes arcem publicarum ædium nomine inscripserat, frustrà tamen, nisi adoptasset, qui habitare vt in publicis posset. Quàm bene cum titulo isto moribus tuis conuenit, quanquã omnia sic facis, tanquam non alius inscripserit. Quod enim forum, quæ templa tam reserata? nõ Capitoliũ, ipsáq; illa adoptionis tuæ sedes magis publica, magis omniũ. Nullæ obices, nulli cõtumeliarum gradus: superatísque iã mille liminibus vltra semper aliqua dura, & obstantia. Magna ante te, magna post te, iuxta tamen maxima quies. tantũ vbique silentiũ, tã altus pudor, vt ad paruos penates, & larem angustũ ex domo principis modestiæ, & tranquillitatis

Admissionum tuarum facilitatem] Transit bono ordine ad facilem aditum colloquendi cum Traiano, vnicuique permissum. sic laudatur Vespasianus apud Tranquillum, sic Agesilaus apud Xenophontem, quòd lætaretur aditum ad se omnibus patere. contrà notat Persarum regem gloriantem difficilem ad se præbere accessum. cùm ergo Traianus studiis humanitatis ausculteret, sequebatur eum esse facilem admittere quoscunque ad congressum sui. *Hos*) Hauios. antequam Domitianus proueheretur cum suis, ciuilibus bellis concussa republica. *Arcem*) Domum palatinam. *Nomine*) Titulo, inscriptione. *Publicarum ædium*) Quòd vellet imperatoris palatium ciuibus omnibus patẽre, & publicum esse. non autem intelligendum de priuata Traiani domo, quam P. Victor in duodecima vrbis regione locat. *Frustrà tamen*) Inscripserat arcem palatinam titulo publicarum ædium. *Adoptasset*) Te principem bonum. *Vt in publicis*] Sine custodia, quò omnes conuenire possunt nullo repellente. *Moribus tuis*] Qui finis fores palatij omnibus patere. *Non alius*) Sed tu fueris autor, & institutor huius moris. quod sanè maius est, quàm subsequi aliũm. *Reserata*) Cunctis aperta sunt, quàm tuum palatium. *Sedes*) Templum Iouis Capitolini. *Magis*) Omnium est. *Obices*) Repagula, seræ, pessuli. dicimus hic obex, & hæc obex apud antiquos, quos Virgilius secutus in decimo: Ecce maris magna claudit nos obice pontus. Sulpitium Apollinarem tradit Gellius obices cum o littera correpta solitum dicere. *Publicarum ædium*) Onexander de imperatore eligendo. Delectus, inquit, imperator facilis esto, comis, & se volentibus adire pateat: non tamen ea sit facilitate, atque comitate, vt contemptui fiat, nec acerbus & durus, vt odium in se concitet. *Gradus*) Conditiones, differentiæ: quia sub aliis principibus inferiores & viliores homines per custodes contumeliosè repellebantur ab aditu palatij. *Mille liminibus*] Innumeris ostiis quibus ad Domitianum transcendebatur. *Aliqua*) Limina supererant. *Dura*) Surda, clausa, difficilia aperiti. *Pudor*) Modestia. *Paruõs*) Priuatos, virorum tenuium. *Angustum larem*) Pauperem domum. larem pro domo vsurpari satis obuium est, à laribus diis tracta denominatione, quos Corybantas & Idæos dactylos trésque fuisse tradit Diomedes. nam autore Seruio, maiores omnes in suis domibus sepeliebantur, vnde ortum, vt Lares

Universidad de Deusto
Biblioteca

colerentur in domibus, quos Tertullianus sic irridet. domesticos deos quos Lares dicitis, domestica potestate tractatis, pignerando, venditando, demutando. Cẽ sorinus autor est eundem esse genium & larem. Apuleius de deo Socratis. ex lemuribus, qui posterorum suorum curã sortitus, pacato & quieto numine domum possidet, lar dicitur familiaris. neque iniuria Plutarchus in quæstionibus præsides, & domus custodes Lares dixit, alienis formidolosos, domesticis mites. vnde canis eis assistit, ipsi autem canum pellibus vestiuntur. an quod Chrysippus opinatur, dæmonia quædam mala circumire, quibus dij quasi carnificibus, & scelerum vltoribus aduersus iniustos, & impios vtuntur. sic Lares furiales quidam sunt pœnarum exactores, vitæ & operationum speculatores. iccirco fit vt caninis pellibus induantur: quibus & canis ideo assistit, quòd ad inuestiganda scelera, & vleiscendos improbos sagaces sint. Pompeius deos inferos putat, quibus tot pilæ, id est, effigies, quot essent liberi, ponebantur, vt viuis parcerent, & essent his pilis & simulacris contenti, de quibus plura Macrobius Saturnalium primo. Lararii Lãpridius appellat locũ in domo, in quo colebat antiquas fãctiores animas, quarũ statuas ibidẽ locabant. à laribus vmbras larvas dicim⁹, nã dij Penates alij sũt. Plut. in Numa mediã ignis sedẽ larẽ vocari refert. Lar etiã viri ꝓpriũ cui⁹ genii. Iartis.

Exempla referantur] Magna Traiani laus, vnde priuati modestiæ & quietis exemplum sumerent. Dion monumentis reliquit, non solùm domi Traianum, verumetiam in bello facilem & sine periculi metu adeuntibus se præstitisse. quare parum abfuit ne à quibusdam Decibali transfugis dolo trucidaretur. mansuetudinem Traiani Claudianus in panegyrico Honorij commendat, victura feretur Gloria Traiani, non tam quòd Tigride victo Nostra triumphati fuerit ꝓuincia Parthi. Alta quod inuectus fractis Capitolia Dacis, Quam patriæ quòd mitis erat. *Vt*) Quàm humanè. *Excipis*) Suscipis ad te venientes. *Vt*) Quanta patientia. *Quasi per ocium*] Iocis, iucundissimis sermonibus, & remissionibus honestissimis, tanquam si noc esses occupatus circa imperialia negocia. *Vt alias*) Sub malis imperatoribus. *Attonti*] Stupidi. Domitiani tempora notauit, sicut Iuuenalis satyra quarta, de senatoribus ab eo conuocatis mentionem faciens. quos Albanam dux magnus in arcem Traxerat attonitos, & festinare coactos.

exempla referantur. ipse autem, vt excipis omnes, vt expectas, vt magnam partem dierũ inter tot imperij curas quasi per ocium transigis. Itaque non vt aliàs attoniti, nec vt periculum capitis aditurí tarditate, sed securi & hilares cùm commodum est conuenimus: & admittente principe interdum est aliquid, quod nos domi quasi magis necessarium teneat. excusati semper tibi, nec vnquam excusandi sumus. Scis enim sibi quenque præstare, quòd te videat, quòd te frequentet, ac tanto liberalius, ac diutius voluptatis huius copiam præbes. Nec salutationes tuas fuga & vastitas sequitur: remoramur, restitimus vt in communi domo: quam nuper immanissima bellua plurimo terrore munierat, cùm velut quodam specu inclusa, nunc

Tarditate] Si ferò aduenissent. vnde exiit illud satyricum, rapta properabat ab olla. *Securi*) Contrarium exornatio. *Admittente*] Libenter excipiente. *Interdum est aliquid*] Sensus est: quamuis humanè nos Traianus intromittat ad se, aliquando tamen domi nos continemus tanquam aliquod officium magis necessarium facturi, quàm ad principem ire. laudat principis & humanitatem, & libertatem. *Excusati sumus*] Semper credis nos domi fuisse honesta ratione. *Excusandi*] Per alium. *Præstare sibi*] Pro seniti. *Ac*] Quia scis singulos contendere vt te videant. *Voluptatis h.*] Conspiciendi. *Fuga*] Secretum. quod Domitianus solebat maximè in Albana villa, vbi

propinquorũ sanguinem] Eutropius. consobrinos suos Domitianus interfecit. nam Flauium Sabinum alterum ex patruelibus occidit, quòd eum comitiorum consularium die destinatum, perperam præconem consulem ad populum, sed imperatorem pronunciasset. Denique Flauium Clementem alterum ex patruelibus contemptissimè inertiæ, repentè ex tenuissima suspicione, quo maximè facto maturauit sibi exitium. alij etiam scriptorum prodiderunt conualuisse famam, Titum fratrem à Domitiano dolo necatum. vt Philostratus lib. vi. memorans lepore marino, qui piscis quosdam humores occultos atque mortiferos habet, de medio sublatum, quod graue molestúmque videretur simul cum fratre imperare. quare dixerat Tito Apollonius, vt caueret à propinquissimis. Tranquillus refert correptum graui valitudine, priusquam planè animam efflaret, pro mortuo deseri iussisse. alij ægrotum, sed iam conualescentem, abiici mandasse in arcã niue plenã, tanquam ad valitudinis remediũ opus esset celeri refrigeratione: sicq; interisse. *Lamberet*] Tanquã fera tigris. *Clarissimorum ciuium*] Iuuenal. sat. 4. Atq; vtinam his potius nugis tota illa dedisset Tempora sæuitiæ, claras quibus abstulit vrbi Illustrésque animas impune, & vindice nullo. Sed periit postquam cerdonibus esse timendus Cœperat, hoc nocuit Lamiarum cæde madenti. Tacitus in vita Agricolæ. non vidit armis Domitiani clausum senatum, & eadem strage tot consularium cædes, tot nobilissimarum fœminarum exilia & fugas. complures enim senatores, in his aliquot consulares interemit, ex quibus Ciuicum Cerealem in ipso Asiæ proconsulatu, Saluidienum Orfitum, & Acilium Glabrionem, exilio

propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorũ ciuium strages cædẽsq; proferret. Obuersabantur foribus horror & minæ: & par metus admissis, & exclusis. Ad hæc ipse occursu quoq; visuq; terribilis, superbia in frõte,

puniuit. occidit Ælium Lamiam, Salmultum temporis conterebat. autores sunt Tranquillus & Dion. *Vastitas*] Solitudo, vt Tiberius capreis. *Remoramur*] Te detinemus. *Immanissima b.*] Crudelissimus Domitianus. imago cum vituperatione.

uium Cocceianum, Metium Pomposianum, Salustium Lucullum Britanniæ lagatum, Iunium Rusticum, Heluidium filium, Maternum declamatorem, post ciuilis belli victoriam sæuior. Xenophon de tyrannide memorat summos viros, & virtute præditos, interfici à tyrannis quia illos timeant, quam sententiam transtulit ex Icetidibus Euripidis. *Proferret*] Extenderet. *Horror & minæ*] Denominatio, qualis Virgilij in sexto, Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus orci, Luctus & vltrices posuere cubilia curæ, Pallentésque habitant morbi, tristísque senectus, Et metus. est autem oratio in graui figura. *Par metus*] Pariter timebant, quos hilari vultu susciebat, sicut quos truci nam fuit non solùm magnæ, sed & callidæ inopinatæque sequitiæ. autorem summarum pridie quàm crucifigeret in cubiculum vocauit, assidere in toro iuxta coegit, hilarémque dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est. & Aretinum Clementem capitis condemnaturus, in eadẽ vel etiam maiore gratia habuit, quoad nouissime simul gestienti conspecto delatore eius: Vis, inquit, hunc nequissimum cras audiamus? vnde Iunenalis satyra quarta, pallorem dixit magnæ, & miseræ amicitiæ. amicos Domitiani designans, qui non bene crederent blandiciis illius perniciosis. *Ad hæc*] Præterea. *Ipse*] Domitianus. *Visu terribilis*] Conuenit Tacitus in vita Agricolæ cum Secundo, vbi de Domitiano scribẽs. cùm, inquit, denotandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille vultus & rubor, quo se contra pudorem muniebat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ira in oculis) Quod etiam in eius numismate monstratur. quare Philostratus libro septimo, loquitur Domitianus superbè, etiam si placidè mansuetéque loqui voluerit: supercilia verò oculis superiacent, genæ autem bile refertæ sunt, idque conspicuum maximè est. sunt enim naturæ vicia, semperque eôdem modo sese habentia. nam si Dioni credimus, erat audax, iracundus, insidiator, dissimulator. memorant Tacitus & Tranquillus fuisse ira præcipitem, & quò obscuriore, eò irrevocabiliore. per oculos autem maximè animus emanat, vt citra motum quoque, & hilaritate enitescant, & tristiciæ quoddam nubilum ducant. quinetiam lacrymas his natura mentis indices dedit, quæ aut erumpũt dolore, aut lætitia manant. motu verò intenti, remissi, superbi, torui, mites, asperi fiunt. fuit enim grandibus oculis, sed acie hebetiore. *Fœmineus*) Mollis, impudicus. *Multo rubore*) Vultu ruboris pleno, quod refert Tranquillus libro xij. Tacitus, Ignotis, inquit, adhuc moribus, crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. *Secretum captantem*] Inter initia principatus secretum sibi horarium sumere solebat, nec quicquam amplius quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere: vt cuidam interroganti, esset ne quis intus, non absurdè responsum sit à Vibio Crispo, Ne musca quidem. & nec nisi secretò, atque solus pleraſque custodias receptis quidem in manu catenis audiebat: autores sunt Tranquillus, Dion, Eusebius in chronicis. Xenophon mala tyrannorum commemorans, ait, timeo celebritatem hominum, timeo solitudinem, incustoditos aditus, timeo ipsos custodes, neque inermes illos habere vellem circa latus, neque armatis multum confido. *Solitudine*) Secreto. *Solitudinem*) Cædem, vastationem. traductio, color. *Parietibus*] Tempore suspectæ sibi cædis appropinquante, solicitior in dies, porticuum, in quibus spatiari consueuerat, parietes phengite lapide distinxit, è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret, prouideret.

ira in oculis, fœmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa. non adire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper, secretúmque captantem, nec vnquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi vt solitudinem faceret. ille tamen quibus sibi parietibus, & muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum & insidias,

Dolum &c.] Interfecerat Domitianus Clementem virum consularem, cui propriam sororem matrimonio desponderat. palam etiam dixerat post tertiam quartámve diem ipsam quoque ad virum esse profecturam. Stephanus igitur Domicillæ libertus, cuius nomen coronam quandam iridi similem circa solem & radios eius ac lumen obscurantem significabat, siue pro interfecto Clemente cogitans, siue omnium Romanorum conditionem miseratus, siue sibi metuens, quòd erat interceptarum pecuniarum reus, tyrannum interficere aggressus est, adiuuantibus amicis & libertis intimis, conspiratione etiam Parthenij cubicularis, & Saturij decurionis cubiculariorum, necnon Entelli à libellis: Clodij cornicularij, & Maximi Partheni liberti. neque coniurationis expers vxor eius Domitia fuit, neque prætorij præfectus Norbanus, neque collega eius Petronius. nam Domitia illi inuisa mortem sibi verebatur, & alij non vlterius Domitiani scelera ferre poterant: quos omnes dicitur suspectos habuisse, & perdere destinasse, & eorum nomina delata in scriptis habuisse, iuxta ceruical, quæ puerulum imprudenter sublata Domitiæ legenda porrexisse. ea reis exposita, necem maturare fecerunt. Stephanus igitur consilium operámque obtulit, ac sinistro brachio, velut ægro lanis fasciisque per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto, ibique breuem cultrum tegens, ad ipsam horam dolum interiecit. professúsque conspirationis indicium, & ob hoc à Parthenio tanquam cæteris robustior admissus, legenti traditum à se libellum & attonito suffodit inguina, non tamen

tamen lætaliter. saucium ac repugnantem adorti Clodius, & Maximus, & Saturius, & quidam é gladiatorio ludo vulneribus septem contrucidarunt. Philostratus lib. viij testatur, Stephanũ Domitiano redeũti à foro, obuiam processisse, & rogasse secretum, tanquam magna & admirabilia detecturum: quare in porticum, quę regiæ adiacebat, deductum. dixisséque, non est mortuus, vt arbitraris, inimicissimus tibi Clemens. sed viuit adhuc, egóque id optimè scio: & ipse est qui nunc aduersus te irruit. clamantis autẽ imperatoris, & ob ea quæ audierat perturbati, Stephanũ ab alligato brachio cultrum educentem fœmur perfodisse, vulnere quidem ad subitã mortem inferendam non sufficienti, sed quod diutius cruciatum, extinguere tandem posset, cùm nullis medicamentis esset curabile. at Domitianum ætate adhuc integra, & corpore robusto minimè concidisse, sed arrepto Stephano superincumbentem cruere oculos enixum, & faciem aureo calice, qui sacrorum causa astabat, pertudisse, Palladem vt sibi ferret auxiliũ inuocantẽ. non omittam quod à Græcis traditur: Apollonium Tyaneũ pythagoricum philosophum magicæ peritissimũ, tunc Ephesi multis differentem auditoribus, cùm Domitianus confossus fuit, per aliquod temporis spacium stetisse attonitum. deinde exclamasse. Euge Stephane. pulchre Sthephane. percute scelestum, percussisti, vulnerasti, interfecisti.

Vltorem scelerum deum] Iouem. nam Mineruam, quam superstitiosè colebat, somniauit excedere sacrario, negantem se vltra tueri eum posse, quòd exarmata esset à Ioue. nam præter Tranquillum Dió inquit, Domitianũ in insomniis vidit Palladem, cuius effigiem in cubiculo habebat, arma exuentem, & in curru equorum atratorũ decidentem in bararrum.

& vltorem scelerũ deum incluſit: dimouit, perfregitque custodias pœna, angustósque per aditus & obstructos non secus ac per apertas fores, & inuitantia limina irrupit: longéque tunc illi diuinitas sua, longè arcana illa cubilia sæuique secessus, in quos timore & superbia & odio hominum agebatur. Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam non crudelitatis, sed amoris

vidit etiam per quietem rusticum accedentem ad se cũ ense. possumus vltorem scelerum deum intrepretari Nemesim, quæ diuina iustitia dicitur. ea namque petulantes & superbos vlciscitur. *Custodias*] id est carcerẽ, angustos aditus, ipsos custodes, & ministros. Virgilius: cernis custodia qualis Vestibulo sedeat. sic custodelam dicebãt antiqui Festo tradente, custodiam, quæ scilicet custoditur in quem sensum plerunque annotauimus Apuleium posuisse. interdum pro ipso carcere & ergastulo. Columella xij. itaque mancipia vincta quæ sunt ergastuli, per nomina quotidie citare debebit, atque explorare, vt sint compedibus diligenter innexa tum etiam custodię sedes antiqua & rectè munita si: Celsus de accusationibus. homo qui ex custodia producitur. plerunque pro carcerariis & inclusis. Modestinus de publicis iudiciis, custodias auditurus tam clarissimos viros quàm patronos causarum adhibere deber. & feriatis diebus custodias audiri posse reſcriptum est. etiam in numero vnius dicitur, vt ne quis receptam custodiam sine causa dimittat. in numero tamen plurium frequentius, vt: plerũque custodias receptis quidem in manu catenis audiebat: item Caius custodiarum seriem recognoscens. custoditio verò est opera ad custodiendum aliquid sumpta. *Angustos*) Difficiles à custodibus obsessos. *Obstructos*] Munitos, septos. *Inuitantia*] Incustodita. *Tunc*) Cum obtruncatus est. *Diuinitas sua*) Sume extrinsecus erat nã se deum & dici & credi voluit, quinetiam filius Palladis autore Philostrato vocabatur. meritò Tertullianus in apologetico taxat eos, qui imperatorem viuum deum appellarent, cui deo opus erat. *Longè*) Quia non fuerunt arcana in quæ multi infestis mucronibus irrupere. *Sauí secessus*) Nam ibi struebat necem innocen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus, vnde non multo post Secundus: alij intra cubicula sua illis ipsis consulibus, quos consules renunciabant, exilia & cædem machinabantur. solebat autem Domitianus ad horam somni nihil aliud quã secretò solus ambulare. *Timore*) Res vera

Excubiis) Vigiliis tam nocturnis quàm diurnis, sicut vigiliæ tantum nocturnæ sunt. Vegetius lib. iij. quaterni pedites qui noctibus excubitum faciũt eliguntur, quem locum ad verbum Modestus transscripsit, & iam ij. lib. Vegetius dixerat. quotidianas etiam vigilias in pace, item excubitum vicissim milites faciunt. vbi excubitum vtrobique excubias significat. *Solitudine*) Loco secreto contentio color. *Custodiam*) Quæ custodit. Callistratus quoties quis custodiam militum euaserit. *Arx*) Munimentum, tutela, propugnaculum, sententia. *Munimento*) Traductio. *Terrore*) Custodibus armatis. hunc locum optimè tractat M. Tullius de officiis, asserens nihil esse aptius ad opes tuendas ac tenendas quàm diligi, nec alienius quàm timeri. præclarè dixerat Ennius, quem metuunt oderunt, quem quisque odit periisse expetit. *Num*) Interrogatio grauis. *Serias partes dierum*) Horas diei circa res serias & graues. serium enim triste & sine risu dixit antiquitas. *In oculis nostris*) In conspectu ciuium, sed maximè senatorum. contrà damnatur Caius, quòd in conspectu eius prandentis, vel commessantis, sæpe seriæ quæstiones per tormenta haberentur. cùm miles decolandi artifex quibuscunque è custodia capita amputabat. *Remissionibus*) Iocis opponuntur seriis remissiones. faciunt hìc quæ libro sexto de eodem scribuntur. vbi seueros, inquit, dies iucundissimæ remissiones sequebantur. adhibebamur quotidie cœnæ, erat modica, si principem cogitares, interdum acromata audiebamus, interdum iucundissimis sermonibus nox ducebatur. *Eadem frequentia*] Par

est, autore Seneca, vt qui à multis timetur multos timeat. *Superbia*) Caput est apud Tranquillum de elatione & eius vana gloria, & Eutropius memorat in eo superbiam execrabilem extitisse. *Eadem domus*) Palatium.

excubijs, non solitudine & claustris defenditur. quid ergo non discimus experimento fidissimam esse custodiam principis ipsius innocentiam? hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. frustra se terrore succinxerit, qui septus charitate non fuerit. armis enim arma irritantur. Num autem serias tantum partes dierum in oculis nostris cœtúque consumis? num remissionibus tuis eadem frequentia, eadémque illa socialitas interest? num tibi semper in medio cibus? sempérque mensæ communis? num ex conuictu nostro mutua voluptas? num prouocas, reddísque sermones? num ipsum tempus epularum tuarum, cùm

multitudo conuiuarum. Dion in Traiano: venationes, conuiuia, seria, iocos frequenter cum amicis & familiaribus exercebat. *In medio*] In communi, in aperto. Eutropij verba: conuiuia cum amicis & indiscretè vicissim habens. sic Tranquillus tradit, Augustum conuiuatum assidue, nec vnquam nisi rectà, non sine magno ordinum hominúmque defectu. ad aliquam Lycurgi imitationem, qui autore Xenophonte, sympoſia in publicum edixit, existimans Lacedæmonios minimè hoc pacto transgredi imperata posse. ac cibum statuit, vt neque is nimius, neque multus foret. *Conuictu*) Conuiuio, quod nos melius quàm Græci sympoſium appellamus. *Mutua*) Et tibi & nobis existit, cùm malorum principum conuiuia conuiuis grauia sint. *Prouocas*) Inuitas nos ad colloquia. paria solitum scriptis reliquit Tranquillus Augustum. conuiuia enim nonnunquam & serius inibat, & maturius relinquebat: cum conuiuæ & cœnare inciperent, priusquam ille discumberet, & permanerent digresso eo. cœnam ternis epulis, aut

cùm abundantissimè, senis præbebat, vt non nimio sumptu, ita sũma comitate. nã & ad communem sermonem tacentes, etiam submissim fabulantes prouocabat.

Frugalitas) Ciborũ modestia. nam alibi dixerat cœna erat modica, si principem cogitares. dãnatur Caius, qui nepotinis sumptibus omniũ prodigorũ ingenia superans dictitabat: aut frugi hominẽ esse oportere, aut Cæsarẽ. autor Athenæus maiorẽ ex cibo voluptatem sentire temperatos, quàm edaces. & apud eundem tradit Aristo philosophus, Polemonem academicum solitum admonere cõuiuas, curarẽt vt suauem potum biberent, non solùm ad præsens, sed & in crastinum. *Contrahat*) Compendiosum & breue faciat. *Humanitas*) Comitas. *Ante medium diem*?) Ante nonam diei horam, quę cœnæ constituta fuerat. Martialis Imperat extructos frangere nona toros. & culpatur ideo à Iuuenale Marius. Priscus, qui ab octaua cœnaret. *Distentus*) Plenus. refert Tranquillus Domitianum prandere solitum ad satietatem, vt non temerè super cœnam pręter Martianum malum & modicã in ampulla potiunculam, & penè raptim sumeret. Claudium nunquam triclinio egressum, nisi distentum ac madentem. Neronem è medio die epulas ad mediam noctem protraxisse. Vitellium trifariam, interdum quadrifariam, epulas partitum, in ientacula, & prãdia, & cœnas comessationésque, facilè omnibus sufficientem, vomitandi consuetudine. *Solitaria*) Secreta, per se, sine conuiuis. notauit Domitianum Iuuenalis sat. iiii. illo carmine tanquam voracem. Quales tunc epulas ipsum glutisse putamus Induperatorem? nam si Tranquillo credimus, prãdebat ad satietatem, vt non ferè super cœnam, prãter Martianum malum & modicam in ampulla potiunculam sumeret. *Spectator*] Deinde. *Adnotator*) Si quis amplius comesset. Papinius tamen mirandũ in modum extollit adulando, quòd interfuisset publico epulo: quo, tradente Tranquillo, initium vescendi primus

frugalitas contrahat, extendit humanitas. Non enim ante medium diem distentus solitaria cœna spectator, adnotatórque conuiuis tuis immines. nec ieiunis & inanibus plenus ipse & ructans non tam apponis, quàm obijcis cibos, quos dedigneris attingere: ægréque perpessus superbam illam conuictus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam, occultúmque luxum refers. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suauitatem tuam iucunditatémque miramur, quibus nulla satietas adest,

fecit. Et tu quinetiam (quis hoc votare? Quis promittere possit hoc deorum) Nobiscum socias dapes inisti. Iam se, quisquis is est, inops beatus, Conuiuam ducis esse gloriatur. *Immines*] Astas in perniciem illorum. *Eructans*] Hinc illa in Crispinum satyrica indignatio, magni ructaret scurra palati. & ructum Vitellium fecisse legimus, ex nimia ientaculi repletione. *Obijcis*] Exprobras notando. *Ægrégque perpessus*] Vix contegens. nam raptim se à conuiuio subtrahebat. *Superbam simulationem*] Contemptum scilicet cùm tamen simularet sodalitatem. *Clandestinam ganeam*] Per interpretationem declarat occultum luxum. nam ganea pro gula, & re lauta vsurpatur. Plinius ix. vbi de suibus agit, nec alio animali numerosior materia ganeæ. Sidonius. dissumptum ganea stomachum nulla res sarcire melius, quàm parsimonia potest. Tranquillus in Nerone: parabantur insignes ganeę. & in Tiberio: dato ædilibus negocio popinas ganeásque vsque eò inhibendi, vt ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerẽt. Columella li. i. mox deinde vt apti veniamus ad ganeas, quotidianã cruditatem laconicis excoquim⁹. vbi pro loco accipitur. sic Cicero in Pisonẽ. paulisper sterimus illo ganearum suarum nidore atque fumo. etiam pro loco in neutro vsurpant. Ilautus

Universidad de Deusto
Biblioteca

in Aululária. Censen, inquit, tu illum hodie primum ire adsuetum in ganeum. & in Menæchmis: immersit aliquo sese credo in ganeum. Terentius, vbi illum quæram? credo abductum in ganeum aliquo. Apuleius in ii. apologia à magistris nunc in ganeum profugit. ganeum antiquitas dixit secundum Festum locum abditum, velut sub terra. cui astipulatur Donatus, veteres dicens ganeum meretricum tabernam dixisse ἀπὸ τῆς γαίας, quòd ipsa sit in terra. & Ganeones appellamus gulosos Catillones. Tacitus, non ganeo & profligator, vt plerique sua haurientium. *Exquisita ingenia c.*) Cœnas lautas ingeniosè structas. Pacatus Theodosium pariter laudat à frugalitate. *Iucunditatem*) Fuit enim vini amator Traianus, citra tamen vicium. nã tristes mero solicitudines expulit. vnde Martialis xii. in commendationem eius scribens, Catonianæ hilaritati comparat. quòd & Cato mero incaluerit. & Adrianum recitat Spartianus vino indulsisse, Traiani moribus obsequentem. atque ob hæc à Traiano locupletissimè muneratum. ad hæc Lampridius in Alexandro testatur, Traianum post secundam mensam vsum potandi, vsque ad quinque pocula instituisse.

Quando) Quandoquidem. *Omnia*) Dicta Traiani sunt. *Sincera*) Candida, aperta, non simulata, neque confícta. vt absit cauillum, & mordacitas à conuiuio præcipit Athenæus multorum veterum autoritate. *Ornata g.*) Mixta seriis, non lasciua, & petulantia. Huc faciunt Ennii verba, quæ à Gellio lib. xi. recitantur. Hocce locutus vocat, qui cùm bene sæpe libenter Mensam sermonésque suos rerúmque suarum Comiter impartit. magna cùm lapsa diei Pars foret. è summis rebus paruísque regendis Parte fuisset de paruis summísque gerendis Consilio induforo, lato, sanctóq; senatu, Cui res audacter magnas paruásque, iocúmque Eloqueret, si quid vellet tutóque locaret. Quo cum multa volup ac gaudia, & quæ sequuntur. *Mysteria*) Sacra. *Peregrinæ superstit.*) Enixè conati sunt Romani semper externas religiones ab vrbe exterminare, autore Liuio, eo negocio triumuiris à senatu demandato, vt omittam Valerium Max. nam legibus cautum erat secundum Ciceronem, ne aliquis separatim deos haberet, néve nouos, sed nec aduenas nisi publicè aduectos priuatim coleret. quare Tranquillus asseruit peregrinas Augustum cærimonias sicut veteres ac præceptas reuerentissimè coluisse, ita cæteras habuisse contemptui. & Tiberius laudatur, quòd externas cæremonias, Aegyptios, Iudaicósque ritus compescuerit, coactis qui superstitione ea tenebantur religiosas vestes cum instrumento omni comburere. *Superstitionis*] Superuacuæ religionis. *Obscœna p.*) Turpis lasciuia morionum, cinædorum, meretricum. *Oberrat*) Circuit mensas. idem libro viii. ad genitorem, quereris tædio tibi fuisse, quamuis lautissimam cœnam, quia scurræ, cinædi, moriones mensæ inerrabant. *Liberales ioci*) Libero homine digni, quos cum amicis & familiaribus exercuisse Dion recitat: nam si iocos exigis, hos cum dignitate sapientiæ gere, vt te nec grauent tanquam asperum, nec contemnant tanquam vilem, non erit tibi scurrilitas, sed grata vrbanitas. sales tui sint sine dente, ioci sine scurrilitate. contrà notatur Vespasianus, quòd super cœnam, & semper aliàs cum amicis fuerit dicacitatis plurimæ, & sic scurrilis ac sordidæ, vt ne turpibus quidem ver-

quando sincera omnia, & vera, & ornata grauitate. neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia mensis principis oberrat: sed benigna inuitatio, & liberales ioci, & studiorum honor. Inde tibi parcus & breuis somnus, nullúmque amore nostri angustius tempus, quàm quod sinè nobis agis. Sed cùm tuis, vt participes perfruamur, quæ habemus ipsi, quàm propria, quàm nostra sunt? non enim exturbatis prioribus dominis

bis abstineret. *Studiorum honor*) Si aliquis studiosus eloquebatur, illi plurimũ reuerentiæ adhibebat. *Inde*) Quia nos amas & semper cupis nobiscum versari. an magis, quia frugalis & parcus breui somno detineris. nam crapula distenti profundiori somno premuntur. *Angustius*) Breuius. *Vt participes*) Tanquam aliqua pars illarum sit nostra. *Prioribus*) Veris.

Omne stagnum) Quamuis legatur Domitianum nihil pensi habuisse, quin prædaretur omni modo bona viuorum, ac mortuorum. hæc tamen magis Neronis gesta respicere videntur, qui piscinam inchoauerat à Miseno ad Auernum lacum contectam, porticibúsque conclusam, quò quicquid totis Baiis calidarum aquarum esset, committeretur. item stagnum maris in star circumseptum ædificiis ad vrbium speciem, rura insuper aruis atque vinetis & pascuis syluisque varia cum multitudine omnis generis pecudum, ac ferarum. *Circumuenies*) Muro circumcludis. *Deseruiunt*) Subiecta sunt. sanè monstrauit aream Neronis domum, in quam vulgatum illud apud Tranquillum extat. Roma domus fiet, Veios migrate quirites, Si non & Veios occupat vna domus. & Martialis eam in spectaculis mordet. nam post incendio absumptam priorem domum, qua palatium & Mecœnatis horros continuauerat, alteram extruxit, in qua haud perinde gemmæ & aurum miraculo essent, quàm arua & stagna, & in modum solitudinum, hinc syluæ, inde aperta spacia, & prospectus, autore Tacito. *Imperium*) Quia ciues dicto Traiani sunt audientes: siue quòd aliorum principum tam latum erat patrimonium, quàm imperium, nunc verò secus quando non omnes imperii agros solus princeps possideret. *Patrimonio*) Ex rebus suis. *In imperium*) Ad vtilitatem publicam. *Occupabant*) Iniustè rapiebant. *Ne quis alius fueretur*) Vt inculta & inutilia relinquerentur. *Pares*) Nobiles. *Immigrant*) Redeunt, migrare est discedere à solita habitatione, in alium locum. Liuius primo ab vrbe condita: consilium migrandi à Tarquiniis cœpit. & dixerat. iam continens agmen migrantium impleuerat vias. *Receptacula*) Aedes. *Habitatore seruo*) Malos notat principes, qui ad delatores seruos dominorum enectorum domos transferebant. *Vastitate*) Spaciosa solitudine. *Procumbunt*) Ruunt, cadunt. *Datur*) Licet. *Detersa situ*) Sublata vetustatis putredine. *Reparatas*) Refectas. libro enim sexto, hortatur Fabatum vt velit reficere vil-

omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum, immensa possessione circumuenis. nec vnius oculis flumina, fontes, maria deseruiunt. Et quid Cæsar non suum videt: tandémque imperium principis quàm patrimonium maius est: multa enim ex patrimonio refert in imperium quæ priores principes occupabant, non vt ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedésque nobilium immigrant pares domini, nec iam clarissimorum virorum receptacula habitatore seruo teruntur, aut fœda vastitate procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes detersa situ auctas, ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modò, sed erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem quo extructa sunt animo, ab interitu vendicare. muta quidem illa, & anima carentia, sentire tamen & lætari videntur: quòd niteant, quòd frequententur, quòd aliquando cœperint esse domini, non seruientis. Circumfertur sub nomine Cæsaris

Universidad de Deusto
Biblioteca

lam Camillianam, vetuſtate vexatam. *Siſtere ruinas*) Reparare ruentes domos. *Solitudinem pellere*) Immittere qui deſertas incolant. rem ipſam propoſitam tractat. *Eodem*] Ingenti. *Anima carentia*) Sine ſenſu, & ratione vocéque. nam ſecundum Diogenem libro ſeptimo, partes animæ octo ſunt. quinque ſenſus, & quæ nobis ſunt ſeminales rationes, vocaliſque & rationalis pars. *Niteant*) Splendeant, reparata, & ſuperinducta noua ſuperficie. *Domini*] Poſſeſſoris, patrisfamiliæ.

Tabula ingens] Nomina multarum rerum notata in tabula, quas Traianus venales propoſuerat. ſic Nerua liberalitatibus pecuniæ inops, veſtes primùm, & vaſa aurea atque argentea, precioſam præterea ſuppellectilem ſiue ſua etiam, ſiue imperialia auctioni ſubiecit, autore Dione. & Capitolinus refert Antoninum philoſophum, ne in bello Marcomanico, iam exhauſto ærario, extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret, in foro diui Traiani auctionem ornamentorum imperialium feciſſe, vendidiſſéque aurea pocula, & criſtallina, & myrrhina, vaſa etiam regia, & veſtem vxoriam ſericam, & auratam, gemmáſque etiam quas multas in repoſtorio ſanctiore Adriani repererat. & per duos quidem menſes hanc venditionem celebratam. tantúmque auri redactum, vt reliquias belli Marcomanici ex ſententia proſecutus, poſtea dederit poteſtatem emptoribus, vt ſiquis vellet empta reddere, atque aurum ſuum recipere liceret. nec moleſtus vlli fuit qui vel non reddidit empta, vel reddidit. *Quod ſi*) Qua re deteſtari poteſt *Illius*) Domitiani *Tam multa*] Traductio, color. *Superuacua*) Non neceſſaria. ille enim auarus eſt, qui ſuperuacua quærit & comparat. *Exitialis*) Exitii cauſa. *Laxior*) Pulchrior, latior. *Amœnior Villa*) ædificium in prædiis lautius extructum, quod eruditi prætorium vocant. *In hæc eadem*) Aedificia ſplendida. nam poſt Titum & prius Veſpaſianum, Traianus domum Neronianam publicis commodis accommodauit. *Inducit*) Contrà malus princeps expellebat. *Hortos*) Neronianos. *Magni*) Ironia. *Niſi Cæſaris*) Imperatoris tantùm, nulli commune. *Licemur, emimus*) Inde licitatio Oblatio precij in venditione. *Implemus*) Noſtris re-

tabula ingens rerum venalium, quòd ſit deteſtanda auaritia illius, qui tam multa concupiſcebat, cùm haberet ſuperuacua tam multa. tunc exitialis erat apud principem huic laxior domus, illi amœnior villa. nunc princeps in hæc eadem dominos quærit, ipſe inducit. ipſos illos magni aliquando imperatoris hortos, illud nunquam niſi Cæſaris ſuburbanum licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta ſecuritas temporum eſt, vt ille nos principalibus rebus exiſtimet dignos: nos non timeamus, quòd digni eſſe videmur. nec verò emendi tantùm ciuibus tuis copiam præbes, ſed amœniſſima quæque largiris & donas, iſta inquam donas in quæ electus, in quæ adoptatus es. transfers quod iudicio accepiſti. ac nihil magis tuum credis, quàm quod per amicos habes. Idem tã parcus in ædificando, quàm diligens in tuẽdo. Itaque non vt ante immanium tranſuectione ſaxorum vrbis tecta quatiuntur, ſtant ſecuræ domus, nec iam templa nutantia. Satis eſt tibi nimiúmque cùm ſucceſſeris frugaliſſimo principi, magis reÿcere aliquid &

bus, & habitatione. *Suburbanum*] Poſſumus intelligere Albanam villam. in quam plurimum Domitianus ſecedebat. neque aliquem moueat, quòd Alba diſtaret ab vrbe, clx. ſtadiis. nam & libro ix. ſuburbana de remotioribus dixerat. *Principalibus*) Cæſarianis. vtitur hoc verbo etiam alibi, neque ſolus Secundus, ſed & Tranquillus. Caligula, dicens, pœnitentiam ſimulans, quòd principalium rerum priuatis copiam faceret. identidem offendes apud iuriſconſultos. Apuleius viii. virum principalem pro optimate. & ampliſſimo in ciuitate dixit: & principalis porta nominatur, quòd in eo loco eſt, in quo principes ordinis tendunt. *Largiris*) Fuit enim amicis liberalis. *In quæ*) Imitatus patris ſui Neruæ exemplum, quẽ ſcimus omnia vẽdidiſſe præter admodum neceſſaria, nihilo tamen ſegniorem adiuuandis & extollendis amicis, quibus complura contulit beneficia. *Iudicio*) Exiſtimatus bonus à Nerua vt eras. *Per amicos*) Quòd donaſti amicis, & apud eos tanquam tuum repoſuiſti. an magis iudicio amicorum. *Parcus*) Modeſtus circa res proprias. *In ædificando*) In excitandis nouis ædificiis. quare *Amputare*) Circumcidere, abradere, tanquam ſuperuacua, quod eſt cõtinẽtis, autore Seneca. *Detrahebat*) Amputabat omnia præter vſui ſuo opportuna. *Tutius quod p.*) Securius hoc faciebat, quia pater erat, vt qui liberũ in bonis imperium haberet. *Magnificus*) Ille magnificus dicitur, autore Ariſtotele, qui in magnis prodignitate ſumptum facit, vt in rẽp. vel quires præclaras gerit. vnde nec iniuria Theſeus apud Ouidium magnificus appellatur. Tullius & Opimius apud Valerium editis operibus magnifici dicuntur. & Liuius Romulum factis virum magnificum ſcribit. & Valerius, magnificum Camilli Veientanum triumphum. interdum tamen magnificus pro glorioſo & iactabundo ponitur. *In publicum*) Circa publica ædificia. Eutropius autor, orbem terrarum ab eo extructum. multa enim & valdè neceſſaria conſtruxit. vt vias, in quibus ſternendis nullius ſanguinem

amputare ex his, quæ princeps tãq neceſſaria reliquit. Præterea pater tuus vſibus ſuis detrahebat, q̃ fortuna imperij dederat. tutius quod pater. At quàm magnificus in publicũ es? hinc

non immeritò notatur Nero qui in nulla alia re damnoſior fuerit, quàm in ædificando, & Claudius, quòd magna opera potius quàm neceſſaria perfecerit. excitauit & multa Domitianus, in quibus illa ſuperflua videri poſſunt, ſtadium, odeum, naumachia. *Tuendo*] Reparando, quæ iam ſtructa neceſſariò fuerant. *Vt antè*) Sub aliis principibus. *Tecta quatiuntur*] parietes domorum ex tranſuectione columnarum concutiuntur: quod incommodum Iuuenalis ſatyra iii. nõn præteriit. lõga coruſcat Sarraco veniente abies atque altera pinum Plauſtra vehunt. nutant alte populóque minantur. Nam ſi procubuit qui ſaxa Liguſtica portat Axis, & euerſum fudit ſuper agmina montem, Quid ſupereſt de corporibus? magis tamen hîc conueniunt Senecæ verba ex epiſtolis, in hunc inquit vſum pinus aut abies deferebatur longo vehiculorum ordine, vicis intrementibus. *Nutantia*) Semouentia, ruinam minitantia. *Nimiúmque*) Supérque *Frugaliſſimo principi*) Neruæ, qui niſi neceſſaria retinuit. *Reÿcere*) Quamuis enim multa vendidiſſet Nerua, tamen ex illis quæ videbantur neceſſariò relicta, quædam Traianus diſtraxit.

vitámque abſumpſit, pariter in portibus, & publicis ædibus. nam fuit natura magnificus & gloriæ non incurioſus. hæc traduximus ex Dione: ad hæc, & gymnaſium, item Theatrum in campo Martio poſuit, deduxit & aquam in vrbem, quæ ab eo Traiana eſt appellata. columnam cochlidem, quæ adhuc extat in foro erexit, ibi geſta ſua incidens. quare à Plutarcho in Publicola iure Domitianus reprehenditur. ſi quis, inquit, Capitolii luxuriam miratur, is ſi vnam in Domitiani domo porticum aut baſilicam, vel balneum, aut concubinarum diætam vidiſſet: profectò, quale eſt illud Epicarmi contra prodigum dictum, Non beneficus tu quidem morbo afficeris,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ædificare gaudes, tale quid in Domitianum vsurparet. non religiosus tu quidem, aut honoris cupidus, morbo afficeris, ædificare gaudes.

Porticus) Nunquam memini legisse Traianum porticus extruxisse, sed portus, testimonio Dionis & ipsius Secundi. nisi volumus intelligere porticus extructas circa forũ Traiani: de quo Cassiodorus: verùm cùm ad forũ Traiani venisset, singularem sub omni cœlo structuram, vt opinantur æternam, mœnium ascensione admirabilem, hærebat attonitus per Giganteos contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rursus mortalibus appetendos. omni itaque spe homini quicquam conandi deposita, Traiani equum solum in medio atrii locatum, qui ipsum principem vehit, se imitari velle & posse dicebat. *Delubra*) Templa. nam Iani templum in melius & maius erexit, de quo Martialis x. Annorum nitidíque sator pulcherrime mundi. Publica quem primum vota precésque canunt. Peruius exiguos habitabas ante penates, Plurima qua medium Roma terebat iter. Nunc tua Cæsareis cinguntur limina donis: Et fora tot numeras Iane quot ora geris. At tu sancte pater tanto pro munere gratus. Ferrea perpetua clausstra tuere sera. *Occulta celeritate.* Derepente, ex improuiso. *Consummata*) Perfecta ab ipsis fundamentis. *Commutata*) Reparata, refecta: quod celerius fit. *Immensum latus Circi*) Ex lapide Naumachiæ, quam Domitianus fabricauerat, per Traianum maximus circus adustis vtrinque lateribus extructus est. Dion inquit, Circum collapsum ampliorem, atque etiam elegantiorem Traianus restituit. quod ideo se fecisse inscripsit, vt populum Romanum capere posset, quod testatur vetus elogium in lapide, quo & liberalitas ipsius principis, & locorum adiectio & ampliatio celebratur. tres in vrbe Circi fuere, vnus ad templum Floræ sexta vrbis regione: alius nona qui dictus est Flaminius: tertius vndecima cognomento Maximus, qui capiebat loca ccclxxxv. millia, xii. portas. nam & Ausonius monstrat à singulis lateribus sex portas habuisse, præter ostium, quod patebat ad medium stadium. Ostia quot pro parte aperit stridentia Circus, Excepto medium quod patet ad stadium. Circum ergo Maximum nunc Secundus intelligit. *Latus*) Protenditur enim in longitudinem, & hinc inde parietibus munitur. in quibus extructa ad spectandum loca. *Prouocat*) Imitatur. *Populo*) Romano. *Victore gentium*) Et hercle si omnes historias discutiamus, nullam gentem inueniemus, quæ tot victoriis claruerit, ac fines imperii tam latè protulerit, támque diu tenuerit. *Visenda*) Admiranda, contemplanda. *Quæ*] Spectacula, ludi præsertim Circenses. neque tamen me fugit alia ludorum genera testimonio Tranquilli exhiberi solita in Circo. *Ex illa*) Sede & loco. *Visenda*) Epanalepsis. *Specie*] Facie, forma. *Æquatus*) Par est. *Omne spacium*) Cuneorum longitudinem. *Vna facies*) Eadem apparentia, cùm antequam exureretur distincta essent loca. nam per quingentos & quinquaginta octo annos senatus populo mixtus spectaculo ludorum interfuit. sed hunc morem Attilius Serranus & Lucius Scribonius ædiles, ludos matri deûm facientes, posteriores Africani sententiam secuti, discretis senatus

porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, vt non consummata, sed tantùm commutata videantur: hinc immensum latus circi templorum pulchritudinem prouocat. digna populo victore gentium sedes, nec minus ipsa visenda, quàm quæ ex illa spectabuntur. visenda autem, cùm cætera specie, tum quod æquatus plebis ac principis locus. Siquidem per omne spacium vna facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris suggestus, quàm propria quæ spectet. Licebit ergo ciuibus tuis

natus populíque locis soluerunt. eáque res auertit vulgi animum, & fauorem Scipionis magnoperè quassauit. *Continua*) Coniuncta & similia. *Magis proprius*] Decentior, augustior. *Suggestus*) Pulpitum, sedes excelsior. *Propria*) Sui & non alterius. nam spectacula erant communia.

Inuicem] Mutua vice te inspicere, sicut tu illos. contrà Nero primùm accubans paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto, spectauit. Augustum recitat Tranquillus Circenses ex amicorum ferè libertorúmque cœnaculis spectasse, interdum è puluinari. vnde sequitur cubiculum, quod imprimis referri potest ad Neronem, quem accubantem, id est, in lecto iacentem, spectasse diximus. *In populo*) Inter populum Romanum pari sede. *Populo*) Repetitio. *Locorum*) Sedilium. *Adiecisti*) Addidisti ad veterem circi numerum. *Eius populi*) Paulo enim minus, suprà testatus est, quinque millia ingenuorum de publico alendos suscepisse. *Congiarij facilitate*) Liberalitate in præbendis alimentis. *Maiorem*) Numerum filiorum. *Iusseras*) Incitaueras, hortatus fueras. *Suscepti*) Tolli, generari à parentibus. *Fide*) Sub spe, quibus scilicet daturus esses alimenta. *Vnum*) Munus. *Horum tot*) Quæ tu præstitisti. *Alius*) Imperator. Augustum videtur intelligere, qui caput radiata corona vt oculis instar solis etiam venerationem sibi adsciscceret, illustrauit, sed, ne inuidiam faceret, non nominauit. *Radiatum*) Radiis distinctum. argentea enim imperatorum numismata radiis distincta vidimus. quomodo nunc beatos, nondum tamen consecratos pingunt. nouimus Caium diuinam maiestatem sibi asseruisse, dato negocio, vt simulachra numinum religione & arte præclara, inter quæ Olympiaci Iouis apportarentur egregia, quibus capite dempto, suum imponeretur: & consistentem sæpius inter fratres deos medium. adorandum se adeuntibus exhibuisse. & quendam eum Latialem Iouem consalutauisse. templum etiam numini suo proprium, & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituisse. in templo simulachrum aureum iconicum stetisse. ista tamen potius ad Domitianum referenda, sicut indicant consequentia. nam ei sacrificatum largo cruore Martialis meminit, & quidam scripsere se deum scripto & sermone appellari voluisse, post trucidatos duce Flacco Nasamones: pro quibus adeo elatum, vt in senatu iactauerit, quod illos ab humanis sustulisset, itaque dignum se deum dici. *Media inter deos p.*] In medio deorum: Domitianus enim, autore Tranquillo, statuas sibi in Capitolio, non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac pôderis certi. *Augustioribus*] Nobilioribus, & cum maiori maiestate. *Grandioribus*] Bobus albis, cum auratis cornibus. nam hæ dicebantur maiores hostiæ & deorum honori immolabantur: de quibus Athenæus libro nono, nisi menda est in ordine librorum, ibi inquam, vbi deorum pompas enarrat. ibant tauri duo millia eiusdem coloris, auratis cornibus & frontibus coronati. præter enim aurata cornua maiores etiam hostiæ videntur appellatæ, quoniam ex tauris fiebant, & præsertim apud Clitumnum nutritis, quos eximios quidam vocatos putant. alii vt Plinius, opimas victimas, & lautissimam deorum placationem, de quibus plura lib. viii. ca. xlv. id quod etiam Tertullianus confirmat, ante fores collocari.

inuicem contueri. dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem cernere in publico, in populo sedentem: populo, cui locorum quinque millia adiecisti. auxeras enim numerum eius congiarij facilitate, maiorémque in posterum suscipi liberalitatis tuæ fide iusseras. horum vnum si præstitisset alius, illi iamdudum radiatum caput, & media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribúsque aris, & grandioribus victimis

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam priorum imagines & ſtatuæ intra templa & deos ipſos collocabantur: Traiani verò pro templorum foribus, aut domorum. Plinius lib. xxxv. aliæ in foribus & circa limina animorum ingentiũ imagines erant, affixis hoſtium ſpoliis, quæ nec emptori refigere licebat. Plin. li. xxxiii. deorum honori in ſacris nihil aliud excogitatum eſt, quàm vt auratis cornibus hoſtiæ maiores duntaxat immolarentur: eas Liuius ab vrbe condita, opimas appellat. P. inquit, Decium conſul centum bobus, eximióque vno albo opimo auratis cornibus donauit, quem P. Marti immolauit. M. Tullius pro lege agraria. erant inquit hoſtiæ maiores in foro Conſtantiæ, quæ ab his prætoribus ad prætorem & tibicinem immolabantur hoſtiarũ duo genera prodidit Macrobius lib. iii. Sat. vbi plura quàm huc tranſferre deceat, explicãtur. inter hoſtiam & victimam hoc differre Seruius exiſtimat, quòd hoſtiæ fiant ab iis, qui in hoſtẽ pergunt: victimæ, quæ poſt victoriã fiũt. ſed hæc licenter cõfundi, idẽ eſt autor. ferunt Caiũ inſtituiſſe, vt ſibi immolarent phœnicopteros, pauones, tetraones, numidicas, meleagrides, phaſianos.

Inuocaretur] Propiciaretur. *Excubare pro t.*] Statuas tuas poni ante fores templorum. *Prætexi*] Præponi, præſtrui. *Stet ſi*] Tu cauſa es, vt dii verè pro numinibus colãtur ab hominibus. *Non ad.*) Videlicet ſis ſummum deorum faſtigium, id eſt, cùm vnus non coleris pro deo. nam cùm imperatores volebant in vita coli pro diis, faciebant vt ſe nõ ſolum, verùm & deos homines negligerent. *In Veſtibulo a.ſ.*] Si quis quærit quid ſit veſtibulum, requirat li. ii. quæ à nobis recitantur. *Iouis*] Capitolini. *Vnam alt.*] Duas. *Hãc §.*] Secundam ſcilicet ſtatuã.

inuocaretur. Tu delubra non niſi adoraturus intras, tibi maximus honor excubare pro tẽplis, poſtibúſque prætexi. Sic fit, vt dei ſummũ inter homines faſtigium ſeruent, cum deorum ipſe non adeptus. itaque tuã ſtatuã in veſtibulo Iouis optimi maximi vnam alterámve & hãc æream cernimus. at paulo ante aditus omnes, omnes gradus, totáque area, hinc auro, hinc argento relucebat, ſeu potius polluebatur, cùm inceſti principis ſtatuis permixta deorum ſimulachra ſorderent. Ergo iſtæ quidem æreæ, & paucæ manent, manebúntque quandiu templum ipſum. illæ autem aureæ & innumerabiles ſtrage & ruina publico gaudio

nam fuit Traianus eiuſmodi honorum parciſſimus, quod ipſe teſtatur in reſcriptis ad Secundũ *Paulo antè*) Viuo Domitiano. *Aditus*] Fores. *Gradus*] Scalarum. nam Capitolium centum gradibus aſcendebatur, referente Tacito lib. xix. quod Domitianus refecerat Vitelliano bello incenſum ſub titulo ſuo tantum, ac ſine vlla priſtini autoris memoria, nouam inſuper ædem excitauit in Capitolio Cuſtodi Ioui. *Area*] Templi Iouis Capitolini. Plutarchus in Publicola Domitianum notans, vt nuda, inquit, Syllæ in Capitolio extruẽdo, ita aurea tibi omnia eſſe cupis. *Seu potius*] Correctio. *Polluebatur*) Prophanabatur, deturpabatur. *Inceſti p.*] Domitiani, qui fratris Titi filiam Iuliam alii collocatam, corrupit, mox patre ac viro orbatam, ardentiſſimè palámque dilexit, vt etiam cauſa mortis extiterit coactæ conceptum à ſe abigere. vnde exiit illa indignatio ſatyrica, Cum tot abortiuis fœcundam Iulia vuluam Solueret, & patruo ſimiles effunderet offas. *Simulachra*] Deorum effigies. in quem ſenſum ſæpe offendes apud Tranquillum. *Sorderent*) Inquinarentur. *Iſtæ æreæ*] Tuæ ex ære. *Templum i.*] Capitolini Iouis manebit. ſic Horatius auguratur ſua carmina victura, quamdiu imperium Romanum. ſed hic vt minora ſuis ſcriptis tempora attribuit, ſic Martialis æterna templo Flauiæ gentis, ſed diuerſa ratione. *Illæ autem a.*] Euſebius in Chronicis. Domitia-

nus nullam ſibi niſi auream & argenteam ſtatuam poni in Capitolio paſſus eſt. & Dion. cùm agmen, inquit, in Dacos duxiſſet, nihil tamen memorabile gerens, in vrbem ſcripſit, tanquam viciſſet. quare tot honores illi decreti, vt vniuerſus orbis Romanæ ditionis ſtatuis illius repleretur. inde Secundus iure innumerabiles appellauit. quas poſt necem odio in eum ciues, omnes conflarunt, vnde Euſebius ait: clypei & imagines Domitiani vbique per vrbem in terram ſunt deiectæ, & à populo per ignominiam publicè ſunt cõculcatæ. ex quibus, ſecundum Dionem in Nerua, vis ingens pecuniæ comparata fuit. Tranquillus præterea, ſenatus morte eius adeo lætatus eſt, vt repleta certatim curia non temperarit, quin mortuum cõtumelioſiſſimo, atque acerbiſſimo acclamationum genere laceraret: ſcalas inferri, clypeóſque & imagines eius coram detrahi, & ibidem ſolo affligi iuberet: nouiſſimè eradẽdos vbique titulos, abolendámque omnem memoriam decerneret.

Litauerunt) Satisfecerunt. nam non omnis qui ſacrificat, litat. cùm ſacrificare ſit veniam petere. litare verò propiciare, & votum impetrare. Plautus in Pœnulo, ſi hercle iſtud vnquam factum eſt, tum me Iupiter faciat, vt ſemper ſacrificem, neque vnquam litem. & Macrobius ſuper illud Virgilii, animáque litandum Argolicã litare dicit, eſt ſacrificio facto placare numen: legimúſque quod litare ſola non poteſt oratio, niſi is, qui deos precatur, etiam aras manibus apprehendat. deductum litare à precibus, quas Græci λιτὰς vocant. conuenienter igitur dictum ſtrage & interneccione ſtatuarum peſſimi principis litatum gaudio publico. quòd ſcilicet illarum ſacrificio ſit impetratum à diis publicum gaudium. *Illidere*) Concutere. *Inflare ferro*] Ferire. rem ipſam tractat per amplificationem, & per deſcriptionẽ ante oculos ponit. *Vt ſi*] Tanquam ſi ex ſingulis ictibus dolorem ſentirent ſtatuæ, & ſãguis manaret. *Inſtar*) Loco. *Artus*] Statuarum. ſunt autẽ artus corporis partes inter iuncturas connexæ. dicti artus, quòd inter ſe arctentur, ſiue ἀπὸ τοῦ ἀρθροῦ autore Feſto. *Membra*] Septem illa præſertim, quæ in aperto ſunt, intelligit, caput, pectus, brachia, tibias, & pudendum. nam quæ Macrobius libro i. de ſomnio Scipionis numerat, intra hominẽ ſunt: ſuperioribus adiũgi poſſunt aures, manus pedes. *Truces*] Reſpexit Domitiani vultum, de quo iã dixerat ſuperbia in frõte, ira in oculis. *Excoctaſque flammis*] Liquefactas igni, & transformatas in aliũ vſum. cui rei videtur Iuuenalis ſimile illud Sat. x. deſcendũt ſtatuæ, reſtémque ſequũtur. Ipſas deinde rotas bigarum impacta ſecu-

litauerunt. Iuuabat illidere ſolo ſuperbiſſimos vultus, inſtare ferro, ſæuire ſecuribus, vt ſi ſingulos ictus ſanguis dolórque ſequeretur. Nemo tam temperans gaudij ſeræque lætitiæ, quin inſtar vltionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, poſtremo truces horrendáſque imagines abiectas excoctáſque flammis: vt ex illo terrore, & minis in vſum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reuerentia Cæſar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, ſed apud numen Iouis optimi maximi pateris. Illi debere nos quicquid debeamus, illius quod bene facias muneris eſſe, qui te dedit. Ante quidem ingentes hoſtiarum greges per Capitolinum iter magna ſui parte, velut intercepti diuertere via cogebantur, cum ſæuiſſimi domini atrociſſima effigies, tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipſe humani ſanguinis profundebat. Omnia P.C. quæ de aliis principibus à me, aut dicuntur, aut dicta ſunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris Cædit,& immeritis franguntur crura caballis. Iam ſtridunt ignes, iam follibus atque caminis Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens Seianus. deinde ex facie toto orbe ſecunda Fiunt vrceoli, pelues, ſartago, patellæ. *Exſtlo t.*) E metuendo & ſæuo tyranno. *Mutarentur*] Imagines. *In vſum h.*] In vaſa & inſtrumenta ad vſum & voluptatem humanam. *Gentium*] Statuam, deum, in cuius tutela viuis poſtquam genitus es. *Bonitati tuæ*) Pro virtutibus tuis. *Illi*] Ioui pateris nos debere, quicquid tibi debemus. & ſanè omne bonũ per quæcũq; noſtrũ fit ad deũ referendũ eſt. *Quæ te d.*) Nobis imperatorẽ. nã in ſinu Iouis præfatus eſt Traianum factũ principẽ. *Per capitol. t.*] Per viam quæ ducit ad Capitoliũ. *Intercepti*] Ablati. per diuerticula enim ducebãtur ad collem Tarpeiũ, cũ recta via nõ poſſet ſimul omnes capere. *Domini*] Domitiani. *Tanto c.*) Quod etiã teſtatur Mart. Antè colebatis votis & ſanguine largo Maiorẽ Alcidem. nunc minor iſte colit : Hunc magnas rogat alter opes, rogat alter honores: Illi ſecurus vota minora facit.

Eò pertinent] Ad id tendunt, & ſpectãt. *Parẽs n.*] Traianus. *Alioquin*] Inſuper. *Nihil non*] Etiam. *Parum g.*] Ineleganter, incultè, cùm paruo decore, præter artẽ, cùm Aphthonius præcipiat ex comparatione laudandum, colligendo maius eſſe quod laudatur, quàm quod trahitur in comparationem. *Laudatur*) Traianus. *Prorum*] Bonorum. *Diſſimiles*) Malos. *Neque e.*] Contentio. *Satũ*] Traductio. *Tutum eſt*] Hinc trahitur & coniectura Iuuenalem ſatyram ſuam, & ſcribere & publicare auſum ſub Traiano, libertate ſeculi permittente. *Nero*) Domitianus ſanguinarius qualis Nero. vnde caluum Neronem Iuuenalis appellauit. Cùm iam ſemianimen laceraret Flauius orbem Vltimus, & caluo ſeruiret Roma Neroni. placet tamen magis vt ſimpliciter intelligatur. *Modò vindicatus Nero*] Quia paulo antè quàm moreretur Domitianus, ſupplicium ſumpſit de Epaphrodito, in vindictam Neronis, tradente Dione, Domitianum Neronis Epaphroditum prius expuliſſe, deinde iugulaſſe, quòd Neronem in nece iuuiſſet, vt ex huius ſupplicio ſuos libertos deterreret, ne quid tale vnquam in ſe auderent. *Permitteret*) Libertatem daret Domitianus.

eò pertinent, vt oſtendam quàm longa conſuetudine corruptos, deprauatóſque mores principatus parens noſter reformet, & corrigat. alioqui nihil non parum gratè ſine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum ciuium officium eſt, inſequi diſſimiles. neque enim ſatis amarint bonos principes, qui malos ſatis non oderint. Adÿce quod imperatoris noſtri non aliud amplius, ac diffuſius meritum eſt, quàm quòd inſectari malos principes tutum eſt. An excidit dolori noſtro modo vindicatus Nero? permitteret credo famam, vitámque eius carpi, qui mortem vlciſcebatur? nec vt in ſe dicta interpretaretur, quæ de ſimillimo dicerentur? Quare ego te Cæſar muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono: quod licet nobis, & in præteritũ de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros ſub exẽplo præmonere. nullũ locum, nullũ eſſe tẽpus, quo funeſtorum principum manes, à poſterorũ execrationibus conquieſcant. Quo conſtantius, P.C. & dolores noſtros, & gaudia proferamus, ingemiſcamus illis, quæ patiebamur. Simul vtrunque faciendum eſt ſub bono principe.

perinde ac ſi diceret minimè. nam hoc agit interrogatio. *Eius*] Neronis. quantò diligentius intueor, eò illorum indulgentiam admiror, qui aſſeruerunt Iuuenalem auſum ſcribere ſatyram viuo Domitiano, cùm hic locus Secundi apertè repugnet. *Mortem*) Neronis. argumentum à minori ad maius. *Vt in ſe dicta*] Tanquam quæ de Nerone dicerentur, de Domitiano intelligerẽtur. nam ſi Heluidium filium occidit, quod quaſi ſcenico exodio ſub perſona Paridis & Oenones diuortium ſuum cum vxore Domitia tractaſſet, quantò magis vlciſceretur, qui ſæuitiam Neronis, & imperatoris, & ſibi ſimillimi damnaret. *Muneribus t.o.*) Cõparo te omnibus, id eſt tu ſolus æquaſti, ſi tua omnia beneficia computantur, omnium imperatorum munera, multorũ verò ſuperaſti. *Muneribus*] Munus tripliciter ſumitur ſecundũ iuriſconſultos. aut pro dono, aut pro onere, à quo immunitas, vocatio ab oneribus, tertio pro officio. vnde municipes deducti ab officiis capiendis cum pop. Rom. *Omnibus*) Imperatoribus. *In præterstum.*) Quia iam fuerunt. *Manes*) Animæ. *Execrationibus*) Imprecationibus. omnis enim execratio triſtis autore Plutarcho eſt, & maximam vim habet. ſcriptum eſt apud Appianum, Anteium tribunum cùm non poſſet obſiſtere Craſſo, profecturo ad bellum Parthicum, ſudem igne torrentem antepoſuiſſe ianuæ obuio Craſſo, & delibatis auidè ſacris, execrationes diras & horrendas extuliſſe, ſæua quædam numina & immania inuocaſſe, atque in eum imprecatum. has quidem execrationes Romani condi ſolitas, & antiquas profitentur : talem quoque habere poteſtatem, vt nemini fas ſit, qui in eas inciderit, effugere. peſſimè tamen operari his vtentem, ſi non à conuenientibus & à multis excitentur : meminit Plutarchus in Ariſtide alterius generis execrationis, quæ ſolet fieri in perfidos. *Illis*] Malis. *Patiebamur*] Sub Domitiano. *Simul*] Et dolores & gaudia perferre.

Hoc] Repetitio. *Incolumem*] Viuum, ſuperſtitẽ. *Secus m.*] Mali. *Eadem*] Reprehendenda. *Præſentem*] Viuum principem. *Et quis iam locus*] In ſummum locum proceſſerat adulatio temporibus Domitiani, quod apertè oſtẽdit Iuuenalis ſatyra quarta, vbi introducit piſcatorem imperatori blandientem. Et tua ſeruatum cõſume in ſecula Rhombũ Ipſe capi voluit. quid apertius. & tamen illi Surgebant criſtæ, nihil eſt, quod credere de ſe Non poſſit, cùm laudatur diis æqua poteſtas. *Ludis*] Multa apud Martialem epigrãmata ſunt, quib⁹ applaudit ludis & muneribus Domitiani, & Statius epulũ publicũ verſiculis celebrat. *Cõmeſſationibus*] Caput extat apud Tranquillum de potu, & commeſſationibus Tiberii, vbi notatur is princeps, quòd admodum bibaculus noctem continuúmque biduum epulando potãdoque conſumpſerit. vnũ de multis epigramma Martialis recitabo, in quo more ſuo adulando cœnam Domitiani imprimis commendat. Ad cœnam ſi me diuerſa vocaret in aſtra, Hinc inuitator Cæſaris inde Iouis, Aſtra licet propius, palatia lõgius eſſent, Reſpõſa ad ſuperos hæc referenda darem: Querite qui malit fieri conuiua tonantis, Me meus in terris ſupplet ecce tenet. cõmeſſatio autem cibus dici-

Hoc ſecreta noſtra, hoc ſermones, hoc ipſæ gratiarum actiones agãt : meminerintque ſic maximè laudari incolumem imperatorẽ, ſi priores ſecus meriti reprehendantur. Nam cùm de malo principe poſteri tacent, manifeſtum eſt eadem facere præſentem. Et quis iã locus miſeræ adulationis manebat? cùm laudes imperatorum ludis etiam, & commeſſationibus celebrarentur, ſaltarentúrque, atque in omne ludibrium effœminatis vocibus, modis, geſtibus frangerentur? ſed illud indignum, quòd eodem tempore in ſenatu, & in ſcena ab hiſtrione, & à conſule laudabantur. Tu procul à tui cultu

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur quacunque hora extra ordinem sumptus, propriè tamen qui post cœnam capitur. dicta commessatio ἀπὸ τῆς κώμης à vico. prius enim in vicis habitabant, quibus in locis alii alios inuitabant. non negauerim tamen deduci posse ἀπὸ τοῦ κώμου, à lasciuia & festo ebrietatis, ac intemperantiæ. nonnulli etiam à comesse, vel à comitate deductum putant. *Saltarentúrque*) Per Pantomimos quos suprà memorauimus in theatro cursitasse, exultasse, obstupuisse, ac deinde singulos dominorũ gestus cum canticis reddidisse. *In omne ludibriũ*] In omne genus ludi. pariter Augustinus, pantomimorum ludos ludibria appellat. *Effœminatò*] Mollibus, lasciuis, libidinosis. *Modis*] Gestibus, dissolutio color. *Frangerentur*] Fracta voce pronunciarentur, emollirentur, eneruarentur. *Scena*] Vbi histriones saltabant. *In senatu*] A consule laudabatur princeps. *Cultu*] Laude.

Ludicras artes] Histrionicas, ludi causa repertas, viles, infames. Iulianus & Vlpianus ff. tertio: qui artis ludicræ pronunciandiue causa in scenam prodierit, infamis esto. vbi iurisconsulti athletas, xystícos, & multos alios secernunt ab arte ludicra. Pegasus autem eos qui quæstus causa in certamina descendũt, & omnes propter præmium in scenam prodeuntes famosos esse, & Vlpius Nerua responderunt. *Seria carmina*] Continentia res graues, & gesta Traiani admiranda. hæc tamen cum cæteris intercidere. *Annalium*] Historiarum. annales sunt veluti historiarum argumenta, & res gestæ plurium annorum, quæ obseruato cuiusque anni ordine deinceps conscribuntur. vnde Liuius, qui Romanorum gesta xviii. libris complexus est, annales inscripsit: quod ferè singulorum annorum actus continerent. at ἐφημερὶς singulorum dierum acta declarat: quilia sunt Taciti, & à nobis diurnales actus vocati. nec me præterit Macrobium dicere, pontificibus permissam potestatem conferendi memoriam rerum gestarum in tabulas, & hos annales maximos, quòd à pontificibus maximis conferrentur, appellatos. & Seruium scripsisse annales esse annorum & temporum quæ ætas nostra non vidit. quam opinionem tanquã falsam Verrius Flaccus reprehendit, autore Gellio. apud quem libro v. multa super hoc diligentius disputata inuenies: monumentis verò literarum vitam Traiani apud nos mandauere Marius Maximus, Fabius Marcellinus, Aurelius Verus, Statius, Valens, Dion apud Græcos, sed proh dolor nisi compendia admodum breuissima ad manus nostras peruenêre. *Hæc*] Per histriones. *Prædicatio*] Laudatio scenica. *Brevis*) Momentanea, cito interitura. *Pudenda*] Lasciua. *Ipsa th*] Ipsi spectatores. *Scenæ*] Histriones. *Istud*] Quod spernas per histriones probari. occupatio. *Nobis*] Senatoribus. *Delibare*] Decerpere partem eorum, & leuiter degustare. præstruit quæ dicturus sit. *Recusare*] Quod scilicet consulatum & censurã recusaueris. *Quibuscunque*] Senatoribus. *Censendi*] Sententiã dicendi. *De ampliãdo gladiatorũ n.*] Tranquillus in Iulio Cæsare, cautum, inquit, à senatoribus de numero gladiatorũ,

ludicras artes remouisti. Seria ergo te carmina, honórque æternus annalium, non hæc breuis & pudenda prædicatio colit. quinetiam tanto maiore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent, quanto magis de te scenæ silebunt. Sed quid ego istud admiror? cùm eos quoque honores, qui tibi à nobis offeruntur, aut delibare parcissimè, aut omnino soleas recusare? Nihil antè tam vulgare, tam paruum in senatu agebatur, vt non laudibus principum immorarentur, quibuscunque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur, &

quo ne maiorem cuiquam habere Romę liceret, cùm multiplici vndique familia comparata Cęsar inimicos exterruisset. & Tacitus meminit senatusconsulto permissum ciuitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum. & Petum Thraseam contradixisse, materiámque præbuisse obtrectatoribus arguendæ sententiæ. sed hic apertè de Domitiano loquitur. *Collegio f.*) Mamurius faber cùm alij in vrbe cessassent artifices effingere ancile, diffideréntque ac desperarent, vsque adeo eius similitudinem descripsit, vt ne ipse quidem Numa verum dignosceret. inde collegia fabrorum institutta, quorum frequenter mentio fit apud Victorem, eorúmque magistratus apud antiquos in precio fuit, ita vt quidam solo honore contenti fuerint. & in multis vetustis monumentis prefectos fabrũm vel etiam fabrorum reperies, in quibusdam etiam quatuor præfectos fabr. fuisse cognosces. collegia fabrorum in vrbe testatur Asconius. vbi refert collegia S. C. & pluribus legibus sublata, præter pauca atque certa, quæ vtilitas ciuitatis desideraret, vt Fabrorum lictorúmque. Insuper Liuius meminit à Seruio rege duas centurias primæ classi additas esse fabrorum, quæ sine armis stipendia facerent, datum munus vt machinas in bello ferrent. & caput est apud Vegetium de officio præfecti fabrorum. nam legio habebat fabros lignarios, structores, carpentarios, ferrarios, pictores, reliquosque artifices ad hybernorũ ædificia fabricanda, ad machinas turréque ligneas, cæteráque quibus vel oppugnantur aduersariorum ciuitates, vel defenduntur propriæ, præparatos, etiam qui arma, vehicula, cęteráque tormentorum genera formabãt. horũ omnium iudex proprius erat præfectus fabrorum. an potius intelligendum de collegiis fabrorum, quę in vrbibus instituebantur ad arcenda ædificiorum incendia.

Quasi p.) Tanquam subacta imperio Romano Germania & Dacia, cùm turpiter cessisset. *Ingentes a.*) Triumphales. recitauimus Domitianum innumeros Ianos arcúsque cum quadrigis & insignibus triumphorum, per regiones vrbis struxisse. Maximum omnium Martialis carmine celebrat iuxta templum Fortunæ reducis: Grande loci meritum testantur & altera dona. Stat sacer edomitis gentibus arcus ouans. Hic gemini currus numerant elephanta frequenter. Sufficit immensis aureus ipse iugis. Hæc est digna tuis Germanice porta triumphis. Hos aditus vrbem Martis habere decet. *Excessuros tit.*) Arcus cum inscriptionibus honorum, tantæ altitudinis vt templorum verticem transcenderent. Vel titulos immensos & supra veritatem, ne scilicet secundum Dionem, si modica decreuissent senatores, existimasset Domitianus sua facta notari. *Menses*) Septembrem & Octobrem. Domitianus enim Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum Domitianúmque transnominauit: quòd altero natus esset. hinc lib. ix. Martial. asseruit, duraturũ templum gentis Flaviæ dũ Ianus hyemes: Domitianus autumnos: Augustus annis cõmodabit ętates: Dũ grãde famuli nomen asseret Rheni Germanicarũ magna lux calendarum. *Patiebãtur i.*) Virtute ipsa non tam multi præditi esse quã videri volunt. hos delectat ambitio, his fictus ad eorũ voluptatẽ sermo cũ adhibetur, orationem illam vanã testimoniũ esse laudũ suarum putant. nemo tamen secundũ Ciceronem apertè adulantem non videt, nisi qui admodũ est excors. *Illi*) Nam præter Domitianũ, Nero Aprilem in Neroneum cõmutauit, & postea Commodus Augustũ in Cõmodũ, Septembrẽ in Herculem, Octobrẽ in Inuictum, Nouẽbrem in Exuperatoriũ, Decẽbrẽ in Amazoniũ.

quasi prolatis imperij finibus, nunc ingentes arcus, excessuróque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos nomini Cæsarum dicabamus. patiebantur illi, & quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostrum tanquam oblitus eius, de quo refertur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quù noſtrum con.] Vetus dicendi modus, pro qui ſenatores conterunt. proprie namque veteres quis & aliquis, & quiſquam & quiſquis non obſeruabant, quo genere, aut quo numero declinarent. quare Plautus in Ciſtellaria mulier, inquit, quiſquis es medioxima. & Terentius in Adelphis dixit, aperite aliquis ſtutum oſtium. & Paulus de verborum ſignificatione, verbum hoc ſiquis tam maſculos quàm fœminas complectitur. Tacitus xix. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſque delecti. & ſtatim. optimus quiſque adſciti. cuius obſeruationis quidam rudes, lectionem peruertunt ſcribendo apud Secundum conſumit.

Officium cenſendi] Dicendi ſententiam, de eo quod relatum fuerat. *Principis honore*] In laudibus principis. Pacatus in Panegyrico Theodoſij. non enim iam coacta laudatio, & ex preſſę metu voces periculum ſilentij redimunt, ſugerit abfueritque triſtis illa facundiæ ancillantis neceſſitas. cum trucem dominum auras omnes plauſuum publicorum ventoſa popularitate captantem, mendax aſſentatio titillabat. iam gratias agebant dolentes, & tyrannum non prædicaſſe, tyrannidis accuſatio vocabatur. *Hæc laus*] Eſt. *Tuæ moderationis*] Quòd non vis extra ordinem laudari. *Noſtræ cõſtantiæ*] Laus eſt, qui libertate cenſendi aperte vtimur. *Tibi obſequimur*] Facimus imperium tuum. *In curiam*] In ſenatum. *Ad certamen adulationum*] Vt inuicem contendamus quis melius laudet imperatorem. *Simplicitati*] Sinceritati, bonitati, quam exponit dum ſubiungit. vt credamus te velle, quæ oſtendis velle. & nolle, quæ dicis nolle. Domitianum notabiliter taxat, quem memorant hiſtorici fuiſſe ſummum ſimulatorem & diſſimulatorem: cùm poteſtatem regiam ſecundum Ageſilaum apud Xenophontem, oporteat non verſutia inſignem eſſe, ſed probitate. *Inde*] à re quæ proponitur in conſultationem. *Alio*] Malo. ſub quo opus erat perorare in laudibus eius. *Alij*] Principes. vt Tiberius, qui ex plurimis maximisque honoribus præter paucos & modicos non recepit. & Claudius nimios honores recuſauit. Veſpaſianus tribunitiam poteſtatem & patris patriæ appellationem niſi ſero recepit. hæc ſumpta ex Tranquillo. *Nemo*] Imperator. *Ante*] Te præceſſit. *Tantus*] Tanti animi & virtutis. *Noluiſſe d.*] Sed per hunc contemptum ſibi famam quæſiſſe. *Quod*] Simpliciter recipere honores. *Titulis*] Laudibus. *Non trabibus a. ſ.*] Ædificiis quæ conſtant lapidum congerie, & lignorum contignatione, circuitio color. *Monumentis æ. l.*) Hiſtoriis & carminibus. *Ibit in ſ.*) Durabit in perpetuum. *Florenti*) Grato victori. *Incolumi*) Viuenti. *Nulli h.*) Quamuis merito. *Certare*) Contendere enixius laudare Traianum quàm Domitianum fecerāmus.

cenſendi officium principis honore conſumũt? Tuæ moderationis hæc laus, cõſtantiæ noſtræ: tibi obſequimur quòd in curiam, non ad certamen adulationum, ſed ad vſum munúſq; iuſtitiæ conuenimus: hanc ſimplicitati tuæ veritatique gratiam relaturi, vt te quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, deſinimus ibi à quo incipi in quo deſini ſub alio principe non poſſet. Nam pleroſque ex decretis honoribus, & alij non receperunt: nemo antè tantus fuit vt crederetur noluiſſe decerni. Quod ego titulis omnibus ſpecioſius reor, quando non trabibus, aut ſaxis nomen tuum, ſed monumentis æternæ laudis inciditur. Ibit in ſecula, fuiſſe principem, cui florenti & incolumi, nunquam niſi modici honores, ſæpius nulli decernerentur. Et ſanè ſi vellemus cum priorum temporum neceſſitate certare, vincereмur. Ingenioſior eſt enim ad excogitandum

mus. *Ingenioſior*) Subtilior, acutior, diligentior. *Ad excog.*) Ad inueniendum noua. *Simulatio veritate*) Contentio. *Simul.*] Etiam Liuius. 1. belli Punici ſimul conquiſitoribus in ciuitates miſſis iiij. millia deſcripta iuuentutis. Cæſar iij. Gallici. ſimul quod quantum in ſe facinus admiſiſſent, intelligebant. non improbo tamen ſi legatur, ſed, mihi ſcriptura melius procedit. *Nouitas o.*] Omnis honorum inuentio inuſitata. *Conſumpta*] Ab aliis præoccupata, & præreptа. *Deſtet.*) Deſiſtere à laudibus tuis. at tyrannus ſecundum Xenophontem, omnes qui tacent de ſe male ſentire putat. *Silentium r.*) Incipit fari de te. *Qualiáque*] Quamuis minimos honores. *Ampliſſimos*] Quale patris patriæ cognomen & conſulatus. *Hoc*] Recipere minores. *Ambitionē e.*] Eſt officium ambitioſi, & hoc exegit ãbitio. *Quo temp.*]

ſimulatio veritate, ſeruitus libertate, metus amore. Simul cum iam pridem nouitas omnis adulatione conſumpta ſit, non alius ergа te nouus honor ſupereſt, quàm ſi aliquando de te tacere audeamus. Age, ſiquando pietas noſtra ſilentium rupit, & verecundiam tuam vicit, quæ qualiáque decernimus nos, tu non recuſas, vt appareat, non ſuperbia & faſtidio te ampliſſimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Cæſar, quàm ſi recuſares omnes: nam recuſare omnes, ambitionis: moderationis eſt eligere parciſſimos. Quo temperamento & nobis & ærario prodes, quo ſumptibus eius adhibes modum, qui exhauſtum non ſis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in rempublicā merita priuatis dicabantur. Viſuntur eadem è materia Cæſaris ſtatuæ qua Brutorum, qua Camillorum. nec diſcrepat cauſa. Illi enim reges

Quia temperatus es, neque ſinis ingentes arcus, templa, ſtatuas aureas tibi extrui. hæc enim de publica pecunia fiebant. *Nobis*] Dum non reples ærarium ex bonis innocentium. *Aerario*] Dum ſumptibus eius modum adhibes. *Effigies*) Statuæ. te effigiantes, & reddentes. *Priuatis*] Poſt exactos reges ſine imperio, cum reſp. vigeret. non enim omnino intelligit illos non habuiſſe imperium, ſed ſubiectos legibus & reip. hic ergo priuatum opponit principi, qui nullis legibus ſubiacet. *Eadem è materia*] Ænea. *Brutorum*] Duorum: præſertim L. Bruti qui Tarquinios expulit, et M. Bruti Cæſaris interfectoris. L. Bruti ſtatuę meminit Plinius libro xxiij. & Plutarchus in Vita M. Bruti, Illum, inquit, priſci Romanorum in Capitolio ex ære finxerunt medium inter reges enſem ſtrictum exerentem. quòd is conſtantiſſimè Tarquinios euertiſſet. ille veluti quædam fulminei enſis acies durum & inexorabile ingenium nactus, adeo animi intemperantis aduerſus tyrannos fuit, vt tamquam inſano impetu vectus, vſque in liberorum ſuorum cædem ſeuierit. ibi etiam leges ſubſcriptum fuiſſe illius ſtatuę, paulo antequàm Cæſar interficeretur, vtinam Brute nunc viueres, & nunc Brutus eſſes. M. verò Bruti ſtatuam extitiſſe Mediolani, ibidem Plutachus, & Tranquillus de claris oratoribus, teſtantur. *Camillorum*] M. Furium Camillum imprimis reſpexit, qui vrbem captam à Gallis ſeruauit, & ſeruatam in bello patriam, iterum in pace haud dubiè protexit, prohibens migrare Veios. notior hiſtoria, quàm vt à nobis latius dicatur. recitat Plinius lib. vigeſimoquarto. Camilli ſtatuam in Roſtris ſine tunica. *Nec diſcrepat cauſa*] Eadem cauſa poſitæ ſunt tibi ſtatuæ, qua Brutis & Camillis. *Illi*] Bruti & Camilli. *Reges*] Nam L. Brutus Tarquinios

Universidad de Deusto
Biblioteca

eiecit. D. Brutus Cæsarem, qui regnum affectabat, occidit.

Hostémque victorem) Gallum. nam Camillum designat. *Hic*) Traianus. *Regnum*) Impropriè pro tyrannide. nam regnum propriè est quando optimus regnat æquo iure, & arcet ac submouet alia mala, quæ captiuitas gignit. regnum igitur Tarquinios respicit, & captiuitas Gallos. vt illud Domitianum, hoc milites in Neruam insurgentes. *Sedem*) Vicem. *Domino*) Tyranno contraria sunt princeps & dominus. *Istos*] Scenicos, & marmoreos. *Deprecéris*) Refutes, amoliaris, auertas prece adhibita, vel quo alio modo. Ouidius. Sæpe precor mortẽ, mortem quoque deprecor i dem. Virgilius, merui nec deprecor. M. Tullius de republica, non modo in inuidia pari non erant, sed etiam Clodij inuidiam, Gracchi charitas deprecabatur. Idem pro Aulo Licinio. non ne concedas interdum, vt excusatione summæ stultitiæ, summæ probitatis odium deprecetur. item ad populum pro reditu suo. me nudum Cn. Pisonis virtus, & fratris mei lachrymæ sordésque lugubres à vobis deprecatæ sunt. Iustinus. contrà Phocensium legati adhibitis Lacedæmoniis & Athenien sibus bellum deprecabantur. aliquando purgare & excusare, sicut apud Græcos παραιτεῖσθαι significat, vt Marcus Tullius in Verrem. quid faciet Hortensius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laude deprecabitur? interdum imprecari. Catullus: Lesbia mi dicit semper male, nec tacet vnquam De me. dispeream me nisi Lesbia amat. Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi Assidue. verùm dispeream nisi amo. nonnumquam valde precor. tunc enim (de) præpositio ad augendum & cumulandum valet. Cicero pro Sylla. quàm multorum hic vitam à Sylla deprecatus est. Cæsar secundo belli Gallici. dixerunt vnum petere, & deprecari. lege quædam

hostémque victorem mœnibus depulerunt. hic regnum ipsum, quæq; alia captiuitas gignit, arcet ac submouet: sedémque obtinet principis, ne sit domino locus. ac mihi intuenti in sapientiam tuam, minus mirum videtur, quòd mortales istos, caducósque titulos, aut depreceris, aut temperes. Scis enim vbi vera principis, vbi sempiterna sit gloria, vbi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam, templáque demolitur, & obscurat obliuio: negligit, carpítque posteritas. cõtrà contẽptor ambitionis & infinitæ potestatis domitor, ac frenator animus, ipsa vetustate floresc it, nec ab vllis magis laudatur quàm quibus minimè necesse est. Non ergo perpetua principi fama: quæ

super hoc verbo apud Gellium libro sexto. *Temperes*] Modicos recipias. *Honores*] virtutis dignitates. *Nihil flammis*] Sic credidit Ouidius futurum operi suo ingeniosissimo, in fine Metamorphosis. Iámque opus exegi, quod nec Iouis ira, nec ignes, Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas. *Successoribus*] Maiorum enim virtutes non traduntur per successionem, vt cætera, sed eius manent, cuius sunt. effinge ergo, Caninio scripsit, aliquid, & excude quod sit perpetuò tuum. nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur, hoc nunquam tuum desinet esse si semel cœperit. quare non immeritò Iuuenalis gladium distrinxit in eos, qui tantùm maiorum imaginibus niruntur. *Statuas*) Xenophon autor, Agesilaum vetuisse statuas sibi poni, cùm hoc quidem honoris causa facerent: sed animi dotes nunquam elaborare destitisse. putabat enim statuariorum illud, hoc suum esse opus. *Deprecatus*) Diruit. nam mors etiam saxis nominibúsque venit. *Obscurat*) Abra-

dit, situ obducit, titulis priuat. *Carpit*) Taxat tanquam superba. *Contra c.*] Sententia color. sed tamen illa habetur oratio vitiosa cuius dictiones ab eadem syllaba incipiunt. vt hic contra contemptor. *Floresc it*) Magis illustratur. *Quibus min. n. est*) A posteris, qui nullo beneficio erunt affecti. Pacatus in panegyrico Theodosij, neminem magis laudare imperatorem decet, quàm quem minus necesse est. *Perpetua fama*] Mala. s. nam & pessimorum fama interdum durat, sed in eorum contemptum & ludibrium. Neroni fuit æternitatis cupido, sed inconsulta, si Tranquillo credimus.

Inuitum manet) Velit nolit, duratura est. pessimi enim æquè vt optimi nominantur. hi vt nobis recte viuendi sint exemplo, at illi vt per illos quæ fugienda sunt, discamus. *Ea*] Bona *Prorogatur*] Diffunditur ad posteros. *Leuiora hæc*) Minoris facienda, quia sunt fortunæ bona. *Figuram*) Similitudinem, imaginem, oris lineamenta. *Aurum*) Aureæ statuæ. *Fauor*] Amor. *Exprimat*] Effingat. Nazarius: hic vultus vniuersorum pectoribus infixus est, nec commendatione cæræ aut pigmentorum succis renitet, sed desiderio efflorescit animorum. *Cumulate*) Largè & abundè. *Lætissima facies*) Decorem vultus cum grauitate in Traiano commendat Dion. *Amabilis*] Idem autor amabilem cunctis fuisse. *Iamdudum*] A principio orationis. dicitur etiam iamdudum de multis diebus contra opinionem Laurentij Vallensis. Apuleius libro quinto sui asini: iamdudum, quòd sciam, fidei atque parciloquio meo perpendisti documenta. sed apertius XI. nec fuit nox vna, vel quies aliqua visu deæ monitúque ieiuna, sed crebris imperiis sacris suis me iamdudum destinatum, nunc saltem censebat initiari. Terentius in Eunucho. Iamdudum te amat, iamdudum illi facile fit quod doleat. Virgilius in Georgicis: & iamdudum incumbere aratris. *Eligere*] Electa gestorum dicere. *Principem*] Qualia debeat facere princeps, quæ si fecerit aliquis, meritò laudandus erit. nam

inuitum manet: sed bona concupiscenda est. ea porrò non imaginibus, & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leuiora hæc, formã principis figurámq;, non aurum melius, vel argentum, quàm fauor hominũ exprimat, teneátque: quod quidem prolixè tibi cumulatéque contingit, cuius lætissima facies, & amabilis vultus in omniũ ciuium ore, oculis, animo sedet. Adnotasse vos credo patres conscripti, iã dudũ me non eligere quæ referam. propositum est enim mihi principẽ laudare, non principis facta. nam laudabilia multa etiã mali faciunt, ipse laudari nisi optimus non potest. Quare nõ alia maior imperator Auguste gloria tua, quã quòd agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cuiusque prædicatio vel transilire, vel præteruehi debeat? quod momentum, quod immò temporis punctum

Traiani gesta principem superant. *Principis*] Traiani, qui supra principem est. *Mali*) Vnus nobis Tranquillus hîc satisfaciet, qui duodecim Cæsarum vitas complexus, nullum describit sine aliquo laudabili facto præfuisse rebus. *Ipse*] Princeps quisquis fuerit. *Laudari*] Vera affici laude. *Optimus*] Omnibus virtutibus præditus. cognomento enim optimi plurimum Traianus lætatus. *Nihil celandum*] Nullum tuum factum dissimulandum, sed omnia tua dicenda, cùm omnia sint admiranda. *Prædicatio*] Laus. *Transilire*] Omittere, dissimulare. *Momentum*] Breue spacium. Valerius Max. eo ipso quo vita & mors distinguitur momento. Plinius

senior libro ij. Mercuri stationes breuiori momento, quàm vt deprehendi possit. Tranquillus in Vespasiano, ea momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant. & momentariam vitã.i.breuissimam, pariter momentariũ maritum, momentariam salutem, momẽtarium venenum. i.subitum & præsentaneum dixit. Apuleius. sic Papinianus de alimentis momentariam curam, pro breui & præsenti.

Aut beneficio sterile) Ad imitationem Titi, qui quondam recordatus super cœnam, quod nihil quiquam toto die præstitisset, memorabilem illam, meritóq; laudandam vocẽ edidit, Amici hodie diẽ perdidi. *Eiusmodi*) Beneficio, vel laude plena. *Narrauerit*) Res tuas gestas sine artificio dixerit. *Fidelissimè*) Sincerè, sine adulatione & amplificatione. *Quò*) Cùm res tuæ sint amplissimæ. *De biennio*] De gestis à Traiano per biennium. *Restant*] Dicẽda. Princeps & pater Nerua obtulit secundum consulatum Traiano, dum esset cum imperio aduersus Germanos. nam priorem receperat sub Domitiano.

aut beneficio sterile, aut vacuum laude? nam omnia eiusmodi, vt is optimè te laudasse videatur, qui narrauerit fidelissimè. Quò fit, vt propè in immensũ diffundatur oratio mea, & nec dũ de biennio loquor. Quàm multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc restãt: vt illud quòd secundũ consulatum recepisti, quia princeps, & pater deferebat. At postquã ad te imperij summã, & cùm omniũ rerũ, tũ etiã tui potestatem dij transtulerint, tertium consulatũ recusasti, cùm agere tã bonum consulem posses. Magnum est differre honorem, gloriam maius. Gestum consulatum mirer, an non receptum? gestus nõ in hoc vrbis ocio, & intimo sinu pacis, sed iuxta barbaras gẽtes, vt illi solebãt, quibus erat moris paludamento mutare prætextam,

huius secundi consulatus Traiani meminit Tacitus in libello de moribus Germanorum, & quidã Græcorum, illi in priore collegã Acilium Glabrionem assignantes. *At postquam dij transtulerunt summam imperij ad te, & potestatem omnium rerũ, tum etiam tui*) vt de te liberè posses cõstituere quicquid velles. nõ enim subiacet legib⁹ princeps. *Agere tam bonum consulẽ*] Tam benè exercere consulatũ. *Gloriam*) Veram famam gloria secundũ Senecam vmbra virtutis est. & quẽadmodũ vmbra aliquãdo antecedit, aliquãdo sequitur vel à tergo est, ita gloria aliquando ante nos est, visendámq; se præbet, aliquãdo in aduerso est. maiórq; quo serior, vbi inuidia fecesserit, quãdiu Catonem Roma ignorauit, respuit, nec intellexit, nisi cùm perdidit dicam quid interfit inter claritatem & gloriam. gloria multorum iudiciis cõstat, claritas bonorum. at Cicero sic illam describit. gloria est frequens de aliquo fama cum laude. *Mirer*) Dubitatio vtrum de duobus eligat. *Gestus*] Est à te secundus consulatus. *Non in hoc ocio vrbis*) Non in vrbe Roma vbi quies à bello, quæ tunc erat tanquam sinus & portus quietis. *Barbaras*) Germanas. *Illi*] Veteres consules. *Mutare prætextam paludamento*] Pro prætexta veste consulari induere paludamentum, vestem imperatorum euntium in expeditionem. Liuius libro primo belli Punici refert Flaminium consulẽ ad prouinciam iuisse paludatum antequam cõsulatum iniret: sumpturum prætextam in diuersorio hospitali, quàm apud penates suos. inuenies apud Tranquillum Cæsarem in oppugnatione pontis Alexandrini natando paludamentum mordicus traxisse, ne spolio potiretur hostis. & M. Antonius, eodem scribente, recitat Augustũ proprætorem in primo bello Mutinensi fugisse, ac sine paludamento, equóque, post biduum demum apparuisse. & Vitellius paludatus, ferróque succinctus ad classicum quoque vrbem introiit.

vnde Iuuenalis duces paludatos appellauit. Plinius lib. xxij. etiam colorem indicauit, referens coccum imperatoris dicatum fuisse paludamentis. Insuper Maximus refert imperatoribus in prælium exeuntibus, dari solere album aut purpureum paludamentum. & Claudianus togæ paludamentum opposuit, alterum pro pace, alterum pro bello vsurpans, in laudibus Honorij: ducibus circumstipata togatis Iura paludatæ iam curia militat aulæ & alius historicus paludamentum Curiatij dixit. cùm tantùm miles, non autem imperator is foret. quia secundum Festum omnia militaria ornamenta paludamenta vocarunt antiqui, & paludatos armatos.

Ignotásque terras) Quamuis enim Italiæ contigua sit Germania, tamen diu incognita fuit, neque ad id temporis ab vllo Romanorum deuicta: nuper, autore Tacito, cognitis quibusdam gẽtibus, quos bellum aperuerat. nam feritas animorum, & coli asperitas non facilè quenquam ad se admittit. *Sua in patria*) Vbi consul exercitui præeras. *Adierunt*) Vt ius redderes. *Secula*) Tempora. *Tribunal*) Sedes consulis ius dicentis. *Cespite*) Herbida terra. est autem cespes terra in modum lateris cæsa cum herba, siue frutex recisus, vel truncatus, autore Festo. *Fascium*) Lictorum. *Pilorum*) Missilia quibus vtebatur pedestris exercitus pila vocabantur, ferro subtili trigono præfixa, nouem vnciarum siue pedali, quæ in scuto fixa non possint abscindi, & loricam scienter ac fortiter directa facilè perrumpunt hoc lib.j. Vegetius. at secundo, inquit, missile maius ferro triangulo vnciarum nouem, hastile pedum quinque & semis, quod pilum vocabant, nunc spiculum dicitur: ad cuius ictum exercebantur præcipuè milites, quod arte & virtute directum & scutatos pedites & loricatos equites sæpe transuerberat. Mendam addubito esse in superioribus, si vtrãq; scripturam pensitaueris: nam & Modestus dicit missile maius ferro triangulo vnciarum nouem hastili, pedum quinque semis, quod pilum vocabant, & cætera pariter. Liuius ix. ab vrbe pilum memorat:

ignotásque terras victoria sequi. Pulchrũ imperio, glorioſum tibi, cùm te socij, atque amici sua in patria, suis in sedibus, adierunt. Decora facies consulis, multa post secula tribunal viridi cespite extructum, nec fascium tantùm, sed pilorũ signorúmque honore circundatum. augebant maiestatem præsidentis diuersi postulantiũ habitus, ac dissonæ voces, raráque sine interprete oratio. Magnificũ est, ciuibus iura: quid hostibus reddere? speciosum certam fori pacẽ: quid immanes campos sella curruli, victoríque vestigio premere? imminere minacibus ripis tutũ quietúmque. quid spernere barbaros fremitus? hostilémque terrorem non armorum magis quàm togarũ ostentatione cõpescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum præsentẽ, audientẽque consalutabant imperatorẽ: noménque quod alij domitis hostibus, tu

haud paulo quàm hasta vehementius ictu erat & pila muralia tormentis excussa, quod docet Curtius vij. *Diuersi habitus*) Diuersæ gentes habitu distinctæ. cùm sit habitus corporis qualitas non natura sed industria comparata, maximè pertinens ad gestum siue tristem, siue hilarem. *Dissona*) Varietate linguarum. *Postulantium*) Ius. *Sine interp.*) Per se clara & intellecta. *Quid ho.*) Perinde ac si diceret magnificentius est. *Certam fori pacem*) Reddere ius in foro vbi est certa pax. *Immanes*) Insessos à feris & barbaris nationibus. contrarium exornatio. *Sella curruli*) In curruli sella maiores magistratus ius dicturi sedebant, vt consul, vt prætor. *Victorís*) Vbi tu viceras hostes. *Ripis*) Danubij. *Minacibus*) Infestis vltro

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Germanis atrocibus. *Spernere*] Paruipendere. *Togatum ostentatione*) Pacis forma, dum ius in conspectu hostium sociis reddis. *Imagines*] Consulis, cuius effigiem gestabant milites in vexillis, etiam si non adesset, modò legiones dicto illius parerent. prima cohors in legione imagines imperatorum suscipit. has enim tanquam diuina & præsentia signa singuli venerantur. qui illas ferunt imaginarij, vel imaginiferi dicuntur, sicut qui aquilam aquiliferi. autores habeo Vegetium & Modestum. *Nomen*] Triumphatoris.

Contemptis] Cùm aduentu suo in latibula repulisset. pulchrius enim hoc omnibus triumphis. nunquam factum est vt Romani vincerent, nisi ex contemptu imperij. *Illa*] Laus est. *Dilatu e.*] Reseruati in aliud tempus. *Initio prin.*] Inter initia tui imperij. *Excusatus honor.*] Qui in causam excusationem tuam, quod non receperis tertium consulatum adducebas, repentinos alios honores in vnũ tibi collatos: nam simul factus imperatoris filius, simul Cæsar, mox imperator, & consors tribunitiæ potestatis, & omnia pariter & statim. *Nouo*) Statim in principio sui imperij. *Destinatum*) Designatum. inde designati coss. in sequentes annos destinati & ordinati. *Fuit etiam*) Aliquis imperator.

contemptis merebare. hæc laus acti consulatus, illa dilati, quòd adhuc initio principatus, vt iam excusatus honoribus, & expletus, consulatum recusasti, quem noui imperatores destinatum alijs in se transferebant. fuit etiam qui in principatus sui fine consulatum, quem dederat, ipse magna ex parte iam gestum extorqueret & raperet. hoc ergo honore, quem & incipientes principes, & desinentes, adeò concupiscunt, vt auferant, tu ocioso ac vacante priuatis cessisti. Inuidiosus ne erat aut tibi tertius consulatus? aut principi primus? nam secundum Imperator quidem sub Imperatore tamen inisti, nihilque imputari in eo vel honori potest, vel exemplo, nisi obsequium. Ita verò quæ ciuitas quinquies, atque etiam sexies consules vidit, non illos qui expirante iam libertate per vim ac tumultum creabãtur, sed quibus sepositis, & absentibus,

Domitianũ notat qui Acilium Glabrionem Traiano in consulatu collegam interfecit, quòd cum feris pugnaret, reuera propter inuictum robur, cui se consulem suffecit. multa autem in consulatu Traiani & Acilij signa apparuerunt, quibus Traiano imperium, mors Acilio portendebatur, autore Dione. *In fine sui principatus*) Nam paulo pòst occisus est. *Extorqueret*] Iniustè & per vim in se transferret. *Incipientes*) Dum ineunt consulatum. *Priuatis*] Hominibus non imperantibus. *Octoso*) Consulatu nemini destinato. *Tertius*) Si respicimus ad duos consulatus quos iam priuatus gesserat, hîc tertius primus erat postquã princeps creatus fuerat. *Secundum*] Consulatum. *Imperator quidem*) Non imperij Romani princeps, sed exercitus Germanici dux. *Sub imperatore*) Nerua Imperat. *Reprehendi, obiici. Vel honori*) Quòd non fuerit honestissimus, vtpote cum imperio. *Vel exemplo*) Quod non ita te gesseris in eo, vt non possis esse posteris exemplo. *Nisi obsequium*) Nisi quòd eras sub alieno imperio, & tuo imperatori paruisti, si tamen hoc imputandum est & non potius laudandum. *Ita verò*) An ne. *Quinquies*) Liuius Fabium Maximum tradit quintum consulatum gessisse cum Qu. Flacco Fuluio, & pariter M. Marcellum cum Qu. Crispio, vt numeretur consulatus, quem vicio creatus non gessit. cui astipulatur Valerius Max. Aretij quoque in tabula repertum est, Q. F. Maximum dictatorẽ bis. cos. v. quinquies etiã

M. Furius dictator consul fuit, si Liuio & Plutarcho credimus, sexies. M. Valerius Coruinus, centum annos impleuit, cuius inter primum & sextum consulatum xl. & sex anni fuere. Idem sella curruli semel ac vicies sedit, quoties nemo alius. autores habeo Plinium lib. vij. cap. xlviij. M. Tullium in Catone, Valerium Max. lib. viij. Ausonium ad Gratianum, eum magis demonstrasse quàm Marium crediderim, quia sequitur non illos qui expirante iam libertate per vim ac tumultum creabantur. vbi sanè C. Marium possumus intelligere, quem memorant historici septimum consulatum sibi arripuisse cum Cinna. hoc scribunt Ausonius, Plinius, Plutarchus, Iustinus, M. Tullius. & Aretij in tabula repertum fuit. C. Marium C. F. Cos. vij. menda apud Appianum in primo bellorum ciuilium, vbi legitur Marium octies functum consulatu, pro septies, præter superiorum testimonium, vel ex augurio septem pullorum aquilarum, satis obuia, quòd ab eodem sicut à Plutarcho statim subiicitur. *Per vim*) Abbreuiator Liuij etiam refert Marium sextum consulatum per tribus sparsa pecunia emisse, virum quidem, si examinarentur cum virtutibus vitia, haud facile dictu vtrum bello meliorem, an pace pernicioſiorem, adeò quã remp. armatus seruauit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis euertit. *Expirante*) Moriente.

In rura sua) Apertè designat L. Quintium Cincinatum, quem trans Tyberim quatuor iugerum colentem agrum, seu fossam fodientem, palo innixum, seu arantem, operi certè, id quod constat, intentum legati à populo Rom. missi dictatorem salutauerunt, qui insignibus sumptis, Q. Minutium consulem obsidione liberauit, & Volscorum ac Sabinorum ducem in deditionem accepit. sextodecimo die dictaturam deposuit, & ad agriculturam reuersus, iterum post xx. annos dictator dictus est. vide insuper quæ de eo traduntur à Valerio Max. lib. iiij. cap. de paupertate. Pacatus rem sine nomine tetigit. agrestes Curij veteres, Coruncani, nomina reuerenda Fabricij, cùm induciæ bella suspendebant, inter aratra viuebant. accepimus datos securibus fasces, & missas in currulibus suis per rura palmatas, agricolas cõsulares, pastores trabeatos, dictatores inter armenta vestitos. & Claudianus in consulatu Manlij Theodori. Attamen inuitam blandè vestigat, & vltro Ambit honor, docuit toties à rure profectus Lictor, & in mediis consul quæsitus aratris. Quintium Seranum nominat idem in Rufinum. Sudabátque graui consul Seranus aratro. quia Plinius scripserat, Serentem inuenere dati honores Seranum. vnde cognomen aranti quatuor sua iugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellantur: Cincinato viator attulit dictaturam, & quidem (vt tradit Norbanus) nudo plenóq; puluere tum etiam ore. *Tanto ne Papyrius*) Sensus est, fuissent ne Papyrius & Quintius ita moderati, vt non recepissent tertium consulatum, si vterq; extitisset Augustus, & Cæsar & pater patriæ, qualis Traianus. vel dicatur: tanto ne Papyriis, & Quintiis moderatior Augustus, & Cæsar & pater patriæ. f. potuit ne fieri vt Traianus rerũ dominus extiterit modestior in recipiendis honoribus priscis illis admirandis? plurimos lego Papyrios illustres, sed præsertim L. Papyrium Cursorem patrem, virum haud dubiè dignum omni bellica laude, non animi solùm vigore, sed etiam corporis viribus excellentem. præcipua pedum pernicitas inerat, quæ cognomen etiam dedit: victorémq; cursu omnium ætatis fuisse ferunt, & seu virium vi, seu exercitatione multa, cibi viníque eundem capacissimum. nec cum vllo asperiorem, quia ipse inuicti

in rura sua consulatus ferebantur: in hac ciuitate tertium consulatum princeps generis humani vt pergrauem recusasti? Tanto ne Papyrius etiam, & Quintius moderatior? Augustus & Cæsar, & pater patriæ? At illos resp. ciebat. quid te, non eadem respublica, non senatus, non consulatus ipse? qui sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad laborem corporis esset, fuisse militiam pediti pariter equitique. *Quintius*) Cincinatus. *Resp.*) Perinde ac si diceret, verùm Papyrius & Quintius per Romanos liberos creabantur consules.

Tuis humeris attolli) Dignior efficite gerente. *Eius*) Domitiani. apud Tacitum etiam vidimus post deleta per Corbulonem Artaxata, Neroni supplicationes decretas, statuásque & arcus, & continuos consulatus. *Voco*) Ad consulatum suscipiendum. *Continuis consulatibus*) Decem & septem, sed ex his quosdam ante principatum Domitianus susceperat. *Annum long.*) Quindecim annorum. videbatur is vnum annum fecisse, cùm ferè toto illo spacio quo regnauit, consul fuisset. allusit autem ad consuetudinem consulatus, qui annuus magistratus erat. *His*) Antiquis. *Non sibi*) Non sua causa, sed ad vtilitatem publicam. *Tertiò consul*) Virginium Rufum possumus intelligere, quem alibi notauimus gessisse tertium consulatum cum Nerua imperatore, & destinatum à Traiano quarto interiisse. *Consensus n.*] Concordia senatorum. *Indixerat*) Denunciauerat, imposuerat. *Nescio quid o.*] Non facile excusandum, graue tuæ modestiæ. *Toties*) Tertiò. *Senator*] Virginius. *Illud*] Recipere tertium consulatum. *Priuatus*] Nondum prouectus ad principatum. *Filius consularis &c.*) Monstrauerat iam Traiani patrem extitisse patricium consularem triumphalem. *Non hoc d. s.*] Excedit conditionem suam. respexit Virginium tantùm ex familia equestri patre ignoto. *Generis c.*) Eutropius meminit Traianum antiqua familia natum, magis quàm clara, vtpote in qua pater eius primùm consul fuit. *Promeritum*) Honorem debitum. *Aperire annum*) Inire consulatum in principio anni. *Eadem resp.*) Vocat. libera enim respublica & senatus sicut ante Cæsares, tuo auxilio indiget, non minus quàm olim Papyrij & Cincinati.

tuis humeris attolli, & augescere videtur. Non te ad exemplar eius voco, qui continuis consulatibus fecerat lōgum quendam, & sine discrimine annum. his te confero, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi præstitisse. Erat in senatu ter consul, cùm tu tertium consulatum recusabas. Onerosum nescio quid verecundiæ tuæ consensus noster indixerat, vt princeps toties consul esses, quoties senator tuus: nimia modestia istud etiam priuatus recusasses. An cōsularis viri triumphalísque filius, cùm tertiò consul creatur, ascendit? non debitum hoc illi, non vel sola generis claritate promeritum? Contigit ergo priuatis aperire annū, fastósque reserare, & hoc quoq; redditæ libertatis indiciū fuit, quòd consul alius quā Cæsar esset. Sic exactis regibus cœpit liber annus. Sic olim seruitus pulsa, priuata fastis nomina in-

annos enim à consulibus numerabant Romani. Pacatus: consul creatur, habiturus est nomen annus. Ianuario enim mēse consulatum inibant, qui anno principium dat, & tunc annus aperiri dicebatur. Ouidius: Ergo vbi Iane biceps longum reseraueris annum, Pulsus & à sacro mense December erit. *Reserare f.*) Dare principium anno. fasti enim libri, quibus & nomina consulum, & dies festos scribebant per ordinē mēsium à Ianuario procedētes. vnde Naso suos libros Fastos appellauit, quibus. s. festos dies totius anni complexus fuerat. sunt autem dies fasti, teste Macrobio, quibus licet fari prætori tria verba solennia: do, dico, addico. his contrarij sunt nefasti, quod Ouidius duobus carminibus cōplexus est. & Cæsarem tradunt adiectos omnes à se dies fastos notasse, vt maiorem daret actionibus libertatem. Cn. Fuluius, autoribus Liuio & Plinio, fastos circa forum in albo propo-

posuit, vt quando lege agi posset sciretur. Numa fastos in fastósque, quos aliqui profestos. i à festiuitate vacuos dicunt, fecit. Pompeius inquit, fastorum libri appellantur, quibus totius anni fit descriptio. fasti enim dies festi sunt. festis diebus iucunda fari licebat, nefastis quædam non fari licebat. fasti ergo pro annis ponuntur. Ausonius: Ignota æternæ ne sint tibi tempora Romæ, Regibus & patrum ducta sub imperiis, Digessi fastos. *Indicium*] Fuit. *Liber annus*] Liberè creati sunt consules, expulsis ab vrbe Tarquiniis. *Olim*] Idem per diuersa, an olim, id est, paulo antè Domitiano confosso, & libertate restituta per Neruam & Traianum. *Induxit*) Ascripsit.

duxit. Miseros ambitionis, qui ita consules sēper, vt semper principes erāt. quanquam non ambitio magis, quàm liuor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summúmq; illud purpuræ decus, non nisi præcerptum præfloratúmque transmittere. tuam verò magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem priùs mirer? Magnanimitas fuit expetito semper honore abstinere, modestia cedere, benignitas per alios frui. Sed iam tempus est te ipsi consulatui præstare, vt maiorem eum suscipiendo gerendóque facias. nam sæpius recusare, ambiguam, ac potius illam interpretationem habet, tanquā minorem putes. Tu quidem vt maximum recusasti, sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando, & non recusaueris. Cùm arcus, cùm trophæa, cùm statuas

Miseros ambitionis) Sume extrinsecus, dicam eos. *Consules semper*) Erant. Vitellius comitia in decē annos ordinauit, séq; perpetuum consulem fecit autore Tranquillo. & Dion refert Domitianum consulatus decem continuos gessisse. *Omnes annos possidere*) Sibi vendicare consulatū omni anno. *Summúmque illud purpuræ decus*) Consulatum. nam per prætextam purpuream, qua induebātur consules, ipsam dignitatem circumscribit. *Præcerptum*) Præhibatum. *Præfloratum*) Prætractatum *Transmittere*) In aliū trāsferre. Domitianus ex xvij. consulatibus, quos cœperat, septem medios continuauit, si Tranquillo credimus. omnes verò pene titulo tenus gessit, nec quemquam vltra Cal. Maij, plures ad idus vsque Ianuarias. Cæsar dictator tertium & quartum consulatum titulo tenus. binos enim consules substituit sibi in ternos nouissimos menses. Augustus verò quinque medios consulatus à sexto ad xj. annuos gessit. cæteros autem, aut sex, aut quatuor, aut tribus exercuit mensibus, secundum paucissimis horis. nam die Cal. Ianuarij cùm mane pro æde Iouis Capitolini paululum curuli sella præsedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum. & Claudius ex quatuor consulatibus semestrem nouissimū, bimestres cæteros gessit. Nero pariter quatuor, primum bimestrem, secundum ac nouissimum semestres, tertium quadrimestrem. *Expetito*] Exoptato ab aliis imperatoribus. *Tuámue*) Dubitatio. Quærit enim quid potissimum de multis dicat. *Modestia*) Continentia cupiditatis. nam qui continens est circumcidit superflua. *Benignitas*] Liberalitas. *Frui*] Consulatu. *Per alios*) Gerentibus aliis. *Te præstare ipsi consulatui*) Te accommodare ad gerendum consulatum. *Maiorem*] Digniorem. majoris amplitudinis. sæpe enim pro gerentium maiestate illustriores fiūt magistratus. *Ambiguam*) Suspectam. *Minorem*) Indigniorem quàm te deceat. recitat Appianus, Syllam dictatorem sub dissimulatione specimen quoddam reipublicæ tenuisse, ac denuò cum Metello Pio consulatum iniisse. hoc igitur fortasse exemplo, qui nunc Romanorum imperio præsident consules, declarantes, nonnunquam consulatum & ipsi assumpsēre, non indecorum existimantes, cum maiore

Universidad de Deusto
Biblioteca

dignitate consulatum gerere. *Et non recusaueris*] Recipias. ſ. *Trophæa*] Columnas tuarum victoriarum indices. ſpolia tamen hoſtium affixa ſtipitibus propriè trophæa dicuntur. dicta trophea ἀπὸ τῆς τροπῆς. id eſt, à fuga. quòd vbi hoſtes conuerſi fuerant in fugam, ſolerent trophæa ſtatui ea autem modò per columnas, modò per ſtatuas deſignabant. interdum etiã erectis turribus, & armis hoſtilibus ſuper impoſitis. Græcis hic mos frequens extitit, inde tractum eſt, vt trophæa quoque in vrbibus figerentur, arcubus ad hoc extructis. Virgilius trophæum Æneæ de Mezentio mirè expreſſit.

Deprecaris.] Abnuis.

Tibi] In honorem tuum, & tantùm tua cauſa. ea tamen ex Parthica victoria, tradente Dione, poſtmodum recepit. *Doceas*] Exemplo ſis. *Inertiæ renunciare*] Rempublicam adminiſtrare in conſulatu. *Delitias*) Regias, principales. *Somno*) Ocio. *Excitatos*] Deſopitos. perſtat in metaphora. *Induere p.*] Recipere conſulatum, quia toga prætexta erat conſulis indumentum. *Quam*) Prætextam. *Occuparint*) Sibi continuò vſurparint. *Dare poſſ*.] Priuato. nam imperatores ſuffragia conſularia, quæ olim in manu populi fuerant, ad ſe tranſtulerant. quod Iuuenalis vellicat. *Currulem*) Sellam in qua conſules, & reliqui maiores magiſtratus ſedebant. C. enim Baſſus, Gellio referente, ſenatores vocat, qui currulem magiſtratum geſſiſſent, & curru ſolitos honoris gratia in curiam vehi, in quo ſella eſſet, ſupra quam conſiderent, quæ ob eam cauſam currulis appellaretur. cui ſententiæ aſtipulatur Pompeius. aſcendere igitur currulem ſellam quam detineant. id eſt, gerere conſulis officium, quod proprium erat in curruli ſella pro tribunali poſtulantibus ius dicere. nec tantùm titulo tenus conſulem agere. *Eſſe*) Re vera conſulatum gerere, perficiendo omnia conſulis munia. *Quod concupierunt*) Quandoquidem affectarunt eſſe conſules. *Vt ſ.*) Modò titulo tenus fuerint, id eſt, vt tantùm, modò dicantur fuiſſe conſules, & tamen munia conſulum non ſint executi. *Alterum*) Secundum. *Ceteris*] Barbaris, externis. *Imputare*) Aſcribere, opponere, in excuſationem tuam. *Nobis*] Romanis. nam procul à nobis illum geſſiſti. *Munus*] Officium. *Sed aud.*] Sed tantùm auditu, non viſu quod maius eſt percipimus. *Fuiſſe*] In tuo ſecundo conſulatu. *Sed di.*] Sed hoc tantùm ab aliis aſſeritur. *Nos*] Romanos. *Rumoribus*] Famis ſine certo autore, nam fama certum habet autorem. *Quouſque*] Perinde ac ſi dicerem ſempérne? *Abſentes*] Per auditum, nec intuendo te conſulem. *De abſente*] De te gerente conſulatum procul à nobis.

deprecaris, tribuēda eſt verecũdiæ tuæ venia, illa enim ſanè tibi dicantur. cùm verò poſtulamus, vt futuros principes doceas inertiæ renũciare, pauliſper delitias differre, pauliſper, & ſaltem ad breuiſſimum tempus, ex illo felicitatis ſomno velut excitatos induere prætextã, quam cũ dare poſſent, occuparint, aſcẽdere currulẽ, quam detineant, eſſe deniq; quod concupierũt. nec ideò tantùm velle conſules fieri, vt fuerint. Geſſiſti alterum conſulatum ſcio, illum exercitibus, illum prouinciis, illum etiam cæteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audiuimus quidem te omne munus conſulis obiiſſe, ſed audiuimus. diceris iuſtiſſimus, humaniſſimus, patientiſſimus fuiſſe, ſed diceris. æquum eſt aliquando nos iudicio noſtro, noſtris oculis, non famæ ſemper, & rumoribus credere. Quouſque abſentes de abſente gaudebimus? liceat experiri, an aliquid ſuperbiæ tibi ille ipſe ſecũdus conſulatus attulerit. multũ in commutandis moribus hominũ

medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, cũi virtus aliqua contingat, omnes ineſſe: cupimus tamen experiri, an nunc quoq; vna eadémq; res ſit bonus conſul, & bonus princeps. nam præter id, quòd eſt arduum, duas eáſq; ſimul capere poteſtates ſummas, tũ ineſt vtrique nonnulla diuerſitas, cùm principem quàm diſſimilimum conſuli deceat. Atque ego video proximo anno conſulatus recuſandi hanc præcipuam fuiſſe rationem, quòd eum abſens gerere non poteras. ſed iam vrbi, votíſque publicis redditus, quid eſt in quo magis ſis approbaturus, quæ, quantáque fuerint, quæ deſiderabamus? Parum eſt vt in curiam venias, niſi & conuocas. vt interſis ſenatui, niſi & præſides. vt cenſentes audias, niſi & perrogas. Vis illud auguſtiſſimũ cõſul aliquãdo tribunal maieſtati ſuæ reddere? aſcende. vis conſtare reuerentiam magiſtratibus, legibus autoritatem, modeſtiam petulantibus? adi. Quod enim intereſſet reip. ſi priuatus eſſes, conſulem te haberet tantùm, an & ſenatorem: hoc nunc ſcito intereſſe principem te habeat tantũ an & conſulẽ. His tot tantíſque rationibus, quanquam multum reluctata verecundia principis noſtri, tandem tamen ceſſit. At quemadmodũ

Medius annus) Annus vnus, qui fluxit poſt actum à te ſecundum conſulatum. *In principum plus*) Plus valet annus in commutandis moribus principum. nam in prouerbiis receptum eſt, honores mutare mores. quod apparuit in Caio, qui initio principatus bonus, mox ad vicia deflexit. *Dicimus*] Ex philoſophorum ſententia, qui putant omnes virtutes ineſſe, cui vna virtus perfectè ſit. *Experiri*] Re ipſa cognoſcere. quod plus eſt quàm præceptis inſtrui. *Duas p.*] Conſulatum & principatum. *Cùm principem deceat quã diſſimillimum conſuli*] Cùm conueniat principi, facere diuerſa à conſule. non enim idem principatus & conſulatus, hic legibus ſubiacet, ille nequaquam: hic reipublicæ cauſa conſtitutus, vt iuridicundo præſit, ille vt omnibus conſulem decet pro tribunali petentibus ius reddere. & totum diem litigantes audire. principem verò non pati diſceptantium obliquas orationes, non palàm reprehendi. *Proximo*] Præterito. *Abſens*) Procul ab vrbe. *Gerere*) Ius dicere. *Votis publicis*] Memorat libro decimo Martialis, quanto deſiderio Traianus expectaretur à Romanis. *Quid eſt*] Nihil optatius quàm conſulatus. *Quæ*] Qualitatem rerum notat. *Conuocas*] Conſul poterat conuocare ſenatum, quod monſtrauimus ex teſtimonio Ouidij, Gellij, Trãquilli. *Præſides*.] Nam ſine præſidentia conſulis ali qua res in ſenatu agi non poterat. vnde vbi Marij Priſci accuſationem retulit, princeps, inquit, præſidebat, erat enim conſul. *Cenſentes*] Senatores ſententiam dicentes. *Perrogas*] Differs in alium diem rem de qua agitur: hoc enim in conſulis poteſtate. vel magis perrogas, ſcilicet ſententiam, quod erat officium conſulis. *Reddere maieſtati ſuæ*] Reſtituere condignam & veterem autoritatem præſidendo. *Auguſtiſſimum*] Nobiliſſimum, maieſtatis plenum. *Aſcende*] Illud tribunal, id eſt, conſul fias. *Conſtare reuerentiam*] Ineſſe reſpectum & timorem. *Magiſtratibus*] Conſulatui præſertim. *Legibus*] Quia conſul ius reddebat. *Adi*] Aſcende tribunal

Universidad de Deusto
Biblioteca

consulis. *Quod enim*] Sensus est, tantum differt te esse principem, & non consulem, quantum si absque imperio esses solùm consul, & non senator: quod quidem dedeceret, & præter consuetudinem fieret. *Nostri*] Traiani.

Cessit] Tertium consulatum recepit, cuius lib. xj. mentio fit à Mart. Et qui purpureis iam tertia nomina fastis lane refers, Neruę vosprecor ore pio. Hũc oẽs seruate ducẽ, seruate senatũ. Moribus hic viuat principis, ille suis. *Non vt faceret se p. p.*) Non vt dimitteret aliquid de maiestate imperatoria, & æquaretur priuatis in numero consulatus. *Pares*] Tertium consules quemadmodum se. *Vt daret*] Vt alios faceret pariter tertium consules. *Pudorem*] Senatorum, qui iam fuerant secũdũ cõsules. *Tertiò*] Tertiò consul est tertio loco creatus, & duos ante factos significat. tertiũ verò consul tempus adsignificat & ter antè factum consulem fuisse. verbi causa, P. Valerium Publicolam dicemus tertiò consulem fuisse, cùm primò fuerit L. Brutus, secundò, L. Tarquinius, tertiò, Publicola. sed tertium consulem dicemus Fabium, vt qui tres consulatus gesserit. huius rei longa disputatio apud Gellium lib. ix. ex autoritate Varronis. sed tertium pro tertio & econtra, vt hîc indifferenter accipitur. *Cùm ter c.*) Cum Traiano ter consule. cæteri vt Liuius, cùm tertium consule dixissent. sed & hoc Plinianum non absurdum, nam sicut idem dixit iterum consulem, & alij bis consulem, pro secundum consulem, quid prohibet ter consulem dicere pro tertio consule? *Istud*) Tertius consulatus. olim vigente republica. *Soeijs bellorum*] Vt magistris equitum. *Parcè*] Rarò. non enim inuenies passim tertium consulatum adeptos apud veteres, sed rarenter. nam nisi soluerentur legibus, non poterant alterum consulatum petere, nisi interposito decennio.

cessit, non se vt priuatis, sed vt priuatos pares sibi faceret. Recepit enim tertiũ consulatum vt daret. nouerat moderationem hominum, nouerat pudorem, qui non sustinerent tertiò consules esse, nisi cum ter consule. Bellorũ istud socijs olim, periculorum consortibus, parcè tamẽ tribuebatur. quod tu singularibus viris ac de te quidẽ bene ac fortiter præstitisti, sed in toga meritis. vtriusq; cura, vtriusque vigilãtia, obstrictus es Cæsar. Sed in principe rarũ ac prope insolitum est: vt se putet obligatum, aut si putet, amet. Debes ergo Cæsar, & soluis: sed cùm ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris. quin etiam per quàm modica quædam ciuiũ merita fortunæ tuæ viribus in maius extollis. efficis enim vt tantum tibi quisque præstitisse videatur, quantũ à te recepit. Quid isti benignitati precer, nisi vt semper obliges, obligeris, incertúmque facias, vtrum magis expediat ciuibus tuis

Singularibus viris) Frontonem possumus intelligere propter sequentia. nam mox dicet, vterque nuper consulatum gesserat à patre tuo. & Dion Frontonem vnum ex his recitat. alterum adhuc quærimus, nisi volumus intelligere Virginium Rufum, qui etiam à Traiano fuit designatus quartum consul. nam Arrium Antoninum virum simile antiquis sanctitate, verecundia, ætate, scimus tantùm bis consulem fuisse. Quòd tertium consulatum tũ præstitisti singularibus viris, ac de te quidem benè & fortiter meritis. *Sed in toga*] Id est, tibi beneficis circa res ciuiles. perturbauit ordinem verborum. quod si, prudenter fiat, multum ornatus affert orationi. *Vtriusque*. Viri, scilicet debes his duobus, quos elegisti consules propter curam, & diligentiam qua vsi sunt in rebus tuis,

Vt se putet obligatum?] Vt credat debere ciuibus à quibus beneficium acceperit. nam alij principes quantumuis obligati, tamen se nihil suis debere credunt. *Amet*) Contentus sit, amplectatur, gratiam referat, non oderit. *Ter consules*] Tertium consules illos singulares viros. *Non ideo*] Non ingratus vtqui debitum beneficium personis. *Fortunæ tuæ*] Viribus. quia magna retribuis, nam potes cùm sis imperator: & sic quæ ciues tibi præstitere, quamuis parua, respectu tamen tuæ remunerationis magna videntur. *Nihil obligeris*] Vt alij in te beneficia conferant, vt tu illis maiora retribuas, quibus tibi deuincias. *Expediat*] Illis vtile sit. *Tibi debere beneficium*] A te sumere.

An præstitisse] An in te contulisse: nam longè maiora recipiunt. *Antiquum*] Ante imperatores cùm respublica staret. *Assidente*] Iuxta te in pari sella curruli. præsidebat enim Traianus, assidebat eius collega. *Tertiò consulem*] Secundus est secutus Cælium, qui in principio libri idem dixit, & Qu. Claudium libro decimonono, dicentem. C. Marium creatum septimò consulem, & Gellius ad hæc ait, Romæ doctum virum dicere solitum, tertiò & quartò consulem non tertium quartúmque. *Rogari sententiam*] Consules, nisi esset princeps senatus, rogabant primùm designatos consules, ac deinceps alios senatores. *Illi*] Ter consules. *Quantus*] Quàm magnus & conspicuus. præsidebat enim. *Admota*] Comparata. *Decrescant*] Minora videantur. *Fastigij tui*.) Imperatoriæ maiestatis. *Quantóque pr.*) Et quo fuerint maiores. *A tua*) Insita magnitudine. *Illos*] Ter consules. *Aequare*) Parem dignitatem tribuere: nam regnum non capit duos. *Cùm Velles*) Cùm optares tibi æquare. *In edito*) In altissima dignitate. *Cæteros*) Senatores, tãto enim interuallo superabant reliquos dignitate præditos, quanto ipsi superabãtur ab imperatoria maiestate. *Si minus*) Argumentum à minori ad maius. i. si ter-

debere tibi, an præstitisse. Equidem illum antiquũ senatum contueri videbar, cùm ter consule assidente tertiò consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantúsque tu. Accidit quidem vt corpora quamlibet ardua, & excelsa procerioribus admota decrescant, item vt altissimæ ciuiũ dignitates collatione fastigij tui quasi deprimantur, quantóque propius ad magnitudinem tuam ascenderint, tantò etiã à sua descendisse videantur. Illos tamen tu, quanquã non potuisti tibi æquare cùm velles, adeò in edito collocasti, vt tantũ super cæteros, quantum infra te cernerentur. Si vnius tertium consulatum in eundem annum in quem tuũ contulisses, ingentis animi specimen haberetur. vt enim fœlicitatis est quantũ velis posse, sic magnitudinis, velle quantũ possis. Laudandus quidem & ille qui tertium cõsulatũ meruit, sed magis sub quo meruit. magnus memorandúsq; qui tantum præmium cepit, sed maior qui capienti dedit. Quid? quòd duos pariter tertio consulatu collegas tui sanctitate decorasti? vt sit nemini dubiũ hanc tibi præcipuam causam fuisse extendendi consulatus tui, vt duorũ consulatus amplecteretur, &

tium consulatum cõtulisses eo anno, quo tu eundem accepisti, magnanimi fuisset argumentum, sed tertium consulatũ duobus eodem anno conferre hoc maius. *Velle quantum possũ*) Extendere magnanimitatem suam quantum liceat. *Sed m.*] Laudandus est Traianus. *Maior*] Imperator.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid] Dicam. *Duos*) Collegas. creauerat Traianus se & alterum collegam tertium consules in sex menses. alium verò tertium designauerat consulem in posteriores sex menses, vt suo consulatu duos tertium consules faceret, vni verò semper collega extitit. nam per totum annum duos collegas habuit. inde vt vtrosque complecteretur, protulit suum consulatum vsque in finem anni, quem tantùm semestrem gessisset. alij opinantur mortuo Nerua horum alterum fuisse consulem, sed cùm aliquot menses restarent, ad finem consulatus sui Traianum cum eo iniisse consulatum. quo tempore semestri expleto alium consulem sibi asciisse, & vt cum eo integrum consulatum gereret, sibi semestre tempus in hoc magistratu prorogasse.

collegam te vni daret. Vterque nuper consulatum alterum gesserat à patre tuo, id est, quanto minus, quàm à te datum. vtriusq; adhuc oculis paulo antè dimissi fasces oberrabant, vtriusque solennis ille lictorum, & prænuncius clamor auribus insederat, cũ rursus currulis, rursúsq; purpura. vt olim cùm hostis in proximo, & in summũ discrimen adducta resp. expertũ honoribus virũ poscaret, non consulatus hominibus ỹsdem, sed ỹdem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, vt indulgentiã tuam necessitas æmuletur. modò prætextas exuerãt, resumãt. modò lictores abire iusserant, reuocent. modò gratulantes amici recesserant, reuertantur. hominis ne istud ingeniũ est? hominis potestas? renouare gaudia, redintegrare lætitiã, nullámque requiẽ gratulationis dare, neq; alia repetendis consulatibus interualla permittere nisi dũ finiuntur? Facias ista semper, nec vnquam in hoc opere aut animus tuus, aut fortuna lassetur. des quàm plurimis tertios consulatus, & cùm plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures,

Collegam perpetuum] Per totum annum. *Vni*] Priori. *Vterque*] Quos tertiũ consules fecisti. *Alterum*] Secundũ. *A patre tuo*) Nerua. à quo Frontonem factum consulẽ legimus apud Dionem. nam Virginium alterum intelligere non licet, quamuis à Nerua creatũ. quia iam gesserat tertium consulatum, ante imperiũ Traiani. *Id est*] Interpretatio. *Quanto minus*] Dicit Secundus horum consulatum fuisse minoris dignitatis quem accepissent à Nerua, quàm tertium, quẽ accepissent à Traiano, qui maior erat patre Nerua. *Dimissi fasces*] Depositus consulatus, quem designat per fasces, quos lictores Coss præferebãt. *Prænuncius*) Nuncians adesse cõsules, vt populus via discederet. præcedebant enim lictores, ad quod respiciẽs Ouidius dixit. Iámq; inquit præeunt fasces. *Currulis*] Sella. *Solennis*] Annuus, celeberrimus. *Purpura*] Toga prætexta oblata est. *In proximo*] Esset iuxta vrbem, vt Annibal. *Poscaret*] Exigeret ad tutelam sui. *Virum expertum honoribus*] Iam multoties factum consulem, vt Fabium Maximum. *Sed ỹdem homines consulatibus reddebantur*) Sed consulatus indigebat talibus hominibus, non autem ipsi consulatu. quare consulatui restituebantur tanquam ipsum defensuri. *Necessitas*) Vt olim necessariò creabantur etiam præter leges, quibus intra decennium nemo poterat iterum creari consul. *Gratulantes*) Ob susceptum consulatum. *Reuertantur*] Gratulatum. *Hominũ ne istud ingenium est*) Agit hoc interrogatio, vt confiteamur non esse istud humanum, sed diuinum. *Nullam requiem*) Nullam intermissionem, sed continuare consulatum. vtitur amplificatione.

Nisi dum finiuntur] Nisi finitis tertiis consulatibus. *Ista*] Continuare consulatus. *Aut animus tuus*] Sis semper eodem animo. *Aut fortuna*) Viuas semper in imperio.

quibus debeas dare supersint. Omnium quidem beneficiorum quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis quàm ad similes redundat. præcipuè tamen ex horũ consulatu non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta lætitia peruenit: vt eundem honorem omnes sibi, & dedisse, & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos senatus cum publicis sumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit quidem primos. hoc est igitur, hoc est quod penitus illos animo Cæsaris insinuauit. An parum sæpe experti sumus, hanc esse rerum conditionem, vt senatus fauor apud principem, aut prosit, aut noceat? Nonne paulo ante nihil magis exitiale erat, quàm illa principis cogitatio? hunc senatus probat, hic senatui carus est, oderat quos nos amaremus, sed & nos quos ille. Nunc inter principem senatúmque dignissimi cuiusque charitate certatur. demonstramus inuicem, credimus inuicem, quódque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. proinde Patres C. fauete apertè, diligite constanter. Non iam dissimulandus est amor, ne noceat, non premendũ odium, ne prosit. eadem Cæsar, quæ senatus probat improbátque. vos illè præsentes, vos etiam absentes in consilio habet. tertiò cõsules fecit, quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine, quo electi à vobis erãt.

Quibus debeas dare) Qui digni sint tertio consulatu. *Similes*] Bonos, benemerentes. *Horum*) Duorũ. *Publicis sumptibus minuendis*] Temporibus Neruæ hoc scias factum qui Dione scribente, vt impendia publica contraheret, sacrificia non pauca, equorum cursus atque certamina, nec minus spectacula quædam sustulit. *Primos*) Præcipuos imprimis. nec mirum si dixit senatus. nihil enim vnquã fecit Nerua sine consilio senatus. *Hoc est*) Repetitio, id est, quia iudicio senatus tanquam optimi electi fuerant. *Insinuauit*) Latenter conciliauit. *Prosit*] Si bonus est princeps. *Noceat*] Si malus. *Paulo antè*] Sub Domitiano. *Nos senatores*) Oderamus. *Quos ille*) Malos quos Domitianus amabat. *Nunc inter*] Sensus est: & princeps & senatus amant effusissimè viros optimos, ac in amore contendunt, quis eorum magis diligat. *Demonstramus*] Dignissimos. *Inuicem*) Et senatus & princeps. Dion. Traianus bonos & studiosos honoribus & dignitate auxit. *Fauere*] Bonis. *Aperte*] Liberè, sine periculo. *Non iam amor est &c.*] Non opus est fingere illos odisse quos amamus, ne id nobis nocumento sit. quod solebat euenire sub Domitiano, vt qui bonos amarent & laudarent, pariter periclitarentur. *Premendum*] Tacendum, celandũ. *Odium*] Aduersus malos. *Vt*] Hoc premere odium nobis vtilitati cedat. *Probat*) Bona. *Improbat*) Mala. *Vos*) Senatores. *Absentes*) Nam consulebat senatores per literas si absens erat, de eo quod facturus erat. fuit enim senatui dilectus & carus, quem iucundè & honorificè appellabat. *Vos elegeratis*) Cornelius Tacitus libro primo suarum historiarum, si tamen Taciti sunt, inquit: tum primùm sub Tiberio ad patres è campo translata fuisse. nam ad eam diem etsi potissima arbitrio principis, quædam tamẽ studiis tribuũ fiebãt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

In consilio hab.) Consulit. *Hoc ordine*] Vt quem priorem in sumptibus minuendis vos elegeratis, eundem priorem & ipse tertium consulem renunciauerit. *Vterque videtur*) Conuertit orationem ad illos tertium consules. magis tamen placet vt legatur, Magnum vtrumque videtur, vt referatur ad illa duo quæ statim sequuntur, & sit sensus, siue Traianus eos re vera maximè amet, quos à senatu amari intelligit, siue illis quos senatus amat, neminem senatus reuerētia præfert, quamuis alios habeat sibi chariores.

Magnum vtrunque videtur) Illis neminem præfert viris quos à senatu diligi non ignorat. *Siue*) Rationes cur magni sint. *Nobis*] Senatoribus. *Præfert*] Dignitate, magistratu. *Senioribus*) Hinc colligitur fuisse grandæuos. *Domos*] Optimorū virorum. *Adeant*) Frequentent, respiciunt illa superiora: non iam dissimulandus est amor. *Suscipit*] Tuendos an magis, Suspicit, id est, admiratur & colit. *Promeretur*] Obligat. *Accrescere*] Addi. *Quod*] Honoris. *Cuique*) Bono. *Ponit*) Putat esse. *Maximi*) Maxima consequantur senatores. *Maior*) Vide comparatiuum quandoque habere maiorem vim superlatiuo, sicut alibi notauimus. *Fama*] Certa gloria. *Clandestinas*) Paucorum. *Existimationes*) Opiniones, famam. *Susurros*) Delatores tacitè ob murmurantes. Iuuenalis, sæuior illo Pompeius tenui iugulos aperire susurro. sed delatoribus aures clausit Traianus. *Nemo omnes fefellit*) Sententia Aristotelis qui tertio politicorum inquit, in multitudine difficile est omnes libi & errare. *Omnes*) Quia impossibile est non esse aliquos bonos, qui non solent fallere. *Ante consulatum*) Ordine procedit, & secundum artem, vt antequam rem attingamus de qua dicturi sumus, exponamus quæ præcesserint. *Ante consulatum tamen*) Ista tamen præcesserunt tuum consulatum. *Imprimis*) Laudauerim. *Comitiis t.*) Quibus tu fuisti renunciatus tertium consul. *Non tantùm candidatus*) Consulatus. non tantùm veste candida indutus consulatum petisti. *Mirarentur*) Quòd princeps generis humani dignatus esset prodire in comitiū cādidatus consulatus more priuatorum. *In illa veteri sede*) In comitio. *Potestatis suæ*) Cùm haberet in manu sua te consulem declarare.

Magnum vtrunque videtur, siue eosdem maximè diligit, quos scit nobis esse chariſſimos, siue illis neminē præfert, quāuis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus præmia, iuuenibus exempla, adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos. quisquis probatos senatui viros suscipit, hic maximè principem promeretur. sibi enim accrescere putat, quod cuique adstruatur: nullámque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus maior, nisi maximi fuerint, quibus maior est. Persta Cæsar in ista ratione propositi, talésque nos crede, qualis fama cuiusque est. huic aures, huic oculos intende. ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis quàm audientibus insidiantes susurros. Melius omnibus quàm singulis creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes, fefellerunt. Reuertor iam ad consulatum tuum, etsi sunt quædam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen, imprimis quòd comitiis tuis interfuisti candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis & gloriæ, & exempli quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te P. R. in illa vetere potestatis suæ sede. perpessus es

Longum

Longum illud carmen] Longum verborum ordinem, & solennem in comitiis precationem. nam more institutóque maiorum, quo die consul renunciabatur, qui comitia habebat, à diis immortalibus, vt ea res sibi magistratuique & populo plebique Romanæ bene & feliciter eueniret, precabatur. sicut innuit Cicero pro Murena: id autem fiebat pluribus verbis & certis ac immutabilibus, ita ab antiquo institutis. An forsan carmen hexametrū intelligit, quod à Marco Tullio longum appellatur. an vsurpauit carmen præter aliorum consuetudinem, qui voluere quicquid pedibus constaret carmē esse, sicut dicimus Sibyllinum carmen. nam idem Tullius libro quinto de finibus, carmen accepit, pro perfectione aliqua, cùm inquit, sunt enim prima elemēta naturæ, quibus auctis virtutis quasi carmen efficitur. Martialis in distichis pro libro posuit carmen, Carmina Nasonis quinque decémque gerit. Interdum tamen pro soluta oratione, vt hic Secundus. item in fine huius orationis: tu nostris comitiis præsidere, tu nobis sanctissimum illud carmen præire dignatus es. & Liuius quinto belli Punici ex huius Martij duobus carminibus & reliqua. Censorinus inquit, carmen est modus vocibus iunctus, cuius discrimina cantus, modus, motus. *Irridendam moram*) Simulatam. nam antequam haberentur comitia, sciebant imperatorem consulem renunciandum, quare illa comitiorum mora meritò ab omnibus irridebatur. *Nobis*) Senatoribus priuatis. *Sic*) Eo modo. *Honorem istum*) Petendi consulatum vt prodiret in comitium. *Populo*) Vt ab illo suffragia peteret. *Alij*) Imperatores. *Hesternáque cœna redundantes*) Neronem possumus accipere, cuius crapulam Iuuenalis pulsat noctésque Neronis Iam medias altámque famem scribens. & Tranquillus ait epulas è medio die ad mediam noctem protrahebat. *Redundantes*) Nimium repleti crapula, distenti. *Perugiles & insomnes*) Caius Caligula non plusquam tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne his quidem placida quiete, sed pauida miris rerum imaginibus. ideóque magna parte noctis vigiliæ, cubandique tædio nunc toro residens, nunc per longissimas porticus vagus inuocare frequenter atque expectare lucem consueuerat. sed imprimis Domitianum respicit, qui multum de nocte solus ambulabat, sæuósque secessus incolebat, ibi clarissimis viris necem struens. *Quibus consules renunciabant.*) Per quos ipsi declarabantur consules. Tiberium recitat Dion omnes suos in consulatibus collegas violenter interfecisse. vnde cùm Drusus simul hunc inisset honorem, statim cunctos necem illi iudicasse. Tranquillus autor Domitianum aliquot consulares interemisse. *O praua*) Exclamatio opportuna, à Græcis epiphonema dicitur secundum Hermogenem, non rem gestam narrans sed acclamans. *Honorem*) Consulatum *Proximis o.*) E collibus ortulanis vel ab ortis imperatoris vicinis campo Marcio, vbi comitia habebantur. campum Martis P. Victor in nona regione locat, inter vrbem & Tiberim: in eo fuit villa publica, vbi primum populi census est actus. olim fuit Tarquiniorum, mox adepta libertate

longum illud carmen comitiorum, nec iam irridendam moram: consúlque sic factus es vt vnus ex nobis quos facis consules. Quotusquisque principum antecedentium honorem istum aut consulatui habuit, aut populo? non alij marcidi somno, hesternáque cœna redundantes, comitiorum suorum nuntios operiebantur? Alij sanè peruigiles & insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, quibus consules renuntiabantur, exilia & cædem machinabantur. O praua & inscia veræ maiestatis ambitio, concupiscere honorem quem dedigneris: dedignari quem concupiscas: quúmque ex proximis hortis campum & comitia prospectes, sic illis

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacrum Martí fecere, equis pratum, iuuenibus se ad bellicas meditationes exercentibus ludum opportunissimum. autores habeo Liuium & Dionysium. Gellius tamen lib. vi. tradit in xij. tabulis scriptum fuisse Caiam Tarratiam campum Tyberinum siue Martium populo Rom. condonasse. plura de Campo Martio Strabo lib. v. per campum igitur & comitia interpretamur campum Martium, vbi declarabantur consules comitiis centuriatis. nam & paulo pòst dicet sacratum campum fuisse comitiorum locum. & M. Tullius pro domo sua. constat enim nullis vnquam comitiis campum Martium tanta celebritate, tanto splendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruisse. in Pisonem, sic inquit, sanè fors domina cãpi, & Liuius. consul in campo Martio comitiis priusquam centurias in suffragium mitteret. Tranquillus in Cæsare dictatore illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus diuersis ex ponte vt deiicerent, atque exceptum trucidarent cogitasse. Mamertinus. illis priscis temporibus multorum ambitu fuit campus infamis. Valerius: inimicitias inquit, vt simul censores renunciati sunt, in campo deposuit. nam de comitio, quod in foro fuit, iam prædiximus.

Abesse] Animo & cogitatione. *Auerseris*) Oderis. maximã vim obtinet hæc interrogatio. *Iussisse*) Imperij verbum. tanto magis reprehendendum, quòd consules ob libertatẽ creati fuerint, ipse liberæ ciuitati iubeat, id per quod libera videtur. *Ne simulationem q.s.*) Apertè ostendas fuit enim Domitianus maximus simulator, & dissimulator. *Liberæ c.*) Quæ suis legibus viuit, quæ cæteris imperat. *Abstineas c.*) Ne ex hortis ea despicias. *Abstrusus*) Remotus, seclusus in cubiculo. *Illic*) In comitiis. *Abrogetur*] Tollatur si interfis comitiis. nam abrogare est tollere. Liuius lib. iiij. belli Punici. M. Fundanius & L. Valerius tribuni pl. ad plebem tulerãt de Oppia lege abroganda. M. & T. Iunius tribuni pl. eam legem tuebantur, neque se abrogari passuros aiebant. Valerius: M. Antoninus & L. Flaccus censores Dronium senatu mouẽre, quòd legem de coercendis conuiuiorum sumptibus latam, tribunus plebis abrogauerat. idem libro septimo, prætoriam iurisdictionem abrogauit. Trãquillus: capiti legis Papiæ à Tiberio Cæsare quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit. & in Caio. Consulibus oblitis de natali suo edicere abrogauit magistratum, fuitque per triduum sine summa potestate respublica.

abesse tanquam Danubio Rhenóque dirimãre. auerseris tu honori tuo sperata suffragia? renunciarique te consulem iussisse contentus, liberæ ciuitati ne simulationem quidem serues? abstineas denique comitiis abstrusus, atque abditus, quasi illic tibi non consulatus detur, sed abrogaretur imperium. Hæc persuasio superbissimis dominis erat, vt sibi viderentur principes esse desinere, si quid facerent tanquã senatores. plerique tamen non tam superbia, quàm metu quodam submouebantur. an stuprorum sibi, incestarúmque noctium conscij

Modestinus de verb. significat. derogatur legi, cùm pars detrahitur. abrogatur lex, cùm prorsus tollitur. Festus tamen ait abrogare esse infirmare. *Quid*] Ciuile. *Tanquam senatores*) Perinde ac si ipsi fuissent senatores, si descẽdissẽt in cãpum cãdidati cõsulatus. *Plerique*) Principũ. *Quàm m.*) Duos præsertim monstrat Caium & Domitianum, quorum ille libidinosissimus tres imprimis sorores incestauit, hic Iuliam fratris filiam, vltrò corrupit. fuit enim iæ libidinis in mulieres & pueros, si Dioni credimus. *Stuprorũ*] Pro adulterio & vicio stuprum promiscuè ponunt. Plautus in Amphitryone, stupro dedecoris à viro arguta meo. & Salustius. ac statim fugitiui contra præceptum ducis rapere ad stuprũ potuerũt virgines matronásq;. &

pro turpitudine antiqui dixerunt, autore Festo, vt fœdè stupréque castigatur quotidie. inter stuprum & adulterium secundum Iurisconsultos hoc interesse quidam putant, quòd adulterium in nuptam, stuprum in virginem & viduam committitur. sed lex Iulia de adulteriis hoc verbo indifferenter vtitur.

Auspicia] Auguria prospera, quæ captabat antiquitas, cùm comitia esset habitura. *Sacratúmque camp.*] Marti consecratũ. *Spaciosissima sede*] In spacio campi Martii diffuso. nam amplissimum fuisse memorat Strabo lib. v. *Deorũ*] In eo námq; multa diis constructa delubra, & statuę viris illustribus erectæ. *Alij*] Principum vel priuatorum meruerunt. *Dum accip.*] Propter humanitatem tuam, qui dignatus esses cãdidati munia sustinere. *Solennia*] Ordo consuetus. *Si principem cogitares*] Si respiceres conditionem principis, qui non cogebatur iurare in verba: si verò priuatum, nondum erant expleta. *Cõmoueat*) A suo loco subsecutura principẽ. *Consulis*] Secundum Appianum lib. i. bellorum ciuilium, Comitia consulum, qui magistratum finisset, proponere solebat: quòd si fortè creatio consulis non successisset, interrex aliquis, cõsulari tamen electione, creabatur, qui comitia proponebat. *In verba*] Quod legibꝰ staret, & pareret. nã sedẽs cõsul stãti Traiano iusiurãdum præbuit, ille iurauit, expressit, explanauitque verba, quibus caput suum, domum suã, si scienter fefellisset, deorum iræ consecrabat. *Principibus ignota*] Non consueta iurari à principibus. *Alios*] Consules designatos. *Illud*] Iurasse in verba. Necdũ satis certus adhuc ambigo an Traianus iurauerit, nam hoc videtur excedere bonitatem omnium principum. *Identidem*] Frequenter. *Pont. m.*] In epistolis ad Traianum apertè monstratur, fuisse pont. max. *Inturbatus*] Hoc non tam ad laudem consulis, quàm principis pertinet,

auspicia polluere, sacratúmque campum nefario auderent contaminare vestigio? non adeo deos hominésque contempserant, vt in illa spaciosissima sede hominum deorúmque coniectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contrà & moderatio tua suasit & sanctitas, vt te & religioni deorum, & iudicijs hominum exhiberes. Alij consulatum antequam acciperent, tu & dum accipis, meruisti. peracta erant solennia comitiorum si principem cogitares, iámque se omnis turba commouerat, cùm tu mirantibus cunctis accedis ad consulis sellam, adigendum te præbes in verba principibus ignota, nisi cùm iurare cogerent alios. vides quàm necessarium fuit consulatum non recusare? non putassemus istud facturum te fuisse, si recusasses. Stupeo. P.C. nec dũ satis aut oculis meis, aut auribus credo, atque idemtidem me an audierim an viderim interrogo. Imperator ergo & Cæsar & Augustus, pontifex maximus stetit ante gremium consulis? seditque consul principe ante se stante? & sedit inturbatus, interritus, & tanquam ita fieri soleret? quinetiam sedens præbuit iusiurandum? & ille iurauit? expressit, explanauitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset, deorum iræ consecraret. Ingens Cæsar, & par gloria tua, siue fecerint istud postea principes, siue non fecerint. Vlla ne satis prædicatio digna est? idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuius fiducia consul audenter iusiurandum obtulit. *Domum suam*] Suos domesticos, & cognatos. *Consecraret*] Deuoueret, obnoxia faceret.

Tertiò] Tertiò consul, dum imperator eras, primò autem dum priuatus. *Idem*] Iurasse in verba. *Sub imper.*] Domitiano, & Nerua. *Pulchrius*] Laudabilius. *Istud*] Pro illud posuit, quòd princeps legibus te astrinxisti in comitiis. *Præeunte nullo*] Nullo præmonstrante verba quę dicturus eras. nam in sacris & rebus solennibus solebat aliquis pontifici Maximo submissa voce prædicere verba, quæ ille dicturus erat voce clara, ne erraret, tantam sacrorum curam habuit antiquitas. quam consuetudinem Plautus tetigit, & Tacitus libro xx. vbi de templo Capitolini mentionẽ facit. tum inquit Heluidius Priscus prætor præeunte Plauto Heliatio pontifice, Iouem, Iunonẽ, Mineruam, præsidésque imperii deos precatus & reliqua. Valerius autẽ inquit. Africanus posterior censor, cùm lustrum conderet, inque solito sacrificio scriba ex publicis tabulis solenni eius precationis carmine præiret, quo dii immortales, vt pop. Rom. res meliores, ampliorésque facerent, rogabantur, satis, inquit, bonæ ac magnæ sunt. Plinius lib. xxviii. vidimúsque certis precationibus obsecrasse summos magistratus, & ne quid verborum prætereatur, aut præposterum dicatur, de scripto præire aliquem, rursúsque alium custodem dari, qui attendat, alium verò præponi, qui faueri iubeat. *Alio præeunte*] Alio prædicente quæ dixisti. Quod est indicium humanitatis & religionis. sicut illud, cùm firmitudinis, firmissimæque memoriæ, ac fiduciæ sui. *Religione*] Sacramento. *In rostris*] In foro vbi ius erat dicturus. *Te legibus subiecisti*] Pacatus pro Theodosio: tantum tibi per te licet, quantum per leges licebat. ius summum facultate & copia commodandi, nõ securitate peccandi experiris. *Legibus Cæsar*] Te subiecisti. cum admiratione repetitio interrogatiua. *Nemo legislator*] Iurisconsultus. *Scripsit*] Condidit. Dion in Augusto. Imperatores adepti sunt quod nulli Romanorum olim vnquam concessum fuerat. soluti enim sunt omnibus legibus, nullísque scriptis tenentur. hinc ff. i. Vlpianus, princeps legibus solutus est, voluntate tamen sua seipsum subiicit. eadem Paulus ff. xxxii. & imperator Alexander libro vi. codicis, ac Iustinianus in Institutionibus, sed apertius in codice. digna, inquit, vox est maiestate regnantis legibus alligatum se principem profiteri, adeo de autoritate iuris nostra pendet autoritas. & re vera maius imperio est submittere legibus principatum, & ora-

tertiò consulẽ feciſſe, quod primò, idem principem, quod priuatum. idem imperatorem, quod sub imperatore. neſcio iam, neſcio pulchrius ne ſit iſtud, quod præeunte nullo, an hoc quod alio præeunte iurasti. in roſtris quoque ſimili regione ipſe te legibus ſubiecisti, legibus Cæſar, quas nemo principi ſcripſit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quàm nobis. Sic fit vt nos tibi plus velimus. Quod lego, nunc primùm audio, nunc primùm diſco. Non eſt princeps, ſunt leges, ſed leges ſupra principem: idem Cæſari conſuli, quod cæteris non licet, iurat in legem attendentibus dÿs. nam cui magis quàm Cæſari attendant? iurat obſeruantibus his, quibus idem iurandum eſt, non ignarus alioqui neminem religioſius quod iurauerit cuſtodiendum, quàm cuius maxima intereſt non peierare. itaque & abiturus conſulatu iurasti te nihil contra leges feciſſe. Magnum hoc erat cùm promitteres, maius poſtquam præſtitiſti. iam

culo præsentis edicti, quod nobis licere non patimur, indicamus. quare Apollonius Vespasiano præcepit, legem imperatori dominari debere, quia in illis ferendis erit modestior, si eas non contempserit. *Nobis*) Priuatis licet. *Velimus*] Licere plusquã licet. *Non est princeps*) Quia ipse pariter nobiscum legibus paret. *Sunt leges*) Omnes reguntur legibus. *Attendẽtibus*] Audientibus. *Obseruantibus*] Videntibus senatoribus. *Alioquin*] Insuper. *Quàm*] Sibi principi. *Abiturus*] Depositurus. *Præstitisti*] Longè enim maius obseruare promissa, quàm tantùm polliceri.

Toties) Claudium Tráquillus meminit consulẽ, & extra hunc honorem ius laboriosissimè dixisse, etiam suis suorúmq; diebus solennibus. nonnunquam festis quoque antiquitus & religiosis. *Inasc.*] Nunquam ab aliis superbis principibus ascensum, vt ius publicè dicerent. Domitianum tamen scribit Tranquillus ius diligenter & industriè dixisse, plerunque & in foro pro tribunali, & extra ordinẽ. *Hic*] In roſtris. *Immò non g.*] Sed tantùm titulo tenus, & non reipsa. correctio color. *Hoc*] Significasti. *Ipſi*] Traianus & collega. *Alÿp.*) Qui morem consulum non fuerant executi. *Nõ trãſtiſti*] Quia iam de consulatus depositione locutus fuerat, dicit non ideo se transmisisse, quæ in eo gesta fuerint. hoc dicendi genus reficit auditorem, & magis attẽtum facit. *Eundem in locũ*] In vnum, vt per species rerum procederet. *Speciem laudis*] Iurisiurandi cęteris insueram. *Deducere*] Protrahere. est enim oratoris res amplificare, vel minuere pro cómodo suo. quod quamuis Secundus fecit, tamen artem dissimulat, cùm præcipua ars sit dissimulare artem, præsertim in iudiciali & deliberatiuo genere, in demonstratiuo interdum. *Spargere*] Diuersis locis tractare. *Idemtidem*] Frequẽter, quod solet fieri, vbi materia exilis est, & per amplificationẽ eandem tractando variè, &

toties procedere in roſtra, inaſcenſúmque illum ſuperbiæ principũ locũ terere, hìc ſuſcipere, hìc ponere magiſtratus, quàm dignum te, quámque diuerſum conſuetudine illorum, qui pauculis diebus geſtum conſulatũ, imò non geſtum abÿciebant per edictum. hoc pro concione, pro roſtris, pro iureiurando, ſcilicet vt primis extrema congruerent, vtque hoc ſolo intelligerentur ipſi conſules fuiſſe, quòd alÿ non fuiſſent. non tranſiliui Patres conſcripti principis noſtri conſulatum, ſed eundem in locum contuli, quicquid de iureiurando dicendum erat. neque enim vt in ſterili ieiunáque materia eandem ſpeciem laudis diducere ac ſpargere, atque idemtidem tractare debemus. Illuxerat primus conſulatus tui dies, quo tu curiam ingreſſus, nunc ſingulos, nunc vniuerſos adhortatus es reſumere libertatem, capeſſere quaſi communis imperÿ curas, inuigilare publicis vtilitatibus, & inſurgere. Omnes ante te eadem iſta dixerunt, nemini tamen ante te creditum eſt. Erant ſub oculis naufragia multorum, quos inuidioſa tranquillitate prouectos improuiſus turbo perculerat. Quod enim tam inſidum mare, quàm blandiciæ principum illorum, quibus tanta lenitas, tanta fraus, vt facilius eſſet iratos, quàm propitios habere? te verò ſecuri, & alacres quò vocas ſequimur. iubes eſſe liberos? erimus. iubes quæ ſentimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuersimodè eam augere conamur. sed hic vbi inquit, materia supercurrit, non opus est eloqui ratione. *Primus dies*) Cal. Ianuarii. *Consulatus t.*) Tertii. *Curiam*) Senatum. *Singulos*) Senatores. *Resumere*) Quia diu per tyrannos depressa fuerat. *Quasi c.*) Perinde ac si ipsi participes forent imperii. *Insurgere*) Intendere diligentiam. *Omnes*) Principes. *Creditum est*) Quia credebant simulata dici. *Erat sub o.*) Animaduertebant, considerabant. *Naufragia*) Pericula. *Cædes*) Translatio. *Turbo*) Tempestas. perstat in metaph. *Inuidiosa t.*) Ex secessu, quòd principes inuiderent illorum quieti. an melior erit lectio, insidiosa quàm inuidiosa, quia blandè prouecti repentè conciderunt. *Prouectos*) Honoribus auctos. *Insidum*) Cui non sit credendum. comparatio. *Quàm blandiciæ principum*) Imprimis respexit Tiberium & Domitianum, qui à se interficiendis maximè blandiebantur autoribus Tranquillo & Dione. *Lenitas*) Clementiæ simulatio. *Facilius*) Melius. *Sequimur quò vocas*) Facimus quod iubes. *Liberos*) Liberè loqui, & libertatem defendere.

Promere in m.) Dicere palàm. *Adhuc*) In præteritum. *Insito torp.*) Natiua pigritia. sed eorum ingenia erant hebetata, fracta, cótusa, propter mala quæ iam per multos annos viderant & tulerant, vt idem ad Aristonem testatur. *Miseria prudentia*) Per miserias comparata. *Ex periculis*) Nostrorum & aliorum. *Monebat*) Nos, ne libera animi, vt inquit satyricus, verba proferremus, & vitam pro vero impenderemus. *Erat autem*) Correctio. vbi tyrãni dominantur nulla respublica est. *Dextera*) Auxilio. *Diutina seruitute*) Domitiani quindecim annos imperantis. *Frenatam*) Cohibitam, retentam. *Tales*] Liberos in dicenda sententia. *Fucatum*) Falsum, dissimulatum, tectũ. fucus enim, autore Seruio, genus est herbæ, qua vestes tinguntur. & fucum posuit Terentius in Eunucho pro insidiis & fraude. fucum, inquit, factum mulieri. sic ad Quintum fratrem Cicero. Iam illud tenero diligenter, si eum qui tibi promiserit fucum (vt dicitur) facere velle senseris, vt te id audisse, aut scisse dissimules. nam fucus bestiola ex equis nascens sine aculeo tanquam apis imperfecta, mel surripit apibus. vnde à Varrone dicitur fucus fur: & fucilis, falsa dicitur quasi fucata, autore Pompeio. *Denique*) Nihil est. *Non sine periculo fallentis*) Nam qui fallit, plerunque fallitur. *Neque enim*] Sententia. *Ipse*) Qualis Domitianus. *Hunc sensum*) Talem & veram sententiam. *Parentis*) Publici. *Traiani*) Patris patriæ. *Exhortatione*) Cùm nos ad bonum

promere in medium? proferemus. Neque enim adhuc ignauia quadam, & insito torpore cessauimus. Terror & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, vt à republica (erat autem omnino nulla resp.) oculos, aures, animos auerteremus. At nunc tua dextera, tuisque promissis freti, & innixi obsepta diutina seruitute ora reseramus, frenatámque tot malis linguã resoluimus. Vis enim tales esse nos, quales iubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret non sine periculo fallentis. neque enim vnquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit. Equidem hunc parentis publici sensum cũ exhortatione eius, tũ pronũciatione respexisse videor. Quæ enim illa grauitas sententiarum? quàm inaffectata veritas verborũ? quæ adseueratio in voce? quæ affirmatio in vultu? quãta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides?

publicum prouocaret. *Sententiarum*] Quas spargebat per orationem suam, an magis in sententiis dicendis. *Inaffectata*] Facilis, naturalis, aperta. veritas enim caret fuco & prætextu verborum.

Tenebit) Erit semper in hac sententia, vt pro vtilitate reipublicæ liberè loquamur. *Sibi parere*) Facere quod iusserit. *Si fidelitate temporum*) Si confidimus suis temporibus. *Quos*) Senatores. *Aliter*] Tacitos, obsequentes voluntati Domitiani etsi diuersa sensissent. *Nuncupare vota*) Perseuerat exemplo docens posse omnes liberè loqui. *Propter illos*) Non propter nos. *Pro æternitate imperij*) Vt Romanum imperium semper floreret. in epistolis ad Traianum, Noua inquit, vota suscepimus, precati deos, vt te rempublicámque florentem & incolumem ea benignitate seruarent, quam super magnas plurimásque virtutes præcipua sanctitate consequi deorum honore meruisti. *Hæc*] Vota. *Suscepta*) Sunt. *Pro imperio n.*] Vt dii Romanum imperium tueantur. *Si bene*] Cùm hac conditione nuncupauimus. *Egit*) Pacta est, conuenit. *Si tu cæteros p.*] Si tuos incolumes seruasses. *Si c.*] Si fecisses, id est malè tractasses. *Illi*] Dii. *Votis*] Imprecationibus, execrationibus. *Non p.*] Secretò, propter metum. *Superstites r.*] Oppressa rep. Neronem notat, qui cùm in sermone quodam diceretur, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί· id est me mortuo terra misceatur igni, immò inquit, ἐμοῦ ζῶντος, id est, me viuente, quod planè fecisse recitat Suetonius. *Optantibus*] Ciuibus. *Omnibúsque annis*] Nam singulis annis vota suscipiebant pro salute imperatoris, non solùm consules, sed & prouinciarum præsides, cum militibus & prouincialibus. *In consilium*] Facis vt dii de te consulant, an dignus sis esse sospes. nescio qui semibarbarus hunc

tenebit ergo semper quod suaserit, sciétque nos quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere: nec verendum est ne incautos putet, si fidelitate temporum constanter vtamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota pro æternitate imperij, & pro salute ciuium, imò pro salute principum, ac propter illos pro æternitate imperij solebamus. Hæc pro imperio nostro in quæ sint verba suscepta operæprecium est adnotare: si bene rempublicam, & ex vtilitate omnium rexeris. Digna vota, quæ semper suscipiantur, sempérque soluantur. Egit cum dijs ipso te autore Cæsar resp. vt te sospitem, incolumémque præstarent, si tu cæteros præstitisses: si contrà, illi quoque à custodia tui corporis oculos dimouerent, téque relinquerent votis, quæ non palàm susciperentur. Alij se superstites reipublicæ optabant faciebántque. Tibi salus tua inuisa est, si non sit cum reipublicæ salute coniecta, nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus, omnibúsq; annis in consilium de te deos mittis, exigisq; vt sententiam suã mutent, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti conscientia Cæsar pacisceris cum dijs, vt te si mereberis seruent, cùm sciãs an merearis neminem magis quàm deos scire. Nonne vobis P. C. hæc diebus ac noctibus agitare secum videtur? ego quidem in me, si omnium vtilitas ita posceret, etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

noſtrum ſenſum corruptè legit, & tamen tanquam ipſe primus fuerit interpretatus me calumniando, vel inuitus laudat, ita fœdè lapſus, vt perdito pudore audeat meam ſententiã tanquam ſuam ſibi vẽdicare, cùm ſcriptũ fuerit in prima editione, facis vt de te dii conſulãt. non autem vt te dii conſulant. quæ nam iſta ſcriptoris tam manifeſta impudentia vel ſecordia? addo quod ne præpoſterè legi notat, cùm eius loco an ſcribendum ſit. & profectò niſi ita frontem perfricuiſſet, nunquam modeſtiam meam, quam vbique præſtitimus, expugnaſſet. *Mutent*] Te perdant. *Qualis*] Optimus. *Ingenti*] Rectiſſima & ſanctiſſima fretus.

Præfecti manum a.] Rem tangit nunquam ſatis laudatam, cuius Dion & alii Græcorum meminere. nã cùm præfectum prætorio, quem creauerat, circumdaturus eſſet enſe, quem nudum illi porrexit, cape hunc dixit. ſi quidem bene imperauero, pro me hoc vtere: ſi malè, aduerſus me: quamuis qui Traiani vitam ex Dione tranſtulit; aliter Latinitate hũc locũ donauerit. quin etiã ſcribens, cùm tribunatum militum ei traderet, parazonium, quo pro dignitate accingendus erat, nudum ei porrexit. at talis, inquit, enſem accipe, quẽ pro me ita demum ſtrinxeris, ſi iuſtè imperauero. quod ſi perperam quicquam pro me fieri cognoueris, eo in perniciem mei vtaris velim at Græcè ſic ſcriptum. ἀλλὰ καὶ ὅτι περῶτον τῷ μέλλοντι τῶν δορυφόρων ἐπάρξειν τὸ ξίφος ὁ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐκέλευσε, ἀφελξον, ἐχόμενός τε αὐτὸ, καὶ ἀπατείναις ἔφη, λάβε τοῦτο τὸ ξίφος, ἵνα ἂν μοῦ κακῶς ἄρχω, ὑφ' ἡμοῦ· εἰ δὲ καλῶς, κατ' ἐμοῦ χρήσῃ. quæ ſic transferri poſſe videntur. quin etiã quando primũ futuro haſtatis præeſſe, enſem, quo cingi ipſum opus erat, porrexit, nudauítque eum, & extendens dixit, cape hunc enſem, vt ſi quidem bene imperauero, pro me, ſin autem malè, cõtra me vtaris. ille igitur tribunum, nos præfectum prætorii intelligimus, qui haſtatis præerat. nam Suidas δορυφόρους cuſtodes regum armatos interpretatur, quibus præfectus vocabatur prætorio Præfectus, pro magiſtro equitum ab imperatoribus conſtitutus. & Dion ab Auguſto memorat primum creatos δύω ἐπάρχους τῶν δορυφόρων, id eſt, duos præfectos prætorianorum. & Suidas quẽ ἔπαρχον τῶν δορυφόρων vocat, ſcilicet præfectum haſtatorum. alibi ἔπαρχον τῶν πραιτωρίων, id eſt, præfectum prætorianorum, appellat. *Præfecti*] Prætorii nomine Suræ. *Ne de precor*] Nullis precibus auerto. *Inuita*] Me malè imperante. *Ne debeat*] Ne teneatur perſoluere. *Gloriosissimum fructum ſalutis tuæ*] Quod ſaluus es, quia optimè rempublicam regis. eſt enim cum gloria fructus. *Seruent*] Te incolumẽ præſtent. *Dies*] Primus, & interdum ſequẽtes dies Ianuarii, quibus vbique prouinciarum vota pro ſalute imperatoris ſuſcipiebant, & milites ſolenni iureiurando ſe in fidem eius aſtringebant. mali igitur imperatores anxii expectabant nũcium talium rerum. verentes ne aliqui exercitus & prouinciæ defeciſſent à ſe, & in alterius verba iuraſſent. *Patientia noſtra*] Noſtrũm ſenatorum, qui in vrbe eramus, & iugum patiebamur, præſtantes iuſiurandum principi, & vota ſuſcipientes, ac fidem noſtram obligantes. *Hinc atque inde*) Ex diuerſis prouinciis imperio Romano ſubiectis. *Publicæ ſeruitutis*) Dum vniuerſi ſe tyranno aſtringerent ſacramento. *Aliquos*] Nuncios horum vo-

præfecti manum armaui, ſed ne deorum quidem, aut iram, aut negligentiã deprecor. quæſo immò, & obteſtor, ne vnquam pro me vota reſpublica inuita ſuſcipiat, aut ſi ſuſceperit inuita, ne debeat. Capis ergo Cæſar ſalutis tuæ glorioſiſſimum fructum ex conſenſu deorum, nam cùm excipias, vt ita demum te dei ſeruent, ſi bene remp. & ex vtilitate omnium rexeris, certus es te bene remp. gerere cùm ſeruent. Itaque ſecurus tibi & lætus dies erit, qui principes alios, cura & metu diſtinebat, cùm ſuſpenſi & attoniti, parúmque confiſi patientia noſtra hinc atq; inde publicæ ſeruitutis nũcios expectarẽt. ac ſi fortè aliquos flumina, niues, vẽti præpediſſet, ſtatim hoc illud eſſe credebãt, quòd merebãtur. nec erat diſcrimen

rum & fidei. *Flumina*] Excreſcentia ſupra modum. *Niues*] Ingentes, quod aſſolet in locis frigidioribus. *Venti* Aduerſi nauigantibus. *Illud*) Defectionem prouinciarum & exercituum. *Merebantur*] Suis ſceleribus.

Vllũ diſcrimẽ pauoris] Quia omnes præfectos ſuos pariter metuebãt. *Propterea*] Cùm quiſquis eſt dignior, timeatur à malo principe, tanquam futurus ei ſucceſſor in imperio. *Cùm nemo non dignior*] Omnes illo digniores cùm ſint, meritò ab illo omnes timentur. *Non differt tuam ſecuritatem*) Quia ſemper es ſecurus. *Iurare tibi*) In tuam fidem & ſalutem. *Vbique*) Per omnes prouincias. *Iurauerit omnibus*) Quòd dii non aliter te ſeruent, niſi pro commodo omnium remp. rexeris. *Nemo hoc non præſtat ſibi*) Id eſt, omnis iurat pro ſalute tua, quia videt hoc ſibi vtile eſſe. *Tamen facimus iſtud non amore tui, ſed noſtri*] Sed vtilitate noſtra, nam amamus te quòd videmus expedire nobis vt viuas. *Fides*] Qua ſimus obſtricti ſic facere. ſenſus eſt. nunquam fiat vt pro te vota nuncupemus fide iureiurãdi aſtricti, & non vtilitate noſtra: perinde ac ſi diceret, ſemper bene regas, & ideo pro communi omnium vtilitate vota faciamus: neque vnquam eueniat, vt malè regas, & perſoluamus vota pro fide ſacramenti, quo fuerimus deuincti. eſt autem fides ſecundum Senecam ſanctiſſimum humani pectoris bonum, ea nulla neceſſitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. *Turpis*] Eſt. *Imputari*] Aſcribi vt aliquid tutelæ faciat tantùm reſpectu ſui, ſcilicet ſe tueatur vtilitate propria & non omnium. *Queri libet*] Iuuat conqueri. *Non inquirant in ſecreta noſtra*] Non perſcrutentur & extorqueant quid de

vllum pauoris. propterea quod cùm à malo principe tanquam ſucceſſor timeatur, quiſquis eſt dignior, cùm ſit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam ſecuritatem non mora nunciorum, non literarum tarditas differt: ſcis tibi vbique iurari, cùm ipſe iuraueris omnibus. Nemo hoc ſibi non præſtat: amamus quidem te in quantum mereris, iſtud tamen non tui facimus amore, ſed noſtri. nec vnquam illuceſcat dies, quo pro te nuncupet vota, non vtilitas noſtra, ſed fides Cæſar. Turpis tutela principis, cui poteſt imputari. Queri libet quòd in ſecreta noſtra non inquirant principes, niſi quos odimus. nam ſi eadem cura bonis quæ malis eſſet, quam vbique admirationem tui, quod gaudium, exultationémque deprehenderes, quos omnium cum coniugibus, ac liberis, quos etiam cum domeſticis aris fociſque ſermones? ſcires molliſſimus iſtis auribus parci, & alioqui cùm ſint odium amórque contraria, hoc perquàm ſimile habent, quòd ibi intemperantius amamus bonos principes, vbi liberius malos odimus. Cepiſti tamen, & affectus noſtri, & iudicij experimentum quàm tum maximũ præſens capere potuiſti illo die, quo ſolicitudini, pudorig, candidatorum ita conſuluiſti, ne vllius gaudiũ alterius triſtitia turbaret. alij cum lætitia,

Universidad de Deusto
Biblioteca

illis secretò, id est, verè sentiamus. *Nisi malis & crudeles*) Nam boni sua conscientia contenti sunt. *Eadem cura*) Perquirendi nostra secreta. *Vbique*] Apud omne hominum genus. *Quos*] Admirabiles. *Domesticis aris*] Priuatim in laribus. *Parci*] Abstineri à maledicentia tui. *Mollissimis*. Istis tuis mitissimis. *Alioquin*] Insuper. *Perquàm sim.*] In libertate, non re ipsa, nam sunt dissimilia. *Ibi*] Secretò & priuatim. *Affectus*] Amoris. *Alij*] Candidati. *Cum lætitia*] Quia fuerant designati consules.

Alij cum spe] Quòd promissis honoraueris. *Multi*] Adeptis consulatum. *Consolandus*] Quod præteritus esset. *Circumirent consulatum*] M. Tullius ad Quintum fratrem de petitione consulatus scribens, hunc locum declarat, monet enim necesse esse omnem rationem & curam, laborem, diligentiam in petitione magistratuum esse adhibendã, inibique hæc res diffusè tractatur. *Opus*) Erat. *Imitarentur*] Qui senatui supplicaueras, & propter virtutes charus eras. *Reuerẽtior senatus*] Qui maiorem senatui reuerentiam præstiterit. *Quo iudicas*] Quo censes quis candidatorum dignior esset consulatum consequi. *Senatus reuerentia*) An quam Traianus senatui habebat, an quam candidati iuuenes. *Iuuenibus*] Candidum & Quadratum possumus intelligere, qui iterum consules à Traiano creati fuerunt, autore Spartiano. *Generi*] Familiæ, maioribus. *Antequam deberetur*] Ante tẽpus legibus præfinitũ. lege enim dabatur consulatus viris qui trigesimum annum explessent. *Obscuratur*] Deprimitur. Dion. omnibus apud Neronem publicum crimen erat virtus, genus, diuitiæ, quibus præditi aut se ipsos interfecerunt, aut ab aliis trucidati sunt. imprimis tamen notat Domitianum, sub quo nobiles deprimebantur, & monstrum erat in nobilitate senectus. nam principum multi verentur aliquem suorum fieri præstantiorem se. *Posteros libertatis*] Reseruatos ad hoc liberum seculum: an magis respicit, quòd Quadratus fuit ex gente Cassia, ex qua Cassius libertatis causa in Iulium Cæsarem coniurauit, & Nero Cassium Longinum Iurisconsultum interfecit, quòd in veteri gentili stemmate C. Cassij percussoris Cæsaris imaginem retinuisset. & Tranquillus autor, quendam historicum interfectum, quòd Cassium & Brutum vltimos Romanorum dixisset. *Festinatis*] Nondum ætate legitima. *Redditi*] Aequat, data pari dignitate, qua maiores fuerant illustrati. *Stirpis*) Domus. nam multæ familiæ olim clarissimæ penitus interierant. *In vsum reipublicæ*) Ad magistratus, libro secundo & tertio, vaticinatur consules à Traiano declaratos futuros quales maximè oporteret. *Magna nomina*) Magnorum virorum nepotes. *Ex tenebris obliuionis*) Qui penitus erant ab administratione reipublicæ secluſi, & in obscuro iacebant sub Domitiano enim consideratus & sapiens habebatur, qui ætatem in tenebris agebat. *Cuius*] Officium & proprium. *Efficiat*] Vel iure annulorum, vel alia ratione, cùm in manu principis sit ex obscuris parentibus nobilem facere, & libertinum natalibus restituere. *Præfuerat quæstor*] Quæsturam gesserat summa cum industria Candidus.

alij cum spe recesserunt. multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius iuuenes nostros exhortatus es consulatum circumirent, senatui supplicarent, atque ita à principe sperarent honores, si à senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adiecisti vt te imitarentur. Arduum Cæsar exemplum, & quod imitari non magis quisque candidatorum, quàm principum possit. Quis enim vel vno die reuerentior senatus candidatus, quàm tu, cùm omni vita, tum illo ipso tempore, quo iudicas de candidatis? An aliud à te quàm senatus reuerentia obtinuit, vt iuuenibus clarissimæ gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur à principe, tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Cæsar, nec pauet, quinimmò festinatis honoribus amplificat, atque auget, & maioribus suis reddit. si quid vsquã stirpis antiquæ, si quid residuæ claritatis, hoc amplexatur, & refouet, & in vsum reipublicæ promit. sunt in honore hominũ, & in honore famæ magna nomina, ex tenebris obliuionis indulgentia Cæsaris, cuius est vt nobiles, & conseruet, & efficiat. præfuerat prouinciæ quæstor vnus ex candidatis, in quem ea ciuitas amplissima redditus egregia constitutione fundauerat, hoc senatui allegandum putasti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum, qui posteros habere nobiles mererentur, quàm eorum qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper hæc nuncies, nec pœnis malorum, sed bonorum præmijs bonos facias. accensa est iuuentus, erexitque animos ad æmulandum, quod laudari videbat. nec fuit quisquam quem non hæc cogitatio subiret, cùm sciret quicquid à quoque in prouincijs benefieret, omnia te scire. Vtile est Cæsar, & salutare præsidibus prouinciarum, hanc habere fiduciam, paratum esse sanctitati, industriæ suæ maximum præmium, iudicium principis, suffragium principis. adhuc autem quamlibet sincera rectáque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera sed vera reputatio. Quid enim, siquid

Ea ciuitas amplissima] Eius prouinciæ maxima ciuitas, in qua fuerat quæstor. *In quem fundauerat redditus*] Per quem firmos certósque colligebat prouentus publicos. *Egregia constitutione*] Ob singularem ordinationem ab eo factam. *Hoc*] Hanc constitutionem. *Allegandum*) Connumerandum. nam candidatorum rectè facta numerabant in comitiis laudatores, & testes eorum producebant. *Generis claritatem*) Diximus Traianum fuisse ex familia magis antiqua quàm clara, in qua pater eius primùm consul extitit: eam Traianus clarissimã magnitudine fortunæ, & rerum gestarum præstitit. *Qui virtute sua*] Colligimus autem hunc de quo agit, fuisse rebus gestis superiorem patre suo, vt sit propositio ad confirmandum quod Traianus nobiles efficiat. *Habere posteros nobiles*] Illustrare suam familiam. *Qui parentes habuissent*) Qui non virtute propria, sed maiorum fulgerent, ita vt duo genera promoueret ad dignitates, & gentis clarissimæ & virtutis exactissimæ. *O te dignum*) Dicam, sicut paulo pòst, ô nos felices. M. Tullius: ô te misérum, ô te infelicem, quæ exclamatio ad omnem affectum conuenit, vel miserationis, vel indignationis, vel exultationis. Nazarius. O tuam imperator non victoriam magis quàm clementiam prædicandam. *Hæc*] Talia. *Facias bonos*) Incites cæteros ad bonum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bonorum præmijs) Dum bonos præmiis prosequeris. suprà latius hanc rem tractauit : bonis honores, sacerdotia, prouincias offers. hi amicitia tua, hi iudicio florent, acuuntur isti integritatis, & industriæ precio. similes, dissimiles alliciuntur. nam præmia bonorum, malorúmque, bonos ac malos faciunt. *Laudari*] Industriam. *A quoque*] Magistratu. videtur esse solœcissimus. cùm pluralem omnia, quicquid singularis respiciat. quod tamen apud veteres pluralis numeri vim obtinebat. *Sanctitati*] Integritati. *Quamliber*] Validissimè, maximè. *Detorquebat*] Deuiabat ab itinere virtutis. *Hebetabat*] Retundebat, obscurabat. *Reputatio*] Illa consideratio malorum principum, qui indignis præmia cõferebant. *Quid e.*] Ethopœia, quæ morem effingit dicentis, & secundum Aphthonium notam habet personam, verba autem ficta, sed quæ verisimiliter dici poterant.

Benefecero] Sub malis principibus. *Testimonium*) Bene gestorum. *Seu neg.*] Dubitat quo nomine eam appellet. *Malè c.*] Malum consilium præbentibus. *Illos*] Malos. *A laude*] A rebus laudandis. *Nunc*] Sub Traiano. *Campus*] Spacium, respexit ad campum Martium, vbi magistratus creabantur. *Sibi*] Suæ virtuti. *Assecutus*] Factus voti compos. *Remisisti metum*) Liberasti à metu. *Iniuriarum*) Quia boni præfuturi sunt prouinciis. *Accusandi necessitatem r.*] Vnum dependet ab altero. nam si boni præerunt, non opus erit eos accusare repetundarum. in epistolis ad Traianum sic dixerat. remisit mihi necessitatem. *Quibus gratias egerint*] Boni, quib⁹ solet prouincia gratias agere pro bene administrata republica. quem morem tetigit M. Tullius ad Appium, vbi ostendit à prouinciis solitas mitti legationes Romam, sumptibus publicis, ad laudandum proconsulem post administrationem suam. *Alioquin*) Ad hoc. *Prodesse*] Nouimus. *Quàm peractos optimè*] Quàm quos prius bene gesserit. hos enim in petitione cæterorum exponebant. *Magistratus magistratu*] Per gradus à minoribus ad maiores peruenitur. præsertim si constat in anteactis integritas. *Codicillos*) Epistolas. *Vrbana coniuratione*] Conspiratione quorundam ciuium. *Eblanditas preces*] Blandis precibus impetrata testimonia, quòd scilicet aliqui fautores & studiosi illius præsidis impetrauerint à quibusdã suis præcibus literas, quibus testentur illum præfuisse prouinciæ integerrimè. M. Tullius pro Planco in eundem sensum dixit, eblandita suffragia. Tacitus lib. xv. laus falsa, & precibus expressa perinde cohibeatur, quàm malitia, quàm erudelitas. &

benefecero, nesciet Cæsar, aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia, seu malignitas principum cùm malè consultis impunitatem, rectè factis nullum præmium polliceretur, nec illos à crimine, & hos deterrebat à laude. at nunc si bene aliquis prouinciam rexerit, huic quæsita virtute dignitas offertur. patet enim omnibus honoris & gloriæ campus. ex hoc quisque quod cupit petat, & assecutus sibi debeat. Prouincijs quoque in posterum, & iniuriarum metum, & accusandi necessitatem remisisti. nam si præfuerint quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur, & alioquin nihil magis prodest candidato ad sequentes honores, quàm peractus optimè magistratus. magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego qui prouinciam rexerit, non tantùm codicillos amicorum, nec vrbana coniuratione eblanditas preces, sed decreta colonarum, decreta ciuitatum alleget. Ne suffragijs consularium virorum

autore principe Nerone, sanxerunt senatores ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum pro prætoribus próve consulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. *Decreta c.*) Publicum testimonium factum per decuriones, qui tanquam senatores in vrbe præerant coloniis & municipiis. nam decretum est quod princeps vel senatus pro omnibus cõstituút, siue ciuitates pro singulis. M. Tullius pro P. Sextio, hunc morẽ expressit. non recito decretum officio aliquo expressú vicinitatis, aut clientelę, aut hospitii publici, aut ambitionis, aut commoditatis gratia, sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem amplissimi beneficii, vicem officii præsentis, testimonium præteriti temporis. *Consularium suffragijs*] Quæ pro consulatu fiunt.

Vrbes] Iudicia vrbium. *Gentes*] Nationes, prouincię. *Inferuntur*] Miscentur. *Gratias a.*] Populos quos bene rexerit, cãdidatis publicè gratias agere. *Assensu*] Concordia. *Deuexus*] Pronus descendens è tribunali. *Vnus*] Par humilis. *Te*] Humanitatẽ tuã. *Illos*] Superbos principes. *Istud*) Tuum factũ. *Affixi*] Vnde declinare nõ possent. *Currulibus*] Sedibus. *Cũctãter*) Superbè cũ despectu osculantium. *Promerent*) Extenderent, porrigerent. *Manum*] Deosculandam. iam de Traiano dixerat, non tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. notatur Domitianus quod Cæsaris patris Vespasiani concubinę ex Istria reuersæ, osculúmque vt assueuerat, offerẽti, manú præbuerit. *Insolita f.*) Insueta res visu. *Candidatus e.*] Petẽs equestrem dignitatẽ. *Simul*] Aequo loco cũ imperatore stãs. *Intueri*) Repete cõtigit. *Qui dabat h.*) Traianũ, qui dignitatem equestrẽ dabat. Sed melior scriptura, æquales & simul stantes, vt intelligas illum qui Traiano æquatus loco fuit, cãdidatũ consulatus, non equestris dignitatis extitisse. *Parẽ*] Stantem pedibus pariter illis, qui dignitates ab eo accipiebant. *Acclamatione*) Laude cum clamore & alta

vrbes, populi, gentes, inserantur: efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere iam quo assensu senatus, quo gaudio exceptum est? cùm candidatis, vt quemque nominaueras, osculo occurreres, deuexus quidem in planum, & quasi vnus ex gratulantibus. te mirer magis? an improbem illos, qui effecerunt, vt istud magnum videretur, cùm velut affixi currulibus suis manum tantùm & hanc cunctanter, & pigrè, & imputantibus similes promerent? Contigit ergo oculis nostris insolita facies, princeps & candidatus æquales & simul stantes: intuerique parem accipientibus honore, qui dabat. Quod factum tuum à cuncto senatu quàm vera acclamatione celebratum est: tanto maior, tanto augustior. nam cui nihil ad augendum fastigium superest, hic vno modo crescere potest, si se ipse submittat: securus magnitudinis suæ. Neque enim ab vllo periculo fortuna principum longius abest, quàm ab humilitate. Mihi quidem non tam humanitas tua, quàm intentio eius admirabilis videbatur. Quippe cùm orationi oculos, vocem, manum, commodares, vt si alij eadem ista mandasses, omnes comitatus numeros obibas: atque etiam cùm suffragatorum nomina honore, quo solent, exciperentur, tu quoque inter excipientes eras, & ex ore principis, ille senatorius assensus audiebatur: quódque apud principem perhiberi testimoniũ merẽtibus gaudebamus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

voce prolata, quæ ſtatim ſequitur: tanto maior, tanto auguſtior es ſcilicet cùm te deprimis. *Cui*) Vt Traiano, qui maximus omnium erat. *Submittat*) Humiliauerit. humanè ſe geſſerit. *Securus magnitudinis ſuæ*) Satis ſciens ſe eſſe magnum. *Quam ab h.*) Non eſt timendum vt principes incidant in humilitatem, cùm ſit eorum conditio altiſſima. *Intentio*) Perfectio, diligens cura. *Orationi*) Tuæ. *Commodares*) Applicares, concordares ſecundum oratorum præcepta. *Oculos, vocem, m.*] De quibus abundè prænotatum ex ſententia Fabii. *Vt*] Tanquam. *Alij*] Priuato, qui obſequeretur tibi. *Numeros*) Gradus, ſpecies. Eutropius, Honoribus auxit Traianus quos mediocri familiaritate cognouiſſet. *Comitatu*] Humanitatis, facilitatis. *Suffragatorum*] Qui dabant ſuum ſuffragium candidatis. *Exciperentur*] Approbarentur à ſenatoribus conſueto honore, & laude. *Intere.*] In numero laudantium. *Senatorius a.*] Quo vtuntur ſenatores in ſuffragiis. *Gaudebamus*] Aliàs. *Merentibus*] Bonis.

Perhibebatur à p.) Ipſe Traianus erat teſtis integritatis vniuſcuiuſq; *Faciebas*] Illos optimos. tanti putat iudicium Traiani, vt dum dicit eos optimos, faciat optimos. *Iudicium ſ.*] A quo iam fuerant probati. *Lætabatur*] Senatus. *Se ornari*) Iudicium ſuum comprobari. *Illos*] Candidatos. *Nam quod p es*] M. Tullius pro Murena: quæ deprecatus inquit à diis immortalibus ſum conſul more inſtitutóque maiorum illo die, quo auſpicato comitiis centuriatis L. Murenam conſulem renunciaui, vt ea res mihi magiſtratuíque meo populo plebíque Romanæ bene atque feliciter eueniret. & mox. Quod ſi illa ſolennis comitiorum precatio conſularibus auſpiciis conſecrata tantam habet in ſe vim, & religionem, quantam reip. dignitas expoſtulat. *Illa ipſa ordinatio comitiorum*] Aut generaliter accipiendũ eſt pro creatione magiſtratuũ per comitia, aut quod magis probo, tangit ordinẽ comitiorũ à Traiano immutatum reuocata lege tabellaria, cui⁹ rei meminit lib. iii. epiſtola ad Meſſiũ Maximũ. *Bene ac f.*) In primis comitiis bene ceſſit, ſed in ſequẽtib. multa iocularia ac fœda ſũt facta. quod etiã l. iiii. refert. *Tale*] Eius generis. *Omn.t*) Omnia proſperè cedant. *In quo*] A quo

perhibebatur à principe. Faciebas ergo cùm diceres optimos, nec ipſorum modò vitæ à te, ſed iudiciũ ſenatus comprobabatur, ornarique ſe non illos magis, quos laudabas, lætabatur. nam quòd precatus es, vt illa ipſa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eueniret nobis, reipub. nonne tibi tale eſt, vt nos hunc ordinem votorum conuertere debeamus? deos denique obſecrare, vt omnia quæ facis, quæque facies proſperè cedant tibi; reip. nobis, vel ſi breuius ſit optandum, vt vni tibi, in quo, & reſp. & nos ſumus. Fuit tempus, ac nimium diu fuit, quo alia aduerſa, alia ſecunda principi, & nobis: nunc communia tibi nobiſcum tam læta, quàm triſtia: nec magis ſine te nos eſſe felices, quàm tu ſine nobis potes. An ſi poſſes, in ſine votorum adieciſſes, vt ita precibus tuis dij annuerent, ſi iudicium noſtrum mereri perſeuerasſes? Adeo nihil tibi amore ciuium antiquius, vt antè à nobis, deinde à dijs, atque ita ab illis amari velis, ſi à nobis ameris. Et ſanè priorum principum exitus docuit, ne à Dijs quidem amari, niſi quos homines ament. Arduum erat has precationes tuas laudibus adæquare. adæquauimus tamen. qui amoris

depẽdet reip. ſalus & noſtra. *Nimiũ diu.*] Quia Domitianus ſęuus nimiũ diu fuit in imperio. *Quo*] Precabamur. *Alia aduerſa, alia ſ.*] Nã ſi bona malo principi precabamur, nobis mala imprecabamur. quæ n. proſpera tyrãno ſunt, ea ciuibus aduerſa. *Nunc c.*) Nũc verò & ſecũda, & aduerſa etiã nobis cõmunia ſunt, quia bonus es, & tanquã noſtrũ vnus, bonúmq; publicũ a-

Ardor] Stimuli, faces, trãſlata verba ꝓ incitamẽtis. *Voces*] Acclamationes, laudes. *Nullus terror eu.*] Nulli vnquã principum dictæ fuerũt ob metũ. *Hæc*] Qualiatibi acclamauim⁹. *Securitatũ*] Sub Domitiano, cui oẽs adulari cogebãtur. *Diciſti*] Nã & Traianus erat ex ſenatoribus, immò cõſularis. *Excogitat*] Noua fingit. idẽ alibi, Nã ingenioſior eſt ad excogitandũ ſimulatio veritate, ſeruitus libertate, met⁹ amore. *Quæſita*] Inuenta ab eo quod præceſſit. *Aliud*] Diuerſũ. *Neutrum ſimulationes expreſſerint*] Poſſunt ſimulationes triſtitiã & gaudium fingere, ſed nequaquã exprimere. *Sua*] Propria, cõueniẽtia miſeris. id eſt triſtia. nã cùm ſit oratio maxima cordis prænuncia, difficile eſt quoquomodo non oſtendere verbis affectus animi. Pacatus. fingit quidẽ timor gaudium, ſed ita intimos mentis affectus proditor vultus enũciat, vt in ſpeculo frõtiũ imago extat animorũ. *Sua felices*) Læta, exultantia. *Iã maxime*] Quã plurimũ. *Ab vtriſque*] Miſeris & felicibus. *Dicãtur*] Cõſueta ſint dici. *Habitus*) Remãſit. eſt aũt habit⁹ corporis qualitas, nõ natura, ſed induſtria cõparata, maximè pertinẽs ad geſtũ, ſiue triſtẽ, ſiue hilarẽ. habitudo verò bona mẽbrorum cõpactio. Apuleius: cõtinuatio litterati laboris habitudinẽ tenuat. & ſecundo aſini. omnẽ Fotidis habitudinẽ ſcribit diligẽter exploraſſe. nono vtrũq; cõplexus eſt. quidã, inquit, procerus, & vt indicabat habitus atq; habitudo, miles. Terẽt. in Eunuc. quæ habitudo corporis, at Macrob. ſed tota Daretis fatigatio habitu depingitur. aſt illum fidi ęquales, & rel. qua *Extulerat*] A domo ſua in curiã. *Veſtigio*] Loco. *Ineſſigaudio*] Gaudiũ cogit homines facere quę nõ intẽdũt. eſt. n. animi paſſio. vnde Gell. lib. 3. cap. 15. tradit, multos inſperato gaudio expiraſſe. *Es*] Noſtro gaudio. *Tua mode-*

mas. *Nos poſ.*] Eſſe felices. *Potes*] Eſſe felix, quia doles cõmuni omniúc alamitate. *Sine p.*] Eſſe felix ſine nobis. *Ita*) Hac cõditione. *Mereri*] Iudicium noſtrum comprobari ab vniuerſo ſenatu. *Antiquius*] Carius, acceptius, potius. *Exactus*] Mors violẽta, qualis Caij, Claudij, Neronis, Galbę, Othonis, Vitellij, Domitiani. *Adæquauimus*] Noſtris acclamationibus.

ardor? qui ſtimuli? quæ faces illas nobis acclamationes ſubiecerũt? non noſtri Cæſar ingenij, ſed tuæ virtutis tuorúmq; meritorũ voces fuerũt, quas nulla vnquã adulatio inuenit, nullus cuiuſquã terror expreſſit. Quẽ ſic timuimus vt hæc fingeremus? quẽ ſic amauimus vt hæc fateremur? Noſti neceſſitatẽ ſeruitutis quãdo ſimile aliquid audiſti, & quando dixiſti. Multa quidẽ excogitat metus: ſed quæ appareãt quæſita ab inuitis: aliud ſolicitudinis, aliud ſecuritatis ingeniũ eſt: alia triſtiũ inuẽtio, alia gaudẽtiũ. Neutrũ ſimulationes expreſſerint. habẽt ſua verba miſeri, ſua verba felices, vt quæ iam maximè ab vtriſq; dicantur. Teſtis ipſe es quæ in omniũ ore lætitia: nõ amictus cuiquã, nõ habitus quẽ modò extulerat: inde reſultantia vocibus tecta, nihilq; tãtus clamoribus ſatis clauſum. Quis tũc non è veſtigio ſuo exiluit? quis exiluiſſe ſenſit? multa fecim⁹ ſpõte, plura inſtinctu quodã & imperio. nã gaudio quoq; cogendi vis ineſt. nũ ergo modũ ei tua ſaltẽ modeſtia impoſuit? nã quãto magis à te reprimebatur, exarſimus, nõ cõtumacia Cæſar, ſed vt in tua poteſtate eſt an gaudeamus, ita in quãtũ nec in noſtra. Cõprobaſti & ipſe acclamationũ noſtrarũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtia] Quę nos iubebat imponere finẽ acclamationibus. *Exarſimus*] Tanto magis ſume extrinſecus. *An gaudeamus*] Bene re-

Fidem] Quòd eſſent vere. *Lacrymarum tuarum veritate*] Quia tuis lacrymis quæ gaudio erumpebant, credidiſti noſtras acclamationes eſſe veras. *Sãguinis in ore*] Ruboris in facie. nihil aliud eſt rubor, quàm color ſanguinis. qui gaudent ideo rubeſcunt, quia gaudium extrinſecus contingit. ad hoc animoſo curſu natura feſtinat, quã ſanguis comitando quaſi alacritate integritatis ſuæ compotem tingit cutem, & inde ſimilis color naſcitur. hæc Macrobius in Saturnalibus. ſequẽtia tamen indicant, rubuiſſe Traianum pudore, nam rubor ex animi pudore naſcitur, cuius hæc cauſa. natura cùm quid ei occurrit honeſto pudore dignũ, imũ petendo penetrat ſanguinẽ, quo cõmoto atq; diffuſo, cutis tingitur, & inde naſcitur rubor. dicũt & phyſici, quòd natura pudore tacta ita ſãguinẽ ante pro velamento tendat, vt videmus quemque erubeſcentem manum ſibi ante faciem frequenter opponere. *Ne quando non*] Vt ſæpe daretur. *Hoc ipſum*) Ordo eſt. vt interrogaremus has ſedes, quaſi nobis reſponſuras hoc ipſum, id eſt, totidem voces per echo ſaltem reddituras, viderint ne vnquam principis lacrymas: perinde ac ſi diceret, nemo imperatorum vnquam tam tenerè & præ pudore in ſenatu lacrymas effudit, quamuis ſcribat Tranquillus Tiberium in ſenatu fleuiſſe, ſed alia de cauſa. eſt autem ſpecies idolopœiæ cùm ſenſum mutæ perſonæ dare conetur. *At ſenatus*) Lacrymas. *Poſteros*) Senatores. *Eadem*] Qua tu precatus es pro ſalute omnium. *Quod non audiant*] Eaſdem acclamationes, quas intelligent Traiano dictas. *Animum*] Dotes animi. *Vera*) Felicitas. Plato felicitatem quinque partitam diffinit. primam eius partem bene conſulere, ſecundam

fidem, lacrymarum tuarum veritate. vidimus humeſcentes oculos tuos, demiſſúmque gaudio vultum, tantúmque ſanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incenſi ſumus, vt precaremur, ne quando tibi non eadem cauſa lacrymarum, vtq; nunquam frontem tuam abſtergeres. hoc ipſum, has ſedes nobis quaſi reſponſuras interrogemus, viderint ne vnquam principis lacrymas? at ſenatus ſæpe viderunt. Onerasti futuros principes, ſed & poſteros noſtros. nam & hi à principibus ſuis exigent, vt eadem audire mereantur, & illi quod non audiant indignabuntur. Nihil magis poſſũ propriè dicere, quàm quod dictum eſt à cuncto ſenatu: ô te fœlicẽ! quod cũ diceremus, non opes tuas, ſed animũ mirabamur. eſt enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cũ multa in illo die dicta ſunt ſapiẽter & grauiter, tũ vel imprimis hoc:

gendo. *In quantum*) Ad quantam menſuram gaudeamus. *Nec in noſtra*) Eſt, cùm in gaudio ſit vis imperij.

ſenſibus & bona valetudine corporis vigere, tertiam in rebus gerendis fortunatum eſſe, quartam gloria & claritudine apud homines excellere, quintam pecuniis rebúſque cæteris ad omnes vſus humanitatis affluere. primum illud ex eruditione, multarúmque rerum peritia, & experimento contingere. ſequens ex corporis membris accidere, vt ſi quis videt oculis, audit auribus, narium præterea & oris ſenſu viget, & integritate membrorum, quæ ſenſuum inſtrumenta ſunt. tertium inde prouenire, ſi quis quod agere intendit, ita egerit vt decet ſapientem & ſtrenuum virum. quartum illud ſcilicet gloriæ celebritatem ex opinione bonitatis manare. poſtremum rerum affluentia eſt, cùm cui ad vitæ vſum ita ſuppeditat pecuniarum copia, vt & amicos fouere beneficio, & largè ac liberaliter cuncta neceſſaria ſubminiſtrare valeat. hæc cui ſuppetant omnia eum perfectè felicem ac beatum eſſe. *Videri dignum felicitate*) Exiſtimari bonum, ita vt mereari eſſe felix. *Illo die*) Quo tibi acclamauimus.

Crede

Crede nobis) Crede noſtro teſtimonio, te felicem eſſe, crede etiam tuo qui non crederes te felicem, niſi eſſes. *Hoc*) Te felicem eſſe, crede nobis & tibi. *Alium*) Deceperit dum virtutem ſimulat malus. *Nemo ſeipſum*] Vt qui ſe intus & in cute nouerit. *Modò*] Dummodo. *Introſpiciat*] Rectè examinet & diſcutiat. *Vitam*] Suam. *Quid*] Conſcientia principis de ſe, boni bona, mali mala. *Sibi*] Intra ſe. *De ſe*] Vt dij ſic ſe amarent ſicut ille deos. *Mediocriter amanti*] Precati ſumus hoc, quia certò ſcimus, te nos amare plurimum. *Tu*] Amares nos. *Inter iſta*] Inter precandum ſuperiora. nam quædam conſueuerant peculiaria verba precibus interponere dum acclamarent imperatoribus, qualia ſunt apud Lampridium in acclamationibus Alexandri, dij te ſeruent. pariter apud Volcatium in Auidio, & Lampridium in Commodo, exaudi Cæſar. *Ciuitas religionibus dedita*] M. Tullius de reſponſis aruſpicum: deorum numine hoc tantum imperiũ natum eſt & auctum, & retentum. nec enim numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec caliditate Pœnos, nec artibus Græcos, ſed pietate & religione, atque hac vna ſapientia, quòd deorum immortalium numine omnia regi gubernarique proſpeximus, omnes gentes nationéſque ſuperauimus. lege plura de religionibus Romanorum, libro primo apud Maximum. *Piè merita*) Quia in deos extitiſſet pia & religioſa. *Aſtrui*) Addi. *Imitentur*) Ita nos amentur, ſicut Traianus. *Singula*] Tua dicta. *Quæ*) Quas acclamationes. *Ne qua interciderent*) Ne forte deperirent & intercidirent. *In publica acta*) In tabulis, in quibus publica

crede nobis, crede tibi. Magna hoc fiducia noſtri, maiore tamen tui diximus. Alius enim fortaſſe alium, ipſum ſe nemo deceperit, introſpiciat modò vitam, ſéque quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus noſtris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. quanuis enim faceremus quæ amantes ſolent, illi tamen non amari ſe credebant ſibi. Super hæc precati ſumus, vt ſic te amarent dij, quemadmodum tu nos. Quis hoc aut de ſe, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipſis quidem hæc fuit ſumma votorum, vt nos ſic amarent dij, quomodo tu. Eſtne verum quod inter iſta clamauimus, O nos felices? Quid enim felicius nobis, quibus non iam illud optandũ eſt vt nos diligat princeps, ſed dij quemadmodum princeps? Ciuitas religionibus dedita, ſempérque deorum indulgentiam piè merita, nihil felicitati ſuæ putat aſtrui poſſe niſi vt dij Cæſarem imitentur. Sed quid ſingula conſector & colligo, quaſi verò aut oratione complecti, aut memoria conſequi poſſim quæ vos P. C. ne qua interciperet obliuio, & in publica acta mittenda, & incidenda in ære cenſuiſtis? Ante orationes principum tantùm eiuſmodi genere monumentorum mandari æternitati ſolebant: acclamationes quidem noſtræ parietibus curiæ claudebantur. erant enim quibus nec ſenatus gloriari, nec princeps poſſent. has verò & in ſingulis exire, & poſteris prodi, cùm ex vtilitate, tum ex dignitate publica fuit. Primùm vt orbis terrarum pietatis noſtræ adhiberetur teſtis & conſcius, deinde vt manifeſtum eſſet audere nos de bonis maliſq; principibus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

acta incidebantur. relege prænotata. *Orationes principum*) A principibus habitas: an principibus dictas, quod magis placet. *Eiusmodi genere monumentorum*) In acta publica. *Parietibus curiæ*) Tantùm in senatu dicebantur. *Erant eiusmodi*) Id, est, falsæ, adulatoriæ. *In singulis*) Tradere vnicuique vnde multi post modum hoc secuti sunt.

Non tantùm post ipsos) Sed etiam dum viuunt. *Gratos fuisse*] Modò principes bonos habuissemus, quibus deberemus tales dicere acclamationes. *Antea*] Ex directo tempora Domitiani notat, nam satis constat Tito viuenti, multas acclamationes dictas, & mortuo tantas senatum gratias laudésque egisse, quantas congessit, nec viuo vnquã nec præsẽti. *Non licuit*) Quia principes erant pessimi. *Gratos*) Traductio, color. *Expostulatum*) A te expetitum cùm velles imponi modum, aliàs conquestum. *Affectus*] Alacritatem, gaudium. *Tua merita*] Laudes ob merita, quæ in nos contulisti. *Exemplo*) Vt hoc nostrum factum posteri imitarentur, tanquam formulam & iudicem. *Habeántque muneris tui*) Hoc acceptum tibi referant. *Instruendum*) Est parandum, instituendum. *Non de se.*) A te iam inceptum. *Non submouenda*) Adulatio cui Traianus aures obstruxerat, inde Martialis in commendationem illius Frustrà blandiciæ venitis ad me Atritis miserabiles labellis. *Quæ*] Bona. *Si faciant*) Modò illa faciant. *Oculis*) Cùm præ nimio gaudio flesti. *Ames illum diem*] Libẽter recorderis illius diei. *Vincas*) Maiora facias. *Noua*) Inusitatos honores. quare ad Seuerum se consulentem, quid consul designatus in honorem principis conferret, dixerat, recentia opera maximi principis præbent facultatem noua, magna, vera, censendi. *Nisi ob eadem facta*] Nisi similia feceris. *Iam quàm antiquum*] Laudabile, antiquis simile. transit ad iudicium Marij Prisci, qui repetundarum reus damnatus est, interdicta ei Italia, quod latius epistola ex libro secũdo narrauit. vbi fermè eadem, quæ hic dicuntur, scripta offendes. iã scilicet hoc ipsum pulchrum & antiquum senatũ nocte dimitti, triduo reuocari, triduo contineri. confido nũc nõ inuẽturos qui audeant negare Iuuenalem non scripsisse satyram suam sub Traiano, cùm expressè per Secundum colligatur iudicium illud Marij, cuius in prima satyra fit mentio, factum sub Traiano & præsente eo. *Consulare*) Consulis proprium. & ad officium consulis pertinens. erat enim consul tunc Traianus & præsidebat. *Triduum totũ*] Suprà recitauerat occupatũ triduũ in hac tantũ Marij & sociorũ eius accusatione & cõdẽnatione.

non tantùm post ipsos iudicare: postremò, vt experimento cognosceretur, & ante nos gratos, sed miseros fuisse, quibus esse nos gratos, probare antea non licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est ne affectus nostros, ne tua merita supprimeres? denique vt in posterum exemplo prouideres? Discant & principes acclamationes veras falsásque discernere, habeántque muneris tui quòd iam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deserendum: non submouenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est & quæ facere, & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea quæ sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer, nisi vt hæreat animo tuo gaudium, quod tunc oculis protulisti? Ames illum diem, & tamen vincas, noua merearis, noua audias: eadem enim dici nisi ob eadẽ facta non possũt. Iam quã antiquũ, quàm consulare, quòd triduum totum senatus

sub exemplo tui sedit cùm interea nihil præter consulem ageres. Interrogauit quisq; quod placuit, dissentire, discedere, & copiam iudicij sui reipublicæ facere, tutum fuit. consulti omnes atq; etiam dinumerati sumus: vicitque sentẽtia, non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hiscere audebat, præter miseros illos, qui primi interrogabantur? cæteri quidẽ defixi & attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur? Vnus, solúsque censebat, quod sequerentur omnes, & omnes improbarent, imprimis ipse qui censuerat. adeo nulla magis omnibus displicent, quàm quæ sic fiunt, tanquã omnibus placeant. Fortasse imperator in senatu ad reuerentiam eius componebatur, cæterũ egressus statim se recipiebat in principem, omniáque consularia officia abigere, negligere,

Sub exemplo tui) Ad imitationem tui te præsidente. *Sedit*] Fuit in consilio. *Præter consulem*] Præter officium consulis & non principis. *Quisque*] Senator. *Dissentire*) Discedere licuit. nam cùm Tertullus censuisset septingenta millia quę Afris Marius extorserat, ærario inferenda, Mario vrbe Italiáque interdicendum. Martiano hoc amplius, Africa: omnes assensere vsque ad Pompeium collegam, qui & septingenta millia ærario inferenda & Martianum in quinquennium relegandum, Mariũ repetũdarum pœnæ, quam iam passus esset, censuit relinquendum erant in vtraque sententia multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore, vel molliore. nam quidã ex illis quoque qui Cornuto videbãtur assensi, hunc qui post illos censuerat sequebantur sed cùm fieret discessio, qui sellis consulum astiterant in Cornuti sententiam ire cœperunt. tũ illi, qui se Collegæ annumerari patiebãtur in diuersũ transierunt, Collega cũ paucis relictus est. & libro sexto Traianũ laudãs. Malis, inquit, hic optimus separari non alio magis poterat, quàm diuersitate cẽsendi. Tacitus etiam memorat, sub imperatore Traiano licuisse sentire quę velles, & quæ sentires dicere. *Et eo pram iudicij sui reipublicæ facere*] Dicere sententiã suam pro bono reipublicæ. *Dinumerari*] Quia non poterat fieri vllum senatusconsultum, nisi maior pàrs senatorum interfuisset. an cùm dissentirẽt, numerati sunt vtra in parte plures essent. Vt alludat ad illud, numera senatum. *Non p.*] Non quia prima, fuit enim primò, sed quia melior, ideo Cornuti sentẽtia obtinuit. *Quis*) Senator. *Antea*] Sub Domitiano, cũ nemo poterat liberè loqui quare ad Aristonem, Prospeximus inquit, curiam, sed trepidam & elinguem, cùm dicere quod velles, periculosum, quod nolles, miserum. *Miseros*) Quia metu mortis cogebantur sentire quæ imperator volebat. *Cæteri*] Senatores. *Sedentariam n.*] Assensum necessarium sedendo. non enim audebant contradicere. solùm igitur tanquam ad sedendum conuocati assentiebant primæ sententiæ, veluti ex ore imperatoris prolatæ. sedentaria igitur à sedendo dicta. Apuleius in primo limine sui asini. vt etiam fatigationem sedentariam incessus vegetatione discuterem. Columella libro decimotertio. neque enim sedentaria eius opera est. *Vnus consul*] Designatus, qui id decernebat quod sentiebat imperatorem velle. an imperator qui præsidebat. *Omnes improbarent*] Quia iniustum erat. *Ipse*] Consul designatus. *Sic fiunt*] Sine vlla controuersia, & nemine dissentiente. nam illa inuitò decernuntur, id autem fit sub tyranno. *Fortasse*] Aliquando. *Imperator*] Domitianus, siue alius. *Eius*] Senatus. *Componebatur*] Lectica deferebatur, præsidebat. *Egressus*] E curia. *In pri.*] In qualitatem & personam principis. *Consularia o.*] Reddendi ius, locandi publicos redditus, sumptus temperandi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

de rebus dubiis consultandi. hinc Ouidius ad Sex. Pompeium scripsit. Aut reget ille suos dicēdo iura Quirites
Conspicuū signis cùm premet altus ebur. Aut populi
re ditus positam componet ad hastam, Et
minui magnæ non sinet vrbis opes, Aut vt
erunt patres in Itala templa vocati. De
tanto dignis consule rebus aget, Aut feret
Augusto solitam natóq; salutem, Déque
parum noto consulet officio.

Contemnere] Quod validissimum fuit in fine locauit: maius enim est contemnere, quàm abigere, quia multos, vt diximus, consulatus titulo tenus gessit Domitianus. *Ille*] Traianus, tanquam de absente loquitur. an magis respexit ad tertium consulatum, quo iam functus erat, cùm hæc scriberet. *Ita consul*] Ita consulatum gessit. *Tantùm consul*] Et non princeps, tantùm consulatum gerens, & non simul principatum. *Nihil putabat*] Sensus est, solùm se consulibus parem existimabat, & nihilò supra. sed hoc per contrarium dixit. *Arrogantiæ principalis*) Pompa qua solent vti principes. *Præcursorum*) Anteambulonum. *Detineret*] Moraretur. *Nullus*] Repetitio Secundo familiaris, cum ab eodem verbo in rebus similibus & diuersis principia sumuntur. *In limine*) In ingressu palatij. *Consultare aues*] Captare auguria. *Numinum monitus*] Idem per diuersa. nam auguriis credidit antiquitas, quæ facienda vitandáue hominibus deos indicasse. monita autem deorum & in numero multitudinis neutri ac masculini generis. Virgilius, Ille Iouis monitis immota tenebat Lumina. Persius Hos pueris monitus patres infundere lippos. monemus consilio, & ante rem. *Perturbabatur*) A via. *Viatoribus*] Ministris à via dictis. erant enim viatores magistratibus parentes, & senatores ducésque ex agris ad officia vocantes. vnde M. Tullius scripsit, à via in senatū accersebantur & Curius & cæteri senes, ex quo qui eos accersebant viatores nominati sunt. & Plinius lib. xviij. Cincinato, inquit, viator attulit dictaturam, dicens vela corpus, vt perferam senatus populiq; Rom mandata. ex quo apparet fuisse ministros publicos. Sed autore Valerio, officium erat intra seruilem habitum. *Pudor*] Modestia. *Fascibus*] Lictoribus. *Alienat.*] Non principalis, sed popularium. *Et consulem &c.*) Traianum vadentem pedibus. *Tam modicum*) Tanta modestia. *Antiquus*] Optimus, similis antiquis *Sub bono p.*] Sub imperio boni principis alicuius. *Illi*] Traiano erat. *In forum*] Ad ius dicendum populo. *In campum Martium*] Vbi renuntiabātur cōsules. *Comitia consulum*] Quæ cēturiata dicebātur. *Renūciatione*] Declaratione. in fine eadē ferè tractat. tuo inquit, iudicio consules facti, tua voce renunciati sumus, vt idē honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. renunciare alioquin dicimus eam rē

contemnere solebat. Ille verò ita consul vt si tantùm consul foret, nihil infra se putabat, nisi quod infra consulem esset. ac primùm ita domo progrediebatur vt illum nullus apparatus arrogantiæ principalis, nullus præcursorum tumultus detineret. vna erat in limine mora consultare aues, reuererique numinum monitus. nemo perturbabatur, nemo submouebatur, tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, vt plerunque aliena turba subsistere, & consulem, & principem cogeret. Ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, vt antiquus, aliquisque magnus consul sub bono principe incedere videretur. Iter illi sæpius in forum, frequenter tamen & in campum. nā comitia consulum obibat ipse. tantùm ex renūciatione eorū voluptatis, quantū prius ex destinatione capiebat. Stabāt candidati ante curulem principis, vt ipse ante consules steterat,

quæ in placito & promissione venit, autore Pediano. Agrestius autem sic distinxit: nunciatur de longinquo, denunciatur de præsenti, annunciatur de futuro, renunciatur de excusando & repudiando: vel renunciare est quasi secretum narrare. nam illud re superuacuum est. Cicero, renunciatum mihi. Secundus, postquam renunciatum fuit. Terentius in Andria, id here tibi renuncio futurum. *Ipse*) Traianus candidatus. *Ante curulem*) Sellam, quod iam latiùs tractauit. Imperator ergo & Cæsar & Augustus Pontifex Maximus, stetit ante gremium consulis, sedítque consul principe ante se stante, & sedit inturbatus, interritus & tanquam fieri soleret. quinetiam sedens præbuit iusiurandum, & ille iurauit, expressit explanauítque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset, deorum iræ consecraret.

Adigebantur] A consule cogebantur iurare. *Tantum putat*] Tantum fidei & religioni tribuit. *Tribunali*) Iuri dicendo. Augustum pariter Tranquillus laudat, quòd ius dixerit assiduè, & in nocte nonnunquam, si parum valeret corpore, lectica pro tribunali posita, vel etiam domi cubans. *Aequitatis*) Clementia, iustitia, benignitas, fides, fortudo in periculis communibus, iucunda est auditu, in laudationibus. & quoniam singularum virtutū sunt certa quædam officia ac munera, & sua cuiq; virtuti laus propria debetur, erit explicandum in laude iustitiæ. quod nunc obseruat Secundus ex præcepto Ciceronis. quid cum fide, quid cum æquitate, quid cum eiusmodi aliquo officio is qui laudabitur fecerit. *Legum*) Fuit enim iustissimus Traianus, quod Martialis testatur hendecasyllabo, senatorem omnium iustissimum appellando: nam secundū Eutropium militarem gloriam ciuilitate & moderatione superauit. *Vt principem*) Qui maius imperiū habet omnibus magistratibus, quíque mitigare & intendere leges potest. *Se consulē*) Se legibus stare, quod est cōsulis ius, arbitrium, potestas. nam omnia suis magistratibus cognoscenda remittebat. at Claudius, autore Tacito, cuncta legum ac magistratuū munia in se trahebat. *Pleraque ad consulem p.*) Consules enim & prætores inter cæteros magistratus habebāt facultatem in vrbe dicendi ius. *Collegas*] Prætores apparatu penè pares consulibus erant, nam virgas securibus alligatas more consulum per sex lictores tantùm præferebant. nec mirum. quippe consulibus collegæ dati iisdem auspiciis, quamuis imperio minores creabantur. vnde siquis minor prætorem vidisset, equo desiliebat honoris causa, caput adaperiebat, semita cedebat. creatus autem prætor, primùm cùm consules auocarentur à bellis finitimis, neque esset qui in vrbe ius reddere posset. *Populare*] Id sit populo gratum. *Sentiebat*] Verè credebat sibi collegas. *Dignationū*] Honoris, dignitatis, autoritatis. Tacitus lib. xiij. sed ope Senecæ dignationem Burro retentā. & lib. xvij. illi autoritatem senatus, hic dignationem Cæsaris laturus erat. Tranquillus in Caio. reliquas sorores nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit. Apuleius. nam maiorem domum dignatione tui feceris. Plinius lib. xxxv. dignatio autem præcipua Romæ increuit picturæ à M. Valerio Max. consule. nam dignari est dignum existimare honore aliquo. Apuleius xj. suo ille venerando me dignatus affamine. Columella lib. xij. velit

adigebantúrque in verba, in quæ paulo antè ipse iurauerat princeps: qui tantū putat esse in iureiurando, vt illud & ab alijs exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur. Ibi verò quāta religio æquitatis, quanta legum reuerentia. Adibat aliquis vt principē, respondebat se consulē esse. Nullius ab eo magistratus ius, nullius autoritas imminuta est, aucta etiā. siquidē pleraque ad prætores remittebat, atque ita vt collegas vocaret, non quia populare gratúmq; audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliis quoq; honoribus dignari. Virgilius: Haud equidem tali me dignor honore

In ipso honore] Præturæ ſ. *Amplius*] Suprà maius. *Quod*) Cur. *Aſſiduus*) Diutius ſedebas. *Sud.*] Laboris ab eo quod ſequitur *Deſeruit*] Vacat. *Cæterū*] Sine imperio. *Fortunæ indignum*] Fortunam rem indignam feciſſe. *Doceat*] Exemplo ſui conſules inſtituat, qui conſules facturus ſit, iterum enim repete conſules, ſic facturus cōſules doceat cōſules. *Ampl.*] Cōſulatū. *Quid ſit*] Vi et⁹. *Illi*] Conſules, declarati à bono principe. *Quo*] Ideirco. quia iam fuerant experti quanto vſui omnibus fuiſſet tertius conſulatus. *Quartum conſulatum*] Spartianus in Adriano refert Traianum geſtiſſe quartum conſulatum cum Articuleio, quibus coſſ. Adrianus quæſtor fuit. *Imperij hoc verbum*) Fuit, ſcilicet iubere, quod pertinet ad maiores. *Non adulationis*) Nō ideo iuſſit ſenatus vt quartum conſulatum ſuſciperes, quia hoc blandum fore tibi exiſtimaret, quòd ſcilicet imperatori iubere poſſet ſenatus, ſed reuera quòd tu illi parere ſoles. *Quod*) Obſequium. *Alia in re*] Quàm accipiendis conſulatibus. *Cæterorum*] Priuatorum. ſententia prius ab Horatio vſurpata, mortem omnibus communem. *Optimum*) Principem. *Poſt ſe*] Exemplo ſuo. multi enim poſt Traianum ſecuti ſunt laudabiles principes. *Monumentis*) Memoria. *Quæ prima*] Imprimis moderationem & iuſtitiam. *Statuere*] Erigere, extruere. *Libertatem*] Significat habuiſſe in animo Traianum reſtituere Romanos in priſtinam libertatem depoſito imperio, id quod agitaſſe prius Auguſtum Tranquillus meminit. *Quem ergo honorem*] Illa inquit Cicero concinna eſt interrogatio, quæ cùm enumerata ſunt neceſſaria, confirmat orationem ſuperiorem, vt hoc loco *Quod primùm inuenit r. l.* Satis conſtat poſt exactos reges, & remp. in libertatem vindicatam, creatos conſules, annuum magiſtratum, & duorum tantùm. *Ciuile*] Humanum, gratum. *Et conquàm tantùm conſulem*] traductio, color.

dignationis in ipſo honore ponebat, vt non amplius eſſe cēſeret, q̄ aliquis collega appellaretur à principe, quàm q̄ prætor eſſet. Ad hæc tā aſſiduus in tribunali, vt labore refici, ac reparari videretur. Quis noſtrum idem curæ, idē ſudoris ſumit? quis adeo expetitis honoribus aut deſeruit, aut ſufficit? Et ſanè æquum eſt tantum cæteris præſtare conſulibus ipſum qui conſules facit. quippe etiam fortunæ videbatur indignum, ſi poſſet honores dare, qui gerere non poſſet. facturus conſules doceat, acceptūriſque amplißimum honorem perſuadeat ſcire ſe, quid ſit quod daturus ſit. ſic fit vt illi quoque ſciant, quid acceperint. Quo iuſtius ſenatus, vt ſuſciperes quartum conſulatū, & rogauit, & iuſſit. Imperij hoc verbū, non adulationis eſſe, obſequio tuo crede, quod non alia in re magis, aut ſenatus exigere à te, aut tu præſtare ſenatui debes. Vt enim cæterorū hominū, ita principū illorū omniū, qui dÿſibi videntur, æuū omne, & breue, & fragile eſt. Itaq; optimū quenq; niti & contendere decet, vt poſt ſe quoque reip. proſit, moderationis ſcilicet iuſtitiæque monumētis, quæ prima ſtatuere Cos. poteſt. Hæc nempe intentio tua vt libertatē reuoces, ac reducas. Quem ergo honorē magis amare, quod nomen vſurpare ſæpius debes? quàm quod primùm inuenit recuperata libertas? Non eſt minus ciuile, & principem eſſe pariter, & conſulem, quàm tantùm conſulem. Habes etiā rationem

Verecundiæ collegarum tuorum] Vt qui tertium conſulatum pariter ac tu geſſerunt, abſoluas à verecundia, quod tibi pares in conſulatu fuerint. redimes autem ſi quartum conſulatum receperis. *Collegarum*] Repetitio. *Conſulem*) Quarto. *Priuatis*) Sine imperio. *Quod tertium*] Conſulatus. *Annuas*) Recipias quartum conſulatum. *Quibuſque*) Ordo & ſenſus, & ipſe facias nos compotes votorum, quorum potens es, id eſt, accipias quartum conſulatum, pro quibus nobis conſueuiſti eſſe compos. *Apud deos*] Videlicet conſecutus es à diis quæcunque optabamus, an magis quibus votis tu conſueuiſti eſſe compos apud deos. nam quæcunque à diis exigis, conſequeris. *Tanto min.*] Ob modeſtiam tuam, qua incitamur vt æpius conſul fias. *Ille*) Tertius conſulatus tuus. *Remiſſius*) Lenius, frigidius. *Sciremus*] Experti eſſemus. *Experimentum t.*] Quo ſumus experti quantum eo honore præſtares. *Vſum*] Vtilitatem iam cognitam. *Quæ proximè ced.*) Ambiguum, an de votorum nuncupatione, an de acclamationibus intelligat. non multò enim antè dixerat, vota pro Traiano ſuſcepta, ſi bene remp. & ex vtilitate omnium rexiſſet, & ipſum obteſtatum, ne vnquam pro ſe reſp. vota ſuſciperet inuita, aut ſi inuita ſuſcepiſſet, non teneretur. & acclamatum illi ab omni ſenatu, Traianúmque ſenatorum ardorem conatum reprimere. an per hæc mōſtrauit iuſiurandum à conſule datum, & à Traiano ſuſceptum, ſe ſuáque deorum iræ deuouente ſi ſcienter fefelliſſet. *Gaudium*] Tantum nobis ex hoc. *Præſtidebit*] Princeps erit ſenatus, vt in epiſtolis dixerat. *Lætitiæ publicæ*] Omnibus ſenatoribus lætis illius conſulatu. *Aſſeſſum.*] Acclamationes, ob immenſum gaudium. *Nec poterit*] Nam dixerat, quantò magis à te reprimebamur, eò plus exarſimus, non contumacia, Cæſar: ſed vt in tua poteſtate eſt, an gaudeamus, ita nec in noſtra, in quantum gaudeamus. *Pietati*) Ordo eſt. felix ſpecioſúmque certamen fuit pietati ſenatus, cum modeſtia principis: ſeu illa pietas fuerit victa, id eſt, exceſſerit imperium principis: ſeu vicerit, id eſt, non potuerit cohiberi à laudibus Traiani. *Præſumo*] Præuideo. nam & à futuris laudare licet ab antè actis argumentando. *Incognitam*] Admirandam, inauditam. *Proximæ*] Quam ex tertio tuo conſulatu cepimus.

verecundiæ collegarum tuorū. Collegarum inquam. ita enim & ipſe loqueris, & nos loqui vis. onerosa erit modeſtiæ illorum tertij conſulatus ſui recordatio, donec te conſulem videant. neque enim poteſt non nimiū eſſe priuatis, quod principi ſatis eſt. Annuas Cæſar optantibus, quibúſque apud deos eſſe conſueſti, quorum potens es ipſe votorum compotes facias. fortaſſe ſufficiat tibi tertius conſulatus, ſed nobis tanto minus ſufficit. Ille nos inſtituit, & induxit, vt te iterum iterúmque Cos. habere cupiamus. Remiſſius iſtud contenderemus, ſi adhuc non ſciremus qualis eſſes futurus. Tolerabilius fuit experimentum tui nobis, quàm vſum negari. Dabitur ne rurſus videre conſulē illum, audiet, & reddet quas proximè voces, præſtabitque gaudiū quantū ipſe percipiet? præſidebit lætitiæ publicæ autor eius & cauſa, tentabitque affectus noſtros, vt ſolet, cohibere, nec poterit? pietati ſenatus cum modeſtia principis felix, ſpecioſúmque certamen, ſeu fuerit victa, ſeu vicerit. Equidē incognitā quandā, proximáque maiorē præſumo lætitiā. quis enim eſt tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem conſulem ſperet, quanto

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sæpius] Expetientia enim & vsus excolit hominum mores. *Aliùs*) Imperator. *Si non d.*) Si non omne tempus sui consulatus, quod laboribus occupare debuisset, voluptatibus consumpsisset. *Otio*) Interpositio, quo vires animi & corporis reficiuntur. *Hic*) Traianus. *Consularibus curis exolu.*) Depositio consulatu. *Principales*) Ad principem pertinentes. *Tam diligens temperamenti*) Tanta vsus temperantia. *Princeps dum tantum g.*) Personam principis. *Prouinciarum d.*) Libellis prouincialium, & legationibus audiendis. *Occurrat*) Satisfaciat. *Ciuitatum præsid.*) Quod præsidio esset ciuitatibus missis in eas militibus, ne ab hostibus infestarentur, & quod prouidebat, ne ciuitates afficerentur iniuria à præsidiis Romanorum. *In audiendo*) In adeundo Traianum, vt quæ postularent audiret. *Statim*) Conuersio, color per quem ad postremum verbum continenter reuertimur. exornatio sanè repetitioni contraria.

sæpius fuerit ? Alius labores, si non continuò desidiæ, ac voluptati dedisset, otio tamen & quiete recreasset. hic consularibus curis exolutus, principales resumpsit, tam diligens temperamenti vt nec consulis officium princeps, nec principis consul appeteret. Videmus vt prouinciarum desiderijs, vt singularum etiam ciuitatum præsidijs occurrat. nulla in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora. adeunt statim, dimittuntur statim, tandémque principis fores exclusa legationũ turba non obsidet. Quid in omnibus excogitationibus, quàm mitis seueritas, quàm non dissoluta clementia? non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ præcipuum, quàm bene iudicasse. Stant ante te litigatores non de fortunis suis, sed de tua existimatione sõliciti, nec tam verentur quid de causa sua quàm quid de moribus sentias. O verè principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas ciuitates, tumentésque populos nõ imperio magis, quã ratione cõpescere, intercedere iniquitatibus magistratuũ infectũq; reddere quicquid fieri non oportuerit. postremò velocissimi siderismore omnia inuisere, omnia audire, & vndecunque inuocatum statim velut numen adesse & assistere.

Tandémque) Postquam hoc diuersum diu sub Domitiano vidimus. *Obsidet*] Ambit, occupat. *Mitis seueritas*) Hæc est præcipua laus diuersas virtutes in vnum miscere, neque ad summum alicuius procedere, sed alterius asperitatem cum mansuetudine alterius condire. *Non dissoluta*) Non remissa, non indulgens. *Clementia*) Neq; enim quicquam est quod imperatorem Romanum melius commendet gentibus, quàm clementia, hæc Cæsarem deum fecit, hæc Augustum consecrauit, hæc Antonium Pij cognomine ornauit. Est autem temperantia animi in potestate vlciscendi, vel lenitas superioris aduersus inferiorem in pœnis constituendis, & quæ sequuntur apud Senecam libro secundo, de clementia. at Cicero in rhetoricis. Clementia est per quam animi temerè in odium alicuius concitati, comitate retinentur. nam clemẽs est qui de iusto multum remittit, dictus quòd colat mentem suam, nec eam vexat irascendo. *Sedes*) Occupatus es, intentus iudicas. cũ sedere sit iudicis *Fisco*) Imperialibus redditibus *Sententiæ tuæ*) Quam pronuncias in rebus ambiguis, nullum tibi emolumentum quàm iustitiæ laudis. *Fortunis*] Rebus de quibus contenditur. *Existimatione*] Opinione, qualem de eis habeas. *Causa*) Lite. *O verè principis*) Officiũ. *Æmulas ciuitates*) Contendentes inter

inter se de finibus vel dignitate. *Tumentes*] Iratos, discordes. *Imperio principali*) Potestate. *Intercedere*) Occurrere prouidere. Hinc Silius in fine libri xiiij. Traianum designans, inquit, At ni cura viri, qui nunc dedit ocia mundo, Effrenum arceret populandi corde furorem, Nudassent auidæ terrásque fretúmq; rapinæ. *Iniquitatibus magistratuum*] Marium enim Priscum proconsulem Africæ, & Cæcilium Classicum Bethicæ, quamuis defunctum, passus est repetundarum damnari. & Iulij Bassi Bithyniæ proconsulis acta rescindi, daríque à senatu ius omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium. vnde statim subiunxit, infectúmque reddere, quicquid fieri non oportuerit. infectum igitur pro non facto. *Velocissimi syderis*] Solis, diebus singulis orbem percurrentis. *Velut*] Non enim præsentia, sed potentia poterat suis opem ferre subitò. *Assistere*] Patrocinari.

Talia esse crediderim, quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras, & facta mortalium inter diuina opera numerare dignatus est, quibus nunc per te liber, solutúsque cœlo tantùm vacat, postquã te dedit, qui erga omne hominũ genus vice sua fungereris. fungeris enim, sufficísque mandanti, cùm tibi dies omnis summa cum vtilitate nostra, cum tua laude condatur. Quod si quando cũ influentibus negocijs paria feceris, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quæ enim remissio tibi nisi lustrare saltus? excutere cubilibus feras ? superare immensa montium iuga, & horrentibus scopulis gradum inferre?

Talia) Talis prouidentiæ. *Temperat*) Regit. *Nutu*) Ioui in consensu nutum præcipui poëtarum Homerus & Virgilius assignant. M. item Tullius Iouis nutu omnia regi prodidit. & Mamertinus pro consulatu. Poëtæ, inquit, ferunt altissimum illum & cuncta potestate cohibentem deum, qui ditione perpetua, diuina atque humana moderatur, cùm despiciat in terras habitu oris, tempestatum incerta mutare: eius nutu mundum tremiscere, illius hilaritate turbines abigi, nubes fugari, nitentia per orbem serena refundi. *Si quando oculos demisit in terras*) Si aliquando diuertit curam suam à cœlestibus ad humana. falsò tamen finxit antiquitas per interualla deum mortalia curare, vt Virgilius post Aeneæ naufragium, cùm Iuppiter æthere summo Despiciens mare veliuolum, terrásq; iacentes. hic locus non caret adulatione. *Inter diuina*) Ad suam curam pertinentia. *Per te*) Te idem curante. *Liber*) Ab administratione rerum humanarum. *Cælo tantùm* &c.) Solum occupatur circa regimen cœlestium. *Sufficis mandanti*] Satisfacis imperio Iouis. *Condatur*) Finiatur. *Feceris paria*] Satisfeceris, officium tuum executus es, & par ei fuisti. sic alibi dixerat. *Influentibus*) Occurrentibus. *Quæ enim remissio*) Transit ad bona corporis, & laudat à venatione, cuius studio Adrianus eius successor in imperio vsque ad insaniam & periculum detentus est. & Claudianus Stiliconem à venatione commendans, cecinit, Quis Stilicone prior ferro penetrare leones Comminus? aut longè virga transfigere ceruos? *Saltus*) Quos agros non colebant propter syluas, aut id genus vbi possit pasci, & possidebant ab vsu suo, saltus, autore Varrone, nominarunt, vnde Virgilius Saltibus in vacuis pascunt. *Excutere*) Excitare canibus odoris. *Superare immensa*) Ac deinceps verba grauitatem orationis monstrant, quæ constat ix. verborum grauium magna & ornata constructione. *Gradum inferre*) Ingredi. Xenophon in libello de venatione. oportet venatoriæ rei studiosum statura esse agilem, & validum, animo verò patientem, vt laboris victor re ipsa lætetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nullius] Præducis ministri. *Inter h.*] Intervenandum. *Lucos*) Religioni conseruatos quos cædere nefas erat. *Numinibus*] Diis præsertim syluestribus, vt Faunis, Satyris, Dianæ. nam Xenophon in libello præmemorato, refert venationis præceptorum suorum memores dei cultores fieri, & pios, bonos in parentes, in patriã, in amicos, in omnes ciues. *Hæc experientia iuuentutis*] In venatione iuuentus experiebatur suam virtutem. venationis enim studiosi feruntur, Cephalus, Aesculapius, Melanion, Nestor, Theseus, Hippolytus, Palamedes, Vlysses, Mnestheus, Diomedes, Castor, Pollux, Machaon, Podalirius, Antilochus, Aeneas, Achilles. *Futuri duces*] Recitat Xenophon ex venatione bonam valetudinem comparari, ad bellum optimè institutos, hinc bonos milites & pares imperatores euadere. *Fugacibus*] Ceruis, damis, leporibus. *Audacibus*) Vrsis, leonibus. *Callidis*] Vulpibus. *Campestribus*] Frugibus. nam ciuibus venatores vtiles, idem est autor, ferarum internicione, exemplo Calydonij apri, qui scribente Ouidio in metamorph. fata vastabat & agros. *Labor ag.*) Fruges, sata. *Gloriam*] Venandi. *Illi*) Conueniunt Tranquilli verba. laboris, inquit, Domitianus impatiens per vrbem pedibus non temerè ambulauit, in expeditione & agmine equo rarius, lectica assiduè vectus est, armorum nullo, sagittarum vel præcipuo studio tenebatur. centenas varij generis feras sæpe in Albano secessu conficientem spectauere plerique, atque etiam ex industria, ita quarundam capita figentem, vt duobus ictibus quasi cornua efficeret. nonnunquam in pueri procul stantis præbentisq; pro scopo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, vt omnes per interualla digitorum innocuæ euaderent. Lampridius & Herodianus pariter Commodi summam in sagittando peritiam tradidere. *Obire*] Eam assequi. *Fractas clausträ*) Assuetas cauea, & ideò deposita feritate. *Ipsorum*) Imperatorum. *Ludibrium*] Derisionem. *Mentita sagacitate*] Falsa industria, qua vtebantur scopo in sagittando. *Colligerent*] Præuenirent, conficerent. *Huic*) Traiano. *Sudor*] Labor. exercitationis plerunque finis esse debet sudor, aut certè lassitudo, quæ citra fatigationem sit. *In maria p.*] Experiri nauigationem. gestationum læuissima est naui, vel in portu, vel in flumine, vehementior in alto, atq; hæc ipsa intendi vel leniri possunt. Traianus intẽdebat, Domitianus lenibat. *Sequitur Vela*] Nauigat secundo vento. *Manibus*] Contrahendo tanquam nimium tumida. nulla autem res æquè adiuuat cursum nauis, quàm summa pars veli. illinc maximè

nullius manu, nullius vestigio adiutum? atque inter hæc pia mente adire lucos? & occurrere numinibus? Olim hæc experientia iuuentutis, hæc voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur, certare cũ fugacibus feris cursu, cũ audacibus robore, cum callidis astu. nec mediocre pacis decus habebatur submota cãpis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestiũ labor. Vsurpabant gloriã istã illi quoq; principes, qui obire non poterant: vsurpabant autem, vt domitas fractásq; clausträ feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, mentita sagacitate colligerent. huic par capiẽdi, quærendíq; sudor, summúsque, & idẽ gratissimus labor inuenire Enimuero si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, nõ ille fluitantia vela, aut oculis sequitur, aut manibus, sed nũc gubernaculis assidet, nunc cũ valentissimo quoq; sodaliũ certat frangere fluctus, domitare vẽtos reluctantes, remisq; träsfretare obstãtia freta. Quantũ dissimilis illiqui

nauis vrgetur. Itaq; quoties ventus increuit, maiórque est quàm expedit, antenna submittitur, minúsq; habet viriũ flatus. *Assidet*) Regit nauem. *Valentissimo*) Robustissimo. *Frangere fluctus*] Niti contra ventos. *Transfretare*] Transire. *Illi*) Domitiano, qui laboris impatiens autore Tranquillo, per vrbem pedibus non temerè ambulauit.

Albani lacus] Lacus Albanus in nemore Albano à tumulis circumiacentibus inclusus. bello tamen aduersus Veios auctus, per fossas emissus satisfecit & vati Veienti, & Delphico oraculo. quæ res latius libro v. ab vrbe cõdita narratur à Liuio. delectatum secessu Albano Domitianũ, Iuuenalis saty. iiij. & Martialis lib. xj. ac Tranquillus cum Dione meminère in vita eiusdem. erat autem Albanum sub mõte Albano: vnde etiã appellationem accepit veluti arx quædam. *Otium*] Secessũ. *Baiani*] Baiarum portũ in Campania post Misenum locat Plinius. & Strabo lib. j. post Misenũ, nec minus lib. v. deinde dicens profundum litus reductum in sinũ Baias aperit, aquásque calidas & ad voluptatem & ad sanãdos morbos habet accommodissimas. ob hoc deuitandus ille locus secũdum Senecã, quod habet quasdam naturales dotes, quibus illum sibi celebrandum luxuria sumpsit. quare Horatius illarum luxuriam libro 1. Epistolarũ pariter notat. Martialis xi. multis laudat ibi, Litus beatæ Veneris aureum Baias. Baias superbæ blanda dona Mineruæ. denominationem traxisse à Baio Vlyssis socio, testantur Strabo, & Seruius. *Torporẽ*] Tranquillitatẽ. *Inconcussus*) Stabilis, quietus, quod fieri non potuisset, si huc & illuc fluctibus agitaretur. *Religato*] Ad maius nauigiũ, vt & præcedẽs fluctus, si qui fortè fierent, frangeret, & subsequens nullo remorum pulsu concuteretur. *Piaculum*] Pestis, contaminatio *Fœda f*) Turpe spectaculum. *Alienum r.*] Præcedentis nauis gubernatorem. *Velut capta n.*] Tanquam nauis qua Domitianus trahebatur, ab hostibus capta foret. *Defor. ista*] Turpi aspectu, ac indecoro *Fl. atq; am.*) Flumẽ dictũ quòd fluat, à quo stillicidia fluuia, quę ita fluant, cadántq; amnis, id est, flumẽ quod circuit aliquid. nam ab ambitu amnis, autore Varrone deducitur, cui astipulatur Pompeius. amnis, inquit, propriè dicitur à circunnando, ex Græca præpositione ἀμφὶ, quod est circum, tractũ, & nare fluere. Seneca iij. naturalium quæstionũ, flumen est fluens aqua, & profluxu Virgilius vsus est. aut rapidus montano flumine torrens. Plinius libro trigesimosecũdo, reciproci æstus inenarrabilem vim, mare in flumen versum dixit. amnis autem incerto genere fuit apud antiquos, autoribus Festo & Seruio. *Tantum illud nostri dedecoris*] Domitianum Romanis ingens opprobrium, qui Dacis annua tributa pendebat. *Danubius & Rhenus*] Sumptis expeditionibus in Sarmatas & Getas, de quibus Martialis libro nono. Cornua Sarmatici ter perfida contudit Istri. Sudantem Getica ter niue lauit equum.

nãuis Albani lacus ociũ, Baianique torporem & silentium ferre, non pulsum saltem fragorémq; remorum perpeti poterat, qui ad singulos ictus turpi formidine horresceret. itaque procul ab omni sono inconcussus ipse, & immotus, religato reuinctóq; nauigio non secus ac piaculũ aliquod trahebatur. fœda facies, cùm P. R. Imperator alienum cursum, alienúmq; rectorẽ velut capta naue sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant, atque amnes. Danubius ac Rhenus tantũ illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cũ pudore imperij, quòd hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quàm quod hostiũ prospectarent, hostium quibus moris est eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut cãpis superflua, nũc liquida ac deserẽtia lustrare nauigijs,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc) Talia visu deformia. Domitianum trahi nauigio religato. *Romanæ aquilæ*) Exercitus Romanus. repetitio & compar. *Romana ripa*) Infessa à Romanis & ditioni nostræ subiecta. *Quàm quod hostium*) Quàm quod signa & hostium ripa hæc prospectarent. *Hostium*) Germanorum alterius ripę dominorum. resumitur idem verbum per repetitionem. *Illa*) Danubium & Rhenum. *Nunc*) Interdum. *Campi superflua*] Excrescentia, inundantia. *Limpida*] Defecata, quod solet euenire decrescentibus fluminibus. magis placet liquida, vt rigenti opponatur. *Deferentia*] Campos, & in suum alueum redeuntia.

Nandóque superare] Immò concreta pedibus transire. *Per se*] Solam, sine prudentia. fortuna, inquit Xenophon de venatione, corporis & animi fortitudinem comitatur. tangit autem Domitianum. qui secundum Dionem, fuit corpore robusto & audaci animo, sed has dotes nimio luxu debilitauerat. *Durritiem*] Robur. *Validior*] Fortior. fortitudo enim animi est. nam nec omnibus qui fuerunt viri manu prompti, fortis nomen concesserim, quia sine virtute intelligi non potest fortitudo, cuius contrarium ignauiã profert Gellius. illa, autore Seneca de beneficiis, est pericula iuxta contemnens: aut scientia repellendorum, excipiendorum, prouocandorum, ac timendorum contemptrix, terribilia, & sub iugum libertatem nostrã mittentia, despicit, prouocat, frãgit, cuius perpessio patientia, & tolerantia rami sunt. illic est prudentia, sine qua nullum inuenitur consilium, quæ suader, quod effugere non possis, constantissimè ferre: illic est constantia quæ deiici loco non potest, & propositum nulla vi extorquere, dimittit. fortitudo quidem circumsistitur hinc audacia, inde timiditate. audacia confidentiæ, fit abundantia: metus vicium deficientis audaciæ. hæc sumpta ex Apuleio. *Indulgentiæ fortunæ*] Rerum copiæ, imperiales luxus, bona fortunæ, quæ maximè sunt in principibus. *Mollíant*) Eneruent, debilitent. deliciis enim plerunque corporis & animi robur frangitur. quare in præfatione totius operis Liuius, nuper, inquit,

nandóque superare. Nec verò laudauerim per se magnopere duriciem corporis ac lacertorum, sed si his validior toto corpore animus imperitet, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copiæ principales ad segnitiem luxúmque detorqueant. tunc ego seu montibus, seu mari exerceatur, & lætum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor. Video enim iã inde antiquitus maritos dearum, ac deorũ liberos, nec dignitate nuptiarũ magis quàm his artibus inclaruisse. Simul cogito, cùm sint ista ludus, & auocamentum huius, illæ seriæ & intentæ, & à quibus se in tale ociũ recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optimè de cuiusq; grauitate, sãctitate, tẽperãtia creditur.

diuitiæ auaritiam, & abundantes voluptates, desiderium per luxum atque libidinẽ pereundi perdendíque omnia inuexêre. diuitiæ secundum Senecam inflant animos, superbiam & arrogantiam pariunt, inuidiam trahunt, corpus emolliunt. *Lætum*] Bonæ habitudinis. *Maritos dearum*) Qualis fuit Peleus, qui ob fortitudinem Thetidis nuptias meruit. Cephalus à dea raptus, & Hippolytus ob venationem Dianæ charus. *Deorum l.*) Quales nouimus Theseum, Castorem, Pollucem, & alios plures. *Dignitate n.*] Claritate parentum & natalium. *Hũ art.*] Venatione. *Simul*] Etiam. *Ista*] Venatio, gestatio, exercitatio. *Auocamentum*] Solatium, delinimentum. propriè tamen cùm vocibus attrahimur. Apuleius in Apologia. reputo enim animum humanum & puerilem præsertim simplicémq;, seu carminum auocamento, seu odorum delinimento soporari. lib. tamen IX. Secundus aduoca-

mentum dixit, vbi plura inuenies. *Huius*] Traiani. *Ille*) Administrationes publicæ. repete sint. *Voluptates*) Serię & intentæ. hyperbaton. nam mutauit ordinem verborum. sensus est, ex rebus grauibus voluptates quidem sentit Traianus, sed serias & summas. at est aliud voluptatis genus, cùm animus remittitur, & oblectatur lusibus, & honestis corporis exercitationibus. voluptatem enim ponere solemus ad demonstrandam animi hilarem affectionem. est autem secundum Senecam, non illa leuis & fugax, & subinde reficienda, sed stabilis & certa, summa voluptas posse scilicet capere ex horridis voluptatem, & ad id se reduxisse quod eripere nulla fortunę iniquitas possit. Apuleius libro de philosophia, duplicem voluptatem dicebat, eam imprimis laudans, quæ gloriosis actibus veniat, quæ fit honesta, vt pro aliqua præclara administratione suscepta. lege plura apud Gellium, cùm alibi, tum libro octauo, vbi de voluptate diuersæ philosophorum sententiæ recitantur. item Laertium, & Athenæum libro vndecimo. *Recipit*) Refouet, remittit se Traianus. *In tale ocium*] In venationem & gestationem res laudabiles. pulcherrimum enim & humanissimum in vita, seueritatem comitatémque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam excidat. nam autore Seneca in declamationibus, omnibus quidem prodest animum relaxare, excitatur enim quiete vigor. Sunt enim voluptates, secundum Apulei sententiam, qui eas existimat voluptates, & appetibiles, quæ versantur circa honestos actus. *Creditur*) Credit, cognoscit Traianus. *Cuiusque*] Candidati, senatoris, litigantis.

Iam] Præterea. *Quis*] Principum fuit. *Occupationibus*] Administrationibus. *Species*] Forma. nam Domitianus, quem præcipuum respicit, plura seuerè fecit, scenam histrionibus interdixit, castrari mares vetuit, ius diligenter & industriè dixit, nummarios iudices cum suo quenque consilio notauit, magistratibus quoque vrbi cis prouinciarúmq; præsidibus coercendis tantum curæ adhibuit, vt neque modestiores vnquam, neque iustiores extiterint.

Iam quis adeò dissolutus, cuius non occupationibus aliqua species seueritatis insidat? Ocio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant? cùm seriarum laxamenta curarum vitiorum contentione supplerent. Habet hoc primum magna fortuna, quòd nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum verò non modò domos, sed cubicula ipsa, intimósque secessus recludit, omniáque arcana noscenda famæ proponit, atque explicat. Sed tibi Cæsar nihil

Ocio] Desidia paulatim effœminatur animus, atque in similitudinem otij sui & pigriciæ, in qua iacet, soluitur. neque immeritò secundum Columellam, maiores nostri cẽsuerunt tam ocij quàm negocij reddendam rationem. *Plerique*] Multi. vt alios omittam, Augustum in plurimis laudatum principem accepimus alea, stupris, & luxu oblectatum, quanquam scio imprimis Domitianum monstrari, quem recitat Tranquillus quoties ocium esset, alea solitum auocari etiam profestis diebus matutiníq; horis. libidinis autem nimiæ assiduitatem concubitus, velut exercitationis genus. clinopalen vocasse, famámque fuisse quasi concubinas ipse diuelleret, natarétque inter vulgatissimas meretrices. *Aleam*] Genus ludi, cuius species vetitas & concessas iurisconsultus enumerat. alea studiosissimè lusit Claudius, de cuius arte librum quoque emisit. transtatiuè ad alia transfertur: Martialis in distichis, Alea parua nuces & nõ damnosa videtur, Sæpe tamen pueris abstulit illa nates. Liuius primo ab vrbe condita, in dubiam imperij seruitiíq; aleam imus. *Cùm s.*] Sensus est, cùm si quando à rebus seriis animum relaxarent, luxuriæ & ignauiæ idem temporis absumerent. *Contentione*] Oppositione, opponuntur enim vitia seriis. *Habet hoc primũ*] Sententia, color.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magna fortuna] Magistratus, optimates, principes. *Quod nihil t.*] Non vsq; quaq; dissimile Iuuenalis illud, Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimẽ habet, quanto maior qui peccat habetur. *Principum Gerò dom.*) Claudianus in Panegyrico Honorij. Hic te præterea cre-

bro sermone monebo. Vt te totius medio telluris in orbe Viuere cognoscas, cunctis tua gentibus esse Facta palam, nec posse dari regalibus vsquam Secretum vitiis. nã lux altissima fati Occultum nihil esse sinit, latebrásque per omnes Intrat, & obstrusos explorat fama recessus.

Accommodatius) Proprius, conuenientius. *Gloriam*] Tuam. *Penitus*] Intimè, introrsus. *Limine*] Domi, secretò. *Tuos*] Domesticos more boni patrisfamiliæ. laudat à bonis externis, secundum præcepta, vt eorum causam extitisse Traianum argumentetur. *Alios præstare*] Bonos facere. *Circa te*] Familiares, aulicos. sic Tranquillus de Domitiano. omnes circa se largissimè prosecutus. *Similes tui*] Optimos. *Multis dedecori f.*] Qualis Pompeia tertia Cæsari dictatori vxor, quam nõ inuitam Clodius amauit, Iulia Tiberio adulteriis flagrans. insimulata etiam fuit Sempronia tanquam marito P. Scipioni Africano venenum porrexisset. quare Euripides in Iphigenia mandat domi sapienti mulierem probam & bonam habendam, aut non habendam. χρὴ δ' ἐν δόμοισιν ἄνδρα τὸν σοφὸν, τρέφειν γυναῖκα χρηστὴν, ἢ μὴ τρέφειν. *Inconsultius*) Non examinatà prius eius pudicitia. quod imprimis fecit M. Antonius superinducta Cleopatra, & Caius, quem non facile est discernere an matrimonia turpius contraxerit, an dimiserit, an tenuerit. & Claudius recepta in matrimonium Agrippina Germanici fratris sui filia, pellectus in amorem per ius osculi & blandiciarum occasiones. M. Cato Censorinus habuit vxorem Actoriã Paulam, humili loco natam, vinolentam, mentis impotem, & quod nemo posset credere Catoni superbam. meminit diuus Hieronymus. *Retenta patientius*) Sicut idem Claudius, primum retenta impudica Messalina, deinde Agrippina fera & venefica, per quam demum interiit. & Ciceronis Terentiam malè de pudicitia audiuisse accepimus. Socratem à suis vxoribus malè affectum satis constat, autore diuo Hieronymo. Syllam vel ob hoc verè felicem non fuisse, quod Metellam vxorem palam impudicam habuerit. addunt etiam Pompeio Mutiam vxorem adulteram. Philippum Macedonum regẽ ex more cubiculum introeuntem vxor exclusit irata, exclusus tacuit, & suam iniuriam versu tragico solatus est. Domitianus demum, quem ex professo flagellat, Domitiam Longinam Aelio Lamiæ nuptam in matrimonium abduxit: eandem Paridis histrionis amore deperditam repudiauit, intráque breue tempus impatiens dissidij, quasi efflagitante populo reduxit. *Foris*] Circa publica. *Claros*] Illustres propter res gestas. *Domestica infamia*] Vxoris libidines. *Destruebat*) Denigrabat, premebat. *Mariti minores*] Infelices matrimoniis & ideò felicioribus minores. *Vxor*] Plotina,

accommodatius fuerit ad gloriam, quàm penitus inspici. sunt quidẽ præclara, quæ in publicũ profers, sed non minora ea, quæ limine tenes. Est magnificum quòd te ab omni cognatione vitiorum reprimis ac reuocas: sed magnificentius, quòd tuos. Quanto enim magis arduum est alios præstare quàm se, tanto laudabilius, quòd cùm ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit, aut inconsultius vxor assumpta, aut retenta patientius, ita foris claros domestica destruebat infamia, & ne maximi ciues haberentur hoc efficiebat, quòd mariti minores erant: tibi vxor in decus, & gloriam cedit. quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne si

quàm Secundus in epistolis sanctissimam vocat. hæc autore Dione primum palatium ingressa, in gradibus ad populum conuersa, talis inquit, huc ingredior, qualis egredi volo. itaque per omnem principatum se gessit vt nullam meruerit reprehensionem. Traianum autem superuixit authoribus Spartiano, Iunio iurisconsulto, Dione Græco. *Antiquius*) Grauius, modestius, antiquas illas sanctitate referens. laudat à propinquis, quos Marcus Tullius inter bona fortunæ numerat. sed nititur Secundus probare Traianum suos fecisse imitatione sui bonos, quod sanè laudabilius, cùm animi bona longè præcedant fortunæ munera.

Pontifici maximo] Traiano, quem alibi significauimus fuisse pontificem maximum. *Hanc*] Plotinam. *Vbi est autem similis*) Perinde ac si cunctas virtutibus excelleret. *Quam*) Certè, quod ὡς interdum Græcè dicitur. *Fortuna tua*] Imperio. *Nisi gaudium*] Nisi quod lætior est. gaudet enim tuis bonis. *Teipsum*] Tua animi bona, & quia maritus es. *Idem estis inuicem*] Pariter vos mutuo amatis in magna fortuna ac faciebatis in priuata. *Probatis ex æquo*] Mutuò laudatis vos. *Felicitas*] Imperatoria dignitas. *Quàm bene*] Quàm modestè & temperatè. *Eadem*] Plotina. *Cultu*] Vestitu, mundo muliebri. *Ciuilẽ incessu*] Demisso vultu. contra taxatur Iole apud Ouidium quòd elata facie prodiret. Dat vultum populo sublime sub Hercule victo. Grammatici obseruãt incessum pertinere ad nobiliores. *Hoc opus*] Horũ causa Traianus est. *Obsequij gloria*] Satis est gloriæ Plotinæ si obsequitur mariti monitis. *Nullus terror*] Nulli satellites terrorẽ intuẽtibus faciẽtes. hoc refertur ad comitatũ, ambitio ad cultum & incessum. *In quantum patitur f.*] Quantum licet mulieri quæ naturæ debilioris est, id est, saltem per vrbem. *Decuerit hoc i.*] Incedere pedibus Plotinæ decorum esset etiam si tu gestareris. *Sub hac modestia viri*] Sub exemplo tuæ modestiæ. *Dein verecundiã*] Quãto pudore vti debet vxor respectu mariti & sui. honestat enim plurimũ mulieres pudor. *Soror autem tua*] Martiana, cui postea Augustæ cognomẽtũ fuit, & à senatu inter deas cõsecrata. *Sororẽ*] Modestã exemplo fratris. *In illa*] illius moribus. *Tuus candor*] Tua bonitas. candori opponitur vicium, sicut candido nigrum. *Sic effi.*] Maiorem vim teneat. *Bene in*] Hoc ad vxorẽ Plotinã refert, quę à Traiano bonis moribus imbuta fuerat. adolescentem enim

pontifici maximo deligenda sit coniunx, aut hanc, aut similem (vbi est autem similis) elegerit? quàm illa nihil sibi ex fortuna tua nisi gaudium vendicat? quàm constanter non potentiam tuam, sed ipsum te reueretur? Idem estis inuicem, quod fuistis, probatis ex æquo, nihilque vobis fœlicitas addidit, nisi quod scire cœpistis quàm bene vterque vestrum felicitatem ferat. Eadem quàm modica cultu? quàm parca comitatu? quàm ciuilis incessu? mariti hoc opus, qui ita imbuit, ita instituit. nam vxori sufficit obsequij gloria. An cùm videat quàm te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non & ipsa cum silentio incedat? ingredientémque pedibus maritum in quantum patitur sexus imitetur? Decuerit hoc illam, etiam si diuersa tu faciès. Sub hac verò modestia viri quantam debet verecundiam vxor marito? fœmina sibi? Soror autem tua, vt se sororem esse meminit? vt in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? vt si quis eam vxori tuæ conferat dubitare cogatur, vtrum sit efficacius ad rectè viuendũ bene instituti, aut feliciter nasci. Nihil est tã pronum ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

admodum duxerat illam. *Felicter n.*] Atistud sororem Martianam respicit, quę fratrem sortita fuerat imperatorē. sensus est, vtranque esse optimis moribus.

Simultates) Inimicitias. *Aemulatio*] Contentio de pari conditione. *Ea porrò nascitur*] Gradatio *Ex coniunctione*) Inter affinitate coniunctos. *Alitur æqualitate*] Crescit inter pares. *Mulieribus duabus*] Plotinæ & Martianæ. *Suspiciunt*] Venerantur se. *Sua interest.*] Ad se pertinere. *Nihil*] Fit ab illis. *Duas*] Discordes. *Eosdem*] Optimos habet. *Inde*] Ex tuis moribus. *Moderatio*) Vtraque modesta est. *Non periclitabuntur esse priuatæ*] Non periculum erit vt dignitatem perdant. *Quæ non desierunt*) Quæ vixerunt etiam in principatu tanquā essent priuatorum, & vxor & soror. nam modestè & sanctè in summa potestate vitam duxerūt, vt iure nemo de illis conqueri potuerit. *Cognomen Augustarum*] Id quod etiam nunc datur in marmoribus Plotinam & Martianam appellatas Augustas. nam vxores & sorores imperatorum cognomine Augustarum insignire consueuerant Romani. *Deprecatæ*) Abnuerant precibus. *Appellationem patris patriæ*) Suprà memorauit senatum diu contendisse, vt cognomen patris patriæ reciperet Traianus, & tandem obtinuisse quod intenderat. *Seu*) Recusabant. *Plus*) Dignitatis. *In eo*) In hac appellatione. *Hoc*] Tanto laudat vtrasque à modestia. *In splendore titulorum*) In nominibus honorificis. *In iudicijs hominum*) In veritate. *Magnis nominibus*) Augustis. *Pares se faciant*) Verè dignæ sint. *Etiam dum recusant*) Sua modestia. *Exoleuerat*] Desuescuerat. *Amicitia*) Quæ est omnium diuinarum humanarumq; rerū cū beneuolentia & charitate summa consensio. & nihil aliud quàm diligere ipsum, quem ames, nulla indulgentia, nulla vtilitate requisita. Seneca, amare inquit, & amicum esse inter se differunt, immò dissimilia sunt. qui amicus est, amat, qui amat, non vtique amicus est. itaque amicitia semper prodest, amor aliquando etiam nocet. quare Donatus dixit, amicus animi est, amator verò corporis. at alibi, amator ad tempus, amicus in perpetuum. Paulus de verb. sig. amicos appellare omnes debemus, non leui notitia coniunctos, sed quibus fuerint iura cum primis honestis familiaritatis quæsita rationibus. lege alia amicitiarum genera apud Apuleium lib. de philosophia. *Priscum m. b.*) Frequens apud priscos cùm veri reperti sunt amici, de quibus Valerius Max. lib. iiij. bonum autem nullū est tam naturæ aptum, tam conueniens ad res vel secundas, vel aduersas. & solem è mundo tollere videntur, Ciceronis testimonio, qui amicitiam tollunt, qua à diis immortalibus nihil melius, nihil iucundius habemus. nec sine virtute amicitia esse vllo pacto potest, quoquo verteris præsto est, nullo loco excluditur, nunquā intempestiua, nunquā molesta est. nā & secundas res splendidiores facit, & aduersas partiens communicánsque leuiores.

simultates quàm æmulatio, in fœminis præsertim. ea porrò maximè nascitur ex coniunctione, alitur æqualitate, exardescit inuidia, cuius finis est odiū. Quo quidem admirabilius existimandum est, quod mulieribus duabus in vna domo, parique fortuna nullum certamen, nulla contentio est: suspiciunt inuicem, inuicem cedunt: cúmque te vtraque effusissimè diligat, nihil sua putant interesse, vtram tu magis ames, idémque vtrique propositum, idem tenor vitæ, nihílque ex quo sentias duas esse. te enim imitari, te subsequi student: ideo vtraque mores eosdem, quia vtraque tuos habet. Inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. neque enim vnquam periclitabuntur esse priuatæ, quæ non desierunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecatæ sunt quamdiu appellationem patris patriæ tu recusasses, seu quod plus esse in eo iudicabant, si vxor, & soror tua, quàm si Augustæ dicerentur. Sed quæcunque illis ratio tantam modestiam suasit, hoc magis dignæ sunt quæ in animis nostris, & sint, & habeantur Augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius fœminis, quàm si verum honorē non in splendore titulorū, sed in iudicijs hominū reponant? magnísque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant? Iam etiam, & in priuatorum animis exoleuerat priscum mortalium bonum amicitia, cuius in locum migrauerant assentationes, blanditiæ, & peior odio amoris simulatio: etenim in principum domo nomen tantum amicitiæ, inane scilicet, irrisúmque manebat. nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alij domini, alij serui videbantur? Tu hanc pulsam, & errantem reduxisti. habes amicos quia amicus ipse es, neque enim vt alia subiectus, ita amor imperatur: neque est vllus affectus tam erectus, & liber & dominationis impatiens, nec qui magis vices exigat. Potest fortasse princeps, iniquè, potest tamen odio esse nōnullis etiā si ipse non oderit: amari, nisi ipse amet, nō potest. Diligis ergo cū diligaris, & in eo q vtrig, honestissimū est, tota gloria tua est, q superior factus,

Migrauerant) Inuaserāt. *Assentationes*) Adulationes. assentatio enim vitiorum adiutrix procul ab amicitia amoueatur, quæ non modò amico, sed ne libero quidem digna. nulla in amicitiis pestis maior. *Simulatio*] Omnium rerum simulatio est vitiosa, tollit enim iudicium veri, ídque adulterat, sine quo nomen amicitiæ valere non potest. *Peior od.*] Pernicioſior species amicitiæ simulatio quàm assentatio. *Inane*) Simulatum *Principum*) Malorum. nam Augustus coluit amicitias, & mutuas requisiuit, pariter & Titus. *Alij domini, a.s.*) In tyrannorum vita nulla fides, nulla charitas, nulla stabilis beneuolentiæ potest esse fiducia. omnia semper suspecta, atque solicita sunt, nullus locus est amicitiæ. quis enim aut eum diligat, quem metuit? aut eum à quo se metui putet? hunc locum videtur subsecutus in Panegyrico Honorij Pacatus. ecquis, inquit, imperatorum vnquam putauit amicitiæ cultum in regia laude ponendum? humilis hęc virtus, dubiúmque an virtus iudicabatur, nec palatiis digna, sed periculis habebatur. optimus ille ditabat, non etiam diligebat, prodesse nouerat, amare nesciebat. tu amicitiam nomen ante priuatum non solum intra aulam vocasti, sed indutam purpura, auro, gemmísque redimitam, solio recepisti, réque non verbis asseruisti. *Pulsam*] Præsertim à Domitiano. quare meritò Iuuenalis illius amicitiam vocat miseram *Vt a.*) Vt aliæ res imperantur. *Amor imperatur*) Amamus vi. hinc Claudianus dixit non extorquebis amari. *Affectus*) animi passio, quæ dupliciter sumitur, aut corruptionis causa, aut perfectionis. animi passionū quatuor genera sunt, tristitia, metus, desiderium, voluptas. *Erectus*) Magnanimus, nobilis. *Dominationis*) Inæqualitatis. *Vices exigat*] Redamari quærat, quàm amor. *Iniquè*] Iniustè odio esse aliquibus. *Nisi ipse non a.*] Nullum habet maius malum occupatus homo, & bonis suis obsessus, autore Seneca, quàm quod amicos sibi putat, quibus non est. quare M. Tullius, Sed plerique, inquit, peruersè, ne dicam impudenter, amicum habere talem volunt, quales ipsi esse non possunt, quęque ipsi non tribuunt amicis, hæc ab his desiderant. *Vtrique*] Tibi &

Universidad de Deusto
Biblioteca

amicis tuis. nam vera amicitia in omnibus laudanda. Pacatus tamen Traianum recitauit suos ditasse, non amasse. fortasse

Descendis in omnia f. of.] Demittis te ad munia veræ amicitiæ. maximum enim in amicitia, superiorem parem esse inferiori: imitandúsque Scipio, vt si quam præstantiam virtutis, ingenij, fortunæ consecuti sumus, eam nostris impertiamur, communicemúsque cum proximis. Ausonius autor, Traianum ægrotantes amicos visere solitum. Eutropius verò, Romæ & per prouincias æqualẽ se omnibus exhibuisse, amicos salutandi causa frequentasse, vel ægrotantes, vel cùm festos dies ageret, sæpe in vehiculis eorum sedisse. & Dion, sæpenumero cum tribus curru vectum, sine satellite, & familiarius apud amicos diuertisse. non autem quatuor comitantibus, vt malè trãstulit qui Traiani vitam ex Dione Latinitate donauit, apud quem legitur πολλάκις καὶ τέτταρσι ὀχεῖτο. sæpius etiam quartus curru vehebatur. neque enim illi comites quatuor esse poterant, si quartus vectabatur, sed tres tantùm. *Tua gloria est*] Simonides apud Xenophontem, si priuatus, inquit, & princeps pariter ægrotantem visant, nemini dubium, qui in hac quoque re potentissimorũ hominum magis sit grata humanitas. vt enim quisq; maximè virtute & sapientia, sic munitus etiã, vt nullo egeat, suáque omnia in seipso posita iudicet: ita in amicitiis expetendis colẽdísq; maximè excellit. *In amicum*] In personã & studium amici. *Imperator es*] id est, facis imperatoris officiũ. amicis culpantibus Traianum quòd nimium cum omnibus communis esset, respondit, talẽ se imperatorẽ esse priuatis oportere, quales esse sibi imperatores priuatus optasset. *Præcipuum principis*) M. Tullius, quid autẽ stultius quàm vt plurimum copiis, facultatibus, opibus possint cætera parare, quę more oratorum hoc in rem suam trahens, cùm historici secus scribant. *Superior*] Dignitate & fortuna.

descendis in omnia familiaritatis officia & in amicum ex imperatore submitteris, immò tũc maximè Imperator cùm amicum ex imperatore agis. Etenim cùm plurimis amicitiis fortuna principum indigeat, præcipuum est principis opus amicos parare. Placeat tibi semper hæc secta, & cùm alias virtutes tuas, tum hanc constantissimè teneas, nec vnquam persuadeatur humile esse principi, nisi odisse. Iucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum vtroque ita frueris, vt cùm ipse ardẽtissimè diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. primùm, quia facilius est vnum amare quàm multos, deinde quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, vt nemo possit te nisi ingratus, non magis amare. Operæprecium est referre quod tormentum tibi iniunxeris, ne quid amico negares: dimisisti

parãtur, pecuniam, equos, famulos, vestes, gloriam, vasa preciosa: amicos non parare optimã & pulcherrimã vitæ suppellectilẽ. *Secta*) Opinio parãdi amicos. *Humile esse*) Descendere in omnia familiaritatis officia, & amare omnes. *Non minus*) Iucundũ est. *Amare*) Plato tres amores connumerat, vnum diuinum, cum incorrupta mente & virtutis ratione conuenientem, non pœnitendum, alterum degeneris animi & corruptissimæ voluptatis, tertium ex vtroque permixtum, mediocris ingenij & cupidinis modicæ. *Vnũ*) Te. *Multos*] Tuos amicos. *Tanta facultas obligandi*] Propter imperij fortunam, benefaciendi copiam largè præstans. Lęlius tamen apud Ciceronem à Secundo discrepare videtur, qui asserit contrahi amicitiam verã, non beneficiorũ causa: verumtamen idem autor amorem confirmari beneficio accepto & studio perfecto consuetudine adiuncta. *Tormentum*) Passionem, tristitiam. *Amico*] Licinio Suræ. *Dimisisti*) A præfectura prætorij.

Optimum virum tibique amicissimum) De quo vide in præcedentibus. addam tamen Adrianum, suffragante Sura, ad pleniorem Traiani amicitiam peruenisse, à quo etiam se adoptandum cõperisse, mortuo, sepulchrum fieri & statuam de publico Traianus mandauit. quem viuum cùm multi insimularent, nunquã tamen is imperator adduci potuit, vt quicquam mali ab eo timeret. *Desiderio*) Absentia. *Vinceris*) illi morem inuitus geris. *Diuersas*) Tu volebas vt præfecturam prætorii susceptam gereret, ille secessum optabat. *O rem*) Exclamatio opportuna, post rem explicatam. malè quidam hanc exornationem vsurpant, antequam vsi sint amplificatione, in principio statim locantes, cuius ipsa pars est, & non solùm ponitur in re lugubri, sed etiam læta ac admiranda. *Literis*) Historiæ. *Præfectum prætorij*) Alibi ostendimus Licinium Suram à Traiano declaratum præfectum prætorio, cui cùm ensem nudum, quo erat accingendus traderet, sume, dixit, hunc, etsi iustè imperauero, pro me vtere, sin minus, contra me. *Ex ingerentibus*) Ex numero quærentium, & ambientium honores. *Ex subtrahentibus*] Ex iis, qui ocium amant, & dignitates refugiunt. *Reddere ocio*) Exauthorare, dimittere à prǫfectura. Similem pariter nulli præfectorum secundum, inuitum ex centurione ab Adriano Dion recitat accepisse prǫfecturam, quam deinde deposuit. vix tamen impetrata vacatione, in agro septem annos, quod vitæ eius reliquum fuit, ocio & quieti dedit, atque moriens sepulchro hæc inscribi iussit. Similis hic iacet, cuius ętas quidem multorum annorum fuit, septem tamen duntaxat annos vixit. *Distentus*] Occupatus. *Laboriosa ista statione*) Perseuerantia administrandi imperii. *Exercita*] Inquieta, & sanè multum debemus principi, cuius opera bellum remouetur, & imperium felicitatur. *Ocium*) Vacatio ab administratione rerum publicarum, quæ cùm aliis concedatur, vt res optima, tibi tamen nihil indulges, nec abstines

optimum virum tibique charissimum inuitus, & tristis, & quasi retinere non posses quantum amares eum desiderio expertus es, distractus separatúsque dum cedis, & vinceris. Ita quod fando inauditum, cùm princeps, & principis amicus diuersa velletis, id potius factum est, quod amicus volebat. O rem memoriæ literísque mandandam, præfectum prætorij non ex ingerentibus se, sed ex subtrahentibus legere: eundémque ocio, quem pertinaciter amet, reddere: cúmque sis ipse distentus imperij curis, non quietis gloriam cuiquam inuidere. Intelligimus Cæsar quantum tibi pro laboriosa ista statione, & exercita debeamus, cùm ocium à te tanquam res optima, & petatur, & detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, cùm digredientem prosequeris. prosecutus enim, nec temperasti tibi, quominus exeunti in litore amplexus oscula ferres. Stetit Cæsar in illa amicitiæ specula, precatúsque maria, celerémque, si tamen ipse voluisset, recursum: nec sustinuit recedentem, non etiam atque etiam votis lacrymísque sequi. Nam de liberalitate taceo. quibus enim muneribus æquari hæc cura principis, hæc patientia potest? qua meruisti, vt ille sibi nimium fortis, ac propè durus videretur. Nec dubito quin agitauerit secum an

Universidad de Deusto
Biblioteca

a publica cura. *Confusionem*] Dolorem, animi perturbationem. *Digredientem*) Secedentẽ Surã. *Prosequereris*] Comitaretis, honoris & officii gratia. *In illa amicitiæ specula*] In propatulo & cunctis intuẽtibus Cæsar maximum amicitiæ signum ostendit. *Marsa*] Per quæ nauigaturus erat Sura. *Recursum*) Reditum in vrbem. *Si tamen ipse voluisset*] Si aliquando pœnituisset ocii. *Nec non sustinuit etiam atque etiam prosequi recedentem votis & lacrymis*) id est, in recessu pro salute illius multum vouit, multum fleuit. *De liberalitate taceo*) Occupatio. docet enim Traianum prosecutum Suram abeuntem multis muneribus. *Cura*) Qua vsus es in amicum. *Nimium fortis*) Obstinatus, dum sententiæ tuæ repugnat. *Durus*) Rusticus, vitio datur. *Agitauerit*) Tractauerit postquam iam soluerat.

Gubernacula r.) Rediret ad te victus tot officiis. *Et feci*. Et renauigasset. *Desiderare*) Desiderium est rerum absentium. sensus ergo, iucundius ferè est amicum principem desiderio quærere, quàm præsente frui. *Ille*) Sura. *Fructus s.*) An præfecturæ, an magis ocii quo tunc fruebatur. *Depositis off.*) Præfecturæ prætorii. non enim minus gloriosũ assèqui meritos honores, quàm consecutos honestè deponere. *Felicitate i.*] Indulgentia qua permisisti Suram abire à magistratu. *Retinere*) In officio esse. *Ciuile*) Humanum. *Parentis p.*] Tibi cui appellationem patris patriæ indidimus. *Potestatem*] Dignitatem. *Deponere o.*] Bonis viris. *Requiẽ*] Successum à publicis officiis, quem sexagenarii iure impetrabant. *Relinqui*] Deseri, sperni. *Quies.*] Repete dignus es. *Ex otio r.*] Ex secessu ad dignitates promoueas. *Otio r.*] Ex magistratibus. *Vos*] Conuertit orationem ad senatores presentes. *Fouet*] Amplectitur. *Iudicium eius*) Quod habet de vobis, quod bene sentiat de vobis, vt sitis boni est labor in manu vestra. nam quanto magis eritis boni, tanto etiam chariores illi eritis. laborate igitur vt optimi ac per hoc charissimi principi sitis. vel potius legatur, fouete iudicium eius, quod de vobis habet, id

gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quòd pene ipso contubernio principis felicius iucundiúsque est, desiderare principem. Et ille quidem vt maxima fructus suscepti, ita maiore depositi officij gloria fruitur. tu autem facilitate ista consecutus es, ne quem retinere videaris inuitum. Ciuile hoc erat, & parenti publico conuenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, Nullam tantam potestatẽ cuiquam dari posse, vt non sit gratior potestate libertas. Dignus es Cæsar qui officia mandes deponere optantibus, qui petentibus vacationem inuitus quidem, sed tamen tribuas: qui ab amicis orantibus requiem, non te relinqui putes: qui semper inuenias, & quos ex ocio reuoces, & quos ocio reddas. Vos quoque quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fouete iudicium eius, quod de vobis habet: hic vester labor est. Princeps enim cùm in vno probauit amare se scire, vacat culpa, si alios minus amat. ipsum quidẽ quis mediocriter diligat? cũ leges amandi nõ det sed accipiat? hic præsens, ille mauult absens amari, vterque ametur, vt mauult. nemo in tædiũ præsentia, nemo in obliuionẽ absentia veniat, tenet quisque locum, quem semper meruit, faciliúsque est vt oculis eius vultus absentis, quàm vt animo charitas excidat.

est, perseuerate in amicitia, quam credit esse mutuam. hic vester labor est, vt eum ametis, si enim secus feceritis, id non cederet vobis honori. *Probauit*) Experimentum dedit. *In vno*] In aliquo vt in Sura. *Scire amare*] Quòd amat bene de se meritos. *Vacat culpa*) Non est culpandus. *Si minus alios amat*] Vtpote minus bonos, nam qui vnum rectè amauerit, indicat & alios se posse amare, modò bene meriti sint. *Sed accipiat*) Sed cedat amico. *Hic aliquis*) Amicus Traiani. *Præsens*) In contubernio ipsius, in vrbe, in magistratu. *Absens*) In ocio & secessu. *Vterque ametur &c m.*] Vide libertatem concessam amicis à Traiano, vt & præsentes & absentes amicitiam principis semper retinerent. *Vterque*) Vtriusque generis, & absentiam, & qui præsentiam malit. *In tædium*] Nimia interdum familiaritas satietatem & tædium parit, sicut absentia obliuionem, secus tamen in Traiano eueniebat. *Locum*] Gradum & conditionem amoris. *Vt vultus absentis excidat oculis eius*] Vt elongetur amicus è conspectu Traiani. *Absentis*] Amici. *Eius*) Traiani. *Charitas*) Amor.

Plerique principes) Vt Claudius & Galba, quare Apollonius Vespasiano præcepit vt libertis & seruis, quibus imperium cõcesserat, delicias auferret, eo humilius ipsos seruire assuefaciens, quo maiori domino subditi essent. *Horum consiliis*] Horum nutu regebantur compendio libertinorum, vel etiam studio ac libidine, honores, exercitus, impunitates, supplicia largit' est Claudius, & quidem insciens plerunque ac ignarus. Galba duorum arbitrio rapere omnia permisit. Pompeius Demetrius Põperi Magni libertus pecuniis suis extruxit in vrbe theatrum, postea sub nomine Pompeii Magni dicatum, ne videretur libertus eius tantum pecuniarum cumulasse, vt sufficeret ad impensam tanti operis: autor Dion. *Per hos præ.*) Huc facit Iuuenalis illud ex satyra septima, de Paride histrione. Ille & militiæ multis largitur honorem, Semestri vatum digitos circumligat auro. Quod non dant proceres, dabit histrio, & quæ sequuntur. non absonum hoc loco quod Tranquillus in Domitiano refert. per omne gladiatorum spectaculum ante pedes eius stabat puerulus coccinatus, portentoso paruóque capite, cum quo plurimum fabulabatur, nonnunquam seriò. auditus est certè dum ex eo quærit, & quid sciret, & quid sibi visum esset, ordinatione proxima præficeret Aegypto Metium Rufum. *Præturæ*] Aut in vrbe, aut extra vrbem in prouinciis, Sicilia atq; Hispania. quare non displicet si legatur præfecturæ. *Sacerdotia*] Pontificatus, auguratus, flaminiúmque. *Ab his*) Tanquam ipsi liberti forent domini rerum. *Tanquam libertis*) Pro conditione libertorũ. vnde cùm Eurythmus Traiani libertus & procurator, crimi-

Plerique principes cùm essent ciuium domini, libertorum erant serui, horum consiliys, horum nutu regebantur, per hos audiebant, per hos loquebantur, per hos præturæ etiam, & sacerdotia, & consulatus, immò & ab his petebantur. Tu libertis tuis summum quidem honorem, sed tanquam libertis habes, abundéque sufficere his credis, si probi & frugi existimentur. Scis enim præcipuum esse indicium non magni principis, magnos libertos. Ac primùm neminem in vsu habes, nisi aut tibi, aut patri tuo, aut optimo cuiquam principum dilectum: statimque hos ipsos quotidie, deinde ita formas, vt se non tua fortuna, sed sua metiantur, tanto magis digni, quibus honor omnis præstetur à nobis, quia non est necesse. Iustíne de causis S. P. Q. R. optimi tibi cognomen adiecit?

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne falsi testamenti substitueretur, & hæredes quasi reuerentia Eurythmo remitterent accusationem, pulcherrimè dixerat Traianus, nec ille Polycletus est, nec ego Nero. *Frugi*) Epitheton bonorum seruorum, & libertorum. *Magnos libertos*) Esse præcipuum indicium non magni principis. non enim fieri potest, vt qui princeps obscuris hominibus omnia tribuat, sit magnanimus & generosus. nam qui viles extollunt, ostendunt sordidis delectari, & illustres vereri. *In tuis habes*) Veteris in tuis reb⁹, charus & acceptus est libertorum aliquis. *Patri tuo*] Neruæ. *Optimo cuique*) Vt Vespasiano & Tito. *Tuæ fortuna*) Quòd sint imperatoris liberti. *Suæ*) Quòd sint libertinæ conditionis. *Nobis*) Senatoribus. *Quia non est necesse*) Quia non cogimur. *Iustis*) Tot, & tantis. *Optimi cognomen*) Dion refert post deuictos Armenios in honorem Traiani multa senatum decreuisse, atque illud imprimis, vt optimus appellaretur. vnde mox Nisibi & Ecbatanis potitus, Parthicus etiam appellatus est. nihil tamen eum magis quàm cognomen optimi oblectauit: huius tantum memoriæ delatum est, vt per multa sæcula post, non aliter in senatu principibus acclamaretur, quàm, sis felicior Augusto, melior Traiano. adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, vt vel assentatoribus, vel verè laudantibus occasionem magnificentissimi præstiterit exempli. inde ad optimi cognomentum in honorem Traiani Silius libro decimoseptimo, videtur addidisse per exclamationem, cùm præmisisset iudicio senatus Nasicam indicatum fuisse optimum, heu nomen melius maiúsque triumphis. Pomponius tamen de origine iuris optimi cognomentum à senatu Cn. Scipionem meruisse testatur, & Tranquillus Caium appellationem optimi & maximi sumpsisse. Sed dicemus illum iudicatum meritò, non appellatum: hunc verò immeritò cognominatum.

Paratum) Facile. *In m.*) In propatulo, omnibus notum. *Nouum t.*) Nondum alicui principum à senatu inditũ. Scipio enim nõ habuit principatus habenas. & Caius id sibi vsurpauit. *Neminem*) Imperatorum nullum dignum fuisse cognomento optimi. *Excogitandum*) Cum difficultate requirendum. *An satius fuit felicem*] Rem tractat per amplificationem. oportet enim ex præcepto M. Tullii in Demonstratiuis orationibus, crebras & breues amplificationes interponere. *Felicem*) Respicit Syllam, cognomento felicem, nam cùm paruulus à nutrice ferretur, mulier obuia, salue, inquit, puer tibi & reip. tuæ felix. Mario filio Prænestæ interfecto felicem se edicto appellauit. Plutarchus tradit cùm rerum gestarum rationem redderet, dictaturam depositurus, in peroratione felicem annum appellari iussisse. Appianus in bellis ciuilibus meminit imagini Syllæ aureæ inscriptum fuisse. Cor. Syllæ imperatori fortunato. sic enim illum adulatores in hostes felicit er pugnantem, vocare consueuerant,

Paratum id quidem & in medio positũ, nouum tamẽ, scias neminẽ ante meruisse, quod nõ erat excogitandũ, si quis meruisset. An satius fuit felicem vocare? quod non moribus, sed fortunæ datum est. Satius magnum? cui plus inuidiæ quàm pulchritudinis inest. Adoptauit te

quæ adulatio stabile tandem nomen obtinuit. quare Plinius senior libro septimo, vnus, inquit, hominum ad hoc æui felicis sibi cognomen asseruit L. Sylla, ciuili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatus, & quibusdam inductus felicitatis argumentis, quòd proscribere tot millia hominum, ac trucidare potuisset. ô praua interpretatio & futuro tempore infelix. fuit autem, si Appiano credimus, ad omnia felicissimus vsque ad finem, & quemadmodum cognominatus est, sic felix habitus, tantum prosperitatis, quantum concupierat, assecutus: quãuis diuus Hieronymus eum in matrimonio infelicem recitet. dictus præterea Sylla autoribus Plutarcho & Appiano, nisi tamen falluntur, Venustus, quod nomen non inconueniens videtur, ex quo

Faustus cognominatus. non enim longè à Felici & Fausto, Venusti nomen distat. at Plutarchus filium Faustum, & filiam Faustam appellasse scribit. *Fortunæ datum est*] Inditum est Syllæ felicis cognomen, quia fuerit fortunatus, non autem bonis moribus præditus. nam felicitatem ac fortunæ fauorem libenter admisit, & in maius extulit, siue iactantia quadam, siue ita de diis sentiret. Etenim in suis commentariis scriptum reliquit, cùm consultasset quæ contra animi sui sententiam pro tempore audacius aggredienda essent, secundiora sibi euenisse, rursus cùm sese ad fortunam, quàm ad bellum melius à natura institutum esse dicit, plus fortũnæ videtur quàm virtuti tribuisse, & omnino seipsum in fortunæ potestate fecisse. felix ergo fortunæ est, vt alibi monstrauimus. *Satius magnum*) Melius ne fuit te magnum appellare ad imitationem Pompeii. nam & Felicis & Magni appellationes in medio sunt. Magni cognomen Pompeio inditum, alii ab aliis scripsere. nam Appianus, & Plutarchus in vita illius, redacta tota in ditionem Africa tradunt in vrbem reuersum ingenti voce Magnum à Sylla consalutatum, quamuis idem in Crasso recitet Magni cognomen vltrò à ciuibus delatum: alii dicunt hoc primò inditum in Africa, ab vniuerso exercitu, deinde vim atque consuetudinem ex Syllæ affirmatione habuisse. Pompeius sanè multò pòst procul in Iberiam aduersus Sertorium missus, se in epistolis suis actisque Magnum Pompeium inscripsit, cùm iam ex consuetudine id cognomen inuidia careret. *Pulchritudinis*) Honoris laudis.

Optimus princeps) Neruæ moribus optimis. *In suã*) In suam appellationem optimi, vt pariter esses cognomento optimi: an in suum, id est, Neruæ. dictus enim Traianus est Nerua ab adoptante. placet posterior sententia, quia sequitur hoc cognomen optimi, tam est tibi proprium propter optimas virtutes, quàm paternum, quod relictum tibi est à patre Traiano. *Distinctè*) Appositè, ad vnguem. *Designat*) Definit, describit. *Optimum*) Quæ appellatio apud multos & nunc durat. optimum enim imperatorem cùm dicimus, Traianum intelligimus. *Frugalitate Pisones*) Autore Plinio libro decimooctauo, frugi ideo cognominati sunt, non quia abstinentes essent, sed quia vtiles multis, id est, fructuosi. vnde frugalitas dicta, Fabio referente, quanquam idem autor vtatur pro abstinentia cibi superuacui. secundum Philostratum frugalitas sapientiæ & veritatis magistra est, & frugi hominem dici multum habet laudis. recitat M. Tullius quod frugi non solùm vtilis sit, sed moderatus & temperatus, & parcus dicatur, quod cognomen in L. Pisone maximè laudatum est. lege præterea, quæ de Calphurnio Pisone recitantur à Valerio Maximo, libro quarto, capite de abstinentia. *Sapientia Lælij*) C. Lælium Scipionis amicum in primis designat, qui legi Agrariæ succurrere instituit, sed aduersante locupletum factione, veritus perturbationem, atque ciuitatis discordiam, ab incepto destitit, ob eámque rem, autore Plutarcho, sapiens postea vocitatus. quare M. Tullius pro Murena, quis verò, inquit, est Lælio comior? quis iucundior? quis illo grauior? quis sapientior? fuit enim in dicendo illustris, in agendo sapiens, eundem de claris oratoribus etiam laudando. *Pietate Metelli*) Duos præsertim monstrat, L. Cæcilium Metellum, qui pius in deos extitit, seruato ab incendio Palladio, de quo Plinius senior libro septimo diffusè, pariter Dionysius libro secundo suarum Antiquitatum: & Qu. Metellũ pium Numidici filium, pium inquã, quia patrẽ lacrymis & precibus assiduis ab exilio reuocauit. nam secundum Appianum libro primo

optimus princeps in suum, senatus in optimi nomen. hoc tibi tam proprium quàm paternum: nec magis diffinitè distinctéque designat qui Traianum, quàm qui optimũ appellat, vt olim frugalitate Pisones, sapiẽtia Lælij, pietate Metelli mõstrabãtur, quæ simul omnia

Universidad de Deusto
Biblioteca

bellorum ciuilium, interfecto à tribunis Apuleio, Senatus populúsque Romanus vna voce clamare occipiunt, Metellum esse reuocandum. cæterùm P. Furius tribl. libertino patre genitus, audacter admodum ac constanter illis resistebat, vt neque Metelli filii precibus in conspectu populi suppliciter eum deprecantis, & ad pedes eius prouoluti lachrymantísque flecti potuerit, qua ex causa puer idem ab huiusmodi prospectu, pius subinde cognominatus est: in sequenti anno Metello tandem rediru concesso. at Valerius libro quinto, Metellus verò Pius pertinaci erga patrem exulem amore, tam clarum quàm alii clarissimis victoriis cognomen assecutus, non dubitauit consul pro Qu. Claudio prætore candidato supplicare populo, quòd tribunus plebis, legem qua pater in ciuitatem restitueretur, tulerat: quin etiam patronũ eum domus & familię suæ semper dictauit. quare vbi interpres Appiani puerum vocat, reponẽdũ cẽsemus filiũ: nã παῖς apud Græcos vtrunque significat, vt cõueniat cum Valerio. *Quæ*) Frugalitas, sapientia, pietas.

Vno isto nomine) Optimi.

Nisi qui est] Nisi ille qui superat omnes optimos in omni virtutis genere, id est, qui omnes virtutes sit consecutus, supra omnes alios. *In suæ cuiusque laude*) Vt Pisones in frugalitate, Lælios in sapientia, in pietate Metellos. *Cæteras appellationes*) Imperatoris, Cæsaris, Augusti, possumus addere Germanici, patris patriæ, quæ cognomina recepit ante optimi appellationem. *Hæc*) Optimi appellatio. *Minus est*) Minus est virtutibus excellere omnes imperatores & Cæsares, & Augustos, quàm esse Imperator & Cęsar & Augustus. *Ille*) Iupiter. *Optimi primi*) Dictus est antè Iupiter optimus quàm maximus: nam M. Tullio referente, maius & gratius est prodesse omnibus, quã magnas opes habere pro domo enim sua Iouem dicit propter beneficia in pop. Romanum optimũ, propter vim maximũ nominari. quanquã idem de finibus dicat, cùm Iouẽ optimũ atq; maximũ dicimus, cúmque eundem salutarem, hospitalem, statorem, hoc intelligi volumus, salutem hominum in eius esse tutela. Laertius libro septimo de mundo, & magnus etymologicus plura nomina & potestates Ioui ascribũt. *Maximum*) Imperatorem multarum gentium. *Nomen*) Appellationem maximi. *Alienum*) Prius à re sumptum. *In malo falsum*) In malo principe cognomen optimi falsum est. *Vt tuum*) Cui tu originem dederis. obseruatum postmodum fuit in acclamationibus cæterorum imperatorum, vt illis acclamarent senatores, ne fis felicior Augusto, aut melior Traiano. *Eius*) Octauii. *Dicatum*) Decretum tanquam rem sacram. Augustum enim idem quod augurio consecratum, quod cognomen prius Octauio inditum, deinceps imperatores sibi assumpserc. *Cogentur*] Vel iure, vel iniuria.

vno isto nomine continentur. nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus optimis in sua cuiusque laude præstantior. Meritò tibi ergo post cæteras appellationes, hæc est addita, vt maior. Minus est enim Imperatorem & Cæsarem, & Augustum, quàm omnibus imperatoribus, & Cæsaribus, & Augustis esse meliorem. Ideóque ille parens hominum deorúmque, optimi prius, deinde maximi nomine colitur: quo præclarior laus tua, quem non minus constat optimum esse quàm maximum. Assecutus es nomen quod ad alium transire non possit, nisi vt appareat in bono principe alienum, in malo falsum, quod licèt omnes postea vsurpent, semper tamen agnoscetur vt tuum. Etenim vt nomine Augusti admonemur eius, cui primùm dicatum est, ita hæc optimi appellatio nunquam memoriæ hominum sine te recurret: quotiésque posteri nostri optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur, quis meruerit vocari. Quanto nunc diue

Nerua] Iam fato functum Neruam alloquitur. est autem ethopœię species. *Et esse optimum*) Traianum. *Vinceris*) Inferior illi es & rebus gestis, & moribus. *Meliorem*] Traianum. aduerte comparatiuum maius significare, quàm superlatiuum. *Pater Traiane*] Pater secundum naturam. Nerua enim per adoptionem pater fuit, quæ imitatur naturam. *Sydera*) Consecrationem, referri in numerum deorum. *Proximam*) Inter heroas. triumphalia enim ornamenta propter res præclarè in bello Iudaico gestas, meruit. *Tribunum militum*) Tendit ad epilogum: colligit enim quæ sparserat per vniuersam orationem. *Militem tuum*) Gerentem militiam auspiciis tuis & disciplina. *Eo*) Nerua. *Amicissimè*] Placido certamine, quietis studiis. *Genuisse*) Refer ad Traianum patrem naturalem. *Elegisse*] Ad Neruam adoptiuum, cui scilicet maiori laudi filius sit. *Macte*) Laudabiliter. *Hoc tantum boni*) Traianum optimum vnus generando, alius adoptando. *Alteri Vestrum*) Patri Traiano. *Filij Virtus*) Traiani bonitas. *Triumphalia*) Ornamenta quibus vtebantur qui iustum triumphum meruissent, sed plerunque imperatorum facilitas sine triumpho indignis contulit. *Alteri*) Neruæ, qui ex senatusconsulto inter diuos relatus est, procurante Traiano. *Ista*) Istos honores. *Per filium*] Per Traianum optimum. *Ipsi*) Viui. *Præcipuè consules*) Qui reip. gra-

Nerua gaudio frueris, cùm vides, & esse optimum, & dici, quem tanquam optimum elegisti? Quàm lætum tibi, quòd comparatus filio tuo, vinceris. Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quàm quòd optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed & tu pater Traiane, nam tu quoque si non sydera, proximam tamen sydéribus obtines sedem, quantam percipis voluptatem, cùm illum tribunum, illum militem tuũ, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cúmque eo qui adoptauit amicíssimè contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse. Macte vterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tantum boni contulistis, licèt alteri vestrum filij virtus triumphalia, cælum alteri dederit. Non minor tamen vestra laus, quòd ista per filium, quàm si ipsi meruissetis. Scio P. C. cum cæteros ciues, tum præcipuè consules oportere sic affici, vt se publicè magis quàm priuatim obligatos putent. Vt enim malos principes rectius, pulchriúsque est ex communibus iniurijs odisse quàm proprijs: ita boni speciosius amantur, ob ea quæ generi humano, quàm quæ hominibus præstant. Quia tamen in consuetudinem venit, vt consules publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine quãtum debeant principi, profiteantur, concedite me non pro me magis munere isto, quàm

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia conſtituuntur. *Affici*) Diſponi. *Publicè*) Vtilitatis publicæ cauſa. *Priuatim ſua*) Propria. *Boni*] Principes. *Spectato*] Viro egregio, & pro veritate firmiſſimo. quid enim illo melius? quid ſanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expreſſius? libro quinto, meminit ſibi Cornutum fuiſſe collegam in præfectura ærarii & conſulatu. *Conſulari Viro*) Qui iam alterum conſulatum geſſerat. *In concor.*) In amicitia ſuſpexit enim Cornutum & dilexit mirum in modum. *Ea*) Præfecturam ærarii, & conſulatum. *Ille ſpoliator & carnifex*) Domitianus rapax & crudelis. *Optimi c.*] Nam ſublatis tot illuſtribus viris, prodigio par erat in nobilitate ſenectus. *Stragibus amicorum*) Occiſis Senecione, Ruſtico, Heluidio, relegatis Maurico, Artemidoro, Gratilla, Arria, Fannia. *In proximum tacto fulmine*) Periclitatus eſt Secundus ſub illo non mediocriter, quod in epiſtolis memorat ferè iiſdem verbis, pòſt connumerans amicorum ſuorum calamitates. tot, inquit, circa me iactis fulminibus quaſi ambuſtus mihi quoque impendere idem exitium certis quibuſdam notis augurarer. *Afflauerat*) Flamma ſtrinxerat. nam qui fulmine ſtringuntur, afflati propriè dicuntur. *Iiſdem enim amicis gloriabamur*) Sic alibi. vnà dileximus ferè omnes, quos ætas noſtra æmulandos in vtroque ſexu tulit, quæ ſocietas amicitiarum arctiſſima nos familiaritate coniunxit. *Nunc*) Sub Traiano, tandem enim ſub eo non ad pericula vt prius, ſed ad honores virtute homines perueniebãt. *Tunc*) Sub Domitiano. *Habuerat*) Retulerat. *Periculis n.*) Quæ paſſi fueramus ſub Domitiano. *Etſi m.*] Etſi non bonos. modeſtè de Tertullo, quia vnà de ſe loquitur. ſubtractum eſt tamen. nam ſequebatur, vt cùm dixiſſet, etſi minus, ſubiungeret tamen vt bonos. id quod etiam fecit Tacitus libro vndecimo, vbi inquit. nam Parthi quanquam victores longinquam militiam aſpernabantur. *Promouere*) Extollere ad maiores magiſtratus. *Mutati ſ.*) Tranſlati imperii à malo principe ad bonum. *Publicis*) Honeſtius. *Generibus*) Ad omnium rerum conſeruationem. *Hominibus*) Singulis particulatim.

pro collega meo Cornuto Tertullo. C.V. fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam? pro quo non minus debeo? præſertim cùm indulgentiſſimus Imperator in concordia noſtra ea præſtiterit ambobus, quæ ſi tantùm in alterum contuliſſes, ambos tamen æqualiter obligaſſet. Vtrunque noſtrum ille optimi cuiuſque ſpoliator, & carnifex ſtragibus amicorum, & in proximum iacto fulmine afflauerat: iiſdem enim amicis gloriabamur, eoſdem amiſſos lugebamus: ac ſicvt nunc ſpes, gaudiúmque, ita tunc communis nobis dolor, & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis noſtris diuus Nerua, vt nos, etſi minus, vt bonos, tamen promouere vellet, quia mutati ſæculi ſignum & hoc eſſet, quòd florerent, quorum præcipuum votum antè fuerat, vt memoriæ principis elaberentur. Nondum biennium compleramus in officio laborioſiſſimo, & maximo, cùm tu nobis optime principum, fortiſſime imperatorũ conſulatum obtuliſti, vt ad ſummũ honorẽ gloria celeritatis accederet. tantum inter te, & illos principes intereſt, qui beneficiis ſuis commendationem ex difficultate

Et) Etiam, inter cætera. *Florerent*) Boni honeſtarentur. *Ante*) Imperante Domitiano. *Vt memoriæ principis elaberentur*) Vt ſui Domitianus obliuiſceretur. nam ſi recordatus bonos fuiſſet, illis vitæ periculum imminebat. *In officio laborioſiſſimo*) In præfectura ærarii, quam libro primo per hæc deſignat. diſtringor officio vt maximo, ſic moleſtiſſimo, ſedeo pro tribunali, ſubnoto libellos, conficio tabulas, ſcribo plurimas, ſed illiteratiſſimas literas. de præfectura ærarii alibi plura diſſeruimus. *Summum honorem*) Conſulatum, qui ferè in omnibus par regiæ dignitati, & poteſtati erat, niſi quòd duo, & annui magiſtratus conſtituti, rationémque rerum à ſe geſtarum reddere cogebantur. ſic ergo Iuuenalis ſummum honorem prima ſatyra dixit. *Gloria celeritatis*) Vt ſtatim præfectura ærarii conſulatus ſine intermiſſione exciperet. *Ex difficultate*) Dum reddebant ſe difficiles ad præſtandum quod rogabantur.

captabant, gratioréſque accipientibus honores arbitrabantur, ſi prius illos deſperatio, & tædium, & ſimilis repulſæ mora in notam quandam, pudorémque vertiſſent. Obſtat verecundia, quominus percenſeamus, quo vtrunque noſtrum teſtimonio ornaris, vt amore recti, amore reip. priſcis illis conſulibus æquaueris, meritò nec ne, neutram in partem decernere audeamus. quia nec fas eſt affirmationi tuæ derogare, & oneroſum confiteri vera eſſe, quæ de nobis præſertim, tam magnifica dixiſti. Tu tamẽ dignus es, qui eos conſules facias, de quibus poſſis iſta prædicare. Tribuas veniam, quod inter hæc beneficia tua gratiſſimum eſt nobis, quòd nos rurſus collegas eſſe voluiſti, ita charitas mutua, ita congruens tenor vitæ, ita vna eadémque ratio propoſiti poſtulabat: cuius ea vis, vt morum ſimilitudo concordiæ noſtræ gloriam minuat, ac perinde ſit mirum, ſi alter noſtrûm à collega ac ſi à ſeipſo diſſentiat. Non ergo temporarium & ſubitum eſt, quòd vterque collegæ conſulatu, tanquam iterum ſuo gaudet, niſi quod tamen, qui rurſus conſules fiunt, bis quidẽ, ſed tẽporibus diuerſis obligantur, nos duos conſulatus accipimus ſimul, ſimul gerimus,

Captabant) Quærebant, aucupabantur. *Tædium rogandi*) Solicitandi. *Similis repulſæ*) Ignominioſa. *Notam*) Opprobrium, ignominiam, infamiam, dedecus. *Verecundia*) Pudor noſter. dedecet enim apud notos ſe laudare. *Teſtimonio*) Elogio, laude. *Recti*) Iuſtitiæ. *Priſcis*] optimis. Quales fuerunt antiqui conſules. *Nec ne.*) An immeritò nos laudaueris. *Derogare*) Contradicere, detrahere. *Oneroſum*) Improbum, inſolens. *Magnifica*) Honorifica. *Poſſis*) Vere. *Iſta*) Talia, tam magnifica. *Tribuas veniam*] Concede hoc amicitiæ noſtræ. *Rurſus*) In conſulatu, cùm prius fuiſſemus in præfectura ærarii. *Tenor vitæ*) Propoſitum & inſtitutum viuendi, cùm vterque eoſdem amaret, & per eadem ſtudia procederet, ſtudia (inquam) iuſtitiæ, vtilitatis publicæ. *Vt morum ſimilitudo*) Cùm, inquit, viuamus iiſdem moribus, quod ſolet conciliare amicitiam, non videtur multum glorioſum, ſi tam bene conuenimus: quia id non vſque adeo refert ad virtutem noſtram, quàm quod in prouerbio ſit morum ſimilitudinem parare concordiam. *A collega*) Ab altero. *Ac ſi à ſeipſo diſſentiat*) Videtur ferè impoſſibile, vt aliquis à ſeipſo diſcordet. per hæc igitur mõſtrat ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram amicitiam, cuius propriũ est, idem velle, & idem nolle, tanquam vna anima in duobus corporibus vt est in prouerbio apud Græcos μία ψυχὴ ἐν δύοιν σώμασιν. *Temporarium*) Recens, momentaneum, breue. *Tanquam iterum suo*) Id est duplex vterque nostrum pro consulatu gaudium accepimus, & respectu sui, & collegæ. neque enim alter minus lætatus est consulatu collegæ, quàm suo proprio. *Rursus*) Secũdó. *Sed diuersis tẽporibus*) Nõ enim fieri poterat, vt vnus pariter & simul duos consulatus gereret, sed diuersis annis. *Simul*) Eodem tempore.

Alterque in altero consul) Vterque habet duos consulatus, cùm vterque sentiat in se esse consulatum, qui in altero est. *Iterum*) Bis consules. *Pariter*) Collegæ. *Antequam succes.*) Priusquam substitueres nobis alios in præfectura. *Dignitate*] Consulatu. *Geminatus*) Vt simul essemus, & præfecti ærario & consules. *Potestatis alterius*) Præfecturæ. *Præuenit honor*) Consulatus præoccupauit. *Excipere*) Finitam dignitatem dignitate fulcire. nam excipiuntur cadentia. *Non dubitares*) Pro certo haberes. *Maximum officium*) Præfecturam ærarii. *Priuatos*) Sine magistratu. *Quid*) Dicam. *Eundem in annum consulatum tuũ ac nostrum contulisti*) Tu gessisti consulatum per quosdam menses, & reliquam anni partem nostro consulatui reliquisti. *Non alia*) Eadem. *Nos accipient*) Nostra nomina scribentur. *Fastis*) In libris quibus consulum nomina notabantur. *Præscriberis*) Præponeris, quia priorem anni partem tuo consulatui præscripseras. *Comitijs nostris*) Centuriatis, quibus consules declarati sumus. *Præsidere*) Præesse. erat enim Traianus tunc consul. *Sanctissimum illud carmen*) Ordinem illorum comitiorum venerandum. alibi dixerat: perpessus es longum illud carmen comitiorum.

alterque in altero consul, sed iterum & pariter sumus. Illud verò quàm insigne quòd nobis præfectis ærario consulatum antequàm successorem dedisti. Aucta est dignitas dignitate, neque continuatus tantùm, sed geminatus est honor, finémque potestatis alterius, tanquã parũ esset excipere, præuenit. Tãta tibi integritatis nostræ fiducia fuit, vt nõ dubitares te salua diligentiæ tuæ ratione esse facturum, si nos post maximũ officium priuatos esse non sineres. Quid quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quàm te consulem accipiet, & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse præscriberis. Tu comitiis nostris præsidere, tu nobis sanctissimũ illud carmen præire dignatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renunciati sumus: vt idẽ honoribus nostris suffragator in curia, in cãpo declarator existeres. Nã quod eũ potissimũ mensem attribuisti, quẽ tuus natalis exornat, quàm pulchrum nobis? quibus edicto, quibus spectaculo, celebrare continget diem illum triplici gaudio lætum? qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit? Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet, nos inter secunda omina, & vota certantia, quæ præsenti tibi conferentur, vehemur alacres, &

Qui præsidebat comitiis consularibus consul declaratos consules populo renunciabat. *In curia*) In senatu, vbi senatores primùm consules destinabant. idem suprà. tantum ex renun-

ciatione consulum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. respicit autem illud, tuo iudicio consules facti. *Renunciati*] M. Tullius pro Planco breuiter ordinem suffragiorum tangit, vocatæ tribus, latum suffragium, descriptæ, renunciatæ. *In campo*] Martio, vbi postea declarabantur. *Declarator existeres*] Quod dixerat tua voce renunciati sumus. *Quẽ tuus natalis exornat*] Quo tu natus es, ex sequentibus colligitur fuisse quartum decimum Kalendas Octobris. si idem quo Domitianus occisus fuit. nam Tranquillus monumentis reliquit obtruncatum ad decimùmquartum Kal. Octo. C. Valente, C. Antistio cos. referente Dione. *Edicto*] Quo populo indicemus iustitiũ & spectaculũ in honore natalis tui, & recuperatæ libertatis. *Pessimum*] Domitianum. *Optimum*] Neruam. *Meliorem*] Traianum. *Sub oculis tuis*] Te astante. *Augustior*] Maior, venerabilior. *Currus*] Currulis sella, qua vehemur in Capitolium publicè vota nuncupaturi. *Secunda omina*] Quia nihil publicè magistratus aggrediebantur, nisi aues addixissent. *Vota certantia*) Certatim à cunctis suscepta.

Incerti] Erimus. *Ex sinistra parte*] A dextra, an sinistra. excitabitur enim par clamor vtrinque. *Consules esse*] Liberè officium consulum exercere. *Inuitis*] Contra sententiam suam. nam sub malis principib⁹ vnus decernebat quod alii sequerentur. inde Domitianum notans dixerat in præcedentibus. at quis antè loqui, quis hiscere audebat? præter miseros illos, qui primi interrogabantur: cæteri quidem defixi & attoniti ipsam illam mutam, ac sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore patiebamur: vnus solúsque censebat, quod sequerentur omnes, & omnes improbarent, imprimis ipse qui censuerat. *Honori*) Consulatui. *Sua*) Debita, id est, maxima. *Nec perdemus securitatem autoritate*] Nec periclitabimur, quia simus magna autoritate apud senatum, & populum. secus sub Domitiano factum legimus, sub quo vix priuati & obscuri securè viuebant. *Fastigio*] Summa dignitate, & potestate. *Seculi*) Imperatoris Traiani, quantum permittitur à principe. *Tales*) Liberos, summos. *Agere*] Sustinere, esse. *Ante principes*) Ante remp. oppressam, priusquam vnius imperio omnia subiicerentur.

incerti ex vtra parte maior auribus nostris accidat clamor. Super omnia tamen prædicandum videtur, quòd pateris consules esse, quos fecisti. quippe nullum periculum, nullus ex principe metus, consulares animos debilitat & frangit. nihil inuitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet, manebitque honori veneratio sua, nec securitatem autoritate perdemus. Ac siquid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non seculi. licet enim quantum ad principem, licet tales consules agere, quales antè principes erant. Vllam ne tibi pro beneficijs referre gratiam parem possumus, nisi tantum illam, vt semper nos meminerimus consules fuisse, & consules tuos. Ea sentiamus, ea censeamus, quæ consularibus digna sunt. Ita versemur in republica, vt credamus esse rempublicam: non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disiunctos nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi astrictos, & deuinctos putemus: eundémque locum laboris, & curæ, quem reuerentiæ dignitatísque teneamus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur. *Pro beneficijs.*] In vtrunque noſtrum collatis. *Tuos per te*) Tuo beneficio, liberæ poteſtatis. *Conſularibus dignæ*) Quæ conueniunt bonis conſulibus. *Eſſe remp.*) Eſſe libertatem, & bonum publicum curari à principe. *Subtrahamus*] Ab vtilitate publica. *Diſiunctos*] Conſulatu, vmbram tantùm conſulum præ ſe ferentes, & non verè conſules. *Dimiſſos*) Solutos. *Teneamus*) Eundem locum laboris & curæ, ſuſtineamus labores & cõſulares curas, quandoquidem vt conſules venerãmur.

In fine orationis) Demonſtratiuæ, quæ ſecundum rhetorum præcepta, voto ac precibus terminari debet, & felicitatem ipſam, ſi M. Tullio credimus, deorum immortalium iudicio tribui laudationis eſt. in peroratione autem idem monet concluſionibus breuibus vtendum: quam rationem apprimè Secundus obſeruat. *Præſides & cuſtodes imperij deos*) Præſertim xii. illos à Tranquillo deſignatos. Séxque deos vidit Manlia ſéxque deas. & ab Ouidio libro ſexto, bis ſex cœleſtes medio Ioue ſedibus altis Auguſta grauitate ſedent. quorum nomina libro ii. belli Punici à Liuio referuntur. hi autem ſunt Iuppiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, Vulcanus, Veſta, Mercurius, Ceres. Apuleius eoſdem, tantùm mutato ordine, libro de deo Socratis, ex autoritate Ennii recenſet: quos pariter Græcos coluiſſe interpres Apollonii connumerat. δία. ἥραν. ποσειδῶνα. δημήτερα. ἥφαιστον. ἀπόλλωνα. ἀρτέμιδα. ἑστίαν. ἄρην. ἀφροδίτην. καὶ ἑρμῆν. *Præſides*) Tutores, fautores. *Capitoline Iup.*) Qui coleris in Capitolio: nam aliis etiam appellationibus in vrbe colebatur. *Beneficijs tuis*) Traiano imperatori in tuo gremio adoptato. *Perpetuitatem*) Aeternitatem. *Audiſti*] Exaudiſti, dum illum facis à ſuis confodi. *Malo principi*) Domitiano. *Diſſimillimo*) Traiano optimo. *Diſtringimus votis*) Multitudine votorum fatigamus. *Salus principis*) Eſt ſimplex vnum omniũ votorum & complexũ cũcta iſta, quo incolumi pacẽ, concordiã, ſecuritatẽ, opes, honores abundè conſequemur. *Tu*] Iupiter. *Illum*) Traianum. *Prædonis a.*) Domitiani tyranni crudeliſſimi. *Altiſſima q.*) Omnes viri clariſſimi. *Quaterentur*) Afficerẽtur mortevel exilio. *Excelſior*) Illuſtrior, dignior. *Inconcuſſus*] Tutus, illæſus. *Præteritus*) Non perturbatus. *Peſſimo*] Domitiano. *Optimo*] Nerua, à quo eſt adoptatus. *Tu clara iudicij tui*) Cùm iturus ad exercitum Traianus Capitolini Iouis templum ingrederetur, cũ populus Rom. imperatorem conſalutauit. res iſta latius tractata in principio orationis. *Tuo*

In fine orationis præſides, cuſtodéſque imperij deos, ego conſul pro rebus humanis, ac te præcipuè Capitoline Iupiter precor, vt beneficijs tuis faueas, tantiſque muneribus addas perpetuitatem. Audiſti quæ malo principi precabamur, exaudi quæ pro diſſimillimo optamus. Non te diſtringimus votis: non enim pacem, non concordiam, non ſecuritatem, non opes oramus, non honores: ſimplex cunctáque iſta complexum vnum omnium votum eſt, ſalus principis. Nec verò noua tibi iniungimus. tu enim iam tunc illum in tutelam recepiſti, cùm prædonis auidiſſimi faucibus eripuiſti, neque enim ſine auxilio tuo cùm altiſſima quæque quaterẽtur, hic qui omnibus excelſior, inconcuſſus ſtetit. præteritus eſt à peſſimo principe, qui præteriri ab optimo nõ potuit. Tu clara iudicij tui ſigna miſiſti, cũ proficiſcẽti ad exercitum tuo nomine, tuo honore ceſſiſti: tu voce imperatoris quid ſentires locutus, filium illi, nobis parentem,

nomine] Imperatoris, nam Iupiter cognomento regis & imperatoris ornatur ab Orpheo. *Voce imperatoris*] Neruæ. nam quæ de Traiano cùm eum adoptaret præfatus eſt, te autore locutus eſt. *Illi*) Neruç. *Tibi pont. max.*) Feciſti Traianum põtificem maximum, vt religionem curaret, & res diuinas tractaret. erant enim omnia ſacra in manu põtificis max. *Tibi*) Tua cauſa, tuo nomine. *Nuncupari*) Nominari, ſuſcipi publicè. *Si bene remp.*] Dictum eſt nuncupata publica vota pro ſalute Traiani modò bene remp. & ex vtilitate omniũ rexiſſet, ſi ſecus feciſſet, illũ ne dij ſeruarent. *Nepotibus n.*] Filiis noſtrorum liberorum. eos iuriſconſultus in ſecũdo loco ponit. *Pronepotibus*] Nepotum filiis, in tertio cognationis gradu exiſtentibus ſecundum Caium. *Quem g.*] Deceſſit tamen Traianus ſine liberis naturalibus. *Formauerit*] Inſtituerit. *Adoptato*] Electo, imperaturus. omnibus eligi debet ex omnibus. *Hoc*] Suſcipere filios. *In cõſ. ſis elig.*] Cõſulas, quẽ eligere debeat. *In Capitolio*) A diis, & per id optimum qualis eſt Traianus, cuius adoptatio peracta eſt ante puluinar Iouis optimi. Auſonius meminit Traianũ adoptaſſe Adrianum: verùm Spartianus, Eutropius, Dion, & alij Græcorum, recitant Adrianũ creatum principem præter ſententiam & adoptationem Traiani, ſed operam dante Plotina. frequens opinio fuit Traianum in animo habuiſſe, vt Neratium Priſcum ſucceſſorem relinqueret, multis amicis in hoc conſentientibus, vſque eò, vt Priſco aliquando dixerit, commendo tibi prouincias, ſi quid mihi fatale contigerit. alij ſcribunt ſenſiſſe Traianum, vt exemplo Alexandri Macedonis, ſine certo ſucceſſore morererur. multi ad ſenatum eum orationem voluiſſe mittere, petiturum, vt ſi quid ſibi eueniſſet, principem Romanæ reip. ſenatus daret, additis duntaxat nominibus, ex quibus optimum idem ſenatus eligeret. nec deſunt qui factione Plotinę, mortuo iam Traiano, Adrianum in adoptionem aſcitum eſſe prodiderunt, ſuppoſito qui pro Traiano feſſa voce loqueretur, & mortem Traiani aliquot dies ideo occultam, vt adoptio procederet. quæ res deinde ex literis eius ad ſenatum patuit. nam epiſtolis non ipſe, ſed Plotina ſubſcripſit, id quod in nullo antè alio fecerat. *Publicis m.*] Tabulis æreis, ſenatuſconſultis. *In trib.*) Plebis. *Quietũ*) Cùm multi in eo excitauerint ſeditiones, & turbulenti fuerint. *In prætura*) Quam geſſit ſub Domitiano. *In ſtilo of.*) In aduocatione, in agendis cauſis. *Studijs n.*) Eloquentiæ. *Inſunxeratis*) Dabantur enim ſubinde aduocati à ſenatu. *Socios p.*) Vt Afros & Bethycos, pro quibus, iubente ſenatu, dixi cauſam Secundus. *Antiquiſſimum*) Maximum, nobiliſſimum, antiquis ſimile. *Teſtimonium c.*] Nam contra Marium cùm dixiſſet, meminit Tertullum deſignatum conſulem in fine ſententiæ adieciſſe, Ta-

tibi pontificem maximũ elegiſti. Quo maiore fiducia, iiſdem illis votis, quæ ipſe pro ſe nuncupari iubet, oro & obteſtor, ſi bene remp. ſi ex vtilitate omnium regit, primùm, vt illum nepotibus noſtris, ac pronepotibus ſeruet, deinde vt quandoque ſucceſſorem ei tribuas, quem genuerit, quem formauerit, ſimilémque fecerit adoptato, aut ſi hoc fato negatur, in conſilio ſis eligenti, monſtréſque aliquem, quem adoptari in Capitolio deceat. Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in prætura modeſtiæ: vos in iſtis officijs etiã, quæ è ſtudijs noſtris circa tuẽdos ſocios iniũxeratis, cũcti conſtantiæ antiquiſſimũ teſtimoniũ perhibuiſtis. Vos proximè deſtinationẽ conſulatus mei his

Universidad de Deusto
Biblioteca

citum & Secundum aduocatione diligenter fortitérque functos, & senatum arbitrari ita illos feciſſe, vt dignum mandatis partibus fuerit. & aduerſus Claſſicum, eodem, inquit, ſenatuſconſulto induſtria, fides, conſtãtia noſtra pleniſſimo teſtimonio comprobata fuit.

Acclamationibus] Approbationibus, laudibus. *Complectar & teneam*] Hoc videor rectè facere ſi conſulatum bene geſſero, & vos reueritus fuero. *Cum adeptus eſt*] Cum experimento probatur. *Quondam prouectus*] Promotus vſque ad præturam. Ordo eſt. ego ſæpe ſic inſeruiam veſtræ reuerentiæ, vt non putem me conſulem, & mox conſularem, ſed vt putem me candidatum conſulatus. ſi &c. an melius, ſi omnia dependeant ab illis verbis, fauete & credite, vt ſit expeditior ſenſus & ordo: fauete & credite, ſi ſubſtiti, ſi malui, ſi numeror, ſi diligo. qui dicendi mos pulcherrimus eſt, cùm ponimus, ſi particulam cum indicatiuo, non tam dubitantes, quàm rem geſtam ſignificantes. vt apud M. Tullium: ſi illuſtrantur, ſi erumpũt omnia. & Ouidium. Hoc duce ſi dixi felicia ſecula pro quo Cæſare thura pia Cæſaribúſque dedi. Si fuit hic animus nobis, ita parcite diui. *Infidioſiſſimo*] Domitiano crudelitatis callidæ. *Profiteretur*] Publice & paſſim oſtenderet. quod præſertim fecit poſt victoriam ciuilis belli. nam inter initia vſque adeo ab omni cæde abhorrebat, vt abſente adhuc patre, recordatus Virgilij verſum, Impia quam cæſis gens eſt epulata iuuencis, edicere deſtinauerit ne boues immolarentur. *Subſtiti*] A curſu receſſi ab illo incepto gerendorum magiſtratuum. *Compendia*] Vias breuiores, per adulationes, & malas artes. *Longius iter malui*] Actitando cauſas, & præſtolando meliora tempora. *Malis temporibus*] Sub Domitiano. ſic Martialis: ſed tu ſub principe duro Temporibúſque malis auſus es eſſe bonus. Domitiani tempora carpens. *Mæſtos*] Bonos. *Bonis*] Temporibus Traiani. *Inuiſus peſſimo*] Secundum odio fuiſſe Domitiano, & interdum delatorũ calumniis periclitatum legimus in epiſtolis. *Inſeruiam reuerentiæ veſtræ*] Colam vos ſenatores. *Conſularem*] Iam peracto conſulatu. hi enim conſulares dicebantur, qui conſules fuerant. *Candidatum conſulatus*] Vobis ſupplicem. nam candidati in omne genus ſe ſubmittebant ſuffragatoribus.

acclamationibus approbauiſtis, vt intelligam etiam atque etiam enitendum mihi, vt hunc conſenſum veſtrum complectar & teneam, & in dies augeam. Etenim memini, tunc veriſſimè iudicari, meruerit quis honorem, necne, cũ adeptus eſt. Vos modò fauete huic propoſito, & credite, ſi curſu quondam prouectus ab illo infidioſiſſimo principe antè quàm profiteretur odium bonorum, poſtquam profeſſus eſt, ſubſtiti: cùm viderem, quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: ſi malis temporibus inter mœſtos, & pauentes, bonis inter ſecuros, gaudentéſque numeror: ſi denique in tantum diligo optimum principem, in quantum inuiſus peſſimo fui. Ego reuerentiæ veſtræ ſic ſemper inſeruiam, non vt me conſulem, & mox conſularem, ſed vt candidatum conſulatus putem. Vale.

PANEGYRICI FINIS.

PANEGYRICVS MAXIMIANO ET CONSTANTINO AVGVSTIS DICTVS.

DIxerint licèt plurimi multique dicturi ſint, ea quibus omnia facta veſtra ſummarũque virtutum merita laudãtur, ſacratiſſimi principes, Maximiane, velis nolis ſemper Auguſte, & Cõſtãtine, oriens imperator: mihi tamen certum eſt, ea præcipuè iſto ſermone complecti, quę ſũt huius propria lætitiæ, qua tibi Cæſari additum nomen imperij, & iſtarum cæleſtiũ nuptiarũ feſta celebrantur. Cætera enim in remp. beneficia veſtra poſſunt multis occaſionibus diuerſorum temporum prædicari, huic voto propria nunc debetur oratio quod ſemel factum, futurum eſt ſempiternum. Equidem ſcio gaudentium ſtudia nunc ita toto orbe floreſcere, quacunque fama vltra naturam, qua fingitur diſcurſus volucres mutuata, & pluſquã mille vocibus ſonora percrebuit, vt omnium nationum gratulationibus conſecretur. Quid enim rebus humanis cõtingere potuit aut nobilius ad gloriam, aut certius ad ſalutem, quàm quòd priſtinæ veſtræ concordię perpetuæque pietati hoc quoque pignus acceſſit ſummorum nominum arctiſſima coniunctione venerabile, vt imperatori filiam collocauerit imperator? Sed tamen nos oportet, omnes homines exultatione ſuperare, qui hoc tantum reipubl. bonum præſentes intuemur, & ipſa vultuum veſtrorum contemplatione ſentimus ita conueniſſe vos, ita non dexteras tantùm, ſed etiam omnes ſenſus veſtros mentéſque vinxiſſe, vt, ſi fieri poſſit, tranſire inuicem in pectora veſtra cupiatis. Quid enim aut tu charius dare, aut tu charius accipere potuiſti: quum hac affinitate veſtra & tibi Maximiane per generum inuenta renouata ſit, & tibi Conſtantine per ſocerum nomen imper. accreuerit. Maximas itaque vobis, æterni principes, publico nomine gratias agimus, quòd ſuſcipiendis liberis optandiſ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que nepotibus seriem vestri generis prorogando, omnibus in futurum seculis prouidetis: vt Romana res olim diuersis regentium moribus fatísque iactata, tandem perpetuis domus vestræ radicibus coalescat,támque sit immortale illius imperium quàm sempiterna soboles imperatorum.Hæc est vera pietas,hæc voluptas conseruandi generis humani,exẽplum dare gentibus ad matrimonia studiosius expetenda & liberos educandos, vt substituendis successionibus singulorum,nihil obsit omnium posteritate respubl. Quare si leges hæ quæ multa cœlibes notauerunt, parentes præmiis honorarunt, verè dicuntur esse fundamenta reipubl.quia seminarium iuuentutis,& quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt,quod huic vestro in remp. merito possumus dignum nomen ascribere?qui non plebeia germina, sed imperatoria stirpe rempubl.propagatis,vt quod millesimo anno post Vrbem cõditam euenisse tandem gratulabamur,ne mutatoria per nouas familias cõmunis salutis gubernacula traderentur:id est omnibus duret ætatibus imp. semper Herculei.Quænam igitur vtriusque vestrûm præconij ac venerationis ordinem faciam?adhuc enim de ambobus in hanc necessitudinem congruentibus vobis communiter dixi: & te quidem sentio senior Auguste maiestati præcedere, te sequi iunior imp. Sed profectò sicut tuo Constantine socero antè est conciliata diuinitas,quum ab eo pignus ipsi charissimum postularet, sic & nũc quoque in hac gratulatione priùs illa dicenda sunt,quæ in te considerans tantus iste & paterni & tui autor imperij,lætatus est quòd petisti.O diuinum tuum Maximiane iudicium, qui hunc tibi iure adoptionis nepotem, maiestatis ordine filium, etiam generum esse voluisti:diui inquam Constantij filium, in quem se prima illius iuuenta transfudit,in cuius ore cœlestes illius vultus natura signauit: qui aspectum illius ad deorũ concilia translati adhuc desiderãtibus, nobis sufficit pro duobus. Neque enim forma tantùm in te patris Constantine, sed etiam continentia,fortitudo,iustitia,prudentia sese votis gentium præsentant.Quo enim magis continentiam patris æquare potuisti,quàm quòd te ab ipso fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidisti,vt primo ingressu adolescentiæ formares animum maritalem, nihil de vagis cupiditatibus, nihil de concessis ætati voluptatibus in hoc sacrũ pectus admitteres?Nouum iam tum miraculum,iuuenis vxorius,sed,vt res est,mente præsaga omnibus te verecundiæ obseruationibus imbuebas, talem postea ducturus

vxorem:fortitudinem autem illius iam tum in principiis consequutus es.Multa ille Francorum millia,qui Batauiam aliásque cis Rhenum terras inuaserant,interfecit,depulit,abduxit:tu iam ab ipsis eorum regibus auspicatus es:simúlque & præterita illorum scelera punisti,& totius gentis lubricam fidem timore iunxisti. Liberauit ille Britannias seruitute:tu etiam nobiles illic oriendo fecisti. Plurimas ille barbaras nationes victoria domuit,venia mitigauit: tibi, cunctis hostibus alacritatis tuæ terrore cõpressis, interim deest materia vincendi.Iustitiam verò patris atque pietatem sic imitaris & sequeris,vt omnibus ad te confugientibus,diuersámque opem aut contra aliorum iniurias,aut pro suis commodis postulantibus,quasi legata patris videaris exoluere,idq; ipsum coràm gaudeas prędicari. Quicquid tu iustè ac liberaliter feceris,filium Constantij necessariò præstitisti. Nam quid ego de prudentia dicam,qua te penè credimus fore ipso patre potiorem? qui veteres illos Romanæ reipubl.principes, superiorem Africanũ,Põpeiúmq; Magnum, ætatis cursum virtute prouectos,tã maturè sumpto vincis imperio: tãtarúmq; rerũ sustines molẽ incipiẽte virtute:Gesseris enim multa fortiter licèt, multa sapiẽter, quum per maximos tribunatus stipendia patria conficeres, sentias necesse est tantæ auspicia fortunæ,imp. adolescens. quanquã quid ego in te ætatis tuæ potius quàm grauitatis nomen vsurpo? cuius tanta maturitas est,vt quum tibi pater imperium reliquisset,Cæsaris tamen appellatione contentus expectare malueris, vt idem te qui illum declaret Augustum.Siquidem ipsum imperium hoc fore pulchrius iudicabas,si id non hæreditarium ex successione cepisses, sed virtutibus tuis debitum à summo imperatore meruisses. Neque enim dubium quin tibi maturè sacrum istud fastigium diuinæ potestatis astrueret,qui te iam olim sibi generum etiam antequã petere posses, sponte delegerat.Hoc enim,vt audio, imago illa declarat in Aquileiensi palatio ad ipsum conuiuij posita aspectum, vbi puella iam diuino decore venerabilis,sed adhuc impar oneri suo sustinet atque offert tibi etiam tum puero galeam auro gemmísque radiantem,& pennis pulchræ alitis eminẽtem:vt te quod vix vlla possunt habitus ornamenta præstare sponsale munus faciat pulchriorem. Fortunatus pictor ille,quisquis fuit: & quamuis Apellem ipsúmque Parrhasium scientia vicerit, materia tamen imaginis quàm arte felicior. Quanquam enim ipsi ferant difficillimam esse præcipuè cuiusque formæ imitationem,quia certis sui notis citò deformitas ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

primatur: similitudo tamen pulchritudinis tam sit ardua quàm rara est pulchritudo, non tantum tamen ille cepit laboris ex ore vestro diuinas species transferendo, quantum diuinitatis hausit cominus vos inspiciendo, intuêdo sollicitè, & curiosè ab hilaritate illius ætatis vultus immobiles & serios exigendo: promendo denique amoris vestri tacita præsagia, vt quod inuicem vobis verecundia negabat, liberè vos in imagine cerneretis. Sed profectò hoc iam Maximiane diuina mente præsumpseras, hæc, quum ferret ætas vt rogareris, optaueras, quum tibi in illa iucundissima sede lætitiæ harum nuptiarum gaudia prædestinabas, vt simul illam paruulam & hunc intuendo crescentem, diu fruereris expectatione voti, quod hac cõiunctione. firmasti enim competentius? quid prouidentia tua dignius facere potuisti, quàm vt eius filio quem tibi pridem & affinitate adsciueras, & maiestate sociaueras, nunc ex intimis affectibus traderes summi pignus imperij? Hæc est tua Maximiane inter omnes principes propria largitio. Alij diuitias, aut honores, aut ipsa etiam imperia, sed sola donarunt: tu, animo maiore quàm cæteri, pariter indulges & quod pietas tua habet charissimum, & quod fortuna præcipuum. Nec tamen miranda ista in te est Maximiane animi magnitudo, in quem dij immortales tanta congesserunt & naturæ bona, & ornamenta fortunę, vt quanuis maxima largiaris, ita penes te sint omnia quasi ea solus obtineas. Vt enim ille qui omnes aquas cœlo & terris præbet Oceanus, semper tamen in motibus suis totus est: ita tu potes imperium Maximiane donare, non potes non habere. De quo ego quum ad id loci venero, ita dicam vt fortasse quibusdam videar audacior, veritas tamen meæ erga te deuotionis appareat. Nunc enim sequitur vt quoniam virtutes tuas Constantine Auguste socero prædicaui, tu quoque licèt optimè scias, tamen audias quàm te principis ornet affinitas. Hic est qui nomen quod accepit à deo principe generis sui, dedit vobis: qui se progeniem esse Herculis non adulationibus fabulosis, sed æquatis virtutibus comprobauit. hic est qui in ipso ortu numinis sui, Gallias priorum temporum iniuriis efferatas, reipublicæ ad obsequium reddidit, sibi ipsas ad salutem. hic, quod iam falsò traditum de antiquis imperatoribus putabatur, Romana trans Rhenum signa primus barbaris gentibus intulit. huius quum frater rursus ac sæpius expeditionibus domita Germania, aut boni consulit, aut quiescit, aut lætatur quasi amica, si pareat: tu ferocissimos Mauritaniæ populos inaccessis montium iugis & naturali mu-

nitione fidentes expugnasti, recepisti, transtulisti. Te primo ingressu tuo tanta lætitia, tanta frequentia respublica excepit, vt quum te ad Capitolini Iouis gremium vel oculis ferre gestiret, stipatione sui vix ad portas vrbis admitteret. Te rursus vicesimo anno imperatorem, octauo consulem, ita ipsa amplexu quodam suo Roma voluit detinere, vt videretur augurari iam & timere quod factum est. Est enim, imperator æterne, in quo vno querelam reipublicè penè meruisti. Audi doloris nostri liberam vocem, si quidem dij ipsi quòd plerunque humanas res negligant, dum querimur ignoscũt: quibus aliud fortasse curantibus grãdines ruunt, terræ dehiscunt, vrbes hauriuntur: quæ non illis hauriuntur volentibus, sed aut aliorsum aspicientibus, aut fatali rerum cursu vrgente videntur accidere. Tale est imperator quod omnibus nobis incluso gemitu mœrentibus facere voluisti, non quidem tu reipublicæ negligentia, aut laboris fuga, aut desidiæ cupiditate ductus, sed consilij olim, vt res est, inter vos placiti constantia & pietate fraterna, ne quem totius vitæ summarúmque rerum socium semper habuisses, in alicuius facti communitate desereres: ne vel illius, viderit quali, certè nouæ laudi cederes. Verùm longè diuersa in vos erat causa declinandi aut sustinendi laboris. Quanquam & si totam excusationem ætatis afferres, sic quoque tibi reipubl. curis non erat abtuendum. An si maximus quisque natu gubernator est certissimus ad salutem, nõ is est optimus qui vsu peritissimus imperator? Aut te vnquam Constantine liberi nostri nepotésque patientur, vel quum ad summam perueneris senectutem, reipub. vela contrahere, quæ tam felicibus ventis etiam iuuenis impleueris? Sed tamen vtcunque fas fuerit, eum principem quem anni cogerent, aut valetudo deficeret, receptui canere: te verò, in quo adhuc istæ sunt integræ solidæque vires, hic totius corporis vigor, hic imperatorius ardor oculorum, immaturũ otium sperasse miramur. Quid enim aliud participi maiestatis tuæ dare potuit venia quietis, quàm vt tu imperio succederes pro duobus? Sed profectò exigit hoc ipsa varietas & natura fortunæ, cui nihil mutare licuerat, dum vos imperium teneretis, vt illa xx annorum continua felicitas interuallo aliquo distingueretur: aut etiam dij immortales probare voluerunt tibi innixam stetisse rempubl. quum sine te stare non posset. Quanquam in istis quidem partibus non caruit pristina firmitate, ibi verò penè funditus corruit, vnde tu Maximiane discesseras: adeo illic plurimum habuerat stabilitatis asserta, vbi deserta maximè va-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cillauit. Non aliter enim quàm solet terra vētis aut aquis subter immissis interuulsa sui soliditate nutare, ita cuncta Italia, atque ipsa Roma subducta repentè qua sustentata fuerat dextera tua, contremuit, ac penè consedit. Quod ego cursim transeo. cur enim vel recordemur aduersa, quum videamus omnia tuo reditu restituta? Fecit enim Roma ipsa pro maiestate nominis sui, vt ostenderet posse se etiam imperatoribus imperare, abduxit exercitus suos, ac tibi reddidit. Et quum ad sedandos animos autoritatem priuati principis attulisses, supplices tibi manus tendens, vel potius queribūda clamauit, Quousque hoc Maximiane patiar me quati, te quiescere? mihi libertatem adimi, te vsurpare tibi illicitam missionem? An quod diuo Augusto post septuaginta ætatis, quinquaginta imperij non licuit annos, tam citò licuit tibi? Ideóne te mihi ille, cuius tot aras, tot templa, tot nomina colo, Hercules dedit vt tu in suburbano otiosus sedens, vsum dicatæ mihi virtutis amitteres? Redde te gubernaculis meis: & quoniam tranquillo mari portum intrare non properasti, vade per fluctus, mei quidem amore sollicitus, sed tua maiestate securus: & tamē per te tibi steterit, iniuriam in mei restitutione patieris. Imperasti pridem rogatus à fratre, rursus impera iussus à matre. O Imperator æterne, pietatem tuam, quæ tuum illum animum semper inuictum sola vicit. Non potuisti resistere sanctæ illius parentis imperio, & inuitus licèt paruisti, & te illis vigiliis illísque curis, quas viginti annis expertus fueras, reddidisti. Quibúsnam tu domina gentium potes compensare beneficiis hoc tui imperatoris obsequium? qui tanto vsu sciens quantus sit imperandi labor, propter te non vtitur illa quam deguſtauerat voluptate, tantúmque reipubl. onus suscipit post quietem? Facilius fuerat iugiter imperasse: quanuis enim magnum laborem consuetudo non sentit, intermissa desiderant nouas vires. Quanta opus fuit tibi imperator æterne, prouidentia, quanta autoritate vt subsidia reipubl. erigeres, exanimata recreares, dilapsa colligeres? Mirabamur te post imperium esse priuatum, multo magis mirum est, imperium ferre post otia. Solus hoc (vt dicitur) potuit deus ille cuius bona sunt quòd viuimus & videmus, vt habenas malè creditas & cursum deuio vectore turbatum reciperet, rursúmque dirigeret. Cuius simile tu imperator etiam facilè fecisti. neque id mirū. quum enim à te recessit imperium, & priuatus licèt dici velles, inhęsit tibi ingenita maiestas. Omnes exercitus vestri omnésque prouinciæ requiescere te post tanta opera vtcunque æquo animo tulerunt,

imperare desiisse nunquam crediderunt. Quid enim putas tibi Maximiane Iouem ipsum respondisse, quum tu ingenti animo diceres, Recipe Iupiter quod commodasti: hoc profectò respondit, Non mutuum istud tibi tradidi, sed æternum, non sed seruo. Statim igitur vt præcipitantem rempubl. refrēnasti, & gubernacula fluitantia recepisti, omnibus spes salutis illuxit: posuēre venti, fugēre nubes, fluctus resederunt: & si cubi adhuc in longinquioribus terris aliqua obuersatur obscuritas, aut residuus vndarum pulsus immurmurat, necesse est tamen ante tuos nutus diluceſcat & fileat Dixi pro ratione temporis, sacratissimi principes, ea quæ in vobis intuicē, vt facitis, admirari & amare debetis: restat vt ipsa illa quæ separatim de virtutibus vestris locutus sum, sicut huic voto congruit, in sermonis fine coniungam. Dij immortales, quanta Romano imperio renouastis, quæ iam vt res est cesserant vetustati? Maximiano imperatori æterno Constantinus imperator nouus plus cœpit esse quàm filius. Fauor ille crescentis adest, iste senior, perpetuis profectò pietatis affinitas ista coalescat stirpibus, quæ semper in republica viros ad concordiam copulauit. Etenim si quamuis dissidentes familias Gracchi & Corneliæ matrimonium reduxit in gratiam: si pro diuo Augusto Actiacam victoriam tantummodo gener Agrippa confecit, quid sperandum est quum sempiternam patris ac filij charitatem etiam nuptiarum fœdus astrinxerit? Quòd si Publius Scipio bellum Punicum suscepit adolescens, ipsum postea superaturus Hannibalē: si Marius à factione Syllana vrbem recepit senex, ídque magno interuallo temporis euenisse memorabile est, quàm facilè nunc omnes metus ponet Romana respublica, quę defenditur cōiūcti imperij duabus ætatibus, paritérque vtitur virtute iuuenis, & maturitate senioris? Te pater ex ipso imperij vertice decet orbem prospicere communem, cœlestíque nutu rebus humanis fata decernere, auspicia bellis gerendis dare, componendis pacibus leges imponere: te iuuenis indefessum ire per limites quo Romanum barbaris gentibus instat imperium, frequentes ad socerum laureas mittere, præcepta petere, effecta rescribere. Ita eueniet vt & ambo consilium pectoris vnius habeatis, & vterque vires duorum. O felix in imperio, & post imperium felicior. Audis enim profectò hæc & vides diue Constāti, quem curru & penè conspicuo dum vicinos ortus repetit occasu sol ipse inuecturus cœlo excepit: quāto nunc gaudio potiris, quanta voluptate perfrueris, quum talem hunc filium tuum, qui te

Universidad de Deusto
Biblioteca

primus patrem in imperij tui possessionem, idem pater, idem socer, idem imperator induxerit? Hæc est tua præter omnes diuos propria immortalitas quam videmus, filius similis aspectu, similis animo, par imperij potestate. Inuiderint licèt nobis, nihil tamen auferre domi tuæ fata potuerunt. Nec Maximiano filius, qualis tu eras, nec Constantino pater deest. Quinetiam vt omnibus modis tua necessitudo renouetur, rursus hic socer, rursus hic gener est, vt beatissimus imperator semper ex tua sobole nepotibus augeatur.

***

LATINI PACATI DREPANI PANEGYRICVS ROMAE DICTVS THEODOSIO IMPERATORI AVGVSTO SENIORI.

SI QVIS vnquam fuit, imper. Auguste, qui te presente dicturus antè trepidauerit, eum profectò me esse & ipse sentio, & his qui consilium tuum participant, videri posse video. Nam quum te semper vltra omnes retrò principes laudari oportuerit, nũc porrò vltrà quàm aliâs prædicatus es, in ea vrbe conueniat dicendo celebrari, cuius & libertatem armatus asseruisti, & auxisti dignitatem togatus, quo tandem modo consequi maiestatem vtriusque vestrûm oratione mea potero? hoc præcipuè in tempore quo ambo ita mutuò creuistis, vt nec tu fueris adhuc maior, nec illa felicior. Huc accedit auditor senatus, cui quum difficile sit pro amore quo in te præditus est, de te satisfieri, tũ difficilius pro ingenita atque hereditaria orandi facultate, non esse fastidio rudem hunc & incultum Trãsalpini sermonis horrorem, præsertim quum absurdæ siniſtræque iactantiæ possit videri, his ostentare facundiam, quam de deorum fonte manantem, in nostros vsque vsus deriuatio sera traduxit. Quibus equidem cogitatis adeo sollicitor, vt non eos tantùm hodie arbitrer interesse quos cerno, sed assistere obseruarique dicturo Catones ipsos, & Tullios, & Hortensios, omnésque illos oratores putem, qui me in posteris suis audiunt. Ita multiplici circumuentus metu, quasi parum habeam timere quod video, quod timeam. Quid ergo? nouúsne me pauor & inopina trepidatio in ipso dicendi tempore deprehendit? mihi verò hi omnes quibus altrinsecus iactor æstus, diu antè meditati longéque prospecti sunt: sed quum admiratione virtutum tuarum ab vltimo Galliarum recessu, quà littus Oceani cadentem excipit so-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lem, & deficientibus terris sociale miscetur elementum, ad contuendum te adorandúmque properassem, vt bona quæ auribus ceperam, etiam visu vsurparem, timui, fateor, pij laboris officium impia taciturnitate corrumpere: ita dum obsequio interpretor impudentiam, dum in eundem hominem non puto conuenire gaudium & silentium, duas res diuersissimas iunxi, metum & temeritatem. Quin & illud me impulit ad dicendum, quòd vt dicerem nullus adigebat. non enim iam coacta laudatio & expressæ metu voces periculum silentij redimunt, fuerit abieritque tristis illa facundiæ ancillantis necessitas, cùm trucem dominum auras omnes plausuum publicorum ventosa popularitate captantem mendax assentatio titillabat, cùm gratias agebant dolentes, & tyrannum non prædicasse, tyrannidis accusatio vocabatur, nunc par tacendi dicendíque libertas, & quàm promptum laudare principem, tam tutum siluisse de principe. Libet igitur redditam postliminio securitatem loquendo experiri: libet, inquam, quia neminem magis laudari imperatorem decet, quàm quem minus necesse est. Det igitur mihi sermonis huius auspicium ille felicitatis publicæ auspex dies, qui te primus inaugurauit imperio. Nam vt diuinis rebus operantes, in eam cæli plagam ora conuertimus à qua lucis exordium est, sic ego vota verborum quæ olim nuncupaueram soluturus, id oratione tempus arripiam, quo Romana lux cœpit. Iacebat innumerabilibus malis ægra, vel potius dixerim, exanimata respublica, Barbaris nationibus Romano nomini, velut quodam diluuio superfusis. Sed parcam replicare causas, & placatum vulgus offendere. Nam cùm per se viuax sit recordatio calamitatum, tum mihi metus hanc gaudiorum præsentium lucem, tristium commemoratione fuscare. Faciam ergo quod facere præstantes scientia medicos sæpe vidi, altorum vulnerum cicatrices, postquam cutem sanitate duxerunt, manu pendente tractabo, præsentisse & & singulos vniuersósque rogitasse contentus. An cùm inter omnes liqueret fessis rebus medendum, tali aliquo viro publicis gubernaculis admouendo, qui imperatoris vnius tueretur ætatem, alterius iuuaret laborem, potuerimus huiusmodi principé vel optare? in integro itaque rem totam esse faciamus, & in quodam orbis terrarum comitio quæri putemus quísnam sit ille, qui debeat tantam molem subire, & nutantia Romanæ rei fata suscipere.

Nónne is omnium suffragiis hominum tributim centuriatímque legeretur, cui felix patria, cui domus clara, cui forma diuina, cui ætas integra, cui militarium ciuiliumque rerum vsus contigisset? Cuncta igitur à capite proposito ordine prosequamur: iam profectò constabit eum principem declaratum qui & ab omnibus legi debuerit, & ex omnibus. Nam primùm tibi mater Hispania est terris omnibus terra felicior, cui excolendæ atque adeo ditandæ impensius quàm cæteris gentibus supremus ille rerum fabricator indulsit, quæ nec austrinis obnoxia æstibus, nec arctois subiecta frigoribus, media fouetur axis vtriusque temperie, quæ hinc Pyrenæis montibus, illinc Oceani æstibus, inde Tyrrheni maris littoribus coronata naturæ solertis ingenio velut alter orbis includitur. Adde tot egregias ciuitates, adde culta incultáque omnia, vel fructibus plena vel gregibus: adde auriferorum opes fluminum, adde radiantium metalla gemmarum: scio fabulas Poëtarum auribus mulcendis repertas, aliqua nõnullis gentibus attribuisse miracula, quæ dum sint vera sint fingula, nec iam excutio veritatem, sint vt scribitur Gargara prouentu læta triticeo, Meuania memoretur armento, campania censeatur monte Gaurano, Lydia prædicetur amne Pactolo, dum Hispaniæ vni, quicquid laudatur assurgat. Hæc durissimos milites, hæc experientissimos duces, hæc facundissimos oratores, hæc clarissimos vates parit, hæc iudicum mater, hæc principum est, hæc Traianum illum, hæc deinceps Hadrianum misit imperio. Huic te debet imperium, cedat his terris terra Cretensis parui Iouis gloriata cunabulis, & geminis Delos reprata numinibus, & alumno Hercule nobiles Thebæ, fidem constare nescimus auditis, deum dedit Hispania quem videmus. Erat iustę compensationis occasio, vt qui de patriæ tuæ laudibus pauca dixissem, patris saltem virtutibus prædicandis prolixius immorarer. sed quid faciam? nouam quandam patior ex copia difficultatem, quid, inquam, faciam? quæ Rhenus, aut Vualis vidit, aggrediar? iam se mihi Sarmatica cæde sanguineus Ister obiiciet. Attritam pedestribus præliis Batauiam referam? saxo consumptus bellis naualibus offeretur. Redactum ad paludes suas Scotum loquar? compulsus in solitudines auias omnis Alamanus, & vterque Maurus occurrent. Cùm igitur impediat turba delectum, ad quid tanti præstet gesta in summum referre,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quãti enumerando tenuari; dixisse sufficiat vnum illum diuinitus extitisse, in quo virtutes simul omnes vigerent, quæ singulæ in omnibus prædicantur. An si eius seculo mos ille vixisset, quo Romani duces, Macedonici, Cretici, Numantini de vocabulis gentium subactarum adoptiuum insigne sumebant. Nónne hodie pauciora in Annalium scriniis quàm in vestræ domus titulis cognomenta legerentur? Quum ipse Saxonicus, ipse Sarmaticus, ipse Almanicus diceretur, & quantum tota respubl. habet hostium, tantum vna familia ostenderet & triumphorum. Sed quid necesse est mitti in præteritum diligentiam curiosam? Patrem imp. tuum, de te æstimẽ, nec difficilis coniectatio est. Nam quum duo sint quæ claros duces faciant, summa virtus, summáque felicitas, scire obuiũ est qua præditus fuerit virtute, qui te docuit, qua fuerit felicitate præditus qui te genuit. O digna imp. nobilitas eius esse filium principem qui princeps esse debuerit, qui hunc Romani fastigij apicem nõ solùm fortitudine atque sapientia, sed decore etiam corporis & dignitate potuerit æquare, velut tua hæc forma venerabilis, quàm fortunæ suæ par est, quàm longè latéque conspicua commendat imperium, vt planè in ambiguo sit vtrum ne te magis nostris mentibus virtus, an obtutibus vultus insinuet. Non frustrà planè opinione sapientium, qui naturalium momenta causarum subtilius scisciatati arcanis cœlestibus nobiles curas intulerunt, augustissima quæque species plurimum creditur trahere de cœlo. Siue enim diuinus ille animus vẽturus in corpus, dignum prius metatur hospitium, siue quum venerit, fingit habitaculum pro habitu suo, siue aliud ex altero crescit: & quum se paria iunxerunt, vtraque maiora sunt, parcam arcanum cœleste rimari, tibi istud soli pateat imp. cum deo consorte secretũ: illud dicam, quod intellexisse hominem & dixisse fas est, talem esse debere qui à gentibus adoratur, cui toto orbe terrarum priuata vel publica vota redduntur, à quo petit nauigaturus serenum, peregrinaturus reditum, pugnaturus auspicium. Dudum, vt video, dedignaris hanc gloriam, sed patere eam in laudum tuarum parte constitui, quæ solebant in aliis sola laudari. virtus tua meruit imperium, sed virtuti addidit forma suffragium. Illa præstitit vt oporteret te principem fieri, hæc vt deceret. An verò quicquam putamus in imperij tui declaratione præteritum, quum ductam esse rationem ipsorum etiam videamus annorum? Cuius quidẽ rei tanta fuit cura maioribus, vt non solùm in amplissimis magistratibus adipiscendis, sed in præturis quoque, aut ædilitatibus capessendis ętas spectata sit petitorum, nec quisquam tantum valuerit nobilitate, vel gratia, vel pecunia, qui annos comitiali lege præscriptos festinatis honoribus occuparit. Nec iniuria id quidem. nam & qui venturi sunt in virtutis adoptionem, illo tamen adolescentiæ lubrico, vt non cadant, titubant. Annon clarissimos nominis Romani viros (Sullas, Catulos, Scipiones, loquor,) aliquantisper sibi luxuria vẽdicauit? quos etsi ad portum mutati in melius reuexerint flatus, diu tamen vitiorum turbo iactauit, & naufragos atque fluctuantes ab illis quibus mersabantur erroribus, ægrè ætas recepit. Bene igitur cuncta quadrarũt, & cæteris quæ innumera congruebant, anni quoque suum iunxere suffragium, qui soli in homine perfecti, bono duarum potiuntur ætatum, virtute iuuenum, & maturitate seniorum. Prius fortasse imperium inire debueris, vt diutius imperares, sed sine exempli periculo prouidebitur ne quid amiseris vita lõgiore pensandũ, quod ex præterito perdidisti. Parum interest quando cœperit, quod terminũ nõ habebit. Hactenus in te prædicata sint imp. dona fatorum, nunc ad ea proferamus gradũ, quæ tibi debes. Neque enim tua illa præterita bellicæ rei gloria, quam per tot laborum experimenta quęsisti, ascribẽda fortunæ est, cui hoc nomine etiã succensèri potest, quòd quẽ sceptro & solio destinauerat, nunquam indulgenter habuit. Sed vt seueri patres his quos plus diligunt filiis, tristiores sunt, ita illa te plurimis bellis & difficillimis reipubl. temporibus exercuit, dum aptat imperio. Et priùs quidem quàm ad illa veniam quæ æui maturus egisti, summatim tuum illud attingam cum patre diuino castrense collegium, actas sub pellibus hyemes, æstates inter bella sudatas, dies noctésque præliando aut vigilando consumptas, grauissimas pugnas terra marique pugnatas. Non tam patiens Africanus rudimẽta militiæ sub Paulo patre tolerauit, nec pari indole Hannibal puer in tẽtoria Hispana succesſit, nec futurarum spe certiore virtutum Philippea castra Alexander nondum Magnus impleuit. quos etsi plurima laude dotauerit amplificatrix veri vetustas, nihil plus tamen blandita præstitit quàm vt eos in his annis sequutos regum aut ducum castra vulgaret, in quibus tu ita fortiter multa gessisti, vt ea non tãtùm Alexander, aut Africanus, aut Hannibal videre dum discerent, sed parentes atque institutores eorum optassent facere dum docerent. Quàm tecta sunt semper consilia fortunæ! quis quæso tum publicis rebus non putasset inimicum tuum illũ à statione castrensi ad quietem receptum? Enimuero illa futurum principem comens, idcirco

Universidad de Deusto
Biblioteca

pauliſper voluit eſſe priuatum, vt quia iam ad plenum bellicis artibus abundabas, vſus ciuilis experiens ſub ocij tempore reddereris. Quod ego tuum ocium aliorum negociis anteuerto: non enim te amœna littora, nec diſpoſiti ad temporum vices habuere ſeceſſus, ſed ſiue tu agris ſiue oppidis tempus dabas, rem & famam pariter augebas, & in vrbibus quidem omnium ætatum ordinúmque homines iis aut illis beneficiis appræhendebas, amicorum commoda, abſentium negotia, aſſiduitate, conſilio, re iuuabas. Iam ſi placuiſſet oppida rure mutare, vt tu vitæ oblitus vrbanæ exequebaris agricolam? Audio etiam imperat. & credo ſæpe aliqua re laborem tibi iniunxiſſe, & ne contraheres corporis veternum huiuſcemodi ſemper operi inſidiantis ocij terſiſſe rubiginem. Sic agreſtes Curij, ſic veteres Coruncani, ſic nomina reuerenda Fabricij, cùm induciæ bella ſuſpenderant, inter aratra viuebant? & ne virtus quiete langueſceret, depoſitis in gremio capitolini Iouis laureis triumphales viri ruſticabantur. Inde eſt quòd accepimus datos ſerentibus faſces, & miſſas cum æurulibus ſuis per rura palmatas, quòd agricolas conſulares paſtoréſque trabeatos & dictatores inter armenta veſtitos. Sed illos quidem anguſta res familiaris addicebat labori, vt quibus ipſi ſuburbani horti præcéſque ianiculum, & iugera arctata pomerio vomere eſſent aut ligone verſanda, nec iniuria opus reuerteretur ad dominos, cùm deerant quibus iuberent. Detrahit laudem patientiæ inopia, maioris exempli eſt labor ſine neceſſitate. Gaudent profectò diuina perpetuo motu: & iugi agitatione ſe vegetat æternitas, & quicquid homines vocamus laborem, veſtra natura eſt. Vt indefeſſa vertigo cœlum rotat, vt maria æſtibus inquieta ſunt, vt ſtare ſol neſcit, ita tu imperat. continuatis negociis & in ſe quodam orbe redeuntibus ſemper exercitus es. Vix tecta Hiſpana ſucceſſeras, iam Sarmaticis tabernaculis tegebaris: vix emerita arma ſuſpenderas, iam hoſti armatus inſtabas: vix Iberum tuum videras, iam Iſtro prætendebaris. Ne tum quidem cùm in altiorem prouectus gradum, iubere tantum & diuidere eum negociis ocium, & parta gloria velut repoſito frui poſſes honore, operam remiſiſti: quin omnium Caſtrenſium munerum numeros primus aut cum primis obires, ſtare pro ſignis, excubias ſorte agere, vallum ferre, locum bello antecapere, ſpeculatum egredi, caſtrametari, in prælium primus ire, prælio poſtremus excedere, dux conſilio eſſe, miles exemplo, vt iam tum poſſet intelligi alios imperatori pugnare, te tibi. Illud tamen præ cæteris mirum, quòd cùm omnia faceres, vt imperare deberes, nihil tamen faciebas vt imperares. Argumento eſt dies ille communis boni autor, quo tu cùm ad ſuſcipiendam rempublicam vocabaris, oblatum imperium deprecatus es, ne dediſſe ſpeciem, tantúmque vt cogi videreris, ſed obnixè & diu, & velut impetraturus egiſti. quippe aberat cauſa fingendi, non enim te princeps ſolus & domi, & tanquam tentaret ambibat, ſed publicè, & in comitio, & vt aliud iam facere non poſſet prorſus, vt niſi imperium affectu ſimplici voluiſſes, potueris velle ſecurus. Expoſtulari hoc loco tecum reipublicæ verbis neceſſe eſt, quæ in ſummam tua cunctatione formidinem à media ſpe relapſa, tali aliqua te profectò, ſed quam ſolus audires, voce conuenit. Parum ne me Theodoſi hactenus diſtulere fata, vt tu inſuper tentes moras augere fatorum? An neſcis rem tuam per momenta conſumi? neſcis me tibi tuíſque decreſcere? quicquid atterit Gothus, quicquid rapit Hunnus, quicquid aufert Alanus, id olim deſiderabit Arcadius. Perdidi infortunata Pannonias, lugeo funus Illyrici, ſpecto excidium Galliarum. Principum ſenior in tanta bella non ſufficit, alter & ſi futurus ſit aliquando fortiſſimus, adhuc tamen paruus eſt. Tu dubitas excipere collapſam, & vt nihil differas ſerò reparandam hanc mihi gratiam refers, quòd te etiam felix deſideraui? quòd cùm me Nerua tranquillus, amor generis humani Titus, pietate memorabilis Antoninus teneret, cùm mœnibus Auguſtus ornaret, legibus Hadrianus imbueret, finibus Traianus augeret, parum mihi videbar beata, quia non eram tua. Quid tu mihi faceres, ſi iuris tui eſſes? orat ecce te dominus meus, orat ecce te dominus adhuc tuus, & qui poſſet cogere, mauult impetrare. Imperium quod ab imperatore defertur tã tibi nolle iam non licet, quàm velle non licuit. Solus igitur Auguſte, ſolus inquam omnium qui adhuc imperauerunt, vt princeps eſſes, præſtitiſti. Alios empta legionum ſuffragia, alios vocans aula, alios affinitas regia impoſuere reipublicæ, te nec ambitus, nec occaſio, nec propinquitas principem creauerunt. Nam & eras à familia imperatoris alienus, & adſciſcebaris tertius, & cogebaris inuitus, inuitus inquam. Audite hoc publici parricidæ, qui oblita fide dominorum ſceptra cepiſtis, & periculo non minore quàm ſcelere imperium vita paciſcentes, ſanguinis precio regium

Universidad de Deusto
Biblioteca

nomen emiſtis: repulſam patitur principatus, & vnus eſt ambitus candidati,ne declaretur.Credétne hoc olim ventura poſteritas? & præſtabit nobis tam glorioſam fidem,vt noſtro demum ſeculo annuat factum, quòd tantis infrà ſupráque temporibus nec inuenerit æmulum,nec habuerit exemplum?Sed qui vitæ tuæ ſectam rationéſque cognouerit,fidei incunctanter accedet, nec abnuiſſe dubitabit imperium ſic imperaturum. Illi enim illi auidè regna deſiderant, quos ſoluta legibus delectat vita, quorum crudelitas indemnatos necandi,cupiditas priuata rapiendi,libido honeſta fœdandi, ius atque impunitatem requirunt. Quid tua intererat te principem fieri, qui futurus eras in imperatore priuatus?niſi fortè in te hodie aut pudicitiæ remiſſior cultus, aut minor ſanguinis humani metus, aut alienæ rei maior eſt appetitus. Idem es qui fuiſti,& tantum tibi per te licet quantum per leges licebat: ius ſummum facultate & copia cõmodandi, non ſecuritate peccandi,experiris. Vnum tibi præſtitit principatus,vt certum haberemus omnes, etiam ſub imperatoribus aliis vixiſſe te legibus tuis. nam qui nihil facit licenter quum poteſt, nunquam voluit. Quin tibi primùm te,imperio deinde præſtitiſti. Non contentus ipſe vltrò vitia reieciſſe,alienis vitiis corrigendis curam adieciſti:idque moderatè,vt ſuadere potius honeſta quàm cogere videreris. Et quia vel longo orientis vſu, vel multorum retrò principum remiſſione, tantus quoſdam luxus infecerat, vt adulta conſuetudo laſciuiæ haud quaquam facilè videretur obtemperatura medicinæ,nequis ſe pati iniuriam putaret: à te voluiſti incipere cenſuram:& impendia palatina minuendo,nec ſolùm abundantem reiiciendo ſumptum, ſed vix neceſſarium vſurpando dimenſum, quod natura difficilimum eſt, emendaſti volẽtes.An quis ferret moleſtè ad principis ſemet modum coërceri? aut ſubtractum ſibi doleret ſtipẽdiũ priuatę luxurię,quum videret imperatorẽ rerum potentẽ, terrarum hominúmque dominum, parcè contentéque viuẽtem, modico & caſtrenſi cibo ieiunia longa ſolantem? ad hoc,aulam omnẽ Spartanis gymnaſijs duriorem,laboris,patientiæ, frugalitatis exemplis abundantem?neminem vnum inueniri qui auderet ad penum regiam flagitare remotorum littorum piſcem, peregrini aëris volucrem,alieni temporis florem?Nã delicati illi ac fluentes, & quales tulit ſæpe reſp. parum ſe lautos putabãt, niſi luxuria vertiſſet annum, niſi hybernæ poculis roſæ innataſſent, niſi æſtiuã in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent:horum gulæ anguſtus erat noſter orbis.

ſter orbis.námque appoſitas dapes non ſapore,ſed ſumptu æſtimantes,illis demum cibis acquieſcebant,quos extremus oriens, aut poſitus extra Romanum Colchus imperium,aut famoſa naufragiis maria miſiſſent, quos inuitæ quodammodo reluctantíque naturæ hominum pericla rapuiſſent.Vt taceam infami ſæpe delectu ſcriptos in prouinciis aucupes, ductáſque ſub ſignis venatorum cohortes militaſſe conuiuiis, nónne cognouimus cuiuſdam retro principis non prãdia ſæpe ſed fercula ſeſtertiũm millies æſtimata patrimoniorum equeſtrium precia traxiſſe? Tuæ Imp. epulæ menſis communibus parciores locorum ac temporum fructibus inſtruuntur. Hinc certatim in omnes luxuriæ pudor, parſimoniæ cultus inoleuit, & quieſcentibus legum minis,ſubiit quemque priuatim ſui pœnitentia.Sic eſt enim,ſic eſt,exaſperat homines imperata correctio, blandiſſimè iubetur exẽplo.Sed cùm hæc & ad hunc modum cætera mores hominum & inſtituta formarint, tum nihil abdicandis vitiis adoptãdíſque virtutibus impenſius ſentio profuiſſe,quàm quòd his te viris ſemper dediſti,quos affectare publica deberet imitatio,qui quàm faciles tibi fuiſſent ſequacéſque diſcipuli,tam cæteris expetendi eſſent magiſtri. Vt de his fileam, quos tibi primus ille naſcentis imperij dies obtulit, tantis virtutibus præditos vt non pro copia ſumpti, ſed ex copia viderentur optati, quos tu poſtea qualéſque legiſti? quibus prouinciarum cuſtodiam,quibus militaris rei ſummam, quibus conſiliorum tuorum arcana committeres? Ergo cùm duplex fuerit iſte delectus,vnus ex iudicio,alter ex fato, incertum meliores viros ſapientia tua, an fortuna quæſiuerit, cùm tales vel acceptos habeas vel repertos,vt & illi meruerint teneri, & iſti debuerint cooptari. Ecquis imperatorum vnquam putauit amicitiæ cultum in regia laude ponendum?humilis hæc virtus, dubiúmque an virtus iudicabatur,nec palatiis digna ſed periculis habebatur. Inde facilius inueneris qui pecuniam ex ærario,quàm qui ex animo fidẽ prompſerint. Optimus ille ditabat,non etiam diligebat, prodeſſe nouerat,amare neſciebat.Tu amicitiam,nomen antè priuatum, nõ ſolùm intra aulam vocaſti,ſed indutam purpura, auro gemmíſque redimitã ſolio recepiſti,neq; non verbis aſſeruiſti, principis mentẽ tantò in ſuos benigniorem eſſe debere, quantò ſit fortuna præſtantior,cum fide ac facultate paribus agas,& familiaribus tuis Imp.tribuas quod priuatus optaras.Quanquam quę capere vota potuerunt, quòd plerique te principe conſecuti ſunt? nec nũc de his honoribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquor, quos in quemcunque conferre imperatori necesse est. Dux aliquis euehitur, exegit disciplina castrorum: præfectus attollitur, imponendum est prouinciæ caput, consul creatur, habiturus est nomen annus, ita in summis illis pulcherrimisque beneficiis est aliqua præstantis vtilitas. A te noua benignitate is amicis honos habitus est, qui totus esset illorum quibus deferebatur, nihilque ex eo ad te redundaret, nisi dandi voluptas, cui cùm essent domi filij, geminæ illæ spes oculique reip. dilatis eorum magistratibus amicos consulatu ornauit. Si me Hercule vir ille diuinus felicitatis publicæ auctor parens tuus viueret, quid aliud expectasset à filio quàm vt nepotibus anteferretur? præstitisti igitur amicis, quo plus nec patri præstare potuisses. O beneuolentiæ tuæ singulare consilium, auges tempore dignitatem, quæ incrementum ex magnitudine non habebat: renunciantur amici ante filios tuos consules, quia non poterant plus esse quàm consules. Eat nunc sui vetustas ostentatrix, & illa innumeris literarum vulgata monumentis iactet exempla, Pirithoi fidem prædicet, & decantatum omnibus scenis Phocei iuuenis laudet officium, Pythiam etiam, si videtur, dicat & Damona, quorum alter in amici morte se vadem obtulit, alter ad diem vadatæ mortis occurrit, vt hæc esse vera credamus, quæ mendaciis vatum in plausus aptata cauearum fidem tempori debent, num præstare credendũ plus possumus, quàm vt istos qui amicitiæ laude censentur, amicorũ fuisse quàm sui diligentiores putemus? Sed cùm instituente natura plus ferè filios quàm nosmetipsos diligamus, omne vicit exemplum, qui amicos his prætulit, quos sibi præferebat: sed tu quidem ad exonerandam debentium verecundiam, quę in tuos confers non vis videri præstare sed reddere. Geramus tibi morem, & beneficiorum summas tuorum pro tua voluntate ducentes, quicquid familiaribus tuis tribuis, non expendi potius sed rependi putemus. Enimverò cùm leuiter cognitos aut etiam semel visos his honoribus simul ditas, quibus & amici possent esse contenti, nónne omnibus vis probare amicum tibi esse qui bonus sit? cui cunque quid publici mandatum fuerit officij, præmium spondetur & redditur. sibi humilitatem & tenebras suas imputet iacens virtus, quæ non obtulit se probandam: quod conscientiæ tuæ sufficit, honoratus est qui probatus. Velim tu dicas vnde cùm tãtis promissa persoluas, quid cui promiseris scias, nec te vel reip. cura vel ipsa illa tuorum beneficiorũ turba cõfundat, vt parcior tardiórve tẽpore quem modóve de-

cipias. Quis debitor verecundus ita mutuum ad diem reddit, vt tu quod promittis appendis? nec imponi negligẽtibus arbitreris, quotidie in beneficia tua quærimus, & memoriã conuenimus, & ne singulis insidietur obliuio, cum altero quisque conferimus, vnum inuenire non possumus cuius spem atque expectationem non dicam fefelleris, sed quæ delicatior est querela, distuleris. Solam ne me imperator beneuolentiam tuam mirari putas? at ego miror etiam memoriam. nam cui Hortensio Lucullóve vel Cæsari tam parata vnquam affuit recordatio? quàm tibi sacra mens tua loco momentóque quo tulleris reddit omne depositum? Vtrum te tamen ipse admones? an vt illi maiestatis tuæ participi deo feruntur assistere fata cum tabulis, sic tibi aliqua vis diuina subseruit, quæ quod dixeris scribat & suggerat? Nihil ita primoribus labris polliceris, quin promisso fidem subdas, & verba refarcias. Nemo iam nemo beneficia quæ dederis, ab eo credit tempore computanda quo dederis, quia tam sint certa quæ spondes, vt tum videantur accepta cùm spondes. Iam illud ipsum quod antè promittis nónne de summo purissimæ mentis candore proficiscitur? Nam cuius est animi, nec vota hominum fatigare, nec adhibere muneribus artem difficultatis, sed denunciare præstanda, vt & prolixior sit sensus bonorum, nec repentina felicitas faciat attonitos, & similes reddat ingratis. Animos enim nostros subitis affectibus impares, perinde lætitia ac dolor si deprehendat externat. An non illa Romana pietatis notissimæ mater nuncio mali Cannensis exterrita, filio reduce, quæ flebat, diriguit in mortem? nec par esse gaudio potuit quæ superfuerat orbitati? Conscius igitur cælestis arcani & naturalium depositorum mauis hominibus sperata procedere, quàm insperata superuenire beneficia, nec immerito. námque fugitiua successuum repentinorum voluptas, vt occupat sic relinquit: felicitas longior est expectare securum. Itaque cùm hactenus natura esset statutum, vt bona sua homines nescirent, & tum primum inciperent felicitate gaudere, cùm cœpissent esse felices, tu promittendo præstanda, inuenisti tempus quod nobis natura subtraxerat, vt quos adepta solùm iuuabant, etiam adipiscenda delectent. Pari benignitate cùm plures afficere honoribus velles quàm honorum loca admitterent, & angustior esset materia voluntate, nec mẽtem tuam quãuis diffusam caperet imperium, quem nondũ aliquo prouexisti gradu, tamen dignatione es solatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Atque haud scio an quibusdam consolatio ista sufficerit, ille cohonestatus affatu, ille mensa beatus, ille osculo consecratus est. Ita omnibus qui te principe sibi iure confiderent, aut processit dignitas, aut satisfecit humanitas, humanitas inquam, quę tam clara in imperatore quàm rara est. Nam cùm indiscreta felicium pediſſequa sit superbia, vix cuiquam cõtigit & abundare fortuna, & indigere arrogantia. Cuius quidé ita maiores nostros semper pertæsum est, vt grauiorem semper putauerint seruitute contemptum, eiusque impatiẽtia sint coacti post bellatores Tullos Numásque sacrificos, & Romulos conditores regnum vsque ad nomen odisse. Deniq; ipsum Tarquinium execratione postrema hoc dãnauerunt maledicto, & hominem libidine prẹcipitem, auaricia cæcum, immanem crudelitate, furore vecordé, vocauerunt superbum, & putauerunt sufficere cõuitium. Quòd si per rerũ naturã liceret, vt ille Romanę libertatis assertor, regij nominis Brutus osor, precariæ redditus vitæ seculum tuum cerneret, studiis virtutis, parsimoniæ, humanitatis imbutũ ac refertum, nullũ toto orbe terrarum superbię, libidinis, crudelitatis extare vestigiũ, iam te ipsum tam publicè, quã priuatim videret priscorũ duricia ducũ, castitate põtificum, consulũ moderatione, petitorũ comitate viuentẽ, mutaret profectò sententiã tanto pòst suam, & cùm Romanam dignitatem ac libertatem probaret, meliore in statu imperatore te esse quàm cõsule se fuisse necessariò fateretur, Tarquiniũ submoueri debuisse, non regnũ. Sed quod facere magnas vrbes ingressi solemus, vt primũ sacras ædes & dicata numini summo delubra visamus, tum fora atq; gymnasia, & pro suis extenta porticibus ambulacra & clausstra miremur: ita in laudibus tuis sãctos palatij ritus, & priscis æquanda cerimoniis instituta venerati, gradum ad illa proferimus, quæ in medio constituta ad publicos vsus valentia, non partim, sed in cõmune conducunt, nec parietibus, sed orbe clauduntur, nec tecto, sed cælo operiuntur. velut primum illud est ne statim summa captemus, quòd creber egressu expectantibus populis te fateris, nec videri modò patiens, sed facilis adiri, è proximo accipis vota hominum tuorum, vt quisquis ille consultor est, etiam si meruerit, (quod est rarum) repulsam, ferat tamen vt sui numinis conscientiã. At quanto aliter illorum principum mos fuit (quos loquar notum) qui maiestatem regiã imminui & vulgari putabãt, nisi eos intra repositum palatinæ ædis inclusos, tanquã aliquod vestale secretum veneratio occulta consuluisset: nisi intra domesticã vmbram iacentes

solitudo prouisa, & silentia latè conciliata vallassent. Quin si quando in lucem venire & diem ferre potuissent, lecticis thensisq; subuecti, & densissima circum supráque cooperti virorum armorúmque testudine, sensim atque ad numerum mouebantur, tum longè populus abigebatur, nec ociosa viatoris manus plebem verbere submouebat, vt secretum esset in publico. At noster hic omnibus spectandus assertur, nec magis communem hunc diem atq; solem quàm nostrum imperatorem videri licet. Quin cùm vicinum habeãt permissa fastidium, nunquam iste mirantes explet oculos, magis magísque visus expetitur, &, nouũ dictu, præsens desideratur: miremur in vrbibus tuis, & à tuis populis te videri, quem ferè nulla in solo suo natio externa non vidit, idque ita crebrò, vt pene tam notus sit Barbaris vultus iste, quàm nobis, nec frustrà, cùm æstates omnes foris, hyemes domi ducens, ciuibus hostibúsque pari sorte anni spacia diuiseris. Et si qui fortè sunt Barbarorum, qui nondum virtutis tuæ fulmen exceperint nominis terrore perculsi, & velut afflati quiescãt. Tua enim imperator auspicia non hæ tantùm gentes tremunt, quas ab ore nostro syluarum interualla, vel flumina montésve distinguũt, sed quas æternis ardoribus inaccessas, aut cõtinua hyeme separatas, aut interfusis æquoribus abiunctas natura disterminat. Non Oceano Indus, non frigore Bosphoranus, non Arabs medio sole securus est. Et quò vix peruenerat nomen, ante Romanum accedit imperium. Dicam ne ego receptos ad seruitium Gothos, castris tuis militẽ, terris sufficere cultorem? Dicam à rebellibus Sarracenis pœnas polluti fœderis expetitas? dicam interdictum Scythis Tanaim? & imbelles arcus etiam fugientis Albani? quæcũque natio Barbarorum robore, ferocia, numero grauis vnquam nobis fuit, aut boni consulit vt quiescat, aut lætatur quasi amica si seruiat. Persis ipsa reip. nostræ retro æmula, & multis Romanorum ducum famosa funeribus, quicquid vnquam in principes nostros inclementius fecit, excusat obsequio. Denique ipse ille rex eius dedignatus antea confiteri hominem, iam fatetur timorem, & in his te colit templis, in quibus colitur, tum legatione mittenda, gemmis sericoque præbendo, ad hoc triumphalibus belluis in tua esseda suggerendis, & si adhuc non est fœderatus, iam tamen tuis cultibus tributarius est. Ne tamen Imp. existimes cuncta me ad aurium gratiam locuturum, triumphis tuis Gallicis stupeas licebit, irascimur, dum in remota terrarum vincendo procedis, dum vltra terminos rerum metásque naturæ re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gna orientis extendis, dum ad illos primæ lucis indigenas & ipsum si quod solis cubile est festinas, inuenit tyrannus ad scelera secretum. O quàm paruis veniunt summa mala principiis. Sic in vltimum prope Italici generis excidium effracto Cn. Lentuli ludo Mirmillonum agmen emicuit. Sic bella consulibus ancipiti Marte pugnata cilix pirata conflauit, sic tenentibus arma fugitiuis Romana diu pila cesserunt ferro ergastulorum. Quis non ad primum noui sceleris nuncium hominem risit? nam res infra dignitatem iracundiæ videbatur, cùm pauci homines & insulani totius incendium continentis adolerent, & regali habitu exulem suum illi exules orbis induerent: at quantos parturiebat fortuna motus? quantum reip. malum pestis augenda, quantam tibi gloriam restinguenda seruabat, præcipuè cum perfidia ducum, defectione legionum, contra rempublicam foret versum quicquid pro rep. fuerat armatum. Nolo tamen vsquequaque miserorum vel factum onerare, vel fatum, qui dum carnifici purpurato tua se & affinitate & fauore iactanti infeliciter credunt, grauissimum omnium nefas fecerunt affectu innocentium. Intelligo quàm difficilem in locum scopulosúmque deuenerim: nam cùm reuolui id Iustrale iustitium, aures tuæ respuant, laudes petant, gloriæque interfit ad præsentium commendationem bonorum mala decursa reputari, contrà verò clementia summa beneficium suum malit imminui quàm tristium enumeratione cumulari, necesse erit me vel tacentem publica incommoda, vel loquentem aut ingratum virtuti aut onerosum esse pietati. Sed tamen imperator exiguam sensibus tuis iniunge patientiam. Nam si dulcis in bonis miseriarum recordatio est, si nautas tempestatum, si medicos iuuat meminisse morborum, cur non tu quoque mala nostra audias, vt tua beneficia recognoscas? Vnde igitur ordiar nisi à tuis mea Gallia malis? quæ ex omnibus terris quas illa pestis infederat, haud iniuria tibi vindicas priuilegium miseriarum, non auribus modò quarum sensus est leuior, sed coram oculis ferre compulsa victoriam Maximi, interitum Gratiani. Alta licet vulnera, quod fatendum est, proximus nobis Italus & contiguus ostendat Hispanus, sed in dolore summo habet suum vterque solatium, tyrannidem ille non vidit, hic tyrannicidium vidit. Nos primi impetum beluæ furentis excepimus, nos sæuitiam eius innocentium sanguine, nos cupiditatem publica paupertate satiauimus, apud nos semet exercuit crudelitas iam secura & adhuc inops auaritia, alibi malum publicũ aut cœpit aut destitit, in Gallia sedit. Quis se nobis calamitate contulerit? tyrannum & cum aliis tulimus & soli. Quid ego referam vacuatas municipibus suis ciuitates, impletas fugitiuis nobilibus solitudines? Quid perfunctorum honoribus summis virorum bona publicata? capita diminuta? vitam ære taxatam? Vidimus redactas in numerũ dignitates, & exutos trabeis consulares, & senes fortunarum superstites, & infantium sub ipso sectore ludentium flendam securitatem, cùm interim miseri vetabamur agere miseros, immo omnes cogebamur mentiri beatos, & cùm domi atq; secretò solis coniugibus ac liberis credidissemus furtiuum dolorem, procedebamus in publicum non nostræ fortunæ vultu. Audires enim dicere delatorem, quid ita ille tristis incedit? an quia pauper ex diuite est? non enim se viuere gratulatur. quid ita hic publicum atratus incestat? luget credo fratrem, sed habet filium, ita fleri non licebat amissa metu reliquorum. Serenos ergo nubilis mentibus vultus induebamus, & ad illorum vicem qui degustato Sardorum graminum succo feruntur in morte ridere, imitabamur læta mœrentes. Est aliquod calamitatum delinimentum dedisse lacrymas malis, & pectus laxasse suspiriis, & nulla maior est pœna quàm esse miserum, nec videri. Spes inter hæc nulla prædonis explendi, nec enim vt natura fert copiam satietas sequebatur, crescebat in dies habendi fames, & parandi rabiem parta irritabant. Vt ægrorum sitim potus accendit, vt ignis arentibus non obruitur sed augetur, ita coactæ publica egestate diuitiæ auiditatem ieiunæ mentis acuebant. Stabat ipse purpuratus ad lances & momenta ponderum, nutúsque trutinarum pallens atque inhians exigebat. Comportabantur interim spolia prouinciarum, exuuiæ exulum, bona peremptorum, hîc aurum matronarum manibus extractum, illic raptæ pupillorum ceruicibus bullæ, istic dominorum cruore perfusum appendebatur argentum. Numerari vbique pecuniæ, fisci repleri, æra cumulari, vasa concidi, cuiuis vt intuenti, non illud imperatoris domicilium, sed latronis receptaculum videretur. Sed tamen latro raptis abutitur, & ablata aliis sibi reddit, nec ideo vias saltúsque obsidet, vt thesaurum struat atque defodiat, & cum scelere miser sit, sed vt gulæ ventrique suppetat, & nec desit sumptus impendiis: nam & effundit & negligit eadem perdendi & quærendi facilitate. Noster ille

Universidad de Deusto
Biblioteca

pirata quicquid vndecunque conuenerat,id nobis sibíque periturũ in illam specus sui charybdim congerebat. Charybdim loquor,quæ cùm plena nauigia sorbuerit,dicitur tamen reiectare naufragia, & contortas fundo rates Taurominitanis littoribus exponere: bona nostra ad ærarium vna & perpetua via ibant,nullas eorum reliquias, nulla fragmenta,vel sero victa fastidio,illa communis vorago reuomebat.Est improborum principum postrema defensio,auferre donanda,& inuidiam rapinarum magnitudine munerum deprecari. quæ(malum) ratio est abstulisse omnibus quod nullus habiturus sit? Et priuatorum quidem auaritiæ licèt mala,tamẽ aliqua defensio est, timetur inopia,& reponitur senectuti,& prospicitur hæredi. quam affert causam concupiscendi qui quantum vbique est habet? Quin ego si fas piúmque mortalibus æstimare cælestia, nullam maiorem crediderim esse principum felicitatem,quàm feciſſe felicẽ, & interceſſiſſe inopiæ,& fortunã vicisse, & dedisse homini nouũ fatum. Itaque Imperatori propriam maiestatẽ bene æstimanti,non tam illud suum videri debet quod abstulit, quàm quod dedit. Nam cùm intra ipsum voluantur omnia, & vt ille qui cuncta ambit Oceanus, quas suggerit aquas terris,recipit è terris, ita quicquid in ciues manat à principe redundat in principem,& rei & famæ bene consulit munificus imperator. Lucratur enim gloriam cùm dat pecuniam reuersuram. Sed illi quidem stulta omnis ratio captandæ laudis videbatur, qui præter insitum pessimo cuique boni exempli odium summam felicitatem habendi ac nocendi fine determinans,non solùm vt quàm plurimum quæreret, sed vt nihil cuiquam reliqui faceret laborabat. Nec enim qui regibus mos est, exercẽdis inuigilabat metallis vt latentia naturæ bona in vsum arcesseret,& pararet innoxias nullo pauperiore diuitias.Parum ille precioſum putabat aurũ,quod de montium venis aut fluminum glareis quæsitor Bessus, aut scrutator Callaicus eruisset;illud purius splendidiusque credebat, quod dedissent dolentes,quod hominum lacrymæ, non amnium aquæ abluissent, nec è terrenis specubus egestum,sed è ceruicibus iugulísq; cæsorum esset effossum.Sic cùm immitis tyranni,& stylus timeretur & gladius, transierat in vota paupertas, & vt possemus effugere carnificem,optabamus subire sectorem. Quod si ille cui pro cæteris sceleribus suis minus crudelis fuisse videtur,is vestrum Vallio triumphalis & trabeati Merobandis recordetur interitum: quorum alter post amplissimos magistratus, & purpuras cõsulares, & contractum intra

intra vnam domum quendam honorum senatum, vita sese abdicare compulsus est,alteri manibus satellitum Britannorum gula domi fracta,& inusta fœmineæ mortis infamia: vt.s. maluisse vir ferri amantissimus videretur laqueo perire quàm gladio. Sed in illos fortasse speciales putaretur habuisse odiorum causas tyrannus: steterat enim vterque in acie Gratiani,&Gratianus vtrunque dilexerat: quid de his dicimus, qui honorum ac principum nescij, & tantùm inter suos clari nobiles animas sub carnifice fuderunt? De virorum mortibus loquor,cùm descensum recorder ad sanguinem fœminarum, & in sexum,cui bella parcũt,non parcè sæuitum? Sed nimirum graues suberant inuidiosæque causæ, vt vnco ad pœnam Clariuatis matrona raperetur.obiiciebatur enim atque etiam exprobrabatur mulieri viduæ nimia religio & diligentius culta diuinitas. Quid hoc maius poterat intendere accusator sacerdos? fuit enim fuit & hoc delatorum genus, qui nominibus Antistites, re vera autem Satellites, atque adeo carnifices, non contenti miseros auitis euoluisse patrimoniis, calumniabantur in sanguinem,& vitas premebant reorum iam pauperum.Quinetiam cùm in iudiciis capitalibus astitissent, cũ gemitus & tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, cùm lictorum arma, cùm damnatorum frena tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant, & cerimonias, quas inceſtauerãt mentibus, & iam corporibus impiabant.Hos ille Phalaris in amicis habebat, hi oculis eius atque etiam in osculis erant, nec iniuria à quibus tot simul votiua veniebãt,auaro diuitum bona, cruento innocentium pœna, impio religionis iniuria. Tandem in nõs oculos deus rettulit, & bonis orientis intentus ad mala nostra respexit,& hunc sacerrimo capiti obiecit furorem,vt fœdus abrumpere,ius fœciale violare,bellum edicere non timeret. An ego sine diuino numine factum putem? vt qui sub nomine pacis ludere & primi sceleris pœnas lucrari quiescendo potuisset,secundum tertiúmq; vexillum latrocinij ciuilis attolleret? & superatis Alpibus Cottiis Iulia quoque claustra laxaret,tibíq; Imp.imponeret seruatæ adhuc veniæ fidem, vincendi necessitatem? Agebat eum credo præcipitem vindicanda iam proximo vltore rep. & extinctus aperto dominus parricidio,pœnas ab eo debitas expetebat. Non illud confidẽtia, sed amentia,non temeritas,sed necessitas erat,nec vltro lacessebat ille te bello,sed vlterius se negare supplicio nõ poterat. Alioquin quomodo tantam concepisset audaciam,vt ruere in ferrum,& obuiam morti

Universidad de Deusto
Biblioteca

venire tam ignauus & timens mortis auderet? vt qui se non potuerit postea vel victus occidere? Et te equidē Imperator Auguste ad asserendam rēpublicam vsurpandámq; victoriam suffecisset in bella vel solum venire. Nam si olim domini aduersum rebelles seruos dimicaturi, flagra in aciem detulerunt, tantáq; vis conscientiæ fuit, vt ab inermibus verterentur armati,& qui obtulerunt mortibus pectora, darent terga verberibus, nónne tu quoque legionibus ociosis rem totam visus egisses? An sustinere te coràm, & solum oculorum tuorum ferre coniectum, ille quondam domus tuæ negligentissimus vernula mensularumque seruilium statarius lixa potuisset? non statim totum subiisset hominem præterita sui tuique reputatio? non ipse sibi obiecisset te esse triumphalis viri filium, se patris incertum? te hæredem nobilissimæ familiæ, se clientem? te retro omni tempore Romani exercitus ducem libertatis patronum, se orbis extorrem patriæque fugitiuum? iam verò te principem in medio reipublicæ sinu omnium suffragio militum, consensu prouinciarum, ipsius denique ambitu imperatoris optatum, se in vltimo terrarum recessu legionibus nesciis,aduersis prouinciarum studiis, nullis denique auspiciis in id tyrannici nominis, aspirasse furtum? Postremò tecum fidem, secum perfidiam, tecum fas, secum nefas, tecum ius, secum iniuriam,tecum clementiam, pudicitiam, religionem,secum impietatem,libidinem,crudelitatē,& omnium scelerum postremorúmq; vitiorum stare collegium? Res ipsas interrogemus, & quæ certissima coniectatio est,colligamus gerenda gestis. Num tandem dubitari potest quid fuerit eo præsente facturus, quem non vidit, & fugit? Quamuis igitur Imp.hoste tali abutereris, nec tam ad prælium conserendum quàm ad supplicium de nefario capite sūmendum venires,consiliis tamen tantis tantisque rationibus bellū administrabas, vt cū Perse aliquo decertaturus, aut Pyrrho,aut cum illo ipso Hannibale videreris.Nam primùm fidem regum quibus limes orientis ambitur,data atque accepta dextera signas, quò foris securus agitares,si nihil sollicitum & suspectandum domi reliquisses: tunc copias tuas trifariam diuidis, vt & hostis audaciam multiplicato terrore percelleres, & fugam circunfusus ambires:postremò populis Barbarorum vltroneam tibi operam ferre vouētibus commilitonum munus indulges, vt & limiti manus suspecta decederet, & militi auxiliator accederet, qua tua benignitate pellectæ omnes

Scythicæ nationes tantis examinibus confluebant,vt quem remiseras tuis Barbaris videreris imperasse delectum. O res digna memoratu! ibat sub ducibus vexillisque Romanis hostis aliquando Romanus, & signa contra quæ steterat sequebatur, vrbésque Pannoniæ quas inimica dudum populatione vacuauerat, miles impleuerat. Gothus ille & Hunnus & Alanus respondebat ad nomen, & alternabat excubias, & notari infrequens verebatur. Nullus tumultus, nulla confusio, nulla direptio vt à Barbaro erat: quin si quando difficilior frumentaria res fuisset, inopiam patienter ferebat, & quam numero arctarat annonam, comparcendo laxabat, pro omni præmio omníque mercede id vnum reposcens, vt tuus diceretur. Quanta est virtus ambitio! accipiebas beneficium quod imputares. Memorabile putauit antiquitas,quod Acciaco aliquando bello,ducibus motibúsque Romanis peregrina Aegyptus arma permiscuit, tantúmque res credita est habere nouitatis,vt nisi frequenter isset in litteras, apud posteros videretur facti fides laboratura. Nam quis Annaliū scriptor aut carminum tuas illas Cleopatra classes & eborata nauigia, & purpurea cum auratis funibus vela tacuit? quin ita crebrò historia recantata est, magis vt ab iisdem sæpe dicta, quàm vt ab aliquo intermissa videatur. Non contendam duces. nec enim principem nostrum non dicam victus Antonius, sed victor Augustus æquauerit. Quid in cæteris saltem simile deprehendimus? Maximè si rerum temporúmque facies altrinsecus conferamus, hos illósque populos animorum subiiciamus oculis, illos vela facientes data ventis classis attulerat: hi longum iter sub armorum fasce carpebant: illos peregrino igne suspirans regina pellexerat, hos amor laudis & participandæ gloriæ cura rapiebat, illos tepens Pharus & mollis Canopus, leuiúmque populorum altor Nilus emiserat: hos minax Caucasus, & rigens Taurus, & ingentium corporum durator Ister effuderat, illos tenero perlucentes amictu, & vix leue Carbasum vitando sole tolerantes, alterno concussa tinnitu Sistra ducebant, hos loricis onustos inclusósque ferro, fractæ voces tubarum ingentiúmque lituorum clangor acuebat. Quæ tandem vt collatio posset esse populorum, etiam si tanta non esset dissimilitudo causarum, vt ab illis fuerit Romani imperij appetita captiuitas, ab his repetita libertas. quo tibi Imp. indignius videbatur eius piaculi quenquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

inueniri potuisse consortem, cuius se Barbarus agebat vltorem. Sed illi quidem nefario sanguine belli primicias imbuentes par pœnæ culpæque documentum fuerunt. Testis est Siscia, testis pulcherrimi Sauæ conflictus, si conflictus ille dicendus est, quo ita in publicos proditores animi plenus miles inuasit, vt eum nec numerus resistentium, nec maximi fluminis altitudo remorata sint, quin, vterat ex longissimo itinere anhelus, atque puluereus, equos calcaribus incitaret, amnem nando coniungeret, ripam insiliret, paratos denique expectantésque deprehenderet. Sermo iste prolixior est quàm illa res fuerit. Vix fluuium manus inuicta transierat, iam locum belli tenebat, vix hostem inuenerat, iam vrgebat, vix pectora viderat, iam terga cædebat. Datur debito rebelle agmen exitio, voluuntur impiæ in sanguine suo turbæ, tegit totos strages vna campos, continuísque funeribus cuncta latè operiuntur. Iam qui ad muros differenda morte properauerant, aut fossas cadaueribus æquabant, aut obuiis sudibus induebantur, aut portas quas eruptatione patefecerant, morte claudebant. At quorum se fugæ imperuius ripis amnis obiecit, trepidando collecti & alterum quisque complexi per abrupta glomerantur, spumat decolor cruore fluuius, & contantes meatus vix eluctatis cadaueribus euoluit. vtque se tibi posset speciali imputare militia, ipsum illum vexillarium sacrilegæ factionis auidis gurgitibus absorbuit, & ne morti sepultura contingeret, cadauer abscondit. Nónne vtroque credendus tuæ studuisse vindictæ? & adiuuando victoriam & occupando clementiã? En tibi alteram pugnam alterámque victoriam, delectas in præliũ Marcellinus cohortes, & ipsum factionis nefarię robur, illa belli ciuilis Megera rapiebat, tantò cæteris satellitibus audientior, quãtò excellentiorem operam nauabat tyranno frater tyranni. Quo quidem maximè tuus gaudebat exercitus, cùm se vltro videret lacessi, qui nihil magis timuerat quàm timeri, adeo quidem vt castris ad castra collatis, quòd præcipiti die manum conserere non poterat, spe victoriæ cum luce ventura peruigil ageret, tardum solem, desertorem diem, annuum noctis æstiuæ tempus criminaretur. Ecce lux tandem, & iam omnis campus horrebat exercitu, diuisi in cornua equites, leues ante signa velites, depositæ manipulatim cohortes, & gradu pleno ferentes agmina quadratæ legiones vniuersa latè quà visus agi poterat, occuparant. Nondum se virtus experiebatur, iam disciplina vincebat. At postquam intra coniectum teli acies vtraque promouit, & effusis hinc inde iaculorum sagittarúmq; nimbis, res venit ad capulos, milites pristinæ virtutis, Romani nominis, imperatorum denique memores, causam publicam manu agere: hostes, venditam operam, laceratam Italiam, spem in ferro reliquã cogitantes, gladiatoria desperatione pugnare, nec gradu cedere, sed in vestigio stare vel cadere. At vbi impulsa acies fronsque laxata, & fiducia in pedes versa est, ire præcipites, aut globo fugere, & se inuicem festinando tardare, armati, inermes, integri, saucij, primi, postremíq; misceri, miles vrgere eminus, comminus gladiis, hastis punctim cæsim ferire. Alij poplitibus imminere, alij terga configere, aut quos cursu non poterant continere, iaculis occupare, arma teláque, homines viua, perempta, prona supináque corpora, passim vel in aceruo iacere. Illi mutilis excisisque membris reliqua sui parte fugiebant, hi dolorem vulnerum sequebantur, isti mortes receptas in syluas & flumina deferebant, illi postremum spiritum in admiratione nominis tui & sui ducis detestatione fundebant, nullus finis cædendi insequendíque nisi subtraxisset aliquãdo victoribus mors hostem, & nox diem. At quantò melius manus illa consuluit, quæ submissis precabunda vexillis petiit veniam necessitatis, & terram in osculis premens calcanda vestigijs tuis corpora & arma proiecit, quam tu non superbè vt victam, non iratè vt ream, non negligẽter vt parum necessariam prætexisti, sed blandè liberalitérque tractatam iussisti esse Romanam. Iunguntur socia agmina, & sub vno capite diuersa reip. membra coalescunt, ambo pari gaudio feruntur exercitus: hic opera sua gaudet, hic venia, vterque victoria. Nec pia Hæmonia cũctantius vbi te affore nunciatum impulsis effusa portis obuiam prouolauit, & vt est omne desiderium post spem impatientius, parum credens patere venienti, festinauit occursura venturo. Fingit quidẽ, vt scimus, & timor gaudium, sed ita intimos mẽtis affectus proditor vultus enunciat, vt in speculo frontium imago extat animorum, velut illa ciuitas à lõga obsidione respirans, quòd eam tyrannus Alpibus obiacentem tanquam belli limen attriuerat, tanta se & tam simplici exultatione iactabat, vt inesse vera lætitia nimia videretur. Ferebant se obuiæ tripudiantium cateruæ, cuncta cantu & crotalis personabant. Hic tibi triumphum chorus, ille contrà tyranno funebres nænias, & carmen exequiale dicebat, hic perpetuum victis abitum, ille victoribus crebrum optabat aduentum, iam quocunque tulisses gradum, sequi, circumcursare, præcedere, vias denique qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus ferebaris obſtruere, nullus cuiquam ſui tuíve reſpectus blandam tibi faciebat iniuriam. Quid ego referam pro mœnibus ſuis feſtum liberæ nobilitatis occurſum? conſpicuos veſte niuea ſenatores? reuerendos municipali purpura flamines? inſignes apicibus ſacerdotes? Quid portas virentibus ſertis coronatas? quid Aulæis vndantes plateas, accenſiſque funalibus auctum diem? Quid effuſam in publicum turbam domorum, gratulantes annis ſenes, pueros tibi longam ſeruitutem vouentes, matres lætas, virginéſque ſecuras? nondum omne confeceras bellum, iam agebas triumphum. Ibat interim Maximus, ac te poſt terga reſpectans, in modum amentis attonitus euolabat, nec vllum ille conſilium vllámve rationem, aut denique ſpem, quæ poſtrema homines deſerit, ſequebatur: quin ipſos viæ implicabat errores, & nunc dexter aut læuus, nunc veſtigiis ſuis obuius incertum iter ancipiti ambage texebat. Quotiens ſibi ipſum putamus dixiſſe, Quò fugio? bellum ne tentabo? aut quem viribus totis ferre non potui, parte ſuſtineam? Alpes Cottias obſerabo, quia Iuliæ profuerunt? peto Africam quam exhauſi? repeto Britanniam, quam reliqui? credo me Galliæ? ſed inuiſus ſum. Hiſpaniæ committo? ſed notus ſum. Quid ergo faciam inter arma & odia medius? à tergo premor hoſtibus, à fronte criminibus. Si morerer, euaſeram, ſed ecce nec animum ſequitur manus, nec manum gladius, labitur ferrum, tremit dextera, mens fatiſcit. O quàm difficile eſt miſeris etiam perire? Ergo vt clauſæ caſſibus feræ quęſito diu exitu deſperatóque conſiſtunt, & præ timore non fugiunt, ita ille ipſo quo agitabatur metu alligatus in oppidum ſemet Aquileienſe præcipitat, non vt vitam defenderet reſiſtendo, ſed ne pœnam fruſtrando differret. quanquam quæ poterat vlterior eſſe dilatio? cùm ita veſtigiis eius ac tergo ardens miles inſiſteret, vt pene omnem quæ eſt ſecuta pompam vltio feſtinata percepit. Rectè profectò germana illa pictorum poëtarúmque commenta Victoriam finxere pennatam, quòd hominum cum fortuna euntium non curſus eſt, ſed volatus. Ille ab vltimo orientis ſinu feſtinatis itineribus raptus exercitus, tot nationibus relinquendis, tot fluminibus enatandis, tot ſcandendis mõtibus fatigatus, in alio orbe, & in alio penè dixerim ſole poſitus, ſpacio lucis vnius Illyrico cõtinuauit Aquileiam. Nihil tamen ſibimet hoc nomine vendicãt, & ſi quando mirantium circulos contrahunt, aut conuiuia noſtra ſermone producunt, operam omnem ſuam fine Al-

pium terminantes, deberi ſibi abnuunt illam celeritatem, quòd experteslaborum peruenisſe ſe viderunt quò ire non ſenſerant, negãt immò ſe ſuis vectos eſſe corporibus, ſed tanquam per aliquas imagines ſomniorum ferrentur abſentes præbuiſſe geſtantibus ventis ocioſorum miniſteria membrorum. Nec fides anceps: nam ſi olim ſeueri credidere maiores caſtoras geminos, albentibus equis & ſtellatis apicibus inſignes, puluerem cruorémq; Theſſalicum, aquis Tyberis abluentes, & nunciaſſe victoriam, & imputaſſe militiam, cur non tuæ publicæque vindictæ confeſſam aliquam immortalis dei curam putemus adnixam? niſi fortè maiorem diuini fauoris operam res Romana poſcebat Macedonico augenda regno quàm tyrãnico eximenda ſeruitio: ego verò ſi cæleſte ſtudium pro dignitate cauſarum æſtimandum ſit, iure contenderim equites tuos Pegaſis, talaribus pedites vectos ac ſuſpenſos fuiſſe. Neq; enim quia ſe diuina mortalibus dedignãtur fateri, idcirco quæ viſa non fuerint dubitauimus facta, cùm facta videamus quæ dubitauerimus eſſe facienda. Anguſtè fortunam tuam Imp. expendit, quiſquis id de te tantùm quod fieri poteſt, credit. An ego cùm ab Alpibus Iuliis ocioſo feriatóque ferro, non prælium fuiſſe videam, ſed triumphum, dubitauerim illam ſpecialem quandam felicitatis tuæ dixiſſe militiam? Scimus quidem Imp. ita te cuncta adminiſtraſſe, vt non poſſint ſe tibi imputare ſucceſſus, ſed fatearis neceſſe eſt, quantum te in bello, tantum fortunã tuam egiſſe poſt bellum, cui ſi vocem demus & iudicem, nónne prolixè ſuam enumerabit operam? & vt virtutibus tuis multa concedat, ſibi aliqua vendicabit. Et cur quæſo non demus? vt accipiamus vtriuſque partis aſſertæ, cùm ſit quæ vicerit tua. Audio conſtantiam dicere, bellum atrox periculoſúmque ſuſcepi, memorare patientiam immenſum iter, tempus anni graue, ſemper armata, ſemper ieiuna toleraui, tenere prudentiam, partita ſum militem, & multiplicaui arte terrorem, aſſerere fortitudinem, bis conflixi cum hoſte, bis vici, omnes poſtremo clamare, quid tibi debemus fortuna quam fecimus? Sed ſi illa dicat, ego properationem militum iuui, ego fugam hoſtium præpediui, ego Maximum in muros coegi, & quem vos cogebatis mori viuum domino reſeruaui. Non video quod poſſit eſſe iudicium, quin cùm iſta pars imputet tyranni fugam, illa cuſtodiam reſp. quæ vtrique pariter obnoxia eſt, ita vtramque coniungat vt fateatur vni ſemet victoriã, alteri debere vindictam. Sed nec tu debitam gratiã beneficij inficiator

Universidad de Deusto
Biblioteca

abiuras, nam & si per te confeceris quæ volebas, per fortunam tamẽ plus adeptus es quàm volebas. Agedum si videtur, prẽteritas cogitationes tuas consule, & vota conueni, num amplius sperauisti quã vt Maximus tibi nunciaretur occisus, quàm vt semiuiuum eius caput nondum clausis tota morte oculis ex acie referretur, quàm ad summum vt fugiens resisténsve caperetur: cæterum quando quod factum est, vel optasti? vt se tibi ipse seruaret, vt conscisceret sibimet interitum nollet & posset, magno quidem fateor pectoribus humanis, atque adeò maximo lux amori, interitus horrori est, sed quatenus aut ista optari potest, aut illa vitari, at si vltima supra caput steterit hora, & venerit dies nunquam reuersurus, ac se confessa mors fuerit, non timentur extrema, cùm certa sunt. Hinc reorum vsque ad damnationem metus, postea attonitus stupor, & ex desperatione securitas, & ad locum supplicij voluntaria carnifice non trahente properatio. Vt de his taceam qui cum fatis fortius paciscentes incertum exitum certò occupauerũt, vt nihil de seruis loquar, qui verbera vitauere suspendio, & motus heriles vsque ad præcipitia fugerunt, quis vnquam vltra spem timuit? quis idcirco semet occidere noluit vt occideretur? nisi verò vel leuior manus aliena quàm propria, vel fœdior mors priuata quàm publica, vel longior pœna ferro incumbere, & corpore vulnus onerare, & recipere interitum statim totum, quàm supplicium diuidere, poplitem flectere, ceruicem extendere ad plagam, expectare fortasse non vnam. Et tamen quando secum ille ferro transigendum putabat, non potius ignem, laminas, crucẽ, culleum, & quicquid merebatur, timebat. Nunquam profectò tam bene de sceleribus suis sensit, vt mortem potuerit sperare qua perijt. Si igitur nec præsumere veniam reus, nec sperare fugam clausus, nec mortem potuit timere moriturus, & certo extremorum leuior videri debuit voluntarius quàm coactus, honestior priuatus quàm publicus, postremò breuior occupatus quàm expectatus interitus, num cui dubium est in eo quòd non habuit rationem fuisse fortunam? Illa illa tyranni consilia cæcauit, illa & animum eius obtudit & gladium, illa expeditam in vulnus manum percussit & tenuit. Nisi verò tu tuum venerabilis Gratiane carnificem diris comitatus vltricibus obsidebas, & irata minax vmbra ob os eius oculósque fumantes infernis ignibus tedas & crepitantia torto angue flagra quatiebas, ne morti honestæ vacaret, ne regalem illum sacrosanctúmque vestitum impio cruore pollueret, ne vultus olim

olim tuus, ac deinceps fratrum futurus funestũ sanguinem, vel dum vindicatur acciperet, ne postremò te manus vlcisceretur tyranni, & deberes Maximo vel suam mortem. Et planè ita cuncta ceciderunt, vt non seruata modò vltio, sed ordinata videatur. Nam vnde quæso tam repentina conuersio? vt qui oppetere timuerat, interitum non timeret expetere, & quem incluserat metus, proferret audacia? Hic nulla iam reliqua festinandis rebus mora, actutum fortissimi duces instruendo accinguntur triumpho, capiti diadema decutitur, humeris vestis aufertur, pedibus ornatus euellitur, totus deniq; homo aptatur ad interitum, publicè publicus spoliator exuitur, nectuntur manus rapaces, nudantur crura fugitiuo, talis denique tuis offertur oculis, qualem offerri decebat victori captũ, domino seruum, imperatori tyrannum, nec tu illum (qua es clementia) in conspectum tuũ venire voluisses, ne oculos istos omnibus salutares homo funebris impiaret, nisi famam cõfutare mendacij, téque purgare eodem teste, quo insimulatore voluisses. Habet vires, habet nescio quos internos mens scelerata carnifices, aut ipsa sibi carnifex conscientia est, aut, quod magis credo, omni seuerius quæstione est, à te interrogari, ad primam tuam vocem nefario pectori excussa confessio est, nec cunctari saltem, aut mussitare potuit, quin cõsilium omne nudaret, se videlicet fauoris tui obtendisse prętextum, quòd aliter non potuisset allicere militum societatem, nisi auctoramenti sui te finxisset autorẽ. Et post hanc tu vocem non illum in crucem tolli, non culeo insui, non discerpi in frusta iussisti, non postremò illam tanti ream mẽdacij linguam radicitus erui præcepisti, cum eorum parte vitaliũ quorum fuerat locuta commentum, quin iam cœperas de eius morte dubitare, & deieceras oculos, & vultum rubore suffuderas, & cum misericordia loquebaris. Sed bene est, quòd nõ omnia potes, tui te vindicant & inuitum. Rapitur ergo ex oculis, & ne quid licere posset clemẽtiæ inter innumeras manus fertur ad mortem. Ecce iterum Imp. auerteris, & illam tyrãnici exitus relationem grauaris. Iam iam esto securus, geram clementiæ tuæ morem, quod noluisti videre non audies. Huc huc totas pij vates doctarum noctium conferte curas, hoc omnibus linguis litterísq; celebrate, nec sitis de operum vestrorum perennitate solliciti, illa quã præstare historiis solebatis, ab historia veniet æternitas. Vos quoque quibus secunda sors cessit dare famam rebus artifices, vulgata illa veterum fabularum argumenta despicite, Herculeos labores & Indicos Liberi triumphos, & anguipedum bella

Universidad de Deusto
Biblioteca

monſtrorum, hæc potius, hæc geſta ſolertes manus ducant, his fora, his templa decorentur, hæc ebore reddantur, hæc in coloribus viuant, hæc in æra moueantur, hæc gemmis augeant precium. Pertinet ad ſecuritatem omnium ſæculorum quod ad factum videri, vt ſi quis vnquam nefaria vota conceperit, monimentis noſtrorum temporum recenſitus per oculos hauriat innocentiam, quiſquis purpura quandoque regali veſtire humeros cogitabit, Maximus ei exutus occurrat. quiſquis aurum gemmáſque priuatis pedibus optabit, Maximus ei plantis nudus appareat. quiſquis imponere capiti diadema meditabitur, auulſum humeris Maximi caput & ſine nomine corpus aſpiciat. Scimus quidem nihil vnquam nouandum cùm Romanum ſemper imperium, aut tuum futurum ſit, aut tuorum, pertinet tamen ad geminam reipublicæ ſecuritatem, quod fieri non poteſt, etiam non timeri. Sed vtcunque virtutis tuæ operam curioſæ poſteritatis oculis artificum manus reddet, cùm te vel Alpium dorſa ſuperantem, vel flumina obiecta tranantem, vel agmen hoſtile triumphalibus veſtigiis atterentem pictorum atque fictorum aſſequetur imitatio, clementia Imperator tua, quo cælo, quo pigmento, quo ære auróve ducetur? qua tu ipſius victoriæ victor ita omnem cum armis iram depoſuiſti, vt ceciderit nemo poſt bellum, certè nemo poſt Maximum, paucis Maurorum hoſtium, quos ſecum velut agmen inf rnum moriturus incluſerat, & duobus aut tribus furioſi gladiatoris laniſtis in belli piaculum cæſis, reliquos omnis venia complexa velut quodam materno ſinu clauſit. Nullius bona publicata, nullius mulctata libertas, nullius prȩterita dignitas imminuta, nemo affectus, nemo nota, nemo conuitio, aut denique caſtigatione perſtrictus, culpam capitis aurium ſaltem moleſtia luit. Cuncti domibus ſuis, cuncti coniugibus ac liberis, cuncti denique innocentiæ, quod eſt dulcius, reſtituti ſunt. Vide Imp. quid hac clementia conſecutus ſis, feciſti vt nemo ſibi victus te victore videatur. Spectabas hæc à tuis collibus Roma, & ſeptena arce ſublimis celſior gaudio ferebaris. tu quæ experta Cinnanos furores, & Marium poſt exilia crudelem, & Syllam tua clade felicem, & Cæſarem in mortuos miſericordem, ad omne ciuilis motus claſſicum tremiſcebas, quæ præter ſtragem militum vtraque tibi parte pereuntium extincta domi ſenatus tui lumina, ſuffixa pilo conſulum capita, Catones

in mortem coactos, truncóſque Cicerones, & Pompeios fleueras inſepultos, cui dãna grauiora ſciſſus in partes ciuium furor quàm portis imminẽs Pœnus aut receptus muris Gallus intulerat, cui Allienſi die Emathia funeſtior, Cannis Collina feralior, tam altas olim reliquerunt cicatrices, vt grauius ſemper tuam quàm alienam experta virtutem nihil tibi magis quàm te timeres. Vidiſti ciuile bellũ hoſtium cæde, militũ pace, Italiæ recuperatione, tua libertate finitum, vidiſti inquam finitum ciuile bellum, cui decernere poſſes triumphum. Hactenus memet Imp. Auguſte præteritas res tuas attrectaſſe fuerit, at cùm tempus admoneat meminiſſe prȩſentium, finem ſermoni facere maluerim, quàm ampliſſimi ordinis munus inuadere. Dabitur vtcunque venia piæ temeritati, ſi vſurpaſſe communia, non occupaſſe videamur aliena. Licuerit mihi quæ in Barbaris gentibus longinquiſque prouinciis pro ſumma re fortiter felicitérque feciſti, annuente numine tuo & ſenatu fauente, dixiſſe, ea verò quæ Romæ geſta ſunt, & geruntur, ingeniis permittenda Romanis ſunt, qualem te vrbi dies primus inuexerit, quis in curia fueris, quis in roſtris, vt pompam præeuntium ferculorum curru modò, modò pedibus ſubſecutus, alterno clarus inceſſu, nunc de bellis, nunc de ſuperbia triumpharis, vt te omnibus principem, ſingulis exhibueris ſenatorem, vt crebro ciuilique progreſſu non publica tantùm opera luſtraueris, ſed priuatas quoque ædes diuinis veſtigiis conſecraris, remota cuſtodia militari tutior publici amoris excubiis, horum hæc linguis, horum inquam voce laudentur, qui de communibus gaudiis & dignius vtique quæ maxima, & iuſtius poterũt prædicare, quæ propria ſunt. O mea felix peregrinatio. O bene ſuſcepti & exhauſti labores. Quibus ego interſum bonis? quibus paror gaudiis? quæ reuerſus vrbibus Galliarum diſpenſabo miracula? quantis ſtupentium populis, quàm multo circundabor auditore, cùm dixero, Romam vidi, Theodoſium vidi, & vtrunque ſimul vidi. Vidi illum principis patrem, vidi illum principis vindicem, vidi illũ principis reſtitutorem. Ad me longinquæ conuenient ciuitates. A me geſtarum ordinem rerum ſtilus omnis accipiet. A me argumentũ Poetica, à me fidem ſummet hiſtoria. Compenſabo tibi iſtam Imp. iniuriam, ſi cùm de te ipſe nihil dixerim quod legendum ſit, inſtruam quæ legantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PANEGYRICVS CONSTANTINO AVGVSTO CONSTANTII FILIO DICTVS.

VNde mihi tantum confidentiæ,sac.Imp. vt post tot disertissimos homines,quos & in vrbe sacra,& hîc rursus audisti,dicere auderem?nisi nefas esse ducerem, & commissi cuiusdam sacrilegij religionem vererer, si is, qui semper res à numine tuo gestas prædicare solitus essem, hæc,tanto maiora pristinis,silentio præterirem, per quæ non pars aliqua seruata,sed vniuersa sibi est resp. restituta? Neque enim ignoro quanto inferiora sint ingenia nostra Romanis, siquidem Latinè & disertè loqui illis ingeneratum est,nobis elaboratum, & siquid fortè commodè dicimus, ex illo fonte & capite facundiæ imitatio nostra deriuat.Sed quamuis conscius mihi infirmitatis ingenitæ,& inchoati potius studij quàm eruditi,cohibere me silẽtio nequeo,quo minus de recuperata vrbe imperióque Romano,& tandem ex diuturna cõuulsione solidato,& ipse aliquid coner effari, vt inter tantos sonitus disertorum mea quoque vox tenuis exaudita videatur. Etenim si in rebus bellicis ipsisq; pręliis,non solùm tubæ ac litui,sed etiã spartanę tibiæ incentiuum aliquod feruntur habuisse, credo quia magnos animos paruo licet modulo sufficit incitari, cur ego in me de tuo fauore diffidã, vt sermonẽ meum studio ipotius tui cultus quàm suis viribus metiaris?Experiar igitur vt possum , quanquã oppletis auribus tuis,vt sic dixerim,insusurrare sine æmulãdi fiducia cupidus imitãdi:ac primũ illud arripiam,quod credo neminẽ adhuc ausum fuisse,vt antè de constãtia expeditionis tuę dicam quã de laude victoriæ. transacto enim nutu aduersi ominis, & offenso reuocati (vtar libertate erga te nostri amoris,quem tunc inter metus & reip. vota suspendimus) te ne Imp. tantum animo potuisse præsumere, vt

bellum tantis opibus, tanto consensu auaritiæ, tanta scelerum contagione, tanta veniæ desperatione conflatum quiescentibus cunctantibúsque tunc imperij tui sociis primus inuaderes? Quis nam te deus, quæ tam præsens hortata est maiestas? vt omnibus ferè tuis comitibus & ducibus non solùm tacitè mussantibus, sed etiam apertè timentibus contra consilia hominum, contra aruspicum monita, ipse per temet liberandæ vrbis tempus venisse sentires. Habes profectò aliquid cum illa mente diuina Constantine secretum, quæ delegata nostri diis minoribus cura vni se tibi dignatur ostendere, alioqui fortissime Imperat. sic quoque cùm viceris redde rationem. Rhenum tu quidem toto limite dispositis exercitibus tuum relinqueras, sed hoc maiores pro te susceptimus metus, quòd nobis potius quàm tibi consulebas,nostrámque pacem magis quàm bellum,quod aggrediebare, firmaueras, næ tu Imp. nimio nostri amore nescisti ad securitatem nobis verè prouidere, qui non omnia tecum arma mouisti, cùm in tua conseruatione salus nostra sit. Et quid opus erat ipsi Rheno instructis & militibus & classibus? quem iampridem Barbaris nationibus virtutis tuæ terror obstruxerat. An ostentare voluisti diligẽtiam tuam diuisis copiis inter custodiam pacis & belli? aut etiam iactanter & gloriosè probare liberandæ vrbi te sufficere cum paucis? Vix enim quarta parte exercitus contra centum millia armatorum hostium Alpes transgressus es, vt appareret penitus considerantibus id quod nos fugit in amore trepidantes,non dubiam te,sed promissam diuinitus petere victoriam. Duxerat magnum Seuerus exercitum, & hostem suum perfidia desertus armauerat: maiores postea copias Maximianus admouerat, & ipse transfugis videbatur prosperè refugisse. Ipse denique qui pater illius credebatur, discissam ab humeris purpuram detrahere conatus senserat in illud dedecus sua fata transisse. Mille & sexaginta annis contractas ex toto orbe diuitias,monstrum illud redemptis ad ciuile latrocinium manibus ingesserat, ad hoc aliena matrimonia, innocentium capita cum bonis passim donando vsque ad mortem deuotionis obstrinxerat parricidas omnes antè insidiatos sibi aut palam aliquid pro libertate conatos pœnis affecerat, armis oppresserat, & inter hæc vtebatur eius vrbis maiestate quam ceperat, totam Italiam conductis ad omne facinus satellitibus oppleuerat. Hæc omnia Imp. cùm cogitares

Universidad de Deusto
Biblioteca

scires, videres, nec te paterna grauitas, nec tua natura temerarium es-se pateretur, dic quæso quid in consilio nisi diuinum numen habuisti? An illa te ratio ducebat? sua enim cuique prudẽtia deus est, quòd in tam dispari contentione non poterat melior causa non superare: & innumerabiles licèt ille copias pro se obiiceret, pro te tamen iustitia pugnaret. Vt enim omittam illa quæ non decet comparari, quòd erat ille Maximiani suppositus, tu Constantij pij filius, ille despectissimæ prauitatis detortis, solutisq; membris, nomine ipso abusiua appellatione mutillato: tu quod sufficit dicere, tantus ac talis, vt hoc inquam omittam, te Constantine paterna pietas sequebatur, illum, vt falso generi non inuideamus, impietas, te clemẽtia, illum crudelitas, te pudicitia soli dicata coniugio, illum libido stupris omnibus contaminata, te diuina præcepta, illum superstitiosa maleficia, illum denique spoliatorum templorum, trucidati senatus, plebis Romanę, fame enectæ, piacula, te abolitarum calumniarum, te probitatum, delationum, te conseruatio atque homicidarum sanguinis gratulatio. In tam diuersa causarum ratione diuino consilio Imp. hoc est tuo, non militum multitudinem, sed partium merita numerasti. Magnus Alexander cùm præter Macedonas suos cunctæ Gręciæ vniuerso Illyrico innumerabilem delectum posset indicere, nunquam tamen maiores quadraginta millium copias duxit, inhabile regenti ratus quicquid excederet & turbam potiusquam exercitum. Tu verò etiam minoribus copiis bellum multo maius aggressus es, tanto scilicet tua virtute propria potior, quanto ille numero instructior. Et ille quidem contra leues Medos & imbelles Syros & Parthorum arma volatica & Asiaticos optantes mutare seruitium rem gessit prælij vnius euentu. Tibi vincendi erant milites, prohnefas, paulo antè Romani, armis omnibus more primæ classis armati, & pro facinorum conscientia, nunquam nisi morte cessuri. Probauit hoc prima obstinatio eorum, qui sub ipsis Alpium iugis munitissimo licèt muro ac situ tenẽtes oppidum ausi fuerunt te imminente resistere, ac portas claudere, non credentes illi quidem, vt audio, te ipsum adesse. Quis enim crederet tam citò à Rheno ad Alpes imperatorem cum exercitu peruolasse? sed tamen qui non solùm præsenti numini tuo, verùm etiã nunciato nomini credere debuissent. Luerunt igitur illico dementiæ suæ pœnas, cùm oblatam sibi à clemẽtia tua veniam recusassent. Neque enim vallo fossáque obsessio inchoata est, nec cuniculis agendis,

nec machinis admouendis, nec incutiendo ariete tentati quassatiq; sunt muri, sed statim iniectæ faces portis, scalæ propugnaculis, nec solùm fundis eminus telisque missilibus, sed hastis, gladiis, ita res simul cepta & patrata, iunctusque rebellibus fuit conatus & exitus. Gomphos vrbem Thessaliæ, quoniam abnueret obsequium, C Cæsar vno die sustulit. Sed ille Græculos homines adortus est, tu subalpinos, ille solos incolas, tu etiam militare præsidium, ille non potuit captos à direptione defendere, tibi licuit clementiam tuis victoribus imperare. Sed illinc quidem Gomphensiũ clades, documento cæteris fuit, tibi paulo pòst alia in Taurinatibus campis pugna pugnata est, non trepidantibus ex victoria tua rebellibus, sed iratis incensisque ad vlciscendum animis, quos fortunæ inclinatio restinguere debuisset, nec verò temerè ac passim vagis hostibus, vt facilè palantes cæderentur, sed acie in cunei modum structa descendentibus retrò in altitudinem lateribus, quæ si cum prima auidè confligeret reflexa impeditos certamine circumiret. Sed tu id prouidens præmissis vtrinque qui obuiam irent, & simul si quid insidiarum lateret, excuterent: ipse obfirmato illo capite, deiectáque acie in fugam versa, tanto maiorem in processu stragem edidisti, quanto amplioribus subsidiis instructa constiterat, ita vsque ad Taurinatium muros fusi cæsique, obseratásque nacti portas ab incolis, etiam corporum suorum mole clauserunt. Quid tibi aliud sperare potuisti miles infœlix, turpissimo illi tunc deuote prodigio? iam enim non insulto sed doleo: Constantinum tu tantum sanguinis fundere coegisti, cui, quia salutem vestram à vobis impetrare non licuit, pene displicuit ipsa victoria. at non Taurinatibus, neque cæteris Italię ciuitatibus idem animus fuit, qui te Imperator exultantes gaudio certatim ad se vocauerunt, missæ ab omnibus legationes, oblati vndique commeatus, & vt appareret quem diu desiderassent, cui se tam promptè bello adhuc restante committerent, qui fuit dies ille quo Mediolanum ingressus? quæ gratulatio principum ciuitatis? qui plausus populi? quæ securitas intuentium? te matrum, te virginum quæque duplici fructu fruebantur, cùm pulcherrimi Imp. formam viderent, & licentiam non timerent. Ostentare se omnes, & tripudiare sine vllo de reliquis belli metu, auspiciũ victoriæ tuæ pro consummatione metiebantur. Non Transpadana prouincia videbatur recepta, sed Roma. quis enim crederet tantis successibus tuis

Universidad de Deusto
Biblioteca

vllum obstaculum fore? quominus omnes exercitus se clementiæ tuæ traderent, cùm virtutis experimentum nouissent, muros vi ceperas, acie palàm viceras, quis tam demens videbatur, vt aut obsideri auderet, aut congredi? Præsertim tu cùm dies aliquot Mediolani resistens tempus omnibus sibi consulendi dedisses vt de te sperare. Sed enim ęrumnosa illa & iampridem media ætate nostra ciuili sanguine maculata Verona maximo hostium exercitu tenebatur, acerrimis ducibus pertinacissimóque præfecto, scilicet vt quam coloniam Gn. Pompeius aliquando deduxerat, Pompeianus euerteret. O miserabilem Veronensium calamitatem, quos non tam tua quàm intestina satellitum pressit obsidio, quippe Athesis ille saxis asper, & gurgitibus verticosus, & impetu ferox, oppugnationem prohibebat, omnémque retro regionem euehendis copiis tutam defensámque præstabat. Quod tamen ne diutius hostem iuuaret, prouidentia tua factum est, cum superioribus in locis qua leuior amnis & ignari hostes erant, exercitus parte traiecta, ancipiti periculo clausos obsessósque, peiora experiri armis coegisti, adeo qua omnis eruptio tentauerat, cecidisti, vt ipse etiam dux cum parte copiarum ad accersenda auxilia muris excesserit, maiorem miser adducturus exercitum, vt maiore comitatu cladis occideret. Quo quidem tempore præcipua apparuit tua Impera. cura simul & animi magnitudo, qui redeunti illi minore exercitu congredi quàm obsidionem intermittere maluisti, ne respirare clausis, aut effugere, aut imminere tergo liceret. Et primò quidem (vt audio) aciem instruxeras duplicem, mox prouiso aduersariorum numero explicari statim in frontem ordines, & extendi latius arma iussisti, ex tuo animo nimirum animos tuorum omnium metiens, quãuis grauius inde pondus, infringi posse impetu pauciorum. Laudare me existimas Imp. cuncta quæ in illo prælio feceris? ego verò iterum queror. prospexeras omnia, disposueras vniuersa, summi imperatoris officia compleueras, cur ipse pugnasti? cur te denssissimis hostium globis miscuisti? cur salutem reipublicæ in pericula tanta misisti? An nescire nos putas, quòd dum nimio rapereris ardore, in media hostium tela deueneris? & nisi viam tibi cædibus aperuisses, spem totius generis humani & vota deceperas? Quid tibi est Imperator cum inferiore fortuna? Toto quippe impetu ferebare torrenti similis amni

lis amni, quem abruptæ radicitus syluæ, & conuulsa funditus saxa sequerentur. Illos pugnare fas est, quibus suo cuiusque fato aut vincendum est, aut cadendum, tu cuius ex vita omnium fata pendent, ad vllum discrimen accedas? inter tot tela gladiosque versere? quis hoc à te exigit? aut quis pati possit, vt quicquam in te belli casibus liceat? deceat te Imp. hostem ferire? immò non decet laborare. Spectans ex edito monte Xerxes nauale certamen. Augustus aliquid agens vicit apud Actium. Fuit etiam qui sublatus in scalas inuicem nexas concurrentes eminus vidit exercitus, vt nec interesset periculo, & adesset euentui. Ignaua inquies sunt hæc exempla, sed tuta, grauiórque metus est periculi tui quàm lætitia victoriæ. An non ipsi cæsis fugatísque hostibus interfectóque etiam ipso eorum duce comites & tribuni corripuere lacrymantes? amplexíque illud tuum anhelum pectus cruentas manus, & quicquid de sanguine profundæ cædis emerserat, hinc atq; inde clamarũt. Quid egeras Imperator? in quæ nos fata proieceras, nisi te diuina virtus tua vindicasset? quæ hæc est impatientia? aut quò tibi manus nostras, si versa vice pugnas ipse pro nobis. Hæc ego non dicerem Imp. neque ab aliis dicta memoraré, nisi beneficio tuæ lenitatis tutior esset nostra in verbis quã tua in armis audacia. Noua enim quadam varietate naturę confusóque virtutum temperamento idem es in præliis ferocissimus, & parta securitate mitissimus. Cùm enim dato obsessis tempore pœnitendi, Aquileiam quoque de legatis eorum, ac supplicibus recepisses, cunctíque se tibi dedidissent, quos obsidẽdo seruaueras, ignouisti omnibus, & vitam quam desperauerant reddidisti, & quidem iussisti arma deponere, vt multò tutius victoris pietate tegerentur. Vt tamen pertinaciæ suæ merita sentirent, corripi eos vincirique iussisti, non ad supplicium, sed vitã, ne conscientiæ timore diffugerent grauitérque delinquerent, conseruarique iterum non mererentur, si seruati non fuissent. Sed vnde tanto hominum numero, tot vincula quæ continere militares & paulò ante armatas manus possent. Stupere milites qui producendos susceperant, & custodiæ curam abnuere, & prorsus nescire quid facerent. Ipsi etiam qui tibi in consilio erant, ipse etiam præfectus hærere, cùm tu diuino monitus instinctu de gladiis eorum gemina manibus aptari claustra iussisti, vt seruarent deditos gladij sui quos non defenderant repugnantes. O pulcherrimum, & qui omnium oculis subiici debuisset triumphũ, virtutis & clementiæ tuæ. Cuius enim potentiæ fuit hostibus arma di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ripere, eius humanitatis deditos ad impunitatem suis armis alligare, atque ita vincere, vt eos ferri illius quod contra te gesserant quotidie pœniteret. gladius ille quem in te distrinxerat hostis infestus, ipse domini sui manus tenuit,& paratus ad cædem custos factus est ad salutem. Magnus poeta dum bellorum toto orbe surgentium discursum apparatúmque describit. Et curuæ, inquit, rigidum falces conflantur in ensem, triste nimium tempus id cùm instrumenta cultui pecudum præparata in cædem hominum verterentur. At nunc rigidi illi mortiferique mucrones in salutaria vincla curuantur, & exarmatum hominem non interimunt, sed coercent, deditósque hostes gladij sui collisi obtusique tutantur, qui nihil illis prodesse integri acutique potuerunt. Omnium ergo armorum ministeria ad diuersos effectus arbitrio tuo seruiunt Imperator. Tibi vincunt gladij, tibi seruant, te pugnante feriunt, te ignoscente custodiunt. Vt Deus ille mundi creator, & dominus, eodem fulmine suo nunc tristes, nunc lætos nuncios mittit, ita eadem sub numine tuo tela, inimicos, aut supplices tuos pernicie aut conseruatione discernunt. Eripuisti Imperator aduersariis tuis gladios, ne quis incumberet dolori. superasti, & eosdem manibus suis innoxios reddidisti. Vt clemẽtiæ & vindictæ tuæ satisfaceres, quorũ sanguini peperceras, arma fregisti. Vita enim hominum diu parta semper seruanda est, scilicet ferrum inuentu facile, vsu mutabile. Ideò quæ erant reparabilia conflasti, quod rediuiuum non erat reseruasti. Quid simile ad lætitiã fabulæ ferunt cõuersa esse humana corpora in fontes, aut pecudes, aut aues, fœda & degener talis conuersio, gladius mutatus in manicas, hoc est quod securitas post timorẽ, quod vmbraculum post calorem, splẽdorem mutatio perdidit, sed aciem retudit. Studium & humanitas tua hortata est Imperator hucvsque, vt exultatio nostra verbis eluderet: sed iã ad potiora redeamus. Recuperata omni cis Padum Italia, ipsa iam ad te supplices manus Roma tendebat, cui portentum illud insederat, nihil conari ausum ad tot nuncios suarum cladium, quippe ipsa se vilissimi hominis obsidebat ignauia, & degeneres animos timor arguebat. Stultũ & nequã animal nusquã extra parietes egredi audebat, ita enim aut prodigiis, aut metus sui præsagiis monebatur. Proh pudor intra parietũ custodias Imp. non ille aspirare in cãpũ, non exerceri armis, nõ puluerem pati, astutus quid, ne virorũ officia tentantem contemnerẽt qui viderent deãbulare & tantũ in illo palatio marmoratis parietibus incedere: nam in Salustianos hortos ire peregrinatio & expeditio putabatur. Et hæ quidem deliciæ toto illo tempore, quo orbẽ obsederat, semet incluserat, turpissimam hanc eius formidinem protegebant. Non enim se imbellem, sed beatũ, non inertẽ sed securũ videri volebat. Quoties milites in concionem vocabat, se solum cum illis imperatorẽ, alios per limites pro se militare iactabat, fruimini aiebat, dissipate, prodigite, hæc erat miserorum breuis & caduca felicitas. Ac ne tum quidem cùm tot aduersa suorũ prælia comperisset, obuiam ire conatus est ad resistendum, cùm Padi limite aut Apennini iugis vteretur. Sed litteras calamitatum suarum indices supprimebat. Interdum etiã palàm, vt vsque ad portas veniretur optabat, non intelligens maiestatẽ illam vrbis, quæ pridẽ admotos exercitus sollicitauerat, iam flagitiis ipsius deformatam & sedibus suis pulsam ad tua auxilia transisse, nec vllis præmiis posse corrumpi, quos tibi præter liberalitatem tuam,& sacramenti fidem tot victoriarum gloriæ dicauissent. Quis enim miles, qui ductu atque auspiciis tuis toties felicissimè dimicasset, vulnera illi sua venderet? belli iam penè confecti summam concederet? At enim tu idipsum de ardore totius exercitus sentiẽs, non sine vlla hæsitandi mora, qua breuissimum per eos iter est rapto agmine aduolasti, celeritatem illam in re gerenda Scipionis & Cæsaris tunc maximè cupienti Romæ repræsentans. Hæc est fiducia imperatoris inuicti,& suorum mentibus freti, non dubitare nec trahere bellum, sed proximum quodque pugnæ tempus putare victoriam. Non enim res erat tibi vtiq; maximo cũ Hannibale victore, vt post res asperas locum tempúsq; captares, sed vrgere te successus tuos & continuare victorias, sed quam primùm subuenire vrbi decebat. Sapientis enim imperatoris est fractis rebus cunctando consulere, secundis non deesse fortunæ. Itaque vnũ iam id timebatur, ne ille cõterritus his rebus, grauiter afflictus,& in arctum redactus, boni consuleret, & debitas reip. pœnas obsidione differret, quippe omni Africa, quam delere statuerat, exhausta, omnibus insulis exinanitis, infiniti tẽporis annonã cõgesserat. Sed diuina mens,& ipsius vrbis æterna maiestas nefario homini eripuere consilium, vt ex inueterato illo torpore, ac fœdissimis latebris subitò prorumperet, & consumpto per desidias senio ipsum diem natalis sui vltima sua cæde signaret, ne septennarium illum numerum sacrum & religiosum vel inchoando violaret. At quomodo instruxit aciem tot annorum vernula purpuratus? ita prorsus ne quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

euadere, ne quis, vt fit, loco motus referre gradum, & instaurare prę-
lium possit, cùm à fronte, armis à tergo Tyberi flumine premere-
tur, in quo ille non me hercule cogitauit necessitatem resistendi, sed
propinquitatem refugiendi, nisi fortè iam sentiens diem sibi venisse
fatalem, ad solatium suæ mortis voluit secum trahere quàm pluri-
mos, vt omnes essent exitus sui comites, qui scelerum participes ex-
titissent. Quid enim aliud illum speraſſe credendum est? Qui iam
ante biduum palatio emigrauerat, & cum vxore ac filio in priuatam
domũ sponte concesserat (vt res est) ominibus terribilibus agitatus,
& nocturnis pulsus vltricibus, vt tu iam olim expectatus habitator
sacris illis ædibus diu exhalatis expiatisque succederes, & adeò ipse
verum sibi dixerat, & venturo tibi cesserat. Quamuis in prælium in-
grederetur armatus, cùm excedendo palatio iam se abdicasset impe-
rio. Ad primum igitur aspectum maiestatis tuæ primúmque i mpetũ
totius tui victoris exercitus hostes territi fugatíque, & angustiis Mil-
uij pontis exclusi, exceptis latrocinij illius primis autoribus, qui de-
sperata venia locum quem pugnæ sumpserant, texere corporibus,
cæteri omnes in fluuium abiere præcipites, vt tandem aliquod cæ-
dis compendium fessis tuorum dexteris eueniret. Cùm impios Ty-
beris hausisset, ipsum etiam illum cum equo & armis insignibus fru
stra conatum per abrupta ripæ vlterioris euadere, idem Tyberis cor-
reptum gurgite deuorauit, ne tam deforme prodigium, vel hanc o-
bitus sui relinqueret famam, quòd alicuius viri fortis gladio telóve
cecidisset. Et aliorum quidem hostium corpora & arma pręceps flu-
uius voluendo deuexit, illum autem eodem quo extinxerat loco te-
nuit. Ne diu populus Ro. lætitia dubitaret, si putaretur aliquò profu-
gisse, cuius mortis probatio quæreretur. Sãcte Tybris quondam ho-
spitis monitor Aeneæ, mox Romuli cõseruator expositi, tu nec fal-
sum Romulum diu viuere, nec parricidam vrbis passus es enatare, tu
Romæ tuæ altor copiis subuehendis, tu munitor mœnibus ambien
dis, meritò Constantini victoriæ particeps esse voluisti, vt ille hostẽ
in te propelleret, tu necares. Neque enim semper es rapidus & torrẽs,
sed pro temporum ratione moderatus. Tu quietus armatum Coclitem reuexisti, tibi se placido Cloelia virgo commisit, ac nunc violẽtus & turbidus hostem reipublicæ sorbuisti, & ne tuum lateret obse-
quiũ eructato cadauere prodidisti. Reperto igitur, & trucidato corpo
re, vniuersus in gaudia & vindictã. populus Ro. exarsit, nec de sica to-
ta vrbe, qua suffixũ hasta ferebatur, caput id piaculare fœdari, cũ in-

terim (vt sunt ioci triumphales) rideretur gestantis iniuria, cùm a-
lieni capitis merita pateretur. Sed quid ego huc vsque iocularia? tecta
ipsa, vt audio, commoueri, & altitudo culminum videbatur attolli,
quacunque numen tuum tardo molimine currus inueheretur, tan-
ta te populi densitas, tanta senatus stipatio prouehebat simul & attri-
nebat. Felices qui te propius aspicerent, longius positi nominabant,
quos præterieras loci quem occupauerant pœnitebat. Vicissim om-
nes inde dicto accedere, insequi. Certare innumerabilis multitudo,
& impulsu vario fluctuare, & tantùm sibi hominum animi post illã
sexennii cladem superesse memorabant. Ausi etiam quidam vt resi-
steres poscere, & queri tam citò accessisse palatium, & cùm ingressus
esses non solùm oculis sequi, sed pene etiam sacrum limen irrumpe-
re. Inde omnibus circumfusis, vt inde excederes opperiri, prospicere,
optare, sperare, vt viderentur eum à quo obsidione liberati fuerant,
obsidere. Gloriatus sit licèt, & verè summus orator, humeris se Italię
in patriam reportatum, te Cõstantine. S. P. Q. R. & illo die & aliis
quocũque progressus es, & oculis ferre gestiuit, nec quicquam aliud
homines diebus munerum sacrorúmque ludorum quàm te ipsum
spectare potuerunt, qui tuus esset fulgor oculorum, totiúsque cor-
poris circumfusa maiestas, quæ oris dignitas. Gaudere cuncti specta-
culorum mora, & familiaribus sibi artificibus ob hoc solùm fauere,
quòd te præsente certarent. Nam quid ego de tuis in curia sententiis
atque actis loquor? quibus senatui autoritatem pristinam reddi-
disti, salutem quam per te receperant, nõ imputasti, memoriam eius
in pectore tuo sempiternam fore spopondisti. Dicerem plura de di-
uinis orationibus tuis, de oblata potius quàm impetrata benignita-
te, nisi mallem dicta reticere dum propero facta laudare. Quam li-
bet verba tua in senatu habita nobis nota sint, tamẽ qualia fuerint,
clementiæ tuæ gloria nunciauit. O tandem felix ciuili Roma victo
ria, irrupit olim te Cinna furiosus, & Marius iratus, qui non solo se
Octauij consulis capite satiarunt, sed luminibus ciuitatis extinctis
exempla, quæ nunc toto sexennio passa es, reliquerunt. Vicit tibi i-
terum ante portã Collinam Sylla felix, si se parcius vindicasset, sed
multis capitibus rostra compleuit. Constantinus victorię licentiam
fine prælij terminauit, gladios ne in eorum quidem sanguinem di-
stringi passus est, quos ad supplicia poscebas. Deditam sibi idem Syl
la exarmatámque legionem in villa publica trucidauit, perculsúm-
que morientium gemitu senatum monuit ne timeret quòd ipse

Universidad de Deusto
Biblioteca

itussisset. At iste victor non modò hostium, sed etiam victoriæ suæ, quicquid militum bello superfuit tibi reseruauit.tibi enim iam militant quos exutos armis impiis aduersus hostes Barbaros rursus armauit. Iam obliti delitiarum circi maximi & Pompeiani theatri & nobilium lauacrorum Rheno Danubióque prætenduntur, excubias agunt, latrocinia compescunt, certant denique cum victoribus, vt ciuili bello victi hostibus comparentur. Nec tamen id mirum videri potest, cùm qualemcunque militem fortissimum facias tuo Imperator exemplo. Non enim fessus præliis & expletus victoriis,vt natura fert, ocio te & quieti dedisti,sed eodem impetu quo rediueras in Gallias tuas, perrexisti ad inferiorem Germaniæ limitem, magna scilicet intercapedine temporis, ac breui locorum distantia, post annuam expeditionem statim bello auspicatus, à Tiberi ad Rhenum, immò (vt omen & similitudo nominis sit, & tua Imp. magnitudo animi pollicetur)à Thusco Albula ad Germanicum Albim prolaturus imperium. Quisnam iste est tam continuus ardor? quæ diuinitas perpetuo vigens motu? omnium rerũ interualla sunt, cessat terra noualibus, dicuntur interdum flumina resistere,& sol ipse nocti bus acquiescit,tu Constantine solus infatigabilis bellis bella continuas,victorias victoriis cumulas, quasi præterita sint oblitera ta,si desinas,non putas te vicisse,nisi vincas. Ruperat fidem gens leuis & lubrica Barbarorum,& robore atque audacia lectis eruptionis autoribus institisse Rheno nunciabantur, illico obuius affuisti,& præsentia tua ne auderent transitum terruisti. Etiam videbaris rem votis tuis fecisse contrariam, quòd inhibita eruptione non foret materia victoriæ, sed inopinato consilio vsus,abeundo enim simulato nuncio maioris in superiore limite tumultus, occasionem stolidis ac ferinis mentibus obtulisti, in nostra veniendi relictis in occulto ducibus qui securos adorirentur. Quò cùm venissent,consilium tuum sequitur fortuna, toto Rheni alueo oppleto nauibus deuectus terras eorum, ac domos mœstas lugentésque populatus es, tantámque cladem vastitatémque periuræ gẽti intulisti, vt vix post illud nomẽ habitura sit Ite nunc omnes si placet Barbarę nationes, & exitiales vobis mouete conatus exemplũ,quamuis enim Imp.noster amicorum regum admittat obsequia, idq; ipsum valeat ad laudem victoriæ,quòd à nobilissimis regibus timetur & colitur,augeri tamen gloriam virtutis suæ gaudet,quoties prouocatur. Nam quid hoc triumpho pulchrius? quòd cædibus hostium vtitur etiam ad

nostrum omnium voluptatem, & pompam munerum de reliquiis Barbaricæ cladis exaggerat. Tantam captiuorum multitudinẽ bestiis obiici, & ingrati & perfidi non minùs doloris ex ludibrio sui quàm ex ipsa morte patiantur. Inde est quod cũ exitũ differre liceat, perire festinãt,seséque lethalibus vulneribus & mortibus offerũt.Ex quo ipso apparet quàm magnũ sit vicisse tam prodigos sui. Facile est vincere timidos & imbelles,quales amœna Græcia & delitiæ orientis educunt, vix leue pallium & sericos sinus vitando sole tolerantes, & si quando in periculum venerint, libertatis immemores vt seruire liceat orantes,Romanum verò militem, quẽ qualemque ordinat disciplina, & sacramenti religio cõfirmat,aut trucem Frãcum ferina sola carne distentũ,qui vitam prouectus sui vtilitate contemnat,quantæ molis sit superare vel capere? Quod tu Imp. & nuper in Italia, & in ipso conspectu Barbariæ paulò antè fecisti, ita sine vllo discrimine omnia genera bellorum,armorum hostium vni tibi cedunt. Cedunt ex omni etiã memoria condita litteris monumenta virtutum,nec verò tantummodò vetera illa dictatorũ & consulum, ac deinceps magnorũ principum, sed etiã rectissima & pulcherrima diui patris tui facta superasti:sordet enim alios ex proximo tempore comparare, ipsum (inquam) diuum Cõstantiũ iam primis imperij tui lustris rerum gestarum laude cumulasti.Inuitus hoc fortè accipis Imper.sed ille dum dicimus gaudet è cælo, & pridem vocatus ad sidera,adhuc crescit in filio, & gloriarum tuarum gradibus ascendit. Purgauit ille Batauiam aduena hoste depulso, tibi se ex vltima Barbarie indigenæ populi dedere. ille Oceanum classe transmisit, tu & Alpes gradu & classibus portus Italicos occupasti, recuperauit ille Britanniam, tu nobilissimas Africi maris insulas, quæ populi Rom. fuere prouinciæ. Ignoscat (inquam)diuus ipse Constantius, quid habeo quod comparem Italiæ, Africæ, Romæ? Meritò igitur tibi Constantine & nuper senatus signum dedit, & paulò antè Italia scutum & coronam cuncta aurea dedicarunt, vt conscientiæ debitum aliqua ex parte releuarẽt: debetur enim & sæpe debetur, & diuinitati tuorum simulachrum aureum, & virtuti scutum & corona pietati,quamobrẽ te summe rerum sator,cuius tot nomina sunt, quot gentiũ linguas esse voluisti, quẽ enim te ipse dici velis scire nõ possumus,siue in te quædam vis ménsque diuina est, quæ toto infusa mundo omnibus miscearis elemẽtis,& sine vllo extrinsecus accedẽte vigoris impulsu per te ipse mouearis,siue aliqua supra omne cę-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum poteſtas eſt, qua hoc opus tuum ex altiore naturæ arce deſpicias te inquam oramus & quæſumus, vt hunc in omnia ſecula principem ſerues: parum eſt enim optare tantæ virtuti tantæque pietati quem longiſsimum habet vita progreſſum. Eſt certè ſumma in te bonitas, eſt & pietas, & ideò quæ iuſta ſunt velle debes, nec abnuendi eſt cauſa cùm poſſis, nam ſi eſt aliquid quod à te bene meritis denegetur, aut poteſtas ceſſauit, aut bonitas. Fac igitur vt quod optimum humano generi dediſti, permaneat æternum, omnéſque Conſtantinus in terris degat ætates. Quamuis enim Imp. inuicte iam diuina ſoboles tua ad reipublicæ vota ſucceſſerit, & adhuc ſperetur futura numeroſior, illa tamen erit verè beata poſteritas, vt cùm liberos tuos gubernaculis orbis admoueris, tu ſis omnium maximus imperator.

GRATIARVM

GRATIARVM ACTIO MAMERTINI DE CONSVLATV SVO, IVLIANO IMPERATORI.

ETſi ſcio, te, Imperator, & cunctos qui conſilium tuum participãt, poſſe mirari, quòd nunc demum gratias agere exorſus ſum, quaſi beneficia in me tua cœperint à cõſulatu, fatebor tamen quod ingenij (cuius me pœnitet) conſcius etiam nunc tacere voluiſſem, & prorumpens licet huius muneris gaudium in tam arcanæ lætitiæ conſcientiam coercere. Sed ſiue errorem noſtrum, ſiue conſilium congeſta & coaceruata in vnũ beneficia vicerunt, atque in id redegerunt neceſſitatis ambiguum, vt mihi aut indiſerti, aut ingrati eſſet fama ſubeunda, malui eloquẽtiam potius quàm pietatem erga te officiúmq; meum deſiderari. Et ſanè in his honoribus, quibus me prius honeſtaris, minor eſſe cauſa ad agendas gratias videbatur. Nam tum me ærarium publicum curare voluiſti, cùm quęreres virum animi magni aduerſus pecuniã, liberi aduerſus offenſas, conſtantis aduerſus inuidiam, me (qui tibi viderer eiuſmodi) delegiſti, idque eo tẽpore quo exhauſtæ prouinciæ partim prædatione Barbarica, partim non minus exitiabilibus quã pudendis præſidentium rapinis vltrò opem imperatoris expoſcerẽt, milites ſæpe anteactis temporibus ludo habiti cùm præſens ſtipendium flagitarent, quoquo modo videbar honorẽ onere penſare. At cùm me prætoriis pręfeciſti, & prouincias de te egregiè meritas meę fidei tutelæque mandaſti, ingens iudicij tui fuit munus, ſed in eo nõ mihi ſolùm, quem tanta poteſtate ſuccinxeras, verùm etiam negociis tuis commendaſſe aliquatenus videbare. Porrò in decernendo conſulatu remotis vtilitatibus tuis rationem meę ſolùm dignitatis habuiſti. Nam in adminiſtrationibus labor honori adiungitur, in conſulatu honos ſine labore ſuſcipitur. In illis ſi læteris cupi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dæ ambititionis esse videaris, in hoc nisi apertè & propalam læteris, ingratus sis. Huc accedit, quòd ipsa hæc vrbs, atque hoc augustissimum consilij publici templum officium huius orationis efflagitat. Hæc tibi nominis noui, sed antiquissimæ nobilitatis ciuitas est patria. Hic primùm editus, hic quasi quoddam salutare humano generi sidus exortus. hi ciues & populares tui silere me non sinunt, nec patiuntur, vt quisquam alius auspicatissimo die apud te ac de te loquendi munus vsurpet, quàm is qui amplissimo sit præditus magistratu. Putant aliquid adiicere ad splendorem laudum tuarum cōsulis nomen, & rectè putant. adiicitur enim laudum dignitati honore laudantis. Ac licèt maxime Imp. publico iudicio & nomine agere tibi gratias debeam, tamen illa quæ pro summa re domi forísque gessisti, nunc ex parte maxima prætermittam, vt quanto ocius ad ea quæ propria sunt perueniat oratio. An ego nunc receptas virtute tua Gallias, Barbariam omnem subactam, pergā quasi noua & inaudita memorare? quæ in hac Ro. imperij parte gloriosissima sint famę laude celebrata, in tantum vt fratris imperatoris mererētur inuidiam? Quid enim à te aliud consortis imperatoris alienauit animū, nisi gloriæ tuæ splēdor? Testor immortalem Deum, testor ad vicem numinis mihi sanctam conscientiam meam, me multa constanter in hac vrbe fuisse dicturum de his quæ aduersus optimum imperatorem inclementer & impiè cogitata atque suscepta sunt. Si etiam nūc hominum cœtus diuus Constantius frequentaret, nunquam profectò liberi ciuis & boni senatoris officio defuissem, quo minus redarguerem & conuincerem eas illi in te odij fuisse causas, quæ amoris inflammatrices & fidei obsides esse debuerunt. Florentissimas quondam antiquissimásque vrbes Barbari possidebant, Gallorum illa celebrata nobilitas aut ferro occiderat, aut immitibus addicta dominis seruiebat. Porrò aliæ quas à vastitate Barbarica terrarum interualla distulerant, iudicum nomine à nefariis latronibus obtinebantur. Ingenua indignis cruciatibus corpora. Nemo ab iniuria liber, nemo intactus à contumelia, nisi qui crudelitatem prædonis precio mitigasset, vt iam Barbari desiderarentur, vt præoptaretur à miseris fortuna captorum. In hoc statu Imperator noster Gallias nactus nimium habuit aduersus hostem laboris atq; discriminis, vna acie Germania vniuersa deleta est, vno prælio debellatum, sed emendatio morum iudiciorúmque correctio & difficile luctamen, & periculi plenum negotium fuit. Nam vt quisque improbissimus erat, ita maximè Cæsaris rebus inimicus, vitādis legum pœnis, de nouo scelere remedia quærebat, & quia defendere admissa flagitia non poterat, in vltorē iuris inuidiā congerebat. Et cùm sancti principis merces atq; instituta falsarū opinionū vituperationū licētiam submouerent, callido nocendi artificio accusatoriam diritatem laudum titulis peragebant, in omnibus conuenticulis quasi per beneuolentiam illa iactantes, Iulianus Alamaniam domuit, Iulianus vrbes Galliæ ex fauillis & cineribus excitauit. Illæ prouinciæ obsessæ, expugnatæ, ferro igníque vastatæ, beatiores sunt his oppidis quæ habet sine hoste Constantius. Aestates omnes in castris, hyemes in tribunalibus degit. ita illi anni spacia diuisa sunt, vt aut Barbaros domitet, aut ciuibus iura restituat, perpetuum professus aut contra hostem, aut contra vitia certamen. Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. si enim comminisci aliqua flagitia tentassent, facilè ipso splendore laudis & gloriæ refutarentur. Inuenerunt accusandi genus quod nullus refelleret. Sed quid (oro vos) principem nostrum facere debuisse censetis? Romanas vrbes hostibus dederet, ne animū fratris offenderet? prouincias firmissimas, vtilissimásque reip. sub obtutibus suis vexari ac diripi sineret, ne quid Aug. quod nollet audiret? flagitiis administrantium non modò frena laxaret, sed etiam stimulator accederet, ne inter principes faceret morum dissimilitudo discordiam? Nobilem Etruriæ adolescentem ferunt, cùm propter eximiam formæ dignitatem multarum in se fœminarum amores excitaret, faciem suam ad obliterandam pulchritudinem vulneribus sauciasse. Sed facile fuit iuueni dignitati corporis decorem animi, præponenti & candorem decolorare, & oris nitorem altè impressis cicatricibus deuenustare. Num aliquid aduersus huiusmodi amorē ciuium facere debuit Iulianus? Ac ne potuit quidem nisi fortè existimamus patientes vulnerum formas esse virtutum. Scilicet & candorem æquitatis potuit obumbrare, & à tēperantia, purpuram sancti ruboris abolere, vicē fortitudinis indignis confodere vulneribus, eruere oculos prouidētiæ? dein nisi ille adolescēs seueram manum propriis vulneribus intulisset, dies & mora non longa ętatis accessio omnē illum florē corporis peremisset. At in virtutibus principis nostri quanto ætas prolixior, tāto pulchritudo pręstantior. Mitto cunctā Barbariā aduersus vindicem Romanæ libertatis in arma cōmotam, gentésq; recēsitas

Universidad de Deusto
Biblioteca

& aduersus iugum nuper impositum ceruice dubia contumaces in rediuiuum furorem nefandis stimulis excitatas. quę omnia obstinatam & immobilem principis maximi tandem vicere patientiam. Itaque cùm ipso molimine oppressisset Alamaniam rebellãtem, qui paulo antè inaudita regionum, fluuiorum, montium nomina exercitu victore peragrauerat, per vltima ferarum gentium regna, calcata regum capita superuolans in medio Illyrici sinu improuisus apparuit. Vidimus felices illius comites viæ stupentes, vrbium populos dubitasse credere quæ videbant. Non aliter consternatas arbitror gentes, quæ primæ lapsum cælo excepêre Palladium. Virgines, pueri, fœminę, tremulę anus, titubantes senes, non sine magno attoniti horrore cernebãt imperatorem longam viam sub grauium armorum onere currentem, properantis anhelitum sine sensu lassitudinis crebriore, sudorum riuos per fortia colla manantes, & inter illum pulueris qui barbam & capillum onerarat horrorem micantia sidereis ignibus lumina. Voces gaudentium oppresserat miraculi magnitudo. Cessabant officia laudandi plusquã laudanda cernentibus. Sufficere quidem poterat ad expeditionem præsentium negotiorum sola properatio, sed non sufficit principi nostro reip. vna ratione consulere: multa pariter aggreditur pectus nullis vnquã laboribus fatigatum. Vt vno eodémque tempore & componeret fidissimarum prouinciarum statum, & Barbariã omnem admoto propius terrore percelleret, longissimo cursu Istrum placuit nauigari. proh sancta diuinitas, quæ nauigationis illius fuit pompa, cùm dexteriorem inclyti fluminis ripam vtriusque sexus, omnium ordinũ, armatorum atque inermium perpetuus ordo prætexeret, despiceretur ad læuã in miserabiles preces genu nixa Barbaria? Omnes vrbes quæ Danubium incolunt aditæ, omnium audita decreta, leuati status, instauratæque fortunæ, innumerabilibus Barbaris data venia, & munus pacis indultum. Qui properationem illam contemplabitur, nihil egisse præter viam imperatorem putabit, qui gestarum rerum multitudinem considerabit, properasse non credet. O facundia potens Gręcia, omniũ tuorũ principũ gesta in maius extollere sola potuisti, sola factorũ glorias ad verborũ copiam tetẽdisti. Tu nauem vnam propter aurati velleris furtum, & virginis raptũ, in cælum vsq; sublatam sideribus consecrasti Tu puerum inuentorem serẽdi, draconum alitum curru volantẽ semina in terras sparsisse iactasti. Quid tu si ad scribendas celebrandásque res principis nostri animum adieceris de Iuliani lembis liburnísque factura es? quæ non modò nihil cuiquam adimunt, neque vrbes hospitas populantur, sed vltrò omnibus populis immunitates, priuilegia, pecunias largiuntur. Qua dignitate describes classem per maximi fluminis tractum remis vẽtisque volitantem, tum principem nostrum alta puppe sublimem non per eiusmodi agros frumenta spargentem, sed Romanis oppidis bonas spes, libertatem, diuitias diuidentem, tum ex parte altera in Barbaricum solum terrorẽ bellicum, trepidationes, fugas, formidines obserentem? Iam quale illud fuit, quòd Istrum adhuc nauigans beneficia tua vsque ad Adriam, Tyrrhenum, Mareoticum porrigebas? Ipso enim tempore leuati equorum preciis enormibus Dalmatæ, Epirotæ intolerandi tributi mole depressi prouidẽtia Imper. tua non modò miserias exuerunt, sed amplam etiam atque opulentam reuexerunt fortunam. Vrbs Nicopolis, quam diuus Aug. in monumentum Actiacæ victoriæ tropæi instar extruxerat, in ruinas lacrymabiles propè tota conciderat, laceræ nobilium domus, siue tectis fora, iamdudum aquarum ductibus pessumdatis plena cuncta squaloris & pulueris. certamen ludicrum, lustris omnibus solitum frequentari, intermiserat temporis mœsti deforme iustitiũ. Ipsæ illæ bonarum artium magistræ & inuentrices Athenæ omnem cultum publicè priuatímque perdiderant, in miserandam ruinam conciderat Eleusina. Sed vniuersas vrbes ope Imp. refotas enumerare perlongum est, scire satis est cunctas Macedoniæ, Illyrici, Peloponnesi ciuitates vnis aut binis epistolis maximi Imp. repentinam induisse nouatis mœnibus iuuentutem, aquas omnibus locis scatere, quæ paulo antè arida & siti anhelantia visebantur, ea nunc perlui, mũdari, madere, fora, deambulacra, Gymnasia lætis & gaudentibus populis frequentari, dies festos & celebrari veteres, & nouos in honorem principis consecrari. Si quis mortalium in aliquã cælestem speculã nubẽ sublatus paulo antè vidisset mœsta omnia, semiruta oppida, desolata mœnia, ab indigenis solitudinẽ, exulum turbam, is si nunc in illud idem editum reponatur, ac despiciat cuncta lætantia, agros consitos, vrbes frequentes, aquas oppidis influentes, magnifico cultu non priuatas ædes, sed magnifica tecta surgentia, dites pro terrarum ingeniis messibus segetes, vincentes agricolarũ vota vindemias, arduos colles, profundásq; valles, & lata cãporum, balatu, hinnitu, mugitibus personа, profectò mirabitur tam breui cuncta mutata, desiliet è nubibus, & viciniam cæli cupidè derelinquet, vt tuis Imp terris

Universidad de Deusto
Biblioteca

fruatur. Illud verò cuius miraculi est, neminem vllum in tanto rerum paratu sensisse dispendium,in omnia pecuniam ab imperatore depromi,& quoddam versa vice prouinciis pendi tributum,illinc ad vniuersos fluere diuitias,quo prius vndique confluebant? vt in maxima quæstione sit à quo accipias imperator,qui sic omnibus largiaris,sed qui vitæ tuæ instituta rationémq; cognouerit, facilè fontem copiæ huius inueniet. Maximum tibi præbet parsimonia tua Aug. vectigal. quicquid enim alij in cupiditates proprias prodigebant, id omne nunc in vsus publicos reseruatur,huc vsque solus hic fructus imperij putabatur,vt Imp.à cæteris ciuibus non fortibus factis, nec splendore gloriæ,sed magnitudine sumptuum separaretur.Inde nihil necessarię substructionū in ædibus moles,ingētes Aulicorum cateruæ legionum sumptum facilè vincebāt,quinetiam prādiorum & cœnarum laboratas magnitudines R.P.sentiebat cum quæsitissimæ dapes,nō gustu,sed difficultatibus æstimarentur, miracula auiū, longinqui maris pisces,alieni temporis poma,æstiuæ niues, hybernæ rosæ. Hæc cuncta animus voluptatum omnium victor abiecit. Neque enim comparandæ sunt picturatæ marmorum crustæ,& solido auro tecta laquearia,qui maiorem anni partem in nuda humo cubet,& cælo tantùm tegatur, neq; turbæ institutorum ad delitias ministrorum,cui tam pauca sint ministranda,neque tempus epularum ei,qui sępius statarium prandium ad necessitatem humani corporis capiat, gaudens castrensi cibo,ministro obuio, & poculo fortuito. Sed inter hæc mirari satis nequeo, quòd tam seuerè parcus in semet,in ciues suos tam liberalis est ac remissus, laborum asperrima sibi sumens, vt nos quietis rebus agitemus, cùm id vsu venire animaduertamus, vt qui remotam à voluptatibus vitam sequantur, difficiles & morosi sint, sibi parum læti, sed aliis tristiores, mœstas atque solicitas & priuatas domos faciant. At sanctissimus Imperator impensè studet, vt nos pro dignitate habitemus, vt commodis affluamus, vt castam quidem, sed hilarem ducamus ætatem, cùm alios principes labor truces, remissos desidia reddiderit, sempérque feriis imperatoribus gratia,communibus defuerit industria, neque quisquam sibi molestus, ita se facilem cæteris præbuit vt non ad suum exemplum alios coërceret. Noster Imperator nihil sibi veniæ, nihil cæteris molestiæ, ac laboris impartiens, suo negocio omnibus, ocium præstat, diuitiarum largitor, curarum auarus, laboriosissima

negociorum præoptans ipse agere quàm alijs imperare. Multi post exactos reges imperium vniuersæ reip. solitarium cupierunt, nota sunt recordantibus nomina eorum videlicet, qui in propria furentes affectati regni supplicia pependerunt.mitto veteres, qui saxo præcipites dati,quorum bona publicata,domus erutæ, interdicta posteris nomina, non paucos huiusmodi furore vecordes,& iā nostra ætas tulit,qui propter cæcam imperandi cupidinem in ferrum ruerunt. Si hos deus paulisper vitæ redditos alloquatur,heus(verbi gratia)Nepotiane atque Siluane per infestos gladios prę sentésque mortes imperium petiuistis, at nunc vltrò vobis potestas regnandi datur,vt ea qua Iulianus conditione regnetis, vt pro omnium ocio die noctúque vigiletis,& cùm domini vocemini, libertati ciuium seruiatis, sæpius prælium quàm prandium capessatis,nihil cuiquam auferatis, & vltrò omnibus largiamini, nulli gratificemini, in neminem sæuiatis,toto in orbe terrarum nullius virginis fama violetur, sit lectulus etiam sine inconcessis, sed legitimis voluptatibus, Vestalium thoris purior,æstate Alamanicum puluerē, hyeme pruinā Thraciæ in tectis verticibus perferatis,profectò verborum ipsorum molestiā delicatæ aures non poterunt sustinere,tantis negociis territi non modò imperium,sed etiam vitā perosi ad inferiores aliquos inferos redire properabunt. Videbunt enim iustum principatum, laboribus, curis, vigiliis inquietum,cuius illi faciem amœnam & amabilem contemplantes laborum aspera nō videbant. Cùm igitur inter egregia negocia itinere confecto vsq; ad Thracię fines peruentum foret,cursim depositō exercitus cōmeatu adRomanā vrbem annonæ vacuam mentem reflexit. quemlibet alium à subueniendi conatibus grauissima fames,& tristissimum reip. periculū deterruisset. Sed stipendiis prouinciarum & patrimonij sui fructibus,tum vndique frumentis coemptis vsque ad opulentam abundantiam esurientem iam vrbem refersit.Dicet aliquis quomodo tam multa,tā breui tępore?& rectè.sed Imp.noster addit ad tempus quod ocio suo detrahit. nihil somno, nihil epulis, nihil ocio tribuit.Ipsa se naturalium necessariarúmq; rerum vsurpatione defraudat,totus commodis publicis vacat. Itaque grandæuum iam imperium videbitur his, qui non ratione dierum,aut mēsium,sed operum multitudine & effectarum rerum modò Iuliani tempora metientur. Cùm Romani populi victus, & exercitus commeatus esset in nauibus, in media expediendæ annonæ trepidatione nuncius venit, plurimas naues

Universidad de Deusto
Biblioteca

Africano tritico graues litus Achaicum præteruectas Constantinopolim peruolasse. Permoti omnes, & aduersus eos qui oram maritimam tuebãtur irati. Venimus ad principem, desidia iudicum tãtum perisse frumenti certatim pro se quisque conquerimur. At maximus Imp. serenum renidens, nihil esse peccatum, non sibi perisse quæ ad hanc vrbem frumenta venissent. Nos vocem illam noti amoris in patriam putabamus, cùm proditionem futuri verborum ambago celaret. iam tum enim venturæ felicitatis euentum cõscius diuinus animus præuidebat. Cis pauculos dies in nouum ac florentem statũ Rep. restituta, sacra mens ad honorum & magistratuum ornamenta respexit. Versari cœpit in sacri pectoris comitio consulatus. Quid secutus sit ipse scit, & quæcunque consilia eius gaudet formare diuinitas. De omnibus Ro. imperij viris primus electus sum, cùm honorem meũ adoreis militaribus gloriosus collega cumularet. Gratias tibi gratias Imp. si mereri me credidisti, & plures gratias Imp. si tantum amasti, vt me consulem faceres, etiam non merentem. Nec ignoro maximos honores ad parum dignos penuria meliorum solere deferri, sed non vereor ne quis maliuolorum in consulatu meo id autumet accidisse. Si quis hoc liuidus iactitat, ipso tempore refutatur, aduersus quem dixisse satis est, Iam tamen principi nostro Roma patebat. Quid quòd nihil separatim mihi de honoris augmento (neque enim vltra præfecturam se votorum meorum modestia porrigebat) perfertur nuncius consulem me creatum sine impendio, quod iã diu paucis: sine labore, quod nunquã: sine petitione, quod nemini. Quis ignorat tum quoque cùm honores po. Ro. suffragiis mandabantur, multos fuisse candidatorum labores? Edisce nda omnium nomina, tributim homines, atque etiam singuli salutandi, prehensandæ obuiorum manus, omnibus arridendum, non solùm cum infimis, sed etiam cum ignotis familiaritatis imago simulanda, multáque alia propter honorem agenda, quæ aliâs virum honore dignum facere non deceret. Vnde illud Crassi celebre dictum, cùm peteret consulatum, & fortè cum Scæuola socero per vias vrbis incederet, nec præsente grauissimo & seueriss imo viro blandiri populo, palpare obuios, & artes petitorias auderet exercere, Queso (inquit) Muci paulisper abscedas, nec comitatu tuo honestari putes. impedis honorem meum, te spectante ineptus esse non possum. At verò ego nullius fauorẽ turpi assentatione promerui, nihil feci ineptum, nihil egi quod spectare Mucium nollem, non modò nullum populariũ deprecatus sum,

sum, sed ne te quidem ipsum Imp. quem orare præclarũ, cui preces adhibere pleniss imum dignitatis est, verbo saltem adij. Spõte in familiam diuinum istud à te munus infusum est. Fatebor autem tibi maxime Imp. & tutò apud te omnia animi aperta reserabo, nunquam in capita ciuium potestatem, nunquam prouinciam concupiui, sed quia iuuanda etiam à me videbatur pro virili portione resp. cùm ad magistratum vocarer, propter opinionem desidiæ non refugi, negocium publicum neque ambitor appetij, neque per timiditatem, aut ignauiam recusaui, sed à teneris annis ab ætate puerili ad hanc vsque caniciem cõsulatus amore flagraui. Secundum etiam tibi confessionis gradum debeo, cum in aliorum principum esset potestate resp. diu inanem cupiditatem sine spei solatijs foui. Vnde enim mihi aspirandi ad hoc nomen esset amentia opum vacuo, & ignaro ambiundi? Nam primùm cùm Cæsar esses, marcentem iam cupiditatis meæ flammam spei bonæ flatibus excitasti, cùm verò te Aug. mirificum innocentiæ ac virtutum spectatorem viderem, tunc mecum dixi, Mamertine hucusque non frustrà vixisti, habes idoneum fidei ac industriæ iudicem, memento in magno res tuas esse discrimine. Scietur non meruisse te consulatum si tibi eum non detulerit hic Imp. Habes Aug. proditionem silentij mei, & rem à me non breuis æui taciturnitate cælatam. Nondum tamen cuncta prodidimus, nullum hinc iam mecum volo referre secretũ, omnia pectoris arcana vacuabo. Suspendisses beniuolentiam tuam, & tuæ isti in me liberalitati contra mores tuos artificij aliquid addidisses, forsitan rogassem. Parui autẽ Imp. putas esse beneficij, quòd rogãdi mihi periculum remisisti, periculum inquã sanctiss ime Imp. si prę-stare dubitasses, si in posterum distulisses. Quid inde fieret post repulsam? in leuiss imis quoque beneficiis petitis nec impetratis amicitia dissoluitur. Namque is quo amicitia continetur, amor apud vtrumque polluitur, alter amari se quia non præstitit non putat, alter odio se esse quia non obtinuit arbitratur. Nec sanè mihi consul gratuitò factus viderer, si honorem precibus emissem. miserum enim & laborios um subiisses meliore æui parte transacta tyrocinium rogandi. Neque enim existimo molestius esse pecuniam quã preces fundere. Denique omnes in emendo videmus repensandi fiducia magno & erecto animo aurum argentúmque depromere, eos verò qui preces allegant, humiles atque demiss os vix cunctabunda atque titubantia verba proferre, neque orationem solùm incli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mare, sed totis corporibus in genua submitti. Prorsus (vt ex animi sententia loquar) maximo vendit beneficium qui preces accipit. An verò si centuriatis comitiis Cõsul creatus essem, glorioſius mihi vniuersi populi suffragiis declaratus viderer? Minimè siquidem etiam illis priscis temporibus multorum ambitu fuit Campus infamis. Nota diuisorum flagitia, notæ lucellorum præstigiæ, tum operarum ad vim & seditionem manus emptæ. Nec sanè potest in confusa imperitorum multitudine quidquam esse perpensum. nã cùm boni rari sint, improborũ vulgus immẽsum, in Campo autẽ numerus & turba prępolleat, sine dubio intelligitur eum suffragiis populi magistratum capere quem plures, id est quem peiores probarunt. Vnde factũ est vt maiores nostri viderent Gabinios designatos, & repulsos Catones. Sed hæc vetusta debent recordari quemadmodũ paulo antè honor petitus sit. vix pauci extiterunt quorũ virtutibus deferretur, cùm quidem ipsis illis tarda industriæ ac probitatis merces veniret. Cęteri verò perditissimum quemque ex aulicis frequentabant, vti quispiã per artes turpissimas Imperatori acceptissimus videbatur, eum assiduis obsequiis emerebantur, donisq; captabant. Nec viros quidẽ, sed mulierculas exambibãt, nec fęminas tantũ, sed spadones quoq;, quos quasi à consortio humani generis extorres ab vtroq; sexu aut naturæ origo, aut clades corporis separauit. Ita præclara illa veterum nomina sordidissimum quemq; ex cohorte Imperatoria & improbissimum adulabant. Hi cùm in prouincias immissi erant, quà sacra, quà profana rapiebãt, iter sibi ad Consulatũ pecunia muniẽtes. Itaq; nullũ iam erat bonarũ artium studiũ. Militiæ labor à nobilissimo quoque pro sordido & illiberali reiiciebatur. Iuris ciuilis scientia, quæ Manlios, Scæuolas, Seruios in amplissimum gradum dignitatis euexerit, libertorum artificium dicebatur. Oratoriam dicendi facultatem, multi laboris, & minimi vsus negotium, nostri proceres respuebant, dum homines noluisse videri volunt quod assequi nequiuerunt. Et verè tantum laboris vigiliarúmque suscipere ad adipiscẽdũ cuius vsus agendæ vitæ erudimenta non adiuuaret, demẽtia ducebatur. Itaq; omne studium pecuniæ coaceruandæ. tanto enim vir quisque melior, quanto pecuniosior habebatur. Iam seruiendi miseranda patientia, assentandi mira calliditas. Ministrorum aulę quotidie limina terebantur. Ad fores eorũ qui regiis cupiditatibus seruiebãt, ternos patriciæ gentis viros cerneres ab huiusmodi dedecore nõ imbri, non gelu, non amaritudine ipsius iniuriæ deterreri. Demissi iacentésq; vix capita supra eorũ quos precabãtur genua tollebãt. Ad postremũ honores non iudicio, aut beneuolẽtia superborũ, sed misericordia merebãtur. At nunc quisquis prouincias, Tribunatus, Præfecturas, Consulatus cupit, nihil necesse est pecuniã per fas & nefas quærat, ac libertatem suam salutator vilis imminuat. Quanto fuerit paratior seruituti, tanto honore indignior vocabitur. Tum aliud quoddam hominum genus est in amicitia Principis nostri, rude, (vt vrbanis istis videtur) cõmune subrusticum. Blandimentis adulantium repugnat, pecuniæ verò alienæ tanquã rei noxiæ tactum reformidat, maximas opes in reip. salute, & glorioſi Imp. sui laude constituit. Iam ipse ingenti diuináq; prouidentia aduersus omnes assentatorum illecebras captionésq; munitus est. quippe ei à fucatis adulãtium venenis quod periculum est, qui aures etiam veris laudibus grauatus impertiat? Sed multo multóque nunc facilior est ratio honorum petendorum. Quisquis (inquam) capere magistratũ voles, auri atq; argenti negligens esto, nullas ostiatim potentium ædes obito, nullius pedes, nullius genua complectitor. Adhibeto tantũ tibi gratuitas, & paratu facillimas comites, iustitiam, fortitudinem, temperantiam, atq; prudentiam, vltrò ad te maximus Imp. accedet, & vt capessas remp. flagitabit. Otioso tibi, atque alia curanti prouinciæ; Præfecturæ, fasces, sella curulis, atque insignia omnia magistratuum perferentur. quid enim sibi veræ vir perfectæq; virtutis nõ cõstanter de honore promittat, cũ me propter tantillũ innocentię meritũ vno in anno ter videat honoratũ? Ecquis Deus vno in anno multiplices fructus agro vni dedit? Nũ quisquã in eadẽ nouali ętate vna amplius quàm semel messuit? Num cui vno autumno, vnóq; vineto vindemia triplex fluxit? Vna certè vnius est hyemis oliuitas. Sed in nostri Principis beneficijs miraculo caret multiplicata fecunditas. Vt de aliis optimis viris taceam, qui à priore in proximum autumnum fructus annorum multipliciter messuerunt, mihi certè tertia vnius anni vbertas est Consulatus. Primum thesaurorum omnium mandata custodia, & dispensatio largiendi. Secundum locum tenet in bonorum meorum fructibus Præfectura. Additus his (quo vel solo cuiushibet auiditas vinceretur) prouentuum tuorum tertius, Consulatus. Dein cùm ager assiduitate fructuum in maciem decoquatur, Imperatoris nostri posterior liberalitas vincit priorem, nec fit effeta gignendo, sed per vices fructúum fecundatur. Noua prorsus fuit honorũ inferendorum & insperata cõgestio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nondum ſtatum ſuum ſiderum curricula mutauerant,iam princeps curſum dignitatis alterius commouebat,& iam tum ſol ab eorundē aſtrorum regione radiabat,iam Auguſtus tertia magiſtratus mei ſigna tranſcenderat. Quæſo,non vobis inanis gloriæ cupidiſſimus, non flagrans ambitione notabili videretur,ſi quis in ſe tanta pariter optaſſet quāta in me vno tempore Auguſtus ingeſſit? Habitari ab iuſtis viris terras in Oceano ferunt,quas Fortunatorum inſulas vocāt, quòd per eas non arato ſolo frumenta naſcuntur, fortuitis vitibus iuga collium veſtiuntur,ſponte pomis arbor grauatur,ad herbarum vicem olus vulgò eſt. Quantula iſta ſunt, ſi Deum autorem conſideres,munera? Nempe nobis quoque,cùm agrum nō noſtris manibus excolamus,hęc illaborata naſcuntur.Quanto felicior noſtra cōditio,quanto beatitudo præſtantior?Non ſpica triticea, non viles vuarum racemi, ſed opes atque diuitiæ nihil laborantibus ingeruntur,prouinciæ,Præfecturæ,faſces ſponte proueniunt. Tu tu inquam maxime Imperator exulantes relegatáſque virtutes ad remp. quodā poſtliminio reduxiſti.Tu extincta iam litterarum ſtudia flammaſti. Tu philoſophiam paulo antè ſuſpectam,ac necdum ſpoliatam honoribus,ſed accuſatam ac ream non modò iudicio liberaſti, ſed amictā purpura,auro gemmíſque redimitam in regali ſolio collocaſti. Suſpicere iam in cælum licet, & ſecuris contemplari aſtra luminibus, qui paulo antè pecorum atque quadrupedum animantium ritu in humum viſus trepidos figebamus.quis enim ſpectare auderet ortum ſideris,quis occaſum ? Ne agricolæ,quorum quidem opera ad motum ſignorum cæleſtium temperanda ſunt, tempeſtatum præſagia rimabantur.Ipſi nautę,qui nocturnos curſus ad aſtra moderantur, ſtellarum nominibus abſtinebant. Prorſus terra mariq; nō ratione cæleſti,ſed caſu ac temerè viuebatur. Nihil igitur mirum eſt Imperator ſi tantus amor,& tam verus in te ciuium feruet. neque enim vllum puto poſt homines natos tanto generis humani ardore dilectum. Cæterorum Regum atq; Imperatorum charitates admodum raræ,nec vnquam diuturnæ fuerunt.in ſummis enim hominū habitauere pectoribus,ſubita & fortunata beneuolentia prouocatæ, nō virtutum admiratione deuinctæ.At verò noſter affectus veri certíque iudicij eſt,imis mentis ſedibus alligatus animus,& vitę immixtus & vnitus,reſolutis etiam morte corporibus cum immortali mēte victurus. Arma igitur,& iuuenes cùm gladiis atque pilis non cuſtodiæ corporis ſunt,ſed quidam Imperatoriæ maieſtatis ſolēnis ornatus.Quid enim iſtis opus eſt,cùm firmiſſimo ſis muro ciuici amoris obſeptus?An metuenda tibi Curia eſt,cùm Senatui nō ſolùm veterem reddideris dignitatem,ſed plurimū etiā noui honoris adieceris?An populus eſt timendus procuratori alimentorum ſuorum,vitę vindici,libertatis autori ? Nam quid de militibus loquar ? Duo,aut tria fermè ex vetere memoria amicorum paria proferuntur. Nego quempiam ab vno amico plus dilectum quā tu Imp. nō modò à comitibus Tribunis tuis,ſed à legionibus cunctis, equitibus ac peditibus,gregariis etiam militibus diligaris. Itaque (quod ad te attinet) cuncta iam à cuſtodia tua arma remoueres,ſed quādo hoc potes perſuadere militibus?Anxia eſt fidelium diligētia. Maximo amori maximus timor iunctus eſt.Nō nobis ſufficit quòd obtinuiſti vt nemo te velit lędere,niſi nos curamus vt nemo poſſit.Habuerunt nonnulli alij Principes deuotam & amantem ſui cohortem,ſed alio quodam modo,primum quòd imperitia rudes indoctiſſimum quemque in conſiliū delegabant,ſcilicet vt ipſorum prudentia vulgo ſuo aliquatenus emineret. Ita cùm viliſſimus quiſq; honorum & diuitiarū potitus fuerit,ſua cōmoda,& vitia Principum diligebant. Ab his optimus quiſque abigebatur procul,cùm ſuſpecta eſſet probitas &inuiſa, & quanto quiſq; honeſtior,tanto importunior turpium arbiter vitaretur.At tu Auguſte omnibus nugis remotis optimum & doctiſſimum quemq; perquiris. Si quis præſtat virtutibus bellicis & laude militiæ, in amicis habetur,qui in oratoria facultate,qui in ſcientia iuris ciuilis excellit,vltrò ad familiaritatē vocatur. Quicūque in adminiſtratione reipub. innocentem ſe vnquam & ſtrenuum præbuit in conſortium munerum receptatur.Regendis prouinciis non familiariſſimum quemque,ſed innocentiſſimum legis. Omnes à te augentur pecunia, locupletantur diuitiis, honoribus honeſtantur. Prorſus amicitias tueris priuati fide,Imperatoris opulentia, quæ perpetuæ & conſtantis beneuolentiæ prima fiducia eſt,certiſſima virtutum. & princeps veritas. Num quem in animo eſſe ſuſpicatū audiui?Nemo ſimulatis blanditiis,nemo falſa pollicitatione deceptus eſt. Quis neſcit aliorū imperatorum hilarem diritatem, cachinnātémq; ſæuitiam,à quibus ingenita crudelitas figmento lætitiæ tegebatur ? Mira eſt in principe noſtro mentis linguæque concordia.Non modò humilis & parui animi,ſed ſeruile vitium ſcit eſſe mendacium.Et verè, cùm mendaces homines aut inopia,aut timor faciat,magnitudinē fortunæ ſuæ Imperator qui mentitur ignorat.Quis (oro vos) plura præbuit fidei conſtantiæq; documenta? omnes quos priuatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

in familiaritatem recepit,eodem habet Imp. affectu. Nemo gradu pulsus,nemo habitu prohibitus,nulli Palatij fores clausæ sunt. Omnes bonos habet.In recipiendis amicis optimus iudex est.Si aliqui sunt improbi tolerandi,familiarium vitiis immutabilis est amicus. At mutant secundæ res animos?Nostrum Principem si nõdum mutauerint,quando mutabunt? Cuius inquam diuinior felicitas fuit? Paulo antè in laceratis Galliæ prouincijs lapsus inimicorum capitalium apertis armis,& occultis insidiis petebatur;in pauculis mẽsibus diuino munere Libyæ, Europæ,Asiæque regnator est. Quæ maiora expectabimus Dei præmia,quæúe vberiora dona Fortunæ? Videte num secũdis rebus elatus aliquid de prioris vitæ mansuetudine, & moderatione mutauerit.Mutauit planè,mutauit.nam ciuilior factus prosperorum infregit inuidiam.Cui non vel id tempus fedatæ præbuit mentis indicium,quo horrendi belli metu rep.liberata elati sumus cuncti gestiente lætitia?Sed Imp.quanquam cælesti ope salutem reip.propagatã videret,& conditionem doluit humanam,& offensarum gratias faciens induit fatum, & cuius armis vitam impugnatã sciebat, morte eius ornauit, ac postea ipse iusta persoluit. Et memoria,& obliuione mirabilis,oblitus inimici,meminit heredis. Sed quid ego longius indicia mitis & mansuetæ mentis accerso? Hic ipse hic inquã ipse dies præbuit ciuilis animi satis clara documenta. Ego & collega meus ne quid maximus Imperator propensius humanitatis studio faceret, verebamur.Itaque matutino crepusculo Palatium petimus. Aduẽtare nos Principi,fortè tum danti operam salutatoribus,nunciatur.Statim è solio tanquam præreptus exiluit, vultu trepido atque satagente,qualis mens mea esse potuisset,si Principi serus occurrerem.Aegrè remotis populi qui nos prẽgrediebatur agminibus,vt quàm lõgissimè nobis obuiã procederet laborauit.Illic (proh sancta diuinitas!)gaudẽtibus cunctis,quo ore?qua voce? Aue,inquit, Consul amplissime.Dignatus osculo oris illius diuinis affatibus cõsecrati dexteram dedit,illam dexteram,immortale pignus virtutis,& fidei.Poëtæ ferunt altissimum illum,& cuncta potestate cohibentem Deum,qui ditione perpetua diuina atque humana moderatur, cùm despiciat in terras habitu oris tempestatum incerta mutare,eius nutu mundum tremiscere,illius hilaritate turbines abigi,nubes fugari, nitentia per orbem serena *refundi.Hoc ita esse paulo antè oculis licuit experiri.In quantã laxatus est populus te Cõsulibus tuis arridente lętitiã?Vidimus attonitos admirantiũ vultus,multiformes lætantium status,varios corporum motus. Clamores inconditos profundebat laudãdi effusa libertas.Tripudiabat crebris saltibus multitudo. Nimię lętitię decoris sunt & grauitatis immemores.Illa iactatio togarum,illa exultatio corporum nescientibus pæne hominibus excitabatur.Omnem modestiam populi,omnem verecundiã tui gaudia effrena superauerant. Aue Cõsul amplissime. Aueo planè,Imperator, & auebo. neq; enim euentus esse potest optati huius ambiguus,cùm is auere iubeat qui iã fecit vt auerem.Consul amplissime.Sum planè Consul,& amplissimus Consul.quis enim me fuit amplior Consul, quem sublimat & illustrat Cõsulatus, quẽ tribuisti, amplitudo, quã tribuis.Post primæ salutationis fausta colloquia quid pro iure Consulari agere nobis placeat sciscitatur, Senatorium impleturus officiũ si libeat tribunal petere, si concionem aduocare,si Rostra cõscendere. Sed nos ad Curiam solennia huius diei senatusconsulta ducebãt. Itaq; se comitẽ statim præbet, & vtrumq; latus Cõsulatus prętextatis tectus incedit, non multũ differens à magistratibus suis & genere & colore vestitus. Superfluũ fortè videatur quæ vosmetipsi vidistis iterare, (neque enim auribus expetuntur quæ fuerint vsurpata luminibus) sed mandanda sunt litteris,inferenda monumentis, mittenda in posteros venturis seculis vix credenda miracula. Pæne intra ipsas Palatinæ domus valuas lecticas Consulares iussit inferri,& cùm honori eius venerationiq; cedentes sedile illud dignitatis amplissimæ recusaremus,suis nos propè manibus impositos mixtus agmini togatorum præire cœpit pedes,gradum moderãs pænè ad lictoris nutum,& viatoris imperium.Credet hoc aliquis qui illa purpuratorum vidit paulo antè fastigia, qui ideo tantum honorem in suos ne in honores contemnerent conferebant? Credet aliquis tanto pòst veterem illam priscorum temporum libertatem reipublicæ redditam? neque enim ego L. Bruti, & P. Valerij, qui primi exactis regibus potestate annua ciuibus præfuerunt, Consulatum nostro anteponendum puto. Vterque bono publico, vterque Romanæ reipublicæ salutaris, vterque insignis principiis commodorum, sed habet aliquid vnusquisque præcipuum. Illi potestatem Consularem per populum acceperunt, nos per Iulianum recipimus. Illorum anno libertas orta est, nostro restituta. Sed sint sanctissime Imperator ea quæ tu iustè, moderatè,ciuiliter facis, aliis fortè miraculo, mihi esse non possunt, qui te omnibus humanis vitiis absolutum & liberũ,sciam solo immorta-

litatis amore flagrare, dirigere omnes opes & cogitationes tuas ad memoriam posteritatis æternam, atque his maximè seruire iudicibus qui de rebus gestis tuis sine odio & gratia vēturis sæculis iudicabunt. Non potest quidquam abiectum & humile cogitare qui scit de se semper loquendum. Nunc si tibi Imp. parum ampla, nec respondente meritis tuis oratione vsus videbor, quæso obtestórque te, meæ id naturæ potius quàm magnitudini beneficiorum tuorum putes esse tribuendum. Nemo vnquam post homines natos ampliora prę-mia à regibus atq; Imperatoribus cōsecutus est, nulli plus oneris impositum. Non abnuam Præfecturas, & Consulatus multis esse delatos, sed his post immensos labores honos quasi debitus restitutus est, mihi cùm iam honorem adeptus sim, nunc demum vt merear laborandum est. Versa ratione temporum, permutata munerum vice, modò enitendum est vt præmio dignus existimer, cùm iam præmiū ceperim. O mihi festinæ tuæ beneuolentiæ grauissimum pondus! Vereor vt apertè exprimere difficultatem mearum ordinem valeā. Facilius est Imp. bonis artibus mereri Consulem fieri quàm industria & labore perficere vt videaris meruisse cùm factus sis. Absit Auguste, & istud sancta diuinitas omen auertat, vt tu à quoquam mortalium expectes vicem beneficij, veruntamen (quod solùm vel accipere potest ista fortuna, vel à nobis opibus tuis tribui) immortalitatem munerum tuorum colam officiis sempiternis. Omne negociū, omne otium meum in ornandis rebus tuis celebrandísque ponetur, neque solùm à iuuentute mea vigente grati animi beneuolentia declarabitur, sed etiam à me cùm anima defecerit monumenta tui in me beneficij permanebunt. In referenda autem gratia sanctissime Imp. hoc tibi polliceor, sempérque præstabo, mihi neque in suggerēdis consiliis veritatem, neque in adeundis (si res popoſcerit) periculis animum, neque in sententia simpliciter ferenda fidem, neque in hominum voluntatibus pro rep. téque lædendis libertatem, neque in laboribus perferendis industriam, neque in augendis imperij tui commodis grati animi beneuolentiam defuturam; idque omni vitę meæ tempore summis opibus enixurum, elaboraturum, effecturum, vt honores in me tui, non quia necesse fuerit ad quemcunque delati, sed quia oportuerit rectè positi & ratione collocati esse videantur.

LATI-

NAZARII PANEGYRICVS CONSTANTINO IMPERATORI DICTVS.

DICTVRVS Constantini augustissimas laudes, qui tantùm vltra omnium sæculorum Principes eminet quātum à priuatis cæteri Principes recesserunt, & dicturus in cætu gaudiorum exultantium, & lætitiæ gestientis, quàm æmulationem solita beatissimorum Cæsarum quinquennia primo fecerunt, sentio nullam eloquentiam nec optari, nec concipi posse quæ dignam afferat aut tempori gratiam, aut materię copiam, aut vestris studiis facultatem. iactat quippe se nunc cùm maximè alacris omnium ac beata deuotio. Nec operta mentium rimari necesse est, extat in vultu cuiusque hilaritatis publicæ decus, & in serenis frontibus animorum iudicia prælguntur. non enim se capit exundantis lætitiæ magnitudo, sed dedignata pectorum latebras ita multa & candida foris prominet, vt intelligatur nō ingentior esse quàm verior. Nec verò mediocribus bonis gaudent, qui exultādi modum nonhabent. Fruimur quidem nos præsentium maxima voluptate, sed lenocinatur his iam futuri ratio, & quæ temporibus disseparata sunt animorum præsumptione iunguntur. Quintumdecimum annum maximus Princeps salutaris imperij degit, sed auguramur iam vicenalia, & venturi fidem superiorū felicitate sentimus. Quinquennalia beatissimorum Cæsarum occupatos in gaudiis habent, sed in destinatis decenniis iam vota properantia, & spes volucres constituerunt. Horum dehinc compotes propagabimus optabilis boni seriem. Ita omnia quæ ex Principibus nostris prosperè veniūt, continuatos fructus ferunt, nec magis recepta delectant quàm expectata iuuerunt. Verùm quid agimus, vicenis, aut iam tricenis annis circūscribendo quæ æterna sentimus? Ampliora sunt merita Principum quàm optata votorum. Et quinnimmò immēsus felicis cursus imperij, nec humanorum terminos curant qui semper diuina

Universidad de Deusto
Biblioteca

meditantur. Certè cupitorum irriti non ſumus, qui cùm optemus maxima, id faciamus benignius quàm ſecurius, quòd propter cæleſtem in illo fauorem tam certa adipiſcendi ſpes eſt quàm optãdi ſoluta libertas. Has igitur gratulationes quæ præſentibus excitantur, quæq; ſuperiorũ memoria vigent, aut quaſi in poſterum redundatura cogitatio auida depaſcitur, quis omnium queat flagrantiſſimis audientium ſtudiis ſatisfacere dicendo? Iam verò cùm publicas tantùm vtilitates amplecti velim, & vnuſquiſq; priuatim ſuas cogitet, tremebunda proferatur oratio quæ tacita reputatione vincenda eſt, in ipſis etiam publicis geſtorum ingẽtium profeſſa laudatio quã augendi cupiditatem prę ſe ferat, nõ iniuria minuendi metũ faciunt quæ ſpẽ amplificationis ex magnitudine ſuſtulerunt. Quis (oro) Cõſtantine maxime (præſentẽ enim mihi alloqui videor, qui etſi cõſpectu abes, reuelli tamen mentibus non potes) quis inquam aſpirare laudes tuas valeat æquiparandi magis ſpe quàm gratia nõ tacendi? Quis tã potẽs fandi, cuius copia tã larga, tam felix, quę cùm virtutes tuas attrectauerit, non aut circumuenta numero deſperato exitu ſtupeat, aut obterat magnitudinem, aut ſplendore obſolefacta tantũ nitoris habeat, quantum ex rerum luce collegerit? Cuius enim diuina virtus, & eius mira comes, appendix que victoria vrbẽ Romam non præcipitantem exceperit, ſed afflictam ac planè iacentem excitarit, recrearit, erexerit, cúmque aliæ feliciſſimæ tuæ prius, ac deinceps expeditiones non minus in ſe operis amplexæ ſint, quàm ex ipſis fauci bus fati Roma ſeruata, quid dignũ magnitudine tua excogitari ac di ci poteſt, in cuius laudibus id maximũ nõ eſt quod in terrarum orbe primariũ eſt? Nobiliſſimorum quoq; Cæſarum laudes exequi velle ſtudium quidẽ dulce, ſed non & cura mediocris eſt: quorum in annis pubeſcentibus non eruptione virtutis tumens germen, non flos præ curſor indolis bonæ lætior quàm vberior apparet, ſed iã facta grandifera, & contra rationem ætatis maximorúmq; fructuum matura perceptio. Quorum alter iam obterendis hoſtibus grauis terrorem patr.num, quo ſemper Barbaria omnis intremuit, deriuare ad nomẽ ſuum cœpit, alter iam Conſulatum, iam venerationem ſui ſentiens, ſi quid intactum aut parens, aut frater reſeruet, declarat mox victorẽ futurum, qui animo iam vincit ætatem. rapitur quippe ad ſimilitudinem ſuorum excellens quæque natura, nec ſenſim ac lentè indicium promit boni, cùm inuolucra infãtiæ viuidum rũpit ingeniũ vnde enim Principis maximi tã effuſus in liberos animus, niſi quòd

in illis iam ſimulacrum ſui conſpicit? Cõmendet inferioribus ſuos ſola neceſſitudo naturæ, & qualeſcunque diligant cùm illi quod ex ſe deſiderent non habent, præſtantiſſimum Principẽ hoc maximè iuuat, quòd in annis primoribus iam ſunt ductę lineę, quibus virtutum ſuarum effigies poſſet includi. Et pater optimus, ſed melior Imp. non tam ſibi quàm reip. gaudet cũ liberos ſibi ſimiles intuetur. Quibus ad perficienda quæ ingenerata ſunt bona non ſegnis virtutũ opifex diſciplina cõiungitur. Vt ſpes æquiparãdi patris certa ſit. quippe indole ſimiles, ſed ſub eodem magiſtro diſcendi fortuna felicior. Ipſum à tenero intuentes, in ipsũ oculis ac mente cõuerſi, nihil ab eius contẽplatione deflectunt, incerti mirentur, an diligant. Niſi ꝙ neceſſe eſt vtrumq; permixtè ſimul. nam & amor factorũ cõmendator eſt, vnde naſcitur admiratio, & facta cùm mira ſunt amorem inuicẽ creant. Ita ſpectantib. liberis quidquid ab eo pulcherrimè geritur, cùm propter ipſum magis placuit, tum ſtudio imitationis inoleſcit. Iam tibi quidem in erudiendo Imperator optime non omnia proponebantur quę ſequi velles. Niſi quòd rectè factorum contemplator acerrimus, ſi qũid ſecus fieret, à ſpectandi cura pudẽtes oculos abſtrahebas. dabit enim veniam clemẽtia tua ſi audaciorem veritas facit. Exiſtimare quidem de Principibus nemini fas eſt, (nam & in veſtibulo ſuo inquirentem repellit obiecta veneratio, & ſi qui propius adierunt, quod oculis in Solem ſe contendentibus euenit, præſtricta acie videndi facultate caruerunt) verùm tu facis Principum maxime vt patere videantur quæ prius obſtructa fuerant, qui tam optas totus videri quàm cæteri recuſabant. Non terror obtentui eſt, nec occultandis quæ plerumque extrinſecus latent, demorandéque aſpectu oſtentatio ſpecioſa perhibetur. Obtutus hominũ benignus receptas, nec intuentem iniquus fulgor retundit, ad ſerenum lumen inuitat. Nũc denique intelligamus quæ deſiderãda in prioribus fuerant, poſtquã ea quæ operta in cæteris veriti ſumus, in te reſerata veneramur. Igitur, vt facitis, beatiſſimi Cęſares per omnes paternarum laudum vias ite ſecuri. Non ſimplici quidem itinere numeroſę eius virtutes ingrediuntur, ſed omnia ad eundẽ gloriæ exitũ ferunt. Nullæ cupiditatum deflexiones, nulli erroris anfractus, vt verenda progredientibus nõ ſit diſpendioſa reuocatio. Itaque maturiorẽ curſum inſtituiſtis, qui morã conſiderandi itineris nõ habetis. Sed mihi circumuento hac ipſa rerum copia quæ potiſſimum capeſſenda ſit via, qui aditus fiat incertum eſt. Itaque ſe multa offerunt ſemper pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ria, magnitudine congruentia. Verùm vt in magnis domibus interiorem ornatum veſtibula ipſa declarant, ſic nobis venturis ad ingentium virtutum ſtupenda penetralia debet laudationis ingreſſum & prædicationis ianuam Roma præbere. Quæ demerſa quondam tyrannidis impiæ malis, & quò maior eò miſerabilior, maieſtatis priſtinæ decus ad miſericordiæ ambitum conferebat, tibi tamen Conſtantine maximè etiam in illa ſui ſorte venerabilis, quòd quos impenſè amamus, obſeruantia illorum integra eſt, etiamſi fortuna delapſa eſt. In abiectos officia gratiora ſunt quę non ex minima, ſed ex honore venerunt. Sed nimirum rectè à ſapientibus ponitur connexio inter ſe apta virtutum, ſic enim mutuo & opera iuuat, & fructũ operæ partiuntur, vt facilè appareat inſeparabilis & indiſcreta permixtio. Geſſiſti bellum Imperator maxime, quod tibi non minus onus Vrbis impoſuit quàm eiuſdem ærumna perſuaſit. Itaque non plus ex eo laudis fortitudini tuæ datum quàm pietati tributum eſt, quòd dum ſceleſtos perſequeris, miſeros liberaſti. conſtituta enim & in perpetuum Roma fundata eſt, omnibus qui ſtatum eius labefactare poterant cum ſtirpe deletis. non enim (qui bellorum euentus ſolet eſſe) per varios & volubiles caſus Mars dubius errauit, nec Fortunæ viciſſitudo, quæ plerumque proſperis rebus triſte aliquid agglutinat, victorum lætitiam vulnerauit, ſed tanta hoſtium & tam ampla cædes, tam felix & incruenta victoria fuit, vt credas non bello anticipiti dimicatum, ſed ſolas impiorum pœnas expetitas. Tantum etiam inter arma bona conſcientia ſibi vindicat, vt iam cœperit non virtutis magis quàm integritatis eſſe victoria. Spectat enim nos ex alto rerum arbiter Deus, & quamuis humanæ mẽtes profundos gerant cogitationum receſſus, inſinuat tamen ſeſe totam ſeruata diuinitas, nec fieri poteſt vt cùm ſpiritum quem ducimus, cùm tot commoda quibus alimur diuinum nobis lumen impartiat, terrarum ſe curis abdicauerit, nec inter eorum vitas diiudicet quorum vtilitates gubernat. Illa igitur vis, illa maieſtas fandi ac nefandi diſcriminatrix, quæ omnia meritorum momenta perpendit, librat, examinat, illa nefariam illius tyranni fregit amentiam, illa pietatem tuam texit, illa inuictum exercitum tuum, tot victoriarum conſcientia plenis pectoribus ardentem, tantis inſuper viribus iuuit, quantas præſtare aut Deus potuit, aut amor tuus debuit, vt horrendas acies, vt incognita ferri & corporum robora fulmineus miles euerteret, vt quidquid inſtruxerat diuturni ſceleris longa molitio felici congreſſione conſumeres. O tuam Imperator non victoriam magis quàm clementiam prædicandam! Grauate etiam apud animum tuum male pereunt. Inuitus pugnaſti, qui tam facilè vincebas. iãdudum quippe præuideras hominem non imperando habilem, non tantæ maieſtatis capacem, quòd magnitudo malè crediti muneris extra animi anguſtias effluebat. Quod qui tueri nequeunt, vbi ſub tanto onere fortunæ infirmitas lapſa eſt, faciunt licentiã de poteſtate. Quid ego referam infeliciũm indigniſſimas cædes? quid inexpletos libidinum paſtus? quid miſeras patrimoniorum direptiones? Sileantur hæc ſanè, non tãtùm ne ſopitam malorum memoriam oratio mea ſuſcitet, ſed ne ſanctiſſimas Principis laudes dum aliena vitia depromimus ſermo talis inceſtet. Incrementum quidem adeptæ felicitatis eſt malorum commemorata depulſio, verùm vt in ſegetibus etiamſi multâ quæ humum obſederant induſtriâ releuanda ſunt, laborem tamen purgati ſoli neſciunt qui fructus editos intuentur, ſic Conſtantini laudibus ſatis eſt, dum effloreſcentia bona cernimus, ne mala exciſa reputemus. Ferebas tamen Imperator, ferebas illum in tantis malis ludentem, & cùm omnia tu ſcires, vota hominum conniuendo, patiendo fatigabas. Qui ne iniuſtè ſic quidem arma caperes, etſi nondum ab homine laceſſitus, iam tamen vitiorum eius inimicus. ſed (quod erat conſentaneum clementiæ tuę) experiebaris remedia meliora, vt quod leniri quã reſecari malles mitior medicina ſanaret. Quin extorques animo tuo conueniendi ſtudium, & concordiæ voluntatem? ſi concordiam quam veniam appellari fas eſt, cùm qui poteſt vincere optat ignoſcere. Et non dubito quin hanc rationem cæleſtis prudentia tua duxerit, quòd coniunctione ſua flagrantiſſimas hominis cupiditates vel extingueret penitus, vel modicè temperaret. nulla quippe eſt libido tam vecors, quam non capiat cùm in conſortium temperantia venerit. Deiicit oculos deformis ignauia vbi ei pulchritudo virtutis obiecta eſt. Tergiuerſari atque hærere petulantiam videas grauitate, modeſtia & decore confuſam. Vt appareat te Imp. optime concordia imperanda, nó illi impunitatem vexandæ Vrbis daturum, ſed leniorem petiiſſe victoriam, cùm malles vitia eius quàm arma ſuperare. Sed profectò nulla vi poſſunt coire quæ naturali diuortio diſſident, nec vlla tam fidelis eſt copula quæ in diuerſum tẽdentia nexu ſuo teneat. Perpendit ſcilicet ſecum excellens prudentia tua, eique ſemper pietas applicata omnes concordiæ commoditates, illam eſſe fundamentum ac radi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cẽ otij,bonorum ciuium ſeminariũ,quietis publicę ſegetẽ,& almam pacis altricem. Sed ô quã æger eſt ad honeſtatem recurſus his qui iã gradum ex nequitia protulerũt! Vocas ad ſocietatẽ,appetitum tuum refugit,aduerſatur,horreſcit,nihil ſibi putat tecũ cõmune,quia nihil ſimile eſt; iã certè quieſcere virtuti integrũ nõ eſt. nã bellum animo gerere,armis abſtinentem, non concordiæ ratio eſt, ſed ignaua diſſenſio. Licèt nõ ſit in his ratio deſideranda,qui ſemel de via præcipites ire cœperunt, mirari tamen nequeo cùm id delatũ non amplexus ſit quod impudens eſſet ſi auderet optare. Vtrum Vrbis funeſtam illam lacerationem lentè ac remiſſè te laturum putauit? Sed natura affert vt iniuriæ eius quẽ diligas etiam ſi re ipſa graues ſunt, fiant tamen amore grauiores. An credidit conſerenda manu nõ inferiorẽ? Hoc verò quod opinari nõ potuerit exitus docuit, cùm ſignis tã ſæpe collatis nihil vnquã quod aut ſpes aucuparetur, aut fortuna promitteret. Dolis(credo) exiſtimauit decipi poſſe. Sed nõ virtus tua de congreſſione q̃ prudentia eſt de fraude ſecurior. quis. n. ad præſentiẽdum ſagacior? quis vigilantior ad videndũ? Quis contemplatur prę-ſentia acrius,vẽtura prolixius,ambigua certius,captioſa felicius? Nõ hinc tecum Lynceus ille certaret,qui (vt poëtæ ferunt) parietum ſepta,& arborum truncos viſu facilè traiiciebat, aut etiam ille quem eadẽ vetuſtas locuta eſt cũ Sicilienſi ſpecula cõſtitiſſet,conſpicari ſolitum naues quæ Africæ portum ſubirent, cùm proſpectũ hominis non aër offuſus, quẽ craſſiorem exhalatio maris faceret, non tantũ diſiunctarum regionũ loginquitas impediret. Cùm ſpes omnis frigere debuerit, & voluntas pacificãdi alienata ſit,quis dubitet ḍiuinitus armis tuis deditum,cùm eò dementiæ proceſſerit,vt vltrò etiam laceſſeret quem ambire deberet? O quã acres habes dolorum aculeos contumelia quam imponit inferior! ecce enim (prò dolor! verba vix ſuppetunt)venerandarum imaginum acerba deiectio, & diuini vultus litura deformis. O manus impiæ! ô truces oculi! Ita non caligaſtis? In quo lumen mundi obſcurabatis meritas ipſi tenebras nõ imbibiſtis? Cõmouere tandẽ cõſcia virtus, nec permittas hoc furori, cui de te aliud nõ licebat. Sed quid tandem aſſequeris cæca demẽtia? Aboleri hic vultus nõ poteſt. Vniuerſorum pectorib⁹ infixus eſt, nec cõmendatione ceræ,aut pigmentorũ fucis renitet, ſed deſiderio effloreſcit animorum. Vna demum Conſtantini obliuio eſt humani generis occaſus. Nunc verò cõmendabiliorem iniuria tua faciet patientiam eius,auidius expetent quem pictura nõ reddit. Flagran-

tiora ſunt animorũ deſideria cùm oculorũ ſolatia perdiderunt. Nihil profectò grauius, nihil miſerius Roma doluiſti. Quamuis recondita altè magis gemeres,& ingeſtos quotidie luctus callo quodã obduratæ patientiæ ſuſtineres, confeſſus eſt ſe inconſultior dolor, nec timuit deprehendi,& malè clauſi ſigna mœroris per vultus indices exierũt. hoc. n. Roma tot vulnerib⁹ ſaucia vindicari volebas cùm tã præſtãtiſſimus Princeps iniuriæ ſuæ negligens vlciſci tuas mallet. Ita ambo,benigni ratiocinatores officiorũ,paria feciſtis,tu voto, quo ſolo valebas,ille amore pariter & facultate,vt tantũ bonorũ tibi tribueret,quantũ te ſibi velle recognoſceret. Pugnaſti igitur Imp. coactus quidẽ,ſed hoc maximè victoriã meruiſti,qa nõ deſiderabas. Optaſti pacẽ,ſed ignoſce ſi plus omniũ vota valuerunt. Nec illa diuini tus obſecundare cœptis tuis ſolita in hoc refragata eſt, ſed aliquid & ſcientia tua nõ cedit,vt plus pro meritis iniret. Negata eſt cõcordia cui erat parata victoria. In ore deniq; eſt omniũ Galliarũ exercitus viſos qui ſe diuinitus miſſos prę ſe ferebant. Et quãuis cęleſtia ſub oculis hominũ venire nõ ſoleãt,q craſſam & caligantẽ aciem ſimplex & incõcreta ſubſtantia naturæ tenuis eludat, illi tamen auxiliatores tui aſpici audiriq; patientes,vbi meritum tuum teſtificati ſunt, mortalis viſus contagium refugerũt. Sed quænã illa fuiſſe dicitur ſpecies, qui vigor corporum? quæ amplitudo mẽbrorum? quæ alacritas voluntatum? Flagrabant verendum neſcio quid vmbone coruſci,& cęleſtium armorũ lux terribilis ardebat. tales. n. venerant, vt tui crederentur. Hæc ipſorum ſermocinatio,hoc inter audiẽtes ferebant,Cõſtantinum petimus,Conſtãtino imus auxilio. Habent profectò & diuina iactantiã,& cæleſtia quoq; tangit ambitio. Illi cælo lapſi,illi diuinitus miſſi gloriabantur q tibi militabant. Ducebat hos (credo) Conſtantius pater, qui terrarũ triumphis altiori tibi ceſſerat,diuinas expeditiones iã Diuus agitabat. Magnus hic quoq; pietatis tuæ fructus,q quãuis particeps cęli amplioré ſe fieri gratia tua ſenſerit,& cuius munera in alios influere iã poſſent,in eum ipſum tua munera redundarint. Cedat tibi non recentium ſæculorum modò, ſed totius memorię vetuſtas,quãuis illa,recti appetẽs,& nullo vnquã deprauata in officio,glorietur penes ſe ſanctitatis famã ſtetiſſe. Sed nec legũtur prędonia hominum vbi quęruntur iudicia diuina. Illi igitur veteres, laudati vitæ moderatores,qui refrenandis cupiditatibus reſtrictè cõptéque vixerunt,quorum omnis ætas armis conterebatur, quando tantam in prælio diuinã opem pro merito integritatis habuerunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt qui longè à virtutibus tuis distant in proximo saltem iustitiæ gradu reponantur. Romano quodam in bello ferunt duos cum equis iuuenes, spectatos forma pariter ac viribus, quia in dimicando præter cęteros insignes fuissent, iussu Imperatoris ad remunerandum requisitos. Vbi nullus inueniebatur, fides habita est diuinos fuisse, quòd laborem sedulò communicauissent, laboris pretium respuissent. Equidem historiæ non inuitus assentior. neque enim in hoc veri interpolatrix tenenda quæ se non vanam antiquitatis nunciam pollicetur. Sed tamen illi qui hoc Annalium monumentis illigauerunt verebantur ne apud posteros miraculi fides claudicaret. Estote ô grauissimi autores de scriptorum religione securi, credamus facta qui maiora nunc sensimus. Magnitudo Principis nostri gestis veterum fidem conciliat, sed miraculum detrahit. Pro auxilij copia negotiorum ratio metienda est. Duo quondam iuuenes, sed nunc exercitus visi Hor certè vberius, nec infirmius veritate. Sat argumento duplici fides nixa. Sic Constantinus iuuari meruit, sic debuit ratione seruari. Magnum hoc Imp. maxime, sed de tua pietate non mirum. Adesse tibi in omnibus summã illam maiestatem, quæ te circumflexa tueatur coniectura mentium tenebamus, etsi nondũ ad fidẽ patebat oculorum: etenim cùm mens tua mortali contagione secreta, pura omnis, funditus sincera, vbique se promerendo Deo præstet, cùm gloria tua humanum modũ supergressa sit, quis est hominum quin opitulari tibi Deũ credat, cùm id & vita mereatur, & rerũ gestarum magnitudo testetur? Parũper igitur ab instituto cursu non ingrato diuerticulo recedamus. Tenebo hunc orationis modũ, vt nec inhumanè de cæteris muta sit, nec odiosè de instantibus obloquatur. Tu Imp. optime, inito Principatu, adhuc æui immaturus, sed iã maturus imperio, ostendisti cursum ætatis nõ expectãdum in festinatione virtutis. Tu exinde domi militiæq; iuxtà bonus, nusquã gradum extulisti, quin vbiq; te gloria quasi vmbra comitata sit. Tu ferociss̃imis regibus, Ascarico & Comite captis tanta laude res bellica auspicatus es, vt iã inauditæ magnitudinis obsidẽ teneremus. Vt Herculẽ ferunt tenerum adhuc atque lactentẽ duos angues manu elisisse, (Vt iã infantulo indoles futuri roboris immicaret) sic tu Imp. in ipsis imperij tui cunabulis, quasi geminos dracones necares, per sæuiss̃imorum regum famosa supplicia ludebas. Franci ipsi, præter cęteros truces, quorum vis cùm ad bellum efferuescęret vltra ipsum Oceanum æstu furoris euecta Hispaniarũ etiam oras armis infestas

habebat, ij igitur sub armis tuis ita conciderunt, vt deleri funditus possent, nisi diuino instinctu, quo regis omnia, quos ipse affeceras afficiendos filio reseruasses. Quanquam ad gloriam nostram fecunda malis suis natio ita raptim adoleuit, robustéque recreata est, vt fortissimo Cæsari primitias ingentis victoriæ daret, cum memoria acceptæ cladis non infracta, sed asperata pugnaret. Differamus parumper Italicas expeditiones, quibus Segusienſium ciuitatem, quæ superatis Alpibus Italiæ claustrum obiicit, cùm vi & virtute velut ianuã belli refregisses, inde per obiectas acies, per exercitus obuios vsque ad Romana mœnia inoffensus victoriarum impetus percurrit. Quid memorem Bructeros? quid Clamasos? Quid Eruscos, Vangionas, Alamanos, Tubantes? Bellicum strepunt nomina, & immanitas Barbariæ in ipsis vocabulis adhibet horrorem. Hi omnes figillatim, dein pariter armati, conspiratione fœderatæ societatis exarserant. Tu tamen Imp. cùm tantam belli molem videres, nihil magis timuisti quàm ne timereris. Adis Barbaros, & dissimulato Principis habitu quàm proximè poteras cum duobus accedis. Nunquam est excelsior Principatus quàm cùm se publico submittit officio. Facis verba, spem illorum agitas, & versas crudelitatẽ, negas te esse præsentem. O verè cæca Barbaria, quæ in illo vultu signa Principis nõ videris, quem nec sic quidem senseris, cùm intra iactum teli securus sui staret, Constantinum esse! Qui hoc poterat nõ timere, dubitare quidquam potes per omnia subnixum Deo vadere? Inuictos duces non times, & solus timeris. Tot regna, tot populi, & tantarum nationum congregatio indignam se viribus tuis putat, quem credit absentem. Tibi tamen incremẽtum laudis ex multiplicatione terroris est, magnificentius congregata obteris quàm scrupulosius dispersa sequeris. Innumeræ simul gentes ad bellum coactæ, sed vno impetu tuo fusæ, dum collatiuam vim comparant, compendiosam victoriam præstiterunt. Vno hoc bello, si debitis laudibus immorari vacaret, dies integer conderetur. Nunc ita omnia prætervolans cecidit oratio, vt victoriarum tuarum non summam euolueret, sed ornamenta monstraret. His rebus semper è rep. gestis tanta vi tantóque successu, vt nunquam virtus tua ~~inuenit~~ x intremuerit, prudẽtia hæserit, felicitas claudicarit, satis (vt opinor) probatum est perpetuã in te benignæ maiestatis opem fluere. Vt cælestes exercitus tui non tunc primò missi, sed tum demum intellecti esse videantur. Talis igitur ad liberandam Italiam & tam tutus accedis, vt cùm res bellica cęcos habeat euẽtus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

in te tamen dimicandi voluntatem pro victoriæ pignore tenebas,etsi abessent auxilia diuina.aderat enim robustus & florens,plenus virium,animi plenus exercitus,lætus armis,& militiæ munera exequēs studio magis quàm necessitate, (quippe tuis stipendia sunt pauciora quàm prælia. Cùm dico prælia, significo victorias) præterea tam amans tui quàm tibi charus.ignosce enim superba virtus,quātumuis fiduciæ & spiritus capias, amor Principis facit militem fortiorem. Antiqua admodum res est quam proferam,sed non indigna memoratu Illyrici quondam despicientes Eropi regis infantiam Macedones bello lacesserunt.Et prima quidem cōgressio secundum illos fuit, verùm Macedones cùm bellum reficerent,regem suum in cunis ad aciem detulerunt.Cùm illos ira, hos miseratio, illos signorum cantus,hos pueri vagitus accenderet,mutata est ratio certaminis,vicerūt qui amore pugnabāt.Quanto igitur est amor fidelior accepti beneficij memoria quàm prǫsumptione futuri,quòd illic præcepta res iuuat,hîc expectata blanditur,tantò tui animosiùs dimicauerunt. qui non puero spem gratiæ munerabātur,sed Principi post natos homines benignissimo meriti debitum rependebant.Primā igitur Segusienſiū ciuitatem, quam primā iter dederat,victoria facilis amplexa est.Quæ resistendi pertinacia ita in se Imperatoris vim conuertit, vt pietatem tamen non alienauerit.nam cùm introitus vi manu quæreretur,& portarum inflammatio ignem latè distulisset, cuius facilis per adiuncta contagio partu pestifero valescebat,maxima benignissimi Imperatoris fuit cura,non modò vt incendium non adiutū senescceret, sed oppressum emori posset,& longè operosior clementia quàm fortitudo perfecta est,cùm plus in conseruanda vrbe quàm in capienda fuerat laboris oriretur. Itaque digrediens sic cupiditatem sui fecit,vt eam ad omne obsequium non victoriæ metus componeret,sed admiratio lenitatis.Optima aiunt esse remedia quæ ad vsum corrigendi nostri ex aliena calamitate nascūtur, verùm animus praui-
uitate velut morbo impeditus dilectum boni non habet. Ecce iam apud Taurinos venientem pugna grauior expectat, nec Segusienſiū vastitas monet vt sibi caueant, nec cogitant quòd cum Principe res futura sit,quòd neque vis eius resistendi spem faciat,nec mansuetudo rationem.Campum latè iacentem tantus miles oppleuerat, vt non improbaret fiduciam qui instructos videret quæ enim illa fuisse dicitur species,quàm atrox visu,quàm formidolosa, operimento ferri equi atq; homines pariter obsepti?Clibanarijs in exercitu nomē est.

Superne omnibus tectis equorum pectoribus demissa lorica, & crurum tenus pendens,sine impedimento gressus, à noxa vulneris vindicabat .Te tamen Imperator non terruit, nec quòd tanto numero duplicabat armatura terrorē,nec quòd vim armis numerus addebat. certum est enim pro negotij modo animosam esse virtutē, quòd ex se rerum captum suum temperat.In paruis propè ad securitatem remissa,in mediocribus modicè intensior,vbi magna venerunt,iuxta magnitudinem exantlandi operis erigitur. Illa armorum ostētatio, & operti ferro exercitus,qui imbelles oculos vulnerassent, inuictas mentes excitauerunt,quòd imbutus Imperatoris exemplo totis animis eius miles ardescit cùm inuenit hostem quem vinci deceret.Cataphractos equites,in quibus maximum steterat pugnę robur,ipse tibi sumis.His disciplina pugnandi est,cùm aciem arctauerint, seruēt impressionis tenorem,&, immunes vulnerum, quidquid oppositum sine hęsitatione perrumpant. Sed tu Imp.prudentissime, qui omnes bellandi vias nosses, opem ex ingenio reperisti, quod tutissimum est, eludere quod est difficillimum sustinere.Deducta acie, in reuocabilē impetum hostes effundis,dein quos ludificandos receperas reductis agminibus includis.Nihil proderat contra tēdere, cùm ex industria tua cederent.Flexum ad insequendum ferreus rigor non dabat. Ita nostri proditos sibi clauis adoriuntur. Quæ grauibus ferratisque nodis hostem vulneri non patentem cædendo defatigabant, ac maximè capitibus afflictæ quos ictu perturbauerant ruere cogebāt. Tunc ire præcipites,labi reclines,semineces vacillare,aut moribundi sedilibus attineri,permixta equorum clade impliciti iacere, qui reperto sauciandi loco passim equitem effreni dolore fundebant. Ad vnū interfectis, omnibus tuis integris,horrorem armorum ad miraculum victoriæ transtulerūt,quod qui inuulnerabiles habebātur siue tuorū vulneribus interissent.Antoninus,Imperator in toga præstans,& nō iners nec futilis bello,cùm aduersum Parthos armis experiretur,visis cataphractis adeò totus in metum venit, vt vltrò ad regē cōciliatrices pacis litteras daret. Quas cū Rex immodicus animi respuisset, insolētia quidē Barbari debellata est,sed patefactū est in his tātā inesse violentiā,vt ea vincēdus armis fideret,&superaturus timeret.Quid ego referā post tantā & tā grauem pugnā quòd apud Brixiā magnus quidā & acer equitatus esset,fuga quā visu astutior, & primo impetu tuo pulsus,Veronā vsq; contendit ad præsidia maiora?Neq; id dedecori fuit,ꝙ excusati fugiūt qui tibi cedunt.Cōtingat quinīmò timi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ditati miseræ res ostentanda, fuga quæ habuerit dignitatem. Ipsa autē Verona, freta immanibus copiis, quas in vnum aduentus tui formido conduxerat, cùm multorum iam cladem accepisset, facta est parumper metu cunctatior, non ratione fidelior. Muris se ab impetu vindicat. Aderat quidem Ruricius, expediētissimus belli, & tyrannicorum Ducum columen. Per tota admodum mœnia magna vis hominum, & apud Brixiam plerique iam fracti, vt in corpore cùm aliqua pars ægra est, valetudo omnis cōtaminari solet, sic illius multitudinis portio malo affecta totum exercitum timoris cōtagio dissiparat. Quàm faciles lapsus infirmitas habet, cùm eam intempestiua mouit audacia, cùm sæpe aliàs, tum maximè in illa obsidione perspectum est. Clausi impetum faciunt, & qui se aliquamdiu latendo à morte defenderant, facta pugnandi causa pœnas eruptionis temerarię pependerunt. Idémque Ruricius magna suorum clade reiectus in mœnia, spe iam lassa, & adhuc mente vesana, cùm se Veronam proripuisset, nouos eōdem egit exercitus, & prœcipitante iam die bellum non detrectauit, pugnæ auidior quàm salutis. Sed eum exitus magis quàm merita fefellerunt. nam furorem mors domuit, quem non potuerat considerata ratio, nec victi formido sanare. O nox illa æternis sæculis monumentisq; mandanda, cùm spiris tenebrísque congressus Fortunę totum liceret, tu tamen Imp. non intutior tempore quàm adeo tectior, sæuissimo hosti inultus instares, & libertate cædis exultans donum noctis duceres quòd pugnantem nemo seruaret! Per infestas acies interritus vadis, dēsissima quæque prorumpis, deiicis, proteris. Mortis decus perdūt quos ignoratus affligis. Nisi quod te ipsa vis tua cogit agnosci. nihil enim te permouent tubarū fractæ voces, horrendus militum clamor, permissa casibus vulnera, illisi cominus gladij, cadentium graues gemitus, arma latè strepētia, & in vnum quendam sonitum diuersi fragoris acta confusio, quòd hæc omnia aut virtus negligit, aut ira non sentit. Nox ipsa, iustissima bellantibus causa terroris, vehementiorem te agendis stragibus fecerat. quod solùm enim virtutis tuæ impedimentum est, miserationem tenebræ non habent. Vt intelligi liceat quantum illo in bello vis tua perfecerit, pietate non retenta, & maiestate secura. Prælio vix multa nocte confecto, fessus cædibus, anhelus ex bello, cruore oblitus, sed hostili, ad obsidionis vigilias recurrebas. O Fortuna! O præpotens Roma! Quam tu vnquam gratiam pro tantis laboribus referes: Nisi quòd indulgentissimus Princeps, tanquam hoc ipsum tibi

debeat, eò charioré habet quò maiore labore seruauit. Et quoniam me ad Vrbis commemorationem sors quędam intulit, non rerum ordo deduxit, neque reuocare orationem fas est quò iamdudum cōtenta veniebat, prætereo te Aquileia, te Mutina, cęteráque regiones, quibus propter insecutas incredibilium bonorum commoditates gratissima fuit ipsius oppugnationis iniuria. sensérunt enim translatis ad fortissimum Principem fortunarū suarum gubernaculis quā facilè omnia ad salubrem cursum redirent, quæ ita deferebantur, vt mox aut malorum omnium scopulis illiderentur, aut miseriarum vadis adhæresceret. Prætereo inquam & hæc, & alia complura, quorum est & sigillitim onerosa moles, & omnium simul aceruus onerosior. Nam quæ diducta ferre nequeas, his congregatis subire spei importunioris est quàm fiduciæ promptioris. Recuperata igitur Italia, hic primus fuit liberandæ Vrbis gradus, & ad victoriā facilis accessus, quòd illum semper excedendæ Vrbis viscéribus inhærentem ex assuetis latebris vis diuinitatis excussit. In quo quidem tantū momenti fuit ad perficiendæ rei facilitatem, vt non tam gloriādum sit virtuti tuę præstantissime Imp. quòd eum viceris, quàm gratulandū felicitati quòd ad pugnam potueris euocare. non enim casu, non fiducia factum putemus, vt vltrò etiam exercitum educeret aduersum eum cuius aduentus stridorem ipsum perhorrescere, nisi animum iam metu deuium infestior Deus, & pereundi maturitas perpulisset. Quòd ita ratio disponendi exercitus docuit illum mente perdita, implicatóque consilio, cùm eum pugnæ locum caperet, vt intercluſa fuga moriendi necessitatem imponeret, cùm spem victoriæ nō haberet. Quod quidem Imperatori nostro optandum largiter fuit, qui hoc vno maximè offenditur, si certamen lubricum faciat spes prōpta fugiendi. Relaxauerit acies, aut frons impulsa titubauerit, fiducia manuum ad pedes migrat. Non amas Imp. bella, nisi feruentem hostem in gradu suo præcisa fuga teneat, vt aut ferro concidat, aut miseratione seruetur. Apud Tyberim igitur suos instruxit, sic ripæ locatos, vt vltimorum vestigia præsagio quodam euenturæ cladis vnda fatalis alluerет, ita verò multitudine suppeditante, vt vltra quàm visus agi posset extenta acies pertineret, non frons imbecilla tractu inualido duceretur, sed tanta subsidiorum atque ordinum confirmatione, vt acies non porrectior quàm robustior murum vtrimq; præberet, quòd eam nec constipatio contraxisset, nec longitudo tenuarat. Prætermittam hoc loco Constantine maxime disponendi mi-

litis tui miram incredibilémq; rationẽ. hoc enim perſequi vellem, quem tenuiſſet locum cæleſtis exercitus dicam. Quanquã non illos arbitror ſtetiſſe niſi tecum. difficillimam enim pugnæ partem tibi deligis,& tanquam pro fortunæ gradu modus virtutum debeatur,ita inter tuos non vis Principatu magis excellere quàm labore. Cumulatiſſimum quidem Principis munus eſt,ſi manus etiam ceſſet, non ceſſaſſe cõſilio,ſed tu non ſegnior gerere quàm iubere, ſimul exercitus tuos monito regis,opere iuuas,incendis exemplo. Quod hîc etiã facis promptius quàm in cæteris præliis, quòd in præſenti erat tam ampla pugnæ merces quàm pugnator illuſtris, & ſtatim Roma victoris. Cuius rei cùm imaginem cepi,dicturus horreſco. Inuadis primus aciem, ſolus irrumpis. Obumbrant euntẽ telorum irriti iactus, ſonat ictibus vmbo ſecurus. His quos cũ trabalis haſta deiicit inſultãs ferus proterit. Fulget nobilis galea,& coruſca luce gemmarũ diuinũ verticẽ mõſtrat. Auro clypeus,auro arma collucent. O quantam vim poſſides virtus,quæ in hoc habitu plus terroris præferas quàm decoris! Secuti hũc ardorem fortiſſimi milites,& dignos ſe ductu eius imperioq; teſtati, ſic viritim laborauerunt, quaſi ſumma res ſingulorũ manu niteretur. Non cõmemorabo hîc tectas cõtinuis ſtragibus ripas,nõ oppletum aceruis corporum Tyberim, & inter cõgeſtas altè cadauerum moles ęgro nixu ac vix eluctantibus gurgitibus exeũtem,quódque illum ipſum tyrannum non mors virilis,ſed fuga turpis prodidit, & dignum ignauiæ & ſæuitiæ exitu fluctus ſanguinei necauerũt. Perſtringi hæc ſatis eſt, quòd & pridie prolixius mihi dicta ſunt,neq; pro dignitate exequi copia eſt, & ne pugna raptim geſta diutius narrata quàm confecta videatur. O ſi nunc mihi facultas daretur ſermonis pro rerum dignitate figurãdi! Adhiberem omnes floſculos,& abuterer exquiſito quodam lepore ac venuſtate dicendi. Iam ſtrepitus Martij,iam tubarum ſonores feſtis & reſultanti fauore mutantur. Dicendus eſt in Vrbem ingreſſus Imperatoris, & in exprimendo S.P.Q.R. maximo gaudio ingrata niſi & ipſa laſciuiat oratio. Nullus poſt Vrbem conditam dies Romano illuxit imperio cuius tam effuſa támq; inſignis gratulatio aut fuerit, aut eſſe debuerit, nulli tam læti triumphi, quos Annalium vetuſtas conſecratos in litteris habet. Non agebantur quidẽ ante currũ vincti duces, ſed incedebat tandẽ ſoluta nobilitas. Non cõiecti in carcerẽ Barbari,ſed deducti è carcere Conſulares. Non captiui alienigenę introitum illum honeſtauerũt,ſed Roma iã libera. Nihil ex hoſtico accepit, ſed ſeipsã

recuperauit,nec præda auctior facta eſt,ſed eſſe præda deſiuit, & (quo nihil adiici ad gloriæ magnitudinem poteſt) imperium recepit quæ ſeruitium ſuſtinebat. Duci ſanè omnibus videbãtur ſubacta vitiorũ agmina,quæ Vrbem grauiter obſiderant. Scelus domitum, victa Perfidia,diffidens ſibi Audacia & Importunitas catenata,Furor vinctus, & cruenta Crudelitas inani terrore frendebat,Superbia atque Arrogantia debellatæ,Luxuries coërcita,& Libido conſtricta nexu ferreo tenebantur. Sequebatur hunc comitatum ſuum tyranni ipſius teterrimum caput,ac (ſi qua referẽtibus fides eſt) ſuberat adhuc ſæuitia,& horrẽdæ frõtis minas mors ipſa nõ vicerat. Iniiciebantur vulgò cõtumelioſiſſimæ voces. nam & ludibriis oppreſſoris ſui auſpicari libertatem iuuabat,& mira voluptate conceptus è vita terror inſultatione interitus obtenebatur. Quis triũphus illuſtrior? quæ ſpecies pulchior? quę pompa felicior? Dicã itaq; Imp. quo vno ſatis mihi videor diuinam gloriã tuam ſignificaturus. Quod in illo turpitudinũ notas extinxeras,tot in te laudum inſulæ refulſerunt. Fraudari indulgẽtiſſimus Princeps nemo voluit,quominus omnia quò odium eius peruaſerat ſpectaculum tyrannici funeris expiaret. Vbiq; iam quidẽ lætitiam geſtæ rei diffuderat Fama velox,& ad celeritatem nuncij pennata Victoria,inſequebatur tamẽ vberiore cũ gaudio ipſius rei fructus,quòd ad animum languidius accedunt quæ aurium via manãt quàm quæ oculis hauriuntur. Itaque tanti per Italiam cõcurſus hominum excitabantur,tantæ ex oppidis effuſiones, vt facilè anteacti terroris teſtificatio in pręſẽti exultatione luceret. Pari ſtudio miſſum eiuſdẽ tyrãni ad permulcendã Africam caput,vt quã maximè vnus afflixerat laceratus expleret. Et nondum ſatis tempeſtiuo mari,affuerunt tamen nauigãtibus felices aurę,& fluctus ſecũdi, beatiſſimámq; victoriam ipſa etiam elementa iuuerunt. Caput, in quo titulus tantæ laudis circumferebatur, reddidit Tyberis, proſecuti ſunt venti, maria ſeruarunt. Quonam modo te potens Africa, quanto lætitiæ fremitu, quàm inſolenti voluptate iactaſti? nihil quippe eſt immoderatius quàm poſt longam triſtitiam repens gaudium. Impetu ſuo feruet, nec vt primum liberum continuò defecatum, ſtatim purum eſt. nam vt fiſtulæ cum vi diu interceptæ ſunt, exitu dato quô largiores, eô craſſiores aquas euomunt, ſic vota hominum metu intercluſa turbidè aliquid egerunt cùm cumulata ruperunt. Hæ victoriarum gratulationes. Nec minus vberes fructus reliquarum virtutum fuerunt. Implicatam quidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

atque obsitam Vrbem grauissimis malis euoluerunt indefessa vis, atque eximia fortitudo. sed quantum boni prudentia excogitauit, benignitas & clementia cõtulerunt. Quorum quid magis iuuerit difficilis ęstimatio est. nam & calamitate obsessis finis est, voti miseria liberari, & mox facultas miseriarum parum grata est, nisi lætitia consequatur. Ita pro se quæque officiis suis functæ fortitudo & liberalitas Imperatoris, cumulatissimam Vrbis beatitudinem exhauriẽdæ, & congerendis commodis reddiderunt. Facilior quidem & multo procliuior lædendi quàm commodãdi semper est via, vulnerare integrum quàm sauciato mederi, dissipare rapta quàm diuulsa componere, cessit tamen rerum hæc conditio Principi nostro. nam quidquid mali sexennio toto dominatio feralis inflixerat, bimestris ferè cura sanauit. Sanauit dico? Redintegratio status pristini permulcendo dolori satis est, non & arcessẽdæ gratulationi, nec amplius postules quàm vt eum sui non pœniteat, qui solitario modo id egit, vt recuperatis quę amiserat non doleret, sed etiam vt nouorum adoptione gauderet. Prætereo priuatim reddita omnibus patrimonia quos illa monstrosa labes extorres domo fecerat, prætereo inquam, quia vix sufficit oratio facta publicè explicare. Quanquam ex singulis sint augumenta reip. & quidquid in eam conferatur id omne proportione permanat, & vicissim necesse est quod sigillatim omnes adipiscũtur in commune reip. redundare. Iam illa vix audeo de tanto principe cõmemorare, quòd nullam matronarum cui forma emẽdatior fuerit boni sui piguit, cùm sub abstinentissimo Imp. species luculenta non incitatrix licentiæ esset, sed pudoris ornatrix. Quæ sine dubio magna, seu potius diuina laudatio sæpe in ipsis etiam philosophis nõ tam re exhibita, quàm disputatione iactata. Sed remittamus hoc Principi nostro, qui ita temperãtiam ingenerare omnibus cupit, vt eam non ad virtutum suarum decus adscribendam, sed ad naturæ ipsius honestatem referendam arbitremur. Quid? faciles aditus, quid? aures patientissimas, quid? benigna responsa, quid? vultũ ipsum augusti decoris grauitate, hilaritate permixta, venerãdum quiddam & amabile renidentẽ quis dignè exequi possit? Quarum rerum miraculo sic omnes deuinciebantur, vt non tam omnes dolerent quòd illum tyrannum ita diu tulerant, quàm quòd tali Principe tam serò fruerentur. Longũ est ex illo percensere beneficia Principis, quæ in vrbem sine modo redeuntia contexta eius benignitate fulserunt, ita infinita numero, commodis magna, vt nunquam obliuione gratiã obductura

obductura sit vel multitudo omnium, vel vtilitas singulorum. Sensisti Roma tandem arcem te omnium gentium, & terrarum esse reginam, cùm ex omnibus prouinciis optimates viros Curiæ tuæ pigneraueris. Vt Senatus dignitas nõ nomine quàm re esset illustrior cùm ex totius orbis flore constaret. Populi verò Romani vis illa & magnitudo venerabilis ad imaginem antiquitatis relata non licentia effrenis exultat, non abiecta languidè iacet, sed fic assiduis diui Principis monitis temperata est, vt, cùm ad nutum eius flexibilis & tenera ducatur, morigeram se non terreri eius prębeat, sed benignitati. placidam quippe rerum quietem, & profundum Vrbi otium gentes perdomitæ condiderunt. Vacat remissioribus animis delectamenta pacis adhibere. Celeberrima quæ Vrbis nouis operibus enitescunt, nec obsoleta modò per vetustatem rediuiuo cultu insigniũtur, sed illa ipsa quæ antehac magnificentissima putabantur, nunc auri luce fulgentia indecoram maiorum parsimoniam prodiderũt. Idcirco ipsæ maximæ sublimes porticus, & rutilantes auro columnę tantum inusitati ornatus dederunt, vt illò non minus cupidè conueniatur loci gratia quàm speculi voluptate. Tantorum Roma compos bonorum, quæ quidem ei sunt cum toto orbe communia, habuit insuper ingentis spei fructum, quem propositum sibi ex Cæsaribus nobilissimis habet, corúmque fratribus, quorum iam nomina ipsa veneramur, etsi vota nostra iterum proferũtur. Nec Lacedæmoniis magis licuerit hoc instituto remp. tueri suam, cùm regem nisi ex stirpe Herculis non haberent. tuos Constantine maxime, tuos liberos, ac deinceps nepotes tecum optat, vt tanto à pluribus petantur quanto ad maiora nascuntur. Declarant ecce rationem cupiditatém que votorum facta Crispi, Cæsarum maximi, in quo velox virtus ætatis mora non retardata pueriles annos gloriis triumphalibus occupauit. Cuius ita iam vberes scatent laudes, vt plenę possent videri, nisi cœpisse & patrem cogitaremus. Qui quidem nunc nobilissimus Cæsar venerandi patris, fratrum, suorúmque omnium fruitur aspectu, séque fruẽdum omnibus prębet. Cruda adhuc hyeme iter gelu intractabile, immensum spatio, niuibus infestum, incredibili celeritate confecit. Vt intelligamus alacritatibus nihil asperum, qui ipsam quam à suis petebat tam laboriosam instituerit voluntatem. Quæ tuum Constantine maxime mite pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorem? Narrauit vtique exhausta bella, & hoc ad suam gratiam, non ad sui ostenLL. j.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rationem,qualis excipiendo hoſte,quàm reſiſtenti vehemẽs, quàm facilis ſupplicanti.Audiuit frater intentus,& puerilem animum ſpes læta & blanda gaudia titillarunt,cúmque miraretur fratrem, etiam ſibi fauit, quòd ex annis eius quàm proximus tantæ gloriæ eſſet agnouit.Nunc te Conſtantine maxime omnes rogamus, cùm præſentem laudaueris,cùm iam reip.flagitanti,cùm Gallis deſiderantibus reddes,iterum atque iterum moneas reuertentem (neque enim perſuaderi facilè poteſt) & ſi quando armis veſtris contuſa Barbaria aliquid tamẽ mouerit,ſit ille animo,ſit conſilio tui ſimilis. Temperet modò dextræ, manui parcat, & ſit aliquid (quæſumus) in quo te iterum nolit imitari. Te verò Conſtantine Cæſar, incrementum maximum boni publici,quibus modis amplectitur Romana felicitas,quæ de te tantum expectat quantum nomine polliceris? Et licèt ætas adhuc euocet ab imitatione virtutis paternæ,iam tamẽ ad pietatem eius natura deducit.Iam maturato ſtudio litteris habilis, iam felix dextera fructuoſa ſubſcriptione lętatur.Delegat multa indulgẽtiſſimus parens, & quæ per te concedit referri ad gratiam tuam mauult.Quid igitur his temporibus fortunatius, quàm beneficio Conſtantini maximi, qui tam maturè nobis Cæſares dedit, vt vtamur maximis eorum commodis,& integra ætas ſuperſit? Nihil imminuitur,& plurimum ſumitur.Vt cùm res largiter ſuppetat,ſpes tamẽ illibata permaneat. Quinquenniis igitur feliciter inchoatis,decennia Cæſarum nobiliſſimorum, vltra poſteros noſtros extendenda, quàm impenſè rogare & orare nos conueniat ipſis bonis temporũ, & reip.vtilitatibus admonemur. Iacet in latere Galliarum, aut in ſinu tuo fuſa Barbaria,per ſe ipſa potens natio,& poſt Romanam magnitudinem in terris ſecunda.Amicitiam tuam Conſtantine maxime non minùs trepidè,quàm amabiliter petiuerunt. Nulla in terris tam ferox natio eſt quæ te non metuat,aut diligat.Omnia foris placita,domi proſpera.An non vbertate,fructuum copia exornatæ mirandum in modum,ac propè de integro conditæ ciuitates.Nouę leges gerendis moribus,& frangendis vitiis conſtitutæ. Veterum calumnioſæ ambages reciſæ captandæ ſimplicitatis laqueos perdiderunt.Pudore tuo munita coniugia.Securæ facultates ambitione ſui gaudent, nec aliquis habendi quàm plurimum metus,ſed in tanta bonorum affluentia magna verecundia non habendi. Hic denique ſtatus rerum eſt, vt obtinendæ potiùs felicitatis votũ geramus quàm augendæ cupiditatis. Vnum modò eſt quo fieri poſſet Roma feli-

cior, maximum quidem,ſed tamen ſolum, vt Conſtantinum,conſeruatorem ſuum , vt beatiſſimos Cæſares videat, vt fruendi copiam pro deſiderij modo capiat, & nos alacris excipiat,& cùm reip. ratio digredi fecerit, receptura dimittat.

EVMENII PANEGYRICVS FLAVIENSIVM NOMINE CONSTANTINO AVGVSTO dictus.

SI Flauia Aeduorum , tãdem æterno nomine nuncupata,ſacratiſſime Imp.commouere ſe funditus, atque huc venire potuiſſet, tota profectò coram de tuis in ſe maximis pulcherrimíſq; beneficiis vna voce loqueretur, tibique reſtitutori ſuo, immò (vt verius fatear) conditori in ea potiſſimum ciuitate gratias ageret,cuius eam ſimilẽ facere cœpiſti.Sed quoniã non poteſt,geſtit animo,quæ Natura non patitur,clamoréſque ſuos quib⁹ quotidie laudes tuas tollit in cælũ exaudiri à te nõ ſinit interiecta lõginquitas ſua,(id qũod fieri decebat)gaudiorum patriæ meæ nuncium ſponte ſuſcepi , vt eſſem iam non priuati ſtudij litterarũ,ſed publicę gratulationis orator.volui.n.ſacratiſſime Imperator ,cùm in illo aditu Palatij tui ſtratũ ante pedes tuos ordinẽ indulgentiæ tuæ voce diuina,porrectáq; hac inuicta dextra ſubleuaſti, Numini tuo gratias agere. Nec mihi verba quãuis ĩparata defuiſsẽt, ſquis.n. aut præparare ſe ad beneficia tã inſperata potuiſſet, aut ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

tanta gratulatione cohiberet:) sed habui rationem loci ac temporis, ne meus ille ardor animi, studiúmque dicendi tibi quidem (quod mihi ad immortalitatem sufficeret) p robaretur, sed propter assistẽtium paucitatem minùs quàm te dignum esset iret in populo, sed te vno die de salute nostra multa tractantem moraretur oratio, quæ pro magnitudine meritorum tuorum festinare nõ posset. Nunc itaque cùm in hac vrbe, quæ adhuc assiduitate præsentiæ tuæ præ cæteris fruitur, (habebit enim felicitas æmulam Flauiam nostram) totus tibi amicorum tuorum comitatus, & omnis imperij apparatus assistat, & cùm omnes homines omnium ferè ciuitatum aut publicè missi, aut pro se tibi supplices adsint, dicam Imperator ea quæ libenter agnoscas, & cæteri nobis indulta non crederent, nisi te cognoscẽte dixissem. Primum est autem, sacratissime Imperator, in agendis gratiis ostendere id quod indultum sit, non fortunæ felicitatis, sed iustæ fuisse clementiæ. nam cùm omnes homines coràm non indigentes iuuare boni sit Principis, tum præcipuè bene meritis & grauiter affectis subuenire sapientis est. Quod cùm ostendam, non tam studio prædicandæ patriæ meæ, quàm officio demonstrandæ prouidentiæ tuæ, tum potissimè beneficiorum tuorum magnitudinem prosequar, tuam maiore voto quàm ingenio. Quænam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Aeduis se postulet anteponi? Qui primi omnium inter illas immanes & Barbaras Galliæ gentes plurimis Senatus consultis fratres populi Rom. appellati sunt, & cùm à cæteris Rhodano ad Rhenum vsque populis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari, soli & consanguinitatis nomine gloriati sunt, & nuper (vt media prætream) Diuum Claudium, parentem tuum, ad recuperandas Gallias soli vocauerũt, & ante pauciſſimos annos (quod maximè prædicandum) plurima patris tui beneficia partim rebus effecta perceperunt, partim animo significata lætantur. Fuit olim Saguntus fœderata, sed cùm iam tẽdio Punici belli nouare imperium omnis cuperet Hispania, fuit amica Massilia, protegi se maiestate Romana gratulabatur; imputauere se origine fabulosa in Sicilia Mamertini, in Asia Ilienses: soli Aedui non metu territi, non adulatione compulsi, sed ingenua & simplici charitate fratres populi Rom. crediti sunt, appellarique meruerunt. Quo nomine prẽter cætera necessitudinum vocabula & communitas apparet, & dignitatis æqualitas. Deinde cùm finitimæ nationes ipsi illi Romanæ fraternitati, non gloriæ inuidentes, & vsque

in perniciem sui odiis incitatæ, Germanos sibi auxiliarios dominos inuocassent, princeps Aeduus in Senatum venit, rem docuit, cũ quidem oblato consensu minus sibi vindicasset quàm dabatur, scuto innixus perorauit. Imperata ope, Romanum exercitũ, Cæsarémque cis Rhodanum primus induxit. semita enim Galliæ vsque ad id temporis Transalpina Gallia nominabatur. Sed enim Aedui totum istud quod Rheno, Oceano, Pyrenæis montibus, cunctis Alpibus cõtinetur, Romano imperio tradiderunt, hibernis hospitaliter præbitis, suppeditatis largiter commeatibus, armis fabricandis, pedestribus, equitum copiis auxiliantibus. Ita in vnam pacem sociatis omnibus Celtarũ Belgarúmque populis, eripuere Barbaris quidquid iunxere Romanis. Dicet aliquis, Vetera ista sunt. Et quidem hoc sanctiora quòd vetera. bonis enim meritis cum ætate dignitas & pondus accedit. Atque vt magno natu parentes magis magísque in dies veneramur & colimus. fratrum verò æqualitas, & liberorum soboles blandiore licèt, leuiore tamen animos tangit affectu, ita beneficia antiqua grauiora sunt, quamuis præsentia suauiora videantur. Sed tamen si illa vetustate obsoleuerunt, quid hæc recentia quæ pueri vidimus? Attende (quæso) quanti sit Imperator quòd diuum Claudium, parentem tuum, ad recuperandas Gallias primi sollicitauerunt, expectantésque eius auxilium, septem mensibus clausi, & omnia inopiæ miseranda perpessi, tum demum irrumpẽdas rebellibus Gallicanis portas reliquerunt cùm fessi obseruare non possent. Quòd si vobis, & conatibus Aeduorum Fortuna fauisset, atque ille reip. restitutor implorantibus nobis subuenire potuisset, sine vllo detrimento Romanarum virium, sine clade Catalaunica compendium pacis reconciliatis prouinciis attulisset fraternitas Aeduorum. Ob hæc igitur merita & prisca diuus pater tuus ciuitatem Aeduorum voluit iacentem erigere, perditámque recreare, non solùm pecuniis ad calendaria largiendis, & lauacris quæ corruerant extruẽdis, sed & methycis vndique transferẽdis, vt esset illa ciuitas prouinciarum velut vna mater, quæ reliquas vrbes quodammodo Romanas prima fecisset. Dixi quàm bene meritis Aeduis subueneris Imperator, sequitur vt dicam quàm grauiter afflictis. Qui locus nimium quantum plus mihi suppeditaret orationis si fas esset, audiente te, rebus tristioribus immorari. Vt igitur in prædicandis laudibus patriæ meæ verecundia modũ fecit, ne arroganter insurgerẽ, ita in commemorandis eiusdem malis & meus dolor, & tuarum aurium consuetudo co-

Universidad de Deusto
Biblioteca

hibebit.nihil enim libenter audis,niſi quos pro tuis gratuleris. Sed tamen(quæſo)Imp.iniunge patientiã ſenſibus tuis,vt quẽadmodum præſtantes ſcientia medici non aſpernantur vulnera inſpicere quæ ſanant,ita nunc tu pauliſper audias Aeduorũ labores quos ſuſtuliſti. neq; enim potes ſine experimento miſericordię ad laudem clementiæ peruenire.Iacebat illa ciuitas non tã innixa Romanis,quàm virium defectione proſtrata,ex quo eam noui cenſus exanimauerat acerbitas. Nec tamen iuſtè queri poterat, cùm & agros qui deſcripti fuerant haberemus, & Gallicani cenſus communi formula teneremur,qui fortunis nemini poſſumus ęquari.Quo magis Imp.clemẽtiæ tuæ gratias agimus,qui remediis ſponte conceſſis feciſti,vt quod nõ poteramus iure petere,iuſtè obtinuiſſe videamur. habemus enim (vt dixi) & hominũ numerũ qui delati ſunt, & agrorũ modum,ſed vtrumq; nequã hominum ſegnitia,terręque perfidia. vnde.n.nobis Remus,aut Neruius,aut ipſe ille de proximo Tricaſſinus ager,aut arator,quorũ reditus cum labore contendunt? Quanquam meritò quiuis ſi ignoſcat ipſis cultoribus, quos piget laborare ſine fructu. ſiquidẽ ager qui nunquam reſpondet impendiis ex neceſſitate,deſeritur etiam inopia ruſticanorum, quibus in aëre alieno vacillãtibus, nec aquas deducere,nec ſiluas licuit excidere.Ita quidquid olim fuerat tolerabilis ſoli aut corruptum eſt paludibus, aut ſentibus impeditum.Quinetiã ipſe ille pagus Arebrignus manu ſeritur inuida,cuius in loco vitium cultura perſpicua eſt. nam retro cætera, ſiluis & rupibus inuia,ſecurarum ſunt cubilia beſtiarum. Illa autem quæ ſubiecta & vſque Ararim porrecta planities fuit quidem (vt audio) aliquando iucunda,cùm per ſingulorum fines continua cultura procurſus fontium vallibus patentibus euehebat,nunc autem interclu-ſis vaſtitate meatibus,quidquid humilitate ſua fuerat vberius in voraginem & ſtagna conuerſum. Ipſæ denique vineæ, quas mirantur ignari,ita vetuſtate ſenuerunt, vt culturam iam pæne non ſentiant. radices enim vitium, quarum iam neſcimus ætatem, millies replicando congeſtæ, altitudinem debitam ſcrobibus excludunt, & ipſam propaginem non debitam, ſed obtectam perdunt imbribus eluendam, & Solibus perurendam. Nec poſſumus (vt Aquitanis, aliiſque prouinciis familiare eſt) nouis vitibus locum vbique metari,cùm ſuprà ſaxa perpetua ſint, infrà humilitas ruinoſa. Nam quid ego de cæteris ciuitatibus illius regionis loquar, quibus illacrymaſſe te ipſe confeſſus es? vidiſti enim non vt

per agros aliarum vrbium, omnia ferè culta,aperta, florentia, vias faciles, nauigera flumina ipſas oppidorum portas alluentia, ſed ſtatim ab eo fluxu è quo retrorſum via ducit in Belgicã vaſta omnia, inculta,ſqualentia, muta, tenebroſa, & vt militaris via ſit confragoſa, & alternis montibus ardua atque præceps, vt vix ſemiplena carpenta,interdum vacua tranſmittat. Ex quo ſæpe accidit vt obſequia noſtra tarda ſint,cùm paruarum frugum nobis difficilior ſit euectio quàm cæteris plurimarum. Quo magis Imp.pietati tuæ gratias agimus, qui cùm ſcires itinerum regionum noſtrarum aditum atque aſpectum tam fœdum támque aſperum, tum illò deflectere,& vrbẽ illam ſola opis tuę expectatione viuentem illuſtrare dignatus es. Boni Principis eſt libenter ſuos videre felices,ſed melioris inuiſere etiã laborantes. DI boni! quiſnam ille tum nobis illuxit dies(iam enim ad prædicanda remedia ordine Numinis tui ſuperuenit oratio) cùm tu(quod primum nobis ſignum ſalutis fuit) portas ipſius vrbis intraſti?quę te habitu illo in ſinum reducto, & procurrentibus vtrinque turribus amplexu quodam videbãtur accipere. Miratus es Imp. vnde ſe tibi tanta obuiam effunderet multitudo, cùm ſolitudinem ex vicino monte vidiſſes? Omnes enim ex agris omnium ætatum homines conuolauerunt,vt viderent quem ſuperſtitem ſibi libenter optarent. quod enim ad propagandos aliorum Principum ſolenni verborum more iuratur,tibi Cõſtantine ſoli, vltra omniũ noſtrũm fata victuro, ſecurè vouemus, cui tam longa ætas propria debeatur. Magna eſt profectò vis poſt diuturnam ægritudinẽ atque mœſtitiã ſurgentiũ gaudiorum.Caluit in nobis vltra vires noſtras animus ad lætitiã, vt quodam præſagio futuræ felicitatis elati tãta te exultatione ſuſcepimus,quaſi iam indulgentiã quam vſurus eras haberemus. Exornauimus vias quibus in Palatium peruenitur, paupere quidem ſupellectile,omnium ſigna collegiorum,omnium Deorum noſtrorum ſimulacra pertulimus, pauciſſima clarorum inſtrumẽta modulorum,per compendia ſæpius tibi occurſura pertulimus. Diuites nos crederet qui veritatem ſtudio æſtimaret. Sed enim prouidentiam tuam latere non potuit quamuis bene diſſimulata paupertas: intellexiſti officioſam & honeſtam inopum vanitatem. Sponte nos ad Numinis tui aditum vocas, ſponte affari, quod opus deſideraremus interrogare dignatus es. Hæc ſunt Imperator vera beneficia, quæ non precibus efflagitata, ſed ex voluntaria tua benignitate proueniunt, & citra vllam petendi moleſtiam adi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

piſcendi voluptatem dederunt. neque enim parui negotij eſt Imperatorem totius orbis pro ſe peculiariter rogare, ſub tantæ maieſtatis affectu perfricare frontem, vultum componere, cõfirmare animum, verba concipere, trepidanter dicere, aptè deſinere, expectare reſponſum. Has omnes difficultates Imperator verecundiæ noſtræ remiſiſti, non ſolùm vltrò percunctando quid remedij poſceremus, ſed etiam tibi ipſi ſuggerendo quæ nos tacebamus, dum nos iacentes ad pedes tuos clementiſſimo attollis afflatu. Vidimus minimam tuam humentibus oculis eminentem. Ibant per hæc ora lacrymæ, nobis ſalutares, tibi glorioſæ, & nos inuicem iam dolore diſcuſſo flebamus gaudio. nam ſicut agros diuturno ardore ſitientes expetitus votis imber vbertat, ita lacrymæ tuæ pectora noſtra gaudiis irrigabant. Vt quamuis nefas eſſet te flente lætari, vinceret tamen gratulatio religionem, cùm lacrymæ illæ pietatis eſſent indices, non doloris. Et hæc quidem nobis ad ſummam gratulationem ſufficere potuiſſent, etſi remediorum noſtrorum ſpem diſtuliſſes, & quibus nos opibus leuaturus eſſes dubium reliquiſſes, ſed tam prompta in te eſt natura bonitatis, vt quod pia mente conceperis ſtatim voce declararet. Sic ingenui largíque fontes vt vbique poſſint ire feſtinant, ſic celeriter in terras cælo miſſa perueniunt, ſic denique diuina illa mens quæ totum mundum hunc gubernat quidquid cogitauit illud fecit. In quo tamen, Imperator, ſi conſilium amici callidioris admitteres, eſſet quod fortaſſe reprehenderetur, nimium te ſcilicet facilè ea quæ ſis tributurus aperire, & ſine vllo artificio citò promere, quæ ſperari diu debeant. Neſcis Imperator tua cõmendare beneficia, præſtandi celeritate occupas tempus optandi. Sed enim indulgentiæ celeritate viciſti Imperator ipſa elementa quibus animam viuimus. Diu venturi hominis paratus optatur, diu vagitus inconditi locuturam differunt vocem, diu fruges hiems cohibet, ver elicit, æſtas flore ſolidat, calor ematurat; tu nobis vitam pariter totam dediſti, tu fructus meritorum tuorum ſtatim nos metere, & in conditis referre iuſſiſti. Releuaturus cenſum, definiſti numerum. Reliqua debita remiſſurus, quantum deberemus interrogaſti. Quæ interrogatio manifeſta pro miſſio fuit. nam cùm is qui omnia poteſt quid ſibi debeatur interrogat, non curioſè percunctatur vt ſciat, ſed liberaliter cupit audire quantum remittat. Seperatè igitur vtique dicam. neque enim quaſi per ſatyram confundenda ſunt tua beneficia. Septem milia capitum remiſiſti, quartam amplius partem noſtrorum cenſuum, & tamen

vtrum

vtrum ſufficeret hoc nobis ſæpius requiſiſti. O nos vtrúmne verecundos dicam nimium, an ſatis gratos? qui reticuimus, hæſimus, indulgentiæ tuæ amplè fluenti modum fecimus. Plus adhuc præſtare cupiebas, ſi auſi fuiſſemus expoſcere. Quantum ſit hoc Imp. beneficium, quàm neceſſarium nobis, quàm vtile etiã deuotionis officiis, non queo ſatis dicere. Remiſſione iſta ſeptem millium capitum vigintiquinq; millibus dediſti vires, dediſti opem, dediſti ſalutẽ, plúſq; in eo conſecutus es quod roboraſti quàm recidiſti in eo quod remiſiſti. Quater tantum ter firmum certúmque redditum eſt. Id quod irritò petebatur. ſiquidem deſperatio perferẽdi debiti etiam id quod dari poterat inhibebat, nec erat ratio conandi, cùm nõ eſſet ſpes vlla cõplendi. O diuinam Imp. tuã in ſananda ciuitate medicinam! Sicut ægra corpora & onerata ſtupentium torpore membrorum reſecata aliqua ſui parte ſanantur, vt imminuta vigeant quæ exacerbata torpebant, ita nos nimia mole depreſſi leuato onere conſurgimus. Neſcit taxare indulgentiam tuam qui te putat ſeptem millia capitum ſola donaſſe. Donaſti omnia quæ ſtare feciſti. quãquam enim adhuc ſub priſtina ſarcina vacillemus, tamen leuior videtur, quia nemo præfertur. Exonerandi præſumptio dat patientiam ſuſtinendi. Certè & tum liberi parentes ſuos chariores habent, & mariti coniuges nõ grauatè tuẽtur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorũ onera ſibi remiſſa lætantur. Ita omnium pietas olim feſſa reſpirat, & ſuos quemque iuuat numerare ſecurum, cùm plures adiuuant obſequia paucorum. Quo magis ſpẽ futuri temporis eleuamur. Recreatur animus ſecuritate præteriti, remiſſiſque reliquis nihil eſt quod reſpectandum timendúmque ſit, quod aliquid virium venturis penſationibus necet. Ita duorum temporum, quæ ſunt maxima, moleſtia liberati ſumus, vnum, atque id minimum, breui labore tranſigimus. nam cùm præteritum tempus pro modo ſuo longum, futurum autẽ infinitum ſit, præſens tempus breue, & ſemper in partem vtramque mutabile, cùm & à præterito relinquatur, & tranſeat in futurũ, vnus hic annus propè ſenſum non habet difficultatis, duorum temporum indulgentiis coarctatus, & quaſi terminus quidam poſitus felicitati & vtriuſque confinij, qui nos & in præterito liberos facit, & in futuro ſecuros. Quinque annorũ nobis reliqua remiſiſti. O luſtrum omnibus luſtris felicius! O luſtrũ quod meritò hanc imperij tui æquauit ætatem! Nobis ergo præcipuè te principem DI creauerunt, quibus ſingulis hæc eſt nata felicitas ex quo tu imperare cœpiſti. Qui in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quennalia tua nobis etiam perfecta celebranda sunt. illa enim quæ te incipiente susceptа, omnibus populis iure communia, nobis hæc propria quæ plena sunt. Præclara fertur Catonis oratio de lustri sui felicitate. iam tunc enim in illa vetere rep. ad Cęsorum laudem pertinebat, si lustrum felix condidissent, si horrea messis implesset, si vindemia redundasset, si oliueta larga fluxissent. Quid ergo nos conuenit gratulari de hoc indulgentiæ tuæ lustro? lustro, quo licèt nulla frugum cessarit vbertas, fecisti tamen vt omnia videantur fuisse largiora quàm fuerint. valet enim nos tantum habuisse quantum debere desinimus, valet plena fuisse horrea, plenas cellas, cùm in nullis reliquis hęreamus. Hoc nobis est ista largitio, quod terra mater frugũ, quod Iuppiter moderator aurarum. Quidquid illi parcius dederunt, nobis tamen ex beneficio tuo natum est. Quænam toto orbe terrarum auri argentíque metalla tam larga sunt, quis Tagus? quíve Pactolus tanto fluxerunt auro, quantum liberalitate tua consecuti sumus? nos enim maioris est muneris abs te accepisse, quinimmò quãto est durius extorqueri quod proprium fuerit, quàm non acquirere quod fuerit alienum, tanto dulcior est remissa soluendi necessitas quàm lucrandi optata commoditas. Quã multi, Imp. Auguste, quos inopia latitare per saltus, aut etiam in exilium ire compulerat, ista remissione reliquorum in lucem exeunt, & in patriam reuertuntur, desinunt pristinam accusare pauperiem, desinunt odisse agrorum suorum sterilitatem, resumunt animos operi, præparant culturam, melioribus annituntur auspiciis, reuisunt domos, referunt dona tẽplis? Præsertim cùm tu omnium nostrorum cõseruator aduenеris, & quasi illa maiestatis tuæ comes & socius, flagrabit tota ciuitas, gaudiis perstrepet, & cùm proficiscеris fortasse retinebit. dabis enim veniam, amoris nostri contumeliam feres. Omnium sis licèt dominus vrbium, omnium nationum, nos tamen & nomen accepimus tuum iam, non antiquum. Bribracte quidem hucusque dicta est Iulia Polia Florentia, sed Flauia est ciuitas Aeduorum.

EVMENII PANEGYRICVS CONSTANTINO CONSTANTII FILIO DICTVS.

FACEREM, sacratissime Imp. quod paulo antè mihi plerique persuaserunt, vt, quoniam maiestas tua hunc mediocritati meæ diem, dicto in ista ciuitate celeberrimum, ad dicẽdum dedisset, de eo ipso ducerem sermonis exordium, nisi me ab hoc duplex ratio reuocaret, considerantem neque mediæ ætatis hominem ostentare debere subitam dicendi facultatem, neque ad aures tãti Numinis quidquam, nisi diu scriptum, & sæpe tractatũ afferri oportere. nam qui apud Imperatorem populi Romani dicit ex tempore, quãtum sit, non sentit imperium. Huc accedit quòd iam satis multi sunt, qui me putant nimium multa dicturum: idque (vt arbitror) non ex ingenio meo, (quod mediocre est) sed ex laudum vestrarum copia metiũtur. Quorum ego ex pectationem, inuitus licèt, fallam breuitate dicendi. re vera enim cogitaueram plura quæ dicerem, sed malo orationẽ meã respuere. Itaque primum illud compendium faciam, quod cùm omnes inuictissimi Principes, quorum concors est & socia maiestas, debita veneratione suscipiam, hunc tamen quantulumcũque tuo modò Constantine Numini dicabo sermonẽ. vt enim ipsos immortales Deos quamquam vniuersos animo colamus, interdum tamen in suo quemque templo ac sede veneramur, ita mihi fas est omnium Principum pietatem meminisse, laudibus celebrare præsentem. A primo igitur incipiam originis tuæ Numine, ꝙ pleriq; adhuc fortasse nesciũt, sed qui te amãt plurimũ sciũt. ab illo enim Diuo Claudio manet in te auita cognatio, qui Romani imperij solutã & perditã disciplinã primus reformauit, immanésq; Gotthorũ copias potestati faucibus & Istri ore proruptas terra mariq; deleuit, vtinã diuturnior recreator hominũ quàm maturior Deorum comes. Quãuis igitur ille felicissimus dies proxima religione celebratus imperij tui natalis habeatur, quoniã te isto habitu primus ornauit, iam tamẽ ab illo generis autore in te imperij fortuna descendit. Quinimò patrẽ tuũ ipsum vetus illa Imperatoriæ domus prerogatiua prouexit. Vt iã

Universidad de Deusto
Biblioteca

summo gradu,& supra humanarum rerum fata consisteres,post duos familiæ tuæ tertius Imp.Inter omnes inquam participes maiestatis tuæ hoc habes Constantine præcipuum, quòd Imp.es,tantáque est nobilitas originis tuę,vt nihil tibi addiderit honoris imperium, nec possit Fortuna Numini tuo imputare quod tuum est,omisso habitu & suffragatione.Non fortuita hominum consensio,non repentinus aliquis fauoris euentus te principem fecit.Imperium nascendo meruisti.Quod quidem mihi Deorum Immortalium munus & primũ videtur & maximum in lucem statim felicem venire, & ea quæ alij vix totius vitæ laboribus consequuntur iam domi parta suscipere. quamuis etiam magna sit & admiranda felicitas quæ stipendiis in ordinem meritis,& militiæ gradibus emẽsis ad fastigium istud maiestatis ascendit, & solis virtutis nixa radicibus ad tantum potentiæ robur inualuit; (quod quidem etiam tu quantum per ætatem licuit consecutus es,& quamuis te super omnes acquirendæ gloriæ moras Fortuna posuisset, crescere militando voluisti, & adeundis belli periculis,ac manu cùm hostibus etiam singulari certamine conserenda notiorem te gentibus reddidisti, cùm non posses esse nobilior) magnum(inquam) est ab se profectum ad maxima peruenire,longè tamen aliud est niti per ardua,& iuga montium patere plano, aliud ipsa ortus sui sublimitate fultum verticé tenere fortunæ, & quę summa sunt non sperare,sed habere.Sacrum istud Palatium non candidatus imperij, sed designatus intrasti,confestimque te illi paterni Lares successorem videre legitimum. neque enim erat dubium quin ei competeret hereditas quem primum Imperatori filium Fata tribuissent.te enim tantũ ille & Imperator in terris,& in cælo Deus in primo ætatis suæ flore generauit,toto adhuc corpore vigens,illa præditus alacritate ac fortitudine quanquam bella plurima præcipuè cãpi Vindonis idonei.Inde est quod tanta ex illo in te formæ similitudo transiuit,vt signante Natura vultibus tuis impressa videatur.idem enim est, quem rursus in te colimus, aspectus, eadem in fronte grauitas, eadem in oculis & in ore tranquillitas. Sic est index modestiæ rubor,sic testis sermo iustitiæ. Accipe,Imp. accipe nostrorum sensuũ confessionem. Dolemus quòd Constantius excessit à nobis, sed dum te cernimus illum excessisse non credimus. Quanquam quid ego illũ excessisse dico, cuius immortalia facta viuunt, & in ore omnium hominum oculisque versantur? quis enim non dico reminiscitur, sed quis non adhuc quodammodo videt quantis ille rebus

auxerit ornaritq; remp.? Qui ascitus imperio primo aduentu suo innumerabili hostium classe feruentem exclusit Oceanum, exercitum illum qui Bononiensis oppidi litus insederat terra pariter ac mari sepsit,cùm reciprocos cursus illius elementi iactis inter vndas vallis diremisset,vt quorum portus fluctu allueret mare & quod tangerent perdidissent. Qui eôdẽ exercitu virtute capto,clementia conseruato, dùm ædificandis classibus Britanniæ recuperatio comparatur, terrã Batauiam, sub ipso quondam alumno suo à diuersis Francorum regibus,gentibus occupatam,omni hoste purgauit, nec contentus vicisse, ipsas in Romanas transtulit nationes,vt non solùm arma, sed & feritatem ponere cogerentur.Nam quid ego de receptione Britãniæ loquar? Ad quam ita quieto mari nauigauit, vt Oceanus ille tãto vectore stupefactus caruisse suis motibus videretur, ita peruectus, vt non comitata sit,sed præstolata victoria.Quid de misericordia dicam qua victis temperauit? quid de iustitia qua spoliatis amissa restituit?quid de prouidentia qua sociis sibi iunctis se eiusmodi iudicio dedit,vt seruitutem passos iuuaret recepta libertas, culpæ conscium ad pœnitentiam reuocaret impunitas? Quid loquar rursus intimas Franciæ nationes non iam ab his locis,quę olim Romani inuaserãt, sed à propriis ex origine suis sedibus,atq; ab vltimis Barbariæ litoribus auulsas,vt in disertis Gallię regionibus collocatæ etiam pacem Romani imperij cultu iuuarent,& arma dilectu? Quid cõmemorem Lingonicam victoriam,& Imperatoris ipsius vulnere gloriosam? quid Vindonis campos hostium strage completos, sed adhuc ossibus opertos? quid immanẽ ex diuersis Germanorũ populis multitudinẽ, quã duratus gelu Rhenus illuxerat, vt insulam quã diuortio sui idem amnis cõplectitur pedestri agmine ausa trãsmitere,repẽtè laxato flumine clauderetur,& demissis statim obsessa nauigijs ita se dedere cogeretur, vt quod difficilius est sorte cõmuni eligeret,& ex æquo captiuitati traderet,relatura cum reliquiis suis infamiam proditionis suorũ.Dies me antè deficiet quã oratio si omnia patris tui facta vel hac breuitate percurrã. Cuius etiã suprema illa expeditio non Britãnica trœpæa (vt vulgo certum est) expetiuit,sed DIs iam vocantibus ad intimum terrarum limen accessit,neq; enim ille tot tantísque rebus gestis non dico Caledonum, aliorúmque pictorum siluas & paludes,sed nec Hiberniam proximam, nec Thulen vltimam, nec ipsas (si quæ sunt) Fortunatorum insulas dignabatur acquirere, sed (quod eloqui nemo voluit) iturus ad Deos, genitorem illum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deorum, fluctibus suis ignea cæli astra refouentem, prospexit Oceanum, vt futurus exinde luce perpetua iã videret illic diem pene continuum. verè enim profectò illi Superûm templa patuerunt, receptúsque est concessu cæli, Ioue ipso dexterã porrigente. Quinimmò statim sententiam rogatus, cui imperium decerneret, vt decebat, dixit Constantinum Pium. manifestè enim sententia patris electus est Imp. Quod ita nos dicere cùm veritas iubet, tum pietati tuæ (vt video) gratissimum est. Sed cur tantummodo priuatis tuis affectibus blandiamur, cùm omniũ deorum fuerit illa sententia, & quidẽ iã autoritate præscripta, quæ tum pleno firmata sit cõsilio? iam tunc enim cælestibus signis suffragiis ad salutem reip. vocabaris, cũ ad tempus ipsum quo pater in Britanniã transfretabat classi iam vela facienti repentinus tuus aduentus illuxit. Vt non aduectus cursu publico, sed diuino quodã aduolasse curriculo videreris. non enim illa Persarũ, Cydonúmve tela tam certis iactibus destinata fixerunt, quã tempestiuus patri tuo terras relicturo comes affuisti, omnésq; illius curas, quas præsaga & tacita mente voluebat præsentiæ tuę securitate laxasti. DI boni, quanta Constantinum Pium etiam in excessu suo felicitate donastis! Imperator transitum facturus in cælum vidit quem relinquebat hæredem. illicò enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuersus in te consedit exercitus, te omnium mentes oculíq; signarunt, & quanquam tua ad seniores Principes de summa reip. quid fieri placeret retulisses. præuenerunt tamen studio quod illi mox iudicio probauerunt. Purpuram statim tibi, cùm primus copiam tui fecit egressus, milites, vtilitati publicæ magis quã tuis affectibus seruientes, iniecere lacrymanti. neque enim fas erat diutius fleri Principem consecratum. Diceris etiam Imp. inuicte ardorem illum te deposcentis exercitus fugere conatus equum calcaribus incitasse. Quod quidem (vt verum audias) adolescentiæ errore faciebas. quis enim te Cyllarus, aut Arion posset eripere, quem sequebatur imperium? Illa (inquam) illa maiestas quæ Iouis subiecta nutu, nec Iridi Deûm nunciæ, sed prius commissa Victoriæ, tam facilè te comitata est quàm citò ad terras cælo missa perueniunt. Sic modestiam tuam atque pietatem & differendi imperij conatus ostendit, & reip. felicitas vicit. O fortunata, & nunc omnibus beatior terris Britannia, quæ Constantinum Cæsarem prima vidisti! Meritò te omnibus cæli ac soli bonis Natura donauit, in qua nec rigor est nimius hyemis, nec ardor æstatis, in qua segetum tanta fœcunditas, vt muneribus vtriusque sufficiat, & Cereris & Liberi, in qua nemora sine immanibus bestiis, terra sine serpentibus noxijs, contrà pecorum mitium innumerabilis multitudo lacte distenta, & onusta velleribus, certè quod propter vitam diligitur, longissimæ dies, & nullæ sine aliqua luce noctes, dum illa littorum extrema planicies non attollit vmbras, noctísque metam cæli & siderum transit aspectus. Vt sol ipse, qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire. DI boni, quid hoc est quòd semper ex aliquo supremo fine mundi noua Deûm numina vniuerso orbi colenda descendunt? Sic Mercurius à Nilo, cuius fluminis origo nescitur, sic Liber ab Indis propè conscriis Solis orientis Deos se gentibus ostendere præsentes. Sacratiora sunt profectò Dij terraneis loca vicina cælo, & inde propius à DIs mittitur Imperator vbi terra finitur. Imperatoris igitur filius, & tanti Imperatoris, & ipse tam feliciter adeptus imperium, quomodo remp. vindicare cœpisti? Ignobilem credo aliquam Barbarorum manum repentino impetu, & improuiso latrocinio ortus tui auspicia tentasse. Affecisti pœna temeritatis reges ipsos Franciæ, qui per absentiam patris tui pacem violauerant, non dubitasti vltimis punire cruciatibus, nihil veritus gentis illius odia & inexpiabiles iras. cur enim vllam reputet iustæ seueritatis offensam Imp. qui quod fecit tueri potest? Tua clementia est, quæ parcit inimicis, & sibi magis prospicit quàm ignoscit. Te verò Constantine quantumlibet oderint hostes, dum perhorrescant. hęc est enim vera virtus, vt non ament, & quiescant. Cautior licèt sit qui deuinctos habet per veniam perduelles, fortior tamen est qui calcat iratos. Renouasti Imp. veterem illam Romani imperij fiduciam, quæ de captis hostium ducibus vindictam morte sumebat. tunc enim captiui reges cùm à portis vsque ad forum triumphantium currus honestassent, simulátq; in Capitolium currum flectere cœperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur. Vnus pro se ipsa Paulo qui sedentem se acceperat deprecante, legem illius seueritatis euasit. Cęteri in vinculis luce priuati aliis regibus dedere documentũ, vt mallent amicitiam colere Romanorum quàm exasperare iustitiam. Adeo & hoc boni confert pœna hostibus irrogata, vt nõ solùm inimici ferocire non audeãt, sed etiã amici impensius reuereantur. Inde est igitur, Imp. pax ista qua fruimur. neq; enim Rheni iã gurgitibus, sed nominis tui terrore munimur. Quãlibet ille aut arescat æstu, aut residat gelu, neutro hostis audebit vti vado. nihil enim tam insuperabili

Universidad de Deusto
Biblioteca

vallo Natura præcluſit,quod non penetret audacia cui aliqua conãdi ſpes relinquatur, ille eſt inexpugnabilis murus quem extruit fama virtuti.Sciunt poſſe Franci tranſire Rhenum, quos ad necem ſuam libenter admittas, ſed nec victoriam poſſunt ſperare, nec veniam. Quid ipſos maneat ex regum ſuorum cruciatibus metiuntur, ideóq; tantum abeſt vt amnis illius tranſitum moliantur, magis vt comperta poteſtate deſperent. Vbi nunc eſt illa ferocia? vbi ſemper infida mobilitas? Iam ne procul quidem Rhenum audetis attollere, & vix ſecuri flumina interiora petitis. Contrà hinc per interualla diſpoſita magis ornant limitem caſtella quàm protegunt. Arat illam terribilem aliquãdo ripam inermis agricola, toto noſtri greges flumine bicorni verſantur. Hæc eſt tua Conſtantine de Aſacari cinere Gaiſique ſupplicio quotidiana atque æterna victoria, omnibus quõdam ſecundis prœliis anteponenda.Semel acie vincitur,ſine fine documento. Cladem ſuam,quamuis multi pereant, vulgus ignorat,cõpendium eſt deuincendorum hoſtium duces ſuſtuliſſe. Vt tamẽ omnibus modis Barbarorum immanitas frangeretur,nec hoſtes regũ ſuorum ſupplicia mœrerent,etiam immenſam Bructeris vaſtationẽ feciſti Imp. inuicte.In quo prima conſilij tui fuit ratio, quòd exercitu repentè traiecto inopinantes adortus es, non quò aperto Marte diffideres,vt qui palàm congredi maluiſſes, ſed vt illa natio perfugiis ſilnarum,&paludium bellum ſolita fruſtrari fugę tempus amitteret. Cæſi igitur innumerabiles, capti plurimi. Quidquid fuit pecoris, captum,aut trucidatum eſt.Vici omnes igne cõſumpti. Puberes qui in manus venerunt,quorum nec perfidia erat apta militiæ,nec ferocia ſeruituti, ad pœnas ſpectaculo dati,ſæuientes beſtias multitudine ſua fatigarunt. Hoc eſt, Imperator, fretum eſſe virtute ſua atque fortuna, hoc eſt,non pacem emere parcendo, ſed victoriam quærere prouocando. Inſuper etiam Agrippinenſi ponte faciendo reliquiis afflictæ gentis inſultas,ne vnquam metus ponat,ſemper horreat, ſemper ſupplices manus tendat, cùm tamen hoc tu magis ad gloriam imperij tui, & ornatum limitis facias, quàm ad facultatem quoties velis in hoſtem tranſeundi.quippe cùm totus armatis nauibus Rhenus inſtructus ſit, & ripis omnibus vſque ad Oceanum diſpoſitus miles immineat.Sed pulchrũ tibi videtur (& re vera pulcherrimũ eſt)vt Rhenus ille non ſolùm ſuperioribus locis, vbi aut latitudine vadoſus,aut vicinia fõtis exiguus,ſed &ibi nouo ponte calcetur vbi totus eſt,vbi iã plurimos hauſit amnes, quos hic noſter

ingens

ingens fluuius,& Barbarus Nicer,& Mẹnus inuexit,vbi iam immani meatu ferox,& aluei vnius impatiens in ſua cornua geſtit excedere.Seruit profectò Conſtantine maxime ipſa rerum natura Numini tuo,cùm in illa gurgitũ altitudine tantarũ moliũ fundamenta iaciuntur,fidam & ſtabilem firmitatem habitura. Iunxerit quondam licèt Helleſponti anguſtias claſſe connexa Perſarum Rex potentiſſimus,temporarius ille tranſitus fuit. Simili nauium continuatione Baianum ſinum ſtrauerit ab Auguſto tertius Cæſar, delicata fuit illa vectatio Principis otioſi.Hoc opus & difficile factu,& vſu futurum eſt ſempiternum. Certè quidem iam ter in exordio ſuo hoſtiũ mouit obſequia,qui pacem ſupplices petierũt, nobiliſſimos obſides obtulerunt.Ex quo nemo dubitat quid perfecto ponte facturi ſint qui iam ſeruiunt inchoato. Talibus te pro vtilitate ac dignitate publica rebus intentum auertunt in ſe noui motus eius hominis,quem ſucceſſibus tuis maximè fauere decuiſſet. De quo ego quemadmodum dicam adhuc fermè dubito, & de nutu Numinis tui expecto conſilium.quamlibet enim meritò pietatis tuæ queſtibus arguatur, debet tamen ſibi vox priuata moderari, præſertim cùm eum qui tibi ex tantis beneficiis tuis,& tanto neceſſitudinũ fauore ingratus extiterit adhuc contemplatui cogat vt quamuis irati reuereat. Quid faciam igitur,vt tam profunda vulnera ſuſpenſa manu tractem? Vſurpabo nimirum illa communia omnium facinorum patrocinia (quæ tamen plerumque etiam à ſapientibus afferuntur) neminẽ hominem peccare niſi Fato,& ipſa ſcelera mortalium actus eſſe Fortunæ,contrà autem Deorum munera eſſe virtutem. Gratulare Cõſtantine naturæ ac moribus tuis, quòd te talem Conſtantius Pius genuerit,talem ſiderum decreta formarint, vt crudelis eſſe non poſſis. Illum autem non credo cùm venturus in lucem optionem vitæ qua vteretur acciperet,ſortem incurriſſe fugiendam,quæ multis hominibus iniuſtum,& poſtremò ipſi voluntarium ferret exitium. vt enim alia mittam, hoc ipſum nonne Fati neceſſitas tulit,vt ille pietati tuæ hanc referret vicem, quem tu ab Vrbe pulſum,ab Italia fugatum,ab Illyrico repudiatum tuis prouinciis, tuis copiis,tuo Palacio recepiſti? Quid (oro) ſibi voluit? quid optauit? aut quid amplius dipiſceretur his quæ à te fuerat conſecutus? cui tu ſumma, & diuerſiſſima bona,priuatum otium & regias opes, dederas,cui digredienti ad annula fœderas, cui impenſius etiam quàm tibi occurrere obſequia noſtra mandaueras,cuius omnibus iuſſis ſic ſtatueras obedi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

re,vt penes te habitus,penes illum potestas esset imperij. Quis nam ille tantus fuit non ardor potentiæ, (quid enim te imperante non posset?) sed error iam desipientis ætatis, vt tot natus annos gratissimas curas,& bellum ciuile susciperet? Nullis (vt res est) muneribus Fortunæ explentur,quorum cupiditates ratio non terminat, atque ita eos felicitas ingrata subterfluit,vt semper pleni spei,vacui cõmodorum,præsentibus careant,dum futura prospectant. Atenim diuinum illum virum, qui primus imperium & participauit, & posuit, consilij & facti sui non pœnitet, nec amisisse se putat quod sponte transcripsit.Fœlix beatúsque verè,quem vestra,tantorum Principũ, colunt obsequia priuatum. Sed & ille multiiugo fultus imperio,& vestro tegitur lætus vmbraculo, quos scit & sua stirpe creuisse,& glorias vestras sibi iustè vindicat. Hunc ergo illum quæ ab illo fuerat fratre ascitus puduit imitari, huic illum & Capitolini Iouis templo iurasse pœnituit. Non mirum quòd etiam genero peierauit.Hæc est fides, hæc religio Palatini sacrarij deuota penetralibus, vt lentè & cunctanter, iam scilicet cùm illis belli consiliis, itinere confecto, consumptis copiis mansionum, ne quis consequi posset exercitus, repentè intra parietes consideret purpuratus, & bis depositum tertiò vsurparet imperium, litteras ad sollicitandos exercitus mitteret, fidem militum præmiorum ostentatione turbare tentaret,securè scilicet vsurus exercitu quem venales manus habere docuisset? Quid quòd illius errore declaratum est Imp. quantus te militum tuorum amor complecteretur,qui te omnibus donis quæ ille promiserat, omnibus honorũ oblationibus prætulerunt. Rara illa virtus continẽtiæ,vix à paucis sapientiæ præceptoribus tantùm aliquando seruata, propter te Constantine omniũ hominum est scientia cõmunis,nec solùm hi quos litteræ,vitę quies mitigauit,sed etiam ille militarium ardor animorum respectu tui lucra contẽpsit.Fuerint aliqui exercitus alacritate ac viribus tui similes, tibi vni cõtigit exercitum habere sapiẽtem.Multi olim fortasse praui duces,armis impares, largitate certarunt,sed breuis eorum fuit & caduca popularitas, quos facilè vicit quisquis imitatus est.Hic firmus,hic æternus est reip.custos,quẽ ipsum per se milites amant,cui non blandita, nec vendita seruit adulatio,sed simplex & sincera deuotio.Dona tua Constantine manifestè sunt grata militibus,sed hoc gratiora quòd tua sunt. Quæcunque porrigis manu tua fiunt acceptiora. Quam nemo potest tecum hac ambitione contendere? Insuperabile genus est largitionis cùm ipse militi prẽmium est Imperator.Itaq; tribuis tu tuis quidem exercitibus etiam plura quàm cupiunt, sed tuum te magis nomen,tua de memoria patris autoritas, tua ætatis gratia,tua denique ista venerabilis forma commendat.pulchrum enim (DI boni!) & cæleste miraculum Imperator adolescens, in quo illa, quæ iam summa est fortitudo,adhuc tamen crescit, in quo hic fulgor oculorum, hæc veneranda pariter & grata maiestas perstringit simul & inuitat aspectus.Talem magnum illum regem,talem Thessalum virum mẽte concipio, quorum summa virtus pulchritudini coniuncta celebratur. non frustrà enim doctissimi viri dicunt:Naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari, & ex vultu hominis,ac decore membrorum colligi posse,quantus illos cælestis spiritus intrarit habitator.Itaque te cùm ingredientem milites vident, admirantur,& diligunt,sequuntur oculis,animo tenent, Deo se obsequi putant,cuius tam pulchra forma est quàm certa diuinitas. Statim igitur vt fœdum illud facinus audierant, vltrò à te proficiscendi signum petiuerunt, cùm viatica dares, idipsum sibi moram facere, pluſque iam se quàm sufficeret ex largitionibus tuis habere dixerũt. Inde arreptis armis portas petierunt, tot dierum iter à Rheno vsque ad Ararim sine vlla requie peregerunt.inde fessis corporibus,animis flagrantibus, crescente in dies ardore vindictæ quantò propius accederent.Tum quidem tua Imperator cura, qua refouendis eorum viribus à Cabillonensi portu nauigia prouideras, festinantibus penè non placuit. Segnis ille & cunctabundus amnis nunquam fuisse tardior videbatur.Carinis tacitè labentibus,& ripis lentè recedentibus,stare se,non ire clamabant. Tum verò vsum pedum manibus aggressi incubuere nauigiis,& naturam fluminis vrgendo vicerunt, & tandem eluctati Araris moras vix ipso Rhodano fuere contenti. Parum illis videbatur concitus ruere,minus solito Arelate properare. Quid multa? Confitendum est,Imperator,cum hoc tuo vigore corporis,hoc mentis ardore, laborasti interdum vt quem ducebas sequereris exercitum.tanto enim omnes impetu ferebantur,vt cùm illum Arelate deserto comperiissent abiisse Massiliam,confestim nauibus euolarent,effusóque cursu non iam Rhodani curricula,sed ipsa quodammodo ventorum flamina præuerterent. Tantus illos incenderat amor Numinis tui, vt quamuis scirent oppugnandam esse munitissimam ciuitatem, sufficere sibi crederent præuenire. Massilia enim (vt audio) in profundum mare prominens,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& munitissimo accincta portu, in quem angusto aditu meridianus refluit sinus, mille quingẽtis passibus terrę cohæret, quâ firmissimus, & turribus frequens murus opponitur. quippe olim Græcos, Italósque illuc conuenas, cùm artibus ingenióque pollerent, etiam ipse docuit locus omnia quæ bello vsui forent largius in eam partẽ quæ adiri posset impendere, cùm natura in cæteris sumptum operis remisisset. Itaque illam tum graui Fatò Cæsari portas pro duce seniore claudentem, terra marique, admotis machinis, aggeribus extructis, naualibus præliis sæpius oppugnatam quàm territam, vix obsessio diuturna patefecit, cùm tamen Græculi magistratus & ipsum Cęsarem, & mox duces eius & copias non tã viribus suis quàm mœnibus repulissent. Atenim non, primo tuo Imperator aduentu, primóque impetu exercitus tui nihil eiusdem Massiliæ altitudo murorum, nihil celeberrimæ turres, nihil loci natura remorata est quominus & portum caperes, & vrbem continuò, si velis. quippe tanta fiducia murum omnem milites inuaserunt, vt statim sine dubio ascensuri fuissent, nisi parandis, quas admouerant, scalis coniecturam oculorum sublimitas fefellisset. Sic quoque multi scalarum breuitate decepti quod supererat ascensui extentis corporibus æquabant, & succedentium humeris subleuati iam interualla pinnarum vncis manibus inuaserant. Adeo nihil periculi in vindictæ executione metuebant, vt sibi non murum scandere, sed ex æquo congredi viderentur. Sed (ô singularem tuam Constantine pietatem, & sua semper officia etiam inter arma seruantem!) signum receptui dedisti, & victoriam distulisti, vt omnibus tibi liceret ignoscere, ne quid atrocius faceret miles iratus quàm clementiæ tuæ natura pateretur. In quo licèt optimi Imperatoris sollicitudine caueris vt inducti in fraudem milites pœnitendi tempus acciperent, atque vltrò veniam precarentur, nos tamen, qui mitissimos sensus tuos intuemur, (nihil est enim tam perspicuum quàm in pectore tuo bonitas) illi te intelligimus peperciſſe, quem, si prima copiam habuisset irruptio, eripere ferè nemo potuisset. Ita (quod ad pietatem tuam pertinet Imperator) & illum, & omnes quos receperat reseruasti. Sibi imputet quisquis vti noluit beneficio tuo, nec se dignum vita iudicauit, cùm per te liceret vt viueret, tu (quod sufficit conscientiæ tuæ) etiam non merentibus pepercisti. Sed (ignosce dicto) non omnia potes. DI te vindicant & inuitum. Quod quidem nobis semper optandum est, vt prosperos habeas etiam vltra vota successus, qui omnem spem in

gremio maiestatis tuæ ponimus, & tuam vbique præsentiam, quasi dari possit, expetimus. ecce enim, dum à limite paulisper abscesseras quibus se terroribus Barbarorum perfidia iactauerat scilicet, dum sibi illa proponunt, Quando perueniet? Quando veniet? Quando fessum reducet exercitum? cùm repentè audito reditu tuo velut attoniti conciderunt. Nec tuum pro rep. votum amplius quàm vnius noctis cura tetigit. postridie enim quàm accepto illo nuncio geminatum itineris laborem susceperas omnes fluctus resedisse, omnem quam reliqueras tranquillitatem rediisse didicisti, ipsa hoc sic ordinante Fortuna, vt te ibi rerum tuarum felicitas admoneret DIs Immortalibus ferre quæ voueras vbi deflexisses ad templum toto orbe pulcherrimum, immò ad præsentem, vt venisti, Deum. vidisti enim (credo) Constantine Apollinem tuum, comitante Victoria, coronas tibi laureas offerentem, quæ tricenûm singulæ ferunt omẽ annorum. hic est humanarum numerus ætatum, quę tibi vtique debentur vltra Pyliam senectutem. Et immò quod credo vidisti, téque in illius spem recognouisti, cui totius mundi regna deberi vatũ carmina diuina cecinerunt. Quod ego nunc demum arbitror contigisse, cùm tu sis, vt ille, iuuenis, & lætus, & salutifer, & pulcherrimus Imperator. Meritò igitur augustissima illa delubra tantis donariis honestasti, vt iam vetera non quærant. iam omnia te vocare ad se templa videantur, præcipuéque Apollo noster, cuius feruentibus aquis periuria puniuntur, quæ te maximè oportet odisse. DI Immortales quando illum dabitis diem quo præsentissimus hic Deus omni pace composita illos quoque Apollinis lucos, & sacras sedes, & anhela fõtium ora circumeat? Quorum scaturigines, leni tempore nebulosæ, arridere Constantine oculis tuis, & osculis sese inserere velle videantur. Miraberis profectò illam quoque numinis tui sedem, & calentes aquas sine vllo soli ardentis indicio, quarum nulla tristitia est saporis, aut halitus, sed talis haustu & odore sinceritas qualis fontium frigidorum. Dabis & illic munera, constitues priuilegia, ipsam denique patriam meam ipsius loci veneratione restitues. Cuius ciuitatis antiqua nobilitas, & quondam fraterno populi Rom. nomine gloriata opem tuæ maiestatis expectat, vt illic quorum loca publica, & templa pulcherrima tua liberalitate reparentur, sicut hic video hanc fortunatissimam ciuitatem, cuius natalis dies tua pietate celebratur, ita cũctis mœnibus resurgentẽ, vt se quodãmodo gaudeat olim corruisse, auctior tuis facta beneficiis: video Circum maximum, æmulũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

(credo) Romano; video basilicas, & forum, opera regia, sedémque iustitiæ in tantam altitudinem susciatari, vt se sideribus & cęlo digna & vicina promittant. Quæ certè omnia sunt præsentia tua munera. quæcunque enim loca frequentissimè tuum Numen illustrat, in his & hominibus omnia, & mœnibus, & muneribus augentur, nec magis Ioui & Iunoni recubantibus nouos flores terra submisit, quàm circa tua Constantine vestigia vrbes & templa consurgunt. Ideóque hoc votis meis sufficit, vt patriam meam videas ducẽte pietate, quia statim erit restituta si videris. Sed enim ista felicitas viderit, an adhuc meæ debeatur ætati. Interim quoniam ad summam votorum meorum tua dignatione perueni, vt hanc meam qualemcunque vocem, diuersis otij & Palatij officiis exercitam, tuis auribus consecrarem, maximas Numini tuo gratias ago, tibíque (quod supereſt) commendo liberos meos, præcipuéq; illum iam summa fisci patrocinia tractantem, in quem me totum transtulit pietas. Cuius fœlix seruitus, siquando respexeris, maximè tuæ conueniet ætati. Cæterùm quod de omnibus liberis dixi, lata est, Imperator, ambitio. præter illos enim quinque quos genui, etiam illos, quasi meos numero, quos proiexi ad tutelam fori, ad officia Palatij. multi quippe ex meri humo ignobiles fluunt, multi sectatores mei etiam prouincias tuas administrant. Quorum successibus lætor, omniúmque honorem pro meo duco; & si fortè hodie infrà expectationem mei dixero, in illis me confido placuisse. Sed tamen hoc quoque tuum mihi Numen indulserit, vt ex hac oratione non eloquentiæ, (quod nimium est) sed quantulæcunque prudentiæ, & deuotæ tibi mentis testimonium referam, cedant priuatorum studiorum ignobiles curæ, perpetua mihi erit materia dicendi qui me probauerit Imperator.

EVMENII PANEGYRICVS CONSTANTINO CAESARI AVGVSTO DICTVS.

SI mihi Cæsar, post diuturnum silentium sola esset vincenda trepidatio, qua rudimenta quædam vocis meæ rursus experior, haud immeritò me vltra ætas, & quantulacumque studij mei ferret opinio perturbari confiterer, præsertim cùm apud maiestatem tuam diuina virtutum miracula vestrarum prædicarem. Quo in genere orationis quanta esset cura, quantus labor, quàm sollicita veneratio, sensi etiam cùm quotidiana illa instituendæ iuuẽtutis exercitatione versarer. quamuis enim prima tunc in renascentem remp. patris ac patrui tui merita licèt æquare non possem, possem tamen vel censere numerando. Sed cùm in eo curriculo illo vetere, aut inter adyta Palatij vestri alia quædam sermonis arcani ratio demouerit, aut post indultam à pietate vestra quietem studium ruris abduxerit, & vos interim nullum vlciscendæ augendæque reipublicæ vacuum tempus amiseritis; cùm tot postea virtute vestra partæ victoriæ, tot excisæ vndique Barbaræ nationes, tot translati sint Roma cultores, prolati limites, tot prouinciæ restitutæ, hæreo prorsus & stupeo, & præter illam ex otio meo tarditatem tanta rerum mole deterreor, nisi hoc vno nitar hortatu, quòd ex quantacunque desidia quamuis maximè orationi imparem facit Cæsar auditor, præsertim cum fauente Numine tuo ipse ille iam pridem mihi, qui in lucem primus eduxit, diuinarum patris tui aurium aditus euenerit. Quò facilius maiestatis tuæ recordatione confisus possim illa quæ tunc dicta sunt præterire, atque hunc sermonem ab his quæ secuta sunt inchoare. Quanquam multa mihi ex illis quoque hoc in tempore

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne cessariò transeunda sunt, ac potissimum ea quibus officio delati mihi à diuinitate vestra honoris interfui, captus scilicet Rex ferocissimæ nationis inter ipsas quas moliebatur insidias, & à ponte Rheni vsque ad Danubij trãsitum continentem deuastata atque exhausta penitus Alamania. nam & maiora sunt quàm vt enarrari inter alia possint,& (ne meis quoque stipendiis videar gloriari) sufficit conscientiæ meæ illa vidisse. De te igitur mihi Cæsar inuicte hodiernæ gratulationis exordium diuinus ille vestræ maiestatis ortus, ipso quo illuxit auspicio veris illustrior, cui dies serenus, atque (vt celebrantes sensimus) vltra rationem temporis Sol æstiuus incaluit, augustiore fulgens luminis claritate quàm cùm originem mundi nascentis animauit. siquidem tunc inter illa rerum tenera primordia moderatus dicitur, ne noceret ardentior, nunc certasse dicitur ne maiestate vestra videretur obscurior. O felix beatúmque ver nouo partu, iam non amœnitate florum, nec viriditate segetum, nec gemmis vitium, nec ipsis tantùm Fauoniis,& luce serena lætum atque venerabile, quantum ortu Cæsarum maximorum! O tempus quo meritò quondam omnia nata esse credantur, cùm eôdem nunc confirmata esse videamus! O Kalendæ Martiæ sicuti olim annorum voluentium, ita nunc æternorum auspices Imperatorum! quanta enim inuictissimi Principes & vobis & reip. propagatio orbis vestri participando tutelam? Cuius licèt omni hoste perdomito certa securitas, nimios tamen in diuersa discursus vel reuisenda poscebat. Partho quippe vltra Tigrim redacto, Dacia restituta, porrectis vsque ad Danubij caput Germaniæ Rhetiæque limitibus, destinata Batauiæ, Britanniæque vindicta, gubernacula maiora quærebat aucta atque augenda resp.& qui Romanæ potentiæ terminos virtute protulerãt imperium filio pietate debebant. Et sanè præter vsum curámq; reip. etiam illa Iouis & Herculis cognata maiestas Iouio Herculióq; Principibus totius mundi, cælestiúmque rerum similitudinem requirebat. quippe isto Numinis vestri numero summa omnia nituntur & gaudent, elementa quatuor,& totidem anni tempora,& orbis quadrifariam duplici discretus Oceano,& emenso quater cælo lustra redeuntia, & quadrigæ Solis, & duobus cæli luminibus adiuncti Vesper & Lucifer. Sed neque Sol ipse, neque cuncta sidera humanas res tam perpetuo lumine intuentur quàm vos tuemini, qui sine vllo ferè discrimine dierum ac noctium illustratis orbem, salutíque gentium non his modò quibus immortales vultus vestri vigẽt, sed multo magis illis diuinarum mentium vestrarum oculis prouidetis, nec solùm qua dies oritur, & præteritur, & conditur, sed etiam ex illa Septentrionali plaga salutari beatis luce prouincias. Adeo Cæsares vestra in orbem terrarum distributa beneficia prope plura sunt quàm Deorum. Quibus ego si omnibus immorari velim, neque hic dies mihi totus, neque proximus, neque porrò cęteri sat erunt. Et habenda est ratio temporis, Cæsares, tanta dum loquimur. Adoratæ sint igitur mihi Sarmaticæ expeditiones, quibus illa gens propè omnis extincta est, & pænè cum solo nomine relicta, quo seruiat. Dent veniam tropæa Niliaca, sub quibus Aethiops & Indus intremuit. Cõtenta sit voce gloriæ suæ & proxima illa ruina Carporum. Reseruetur nunciis iàm iámque venientibus Mauris immissa vastatio. Aliis hæc permittente maiestate vestra celebrabo temporibus. DI Immortales, vota suscipio,& ipsis qui gessere præsentibus. Illa verò Cæsar inuicte quæ ductu atque auspicio numinis tui gesta sunt, quorum etiam spectaculo fruimur sub hac occasione dignationis tuæ, sine dilatione dicenda sunt, eô magis, quòd quamuis in communibus reip. bonis necesse nobis gratulari quæ priora nobis sunt maximè sunt gratulationi. Statim itaque Gallias tuas Cæsar veniendo vicisti. siquidem illa celeritas qua omnes ortus atque aduentus tui nuncios præuertisti cepit oppressam Gesorigiam censibus muris pertinacem, tunc errore misero Romano piraticæ factionis, atque illis olim mari fretis alluentem portas ademit. In quo diuina prouidentia tua,& par consilio effectus apparuit, qui omnem sinum illum portus quem statis vicibus æstus alternat, defixis in aditu trabibus, ingestísque saxis, inuium nauibus reddidisti, atque ipsam loci naturam admirabili ratione superasti, cùm mare frustrà reciprocum prohibitis fuga quasi illudere videretur, tanquam nullo vsu iuuaret inclusos, quasi redire desisset. Quænam vnquam mirabimur valla castrorum post hoc nouum in mari vallum? Quid erit mirum si quæ murorum, aut arieti non cesserit firmitas, aut machinas despexerit altitudo? cùm Oceanus ille tanto liberatus impetu, tanta mole consurgens, (siue vlterioribus, vt ferunt, terris repulsus, siue anhelitu quo respirat euectus, seu quacunque alia ratione motus) nunquam tua Cæsar claustra perfregerit, neque omnino conuellerit tot dierum ac noctium receptu recursúque, cùm tot interim, quà terras circumfluit littora solueret, ripásque defringeret, vno illo (vt res est) loco aut potentia vestræ maiestatis inferior, aut pro debito vobis honore clementior

Universidad de Deusto
Biblioteca

Xerxes,(vt audio) Persarum rex potentissimus, pedicas iecit aureas in profundum, Neptunum se dictitans alligare,qui fluctibus ferociret.Stulta ille iactantia & sacrilega vanitate. Atenim tua Cæsar diuina prouidentia & efficaci est vsa consilio,nec insultauit elemento, vt non prouocaret odium, sed mereretur obsequium. quid enim aliud interpretemur, cùm statim atque obsidionem necessitas,& clementiæ vestræ fides soluerat eadem claustra qui primus insiluit æstus irruperit,totáque illa quoad vsus fuit inuicta fluctibus acies arborum veluti signo dato,& peracta statione dilapsa sit? Vt nemo dubitaret portum illum qui piratę,ne suis opem ferret,occlusus fuisset, vobis ad victoriam spontè patuisse.Potuisset enim Cæsar inuicte illo virtutis ac felicitatis tuæ impetu totum peragi continuò bellum, nisi ædificandis nauibus dari tempus rei necessitudo suasisset. Quo tamen omni nunquam ab eorum hostium euersione cessatum est quos adiri continens terra permisit. Quanquam illa regio diuinis expeditionibus tuis Cæsar vindicata atque purgata, quam obliquis meatibus callidis interfluit, quámque diuortio sui Rhenus amplectitur,pænè (vt cum verbi periculo loquar)terra non est.Ita penitus aquis imbuta permaduit, vt non solùm quæ manifestè palustris est cedat ad nixum,& hauriat pressa vestigium, sed etiam vbi paulò videtur firmior pedum pulsu tẽtata quatiatur,& sentire se procul mota pondus testetur.Ita(vt res est)subiacentibus innatat,& suspensa latè vacillat, vt meritò quis duxerit exercẽdum fuisse tali solo militẽ ad nauale certamen.Sed neque illæ fraudes locorum,nec, quæ plura inerãt perfugia syluarum Barbaros tegere potuerunt, quominus ditioni tuæ diuinitatis omnes sese dedere cogerentur, & cum coniugibus ac liberis, cęteróque examine necessitudinum,ac rerum suarũ ad loca olim deserta transirent,vt quæ fortasse ipsi quondam deprędando vastauerant,culta redderent seruiendo.Quis hoc vnquam futurum,etiamsi coràm voluistis & affari , Deus ante vos Principes persuadere potuisset quod nũc vidimus,& videmus, totis porticibus ciuitatum sedere captiua agmina Barbarorum, viros attonita feritate trepidantes, respicientes anus ignauiam filiorum, nuptas maritorum,copulatas vinculis,pueros ac puellas familiari murmure blandientes,atque hos omnes prouincialibus vestris ad obsequiũ distributos,donec ad destinatos sibi cultus solitudinum ducerentur. Insultare hercule communi Galliarum nomine libet, (quod pace vestra loquar) ipsis triumphum assignare prouinciis. Arat ergo

nunc mihi Caunus, & Frisius, & ille vagus, ille prædator exercitio squalidus operatur, & frequentat nundinas meas pecore vænali, & cultor Barbarus laxat annonam.Quinetiam si ad delectum vocetur, accurrit,& obsequiis teritur,& tergo coërcetur, & seruire se militiæ gratulatur.Quid faciam Cæsar Auguste? Ignosce si moror, ignosce si propero. multa enim illius temporis quo transitus in Britanniã parabatur admirabilia virtutum tuarum facta prætereo, dum festino cupidus ad singularem illam victoriam,qua vniuersa resp. tandem est vindicata.Cuius magnitudo,Cæsar inuicte, hactenus explicabitur, vt prius dicam quàm necessarium illud, & difficile bellum fuerit,quo magis confectum sit. Minus indignum fuerat sub Principe Gallieno,quamuis triste,harum prouinciarum à Romano duce dissidium.tunc enim siue incuriâ rerum,siue quadam inclinatione Fatorum omnibus ferè membris erat truncata resp. Tunc se nimiùm & Parthus extulerat,& Palmyrenus æquauerat, tota Aegyptus Syriæque defecerant,amissa Rhetia, Noricum Pannoniæque vastatæ.Italia ipsa,gentium domina, plurimarum vrbium suarum excidia mœrebat. Non erat tantum doloris in singulis,cùm pænè omnibus careret. Nunc verò toto orbe terrarum non modò quâ Romanus limes fuerat virtute vestra recepto, sed etiam quâ hostilis edomito,cùm toties proculcata esset Alamania, toties obstricta Sarmatia,Vitungi, Quadi, Carpi toties profligati,submittente se Gotho pace poscenda,supplicante per munera rege Persarum,vrebat animum (quod nunc denique confitemur) vna illa tanti imperij contumelia,eôque nobis intolerabilior videbatur,quòd gloriæ sola restabat. Et sanè non sicut Britanniæ nomen vnum, ita mediocris iacturæ erat reipublicæ terra tanto frugum vbere:tanto læta numero pascuorum,tot metallorum fluens riuis,tot vectigalibus quæstuosa,tot accincta portubus,tanto immensa circuitu. Quam Cæsar ille autor vestri nominis cùm Romanorum primus intrasset, alium se orbem terrarum scripsit reperisse,tantæ magnitudinis arbitratus,vt non circumfusa Oceano, sed complexa ipsum Oceanum videretur.Sed enim illa ætate nec Britannia vllis erat ad nauale bellum armata nauigiis, & Romana res inde iam à Punicis Asiaticísque bellis etiam recenti exercitata Piratico, & postea Mithridatico, non magis terrestri quàm nauali vsu vigebat.Ad hoc natio etiã tunc rudis, & soli Britanni Pictis modo, & Hibernis assueta hostibus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhuc seminudis,facilè Romanis armis signísque cesserunt. Prope vt hoc vno Cæsar gloriari in illa expeditione debuerit, quòd nauigasset Oceanum.Isto verò nefario latrocinio abducta primum à fugiente pirata classe, quæ olim Gallias tuebatur, ædificatis præterea plurimis in nostrum modum nauibus, occupata legione Romana, intercluſis aliquot peregrinorum militum cuneis,contractis ad delectum mercatoribus Gallicanis,sollicitatis per spolia ipsarum prouinciarum nõ mediocribus copiis Barbarorum, atque iis omnibus ad munia nautica flagitij illius autorum magisterio eruditis, exercitibus autem nostris licèt inuictis virtute, tamen in re maritima nouis,malam coaluisse ex indignissimo latrocinio belli molem audiebamus,licèt de exitu fideremus.nam & accesserat diuturna sceleris impunitas,quæ desperatorum hominum inflarat audaciam,vt illam inclementiam maris,quæ victoriam nostram fatali quadam necessitate distulerat pro sui terrore iactarẽt, nec consilio intermissum bellum esse,sed desperatione omissum crederent,adeò vt iam cõmunis pœnæ timore depositò archipiratam satelles occideret, & illud auctoramentum tanti discriminis putaret, imperium. Hoc igitur bellum,tam necessarium,tam difficile auditu,tam inueteratum, tam instructum,ita Cæsar aggressus es, vt statim atque illò infestum maiestatis, tuæ fulmen intenderas, confectum omnibus,videretur. nam primò omnium, (in quo præcipuè consulendum fuit) ne quid Barbaræ nationes conuerso illuc Numine tuo nouare tentarent,inuocata potestatis tuæ maiestate prouisum est.tu enim ipse tu domine Maximiane,Imperator æterne, nouo itineris compendio aduentum diuinitatis tuæ accelerare dignatus, repentè Rheno institisti, omnémque illum limitem nõ equestribus, neque pedestribus copiis, sed potentiæ tuæ terrore tutatus es. Quantoslibet valebat exercitus Maximianus in ripa. Tu verò inuicte Cæsar instructis armatísque diuersis classibus ita hostem incertum consiliíque inopem reddidisti, vt tunc denique senserit quòd non munitus esset Oceano,sed incluſus.Hoc loco venit in mẽtem mihi quàm delicata illorum Principum fuerit in administranda rep.cum laude felicitas, quibus Romæ degentibus triumphi,& cognomina deuictarum à Ducibus suis gentium proueniebant.Itaque Fronto, Romanæ eloquentiæ nõ secundum,sed alterum decus,cùm belli in Britannia confecti laudem Antonino Principi daret,quamuis ille in ipso Vrbis Palatio residẽs gerendi eius mandasset auspicium,veluti longæ nauis gubernaculis

præsidentem totius velificationis & cursus gloriam meruisse testatus est. At enim tu Cęsar inuicte omnis istius & nauigationis,& belli non modò pro imperij iure præceptor, sed rebus ipsis & exemplo constantiæ tuæ hortator atque impulsor fuisti. siquidem magis Gesoriacensi littore quamuis feruidum inuectus Oceanum, etiam illi exercitui tuo quem Sequanam fluctus inuexerat irreuocabilem iniecisti in eis ardorem,adeo vt cunctantibus adhuc Ducibus, cælo & mari turbidis,vltrò signum nauigationis exposceret,quędam minacia signa,quæ videbantur,contemneret,die pluuio vela faceret, ventum,quia directus non erat,captaret obliquum.quis enim se quamlibet iniquo mari non auderet credere te nauigante? Omnium (vt dicitur)accepto nuncio nauigationis tuæ vna vox & hortatio fuit, Quid dubitamus? quid moramur? Ipse iam soluit, iam prouehitur, iam fortasse peruenit. Experiamur omnia,per quoscunque fluctus eamus.Quid est quod timere possimus? Cæsarem sequimur. Nec fefellit opinio vestræ felicitatis. siquidem(vt ex ipsorum relatione cõperimus) ad tempus ipsum tantæ se dorso maris nebulæ miscuerunt,vt inimica classis apud Vectam insulam in speculis & insidiis collocata ignorantibus omnino hostibus præteriretur, ne vel moraretur ipse tum,quamuis non posset obsistere.Iam verò quòd idem ille vestro auspicio inuictus exercitus statim atque Britanniæ littus inuaserat vniuersis nauibus suis iniecit ignes, quinam alij nisi diuinitatis vestræ monitus impulerunt? aut quæ alia ratio persuasit nullum præsidium fugę reseruare,nec vereri dubia bellorum,nec Martem (vt dicitur) putare communem,nisi quòd vestri contemplatione constabat de victoria non posse dubitari? Non illic tunc vires, non Romana robora,sed vestra Numina cogitauerunt. Proposito qualicunque prœlio certam sibi spondere fortunam, non tam est fiducia militum,quàm felicitas Imperatorum.Ipse ille aurem signifer nefariæ factionis cur ab eo litore quod tenebat abscessit,cur classem portúmque deseruit,nisi quòd te Cæsar inuicte, cuius imminentia vela conspexerat,timuit iam iámque venturum? Vtcunque cum Ducibus tuis maluit experiri quàm præsens maiestatis tuæ fulmen excipere. Demens,qui nesciebat quacunque fugerat vbiq; numina vestrę diuinitatis esse,vbi vultus vestri,vbi signa colerentur.Te tamẽ ille fugiens incidit in tuorum manus,à te victus, à tuis exercitibus oppressus est. Denique adeò trepidus, & te post terga respiciens,& in modum amentis attonitus properauit ad mortem, vt nec explicarit

Universidad de Deusto
Biblioteca

aciem,nec omnes copias quas trahebat instruxerit, sed cum veteribus illius coniurationis autoribus, & mercenariis cuneis Barbarorum tanti apparatus oblitus irruerit.Adeò Cæsar hoc etiam reip.tribuit vestra felicitas, vt nemo ferè Romanus occiderit imperio vincente Romano. omnes enim illos (vt audio) campos atque colles non nisi teterrimorum hostium corpora fusa texerunt. Illa Barbara, aut imitatione Barbariæ olim cultu vestis, & prolixo crine rutilantia,tunc verò vulnere,& cruore fœdata, & in diuersos situs structa, sicuti dolorem vulnerum fuerant secuta, iacuerunt,atque inter hos ipse vexillarius latrocinij,cultu illo quem viuus violauerat spõte deposito,& vix vnius velaminis repertus indicio. Adeò verum sibi dixerat morte vicina,vt interfectum se nollet agnosci. Enimuerò Cæsar inuicte tanto Deorum Immortalium tibi est addicta consensu victoria, omnium quidem quos adortus fueris hostium, sed præcipuè interiectio Francorum , & illi quoque milites vestri qui per errorem nebulosi(vt paulò antè dixi) maris abiuncti ad oppidũ Londinienſe peruenerant, quidquid ex mercenaria illa multitudine Barbarorum prælio superfuerat, cùm direpta ciuitate fugam capessere cogitarent,passim tota vrbe confecerunt,&non solam prouincialibus vestris in cæde hostium dederunt salutem, sed etiam in spectaculo voluptatem.O victoria multiiuga,&innumerabilium triũphorum,qua Britannię restitutæ,qua gentes Francorum penitus exciſæ,qua multis præterea gentibus in coniuratione illius sceleris deprehensis imposita est necessitas obsequendi, denique ad perpetuam quietem maria purgata sunt! Gloriare tu verò Cæsar inuicte alium te orbem terrarum peperisse,& Romanæ potentiæ gloriam restituẽdo naualem addidisti imperio terris omnibus maius elementum. Confecisti(inquam) bellum Cæsar inuicte, quod cunctis impendere prouinciis videbatur,támque latè vagari & flagrare poterat quàm latè omnis Oceanus,& mediterranei sinus abluunt. neque enim si metu vestri lues illa solis Britanniæ visceribus intabuit, idcirco nescimus quanto se aliàs furore iactasset, si fiduciam peruagandi quâ patebat habuisset. nullo siquidem certo fine montium,aut fluminũ terminabatur, quem dispositæ limitis custodiæ non tuerentur, sed vbique nauis, licèt nobis virtutem felicitatémque vestram haberemus, magnis tamen terroribus imminebat quâ iacent maria, quâ venti ferunt.recursabat quippe in animos illa sub Diuo Probo & paucorum ex Francis captiuorum incredibilis audacia, & indigna

felicitas, qui, à Ponto vsque correptis nauibus, Græciam, Asiámque populati, nec impunè plerisque Libyæ littoribus appulsi, ipsas postremò naualibus quondam victoriis nobiles ceperant Syracusas, & immenso itinere peruecti Oceanum quâ terras rupit intrauerant, atque ita euentu temeritatis ostenderant nihil esse clausum piraticæ desperationi quò nauigiis pateret accessus. Itaque hac victoria vestra non Britannia solùm seruitute est liberata, sed omnibus nationibus securitas restituta, quæ maritimo vsu tantum in bello adire periculi poterant, quantum in pace commodi consequuntur. Nunc secura est (vt de latere Gallico taceam) quamuis pænè conspicuis littoribus Hispania, nunc Italia, nunc Africa, nunc omnes vsque ad Mæotidas paludes perpetuis curis vacant gentes. Nec idcirco minoribus gaudiis feruntur dempto periculi metu quòd experiundi necessitate caruerunt, sed hoc ipsum & in administratione prouidentiæ vestræ, & infectione fortunæ impensius gratulantur.quòd tanta illa vis nauticæ rebellionis in vestigiis suis concidit.Atque ipsam Britanniam,quæ sedem tam diuturno sceleri præbuisset,constat victoriam sola sui restitutione sensisse vestram. Meritò igitur statim atque ad littus illud exoptatus olim vindex & liberator appuleras obuius sese maiestati tuæ triumphus effudit, exultantésque gaudio Britanni cum coniugibus ac liberis obtulerunt,non te ipsum modò,quem vt cælo delapsum intuebantur,sed etiã nauis illius quę tuum Numen aduexerat,vela remigiáq; venerantes, paratíque te ingredientem stratis sensere corporibus. Nec mirum si tanto gaudio ferebantur.post tot annorum miserrimam captiuitatem,post violatas coniuges,post liberorum turpe seruitium tandẽ liberi,tandémque Romani, tandem vera imperij luce recreati.siquidem præter illã clementiæ vestræ pietatísq; famam, quæ cõmuni gentium voce celebratur, in ipso Cæsar tuo vultu videbant omniũ signa virtutum,in fronte grauitatis,in oculis lenitatis,in rubore verecundiæ,in sermone iustitiæ. Quæ singula vt respectantes agnouerant,lætitiæ clamoribus concinebant,vobis se,vobis liberos suos,vestris liberis omnes generis sui posteros deuouebant. Nos quidẽ certè,ô perpetui parentes & domini generis humani,hoc à DIs immortalibus omni votorũ nũcupatione deposcimus,vt liberi nepotésq; nostri,& siqua omnib⁹ sæculis erit duratura progenies, cùm vobis,tum etiã his quos educatis, atque educabitis dedicentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid enim melius posteris nostris optare possumus quàm quo fruimur ipsi? Tenet vno pacis amplexu Romana resp. quidquid variis temporum vicibus fuit aliquando Romanum, & illa quæ sæpe veluti nimia mole defluxerat magnitudo, tandem solido cohæsit imperio. Nihil ex omni terrarum cælique regione non aut metu quietum est, aut armis domitum, aut pietate deuinctum. Et ex aliis quidē partibus aliqua restant, quæ (si voluntas vel ratio desiderent) possitis acquirere. vltra Oceanum verò quid erat præter Britanniā? Quæ à vobis ita recuperata est, vt illæ quoque nationes terminis eiusdem insulæ cohærentes vestris nutibus obsequantur. Nulla progrediendi causa supereſt, nisi si (quod Natura vetuit) fines ipsius quærantur Oceani. Omnia (inquā) inuictissimi Principes vestra sunt, quæ sunt digna vobis. Et inde est quod consulere singulis æqualiter licet, cùm vniuersa teneatis. Itaque sicuti pridem tuo Diocletiane Auguste iussu suppleuit deserta Thraciæ translatis incolis Asia, sicut postea tuo Maximiane Auguste nutu Neruiorum & Treuirorum arua iacentia lætus postliminio restitutus & receptus in leges Francus excoluit, ita nunc per victorias tuas Constantine Cæsar inuicte quidquid infrequēs Ambiano, & Bellouaco, & Trigastino solo, Lingonicóq; restabat barbaro cultore reuirescit. Quinetiā illa cuius nomine mihi peculiariter gratulandum deuotissima vobis ciuitas Aeduorum ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illæ prouinciæ redundabant, accepit artifices, & nunc extructione veterum domorum, & refectione operum publicorum, & templorum instauratione consurgit. Nunc sibi redditum vetus illud Romanæ fraternitatis nomen existimat, cùm te rursus habeat conditorem. Dixi, Cæsar inuicte, prope plura quàm potui, sed pauciora quàm debui, vt iustissima mihi causa sit propitio munere tuo & nunc desinendi, & sæpe dicendi.

EVME-

EVMENII RHETORIS ORATIO PRO SCHOLIS INSTAVRANDIS, CORAM V. P. PRAESIDE GALLIAE HABITA.

CERTVM habeo V.P. non quidem te, qui semper in omni genere dicendi maxima facultate viguisti, sed circumstantium plerosque mirari, quòd ego, qui ab ineunte adolescētia vsque in hunc diem nunquam isto in loco dixerim, & quantulumcunque illud est quod labore ac diligentia videor consecutus exercere priuatim quàm in foro iactare maluerim, nunc demum sero quodam tyrocinio ad insolitum mihi tribunal aspirem. A quo ego me fateor, quanquam sedes ista iustitiæ & ad agendum & ad dicendum amplissima videretur, diffisum tamē ingenio meo antehac affuisse, & hoc ipso in tempore quamuis diuersissimum à contentione litium genus orationis habiturū conscientiæ trepidatione reuocari. Ne quid igitur aut opinioni hominum dubium relinquam, aut interpretationi ex hac postulatione, quam de restituendis patriæ meæ Menianis mihi sumendam potiùs quàm cuiquam delegandam putaui, maius de me aliquid quàm posse me sentio videar promittere, contestatum esse initio dicēdi apud audiētes volo temporarium me dicendi munus, atque idipsum meis studiis peculiariter commodare, non ad incognitam mihi sectam forensium patronorum alienæ laudis cupiditate transire. neque enim tanta me aut negligentia, aut confidentia tenet, vt nesciam quanta sit inter hanc aciem fori, & nostra illa secreta studiorum exercitia diuersitas. Ibi armantur ingenia, hîc præliatur. Ibi præludio, hîc pugna committitur. Hîc plerumque velut fudibus & saxis, illic semper telis splendentibus dimicatur. Hic sudore & quasi puluere sordidus, illic insignis ornatu laudatur orator. Vt, si vterque experiundi causa officia commutent, alium quidem tubarum sonus, & strepitus armorū, alium quidem triumphi deterreat. Scio hæc inquam, V.P. neque me

Universidad de Deusto
Biblioteca

sciens fallo, & idcirco tantum abest vt me docẽdi relictis præcipiendíque rationibus aptum atque idoneum putem,vt hoc ipso quòd vel vno die,atque vna de re in foro dicam,veniam magis possim sperare quàm gloriam.Quanquam in hac oratione V.P.loci tantummodo insolentia,non dicendi nouitate perturber. siquidem id postulo quod non modò contradicendo nemo audeat impedire, sed omnes potiùs quibus diuina Principum liberalitas,quibus vrbis istius restitutio,quibus optimarum artium celebratio grata atque iucunda est, summo gaudio & fauore suscipiant,vt Menianæ illæ scholæ, quondam pulcherrimo opere, & studiorum frequẽtia celebres & illustres, iuxta cętera quæ instaurantur opera ac templa reparentur.Ita quantum mihi trepidationis affert locus, tantum releuat causa dicendi. Quam quidem ego V.P.duas in partes arbitror diuidendam,vt priùs disseram quàm sit ex vsu & officio opus illud ad pristinam magnificentiam reformari, deinde qua ratione id possit sine sumptu publico,ex largitione quidem Principum maximorum, sed tamen cum aliquo meo erga patriá studio & amore,procedere. Ante omnia igitur V.P.diuinæ Imperatorum Cæsarúmque nostrorum prouidentiæ, singularíque in nos beneuolentiæ huius quoque operis instauratione parendum est,qui ciuitatem istam, & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam, & tunc demum grauissima clade perculsam cùm latrocinio Batauicæ rebellionis obsessa auxilium Romani Principis irrogantem, non solùm pro admiratione meritorũ, sed etiam pro miseratione casuum attollere ac recreare voluerunt,ipsámque ruinarũ eius magnitudinẽ immortalibus liberalitatis suæ monumentis dignam iudicauerũt,vt tanto esset illustrior gloria restitutorum quanto ipsa moles restitutionis immanior. Itaque maximas pecunias,& totum (si res poscat)ærarium non templis modò, ac locis publicis reficiundis, sed etiam priuatis domibus indulgent, nec pecunias modò,sed etiam artifices transmarinos,& ex amplissimis prouinciarum ordinibus incolas nouos,& deuotissimarum hiberna legionum, quarum inuicta robora ne in his quidem quę nũc cùm maximè egent bellis requirunt, vt commodis nostris studio gratiæ hospitalis operentur, & resides aquas, & nouos amnes vel vti aridis fessæ vrbis visceribus infundant. Ex quo manifestum est eos qui coloniam istam tot tantísque operibus totius imperij erigere atque animare statuerunt, & præcipuè sedem illam liberalium litterarum velle reparare, vt frequentiam honestissimæ iuuentutis illustrato studiorum honore prouiderint.cui enim vnquam veterum principum tantæ fuit curæ, vt doctrinæ atque eloquentiæ studia florerent quãtæ his optimis & indulgentissimis dominis generis humani? Quos ego quidem (quantum ad votum pietatémque pertinet) liberorum nostrorum parentes appellare non dubito, qui nobilissimam istam indolem Galliarum suarum, interitu summi doctoris orbatam, respicere dignati suo potissimum iudicio præceptorem ei moderatorémque tribuerunt, & inter Imperatorias dispositiones summis reipublicæ gubernandæ prouisionibus occupatas litterarum quoque habuere dilectum, nealiter quàm si equestri turmæ, vel cohorti Prætoriæ consulendum foret, quem potissimum præficerent sui arbitrij esse duxerunt, ne ij quos ad spem omnium tribunalium, aut interdum ad stipendia cognitionum sacrarum,aut fortasse ad ipsa palatij Magisteria prouehi oporteret, veluti repentino nubilo in mediis adolescentiæ fluctibus deprehensi incerta dicendi signa sequerentur. In quo ego V.P. nihil laudi meæ tribuo,sed domini nostri Constantij Principis iuuentutis, incredibilem erga iuuentutem Galliarum suarum sollicitudinem atque indulgentiam mirari satis nequeo, qui honorem litterarum hac quoque dignatione cumulauit, vt me, potius ad pristina mea studia molientem, ipsum iusserit disciplinas artis oratoriæ retractare, & hoc mihi munus iniunxerat vt mediocrem quidem pro ingenio meo naturáque vocem, cælestia tamen verba, & diuina sensa Principum prolocuturam ab arcanis sacrorum penetralium ad priuatarum Musarum aditus transtulerit; non vtique quia mihi, quem (quod sine inuidia dixerim) tanta dignatione respicit quanta pro summis honoribus debet sufficere sapienti, vellet aliquid imposita ista professione detrahere, sed vt professioni ipsi ex eo honore quem gessi adderet dignitatem. Cui igitur dubium quin diuina illa mens Cæsaris, quæ tanto studio præceptorem huic conuentui iuuentutis elegit, etiam locum exercitiis illius dedicatum instaurari atque exornari velit, cùm omnes omnium rerum sectatores atque fautores parum se satis facere voto & conscientiæ suæ credant, si non ipsarum quas appetunt gloriarum templa constituant. Inde est vt Athenienſis humanitas aram Misericordiæ instituerit,& Romani ducis animi magnitudo templum Virtutis & Honoris. quarum enim artium, siue animi affectionum magnis hominibus ingeneratus ardor fue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rit,earum etiam consecrata existere ad posteros monumenta voluerunt. Aedem Herculis musarum in Circo Flaminio Fuluius ille Nobilior ex pecunia Censoria fecit,non id modò secutus,quòd ipse litteris,& summa poëtæ amicitia duceretur, sed quòd in Græcia cùm esset Imperator acceperat Herculem Musagetem esse comitem ducémque Musarum. Idémque primus nouem signa,hoc est, omnium Camœnarum, ex Ambraciẽsi oppido translata sub tutela fortissimi Numinis consecrauit,(vt res est) quia mutuis operibus & præmiis iuuari ornaríq; deberent , Musarum quies defensione Herculis, & virtus Herculis voce Musarum. Credo igitur tali Cæsar Herculius & aui Herculis,& Herculij patris instinctu tanto studium litterarum fauore prosequitur,vt non minus ad prouidentiam Numinis existimet pertinere benedicendi quàm rectè faciendi disciplinam, & pro diuina intelligentia mentis æternæ sentiat litteras omnium fundamenta esse virtutum,vtpote continentiæ,modestiæ,vigilantiæ, patientiæ magistras. Quæ vniuersa cùm in cõsuetudinem tenera ætate venerunt,omnia deinceps officia vitæ ad ipsa quæ diuersissima videntur militiæ atque castrorum munimina conualescunt. Ideóque his omnis industriæ atque omnis laudis nutricibus, aut (vt verius loquar) matribus cùm præceptorem Cæsar Herculius declarare dignatus sit,necesse est etiam sedem propriam cupiat reformari, vt cũ ad antiquã firmitatem cultúmq; reparata sit,multo hîc iustius & verius nuncupetur ædes Herculis atque Musarum. Et sanè V.P. interest etiã gloriæ quam tanti Principes tot victoriis ac triumphis merentur,vt ingenia quæ canendis eorum virtutibus excoluntur non intra priuatos parietes,sed in publica ostentatione, & in ipso vrbis istius ore vegetentur. Quid autem magis in facie vultúque istius ciuitatis situm est,quàm hæc eadem Mæniana, in ipso transitu aduenientium huc inuectissimorum Principum constituta? Qui cùm se occursu lætæ iuuentutis afficit, non solùm liberalitate quam ipsi tribuunt,sed etiam litteris quibus me ad institutionem eius cohortãtur,ostendant, quanto plus capient voluptatis cùm reparatum videant ipsum conciliabulum iuuentutis: Adhoc V.P. opus istud reddit illustrius cùm ipsorum Cæsarum, tum etiam omnium hominũ aspectu promptius quod præcipuo est loco positum,quasi inter ipsos oculos ciuitatis, inter Apollinis templum atque Capitolium. Quo magis est etiam sacrosancta sedes,vtriusque lateris veneranda confinio,vtriusque latè numeris instauranda respectu, ne fana longè o-

mniuũ in hac vrbe pulcherrima labes media deformet, præsertim cùm mihi videatur ipse ille, qui Męniana hęc primus extruxit,idcirco ea illic potissimum collocasse, vt veluti cognato vicinorum sibi Numinùm tenerentur amplexu, cùm augustissima tecta litteris dedicata inde Athenarum conditrix Minerua conspiceret, hinc Apollo medius Camœnarum. Igitur ibi maximè & oportet & fas est exercere iuuentutis ingenia,vbi tam propinqua sunt Numina amica doctrinæ, vbi ex proximo iuuat mens diuina sapientiam, & carminum Deus vocem,& verecundiam virgo perpetua,& prouidentiã præscius futurorum. Ibi adolescentes optimi discant,nobis quasi solenne carmen præfantibus,maximorum Principum facta celebrare. quis enim melior vsus est eloquentiæ quàm vbi ante aras quodãmodo suas Iouios Herculiósque audiant prædicari Iuppiter pater, & Minerua socia, & Iuno placata? Satis me verborum feciſse arbitror V.P. de eo quod mihi ad dicendũ priùs constitueram, quã sit ex vsu atque officio instaurari opus illud studiis, quibus optimi Principes maximè fauent,dedicatum,in ipsa ciuitatis fronte positum,celeberrimis templis vtrinque coniunctum. Nunc, in secundum,eundémque locum distuli,quemadmodum id sine sumptu publico, & cum laude sacrę largitionis fieri possit ostendam. Salarium me liberalissimi Principes ex huius reip. viribus in sexcenis millibus nummûm accipere iusserunt,non quoniam non amplius tribuere commodis meis vellent,in quem multo maiora & prius & postea præmia contulerunt, sed vt tercena illa sestertia, quæ sacræ memoriæ Magister acceperam, in honore priuati huius magisterij addita pari sorte geminarent. Hoc ego salarium (quantum ad honorem pertinet) adoratum accipio,& in accepti ratione perscribo , sed expensum referre patriæ cupio,& ad restitutionem huius operis quoad vsus popoſcerit destinare. Cuius voluntatis meæ ratio etsi asserenda non est, tamen sub hac tua humanitate,&circumstantium expectatione,qua me audiri sentio,aliquatenus prosequenda est. Nam primum omnium in hoc ego maximos esse fructus præmiorum puto,vt digni quibus tribuantur habeamur. siquidem ipse vsus pecuniæ bonis malisve artibus partæ promiscuus & vilis est, honestis verò rationibus posse acquirere summũ,etiãsi quæstum remiseris,lucrum est. neq; enim Syrus mercator,aut Deliacus,aut Indicus ad vberrima ista compendia laudis aspirat, sed raræ atque inter pauciſſimos opes sunt contentæ meritis conscientiæ. quippe hoc ipso præmij gloria continetur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne id cupiditate quærendi affectaſſe videamur. Quod hoc vno aſſequi poſſumus, ſi pro accepto ducamus oblatum. Vt induſtriæ, aſſumendi copiam præuenire potuiſſe: continentiæ, præteriſſe. At ſi fortiſſimi viri in ſacris certaminibus ſummo labore, atque etiam vitæ periculo, ſolam vocem præconis, & coronæ teſtimonium petunt, ego verba illa diuina, cæleſtéſque litteras, quibus mihi tanti Principes inſtituendam iuuentutem commendare dignati ſunt, non vltra omnium vocum potentiam venerabundus accipiam? non vltra omnes laureas colam? Leges ergo V.P. Tametſi hanc quoque mihi veniam tribuas oportet. neque enim ipſius epiſtolæ ſacræ commemorationem ſolam ſine obſequio recitationis inducere fas eſt, vt perlecta magis eluceat quantum me ſtudium par ſit impendere non ipſis modò litteris, ſed etiam templis ac ſedibus litterarum.

MERENTVR & Galli noſtri vt eorum liberis, quorum vita in auguſto Cluienſium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipſi adoleſcentes, qui hilari conſenſu meum Conſtantij Cæſaris ex Italia reuertenti s ſuſcepere comitatum, vt eorum indoli cõſulere cupiamus. Proinde quod aliud præmium his quàm illud conferre debemus qp nec dare poteſt, nec eripere Fortuna? Vnde auditorio huic, quod videtur interitu præceptoris orbatũ, te vel potiſſimũ præficere debuimus, cuius eloquentiam, & grauitatem morum, & actis noſtris habemus adminiſtratione cõpertam. Saluo igitur priuilegio dignitatis tuæ, hortamur vt profeſſionem oratoriam recipias, atque in ſupradicta ciuitate, quã non ignoras nos ad priſtinam gloriã reformare, ad vitę melioris ſtudium adoleſcentium excolas mentes, nec putes hoc munere antè partis aliquid tuis honoribus derogari, cùm honeſta profeſſio ornet potius omnem quàm deſtruat dignitatem. Denique etiam ſalarium te in ſexcenis millibus nummũm ex reip. viribus conſequi volumus, vt intelligas meritis tuis etiam noſtram conſtituere clementiam. Vale Eumeni chariſſime nobis.

Ita non videtur tibi V.P. hac tantorum Principum exhortatione non ſolùm mens & ocio iacens ad priſtinas artes animus attolli, verumetiam veterum ipſi quodammodo ſcholarum parietes & tecta conſurgere? quod enim tantùm carmen Amphioni, quæ tanta plectro fidibúſque dulcedo, quam ſecuta quondam ſaxa perhibentur, vt ducentibus ſubuecta modulis, & ad interualla carminum reſiſtentia ſponte murum velut arte conſtruerent, quanta

in his Imperatorum & Cæſarum litteris ineſt ad omnes animorum impetus, effectúſque rerum ciendos vis atque permotio, qui quod iubere poſſint, ſuadere dignantur, & cùm vel tacitas eorum ac vultu tenus ſignificatas voluntates ſummi patris ſequatur autoritas, cuius nutum promiſſionémque firmantis totius mundi tremor ſentit, ipſi tamen vltrò imperandi poteſtatem cohortandi humanitate conciliant? Quinetiam laudibus incitant, grauitatem morum, dicendi facultatem ſibi probatam & cognitam prædicantes, Palatini honoris priuilegium oratoriæ profeſſioni ſaluum & incolume ſeruantes. Quibus ego diuinæ benignitatis illecebris, etiamſi omni ſenſu antè caruiſſem, ad quamuis profectò intelligentiam adducerer. ſiquidem tantos Principes vnum hominem tanta laude decorare non eſt oratorem admonere, ſed facere. Quid igitur mihi cum numerata pecunia? immò quid cum vllis opibus aut Midæ regis, aut Crœſi, aut ipſius qui auro dicitur fluxiſſe Pactoli, cùm diuina hæc teſtimonia omnibus diuitiis, atque ipſis eorum præmiis anteponam? Niſi fortè Pythiados illius excellentem Socratis ſapientiam vaticinatę, aut magnificentius carmen videtur, aut verius quàm quod Iouij Herculiique pronunciãt, quorum ne nutus quidem poſſunt, non modò dicta, reuocari. Quamobrem (vt dixi) V.P. ſexcena illa (quantum ad honorem ſpectat) accipi oportere cẽſeo, atque vſum delego patriæ, & ipſi potiſſimum operi in quo ſtudia noſtra celebranda ſunt. videor enim mihi id quod ſacris litteris cõtinetur, ita ſaluo honoris mei priuilegio doceam, hôc manifeſtius atq; illuſtrius retenturus vt me dignum talibus æternorum Principum iudiciis probem amore reip. Equidem ipſos patriæ Deos teſtor tanto me ciuitatis iſtius amore flagrare, vt, quocunque oculos circũtuli, ad reſtitutionem operum ſingulorum ita gaudio ferar, vt ſpiritũ identidem meum pro illorum ſalute deuoueam, quorum iuſſu operibúſque reparantur. Sed tamen hoc quod mihi ornandæ profeſſionis meæ cauſa tributũ eſt huic me præcipuè ſentio debere monumẽto. etenim ſi bello parta Marti dicantur, ſi mari quæſita Neptuno, ſi meſſes Cereri, ſi Mercurio lucra libantur, ſi item rerum omnium ad cultum referuntur autorum, vbi fas eſt docendi præmia conſecrare niſi in ſede dicendi, præſertim, cùm mihi vltra cõmunem cum cæteris ſtudiorum religionem, etiam proprius quidam ſit erga Mæniana illa ex maiorum meorum recordatione dilectus? quãuis enim ante ingreſſum pueritiæ meæ prætermiſſa fuerit eorum exercen-

di ſtudij frequentatio, tamen illic auum quondam meum docuiſſe audio, hominem Athenis ortum, Romæ diu celebrem, mox in iſta vrbe perſpecto & probato hominum amore doctrinæ, atque huius ipſius operis veneratione detẽtum. Cuius ego locũ in quo vt referũt, maior octogenario docuit, ſi ab iſto venerabili ſene (Te Glauce, appello præſentem, quem videmus, non ciuitate Atticum, ſed eloquio) recoli ornaríque perfecero, ipſum mihi videbor ad vitam tali profeſſionis ſuæ ſucceſſione reuocaſſe. Quod quidem meum ego erga honorem domus ac familiæ meæ ſtudium non confiterer V.P. niſi ſi ipſis Imperatoribus Cæſaribúſque noſtris gratum eſſe confiderem, vt publicam eorum in reſtituendo orbe pietatem pro ſuo quiſque captu in renouandis ſuorum veſtigiis æmuletur. quis enim nunc ſit animo tam humili, tam abiecto, tam ab omni appetitione laudis alieno, vt nõ & quamtulamcunque memoriam ſuorum excitare, & ſibi aliquid ſecundæ opinionis cupiat acquirere? cùm videat omnia quæ priorum labe conciderant, hac felicitate ſæculi reſurgentia, tot vrbes diu ſiluis obſitas, atque habitatas feris, inſtaurari mœnibus, incolis frequentari, quod in Aegęo mari ſemel cõtigit, vt quæ opertis fluctibus vagabatur repentè inſula Delos exiſteret, eius nunc ſimile tot orientibus vndique ciuitatibus, tot inſulis ad humanos cultus quaſi renaſcentibus euenire. Niſi fortè non grauior Britãniam ruina depreſſerat, quam ſi perfuſo tegerẽt Oceano, quæ profundiſſimo Pœnorum gurgite liberata ad conſpectum Romanæ lucis emerſit, aut hæc ipſa, quæ modò deſinit eſſe Barbaria, non magis feritate Francorum velut hauſta deſiderat quàm ſi eam circumfuſa flumina & mare alluens operuiſſet. Nam quid ego alarum & cohortium caſtra percenſeam toto Rheni, & Iſtri, & Euphratis limite reſtituta? Qua veris autumnive clementia tot manu poſitæ arbores cõualeſcunt, quo calore Solis tot depreſſæ imbribus ſegetes reſurgunt, quot vbiq; muri vix repertis veterum fundamentorum veſtigiis excitantur? Adeo (vt res eſt) aurea illa ſæcula, quæ non diu quondã Saturno rege viguerunt, nunc æternis auſpiciis Iouis & Herculis renaſcuntur. Sed enim V.P. inter omnia quæ virtute Principum ac felicitate recreãtur, ſint licèt fortaſſe alia magnitudine atq; vtilitate potiora, nihil eſt tamen admirabilius hac liberalitate quam fouendis honorandiſque litterarum ſtudiis impartiunt. quippe (vt initio dixi) nulli vnquã antehac Principes pari cura belli munera, & huiuſmodi pacis ornamenta coluerunt. diuerſiſſimus enim ad vtramque ſe-

que ſectam deflexus eſt, diſpar natura mentium, & diſcrepans in electione iudicium, ipſorum denique vtriſque artibus præſidentiũ nominum diſſoni monitus, habitúſque diſſimiles. Quo magis horum noua & incredibilis eſt virtus & humanitas, qui inter tanta opera bellorum ad hæc quoque litterarum exercitia reſpiciunt, atque illum temporum ſtatum quo (vt legimus) Romana res plurimum terra & mari valuit, ita demum integrari putant, vt non potentia, ſed etiam eloquentia Roma reuireſcat. Detur ergo V.P. illa mihi ab optimis virtutum omnium dominis tributa largitio huic operi doctrinę atque eloquentiæ dedicato, vt quemadmodum cætera vitæ noſtræ cõmoda apud auxiliatores eorum Deos colimus, ita ſingularem eorũdem erga litteras dignationem in antiqua literarum ſede celebremus. Videat præterea in illis porticibus iuuentus & quotidie ſpectet omnes terras & cuncta maria, & quidquid inuictiſſimi Principes vrbium, gentium, nationum aut virtute deuinciunt, aut terrore. ſiquidem illic, vt ipſe vidiſti, (credo) inſtruendæ pueritiæ cauſa, quò manifeſtius oculis diſcerentur quæ difficilius percipiuntur auditu, omniũ cum nominibus ſuis locorum ſitus, ſpatia, interualla deſcripta ſunt, quidquid vbique fluminum oritur & conditur, quacunque ſe littorum ſinus flectunt, quóve ambitu cingit orbem, vel irrumpit Oceanus. Ibi fortiſſimorum Imperatorum pulcherrimæ res geſtæ per diuerſa regionum argumenta recoluntur, dum calentibus ſemperque venientibus victoriarum nunciis reuiſuntur perfida flumina, & Libyæ arua ſitientia, & cõnexa Rheni cornua, & Nili ora multifida, dúmque ſibi ad hæc ſingula intuentium animus affingit, aut ſub tua Diocletiane Auguſte clementia Aegyptum furore poſito quieſcentem, aut te Maximiane inuicte perculſa Maurorum agmina fulminantem, aut ſub dextera tua domine Conſtanti Batauiam Britanniámque ſqualidum caput ſyluis & fluctibus exerentem, aut te Maximiane Cæſar Perſicos arcus pharetráſque calcantem. nunc enim nunc demum iuuat orbem ſpectare depictum, cùm in illo nihil videmus alienum. Habes V.P. ſtudij ac voti mei profeſſionem. Abs te peto vt eam litteris tuis apud ſacras aures proſequi non graueris. ſiquidem maximus, ac pæne ſolus fructus eſt recta cupientiũ, vt voluntas eorum ad diuinam tantorum Principum ſciẽtiam perferatur.

æmulentur, qui virtutis vestræ gloriam duces seruent, accipere innumerabiles vndique nuncios, totidem mandata dimittere, de tot vrbibus & nationibus & prouinciis cogitare, noctes omnes diésque perpeti sollicitè pro omnium salute transigere. Hæc omnia cùm à fratre optimo oblata susceperis, tu fecisti fortiter, ille sapienter. neque enim cùm reip. nauem secundus à puppi flatus impleret salutarem manum gubernaculis addidisti, sed cùm ad restituendam eam post priorum temporum labem diuinum modò, ac ne id quidem vnicũ, sufficeret auxilium, præcipitanti Romano nomini iuxta Principem subiisti, eadem scilicet auxilij opportunitate, qua tuus Hercules Iouem vestrum quondam Terrigenarum bello laborantem magna victoriæ parte iuuit, probauítque non magis à DIs accepisse cælum quàm eisdem reddidisse. An non illud malum simile monstrorum, biformium & hisce terris fuit, quod tua Cæsar nescio vtrum magis fortitudine repressum sit, an clementia mitigatũ, cùm militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt; cùm autor equitem, cùm pastor equitem, cũ hostem Barbarum suorum cultorum rusticus vastator imitatus est? Quod ego cursim prætereo. video enim te (qua pietate es) obliuionem illius victoriæ malle quàm gloriam. Quòd verò statim, vixdum misero illo furore sopito, cùm omnes Barbarę nationes excidium vniuersæ Galliæ minarentur, neq; solùm Burgundiones & Alamani, sed etiam Chaibones Erulíque, viribus primi Barbarorum, locis vltimi, præcipiti impetu in has prouincias irruissent, quis Deus tam insperatam salutem nobis attulisset, nisi tu affuisses? tu enim diuinæ prouidentiæ Imp. consilio prius quàm vi bellum gerendum ratus, cęteros quidem perduelles, quibus ipsa pestifera multitudo, ire passus es in profundam famem, & ex fame in pestilentiã, mox triumphi ornamenta capiẽda militum manibus vsurus, Chaibones tamen Erulósque non dignatus pariter perdere, atque vt interim diuina virtus tua exercitatione solita non careret, aperto Marte, atque vno impetu perculisti, non vniuerso ad id prælium vsus exercitu, sed paucis cohortibus. quid enim opus erat multitudine, cùm ipse pugnares, ipse omnibus locis totáq; acie dimicares, ipsi hosti vndique, & quâ resisteret, & quâ cederet, & quâ fugeret, occurreres, errorémque aduersariis pariter ac tuis faceres, cùm neque te Barbari vnũ putarent, neque milites non dico stipatione atq; comitatu, sed saltẽ oculis sequi possent. tanto quippe prælio ferebare, non aliter quàm magnus amnis solet hibernis imbribus auctus & niuibus passim

fluere quà campus est. Ita cuncti Chaibones, Erulíque cuncti tanto internecione cæsi interfectíq; sunt, vt extinctos eos relictis domi cõiugibus ac matribus non profugus aliquis è prælio, sed victoriæ tuæ gloria nunciaret. Transeo innumerabiles tuas tota Gallia pugnas atque victorias. quæ enim tot tantísque rebus sufficiet oratio? Illum tamen primum Consulatus tui auspicalem diẽ tacitus præterire nullo modo possum, quo tu solus omnium consecutus es, vt quod tẽpus antea incipiendis tantummodo rebus aptum videbatur tunc primũ potuerit sufficere peragendis, vnóque Sol curriculo suo, eóque breuissimo, & officia te Consulis inchoantẽ videret, & Imperatoris implentem. Vidimus te Cæsar eodem die pro rep. & vota suscipere, & coniuncta debere. quod enim optaueras in futurum fecisti continuò transactum. Vt mihi ipsa Deorum auxilia quæ precatus eras præueniisse videaris, & quidquid illi promiserant antè fecisse. Vidimus te Cæsar eodem die & in clarissimo pacis habitu, & in pulcherrimo virtutis ornatu. Bona venia Deûm dixerim, ne Iuppiter quidem ipse tanta celeritate faciem cæli sui variat quàm facile tu Iuppiter togam prætextam sumpto thorace mutasti, hastam posito scipione rapuisti, à tribunali venisti in campum, à curuli in equum transtulisti, & rursus ex acie cum triumpho rediisti, totámque hãc vrbem repentina tua in hostes eruptione sollicitam lætitia & exultatione, & aris flagrantibus, & sacrificiis, & odoribus accensis Numini tuo implesti. Ita vtroque illius diei supremo tempore bis diuina res pari religione celebrata est, Ioui, dum pro futuris vouetur, tibi, dum pro victoria soluitur. Tale igitur auspiciũ illius anni quid sequebatur nisi nouum aliquod & ingens miraculum? Quod autem maius euenire potuit illa tua in Germaniam transgressione? qua tu primus omniũ Imp. probasti Romani imperij nullum esse terminum nisi qui tuorũ esset laborum. Atqui Rhenũ antea videbatur ipsa sic Natura duxisse, vt eo limite Romanæ prouinciæ ab immanitate Barbariæ vindicarentur. Et quis vnquam ante vos Principes nõ gratulatus est Gallias illorum amne muniri? Quando non eum sine metu nostro Rheni alueum imminuit diu serena tempestas? Quando non cum securitate nostra illius diluuia creuerunt? Credo, itidem optimam illam fertilémque Syriam velut amplexu suo tegebat Euphrates, antequam Diocletiano sponte se dederent regna Persarum. Verùm hoc Iouis sui more, nutu illo patrio quo omnia contremiscũt, & maiestate vestri nominis consecutus est. Tu autẽ Imp inuicte feras illas indomi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

que gentes vastatione, præliis, cædibus,ferro,ignique domuisti. Herculei generis hoc fatum est, virtuti debere quòd vindicat. Exinde igitur soluto animo ac libero sumus. Licèt Rhenus arescat,tenuíque lapsu vix læues calculos perspicuo vado pellat, nullus inde metus est. Quidquid vltra Rhenum prospicio Romanum est. Sic illa quondam Romanæ potentiæ diu æmula & inimica Carthago à P. Scipione deuicta est, cùm is traiecto in Africam exercitu Hannibalem ab Italiæ vastatione reuocauit. Audieras hoc Imperator: an ipsa per te diuina tua mente prospexeras ita demum hostes funditus posse subuerti, si in propriis sedibus vincerentur, nec prædam modò quam cepissent amitterent,sed ipsi coniuges, & liberos, & parentes suos,& charissima omnia capta mœrerēt? Hoc tu siue cognitum secutus es, seu te autore fecisti, vtrumque pulcherrimum est. neque enim minorē laudem magnarū rerum æmuli quàm ipsi merētur autores, quinimmò, quamuis optimum, intentatæ rei consilium Fortunæ committitur, iteratum idem atque repetitum ad certam rei gloriam pertinet iudicij. Ideóque hoc nunc sacri ambo Imperatores ipso estis Scipione potiores, quòd & tu Africanum, & te Diocletianus imitatus est. Ingressus es nuper illam quæ Rhætis est obiecta Germaniam,similíque virtute Romanum limitem victoria protulit. Adeo Numini illius simpliciter amantérque quidquid pro his cęteris feceras retulisti, cùm ex diuersa orbis parte coëuntes inuictas dexteras contulistis. Adeò fidum firmúmque fuit illud eloquium. In quo nobis mutua præbuistis omnium exempla virtutum atque inuicem vos (quod fieri iam posse non videbatur) auxistis,ille tibi ostendendo dona Persica,tu illi spolia Germanica. Sed neque illum virtutes tuæ bellicæ à liberalitate,neq; illius opes à bellica virtute te reuocarunt. Ambo nunc estis largissimi,ambo fortissimi,ab hac ipsa vestri similitudine magis magísque cōcordes,(quod omni consanguinitate certius est) virtutibus fratres. Sic fit vt vobis tantum imperium sine vlla æmulatione commune sit, neque vllum vitæ vos discrimen esse patiamini,sed planè vt gemini illi reges Lacedæmones Heraclidæ remp.pari sorte teneatis. Quanquam hôc vos meliores & iustiores,quòd illos mater astu coëgit, cùm nemini fateretur quem prius edidisset in lucē, pari ætatis autoritate regnare,vos hoc sponte faciatis,quos in summis rebus æquauit non vultuum similitudo,sed morum. Attamen illos,si discrimē sui scire potuissent,minus mirum fuisset exiguam sibi communicasse regionē,

quam sæpe vno die impiger viator emensus est. Vos verò,qui imperium non terræ,sed cæli regionibus terminatis,tantam vim,tantam potestatem mutuò vobis impartire diuinæ profectò immortalísque fiduciæ est,quam cupiditas nulla perturbet. Et tamen vides Imp. non inuenire me ex omni antiquitate quod comparem vobis nisi Herculeæ gentis exemplum. nam ille quidem magnus Alexander iam mihi humilis videtur Indo regi sua regna reddendo,cùm tam multi reges Imp. vestri clientes sint, cùm per te regnum receperit Genobon, Esatech verò munus acceperit. Quid ille aliud expetiuit ad conspectum cum omni sua gente veniendo,nisi vt tunc demum integra autoritate regnaret cùm te Maximiane placasset? Ostendit ille te identidem (vt audio) popularibus suis,& intueri diu iussit,& obsequia discere,cùm tibi ipse seruiret. Hoc eodem modo rex ille Persarum,nunquam se antè dignatus hominem confiteri,fratri tuo supplicat, totúmque se, vt ingredi ille dignetur, regnum suum pandit. Offert interim varia miracula,eximię pulchritudinis feras mittit,amicitiæ nomen impetrare contentus, promeretur obsequio. Vestra hoc concordia facit inuictissimi Principes, vt vobis in tāta æqualitate successuum etiam Fortuna respondeat. remp. enim vna mēte regitis, neque vobis tanta locorum diuersitas obest quominus etiam velut inuictis dexteris gubernetis. Ita quamuis maiestatem regiam geminato Numine augeatis,vtilitatem imperij singularis consentiendo retinetis. Quare si non frustrà Græci poëtæ hominibus iustitiam colentibus repromittūt binos gregum fœtus, & duplices arborum fructus,nunc omnia gentibus vniuersis gemina debentur,quarum vos domini tam sanctè iustitiam,& cōcordiam colitis. Tu quidem certè Imp. tantum esse in concordia bonum statuis, vt etiam eos qui circa te potissimo funguntur officio necessitudine tibi & affinitate deuinxeris, id pulcherrimum arbitratus, adhærere lateri tuo nō timoris obsequia,sed vota pietatis. Quorum ductu proximè,cùm felicissimis vestris auspiciis vterentur, lubrica illa falláxque gens Barbarorum vt merebatur affecta est. Vestra hæc Imp. vestra laus est. A vobis proficiscitur, & quod per alios administratur. vt enim omnia commoda cælo terráque parta licèt diuersorum Numinum ope nobis prouenire videantur,à summis tamen autoribus manāt, Ioue rectore cæli, & Hercule pacatore terrarum, sic omnibus pulcherrimis rebus etiam quæ aliorum ductu geruntur Diocletianus facit, tu tribuis effectum. Vestrę (inquā) fortunæ,vestrę felicitatis est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imp. quòd iam milites vestri ad Oceanum peruenere victoria, iam cæsorum in illo litore hostium sanguinem reciproci fluctus sorbuerunt. Quid nunc animi habet ille pirata, cùm fretum illud quo solo mortem suam hucusque remoratus est pæne vestros exercitus videat ingressos, oblitósque nauium refugum mare secutos esse quâ cederet? Quam nunc insulam remotiorem, quem alium sibi optet Oceanum? Quo denique pacto effugere pœnas reip. potest? Nisi si haustu terræ deuoretur, aut turbine aliquo in deuia saxa rapiatur. Aedificatæ sunt, ornatæque pulcherrimæ classes, cunctis simul amnibus Oceanum petituræ. Neque solùm ad perficiendas eas certatim homines laborarunt, sed etiam ad excipiendas flumina repentè creuerũt. Toto ferè anno Imp. quo tibi opus erat serenitate, vt naualia texerentur, vt trabes cæderentur, vt artificum animi vigerent, ne manus torpescerent, nullus ferè dies imbre fœdatus est. Hiems ipsa temperiem veris imitata est. Iam non Septemtrionis nos putauimus, & quasi translatis sideribus, aut terris, meridiani cæli clementiam sensimus. Fluuius hic noster, diu pluuiarum pabulo carens, impatiens erat nauium, solam naualibus tuis materiam deuehebat. Ecce autem subitò cùm iam deduci liburnas oporteret, tibi vberes fontes terra submisit, tibi largos imbres Iuppiter fudit, tibi totis fluminum alueis Oceanus redundauit. Ita in aquas sponte subeuntes impetum nauigia fecerunt, leui modo commota nixu ducentium, quorum ad felicissimum illud exordium magis opus erat nautico carmine quàm labore. Facile itaque quiuis intelligit Imp. quàm prosperi te successus in re maritima secuturi sint, cùm iam sic tempestatum oportunitas obsequatur. Felix igitur talibus Roma Principibus, (fas est enim vt hoc dicendi munus pium vnde cœpimus terminemus) felix inquã, & nunc multo felicior quàm sub Remo & Romulo tuis. Illi enim fratres quamuis gemini que essent, certauerunt tamen vter suum tibi nomen imponeret, diuersósque montes & auspicia ceperunt: hi verò conseruatores tui, sit licet nunc tuum tanto maius imperium quanto latior es vetere pomœrio quidquid homines colunt, nullo circa te liuore contendunt. Hi cùm primum redeant ad te triumphantes, vno cupiunt inuehi curru, simul adire Capitolium, simul habitare Palatium. Vtere (quæso) tuorum Principum vtroque cognomine, cùm non cogaris eligere. Licet nunc simul & Herculea dicaris, & Iouia. O quanto nunc Imperatores illa ciuitas esset augustior, quanto magis hunc natalem suum diem

coleret, si vos stipato vestro Senatu in illa Capitolini Iouis arce conspiceret! Quæ nunc sine dubio præsentiam vestri sibi fingit, ædes vestrorum Numinum frequentando identidem, sicut à maioribus institutum est, inuocando Statorem Iouem, Herculémque victorem. hoc enim quondã illi Deo cognomen adscripsistis qui, cùm piratas oneraria naue vicisset, ab ipso audiuit Hercule per quietem illius ope victoriam contigisse. Adeò sacratissime Imperator multis iam sæculis inter officia est Numinis tui superare piratas. Sed profectò maturè ille illucescet dies cùm vos videat Roma victores, & alacrem sub dextera filium. Quem, ad honestissimas artes omnibus ingenij bonis natum, fœlix aliquis præceptor expectat. Cui nullo labore constabit diuinam immortalémque progeniem ad studium laudis hortari. Non necesse erit Camillos, & Maximos, & Curios, & Catones proponere ad imitandum, quin potius vestra illi facta demonstret, vos identidem & semper ostendat, præsentes, & optimos Imperatoriæ institutionis autores. Interim tamẽ te gentium domina, quoniam hunc optimum Principem in Galliis suis retinet ratio reip. quæsumus (si fieri potest) ne huic inuideas ciuitati, cui nunc ille similitudinem maiestatis tuæ confert, natalem tuum diem celebrando in ea consuetudine magnificentiæ tibi debitæ. Téque ipsum Imperator oramus vt etiam cùm vos totius orbis securitate composita illa imperij vestri mater acceperit, amplexus eius arctissimos interdum piis manibus resoluatis, túque potissimùm (credo enim, hoc idem Diocletianum Oriens rogat) has prouincias tuas frequẽter illustres, & profundissima licèt pace florentes aduentu Numinis tui reddas feliciores. Vides Imperator quanta vis sit tuorum in nos cælestium beneficiorum? Adhuc præsentia tua fruimur, & reditum desideramus.

EIVSDEM CLAVDII MAMERTINI GENETHLIACVS MAXIMIANI A.

OMNES quidē homines,ſacratiſſime Imperator, qui maieſtati veſtrę laudes canunt,& gratias agunt,debitum vobis conantur exoluere,(quis enim eſt qui poſſet implere?) ſentio tamen à me,hoc præcipuè tempore, hoc piæ vocis officium iure quodam ſacroſancti fenoris poſtulari,vt expectationē ſermonis eius quem tuis Quinquennalibus præparaueram, hac gemini natalis prædicatione compenſem , & dicendi munus quod tunc voti promiſſione ſuſceperam,nunc religione debiti repræſentem.Noueram autem ſacratiſſime Imperator longè infra ſpem honoris eius quem in me contuliſtis,(vnde enim vel tantam fiduciam mei gererem , vel tam improbè concupiſcerem , vt optarem mihi quantum iudicio veſtro ſum conſecutus, auderem?) noueram inquam potiſſimùm vt me dignatione qua pridem audieras rurſus audires. ſiquidem apud tanti præſentiam Numinis hoc ipſum mihi maximum dicendi præmium videbatur,vt dicerem. Gaudeo igitur (ſi fas eſt confiteri) dilatam eſſe illam cupiditatem meam. neque enim orationis eius quam compoſueram faciam iacturam , ſed eam reſeruo , vt quinquennio rurſus exacto Decennalibus tuis dicam, quoniam quidem luſtris omnibus prædicandis communis oratio eſt.Et profectò (ſi non ſenſus meos dicatorum vobis dierū proxima quæq; veneratio ſui maieſtate perſtringit)hic mihi dies videtur illuſtrior magiſq; celebrandus qui te primus protulit in lucē. etenim illi ipſi dies quibus imperij auſpicia ſumpſiſtis, ob hæc ſancti ſunt & religioſi,quòd tales declarauerūt Imperatores. Et certè virtutes quibus ipſum ornatis imperium & ingeniū veſtri procreauere natales. Quos quidem,ſacratiſſime Imp.quoties annis voluentibus reuertūtur,veſtri pariter ac veſtrorum Numinum reuerentia colimus. ſiquidem vos DIs eſſe genitos & Numinibus quidem veſtris,ſed multò magis virtutibus approbatis.Quarum infatigabiles motus & impetus ipſa vis diuinitatis exercet,quæ vos tātis diſcurſibus toto quem regitis orbe deducit,vt nos ſemper auxilij veſtri caritate nuper ad libertatem piæ conſtitutionis impleuerit, cùm itinera veſtra ipſis hybernis diebus per vicina illa cælo Alpium iuga , quibus Italiam Natura vallauit,pérque illa ſaxa , & duriorem ſaxis niuium denſitatem deſiderio veſtri & amore ſequeremur , & virtus veſtra non ſentiret pati nos putaremus iniuriam. Reddimus tamen rationem ſollicitudinis veſtræ , & inſpecta penitus veritate cognouimus quæ cauſa faciat vt nunquam otio acquieſcere velitis. profectò non patitur hoc cæleſtis ille veſtri generis conditor. nam primum omnium quidquid immortale eſt ſtare neſcit , ſempiternóque motu ſe ſeruat æternitas. Deinde præcipuè veſtri illi parentes, qui vobis & nomina & imperia tribuerunt, perpetuis maximorum operum actionibus occupantur.ille ſiquidem Diocletiani autor Deus, præter depulſos quondam cæli poſſeſſione Titanes , & mox deformium bella monſtrorum, præpeti cura quamuis compoſitum gubernat imperium , atque hanc tantam molem infatigabili manu voluit , omnium quoque rerum ordines ac vices peruigil ſeruat. neque enim tunc tantummodo commouetur cùm tonitrua incutit,& fulmina iacit , ſed etiamſi tumultuantia elementorum officia pacauit,nihilominus tamen & ipſas quæ tacitæ labuntur auras placido ſinu fundit , & in aduerſa cæli nitentem impetu rapit Solem. Itidem quoque Maximiane Hercules tuus mitto quòd cùm inter homines erat,terras omnes & nemora pacauit, vrbes dominis crudelibus liberauit,etiā cælo dirarum alitum volucratilia detraxit,etiā terrores Inferum abducto cuſtode cōpeſcuit,exinde certè nihilominus poſt adoptionem Cælitum ,Iuuētæ connubiū, perpetuus eſt virtutis aſſertor , omniúmque fortium virorum laboribus fauet, in omni certamine conatus adiuuat iuſtiores. His quidem certè diebus, quibus immortalitatis origo celebratur,inſtigat (vt videmus)illos à ſacris certaminibus accitos,vt pertinaci animoſitate certandi multa faciāt ipſius ſimilia victoris.Adeo ſacratiſſime Imp.vtraq; veſtra Numina ſemper aliquid agunt,agendúmve curant.Vt iā nobis illa quā pro vobis ſuſceperamus cura ponenda ſit, cùm non laborare vos, ſed parentes Deos videamus imitari , cúmque præterea ingenitum illum vobis diuinæ mentis ardorem etiam earum quæ primæ vos

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſuſcepêre, regionum alacritas excitarit. non enim in otioſa aliqua deliciiſque corrupta parte terrarum nati inſtitutíque eſtis, ſed in his prouinciis, quas ad infatigabilem conſuetudinem laboris atque patientiæ fractus, licèt oppoſitus hoſtis, armis tamen ſemper inſtructus miles exercet, in quibus omnis vita militia eſt, quarum etiam fœminæ cæterarum gentium viris fortiores ſunt. Ex iſtis ergo cauſis ſtirpis veſtræ, patriorúmque inſtitutorum illa veniunt quæ ſæpe miramur, (interdum etiam pro amoris impatientia timebamus) quòd expeditiones veſtras numerare non poſſumus, quòd diutiùs in iiſdē manere veſtigiis dedignamini, quòd vos à continuo rerum curſu gerendarum non modò amœnitas locorum, aut nobilitas vrbium, ſed ne ipſa quidem victoriarum noſtrarum lætitia remoratur. Illum modò Syria viderat, iam Pannonia ſuſceperat. Tu modò Galliæ oppida illuſtraueras, iam ſummas arces Monœci Herculis præteribas. Ambo cùm ad Orientem Occidentémque occupati putaremini, repentè in medio Italiæ gremio apparuiſtis. Hos fructus capitis operum maximorum, ſic interim meritorum cōſcientia triumphatis, dum triumphos ipſos ſemper vincendo differtis, quòd quæcunque pulcherrima facitis continuò tranſitis, & ad maiora properatis. Vt dum veſtigia veſtra miramur, dúmque vos adhuc eſſe in conſpectu putamus, iam de vobis audiamus longinqua miracula. Ita omnes prouincię veſtræ quas diuina celeritate peragraſtis, vbi ſitis viciſſim neſciunt, ſciunt tamen vos vbique viciſſe. Sed de rebus bellicis, victoriiſque veſtris ſacratiſſime Imperator multi ſumma eloquentia prędditi ſæpe dixerunt, & ego pridem, cùm mihi auditionis tuæ diuina dignatio eam copiam tribuit, quantum potui prædicaui. Hodie verò ſi de duabus rebus, quas ad hoc tempus optatiſſimas (niſi fallor) elegi, dicere mihi veſtra fauente maieſtate contigerit, de cæteris veniam ſilentij petam. Non commemoro igitur virtute veſtra remp. ſæuiſſimo dominatu liberatam. Non dico exacerbatas ſæculi prioris iniuriis per clementiam veſtram ad obſequium rediiſſe prouincias. Mitto etiam dies feſtos victoriis, triumphis celebratos. Taceo tropæa Germanica, in media defixa Barbaria. Tranſeo limitē Rhetiæ repentina hoſtium clade promotum. Omitto Sarmatiæ vaſtationem, oppreſſúmque captiuitatis vinculis Saracenum. Etiam illa quæ armorum veſtrorum terrore facta ſunt, velut armis geſta, prætereo, Francos ad petendam pacem cum rege venientes, Parthúmq; vobis munerum miraculis blandientem. Nouam mihi propono

dicendi legem, vt cùm omnia videar ſilere quæ ſumma ſint, oſtendā tamen ineſſe laudibus veſtris alia maiora. Quæ igitur illa ſunt? Pietas, ſacratiſſime Imperator atque felicitas. nam primùm omnium quanta veſtra erga Deos pietas? quos aris, ſimulacris, templis, donariis, veſtris denique nominibus aſſcriptis, adiunctis imaginibus ornaſtis, ſanctioréſque feciſtis exemplo veſtræ venerationis. nūc enim verè homines intelligunt. ac poteſtas Deorum, cùm tam impēſè colantur à vobis. Deinde (id quod maximè Deorum Immortalium cū religione coniunctum eſt) quanta voſmet pietate colitis? Quæ vlla vnquam videre ſæcula talem in ſumma poteſtate concordiam? Qui Germani, geminíve fratres indiuiſo patrimonio tam æqualiter vtuntur quàm vos orbe Romano? Ex quo profectò manifeſtum eſt cæterorum hominum animas eſſe humiles & caducas, veſtras verò cæleſtes & ſempiternas. Obtrectant ſibi inuicem artifices operum ſordidorum, eſt inter aliquos etiam canoræ vocis inuidia, nihil denique tam vile, tam vulgare eſt, cuius participes malignis æmulationis ſtimulis vacent, veſter verò immortalis animus omnibus opibus, omníque fortuna, atque ipſo eſt maior imperio. Vobis Rhenus, & Iſter, & Nilus, & cum gemino Tigris Euphrate, & vterque qualem accepit, & reddit Oceanus, & quidquid eſt inter iſta terrarum, & fluminum, & littorum, tam facili ſunt æquanimitate communia, quātum ſibi gaudent eſſe communem oculi diem. Ita duplices vobis diuinæ potentiæ fructus pietas veſtra largitur, & ſuo vterque fruitur, & conſortis imperio. Laurea illa deuictis accolentibus Syriam nationibus, & illa Rhætica, & illa Sarmatica te Maximiane fecerunt pio gaudio triumphare. Itidem hic gens Cauionum Erulorúmque deleta, tranſrhenana victoria, & domitis oppreſſa Francis bella piratica Diocletianum votorum compotem reddiderunt. Diuidere inter vos DI Immortales ſua beneficia non poſſunt. Quidquid alterutri præſtatur, amborum eſt. Obſtupeſcerent certè omnes homines admiratione veſtri etiamſi vos idem parens, eadémque mater ad iſtam concordiam naturæ legibus imbuiſſent. Atenim quanto hoc eſt admirabilius, vel pulchrius: quòd vos caſtra, quòd prælia, quòd pares victoriæ fecere fratres? Dum virtutibus veſtris fauetis, dum pulcherrima inuicem facta laudatis, dum ad ſummum fortunæ faſtigiū pari gradu tenditis, diuerſum ſanguinem affectibus miſcuiſtis. Non fortuita in vobis eſt germanitas, ſed electa. Notum eſt ſæpe eiſdem parentibus natos eſſe diſſimiles, certiſſimæ fraternitatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

est, vsque ad imperium similitudo. Quę ne etiam interuallum vestrę vincit ætatis, & seniorem iuniorémque caritate mutua reddit æquales. Vt iam illud falsò dictum sit, Non delectare societatem rerũ nisi inter pares annos. intelligimus enim sacratissimi Principes & geminum vobis, quamuis dispares sitis ætatibus, inesse cõsensum. Neque tu illi videris promptior, neque tibi ille cunctatior, sed inuicem vosmet imitamini, inuicem vestros affectatis annos. Sic vos estis iuniores, ambo seniores. Neuter plus suis moribus fauet, vterq; se vult hoc esse quod frater est. Inde igitur proximè ille impatientiam vestræ pietatis irrupit, quòd vos nulla regionum longinquitas, nulla iniquitas locorum, nulla tempestatis asperitas retinere, aut morari potuit quominus ad conspectum vestri peruolaretis. neque enim illud progressio fuit, nec itineris confectio, nec solitis adminiculis vsa properatio. Quod simili concitu eques, aut veliuola nauis? Diuinus quidam impetus fuit, quo repentè in eundem locum ab vtroque Solis aduerso fine venistis. ipsos siquidem quos promiseratis nuncios reliquistis, ipsam, quæ vos conata est præuenire, famam præuertistis. Vt absque pauciss imis, qui vobis comites hærere potuerunt, cæteri homines fortasse crediderint (quòd ita dignum & maiestate vestra) diurna vobis & nocturna curricula vtraque mundi lumina commodasse. Sed remoueamus istinc fabulas imperitorum, verum loquamur. Vestra vobis pietas sacratissime Imp. volucres dedit cursus, etenim cùm nihil sit animo velocius, vos, quorum igneæ immortalésque mentes minimè sentiunt corporis moras, peruecti estis ad nos mutui desiderij celeritate. Sed qua tandem vice temporum? quo tempestatis habitu? Nempe hyeme sęuissima, & in his quoque regionibus inusitata, cùm algor glacies, glacies niuem premerent, cælo pariter ac terris vniformibus, cúmque ipsi anhelitus hominum circa sua ora concreti rigore canescerent. Adeò (vt res est) aduersus clementiam locorum ac siderum vestræ vos maiestatis potentia tuebatur, & cæteris hominibus atque regionibus vi frigorum astrictis & oppressis, vos solos auræ lenes, verníque flatus, & deductis nubibus ad itinera vestra directi Solis radij sequebantur. Tanta felicitate illa quæ tunc aliis forent inaccessibilia superastis, atque inde Iulias, hinc Cotias Alpes quasi relictas æstu arenas patentium littorum transcurristis. Eant nunc rerum veterum prædicatores, & Hannibalem illum multis laboribus, magnáque exercitus sui diminutione Alpes penetrasse mirentur. Vos inuictissimi Imperatores propè soli

Alpium vias hybernis niuibus obstructas diuinis vestigiis aperuistis vt quõdam Hercules per eadem illa culmina Iberiæ spolia incomitatus abduxit. Tum si fortunæ causæque Hannibalis ac vestrorum itinerum comparentur, quanto hæc vestra DIs hominibúsque acceptiora sunt? quanto laude ac sempiterna memoria digniora? Tũc Pœno ex summis Alpibus viso Italia contremuit, statim pecua agrique deserta, omnes familiæ rusticanæ siluarum & ferarum cubilia petiuere. Quo nuncio accepto omnibus oppidis matres Italæ pensa manibus abiecerunt, paucos liberos abreptos ad templa traxerunt. Ibi ædes sacras passo capillo suo quæque verrebat, planctu ploratúque futuris cladibus omnia dabant, Thrasymenum, & Cannas dolore præsago præcanebant. Nunc autem vt primum ex vtrisque Alpium iugis vestrum Numen effulsit, tota Italia clarior lux diffusa, omnibus qui suspexerant æqua admiratio atque dubitatio inuecta, & quinam de illis montium verticibus orirentur, an his gradibus in terras cælo descenderent. Vt verò propiùs propiúsque cœpti estis agnosci, omnes agri oppleti, non hominibus modò ad visendum procurrentibus, sed etiam pecudum gregibus remota pascua & nemora linquentibus. Concursare inter se agricolæ, nunciare totis visa, aræ incendi, thura poni, vina libari, victimæ cædi, cũcta gaudio calere, cuncta plausibus tripudiare, DIs Immortalibus laudes gratésque cantari, non opinione traditus, sed conspicuus & præsens Iupiter cominus inuocari, non aduena, sed Imperator Hercules adorari. Quid? illud (DI boni!) quale pietas vestra spectaculum dedit, cùm in Mediolanensi palatio admissis qui sacros vultus adoraturi erant, cõspecti estis ambo, & consuetudinem simplicis venerationis geminato Numine repentè turbastis? Nemo ordinem Numinum solita secutus est disciplina, omnes adorandi mora restiterunt, duplicato pietatis officio contumaces. Atque hæc quidem velut interioribus sacrariis operta veneratio eõrũ modò animos obstupefecerat quib. aditũ vestri dabãt ordines dignitatis. Vt verò limine egressi per mediã vrbem simul vehebamini, tecta ipsa se (vt audio) pænè commouerunt, omnibus viris, feminis, paruulis, senibus, aut per fores in publicum proruentibus, aut per superiora ædiũ limina imminẽtibus. Clamare omnes prę gaudio iam sine metu vestri, & palàm manu demonstrare, Vides Diocletianum Maximianúmque? vides? Ambo sunt, pariter sunt. Quàm inuicti sedent? quàm concorditer eloquuntur? quàm citò transeunt? Nemo studio suo par fuit oculis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad intuendum, dúmque vos alterna cupiditate mirantur, neutrum satis videre potuerunt. Ipsa etiam gentium domina Roma immodico propinquitatis vestræ elata gaudio, vósque è speculis suorum mõtium prospicere conata, quò se vultibus vestris propiùs expleret, ad intuendum cominus quantum potuit accessit. lumina siquidem Senatus sui misit, beatissimæ illi per eos dies Mediolanensium ciuitati similitudinem maiestatis suæ libenter impertiens, vt ibi tunc esse sedes imperij videretur quò vterque venerat Imperator. Interim tamen dum mihi ante oculos pono quotidiana vestra colloquia, cõiunctas in omni sermone dexteras, ioca seriáque communicata, obtutu mutuo transacta conuiuia, illa me cogitatio subit, quanam animi magnitudine ad reuisendos exercitus vestros discesseritis, pietatémque vestram vtilitate reipublicæ viceritis. Qui tunc vestri sensus fuere? qui vultus? quàm patientes ad dissimulandum indicium perturbationis oculi? Respexisti profectò sæpius. Neque hæc de vobis vana finguntur. Talia vobis dedistis omnia, citò ad conspectum mutuum reuersuri. Facilis est mihi transitus sacratissime Imperator ab hac pietatis vestræ laude ad prędicationem felicitatis. hoc enim ipsum felicitatis est, quod vt conspicere vos inuicem complectíque possitis, in manu vestra est. Solem ipsum, Lunámque cernimus, quia totius mundi funguntur officiis, non nisi post multa sæcula certa lege temporum conuenire, vestra tamen libera est, & beata maiestas, vt in summis rebus generis humani nihil vobis necesse sit, nisi vestræ parere pietati. Cæterùm si quis ad humana respiciat, quanto magis magnitudo vestræ felicitatis appareat? homines priuatis rebus intenti ita plerumque propriis difficultatibus implicantur, vt omnino vacent aditu suorum, vos tantæ reip. administratione susceptа, quos huc atque illuc tot vrbes, tot castra, tot limites, tot circumiecta Romano imperio flumina, montes, littora vocant, tãtum animis ac fortuna valetis, vt in vnùm conuenire possitis, nihilominus orbe securo. neque enim pars vlla terrarum maiestatis vestræ potentia caret, etiam cùm ipsi abesse videamini. Ne tantulum quidem Barbaræ nationes audent animos attollere quòd vos in interiora imperij vestri secesseritis, quinimmò ipsi magis in vobis fiduciam pertimescunt, & quòd se contemni sentiunt cùm relinquũtur. Itaque illud quod de Ioue vestro cecinit poëta Romanus, plena Iouis omnia esse, id scilicet animo contemplatus, quamquam ipse Iupiter summum cæli verticem teneat, supra nubila, supráque ven-

tos sedens in luce perpetua, numen tamen eius ac mentem toto infusam esse mundo, id nunc ego de vtroque vestrûm audeo prædicare, vbicunque sitis, in vnum licèt palatium cõcesseritis, diuinitatem vestram vbique versari, omnes terras omniáque maria plena esse vestri. quid enim mirum si cùm possit hic mundus Iouis esse plenus, possit & Herculis? Admonet me & temporis loci ratio, & maiestatis tuæ reuerentia, vt finem dicendi faciam, quanquam de felicitate vestra tam pauca dixerim, & tam multa restent. Spiritum ecce suggerunt. Adhuc potest dicere de salubritate temporum, & fertilitate terrarum. reuera sacratissime Imperator scimus omnes antè quàm vos salutem reip. redderetis quanta frugum inopia, quanta funerum copia fuit, fame passim morbísque grassantibus. Vt verò lucem gentibus extulistis, exinde salutares spiritus iugiter manant. Nullus ager fallit agricolam, nisi quòd spem vbertate superat. Hominum ætates & numerus augetur. Rumpunt horrea conditæ messes, & tamen cultura duplicatur. Vbi syluæ fuere, iam seges est. Metendo & vindemiando defecimus. Illud verò, non suggeratur licet, quomodo dicã antè quàm desinam? tantam desinam imperij vestri felicitatem? vndique se Barbaræ nationes vicissim lacerent & excidant, alternis dimicationibus & insidiis clades suas duplicent & instaurent: Sarmaticas vestras, & Rheticas, & transrhenanas expeditiones furore percitæ in semet imitentur. Sancte Iuppiter, & Hercules bone, tandem bella ciuilia ad gentes illas vesania dignas transtulistis, omnémque illam rabiem extra terminos huius imperij in terras hostium distulistis. etenim quod ait ille Romani criminis primus autor, A Sole exoriente adusque Mæotidas paludes, id nunc longiùs longiúsque protendere licet, si quis hostilem in mutua clade vesaniam toto orbe percenseat. etenim ab ipso Solis ortu non modò hac citra Mæotin sub extrema Septentrionis plaga, quâ feruidum caput Danubius euoluit, quáque horridus secat Albis Germaniam, sed etiam sub ipso lucis occasu, quâ Tingitanum littus Calpetano monti obuium latus in mediterraneos sinus admittit Oceanum, ruunt omnes in sanguinem suum populi, quibus nunquam contigit esse Romanis, obstinatæque feritatis pœnas nunc sponte persoluunt. Furit in viscera sua gens effrena Maurorum. Gothi Burgundios penitus excindunt. Rursum pro victis armantur. Alamani, itémque Teruigij, pars alia Gothorum adiuncta manu Thaifalorũ, aduersum Vandalos Gipedésque concurrunt. Ipsos Persas, ipsúmque regem ascitis Saccis &

Ruffis,&Gellis petit fraterOrmies,nec reſpicit vel pro maieſtate qua ſi regem, vel pro pietate quaſi fratrem.Burgundiones Alamanorum agros occupauere,ſed ſua quoq; clade quæſitas Alamania terras amiſere,ſed repetunt.O magnã vim Numinis veſtri! Non iſtæ modò,aliæque gentes,viribus armíſque terribiles,fiducia inſtructę ad perniciem immanitatis vtuntur, ſed etiam Blemij illi, (vt audio) leuibus modò aſſueti ſagittis,aduerſus Aethiopes quærunt quæ non habent arma,& penè nudis odiis prędia internecina cõmittunt.Iam de perduellibus vltionẽ non armis,non exercitu capitis,ſicut hucuſque feciſtis,iam(inquã)fortunatiſſimi Imperatores felicitatẽ vincitis ſoli. Et quod vnquã Romani Principes de felicitate ſua prædicari lętius audierunt,quàm cùm diceretur hoſtes quieſcere,occiſos eſſe, pacẽ colere? Atenim quanto hoc eſt lætabilius, ac melius,quòd de proſperitate ſæculi veſtri certatim omniũ hominum circumfert Barbaria? Darnia,ſed inuicem dimicaturi,vicerunt Barbari, ſed conſanguineos ſuos tam innumeros vobis, tam nouos ex omni hoſtium genere ſucceſſus Fortuna ſuppeditat, vt iam mihi neceſſe ſit illa quæ initio ſeparauerã rurſus hic cõmunium laude coniungere, dum tantorũ euentuum quæro rationem.Felicitatẽ iſtam optimi Imperatores pietate meruiſtis. Optimè igitur, ſacratiſſime Imp.(quantũ arbitror)hæc potiſſima elegi quæ gemino natali tuo prędicarem.etenim cæteræ virtutes & bona cætera proceſſu ætatis eueniunt, fortitudo annis accedentibus roboratur,continentia diſciplinæ præceptis traditur,iuſtitia cognitione iuris aſcitur, ipſa denique illa quæ videtur omnũ rerum domina eſſe ſapientia,perſpectis omniũ moribus, & exploratis rerum docetur euentis, ſolæ cum naſcentibus pariter oriuntur pietas atque felicitas.naturalia ſunt enim animorum bona, & præmia Fatorũ.Gemini ergo natales pias vobis mentes,& Imperatorias tribuere fortunas,atq; inde ſanctitatis veſtræ, omniúmq; ſucceſſuum manat exordiũ,quòd naſcentes vos ad opem generis humani bona ſidera & amica viderunt.Quę vobis concordiam ſempiternã,& veſtrorum generum charitatem,& fouendæ reip.ſtudia conciliant,itémque præter victorias toto orbe terrarum partas etiam naualia trophæa promittunt, vt poſt bella Punica, poſt Aſiæ Syriæque reges Romani Roſtra Campi nouis ornentur iis exuuiis, & oblitos iamQuirites in memoriam reducatis,cur ille ſolennis concionibus locus Roſtra vocitetur.dico enim magna certáque fiducia, digna eſt quoque gloria veſtra pietas,& poteſt eam præſtare felicitas.

AVSONII BVRDIGALENSIS, VASSATIS, MELICI

POETAE AC PRAECEPTORIS,

gratiarum actio ad Gratianum imperatorem pro conſulatu.

AGo tibi gratias,imperator Auguſte:ſi poſſem,etiam referrem. Sed nec tua fortuna deſiderat remunerandi vicem,nec noſtra ſuggerit reſtituendi facultatem. Priuatorum iſta copia eſt,inter ſe eſſe munificos: tua beneficia vt maieſtate præcellunt,ita mutuum nõ repoſcunt. Quod ſolùm igitur noſtræ opis eſt, gratias ago:verùm ita vt apud deũ fieri amat, ſentiendo copioſius quàm loquendo. Atque non in ſacrario modò imperialis oraculi:(qui locus horrore tranquillo, & pauore venerabili rarò eundem animũ præſtat, & vultum) ſed vſquequaque gratias ago,tum tacens,tum loquens:tum in cœtu hominum, tum ipſe mecũ:& quum voce patui, & quũ meditatione ſeceſſi, omni loco,actu,habitu & tẽpore. Nec mirum ſi ego terminum non ſtatuo tam grata profitendi,quũ tu finẽ facere neſcias honorandi. Quis enim locus eſt,aut dies,qui non me huius aut ſimilis gratulationis admoneat? Admoneat autem? ô inertiã ſignificationis ignauæ! Quis (inquam)locus eſt,qui nõ beneficiis tuis agitet,inflammet? Nullus,(inquã) imp.Auguſte,quin admirãdã ſpeciẽ tuæ venerationis incutiat. Non palatium,quod tu,quum terribile acceperis, amabile præſtitiſti:non forũ & baſilica,olim negotiis plena,nunc votis,votíſque pro tua ſalute ſuſceptis (nam de ſua, cui non te imperante ſecuritas?) non curia honorificis modò læta decretis, olim ſolicitis mœſta querimoniis : non publicum,in quo occurſus gaudentium plurimorum neminem patitur ſolùm gratulari : non domus, commune ſecretum:lectus ipſe ad quietem datus,beneficiorum tuorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

reputatione tranquillior: somnus, abolitor omnium,imagines tuas affert.Ista autem sedes honoris,sella curulis, glorioſa pompis imperialis officij, in cuius me fastigio ex qua mediocritate posuisti? quoties à me cogitatur,vincor magnitudine,& redigor ad silentium,nõ ingratus beneficiis,sed oppressus.Ades enim locis omnibus:nec iam miramur licentiam poetarum,qui omnia deo plena dixerunt.Spem superas,cupienda præuenis,vota præcurris,quæque animi nostri celeritas diuûm instar affectat,beneficiis præcũtibus anteceditur. Præstare tibi est quàm nobis optare velocius.Ago igitur gratias,optime imperator: ac si quis hunc sermonem meum iisdem verbis tam sæpe repetitum,inopiæ loquentis assignat, experiatur hoc idem prosequi,& nihil poterit proferre facundius. Aguntur enim gratiæ non propter maiestatis ambitum,nec sine argumentis, imperatori fortissimo. testis est vno pacatus anno & Danubij limes,& Rheni:liberalissimo. ostentat hoc dies exercitus:indulgentissimo,docet securitas erroris humani: consultissimo,probat hoc tali principe oriens ordinatus:piissimo,huius verò laudis locupletissimum testimonium est pater diuinis honoribus consecratus,instar filij ad imperium frater ascitus,à contumelia belli patruus vindicatus,ad præfecturæ collegium filius cum patre coniunctus, ad consulatum præceptor electus.Possum ire per omnes appellationes tuas, quas olim virtus dedit,quas proximè fortuna concessit, quas adhuc indulgentia diuina meditatur.Voca Germanicum deditione gentilium: Alemanicum traductione captorum:vincendo & ignoscendo Sarmaticum.Connecterem omnia merita virtutis & cognomina felicitatis,sed alia est ista materia,& suo parata secreto quum placuerit signanter& breuiter omnia quæ nouimus indicare,nec persequi, vt qui terrarum orbem vnius tabulæ ambitu circumscribunt, aliquanto detrimento magnitudinis,nullo dispendio veritatis.Nunc autem,quod dici huius proprium,de consulatu gratias agã,sed procurrunt & alię dignitates,atque in vocem gratulationis erumpũt, ac se priùs debere profitentur. Tot gradus nomine comitis propter tua incrementa congesti ex tuo merito:te ac patre principibus, quæstura communis, & tui tamẽ præfectura beneficij,quæ & ipsa non vult vice simplici gratulari,liberalius diuisa quàm iuncta, quum teneamus duo integrũ, neuter desiderat separatum.Sed illa(vt paulò antè promisi) habebũt sui muneris peculiare secretum.Consulatus hic meus orat atque obsecrat,vt obnoxiam tibi vni sinas fieri eius dignitatem, quẽ omnib,

prætulisti.Quod quidẽ & ipse sibi inuenit gradus cum clarissimo viro collega in eo honore coniunctus,nuncupatione prælatus. Consul ego,imperator Auguste,munere tuo non passus septa,neque campũ,non suffragia,non puncta,non loculos,qui nõ prensauerim manus,nec cum salutantium confusus occursu, aut sua amicis nomina non reddiderim,aut aliena imposuerim:qui tribus non circumiui, centurias non adulaui,vocatis classibus nõ intremui,nihil cũ sequestre deposui,cum distributore nihil pepigi:Romanus populus,Martius campus,equester ordo,rostra,ouilia,senatus,curia,vnus mihi omnia Gratianus.Iure meo,Auguste maxime, affirmare possum, incolumi omnium gratia qui ad hunc honorẽ diuersa vnquam virtute venerunt,venturíq; sunt(suus enim cuique animus, suum meritum,sibíque mẽs cõscia est)iure (inquam) meo affirmare possum, me mihi videri à cæteris esse secretum. Sunt quos votorum cruciat inanitas:non optaui.quos exercet ambitus: non petiui.qui assiduitate exprimunt:non coegi.qui offeruntur occasione,non affui.quos iuuat opulentia:obstat tẽporum disciplina.non emi,nec possum cõtinentiam iactare:non habui, vnum præstare tentaui, & hoc ipsum quasi meũ vendicare nõ possum.In tua enim positum est opinione, si merui.Feci sti autem,& facies alios quoque consules, piissime Gratiane, sed non & causa pari. viros gloriæ militaris: habent enim tecum vt semper laboris,ita dignitatis plerunque consortium,virtutis quàm honoris antiquiore collegio.viros nobilitatis antiquæ: dãtur enim multa nominibus,& est Roma pro merito:viros fide inclytos, & officiis probatos:quorũ me etsi non secerno numero, tamẽ quod ad honoris viam pertinet,ratione dispertio.Quartum hunc gradum noui beneficij tu Auguste constituis deferre tibi ipsi, quo alter ornetur: bona animi tui ad alienam referre præstantiã eruditionémque naturæ, quã deo & patri & tibi debes, ad alterius gratiã rectius retorquere quàm verius.Tua hæc verba sunt à te mihi scripta, Soluere te quod debebas,& adhuc debere quod solueris. O mentis aureæ dictũ bracteatum! ô de pectore candidissimo lactei sermonis alimoniam! Quisquámne tam parcus est in ostentatione beneficij? quisquã pondus gratiæ suæ vim meriti profitetur alieni? quisquam deniq; quod indulget quasi ab obnoxio deferatur,pretium mauult vocare quàm domum? Certent huic sententiæ veteres illi & Homerici oratores, subtilis deducta oratione Menelaus, & instar profundæ grandinis ductor Ithacesius, & melleo delibutus eloquio iam tertiæ Nestor

Universidad de Deusto
Biblioteca

ætatis.Sed neque ille concinnius eloquetur qui se Laconica breuitate collegit: neque ille contortius, qui cum sensibus verba glomerauit: nec iste dulcius, cuius lenis oratio mulcendo potius quàm extorquendo persuasit. Soluere te dicis quod debebas, & debiturum esse quum solueris.Auguste iuuenis, cœli tibi & humani generis rector hoc tribuebat, vt prælatus antiquis, quos etiam elegantia sententiæ istius antecessisti, vincas propria singulorum: in Menelao,regiam dignationem: in Vlysse,prudentiam: in Nestore, senectutem. Subiiciet aliquis, Ista quidem adeptus es, sed effare, quo merito? Quid me oneras suscitator? rationem felicitatis nemo reddit.Deus,& qui deo proximus, tacito munera dispertit arbitrio, & beneficiorum suorum indignatus per homines stare iudicium,mauult de subditis dedisse miraculum. Quo (inquis) merito? Ego nullum scio,nisi quòd tu piissime imperator debere te dicis: & hoc debere,latissimè pertinet,siue hoc eruditionis tuæ fœnus existimas:siue sine fœnore gloriam liberalitatis affectas: siue te pondere conceptæ sponsionis exoneras: seu fideicommissum patris exoluis: seu magnan imitate cœlesti, ostentatione suppressa dei munus imitaris. Debere te dicis.cui? quando? quo nomine? Lege syngrapham,nomina creditorem: accepti & expensi tabulæ conferantur. Videbis aliò summæ istius transire rationem,tibi cœpit deus debere pro nobis. Quid autem mihi debes, gratissime imperator? (patitur enim humanitas tua vt præter regias virtutes priuata appellatio ne lauderis.)Quid tu mihi debes? & contrà, quid nõ ego tibi debeo? Anne quòd docui? hoc ego possum verius retorquere, dignum me habitum qui docerem:tot facundia doctrináque prestantes inclinata in me dignatione præteritos, vt esset quem tu matura iam ætate subcinctum per omnes honorum gradus festinata bonitate proueheres:timere vt videreris ne in me vita deficeret,dum tibi adhuc aliquid quod deberes præstare supereset. Negat Cicero consularis vltrà se habere quod cupiat: ego autem, iam consul & senex (adhuc auiditatem meam iam fatebor) te videre sæpius in hoc magistratu, Gratiane,desidero,vt & sex Val.Coruini,& septem Caij Marij,& cognominis tui Augusti tredecim cõsulatus,vnus æquipares.Tibi plures potest ætas & fortuna tua præstare. verùm ego in numero parcior,quia tu in munere liberalior.Ipsum enim te sæpius hoc honore defraudas vt & aliis largiaris.Scis enim imperator doctissime(rursum enim vtar laude priuata)scis(inquã) septẽ ac decem Domitiani

consulatus quos illi inuidia alteros prouehendi continuando cõseruit,ita in eius auiditate derisos,vt hoc eum pagina Fastorum suorũ (immò fastidiorũ)fecerit insolentem, nec potuerit præstare felicem. Quòd si principis honoris istius temperata, & quæ vocatur aurea, debet esse mediocritas,quid priuati status hominibus? quid æquanimis? quid iã senibus erga se oportet esse moderaminis? Ego quidem quod ad honores meos pertinet,& vota saturaui: tu tamen imperator optime,tu piissime,tu, quem non fatigat liberalitas, nisi quando cessauit:tu(inquã) indulgentissime Gratiane,vt ad benefaciendũ subito es nec opinus ingenio, adhuc aliquid quod hoc nomine mihi præstetur,inuenies.Sic intellexere omnes,sic nobis ordinẽ ipse fecisti:sic amicus deo es,vt à te iam impetratum sit quod non optatur ab aliquo,& quod nondum optamus,adipiscimur. Et rursum aliquis adiiciet, aut sermone liberè, aut cogitatione liberius, Nónne olim & apud veteres multi eiusmodi doctores fuerunt? an tu solus præceptor Augusti? Immò ego cum multis coniunctus officio, sed cum pauciss imis secretus exemplo. Nolo Constantini temporum taxare collegas:Cæsares docebantur.superiora extinguam: diues Seneca, nec tamen consul, arguetur rectius quàm prædicabitur non erudiisse indolem Neronis,sed armasse sæuitiam.Quintillanus cõsularia per Clementem ornamenta sortitus, honestamenta nominis potius videtur quàm insignia potestatis habuisse. Quomodo Titianus magister? sed glorios us ille municipalẽ scholam apud Visuntionem Lugdunúmque variando, non ætate quidem, sed vilitate consenuit. Vnica mihi amplectenda est Frontonis imitatio, quem tamen Augusti magistrum sic consulatus ornauit, vt præfectura nõ cingeret.Sed consulatus ille cuiusmodi? Ordinario suffectus, bimestri spatio interpositus,in sexta anni parte consumptus,quærendum vt reliquerit tantus orator quibus consulib.gesserit consulatum.Ecce aliud quod aliquis opponat,in tanti ergo te oratoris fastigiũ gloriosus attollis? Cui talia requirenti respondebo breuiter, nõ ego me contendo Frontoni,sed Antonino præfero Gratianũ.Celebrant quidem solennes istos dies omnes vbique vrbes, quę sub legibus agunt, & Roma de more, & Constantinopolis de imitatione, Antiochia pro luxu,& Carthago distincta,& domus fluminis Alexandria: sed Treuiri principis beneficio, & mox cum ipso autore beneficij loca inter se distant,vota consentiunt.Vnus in ore omnium Gratianus, potestate imperator, virtute victor, augustus sanctitate,

Universidad de Deusto
Biblioteca

pontifex religione, indulgentia pater, ætate filius, pietate vtrunque superat. Nō possum fidei causa ostendere imagines maiorum meorum (vt ait apud Salustium Marius) nec deductum ab heroibus genus ad eorum stemma replicare, nec ignotas opes & patrimonia sparsa sub regnis: sed ea quæ nota sunt dicere potius quàm prædicare, patriam non obscuram, familiam non pœnitēdam, domum innocentem, innocentiam non coactam, angustas opes, verumtamen libris & liberis dilatas: frugalitatem sine sordibus, ingenium liberale, animum non illiberalem: victum, vestitum, supellectilem, munda, non splendida. veteribus vt illis consulibus, excepta quæ tum erant bellicarum collatione virtutum, siquis me conferre dignetur, seponat opulentiam, non derogaturus industriam.

Verùm, quoniam gratiis agendis iamdudum succumbo materię, tu orationi meæ Gratiane succede: tu Gratiane qui hoc nomen sic per fortunam adeptus es, vt nemo verius ambitione quæsierit. Neque enim rustius Metellus cognomento Pius, patre reuocato qui esset impius exulante: aut verius Sylla felix (qui felicior antè quàm vocaretur) quàm tu Gratiane, cui & hoc nomen est, & illa Metelli Syllæque cognomina: tu, inquam, Gratiane, qui hoc non singulis factis, sed perpetua gratè agendi benignitate meruisti, cui, nisi ab auo deductum esset, ab omnibus adderetur: tu ipse tibi, inquam, pro me gratiam refer: tu tuæque virtutes: bonitas, qua in omnes prolixus es, perpetuus in me: pietas, qua orbem tuum temperas, quámque in vlciscendo patruo probas, tuendo in fratre cumulas, ornando in præceptore multiplicas. Agat gratias clementia, quam humano generi impertis: liberalitas, qua ditas omnes: fortitudo, qua vincis: & mens ista aurea quam de communi deo plus quàm vnus hausisti. Agant & pro me gratias voces omnium Galliarum, quarum præfecto hanc honorificentiam detulisti. Vltrà progredior, & hoc quia debere te dicis, agat quæ optimè agere potest, vox ista quam docui. Iamdudum autem quàm grati animi, tam sermonis exigui (vt suprà dictum est) succumbo materia. neque adhuc illa perstrinxi, quæ ne infantissimus quidem, nisi idem impiissimus, eminentia per famam, & omnium gaudiis testata supprimeret. quæ supra vires dicendi meas posita cunctor attingere, aut ingrati crimine arguendus, aut temerarij professione culpandus tamen alterum quum subeundum sit, audaciam quàm maleuolentiam malo reprehendi. Tu Auguste venerabilis, distrīctus maximo bello, assultantibus tot millibus barbarorum

rum, quibus Danubij ora protexitur, comitia consulatus mei armatus exerces: tribunitia ista quòd in vrbe Syrmio gerūtur: an vt quòd in procinctu centuriata dicentur, an vt quondam pontificalia vocabuntur, sine arbitrio multitudinis, sacerdotum tractata collegio? sic potius, sic vocetur. Quæ tu pontifex maximus deo participatus habuisti? non est ingenij mei piissime imperator talia comminisci. Verba sunt litterarum tuarum quibus apud me autoritatem summi numinis & tuæ voluntatis amplificas: sic enim loqueris, Quumde consulibus in annum creandis solus mecum volutarem, vt me nosti atque vt facere debui, vt velle te sciui, consilium meum ad deum retuli: eius autoritati obsequutus, te consulem designaui, & declaraui, & priorem nuncupaui. Cuius orationis ordo lucidior? quæ doctrina tam diligens, propriis comitiorum verbis loqui, nec vocabulis moris antiqui nomina peregrina miscere? Valete modò classes, populi, & vrbanarum tribuum prærogatiuæ, & centuriæ iure reuocatę. Et quæ comitia pleniora vnquam fuerunt, quàm quibus præstitit deus consilium, imperator obsequium? Et nunc ego, piissime imperator, ne fastigium auditorij sacri dictorum tuorum timidus interpres offendam, diuinitatis tuæ propè cum piaculo verba transcurro. Quum de consulibus (inquis) in annum creandis: erudita vox, & cura solennis. Solus mecum volutarem: ô profunda altitudo secreti! habes ergo consiliatorem, & non metuis proditorem. Vt me nosti: quid familiarius? vt facere debui: quid constantius? vt velle te sciui: quid dici blandius potest? Consilium meum ad deum retuli. Et quemadmodum solus, cui præstò est tam grande consilium? an plenius cum senatu, cum equestri ordine, cum plebe Romana, cum exercitu tuo, & prouinciis omnibus deliberasses? Consilium meum ad deum retuli: non vt (credo) nouum sumeres, sed vt sanctius fieret, quod volebas, eius autoritati obsequutus: scilicet vt in consecrando patre, in vlciscendo patruo, in cooptando patre fecisti. Te consulem designaui, & declaraui, & priorem nuncupaui. Quis hæc verba te docuit? ego tam propria & tam Latina nesciui: designaui, & declaraui, & nuncupaui. Non fit hoc temerè, habet moras suas dispartitis gradibus tam matura cunctatio. Has ego litteras tuas si in omnibus pilis atque porticibus (vnde de plano legi possint) instar edicti prendere mandauero, nónne tot statuis honorabor quot fuerint paginæ libellorum? Sed ad pleniora festino. ab hac enim litterarum ad me datarum parte digressus, eò quoque descendisti vt quæreres qualis ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

me trabea mitteretur. Omne largitionum tuarum miniſterium ſolicitudine fatigaſti. Non ergo ſupra conſulatum mihi eſt adhibita per te cura tam diligens, pro me cura tam felix? In Illyrico arma quatiuntur: tu mea cauſa per Gallias ciuilium decorum indumenta diſpenſas: loricatus de toga mea tractas: in procinctis, & quum maximè dimicaturus, palmatæ veſtis meæ ornamenta diſponis feliciter & bono omine. Namque iſte habitus vt in pace conſulis eſt, ſic in victoria, triumphantis. Parum eſt, ſi qualis ad me trabea mittatur, interroges: te coram promi iubes. nec ſatis habes, vt largitionum miniſtri ex more fungantur, eligis ipſe de multis, & quum elegeris, munera tuo verborum honore proſequeris. Palmatam (inquis) tibi miſi, in qua diuus Conſtantius parens noſter intextus eſt. Me beatum, cuius inſignibus talis cura præſtetur. Hæc planè, hæc eſt picta, vt dicitur, veſtis non magis auro ſuo quàm tuis verbis. Sed multo plura ſunt in eius ornatu, quæ per te inſtructus intelligo. Geminum quippe in vno habitu radiat nomen Auguſti: Conſtantius in argumento veſtis intexitur. Gratianus in muneris honore ſentitur. Acceſſit tam impenſo beneficio tuo pondus quorundam ſciſcitatione cumulatū. Interrogatus quē priorem decerneres conſulē, nec dubitandū eſſe dixiſti tu, & qui tecū boni ſunt dubitare non poterant. Sed tamen ad hoc dictū erexerant animos, qui libenter clariſſimum virum collegam meum, quem præſentem habebat occaſio, prælatum credidiſſent: fatigantes tamen quod intellexerant, requirebant. Hic tu (ſicut mihi renuntiatum eſt) noto illo pudore tuo pauliſper hæſiſti, nō rationis ambiguus, ſed eorum dubitationem vultu & rubore condemnans, qui ſtudium ſuum interpretationis errore palpabant. Deinde illico ſubdidiſti, Quid de duobus conſulibus deſignatis quæritis quis ordo ſit nuncupationis? ánne alius quàm quem præfectura conſtituit? O felicem verecundiam tuam, cui iſta popularis ratio tam prudenter occurrit! Sciſti aliud Gratiane quod diceres, ſed propter quorundam verecundiam dicere noluiſti. Scrupuloſus hic mihi locus eſt, & propter eam quam nunquam appetiui gloriam recuſandus: quum prior renuntiatus ſim, ſatis eſt tuū tenere iudicium. interpretes valete meritorum. Neq; autem ego, ſacratiſſime imperator, in tenui beneficio gradum nuncupationis amplector. Num eſt hæc gloria ignota Ciceroni? Prætorem me (inquit) populus Rom. primum fecit, conſulem priorem. Ex ipſa eius ſententia intelligitur commendabilius ei videri, vni quàm pluribus eſſe præpoſitum. Nulla enim eſt quidem contumelia ſecundi, ſed ex duobus gloria magna prælati. Alexandri Macedonis hoc fertur, quum legiſſet illos Homericos verſus quibus Hectore prouocante de nouem ducibus, qui omnes pugnare cupiebant, vnum deligi placeret ſortis euentu: trepida vbi conceptione votorum Iouem optimum maximum totus precatur exercitus vt Aiacem vel Tydei filium, aut ipſum regem ditium Mycenarum ſortiri patiatur Agamemnonem: Occiderem (inquit) illum qui me tertium nominaſſet. O magnanimitatem fortiſſimi viri! nominari inter nouem tertius recuſabat, vbi certè pluribus antecelleret quàm ſubeſſet. Quanta hic verecundia grauaretur poſterior de duobus? Eſt enim in hoc numero arduæ plena dignationis electio, quum vniuerſis mortalibus duo, qui fiant conſules, præferuntur. qui alteri præponitur, non vni, ſed omnibus antefertur. Expectare nunc aures præſentium ſcio, & eminere in omnium vultu intelligo, quod deſiderio cōcipiatur animorum. Exiſtimant enim, quum ea quæ ad grates agendas pertinebant, ſummatim tenuiore filo (vt dicitur) deducta libauerim, aliqua me etiam de maieſtatis tuæ laudibus debere perſtringere. Quanquā me iſtam dixerim ſepoſuiſſe materiam, & in tempus aliud reſeruaſſe, nihilominus tamen vt nunc aliqua contingam, nutu & propè murmure cohortantur. Itaque faciam, quando cogunt volentem: ſed maioribus ſeparatis, tenuiora memorabo, nulla ſpe ad plenum exequendi, ſed vniuerſi vt intelligant, eorum quæ intus prædicanda ſunt, à me poſcēdam eſſe notitiam: ab aliis, dignitatem. nec excellētia, ſed quotidiana tractabo. Nullum tu vnquam diem ab adoleſcētia tua, niſi adorato dei numine, & reus voti, & illico abſolutus egiſti lautis manibus, mēte pura, immaculabili conſciētia, &, quod in paucis eſt, cogitatione ſyncera. Cuius autem vnquam egreſſus auſpicatior fuit? aut inceſſus modeſtior? aut habitudo cohibitior? aut familiaris habitus condecentior? aut militaris accinctior? in exercendo corpore quis curſum tam perniciter incitauit? quis palæſtram tam lubricus expediuit? quis ſaltum, in tam ſublime collegit? nemo abductius iacula contorſit: nemo ſpicula crebrius iecit, aut certius deſtinata percuſſit. Mirabamur poetam qui infrænes dixerat Numidas: & alterum qui ita collegerat, vt diceret, in equitando, verbera & præcepta eſſe fugæ & præcepta ſiſtendi. Obſcurum hoc nobis legentibus erat: intelleximus te videntes, quum idem arcum intenderes, & habenas remitteres:

aut equum segnius euntem verbere concitares, vel eodem verbere intemperantiam coerceres. Qui te visi sunt hoc docuisse, non faciũt: immò qui visi sunt docuisse, nunc discunt. In cibis autem cuius sacerdotis abstinentior ceremonia? in vino, cuius senis mensa frugalior? Operto conclauis tui, non sanctior ara vestalis, non pontificis cubile castius, nec puluinar flaminis tam pudicum. In officiis amicorum, non dico paria reddi: anteuenis. & quoties in obsequendo præuenimus, erubescis pudore tam obnoxio quàm in nobis esse deberet ab imperatore præuentis. In illa verò sede, vt ex more loquimur, consistorij, vt ego sentio, sacrarij tui, nullus vnquam superiorum aut dicenda pensius cogitauit, aut consultius cogitata disposuit, aut disposita maturius expediuit. Et aliqua de oratoriis virtutibus tuis dicerem, nisi vererer mihi gratificari. Non enim Sulpitius acrior in concionibus, nec maioris Gracchi commendabilior modestia fuit, nec patris tui grauior autoritas. Qui tenor vocis quum incitata pronuntias? quæ inflexio quum remissa? quæ temperatio, quum vtraque dispensas? quis oratorum læta iucundius, facunda cultius, pugnantia densius, densata glomeratius aut dixit, aut, quod est liberum, cogitauit? Vellem, si rerum natura pateretur, Xenophõ Attice, in æuum nostrum venires: tu, qui ad Cyri virtutes exequendas votum potius quàm historiam commodasti, quum diceres, non qualis esset, sed qualis esse deberet. Si nunc in tempora ista procederes, in nostro Gratiano cerneres quod in Cyro tuo non videras, sed optabas: atque ista omnia quasi punctis quibusdam acuminata signaui. Si facundia pro voluntate suppeteret, quanquam non copiosius exequerer vbertatem stilo rerum magnitudine suggerente. sed nec huius diei, nec huius ista materiæ. Qui dicturi estis laudes principis nostri, habetis velut seminarium vnde orationum vestrarum iugera compleatis. Ego ista perstrinxi, atque (vt sciunt omnes) possum videri familiaris notitiæ secretus interpres, domestica istæc non tam prædicare quàm prodere. Atque vt ista dixi de cognitis mihi, atque intra aulam familiaribus, possem & foris celebrata memorare, nisi omnia omnes & separatim sibi quisque nouisset. Possem pari breuitate dicere superiora. Emendatissimi viri est pigenda non facere: at tu nunquam pœnitenda fecisti, & semper veniam pœnitentibus obtulisti. Pulchrum est indulgere timentibus, sed tu perpetuæ bonitatis e dictis occurristi omnibus, ne timerent. Magnificum largiri honores: tu honoratos & liberalitate ditasti. Laudabile

est imperatorem faciles interpretantibus præbere aditus, nec de occupatione causari. tu confirmas adire cunctantes, etiam querimoniis explicatis, nequid adhuc sileatur interrogas. Celebre fuit Titi Cæsaris dictum, perdidisse se diem, quo nihil boni fecerat: sed celebre fuit, quia Vespasiani successor dixerat, cuius nimia parsimonia & austeritas vix ferenda, miram fecerat filij lenitatem. Tu Valentiniano genitus, cuius alta bonitas, præsens comitas, temperata seueritas fuit, parto & condito optimè reipubl. statu intelligis posse te esse leniss̃imum, sine dispendio disciplinę. Neque verò vnum aliquod bonum vno die præstas, sed indulgentias seculares per singula horarum momenta multiplicas. Vel illud vnum cuiusmodi est, de condonatis residuis tributorum? quod tu quàm cumulata bonitate feciſti? Quis vnquam imperatorum hoc prouinciis suis aut vberiore indulgentia dedit, aut certiore securitate prospexit, aut prudentia cõsultiore muniuit? Fecerat & Traianus olim, sed partibus retentis: non habebat tantam oblectationem concessi debiti portio, quanta suberat amaritudo seruati. Et Antoninus indulserat, sed imperij non beneficij successor inuidit, qui ex documentis tabulisque populi condonata repetiuit: tu argumenta omnia flagitandi publicitus ardere iussisti. Vidêre in suis quæque foris omnes ciuitates conflagrationem salubris incendij. Ardebant stirpes fraudum veterum: ardebant seminaria futurarum. iam se cum puluere fauilla miscuerat: iam nubibus fumus inuoluerat, & adhuc obnoxij in paginis crematis ductus apicum, & sestertiorum notas quum iuuantia de ratione cernebant: quod meminerant lectum legi posse, & verentes. Quid te imperator Auguste, indulgentius? quid potest esse consultius? quæ bona præstas, efficis ne caduca sint: quà mala adimis, prospicis ne possint esse recidiua. Hæc prouincialibus indulgentiæ bona: quid illa nostro ordini? quid illa militibus Antoninorum comitas fuit? Et iam inde Germanicorum cohorti amicorum, & legionibus familiaris humanitas? Sed ego nolo beneuolentiam tuam aliorum collatione præcellere. Abundant in te ea bonitatis & virtutis exempla, quæ sequi cupiat ventura posteritas: &, si rerum natura pateretur, adscribi sibi voluisset antiquitas. Necesse est tamen aliquid comparare, vt possit intelligi bona nostra quo præstẽt. Aegrotantes amicos Traianus visere solebat, hactenus in eo comitas prædicanda est: tu & visere solitus, & mederi, præbes ministros, instruis cibos, fomenta dispensas, sumptum adiicis medelarum: consolaris

Universidad de Deusto
Biblioteca

affectos, reualescentibus gratularis:in quot vias de vna eius humanitate progrederis? Legionibus vniuersis, vt in communi Marte euenit,siquid aduersi acciderat,vidi te circumire tentoria:satin' saluæ,quærere:tractare vulnera sauciorum, & vt salutiferæ apponerentur medelæ,atque vt non cessaretur instare. Vidi quosdam fastidiẽtes cibum,te commendãte sumpsisse : audiui confirmantia ad salutem verba profari, occurrere desideriis singulorum. huius sarcinas mulis aulicis vehere:his specialia iumenta præbere, illis ministeria perditorum instaurare lixarum : aliorum egestatẽ tolerare sumptu: horum nuditatem velare vestitu:omnia agere indefessè & benignè, pietate maxima,ostentatione nulla: omnia præbere ægris, nihil exprobrare sanatis. Inde cunctis salute nostra charior factus meruisti vt haberes amicos,obnoxios,promptos,deuotos, fideles in æuum omne mansuros,quales charitas potius quàm fortuna conciliat. Cõcludam deinceps orationem meam,piissime Auguste,sermonis magis fine quàm gratiæ. Namque illa perpetua est,& spatio non transmeabili terminum calcis ignorat: flexu tamen paruo,nec à te procul conuertar ad deum. Aeterne omnium genitor,ipse non genite opifex,& causa mũdi,principio antiquior,fine diuturnior: qui templa tibi & aras penetralibus initiatorum mentibus condidisti : tu Gratiano, humanarum rerum domino, eiusmodi semina nostri amoris inolesti,vt nihil in digressu segnior factus meminisset & relicti,illustraret absentem,præsentibus anteferret, dein, quia interesse primordiis dignitatis per locorum interualla non poterat , ad solennitatem condendi honoris occurreret beneficiis, ne deesset officium.Quæ enim memoria,memoria (inquam) transcursum tantæ celeritatis vel in audacibus Græcorum fabulis commenta est? Pegasus volucer actus à Lycia non vltra Ciliciam permeauit: Cyllarus atque Arion inter Argos Nemeámque senuerunt : ipsi Castorum equi, quod longissimum iter est, non nisi mutato vectore transcurrunt:tu Gratiane,tot Romani imperij limites, tot flumina & lacus, tot veterum interscpta regnorum,abusque Thracia per totum (quã longus est) locum Illyrici, Venetiam,Liguriámque & Galliam veterem,insuperabiliaRhetiæ,Rheni accolas,Sequanorum inuia,porrecta Germaniæ , celeriore transcursu quàm est properatio nostri sermonis,euoluis : nulla requie otij,ne somni quidem aut cibi munere liberali,vt Gallias tuas inopinatus illustres, vt consulem tuum quanuis desideratus anticipes, vt illam ipsam quæ auras præcederæ

solet,famam facias tardiorem : hoc senectuti meæ, hoc honori à te datum , supremus ille imperij & consiliorum tuorum deus cõscius, & arbiter,& autor,indulsit vt sellam curulem, cuius sedem frequenter ornabis, vt prætextam meam purpuræ tuæ luce fucatam, vt trabeam non magis auro suo quàm munere tuo splendidam , quæ ab Illyrico sermonis dignitas honestauit, apud Gallias illustriora præstares:quæstorem vt tuum , præfectum vt tuo prætorio , consulem tuum:&,quod adhuc cunctis meis nominibus anteponis,præceptorem tuum,quem pia voce declaraueras,iusta ratione prætuleras, liberali largitate ditaueras,augustæ dignationis officiis consecrares.

DIXI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX OMNIVM QVAE HISCE IN PLINIVM COMMENTARIIS NOTATV DIGNA CONTINEri visa sunt.

Atque vbi .p. literam post numeros habebis adnotatam, recurre ad Panegyricum Traiani.

A præpositio aliquãdo causam, aliquando post signific. 258
Acanthus qualis herba 303
Abrogare quid sit 122
Achaia pro Peloponneso 495. item de ea 505. ubi & de Corintho
Acil⁹ Glabrio pater & fili⁹ itẽ alter 39
Acilij plures, & quis eorum præstantissimus 192
Acroamata, & per contractionem acromata, quid dicantur, ubi multa scitu dignissima 398
Actio quid sit, an differat ab oratione 57
Acta quid sint, ubi de Senatusconsultorũ publicatione & confirmatione 328
Actor quis dicatur 140
Actum est, desperationis uerbum 56. p.
Actus pro actione, ubi de alijs suis significationibus 634
Acumen quid in altercatione, quantum ualeat, & quid ipsam adiuuet 3
Adoptati cognomen adoptantium quomodo lege sortirentur 1
Adoptare quomodo utilius sit quàm gignere 14. p.
Adoptionis ius quale, ubi de adoptione eiusque generibus multa scitu digna 315. 316
Adrianus quomodo non destinatus imperium affectauerit. 78. p. quomodo imperator creatus præter sententiam Traiani 167. eius in cognoscendis causis ratio 276
Adulterium propriè quid dicatur, cum stupro aliquando confundi 396. ubi adulterij accusatio ad quem imprimis pertineat
Aduocatos quos intelligere debeamus 67
Aduocemur quando 253
Aduocatione uiris studiosis interdicere pœnam esse 327
Aduocatus commune uerbum tam accusatori quàm defensori 108
Aegyptus quæ miranda habeat 496
Aemulatorem & imitatorem à Secundo confuse sumi, ubi quid alterum ab altero differat 3
Aemilia gens quem suæ stirpis autorem asserat 589
Aemilia uia cur sic dicta, quò ducat, quomodo facta 530. ubi & de alia eiusdem nominis
Aerarium quid 107
Aestuarium quid sit 552
Aetas hominis in tria tãtùm diuisa 263. 264. 16. p.
Aeuum quid sit, & unde dicatur 265
Affici quid sit 142. Latinis pro quo sumatur 256
Afranij Dextri serui eo mortuo quomodo

tractatu ubi de Aristone Iurisconsulto 478
Africanis cognomen unde 463
Agathiæ de Zenone uersus recitantur & explicantur 386
Ager domino propinquus cur optimus, ex Columella 71. item de agri commoditate 71.72
Agon gymnicus ubi primum factus, & quando plures facti 259. ubi multa super dictione agon notanda
Agrorum quinque genera ex Varrone, & eorum explicatio 599
Alacer siue alacris quis dicatur ex Pediano 24.p.
Alexandrina urbs quando & à quo condita, & cuius magnitudinis fuerit 569
Alica præstantissima ubi fieri solita, quo modo fieret, & quot sint eius genera 41.42
Alcæi Græcum epigramma in laudem Titi ponitur & Latinè redditur 506
Alsiensis villa 360. & seq.
Amastris ciuitas quæ sit & ubi sita 634. & seq.
Ambitio quid sit 23
Amerina oppidum 496
Amicitiæ firmissimæ quæ sint 52 358
Amicitiæ pulchra definitio, ubi, quomodo amandum, quidque amor ab amicitia differat 152. & seq. p.
Amici quomodo monendi & obiurgandi si opus sit 505
Amisus ciuitas qualis & ubi sita cum eleganti historia ex Appiano 628
Amnis unde dictus 147.p.
Amor timore efficacior 257. quomodo recto iudicio aliquando obsit 268. Tres amores à Platone recensentur 154.p.
Amœna quæ dicantur 297
Amphitheatrum quid sit & cur sic dictum 298.299
Anceps quid sit, pro mortifero poni 19
Animi summa intentio & summa remissio quid efficiant 8
Animus quando maxime intendatur 24
Anio fluuius unde ueniat, quos agros alluat, ubi Tyberim ingrediatur 489
Annales quid dicantur, quidque contineant 102.p.
Annulorum ius quale fuerit, ubi ad quæ tempora sine annulis fuerint Romani, aliaque scitu digna 464
Annulorum ferreorum olim usus, ubi de aureis iterum 464.465
Anus Attica qua ratione Demosthenem cognouerit 538
Annij tres recensentur 124
Annona quã uariè sumatur 36. & seq.p.
Antæia cuius filia fuerit 523
Antigenidæ tibicinis ad discipulum elegans dictum 428
Antiqui parci 66
Antiquum pro uenerando 313
Antiquos supra mille annos dici 507
Apamea Bithyniæ ciuitas ubi sita 597
Apenninus mons qualis 297
Apodiærium quid & unde 306
Apelles quando opera sua proponere solitus esset 27. ubi prouerbij ne sutor supra crepidam origo
Appellandi ius quàm æquum & necessarium, ubi quid appellatio 70
Apuleij locus & aliorum, ex autoritate Prisciani emendatur pro Lælio Liuius 335
Aquilex quis dicatur, ubi de aquæ ductibus & aquarijs multa 588. & seq.
Aquilius Gallus 17
Ara & altare quid differant, ubi de ritu sacrificiorum 3.p.
Aratus quis fuerit, quando uixerit, quos præceptores habuerit, item alia non negligenda 311

Arbusta quæ dicantur 300
Architectus quis sit, unde dicatur, quanta sit eius disciplina 593
ἀρχέτυπον quid 57
Area quis locus in ædibus 126.127
Arena pro agendi usu 364
Aristænetus qualem hominem conuiuiis suis introduxerit, ubi de Alcidamante Cynico ridiculum 532
Armorum meditatio per quem militibus primùm tradita 24
Arrianus Altinas quis fuerit, ubi Arriani plures 2
Arriæ tres 187
Artium quatuor genera ex Possidonio 355
Artemisium ciuitas ubi 548
Artemidorus cuias fuerit 186. quos libros scripserit: ubi & de alio Artemidoro
Aruspices qui sint 560
As antiquis qualis fuerit 143. quomodo usurpent Iurisconsulti 41. item quomodo alij
Assis nomine quid comprehendatur 279. ubi eius partes ponuntur & explicantur
Asiæ totius flumina præstantiora quæ sint 26 p.
Asinius Bassus uir optimus 160
Asinius Pollio 55.282
Athenodorus Philosophus Tarsensis qualis, ubi pulchrum eius stratagema 443.444 ubi & alius Athenodorus
Atrium quæ pars in domo sit, & unde dicatur 126
Atticè dicere quid sit, ubi de Attico dicendi genere multa 80
Attilius Scaurus Secundi amicus, ubi & de Terentio Scauro 325
Auaritia Romanorum maxima describibitur 250.251
Auaritia quomodo hominibus natura inhæreat 20
A. Cluentio quid inuidiam maximam pepererit 56
Augurium optimum quod sit, ubi Græca ponitur sententia 51
Auguriis quantum crediderit antiquitas 140.p.
Augustus cur à Suetonio potissimum laudatus 36.37
Augustus quid sit, quomodo Octauius sibi hoc nomen assumpserit, & demum ad alios imperatores uenerit 102
Aug. Cæsar quomodo iocos affectauerit, quidque scripserit 288
Augustum quid sit ex Pausania, ubi de Octauio iterum 102
Auidij duo ponuntur 390.391
Auocamentum quando propriè dicatur 148
Auræ expositio 298
Aureliæ duæ 145
Auspicia quomodo & quo tempore capi solita 162
Autoritas definitur 23
Autores optimos semper imitandos esse 14
Autorare quid sit, quid exautorare, ubi de adulteris in militiam non suscipiendis & ratione procedendi iudicio contra adulteros 395
Auunculus quis sit, & unde dici putent nonnulli 315

B

BAiarum portus ubi & qualis 147.p.
Balnea & balneæ quid differant Varroni 7
Balineum potius quàm balneum dici. ibidem
Balineum & oleum olim publicè dari solitum 581
Baptisterium quid & unde 130
Bellus pro festiuo 266

Beneficiarij milites qui dicantur 580
Bibliotheca Latinè libraria, ubi quis librarius dicatur 269
Bibuli sententia de Ptolomeo reducendo quomodo diuisa fuerit 480
Bigæ & quadrigæ argenteæ olim 618
Blatera Martialis carmine notatus 511
Boletorum usus olim & præstantia 18
Bona quorum ad hæredes peruenire non poterant 101
Boni consulere rarissimus dicendi modus secundum Fabium 422
Bonitas Latinam dictionem esse, & à probatis usurpatam autoribus 566. & seq.
Bosphorus duplex & ubi uterque, & unde sic dictus 610
Brocchi duo recensentur 612. ubi qui brocchi dicerentur
Brixia ciuitas ubi & à quibus condita 38
Bruti plures breuiter enumerantur 49
Brutius Præsens: quantæ autoritatis fuerit 408
Bulbi radix cruda esui optima 42. ubi quot sint bulborum genera
Buxus arbor, qualis, ubi crescat, ubi quomodo neutrius generis inueniatur 302
Byzantium 595

C

CAecilius Secundus Comensis fuit, eiusque maiores 1. eius nomina ex antiquis marm. ibidem. Demosthenis fuit imitator 2. uenandi studium 15. 16 Bethycos sæpius defendit 16. in audiendis recitatoribus assiduitas 37. magnam famam assequitur 264. 265. ubi quomodo sub Domitiano periclitatus sit & cur, quod ad senium peruenerit 265. comœdias quot scripserit & quales 282. iterum quomodo pro Bethycis egit 392. 393 quam gloriam reportauerit ex actione pro Variola 401. ubi quæ fuerit Variola. quid iuuenis scripserit 409. Vergiliana carmina suis scriptis libenter inserit 433. 434 ubi quomodo Tacito in eloquentia proximus ostenditur, iterum quomodo sub Domitiano in periculo fuerit 481. quod dicendi genus probauerit in oratore 540. usque ad finem 541. ubi Homeri uersus aliquot explicantur, & ex orationibus Demosthenis loci multi citantur. quando præfectus ærarij 565. quæ Traiano de Christianis scripserit 630. & seq. Cõsul designatus Traiano gratias agit, ubi totius Panegyrici argumentum habetur 1. & seq. p.
Calpa fluuius Nicomediæ 594
Cnius Caluisius Secundi amicus, ubi de Caluisiana actione & alijs Caluisijs 35
Cæcilij multi Plinij tempore 253
C. Memmius literarum Græcarum studiosus quomodo Latinas contempserit, qualis orator fuerit, ubi de L. Memmio 287
C. Lentulus orator qualis ubi & de alijs Lentulis 287
C. Cassius Longinus quis & qualis fuerit, ubi quomodo & quare in exilium missus 438. 439
C. Proculus quomodo bis uictor iugulatus sit 484. & seq.
C. Lælij summa sapientia 159
Calceorum olim usus, ubi quid sit calceos sumere 408
Caligula illustrium uirorum statuas quomodo euerterit, ubi de quodam Cassio damnato 49
Calculus albus & niger apud ueteres quo in usu fuerint, & qualis sit locutio 5
Calculi cur pro supputatione sumantur 457
Calculus, calculare calculator 142
Calore laxari corpora 306
Calphurnia Secundi uxor uiro legenti candelabra tenebat, ubi de ea eiusque in studia mariti affectu multa 256. & seq.
Calphurniorum domus qua re celebris 336. ubi de ea familia quædam non contemnenda
Calumnia quid sit, quid calumniari, & quæ poena olim calumniantibus proposita 398
Camillus legatus quid tentauerit 196
Campus prato qualis sit dandus 300
Campaniæ breuis commendatio 170. ad otium & uoluptatem quàm apta sit, ubi de situ & urbibus eiusdem 352. à terræ motibus nunquam est secura 378
Caninio Celere quomodo Antoninus usus sit 400
Canities in quibus uenerabilis sit 8. p.
Capito poeta ab Athenæo citatus 49
Capitis accusatio quæ sit ex Labeone, item quæ capitalia iudicia 278
Capito quid à Traiano impetrauerit 477
Capillos tondere Suidæ quid portendat 446
Capreæ insula, ubi quomodo Tiberio grata fuit 379
Carycæ quid sint, ubi de earum olim nobilitate 17. 18
Carystus oppidum quale, ubi & quare præcipuè nobile 309
Carsulani siue Carseoli populi ubi 9
Cassiorum plurium breuis & iucunda enumeratio 49
Cato quomodo eloquentia sui seculi contentus non fuisse dictus sit 14
Cato censorius qualis orator & cur Cic. non probetur 54
Catonis ebrietas 190
Cataracta quid, ubi de Nili Cataractis multa notatu dignissima 609
Catilius Severus quis & qualis, quantúsque fuerit, ubi de uarietate nominis 65
Catulli impudicum carmen 248
Catullus Messalinus adulator temporibus Domitiani 261 quomodo mortuus sit, itémque alia ibid.
Cauædium siue caua ædium quis locus in ædibus 127
Causa minor maiori cognitioni præiudicium non affert 276
Causas agere sine precio quàm sit honestum ex Fabio, ubi Cn. Titij lex ponitur 327. 328
Causa una à pluribus olim defendi solita 102
Causæ quando iudicis culpa impedirentur ex Fab. 58
Centumuiralia iudicia quid iudicarent, & unde sic dicta 11
Centumuiri cur dicantur cùm sint plures, ubi de illo iudicio, constitutione, ordine 401
Centumcellæ qualis locus sit 394 ubi Blondus reprehenditur de nomine differens de centumcellis iterum 399
Censorum potestas quanta fuerit 527
Centesimas usuras maximas fuisse, ubi multa non negligenda 548. & seq.
Cereales multi 101
Cerualia quid 374
Cernere hæreditatem pro adire 618

Universidad de Deusto
Biblioteca

Certamina Gymnastica qualia fuerint, & cur instituta 644
Ceruleus color maris proprius & qualis sit 496
Ciceronis epistolæ familiares per quem ordine digestæ 2
Cicero quæ in oratore improbet 62. eius eloquentiæ breuis commendatio 55. Lasciuos uersus quomodo scripserit 282 ad carmen puer inclinatus fuit 194. ubi qualis eius pro Archia poeta oratio, quos poetas Græcos Latinos fecerit ibid.
Cinædus quis dicatur, & unde deriuetur illa dictio 531
Cymbæ, corbes & corbitæ cuius generis nauiculæ 497
Circi descriptio 303
Circenses ludi in cuius honorem instituti, cúrque sic dicti, ubi quomodo Græcis mater deorum uocetur 515
Circumscriptores, circumscriptum, circumscriptio quid 492
Claudius Nero plurimum studijs deditus, Græcè Latinéque peritus 36 quem pecuniæ modum aduocatis posuerit 345 aleæ lubenter lusit, & de ea librũ edidit 149.p. quomodo ipse & Otho militum fauorem promeriti sint 8.p. quomodo Claudius post mortẽ consecratus 20.p. ubi de eius impietate quædam
Classis Miseni & Rauennæ ab Aug. locatæ quis usus 369. ubi multa scitu dignissima
Classiarij qui dicantur 370
Clauus medicis quid sit 168
Clementes innumeri Plinij temporibus, ubi quis Atrius Clemens & cuias 25
Clementia quid sit, & quantum imperatorem decoret 144.p.
Cleopatræ cœna quotidiana cur à Plinio corollarium, uocetur 438
Clepsydra quale uasculum, quis eius usus, unde dicatur, item alia multa de eius significatis 69.70 ad quod libet temporis spatium disponi 104
Clientes 40. & seq.p.
Clitumnus fluuius ubi & qualis, quales boues se potentes faciat 470. eius totam & iucundam descriptionem habes inde usque 473
Clitumnus deus per sortes fatidicus ubi de sortibus quædam notanda 472
Climatericum tempus, id est, difficile 143 ubi multa scitu dignissima
Cloaca quid sit, & unde dicatur 635
Cluuius Rufus quis & qualis fuerit quidque scripserit 534
Cochlea quale animal sit, cur Latinis sic dicatur, & quæ sit appellatio Græca 41
Codicilli pro epistolis, ubi de uerbi huius origine 124
Coenatio quis locus in ædibus, ubi & de cœnatorio 131
Comœdus quis dicatur 42
Comœdiarum actus cantu interdi solitos fuisse 338
Comœdia noua qualis sit & quid tradiderit 382
Comam alere ueteres non soliti quando alias promitterent & barbam 446
Commeatus pro discedendi facultate uerbum historicis frequentissimum 571
Commentarij quid 165
Comitium quid sit, & quotuplex 208
Comitiorum die quo consul renunciandus erat, qualibus uterentur uerbis 116
Comessatio quid dicatur & unde 101. & seq.
Comum prius mediocre oppidum quomodo accreuerit, ubi quid ipsum nobilitet 5.6 huius ucina oppida recensentur 358
Compedes unde dici putet Marcellus 548
Comperendinationes quando permissæ, quando sublatæ 58
Comperendinatio quid sit, ubi de damnationis notis & absolutionis multa 344
Concordiæ ædes ubi Romæ, quãdo, à quo uota & ædificata, quando & quomodo restaurata 278 ubi quomodo super ea re dissẽtiẽtes autores reconciliari possint
Conceptos uulgò, id est nothos, quomodo Imp. in Instit. uocari iusserit 611
Conditorium pro sepulchro 362
Conscientia uirtutis quale sit iudicium 22
Consulum alter quomodo uniuerso senatui præesset, quomodóque Græcè diceretur, ubi & de Præsidibus 102
Coss. designati in honorem principis aliquid decernere soliti 389
Consule absente nihil in Senatu agi potuisse 115.p.
Coss. uter comitia proponeret 123 ubi de Interregis creatione obiter
Consulares qui dicerentur, ubi notatur Saturninus 77
Conspirare in bonam partem ponitur 246
Contentio dicendi ubi consistat 4 ubi quomodo diuiserit Cicero
Contentio quid sit 141 duplex ab Hesiodo posita, & utra melior 173
Contrarium à diuerso quomodo distinguat Aristoteles 484
Controuersia quid sit ex Seneca 80 ubi quomodo Cic. uocauerit, quid modo cõtrouersiam uocamus aliáque multa
Contumeliã pati quis non possit 360
Contubernium, contubernales de quibus dicantur 4 & seq.
Conuentus fieri solitos in singulis prouincijs 604
Copia nimia in oratore cur sterilitate laudabilior ex Fabio 63
Corinthia uasa qualia, ubi de Corintho eiúsque destruct. 149
Corn. Tacitus quantæ olim fuerit autoritatis, quomodo quotiésque libri sui singulis annis transcripti 53
Corn. Nepos Cic. familiaris, ubi quid scripserit 269.270
Corn. Minutius Brixiensis 435
Corn. Scipio quomodo iuuenis in castra ductus breui magnam laudem sit consequutus 478. & seq.
Cornutus Tertullus Secundi collega, quis & qualis fuerit 106
Cornelius Rufus quis, & qualis, & quàm Secundo amicus 32 Domitiano quomodo superuixerit 33
Corollarium quid sit 438
Corpus pro factione, ubi de collegijs & factionib⁹ ab Imperatoribus uetitis 644
Corpus omne musculosum cæteris anteponi 167
Corrigere plus est quàm emendare 351
Corrigere aliena delicta quomodo conueniat 501
Cothurnus quale genus calceamenti 517 & de soccis 518
Crassius Pisonis frater quo accusante occisus sit 11
Cubitus quænam sit mensura 594
Cultus in oratore esse qui debeat 363 & f.
Cuniculus quid sit, ubi de animali eiusdem nominis 608
Cursor propriè quis dicatur 423
Cybele cuius mater fuerit, & cur magna mater dicta sit 599
Cymbala quid & unde sic dicantur 122

D

DAcicum bellum quale fuerit; quis inchoauerit, quíque finiuerit

459 ubi de Domitiani impietate multa
Dacorum Regis quomodo nominetur 460
Danubius ponti iunctus ibid.
Danubius, alias Ister quis & qualis fluuius 23.p. ubi de eius natura & in mare influxu multa
De præpositio in compositione quid efficiat 349
Decuriones in municipiis qui essent, ubi quantus eorum census esset & quæ potestas 22. eorum facultates quantæ essent 52. quæ eorum fuerit causa, aliáque satis digna ibid.
Decumare uerbum, apud historicos frequens, quid significet 457
Decibalus Dacorum rex quomodo se interfecerit, ubi quomodo ad Traiani pedes procubuerit, & ad Senatum legatos miserit, &c. 459.460
Delatores per Titũ urbe expulsi 63.p.
Democritus cur se oculis priuauerit, ubi quomodo animus tenebris alatur 556
Demosthenes egregius uerborum fabricator 3. eius laus ex Ciceron 54. & seq. ubi quomodo Ciceronem fecerit. ex Fabio, eius oratio pro Ctesiphonte qualis 84. & 403. contra Midiam quàm sit elegans, & quis fuerit ille Midias 449
Denunciare quid sit 354
Denarius quot æreorum esset 110
Deprecari quàm multa significet 106.p.
Delphinis apud Hipponem puerum dorso excipientis & transuehentis elegans historia 552 & seq.
Delphinum Simon uocem agnoscere 553
quàm mansuetum animal sit ibid.
Deprecatio ubi locum habeat 271
Designare quid sit, & qui designati 253
Destinare, designare 524
Dextri tres numerantur 326
Dicta in ædificio qualis locus sit 131
& 304 quo tempore in illa uersarentur antiqui 307
Dicare & dedicare propriè quid sit 599 & 20.p.
Dicax quid sit & dicacitas, undéque utrunque 266
Dicere propriè quid sit 56
Dicendi ex tempore facultas quàm utilis & honesta 79
Dicendi genus maioribus cur copiosum 513
Diones plures recensentur 622
Diem Romani quomodo inciperent 148
Dispicere pro cognoscere, ubi quid Donato & Seruio significet 13
Dij Romanæ urbis præsides quot fuerint 166
Diplomata quid sit 596
Dogmata quorum propriè dicantur 26
Dolor recens quàm impatientes reddat homines 463
Dolorem suam quandam etiam habere uoluptatem 488
Domitianus studijs inimicus fuit 432
Domitiano imperante quã periculosum fuerit uel de minimis rebus sentẽtias dicere 481. qualis sæuitia fuerit ibid. quot annis imperarit ibid. quomodo deus dici uoluerit 4.p. pulcher fuit & formosus 5 p. quid ei per somnium obiectũ sit 10.p. eius mortẽ quo animo milites tulerint ibid. ubi de Neruæ constantia. eius falsi triumphi 32.p. cõsobrinos cur interfecerit 87.p quos & quales & quàm nulla de causa in exilium egerit. ibid. quomodo secretum captaret 88.p. Clementem cur interfecerit ibidem. ubi quæ suæ mortis autores & adiutores. à Miseno ad Auernum lacum quomodo piscinam incohauerit 93.p. Septembr. Nouembrémque
brémque mensem suo nomine cur appellauerit 103.p. eius summa desidia & laboris impatientia 146.p. scena histrionibus quomodo interdixerit, & mares castrauerit 149
Domitius Nero quid puer scripserit, quidque imperator 289
Domitij Afri ampla & elegans historia 121
Donatio Vlpiano quid propriè dicatur 276 quomodo inter uiros fieri possit 487
Donum & munus quid differant 329
munus quot modis dicatur ibid. cum aliis differentijs ex Iurec. ibid.
Dormire in dextram aurem, prouerbium 271
Duumuiratus unde dictus & ubi fuerit 260

E

Ecce, aduerbium, aliquid nouæ adferre 271
Echini optimi ubi, quod genus animalis sit 43
εἰδύλια quid sint 249
Elephantes aquam exhorrere 6
Eloquentiam quæ maximè commendent 422
Eloquentissima Romæ tempora quæ fuerint 476
Enixus ad quid referatur 258
Encolpus nomen amato puero conueniens unde 455. ubi duo Encolpi recensentur
Epistolis suis ueteres quid præponere soliti 31
Epistolæ ueritas quæ sit 40. & seq.
Ephesus ciuitas qualis & ubi sita 395
Equestris ordo qualis & quomodo à Seuero uocatus 39
Equitum Rom. census quantus fuerit, ubi explicatur Horatij locus in Epist. 52
Equites cur splendidi uel illustres appellati 275. & seq.
Eranus quid sit, & unde dicatur 628
ἐρανοπαίγνιον ubi quid & παιγνία & quis scripserit 334
Eruditio quid sit, & quomodo de multis significetur 15
Erutius siue Euritius quis & qualis 44
Etesias æstate tantummodo flare, ubi quando exorientur & unde flent 576
Etiam pro quamuis, ubi alia eius significata 19.20
Euentum de rebus iudicare & decernere 346
Eumolpus poeta & citharœdus ante Homerum 622
Euphrates fluuius 26.p.
Euripus quid sit 6
Execrationem omnem turpem esse 101.p. ubi de Atteij execratione aduersus Crassum
Exedra quid sit, quomodo olim Græci uocarint, & ubi fieri debeat 619
Exerere pro exercere, ubi quid propriè significet 470
Exhæredatio filium à possessione contra tabulas summouens quæ sit 276
Exemplum quid sit 39
Exemplum & exemplar quid differant 330 & seq.
Exemplorum uis & proprietas quænam sit 480
Exirent rei pro dimitterentur audax locutio 278
Expectare mala durius esse quàm pati 490
Expositos infantes pro necatis haberi, ubi multa de Iurisconsultorum libris 611
Exulcerat uerbo quomodo utatur Secundus 32 ubi qui lugendi sint post mortem spontaneam ex Vlp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

F

FAbius Maximus quoties consul & dictator fuerit 110
Fabricius Veiēto qualis & quo tempore fuerit 261 ubi quomodo expulsus & libri eius exusti
Facere paria elegans dicendi modus pro quo 433
Facetum circa quæ consistat, ubi quis facetus dicatur, & quid à dicace differat 25
Faciem pro aspectu etiam de inanimis dici 299.300
Factio pro quo sumatur 14
Factiones aurigarum olim Romæ quomodo distinguerentur 516 ubi quid sit Prasinum
Facundia qua re renouetur & confirmetur 417
Felicitas in quot partes diuidatur à Platone 136.p.
Felix & beatus quid differant, ubi quid beare, quotuplex felicitas & alia notanda 8
Ferentarij equites qui dicantur, ubi uariæ eorum species 158
Festinandum oratori apud quos iudices sit 350
Feriæ Ioui dicatæ, quot earum genera, quidque per eas licaret agere 57
Fictor & figulus quis sit 27
Ficus Chiæ præstantia 18
Firmum castellum ubi 376
Firmus sub Antonino quidam, item & alij à Tacito & Secundo recitati 51 & seq.
Fisci quomodo aduocatum & procuratorem haberet 65.p.
Flacci plures recensentur 280. & seq. ubi etiam de multis calphurnijs
Flagitium quid sit, & quod ab eo uerbum 10
Flamines XXV. & quis inter eos summus 114
Flumen unde dictum 147.p.
Fluuium omnem olim proprium habuisse deum 472
Fœminæ dotatæ cur ad sobolem creandam necessariæ 40
Fœminæ multæ quæ claris uiris dedecus pepererunt narrantur 150.p.
Fontis Pliniani natura 272
Fontis apud Gades mira natura ex Plinio 274
Formiæ ubi 366
Foroiulienses, aliàs Concubienses ubi sint 339. & seq. ubi & alia Foroiulia leges
Formula pro modo procedendi post litem, cum aliis significatis 323
Fortiter pro constanter & animosè 261
Fortitudinem animi esse, quibus fortis nomen conueniat quibus non 148.p.
Fortunæ quomodo omnia rex Tullus ascripserit, ubi cur Apuleio sit excaulata 341
Fraxinus arbor qualis, & ad quid maximè utilis 471
Frontones plures recensentur 98
Frugi homo quis dicatur Cicer. frugalitas unde & cur ueniat, ex Fabio 64
Frugum duo genera 301 ubi adid spectantia multa
Fruges ubi inuentæ primùm 505
Fugitiuus propriè quis dicatur 548 616 & seq. ubi de statione & stationarijs
Fulgor & fulguratio quid differant 379
Funera publica quibus olim cæssa, & unde consuetudo eorum 73
Furcifer Latinis quis & unde diceretur, & quomodo Græcis dicatur 448
Fuscus Salinator 363

G

GAditana cantica quæ dicantur copiosè declaratur 43
Galba imperator quem adoptauerit & qualem 143 ubi de Othonis defectione
Galli plures recensentur 125
Ganea pro gula & luxu 91 & seq.p. ubi quid propriè ganeum & unde dicatur
Gaudium per honores quanta sit uoluptas ex Xenophonte 452
Gelidum plus quàm frigidum 297
Generi quales olim quærerentur 40
Generaliter & specialiter quomodo accipiantur 257
Genialis quis fuerit 477
Genius quis deus sit & unde dictus, quámque apud homines potestatem habeat 57.p.
Gentilis quis sit & quid gentilitas 67.p.
Gentile & gentilitium quid differant 367
Germania quibus ab alijs nationibus separetur 502 ubi nomen illud nouum declaratur
Germanorum ferocitas, robur & animorum præstantia 23.p. quibus ab alijs regionibus disterminentur 27.p.
Gestatio quid sit 132
Getulicus Epigramm. scripsit 287
Gladiatores ubi primùm inuenti, quando & ad quid exhiberi solent, & quis primus exhibuerit in urbe 21
Gladiatorum munus in funere illustriù exhiberi solitum 404
Gloria quid habeat laudabile 22
ante cineres rara est 78 uirtutis est umbra 108.p.
Gloria & laude excitari pueros cur sit bonum 336
Gracchi fratres oratores boni 54
Græcis, poetis potissimùm, maiorem esse in uerbis licentiam quàm Latinis 255
Græca in Latinum uertere & contrà cur à multis probatum 416
Græcorum dicendi genus notatur 341
Græculi ignominiosè in Græcos dicitur 26.p. ubi ut molles & cæterarum gentium corruptores notantur
Grandem non statim de ætate dici 57 ubi grandire uerbum à Catone usurpatum
Grauiter dicere oratoris esse proprium 105
Gymnasia Atticæ tria ex Suida 67 ubi qui Gymnosophistæ
Gymnasium quis locus in ædibus, de athletis propriè dici 128

H

HÆredes quomodo erga defunctos affici debeant ex Paulo 277
Hæteriæ siue hætariæ, sodalitates 632
Hama inter instrumenta rustica numeratur, ubi quid aliàs significet 586
Haruspices quomodo diuinarent 349
Heliogabali mensæ & lecti quales 499
Heliocaminus qualis locus in ædibus 135
Helùdius cur à Domitiano occisus 259
Heracleas plures apud autores reperiri 618
Herennius Senecio qualis, à quo & propter quid occisus 11
Heus quam significationē habeat 41
Hendecasyllabum carmen quale sit, & qui in eo claruerint, quotque sint genera, & quid tractet 247
Hibernaculum quid sit 128
Hic & ille pronomina contra aliorum usum ponuntur 62
Hipo Libyæ ciuitas, ubi & de alia hipone multa 552

Hippodromus quis locus in domo 304
Hippocaustum quid 306 quomodo Latinè dicatur 130
Hispulla Secundi amita 34
Historia quanta esse debeat, & quomodo lucida fiat 45. quare quocunque modo scripta sit delectet 315. eius compositio quàm sit difficilis 317 quæ habeat communia ibid. ab oratoribus quomodo diuersa ibid. de historiæ scribendæ ratione perlege usque 320. eius uera uirtus & historici uerum officium 426 eius finis 534
Homeri carmen explicatur 16 ubi de Achillis precibus ad Iouem pro Patroclo. hunc locum ubi imitatus sit Virgilius ibid. quàm copiosus fuerit in descriptione armorum Achillis, ubi & de Vergil. 310
Hominis ignaui uotum 5
Hominem exorabilem esse debere Græca sententia probatur 501
Honorarium substantiuum quid significæt 641 & seq.
Honorem honorantibus esse ex Arist. 7.p
Honorificum quid sit 14
Hortensius qualis & quantus orator fuerit, quomodo æmulus Ciær. fuerit & alia multa 283
Horreum 131
Humanitas quid efficiat, quotuplex sit Platoni, quomodo Græcè dicatur, & qui sint humanissimi 26
Humanitas pro hominibus 292 iterum quomodo Græcè dicatur 487 in homine quid præstet, & quanta apud Græcos fuerit 505
Hyperbaton quomodo fiat, & cur uitiosum sit 469 quid sit, quot species habeat ibid.

I

Iabolenus quis & qualis fuerit 367
Iam pro præterea 16
Iambici uersus ex Demosthene citati explicantur 269
Iãdudũ pro quo aliquãdo sumatur 107.p.
Iatraliptes quis dicatur, & unde formetur illa dictio 568
Icaria insula ubi & unde sic dicta 409
Identidem pro sæpius poni multis testimoniis confirmatur 37
Idolum quid sit & unde deriuetur 443
Imitationẽ nũquã autori respõdere 449
In melius, peius, maius & similes dicendi formæ autoribus frequentes 561
Impendiũ quid significat ex Varrone 41 ubi Impẽdio aduerbiũ quid significæt
Imperatorum imaginibus quanta olim reuerentia adhibita 617 ubi de statuis multa scitu digna
Imperatores quomodo rerum suarum gestarum commentarios scriberẽt 630
Imperatoris nomẽ quibus olim daretur, & quomodo ad Cæsares deuenerit 16.p. & 22.p.
Imperatori omnium regionum itinera nota esse debere 29.p.
Imperatorum uxores & sorores Augustas uocari solitas fuisse 152.p.
Imperij onera quæ sint: & quæ imperanti potissimum necessaria ex uarijs autoribus 66.p.
Impræsentia & impræsentiarum 17
Impunè, liberè 475
Imputare pro accusare, ascribere, obijcere 381
Indagare quid sit 62.p.
In diem uiuere 295
Indictiones unde dictæ, & quem usum habuerint 51.p.
Inductio Rhetoribus quid sit 21
Inducíæ quid & quãdo darẽtur 21 & f.p
Indulgentia quid sit 573 ubi cur non mirum esse debeat quod contra ueterum usum hac usus sit Secundus.
Ingenij facilis iudicium secundum philosophos 27
Ingenui qui sint uerè 430
Initiatum pro instituto metaphoricè dici posse 332 ubi de initiatione multa notatu digna
Inquietor quàm rarum uerbum sit 24
Inquisitio quid sit 340
Insulæ semper aquis innatantes reœnsentur 467
Institutiones unde & quid dicantur 28
In summa, uel ad summam quando dicamus 35
Integritas magna pauperis laus est 574
Intentio summa quid efficiat, quid remissa 8
Intercapedo quid sit, & quomodo obscœnum uerbum sit 176
Interpellare quid sit 163
Inuideamus quibus & quare 20
Inuidere bonum elegãtius quàm bono 31
Iocari quò referatur 247
Iosephus emẽdatur ubi scribitur Cæsarẽ ad Liberum pro ad Laberium scripsisse 617
Isæum & Serapium Isidis & Serapidis, ubi templum Isson & Hysson 586
Isæi apud Athenienses duo qui & quales fuerint 79
Isocrates quis & qualis fuerit, eum quomodo pudor non impedierit, quominus esset bonus orator 392
Iubentius Celsus quis fuerit 354 ubi Iuuenalis commentatores notantur illic Celso dictare paratæ, Sat. octaua
Iudicia hominum quàm uaria 59
Iudicæs esse & in XIIII gradu sedere legibus uetitum fuisse 40
Iudicium Diomedi quid sit 364
Iudex & arbiter quid differant 448
Iudicia maiora qui exercærẽt Romæ 108
Iugulus in homine quàm letalis, ubi iugulare literis & uerbis metaphoræ 59
Iulius Cæsar poëma reliquit 288 ubi quomodo in numerum deorum relatus. quot & quales leges tulerit 74.p.
Iuliani iurisconsulti locus restituitur pro Euriptio Euritio 44
Iulij Pastoris infans à quo occisus, ubi & alij recensentur Pastores 50
Iulius Candidus quis & qualis 342
Iulia Basilica centumuiralibus causis propria 402
Iulius orator quantus & quàm uehemens 414 quomodo Senatus populique acta diurna in AErarium referre instituerit 467 ubi de statuis loricatis & alijs
Iulio mense domos mutabãt Romani 489
Iulius Seruianus optimus & exactissimus quoties consul 564 eius lex de repetundis 101
Iunius Rusticus philosophus 188
Iunius Mauricus uel Maricus: quis & qualis fuerit 13
Iurare more solenni quomodo solerent Romani 600
Ius publicum quid sit ex Iustiniano 478
Ius & æquitas quid differant 70.p.
Iuris publici & priuati uariæ definitiones 65 ubi qd iurisprudẽtia ex Vlpian.
Ius cognoscendi penes quem esset 344 ubi de iudicandi iure & Prætore urbano
Iusti duo recensentur 12
Iustiniani de exhæredandis liberis cautio, ubi qui sint ingrati & quæ ingratitudinis species 277

K

Κπυκα præteritum à quo uerbo, & quid significæt 34

L

Laberius Maximus quis fuerit 617
Labrũ quid in balneis, ubi faciẽdum 304. & seq. ubi labrum uinarium ex Catone
Lac tussienti ubi & quando commodum 340 ubi habes quæ sint tussienoooo. iij.

tibus fugienda, & quæ tussis magis sit timenda
Lacedæmonij quomodo imperium semel perditum recuperare nequiuerint 508
Lacus Albanus ubi & qualis 147
Lactuca olim quando apponi solita, eius uis & qualitas 41
Laguncula quid, unde & Græcis quomodo dicatur 16
Lancea quale uerbum, quid significet, & quomodo Græcis dicatur 15
Larem pro domo usurpari, quàm sit frequens 85 & seq. ubi de Laribus & Larario multa
Largitio quid sit 20
Largius Licinus qualis uir fuerit 120
Lasciua carmina non efficere autores lasciuos 248
Lateri consulere quid sit ubi de latere multa leges 104
Latinè loqui quid sit, ubi de analogia grammatica 29.30
Latro orator cur meritò à Seneca reprehendatur 104
Laurea quid & quibus olim dari solita 15.p.
Laudatio à laude quid differat ex Seneca 510
Lechytus unde deriuetur, & quid significet 4
Lectio multa quid conferat 81
Legatorum Vitellij ad Vespasiani duces sors diuersa 10. & seq.
Legendi primùm Romæ quæ fuerit facultas, deinde quomodo rescissa 279 ubi de inofficioso testamento
Legati nomen semper sacrosanctũ 182
Legatum propriè Procõsulis dici 109 ubi quam potestatem habuerit & 18.p.
Leges semper reo fauere 484
Legio tota quot Centuriones haberet, cum amplæ ipsorum descriptione 619 quibus constaret potissimum 28 p.
Legio una quot cohortes haberet, & singulæ cohortes quot milites 179
Lemma quàm multa significet 268
Lenocinari quale uerbum & quàm familiare Fabio 20
Lenocinij crimen qui incurrant 396
Lepos quid sit, & quis lepidus 360
Lex Iulia de Repetũdis quæ cauerit 101
Lex Cornelia de Sicariis quid cauerit 103
Liberi pluraliter tantũ quid signent, itẽ qui eorũ nomine comprehendantur 28
Liberorum appellatione etiam filias intelligi 259
Liberi & posteri propriè qui dicantur 491
Libelli propriè quid sint, pro quo apud autores accipiantur 29
Libellus pro accusatione 421
Liberi maximè qui sint ubi de libertate Græcorũ per Romanos seruata 505 & s.
Libertinos Patronorum originem sequi, ubi quid faciat municipem 451 Libertini patronos debent alere 573
Liber & uolumẽ quid differãt 159. & s.
Libris qualia mandanda sint ex Fabio 57
Librator, qui hodie libellator, quis sit 593
Liburnicarum nauium præstantia, & quando primum earum usus in notitiam Rom. uenerit 370
Licini ingentes opes, ubi & mirandi Fontis descriptio 272
Lippitudinis curatio ex Celso 435
Literæ quibus in dandis suffragiis subscribebatur 266
Literatus quis sit, quid à litteratore iuxta quosdam differat 338 ubi quomodo apud Apuleium ponatur
Liturgion quid & Liturgia 109 & 111
Loquentia quid sit 342
Lubricus definitur 19 grammaticis quid dicatur 56
Lucanus cur à quibusdam uersificator non poeta dicatur 462
Lucania ubi incipiat & ubi terminetur, & unde Lucani originem trahãt 408
L. Syllani apud historicos duo legũntur 48
L. Murena à quo accusatus & à quo defensus 56
L. Cornelius Balbus à quo ciuitate donatus, & quomodo accusatus 56
L. Mummius quomodo Achaici nomen consequutus, ubi de Corinthi destructione & Cæcilio Metello 463
L. Bruti statua, ubi quo animo fuerit in tyrannos 105.p.
L. Quintius Cincinnatus quis & qualis fuerit 111.p.
L. Sylla quomodo puer ab ignota muliere salutatus, quomodo & quando felix uocatus, itemque alia non negligenda 158 & seq.p. qualis orator 284
L. & Q. Metellorum summa pietas 159 & seq.p.
L. Piso 171
L. Actius siue Accius poeta tragicus qualis fuerit 291
Lucubratio quid sit 161
Ludi cur sacerdotales & sacri dicti 437 ubi de uarijs ludorum generibus & institutione
Ludicras artes exercentes quomodo olim infames fuerint habiti, & quæ sint artes ludicræ 102.p.
Lugendi tempus cur fœminis à maioribus constitutum, ubi uiris nullum luctum esse legitimum 523
Lugdunum à quo Lugdunensis Gallia nomen habet, ubi sit situm, à quo conditum, quomodo destructum iterum sit restitutum 525 ubi de ara Cæsaris & certamine literarum illic instituto
Luridus & luror 381
Lusus post seria etiam esse assumendos 498
Luscinia, & de ea multa obseruatu dignissima 218
Lustrum quid sit, Lustrandi mos, & unde lustri ratio originem sumpserit 558 & seq.
Lustricus Bruttianus laudatur 383
Lymphati qui dicantur 381
Lyræ olim contemptus, & Musicæ ruina 42
Lyrico carmini chorum induci ex Horatio 426 ubi de choro & eius ratione multa
Lysias cuias, qualis, & qualem Socrati orationem composuerit 54

M

Macrinus quomodo sanguinis profluuio per os laborarit ex Plinio seniore 38 eius census 40
Macria quid & quomodo fiat 303. & eq.
Macte quæ dictio, quis eius usus, & unde 83.p.
Magistratus petentium Romæ cultus qualis 77
Magistratus quid denotet 263 ubi multa scitu digna
Magistratus petituri quomodo suffragatores inuitarent 376
Magistratus quomodo in quibusdam reliquis senatoribus præualebant 479 & seq. ubi quomodo Senatus haberi soleret ex Varrone
Magistratuum gerendorum certum fuisse ordinem 620
Magnitudo cum fortitudine eadem, & quis uerè magnus sit 66
Magnificentia quid sit 258
Magistratum omnem potestatem dici, ubi de potestate 508
Manes quid sint, unde cúrque sic dicantur, & dij credantur 442
Malea promontorium ubi, quantum ab Herculis Columnis distet 576 cùm Maleam deflexus &c. prouerbium ibidem
Manuli quid sint 218

Manuum tremorem inter quos morbos ponat Celsius 75
Manumittendi forma qualis olim fuerit 425
Manumitti & emancipari aliquomodo differre, confundi tamen aliquando 493
Manumissorum triplicem libertatem fuisse 638
Manceps quid dicatur 118 ubi quædam notanda
M. Reguli dolosi mores notantur 6 & seq.
M. Messala qualis fuerit, quo tempore uixerit, & quàm facundus fuerit 283
M. Brutus omnes philosophos quomodo legerit, qualis orator fuerit, ubi & de eodem alia multa 283.284
M. Antonius in eloquentia primus fuit 342
M. Furius Camillus quomodo Vrbe Gallos expulerit 105 p.
Mare cur Oceanus dicatur, ubi de eius æstibus multa haud aspernanda 273
Mare Laurentino agro proximum quos pisces habeat 281
Mare tertia pars mundi, ubi de eius æstibus iterum 552
Margarita, margaritum, uel margaris ubi ubi inueniri soleat 333 ubi de gemmis quædam
Margo masculini gener. & fœminini 300
Marius septies consul 463
Martis campus ubi Romæ, & quis populo donauerit 121 & seq. p.
Materia Græcis quomodo dicatur, ubi multa obseruanda 205
Mauricus laudatur 15
Maximi plures recensentur 116
Mediolanum in qua regione sit, quando & à quibus conditum, cur sic dictum professione literarũ olim clarum 245
Medicum apud Iurisconsultum inter seruos poni 568
μελέτη declamatio 392
Meliores autores semper esse legẽdos 419
Membra pro partibus domus 302
Menedemus Asclepiadis defuncti amicum quomodo exæperit 362
Menandri plures recensentur 382.383.
Mensura quàm sit in omni re bona 555
Menstruum pro cura officij per mensem 570 item menstruum quid sit agricolis ex Colum. ibidem
de Merula multa obseruanda 218
Metius Carus sub Domitiano delator maximus 11
μικρολόγος quid Latinè dicatur 79
Miliaria quomodo signarent antiqui 125. & 447 & 572
Milites euocati qui dicantur & quid sit euocatio 353
Miles & paganus correlatiua 440 ubi de paganis multa scitu digna
Miles unde appellationem habeat ex Vlp. 19. p.
Militis exercendi ante pugnam mos apud ueteres 24. p.
Mimos spectantes ad risum quomodo cogerentur 282 ubi quis inter Mimographos excelluerit
Mimambi qui dicantur, ubi de mimo iterum quid sit 382
Minutius Fundanus quis & qualis fuerit 23
Miror apud Latinos quomodo mutet significata, ubi de θαυμάζω Græco uerbo 533
Modesta tres recensentur 12
Modestia & moderatio quibusdam quid differre udeantur 31. p.
Modo non & tantumnon quæ loquendi formæ 503
Momentum & momentaria uita 272
Momentarium uenenum, maritus, uita & similia ibid.
Montani plures 384
Monumentum quid sit 361
Moriones qui dicantur, morari prima producta

producta quid significet 531
Morbi hæreditarij qui sint ex Galeno & Auicenna 33
Mors cur extra omne malum 35
Mortalitas pro corpore uel conditione moriendi 78 pro morte Iurisconsultis frequens 264 & 513
Mortui quales olim apud Romanos laudarentur, & unde talium laudum initium 75. & seq. ubi de Rostris multa
Mortuos non esse incusandos 11
Mortuos accusare leges uetant 175. & seq. iniuria non esse afficiendos Græcis & Latinis probatur testimonijs 12
Mos quid sit ex Iureconsultis 259
Mulcta quid significet 271
Municipes qui sint & unde dicantur 18. & seq. ubi quot eorum species & quomodo hodie dicantur
Munificentiæ proprium officium 20
Municius Macrinus quis, ubi & de alio Macrino 38
Munus quot modis dicatur 101. p.
Museum quid dicatur, quale à Cl. Cæsare extructum sit 24
Musculi quid sint 167
Musonius 188 ubi de eius exilio, & fonte ab eo facto, quo loco reprehenditur & Suidas
Mussare quid sit 186. & seq.

N

NArbonensis prouinciæ situs qualis 439. & seq.
Narnia oppidum ubi & quale sit, quidque mirandum habeat 9
Narratio qualis esse debeat 81
Narrationis initium unde faciendum ex Fabio 5. p.
Naturæ similitudo quantum ualeat ad conciliandum amicitiam 434
Necessitas rationis pars, ubi de eius effectu & ui multa haud negligenda 392
Necessitatem à necessitudine non differre magis quàm à suauitudine differt suauitas 504
Nero ingratorum in principes testamenta quò pertinere uoluerit 76. p. scenicis artibus quantum deditus fuerit 82. p. eius crudelitate occisorum enumeratio 294 quos libertorum suorum nomine sustexerit 465
Nerua imperator aliàs grauis & seuerus epigrammatibus lusit 288.289 ubi de eius ingenio testimonia. eum cum Orphito & Rufo cur miserit in exilium Domitianus 454 eius summa liberalitas & agraria lex 450 eius ad Secundũ literæ dum exularet Tarenti 454 eius edictũ superiorũ principum codicillos, priuilegia, diplomata confirmans 606 eo imperatore creato quis titulus in Capitolio sit positus 523 adoptato Traiano quomodo non diu uixerit 563 quot annos imperauerit 11. p. relatus in numerum deorum Senatus decreto 19 & seq. edictum eius contra seruos & pro seruis 74 & seq. p.
Nicæa temporibus Traiani quis fuerit, ubi & de Nicæa Atheniensi 356
Nicæas ciuitates multas esse ubi de Nicæa Bithyniæ metropoli multa 612 & seq.
Nicomedia ubi sit, à quo condita & sic nominata 593
Nili incrementum quantum esse debeat ad pariendã magnã fertilitatem Aegypto, ubi de eo multa scitu dignissima 53 p.
Nitris reponendæ officinæ Romæ & quis eius usus fuerit 42.
Nonij duo recensentur 157
Nonius æler quis & qualis fuerit quámque celebris 400 quomodo Iuuenali dines, Plinio uerò minimè dicatur ibid.

Notarius quis dicatur 164
Nomenclator, uel nomenculator quis dicæretur & unde 119
Numerus uirginum raptarum à Romulo ibidem
Numidius Quadratus 363 ubi & plures recænsentur Quadrati
Nuncupare quid sit, propriè de uotis dici, ubi de uotorum susceptione 636
Numismata Imperatorum argentea quomodo olim distincta, ubi de diuino cultu assumpto 97.p.
Nummorum aureorum quis inuentor ex Plinio 166

O

OAduerbium quot affectibus conueniat 315
Obex hic uel hæc quid sit, pro quo sumatur 85.p.
Obiter in transitu simul 571
Oblecto quid sit & unde 247
Obseruatio quid sit, & ad quid referatur 344
Obsonia antiquis manducata, ubi quid sit obsonare 645
Oculorum usus & effectus 141
Odoratum & odorũ quid differant 133
Officium quid sit & unde dicatur 48
Olympi plura significata 622
Omen quid sit & unde dicatur 10.p.
Opistographus quid sit, ubi de ueterum scribendi ratione multa & de chartis 165
Oratori qualia uerba conueniãt 45 eius officium ex Ciærone & Fabio 317
Orator quando digressionibus amœnus sit 3
Oratoris summi esse populo summum uideri 428
Orationis breuitas & uelocitas quid differant 61
Oratio quibus consstet & quid in his considerandum 80 & seq. ubi quale debeat esse principium, & quàm difficile sit illud inuenire
Orationi splendorem qualia uerba adferant 416
Ordo de quibus propriè dicatur 291
Ordo rerum quot momentis inferatur 462
Ordines tres in Vrbe fuisse, quisque amplissimus fuerit 566
Ordinarij qui dicærentur 387 ubi quid ordo in bello uocetur
Orexis propriè quid significæt & unde deriuetur 431
Ostreorum natura, & quis Romæ primus uiua habuerit 43
Otriculani populi qui & ubi 8. & seq.
Oua quando apponi olim solita 41 ubi de ouis multa iucunda leges
Ouatio cui olim decerni soleret 26.p.

P

PAcorus Parthiæ & Mediæ rex 617 & seq.
Padus fluuius unde ueniat, quantus sit, quomodo Græcis dicatur, & quò fluat 347. & seq.
Pætus quid sit, & quæ ab eo deriuentur 248
Pædagium quod domus membrũ sit 445
Palatium quid sit, ubi Romæ fuerit & quibus dictum nominibus 36
Panarium quid sit 16
Pallas primò seruus, deinde Neronis libertus, ad quam peruenerit autoritatem quantásque opes habuerit, & quomodo sublatus sit 447
Pallidi cur ferè studiosi æstimentur 348
Pantheras absolutè Africanas dici, ubi de illarum exhibitione in Ludis 404
Panegyricæ orationes quales sint, quid Panegyris aliáque multa notatu digna 2.p.
Pantomimorum ars copiosè describitur 436
Paphlagonia quæ confinia habeat, quomodo olim uocata, à quo id nomen sortita 582
πάντα λίθον κινῶ prouerbium quale & à quibus usurpatum 60
Parmensium autoritas quanta olim fuerit, & quàm præstantes illinc sint lanæ 270
Par parem quomodo delectet, ubi habes Græcum prouerbium 52
Participium futuri temporis præteriti significationem habet 400
Paradoxon quomodo interpretetur, & quem imitatus sit Cicero in suis scribendis 541
Parthenij & Petronij exitus, ubi Sextus Aurelius probatur Orosio contraria scribere 12 p
Passienus Paulus quis fuerit, & unde genus traxerit, quidq; scripserit 367 ubi & de alijs Paulis
Passienus Crispus quis & qualis fuerit, qua re clarus, & quomodo Neroni magnam hæreditatem reliquerit 414
Pastus substantiuum quid significæt 633
Paternus & Maternus qui fuerint 64
Patrocinio & orandi maiestate cur nihil sit pulchrius 346
Patientiam præstare Iurisconsultis familiaris loquutio 351
Patronorum in libertos iura lege XII tabularum instituta & postea aucta qualia 637. & seq.
Patrem patriæ quem appellarent olim Romani, & qui fuerint appellati 38.p.
Patronis circa testes cur maximus labor sit 180
Pauire antiquis quid significaret 193
Paupertas nimia quomodo homines ad studia excitet 431
Pauperem donis non corrumpi quàm sit laudabile 574. ubi de integro & integritate
Peccata esse paria quomodo probarent Stoici, & qui imparia esse affirmarint 456
Pergamum Asiæ ciuitas clarissima 577. ubi de pellibus Pergamenis
Periclis oratoris an aliqua extiterint opera 55. eius eloquentia quanta & qualis fuerit 60.61. ubi de πειθῶ & Suada dea
Perperam uox est barbara 163
Personam imponere, sumere, & similia quid 70
Persuadeamus quomodo, & qui sint persuasionis loci 61
Perusia ciuitas ubi, & à quo illustrata 9
Perenne quid & unde 300
Periodus quid dicatur, quæ sint eius membra, ubi de sententiarum diuisione quædam notanda 341
Perspicuitatis uirtus prima quæ sit 469
Persequi uel exequi sententiam quomodo quis dicatur 480
Peristilum quomodo Latinè dici possit & quid sit 614
Pertica mensuræ genus, & prouerbium una pertica 478
Pertinax Imperator quos hæredes non reciperet 73.p.
Phantasma quid dicatur ex Diogene 441. & seq. ubi certò apparere aliquando exemplis confirmatur, & aduersus ea remedium ponitur
Philosophiæ multiplex diuisio & explicatio 30
Philosophi nomine quis sit appellandus ex Cic. 66
Philosophia uera quænam sit 84.p.
Philosophiæ pars optima quæ sit 424. eius effectus 441
Philosophi urbe & Italia eiecti 186
Pietas quid sit 256. eius definitio, & quid sit impietas, 453
Picænum quousque extendatur, Picæni unde dicti & quàm feraces 348
Pignora quàm latè usurpent Tacitus &

secundus 32. & seq. ubi quid sit pignus ex Vlp.
Pila lapidis cuiusdam species, ubi & alia eius significatio 399
Pilæ lusoriæ quis inuentor 149
Pilum quid sit, ubi de missili & hastili 109. p.
Pirenei montis ampla descriptio 27. p.
Piscinæ ad natandum tantùm sine piscibus factæ 130
Pisones quare frugi dicti sint 159. p.
Platanus olim ad quid compararetur ex Cicer. 307
Platonis laus ex Fabio 27. quando & cur Plato dictus ibid. uersus quomodo scripserit 418
Plinius senior quæ scripserit, quomodo obierit, copiosè habes 368. & seq. qua statura fuerit 373
Plotina Traiani uxor qualis fuerit, à quo & cur inter deos relata 547. eius probitas quanta fuerit
Podium quid dicatur, cui usui sit, & quomodo extruendum 305
Pœna & mulcta quid differant ex Iureconsultis 271
Poetas eos præstantissimos esse, qui furore aguntur ex Platone 417. deos sæpe inuocare in principijs operũ 461
Poeta oratori quàm finitimus ex Ciceron 417
Poetas nasci oratores uerò fieri ex Cicer. 551. nates nullos mediocres uideri ibid.
Poetæ quomodo res describ. debeant 461
Polycletus Neronis libertus 397
Polyæni septem recensentur 413
Poma pro arboribꝰ in neutro genere 308
Pompeius Falco quis fuerit, & quo tempore uixerit 68. ubi quomodo Adriano insidias struxerit
Pompeius Saturninus quis & qualis fuerit 18. ubi Saturnini plures recẽsentur
Pompeij multi illustres uiri fuerunt 464
Pompeius cur & quando cognomen Magni obtinuerit 159
Pompeius consul quomodo à Varrone librũ habuerit, & qd is continuerit 327
Pomponius tragicus præstantissimus ex Fabio 158
Pontifici Maximo in sacris quomodo uerba solennia prædici solerent 124. p. ipsi quæ curanda essent 613 & seq.
Pontus triplex ponitur, & unde omnes nomen habeant declaratur 618
Ponto nauis genus ad quid conducat, & quale sit 399
Populare quid significet 7
Porta ubi propriè dicatur 324
Porro affirmantis aduerbium 21
Porticus Liuia Romæ ubi, à quo & quomodo extructa 13
Portus quid appelletur 399
Portendere, portenta 146
Postulare quid sit 293. & 485
Postliminium quid sit & unde dicatur 69. p.
Prædium, possessio & ager quid differant 339
Præfatio quid sit, & quis eius usus 36
Præiudiciorum ius omnis in quibus uersetur, & unde deriuetur præiudicium 276
Præfectura urbis quantum potestatis habuerit, & quousque protenderetur 362. & seq. ubi de uarijs magistratibus multa
Præfecti prætorio duo, & unde ipsorum origo 438. & 603
Præludio quid sit 366
Prætorius quid sit, & qui prætorij dicerentur 39
Prætexta quod uestis genus, quorum primò esset, quomodo ad nobiliores deuenerit & quando 245
Prætor quam potestatem habuerit ex Pomponio 346
Prætores duo in urbe creari soliti 186
Prætorum fuit ludos dare 421
Prætextam paludamento mutare quid, quid sit paludamentum, & de prætexta iterum 108. & seq.
Præuaricatio quid sit, quis dicatur præuaricator & unde deriuetur 53. 328. & 453
Prati cultus cur agricolis necessarius 300
Precarium quid dicatur, & unde eius donatio orta sit 449
Pressus pro diligenti & intento 66
Primæps quis dicatur, & quàm latè sumatur 38
Principalis dictio quibus familiaris 465. principales mores, id est, ad principem pertinentes 95. p.
Prisci plures recensentur 113
Priuatus quomodo principis respectu sumatur interdum 75
Priuilegium quid sit & unde deriuetur 597
Proculus quomodo à Caligula tractatus 59. p.
Procuratorum Cæsareorum acta quàm rata olim fuerint 625
Procuratores qui dicerentur, & quam potestatem haberent ibid.
Prœstrium quid sit 130
Promouere quid sit 450
Pronunciare qui dicantur Iureconsultis, & quæ sint alia huius uerbi significata 12
Proinde 16. & 25
Pronocare quid sit, ubi pronocatas causas semper melius mælligi 419
Proscribere & præscribere quid 420
Prouinciæ unde dictæ 33. p.
Prouinciæ continentes quæ dicantur Iurisconsulto 467
Prouinciales quos intelligere debeamus 538
Prouinciis omnibus Proconsules non præfuisse 616
Protopraxiam quomodo Suidas interpretetur, & quomodo Iureconsultis accipiatur 639
Prudentia cur in iuuenes cadere non dicatur 332
Prudentia sapientiæ pars, ubi cur meritò Traianus prudentissimus & prouidentissimus dictus sit 488
Prusa & Prusias quid differant, ubi de utraque abundè 605
Psittacus & eius natura 218 & seq.
Publius Egnatius qualis fuerit 343. ubi Egnatij plures recensentur
Publicani qui dicerentur olim Romanis 423. 424
Publicare pro ad ærarium referre ex Vlp. 453
P. Rutilius quomodo armorũ tractãdorũ meditationẽ militibus tradiderit 479
Pudicius secundum analogiam melius dici quàm pudicitius 246
Puellariter aduerbium rectè deduci à puellaris 474
Pugillares quid sint, unde dicantur & quis usus 15. & seq.
Pullati pro imperijs 427
Puluinus quid sit, quomodo agricolis usurpetur 302
Pumices quid Plinio dicantur, ubi multa sunt notatu dignissima 371
Pupillꝰ quid sit, & unde deriuatur 548
Puritas in oratiõe quomodo cõcilietur 258
Pus circa uerenda & ex æle profluens describitur 387
Putationem pro diuerso cœlo diuersam esse debere 571
Pyrenæus mons ubi situs 27. p.

Q

Quà pro partim 161
Quæstor quid sit, & quotuplex sit 209 & seq.
Quæstor prouincialis qualis & cui prouinciæ dari solitus 243. quomodo Cõsulẽ, uel prætorẽ suũ habere debeat 503
Quæstores Cæsaris qui dicerentur 424
Quæstio quàm latè pateat & quomodo

dupliciter in iudiciis accipiatur 272
Quietus quomodo Iudæos Mesopotamia expulerit, & tandem ab Adriano exarmatus sit, ubi & de Ventidio Quieto 390. & seq.
Qu. Lucratij Catuli historia amplè ponitur 284
Q. Scæuola in AEdilitate quid fecerit, qualis orator & Iurisconsultus fuerit 285
Qu. Curtius Rufus quis fuerit & ex quo genere, quodque ei phantasma apparuerit 442
Quintiani plures recensentur 519 ubi de Afranio Quintiano plura
Quintilianus cuias fuerit, quo in pretio Romæ habitus sit 120 Secundi præceptor fuit ibidem. locus apud eum emendatur, ubi pro Pompeio Pomponius legendum est 158 quo tempore opus suum emiserit 74
Quinqueuiri quis magistratus & quando creatus 77

R

Ratio quando optimè constet 15
Rationis est, pro exigit ratio, similésque loquendi formulæ quibus familiares 635
Reficere quid sit 561
Regio quid sit & unde dicatur 297
Regio Transpadana & Cispadana 347 & seq.
Rhenus fluuius qualis, unde oriatur, quas terras alluat 23 p. & 26. p. ubi de Istro iterum
Relationis ius quale & quibus daretur 479 item de relationibus 524
Relatis in numerum deorum templa & sacerdotum collegia dicari solita, ubi de consecratione Imperatorum 20. p.
Reipublicæ administrandæ cura cui ætati olim data, & cur aliquando iunioribus permissa 620
Rempublicam hæredem institui posse multis comprobatur 312
Relegatis à prouincia urbe & Italia interdictū fuisse Claudij cōstitutione 603
Religio quid sit 246 & 615
Religiones externas Vrbe quomodo semper expellere conati sint Romani 92. p.
Renunciare officijs studio &c. sed quàm sit elegans dicendi modus 77
Renunciatio quid sit 13
Repetere iam sæpius dicta quàm sit utile, ex Fabio 53
Retractare quid sit 353 & seq.
Retractatio quàm sit utilis studiorum pars, & quod sit eius munus 417
Retina nulla ubi 370
Reus uel actor Iurisconsultis & oratoribus quis dicatur 12
Reus quomodo purgari debeat ex Vlpiano 182
Roma religioni deorum maximùm dedita 137. p.
Romani olim frugales, ubi de Transpadanorum frugalitate 38
Romani cur & unde Quirites dicti & quid sit Quiritare 638
Romanos magistratus, bella nunquam suscepisse uotis nō priꝰ nūcupatis 1. p.
Romulus in quot partes populum Romanum diuiserit 479
Ruffini plures tempore Plinij recensentur 260
Rustici Aruleni accusatio, poena, & constantia 10

S

Sacerdotium quindecimuirale quando iurare solitum 77
Sacerdotes cur sacri dicti 429
Sacrosanctum Ciceroni quid dicatur, ubi quomodo Tribuni essent sacrosancti 69
Sacrum quid dicatur, ubi de sacris legibus, & quid sit sanctum 468
Sacramentum militare uerbū propriè, ubi quomodo iurare cogerētur milites 583
Sacrificare & litare quid differāt 99. p.
Sagacitas de quibus propriè dicatur 388
Salarium quid 243
Saluius Liberalis orator 105
Sandaracurgium mons Ponti qualis, ubi de pœnis ad metalla missorum 604 & seq.
Sanctitatem & sanctimoniam æque Latinè dici, sanctitudo quale uerbum, quid sanctum & sancta 27 & seq.
Sapientem rectè facti conscientia contentum esse 280
Sapientem quemcunque humanis subijci affectibus 487 & seq.
Saturni ædes cur pecuniæ publicæ receptaculum olim 64. p.
Saturnalia à quo instituta 136 & seq.
Satrius Rufus 14
Sauromatæ qualis populus 610
Scabrum, quid scabies, & quomodo scabricies chartarum tolli possit ex Plinio 487
Scazōtes uersus qui dicātur & unde 323
Scæna quid sit Placido & alijs, quot scænarū genera aliáq; nō negligenda 426
Scæuinus Pontius, Pontius procōsul, Pontius Lucanus 330
Scire omnes quomodo natura desiderent 315
Scipioni unde Africani cognomen 463 ubi & de Numantino
Scholastica lex qualis fuerit 145
Scribere uel subscribere in Iure quid, ubi subscribēdi mos latè explicatur 277
Scribere absolutè de testamentis tantum dici 279
Scrinium quid sit 291 ubi multa notanda de eius significatione
Scriptio multa quàm sit utilis 81
Scrupulus unde dicatur, ubi plura notatu digna 299. & seq.
Scurra quis dicatur 531
Sculptor quis dicatur 27
Seianus quomodo dispersas cohorteis primus collegerit 12. p.
Secretum petere quis loquendi modus 13
Semita quid sit 72
Senatus quoties in mense haberi solitus Romæ 293
Senatusconsulta qualia dicerentur publica autoritas 466
Senatori ius nescire quàm sit turpe 478
Senatus princeps quis esset olim, quámq; potestatem haberet, & quomodo Græcis dicatur 117. p.
Senatorum numerus quomodo diuersis temporibus uarius fuerit 103
Senatusconsultum quot modis fieri soleret 108
Senatores qua ætate à Senatu remouerentur 156 ubi multa notanda leges, cur & à quo Patres uocati, cur & à quo conscripti
Senecæ quem præceptorē habuerit, quos discipulos, & consequenter de eo ampla historia 287. 288. apud eum emendatur locus Quæstionum Naturalium iij ubi pro imundosis uadimonis legendum est 496
Senecio quomodo reus factus & damnatus sit 431. & seq.
Senectus quāto in honore olim fuerit 478
Sententia apud oratores quàm uariè sumatur 44
Sententiæ unde assumantur 335
Sententiam diuidere quid sit 483
Septemuiri quinam essent 575
Sepulchrum quid sit, quid à monumento differat, quomodo Græcè dicatur 361
Sepulturæ impensa superflua reprehenditur 534
Seriū & triste quid uocauerit antiquitas 31 ubi seriū substantiuum & cōparat.
Sermo ab oratione quid differat 18
quid sit 295
Sertorius qualis fuerit, ubi eius prudens factum memoratur 177
Seruilius Nonianus qs & qualis fuerit 36

Seruius Sulpitius interrex quid fecerit, item consequenter de eo ampla & elegans historia 285
Seruij locus emendatur ubi pro Ameriam legitur Amerinum 496
Serui quomodo olim manumitterentur 425
Seruorum poenæ quales olim essent 584
Seruilis belli in Sicilia ortus & causa 73
Serui qui sint puniendi si dominus eorum occidatur 193
Sestertium & mille nummos eiusdem esse ualoris 52
Sestertium pro quarta parte denarij, ubi quid scrupulus & alia multa notatu digna 110 & seq.
Seueritatem & comitatem misere quàm sit in omni re pulchrum 282
Sidus Latinè, Græcè astrũ quid sit 147
Signum in commune quid sit, & quod eius diminutiuum 56
Signorum Romanorum quod præcipuum fuerit 539
Signatæ tabulæ quæ intelligi debeãt 145
Silentiũ quàm sit in oratore laudandum & utile aliquando 413
Silius Italicus qualis & quo tempore fuerit 168
Siligo quod genus leguminis sit ex Theophrasto & Plinio 60
Similitudo morum quàm sit ad amicitiam conciliandam efficax 250
Si non pro nisi 294
Sinope oppidum ubi & à quo constructum sit 627
Siphunculi uel siphones quid sint 305 sipho uel sipo 586
Socrates quomodo primus Ethicam philosophiam introduxerit 189
Solea quid sit & soleatus 369
Solea piscis 139
Solenne quid sit 630
Solum quid dicatur 377
Somnia uera unde uenire credantur, ubi Homeri uersus ad id spectans explicatur 50
Sophocles quidam quomodo philosophos omnes Attica expulerit 84 ubi cur aliquando à Romanis idem factum sit
σφοκλῆς quis olim diceretur, ubi de ea dictione multa 118. & seq.
Sors prima pecunia cui superaurit fœnus 359
Sortis & urnæ diligens explicatio 66.p.
Specularis lapis qualis & cui usui ueteribus esset 127
Sphæristerium 131
splenium quid sit, ubi de his qui frontem linebant 349
Sponsalia quid & unde 23
Squilla piscis 139
Stabiæ oppidum ubi, quomodo & à quo destructum 372
Statio qualis locus, quid ibi à maioribus fieret, & unde deriuetur 35 & seq.
Statuarum primùm quàm rarus fuerit usus, quomodo & quando frequentes esse cœperint 49
Stata sacra quæ dicantur 561
Statiua quid sint quomodóque firmanda 28.p.
Stibas & Stibadium quid ex diuersis autoribus 308
Stilus optimus dicendi effector ex Ciærone 354
Stipendiũ quod salarium significat 29.p.
Stomachum quæ commodè exercẽat 432
Strigilum quis in balneis olim usus esset 164
Stropha quid sit, & unde dicatur & qui ea dictione usi sint 51
Studia liberalia quæ dicantur, ubi cur Seneca liberalem philosophiam appellauerit 25 Romæ quando floruerint 35 per totam epistolam
Studiosos ferè omnes stomachi infirmitate laborare 374
Stuprum & adulterium pro eodem accipi, ubi pi, ubi de stupro fusius 122. & seq.p.
Suauitas quomodo conciliari possit 45
Subinde pro frequenter reperiri apud autores 36
Suburbani uocabulum quàm latè sumatur 510
Sublimia per se laudabilia esse, sed opus habere acri iudicio 541
Substructio quid sit 590
Subornare quid sit 75.p.
Subulones Thusci quos appellarent 129
Sucisium quid significet 194
Succidus omnibus medicatam uim inesse 496
Sudor debet esse finis exercitationis 146.p.
Suetonius qualis & quo tempore fuerit 50 quæ scripserit ex Suida 324 infamia quomodo notatus fuerit 629
Suffugium quid sit 561
Supellex quid sit 203
Superstitio quid sit 349
Supinum quid significet 54 p.
Sylla cognomento felix primus inuentus qui tyrannidem deponeret 473
Syria describitur, eiusque diuersa nomina ponuntur 76
Syluæ quarum sint arborum 299

T

Tabulæ præfectorum ærario quid continerent ex Capitolino 29
Tacitus quid in sua dictione nũrandum habeat 45 in ipso quales sit oratio & quomodo lectorem alat 76 quàm admirabili ingenio fuerit ibid. scriptorum suorum quomodo pars bona interciderit 452
Taxi usus olim quis fuerit 295
Terentius & Plautus quàm liberi in carmine faciendo 47
Tempus quomodo breuius esse uideatur 481
Tenus præpositio quomodo casui postponatur 305
Temporarium quid dicatur 366
Tertio cõsul & tertiũ qd differãt 116.p.
Terræmotus recẽsentur ex Dione ubi de ipsorũ causis 372 eorũ duo genera ib.
Testamentorum tria genera ponuntur & explicantur 23 & seq. seruis fuere legibus non fuisse permissum 187
Testes quomodo interrogandi, & quomodo refutandi 110
Theatra quantum moribus nocuerint, quomodo & quando destructa, & per quem iterum ædificata 202.26.
Thusci ubi sint, & quousque protendantur 296
Thusculum ubi sit situm, ubi quid Thuscus & Thusculanus differant 311
Ticinum oppidum ubi situm & à quibus conditum 425
T. Lucretius poeta quid scripserit, & quomodo seipse occiderit 255.256
T. Cassius Seuerus quis fuerit, & cur à ueteri dicendi uia deflexerit 270 ubi de eodem & Nepote plura
T. Cæsar generis humani deliciæ, ubi de eius eruditione & carminibus 289
T. Aristo quis & quo tempore fuerit ubi & de alio quodam 65
Timones duo recẽsentur 11
Timorẽ aliquando amore plus ualere 14
Titianus Stoicorum simia 10
Titulus quid significet, item de titulis multa 56
Toga quando sumi solita cuius rei signum esset, quando Aug. sumpserit 23 pro officio sumitur 311
Topiarium quid sit 204
Torculum torcular, toralarium pro eadem re apud autores inueniri 535
Turbo quid sit 184 quid turbines dicantur 490
Torquatis nomen unde, quàm boni oratores fuerint, ubi potissimùm de L. Torquato 287. & seq.
Traductio quid in oratione efficiat 9

Tractus uerborum belli & similia autoribus communia 21
Traianus unde originem duxerit, & qualis eius pater fuerit 17. p. Marij iudicium eo imperante factum 105. & seq. quare dacicus, cur optimus 328. 459 milites sub disciplina retinuit 583 gloriæ cupidus fuit 593 Pontifex Maximus 613 Iselastica certamina quando instituerit 644. & seq. ipsius & senatus mutua uota 6. p. præ lætitia quomodo lacrymas fuderit ib. Gregorius ei uitam cœlestem precatus sit 8. p. quando sumpserit imperium 9 p. ubi de signis quæ ipso & Glabrione Cos. apparuerũt & uir senior quo ei ornatu apparuerit ibid. milites quomodo cœrauerit 12. p. uestem propriam quomodo sciderit ad alligãda uulnera rotorum uulnera. 25. p. ubi quorum fuerit ægris militibus medicos adhibere. gladiatoriũ munus exhibuit, ubi cur Romanis in bellum profecturis uenationes & munera dari solerent 58. p. quanta donauerit Romanis 77. p. eius in studiosos animus 83. p. uini amator fuit 92. p. ubi & de Catonis temulentia. quàm multa & quàm necessaria extruxerit. 95. p. circũ collapsũ restituit 96. p. illi° ad præfectũ prætorio nunquam satis laudatũ dictum 128. p. iustissimus fuit 141. p. quẽ decreuisset adoptare in Cæsarẽ 177. p.
Traianus portus ubi & qualis 399
Tribunatus qualis magistratus, quis eius autor & quod officium 68
Tribunal quid sit & quomodo terminetur 29
Triclinium unde dictum & quid sit 7
Trifolium herba qualis 300
Tristitia & seueritas quàm sint res uicinæ, cur hæc laudetur, illa uituperetur 27
Trophæa propriè quid dicantur, & unde 114. p.
Tuitus rarum uerbum 393
Tullius Tyro Cicer. libertus quis fuerit & quid scripserit 410
Tunica quod uestimenti genus sit, quando Romani ea uti cœperint, & alia multa 252
Turdi olim in quanto pretio, & quot eorum genera referat Aristoteles 281
Turmam de equitibus dici, & quos contineat equites 24. p.
Tyberis fluuius unde & quò fluat, quásque terras alluat 300. 301 quomodo subitis incrementis excreseat 488 ubi qui fluuij eum influant & quomodo sub Traiano semel tantùm excreuerit 488 & seq.
Tyrones tres Plinij temporibus florentes recensentur 32
Tympana apud Indos unde fierent 122 ubi multa ad id spectantia non negligenda

V

VAdimonium definitur 476 ubi uariæ ex autoribus dicendi formæ ponuntur de Vadimonio
Vadimonis lacus ubi & qualis 496
Valerius Paulinus quomodo Vespasiani partes sit secutus 78 ubi & alij recensentur Paulini
Valeriani plures recensentur 292
Vmbratica uita & umbratilis 513
Valetudinarijs aëris mutationem bonam esse, ubi de AEgypti salubritate 339
Varietatem tam uerborum quàm rerum ubique esse iucundam 248
Vectigales agri qui dicantur 430
Venationi & studijs eundem intentum esse posse 15
Venatio quid homini conducat 145 & seq. p.
Venia sit dicto, Malum absit omen, & similes loquendi formas cur usurparent ueteres 312 & seq. ubi de Nemesi multa
Venus Myrtea 298
Verecũdia in iuuene quale signũ sit 450
Verrinæ Cicer. quales & quale earum argumentum 58 aliqua ex ipsis citantur uerba ibid.
Vestalium uirginum domus ubi Romæ 431
Vestricius Spurina 12
Vespasianus quomodo senatum auxerit ordinésque sordidatos repurgauerit 39 quare ad ampliora officia rapacissimum quemque procuratorẽ promoueret 625 filios quot habuerit 21. p ubi de Tito
Vestibulum quid sit, in quibus ædibus fieri solitum & qualiter 132 ubi quàm uarie appelletur
Vetustatem semper pro lege haberi 598
Vesuuius mons uel Vesinus in Campania describitur 369 quoties conflagrarit 371 ubi qualiter commoueri soleat
Veteres quoties in die cibum fere sumerent legitur 150. 162
Viaticum quot modis usurpetur, & quomodo à Græcis uocetur 200
Vicarius quid sit 584
Vienna Allobrogum ciuitas, ubi & qualis sit 259. 260 ubi Stephani locus emendatur pro τὴν ῥόδαν γαλιλαίας, τὴν τῆς ῥόδανον τῆς γαλατίας
Vigesima, quadragesima, decimaquinta quid dicantur 66. p. ubi multa leges notatu dignissima
Villicus qualis sit eligendus ex Columella 394 nandinas cur frequentare non debeat ibid.
Vimentia oppidum ubi à quibus conditum, quomodo illustratum 293
Vindicta quid sit & uindicta liberare 425
Virgilij poetæ quæ fuerit laus maxima 289. 290. ubi Priapeia opus suum esse certò comprobatur
Virginij Rufi laudes maximæ 73. & s. ubi sit sepultus 76. cuias fuerit ibi. ubi de Insubriæ municipijs quædam docta. eius sepulchro quale distichon appositum 361. quomodo Vindicem uicerit & Imperium recusauerit 362
Viridia quomodo dupliçem gentiuum habeat 303
Virtutes non successione ad posteros trãsire 106. p.
Visceratio quid sit, quomodo, quando & cur fieret 259
Vites quomodo olim inter arbores numerarentur 310
Viuacitas prouita & uiuendi cupiditate 172
Vlulatum propriè de mulieribus dici, ubi de ingutu, quiritatu & similibus 380
Vno trahendi homines rationem quis primus inuenerit, & quod genus supplicij fuerit 59. p.
Vndeuiginti, duodeuiginti & similes loquendi formæ 317
Vnus è multis quis loquendi modus & quibus familiaris 8
Voconius quis & qualis fuerit 10. ubi & de alio quodam Voconio
Voluntatem defunctorum semper esse seruandam 313
Voconius qualem legem tulerit 74. p.
Voti compotem quem dicamus esse 34
Vota solennia diebus natalibus qualia suscipi solerent 587. & 636
Vox qualiter mutanda sit 335
Vox in oratore quomodo sit curanda, & quomodo corrumpatur 104
Vrbanus Ciceroni nouum uocabulum, quid sit urbanitas & quis urbanus 266. 464
Vsquequaque 17
Vsucapi res mobilis uel immobilis quanto tempore potuerit in Italia, ubi de usucapione quædam notatu digna. 280

Vsura quiè sit, ubi de usufructibus multa 359
Vsus diandi magister à quibus dicatur 58. & seq.
Vulnus trãslatiuè ad quid referatur 334
Vulcanlia, id est, festa Vulcano dicata, ubi reprehenduntur qui aliter interpretantur 161.162

X

Xystus uel xystũ quid sit 133. & 302
Xenia quid propriè, & unde deriuentur 329
Xuirgula plana supra notatum, quid antiquis significaret 588

Z

Zeno Stoicorum primœps & unde Stoici dicti 67
Zosimus Secundi libertus qualis fuerit, ubi de eius apud Comum sepulchro 337 & seq.
Zeta quid sit, & quomodo pro dicta usurpari cœperit 134. ubi multa sunt obseruanda non omnibus nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca